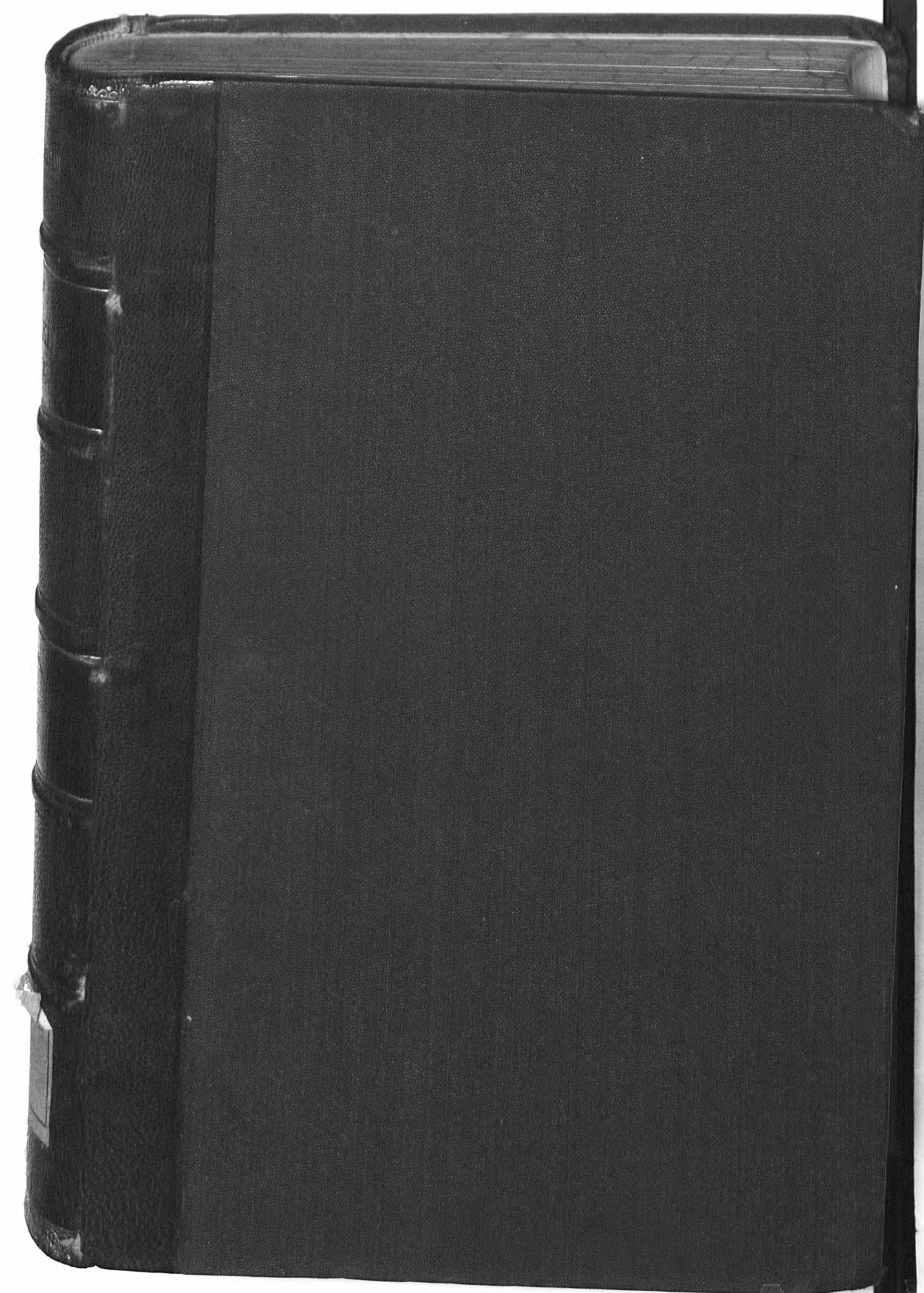

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ
+900
Αριθ. είδ. 290
ΔΩΡΕΑ Αγορά 625
00072

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

19
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ
ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΙΑ ΜΕΝ ΤΩΝ Κ. Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Γ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.),
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ, *Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Π.*
ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ* (καθ. τῆς φιλ.), *ΣΠΥΡ.*
Π. ΛΑΜΠΡΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Μ. ΛΑΠΠΑ* (δ. φ.), *Θ. ΛΙΒΑΔΑ*
(δ. φ.), *Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ* (καθ.
ἐν τῷ Πανεπ.), *Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ* (καθ. γυμν.), *Ν. Γ. ΠΟ-*
ΛΙΤΟΥ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΥ* φ.), (δ. *Ε. ΡΟΙΔΟΥ*
(δ. ν.), *Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ* (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), *Ι. ΣΒΟ-*
ΡΩΝΟΥ (διδευθ. νομικῆς μ. σ. σ.), *Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ* (γυμνασιάρχ.), *ΧΡ.*
ΤΣΟΥΝΤΑ (ἐφ. τ. ἀρχ.), *Δ. ΦΙΛΙΔΟΥ* (ἐφ. τ. ἀρχ.), *Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ* (καθ. ἐν
τῷ Πανεπ.) καὶ ἄλλων λογίων

ΕΠΗΜΕΛΕΙΑ ΔΕ

ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

ΑΝΑΛΩΜΑΣΙ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΚΟΥΡΤΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ

1900

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΚΟΥΡΤΙΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ

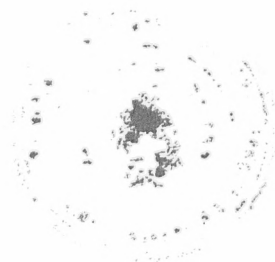
Γ Π Ο

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΖΑΚΕΔΔΑΡΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ
1900

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ

Α'. Τὰ βασίλεια τοῦ βορρᾶ	σελ.	5
Β'. Πολιτεία καὶ πνευματικὸς βίος ἐν Ἀθήναις μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Δημοσθένους.	»	98
Γ'. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Φίλιππος μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ Φι- λοκράτους	»	276
Δ'. Οἱ τελευταῖοι ἄγῳνες ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλ- λάδος	»	415

Ἐπίμετρον περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστο- τέλους	σελ.	597
---	------	-----

Χρονολογικὸς πίναξ	σελ.	α'
Ἀλφαβητικὸς πίναξ τῶν ἀξιωματουμενῶν	»	ξέ'
Τὰ κυριώτατα παροράματα	»	σ'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Α'.

ΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ.

Οἱ Ἕλληνες ἔχουσιν ἱστορίαν μᾶλλον ἀνεξάρτητον τῆς τῶν ἄλλων λαῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νέοις χρόνοις. Καὶ ἐρείδεται μὲν ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς ἐπικολωνίαν, ἀλλ' ἐπεξεργάσθησαν ὅμως ἀνεξαρτήτως τὰ ἐξ αὐτῆς δανεισθέντα καὶ κατέστησαν αὐτὰ τελείως ἴδιον κτῆμα. Εἰς δὲ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν πράγματα ἀνεμίχθησαν κατὰ διαφόρους περιστάσεις ξένα ἔθνη, ἀλλ' αἱ ἐπεμβάσεις αὗται προεκάλεσαν τὸ ἐναντίον τοῦ σκοποῦμένου. Οἱ μὲν περσικοὶ πόλεμοι συνετέλεσαν μόνον εἰς τὴν τελείαν ἐξέγερσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν· αἱ δὲ μεταγενεστέραι ἐπιδράσεις τῆς Περσίας δὲν προῆλθον ἐξ αὐτῆς, ἀλλ' αἱ ἐλληνίδες πόλεις ἐπέτρεψαν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα δύναιμιν, ἣν οὗτος θὰ ἡδυνάτει ποτὲ νὰ ποκτῆσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἦν ἄλλως δὲν κατώρθωσέ ποτε νὰ ἐπωφεληθῇ, ἐπειδὴ παρὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἡδυνάτει νὰ νικηθῇ τὴν θαλασσοκρατίαν, ἐξ ἧς ἐν ταῖς σχέσεσι μεταξὺ Περσίας καὶ Ἑλλάδος ἐξηρτῶντο τὰ πάντα. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν ἐλληνίδων πόλεων μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑπῆρξεν ὅλως ἀνεξάρτητος καὶ οὐδέποτε ἐδέσποσαν τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος ξένοι ἰσχυροί.

Ἄλλ' ὅλως διάφορον τροπὴν ἔμελλον νὰ λάβωσιν, ὡς εἰκός, τὰ πράγματα, ὅτ' ἐν τοῖς βορείοις τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου ἐξηγέθησαν ἐθνικαὶ δυνάμεις τέως ὑπνώττουσαι, ὅτ' ἐκ τῶν αὐτῶν ἐκείνων ὁρέων, ἐξ ὧν εἶχε προέλθει μέγα μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐξῆλθον καὶ πάλιν φύλα συγκροτήσαντα πολιτείας καὶ καταστήσαντα αἰσθητὴν τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τοὺς νοτίους γείτονας. Ἦσαν δὲ τὰ φύλα ταῦτ' ἀπείρως μᾶλλον συγγενῇ πρὸς τοὺς Ἑλληνας τῶν Περσῶν καὶ τῶν Μήδων, καὶ ἦτο εἰς αὐτὰ πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἐπιβῶλωσι τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ἐπειδὴ δὲν ἐχώριζον αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων πελάγη. Καὶ κατὰ θάλασσαν μὲν μόνον πολιτεία ἤδη ἀνεπτυγμένη, κατέχουσα μεγάλην ἔκτασιν ἀκτῶν καὶ ἀφθονοῦσα χρημάτων ἡδύνατο νάντιμετρηθῇ πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἄλλὰ κατὰ γῆν ἡδύναντο νὰ καταγάγῃσι μεγίστας νίκας καὶ μᾶλλον ἀπολίτιστοι λαοί.

Αἱ δὲ πρῶται ἀπόπειραι αἱ γενόμεναι πρὸς ἐξάρτησιν τῶν τυγχόντων νοτίων πόλεων ἀπὸ τοῦ βορρᾷ προῆλθον ἐκ Θεσσαλίας. Ἄλλως δ' οὐδεμία χώρα ἦτο ἐκ φύσεως ἐπιτηδαιότερα πρὸς τοῦτο. Ἦτο ἡ ἐγγύτατα κειμένη καὶ εἰπερ τις καὶ ἄλλη ἔχουσι ἀφθονίαν μέσων, τὸ φυσικὸν συμπλήρωμα τῶν νοτίων χωρῶν τῆς χερσονήσου. Ἐν αὐτῇ ἐκτὸς τῆς κατ' ἐξοχὴν Ἑλλάδος ὦκουν ὡς τὸ πλεῖστον λαοὶ ἐλληνικοί, καὶ ὁ Ὀλύμπος ἦτο κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν τὸ προσῆκον ὄριον συστήματος ἐλληνικῶν πολιτειῶν. Ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα εἶχον ὑπεράγαν δυσμενῶς, καὶ δὲν κατωρθώθη ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετάθεσις τοῦ κέντρου τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας. Αἱ πρὸς τοῦτο καταβλήθεισαι προσπάθειαι προῆλθον ἐκ γενῶν, ὧν ἡ ἀρχὴ ἦτο γέννημα βίας καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐπισφαλῆς, ἐπιχειρηθεῖσαι δὲ παρ' ἐνίων ἀνδρῶν ἄλλως ὑπερόχων ἐναυάγησαν ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ἰάσονος¹ καὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Θηβῶν, αἰτίνας ἐματαιώσαν διὰ παντὸς τὰ σχέδια ἡγεμονίας τῶν Θεσσαλῶν χωρὶς καὶ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι τὸν ἴδιον ἑαυτῶν σκοπόν.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 558.

Τότε δὲ ἀνέλαβον τὸ ἔργον τοῦτο αἱ πέραν τοῦ Ὀλύμπου χώραι, δι' ὧν συνεννοῦνται αἱ νότιοι χερσόνησοι πρὸς τοὺς ἐκτεταμένους ἡπειρωτικούς ὄγκους τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, αἱ δὲ ὀρεῖναι χώραι τῆς βορείου Ἑλλάδος αἱ ἔχουσιν ὑψηλὰ τὰ ὄρη καὶ μεγάλας ὑπὸ ποταμῶν διαρρεομένας κοιλάδας, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη. Αἱ ἡπειρωτικαὶ αὗται χώραι εἰχον μείνει πλὴν τῶν παραλίων ξένοι καὶ ἄγνωστοι εἰς τοὺς Ἕλληνας· εἰχον δὲ ἀπὸ αἰώνων θεωρηθῆναι χώρα βάρβαρος, ἥς μόνος προορισμὸς ἦτο ἡ ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια διὰ τῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς παραλίαις κτισθεισῶν ἀποικιῶν καὶ ἡ χάριν τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν σκοπῶν χρήσις αὐτῆς. Πράγματι ὁ Ὀλυμπος μετὰ τῶν Καμβουνίων ὀρέων οἰονεὶ ἀποχωρίζει τὰς πρὸς βορρᾶν καὶ τὰς πρὸς νότον χώρας. Ἄρχεται δὲ πέραν τῶν ὀρέων ἐκείνων ἄλλος τις κόσμος, διάφορος οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν διαμόρφωσιν τῆς χώρας, ἀλλὰ κατὰ τε τὸ κλίμα καὶ τὸν ὅλον φυσικὸν βίον. Αὕτῃ ἡ Θεσσαλία ἀποτελεῖ ἤδη τὴν μετάβασιν πρὸς τὸ χειμέριον κλίμα, ὅπερ ἄρχεται ἐν ταῖς χώραις ταύταις πολὺ ἐνωρίτερον ἢ ἐν Γαλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Πέραν δὲ τοῦ Ὀλύμπου εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία καὶ ἡ γλωρὶς τῶν νοτίων χωρῶν μόνον ἀκόμη ἐν τισιν ἰδίως ἐπικαίροις χωρίοις, ἰδίως δ' ἐν τοῖς παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταλαμπομένοις πεδίοις, ἅτινα ἐκτείνονται δίκην στενῆς κορυφῆς περὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ κρατεῖ τὸ κλίμα τῆς μέσης Εὐρώπης, ὅπερ ἦτο ξένον καὶ δυσάρεστον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐπέβαλλε δὲ καὶ ὡς πρὸς τὰ τῆς ἐνδυμασίας καὶ τροφῆς, οἰκήσεως καὶ ἐπικοινωνίας εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον συνθήκας ὅλως διαφόρους ἐκείνων εἰς ἃς ἦσαν εἰθισμένοι οἱ Ἕλληνες.

Καὶ ἐπέδρων μὲν τοιαῦται διαφοραὶ τὰ μέγιστα εἰς τὰ τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν λαῶν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο ἡμῶς νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς αἰεὶ τακτοὺς ὅρους εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Καὶ δὴ αὐταὶ ἐκείναι αἱ ἀπολαύσεις ὧν ὁ κάτοικος τοῦ νότου στερεῖται ὑπὸ ξένον οὐρανὸν παρορμῶσι τὸν

οικητόρα τῶν βορείων χωρῶν νὰ προχωρήσῃ πρὸς νότον, εὐθὺς ὡς ἡ ἀδυναμία τῶν γειτόνων φύλων παρέχῃ εἰς αὐτὸν προσδοκίαν περὶ ἐπιτυχίας· ὁ δὲ Ὀλύμπος ὑπὸ οὐδεμίαν ἔποψιν ἦτο ὄριον δυνάμενον νὰ ἐμποδίσῃ τὰς πέραν αὐτοῦ χώρας καὶ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐλληνικῶν τυγχῶν. Ἄλλως δ' αἱ χερσονησίζουσαι ἐλληνικαὶ χώραι εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ παρέκτασις τῆς ἀλύσεως τῶν βορείων ὁρέων· ὡς δὲ ἡ χώρα, οὕτω καὶ οἱ κάτοικοι οἱ ἐντεῦθεν κακέϋθεν τοῦ Ὀλύμπου εὐρίσκοντο ἐν φυσικῇ πρὸς ἀλλήλους ἐπικοινωνίᾳ. Ὅλως νέα κατὰ ταῦτα περίοδος ἐμελλεν, ὡς εἰκὸς, νὰρχίσῃ ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει τῆς τοιαύτης ἐπικοινωνίας καὶ εὐθὺς ὡς οἱ Ἕλληνες ἤθελον παύσει διάγοντες ἐν ταῖς ἰδίαις πόλεσι βίον αὐτάρκη καὶ ὅλως ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ βορρᾶ. Διὸ ἤδη οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι οἱ ἀφηγηθέντες τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τελείας αὐτῶν ἀνεξαρτησίας, ὅ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, μετὰ ἰδίας προσοχῆς ἔστρεψαν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ παρατήρησαν μετ' ἐπιμελείας τὰς πρώτας ἐν αὐταῖς ἐκφαινομένας ἀποπείρας πολιτικῆς διατάξεως.

Θεωρήσωμεν λοιπὸν ἐγγύτερον τὰς βορείους χώρας, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐκείνης ἀπόψεως, ἣν ἐχαρακτήρισαμεν ἤδη ὡς τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὴν φυσικὴν κατασκευὴν τῶν νοτίων χωρῶν¹.

Ἡ τεσσαρακοστὴ μοῖρα βορείου πλάτους εἶνε τὸ ὄριον τῆς κατ' ἐξοχὴν λεγομένης Ἑλλάδος. Ἐν αὐτῇ δὲ τὰ πολὺκλαδὰ ὄρη τάποτελοῦντα τὰς νοτίους χώρας συνάγονται εἰς συμπαγῇ ὄγκον, τὸ ὅρος Λάκμωνα. Ἐκεῖθεν δ' ἐξακολουθεῖ κατ' εὐθεῖαν διεύθυνσιν διὰ δύο μοιρῶν τὸ ὅρος τὸ χωρίζον τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἥπειρον. Τὸ δὲ ὅρος τοῦτο εἶνε ἡ Πίνδος, αὐτόχρημα νωτιαία τις ἄκανθα τῆς χώρας μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίας, ἐκτεινομένη ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ χωρίου ἐκείνου ἔνθα συνάπτεται πρὸς τὰς βορείους συστάδας ὁρέων τὰς ἐκ πλαγίου

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 9.

κατατεινομέναις ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου. Αἱ δὲ πλάγαι αὗται συστάδες δὲν συνδέονται ἀμέσως πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ μένει μεταξὺ τῆς σειρᾶς τῶν ὁρέων τῆς Δαλματίας, ἥτις εἶνε παράλληλος τοῦ ὀδριατικοῦ κόλπου, καὶ τοῦ Αἴμου εὐρὺ κενόν. Εἰς τὸ κενὸν δὲ τοῦτο εἰσχωρεῖ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς Πίνδου, τὸ σήμερον λεγόμενον Ἰσαρδάγ, δίκην παμμεγέθους ἀκρωτηρίου. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἔσχατον τῶν ὁρέων τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου, ὁ Σκάρδος τῶν ἀρχαίων.

Ἀπὸ δὲ τοῦ Σκάρδου ἄρχονται ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ δευτέρᾳ μοίρᾳ βορείου πλάτους τὰ ὄρη τὰ διευθυνόμενα πρὸς ἀνατολὰς καὶ χωρίζοντα τὰ ὕδατα τὰ καταρρέοντα πρὸς τὸν Δούναβιν ἀπὸ τῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον ἐκβαλλόντων ποταμῶν καὶ ἀποτελοῦντα τὸ ὀπίσθιον διάφραγμα τῆς ὀρκατικῆς ἡπείρου τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ Αἴμου ἢ τῶν Βαλκανίων. Δὲν ἀποτελοῦσι δὲ τὰ ὄρη ταῦτα ἄλυσιν συνεχῇ, ἀλλὰ σειρὰν ὀρεινῶν ὄγκων, τοῦ Ἰλοδάγ, [τοῦ Σκόμβρου τῶν ἀρχαίων], καὶ τοῦ Περὶν, ἐξ ὧν ἀποσπῶνται δύο κύριαι σειραὶ, μία βόρειος, ὁ κατ' ἐξοχὴν Αἶμος, καὶ ἄλλη τις κατερχομένη πρὸς τὰ νοτιοανατολικά καὶ μεταβάλλουσα τὴν παραλίαν χώραν τῆς Θράκης εἰς χώραν ὀρεινὴν, ἡ Ῥοδόπη.

Τὰ δὲ δύο ὄρη τὰ παρὰ τὸν Σκάρδον συμπλησιάζοντα κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ἡ Πίνδος καὶ ὁ Αἶμος, ἀποτελοῦσι τὸ κράσπεδον τῶν μεγάλων ποταμίων χωρῶν τῶν χαρακτηριζουσῶν τὰ βόρεια τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου· εἶνε δὲ αὗται δύο πρὸς δυσμὰς κοιλάδες, ἡ τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ ἡ τοῦ Ἀξιοῦ, καὶ δύο πρὸς ἀνατολὰς, ἡ τοῦ Νέστου καὶ ἡ τοῦ Ἐβρου, πρὸς δὲ ταύταις ἐν τῇ μέσῃ ἡ τοῦ Στρυμόνος.

Αἱ δὲ ποτάμιοι αὗται χώραι ἔχουσι τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι ἀποχωρίζονται διὰ τῶν ὑψηλῶν ὁρέων ἀπὸ τε τῶν παραλίων τοῦ Ἀδρίου καὶ τῶν χθαμαλῶν παριστρίων πεδίων, ἡ δὲ διευθύνσις τοῦ ῥοῦ τῶν ἐν αὐταῖς ποταμῶν συνδέει αὐτὰς πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ προκαλεῖ τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ διαδραματιζόμενα. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ περιβάλλοντ' αὐτὰς ὄρη εἶνε διακεκομ-

μένα ἐνιαχοῦ, τοῦτο δὲ διευκολύνει τὴν μετάβασιν πρὸς τὰς πέ-
ραν κειμένας χώρας¹ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε αἱ ἐν ταῖς ποταμίαις
ἐκείναις κοιλάσι ζῶντες λαοὶ ἐπειράθησαν νὰ προχωρήσωσι καὶ
πρὸς βορρᾶν. Οὕτω δ' αἱ παρὰ τῶν λαῶν ἐκείνων συγκροτηθεῖσαι
πολιτεῖαι προωρίσθησαν ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως νὰ ἐπαγάγωσι τὴν
ἐπικοινωνίαν τῶν παριστρίων χωρῶν πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου
πελάγους.

Αἱ δὲ χώραι ἃς καλοῦμεν Μακεδονίαν καὶ Θράκην δὲν εἶνε
ὡς ἐκ τῆς καθ' ἑαυτὰς φυσικῆς αὐτῶν κατασκευῆς κεχωρισμένα
ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε αἱ δύο πρὸς δυσμὰς
ποτάμιοι κοιλάδες καὶ ἔπειτα πάλιν αἱ δύο ἢ τρεῖς αἱ πρὸς ἀνα-
τολὰς νὰ συναποτελῶσι χώραν φυσικῶς περιοριζομένην καὶ καθ'
ἑαυτὴν συμπαγῇ. Ἰδίως δὲ ἡ κοιλὰς τοῦ Στρυμόνος δύναται νὰ
συνυπολογισθῇ εἰς τε τὸ ἀνατολικὸν καὶ εἰς τὸ δυτικὸν ἥμισυ. Διὰ
τοῦτο δὲ οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις σταθερὰ πο-
λιτικά σύνορα, ἀλλὰ πᾶς ἀρχὴ ἀναπτύχθεῖσα ἐν ταῖς χώραις
ἐκείναις ἐπειράθη νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμὰς
ἀπὸ τῆς μιᾶς ποταμίας κοιλάδος εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ δὲ σπουδαιότατον μέρος τῆς ἀνατολικῆς χώρας εἶνε τὸ
διαρρεόμενον ὑπὸ τῆς Μαρίτσας, τοῦ ἀρχαίου Ἑβρου. Πηγάζει δὲ
οὗτος ἐκ τοῦ Ῥιλοδάγ, τοῦ ὅρους ὅπερ ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ
Σκόμβρον², καὶ ἐξ αὐτοῦ κατερχόμενος τὸ μὲν πρῶτον ῥέει
παραλλήλως πρὸς τὸν Αἶμον, ἔπειτα δὲ, κάμπτων ἀποτόμως,
παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, ῥέει κατὰ μῆκος τῶν προπόδων τῆς
Ῥοδόπης πρὸς νότον καὶ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος διῆλθε κατὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Σκύθας
στρατείαν διὰ τῆς Θράκης³, εὔρεν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἑβρου αἱ-

¹ Συμβαίνει τοῦτο ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἀξιού, ἐξ ὧν εὐκαλὸς εἶνε ἡ διά-
βασις εἰς τὴν κοιλάδα [τοῦ Μάργου, τῆς] Μοράδας, καὶ ἐκεῖ ἐνθα ἀπὸ τοῦ Ἑβρου, [τῆς
Μαρίτσας], γίνεται ἡ διάβασις εἰς τὸν [παραπόταμον τοῦ] Ἰστροῦ] Ὅστιον, τὸν σήμερον
καλούμενον Ἰσκέρ.

² [Ἀριστοτέλους Μετεωρ. I, 13].

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 226 κ. ἑ.].

κοῦντας τοὺς Ὀδρύσας, οἵτινες τότε ἀπετέλουν ἐν τῶν πολλῶν παρ' ἄλληλα οἰκούντων φύλων τῆς χώρας¹. Μετὰ δὲ τοὺς περσικοὺς πολέμους κατάρθωσεν ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Τήρης νὰ συγκροτήσῃ μείζον' ἀρχὴν καὶ παράσχη εἰς τοὺς Ὀδρύσας τὴν ἡγεμονίαν τοῦ θρακικοῦ ἔθνους. Κατέλιπε δ' εἰς τὸν υἱὸν Σιτάλκην ἄξιον λόγου βασίλειον, κέντρον μὲν ἔχον τὴν πλουσίαν κοιλάδα τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκτεινόμενον δὲ πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι τοῦ Ἰστρου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου, καὶ ὑπέταξε τοὺς λαοὺς τῶν περικειμένων ὁρέων. Πρὸς δυσμὰς δὲ προέβη ὁ Τήρης πέραν τοῦ Στρυμόνος, καὶ ἤρχισε τέμνων νέας ὁδοὺς διὰ τῶν πυκνῶν δασῶν τοῦ ὄρους Κερκίνης χάριν τῆς εἰς τὸ βασίλειον αὐτοῦ καθυποτάξεως τῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀξιοῦ Παιόνων².

Τοῦτο δὲ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐθνικὸν βασίλειον ἐν τοῖς βορείοις τοῦ Αἰγαίου, βασίλειον συνενόνον ἐν ἑαυτῷ πλησμονὴν δυνάμειν τοῦ θρακικοῦ ἔθνους. Ἐθεωροῦντο δὲ πράγματι οἱ Θράκες ὁ πολυπληθέστατος καὶ ἰσχυρότατος ἀπάντων τῶν περὶ τὴν μεσόγειον λαῶν³, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Θράκῃ ἰδρύσεως τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν πικρὰν πείραν τῆς καρτερικῆς ἀνδρείας τῶν Θρακῶν.

Ὅπως δ' ἔχη μέλλον τὸ βασίλειον ἐκεῖνο, ὥφειλε νὰ ποκτῇ δύνάμειν ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Πρὸς τοῦτο δὲ ἤρχισαν ἐρχόμενοι εἰς ἐπιγαμίας πρὸς τοὺς οἰκήτορας τῆς ἐγγυτάτης καὶ σημαντικωτάτης τῶν γειτόνων ἐλληνίδων πόλεων, τῶν Ἀβδήρων, καὶ παρεσκευάσθη οὕτως ἡ ἀνάμιξις τοῦ ξένου ἐκείνου δυναστικοῦ οἴκου εἰς τὰ ἐλληνικὰ πολιτικὰ πράγματα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Σιτάλκου Νυμφόδωρος ὑπῆρξεν ὁ διαπράξας φιλίαν τῶν Ὀδρυσῶν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐγκαίρως διέγνωσαν τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ θρακικοῦ βασιλείου διὰ τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν

¹ Ἰε τὴν ἀναγραφὴν τῶν θρακικῶν φύλων παρὰ τοῦ *Ἡροδότῳ* VII, 110.

² *Θουκυδίδου* II, 29.

³ [Περὶ τῶν θρακῶν καθόλου ἴδε *Tomasschek* ἐν *Sitzungsberichte der Wiener Akademie*. Τόμ. CXXVIII (1893)].

τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁποίους κινδύνους καὶ ὅποια ὀφέλη ἠδύναντο οἱ Θράκες νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐν ἐπικειμένῳ πολέμῳ κατὰ τῆς Σπάρτης. Διὸ κατὰ πάντα τρόπον ἐμερίμνησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τιμήσωσι τὸν βασιλικὸν οἶκον τοῦ βορείου ἐκείνου βασιλείου. Καὶ ἐπωφελήθησαν μὲν τοὺς ἀρχαίους δημῳδούς λόγους περὶ Τηρέως καὶ Πρόκνης, ὅπως παραστήσωσι τὸν οἶκον τοῦ Τήρου συγγενῇ τῶν Ἀθηναίων¹, ἐθεώρησαν δὲ τὴν μετὰ τοῦ Σιτάλκου συμμάχίαν τὴν ἀξιολογωτάτην πασῶν τῶν πρὸς ξένους συνθηκῶν. Ὁ δὲ Ἀριστοφάνης παρέστησεν ἐν ταῖς Ἀχαρνέσιν τὸν Θεωρὸν λέγοντα, ὅτι ὁ Σιτάλκης ἦτο ὑπερφυῶς φιλαθήναιος δίκην ἀληθοῦς ἐραστοῦ, ὥστε καὶ ἐν τοῖς τοίχοις ἐπέγραφε τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων, ὃ δ' υἱὸς αὐτοῦ Σάδοκος, ὅστις εἶχεν εἰσποιηθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας, εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐπεθύμει νὰ συμμετάσχη τῶν κατὰ τὰς ἐορτὰς συμποσίων τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος².

Ἀλλ' ἐσκοπήθη νὰ προσδοθῇ εἰς τὴν ἐν ἔτει 431 π. Χ. ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην ἐκείνην καὶ σημασία πολιτική. Διὸ συνεισφωρήθη ἡ ἐπιχείρησις μεγάλης ἐκστρατείας. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ βορρᾶ οἱ Ὀδρύσαι, ἀπὸ δὲ τῆς θαλάσσης οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ συμπράξωσιν ἵνα καταβάλωσι τὴν δολίαν ἔχθραν τοῦ Περδίκκου, ὅστις εἶχεν ὑδρίσει ἀμφοτέρους, καὶ τὴν ἀυθάδειαν τῶν Ποτιδαίων καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων, οἵτινες παρεῖχον πλεῖστα ὅσα πράγματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τίς δὲ θὰ ἠδύνατο νάντιστῇ εἰς τοιαύτην δύναμιν;

Ἄγων ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν ἐξώρμησεν ὁ Σιτάλκης ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἑβρου. Τοιαύτην στρατιάν δὲν εἶχον ἴδρι οἱ Ἑλλήνες ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ξέρξου. Μετὰ τρόμου δὲ

¹ Ὁ *Θουκυδίδης* (II, 29) ἀποκρούει τὴν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἀρεστὴν εἰς τοὺς Ἀθηναίους συνταύτισιν τῶν παρὰ τὸν Παρνασσὸν Θρακῶν καὶ τῶν Ὀδρυσῶν, τοῦ Τήρου καὶ τοῦ Τηρέως. [Περὶ δὲ τῆς ἱστορίας τῶν Ὀδρυσῶν ἴδε *Muret* ἐν τῷ *Bulletin de Correspondance Hellénique* τόμ. III (1879) σ. 409 κ. ε.]

² Ἀριστοφάνης ἐν Ἀχαρνέσιν στ. 141 κ. ε.

διεγνώσθη τὸ πρῶτον τότε ἡ δύναμις τοῦ βορρᾶ. Ἄπαντες οἱ γείτονες λαοὶ καὶ ἅπανσα ἡ Θεσσαλία κατείχοντο ὑπὸ φόβου περὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν, καὶ αἱ πολιτεῖαι αἱ διακείμεναι ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐθεώρουν ἤδη ἑαυτὰς ἀποπνιγομένας ὑπὸ τῆς διπλῆς ἐκείνης ἐπιθέσεως πολεμίων ὑπερτέρων.

Καὶ ὑπῆρξε μὲν μεγαλοπρεπὴς ἡ ἔναρξις τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἀπέτυχεν οὗτος μετὰ στρατείαν τριάκοντα ἡμερῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν συμμετέσχον αὐτοῦ, εἴτε ἔνεκεν ἀμελείας, εἴτε καὶ αὐτοὶ καταληφθέντες ὑπὸ φόβου ἐπὶ ταῖς ὑπερτέραις δυνάμεσι τῶν συμμάχων καὶ ἐπὶ τοῖς ἐπακολούθοις τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα¹. Καὶ ἐν Θράκῃ δὲ μετεβλήθησαν τὰ πράγματα ἔνεκα τοῦ πιθανῶς ἐπελθόντος προώρου θανάτου τοῦ Σαδόκου. Πράγματι δὲ βλέπομεν, ὅτι, ὅτε ὁ Σιτάλκης ἔπese τῷ 424 π. Χ. μαχόμενος ἐναντίον τῶν Τριβαλλῶν, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς Σεύθης, ὁ υἱὸς τοῦ Σπαραδόκου², ὅστις ἤδη πρότερον εἶχε δεῖξει ἐχθρικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους³. Ὁ δὲ Σεύθης ὑπεχώρησεν εἰς τὸν Περδίκκαν, κατορθώσαντα νὰ πείσῃ τὸν νεαρόν βασιλέα, ὅτι οἱ ἡγεμόνες τοῦ βορρᾶ θὰ ἐπολιτεύοντο μωρότατα ὑποστηρίζοντες ὑπὸ ἀφελοῦς φιλελληνισμοῦ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς κινδυνωδεστάτους ἀντιπάλους τῆς αὐξήσεως τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ἀρχῆς.

Ἐπὶ δὲ τοῦ Σεύθα ἀνῆλθεν ἡ Θράκη εἰς μεγίστην ἀκμὴν. Ἦτο βασιλεῖον συμπαγές, ἐπεκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Ἀβδήρων μέχρι τοῦ Ἰστρου, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ Στρυμόνος, χώρα

¹ Θουκυδίδου II, 98 κ. εἰ.

² Ἐν τοῖς ἀπογράφαις τοῦ Θουκυδίδου εἶνε ἀδεδαία ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς τοῦ Σεύθου, κατὰ δὲ τὸν B u c k h ἐν Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. II, 109 ἀναγνωστίον τὸ ὄνομα Σ π α ρ δ ο κ ο ς· ἀλλ' ἐπὶ νομισμάτων τῶν Ὀδρυσῶν ἐβεβαιώθη τὸ ὄνομα Σ π α ρ ᾶ δ ο κ ο ς, ἵσως δὲ εἶνε δ αὐτὸς ὃν ὁ ἀδελφὸς Σιτάλκης ἐπανάγαγεν ἀπὸ τῶν Σκυθῶν (Ἡροδότου IV, 80). Ὑπάρχουσι δὲ ἀργυρᾶ νομίσματα κατὰ τὸ ἀττικὸν κῶμμα ἔχοντα τὰς ἐπιγραφὰς ΣΠΑΡΑΔΟΚΟ καὶ ΣΕΥΘΑ ΑΡΓΥΡΙΟΝ ἢ ΣΕΥΘΑ KOMMA ἐπὶ τοῦ ὅπισθεν μέρους τῶν διαρράχμων. [Ἴδε H e a d Historia Numorum σ. 240. Ἑλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Α' σ. 363].

³ Θουκυδίδου IV, 101.

μεσόγειος καλῶς περιφρουρουμένη καὶ συγχρόνως βρεχομένη ὑπὸ τριῶν θαλασσῶν, ἥτις ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς εἶχε τὸν προορισμὸν νὰ δεσπόζῃ τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀγουσῶν παρόδων ὡς καὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου ἐπικοινωνίας. Τὸν δὲ κύριον πυρῆνα τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλείου ἀπετέλουν οἱ Θρᾷκες τοῦ Ἑβρου μεταξὺ τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ῥοδόπης· εἰς αὐτοὺς δὲ προσετίθεντο οἱ Γέται, οἰκοῦντες πέραν τοῦ Αἴμου μέχρι τοῦ Ἰστρου, ἱπποτοξόται, καθ' ἃ καὶ οἱ γείτονες αὐτῶν Σκύθαι, ἔπειτα δὲ οἱ μαχαιροφόροι Θρᾷκες τῆς Ῥοδόπης καὶ τῶν παρακειμένων ὁρέων· τέλος δὲ τέταρτον μέρος τοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν οἱ Παίονες. Εἶχε δὲ ἡ χώρα πλοῦτον πολὺν παντοίων προϊόντων καὶ πόρων, σίτου καὶ ποιμνίων, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἐκ δὲ φόρων εἰσπράττοντο ἐτησίως τετρακόσια τάλαντα ἀργυρίου, πρὸς δὲ τούτους ἰσάριθμον σχεδὸν ποσὴν ἐκ καταβαλλομένων ὑφασμάτων, οἰκιακῶν σκευῶν καὶ τῶν τοιούτων. Τοιαῦτα δὲ δῶρα δὲν προσεφέροντο μόνον εἰς τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ καθισταμένους ἄρχοντας ἐν ταῖς διαφόροις ἐπαρχίαις καὶ εἰς τοὺς ἐπισήμους τῶν Ὀδρυσῶν¹.

Τοιαύτη πολιτεία δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐμφανισθῇ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν ταῖς περὶ τὸ Αἰγαῖον χώραις, καὶ ἐφαίνετο προωρισμένη νὰ ποκτήσῃ ἀξίωμα κρίσιμον. Ἦδη δὲ μεταξὺ τῶν φόρου ὑποτελῶν ὑπηκόων ἦσαν καὶ ἑλληνίδες πόλεις, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἔμελλεν εἰκότως νὰυξηθῇ, ἔμελλε δὲ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εὐημερίαν καὶ τὰς ἀκμαζούσας τέχνας νὰ προστεθῇ καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν ἐμπορία καὶ ἡ ἀπὸ τῆς θαλάσσης δύναμις. Ἄν δ' ἐγίνοντο ταῦτα, πῶς θὰ κατῴρθονον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ συγκρατήσωσι τὰς ἤδη ἰκανῶς ταλαντευομένας ἀποικίας αὐτῶν; Διὰ τοῦτο ἐπειράθησαν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἤδη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Σιτάλκου νὰ περιστήσωσι τὴν ἀρχὴν τῶν Θρακῶν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὰς Ἀθήνας². Ἐφαίνετο

¹ Θουκυδίδου II, 96-97.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. I' σ. 94

δ' ἐπελθὼν ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡ κρίσις τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων ἔμελλε νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τῶν Θρακῶν βασιλέων.

Ἄλλ' ἡ διάρκεια τοῦ βασιλείου ἐκείνου δὲν ὑπῆρξε μακρά. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεύθα διελύθη εἰς χωριστὰ βασίλεια, οὕτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέφυγον τὸν ἐπαπειλοῦντ' αὐτοὺς κίνδυνον. Ἡ χώρα τῶν Θρακῶν δὲν ἦτο προωρισμένη ἐκ φύσεως νὰ ποτελέσῃ ἐνότητά σταθεράν. Αἱ διασχίζουσαι αὐτὴν σειραὶ ὀρέων ἠὲ κόλυνον τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸν τῶν μετὰ κόπου συνενωθέντων φύλων, ὧν ὁ πρὸς ἀλλήλους σύνδεσμος ὑπῆρξε πάντοτε χαλαρός.

Ἄλλως δὲ, καὶ δὴ εὐνοϊκώτερον, εἶχον τὰ πράγματα ἐν Μακεδονίᾳ, εἰ καὶ ὑπῆρχε καὶ ἐν αὐτῇ μεγάλη ποικιλία τοῦ ἐδάφους δυσχεραίνουσα ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὴν ἔνωσιν τοῦ ὅλου. Πράγματι κατὰ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τῆς Πίνδου δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε εὐρέα ὀροπέδια οὔτε κανονικὴ κατάκλισις τῆς γῆς, ἀλλὰ προεκβάλλονται ἀπὸ τῆς κεντρικῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων πολλοὶ πλάγιοι κλάδοι, χωρίζοντες τὴν χώραν διὰ τῆς ἀποτελέσεως πολλῶν κοιλάδων περιβαλλομένων ὑπὸ φράγματος κυκλοειδοῦς καὶ κειμένων ἐπ' ἀλλήλων καὶ παρ' ἀλλήλας, αἵτινες ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τὰς τύχας τῆς χώρας.

Καὶ πρώτη μὲν τῶν κοιλάδων τούτων εἶνε ἡ τοῦ Ἀλιάκμονος, ὅστις καλεῖται σήμερον Βιστρίτσα, κειμένη μεταξὺ τῆς Πίνδου καὶ παραλλήλου αὐτῇ σειρᾶς ὀρέων, ἥτις πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὰ Καμβούνια, ὥστε ὁ Ἀλιάκμων μόνον διὰ στενῆς φάραγγος ἐξέρχεται ἐλικοειδῶς ἐκ τῆς κυκλικῆς κοιλάδος. Ἡ κοιλάς δὲ αὕτη ἦτο ἡ ἀρχαία Ἑλίμεια, ὑψηλότερα δ' ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ ὄρους, ἐκεῖ ἔνθα ὑφούται ἐκ τινος λίμνης ἡ βραχύδης χερσόνησος τῆς Καστορείας, ἐκτείνεται ἡ ἀρχαία Ὀρεστίς. Καὶ φαίνεται μὲν περικεκλεισμένη καὶ ἀπομεμονωμένη ἡ κοιλάς τοῦ Ἀλιάκμονος, ἀλλ' ἔχει ὅμως ἀξίαν λόγου ἐπικοινωνίαν. Καὶ δὴ πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Καστορείας ἡ Πίνδος διασπᾶται ὑπὸ βαθείας πλαγίας ἐντομῆς, δι' ἧς ῥέει πρὸς τὸν Ἀδρίαν ποταμὸς πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους, ὁ σήμερον λεγόμενος Δε-

βόλ. Ἐκεῖ λοιπὸν ὑπάρχει φυσικὴ ὀρεινὴ πύλη μετάγουσα εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὸ μόνον κενὸν ἐν τῇ ἄλλως ἀδιακόπῳ σειρᾷ τοῦ κεντρικοῦ ὄρους, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ διὰ τῶν Καμβουνίων ὀρέων παρέχεται εὐκόλος μετάβασις ἀπὸ τοῦ Ἀλιάκμονος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Θεσσαλικοῦ Πηνειοῦ.

Πρὸς ἀνατολὰς δὲ κεῖται ἄλλη μακρὰ κοιλὰς μεταξὺ τῆς τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ ὄρους Βερμίου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κράσπεδον τῆς ὀρεινῆς χώρας πρὸς τὴν παραλίαν πεδιάδα. Εἶνε δὲ αὕτη ἡ λεκάνη τοῦ Ὀστρόβου, ἡ χώρα τῶν Ἑορδαίων, ἐν ἣ ἐκ λιμνῶν καὶ ρυάκων συνάγονται τὰ ὕδατα εἰς τὸν ποταμὸν Λουδίαν τὸν ἐκβάλλοντα εἰς τὴν θάλασσαν.

Πρὸς βορρᾶν δὲ τῆς Ἑορδαίας καὶ τῆς Ὀρεστίδος κεῖται τρίτη κοιλὰς, ἡ τῶν πηγῶν τοῦ Ἐριγῶνος, ἧστις ῥέει διὰ τῆς τεσσαρακοστῆς πρώτης μοίρας βορείου πλάτους. Εἶνε δὲ αὕτη ἡ σημερινὴ λεκάνη τῶν Βιτωλίων, ἧτις ἐρείδεται εἰς τὸν κύριον ὄγκον τῆς βορείου σειρᾶς τῆς Πίνδου, δι' οὗ εὐκόλος εἶνε ἡ πρὸς τὰς ἄλβανικὰς χώρας ἐπικοινωνία. Ἐκεῖ δὲ ἦτο ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἡ ἔδρα τῶν Λυγκηστῶν καὶ περαιτέρω πρὸς βορρᾶν ἡ τῶν Πελαγόνων. Τελευταία δὲ εἶνε ἡ ὀρεινὴ κοιλὰς ἡ διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἀξιοῦ, ἡ Παρραξία, ἡ βορειοτάτη τοῦ ὅλου ὀρεινοῦ συστήματος, περιοριζομένη ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων καὶ ἀρδευομένη ὑπὸ πολυπληθῶν ρυάκων, ὧν οἱ ἀπώτατοι κεῖνται πλησίον τοῦ ποταμοῦ [Μάργου, τῆς σημερινῆς] Μοράβας, ἧτις ἐκβάλλει εἰς τὸν Δούναβιν κάτωθεν τοῦ Βελιγραδίου.

Εἶνε δὲ ἅπασαι αὗται κυκλοειδεῖς λεκάναι, ὧν οἱ βραχώδεις περίβολοι διακόπτονται ἐν ἐνὶ μόνον χωρίῳ. Ἦσαν δὲ ἀρχῇθεν λιμνώδεις κοιλάδες, καθ' ἃ ἐνδείκνυνουσιν αἱ ἔτι καὶ τὴν σήμερον ὑφιστάμεναι μεσόγειοι λίμναι, καὶ κατὰ ταῦτα ἐν τῷ συνόλῳ ἐπαναλήψεις τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, δι' ἧς ἄρχεται διὰ τὸν ἐρχόμενον ἐκ τοῦ νότου ἡ σειρά τῶν παρὰ τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας τῆς Πίνδου λεκανῶν τούτων. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ Θεσσαλία ἐνοῦται διὰ τοῦ κοινοῦ ἐκείνου ποταμοῦ φυσικῶς εἰς μίαν μόνην χώραν καὶ

ἀνοίγεται ἐν δύο χωρίοις πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχομεν ἐν Μακεδονίᾳ χώραν ὀρεινὴν ἀπέχουσαν μὲν τῆς θαλάσσης, ἀποκεκλεισμένην δὲ ἀπὸ τῆς παραλίας καὶ δυσπρόσιτον, ἥτις καὶ καθ' ἑαυτὴν εἶνε πολλαχῶς κεχωρισμένη. Τὰ δὲ μετὰ τῶν διαφορῶν κοιλάδων ὑφιστάμενα φράγματα εἶν' ἐνίοτε ὑψηλότερα τῶν ἔξωθεν περιβαλλόντων τὴν ὅλην χώραν, ἐπειδὴ αἱ παράλληλοι σειραὶ τῆς Πίνδου ὑπερέχουσι πολλαχοῦ κατὰ τὸ ὕψος τοῦ κυρίου ὄρεινοῦ ὄγκου· οὕτω δὲ ἡ ἐκ τῆς Μακεδονίας μετάβασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἰλλυρίαν καὶ τὰς παριστρίους χώρας εἶν' εὐκολωτέρα τῆς ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ ἀπὸ κοιλάδος εἰς κοιλάδα διόδου. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐδυσχεραίνεται τὰ μέγιστα ἡ πολιτικὴ ἔνωσις τῆς χώρας, καὶ ὑπῆρχεν ἐν Μακεδονίᾳ πολὺ μεγαλείτερος κίνδυνος ἢ ἐν Θράκῃ, ὅτι θὰ καθίστατό ποτε ἀδύνατος ἡ συγκρότησις βασιλείου διαρκοῦς.

Ἄλλ' ὅμως ἡ φύσις ἐμερίμνησε κατὰ τρόπον παραδοξότατον νὰ ὑποδείξῃ σαφέστατα εἰς τοὺς οἰκήτορας τῆς πολυσχιδοῦς ὀρεινῆς χώρας τὴν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν παραλίαν ἔνωσιν, καὶ δὴ διὰ τῆς κατευθύνσεως τῶν ποταμῶν. Πράγματι ἐκ μὲν τῶν ὀρεινῶν ἑσχατιῶν τῆς Ὀρεστίδος κατέρχεται ὁ Ἀλιάκμων, ἐκ δὲ τῆς Ἑορδαίας ὁ Λουδίας, ὁ δ' Ἐριγῶν εἰσρέει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ· ἅπαντες δὲ οὗτοι οἱ ποταμοὶ, καίτοι αἱ πηγαὶ αὐτῶν εἶνε ἀπομεμακρυσμένοι ἀπ' ἀλλήλων, ρέουσι μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν ὀρεινῶν αὐτῶν λεκανῶν ἔξοδον πρὸς τὴν αὐτὴν παραλίαν καὶ ἐκβάλλουσι σχεδὸν κοινῇ ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κόλπῳ. Οὕτω δὲ, ἐν ᾧ οἱ ποταμοὶ τῆς Θράκης ρέουσιν ἅπαντες ἐν κεχωρισμέναις παραλλήλοις κοιλάσιν, οἱ τῆς Μακεδονίας συνάγονται εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ποταμὸν καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὴν συνένωσιν τῆς ὀρεινῆς χώρας καὶ τῆς παραλίας πεδιάδος καὶ συγχρόνως εἰς τὴν εἰς τὰ φύλα τῆς ὀρεινῆς χώρας ἔνδειξιν τῆς διευθύνσεως, πρὸς ἣν ὤφειλον νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν καὶ τὰς δυνάμεις¹.

¹ Τὸ σύστημα τῶν ὑπὸ ποταμῶν διαρρομένων λεκανῶν τῆς Μακεδονίας περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Grisebach (Reise in Rumelien.)

Δὲν δύναται τις νὰ φαντασθῇ μεγαλειτέραν φυσικὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν δύο ἡμίσεων χώρας τινὸς τῆς παρατηρουμένης μεταξὺ τοῦ ἀναπεπταμένου παραλίου πεδίου καὶ τῆς δίκην ἀκροπόλεως ἀποκεκλεισμένης ὀρεινῆς χώρας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ παραλία χώρα εἶχεν ἰδίαν ἱστορίαν. Μακεδόνες ἐκαλοῦντο μόνον οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν χωρῶν¹· κάτω δὲ παρὰ τὸν ὠραῖον κόλπον τὸν μεταξὺ τῶν δασωδῶν προπόδων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν ἀπέναντι κειμένων ἀπορρώγων τοῦ χαλκιδικοῦ ἀκρωτηρίου βαθέως εἰσχωροῦντα εἰς τὴν ἡπειρὸν μέχρι τῆς γωνίας, ἔνθα πηγάζουσιν αἱ θερμαὶ πηγαί, ἀφ' ὧν ὠνομάσθη ἡ πόλις Θέρμη, ἡ ἔπειτα Θεσσαλονίκη, κατῴκουν ὅλως διάφορα φύλα. Ἦτο δὲ ἡ Θέρμη ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἡμαθίας, ἔνθα ὄκουν οἱ Βοττιαῖοι ἐν τῷ δέλτα τῶν μακεδονικῶν ποταμῶν. Οἱ δὲ Βοττιαῖοι δὲν ἦσαν ἰθαγενεῖς, ἀλλ' ἰσχυρίζοντο, ὅτι κατήγοντο ἐκ τῆς Κρήτης², εἶχον ἐξ αὐτῆς τὴν παρ' αὐτοῖς λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος³, καὶ ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς συνδεσμένους πρὸς μακρινὰς παραλίας χώρας, ἰδίως δὲ πρὸς τὴν Ἀττικὴν, δι' ἀρχαίων δεσμῶν συγγενείας. Ἐτι δὲ νοτιώτερον ὄκουν οἱ Πιερεῖς⁴, οἱ θεράποντες τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Διονύσου, φύλον διὰ τοῦ προώρου αὐτοῦ πολιτισμοῦ ἐπιδρᾶσαν μεγάλως ἐπὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν θρησκείαν σύμπαντος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους⁵.

Εἰς δὲ τὰ παράλια ταῦτα φύλα τὰ ἐν χρόνοις προϊστορικοῖς ἐγκαθοιδρυθέντα παρὰ τὸν μακεδονικὸν κόλπον προσῆλθον ἔπειτα οἱ ἄποικοι ἐλληνικῶν ἐμπορικῶν πόλεων, ἰδίως δὲ οἱ ἐξ Εὐβοίας ἔμ-

¹ Μακέτα σημαίνει τὴν ὀρεινὴν χώραν, Μακεδόνες δὲ τοὺς ὀρεσιεῖους ἢ ἴσως τοὺς ὑψηλοὺς τὸ ἀνάστημα. Ἰδε Georg Curtius Griechische Etymologie εκδ. ε' σ. 161.

² Ἀριστοτέλης παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Θερίως 16 καὶ Στράβωνος [VII, σ.] 329.

³ Ὑπῆρχεν ἀρχαία λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἰγναίς καὶ ἀλλαχοῦ. Ἰδε Rheinisches Museum Tόμ. XVII σ. 742.

⁴ Περὶ τῶν Πιερῶν, οἰκούντων παρὰ τοὺς δασώδεις πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος, ἰδε Θουκυδίδου II, 99. Στράβωνος [VII, σ.] 331 (Πύδνα πιερική). Ἐπειτα δ' ἐξεδιώχθησαν πέραν τοῦ Στρυμόνος ἐγγὺς τοῦ Παγαγαίου ὕρους.

⁵ Περὶ τῶν λατρεῶν τῶν Πιερῶν ἰδε Ἡσιόδου Θεογον. στ. 53 κ. ἐ. [K. O.] Müller Orchomenos σ. 374. Bergk Griechische Literaturgeschichte Tόμ. Α' σ. 319 κ. ἐ. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Tόμ. Α' σ. 650.

ποροι. Ἦνώθησαν δὲ οὗτοι φιλίως μετὰ τῶν προτέρων κατοίκων· μεταξὺ δὲ τῶν Πιέρων καὶ τῶν Βοττιαίων ἐκτίσθη ἡ ἀποικία τῶν Ἑρετριέων Μεθώνη¹, καὶ ἡ σύμπας ἄκτῃ συμπαρεσύρθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν, ἧς εἰσηγηταὶ ὑπῆρξαν περὶ τὸ 730 π. Χ. (Ὀλυμπ. 12) κατὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Αἰγαίου οἱ Εὐβοεῖς.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἡ Ἠμαθία, ἥτις οὐ μόνον ἔνεκα τῆς γειτονίας τῆς Θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τοῦ κλίματος καὶ τῆς χλωρίδος ἀνῆκεν ἤδη φυσικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνεφορήθη τελείως καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ βορειότερα Μακεδονία ἐξηκολούθει ζῶσα ἐν ἀφανείᾳ τὸν αὐτόχθονα βίον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπεξενώθη ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐν ᾧ τὸ κατ' ἀρχὰς δὲν ἦτο χώρα ξένη. Πράγματι τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος διέσωζε σαφεῖς ἀναμνήσεις χρόνων καθ' οὓς ὑφίσταντο φιλιώταται σχέσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Μακεδόνων. Περὶ τῶν Δωριέων μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι καὶ αὐτοὶ ὑπῆρξάν ποτε Μακεδόνες². ἀληθῶς δὲ παρουσιάζεται ἐνίοτε τὸ φαινόμενον, ὅτι φύλὰ τινα ἀνήκοντα εἰς τὸ σύνολον εὐρυτέρου ἔθνους ἀποχωρίζονται ἀπ' αὐτοῦ ἀνεξαρτήτως καὶ ἐπανέρχονται ἔπειτα καὶ πάλιν εἰς αὐτό. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ γενάρχης τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ ἐτάσσετο εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Πελασγοῦ· ἐλέγετο δὲ υἱὸς τοῦ Λυκάονος³, τοῦ προγόνου τῶν Ἀρκάδων Πελασγῶν. Καὶ εἶχε μὲν ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων τι τὸ ἀκατανόητον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ τοῦτο συνέδαινε, ὡς γνωστὸν, καὶ εἰς τὰ παρὰ τὸν Ἀχελῶν οἰκοῦντα φύλα, ἅτινα οὐδεὶς βεβαίως ἐσκέφθη ποτὲ νὰ θεωρήσῃ ξένα τῆς ὁμοφυλίας τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Οἱ Ἕλληνες τῶν ἐκκρίτων χρό-

¹ Πλουτάρχου Κεφαλαίων καταγραφή Ἑλλην. 11.

² Ἡροδότου I, 56· τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος [ἐπὶ Δώρου τοῦ Ἑλλήνος οἴκει τὴν Ἰστιαίην]... ἐκ τῆς Ἰστιαίης τιδὸς ὡς ἐξ ἀνέστη ὁ πὸ Κασμείων, οἴκει ἐν Πίνῳ, Μακεδόνων καλεόμενον. VIII, 43· Δωρικόν τε καὶ Μακεδόνων ἔθνος.

³ Ἀπολλοδώρου III, 8, 1. Αἰλιανῶς Περὶ ζῴων ἱστορ. X, 48. Ἄλλη δὲ γενεαλογία τῶν Μακεδόνων κατὰ τὸν Ἡσίοδον εὐρεῖται παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Μακεδονία· Μακεδονία ἀπὸ Μακεδόνος τοῦ Διδὸς καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος.

νων ἦσαν λίαν εὐαίσθητοι πρὸς πᾶν τὸ ξενότροπον ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τοῖς ἔθεσι, καὶ ἤρεσκεν εἰς αὐτοὺς νὰ περιορίζωνται εἰς στενὸν κύκλον, διακρίνοντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἑξῶ· διὰ τοῦτο δ' ἐκάλουν καὶ ὁμοφύλους λαοὺς ξένους καὶ βαρβάρους, ὅταν ἡσθάνοντό τι τὸ ξενοφανὲς ἐν αὐτοῖς. Ἀλλὰ τὸ ξενοφανὲς τοῦτο ἐνέκειτο ἐν τῇ διαφορᾷ τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ διὰ ταῦτα ἡ συναίσθησις αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιχείρημα περὶ ἐθνολογικῆς διακρίσεως ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις.

Μελετῶντες δὲ τὰ σπάνια λείψανα τῆς μακεδονικῆς γλώσσης, διαγινώσκουμεν ἐν αὐτοῖς ἐλληνικὰς ρίζας· εὐρίσκουμεν δὲ τύπους τῆς αἰολικῆς διαλέκτου καὶ λέξεις ἀνηκούσας εἰς τὴν ἀρχαίαν κοινὴν κτῆσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰταλῶν¹. Καὶ ἐν τοῖς ἐθίμοις δὲ τῶν Μακεδόνων εὐρίσκονται πολλὰ τὰ συμφωνοῦντα πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας συνηθείας τῶν Ἑλλήνων, οἷον ἐπὶ παραδείγματι τὸ κάθησθαι ἐν τοῖς συμποσίοις². Τέλος δὲ καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ διετηρήθησαν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν θεσμῶν, ἐν οἷς ἡ βασιλεία, ἥτις ἐξέλειπεν ἐνωρίτατα ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Ὡς δ' ἐν τοῖς ἡρωικοῖς χρόνοις, ἦτο ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῖς Μακεδόσιν ἀνώτατος δικαστῆς, ἀρχιστράτηγος καὶ ἀρχιερεὺς, ἀλλ' ὅχι δεσπότης, οἷοι οἱ τῆς Ἀνατολῆς, πρὸ τῶν ὁποίων ἐξέλειπον ἅπαντα τᾶλλα δίκαια· ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ λαὸς ἔχει καὶ κατενώπιον τοῦ βασιλέως συνειδήσιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ. Αἱ ἐξουσίαι τοῦ βασιλέως εἶνε καθωρισμέναι ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τῆς παραδόσεως³. Τὴν δὲ ἄμετρον καὶ δεσποτικὴν ἀρχὴν ἐνὸς ἀνδρὸς

¹ Περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Μακεδόνων ἴδε Bergk Griechische Literaturgeschichte Τόμ. Α' σ. 60. [A bel Geschichte Makedoniens vor Philipp. Ἡ μέχρι Φιλίππου ἀρχαία ἱστορία τῆς Μακεδονίας μεταφρ. Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα. Ἐν Λειψία. 1860 σ. 135 κ. ἔ. Χατζιδάκι Περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων. Ἀθήνησιν. 1896. Νεαὶ ἀποδείξεις ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ἐν τῇ Ἀθηνᾷ 1899 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχεϊ].

² [Ἀθηναίου I, σ. 31. Πρὸς τὴν περὶ τῶν μακεδονικῶν ἐθιμῶν καὶ A bel μεταφρ. Δήμιτσα σ. 139 κ. ἔ. Σπυρ. II. Δάμπρον Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Β' σ. 258 κ. ἔ.].

³ Καλλισθένης παρ' Ἀρριανῶ Ἀναβ. IV, 11· οὐ βί α ἄ λ λ ἄ ν ὁ μ ψ.

ἀποστέρουσι καὶ οἱ Μακεδόνες καθ' ἃ καὶ οἱ Ἕλληνες. Παρὰ δὲ τῷ βασιλεῖ ἴστανται γένη εὐπατριδῶν· οἱ δὲ τασσόμενοι εἰς αὐτὰ ἦσαν ἐταῖροι εὐρισκόμενοι ἐν οἰκειτέρῃ ἐπικοινωνίᾳ καὶ συμβιούντες μετὰ τοῦ βασιλέως¹, μετ' αὐτοῦ δὲ συμμεριζόμενοι τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἐκ τῶν νικῶν τιμὰς. Τοιαύτη δὲ πολεμικὴ ὀλιγαρχία, οἷαν παριστάνουσιν εἰς ἡμᾶς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη περιστοιχίζουσιν τοὺς βασιλεῖς, διετηρήθη ἐν τῇ μακεδονικῇ ὀρεινῇ χώρᾳ, ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ δὲν ὑπῆρχεν ἀστικὸς βίος ἐπιφέρων τὴν διαλλαγὴν τῶν διαφορῶν τῶν τάξεων καὶ προκαλῶν νέαν τὰξιν, τὸν δῆμον.

Ἄλλὰ τὸ πρὸς τὸ ἐλληνικὸν φύλον συγγενὲς ἔθνος τῶν Μακεδόνων δὲν ἔμεινεν ἀπηλλαγμένον μίξεων, αἵτινες διετάραξαν τὴν ἀνέκαθεν ὑπάρχουσαν ὁμοιότητα καὶ μετέβαλον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν Μακεδόνων. Τὸ δὲ ξένον τοῦτο στοιχεῖον ἀπετέλουν πρὸ πάντων Ἰλλυριοί, ὧν ἡ συμπαγὴς φυλὴ διεκλαδώθη ἀπὸ τῶν νοτιοδυτικῶν μέχρις αὐτῆς τῆς μεσογαίας καὶ διὰ τῶν ἄνω μνημονευομένων παρόδων τῆς Πίνδου διεδόθη εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτύας. Ἦσαν δὲ οἱ Ἰλλυριοὶ λαὸς ἄγριος καὶ ληστρικὸς, παρ' ᾧ πρὸ τῆς μάχης ἐσφαγιάζοντο παῖδιά καὶ οἵτινες κατέστιζον τὸ σῶμα². Καθ' ὅσον δὲ τὰ εὐγενέστερα καὶ εὐφρέστερα φύλα τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, οἷον τὸ τῶν Δωριέων, ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν Μακεδόνων, δυσχερεστέρ' ἀπέβαινεν εἰς τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐγκαταμείναντας ἢ ἀπόκρουσις τῆς εἰσβολῆς τῶν ἐκ δυσμῶν βαρβάρων. Μακεδόνες δὲ καὶ Ἰλλυριοὶ ἐπέδρασαν πολλαχῶς ἐπ' ἀλλήλους· ἐνδυμασία, κόμμωσις, γλῶσσα, ἦθη ἀπέβησαν ὅμοια πρὸς ἀλλήλα. οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν ἅπασα ἡ εὐρεῖα ἡπειρος ἀπὸ τοῦ

¹ Ἐταῖροι παρ' Αἰλιανῷ (Ποικ. Ἱστορ. XIII, 4) καὶ Θεοπόμπῳ παρ' Ἀθηναίῳ [IV, σ.] 167. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Tόμ. Α' σ. 320, ἀποσπ. 249].

² Ἰλλυριοὶ κατὰ στικτοὶ παρὰ Στράβωνι [VII, σ.] 312, καὶ ὁδοὶ παρὰ Θεοπόμπῳ (Ἀθηναῖον [X, σ.] 443. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Tόμ. Α' σ. 284, ἀποσπ. 41]. Τὸ πρῶτον δὲ μνημονεύονται παρ' Ἡροδότῳ IX, 43. Πρβλ. V, 61.

ποροῦ τοῦ τῆς Κερκύρας μέχρι τῆς Θράκης κατελήφθη ὑπὸ λαοῦ ὁμογενοῦς πως, καὶ αἱ ἀρχῇθεν ὑπάρχουσιν ἀντιθέσεις μεταξὺ Μακεδόνων καὶ Ἰλλυριῶν ἐξέλιπον. Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον Μακεδόνες καὶ Ἑλληνες ἀπεξενώθησαν ἀπ' ἀλλήλων, ὅσω δὲ τελειότερον ἀνεπτύχθη ἐν τῷ νότῳ ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς, τόσω μᾶλλον συνείθισαν νὰ θεωρῶσι τοὺς ἀρχαίους ὁμοφύλους ὡς ὅλως διάφορον φυλὴν καὶ νὰ περιφρονῶσιν αὐτοὺς. Ἐξελάμβανον αὐτοὺς ὡς ἀνθρώπους ἀνικάτους νὰ διάγωσι βίον πεπολιτισμένον καὶ προωρισμένους ἐκ φύσεως νὰ παρέχωσι δούλους εἰς τοὺς Ἑλληνας, καθ' ἃ καὶ οἱ λοιποὶ βάρβαροι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οὐδ' ἄξια λόγου ἀνδράποδα ἠδύναντο νὰγοράσωσιν ἐκ Μακεδονίας, καθ' ἃ ἐφρόνουν οἱ Ἀθηναῖοι¹.

Οὕτως ἡ ὀρεινὴ χώρα καὶ ἡ παραλία, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἡμαθία, διεστέλλοντο ἀπ' ἀλλήλων ὡς χώραι ὅλως διάφοροι. Ἀπὸ δὲ τοῦ στενοῦ κρασπέδου τῆς παραλίας δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ κατάκτησις καὶ ἐξελληνισμὸς τῆς ὀρεινῆς χώρας· διὰ τοῦτο δὲ ἡ χώρα τότε μόνον ὅτ' ἠδύνατο νὰποκτήσῃ κοινὴν ἱστορίαν, ἂν ἐξηγείρετο μεταξὺ τῶν μακεδονικῶν φύλων ἡ αἰσθησις τῆς ἀνάγκης ἀνωτέρου βίου καθιστάνοντος δυνατὴν τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐξέγερσις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἔσθθεν· παρίστατο δὲ ἀνάγκη ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, δι' ὧν τὰ πρὸς τοὺς Ἑλληνας συγγενῇ στοιχεῖα τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ νὰ ἐπικρατήσωσι καὶ πάλιν. Ἔδει νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν βορρᾶν Ἑλληνες, ὅπως ὠώσωσι τὴν ὠθησιν πολιτικῆς ἀναπτύξεως ἐν αὐτῷ.

Καὶ δυνατόν μὲν τοιαῦται ἐπιδράσεις νὰ ἐπῆλθον ἐκ πολλῶν μερῶν, εἰ καὶ οὐδεμία περὶ αὐτῶν περιετώθη μαρτυρία. Ἡ δὲ ἀρχαιοτάτη παρὰ ὁσας ὑποδεικνύει τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπελθοῦσαν ἐκ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας ἐφοίτων ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἥδη χρόνων ξένοι θαλασσοπόροι. Ὁ μὲν Ἰλλύριος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ

¹ Δημοσθένους [Φιλίππ. Γ'] 31· ὁλεθρὸς Μακεδῶν, ὅθεν οὐδ' ἀνδράποδον σπουδαῖον οὐδὲν ἦν πρότερον πρίασθαι.

Κάδμου ¹· ὡς δὲ τὸ πέλαγος τὸ περικλύζον τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἠπειροῦ ἐκαλεῖτο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων Ἴόνιον ², οὕτως ἐγινώσκοντο καὶ κατὰ τὰς παραλίας αὐτοῦ ἀρχαῖαι ἐποικῆσεις Ἰώνων. Ἐπειτα δὲ ἀνέλαβον τὴν ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις κτίσιν ἀποικιῶν οἱ Κορινθιοί, καὶ ἐπεξέτειναν μετ' ἀκαμάτου δραστηρί/τητος τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν ἐπικοινωνίαν καὶ πρὸς τὴν μεσσογαίαν. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται τὸ γεγονός, ὅτι τὸν αὐτὸν ἐκείνων οἶκον Κορινθίων εὐπατριδῶν, ὅστις ὑπῆρξεν ἐν ταῖς διαφορωτάταις χώραις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῇ ὀρεινῇ χώρᾳ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Μακεδονίας. Οἱ Βακχιάδαι ³ εἶχον οἰκειοτάτας σχέσεις πρὸς Μακεδόνας ἡγεμόνας καὶ ἰδίως οἱ ἰσχυροὶ τοῦ φύλου τῶν Λυγκηστῶν ἐκαυχῶντο ἐπὶ τῇ συγγενείᾳ μετὰ τῶν ἐκ Κορίνθου Ἡρακλειδῶν ⁴. Ὡρουν δὲ οἱ Λυγκησταὶ παρὰ τὸν Ἐριγῶνα ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς μεσσογαίας, ἀπέχοντες ὁμοίως ἀμφοτέρων τῶν πελαγῶν. Ἀλλ' ἐκεῖ δὴ ἠνοιγέτο πρὸς δυσμὰς ἡ ὀρεινὴ ἐκείνη πύλη, περὶ ἧς ἔγεινε λόγος ἀνωτέρω ⁵, ἡ δὲ κοιλάς τοῦ Ἄφου τοῦ ἐκβάλλοντος μεταξὺ τῶν κορινθιακῶν ἀποικιῶν Ἐπιδάμνου καὶ Ἀπολλωνίας ἄγει εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν τῶν πηγῶν τοῦ Ἐριγῶνος καὶ τὰς οἰκῆσεις τῶν Λυγκηστῶν.

Τὰς αὐτὰς δὲ ὁδοὺς τὰς διανοιχθείσας ὑπὸ τῶν Κορινθίων ἠκολούθησαν, καθ' ἃ φαίνεται, καὶ Ἡρακλεῖδαι ἐξ Ἀργούς. Καὶ ὁ δὲ Πρόδοτος ἐγίνωσκεν, ὅτι οἱ πρόγονοι τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας τὸ μὲν πρῶτον εἶχον ἐγκαταστῆ ἐν Ἰλλυρίᾳ, ἐξ αὐτῆς

¹ Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ' Ἰλλυρία· Ἰλλύριος τοῦ Κάδμου. Πρβλ. Ἀπολλοδώρου III, 5, 4. [Περὶ τῶν πρώτων κατοικιῶν τῆς Ἰλλυρίας ἴδε H. Coen La province Romaine de Dalmatie. Paris. 1882 σ. 36 κ. ἐ.].

² Ἰόνιος ὁ ὅρος παρὰ Πινδάρῳ (Νεμ. IV, 54). [Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 70 ἐν σημ. Ἀλλ' ἀναγνωστέα καὶ ἡ τοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη Μελέτη περὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ἐν Ἀθήναις. 1888, καθ' ἣν τὸ κοινῶς φερόμενον Ἴόνιον πέλαγος ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν ἀρχαίων Σικελικόν].

³ [ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 392 κ. ἐ.].

⁴ Στράβωνος [VII, σ.] 326.

⁵ ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 12.

ὁ' ἔπειτα μετέβησαν εἰς τὴν Μακεδονίαν¹. Διὰ δὲ τῆς ἀφίξεως τοῦ οἴκου τούτου ἐδόθη εἰς τὴν χώραν ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς πολιτικὴν ἔνωσιν, οἷα οὐδέποτε ἤθελεν ἐπέλθαι ἐξ ἐπιχωρίων στοιχείων. Διὰ τοῦτο ἡ Μακεδονία εἶνε κυρίως πολιτεία δυναστική καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς ὡς βασιλείου εἶνε ἱστορία τῶν βασιλέων αὐτῆς.

Οἱ δὲ βασιλεῖς ἐκεῖνοι ἐκαλοῦντο Τημενίδαι, ἥτοι ἐτίμων ὡς πρόγονον αὐτὸν ἐκείνον τὸν Τήμενον ὅστις ἐθεωρεῖτο ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ἡρακλειδῶν ἐν τῷ πελοποννησιακῷ Ἀργεῖ². Ἀλλὰ γινώσκομεν τὰ κατὰ τὰς στάσεις ἐν Ἀργεῖ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας, τὰ κατὰ τὴν ῥῆξιν τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τῶν Δωριέων μαχίμων³ καὶ τὰ κατὰ τὴν εἰς Τεγέαν φυγὴν βασιλείως καλουμένου Φεῖδωνος⁴. Εἶνε λοιπὸν λίαν πιθανόν, ὅτι κατὰ τὰς ταραχὰς ἐκείνας τινὲς τῶν τοῦ βασιλείου οἴκου μετενάστευσαν, ἐπιζητοῦντες διὰ τὴν δραστηριότητα αὐτῶν θέατρον καταλληλότερον τοῦ περιεχομένου ὑπὸ τῶν στενῶν ὁρίων καὶ τῶν τεταραγμένων πραγμάτων τῆς πατρίδος. Ἡ δὲ παράδοσις ἀναφέρει τὸν ἀδελφὸν τοῦ Φεῖδωνος ἐκείνου ὡς τὸν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου ἐλθόντα εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὸ δὲ ὄνομα Κάρανος, ὡς καλεῖται ὁ μετανάστης, χαρακτηρίζει τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ὅπερ κατώρθωσαν νὰ περιβληθῶσιν οἱ Τημενίδαι ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι. Ἐπανελήφθησαν δ' ἐν αὐτῇ τὰ γεγονότα τῶν ἡρωικῶν χρόνων. Καὶ δὴ, ὡς ποτε τὰ κτίζοντα πόλεις γένη εἶχον ἔλθαι ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ τὸ Ἀργος, οὕτω τῶρα ἦλθον

¹ Ἡροδότου VIII, 137· ἐξ Ἀργεὺς ἐφυγον εἰς Ἰλλυριοὺς τῶν Τημενίδων ἀπογόνων τρεῖς ἀδελφοί, Γαυάνης τε καὶ Ἀέροπος καὶ Περδίκκης, ἐκ δὲ Ἰλλυριῶν ὑπερβαλόντες εἰς τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἀπίκοντο εἰς Λεδαῖν πόλιν. Σαφῆς δὲ μαρτυρία περὶ τῆς ἐξ Ἀργεὺς καταγωγῆς τῶν Μακεδόνων Τημενιδῶν εἶνε ἡ τοῦ Θουκυδίδου (II, 99, 3) τὴν δὲ περὶ θάλασσαν νῦν Μακεδονίαν Ἀλεξάνδρος ὁ Περδίκκου πατὴρ καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἀργεὺς πρῶτον ἐκτίσαντο. Πρὸλ. V, 80, 2· ἦν δὲ καὶ αὐτὸς (Περδίκκας) τὸ ἀρχαῖον ἐξ Ἀργεὺς.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 227 κ. ἐ.].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 239 κ. ἐ.

⁴ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 362].

εἰς τὸν βορρᾶν βασιλεῖς Ἀργεῖοι καὶ ἡδυνήθησαν ἕνεκα τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς νάθροίσωσι περὶ ἑαυτοὺς τοὺς οἰκήτορας τῶν ὀρεινῶν χωρῶν.

Εἶνε δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἐτράπησαν τὰς ὁδοὺς ἐκεῖνας ἃς εἶχεν ἀνοίξει ἡ Κόρινθος, ἡ κυριωτάτη τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῆς χερσονήσου. Ἡ δὲ καθ' ἑαυτὴν πιθανὴ αὕτη γνώμη ὑποστηρίζεται ἔτι μᾶλλον καὶ ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ πρώτη ἐν Μακεδονίᾳ ἔδρα τῶν Τημενιδῶν ὑπῆρξεν ἡ Ὀρεστίς, ἡ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀλιάκμονος χώρα ἐκεῖνη ἡ ὁμοροῦσα πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ κειμένη ἀμέσως πρὸς νότον τῆς χώρας τῶν Λυγκηστῶν. Τῆς δὲ Ὀρεστίδος κυριωτάτη πόλις ἦτο τὸ Ἄργος, ἀπὸ τούτου δὲ οἱ Μακεδόνες Τημενίδαι ἐκαλοῦντο Ἀργεάδαι¹.

Ἀπανταχοῦ ἐνθα κρατοῦσιν Ἕλληνες ἀγωνίζονται νὰ κατα-

¹ Ἐχομεν δύο παραδόσεις τῶν περὶ τῆς βασιλείας λόγων, τὸν περὶ Κάρανου λόγον παρὰ τῷ Θεοπόμπῳ [παρὰ *Συγγέλλῳ* σ. 262, σ. 499 ἐκδ. Dindorf. C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Α' σ. 283] ἀπόσπ. 30 καὶ τὸν περὶ Περδίκκου λόγον παρὰ τῷ Ἡρόδοτῳ [VIII, 137]. Πρὸς Weissenborn (*Hellen* σ. 52 σημ. 4) καὶ von Gutschmid (*Macedonische Anagraphe* ἐν τοῖς *Symbolae philologorum Bonnensium* σ. 118) [Κάρανος, ὁ] γενάρχης τοῦ βασιλικοῦ οἴκου εἶνε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φειδῶνος, τοῦ ἐβδόμου Τημενίδου, ἴσως αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ σωθέντος εἰς τὴν Τεγᾶν. Τῆς δ' ἀνευρέσεως ἀλληλουχίας μεταξὺ τῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς τοῦ Ἀργους ἐπειράθη ὁ C. F. Hermann ἐν ταῖς *Verhandlungen der Altenburger Philologenversammlung* σ. 43. Τὸν δὲ συσχετισμὸν τῶν Ἀργεαδῶν ([*Στράβωνος* VII, σ.] 329. *Στέφανος Βυζάντιος* ἐν λ. Ἀργείοις) πρὸς τὸ Ἄργος ἀπέριψαν ὁ K. O. Müller καὶ ὁ Abel *Geschichte Makedoniens vor Philipp* σ. 99 [Ἑλλ. μεταφρ. *Δήμιτσα* σ. 111], πρὸς οὓς συμφωνεῖ ὁ von Gutschmid καὶ ὁ Born (*Zur makedonischen Geschichte* σ. 8). Οὐχὶ τὸ πελοποννησιακὸν Ἄργος, ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ Ὀρεστίδι εἶνε κατ' αὐτοὺς ἡ ἀληθὴς πατρίς τῶν ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας. Ὁ δὲ Ungar ἐν τῷ *Philologus* Τόμ. XXVIII, σ. 401 κ. ἐ. θεωρεῖ τὴν ἐξ Ἀργους τῶν Τημενιδῶν καταγωγὴν ὡς ἀπλὴν ἐπιπόνησιν, ἐπειδὴ διεβίδοντο διάφοροι γενεαλογίαι, ἀναφέρει δὲ καὶ τοὺς παρὰ τῷ Ἀππιανῷ (Συρ. 53) Ἀργεάδας εἰς τὸ ἐν Ὀρεστίδι Ἄργος, εἰς ὃ ὑποκατεστάθη τὸ πελοποννησιακόν. Ἄλλ' οὐχ ἤττον καὶ αὐτὸς, θεωρῶν τὸν Κάρανον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Ἀέροπον καὶ Γαυάνην τοὺς τρεῖς γενάρχας τῶν ἐπιφανεστάτων δυναστικῶν οἰκῶν τῆς ἀνω Μακεδονίας, ἐκλαμβάνει τὸν Ἀέροπον ὡς Βακχιάδην, γενόμενον βασιλεῖα παρὰ τοῖς Λυγκησταῖς, ὡς Τυρρηγνὸν δὲ τὸν Γαυάνην, ὃν ταυτίζει πρὸς Αἰάνην τὸν ἀρχαιότατον ἡγεμόνα τῶν Ἑλλήνων. Ἰδε *Στέφανον Βυζάντιον* ἐν λ. Αἰάνῃ.

βῶσι πρὸς τὴν θάλασσαν. Οὕτω δὲ καὶ οἱ Ἀργεάδαι δὲν ἡδυνήθησαν νὰ περιορισθῶσιν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ ὀρεινῇ ἐσχατιᾷ τῆς Ὀρεστιδος. Διὸ εὐθὺς ὡς ἴσχυσαν μεταξὺ τῶν ἡγεμόνων τῶν περιχώρων, προέβησαν πρὸς τὴν παραλίαν, οὕτω δὲ τὰ δύο κεχωρισμένα τμήματα τῆς χώρας ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς ἄλληλα. Ἡγεμόνες δὲ τῆς ὁδοῦ τῶν Τημενιδῶν ὑπῆρξαν ὁ Λουδίας καὶ ὁ Ἀλιάκμων, αἱ φυσικαὶ αὗται ἀρτηρίαι τῆς ἐπικοινωνίας· ἡ δὲ πρώτη τελεσφόρος πρᾶξις τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας ὑπῆρξεν ἡ ἐκλογή πρωτευούσης, ἀνηκούσης εἰς τε τὴν μεσόγειον καὶ τὴν παραλίαν. Ὑπῆρξε δὲ αὕτη ἡ Ἐδεσσα, ἣτις ἐκαλεῖτο καὶ Αἰγαί, πόλις ἀρχαιοτάτη, ἐν ᾗ φρυγικός τις λόγος ἔλεγεν ὑπάρχοντας τοὺς κήπους τοῦ Μίδα¹, κειμένη παρὰ τὴν βόρειον ἐσχατιὰν τοῦ Βερμίου, ἐκεῖ ἔνθα ὁ Λουδίας ἐκρέει ἐκ τοῦ ὄρους.

Καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν δὲν ὑπάρχει θέσις ἐξοχωτέρα. Ὅταν τις ἐκ Θεσσαλονίκης ἀνέρχεται εἰς τὴν κατὰ μικρὸν ἀποστενουμένην πεδιάδα, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ δεσμεύονται ἄνωθεν ὑπὸ τῶν λαμπρῶν ἀργυρῶν γραμμῶν τῶν ἀπὸ τῆς προεχούσης ἄκρας τῶν ὀρθίων ὀρεινῶν βράχων κατερχομένων καθέτως εἰς τὴν κοιλάδα. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ καταρράκται τῶν Βοδενῶν, ἅτινα ἐπέχουσι τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Αἰγῶν, κείμενα ἐπὶ δασώδους ὀρθίου βράχου ἐστραμμένου ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς, ἐν ᾧ ὀπισθεν ἀνυφύουται ὁ ἐπιβλητικὸς ὄγκος τῶν ὑψηλῶν ὀρέων. Οἱ δὲ καταρράκται, οἵτινες σήμερον ἀποτελοῦσι τὸν κυριώτερον χαρακτῆρα τῆς τοποθεσίας καὶ παρέχουσιν εἰς αὐτὴν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ παρὰ τὴν Ῥώμην Τίβουρα, δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ. Οἱ ἐκ τῶν ὑδάτων κατὰ μικρὸν κατακρημνιζόμενοι ἀσβεστολιθικοὶ τόφφοι ἔκλεισαν τοὺς βραχώδεις ὄχτους, δι' ὧν πρότερον τὰ ὕδατα ἔρρεον ὑπὸ τὴν γῆν. Ἀλλὰ πάντοτε αἱ Αἰγαί ὑπῆρξαν μία τῶν ὠραισιότατων καὶ ὑγιεινοτάτων πόλεων, μεστή

¹ [Ἡροδότου VIII, 138].

τῶν ἀγαθῶν ὑλομανούσης βλαστήσεως, πύλη μὲν τῆς ὀρεινῆς χώρας, ἀκρόπολις δὲ τῆς πεδιάδος, ἣς ὀπισθεν κεῖται, καθ' ἃ αἱ Μυκῆναι ἢ τὸ Ἴλιον. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀκροπόλεως ἡ ἀποψις ἐξικνεῖται πέραν τοῦ κόλπου μέχρι τῶν ὀρέων τῆς Χαλκιδικῆς, παρὰ δὲ τοὺς πρόποδας αὐτῆς συνενοῦνται ἅπαντες οἱ κύριοι ποταμοὶ τῆς χώρας.

Αἱ Αἰγαὶ ἦσαν ἡ φυσικὴ μητρόπολις τῆς χώρας. Μετὰ δὲ τῆς κτίσεως αὐτῶν ἄρχεται ἡ ἱστορία τῆς Μακεδονίας. Εἶνε τὸ σπέρμα, ἐξ οὗ ἐξεβλάστησε τὸ βασιλείον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ λόγοι ἀπέδιδον ἤδη εἰς τὸν Κάρανον τὴν κτίσιν τῆς πόλεως καὶ παρίστανον ὑποδεικνυομένην εἰς αὐτὸν ὑπὸ διοσημιῶν τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Αἰγάς, καθ' ἃ τὴν τοῦ Κάδμου πρὸς τὰς Θήβας¹.

Κατὰ παράδοξον δὲ τρόπον βλέπομεν ἐπαναλαμβανόμενα ἐν ταῦθα γεγονότα ἐκ τῶν συμβάντων ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Βλέπομεν δὴλα δὴ καὶ πάλιν φῦλα ὀρεινὰ τοῦ βορρᾶ προχωροῦντα ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἑρακλειδῶν, ἀλλὰ τῶρα πρὸς ἀνατολάς, ὅχι δὲ πρὸς νότον, ὡς ἄλλοτε ποτε. Καὶ τῶρα δὲ τὰ φῦλα ἐκεῖνα ἐπιτρέχουσι χώρας ἀρχαιότερον ἐχούσας τὸν πολιτισμὸν, καταλαμβάνουσιν, ὡς οἱ Πελοποννήσιοι Ἑρακλίδαι, πόλεις ἀρχαιότερας, καὶ προβαίνουσιν ἀπὸ ὀχυρῶν χωρίων εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν περιχώρων. Ἐκτοτε δὲ ἡ Ἡμαθία ἀπέβη ἢ καθ' αὐτὸ Μακεδονία, ἡ τριπόταμος χώρα, ἡ πλουσιωτάτη γῆ ἢ ἔχουσα εὐφόρους σπορίμους ἀγρούς, λίμνας καὶ ποαζούσας κοιλάδας καὶ ἀκτὰς ἐπικαίρως κειμένας πρὸς ἐπικοινωνίαν κατὰ θάλασσαν. Τότε δὲ οἱ Τημενίδαι ἀντὶ ἀπλῶν ἡγετῶν ἔγειναν βασιλεῖς, ἡγεμόνες ἰδρυταὶ πολιτειῶν, οἵτινες διὰ κατακτήσεων καὶ συνθηκῶν κατάρθωσαν κατὰ μικρὸν ἐξ ὀρεινῶν περιοχῶν καὶ ἐδαφῶν πόλεις καὶ δημιουργήσωσι βασιλείον.

Πρῶτος δὲ τούτων τῶν βασιλέων ὑπῆρξεν ὁ Περδίκκας, ὅστις περὶ τὸ 700 π. Χ. ἐκυρίευσεν ἀπὸ τῶν Αἰγῶν τὴν μεταξὺ τοῦ

¹ [Ἰουστίνου VII, 1].

Λουδίου καὶ τοῦ Ἀλιάκμονος κοίλην χώραν. Ἀκατάσχετοι δὲ ὤρμησαν πρὸς τὰ πρόσω οἱ Μακεδόνες, λαὸς ποιμένων καὶ θηρατῶν ἐσκληραγωγημένος, ὑπέρτερος τὴν δύναμιν τῶν εἰρηνικῶν οἰκητόρων τῆς πεδιάδος καὶ τασσόμενος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν εὐγενῶν εὐπατριδῶν οὐδέποτε καταθετόντων τὰ ὅπλα.

Ἄλλ' οὐχ ἥττον αἱ πρόοδοι περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς ὑπῆρξαν βραδεῖαι καὶ ἀνεκόπτοντο πολλάκις. Εἰς ὅλος αἰὼν παρῆλθεν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περδίκκου πρὶν ἢ κατορθώσωσιν οἱ Τημενίδαι νὰ ἐμπεδώσωσι τὸ βασιλεῖον αὐτῶν καὶ ἐκτελέσωσι τὰ εἰς τὴν παραλίαν ἀναφερόμενα σχέδια. Καὶ τοῦτο διότι ἡναγκάζοντο νὰποκρούωσι νέες πάντοτε ἀπὸ τῆς ὀρεινῆς χώρας ἐπιδρομὰς, παρακωλυούσας αὐτοὺς νὰφοσιωθῶσι μετὰ τῆς συμπάσης αὐτῶν δραστηριότητος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ποθητοῦ προγράμματος. Τέσσαρες βασιλεῖς ἄρξαντες μετὰ τὸν Περδίκκον ἀπησχολοῦντο διαρκῶς ὑπὸ ἀγώνων πρὸς τοὺς ἀσπόνδους ἐχθροὺς, τοὺς Ἰλλυριοὺς, οἵτινες διὰ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν ἤγον εἰς κίνδυνον τὸ βασιλεῖον. Μόλις δὲ ὁ πέμπτος, ὁ Ἀμύντας, εὔρε πάλιν σχολὴν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν παραλίαν. Καὶ ἡ μὲν Πιερία καὶ ἡ Βοττιαία καθυπετάχθησαν τελείως, μέρος δὲ τῶν κατοίκων ἐξεδιώχθη εἰς τὴν Χαλκιδικήν, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐγκατεφίσθησαν ἐν τῇ χώρᾳ ξένοι ἄποικοι, παρ' ὧν προσεδόκων ὠφέλειαν. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπειράθη ὁ δεξιὺς βασιλεὺς νὰ ἐπωφεληθῇ τὰς ἐμφυλίους ἐριδας τῶν ἐλληνίδων πόλεων, καὶ ἰδίως ἔδωκεν εἰς τοὺς φυγάδας Πεισιστρατίδας τὸν παρὰ τὸν θερμαϊκὸν κόλπον κεείμενον Ἀνθεμοῦντα πρὸς ἐνοίκησιν¹. Ἡ δὲ προσπέλασις αὕτη πρὸς τὴν Ἑλλάδα παρουσιάζεται πολὺ σαφέστερον παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρῳ, καθ' ὃ μαρτυρεῖ τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ Φιλέλλην².

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀντελήφθη τοῦ ἀγῶνος οὗ κατήρξαντο οἱ

¹ Ἡροδότου V, 94· ἱππὶν ἐδίδου Ἀνθεμοῦντα.

² Σχόλια εἰς Θουκυδίδην I, 57· Ἀρποκρατίων ἐν λ. Ἀλέξανδρος. Δίωνος Χρυσοστόμον II, 25.

Ἀγχιμενίδαι χάριν καθυποτάξεως τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἀμυντόρων τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, παρ' αὐτῷ δὲ διετρανώθη τὸ πρῶτον ἡ ἀντιπάθεια ἐναντίον τῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς, αἰσθημα ἐκ τῶν ἐθνικῶν τῶν κοινῶν εἰς τε τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐνήργησε τὸν φόνον τῶν Περσῶν τῶν ἀπαιτούντων τὴν καθυπόταξιν τοῦ πατρός¹. Καὶ ὅτε δὲ τέλος οἱ Μακεδόνες ἠναγκάσθησαν νὰ δώσωσι γῆν καὶ ὕδωρ, ἐξηκολούθησε καὶ ὡς ὑπήκοος τοῦ βασιλέως ἀδιακόπως βοηθῶν τὸ κατὰ δύναμιν τοὺς Ἕλληνας. Ἐν αὐτῷ ἀνεγεννήθη καὶ πάλιν ἐν ἑλῃ αὐτοῦ τῇ ζωηρότητι ὁ ἀρχαῖος χαρακτήρ ὁ προσδιάζων εἰς τὸ γένος τῶν Τημενιδῶν· ὑψίστη δὲ αὐτοῦ φιλοδοξία ἦτο τὸ νᾶναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ὁμόφυλος καὶ ὁμότιμος. Διὸ, ὅτ' ἐμελλε νᾶποκρουσθῇ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐκ τῶν ἀγώνων ὡς μὴ Ἕλλην, δὲν ἡσύχασε πρὶν ἢ, ἀποδείξας διὰ τοῦ γένους αὐτοῦ τὴν γνησίαν ἐλληνικὴν καταγωγὴν, ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἀκωλύτου συμμετοχῆς εἰς τοὺς ἀγῶνας². Διεγίνωσκε δὲ τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ὡς τὸ τελειότατον πρότυπον τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ἐθεώρησε μεγίστην τῶν τιμῶν τὴν ἀπονεμηθεῖσαν εἰς αὐτὸν φιλίαν καὶ προξενίαν τῶν Ἀθηναίων³.

Ἀλλὰ συγχρόνως καὶ οἱ Πέρσαι μετεχειρίζοντο αὐτὸν ὡς ἐργάτην τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας⁴. Καὶ δὴ ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐφαντάζετο τὴν Μακεδονίαν ὡς πυρῆνα ὑποτελοῦς βασιλείου ὅπερ ἤθελε νὰ ιδρύσῃ ἐν Εὐρώπῃ, καὶ διὰ τοῦτο ηὔρυνε τὰ ἔρια

¹ Ἡροδότου V, 19 κ. ε. [Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 234].

² Ἡροδότου V, 22· ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἶη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἰναὶ Ἕλληνα καὶ ἀγωνισάμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα λέγει καὶ ὁ Θουκυδίδης (II, 99)· Ἀλέξανδρος καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, Τημενιδᾶι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἀργείων. Ἀλλὰ κατὰ τὸν von Gutschmid [Macedonische Anagraphe ἐν ταῖς Symbolae philologorum Bonnensium] τότε τὸ πρῶτον καθωρίσθη ἡ γενεαλογία τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας.

³ Ἡροδότου VIII, 143· οὐ γάρ σε βουλόμεθα οὐδὲν ἄχαρι πρὸς

Ἀθηναίων παθεῖν ὅντα πρόξεινόν τε καὶ φίλον.

⁴ [Ἰδε περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς Ἀθήνας] Ἡροδότου VIII, 136-144.

τῆς χώρας ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Αἴμου. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπωφελήθη τὰς παρουσιαζομένας εὐνοϊκὰς περιστάσεις, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον ὅπερ ἀνέμενον οἱ Πέρσαι ἐξ αὐτοῦ καὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Διὸ ἐδέχθη μὲν τὴν διὰ τῆς Περσίας αὐξήσιν τοῦ ἰδίου βασιλείου, ἀλλ' ἐσχόπει νὰ συντηρήσῃ ἔπειτα τὸ οὕτως αὐξηθὲν βασίλειον διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων, ἡ δὲ ἀνύψωσις τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν μόνον ὅπως μετὰ μείζονος θάρρους καὶ ἐπιμονῆς ἀντιταχθῇ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς χώρας ὡς ἐπικυρίαρχος. Ὑπέταξε δὲ τὰ θρακικὰ φύλα τὰ κατέχοντα τὰ πρὸς δυσμὰς τοῦ Στρυμόνος πλούσια μετάλλων ὄρη καὶ ἔκοψεν ὡς βασιλεὺς νομίσματα κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀργυρᾶς μονάδος τῶν Ἀσιατῶν, ὅπερ εἶχεν εἰσυχθῇ ἀπὸ τῶν Ἀσσιῶν εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκεῖνας χώρας. Ἐφερε δὲ τὸ νόμισμα ἐκεῖνο τὸ χάραγμα τῶν Βισαλτῶν τῶν οἰκούντων παρὰ τὸν στρυμονικὸν κόλπον¹. Ἀπὸ δὲ τῶν μετάλλων εἰσέπραττεν ἐν τάλαντον ἀργυρίου καθ' ἑκάστην². Ἐντὸς δὲ τοῦ βασιλείου προήγαγε τὸν πολιτισμὸν προσελκύσας εἰς τὴν χώραν Ἑλλήνας ἀποίκους τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ ἐκ τοῦ Ἀργους, τῆς ἀρχαίας πατρίδος τῶν Τημενιδῶν, ἐγκατασταθέντες παρ' αὐτῷ Μυκηναῖοι φυγάδες³. Μεγάλως δ' ἐσπούδαζε νὰ τυγχάνῃ τιμῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τοῦτο δ' ἐπωφελεῖτο τὰς ἐν τοῖς πανελληνίοις ἀγῶσι νίκας, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ ὑπερόχων ἀνδρῶν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, οἵτινες ἐξύμνουν αὐτὸν, καθ' ἃ ἔπραξε πρὸ πάντων ὁ Πίνδαρος⁴.

¹ Ἴδε περὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς βασιλεὺς Leake Numismata Hellenica. Kings of Europe 1. [Head Historia numorum σ. 193. Ἑλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Α' σ. 286 κ. ἑ.]. Περὶ δὲ τοῦ χαράγματος τῶν Βισαλτῶν Ἴδε Leake Europa σ. 157. Brandis Münzwesen Vorderasiens σ. 118 [καὶ περὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν Head ἐνθ' ἀν. σ. 178. Ἑλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Α' σ. 286].

² Ἡροδότου V, 17.

³ Πausanίου VII, 25, 6. [Πρὸς ἀνωτέριον Τόμ. I' σ. 518].

⁴ Ἴδε ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πινδάρου ὑπὸ τοῦ Bockh τὰ ὑπ' ἀρ. 85 καὶ 86 ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Ἀλεξάνδρου παρὰ τοῦ ποιητοῦ.

Ἄλλ' ἐν ᾧ μετὰ τοιοῦτου ζήλου ἐπεδίωκε τὴν εὐνοίαν τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἡδύνατο καὶ νάποφύγῃ τὴν ἐπιβλητικὴν ἐπίδρασιν τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἤγαγον αὐτὸν ἀναγκαίως καὶ εἰς ἀλλοίας πρὸς τοὺς Ἑλληνας σχέσεις. Πράγματι δὲ ἡ ἀναπόφευκτος ἐπαύξησης καὶ συμπλήρωσις τῆς χώρας τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ ἀγῶνος πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἤδη μεταθέσει τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ εἰς τὴν Πύδναν, κειμένην πρὸς νότον τοῦ Ἀλιάκμονος ἐν τῇ Πιερρίᾳ¹. Μεταξὺ δὲ τῆς Πύδνης καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Λουδίου ἔκειτο ἡ Μεθώνη, πόλις ἐλληνικὴ αὐτόνομος. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη κατοχὴ ἀνεξαρτήτου ἐδάφους ἐν μέσῳ αὐτῆς τῆς μακεδονικῆς γῆς δὲν ἡδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν. Ὁμοίως δὲ εἶχον τὰ πράγματα καὶ κατὰ τὴν παραλίαν τῆς Θράκης, ἔνθα μετὰ τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ τοῦ Στρυμόνος ἔκειντο πλείσται ὅσαι ἐλληνίδες πόλεις, αἵτινες μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχον πᾶσαι προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οὕτω δὲ παρ' αὐτὸ τὸ κράσπεδον τῆς Μακεδονίας ἀπετέλουν συμπαγῇ δύναμιν, ἥτις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν κοινοῦ κέντρου ἐκράτει τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀκτῶν. Κατὰ ταῦτα ἐφ' ὅσον αἱ Ἀθῆναι διετήρουν ἐν ταῖς παραλίαις ἐκεῖναις τὰ χωρία ἐκεῖνα ὁ κυριαρχῶν τῆς Μακεδονίας ἦτο οἷον αἰχμάλωτος τῶν κατεχόντων τὰ παράλια τῆς χώρας. Ὅτε δὲ ὁ Κίμων ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ ἐν τῇ Θράκῃ πολέμου², κατηγορήθη, ὅτι ἔνεκεν ἰδίων συμφερόντων παρημέλησε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς κτήσεις τοῦ βασιλέως.

Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅπως ζηλοτύπως ἤδη αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἐπώπτευε τὰς παρὰ τὰ σύνορα χώρας τοῦ ἰδίου βασιλείου, ἐπιζητήσας ἰδίως νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐν τῇ παρὰ τὸν Στρυμόνα χώρᾳ ἐποίκησιν τῶν Ἀθηναίων. Διὰ τοῦτο εἶχεν ὑποστηρίξει τὴν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ἀντίστασιν τῶν Θασίων³, διὰ τοῦτο

¹ Θουκυδίδου I, 137.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 503].

³ Schaefer ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie. 1865 σ. 627. [Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 501].

δ' ἐνώκησε καὶ τοὺς Μυκηναίους, οὓς ἡδυνάτουν νὰ βοηθήσωσι τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐν ταῖς ἀπειλουμέναις παραλαίαις χώραις. Ἐντεῦθεν βλέπομεν, ὅτι ὁ χρυσὸς τῆς Θράκης ὑπῆρξε τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ ἐλαττήριον τὸ καθορίζον τὴν πρὸς τὰ ἔξω πολιτικὴν ἐνέργειαν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐξωθῆσαν ἤδη τότε τοὺς Μακεδόνας εἰς ἔχθραν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν εἰσαγάγει τὴν Μακεδονίαν εἰς τὸ σύστημα τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον πολιτειῶν καὶ προδιαγράφει τὴν ἐντολήν τῶν διαδόχων. Ἦτο δὲ αὕτη διπλῇ τις, πρῶτον μὲν ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἔνωσις, διάταξις καὶ ἐπίρρωσις τῆς πολιτείας καὶ ἡ δι' εἰσαγωγῆς ἀνωτέρου πολιτισμοῦ ἀνάδειξις αὐτῆς ἰσοτίμου πρὸς τὰς ἑλληνίδας πόλεις, δεύτερον δὲ ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐπέκτασις τῆς δυνάμεως αὐτῆς δι' ἀντιπολεμῆσεως ἐπαχθῶν γειτόνων. Πρὸς ἐκτέλεσιν δ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἔργων οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠναγκάσθησαν νὰ παλαίσωσι πρὸς μεγίστας δυσχερείας· εἶνε δ' εὐνόητον, ὅτι ἰδίως ἐν τῇ πρὸς τὰ ἔξω πολιτικῇ αὐτῶν ἐνέργειᾳ ἐπεδίωξαν τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτῶν ὅχι κατ' εὐθεΐαν, ἀλλ' ἐπιζητοῦντες μετ' ἐπιφυλάξεως διέξοδον διὰ τῶν δυσχερειῶν, μεταβάλλοντες πολιτείαν συνωδᾷ πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ προσδοκῶντες νὰ τύχωσι τοῦ σκοπομένου διὰ πονηρᾶς ἐπιωφελείας ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων μᾶλλον ἢ διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως καὶ διὰ φανεροῦ πολέμου.

Τὸ δὲ πολιτικὸν τοῦτο πρόγραμμα τῶν Τημενιδῶν παρουσιάζεται τελείως ἀνεπτυγμένον παρὰ τῷ διαδόχῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου Περδίκκᾳ. Κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ βασιλείαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Μακεδονία ἀντεμετρήθησαν πρὸς ἀλλήλας ὡς ἐχθροὶ ἀδιάλλακτοι. Τότε κατέστησαν εἰς τοὺς ἀντιπάλους σαφεῇ τὰ ἴδια ἑκατέρου ἀμφισβητήματα καὶ οἱ τρόποι τῆς ἐναντίον ἀλλήλων ἐπιθέσεως, οἱ κίνδυνοι καὶ τὰ ἔπαθλα τοῦ ἀγῶνος· τότε κατεβλήθησαν τὸ πρῶτον τὰ θεμέλια πάσης ἐν τῷ μέλλοντι περιπλοκῆς καὶ παντὸς μέλλοντος ἀγῶνος.

Ὁ Περδίκκας δὲν ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος. Ἦναγκάσθη δὲ

πρῶτον νᾶφαιρέσῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ κληρονόμου τοῦ θρόνου Ἀλκίτου¹ καὶ ἔπειτα νᾶ διανείμῃ τὴν βασιλείαν μετὰ δευτέρου ἀδελφοῦ, τοῦ Φιλίππου, ὅστις καὶ ἔλαβε τὴν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀξιοῦ χώραν². μόνον δὲ μετ' ἀγῶνας πολλῶν ἐτῶν ἀπέβη τέλος ὁ μόνος βασιλεὺς.

Κατὰ δὲ τὴν διάταξιν τῶν ἐσωτερικῶν τούτων πραγμάτων τῆς Μακεδονίας δὲν ἔμειναν ἀμέτοχοι οἱ Ἀθηναῖοι. Εἶδομεν δὲ, ὅτι ἀπὸ τῶν νικῶν τοῦ Κίμωνος εἶχον ἀδιακόπως ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν πρὸς τὰς παραλίαις τῆς Θράκης, καὶ ὅτι ὁ Περικλῆς ἀνέπτυξεν ἰδιόζουσαν δραστηριότητα πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις. Μετὰ δὲ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κτήσεως τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου τῷ 452 π. Χ. ᾠκίσθη ἡ πόλις Βρέα πρὸς βορρᾶν τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ ἔπειτα ἡ Ἀμφίπολις, ἡ λαμπρὰ πόλις παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος, ἥς ἡ κτίσις ἐθεωρήθη αὐτόχρημα ὡς θρίαμβος τῆς κατὰ θάλασσαν πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων³. Σκοπὸς δὲ τῆς κτίσεως τῆς Ἀμφιπόλεως ἦτο τὸ νᾶναδειχθῇ αὕτη τὸ κέντρον τῶν κατὰ τὸν βορρᾶν ἀποικιῶν, προφυλακῇ ἐναντίον τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ, προμαχῶν ἐναντίον τῆς τε Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ὁ δὲ Περικλῆς προεμάντευε τοὺς κινδύνους, πρὸς οὓς ἔμελλον ἀναγκάζομενοι νᾶντιμετρηθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι, ἂν ποτε παρὰ τοῖς λαοῖς ἐκείνοις ἀνεπτύσσετο πνεῦμα ἰδρύσεως ἰδίων ἰσχυρῶν πολιτειῶν. Διὰ τοῦτο δὲ παρίστατο ἀνάγκη νᾶ παρακολουθῇται ἀκριβῶς ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν καὶ συμμετέχωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε οἱ βάρβαροι ἡγεμόνες νᾶ αἰσθάνωνται ἑαυτοὺς ἐξαρτωμένους ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς τῆς καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον ἀρχούσης πόλεως.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐκτίσθη ἡ Ἀμφίπολις, ὁ Περδίκκας ἀντη-

¹ Πλάτωνος Γοργ. σ. 471. ἀποδῶσων τὴν ἀρχὴν, ἣν Περδίκκας αὐτὸν ἀφείλετο.

² Θουκυδίδου II, 95, 100.

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 687, 691].

γωνίζετο ἀκόμη πρὸς τὸν ἀδελφὸν Φίλιππον· ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα τούτου ἔκειτο πλησίον τῶν περὶ τὸν Στρυμόνα χωρῶν, τότε τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων συνέπιπτον πρὸς τὰ τοῦ Περδίκκου. Εἶνε δὲ κατὰ ταῦτα λίαν πιθανόν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐβοήθησαν αὐτὸν νὰ νικήσῃ¹, καὶ ὅτι ἡ βοήθεια αὕτη παρεσχέθη μόνον ὑπὸ ὅρους ὑποβάλλοντας τὸν βασιλέα εἰς ποιάν τινα ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξάγομεν δὲ τοῦτο βλέποντες, ὅτι ἡ πρώτη πράξις, ἣν γινώσκουμεν μετ' ἀσφαλείας ἐκ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Περδίκκου, εἶνε ἡ προσχώρησις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἔχομεν μαρτυρίας, καθ' ἃς ἡ Μακεδονία τότε ἦτο ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων².

Ἀλλὰ τὰ πράγματα ταῦτα μετεβλήθησαν εὐθὺς ὡς ὁ Περδίκκας κατώρθωσε τὸν πρῶτον σκοπὸν εἰς ὃν ἔτεινεν ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ. Ἐκτοτ' ἐκαρὰδόκησε πάραυτα κατάλληλον εὐκαιρίαν ὅπως ἀπαλλαγῇ πάσης ἐπαχθοῦς ὑποχρεώσεως. Εὖρε δ' εὐκόλως τὰς πρὸς ἐπιτέλεισιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀγούσας ὁδοὺς καὶ τὰ ναναγκαῖα μέσα. Πράγματι ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ γειτονίᾳ κατεδεικνύοντο σαφέστατα εἴπερ που ἀλλαχοῦ τὰ τρωτὰ τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων· βεβαίως δὲ πρότερον παντὸς ἄλλου ξένου ἡγεμόνος ἐπέισθη ὁ Περδίκκας, ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ὑπομείνωσιν ἐπὶ μακρὸν τὴν πρὸς συντήρησιν τοῦ ἐπιτέχου κατασκευάσματος τῆς ἀθηναϊκῆς θαλασσοκρατίας ἀπαιτουμένην ὑπέρμετρον ἔντασιν δυνάμεων. Αἱ δὲ παραλίαι τῆς Θράκης ἦσαν ἔνεκεν αὐτῆς αὐτῶν τῆς θέσεως ἡ κτήσις ἐκεῖνη τῶν Ἀθηναίων, ἣν οὗτοι δυσχερέστερον πάσης ἄλλης ἠδύναντο νὰ συγκρατήσωσιν· ἐν οὐδεμιᾷ δὲ ἄλλῃ ἀποικιακῇ χώρᾳ ὑπῆρχε τοσαύτη δυσαρέσκεια ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, τοσαύτη ἐπιχώριος

¹ Θουκυδίδου Ι, 57.

² Ψευδοδημοσθένους (*Ἡγησίππου*) Περὶ Ἀλοννήσου 12· ἐφ' ἡμῖν ἦν ἡ Μακεδονία καὶ φόρους ἡμῖν ἔφερεν. Δημοσθένους Ὀλυμπ. Γ' 24· ὑπῆκουεν δ' ταύτην τὴν χώραν ἔχων αὐτοῖς βασιλεύς. Ἰδε καὶ τὰ Σχόλια εἰς τοῦτο τὸ χωρίον.

δύναμις καὶ τοιοῦτον πνεῦμ' ἀνεξαρτησίας ὥς ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Χαλκιδικῆς.

Αἱ συνθῆκαι δὲ αὗται προδιέγραφον τὰς πρώτας ἐνεργείας τῆς δραστηριότητος τοῦ βασιλέως. Διό ὁ Περδίκκας συνωμολόγησε μυστικὰς συμμαχίας μετὰ τῶν δυσηρεστημένων πόλεων· χωρὶς δὲ νὰ διαλύσῃ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους φιλίαν, κατάρθρωσε νὰ παρασκευάζῃ εἰς αὐτοὺς διηνεκῶς μεγίστους κινδύνους, ἐνισχύων παρὰ τοῖς συμμάχοις αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀντιστάσεως, ἐξ-αίρων τὸ φρόνημ' αὐτῶν δι' ἐπαγγελιῶν καὶ παρέχων εἰς αὐτοὺς συμβουλὰς περὶ τῆς αὐξήσεως τῆς πρὸς ἀντίστασιν δυνάμεως διὰ τῆς συνενώσεως καὶ συμπράξεως ἑαυτῶν. Καὶ εὐχαρίστως μὲν θὰ ἤθελεν ἐξακολουθῆται ὁ Περδίκκας ἐνεργῶν ἀκόμη κρυφίως, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰποβάλλῃ τὸ προσωπεῖον. Οἱ Ἀθηναῖοι διέγνωσαν τὸν ἐχθρὸν, καὶ ὁ κρύφιος ἀνταγωνισμὸς μετεβλήθη εἰς πόλεμον κεκηρυγμένον. Οἱ Ποτιδαῖαι, οἱ Βοττιαῖοι καὶ οἱ Χαλκιδεῖς ἐκήρυξαν φανεράν ἀποστασίαν, ὁ δὲ Περδίκκας ἐδέχθη μέρος τῶν κατ-αίκων ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, τοὺς δὲ λοιποὺς ἔπεισε νὰνοικισθῶσιν ἐν τῇ Ὀλύνθῳ καὶ ἀναδείξωσιν αὐτὴν μόνην πόλιν ἰσχυράν καὶ ἐστί-αν τῆς ἀντιστάσεως¹. Κηρυχθεὶς δὲ φανερὸς φίλος τῶν ἀποστα-τῶν προεκάλεσε πόλεμον τῶν Ἀθηναίων κοινὸν κατὰ τε τῶν ἀπο-στάντων συμμάχων καὶ αὐτοῦ (432 π. Χ. Ὀλυμπ. 86,4). Τότε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεστήριξαν τοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ βασιλείᾳ ἐχθροὺς τοῦ Περδίκκου, ὅστις, προσβαλλόμενος ἔκ τε τῶν ἔσω καὶ κατὰ τὰ παράλια καὶ ἀπειλούμενος ἐξ ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ ὁσημέραι αὐξα-νομένου βασιλείου τῶν Θρακῶν, περιέστη εἰς μεγίστην στενοχω-ρίαν. Καὶ ἡ μὲν Θέρμη ἐκυριεύθη, ἡ δὲ Πύδνα ἐπολιορκεῖτο, ὁ δὲ Περδίκκας ἡδυνάτει νὰντεπεξέλθῃ πρὸς τοὺς κινδύνους τού-τους διὰ τῆς βίας.

¹ *Θουκυδίδου* [I, 58]: Περδίκκας πε(θ)ει Χαλκιδῆας τὰς ἐπὶ θα-λάσῃ πόλεις ἐκλιπόντας καὶ καταβάλλοντας ἀνοικίσασθαι ἐς Ὀλυνθον μίαν τε πόλιν ταύτην ἰσχυράν ποιήσασθαι· τοῖς τε ἐκ-λιποῦσι τούτοις τῆς ἑαυτοῦ γῆς τῆς Μυθονίας περὶ τὴν Βόλβην λίμνην ἔδωκε νέμεσθαι, ἕως ἂν ὁ πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος ᾔ-.

Ἄλλ' οὐδέποτε περιερχόμενος εἰς ἀμνηχανίαν, εὔρε καὶ τότε διέξοδον, ἀπευθυνθεὶς πρὸς τὸν γείτονα Σιτάλκην καὶ ἐπιτυχῶν διὰ μεγάλων ἐπαγγελιῶν τὴν μεσιτείαν τοῦ μέγα δυναμένου βασιλέως ἐκείνου. Μεταβαλὼν δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ὅλως τὴν μέχρῃς ἐκείνου τοῦ χρόνου πολιτείαν καὶ ἄνευ δισταγμοῦ ἐγκαταλιπὼν τοὺς Χαλκιδεῖς, εἰ καὶ εἶχε παρασύρει αὐτοὺς εἰς τὰ ἔσχατα διαβήματα, προσεχώρησε μετὰ τοῦ Σιτάλκου εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν παραθάλασσιον Θέρμην¹. Τότε πλέον οἱ Ἀθηναῖοι ἠδυνήθησαν νάποκαταστήσωσι καὶ πάλιν τὴν κλονηθεῖσαν ἀρχήν, κατενίκησαν τὴν ὑπερήφανον Ποτίδαιαν καὶ ἐπεδίωξαν τὴν διὰ συνετῆς πολιτείας ἐξασφάλισιν τῶν παρὰ τὰ μακεδονικὰ παράλια ἐμμεϊνασῶν πιστῶν πόλεων. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐχορήγησαν τῷ 429 π. Χ. (Ὀλυμπ. 86, 4) ὅλως ἑκτακτα προνόμια εἰς τοὺς Μεθωναίους, ἀπαλλάξαντες αὐτοὺς πλὴν μόνῃς τῆς δεκάτης τῶν ναῶν παντὸς φόρου καὶ παραχωρήσαντες εἰς αὐτοὺς ὅλως ἐξαιρετον θέσιν μετὰ τῶν συμμαχῶν².

Ἐν δὲ τῇ συνενώσει ταύτῃ αὐστηρότητος καὶ πραότητος πρέπει πιθανώτατα νὰ διαγνώσωμεν τὴν σύνεσιν τῆς πολιτείας τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ὁ Περδίκκας, ὅστις ἐξαιρέτως ἠρέσκετο εἰς τὸ πολεμεῖν ὑφισταμένης ὑπόπτου εἰρήνης, ὑπεστήριξε τοὺς Κορινθίους ἐν Ἀκαρνανίᾳ³, συγχρόνως δὲ ἀπηλλάγη τῶν υποχρεώσεων ἃς εἶχεν ἀναλάβει πρὸς τὸν Σιτάλκην. Ἀλλὰ ταῦτα πράττων ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν δύο αὐτοῦ ἰσχυροτάτων γειτόνων, οἵτινες ἀπεφάσι-

¹ Θουκυδίδου I, 61. ἑξ ὁμοσῆς καὶ συμμαχία ἀναγκαία πρὸς τὸν Περδίκκην.

² Kirchhoff Chronologie der Volksbeschlüsse für Methone ἐν ταῖς Abhandlungen der Preussischen Akademie. 1861 σ. 555. Ἐν δὲ ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν φόρων περιλαμβάνονται μόνον τρεῖς παράλαι πόλεις τῆς Βοτταίας καὶ τῆς Πιερίας, ἡ Μεθώνη, ἡ Δικαίη πόλις καὶ ἡ Αἰσών. [Vgl. Köhler Urkunden zur Geschichte des delisch-attischen Bundes] σ. 117, 143.

³ Θουκυδίδου II, 80.

σαν κοινῇ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀπίστου βυσιλέως διὰ τρόπου παύοντος διὰ παντὸς τοὺς ἀφορήτους δόλους αὐτοῦ ¹. Ἄλλ' ἡ καθυστέρησις τῶν Ἀθηναίων ² ὑπῆρξε τὸ πρῶτον μεγίστων ἐπακολουθημάτων αἴτιον σφάλμα τῆς ἐν ταῖς βορείοις χώραις πολιτείαις αὐτῶν. Ἐνεκεν αὐτῆς ἀπεξενώθησαν τοῦ ἰσχυροτάτου τῶν συμμάχων, καὶ ὁ κινδυνωδέστατος τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν οὐ μόνον ἐσώθη ἀπὸ ὀλέθρου ἀναποφεύκτου, ἀλλὰ καὶ ἐξῆλθεν ἐκ ταύτης τῆς κρίσεως πολὺ ἰσχυρότερος ἢ πρότερον. Πράγματι δὲ ἀπηλλάγη τοῦ Ἀμύντου τοῦ υἱοῦ τοῦ Φιλίππου, ὃν ἤθελον νὰ ἐγκαταστήσωσι βασιλέα ἀντ' αὐτοῦ, καὶ συνῆψεν ἀρίστας καὶ φιλιωτάτας σχέσεις πρὸς τοὺς Ὀδρύσας.

Πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους συνετήρει ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἡ πυρκαϊά, ἣν εἶχεν ἀναρριπίσει ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, ἐξηκολούθει ὑποκαίουσα ἀδιακόπως. Κατῶρθωσε δὲ ὁ Περδίκκας νὰ κερδήσῃ καὶ πάλιν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πόλεων, συνέδεσε δὲ συγχρόνως καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ σχέσεις, αἵτινες ἐξησφάλιζον τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ ἐκείνῃ χώρᾳ, ἥτις ἦτο ἡ πύλη ἢ ἄγουσα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐκαρὰδόκει ἀπαύστως εὐκαιρίαν, ὅπως βλάβῃ τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ δὲ πόλεμος, οἷος διεξήγετο ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς προσδοκίας αὐτοῦ. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν ἀδέξιοι ἢ ἀτυχεῖς· ἂν δ' ἐξηκολούθουν τὰ πράγματα οὕτως, ὑπῆρχε φόβος, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ ἔχωσι μετ' οὐ πολὺ ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἀναλάβωσι σοβαρῶς καὶ δραστηρίως τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν κατὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ἄλλ' ὁ κίνδυνος οὗτος ἔπρεπε νὰ προληφθῇ. Διὰ τοῦτο δ' ἔστειλε κοινῇ μετὰ τῶν Χαλκιδέων τὴν γνωστὴν εἰς ἡμᾶς μυστικὴν πρεσβείαν ³, προεκάλεσε τὴν ἀποστολὴν τοῦ Βρασίδου, παρεσκεύασε τὴν διὰ τῆς Θεσσαλίας ἀκώλυτον διάβασιν αὐτοῦ. Ἀνέ-

¹ Θουκυδίδου II, 95 κ. ἑ.

² Θουκυδίδου II, 101. [Ἴδε καὶ ἀνωτέρω [Τόμ. Γ' σ. 129 καὶ] Τόμ. Ε' σ. 13.

³ [Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Γ' σ. 220 κ. ἑ.].

φλέξε δὲ οὕτω τὸ δεύτερον πόλεμον ὀρχικὸν, τὸν κινδυνωδέστατον ἀπάντων τῶν ἀγώνων, οὓς ἠναγκάσθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ὑποστῶσιν ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἀγῶνα, οὗ τὰ ἐπακόλουθα οὐδέποτε ἠδυνήθησαν νὰ θεραπεύσωσιν ἐντελῶς. Ἀλλ’ ὁ Περδίκκας ἤθελε συγχρόνως νὰ μεταχειρισθῇ τὸν στρατηγὸν τῆς Σπάρτης δίκην μεμισθωμένου ἀρχηγοῦ μισθοφόρων χάριν τῶν ἰδίων ἐαυτοῦ πολιτικῶν σκοπῶν, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῶν ἡγεμόνων τῆς ἄνω Μακεδονίας, ἰδίως δὲ τῶν Λυγκηστῶν. Ἀλλ’ αἱ προθέσεις τοῦ Περδίκκου αὐταὶ ἐναυάγησαν ἔνεκα τῆς ὑψηλοφροσύνης τοῦ Βρασιδίου, ὅστις περιέστη εἰς ἄσπονδον ἔχθραν πρὸς τὸν βασιλέα, καθ’ ἃ ἀνεμένετο εἰκότως ἔνεκα τῆς εὐθύτητος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Λακεδαιμονίου στρατηγοῦ καὶ τῆς φιλαυτίας καὶ ἀπιστίας τοῦ Περδίκκου. Ἡ δ’ ἔχθρα αὕτη ἤγαγε καὶ εἰς τὴν ἐκ νέου προσχώρησιν τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλ’ οὐχ ἤττον ὁ Βρασίδης συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν κατὰ τὸν Περδίκκην, καταστρέψας ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων, ὁ δὲ Περδίκκας καὶ ὡς σύμμαχος ἀπέφυγε νὰ παράσχη οἰανδῆποτε ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους δυναμένην νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν μεταβολὴν τῶν κατὰ τὸν βορρᾶν πραγμάτων. Τὰ μέγιστα δὲ προήγαγε τὰ συμφέροντ’ αὐτοῦ ἢ τελεία ἀνεπάρκεια τῆς ἐπιτυχίας τῆς εἰρήνης τοῦ 421 π. Χ. καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκ νέου ἀποκαταστάσεως τῆς ἐν τοῖς παραλίαις τῆς Θράκης ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Περδίκκας παρηκολούθησε τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, καὶ προσχώρησε μετὰ τῶν Χαλκιδέων τῷ 418 π. Χ. εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων, καὶ πάλιν χωρὶς νὰ διαλύσῃ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συνθήκην¹, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμώρησαν

¹ Θουκυδίδου IV, 79· οἳ τε ἐπὶ Θράκης ἀφεστῶτες Ἀθηναίων καὶ Περδίκκας ἐξήγαγον τὸν στρατὸν, οἱ μὲν Χαλκιδεῖς νομίζοντες ἐπὶ σφᾶς πρῶτον δρμήσειν τοὺς Ἀθηναίους (καὶ ἄμα αἱ πλησιόχωροι πόλεις αὐτῶν αἱ οὐκ ἀφεστηκυῖαι ξυνεπῆγον κρύφα), Περ-

αὐτὸν δι' ἀποκλεισμοῦ τῶν λιμένων καὶ ἀποβάσεων¹. Ἄλλ' αἱ στρατεῖαι αὗται δὲν ἔσχον περαιτέρω ἐπακόλουθα, ὁ δὲ Περδίκκας, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει σύμμαχος ἀπάντων τῶν ἰσχυρῶν, τῶν Λακεδαιμονίων, τῶν Κορινθίων καὶ τῶν Ἀθηναίων, τῶν Ὀδρυσῶν καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων, καὶ εἶχεν ἀπατήσει ἅπαντας μετ' ἀλλήλους, ἦτο ἐπὶ τέλους ὁ μόνος ὁ ἐκ πάντων τῶν ἀγώνων ἀποκομίσας μόνιμον κέρδος, καίπερ αὐτὸς μόνος σχεδὸν οὐδεμίαν ὑποστάς θυσίαν. Ὡφελήθη δ' ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων πολιτικῆς ἐνεργείας οὐδεμίαν ἐχούσης ἀνασκοπὴν καὶ ἐχομένης μόνου τοῦ ἰδίου συμφέροντος· οὐδεμίαν δ' ἐγίνωσκε διαφορὰν μεταξὺ φίλου καὶ ἐχθροῦ, μεταξὺ πολέμου καὶ εἰρήνης, καὶ ἐνίκησε διὰ τῶν ἀγώνων οὓς προεκάλεσε μεταξὺ τῶν γειτόνων πολιτειῶν. Καὶ οὐδεμίαν μὲν περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας ἡδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ ἀξίαν λόγου ἐδαφικὴν προσαύξησιν τοῦ βασιλείου, ἀλλ' ὅμως ἡ παράλυσις τῆς ἀττικῆς ἀρχῆς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Μακεδονίας ἦτο ἐπιτυχία πολὺ σπουδαιότερα πολλῶν κατακτήσεων.

Παρά πάσας τὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ταραχᾷ ἡ Μακεδονία εἶχεν ἀποδειχθῆ δύναμις δυσπρόβλητος καὶ ἀνεξάρτητος, ἐξασκοῦσα μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰ πράγματα τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν. Ἡ δὲ δύναμις ἐκείνη καὶ τὸ ἀξίωμα ἔμελλεν εἰκότως ναυξήσει πολὺ μᾶλλον σὺν τῇ ἀμοιβαίᾳ κατατριβῇ τῶν δυνάμεων τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ σικελικὸς πόλεμος εἴπερ τινὰς ὠφέλησε τοὺς Μακεδόνας, ἀπαλλαγέντας δι' αὐτοῦ παντὸς φόβου ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων· εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο δεικνύει σαφέστατα τὸ πλημμελὲς τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων ἡ ἀμέλεια αὐτῶν, μὴ καταβαλόντων πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν ἐφ' ὅσον εἶχον ἔτι ἀμειώτους τὰς προσηκούσας δυνάμεις, ὅπως διὰ παντὸς

δίκκας δὲ πολέμιος μὲν οὐκ ὦν ἐκ τοῦ φανεροῦ, φοβούμενος δὲ καὶ αὐτὸς τὰ παλαιὰ διάφορα τῶν Ἀθηναίων καὶ μάλιστα βουλούμενος Ἀρριδιαίων τὸν Λυγκηστῶν βασιλέα παραστήσασθαι.

¹ *Θουκυδίδου* V, 83· ἐπικαλοῦντες τὴν τε πρὸς Ἀργείους καὶ Λακεδαιμονίους γενομένην ξυνωμοσίαν.

τρόπου ἀποκαταστήσωσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης. Ἡ δὲ παραμέλησις αὕτη οὐδέποτε πλέον ἡδυνήθη νὰ ἐπανορθωθῇ¹.

Καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δὲ τοῦ βασιλείου ὑπῆρξεν ὁ Περδίκκας ἡγεμὼν συνετὸς καὶ δραστήριος.² Καὶ προήγαγε μὲν πάνθ' ὅσα ἤγον εἰς μείζονα προσπέλασιν τοῦ βασιλείου πρὸς τοὺς Ἕλληνας, συνῆψε δὲ φιλίαν καὶ ξενίαν πρὸς τοὺς εὐπατρίδας τῆς Θεσσαλίας³, ἐγκατέστησεν ἐν Μακεδονίᾳ τοὺς ἐκ τῆς Εὐβοίας ἐξωσθέντας Ἰστικιεῖς⁴ ὡς καὶ μέρος τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων, καὶ διὰ παντὸς τρόπου ἐμερίμνησεν, ὅπως προεελκύσῃ εἰς τὴν αὐλὴν διασήμεους Ἕλληνας, οἱ οὗτοι δὲ διθυραμβοποιὸς Μελανιππίδης⁵ καὶ ὁ Ἴπποκράτης⁶.

Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις ὑπερηυδοκίμησεν αὐτὸν ὁ διάδοχος Ἀρχέλαος, ἡγεμὼν δυνηθεὶς νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν εἰρηνικοῦ προγράμματος τῆς Μακεδονίας μετὰ πολὺ μείζονος ἐπιτυχίας, ἐπειδὴ δὲν εἶχε νὰποκρούσῃ ἐπιθέσεις ἐκ τῶν ἔξω, δὲν παρείχετο δὲ ἀκόμη εὐκαιρία κατακτήσεων. Καὶ ἀνέφξε μὲν τὴν πρὸς τὸν θρόνον ἀγούσαν ὁδὸν δι' ἐναγῶν σφαγῶν, ἀναγκασθεὶς, ἅτε ὢν υἱὸς τοῦ Περδίκκου ἐκ γυναικὸς δούλης, νὰ ποιήσῃ τὸ πρῶτον ἐκποδὼν τοὺς ἰσοτίμους συγγενεῖς⁷. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα

¹ Οἱ Ἀθηναῖοι τιμωροῦνται ἐπὶ τῇ παραμέλει τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος τοῦ Περικλέους, τοῦ τὰ τῶν ξυμμάχων διὰ χειρὸς ἔχειν (Θουκυδίδου II, 13).

² Περὶ τοῦ Περδίκκου καθ' ὅλου ἴδε W. Vischer *Perdikkas II, König von Makedonien* ἐν τῷ Schweizerisches Museum für historische Wissenschaft. 1837 [σ. 1 κ. ἑ. καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ *Kleine Schriften* Τόμ. Α' σ. 239 κ. ἑ.] Περὶ δὲ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἴδε von Gutschmid [*Macedonische Anagraphie* ἐν ταῖς *Symbolae philologorum Bonnensium*] σ. 106 κ. ἑ.

³ Θουκυδίδου IV, 78.

⁴ Θεόπομπος [παρὰ Στράβωνι X, σ. 683] ἀπόσπ. 164 [ἐν τοῖς τοῦ C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Α' σ. 305]. Στράβωνος [X, σ.] 445.

⁵ Σουίδας ἐν. λ. Μελανιππίδης· διατρίψας παρὰ Περδίκκᾳ τῷ βασιλεῖ ἐκεῖ τὸν βίον κατέστρεψεν.

⁶ Σουίδας ἐν λ. Ἴπποκράτης· φίλος ὢν σφόδρα τῷ βασιλεῖ Περδίκκᾳ.

⁷ Πλάτωνος *Γοργ.* σ. 471.

ἀνεδείχθη οἰονεὶ βασιλεὺς ἐκ γενετῆς, καὶ ἐπεδίωξε μετὰ σταθερότητος καὶ συνέσεως σκοποὺς μεγάλους. Πράγματι δὲ διεγίνωσκεν, ὅτι πᾶσα ἐξωτερικὴ ἐπιτυχία κατ' οὐδὲν ἔμελλε νὰ προγάγῃ τὸ βασίλειον, ἂν τοῦτο ἐστερεῖτο ἐν τῷ ἐσωτερικῷ συνοχῆς, ἀσφαλείας καὶ τάξεως. Ἦτο δὲ ἡ Μακεδονία ἀκόμη ἀφύλακτος ἀπὸ ἐχθρικών ἐπιθέσεων ἐκ τε τῶν ὑψηλῶν ὁρέων καὶ ἀπὸ θαλάσσης, πᾶς δὲ τολμηρὸς πολέμιος ἠδύνατο νὰ περιστήσῃ εἰς κίνδυνον ὅχι μόνον τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν τῆς πολιτείας. Διὰ τοῦτο παρίστατο ἀνάγκη τῆς κτίσεως πόλεων, ὧν τὰ τείχη νὰ παρέχουσιν ἀσφάλειαν εἰς τοὺς οἰκήτορας. Αἱ δὲ πόλεις συνεδέθησαν πρὸς ἀλλήλας δι' ὁδῶν, ἐφ' ὧν ἠδύνατο νάναπτυχθῇ τακτικὴ ἐπικοινωνία¹ μόνιμοι δὲ φρουραὶ ἐφύλασσον τὰς ὁδοὺς καὶ συνέστελλον τὴν ληστείαν. Οἱ δὲ κάτοικοι ἐδιδάχθησαν τάγαθὰ τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης, πάντων τῶν κτημάτων ἡ ἀξία ἠυξήθη, καὶ ἡ ἀνωτέρα παιδευσίς, ἣτις μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου μόνον ἐνιαχοῦ τῆς χώρας εἶχεν ἐγκαθιδρυθῇ, ἤρχισεν εἰσχωροῦσα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μακεδονίας, ἥς αἱ διάφοροι χῶραι ἠγνώθησαν κατὰ μικρὸν εἰς ἓν ὅλον. Ὡς οἰκιστῆς δὲ πόλεων, ὁδοποιὸς καὶ διοργανωτῆς τῆς στρατιᾶς ὁ Ἀρχέλαος ἀνεδείχθη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Θουκυδίδου ἀνώτερος συμπάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ ὀκτῶ βασιλέων¹. Ἡ δὲ βασιλεία αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ νέου βίου τοῦ βασιλείου. Θέλων δὲ καὶ φανερώς νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν, ἱδρυσεν πρὸς νότον τῶν Αἰγῶν ἐν τῷ κοίλῳ πεδίῳ τῆς Ἡμαθίας τὴν νέαν πρωτεύουσαν Πέλλαν, ἣν περιέβαλλον καὶ προεφύλασσον λίμνη καὶ τέλματα καὶ ἦτις διὰ τοῦ Λουδίου συνεδέετο πρὸς τὴν θάλασσαν². Ἐκεῖτο δὲ ἡ Πέλ-

¹ Θουκυδίδου II, 100. Ἀρχέλαος ὁ Περδίκκου υἱὸς βασιλεὺς γενόμενος τὰ νῦν ὄντα ἐν τῇ χώρᾳ (τείχῃ) ὡκυδόμησε καὶ ὁδοὺς εὐθείας ἔτεμε καὶ τὰλλα διεκόσμησε τὰ τε κατὰ τὸν πόλεμον ἱπποῖς καὶ ὕπλοις καὶ τῇ ἄλλῃ παρασκευῇ κρείσσονι ἢ ἑξυμπαντες οἱ ἄλλοι βασιλεῖς ἀπὸ οἱ πρὸ αὐτοῦ γενόμενοι. Ὁ γότος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ὑπολογίζεται ὁ Ἀρχέλαος καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ἡροδότου (VIII, 137), παρ' ὃν Περδίκκας ὁ πρῶτος λέγεται ἔβδωμος γενέτωρ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'.

² Ἡ Πέλλα ἀνεδείχθη τότε πρωτεύουσα. Ἰδὲ *Ξενοφώντος* Ἑλλην. V, 2, 13 [καὶ

λα ὡς κέντρον τοῦ βασιλείου καὶ ὡς θησαυρὸς τοῦ βασιλικοῦ πλούτου ἐπικαιρότερον τῆς ἐν Πιερίᾳ Πύδνης, τῆς πόλεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν παρημέλησεν ὁ Ἀρχέλαος τὴν Πιερίαν· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ χώρα αὕτη ἐχρησίμευσεν ἐξαιρέτως πρὸς συνένωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μακεδονίας.

Παρά δὲ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου ἐκτίσθη τὸ Δίον ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου, καὶ ταῦτα διότι σκοπὸς τοῦ κτίσματος τούτου δὲν ἦτο νάποθῃ πόλις ὀχυρά, ἀλλὰ, καθ' ἣ ἡ Ὀλυμπία ἐν τῇ Πιιδί, ἀτείχιστος καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀγρῶν κείμενος χώρος πρὸς τέλεσιν ἀγώνων, ἀφιερωμένος εἰς τὸν Δία¹, τὸν ἀρχαιότατον ἐθνικὸν θεὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς τὰς Μούσας, αἵτινες εἶχον τὸ πρῶτον λατρευθῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκείνου. Τὴν δὲ λατρείαν ταύτην τῶν Μουσῶν διετράνωσε καὶ ἄλλως, θεωρήσας κύριον ἔργον τῆς βασιλείας αὐτοῦ νάναδείξῃ τὴν αὐλὴν ἐντευκτήριον ἐπιφανῶν συγχρόνων. Διὰ τοῦτο δ' ἐκάλεσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τοὺς ἐξέχοντας τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δὲν ἡδυνήθη μὲν νὰ πείσῃ πάντας, οὔτε τὸν Σοφοκλέα, ὅστις ὡς γνήσιος Ἕλληνα ἀπέφυγε τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως², οὔτε τὸν Σωκράτην, ὅστις δὲν ἀπεδέχετο εὐχαρίστως τὸ διαβιοῦν ἐκεῖ ἐνθα δὲν ἡδύνατο νάναποδιδῇ τὰ ἴσα³. Ἀλλ' ἐξαιρουμένων τούτων τῶν ἀνδρῶν, οἱ λοιποὶ τῶν κληθέντων ἔσπευσαν προθύμως, ἡθοροίσθησαν περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ἔζησαν ἐν τῇ φιλοξενίᾳ αὐτοῦ αὐλῇ τιμώμενοι μέγας καὶ ἀπολαύοντες φαιδρᾶς σχολῆς καθ' ὃν χρόνον αἱ πάτριαι πόλεις κατε-

Πέλλαν, ἥπερ μεγίστη τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πόλεων]. Ἄλλως ὡς πόλις ὑφίστατο ἤδη ἀπὸ παλαιοῦ.

¹ Περὶ Δίου ἴδε *Στράβωνος* [VII, σ. 330. Ἐκαλεῖτο δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν τελομένων ἀγώνων ἴδε *Διοδώρου Σικελιώτου* XVII, 16. *Στέφανον Βυζάντιον* ἐν λ. Δίον.

² Βίος Σοφοκλέους· [πολλῶν βασιλέων μεταπεμπομένων αὐτὸν οὐκ ἠθέλησε τὴν πατρίδα καταλιπεῖν].

³ *Διογένης Λαερτίου* [II, 5, 9]. Ὑπερεφρόνησε δὲ καὶ Ἀρχελάου τοῦ Μακεδόνο καὶ Σκόπα καὶ Εὐρυλόχου μήτε χρήματα προσέμενος αὐτῶν, μήτε παρ' αὐτοῦς ἀπελθόν. Πρὸλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 152].

τρέβοντο ἐν μέσῳ αἱμακτηρῶν πολέμων καὶ στάσεων. Καὶ Ζεῦξις μὲν ὁ Ἡρακλεώτης ἐκόσμητε τῶν ἀνέκτορα τοῦ Ἀρχελαίου διὰ ζωγραφικῶν¹, ὁ δὲ Τιμόθεος ἐλάμπρυνε τὰς ἐορτὰς διὰ τῶν θελκτικῶν ἡχῶν τῆς λύρας αὐτοῦ. Ἐν τῇ αὐλῇ δ' ἐκείνῃ ἔζησαν καὶ ἐποίησαν ὁ Χοιρίλος καὶ ὁ Ἀγάθων, πρὸ πάντων δὲ ὁ Εὐριπίδης², ὅστις ἐν μὲν τῷ Ἀρχελάῳ ἔψαλλε τὸν βασιλέα ὡς δίκην ἀρχαίου ἥρωος ἐκκαθέραντα τὰς ὁδοὺς ἀπὸ τῶν λυμαιομένων αὐτὰς³, ἐν δὲ ταῖς Βάκχαις ὕμνησε τὴν ἑδραν τῶν Μουσῶν Πιερίαν, τὴν ἐστίαν παιδρῶν ἐορτῶν, καὶ τὸν ὀλβοδότην Λουδίαν⁴. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Εὐριπίδου δεικνύει καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τοὺς ξένους τοῦ Ἀρχελαίου ἀντετάσσετο ἐχθρική φατρία, καὶ διαγινώσκουμεν ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ὡς καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἐνδείξεων, τὴν παράδοξον ἐκείνην ἀνάκρασιν ἀχαλινώτου ἀγροικίας καὶ ἰδεωδῶν πόθων τὴν παρατηρουμένην ἐν ταύτῳ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Πέλλης⁵.

Διὰ τοῦτο δὲ πολὺ μᾶλλον ἄξια τιμῆς εἶνε τὰ ἐπιτευχθέντα παρὰ τοῦ Ἀρχελαίου. Πράγματι τὸ ἀναδεῖξαν αὐτὸν ἐλευθέριον προστάτην τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν δὲν ἦτο ἰδιότροπός τις φιλοκαλία ἢ ἡγεμονικὴ κενοφροσύνη, ἀλλὰ κατενόει, ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ τοὺς σπουδαιοτάτους τῶν σκοπῶν τῆς πολιτείας

¹ Αἰλιανῶς Ποικ. Ἱστ. XIV, 17.

² Περὶ τῆς παρὰ τῷ Ἀρχελάῳ αὐλῆς τῶν Μουσῶν ἴδε A b e l | Geschichte Makedoniens vor Philipp | σ. 200 κ. ἑ. [Ἑλλ. μεταφρ. Μαργ. Δήμιτσα σ. 230].

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 108].

⁴ Εὐριπίδου Βάκχαι στ. 409 κ. ἑ.

ποῦ δ' ἂ καλλιστευομένα
Πιερία μούοις ἑδρα,
σεμνὰ κλιτὺς Ὀλύμπου
ἐκεῖσ' ἄγε με, Βρόμιε, Βρόμιε,
προβακχίης δαῖμον.
Ἐκεῖ Χάρμιες, ἐκεῖ δὲ Πόθος
ἐκεῖ δὲ Βάκχαις θέμις ὀργιάζειν.

⁵ Ἰδε καὶ στ. 560 κ. ἑ.

⁶ Διογενειανῶς Παροιμ. VII, 52 [Schneidewin-von Leutsch Paroemiographi Graeci Τόμ. Α' σ. 295]. Σοῦιδαν ἐν λ. Εὐριπίδης. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 108].

τελεσφορώτερον ἢ ἀναδεικνύων τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ κέντρον ἑλληνικῆς παιδεύσεως. Ἡ πολιτεία ἡ θέλουσα νὰ κυριαρχήσῃ παρὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ὤφειλε πρὸ πάντων νὰ προσιδιωθῇ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν.

Διὰ δὲ τοῦ Ἀρχελαῶν ἡ πολιτεία τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς τὴν προσήκουσαν ὁδόν. Ἀπέβησαν δ' εἰς αὐτὸν αἰσίως τὰ πάντα. Καίπερ παρασπονδῶν ἐθεωρεῖτο ὁ εὐτυχέστατος τῶν ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ἡ νεαρά πολιτεία ἤκμαζε καὶ προήγετο ἐπὶ χρησταῖς προσδοκίαις ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῆς, οἵτινες ἀναδεικνύοντο ἄξιοι τῆς ἐντολῆς αὐτῶν καὶ ἤγον τὸ βασιλεῖον πρὸς σκοπὸν σαφῶς διαγινωσκόμενον. Ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τὸν βίαιον θάνατον τοῦ Ἀρχελαῶν ἐπῆλθε βιαία ἀντίδρασις, ἀντίστασις τῶν ἰθαγενῶν εὐπατριδῶν ἐναντίον τοῦ φιλελληνισμοῦ τῶν βασιλέων. Ἐπηκολούθησαν δὲ χρόνοι ἀναρχίας καὶ ἀταξίας, καθ' οὓς ἡ μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἐν τάξει καταστᾶσα πολιτεία ἐπανέπεσε καὶ πάλιν εἰς τὸν στρόβιλον ἐσωτερικῶν στάσεων καὶ διεκινδύνευσε καὶ πάλιν ἡ ἀρχὴ τῶν Τημενιδῶν.

Τῶν δὲ ἀντιπάλων αὐτῶν ἐξηγέρθησαν οἱ Λυγκησταί, γένος φιλόδοξον καὶ ἀνήσυχον, ὅπερ εἶχεν ὑποθάλλει τὴν ταραχὴν ἐν τῷ λαῷ· καίπερ δὲ ὃν καὶ αὐτὸ καταγωγῆς ἑλληνικῆς, ἐπαφελεῖτο οὐχ ἥττον πᾶσαν στάσιν τῆς αὐτόχθονος φατρίας, ὅπως ἀποτινάξῃ τὴν ἐπιβεβλημένην ἐπικυριαρχίαν τῶν Τημενιδῶν. Συνῆψαν δὲ οἱ Λυγκησταί σχέσεις μετὰ τῶν λοιπῶν δυσηρεστημένων γενῶν τῆς Μακεδονίας, ἰδίως δὲ τῶν Ἑλιμιωτῶν, προσεῖλχυσαν εἰς ἑαυτοὺς τοὺς εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν ἀντιπαθοῦντας εὐπατρίδας τῆς χώρας καὶ ἐκάλεσαν εἰς αὐτὴν τοὺς Ἰλλυριοὺς, ὅπως ἀντιταχθῶσιν εἰς τὴν βασιλικὴν στρατιάν.

Ἐπὶ δέκα ὅλα ἔτη¹ ὁ θρόνος ἀπέβη τὸ μῆλον τῆς ἔριδος

¹ Διοδώρον Σικελιώτου XIV, 37. Πλάτωνος Ἀλκιβ. Β σ. 141 d. Ἀριστοτέλους Πολιτ. [ἐκδ. Bekker] σ. 219.

² Κατὰ τὰ δέκα ταῦτα ἔτη βλέπομεν ἀναδαινόντας ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας τοὺς ἐξῆς βασιλεῖς· τὸν Ὀρέστην (399-396 π. Χ.), υἱὸν τοῦ Ἀρχελαῶν, φονευθέντα ὑπὸ τοῦ

μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν, ὧν οὐδετέρα ἠδύνατο νὰ καταβάλλῃ τὴν ἄλλην. Διὸ ἐπετεύχθη συνδιαλλαγὴ δι' ἐπιγαμιῶν, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν Ἀττικῇ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πεισιστράτου κατωρθώθη δι' ἐπιγαμίας ἡ ἐπὶ τινα χρόνον συνένωσις τῶν ἀντιπάλων φατριῶν. Ἀμύντας ὁ διζέγγονος τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἔλαβε σύζυγον ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Λυγκηστῶν, ἣτις ἦτο συγχρόνως θυγάτηρ Ἐλιμιώτου, τὴν Εὐρυδίκην. Διεκρίθη δὲ ὁ Ἀμύντας ὡς βασιλεὺς, ἀκολουθήσας πιστῶς τὸ πρόγραμμα τοῦ ἰδίου οἴκου. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκκρίτων Ἑλλήνων τῶν ζώντων ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ εὐρίσκομεν καὶ τὸν ἱατρὸν Νικόμαχον, τὸν πατέρα τοῦ Ἀριστοτέλους¹. Ἄλλ' εἶχε καὶ δεινοὺς ἐχθροὺς ἐγγύτατα αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεζήτησε νὰ ἐνισχυθῇ ἐναντίον νέων κινδύνων διὰ συμμαχίας μετὰ τῶν χαλκιδικῶν πόλεων. Ἄλλ' ὁ ἀνταγωνισμὸς ἔγεινεν ὀξύτερος καὶ πάλιν· τὸ δ' ἔβδωμον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ μὲν Λυγκησταὶ ἀντέταξαν εἰς αὐτὸν νέον ἀνταπαιτητὴν τοῦ θρόνου, οἱ δὲ Ἰλλυριοὶ ἔσχυσαν καὶ πάλιν ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Θεσσαλοὶ ἐτάχθησαν κατὰ τοῦ Ἀμύντου, ἅτε πιθανῶς ἰδόντες ναυαγούσας τὰς ἀξιώσεις ἃς ἐνόμιζον ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχωσι.

Τότε δὲ ὁ Ἀμύντας ἐνεκολπώθη ὁσημέραι μᾶλλον τοὺς Ἑλληνας, ἐπειδὴ αἱ παράλαιοι πόλεις ἦσαν τὸ τελευταῖον αὐτοῦ καταφύγιον. Ἐν δὲ τῇ στενοχωρίᾳ αὐτοῦ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὰς πάσας τὰς δυνατὰς εὐκολίας τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτὰς σχεδὸν ὅλην τὴν κάτω Μακεδονίαν, ἐν ᾗ ἡ ἄνω Μακεδονία κατείχετο ὑπὸ τῆς ἰλλυρικῆς φατρίας. Ἐπὶ δύο δὲ ὅλα ἔτη ἦτο βασιλεὺς

ἐπιτρόπου, τοῦ Λυγκηστοῦ Ἀερόπου, βασιλεύοντος τῇ 396 - 392 π. Χ. ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρχελάου Β' (Διοδώρου Σικελιώτου XIV, 37)· εἶτα δὲ Ἀμύνταν τὸν Β', βασιλεύσαντα τῇ 392 - 390 π. Χ. (Διοδώρου Σικελιώτου XIV, 89), ὅστις κατὰ τὸν von Gutschmid [Macedonische Anagraphe ἐν ταῖς Symbolae philologorum Bonnensium] σ. 105 ἦτο νόθος τοῦ Ἀρχελάου. Κατόπιν δ' ἐβασίλευσεν ὁ Παυσανίας (390 - 389 π. Χ.), υἱὸς τοῦ Ἀερόπου, ὃν διεδέχθη Ἀμύντας ὁ Γ' (von Gutschmid ἐνθ' ἂν σ. 107). Ἡ δὲ τάξις τῆς διαδοχῆς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Συγγέλλου καὶ τοῦ Εὐσεβίου.

¹ Ἴδε Σουίδαν ἐν λ. Νικόμαχος.

ἄνευ χωρῶν, καὶ τέλος κατώρθωσε, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, νάνακτῆσῃ τὸν θρόνον τῷ 382 π. Χ.¹

Ἐκτοτε δὲ ἡ τύχη ἐφάνη καὶ πάλιν εὐνοϊκὴ εἰς τὸν πολλὰς δοκιμασίας ὑποστάντα ἡγεμόνα. Καὶ δὴ οὐ μόνον κατώρθωσε νὰ συγκρατηθῇ, ἀντιπαλαίων πρὸς τὰς ἐν τῇ χώρᾳ φατρίας, ἀλλὰ καὶ εἶδε μετ' εὐχαριστήσεως διαλυομένην ἄνευ συνεργίας αὐτοῦ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐλληνίδων πόλεων, αἵτινες ἦσαν ἐπικίνδυναι εἰς αὐτόν. Κατὰ δὲ τῶν Ὀλυνθίων, οἵτινες καὶ αὐτὴν τὴν Πέλλαν κατεῖχον², ἀντεπεξῆλθον οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ παρέσχον εἰς τὸν βασιλέα ἀτίμητον ὑπηρεσίαν, ταπεινώσαντες τὴν ὄφρυν τῆς ἀλαζόνος γείτονος πόλεως³. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ Σπάρτη δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ τὰ ἐπιτευχθέντα, ἐπειδὴ, ἡττηθεῖσα ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπη πάσας τὰς ἐξωτερικὰς κτήσεις.

Ἐπειτα δὲ συνεκροτήθη πρὸς νότον τοῦ βασιλείου ὅλως νέα ἀρχή, ἡ τῶν Θεσσαλῶν, καὶ τότε οἱ Μακεδόνες ἐστράφησαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους⁴, ἐπειδὴ ἐτάσσοντο πάντοτε μετὰ τῆς πολιτείας ἐκείνης ἥς τὸ κέντρον ἦτο ἀπώτατα τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρχῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ τὰ πράγματα ἔλαβον ἀπροσδοκῆτως εὐχάριστον τροπὴν. Πράγματι ὁ ἐξ αὐτῆς ἀναμφισβητήτως ἐπικείμενος κίνδυνος ἐξέλιπε μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰάσονος⁵, καὶ αἱ ταραχαὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι ἀμέσως εἰς τὸ κρίσιμον τοῦτο γεγὸνὸς προεκάλεσαν τότε τὴν εἰς τὰς τύχας τῶν γειτόνων χωρῶν

¹ Διοδώρου XIV, 92. Ἰλλυριῶν ἐμβολόντων εἰς Μακεδονίαν ἀπέβαλε τὴν βασιλείαν, μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον ὑπὸ Θεσσαλῶν κατὰ τὴν εἰρηστέαν τὴν ἀρχήν.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 375].

³ [Ἦ βλῶσις τῆς Ὀλύνθου παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων συνέβη τῷ 379 π. Χ. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 394].

⁴ Αἰσχίνου Περὶ παραπροσείας I, 26, 28. Ἐχομεν δὲ συμμαχίαν τοῦ Ἀμύντου μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐκ μεταγενεστέρων χρόνων τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 15 b. Dittenberger Sylloge [Inscriptionum Graecarum [σ. 106] ἀρ. 61. Ἐν δὲ τῷ ψηφίσματι ὠνομάζετο ὁ βασιλεὺς Ἀμύντας Ἀρριδαίου Ἀλέξανδρος Ἀμύντου. Ἰδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 8.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 553.

ἐπέμβασιν τῶν Μακεδόνων, ὧν ἡ ὅλη πολιτικὴ ἐνέργεια εἶχε μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου περιορισθῇ εἰς πανοῦργον ἐπωφέλειαν τῶν ἔξωθεν παρεχομένων περιστάσεων. Ἀλέξανδρος ὁ διάδοχος τοῦ Ἀμύντου, ἐξορμήσας, διέβη τὰ μακεδονικὰ ὄρη, καὶ κατέλαβε τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Κραννῶνα. Ἡ δὲ στρατεία αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀνεξάρτητος πρᾶξις τῆς πολιτείας τῶν Μακεδόνων, τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἰδρύσιν ἡγεμονίας ἐν τῷ βορρᾷ. Ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν προέβησαν ὑπῆρξεν ὑπὲρ τὸ μέτρον βίαιος, διότι κατεῖχον μὲν παρὰ τὸ δίκαιον καὶ παρὰ τὰς ἰδίας ἐαυτῶν ὑποσχέσεις τὰς πόλεις, ἐπίζον δὲ τοὺς Ἀλευάδας, ὧν εἶχον ἔλθει βοηθοί¹. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν βιαιοπραγιῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἔλευσις τῶν Θηβαίων, οἵτινες καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Μακεδόνας νὰποχωρήσωσιν ἐκ τῆς χώρας². Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τῆς σκοπηθείσης καθυποτάξεως τῆς γείτονος χώρας περιέστησαν αὐτοὶ ἔνεκα τῆς ἀποτυχούσης ἐπεμβάσεως εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ ξένης πολιτείας, ἐπεκτεινούσης μετὰ δαιμονίας δραστηριότητος τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τε τὸν βορρᾶν καὶ τὸν νότον. Θηβαϊκὴ στρατιὰ εἰσῆλσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐν ᾗ εἶχον ἐκραγῇ νέαι διχόνοιαι, καὶ ὁ στρατηγὸς τῶν Θηβαίων ἔγινε διαιτητὴς μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀνταπαιτητοῦ τοῦ θρόνου³.

Ὁ δὲ ἀνταπαιτητὴς οὗτος ἦτο ὁ Πτολεμαῖος, ὅστις εἶχε μὲν σύζυγον θυγατέρα τοῦ Ἀμύντου, ἀλλὰ συγχρόνως εἶχεν ἑρωτικὰς σχέσεις μετ' Εὐρυδίκης τῆς χήρας τοῦ Ἀμύντου, ἥτις καὶ προῆγε τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ, ἀμελοῦσα τῶν ἰδίων υἱῶν. Ὁ δὲ Πελοπίδας ἐθεώρησεν, ὅτι ἡ ἀρίστη ἐξυπηρέτησις τῶν συμφερόντων τῶν Θηβῶν ἦτο ἡ ἐπιδίωξις τῆς εὐχαριστήσεως ἀμφοτέρων τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου. Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος διετήρησε τὴν βασιλείαν ὁμολογήσας συμμαχίαν πρὸς τοὺς Θηβαίους καὶ δοὺς ὁμήρους, ὁ δὲ ἀντίπαλος αὐτοῦ ἀνεδείχθη ἡγεμὼν ἐν Βοτ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 61.

² Διοδώρου Σικελιώτου XV, 67.

³ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Πελοπίδου 26. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 555.

τιαία. Ἄλλ' ἡ συνδιαλλαγή αὕτη συνετέλεσε μόνον εἰς τὸ νὰ ἐρεθίσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν φιλοδοξίαν τοῦ μνηστῆρος τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου. Οὕτω δὲ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀλέξανδρος ἐδολοφονήθη¹, καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἐν συμπνοίᾳ μετὰ τῆς Εὐρυδίκης ἐβασίλευεν ἔκτοτε συμπάσης τῆς Μακεδονίας δῆθεν ὡς κηδεμῶν τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἄλλ' ὅμως ἡ κυριαρχία αὕτη ἐθεωρήθη ἐν τῇ χώρᾳ ἐναργῆς ἀρπαγὴ καὶ προεκάλεσε ζωηράν ἀντίστασιν. Οἱ φίλοι τοῦ θανατωθέντος βασιλέως μετέβησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐν ᾗ εὐρίσκετο ἀκόμῃ ὁ Πελοπίδας μετὰ τῆς στρατιᾶς, συγχρόνως δὲ εἰσώρμησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῶν ἐπὶ Θράκης παραλίων ὁ Πausανίας, φυγὰς ὁπαδὸς καὶ συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἐκυρίευσεν πλείστας ὅσας πόλεις καὶ ἔτυχεν μεγάλης ὑποστηρίξεως. Ἡ ὑπερήφανος Εὐρυδίκη περιέστη μετὰ τοῦ ἐραστοῦ εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν. Στερουμένη δὲ ἀσφαλοῦς ὑποστηρίξεως ἐν τῷ ἰδίῳ βασιλείῳ ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις τὰς τότε διαπλεούσας ὑπὸ τὸν Ἰφικράτην τὸ περὶ τὴν Ἀμφίπολιν πέλαγος χάριν ἐπιτηρήσεως τῆς πορείας τῶν πραγμάτων. Ἐδεήθη δὲ μετὰ ταπεινώσεως τοῦ στρατηγοῦ νὰ παράσχῃ βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Πausανίου· ἡ δὲ ἀλαζών καὶ βιαία ἐκείνη γυνὴ παρέστη ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἐννόμου διαδοχῆς τοῦ θρόνου, ὡς μήτηρ τοῦ τεταγμένου διαδόχου τοῦ θρόνου. Τότε δὲ ἀντεμετρήθησαν πρὸς ἀλλήλας ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ τῶν Θηβαίων. Καὶ ὁ μὲν Ἰφικράτης παρεκώλυσε τὰς προσόδους τοῦ Πausανίου, ἀλλ' ἑστέρεϊτο μέστων ὅπως προβῇ εἰς μέτρα τελεσφόρα². Κραταιότερα δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τῶν Θηβῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πελοπίδας ἔνεκα τῆς ἀκροσφαλοῦς στάσεως τῆς ἰδίας στρατιᾶς δὲν ἠδυνήθη νὰ προβῇ εἰς ὀριστικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς· μὴ κατ' ὀρθώσας δὲ νὰ ἐνεργήσῃ τελεσφόρως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν καλε-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 71. *Μαρσύας* παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ XIV, σ. 629. *Σχόλια* εἰς *Αἰσχίνου* Περὶ παραπροσθείας 29.

² *Αἰσχίνου* Περὶ παραπροσθείας 27 κ. ἑ.

σάντων αὐτὸν, περιωρίσθη κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλλῃ ἐκ νέου τὴν ἀποδοχὴν τῆς δυνάμεως τῶν Θηβῶν καὶ παραγκωνίσῃ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀθηναίων¹. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἐπαγιώθη καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅτι ἐκασίλευε μόνον ὡς ἐπίτροπος τῶν τέκνων τοῦ Ἀμύντου², καὶ ἠναγκάσθη χάριν ἀσφαλείας νὰ δώσῃ ὁμήρους, ἀχθέντας εἰς Θήβας. Τούτων δὲ ἦτο καὶ ὁ υἱὸς Φιλόξενος, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Φίλιππος³. Ἡ δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πιθανὴ ἀπαγωγὴ τούτου εἰς τὰς Θήβας σκοπὸν εἶχε τὴν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πατρίδι ἀπειλουμένων κινδύνων διάσωσιν ἐνὸς τῶν νομίμων διαδόχων τοῦ θρόνου, ἅμα δὲ τὴν διὰ τῆς ὁμηρείας αὐτοῦ δέσμευσιν τοῦ ἀντιβασιλέως.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν πραγμάτων, τὸ πῆρισμα διαλλαγῆς κατηναγκασμένης καὶ οὐδετέρωθεν εἰλικρινοῦς, δὲν ἔσχε μακρὰν διάρκειαν. Ὁ Περδίκκας, ὁ ἀρχαιότερος τῶν δύο ἐπιζώντων υἱῶν τοῦ Ἀμύντου, ἐκαραδόκει ἀνυπομόνως τὴν ὥραν τῆς ἐκδικήσεως. Ἀμα δὲ τῇ ἐν αὐτῷ σὺν τῇ ἐπελθούσῃ αὐξήσει τῆς ἡλικίας ἐπιγενομένη συνειδῇσει τῶν δυνάμεων αὐτοῦ καὶ καθηκόντων ἀνέλαβεν, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Θηβαίων διαταχθέντων, τὸ ἔργον ἐκδικητοῦ τοῦ θανατωθέντος ἀδελφοῦ ἐναντίον τοῦ Πτολεμαίου. Καταλύσας δὲ αὐτὸν μετὰ τριετῆ βασιλείαν, κτηθεῖσαν διὰ φόνου καὶ μοιχείας⁴, κατώρθωσε ναυξήσῃ ταχέως τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ὡς ἀνεξαρτήτου βασιλέως, ἀντιμετρηθεὶς δραστηρίως πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐχθροὺς, ἀντεπεξελθὼν νικηφόρος πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ ἐμπεδώσας ἔπειτα τὴν ἀνεξαρ-

¹ Ἰδε περὶ τῆς πρὸς τοὺς Θηβαίους ὁμολογηθείσης συνθήκης *Πλούταρχον* ἐν Βίῳ Πελοπίδου 27.

² *Αἰσχίνου* Περὶ παραπροσθείας 29· (Πτολεμαῖος) ἦν ἐπίτροπος καθεστηκῶς τῶν πραγμάτων.

³ *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Πελοπίδου 26. *Διοδώρου Σικελιώτου* XV, 67. Abel [Geschichte Makedoniens vor König Philipp] σ. 230. [Ἑλλ. μεταφρ. *Μαργ. Δήμιτσα* σ. 262].

⁴ *Διοδώρου Σικελιώτου* XV, 77.

τησίαν τοῦ βασιλείου ἐναντίον τῶν τε Θηβαίων καὶ τῶν Χαλκιδέων. Ἡ δὲ τύχη ἡννόησεν αὐτὸν, ἐπειδὴ αἱ Θῆβαι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πελοπίδου¹ ἔγειναν ἀκίνδυνοι. Κατὰ δὲ τῶν Χαλκιδέων ἐπωφελήθη τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὑπεστήριξε τὰς στρατείας τοῦ Τιμοθέου², ὧν ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε τοσαύτη, ὥστε νάνταποκρίνηται πρὸς τὰ σκοπούμενα ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ κατελύθη μὲν ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀλύνθου, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη ὅ τι ἐσκόπουν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ἰδίως δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκβιάσῃ τὴν Ἀμρίπολιν, ἥς τὴν μεγάλην σημασίαν δεόντως ἐξετίμα ὁ βασιλεὺς. Πρὸς παγίωσιν δὲ τῆς δυναστείας ἀνεκάλεσε τὸν ἀδελφὸν Φίλιππον εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἰδίαν ἀρχήν. Τὰ πάντα δ' ἔβαινον καλῶς, ὅτε τὸ ἔκτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐξερράγη νέα στάσις ἐναντίον τῆς δυναστείας τῶν Τημενιδῶν. Οἱ Ἰλλυριοὶ ἐπέδραμον καὶ πάλιν τὴν χώραν, ἐν δὲ μάχῃ αἱματηρᾷ ἔπεσεν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς μετὰ μεγάλου πλήθους νεαρῶν Μακεδόνων, καὶ τὸ βασίλειον περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς φοβεράν σύγχυσιν καὶ ἀπόγνωσιν³.

Ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου ἦτο παιδίον. Ἀρχαῖοι δὲ καὶ νέοι μνηστῆρες τοῦ θρόνου ἐνεφανίσθησαν ἀπανταχόθεν, προσδοκῶντες, ὅτι, ὡς εἶχον νῦν τὰ πράγματα, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχῃσιν αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἠξίου τὸν θρόνον ὁμομήτριός τις ἀδελφὸς τοῦ Περδίκκου, καλούμενος Ἀρχέλαος, ἔπειτα δὲ Πausανίας ὁ ἡγεμὼν τῶν Λυγκηστῶν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ Θρακῶν ἐπικούρων, οὓς παρῆχεν εἰς αὐτὸν ὁ Κότυς, πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἀργαῖος, ὁ καὶ πρότερον διεκδικῶν τὸν θρόνον, ὑποστηρίζόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἤθελον νὰ ἔχῃσιν ἐν Μακεδονίᾳ βασιλέα χρεωστούντα εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ. Τέλος δ' ἐπανέστησαν καὶ οἱ Παῖονες, θέλοντες νὰ ἐπωφελήθῃσι τὴν ἀμυχανίαν τῶν Τημενιδῶν χάριν ἑαυτῶν καὶ ἀποτινάξωσι τὴν

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 590].

² Δημοσθένης Ὀλυνθ. Β' 14 Πρῶλ. [Sauppe] ἐν τῷ Philologus Τόμ. XIX σ. 248. [Schäfer αὐτόθι I] σ. 578.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 2. Πρῶλ. Bernays Phokion σ. 38.

ξένην κυριαρχίαν. Παίονες ἡγεμόνες εἶχον τὴν ἀξίωσιν νάντι-
καταστήσωσι τοὺς Τημενίδας.

Ἄλλ' ὁ ἀφανέστατος πάντων τῶν ἐπιδιωκόντων τὸν μακεδο-
νικὸν θρόνον, ὁ μόνος μὴ διαθέτων πρὸς ὑποστήριξιν ἑαυτοῦ ξένους
λαοὺς, ἦτο ὁ πάντων ισχυρότατος. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ τριτογενὴς
υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, ὁ Φίλιππος, οὗ εἶχε φθάσει ἤδη ἡ ὥρα. Ἐνε-
φορεῖτο δὲ τῆς αὐτῆς μεγαλοφροσύνης καὶ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμονικοῦ
θάρρους, οὗ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Περδίκκας, ὧν ἡ ἀτυ-
χία δὲν ἐφόβησεν αὐτὸν νὰ ἐπιδιώξῃ θαρραλέως τοὺς αὐτοὺς
σκοποὺς. Εἶχε δ' ἐξαιρέτως καὶ ἡρέμα παρασκευασθῇ, ὅπως
ἀντιμετωπίσῃ τὰ νῦν ἐπελθόντα γεγονότα. Τρία ἔτη τῆς νεότη-
τος, διανυθέντα ἐν Θήβαις¹ (368—365 π. Χ.), ὑπῆρξαν δι'
αὐτὸν σχολεῖον, οἷου οὐδεὶς ἡγεμὼν τοῦ βορρᾶ εἶχεν ἀξιώθῃ. Καὶ
τοῦτο διότι αἱ Θῆβαι ἦσαν τότε κέντρον τῆς συγχρόνου ἱστορίας,
ἔδρα πασῶν τῶν τεχνῶν τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, πόλις
ἐμπλεὴς φρονήματος εὐγενοῦς, ἥτις εἶχε μεγαλουργήσει ἀπὸ
ἀφορμῶν μικρῶν.

Ἐν Θήβαις λοιπὸν ὁ Φίλιππος εἶχεν ἀποβῇ Ἕλληνα. Συμ-
φώνως δὲ πρὸς τὴν ἔμφυτον αὐτῷ περίνοιαν εἶχεν ἀποτινάξει
πᾶσαν βαρύτητα καὶ ἀκαμψίαν, ὅπως προσιδιωθῇ πᾶν ὅ τι ἡδύ-
νατο νὰ διδαχθῇ παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Εἶχε δὲ ζῆσει ἐν τῷ οἴκῳ
τοῦ Παμμένους, ἐνὸς τῶν κυριωτάτων πολεμικῶν ἀνδρῶν τῶν
Θηβῶν². ἐν δὲ οἰκειότητι καὶ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς αὐτὸν εὐρισκόμε-
νος, εἶχεν ἀποβῇ συγχρόνως θαυμαστῆς τοῦ Ἐπαμεινώνδου³ καὶ
εἶχε μυηθῇ πάντα τὰ μυστήρια τῆς πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς αὐ-
τοῦ τέχνης. Δὲν εἶχε δὲ μείνει ξένος καὶ τῆς ἀνωτέρας παιδεύ-
σεως ἥτις εἶχε διαδοθῇ ἐν Θήβαις· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λέγεται κατὰ
τὴν ἄλλως ἀβεβαίαν μαρτυρίαν, ὅτι εἶχε γνωρισθῇ καὶ μετὰ τοῦ
Πλάτωνος καὶ συσταθῇ ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Εὐφραίου εἰς

¹ Ἰουστίνου VII, 5. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 2.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. [417], 516.

³ *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Πελοπίδου 26.

τὸν Περδίκκαν¹. Ἀλλὰ μεγίστην σημασίαν ἔσχε διὰ τὸν μέλλοντα ἡγεμόνα τοῦτο, ὅτι ἔσχεν εὐκαιρίαν τὸ πρῶτον νὰ διδαχθῇ τὸ κυβερνᾶν ἐν μικρῷ κύκλῳ καὶ ἡδυνήθη νὰ ἐπισθῇ καὶ πάλιν εἰς τὸ ζῆν μετὰ τῶν Μακεδόνων. Ἐν δὲ Μακεδονίᾳ ἐφήρμοσε τὰ ἐν Θήβαις προσκομισθέντα διδάγματα, ἥτοι πῶς ἦτο δυνατόν τὸ ἐν μικροῖς μεγαλουργεῖν καὶ τὸ παρασκευάζειν ἡρέμα τὸν πυρῆνα ἀξιωμαχοῦ στρατιᾶς, ἥτις ἦτο ἱκανὴ νὰ παράσχη τὴν νίκην ἐν δεδομένῃ ὥρᾳ. Διὸ ἡδυνήθη νὰ ἐμφανισθῇ αἰφνης ἐκ τῆς ἀφανείας αὐτοῦ κεκτημένος στρατιὰν καλῶς ἡσκημένην καὶ πιστήν. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν ὠφέλει αὐτὸν μᾶλλον ἢ ἔβλαπτεν, ἐπειδὴ ὅσῳ μεγαλειτέρα ἦτο ἡ σύγχυσις καὶ ὅσῳ πλείοτεραι ξέναί ἐπιδράσεις ἀντεμάχοντο πρὸς ἀλλήλας, τόσῳ μᾶλλον συνετάσσοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ φιλοπάτριδες περὶ τὸν μόνον υἱὸν τοῦ Ἀμύντου· ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ ἐτάσσετο ἡ Μακεδονία.

Ἐκτοτε δ' ἀνέπτυξεν ὁ Φίλιππος προσόντα οἷα οὐδεὶς ἐφαντάζετο ἐναποκρυπτόμενα ἐν τῷ νεανίᾳ ἐκείνῳ. Εἶχε δὲ τότε ἡλικίαν εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν, μορφήν εὐγενῆ καὶ εὐπρέπειαν ἡγεμονικὴν, καὶ ἐκέκτητο ὅλην ἐκείνην τὴν πείραν τῶν κατὰ τὸν βίον, τὴν δεξιότητα καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἥτις μόνον ἐν πόλεσιν ἐλληνίσιν ἡδύνατο νὰ κτηθῇ· ἐλάλει δὲ καὶ ἔγραφε τὴν ἐλληνικὴν μετ' εὐχερείας καὶ χάριτος. Ἀλλὰ προεφυλάσσετο, μὴ θέλων νὰ σκανδαλίσῃ τοὺς Μακεδόνας διὰ τῆς ὀθνείας αὐτοῦ παιδείσεως καὶ νὰ φανῇ ξενίζων μεταξὺ αὐτῶν. Ἐθόηρα δὲ καὶ συνέπινε μετ' αὐτῶν ὡς γνήσιος ἰθαγενής· ἦτο δὲ ὁ ἄριστος κολυμβητὴς καὶ ἱππεὺς καὶ ὁ ἐξοχώτατος ἐταῖρος τῶν νεαρῶν εὐπατριδῶν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀσκήσεσι καὶ ἡδοναῖς καὶ κατάρθονε νὰ κυριαρχῇ αὐτῶν, χωρὶς νὰ καθιστάνῃ αἰσθητὴν τὴν κυρίαν αἰτίαν τῆς ὑπερο-

¹ Μαρτυρεῖ τοῦτο *Καρύστιος ὁ Περγαμηνὸς* κατὰ τινὰ ἐπιστολὴν τοῦ *Σπενσίππου* (παρ' *Ἀθηναίῳ* [XI, σ.] 506. C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Tόμ. Δ' σ. 357. Εἰς τὴν μαρτυρίαν δὲ ταύτην στηρίζονται, ὅπως ψεφίσαι τὸν Φίλιππον ἐπὶ ἀγνωμοσύνῃ πρὸς τὸν Πλάτωνα, δι' οὗ εἶχε καταλάβει τὴν ἀρχήν. Περὶ δ' Εὐφραίου τοῦ ἐξ Ὁρέου ἴδε Bernays [*Die Dial[ogo] des Arist[oteles]*. Ἐν Βερολίῳ, 1863] σ. 21. 143.

χῆς αὐτοῦ. Καὶ συνήθροισε μὲν περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἡγεμόνας τῶν διαφόρων μακεδονικῶν χωρῶν, κατορθώσας νὰ μεταχειρίζηται ἕκαστον κατ' ἄρεσκειαν καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ τὰ τρωτὰ αὐτοῦ καὶ τὰς ἀρετάς, παρὰ δὲ τῷ πλήθει κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἐμπιστοσύνην διὰ χρησμῶν δεξιῶς διαδιδομένων. Οἱ δὲ πολῖται τῆς βασιλευούσης πόλεως τῶν Αἰγῶν, οὓς εἶχε κατορθώσει νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν ὁ Ἀργαῖος, ἐκηρύχθησαν φανερώς ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου¹, καὶ μετ' οὐ πολὺ ὄχι πλέον ἀδέβαιοι προσδοκίαι καὶ εὐμενεῖς προμαντεῖαι, ἀλλ' ἐπιτυχίαι λαμπρόταται ἐνέφαινον αὐτὸν εἰς πάντας ὡς τὸν ὑπ' αὐτῆς τῆς τύχης προωρισμένον πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ παρακμάζοντος βασιλείου.

Εἶχεν ἐν πολλοῖς τοὺς τρόπους βασιλέως βαρβάρου, καθ' ὃ τοῦτο συνεβιβάζετο πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν βορείων λαῶν· ἡδύνατο δὲ νὰ εἶνε ἄγριος καὶ παράφορος καὶ νὰ παραδίδηται εἰς τὰς ἡδονὰς μέχρις ἀκρατείας. Ἀλλ' οὐδέποτε ἀπεμακρύνετο τῶν ὑψηλοτέρων σκοπῶν. Ἦτο δὲ ὀργίλος ἄμα καὶ πρᾶος, γενναῖος καὶ πανούργος, ἰσχυρογνώμων καὶ ἐπιεικής, καθ' ὃ ἀπήτουν ἐκάστοτε αἱ περιστάσεις· ἐνυπῆρχε δ' ἐν αὐτῷ κρᾶμα βασιλικῆς ἀξιοπρεπείας, ἐμπύτου ρώμης καὶ ἐλληνικῆς παιδεύσεως, οἷου παρίστατο ἀνάγκη, ὅπως τέλος ἡ Μακεδονία παγιωθῇ μὲν ἐσωτερικῶς, ἐπιρρυσθῇ δὲ πρὸς τὰ ἔξω.

Μετ' ἀσφαλείας δὲ καὶ συνέσεως ἀπηλλάγη τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ὁ μὲν Ἀρχέλαος ἐτιμωρήθη διὰ θανάτου ἐπὶ ταῖς ἀξιώσεσι περὶ τοῦ θρόνου, ὁ δὲ Ἀργαῖος ὑπέστη ἐνέδραν κατὰ τὴν ἐξ Αἰγῶν ὑποχώρησιν καὶ ἐξωλοθρεύθη, οἱ δ' ἐν τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ εὐρισκόμενοι Ἀθηναῖοι ἀφέθησαν ἄνευ λύτρων. Οἱ δὲ Παῖονες παρωμήθησαν νὰποχωρήσωσι λαβόντες ὄωρα², καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Θράκης ἐπέισθη δι' εἰρηνικῶν λόγων νὰ ἐγκαταλίπη τὸν ὑπὲρ τοῦ Πausανίου ἀγῶνα.

Οὕτω δὲ ὁ Φίλιππος κατέστη βασιλεὺς τῆς χώρας, καὶ οὐδεὶς

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 3.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 4.

ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, καθ' οὓς ἦτο ἀνάγκη ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνδρὸς δραστηριωτάτου, ἐσκέφθη νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνηλίκου αὐτοῦ ἀνεψιῦ, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ἦσαν κεκανονισμένα τὰ δικαιώματα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου.

Πρῶτον δ' ἔργον ἐπιβαλλόμενον εἰς τὸν νέον βασιλέα ἦτο ἡ ἐξασφάλισις καὶ ἐμπέδωσις τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ βασιλείου κατενώπιον τῶν γειτόνων. Ἦτο δὲ τοῦτο τὸ ἔργον διπλοῦν, ἀναφερόμενον τοῦτο μὲν εἰς τοὺς οἰκοῦντας τὴν παραλίαν, τοῦτο δὲ εἰς τοὺς γείτονας τῆς μεσογαίας. Τούτων οἱ μεσόγειοι εἶχον πρὸ πάντων παρεμβάλει τὰ μέγιστα προσκόμενα εἰς τὴν κανονικὴν εὐδοκίμησιν τοῦ βασιλείου, ἐπειδὴ ἀπὸ τριῶν ἤδη γενεῶν αἱ ἀντίθετοι ἐπιδράσεις ἐκυμαίνοντο δίκην ἀμπώτιδος καὶ παλιρροίας. Καὶ ὅτε μὲν κατέκλυζον τὴν χώραν οἱ Ἰλλυριοί, ὅτε δὲ ἀνηγείροντο καὶ πάλιν οἱ Τημενίδαι, ἡ δὲ Μακεδονία ἐταλαντεύετο μετέωρος μεταξὺ ἐλληνισμοῦ καὶ βαρβαρότητος, καὶ δὲν ἐγινώσκετο τίς ἦτο ὁ καθ' αὐτὸ κύριος τῆς χώρας. Ἄν λοιπὸν ἐσκοπεῖτο ἀσφαλὴς πρόοδος, ἔπρεπεν ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐκεῖνος νὰ ἐκλίπη καὶ ἡ Μακεδονία νὰ ποσπασθῇ μὲν ἀπὸ τῶν περικειμένων βαρβαρικῶν χωρῶν, νὰ ἐξασφαλισθῇ δὲ ἀπὸ βιαίων ἐπεμβάσεων καὶ τέλος νὰ ποδοθῇ εἰς ἑαυτὴν ἐλευθέρᾳ καὶ ἀσφαλὴς περὶ ἑαυτῆς καὶ τῆς τύχης τοῦ ἐν αὐτῇ βασιλικοῦ οἴκου.

Ὁ δὲ Φίλιππος ἀνεδείχθη ἐνωρὶς ἐξόχως δεξιὸς περὶ τὴν ἀπομόνωσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν κινδύνων, ὅν ὦν ἔμελλε πάντως νὰ καταβληθῇ, ἂν ᾔθελον προκαταλάβει αὐτὸν διὰ μιᾶς, διὰ τῆς ἀντιμετωπίσεως αὐτῶν μετ' ἀλλήλους ἐν χρόνῳ ἐπικαίρῳ. Οὕτω δὲ μετὰ τὴν κατάστασιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων ἀντεπεξῆλθε τὸ πρῶτον ἐναντίον τῶν Παίωνων, μεθ' ὧν εἶχε συνδιαλλαγῇ προσωρινῶς. Τώρα δὲ ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ εἰς αὐτοὺς ἅπαξ διὰ παντὸς τὴν ὑπεροχὴν τῶν Μακεδόνων καὶ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς παραίτησιν ἀπὸ πάσης ἐπιδράσεως ἐν τῷ βασιλείῳ. Ἐπωφελήθη δὲ τὴν ὥραν καθ' ἣν οἱ Παῖονες ἔνεκα τοῦ θα-

νάτου τοῦ φιλοπολέμου αὐτῶν βασιλέως Ἀγίδος εἶχον περιστῇ εἰς σύγχυσιν καὶ ἦσαν ἀπαράσκειοι πρὸς ἐπίμονον ἀντίστασιν. Μετὰ δὲ τελείαν ταπεινῶσιν τῶν Παιόνων προσέβαλε τοὺς Ἰλλυριοὺς, οἵτινες ὑπὸ τὸν Βάρδυλιν, ἄνδρα προαχθέντα εἰς βασιλέα ἀπὸ ἀνθρακίως, εἶχον συγκροτήσει ἰσχυροτάτην στρατιάν καὶ κατεῖχον ἱκανὰς τῶν πόλεων τῆς Μακεδονίας. Οὐδεμίαν δ' ἐδείκνυσον διάθεσιν οἱ Ἰλλυριοὶ νὰ παραιτήσωσι τὴν ἀρχὴν εἰς ἣν εἶχον ἀνέλθει ἐν τῷ μακεδονικῷ βασιλείῳ ἕνεκα τῶν διαρκῶν περὶ θρόνου ἐρίδων καὶ τῶν στάσεων. Συγκροτηθείσης δ' αἵματηρᾶς, ἀλλὰ κρισίμου μάχης, οἱ Ἰλλυριοὶ ἠναγκάσθησαν νὰποσύρῳσι μὲν ἀπάσας τὰς ἐν Μακεδονίᾳ φρουράς, νὰ στέρξωσι δὲ ὡς σύνορον τῆς ἑαυτῶν χώρας τὴν γραμμὴν τῶν ὁρέων τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ ὄριον μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος, ἥτοι τὰ παρὰ τὴν Λυχνίτιν λίμνην ὄρη¹.

Ἐχρεώσται δὲ ὁ Φίλιππος τὰς ἐπιτυχίας ταύτας εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην ἣν εἶχε διδαχθῇ ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα εἶχε πεισθῇ περὶ τῆς πολιτικῆς σημασίας σκοπίμου διατάξεως τῶν τῆς στρατιᾶς. Ἰδίως δὲ παρέλαβε τὸν θεμελιώδη κανόνα τῆς στρατηγικῆς τῶν Θηβαίων, τὴν συγκέντρωσιν τῆς προσβολῆς εἰς ἓν σημεῖον τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως· διὰ τοῦτου δὲ τοῦ τρόπου ἐπῆλθε καὶ ἡ κρίσις τῆς ἐπὶ μακρὸν ἰσορρόπου μάχης ἐναντίον τοῦ Βαρδύλιος, τοῦ Φιλίππου μεταχειρισθέντος τὸ δεξιὸν κέρας ἀπροςδοκῆτως πρὸς ἐπίθεσιν συντεταγμένην.

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος διωργάνωσε καὶ καθ' ὅλου τὰ τῆς στρατιᾶς συντονώτατα οὕτως, ὥστε ἡ ἰσχὺς τῆς δυναστείας, δι' αὐτῆς δὲ καὶ ἡ τοῦ βασιλείου εἰς τὴν οὕτω συνταχθεῖσαν στρατιάν κυρίως ἐστηρίζοντο. Συνετέλεσε δὲ τοῦθ' ὅπερ εἶχον ἀρχίσει οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ, ἰδίως δὲ ὁ Ἀρχέλαος. Τὸ δικαίωμα τοῦ στρατεύεσθαι ὅπερ εἶχον οἱ ἐλεύθεροι ἀπέβη θητεία ἐπιβεβλημένη, κανονικῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ, τοῦ βασιλέως παρέχοντος εἰς

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8· πάντας τοὺς μέχρι τῆς Λυχνίτιδος λίμνης καλουμένης ὑπακόους πεποιημένους.

τοὺς στρατευομένους τὰ ὅπλα καὶ τὸν μισθόν. Ὁ δὲ ὅπλισμός ἦτο ἐν συνόλῳ ὁ τῶν Ἑλλήνων ὀπλιτῶν, ἀλλ' ὅχι ἄνευ διαφορῶν συνδεομένων πρὸς ἀρχαῖα ἔθιμα τῆς χώρας. Τοιαύτη ἦτο ἡ μεγάλη κατάχαλκος καὶ στρογγύλη ἀσπίς, καὶ ἰδίως ἡ σάρισα, ἀκόντιον οὗ τὸ μῆκος λέγεται ὑπερβαίνειν τοὺς εἴκοσι πόδας. Συνασπιζόμενοι δὲ ἀπετέλουν οἱ Μακεδόνες στρατιῶται τὴν πυκνῶς συντεταγμένην φάλαγγα, τὸ κύριον στέλεχος τῆς ἐθνικῆς τῶν Μακεδόνων στρατιᾶς, ἣτις, προτάσσουσα τὸ ἀκίνητον μέτωπον καὶ τὸ προβαλλόμενον δάσος τῶν σαριστῶν, ἔστατο δίκην ὄγκου ἀπροςμάχου. Παρ' αὐτῇ δὲ ἕσταντο, ἀποτελοῦντες ἴδιον μέρος τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ, οἱ ὑπασπισταί, οἵτινες πιθανῶς εἶχον ἐλαφρότερον μὲν ὅπλισμὸν, χαλαρωτέραν δὲ διάταξιν. Ἦσαν δὲ ἰδία τις στρατιὰ βασιλική, ἥς μέρος εὕρισκετο πάντοτε ὑπὸ τὰ ὅπλα, ὅπως παράσχη προχείρως τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα ἐν πάσῃ ἀπροβλέπτῳ περιστάσει. Οἱ δὲ ὀρεσίβιοι συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν στρατιὰν πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς συνωδᾶ πρὸς τὸν πάτριον αὐτῶν τρόπον, ὑπηρετοῦντες ὡς ψιλοὶ καὶ τοξόται, οἷοι οἱ Ἀγριᾶνες οἱ οἰκοῦντες παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος. Καὶ ξένους δὲ μετεχειρίζετο ὁ Φίλιππος καθ' ὅσον ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς αὐτὸν, ἰδίως δ' Ἕλληνας ἐκ παντοίων πόλεων· εἶχε δὲ προσκόπους ἐκ Τάραντος, τοξότας ἐκ Κρήτης καὶ μηχανικούς Θεσσαλοὺς κατασκευάζοντας χάριν αὐτοῦ πολεμικὰς μηχανάς. Ἰδίας δὲ προσοχῆς ἠξίωτε τὸ ἵππικόν, οὗ ἠγεῖτο ἐν τῇ μάχῃ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἱλῆς ἐπιλέκτων ἱππέων. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ τιμητικὴ φρουρὰ τοῦ βασιλέως, εἰς ἣν ἐτάσσοντο οἱ υἱοὶ τῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες εἰσέρχοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως ὡς βασιλικοὶ παῖδες, ὑπετάσσοντο ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ πειθαρχίαν, ἔπειτα δὲ διακρινόμενοι κατελάμβανον τὰν ὠτάτα ἀξιώματα ἐν τῇ στρατιᾷ. Ὅμοιον δὲ στίφος ἐταίρων τοῦ βασιλέως, ἀποτελούντων τὸν μόνιμον πυρῆνα τῆς στρατιᾶς, ὑπῆρχε καὶ μεταξὺ τῶν πεζῶν¹. Ἐν δὲ ταῖς πεζαῖς καὶ ἐρίπποις ταύταις

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 37. Ἀθηναίου VIII, σ. 134e.

προυραῖς διεσώθησαν μεταβληθεῖσαι ἐπικαίρως συμφώνως πρὸς τὰς νέας ιδέας αἱ ἀκολουθίαι αἱ ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις περιστοιχίζουσαι τοὺς χάριν κατακτήσεως χωρῶν ἐξορμῶντας ἡγεμόνας.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως οἱ ἄστοι, οἱ ἀγρόται καὶ οἱ ποιμένες τῆς χώρας συγκερασθέντες συναπετέλεσαν ἐν κοινὸν μακεδονικὸν ἔθνος καὶ ἡσθάνοντο μὲν ὅτι ἦσαν μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὅλου, ὑπῆκουον δ' εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θέλησιν, καὶ ἐν τῇ ἐνώσει ταύτῃ ἐδιδάσκοντο νὰ διαγινώσκωσι τὴν ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης ἐν τῷ ἑσωτερικῷ καὶ τῆς ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν πολεμίων νίκης, οἱ μεγάλοι τῆς χώρας συνεδέθησαν αὐτοὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δυναστείας. Οὕτω δὲ ἡ ἀνεξάρτητος, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνυπήκοος ἀριστοκρατία τῶν γαιοκτημόνων ἀπέβη ἀριστοκρατία αὐλικὴ καὶ στρατιωτικὴ, ἀπὸ δὲ τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως ἐξηρτᾶτο πᾶν ἀξίωμα καὶ πᾶν κέρδος, ἡ δὲ φιλοδοξία ἤγε τοὺς νεαροὺς εὐπατρίδας ἐγγύς αὐτοῦ καὶ καθίστανεν αὐτοὺς στηρίγματα τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας. Οὗτοι δὲ οἱ πάντοτε ἐν ταῖς ὅπλοις διατελοῦντες ἐπίλεκτοι τῆς στρατιᾶς τοῦ βασιλείου, μεθ' ὧν ὁ βασιλεὺς ἔζη ἐν ποιᾷ τινι σχέσει ἐταίρου, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ καλούμενον ἄγῃμα¹, ἐθεωροῦντο συγχρόνως καὶ οἰονεῖ τις ἀντιπροσωπεῖα τοῦ λαοῦ παρὰ τῷ βασιλεῖ. Οὕτω δὲ κατώρθωσεν ὁ Φίλιππος νὰ συνδυάσῃ ἀρχαῖα καὶ νέα, ξένα καὶ ἐπιχώρια, μακεδονικὰ πάτρια ἔθιμα καὶ ἐλληνικὰς ἐπινοήσεις καὶ διὰ τῆς συντάξεως τῆς στρατιᾶς νὰ παράσχη εἰς τὴν ὅλην χώραν συνοχὴν καὶ παγίότητα. Ἦτο δὲ τοῦτο σπουδαιότατον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ἡ Μακεδονία μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦτο χαλαρὰ ὁμάς ὀρεινῶν διαμερισμάτων μὴ ἔχουσα πόλιν ἀποτελοῦσαν τὸ κέντρον τῆς χώρας.

Ἀλλὰ, τοῦθ' ὅπερ τὸ κυριώτατον, ὁ Φίλιππος δὲν ἔδωκε μόνον νόμους καὶ δὲν κατέστησε διατάξεις, ἀλλ' ἦτο αὐτὸς ἡ ψυχὴ τοῦ ὅλου, ἐδέσποζε τῶν πραγμάτων μετὰ πνευματικῆς δυνάμεως ὑπερόχου, συμμετεῖχε τῶν πάντων μετὰ ζωηρότητος καὶ ὀξυνοίας, ὑπέβαλλεν εἰς ἐξάρτησιν ἅφ' αὐτοῦ μεγάλους καὶ μικροὺς, ἐσκλη-

¹ Ἀρριανοῦ 1, 14, 1. II, 8, 3.

ραγώγει καὶ διεμόρφου τοὺς στρατιώτας· οὕτω δ' ἐδημιούργησε βασιλείον οὗ ζῶσα ἐνότης ἦτο αὐτὸς ὡς βασιλεὺς στρατηλάτης.

Διὰ τούτων τῶν τρόπων ὁ Φίλιππος ἀνέκτησε τὸ πατρικὸν βασιλείον καὶ κατώρθωσε νὰ περιβάλῃ δι' ἀσφαλῶν ἐρίων τὴν ἀπὸ τῶν ἀντιπάλων δι' ἀγώνων κτηθεῖσαν χώραν καὶ οἶονεὶ νὰ περιφράξῃ αὐτὴν διὰ προχωμάτων ἐναντίον τῶν πλημμυρῶν τῶν ἀκαθέκτων γειτόνων λαῶν. Τώρα μόλις τὸ πρῶτον ἡδύνατο νὰ γείνη λόγος περὶ πολιτικοῦ προγράμματος τῆς Μακεδονίας καὶ νὰ στρέψωσιν οἱ Μακεδόνες τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ὅπερ ἀνελάμβανον τρεπόμενοι πρὸς τὰ ἑξῶ ἦτο παντελῶς διάφορον, διότι πολιτεία μεσόγαίος ἐπεχειρεῖ ἀνάντιταχθῆ πρὸς πόλεις ναυτικὰς, ὁ βάρβαρος πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Καὶ κατὰ γῆν μὲν ἀγωνιζόμενον τὸ βασιλείον ὤφειλε νὰ εἶνε συμπαγές, ἐπιδιώκον δ' ἐπέκτασιν κατὰ θάλασσαν ὤφειλε νάναπτασθῇ. Ἐν τοιούτῳ δ' ἀγῶνι αἱ δυνάμεις τῶν γειτόνων δὲν ἔπρεπε νάποκρουσθῶσιν, ἀλλὰ νὰ κερδηθῇ ἡ σύμπραξις αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας πολιτείας.

Τρεῖς δὲ ἰσχυραὶ πόλεις ἦσαν ὧν αἱ πρὸς τὴν Μακεδονίαν σχέσεις ἔμελλον νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ πάσας τὰς περαιτέρως ἐπιτυχίας. Ἦσαν δὲ αὗται αἱ Ἀθῆναι, προϊστάμεναι τῶν κατὰ θάλασσαν συμμάχων καὶ δεσπόζουσαι τῶν παραλίων τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἡ Ἀμφίπολις παρὰ τὸν Στρυμόνα καὶ ἡ Ὀλυνθος ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, ἡ ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν τῶν περικειμένων ἐλλληνίδων πόλεων. Ἄν αἱ τρεῖς αὗται πόλεις συνεμάχουν πρὸς ἀλλήλας, οὐδὲν ἡδύνατο νὰ κατορθωθῇ καὶ ἡ Μακεδονία ἔμενε πολιτεία μεσόγαίος καὶ μικρά, ὑφισταμένη καταθλιπτικὴν ἐξάρτησιν ἑξωθεν. Κυριώτατον λοιπὸν μέλημα τοῦ Φιλίππου ὤφειλε νὰ εἶνε νὰ διαλάβωσι τοὺς Ἕλληνας τὰ σκοπούμενα παρ' αὐτοῦ, καὶ ἔπρεπε νὰ συγκρατηθῇ ὅσον τὸ δυνατόν μακρότατον χρόνον ἡ ἀπάτη αὐτῶν καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων διάσπασις· διὰ δὲ ἀμοιβαίας δυσπιστίας ἔμελλεν ἀναγκαιῶς ἡ μία ἐλληνὶς πόλις νὰ βοηθήσῃ τὸν Φίλιππον ἐναντίον τῆς ἄλλης.

Τὸ πρῶτον δ' ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν Ἀμφίπολιν, τὴν μοιραίαν πόλιν, τὴν ἀθηναϊκὴν ἐκείνην ἀποικίαν ἧς ἡ ἰδρύσις καὶ κτῆσις συνεδέετο πρὸς μεγίστας θυσίας τῶν Ἀθηναίων¹. Μέγιστ' ἀληθῶς πλήθη γενναίων Ἀθηναίων νεανιῶν εἶχον ἐξολοθρευθῆ ἀγωνιζόμενα πρὸς τοὺς Θρᾷκας κατὰ τὴν παραλίαν ἐκείνην, πρὶν ἢ κατορθωθῇ ἡ παγίωσις τῆς ἀποικίας. Ἀλλὰ τέλος κατορθοῦνται, καὶ, ἐμφορούμενοι τῶν μάλιστα ἀγερῶχων ἐλπίδων, κτίζουσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος. Ἐπὶ δώδεκα δ' ἔτη ἀπολαύουσι τῆς κτήσεως τῆς ταχέως προαγομένης πόλεως, ἀλλ' ἔπειτ' ἀφίσταται· ἔκτοτε δὲ ἡ ἀποστατήσασα ἀποικίς προεκάλει ἀδιακόπως σκάνδαλα καὶ ὀδυνηρὰς μερίμνας εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Μόχθοι, ἀγῶνες καὶ θυσίαι, τὰ πάντ' ἀπέβησαν μάταια, καὶ τὰ δαπανηρότατα τῶν κατὰ γῆν κτισμάτων καὶ τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων κατεσκευάσθησαν δι' ἄλλους, καὶ δὴ διὰ τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ἀθηναίων. Πράγματι δὲ ἡ αὐτὴ ἐκείνη πόλις, ἣν ἔκτισαν οἱ Ἀθηναῖοι δίκην πυλῶνος τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς αὐτῶν καὶ ἀκροπόλεως τοῦ θρακίου πελάγους, ἀπέβη νῦν τὸ κινδυνωδέστατον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ὀρμητήριον, στήριγμα τῆς ἀρχῆς τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ παρὰ τὰ διαταχθέντα διὰ τῆς Νικιείου εἰρήνης δὲν ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Αὐτοὶ οἱ πολῖται οὐδὲν ἤθελον νὰ γινώσκωσι περὶ τῆς μητροπόλεως, ἡ δὲ Ἀμφίπολις οὐδέποτε ἀπέβη πόλις ἀττική, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἡ διάλεκτος τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῆς, καὶ οἱ μὴ Ἀθηναῖοι κάτοικοι τῆς πόλεως, οἵτινες εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἦσαν πολλαπλασίονες τὸν ἀριθμὸν, προεκάλεσαν φιλίας σχέσεις τῶν συμπολιτῶν πρὸς τὰς περικειμένας πόλεις. Εἰς τὴν ὑποστήριξιν δ' αὐτῶν καὶ τῶν θρακικῶν φύλων ἐρειδομένη ἡ Ἀμφίπολις, μετὰ τὴν μακροτέραν πασῶν τῶν ἄλλων παραλίων πόλεων ἐμμονὴν εἰς τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους πίστιν, ἠδυνήθη νάντιταχθῆ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ κατώρθωσε συγχρόνως νὰ διατηρήσῃ καθ' ὅλου τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Λαμπρὰ δὲ ἀργυρὰ νομίσματα μαρτυροῦσι τὴν ἐξαίρετον τῆς πό-

¹ Περὶ Ἀμφιπόλεως καὶ Ἀθηναίων ἴδε Weissenborn Hellen σ. 136 κ. ε.

λεως εὐημερίαν¹. Ἐπειτα δ' ἐπηκολούθησεν ἡ νέα ἀκμὴ τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων, μετ' αὐτῆς δὲ ἤρχισαν αἱ νέαι αὐτῶν ἀπόπειραι κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως διὰ διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν περικειμένων ἰσχυρῶν πόλεων καὶ διὰ στρατειῶν κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν. Ἀλλ' οὐδὲν ἐπεχειρήθη μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης δραστηριότητος, καὶ τὰ ἐπὶ μέρους δ' ἐπιτευχθέντα ἀπέληξαν εἰς ἀποτυχίαν. Ὁ Ἀμύντας ἀπεδέχθη ἐπισήμως τῷ 371 π. Χ. τὰς ἀξιώσεις τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὁ Ἰφικράτης κατώρθωσε, βοηθούμενος πιθανῶς παρὰ φατρίας τῶν Ἀμφιπολιτῶν ἀττικίζουσας, νὰ παραλάβῃ ἐκ τῆς πόλεως ὁμήρους, ἐπέκειτο δὲ ἡ παρὰδοσις αὐτῆς. Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθεν αἵφνης ἡ ἀνάκλησις τοῦ στρατηγοῦ, καὶ οἱ ὁμηροὶ ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς πολίτας διὰ προδοσίας τοῦ Χαριδάμου². Ἐπειτα δὲ ἤρχισεν ἡ δρᾶσις τοῦ Τιμοθέου, ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ ἀλλαχοῦ νικηφόρος στρατηγὸς (365 π. Χ.) δὲν ἠτύχησε πρὸς τῆς Ἀμφιπόλεως, ἡ δὲ ἀποτυχούσα ἐπίθεσις αὐτοῦ ἐλογίζετο ἡ ἐνάτη τῶν ἐναντίον αὐτῆς ἐπιχειρηθεισῶν στρατειῶν³. Ἀλλ' ὑπῆρξε καὶ ἡ τελευταία, ἐπειδὴ ἔκτοτε ἄρχεται ἡ ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου. Οὗτος ἐθεώρει τὴν πόλιν ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως, δι' ἧς ἐδέσποζε τῶν παραθαλασσίων ὁδῶν, καὶ ἕνεκα τοῦ λιμένος καὶ τοῦ πλούτου τῆς ξυλείας καὶ τῶν μετάλλων τὸ ἐγγύτατον καὶ σπουδαιότατον ἀπάντων τῶν χωρίων ἐκτὸς τῆς κατ' ἐξοχὴν Μακεδονίας καὶ ἀπαραίτητον ὁρμητήριον ἐναντίον τῆς Θράκης. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος ἤκιστα ἐμελέτα νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν διὰ τῆς βίας ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως. Ἀνέλαβε δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον τὸ πρόγραμμα τοῦ πατρὸς, ἀναγνωρίσας καὶ πάλιν τὰς περὶ τῆς ἀποικίας ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων. Θέλων δὲ νὰποφύγῃ πᾶσαν ῥῆξιν ἄκαιρον δι' αὐτὸν, ἀπέσυρε τὴν φρουρὰν ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως, ἥτις πολλάκις ἤδη ἦτο κατειλημμένη ὑπὸ μακεδονικῆς

¹ J. de Witte *Medailles d' Amphipolis* ἐν τῇ *Revue numismatique*. 1864.

² *Δημοσθένους* [κατὰ Ἀριστοκράτους] 149.

³ *Σχόλια* εἰς *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 34.

στρατιᾶς¹. Καὶ ἡ μὲν Ἀμφίπολις ἐτίμησε τὸν εὖνουν ἡγεμόνα ὡς ἐλευθερωτὴν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ πρὸς ἑαυτοὺς συμπαθείᾳ αὐτοῦ καὶ ἤρξαντο πρὸς αὐτὸν διαπραγματεύσεων, ὅπως ἔστω καὶ δι' ἐγκαταλείψεως τῆς Πύδνης, ἣν κατεῖχον ἀκόμη, ἀπολάβωσι τὴν Ἀμφίπολιν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν Μακεδόνων.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξύ ὁ Φίλιππος, νικήσας τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τοὺς Παίονας, ἀπέκτησεν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ τότε τὰ ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς θρακικῆς παραλίας σκοπούμενα ἤλθον εἰς φῶς. Οἱ Ἀμφιπολίται εἶδον προχωροῦσαν ἐναντίον τῆς πόλεως τὴν στρατιάν τοῦ βασιλέως καὶ προέβησαν ταχέως εἰς τὴν μόνην ἀπόφασιν τὴν δυναμένην ἀκόμη νὰ σώσῃ τὴν πόλιν. Δύο ἐπιφανεῖς Ἀμφιπολίται, ὁ Ἰέραξ καὶ ὁ Στρατοκλῆς, ἔρχονται εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ οἱ ἀγέρωχοι πολῖται ὑποτάσσονται ἐκουσίως εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀνοίγουσι τὰς πύλας καὶ τοὺς λιμένας, τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ δέονται νὰ τύχωσι προστασίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου². Ἀλλὰ συγχρόνως παρέστη ἐν Ἀθήναις καὶ πρεσβεία τοῦ Φιλίππου, ἀνανεώσασα τὴν συμμαχίαν τὴν ὁμολογηθεῖσαν ἤδη μετὰ τὴν ἐνίκησιν τοῦ Ἀργαίου καὶ προβᾶσα συγχρόνως εἰς ἐμπιστευτικὰς περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἀνακοινώσεις, σκοπούσας τὴν ἄρσιν παντὸς φόβου καὶ πάσης παρανοήσεως. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἤδη αἰσθανθῆ, καθ' ἃ εἶπον οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου, τὴν φιλίαν τοῦ βασιλέως, συγχωρήσαντος τὴν παρ' αὐτῶν ὑποστήριξιν τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἀφέντος τοὺς Ἀθηναίους στρατιώτας νὰπέλθωσιν οἰκαδε μετὰ δώρων³. Περὶ δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως προσέθηκαν, ὅτι ἡ ἀλαζὼν πόλις ἦτο ἐχθρὰ αὐτοῦ τε καὶ τῶν Ἀθη-

¹ Τὴν μακεδονικὴν στρατιάν τὴν εὗρισκομένην ἐν Ἀμφιπόλει εἶχον ζητήσαντες λάβει οἱ Ἀμφιπολίται παρὰ τοῦ Περδίκκου κατὰ τὴν πιθανὴν εἰκασίαν τοῦ Grote [A history of Greece ἐκδ. 1869 Τόμ. Γ' σ. 131 καὶ ΙΑ' σ. 16. Γερμ. μεταφρ. ἐκδ. β' Τόμ. Ε' σ. 546 καὶ Γ' σ. 155. Γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ Sadous Τόμ. ΙΕ' σ. 237 καὶ ΙΖ' σ. 21].

² Θεόδομος [παρ' Ἀριστοκρατίωνι ἐν λ. Ἰέραξ. C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 285 ἀπόσπ. 47].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 53.

ναίων, θέλει δὲ ταπεινώσει αὐτήν, μεθ' ὃ οἱ Ἀθηναῖοι μέλλουσι νὰ παραλάβωσιν αὐτήν παρ' αὐτοῦ ὡς ἐχέγγυον τῆς φιλίας τοῦ βασιλέως.

Οὕτω δὲ ἡ πόλις, ἥς ἡ κτῆσις εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τοὺς Ἀθηναίους πλείστους ὅσους ματαίους ἀγῶνας, προσεφέρετο εἰς αὐτοὺς διὰ μιᾶς ἐκουσίως παρὰ δύο διαφόρων μερῶν, καὶ, καθ' ἃ ἐφαινετο, εἶχον μόνον νὰ ἐκλέξωσι παρὰ τίνος θάπεδέχοντο αὐτήν. Ἀλλ' ἡσύχως ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων, ὁ δῆμος δὲν ἐδικαιοῦτο νὰμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀληθείας. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἀμφιπολιτῶν δὲν ὑπῆρχε λόγος δυσπιστίας. Εὐρίσκοντο ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ ἤθελον, ἀφ' οὗ δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἄλλως, ἀποβάλλοντες τὴν ἀνεξαρτησίαν νὰ παραδοῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους μᾶλλον ἢ εἰς τὸν Φίλιππον. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος, οὗ προφανῆ ἦσαν τὰ εὐρέα καὶ φιλόδοξα κατακτητικὰ σχέδια, ὑπὸ τίνος ποτὲ ὑποχρεώσεως ἔμελλε νὰ παρακινήθῃ τὴν σπουδαιοτάτην ἐκείνην καὶ ἐν αὐτῇ αὐτοῦ τῇ γειτονίᾳ κειμένην πόλιν πρῶτον μὲν νὰ κατακτήσῃ ἐπιμόχλως, ἔπειτα δὲ νὰ παραδώσῃ καὶ πάλιν, καὶ δὴ εἰς πόλιν ἣτις εἶπερ τις καὶ ἄλλῃ ἠδύνατο νὰ παρεμβάλλῃ προσκόμματα εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ βασιλείου; Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὥφειλον ὅπωςδῆποτε νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη δὲν ἔμελλε νὰ γείνῃ ἀπλῶς ἐξ εὐνοίας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔμελλε νὰ συνδεθῇ πρὸς ὄρους βαρεῖς καὶ ἀντιρρόπους πρὸς τοιαύτην θυσίαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πρὸ μικροῦ ἐπιχειρήσει ἐπιτυχῇ στρατείαν εἰς τὴν Εὐβοίαν, καὶ ὁ στόλος εὐρίσκετο ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ. Πῶς ἠδύναντο λοιπὸν οἱ Ἀμφιπολιταὶ νὰ φοβῶνται ἀπόκρουσιν τῶν προτάσεων αὐτῶν; Καὶ ὅμως τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συνέβη¹.

¹ *Δημοσθένης* [Ὀλυνθ. Α'] 8 εἰ γὰρ, ὅθ' ἤκομεν Εὐβοεῦσι βεβόη-
θηκότες καὶ παρήσαν Ἀμφιπολιτῶν Ἰέραξ καὶ Στρατοκλῆς ἐπὶ
τουτὶ τὸ βῆμα... τὴν αὐτὴν παρειχόμεθ' ἡμεῖς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν προ-
θυμίαν ὡς περ ὑπὲρ τῆς Εὐβοέων σωτηρίας, εἴχετ' ἂν Ἀμφιπο-
λιν καὶ πάντων τῶν μετὰ ταῦτ' ἂν ἦτε ἀπηλλαγμένοι πραγμά-
των. Μετὰ δὲ τὴν ἄλυσιν τῆς πόλεως ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Στρατοκλῆς ἐξωρίσθησαν διὰ ψήφι-

Ἀντί δὲ νάποδεχθῶσι τὰ προτεινόμενα ἄνευ οὐδενὸς δισταγμοῦ, ἐτυφλώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὑποστῶσι τὴν ἐπίδρασιν μικροπρεποῦς χόλου· χαιρεκᾶκως δ' ἐπέβαλλον εἰς τὴν ἀνυπότακτον πόλιν τιμωρίαν, ἣς ἐθεώρουν αὐτὴν ἀξίαν, καὶ ἐνόμιζον, ὅτι ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς κτήσεως αὐτῆς ἄνευ ἀγώνων καὶ θυσιῶν καὶ ἄνευ ῥήξεως πρὸς τὸν μεγαλόφρονα καὶ εὖνουν βασιλέα. Εἶχον δὲ τὴν ματαιοφροσύνην νὰ θεωρῶσι τὴν φιλίαν τῶν Ἀθηναίων ἀγαθὸν οὕτω μέγα, ὥστε νὰ εὐρίσκωσι λίαν εὐλογον τὴν διὰ θυσιῶν ἐπιδιώξιν αὐτῆς καὶ παρὰ βασιλείας ἰσχυροῦ.

Τὸ δὲ πταῖσμα τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξε κέρδος τοῦ Φιλίππου ἀνώτερον νίκης ἐν μάχῃ καὶ συγχρόνως εὐμενέστατος οἰωνὸς πασῶν αὐτοῦ τῶν μεταγενεστέρων ἐπιχειρήσεων. Προσέβαλε δὲ τачέως τὴν Ἀμφίπολιν, ἣν καὶ ἐκυρίευσε τῷ 357 π. Χ.¹ Ἐκτοτε δὲ ὁ βασιλεὺς εἶχε νὰ φοβηθῇ μόνον συμμαχίαν τῆς Ὀλύνθου καὶ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ δὲ Ὀλυνθος, ἣτις εἶχε προσίδει ἥσυχος τὴν τύχην τῆς Ἀμφιπόλεως, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ οὐδετέρα ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Διὸ οἱ Ὀλύνθιοι ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως παρέστησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ κατὰ τὰ ἐπὶ Θράκης καὶ προέτειναν συμμαχίαν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευον ἀκόμη εἰς τὸν μεγαλόφρονα βασιλέα· ἐπειδὴ δὲ τὰ πάντα τῶρα ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ θελήσεως, ἥκιστα ἐπεθύμουν νὰ ἐπιχειρήσωσιν τι ἐναντίον αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἐπίστευον μὲν πλέον εἰς παράδοσιν τῆς Ἀμφιπόλεως παρ' αὐτοῦ ἄνευ ὄρων, ἀλλ' ἤλπιζον ὅμως, ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι καὶ πάλιν τὴν ποθητὴν κτῆσιν τῆς παρὰ τὸν Στρυμόνα πόλεως δι' ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Πύδναν, τὸ δὲ σχέδιον τοῦτο ἐπεδιώκετο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πολιτευτῶν μετὰ μεγάλης σπουδαιότητος, οἷα ἡ προσήκουσα εἰς ἀπόρρητα τῆς πολιτείας².

σηματος, ὅπερ ἴδε ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 2008. Πρὸς Sauppe Inscriptiones Macedoniae ἀρ. 20. Ἰδε καὶ Κουμανούδην ἐν Φιλίστορι Τόμ. Β' σ. 492.

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8.

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Β' 6· ὅτε Ὀλυνθίους ἀπὴ λαυνόν τινες ἐν-

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ συγκαταβῇ εἰς ἀνταλλαγὰς οὐδὲ νὰ δεχθῇ ὠρεάς, ἀλλ' ἐλάμβανεν αὐτὸς ὅ τι ᾔθελε. Διὸ, εἰσορμήσας εἰς τὴν χώραν τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηνῶν, ἐκυρίευσεν τὴν Πύδναν¹ ἅμα δὲ τῇ διὰ τῆς πράξεως ταύτης φανερᾷ ῥήξει τῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συνθηκῶν ὡμολόγησε συμμαχίαν μετὰ τῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποκρουσθέντων Ὀλυνθίων. Ἡ δὲ συμμαχία αὕτη ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτοῦ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον οὕτω σπουδαία, ὥστε δὲν ὤκνησε νὰ προβῇ καὶ εἰς ἀξίας λόγου παραχωρήσεις πρὸς κατόρθωσιν αὐτῆς. Καὶ δὴ ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχεν ὑπάρξει μετὰ Μακεδόνων καὶ Ὀλυνθίων ἕρις περὶ τοῦ Ἀνθεμουῦντος, πόλεως παραθαλασσίου παρὰ τὸν θερμαϊκὸν κόλπον². ὁ δὲ Φίλιππος ἀφῆκε τώρα τὴν πόλιν ταύτην εἰς τοὺς Ὀλυνθίους· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν Ποτίδαιαν ἣτις ἔκλειεν εἰς τοὺς Ὀλυνθίους τὴν εἰσόδον εἰς τὴν χερσόνησον Παλλήνην καὶ ἦτο τότε τὸ κυριώτατον στήριγμα τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης. Ἡ δὲ Ποτίδαια ἔπεσε πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου³, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μετ' ἐκπλήξεως εἶδον, ὅτι ἄνευ πολέμου καὶ ἄνευ κηρύξεως πολέμου εἶχον ἐκδιωχθῆ ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων αὐτῶν θέσεων, εἶχον στερηθῆ πάντων τῶν συμμάχων καὶ εἶχον ἐντελῶς παραγκωνισθῆ. Τότε δ' ἐξετόξευσαν δεινὰς διαμαρτυρίας ἐναντίον τοῦ παρασπόνδου βασιλέως, ἐπειράθησαν δὲ καὶ πάλιν νὰ ἐνώσωσι πρὸς κοινὸν πόλεμον τὰ παρ' αὐτοῦ ἀπειλούμενα γείτονα φύλα. Ὁμολόγησαν δὲ τῷ 356 π. Χ. (Ὀλυμπ. 106, 1) συνθήκην περὶ κοινῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Κετριπόριος καὶ τῶν

οὐκ ἐνδε βουλομένους ὑμῖν διαλεχθῆναι, τῷ τὴν Ἀμφίπολιν φάσκειν παραδῶσειν καὶ τὸ θρυλούμενόν ποτε ἀπόρρητον ἐκείνο κατασκευάσαι (τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Πύδνης καὶ Ἀμφιπόλεως), τοῦτω προσαγαγόμενον, τὴν δ' Ὀλυνθίων φιλίαν μετὰ ταῦτα τῷ Ποτίδαιαν ὑῤσαν ὑμετέραν ἐξελεῖν καὶ τοὺς μὲν πρότερον συμμάχους ὑμᾶς ἀδικῆσαι, παραδοῦναι δὲ ἐκείνοις.

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 28.

³ Δημοσθένους Φιλίππ. Α' 35. [Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8].

ἀδελφῶν αὐτοῦ, μετὰ τοῦ Παίονος Λυππείου καὶ τοῦ Ἰλλυριοῦ Γράβου. Τούτων ὁ Κετρίπορις, οὗ ἡ χώρα ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν παραλίων, εἶχεν ἀναλάβει τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἐσκοπεῖτο δὲ ἡ σύγχρονος ἐκ διαφόρων μερῶν προσβολῇ τοῦ Φιλίππου καὶ ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἀπόσπασις τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ, ιδίως δὲ τῶν Κρηνίδων¹. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ οἱ σύμμαχοι συντελέσωσι τὰς ἀναγκαῖας παρασκευάς, ὁ Φίλιππος ἀνέλαβεν αἰφνης τὸν ἀγῶνα κατ' αὐτῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, ἀπησχολημένοι τελείως περὶ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, δὲν συμμετέσχον τοῦ πολέμου. Οἱ δὲ Θρᾷκες καθυπετάχθησαν πάραυτα² πρὸς δὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς, ὧν τὴν χώραν ἐξησφάλισεν ὁ Φίλιππος ὑπὲρ ἑαυτοῦ κατὰ μικρὸν διὰ τῆς ἰδρύσεως ὀχυρῶν χωρίων, ἐξηκολούθησεν ὁ ἀγὼν μέχρι καὶ τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Ἐκτοτε δὲ ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ κινηθῇ ἐλευθέρως ἐν τῇ Θράκῃ καὶ κατάρθωσεν νὰ ἐπωφεληθῇ τὰ ἤδη κεκτημένα χάριν περαιτέρων κατακτήσεων. Πράγματι δὲ ἡ παρὰ τὸν Στρυμόνα πόλις ὑπῆρξε δι' αὐτὸν αὐτόχρημα ἡ πύλη ἡ ἄγουσα εἰς τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ χώραν, ἥτις προχωρεῖ χερσονησίζουσα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐξ ἐνὸς μὲν σχηματίζει τὸν στρυμονικὸν κόλπον, ἐξ ἑτέρου δὲ τὸν βαθὺν κόλπον τὸν χωριζόμενον ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους διὰ τῆς νήσου Θάσου. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς χερσονησιζούσης ταύτης παραλίας ὑφούται εἰς ὕψος ἐξακισχιλίων ποδῶν τὸ

¹ Ἴδε Köhler ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 66 b στ. 19 κ. εἰ: κ[αὶ τὰ ἄλλα χωρία, ἀ κατέχει] Φίλιππος συγκα[τ]α[σ]τρέφουμαι [μετὰ Κετρίποριος κ]αὶ τῶν ἀδελφῶ[ν] καὶ Κρ[η]νιδ[α]ς συνε[ξ]ει[ρή]σω μετὰ Κετρί[π]ό[ρ]ιος κα[ὶ] τῶ[ν] [ἀδ]ελφῶν καὶ ἀποδώσω τα... [Ἐπιγράφεται δὲ τὸ φῆγμα Συμμαχία Ἀθηναίων πρὸς Κετρίπορ[ιν] τὸν Θρᾷκα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πρὸς Λύππειον τὸν [Παίονα καὶ πρὸς Γράβ]ον τὸν Ἰλλυρίων. Ἴδε τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν παρὰ Dittenberger (Sylloge [Inscriptionum Graecarum] ἀρ. 89), [καὶ Hicks A manual of Greek historical inscriptions σ. 187 ἀρ. 109]. **Δημοσθένους** Φιλίππ. Α' 48. **Διοδώρου Σικελιώτου** XVI, 22. **Τουσίτινου** VIII, 3. **Πρόλ.** R. Weil ἐν τοῖς τοῦ Bursian Jahresberichte für Alterthumswissenschaft Τόμ. Γ' σ. 453 κ. εἰ.

ὄρος Πιλάφ-τεπέ, τὸ ἀρχαῖον Πάγγαιον, ὄρος χιονοπληθές, ἄβατον καὶ ὑψηλόν, ἀλλ' ἕνεκα τῶν ὑποχθονίων αὐτοῦ θησαυρῶν ἢ τιμιωτάτῃ κτῆσις καθ' ἀπάσας τὰς παραλίαις τοῦ Αἰγαίου ¹. Καὶ κατεβίβαζε μὲν καὶ ὁ Ἑβρος πολύτιμα μέταλλα ἐκ τοῦ Αἴμου, εὕρισκον δὲ καὶ οἱ Παίονες χρυσὸν ἐν μέσῳ γεωργοῦντες τοὺς ἀγρούς, εἶχε δὲ καὶ ἡ Θάσος ἴδια χρυσορυχεῖα, ἀλλὰ τὸ Πάγγαιον ὅμως ἦτο ἡ μάλιστα πασῶν ἀφθονωτάτῃ πηγῇ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Διὸ, ἀφ' οὗ χρόνου εἶχον ἀνακαλύψει τοὺς θησαυροὺς τούτους οἱ Φοίνικες, εἶχον ἀποβῆ πάντοτ' ἐκ νέου αἰτία αἱματηρῶν ἀγῶνων, καὶ ταῦτα διότι ἐκεῖ κατόικουν τὰ μαχιμώτατα τῶν θρακικῶν φύλων. Τιοῦτοι δὲ ἦσαν ἰδίως οἱ Σάτραι καὶ οἱ Βεσσοί, οἵτινες ἐλάτρευον ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν θεόν, ὃν οἱ Ἑλλήνες ἐκάλουν Διόνυσον, ἔπειτα δὲ οἱ Πίερες, οἵτινες ἀπὸ τοῦ νότου εἶχον ἐξωσθῆ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παγγαίου, οἱ Ἰδωνοὶ καὶ ἄλλοι. Τινὰ δὲ τῶν ἐνταῦθα οἰκούντων φύλων, οἷα οἱ Ἰδωνοὶ, οἱ Ληταῖοι, οἱ Ὠρήσκιοι, ἔκοψαν ἤδη κατὰ τὸν ἕκτον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα ἐπιχώριον ἀργυροῦν νόμισμα ². Καίπερ δὲ πολλάκις περιερχόμενοι εἰς ἔριδας πρὸς ἀλλήλους, ἦσαν ὅμως ἠνωμένοι, ὅπως κρατερῶς ὑπερασπίζωσι τοὺς θησαυροὺς τῆς χώρας ἐναντίον τῶν ἐξωθεν ἐχθρῶν. Τούτου δὲ πεῖραν ἔλαβον πάντες οἱ ἐπιδιώξαντες τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας ταύτης, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Ἀρισταγόρας, ὅστις ἐξωλοθρεύθη μετὰ συμπάσης τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς, ὅτε ἤθελε νὰ παγιώσῃ τὴν ἀρχὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰστιαίου ἰδρυθεῖσαν ἐν τῇ Στρυμονίᾳ ³.

Μακρότατα δὲ πάντων κατόρθωσαν νὰ συντηρηθῶσιν ἐν τῇ χρυσοφόρῳ παραλίᾳ οἱ Θάσιοι. Ἰδρυσαν δὲ παρὰ τὴν ἀκτὴν στα-

¹ Περὶ τοῦ Παγγαίου, τῶν Φιλίππων καὶ τῆς Νεαπόλεως ἴδε Henze y Mission archeologique en Macédoine. Πρὸς. Göttinger gelehrte Anzeigen. 1864 σ. 1228.

² Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 208. Τὰ χρυσὰ νομίσματα τῶν φύλων τούτων εἶνε ἐξαιρετικῶς ὀλίγα.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 233, 256.

θμούς, ἐξ ὧν ἐξεμετάλλευον τὰ ὀρυχεῖα, καίτοι ἐν περιωρισμένῳ μέτρῳ. Ἡ δὲ ἀποικία αὐτῶν Δάτον ἀπέβη παροιμιώδης ὡς πόλις κατὰ μέστον παντοίων ἀγαθῶν¹. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς δὲν ἐπέφερεν ὁ χρυσὸς μόνιμον εὐτυχίαν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐταπεινώθησαν παρὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ὁμοίως ἐπειράθησαν νὰ κυριαρχήσωσι τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῶν Ἀβδόρων, ἔπειτα δὲ περιέστησαν εἰς ἀγῶνα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐκτοτε δὲ ὁ θρακικὸς χρυσὸς ἀπέβη στοιχείον σπουδαιότατον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ παρορμητικὸς τοὺς Σπαρτιάτας εἰς συμμαχίαν μετὰ τῶν Θασίων, ἐκεῖνος ὁ ἐλκύσας τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὰς παραλίαις ἐκείνας, μία δὲ τῶν δεινοτάτων ἡττῶν ἃς ποτε ὑπέστησαν κατέστησε τὰ ὀνόματα Δάτον καὶ Δραβῆσκον τὸ φόβητρον παντὸς Ἀθηναίου². Ἀλλ' οὐχ ἦτον δὲν ἀπέστησαν τῶν παραλίῶν ἐκείνων· ἔκτισαν δὲ ἀπέναντι τῆς Θάσου τὴν Νεάπολιν ἐν τῷ ὅρμῳ τῆς Ἀντισάρης, τοῦ ἀρχαίου ἐπινείου τοῦ Δατηνῶν, καὶ ἡ νέα πόλις ἀπέβη ἀποικία ἀκμαία. Ἀλλ' οὐδέποτε ὅμως κατώρθωσαν νὰ γείνωσιν ἀσφαλῶς κύριοι τῆς χώρας καὶ ἐκμεταλλεύσωσι τελείως τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς. Τὰ θρακικὰ φύλα ἔμειναν ἀνεξάρτητα, καὶ μόλις πολὺ ἀργότερον, ἐν ἔτος πρὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Φιλίππου, ἔγεινεν ἀπόπειρα τῆς ἐκ τῆς Θάσου προχωρήσεως εἰς τὴν μεσόγειον. Ἐγείνε δὲ τοῦτο κατ' εἰσῆγησιν τοῦ Καλλιστράτου³, ὅστις καὶ ἐξόριστος ὢν δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιδιώκῃ πολιτικὰ σχέδια. Ἀθηναῖοι ἔποικοι προέβησαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀγγίτου, ὅστις συμβάλλει εἰς τὸν Στρυμόνα πρὸς βορρᾶν τοῦ Παγγαίου. Ἐκεῖ δ' ἐν χώρᾳ ὑδατοπληθεῖ ἐκτίσθησαν αἱ Κρηνίδες, πόλις ἐπικαιρότατα κειμένη πρὸς πλύσεις τοῦ χρυσοῦ⁴. Αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη αὐτόχρημα ἀποικία μεταλλέων

¹ Ζηνοβίου [III, 11. πρὸλ.] IV, 34. [Lentsch-Schneidewin Paroemiographi Graeci Τόμ. Α' σ. 60 καὶ 94.] Δάτος (Δάτον) ἀγαθῶν. πρὸλ. Ἀρποκρατίωνα καὶ Στέφανον Βυζάντιον ἐν λ. Δάτος.

² [Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 499.]

³ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 468.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 3.

ἢ κτισθεῖσα δι' ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων (360 π. Χ.). Ἀλλὰ τὸ κτίσμα τοῦτο ἐχρησίμευσε μόνον εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ ἡ μικρὰ πόλις ἐστενοχωρήθη ὑπὸ τῶν Θρακῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥς τ' ἐν τῇ ἀμνηχανίᾳ αὐτῆς ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον.

Ἡ δὲ πρόσκλησις αὕτη ὑπῆρξε καταθυμιωτάτη εἰς τὸν Φίλιππον εἴπερ τις καὶ ἄλλη, διότι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἶχε στρέψει τὴν προσοχὴν πρὸς τὰ χρυσωρυχεῖα, ὧν εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σκοπομένων. Τώρα λοιπὸν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ χωρὶς νὰ ἐπιδράμῃ δίκην κατακτητοῦ, ἀλλὰ παριστάμενος ὡς φίλος καὶ σύμμαχος Ἑλλήνων ἀγωνιζομένων ἐναντίον λαῶν βαρβάρων. Τρία δὲ ἢ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς ἀποικίας ἐκείνης προεχώρησε, διαβάς τὸν Στρυμόνα, ἀπέκρουσεν εὐκόλως τοὺς Θρακὰς, προσήρτησεν ἅπασαν τὴν χώραν μέχρι τοῦ Νέστου εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ ἀντὶ τῶν Κρηνίδων ἐν τῇ ὠραίᾳ κοιλάδι τοῦ Ἀγγίτου, ἣτις ἔχει εὐκόλον ἔξοδον πρὸς τὸν κόλπον, ὀχυρὰν πόλιν, ἣτις ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς ὅλης περὶ τὰ μέταλλα χώρας. Τὸ δ' ἔργον περὶ ὃ εἶχον ἀστοχήσει πάντοτε αἱ ἀποδακτικαὶ στρατιαὶ πόλεων μακρὰν κειμένων κατῴρθωσεν ἐκεῖνος διὰ μιᾶς, ἅτε κατὰ γῆν εἰσορμήσας μετ' εὐσυντάκτου στρατιᾶς ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ἔχων ἐγγὺς τὴν πηγὴν τῶν ἰδίων δυνάμεων. Ἡ ἀρχαία ἀρὰ ἡ βαρύνουσα τὴν χρυσοφόρον γῆν ἐφάνη ἐκλείπουσα· ἡ χώρα καὶ οἱ οἰκήτορες αὐτῆς ἐξεπολιτίσθησαν, ὁδοὶ ἐστρώθησαν, τὰ ἔλη ἀπεξηράνθησαν, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸ τὸ κλίμα μετεβλήθη¹. Οἱ δὲ Φίλιπποι, ὡς ὠνομάσθη ἡ νέα πόλις², ἤκματαν ὡς τὸ πρῶτον τῶν κτισμάτων ἐκείνων, ἐν οἷς Ἑλλήνες πολῖται ἐξυπηρέτουν τοὺς σκοποὺς τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου. Τότε δὲ πρῶτον ἡ μεταλλεία ἀνῆλθεν εἰς μεγίστην ἀκμὴν, καὶ εἰςεπράττετο ἐξ αὐτῆς ἐτήσιον ἔσο-

¹ Θεοφράστου Περὶ φυτῶν αἰτίων V, 14.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 8. [Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Φίλιπποι· Φίλιπποι, πόλις Μακεδονίας, αἱ πρότερον Κρηνίδες].

δον χιλίων ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς πέντε ἑκατομμύρια καὶ ἑξακοσίας εἴκοσι πέντε χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασίαν περίπου πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀνάλογον σημερινὴν ἀξίαν] ¹.

Οἱ δ' ἐκ τῶν μετάλλων πόροι ἀπέβησαν, ὡς ἐν Θάσῳ καὶ ἐν Ἀθήναις, τὸ κύριον κεφάλαιον πρὸς ναυπήγησιν στόλου, οὐ παρίστατο ἀνάγκη χάριν ἀποκρούσεως πάσης ἀπὸ θαλάσσης προσβολῆς, ἐπεκτάσεως τῆς ἐπὶ τῶν παραλίων ἀρχῆς καὶ ὑποστηρίξεως τοῦ μακεδονικοῦ ἐμπορίου. Πρὸς ἔδρυσιν δὲ στόλου ἡ χώρα ἦτο ἐπικαιροτάτη εἴπερ τις καὶ ἄλλη καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον, καθ' ἃ εἶχε διαγνώσει ἤδη ὁ Ἰστυαῖος. Καὶ δὴ πλὴν τῶν ὠραίων ὄρμων καὶ πορθμῶν καὶ τοῦ ἀνεξαντλήτου πλούτου ξυλείας αἱ ἀκταὶ ἐκεῖναι εἶχον ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας καὶ τοῦτο τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἦτο δυνατὴ ἕνεκα τῶν καθ' ἅπαν τὸ θέρος πνεόντων ἐτησίων ² ὁ γοργὸς καὶ εὐκόλος πλοῦς πρὸς πᾶν νοτίως κείμενον χωρίον, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ ἐκ τοῦ νότου ἀνάπλους ἐδυσχεραίνετο τὰ μέγιστα ἕνεκα τῶν ἀντιξῶν ἀνέμων. Ἡ δ' εὐκολία περὶ τὴν ἐπικαιρον ἐπιχείρησιν αἰφνιδίων καὶ ἀπροσδοκῆτων ἀποβάσεων εἶχε μεγίστην σπουδαιότητα καθ' ὅσον οἱ Μακεδόνες, πρὶν ἢ ἀποκτήσωσι στόλον ἀξίον τοῦ ὀνόματος, ἠναγκάζοντο νὰ περιορίζωνται εἰς τοιαύτας αἰφνιδίας ἐπιθέσεις καὶ πειρατικὰς ἐπιδρομὰς, καθ' ἃ εἶχε πράξει πρὸ αὐτῶν Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος. Δι' αὐτῶν δὲ ἠδύναντο νὰ ἐπάγωσιν αἰσθητὰς βλάβας καὶ εἰς στόλους πολὺ ἰσχυροτέρους.

Αἱ δὲ κυριώταται διατάξεις τῶν κατὰ τὴν κτηθεῖσαν νέαν χώραν ἐπῆλθον καθ' ὃν χρόνον ὁ Φίλιππος αὐτὸς ἦτο ἀπησχολημένος περὶ νέους πολέμους πρὸς τοὺς Θρᾷκας, τοὺς Παίονας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς τὰ ἔτη 355 καὶ 354 π. Χ. "Ὅτε δ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν παραλίαν, προσέβαλε τὴν Μεθώνην, ἣν μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου χάριν καθησυχάσεως τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἀφήσει

¹ B e c k h Staatshauhaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 290. Schäfer Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 135. Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 26.

² [Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 15.]

ὑφισταμένην ὡς πόλιν ἐλευθέραν, τασσομένην εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχοντο μὲν μεγάλως τῆς πόλεως ταύτης¹, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν ἦλθον πολὺ ἀργά. Ἡ δὲ Μεθώνη ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη². Ἐκτοτε δὲ, ἐξαιρουμένων τῶν χαλκιδικῶν πόλεων, ἡ ὅλη παραλία ἀπὸ τοῦ Θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Νέστου ἦτο ὑποτεταγμένη εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα. Ἡ βαρβαρική πολιτεία μακρὰν κειμένης μεσογαίας, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οὐδὲ καθ' ἑαυτὴν ἦτο ἀσφαλὴς, εἶχεν ἀποβῆ ἀρχὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ, πολιτεία ἀναγνωριζομένη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Περσῶν ὡς μεγάλη δύναμις καὶ οὐδένα τῶν γειτόνων φοβούμενη, ἀπ' ἐναντίας δ' εἰς ἅπαντας φοβερά.

Πρὸς δὲ τὴν κτῆσιν τῶν μεταλλείων καὶ τὴν ἐπιτυχῇ προσ-
αύξησιν τῆς χώρας τοῦ βασιλείου συνέχεται ἡ μεταρρύθμισις τοῦ νομισματικοῦ συστήματος, ἥτις ὑπῆρξε τῶν κυριωτάτων μελημάτων τοῦ Φιλίππου.

Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου δῆλα δὴ ἐν ταῖς νῦν ἐνωθείσαις χώραις εἶχεν ἐπικρατήσῃ μεγάλη διαφορὰ νομισματική, διαταράσσουσα, ὡς εἰκὸς, τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν. Ἐλεῖπε δὲ κέντρον, ἐξ οὗ νὰ ἦτο δυνατὴ ἡ διάταξις τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπεδιώκετο ἡ πρὸς τὸ νομισματικὸν σύστημα διαφόρων πόλεων προσαρμογὴ τοῦ μακεδονικοῦ νομίσματος. Καὶ πρῶτον μὲν προσεήρμόσθη τοῦτο πρὸς τὸ ἀρχαιότατον κόμμα τῶν νομισμάτων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ φύλων³. Ἐπειτα δὲ, ὅτε οἱ Θρᾷκες ἀπεδέχθησαν τὸ νομισματικὸν σύστημα τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὅπερ περὶ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὗ ἤρχιστε καταπίπτουσα τελείως ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν Περσῶν, ἐπεξετάθη μεγάλως καὶ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 36.

² Δημοσθένους Ὀλυμπ. Α' 13. Φιλίπ. Α' 4. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 31.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 66. Τὸ ἀρχαιότατον ἀργυροῦν νόμισμα εἶνε τὸ τῶν Αἰγῶν τὸ φέρον χάραγμα τράγον, ὅπερ εἶνε κεκομμένον κατὰ τὸ αἰγινάϊον σύστημα. Τὰ δὲ πρῶτα φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως νομίσματα εἶνε βασιλικά. Ἰδε Brandis Münzwesen [Vorderasiens] σ. 207, 209, 211.

εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ὁ βασιλεὺς Ἀρχέλαος προσεχώρησεν ὁμοίως εἰς αὐτό. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον αἱ πόλεις τῶν παραλίων ἔκοπτον νομίσματα κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ τῇ Εὐρώπῃ κρατοῦσαν νομισματικὴν μονάδα.

Περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐπῆλθεν ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου τῶν Ῥοδίων νέα διατάραξις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, τὸ δὲ μικρασιατικὸν νόμισμα, ὅσον διερρυθμίσθη ὑπὸ τῶν Ῥοδίων, διεδόθη ταχέως καθ' ἅπαν τὸ Αἰγαῖον. Καθ' ἃ δὲ ὁ Εὐαγόρας¹, οὕτω καὶ ὁ Φίλιππος ἔκοψε τὰργυρᾶ αὐτοῦ νομίσματα ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης τῆς μονάδος².

Μαρτυροῦσι δὲ τὰ νομίσματα τοῦ Φιλίππου τὴν εὐημερίαν τοῦ βασιλείου καὶ τὴν μετ' ἐπιμελείας θεραπείαν τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων, ἅτ' ἔχοντα τὸ κόμμα ἐπιμελέστερον τοῦ τῶν προκατόχων. Κατέστησε δὲ τὴν χάραξιν τῶν νομισμάτων δικαίωμα τοῦ θρόνου, καὶ διὰ τοῦτο κατήργησεν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἅπαντα τὰ νομίσματα τῶν πόλεων ἐκάστων, ἐξαιρουμένων τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων Φιλίππων, ἣν πόλιν ἠθέλησε διὰ τῆς διακρίσεως ταύτης νὰ ἐπιδείξῃ ὡς ἐλευθέραν πόλιν τοῦ βασιλείου³. Συγχρόνως δ' εἰσήγαγε τὴν τακτικὴν χάραξιν χρυσῶν νομισμάτων, ἐν ᾧ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου καὶ ἐν ταῖς χρυσοφορωτάταις χώραις τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ μικροτάτη ἦτο ἡ ἔκκοπὴ χρυσῶν νομισμάτων. Τὸ δὲ χρυσοῦν αὐτοῦ νόμισμα, ὁ φιλιππικὸς στατήρ, ἦτο κατὰ τὴν ἀξίαν ἰσόσταθμον τοῦ περσικοῦ δαρεικοῦ, ὅστις ἦτο διαδεδομένος καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἦτο τὸ πρότυπον καὶ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 335

² Περὶ τῆς νομισματικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Φιλίππου ἴδε Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 250. [Droysen Geschichte Alexanders des Grossen σ. 155. Ἑλλ. μεταφρ. Παταξίδου σ. 183]

³ [Τὰ χρυσὰ νομίσματα τῶν Φιλίππων πρῶτος κατέστησε γνωστὰ ὁ Παῦλος Δάμστρος Περὶ ἑξ χρυσῶν ἀνεκδότων νομισμάτων τῶν Φιλίππων ἐν Πανδύρᾳ Νοεμβρ. 1854 καὶ ἐν Bulletin archéologique de l'Athenaeum Français N° 2. Φεβρ. 1855 καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ Μαρίνου Βρετοῦ. Ἐν Κερκύρᾳ. 1855. Πρὸς H e a d Historia numorum σ. 192. Ἑλλ. μεταφρ. Σδορώνου Τόμ. Α' σ. 284].

αὐτοῦ τοῦ ἄττικοῦ χρυσοῦ νομίσματος. Οὕτω δὲ παρέστη ὡς ἡγεμὼν ἰσότημος τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ διὰ τῆς καλῶς διαταχθείσης διπλῆς νομισματικῆς μονάδος τοῦ βασιλικοῦ νομίσματος τῆς ἐχούσης βάσιν τὸν τε ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν εἰσήγαγε τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν παγκόσμιον ἐμπορικὴν κίνησιν.

Μετὰ δὲ τὴν παγίωσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν ἐπαύξησιν τοῦ βασιλείου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τοῦτο νὰ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνευ συνδρομῆς ἔξωθεν νὰ ὀρᾷ ὡς μεγάλη πολιτεία, ἤρχισεν ἡ τρίτη περίοδος τῆς ὀράσεως τοῦ Φιλίππου ἡ ἀναφερομένη εἰς τὰς σχέσεις τῆς Μακεδονίας πρὸς τὰς περικειμένους πολιτείας.

Καὶ πρὸς δυσμὰς μὲν εἶχεν ἤδη ἐνωρὶς στρέψει τὴν προσοχὴν, ἐλθὼν εἰς σχέσεις πρὸς τὸ κραταιότατον τῶν Ἑπειρωτῶν φύλον, τοὺς Μολοσσούς, τοῦθ' ὅπερ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἶχεν ἡδὴ πράξει πρὸ αὐτοῦ Ἰάσων ὁ Φεραῖος¹. Οἱ βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν ἀνέκαθεν ὑφίσταντο παντοῖα δεινὰ παρὰ τῶν Ἰλλυριῶν· διὸ μετὰ τὴν κραταίαν τοῦ φύλου τούτου ἐκνίκησιν παρὰ τοῦ Φιλίππου ἦτο πολὺ εὐλογος ἡ ἐπιζήτησις τῆς προστασίας αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Διὰ τοῦτο δὲ Ἀρύββας ὁ διάδοχος τοῦ Ἀλκέτου συνήνεσεν εὐχαρίστως νὰ δώσῃ ὡς γυναῖκα εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἀνεψιάν Ὀλυμπιάδα, ἡδὴ πρὸ τοῦ 357 π. Χ.², διαγινώσκων αὐτὸν ἡδὴ ὡς ἰσχυρότερον σύμμαχον. Ὁ δὲ Φίλιππος ἠδυνήθη διὰ τοῦ γάμου τούτου νὰ ποικτήσῃ ἐν τῇ πρὸς δυσμὰς γείτονι χώρᾳ δύναμιν, ἧς τὴν πλήρη χρῆσιν ἐπεφύλασεν ἐν μέλλοντι καταλλήλῳ χρόνῳ, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπησχόλει αὐτὸν τὸ πολὺ σπουδαιότερον καὶ δυσχερέστερον ἔργον τῆς πρὸς τὰς νοτίους γείτονας πολιτείας διαρρουθίσεως τῶν σχέσεων αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀναγκαῖον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σκοπομένων.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ 549.

² Ἡ Ὀλυμπιάς ἦτο ἀνεψιὰ τοῦ Νεοπτολέμου. Ἰουστίνου VII, 3, [Ἰδε περὶ Ὀλυμπιάδος *Maury. Δῆμιττα* Βιογραφία Ὀλυμπιάδος. Ἐν Ἀθήναις, 1887].

Αἱ σχέσεις τοῦ Φιλίππου πρὸς τὰς ἑλληνίδας πόλεις ἦσαν ὅμοιαι πρὸς τὰς σχέσεις ἃς εἶχεν ἄλλοτε ποτε ὁ Κροῖσος πρὸς τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας. Ἀμφότεροι δὲν ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων, ἥκιστα δ' ἐπεθύμουν τὴν ἐξολόθρευσιν αὐτῶν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ τελεία ἐκτίμησις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐναποκειμένης δυνάμεως παρώρμ' αὐτοὺς νὰ μεριμνῶσι πάσῃ δυνάμει, ἵνα καταστήσωσι τὸ ἰσχυρὸν ἑλληνικὸν πνεῦμα ὑποχείριον τῶν βασιλείων αὐτῶν, ἅτινα μόνον δι' αὐτοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ τύχωσι τελείας ἀναπτύξεως. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος ἦτο ἀπείρως ἐγγύτερος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἢ ὁ Λυδὸς βασιλεὺς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἠδύναντο νὰ προσαρμολογῇ πολὺ οἰκειότερον εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ καθ' Ἑλλήνας πολιτεύεσθαι. Διό, ἐν ᾧ ὁ Ἀσιάτης ἡγεμὼν μόνον τρόπον πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπομένων ἐθεώρει τὴν κατάκτησιν, ὁ Φίλιππος ἐπεδίωξε νὰναγνωρισθῇ παρὰ τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἀρχηγὸς καὶ εἰσηγητὴς τῶν κοινῶν αὐτῶν σκοπῶν. Οἱ μὲν πρόγονοι αὐτοῦ εἶχον ἤδη ἀναγνωρισθῇ ὡς Ἕλληνες, αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἦτο τρόφιμος τῆς ἑλληνικῆς παιδείσεως καὶ εἶχεν ὡς Ὀλυμπιονίκης (356 π. Χ. Ὀλυμπ. 106, 1) ἀποκτήσει τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν καὶ χάριν ἑαυτοῦ¹. Ἐσκόπει λοιπὸν νῦν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείσεως ἐνισχυθείσης πολιτείας εἰς τὸ σύστημα τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ τὴν ἐν τῇ συμπολιτείᾳ ταύτῃ ἀνάληψιν τῆς ἡγεμονίας ἣς αὕτη εἶχεν ἀνάγκη.

Αἱ δὲ περιστάσεις ἦσαν εὐνοϊκώταται. Αἱ μὲν Θῆβαι εἶχον ἐπαναπέσει εἰς τὴν προτέραν ἀδυναμίαν, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου αἱ Ἀθηναὶ ἔμειναν ἡ μόνη πόλις ἐν ἣ ἐξηκολούθει διασωζομένη ἡ ἰδέα ἐθνικοῦ πολιτικοῦ προγράμματος· ἀλλ' ἦτο μόνον ὄνειρώδης ἀνάμνησις τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἣν δὲν ἠθέλον

¹ Πλουτάρχου Παραμυθητικὸς πρὸς Ἀπολλώνιον 6 σ. 105 α. Βίος Ἀλεξάνδρου 8· Φιλίππῳ [δὲ] ἄρτι Ποτίδαιαν ἤρηκότι τρεῖς ἤκον ἀγγελίαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ μὲν Ἰλλυριοὺς ἡττᾶσθαι μάχῃ μεγάλῃ διὰ Παρμενίωνος, ἡ δὲ Ὀλυμπίαςιν Ἰππῶ κέλητι νενικηκέναι, τρίτη δὲ περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου γενέσεως.

νὰ ἐγκαταλίπωσιν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ αἰσθάνωνται ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν πρὸς πραγμάτωσιν τῆς διαπνεύσεως τοὺς χρόνους ἐκείνους ιδέας. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τῶν αἰματηρῶν ἀγώνων οἵτινες εἰς οὐδεμίαν ἡγαγον κρίσιν εἶχε διαδοθῇ ὁσημέραι μᾶλλον ὁ κόρος τῶν ἐνεστώτων πραγμάτων καὶ ὁ πόθος τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνώσεως, οὗτος δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἄλλως ἢ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν πολιτείας εὐρισκομένης μὲν ἐκτὸς τῆς σφαίρας τῶν ἐξηντλημένων λοιπῶν πολιτειῶν, ἀλλὰ συγχρόνως μὴ οὐσης ξένης πρὸς αὐτάς.

Ὁ δὲ Φίλιππος ἐπεσκόπει τὰ τοιαῦτα πράγματα καὶ κατενόει μετ' ὀξυνοίας, ὅτι αἱ μὲν μικραὶ πόλεις εἶχον παρακμάσει, αἱ δὲ ἀκόμῃ ὑπιστάμεναι ἐθνικαὶ δυνάμεις ἐρθεῖροντο ἀνωφελῶς ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, τῶν πολέμων καὶ τῶν ἀκολασιῶν τῶν ξενικῶν στρατευμάτων, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀρίστων ἐπόθουν ἰσχυρὰν ἡγεσίαν, ἀλλὰ δὲν εὕρισκον παρὰ τοῖς ἰδίῳις συμπολίταις τοὺς προσήκοντας ἄνδρας. Πειθόμενος δὲ, ὅτι σὺν τῷ κλονισμῷ τῆς πίστεως περὶ τοῦ βιωσίμου τῶν μικρῶν δημοκρατουμένων πολιτειῶν συνηύξανεν ἐν τῇ ἀντιλήψει πολλῶν τῶν συνετωτάτων Ἑλλήνων τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἐνεφορεῖτο, ὡς εἰκός, τῆς πεποιθήσεως, ὅτι τοῦθ' ὅπερ ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ φιλοδοξίας ἦτο ἅμα καὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ ἀναγκαῖον καὶ μόνον εὐλογον καὶ ὅτι τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ ἐμελλε νὰ τύχῃ ἀποδοχῆς καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, καίπερ ἐμμένουσιν εἰς τὴν κατὰ τόπους φιλοπατρίαν καὶ περιφρονοῦσι τὸν μακεδονικὸν λαόν. Ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν βίος εἶχεν ἐξαντληθῇ ἐν τῇ περιορισμένῃ σφαίρᾳ τῶν καθ' ἐκάστας πατρίδων καὶ ὑπὸ τὸν τύπον δημοκρατικῶν πολιτευμάτων. Νέαν δὲ ζωὴν ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς μόνον ἢ προσθήκῃ τῆς ἀκμαίας δυνάμεως ὁμοφύλων λαῶν τοῦ βορρᾶ καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς ἡγεσίας τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς ἐνεργείας εἰς ἡγεμόνα κεκτημενον ἰδίαν δυναστικὴν δύναμιν, ὑπερτέραν τῆς ἀπασῶν ὁμοῦ τῶν μικρῶν πολιτειῶν.

Διὸ ὁ Φίλιππος ἔβη ἀκριβῶς ἐπὶ τὰ ἔχγη Ἰάσονος τοῦ Φε-

ραίου¹, ἀλλ' ἐπλεονέκτει αὐτοῦ τὰ μέγιστα. Καὶ ὁ μὲν Ἰάσων εἶχεν ἀντιστρατευομένους τοὺς Θηβαίους, διεκδικοῦντας ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν, τῶρα δὲ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐλληνικὴ πόλις δυναμένη νάναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν κατὰ τοὺς Ἑλληνας. Αἱ μὲν Ἀθηναῖαι ἦσαν μετὰ τὸ πέρας τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου οἰκτραὶ καὶ ἐξηντλημέναι μέχρι θανάτου· τῆς δὲ Σπάρτης οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο ἢ ἡ ἀρχαία ἰσχυρογνωμοσύνη· αἱ δὲ Θῆβαι μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας ἦσαν ἀνίκανοι νὰ συντηρήσωσι τὸ πρότερον ἀξίωμα καὶ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Θεσσαλίᾳ ἀρξασμένην πολιτικὴν ἐνέργειαν. Σὺν τῷ θανάτῳ τοῦ Ἐπαμεινώνδου διελύθησαν πάνθ' ὅσα εἶχε συνενώσει ὁ μέγας πολιτευτὴς, καὶ μόνον ὑπελείφθη ἀτυχὴς καὶ ὀλεθρία ἀταξία. Τὸ ἔθνος εἶχεν ἀπολυτον ἀνάγκην ἡγεμονίας, ἀλλ' ἡ θέσις τῆς πολιτείας τῆς δυναμένης νάναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἐχέρει, δὲν ἦτο δὲ πιθανόν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ἄλλη τις τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐλληνίδων πόλεων, ἥτις νάναπτύξῃ τοιαύτην ὑπεροχὴν κράτους καὶ ἡθικοῦ σθένους, ὥστε νὰξιώσῃ τὴν ἡγεμονίαν.

Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἰάσων ἦτο ἡγεμὼν θεμελιώσας τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀρχὴν διὰ τῆς βίας, δὲν εἶχε δὲ ἐπόμενον λαόν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν αὐτοῦ τὸν οἶκον ἦσαν ἐπισφαλῆ. Ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο νόμιμος βασιλεὺς καὶ κύριος ἀπείρως μεγαλειτέρων δυνάμεων, σύμμαχος δὲ πόλεων ἐλληνίδων καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ κάτοχος τῶν σπουδαιωτάτων παρὰ τὰ παράλια χωρῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ παρουσιάζεται εἰς τοὺς Ἑλληνας κεκτημένος κύρος ὅλως διάφορον τοῦ Ἰάσονος, ὅστις, παραβαλλόμενος πρὸς αὐτὸν, ἦτο ἀπλῶς τολμηρὸς τυχοδιώκτης. Τέλος δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε πολὺ ἀνωτέραν τὴν πνευματικὴν ἐκείνην παιδείαν, ἣν ὥφειλε νὰ ἔχῃ ἡγεμὼν θέλων νὰ μεταθέσῃ τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς βορρᾶν καὶ εἶχε παιδευθῇ κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον ἢ τε τῇ ξένῃ καὶ ἐν τῇ πατρίδι. Ἐγίνωσκεν ἅπαντας τοὺς τρόπους τῆς πολιτικῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων καὶ κατώρθωνε νὰ ποιῇται χρῆ-

¹ Ἰσοκράτους Φίλιππος 119 κ. ε.

σιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἰδίους σκοπούς. Καὶ κατῴρθωτε μὲν νὰ μεταχειρισθῇ τὰς ἐκ τῶν μετᾶλλων προσόδους πρὸς ναυπήγησιν στόλου, καθ' ἃ ὁ Θεμιστοκλῆς· παρὰ δὲ τοῦ Βρασιδίου εἶχε διδασχθῇ τὰ τρωτὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων· μετὰ δὲ τοῦ Λυσάνδρου εἶχε κοινὴν τὴν ἔλλειψιν παντὸς δισταγμοῦ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μέσων καὶ τὴν δεξιότητα τῆς παραλύτεως πάσης περὶ τὴν ἀντίστασιν δυνάμεως τῶν πόλεων διὰ τῆς ἐπωφελείας τῶν ἐσωτερικῶν στάσεων· τοῦ δ' Ἐπαμεινώνδου ἦτο μαθητὴς ἐν τῇ στρατηγικῇ, ἐν τῷ συστήματι τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῶν ξένων πόλεων καὶ ἐν τῇ κτίσει πόλεων, ὧν σκοπὸς ἦτο νὰ χρησιμεύωσιν ὡς στηρίγματα ἐπιδράσεως ἐν τῇ ξένῃ· τοῦ δὲ Ἰάσονος τέλος ἦτο διάδοχος ἐν τῷ τρόπῳ καθ' ὃν κατῴρθωσε νὰ προσιδιωθῇ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

Τοῦθ' ὅπερ καθίστανε τοὺς Ἀθηναίους ἀνικήτους ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ Περικλέους, ἡ γοργὴ καὶ δραστηρία ἐνέργεια, ἦτο νῦν ἡ δύναμις δι' ἧς ἐνίκα ὁ Φίλιππος, ὅστις παρίστατο νῦν ἀντιμέτωπος τῶν Ἑλλήνων καθ' ὃν τρόπον ποτὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέναντι τῶν δυσκινήτων καὶ ταλαντευομένων Πελοποννησίων, πάντοτε ἐτοιμοπόλεμος, πάντοτε βαίνων γοργῶς καὶ κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν σκοπὸν, πανταχοῦ ἐξαναγκάζων τοὺς πολεμίους νὰ περιορίζωνται εἰς ἀπλὴν ἄμυναν καὶ συγγέων αὐτοὺς δι' ἀπροσδοκῆτων ἐπιθέσεων. Ἀπηλλαγμένος πάσης πυρετώδους ἀνυπομονησίας, κατῴρθονε νάναμένη τὴν ἐπικαιρὸν ὥραν, κατέχῃ ἑαυτὸν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νίκης καὶ περιορίζῃ τὸν πόλεμον εἰς τακτὴν κονίστραν. Διὰ τοῦτο δ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέφυγε νὰ ἐμφανισθῇ ὡς κατακτητὴς, καθ' ἃ εἶχον πράξει οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν, ὅπως μὴ τυχὸν ἐρεθίσῃ τὰς ἐλληνίδας πόλεις εἰς ἐνιαίαν ἀντίστασιν καὶ εἰς ἀγῶν' ἀπεγνωσμένον. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐκαρὰδόκει καταλλήλους ἀφορμὰς πρὸς ἀνάμιξιν εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος· εἶπερ τι δὲ καὶ ἄλλο ἦτο εἰς αὐτὸν εὐάρεστον τὸ νὰ πεισθύνωνται εἰς αὐτὸν ἔνιαι φατρίαὶ ἢ πόλεις ὅλαι ὡς εἰς τὸν ἰσχυρὸν γείτονα ἡγεμόνα, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἔργον προστάτου τῶν πει-

ζομένων καὶ διαιτητοῦ, οὕτω δὲ δυνηθῇ νὰ ἐθίσῃ κατὰ μικρὸν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ἑαυτοῦ ὡς ἐπικυριάρχου. Ἄλλ' ὅπως δοθῇ εἰς τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα ἐπίφασίς τις δικαιολογίας, ὑφίστην σπουδαιότητα εἶχε καὶ δι' αὐτὸν, ὡς καὶ διὰ τὸν Ἰάσονα, ἢ εἰσοδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀμφικτυονίαν. Ἡ δὲ πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένη εὐκαιρία δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ.

Ἡ Θεσσαλία ἦτο χώρα μεταβάσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐν ταύτῃ λοιπὸν ὤφειλε τὸ πρῶτον νὰ ἐμπεδωθῇ, ὅπως γείνη ἄμεσος γείτων τῆς ἐσωτέρας Ἑλλάδος. Τὰ δὲ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν εἶχε διδαχθῇ ἐπαρκῶς ἐν Θηβαίς, διότι οἱ Θηβαῖοι εἶχον καταπολεμήσει τὸν τυραννικὸν οἶκον τῶν Φερῶν καὶ παρακωλύσει βιαίαν συνένωσιν τῆς ὅλης χώρας. Ὁ δὲ Φίλιππος ἀνέλαβε τὸ ἔργον νάκοιτο τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῶν Θηβαίων καὶ νὰ λύσῃ αὐτὸς τὰ παρ' ἐκείνων μὴ συντελεσθέντα ζητήματα. Ἀλέξανδρος ὁ Φεραίος¹ εἶχε φονευθῇ τῷ 359 π. Χ. εἰσηγήσει τῆς συζύγου παρὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς Τεισιφώνου, Λυκόφρονος καὶ Πειθολάου. Τούτων δὲ ὁ Λυκόφρων καὶ ὁ Πειθόλαος ἀνέλαβον πάλιν τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Θεσσαλῶν εὐπατριδῶν, οἵτινες τότε ἠκολούθουν τοὺς Θηβαίους ἐν τῷ κατὰ τῶν Φωκέων πολέμῳ². Οἱ δὲ Ἀλευάδαι, ἐγκαταλειφθέντες παρὰ τῶν Θηβῶν, ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον. Οὗτος δ' ἔσπευσε μετὰ στρατιᾶς, οὕτω δὲ συγχρόνως ἀνεμίχθη εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον, ὅστις εἶχε τότε ἐκραγῇ κατὰ ταῦτα δὲ προσεχώρησεν εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν Θηβαίων οὐ μόνον ὡς ἀντίπαλος τῶν Θεσσαλῶν τυράννων, ἀλλὰ καὶ ὡς πολέμιος τῶν Φωκέων³.

Ἐν τῇ ὀρεινῇ χώρᾳ τοῦ Παρνασσοῦ ἐπεκράτει ἤδη ἀπὸ μακροῦ μεγάλη σύγχυσις. Ἡ χώρα αὕτη, μείνασα σχεδὸν παντε-

¹ Εἶνε οὗτος ὁ διδάσχος τοῦ Ἰάσονος]. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 554 κ. εἰ.

² Τούτων ὁ Τεισιφῶνος κατεῖχεν ἀκόμη τὴν ἀρχὴν ἐν Φεραῖς περὶ τὸ 357 π. Χ. Ἰδε Sauerbe in ταῖς Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften. 1882 σ. 304, ὅστις ἀποδίδεται τὸν φόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου γενόμενον κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 358 π. Χ.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 14.

λῶς ἀβλαβῆς ὑπὸ τῶν προτέρων πολέμων, κατφκεῖτο πυκνῶς, εἶχε δὲ μέγα πλῆθος ἀγροτῶν καὶ ποιμένων, ὧν ἄφθοαρτοι ἦσαν ἀκόμῃ αἱ δυνάμεις καὶ ἀπλᾶ τὰ ἦθη. Οἱ δ' ἐλεύθεροι ἀγρόται ἐγεώργουν αὐτοὶ τοὺς ἀγροὺς, ὑπῆρχε δὲ μάλιστα καὶ ἀρχαῖος νόμος ἐν Φωκίδι ἀπαγορεύων ἢ λίαν περιορίζων τὴν κτῆσιν δούλων¹.

Κατὰ δὲ τὸν τέταρτον αἰῶνα μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνεδείχθησαν οἰκοὶ τινες κτησάμενοι μεγάλην κτηματικὴν οὐσίαν καὶ ἐγκαταλιπόντες τὰρχαῖα ἐπιχώρια ἦθη. Οὕτως ὁ οἶκος τοῦ Μνασέου εἶχε χιλίους δούλους². Τότε δὲ ὁ εἰς οἶκος ἠθέλησε νὰ ὑπερευδοκιμήσῃ τὸν ἄλλον, καὶ ἐπῆλθεν ἀντιζηλία καὶ ἔχθρα, οἷον μεταξὺ τῶν οἰκῶν τοῦ Μνασέου καὶ τοῦ Θεοτίμου. Τῶν δὲ ῥήξεων τούτων ἀπέβησαν πολὺ σπουδαίοντα τὰ ἐπακόλουθα, ὅτε οἱ Φωκεῖς, ἐκ τῆς προτέρας ἀφανείας ἐξελθόντες, ἀνემίχθησαν εἰς τὰς ταραχὰς τὰς συγχεούσας τὸ Ἑλληνικόν. Καὶ ἡδιαφόρουν μὲν περὶ τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων, ἐνεφοροῦντο δὲ ἰσχυρογνώμονος ἔρωτος ἀνεξαρτησίας καὶ μίσους ἐναντίον τῶν γειτόνων, ἰδίως δὲ τῶν Θεσσαλῶν, ὅπερ ἤδη κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμους εἶχε καθορίσει τὴν πολιτικὴν αὐτῶν θέσιν. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχον ἀκουσίως προσχωρήσει εἰς τὴν Θηβαϊκὴν ἡγεμονίαν, καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἶχον ἀρνηθῆ νὰ συστρατεύσῃ μετ' αὐτῶν ἐκτὸς τῆς ἰδίας χώρας ἐναντίον τῶν φίλων Λακεδαιμονίων³. Ἄλλ' οἱ Θηβαῖοι ἀπεφάσισαν μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας τὴν τιμωρίαν τῶν Φωκέων ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἀνυποταξίᾳ. Πράγματι δὲ οἱ Θηβαῖοι παρὰ τὰς συνετὰς νοουθεσίας τοῦ μεγάλου αὐτῶν στρατηγοῦ οὐδεμίαν εἶχον διάθεσιν νὰ ἐγκαταλίπῃσι πάραυτα τὴν ἀρχὴν ἣς εἶχον ἀξιωθῆ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπειράθησαν νὰ καταστήσωσιν αὐστηροτέραν ἢ πρότερον τὴν ἡγεμονίαν ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Τοῦτο δὲ ἠρέθισε τοὺς Φωκεῖς καὶ παρώρμησεν αὐτοὺς εἰς ἀντίστασιν ἀπε-

¹ Ἀθηναίου [VI, σ.] 264 [d].

² Ἀθηναίου VI, σ. 264 d.

³ Ἰδε ἀνωτέρω. Τόμ. Δ' σ. 593.

γνωσμένην. Τὸ δὲ φιλελεύθερον αὐτῶν, ἐξεγερθὲν ἤδη ηὐξήθη ἔτι μᾶλλον μετὰ τὰς πρώτας νίκας καὶ παρέσχεον εἰς αὐτοὺς θάρρος, ὅπως ἐπιτύχωσι τι πλέον τῆς ἀπὸ τῶν Θηβῶν ἀνεξαρτησίας. Ἀλληλῶς δὲ ἡ ἐξάντλησις τῶν μεγάλων πόλεων ἐνέπνεε τότε, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀρκαδίας, καὶ εἰς τοὺς μικροὺς λαοὺς τὸν πόθον νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τῆς ἀφανείας καὶ ἐπιδιώκωσιν ἰδίαν πολιτικὴν δρᾶσιν. Οὕτω δὲ καὶ ἐν Φωκίδι ἐξηγέρθη νέον πνεῦμα πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ μεγαλοπράγμονος φιλοδοξίας.

Οἱ δὲ Βοιωτοὶ δὲν ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχυρότεροι τῶν γειτόνων, ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ καταβάλωσιν αὐτοὺς μόνοι. Διὸ ἐπεζήτησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀρχαίαν ἔχθραν τῶν Θεσσαλῶν ἐναντίον τῶν Φωκέων¹ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τὸ κύρος τῶν Δελφῶν.

Ἐν δὲ Δελφοῖς κατῴρθωσαν εὐκόλως οἱ Θηβαῖοι νὰ καταστήσωσι τοὺς ἄρχοντας τοῦ ναοῦ συμμετόχους τῶν ἰδίων συμφερόντων καὶ προκαλέσωσι τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πυθίου θεοῦ χάριν τῆς δι' ὑποστηρίξεως αὐτοῦ τιμωρίας τῶν ἀποστάντων ὑπηκόων. Ἐνεκα δὲ τῆς κρατούσης ἄοριστίας περὶ τῶν συνόρων τῆς ἱερᾶς χώρας εὐρέθη μετ' οὐ πολὺ κατάλληλος πρόφασις. Φωκεῖς γαιοκτήμονες κατηγορήθησαν ἐπὶ καταπατήσει τῆς ἱερᾶς χώρας². Ἐπειτα δὲ οἱ Ἀμφικτύονες ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς βαρεῖαν χρηματικὴν ζημίαν καὶ ἐν περιπτώσει μὴ ἀποτίσεως αὐτῆς ἠπείλησαν τὴν καθιέρωσιν ὁλοκλήρου τῆς Φωκίδος εἰς τὸν θεόν³.

¹ [Ἀισχίνου Περὶ παραπροσέλας 140· τὴν πρὸς Φωκέας ἔχθραν, ἥ προῦπῃρχε Θεσσαλοῖς ἐκ παλαιῶν χρόνων. Δημόφιλος ἐν Βενετικοῖς Σχολίαις εἰς Ὀμήρου Ἰλιάδ. Ν, 301 (C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Β' σ. 86)· πάλαι δὲ διεφέροντο Φωκεῖς πρὸς Θεσσαλοὺς].

² Ὑπόθεσις εἰς Δημοσθένους Περὶ τῆς παραπροσέλας· Θετταλοὺς παρωσάμενοι τὴν ἀμφικτυονίαν ἄτε ἐν μέσῃ Φωκίδι τῶν ἐν Δελφοῖς ἱερῶν ἱδρυμένων. Πρὸς. Σχόλια εἰς Δημοσθένους Περὶ Ἀλοννήσου 42.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 23· οἱ Φωκεῖς ἐπεργασάμενοι πολλὴν τῆς ἱερᾶς χώρας τῆς ὀνομαζομένης Κιρραίας δίκας ὑπέσχον ἐν Ἀμφικτυοῖσι, καὶ πολλοῖς ταλάντοις κατεκρίθησαν. Οὐκ ἐκτι-

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχάς ὑπῆρχεν ἐν Φωκίδι μεγάλη φατρία συμβουλευούσα συνδιαλλαγὴν, ὅτ' ἐξερράγη κατὰ τῆς χώρας ἢ τοιαύτη θύελλα. Ἀλλ' ἐμπαθεῖς δημαγωγοὶ κατῳρῶσαν νὰ καταπνιχθῇ πᾶσα φωνὴ μετριοπαθείας. Προσεπῆλθε δὲ καὶ ἡ ἀντιζήλια τῶν εὐπατριδῶν. Καὶ δὴ προΐσταντο τῆς στάσεως οἱ οἴκοι τοῦ Θεοτίμου καὶ τοῦ Εὐθυκράτους, αὐτοῦ ἐκείνου, ὅστις εἶχε περιέλθει εἰς βιαίαν ῥῆξιν πρὸς τὸν Μνασέα· ἔνεκεν ἐπικλήρου τινὸς κόρης¹. Ἡ δὲ οἰκογενειακὴ αὕτη ἔρις ἀπέληξεν εἰς ἔριν πολιτικὴν. Καὶ σκευωρία δὲ τῶν ἱερέων πιθανῶς συνεπῆγαγε τὴν τιμωρίαν τοῦ οἴκου τοῦ Εὐθυκράτους, πρὸς ὃν εἶχον δυσμενῶς οἱ Δελφοὶ, ἐπιβληθείσης ἰδιαζόντως βαρείας ζημίας εἰς τὰ κτήματ' αὐτοῦ δι' ἀποφάσεως τῶν Ἀμφικτυόνων². Ἡ δ' ἐντεῦθεν προκληθεῖς ἀγανάκτησις ἤγαγε τὸν υἱὸν τοῦ Εὐθυκράτους Ὀνόμαρχον εἰς τὴν ἡγεσίαν τῆς πολεμικῆς φατρίας, δι' ἧς προσεδόκα νὰ κορέσῃ τὴν τε φιλοδοξίαν αὐτοῦ καὶ τὸ οἰκογενειακὸν μῖτος.

Καὶ ὁ μὲν Ὀνόμαρχος ἐθεωρεῖτο ὁ κυρίως παρορμῶν πρὸς πόλεμον Παρ' αὐτὸν δ' ἐτάσσετο Φιλόμηλος ὁ υἱὸς τοῦ Θεοτίμου³. Ἦσαν δ' ἀμφοτέρω ἀνδρες τολμηροὶ καὶ εὐφύεστατοι, δραστήριοι δὲ περὶ τε τὸ λέγειν καὶ τὸ πράττειν. Κατ' εἰσῆγησιν

νόντων δ' αὐτῶν τὰ ἀφλήματα, οἱ μὲν ἱερομνημόνες ἐν Ἀμφικτύουσι κατηγόρουν τῶν Φωκίων, καὶ τὸ συνέδριον ἤξιουν, εἰ μὴ τὰ χρήματα τῷ θεῷ ἀποδῶσιν οἱ Φωκεῖς, καθιερωσάσι τὴν χώραν τῶν ἀποστερούντων τὸν θεόν. Πρβλ. καὶ 29.

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτ. σ. 200, 28· ἐν Φωκεῦσιν ἐξ ἐπικλήρου στάσεως γενουμένης περὶ Μνασέα τὸν Μνάσωνος πατέρα καὶ Εὐθυκράτη υἱὸν Ὀνομάρχου, ἡ στάσις αὕτη ἀρχὴ τοῦ ἱεροῦ πολέμου κατέστη τοῖς Φωκεῦσιν. Εἶχε δὲ μάθει τὰ συμβάντα ὁ Ἀριστοτέλης ἀπ' εὐθείας ἔνεκα τῆς φιλίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Μνάσωνα. Ἰδε *Τίμαιον* παρ' *Ἀθηναίῳ* [VI, σ. 264 a. C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Tόμ. Α' σ. 207 ἀπόσπ. 67. Καὶ κατὰ τὸν *Δοῦριν* παρ' *Ἀθηναίῳ* [XIII, σ.] 560 b ἀφορμὴ τοῦ πρὸς τοὺς Θηβαίους πολέμου ὑπῆρξεν ἡ ἀπαγωγὴ τῆς Θεανοῦς.

² Ὁ Ὀνόμαρχος πολλὰς καὶ μεγάλας δίκαις ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων ἦν καταδικασμένος ὑμνοῖς (ἀνάρθρωτοι οὐχ ὁμοῖως) τοῖς ἄλλοις. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 32.

³ Ὁ Ὀνόμαρχος καὶ ὁ Φιλόμηλος λέγονται ἐκ πλάνης ἀδελφοὶ παρὰ *Διοδώρου τοῦ Σικελιώτη* (XVI, 56 καὶ 61).

δ' αὐτῶν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπεφάσισε νάντιτάξῃ δραστηρίαν ἀντίστασιν ἐναντίον τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Ἀμφικτυόνων. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο. Παρεχομένης δὲ ταύτης τῆς εὐκαιρίας, ἀπεφάσισαν τὴν μεταρρύθμισιν ἀπάντων τῶν κατὰ τὴν χώραν, ἐπειδὴ ὅλη ἡ ἀντιπάθεια καὶ ὅλον τὸ μῖσος τὸ ἀπὸ παλαιῶν ἡδὴ χρόνων ἡθροισμένον παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς ἐναντίον τῶν Δελφῶν, τῶν Βοιωτῶν καὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐξεφάνησαν τότε. Ἀλλὰ τὸ ἐπικρατέστατον ἦτο ἡ ὀργὴ ἐναντίον τῶν Δελφῶν, οἵτινες συνήγουν καὶ πάλιν νὰ ὑπηρετήσωσι τὰ συμφέροντα τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἱερατικὴ ἐκείνη πολιτεία δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε ἀνεκτὴ κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν Φωκέων ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ἡ δὲ Φωκίς ἦτο ὁ φυσικὸς προστάτης τοῦ ἱεροῦ¹ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰνεχθῇ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἰδίας χώρας τοιαύτην ἐστίαν ἐχθρικῶν σκευωριῶν.

Ὁ Φωκικὸς λαὸς ἐξηγέρθη τὸ πρῶτον τότε, καταληφθεὶς ὑπὸ δαιμονίου ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἐπίστευσεν, ὅτι ἦτο κεκλημένος πρὸς μέγαν προορισμόν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ προβῶσιν εἰς καθολικὴν στράτευσιν, καὶ ἐξέλεξαν ὡς στρατηγὸν τὸν Φιλόμηλον, ὡς συνάρχοντα δὲ αὐτοῦ τὸν Ὀνόμαρχον². Περιβαλλόμενοι δὲ πάντοθεν ὑπὸ ἐχθρῶν ἐνεδρεούντων, ἐπεδίωξαν τὴν εὐρεσιν ἐξωτερικῶν συμμάχων καὶ ἤλπισαν πρὸ πάντων ἐπὶ τὴν Σπάρτην. Τοῦτο δὲ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εὐρίσκοντο πεπληγμένοι ὑπὸ καταδίκης ὁμοίας πρὸς τὴν τῶν Φωκέων, ἅτε καταδικασθέντες ἔνεκα τῆς ἐναγοῦς ἐναντίον τῆς Καδμείας ἐπιθέσεως τὸ δεύτερον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τῶν Δελφῶν καὶ διαμαρτυρόμενοι ἐναντίον τῆς ἀποφά-

¹ Κατὰ *Διοδώρον τὸν Σικελιώτην* (XVI, 23) αἱ περὶ τῶν Δελφῶν ἀξιώσεις τῶν Φωκέων ἐστηρίζοντο εἰς τοὺς στίχους τοῦ Ὀμήρου (Ἰλιάδ. Β 519-521):

[*Ἀτιάθρ Φωκίων Σχέδιος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον,
οἱ Κυπάρισσον ἔχον Πυθῶνά τε πειρήεσαν*].

² Ὁ μὲν Φιλόμηλος ἀνεδείχθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ (*Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 24), ὁ δὲ Ὀνόμαρχος συνάρχων αὐτῷ (*Διοδώρου Σικελιώτου* [XVI], 31).

σεως ταύτης, καθ' ἃ καὶ οἱ Φωκεῖς ¹. Καὶ ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους δὲ ἤλπιζον οἱ Φωκεῖς, ὑπολαμβάνοντες, ὅτι καὶ αὐτοί, καθ' ἃ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀδύνατον ἦτο νὰ προσιδῶσιν ἀταράχως τὸν ὄλεθρον τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Φωκίδος καὶ τὴν τελείαν ἐπικράτησιν τῆς συμμαχίας τῶν Θηβαίων καὶ Θεσσαλῶν. Ὁ δὲ Φιλόμηλος μετέβη αὐτὸς εἰς τὴν Σπάρτην ², ἐνθα ἔτυχεν ἐπιδοκιμασίας τῶν σχεδίων καὶ ἔλαβεν ἐπαγγελίας καὶ χρηματικὴν ὑποστήριξιν. Ἀλλὰ πραγματικὴ βοήθεια οὐτ' ἐκ τῆς Σπάρτης ἦλθεν οὐτ' ἐκ τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ ταῦτα οἱ Φωκεῖς περιορίζοντο εἰς τὰς ἰδίας ἐαυτῶν δυνάμεις, ἔξωθεν δὲ οὐδὲν ὠφέλει αὐτοὺς πλὴν τῆς βραδείας ἐνεργείας τῶν πολεμίων, οἵτινες ὥκνουν νὰ προβῶσιν εἰς κρίσιμα διαβήματα. Ὁ δὲ Φιλόμηλος ἔδλεπεν, ὅτι τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἐκ ταχείας ἐνεργείας· διὰ δὲ τολμηρᾶς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἤλπιζεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ συμπαρασύρῃ τοὺς συμμάχους εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἀλλως δὲ δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ ναυμείνῃ μέχρις οἱ σύμμαχοι ἐξοπλισθῶσι καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας τοῦ ἱεροῦ ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ δεσπόσωσι τῶν εἰς τοὺς Δελφοὺς ἀγουσῶν ὁδῶν, ἐπειδὴ ἅπασαι αἱ φωκικαὶ πόλεις ἔκειντο περὶ τὸν Παρνασσὸν καὶ ἡδύνατο ἀπὸ τῶν Δελφῶν νὰ παρακωλυθῇ λίαν εὐκόλως ἡ κοινὴ αὐτῶν ὁρᾶσις. Διὸ προῆγε τὰς παρασκευὰς καὶ διὰ καταβολῶν ἐξ ἰδίων, καὶ προέλαβε τοὺς ἐχθροὺς διὰ τολμηροῦ ἐγχειρήματος, ἐν ᾧ κατὰ τύπους ὑφίστατο ἀκόμη ἡ εἰρήνη ³. Ὁρ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 499.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 24.

³ Αἱ ἡμέτεραι γνώσεις περὶ τοῦ φωκικοῦ πολέμου ἐρείδονται καθ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου· πλὴν δ' αὐτοῦ πηγὰς ἔχομεν τὸν Πανσανίαν καὶ τὸν Ίουστίνον, σποράδην δὲ καὶ τὸν Δημοσθένην καὶ Αἰσχίνην. Πλὴν δὲ τοῦ Θεοπόμπου (ἐν βιβλίῳ ὁγδόῳ [τῶν Φιλιππικῶν], ἐξ οὗ ἔχομεν τὸ ὑπ' ἀρ. 80 ἀπόσπασμα [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 291 ἐκ τοῦ Ἀρποκρατίωνος ἐν λ. Ἰ μ φ ι κ τ ὺ ο ν ε ς]) εἶχον πραγματευθῆ ταὶ κατὰ τὸν φωκικὸν πόλεμον οἱ υἱοὶ τοῦ Ἐφόρου Δημόφιλος, ὅστις προσέθηκεν αὐτὸν ὡς τριακοστὸν βιβλίον εἰς τὴν ἱστορικὴν συγγραφὴν τοῦ πατρὸς, καὶ ὁ Δίυλλος, ὅστις ἔγραψεν ἴδιον ἔργον ὡς συνέχειαν τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἐφόρου. Ὁ δὲ Διόδωρος Σικελιώτης διηγείται τὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ὡς ([XVI] 23-27 καὶ 28-30) κατὰ δύο διαφόρους ἐκθέσεις, ὧν τὴν δευτέραν ὁ Volquardsen (Über die

μησε λοιπὸν ἀμελλητὶ ἐναντίον τῶν Δελφῶν, καὶ ἐφόνευσεν ἐν βραχείᾳ μάχῃ τοὺς ὀλίγους ἀντιστάοντας. Οὕτως ἐξωλοθρεύθη ὁ οἶκος τῶν Θρακιδῶν¹, οἵτινες εὐρίσκοντο ἐν ἐπισήμοις σχέσεσι καὶ οἰκειότητι πρὸς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδημεύθησαν τὰ κτήματ' αὐτῶν. Οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι καθησυχάσθησαν ταχέως καὶ τὰ τελευταῖα ψηφίσματα τῶν Ἀμφικτυόνων κατεστράφησαν². μετὰ δὲ τὴν αἵματηρὰν ἀπόκρουσιν τῶν πρὸς διόσωσιν τοῦ ἱεροῦ σπευσάντων Λοκρῶν ἠναγκάσθη καὶ ἡ Πυθία νὰ προσχωρήσῃ εἰς τοὺς Φωκεῖς³.

Μετὰ δὲ τὰς κρίσιμους ταύτας ἐνεργείας ἡσθάνθησαν ζωρρότερον ἢ πρότερον τὴν ἀνάγκην ἐνιαίας ἡγεσίας, καὶ ὁ δῆμος τῶν Φωκέων ἀνέθηκε πᾶσαν ἐξουσίαν εἰς τὸν Φιλόμηλον ὡς στρατηγὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἐγκατέστη ἐν Δελφοῖς, ἔκτισε τεῖχος δεσπόζον τῶν πρὸς τὸ ἱερὸν προσόδων⁴ καὶ ἐξέπεμψε πρὸς τοὺς Ἑλληνας κήρυγμα δικαιολογῶν τὴν φαινομένην παρ' αὐτοῦ κατάλυσιν τῆς εἰρήνης καὶ δηλοῦν ἐπισήμως, ὅτι τὸ μὲν κοινὸν τῆς Ἑλλάδος ἱερὸν ἔμελλε νὰ μείνῃ ἀσύλητον, ἔμελλον δὲ νὰ δοθῶσιν εὐθύναι περὶ τῶν θησαυρῶν τῶν Δελφῶν⁵.

Οἱ δὲ Θηβαῖοι εἶχον προφανῶς τὰ μέγιστα καταπληχθῆ ἐπὶ

Quellen Diodors] σ. 110 κ. ε. ἀναφέρει εἰς τὸν *Τίμαιον*. Ὑπῆρξε δὲ ὁ πόλεμος δεκαετὴς κατὰ τὸν *Δοῦριν* παρ' *Ἀθηναίῳ* [XIII, σ.] 560 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Β' σ. 469 ἀπόσπ. 2· δεκαετὴς δὲ καὶ οὗτος γενόμενος τῷ δεκάτῳ ἔτει Φιλίππου συμμαχήσαντος πέρας ἔσχε· τότε γὰρ εἶλον οἱ Θηβαῖοι τὴν Φωκίδα.

¹ Wölcker Griechische Götterlehre Τόμ. Α' σ. 431.

² *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 24· Φιλόμηλος τὰς τῶν Ἀμφικτυόνων ἀποφάσεις ἐκ τῶν στηλῶν ἐξέκοψε καὶ τὰ περὶ τῶν καταδικῶν γράμματα κατέλυσεν.

³ [*Διοδώρου Σικελιώτου* XVI,] 27. Συνέβη δὲ ἡ κατάληψις τῶν Δελφῶν Ἡρακλείδου πρυτανεύοντος ἐν Δελφοῖς. *Πανσανίου* X, 2, 3.

⁴ [*Διοδώρου Σικελιώτου* XVI,] 25. Πρβλ. Ulrichs Reisen in Griechenland] Τόμ. Α' σ. 117.

⁵ *Διοδώρου Σικελιώτου* [XVI,] 24· ὡς οὐτε σὺλᾶν τὸ μαντεῖον διέγνωκεν οὐτε ἀλλὴν οὐδεμίαν παράνομον πρᾶξιν συντελεῖν βεβούλευται, τῆς δὲ προγονικῆς προστασίας ἀμφισδητῶν καὶ τὰς τῶν Ἀμφικτυόνων ἀδικίας ἀποφάσεις ἀκυρώσαι βουλόμενος βαρῆσθαι τοῖς πατέροισι νόμοις τῶν Φωκέων. Πρβλ. § 27.

τῷ θάρρει καὶ τῇ δραστηριότητι τοῦ φωκικοῦ λαοῦ. Καὶ ἐσκόπουν μὲν ἀπὸ τῶν Δελφῶν νὰ προβῶσιν εἰς τὰναγκαῖα διαβήματα πρὸς ταπεινώσιν τῶν περιφρονουμένων ἐκείνων ὀρεσιβίων, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας οἱ Δελφοὶ εἶχον ἀποβῆ ἢ ἀκατοπολὶς τῶν πολεμίων, καθ' ἧς δὲν ἐτόλμων νὰ ἐπιτεθῶσιν. Ὁ δὲ Φιλόμηλος, ὅστις χάριν συντηρήσεως τῶν περὶ ἑαυτὸν μισθοφόρων ἠναγκάζετο νὰ ἐπιχειρῇ λαφυραγωγίας ἐν τοῖς περιχώροις, ἐπέτρεχε καὶ αὐτὰ τὰ σύντορα τῆς Βοιωτίας, καὶ οἱ Θηβαῖοι ἤρχισαν ἀνησυχοῦντες περὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ τῆς Βοιωτίας πόλεων, ὧν ἡ πίστις ἦτο πάντοτ' ἐπισφαλής.

Διὸ ἐκάλεσαν οἱ Θηβαῖοι συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Θερμοπύλαις, εἰς ὃ παρέστησαν οἱ πολέμιοι τῶν Φωκίων, πρὸ πάντων δὲ οἱ Θεσσαλοί. Ἦτο δὲ τὸ συνέδριον ἐκεῖνο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παράνομον, ἀλλ' ὅμως παρουσιάσθη ὡς ἀντιπροσωπεῦον τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ διεξεδίκησεν ἅπαντα τὰ δικαίωματ' αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ δὲ κατεδικάσθη ὁ Φιλόμηλος, καὶ πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ στρατεύσωσι λαοὶ συνεκλήθησαν εἰς κοινὸν ἱερὸν πόλεμον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ¹.

Τότε δὲ ὠπλίσθησαν ἅπαντα τὰ φύλα τὰ ὑποχρεούμενα εἰς συστράτευσιν μετὰ τῶν Θηβαίων. Γινώσκουμεν δὲ νῦν ἐκ Θηβαϊκῶν ἐπιγραφῶν, ὅτι οἱ Ἀλυζαῖοι, οἱ Ἀνακτόριοι καὶ οἱ Βυζάντιοι ἀπέτισαν ἐπὶ τρία ἔτη φόρους χάριν τοῦ πολέμου². Τὸ δεύτερον ἤδη οἱ Θηβαῖοι παρέστησαν ἡγούμενοι τῶν λαῶν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμμου μέχρι τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου, τῶν Λοκρῶν, τῶν Δωριέων, τῶν Θεσσαλῶν, τῶν φύλων τῶν οἰκούντων παρὰ τὴν Οἴτην καὶ τὴν Πίνδον. Πάντες δ' ἔσπευδον τὸ φθινόπωρον τοῦ 355 π. Χ. μετὰ μεγάλου φιλοπολέμου ζήλου ὅχι ὅπως βοηθήσωσι τὸν δελ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 28. Συνῆλθε δὲ τὸ συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων τὸ φθινόπωρον τοῦ 355 π. Χ.

² Ἰδε τὴν παρὰ Κουμανούδη ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Γ' 479 κ. ἐ. ἐκδομένην Θηβαϊκὴν ἐπιγραφὴν, ἐν ᾗ καὶ ταῦτα· τὸν πόλεμον [ὅν] ἐπολέμουν Βοιωτοὶ [π]οτιῶς ἀσεβέοντες τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου.

φικὸν θεὸν καὶ τὴν Πυθίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπως κορέσῃσι τέλος παν-
τελῶς τὸ ἐναντίον τῶν Φωκέων μῖτος. Ἡ δ' Ἑλλάς εἶχε χωρισθῇ
εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, καθ' ὅσον ἕκαστοι τῶν Ἑλλήνων
συνεπάθουν πρὸς τοὺς Φωκεῖς ἢ πρὸς τοὺς Θηβαίους. Καὶ οἱ μὲν
Φωκεῖς ἐτύγγανον πολλῶν συμπαθειῶν, ἀλλ' ὀλίγων βοηθειῶν,
ἐπειδὴ αἱ τε Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη ἦσαν παραλελυμέναι, μόνον
δ' ἐξ Ἀχαΐας ἦλθον ἐπικούροι¹. Διὸ ὁ Φιλόμηλος προσέκρουσεν
εἰς μεγίστας δυσχερείας· καίτοι δὲ ἦτο οἶονεῖ ἐκ γενετῆς ἀφωσιω-
μένος εἰς τακτὴν φατρίαν, ἤγετο ὑπὸ σκοπῶν φιλοδόξων καὶ ἐνε-
φορεῖτο δυναστικῶν σχεδίων, ἀνεδείχθη φύσει ἡγεμῶν, ἀνὴρ δαι-
μονίας δυνάμεως πνεύματος. Κυριώτατον δ' αὐτοῦ μέλημα ἦτο
νὰ ἐξεγείρῃ πεποίθησιν περὶ τοῦ ἀγῶνος ὃν εἶχεν ἀναλάβει καὶ νὰ
δείξῃ, ὅτι οἱ Φωκεῖς δὲν ἦσαν ἄγριον στίφος, ἀλλ' ὥριμοι καὶ ἱκα-
νοὶ πρὸς πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἄξιοι νὰ καταλάβωσι τὴν
προσήκουσαν θέσιν μεταξύ τῶν ἄλλων πολιτειῶν. Καὶ συνεκρά-
τησε μὲν τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν τάξιν, τοὺς πολέμιους δὲ τοὺς
θεωροῦντας τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ ἄρπαγας τοῦ ναοῦ καὶ θέλον-
τας νὰ φέρωνται πρὸς τοὺς περιπίπτοντας εἰς αὐτοὺς αἰχμαλώτους
ὡς πρὸς τοιούτους ἡνάγκασε διὰ δραστηρίων ἀντεκδικήσεων νὰ
μεταχειρίζωνται τοὺς ἀντιπολεμοῦντας ὡς ἴσους². Ἀλλὰ δὲν ἡδύ-
νηθη ὅμως νὰπομακρύνῃ τὸ μέγιστον τῶν κακῶν, ὅπερ προήρχετο
ἐκ τῆς ὑπὸ μισθοφόρων συγκροτήσεως τῆς ἰδίας στρατιᾶς, ἣν εἶχε
συναθροίσει ἐν βίᾳ διὰ μεγίστων χρηματικῶν θυσιῶν. Κατὰ ταῦ-
τα δὲ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἦτο κυρίως δύναμις στηριζομένη ἐπὶ
χρημάτων.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, θὰ ἦτο θαῦμα, ἂν ὁ Φιλό-
μηλος ἤθελε κατορθώσῃ νὰ τηρήσῃ τὴν μετριοπάθειαν ἐκείνην ἣν
εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς ἑαυτὸν καὶ εἶχε δημοσίᾳ ἀνομολογήσῃ ὡς ὑπο-
χρέωσιν ἑαυτοῦ. Ὁ πειρασμὸς ἦτο ὑπερβαλλόντως μέγας. Οἱ
Φωκεῖς ἦσαν αὐτεξούσιοι κύριοι τῶν πλουσιωτάτων ἐν Ἑλλάδι.

¹ [Διοδώρου Σικελιώτου XVI,] 30 κ. εἰ.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 25. Πρὸς 31.

θησαυρῶν. Πῶς λοιπὸν ἠδύναντο ἕνεκα στερήσεως χρημάτων νὰ παραδώσωσι τὴν χώραν εἰς τοὺς λυσσώδεστátους τῶν πολεμίων; Πράγματι δὲν ἐπετρέπετο δισταγμὸς, ἀφ' οὗ εἶχον προχωρήσει μέχρι τῶν ἐσχάτων. Διὸ κατεστάθησαν διαχειρισταὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων¹, ὑπ' εὐθύνην δ' αὐτῶν κατελήφθησαν οἱ θησαυροὶ τοῦ ναοῦ, τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς μόνον ὑπὸ τὸν τύπον δανείου², ἔπειτα δὲ ὁσημέραι τολμηρότερον καὶ μᾶλλον ἀπροφασίστως. Πάνθ' ὅσα ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἔμενον ἀδιατάρακτα ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ ὑπὸ τὴν φλιάν τοῦ ναοῦ διεσπάρησαν τότε τῇδε κακείῃ. Ὅσῳ δὲ πλειότερον χρυσὸν εὑρισκόν, τόσῳ πλειότερον ἀνεζήτουν, ἡ δ' ἐπὶ μακρὸν συγκρατηθεῖσα ἀντιπάθεια ἐναντίον τῆς ἱερατικῆς πόλεως ἐκορέσθη διὰ τῆς ἀρπαγῆς τῶν θησαυρῶν αὐτῆς³. Οὐ μόνον δὲ ὁ χρυσὸς ἐστέλλετο εἰς τὸ νομισματοκοπεῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ λείψανα κατελαμβάνοντο ἱεροσύλως, καὶ κειμήλια τῶν ἥρωικῶν χρόνων ἐφάνησαν κοσμοῦντα τὰς γυναικας τῶν ἡγεμόνων τῶν μισθοφόρων. Δεκακισχίλια τάλαντ' ἀντιστοιχοῦντα πρὸς περίπου πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσίας δέκα χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασίᾳ σχεδὸν εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία], λέγονται λαφυραγωγηθέντα κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον. Οὐ μόνον δ' ἐχρησίμευσαν εἰς πληρωμὴν μισθῶν τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' ἔγεινε χρῆσις αὐτῶν καὶ ἐν τῇ ξένῃ, ὅπως δεκασθῶσιν ἰσχυροὶ, ἐν οἷς καὶ Δεινίχα ἡ σύζυγος τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου ἐν Σπάρτῃ⁴ καὶ ἄλ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 56.

² Ὁ Φιλόμηλος, ὃν καθ' ὅλου θίβει τὰ ἱερὰ χρήματα (Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 30. Πολυαῖνου V, 45), ἐποίησε τοῦτο μόνον ὑπὸ τὸν τύπον δανείου. "Ἰδε Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 56· τῶν δὲ στρατηγῶν ὁ μὲν πρῶτος ἄρξας Φιλόμηλος ἀπέσχετο τῶν ἀναθημάτων, ὁ δὲ δεύτερος... Ὁ νόμαρχος πλεῖστα τῶν τοῦ θεοῦ χρημάτων κατεδάνησε. Ταῦτα μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἐφορος παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ VI, σ. 232 d. "Ἰδε καὶ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 275] ἀπόσπ. 155. Πρὸς. Στράβων IX, σ. 421.

³ [Περὶ τῆς διαρπαγῆς τῶν θησαυρῶν τοῦ ἱεροῦ παρὰ τῶν Φωκίων ὁ Θεότομπος εἶχε γράψει ἰδίαν συγγραφὴν. "Ἰδε Ἀθηναίου XII, σ. 532. XIII, σ. 604].

⁴ Ὁ Θεότομπος κατηγορεῖ τὸν Ἀρχίδαμον καὶ τὴν Δεινίχαν ἐπὶ δεκασμῷ. "Ἰδε Πανσανίου III, 10, 3 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 322] ἀπόσπ. 258.

λως δ' ἐξεγερωσιν εὐμενεῖς διαθέσεις ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ἐξαγοράσωσι καὶ τὴν ἐν τῷ πολέμῳ νίκην. Καὶ δὴ μετὰ τινας ἐπιτυχεῖς μάχας ὁ Φιλόμηλος προσεβλήθη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ ὑπὸ στρατιᾶς πολυαριθμοτέρας καὶ ἡναγκάσθη νὰ συγκροτήσῃ μάχην ἀπολήξασαν εἰς ἥτταν. Αὐτὸς δὲ, καθημαγμένος ὑπὸ πολλῶν τραυμάτων, ἡδυνήθη νὰποφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν διὰ τῆς αὐτοκτονίας μόνον, κατακρημνίσας ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν παρὰ τὴν Τιθόραν βράχων¹.

Φαίνεται δὲ, ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐθεώρησαν τότε τὸν ἀγῶνα τῶν Φωκίων λήξαντα, ἐπειδὴ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπέστειλαν τὸν ἄριστον τῶν στρατηγῶν αὐτῶν Παμμένην μετὰ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σατράπου Ἀρταβάζου ἐναντίον τοῦ μεγάλου βασιλέως². Ἀλλ' ἐπλανῶντο μέγας φανταζόμενοι ἐκλιποῦσαν τὴν κρατερὰν ἀντίστασιν τῶν Φωκίων. Ἡ φατρία τῶν σωφρόνων οὐδὲ τότε ἡδυνήθη νὰ ὑπερτερήτῃ ἐν Φωκίᾳ. Ὁ δὲ Ὀνόμαρχος, ὅστις πιθανῶς ἤδη ἀπὸ μακροῦ βαρέως ἔφερε τὴν ὑπὸ τὸν Φιλόμηλον ὑποδεστέραν θέσιν, ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν³, ἔχων δευτεραγωνιστοῦντα παρ' ἑαυτοῦ τὸν ἀδελφὸν Φάυλλον. Τότε δὲ κατεφάνη σαφέστερον ὁ δυναστικός χαρακτήρ τῆς ὅλης ἐξεγέρσεως. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοτίμου προέστατο τοῦ φωκικοῦ λαοῦ δίκην οἴκου δυναστικοῦ, πρὸς κορεσμὸν δὲ τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ ὁ αἱματηρὸς πόλεμος ἐξηκολούθησε μετὰ νέου ζήλου. Ἐπειδὴ δὲ ἡδύνατο νὰ γείνη ἀκόμη χρήσις νέων δελφικῶν θησαυρῶν, νέα στίφη προσέρρευσαν πρὸς τὸν ἐλευ-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 31. Ἡ δὲ μάχη συνέβη κατὰ Νεῶνα πόλιν. Πανσανίου X, 2, 4.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 34.

³ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 31. διαδεξάμενος τὴν ἡγεμονίαν. Ὑπάρχουσι χαλκὰ νομίσματα [τῆς Φωκίδος] φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΟΝΥΜΑΡΧΟΥ (Lenke N[umismata] H[ellenica]. Europa] 93. [Head Historia numorum σ. 288. Ἑλλ. μεταφρ. Σδογώνου Τόμ. Α' σ. 426] καὶ ἄλλα ΦΑΛΑΙΚΟΥ (Warren Federal coinage σ. 12 [Head ἐνθ' ἄν.]).

θέριον ἡγεμόνα, καὶ ἡ Φωκίς ἦτο ἐπ' αὐτοῦ ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι οἰκονομικὴ καὶ στρατιωτικὴ δύναμις. Καὶ ἡ τύχη δ' ἠνύνησεν αὐτόν. Ἀναδειχθέντων ἐν Φεραῖς νέων τυράννων, ὁ Ὁνόμαρχος συνεμίχθη μετ' αὐτῶν, ὑπεστήριξεν αὐτοὺς διὰ χρημάτων καὶ κατώρθωσεν οὕτω νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ τὰ νῶτα¹. Τῶν δὲ Θηβαίων ὁ ζῆλος ἡλαττώθη, καὶ ἐστερήθησαν τῶν ἀρίστων αὐτῶν δυνάμεων ἔνεκα μακρυνῶν στρατειῶν, ἃς εἶχον πιθανῶς ἀναλάβει μόνον χάριν τοῦ περσικοῦ χρήματος.

Αἰῶνης δ' εὐρέθησαν οἱ Θηβαῖοι κινδυνεύοντες ἐν αὐτῇ τῇ Βοιωτίᾳ. Πράγματι ὁ Ὁνόμαρχος, καρπούμενος πάντα τάγαθὰ δραστηρίᾳ διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας καὶ ἐδῆλωσε τὰς συμμάχους τῶν Θηβαίων χώρας ὅπως τιμωρήσωσι τὰ παρὰ τὴν Οἶτην οἰκοῦντα φύλα, τοὺς Δωριεῖς καὶ τοὺς Λοκροὺς, ἐπὶ τῇ μετὰ τῶν Θηβαίων συστρατεύσει². Ἐπειτα δὲ διενήργησαν στάσεις ἐν αὐτῇ τῇ Βοιωτίᾳ καὶ συγχρόνως ἐπεχείρησαν στρατείαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ὅπως συντελέσωσιν εἰς τὴν νίκην τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀντιθηβαϊκῆς φατρίας.

Ἀλλὰ τότε ἐπῆλθεν ἡ περιπλοκὴ ἐκείνη ἡ ἐπαγαγοῦσα τὴν ἄμεσον εἰς τὰς ἐλληνικὰς ἔριδας συμμετοχὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ὅτε δὴ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κατεπειγόντων ἔργων ἐξήτει ἀφορμὴν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας. Ἡ δὲ παρουσιαζομένη εὐκαιρία ἦτο καταλληλοτάτη εἴπερ τις καὶ ἄλλη, διότι εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ οὐ μόνον τὰρχαῖα γένη τῶν εὐπατριδῶν τῆς Θεσσαλίας, ἀτινα ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Λυκόφρονος καὶ τοῦ Πειθολάου³, ἀλλὰ καὶ αὐτόν τὸν Θεσσαλικὸν λαόν. Καὶ τοῦτο διότι οἱ τύραννοι τῶν Φερῶν ἦσαν μισητοὶ καθ' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν ἔνεκα τῶν βιαιοπραγιῶν ἃς εἶχον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς διαπράξει· ἡ δὲ ἀντι-

¹ Ἰδε περὶ τῆς συμμάχιας τοῦ Ὁνομάρχου μετὰ τοῦ Λυκόφρονος Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 35.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 33.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 77.

πάθεια αὕτη εἶχεν εἰκότως αὐξηθῇ τὰ μέγιστα ἂν οὐ χρόνου ὁ Λυκόφρων καὶ ὁ Πειθόλαος εἶχον συμμαχήσει μετὰ τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῆς Θεσσαλίας, τῶν Φωκέων. Διὸ ὁ Φίλιππος ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ κραταιὰν ἐπικουρίαν ἐν τῇ χώρᾳ, ἅτ' ἐπιφανεῖς ὡς προστάτης ἐναντίον τῶν ἀκαθέκτων μισθοφορικῶν στιφῶν ἄτινα ἐτρέφοντο μὲν ἐκ τῶν ἀρπαγμάτων τοῦ ἱεροῦ, εἶχον δὲ ἀποδοῆν κατὰ μικρὸν μᾶλλον ἢ μάστιξ τῆς Ἑλλάδος ὅλης.

Ἄλλ' ὅμως τὰ πρῶτ' αὐτοῦ διαβήματα δὲν ὑπῆρξαν εὐχερῇ. Καὶ ἀπέκρουσε μὲν ἄνευ πολλοῦ μόχθου τὸν Φάυλλον, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῇ κατ' αὐτοῦ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν τυράννων. Ἄλλ' ἔπειτα κατενόησεν ὁ Ὀνόμαρχος, ὅτι τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τι πάρεργον. Διὸ εἰσώρμησεν ἐκ τῆς Βοιωτίας μετὰ συμπάσης τῆς στρατιᾶς καὶ ἐπετέθη μεστός ὁρμῆς καὶ μετὰ χαλεπότητος ἐναντίον τοῦ νέου ἐχθροῦ, ὅστις ἤθελε νὰ καταστρέψῃ τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἐν δὲ δύο μάχαις ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων, ὅστις μόνον μετὰ τῶν λειψάνων τῆς ἡττηθείσης στρατιᾶς ἐξέφυγε τὴν δίωξιν τοῦ νικητοῦ¹. Διὰ δὲ τῶν νικῶν ἐκείνων ἡ δύναμις τῶν Ἀλευαδῶν εἶχε καταλυθῇ, συγχρόνως δὲ καὶ ἡ μετὰ κόπου ἐνωθεῖσα Βοιωτία ἔβαινε πρὸς τελείαν διάλυσιν. Καὶ ἡ μὲν Κορώνεια, ἡ πόλις ἐν ἣ ἀπὸ παλαιοῦ ἐτελοῦντο αἱ κοιναὶ ἐορταὶ τῶν Βοιωτῶν συμμαχῶν, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Φωκέων, ὁ δὲ Ὀρχομενὸς ἀπέστη καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν Θηβαίων. Οἱ δὲ τύραννοι τῶν Φερῶν ἠγωνίζοντο μετὰ ζήλου νὰ παραδώσωσιν εἰς τὸν δραστήριον αὐτῶν προστάτην τὴν ἡγεμονίαν συμπάσης τῆς Θεσσαλίας. Οὕτω δὲ ὁ Ὀνόμαρχος, ὅστις οὐδένα ἔβλεπε πλέον καθ' ἑαυτοῦ ἀντιστρατευόμενον ισότιμον ἐχθρὸν, ἠδύνατο πράγματι νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι ἔμελλε νὰ κατορθώσῃ νὰ ἰδρύσῃ χάριν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου ἀρχὴν δυναμένην νὰ ἐνώσῃ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν μέγα μέρος τῆς ἐλληνικῆς ἡπείρου.

Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν Μακεδονίαν μόνον

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 35.

ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πεδῖον τοῦ πολέμου κάλλιον παρεσκευασμένος. Μετὰ δὲ ὀλίγους μῆνας ἐστρατοπέδευε καὶ πάλιν ἐν Θεσσαλίᾳ μετὰ εἰκοσακισχιλίων¹ μὲν πεζῶν, τρισχιλίων δὲ ἵππέων. Τότε δὲ κατώρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ ὡς ἄριστα τὸ ἐναντίον τῶν Φωκέων μῖστος τὸ ἐξεγερθὲν καὶ πάλιν διὰ τῆς νέας ἐκστρατείας, παρώξυνε δὲ καὶ τὴν στρατιὰν διὰ τῆς ιδέας, ὅτι ἡγωνίζοντο ὑπὲρ ἀγῶνος ἱεροῦ, καὶ κατώρθωσε νὰ καταγάγῃ νίκην αἱματηράν μὲν, ἀλλὰ τελείαν. Ὑπερῆσχιςχιλιοι πολέμιοι ἔπεσον ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τρισχιλιοι αἰχμάλωτοι κατεποντίσθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὡς ἱερόσυλοι, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ὀνόμαρχος ἔπεσε, καὶ ὁ νεκρὸς αὐτοῦ ἀνεσταυρώθη. Συνέβησαν δὲ ταῦτα τὸ ἔαρ τοῦ 352 π. Χ.¹

Εἰρήνευσε δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ κατέλαβε μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν τυράννων τὰ δι' αὐτὸν ἀξιολογώτατα χωρία, ἀτινα εἶχεν ἀπὸ μακροῦ ἀποφασίσει μηδέποτε νὰποδώσῃ. Ἦσαν δὲ ταῦτα αἱ Παγασαί, τὸ σπουδαιότατον ἐπίνειον συμπάσης τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἡ τοῦ λιμένος δεσπόζουσα χερσόνησος Μαγνησία, ἣς ἡ κτῆσις ἦτο κρισιμωτάτη δι' ἅπασαν τὴν Θεσσαλίαν². Θέλων δὲ συγχρόνως νὰ πράξῃ καὶ τι δημοφιλὲς, ἀπέδωκε τὴν αὐτονομίαν εἰς τὰς Φεράς, τὴν πόλιν τῶν τυράννων, καὶ ἐξυμνήθη τότε μεγάλως ὡς σωτὴρ τῆς Θεσσαλίας, ὡς εὐεργέτης τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἐκδικητὴς τοῦ Ἀπόλλωνος³.

Ἄλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἤκιστα εἶχον ἐξολοθρευθῇ οἱ πολέμιοι. Τὴν ἡγεμονίαν τῶν Φωκέων ἀνέλαβεν ὁ Φάυλλος⁴· μεγάλως δὲ ὠρέλησεν αὐτὸν ὁ τρόμος ὃν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας

¹ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 35. Πανσανίου Χ, 2, 5. Ἰουστίνου VIII, 2.

² Δημοσθένους (Ὀλυθ. Α' 12 κ. ἐ.) Θεσσαλίας ἐπέδῃ μετὰ ταῦτα Φεράς, Παγασάς, Μαγνησίαν, πάνθ' ὃν ἐβούλετο εὐτρεπίσας τρόπον, ὥς ἐστ' ἐς Θράκην. Πρβλ. § 22.

³ Διοδώρου Σικελιώτου [XV] 38· νικήσας τὸν Ὀνόμαρχον ἐπιφανεῖ παρατάξει τὴν τ' ἐν Φεραῖς τυραννίδα καθείλε, καὶ τὴ πόλιν τὴν ἐλευθερίαν ἀποδοὺς καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν καταστήσας προῆγεν ἐπὶ τὰς Πύλας, πολεμήσων τοῖς Φωκεῦσι.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 37.

ἡ νίκη τοῦ Φιλίππου, ἐξεγείρας αὐτοὺς ἐκ τῆς νάρκης. Τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας ἐκείνον ὃν ἦσαν εἰθισμένοι νὰ φαντάζονται μόνον παρὰ τὰ πώτατα ὅρια τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ μόνον ἐν ταῖς ἀποικίαις ἐγίνωσκον ὡς ἐπίφοβον γείτονα, εἶδον αἴφνης τότε ἰσχυρὸν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἡγούμενον στρατιᾶς νικηφόρου παρ' αὐτὰ τὰ σύνορα τῆς ἐσωτέρας Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήρτυσαν ἀμελλητὶ στόλον καὶ κατέλαβον τὰς Θερμοπύλας¹. Ἄν δὲ ὁ Φίλιππος προέβαινε περαιτέρω πρὸς συντέλεσιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου, ἐμελλεν νὰ εὕρῃ ἡνωμένους ὡς συμμάχους τοὺς Φωκεῖς, τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἐξωθήσῃ αὐτοὺς εἰς δραστηρίαν καὶ κρατεράν ἐπιδίωξιν ἐθνικῆς δράσεως. Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν ἐσκόπει τοῦτο. Ἡ δύναμις ἦν ἐκέκτητο ἀκόμη ὁ Φάυλλος δὲν ἦτο ἀξία περιφρονήσεως. Ὑπῆρχον μὲν ἀκόμη ἀναθήματα καὶ σκευὴ τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ δυνάμενα νάναλυθῶσιν· ἤρχοντο δ' ἐπικούροι ἐκ Σπάρτης καὶ Ἀχαιᾶς, καὶ οἱ τύραννοι τῶν Φερῶν ὑπεστήριζον καὶ φυγάδες ὄντες τὸν ἐν Λοκρίδι ληστρικὸν πόλεμον. Ἀπέθανε δὲ ὁ Φάυλλος ἀκατανίκητος, ἅψ' οὗ πρῶτον ἐγκατέστησεν ὡς διάδοχον τὸν ἀνεψιὸν Φάλαικον τὸν υἱὸν τοῦ Ὀνομάρχου². Οὕτως ἡ στρατηγία εἶχεν ἀποβῆ κληρονομικὴ ἡγεμονία.

Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐστείρευσαν αἱ πηγαὶ τοῦ χρήματος. Ὁ πόλεμος ἐγαλαρώθη, μεταβλήθη εἰς ἀγῶνα συνοριακὸν παρεκτεινόμενον ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπὶ μακρὰ ἔτη καὶ καταναλίσκων δίκην τραύματος χαίνοντος ζωὴν καὶ δύναμιν. Καὶ ἠῤῥξανε μὲν ὁ στήμεραι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγεωργήτων ἀγρῶν, τῶν πυρπολουμένων οἰκιῶν καὶ τῶν ἐκκοπτομένων ὁπωροφόρων δένδρων, οἱ δὲ ἄνθρω-

¹ Οἱ Ἀθηναῖοι ἐστράτευσαν εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ τὸν Ναυσικλέα. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI.] 37-38.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 38· καταλιπὼν τὸν Φωκέων στρατηγὸν Φάλαικον τὸν Ὀνομάρχου υἱὸν... ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα, παρακατέστησε δ' αὐτῇ ἐπίτροπον ἅμα καὶ στρατηγὸν Μνασέα. Ὁ Φάλαικος ἦτο πιθανῶς εἰσποιητὸς υἱὸς τοῦ Φαύλλου, καθ' ὃ εἰκάζει ὁ Wesseling ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ τοῦ Διοδώρου, στηριζόμενος εἰς τὰ παρὰ τῇ Πανσανίᾳ (X, 2, 6) [Φάλαικον τὸν παῖδα αὐτοῦ (Φαύλλου)].

ποὶ ἐξηγγριώθησαν ὑπὸ τῶν συμφορῶν τοῦ πολέμου, ὅς τις ἐξηκολούθει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, χωρὶς νὰ γινώσκωσιν αὐτόχρημα τὸν λόγον τῆς παρατάσεως αὐτοῦ. Ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Λοκρὶς ἐξηγντλήθησαν, καὶ ἡ ὑπὸ μισθοφόρων στηριζομένη φωκικὴ πολιτεία ἔβαινεν ἀκρατῆτως πρὸς τελείαν καταστροφὴν. Οὐδεμία τῶν φατριῶν ἠδύνατο νὰ τύχῃ σκοποῦ ἀνταξίου θυσίων οὕτως ὑπερφυῶν. Τὰ πάντα δ' ἔμενον μετέωρα, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν σκοπηθέντων παρὰ τοῦ Φιλίππου, ὅς τις ἦτο ὁ μόνος ἐπιτυχών τι.

Αἱ εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀνήκουσαι γῶραι ἐξικνοῦντο νῦν ἀπὸ τῶν χρυσοφόρων ὁρέων τῆς Θράκης μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν. Ἡ Θεσσαλία ἡ ἀναγκαιοτάτη εἰς αὐτὸν χώρα, ἡ μέγαν ἔχουσα πλοῦτον καὶ ἀφθόλους πόρους, μὴ ἐνωθέντας μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνδρα καὶ ἐπομένως μὴ χρησιμεύσαντας προσηκόντως, ἔκειτο πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, καὶ δὲν ὑφίστατο πλέον δι' αὐτὸν τὸ παμμέγιστον φυσικὸν σύνορον, ὁ Ὀλυμπος μετὰ τῶν δυσβάτων αὐτοῦ στενῶν. Αἱ στρατιαὶ τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων, πρὸ πάντων δὲ τὸ ἱππικόν, εὐρίσκοντο εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ εἶχε νέον νεώριον παρὰ τὸ ἐλληνικὸν πέλαγος, καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ λιμενικὰ τέλη ἀπέβησαν νέος καὶ πλούσιος αὐτοῦ πόρος¹.

Ταῦτα δὲ πάντα εἶχε κατορθώσει ὅχι ὡς κατακτητῆς βίαιος, ἀλλ' ὡς φίλος καὶ εὐεργέτης τῆς χώρας, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ἀγῶνος δικαίου καὶ ἐθνικοῦ, ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῶν ἱερῶν παραδόσεων ἐναντίον τῆς τυραννίδος καὶ τῆς στρατιωτικῆς δεσποτείας καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε παρίστατο ὡς τῶν ὧν οὐκ ἄνευ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἐκείνους οὕς εἶχε βοηθήσει. Ἐκεῖνος ἐκράτει πάντα τὰ νήματα διὰ χειρός· εἶχε δὲ πῆξει τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄγουσαν γέφυραν καὶ ἀνέμενεν ἡσύχως ἕως ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ διαβῇ αὐτήν. Ἐν τούτοις δὲ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ, ἰδίως δὲ οἱ οἰκοῦντες πλησιέστερα εἰς τὰ νότια τῆς Θεσσαλίας, ἔπραττον πλειότερον ἢ ὅ τι ἠδύνατο νὰ πράξῃ οἷόςδε ποτ' ἐξῶθεν ἐχθρὸς,

¹ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Α' 22· τοὺς λιμένας καὶ τὰς ἀγορὰς καρποῦσθαι.

ἵνα κατατρίψωσι τελείως πᾶσαν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀντίστασιν· ὁ δὲ Φίλιππος ἡδυνήθη διὰ τοῦτο μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας νὰ ἐπιδοθῇ καὶ πάλιν ἡσυχώτατα εἰς τὰ ἔργα τάξιοντα τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ βορρᾷ. Βασίλειον οἶον τὸ τοῦ Φιλίππου εἶχεν ἀνάγκην τῆς παρουσίας τοῦ βασιλέως ἐν τοῖς διαφορωτάτοις χωρίοις. Οὐδαμοῦ ὑφίσταντο πάγια καθεστῶτα, τὰ πάντα δὲ ἦσαν ἐν τῷ γίνεσθαι· ἐκεῖνος δὲ ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ ὄλου, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῶν τελεσφορωτάτων μέσων δι' ὧν ἐπαγίου καὶ ἐπερρώννυε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἦτο ἡ τοὺς πάντας ἐκπλήσσουσα γοργότης τῶν ἀποδημιῶν αὐτοῦ καὶ πορειῶν.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 352 π. Χ. εὕρισκετο ἐν Θράκῃ, ἐν ἣ καλυπτόμενος τοὺς ἐπιχωρίους ἡγεμόνας¹, καὶ προεχώρησε μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Πόντου, ὡμολόγησε δὲ συνθήκας φιλίας μετὰ τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Καρδίας², μετὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Περίνθου³. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους προέβη ἔτη περαιτέρω πρὸς τὸν Ἀδρίαν, ἔκτισε τείχη ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ καὶ εἰθισε τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἡπείρου νὰ ἔπωνται εἰς τὰ κελεύσματ' αὐτοῦ⁴. Τέλος δ' εἶχεν ἀρχίσει συνδέων ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας σχέσεις καὶ πρὸς τὴν Εὐβοίαν καὶ πλέκων ἐν αὐτῇ σκευωρίας, ὅπως καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἀξιολόγῳ νήσῳ ἀποκτήσῃ φίλους· εἰργάζετο δὲ ἀκαταπονήτως ἐπὶ τῷ σλοπῷ τῆς ἀπανταχοῦ ἐπεκτάσεως τῶν σχέσεων αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποκτήσεως δυνάμεως καθ' ἀπάσας τὰς παραλίας.

Ἦσαν δὲ ταῦτα προκαταρκτικαὶ διατάξεις, δι' ὧν κατὰ μικρὸν παρεσκευάζοντο μέλλοντα διαβήματα, ἐν ᾧ συγχρόνως ἐν ἄλλοις πλησιεστέροις χωρίοις προέβαιναν εἰς σοβαρὰν ἐκτέλεσιν τῶν πρότερον ἤδη παρασκευασθέντων. Τῶν τοιούτων δ' αὐτοῦ ἐνεργειῶν ἦτο μάλιστα ἡ τελεία καλυπτόταξις τῶν χερσονήσων τῆς Χαλκιδικῆς.

¹ Ἰσοκράτους Φιλιππικὸς 21. Δημοσθένους Ὀλυμπ. Α' 13.

² Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 181.

³ Σχόλια εἰς Αἰσχίνου Περὶ παραπροσβείας 81.

⁴ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Α' 13.

Καὶ ἐφαίνοντο μὲν αἱ χῶραι ἐκείναι εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλαι ἔχουσαι εἰρηνικῶς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως. Ἐν ᾧ ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι διεξήγετο λυσσῶδῶς ὁ πόλεμος καὶ διελύοντο τὰ πάντα, ἐν Ὀλύμπῳ καὶ παρὰ τοῖς συμμάχοις τῶν Ὀλυνθίων ἐκράτει εὐτυχία καὶ εὐημερία. Ἄλλως δὲ οὐδὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσιν οὔτε παρὰ τῶν Ἀθηναίων οὔτε παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ὁ μόνος γείτων ὁ δυνάμενος νὰ βλάβῃ αὐτοὺς ἦτο ἄριστος αὐτῶν φίλος¹. Δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἶχεν ἀποδείξει τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν ταύτην· εἰς αὐτὸν δ' ἐχρεώσθουν οἱ Ὀλύνθιοι τὴν παράδοσιν τῆς Ποτιδαίας καὶ τοῦ Ἀνθεμοῦντος, δι' ἧς εἶχεν ἐπεκταθῇ ἡ χώρα αὐτῶν. Καὶ παρεῖχε μὲν δῶρα εἰς τοὺς πολίτας, προῆγε δὲ τὴν πόλιν διὰ παντοίων παραχωρήσεων, ἐπέτρεπε τὴν εἰς τὴν προαγομένην μεταλλείαν ἐπικερδῇ συμμετοχὴν τῶν ἐν Ὀλύμπῳ πλουσίων, ἐπεξέτεινε τὰ εἰς τὰς νομὰς ἀναφερόμενα δικαιώματα τῆς Ὀλύμπου καὶ ἐφαίνετο χαίρων ἐπὶ τῇ εὐημερίᾳ τῆς πόλεως. Οἱ δὲ Ὀλύνθιοι διεγίνωσκον ἐν ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις τοῦ Φιλίππου τὸ ἀρχαῖον πρόγραμμα τῶν Μακεδόνων, οἷον εἶχε μετέλθει πρὸς αὐτοὺς ἡδὴ ὁ βασιλεὺς Περδίκκας, καὶ ἐπίστευον, ὅτι οὐδεὶς λόγος δυσπιστίας ὑπῆρχε τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡδύναντο νὰ φρονῶσιν, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ φιλόδοξον βασίλειον ὤφειλε νὰ ἔχηται πῶς τῆς φιλίας αὐτῶν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ χρόνου τὸ βασίλειον ἐπεξετάθη κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν μετὰ μεγάλης τόλμης καὶ ἐπιμονῆς καὶ ἐπεδίωκε συστηματικὸν πρόγραμμα μετὰ μεγάλης δυνάμεως, οἱ Ὀλύνθιοι ἤρχισαν αἰσθανόμενοι ἀνησυχίαν τινὰ καὶ φοβούμενοι τὸν κραταῖον γείτονα, οὗ αἱ κατακτήσεις εἶχον περιστοιχίσει τὴν χώραν αὐτῶν, ἀποβάσαν οἰονεῖ τινα νῆσον ἐν μέσῳ χωρῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸν βασιλέα. Ἐφαίνετο δ' εἰς αὐτοὺς, ὅτι εὐρίσκοντο πρὸ τοῦ φῶλεος ἀρπακτικοῦ θηρίου, καὶ ὅτι μόνον ἐκ τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἐξηρτᾶτο νὰ ὀρίσῃ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤθελε νὰ προβάλλῃ τοὺς ὄνυχας ἐναντίον τοῦ θύματος, ὅπερ δὲν ἡδύνατο νὰ διαφύγῃ αὐτόν. Ἐξῶν δὲ κατεχόμενοι ὑπὸ

¹ "Ιδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 64.

διαρκoὺς φόβου, αὐξανομένου ἢ ἐλαττουμένου καθ' ὅσον ὁ Φίλιππος μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ εὐρίσκετο πλησιέστερον ἢ ἀπώτερον τῆς Ὀλύμπου.

Ἡ δὲ ἀνησυχία ἐπηυξάνετο, ἐπειδὴ ἡ Ὀλυμθος δὲν ἦτο μία καὶ μόνη πόλις, ἀλλ' εἶχε τὴν ἡγεμονίαν εἰκοσι μέχρι τριάκοντα πόλεων, ἐν ἐκάστη δὲ αὐτῶν ὑπῆρχον φατρίαι ἀντιμαχόμεναι πρὸς ἀλλήλας. Πράγματι δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε φροντίσει νὰ ἔχη ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ὁπαδοὺς ὑπερμαχομένους τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἄνευ ὅρων προσχώρησις εἰς τὴν Μακεδονίαν ἦτο ἡ μόνη προσήκουσα ἐνέργεια τῶν Χαλκιδέων, καὶ ἐγνώριζον εἰς τὸν βασιλέα πᾶσαν κίνησιν τῶν ἀντιθέτων. Ἀλλ' ἐπεκράτησεν ὅμως καὶ πάλιν τὸ αἰσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας τὸ βαθύτατα ἐμπνέον ἀπάσας τὰς ἐλληνίδας πόλεις καὶ ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας· αἱ δ' ἔθνη καὶ φατρίαι τῶν συμμαχίδων ἠνώθησαν, καὶ ἀπεφάτισαν νὰ πειραθῶσι τῆς ἐπιδιώξεως ἰδίας πολιτικῆς ἐνεργείας, καθ' ὅσον τοῦτο ἦτο ἀκόμη δυνατόν. Καὶ ταῦτα διότι, καίπερ ὄντες ισότιμοι παρὰ τὸ φαινόμενον, πράγματι ὅμως ἦσαν σχεδὸν ὑπήκοοι τῶν Μακεδόνων, ἐπειδὴ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Φίλιππον συνθήκαις συμμαχίας εἶχον ἀναμφιβόλως ἀναγκασθῆ νὰποδεχθῶσιν ὅρους καθ' οὓς δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ ἐπιχειρήσωσι πόλεμον ἢ νὰ ὁμολογήσωσιν εἰρήνην ἄνευ αὐτοῦ. Τοιοῦτος ἦτο ὁ μισθὸς ἀνθ' οὗ εἶχον λάβει τὴν Ποτίδαιαν καὶ τὸν Ἀνθεμοῦντα, ἐπειδὴ πῶς δῆθεν θὰ ἤθελεν ὁ βασιλεὺς δυνηθῆ νὰ παραδώσῃ εἰς γείτονα πολιτείαν πόλεις τοσαύτην ἐχούσαν ἀξίας, ἂν δὲν ἤθελε βεβαιωθῇ περὶ τῆς συμμαχίας αὐτῆς; Διὸ ὁ Φίλιππος ἠδυνήθη νὰ ψέξῃ τοὺς Ὀλυμθίους ἐπὶ παραβάσει τῶν συνθηκῶν, ὅτε οὗτοι, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωσιν αὐτὸν, ἤλθον εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, θέλοντες ἵνα ἐν τῷ προκειμένῳ πολέμῳ ἀξιώσωσι τοῦλάχιστον τὸ δικαίωμα τῆς οὐδετερότητος¹. Αἱ δὲ πρῶται διαπραγμα-

¹ Λιδαίου εἰς Δημοσθένους Ὀλυμπ. Α σ. 7 [ἐκδ.] R[εῖσκο]: Πέμψαντες πρέσβεις πρὸς Ὀλυμθίους κατελύσαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ποιοῦντες τοῦτο παρὰ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Φίλιππον.

τεύσεις συμπίπτουσι πιθανῶς πρὸς τὸν χρόνον τῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν μακεδονικῶν στρατειῶν.

Ἐκτοτε δ' αἱ σχέσεις τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς ὀλυνθιακῆς συμμαχίας ἦσαν τεταμέναι· ἀλλ' οὐδετέρωθεν ὑπῆρχε διάθεσις νὰ προκληθῇ βιαία ῥῆξις. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς διήλθεν ἐκ τῆς χώρας τῶν ὀλυνθιακῶν πόλεων κατὰ τὰς εἰς τὴν Θράκην στρατείας, ἐπέδειξεν εἰς αὐτάς τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἐνουθέτησε καὶ ἠπειλήσεν, ἀλλ' οὐδὲν ὁμῶς ἔπραξεν αὐτὸς πρὸς διάλυσιν τῆς εἰρήνης. Ἀλλ' οἱ Ὀλύνθιοι ἀπ' ἐναντίας, ἡγουμένης τῆς τὴν αὐτονομίαν ὑποστηρίζουσας φατρίας, ἔβησαν περαιτέρω, ζητήσαντες βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἄμυναν τῶν ἰδίων συνόρων. Τὸ δὲ διάδημα τοῦτο ἦτο ἤδη φανερὰ ἐπίδειξις ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, ὅστις οὐδαμῶς βεβαίως ἠδύνατο νάνεχθῇ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ἰδίων συμμαχῶν ἐμπάνισιν ἐχθρικῆς στρατιᾶς. Ἐκτοτε δὲ τυχαία μόνον εὐκαιρία ἐπέζητεῖτο πρὸς ἔκρηξιν τοῦ πολέμου. Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ἀπαίτησις τοῦ βασιλέως, ἀξιώσαντος τὴν ἔκδοσιν ὁμομητρίου ἀδελφοῦ καταφυγόντος εἰς τὴν Ὀλυνθον. Τότε δὲ ἡ πόλις ἀνέριψε τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον, στείλασα πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς συνομολόγησιν συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας ἐναντίον τῆς Μακεδονίας τῷ 349 π. Χ. (Ὀλυμπ. 107, 4).

Ἀπὸ δὲ τῆς τύχης τῆς πρεσβείας ταύτης ἐξηρτῶντο ἔκτοτε τὰ πάντα. Ἡ Ὀλυνθος καὶ αἱ Ἀθῆναι ἦσαν αἱ δύο μόναι πόλεις αἱ ἔχουσαι ἀκόμη δύναμιν ἀντιστάσεως. Διὸ τὴν συμμαχίαν αὐτῶν εἶχεν ἀνέκαθεν ἀγωνισθῇ νὰ παρακωλύσῃ ὁ Φίλιππος. Ἀπολλυμένης δὲ τῆς Ὀλύνθου, καθ' ἣν ἡ Ἀμφίπολις, ἡ Πύδνα, ἡ Μεθώνη, ἔμενον μόνον αἱ Ἀθῆναι.

Πῶς δ' εἶχον τότε τὰ κατὰ τὰς Ἀθῆνας; Τί εἶχον πράξει κατὰ

συνετίθειντο γὰρ καὶ κοινῇ πολεμεῖν πρὸς Ἀθηναίους, καὶ ἄλλο τι ὁδὸν, κοινῇ σπεύσασθαι. Ἡ δὲ εἰρήνη αὕτη ὡμολογήθη τὸ θέρος τοῦ 352 π. Χ. κατὰ τὸν Schüffer ([Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 121). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν εἶγε συμβῇ παρασπονδία, ἐπειδὴ οἱ Ὀλύνθιοι εἶχον ἐγκαταλίπει πάσαν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν δύναται νὰ ποθευχθῇ πραγματικὴ κατάλυσις τῶν συνθηκῶν παρὰ τῶν Ὀλυνθίων.

τὸν χρόνον τῆς αὐξήσεως τοῦ μεγαλείου τῆς Μακεδονίας; Εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἰκανότητα καὶ τὸ θάρρος νάναλάβωσι κρίσιμον ἀγῶνα ἐναντίον Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, οὗ οἱ περὶ τῆς Ἑλλάδος σκοποὶ δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε πλέον ἀμφίβολοι ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ παρὰ τὰς Θερμοπύλας;

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ.

Ἄφ' οὗ χρόνου αἱ Ἀθηναῖαι εἶχον ἀπαλλαγὴ τῶν τριάκοντα τυράννων ἐπανῆλθον αὐτομάτως καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον πολιτικὸν πρόγραμμα, ἐπεζήτησαν τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς καὶ τὴν ἀπόκτησιν δυνάμεως ἐν τῇ διαρρυθμίσει τῶν καθ' ἑλοῦ πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσωσι τὸ παρελθὸν τῆς πόλεως, καὶ τὰ ἐμπορικὰ δὲ αὐτῶν συμφέροντ' ἀπήτουν νὰ ποκτήσωσι πάλιν ἀρχὴν κατὰ θάλασσαν καὶ συμμάχους. Ἀλλ' ἡ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν νέων καὶ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἐνέκειτο εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ὥρμα πλέον πρὸς τὰ πρόσω ὁμοφώνως ὁ σύμπας δῆμος καὶ ὅτι ἡ ὁρμὴ αὐτῶν δὲν ἦτο σταθερά. Ἡ πόλις ἐδείκνυε προφανῇ σημεῖα ἐξαντλήσεως, καὶ ὅτε ποτ' ἐλάμβανε κραταιὰν φορὰν προκοπῆς, ἐπανεπίπτε μετ' οὐ πολὺ καὶ πάλιν εἰς χαλάρωσιν καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπεθύμει πλὴν ἡσύχου ἀπολαύσεως τῶν κατὰ τὸν βίον καὶ ἀδιαταράκτου εὖεστοῦς ἐν τῷ περιωρισμένῳ κύκλῳ τοῦ δημοτικοῦ βίου. Ἡ δὲ ἄλλη διαφορὰ ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ πρόγραμμα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω, ἐν ᾧ τῶρα αἱ πρὸς δραστηριωτέραν ἐνέργειαν παρορμήσεις προήρχοντο πάν-

τοτ' ἐξώθεν, οὕτω δὲ τὸ πρόγραμμα τῶν Ἀθηναίων καθωρίζετο κατὰ τὰς παρεχομένας εὐκαιρίας καὶ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐξωτερικῶν συμπτώσεων.

Οὕτως ὑπὸ ἄλλων πόλεων παρασυρόμεναι εἶχον περιπλακῇ αἱ Ἀθηναίαι εἰς τὸν κορινθιακὸν πόλεμον, καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην δὲ, ἣν συνωμολόγησαν ἐξηντλημένοι καὶ ἀποτεθαρρημένοι μετὰ μεγάλας ἀπωλείας, πάλιν τὰ ἐν Βοιωτίᾳ συμβάντα ὑπῆρξαν τὰ ἐπαγαγόντα τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀθηναίων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ φατρίαι αἱ ἐπιδρῶσαι εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ δήμου διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰς λοιπὰς πολιτείας.

Ἀλλὰ βάσις τῆς συγκροτήσεως τῶν φατριῶν τούτων δὲν ἦσαν νέαι πολιτικαὶ ἀρχαί, παρουσιάζοντο δὲ καὶ πάλιν μόνον αἱ ἀρχαῖαι γινῶμαι ὑπὸ νέον τύπον. Καὶ δὴ ἄλλοι μὲν ἀπεδοκίμαζον μονομερῇ δημοκρατικὴν πολιτείαν καὶ ἐπεζήτουν καὶ πάλιν συνδιαλλαγὴν μετὰ τῆς Σπάρτης παρὰ τὰ διδάγματα τῆς πείρας, ἄλλοι δ' ἐνέμενον εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ κυριαρχία τοῦ δήμου ἦτο ἡ ἰσχὺς τῆς πολιτείας, καὶ ὥφειλεν αὕτη νὰ ἐπιρρυσθῇ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Σπάρτην ἐν συμμαχίᾳ μετ' ἄλλων πόλεων ἐπ' ἴσης δημοκρατουμένων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ γείνη κατὰ τὸν βίαιον τρόπον τὸν ἐπιδιωχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅτε αὐτὸς εἶχε καταστήσει τὰς Ἀθήνας κέντρον πασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοκρατικῶν φατριῶν, ἀλλ' ὥφειλον νὰ ἐπιζητήσωσι τὴν δι' εἰρηνικῆς προσχωρήσεως εἰς πολιτείας ὁμόφρονας ἄμυναν τῆς πατρίου πόλεως καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς κινδυνώδους αὐτῆς ἀπομονώσεως. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐθεωρήθη γεγονὸς ἐξαίρετος εὐτυχὲς ἢ ἀμέσως μετὰ τὴν δεινοτάτην ταπείνωσιν τῶν Ἀθηναίων ἐπελθοῦσα ἐν Βοιωτίᾳ μεταβολή, δι' ἣς διεσπάρθη ἡ ἀρχαία σύμπνοια τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Σπάρτης καὶ ἡ Βοιωτία ἠναγκάσθη ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ συνταχθῇ μετὰ τῶν Ἀθηναίων.

Τὴν μετατροπὴν δὲ ταύτην τῶν πραγμάτων ἐθεώρησαν πάρ-

αυτὰ οἱ Ἀθηναῖοι μεγάλην εὐτυχίαν, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθεν ἡ συγκρότησις τῆς φατρίας ἐκείνης, ἥτις ἐν ταῖς τελευταίαις δεκαετίαις συνήνωσε τὰς ἀρίστους δυνάμεις τοῦ δήμου καὶ ἔδωκε κραταιοτάτην ὥθησιν εἰς τὸν πολιτικὸν ἐν Ἀθῆναις βίον. Θεμελιώδης δὲ ἀρχὴ τῆς φατρίας ταύτης ἦτο ἡ οἰκειοτάτη φιλία μετὰ τῶν Θηβαίων. Ἡ διὰ τῆς βίας τοῦ ξίφους μάτην ἐπιδιωχθεῖσα ἔνωσις ἐθεωρεῖτο νῦν δυναμένη νὰ πραγματωθῇ εἰρηνικῶς πρὸς κοινὴν σωτηρίαν. Ἡ Βοιωτία καὶ ἡ Ἀττικὴ ἦσαν κεκλημέναι ἐκ φύσεως νὰ τείνωσιν εἰς ἀλλήλας τὴν χεῖρα ὡς ἀρχὴ κατὰ γῆν καὶ ἀρχὴ κατὰ θάλασσαν· οὐδετέρα δὲ τῶν δύο πολιτειῶν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὴν ἄλλην, ἀλλ' ἑκατέρα εἶχε μόνον νὰ κερδήσῃ ἐκ τῆς ἄλλης. Ἡ Ἀττικὴ ἐξησφάλιζε διὰ τῆς φιλίας τῶν Θηβῶν τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα ὡς καὶ τὸν εὐβοϊκὸν πορθμὸν. Ἦνωμένοι δὲ ἀπετέλουν ἀρχὴν εἰς τὴν οὐδεμία ἄλλη ἡδύνατο νάντιταχθῇ ἐν Ἑλλάδι.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ πρόγραμμα τῶν βουλευόντων· ἦτο δὲ ἀπλοῦν καὶ σαφές, εὖρωστον καὶ γόνιμον σπέρμα νέας πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων, ἐπίκαιρος ἀνανέωσις τῆς ἀρχαίας δημοτικῆς φατρίας. Ἡρείδετο δὲ οὐ μόνον εἰς καθολικὰς ἀρχὰς καὶ ἀντιλήψεις, ἀλλ' εἰς ἰδίαις φιλίαις οἰκειοτάτας καὶ εἰς παροχὴν ἀμοιβαίων ὑπηρεσιῶν ἐν ἡμέραις δεινῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὑπερτάτων σκοπῶν τῆς πολιτείας. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθε γοργῶς θερμὸν αἶσθημα φιλίας καὶ κοινοπραγίας, πολιτικὴ τις συμπάθεια προσωρισμένη νὰ προσενήσῃ λησμοσύνην πάσης προγενεστέρας ψυχρότητος.

Οἱ ἀπὸ Φυλῆς, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ ἥρωες οἱ ἐξ ἀρχῆς συμμετασχόντες τοῦ ἔργου τῆς ἀπελευθερώσεως¹, ὑπῆρξαν ἅμα καὶ οἱ κυριώτατοι πολιτευταὶ οἱ ἡγησάμενοι τῆς παλινρθώσεως². Καὶ ὁ μὲν Θρασύβουλος καὶ ὁ Κέφαλος ὡμολόγησαν τὴν πρώτην μετὰ τῶν Θηβῶν συμμαχίαν, ὁ δ' ἐξαίρετος ῥήτωρ Λεωδάμας ὁ Ἀχαρ-

¹ *Λυσίου* [Κητ' Ἐρατοσθένους] 52· οἱ ἐπὶ Φυλῆ. [Κατὰ Ἀγοράτου] 77· οἱ συγκατελθόντες ἀπὸ Φυλῆς.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 71.

νεὺς, Ἀριστοφῶν ὁ Ἀζηγιεὺς¹ καὶ Θρασύβουλος ὁ Κολλυτεὺς ἦσαν ἄνδρες τῶν αὐτῶν φρονημάτων.

Καίτοι δὲ ἡ φατρία αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ πλείστων ὄσων δοκιμωτάτων ἀνδρῶν, αἱ δὲ ἀρχαὶ αὐτῆς ἦσαν ἀγνόταται καὶ πατριωτικώταται, τελείως δ' εὐλογοί, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς ἀναγκαῖαι, ἀλλὰ προσέκρουεν ὅμως εἰς πολλὰς ἀντιρρήσεις. Ἦτο ἡ φατρία τῶν φιλοπροόδων καὶ τῶν ἀντιλακωνιζόντων. Καὶ ὁ μὲν Θρασύβουλος ἦτο ὁ συμμαχητὴς τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ δὲ Ἀριστοφῶν ὁ υἱὸς τοῦ Δημοστράτου τοῦ ἐνθερμότατα ὑποστηρίξαντος τὴν εἰς τὴν Σικελίαν ἐκστρατείαν. Διὰ τοῦτο δὲ πάντες οἱ φοβούμενοι νέαν ῥῆξιν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ νέας ἐπικινδύνους στρατείας, πάντες οἱ ἐχθροὶ τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν δημοκρατικῶν ταραχῶν ἐτάσσοντο εἰς τοὺς ἀντιπάλους τῶν βιωτιζόντων. Ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτόχρημα δημαγωγοί, οἷος ὁ Ἀγύρριος², ἦσαν ἐναντίοι αὐτῶν, ἐπειδὴ οὐδὲν ἤθελον νάκούσῃσι περὶ διαταράξεως τῶν ἡδονῶν καὶ τῆς εὐημερίας, περὶ θυσιῶν αἵτινες ἦτο ἀνάγκη νάπαιτηθῶσι παρὰ τῶν πολιτῶν. Ἐπειτα δὲ ἡ δύναμις τοῦ Θρασυβούλου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν παρηγκωνίσθη διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κόνωνος, ὅστις εὗρίσκετο μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐν οἷς χρόνοις εἶχεν ὁμολογηθῆ ἡ πρὸς τοὺς Θηβαίους φιλία. Καὶ οἱ ἄνδρες δὲ οἱ εἶπερ τινὲς καὶ ἄλλοι προσπελάσαντες πρὸς αὐτὸν, ὁ Ἰφικράτης καὶ ὁ Τιμόθεος, οὐδέποτε ἐνεστερνίσθησαν ἐνδομύχως τὰς ἀρχὰς τῶν βιωτιζόντων, ὑπὸ ἀθηναϊκῆς δὲ ἀλαζονείας ἐμυώπαζον περὶ τὴν κρίσιν τῶν καθ' ὅλου πολιτικῶν πραγμάτων.

Ἄλλ' ὁ πολμηρότατος τῶν ἀντιπάλων ἦτο Καλλίστρατος ὁ Ἀφιδναῖος, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν συγχρόνων ῥητόρων ἐν Ἀθήναις. Καίπερ ὢν ἀνεφίς τοῦ Ἀγυρρίου, ἦτο συνδεδεμένος πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπέστεργε μὲν ἕνεκα τῆς ἀκραιφνοῦς αὐτοῦ φιλοπατρίας πᾶσαν βιαιοπραγίαν τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἐνεφορεῖτο ὅμως πολὺ μείζονος ἀντιπαθείας ἐναντίον τῶν

¹ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 75.

² Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 320.

Θηβῶν. Δὲν ἤθελε τρίτην μεγάλην πόλιν ἐν Ἑλλάδι, Βοιωτίαν ὑπὸ τὰς Θήβας ἡνωμένην κατὰ τὰ νῶτα τῶν Ἀθηναίων¹.

Κατὰ ταῦτα ὁ Καλλίστρατος ἐπανήρχετο εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ προγράμματος τοῦ Κίμωνος, θέλων τὴν παρὰ ταῖς δύο ἀρχαιοτέραις τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος συντήρησιν τῆς ἡγεσίας τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων² δὲν ἀπηλπίζετο δὲ, ὅτι ἡδύνατο νὰ εὐρεθῇ ὁ προσήκων πρὸς τοῦτο τύπος, ἥρκει νὰ προληφθῶσι διὰ δραστηρίας ἐνεργείας καὶ θαρραλέου σθένους αἱ ὑπερβασίαι τῆς Σπάρτης. Ἄν δὲ ὑπερηυδοκίμουν τὰς ἄλλας πόλεις αἱ Θῆβαι, ἡ ἀρχαία σύγχυσις ἐμελλε κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ναυξηθῇ ἔτι μᾶλλον. Οὐδαμῶς δ' ἐπεθύμει τὴν εἰς τὰς Θήβας προσκόλλησιν τῶν Ἀθηναίων, αἵτινες ὤφειλον νὰ ἐπιφυλάξωσιν ἐλευθερίαν ἐνεργείας σύμφωνον πρὸς τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας περιστάσεις. Κατὰ ταῦτα μετὰ πολλῆς τῆς δεξιότητος καὶ μεγίστης εἰλικρινείας ὑπερεμάχει προγράμματος ἐλευθέρως ἐνεργείας. Ἄλλ' ἐν τῷ καθ' ὅλου ἡ τοιαύτη πολιτεία εἶχέ τι τὸ χαμαιζήλον καὶ διέτριβε πάντοτε περὶ τὰ πρὸς ὦραν ζητήματα, ἦτο πολιτεία μὴ ἐπιδιώκουσα μεγάλους σκοποὺς καὶ διὰ ταῦτ' ἀνίκανος νὰ ἐνθουσιάσῃ τὸν δῆμον καὶ ἀγάγῃ εἰς ἀποφάσεις κρίσιμους. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εὗρισκεν ὁπαδοὺς, ἅτε φαινόμενη ἢ συνετωτάτη καὶ ἐπιφυλακτικωτάτη.

Διὰ τούτους τοὺς λόγους οἱ βοιωτίζοντες καὶ παρὰ τὰς συμπαθείας, ἃς ἐξήγειραν αἱ Θῆβαι διὰ τοῦ ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἀγῶνος, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπικρατήσωσιν, ἕως ἐπῆλθε πάλιν ἑξῶθεν συμβάν καταπαύσαν τὴν ταλάντευσιν τῶν Ἀθηναίων. Ὡθησιν δὲ πρὸς τοῦτο ἔδωκαν οἱ Λακεδαιμόνιοι. Τὸ τόλμημα τοῦ

¹ Ὁ Καλλίστρατος ἦτο ἀνὴρ τιμώμενος ἤδη ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης. Καὶ ὁ μὲν Ἀγύρριος ἦτο θεῖος αὐτοῦ πρὸς μητρός, ὁ δὲ Καλλικράτης ὁ αὐξήσας τὸν δικαστικὸν μισθὸν ἦτο κατὰ τὸν B ü c k h [Staatshaushaltung der Athener Tόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 320] πρόγονος τοῦ Καλλιστράτου. Εὕρισκετο δὲ ὁ Καλλίστρατος εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς τυράννους τῶν Θηβῶν, εἰ καὶ εἶχεν ἀποδοκιμάσει τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας. Περὶ δὲ τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, καθ' ὃ δὲν ἔπρεπε νὰ γείνη ἀνεκτὴ τρίτη μεγάλη πόλις ἐν Ἑλλάδι, ἴδε Sch ä f e r [Demosthenes und seine Zeit] σ. 12.

Σφοδρίου¹ κατέστησε σαφέστατον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μάλιστα ἀμβλυωποῦντας, ὅτι ἡ Σπάρτη δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐν Ἑλλάδι συμμάχους, ἀλλὰ μόνον ὑπηκόους. Διὸ ὁ ἀγὼν ἐπεβάλλετο χάριν ἀναγκαίας ἀμύνης. Τότε δὲ ὁ μὲν Κέφαλος κατώρθωσε τὴν συνομολόγησιν τῆς μετὰ τῶν Θηβαίων συμμαχίας², ὁ δὲ δῆμος ἀνδρωθεὶς ἀπεφάσισε νὰ καταβάλλῃ νέας προσπάθειας, καὶ ἅπαντες προσεχώρησαν τότε εἰς τοὺς βοιωτίζοντας.

Δὲν ὑπῆρχον δὲ τότε ἐν Ἀθήναις ἄνδρες ἐξαιρετοὶ κεκλημένοι ὡς ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς σοφιστικῆς εἶχον ἐκλίπει ὁσημέραι μᾶλλον αἱ διαφοραὶ αἱ χωρίζουσai τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς παιδείσεως. Φύσεις δαιμόνιαι δυνάμεναι νὰ συμπαρασύρῳσι τὰ πλήθη εἰς ἀποφάσεις ἐκτάκτους δὲν ὑπῆρχον. Ἀλλὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν μεγάλων σκοπῶν τῶν νῦν προκειμένων δὲν ἔλειπον αἱ ἀναγκαῖαι δυνάμεις. Εἶχον στρατηγούς δεδοκιμασμένους ἀποδεχομένους μετὰ χαρᾶς τὴν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν πρὸς νέας ἀνδραγαθίας· εἶχον πολιτευτὰς ἐμπείρους γινώσκοντας νὰ μεριμνῶσι περὶ τῆς μονίμου ἐνισχύσεως τῆς πολιτείας ἀπαλλασσομένης τῶν ἀστάτων συγκινήσεων τοῦ ἐνεστῶτος. Ὁ δὲ Καλλίστρατος οὐδαμῶς ἀπέφυγε τὴν συμμετοχὴν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον, διότι δὲν συνεφώνει μὲν πρὸς τὴν νῦν κρατοῦσαν φατρίαν ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκτέον σκοπὸν, ἀλλ' ἀπεδέχετο ὅμως ἀσπασίως πᾶν ὃ τι συνετέλει εἰς αὐξήσιν τοῦ ἀξιωματος τῶν Ἀθηνῶν, ἰδίως δὲ κατὰ θάλασσαν, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι ἠδύναντο μάλιστα νὰ ἐπιδιώξωσιν ἰδίαν πολιτείαν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θηβαίων, καὶ εὐχαρίστως ἐπεθύμει νὰ δυνηθῇ νὰ δείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν ἀπεδοκίμαζε τὴν ἐπύρρῳσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς πατρὶος πόλεως. Μετ' αὐτοῦ δὲ συνέ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 438.

² Δεινάρχου [Κατὰ Δημοσθένους] 39. Ξενοφῶντος Ἑλλην. V, 4, 34· οἱ βοιωτίζοντες ἐδίδοσκον τὸν δῆμον κτλ.

πραπτον Ἀριστοτέλης ὁ Μαρχθώνιος¹ καὶ ἄλλοι ἄνδρες, ἐπιφανῶς δεικνύοντες, ὅτι δὲν εἶχεν ἐκλίπει ἐν Ἀθήναις ἡ ἀνωτέρα πολιτικὴ τέχνη καὶ δὲν ἔλειπον ἄνδρες ἔχοντες πνεῦμα διοργανωτικόν.

Τὴν δὲ σοβαρότητα καὶ τὸ μεθοδικὸν τῆς γινομένης ἐνεργείας ἀποδεικνύουσι τὰ διαταχθέντα κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ ἄρχοντος Ναυσινίκου². Τότε διετήρησαν μὲν τὴν εἰς τάξεις ἀπὸ τιμήματος διαίρεσιν τῶν πολιτῶν, ὅπως καθορισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἡ ὑπάρχουσα οὐσία τοῦ δήμου καὶ τῶν μετοίκων· ἀλλ' ἀπέστησαν ὅμως ἐν σπουδαίοις τισὶ κεφαλαίοις τῶν πρότερον καθεστώτων. Ἰδίως δὲ ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι δὲν ἐθεωρήθη κεφάλαιον ὑποκείμενον εἰς φορολογίαν ἢ ὅλη οὐσία, ἀλλὰ μόνον μέρος αὐτῆς. Τὸ δὲ μέρος τοῦτο ἐν μὲν τῇ κατωτάτῃ τάξει ἀντεστοίχει περίπου πρὸς τὸ ἐτήσιον ἔσοδον τῆς οὐσίας, ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τὸ ποσὸν τῆς φορολογητέας οὐσίας ἦτο κατ' ἀναλογίαν μεγαλείτερον. Ἀλλ' ὅπωςδὴποτε καθησύχαζε τὸν δῆμον τοῦτο, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ τῶν τάξεων αἱ ἀξιώσεις τῆς πολιτείας ἤπτοντο τοῦ σύμπαντος κεφαλαίου, ἀλλὰ πάντοτε ἀνεφέροντο εἰς μόνον τὸ εἰσόδημα, οὐ, παρουσιαζομένης ἀνάγκης, κατὰ ποσοστὰ ἐπεβάλλετο νὰ παρέχωνται εἰς τὴν πόλιν. Ἦτο κατὰ ταῦτα μόνον κατὰ δικαίαν ἀναλογίαν αὐξανόμενος φόρος εἰσοδήματος.

Δευτέρα δὲ καινοτομία ὑπῆρξεν ἡ κατάστασις ἐταιριῶν, ὧν ἔργον ἦτο ἡ ἄνευ ἀμέσου συμμετοχῆς τῶν ἀρχόντων περισυλλογὴ τῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πολιτείας ἀπαιτουμένων εἰσφορῶν. Οἱ χίλιοι διακόσιοι πλουσιώτατοι τῶν πολιτῶν, ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν δέκα φυλῶν, ἀπετέλουν εἴκοσι συμμορίας, οἱ δὲ δέκα [πέντε] πλουσιώτατοι ἐκάστης συμμορίας συνεκρότουν πάλιν ὑποεπιτροπείαν τῶν τριακοσίων, ἔχουσαν καθῆκον τὴν κατανομὴν τοῦ ἐπι-

¹ Διογένους Λαερτίου V, 35· ὁ πολιτευσάμενος Ἀθήνησιν, οὗ καὶ δίκανικοὶ φέρονται λόγοι χαρίεντες.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 446.

βεβλημένου πολεμικοῦ φόρου καὶ ἐν ἀνάγκῃ τὴν προκαταβολὴν τῶν ἐλλειμμάτων.

Ἡ δὲ πρώτη ἐπιβληθεῖσα εἰσφορὰ ὑπῆρξεν ὄχι ἀναξία λόγου, καὶ εἰσεπράχθησαν ἐξ αὐτῆς τριακόσια τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἓν ἑκατομμύριον καὶ ἐπτακοσίας ἐβδομήκοντα χιλιάδας φράγκων, [ὧν περίπου ὀκταπλασίαν πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀνάλογον σημερινὴν ἀξίαν] Διὰ τοῦ χρήματος δὲ τούτου ἔγεινεν ἑναρξὺς νέων παρασκευῶν, ἐναυπηγήθησαν δ' ἑκατὸν τριήρεις καὶ ὠπλίσθησαν δεκακισχίλιοι ἄνδρες. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ἀρχὴ τῶν Ἀθηναίων διετάχθη ἐπὶ βάσεων ὅλως νέων¹. Τὸ πρῶτον δὲ τότε ἰδρύθη ἀληθὴς συμμαχία πόλεων ἐρειδομένη ἐπὶ δικαιωμάτων ἴσων καὶ ὁμοίων, κοινὸν οὗ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη κακὴ χρῆσις πρὸς ὠφέλειαν μιᾶς καὶ μόνης πόλεως, ἀλλ' ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰ εὐλογα συμφέροντα ἀπάντων τῶν συμμετεχόντων αὐτοῦ. Αἱ δὲ Ἀθηναίαι ἐμελλον συνωδᾶ πρὸς τὰ κοινῇ ψηφισθέντα νὰ ἔχωσι μόνον ἐκεῖνα τὰ δικαιώματα ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα, ὅπως ἡ συμμαχία ἔχῃ ἐνότητα καὶ δύναμιν. Οὐδεμία πόλις ἠδύνατο νὰ διαμφισβητήσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἀξίωμα πόλεως ἐχούσης τὴν ἡγεμονίαν καὶ εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν τὴν ἡγεσίαν ἐν κοιναῖς στρατείαις· ὥφειλον δὲ νὰ εἶνε ἡ ἔδρα τοῦ μονίμου συνεδρίου τῶν συμμάχων, εἰς ὃ ἔστελλον ἀντιπροσώπους ἔχοντας ἴσον δικαίωμα ψήφου ἅπασαι αἱ τῆς συμμαχίας μετέχουσαι πόλεις. Πρὸς πρόληψιν δὲ πάσης ὑπερβασίας ἀπηγορεύετο ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῶν πόλεων, ἡ ἀποστολὴ στρατιᾶς πρὸς φρούρησιν τῶν συμμαχιδῶν, ἡ αὐτόβουλος παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπιβολὴ φόρων καὶ στρατολογία². Οὐδὲ ταμεῖον δὲ τῆς συμμαχίας ἰδρύθη, δυνάμενον νὰ συμπεριληφθῇ, ὡς ἄλλοτε, εἰς τὴν δημοσίαν

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 448 κ. ε.

² Περὶ τῶν ψηφισμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν νῦν συμμαχίαν ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 451. Εἰς δὲ τὸν νόμον τοῦτον ἀναφέρεται πιθανῶς ὁ Ἰσοκράτης [ἐν Παναθηναϊκῷ] 114, ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς παύσεως τῶν προτέρων καταχρήσεων καὶ περὶ τῆς πρὸς τοὺς συμμάχους διαγωγῆς.

οὐσίαν τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' αἱ μὲν μεγαλείτεραι τῶν πόλεων παρ-
εἶχον τὰς ἰδίας τριήρεις, αἱ δὲ μικρότεραι κατέβαλλον τὰς εἰσφο-
ρὰς αὐτῶν συνωδὰ πρὸς τὰ κοινῇ διατεταγμένα.

Ὡς δὲ πρὸς τὴν κατὰ χώρας ἔκτασιν τῆς νέας τῶν Ἀθηναίων
κατὰ θάλασσαν συμμαχίας ἡ πολιτικὴ αὐτῆς βάσις καὶ τὰ δίκαια
ἐκανονίσθησαν κατὰ τὴν ἀνταλκίδειον εἰρήνην. Καὶ δὴ οἱ Ἀθη-
ναῖοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέστησαν τῶν κατὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Μι-
κράν Ἀσίαν πόλεων, καίτοι τινὲς τῶν ἐν αὐτῇ ἀπωτάτων παρα-
θαλασσίων πόλεων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν συμμα-
χίαν, οἷα ἡ παρὰ τὴν Παμφυλίαν θάλασσαν κειμένη Φάσηλις,
ἐνέμενον πιστόταται εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ προσέβαινον εἰς νέας
πάντοτε ἀποπεύρας πρὸς ἀνανέωσιν τῶν ἀρχαίων ἐμπορικῶν σχέ-
σεων καὶ τῆς ἀρχαίας προστασίας¹.

Καὶ ἦσαν μὲν αἱ Ἀθῆναι πράγματι ἡ ἐστία τῶν ἰδεῶν, καθ'
ἃς διηυθύνοντο τὰ κατὰ τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν,
ἐν Ἀθῆναις δὲ ὑφίστατο ἡ παράδοσις τῆς ἱστορίας αὐτῆς καὶ
οἱ Ἀθηναῖοι μόνον ἠδύναντο νὰ ἐπισκοπῶσι τὰ καθ' ὅλου πρά-
γματα τῶν πόλεων. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠξίωσαν νᾶρχω-
σιν αὐτοὶ καὶ μόνοι, ἀλλὰ συνεννοοῦντο πρὸς τὰς πόλεις, ὧν
ἀναγκαίως ὤφειλον νὰ ἔχωσιν ἀσφαλῆ τὴν πίστιν καὶ φιλίαν, ἂν
δὲν ἦθελον νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ μετὰ προγράμμα-
τος κενοῦ. Τῶν πόλεων δὲ τούτων ἦτο ἡ Χίος, ἣτις εἶχε μείνει
πιστὴ εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ μετὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην,
πρὸς δὲ τούτοις ἡ Μυτιλήνη καὶ τὸ Βυζάντιον, ἔπειτα δὲ ἡ Τένε-
δος καὶ ἡ Ρόδος, ἐν ἣ μετὰ μακρὰς στάσεις ὁ δῆμος εἶχεν ἀφαι-
ρέσει τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τῶν λακωνιζόντων². Καὶ τοὺς μὲν Μυτι-
ληναίους εἶχον ἀκολουθήσει οἱ Μηθυμναῖοι, τοὺς δὲ Βυζαντίους
οἱ Περίθιοι. Πρὸς τὰς πόλεις ταύτας ἦλθον τὸ πρῶτον εἰς συνεν-
νόησιν οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὰς Θήβας. Οἱ Θηβαῖοι

¹ Ἰδε Kōhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII [1873] σ. 164.

² Ἰδε περὶ τῶν ἀθηναϊκῶν κληρουχιῶν Fougères ἐν τῷ Bulletin de cor-
respondance Hellénique [Τόμ. XIII] 1889 σ. 242.

ἀληθῶς κατενόησαν μετ' οὐ πολὺ τὴν ὠφέλειαν ἣν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐκ τῆς νέας συμμαχίας· καίτοι δ' αἱ Θῆβαι καθ' ἑαυτάς δὲν προσῆγον τὸ κατ' ἀρχὰς μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν, ἀλλ' ἡ εἰς αὐτὴν προσχώρησις αὐτῶν ἦτο οὐχ ἥττον ἀξία λόγου, ἐπειδὴ παρεῖχεν εἰς αὐτὴν τὸν χαρακτῆρα εὐρυτέρας, πανελληνίου ἐνώσεως καὶ συνετέλει εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν παντὸς φόβου περὶ ἐπιδιώξεως ἰδίων συμφερόντων παρὰ τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς συμμαχίας ταύτης.

Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην ἐξασφάλισιν τοῦ προγράμματος ἐστήθη δημοσίᾳ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν ἡ περὶ τῆς συμμαχίας στήλη κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους προταθὲν ψήφισμα τοῦ δήμου, φέρουσα τὰ ὀνόματα τῶν εἰς αὐτὴν προσχωρησασῶν πόλεων¹. Τότε δ' ἐκλήθησαν ἅπασαι αἱ παραθαλάσσιοι πόλεις νὰ προσέλθωσιν εἰς ταύτην τὴν συμμαχίαν, ἐν ᾗ ἔμελλον νὰ εὕρωσι προστασίαν τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν ἐναντίον τῆς ἀχαλινώτου ὑπερφροσύνης τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' ἡ πρόσκλησις αὕτη τότε καὶ μόνον θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε τελεσφόρος, ἂν δὲν ἀπεστέλλετο ὡς νεκρὸν γράμμα, ἀλλὰ περιήρχετο εἰς τὰς πόλεις δι' ἀνδρῶν ὧν ἡ ἐμφάνισις νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην. Ἡ δ' ἐντολὴ αὕτη ἀνετέθη εἰς τοὺς τὸ πρῶτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς νέας συμμαχίας ἐκλεχθέντας στρατηγούς, τὸν Χαβρίαν, τὸν Καλλίστρατον καὶ τὸν Τιμόθεον, ἀνδρας ὧν ἕκαστος εἶχεν ἰδίον τρόπον καὶ ἰδίαν ἱκανότητα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς εἰς ἅπαντας ὁμοῦ ἀνατεθείσης δυσχεροῦς ἐντολῆς.

Καὶ ὁ μὲν Καλλίστρατος ἔχαιρεν ὡς πολιτευτῆς φήμην εὐρύτατα διαδεδομένην, ἡ δὲ περὶ τὸ πολιτεύεσθαι σωφροσύνη, ἥς ἦτο γνωστὸς ὑπέρμαχος, ἡ σύνεσις αὐτοῦ καὶ περίνοια, ἡ μεγάλη περὶ τὰς κοινολογίας πείρα καὶ τέχνη ἦσαν προσόντα πολὺ λυσιτελέστερα τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ εὐγλωττίας.

Ὁ δὲ Χαβρίας ἦτο στρατηγὸς ἐνδοξος ἕνεκα τῶν νικῶν αὐτοῦ

¹ [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 17 a καὶ b.

κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν¹, ἐπινοητικώτατος δὲ περὶ τε τὴν ἐπισκευὴν τῶν τριήρων² καὶ περὶ τὴν παράταξιν καὶ χρῆσιν τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς, τολμηρὸς δὲ ἅμα καὶ φρόνιμος ἐν πάσαις ταῖς στρατείαις. Εἶχον δὲ πάντες πεποιθήσιν περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ καὶ ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Διὸ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν προσχώρησιν τῶν κατὰ τὴν Θράκην νησιωτικῶν καὶ παραλίων πόλεων.

Τοῦ δὲ Τιμοθέου ἐπιτυχὲς ἔργον ὑπῆρξε περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ ἀξία λόγου προσέλευσις τῆς Εὐβοίας εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Ὁ ἔτι νεαρὸς οὗτος ἀνὴρ ἠξιοῦτο παρὰ τε τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις μεγίστης τιμῆς ὡς υἱὸς τοῦ Κόνωνος, καὶ βεβαίως ἡ ἐκτίμησις αὕτη ἐθεωρήθη ὡς προσὸν καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ ναναλάβωσι τὸ ὑπὸ τῶν ἀντιξῶν χρόνων διακοπὴν ἔργον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Τιμόθεος ἦτο καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀνὴρ διακεκριμένος, εἴπερ τις δὲ καὶ ἄλλος ἐπιτηδειότατος νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν πόλιν ἐν ταῖς ξέναις πόλεσιν, ἐπειδὴ πᾶν ὅ τι καλὸν εἶχον αἱ Ἀθῆναι ἦτο οἷον εἰς ἐνσεσάρκωμένον ἐν αὐτῷ. Ἐχων ἀπὸ νεότητος τὰς ἀρίστας κοινωνικὰς σχέσεις, μετεῖχεν ἀδρότητος τρόπων καὶ ὠρίμου καὶ πολυμεροῦς παιδείας ὅς αὐς μόνον ἐν Ἀθῆναις ἠδύνατο νὰ κτηθῇ. Ἦτο τέκνον πλουσίου οἴκου, εἶχε πνευματικὴν ὑπερευαίσθησιν καὶ χαράκτῃρα εὐερέθιστον καὶ ἀριστοκρατικόν τι ἐκ φύσεως, ἔνεκα δὲ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀγνότητος τῶν ἰδίων προλήσεων μετεῖχεν ὀριμότητος ἐναντίον πάσης ὑπούλου προαιρέσεως, ἰδίως δ' ἐναντίον τῶν ἐπιτηδεύσεων τῶν δημαγωγῶν, οἵτινες ἔσπειρον ζιζάνια. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁμοῦς ἐξετίμα προσηκόντως πάντοτε τὰς πρὸς τὴν πόλιν ὑπηρεσίας τῶν ἄλλων, καὶ ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀλαζονείας καὶ ἀποτόμου φατριασμοῦ, εὐπροσῆγορος, ἐλευθέριος, ἐράσιμος. Ἀνῆκε δὲ ἤδη εἰς τὰς νέας Ἀθῆνας, ὧν τᾶριστα τέκνα εἶχον ἀναδειχθῇ ὑπέρτερα παντὸς στασιασμοῦ καὶ εἶχον παίδευ-

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 444.

² *Πολυάνου* Στρατηγήματα III, 11, 13. Πρβλ. Bockh [Urkunden über das Seewesen [des attischen Staats] σ. 161.

σιν ἐλευθέραν, ἀπηλλαγμένην πάσης μονοτρόπου γνώμης καὶ αὐτόχρημα πανελλήνιον. Διὰ ταῦτα δὲ εἶχεν ἐν ἐξόχῳ βαθμῷ τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀναστρέφεσθαι πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους πάσης ἐλληνίδος πόλεως καὶ κερδαίνειν ἀπανταχοῦ φίλους χάριν ἑαυτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων. Τῆς δὲ πρὸς τὰς ἔξω πόλεις πολιτείας ἀντελαμβάνετο ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς, καὶ ἐπετύγγανεν ἀπανταχοῦ ἔνθα μετέβαινε κατακτήσεις ἠθικὰς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν σκαιὸν τρόπον τῆς ἀρχαιοτέρας δημοκρατίας, ἥτις ἐζήτει νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς δι' ἐξοριῶν, δημεύσεων καὶ καταλύσεως τῶν ὀλιγαρχιῶν.

Ὑπεστηρίζετο δ' ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ πόθων ὑπὸ ὁμίλου λογάδων φίλων, εἰς οὓς ἐτάσσετο ἰδίως ὁ Ἰσοκράτης, μεθ' οὗ ἔζη ἀπὸ τοῦ 384 π. Χ. περίπου ἐν μεγάλῃ οἰκειότητι. Τὰ γραφέντα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐτύγγανον ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐξαιρέτου εὐδοκίμησεως, ἅτε παρέχοντα τὴν τελείαν ἔκφρασιν ἀττικῆς παιδεύσεως ἐμμενούσης μὲν εἰς τὴν ἐπιχώριον φιλοπατρίαν, ἀλλ' ἐμφορουμένης καὶ τοῦ καθ' ὅλου ἐθνικοῦ αἰσθήματος καὶ δυναμένης νὰ ἐκτιμηθῇ τελείως καὶ κατανοηθῇ καὶ ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ λόγοι αὐτοῦ δὲν ἐπενήργησαν μόνον ὡς πρότυπα ὕφους ἐπὶ τὴν φιλοκαλίαν τῶν συγχρόνων, ἀλλ' ἔσχον ἅμα μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ὡς ἐπίκαιροι πολιτικαὶ συγγραφαί, ἐπειδὴ εἶχε τὴν τέχνην νὰ ἐκθέτῃ τὰς ὑπηρεσίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν περὶ ἡγεσίας τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων ἀξίωσιν αὐτῶν κατὰ τρόπον οὕτως ἡρεμον, ἀφατρίαστον καὶ ἐλκυστικόν, ὥστε προῆγε τὰ μέγιστα τὰ συμφέροντα τῆς πατρίου πόλεως. Αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ ἦσαν ἡ ἰδεώδης ἔκφρασις τοῦ νέου πολιτικοῦ προγράμματος τῶν Ἀθηναίων, προωδοποίησε δὲ τὸ στάδιον τοῦ νεαροῦ φίλου, οὗ ὑπῆρξε κατὰ τὰς στρατείας συνοδὸς καὶ σύμβουλος, συντάκτης τῶν ἐκθέσεων καὶ διαπρύσιος κήρυξ τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐτοῦ ¹.

¹ Rehdantz [Vitae Iphicratis, Chabriae, Timothei] σ. 180.

Τοιαύτη δὲ πολιτεία ἐπικαιρος, ἣν διηύθυνον καὶ ὑπεστήριζον ἄνδρες τοιαύτης ικανότητος, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἄνευ ἐπακολούθων. Ὁ ἀρχαῖος φόβος εἶχεν ἐκλίνει, καὶ ἐφιλοφρονοῦντο τοὺς Ἀθηναίους μετ' ἐμπιστοσύνης καὶ ἀγάπης. Αἱ δὲ τοῦ ἀπὸ τῆς Σπάρτης δέους ἀπαλλαγεῖσθαι πόλεις προσέφερον εὐλαβῶς τιμητικούς στεφάνους καὶ ἀνέθετον μνημεῖα εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ὡς σωτῆρα καὶ ἐλευθερωτὴν ¹. Κατασταθέντος δὲ τοῦ συνεδρίου τῶν συμμάχων, ἐψηφίσθη ἡ συγκρότησις συμμαχικοῦ στόλου διακοσίων τριήρων καὶ στρατιᾶς εἰκοσακισχιλίων ὀπλιτῶν. Ὡς δ' ἐν ταῖς ἀρχαίαις χρόνις, ἐπέβησαν αὐτοὶ οἱ πολῖται τῶν ἀθηναϊκῶν τριήρων καὶ μετέβαλον καὶ πάλιν τὸ Αἰγαῖον εἰς πέλαγος ἀθηναϊκόν ².

Ἄλλ' αἱ λαμπραὶ αὐταὶ ἐπιτυχίαι ἐστεροῦντο βάσεως σταθερᾶς. Πράγματι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν μὲν δεκτικοὶ ἀκόμῃ, ὡς πάντοτε, ἐνθουσιασμοῦ καὶ προκοπῆς, ἀλλ' ἐπίμονος ἐθελουσία δὲν ὑπῆρχε, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἐπιτυχίαι ἔμειναν εἰκότως ἀτελεῖς. Ἐν ᾧ δὲ ἤρχοντο ἐκ τῶν ἀπωτάτων πελαγῶν τάγγέλματα τῆς νίκης, δὲν ἠδύνατο ἄφ' ἑτέρου νὰ ἐξασφαλίσωσιν αὐτὰ τὰ ἴδια ἐμπορικὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Αἰγινητῶν. Ἢ δὲ δεινὴ αὕτη ἀντίθεσις ἡλάνττονεν, ὡς εἰκὸς, μεγάλως τὴν φαιδρότητα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δόξαν τῶν κατὰ θάλασσαν ἡρώων. Πρὸς δὲ τούτοις πάντα τὰ περὶ νίκης ἀγγέλματα συνωδεύοντο ὑπὸ νέων ἀπαιτήσεων χρημάτων, ἐπειδὴ πρὸς διατήρησιν τῆς εὐνοίας τῶν ἄρτι κτηθέντων φίλων ἀπέφευγον μετὰ προσοχῆς πᾶσαν τραχύτητα καὶ πᾶσαν αὐστηρὰν χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἡγεμονίας πρὸς πορισμὸν τῶν ἀναγκαίων προσόδων. Ἀλλὰ τοῦτο ἐθεώρουν οἱ φιλοχρήματοι καὶ οἰκονόμοι πολῖται ὅχι ἄνευ λόγου ἐνέργειαν ἐλως ἰδεώδη, ἐπιφέρουσαν ὡς μόνον κέρδος τιμὴν ἀβεβαίαν, ἥς τὸ εἰρημα εἰσφέρειτο ὑπερμέ-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀνδροτίωνος] 72· Εὐθεοεῖς ἐλευθερωθέντες ἐστει-
φάνοισαν τὸν δῆμον.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 451 κ. ε.

τρως βαρύ. Ἐφρόνουν δὲ, ὅτι αἱ τοιαῦται θυσίαι τῆς πόλεως ἤθελον τέλος ὠφελήσει μόνους τοὺς Θηβαίους, οἳτινες, ἐπωφελούμενοι τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, εἰργάζοντο ἀταράχως πρὸς συντέλεισιν τῆς καθυποτάξεως τῆς Βοιωτίας.

Πράγματι δὲ οἱ ἥρωες τῆς νέας συμμαχίας εἶχον παράσχει μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς βοιωτίζοντας, καίπερ μὴ ἀνήκοντες εἰς αὐτούς. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἥκιστα ἐχαλέπαινον ἐπὶ τούτῳ, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν τεταγμένοι εἰς ὠρισμένην φατρίαν καὶ ἦσαν μᾶλλον στρατηγοὶ ἢ πολιτευταί. Ἄλλ' ὁ Καλλίστρατος, ὁ κεκηρυγμένος ἀντίπαλος τῶν Θηβῶν, ὅστις ἀπεδοκίμαζε πᾶσαν ἄσκοπον πολιτικὴν ἐνέργειαν, πρὸς δὲ τούτοις ἠσθάνετο προσβαλλομένην τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ φιλοτιμίαν ὑπὸ τῆς δόξης τῶν στρατηγῶν, ὑπεστήριξε τὰς εἰρηνικὰς διαθέσεις τοῦ δήμου. Ἐπιτυχὼν δὲ ἤδη διὰ τῶν παρασκευῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ τῆς νέας κατὰ θάλασσαν συμμαχίας τὸ ποθοῦμενον, ἤτοι τὴν βελτίωσιν τῶν κατὰ τὰς Ἀθήνας ἐν σχέσει πρὸς τὴν Σπάρτην, ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ ταύτην ὡς βάσιν εἰρήνης καὶ νὰ γείνη οὕτω καὶ πάλιν ἡγέτης τοῦ δήμου.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ὤφειλε τὸ πρῶτον νὰ παραγκωνισθῇ ἐκεῖνος τῶν στρατηγῶν, ὅστις εἶχε προβῇ τολμηρότερον παντὸς ἄλλου πέραν τοῦ ὁρίου τῶν σκοπομένων ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου καὶ εἶχε πλειότερον παντὸς ἄλλου ἐπισκιάσει αὐτὸν, ἤτοι ὁ Τιμόθεος. Ἐν τοῖς παρ' αὐτοῦ πραχθεῖσι παρ-ουσιάζετο ζωηρότατα ἡ δυσαναλογία μεταξὺ φαινομένης αἰγλῆς καὶ πραγματικῆς ἐπιτυχίας. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἀπέβη δυσχερὴς εἰς τὸν ἀντίπαλον ἢ εἰς τοὺς πολίτας παράστασις τοῦ Τιμοθέου ὡς ἀνδρὸς ἀλαζόνος καὶ ἰσχυρογνώμονος, διαπλέοντος μὲν τὸ Αἰγαῖον χάριν ματαιοφροσύνης καὶ πανηγυρικῆς δεξιώσεως παρὰ πόλεων καὶ ἡγεμόνων, ἀλλ' ἀμελοῦντος τὴν ἐκτέλεισιν τῶν ἐντολῶν τῆς πολιτείας. Ἡ δὲ κατηγορία αὕτη ἦτο τόσῳ μᾶλλον μυσαρωτέρα, καθ' ὅσον συγχρόνως διενηροῦντο τὰ πάντα, ὅπως ὁ φιλόπατρις ἥρως στερηθῇ τῶν μέσων, ὧν εἶχεν ἀνάγκην πρὸς

πραγματικᾶς ἐπιτυχίας. Δις δὲ κατηγορήθη ὁ Τιμόθεος¹, καὶ κατὰ τὴν δευτέραν τῶν κατηγοριῶν τούτων ὁ Καλλίστρατος συνέπραξε μετὰ τοῦ Ἴφικράτους, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὰς Ἀθήνας μετ' ἀκμαίων δυνάμεων καὶ ἤθελε νὰ συμμετάσχη τῆς δόξης τῶν νέων λαμπρῶν χρόνων τῶν Ἀθηναίων.

Ἐν μέσῳ δὲ μεγίστης συγκινήσεως ἤρξατο ἡ δίκη περὶ τὰ τέλη τοῦ 373 π. Χ. δίκη περὶ προδοσίας κατ' ἐκείνου, ὅστις εἶπερ τις καὶ ἄλλος τῶν συγχρόνων εἶχεν ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς πατρῴου πόλεως. Οἱ δὲ ἐταῖροι τοῦ στρατηγοῦ ἔπραξαν πᾶν τὸ δυνατόν πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Ὁ δὲ τύραννος τῶν Φερῶν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου παρέστησαν αὐτοῖς ἐν Ἀθήναις, ἵνα καταθέσωσι μαρτυρίας ὑπὲρ τοῦ φίλου. Ὁ Τιμόθεος ἠδύνατο νὰ ποδεῖξῃ, ὅτι εἶχε καταναλώσει τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ εἶχεν ὑποθηκεύσει τὰ κτήματα αὐτοῦ, ὅπως παρακωλύσῃ ἐπονείδιστον διάλυσιν τοῦ στόλου. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἡλιασταὶ ἠθώωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ὁ ταμίας αὐτοῦ Ἀντίμαχος, ὃν προέβαλον οἱ ἀντίπαλοι, ὅπως μὴ πέσῃ ἡ εὐθύνη ἐπὶ τὸν δῆμον καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ, κατεδικάσθη εἰς θάνατον², καὶ ἡ ἀπὸ τῆς στρατηγίας δὲ καθαίρεσις τοῦ Τιμοθέου, ἥτις εἶχε προηγηθῇ τῆς δίκης, δὲν ἀνεκλήθη³. Ἀποσυρθεὶς δὲ ὁ Τιμόθεος ἐν παντελεῖ πτωχεῖᾳ ἀπὸ τοῦ δημοσίου βίου, ἀπεδέχθη ὑπηρεσίαν παρὰ τοῖς Πέρσαις⁴.

Ὁ δὲ Καλλίστρατος ἦτο ὁ μόνος ἐπιδιώκων ὠρισμένον σκο-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 467.

² *Δημοσθένους* [Πρὸς Τιμόθεον] 10· Ἀντίμαχον [μὲν] ταμίαν ὄντα καὶ πιστότατα διακείμενον τούτῳ κρίναντες ἐν τῇ δῆμῳ ἀπεκτείνετε καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐδημεύσατε, αὐτὸν δὲ τοῦτον ἐξαιτουμένων μὲν τῶν ἐπιτηδείων καὶ οἰκείων αὐτοῦ ἀπάντων, εἰ δὲ καὶ Ἀλκίτου καὶ Ἰάσονος, συμμάχων ὄντων ὑμῖν, μόλις μὲν ἐπεσθῇ τε ἀφείναι, στρατηγοῦντα δ' αὐτὸν ἐπαύσατε.—Ἐν τοιαύταις δ' ὧν διαβολαῖς καὶ ἀπορίᾳ χρημάτων πολλῇ... Πρὸς Schäfer, *Demosthenes und seine Zeit* [Beilage] σ. 137 κ. ἑ.

³ *Ξενοφῶντος* Ἑλλην. VI, 4, 39.

⁴ [*Δημοσθένους* Πρὸς Τιμόθεον 25 κ. ἑ.].

πόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ νῖκαι τοῦ Ἴφικράτους¹ μόνον εἰς τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος τὴν προαγωγὴν συνετέλεσαν. Ὁ Καλλιστράτος συνείδεν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀποβάλλει παντελῶς τὸ θάρρος νὰ διαμφισβητήσωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ κατὰ θάλασσαν κράτος· ἐξ ἐτέρου δὲ διέγνω μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως, ὅτι παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἠῤῥξανεν ὁσημέραι ἢ ἐναντίον τῶν Θηβαίων δυσμένεια, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ παρνηθῶσι τὴν ἀρχαίαν συμπάθειαν πρὸς τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς καὶ ἐθεώρησαν μεγίστην πρὸς ἑαυτοὺς ὕβριν τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων τούτων. Διὸ παρὰ πάσας τὰς ἀντιπαρηγήσεις τῶν βοιωτιζόντων ἢ μετὰ τῶν Θηβαίων συμμαχία εἶχε καταστῆ ἐπαχθὴς εἰς τοὺς πολίτας, οὕτω δὲ ἀπέβη προϋργιατὰτῃ ἢ πολιτικῇ ἐνέργεια τοῦ Καλλιστράτου. Διὸ ἠδυνήθη νὰ καταλίπη τὴν εἰς αὐτὸν μισητὴν συνθήκην καὶ διαπράξῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Σπάρτης, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο μὲν τελείως τὸ καθεστὼς ἀξίωμα τῶν Ἀθηναίων, συνεστέλλετο δὲ καιρίως ἢ τε ἀρχαία τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἡ νέα τῶν Θηβαίων ὑπερτροφία. Ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ 371 π. Χ. ἐθεωρήθη λαμπρὰ ἐπιτυχία τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος. Αἱ Ἀθηναὶ καὶ ἡ Σπάρτη εἶχον πάλιν καταλάβει τὸ προσῆκον εἰς ἑκατέραν πόλιν ἀξίωμα, καὶ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι εἶχον τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ γῆν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὴν κατὰ θάλασσαν, αἱ δὲ Θῆβαι, αἵτινες εἶχον θελήσει νὰ παρειδύσωσιν ὡς τρίτη μεγάλη πόλις, εἶχον ἀπομονωθῆ τελείως².

Καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη πολιτεία ἐξηλέγγετο ὅλως μυωπάζουσα, εἶχον δὲ κακῶς ὑπολογίσει τὰ τε κατὰ τὰς Θήβας καὶ τὰ κατὰ τὴν Σπάρτην. Καὶ τῶν μὲν Θηβῶν αἱ πρόοδοι δὲν ἀνεστάλησαν διὰ τῆς συμμαχίας τῶν δύο ἰσχυρῶν πόλεων, ἀλλ' ἡ Σπάρτη ἀπέβαλε πᾶσαν σημασίαν διὰ τὰς Ἀθήνας, ἅτε παύσασα νὰ εἶνε πόλις μεγάλη. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη συνετάραξε τὰ σχέδια τῶν πολι-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 469.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 480.

τευομένων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἀπαράσκευοι, καὶ κατεδηλώθη προφανέστατα ἡ ἀσυναρτησία τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας. Ἐμετεωρίζοντο δὲ μεταξὺ μικροπρεποῦς δυσαρεσκείας ἐπὶ τῇ εὐημερίᾳ τῶν Θηβῶν καὶ τῆς ὅπωςδὴποτε μὴ ἐκλιπούσης ἀκόμη συμπαθείας πρὸς τοὺς ἡρωικοὺς νικητάς. Ἄλλως δὲ καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐξηκολοῦθουν ἀκόμη τρέφοντες αἰσθήματα συμμάχων, ὥστε εἰς τὰς Ἀθήνας ἤγαγον πρὸ τῆς μάχης τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας, εἰς τὰς Ἀθήνας δ' ἀπέστειλαν καὶ τὰς πρώτας περὶ τῆς νίκης ἀγγελίας¹. Διὸ καὶ πάλιν ἀνεθάρρησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν βοιωτιζόντων καὶ ἠξίωσαν τὴν ἄμεσον κατάλυσιν τῆς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους συμμαχίας, ἥτις οὐδεμίαν εἶχεν ἔννοιαν τὸ ἐξῆς, ἐπειδὴ δὲν ἡδύνατο νὰ γείνη πλέον λόγος περὶ κατανομῆς τῆς ἡγεμονίας μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἰσχυρίζοντο δὲ, ὅτι τώρα εἴπερ ποτὲ ἦτο ἡ κατάλληλος εὐκαιρία, ὅπως ἐν συμπράξει μετὰ τῶν Θηβαίων καταστήσωσι διὰ παντὸς ἀβλαβῆ τὴν Σπάρτην.

Ἄλλ' ἦτο δυνατὴ καὶ τρίτη τις ὁδός, ἥτοι ἡ μὴ σύνταξις τῶν Ἀθηναίων οὔτε μετὰ τῆς Σπάρτης οὔτ' ἐναντίον αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ἐπωφέλεια ἐκ τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς ἐν τελείᾳ ἀνεξαρτησίᾳ. Ἡ δὲ τοιαύτη πολιτεία ἦτο εὐλογωτάτη, ἂν εἶχον ἀπόφασιν νὰ ἐπιληφθῶσιν αὐτοὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων καὶ ἂν εἶχον διαθέσιν πλὴν τοῦ στόλου νὰ δημιουργήσωσι καὶ ἡπειρωτικὴν στρατιάν, δι' ἧς θὰ ἡδύνατο νὰ ἀναλάβωσιν ἀντὶ τῆς Σπάρτης τὴν ἡγεσίαν τῶν μικρῶν πόλεων. Καὶ ἐκάλεσαν μὲν πράγματι ἀντιπρόσωπους αὐτῶν εἰς Ἀθήνας², ἀλλὰ τὸ διάβημα τοῦτο δὲν ἦτο σοβαρόν· προετίμησαν δὲ νὰ περιορισθῶσιν εἰς χλιαρὰν οὐδετερότητα, καὶ ἐξώθησαν τοὺς Ἀρκάδας εἰς σύνταξιν μετὰ τῶν Θηβαίων³, εὐρέθησαν δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην μετ' οὐ πολὺ νὰ ἴδωσι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν καὶ ἐπιθυμίαν μεταβαλλόμενα καθ' ὅλου τὰ πράγματα. Ἀντὶ νὰ μετάσχωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐξελιξέως τῶν

¹ *Ξενοφῶντος* Ἑλλην. VI, 4, 19.

² *Ξενοφῶντος* Ἑλλην. V, 5, 1, κ. ἐ. "Ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 508.

³ "Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 522.

πραγμάτων, ἴσταντο ἐκπεπληγμένοι θεαταὶ αὐτῶν, καὶ ἔνεκα τῆς χαλαρᾶς αὐτῶν ἐνεργείας προκατελάμβανον αὐτοὺς πάντοτε τὰ γεγονότα.

Τώρα δὲ προεβάλλετο εἰς αὐτοὺς τὸ ζήτημα, ἂν ἔμελλον νὰ ἰδῶσιν ἀπαθῶς καὶ τὸν ὄλεθρον τῆς Σπάρτης. Τὸ δὲ ζήτημα τοῦτο ὤφειλε νὰ λυθῇ ταχέως, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦλθον τῷ 369 π. Χ. εἰς λόγους πρὸς τὰς Ἀθήνας.

Οὐδέποτε πρὸ ἐκείνου τοῦ χρόνου οἱ πρέσβεις τῆς Σπάρτης παρέστησαν οὕτω τεταπεινωμένοι πρὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Ἐδεήθησαν δὲ περὶ σωτηρίας, καὶ ἐξέθηκαν διὰ λόγου συγκινητικοῦ, ὅτι ἅπασαι αἱ ἀνδραγαθίαι τῶν Ἑλλήνων κατωρθώθησαν διὰ τῆς συμμαχίας τῶν δύο μεγάλων πόλεων· ἐξέφρασαν δὲ τὴν γνώμην, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη ἡδύνατο νὰ πραχθῇ διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν δυνάμεων τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τοῦθ' ὅπερ εἶχον ἀμελήσει νὰ πράξωσι μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, ἤτοι ἢ καταστροφὴ τῶν Θηβῶν¹, καὶ κατάρθρωσαν ναυξήσωσιν ἐπιτυχῶς τὴν δυσμένειαν ἐναντίον τῶν Θηβαίων.

Καὶ Πελοποννήσιοι δὲ πρέσβεις συνετέλεσαν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῆς Σπάρτης. Καὶ Κλειτέλης μὲν ὁ Κορίνθιος ἐζήτησε προστασίαν ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἣτις εἶχεν ἀναξίως ἑαυτῆς ὑποστῇ πάντα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου². Τέλος δὲ Προκλῆς ὁ Φλιάσιος διὰ λόγου δεξιότατα λελογισμένου παρέστησε ζωηρῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι προσῆκεν ἄριστα εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δόξαν τὸ νὰ λησμονήσωσι τώρα, ὅτε ἡ τύχη τῶν Σπαρτιατῶν ἐξηρτᾶτο ἀπ' αὐτῶν, τὰς ἀδικίας αἷς εἶχον ὑποστῇ πρότερον, ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τὸ συμφέρον αὐτῶν ἀπῆτει νὰ μὴ συντελέσωσιν εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Σπάρτης, διότι ἄλλως ἔμελλον ἀκράτητοι νὰ χωρήσωσι πρὸς τὰ πρόσω αἱ Θῆβαι καὶ νὰ γείνωσι κινδυνωδέ-

¹ [Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 5,] 35· νῦν ἐλπίς τὸ πάλαι λεγόμενον δεκατευθῆναι Θηβαίους.

² [Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 5,] 37.

στατος γείτων τῶν ἐγκαταλειμμένων Ἀθηνῶν¹. Μετὰ τοὺς τοιοῦτους λόγους ἐξησφαλίσθη ἡ ἐπιτυχία τῆς πρεσβείας. Οἱ δὲ ῥήτορες τῶν βωιωτίζόντων οὐδὲ νὰ ὁμιλήσωσιν ἠδυνήθησαν, καὶ ἐθριάμβευε τὸ πρόγραμμα τῶν μεγάλων ἐλληνίδων πόλεων². Ἐγείνε δὲ καὶ πάλιν λόγος περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης ὡς τῶν δύο ὀρθαλμῶν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις δὲν ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐτερόφθαλμος³, ἐλέχθησαν δὲ καὶ ἄλλαι τοιαῦται μεγαληγορίαι. Κατὰ ταῦτα δὲ ὁ Καλλίστρατος οὐδὲν ἄλλο εἶχε νὰ πράξῃ ἢ συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν γνώμην νὰ προτείνῃ τὴν ἀποστολὴν ἀμέσπου βοήθειας, καὶ δωδεκάςχιλιοι Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν, ὅπως περικλείωσι τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀνέμενον δ' ἐκ τῆς στρατείας μέγала. Ἀλλ' ὁ Ἰφικράτης εἶχεν ὡς στρατηγὸς καὶ ὡς πολιτευτὴς εὐλόγους ἀφορμὰς νὰ μὴ προκαλέσῃ κρίσιμον μάχην⁴.

Καίτοι δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦσαν μεστοὶ ἀγανακτήσεως, ἐπειδὴ ὁ Ἰφικράτης εἶχεν ἀφήσει τοὺς Θηβαίους νὰ διαφύγωσιν ἀβλαβεῖς διὰ τῶν στενῶν τοῦ ἰσθμοῦ, δὲν ἐπέδειξαν τὴν δυσἀρεσκείαν αὐτῶν, καὶ ἤρξαντο πάραυτα νέων διαπραγματεύσεων, ὅπως κατορθώσωσιν οἰκειοτέραν σύμπραξιν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐγκατέλιπον δὲ πάσας τὰς ἀξιώσεις περὶ πρωτείων, εὖρον δὲ καὶ τὴν βουλὴν τῶν Ἀθηνῶν πρόθυμον νὰ ὁμολογήσῃ νέαν συμμαχίαν ἐπὶ τῇ βάσει κατανομῆς τῆς ἡγεμονίας εἰς τὴν κατὰ γῆν

¹ [Ξενοφῶντος Ἑλλην. VI, 5,] 38 κ. ἐ.

² Πρόγραμμα εἶχον οἱ ἀντιδοιοτίζοντες διακωλύειν ἄντινες ἴωσι καταδουλωσόμενοι τὴν Πελοπόννησον. Ξενοφῶντος Ἑλλην. VII, 5, 3. Ἴδε [τὴν στήλην περὶ τῆς ἐπὶ Μόλιονος ἄρχοντος μετὰ τὴν ἐν Λεόντροις μάχην συμμαχίας Ἀθηναίων, Ἀρκάδιων, Ἀχαιῶν, Ἰωλείων καὶ Φλιασίων παρὰ Köhler ἐν Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 112 καὶ ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. Α' (1876) σ. 203 ὡς καὶ παρὰ] Dittenberger Sylloge [Inscriptionum Graecarum ἀρ. 83] σ. 148 κ. ἐ. Πρὸλ. Sauppe εἰς Ξενοφῶντος Ἑλληνικά ἐν Göttinger Nachrichten. 1882 σ. 298.

³ Ἐπιχείρημα τοῦ Λεπτινοῦ ἦτο τὸ οὐκ εἶναι περιθεῖν τὴν Ἑλλάδα ἐτερόφθαλμον γενομένην. Ἀριστοτέλους Ῥητορ. σ. 127, 25.

⁴ Ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. VII, 1, 12 κ. ἐ.) κατηγορεῖ τὴν παρὰ τοῦ Ἰφικράτους διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Πρὸλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 534.

καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν. Ἄλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου συνήφθη περὶ τούτου τοῦ ζητήματος ζωνρὰ λογομαχία. Ὁ Κηφισόδοτος, λαβὼν τὸν λόγον, ὠμίλησεν ἐναντίον τοῦ προβληθέντος προβουλευματος. Εἶπε δὲ, ὅτι δὲν θὰ εἶνε ἀληθῶς ἰσότιμοι αἱ δύο πόλεις, ἂν οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἡγῶνται Πελοποννησίων ναυτῶν, οἵτινες ἔσονται ἢ εἰλωτες ἢ μισθοφόροι, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔχωσιν ὑφ' ἑαυτοὺς πολίτας Ἀθηναίους. Διὸ ἔπρεπε νὰ περιέρχεται ἡ ἡγεμονία κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν ἐκ περιτροπῆς εἰς ἑκατέρους, καὶ προέτειναν τὴν κατὰ πενθήμερον μεταβολὴν τῆς ἀρχιστρατηγίας ¹.

Ἡ δὲ παράδοξος αὕτη πρότασις μόνον σκοπὸν εἶχε τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ τῆς στενοχωρίας τῶν Λακεδαιμονίων ὠφέλειαν τῶν Ἀθηναίων· ἐσκοπεῖτο δὲ δι' αὐτῆς ἡ ὑποβίβασις τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης εἰς ἰσοτίμους τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. Ὁ δὲ Κηφισόδοτος ἐτάσσετο εἰς ἐκείνους, οἵτινες, καθ' ἃ ὁ Αὐτοκλῆς ² καὶ ἄλλοι, ἦσαν ἄσπονδοι πολέμιοι τῆς Σπάρτης, χωρὶς διὰ τοῦτο νάνήκωσιν εἰς τοὺς βοιωτίζοντας. Ἄλλ' οἱ βοιωτίζοντες συνεψήφισαν, ὡς εἰκὸς, ἡ δὲ πρότασις ἔγεινε δεκτὴ, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες εἶχοντο περίφοβοι τῶν Ἀθηναίων, ἀπεδέχθησαν καὶ ταύτην τὴν ταπεινώσιν. Ἀναγκαῖον δ' ἐπακόλουθον τοῦ τοιοῦτου ὅρου τῆς συνθήκης ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας ἀποχώρησις τῶν βασιλέων καὶ παράλυσις τῆς ὅλης στρατιωτικῆς ἐνεργείας. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸν πόθον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἔβλεπον ἑαυτοὺς ἐνισχυομένους ὑπὸ τῆς διαρκούσης ῥήξεως μετὰ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν καὶ δὲν ἤθελον τὴν μεταβολὴν τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Δὲν ἤθελον δὲ πόλεμον πρὸς τοὺς Θηβαίους, καὶ οὗτοι εἶχον ἱκανὴν σύνεσιν ὅπως οὐδαμῶς ἐξερεθίσωσι τοὺς γείτονας εἰς ὀριστικήν σύνταξιν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀμφοτέρωθεν λοιπὸν ἀπεφεύγετο ἐκ σιωπηρᾶς συνεννόσεως ἄμεσος ῥήξις.

¹ *Ξενοφώντας* Ἑλλην. VII, 1, 12 κ. ἑ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 473.

Τοιαύτην δὲ μικρόθυμον καὶ ὑπουλον μετερχόμενοι πολιτείαν οἱ Ἀθηναῖοι, οὔτινες δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ ἔχωσιν ἀληθεῖς φίλους καὶ ἀληθεῖς ἐχθρούς καὶ οὔτινες ἐμερίμνων μόνον νὰ ἐπωφελῶνται τὰ δεινὰ ἄλλων πόλεων χωρὶς νὰ ἐπιδιώκωσι καὶ τολμῶσι τι ἴδιον, μετ' ἰδιαζούσης ἀρεσκείας διέτριβον περὶ τὴν συνωμολόγησιν συνθηκῶν μετὰ ξένων δυναστῶν, καθ' ἃς εἶχον τὸ εὐχάριστον συναίσθημα, ὅτι ἦσαν πόλις μεγάλη, ἣς ἐπεδιώκετο ἡ εὐνοία. Οὕτως ὡμολόγησαν συνθήκην μετὰ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν, διὰ δὲ τῆς ἐνεργείας τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Κορίνθου μετὰ τοῦ τυράννου Διονυσίου, ὅστις ἤγετο ὑπὸ κενοφροσύνης νὰ ἐπιδειχθῇ ἐν Ἑλλάδι¹. Ἀλλ' αἱ συνθήκαι αὗται ἐτίμων ἥμιστα τοὺς Ἀθηναίους καὶ δὲν παρέσχον εἰς αὐτοὺς μόνιμον ὠφέλειαν. Μάλιστα δ' ἀμφίβολοι ὑπῆρξαν αἱ σχέσεις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν περσικὴν αὐλήν.

Θέλοντες νὰ μειώσωσι τὴν αὐξάνουσαν παρὰ τοῖς Πέρσαις δύναμιν τῶν Θηβαίων, ἐπεζήτησαν νὰ πτοήσωσι τὸν μέγαν βασιλέα διὰ συνεννοήσεων πρὸς σατράπας εὐρισκομένους ἐν ἀποστασίᾳ. Ὁ Τιμόθεος μετὰ τὴν ἐκ Περσίας ἐπιστροφὴν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν Ἀριοβαρζάνην², ὅστις παρῆγεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους φιλίας ὑπηρεσίας ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Θράκης. Μετὰ δὲ τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ κατώρθωσεν ὁ Τιμόθεος νὰ διατηρήσῃ τὴν Σηστὸν καὶ τὴν Κριθώτην ἐν τῇ θρακικῇ Χερσονήσῳ (368 π. Χ. Ὀλυμπ. 103, 3)³. Ἡ δὲ ἀνήκεστος σύγχυσις τῆς Ἀνατολῆς παρῆγεν εἰς τὴν ἐν τῷ τότε χρόνῳ πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων στάδιον εὐρείας δράσεως. Πολλαχοῦ ἠγνοεῖτο τίς ἦτο πρᾶγματι ὁ κύριος τῆς χώρας, ἀνῆκον δ' εἰς ἀμφοτέρους τοὺς

¹ Δύο πρεσβεῖαι ἐστάλησαν εἰς τὸν Διονύσιον ἐξ Ἀθηνῶν τῷ 369 π. Χ. καὶ 368 π. Χ. Ἰδε [Kirchhoff] ἐν τῷ Philologus Τόμ. XII, σ. 57[4]. Θέλοντες δὲ νὰ κολακεύωσι τὸν τύραννον ἀνεκήρυξαν αὐτὸν νικητὴν ὡς δραματικὸν ποιητὴν ἐν τοῖς Ἀθηναίοις. Ἰδε Διοδώρου Σικελιώτου XV, 74.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 561.

³ Ἰσοκράτους [Περὶ ἀντιδόσεως] 112. Πρβλ. Schäfer ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XIX σ. 610.

διαμαχομένους, καί, χωρίς νά διαλύσωσι τήν πρὸς τὸν βασιλέα εἰρήνην, κατεπολέμουν τὰς βασιλικὰς στρατιάς ¹.

Τολμηροτάτη δὲ ὑπῆρξε μάλιστα ἡ ἐνέργεια τῶν Ἀθηναίων ἐν Σάμῳ, ἐν ᾗ διέμενε περσικὴ φρουρά ². Ὁ Τιμόθεος, ὅστις πάση μηχανῇ ἐπεδίωκε μετὰ τὴν ἀνάδοδον εἰς τὴν πόλιν νά διαπράξῃ λαμπράν τιν' ἀνδραγαθίαν, προσέβαλε τὴν νῆσον. Ἐπὶ δέκα δὲ μῆνας ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, καὶ κατῴρρωσε νά διατηρήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν τριχιλίους ψιλοὺς ἐπὶ τῆς νήσου οὕτως, ὥστε νά μὴ ἔχῃ ἀνάγκην ἀποστολῆς ἀργυρίου ἐξ Ἀθηναίων. Τέλος δὲ ἠναγκάσθησαν νά ὑποκύψωσιν οἱ Πέρσαι τῷ 365 π. Χ. (Ὀλυμπ. 103, 3) ³, καὶ τότε ἐπειράθη διὰ παντὸς τρόπου ὁ Τιμόθεος νά καρπωθῇ τὴν νίκην ταύτην κατὰ τὸ δυνατόν. Ἡ Σάμος δὲν εἶχεν ἀκόμη προσέλθει εἰς τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρησαν, ὅτι εἶχον δικαίωμα ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ νά ποιήσωσι χρῆσιν τοῦ ἐν πολέμῳ δικαίου τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον εἶχον ἀποσπάσει αὐτὴν ἀπὸ τῶν Περσῶν. Ἄλλως δὲ τὰ κατὰ τὴν συμμαχίαν εἶχον καθ' ὅλου χαλαρωθῇ μεγάλως μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, καὶ ὁ Τιμόθεος δὲ αὐτὸς δὲν εἶχεν ἱκανὸν σθένος, ὅπως ἐμμείνῃ πιστὸς εἰς τὸ ἀρχαῖον συμμαχικὸν πρόγραμμα. Διὸ παρὰ τὰς ἐπισήμους ἐπαγγελίας τῶν Ἀθηναίων, καθ' ὅς ἐμελλον νά ἐπιδειχθῶσιν ἀπανταχοῦ ὡς ἐλευθερωταί, καὶ παρὰ τὰς νοθεσίας σωφρόνων πολιτευτῶν, οἷος ὁ Κυδίας ⁴, ἐξώσθησαν ἐκ τῆς νήσου μετὰ τῶν Περσῶν καὶ πολλοὶ τῶν ἰθαγενῶν, καὶ ἐπέμφθησαν εἰς τὴν Σάμον κατὰ διαφόρους

¹ Ὁ Τιμόθεος ὑπεστήριξε τὸν Ἀριοβαρζάνην παρὰ τὸ ψήφισμα ἐν ᾧ ἐγράφετο μὴ λύοντα τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς βασιλέα. *Δημοσθένης* [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9.

² Τὴν Σάμον εἶχον ὑποτάξει οἱ ὀλιγαρχικοὶ εἰς τὴν περσικὴν ἐπικυριαρχίαν. *Δημοσθένης* [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9.

³ *Δημοσθένης* [Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9. *Ἰσοκράτους* [Περὶ ἀντιδόσεως 111]. *Κορνήλιος Νέπτος* ἐν Βίῳ Τιμοθέου [4].

⁴ Ὁ Κυδίας εἶχεν ἐκφωνήσει λόγον Περὶ τῆς Σάμου κληρονομίας κατ' *Ἀριστοτέλην* (Ῥητορ. σ. 70, 16).

ἀποστολὰς Ἀθηναῖοι πολῖται ἐγκαθιδρυθέντες ὡς κληροῦχοι¹. Οὕτω δὲ ἡ Σάμος περιέστη εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ ἡ Ἱμβρος καὶ Ἀἴμος, αἵτινες, διακρινόμεναι ἀπὸ τῶν συμμάχων, ἀπετέλουν ἰδίαν ὁμάδα καὶ ἦσαν οὕτως εἰπεῖν ἰδία κτῆσις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐκτοτε δὲ ὁ Τιμόθεος ἀπέβη πάλιν δημοφιλέστατος, νικῶν μὲν, χωρὶς νάξιωσθαι θυσίας, κατορθόνων δὲ κατακτήσεις ἀξιολογωτάτας ἄνευ διεξαγωγῆς πολέμου. Κατῶρθωτε δὲ νὰ ἐμπεδωθῇ καὶ πάλιν ἐν τῇ θρηκτικῇ Χερσονήσῳ, κοινῇ δὲ μετὰ τοῦ Ἱερικάτους ὑπέταξε τὸ ἐπόμενον ἔτος τὴν Μεθώνην, τὴν Πύδναν καὶ τὴν Ποτίδαιαν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων².

¹ Περὶ τῆς ἐξώσεως τῆς ἐχθρικῆς φατρίας, ἔπειτα δὲ συμπάντων τῶν Σαμίων διὰ τῆς κατ' ἐπανάληψιν ἀποστολῆς Ἀθηναίων κληροῦχων, οἵτινες καὶ κατέχουσι τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ 365 π. Χ. μέχρι 322 π. Χ. ἴδε C[arl] Curtius Urkunden zur Geschichte von Samos. Wesel. 1873 σ. 3. Εἰς δὲ τὴν καθόδον τῶν Σαμίων ἀναφέρονται ἡ ἐπιγραφή ἡ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ W. Vischer ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXII σ. 213 καὶ αἱ παρὰ τῷ C[arl] Curtius ἐνθ' ἀν. σ. 4. Πρὸς δὲ Fougart Mémoire sur les colonies athéniennes ἐν τοῖς Mémoires de l'Académie présentés par des savants étrangers Σειρᾶς Ἀθ. Τόμ. IX σ. 397. Οὗτος, θέλων νὰ ἀρῇ τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Αἰσχίνου (κατὰ Τιμάρχου 52), καὶ ὅτι ἡ εἰς τὴν Σάμον σταλείσα κληροῦχία ἐξεπέμφθη ἐπὶ ἄρχοντος Νικοφῆμου (361-360 π. Χ.), καὶ τοῦ Φιλοχόρου (παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ Ῥωμ. Ἀρχ. Τόμ. Β' σ. 188, 40 ἐκδ. Sylburg καὶ παρὰ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405 ἀπότ. 131), ὅστις ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τὸν ἄρχοντα Ἀριστόδημον [τῷ 352-351 π. Χ.], ἀποδέχεται, ὅτι δις ἀπεστάλησαν κληροῦχοι, τὸ μὲν πρῶτον ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς πόλεως, ἔπειτα δὲ μετὰ τὸ πέρας τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Καὶ πρὸς μὲν τὴν ἀποστολὴν τῶν πρῶτων κληροῦχων συνδέει τὴν ἐξωσιν τῶν τὴν περσικὴν κυριαρχίαν ἀναγνωρίζοντων ὀλιγαρχικῶν τῆς νήσου, πρὸς δὲ τὴν δευτέραν τὴν ἐξωσιν τῶν κατοίκων, γενομένην χάριν προφυλάξεως ἀπὸ ἀπειλουμένης ἀστυασίας τῆς νήσου. Αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Carl Curtius συλλεχθεῖσαι σαρμακαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν χρόνων τούτων εἰς γεγραμμέναι ἐν ἄττικῇ διαλέκτῳ, καὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἄρχοντος καὶ τοῦ ἄρχοντος τῆς παροικίας τῶν ἐν Σάμῳ κληροῦχων, οἵτινες καλοῦνται ὁ δῆμος ὁ ἐν Σάμῳ. ἴδε καὶ Schäfer Dem[osthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 320.

² Δεινάρχου [κατὰ Δημοσθένους] 14· Τιμοθέῳ Σάμον λαβόντι (οὗτος ἀναγινώσκει ὁ Sauppe ἀντὶ λαβόντα) καὶ Μεθώνην [καὶ] Πύδναν καὶ Ποτίδαιαν καὶ πρὸς ταύταις ἑτέρας εἴκοσι πόλεις... Ἰσοκράτους Περὶ ἀντιδόσεως 113· τεττάρων καὶ εἴκοσι πόλεων κυρίου ὁμάς ἐποίησεν ἐλάττω δαπανήσας τῶν οἱ πατέρες ὁμῶν εἰς τὴν Μηλίων πολιτικὴν ἀνέλωσαν. Πρὸς Böckh Staatshaushaltung der Athener Τόμ. Β' ἐκδ. γ' σ. 98. Εἰς τὰς πόλεις ταύτας τάσσεται πιθανῶς καὶ ἡ Νεάπολις, κειμένη ἀπέναντι

Ἄλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη δὲν ὑπῆρξε διαρκής. Πρῶτον δὲ καὶ βαρὺ τραῦμα ὑπῆρξεν ἡ ἀπώλεια τοῦ Ὠρωποῦ¹. Δι' αὐτῆς δὲ ἡ μετὰ προσοχῆς καὶ δέους διατηρουμένη οὐδετερότης τῶν συνόρων τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς διελύθη. Καὶ ἐφαίνετο μὲν ἀναπόφευκτος ὁ πόλεμος, ἀλλ' οἱ σύμμαχοι καθυστέρησαν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προβῶσι μόνοι.

Ἀντὶ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ πολέμου, ὃν ἀπέφυγον ἀνάνδρως, ἐξερράγη ἐν αὐτῇ τῇ πόλει ἐμπαθῆς στασιαστικὸς ἀγὼν περὶ τοῦ Ὠρωποῦ. Καὶ δὴ οἱ βοιωτιζόντες ἐπωφελήθησαν τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως προσβάλωσι τὴν κρατοῦσαν φατρίαν καὶ δείξωσιν, ὅτι δὲν ἦσαν αὐτοὶ οἱ προδίδοντες εἰς τοὺς Θηβαίους τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων. Ἦγειτο δὲ αὐτῶν Λεωδάμας ὁ Ἀχαρνεὺς², ἡ δὲ κατηγορία αὐτοῦ ἀπηυθύνετο κυρίως ἐναντίον τοῦ Χαβρίου³ καὶ τοῦ Καλλιστράτου, ἐξελεγχθέντων δὴθεν ὑπευθύνων ἐπὶ τῇ συμφορᾷ ἔνεκεν ἀνεπαρκoῦς παρασκευῆς καὶ ἀδεξιότητος περὶ τὴν στρατηγίαν. Διὸ κατηγορήθησαν ἐνώπιον τοῦ δήμου ὡς παραμέλησαντες τὸ καθήκον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὡς προδόται. Φαίνεται δὲ, ὅτι οἱ κατήγοροι προέβησαν ἔνεκα φατριαστικοῦ πάθους περαιτέρω τοῦ προσήκοντος, καὶ κατέστησαν οὕτως εὐχερεστέραν τὴν ὑπεραπολογίαν τῶν κατηγορουμένων. Βέβαιον δὲ εἶνε, ὅτι ὁ Καλλίστρατος κατάρθρωσε λαμπρῶς οὐ μόνον νάντικροῦσιν τὰς ἐναν-

τῆς Θάσου. Ἴδε τὸ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀναφερόμενον ψήρισμα παρὰ τῷ Schöne [Griechische] Reliefs σ. 23 καὶ Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII, [1871] σ. 167. Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ τῆς Θρακικῆς ταύτης πόλεως ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς παρὰ τῷ Housay (Μακεδόνη σ. 24). Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ στρατείαν τοῦ 364 π. Χ. ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐπιγραφή παρὰ τῷ *Ραγκαῶ* (Antiquités Helléniques Τόμ. Β' σ. 391).

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 575.

² Ἀριστοτέλους Ῥητορ. I, 7 σ. 1364 a, 19. Ὁ Λεωδάμας συνήκονε δημοσθένειον ἐγγλωττίαν μετ' ἰσοκρατείου δημολότητος. Ἴδε *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 138. Πρὸς Blass | Attische Beredsamkeit | Τόμ. Β' σ. 51 κ. ε.

³ Ἐν τῇ δίκῃ τοῦ Χαβρίου μόνος λέγεται, ὅτι συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου λαβὼν τὸν λόγον ὁ Πλάτων. Ἴδε *Διογένης Λαερτίου* III, 23. Πρὸς τὸ χωρίον δὲ τοῦτο συσχετίζει ὁ Bergk (Fünf Abhandlungen herausgegeben von Hinrichs σ. 11) τὰ παρὰ τῷ *Πλάτῳ* ἐν Θεαιτήτῳ σ. 172 c. Ὁ δὲ Zeller ἐν τοῖς Sitzungsberichte der preussischen Akademie des Wissenschaften] 1886 σ. 634 διαμφισθῆται τὸ ἀξιώπιστον τῆς μαρτυρίας τοῦ *Διογένης Λαερτίου*.

τίον ἑαυτοῦ κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὅλην αὐτοῦ πολιτείαν κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε κατήγαγε θρίαμβον ἐπιφανῆ ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων ¹.

Ἄλλ' ἡ ἐνέργεια τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἀπέβη εὐτυχεστέρα καὶ τελεσφορωτέρα διὰ τῆς νίκης ταύτης τοῦ Καλλιστράτου, ὅστις ἐξηκολούθησεν ἕνεκεν αὐτῆς διοικῶν τὰ τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπαυσαν πολιτευόμενοι νωθρῶς καὶ λοξοδρομοῦντες δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Εἰς δὲ τὴν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Κορινθίους συμμαχίαν οὐδεμίαν πλέον εἶχον πίστιν ἀφ' οὗ χρόνου οἱ σύμμαχοι εἶχον ἐγκαταλίπει αὐτοὺς καὶ ἐκθέσει ἐν τῷ ζητήματι τοῦ Ὀρωποῦ. Διὸ, ὅτε οἱ Ἀρκάδες ἐπωφελήθησαν τὴν διάθεσιν ταύτην τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν εὐφυστάτον Λυκομήδην, ὅπως, βοηθούμενοι παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀπαλλαγῶσι τῶν Θηβῶν, ἀπεδέχθησαν προθύμως τὸ αἶτημα ἐκεῖνο. Καὶ ταῦτα διότι τοῦτο μὲν ἐπίστευον, ὅτι κυρίως ἐκδικοῦνται τοῦτο πράττοντες τοὺς Θηβαίους, τοῦτο δὲ εἶχον πρὸς τούτοις καὶ κρυφίας ἐλπίδας περὶ τῆς Κορίνθου, ἣν ἐνόμιζον, ὅτι θὰ ἡδύναντο ἕνεκα τῆς ἐγκαταλείψεως αὐτῆς καὶ τοῦ κινδύνου ὃν διέτρεχε νὰ ἐξαναγκάσωσιν ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ συνωδᾷ πρὸς τὴν τότε ἀρεστὴν πολιτείαν ἐφρόνουν, ὅτι ἐν ταύτῃ θὰ ἡδύναντο νὰ διατηρήσωσιν ἀδιατάρακτον καὶ τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην συμμαχίαν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἄλλως καὶ διὰ τὴν Σπάρτην ἦτο ἐπικερδὴς ἢ ἀπὸ τῶν Θηβῶν ἀπόσπασις τῆς Ἀρκαδίας.

Καὶ ὡμολογήθη μὲν ἡ συμμαχία αὕτη, ἀλλ' οὐδὲν ἐπετεύχθη δι' αὐτῆς, πρῶτον μὲν διότι ὁ Λυκομήδης, ὅστις ἦτο ὁ πρωτεργάτης τῆς νέας ταύτης συνεννόσεως, ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστροφὴν ², ἔπειτα δὲ διότι οἱ Κορίνθιοι ἐνόησαν τὰ βυσσοδομευόμενα καὶ διηλλάχθησαν ἐν τάχει μετὰ τῶν Θηβαίων ³. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμωρήθησαν πικρῶς

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 5.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 583].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 577.

διὰ τὸ ἐπαμφοτερίζον τῆς πολιτείας αὐτῶν ἀποβαλόντες πᾶσαν δύναμιν ἐν Πελοποννήσῳ ἀντὶ νᾶ προσαυξήσωσιν αὐτήν.

Συγχρόνως δὲ καὶ κατὰ θάλασσαν ἤρχισαν ἀπειλούμενοι οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ κινδύνων σοβαρωτάτων. Πράγματι δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας κατώρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ μετὰ μεγάλης δεξιότητος τὰ λάθῃ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐξεύρῃ τὰ τρωτὰ αὐτῶν. Μετὰ βραχὺν δὲ χρόνον οἱ Θηβαῖοι ἔφθασαν εἰς τὴν περιωπὴν νάναδειχθῶσιν ἀντίζηλοι τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Οὕτω δὲ ἡ βουλὴ τῆς πόλεως Ἡρακλείας παρὰ τὸν Πόντον ἐκάλεσε τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν μετ' ἀλλήλους εἰς βοήθειαν, καὶ τὸ Βυζάντιον ἐκοινολόγει πρὸς τοὺς Θηβαίους κρύφα τῶν Ἀθηναίων¹.

Εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολιτευτὰς ἐν καὶ μόνον ἐπεβάλλετο ἕκτοτε ἔργον, ἡ ἐπιτήρησις πάσης κινήσεως τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ ἡ ἀντίστασις πρὸς πᾶσαν αὐτοῦ πρόθεσιν ἀναφερομένην εἰς ἐπέκτασιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Περὶ τούτου δ' ἐμερίμνα πρὸ πάντων ὁ Καλλίστρατος, ὅστις ἀντέπραπτεν ἀπαύστως εἰς τὸν μέγαν Θηβαῖον καὶ ἀνέπτυσσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν εὐγλωττίαν, ὅπως ἐξεγείρῃ τὴν κατ' αὐτοῦ δυσπιστίαν, ἐξαγάγῃ τοὺς Κορινθίους ἐκ τῆς οὐδετερότητος, προσελκύσῃ τοὺς Ἀρκάδας καὶ τοὺς Μεσσηνίους καὶ ἀποκλείσῃ τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς Θηβαίους. Κατώρθωσε δὲ νὰ ὁμολογηθῇ νέα κατὰ τῶν Θηβῶν συμμαχία, καὶ ἡ παρὰ τὴν Μαντίνειαν μάχη ἡδυνήθη παρὰ τὴν ἥτταν τῶν συμμάχων νὰ θεωρηθῇ μεγάλη εὐτυχία τῶν Ἀθηναίων, ἀφ' οὗ ἄλλως εἶχεν ἐκλίπει ὁ δαιμονιώτατος τῶν ἀντιπάλων καὶ δὲν ὑπῆρχον πλέον πολέμιοι, οὔτε οἱ Θηβαῖοι, οὔτε οἱ Λακεδαιμόνιοι.

Καὶ ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἀνακωχὴ ἡ ἐπελθοῦσα ἕνεκα τῆς γενικῆς ἐξαντλήσεως ἦτο ὀλεθριωτέρα αὐτοῦ τοῦ πολέμου.

Ἡ πρὸς τὰς Θήβας ἀντίστασις εἶχεν ὅπωςδὴποτε προκαλέσει ἔντασιν τῶν δυνάμεων ἐπ' ἀγαθῷ καὶ εἶχεν ἀναγκάσει τοὺς Ἀθηναίους νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν πρὸς ὠρισμένους σκοποὺς.

¹ Ἰουστίνου XVI, 4. Ἰσοκράτους [Φίλιππος] 53.

Ἄλλ' ἢ ἔντασις ἐκείνη τῶν δυνάμεων ἔπαυσε πλέον, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, οὔτινες ἀπὸ μακροῦ εἶχον συνειθίσει νὰ λαμβάνωσιν ἕξωθεν πᾶσαν ἀξίαν λόγου ὥθησιν, ἀπέδωκαν μετὰ τὰ συμβάντα καὶ πάλιν νωθρότεροι ἢ πρὶν καὶ οὐδὲν ἐπέδειξαν σθένος ὅπως ἀντιστῶσιν εἰς τὸ δυσμενὲς τῶν χρόνων. Πάντα δὲ τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου διενεργηθέντα κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἐξηκολούθουν ἐπενεργοῦντα λίαν αἰσθητῶς, ἰδίως δὲ ἡ ἔχθρα Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ὅστις εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν βοιωτικὴν συμμαχίαν¹ καὶ νῦν παρηνώχλει ἀνιαρῶτατα τοὺς προτέρους φίλους.

Ἦτο δὲ ὁ Ἀλέξανδρος δεινότατος ὥς πειρατής. Καὶ δὴ ἐδῆλσε μὲν διὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ τὰς Κυκλάδας², ἐπολιόρησε δὲ τὴν Πεπάρηθον³, ἐπετέθη αἰφνης κατὰ τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Λεωσθένους στολίσκου, καὶ ἔπειτα, σπεύδων πρὸ τοῦ ἀγγέλματος τῆς ἥττης ταύτης, ὥρμησε κατὰ τοῦ Πειραιῶς μετὰ τοιαύτης ταχύτητος, ὥστε ἠδυνήθη νὰ δηώτῃ τὸ Δεῖγμα καὶ ἀποπλεύσῃ κατὰμεστος λαφύρων πρὶν ἢ οἱ Ἀθηναῖοι παρασκευασθῶσι πρὸς ἄμυναν. Τότε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὡμολόγησαν συμμαχίαν μετὰ τῶν Θεσσαλῶν, ὅπως ἀντεπιδράσωσιν ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ τῶν ὑπερβασίων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναγνωρίσαντες ἐκ νέου τὴν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου ἀνανεωθεῖσαν συμπολιτείαν τῶν Θεσσαλῶν⁴. Ἀλλὰ τὰ μέσα ταῦτα ἔμειναν ἀτελέσφορα, κατὰ

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 590].

² *Ξενοφῶντος* Ἑλλην. VI, 4, 35. *Δημοσθένους* [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 120.

³ [*Δημοσθένους* Περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας] 8. Kirchhoff [Über die Rede vom trierarchischen Kranze ἐν ταῖς Abhandlungen der preussischen Akademie der Wissenschaften] 1865 σ. 103 [καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει].

⁴ Ἰδε τὴν ἐπιγραφὴν παρὰ Köhler ἐν ταῖς Mittheilungen [des Deutschen archäologischen Instituts] Τόμ. II [1877] σ. 201 κ. ἑ. Κατὰ τὴν συνθήκην τῆς συμμαχίας οἱ Ἀθηναῖοι παρέχουσι τὴν ἐξῆς ὑπόσχεσιν· βροθὸ ἡ σω... ἐάν τις ἦν ἐπὶ τὸ κοινὸν τὸ Θετταλῶν ἐπὶ πολέμῳ ἢ τὸν ἄρχοντα καταλύῃ ὅν ἐῖλοντο Θετταλοὶ ἢ τυράννον καθίστη ἐν Θετταλίᾳ (στ. 17-19). Ὁ δὲ ὅρος αὗτος ἀναφέρεται ἀμέσως εἰς ὑπερβασίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, καθ' ὃ ἐξάγεται ἐκ τοῦ στ. 40, ὅθα διατάσσεται ἡ καθάρσις τῆς στήλης τῆς πρότερον μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Ἀλεξάνδρου ὡμολογημένης συμμαχίας· [τὴ]ν δὲ στ[ῆ]λ[ην] τὴν πρὸ [τῆς] Ἀ]-

τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἦλθον ἐκ τῶν παραλίων τῆς Θράκης λίαν δυσάρεστ' ἀγγέλματα. Ὁ μὲν Κότυς ἦτο κύριος τῆς Χερσονήσου τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἀμφίπολιν εἶχον εἶπερ ποτὲ κακῶς. Οὕτω δὲ τὰ πάντα συνετέλουν εἰς μεγίστην ταπείνωσιν καὶ βλάβην τῶν Ἀθηναίων, ὅτε δὴ ἐφ'αφ' ἑαυτῶν ἔνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅτι εἶχον ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀπειλητικωτάτου τῶν κινδύνων.

Αἱ δὲ ταπεινώσεις αὗται ἔσχον κατὰ τὸ σύννηθες ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς πόλεως. Οἱ ἡγήται τοῦ δήμου θεωρήθησαν ὑπεύθυνοι ἐπὶ ταῖς συμβάσεσιν συμφοραῖς, καὶ ἅπανα ἡ δυσἀρέσκεια ἐπὶ τῇ ἄνευ ἀποτελεσμάτων πολιτείᾳ τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἐπὶ ταῖς ματαίαις δαπάναις χάριν τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατείας, ἐπὶ ταῖς ἐν Θράκῃ ἀπωλείαις καὶ τῇ αἰσχύνῃ ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπέστησαν κατὰ θάλασσαν ἐστράφη ἐναντίον τοῦ Καλλιστράτου· οἱ δὲ βουλευόμενοι, οἵτινες εἶχον ἀγωνισθῆναι κατ' αὐτοῦ ἐπὶ ἔτη μακρὰ, εὗρον νῦν εἶπερ ποτὲ κατάλληλον εὐκαιρίαν πρὸς ἐπίθεσιν ἐναντίον αὐτοῦ. Ὁ Καλλίστρατος ἦτο διὰ τοὺς Ἀθηναίους ὁ φύσει ἀντίπαλος τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἐκεῖνος συνεκράτει αὐτοὺς ἐν φόβῳ, ἐνόμιζον, ὅτι δὲν δύνανται νὰ στερηθῶσι τοῦ Καλλιστράτου, ὅστις θεωρεῖτο ἐγγυώμενος, ὅτι οὐδὲν ἔμελλε νὰ παραμεληθῇ τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τῆς ἐναντίον τῶν Θηβῶν ἀντιζηλίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου δὲν ἐφαίνετο πλέον ἀναπόφευκτος, καὶ τότε ἅπαντα τὰ πρῶτα τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἀπεκαλύφθησαν ἀνηλεῶς· οἱ δ' ἐπὶ μακρὸν μισοῦντες αὐτὸν ἀντίπαλοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιρρίψωσιν ἐπ' αὐτὸν τὴν εὐθύνην τῶν τελευταίων γεγονότων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη τὴν φορὰν ταύτην νὰ σώσῃ αὐτὸν, αὐτὸς τε δὲ καὶ ὁ Λεωσθένης μόνον δι' ἐκουσίας ἐξορίας ἠδυνήθησαν νὰ ἐκφύγωσι τὸν θάνατον (361 π. Χ.)¹.

λ[έξα]ν δ[ρ]ον [κα]θ[ε]λεῖν [τ]οὺς [ταμ]ί[α]ς τῆς θεοῦ τ[ὴν] π[ε]ρ[ὶ] τῆς [σ]υμμάχ[ια]ς κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Kühler ἐν σ. 291.

¹ Δυκούργου Κατὰ Λεωκράτους 93. Πευδοδημοσθένους [Ἀπολλοδώρου] Πρὸς Πολυκλῆα] 49.

Ἄλλὰ καταδίκης τοιαύτης δὲν εἶχεν ἀναδειχθῆ ἄξιος ὁ Καλλίστρατος, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἀπόδειξις, ὅτι διηύθυνε τὰ κοινὰ ἀγόμενος ὑπὸ ἄλλου ἐλατηρίου καὶ ὅτι δὲν συνεβούλευσε πάντοτε τὸν δῆμον κατὰ τὰ κελεύσματα τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ. Ἦτο φιλόπατρις καὶ ἔντιμος καὶ δεξιώτατος ἐν τοῖς διοικητικοῖς ἔργοις. Ἄλλ' ὡς πολιτευτῆς ἐστερεῖτο δημιουργικῶν ἰδεῶν, ἦτο δὲ λίαν βραχυγνώμων καὶ ἐδωκυότατος ὑπὸ προλήψεων. Ἠκολούθει δὲ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῶν συντηρητικῶν καὶ ἤθελε τὴν ἐν Ἑλλάδι κατ' ἐπίκαιρον τρόπον ἀνανέωσιν τῆς ἀρχαίας ἐπικρατήσεως τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης. Ἄλλὰ πῶς ἡδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ δέσμευσις τῶν τυγχόντων τῆς πόλεως εἰς τὴν Σπάρτην, ἥτις μόνον ἔνεκα τῆς συναισθήσεως τῆς τελείας αὐτῆς ἀδυναμίας ἀπεχώρει τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ἀξιώσεων; Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ὅλη αὐτοῦ πολιτεία ὑπῆρξεν ἀκαρποτάτη, καὶ ἡ φαινομένη ἐλευθερία τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως ὑπῆρξε κατ' ἀλήθειαν μόνον ἀδυναμία, ἐπειδὴ δὲν ἤθελεν ἔνεκα δυσμενείας καὶ ἰσχυρογνωμοσύνης νάναγνωρίσῃ τὸ κυριώτατον δημιουργήμα τῶν χρόνων ἐν οἷς ἔζη, τὴν ἀρχὴν τῶν Θηβῶν. Καὶ ἐν τῇ διαγωγῇ δὲ αὐτοῦ πρὸς τὸν Τιμόθεον ἐξελέγχεται χαρακτήρ μικροπρεπῆς. Καὶ ἐκόσμου μὲν αὐτὸν λαμπρὰ προσόντα, ἀλλ' ἐστερεῖτο μεγαθύμου χαρακτῆρος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ἡγάπα τοὺς ἄνδρας τοὺς ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς τι τὸ ἥρωικόν καὶ ἐξερχομένους τῆς πεπατημένης.

Οἱ δὲ βιοιωτιζόντες οὐδέποτε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχον ὑπάρξει ὅλως ἀνίσχυροι. Εἶχον δὲ πάντοτε κατ' ἐπανάληψιν ἀξιώσει, ὅπως αἱ Ἀθηναὶ ὡς ἡ μόνη πόλις ἢ δυναμένη νάναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος μὴ συμμαχήσωσι πρὸς πόλεις ἀδυνάτους καὶ ἐν παρακμῇ εὐρισκομένας, ἀλλὰ πρὸς τὴν μόνην σθεναράν καὶ μεστὴν ζωῆς, ἥτις ἦτο πρόθυμος πρὸς εἰλικρινῇ συμμαχίαν καὶ ἦτο μόνη πρὸς τοῦτο κατὰλληλος, ἅτε ἔχουσα ὅμοιον πολίτευμα. Ἄλλὰ, καίτοι αἱ πρόοδοι τῶν Θηβῶν εἶχον ἐπικυρώσει τὴν ὁρμότητα τῆς τοιαύτης πολιτείας, ἢ πρὸς τὰς Θήβας δυσ-

μένεια τῶν Ἀθηναίων ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον, καὶ μάτην παρεστάθη εἰς αὐτοὺς, ὅτι δὲν ἦτο ὁρθὸν νὰ καταναλίσκωσι τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐν μικροπρεπεῖ ἀντιζηλίᾳ καὶ ἄγῳσι τὴν πολιτείαν εἰς ὄλεθρον διὰ νέων πάντοτε ἀτυχῶν συμμαχιῶν. Τέλος δὲ προέστησαν τῆς πολιτείας οἱ βοιωτίζοντες, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς ἀτελεσφόρου αὐτῶν ἀντιπολιτεύσεως εἶχον διασπασθῇ καὶ ἐξαντληθῇ αἱ δυνάμεις αὐτῶν, τὸ δὲ πρόγραμμ' αὐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ πλέον, ἅτε στηριζόμενον εἰς τὴν ὑπαρξιν Θηβῶν ἰσχυρῶν. Ἀλλὰ τότε αὐταὶ αἱ Θῆβαι ἦσαν ἀνίσχυροὶ καὶ ἀνίκανοὶ νὰ ποδῶσι σύμμαχος σθεναρός. Διὰ τοῦτο δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ὑφίστανται αὐτόχρημα βοιωτίζοντες, ἐντεῦθεν δὲ οὐδεμίαν νέαν ἐπίδοσιν ἔλαβον αἱ Ἀθηναὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Καλλιστράτου. Κατ' ἀλήθειαν δ' ἐπῆλθε μόνον ἀλλαγὴ ἀνδρῶν ἐν τῇ διοικήσει τῶν τοῦ δήμου, ἄλλως δὲ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἔμειναν οἷα καὶ πρότερον. Καὶ ἀνῆλθον μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ ἄνδρες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν φατρίαν ἐκείνην, ἀλλ' ἡ φατρία αὐτὴ εἶχεν ἐκλίπει.

Ὁ δ' ἐπιφανέστατος αὐτῶν ἦτο ὁ Ἀριστοφῶν¹, ὁ δραστηριώτατος τῶν συστασιωτῶν, ῥήτωρ δοκιμώτατος. Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη καὶ πλέον εἶχεν ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν ὧν ἐνεφορεῖτο, πάντοτε δὲ ἀνελάμβανε τὸν ἀγῶνα, ὅτε προέκειτο νὰ ὑπεκαύσῃ τὰ ἐναντίον τῆς Σπάρτης πάθη καὶ προαγάγῃ τὴν πρὸς τοὺς Θηβαίους συμμαχίαν. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐμπαθείας τοῦ χαρὰ κτῆρος εἶχε περιπλακῇ εἰς ἀπείρους ἔριδας καὶ εἶχεν εἶπερ τις καὶ ἄλλος τῶν πολιτῶν κατηγορηθῇ ἐπὶ γραφῇ παρανόμων². Διὰ τοῦτο δὲ εἶχε πολλοὺς ἐχθροὺς, πρὸς οὓς θὰ ἦτο δυνατὴ συνδιαλλαγὴ καὶ ἐξαιρέτως εὐκταία χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς πόλεως, οἷοι ἦσαν ὁ Χαβρίας, ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Ἰφικράτης. Ἐστερεῖτο δὲ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 101. Περὶ τοῦ Ἀριστοφῶντος ἴδε Schöffer Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 138 κ. ἑ.

² [Ὁ Ἀριστοφῶν κατηγορήθη ἐπὶ γραφῇ παρανόμων ἐβδομηκονταπεντάκις. Ἰδε Αἰσχίνου Κατὰ Κτησιφῶντος 194].

ἡθικοῦ κράτους καὶ συνέσεως, ἡ δὲ μακρὰ ἐμμονὴ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει καὶ αἱ πολλαὶ δίκαι εἶχον πιθανῶς συντελέσει εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἐμφύτου αὐτοῦ δριμύτητος. Διὰ τοῦτο δὲ, ὅτε ἕνεκα τῆς ἡττης τοῦ Καλλιστράτου ἀπέβη ὁ πρῶτος ἐν Ἀθήναις ἀνὴρ, ἐξηλέγχθη ἐπιδεῆς τῆς προσηκούσης ἀξιοπρεπείας καὶ ἐγκρατείας. Ἰσχυσε δ' ὅμως μεγάλως, ἐπειδὴ ὅσῳ νωθρότερος ἦτο ὁ δῆμος, τόσῳ εὐκολώτερον ἠνείχετο τὸ ἄρχεσθαι ὑπ' ἐνὸς ἀνδρὸς καὶ ἐπιτρέπειν εἰς αὐτὸν δύναμιν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐνεργῇ ἐλευθέρως, νὰ ἄρχῃ αὐτοβούλως καὶ νὰ παραδίδῃ τὰς κυριωτάτας τῶν ἀρχῶν εἰς ἀνθρώπους ὁμόφρονας.

Ἀλλὰ τὸ μέγιστον τῶν κακῶν ἐνέκειτο εἰς τοῦτο, ὅτι οἱ ἄριστοι τῶν βουλευόντων εἶχον ἐκλίπει καὶ ὅτι ὁ Ἀριστοφῶν ἡδυνάτει νὰ προλάβῃ εἰς ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας νέους ἄνδρας ἀξίους λόγου. Ἐπιφανέστατος δὲ τῶν φίλων αὐτοῦ ἦτο Χάρης ὁ Αἰξωνεύς, μαχητὴς ἐκ φύσεως, αὐξηθεὶς ἐν τῇ μισθοφορικῇ ὑπηρεσίᾳ, μεστὸς θάρρους καὶ πρωτοβουλίας¹, τολμηρὸς καὶ δεξιὸς, ἀλλὰ στερούμενος χαρακτῆρος καὶ ἀνάξιος πίστεως, μὴ ἔχων πολιτικὴν παιδείυσιν καὶ εὐστοχίαν. Τῶν δὲ δεδοκιμασμένων στρατηγῶν πολλοὶ ἦσαν ἀκόμη ἀκμαῖοι τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἡδύναντο νὰ στηριχθῶσιν εἰς αὐτούς, ἐπειδὴ αἱ πρὸς τὴν πάτριον πόλιν σχέσεις αὐτῶν ἦσαν ὅλως μετέωροι. Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον αὐτὸ τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων ἐδηρῦτο ὑπὸ πειρατῶν, διεκινδύνευσεν δ' αἱ κυριώταται τῶν κτήσεων τῆς πόλεως, ὁ μὲν Χαβρίας ὑπηρέτει ὡς στρατηγὸς ἐν Αἰγύπτῳ², ὁ δὲ Ἰφικράτης ἐβοήθει τὸν πενθερὸν Κότυν εἰς ἐμπέδωσιν τῆς ἐν Θράκῃ ἀρχῆς αὐτοῦ κατ' αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων³. Τοιαῦται ἦσαν αἱ περιστάσεις καθ' ὃν χρόνον ἤρχισεν ἡ διοίκησις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφῶντος. Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο ἄδικον, ἂν ἡθέλομεν νὰ καταστήσωμεν

¹ Ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. VII, 2, 18) ἐπαινεῖ τὸν Χάρητα ἐπὶ τῇ ταχύτητι ἐν ταῖς στρατείαις αὐτοῦ.

² Διοδώρου Σικελιώτου XV, 92.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 156.

ὑπεύθυνον ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀτυχίαις τῶν προσεχῶν ἐτῶν ἐκεῖνον ὅστις ἀνεδέχθη ὅλην τὴν κληρονομίαν μακρᾶς κακοδιοικησίας. Καὶ ἀνεδέχθη μὲν ἐν τῷ ἐργατικωτάτῳ αὐτοῦ βίῳ ἀνὴρ ἀσυνήθους δυνάμεως πνεύματος, ἀλλ' ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, ὅτε εἶχε παρέλθει ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡδύνατο νὰ δράσῃ ἐπωφελῶς, καὶ ἀπέβη εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νάνιταχθῇ εἰς τὰς δυσχερεσπάτας περιστάσεις εἰς ἃς ὑπέκειτο ἡ πόλις.

Αἱ ἀτυχίαι ἐπηκολούθουν ἀλλεπάλληλοι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπλευσεν ὁ Χάρης εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπως διαλύσῃ στάσιν ἐτελθοῦσαν ἐν τῇ πόλει ¹. Ἀλλ' ἀσυνέτως ἐνήργησε πρὸς τὸ συμφέρειν τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐπακόλουθον δὲ τῆς ἀσυνεσίας αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων ἀποχώρησις τῶν Κερκυραίων. Χάριν δ' ἐπανορθώσεως τῶν ἐν Θράκῃ ἀτυχιῶν, αἵτινες εἶχον προκαλέσει τὴν κατάλυσιν τοῦ Καλλιστράτου, ἀπεφασίσθη νὰ προβῇ ἡ πόλις εἰς δραστηρίαν παρασκευάς. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκλῆς ², ὁ πρῶτος στρατηγός, εἰς ὃν δι' ἐνεργείας τοῦ Ἀριστοφῶντος ἐπετράπη ἡ στρατηγία ἐν Θράκῃ, δὲν ἡδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τι ἐναντίον τοῦ Κότυος ³. Μάτην δ' ἐστάλησαν ἐναλλάξ στρατηγοὶ ἀνεξαρτήτως τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀποχρώσεως. Τὰ πράγματα ἐξηκολούθησαν βαίνοντα κατὰ κρημοῦ. Ἡ μὲν Ἀμφίπολις ἐξηκολούθει ἀπολλυμένη, καίτοι ὁ Τιμόθεος ἐπεχείρησε νέαν ἐπίθεσιν κατ' αὐτῆς ⁴. Ὁ δὲ Τιμόμαχος, ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Καλλιστράτου, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ ἅπασαν τὴν Χερσόνησον ⁵, καὶ τέλος καὶ αὕτῃ ἡ Σηστός, ὁ κυριώτατος σταθμὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Κότυος τῷ 360 π. Χ. ⁶.

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 95. Αἰνείου Πολιορκητικά 11, 13.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 117.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 104. [Ψευδοδημοσθένους] Ἀπολλοδώρου Πρὸς Πολυκλείαν 12.

⁴ Ἡ κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως στρατεία τοῦ Τιμοθέου ἐγένετο τῷ 360 π. Χ. Ἰδε Σχόλια εἰς Αἰσχίνου Περὶ παραπρεσβείας 31.

⁵ [Ψευδοδημοσθένους] Ἀπολλοδώρου Πρὸς Πολυκλείαν 14. Σχόλια εἰς Αἰσχίνου [Κατὰ Τιμάρχου] 56.

⁶ Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 168.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐθεωρήθη εἰκότως μεγάλη εὐτυχία ὁ ἀπροςδοκῆτως ἀγγελθεὶς φόνος τοῦ ἐν Θράκῃ δυνάστου¹, οὗ οἱ φονεῖς ἐξυμνήθησαν ὡς ἥρωες τῆς ἐλευθερίας καὶ εὐεργέται τῆς πόλεως. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ οἱ Ἀθηναῖοι δυνηθῶσι νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν εὐνοϊκὴν μεταβολὴν, ἡδυνήθη ὁ υἱὸς τοῦ Κότυος Κερσοβλέπτης νὰ συνενώσῃ καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν πατρικὴν ἀρχήν. Καὶ δὴ κατώρθωσε τοῦτο δι' ἀνδρὸς, ἔστις διεκρίθη μὲν ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν Ἰφικράτην καὶ τὸν Τιμόθεον καὶ ἔνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ τούτων ἐνεγράφη εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας, ἀλλ' ἔστις καθ' ἃ οἱ ἡγούμενοι ξενικῶν στρατευμάτων ἦτο ὑπὲρ μέτρον ἄστατος καὶ δὲν ἡδύνατο νὰ φοσιωθῇ μονίμως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πολιτείας τινός. Ἦτο δὲ οὗτος Χαρίδημος ὁ ἐξ Ὠρεοῦ, τῶν τολμηροτάτων ἐν τοῖς συγχρόνοις στρατηγοῖς μισθοφόρων. Ἐδοθήθη τὸν υἱὸν τοῦ Κότυος νὰ παγιώσῃ τὴν ἀρχήν, καθ' ἃ ὁ Ἰφικράτης εἶχε πράξει ὑπὲρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ συνεδέθη ὁμοίως καὶ αὐτὸς διὰ κηδεστίας πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Θράκης². Ὁ δὲ Κηφισόδοτος, ὁ ἡγούμενος τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων στρατηγός, ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ Χαρίδημου, καὶ ἡναγκάσθη νὰ ναναγνώρισῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ Κερσοβλέπτου. Καὶ περιῆλθε μὲν ὁ βασιλεὺς τῆς Θράκης ἔνεκα νέων περὶ τοῦ θρόνου ἐρίδων εἰς στενοχωρίαν, καὶ ἐδείχθη πρόθυμος πρὸς παντοίας παραχωρήσεις. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον στόλον πρόχειρον, ὅπως ἐπιβάλλωσι διὰ τῆς βίας τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν καὶ πάλιν μετ' οὐ πολὺ³ περιορίσθησαν δ' ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸ νὰ καταδικάζωσιν ὡς ὑπευθύνους ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς ἀτυχεῖς αὐτῶν στρατηγούς καὶ κηρύττωσιν ἀκύρους τὰς ὁμολογηθείσας συνθήκας³.

¹ Ὁ θάνατος τοῦ Κότυος συνῆλθε ἀρχομένου τοῦ 359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, [1].) "Ide F. Schultz ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie. 1865 σ. 309.

² Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 163 Ἀρποκρατίων ἐν λ. Κερσοβλέπτης.

³ Ὁ Κηφισόδοτος κατεδικάσθη εἰς ζῆμιαν πέντε ταλάντων Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 163 κ. ε. Καὶ ἡ μὲν ἀποστολὴ αὐτοῦ [εἰς τὴν Θράκην] ἔγινε πρὸ τοῦ θά-

Καθ' ὃν δὲ χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον περιστῇ εἰς τοιαύτην ἀδυναμίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν Θράκην, ἀμεσώτερος κίνδυνος ἐξήγειρε μετὰ μακρὸν χρόνον καὶ πάλιν τὴν δραστηριότητ' αὐτῶν. Προέκειτο δὴλα δὴ περὶ τῆς κυριωτάτης τῶν ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς χωρῶν, τῆς Εὐβοίας. Ἐν αὐτῇ εἶχον ἐκραγῇ καὶ πάλιν αἰματηραὶ στάσεις, καὶ ἡ Ἐρέτρια, ἥτις ἦτο σύμμαχος τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Καρύστου, προσεβλήθη ὑπὸ ἐχθρικῶν γειτόνων, συμπραττόντων μετὰ τῆς Βοιωτίας. Ἐσκευαρεῖτο δὴλα δὴ προφανῶς αὐτῇ ἡ ἀνάληψις τοῦ προγράμματος, οὗ ἡ ἐκτέλεσις εἶχεν ἀρχίσει διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ Ὠρωποῦ¹, καθ' ὃ ἡ ἀρχὴ τῶν Θηβῶν ἔμελλε νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐβοίας καὶ τὸν εὐβοϊκὸν κόλπον. Τότε πλέον οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ διστάσωσι, καὶ οἱ βοιωτίζοντες, ἂν ᾔθελον νὰ μὴ ἐκτεθῶσι παντελῶς ἀπέναντι τῶν ἀκόμη μὴ ἀποβαλόντων πᾶσαν δύναμιν ἀντιπάλων, ἥκιστα ἐδικαιοῦντο νὰ μελήσωσι τοῦ ἀπὸ τῶν Θηβῶν κινδύνου, καὶ ἡναγκάσθησαν κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην νὰ ἐπιδείξωσι δραστηριότητα μεγαλειτέραν τῆς ὑπὸ τῶν προκατόχων καταβληθείσης ἐν τῷ χρόνῳ τῶν Ὠρωπικῶν. Αἱ διάφοροι φατρίαι συνηνώθησαν τότε πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν. Μάλιστα δὲ πάντων παρῶρμα εἰς δραστηρίαν ἀποστολὴν βοήθειας ὁ Τιμόθεος. Ἐκλήθησαν δ' ἐπὶ τὸ ἔργον ἐθελονταὶ τριήραρχοι, καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐτελέσθησαν αἱ παρασκευαί. Στρατεία δὲ τριάκοντα ἡμερῶν ἤρκεσεν, ὅπως ἀναγκάσῃ τοὺς Θηβαίους νὰ ποχωρήσωσιν ἐκ τῆς νήσου². Οὕτω δὲ ἡ Εὐβοία ἀνεκτήθη καὶ πάλιν προσελλοῦσα εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων (357 π. Χ.).

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠρκέσθησαν εἰς ταῦτα, ἠθέλησαν δὲ νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν κατὰλληλον εὐκαιρίαν τῆς φιλοπάτριδος

νάτου τοῦ Κότους, ἡ δὲ ἀνάκλησις τῇ 359-358 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 2). ¹Idē Schultz [ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie. 1865 σ. 309].

²Idē ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 575.

² Διοσκόρου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 85. Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 74 καὶ ἄλλαχού. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 7.

ἐκείνης ἐξεγέρσεως. Ὁ Ἀριστοτῶν ἀνήρτησε πάλιν τὰς μεγίστας προσδοκίας εἰς τὸν Χάρητα, καὶ ἔπεισε τὸν δῆμον νὰποστείλῃ αὐτὸν μετ' αὐτοκράτορος ἐξουσίας εἰς τὸ Ὀρχικὸν πέλαγος. Ἐνόμιζον δὲ, ὅτι βαίνουσι¹ ἀσφαλέστερον περιοριζόμενοι εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπόν. Διὸ, ὅτε περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον αἱ στρατιαὶ τοῦ βασιλέως Φιλίππου προεχώρουν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ταύτης οἱ Ἀμφιπολιταὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων², ἐθεώρησαν, ὅτι πράττουσιν τι συνεισφέροντες εἰς τὰς φιλικὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Φιλίππου καὶ ἀποκρούοντες τὸ αἶτημα τῆς Ἀμφιπόλεως. Ἐπραξαν δὲ τοῦτο θέλοντες νὰ στρέψωσιν ἀπάσας αὐτῶν τὰς δυνάμεις εἰς τὴν Χερσονήσον, ἧς ἡ κτήσις ἦτο ἀπαραίτητος οὐ μόνον πρὸς θαλασσοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐημερίαν τῆς πόλεως.

Ἡ δὲ ταιαύτη πολιτεία ἐφάνη τὸ πρῶτον ἐπιτυχάνουσα. Εἰς τὴν ἐκνίκησιν τῶν Θηβαίων ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἀρχῆς. Ὁ Κερσοβλέπτης ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ συνθήκην, δι' ἧς παρεχώρησε τὴν Ὀρχικὴν Χερσονήσον μέχρι τῆς Καρδίας καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς ἀνεξαρτήτους ἡγεμόνας τοὺς παρὰ τῶν Ἀθηναίων πριστατευομένους, τὸν Ἀμάδοκον καὶ τὸν Βηρισάδην³. Ἡδύναντο δὲ νὰ θεωρήσωσι τὸν Φίλιππον νέον σύμμαχον ἐναντίον τοῦ Κερσοβλέπτου καὶ ἀνέμενον ὡς βεβαίαν τὴν προεχῆ παρ' αὐτοῦ παράδοσιν τῆς Ἀμφιπόλεως.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετεβλήθησαν παρὰ προσδοκίαν τὰ πάντα, καὶ τάχιστα τὰς ἐλπίδας καὶ τὸ φρόνημα διεδέχθη ἀπογοήτευσίς πικρά. Διέγνωσαν, ὅτι οὐδὲν μὲν εἶχον ἐπιτύχει ἀσφαλὲς ἐν τῇ Χερσονήσῳ, ὡς πρὸς δὲ τὴν Ἀμφίπολιν εἶχον ἀπολέσει τὴν καταλληλοτάτην εὐκαιρίαν. Ὁ δὲ φαινόμενος φίλος εἶχεν ἀποκαλυφθῆ νέος ἐχθρὸς, καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ βορρᾷ ἀπέβη ὅσημέραι δυσχερέστερον. Ἀλλὰ δὲν κατελήφθησαν ὑπὸ

¹ Δημοσθένους [Ὀλυθ.] Α' 8. Β' 6.

² Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 178 κ. ε. Παρὰ τῷ Διοδώρῳ Σικελιώτῃ XVI, 34 ἡ συνθήκη αὕτη μεταχρονολογεῖται κατὰ τέσσαρα ἔτη.

ἀπογνώσεως, ἀπεφάσισαν δὲ νὰ διακινδυνεύσωσι τὰ πάντα, ὅπως τιμωρήσωσι τὸν ἐπίορκον βασιλέα, καὶ ὁ Χάρης ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ προσβάλῃ τὴν Ἀμφίπολιν¹. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπητοῦντο δυνάμεις μεγαλείτεραι ἐκείνων ἅς ἠδύναντο νὰ διαθέσωσιν αἱ Ἀθηναί. Διὸ ὁ Χάρης ἐτρέπη εἰς τὴν Χίον. Ἀλλὰ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὥραν, καθ' ἣν εἶχον πολὺ μᾶλλον ἢ ἄλλοτε κατεπίγρουσαν ἀνάγκην τῶν συμμάχων, οὗτοι οὐ μόνον ἡρνήθησαν παύσαν ὑποστήριξιν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστησαν ἐκ κοινῆς συνεννοήσεως ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ πλῆθος νέων ἐχθρῶν περιεστοίχισεν αἴφνης τὴν δυστυχῆ πόλιν.

Οἱ δὲ λόγοι τῆς ἀποστασίας ταύτης ἦσαν ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι. Καὶ πρῶτος μὲν κλονισμὸς τῆς ἀρτισυστάτου κατὰ θάλασσαν συμμαχίας ὑπῆρξεν ἡ ἀποχώρησις τῶν Θηβῶν, ἐπειδὴ εἰς ταύτην ἐπηκολούθησεν ἀμέσως ἐχθρική ῥῆξις καὶ ἡ κρυφία προσπέλασις τοῦ Ἐπαμεινώνδου πρὸς τὰς ἰσχυροτέρας τῶν παραθαλασσίων πόλεων. Εἰργάσθη δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας μετ' ἐξαίρετου ἐπιτυχίας πρὸς διάλυσιν τῆς συμμαχίας, ἐπειδὴ ἦτο ἱκανῶς ἰσχυρὸς, ὅπως παράσχῃ προστασίαν, καὶ ἀπήλαυε παρὰ τοῖς νησιώταις, ὅσοι ἦσαν ζηλωταὶ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας, ἐμπιστοσύνης μεγαλείτερας ἢ οἱ Ἀθηναῖοι. Διὰ τοῦτο δὲ μόνον διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀπεμακρύνθη ὁ κίνδυνος μεταστάσεως τῶν συμμάχων ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὰς Θήβας. Ἀλλ' ἡ ἤδη ὑποκινηθεῖσα σύγχυσις συνέμεινε καὶ αὐξανομένη ὑπεξεκαίετο ὁσημέραι μᾶλλον ἔνεκα τῆς ἐμμόνου ἀντιζηλίας, ἣν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ καὶ ἄλλη πόλις δικαιότερα καὶ ἀφιλοκερδέστερα τῶν Ἀθηνῶν. Πράγματι δὲ συμμαχία ἀποτελουμένη ὑπὸ πόλεων ὅλως διαφόρων, ἀλλ' ἰσοτίμων καὶ δικαιουμένων νὰ συμπράττωσι κοινῇ δὲν ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ ἄνευ παντοίων προσκρουμάτων, ἔμελλε δὲ ἀναγκαιῶς ἢ νὰ προσβάλῃ πᾶσαν σημασίαν ἢ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐν αὐτῇ ἐπικράτησιν μιᾶς καὶ μόνης πόλεως ἀναλαμβανούσης τὴν ἡγεμονίαν.

¹ Ἡ εἰς τὸν Χάρητα δοθεῖσα ἐντολὴ νὰ προσβάλῃ τὴν Ἀμφίπολιν ἐξάγεται πιθανῶς ἐκ τοῦ *Δισχύου* [Περὶ παραπροσδοίας] 70.

Πρὸς δὲ τούτοις αἱ Ἀθηναῖαι ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τῶν ἰδίων μέσων ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῶν πόρων τῶν συμμάχων, ἄνευ δὲ αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι τὸ ἴδιον ἀξίωμα. Ἐπειδὴ δ' ἐν τούτοις δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναφέρωνται καθ' ἐκάστην περίπτωσιν χωριστὰ εἰς τὴν ἀγαθὴν θέλησιν τῶν συμμάχων, προέβησαν εἰς ὑπερβασίας τῶν συμμαχικῶν δικαιωμάτων, εἰς νέας ἀποπείρας πρὸς μεταβολὴν αὐτῶν εἰς ὑπηκόους, εἰς πιέσεις καὶ βιαιοπραγίας ἀναποφεύκτους, ὥς εἶχον τότε τὰ κατὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῶν Ἀθηναίων. Πράγματι δὲ ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἐξέλεγχξις τῆς δράσεως τῶν μισθοφορικῶν στιφῶν, οἱ δὲ ἡγούμενοι αὐτῶν ἤγοντο ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν περιστάσεων εἰς αὐτοδούλους ἐνεργείας καὶ εἰς παντοειδεῖς κακώσεις καὶ δηώσεις. Ἀλλ' ἰδίως βλαβερὰ εἶχεν ὑπάρξει ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐν Σάμῳ συμβάντων, καθ' ἃ εἶχε προείπει ὁ Κυδίας¹. Καὶ δὴ δὲν κατεστάθησαν μὲν ὅμοιαι κληρουχίαι ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις τῶν συμμάχων, ἀλλ' ὑπῆρχεν ὅμως φόβος, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ νικηθῶσι τὴν διάθεσιν τῆς ἀποστολῆς κληρούχων καὶ ἐγκαθιδρυθῶσι καὶ πάλιν ὡς κύριοι γαιῶν ἐν ταῖς νήσοις.

Ἀπασαὶ δὲ αὗται αἱ δυστροπίαι καὶ οἱ τοιοῦτοι φόβοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γεννηθῶσιν ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἐστία, ἐν ἣ νὰ συγκεντρωθῇ ἡ δυσἀρέσκεια ἣν νὰ ἐπωφεληθῇ ξένη τις πολιτεία. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος κίνδυνος παρέστη ἐκεῖθεν, ὁπόθεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ὑποστῇ ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Καρίας. Καὶ δὴ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εἶχεν ἀναδειχθῇ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐκείνης δυναστείας εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ Ἀρτεμισία, ἡ ἄλλοτὲ ποτε κινδυνωδεστάτῃ ἀντίπαλος τῶν Ἀθηναίων², νέα γενεά, ἥτις περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης ἐκυριάρχει τῆς Καρίας ὡς κληρονομικῆς σατραπείας.

Ἡδὴ ὁ Ἐκάτομνος³ εἶχεν ἀναδείξει καὶ λαμπρύνει τὴν ἀρχὴν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 119.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 388].

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 334].

ἐκείνην, καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πειραθεὶς νὰ προσπελάσῃ καὶ συν-
δεθῇ φιλικῶς πρὸς τοὺς οἰκοῦντας τὰ παράλια Ἑλλήνας, καθ' ἃ
ἀποδεικνύουσι τὰ κατὰ τὸ ἀττικὸν νομισματικὸν σύστημα κεκομ-
μένα ἀργυρᾷ αὐτοῦ νομίσματα τὰ φέροντα τὸ μιλησιακὸν ἐπί-
σημον¹. Ὁ δὲ Μαύσσωλλος², ὁ υἱὸς τοῦ Ἑκατόμνου, προέβη ἔτι
περαιτέρω ἀπὸ τοῦ 377 π. Χ. ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ προγράμματος
τοῦ πατρός. Καὶ μετέθηκε μὲν τὴν πρωτεύουσιν ἀπὸ τῶν Μυ-
λάσων εἰς τὴν Ἀλικαρνασὸν, ἣν ἀνέδειξε διὰ τῆς συνενώσεως τῶν
περικειμένων πολισμάτων μίαν τῶν λαμπροτάτων πόλεων τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ³, ἐπαγίωσε δὲ τὴν τε κατὰ γῆν καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν
ἀρχὴν καὶ ἀντεπεξῆλθεν ἐναντίον τοῦ μεγάλου βασιλέως κατὰ τε
τὴν στάσιν τοῦ Ἀριοβαρζάνου⁴ καὶ κατὰ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν.

Ἀργότερον δὲ μετέλλαξε πολιτείαν καὶ εὗρε συμφορώτεραν
τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ φιλοδοξίας διὰ συμπράξεως μετὰ
τοῦ μεγάλου βασιλέως. Καὶ πρὸ αὐτοῦ μὲν πολλοὶ σατράπαι
εἶχον ἐπωφεληθῇ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἑλλήνων πρὸς νέαν ἐπι-
κράτησιν ἐν τῷ ἑλληνικῷ πελάγει, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἡ ἐγκατά-
στασις περσικῶν φρουρῶν ἐν Σησπῶ καὶ Σάμφ⁵. Ἀλλ' ὁ Μαύσ-

¹ Εὐρίσκονται νομίσματα τῆς Μιλήτου φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΕΚΑ[τομνος]. *Idē J. Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 328. [He ad Historia numorum σ. 503, Ἑλλ. μεταφρ. Σφοδρώνου Τόμ. Β' σ. 125]. Τὰ δὲ νομίσματα τῆς Ἀλικαρνα-
σοῦ ἀπ' ἐναντίας εἶνε κεκομμένα κατὰ τὸ ῥωδιακὸν σύστημα. Brandis ἐνθ' ἀν. σ. 338.

² Ἡ ἐπίσημος γραφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαυσιώλλου διὰ δύο σ καὶ δύο λ μαρτυρεῖται
ἀπὸ τῶν νομισμάτων. [He ad Historia numorum σ. 533, Ἑλλ. μεταφρ. Σφοδρώνου
Τόμ. Β' σ. 172 Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν μαρτυρεῖται ἡ διὰ διπλοῦ σ καὶ ἅμα διπλοῦ λ
γραφὴ *Idē Corpus Inscriptionum Graecarum ἀρ. 2691 c, d, e καὶ Τόμ. Β' σ. 473.
Le Bas-Waddington Voyage archéologique Mée. E' σ. 377 κ. ἐ. Hicks
A manual of Greek historical inscriptions σ. 177. Ἰσως δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι
ἡ παρὰ τοῖς Καρσίνοι ἐπιχώριος προφορὰ τοῦ ὀνόματος ἦτο Μαύτσωλλος, καθ' ἃ τοῦτο ὑπε-
τίθη περὶ τοῦ ὀνόματος Ἀλικαρνασός. Πρὸλ. Reinach ἐν Revue des études Grecques
Τόμ. Α' (1888) σ. 32 κ. ἐ.].

³ [Idē τὴν ἐπὶ Λυγδάμιος προτέραν συνθήκην μετὰ τῶν Ἀλικαρνασέων καὶ Σαλαμιτιέων
παρὰ Reinach ἐν τῇ Revue des études Grecques Τόμ. Α' (1888) σ. 27 κ. ἐ. Πρὸλ.
καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 170].

⁴ Idē ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 562 [καὶ E' σ. 118].

⁵ Idē ἀνωτέρω Τόμ. E' σ. 118 κ. ἐ.

σωλλος ἔβη περαιτέρω, σκοπήσας νὰ καταστήσῃ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ κέντρον ἀνάλογον πρὸς τὴν Μίλητον κατὰ τὰ σκοπηθέντα ποτὲ ὑπὸ τοῦ Ἀρισταγόρου, ἥτοι ἐστίαν ἀρχῆς νησιωτικῶν καὶ παραθαλασσίων πόλεων, ἐξασφαλιζούσης εἰς αὐτὸν καὶ δι' ἀναγνωρίσεως τῆς περσικῆς ἐπικυριαρχίας ἀξίωμ' ἀνεξάρτητον καὶ λαμπρόν.

Πρὸς τοῦτο δ' ἐτράπη τὴν προσήκουσαν ὁδὸν, καταστασιύσας συνωδᾶ πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐπαμεινώνδου τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων, ὑποκινήσας φόβους περὶ τῆς πλεονεξίας τῶν Ἀθηναίων, ὑποστηρίξας τὰς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐχθρικὰς φατρίας καὶ ὁμολογήσας κρύφα συμμαχίαν μετὰ τῶν ἐπιφανεστάτων νησιωτικῶν πόλεων, τῆς Κῶ, τῆς Χίου καὶ ἰδίως τῆς Ῥόδου.

Ἐν δὲ Ῥόδῳ ἐπεκράτει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀνησυχία. Οἱ οἰκήτορες τῆς νήσου εἶχον συνενωθῇ εἰς μίαν πολιτείαν διὰ τῆς κτίσεως τῆς ὁμωνύμου τῇ νήσῳ πόλεως Ῥόδου τῷ 408 π. Χ.¹, οὕτω δὲ ἠϋξήσε τὰ μέγιστα ἡ δύναμις καὶ τὸ φρόνημα τῶν Ῥοδίων ἔπειτα δὲ εἶχον ὁμολογήσει μετὰ τῆς Κνίδου, τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἐφέσου νομισματικὰς καὶ ἐμπορικὰς συμβάσεις² ἡ δὲ εἰς τε τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν εἰσαγωγή τοῦ νομισματικοῦ αὐτῶν συστήματος³ μαρτυρεῖ τὴν ἐξαίρετον ἐπέκτασιν τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν ἐπικοινωνίας⁴. Ὁ δὲ Μαύσσωλλος ὑπεσχέθη βοήθειαν πρὸς πόλεμον, παρέσχε στρατιάς καὶ τριήρεις καὶ προσεῖλκυσε τὰς πόλεις, κηρύττων τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν ὡς τὸν μόνον σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ μόνον πρόγραμμα τῆς πολιτείας αὐτοῦ⁵.

¹ Σιγράδωνος [XIV, σ.] 654, Διοδώρου Σικελιώτου XIII, 75.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 71.

³ Waddington ἐν τῇ Revue numismatique 1863 σ. 223. Φέρουσι δὲ τὰ νομίσματα τῶν συμμάχων τούτων πόλεων τὴν ἐπιγραφὴν ΣΥΝ (μαχία). Ἰδε Leake Numismata Hel[lenica]. Insulæ] 38. Brandis [Münzwesen Vorderasiens] σ. 262. 325. Τὰ δὲ νομίσματα τῆς συμμαχίας τῶν Ῥοδίων τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΣΥ ὁρθῶς δ' Waddington ἐθεώρησεν ἀνερχόμενα εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν παρὰ τὴν Κνίδον ναυμαχίαν. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 289 ἐν σημ.

⁴ Δημοσθένους [Ἵπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 3· ἤτιάσαντο ἡμᾶς ἐπιβουλεύειν αὐτοῖς Χίοι καὶ Βυζάντιοι καὶ Ῥόδιοι, καὶ διὰ ταῦτα

Καὶ οἱ Βυζάντιοι δὲ προσεχώρησαν εἰς ταύτην τὴν συμμαχίαν¹. Πάντες δὲ ἦσαν παρεσκευασμένοι πρὸς ἀποστασίαν, καὶ ἀνέμενον μόνον τὴν κρίσιμον ὥθησιν. Προῆλθε δὲ αὕτη ἐκ Χίου. Εἶνε δὲ πιθανόν, ὅτι ἔπλευσεν ἐκεῖσε ὁ Χάρης, ὅπως προσλάβῃ βοήθειαν χάριν τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς Ἀμφιπόλεως, ἵσως δὲ κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν ὑπῆρξαν αἱ ἀξιώσεις αὐτοῦ οὕτω βαρεῖται, ὥστ' ἐθεωρήθησαν ὑπερβασίαι ἀντικείμεναι εἰς τὰς συνθήκας².

Δίκην δὲ οἰδήματος, οὗ ἐπὶ μακρόν εἶχε συλληχθῆ ἡ κακοή-
θης ὕλη, ἐξερράγη αἰφνης ὁ πόλεμος, ἄνευ προηγουμένων δια-
πραγματεύσεων, ἄνευ διαλύσεως τῶν συνθηκῶν, ἄνευ τυπικῆς
ἀπὸ τῆς συμμαχίας ἀποχωρήσεως τῶν πόλεων ἐκάστων. Ἐκ
τούτου δὲ βλέπομεν ὅποσον νοσηρῶς εἶχον τὰ πράγματα καὶ ὅπο-
σον ἀδιστάκτως ἐνόμιζον, ὅτι ἡδύναντο νὰ διαρρήξωσι τοὺς δε-
σμούς τοὺς συνδέοντας τὰς πόλεις πρὸς τὰς Ἀθήνας παρὰ τὴν
θέλησιν αὐτῶν.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ θεωρήσωσι τὴν ἀποστασίαν
τῶν συμμάχων ὡς ἀφορμὴν πολέμου. Τοῦτο δὲ πράττοντες κατε-
νόουν, ὡς εἰκὸς, σαφῶς, ὅτι, περιερχόμενοι ὅπωςδῆποτε εἰς πό-
λεμον, καθίστανον ἀδύνατον τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προτέρων
σχέσεων. Διὸ ἐφ' ἀντάζοντο, ὅτι εἶχον τὰς δυνάμεις νὰ μεταβάλλωσι
τοὺς ὀποστάτας εἰς ὑπηκόους καὶ καταστήσωσι τὰς Ἀθήνας καὶ
πάλιν τελείως κυρίας τοῦ Αἰγαίου. Αὕτη δὲ ἦτο μὲν προφανῶς

συνέστησαν ἐφ' ἡμᾶς τὸν τελευταῖον τουτονὶ πόλεμον· φανήσε-
ται δ' ὅ μὲν πρυτανεύσας ταῦτα καὶ πείσας Μαύσωλος, φίλος
εἶναι φάσκων Ῥοδίων, τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἀφ' ἡρημένος, οἱ δ'
ἀποδείξαντες ἑαυτοὺς συμμάχους Χίοι καὶ Βυζάντιοι τοῖς ἀτυ-
χήμασιν αὐτῶν οὐ βεδοθηκότες.

¹ [Δημοσθένης Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας 3]. Ἔχομεν ψήφισμα ἀθηναϊκὸν τοῦ
ἔτους 355-354 π. Χ. (Ὀλυμπ. 107, 2), δι' οὗ ἀπονέμονται τιμαὶ εἰς Φιλίσκον τὸν ἐκ
Σηστοῦ ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς παρέσχεν εἰς τὸν πόλεμον ἐν τῷ πολέμῳ μηνύσας τ[ὸν]
τῶν Βυζαντιῶν στόλον κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Sauppe. Ἰδε Corpus
Inscriptionum Atticarum Τόμ.

² Περὶ τῆς ἀφορμῆς τοῦ πολέμου ἴδε Becker Isocrates und Athen σ. 136 κ. ε.
[Περὶλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 133].

ἡ γνώμη ἡ κρατοῦσα παρὰ τοῖς τότε διοικοῦσι τὴν πόλιν, ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστοφῶντος, τοῦ Χάρητος καὶ τῶν ἐταίρων αὐτῶν. Καὶ ἦτο μὲν αὕτη δεδικοιολογημένη καθ' ὅσον οἱ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑφιστάμενοι ὅροι τῆς συμμαχίας δὲν ἠδύναντο νὰ συντηρηθῶσιν, ὑπεδεικνύετο δὲ ἡ ἀνάγκη ἢ νὰ ἐγκαταλίπωσιν αἱ Ἀθηναὶ τὴν θαλασσοκρατίαν ἢ νὰποκαταστήσωσιν αὐτὴν διὰ πάσης δυνατῆς βιαιοπραγίας. Ἀλλ' ἀκατανόητον ὅμως καὶ ἀδικοιολόγητον εἶνε, ὅτι δὲν προέβησαν εἰς τὰς ἀναγκαίας προπαρασκευάς, ὥπως δυνηθῶσι νὰ ἐκτελέσωσι μετ' ἐπιμονῆς καὶ τελεσφόρως τοιοῦτον τολμηρὸν πολιτικὸν πρόγραμμα. Οὐδὲν ἦτο ἐτοιμον. Ἐλείπον δὲ καὶ τριήρεις καὶ σκεύη καὶ πολῖται πρόθυμοι νὰναλάβωσι τὰ βάρη τῆς τριηραρχίας. Καὶ εἶχον μὲν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐξοικονομήσει τὰ πράγματα διὰ συντριηραρχῶν, δύο εὐπόρων πολιτῶν ἀναλαμβανόντων κοινῇ τὰ βάρη μιᾶς τριηραρχίας. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ συντριηραρχία εἶχεν ἀποβῆ ἐπαχθῆς, εἶχε δὲ καταστῆ ἀναγκαία ἢ εἰς πλείονας τῶν δύο κατανομή τῶν δαπανῶν καὶ ἢ κατ' ἀναλογίαν συμμετοχῇ καὶ τῶν ὀλιγώτερον εὐπόρων. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ πρότασιν τοῦ Περιάνδρου ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ στόλου τὸ σύστημα τῶν συμμοριῶν, οὗ εἶχεν ἤδη γείνει χρῆσις ἐν ταῖς εἰσφοραῖς¹. Καὶ δὴ οἱ χίλιοι διακόσιοι εὐπορώτατοι τῶν πολιτῶν κατενεμήθησαν εἰς εἴκοσι συμμορίας, καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐπιμέλεια τῆς ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀπαιτουμένης τριηραρχικῆς λειτουργίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τριακοσίων ἀνδρῶν, ἀνὰ δεκαπέντε καθ' ἐκάστην συμμορίαν². Μετὰ μεγίστης δ' αὐστηρότητος συνελέχθησαν πάντα τὰ δημόσια σκεύη τῶν τριήρων τὰ ἐγκαταμείνοντα παρ' ἰδιώταις, ἐδημεύθη ἡ οὐσία παντὸς ὀφειλέτου τοῦ δημοσίου, κατεσχέθησαν δὲ καὶ πάντα τὰ ἐν ἰδιωτικῇ κτῆσει εὕρισκόμενα ὅσα ἠδύναντο νὰ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 447.

² *Ψευδοδημοσθένους* [Κατὰ Εὐέργου καὶ Μνησιφιδόλου ψευδομαρτυριῶν] 21. Böckh *Staats haushaltung der Athener* [Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 649. [Urkunden über das] Seewesen [des attischen Staats] σ. 178.

χρησιμεύσωσι πρὸς παρασκευὴν τοῦ στόλου. Ὁ δὲ Ἀριστοφῶν καὶ οἱ ἑταῖροι ἐπωφελήθησαν τὸν χρόνον ἐκεῖνον τῆς ἀμηχανίας, ὅπως ἐπαυξήσωσιν εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν δύναμιν αὐτῶν. Πᾶσαν δὲ ἀντίθετον γνώμην, πᾶσαν ἔκφρασιν εἰρηνικῶν φρονημάτων, πᾶσαν ἀπόπειραν περὶ διασπάσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου διὰ κοινολογίας ἀπέκρουον ἀκατασχέτως.

Μετὰ πυρετώδους δ' ἐντάσεως τῶν δυνάμεων κατωρθώθη ἡ σύμπηξις στόλου, καὶ ἐκλήθησαν ἐπὶ τὸ ἔργον οἱ ἄριστοι τῶν στρατηγῶν. Ἀλλ' ἀνετέθη εἰς αὐτοὺς, ἅτε τασσομένους εἰς ἀντιδιαφερομένης φατρίας, κεχωρισμένη ἀρχή, ἡ δὲ διάσπασις αὐτῆς τῶν δυνάμεων δὲν ἡδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς ἐπιτυχίαν. Καὶ ἐξήκοντα μὲν τριήρεις παρέλαβεν ὁ Χάρης, εἰς οὗ τὸ θάρρος ὁ Ἀριστοφῶν ἐστήριζε πρὸ πάντων τὰς ἐλπίδας ἕνεκα τῆς ἀπεγνωσμένης τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καταστάσεως, δεύτερος δὲ στόλος ἴσων τριήρων παρεδόθη εἰς τὸν Ἰφικράτην, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μενεσθέα καὶ τὸν Τιμόθεον.

Ὁ δὲ Χάρης, παραλαβὼν τὸν στόλον, ἐξώρμησε κατὰ τῆς Χίου, εἰσέγαγε δὲ αὐτὸν ἐν σχήματι ἐμβόλου εἰς τὸν λιμένα, ὃν εἶχον ἀποτεριχθεὶ οἱ νησιῶται¹. Προηγεῖτο δὲ ὁ Χαβρίας, ὅστις ὑπηρέτει ὑπὸ τὸν Χάρητα ὡς τριήραρχος· μετὰ τόλμης δὲ προορμήσας εἶχεν εἰσελάσει βαθέως εἰς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων καὶ ἔπεσε μαχόμενος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ἰδίας τριήρους, ἐπειδὴ ἡ ἀγερωχία αὐτοῦ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν παραδοθεῖσαν εἰς αὐτὸν τριήρη². Ἡ δὲ ὅλη προσβολὴ ἀπέτυχε, καὶ οἱ ἀποστάται ἡδυνήθησαν νὰ τραπῶσιν εἰς ἐπίθεσιν, ἐδήλωσαν δὲ τὰς νήσους τὰς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατεχομένας, ἰδίως δὲ τὴν Λήμνον καὶ τὴν Ἰμβρον, καὶ ἔπειτα παρέστησαν μετὰ ἑκατὸν τριήρων πρὸ τῆς Σάμου. Ἀλλ' αἱ δύο ἀθηναϊκαὶ μοῖραι ἐνωθεῖσαι ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς νήσου³, καὶ τότε οἱ

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 7.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 6. Κορνήλιος Νέπωσις ἐν Βίῳ Χαβρίου 4.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 21.

Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ πλεύσωσιν ἐκεῖθεν εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπερ ἤλπιζον νὰ εὕρωσι μᾶλλον ἀπαράσκευον πάσης ἄλλης ἀποστάτιδος. Ἀλλὰ κατὰ θυελλώδη τινὰ ἡμέραν προσέκρουσαν ἀπρὸς-δοκήτως ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Χίου εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Καὶ ὁ μὲν Χάρης ἀπήτησεν, ὅπως ἀμφοτέραι αἱ μοῖραι ἐπιτεθῶσι κοινῇ, ἀλλ' οἱ ἡγούμενοι τῆς δευτέρας μοῖρας ἀπεποιήθησαν ὁμοφώνως ἕνεκα τῆς τρικυμίας. Ὁ δὲ Χάρης δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ἐνόμισεν, ὅτι, ἀναλαμβάνων τολμηρῶς τὴν πρωτοβουλίαν, ἔμελλε νὰ νῆαγκάσῃ καὶ τοὺς ἄλλους· ἀλλ' ἐγκατελείφθη μόνος, καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν ἀγῶνα οὐκ ἄνευ ἀπωλειῶν¹.

Ἀνήγγειλε δὲ τὰ γενόμενα εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπέρριψεν ἅπασαν τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοὺς συστρατῆγους. Τοῦ δὲ Ἀριστοφώντος ὑποστηρίζαντος τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ, ἐκεῖνοι ἀνεκλήθησαν πάραυτα, καὶ ἔκτοτε ὁ Χάρης ἀνεδείχθη στρατηγὸς σύμπαντος τοῦ στόλου².

Τότε δ' ἐμερίμνησε πάσῃ δυνάμει νὰ κατορθώσῃ τι λαμπρὸν ὅπουδῆποτε καὶ ἂν παρίστατο εἰς αὐτὸν εὐκαιρία· ἐπειδὴ δὲ πιθανῶς ἐστενογῶρει αὐτὸν καὶ ἀπορία χρημάτων, ἀπεφάσισε γοργῶς νὰ νῆαλάβῃ μετὰ σύμπαντος τοῦ στόλου ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ Ἀρταβάζῳ, εὐρισκόμενῳ ἐν ἀποστασίᾳ ἀπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ στενοχωρουμένῳ ὑπὸ τῶν στρατιῶν αὐτοῦ³. Ἡ δὲ μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως φιλία τοῦ Μαυσσώλλου ἠδύνατό πως νὰ δικαιολογήσῃ τὸ διάδημα τοῦτο, ἐπειδὴ πᾶσα ἡττα τοῦ βασιλέως ἐπετρέπετο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἡττα τοῦ Μαυσσώλλου καὶ τῶν συμμάχων. Ὅπωςδῆποτε δ' ἐπέτυχε τὸ σκοπούμενον τελείως, κατορθώσας διὰ λαμπρᾶς νίκης νὰ προσθέσῃ εἰς τὸν μέγαν μισθὸν τῆς στρατιᾶς πλούσια λάφυρα, καταλαβὼν τὴν Λάμφακον καὶ τὸ Σίγειον⁴ καὶ προκαλέσας μεγάλην χαρὰν τῶν συμπολιτῶν.

¹ Πολυαῖνου Στρατηγήματα III, 9, 29. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 21. Συνέβη δὲ τοῦτο περὶ τὰ Ἑμβάτα.

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 22.

³ Δημοσθένους [Φιλipp. Α'] 24. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI,] 22.

⁴ Δημοσθένους [Ὀλυμπ. Β'] 28.

Ἀλλὰ τότε ἦλθε παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς Ἀθῆνας πρεσβεία ὑποβάλλουσα πικρὰ παράπονα περὶ τοῦ Χάρητος καὶ ἐκφράζουσα τὰς σοβαρωτάτας τῶν ἀπειλῶν¹. Ὑπῆρχον δὲ ἤδη οἱ πιστεύοντες, ὅτι μέγας περσικὸς στόλος εἶχε συνενωθῆ μετὰ τῶν νησιωτῶν πρὸς ἐπιχείρησιν κοινοῦ πλοῦ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ἐπῆλθε λοιπὸν μεταβολὴ τῆς δημοσίας γνώμης, ζωηρὰ κίνησις ἐναντίον τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐγίνετο δὲ λόγος περὶ τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ δημοσίου ταμείου², περὶ τῶν ἀφορήτων βαρῶν τοῦ πολέμου καὶ περὶ τῆς ἀδυναμίας τῆς πόλεως πρὸς καθυπόταξιν τῶν συμμάχων διὰ τῆς βίας. Ὁ δὲ Ἀριστοφῶν ἔνεκα τῆς παρ' αὐτοῦ ἐξασκουμένης τρομοκρατίας εἶχε στερηθῆ καὶ πολλῶν φίλων. Διὸ εἷς τῶν τασσομένων εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν φατρίαν, ὁ Εὐβούλος ὑπῆρξεν ὁ ὑποβαλὼν εἰς τὸν δῆμον τὴν πρότασιν περὶ τῆς ἀνάγκης ἀμέσου εἰρήνης, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ παντελὴς ἄλεθρος τῆς πόλεως.

Ἡ δὲ εἰρήνη ὡμολογήθη μετὰ τῆς αὐτῆς σπουδῆς μεθ' ἧς εἶχε κηρυχθῆ καὶ ὁ πόλεμος χάριν τῆς ὅσον ἔνεστι ταχυτάτης ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου ἄνευ καὶ ἀποπειρας πρὸς διάσωσιν κατὰ τὸ δυνατόν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων³. Οἱ ἀποστάντες σύμμαχοι ἀπελύθησαν πάσης ὑποχρεώσεως, οὕτω δὲ μετὰ θυσίας βαρυτάτας καὶ ὅλως ματαίας ἔνεκα φόβου περσικῶν ἀπειλῶν ἐγκατελείφθη ἐν μέσῳ ὀνειδούς καὶ κατασιγχύνης ἢ κατὰ θάλασσαν συμμαχία ἐκείνη ἣτις πρὸ εἰκοσιν ἐτῶν εἶχεν ἰδρυθῆ ἐπὶ χρηστοτάταις ἐλπίσιν ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου καὶ τοῦ Τιμοθέου⁴. Τὴν δ' ἐπιδράσιν τῶν Ἀθηναίων, δι' ἧς συνεκρατεῖτο χάριν ἐθνικῶν σκοπῶν τάξις καὶ συνοχὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἀντικατέστησε

¹ Ἰσοκράτους [Ἀρεοπαγ.] 81' ὡς δὲ βασιλεὺς ἔχει πρὸς ἡμᾶς, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ὧν ἐπεμψεν ἐδ' ἡλώσεν. Διοδώρου Σικελιώτου [XVI.] 22.

² Ἰσοκράτους [Περὶ εἰρήνης] 19 κ. ε.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 22. Ἰσοκράτους Περὶ εἰρήνης 16.

⁴ Εἰς τὸν Εὐβούλον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀναφέρονται τὰ τοῦ Δημοσθένους [Ὀλυμπ. Γ'] 28' οὗτος ἐν πολέμῳ συμμαχοὺς ἐκτησάμεθα, εἰρήνης οὕσης ἀπολωλέκασιν οὗτοι. Πρὸς καὶ τὰ Σχόλια εἰς τοῦτο τὸ χωρίον.

τότε ἡ ἐπίδρασις Ἀσιατῶν, τοῦτο μὲν τοῦ μεγάλου βασιλέως, τοῦτο δὲ τῶν τυράννων καὶ σατραπῶν τῆς Καρίας. Οἱ μικροὶ δυνάσται οἱ ὑπὸ περσικὴν ἐπικυριαρχίαν διοικοῦντες τὰς παραλίαις χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἤρχισαν μετ' οὐ πολὺ ἐπιδρῶντες εἰς τὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων τὰς νησιωτικὰς πόλεις δι' ὑποστηρίξεως τῶν ὀλιγαρχικῶν φατριῶν ἢ ἐγκαταστάσεως τυράννων. Μανθάνομεν δὲ περὶ τυράννου τινὸς Κυπροθέμιδος ἐν Σάμῳ¹ καὶ περὶ τοῦ Κάμμου ἐν Μυτιλήνῃ², χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τυραννίδος αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τὴν παρὰ τῶν Ἀθηναίων καθομολόγησιν τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν ἐξέλιπεν ἡ ἔννομος τάξις, ἣν ἀντικατέστησε τελεία ἀναρχία. Δὲν ὑπῆρχε πλέον πόλις ἰσχυρὰ ἐξασφαλίζουσα τὴν εἰρήνην τοῦ πελάγους, τὰ δὲ ὅρια τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἶχον ἐκλίπει, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι οὔτε τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν ὁδοὺς, οὔτε τὰς ὑπολειφθείσας εἰς αὐτοὺς νησιῖδας ἡδύναντο νὰ κατέχωσιν ἀσφαλῶς. Ἀντὶ δὲ τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων ἰσχυρὸν ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὁμὰς δευτερευουσῶν πολιτειῶν αὐτονόμων καὶ ἀπαλλοχριστῶν πάσης ἡγεμονίας, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ αἱ ἡπειρωτικαὶ πόλεις εἶχον ἀποβῆ αὐτόνομοι.

Ἀλλὰ δὲν ἤρκουν τὰ δεινὰ, ἐξηκολούθει δὲ πρὸ τῶν δικαστηρίων ὁ ἀγὼν τῶν φατριῶν ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐπέζητοῦντο καὶ ἄλλα θύματα. Ὁ Ἀριστοφῶν κατέβαλεν ἅπασαν τὴν ὑπολειπομένην αὐτοῦ δύναμιν, ὅπως, συμπράττων μετὰ τοῦ Χάρητος,

¹ Ἡ παρὰ τοῦ Δημοσθένους [Ἐπερ τῆς Ροδίων ἐλευθερίας] 9 μνημονευομένη ἀρχὴ τοῦ Κυπροθέμιδος ἐν Σάμῳ κατὰ τὸ χωρίον Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου XVIII, [18], ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ φυγῆς τῶν ἐξορίστων ἐκ τῆς Σάμου [ἐν τῇ τρισὶ πλείω τεσσάρων τεσσάρων], μόνον εἰς τὴν πρὸ τοῦ Τιμοθέου ἀλωσιν τῆς πόλεως τῇ 365 π.Χ. δύναται νὰναφέρεται. [Πρόβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 120 σημ. 1 Schäfer Demosthenes und seine Zeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 99 σημ. 1].

² Δημοσθένους [Ἐπερ τῆς Ροδίων ἐλευθερίας] 37. Schäfer Demosthenes, und seine Zeit] Beilage σ. 224. Sauppe De duabus inscriptionibus Lesiacis. Göttingen. 1870 σ. 5 κ. ξ.

καταστρέψη τοὺς λοιποὺς στρατηγοὺς καὶ ἀφαιρέση ἀπὸ τῶν δεινότατα τεταπεινωμένων Ἀθηνῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἄνδρας τοὺς μόνους δυναμένους νάγάγωσιν εἰς αἰσιώτερον μέλλον. Κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὑποβολὴν τῶν εὐθυνῶν κατηγορήθησαν ὁ Ἴφικράτης, ὁ Μενεσθεὺς καὶ ὁ Τιμόθεος ὡς προδῶσαντες τὴν πατριὸν πόλιν ἔνεκα δεκασμοῦ παρὰ τῶν Χίων καὶ Ῥοδίων¹. Ἡ δὲ κατηγορία αὕτη προεκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν, καὶ ὁ Ἴφικράτης ἐθεάθη περιστοιχιζόμενος ὑπὸ στίφους ἐταίρων ἐνόπλων, ἐχόντων τὴν ἀπόφασιν νὰ σώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας. Ὁ δὲ γηραιὸς καὶ πλείστας ὄσας φέρων οὐλὰς ἥρως ἀντεστρατεύετο μετὰ στρατιωτικῆς ἀγερωχίας πρὸς τὰ ῥητορικὰ τεχνάσματα τοῦ Ἀριστοφῶντος. Διέγνω δὲ τὴν ἀδυναμίαν νάντεπεξέλθῃ πρὸς αὐτὸν δι' ὁμοίων ὀπλῶν, καὶ ἔλεγεν· «ἐκεῖνος μὲν εἶνε καλλίτερος ὑποκριτής, ἀλλὰ τὸ ἐμὸν ὄραμα εἶνε ἄμεινον»². Ἀναφερόμενος δ' εἰς τὰς ἀνδραγαθίας αὐτοῦ, ἠρώτησεν, ἂν ἐθεώρουν αὐτὸν ἱκανὸν νὰ διαπράξῃ πανουργίαν, ἐφ' ᾗ ἤθελεν αἰσχυνοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοφῶν.

Ἡ δὲ στρατιωτικὴ ἀγερωχία τοῦ Ἴφικράτους ἐπέδρασε κατὰ τὸ ποθοῦμενον, καὶ ὁ στρατηγὸς ἠθωώθη μετὰ καὶ τοῦ υἱοῦ. Ἀτυχεστέρα δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐκδασὶς τῆς δίκης τοῦ Τιμοθέου. Καὶ δὲν εὐρέθη μὲν ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος ἐφ' ᾧ εἶχε κατηγορηθῆ, ἀλλ' ἐδείνωσε τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐξερεθίσας τοὺς δικαστὰς διὰ τῆς ἐπιδεικτικῆς αὐτοῦ σεμνοτυφίας· διὸ κατεδικάσθη εἰς μεγίστην ζημίαν ἑκατὸν ταλάντων, ἀντιστοιχοῦντων περίπου πρὸς πεντακοσίας ὀγδοήκοντα ἐννέα χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε ὡς ἔγγιστα ἢ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία]. Μετέβη δὲ εἰς τὴν Χαλκίδα, καὶ ἀπέθανεν ἐν αὐτῇ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, ἰδὼν καταστραφέν

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 24 Διονυσίου [*Ἀλικαρνασέως*] Περὶ Δεινάρχου σ. 668. Κορνήλιος Νέπτιος ἐν Βίῳ Τιμοθέου 8. Ἰσοκράτους [Περὶ ἀντιδόσεως] 129.

² Πλουτάρχου Πολιτικά παραγγέλματα σ. 801 F. Ἴφικράτης ὑπὸ τῶν περὶ Ἀριστοφῶντα καταρρητορευόμενος· βελτίων μὲν ὁ τῶν ἀντιδίκων ὑποκριτής, ὄραμα δὲ τοῦ μὸν ἄμεινον.

οικτρῶς τὸ ἔργον τοῦ σύμπαντος βίου. Ὁ δὲ Ἰφικράτης ἐξηκολούθησε ζῶν ἐν Ἀθήναις ὡς ἀπλοῦς ιδιώτης. Ὁ δὲ Χαβρίας εἶχε πέσει μαχόμενος. Οὕτω δ' αἱ Ἀθηναὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου πολέμου οὐ μόνον εἶχον ἀποβάλλει τὴν ἀρχὴν καὶ ἐξαντλήσει πάντας τοὺς πόρους, ἀλλὰ καὶ εἶχον στερηθῇ τῶν τελευταίων αὐτῶν ἡρώων.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πορεία τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων μέχρι τέλους τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων ἅτινα ὑπῆρξαν τὸ ἀναγκαῖον ἐπακόλουθον τῆς ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Αἱ ἀπόπειραι αἱ γενόμεναι πρὸς θεραπείαν τοῦ πολιτεύματος ἀπὸ τῶν κακιῶν αὐτοῦ εἶχον ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἐγκαταλειφθῇ καὶ πάλιν. Εἶχον δ' ἐπανέλθει εἰς τὴν ἀρχαίαν τροχίαν, καὶ ἐξηκολούθουν ζῶντες ἀσκέπτως συνωδᾷ πρὸς τοὺς πατέριους τύπους τῆς δημοκρατίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιτεία ἐξηντλημένη καὶ νοσοῦσα δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ φρονηματίσῃ καὶ ἐξευγενίσῃ τοὺς πολίτας ἐκάστους, οἱ δεσμοὶ οἱ συνενοῦντες τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἀπέβησαν ὅσημέραι χαλαρώτεροι καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τῶν πολιτῶν ὑπεδιβάσθη εἰς ἥττονα μοῖραν, ὁ δὲ βίος ἀπέβαλε πολὺ τῆς σοβαρότητος αὐτοῦ καὶ ἀξίας, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι συνείθισαν νὰ κρίνωσι τὰ καθ' ἑαυτοὺς καὶ τὰ κατὰ τοὺς ἄλλους πρὸς μέτρον εὐτελές.

Ἐξωτερικῶς δὲ διεγινώσκετο ἡ ἀπὸ τῶν προτέρων χρόνων διαφορὰ ἰδίως ἐκ τούτου, ὅτι ἄλλοτε μὲν ἐκτίζοντο οἰκοδομαὶ ἀξίαι λόγου μόνον χάριν τῆς λατρείας τῶν θεῶν καὶ χάριν τῆς πολιτείας, τώρα δὲ παρημελήθησαν οἱ δημόσιοι σκοποὶ, καὶ ἀντ' αὐτῶν ὠκοδομοῦντο κτίρια σκοπὸν ἔχοντα τὴν εὐμάρειαν ἢ τὴν ἐπίδειξιν τῆς πολυτελείας τῶν ιδιωτῶν¹. Οἱ εὐποροὶ ἐπεδείκνυν

¹ [Δημοσθένης Ὀλυμπ. Γ' 29. Κατὰ Ἀριστοκράτους 208. Κατὰ Μηδείου 158, Περὶ Ἀριστοφάνους Πλοῦστον στ. 180 καὶ τὰ Σχόλια ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ. Büchschenschütz Besitz und Erwerb im griechischen Alterthume σ. 79].

μετὰ κενοφροσύνης τὸν πλοῦτον αὐτῶν, οἵκοι δὲ μεγάλοι δίκην μεγάρων ἐκόσμησαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ περίχωρα. Ἐπεδείκνυσον δὲ μεγαλοπρέπειαν καλλωπιζόμενοι διὰ πολυπληθῶν θεραπόντων, πολυτελῶν ὀχημάτων, βαρυτίμων ἐσθήτων καὶ σκευῶν, καὶ ὁμῶς ἢ μεγαλαυχία ἐκείνη τῶν πλουσίων, καίπερ ἄντικρυς ἀντικειμένη εἰς τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατίας, οὐτ' ἐτιμωρεῖτο οὔτε κατεδικάζετο ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης, ἀλλ' εἴλκυε τὸν θαυμασμὸν τοῦ πλήθους καὶ παρεῖχε δύναμιν καὶ τιμὴν¹.

Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἐξηντλοῦντο οἱ δημόσιοι πόροι, τόσῳ μᾶλλον καθίστατο φανερά ἢ μεταξὺ τῶν πολιτῶν διαφορά τῆς οὐσίας. Οἱ δὲ νέοι θεσμοὶ οἱ κατασταθέντες πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς πολιτείας συνετέλεσαν εἰς ἐπαύξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος, ἐπειδὴ ἡ κατανομή τῶν λειτουργιῶν εἰς τὰς συμμορίας² ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῶν καταβαλλόντων τὰς μεγίστας εἰσφοράς, οὗτοι δὲ, ἐπωφελούμενοι τὴν δύναμιν αὐτῶν, ἀπήλλασσον ἑαυτοὺς μεγάλων βαρῶν. Καὶ ἐξετέλουν μὲν τινὰς λειτουργίας ἐνίοτε μετ' ἐπιδεικτικῆς ἐλευθεριότητος χάριν τυφλώσεως τοῦ πλήθους, ἀλλ' εἶχον συνήθως τὴν τέχνην νὰ κανονίζωσι τὰ πράγματα οὕτως, ὥστε οἱ ἥττον εὐποροὶ νὰ ἐπιβαρύνωνται κατὰ τρόπον δυσανάλογον³. Οὕτω δὲ πλὴν τῆς ἀντιθέσεως τῶν εὐπόρων πρὸς τοὺς ἀπόρους ἐπῆλθε καὶ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν πλουσίων καὶ τῆς μέσης τάξεως, οἱ δὲ προϊστάμενοι τῶν συμμοριῶν ἀπετέλεσαν τὰξιν προνομιοῦχον καὶ τὸ στασιαστικὸν πνεῦμα ἀπέβη ὀσημέραι δεινότερον⁴.

¹ [Ἦδε Ἰουλίῳ Πολυδύνῳ X, 36· ἐν δὲ τοῖς Δημοπράταις πέπραται Ἀλκιβιάδου χαμεῦνη παράκολλος καὶ κλίνη ἀμφικνέφαλος]. Πρὸς τῆς πολυτελείας τοῦ Ἀλκιβιάδου [Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXIII [1888] σ. 397. Τὴν δὲ δὴν εἰκόνα τῆς κοινωνικῆς τῶν τότε χρόνων καταστάσεως ἐν Ἀθήναις ἴδε παρ' Ἰσοκράτει | Περὶ εἰρήνης] 124.

² Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 138.

³ Τὸ βάρος τῶν δημοσίων λειτουργιῶν εἶνε κατὰ τὸν Ἰσοκράτην | Περὶ εἰρήνης] 128 [τοιοῦτον, ὥστε ἄλγιον ζῆν τοὺς τὰς οὐσίας κεκτημένους ἢ τοὺς σὺνεχῶς πενομένους].

⁴ Περὶ τοῦ χρηματισμοῦ ἐν Ἀθήναις ἴδε Perrot Mémoires σ. 337.

Σὺν δὲ τῇ καθ' ἑκάστην μείζονι ἐκπτώσει τῆς πολιτείας συν-
εξέλιπον καὶ αἱ ἀρεταὶ αἱ ἐκπηγάζουσαι ἐξ αὐτῆς, ἰδίως δὲ ἡ φαι-
δρὰ προθυμία τῶν πολιτῶν πρὸς θυσίας. Οἱ πολῖται ἀπέκρυπτον
τὴν οὐσίαν, καὶ οἱ πλουσιώτατοι αὐτῶν ἀπέφευγον τὰς εἰς αὐ-
τοὺς ἐπιβαλλομένας ὑποχρεώσεις ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὡς τριή-
ραρχοι ἐξεμίσθονον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀναληφθέντων ἔργων εἰς
τοὺς ἐπιχειροῦντας αὐτὰ ἀντὶ ἐλαχίστων. Αἱ ἀγαθαὶ παραδόσεις
τῶν ἀρχαίων χρόνων εἶχον ἐκλίπει. Τῶν ἀρχαίων τῆς πόλεως
οἰκῶν εἶχον ἤδη πολλοὶ ἐξαφανισθῇ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἰσο-
κράτους, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν δὲν εἶχον
διάθεσιν νὰ τηρῶσιν αὐστηρῶς τὰς διατάξεις περὶ τῶν πολιτι-
κῶν δικαιωμάτων. Σὺν δὲ τῇ διαφορᾷ τῶν ἀρχαίων ἠθῶν ἐξέ-
πесен ἰδίως ἡ περὶ τὴν γυμναστικὴν παιδείυσιν, ἥτις δὲν ἐθεωρεῖτο
πλέον ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῆς παιδείσεως τῶν νέων. Περιωρίσθη
δὲ ἡ γυμναστικὴ εἰς εἰδικὸν ἐπιτήδευμα, ἐξασχοῦμενον ὑπὸ ἐπι-
δεικτικῶν ἄθλητῶν, μεταβαλόντων τὴν σωματικὴν βώμην εἰς
ἐπάγγελμα. Ἀφ' ἑτέρου δὲ παρήκμασεν αὕτη ὑπὸ τὴν ἐπίδρα-
σιν ἐπιστημονικῆς θεραπείας τοῦ σώματος, ἥς εἰσηγητὴς εἶχεν
ὑπάρξει ὁ Πρόδικος, καθ' ἣν καθορίζοντο μετὰ μικροπρεποῦς
ἀκριβολογίας καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ τὴν τροφήν καὶ πόσιν¹.

Ἀλλὰ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡ γυμναστικὴ ἀπέβαλε πᾶσαν
ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν βίον, καὶ ἔπαυσε παιδεύουσα τοὺς νεαροὺς Ἀθη-
ναίους πρὸς ἀνδρείαν καὶ πρὸς πρόθυμον ὑπηρεσίαν ὑπὲρ τῆς πα-
τρίου πόλεως. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἐθεωρήθη ἀφόρητος δια-
τάραξις τῆς εὐκολίας τοῦ βίου καὶ τοῦ ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν ἔργων
κέρδους². Ἐπέζητοῦντο δὲ παντοῖαι ἀπ' αὐτῆς ὑπεκφυγαί, κατα-
στήσασαι ἀναγκαίαν τὴν ψήφισιν αὐστηρῶν στρατιωτικῶν νόμων,
ὅπως δι' αὐτῶν ἐπιτευχθῇ τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἄλλοτε αὐτονόητον·
ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ νόμοι δὲν ὠφέλησαν. Ὁ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν

¹ Περὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς γυμναστικῆς ἴδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Τιμαρχοῦ] 137 κ. ἔ.
Πρόλ. Becker Charikles Τόμ. Β' σ. 207 κ. ἔ.

² Ἰσοκράτους [Περὶ εἰρήνης] 29 κ. ἔ.

ὄκνος τῶν πολιτῶν διεδόθη δίκην ἐπιδημίας, οἱ δὲ τριήραρχοι προσέχρουν κατὰ τὴν πλήρωσιν τῶν τριήρων εἰς τοιαύτας δυσχερείας, ὥστε προετίμων νὰ παραδίδωσιν εἰς ξένους οὐδὲν ἔχοντας ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐνδιαφέρον τὸ πολυτιμότεον τῶν κτημάτων αὐτῆς, τὰς τριήρεις.

Ἦθελον νὰ διατηρήσωσιν ἐκ τῆς δημοκρατίας μόνον ὅσα ἐθεράπευον τὰς αἰσθήσεις καὶ παρῆχον εὐχάριστον θυμηδίαν. Διὰ τοῦτο δ' αἱ ἐορταὶ ἀπέβησαν τὸ κυριώτατον ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ καὶ ἡξιοῦντο τῆς μεγίστης προσοχῆς ὡς τὸ σπουδαιότερον ἀσχόλημα τοῦ δήμου. Ἄλλ' ἐν ταύτῃ ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐορτασίου χαρμοσύνης περιέστησεν εἰς μοῖραν ὅλως ὑποδεστέραν τοὺς ἀνωτέρους σκοποὺς τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὰς ἐορτάς τῶν Ἀθηναίων, ἥτοι τὴν εὐγνώμονα ἐπίδειξιν τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς τιμῆς, τὴν ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος καὶ τῆς φιλοπατρίας καὶ τὴν ἐνάμιλλον ἐξάσκησιν τῶν εὐγενῶν τεχνῶν. Ἀντὶ δὲ τούτων ἡ σύμπασα προσοχὴ ἐστράφη εἰς τὰς πομπὰς καὶ δημοθoinίας, ὅπως δὲ μὴδὲ τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν ἀπολέσωσιν ἀπέφευγον οἱ πολῖται τὴν ἐν τῇ ξένῃ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ χάριν αὐτῶν ἀπελύοντο αἱ στρατιαί, ὅπως σπεύσωσι νὰ ἐπανέλθωσιν οἴκαδε. Ἡ δὲ διατάραξις τῆς ἐκ τῶν ἐορτῶν ἡδονῆς ἐθεωρεῖτο τὸ μέγιστον ἔγκλημα καὶ προδοσία τῆς πατρίδος. Ἄπαντες ἤθελον νὰκούωσι μόνον περὶ δικαιοματίων, ὅχι δὲ περὶ καθηκόντων· πᾶν βᾶρος ἐξεδιώκετο καὶ ἡ σωτηρία πειθαρχία ἔλειπεν ἔκ τε τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐκ τοῦ οἴκου, ἐν ᾧ οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς δούλους κατώρθονον νὰ χαλιναγωγῶσιν. Ἀμοιβαία ἐπιείκεια καὶ συγγνώμη ἐπεκράτει σιωπηρῶς ἐν Ἀθήναις οἰοῦντι ἐκ συνθήματος, ἤθελε δὲ θεωρηθῇ προσκρούουσα εἰς τὴν εὐκοσμίαν ἡ δημοσία ἐπιτίμησις τοῦ ἀνειμένου βίου συμπολίτου τινός. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Αἰσχίνης, ἐλέγχων τὰς κακίας ἀνδρὸς οἷος ὁ Τίμαρχος, δηλοῖ ρητῶς, ὅτι ἀντικείμενον τῆς κατηγορίας αὐτοῦ ἦτο ἡ πᾶσαν εὐπρέπειαν παρορῶσα θρασύτης καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ ἐπιτηδευομένη κακοήθεια.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὴν κοινωνίαν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἐκ-

κλησίαι τοῦ δήμου δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀξιοπρέπειαν καὶ σεμνότητα. Ἐλεπε δ' ἀπ' αὐτῶν ἡ προσήκουσα σοβαρότης, καὶ ὅταν ἀκόμη συνήρχοντο χάριν τῶν σπουδαιοτάτων πραγμάτων. Δὲν ἐκράτει πλέον παρὰ πᾶσι τὸ κοινὸν συμφέρον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπεζήτουν διασκέδασιν καὶ θυμηδίαν, συμφώνως δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην διάθεσιν ἐκανονίζετο καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν δημηγορούντων. Ἡμελημένοι τὴν ὄψιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔξωμοι παρίσταντο πρὸ τοῦ δήμου, πεποιθότες ἐπὶ τὸ εὖχεσθαι τῆς φωνῆς καὶ τὸν παράγοντα τὰ πλήθη μεγαλήγορον ὄγκον τοῦ λόγου, οὗ ἔτεχνίτευον τὴν ἀπαγγελίαν δίκην ὑποκριτῶν. Οἱ δὲ λόγοι ἦσαν μὲν κενοὶ ἐπιχειρημάτων ἐξαγομένων ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἔβριθον δὲ προσωπικῶν ἐπιθέσεων, ὕβρεων καὶ σκωμμάτων χυδαίων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλήθη ἕνεκα τῆς πολλῆς νωθείας ἐβαρύνοντο νὰ ἐνδιαφέρονται ὑπὲρ τῶν συσκέψεων καὶ μορφόνωσιν ἐξ αὐτῶν ἰδίαν κρίσιν, ὀλίγοι ἦσαν οἱ μετέχοντες τῶν συζητήσεων, καὶ ἀρεστότατοι τῶν ῥητόρων ἦσαν οἱ λέγοντες τὰ καταθυμιώτατα εἰς τὰ πλήθη. Ὡς εἶκος δὲ, εἰς τοῦτο συγκατένευσον μόνον ἄνδρες ἀσυνείδητοι, ἄνθρωποι εὐφρεῖς μὲν καὶ ἔχοντες πρακτικὴν δεξιότητα, ἀλλὰ στερούμενοι ἀνωτέρας παιδεύσεως καὶ ἐλευθερίας ἀγωγῆς. Ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ ἐπικρατοῦντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, πρὸς τοῦτο δὲ εἶχον περὶ αὐτοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες συνωδᾷ πρὸς τὸ διδόμενον σύνθημα τινὰς μὲν ἐπεδοκίμαζον ὁροβωδῶς, ἄλλους δ' ἔπαυσον λέγοντας διὰ κραυγῶν, καὶ ἦγον οὕτω τὰ πλήθη εἰς σύγχυσιν, ὅπως κατορθόνωσιν εὐχερέστερον τὴν κατὰ βούλησιν διεύθυνσιν αὐτῶν. Συνερχομένης δ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὁμάδος ὁμοφρόνων, ἀποτελεῖται συμπαγὴς φατρία· τὸ δὲ πλήθος ἐθίζεται ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὸ νὰ ἄγῃται ὑπ' αὐτῶν, ὥστ' ἐκεῖνοι σοδοῦνται ὡς κύριοι τῆς πόλεως¹.

Τοῦτο δὲ συνέβαινε κυρίως εἰς τὸν Ἀριστοφῶντα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, οἵτινες ἐξήσκουν ἐν Ἀθῆναις αὐτόχρημα τρομοκρα-

¹ Τὴν τοιαύτην φατριαστικὴν ὁρᾶσιν καλεῖ πολιτεύεσθαι κατὰ συμμορίας ὁ *Δημοσθένης* [Ὀλυνθ. Β'] 29.

τίαν. « Ἀξιοῦσι, καθ' ἃ λέγεται ἔν τινι συγχρόνῳ λόγῳ, πλήρη ἐλευθερίαν νὰ λέγωσι πρὸ ὑμῶν καὶ νὰ πράττωσι κατὰ βούλησιν· εἶνε δὲ κύριοι τῶν πάντων καὶ δίκην κηρύκων πωλοῦσι τὰ κοινά. Ἐνεργοῦσι δὲ καὶ νὰ στεφανωθῇ ἐκεῖνος ὃν αὐτοὶ θέλουσι καὶ κατέστησαν αὐτοὶ ἰσχυρότεροι τῶν ψηφισμάτων τοῦ δήμου »¹. Οἱ ῥήτορες κολακεύουσι τὸ πλῆθος καὶ ὑποθάλλουσι τὴν ταραχὴν τῶν πνευμάτων, ὅπως διατηρήσωσι τὴν δύναμιν αὐτῶν· εἶνε δὲ ὦνιος ὁ τε λόγος αὐτῶν καὶ ἡ σιγή, καὶ γίνονται πλούσιοι ἐξ ἀπόρων², ἐν ᾧ ἡ πολιτεία γίνεται πτωχοτέρα ἡσυχάει μᾶλλον. Καὶ καταρῶνται μὲν αὐτοὺς οἱ πολῖται, ὅταν τὰ κατ' αὐτοὺς βαίνωσι κακῶς, ἀλλ' ἐπαναπίπτουσι καὶ πάλιν ἐκάστοτε εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀναξιοπρεπῆ ἐξάρτησιν.

Ἐν δὲ τῇ νομοθεσίᾳ εἶχον μὲν ἐπανελθεῖ καὶ πάλιν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ἀρχαίων χρόνων³, ἀλλὰ δὲν εἶχον μείνει πιστοὶ εἰς αὐτάς. Ἐπεκράτει δὲ καὶ πάλιν πολυπραγμοσύνη περὶ τὴν κατασκευὴν νέων νόμων καὶ ὁλεθρία ἔνεκα τούτου ἀταξία. Καθ' ἑκάστον μῆνα ἐψηφίζοντο νέοι νόμοι, καὶ δὴ πολλάκις ἐν παραβάσει τῶν καθεστώτων, ἥτοι ἄνευ προβουλεύματος, ἄνευ τῆς προδιαγεγραμμένης δοκιμασίας καὶ τῆς δημοσίας ἐκθέσεως τῶν στηλῶν, ἄνευ τηρήσεως τῶν διατεταγμένων προθεσμιῶν καὶ ἄνευ μερίμνης περὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐπερχομένων ἀντιφάσεων. Μεταξὺ δὲ τῶν οὕτω ψηφιζομένων ἦσαν καὶ νόμοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς αὐτάς τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀναφερόμενοι εἰς προσωπικά ζητήματα, νόμοι περὶ χρεῶν, δι' ὧν ἐσκοπεῖτο ἢ ἀπὸ τῆς στενο-

¹ Ψευδοδημοσθένους Περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας [21-]22· παρὰ [γὰρ] τῶν λεγόντων, οὕς ἴστε ἐπὶ μισθῷ τοῦτο πράττοντας, πυνθάνεσθε ποῖόν τιν' ἑκάστων δεῖ νομίζειν, οὐκ αὐτοὶ θεωρεῖτε... Καὶ γάρ τοι πάντα δι' αὐτῶν ποιοῦνται, καὶ μόνον οὐχ ὑπὸ κήρυκος πωλοῦσι τὰ κοινὰ, καὶ στεφανοῦν, ὃν αὐτοῖς δοκῇ, καὶ μὴ στεφανοῦν κελεύουσι, κυριωτέρους αὐτοὺς τῶν ὑμετέρων δογμάτων καθιστάντες.

² Ἰσοκράτους [Περὶ εἰρήνης] 124.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 72 κ. ἑ.

χωρίας διέξοδος ὠρισμένων ἀνδρῶν, καὶ ἄλλοι εἰς οὓς παρεί-
χετο δύνάμεις ἀναδρομικὴ πρὸς ἐπίτευξιν τακτῶν πατριαστικῶν
σκοπῶν.

Πρὸς ταῦτα δὲ πάντα συνδέεται ἡ παρὰ τῆς τάξεως τῶν
γραμματέων ἐν Ἀθήναις κτηθεῖσα δύνάμεις. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἄν-
θρωποι ταπεινοὶ τὸ γένος, δοῦλοι καὶ ἀπελευθεροὶ ἔργον ἔχοντες
τὴν ἀνάγνωσιν, σύνταξιν καὶ φύλαξιν τῶν δημοσίων γραμμάτων
καὶ ἔνεκα τούτου ἀποκτήσαντες ὑπηρεσιακὴν τινα δεξιότητα, δι'
ἧς καθίσταντο ἀπαραίτητοι πρὸς πάντας τοὺς ἄρχοντας, μικροὺς
τε καὶ μεγάλους¹. Ἦσαν δὲ ἄνδρες ὧνιοι, ὧν ἡδύνατο νὰ γείνη
χρῆσις πρὸς ὃ τιδὴποτε, πρόθυμοι πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν καὶ
ἔχοντες πεῖραν παντὸς δόλου. Ἀφ' οὗ δ' ἀνῆλθον εἰς ἀξίωμα ἄν-
θρωποι τοιοῦτοι, συνδιεδόθη μετ' αὐτῶν εἰς ἅπαντας τοὺς κλά-
δους τῆς διοικήσεως πνευμά τι ρυπαρίας καὶ ἀπιστίας, ὡς τὸ
πλεῖστον εἰκότως ἔνθα ὁ λόγος περὶ διαχειρίσεως χρημάτων ἐμπι-
στευομένων εἰς τοὺς ἄρχοντας. Δυσπιστία τις καθολικὴ ἐδηλητη-
ρίασε τὸν δημόσιον βίον. Τὸ συνηθέστατον δὲ ὄπλον, δι' οὗ φα-
τρία τις προσέβαλλε τὴν ἄλλην ἢ πολίτης τις διεξῆγεν ἴδιον
ἀγῶνα κατ' ἄλλου, ἦτο ἡ κατηγορία περὶ κλοπῆς, δι' ἧς ἡ χα-
λεπὴ περὶ τὰς δίκας μανία τῶν Ἀθηναίων ἐπηυξήθη τὰ μέγι-
στα. Αὐτὸς ὁ Ἀριστοφῶν κατηγορήθη ἐπὶ νοσφετισμῷ χρημάτων
προωρισμένων πρὸς κατασκευὴν χρυσῶν στεφάνων, καὶ ἠναγκά-
σθη πρὸς ἀποφυγὴν δεινότερων κινδύνων ἀποδῶσθαι πάραυτα τὸ
λεῖπον χρήμα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπέβη ἔθος τὸ καθιστάνειν ἐκ-
τάκτους ζητητὰς πρὸς ἀνάκρισιν περὶ τοῦ τίς κατεκράτει παρα-
νόμως χρήματα ἱερὰ ἢ δημόσια. Κατὰ δὲ τὰς δίκας εὕρισκετο
εὐκαιρία πρὸς παντοίας σκευωρίας χάριν ἐξαπατήσεως τῶν δικα-
στῶν ἢ πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν γενομένων ἀπο-
φάσεων. Ἐν τε δημοσίαις γραφαῖς καὶ ἐν ἰδιωτικαῖς δίκαις ἐνό-

¹ Περὶ τῶν κατὰ τὴν ὑπογραμματείαν ἴδε [Πλουτάρχου] Βίους δέκα ῥητόρων
σ. 840. Περὶ δὲ τῶν υπογραμματέων μεταχειρίζεται ὁ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρε-
σβείας] 314 τὴν ἔκφρασιν προσκυνεῖν τὴν θόλον. Πρβλ. Meier εἰς *Λυκοῦργον* σ. C.

μίζον ἐπιτρεπόμενα ἅπαντα τὰ μέσα¹ προσέφευγον εἰς διαβολὰς προσωπικὰς, εἶχον προχείρους μάρτυρας ἐπὶ χρήμασι καὶ ῥήτορας προθύμους νὰ παρασκευάσωσι δικανικὸν λόγον ἐν ἐκάστη δίκῃ εἴτε ὑπὲρ τοῦ κατηγοροῦ εἴτε ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου. Τὸ δὲ λαμβάνειν μισθὸν ἐπὶ δικανικοῖς λόγοις οὐδεμίαν πλὴν παρεῖχεν ἀτιμίαν, καὶ οἱ λογογράφοι ἔζων ἐκ τῶν δικῶν καὶ συνήργουν εἰς τὸ νὰ ἐξερεθίσωσι τοὺς ἀνθρώπους ἐναντίον ἀλλήλων· οἶονεὶ δὲ εἶχον στήσει τὴν οἴκησιν αὐτῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ ἐκαρσάζουσιν πᾶσαν διχόνοιαν τῶν πολιτῶν.

Ὁ μικρὸς δ' ἐκεῖνος πόλεμος μεταξύ πολιτῶν καὶ μεταξύ φατριῶν εἴλκυσε τὴν προσοχὴν εἴπερ τι καὶ ἄλλο, καὶ εἰς αὐτὸν ἀφιέρονον πᾶσαν σχολὴν καὶ κατέβαλλον πᾶσαν δύναμιν, ἐν ᾧ τὰ τῆς πολιτείας ἡμελοῦντο. Ἐνεκα δὲ τῆς αὐξήσεως συγχύσεως τῆς νομοθεσίας ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ κατηγορίαι ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, καὶ οἱ γνήσιοι δημαγωγοὶ ἐπεζήτουν μετὰ τινος ἐπιδείξεως καὶ καυχήσεως τὸ ἀντεπεξέρχεσθαι κατὰ τοιούτων ἐπιθέσεων. Ὁ δὲ Ἀριστοφῶν ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἀπέκρουσε νικηφόρος ἐβδόμηκοντα καὶ πέντε τοιαύτας κατηγορίας.

Μάλιστα δὲ ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν ἔχθραν ἐκεῖνοι ὅσοι ἦσαν περιβεβλημένοι δημοσίαν αὐτοκράτορα ἐξουσίαν, οἱ πρέσβεις καὶ ἰδιαίτατα οἱ στρατηγοί. Καὶ ἐπιτυχάνοντες μὲν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτοὺς ἐντολῆς ἐτιμῶντο καὶ ἐξυμνοῦντο ὑπὲρ μέτρον, οἰοῦντο καὶ ἂν ἦσαν, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀπονομῇ τῶν δημοσίων τιμῶν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἀποστῆ τοῦ προσήκοντος μέτρου· ἀντὶ δὲ τῆς συνετῆς ἐκείνης φειδωλίας τῆς χαρακτηριζούσης τὰς ἀρχαιοτέρας Ἀθήνας εἶχεν εἰσαχθῆ ἀφειδεστάτη διασπάθισις τῶν ὑφίστων τιμῶν καὶ ὠρεῶν καὶ ἀκόλαστος περὶ αὐτὰς ὀψίλεια. Ἀλλὰ πολὺ χεῖρον ἦτο τὸ ἀντίθετον, ἤτοι ἡ κατὰ πᾶσαν ἀτυχίαν τῆς πολιτείας ἔκρηξις τῆς ὀργῆς τοῦ δήμου ἐναντίον τῶν ἡγουμένων τῶν στρατιῶν, οὐδὲν δ' ἔβλαψε τὴν πολιτείαν μᾶλλον τῆς ἀπαύ-

¹ *Δισχίνου* [κατὰ Κτησιφῶντος] 194. [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 127 σημ. 2].

στου ἔριδος μεταξύ ῥητόρων καὶ στρατηγῶν. "Ἀνθρωποὶ καθήμενοι ἡσύχως οἴκοι καὶ οὐδεμίαν ἔχοντες γνώσιν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον εἰσῆγον τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ στρατειῶν ἐπιμόχλων κατὰ τὴν ἀπόδοσιν εὐθυνῶν εἰς δίκην περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, ὑπενόμευσιν τὸ ἀξίωμα αὐτῶν καὶ καθίστανον εἰς αὐτοὺς ἐπαχθῆ τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν θέλησιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἐξηρτῶντο τὰ πάντα. Ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔδωκε τὸ κακὸν παράδειγμα ὁ Καλλίστρατος διὰ τῆς ἐναντίον τοῦ Τιμοθέου ἐπιθέσεως, τὸ σκάνδαλον τοῦτο ἀπέβη ὁσημέραι δεινότερον, καὶ δὲν ὑπῆρξε στρατηγὸς ὁ μὴ πολλάκις κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ.

Καὶ ὅμως ὅποιον ἦτο τότε τὸ ἀξίωμα τῶν στρατηγῶν; Πράγματι δὲν ἡγοῦντο πλέον Ἀθηναίων πολιτῶν, συγκρατούμενων ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ φιλοπατρίας. Οἱ πλούσιοι Ἀθηναῖοι παρεῖχον μὲν κατὰ τύπους τὴν κεκανονισμένην ὑπηρεσίαν ὡς ἱππεῖς, λαμβάνοντες πρὸς τοῦτο παρὰ τῆς πολιτείας τὴν ἀνέκαθεν τεταγμένην κατὰστασιν¹, καὶ συμμετεῖχον μεγαλοπρεπῶς τῶν πομπῶν αἵτινες συναπειργάζοντο τὴν λαμπρότητα τῶν ἑορτῶν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀφίσταντο ὅμως τῆς ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων ὑπηρεσίας. Τοὺς δ' εὐπόρους ἀντικατέστησαν πολῖται ἄποροι, ἐπιδιώκοντες τὴν διὰ μισθοῦ καὶ λαφύρων ἀποκατάστασιν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν· τὸ δὲ χρῆμα² ἀπέβη καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τὸ κυριώτατον ἐν τοιοῦτῳ βαθμῷ, ὥστε οἱ στρατευόμενοι ἤρηνοντο νὰ ἐξέλθωσι χάριν ἐξετάσεως καὶ αὐτῶν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἄνευ ἀμοιβῆς. Καὶ ἐξ ἄλλων δὲ πόλεων εὐρίσκοντο ἱκανοὶ ἄνθρωποι πρόθυμοι νὰ πωλήσωσι τὸ σῶμα καὶ τὴν ζωὴν· ἦσαν δὲ οὗτοι ἀπάτριδες τυχοδιώκται, ἄνθρωποι οὐδὲν ἔχοντες ἱερὸν καὶ ὅσιον καὶ ἀποδεχόμενοι ὑπηρεσίαν σήμερον μὲν παρὰ τοῖς Πέρσαις καὶ Αἰγυπτίοις, αὔριον δὲ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις. Ἀλλὰ τοιαύτας στρατιὰς μόνον τὸ χρῆμα συνεκράτει· ἐτρέποντο δὲ πρὸς πόλεμον ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ μεγίστη προσδοκία κέρδους. Τὸ χρῆμα εἶνε δι' αὐτάς ἡ δύναμις καὶ ἡ νίκη, χάριν δ' ἀποκτήσεως χρή-

¹ [ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 176].

ματος ἐπιβάλλουσι τὰς χεῖρας καὶ ἐπ' αὐτὰ τὰ κτήματα τῶν ἱερῶν.

Ὅπως δὲ τοιαῦται ξενικαὶ στρατιαὶ μὴ ἀγάγωσι τὴν πολιτείαν εἰς ὄλεθρον, παρίστατο ἀνάγκη δημοσίου ταμείου ἔχοντος πόρους ἀσφαλεῖς καὶ τακτὸν στρατιωτικὸν προϋπολογισμόν. Ἄλλ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, ἐφ' οὗ ἠρείδετο τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν, εἶχε καταστραφῇ ἀπὸ μακροῦ· αἱ δὲ τακτικαὶ πρόσοδοι, καὶ ἰδίως οἱ πόροι, εἶχον στερεῦσαι πλὴν μικροῦ τινος ὑπολοίπου, καὶ δὲν ὑπῆρχε πλεόν ταμείον. Διὸ ἅμα τῇ στρατολογίᾳ στρατιᾶς τινος ἠναγκάζοντο νάξιωσιν εἰσφορὰς καὶ προμηθεύονται ἀμέσως ἐκ τοῦ βαλαντίου τῶν πολιτῶν τὰ χρήματα τάπαιτούμενα πρὸς πάντα πόλεμον κατ' ἰδίαν. Ἡ δὲ ἀπροθυμία τῶν πολιτῶν περὶ τὸ χορηγεῖν χρήματα ηὔξηθη ἕνεκα τῶν συχνῶν ἀπαιτήσεων καὶ τῆς δυσαναλογίας τῶν ἐπιτυχιῶν πρὸς τὰς ἐπιβαλλομένας θυσίας. Ἦτο δὲ μεγίστη καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὸ χρῆμα τῶν πολιτῶν περιήρχετο κατὰ μέγα μέρος εἰς ξένους, πρὸς δὲ τούτοις καὶ διὰ τὴν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς διαχειριζομένους τὰ μετὰ κόπου συλλεγόμενα χρήματα καὶ τὰς ἀτελευτήτους κατηγορίας περὶ ἀσυνειδήτου διασπαθήσεως τῶν χρημάτων τούτων. Διὸ ἀπεστέλλοντο ἰδιοὶ ἄρχοντες, καλούμενοι ἐξετασταὶ τῶν ξένων, πρὸς ἐξέτασιν, ἂν ὑπῆρχον πράγματι ἐν ταῖς στρατιαῖς τόσοι μισθοφόροι ὅσοι ἐφέροντο ἐγγεγραμμένοι¹. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι οἱ ἐξετασταὶ ἠδύναντο νὰ δεκασθῶσιν, ἂν ἤθελον νὰ ἐνεργήσωσι τοῦτο οἱ στρατηγοί. Ἀλλὰ καὶ ὅτε οὐδεὶς συνέβαινε σφετερισμὸς τῶν ψηφιζομένων χρημάτων, ταῦτα εἶχον οὐχ ἥττον δυσαναλόγως πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου· συνήθως δ' ἐπήρκουν μόνον πρὸς συνάθροισιν τῆς μισθοφορικῆς στρατιᾶς, συνείθισαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὅσημέραι μᾶλλον εἰς τὴν ιδέαν, ὅτι αἱ στρατιαὶ καὶ οἱ στόλοι ὤφειλον μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησιν νὰ συντηρῶνται ἀφ' ἑαυτῶν.

Πρῶτος δ' ἔδωκεν ὁ Τιμόθεος τὸ παράδειγμα πολέμων ὧν χάριν οὐδὲν ἔδαπανᾷτο. Ἐν τῷ φιλοπάτριδι αὐτοῦ ζήλω ἐμηχα-

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Τιμόρχου] 113.

νᾶτο τὰ πάντα, ὅπως ποιήσῃ ἐκποδῶν πᾶν κώλυμ' ἀναχαιτίζον ἐν-
δόξους στρατείας, καὶ ἡρέσκετο ἀντιπαραβάλλων τὰς ὀλιγοδαπά-
νους ἑαυτοῦ νίκας πρὸς τὰς μεγίστας χρηματικὰς θυσίας τὰς ἀπαι-
τηθείσας χάριν τῶν στρατειῶν τοῦ Περικλέους¹. Ἐπρομηθεύετο
δὲ χρήμα παρὰ τε φίλων καὶ ἐχθρῶν, καὶ, ἐπερχομένης χρημα-
τικῆς στενοχωρίας, κατώρθωνε νὰ ἐξοικονομῇ τὰ πράγματα διὰ
φάυλου χαλκοῦ νομίσματος, ὅπερ ἐπέβαλλε δεξιῶς εἰς κυκλοφορίαν
χάριν τῆς ἰδίας πίστεως ἣς ἀπῆλανε². Παρήγαγε δὲ ὁ Τιμόθεος
τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν βαρεῖαν πλάνην, ὅτι ἦτο δυνατὴ διεξα-
γωγή ἐπιτυχῶν πολέμων διὰ μισθοφορικῶν στρατιῶν ἄνευ τα-
μείου καὶ ἄνευ εὐσυντάκτου οικονομικῆς διοικήσεως. Ἐπειδὴ δὲ
ἡ πλάνη αὕτη ἦτο ὑπεράγαν εὐχάριστος, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠθέ-
λησαν νὰ διωχθῶσιν ὑπὸ τῆς πείρας περὶ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ
ἠδύναντο νὰ ἰδῶσιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ παραδείγματος τοῦ Τιμοθέου,
ὅποιοι ἦσαν οἱ κατὰ τοιοῦτον τρόπον διεξαγόμενοι πόλεμοι. Ὁ
στρατηγὸς οὐδέποτε ἦτο κύριος τῶν κινήσεων αὐτοῦ, ἦτο δὲ ἀνί-
κανος νὰ ἐπιδιώξῃ μεγάλα σχέδια, καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ πο-
φεύγῃ πάσας τὰς κυριωτέρας ἐπιχειρήσεις καὶ νὰ διασπᾷ τὰς ἰδίας
δυνάμεις ἐν μικρῷ πολέμῳ, οὐδὲ ἠδύνατο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νάνα-
λάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδοχῆς καὶ ἐκτελέσεως τακτῶν ὁδη-
γιῶν. Ἀναγκαῖον δ' ἐπακόλουθον τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ἦτο, ὅτι
οἱ στρατηγοὶ ἀπέβησαν ἀπέναντι τῆς πόλεως ὁσημέραι μᾶλλον
ἀνεξάρτητοι, μᾶλλον αὐτόβουλοι καὶ μᾶλλον αὐτογνώμονες. Ὅσῳ
μᾶλλον ἠναγκάζοντο νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῶν ἰδίων στρατιῶν,
τόσῳ μείζων ἀπέβη ἡ ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐντολοδοτῶν ἀνεξαρτησία
αὐτῶν. Ἀφ' οὗ αὐτοὶ ἦσαν οἱ παρέχοντες μισθὸν καὶ στρατιώ-
τας, ἤθελον αὐτοὶ νὰ ἔχωσι καὶ τὴν δόξαν τῆς ἐπιτυχίας. Διὸ δὲν
ἐγίνετο πλέον λόγος περὶ τῶν νικῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν
νικῶν τῶν στρατηγῶν, καὶ ὅχι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἀλλὰ τὸ

¹ Ἰσοκράτους [Περὶ ἀντιδόσεως] 111.

² Böckh Staatsh[aushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 692.

ἴδιον ἑαυτοῦ ἐπιγράφει ὁ νικηφόρος στρατηλάτης ἐπὶ τῶν λαφύρων τῶν εἰς τὴν πάτριον πόλιν κομιζομένων.

Ἐκτὸς δὲ τούτου αὐτὰ τὰ πράγματα συνεπήγοντο τὴν παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐπιδιώξιν ἐξωτερικῶν μᾶλλον σχέσεων ἐφ' ὅσον μικρὰ καὶ ἀνίσχυρος ἦτο ἡ ὑποστήριξις ἣν εὕρισκον ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Πρὸς τοιαύτας δ' ἐν τῇ ξένη σχέσεις παρουσιάζοντο πολλάκις εὐκαιρίαι. Οὕτω δ' εὕρισκομεν τὸν Τιμόθεον συνδεδεμένον μετὰ Ἰάσονος τοῦ Φεραίου, μετ' Ἀλκέτου τοῦ Μολοσσοῦ καὶ Ἀμύντου τοῦ Μακεδόνοιο, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ Περσῶν σατραπῶν. Παρέχει δὲ ὁ στρατηγὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ φιλίαν ὡς ἀντάλλαγμα μεγίστων ὠφελημάτων. Καὶ τὸν Ἰφικράτην δ' εὕρισκομεν ἐρχόμενον εἰς ὁμοίας σχέσεις πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Θράκης καὶ τὸν Χάρητα πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἡ δὲ φιλία καὶ οἰκειότης ἐξησφαλίζετο διὰ κηδεστίας πρὸς τοὺς βασιλικοὺς οἰκούς, οἵτινες, ὡς εἶδος, μεγάλως εἶχοντο τῆς χάριν τῶν ἰδίων συμφερόντων προσελκύσεως δυνατῶν Ἑλλήνων. Οὕτως ὁ Σεύθης¹ εἶχε προτείνει εἰς τὸν Ξενοφῶντα ὡς σύζυγον τὴν ἰδίαν θυγατέρα. Ὁ δὲ Κότυς ἔγεινε πενθερὸς τοῦ Ἰφικράτους καὶ ὁ Κερσοβλέπτης τοῦ Χαριδήμου. Ὡς ἐκ τούτων δὲ μετεωροτάτη ἀπέδαινε ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, καὶ περιήρχοντο εἰς δυσχερεστάτας συγκρούσεις ἀντικειμένων πρὸς ἀλλήλας ὑποχρεώσεων². Οἰονεὶ δὲ μετεβάλλοντό πως αὐτοὶ εἰς ξένους δυνάστας καὶ ἦσαν οἰκεῖοι μᾶλλον ἐν τῇ ξένη ἢ ἐν Ἀθήναις. Ὡς δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τὴν ἐξορίαν ἔκτισεν ἐν Χερσονήσῳ ὀχυρὰ φρούρια, οὕτω βλέπομεν καὶ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων καθ' ὃν χρόνον εὕρισκονται ἀκόμη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πόλεως γινόμενους κυρίους πόλεων δωρουμένων εἰς αὐτοὺς ὑπὸ ξένων ἡγεμόνων ἢ ὑποτασσομένων ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων χάριν ἑαυτῶν. Οὕτω λέγεται, ὅτι ὁ Τιμόθεος ἔλαβεν ὡς δῶρον παρὰ τοῦ Ἀριοδάρ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 220.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 128, ἐνθ' ἀναφέρεται τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰφικράτους, οὗ ποιεῖται μνηεὶν ὡς καὶ τοῦ τοῦ Χαριδήμου ὁ Δημοσθένης [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 129.

ζάνου τὰς πόλεις Σηστόν καὶ Κριθώτην ¹. ὁ δὲ Ἴφικράτης ἡδυνήθη νὰ θεωρήσῃ ὡς ἰδίαν ἑαυτοῦ κτῆσιν τὴν θρακικὴν πόλιν Δρῦν, ἣν καὶ ἐτείχισεν ². Ὁ δὲ Χάρης εἶχεν ἔδραν αὐτοῦ τὸ Σίγειον, καὶ ὁ Χαβρίας διέμενεν ἐν Αἰγύπτῳ ὡς ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἔδρα ἐν αὐτῇ χάριν ἰδίων σκοπῶν.

Οὕτως ἀπεξενώθησαν οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ ἀπέκτησαν ἰδίαν δύναμιν, εὕρισκομένην εἰς φανεράν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατίας. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἡ πολεμικὴ δρᾶσις ἐχωρίσθη ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ σταδίου, τόσῳ μᾶλλον οἱ στρατηλάται ἕνεκα τῆς διαρκοῦς μετὰ τῶν μισθοφόρων ἐπικοινωνίας, ἣτις ἀπῆτει τραχεῖαν πειθαρχίαν, ἀπέβησαν καὶ αὐτοὶ ἀπότομοι καὶ ἀρχικοί· ἀντέτασσον δὲ αὐτοὺς πρὸς τοὺς πολίτας ὡς στρατιῶται καὶ δὲν ἤθελον νάνεχθῶσι τὴν εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἀνάμιξιν τῶν ἐν Ἀθήναις δημηγορούντων ἡρώων τοῦ λόγου καὶ τὴν παρ' αὐτῶν ἐπικρίσιν τῶν ἰδίων στρατιῶν. Ἀλλ' ἐξ ἐτέρου ὁ δῆμος ἦτο ὁ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν ῥητόρων αὐτοῦ ὑποδεικνύων εἰς τοὺς ἐκστρατεύοντας στρατηγούς τὴν κονίστραν τοῦ πολέμου καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα νάπαιτήσῃ κατὰ νόμον εὐθύνας παρὰ τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπιστρεφόντων. Ἐντεῦθεν δ' ἐδημιουργήθη ἀνωμαλία μᾶλλον πάσης ἄλλης ἐπάγουσα εἰς τὴν πολιτείαν μεγίστην ζημίαν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ μεταβολὴ τῶν κατὰ τοὺς στρατηγούς ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν, ταχυτάτῃ δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιδεινώσις τοῦ κακοῦ καὶ μεγίστη ἡ διαφορὰ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων τῆς αὐτῆς γενεᾶς.

Ὁ Χαβρίας, ὁ Ἴφικράτης καὶ ἰδίως ὁ Τιμόθεος κατώρθωσαν ἀκόμη νάντεπεξέλθωσι κατὰ θαυμαστὸν τρόπον εἰς τὰ δεινὰ καὶ συντηρήσωσι τὴν μετὰ τῆς πόλεως καὶ τῆς στρατιᾶς συνοχήν. Διὰ πνεύματος ἀττικοῦ ἡδυνήθησαν μετὰ δεξιότητος νὰ καταστήσωσιν ἐπωφελῆς εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὸ δυνατόν τὸ νέον στρατιω-

¹ [Κορινθίους Νέπως ἐν Βίῳ Τιμοθέου 4. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 118].

² [Ἴδε Ἀρποκρατίωνα ἐν λ. Δ ρ 5].

τικόν σύστημα καὶ αὐξήσωσι τὰς ἀμυντικὰς δυνάμεις διὰ συνενώσεως τῆς ὑπηρεσίας μισθοφόρων καὶ πολιτῶν. Κατώρθωσαν δὲ νάντιτάξωσιν εἰς τὰ μισθοφοροῦντ' ἀτίθασα πλήθη τάποτελοῦντα τὸ πλεῖστον μέρος τῆς στρατιᾶς τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀθηναϊκῆς παιδεύσεως, εἰ καὶ ἤδη παρὰ τῷ Ἴφικράτει παρουσιάζεται τὸ ὑπερφίαλον τοῦ παλαιμάχου, καθ' ᾧ κατεφάνη κατὰ τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Ἀριστοφῶντος, ὅτε ὡς στρατηγὸς ἐσπάσατο κατὰ τῶν ῥητόρων τὸ ξίφος.

Ἄλλ' ἀργότερον αἱ ὀλέθριαι ἀνωμαλῖαι ἐξεδηλώθησαν ἔτι μᾶλλον ἀπροκαλύπτως. Οἱ στρατηγοὶ συνεξηγριώθησαν μετὰ τῶν στιφῶν ὧν ἡγοῦντο· συνανακραθέντες δὲ μετ' αὐτῶν, ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν πολιτῶν, καὶ ἀπετίναξαν πᾶσαν πειθαρχίαν καὶ ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους. Οὐδεμίαν δ' ἐποιοῦντο διάκρισιν μεταξὺ φίλων καὶ ἐχθρῶν, διεσπάθων τὸ χρῆμα μετὰ τυραννικῆς ὑπερφροσύνης, ἐλαφυραγῶγουν τοὺς συμμάχους, καὶ μετεπήδων κατὰ τὰς περιστάσεις μετὰ συμπάσης τῆς ὑπ' αὐτοὺς στρατιᾶς εἰς ξένην ὑπηρεσίαν οὕτως, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐγίνωσκον ποῦ εὐρίσκετο ὁ στόλος αὐτῶν καὶ ἠναγκάζοντο νάναζήτωσιν αὐτὸν ἀνὰ τὰ πελάγη. Οὐδεὶς πλέον γινώσκει τίς εἶνε ὁ κύριος αὐτοῦ.

Τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, οἶαν εὐρίσκομεν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Χάρητος καὶ τοῦ Χαριδήμου, οἵτινες παρουσιάζουσι τελείως ἀνεπτυγμένον τὸ ἀχαλιναγώγητον Ἑλλήνων ἀρχηγῶν μισθοφορικῶν στρατῶν. Ἦτο δὲ ὁ Χάρης καὶ ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς ὀφείας ἡ τελεία ἀντίθεσις τοῦ λεπτοφυοῦς Τιμοθέου, ὅστις ἦτο μικρὸς τὸ σῶμα, καθ' ᾧ καὶ ὁ πατήρ. Ὁ Χάρης ἐπεδεικτῖα πάντοτε ὡς στρατιώτης, καὶ ἐζήτει νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς ἀρῆιου αὐτοῦ μορφῆς καὶ τῆς κομπορρημοσύνης. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Τιμόθεος ἐκάκισέ ποτε τοὺς συμπολίτας ὡς ἀναδείξαντας αὐτὸν στρατηγὸν ἕνεκα τῶν εὐρέων ὤμων· ἀλλ' ἀνὴρ τοιοῦτος, προσέθηκεν, εἶνε ἰσως ἱκανὸς νὰ κομίζῃ τὰ στρώματα εἰς τὸν στρατηγὸν, προσὸν δὲ τοῦ καλοῦ στρατηγοῦ εἶνε τὸ νὰ εἶνε ἀνὴρ ἐλεύθερος πάσης ἐπιθυμίας καὶ παντὸς πάθους καὶ ἔχων σαφῆ ἔννοιαν τοῦ

προορισμοῦ τῆς πόλεως· μάτην δὲ ὁ Χάρης ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ δια-
τετρημένῃ ἀσπίδι καὶ ταῖς οὐλαῖς, ἐπειδὴ ἡ μωρὰ τόλμη δὲν εἶνε
ἔπαινος τοῦ στρατηγοῦ¹. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Χάρης ἦτο ἀνθρω-
πος ἀνειμένων ἡθῶν, ἀρεσκόμενος εἰς τὴν ἀπότομον ἐναλλαγὴν
τοῦ θορύβου αἱματηρῶν μαχῶν καὶ τρυφηλῆς φιληδονίας καὶ
ἔχων τὴν στρατηγίδα μεστὴν ἑταιρῶν καὶ αὐλητριδῶν, θεωρῶν
δ' ἐπιτρεπόμενον πᾶν μέσον, δι' οὗ ἡδύνατο νὰ προσελκύσῃ τοὺς
ρήτορας καὶ τὸν δῆμον. Ἄτε δὲ ὢν ἀνὴρ συνήθης καὶ χυδαῖος,
ἤρεσκε διὰ τὴν φυσικὴν σκαιοτήτα εἰς τὰ πλήθη πολὺ περισ-
σότερον τοῦ λεπτὴν ἔχοντος τὴν παιδείυσιν Τιμοθέου, ὅστις
ἐνεκα τῆς ὑπερφηφάνειας, ἥς ἐνεφορεῖτο, δὲν κατεδέχετο νὰ θερα-
πεύῃ τοὺς ῥήτορας². Ἄλλως δὲ ὁ Χάρης ἐνεκα τῆς ἀκαταπονήτου
φιλοδοξίας, τῆς δεξιότητος καὶ τῆς ἀκοιμήτου πολυπραγμοσύνης
παρέσχεν ἀγωνιζόμενος ἐπὶ πεντήκοντα ὅλα ἔτη ὡς στρατηγός
ικανὰ ὠφελήματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα
ὑπῆρξαν τὰ λάθη αὐτοῦ καὶ αἱ ὑπ' αὐτοῦ προξενηθεῖσαι ζημίαι.
Καὶ δὲν δύναται μὲν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ μόνη αἰτία τοῦ συμμαχι-
κοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀτυχοῦς αὐτοῦ ἐκβάσεως, καθ' ἃ κατηγό-
ρουν αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Τιμόθεον, ἀλλὰ συνετέλεσεν ὅμως εἴπερ
τις καὶ ἄλλος εἰς δυσφῆμῃσιν τῆς πατρίου πόλεως καὶ καταστρο-
φῇ τοῦ φιλοπάτριδος ἔργου τοῦ Τιμοθέου.

Οἱ δὲ εἰρημένοι στρατηγοὶ ἦσαν ἐκ γενετῆς Ἀθηναῖοι. Ἀλλ'
ἡ πόλις δὲν ἐδίστασεν, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, νὰ προσελκύ-
σῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς καὶ ξένους, ἥρκει μόνον νὰ διακρί-
νονται ἐν τῇ τέχνῃ, ἥτις τότε ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ὑψιστον ἔργον τοῦ
στρατηγοῦ, ἥτοι ἐν τῇ στρατολογίᾳ, ἐξασκήσει καὶ καταδαμάσει
ἀτάκτων σωμάτων. Διὰ τούτου τοῦ τρόπου ἡξιώθη μεγάλων τι-
μῶν ὁ Χαρίδημος, ἀνὴρ ὅστις οὐδὲ κἂν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, τῷ ἐν
Εὐβοίᾳ Ὡρεῶ, μετεῖχε τῶν δικαιωμάτων τελείου πολίτου καὶ

¹ Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα [στρατηγῶν καὶ βασιλέων] σ. 187. [Εἰ προσδυτέρῃ
πολιτευτίῳ σ. 788 d].

² Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Πολύβιος (IX, 23) παρομοιάζει τὸν Χάρητα πρὸς τὸν Κλέωνα.

ὅστις, ἐλεεινῶς ἔχων τὸ πρῶτον, κατώρθωσεν ὡς στρατιώτης νὰ ὑψωθῇ, ἔπειτα δὲ ἀπέβη περιώνυμος ἡγούμενος ἰδίου στίφους ὡς ληστής καὶ πειρατὴς κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, καὶ διὰ τοῦτο προσελήφθη μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ ὑπὸ τοῦ Ἴφικράτους, ὅτε οὗτος ἠθέλησε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν στρατιάν μεθ' ἧς ἡγωνίζετο κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως¹. Παρέσχε δ' εἰς αὐτὸν ὁ Ἴφικράτης ἀσυλλογίστως μεγάλην ἐμπιστοσύνην, καὶ παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τοὺς ἐξ Ἀμφιπόλεως ὁμήρους, ὅπως κομίσῃ αὐτοὺς εἰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ὁ Χαρίδημος κατήγαγεν αὐτοὺς ἀπ' ἐναντίας εἰς τὴν ἀτρίον αὐτῶν πόλιν, καὶ ἐπολέμησε μετὰ τῶν Θρακῶν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων², ὅτε καὶ ἡχμαλωτίσθη παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ τιμωρηθῇ προσηκόντως ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ, κατώρθωσεν ὁ πανοῦργος τυχοδιώκτης νὰ κερδήσῃ καὶ πάλιν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἀθηναίων. Παρὰ δὲ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ, ἣτις εἶχε προξενήσει ἀνήκεστον βλάβην εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐθεωρεῖτο ἀνὴρ, οὗ τὰς ὑπηρεσίας δὲν ἠδύνατο νὰ ποικρούσῃ ἡ πόλις. Διὸ ὁ μὲν Τιμόθεος προσέλαβεν αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπὶ μισθῷ, οἱ δὲ πολῖται ἀνέδειξαν πολίτην τῶν Ἀθηναίων, ὅπως δεσμεύσωσιν αὐτὸν διαρκῶς εἰς τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ τοσοῦτον εἶχε καταπέσει τὸ μέτρον καθ' ὃ ἐκρίνοντο οἱ ἄνθρωποι, καὶ τόσον ὀλίγον ἀπητεῖτο καὶ παρ' αὐτῶν τῶν στρατηγῶν τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἡ κυρία συνθήκη πάσης σωτηρίας δράσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἡ εὐσυνειδησία, ἡ πίστις καὶ ἡ φιλοπατρία.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸν στρατὸν τῶν Ἀθηναίων ἐν χρόνῳ καθ' ὃν ἡ κτῆσις πιστῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἦτο εἴπερ ποτὲ ἀναγκαία, ἐπειδὴ ὁσημέραι πολυπληθέστερ' ἀπέβαινον τὰ χωρία ὧν ἐπεβάλλετο ἡ ἄμυνα. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη ἐξαίρετου προσοχῆς, συνέσεως καὶ δραστηριότητος, ἃν αἱ Ἀθηναὶ ἤθελον νὰ διατηρήσωσι τὸ ἀξίωμ' αὐτῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς κακῆς

¹ Περὶ Χαρίδημου ἴδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. δ' σ. 419.

² Δημοσθένους [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 149. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 60.

ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καταστάσεως τῶν πραγμάτων κατ' ἀνάγκην ἀπέβαινον χείρονα ἐμφανῶς καὶ τὰ ἔξω πράγματα· καὶ τὰ μὲν κυριώτατα χωρία ἀπεβάλλοντο, οἱ δὲ σύμμαχοι ἀφίσταντο. Οἱ Ἀθηναῖοι παρεσύροντο ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, καὶ δὲν ὑπῆρχε προβλεπτικὸς νοῦς κυβερνῶν τὸ σκᾶρος τῆς πολιτείας καὶ ἔχων σκοπὸν προδιαγεγραμμένον. Ἐμετεωρίζοντο δὲ τῇδε κἀκείσε ταλαντευόμενοι, οὔτε τοῦ πολέμου οὔτε τῆς εἰρήνης ἐπιλαμβανόμενοι μετὰ τῆς προσηκούσης σοβαρότητος καὶ ὁμολογούντες συνθήκας, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἐδραίαν πρόθεσιν νὰ τηρήσωσιν αὐτάς. Καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω δὲ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων δεικνύει, ὅτι εἶχε τὰ μέγιστ' ἀπαμβλυνθῇ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ ἡ ἔννοια τῆς τάξεως, τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς.

Ἄρισται δὲ καὶ οἰκείωσιν ἦσαν μάλιστα αἱ σχέσεις τῆς πόλεως πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον ἡγεμόνας. Ἦρχε δ' αὐτόθι ἀπὸ τοῦ 438 π. Χ. ὁ οἶκος τῶν Σπαρτοκιδῶν¹, οἵτινες ἀπέδειξαν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μοναδικὴν ἀληθῶς καὶ διατηρηθεῖσαν ἀναλλοίωτον μεθ' ἀπάσας τὰς περιπετείας καὶ τὰς δεινὰς ἤττας τῆς πόλεως. Ἰδίως δὲ μετὰ πλείστου ὅσου ζήλου ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιδείξωσι τὴν εὐνοίαν ὁ Σάτυρος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λεύκων, ὅστις ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 387 μέχρι τοῦ 348 πρὸς τὸ 347 π. Χ. Ὁ δὲ Λεύκων ἀπῆλλαξε τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τοῦ ἐξαγωγικοῦ τέλους καὶ ἐν αὐτῷ τῷ νεωστὶ ἀνοιχθέντι λιμένι τῆς Θεοδοσίας· παρέσχε δ' εἰς αὐτοὺς ἄξια λόγου προνόμια κατὰ τὴν ἀγορὰν σίτου, διατάξας ὅπως πάντα τὰ λοιπὰ πλοῖα ἀναμένωσι μέχρις οἱ Ἀθηναῖοι συντελέσωσι τὸν φόρον αὐτῶν, καὶ ἐν χρόνοις δὲ σιτοδείας περεχώρησεν εἰς αὐτοὺς μεγίστας προμηθείας εἰς μετρίας τιμὰς. Ὁ δὲ Σπάρτοκος Γ' καὶ ὁ Παιρισάδης, οἱ υἱοὶ τοῦ Λεύκωνος, οἵτινες μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης συνεβασίλευσαν μέχρι τοῦ 343-342 π. Χ.², διετράνωσαν

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 712]. Περὶ δὲ τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου ἴδε B ö c k h ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' σ. 88.

² Ὁ Σπάρτοκος Γ' καὶ ὁ Παιρισάδης δὲν ἐβασίλευσαν μετ' ἀλλήλους, καθ' ἃ μαρτυρεῖ

ταυτὰ φρονήματα, ἅτινα καὶ ἐδήλωσαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀρχομένης τῆς βασιλείας αὐτῶν, δι' ἰδίας πρεσβείας. Ἡ δὲ φιλικὴ καὶ μόνιμος διάταξις τῶν κατὰ τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τὴν κυριωτάτην ἀγορὰν τοῦ ποντικοῦ σίτου ὠφέλησε μὲν καὶ τοὺς ἡγεμόνας, εἰς οὓς ἐπετράπη νὰ ναυτολογῶσιν ἄνδρας ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἰδίως ἀπέβη ἐπωφελεστάτη εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Πράγματι δὲ ἡ διεθνὴς ἐκείνη φιλία ἡ ἐρειδομένη εἰς σταθερὰν δυναστικὴν παράδοσιν παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς αἴσθημ' ἀσφαλείας, ἀγαθὸν ἀνεκτίμητον διὰ τὴν πόλιν ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις χρόνοις. Τὴν δ' εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ἐπέδειξαν οὐ μόνον διὰ χρυσῶν στεφάνων ψηφισθέντων τῷ 346 π. Χ. ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀνδροτίωνος χάριν τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πρότασιν τοῦ Δημοσθένους ιδρύσεως χαλκοῦ ἀνδριάντος τοῦ Παιρισάδου, ὅστις ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 310 π. Χ.

Καὶ πρὸς τὴν Αἴγυπτον δὲ καὶ τὴν Κύπρον εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι, καθ' ἃ εἶδομεν, συνδέσει σχέσει φιλιωτάτας. Ἄλλ' αὐταὶ μόνον διὰ δραστηρίας καὶ θαρραλείας πολιτικῆς ἐνεργείας ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσι. Πρὸς τοῦτο ὅμως δὲν ἐπήρχουν αἱ δυνάμεις τῆς πόλεως, καὶ ἐν ἀμφοτέραις ἐκείναις ταῖς χώραις οἱ Ἀθηναῖοι ἀφῆκαν ἐκτεθειμένους τοὺς συμμάχους¹.

Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (XVI, 31 καὶ 52), ἀλλὰ συνεβασίλευσαν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς παρὰ τοῦ **Κουμανούδη** ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Γ' σ. 152 κ. ἐ. ἐκδοθείσης ἐπιγραφῆς καὶ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ A. Schäfer ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXIII (1878) σ. 437 κ. ἐ. καὶ Demosthenes und seine Zeit τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 266· πιθανῶς δὲ ἀνερρήθησαν τῷ 348 - 347 π. Χ. ('Ολυμπ. 108, 1). Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς τεσσαρακονταετοῦς ἀρχῆς Λεύκωνος Α' συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος 387 π. Χ. Ἴδε τὴν ἐπιγραφὴν καὶ παρὰ τῷ Dittenberger Sylloge [Inscriptionum Graecarum] ἀριθ. 101, ἐν ᾗ λέγονται περὶ τοῦ Σπαρτιάκου καὶ Παιρισάδου τάδε: [ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἐπαινεῖ Σπάρτοκον καὶ Παιρισάδην, ὅτι εἰσὶν ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ] ἐπαγγέλλονται τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίῳ ἐπιμελήσεσθαι τῆς ἐκπομπῆς τοῦ σίτου, καθάπερ ὁ πατὴρ [αὐτῶν] ἐπεμελεῖτο, καὶ ὑπηρετήσῃν προθύμως τοῦ ἄνδ' ὁ δῆμος δέχεται. [Ἴδε νῦν Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Δ' σ. 37 κ. ἐ. ἀρ. 109 b.

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 337.

Αἱ δὲ πρὸς τὴν Περσίαν σχέσεις ἦσαν τὰ μέγιστα ἐπισηφαλεῖς· ἐταλαντεύοντο δὲ μεταξὺ εὐλαβείας πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα, παρεχούσης εἰς αὐτὸν οἰονεῖ τινα ἐπικυριαρχίαν, καὶ περιφρονήσεως, ἥς ἔνεκεν ἐθεώρουν τὸ περσικὸν βασίλειον ὡς ἐν διαλύσει εὐρισκόμενον καὶ μετεχειρίζοντο αὐτὸ μετὰ τῆς μεγίστης ὀλιγωρίας, τηροῦντες ἢ παραβαίνοντες κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς πρὸς αὐτὸ ὑποχρεώσεις. Καὶ ἤξιουν μὲν μεγίστης προσοχῆς τὴν μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως συνομολόγησιν συνθηκῶν περὶ εἰρήνης, ἐξ ἐτέρου δὲ ὑπεστήριζον τοὺς ἀφισταμένους σατράπας, ὡς εἰ πέραν ἐκεῖ ἐν Σούσις νὰ μὴ ἦσαν γνωστὰ τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἡ δὲ ἥττα τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ὑπὸ τοῦ Χάρητος ἐπανηγυρίσθη ὑπὸ τῶν πολιτῶν τῶν Ἀθηναίων δίκην ἄλλης τινὸς μαραθωνίου νίκης· ὅτε δὲ Ἀρταξέρξης Γ' ὁ Ὀχρος παρεπονέθη ἐπὶ τούτῳ, ἤρκεσε τοῦτο, ὅπως φοβήσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀνεκάλεσαν ἐν σπουδῇ τὸν στόλον αὐτῶν καὶ ἐγκατέλιπον πάντα τὰ ἐκ τῆς νίκης ὠφελήματα, ἵνα μὴ τυχὸν περιέλθωσιν εἰς σοβαρὰν ῥῆξιν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα¹.

Αἱ δὲ σπουδαιόταται ἀपाσῶν τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῶν Ἀθηναίων ἦσαν αἱ πρὸς τοὺς ἰσχύοντας παρὰ τὸ Θρακικὸν πέλαγος καὶ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν πρὸς τὸν σιτοφόρον Πόντον ἄγουσαν ὁδόν. Εἵπερ που δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ἦσαν τὰ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις πράγματα δυσχερῆ καὶ εὐμετάβολα. Αἱ χώραι ἐκεῖναι ἦσαν χαίνουσα πληγῇ, προκαλοῦσα διηνεκῇ πυρετώδη ταραχὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ κατατρίβουσα τὰς ἀρίστους αὐτῶν ζωτικὰς δυνάμεις. Ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις εἶχον τὰ πάντ' ἀποβῆ ἀτυχῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἢ δὲ δι' ἀπείρων θυσιῶν κτηθεῖσα ἀρχὴ δὲν ἠδυνήθη κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ποκατασταθῇ καὶ πάλιν μετὰ τὴν ὀλεθρίαν διὰ τὰς Ἀθήνας στρατείαν τοῦ Βρασίδου. Ἡ δὲ Ἀμφίπολις, ἥς τὴν ἀνάκτησιν ἐπισήμως εἶχον ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μακεδόνες, ἀνθίστατο εἰς ἀπάσας τὰς προσβολάς, καὶ αὐτὰς τὰς τοῦ Ἰφικρά-

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 141.

τους καὶ Τιμοθέου· καὶ ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον, ὅτι εἶχον καταλάβει τέλος αὐτήν, ἀπέπιπτεν ἀπ' αὐτῶν πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον. Ὁμοίως δὲ ἡ Ὀλυνθος καὶ αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς ἠδυνήθησαν νάποκούσωσιν ἀτιμωρητὶ τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν. Ἡ δὲ ἀρχαία φιλία τῶν Ὀδρυσῶν¹ εἶχε μεταβληθῇ ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἰς ἀδυσώπητον ἔχθραν, καὶ διεξήγοντο αἱματηροὶ ἀγῶνες, ὅπως κριθῇ, ἂν ἔμελλε νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἡ ἐπίδρασις τῶν Ἀθηνῶν ἢ ἡ δύναμις τινος τῶν ἐπιχωρίων δυναστῶν. Ἀλλ' οὐδέτεροι ἐπεκράτουν ὀριστικῶς, ἐπειδὴ ὑπερεῖχον μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῷ ἀγῶνι, ἀλλ' ἡ ὑπεροχὴ αὕτη ἐμειοῦτο ἔνεκα τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως τῆς κορίστρας τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν τρικυμιῶν προερχομένων δυσχερειῶν. Πρὸς δὲ τούτοις κατῴρθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς Θράκης νάντεπεξέρχονται πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὅπλων καὶ νὰ προσεταιρίζωνται εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν ὑπηρεσίαν χάριν τῶν δυναστικῶν αὐτῶν σκοπῶν τοὺς ὑπερόχους Ἀθηναίους στρατηγούς. Πράγματι δὲ ὁ μὲν Κότυς ἐχρεώσται εἰς τὸν Ἰπικράτην, ὁ δὲ Κερσοβλέπτης ἀπὸ τοῦ 359 π. Χ. εἰς τὸν Χαρίδημον τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα. Εἴ τι δὲ κατῴρθησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ συγκυρίας, ἐπετυγχάνετο ἔνεκα τῶν μεταξὺ αὐτῶν τῶν Θρακῶν ἡγεμόνων ἐκρηγνυμένων ἐμφυλίων ἐρίδων, καὶ μόνον οὕτω διεπράχθη τῷ 357 π. Χ. ἡ συνθήκη ἐκείνη, δι' ἧς ὁ Χάρης ἐπανάγαγε καὶ πάλιν τὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν ἀρχήν².

Ἀλλὰ καὶ τότε ἡ κτῆσις αὐτῆς ἐξηκολούθησεν οὕσα ἐπισφαλῆς. Καὶ δὴ ἡ Καρδία, τὸ κυριώτατον τῶν χωρίων καὶ ἡ ὀχυρὰ κλεῖς τῆς χερσονήσου, κειμένη κατὰ τὸν ἰσθμὸν τὸν ἐνοῦντ' αὐτὴν μετὰ τῆς ἡπείρου, πόλις κτισθεῖσα παρ' Ἑλλήνων καὶ ἔχουσα οἰκήτορας Ἀθηναίους, ἐξηκολούθει κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Θρακῆς

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 11.

² Ἴδε περὶ τῆς συνθήκης τοῦ Χάρητος καὶ τοῦ Κερσοβλέπτου Δημοσθένους [κατὰ Ἀριστοκράτους] 172.

βασιλέως¹, καὶ περὶ πασῶν τῶν μετ' αὐτοῦ συνθηκῶν ἐγινώσκετο, ὅτι ἐκεῖνος ἐτήρει αὐτάς μόνον ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νάποσπασθῇ ἀπ' αὐτῶν. Ἐν γένει δὲ διὰ τὰς κτήσεις ἐκείνας, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσι χωρὶς νὰ διακινδυνεύσωσιν αὐτὰ τὰ θεμέλια τῆς εὐημερίας τῶν Ἀθηναίων, οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐγγύησις, ἂν δὲν κατενικῶντο τελείως οἱ ἡγεμόνες τῆς Θράκης καὶ δὲν καθίστατο εἰς αὐτοὺς ἀδύνατος ἡ ἐπέκτασις πέραν τῶν διὰ τῶν συνθηκῶν τεταγμένων ὁρίων. Ἀλλὰ πρὸς διεξαγωγὴν τοιοῦτου πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἐστεροῦντο καὶ θάρρους καὶ δυνάμεων, περιωρίζοντο δὲ τὸ πολὺ εἰς ἀποστολὴν στόλων, οἵτινες ἀποκαθίστανον προσωρινῶς τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας τιμὴν καὶ ἤγον διὰ τῆς βίας εἰς προσκαίρους ὑποχωρήσεις. Ἀφ' οὗ δὲ δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐκνίκησις τῶν δυναστῶν τῶν θρακικῶν παραλίων, πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ποιηθῇ ἐκποδὼν ὁ νέος πολέμιος ὁ ἐξορμῶν πρὸς τὰ πρόσω ἐκ τῆς μεσογαίας καὶ συνεγόνων τὴν ἄπιστον πολιτείαν τῶν μικρῶν βαρβάρων ἡγεμόνων καὶ δύναμιν βασιλείου ὁσημέραι ἐπεκτεινομένου, οὗ τὸ κέντρον οὐδαμῶς ἠδύναντο νὰ προσβάλωσιν οἱ Ἀθηναῖοι;

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς εὐαρέστου πλάνης, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶχε συμφέροντα κοινὰ πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ ὅτι ἠδύνατο νὰ παράσχη εἰς αὐτάς ἀγαθὰς ὑπηρεσίας ἐναντίον τῆς Ἀμφιπόλεως, τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ πόλεων καὶ τῶν Ὀδρυσῶν. Ἀλλὰ σὺν τῇ καταλήψει τῆς Ἀμφιπόλεως² ὁ Φίλιππος ἀπέβαλε τὸ προσωπεῖον, οὕτω δ' εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐχθρῶν τῶν ἀγόντων εἰς κίνδυνον τὴν κτῆσιν τῶν ἀποικιῶν προσετέθη καὶ ἄλλος νέος, καὶ δὴ, καθ' ἃ ἠδυνήθησαν νὰ συνιδῶσιν ἀναγκαιῶς μετ' οὐ πολὺ, ὁ κινδυνωδέστατος ἀπάντων.

¹ Δημοσθένης [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 181 κ. ε.· (ὁ Κερσουβλήτης) ἔχει ὀρμητήριον παρὰ πάντα τὸν χρόνον αὐτῷ τετηρημένον τὴν Καρδία-νῶν πόλιν, ἣν ἐν ἀπάσαις μὲν συνθήκαις ἐξαίρετον αὐτῷ γέγραφε, τὸ τελευταῖον δὲ καὶ φανερώς ἀφείλετο παρ' ὑμῶν.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 63.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς σχέσεις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὰς ἑλληνίδας πόλεις, ἡ κατὰ θάλασσαν συμμαχία καὶ παρὰ τὴν ἀδυναμίαν αὐτῆς εἶχε τοῦτο τὸ καλὸν, ὅτι συνετήρει τὴν συνοχὴν τῶν Ἀθηναίων μετὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ συνεκράτει τὰς ἀρχαίας παραδόσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰκότως ᾔσθάνοντο, ὅτι ἦσαν πολῖται πόλεως μεγάλης, ὅτε ἤρχοντο εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις ἐκ τῆς Ῥόδου καὶ τῆς Κῶ, τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Χίου. Ἦτο δὲ ἄλλως δυνατὴ ἢ διὰ κατὰ μικρὸν ἐπερχομένου ἐθισμού ἐμπέδωσις τῆς συμμαχίας καὶ ἀνύψωσις αὐτῆς διὰ κοινοῦ τινος κινδύνου. Ἀλλ' αὕτη ἐξέπεσεν ἀκριβῶς ὅτ' ἐξερράγη ὁ μέγιστος τῶν κινδύνων, ὅτε δῆλα δὴ ἐξηδηλώθησαν τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου περὶ θαλασσοκρατίας. Καὶ ἡ μὲν Κέρκυρα εἶχεν ἤδη ἀποσπασθῆ πρότερον¹. Κατὰ ταῦτα δ' αἱ Ἀθῆναι διετήρησαν μόνον τὰς ἀσθενεστέρας τῶν νήσων, ἐξηκολούθει δὲ ὑφισταμένη ἐν Ἀθήναις σκιά τις τοῦ ἀρχαίου συνεδρίου, καὶ ἐξ εἰσφορῶν τῶν συμμάχων εἰσепράττοντο μόνον περὶ τὰ τεσσαράκοντα καὶ πέντε τάλαντα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς διακοσίας ἐξήκοντα καὶ ἐξ περίπου χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὅκταπλασία σχεδὸν εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία]². Τέλος δὲ ἡ ἀνανδρία, μεθ' ἧς οἱ Ἀθηναῖοι συνωμολόγησαν τὴν εἰρήνην, συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑπονόμευσιν τοῦ ἀξιώματος τῶν Ἀθηναίων. Καὶ μέχρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑφίστατο ἀκόμη ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀθηναϊκὴ τις ἀρχή, καὶ ὑπῆρχον ἐν τοῖς νήσοις ἀττικίζοντες, διοικοῦντες τὰ τῶν νήσων κατὰ τὸ συμφέρον τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν συνωμολόγησιν τῆς εἰρήνης ἰσχυσαν αἱ ἀντίθετοι ἐπιδράσεις καὶ ἐξερράγησαν ἐν ταῖς κυριωτάταις πόλεσιν ἀποστασίαι καὶ στάσεις, προκαλέσασαι τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ὀλιγαρχικῶν³ ἢ ἀγαγοῦσαι εἰς τὴν τυραννίδα. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπροστάτευον τὰς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 129.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 234· δύναμιν εἶχεν ἡ πόλις τοὺς νησιώτας, οὐχ ἅπαντας, ἀλλὰ τοὺς ἀσθενεστάτους· χρημάτων δὲ σὺνταξιν εἰς πέντε καὶ τετταράκοντα τάλαντα.

³ Δημοσθένης [Ἰπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 19.

ποιαύτας ἀνατροπὰς, καὶ ὁ Μαύσσωλλος ἐπωφελήθη αὐτὰς, ὅπως ὑποτάξῃ τὰς ἐγγύτερον κειμένας νήσους, ὅσον τὴν Κῶν καὶ τὴν Ῥόδον, εἰς ἑαυτὸν καὶ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως¹. Ἐν δὲ Χίῳ ἀντηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους μετ' ἐναλλασσούσης ἐπιτυχίας ὁ δῆμος καὶ οἱ ὀλιγαρχικοί². Καὶ ἐν ταῖς πόλεσι δὲ τῆς Λέσβου διεδέχθη τὴν δημοκρατίαν ὀλιγαρχία ἢ τυραννίς³. Οὕτω δὲ ὑπερίσχυσαν ἐν ταῖς νήσοις ἐχθρικοὶ φατρίαὶ καὶ ἐχθρικοὶ δυνάμεις καὶ ἀπεξένωσαν αὐτὰς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Συνεταράχθησαν δὲ κατὰ ταῦτα καὶ αὐταὶ αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις, κατεστράφη ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία καὶ ἐβλάβη ἡ εὐημερία τῶν πολιτῶν.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μετὰ τὴν καθομολόγησιν τῆς εἰρήνης, τὴν ἀφειρητὴν ταύτην νέας ὀλεθρίας περιόδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ μέχρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου οἱ πολιτευταὶ τῶν Ἀθηναίων, εἰ καὶ δὲν ἐπέδιώκον πρόγραμμα' ἀνεξάρτητον καὶ ἀκόλουθον, θεώρουν ὅπωςδῆποτε καθῆκον τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν συντήρησιν τῆς ἀρχῆς τῆς πατρίου πόλεως. Καὶ ὁ μὲν Καλλίστρατος εἶχε καταπολεμήσει ἀκαταπονήτως τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν, καὶ ὁ Ἀριστοφῶν δὲ εἶχε πειραθῆ νὰ ὑψώσῃ τὰς Ἀθήνας ἐπὶ ζῆμίᾳ τῆς Σπάρτης καὶ πρὸς οὐδέν' ἀγῶνα συντελοῦντα εἰς ἐπαύξησιν τῆς τιμῆς τῆς πόλεως εἶχε πτοηθῇ. Ἀμφότεροι μετεῖχόν πως τῆς πνευματικῆς ἐκείνης ὁρμῆς τῆς συνεχομένης πρὸς τὴν παλιγγενεσίαν τῶν Ἀθηναίων, οὐδ' ἡμέλησάν ποτε τῆς ιδέας περὶ τῆς παν-ἐλληνίου ἀποστολῆς τῆς πόλεως, καὶ ἀνεξωπύρουν διηνεκῶς τὸν πρὸς φιλοπάτριδας θυσίας ζῆλον τῶν συμπολιτῶν. Ἡ δὲ εἰρήνη εἶχε διαπραχθῇ ὑπὸ φατρίας ἀντιθέτου εἰς τὸν Ἀριστοφῶντα, δι' ἧς κατίσχυσεν ὅλως διάφορος ἀντίληψις περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων.

¹ Δημοσθένους [Ἑπεὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 27.

² Αἰνείου τακτικοῦ Πολιτοκριτικὰ 11, 3. Πρὸς Schäfer Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 473.

³ Sauppe Inscriptiones Lesbiacae σ 7 κ. ε.

Ἰσχυσαν δ' ἔκτοτε ἐν τῇ πόλει ἄνδρες ἀποκτήσαντες δύναμιν διὰ τῆς θεραπείας μόνον τῆς εὐμαρείας τῶν Ἀθηναίων καὶ καταστήσαντες πρόγραμμα τῆς ἐνεργείας αὐτῶν τὴν ἐγκατάλειψιν ἀπάντων τῶν ὑψηλοτέρων σκοπῶν, οἵτινες μόνον διὰ θυσιῶν ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθῶσιν. Ἰσχυρίζοντο δὲ οὗτοι, ὅτι πάντα τὰ δεινὰ, ἅτινα ὑπέστη ἡ πόλις ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας, ἦσαν τὸ ἐπακόλουθον ὀνειροπολημάτων ὑπερβαίνοντων τὰς δυνάμεις τοῦ δήμου καὶ συνέπεια τοῦ πόθου τῆς ἐπιδείξεως τῶν Ἀθηναίων ὡς μεγάλης δυνάμεως. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔπρεπεν ἡ πόλις νὰ περιορισθῇ εἰς μόνα τὰ κατεπείγοντα ἔργα καὶ πρὸ πάντων νὰ μεριμνήτῃ περὶ προαγωγῆς τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν διὰ καταλλήλου διατάξεως τῶν προσόδων καὶ τῆς ἐπιδιώξεως εἰρήνης πρὸς τοὺς γείτονας. Τοιοῦτον πρόγραμμα ὡμοιάζε πρὸς τὴν ἀπόφασιν ἰδιώτου, ἀποσυρομένου ἐξ ἐπιχειρήσεων μεγάλων καὶ συνεπαγουσῶν παντοίους κινδύνους καὶ μόχθους χάριν ἀπολαύσεως τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ βίου ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἡσυχίᾳ. Τὸ δὲ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν εὐαρέστως ἀπεδέχετο τὸ τοιοῦτον πρόγραμμα, πρὸς ὃ ἐφαντάζοντο, ὅτι ἠδύναντο νὰ συνδεθῇ ἡ τιμὴ νὰ μεγαλαυχῶσιν ἀκόμη ὡς Ἀθηναῖοι· ἠρέσκοντο δὲ ὑπερόχως ἀκούοντες μὲν τοὺς ῥήτορας αὐτῶν διηγουμένους περὶ τῶν μεγάλων προγόνων, αὐτοὶ δὲ ἀναπαυόμενοι ἐπὶ τῶν θαφνῶν τῶν ἀρχαίων καὶ μὴ βλέποντες διαταρασσόμενῃ τὴν εὐεστώ τοῦ βίου διὰ στρατολογιῶν καὶ εἰσφορῶν.

Κύριος δὲ συνήγορος τῆς τοιαύτης εἰρηνικῆς πολιτείας ἦτο Εὐβουλος ὁ Σπινθάρου, ὅστις εἶχε γεννηθῇ περὶ τοὺς χρόνους καθ' οὓς αἱ Ἀθηναῖαι εἶχον ἀπαλλαγῇ τοῦ σπαρτιατικοῦ ζυγοῦ¹. Εἶχε δὲ γαίνειν γνωστὸς διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ εἰς τὸν δῆμον, ἀρεσκόμενον εἰς τὸν ἀπλοῦν αὐτοῦ καὶ ἐμπνέοντα ἐμπιστοσύνην

¹ Ὁ Εὐβουλος κατήγετο ἐκ Προβαλίνθου [τῆς Μαραθωνίας. Ἰδε *Πλούταρχον*] ἐν Βίῳις δέκα ῥητόρων σ. 840 b. Ἀναφύστις δὲ λέγεται μόνον ἐν τῷ ὑποδελγμαίῳ ψηφίσματι παρὰ τοῦ *Δημοσθένει* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 29 καὶ ἐξ αὐτοῦ παρὰ τοῦ *Πλούταρχου* (Πολιτ. παραγγ. 15). Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 214.

χαρακτῆρα. Εἶχε δὲ ἀναδειχθῆ δεξιὸς ἐν τοῖς διοικητικοῖς ἔργοις καὶ ἰδίως διακριθῆ ἐπὶ τῇ περὶ τὰ οἰκονομικὰ ὀξυνοίᾳ, ἧς ἔνεκεν εἶχε κατορθώσει νάποκαλύψῃ παντοίας καταχρήσεις καὶ ὑπεξαίρεσεις δημοσίων χρημάτων, συμβάσας ἐν τῷ χρόνῳ τῆς διοικήσεως τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τῶν περὶ αὐτόν¹. Ὅτε δὲ ἡ ἀνάμιξις τῆς Περσίας ἐφαίνετο ἀπειλοῦσα τὴν ἐπ' ἄπειρον παράτασιν τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, ἐν ᾧ ἤδη ἀρχομένου αὐτοῦ εἶχον ἐξαντληθῆ οἱ πόροι τῆς πόλεως καὶ οἱ στρατηγοὶ ἤριζον πρὸς ἀλλήλους, οἱ δὲ πολῖται εἶχον ἀποβάλλει πᾶσαν πεποιθήσιν περὶ αἰσίας ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, τότε κατενόησεν ὁ Εὐδόλος, ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ὁ κατάλληλος χρόνος, ἵνα καταλίπῃ τὴν περιορισμένην καὶ μόνον εἰς τὴν ἐξέλεγχσιν τῶν οἰκονομικῶν περιοριζομένην αὐτοῦ δράσιν καὶ ἐπιληφθῇ τῶν μεγάλων συγχρόνων ζητημάτων.

Καὶ ἦτο μὲν ἀληθῶς ἐπονείδιστος ἑναρξίς τῆς δράσεως Ἀθηναίου πολίτευτοῦ ἡ ἐπιμονὴ αὐτοῦ περὶ καθομολογήσεως τῆς εἰρήνης ἀντὶ πάσης θυσίας, περὶ ἐγκαταλείψεως τῶν μεγάλων θυσίων τοῦ παρελθόντος καὶ τελείας παραιτήσεως τῆς ἀρχαίας θαλασσοκρατίας. Ἀλλ' ἔνεκα τῆς θρασείας παρρησίας, μεθ' ἧς τὸν περὶ τῆς εἰρήνης πόθον παρίστανεν ὑπέρτερον πάσης σκέψεως περὶ τιμῆς καὶ ἀρχῆς, προσεῖλκυσε τὰς καρδίας τῶν συμπολιτῶν, οἵτινες εἶχον νῦν τὸ εὐάρεστον συναίσθημα νάκούωσι τὴν δημοσίαν καὶ ἐξ εὐγλώττου στόματος ὑπεράσπισιν τῶν μυχιαιτάτων αὐτῶν αἰσθημάτων καὶ ὑποκαρδίων πόθων ὡς τελείως δεδικοιολογημένων. Διὸ μετ' εὐνοίας ἀπεριορίστου παρεδίδοντο εἰς τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῖς Εὐδόλῳ, ὅστις κατῴρθονε νά παραμυθῇ ἐπὶ ταῖς ἀπωλείαις τοῦ ἐνεστῶτος καὶ παρέχῃ εἰς αὐτοὺς ἐλπίδας περὶ βελτίονος μέλλοντος. Ἐλεγε δὲ, ὅτι ἡ ἀσύνητος καὶ προκλητικὴ πολιτεία τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τοῦ Χάρητος εἶχεν ὑπάρξει ἡ αἰτία τῆς

¹ Ὁ Εὐδόλος λέγεται παρὰ τῷ Δημοσθένει [Κατὰ Μειδίῳ] 207 τοὺς ἀλλοὺς βᾶδῖσις κρῖναι. Περὶ ὁμοίων αὐτοῦ διώξεων τῶν ἀντιπάλων ἔνεκα μικρῶν πραγμάτων ἴδε Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 293 καὶ Ἀριστοτέλους Ῥητορ. σ. 51, 6, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ἐναντίου τοῦ Χάρητος ἐνεργείας αὐτοῦ.

συμφορᾶς καὶ ὅτι τώρα πλέον ὤφειλον νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς προσηκούσης διαρρυθμίσεως τῶν τῆς πόλεως καθ' ἑαυτὴν, καθ' ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐτυχία καὶ εὐδοκίμησις πολιτείας δημοκρατικῆς ἐνέκειτο εἰς ἥσυχον καὶ μεμετρημένον βίον.

Ἄλλ' ὁ Εὐθούλος δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξοικονομήσῃ τοὺς συμπολίτας μόνον διὰ κενῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐμερίμνησε σοβαρῶς, ὅπως ἐπιδαφιλεύσῃ εἰς τὴν πόλιν τάγαθὰ τῆς εἰρήνης, εὐθὺς ὡς ἔτυχε καταλλήλου εὐκαιρίας· παρέστη δὲ αὕτη εἰς αὐτὸν, ὅτε ἀμέσως μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ἀριστοφώντος ἀνέτεθῃ εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχὴ τοῦ ταμίου¹. Ἦτο δὲ αὕτη οἰκειοτάτη εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς περὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀσχολίας εἶχεν ἀρχίσει καθ' ὅλου πολιτευόμενος καὶ ἐγίνωσκε τὰ κατ' αὐτὰ ἄριστα· εἰς τὰ οἰκονομικὰ δ' ἀνεφέρετο ἡ ἀντιπολίτευσις ἣς εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἡγεσίαν, καὶ ἦτο γνώστης ἀπασῶν τῶν περὶ αὐτὰ ἐλλείψεων τῶν πρότερον διοικησάντων τὰ κοινά. Διὸ ἡδυνήθη νὰ προβῇ εἰς τὸ ἔργον θαρραλέως καὶ ἀξιωθῇ ταχείας ἐπιτυχίας. Περὶ δὲ τὰ τέλη τῆς πρώτης αὐτοῦ ταμείας θριαμβευτικῶς ἡδυνήθη νὰ ἐπιδείξῃ οὐκ ἀναξίαν λόγου αὕξησιν τῶν δημοσίων προσόδων.

Τότε δὲ πλέον ἐμελλε νὰ καταδειχθῇ, ἂν ὁ Εὐθούλος εἶχε πράγματι κατὰ νοῦν τὴν εὐτυχίαν τῆς πολιτείας. Πράγματι δὲ, ἂν ἐσκόπει τὸ τοιοῦτον, ὤφειλε, καίπερ ὦν φιλειρηνικώτατος, νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν περιστάσεις ἀπροόπτους καὶ συλλέξῃ χρῆμα, οὗ ἄνευ ἡ πόλις ἐμελλε νὰ μείνῃ πάντοτε ἀνίσχυρος καὶ ἀνίκανος νὰ διατηρήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν εἰρήνην ἀσφαλῶς. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθη τοιοῦτό τι. Ἦθελε νὰ συγκρατηθῇ ἐν τῇ ἀρχῇ, νὰ καταστῇ

¹ Πλουτάρχου Πολιτικά παραγγέλματα 15· ἐπαινοῦσι δὲ καὶ τὸν Ἀναφύστιον Εὐθούλον, ὅτι πιστὸν ἔχων ἐν τοῖς μάλιστα καὶ δύναιμι οὐδὲν τῶν Ἑλληνικῶν ἔπραξεν οὐδ' ἐπὶ στρατηγίαν ἦλθεν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ χρήματα τάξας ἑαυτὸν ἡύξησε τὰς κοινὰς προσόδους καὶ μεγέλα τὴν πόλιν ἀπὸ τούτων ὠφέλησεν. Ἦ δὲ περίοδος τῆς ταμείας αὐτοῦ ἀρχεῖται ἀπὸ [τοῦ ἔτους 354-353 π. Χ.] Ὀλυμπ. 106, 3, ἡ δὲ τοῦ Ἀφοδῆτου ἀπὸ [τοῦ 350-349 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 3. Ἦδε καὶ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 197 κ. εἰ.

ἀναπόφευκτος καὶ δεσμεύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὰ πλήθη. Διὰ τοῦτο δὲ προέτεινε τὴν διανομὴν τῶν περισσευμάτων τοῦ πρώτου ἔτους τῆς εἰρήνης¹. Τὰ Διονύσια, πιθανῶς τὰ τοῦ ἔαρος 353 π. Χ., ἐωρτάσθησαν μετὰ χαρᾶς, ἥς ἐπὶ μακρὸν εἶχε στερηθῇ ὁ δῆμος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀπορώτατοι ἐτρύφησαν συμμετέχοντες ἀκαθέκτως τῶν ἀπολαύσεων τῆς ἐορτῆς. Ἐκτοτε δὲ ὁ Εὐδούλος ἀπέβη πανίσχυρος. Καὶ ἀνήγαγε μὲν ἀνθρώπους ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένους εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν τῆς ταμείας ὡς διαδόχους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπεβίβασε συγχρόνως τὴν ἀξίαν ταύτης τῆς ἀρχῆς, ἐπειδὴ ἦτο ἱκανῶς ἰσχυρὸς, ὥστε νὰ μεταρρυθμίσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν ὅλον τὸ σύστημα τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ πρότερον μὲν ἦτο διατεταγμένη ἡ εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πολέμου κατάθεσις τῶν περισσευμάτων τῶν δημοσίων προσόδων, μόνον δὲ κατὰ τὰ εὐτυχέστερα ἔτη διενέμετο εἰς τὰ πλήθη μέρος τοῦ περισσεύματος, ὅπως δι' αὐτοῦ οἱ ἀπορώτατοι τῶν πολιτῶν καταβάλλωσι τὸ τίμημα τῆς εἰς τὸ θέατρον εισόδου. Τοῦτο δ' ἦτο τὸ θεωρικόν, θεσμὸς συνδεόμενος μὲν πρὸς τὰς εὐγενεστέρας ὁρμὰς τῆς πολιτείας τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους², ἀλλ' εἴπερ τις καὶ ἄλλος ὑποκείμενος εἰκότως εἰς διαφθοράν. Τὸ θεωρικὸν ἐχρησίμευσε κατόπιν εἰς δημοβοινίας, ἐδιπλασιάσθη δὲ καὶ ἐτριπλασιάσθη. Καὶ κατενόησαν μὲν αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν πολιτείαν ἐπερχομένην βλάβην καὶ προέβησαν εἰς τὴν κατάργησιν αὐτοῦ, ἀλλ' εἰσῆχθη καὶ πάλιν ὑπο τοῦ Ἀγυρρίου³ ὥς τι ἀναποσπάστως συνδεόμενον πρὸς τὴν δημοκρατίαν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν. Ἀλλ' εἶχεν ἐξακολουθήσει

¹ Ἴδε *Φιλῶνον* παρ' *Ἀριστοκρατίων* ἐν λ. Θεωρικά· Ἐκλήθη δὲ θεωρικόν, ὅτι τῶν Διονυσίων ὑπογύων ὄντων διένειμεν Εὐδούλος εἰς τὴν θυσίαν, ἵνα πάντες ἐορτάζωσι καὶ τῆς θεωρίας μηδεὶς τῶν πολιτῶν ἀπολείπεται δι' ἀσθένειαν τῶν ἰδίων. Ἐφημίσθησαν δὲ ταῦτα πρὸ τοῦ ἀλυνθιακοῦ πολέμου. Ἴδε Schäfer [*Demosthenes und seine Zeit*] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 208.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 617].

³ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 339.

οὐχ ἦττον παρεχόμενον μόνον κατὰ συγκυρίαν καὶ δὲν εἶχε δοθῇ εἰς τὸν δῆμον τὸ δικαίωμα νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις περὶ αὐτοῦ, εἰ καὶ μετὰ πολλῆς δυσαρεσκείας οὗτος ἡσθάνετο τὴν στέρησιν αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Εὐβούλου ἐπεκράτησαν διὰ μιᾶς νέαι θεωρίαι. Τὰ θεωρικά χρήματα κατὰ τὰ τότε λεγόμενα ἦσαν τὸ κυριώτατον κεφάλαιον τῶν ὅλων δαπανημάτων τῆς πολιτείας, τὸ δὲ πρὸς τοῦτο προωρισμένον ταμεῖον ὤφειλε νὰ εἶνε ὅλως ἀνεξάρτητον καὶ νὰ ἔχῃ ἰδίαν ἀσφαλεῖς προσόδους. Οἱ ταμίαι λοιπὸν δὲν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι μόνον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διανέμωσι τὰ εἰς αὐτοὺς πρὸς διανομὴν παραδιδόμενα χρήματα, ἀλλὰ δέον νὰ ἔχωσι καὶ τὸ δικαίωμα χάριν τῆς ἐν οὐδενὶ χρόνῳ ἐλαττώσεως τοῦ ταμείου αὐτῶν νὰ ἐξελέγχωσι τὰ τῶν καθ' ὅλου προσόδων καὶ ἐπιβλέπωσιν ἀπάσας τὰς ἰδιαιτέρας ἐπιτροπείας τὰς διαχειριζόμενας δημόσια χρήματα, οἷαι αἱ τῶν τειχοποιῶν, ὁδοποιῶν καὶ ἄλλαι. Πρὸς τοῦτο δὲ παρίστατο ἀνάγκη ἀνδρῶν χαιρόντων τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πολιτῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦτο καλουμένων ὑπὸ τοῦ δήμου ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἄνευ περιορισμῶν οἰωνοῦντες περὶ τοῦ ἐκλεκτέου. Ὡς εἰκὸς δὲ, ὁ Εὐβουλος εἶχε μόνιμον θέσιν ἐν τούτῳ τῷ συνεδρίῳ· τὰ δὲ θεωρικά διενέμοντο εἴπερ ποτὲ ἀφειδῶς, καὶ πάντες ἐξύμουν αὐτὸν ὡς τὸν εἰσηγητὴν τῆς τοιαύτης εὐδαιμονίας.

Ἐντεῦθεν δὲ χαρακτηρίζεται ἡ διοίκησις αὐτοῦ· οὐχ ἦττον δὲ σαφῇ εἶνε καὶ τὰναγκαῖα αὐτῆς ἐπακόλουθα. Ἡ ἡδονὴ τοῦ πλήθους ὑπερέχει πάσης ἄλλης σκέψεως, καὶ ἡ ἐξεύρεσις τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίων πόρων εἶνε τὸ πρῶτον καὶ σοβαρώτατον καθήκον πολιτευτοῦ εὐσυνειδήτου. Εἶνε τὸ αὐτὸ, ὡς ἂν ἐν τινι μοναρχίᾳ ἤθελε καθιδρυθῇ ἡ ἀρχή, ὅπως τὰ ἔσοδα τῆς πολιτείας προορίζωνται ἐπιτακτικῶς ἐν πρώτοις πρὸς τὰς χάριν τῶν αὐλικῶν ἐορτῶν, τῶν βασιλικῶν κυνηγεσίων καὶ τῶν λοιπῶν διασκεδάσεων τοῦ κυριάρχου ἀπαιτουμένας δαπάνας, μόνον δὲ τὸ ὑπόλοιπον καταναλίσκῃται χάριν τῶν κοινῶν ἀναγκῶν. Ἡ μόνη δὲ διαφορά εἶνε, ὅτι ἀρχὴ οὕτω τελείως ἀντικειμένη πρὸς αὐτὴν τὴν

ἐννοίαν τῆς πολιτείας δὲν ἐκφέρεται καὶ δὲν ἐκτελεῖται εὐκόλως μετὰ τοιαύτης ἀφελοῦς παρρησίας, καθ' ἃ ἐπράξε τοῦτο ὁ Εὐβούλος. Καὶ ὅγῃ, ἀφ' οὗ τὰ θεωρικὰ ἀπετέλουν ἐξοδὸν αὐτῶν τῶν πολιτῶν, πᾶσα μείωσις αὐτῶν ἦτο, καθ' ἃ ἔλεγον, προσβολὴ ἐναγῆς ἐναντίον αὐτῆς τῆς κυριότητος τοῦ δήμου. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ἔθος τὰ περισσεύματα τῶν ἐτησίων προσόδων κατετίθεντο εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον, ἐδέησε νὰ προληφθῇ ῥητῶς ὁ τοιοῦτος κίνδυνος· διὸ ἐψηφίσθη ἴδιος νόμος, καθ' ὃν ἐζημιοῦτο διὰ θανάτου πᾶς ὁ τυχὼν ἀποτολμῶν νὰ προτείνῃ τὴν μεταποίησιν τῶν θεωρικῶν χρημάτων εἰς στρατιωτικά¹. Οὕτω δὲ ἡ μὲν συνετὴ χρῆσις τῶν πόρων τῆς πολιτείας ἐτιμωρεῖτο δίκην καταχρήσεως, ἡ δὲ σώφρων οἰκονομία ὡς παραβίασις τῶν δικαιωμάτων τοῦ δήμου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ πολυτέλεια ἀνεγνωρίσθη ὡς τι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἤθελον νὰ καταστήσωσιν αὐτόχρημ' ἀληθῆ τὴν ἀρχὴν τῆς δημοκρατίας, κατέστρεφον τὸν θεμελιώδη αὐτῆς νόμον, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου. Πράγματι δὲ ἦσαν δεδευμέναι αἱ χεῖρες τοῦ δήμου καὶ τῶν ῥητόρων αὐτοῦ, ὅτε προέκειτο περὶ τῶν σπουδαιωτάτων συμφερόντων τῆς πολιτείας. Πᾶσα δὲ χάριν πολέμου δαπάνη παρίστατο ἀνάγκη νὰ συλλεχθῇ ἐν τῷ μέλλοντι δι' ἰδίας εἰσφορᾶς, τοῦτο δὲ καθίστανεν εἰς τοὺς πολίτας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπαχθῆ τὸν ὅλον ἀγῶνα, καὶ ἂν ἀκόμη ἦτο ὁ λόγος περὶ σωτηρίας τῆς πολιτείας.

Αἱ δὲ διατάξεις ἐκεῖναι καταρωρώθη νὰ γείνωσι δεκταὶ ἄνευ ἀντιρρήσεως, εἰ καὶ ἄλλως ἀπειλητικὴ ἐπεκρέματο ἡ κατηγορία περὶ γραφῆς παρὰ νόμων κατὰ παντὸς ῥήτορος προτείνοντός τι νέον. Ἀλλ' ὁ Εὐβούλος ἐγίνωσκε νὰ ἀπτηται τῶν εἰς πάντα ἀρεστῶν, ἐπειδὴ ἡ πολιτεία αὐτοῦ ἡρείδετο ἐπὶ τῶν ταπεινῶν ὁρμῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦ κορεσμοῦ αὐτῶν ἀπεμάχρυνε

¹ Σχόλια εἰς Δημοσθένους [Ὁλυμπ. Α'] 1· ἐπιχειρήσαντος Ἀπολλοδώρου αὐτὰ ποιῆσαι στρατιωτικά, Εὐβούλος... ἔγραψε νόμον τὸν κελεύοντα θανάτῳ ζημιοῦσθαι εἴ τις ἐπιχειροίη μεταποιεῖν τὰ θεωρικὰ στρατιωτικά.

τοὺς συμπολίτας ἀπὸ παντὸς σοβαροῦ πόθου ¹. Οὕτω δὲ πᾶν ὃ τι ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ δημοκρατίᾳ τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν κατεστράφη, ἀνεπτύχθησαν δὲ τελείως πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἐγκατακρυπτόμενα σπέρματα τοῦ ὀλέθρου, ἡ δὲ πολιτεία ἐθεράπευε τὸν ἐγωισμὸν ἀντὶ τὸ καταβάλλει αὐτόν. Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πολιτῶν ἀπεστράφη ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ παντὸς σοβαροῦ πράγματος καὶ αἱ ἐνασχολήσεις αὐτῶν ἀπέβησαν ὁσημέραι ἐπιπολαιότεραι καὶ κουφότεραι.

Διάσημοι ἐταῖροι ἀπετέλουν τὸ κύριον θέμα τῆς ἐν τῇ πόλει λαλιᾶς ². Αἱ νέαι ἐφευρέσεις τοῦ Θεαρίωνος, τοῦ πρώτου ἄρτοκόπου τῶν Ἀθηναίων, ἐνεκωμιάζοντο παρὰ πάντων ³, καὶ αἱ εὐφυολογίαι αἱ λεγθεῖσαι ἐν φαίδροῖς συμποσίοις διεδίδοντο ἀνὰ τὴν πόλιν μετὰ μεγάλου ζήλου. Τὸ γελωτοποιεῖν ἀπέβη ἐπαγγεληματικὸν, ἰδίως δὲ παρὰ τοῖς λεγομένοις Ἐξήκοντα, οἵτινες συνήρχοντο ἐν τῷ Ἡρακλείῳ παρὰ τὸ Κυνόςαργες. Ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος λέγεται πέμψας εἰς αὐτοὺς τάλαντον, ὥπως λάβῃ τὰ πρακτικὰ τῶν γελοίων αὐτῶν ⁴.

Ὁ βίος διήρχετο ἐν τῇ εὐφροσύνῃ μικρᾶς πόλεως, καὶ ὁ λαὸς ἐμαλακύνετο ὁσημέραι μᾶλλον, οὐδὲ παρουσιάζετο ἀντίδρασίς τις. Καὶ τὰ μὲν πλήθη τῶν ἀπόρων συνεκρατοῦντο ἐν εὐχαριστήσῃ διὰ τῶν θεωρικῶν, οἱ δὲ πλούσιοι δι' εἰρηνικῆς πολιτείας, ἀπομακρυνούσης πάντα φόβον περὶ εἰσφορῶν ⁵. Οἱ δὲ δημοκρατικοὶ εὐ-

¹ Θεόπομπος παρ' Ἀθηναίῳ IV, σ. 166 d. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 293] ἀποσπ. 95' (Εὐβουλος) τοσοῦτον ἄσωτίᾳ καὶ πλευνεξίᾳ διενήνοχε τοῦ δήμου τῶν Ταραντίνων, ὅσον ὁ μὲν περὶ τὰς ἐστιᾶσεις εἶχε μόνον ἀκράτως, ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὰς πρὸς ὁδοὺς καταμισθοφορῶν διατετέλεκε.

² Ἡ ἐταῖρα Ναις ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 403 π. Χ. περίπου. Ἴδε Ἀθηναίου XIII, σ. 592.

³ Πλάτωνος Γοργίας σ. 518 b. Ἀθηναίου [III, σ.] 112. Ἐν τῷ ἄρτοποιίῳ αὐτοῦ ἦσαν κριβάνων ἐδώλια κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην ἐν Γηρυτάδῃ (Meineke Fragmenta Comicorum Graecorum Τόμ. Β' σ. 1009).

⁴ Ἀθηναίου [XIV, σ.] 614 [d]. Πρβλ. Götting Gesammelte Abhandlungen Τόμ. Α' σ. 257.

⁵ Εἶνε τὸ καλούμενον φυγαρχεῖν, περὶ οὗ ἴδε Bornays ἐν τῷ Hermes Τόμ. VI [1871], σ. 122.

χαρίστως ἔβλεπον προϊστάμενον τῆς πολιτείας τὸν Εὐβούλον, ὅστις ἀνῆκεν εἰς αὐτοὺς, καὶ αἱ ἀριστοκρατικαὶ δὲ τάξεις ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἅτε ἀνέκαθεν ἀντιτασσόμεναι εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν μεγάλων σχεδίων. Οὕτω δὲ κατώρθωσεν ἀνὴρ οἷος ἐκεῖνος νὰ ἡγῇται τῆς πόλεως τοῦ Περικλέους ἐπὶ δεκαῆξ ὅλα ἔτη.

Ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις ἡδύνατό τις νὰ λάβῃ ἔννοιαν ἀπασῶν τῶν πνευματικῶν ὁρμῶν τῶν Ἀθηναίων, ἂν μόνον ἤθελε παρακολουθήσει τὸν δημόσιον βίον ἐν ταῖς διαφόροις ἐκφάνσεσιν αὐτοῦ. Πράγματι τὰ πάντα συνεδέοντο ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ ἦσαν ὑπηρετικὰ τῶν σκοπῶν αὐτῆς, ὅφ' ἧς προήγοντο καὶ ὑπεθάλλοντο, ἥ τε γλυπτικὴ καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἅπαντα τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως, ἡ ἔρευνα τοῦ φιλοσόφου, τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ἀστρονόμου καὶ ἅπαντες οἱ κλάδοι τῆς ἐπιστήμης. Τὴν τοιαύτην δ' ἐνιαίαν ποικιλίαν τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐπειράθημεν νὰ ποδείξωμεν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους. Ἀλλὰ νῦν μετεβλήθησαν τὰ πράγματα, καὶ οὐκ ἦτο ἐξαιρέτως ἄδικον, ἂν ἠθέλωμεν νὰ κρίνωμεν τὸν πνευματικὸν βίον τῆς πόλεως ἐκ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῶν Ἀθηναίων ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Καλλιστράτου, τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τοῦ Εὐβούλου. Ἀληθῶς οἱ ἄριστοι τῶν ἀνδρῶν ὥκνουν νὰ ἀναλάβωσι δημοσίαν ἀρχὴν, ἢ δὲ πολιτεία ἐστερεῖτο τῶν δυνάμεων αὐτῶν, καὶ αἱ εὐγενέσταται τῶν ὁρμῶν ἦσαν ξένοι πρὸς αὐτήν. Διὸ εἶνε πολὺ σπουδαιότερα ἢ καθ' ἑαυτὴν ἐξέτασις τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ.

Περὶ τῆς φιλοσοφίας μάλιστα ἐδικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' ἀγαθῷ ἐπὶ τὸν καθ' ὅλου βίον τῶν Ἀθηναίων, ἅτε ἀντιπροσωπεύουσα τὴν νεωτάτην καὶ κραταιοτάτην κίνησιν τῶν πνευμάτων. Ἡ κλίσις πρὸς φιλοσοφικὴν τρέψιν ἦτο ἰδιόζων χαρακτήρ τῶν Ἀθηναίων, ἢ δὲ ῥοπή τῶν χρόνων

ἐκείνων κατέστησε καὶ αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς ἡθικοὺς φιλοσόφους, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παράδειγμα τοῦ Εὐριπίδου. Ἄλλως δὲ ἡ σωκρατικὴ φιλοσοφία δὲν ἤθελε νὰ εἶνε ἀργὴ θεωρία, ἀλλὰ πρακτικὴ τις βιωτικὴ σοφία, ὃ δὲ Σωκράτης ἤκιστ' ἀπῆτει παρὰ τῶν συνόντων αὐτῷ τὸν ἀποχωρισμὸν ἀπὸ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ παρώρμα αὐτοὺς εἰς συμμετοχὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων. Τέλος δὲ γινώσκουμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους οὐδαμῶς ἔπαυσε τὴν ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐπίδρασιν αὐτοῦ, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπῆλθε τελεία περὶ αὐτοῦ μεταβολὴ τῆς κοινῆς γνώμης¹, καί, ὅτε ὁ σοφιστὴς Πολυκράτης ἐξέδωκε συγγραφὴν, δι' ἧς ἐζήτηε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν καταδίκην αὐτοῦ, αὕτη ἔτυχε παρὰ τοῖς πολλοῖς καθολικῆς ἀντιρρήσεως καὶ προεκάλεσε πολλὰς ἀνασκευάς².

Ἡ δὲ μεταβολὴ αὕτη τῆς κοινῆς γνώμης ὑπῆρξε μὲν αἶσθημα μεταμέλου ἐπὶ τῇ γενομένῃ ἀδικίᾳ, τιμῶν τὴν ἀγαθότητα τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ δὲν ἦτο μεταστροφή ἀπὸ τοῦ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου βίου αὐτῶν. Καὶ ἀνεγνώριζον μὲν ἔκτοτε τὸν εὐγενῆ μάρτυρα ὡς ἓνα τῶν ἀρίστων συμπολιτῶν, ἐσέμνυνον αὐτὸν καὶ ἱδρυσαν ἀνδριάντ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ τιμὴ ἐκείνη δὲν εἶχε τὰς ρίζας ἱκανῶς βαθείας καὶ δὲν ἦτο ἐπαρκῶς σοβαρὰ, ὥστε νὰ παρορμήσῃ αὐτοὺς, ὅπως προσιδιωθῶσι μετὰ σθένους καὶ θάρρους τὰ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους εἰς αὐτοὺς παρασχεθέντ' ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο δὲ τὰ σπέρματα βίου ὑψηλοτέρου τὰ μετὰ ζήλου ἀκαταπονήτου διαδοθέντα

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 181.

² Διογένης Λαερτίου II, 38. Σουΐδας [ἐν λ. Πολυκράτης]. Εἶνε δ' οὗτος ὁ ὑπεραπολογηθεὶς τοῦ Βουσίριδος καὶ κατήγορος τοῦ Σωκράτους. Ἰσοκράτους [Βούσιρις] 4. Ἡ δὲ συγγραφὴ αὐτοῦ ἐγράφη περὶ τὸ 393 π. Χ., ἀναμνήσεις δ' ἐξ αὐτῆς περιλήφθησαν ἐν τῇ ἐναντίον αὐτοῦ γραφέντῃ λόγῳ τοῦ *Λυσίου*, περὶ οὗ ἴδε Hölcher V[ita] Lysiae σ. 200. Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 351. Κατ' αὐτοῦ δ' ἐγράφη καὶ ὁ *Ξενοφῶν* τὰ Ἀπορνημονεύματα κατὰ τὸν Colet (ἐν Mnemosyne Τόμ. VII, σ. 252), ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὸν *Ἐρμιππον* παρὰ *Διογένη Λαερτίῳ* [ἐνθ' ἀν.]. Ἐκ δὲ τῆς συγγραφῆς τοῦ Πολυκράτους καὶ τῆς τοῦ Λυσίου ἄξια λόγου μέρη περιῆλθον εἰς τὴν *Λιβανίου* Ἀπολογία Σωκράτους κατὰ τὸν R. Hirzel ἐν τῇ Rheinisches Museum. 1887 σ. 239 κ. ἑ. Κατὰ τοῦτον δὲ καὶ ὁ *Πλάτων* ἐν Μένωνι σ. 90 α ἀναφέρεται εἰς τὸν Πολυκράτην.

παρ' αὐτοῦ μεταξύ τῶν συμπολιτῶν ἐξεβλάστησαν μόνον παρ' ὀλίγοις τῶν οἰκειοτέρων πρὸς αὐτόν, οἱ δὲ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἀποτελοῦσιν ἐντὸς τοῦ πλήθους οἰονεῖ ἴδιόν τι γένος, νέαν γενεάν ἀνθρώπων, ὀφειλόντων τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸν Σωκράτην καὶ ἐχόντων αὐτόν ὡς κοινὸν κέντρον.

Οἱ δὲ Σωκρατικοὶ οὗτοι δὲν ἀπετέλουν συμπαγῇ τινα αἵρεσιν, καθ' ἃ οἱ Πυθαγόρειοι, ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς σχολῆς ὑποχρεουμένης νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰ δόγματα τοῦ διδασκάλου. Ἡ δὲ διδασκαλία αὐτοῦ δὲν ἦτο σπóρος παράγων ἀπανταχοῦ ἐνθα εὔρισκε τὸ κατάλληλον ἔδαφος, καὶ ἂν διάφορος ἦτο αὐτοῦ ἡ ποιότης, φυτὸν ὅμοιον, ἀλλ' ἦτο ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς μόνον παρόρμησις πρὸς ἴδιον ἐσωτερικὸν καὶ ἀνεξάρτητον ἀνθρώπινον βίον, πρὸς ζήτησιν ἀληθείας ἀφθάρτου, πρὸς ἀνάπτυξιν ἀνδρῶν ἐλευθέρων καὶ ἐχόντων συνειδήσιν ἑαυτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Σωκράτους δὲν περιωρίσθη εἰς μόνους τοὺς συμπολίτας.

Ἐν οἷς χρόνοις ἔζη, αἱ ἀντιθέσεις αἱ ὑφιστάμεναι μεταξύ τῶν διαφόρων πολιτειῶν καὶ πόλεων εἶχον ἤδη ἀποβάλλει καθ' ὅλου πολὺ τῆς δξύτητος αὐτῶν· οἱ δὲ σοφισταὶ διὰ παντὸς τρόπου ἐμερίμνων νὰ εἶνε οἰκεῖοι ἀπανταχοῦ, καὶ ἡ παιδείσις ἦν διέδιδον ἐξήλειφε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν κατὰ φυλὰς διαφορῶν. Τοῦτο δὲ βλέπομεν καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ χαρακτῆρι ἀνδρῶν οἷοι ὁ Θηραμένης καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅστις ἠδύνατο κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ εἶνε Ἀθηναῖος ἢ Σπαρτιάτης, Βοιωτὸς ἢ Ἴων, Θρᾷξ ἢ Πέρσης. Ἀλλ' ὁ Σωκράτης δὲν ἤθελε τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἐμφύτων ἰδιορρυθμιῶν, ἀλλὰ τὴν κάθαρσιν αὐτῶν καὶ ἀνύψωσιν τινα ἀπὸ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ἔξεων τῶν στενοτέρων πατρίδων πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὸ καθ' ὅλου ἀνθρώπινον. Τάσις τις δὲ πρὸς τοῦτο διῆκε τότε διὰ σύμπαντος τοῦ ἔθνους· ὅσῳ δὲ ἀνωτέραν παιδείυσιν εἶχεν Ἕλληνας, τόσῳ ὀλιγώτερον ὠμολόγει ἑαυτὸν ἠὲ χαριστημένον ἐκ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων καὶ τόσῳ ζωηροτέραν ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην ὑψηλοτέρου

τινος σκοποῦ, αἰωνίας τινὸς καὶ καθολικῆς ἀληθείας. Εἰς τὴν ἀνάγκην δὲ ταύτην ἀνταπεκρίθη ὁ Σωκράτης, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἔβη καὶ πέραν τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ Σωκράτης ὠφέλησεν ἐξαιρέτως τὴν πάτριον πόλιν, ἐπειδὴ αὕτη μόνον δι' αὐτοῦ ἀπέβη τελείως ἔδρα τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, πρὸς ὃ ἀξίωμα εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑψῶνῃ αὐτὴν ὁ Περικλῆς, καὶ ἐκτῆσατο ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τοῦ πνευματικοῦ βίου ἡγεμονίαν διαρκέσαντα πολὺ μᾶλλον τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Ἀπανταχόθεν προσέρρεον εἰς τὰς Ἀθήνας Ἕλληνες φιλομαθεῖς, θέλοντες νὰντλήσωσιν ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς τὴν σωκρατικὴν σοφίαν, ἀπὸ μὲν τῶν Θηβῶν ὁ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης¹, ἀπὸ δὲ τῶν Μεγάρων ὁ Εὐκλείδης, περὶ ὃν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου ἠγοροῦσθον οἱ ὀρφανοὶ αὐτοῦ μαθηταί². Ὁ Εὐκλείδης, ἤδη πρότερον ἀσχοληθεὶς περὶ μελέτας φιλοσοφικὰς, κατῴρωσεν ἐξαιρέτως νὰ διαγνώσῃ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Σωκράτους ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ λογικῶς σκέπτεσθαι. Διεκρίνετο δ' ἐν τῇ αὐστηρᾷ διαλεκτικῇ καὶ ἡγωνίζετο ἀκαταπονήτως νὰ καταπολεμῇ ἀφειδῶς πάσας τὰς ἐννοίας, τὰς κρίσεις καὶ τοὺς συλλογισμοὺς τοὺς ἐρειδομένους εἰς ἀντιλήψεις διὰ τῶν αἰσθήσεων. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἡθικὸν μέρος τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας ἐτάχθη ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ παρὰ τῷ Εὐκλείδῃ, πολὺ δὲ μᾶλλον παρὰ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, οἵτινες ἡμέλησαν τῶν βαθυτέρων προβλημάτων τῆς φιλοσοφικῆς συνειδήσεως καὶ ἤντλουν πᾶσαν αὐτῶν τὴν δύναμιν ἐκ τῆς ἐριστικῆς, ἥτοι τῆς περὶ τὸ ἐρίζειν διαλεκτικῆς τέχνης. Ἐπεκράτει δ' ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ παιδεία, καὶ διὰ τοῦτο ἡ σχολὴ αὕτη εἴλκυσε πρὸ πάντων ἐκείνους, ὅσοι δὲν ᾔθελον νὰ εἶνε καθ' αὐτὸ φιλόσοφοι, ἀλλ' ἐπεδίωκον μόνον νὰσκήσωσι τὴν σκεπτικὴν δύναμιν διὰ καθολικῆς παιδεύσεως καὶ χάριν πρακτι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 408.

² Περὶ Εὐκλείδου ἴδε Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 207 κ. ἑ.].

κῶν σκοπῶν καὶ νὰ διδαχθῶσι τὴν χρῆσιν πειστικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ ῥοπῇ διεκρίθη ὁ Εὐδουλίδης, Μιλήσιος ἐκ γενετῆς, ζήσας καὶ διδάξας ἐν Ἀθήναις, ἀνὴρ ἀρρενωπὸν ἔχων τὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἀπῆτει καὶ παρὰ τοῦ φιλοσόφου φιλοπατρίαν καὶ φιλελεύθερον φρόνημα καὶ ἐτάσσετο ἐν Ἀθήναις εἰς τοὺς δημοκρατικούς¹.

Ἐξ Ἡλίδος δὲ κατήγετο ὁ Φαίδων, νεανίας εὐγενὴς τὴν καταγωγὴν, ὅστις εἶχεν αἰχμαλωτισθῇ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου². Ἐγενεῖ δὲ γνώριμος τοῦ Σωκράτους, ὅστις κατώρθωσε μὲν τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ, εὔρε δ' ἐν αὐτῷ νεανίαν εὐαίσθητον, παραδοθέντα εἰς αὐτὸν ὀλοφύχως. Ὁ Φαίδων ἐχρεώσται εἰς αὐτὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκαλλιέργησεν ἐν ἑαυτῷ μετὰ πίστεως καὶ ζήλου τὰ σπέρματα τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας. Καὶ ἡσυχολήθη μὲν καὶ αὐτὸς μετὰ προτιμήσεως περὶ τὴν διαλεκτικὴν, ἀλλὰ φαίνεται ἐκτιμήσας τὴν ἠθικὴν αὐτῆς ἔννοιαν σοβαρώτερον τοῦ Εὐκλείδου.

Τρίτος δὲ μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἀρίστιππος, ὃν ἡ φήμη τοῦ Σωκράτους εἴλκυσε ἐκ τῆς ἀπωτάτης Κυρήνης. Καὶ ἐπέδρασε μὲν ἐπ' αὐτὸν ζωηρῶς ἡ σωκρατικὴ διδασκαλία, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσεν ὅμως νάνελλθῃ καὶ μέχρι τελείας ἀφοσιώσεως, ἅτε μὴ δυνηθεὶς νὰ παλλαγῇ τῶν ἕξεων τῆς πλουσίας ἐμπορικῆς πόλεως· διετήρησε δ' ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτοῦ ἀσταθές τι, καὶ εἶχε πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸν τρόπον τῶν σοφιστῶν³. Καὶ ἐν τῷ φιλοσοφικῷ δὲ αὐτοῦ συστήματι διαγινώσκεται τὸ κοσμοπολιτικόν. Καὶ δὴ κατείχετο μὲν ὑπὸ ἀντιπαθείας πρὸς τὴν θεωρητικὴν γνῶσιν, οὐδαμῶς δ' ἠρέσκετο εἰς τὴν διαλεκτικὴν καὶ ἀντελαμβάνετο τῆς φιλοσοφίας ὅλης ὡς τέχνης βιωτικῆς, ὡς ὑφηγήσεως διδασκούςης

¹ Διογένης Λαερτίου II, 108.

² Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 236 κ. ἐ.]. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 234 ἐν σημ.

³ Περὶ τοῦ Ἀρίστιππου ἴδε Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 288 κ. ἐ.].

τὸ εὖ ἔχειν. Ἀληθῶς εἶπεῖν, ἔλεγε, γινώσκωμεν ἐκεῖνο μόνον ὅπερ ἀναφέρεται εἰς ἡμᾶς, ὅτι αἰσθανόμεθα ἐν ἡμῖν. Μόνον δὲ τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἡμᾶς ὡς σταθερὸν κριτήριον τοῦ ἐπιθυμητοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐπειδὴ ἅπαντες λέγουσιν ἀγαθὸν μὲν τὸ προκαλοῦν τὸ αἶσθημα τῆς ἡδονῆς, κακὸν δὲ τὸ ἐναντίον. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν τὴν διάκρισιν αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἡδοναὶ διαφόρου εἶδους, σωματικαὶ καὶ ψυχικαί, ἐγωιστικαὶ καὶ μὴ, ἄγναι καὶ ἀσύμμικτοι καὶ ἄλλαι συνανακεκραμέναι μετ' ἀλγηδόνος πολὺ μείζονος τῆς ἡδονῆς. Διὸ ὑπάρχει μεγίστη ἀνάγκη συνέσεως καὶ παντοίας μορφωτικῆς παιδεύσεως πρὸς διάκρισιν τῶν ἀγαθῶν ἡδονῶν ἀπὸ τῶν βλαβερῶν, ὅπως ὁ ἄνθρωπος διατηρήσῃ καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἡδονῆς τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ πνεύματος, ὅπως ἀπαλλαγῇ ἀπὸ διαστρόφων αἰσθημάτων κινούντων τὴν ψυχὴν, ἀπὸ φόβου καὶ πάθους, ἀπὸ προλήψεων καὶ μεταβολῆς ψυχικῶν διαθέσεων καὶ ὅπως δύναται τέλος νὰ ὑπομένῃ μετ' ἀπαθείας τὰς στερήσεις καὶ ἀλγηδόνας. Καὶ διετῆρει μὲν κατὰ ταῦτα ἀκόμη καὶ ὁ Ἀρίστιππος τὴν πρὸς τὸν Σωκράτην συνοχὴν, ἅτε θεωρῶν τὸ γινώσκειν ὡς μέσον τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς εὐδαίμονα βίον, ἀλλ' ἡ συνοχὴ αὕτη ἦτο λίαν χαλαρὰ, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὴν γνῶσιν περιώριζεν εἰς τὸ αἶσθημα ἐκάστου καὶ ἡ ἀρετὴ οὐδὲν ἦτο κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ κυρίως ἄλλο ἢ τὸ μέτρον ἐν τῇ ἡδονῇ. Ἀλλὰ τοιαύτη διδασκαλία ἦτο δύσκολον νὰ συκρατηθῇ ἐπὶ ἡθικοῦ ὕψους, ἅτ' ἐπιδιώκουσα νὰ θεραπεύσῃ τὰς ταπεινοτέρας ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει κλίσεις. Διὸ αὐτὸς μὲν ἤδη ὁ Ἀρίστιππος κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ εἰς ἀρμονίαν μετὰ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς φιληδονίας, οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἐν τῇ κυρηναϊκῇ σχολῇ ἔβησαν ἔτι περαιτέρω ἐν τῇ αὐτῇ κινδυνώδει ὁδῷ, καὶ ἀπέστησαν ὁσημέραι μᾶλλον τοῦ σωκρατικοῦ περὶ τὴν ἔρευναν ζήλου καὶ τῆς σοβαρότητος τοῦ βίου.

Ἀλλην δὲ ὁδὸν ἐτράπη ὁ Ἀντισθένης, ὅστις κατήγετο μὲν ἐξ Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἦτο ἕως υἱὸς μητρὸς Θράκης¹. Τοῦτον αὐτὸ τὸ

¹ Περὶ τοῦ Ἀντισθέους ἴδε Διογένης Λαερτίου VI, 18. Ἀθηναίου [V, σ.]

ἡθικὸν μεγαλεῖον τοῦ Σωκράτους ἀπέστησεν ἀπὸ τῆς σοφιστικῆς ῥοπῆς καὶ ἀπὸ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Γοργίου καὶ παρώρμησε νὰ καταστήσῃ τὴν σωκρατικὴν ἀρετὴν κέντρον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Συνεφώνει λοιπὸν μετὰ τοῦ Ἀριστίππου κατὰ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐθεώρει τὴν γνῶσιν ὡς μέσον πρὸς τὸν σκοπὸν· καὶ δι' αὐτὸν ἡ φιλοσοφία ἦτο κυρίως πρακτικὴ σοφία καὶ διδασκαλία περὶ εὐδαιμονίας, ἀλλ' ἀπέκρουε διαρρήδην πᾶσαν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ βίῳ στηριζομένην εἰς ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ καὶ εἰς φιλήδονα αἰσθήματα· κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστίππου ἐπιδίωξιν τῶν λεπτῶν ἡδονῶν εὗρισκε τὴν εὐτυχίαν ἐν τῇ τελείᾳ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ παντὸς ἐξωτερικοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῇ αὐτάρκει ἀρετῇ. Ἡ ἀρετὴ εἶνε ἡ μόνη καὶ τελεία εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μόνη συμφορὰ εἶνε ἡ κακία. Εἶνε δὲ ἡ ἀρετὴ καρπὸς φρονήσεως, ἀλλ' ἡ φρόνησις εἶνε κατὰ τὴν γνῶμην αὐτοῦ κυρίως ῥοπὴ τῆς βουλήσεως. Κτηθείσης δὲ τῆς ἀρετῆς, ἡ ἔρευνα ἀποβάλλει πᾶσαν σημασίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἔννοια τῆς γνώσεως ἦτο παρ' αὐτῷ λίαν ἀόριστος καὶ κενή. Πολὺ δὲ μᾶλλον ὠρισμένα καὶ σαφῇ ἦσαν τὰ πρακτικὰ αὐτοῦ διδάγματα. Καὶ δὴ τὴν ἡδονὴν ἐκήρυσσεν οὐ μόνον ἐστερημένην ἀξίας καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ καὶ βλαβεράν καὶ μισητὴν· διὰ τοῦτο δὲ τὴν ἀληθῆ ἀρετὴν δὲν ἡδύνατο νὰ φαντασθῇ ἄλλως ἢ ὑπὸ τὸν τύπον ἐκουσίας πτωχείας καὶ τελείας αὐταπαρνησίας καὶ αὐταρεσκειας. Τὴν δὲ μετὰ χαρᾶς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀναστροφὴν καὶ εἰς ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ θέληγτρα, δι' ὧν τὸ ἀττικὸν πνεῦμα εἶχε κατορθώσει νὰ διακοσμήσῃ πλουσίως καὶ μετὰ χάριτος τὸν ἀττικὸν βίον, ἐθεώρει οἰονεῖ τινα εἰδωλολατρείαν. Τὴν δὲ ἀνάπτυξιν τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀνδρὸς ὑπελάμβανεν ὡς τι κυριώτατον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ κοινωνία ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν κώλυμα καὶ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας ἐκείνης. Ἡ

220. Πρὸς. Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 241 κ. ἐ.].
 Susemihl ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie. 1887 σ. 207. Köstlin
 Geschichte der Ethik Τόμ. Α' σ. 339.

μόνη δὲ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινωνίαν ἦτο ἡ καταπολέμησις αὐτῆς καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐξ αὐτῆς διασώσεως ἐνίων ἀνδρῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον εἰργάσθη δραστηριώτατα διδάσκων καὶ γράφων μέχρι γήρατος βαθέος. Ὡς δὲ τὸν Ἀρίστιππον ὑπερηκόντισαν οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν, οὕτω τὸν Ἀντισθένην οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐν τῇ τέχνῃ τῆς αὐταπαρνησίας. Διογένης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰκεσίου ὁ Σινωπεύς ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῶν Κυνικῶν, ὡς ἐκλήθησαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἀντισθέτους ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, τοῦ γυμνασίου Κυνοσάργους, δηλουμένης συγχρόνως διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου καὶ τῆς ἀηδοῦς καὶ ἀναξίας εἰς ἄνθρωπον διαίτης αὐτῶν¹. Καὶ δὴ μέχρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν εἰθισμένοι νὰ βλέπωσι τὴν φιλοσοφικὴν παιδείυσιν συνηνωμένην μετ' εὐπορίας καὶ ἀβρῶν ἡθῶν, ἐθεωρεῖτο δὲ κτῆμα τῶν ἀνωτέρων τάξεων, διὸ καὶ αὐτὸν τὸν Σωκράτην, καίπερ περιπρονοῦντα πάντα τὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ, ἔβλεπον ἀναστρεφόμενον μετὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἀλλ' ἡ φιλοσοφία τῶν Κυνικῶν ἐκῆρυξε τὴν πόλεμον πρὸς πᾶσαν κομψοτέραν παιδείυσιν, ὁ δὲ Διογένης ἐκάθητο ἐν τῷ πηλίνῳ αὐτοῦ πίθῳ πρὸ τοῦ Μητρώου τῶν Ἀθηνῶν ἢ ἐν τῷ Κρανείῳ, τῷ πολυτελεῖ προαστείῳ τῆς Κορίνθου, δίκην ῥυπαροῦ ἐπαιτουῦντος καλογήρου, ἐξ αὐτοῦ κακίζων τὰς μαυρίας τοῦ κόσμου καὶ διασκεδάζων τὰ φιλοσκόμματα πλήθη διὰ τῆς ιδιορρυθμίας αὐτοῦ².

Οἱ δὲ Σωκρατικοὶ περὶ ὧν μέχρι τοῦδε ἔγεινε λόγος ἦσαν ξένοι ἢ, καὶ ἂν ἦσαν Ἀθηναῖοι ἐκ γενετῆς, καθ' ἃ ὁ Ἀντισθένης, ἦσαν ὅμως ἕνεκα τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτῶν συστήματος ξένοι πρὸς τὴν πολιτείαν. Ἐχουσι δὲ πάντες τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι προσηρμόζοντο πρὸς τὴν σωκρατικὴν φιλοσοφίαν κατὰ τι καὶ μόνον. Καὶ αἱ

¹ Διογένης Λαερτίου Προοίμ. 13· φιλοσοφία, ἀγωγὴ κυνική. Ἀθηναίου [ΧΠ, σ.] 611· κυνικὸς βίος. Πλούταρχος ἐν Βίῳ Βρούτου 31· τὸ κυνικόν. Οἱ φιλόσοφοι δὲ αὐτοὶ καλοῦνται κύνες παρὰ Λουκιανῷ (Ἀλκιῦς 48).

² Περὶ Διογένης ἴδε Zeller [Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' [ἐκδ. γ' σ. 243 κ. ἐ. 270 κ. ἐ.].

μὲν σχολαὶ τοῦ Εὐκλείδου καὶ Φαίδωνος ἠκολούθησαν κυρίως τὴν μέθοδον αὐτοῦ, οἱ δὲ Κυρηναῖοι καὶ Κυνικοὶ, παραμελήσαντες τὸ θεωρητικὸν αὐτῆς μέρος, διέλυσαν τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἐπίστασθαι καὶ τοῦ βούλεσθαι, ὅστις ὑπῆρξε τῶν κυριωτάτων κατορθωμάτων τοῦ Σωκράτους, καὶ μετέβαλον τὸ φιλοσοφεῖν κυρίως εἰς δρᾶν. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ αἱ τέσσαρες σχολαὶ ἐστηρίζοντο εἰς μονομερῆ ἀντίληψιν τῶν διδαγμάτων τοῦ μεγάλου διδασκάλου, οἱ δὲ καθ' αὐτὸ Ἀθηναῖοι ἦσαν οἱ μάλιστα κατάλληλοι πρὸς κατανόησιν τοῦ ὅλου Σωκράτους.

Αἱ δ' ἐπιδράσεις τοῦ Σωκράτους ἐπὶ τοὺς ἀμέσους συμπολίτας ὑπῆρξαν παντοῖαι. Καὶ παρὰ τισι μὲν ὑπῆρξαν παρορμήσεις ἄνευ μονίμου ἀποτελέσματος, οἷον παρὰ τῷ Κριτίᾳ καὶ τῷ Ἀλκιβιάδῃ. Παρ' ἄλλοις δὲ ἀνεπτύχθη διαρκὴς οἰκειότης πνευματικῆς ἐπικοινωνίας, ἥτις ἀπετέλει τὴν κατὰ τὸν βίον χαρὰν τοῦ Σωκράτους καὶ ὑπῆρξε πηγὴ ἀγαθῶν διὰ τοὺς φίλους αὐτοῦ, οἱοὶ ὁ πιστὸς Κρίτων καὶ οἱ ὑπὸ θερμότητος φιλαληθείας διαπνευσθέντες Ἀπολλόδωρος καὶ Χαιρεφῶν. Τέλος δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ λείπωσιν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους ὑπέστησαν ἐπίδρασιν οὕτω ζωηράν, ὥστε δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὸ νὰ συντηρήσωσιν αὐτοὶ τὰ παρ' ἐκείνου προσληφθέντα ἀγαθὰ, ἀλλὰ καὶ παρέστησαν τὴν εἰκόνα τοῦ εὐεργέτου καὶ εἰς τοὺς ἀπώτερον εὐρισκομένους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους, διέδωκαν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ εἰς τάξεις εὐρυτέρας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου ἠθέλησαν νὰ προαγάγῃσι τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τιοαῦται δὲ ἀπόπειραι ἔγειναν κατὰ διαφόρους τρόπους. Οὕτως ὁ σκυτοτόμος Σίμων, οὗ τὸ ἐργαστήριον εἶχεν ὑπάρξει πολλάκις τὸ ἐντευκτήριον τοῦ πρεσβύτου, εἶχεν ἀναγράψει ἀπὸ μνήμης τοὺς διαλόγους οὓς ἰδίως εἶχεν ἀπομνημονεύσει¹. Αἰσχίνης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Λυσανίου ἐξέδωκε σωκρατικοὺς διαλόγους ἐλευθερώτερον γεγραμμένους καὶ ἐνέχοντας βαθυτέραν κατανόησιν

¹ Διογένης Λαερτίου II, 122 κ. εἰ. διάλογοι σκυτικοί. Πρὸλ. Hermann Plato σ. 419, 585. [Πρὸλ. Zeller Philosophie der Griechen Τόμ. Β' ἐκδ. γ' σ. 206].

τῶν διδαγμάτων τοῦ φιλοσόφου, καίτοι ὁ βίος αὐτοῦ καὶ τὰ ἤθη ἦσαν ἀνάξια τοῦ διδασκάλου ¹. Καὶ αὐταὶ μὲν καὶ ἄλλαι τοιαῦται συγγραφαὶ ἀπωλέσθησαν, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατος εἶνε δι' ἡμᾶς ὡς σωκρατικὸς συγγραφεὺς Ξενοφῶν ὁ υἱὸς τοῦ Γρύλλου, ὁ μόνος γνήσιος Σωκρατικὸς, οὗ ὁ βίος συνδέεται ἀδιασπᾶστως πρὸς τὰ μεγάλα σύγχρονα γεγονότα.

Ἀνετράφη μὲν ἐν τιμῇ ἐν οἴκῳ ἐπιφανεῖ, ἦτο δὲ ὡραίος τὴν ὄψιν καὶ εὐγενὴς τὰ ἤθη, Ἀθηναῖος ἱππεὺς ἀριστοκρατικὸν ἔχων τὸ φρόνημα, ἀλλ' ἄνευ ἀλαζονείας, χρηστὸς καὶ πρᾶος, ἐμφοροῦμενος θερμοῦ ζήλου πρὸς καθολικὴν παιδευσιν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ νεανίας ὁ ἀποβάς οἰκεῖος εἰς τὸν Σωκράτην ². Ἡσθάνθη δὲ βαθέως καὶ ζωηρῶς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς σοφιστάς, ὧν εἶχε διακοῦσαι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου, καὶ ἀπέβη ὁ πιστὸς μαθητὴς καὶ ἀκαταπόνητος συνοδὸς τοῦ φιλοσόφου κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοῦ καὶ τοὺς διαλόγους. Ἀλλ' ὅμως ὁ Ξενοφῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ ἐπὶ μακρὸν τέρψιν ἐν τῷ βίῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ παρὰ πᾶσαν τὴν κατέχουσιν αὐτὸν φιλομάθειαν δὲν ἦτο πεπλασμένος ὅπως τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν θεωρήσῃ προορισμὸν τοῦ βίου. Διὸ ὑπεδέχθη ὡς νεῦμα τῆς προνοίας τὴν ἐν ἔτει 401 π. Χ. ἀφίξιν ἐκ Σάρδεων παρὰ τοῦ φίλου Προξένου ἐπιστολῆς, δι' ἧς παρίστανεν οὗτος εἰς αὐτὸν διὰ λαμπρῶν χρωμάτων τὰ τῆς αὐλῆς τοῦ ἐν αὐταῖς καράνου καὶ ἐπηγγέλλετο νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν πρὸς τὸν Κύρον ³.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο εὐκόλον εἰς ἄνδρα Ἀθηναῖον νὰ προβῇ εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν, ἐπειδὴ οὐδεὶς πράγματι εἶχε προξενήσει εἰς τὴν πόλιν τόσα κακὰ ὅσα ὁ Κύρος, πᾶς δὲ φιλόπατρις ὥφειλε πάντως μόνον τὸν ὀλεθρον αὐτοῦ νὰ εὐχεται. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου

¹ Περὶ Ἀισχίνου τοῦ Σφεττίου, ὅστις εἶνε κατὰ τινὰς ὁ ἀξιολογώτατος τῶν Σωκρατικῶν μετὰ τὸν Πλάτωνα, ἴδε *Ἀθηναίου* [XIII, σ.] 611. Πρὸς Brandis *Geschichte der alten Philosophie* Τόμ. Β' σ. 70. Zeller [*Philosophie der Griechen*] Τόμ. Β' ἐκθ. γ' σ. 204.

² [Croiset *Xenophon, son caractère et son talent*. Ἐν Παρισίῳ. 1873].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 205.

προετίετο εἰς αὐτὸν νὰ παράσχη εἰς τὸν Κῦρον τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἀπέκρυψε μὲν εἰς αὐτὸν ὁ Σωκράτης τοὺς περὶ τοῦ σκοπούμενου δισταγμοὺς αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶχε καὶ λόγον νάποτρέψῃ αὐτὸν ῥητῶς· ἐγίνωσκε δὲ τὸν Ξενοφῶντα ὡς ἄνδρα ἔχοντα ἀνάγκην μεγάλων ἐπιβολῶν, εἰς ἃς νὰ καταναλώσῃ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, αἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν παρείχον εἰς αὐτὸν τοιαύτας εὐκαιρίας. Ἀπέστειλε δ' αὐτὸν εἰς τοὺς Δελφοὺς, ἐπειδὴ προέκειτο περὶ ἀποφάσεως ἀναφερομένης εἰς ὅλον τὸν βίον, εἰς ἣν ὤφειλε νὰ προβῇ μετ' ἀκριβῆ ἐξέτασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως. Ἀλλ' ὁ Ξενοφῶν προέλαβε τὴν ἀπόκρισιν τοῦ Θεοῦ, ἐρωτήσας μόνον εἰς ποίους Θεοὺς ὤφειλε νὰ θύσῃ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως. Τὰ φρονήματα τοῦ ἱππέως εἶχον λύσει τὸ ζήτημα. Δὲν εἶχε συμπαῶς πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν, ἣ δὲ φιλοπατρία αὐτοῦ ἦτο καθ' ὅλου ἐλληνική· ἐπειδὴ δ' ἐφαίνετο, ὅτι ἡ ἡγεμονία τῆς πατρὸς πόλεως εἶχε παρέλθῃ ἤδη διὰ παντὸς, εἶχε τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ φοσιωθῇ μετὰ θάρρους εἰς τὴν προτίμησιν πρὸς τὴν Σπάρτην, ἥς ἄλλως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεγνώριζον τὴν ἀρχὴν, καὶ εἰς τοὺς φίλους τῆς Σπάρτης.

Οὕτω δ' εἰσῆλθεν ἐν ἡλικίᾳ πιθανῶς ὄχι ἀνωτέρα τριάκοντα ἐτῶν¹ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κύρου, καὶ εὐρέθη ἀπροςδοκῆτως εἰς θέσιν νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλα ἔργα², ἐν οἷς διετράνωσε τοιαύτην δεξιότητα, ὥστε ἡ δόξα αὐτοῦ κατηγλαίσει κατ' ἀντανάκλασιν καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τῆς δόξης αὐτοῦ ταύτης ἀντάλλαγμα ὑπῆρξεν ἡ στέρησις τῆς πατρίδος, καθ' ὅτι πιθανῶς περὶ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅτε ἤρξατο ἐν Ἀθήναις καὶ πάλιν ἡ κατα-

¹ Περὶ τοῦ Ξενοφῶντος ἀπέδειξεν ὁ C o b e t ἐν ταῖς Novae Lectiones π. 535, ὅτι εἶνε ἀδύνατος ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν παρὰ τὸ Δῆλιον μάχην. Δὲν πρέπει δὲ νὰ διστάσωμεν, ἐρεϊδόμενοι εἰς τινὰς ὑπαινιγμοὺς (ἰδίως ἐν Κύρου Ἀναβάσει III, 1, 25· οὐδὲν προσέχομαι τὴν ἡλικίαν), νὰποδεχθῶμεν μετὰ τοῦ Bergk [Griechische Literaturgeschichte Τόμ. Δ' σ. 293] ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ τὸ 431 π. Χ. Ἰδε δὲ καθ' ὅλου περὶ Ξενοφῶντος R o q u e t t e De Xenophontis vita. Königsberg. 1884. O F a b r i c i u s Zur religiösen Anschauung s w e i s e des Xenophon. Königsberg] 1870.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 215 κ. ε.

δίωξις πάντων τῶν ἐχθρικῶς ἐχόντων πρὸς τὴν δημοκρατίαν¹ καὶ κατεδικάσθη ὁ Σωκράτης, ἐστερήθη καὶ ὁ Ξενοφῶν διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἅτε ταχθεὶς μετὰ τοῦ Κύρου· ἴσως δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ δήμου καὶ πολιτικὴ τις σκέψις χάριν θεραπείας τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἐκτοτε δὲ ὁ Ξενοφῶν συνέπραττεν ὡς ἀρχηγὸς μισθοφόρων μετὰ τοῦ Θίβρωνος² καὶ ἔπειτα μετὰ τοῦ Ἀγησιλάου, μεθ' οὗ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡγωνίσθη παρὰ τὴν Κορώνειαν.

Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἡσθάνοντο ἑαυτοὺς ὑποχρέους νὰ ἐπιδείξωσιν εὐγνωμοσύνην πρὸς φίλον οὕτω πιστὸν, καὶ ἐδώρησαν εἰς αὐτὸν, θέλοντες νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὸν νέαν πατρίδα, κτῆμα κείμενον ἐν Σκιλλοῦντι, μυχίῳ χωρίῳ χαρίεντι καὶ κειμένῳ μεταξὺ δασωδῶν λόφων οὐ μακρὰν τῆς Ὀλυμπίας, ἐν τινι παραπλεύρῳ κοιλάδι τοῦ Ἀλφειοῦ, ἣν διέρρεεν ὁ πολύιχθος Σελινοὺς³. Ἐν αὐτῇ δὲ ἱδρύσεν ὁ Ξενοφῶν ἐκ τοῦ ἀπὸ τῶν στρατειῶν κέρδους τὰ ἱερὰ ἄτινα εἶχε τάξει εἰς τὴν Ἀρτεμιν, καὶ ἔζη ἀσχολούμενος ἀναμιξὺ περὶ τὴν θήραν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἀνατρέφων ἅμα τοὺς υἱοὺς κατὰ τρόπον σπαρτιατικόν. Ὁ δὲ ἡλειακὸς πόλεμος⁴ ἐστέρησεν αὐτὸν καὶ πάλιν τῆς πατρίδος· μετενάστευσε δὲ εἰς τὴν Κόρινθον, ἀλλὰ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον συνῆψε καὶ πρὸς τὴν πάτριον πόλιν φιλίας σχέσεις, ἀφ' οὗ χρόνου αὕτη ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Καλλιστράτου ἐτάχθη μετὰ τῆς Σπάρτης ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἀνεκλήθη δὲ ἀπὸ τῆς ἐξορίας κατ' εἰσήγησιν τοῦ Εὐδοῦλου, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γρύλλος, συστρατευόμενος μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἱππεὺς, ἔτυχεν ἐνδόξου θανάτου παρὰ τὴν Μαντινείαν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ξενοφῶν ἔδρασε καὶ πάλιν κατὰ τὰ τελευ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Δ' σ. 170 κ. ἑ.

² Ἴδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Δ' σ. 225.

³ Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβ. V, 3, 7. Διογένης Λαερτίου II, 51-52. Πανσαίνου V, 6, 6.

⁴ Ἴδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Δ' σ. 581.

ταῖα ἔτη τοῦ βίου, μέχρι περίπου τοῦ 357 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 3), ὑπὲρ τῆς πατρίου πόλεως, ἣν ἀνέκτησε μετὰ πλείστας θσας περιπετείας, καίτοι ἐξηκολούθει διαμένων ἐν Κορίνθῳ.

Καὶ δὲν ἔχει μὲν ὁ βίος τοῦ Ξενοφῶντος τι τὸ προσόμοιον πρὸς βίον φιλοσόφου, καὶ ἡ ἀνήτυχος αὐτοῦ φιλοδοξία δὲν φαίνεται ἔχουσα τι τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἀνεπιδεδεῖστος τοῦ Σωκράτους. Ἀλλ' εἶνε ὅμως τῶν πιστοτάτων Σωκρατικῶν, καὶ μετὰ στρατείας ἐνδόξους βλέπομεν αὐτὸν ἐν ταῖς ὥραις τῆς σχολῆς ἐπανερχόμενον μετὰ τιμῆς ἀμειώτου εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ περιληψμένου διδασκάλου, ὅπως διαγράψῃ αὐτὴν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι καὶ καθάρῃ αὐτὴν πάσης παραμορφώσεως. Ἀλλὰ δὲν ἐπεβάλετο νὰ παράσχῃ ἐν αὐτοῖς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐρευνῶντος φιλοσόφου καὶ ἀναπτύξῃ καὶ προαγάγῃ τοὺς συλλογισμοὺς αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπέδειξε τὸν ἀφελῆ δημοτικὸν ἄνδρα καὶ διδάσκαλον τοῦ δήμου, ὅστις συγχρόνως παρίστατο εἰς αὐτὸν ὡς πρότυπον ὑψίστης χρηστότητος, βιωτικῆς σοφίας καὶ εὐσεβείας πρὸς τοὺς θεοὺς. Καὶ ταῦτα διότι ὁ Ξενοφῶν, καίπερ ὢν γονιμώτατος καὶ πολυπραγμονέστατος, εἶχεν ὅμως ἐν τῷ καθ' ὅλου ῥοπῇ τινα μονομερῆ. Καὶ αὕτη μὲν ἡ γνώσις καὶ αἱ μέθοδοι τοῦ ἐπίστασθαι ἦσαν ἀδιάφοροι εἰς αὐτὸν, ἡρώτα δὲ μόνον περὶ τῆς ὠφελείας ἣν ταῦτα πάντα ἡδύναντο νὰ παράσχωσι πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ κυριώτατον ἦτο κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἡ περὶ ἀρετῆς διδασκαλία· καὶ δὴ ἀντιλαμβάνεται καὶ αὐτὸς τῆς ἀρετῆς κυρίως ἀπὸ τῆς πρακτικῆς αὐτῆς ἀπόψεως, ὡς ἀναγκαίης συνθήκης βίου εὐδαίμονος, ἐπειδὴ ἄνευ αὐτῆς δὲν δύνανται νὰ εὐρεθῶσιν ἐπὶ γῆς ἀληθῆ ἀγαθὰ. Τὸ δὲ τοιοῦτον δόγμα ζητεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς πάντα τὰ πράγματα. Καὶ δὴ ἐν τῷ Οἰκονομικῷ πραγματεύεται καθ' ὅλου τὸν κατὰ τὴν οἰκιακὸν βίον, παρέχει κανόνας περὶ τοῦ γάμου, ἀπαιτεῖ πνευματικὴν παιδείαν τῶν γυναικῶν, πραεῖαν μεταχείρισιν τῶν δούλων καὶ προσήκουσαν χρῆσιν τῆς οὐσίας, ἣτις μόνον διὰ σώφρονος ἐπιτηδεύσεως δύνανται νὰ ποβῇ κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου. Πραγματεύεται δὲ τὰ κατὰ τὴν γεωργίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν κτηνοτρο-

φίαν καὶ τὸ κυνηγέσιον. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κυνηγεσία ὀφείλει κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ νὰ ἐπιδιώκηται μετ' ἐμπειρίας, ὅπως ἐπιρρωνύῃ τὸν νεαρὸν πολίτην. Ὅμοίως δὲ καὶ ἡ ἱππευτικὴ πρέπει νὰ ἐξασκηθῇ μετὰ τέχνης· χάριν δὲ τῶν ἱππέων τῆς πόλεως ἀπαιτεῖ ἵππαρχον ἐξαιρέτου παιδείσεως, ὅπως οἱ ὑπ' αὐτὸν ἱππεῖς συντελῶσιν εἰς τιμὴν τῆς πολιτείας. Τέλος δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ θὰ κρατῇ κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἀναγκαίως ἡ μεγίστη ἀταξία καὶ σύγχυσις, ὅταν οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὰ δημόσια πράγματα στερῶνται τῆς ἀναγκαίας προπαιδείας καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀγωγῆς.

Διὰ βραχέων δ' εἰπεῖν, ὁ Ξενοφῶν διαφωτίζει κατὰ τὰς σωκρατικὰς ἀρχὰς ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν βίον, ὅσα εἶχον ἤδη πραγματευθῇ θεωρητικῶς οἱ σοφισταί. Εὐρίσκομεν δὲ παρ' αὐτῷ ἠθικὴν ἐν ἐφαρμογῇ ἄνευ ὑψηλοτέρων σκοπῶν, οἷον εἰς ἐγχειρίδιόν τι οἰκιακῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας, μαρτυροῦν ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ κρίσιν ὑγιᾶ καὶ παρατήρησιν εὐστοχον. Τὸ δὲ πνεῦμ' αὐτοῦ ἦτο πάντοτε ἐστραμμένον εἰς τὰ καθ' ἑκάστα. Διὸ καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἐπελάβετο τῶν δυσχερεστάτων ἔργων μετὰ γενναιότητος καὶ θάρρους, καὶ ἦτο ὁ ἀριστος ὁδηγὸς πλήθους ἀβούλου, ἀλλ' ἐν καθολικοῖς πράγμασιν ἦτο μετέωρος καὶ ἐστερεῖτο αὐτοβουλίας οὕτως, ὥστε ἐξήτει νὰ εὕρῃ παρ' ἀνδράσιν ὑπερόχοις τὴν φύσιν τὸ ἔρεισμα ἐκείνου ὅπερ δὲν εὕρισκεν ἐν ἑαυτῷ. Ἐνεκα δὲ τούτου, καίπερ ὢν εὐπαθέστατος πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐστερεῖτο ἀσφαλοῦς κριτηρίου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ μὲν πρῶτον ἐδεσμεύθη ὑπὸ ἀνδρὸς μεγαλεῖον ἔχοντος χαρακτηῖρα, οἷος ὁ Σωκράτης, ἔπειτα δὲ ἀφωσιώθη εἰς τὸν Κῦρον καὶ τέλος συνεδέθη μετὰ τυφλῆς τιμῆς πρὸς τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ Ξενοφῶν εἶχε στρατιωτικὴν τὴν φύσιν, καὶ ἀπῆτει μὲν παρὰ τῶν ἄλλων πειθαρχίαν καὶ τάξιν, ἀλλ' ἡσθάνετο, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀνάγκην νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἄλλον ἀνώτερον. Ἡ δὲ παράλυσις τῶν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ἐνίσχυσε τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ μία καὶ μόνη θέλησις, εἰς καὶ μόνος βασιλικὸς ἀνὴρ χάριν τῆς εὐδοκιμῆσεως πολιτείας τινός. Διὸ ἐν ἐνὶ τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἔργων, τῇ

Κύρου παιδεία, ἀνέλαβε νὰ διαγράψῃ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πρεσβυτέρου Κύρου τὴν ἰδεώδη εἰκόνα ἀληθοῦς βασιλείας καὶ ἰδρυτοῦ βασιλείου.

Ἀπάντων δὲ τῶν Ἀθηναίων Σωκρατικῶν ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Πλάτων ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν, ὡς ἡδύνατό τις ἐκ τῶν προτέρων νὰ προεικιάσῃ, τὴν μεγίστην πρὸς ἀλλήλους συνάφειαν. Καὶ ἦσαν μὲν σχεδὸν ὁμήλικες, εἶχον δὲ ὅμοιον ἀξίωμα ἐν τῇ κοινωνίᾳ, εἶχον κοινὴν τὴν ἀντιπάθειαν ἐναντίον τῶν σοφιστῶν ὡς διαφθορῶν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, συμμετεῖχον τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ τοῦ ζήλου τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀμφοτέρω δ' ἐξ ὁμοίων λόγων ἦσαν δυσηρεστημένοι ἐπὶ τῇ καταστάσει τῆς πατρὸς πόλεως καὶ ἀμφοτέρω ἕνεκα τῆς ἀντιλήψεως αὐτῶν περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς παιδεύσεως οὐδαμῶς ἐδίσταζον νὰ συνδέωνται πρὸς ὑπερόχους ἀνδρας ἐν τῇ ξένῃ. Ἀλλ' ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα ἐν ταῖς πολλαῖς συγγραφαῖς τῶν δύο τούτων Σωκρατικῶν ταῖς μέχρις ἡμῶν κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν περισωθείσαις οὐδὲ ἔχνος εὐρίσκεται οἰκιστέρας ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν· ἥδη δ' ἐν ἀρχαίαις χρόνοις ἐθεωρήθη ἡ σύμπτωσις αὕτη ὑπεμφαίνουσα ἔχθραν μεταξὺ αὐτῶν¹. Ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰποδεχθῶμεν ἄλλην αἰτίαν πλὴν τῆς μεγάλης διαφορᾶς τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῶν δύο τούτων μαθητῶν τοῦ Σωκράτους καὶ παρὰ τὰς φαινομένας πολλὰς αὐτῶν ὁμοιότητας.

Πλάτων ὁ Ἀρίστωνος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀπέθανεν ὁ Περικλῆς, οὐδεὶς δ' ἐξετίμησε καὶ ἐνεστερνίσθη μᾶλλον αὐτοῦ τὸ πνευματικὸν μεγαλεῖον τὸ ἐμποιεθὲν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτευτοῦ. Πράγματι δὲ ὁ Πλάτων ἐνεφορεῖτο ἐν ὑψίστῳ βαθμῷ τῆς ἀττικῆς φιλομαθείας καὶ φιλοτεχνίας καὶ ἡξιώθη ἀρίστης ἀνατροφῆς τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἐν οἴκῳ εὐγενεῖ ἔχοντι συγγένειαν

¹ Περὶ τῆς πράγματι ὑφισταμένης ἀντιζηλίας μεταξὺ Ξενοφῶντος καὶ Πλάτωνος ἴδε Im m i s c h C o m m e n t (ationes) Ribbeckianae. 1888 σ. 87.

πρὸς τὸν Κόδρον καὶ τὸν Σόλωνα. Ἄλλ' εἶχεν ἐν τῷ καθ' ὅλου χαρακτῆρα λεπτοφυᾶ καὶ εὐπαθῆ· ὥς δὲ ὁ Ξενοφῶν ἐνεφορεῖτο ἀντιπαθείας πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν ἕνεκα τοῦ ὅλως στρατιωτικοῦ ἐν αὐτῷ αἰσθήματος τῆς τάξεως, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων ἕνεκα τῆς ιδεώδους συναισθήσεως τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἁρμονίας. Αἱ δὲ δειναὶ συμφοραὶ τῆς πατρίου πόλεως ἐνίσχυσαν τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ κρίσιν, οὐδὲ συνεμερίζετο τὴν γνώμην τῶν συγγενῶν Κριτίου, Χαρμίδου καὶ ἄλλων, προσδοκῶντων σωτηρίαν ἐκ μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος. Διὸ ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὸν θεωρητικὸν βίον, πρὸς ὃν ἤγετο ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, καὶ μετὰ μακρὰν ταλάντευσιν μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ ποιήσεως ἀφιερῶθη μετὰ θάρρους ἐπ' αἰσίοις εἰς τὴν μάθησιν ἐκείνην, ἥτις ἦτο τότε ἡ μάλιστα κρατοῦσα καὶ τὰ μέγιστα ἐπαγγελλομένη περὶ τοῦ μέλλοντος.

Τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ἐχρεώσται εἰς τὸν Σωκράτην. Δι' αὐτοῦ ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τοῦ μικροθύμου στασιασμοῦ τοῦ δηλητηριάζοντος τὸν βίον τοῦ δήμου καὶ τῶν πολιτῶν· δι' αὐτοῦ κατέστη εἰς αὐτὸν σαφὴς ὁ σκοπὸς τῶν ἀγώνων αὐτοῦ. Χάριν αὐτοῦ δὲ ἀπέβησαν εἰς αὐτὸν τιμιώταται καὶ προσφιλέσταται αἱ παρηκμαχυαὶ καὶ οἰκτρῶς τεταπεινωμέναι Ἀθηναὶ καὶ μεγίστη τοῦ βίου αὐτοῦ εὐτυχία ὑπῆρξαν τὰ ἐννέα ἔτη καθ' ἃ ἠϋτύχησε νὰ συμβιώσῃ μετὰ τοῦ Σωκράτους.

Καὶ ἐγκατέλιπε μὲν ὁ Πλάτων τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ τοῦτο δὲν συνέβη ἐξ ἀδιαφορίας ἢ ἐκ μίσους. Ἐξηκολούθησε δὲ μένων πιστὸν τέκνον τῆς πατρίου πόλεως, οὐδεὶς δ' ἐστάθμησεν ἐπιμελέστερον τὰ κατὰ τὴν φυσικὴν κατασκευὴν αὐτῆς, οὐδεὶς παρέστησε μετὰ μείζονος αὐτοῦ χάριτος τὰ κατὰ τὴν χώραν αὐτῆς. Μεγαλοφρονῶν δὲ περὶ αὐτῆς, ἐθεώρει αὐτὴν προωρισμένην νὰ ἄρχῃ τῶν Ἑλλήνων, τασσομένων ἐκουσίως ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς. Ἠγάπα δὲ καὶ τοὺς συμπολίτας, ὅσον καὶ ἂν ἦτο διεφθαρμένον τὸ πλῆθος, καὶ διετήρησεν ἐν ἑαυτῷ ἀρίστην ιδέαν περὶ τῆς πρὸς παιδευσιν ἱκανότητος αὐ-

τῶν, ἐπειδὴ, ἂν τις Ἀθηναῖος ἦτο χρηστὸς, καθ' ἃ ἔλεγεν, ἦτο συνήθως χρηστὸς ἐν ἐξαιρέτῳ βαθμῷ. Ἦτο δὲ ὁ Πλάτων ξένος καὶ τῶν κοσμοπολιτικῶν ἐκείνων φρονημάτων ὧν ἐνεφοροῦντο ὁ Ἀντισθένης καὶ ὁ Ἀρίστιππος, καὶ εἶχε, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς, φρόνημα γνησίως ἀθηναϊκὸν καὶ ἐθνικόν, θεωρῶν μόνους τοὺς Ἕλληνας ἐκ πάντων τῶν λαῶν τῆς γῆς προωρισμένους νὰ λύσωσι τὰ ὕψιστα προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης παιδείσεως. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος ὁ αἰσθανθεὶς ἐν αὐτῷ τὸν ἀκατάσχετον πόθον νὰ συνενώσῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιστήμην καὶ ἀνέλθῃ δι' αὐτογνωσίας τῶν ἐπιφανεστάτων συγχρόνων ἀνδρῶν καὶ τῶν ῥοπῶν τοῦ ἐνεστῶτος εἰς ὅσον ἔνεστιν ἐλευθερωτέραν ἀντίληψιν τῆς θεωρίας τῶν κατὰ τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ ὡς ὁ Σωκράτης εἰς τὰς ῥύμας καὶ τὰς πλατείας τῶν Ἀθηνῶν· διὰ τοῦτο ἔπλευσεν εἰς τὴν Κυρήνην, ὅπως διδασκῇ ἐκ τῆς ἀναστροφῆς μετὰ τοῦ μαθηματικοῦ Θεοδώρου· διὰ τοῦτο ἐμαθήτευσεν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἱερεῦσιν, ὅπως παιδευθῇ τὰ κατὰ τὴν ἀστρονομικὴν ἐπιστήμην· διὰ τοῦτο ἐφοίτησεν ἐν Ἰταλίᾳ παρὰ τοὺς Πυθαγορείους καὶ συνεδέθη διὰ φιλίας πρὸς τὸν Ἀρχύταν.

Ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ εἶχον ἐξακολουθήσει ζῶσαι αἱ ιδεαὶ τῶν Πυθαγορείων. Αἱ διδασκαλίαι αὐτῶν εὑρισκον ἀπήχῃσιν καὶ ἐν ταῖς ὑψηλοτέραις τάξεσι, καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Δίωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰππαρίνου, συνῆψε μετὰ νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ οἰκειοτάτην φιλίαν πρὸς τὸν Πλάτωνα, ὅστις καὶ ἠδυνήθη ἐπὶ τινα χρόνον νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἰδρύσῃ ἐλληνικὴν πολιτείαν κατὰ τὰ ἰδεώδη αὐτοῦ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ κατενόησεν, ὅτι μόνον ἐν Ἀθήναις ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τοῦ βίου, καὶ δὴ ὅχι διὰ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ ἐν τινι τῶν πόλεων τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος ἢ τῶν ἀποικιῶν, ἀλλὰ συναθροίζων περὶ ἑαυτὸν νέους δεκτικούς μαθήσεως καὶ ἐξεγείρων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν τὰ σπέρματα νέας, ὑψηλοτέρας καὶ ἀληθοῦς ἀνταξίας τοῦ ἀνθρώ-

που ἀναπτύξεως. Διὸ ἐπέστρεψε, φέρων ὥριμον πεῖραν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔχων τελείαν συνείδησιν τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, τεσσαρακοντούτης εἰς τὴν πατρίδα. Ἰδρυσε δ' ἐν αὐτῇ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καθ' οὓς ἡ ἀνταλκίδειος εἰρήνη εἶχεν ἐπισφραγίσει τὴν ἐξωτερικὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἦτταν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ὡς πόλεως ἐχούσης ἀρχήν, τὴν ἀκαδημαϊκὴν σχολήν, δι' ἧς ἡ δεινῶς τεταπεινωμένη πάτριος πόλις ἠξιώθη νέας δόξης, μεγαλειτέρας καὶ διαρκεστέρας ἀπασῶν τῶν ἐπιτυχιῶν τῶν μεγάλων πολιτευτῶν καὶ στρατηγῶν τῶν Ἀθηναίων.

Δὲν ἦσαν δὲ τὰ δημιουργηθέντα ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος νέον τι καὶ ξενότροπον, ἀλλὰ γνησίως ἐθνικόν. Πράγματι, ὡς ἐν τῇ σωματικῇ ἀναπτύξει τῶν νέων, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, ἐν τῇ μουσικῇ καὶ τῇ ποιήσει, ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ἐρεύνῃ, οἱ Ἕλληνες εἶχον τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι δὲν ἔπλασσόν τι ἰδιωτικόν, ἀλλ' ἀναφερόμενον εἰς κοινὴν τινα ὁμάδα, εἰς συμπαγῇ τάξιν ὁμοφρόνων, προαγόντων ἀλλήλους ἀμοιβαίως διὰ κοινῶν ἀγώνων. Πᾶσαν δὲ νέαν ῥοπὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας μόνον ἐν ἐργαστηρίῳ τινὶ ἢ σχολῇ ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσιν οἱ Ἕλληνες ἐπιτηδευομένην.

Τελειότατα δὲ πάντων τῶν ἄλλων ἐπραγμάτωσαν τὸν τρόπον τοῦτον οἱ Πυθαγόρειοι, παρ' οἷς ἡ κοινὴ ἀντίληψις περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου ἀπέβη ἡ βάσις ἀδελφότητος, προτιθεμένης τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσαγάγῃ τὰς ἠθικὰς καὶ φιλοσοφικὰς αὐτῆς ἀρχὰς εἰς τὸν βίον¹. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Ἑλεᾶται φιλόσοφοι ἀπετέλουν κοινότητα συμπαγεστάτην καθ' ἑαυτήν.

Ἐν δὲ Ἀθήναις ὁ δημόσιος βίος, ἰθυνόμενος ὑπὸ ἐπαλλήλων μεγάλων πολιτευτῶν, ὑπῆρξεν ἐπὶ τινα χρόνον οὕτω κραταῖος, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγχροτηθῶσιν ἐν τῇ δῆμῳ ἄλλαι τοιαῦται παράλληλοι ἐταιρικαὶ κοινωνίαι. Αἱ δὲ δυνάμεις πάντων καταναλίσκοντο χάριν τῶν σκοπομένων ὑπὸ τῆς κοινῆς βουλήσεως τοῦ δήμου. Ἀλλ' ὅτε τὰ τοῦ δημοσίου βίου ἔλαβον τοι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 81.

αὐτὴν τροπὴν, ὥστε οἱ εὐγενέστατοι τῶν φιλοπατρίδων δὲν ἠδύ-
ναντο πλέον νὰ συμμετέχωσι τῶν κατ' αὐτὸν μετὰ χαρᾶς καὶ
μετὰ προσδοκίας ἐπιτυχίας, συνεκροτήθησαν νέα κέντρα καὶ ἀνεξ-
άρτητοι ἀπὸ τῆς δράσεως τοῦ πλήθους τάξεις, ἐν αἷς ἔγεινεν
αἰσθητὴ ἢ ἀνάγκη ὑψηλοτέρων σκοπῶν τοῦ βίου. Ἐνεκα δὲ τοῦ
καθολικοῦ αἰσθήματος τῆς ἐπὶ τῇ ἐνεστώσῃ καταστάσει δυσаре-
σκείας, ἔνεκα τῆς ἐμφύτου φιλομαθείας τῆς ἀττικῆς νεότητος καὶ
ἔνεκα τῆς πληθώρας παιδευμάτων ζωογόνων τῆς ὑπαρχούσης
ἐν τῷ κέντρῳ ἐκείνῳ τοῦ κατὰ τὴν Ἑλλάδα πνευματικοῦ βίου
ἡ ὁρμὴ ἐκείνη ἀπέβη, ὡς εἰκὸς, ἐν Ἀθήναις ἐξαιρέτως ζωηρὰ
καὶ κεκινημένη.

Εἶχεν ἐπιστῇ ὁ κατάλληλος χρόνος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἀτ-
τικῆς φιλοσοφίας, καὶ ὁ Σωκράτης ὑπῆρξεν ὁ ἀνὴρ ὁ καὶ πάλιν
κατὰ γνήσιον ἐλληνικὸν τρόπον ἀποδείξας τὴν μεγίστην ἀξίαν
τοῦ πνευματικοῦ συνεταιρισμοῦ. Συνήθροισε δὲ περὶ ἑαυτὸν ὁμάδα
συνόντων, συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους μετὰ μεγίστης οἰκειότη-
τος, οἷα δὲν εἶχεν ὑπάρξει ἄλλη μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν
Ἀθήναις. Πράγματι οἱ σοφισταὶ δὲν ἐζήτουν μαθητὰς καὶ φίλους,
ἀλλ' ἀκροατὰς θαυμάζοντας, δὲν ἀπετέλουν δὲ περὶ ἑαυτοὺς ὁμά-
δας, ἀλλὰ περιωρίζοντο εἰς τὰς πρὸς ἑαυτοὺς σχέσεις ἐκάστου,
δὲν ἀφωτισοῦντο ἐξ ἐκουσίας ἀγάπης μετ' ἰδίου ἐνδιαφέροντος εἰς
τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ προσέφερον ὦνιον τὴν σοφίαν αὐτῶν εἰς
ἅπαντας καὶ ἄφινον ἕκαστον νὰ ποιῇται κατὰ τὸ δοκοῦν χρῆσιν
τῶν ἐξαγορασθέντων ἀγαθῶν.

Ἡ δὲ κοινωνία τῶν συνόντων, ἥς κέντρον ἦτο ὁ Σωκράτης,
δὲν ὑπῆρξέ τις ἀπαθὴς καὶ κατὰ συγχυρίαν, οἷαν παριστάνει αὐ-
τὴν ὁ Ξενοφῶν, ἀλλ' εἶχεν ἤδη τὸν χαρακτηῖρα ἐταιρίας, ἐν ἣ
ἕκαστος ἐμερίμνα περὶ τῶν ἄλλων, ἐν ἣ δὲν ἐγίνετο λόγος μόνον
περὶ πρακτικῆς βιωτικῆς σοφίας, ἀλλ' ἐλαμβάνοντο σοβαρῶς ὑπ'
ὄψιν καὶ τὰ ἐπασχολήσαντα τὴν σκέψιν τῶν σοφῶν τῶν ἀρχαιο-
τέρων χρόνων.

Τὴν δὲ σωκρατικὴν ταύτην κοινωνίαν ἀνεγέωσε καὶ διωργά-

νωσεν ὁ Πλάτων, παρέσχε δ' εἰς αὐτὴν μόνιμον ἐστίαν, ἰδρύσας συνωδὰ πρὸς τὰ πάτρια ἔθνη τὸ παιδευτήριον τοῦ πνεύματος ἐν τῇ γειτονίᾳ δημοσίου γυμνασίου. Καὶ δὴ ἠγόρασε γῆπεδον παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ ἥρωος Ἐκαδήμου ἢ Ἀκαδήμου, ἀφ' οὗ τὸ χωρίον καλεῖται μέχρι καὶ τῆς σήμερον ¹. Τὸ δὲ γῆπεδον ἐκεῖνο ἔγεινεν ἀναπαλλοτρίωτον κτῆμα τῆς ἐταιρίας καὶ αἱ πρόσοδοι αὐτοῦ ἤρουν, ἵνα παρέχωσι καὶ εἰς ἀπόρους τὴν ἀναγκαίαν σχολήν, ὅπως ζῶσι χάριν τῶν πνευματικῶν αὐτῶν συμφερόντων. Κατὰ δὲ τὰ εἰωθότα παρὰ τῷ ἔθνει προσέλαβεν ὁ θιάσος χαρακτῆρα θρησκευτικόν, καθ' ὅτι ἔθυσον κοινῶς εἰς τὰς Μούσας, ἃς λατρεύοντες ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ θεραπεύειν τὴν σοφίαν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου. Καὶ οἱ μὲν Πυθαγόρειοι καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ἐλεᾶται εἶχον εὐτυχῆσαι νάξιωθῶσιν ἐπιδράσεως ἐπὶ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, καθαίροντες καὶ μεταρρυθμίζοντες τὰ κατ' αὐτὴν, ἀλλ' ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἠδύνατο νὰ ἐπιδιωχθῇ μόνον ὁ σκοπὸς τῆς διὰ τῆς ἀνυψώσεως εἰς καθαρωτέρους ὁρίζοντας διασώσεως ἀριθμοῦ τινος νεανιῶν ἀπὸ τῆς λιμνασίας τοῦ δημοσίου βίου καὶ τῆς διὰ τῆς παιδείσεως τῶν νέων ἐπιδράσεως πρὸς ἐξευγένισιν τοῦ πλήθους ².

Εἶνε δὲ ὁ Πλάτων ὁ μόνος τῶν Σωκρατικῶν ὁ ἐμμένειν τελείως πιστὸς εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ συγχρόνως τὴν μὲν διδασκαλίαν αὐτοῦ καταστήσας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν βαθυτέραν καὶ ἀναπτύξας, τὰς δὲ θεμελιώδεις αὐτῆς ἰδέας συνδέσας μεθοδικῶς καὶ εὐρύνας εἰς καθολικὴν θεωρίαν τοῦ ὅλου ἡθικοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ δὲν ἱδρύσεν ὁ Πλάτων σχολαστικὸν σύστημα δογμάτων, ἐπειδὴ δὲν ἐθεώρει τὴν φιλοσοφίαν ἴδιον κλάδον τῆς γνώσεως, ἀλλὰ τι καθολικῶς ἀνθρώπινον. Ζῶμεν πάντες, καθ' ἃ ἐσκέπτετο, ἐν μέσῳ ποικιλωτάτων ἀντιλήψεων, πρόκειται δὲ νὰ διακρίνωμεν,

¹ [Ἀκαθμία καλεῖται μέχρι τῆς σήμερον ὁ περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημίαν τόπος].

² Περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας ἴδε von Wilamowitz Möllendorff) Antigonos von Karystos σ. 279 κ. ἔ. Usener Organisation der wissenschaftlichen Arbeit ἐν τοῖς Preussische Jahrbücher Τόμ. LIII σ. 1 κ. ἔ. Diels ἐν τοῖς Philosophische Aufsätze für E. Zeller. Ἐν Βερολίῳ 1886 σ. 241 κ. ἔ.

ἂν αὐταὶ εἶνε ὀρθαὶ ἢ πεπλανημέναι, καὶ ἂν ἡ ἀρετὴ, πρὸς ἣν
 τείνομεν, μέλλει νὰ εἶνε μόνον διδακτὴ καὶ κατὰ συνήθειαν ἢ
 ἐλευθέρα καὶ νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς σκέψεως. Τοῦτο δὲ εἶνε ζή-
 τημα ζωτικόν, ἐπιβαλλόμενον εἰς πᾶσαν συνειδήσιν μετ' ἐσωτερι-
 κῆς ἀνάγκης. Ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων δὲν
 εὐρίσκει ἀνάπαυσιν ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ· ἔχει ἄρα ἀναγκαίως ἐμ-
 φυτόν τινα προαίσθησιν τοῦ ἀοράτου κόσμου, καὶ πρὸ τῆς ἐν τῷ
 σώματι ὑπάρξεως ἔχουσι περιέλθαι ἀναγκαίως εἰς αὐτὴν συναι-
 σθήματα καὶ ἰδέαι, ὧν ἡ ἀνάμνησις ἐξακολουθεῖ ζῶσα ἐν αὐτῇ
 καὶ παρορμᾷ αὐτὴν νὰ τείνῃ πρὸς ὑψηλότερόν τινα βίον. Ἡ τά-
 σις δὲ αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν ἀκατανικήτῃ ὁρμῇ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ
 ὠραῖον, ἐν τῷ πόθῳ τοῦ τελείου, ἐν τῷ ἔρωτι τοῦ θείου. Ὡς γνή-
 σιος δ' Ἕλλην ἐφαντάζετο τὴν ὁρμὴν ταύτην ὡς θεῖαν τινὰ δύ-
 ναμιν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Ἑρώτος, ὅστις ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων
 ἐλατρεύετο ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Ὁ Ἑρως δὲ αὗτος προσέλαβε τῶρα
 νέαν σημασίαν ὡς ὁ δαίμων τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα, ὅστις εἶνε τὸ
 ἐσωτερικὸν ἐλατήριο τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾧ ἐξηγέρθη ἡ συνειδή-
 σις ὑψηλότερων σκοπῶν, τὸ παρορμῶν αὐτὸν εἰς ἀντίληψιν τοῦ
 θείου. Τοιαύτη εἶνε ἡ ρίζα τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, τὸ γόνιμον
 σπέρμα νέου βίου. Ἀλλ' ἡ ὁρμὴ αὕτη, μένουσ' ἄτακτος καὶ ἐγ-
 καταλειπομένη εἰς ἑαυτὴν δὲν ἐξικνεῖται τοῦ σκοπομένου· πρέπει
 δὲ νὰ ὑποβληθῇ εἰς ζυγόν, τὸν ζυγὸν τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου.
 Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἀσκησις περὶ τὸ μαθηματικῶς σκέπτεσθαι ἦτο ὁ
 προπαρασκευαστικὸς ὅρος πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὸν στενότερον κύ-
 κλον τῆς διδασκαλίας, ἡ προεισαγωγὴ πρὸς ὀρθὸν συνδυασμὸν
 τῶν ἰδεῶν ἐν τῇ μεταχειρίσει καθολικῶν ἐννοιῶν, ἥτοι εἰς τὴν
 διαλεκτικὴν. Ἐκ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῆς μετὰ τῆς ἐνθουσια-
 στικῆς ὁρμῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς γεννᾶται ἡ γνησία ἀλήθεια,
 ἡ κλιμακῶδὸς προϊούσα ἀνύψωσις ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ εἰς τὸν πνευ-
 ματικὸν κόσμον, ἀπὸ τοῦ ὑπολαμβάνειν εἰς τὸ γινώσκειν, οὗ ἡ
 τελεία κτῆσις εἶνε προνόμιον τοῦ θείου.

ὑπόκεινται δὲ πάντα τὰ αἰσθητὰ εἰς διαρκῆ μεταβολήν· δὲν

ὑπάρχει λοιπόν τι τὸ ὄντως ὄν, ἀλλὰ τις συνένωσις τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, τὸ δὲ ὄντως ὄν, ὅπερ μόνον δύναται νὰ εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἐπιστήμης, εἶνέ τι ὑπέρτερον τῶν αἰσθήσεων. Τὸ ὁρατὸν ὑπάρχει μόνον καθ' ὅσον συμμετέχει ιδιοτήτων ἀοράτων, αὗται δὲ καὶ μόναι εἶνε αἱ μόνιμοι, τὰ αἰώνια ἐξ ἀρχῆς παραδείγματα καὶ αἰτία παντὸς τοῦ ὄντος· εἶνε δὲ αὗται αἱ ἐν κόσμῳ ἀγεννήτῳ καὶ ἀοράτῳ ζῶσαι ἰδέαι. Ὑπάρχουσι δὲ τόσαι ἰδέαι ὅσα εἶδη ἐννοιῶν ὑπάρχουσι, πρώτη δὲ καὶ κυριωτάτη μετὰ αὐτῶν εἶνε ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, τὸ ἔσχατον αἷτιον πάσης γνώσεως καὶ ὑπάρξεως, ὃ τὰ τοῦ κόσμου δημιουργήσας νοῦς, ἦτοι ὁ θεός.

Πλὴν δὲ τοῦ θεοῦ ὑφίσταται ἡ ὕλη, μὴ ἔχουσα ὑπαρξιν ἰδίαν· ἔλαβε δὲ αὕτη παρὰ τοῦ θεοῦ ὡς κυρίου καὶ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου μέτρον καὶ νόμους διὰ τῆς εἰς τὴν ὕλην εἰσαγωγῆς τῆς κοσμικῆς ψυχῆς. Διὰ ταύτης δὲ ὁ κόσμος ἀπέβη τι ἑμψυχον, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἣτις ὁμοίως ἐνεφυτεύθη εἰς τὸ σῶμα χωρὶς νὰ συνέχῃται πράγματι μετ' αὐτοῦ καὶ μόνον διὰ τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν ἀσώματον ὑπαρξιν ἐπιστρέφει εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν αὐτῆς.

Ἀφ' οὗ δὲ τὸ σωματικὸν προεκολλήθη εἰς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν αἰονεῖ πρὸς βλάβην καὶ παραμόρφωσιν, μόνος ἠθικὸς ἡμῶν σκοπὸς ὀφείλει νὰ εἶνε ἡ ἀποστροφή καὶ κάθαρσις ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ, ἡ μέθεξις τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ πραγμάτωσις αὐτῶν διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ δὲ ἀρετὴ εἶνε ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς ψυχῆς, εἶνε ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐδαιμονία, ἐρείδεται δ' ἐπὶ τῆς σαφοῦς γνώσεως τοῦ ἀπολύτως ἀγαθοῦ, ἐξ ἧς παράγεται ἡ βούλησις· ἐμφανίζεται δὲ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς διαφόρους δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὡς σοφία, ὡς ἀνδρεία, ὡς σωφροσύνη, ἀλλ' ἡ μία καὶ καθολικὴ ἀρετὴ εἶνε ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀρμονικὴ συνένωσις ἀπασῶν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς. Ἡ προσηκουσα ἀγωγή πρὸς τοιαύτην ἀρετὴν εἶνε δυνατὴ μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ, ἣτις ὀφείλει νὰ εἶνε ἀπόλυτον τοῦ ἀρμονικῶς διατεταγμένου βίου τῶν πολιτῶν ἐκάστων. Διὸ, καθ' ὃ καὶ ὁ βίος τῶν ἰδιωτῶν, ὀφεί-

λει καὶ ἡ πολιτεία νάνατραφῇ διὰ τῆς φιλοσοφίας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέγα πλῆθος τῶν εἰς τὴν πολιτείαν ἀνηκόντων δὲν δύναται νὰ συγκροτῇται ἐκ φιλοσόφων, ἡ συνειδήσις τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς κοινωνίας ὀφείλει νὰ ἐνσαρκωθῇ εἰς ἐκείνους ὧν προσωρισμὸς τοῦ βίου εἶνε ἡ φιλοσοφία· μόνον ἐνθα ἄρχουσιν οἱ φιλόσοφοι δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὁρθὴ πολιτεία.

Οὐδεὶς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ὡς ἄνθρωπος ἐγγύτερον ἡμῶν τοῦ Πλάτωνος, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ βλέπομεν συγχρόνως ἐγκατοπτριζόμενον τὸν ὅλον πνευματικὸν βίον τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ὁ Πλάτων εἶνε ἡ ιδεώδης εἰκὼν τοῦ Ἑλλήνου, ὁ τέλειος Ἀθηναῖος. Ἀγόμενος δὲ ὑπὸ φιλομαθείας ἀκαταπόνητου, οὐδέποτε ἐθεώρησε περατωθὲν τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ διδάσκηται μέχρι γήρατος βαθέος. Διὸ δὲν ὤκησε καὶ πρεσβύτης ἡδὴ ὧν νὰ μεταβάλλῃ γνώμης καὶ ἀνακαλέσῃ ὡς ἐν παραδείγματι τὴν ἰδίαν διδασκαλίαν περὶ τῆς γῆς ὡς κειμένης ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου.

Ἐμεινε δὲ παρὰ τὸ πολυμερές τῶν γνώσεων αὐτοῦ πιστὸς εἰς τὴν συνειδήσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, διατηρῶν τὴν γνώμην περὶ συγγενείας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεῶν, θεωρῶν τὴν ὅλην φύσιν πληρουμένην τῆς θείας οὐσίας καὶ διαγινώσκων καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄστροις θεῖον βίον καὶ θεῖα ὄντα. Ἐτίμα δὲ τὴν πίστιν τοῦ ἔθνους καὶ ἠρέσκετο συνδέων τὰ διδάγματα αὐτοῦ πρὸς κεχαρισμένους τύπους τῶν δημῶν μύθων, ὡς ὅτ' ἐπὶ παραδείγματι μετεχειρίζετο τὴν παρομοίωσιν τοῦ ὑπὸ τῶν ὀστρέων καὶ τῶν φυκίων λελωθῆμένου Γλαύκου, ὅπως παραστήσῃ ζωηρῶς τὴν κατὰστασιν τῆς ὑπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν τῆς γῆς μεμολυσμένης φυγῆς τοῦ ἀνθρώπου¹. Ἦτο δὲ θερμὸς ζηλωτὴς τῆς παραδεδομένης λατρείας τῶν θεῶν καὶ ἐνεφορεῖτο τιμῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ἡ δὲ σχολὴ αὐτοῦ ἦτο θίασος λατρευόντων τὰς Μούσας, καὶ ὁ μουσηγέτης Ἀπόλλων, οὗ ἡ λατρεία εἶχεν εἴπερ τι καὶ ἄλλο συντελέσει εἰς

¹ [Πλάτωνος Πολιτεία X, σ. 611 d].

τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐφαίνετο οὕτω στενῶς συνδεδεμένος πρὸς τὸν ὑπέροχον Πλάτωνα, ὥστε τὰ γενέθλια τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τοῦ φιλοσόφου παρεστάθησαν συμπίπτοντα τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἡ ἐβδόμη τοῦ ἔαρινου μηνὸς Θαρρηλιῶνος ἐωρτάζετο ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ὡς ἡ ἐορτὴ τῆς σχολῆς. Συμφωνῶν δὲ ὁ Πλάτων πρὸς τὴν συνειδήσιν τοῦ ἔθνους, ἀνομολογεῖ τὸ ἔμμετρον, τὸ καλόν, ἥτοι τὸ ὠραῖον, καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡς τὰ τρία συστατικὰ τοῦ ἀγαθοῦ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ, ὅσον καὶ ἂν ἀγωνίζηται ὁ Πλάτων ἐν τῇ διαλεκτικῇ αὐτοῦ νὰ ὑψωθῇ πρὸς τὴν καθαρὰν ἰδέαν, πρὸς τὴν ἄμορφον καὶ ἄχρουν οὐσίαν τοῦ ἀληθοῦς, ἐξακολουθεῖ μένων γνήσιος Ἑλλήν καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι τῶν ὑψίστων ἀληθειῶν καὶ δυνάμεων ἀντιλαμβάνεται ὡς ἰδεῶν, ἥτοι ὡς μορφῶν καὶ παραδειγμάτων, ὧν τὰ αἰσθητὰ πράγματα εἶνε μιμήματα καὶ εἰδῶλα.

Ἐμμένει δὲ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ ἔθνους ὁ Πλάτων καὶ ἐν τῇ κρίσει ἣν ἐκφέρει περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπιδιώξεως ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς ἀσκήσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγωγῆς, περὶ τοῦ γάμου, ἐν ᾧ παρέχει πᾶν τὸ κῦρος καὶ τὴν σημασίαν εἰς τὸν ἄνδρα, μὴ κατορθόνων νὰ ἐπιδείξῃ προσηκόντως τὴν ἠθικὴν σημασίαν τῆς οἰκογενείας, τέλος δὲ καὶ περὶ αὐτῆς τῆς πολιτείας. Μόνον ἐν τῇ πολιτείᾳ κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τέλειον ἄνθρωπον. Διὰ ταῦτα δὲ ἡ ἠθικὴ μεταβάλλεται ἀναγκάτως εἰς πολιτικὴν. Καὶ τὰ πολιτικὰ δὲ διδάγματα τοῦ φιλοσόφου δὲν εἶνε νέα ἐπινοήματα, ἀλλὰ συνδέονται πρὸς παραδόσεις τοῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι δημοσίου δικαίου, οἷαι εἶχον διατηρηθῇ ἐν κρητικοῖς καὶ λακωνικοῖς θεσμοῖς. Τοιαῦτα δὲ εἶνε ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐπιτήρησις τῶν παιδῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς γενετῆς, ἡ εἰς ὑποδεστέρας τάξεις ἐγκατάλειψις τῆς γεωργίας καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτῶν, ἡ ἰσότης περὶ τὴν κτῆσιν τῆς γῆς καὶ ἡ παρακώλυσις τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς ξένης. Ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἀθηναίκοις καὶ δημοκρατικοὺς θεσμοὺς κατάρθρωσεν ὁ Πλάτων νὰ

ἐπωφελήθη ἐν ταῖς πολιτικαῖς συγγραφαῖς. Τὸ δ' ἑλληνικὸν γένος, διακρινόμενον ἕνεκα τῆς ὑπερόχου διανοίας πάντων τῶν ἔθνων τῆς γῆς καὶ ὡς ἐξ αὐτῆς κεκλημένον πρὸς σοφίαν καὶ ἀρετὴν, θεωρεῖ μεγάλην ἰδίαν καὶ συμπαγῇ καθ' ἑαυτὴν κοινωνίαν· καὶ αὐταὶ δὲ αἱ προγενέστεραι καὶ ἐπιγενέστεραι γενεαὶ τοῦ ἔθνους συναποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ, ἔχον κοινὴν κτῆσιν ἐπιστήμης, ὃ δὲ Πλάτων εἶνε ὁ πρῶτος συνενώσας ἐν ἑαυτῷ τὴν κατὰ μικρὸν ὠριμάσασταν συνειδήσιν τῆς σκέψεως τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν φυσιοδιφῶν φιλοσόφων τῆς Ἰωνίας μέχρι τῶν συγχρόνων ἑαυτῷ σωκρατικῶν.

Παρὰ πάντων παρέλαβε καὶ προσιδιώθη τὰ γόνιμα σπέρματα, συμπληρώσας τὸν ἕνα διὰ τοῦ ἄλλου. Καὶ παρὰ μὲν τοῦ Ἡρακλείτου παρέλαβε τὴν γνώμην περὶ τῆς αἰωνίας μεταβολῆς τῶν γηίνων, ἀλλ' ἐξήρρεσεν ἐξ αὐτῆς τὸ ὄντως ὄν, οἷον ὁρθῶς καὶ προσεχόντως καθώριζον οἱ Ἐλεᾶται. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ὄντως ὄν δὲν ἠδύνατο νὰ ποδεχθῇ πεπηγὸς καὶ ἀκίνητον, ἐπειδὴ ἐκ τοιαύτης ἀκινήσεως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ λογικὸν τῆς ἐγκοσμίου τάξεως. Διὸ παρεισήγαγε τὸν Νοῦν τοῦ Ἀναξαγόρου τὸν διατάσσοντα τὰ τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ δὲν ἤρκει εἰς αὐτὸν μόνη ἡ διάταξις τῶν κατὰ τὸν κόσμον, καὶ, ἐπιζητήσας ἄλλους τύπους, καθ' οὓς θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιῶσιν αἱ μεταξύ τῶν ὄντως ὄντων καὶ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων σχέσεις, προσεχώρησεν εἰς τοὺς Πυθαγορείους, καὶ ἀπεδέχθη μαθηματικούς νόμους, καθ' οὓς ἐθεώρει τελουμένους τὰς ἀντεπιδράσεις ἐκείνας. Παρὰ δὲ τῶν Πυθαγορείων παρέλαβε καὶ τὴν διδασκαλίαν περὶ ἀθανασίας, ἐπέδρασεν δὲ οὗτοι πολλαχῶς καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος ἐκτεθείσας θεωρίας. Πανταχοῦ ἔγνω νανεύρη τὸ γόνιμον, νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τὸ ἀτελὲς καὶ συγκεράσῃ τὰ ἔχοντα μόνιμον κῦρος εἰς καθολικὸν σύστημα περὶ τῶν κατὰ τὸν κόσμον, ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ τελεία ἔκφρασις τῆς ὠριμασύνης ἐθνικῆς συνειδήσεως, οἷα μόνον ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐξεφαίνετο μετὰ ζωηρότητος. Τέλος δὲ καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος παρέχει σαφῇ μαρτυρίαν περὶ τῆς μεγίστης ἐμμονῆς τοῦ μεγάλου

φιλοσόφου εἰς τὰ πάτρια καὶ τῆς θερμῆς ἀγάπης μεθ' ἧς ἐθεράπευσε καὶ ἀνέπτυξε πάντα τὰγαθὰ τοῦ ἔθνους.

Ὁ ἀττικὸς πεζὸς λόγος εἶχεν ἀναπτυχθῆ βραδέως, παρῆλθε δ' ἐξαιρέτως μακρὸς χρόνος, καθ' ὃν ἐν Ἀθήναις μόνος ὁ ἔρρυθμος λόγος ἐθεωρεῖτο ἀντικείμενον τῆς τέχνης, ὁ δὲ καταλογάδην ἐκφερόμενος ἦτο μόνον μέσον συνεννόσεως καὶ ἐχρησίμευε χάριν τῶν καθημερινῶν ἀσχολιῶν. Τοῦ δὲ πεζοῦ λόγου ἤρχισε νὰ γίνηται χρῆσις, ὅτε ἀνεπτύχθη τελείως ὁ πολιτικὸς βίος· διὸ δὲν ἡδύνατο νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τῆς γοργῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος καὶ νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν πληθώραν τῶν ἐκφραστῶν ἰδεῶν. Δύναται δέ τις νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου ὅποσον ἀγῶνα ὑφίστατο ὁ συγγραφεὺς ἐκεῖνος, προσπαθῶν νὰ δαμάσῃ τὴν ἔτι δυσπροσάρμοστον γλῶσσαν καὶ ἐξεύρῃ τὴν ἀκριβῆ διατύπωσιν τῶν ἐκφραστῶν διανοημάτων. Καὶ σαγηνεύει μὲν ἡμᾶς ἡ ἀκμάτος συντονία ἢ παρέχουσα εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀρρενωποῦ καὶ σοδαροῦ, ὃν φέρουσι σύμπαντες οἱ χρόνοι τοῦ Περικλέους, ἀλλὰ λείπει ἀπ' αὐτῆς ἡ προσήκουσα ἀναλογία μεταξὺ τοῦ νοήματος καὶ τῆς διατυπώσεως, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε πολλάκις ἀμήχανος, ἀκαλλῆς καὶ σκοτεινῇ.

Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους, καθ' οὓς ἤρχισε χαλαρουμένη ἡ δραστηριότης τῶν Ἀθηναίων, ἠυξήθη παρ' αὐτοῖς ἡ ὄρεξις τῆς διαμοιβῆς τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς ἐκθέσεως ἀπάντων τῶν ἀντικειμένων τῆς σκέψεως. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν σοφιστῶν· τοῦθ' ὅπερ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἀρχαίου κόμματος ἐβρῆθουν ὡς παρακμὴν ἦτο λόγῳ καθολικῆς παιδείσεως ἀναμφισβήτητος πρόοδος. Ἡ γλῶττα ἀπέβη εὐκαμπτοτέρα καὶ εὐκίνητοτέρα· ἀπέστησαν δὲ τῆς ἐζητημένης βραχύτητος τοῦ ἐγγράφου λόγου καὶ κατέστησαν τὴν εὐκόλον κατανόησιν τὴν πρῶτην συνθήκην ὕφους ἀρεστοῦ. Οὕτω δὲ ἰδίως ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν, αἵτινες ἀφίσταντο τῶν γλωσσικῶν καταχρήσεων τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ βήματος, ἀνεπτύχθη κομψὸς τις ἀττικισμὸς, οἷον

εὐρίσκωμεν ἐγκεχαραγμένον ἐν ταῖς συγγραφαῖς τοῦ Ξενοφῶντος. Δυσκόλως δὲ δύνανται νὰ εὐρεθῶσι δύο συγγραφεῖς ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, διατρίψαντες περὶ τὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ λόγου καὶ σχεδὸν σύγχρονοι, ἀλλὰ γράψαντες κατὰ τρόπον οὕτω διάφορον, ὥς ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Θουκυδίδης. Καὶ τὸν μὲν Θουκυδίδην ἡδύναντο ἀκόμη σχετικῶς ὀλίγοι νὰ κατανοήσωσι τελείως, ἀλλ' ὁ Ξενοφῶν ἠξιώθη, ἔνεκα τῆς εὐροίας τοῦ λόγου καὶ τῆς διαυγείας καὶ σαφηνείας τῆς ἐκφράσεως, τῆς δόξης συγγραφέως προτύπου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμων αὐτὸν, καίπερ ὄντα ἀριστοκρατικὸν καὶ λακωνίζοντα, ὥς γνήσιον ἀντιπρόσωπον τῆς ἀττικῆς διαλέκτου. Ἦτο δὲ αὕτη λίαν κατὰλληλος πρὸς καθολικὴν διάδοσιν καὶ μίμησιν, καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἀτθίς διάλεκτος, καθ' ἃ ἐν γένει πᾶν ὅ τι ἀττικὸν, ἐπεῖχε μέσθην τινὰ θέσιν, καθιστῶσαν δυνατὴν τὴν εὐκολον προσιδίωσιν αὐτῆς καὶ παρ' Ἑλλήνων παντοίων τὴν καταγωγὴν, ὁ ἀττικὸς πεζὸς λόγος ἀπέβη ὁ καθολικὸς τύπος τῆς γραπτῆς γλώσσης¹.

Ἄλλ' ἀνεπτύχθη καὶ τις ἴδιος, γνησίως ἀττικὸς τύπος πεζῆς ἐκθέσεως, ὁ διάλογος. Παρὰ λαφῶ ζωηρῶς σκεπτομένῳ προσλαμβάνει καὶ αὕτη ἡ σκέψις καὶ ἐνδιάθετος γνώμη ἀσμένως τὸν τύπον διαλόγου, ὃν διεξάγει ἡ ψυχὴ μεθ' ἑαυτῆς, καθ' ἃ βλέπομεν πλειστάκις παρὰ τοῖς ποιηταῖς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ λόγος καὶ ἡ σκέψις συνεβάδιζον κατὰ ταῦτα παρ' αὐτοῖς ἀμέσως, καὶ διὰ τοῦτο συμφωνότατα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους περιεβλήθη καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἔρευνα τὸν τύπον τοῦ διαλόγου, ἐν ᾧ οἱ διαλεγόμενοι βοηθοῦσιν ἀλλήλους ἀμοιβαίως πρὸς διάλυσιν τῶν ἀντι-

¹ Περὶ τῆς Ἀτθίδος ὡς κοινοῦ ἔθους ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 730. Διακρίνονται δ' ἐν τῇ ἀττικῇ πεζῇ λόγῳ παρὰ τοῖς αὐτοῖς συγγραφεῦσιν ἀρχαιότεραι καὶ νεώτεραι περίοδοι καθ' ὅσον ἀπαντῶνται παρ' αὐτοῖς ἔναι λέξεις. Τῆς δὲ μεθόδου ταύτης ἐποιήσαντο χρῆσιν ὁ Dittenberger, ὁ Schanz καὶ ὁ Gomperz πρὸς καθορισμὸν τῆς χρονολογικῆς ἀκολουθίας τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Ἀλλὰ διαταγμοὺς περὶ τῶν ἐκ τῆς γλωσσικῆς ταύτης ἀπογραφῆς ἐξακτῶν πορισμάτων ἐξέφρασαν ὁ Zeller ἐν τῇ Archiv für Geschichte der Philosophie Τόμ. Α' (1888) σ. 418.

κρουομένων σκίψεων καὶ ἐπίτευξιν ὠρισμένων σκοπῶν¹. Ὁ δὲ Σωκράτης ἀντελαμβάνετο τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ὡς καθήκοντος τοῦ πολίτου, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀδιάφορος καὶ ἀδρανής, βλέπων τοὺς ἀγαπητοὺς Ἀθηναίους κατεχομένους ὑπὸ ἀναξιοπρεποῦς ἀμαθείας καὶ ἀσαφείας περὶ τῶν κυριωτάτων τοῦ βίου ζητημάτων. Καθῆκον δ' αὐτοῦ ἐθεώρησε νὰ πράξῃ τὸ κατὰ δύναμιν, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν τοιαύτην κατάστασιν, προέβη δ' εἰς τοῦτο ὡς γνήσιος Ἀθηναῖος, μὴ ἐξαγγείλας τὰ πορίσματα τῆς ἰδίας ἐρεῦνης ὡς ἔτοιμα δόγματα, ἀλλὰ καταστήσας ἅπαντα τὰ κυριώτατα ζητήματ' ἀντικείμενα ὁμιλίας καὶ πραγματευθεὶς αὐτὰ ἀδιάστως ἐν διαλογικῷ τύπῳ ἀνὰ τὰς ῥύμας καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ. Οὕτω δ' ἔδωκεν εἰς τὴν πρὸς τὸν διάλογον διάθεσιν τῶν Ἀθηναίων νέαν σημασίαν, καὶ παρέσχε μεγίστας ὑπηρεσίας καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν συγγραφικὴν ἀνάπτυξιν τῶν συμπολιτῶν. Πράγματι δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθησαν ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν, ὧν σκοπὸς ἦτο νὰ συνεχίσωσι τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου, νὰ ποστώσι τοῦ τύπου τοῦ ἰδιαίτατα χαρακτηριστικοῦ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος εἶνε εἰκόνες ἀποτυποῦσαι αὐτὸν τὸν βίον, ὧν κέντρον καὶ πνευματικὴ ἐνότης εἶνε ὁ Σωκράτης. Ἡ πλατωνικὴ ἔρευνα εἶνε κοινὴ ζήτησις τῆς ἀληθείας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σωκράτους, ὅστις ἐπιλαμβάνεται μετὰ φειδοῦς καὶ πραότητος τῆς γνώμης ἐκάστου, συμμετέχει πάσης πλάνης μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας καὶ μόνος κρατεῖ ἐν τῇ χειρὶ τὸ νῆμα, ὅπερ φαίνεται πολλάκις ἀπολλύμενον, ἀλλ' ἀναφαίνεται τέλος ὅμως καὶ πάλιν καὶ ἄγει εἰς τὸ σκοπούμενον τέρμα. Ἀλλ' οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶνε ἀπλᾶ ἀντίγραφα· ἀνέπτυξε δὲ περαιτέρω τὸν ἐκ τοῦ ἀττικοῦ βίου ἐκπηγάσαντα διδακτικὸν τρόπον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἰοῦ πνεύματος καὶ διεμόρφωσεν εἰς καλλιτεχνικὸν εἶδος, συνδεό-

¹ Περὶ τοῦ διαλόγου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τέχνης τοῦ Πρωταγόρου ἴδε S a u r p e εἰς Πλάτωνος Πρωταγόραν σ. 65. Rettig Xenophons Symposion.

μενον ἀναποσπάστως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ, ἀφ' ἧς οὐδ' αὖτως δύναται νὰ χωρισθῇ. Ἐνεκα τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ φύσεως ἐπλάσε δραματικὰ καλλιτεχνήματα, διαιρούμενα εἰς διαφόρους πράξεις, ἐν οἷς ὡς τὸ πλεῖστον μετὰ χαρίεσσιν εἰσαγωγὴν, ἐν ᾗ ἐξεικονίζεται ἡ σκηνογραφία, παρεισάγονται οἱ διαλεγόμενοι ὁ μὲν μετὰ τὸν δὲ, οὕτω δὲ ἄρχεται ἐκάστοτε νέα τροπὴ τοῦ διαλόγου. Οἱ δὲ συμμετέχοντες τῶν διαλόγων τούτων εἶνε ἱστορικά πρόσωπα, ἄνδρες τῶν συγχρόνων γνωστοί, ἐν οἷς ἐγκατοπτρίζονται αἱ διάφοροι ῥοπαὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ αὐτοὶ οἱ διάφοροι τρόποι τῆς προφορικῆς ἐκφράσεως, Ἀθηναῖοι παστῶν τῶν τάξεων καὶ παντοίας παιδεύσεως, ὧν ἡ ζωηρὰ ἐξεικόνισις ἀνθαμιλλᾶται παρὰ τῷ Πλάτῳ ὡς πρὸς τὴν τέχνην πρὸς τὴν τῶν κωμικῶν ποιητῶν¹.

Καὶ εὐκόλως μὲν θὰ ἡδυνάτο τις νὰ νομίσῃ, ὅτι ὁ τύπος οὗτος τῆς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας, ἡ διάλυσις αὕτη τῆς συνεχοῦς ἐκθέσεως εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις εἶνε οὐ μόνον ἄτοπος καὶ φορτικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀλυσιτελής. Ἀλλὰ μετὰ βαθυτέραν τοῦ τρόπου τούτου κατανόησιν ὁ ἀναγνώστης ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν ταῖς διαλόγοις οὐ μόνον διετήρησεν εὐλαβῶς καὶ διεμόρφωσε περαιτέρω μετὰ δεξιότητος μέθοδον παραληφθεῖσαν παρὰ τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ διαλογικὸς τρόπος συνδέεται ἀναποσπάστως πρὸς αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἥτις δὲν ἐπιδιώκει μόνον ἀκρόασιν καὶ ἐπιδοκιμασίαν, ἀλλ' ἐπιζητεῖ νὰ γείνῃ μέρος αὐτοῦ τοῦ βίου τῶν συνόντων καὶ ἀξιοῖ τὴν εἰς αὐτὴν τελείαν ἀφροσύνην τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Διὸ ἔχει ἀνάγκην πρὸς ἀνακοίνωσιν αὐτῆς τύπου περιλαμβάνοντος ἐν ἑαυτῷ τὴν κατανάγκην πρὸς αὐτενέργειαν τοῦ σκεπτομένου καὶ ἐξασφαλίζοντος τὸ τελικὸν συμπέρασμα διὰ τῆς πλήρους καὶ ῥητῆς περὶ πάντων τῶν καθ' ἕκαστα συνεννοήσεως τῶν συζητούντων κατὰ τὰ διάφορα στάδια τὰ ἄγοντα εἰς τὸ τέλος. Ἡ δ' ἐξασφάλι-

¹ Περὶ ἱστορικῶν ὑπαινιγμῶν παρὰ τῷ Πλάτῳ καὶ τοιμηρᾶς περιφρονήσεως τῶν χρονολογικῶν ἴδε Zellweger ἐν ταῖς Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften. 1873 σ. 79. Sitzungsberichte [der Berliner Akademie] 1866 σ. 631.

σις αὕτη ἦτο πολὺ μᾶλλον σπουδαία τοῦτο μὲν ἐπειδὴ αἱ ἔρευναι ἀφეთηρίαν εἶχον τὸ τοῦ Σωκράτους Οὐδὲν οἶδα, τοῦτο δ' ἔνεκα τῆς ἀσφαρείας, ἐν ἣ εὐρίσκετο ἡ συνείδησις τῶν πλείστων Ἀθηναίων, ἰδίως δὲ τῶν ἐχόντων τὴν σοφιστικὴν παιδείαν. Οὗτοι ἐν πάσῃ γνώσει οὐδὲν εἶχον τὸ βέβαιον καὶ ἀσφαλῶς δεκτὸν, παρίστατο δὲ ἀνάγκη νὰ γείνη ἐν πᾶσιν ἀρχὴ ἐκ τῶν κάτω χάριν εὐρέσεως ἀσφαλοῦς ἐδάφους. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται τὸ ἀνεξάντλητον πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν πλατωνικῶν ἐρωτημάτων, ἅτινα δὲν ἀφίγουσι τὸν ἀκροατὴν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐλεύθερον νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν σκέψεων ἢ νὰ καταληφθῇ ὑπὸ νυσταγμοῦ ἐν τῇ συμμετοχῇ αὐτοῦ καὶ συνεργασίᾳ.

Οὕτω δὲ ἰδρῦθη νέον εἶδος γραμματείας, ὅπερ ὀφείλομεν νὰ ὀνομάσωμεν γνησίως ἐθνικὸν εἶπερ τι καὶ ἄλλο. Ἀληθῶς δὲ, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες κατεῖχοντο ἐκ φύσεως ὑπὸ τινος ἀντιπαθείας πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς γραφῆς, ἐν ἣ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς ἀποπηγνύμενος ὁ ζῶν λόγος, πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτόχροημα ὡς θρίαμβον τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ὅτι κατώρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, νὰ καταδικάσῃ εἰς λήθην τὴν ἐκ τῆς γραφῆς ὀχληρὰν συναίσθησιν καὶ νὰ ἐπιχύσῃ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ γράμματος τὴν ἀφθονον χάριν, ζωὴν καὶ θερμότητα τὴν χαρακτηρίζουσιν τὴν μεταξύ διαλεγομένων ἀνταλλαγὴν τῶν σκέψεων. Οὕτω δὲ πᾶσα ἔρευνα ἀποβαίνει ἰδεώδης διάλογος, ἐπαναλαμβανόμενος πρὸ παντὸς προσηκτικοῦ ἀναγνώστου, προσαρμοζεται δὲ εἰς πάσας τὰς ἐπιστροφὰς τῆς σκέψεως, εἰς πάσας τὰς λεπτότητας τοῦ αἰσθήματος ἀμέσως καὶ ζωηρῶς. Ὁ γραπτὸς λόγος ἐκπηγάζει ἐν τοῖς διαλόγοις ἐκείνοις, καθ' ἃ καὶ ὁ προφορικὸς, ἐκ τῶν μυχιαϊμάτων τῆς καρδίας· ἡ δὲ δεινότης τῆς τέχνης, μεθ' ἧς ὁ Πλάτων κατώρθωσε νὰ διαπλάσῃ ἐκ τοῦ δημώδους διαλεκτικοῦ τρόπου τοῦ Σωκράτους τὸ εἶδος τούτου τοῦ ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου καὶ ὑψώσῃ αὐτὸ εἰς καλλιτεχνικὸν τύπον τέλειον καθ' ἑαυτὸν, εἶνε τρανοτάτη ἀπόδειξις, ὅτι συμμετεῖχεν ἀμεσώτατα τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ ἦτο γνήσιος Ἕλλην καὶ Ἀθηναῖος.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ὁ Πλάτων ἴστατο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑψηλότερον τοῦ ἰδίου ἔθνους καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ. Πράγματι δὲ δὲν ἐφήρμοζεν, ὥς ὁ Ξενοφῶν, τὰς ἀξιώσεις τῆς σωκρατικῆς ἠθικῆς εἰς μόνας τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου, οἷαι ἦσαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αἱ σκέψεις αὐτοῦ καὶ αἱ ἀξιώσεις ὑπερηκόντιζον τὰς δεδομένας περιστάσεις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ὅλον αἰσθητὸν κόσμον, ἅτε τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκοντος ὥς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ προσορισμοῦ εἰς ὑψηλότεραν τινὰ καὶ ὑπέργειον τάξιν πραγμάτων. Ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν συμμεριζόμενος ὁ Πλάτων, περιήρχετο, ὥς εἰκός, πολλάκις εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς συνήθεις γνώμας τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ἀνῆκε. Καὶ ὁ γὰρ ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως ἀπάρνησιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ὅλως ἀντικειμένην εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ θεωρεῖ πολλά τῶν κατὰ τοὺς Ἕλληνας ἐπιτρεπομένων καὶ φυσικῶν ὡς πεπλανημένα καὶ ἀσεβῆ. Καὶ ὑμνεῖ μὲν τὸν Ἑρώτα, ἀλλ' ἐπιδοκιμάζει μόνον ἔρωτα ἀγνὸν καὶ καθαρὸν· θεωρεῖ τὸ κάλλος ἀπότυπον τοῦ θείου, ἀλλ' ἐπανάγει τὸ καλὸν εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ παρέχει εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγαθοῦ καθ' ὅλου ἄλλην ἀντίληψιν καὶ ἀξίαν. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ θεὸς εἶνε τὸ ἀπολύτως ἀγαθόν, ἀναγκαίως πρέπει νὰ πορριφθῶσι καὶ αἱ γνώμαι περὶ τοῦ φθόνου τοῦ θείου· ἥκιστα δ' ἐπ' ἴσης ἐπιτρέπεται νὰ φαντασθῇ ὁ θνητός, ὅτι δύναται νὰ κερδήσῃ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ διὰ θυσιῶν, ἀναθημάτων καὶ ἄλλων τοιούτων. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ, ἂν θέλῃ νὰ εἶνε ἀληθῶς ἀγαθός, πρέπει νὰ παρνηθῇ πάντα πόθον ἀκάθαρτον, οὐδὲ πρέπει νὰ ἀποδίδῃ τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ, οὐδὲ νὰ μισῇ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ ἐχθρόν.

Κατὰ ταῦτα ἐν τούτοις πᾶσιν ὁ Πλάτων ὑπεραίρεται ὑπὲρ τὴν ἠθικὴν συνειδῆσιν τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ ἔθνους καὶ ὑπερακοντίζει αὐτήν· δίκην δὲ προσφῆτου δεσπόζει τῶν συγχρόνων καὶ τοῦ ἰδίου ἔθνους, καὶ ζητεῖ οὐ μόνον βελτίωσιν τοῦ ὑπάρχοντος κόσμου ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ, ἀλλὰ κόσμον ὅλως νέον. Ἄλλ' ὅσῳ μᾶλλον ὁ Πλάτων διὰ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ ἀξιώσεων ὑψώθη ὑπὲρ ἅνθρωπον

δεδομένων πραγμάτων καὶ ἀρχῶν, τόσῳ ὀλιγώτερον ἠδύνατο νὰ προσδοκηθῇ, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τὰ πλήθη τοῦ ἔθνους ἐπίδρασιν τοιαύτην, ὥστε νὰ μεταπλάσῃ αὐτά. Ἦτο ἐκ φύσεως καθ' ὅλου πολὺ ἀριστοκρατικώτερος τοῦ ἀρελοῦς καὶ δημοτικοῦ Σωκράτους, τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ διδασκόμενα καὶ ἐπιδιδωκόμενα ἠδύναντο νὰ εἶνε μόνον κτῆσις βμάδος λογάδων δυναμένων νάντιληφθῶσιν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν παρὰ τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ ἄλλει τοῦ Ἀκαδήμου ἐξαγγελλομένων διδαγμάτων καὶ ἀναπτύξωσιν αὐτὰ περαιτέρω. Πράγματι δὲ ὁ Πλάτων ἦτο ἀνὴρ ὑπέροχος καὶ τοιοῦτος, ὥστε ἀναγκαιῶς ἐξήσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ πάντας ἐκείνους ὅσοι εἶχον εὐαισθητήτως πρὸς τὸ πνευματικῶς μέγα. Διὸ βλέπομεν πλὴν τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἱκανοὺς τῶν ἐπιφανῶν συγγρόνων, οἷον τὸν Χαρρίαν, τὸν Φωκίωνα καὶ τὸν Τιμόθεον, ὑποστάντας ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἢ προσωρινῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅμως δυνατόν νὰ καταδείξωμεν ἀκριβέστερον τὸν τρόπον καὶ τὴν σημασίαν τῆς τοιαύτης ἐπιδράσεως.

Ὁ δὲ γνωστότατος ἀπάντων τῶν Ἀθηναίων τῶν ἐχόντων ἰδίαν οἰκειότητα μετὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ δυναμένων νὰ ταχθῶσιν ὁμοίως εἰς τοὺς Σωκρατικούς ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ ἐκδοχῇ τῆς λέξεως εἶνε ὁ Ἰσοκράτης, ἀνὴρ ἐπὶ ἓνα σχεδὸν ὅλον αἰῶνα (436—338 π. Χ.) συνυποστάς τὰς τύχας τῆς πατρίου πόλεως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς μεγίστης αὐτῆς δυνάμεως μέχρι τοῦ ὀλέθρου τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ συμμετασχὼν αὐτῶν. Ἦτο δὲ μόλις εὐέλπης νεανίας, ὅτ' ἐπλησίασε τὸν Σωκράτην καὶ ἐξήγειρε τὴν προσοχὴν τοῦ μεγάλου ἐκείνου γνωστοῦ τῶν ἀνθρώπων. Εἶχε δ' ἐκ φύσεως ἰδεώδη τινὰ ῥοπήν καὶ πνεῦμα δυνάμενον νὰ αἰσθανθῇ τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν. Διὸ προσειλικύσθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ δὲν ἀνεπτύχθη μεταξὺ αὐτῶν γόνιμος οἰκειότης. Ὁ πόθος τῆς ἀληθείας δὲν κατεῖχεν αὐτὸν μέχρι τῶν μυχαιτάτων, ὥστε νὰ μεταπλάσῃ αὐτὸν καθ' ὁλοκληρίαν. Διὸ ἐξηκολούθησεν ἐμμένων πιστὸς εἰς τὸ σύγχρονον πνεῦμα, καὶ ἐπεζήτησε νὰ δράσῃ καὶ νὰ

διακριθῇ διὰ τῶν ἐμφύτων ἐν αὐτῷ χαρισμάτων κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς διαθέσεις αὐτοῦ.

Διεκρίνετο δὲ ὁ Ἰσοκράτης κυρίως ἐν τῇ τέχνῃ τῶν σχημάτων τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἠρέσκετο εἰς τὴν ἡρεμον ἔρευναν, ἀλλ' εἰς τὴν τέχνην τοῦ λόγου. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὸ ἔργον ῥήτορος τοῦ δήμου ἐσπερεῖτο τῆς ἀναγκαίας πεποιθήσεως ἐφ' ἑαυτὸν, σωματικῆς δυνάμεως καὶ ἐτοιμότητος πνεύματος, ἡ δημοσία αὐτοῦ δρᾶσις περιορίσθη κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν γραπτὸν λόγον. Ἀσχοληθεῖς δὲ τινα χρόνον περὶ δικανικοὺς λόγους, διέγνω ὡς κύριον αὐτοῦ ἔργον τὴν ἐν λόγοις καὶ συγγραφαῖς πρὸς τὸ πεπαιδευμένον κοινὸν ἔκθεσιν τῶν γνωμῶν αὐτοῦ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς πατρίου πόλεως καὶ τῆς καθ' ὅλου ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἐπραξε δὲ τοῦτο μετὰ φιλοπατρίας ἐνθέρμου καὶ ἐντίμου, θεωρῶν τὰς Ἀθήνας τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπολαμβάνων ἀδύνατον τὴν εὑρεσιν σωτηρίας ἐν τῇ μιμήσει τῶν κατὰ τὴν Σπάρτην, καθ' ἃ ἐφρόνει ὁ Ξενοφῶν. Δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ πόλιν ἑλληνίδα ἄνευ ἐλευθέρας ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης. Μὴ εὐχαριστούμενος δ' ἐκ τῆς παρούσης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ἔζη πνευματικῶς ἐν τῷ παρελθόντι· ἦτο δ' ἐνθουσιώδης λάτρης τοῦ πολιτεύματος τοῦ Κλεισθένους, καὶ εὑρίσκε σωτηρίαν μόνον ἐν τῇ ἐπανόδῳ εἰς τοὺς ἀρχαίους θεσμούς, εἰς τὴν σώφρονα ἐκείνην ἀνάκρασιν ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας. Ἀλλ' ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ δὲν περιορίζεται εἰς τὴν πάτριον πόλιν· θεωρεῖ δὲ κακὸν μέγιστον τὰς ἐμφυλίους στάσεις, ὧν ἕνεκεν εἶδε πιπτούσας τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπιθυμεῖ πρὸ πάντων νὰ ἴδῃ τοὺς Ἕλληνας ἐνομένους καὶ πάλιν εἰς ἓνα ἀδελφικὸν λαόν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν μόνον τρόπον εὑρίσκει κοινὸν ἔθνικόν πολεμον ἐναντίον τῆς Περσίας, ὅστις τώρα παρέχει μεῖζονας προσδοκίας λαμπρᾶς ἐπιτυχίας ἢ ἄλλοτε ποτε, ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ προσπάθεια κυρίως τείνει εἰς τὴν πρόκλησιν τοιοῦτου πολέμου. Ἐν ταῖς τοιαύταις δ' αὐτοῦ σκέψεσιν ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία ὑπερευδοκίμει τὴν τοῦ Ἀθηναίου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀποδέχεται προ-

θύμως πᾶσαν ἡγεμονίαν, ὅφ' ἦν δύναται νὰ πραγματοποιῇ ὁ ποθητός πόλεμος. Συνδέει δὲ τὰς προσδοκίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον, τὸν ἡρωικὸν υἱὸν τοῦ Ἀγησιλάου¹, πρὸς τὸν Διονύσιον, πρὸς τοὺς τυράννους τῆς Θεσσαλίας καὶ τέλος πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον.

Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἦτο ἀνὴρ δυνάμενος νὰ ὑποβάλῃ ἐν τοῖς πολιτικοῖς αὐτοῦ λόγοις σύγχρονα πολιτικὰ ζητήματα εἰς βαθεῖαν καὶ τελεςφόρον ἔρευναν· ἐν ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ ζωηρὸν καὶ γόνιμον, ἀλλ' αὐταὶ ἀνεστρέφοντο πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ κύκλῳ. Μετ' εὐαισθησίας νοσηρᾶς ἐπιστρέφει μετὰ πόθου εἰς τὸ ἀνεπιστρεπτὲι παρελθόν, μετὰ μυωπαζούσης δ' εὐπιστίας καραδοκεῖ ἀπὸ ἐξωτερικῶν γεγονότων μέλλον λαμπρὸν, ἀλλὰ δὲν παρορμᾷ πρὸς δραστηρίαν αὐτοβοήθειαν, δὲν ὑπεκκαίει τὴν φιλοτιμίαν τῶν πολιτῶν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ θέλει νὰ παρνηθῶσι πᾶσαν ἐνέργειαν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκόμενον ἰδεῶδες καθολικῆς εἰρήνης καὶ σωφροσύνης ἐμβαλλούσης τάξιν εἰς ἅπαντα τὰ δημόσια πράγματα. Κατὰ ταῦτα αἱ γνώμαι αὐτοῦ συμφωνοῦσι καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς τὰς τοῦ Εὐδοῦλου. Διὰ τοῦτο καὶ ἀξιῶ ἐν τῷ λόγῳ Περὶ εἰρήνης, γραφέντι τῷ 355 π. Χ., τὴν ἄφεσιν ἀπάντων τῶν ἀπροθύμων συμμάχων καὶ προτείνει καθ' ὅλου τὸν περιορισμὸν τῶν Ἀθηναίων εἰς σώφρονα ἐπιφύλαξιν καὶ τὴν παραίτησιν ἀπὸ πάσης μεγαλοπράγμονος πολιτείας. Καὶ ἦτο μὲν ἀληθὺς αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Ἰσοκράτης ἐταῖρος τοῦ Τιμοθέου² καὶ ἐγκωμιαστής τοῦ Κόνωνος καὶ τῆς καθ' Ἑλλήνων νίκης αὐτοῦ καὶ τῶν Περσῶν, ἀλλὰ τοιαῦται ἀντιθέσεις δὲν πρέπει νὰ ξενίζωσι παρ' ἀνδρὶ μετερχομένῳ ἀσαφῇ καὶ συγκεχυμένην αἰσθηματικὴν πολιτείαν.

Ἄλλως δὲ μόνον ἐν χρόνοις ἐξαντλήσεως καὶ χαλαρώσεως τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἀθηναίων ἦτο δυνατὴ ἡ παρ' ἀνδρὸς οἷος ὁ Ἰσοκράτης ἐξάσκησις μεγάλης ἐπιδράσεως ἐπὶ τοὺς συγχρόνους.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 564.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 109.

Προήρχετο δὲ αὕτη ἡ ἐπίδρασις ἐν πρώτοις ἐκ τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ χαρακτῆρος, ὅστις ἔνεκα τῆς ἠθικῆς ἀξιοπρεπείας, τῆς πραότητος καὶ τῆς σοφάρότητος ἐνεποιεῖ, ὡς εἰκός, εὐεργετικὴν αἰσθησιν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν, οἷος ὁ νεαρὸς Τιμόθεος, ὅστις, κλίνων τὸ πρῶτον εἰς τὴν τρυφήν, λέγεται τραπεῖς καὶ πάλιν κατ' εἰσηγησιν τοῦ Ἰσοκράτους εἰς βίον εὐτακτον καὶ σοφάρον. Πρὸς τοῦτοις δὲ εἶχεν ἀναμφιβόλως ἐξαίρετον δύναμιν περὶ τὸ διδάσκειν, ἧς ἔνεκεν ἠδυνήθη τὸ μὲν πρῶτον ἐν Χίῳ, ἔπειτα δ' ἐν Ἀθήναις νὰ συναθροίσῃ περὶ ἑαυτὸν ἐπιφανῆ ὁμάδα νεανιῶν, ὧν ἦτο πατρικὸς φίλος καὶ σύμβουλος, παρορμῶν αὐτοὺς εἰς τὴν λυσitelῇ χρῆσιν τῶν φυσικῶν χαρισμάτων εἴτ' ἐν τῇ πολιτικῇ, ὡς τὸν Τιμόθεον, τὸν Εὐνομον καὶ ἄλλους, εἴτ' ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς γράμμασιν. Ἄλλ' ὅμως, καίπερ ἔχων πολλὰς ἀρετάς καὶ χαίρων φήμην διαδεδομένην ἀνὰ πᾶν τὸ Ἑλληνικόν, δὲν ὑπῆρξεν ἀνὴρ πρωταγωνιστήσας ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἔζη. Ἡθελήσε νὰ συνδύατῃ τὸ πολιτεύεσθαι καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέτυχε κατ' ἀμφοτέρας. Καὶ ὅπως μὲν γείνη πολιτευτής, ἔλειπεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὀξύτης τοῦ βλέμματος καὶ τὸ θάρρος τῆς καρδίας, τὴν δὲ ἀληθῆ ἐπιστήμην ἀπηρνεῖτο, καθιστάνων θεωραπαινίδα τῶν πρακτικῶν ἀναγκῶν. Καὶ ἀνέφξε μὲν τὴν σχολὴν αὐτοῦ διὰ προγράμματος διευθυνομένου ἐναντίον τῶν σοφιστῶν, ἀλλ' ὅμως ἐπανῆλθεν αὐτὸς εἰς τὴν ἀφετηρίαν αὐτῶν, θεωρήσας τὴν ἐπίτεχνον ἐν τῷ σκέπτεσθαι καὶ λέγειν δεξιότητα ὡς τὸν ἀνώτατον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας. Πρὸς δὲ τοῦτοις ἐλάμβανε μισθὸν ἐπὶ τοῖς μαθήμασι, καθ' ἃ καὶ οἱ σοφισταί, καὶ ἀπέβη, ὡς καὶ οὗτοι, κενόφρων καὶ αὐτάρεσκος ἔνεκα τῆς αὐξούσης ἐπιδοκιμασίας τοῦ πλήθους, εἰς ὃ ἡ εὐληπτοτάτη φιλοσοφία ἦτο ἡ ἀρεστοτάτη· ἀντεπεξήρχετο δὲ μάλιστα μετὰ ζήλου κατὰ τῆς βαθυτέρας ἐρεύνης ὡς περιττῆς φροντίδος, καὶ τὸ πολὺ ἀνεγνώριζεν αὐτὴν μόνον ὡς ἔχουσιν τὴν ἀξίαν νὰ χρησιμεύῃ ὡς προπαιδεῖα τῆς παρ' αὐτοῦ διδασκομένης τέχνης. Οὕτως ὁ Ἰσοκράτης ἐν τε τῷ βίῳ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ἀνθίστατο μετὰ

δυσμενείας καὶ ἔχθρας εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀρίστων ἐν τοῖς συγχρόνοις, ἀπεξένωσε τοὺς νέους ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, διαδοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομ' αὐτῆς ἐπιπολαίαν καὶ κενὴν ῥητορικὴν παιδείυσιν, καὶ ἀπέβη ἀντὶ ὁπαδοῦ τῆς σωκρατικῆς ἐπιστήμης, οἷος ἦτο πρότερον, ἀντίπαλος αὐτῆς, ταπεινώσας αὐτὴν τοσοῦτον ὅσον ὕψωσεν ὁ Πλάτων.

Ἡ δὲ ἀξία τοῦ Ἰσοκράτους ἔγκειται ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας τέχνας συμφωνοῦσα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ πολίτευμ' αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ πᾶσα πρόοδος τῆς ἀπτικῆς παιδείουσεως εἶνε νέον βῆμα ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ῥητορικῆς.

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἡ εὐγλωττία δὲν ἦτο δεξιότης τεχνητῶς παρασκευαζομένη, ἀλλὰ δύναιμι αὐθόρμητος, ἥς οὐδένα τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἐν τῷ δήμῳ ἠδύναντο νὰ θεωρῶσι στερούμενον οἱ Ἀθηναῖοι. Καθ' ὅσον δὲ τὰ τοῦ δημοσίου βίου ἀπέβαινον πολυπλοκώτερα, συνηύξησαν καὶ αἱ ἀξιώσεις, ἐθεωρήθη δ' ἀναγκαία πρὸς πολιτικούς καὶ δικανικούς λόγους ἰδίαι τις προπαρασκευὴ καὶ ἰδρύθησαν σχολαί, ἐν αἷς παρείχετο θεωρητικὴ ὁδηγία πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν. Συνέβη δὲ τοῦτο ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς σοφιστικῆς, ἥς αἱ ἐνέργειαι ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ κλάδῳ ὑπῆρξαν ἐπικαιρότεραι καὶ τελεσφορώτεραι ἢ ἐν τῇ ῥητορικῇ. Ἡ ἐν ταύτῃ γενομένη ἐργασία τῶν σοφιστῶν ὑπῆρξε πολὺ μεγαλειτέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἢ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις μαθήσεσιν· ἰδίως δὲ ὁ Πρωταγόρας ἐπελήφθη σοβαρῶς τῆς μελέτης τῆς γλώσσης, θέλων νὰ εὕρῃ προσήκουσαν μέθοδον πρὸς χρῆσιν αὐτῆς. Καὶ ἡ σικελικὴ δὲ ῥητορικὴ, ἣτις ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑφίστην τελείωσιν διὰ τοῦ Γοργίου, προσηρμόσθη ὅλως εἰς τοὺς κανόνας τῆς σοφιστικῆς, ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἐθεώρει κυρίως τὴν εὐγλωττίαν αὐτὸ τοῦτο δεινότητα περὶ τὴν χρῆσιν ἀπάντων τῶν μέσων τῶν δυναμένων νὰ προκαλέσωσι παρὰ τοῖς ἀκούουσιν ἐδραϊάν τινα πεποίθησιν.

Ἡ δὲ νέα αὕτη τέχνη ἔτυχε μεγίστης ὑποδοχῆς ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ὁ Ἀντιφῶν εἶχεν ἰδρύσει τὴν ἐπιστημονικὴν ῥητορικὴν. Οὕ-

τως ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἀγάθων¹ ὑπέστη καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Γοργίου. Τὸν αὐτὸν δὲ διδάσκαλον ἠκολούθησαν Πῶλος ὁ Ἀκραγαντίνος², Θρασύμαχος ὁ Χαλκηδόνιος καὶ Ἀλκιδάμας ὁ ἐξ Ἑλκίας, ὧν ἕκαστος ἐπειράθη νάναπτύξῃ περαιτέρω τὴν τέχνην τοῦ Γοργίου κατ' ἴδιον τρόπον. Ἰδίως δὲ ὁ Θρασύμαχος ἠγωνίζετο νὰ μετριάσῃ τὴν ἐπεζητημένην ποιητικὴν ἔμφρασιν τοῦ Σικελοῦ ῥήτορος καὶ καταστήσῃ τὸν λόγον ὁμοιότερον πρὸς τὴν συνήθη ὁμιλίαν. Ἀλλ' οὐχ ἤττον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πεζῷ λόγῳ προσεῖχεν εἰς τὸν ρυθμὸν τῶν συλλαβῶν, περιετόρνενε τὰ καθ' ἕκαστα κῶλα εἰς ἐπιτέχνους περιόδους, ἡ δ' ἐζητημένη φιλοτεχνία αὐτοῦ προσέβαιnen ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἔνιοι πόδες, ἰδίως δὲ ὁ τρίτος παίων (— — —), παρουσιάζοντο συχνότατα ἐν ταῖς φράσεσιν αὐτοῦ³.

Τὴν αὐτὴν δὲ ὁδὸν ἠκολούθησε καὶ ὁ Ἰσοκράτης, καὶ δὴ ἐπεδίωκε προφανῶς σκοπὸν ὑψηλότερον τοῦ τῶν ῥητόρων τῆς σικελικῆς σχολῆς. Οὗτος, καθ' ἃ δικαιούμεθα νάναμνενωμεν παρ' ἀντιπάλου τῶν σοφιστῶν, δὲν ἤθελε νὰ ἐπιδείξῃ τὴν τέχνην τοῦ πείθειν ἐν πάσῃ οἰαδὴ ποτε ὑποθέσει, ἀλλὰ προετίμα νάσχολεται περὶ ἐξαίρετα τιν' ἀντικείμενα καὶ ἐκφράζῃ μόνον τοιαύτας σκέψεις, αἵτινες νὰ εἶνε ἄξιαι προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος. δὲν ἤθελε δὲ νὰ ἐπιδείξῃ τέχνην μὴ ἐμπορουμένην ἠθικῆς σοβαρότητος καὶ μὴ ἄγουσαν εἰς εὐγενεῖς ἀποφάσεις. Καὶ ἦσαν μὲν ταῦτ' ἀκόμη ἀπηχῆσεις τῆς ἐν αὐτῷ σωκρατικῆς ῥοπῆς· ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἀπέβαλεν ὁσημέραι τὴν βαθυτέραν ἠθικὴν οὐσίαν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πλάτων ὥρισε φιλοσοφικῶς τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς εὐγλωττίας καὶ παρῆγεν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἔρωτος τοῦ μὴ δυναμένου νὰ συγκρατήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν κτηθέντα θησαυρὸν τῆς γνώσεως, ἀλλ' αἰσθανομέ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 100.

² Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 82.

³ Ὁ Θρασύμαχος εἶνε πρόδρομος τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῇ ῥητορικῇ κατασκευῇ τῶν περιόδων. Ἴδε Ἀριστοτέλους Ῥητορ. σ. 125 c. Κικέρωνος Orat. 52. Ἡρόδ. Hermann De Thasymacho σ. 10. Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 25.

νου τὴν ἀνάγκην νὰ μεταδώσῃ αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἐν καταλλήλῳ σχήματι ¹, ὁ Ἰσοκράτης περιωρίσθη ὅσημέραι μᾶλλον εἰς τυπικὴν ἐμπειρίαν καὶ ἔστρεψε τὴν σύμπασαν προσοχὴν εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ ὅφους.

Ἄλλ' ὥς πρὸς τοῦτο ἡδυνήθη πράγματι, ὑποστηριζόμενος ὑφ' ὅλως ἰδιαζόντων φυσικῶν χαρισμάτων, νὰ παραγάγῃ τι ἄξιον πλείστου ὅσου λόγου καὶ πρωτοφανὲς ἐν τούτῳ τῷ εἶδει. Καὶ εἶχε μὲν ἤδη προηγηθῇ αὐτοῦ ἐν τῇ τελειοτέρᾳ τῶν περιόδων ἐπεξεργασίᾳ ὁ Θρασύμαχος, ἀλλ' ὁ Ἰσοκράτης ὅμως ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατορθώσας νὰ κατασκευάσῃ μετὰ μεγίστης δεινότητος τὴν περίοδον τὴν συνάγουσαν ἰδέαν τινὰ μετὰ πασῶν τῶν ὑποδιαίρεσεων αὐτῆς σαφῶς καὶ εὐσυνόπτως ἐντὸς στεφάνης εὐαρμόστου.

Μετὰ τῆς τέχνης ἀρχιτέκτονος, ἀκριβῶς ὑπολογίζοντος τὴν πίεσιν καὶ τὴν ἀντοχὴν, κατασκευάζει κατὰ τρόπον τοιοῦτον τὰς περιόδους, ὥστε οὐδὲν κῶλον λείπει, ἕκαστον δὲ μέρος εὐρίσκεται ἐν τῇ προσηκούσῃ θέσει καὶ οὐδεμία λέξις δύναται νὰ μεταβληθῇ χωρὶς νὰ παραβλαφθῇ τὸ ὅλον. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀρμονικῆς τῶν τόνων κατανομῆς, τῆς εὐαρέστου πλησμονῆς καὶ τῆς ρυθμικῆς συμμετρίας οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐμποιοῦσιν αἰσθησιν μουσουργήματος σαγηνεύοντος τὸ εὐαίσθητον οὖς τῶν Ἑλλήνων. Πάντα δὲ τὰ ταρασσόντα τὴν ἰσότητα καὶ εὐροίαν τοῦ λόγου, καὶ αὐτὴ ἢ σύμπτωσις φωνηέντων ἐν δύο διαδεχομέναις ἀλλήλας λέξεσιν ἀπεφεύγετο ἐπιμελέστατα ἐν αὐτοῖς. Οὕτω δὲ οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους παρεῖχον καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, ἐν ᾧ συγχρόνως ἐξῆγον τὸ πνεῦμα διὰ τὸ εὐγενὲς τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων ἰδεῶν καὶ εὐηρέστου τὰ μέγιστα εἰς τὸν πεπαιδευμένον ἀκροατὴν διὰ τῆς ἐξαιρέτου διατάξεως τῆς ὕλης καὶ τῆς λογικῆς αὐτῶν ἀκολουθίας. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ὁ Ἰσοκράτης ἀριστοτέχνης ἐν τῷ εἶδει τούτῳ τοῦ καλλιτεχνικοῦ λόγου, ἀλλὰ διεγινώσκετο ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὸ ἐπίτεχνον. Οἱ λόγοι αὐτοῦ δὲν ἦσαν ἐξ αὐτομάτου

¹ Ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς ῥητορικῆς περιέχεται ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ Φαῖδρου. ἴδε Stein Platonismus Tόμ. Α' σ. 106.

γεννηθέντα πνευματικά δημιουργήματα, ἀλλ' ἔργα ὑποδειγματικά τυχόντα κοπιώδους ἐπεξεργασίας καὶ ἐκ νέου πάντοτ' ἐξονυχιζόμενα, ἅτινα ἕνεκα τῆς εὐρύτητος καὶ τοῦ πλατειασμοῦ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν ἐπέφερον τέλος κήματον καὶ ἐστεροῦντο τῆς ζωογόνου πνοῆς τοῦ προφορικοῦ λόγου. Εἰς τοῦτο δὲ κυρίως ἔστρεψε τὰς ἐπιθέσεις αὐτοῦ ὁ ῥήτωρ Ἀλκιδάμας¹, ἀντιτάσσων εἰς τὴν γραπτὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἰσοκράτους τὴν δαιμονίαν δύναμιν τοῦ Γοργίου, ὅστις κατώρθωνε νὰ εὐρίσκη ἀμέσως ἐξ ὑπογυίου τὴν προσήκουσαν λέξιν². Πράγματι ὁ Ἰσοκράτης ἦτο καλλιτέχνης τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ ἐπιτηδευτὴς γλαφυρίας, ἀλλὰ ῥήτωρ μόνον κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον.

Ἡ καθ' αὐτὸ εὐγλωττία τῶν Ἀθηναίων συνεδέετο στενῶς πρὸς τὰ προβλήματα τοῦ βίου, οἷα παρουσιάζοντο ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Ἀλλ' ἐκεῖ δὲν ἠδύνατο ἡ ῥητορικὴ οὔτε τὸ ἐπιδεικτικὸν ὕφος τοῦ Γοργίου οὔτε τὴν κατὰ Ἰσοκράτην κατὰ περιόδους κατασκευὴν τοῦ λόγου νὰ λάβῃ ὡς πρότυπον. Καὶ ταῦτα διότι ὁ πλατειασμὸς καὶ ὁ αὐτάρεσκος τρόπος τῶν τὸν λόγον καλλιτεχνούντων ῥητόρων ἦσαν ἄτοποι ἔνθα προέκειτο ἡ ἐπιτηδεῖα διαπραγματεύσεως περιστάσεώς τινος καὶ ἡ ἐν μεμετρημένῳ βραχεῖ χρόνῳ σύντομος ἔκθεσις τῶν ἐπιχειρημάτων ἐκείνων ὅσα ἦσαν κατάλληλα ὅπως ἀγάγῃσιν εἰς ἀπόφασιν τοῦ δήμου ἢ τῶν ἡλιαστῶν. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ περὶ τὸ λέγειν τέχνη Θρασυμάχου τοῦ Χαλκηδονίου, ὅστις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπιτεχνὸν κατασκευὴν τῶν περιόδων ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τὸν ἐπιδεικτικὸν λόγον τοῦ Γοργίου λέγεται ὑπάρξας ὁ κύριος εἰσηγητὴς τῆς διὰ τῆς ἀνάγκας τοῦ βίου χρησίμου ῥητορικῆς, τοῦ Βυζαντίου Θεοδώρου, ὅστις ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς διεφιλο-

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 210.

² Ὁ Ἀλκιδάμας ἀντεστρατεύετο πρὸς τοὺς γραπτοὺς καὶ ἐπιδεικτικοὺς λόγους καὶ ἐνεκωμιάζε τὸ αὐτοσχεδρίζειν. Ἰδὲ Vahlen Der Rhetor Alkidamas. 1864 σ. 21. Τῆς δὲ γνησιότητος τοῦ λόγου τοῦ Ἀλκιδάμαντος Περὶ τῶν τοῦ γραπτοῦς λόγους γραφόντων ἢ περὶ σοφιστῶν ὑπεραμύνονται ὁ Spengel καὶ ὁ Vahlen. Πάντως δὲ ὁ λόγος οὗτος συμφωνεῖ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλκιδάμαντος.

νεῖκει τὰ πρῶτεία πρὸς τὸν Λυσίαν¹, τοῦ Ἀνδοκίδου, τοῦ Κριτίου καὶ τοῦ Λυσίου. Δὲν ἦτο δὲ ὁ Ἀνδοκίδης² ῥήτωρ ἐξ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ πρακτικὸς πολιτευτὴς, ὅστις ἐκλιυνδεῖτο ἐν τῷ παραχῶδαι στασιασμῷ καὶ ἔνεκα τῆς ἐμφύτου αὐτοῦ δεξιότητος κατῴρθονε νὰ συντάσῃ λόγους, οἵτινες ἐδημοσιεύοντο ὡς ἐπίκαιροι πολιτικαὶ συγγραφαὶ καὶ ἰδίως ἠξιώθησαν μεγίστης φήμης ἔνεκα τῆς περὶ τὸ διηγηματικὸν μέρος τέχνης. Καὶ ὁ εὐφύεστατος δὲ Κριτίας διεκρίνετο ἐν τῇ ῥητορικῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ ὕφος αὐτοῦ ἐθεωρήθη δοκιμώτατον διὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἀπλότητα, τὸν πλοῦτον τῶν ιδεῶν καὶ τὴν σύντονον βραχυλογίαν³. Ἀλλ' ἡ τελειοτάτη ἀνάπτυξις τῆς ἀττικῆς ῥητορικῆς καὶ συγχρόνως ἡ πλουσιώτατα ἐκδηλουμένη παρουσιάζεται ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Λυσίου.

Ἦτο δὲ ὁ Λυσίας υἱὸς τοῦ Κεφάλου, τοῦ φίλου τοῦ Περικλέους, συνηλικιώτης δὲ τοῦ Ἰσοκράτους. Ἐξῆ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐν Θουρίοις, ἔνθα λέγεται μεταλαβὼν τῆς διδασκαλίας τοῦ Συρακουσίου Τισίου. Περὶ δὲ τὸ 411 π. Χ. ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔζησεν ἐν αὐταῖς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πολεμάρχου ὡς εὐπορος μέτοικος καὶ πιστὸς θιασώτης τῆς δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο δὲ ἀμφοτέρωι οἱ ἀδελφοὶ κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν τριάκοντα, ὁ δὲ Πολέμαρχος ἐφονεύθη. Ὁ δὲ Λυσίας κατέφυγεν εἰς τὰ Μέγαρα, ὑπεστήριξε δι' ἰδίων πόρων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν⁴ καὶ παρέστη πρὸ τοῦ δήμου ἐναντίον τοῦ Ἐρατοσθένους ὡς ἐκδικητῆς τοῦ φόνου τοῦ ἀδελφοῦ⁵. Καὶ ἀργότερον δὲ μετέσχε τῶν δημοσίων πραγμάτων⁶, καὶ ἔμεινεν ἔνεκα τῆς θερμῆς φιλοπατρίας ἀκλόνητος εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, καίτοι ἀντὶ πάντων τῶν ἐν τούτῳ τῷ πνεύματι πραχθέντων παρ' αὐτοῦ

¹ Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 259.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 313 κ. ἔ.

³ Blass [Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β'] σ. 262 κ. ἔ.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 54.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 170.

⁶ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 348.

καὶ τῶν δεινῶν ἅτινα ὑπέστη οὐδὲ κἄν τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου ἡξιώθη ἐξ εὐγνωμοσύνης ¹.

Ὁ Λυσίας, στερηθεὶς τῆς πατρικῆς οὐσίας, εἶχεν ἀναγκασθῆναι νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν γράφων λόγους. Ὑπῆρξε δ' ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ ἐκτάκτως γόνιμος, καὶ ἔνεκα τῆς οἰκειότητος, δι' ἧς συνεδέετο πρὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν συγχρόνων καὶ τῆς ἀμέσου συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὰ δημόσια πράγματα, οἱ πολυπληθεῖς αὐτοῦ λόγοι εἶνε τῶν κυριωτάτων πηγῶν τῆς συγχρόνου ιστορίας. Καὶ νεαρὸς μὲν ὢν περιέπεσεν εἰς τὰς σχολιαῖς ὁδοὺς τῆς σοφιστικῆς καὶ ἐπέσυρε διὰ τοῦτο καθ' ἑαυτοῦ τὸν ψόγον τοῦ Πλάτωνος, ὅτ' ἐκθεὶς καὶ σφαλερὰς γνώμας πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιδείξῃ ἐν τῇ διεξαγωγῇ αὐτῶν τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ τέχνην καὶ τὴν ὀξύνοϊαν ². Ἄλλ' ἔπειτα, ὑποταχθεὶς εἰς τὴν σωτηρίαν πειθαρχίαν τοῦ πρακτικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀπέβαλε τὰ ῥητορικὰ τεχνάσματα καὶ τὴν σοφιστικὴν ἐπιτέχνησιν εἰς ἣν εἶχε προσχωρήσει, ἀπηλλάγη δὲ παντὸς περιττοῦ κόσμου, καὶ ἔγραφε τοὺς λόγους αὐτοῦ εἰς ὕψος οὕτως ἀφελὲς καὶ ἀπλοῦν, ὥστε ἀπέβη τέλειον πρότυπον τῆς φυσικῆς χάριτος τοῦ Ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου. Εἶχε δὲ ὅλως ἰδιάζοντα χαρίσματα περὶ τὴν διήγησιν ³, ἐν ᾗ ἐπέδειξε πῶς τὴν δραματικὴν δεξιότητα τὴν προσιδιάζουσαν εἰς τοὺς Σικελοὺς συμπολίτας, κατορθώσας νάντιληφθῆναι ἐξαιρέτως τοῦ χαρακτῆρος ἐνίων τάξεων καὶ ἀνδρῶν καὶ παραστήσῃ αὐτὸν ἐν ζωγραφίᾳ εἰκόσιν.

Οὕτω παριστάμεθα αὐτόπται τῶν σκευωριῶν τῶν ὀλιγαρχικῶν, τῆς ἐπὶ τῶν τριάντα τρομοκρατίας καὶ τῆς πονηρίας τῶν

¹ [Πλουτάρχου] Βίαι δέκα ῥητόρων σ. 835· ἐφ' [οἷς] γράψαντος αὐτῷ Θρασυδούλου πολιτείαν μετὰ τὴν κάθοδον ἐπὶ ἀναρχίας τῆς πρὸ Εὐκλείδου, ὃ μὲν δῆμος ἐκύρωσε τὴν δωρεάν, ἀπενεγκάμενου δὲ Ἀρχίνου γραφὴν παρανόμων διὰ τὸ ἀπροδοῦλετον εἰσαχθῆναι, ἐάλω τὸ ψήφισμα.

² Πλάτωνος Φαῖδρος σ. 243 c κ. εἰ.

³ Blass [Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β'] σ. 405. [Πρὸς. Girard Lysias σ. 22 κ. εἰ.].

διαδόχων αὐτῶν, τῶν δέκα ἀνδρῶν. Παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ Μαντιθέῳ¹ ἡ εἰκὼν νεαροῦ Ἀθηναίου ἱππέως κυματιζομένην ἔχοντος τὴν κόμην καὶ ἐμφρουμένου τόλμης καὶ πεποιθήσεως ἐφ' ἑαυτὸν, φιλοδόξου δὲ καὶ ἐλευθερίου. Κατορθόνομεν δὲ νὰ ρίψωμεν βλέμμα εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ οἴκου τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, καὶ διαγινώσκωμεν ἐκ τῶν περὶ κηδεμονίας δικῶν τὴν εἰδεχθεστάτην πλεονεξίαν τὴν διαρρηγνύουσαν πάντας τοὺς δεσμούς τοῦ αἵματος καὶ τῆς φιλίας.

Δὲν θαυμάζομεν δὲ μόνον τὴν δεξιότητα τοῦ Λυσίου, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐγενὲς τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ τὴν ὠριμότητα τῆς κρίσεως ἐν ἅπασι τοῖς δημοσίοις πράγμασι. Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ζῳηροτάτῳ καὶ ὀρμητικωτάτῳ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῷ Κατὰ Ἑρατοσθένους, τῷ μόνῳ ὃν ἐξεφώνησεν αὐτὸς, περιορίζεται ὅλως εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, εἰ καὶ πρόκειται περὶ ἀγῶνος ἀναφερομένου ἀμέσως εἰς ἑαυτὸν, καὶ ἔχει ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, ὅταν ἀποκαλύπτῃ τὴν ὑποκριτικὴν πολιτείαν τοῦ Θηραμένους καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Κατὰ γνήσιον δ' ἐλληνικὸν τρόπον ζητεῖ νὰ ἐξεγείρῃ διαθέσεις συνδιαλλακτικὰς², δεικνύων τοὺς Πέρσας καὶ τὸν Διονύσιον, τὸν τύραννον τῆς ἰδίας πατρίδος, ὡς τοὺς κοινούς ἐχθροὺς ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ πρὸ πάντων εἶνε γνήσιος Ἀθηναῖος, ἀφωσιωμένος μετὰ ζήλου εἰς τὴν τιμὴν τῆς πόλεως³. Τὴν σωτηρίαν δὲ αὐτῆς διαβλέπει ἐν τῇ ἀμειώτῳ κτήσει τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας⁴, καὶ ἀρέσκειται νὰ συμπράττῃ πρὸ πάντων μετὰ πολιτῶν τοιούτων, οἵτινες, οἷος ὁ ἐκφωνήσας τὸν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα λόγον Κατὰ Εὐάνδρου, ἀνήκουσιν εἰς οἴκους ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων ἐμμέναντας πάντοτε πιστοὺς εἰς τὴν δημοκρατίαν⁵. Ἀναλαμβάνει

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 344.

² Τοιοῦτος λόγος εἶνε ὁ Ἐπιτάφιος, ὅστις ἀνέρεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου. Ἰδε Blass | Attische Beredsamkeit Τόμ. Α' ἐκδ. β'] σ. 436.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 348.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 69.

⁵ Ὁ οἶκος τοῦ ἐκφωνήσαντος τὸν ὑπὸ τοῦ Λυσίου γραφέντα λόγον Κατὰ Εὐάνδρου

ὁ δὲ τοὺς δεινοτάτους ἀγῶνας ἔνθα πρόκειται νὰ παρακωλύσῃ ἀδικίαν τινὰ ἢ νὰ ἐπανορθώσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν γενόμενα κακὰ, οἷον ἐν τῷ λόγῳ Περὶ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων¹. Ἐπιδεικνύει δὲ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ συντηρήσεως τῆς εὐημερίας ἀρχαίων οἰκῶν πολιτῶν, καὶ ἀντεπεξέρχεται μετ' ἐπιφυλάξεως μὲν, ἀλλὰ σοβαρῶς ἐναντίον πάσης ἀδίκου ἀποφάσεως τῶν δικαστηρίων τοῦ δήμου. Ἐπιτίθεται μετὰ ζωηρότητος ἐναντίον τῆς ὀνίου τάξεως τῶν γραμματέων, ἐξ ἧς προελθὼν ἀνὴρ οἷος ὁ Νικόμαχος² ἠδυνήθη νὰ τολμησῇ νὰ ἐμφανισθῇ ὡς νομοθέτης ἐν τῇ πόλει τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Περικλέους, καὶ ἐναντίον κερδοσκοπῶν εὐτελῶν τὸ φρόνημα, οἵτινες, καθ' ἃ οἱ σιτοπῶλαι, ἀνεβίβαζον τὰς τιμὰς τοῦ ἄρτου καὶ ἤθελον νὰ ποκομίσωσι κέρδη ἐκ τῶν ταλαιπωριῶν τῆς πόλεως. Ἐνθα δὲ πρόκειται περὶ τῆς δοκιμασίας κυαμευτῶν ἀρχόντων, δεικνύει ὅποῖαι εἶνε δικαίως αἱ ἀξιώσεις τῆς πόλεως ἀπὸ χρηστῶν ἀρχόντων, καὶ καταπολεμεῖ τὸ ἄνανδρον καὶ κοσμοπολιτικὸν φρόνημα τῶν ἀντιτασσόντων κατὰ προτίμησιν τὴν ἰδίαν εὐτυχίαν πρὸς τὴν τοῦ δήμου³. Ἀπανταχοῦ δὲ προβάλλει ἠθικὰς ἀξιώσεις καὶ ὑπερμαχεῖ εὐγενῶς καὶ μετὰ θερμότητος τῶν ἀρχῶν τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς δικαιοσύνης τῶν ἀνταποκρινομένων πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς σολωνείου νομοθεσίας.

Τὰ δὲ δύο εἶδη τῆς πρακτικῆς ῥητορικῆς ἀπεχωρίσθησαν κατὰ μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ ἀπέβη ὁσημέραι ὀξυτέρα. Καὶ ὡς ῥήτορες μὲν τοῦ δήμου διεκρίθησαν οἱ στασίαρχοι Λεωδάμας καὶ Ἀριστοφῶν⁴ καὶ πρὸ πάντων τῶν ἄλλων ὁ Καλλίστρατος· ἐν δὲ τῇ δικανικῇ εὐγλωττίᾳ Ἰσαῖος ὁ Χαλκιδεὺς, οὗ ἴσως τὴν ἐν Ἀθήναις μετανάστευσιν προεκάλεσεν

ἐκαυχᾶτο, ὅτι πάντοτε ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Πεισιστρατιδῶν ἦτο τεταγμένος μετὰ τῆς δημοκρατικῆς πατρίδας. [Ἰδε *Λυσίου* [Κατὰ Εὐάνδρου] 22.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 340.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 73.

³ *Λυσίου* [Κατὰ Φίλωνος δοκιμασίας 6.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 101.

ἡ ἐν ἔτει 411 π. Χ. ἀποστασία τῆς Εὐβοίας¹. Ἐν δὲ Ἀθήναις διέτριψε περὶ φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ ἔγεινεν οἰκεῖος τοῦ Πλάτωνος· ἀλλ' ἀκολουθῶν τὴν αὐτὴν ῥοπήν, ἥς ἔνεκα πολλοὶ τῶν συγχρόνων μετέστησαν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ῥητορικὴν, ἔγεινε καὶ αὐτὸς συγγραφεὺς λόγων, καθ' ἃ ὁ Λυσίας, οὗ ὑπελείπετο μὲν κατὰ τὴν τέχνην τῆς διηγήσεως καὶ τὴν εὐάρεστον χάριν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἦτο ὑπέρτερος ὡς πρὸς τὴν τελείαν γνῶσιν τοῦ δικαίου καὶ τὴν διαλεκτικὴν δύναμιν τῆς ἀποδείξεως².

Ἡ δὲ ἱστορία τῆς ῥητορικῆς ἄγει ἡμᾶς ἀμέσως εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἐπιστημῶν, ἐπειδὴ ἅπαντες οἱ ἐπιστημότεροι τῶν ῥητόρων ἦσαν συγχρόνως καὶ ἄνδρες θεωρητικοὶ καὶ ἔγραψαν ἐπιστημονικὰς πραγματείας περὶ τῶν πρωτοπείρων ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ, ὡς ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Ἰσαῖος, ὁ Θρασύμαχος καὶ ἄλλοι. Τοῦτο δὲ ἄλλως ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἀρετὴ τῆς σοφιστικῆς, ἐξ ἧς προῆλθε καὶ ἡ ῥητορικὴ, ὅτι προεχλόσεν ἐν ἅπασι τοῖς κλάδοις ἐπιστημονικὴν θεωρίαν, σὺν δὲ τῇ κατ' ὀλίγον ἀποσπάσει τῆς ῥοπῆς ταύτης ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας αὕτη ἐτράπη πολὺ μᾶλλον εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα, ἐντεῦθεν δὲ προεκλήθη συγγραφικὴ ὁραστηριότης ζωηροτάτη καὶ ποικιλιωτάτη.

Σὺν δὲ τῇ ἀναπτύξει τοῦ πεζοῦ λόγου ηὔξηθη καὶ ἀνεπτύχθη ὁσημέραι μᾶλλον καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων³. Ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ἰδίᾳ ἀγορὰ βιβλίων καὶ τάξεις βιβλιοπωλῶν ἐξ ἐπαγγέλματος μετερχομένων τὴν πώλησιν τῶν ἐπὶ παπύρου γεγραμμένων συγγραφῶν. Ἀναγινώσκομεν δὲ παρὰ τῷ Ἰσοκράτει, ὅτι τὸν Παναθηναϊκὸν ἐδίστασεν ἐπὶ τινα χρόνον νὰ παραδώσῃ πρὸς ἑκδοσιν.

¹ Ὁ Ἰσαῖος ἦτο [Χαλκιδᾶς] τὸ γένος. [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ῥητόρων [σ. 839 α]. Σημαίνει δὲ τοῦτο κατὰ τὸν Schömann καὶ Meier, ὅτι ἦτο τῶν ἐν Χαλκίδι ἐγκαταστημένων Ἀθηναίων κληρῶνων. Ἰσως δὲ οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶχον μεταναστεύσει εἰς Ἀθήνας ὡς Ἀθηναῖοι κληρῶνοι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 411 π. Χ. ἀποστασίαν τῆς Εὐβοίας. Ἰδε Liebmann De Isaei vita. Πρὸς Blass [Attische Beredsamkeit] Τόμ. Β' [ἐκδ. β'] σ. 454.

² [Ἰδε L. Mo y Etude sur les plaidoyers d' Isée. Ἐν Παρισίοις. 1876].

³ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 107].

Περὶ δὲ τοῦ Ἑρμοδώρου τοῦ μεταγράψαντος τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους ἐφέρετο ἀνὰ τὰ στόματα ὁ στίχος κωμικοῦ ποιητοῦ Λόγοισιν Ἑρμοδῶρος ἐμπορεύεται, ὅστις ἀναφέρεται εἰς ἰδιάζουσάν τινα αἰτίαν καὶ σημαίνει ἢ ὅτι ὁ Ἑρμοδῶρος μετήρχετο μετ' ἐξαιρέτου δεξιότητος καὶ ἐπιτυχίας τὸ ἐμπόριον τῶν πλατωνικῶν διαλόγων ἢ ὅτι ἦτο καὶ αὐτός Πλατωνικός καὶ ἐσκανδάλιζε διὰ τοῦτο¹. Αἱ δὲ φιλοσοφικαὶ ἐν Ἀθήναις μελέται ἀπήτουν συλλογὴν παντοίων ἐπικουρικῶν συγγραφῶν, τὸ δ' εὐτελές τῆς τιμῆς, ἀνθ' ἧς οἱ δοῦλοι βιβλιογράφοι παρεῖχον εἰς τοὺς βιβλιοπώλας τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀντιγραφόμενα βιβλία, ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι αἱ συγγραφαὶ τοῦ Ἀναξαγόρου ἠδύναντο νάγορασθῶσιν ἐν Ἀθήναις ἀντὶ ὀραχυῆς². Ἐκτὸς δὲ τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης³ ἕκαστον τῶν διδασκτικῶν καθιδρυμάτων εἶχεν, ὡς εἰκὸς, ἀνάγκην συλλογῆς βιβλίων ὡς βοηθημάτων. Πλὴν δὲ τοῦ Εὐριπίδου ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολῖται ἐπιζητοῦντες νά διαπρέψωσι δι' ἰδιωτικῆς βιβλιοθήκης ἀναφερομένης εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς γνώσεως καὶ περιλαμβανούσης βιβλία ἀγοραζόμενα ἀπανταχόθεν, οἷος ὁ ἐκ τοῦ Ξενοφῶντος γνωστὸς Εὐθύδημος⁴. Ἀλλως δὲ μεταξὺ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων ἐξαιρετον θέσιν κατεῖχον τὰ ἐπὶ κυλίνδρῳ παπύρου βιβλία, ἐπειδὴ καὶ αὐταὶ αἱ ἀπώταται τῶν ἀποικιῶν ἤθελον νά εὐρίσκωνται ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὸν ἐν τῇ πόλει πνευματικὸν βίον.

Πόσον δὲ γοργῇ καὶ εὐχερῆς ἦτο ἡ διάδοσις τῶν βιβλίων, βλέπομεν ἄριστα ἐκ τούτου, ὅτι τὴν ὁδὸν ταύτην μετεχειρίζοντο, ὅπως ὑπονομεύωσι τὰ πλήθη πρὸς τὸ συμφέρον πατρίας τινός. Τοιαῦται δὲ πατριαστικαὶ συγγραφαὶ ἐξεδόθησαν ἤδη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ μεγάλου πολέμου· ἦσαν δὲ ἡ ἐκδηλώσεις βιαίου πάθους,

¹ Λόγοισιν Ἑρμοδῶρος ἐμπορεύεται. [Id. *Κικέρωνος* Ad Atticum XIII, 21.

² [Πλάτωνος Ἀπολογ. 26].

³ [Id. ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 107.

⁴ [Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα IV, 2, 8].

οἶαι αἱ λεγόμεναι Λοιδορίαι τοῦ Ἀντιφῶντος¹, ἡ βραχεία προγράμματα ἐνίων φατριῶν δημοσιευόμενα χάριν ἐπιδράσεως καὶ ἐν εὐρυτέροις καὶ ἀπωτέροις κύκλοις καὶ ἐπιζητήσεως ὁμοφρόνων.

Τοιαύτη πολιτικὴ δημοσίευσις ἦτο ἡ συγγραφὴ τοῦ Ἀνδοκίδου Πρὸς τοὺς ἐταίρους², ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς μετὰ τὸ ἔτος 420 π. Χ. κρίσεως τῆς προκληθείσης παρὰ τῶν φατριῶν. Συγγενῇ δὲ εἶνε τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ξενοφῶντος σωζόμενα ὑπομνήματα, ἥτοι ἡ Ἀθηναίων πολιτεία³, τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον ἀθηναϊκῆς δημοσιογραφίας, ἔργον ἀντιπάλου τῆς δημοκρατίας ἔχοντος ἀρίστην γνῶσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ συγγραφὴ ἢ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν Πόροι ἢ Περὶ πρὸς ὁδῶν. Ἀνήκει δὲ αὕτη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Εὐβούλου, καὶ ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς συνιστᾷ διοίκησιν τῆς πολιτείας ποιουμένην τελείαν καὶ ἐπιμελῆ χρῆσιν πάντων τῶν πόρων τῆς χώρας καὶ θεραπεύουσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν εὐτυχοῦς εἰρήνης τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν τέχνην. Κατὰ ταῦτα ὁ γράψας τοὺς Πόρους ἔχει τὰς αὐτὰς γνώμας αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τὸν Περὶ εἰρήνης λόγον τοῦ Ἰσοκράτους.

Καὶ τοῦ Ἰσοκράτους δὲ ἡ δρᾶσις στηρίζεται εἰς τὴν σημασίαν εἰς ἣν ἀνῆλθεν ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἡ διάδοσις τῶν συγγραφῶν, καθ' ὅτι οἱ λόγοι αὐτοῦ καὶ αἱ ἐπιστολαὶ ἦσαν συγγραφαὶ ἐπίκαιροι περὶ τῶν συγχρόνων γεγονότων. Ὅμοίως δ' ἐξέδωκεν ὁ Θρασύμαχος τὸν λόγον Ὑπὲρ Λαρισαίων, ὅστις ἦτο γεγραμμένος, καθ' ὃ φαίνεται, ἐν πνεύματι ἀντιμακεδονικῷ⁴. Καὶ ὁ Ἀλκιδάμας δ' ἐπραγματεύθη σύγχρονα πολιτικά ζητήματα, ιδίως ἐν τῷ Μεσσηνιακῷ λόγῳ, ἐν ᾧ, στηριζόμενος εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ,

¹ Περὶ τῶν Λοιδοριῶν τοῦ Ἀντιφῶντος ἴδε Sauppe εἰς Fragmenta Oratorum Atticorum 144.

² Ἀνδοκίδης ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἐταίρους. ἴδε Kirchhoff ἐν τῷ Hermes Τόμ. 1 [1866] σ. 5. [Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Γ' σ. 417].

³ ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 17.

⁴ Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἔλεγεν ὁ Θρασύμαχος Ἀρχελάῳ δουλεύσομεν Ἑλληνες ὄντες βαρβάρῳ. Fragmenta Oratorum Atticorum Τόμ. Β' σ. 275.

ὑπερεμάχει τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Μεσσηνίας, τοῦ δημιουργήματος τούτου τῶν Θηβῶν, ὧν τοὺς πολίτευτάς ἐξετίμα τὰ μέγιστα κατ' ἀξίαν¹. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ τὸ ζήτημα ἔχομεν γραπτὸν λόγον καὶ ἀπάντησιν εἰς αὐτὸν, ἥτοι συγγραφικὴν λογομαχίαν, ἐπειδὴ συγχρόνως ἐξέδωκεν ὁ Ἰσοκράτης τὸν Ἀρχίδαμον, ἐν ᾧ παρορμᾷ τοὺς Λακεδαιμονίους νάντιταχθῶσιν ἐρρωμένως εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μεσσηνίας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀκμὴ εἰς ἣν ἀνῆλθε τότε ἡ συγγραφὴ ἐπικαίρων πολιτικῶν ἔργων. Ἀλλὰ δὲν περιορίζοντο εἰς τὰ ἐν τοιαύταις συγγραφαῖς ἐξεταζόμενα συμβάντα καὶ ζητήματα τῆς ἡμέρας, ἐπειδὴ, τῆς ῥητορικῆς ἐπιληφθείσης ἤδη ἱστορικῶν θεμάτων, ὤφειλε νὰ γείνη καὶ ἡ ἀπόπειρα τῆς δοκιμασίας τῆς τέχνης τῆς παραστάσεως ἐν μεγαλειτέροις ἔργοις τοῦ εἶδους τούτου.

Δὲν ἦτο δὲ τι νέον ὁ συνδυασμὸς τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Ἀλλως δὲ οἱ ῥήτορες εἶχον ἤδη ἀναπτύξει τὴν ἀπτικήν γλῶσσαν συνωδᾷ πρὸς πάσας τὰς ἀνωτέρας ἀξιώσεις, καὶ οἱ σοφισταὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι διδάξαντες τὴν ἔρευναν τῆς σημασίας τῶν λέξεων. Πῶς λοιπὸν ἠδύναντο ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπεδόθησαν εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς παραστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, νὰ μείνωσι ξένοι πρὸς τὰς προόδους ἐκείνας τῆς περὶ τὸ λέγειν καὶ τὸ σκέπτεσθαι ἀσκήσεως; Διὸ βλέπομεν ἤδη τὸν Θουκυδίδην διδασκόμενον παρὰ τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ τῶν σοφιστῶν. Καὶ ὁ Ξενοφῶν δὲ ὡς ἱστοριογράφος ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς ῥητορικῆς, εἰ καὶ τοῦτο συμβαίνει κυρίως ἐν τῷ ἥκιστα πάντων ἱστορικῷ αὐτοῦ ἔργῳ, τῇ Κύρου παιδείᾳ. Καὶ εἶνε μὲν αὕτη ἡ μάλιστα πασῶν ἐπεξεργασμένη τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ λείπει ἀπ' αὐτῆς ἐσωτερικὴ ἀλήθεια, καθ' ὅτι ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐξεικονίσεως τοῦ Κύρου καὶ τῆς περσικῆς μοναρχίας ἐκφέρονται ἰδεώδεις τινὲς ἔννοιαι περὶ διοικήσεως τῶν κατὰ τὴν

¹ Ἴδε τὰ ποσάσματα τοῦ λόγου τούτου [ἐν τοῖς Fragmenta Oratorum Atticorum Τόμ. Β'] σ. 316. Πρὸλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 114 σημ. 2. Vahlen [Der Rhetor Alkidamas] σ. 5.

πολιτεῖαν καὶ περὶ κοινωνικῶν πραγμάτων. Μεγίστης δὲ τιμῆς ἄξιος εἶνε ὁ Ξενοφῶν μάλιστα ἐνθα ἐν ἀφελείᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ διηγεῖται συμβάματα ὧν ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς, εἴτ' ἐκ τοῦ ἰδίου στρατιωτικοῦ βίου, εἴτ' ἐκ τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους. Ἄλλ' ἐπιχειρήσας νὰ συνεχίσῃ τὸν Θουκυδίδην, ἀνέλαθεν ἔργον ὑπέρτερον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ κατὰ πολὺ. Καὶ ἐν μὲν ταῖς πρώταις σελίσιν τῶν Ἑλληνικῶν ὁ ἀναγνώστης αἰσθάνεται ἀκόμη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ προτύπου τὴν ὑψοῦσαν τὸν συγγραφέα· ἀλλὰ, προΐουσης τῆς συγγραφῆς, καταφαίνεται ἐναργῶς πλέον ἡ ἀπουσία ἀνεξαρτησίας τῆς κρίσεως, ἡ ἔλλειψις ἐλευθέρας ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων καὶ ἡ στέρησις πνευματικῆς δυνάμεως.

Διὰ δὲ τοῦ Ἰσοκράτους εἰσῆχθη νέος συνδυασμὸς τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Καὶ ἐστερεῖτο μὲν ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἐν τῇ περὶ τὴν ἱστορίαν ἀσχολίᾳ τοῦ ζήλου πρὸς σοβαρὰς ἐρεῦνας, ἀλλὰ διεγίνωσκεν ὅμως τὴν ἀνάγκην, ὅτι ἔπρεπε νὰ μὴ καταπονῇ τοὺς μαθητὰς διὰ λογογραφικῶν ἀσκήσεων, ἀλλ' ὥφειλε νὰ ἐπασχολήσῃ αὐτοὺς καὶ διὰ θεμάτων, ἐν οἷς ἠδύναντο νὰ εὗρωσιν ἐνδιαφέρον ἐν τῇ ἐκθέσει γεγονότων. Ἀλλως δὲ ἤθελε νὰ ἀναδείξῃ τὴν τέχνην αὐτοῦ κέντρον καὶ ἄκρον ἄωτον πίσεως ἀνωτέρας παιδείας, ἡ δὲ τέχνη αὕτη συνεδέετο πάντως πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ πολὺ μᾶλλον τῆς δικανικῆς ῥητορικῆς τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ τῶν σοφιστῶν. Ἡ δὲ συχνὴ χρῆσις ἱστορικῶν ἀναμνήσεων ἔμελλε νὰ γάγῃ ἀναγκαίως εἰς τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξέτασιν αὐτῆς τῆς ἱστορίας, ἰδίως τῆς πατρίου πόλεως, ἧς τὸ παρελθὸν ἠδύναντο νὰ παράσχῃ πλεῖστα ὅσα ἄξια μιμήσεως παραδείγματα πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τοὺς συγχρόνους. Ὑπῆρξε δὲ θρίαμβος τῆς ῥητορικῆς τέχνης, ὅτι κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ξηροτάτην καὶ δυσκαμπτοτάτην ὕλην, ἀρυσθεῖσα καὶ ἐξ αὐτῆς χαρίεσσας σελίδας, καὶ νὰ καταστήσῃ διὰ κατατάξεως μεθοδικῆς εὐσυνόπτους μεγάλους ὄγκους ἱστορικοῦ ὕλικου.

Ἡ δὲ ἀττικὴ ἱστορία καὶ ἀρχαιολογία ἔγινε τὸ θέμα ἰδίου κλάδου συγγραφῶν, ἐν ᾧ διέπρεψε μαθητὴς τις τοῦ Ἰσοκράτους,

ὁ Ἀνδροτίων¹. Ἀπεχώρησε δὲ οὗτος προβεβηκῶς τὴν ἡλικίαν ἐκ τοῦ πολυκινήτου βίου ῥήτορος καὶ πολιτευτοῦ, καὶ ἔγραψεν ἐν Μεγάροις τὴν Ἀθίδαν, ἐν ᾗ παρηκολούθει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν μέχρι τοῦ ἐνεστῶτος μετ' ἰδιαζούσης διατριβῆς περὶ τὰ τοῦ πολιτεύματος². Συγχρόνως δ' ἔγραψεν Ἀθίδαν καὶ ὁ Φανόδημος³. Ἀμφοτέρων δὲ πρόδρομος ὑπῆρξεν ὁ Κλειδήμος, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἀκόμη μάρτυς τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας καὶ ἐθεωρεῖτο ὁ πρῶτος τῶν Ἀθιδογράφων⁴.

Ἀλλ' αἱ ἐκ τῆς ῥητορικῆς σχολῆς προελθοῦσαι ἱστορικαὶ αὐται μελέται δὲν περιωρίσθησαν εἰς μόναν τὰ τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, καὶ ὁ Ἰσοκράτης παρέσχεν ἀληθῶς ὡς διδάσκαλος τὴν μεγίστην τῶν ὑψηρεσιῶν παρορμήσας δύο τῶν εὐφρεστῶτων μαθητῶν, τὸν Θεόπομπον καὶ τὸν Ἐφορον, εἰς ἐπεξεργασίαν τῆς καθολικῆς ἱστορίας.

Θεόπομπος ὁ Χίος εἶχε χαρακτῆρα ἐμπαθῆ καὶ φιλόδοξον. Διὸ ἀφιερῶθη μετὰ πλείστου ὅσου ζήλου εἰς τὴν ῥητορικὴν, ἐν ᾗ καὶ ἀπέκτησε τοιαύτην δεινότητα, ὥστε κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ Μανυσώλλου τῷ 352 π. Χ. (Ὀλυμπ. 107, 1) ἡξιώθη τοῦ ἄλλου ἐκφωνήσας τὸν πανηγυρικὸν λόγον⁵. Οὕτω δὲ διακριθεὶς,

¹ *Σουίδας* ἐν λ. Ἀνδροτίων. *Ζωσίμου* Βίος Ἰσοκράτους σ. 257 παρὰ τῷ Westermann - Βιογράφοι. [¹ Ἰδε τὰ ποσπάσματα τοῦ Ἀνδροτιωνίου παρὰ τῷ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 371 κ. ἐ.].

² *Πλουτάρχου* Περὶ φυγῆς σ. 605 c. Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 369. Τὴν διάκρισιν τοῦ Ἀθιδογράφου Ἀνδροτιωνίου ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου ῥήτορος δὲν ἀποδέχεται ὁ Blass [Attische Beredsamkeit] Τόμ. Β' σ. 19 κ. ἐ.

³ *Διονυσίου Ἀλικαρνασέως* Ῥωμ. ἀρχ. I, 61 σ. 156 κ. ἐ. [¹ Ἰδε τὰ ποσπάσματα τοῦ Φανοδήμου παρὰ τῷ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 366 κ. ἐ.].

⁴ *Πανσανίου* X, 15, 5. Ἐξ ἧς δὲ ὁ Κλειδήμος ἀκόμη [τῷ 378 π. Χ.] Ὀλυμπ. 100, 3, διότι ἀνέφερε τὰς συμμορίας τοῦ ἔτους τούτου. Böckh Urkunden [über das] Seewesen [des attischen Staates] σ. 182. Τὰ δὲ ἀποσπάσματα τοῦ Κλειδήμου [ἢ Κλειτοδήμου] ἴδε παρὰ τῷ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 359 κ. ἐ.].

⁵ *Αὔλου Γελλίου* X, 18, 6. [*Πλουτάρχου*] Βίαι δέκα ῥητόρων σ. 838 b. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Θεόπομπος περὶ τὸ 376 π. Χ. Ἡ δ' ἐγκωμιαστικὴ αὐτοῦ εὐγλωττία εἶνε γέν-

εἶνε λίαν εὐχάριστον, ὅτι, πειθόμενος εἰς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ διδασκάλου, ὅστις πιθανῶς εὗρισκεν ἰδιαζόντως εὐκταίαν διὰ τὸ ἀνήσυχον αὐτοῦ πνεῦμα ἐργασίαν σοβαρὰν καὶ συνεχῆ, ἐπεδόθη ὅλως εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἔδωκ' ἀπάνησε τὴν οὐσίαν, ὅπως περιοδεύσῃ διαφόρους χώρας, γνωρισθῇ μετὰ τῶν ἐπισημοτάτων ἀνδρῶν καὶ ἀποκτήσῃ σαφῆ γνῶμην περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ ἐνεστῶτος. Ἐγραψε δὲ ἐλληνικὴν ἱστορίαν μέχρι τῆς παρὰ τὴν Κνίδον μάχης, ἐκῇ δὲ διέκοψε τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν καὶ ἐπελήφθη νέου ἱστοικοῦ ἔργου, ἅτ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐμφορηθεὶς νέων ἰδεῶν. Ὦνόμασε δὲ τὴν νέαν συγγραφὴν Φιλιππικὰ, ἐπειδὴ διεῖδε σαφῶς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου ἀπέκτησε καθ' ἅπασαν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἥπειρον σημασίαν οἷαν οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ ἔμελλεν ἀναγκάτως νὰ ἐπιστῇ ἡ τελευταία ὥρα τῶν μικρῶν πολιτειῶν καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας τὸ κέντρον νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου.

Κατὰ δὲ τὸν τρόπον τοῦ Ἡροδότου, πρὸς ὃν ἡσθάνετο πνευματικὴν συγγένειαν ὡς Ἴων καὶ εἰς ὃν εἶχεν ἀφιερῶσαι τὰς πρώτας μελέτας, διέταξε τὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου δίκην παγκοσμίου εἰκόνης μετὰ πολλῶν ἀνασκοπῶν πρὸς τὰ πρότερα πράγματα καὶ μετὰ διηγετοῦς ἀπόψεως τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν θεσμῶν. Οὕτω δὲ παρέβαλλε πρὸς ἀλλήλας τὰς διαφόρους δημοκρατίας, καὶ συνέκρινε τὸν δῆμον τοῦ Ἰάραντος πρὸς τὸν τῶν Ἀθηνῶν· ἐν ἰδίῳ δὲ κεφαλαίῳ διέτριβε περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν Ἀθηναίων δημαγωγῶν, παρουσιαζόμενος πάντοτε αὐστηρὸς ἐπικριτὴς τῶν ἡθῶν καὶ καταφερόμενος μετὰ πικρίας ἰδίως ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν, ὧν ἐκάκιζε τὴν ἀγνωμοσύνην πρὸς τοὺς μεγάλους συμπολίτας, τὸ φιλήδονον καὶ τὴν νωθρότητα, ἀλλὰ μὴ παραγνωρίζων, ὅτι ἡ πόλις τοῦ Περικλέους ἦτο τὸ κέντρον τοῦ

νῆμα τῆς μικροθύμου καιροσκοπίας τοῦ Ἰσοκράτους, ἐν ᾧ δὲ Πλάτων ἦτο ἐχθρὸς τῶν ἐγκωμίων. Ἰδε Im misch Xenophon über Theognis ἐν ταῖς Comm entationes] Ribb eckianae σ. 86. Περὶ δὲ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ Θεοπόμπου ἴδε B ö c k h Staatsg[ehaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 363 κ. ἐ. M u r e Crit ical] Hist[ory of Greek literature] Τόμ. Ε' σ. 520. Διάστροφος δὲ εἶνε ἡ περὶ τοῦ Θεοπόμπου κρίσις τοῦ Πολυβίου (VIII, 11, 13).

πνευματικοῦ βίου, τὸ πρυτανεῖον τῆς Ἑλλάδος¹. Τὸ δ' εὐρὺ κοσμοπολιτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα ἐπιδεικνύεται καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν προϊόντων καὶ καλλιτεχνημάτων ἀπωτάτων χωρῶν καὶ ἐν τῇ ὑπὸ αὐτοῦ πρώτου κατευθύνει τῆς προσοχῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ τῶν Ῥωμαίων. Ἀγόμενος δὲ ὑπὸ σοβαρᾶς φιλαληθείας, ἐξήρτα τὴν περὶ τῶν πολιτικῶν στασιάρχων κρίσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ γνωμῶν καὶ κατώρθωσε δεξιῶς διὰ τῆς αὐστηρότητος καὶ σοβαρότητος μεθ' ἧς ἔφεγε τὰς κακίας βασιλέων τε καὶ δημογαγῶν καὶ ἐπέκρινε πᾶσαν διαφθορὰν τῶν συγχρόνων νὰ παρέχῃ εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν ἡθικὸν χαρακτῆρα ὑπομιμνήσκοντα τὸν ἰσοκράτειον τρόπον. Καὶ τὸ ὕφος δὲ αὐτοῦ εἶχε τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ ἀξιοπρεπὲς τοῦ Ἰσοκράτους, ἡκολούθει δὲ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς λεπτολογίαις, οἷον ἐν τῇ ἀποφυγῇ τῆς χασμωδίας, ἀλλ' ἦτο ἐν τοῖς ζωηροτέροις μέρεσι τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ δυνατώτερος καὶ παθητικώτερος.

Ἐφορος δὲ ὁ Κυμαῖος δὲν εἶχε τὰ λαμπρὰ χαρίσματα τοῦ Θεοπόμπου, μετεῖχε δὲ πῶς τῆς αἰολικῆς ἀπαθείας· ἀλλ' ἡ καρτερία αὐτοῦ περὶ τὴν ἔρευναν ἦτο πολὺ μείζων τῆς τοῦ Θεοπόμπου, καὶ ἦτο πλειότερον αὐτοῦ λόγιος ἐρευνητῆς, ἐπιδιώκων νὰ περιλάβῃ καθολικὴν ἀντίληψιν τῆς οἰκουμένης καὶ συναθροίσας δι' εὐρυτάτων μελετῶν μέγα κεφάλαιον γεωγραφικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν γνώσεων, ἃς ἐπεξεργάσθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ. Ἀνεζήτησε δὲ τὰ ἔχνη τῶν ἀρχαιοτάτων παραδόσεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ μετ' ἀκαμάτου ἐπιμελείας συνεκρότησεν ἔργον οἷον οὐδεὶς εἶχε συντάξει πρὸ αὐτοῦ, καθολικὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐν ᾗ ἐξητάζοντο τὰ κατ' αὐτὸ συνεχῶς ἐπὶ χρόνον μακρότερον ἑπτὰ αἰώνων. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ διαχωρίσῃ τοὺς λόγους καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦλάχιστον κατὰ τὰ κύρια αὐτῶν κεφάλαια καὶ ὠρίζεν ὡς πρώτην ἀρχὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων τὴν μετανάστευσιν τῶν Δωριέων, ἡδυνήθη δὲ νὰ ἐκθέσῃ μετὰ πολλῆς τέχνης τὴν

¹ Ios Mure [Critical History of Greek literature Τόμ. Ε'] σ. 539. Niebuhr Vorlesungen über alte Geschichte Τόμ. Β' σ. 410.

διαμόρφωσιν τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ διέτριψε μετ' ἰδίας ἐπιμελείας περὶ τὰ τῆς κτίσεως τῶν ὑπερποντίων ἀποικιῶν.

Τοὺς δὲ νεωτέρους χρόνους ἐπραγματεύθη ἡσύχως καὶ μετ' ἀπαθείας, καὶ μόνον ἐν ὀλίγοις καὶ σπανίοις χωρίοις, οἷον ἐν τῇ εὐμενεῖ ἐπικρίσει τοῦ Θηραμένου, εὐρίσκομεν παρ' αὐτῷ ἔχνος πολιτικοῦ φατριασμοῦ, ἐν ᾧ πιθανῶς συνετάσσετο μετὰ τοῦ Ἴσοκράτους¹. Τὴν δὲ ἀφέλειαν αὐτοῦ καὶ γλυκυθυμίαν μαρτυρεῖ ἡ πληροῦσα τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοπικὴ φιλοπατρία πρὸς τὴν γενέτειραν Κύμην. Καὶ δὴ λέγεται, ὅτι ἐθεώρει ἀφόρητον τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀποσιώπησιν τοῦ ὀνόματος τῆς πατρῴου πόλεως. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς τοιαύτης λησμοσύνης χάριν ἀναπαύσεως τῆς ἰδίας φιλοπατρίας λέγεται παρειαῶν εἰς τὴν διήγησιν τὴν φράσιν Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν Κυμαῖοι τὰς ἡσυχίας ἤγον². Ὡς Αἰολεὺς δ' ἐνεφορεῖτο ἰδιαζούσης συμπαθείας πρὸς τοὺς χρόνους τῆς δόξης τῶν Θηβῶν, καὶ ἐν τῇ ἐξεικονίσει τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐπέδειξε τὴν ἱκανότητα τῆς καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας μεταδόσεως τῆς θερμότητος τοῦ ἰδίου πρὸς αὐτὸν ἐνθουσιασμοῦ³.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Θεόπομπος καὶ ὁ Ἐφορος ἠῤῥυναν τὰς περὶ τῆς ἑθνικῆς ἱστορίας γνώσεις, Κτησίας ὁ Κνίδιος, ὅστις ἔζη ἀπὸ τοῦ 415 μέχρι τοῦ 368 π. Χ. ὡς βασιλικὸς ἰατρός ἐν τῇ περσικῇ αὐλῇ, συμμετέσχε δὲ καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων⁴, ἐδημιούργησε νέαν ἐπιστήμην, τὴν περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπῆρξε δὲ ὁ πρῶτος Ἕλλην εἰς ὃν ἀνεψύχθησαν τὰρχεῖα τοῦ περσικοῦ βασιλείου⁵· ἀλλ' ἢ παρ' αὐτοῦ γενομένη χρῆσις αὐτῶν δὲν ἀνταπεκρίθη πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις γνησίας ἐπιστήμης. Δὲν διεπνέετο

¹ Volquardsen [Die Quellen des Diodor] σ. 63.

² Στράβωνος XIII, σ. 623. Ἰδε πληρέστερα περὶ τῆς πρὸς τὴν γενέτειραν φιλοπατρίας τοῦ Ἐφόρου παρὰ Volquardsen [Die Quellen des Diodor] σ. 59 κ. εἰ.

³ Πλουτάρχου Περὶ ἀδουλεσχίας 22.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 246 κ. εἰ.

⁵ Ὁ Κτησίας ἐποίησατο γρῆσιν τῶν βασιλικῶν διφθερῶν. Διοδώρου Σικελιώτου II, 32. Περὶ δὲ τοῦ ἀναξιοπύστου αὐτοῦ ἴδε Πλουτάρχου ἐν Βίῳ Ἀρτοξέρξου 6, [13].

ὑπὸ εἰλικρινοῦς φιλαληθείας, ἀλλ' ἦτο ἀνὴρ κενόφρων, θέλων διὰ μιᾶς νὰ παράσχη τι μεγαλοπρεπές καὶ τέλειον καὶ διὰ τοῦτο ἐργασθεὶς μετὰ μεγίστης αὐθαιρεσίας. Ἀπεδείχθη δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἱστορικοῖς ζητήμασι περὶ τῶν σχέσεων τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅς ἄλλως ἠδύνατο νὰ γινώσκη ἀκριβῶς, ὅλως ἀνάξιος πίστεως. Ἐν δὲ τοῖς ἱστορήμασιν ἐκείνοις, ἐν οἷς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξελεγχθῇ, ἰδίως δ' ἐν τῇ Ἀσσυριακῇ καὶ Ἰνδικῇ ἀρχαιολογίᾳ, ἐπενόησε σύστημα ἀριθμῶν καὶ πραγμάτων ὅλως ἐφευσμένον, δι' οὗ ἠπάτησε τοὺς τε συγχρόνους καὶ τοὺς ἐπιγενεστέρους μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ σχολιαί ὁδοὶ εἰς ὅς ἤγαγεν ἡ σοφιστικὴ παιδείσις τῶν χρόνων ἐκείνων, ἥτις οὐδαμῶς ηὐλαβεῖτο τὰ πραγματικὰ γεγονότα καὶ ἤθελε μόνον νὰ κορέσῃ κατὰ τρόπον ἐπιπόλαιον τὴν εἰς πάντα τὰ εἶδη τοῦ ἐπιστητοῦ ἀναφερομένην φιλομάθειαν.

Ὅποσον δὲ μέγας ἦτο τότε ὁ πόθος ἐγκυκλοπαιδικῆς μαθήσεως, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν γενομένων ἀποπειρῶν περὶ ἰδρύσεως φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Δὲν ἤρκει πλέον ἡ ἀπλῆ γνῶσις τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων καὶ ἡ φιλόκαλος ἀνάγνωσις τῶν ἔργων αὐτῶν. Οἱ σοφισταὶ ἐλάμβανον ὡς θέμα τῶν διαλέξεων αὐτῶν γνωστὰ χωρία ποιητῶν, ἐξήταζον τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ τὴν οὐσίαν, καὶ δὴ πολλάκις μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιδείξεως τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐξελέγξεως ἐσφαλμένης χρήσεως λέξεων ἢ ἐλλείψεως ὀρθῆς κρίσεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δοκίμοις συγγραφεῦσιν. Ἄλλ' ἤσυχολοῦντο καὶ περὶ σοβαρωτέρας μελέτας, καὶ ἰδίως συνεκροτήθη τάξις ἰδίων λογίων ἀσχολουμένων ἐξ ἐπαγγέλματος περὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ὁμήρου. Ἠκμασαν δὲ τοιαῦται μελέται ἐν Θάσπῃ καὶ Λαμψάκῃ. Ἐκ Θάσου δὲ κατήγοντο ὁ Ἰππίας, ὅστις ἐπεζήτησε τὴν ἀποκατάστασιν ἀδιαφθόρου κειμένου τοῦ ποιητοῦ¹, καὶ ὁ Στησίμβροτος, ὅστις ἔζητε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν Ἀθήναις καὶ ἐθεωρεῖτο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος μετὰ καὶ τοῦ Λαμψακηνοῦ Μητροδώρου ὁ εὐφυέστατος ἐρ-

¹ Sengebusch Diss[ertatio] Hom[erica] 1873] Τόμ. Α' σ. 110.

μηνευτῆς τοῦ ἔπους ¹. 'Αλλ' ἡ ἐρμηνεία ἐξετράπη ἐνωρίς ἤδη εἰς σχολιας ὁδοὺς ἕνεκα τῆς χρήσεως ἀλληγορικῶν ἐξηγήσεων καὶ τῆς εἰς τοὺς ἐπικοὺς μύθους ὑποβολῆς ἐννοιῶν εἰλημμένων ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Σωφρονεστέρα δὲ ὑπῆρξε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἡ ἐργασία τοῦ Ἐφόρου, ὅστις συνήθροισε τὰς τοπικὰς παραδόσεις περὶ τοῦ Ὀμήρου καὶ ἀπέβη ἡ κυριωτάτη πηγὴ τῆς γνώμης περὶ τῆς ἐν Σμύρνῃ ἀπὸ Κυμαίων γονέων γεννήσεως τοῦ Ὀμήρου ².

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τῆς σοφιστικῆς ³ ὑποκινήθεισα γραμματικὴ καὶ φιλολογικὴ ἔρευνα ἐξηκολούθησεν ἀκμάζουσα. Γραμματικὰ προβλήματα ἐξηκολούθησαν παρέχοντα ἰδιάζον θέληγητρον εἰς τὴν τάξιν τῶν λογίων, καθ' ἃ ἀποδεικνύουσιν ἤδη αἱ Νεφέλαι τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὁ δὲ κωμικὸς ποιητὴς Καλλίας, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Κρατίνου, ἔγραψε παιγνιωδὲς δρᾶμα, τὴν λεγομένην Γραμματικὴν τραγωδίαν, ἐν ᾗ παρουσιάζοντο τὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρα γράμματα τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου. Ὅπόσον δὲ σοβαρὸν μέλημα ἦτο ἡ προϊούσα λογικὴ βελτίωσις τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας, ἀποδεικνύει τὸ ἀπόσπασμα ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ γραμματικὸς τις ἐξ ἐπαγγέλματος περὶ τὸ 350 π. Χ. ἐξέθηκε δημοσίᾳ τὸ σύστημα περὶ συμφώνων καὶ φωνηέντων, περὶ κατανομῆς τῶν συλλαβῶν καὶ καταλλήλου γραφῆς, ἐγκολαφθὲν ἐπὶ λίθου, θέλων οὕτω νὰ τύχῃ δημοσίας ἀποδοχῆς τῶν θεωριῶν αὐτοῦ. Καὶ ταύτας δὲ τὰς ἐρεῦνας οἱ Ἀκαδημαῖκοι ἀνύψωσαν ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς φθογγολογίας καὶ τῆς περὶ τὴν γραφὴν τεχνικῆς ἐμπειρίας, καὶ ἐπελήφθησαν σπουδαιότερων ζητημάτων, ἐπιδιώξαντες τὴν ἐξεύρεσιν τῶν σχέσεων τῆς γλώσσης πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ τῶν λέξεων πρὸς τὰς ἐννοίας.

¹ Πλάτωνος Ἴων σ. 630 c. Διογένους Λαερτίου II, 11. Sengebusch [Dissertatio Homérica] Τόμ. Α' σ. 105.

² [Παρὰ Ψευδοπλουτάρχῳ Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου 2. Ἰδε C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 277 ἀποσπ. 164].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 721.

Τῶν δὲ φυσικῶν ἐπιστημῶν ἡ ἰδίως καὶ οἰκειότερον πρὸς τὴν καθολικὴν παιδείου συνδεομένη ἦτο ἡ ἱατρική. Καὶ δὴ αὕτη, καλλιεργηθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Ἀσκληπιαδῶν καὶ περιοριζομένη εἰς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν στηριζομένην εἰς κληρονομικὴν πεῖραν, ἀπηλλάγη ἔπειτα τοῦ σχολικοῦ παρὰ τοῖς ἱερεῦσι περιορισμοῦ, καὶ, συνδυασθεῖσα πρὸς τὸν δημόσιον βίον, ἡδυνήθη νὰ ἐπιδιώξῃ εὐρυτέρους σκοπούς. Ἐπεζητήθη δὲ ὁ καθορισμὸς κανόνων ἐπιστημονικῆς ὑγιεινῆς, ἐξητάσθη ἡ ἐπίδρασις τῶν διαφόρων τροφῶν καὶ τῶν τρόπων τῆς διαίτης, καὶ ἐδημιουργήθη οὕτω νέα τέχνη, ἀναφερομένη ὅχι εἰς τὴν θεραπείαν τακτῶν νόσων, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ἐπίρρωσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ καθ' ὅλου.

Ὁ δὲ κύριος ἰδρυτὴς τῆς σχολῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Σηλυμβρίας Ἡρόδικος, οὗ ἡ μεταρρύθμισις συμπίπτει πρὸς τοὺς πρὸ τοῦ Πλάτωνος χρόνους¹. Κατὰ δὲ τὸν τρόπον αὐτοῦ ἡρεύνησεν ἔπειτα ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀκουμένος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἐρυξίμαχος, οἵτινες ἐτάσσοντο εἰς τοὺς οἰκαιοτάτους τῶν περὶ τὸν Σωκράτην καὶ κατέστησαν λίαν γνωστοὶ ἐν Ἀθήναις διὰ τῶν παραγγελμάτων αὐτῶν περὶ τελεσφόρων ἐν ὑπαίθρῳ περιπάτων καὶ ἄλλων ἐμείων θεμάτων².

Τὴν δὲ ὑπὸ τῆς σοφιστικῆς ὑποκινήθεισαν τοιαύτην ἐξέτασιν τῆς ἱατρικῆς συνεδύασε πρὸς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐμπειρίαν Ἱπποκράτης ὁ ἐκ Κῶ Ἀσκληπιάδης. Διέσωζε δὲ οὗτος τὴν ἀρχαίαν τοῦ οἴκου παράδοσιν, καὶ συνήθροισεν ἐπιμελῶς τὰ ἐν τοῖς Ἀσκληπείοις ἐν ταῖς ἀναθηματικαῖς στήλαις τῶν ἱαθέντων ἀναγεγραμμένα περὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν³, καὶ ἀπήλλαξε μὲν τὴν τέχνην ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἱερῶν, ἀπέκτησε δὲ δι' ἀποδημιῶν νέον

¹ Ὁ Ἡρόδικος ἐπενόησε πρὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου τὴν μεθοδικὴν διαίτησιν.
² Iᾱe Sprengel Geschichte der Arzneikunde ἐκδ. Rosenbaum Τόμ. Α' σ. 287. γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ Geiger. Ἐν Παρισίοις 1809 Τόμ. Α' σ. 287. Häser Geschichte der Medicin. Ἐν Ἰενῇ. 1875. σ. 94, 110].

³ Πλάτωνος Φαῖδρος σ. 268. Συμπόσιον σ. 176. Πρωταγόρας σ. 315' περὶ πατρὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς.

⁴ [Κασσάδου τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ, Ἐν Ἀθήναις 1900 σ. 253 κ. ἑ.].

εὐρὺ κεφάλαιον παρατηρήσεων καὶ γνώσεων, ἔγινε μαθητὴς τοῦ Ἡροδίου, τοῦ Γοργίου καὶ Δημοκρίτου τοῦ Ἀδδηρίτου¹, καὶ ἔδρυσεν ἐπιστημονικὴν ἱατρικὴν, ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου τοῦ ἔθνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπερακοντίζουσιν αὐτὸν ὑπὸ τινος ἐπόψεως. Πράγματι δὲ κατῳρώθωτεν εἶπερ τις καὶ ἄλλος νὰ συνενώσῃ τὰς εὐεργετικὰς παρορμήσεις τὰς προελθούσας ἐκ τῆς σοφιστικῆς, ἐπιδιωκούσης τὴν εἰσαγωγὴν μεθοδικῆς σκέψεως εἰς ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν βίον, μετὰ τῆς εὐσυνειδήτου ἐξερευνήσεως τῶν πραγμάτων καὶ ἀγνωστάτης φιλαληθείας. Κατεδείχθη δ' ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ περὶ νόσων καὶ ἰαμάτων, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐρευναῖς περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐπιδράσεων τῶν τόπων, τοῦ ἀέρος, τῶν ἀνέμων, [τῶν ὑδάτων] καὶ τῶν τοιούτων γνήσιος φιλόσοφος καὶ πρόδρομος τοῦ Ἀριστοτέλους, ἅτε μὴ περιορισθεὶς εἰς ξηρὰν ἐμπειρίαν, ἀλλ' ἐξερευνήσας τοὺς νόμους τῶν πραγμάτων. Συνήνωσε δὲ τὰς προόδους τῶν νέων χρόνων πρὸς τὰ γαθὰ τῶν ἀρχαίων, κατορθώσας νῆντιληφθῆ τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἀπὸ τῆς ἡθικῆς αὐτοῦ ἀπόψεως καὶ παραστήσας τὰς ἀρετὰς τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς εὐλαβείας, τῆς ἀφιλοκερδείας, τῆς ἐχεμυθίας καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ὡς τὰ κύρια προσόντα Ἑλλήνων ἱατροῦ. Τέλος δὲ κατῳρώθωσε νὰ διατηρήσῃ καὶ τὸν χαρακτῆρα ἐλευθερίου τέχνης ἐν τῷ ἐπαγγέλματι αὐτοῦ. Καὶ δὴ ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ὑπῆρχον ἱατρικὰ συστήματα ἐπιβεβλημένα μετὰ κύρους νόμων, ἡ τέχνη τοῦ Ἱπποκράτους ἦτο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ γράμματος, καὶ ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἱατρικῆς ἕκαστος ὥρειλε νὰ ὑπέχῃ εὐθύνην εἰς μόνην τὴν ἑαυτοῦ συνειδήσιν².

Κατὰ δὲ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἱπποκράτους ὑπῆρχον καὶ μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἱατρῶν πολλοὶ εὐφυεῖς ἄνδρες ἀσχοληθέντες περὶ τὴν

¹ Sprengel [Geschichte der Arzneikunde ἐκδ. Rosenbaum Τόμ. Α' σ. 330. | Häser Geschichte der Medizin Τόμ. Α' σ. 110].

² Ἡ ἐλευθέρᾳ τέχνῃ τοῦ Ἱπποκράτους ἀντίκειται εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἱατροῦ εἰς κατὰ γράμματα. Ἀριστοτέλους Πολιτ. [ἐκδ. Bekker] σ. 87, 8.

φιλοσοφίαν καὶ ἐπιχειρήσαντες μακρὰς ἀποδημίας πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς φιλομαθείας αὐτῶν¹. Οὕτως ὁ Εὐδοξος ἀπεδήμησε μετὰ τοῦ Κνιδίου ἱατροῦ Χρυσίππου, ὅστις ἦτο συγχρόνως μαθητὴς αὐτοῦ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ μετὰ τοῦ ἱατροῦ Θεομέδοντος εἰς τὰς Ἀθήνας². Αὐτὸς δὲ ὁ Εὐδοξος εἶνε πάντων τῶν συγχρόνων τοῦ Πλάτωνος ἐκεῖνος, ἐν ᾧ ἐγκατοπτρίζεται ἡ πολυπραγμοσύνη τῆς συγχρόνου παιδείσεως, ἅτε ὢν μαθηματικὸς ἄμα καὶ ἀστρονόμος, ἱατρὸς, φιλόσοφος, πολιτικὸς καὶ γεωγράφος, ἀνὴρ συνδυάσας πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐπιστήμας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ κατορθώσας νὰ συνενώσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν, ὅα εἶχεν ὠριμάσει ἐν Ἀσίᾳ, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ὁ Εὐδοξος, γεννηθεὶς καὶ παιδευθεὶς ἐν Κνίδῳ, ἀπεδήμησεν ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔπειτα δὲ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, ὧν τὴν ἀστρονομίαν ἐπωφελήθη, ὅπως συμπληρώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὸν ὀκταετηρικὸν κύκλον τοῦ Κλεοστράτου³. εἰσῆγαγε δ' ἐμβόλιμον κύκλον τεσσάρων ἡλιακῶν ἐτῶν, ὅστις ἔμεινεν ἡ βᾶσις τῆς καθ' ἡμᾶς χρονολογίας. Τέλος δὲ μετέβη εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ἐνθα ἐπεδόθη παρὰ μὲν τῷ Ἀρχύτῃ εἰς τὴν γεωμετρίαν, παρὰ δὲ τῷ Λοκρῷ Φιλιστίωνι εἰς

¹ Περὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας ἴδε Böckh Sonnenkreise [der Alten] σ. 142, 149.

² Περὶ τῶν ἀποδημιῶν τοῦ Εὐδοξοῦ ἴδε [Böckh Sonnenkreise der Alten] σ. 140 κ. ἔ. Περὶ. Müllenhoff Deutsche Alterthumskunde Τόμ. Α' σ. 239 κ. ἔ. Περὶ τῆς πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους ἱερείας ἀποδημίας αὐτοῦ ἴδε Στράβωνος [XVII, σ. | 806] [Συνανέβη γὰρ δὴ τῷ Πλάτῳ ὁ Εὐδοξος θεῶρο, καὶ συνδιέτριψαν τοῖς ἱερεῦσιν ἐνταῦθα ἐκεῖνοι τρεῖς καὶ ὀκταετηρικὸν, ὡς εἰρηταίτισι· περὶ τοὺς γὰρ ὄντας κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων, μυστικὰς δὲ καὶ δυσμεταδότους, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς θεραπαλαῖς ἐξελιπάρησαν ὥστε τινὰ τῶν θεωρημάτων ἱστορεῖσθαι· τὰ πολλὰ δὲ ἀπεκρύψαντο οἱ βάρβαροι]. Οὗτοι δὲ τὰ ἐπιτρέχοντα τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς μόρια ταῖς τριακοσίαις ἐξήκοντα πέντε ἡμέραις εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνου παρέδουσιν.

³ Κατὰ τὸν Κλησσωρίων (ἐκδ. Hultsch σ. 37) ὁ Κλεοστράτος ὑπέρβεν ὁ ἐπινοήσας τὸν ὀκταετηρικὸν κύκλον· πάντως δὲ ὑπῆρξε τῶν πρώτων ἐπεξεργασθέντων τὰ κατ' αὐτόν. ἴδε E. Müller παρὰ Pauly Realencyclopädie Τόμ. Α' σ. 1055 κ. ἔ. ἐν λ. Annus.

τὴν ἰατρικὴν. Μετὰ δὲ τὰς ἀποδημίας ταύτας, ὧν ἀφθονώτατοι ὑπῆρξαν οἱ ἐπιστημονικοὶ καρποί, ἰδρύσεν ἐν Κυζικίῳ σχολὴν τὰ μέγιστ' ἀκμάσασαν περὶ τὸ 368 π. Χ. Μετὰ πολλῶν δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν ἔπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεδέθη διὰ φιλικίας μετὰ τοῦ Πλάτωνος, ὃν ἠκολούθησε καὶ εἰς τὰς Συρακούσας, ἐν αἷς ὁ ὀρθὸς ἐκ τῶν προτέρων ὀρισμὸς τῆς τῇ 12 Μαΐου 364 π. Χ. συμβάσεως ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν πάντων πρὸς τὴν σχολὴν αὐτοῦ. Μετὰ δὲ δύο ἔτη εὐρίσκομεν τὸν Εὐδόξον ἐν τῇ πατρίᾳ αὐτοῦ πόλει, ἐν ᾗ διεταξε τὰ τοῦ πολιτεύματος κατ' ἐντολὴν τοῦ δήμου. Ἐπεσκέφθη δὲ καὶ τὴν αὐλὴν τοῦ Μαυσσώλλου, ἕως ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ πενήτηκοντα καὶ τριῶν ἐτῶν μετὰ βίον δραστηριώτατον, ἀφείς ἱχνυ τῆς δράσεως αὐτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς ἐπιστήμης, ἰδίως δ' ἐν τῇ γεωμετρίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ. Καὶ δὴ, ἐν ᾧ οἱ προγενέστεροι αὐτοῦ παρετήρουν μόνον τὰς διὰ τὸ ἔργον τοῦ ναύτου καὶ τοῦ γεωργοῦ σπουδαιότητας ἐπιτολάς καὶ δύσεις τῶν ἀστέρων, ἡ ἐξέθετον ἀστηρίκτους θεωρίας περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων, καθ' ἃ οἱ Ἴωνες καὶ Πυθαγόρειοι φιλόσοφοι, ὁ Εὐδόξος ἐκ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Πλάτωνος ἰδρύσει τὸ πρῶτον τὴν ἐπὶ μαθηματικῶν ἐρευνῶν στηριζομένην ἀστρονομίαν, ἣτις, καίπερ μικρὰ κεκτημένη μέσα, ἐπελάβετο τῆς ἐξερευνήσεως τῶν κινήσεων τῶν πλανητῶν. Εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους παρέσχεν ἰδίαν ἀξίαν λόγου ὑπηρεσίαν διατάξας τὰ κατὰ τὸ ἀστικὸν αὐτῶν ἔτος καὶ βελτιώσας ἐπαισθητῶς τὸ ἀττικὸν ἡμερολόγιον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Σειρίου ὡς κυρίας αὐτοῦ χρονολογίας, καὶ ταῦτα ἄνευ διαταράξεως τῆς τέως ὑφισταμένης πατροπαραδότου τῶν κατὰ τὸν ἀττικὸν ἐνιαυτὸν διατάξεως¹.

¹ Ὁ Εὐδόξος ἔδωκεν εἰς τὴν ὀκταετηρίδα τὸν τύπον περιόδου ἑκατὸν ἐξήκοντα ἐτῶν. Ἦ δ' ἔαρινή ἐπιτολὴ τοῦ Σειρίου ὠρίσθη παρ' αὐτοῦ τῇ 23 Ἰουλίου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Εὐδόξος διέτηρξε τὰς ἀρχαίας νομηνίας, ὁ ἐνιαυτὸς ἐξ οὗ ἤρχιζε κατ' αὐτὸν ἡ περίοδος ἦτο πιθανῶς ἐξ ἐκεῖνων καθ' οὓς ἡ νέα σελήνη μετὰ τὴν μακροτάτην τοῦ ἔτους ἡμέραν συνέπιπτεν ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστερον πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν ἐκείνην, ἥτοι κατὰ ταῦτα τὸ 381 ἢ 373 π. Χ.

Ἡ δὲ σύμπραξις τοῦ Εὐδόξου καὶ τοῦ Πλάτωνος εἶνε τῶν μάλιστα¹ αξιομνημονεύτων γεγονότων ἐν τῇ κινήσει τῶν πνευμάτων τῇ ἀποτελούσῃ τὸ κυριώτερον κεφάλαιον τοῦ τετάρτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Εἰς τὸν φιλόσοφον δὲν ἠδύναντο νὰ ἀρκέσωσιν ἐξωτερικαὶ παρατηρήσεις τοῦ οὐρανοῦ, οἷαι αἱ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Μέτωνος, τοῦ Εὐκτῆμονος καὶ τοῦ Φιλίππου¹. κυριώτατον δὲ αὐτοῦ μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῇ κινήσει τῶν οὐρανίων σωμάτων διάγνωσις τῶν διεπόντων αὐτὰ νόμων. Διὰ τοῦτο δὲ ἤδη εἰς Φίλιππον τὸν Ὀπούντιον εἶχεν ὑποδείξει τὴν ἀνάγκην μαθηματικῆς ἐρεύνης. Αὕτη δ' ἔτυχε διὰ τοῦ Εὐδόξου τῆς ἐξάρσεως ἐκείνης ἣν ἀνυπομόνως ἐκαρὰδόκει ὁ Πλάτων. Ἐκτοτε δὲ κατέστη δυνατὴ ἡ εὑρεσις τῆς ἀρμονίας τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῆς ἀδιαταράκτου πάντοτε μενούσης κυκλικῆς κινήσεως, ἣν ἀνέμενε νὰ εὕρῃ ὁ φιλοσοφῶν, καὶ τῶν ὑπὸ τῆς πείρας μαρτυρουμένων γεγονότων. Διὰ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ Πλάτωνος εὐρόντος τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, καὶ ἄλλως δὲ ὑπῆρξε δι' αὐτὸν μεγίστη τιμὴ, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐμπειρικῇ ἐρεύνῃ ὑπέροχος ἀνὴρ ὑπετάσσετο μετὰ προθυμίας καὶ εὐαρέστως εἰς τὸ καθολικὸν πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου.

Ἐνεκα δὲ τῆς εὐρυτάτης ἐκείνης δραστηριότητος καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς φιλοσοφίας, τῆς ῥητορικῆς, τῆς ιστορίας καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔμελλεν, ὡς εἰκὸς, νὰ τύχῃ καὶ ἡ γλῶσσα παντοίας ἀναπτύξεως. Ἐξαιρουμένου δὲ τοῦ Ἱπποκράτους, ἔγραψαν ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ, ἥτις ἀπέβη τὸ ὄργανον τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ καθολικὸν μέσον τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ἀπάντων τῶν πεπαιδευμένων. Ἡ αὕτη δ' ἐκείνη γλῶσσα, ἥτις ἦτο παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ὅλη ἀκόμη δυσκατέργαστος, ἦν μετὰ κόπου μόλις ἠδύνατο νὰ δαμάσῃ, ἀπέβη νῦν οὕτως εὐμάλακτος, ὥστε δίκην μετάλλου ῥευστοῦ ἠδύνατο νὰ χυθῇ εἰς οἰονδήποτε τύπον. Καὶ ἀναπτύσσεται μὲν ἐν αὐτῇ τὸ ἐπιδεικτικὸν ὕψος τοῦ Γοργίου, προσαρμόζε-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 724.

ται δὲ εἰς τὴν ἐπιμεμελημένην κατασκευὴν τῶν περιόδων τοῦ Ἰσοκράτους, ἀποδίδει ὑπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν χεῖρα τοῦ Πλάτωνος ὅλην τὴν χάριν τοῦ διαλόγου τῶν πεπαιδευμένων, ἀποβαίνει δὲ ἡ ἔκφρασις τῆς ἱστορικῆς ἐκθέσεως ἐν τε τῷ ἀφελεί τρόπῳ τοῦ Ξενοφώντος καὶ ἐν τῷ ῥητορικῶς κεχρωσμένῳ ὕφει τοῦ Θεοπόμπου· τέλος δὲ συνδυάζει ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Ἰσαίου τὴν μεγίστην δεξιότητα περὶ τὸ διηγέσθαι καὶ τὸ ἐπάγειν ἀποδείξεις τῶν ἀμφισβητουμένων θεμάτων πρὸς τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν σύντονον βραχυλογίαν. Οὕτως ὁ ἀττικὸς πεζὸς λόγος ἐν αὐταῖς ἐκείναις ταῖς δεκαετηρίσι, καθ' ἃς κατέρρεε μὲν ἡ ἀρχαία πολιτεία τῶν Ἀθηναίων, παρήκμαζε δὲ κατὰ μικρὸν ἡ ποίησις αὐτῶν, ἀνεπτύχθη μετὰ νεανικῆς δυνάμεως καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν τελείωσιν ἐκείνην, ὅπως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πολιτείαν παράσχη πάλιν νέαν ἔξαρσιν.

Πρὸς δὲ τὴν τέχνην οἱ χρόνοι δὲν ἦσαν εὐμενεῖς. Ἡ ποίησις, οἷα εἶχεν ἀκμάσει ἐν Ἀθήναις, προϋποθέτει δημόσιον βίον ὑγιᾶ καὶ πολιτείαν εὐτυχοῦσαν καὶ ἀσφαλῆ ὡς καὶ ζωντανὴν συμμετοχὴν τῶν ἀρίστων τοῦ λαοῦ. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν χρόνοις καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠσθάνοντο εὐχαρίστησιν ἐκ τῶν πατρίων. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπικρατοῦσης ῥοπῆς πρὸς πρακτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος ἀναγκάως ἔμελλε νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἀγάπη τῆς ποιήσεως, καὶ οἱ ἐπιδιώκοντες ὑψηλοτέρους σκοποὺς δὲν εὗρισκον ἐν αὐτῇ ἐπαρκῆ ἀνάπαυσιν τῶν πόθων αὐτῶν, ἅτε μὴ θέλοντες εὐάρεστον τέρψιν μὴδὲ παροδικὴν συγκίνησιν καὶ μὴ ἀρεσκόμενοι εἰς παίγνια τῆς φαντασίας. Οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες εἶχον ἀπεχθῶς πρὸς τὴν μυθολογίαν, ἐξ ἧς ἐκπηγάξει ἡ ποίησις, θεωροῦντες αὐτὴν διαταράσσουσαν καὶ συγχέουσαν τὴν διάγνωσιν τοῦ θείου. Ἡ σοβαρότης τῆς ἐπιστήμης διεκλόνησε τὸ κράτος τῆς ἐθνικῆς τέχνης, μεταξὺ δὲ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ ἐπῆλθε ῥῆξις, ἥτις δὲν εἶχε κατανοηθῇ ἐφ' ὅσον οἱ ποιηταὶ ἐθεωροῦντο

καὶ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους. Οὗτος δὲ ὑπῆρξεν ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ τὴν μεγίστην ἐν τοῖς συγχρόνοις ἔχων ποιητικὴν ἔμπνευσιν ἀνὴρ ἀπεστράφη ἀπὸ τῆς ποιήσεως μετὰ προφανοῦς δυσμενείας, καὶ ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὴν φιλοσοφίαν· καὶ ὁ Ἰσοκράτης δ' ἐτίμα τοὺς ποιητὰς μόνον καθ' ὅσον ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν εὐρίσκονται χρήσιμοι ἠθικαὶ γινῶμαι. Τὴν δ' ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ σχέσει τῶν πεπαιδευμένων πρὸς τὴν ποίησιν μεγίστην μεταβολὴν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τὴν σύγχυσιν τὴν διαταράσσουσιν τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους μαρτυρεῖ ἡ ἐκ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος ἔξωσις τῶν δραματικῶν ποιητῶν καὶ ἡ καταδίκη ἐκφράσεων τοῦ Αἰσχύλου, αἵτινες θεωροῦνται οὕτως ἀνήθικοι, ὥστε ὑπολαμβάνεται προσήκουσα ἡ εἰς τοὺς νέους ἀποσιώπησις αὐτῶν¹.

Ἄλλ' οὐχ ἤττον δὲν ἔλειπον οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὑπὲρ τῶν ποιητικῶν ἔργων. Ὑπὸ πυκνοῦ ὀμίλου ἀκροατῶν περιστοιχιζόμενους ἔδλεπέ τις τοὺς ῥαψωδοῦς, περιβεβλημένους ποδῆρες ἱμάτιον, ἐν τοῖς δημοσίαις πλατείαις, ἐν αἷς ἀπήγγελλον τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου². Ἡμαῖζε δὲ τὰ μέγιστα ἡ τέχνη τῶν ῥαψωδῶν, καὶ συνεδυάζετο πρὸς ἐπιδείξεις μνημονικὰς, λίαν συνήθεις παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις. Ἡ Ὀδύσσεια καὶ ἡ Ἰλιάς ἀπεστηθίζοντο, καὶ ἡ τέχνη τῶν ῥαψωδούντων ἦτο οὕτω δεινὴ, ὥστε ἡδύναντο νάρχισσιν τὴν ἀπαγγελίαν ἀπὸ οἰουδῆποτε χωρίου τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ὑποβαλλομένου εἰς αὐτούς³. Καὶ νεανίας δὲ οἶκον ἐπιφανῶν, οἷον Νικήρατον τὸν υἱὸν τοῦ Νικίου, εὐρίσκομεν ἡσχημένους περὶ ταύτας τὰς τέχνας καὶ ἀκολουθοῦντας ἀπανταχοῦ τοὺς ῥαψωδοῦς⁴. Ἀλλὰ καθ' ὅλου τὸ ἀξίωμα τῶν τοιούτων ἀνθρώπων εἶχεν ἀρχίσει καταπίπτον. Καὶ ἐπεδεικνύοντο μὲν τινες αὐτῶν ἀκόμῃ ἐν

¹ Ὁ Πλάτων (Πολιτ. σ. 380 a) ἐκρίνε τὰ τοῦ Αἰσχύλου θεοὺς μὲν αἰτίαν φέρεται βροτοῖς, ὅταν κακῶσαι δῶμα παμπήδην θέλη. Πρὸς. Stark Niobe σ. 38, 92.

² Περὶ τῶν ῥαψωδῶν ἴδε τὸν Ἰωνα τοῦ Πλάτωνος.

³ Οὗτος ἦτο ὁ ἀγὼν ὑποθέτης, περὶ οὗ ἴδε Georg Curtius ἐν τοῖς Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. 1866 σ. 153.

⁴ Ξενοφάντος Συμπόσιον 4, 6. Cobet Prosop[ographia] Xenophontea] σ. 70.

ταῖς ἡμέραις τοῦ Πλάτωνος μετὰ πολλῆς τῆς αὐταρεσκείας, οἷος Ἴων ὁ Ἐφέσιος, ἀλλὰ τὰ πλήθη ἐβαρύνοντο τὸ κενὸν αὐτῶν πάθος καὶ προσέβλεπον μετὰ περιφρονήσεως καὶ ἀγερώχως τοὺς περιφορήτους ἐκείνους ἀοιδούς. Τῶν δὲ νέων ἐπῶν μόνον ἡ Περσῆς τοῦ Χοιρίλου¹ ἔτυχεν ἀγαθῆς δεξιώσεως καὶ ἐν Ἀθήναις, κυρίως ἔνεκα τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς.

Ζωηρότερον δὲ ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ δράματος. Ὡς δὲ συμβαίνει πολλάκις ἐν χρόνοις παρακμῆς, ἀπέβη ἔθος καὶ ἀρέσκεια τῶν νέων ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἡσθάνοντο διάθεσιν πρὸς σοβάρως μελέτας, νὰ δοκιμάζωσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν ὡς ποιηταί. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πλάτων λέγεται, ὅτι μετὰ τὴν εἰς τὸ πῦρ παράδοσιν τῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς νεότητος γραφέντων ἐπικῶν ποιημάτων εἶχε παρασκευάσει δραματικὴν τετραλογίαν πρὸς διδασκαλίαν, ὅτε ὁ Σωκράτης ἐξήγειρεν ἐν αὐτῷ ὑψηλοτέρους πόθους, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Πλάτωνα νὰ καταδικάσῃ ἀνοικτιρμόνως εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τοῦτο τὸ προῖν τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ἐρασιτεχνίας. Ἀλλ' ἄλλοι τῶν συγχρόνων ὑπῆρξαν ὀλιγώτερον αὐστηροὶ πρὸς ἑαυτοὺς, δὲν ἔλειψαν δὲ ἰδίως ἐν τοῖς οἴκοις τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν² εὐφυεῖς ἄνδρες γράψαντες νέα δράματα χάριν τοῦ θεάτρου. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη τοιούτων ἔργων, ἐπειδὴ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐν ἄστει Διονυσίων ὤφειλον νὰ διαγωνίζωνται, ὡς καὶ πρότερον, τραγωδαί, αἵτινες ἐδιδάσκοντο, κατὰ τὰν ἐκάθεν ἐθιζόμενα, ἐν τετραλογίᾳ³. Ἀλλὰ δὲν παρουσιάζοντο ἔργα πρωτότυπα τὴν ἀξίαν καὶ ἀξία λόγου, καὶ ἡ ποιητικὴ δημιουργία μετεβλήθη εἰς ἐργασίαν χειρωνακτικὴν. Καὶ οἱ μὲν τραγικοὶ ποιηταὶ ἀπέβα-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 186.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 98.

³ Οὗτοι τετραλογίαν ἀπετέλουν αἱ Κρήσσαι, ὁ Ἀλκμαίων καὶ ἡ Ἀλκηστis [τοῦ Εὐριπίδου] κατὰ τὴν Ἰπόθεσιν τῆς Ἀλκηστίδος, δράματα διδαχθέντα [τῷ 439 π. Χ.] Ὀλυμπ. 85, 2, ἡ Μήδεια, ὁ Φιλοκτήτης, ὁ Δίκτυς, οἱ Θερισταί ([432 π. Χ.] Ὀλυμπ. 87, 1) κατὰ τὴν Ἰπόθεσιν τῆς Μήδειας, ὁ Ἀλεξανδρὸς, αἱ Τροϊζήναι, ὁ Παλαμήδης, ὁ Σίσυφος ([420 π. Χ.] Ὀλυμπ. 91, 1 κατὰ τὸν *Αἰλιανὸν* Ποικ. Ἰστ. II, 8). Αἱ δὲ διδασκαλῖαι ἐξικνούνται μέχρι τοῦ 346 π. Χ. Ἰδε Welcker Griechische Tragödie σ. 893 κ. ἔ. Usener ἐν ταῖς Symbolae philologorum Bonnensium σ. 583.

λον κατὰ μικρὸν τὸ ἀξίωμα, οἱ δὲ ὑποκριταί ἀπ' ἐναντίας ἐπεδεικνύοντο ὡς διονυσιακοὶ τεχνῖται καὶ προσεῖλκυον αὐτοὶ κυρίως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Ἡ δὲ τέχνη αὐτῶν ἀπελύθη ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς ποιητὰς καθυποτάξεως, καὶ ἀπετέλεσαν ἰδίαν τάξιν ἔχουσαν ἰδίους θεσμοὺς καὶ συγκροτοῦσαν ἰδίους συλλόγους¹.

Συνηνώθησαν δ' εἰς θιάσους, οἵτινες συνείθιζον νὰ διδάσκωσιν ὁμοῦ ταῦτὰ δράματα ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν ὁ πρωταγωνιστής, εἰς ὃν ὑπετάσσοντο ὁ δευτεραγωνιστής καὶ ὁ τριταγωνιστής². Ἐκεῖνοι δὲ αὐτῶν, οἵτινες κατῴρθουν νὰ ποικτήσωσι τὴν εὐνοίαν τοῦ πλήθους, ἐτύγχανον ἀξιώματος ἐπιφθόνου, λαμβάνοντες μὲν παρὰ τῆς πολιτείας μέγαν μισθόν, κερδαίνοντες δ' ἐν ταῖς ἀποδημίαις μεγάλας ἀμοιβάς, αἵτινες λέγεται, ὅτι κατ' ἐνίας διδασκαλίας ἀνῆρχοντο εἰς ἓν τάλαντον, πρὸς δὲ τούτοις τιμώμενοι δι' ἐπάθλων. Δόκιμοι δὲ ὑποκριταὶ ἀνεπλήρουν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δραματικῶν παραστάσεων αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς καὶ ἐλάμβανον παρὰ τῶν ἀρχῶν πλήρη ἄδειαν νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διδασκῶν δραμάτων καὶ καταναίμωσι τὰ πρόσωπα εἰς τοὺς ὑποκριτάς. Ὑποκριταὶ δὲ ὑπέρφρονες ὑπὸ τῆς εὐνοίας τοῦ πλήθους δὲν ἐπέτρεπον νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἄλλος πρὸ αὐτῶν, ὅπως αὐτοὶ πρῶτοι ἐμποιήσωσιν εἰς τὸ πλῆθος τὴν προσήκουσαν αἴσθησιν. Καὶ τὰ ῥήματα δὲ τῶν ποιητῶν ἐχειρίζοντο κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ προέβαινον αὐτοβούλως εἰς μεταβολὰς δυναμένας νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐπιφανεστέραν κατάδειξιν τῆς δεξιότητος αὐτῶν. Οἱ

¹ Ἀριστοτέλους Ῥητορ. I, 3 σ. 111, 11· μεῖζον δύνανται τῶν ποιητῶν αἱ ὑποκριταί. Περί δὲ τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῶν χοροδιδασκάλων ἴδε Helbig ἐν τῇ Zeitschrift für [das] Gymnasialwesen. 1862 σ. 104 κ. ἔ. Böckh Graec. ae] trag. oediae] prince[rum] σ. 178. Lüders Die dionysischen [Künstler] σ. 53 κ. ἔ. Ἀντὶ δὲ τῆς προτέρας λείψεως ὑποκριταὶ παρουσιάζεται νῦν ἡ ἔκφρασις οἱ περὶ τὸν Διδόνυσον τεχνῖται, ἀναφερομένη εἰς ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανιζομένους. Εὐρίσκομεν δὲ τὴν ἔκφρασιν ταύτην ἤδη παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (Προδλήμ. 30, 11).

² Περί τῶν δραματικῶν θιάσων πραγματεύεται διὰ μακρῶν ὁ Lüders ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ συγγραφῇ. Οἱ δὲ μεγάλοι θίασοι συνεκροτήθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα. ἴδε Lüders σ. 65 κ. ἔ. [Πρὸς P. Foucart De collegiis scenico-rum artificum apud Graecos. Paris. 1873].

δὲ κωμικοὶ ὑποκριταὶ καὶ οἱ τραγικοὶ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο διαφόρους τάξεις, τούτων δὲ οἱ τραγικοὶ ἀπέκτησαν ὅλως ἰδιόζουσαν σημασίαν διὰ τῆς ἀναμίξεως εἰς τὴν μελέτην τῆς ῥητορικῆς, καὶ ἀπέβησαν λίαν ἐπιζήτητοι ὡς διδάσκαλοι τῶν νεαρῶν ῥητόρων. Ἐθεωροῦντο δὲ αὐτόχρομα πρότυπα ὡς πρὸς τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς φωνῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπαγγελίαν, ἡ δὲ τέχνη αὐτῶν ἦτο καθ' ἑαυτὴν ῥητορικὴ παράστασις διὰ τοῦ σώματος. Ὡς δ' ἡ ῥητορικὴ τέχνη κυρίαν ἔδραν εἶχε τὰς Ἀθήνας, οὕτω καὶ ἡ ὑποκριτικὴ ἐν τῇ νέᾳ αὐτῆς ἀναπτύξει ὑπῆρξε κυρίως τέχνη ἀττική. Ἐν Ἀθήναις δ' ἔδρασαν καὶ ἐδοξάσθησαν ὁ Σάτυρος, ὁ Νεοπτόλεμος, ὁ Ἀνδρόνικος, οἵτινες εὕρισκοντο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς φήμης ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Δημοσθένους.

Ἡ δὲ κωμωδία δὲν ἔπαθε, καθ' ἣ τῇ τραγωδίᾳ, ἐκ τῆς δυσμενείας τῶν εἰς τὴν ποίησιν ἀσυμπαθῶν χρόνων. Ἦτο ἐκ φύσεως εὐκίνητοτέρα. Δὲν ἦτο δεδουλευμένη πρὸς τακτὰς ὑποθέσεις, καὶ ἡδύνατο ἐλευθερώτερον νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς μεταβαλλομένας διαθέσεις. Καὶ δὴ ἐγκατέλιπε πᾶν ὃ τὴν ἡδύνατο πλέον νὰ συγκρατηθῇ, πρὸ πάντων δὲ τὸν χορὸν¹, ὅστις ἦτο τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς κωμωδίας, δι' οὗ αὕτη εἶχε διατρανωθῇ ὡς ποιητικὸν εἶδος ἀμέσως συνδεόμενον πρὸς τὸν δημόσιον βίον. Διὰ δὲ τῆς ἀποβολῆς τοῦ χοροῦ συμμετεβλήθη κατ' ὀλίγον καὶ ὁ ὅλος χαρακτήρ τῆς κωμωδίας. Οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ δὲν συμμετεῖχον πλέον τοῦ ἀγῶνος τῶν φατριῶν, καὶ δὲν ἐπελαμβάνετο πλέον ὑποθέσεων μεγάλων καὶ τολμηρῶν, ὡς πρότερον· ἡ κρουνηδὸν ἀναβλύζουσα ζωὴ ἐξέλιπεν, ἡ δὲ γλῶσσα προσήγγισε πρὸς τὴν τῆς κοινῆς ὁμιλίας, καὶ ἡ ἔξαρσις τῆς φαντασίας ἀπέβη μᾶλλον χαμαιπετής, καθ' ἣ ἤρμοζεν εἰς χρόνους, καθ' οὓς ἐπεκράτει ἡ σκέψις καὶ δὲν ἡδύναντο πλέον οἱ ποιηταὶ νὰ ζήσωσι παρὰ τοῦ πλήθους, ὅπως ὑψωθῇ εἰς σφαίρας ἰδεώδεις. Διὸ οἱ ποιηταὶ κατέβησαν εἰς τὸν ἀδωρητισμὸν τοῦ κοινοῦ βίου, καὶ ἐζήτησαν νὰ εὐρωσιν ἐν αὐτῷ τὰς ὑποθέσεις παραστάσεων ψυχαγωγικῶν, ἃς

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 139.

περιετόρνουν ἐν σκηναῖς χαλαρῶς μὲν πρὸς ἀλλήλας συνδεομέναις, ἀρτυνομέναις δὲ δι' ἐρωτικῶν περιπετειῶν καὶ μεταβαλλομέναις οὕτως εἰς φαιδράς εἰκόνας τοῦ βίου.

Εἰς δὲ τὴν μεταδοτικὴν περίοδον τῆς κωμωδίας ἀνήκουσιν ὁ Ἑριππος καὶ ὁ Ἐπικράτης. Τούτων δὲ ὁ Ἑριππος φαίνεται, ὅτι ἡσχολήθη ἀκόμη κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀρχαίας κωμωδίας περὶ τὰ δημόσια πράγματα. Καθ' ἃ δὲ ὁ Ἀριστοφάνης, φέγει τὴν εὐπιστίαν καὶ τὴν ἀστασίαν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ὅστις, μεθύμενος ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, μαίνεται ὑπὲρ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, ἕως αἰφνης συναισθάνεται τὴν ἀπάτην καὶ μεθίσταται εἰς τὸ ἐναντίον. Ἐξηκολούθησαν δὲ καὶ νῦν σκώπτωσι κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον πολιτευτὰς ἕνεκα τῶν ἐμπαθῶν αὐτῶν λόγων καὶ ποιητὰς ἕνεκα τῶν διαστρόφων αὐτῶν ἐκφράσεων. Ὁ δ' Ἐπικράτης παρίστανει τὸν Πλάτωνα ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, διατρίβοντα μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Παναθηναίων περὶ βοτανικὰς μελέτας καὶ διδάσκοντα νῦν διακρίνωσι τὰ διάφορα εἶδη τῶν δένδρων καὶ βοτανῶν.

Ἐν τῷ συνόλῳ δ' ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα τῆς συγχρόνου γενεᾶς ἡ τάσις τῆς νέας κωμωδίας, ἥτις δὲν παρίστανεν ἄνδρας ἐκάστους, ἀλλὰ χαρακτῆρας καθολικούς, ἐπαναλαμβανομένους παρ' ἀνθρώποις τῆς αὐτῆς κατηγορίας. Οὕτως οἱ ποιηταὶ τῆς νέας κωμωδίας ἀνεβίβασαν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὸν τοκογλύφον, τὸν κυβευτὴν, τὸν παράσιτον, τὸν ὑπότυπον τεχνίτην, τὸν πονηρὸν δούλον, τὸν σκαιὸν ἀγρότην, τὸν θορυβοποιὸν κηδεμόνα, τὸν ἀλαζόνα στρατιώτην, τὸν πυρώδη ἐραστὴν, τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ἰατροὺς, τοὺς μαγείρους καὶ ἄλλους τοιούτους τύπους. Παρουσιάζοντο δὲ οὗτοι ὑπὸ ὀνόματα ἐφευρεθέντα ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ἅτινα δι' αὐτῶν ἀπέκτησαν καθολικὴν σημασίαν, ἢ ἐλαμβάνοντο ἱστορικὰ ὀνόματα καὶ εἰκονίζετο ἐν μὲν τῷ Θηραμένει ἡ ἀστασία, ἐν δὲ τῷ Τίμωνι ἡ μισανθρωπία, ἐν δὲ τῷ Λάμπωνι ἡ δεισιδαιμονία.

Πρὸ πάντων δ' ἀνεβιβάζοντο εἰς τὴν σκηνὴν οἱ φιλόσοφοι μετὰ

τῶν ἰδιοτροπιῶν αὐτῶν, ὅτε μὲν ὡς Κυνικοὶ ἢ Πυθαγόρειοι περιφρονούντες μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης τὰ δῶρα τῶν θεῶν καὶ περιφερόμενοι ἐν ἐκουσίᾳ ταπεινότητι πτωχοὶ, ῥυπαροὶ καὶ σκυθρωποὶ, ἀξιοθρήνητοι μωροὶ, ὅτε δὲ ὡς ἀλαζονικοὶ Ἀκαδημαῖκοι μετὰ πολλῆς μερίμνης φροντίζοντες νὰ ἐμφανίζωνται ἔχοντες ἐπιμεμελημένην τὴν κόμην καὶ κομψὴν τὴν ἐσθῆτα. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Πλάτωνος ἐπελαμβάνετο κατὰ προτίμησιν ἡ κωμωδία, αἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ προταθεῖσαι μεταρρυθμίσεις, ἡ διδασκαλία περὶ κοινοκτημοσύνης, περὶ χειραφετήσεως τῶν γυναικῶν καὶ τὰ τοιαῦτα παρ' εἶχον ἀρεστοτάτην ὕλην πρὸς διακωμώδησιν¹. Ἀλλ' ἅπαντες οἱ φιλόσοφοι κατεκερτομοῦντο κοινῇ ὑπὸ τῶν κωμικῶν ποιητῶν, καταγελῶμενοι ὡς ἄργοι καὶ ὡς ἐξημμένοι στρεψόδιοι διατρίβοντες περὶ συζητήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τῶν πραγμάτων, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ σικύου ἐξαιρουμένου.

Ἐγίνοντο δὲ ταῦτα μετὰ σκωπτικῆς εὐφυίας καὶ λεπτῆς εἰρωνείας, ἀλλ' ἄνευ κακίας καὶ δηκτικότητος, ἐπειδὴ ἡ τέχνη, ἀποβῆσα χαλαρωτέρα, περιέβαλλε τὰς παραστάσεις αὐτῆς διὰ τινος θωπευτικῆς κοσμιότητος, ἧς ἔνεκεν ἀπεφεύγετο πᾶς κίνδυνος σοβαρωτέρας συγκρούσεως. Οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ δὲν ἐπεχείρουν νὰ μεταβάλλωσι καὶ βελτιώσωσι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτὰς δὲ τὰς μωρίας τῶν ἀνθρώπων ἐκάκιζον ἄνευ πραγματικῆς σοβαρότητος, ἐψυχμῶγον δὲ τὰ πλήθη διὰ τῶν ἀκουσμάτων ἐκείνων ὅσα ἦσαν τὰ μάλιστα ἀρεστὰ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Εὐδούλου.

Συμπόσια ἀνθρώπων λίχνων περιεγράφοντο παραστατικώτατα μετὰ μεγάλης ἐπιδείξεως γαστρονομικῆς σοφίας, ὡς καὶ λαμπραὶ γαμήλαιοι ἑορταί, οἷα ἡ τοῦ Ἰφικράτους, ὅτε συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τοῦ βορρᾶ². Παρίστανε δὲ ἡ κωμωδία τὴν ἀγορὰν τῆς πρωτευούσης [τοῦ Κότυος] διὰ τῶν ἐξῆς στίχων·

¹ Ἀλεξίς παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ [V 1, σ.] 226. Πρὸς Bekker Charikles Τόμ. Β' σ. 154.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 128.

κατὰ τὴν ἀγορὰν μὲν ὑπεστρωσθαι
 στρώμαθ' ἄλουργῇ μέχρ' ἑκτῆς ἄρκτου,
 δειπνῆν δ' ἄνδρας βοντυροφάγας,
 αὐχμηροκόμας μυριοπληθεῖς
 τοὺς δὲ λέβητας χαλκοῦς εἶναι
 μείζους λάκκων δωδεκακλίνων
 αὐτὸν δὲ Κότυν περιεζῶσθαι
 ζωμόν τε φέρειν ἐν χοῖ' χρυσῇ
 καὶ γενόμενον τῶν κρατήρων
 πρότερον μεθύειν τῶν πινόντων ¹.

Καὶ ἄλλα δὲ σύγχρονα σκάνδαλα διηγούνται χάριν γέλωτος οἱ κωμωδοποιοί. Ἀλλὰ καὶ αἱ ὑψηλότεραι ἀπολαύσεις τοῦ ἀττικοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐνέπνεον τὴν κωμῳδίαν, ὅσον ἡ χάρις τοῦ εὐφυοῦς διαλόγου, ἐν ᾧ ἐπεδεικνύετο σκῶμμα καὶ εὐτραπελία, καὶ ἰδίως μεγάλη χρῆσις ἐγίνετο καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν ἐμμέτρων αἰνιγμάτων, ἅτιν' ἀπετέλουν εὐάρεστον ψυχαγωγίαν τῶν ἐν Ἀθῇ-ναις συναναστροφῶν ².

Τέλος δὲ ἀρεστὴν θέμα τῆς νέας κωμῳδίας ἦτο καὶ ἡ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν συγχρόνων διαφώτισις τῶν μυθολογικῶν διηγήσεων. Ἐγίνετο δὲ τοῦτο κατὰ δύο τρόπους. Καὶ ὅτ' ἐν μὲν ἡρμηνεύοντο αἱ μῦθοι κατὰ τρόπον ψυχρὸν, ἐπιζητούμενης τῆς ἐξηγήσεως αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὥς ὅτε ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀπολίθωσις τῆς Νιόβης ἡρμηνεύετο ὡς ἐκφράζουσα μεταφορικῶς τὴν ἐκ τῆς φρίκης ἀφασίαν καὶ ἀπονάρκωσιν αὐτῆς· ὅτ' ἐν δὲ ἡ κωμῳδία ἐγελοιοποιεῖ τοὺς ἀρχαίους λόγους καὶ ἔτερπε τὰ πλήθη διὰ γελοίων παραστάσεων τοῦ Κρόνου καταβραχθίζοντος τὰ τέκνα, τῆς ἐκ θαύματος γεννήσεως θεῶν τινῶν, τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ἄλλων ἡρώων παριστα-

¹ Meineke Fragmenta Comicorum Graecorum Τόμ. Γ' σ. 182. Rehdantz Vitae Iphicratis πλ. σ. 30

² Meineke Hist[oria] [crit]ica] com[oe]diae] σ. 277. Paul Desymposii aenigmati σ. 2. O. Ribbeck Mittlere und neuere Komödie. 1857 σ. 19. Lüders Die dionysischen Künstler σ. 98.

νομένων ἐπὶ τῶν σχολικῶν ἐδράνων, ἀναγινωσκόντων βιβλία καὶ διαγόντων τὸν βίον καὶ κατὰ τᾶλλα ὡς οἱ κοινοὶ πολῖται.

Αἱ δὲ παρωδίαὶ αὗται ἀνεπτύχθησαν ἐν Ἀθήναις εἰς ἴδιον εἶδος δημοσίας ψυχαγωγίας, εἰσῆχθησαν δὲ μάλιστα καὶ χάριν αὐτῶν ἀγῶνες, ὡς ἐν τῇ τραγωδίᾳ καὶ τῇ κωμωδίᾳ, τῷ διθυράμβῳ καὶ τῇ ῥαψωδικῇ¹. Τὴν δὲ ἀρχὴν τοῦ εἶδους τούτου εὐρίσκομεν ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, γίνεται δὲ μνεῖα Ἡγήμονος τοῦ Θασίου ὡς τοῦ πρώτου γράψαντος ἐν Ἀθήναις παρωδίας ὁμηρικῶν περὶ θεῶν μύθων. Λέγεται δὲ, ὅτι τὰ πλήθη διέτριβον εὐθύμως περὶ τὴν ἀκρόασιν παιγνιώδους Γιγαντομαχίας καθ' ἣν ἡμέραν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ πρῶτον ἄγγελμα περὶ τῆς ἐν Σικελίᾳ συμφορᾶς².

Τοιοῦτος ἦτο ὁ χαρακτήρ τῆς νέας κωμωδίας, οἷα ἤκμασε μεγάλως μετὰ τοῦ παραλλήλου εἶδους τῆς παρωδίας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διεκρίθησαν δὲ ὡς ποιηταὶ τῆς νέας κωμωδίας ὁ Ἀντιφάνης, ὁ Ἀλεξίς, ὁ Εὐβουλος, ὁ Ἀναξανδρίδης³· ἀναφέρονται δ' ἐν συνόλῳ ὀνομαστί ἐξήκοντα περίπου ποιηταὶ, γράψαντες ὑπὲρ τὰς ὀκτακοσίας κωμωδίας. Ἦσαν δ' ἐν αὐτοῖς γνήσιοι Ἀθηναῖοι, οἷοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἐκ Ῥόδου, Θουρίων, Σινώπης καὶ ἄλλων πόλεων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι μετεβλήθησαν ὅλως εἰς Ἀθηναίους, ἐν δὲ τῇ κωμωδίᾳ ἐνεκατοπτρίσθη ὁ ποικίλος βίος τῆς πόλεως, ἐν ᾗ εὐρίσκοντο ἄνθρωποι παντοδαποὶ, οὐδ' Αἰγυπτίων καὶ Βαβυλωνίων ἐξαιρουμένων. Διὰ

¹ Schrader ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XX σ. 186.

² Ἀθηναίων [IX, σ.] 407· [καίτοι] ἀγγελθέντων ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν γενομένων περὶ Σικελίαν ἀτυχημάτων. Οὐδεὶς [δ'] ἀπέστη... ἔκλειον οὖν ἐγκαλυψάμενοι, οὐκ ἀνέστησαν δ' ἵνα μὴ γένωνται διαφανεῖς τοῖς ἀπὸ τῶν ἄλλων πόλεων θεωροῦσιν [ἀχθόμενοι τῇ συμφορᾷ].

³ Περὶ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ Ἀναξανδρίδου παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἴδε Bergk Griechische Literaturgeschichte Τόμ. Δ' σ. 158. Παρ' αὐτῷ τὸ πρῶτον ἀπαντῶνται ἑρωτικά σκάνδαλα ἐλευθέρων γυναικῶν.

τοῦτο δ' εὐλόγως ἡδυνήθη νὰ εἴπῃ ὁ Ἀντιφάνης πρὸς δικαιολογίαν ἑαυτοῦ εἰς τὸν Μακεδόνα βασιλέα [Ἀλέξανδρον], ὅστις προφανῶς δὲν ἐπεδοκίμαζε μεγάλως μίαν τῶν κωμωδιῶν αὐτοῦ, ὅτι ἀληθῶς ἔπρεπεν ὁ θέλων νὰ εὖρῃ ἀληθῆ εὐχαρίστησιν ἐν τῇ ἀττικῇ κωμῳδίᾳ νὰ ἔχῃ οἰκείως πρὸς τὸν κοινωνικὸν ἐν Ἀθήναις βίον καὶ νὰ ἔχῃ συμμετάσχει πολλάκις δειπνῶν ἀπὸ συμβόλων καὶ λάβει καὶ δώσῃ πλεονάκις πληγὰς χάριν ἑταίρων¹.

Ἀρεστὸν δὲ εἶδος ποιήσεως ἐξηκολούθησε νὰ εἶνε παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ὁ νέος διθύραμβος², κρᾶμα δράματος καὶ λυρικῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο μιμικαὶ παραστάσεις ἐκ τῆς μυθολογίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, συνοδευόμεναι ὑπὸ παταγώδους μουσικῆς. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἀχαλινώτου αὐτοῦ τὸ εἶδος τοῦτο ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν συγχρόνων. Τὴν δὲ πρὸς τὸν διθύραμβον συμπάθειαν ταύτην τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων συνεμερίζετο καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν. Σῶζεται δὲ μέχρις ἡμῶν στήλη περιέχουσα ψήφισμα τῆς βουλῆς τῶν Ἀθηναίων, δι' οὗ ἐπαινεῖται πλὴν τοῦ Διονυσίου καὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς [Φιλόξενος], καὶ δὴ κατὰ πρότασιν τοῦ Κινησίου³. Ἀνέρχεται δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 393 π. Χ. (Ὀλυμπ. 96, 3). Κατὰ ταῦτα δ' ἐψηφίσθη ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τῆς Κνίδου, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεδίωκον πολιτικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Διονυσίου, καὶ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην φαίνεται ἐπωφεληθεῖς ὁ Κινησίας, ὅπως προκαλέσῃ δημοσίαν τιμὴν τοῦ παρ' αὐτοῦ καλλιεργουμένου διθύραμβου καὶ τῶν ἐν τῷ

¹ Ἀθηναίου [XIII, σ.] 555.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 124.

³ K ö h l e r ἐν τῷ Hermes Τόμ. III [1868] σ. 157. [Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' μέρ. α' σ. 5, ἀρ. 8]. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ κατὰ τὸν Holm (Geschichte Siciliens Τόμ. Β' σ. XII), συμφωνοῦντα πρὸς τὸν Dittenberger καὶ τὸν K ö h l e r, ἀναγνωστέον [Πολύ]ξενον τὸ [ν] κηδεστὴν τοῦ Διονυσίου. Ἐνε δὲ τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐκ τῶν δι' ἀναγλύφου κεκοσμημένων. Ἰδε περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου Sch ö n e Griechische Reliefs [σ. 23] ἀρ.) 49. Friederichs-Wolters Gipsabgüsse antiker Bildwerke in Berlin ἀρ. 1159.

αὐτῷ εἶδει δραματικῶν συναδέλφων, εἰς οὓς συνανήκον καὶ οἱ τύραννοι τῶν Συρακουσῶν, οὐ μόνον ὡς χορηγοὶ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιφανεῖς ἐρασιτέχναι.

Τέλος δὲ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν ἡ ἀνθησις, εἰς ἣν ἀνήλθον ἐν τῇ πόλει τοῦ Περικλέους δὲν ἡδυνήθη νὰ διατηρηθῇ καὶ μετὰ τὴν παρακμὴν αὐτῆς. Τέχνη δημοσία, οἷα ἡ ἀττική, προϋποθέτει πολιτείαν εὐημεροῦσαν, εἰρήνην καὶ ἀφθόνους δημοσίους πόρους. Οἱ πολῖται πρέπει νὰ εἶνε ὁμόφρονες πρὸς ἀλλήλους καὶ νὰ ἔχωσιν ἐλεύθερον τὸ πνεῦμα, ὥπως ἀγαπῶσι τὸ καλὸν καὶ θεωρῶσι τὴν ἀξιοπρεπῆ θεραπείαν τῆς τέχνης τιμὴν τῆς πολιτείας. Τέλος δὲ ὀφείλουσι νὰ ὑπάρχωσιν ἄνδρες ἀπολαύοντες τιμῆς παρὰ τοῦ πλήθους, εἰς οὓς τοῦτο νὰ παρέχῃ ἐπὶ μακρὸν τελείαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ συνθήκαι ἔλειπον. Ὁ δῆμος διεσπᾶτο ὑπὸ φατριῶν, οἱ ἰδεώδεις πόθοι εἶχον ἐκλίπει, ἐπεκράτουν δ' ἐπιπόλαιοι καὶ παροδικαὶ συγκινήσεις, καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω πολιτεία ἦτο ἄλλοπρόσαλλος, ἄστατος καὶ ἀτυχής. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν ὑπῆρχε κατάλληλον ἔδαφος πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν καλῶν τεχνῶν. Καὶ ἐξηκολούθησαν μὲν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου προάγοντες τὴν οἰκοδομίαν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναῶν, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πολέμου ἡσυχολοῦντο περὶ τὴν ζυφόρον τοῦ Ἐρεχθείου¹, τὰ δὲ πρῶτα μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Εὐκλείδου ἔτη ἀνέκτισαν καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν ναὸν, παθόντα ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 406 π. Χ. (Ὁλυμπ. 92, 3)². Ἀλλ' οἱ χρόνοι τῆς οἰκοδομῆσεως μεγάλων καλλιτεχνημάτων, ἐπιχειρουμένων κατὰ σχέδιον

¹ Ὁ χρόνος τῆς συντελέσεως τῆς ζυφόρου τοῦ Ἐρεχθείου δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ.

² [Köhler] ἐν τῷ Hermes Τόμ. II [1867] σ. 22. Τὰ δὲ ἀνάγλυφα τὰ κοσμοῦντα τὸ ἔρμα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ὁ μὲν Kekulé [Die Balustrade des Tempels der Athena Niko σ. 40 κ. ἑ.] ἀποδέχεται ποιηθέντα τῷ 407 π. Χ., μετὰ τὰς νίκας τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Κυζίκου, [ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Michaelis ἐν ταῖς Mittheilungen des archäologischen Instituts in Athen Τόμ. XIV (1889) σ. 304 κ. ἑ. ὡς καὶ ὁ Overbeck [Geschichte der griechischen Plastik Τόμ. Α' ἐκδ. δ' σ. 487, ὅστις πρότερον] ἀπεδέχετο αὐτὰ ποιηθέντα μεταξὺ τοῦ 390 καὶ 388 π. Χ.

καθολικὸν ἐν συναφείᾳ πρὸς ἄλληλα, εἶχον παρέλθει ἀνεπιστρεπτεῖ.

Ἄλλ' οὐχ ἦττον ἡ ἀττική τέχνη ἦτο δραστηριωτάτη ἐν τῇ παραγωγῇ ἔργων μεμονωμένων ἐν τε Ἀθήναις καὶ ἐκτὸς αὐτῶν.

Ἡ γλυπτικὴ καθ' ὅλου, ἐξικομένη ποτὲ εἰς ἀνάπτυξιν σθεναράν καὶ προσλαβοῦσα χαρακτῆρα ἐθνικόν, ἀπολαύει ἐν σχέσει πρὸς τὴν πολιτείαν μείζονος ἀνεξαρτησίας, ἡ δὲ παράδοσις αὐτῆς εἶνε ἐμμονωτέρα ἢ ἡ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δύναται μετὰ κρίσιν, οἷα ἡ ἐπελθοῦσα ἐν τῇ πολιτικῇ κοινωνίᾳ μετὰ τὸν Περικλέα, νὰ ὑποστῇ καὶ νέας ἐξάρσεις καὶ προσιδιωθῇ νέα σπέρματα ζωῆς ἀποβαίνοντα γόνιμα. Ἀντὶ δὲ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης ἡρεμίας τῆς χαρακτηριζούσης τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου καὶ δυναμένης εὐκόλως νὰ μεταστῇ εἰς μονοτονίαν ἐπῆλθε μεγαλειτέρα ποικιλία. Οἱ μὲν τεχνῖται ἀπέβησαν τολμηρότεροι, τὸ δὲ διάγραμμα τῶν καλλιτεχνημάτων ἔγεινεν ἐλευθεριώτερον, τὰ ζῶδια ἔπαυσαν παριστανόμενα ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἰσορροπίᾳ καὶ ἐπεζητήθησαν αἱ μάλιστα παρακεκινδυνευμένοι κινήσεις.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν παράστασιν τοῦ σώματος ἐν κινήσει εἶχον καταβάλλει ἱκανὰς προσπάθειάς ἤδη οἱ Αἰγινῆται καὶ ὁ Μύρων· ἀλλ' ἡ ψυχικὴ ἔκφρασις δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιδειχθῇ προσηκόντως. Τὰ πρόσωπα ἐφαίνοντο ψυχρὰ καὶ ἀδιάφορα· ἡ δὲ ἀφέλεια καὶ ἀπλότης τῶν γλυπτῶν ἔργων τοῦ Παρθενῶνος δὲν ἤρκει πλέον εἰς τοὺς νεωτέρους, οἵτινες ἦσαν καθ' ἑαυτοὺς ἀνήσυχτοι, ἐπέζητουν συγκινήσεις, καὶ ἀπῆλθον νέα θέλγητρα, ὅπως κοινωνήσωσι τῆς ἐκ τῶν δημιουργημάτων τῆς τέχνης ἀπολαύσεως.

Ἡ δὲ μετὰ τὰς πρὸς τὴν νεωτέραν ταύτην τεχνοτροπίαν διαγινώσκεται ἤδη λίαν σαφῶς ἐν τῇ ζωφόρῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ οἰκοδομηθέντος ὑπὸ Ἰκτίνου, τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ Παρθενῶνος, χάριν τῶν Φιγαλέων ἐν ταῖς ὀρειναῖς Βάσσαις. Ἐν τῇ ζωφόρῳ ἐκείνῃ παρατηροῦμεν ἤδη ἀπαραγνώριστως ἐν τοῖς ἀγάλμασι τῆς Ἀμαζονομαχίας καὶ Κενταυρομαχίας μεγαλειτέραν

ζωὴν, αὐξήσιν τοῦ βιαίου τῶν κινήσεων, καταφαινομένην ἐν ταῖς κυματιζομέναις ἐσθῆσι, καὶ συσσωρεύσιν τινα τῶν παραστάσεων ἀποσκοποῦσαν εἰς ἐμποίησιν μείζονος αἰσθήσεως ἐπὶ τὸν θεατὴν. Τ' ἀνάγλυφα ἐκεῖνα ἔχουσι πρὸς τὴν ζυφόρον τοῦ Παρθενῶνος ὡς ἡ γλῶσσα τοῦ Εὐριπίδου πρὸς τὸ ὑψηλὸν ὕφος τοῦ Σοφοκλέους. Αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι, μιμούμεναι τὴν δραματικὴν ποίησιν, ἐπέδωκον ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τὴν ἔκφρασιν τοῦ ψυχικοῦ βίου· διὸ ἐγκατέλιπον τὴν τάξιν τῶν ἀρχαιοτέρων τύπων τῶν θεῶν, καὶ ἐτράπησαν μετ' ἀρεσκείας εἰς τοὺς κύκλους ἐκείνους τῶν ἰδεῶν, ὅσοι παρῆχον εὐκαιρίαν παραστάσεως τοῦ κεκινημένου βίου τῆς ψυχῆς, δυναμένης νάφῃσιν κέντρον εἰς τοὺς ὁρῶντας· ἐπεδείκνυσαν δ' ἐν μὲν τῇ Ἀφροδίτῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἔρωτος, ἐν δὲ τῇ Διονύσῳ τὴν μακαριότητα τῆς μέθης. Οὕτως ἡ τέχνη ἐπελήφθη ὅλως νέων προβλημάτων, ἐπιζητοῦσα τὴν ἔκβασιν τῆς ὅλης ἐπαλλήλου ἀκολουθίας τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, τῆς θλίψεως, τοῦ πόθου, τῆς στοργῆς, τῆς παραφροσύνης, τῆς μανίας, μετὰ λεπτῆς ψυχολογικῆς διακρίσεως τῶν παθῶν τούτων. Τότε τὸ πρῶτον ὁ ἄνθρωπος ἀπέβη πράγματι καὶ τελείως ὑπόθεσις τῆς τέχνης, καὶ δὴ ὁ ἄνθρωπος τῶν τότε χρόνων, καθ' οὓς εἶχεν ἐκλίπει ἡ ἀρχαία ἡθικὴ πειθαρχία, εἶχον χαλαρωθῆ οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοί, κραταιὰ δὲ καὶ ἀχαλινάγωγητα ἦσαν τὰ πάθη. Ἡ δὲ σοφιστικὴ εἶχε καταστήσει ὀξυτέραν τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν παρατήρησιν τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν φύσεων. Ἄλλως δὲ καὶ αὕτῃ ἡ γλυπτικὴ ἐμιμήθη περιωνύμους τινὰς εἰκόνας ἐνίων σοφιστῶν, οἷον τὸν Ἡρακλέα κατὰ τὸ μεταίχμιον τῆς ὁδοῦ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας¹. Καὶ ἡ ῥητορικὴ δὲ ὥθει πρὸς τὴν μελέτην τῶν παθῶν· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ νεωτέρα μουσικὴ καὶ ὁ διθύραμβος. Ἀπανταχοῦ εὐρίσκομεν ῥοπήν τινα πρὸς αἰσθήματα παράφορα, αἵρουσαν τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων καὶ προκαλοῦσαν κίνησιν ἐλευθερωτέραν.

¹ Welcker *Alte Denkmäler* Τόμ. I' σ. 310. Overbeck ἐν τοῖς *Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*. 1865 σ. 46. Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 157.

Καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ δ' ἐξεδηλώθη ὁ χαρακτήρ τῶν χρόνων τῆς ῥητορικῆς. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲν ἤρκει πλέον τὸ ἀπλοῦν, ἀλλ' ἐπεζήτητο πλουσιώτερος κόσμος, τεχνοτροπία νέα καὶ μείζονα ἐμποιοῦσα αἰσθησιν εἰς τὸν θεατὴν. Τὴν ὁδὸν δὲ ταύτην ἠκολούθησεν ὁ Καλλίμαχος, νεώτερος τοῦ Ἰκτίνου ἐν τοῖς συγχρόνοις, ἀνὴρ κεκτημένος τὴν πολυπραγμοσύνην καὶ φιλόδοξον προαίρεσιν γνησίου Ἀθηναίου, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν ἡρεμίαν καὶ ἐγκράτειαν τὴν χαρκτηρίζουσαν τοὺς μεγάλους ναοδόμους τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους¹. Ἐμπορούμενος τοῦ πνεύματος τῶν συγχρόνων, ἐπεζήτησεν ὁ Καλλίμαχος τὸ νέον, καὶ ἠθέλησε νὰ ὑπερευδοκιμήσῃ ἅπαντας τοὺς προγενεστέρους, ἀλλὰ δὲν ἔτυχε τοῦ σκοπούμενου, ἅτε στερούμενος τῆς προσηκούσης δημιουργικῆς δυνάμεως, ἐνεκα τούτου δὲ καὶ τῆς φαιδρῆς ἐφ' ἑαυτὸν πεποιθήσεως καλλιτέχνου αὐτόχρημα δαιμονίου. Ἀλλ' ὥς πρὸς τὴν σοφίαν τῶν ἐπινοήσεων ὑπῆρξεν ὡς ἀρχιτέκτων, γλύπτης καὶ μηχανικὸς ὁ πρῶτος πάντων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθαύμαζον τὸν ὑπ' αὐτοῦ ποιηθέντα χαλκοῦν φοῖνικα, ὅστις ἀνυψοῦτο εἰς τὸν ὄροφον τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ἄνωθεν τοῦ [χρυσοῦ] ἐν αὐτῷ λύχνου καὶ ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νάνασπᾶ ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ τὴν ἀτμίδα τῆς φλογός². Ὑπῆρξε δὲ καὶ ὁ ἐπινοήσας τὴν τρύπησιν τῶν λίθων, δι' ἧς παρείχετο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ λίθου λεπτότης καὶ χάρις ἄγνωστος μέχρις ἐκείνων τῶν χρόνων³. Εἰς αὐτὸν τέλος ἀνεφέρετο ἡ πολλῶν ἐπακολούθων γόνιμος ἐφεύρεσις νέας ὅλως μορφῆς τοῦ κιονοκράνου διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος ἐπιθέσεως καλαθοειδοῦς κάλυκος ἐκ φύλλων ἀκάνθου, δι' ἧς ἐπινοήσεως μετερρουθμίσθησαν καταπληκτικῶς τὰ σοβαρὰ σχήματα τῆς ἀρχαιοτέρας ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ δ' ἐπινόησις αὕτη ἔτυχεν ἐξαιρέτου ἐπιδο-

¹ Brunn Geschichte der griechischen Künstler Tόμ. Α' [ἐκδ. β' σ. 176].
Lohde Architektur des Hellenen σ. 40.

² [Πανσανίου I, 26, 7].

³ [Πανσανίου I, 26, 7· λίθους πρῶτος ἐτρύπησε καὶ ὄνομα ἔθετο κακιζότεχνον ἢ θεμένων ἄλλων κατέστησεν ἐφ' αὐτῷ. [Παρά τῷ

κιμασίας, ἅτε ἀνταποκρινομένη τελείως εἰς τὴν ἀνάγκην ποικιλίας καὶ πλούτου τοῦ διακόσμου, καὶ ἀπέβη μετ' οὐ πολὺ κτῆμα τῆς ἐθνικῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων ¹. Ὁ δὲ πρῶτος ναὸς, ἐν ᾧ δύναται νὰ ποδευχθῇ ἡ χρῆσις τῶν τριῶν ῥυθμῶν τῶν κίωνων, εἶνε ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέα ὁ κτισθεὶς μετὰ τὴν ὑπὸ πυρκαϊᾶς τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ καταστροφὴν τῷ 395 π. Χ. (Ὀλυμπ. 96, 2). Ἦτο δ' ὁ ναὸς οὗτος τὸ λαμπρότατον τῶν ἔργων τὸ κατασκευασθὲν ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸν Παρθενῶνα. Εἶχε δὲ ἐξ μὲν δωρικοὺς κίονας ἐν ταῖς στεναῖς πλευραῖς, δεκατέσσαρας δ' ἐν ταῖς μακραις ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ ὑπῆρχον κίονες ἰωνικοὶ καὶ κορινθιακοὶ ². Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ὄνομα τὸ δοθὲν εἰς τὸν νέον ῥυθμὸν τοῦ Καλλιμάχου, ὅστις λέγεται ἐπινοήσας αὐτὸν ἐπὶ τῇ θεᾷ ἐπιταφίου τινὸς στήλης ἐν Κορίνθῳ ³.

Καθ' ἃ δὲ οἱ μὲν Φιγαλεῖς τὸν Ἰκτῖνον, οἱ δὲ Ἡλεῖοι τὸν

Brunn (Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 177) κατατη-
ξίτεχνος, ἥτις γραφὴ προτιμητέα κατὰ τὰ παρὰ *Μαιρίω* Nat. Hist. XXXIV, 92].

¹ Γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἐπιδαύρου εὐρέθη κιονόκρανον κορινθιακὸν ἐξόχου τέχνης ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Πολύκλειτον, σύγχρονον ὄντα, ὥσως δὲ καὶ τι πραγνέστερον, τοῦ Καλλιμάχου. Περί δὲ τοῦ ἐν Φιγαλείᾳ εὐρεθέντος κιονοκράνου τοῦ ναοῦ, οὗ ἀρχιτέκτων ὑπῆρξεν ὁ πολὺ ἀρχαιότερος Ἰκτίνος. Ἰδε Brunn ἐνθ' ἀν. Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 177].

² Curtius Peloponnesos Τόμ. Α' σ. 255. Τῷ 1880 ἔγειναν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Milchhofer, οὗ ἴδε τὴν περὶ αὐτῶν ἐκθεσιν ἐν ταῖς Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts in Athen Τόμ. IV [1879] σ. 92. Ἰδε πλείονας λεπτομερεῖας παρὰ τῷ Dörpfeld αὐτόθι Τόμ. VIII [1883] σ. 274. Οὗτος, στηρίζόμενος εἰς τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν πορίσματα, ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχουσι δύο λάθῃ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Πανσανίου [VIII, 45, 4 περὶ τοῦ ναοῦ λεγομένοις τοῖςδε: ὁ δὲ ναὸς ὁ ἐφ' ἡμῶν πολὺ δὴ τι τῶν ναῶν, οἷοι Πελοποννησίους εἰσὶν, ἐς κατασκευὴν προέχει τὴν ἄλλην καὶ ἐς μέγεθος. Ὁ μὲν δὲ πρῶτός ἐστιν αὐτῷ κόσμος τῶν κίωνων Δωριος, ὁ δὲ ἐπὶ τούτῳ Κορινθιος· ἐστὶ ἡ κασι δὲ καὶ ἐκτός τοῦ ναοῦ κίονες ἐργασίας τῆς Ἰωνίων]. Καὶ δὴ πρῶτος μὲν ὁ Πανσανίας ἠπατήθη ὑπὸ τῆς μεγαληγορίας τῶν ἐξηγητῶν, πεισθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὅτι ὁ πάτριος ναὸς ἦτο ὁ μέγιστος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἡ ἐκτισμένη ἑκτασις τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς εἶνε διπλασία τῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς. Τὸ δὲ ἄλλο σφάλμα εἶνε λᾶθος τῶν βιβλιογράφων ἀναφερόμενον εἰς τοὺς ἰωνικοὺς κίονας, οἵτινες ὅν ἐκκεντο ἐκτός, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ναοῦ.

³ [Βιτρούβιου IV, 1, 9].

Φειδίαν, οὕτως οἱ Τεγεᾶται ἐκάλεσαν ἐξ Ἀθηνῶν τὸν Σκόπαν¹. Πύτύχῃσε δὲ οὗτος νὰ δημιουργήσῃ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων μέγα ἱερὸν ἐθνικὴν ἔχον ἐπιβολήν, ἐπειδὴ πράγματι ἡ Ἀλέα Ἀθηναῖα εἶχεν ἀξίωμα μέγα, καὶ ἡ λατρεία αὐτῆς δὲν περιορίζετο εἰς τὴν Τεγεάν καὶ τὴν Ἀρκαδίαν. Ἐκόσμησε δὲ τοὺς αἵετοὺς διὰ μεγάλων ἐναιετίων, ἐχόντων ὑπόθεσιν τὸν ᾠμῶδη λόγον περὶ τοῦ κυνηγεσίου τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ τῶν ἀγώνων τοῦ Ἀρκάδος ἥρωος Τηλέφου. Καὶ ὁ Πραξιτέλης δὲ εἰργάσθη χάριν ἀρχιτεκτονικῶν σκοπῶν, διακοσμῆσας τοὺς αἵετοὺς τοῦ Πρακλείου τῶν Θηδῶν διὰ παραστάσεων τῶν ἄλλων τοῦ Πρακλέους². Ἀλλ' ἐν τῷ καθ' ὅλου ἐχαλαρώθῃ ἡ οἰκειότης καὶ ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καθ' ὃν τρόπον εἶχον χωρισθῇ ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις, τὸ ὄραμα καὶ ἡ ὑποκριτικὴ. Ἀπασαὶ αἱ τέχναι ἔτεινον πρὸς ἀνεξαρτησίαν, ὥπως δυνηθῶσι νάναπτύξωσι πολὺ λαμπρότερον τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῶν δεξιότητα. Ἰδίως δ' εἰς τὴν γλυπτικὴν ἔνεκα τῆς ῥοπῆς πρὸς παράστασιν τοῦ ψυχικοῦ βίου καθίστατο, ὡς εἰκὸς, ἐπαχθῆς πᾶσα καθυπόταξις εἰς ἀρχιτεκτονικοὺς σκοπούς.

Τῶν δὲ ἀριστοτεχνῶν τῆς γλυπτικῆς συνετήρησε τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φειδίου ὁ Ἀλκαμένης³. Ἀνῆκε δ' εἰς αὐτὸ ὁ Κηφισόδοτος, εἰς ὃν καὶ πάλιν ἀνετέθη ἡ ὡραία ἐντολὴ νὰ δοξάσῃ διὰ δημοσίων μνημείων νίκας τῶν Ἀθηναίων, καὶ δὴ τὴν μὲν νίκην τοῦ Κόνωνος διὰ χαλκοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηναῖας καὶ μεγαλοπρεποῦς βωμοῦ τοῦ Διὸς Σωτῆρος ἐν Πειραιεῖ⁴, τὴν δὲ νίκην τοῦ υἱοῦ τοῦ Κόνωνος [Τιμοθέου] παρὰ τὴν Λευκάδα⁵ διὰ τοῦ λαμπροῦ ἀγάλματος τῆς Εἰρήνης φερούσης τὸν Πλοῦτον, ὅπερ δι' ἄλλη

¹ Πανσανίου VIII, 4 x. ε. Ἠρῶλ. Ulrichs Skopas' Leben und Werke. 1863 σ. 18.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 614.

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 614.

⁴ Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 189].

⁵ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 457.

γορίας γνησίως ἀττικῆς ἐλάμπρυνε τὴν εἰρήνην καὶ τὸν πλοῦτον ὡς καρποὺς τῆς νίκης ¹.

Ἄλλ' ἀργότερον ἔλειψαν εὐκαιρίαι καὶ διαθέσεις πρὸς ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων τῆς γλυπτικῆς, καὶ οἱ καλλιτέχναι, ἰδίως οἱ ἐξ ἄλλων πόλεων μεταναστεύσαντες εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐδέχοντο προθύμως πᾶσαν πρόσκλησιν, παρέχουσιν εἰς αὐτοὺς προσδοκίαν τελεσφόρου δράσεως ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἤδη ὁ Ἀρίστανδρος, ὅστις ἦτο τῶν ἐν Ἀθήναις παροικούντων Παρίων τεχνιτῶν, εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς νικηφόρου Σπάρτης, καὶ ἐποίησεν ὑπό τινα τῶν ἐν Ἀμύκλαις τριπόδων ² γυναῖκα ἔχουσαν λύραν καὶ παριστάνουσαν τὴν Σπάρτην ³.

Πολὺ δὲ καταφανέστερον παράδειγμα τοῦ πλάνητος βίου τῶν τεχνιτῶν ἐκείνων τῶν χρόνων παρέχει ὁ Σκόπας, ὅστις πιθανῶς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀριστάνδρου. Καὶ ἐπέστρεψε μὲν οὗτος ἐκ Τεγέας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔζησε δὲ καὶ εἰργάσθη ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἤκμασε καὶ πάλιν ἡ ἀρχὴ τῆς πόλεως ἐν τῇ νέᾳ κατὰ θάλασσαν συμμαχίᾳ, μετέβη δὲ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔνθα εἰργάσθη χάριν ἐπιφανῶν ἱερῶν ἐν Ἐφέσῳ, Κνίδῳ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἰδίως ἐν Ἀλικαρνασσοῦ πρὸς τιμὴν τῆς ἐπιχωρίου δυναστείας.

Ἐπῆρξε δὲ ὁ Σκόπας ὁ εὐφυέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς νέας ἀττικῆς γλυπτικῆς, καὶ συνηνοῦντο ἐν αὐτῷ ἅπασαι αἱ δεξιότητες τῶν ἀρχαιοτέρων καλλιτεχνῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ παραστάσει τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὡς προτύπου νεανικοῦ κάλλους καὶ ὑγιείας ἐμιμήθη τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Πολυκλείτου ⁴. ἐποίησε δὲ ἑρμᾶς συνωδᾶ πρὸς τὸν ἀττικὸν τρόπον ἐν τελειότητι ἰδεώδει, καὶ εἶχε τὴν τέχνην νὰ ἐμπνέῃ εἰς τὸν λίθον ζῶην, καθ' ἃ ὁ Φειδίας. Ἀλλὰ καὶ ὑπερηκόντισε πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐπιτευχθέντα. Καὶ δὴ ἐποίησε

¹ Brunn Über die sogenannte Leukothea. Ἐν Μονάχῳ. 1868.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 190-191.

³ Πausanίου VIII, 18, 8.

⁴ Πausanίου VIII, 28, 1.

Βάκχην, οἶαι αἰ ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου παρασταθεῖσαι ἐπὶ τοῦ θεά-
 τρου, κατεχομένην ὅλην ὑπὸ ἐκστάσεως καὶ ἔχουσαν τὴν κεφαλὴν
 ἀνακεκλιμένην πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ κυματίζοντας τοὺς βοστρύ-
 χους· ὁ δὲ θεατὴς ἠσθάνετο ἐν τῷ λιθίνῳ ἀγάλματι σφύζοντας
 πάντας τοὺς παλμούς τῆς κεινημένης ζωῆς¹. Ἀπ' ἐναντίας δὲ
 παρέστησεν ἐν τῷ κιθαρῳδῷ Ἀπόλλωνι τὴν πραεῖαν δύναμιν τοῦ
 ἐκ τῆς μουσικῆς ἐνθουσιασμοῦ. Ἐξαρσίς τις μεγαλοπρεπῆς διέ-
 πνεε τὴν θεῖαν αὐτοῦ μορφήν ἀπὸ τοῦ πέλματος τῶν ποδῶν μέχρι
 τῆς κυματιζομένης κόμης, τὸ δὲ σῶμα ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἰδεῶδες
 ὄργανον θεῖου ἐνθουσιασμοῦ. Τὸ δὲ πάντων ἀξιώτατον λόγου ἐν
 τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ τοῦ Σκόπα ὑπῆρξεν ἡ μετάπλασις
 τοῦ τύπου τῆς Ἀφροδίτης. Ἡδὴ ἡ ἀρχαιότερα τέχνη εἶχεν ἀντι-
 ληφθῆ αὐτῆς ὡς θεᾶς τοῦ κάλλους, καὶ διὰ τοῦτο εἶχε παραστή-
 σει τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος γυμνόν. Τοιαύτην δὲ βλέπομεν αὐ-
 τὴν ἐν τῷ ἀγάλματι τῆς Μήλου, ὅπερ φέρει ἐν ἑαυτῷ ἀκόμη
 χαρακτῆρα σοβαρὸν προσομοιάζοντά πως πρὸς τὸν τῆς Παλλάδος,
 καὶ μετέχει ἀξιοπρεποῦς μεγαλείου προσήκοντος εἰς ἔργον ἐκ τοῦ
 ἐργαστηρίου τοῦ Φειδίου². Ὁ δὲ Σκόπας ἀνέπτυξε περαιτέρω
 τὴν μυθολογικὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος σχέ-
 σεως τῆς θεᾶς. Μὴ περὶ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ πολυ-
 θρύλητος ἐκ Θεσπιῶν ἑταῖρα Φρύνη δὲν εἶχε τολμήσει κατὰ τινα
 ἑορτὴν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς θαλάσσης ὡς Ἀφροδίτῃ ἀναδυομένη;
 Ὅμοίως λοιπὸν καὶ οἱ γλύπται ἐπεχείρησαν νὰ ποιήσωσιν ἐκποδῶν
 τὴν ἐσθῆτα καὶ παραστήσωσι τὴν θεὰν τοῦ ἔρωτος γυμνὴν ἐν
 ὅλῃ τῇ τελειότητι τῆς καλλονῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ καλλιτέχναι οἶοι
 ὁ Σκόπας καὶ ὁ Πραξιτέλης ἔμειναν οὐχ ἥττον κατὰ πάντα πιστοὶ
 εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς γνησίας τέχνης. Δὲν ἠθέλον νὰ σαγηνεύσωσι
 καὶ ἐρεθίσωσιν, ἢ δὲ θεὰ αὐτῶν δὲν ἀπέβῃ ἀναίσχυντος ἑταῖρα·

¹ *Καλλιστάτου* Εἰκόνες 2.

² *Ulrichs Skopas* [Leben und Werke] σ. 122. Οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων ἀρ-
 γαιολόγων θεωροῦσι τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου ἔργον τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, καὶ δι
 ἔνεκα τῆς πλαστῆς ἐπιγραφῆς.

παρέστησαν δὲ αὐτὴν σεμνὴν καὶ αἰδῆμονα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κατὰ τὸ λουτρὸν μονῶσει πεφοβημένην καὶ ἐπτοημένην. Ἄλλ' ἢ θεὰ μετεβλήθη εἰς γυναῖκα, ἡ δὲ τὸν ἔρωτα γεννώσα θεότης μετετρέπη εἰς ὃν αἰσθανόμενον αὐτὸ ἔρωτα καὶ ἔχον ἀνάγκην ἔρωτος, καθ' ὃν τρόπον ἐν μὲν τῷ Ἀπόλλωνι παρεστάθη ὁ μουσικὸς ἐνθουσιασμός, ἐν δὲ τῷ Διονύσῳ ὁ βακχικός.

Τὴν δὲ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐξακολούθησιν τῆς συμφώνως πρὸς τεταγμένους νόμους περαιτέρως ἀναπτύξεως τῆς τέχνης μαρτυρεῖ καταφανέστατα τὸ γεγονὸς, ὅτι οἱ δύο σύγχρονοι, ὁ Σκόπας καὶ ὁ Πραξιτέλης, παρὰ τὰς παρατηρουμένας πολλὰς διαφορὰς τῆς τεχνοτροπίας αὐτῶν εἶχον οὐχ ἥττον πρὸς ἀλλήλους πολλὰ τὰ κοινά. Προέβαινε δὲ ἡ ὁμοιότης αὕτη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε περὶ τινῶν καλλιτεχνημάτων δὲν ἦτο βέβαιον ὁπότερος εἶχε ποιήσει αὐτά. Διὰ τοῦτο δὲ εἶνε καὶ ἀδύνατον νὰ ἐξετάσωμεν αὐτοὺς χωρὶς ἀλλήλων.

Ὁ Πραξιτέλης, ὅστις ἦτο πιθανῶς υἱὸς τοῦ Κηφισοδότου¹, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ὑπῆρξε δὲ ὀλιγώτερον τοῦ Σκόπα ἀποδημητικός, καὶ δὲν ἀνεδείχθη μὲν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ ἐνεργείᾳ ἐπ' ἱσῆς γόνιμος ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ἠξιώθη ἔτι μείζονος ἐκείνου τιμῆς καθ' ἑαυτόν. Καὶ τούτου δὲ τὰ ἔργα ἐποιήθησαν πρὸ πάντων ἐκ λίθου², καὶ αὐτὸς δὲ διέπρεπεν ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν κεφαλῶν, ἐν αἷς εἶχε τὴν τέχνην τοῦ παριστάνειν τὴν μυστηριώδη ἀλλεπίδρασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ἀνεδείχθη δεινότατος, ὅτ' ἐποίησεν ἄγαλμα τοῦ Ἐρωτος, ὅστις διὰ τῆς πλατωνικῆς Ἀκαδημίας εἶχεν ἀποκτήσει νέον ἀξίωμα παρὰ τοῖς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 248. Ἰδε περὶ Πραξιτέλους Friedrichs Praxiteles und die Niohegruppe. 1855, ἰδίως ἐν σ. 50 κ. ἑ. [F. Gebhart Essai sur Praxitèle. Ἐν Παρίσις, 1864].

² Ὡς πρὸς τὴν περίσσειαν πλαστικῶν μαρμάρων ἐξακολούθησαν ὑπερϋδοκιμοῦσαι αἱ μητροπόλεις τὰς ἀποικίας. Διὸ ἡ γλυπτικὴ ὑπῆρξεν ὅπωςδὴποτε ὁ τελευταῖος θρίαμβος τῆς αἰτικῆς τέχνης, ἐν ᾧ ἐν ταῖς ἀποικίαις ἤμαζε μᾶλλον ἢ μικροτεχνία, ἰδίως δὲ ἡ δακτυλιόγλυφία. Ὁ δὲ Πραξιτέλης ἦτο marmore felicius ideo et clarior κατὰ τὸν Πλίνιον (Nat. Hist. XXXIV, 69).

Ἀθηναίοις¹. Παρέστησε δὲ τὸν κραταῖον θεὸν ἔχοντα τὴν τρυφερὰν μορφήν αὐξομένου παιδός. Ἠρέσκειτο δὲ τότε ἡ τέχνη καθ' ὅλου τὰ μέγιστα εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἀνδρῶν μορφῶν τῆς πρώτης νεότητος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἐν οἷς ἤκμαζεν ἡ γυμναστική καὶ οἱ καλλιτέχναι εἶχον ἐνώπιον αὐτῶν τὰ ἐν ταῖς παλαίστραις εἰς τελείαν ῥώμην ἀναπτυχθέντα σώματα. Καὶ τὸν Ἀπόλλωνα δὲ παρίστανεν ἔφηβον, καὶ ὁ ἀρχαῖος γενειῶν Διόνυσος εἶχε μεταβληθῇ εἰς νεανίαν ἀνδρὸν τὸ σῶμα, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἔμπλεοι μαλακοῦ πόθου καὶ οἰνοβρεχεῖς. Ἀλλ' ὅπως μὴ παραληφθῇ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ θεοῦ, οἱ τεχνῖται περιεστοίχισαν αὐτὸν δι' ἀκολουθίας Σατύρων, ἧς ὑπερεῖχεν ἀκτινοβόλος ἡ ἰδεώδης μορφή τοῦ Διονύσου. Καὶ τῶν Σατύρων δὲ τὸ σῶμα μετεβλήθη εἰς νεαρὸν καὶ ἰδεῶδες· ἐχρησίμευον δ' εἰς τὴν κατὰ τρόπον ὑπερόχως χαρίεντα παράστασιν βίου ἀφελοῦς καὶ κατὰ φύσιν, ἡδέϊας διατριβῆς ἐν τῷ λυκόφωτι τοῦ δάσους καὶ τῶν ἀγρῶν, ἐν ᾧ συγχρόνως αἱ γυναῖκες αἱ συνοδεύουσαι τὸν θεὸν ἐξεδήλουν τὴν βακχικὴν μέθην καθ' ὅλους τοὺς τύπους καὶ ἐν πᾶσιν αὐτῆς τοῖς σταδίοις. Οὕτω δ' ἀνεπτύχθη νέον πλῆθος τύπων, ἐν ᾧ ἐμφανίζεται ἐκ τοῦ ἐγγύθεν βίος ἔμπλεως ζωῆς καὶ φαιδρότητος, οὗ οὐδεμίαν εἶχεν ἔννοιαν ἢ ἐπιστημοτέρα καὶ σοβαρωτέρα τέχνη τῶν ἀρχαίων χρόνων.

Τὴν δὲ φαιδρὰν τύρβην τὴν ἀναπτυχθεῖσαν περὶ τὸν Διόνυσον μετήγαγεν ὁ Σκόπας καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, συνενώσας τὰς Νηρηίδας καὶ τοὺς Τρίτωνας μετὰ δελφίνων, ἵπποκαμπῶν καὶ ἄλλων μυθικῶν ζώων εἰς μέγαν θίασον, ἐν ᾧ, καθ' ὃ φαίνεται, ἐπανηγυρίζετο ἡ καὶ πάλιν συνάντησις τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῆς Θέτιδος, παρεχούσης εἰς τὸν θεοποιηθέντα υἱὸν τὴν τιμὴν τῶν θαλασσίων δαιμόνων². Ἐν τῇ παραστάσει δ' ἐκείνῃ εἶχεν ἐγχαραχθῇ εἰς τὸν λίθον ποίησις τὰ μάλιστα ἐνθουσιώδης, καὶ ὁ τεχνίτης εὐ-

¹ [Friederichs Praxiteles und die Niobegruppe] σ. 20.

² *Πλατῶν* Nat. Hist. XXXVI, 26. O. Jahn ἐν τοῖς *Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*. 1854 σ. 163.

ρεν εὐκαιρίαν νὰ μαρτυρήσῃ τό τ' ἐπινοητικὸν τῆς φαντασίας καὶ συγχρόνως τὴν ἐπιμελεστάτην γνῶσιν τῶν φυσικῶν μορφῶν. Τὴν δ' ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις δύνανται τῆς τέχνης περὶ τὴν ἐμψύχωσιν τοῦ λίθου κατέστησεν εἰς ἡμᾶς φανεράν τὸ πρῶτον ὃ ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ὀλυμπίας καὶ πάλιν εὐρεθεὶς Ἑρμῆς, ἔργον πρωτότυπον τοῦ Πραξιτέλους, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὰ αἷτια τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ἀρχαίων πρὸς τὸν πρῶτον ἀριστοτέχνην τῆς ἐπὶ λίθου γλυπτικῆς.

Ἀριστον δὲ πάντων τῶν ὑπὸ τούτου τοῦ ἐργαστηρίου ποιηθέντων ἔργων ἐθεωρεῖτο ἤδη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις τὸ ἄγαλμα τῆς Νιόβης μετὰ τῶν παιδῶν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐγίνωσκον ὑπότερος τῶν δύο γλυπτῶν εἶχε ποιήσῃ αὐτό¹. Παρίστανον δὲ τὰγάλματα ἐκεῖνα μεγάλην τιμωρίαν τῶν θεῶν, ἀλλ' οὕτως, ὥστε δὲν βλέπομεν τοὺς ἐπιβάλλοντας, ἀλλὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν πάσχουσιν οἱ ὑφιστάμενοι αὐτήν, καὶ δὴ ἡ μήτηρ, ἡ μόνη ἔνοχος, καὶ τὰ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος εὐρισκόμενα τέκν' αὐτῆς, τιμωρίαν, ἣν καθιστάνει πραοτέραν τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἐνεργῶς ἐκδηλουμένη πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη τῶν πασχόντων. Εἶνε δὲ τὸ ὅλον οἰονεῖ τις τραγωδία ἐν μαρμάρῳ, ἀποτελοῦσα παρὰ τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις καὶ τὴν σύγχυσιν τοῦ πάθους ἐνιαιόν τι καὶ συμπαγές, εἰς ὃ παρέχεται τις ἡρεμία ἕνεκα τῆς ρυθμικῆς, ὡς ἐν τοῖς ἀγάλμασιν ἀετώματος, διατάξεως τῶν ἀποτελούντων τὸ ὅλον σύμπλεγμα ἁγαλμάτων.

Πλὴν δὲ τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Πραξιτέλους εἰργάζετο ἐν Ἀθῆναις περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ὁ Λεωχάρης. Καὶ ἐποίησε μὲν οὗτος συμφώνως πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν ἀρχαιοτέρων τεχνιτῶν ἱκανὰ δημόσια μνημεῖα, Δία ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, σύμπλεγμα τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηναίων ἐν Πειραιεὶ καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῇ ἀγορᾷ². Ἀλλ' εἰργάζετο καὶ συνωδὰ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ νεωτέρου ἐργαστηρίου, καθ' ὃ ἀποδει-

¹ Πλινίου Nat. Hist. XXXVI, 28. Stark Niobe σ. 331.

² Brun n Geschichte der griechischen Künstler Tόμ. Α' [ἐκδ. β' σ. 270 κ. ἑ.].

κνύεται κυρίως ἐκ τοῦ κυριωτάτου τῶν ἔργων αὐτοῦ, τοῦ Γανυμήδους, ἀγάλματος χαλκοῦ, ἐν ᾧ ἐφαίνετο τελείως δεσπόσας τῆς ἀργῆς ὕλης. Παριστάνετο δ' ἐν τῷ μεστῷ ὑψηλῆς ποιήσεως ἀγάλματι τούτῳ ὁ ἔφηβος Γανυμήδης αἰρόμενος εἰς τὰ ὕψη ὑπὸ τοῦ αἵετος μετὰ προσοχῆς καὶ ἀσφαλῶς οὐχὶ δίκην ἀρπάγματος, ἀλλ' ὥς τις ἐρωτικῶς ἐχόμενος τῶν οὐρανίων¹. Ἄλλο δὲ ὀνομαστὸν ἔργον τοῦ Λεωχάρους παριστάνον δουλέμπορον καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ ἀνδράποδον ἐπίτριπτον² ἀνταπεκρίνετο τελείως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς νέας κωμωδίας.

Χαρακτηριστικὸν δὲ τῶν καλλιτεχνικῶν ἔξεων τῶν χρόνων ἐκείνων εἶνε καὶ τοῦτο, ὅτι πολλάκις πλησίον ἔργου τινὸς ἀρχαιότερου ἰδρύετο ἄλλο νέον, ὅπως οὕτως εἶπεῖν ἐπαναληφθῇ ἡ αὐτὴ ιδέα συνωδᾷ πρὸς τὴν νέαν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν. Οὕτως ὁ Ἀπόλλων τοῦ Λεωχάρους καὶ ἡ Βραυρωνία Ἀρτεμις τοῦ Πραξιτέλους ἴσταντο πλησίον ἀρχαιότερων ἀγαλμάτων τῶν αὐτῶν θεῶν. Ὅμοιως δὲ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῶν σεμνῶν θεῶν, ἤτοι τῶν Ἑρινύων, ἐν Ἀθήναις ἦτο ἐστημένον τὸ ἀρχαῖον ἀγαλμα τοῦ Καλάμιδος μεταξὺ δύο ἀγαλμάτων τοῦ Σκόπα³.

Καθ' ὅλου δὲ ἡσμένιζον ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις εἰς τὴν κατασκευὴν νέων συμπλεγμάτων μετ' εὐφυοῦς συντάξεως τῶν ἀγαλμάτων. Οὐδὲ περιωρίζοντο εἰς τὴν σύστασιν προσώπων συμμετεχόντων κοινῆς τινος πράξεως ὡς μαρτύρων ἢ συνδραστῶν. Ἀλλὰ παρίστανον ὁμοῦ καὶ μητέρας μετὰ τῶν τέκνων ἐν ἀμοιβαίᾳ φιλοστοργίᾳ, καθ' ἃ ἔπραξεν ὁ Κηφισόδοτος, ποιήσας τὴν Εἰρήνην. Ἀπέβησαν δὲ τὰ τοιοῦτου εἶδους συμπλέγματα συνήθη καὶ οἰονεῖ τυπικὰ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἐκείνῳ. Ἐλευθέρα δὲ τοῦ τύπου ἐκείνου μίμησις εἶνε ἡ τοῦ Πραξιτέλους, ποιήσαντος τὸν Ἑρμῆν φέροντα

¹ Πλινίου Nat. Hist. XXXIV, 79. [aquilam sentientem quid rapiat in Ganymede et cui ferat].

² [Πλινίου Nat. Hist. XXXIV, 79. Lyciscum] mangonem et puerum subdolae et fucatae vernilitatis κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ Ulrichs.

³ O. Jahn Zeus Polieus ἐν ταῖς Nuove memorie [dell' Istituto di corrispondenza archeologica] σ. 22.

τὸν νήπιον Διόνυσον. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους παρέστησεν ὁ γλύπτῃς Ξενοφῶν τὴν θεὰν Τύχην ὡς μητέρα καὶ τροφὸν τοῦ παιδὸς Πλούτου.

Ἔτι δὲ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ ἐν συμπλέγματι συνένωσις ἀγαλμάτων ἱσταμένων μὲν καθ' ἑαυτὰ πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐχόντων στενὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν, οἷα τὰ τῶν ἐλευσινίων θεῶν τὰ ποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους, ἅτινα ἴσταντο πρὸ τοῦ Διπύλου. Ἐπεζητεῖτο δὲ καὶ ἡ ζωηροτέρα καὶ τελειότερα ἐπίδειξις τοῦ χαρακτῆρος θεοῦ τινος διὰ τῆς παρὰ τὴν κυρίαν παράστασιν συμπαρατάξεως δευτερευόντων θεῶν, οἷον τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγείας παρὰ τὸ ἀγαλμα τοῦ Διὸς Σωτῆρος. Ὁμοίως ὁ Σκόπας ἐξέθηκεν ἐν τῷ ἐν Μεγάροις ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης τρία ἀγάλματα παρ' ἀλλήλα, τὸ τοῦ Ἐρωτος, τὸ τοῦ Πόθου καὶ τὸ τοῦ Ἰμέρου¹. Τὸ δὲ σύμπλεγμα τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τριφωνίαν, εἰς ἣν ὑπέκειτο εἰς καὶ ὁ αὐτὸς κύριος τόνος.

Τέλος δὲ ἡ τέχνη ἀνέλαβε συμφώνως πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν συγχρόνων, ἀρεσκομένων εἰς τὴν λεπτὴν ψυχολογικὴν παρατήρησιν, τὴν πιστὴν ἀναπαράστασιν τῶν χαρακτήρων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ἦτο δὲ τὸ ἔργον τοῦτο διπλοῦν. Καὶ δὴ οἱ τεχνῖται ἡ ἐπεχείρουν νὰ παραστήσωσι διασήμους Ἑλλήνας μεγαλοτέχνως χάριν τοῦ σύμπαντος δήμου, καθ' ἃ ἔπραττον ἐν τῷ θεάτρῳ οἱ ἄριστοι τῶν τραγικῶν², ἡ παρίστανον συγχρόνους ἀνδρας ἐπὶ τὸ οἰκειότερον, ὅπως διατηρήσωσι τὴν μνήμην αὐτῶν μεταξὺ φίλων. Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἰσοκράτους, ὃν ἐποίησεν ὁ Λεωχάρης ὡς μνημεῖον τῆς πρὸς τὸν φίλον εὐλαβείας τοῦ Τιμοθέου³. Οὕτω δὲ παρέστησε καὶ ὁ Σιλανίων, ἀνδρα δίκαιον αὐτὸν νὰ θεωρήσωμεν ποιήσαντα τὸ σωζόμενον ἀγαλμάτιον, τὸν Πλάτωνα καθήμε-

¹ Πausanίον I, 43, 6.

² [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ῥητόρων ἐν Λυκούργῳ [11].

³ [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ῥητόρων ἐν Ἰσοκράτει 27. Ὁ Ἰσοκράτης ἀνέκειτο [γὰρ]

καὶ ἐν τῇ σφαίρῳ τῶν Ἀρρηφόρων κελητίζων ἔτι παῖς ὢν· ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐγγὺς τοῦ Ἐρεχθείου. Αὐτόθι 42.

νον καὶ κεκλιμένον πρὸς τὰ πρόσω, ἀπησχολημένον δὲ περὶ οἰκεῖον διάλογον μετὰ τῶν φίλων ¹. Ἦτο δὲ τὸ ἀγαλμα τοῦτο, ὅπερ παρίστανε ζωντὴν εἰκόνα ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου εἰλημμένην, προσφιλῆς ἀνάμνησις εἰς τοὺς εὐγνώμονας μαθητάς. Καὶ ἐν ταύταις δὲ ταῖς παραστάσεσιν ἀποκαλύπτεται ἡ ῥοπή τῶν συγχρόνων πρὸς καλο-
 λικοὺς τύπους, καθ' ἃ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Οἱ γλύπται παρίστανον κατὰ προτίμησιν ἄνδρας ἀντιπροσωπεύοντας εἶδος ὅλον ἀνθρώπων. Οὕτως ἡ παρὰ τοῦ Σιλανίωνος ποιηθεῖσα εἰκὼν τοῦ Ἀπολλοδώρου, πιθανῶς αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ γνωστοῦ εἰς ἡμᾶς ἰδιοτρόπου Σωκρατικοῦ ², ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐν ταύτῃ καὶ ὡς παράστασις τῆς ἀκροχολίας, τοῦ χαρακτῆρος τῶν δυστρόπων ἐκείνων τῶν βασανιζόντων ἑαυτούς ³.

Ἐξ ἐτέρου δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ τετάρτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος ἀρχομένου ὁσημέραι συνηθετέρα γενομένη ἰδρύσις τῶν ἀνδριάντων ζώντων πολιτευτῶν ⁴ ἤγαγεν εἰς χαρακτηριστικωτέραν παράστασιν τοῦ ἰδίου σχήματος ἀνδρῶν ἐκάστων, οἷοι ὁ Κόνων καὶ ὁ Εὐαγόρας, ὁ Τιμόθεος, ὁ Ἰφικράτης, ὁ Χαθρίας καὶ ἄλλοι. Συγχρόνως δ' ἐπεκράτησε ῥοπή τις διάφορος τῆς ἰδεώδους τεχνοτροπίας τῶν ἀρχαιοτέρων τεχνιτῶν, οἷον τοῦ Κρησίλα ⁵, μίμησίς τις τῆς φύσεως ἀρεσκομένη εἰς πιστοτάτην ἀνταπόδοσιν τῶν σωματικῶν χαρακτῆρων μετὰ πασῶν τῶν τυχαίων ἰδιοτήτων. Τὴν δὲ τεχνο-

¹ Διογένης Λαερτίου III, 25. [Meineke] Fragmenta Comicorum Graecorum Τόμ. Γ' σ. 301. Περὶ ἐρμῶν τοῦ Πλάτωνος Ἰδε Helbig ἐν τῷ Jahrbuch des archäologischen Instituts Τόμ. Α' (1886) σ. 71. Περὶ δὲ ἀγαλμάτων αὐτοῦ Ἰδε Monumenti dell' Instituto Τόμ. III, πίν. 7 καὶ Otto Jahn Darstellungen griechischer Dichter [ἐν Abhandlungen der K. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. Τόμ. VIII (1861) καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει] σ. 719.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 147.

³ Πλινίου Nat. Hist. XXXIV, 81: non hominem ex aere fecit, sed iracundiam. Πρὸς M. Hertz De Apollodoro statuario et philosopho. Vratislaviae, 1867. A. Michaelis ἐν τοῖς Historische und philosophische Aufsätze Ernst Curtius gewidmet, 1884 σ. 108.

⁴ [Furtwängler] ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. V [1880] σ. 23.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Γ' σ. 99.

τροπίαν ταύτην ἐμφανέστερον παντὸς ἄλλου ἀντεπρόσώπευσε Δημήτριος ὁ Ἀλωπεκεύς, ἐν ἔνεκα τούτου ἐκάλουν ἀνθρώποποιόν ¹. Παρίστανε δὲ ὁ Δημήτριος καὶ δυσμόρφους ἀνθρώπους, οἷον τὸν προγιάστορα στρατηγὸν ἱέλλιχον τὸν Κορίνθιον ², καὶ πρεσβύτεας, οἷα ἐπὶ παραδείγματι ἡ Λυσιμάχη ἐκείνη ἡ ἐπὶ ἐξήκοντα ὅλα ἔτη ὑπάρξασα ἱέρεια τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ³.

Καθ' ὅλου δὲ ἀνωτέραν πάσης περιγραφῆς πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὴν δραστηριότητα τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν ταῖς ἐργαστηρίοις τῶν Ἀθηναίων γλυπτῶν. Καὶ ὅσάκις δ' ἔλειπον μεγάλαι ἐργασίαι κατὰ παραγγελίαν τῆς πόλεως, παμπληθῆ ἦσαν τὰ μικροτεχνήματα. Τοιαῦτα δ' ἦσαν γλυπτά ἐξ ἐπικαίρου ἀφορμῆς, ἀπορρέοντα ἢ ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, καθ' ἃ τὰ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα, ἢ ἐκ τῆς λατρείας, καθ' ἃ τὰ θάναθῆματα, ἢ ἐκ τοῦ δημοσίου βίου, καθ' ἃ τὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου καὶ ἄλλαι στήλαι, αἵτινες κατ' εἰσήγησιν τῶν εἰς οὓς ἀνεφέροντο ἐκοσμοῦντο δι' ἀναγλύφου σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὰ γράμματα τῆς στήλης. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιτυμβίων λίθων εὐρίσκομεν πλὴν τοῦ συνήθως ἀπαντωμένου συμπλέγματος τῶν οἰκείων τοῦ θανόντος καὶ χαρακτηριστικὰς παραστάσεις ἢ ὑπαινιγμοὺς τοῦ ἔργου ὅπερ μετῆρχετο ὁ θανὼν, ὡς τὴν εἰκόνα ποιητοῦ θανόντος ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ μετὰ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνδρῶν οὓς εἶχεν ὡς πρότυπα, οἷος ὁ Θεοδόκτης, ὁ παριστανόμενος ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν τῆς Ἐλευσίνος τάφου μετὰ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τοῦ Ὀμήρου ⁴. Καὶ οἱ μὲν ἐπιτύμβιοι λίθοι εἶνε κατεργασμένοι σχεδὸν ὡς περιφερῆ ἀγάλματα, ἀλλὰ

¹ [Δουκιανοῦ Φιλοφειδῆς 20. Περὶ τοῦ Δημητρίου ἴδε Brunn Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 179 κ. ἑ. Overbeck Die antiken Schriftquellen zur Geschichte der bildenden Künste bei den Griechen σ. 165 κ. ἑ. ἀρ. 897 κ. ἑ.].

² Ὁ Πέλλιχος ἦτο πιθανῶς πατήρ τοῦ παρὰ τῇ Θουκυδίδῃ (I, 29) μνημονευομένου [στρατηγοῦ] Ἀριστέως. ἴδε Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 180].

³ [Πλινίου Nat. Hist. XXXIV, 76].

⁴ [Πλουτάρχου] Βίοι ὀκτα ῥητόρων ἐν Ἰσοκράτει 10. Περὶ δὲ φιλολογικῶν παραστάσεων ἐπὶ τάφων ἴδε Stark ἐν τῇ Archäologische Zeitung. 1870 σ. 73].

τάναθῆματα καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων καὶ ἄλλων στηλῶν ἀνά-
γλυφα εἶνε ὅλως πρόστυπα. Καθορῶμεν δ' ἐν αὐτοῖς ἐκ τοῦ πλη-
σίον καὶ ἀμέσως τὰ τοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν
ὕπὲρ τῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων καὶ τὰς σχέσεις πρὸς τοὺς θεοὺς,
ιδίως δὲ πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, ἥτις ὡς τὸ πλεῖστον παριστάνεται κατὰ
τὸ ὑπόδειγμα τῆς Παρθένου τοῦ Φειδίου ὡς ἡ εἰρηνικὴ θεὸς ἡ οἰ-
κειότατ' ἀναστρεφομένη μετὰ τῶν πολιτῶν τῶν Ἀθηναίων¹. Καὶ
εἶνε μὲν ταῦτα πάντα ἔργα χειρωνακτικῆς μᾶλλον ἢ καλλιτεχνι-
κῆς ἐργασίας, ἀλλὰ μαρτυροῦσιν ἐν πλησμονῇ τὸν ψυχικὸν βίον
τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν πνεῦμα τὸ ἐν τῷ αἰῶνι μετὰ
τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον διαπνέον ἀκόμη πάσας τὰς τάξεις
τῆς κοινωνίας.

Ἦσαν δὲ τὰ ἔργα τῶν Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν περιζήτητα
ἀπανταχοῦ². Ὁ Εὐκλείδης, γλύπτης συνδεόμενος διὰ φιλίας
μετὰ τοῦ Πλάτωνος, ἐποίησεν ἀγάλματα διὰ τοὺς ναοὺς τῆς
Βούρας, ἥτις ἀνεκτίσθη μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς³, καὶ τῆς
Αἰγείρας τῆς Ἀχαΐας⁴. Ἔργα δὲ τοῦ Λεωχάρους ἐστάλησαν εἰς
τὰς Συρακούσας, καὶ ὁ αὐτὸς γλύπτης μετέβη ἔπειτα μετὰ τοῦ
Σκόπα, τοῦ Βρυαξίδος καὶ Τιμοθέου εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὶν, ἔνθα
ὁ Μαύσσωλλος εἶχεν ἀρχίσει μετερχόμενος πολιτείαν ἀνάλογον
πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων, ἰδρύσας θαλασσοκρατίαν παρεμφερῇ
πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑποστηρίζων τὴν ἀπτικήν τέχνην.
Πρὸς τιμὴν δ' αὐτοῦ ἐπεχειρήθη ἱδρύσις μνημείου, οὗ πρὸς δια-
κόσμησιν ἐργάσθησαν ἐναμίλλως οἱ καλλιτέχναι τῶν Ἀθηναίων
ὕπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σκόπα⁵.

¹ Περὶ τῶν ἀττικῶν ἀναγλύφων τοῦ τετάρτου αἰῶνος καθ' ὅλου ἴδε Schöne Griechische Reliefs. 1872.

² Περὶ παραγγελιῶν ἀττικῶν γλυπτῶν ἔργων ἐκ τῆς ξένης ἴδε Stark ἐν τῇ Archäologische Zeitung. 1865 σ. 111.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 507.

⁴ Πανσανίου VII, 25, 9.

⁵ Περὶ τοῦ Μαύσσωλλεου ἴδε Πλινίου Nat. Hist. XXXVI, 30. Περὶ [Stark] ἐν Philologus Τόμ. XXI σ. 460 κ. ἔ. Braun ἐν Sitzungsberichte der K. Bayeri-

Ἡ δὲ γραφικὴ ἔχει ὀλιγωτέραν τῆς γλυπτικῆς ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν δημοσίων πραγμάτων¹. Καὶ ἔτυχε μὲν αὕτη διὰ τοῦ Πολυγνώτου² παιᾶς τινος τελειώσεως, ἣτις ὑπὸ τινα ἔποψιν οὐδέποτε ὑπερηυδοκίμηθη, ἀλλ' οὐχ ἦττον αὕτη δὴ ἡ τέχνη ἠδυνήθη νὰ τραπῇ ὅλως νέας ὁδοὺς.

Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ γραφικὴ εἶχε περιορισθῇ κυρίως εἰς μόνον τὸ διαγράφειν, καὶ ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ τὸ πλαστικόν, ἀλλ' εἶχεν ἅμα ἕνεκα τῆς ἐλευθερωτέρας κινήσεως τοῦ ζωγράφου προηγηθῇ τῆς πλαστικῆς καὶ ἐν τῇ συνθέσει πολυπροσώπων παραστάσεων, ἰδίως δὲ ζωηρῶν καθ' ὁμίλους συμπλεγμάτων.

Καὶ κατὰ τὸν τέταρτον δ' αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἐξηκολούθησαν οἱ ζωγράφοι γράφοντες ἐντοιχίους γραφὰς ἐχούσας ὑπόθεσιν ἱστορικὴν κατὰ τὸν πολυγνώτειον τρόπον. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε ἡ εἰς τοὺς πίνακας τῆς Ποικίλης³ πιθανὴ προσθήκη τῆς εἰκόνας μιᾶς τῶν μαχῶν τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου, τῆς παρὰ τὴν Οἰνόην⁴.

Ἀλλ' ἡ γραφικὴ ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἀπέβη νέα τέχνη κατὰ τρόπον ὅλως διάφορον τῆς πλαστικῆς. Καὶ δὴ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποκτήσει συνείδησιν τῶν προσιδιαζόντων εἰς αὐτὴν καλλιτεχνικῶν μέσων, καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναπτύξει τὴν οἰκείαν εἰς αὐτὴν δύναμιν, ἰδίως δὲ τὴν μαγείαν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ χρώματος, τὴν μεγάλην αὐτῆς εὐκίνησιαν καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ἀμεσωτέρας ἀντιλήψεως καὶ παραστάσεως τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματικῶν προσόντων. Πρὸς ἐπίδειξιν δὲ ἀπασῶν

schen Akademie. 1882 σ. 114-138. Murray History of Greek sculpture Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 290 κ. ἐ. Baumeister ἐν τοῖς Denkmäler des klassischen Alterthums Τόμ. Β' σ. 893 κ. ἐ. Treu ἐν ταῖς Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. VI (1881) σ. 412 κ. ἐ. Overbeck Geschichte der griechischen Plastik Τόμ. Β' ἐκδ. δ' σ. 98 κ. ἐ.].

¹ [Ἰδε Michaelis [Zur Zeitbestimmung Silanions ἐν τοῖς Historische und philologische Aufsätze Ernst Curtius gewidmet] σ. 114.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 771 κ. ἐ.].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 797.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 303. Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. V [1870] σ. 5. Παρὰ Πανσανίαν (1, 15, 1. X, 10, 4) γίνεται ἐπεισοδιακὴ μνεία τῆς παρὰ τὴν Οἰνόην μάχης.

ἐκείνων τῶν ιδιοτήτων ἐπέστη τότε ὁ κατάλληλος καιρὸς καὶ ἡ ὅλη ῥοπή τῶν χρόνων ἐκείνων ἦτο ἐξαιρέτως ἐπίκαιρος πρὸς τοιαύτην ἐπὶ τὰ πρόσω προαγωγὴν τῆς ἀρχαίας γραφικῆς.

Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος ὁ φημισθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ μεγάλου πολέμου ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατορθώσας νὰ παράσχη νέον θέλγητρον εἰς τὰς γραφὰς αὐτοῦ καὶ ἐπιτυχῶν διὰ τοῦ χρώματος μεγάλα ¹. Προέβη δ' εἰς τὴν νέαν ταύτην ὁδὸν μετὰ τινος δειλίας, ὑπερηυδοκίμησε δὲ αὐτὸν κατὰ πολὺ Ζεῦξις ὁ Ἡρακλεώτης, ὁ ἀριστοτέχνης τῆς παραισθήσεως καὶ τοῦ χρωματισμοῦ ². Ἄλλ' ἡ τέχνη δὲν διεφθάρη ἐπιδιώκουσα δύναμιν ἀπὸ τῆς παραστάσεως τῶν σωματικῶν χαρακτήρων, [ἀλλ' ἐξηκολούθησε προσέχουσα εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ψυχικοῦ βίου]. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἔργων τοῦ εὐφυσὸς Παρρασίου τοῦ Ἐρεσίου καὶ Τιμάνθους τοῦ Κυθνίου. Καὶ ἐκεῖνος μὲν κατώρθωσε νὰ παραστήσῃ τὸν Δῆμον τῶν Ἀθηνῶν οὕτως, ὥστ' ἐν τῇ εἰκόνι ἐνόμιζέ τις ὅτι διαγινώσκει ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἄλλοπροςάλλους ιδιοτροπίας ³, οὗτος δὲ, εἰκονίζων τὴν θυσίαν τῆς Ἰριγενείας, ἠδυνήθη νὰ ὑπογράψῃ θαυμασίως τὰ διάφορα αἰσθήματα τῶν κατ' αὐτὴν παρισταμένων ⁴.

Καὶ τὸ εὐτράπελον δὲ σκῶμμα περὶ τῶν συγχρόνων συμβάντων, ὅπερ ἤκμαζεν ἐν Ἀθήναις εἴπερ ποτὲ ⁵, ἐξεφράσθη διὰ τῆς ζωγραφίας, καθ' ἃ ἀποδεικνύει διάσημος εἰκὼν τοῦ Τιμοθέου. Καὶ δὴ, ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς οὗτος ἔνεκα μεγίστης μετριοφροσύνης ἀπέδιδεν ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἐπιτυχίας ὅχι εἰς ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰς τὴν τύχην, τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ ἡρμηνεύθησαν ἐπὶ τὸ ἀστειότερον κατὰ γράμμα, καὶ παρεστάθη κοιμώμενος ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, ἐν

¹ Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 48 κ. ἐ.].

² Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 51 κ. ἐ.].

³ *Πλινίου* Nat. Hist. XXXV, 69. Περὶ Παρρασίου ἴδε Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 66 κ. ἐ.], περὶ δὲ Ζεῦξιδος καὶ Παρρασίου Heibig [Zeuxis und Parrhasios] ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie [Τόμ. XCV] 1870 σ. [649-675].

⁴ Brunn [Geschichte der griechischen Künstler Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 82].

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 173.

ὧ ἡ θεὰ Τύχη ὑπερίπτατο τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ περιέβαλλεν ἐν μακρῷ δικτύῳ τὰς ὑπ' αὐτοῦ κυριευθείσας συμμαχίδας δίκην ἰχθύων ἀλιευθέντων¹.

Ἀλλὰ τοὺς ζωγράφους ἔτι ὀλιγώτερον τῶν γλυπτῶν ἠδυνήθησαν νὰ δεσμεύσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ ἑαυτῶν πόλει. Ἰδρύθησαν δὲ ἴδια ἐργαστήρια γραφικῆς ἐν Θήβαις² καὶ ἐν Σικυῶνι. Τούτων δὲ τὸ σικυώνιον ἐτελειοποίησε μὲν τὰς τεχνικὰς μεθόδους, μετὰ τόλμης δὲ ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν γραφὴν μεγάλων ἱστορικῶν ὑποθέσεων, οἷα ἦτο ἡ γραφὴ τοῦ Εὐφράννορος ἡ παριστάνοῦσα τὴν μάχην τῆς Μαντινείας ἢ μᾶλλον τὴν πρὸ τῆς μάχης ἐκείνης δοξάσασαν τοὺς Ἀθηναίους ἱπομαχίαν³ διὸ ἡ γραφὴ ἐκείνη ἐξετέθη ἐν τῷ Κεραμειῳ ἐν Ἀθήναις⁴. Ἐπεζήτησε δὲ τὸ σικυώνιον ἐργαστήριον νὰ συνδυάσῃ τὴν τέχνην γονίμως καὶ πρὸς ἐπιστημονικὰς, ἰδίως δὲ μαθηματικὰς μελέτας. Διὰ δὲ τῆς συνενώσεως τῶν νέων τούτων ῥοπῶν πρὸς τὴν τελείωσιν τοῦ χρωματισμοῦ, ἣτις ἐπεχωρίαζεν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἀνεπτύχθη τέλος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ γραφικὴ ἐκείνη, ἣτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ τελειοτάτη παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν, ἢ τοῦ Ἀπελλοῦ.

Ὅποια δὲ ἡ συμμετοχὴ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς διαφόρους ταύτας ἐξελίξεις τῆς τέχνης δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν μόνον ἐκ τῶν καταγράφων ἀττικῶν ἐξ ὁπτῆς γῆς ἀγγείων. Πράγματι δὲ ἡ ἀγγειογραφία ἦτο προπαιδεῖα τῆς ἀνωτέρας τέχνης, καὶ δὴ πλείστου λόγου ἀξία, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ πηλοῦ ἐδιδάχθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ζωγραφῶσι γοργῶς καὶ ἀσφαλῶς, ἐν ᾧ ἄλλαι ὕλαι παρέχουσαι εὐκολίας ἐν τῷ ἀποσθεννύνειν καὶ βελτιόνειν ἐθίζουσιν εὐκόλως τὸν καλλιτέχνην εἰς τὸν δισταγμὸν καὶ τὴν ἀστασίαν περὶ τὸ ἐργάζεσθαι. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ παρηκολούθησεν ἡ ἀγγειογραφία τὴν

¹ [Πλούταρχος ἐν Βίῳ Σύλλα 6, 4. Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας 7 σ. 856 b]. Αἰλιανὸς Ποικίλη ἱστορ. XIII, 43. Πρὸς. R e h d a n t z [Vitae Iphicratis, Timothee κτλ.] σ. 188.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 614.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 597.

⁴ S c h ä f e r Demosthenes und seine Zeit. Beilage σ. 10 κ. ε.

τέχνην διὰ πάντων αὐτῆς τῶν σταδίων, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπὶ ὅλης οὕτως εὐτελοῦς καὶ ἐπὶ ἐπιφανειῶν ἄλλως δυσκατεργάστων ἐπεζήτησαν νὰ παραστήσωσι μετ' ἐπιμελείας ἀκαταπονήτου σκηνὰς ζωηρὰς καὶ ἀξίας λόγου.

Καὶ ἠυκολύνετο μὲν ἡ ἀγγειογραφία ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς μεγαλοπρεποῦς ἀπλότητος τῆς πολυγνωτείου τεχνοτροπίας πολὺ μᾶλλον ἢ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῶν προσδόντων τῆς μεταγενεστέρως τέχνης τῶν ἐρειδομένων ἐπὶ τῆς ἐκ τῶν χρωμάτων αἰσθήσεως. Ἀλλὰ βλέπομεν οὐχ ἥττον καταφανῶς ταύστηρά καὶ σκληρὰ διαγράμματα γινόμενα κατὰ μικρὸν εὐγραμμότερα, τὴν σύμπλεξιν τῶν παριστανομένων ἀποβαίνουσας ἐλευθερωτέραν, τὰς ὅφεις προσλαμβανούσας μερίζονα ἔκφρασιν καὶ τὰς κινήσεις γινόμενας ἥττον ἀδιάστους. Σὺν δὲ τῇ ἐξελίξει τῆς ὅλης τέχνης ἐπιδεικνύεται καὶ τάσις τις πρὸς τὴν χάριν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν, κλίσις τις πρὸς τὸ τρυφερόν καὶ μαλακόν. Ἀρχονται δ' ἐπικρατοῦσαι παραστάσεις τοῦ Διονύσου καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρωτος, τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τῶν Μουσῶν καὶ ἄλλων συγγενῶν ὁμίλων, περὶ ἃς ἡσχολοῦντο κατὰ προτίμησιν ὁ Σκόπας καὶ ὁ Πραξιτέλης. Ὁ κοινωνικός βίος ἀναπαρίσταται κατὰ τὸν τρόπον τῆς νέας κωμωδίας μετὰ τῶν ἀπολαύσεων αὐτοῦ ἐν εἰκόσι χαριέσσαις. Ἐμφανίζονται δὲ μορφαὶ ἀλληγορικαί, εἴτε συνοδεύουσαι θεοὺς, ὧν τὸν χαρακτῆρα συμπληροῦσι καὶ ἐπεξηγοῦσιν, οἷαι ἡ Πειθῶ, ὁ Ἴμερος, ὁ Πόθος παρὰ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἢ καὶ ὡς αὐθύπαρκτα ὄντα, γεννηθέντα ἐν τοῖς χρόνοις τῆς σκέψεως καὶ τῆς θεωρίας, οἷον ὁ Πλοῦτος, ὁ Χρυσός, ἡ Παιδιά, ἡ Εὐδαιμονία, ἡ Πανδαισία καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Τὸ δὲ σοβαρὸν τῆς ὑποθέσεως ἀποβαίνει σπανιώτερον, γίνεται δὲ καταφανὲς ἢ ἐπιδιδῶξιν περικόμφων καὶ ἐπεζητημένων σχημάτων ἀγγείων καὶ ποικιλίας παντοίων εἰκόνων, φανταστικῶν ἐσθῆτων καὶ λαμπροτέρας διακοσμήσεως. Τάρχατα χρώματα, τὸ μέλαν καὶ τὸ ἐρυθρόν, ὅν ἀρκοῦσι πλέον· ζωγραφοῦσι δὲ μετὰ ποικίλων χρωμάτων ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐκ κιμωλίας ᾗς ἐδάφους τῶν ληκύ-

θων καὶ ἐπιθέτουσι χρυσὸν πρὸς αὐξήσιν τοῦ κάλλους τῶν ἀγ-
γείων¹. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλως εὐτελῶν τούτων λειψάνων τῆς
ἀρχαιότητος δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβο-
λὴν τῆς φιλοκαλίας, τὴν μετὰβασιν ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ ἐζητη-
μένον, ἀπὸ τοῦ καθ' ἑαυτὸ σπουδαίου εἰς τὸ κατ' ἐπίδειξιν λαμ-
πρὸν, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πίστεως εἰς τὴν σοφιστικὴν ἐπεξεργασίαν
τῶν ἠθικῶν ἐννοιῶν. Ἀλλ' ὁ χρόνος ἐκεῖνος τῆς μεταβάσεως
ὑπῆρξε χρόνος ποικίλων παρορμήσεων ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐπέβαλεν
εἰς αὐτὴν νέα προβλήματα, ὧν τῆς λύσεως ἐπιλαμβανομένη
ἡ τέχνη ἐνισχύθη καὶ ἀνεπτύχθη ἔτι μᾶλλον.

Οὕτω δ' αἱ Ἀθῆναι ἐξηκολούθουν πράγματι νὰ εἶνε ἔτι ἐστία
πολυπράγμονος καὶ τὰ μάλιστα ἀκμάζοντος πνευματικοῦ βίου.
Καίτοι δ' ἐπειρῶντο νὰνθαμιλληθῶσι πρὸς αὐτάς τοῦτο μὲν αἱ
Συράκουσαι ἐπὶ τοῦ Διονυσίου, τοῦτο δ' ἡ Ἀλικαρνασσὶς ἐπὶ τῶν
Καρῶν δυναστῶν, αἱ Ἀθῆναι ἐξηκολούθησαν νὰ εἶνε ἀκόμη ἡ
πνευματικὴ πρωτεύουσα τῶν Ἑλλήνων, ἡ μόνη πόλις, ἐν ᾗ ὑπῆρ-
χεν ἀπὸ χρόνων ἀρχαίων ἀδιάκοπος ἀνάπτυξις, ἀδιάπτωτος πρόο-
δος καὶ πλησμονὴ τῶν εὐγενεστάτων δυνάμεων. Πᾶσα νέα ἐπί-
δοσις τῆς παιδείσεως ἐγένετο τότε μόνον κοινὸν κτῆμα τοῦ ἔθνους,
ὅτε ἤθελε τύχει ἐπιδοκιμασίας ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐξ Ἀθηναίων ἐκα-
λοῦντο οἱ ἄνδρες, οὓς ἀποδεχόμεναι ἄλλαι πόλεις ἤθελον νὰ συμ-
μεθέξωσι τῆς δόξης τῆς συνδεομένης πρὸς τὴν θεραπείαν τῆς ἐπι-
στήμης καὶ τῆς τέχνης.

Καὶ τοῦτο δὲ εἶνε ἀπαραγνώριστον, ὅτι ἡ ἔκπτωσις τῆς ἀρ-
χαίας εὐσεβείας καὶ ἡ παρακμὴ τῶν ἀρχαίων ἠθῶν παρεῖχον σθε-
ναρὰν ὥθησιν πρὸς ἐλευθέραν ἔρευναν χάριν εὐρέσεως νέου ἀσφα-
λοῦς κριτηρίου περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς σκέψεως. Ἄλλως δὲ ἡ χα-
λάρωσις τῶν ἀρχαίων ἔξειεν, ἡ ἐλευθερωτέρα κίνησις τῶν πνευ-
μάτων καὶ ἡ παραφορωτέρα συγκίνησις τῶν ψυχῶν ὠφέλησε καὶ

¹ O. Jahn Vasen mit Goldschmuck σ. 26. Τῆς διὰ χρυσοῦ διακοσμήσεως ταύτης
τῶν ἀγγείων ἐγένετο σποράδην γρήσις ἤδη καὶ πρότερον κατὰ τὸν Heydemann (Pia-
persis σ. 10).

τὰς τέχνας καὶ κατέστησεν αὐτὰς ἱκανὰς νὰ παραγάγωσιν ἔργα οἷα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ποιηθῶσιν ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἐπεκράτει μείζων ἀπλότης, ἡρεμία καὶ κοσμιότης.

Ἄλλ' ὁ πνευματικὸς ἐν Ἀθῆναις βίος δὲν ἦτο βίος τοῦ δήμου, καὶ εἶχεν ἀποβληθῆ ἡ ἐνότης ἐκείνη τοῦ ὑγιοῦς ὁργανισμοῦ, ἐν ᾧ ἅπασαι αἱ δυνάμεις συντείνουσιν εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τελικὸν σκοπὸν. Καὶ ἐπιστημονικῶς μὲν εἶχε καταβληθῆ ἡ σοφιστικὴ, ἀλλ' ἡ περίοδος τῆς διαλύσεως καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως, ἥς αὕτη εἶχε δώσει τὸ σύνθημα, ἐξηκολούθει ἀκόμη ἀπαύστως, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωκράτης εἶχε συντελέσει μόνον εἰς τὸ νὰ ἐπαυξήσῃ τὸ χάσμα τὸ διασπῶν τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν.

Καὶ ἦτο μὲν αὐτὸς πιστὸς εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μὴ χωρίζων ἀπ' ἀλλήλων τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν. Δὲν ᾔθελε δὲ νᾶν τεπεζέλλῃ πρὸς τὴν παρελθοῦσαν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐτίμα ὑπερόχως τοὺς ἄνδρας τοὺς δώσαντας νόμους εἰς τὴν πόλιν καὶ θεμελιώσαντας τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς, ἄνδρας οἷος ὁ Σόλων καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἀλλὰ προέβαλλεν ἀξιώσεις, αἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ πραγματοποιηθῶσι, κατεπολέμει ὑπερβασίας τῆς δημοκρατίας ἀδιασπάστους ἀπὸ τῶν καθεστώτων πραγμάτων. Ἦθελε νὰ συντηρήσῃ καὶ ἀνανεώσῃ τὰγαθὰ τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἀλλὰ καθώριζεν ὅλως νέον μέτρον τῆς ἀρετῆς τῶν πολιτῶν καὶ εἰςῆγεν ὅλως νέον ἀξίωμα τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἀπαιτοῦν τὴν κυριαρχίαν τῶν ἐπαιόντων ὡς τὴν μόνην λογικὴν.

Ἄλλ' ὑπῆρχον ἑμὼς δύο εἶδη ἀνθρώπων, οἱ φιλοσοφοῦντες καὶ οἱ μὴ φιλοσοφοῦντες. Ἄλλ' οὗτοι μὲν συμπαρασύρονται ὑπὸ τοῦ ρεύματος καὶ βυθίζονται ὅσημέραι βαθύτερον, ἐπειδὴ πᾶν ὅ τι ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ αὐτοὺς ἀπέβαλε πᾶσαν δύναμιν. Οἱ δὲ φιλοσοφοῦντες ἀποτελοῦσι πνευματικὴν τιν' ἀριστοκρατίαν, αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἀνήκοντας εἰς ἀνωτέραν τινὰ κοινωνίαν, καὶ οἰοῦνται συγχροτοῦνται ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς σχολαῖς νέα κοινὰ, ἐν οἷς κρατοῦσιν ἀξιώματα καὶ ἀντιλήψεις εὐρισκόμεναι εἰς τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὰ καθεστῶτα.

Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης εἶχε ζήσει ἀκόμῃ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ χάριν τῆς πολιτείας. Ἄλλ' οἱ Σωκρατικοί, οἵτινες εἶδον τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὃν ἐθεώρουν τὸν μέγιστον εὐεργέτην τῶν συμπολιτῶν, ἀποδοκιμασθέντα καὶ καταδικασθέντα δίκην ἀνδρὸς βλαβεροῦ εἰς τοὺς πολλοὺς, αἰσθάνονται ἑαυτοὺς χωριζομένους ἀπὸ τῆς πολιτείας διὰ χάσματος βαθέος. Διὸ ἀπαρνοῦνται νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῆς καθεστῶσης πολιτείας καὶ ἀφίστανται τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἀξιώσεων αὐτῆς. Ἄλλ' ὥς πρὸς τοῦτο αἱ διάφοροι σχολαὶ τρέπονται ὁδοὺς ὅλως διαφόρους. Καὶ ἄλλοι μὲν, ἐγγύτερον ἀκολουθοῦντες τὰς σκέψεις τοῦ Σωκράτους¹, οἰκοδομοῦσιν ιδεώδη ἑλληνικὴν πολιτείαν, ἄλλοι δὲ καταλύουσιν ὅλως τὴν ιδεάν τῆς πολιτείας, καὶ δὴ οἱ μὲν Κυρηναῖκοι θέλοντες νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν τὴν ἀπεριόριστον ἀπόλαυσιν τοῦ ἐνεστώτος, οἱ δὲ Κυνικοὶ θεωροῦντες πᾶσαν πολιτείαν καὶ πᾶν ἔθνος περιορισμὸν ἀσυμβίβαστον πρὸς αὐτὴν τὴν ιδεάν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς². Τοῦτο λοιπὸν εἶνε τὸ μόνον κοινὸν εἰς τοὺς Σωκρατικούς, ὅτι ἀποσύρονται ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ αἰσθάνονται αὐτοὺς ἐν αὐτῇ ξένους καὶ δυσφύρως ἔχοντας, πᾶσα δὲ ἡ ἀπ' αὐτῶν προερχομένη κίνησις ἐπιδρᾷ καὶ ἐν εὐρυτέροις κύκλοις εἰς τὴν διακλόνησιν τοῦ καθεστώτος καὶ τὴν διάλυσιν ἀπάντων τῶν κοινωνικῶν δεσμῶν.

Δεικνύεται δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῇ αὐξούσῃ ἀταξίᾳ τῶν κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν βίον. Ἡ πρὸς τὴν γενέτειραν στοργὴ ἄρχεται ἀποβάλλουσα τὸ κράτος αὐτῆς, καὶ ὁσημέραι πλείονες εἶνε οἱ ἐπιδιώκοντες τύχην ἐν τῇ ξένῃ, καθ' ἃ ὁ Νικόφημος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης³. Ἡ δὲ πατρις ἄρχεται ἀποθαίνουσ' ἀδιάφορος εἰς τοὺς πολίτας,

¹ Socrates mundanus (Hermann Plato σ. 70).

² Henkel Studien zur Geschichte der griechischen Lehre vom Staat σ. 42, 135

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 343. Οἱ φιλόσοφοι εὐρίσκονται in perpetua peregrinitate κατὰ *Κικέρωνα* (Tusc. V, 37). Περὶ δὲ τῆς μετοικίας τῶν φιλοσόφων ἴδε Bernays Phokion [σ. 107]. Βίος ξενικός καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπολελυμένος σημαίνει παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (Πολιτ. σ. 1324) ὅτι καὶ βίος φιλόσοφος.

καὶ ἀναπτύσσεται πνευμά τι κοσμοπολιτικόν, ὅπερ ἤδη ὁ Λυσίας κατεπολέμει σθεναρώτατα ὡς ἐπιφέρων τελείαν νέκρωσιν τῆς φιλοπατρίας¹.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἢ ἐν Ἀθήναις τὸ πρῶτον κυρίως δεσπόσασα ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πόλει περιετρίβη ἔπειτα καὶ διελύθη. Σὺν δὲ τῇ ὁσημέραι εὐρυτέρᾳ παρὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπιδιώξει τῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ σύμπασαν τὴν γῆν ἀπέβαινεν ἥττον δυνατὴ ἢ ἀποδοχὴ τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος ὡς ἐπεχούσης ὅλως ἐξαίρετον ἀξίωμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας. Ἄλλως δ' ἡ πατροπαράδοτος ἐκείνη διαίρεσις τῶν ἀνθρώπων εἰς Ἑλληνας καὶ βαρβάρους ἦτο ἀσυμβίβαστος καὶ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀρετῆς. Πράγματι δ' ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀξιώσεις ἦσαν ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους. Ἐνεκα δὲ τῶν αὐτῶν ἐκείνων λόγων τῶν προκαλεσάντων τοὺς φιλοσόφους νὰ καταπολεμήσωσι τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ γυναικείου φύλου καὶ ὑπεραμυνθῶσι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν δούλων² ἔμελλεν εἰκότως νὰ καταλυθῇ καὶ ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐθνῶν πρὸς ἀλλήλα καὶ γείνη δεκτὸν, ὅτι ὅστις ἦτο σώφρων καὶ δίκαιος ἦτο φίλος εἰς τοὺς θεοὺς, εἰς οἰονδήποτε ἔθνος καὶ οἰονδήποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνῆκε· τούτου δ' ἔνεκα ὠφείλε νὰ τυγχάνῃ τελείων δικαιωμάτων καὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ δὲ σοφισταὶ εἶχον τὰ μέγιστα συντελέσει εἰς ὑπονόμευσιν τοῦ αἰσθήματος τῶν πρὸς τὴν πόλιν θεσμῶν τοῦ πολίτου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐθισθῇ ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου νὰ βλέπωσιν ἄνδρας ἐπιφανεστά-

¹ *Λυσίου* [Κατὰ Φιλωνος] 6. Ἴδε καὶ Rauchenstein ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 186. Πραεῖας γνώμας περὶ τῶν δούλων εὕρισκωμεν παρὰ τῷ *Εὐριπίδῃ* Schenk1 [Die politische] Ans[chauungen] d[es] Euripides ἐν τῇ Zeitschrift für österreichische Gymnasien. 1862 σ. 357 κ. ἐ. 485 κ. ἐ. καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχεϊ σ. 15) καὶ παρὰ τῷ *Ξενοφῶντι* (Zeller Die Philosophie der Griechen] Τόμ. Β' σ. 170). Περὶ δὲ τῶν γυναικῶν ἀόριστος μένει ἡ γνώμη τοῦ *Πλάτωνος* (Zeller ἐνθ' ἀν. σ. 570, ὡς πρὸς δὲ τοὺς δούλους ὁ Πλάτων εἶνε μᾶλλον ἀνελεύθερος τοῦ Ξενοφώντος, ὅστις ἔχει βαθυτέραν ἀντίληψιν τῆς ἐννοίας τῆς οἰκογενείας. Ἴδε Strümpel Praktische Philosophie der Griechen σ. 505.

τους διάγοντας ὡς μετοίκους βίον εὐτυχῇ καὶ ἀποκτῶντας δύναμιν, χωρὶς νὰ εἶνε πολῖται.

Καὶ ἐκέρυσσε μὲν ἀκόμη ὁ Ἰσοκράτης μετὰ μεγάλου πάθους τὸν περσικὸν πόλεμον ὡς καθῆκον ἐθνικόν, ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἔχθρα μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, ἦτο, καθ' ἃ καὶ ἡ δόξα τῶν Ἀθηναίων περὶ ἑαυτῶν ὡς αὐτοχθόνων, κενὴ πλέον ῥῆσις, ἐπαναλαμβανομένη ἐκ νέου, καιροῦ παραπεσόντος, χάριν τακτῶν σκοπῶν¹. Ἀλλως δὲ αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης εἶνε ἤδη ὁ ἀντιπρόσωπος νέου ἑλληνισμοῦ, οὗ χαρακτήρ δὲν εἶνε τὸ γένος, ἀλλ' ἡ διάνοια, καὶ τὴν διάνοιαν ταύτην δύνανται νὰποκτήσωσι πάντες οἱ περὶ αὐτὴν σπουδάζοντες².

Τοιοῦτος δὲ ἰδεώδης ἑλληνισμός, οἷον ἐπεζήτουν νὰ ἐνσαρκώσωσιν ἐν ἑαυτοῖς οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ἀνδρῶν, ὁ Ἐπαμεινώνδας³, ὁ Τιμόθεος⁴ καὶ ἄλλοι, ἀνεπτύχθη ἰδίως ἐν Ἀθήναις, ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν πόλις παγκόσμιος, ἐν ᾗ συνηθορίζοντο ἔθνη παντοῖα, Ἕλληνες ἐκ πασῶν τῶν ἀποικιῶν, ἡμιέλληνες καὶ βάρβαροι, Θρᾷκες, Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, καὶ δὴ οἱ ἄριστοι ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν⁵. Ἀλλως δὲ ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σόλωνος εἶχον ἔλθει εἰς τὰς Ἀθήνας ξένοι θέλοντες νὰ γευσθῶσιν ἐλληνικῆς παιδείας. Ἐν Ἀθήναις δὲ ἡ ἐλληνικὴ παιδεία ἀπέβαλε τὸ πρῶτον τὸν ἰθαγενῆ αὐτῆς χαρακτῆρα, καὶ ἐκεῖ ἤρχισε τὸ πρῶτον θεωρουμένη ὡς παιδευσὶς εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀναφερομένη. Ἐκεῖ ἐθεάθη Μιθραδάτης

¹ Περὶ τῶν Ἀθηναίων ὡς αὐτοχθόνων γίνεται μετὰ κομπορημοσύνης λόγος παρὰ *Πλάτωνα* ἐν τῷ Μενεξένῳ [6], ὅστις ἐγκατοπτρίζει τὸ αὐτάρεσκον τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

² *Ἰσοκράτους* Πανηγυρικός 50' [τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε (ἢ πόλις τῶν Ἀθηνῶν) μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας εὐσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 616.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 109.

⁵ Περὶ τῆς ἐπικαινονίας ξένων ἐν Ἀθήναις, χειριωνάκτων φερόντων ὀνόματα βαρβαρικά, ἐθνικῶν ὀνομάτων ὡς ὀνομάτων ἀνδρῶν, οἷα τὸ Κόλγος, Λυδὸς, Σκύθης, Σικανὸς ἴδε [otto Rossbach] ἐν Mittheilungen des Kaiserlichen Deutschen Instituts. Römische Abtheilung Τόμ. III [1888] σ. 66.

ὁ υἱὸς τοῦ Ῥοδοδάτου, ἡγεμὼν Πέρσης ἀναθέτων ὡς ἐνθουσιώδης θιασώτης τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τὴν εἰκόνα τοῦ διδασκάλου καὶ ἀφιερώνων αὐτὴν εἰς τὰς Μούσας¹. Ἐν Ἀθήναις λοιπὸν ὀλιγώτερον πάσης ἄλλης πόλεως ἠδύναντο νὰ μείνωσιν οἱ ἄνθρωποι περιωρισμένοι εἰς τὴν ἔννοιαν φιλοπατρίας πεπερασμένης, καὶ ἐνωρίτερον ἀπάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων προσέβησαν εἰς τὴν ἀνευ δισταγμοῦ διάγνωσιν τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἐπιχωρίων θεσμῶν καὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πολλάκις ἐκ προτιμήσεως θαυμασμὸν τῶν ἄλλως ἢ ἐν Ἀθήναις διατεταγμένων.

Οὕτω παρὰ τὰ ἐκ τοῦ παρελθόντος διδάγματα ἐξηκολούθουν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξυμνοῦντες τὴν Σπάρτην ὡς τὴν ἔδραν πάσης τάξεως καὶ πίστεως πρὸς τοὺς νόμους, καὶ ἐξέφραζον ἐνθουσιασμὸν ἐπὶ τοῖς ἀπλοῖς ἤθεσι τῶν βορείων λαῶν. Ἀλλ' ἰδίως τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως καθεστῶτων ἐτίμων ἀπροκαλύπτως τὴν μοναρχίαν, καὶ δὴ οὐ μόνον τὴν καθιδρυμένην νομίμως ἐπὶ τῇ βάσει θεσμῶν ἐθνικῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τῆς βίας ἐπιβεβλημένην. Ἐν τῷ διαλόγῳ Ἰέρωνι τῷ προσγεγραφομένῳ εἰς τὸν Ξενοφῶντα ὁ ὁμῶ-

¹ Μιθραδάτης δ' Ῥοδoδάτου (Ῥοδoντοδάτου) παρὰ *Διογένηι Λαερτίῳ* III, 25. Δυστυχῶς δὲν γινώσκόμεν τι ἀκριβέστερον περὶ τοῦ ἀφιερύσαντος τὸ ἀνάθημα τοῦτο· ἀλλ' εἶνε ὅμως ὅπωςδὴποτε πιθανόν, ὅτι ὁ Μιθραδάτης οὗτος ἦτο σύγχρονος τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σιλανίου, καὶ συνεδέετο διὰ προσωπικῆς φιλίας μετὰ τοῦ Πλάτωνος. Ὁ δὲ Σιλανίων ἤρξατο μὲν κατὰ τὸν *Πλάγιον* [Nat. Hist. XXXIV, 51] τὴν 113 Ὀλυμπιάδα, ἀλλὰ πάντως ἐποίει ἀγάλματα ἤδη πρὸ ἐκείνου τοῦ χρόνου κατὰ τὸν *Brunn* [Geschichte der griechischen Künstler Tόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 276]. Ὁ δὲ *Vaillant* [Imperium Achaemenidarum et Arsacidarum. Ἐν Παρίσις, 1725] σ. 14 ἀναγράφει αὐτὸν ὡς Μιθραδάτην Δ' καὶ ταυτίζει μετὰ τοῦ φίλου τοῦ Κύρου (*Ξενοφῶντος* Κύρου Ἀνάβ. II, 5, 35. III, 3, 4) καὶ σατράπου τῆς Λυκαονίας (αὐτόθι VII, 8, 25). Κατὰ δὲ τὸν *Michaëlis* [Zur Zeitbestimmung Silanions ἐν τοῖς Historische und philologische Aufsätze Ernst Curtius gewidmet σ. 110] εἶνε ὁ ἀρχαιότερος Μιθραδάτης ὁ θανὼν τῷ [302 π. Χ.] καὶ ἄρξας τῆς Κίου, πόλεως ἀνηκούσης εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων. Ἰδε *Διοδώρου Σικελιώτου* XX, 19. [Πρβλ. *Eduard Meyer Geschichte des Königreichs Pontos. Ἐν Λειψίᾳ* 1879 σ. 34 κ. ἑ.] Ἡ δὲ δυναστεία τῶν Μιθραδατιδῶν ἀνήγε το γένος εἰς ἓνα τῶν ἑπτὰ Περσῶν [τῶν φονευσάντων τὸν Ψευδόσμερδιν. *Πολυδίου* V, 43, 2]. Ὁ δὲ *Michaëlis* [ἐνθ' ἂν σ. 111] παρατηρεῖ, ὅτι παρὰ τὴν Προποντιδα μάλιστα ἦτο κραταιὰ ἡ ἐπιδρασίς τοῦ Πλάτωνος, ὑπομνηστικῶν Τιμόλαον τὸν Κυζικηνόν, Εὐαίωνα τὸν Λαμφακηνόν, Λέοντα τὸν Βυζάντιον, Κλέαρχον [καὶ Χίωνα τοὺς Ἡρακλειώτας] καὶ ἄλλους.

νυμος τύραννος διαλέγεται μετὰ τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου, τοῦ συγγραφέως ἐκλέξαντος ἐπίτηδες τὸν ἐπιφανῆ τοῦτον ἄνδρα, ὅπως παραστήσῃ αὐτὸν ὑπερμαχοῦντα τῆς συνήθως φερομένης γνώμης περὶ τῆς ζηλωτῆς εὐτυχίας τῶν βασιλευόντων. Καὶ ὁ μὲν τύραννος ἐξαίρει ἐκ πείρας εὐγλώττως τὰ δεινὰ τοῦ ἄρχοντος καὶ ἐξεικονίζει τὰς ἐν μέσῳ τῆς πλησμονῆς τῶν ἀγαθῶν στερήσεις αὐτοῦ καὶ τὴν διηνεκῇ ἀγωνίαν καὶ ἀπουσίαν ἐλευθερίας, καίπερ κητημένου μεγίστην ἀρχήν. Ἄλλ' οἱ λόγοι τοῦ Ἰέρωνος δὲν μεταπίθουσι τὸν Σιμωνίδην, οὐδὲ μεταβάλλουσιν αὐτὸν εἰς δημοκρατικόν, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ ἔχων τὴν γνώμην, ὅτι τὰ κακὰ ἐκεῖνα δὲν εἶνε συνδεδεμένα ἀναγκαίως πρὸς τὸ ἄρχειν καὶ ὅτι ὁ τύραννος δύναται νὰ εἶνε εὐεργέτης τοῦ πλήθους καὶ ἡγεμὼν ἀξιούμενος ἀγάπης καὶ τιμῆς.

Ἄλλως δὲ ἡ ἀληθὴς τέχνη τοῦ ἄρχειν ἐφαίνετο κατὰ τὰς ιδέας τοῦ Σωκράτους δυναμένη νὰ πραγματωθῇ μάλιστα δι' ἐνὸς ἀνδρός. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Ξενοφῶν ἐξεικονίζει ἐν τῷ Κύρῳ τὸ ιδεῶδες τοῦ μονάρχου ¹, καὶ ὁ Ἰσοκράτης δὲ ὁμολογεῖ μὲν, ὅτι ἡ βασιλεία εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς ιδέας τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ συνιστᾷ αὐτὴν ἔμως εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ Νικοκλέους ὡς τὸ ἀπολύτως ἄριστον τῶν πολιτευμάτων ².

Ἡ δὲ αὐλὴ τοῦ Περδίκκου καὶ τοῦ Ἀρχελάου ³, ἡ δύναμις τῆς μαγείας ἣν ἐξήσκει ἀνὴρ οἷος Κύρος ὁ νεώτερος καὶ ἡ δόξα τοῦ Εὐαγόρου δεικνύουσιν ὅποσον ἐπαγωγὸς ἦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ μοναρχία. Ὁ Ἰσοκράτης, παιούμενος λόγον περὶ τοῦ Εὐαγόρου, κηρύσσει τὴν τυραννίδα ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν παρὰ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις καὶ πᾶσαν τέχνην τῶν ῥητόρων καὶ τῶν ποιητῶν ἀδυνατοῦσαν νὰ ἐξυμνήσῃ ἀξίως τῶν πεπραγμένων ἀληθῆ

¹ Henkel [Studien zur Geschichte der griechischen Lehre vom Staat] σ. 142.

² Περὶ τοῦ Νικοκλέους καὶ τοῦ Εὐαγόρου τοῦ Ἰσοκράτους ἴδε Henkel [Zur Geschichte der griechischen Staatswissenschaft] σ. 155.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 40 κ. ἑ.

ἡγεμόνα¹. Ἀπευθύνει δὲ ὁ Ἰσοκράτης τοὺς πολιτικούς αὐτοῦ λόγους καὶ τὰς ἐπιστολὰς κατὰ προτίμησιν πρὸς βασιλεῖς καὶ τυράννους, τὸν Ἀρχίδαμον, τὸν Διονύσιον, τὸν Φίλιππον, Τιμόθεον τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ τυράννου Κλεάρχου καὶ ἄλλους. Ἐκ πάντων δὲ τούτων βλέπομεν, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις οἱ Ἕλληνες ἡτμένιζον караδοκοῦντες τὴν σωτηρίαν τῶν πολιτειῶν ὅχι ἐξ ἐκκλησιῶν τοῦ δήμου καὶ προβουλευμάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς συντόνου δραστηριότητος ἐνίων ἀνδρῶν ὑπερόχων.

Ἡ δὲ γνώμη αὕτη τῶν χρόνων ἐκείνων, ἣν εὐρίσκομεν σαφέστατα ἐκδεδηλωμένην παρὰ τοῖς ῥήτορι καὶ παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς Θεοπόμπῳ καὶ Ξενοφῶντι, παρουσιάζεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὡς διδασκαλία διατετυπωμένη μετὰ τελείας ἐναργείας. Καὶ διατρίβουσι μὲν καὶ οἱ Ἀκαδημαῖκοι περὶ τὴν διάταξιν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων, μνημονεύονται δὲ διάφοροι μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος δρᾶσαντες ὡς νομοθέται, οἷον ὁ Μενέδημος ἐν Πύρρῳ, ὁ Φορμίων ἐν Ἠλιδί, ὁ Ἀριστάνουμος ἐν Ἀρχαδίᾳ, ὁ Εὐδόξος ἐν Κνίδῳ². Ἀλλ' αἱ ἐκ φιλοσοφικῆς σκέψεως ἀπορρέουσαι νομοθεσίαι αὗται ἀποδεικνύουσι τοῦτο μόνον, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον τὰ μέγιστα πλάνηθῃ, πιστεύσαντες εἰς τὴν ἐξ ἑαυτῶν ζωτικὴν δύναμιν τῶν δῆμων. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πλάτων οὐδέποτε ἡδυνήθη νὰποδεχθῇ τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἐλευθέρα δρᾶσις δήμου τινὸς ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις πρὸς ἐποικοδόμησιν ὀρθῆς πολιτείας. Καὶ αὐτὸς ἐφρόνει, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς πολιτείας δὲν δύναται νὰ πραγματωθῇ ἄλλως ἢ δι' ἀνδρὸς ὑπερόχου δεσπόζοντος τῶν πάντων μετὰ δυνάμεως θελήσεως ἀπεριορίστου, καταβάλλοντος τὰς ὁρμὰς τοῦ ἐγαισμοῦ τῶν πολλῶν καὶ ἰσχύοντος νὰ πλάσῃ οἰονεὶ διὰ χειρὸς καλλιτέχνου πολιτείαν εὐρυθμον.

Καὶ ἦσαν μὲν αἱ γνώμαι αὗται σαφεῖς καθ' ἑαυτὰς καὶ ἀκόλουθοι, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν εἰς τὰ καθεστῶτα πράγματα ἦτο

¹ [Ἰσοκράτους Εὐαγόρας 18].

² Περὶ τῶν Πλατωνικῶν νομοθετῶν ἴδε *Πλουτάρχου* πρὸς Κολώτην σ. 1125. Zeller [Die Philosophie der Griechen Τόμ. Β' α [ἐκδ. γ' σ. 365].

ἐξαιρέτως δυσχερής. Ἄλλ' οὐχ ἤττον οἱ Πλατωνικοὶ δὲν ὤκνησαν νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς τριαύτης εἰς τὸ καθεστὼς προσαρμογῆς τῶν ἰδεῶν ἐκείνων· ἠθέλησαν δὲ νὰ γείνωσι καὶ πρακτικοὶ πολίτευταί, τοῦθ' ὅπερ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς μεγίστας ἀντιφάσεις. Καὶ δὴ ἕνεκα τῶν ἠθικῶν αὐτῶν ἀρχῶν ὤφειλον ἐκ συμφώνου πρὸς τὴν συνειδήσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους νὰ ποδοκιμάσωσι πᾶσαν ἐν τῇ πολιτείᾳ διὰ τῆς βίας καθιδρυθεῖσαν ἀρχήν, ἐν ᾗ ἄφ' ἐτέρου ἢ πραγμάτων τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν συστήματος ἀπῆτει πολίτευμα μὴ δυνάμενον νὰ κατασταθῇ ἄνευ τῆς δεινοτάτης ἀδικίας. Οὕτως ὁ Πλάτων παριστάνει τὴν τυραννίδα ὡς τὸ μυσαρῶτατον ἀπάντων τῶν πολιτευμάτων, καὶ ὅμως ἡδυνήθη νὰ συνδεθῇ μετὰ μεγίστης οἰκειότητος πρὸς τὸν τύραννον Διονύσιον. Οὐ μὴν ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ τύραννοι δυνάμενοι νὰ λέγωσιν ἑαυτοὺς μαθητάς τοῦ Πλάτωνος, οἷος ἐπὶ παραδείγματι ὁ Κλέαρχος ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ δώδεκα ἔτη (363-352 π. Χ.) ἄρξας ἐν τῇ ποντικῇ Ἡρακλείᾳ, ὅστις τυραννήσας ἔγινε περιβόητος ἐπὶ πανουργίᾳ καὶ κακοτροπίᾳ, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐν ταύτῃ φίλος καὶ προστάτης τῶν ἐπιστημῶν. Ἄλλ' ἄφ' ἐτέρου καὶ οἱ δύο φονεῖς τοῦ Κλεάρχου, ὁ Χίων καὶ ὁ Λεωνίδης, ὑπῆρξαν μαθηταὶ τῆς Ἀκαδημίας¹, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Πύθων καὶ Ἡρακλείδης οἱ φονεῖς τοῦ Κότυος². Ἀπαντες δὲ οὗτοι ἐπίστευον, ὅτι ἔπραττόν τι σύμφωνον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ διδασκάλου ἐκθέτοντες τὴν ζωὴν ὅπως ποιήσωσιν ἐκποδῶν τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐλευθερίας.

Καὶ θὰ ἦτο μὲν ἄδικον νὰ ἐπιρρίψωμεν ἐπὶ τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ τὴν εὐθύνην τῶν πεπραγμένων ὑπὸ ἐνίων Πλατωνικῶν. Ἄλλ' εἶνε ὅμως σαφές, ὅτι τὰ διδάγματα τῆς Ἀκαδημίας δὲν ἡδύναντο νὰ ἐπαγάγωσιν ὠρισμένην γνώμην περὶ τῶν συγχρόνων πολιτικῶν ζητημάτων. Τοῦτο δὲ καταδεικνύεται

¹ *Μέμων* [παρὰ *Φωτίου* ἐν Βιβλιοθήκῃ κωδ. 60] ἀποσπ. 1 [C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. I' σ. 526]. Ἠρδλ. Egger *Sur le meurtre politique* ἐν ταῖς *Etudes d'histoire et de morale*. [Ἐν Παρισίαις]. 1866 σ. 19.

² *Πλουτάρχου* Πρὸς Κολώτην σ. 1126. Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130.

ἐναργέστατα ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος. Καὶ δὴ εἶχε προσδοκῆσει, ὅτι Διονύσιος ὁ νεώτερος, ὅτε, κεκοσμημένος διὰ φυσικῶν χαρισμάτων πολλά ἐπαγγελλομένων, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν Συρακούσαις καὶ ἐξελιπάρησε τὸν Ἀθηναῖον φιλόσοφον νὰ μεταβῇ εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῦ¹, ἔμελλε νὰ νάναδειχθῇ φιλοσοφικὸς ἄρχων καὶ νομοθέτης, ἀλλ' εἶδε μετὰ βραχὺ τελείως ψευθεύσας τὰς χρηστὰς αὐτοῦ ἐλπίδας². Ἀλλ' ὅμως δὲν ἐγκατελείφθη ἡ σκέψις τῆς ἐν Συρακούσαις ἰδρύσεως φιλοσοφικῆς πολιτείας³. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος τύραννος, ἐφ' ὃν εἶχον στηρίζει τὰς ἐλπίδας οἱ Πλατωνικοὶ, ἀπέβη ὁ μάλιστα ἀμείλικτος αὐτῶν πολέμιος, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Δίωνος χάριν καταλύσεως αὐτοῦ ἐπιχειρηθεῖσα στρατεία (357 π. Χ.) ὑπῆρξεν ἔργον κοινὸν τῆς Ἀκαδημίας, ἧς τοὺς ἐταίρους βλέπομεν πράγματι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην παρουσιαζομένους ὡς δύναμιν πολιτικὴν⁴. Ἀλλ' ὅμως ἅπασαι αὗται αἱ προσπάθειαι ἔμειναν ἄκαρποι, ἡ δὲ ιδεώδης πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἴσχυσε μὲν νὰ ἐνθουσιάσῃ τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ παράσχωι εἰς τοὺς Πλατωνικοὺς μόνιμον ἀξίωμα ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων τοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἡδυνήθη νὰ θεραπεύσῃ τὰ δεινὰ τῶν χρόνων ἐκείνων.

Καθ' ὅσον δὲ οἱ φιλόσοφοι αὐτοὶ ἐπέιθοντο περὶ τοῦ ἀνωφελοῦς αὐτῶν ἀγῶνος, ἀπέστησαν ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Κατὰ ταῦτα δὲ, ἐν ᾧ πρότερον οἱ ἄριστοι τῶν ἀνδρῶν ἦσαν καὶ οἱ τελεσφορώτατα ὀρῶντες ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἐκεῖνοι δὲ ὅσοι εἶχον ἥμισυ φιλίως πρὸς τὴν ἄρχουσαν φατρίαν συμμετεῖχον οὐχ ἥττον τῶν τῆς πολιτείας μετὰ φιλοπατρίας καὶ

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130].

² Πλάτωνος Νόμοι IV σ. 709 ε.

³ Περὶ τοῦ Εὐφραίου καὶ τῆς πλατωνικῆς πολιτείας ἐν Σικελίᾳ ἴδε Bernays Dialogue des Aristoteles σ. 21. Περὶ δὲ τοῦ καθήκοντος ὅπερ ἔχουσιν οἱ φιλόσοφοι νὰ μὴ ἀφίστανται τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἴδε Πλάτωνα ἐν Πολιτ. σ. 347, 351.

⁴ Περὶ τῆς εὐνοίας τῆς τυραννίδος, ἥτις κατὰ μικρὸν μετεβλήθη εἰς τὸ σημαίνειν διοίκησιν κακὴν καὶ ἐπικίνδυνον εἰς τὴν πολιτείαν ἴδε Zeller ἐν ταῖς Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. 1887 σ. 1034.

αὐταπαρνησίας, ὅς οἱ ἐπὶ παραδείγματι ὁ Νικίας, τῶρα οἱ εὐφυέστατοι τῶν ἀνδρῶν ἀπεστράφησαν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ ἡ πολιτεία ἀπέβη εἰς αὐτοὺς ἀδιάφορος, γελοία καὶ ἐπαχθής. Ὅσῳ ὑψηλότερον εἶχον τὸ φρόνημα, ὅσῳ διαυγέστερον τὸ βλέμμα, τόσῳ μείζων ἀπόγνωσις περὶ τῶν καθεστώτων κατελάμβανεν αὐτούς. Περιεφρόνουν τὸν παρ' Ἑλλήσι πολιτικὸν ἀβδηριτισμὸν, ἐν ᾧ ἐκράτουν τὰ συμφέροντα τοῦ ποταπωτάτου ἐγωισμοῦ, καὶ ἐχλεύαζον πολιτείαν, ἐν ᾗ ὁ κύαμος ἔκρινε περὶ τῶν μελλόντων νὰ διοικῶσιν αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ παρελθόντος τῶν Ἀθηνῶν δὲν ὑπάρχει πλέον ἢ προσήκουσα γνώμη. Ὁ Πλάτων καταδικάζει τοὺς ἐνδοξοτάτους πολιτευτὰς τῆς πατρὸς πόλεως, ὑπολαμβάνει τὴν θαλασσοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν τὴν μεγίστην τῶν συμφορῶν, προσφέρων δὲ καὶ μόνον τὸ ὄνομα τῆς δημοκρατίας, προϋποθέτει, ὅτι ἅπαντες οἱ ὀρθῶς φρονοῦντες καταδικάζουσιν αὐτήν ἐκ συμφώνου. Ἀλλὰ καὶ οἱ σοφισταὶ συνετέλουν διὰ τῶν θεωριῶν αὐτῶν εἰς τὴν ὑπονόμευσιν τῶν καθεστώτων, καθιστάνοντες τὸν ἄνθρωπον μέτρον αὐτῶν καὶ θεωροῦντες πᾶντας τοὺς νόμους ὡς θεσμούς καθιδρυμένους διὰ συνθήκης ἢ διὰ βίας, οὓς δὲν ἠδύναντο νὰ ποδεχθῶσιν ὡς ἔχοντας κύρος ὑποχρεωτικόν. Κατὰ ταῦτα δὲ ἢ τε σοφιστικὴ καὶ ἢ σωκρατικὴ φιλοσοφία συνεφώνουν περὶ τούτου, ὅτι ἀμφότεραι ὑπέσκαπτον τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθεστὼς πολίτευμα καὶ διεκλόνουν τὰ ἐδραῖα θεμέλια τῆς ἀρχαίας δημοκρατικῆς πολιτείας, ἥτις ἠρείδετο ἐπὶ τῆς συμφωνίας τῶν νόμων αὐτῆς μετὰ τῆς διανοίας ἀπάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτήν.

Τῶρα δὲ ὑπάρχουσιν ὀλίγοι ἄνδρες ἐν Ἀθήναις οἱ ἐπιδιώκοντες, ὡς ὁ Τιμόθεος ἐπὶ παραδείγματι, τὴν συνένωσιν τῆς δημοσίας ὁράσεως μετὰ φιλοσοφικῆς παιδεύσεως. Ἐν τῇ καθ' ὅλου δὲ χωρίζονται οἱ πολιτευταὶ καὶ οἱ φιλοσοφοῦντες εἰς δύο διακεκριμένας ὁμάδας, καὶ αἱ ἔτι ὑφιστάμεναι ἐν τῇ πολιτείᾳ ζωτικαὶ ὁμάδες διασπῶνται εἰς δύο στρατόπεδα. Ὁ σοφὸς φοβεῖται τὴν εἰς τὰ δημόσια πράγματα συμμετοχὴν δίκην μολυσμοῦ τινος, καὶ τὰ πνευματικὰ συμφέροντα μετατίθενται εἰς ὅλως διάφορον σφαῖραν. Οἱ

φιλόσοφοι ζῶσιν ὡς ξένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ὁ βίος οὗτος παρουσιάζεται ὡς μόνος ἀντάξιός τοῦ σοφοῦ καὶ εὐτυχίης. Διὸ φαίνεται φυσικωτάτῃ ἢ εἰς ἄνδρας ὑποδεστέρας τάξεως ἐγκατάλειψις τῆς διοικήσεως τῶν τῆς πολιτείας, εἰς ἀνθρώπους πράττοντας τὸ ἴδιον συμφέρον καὶ ἄγοντας καὶ φέροντας τὰ πλήθη διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἀδυναμιῶν αὐτῶν καὶ τῆς κολακείας τῆς ἀσυλλογίστου αὐτῶν νωβρότητος. Νομίζουν δὲ τὰ πλήθη τῶν Ἀθηναίων, ὅτι δύνανται ἄνευ μόχθων νὰ συντηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐημερίαν· ἐν δὲ τῇ ἀπατηλῇ ἡρεμίᾳ δὲν παρατηροῦσι τὴν ἐπερχομένην ὁπισθοδρόμησιν ἕνεκα τῆς ἀπαμβλύνσεως τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ καθήκοντος τῶν πολιτῶν. Ἀποβαλόντες ἤδη ἐπονειδίστως τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς θαλασσοκρατίας, οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἰδίας πόλεως ἠξίουσι πλέον σοβαρᾶς προσοχῆς, καὶ ἐθελotuφλοῦντες δὲν ἔβλεπον τοὺς κινδύνους ὧν ἡ ἀπόκρουσις ἀπῆται θυσίας. Οὕτως ἔχομεν ἐξ ἑνὸς μὲν πλούσιον, εἰς ἰδεώδη ὕψη μετεωριζόμενον πνευματικὸν βίον, οὗ οἱ μετέχοντες θεωροῦσι τὴν δημοκρατουμένην ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ἀνάξιόν τι λόγου, ἐξ ἑτέρου δὲ βίον ἐμπειρικὸν νωθρὸν καὶ κατὰ μέρος ἐγωισμοῦ, διατρίβοντα δὲ περὶ τὰς συνηθείας τῆς ἡμέρας, οὗ μόνος σκοπὸς ἦτο εὐμάρεια ὑπ' οὐδενὸς μόχθου διαταρασσομένη. Οὕτως αἱ Ἀθῆναι τοῦ Εὐβούλου, δίκην πλοίου στερουμένου κυβερνήτου, ἐφέροντο ἀνερμάτιστοι ἐν τῷ ρεύματι τῶν χρόνων.

Καὶ ὁμοῦς ἀντιμέτωπος αὐτῶν παρίστατο ἐχθρὸς κινδυνώδης στερος ἀπάντων ἐκείνων πρὸς οὓς εἶχον παλαίσει αἱ Ἀθῆναι ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, καὶ ἀντιπαρίστατο πρὸς αὐτὰς πολιτεία μεγάλη μετ' αὐξούσης δυνάμεως καὶ πόρων ἀνεξαντλήτων, πολιτεία, ἥτις, διοικουμένη ἀσφαλῶς ὑπὸ βασιλέως προνοητικοῦ καὶ συνετοῦ, ἐπωφελεῖτο κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν πᾶσαν εὐκαιρίαν, ἵνα καταβάλῃ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἥτις δὲ πρὸ πάντων ἐνήδρευε τοὺς Ἀθηναίους. Ὅπως μὴ λοιπὸν ἡ πόλις περιπέσῃ εἰς αὐτὸν ὡς λάφυρον ἀνυπεράσπι-

στον καὶ καταστραφῇ ἀτίμως, παρίστατο ἀνάγκη Ἀθηναίου γινώσκοντος μὲν τελείως τὰ τρωτὰ τῆς πόλεως, ἀλλὰ μὴ ἐμπορουμένου ἀπογνώσεως περὶ τῆς τύχης αὐτῆς. Αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀνάγκην ἀνδρὸς συνενουντος ἐν ἑαυτοῦ μεγάλην δύναμιν πνεύματος καὶ φρόνημα ἰδεῶδες μετὰ φιλοπατρίας καὶ ἀφοσιώσεως καὶ τολμῶντος νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τῆς καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνενώσεως ἀπάντων τῶν δυναμένων νὰ ἐργασθῶσι συντόνως, νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ναρκῶσαν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιτύχῃ ἀναγέννησιν τῆς δημοκρατουμένης ἀθηναϊκῆς πολιτείας τιαύτην, ὥστε νὰ δυνηθῶσιν αἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ πάλιν, ἡγούμεναι τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν ὑφίσταν τοῦ ἔθνους ἀγαθῶν. Ὁ ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ Δημοσθένης, μεθ' οὗ ἄρχεται νέα ἱστορία τῶν Ἀθηναίων.

Γ'.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΚΑΙ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΚΡΑΤΟΥΣ.

Ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ὁ Περικλῆς ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων μέχρι τοῦ Πόντου, ἐν τῶν ἀπωτάτων αὐτῆς χωρίων ἦτο τὸ Νύμφαιον, παραθαλάσσιος πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, κειμένη πρὸς νότον τοῦ Παντικαπαίου παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, ὅστις ἀπὸ τοῦ Πόντου ἄγει εἰς τὴν Μαιῶτιν. Αἱ δὲ μακρὴν κείμεναι συμμαχίδες ἐκεῖναι μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων περιέστησαν εἰς μεγάλας δυσχερείας, ἐπειδὴ ἡ πόλις ἢ τέως προστατεύουσ' αὐτὰς ἡδυνάτει τὸ ἐξῆς νὰ ὑπεραμυνῇται αὐτῶν. Διὸ ἠναγκάσθησαν νὰ ἔλθωσιν ἰδίᾳ εἰς λόγους πρὸς τοὺς γείτονας καὶ προσχώρήσωσιν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὥστε νὰ διατηρηθῇ καὶ ἐξασφαλισθῇ ἡ πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐμπορικὴ αὐτῶν ἐπικοινωνία. Τὸ δὲ Παντικαπαῖον ἦτο τὸ κέντρον τοῦ βασιλείου τοῦ Βοσπόρου, ἀκμάζοντος τότε τὰ μέγιστα ὑπὸ τοὺς Σπαρτοκίδας¹. Πρὸς τούτους λοιπὸν ἔπρεπε νὰ στραφῇ τὸ Νύμφαιον Ἀθηναῖος δέ τις, καλούμενος Γύλων, ὑπῆρξε τῶν διαπραγματευθέντων τὰ κατὰ τὴν προσχώρησιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Σπαρτοκίδας. Καίτοι δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ Γύλωνος αὕτη εἶχεν ἥκι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 160 κ. ε.

στα παραβιάζει τὰ συμφέροντα τῆς πατρίου πόλεως, ἢ διαγωγὴ αὐτοῦ οὐχ ἦττον ἐπεκρίθη ἐν Ἀθήναις, καὶ κατηγορηθεὶς κατεδικάσθη εἰς χρηματικὴν ζημίαν. Ἐνεκα τούτου δ' ἐπλευσε καὶ πάλιν εἰς τὸν Πόντον, καὶ ἔτυχεν ἐξαιρέτου δεξιώσεως παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς χώρας. Ἐδωρήθη δ' εἰς αὐτὸν παρὰ τὴν Φαναγόρειαν χωρίον καλούμενον Κῆποι, καὶ ἔλαβε γυναῖκα τῶν ἐπιχωρίων. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐγεννήθησαν δύο θυγατέρες, αἵτινες, κεκτημέναι μεγάλῃν προίκα, ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ συνεζεύχθησαν μετ' Ἀθηναίων πολιτῶν. Καὶ ἡ μὲν ἐτέρ' αὐτῶν ἔλαβε σύζυγον τὸν Δημοχάρην ἐκ τοῦ δήμου Λευκονόης, ἡ δὲ ἄλλη, καλουμένη Κλεοδούλη, ἔγεινε σύνευνος ἐπιφανοῦς ἐμποροῦ καὶ βιομηχάνου, τοῦ Δημοσθένης ἐκ τοῦ δήμου Παιανίας, ὅστις ἦτο κύριος δύο μεγάλων ἐργαστηρίων, ὧν ἐν τῷ ἐτέρῳ κατεσκευάζοντο ὅπλα, μάχαιραι καὶ σκεύη. Οὗτοι δὲ ὑπῆρξαν οἱ γονεῖς τοῦ ῥήτορος τοῦ γεννηθέντος ἐν Ἀθήναις τρία ἢ τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην¹.

Εἰς τὴν καταγωγὴν δ' αὐτοῦ ταύτην ἀργότερον, ὅτε ὁ ὁμώνυμος τοῦ πατρὸς υἱὸς Δημοσθένης προέστατο τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ἀθήναις, ἀνεφέροντο οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, ὅπως παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς παρείσακτον, μὴ ἔχοντα δικαίωμα νάναμιγνύηται εἰς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος, ἐπειδὴ οὔτε γνήσιος

¹ Ὁ Δημοσθένης ἔγεινεν ἐνῆλις τὸ θέρος τοῦ 366 π. Χ., περὶ τὰ τέλη τῆς Ὀλυμπ. 103, 2 ἢ τὰς ἀρχάς τῆς Ὀλυμπ. 103, 3. Ἡ δ' ἐπιτροπεία διήρκεσεν ἔτη δέκα, ἀρξαμένη τῷ 376 π. Χ. (Ὀλυμπ. 101, 1), εἶχε δὲ τότε ὁ Δημοσθένης ἡλικίαν ἐτῶν ἐπτά. Κατὰ ταῦτα ἐγεννήθη τῷ 383 π. Χ. (Ὀλυμπ. 99, 1). Ἀλλὰ πρὸς τοῦτον τὸν εἰς τὴν διάρκειαν καὶ χρονολογίαν τῆς κηδεμονίας καὶ τὸν *Πλούταρχον* ἐν Βίοις δέκα ἡμετέρων σ. 845 στηριζόμενον ὑπολογισμὸν ἀντίκειται ἡ εἰκαία μαρτυρία παρὰ *Δημοσθένει* Κατὰ Μειδίου 154, καθ' ἣν ὁ ῥήτωρ τὸ φθινόπωρον τοῦ 349 π. Χ. εἶχεν ἡλικίαν τριάκοντα καὶ δύο ἐτῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εἶνε τὸ 381 π. Χ. (*Διονυσίου* [*Ἀλικαρνασέως*] Πρὸς Ἀρμυῖνα I, 4) ἢ τὸ 382 π. Χ. Ὁ δὲ Schäfer [*Demosthenes und seine Zeit* Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 269] ἀποδέχεται, ὅτι τὸ δὲ καὶ τρία καὶ δύο εἶνε παραδεδομένον κακῶς ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ λόγου Κατὰ Μειδίου ἀντὶ τοῦ τέσσαρα καὶ τρία καὶ δύο, [εἰκάζων, ὅτι ἐσφαλμένως ἔγραψαν οἱ βιβλιογράφοι ὀλυγράφοις δὲ ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ Δ]. Καὶ μετὰ πλῆθους μὲν ἀσφαλείας δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸ ἔτος, ἀλλὰ προκριτέος ὁμῶς ὁ πρῶτος ὑπολογισμός.

καὶν Ἕλληνα ἦτο, ἀλλὰ ξένος καὶ ἡμιθάρβαρος. Ἐλεγον δὲ, ὅτι ὁ πρὸς μητρὸς πάππος εἶχεν ἀποβάλλει τὰ πολιτικά δικαιώματα ἐνεκα προδοσίας καὶ ὅτι ἡ μάμμη αὐτοῦ ἦτο Σκύθις καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ γένους τῶν νομάδων Σκυθῶν¹. Ἀναντιρρήτως δὲ τὰ τοιαῦτα ἦσαν μυστὰρὰ συκοφαντία, διαστρέφουσα τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Γύλων εἶχε πρὸ τοῦ θανάτου ἀποτίσει πρὸς τὴν πολιτείαν τὰ ὀφειλόμενα, καὶ οὐδεὶς τῶν ἀντιπάλων τοῦ Δημοσθένους ἠδύνατο νὰ ποδείξῃ τὸν οἶκον αὐτοῦ βαρυνόμενον ὑπὸ οἰκισδῆποτε πρὸς τὴν πόλιν ὑποχρεώσεως ἢ νὰ καταπολεμήσῃ δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων τὸ δικαίωμα τῶν ἀπογόνων τοῦ Γύλωνος ἐπὶ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ περὶ τῆς κληίδος τοῦ γένους λεγόμενα, ἡ κατηγορία αὕτη ἦτο ὅπως δῆποτ' εὐλογώτερα. Πράγματι ἐν ταῖς παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἀποικίαις ἐγίνοντο πολλαὶ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σκυθῶν ἐπιγαμίαι. Αὐτὸς ὁ Σκύλης, ὁ σύγχρονος τοῦ Σιτάλκου, ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν Σκυθῶν, ἦτο υἱὸς μητρὸς Ἰάδος καὶ εἶχεν ὡς τοιοῦτος παιδευθῆ περὶ τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ γραφὴν, ἦτο δ' ἐθνουσιώδης θιασώτης τῶν ἐλληνικῶν ἡθῶν καὶ πολίτης τῆς Ὀλβίας, ἐνθα εἶχε συζευχθῆ γυναῖκα Ἑλληνίδα. Καὶ κατελύθη μὲν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ [Ὀκταμασάδου], ὅστις ἦτο υἱὸς τῆς θυγατρὸς τοῦ Τήρου² καὶ ἡγέτης τῆς ἐθνικῆς τῶν Σκυθῶν φατρίας, ἀλλ' αἱ τύχαι αὐτοῦ δεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἐπιδρασις τῶν κατὰ τὰ παράλια ἐλληνίδων πόλεων εἶχεν εἰσχωρήσει μέχρις αὐτῶν τῶν ἐγκαίων τῆς Σκυθίας³.

Κατὰ ταῦτα δὲ μεγαλειτέρα ὑπῆρξε πιθανῶς ἢ ἐν ταῖς παραλίαις πόλεσιν αὐταῖς ἀνάγκρασις τῶν δύο ἐθνῶν, τόσῳ μᾶλλον

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφώνους] 171. Εἰς δὲ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Διοχίνου τοῦτου περὶ τοῦ πρὸς μητρὸς γένους τοῦ Δημοσθένους ὑπόκειται πάντως ἀληθὴ γεγονότα. Περὶ δὲ ἄλλων συγγενῶν τοῦ Δημοσθένους ἴδε Dittenberger Sylloge [Inscriptionum Graecarum] σ. 532.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 12.

³ Ὁ Müllenhoff ἐν τοῖς Monatsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften τοῦ 1886 σ. 549 φέρει πειστικὰ ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς εἰς τὴν μυγολικὴν φυλὴν κατατάξεως τῶν Σκυθῶν.

καθ' ὅσον οἱ πρὸς τε τοὺς Σχύθας καὶ τοὺς Ἑλλήνας οἰκειότατα ἔχοντες Θρᾶκες προῆγον τὴν ἀνάκρασιν ἐκείνην. Ἄλλως δὲ τὴν πρὸς τὰ ἔθνη ἐκείνα ἐπικοινωνίαν δὲν ἀπέστεργον καθ' ὅλου οἱ Ἑλληνες ὅσον ἐπὶ παραδείγματι τὴν πρὸς τοὺς Φοίνικας, Βαβυλωνίους καὶ Αἰγυπτίους· ἀπ' ἐναντίας δ' ἡσθάνοντό τινα συμπάθειαν πρὸς τοὺς γείτονας λαοὺς τοῦ βορρᾶ. Ὅταν δὲ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς Ἀθηναίους ἐκείνους τοὺς ἐκ τῆς κηδεστίας συγγενεῖς οἰκῶν Θρακιῶν, οἷον τὸν Κίμωνα, Θουκυδίδην τὸν ἱστοριογράφον καὶ τὸν φιλόσοφον Ἀντισθένην, εἰς οὓς ἴσως πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν Θεμιστοκλέα, ἀναγκαζόμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι αὐτόχρομα ἐπιφανέστατοι ἄνδρες ἐγεννήθησαν ἐκ τοιούτων μικτῶν γάμων.

Μενεσθεὺς ὁ ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν [Κότυος] υἱὸς τοῦ Ἰφικράτους, ὁ γαμβρὸς τοῦ Τιμοθέου, ἔγεινε περίβλεπτος ἐν Ἀθήναις ἕνεκα τῆς προώρου αὐτοῦ καὶ κραταιᾶς ἀναπτύξεως. Ἐρωτώμενος δὲ περὶ τοῦ πατρὸς, ἀπήντα, ὅτι ἐχρεώσται πολὺ πλείονα εἰς τὴν μητέρα μᾶλλον ἢ εἰς τὸν πατέρα, ἐπειδὴ οὗτος μὲν εἶχε πράξει τὰ πάντα, ὅπως ποιήσῃ αὐτὸν Θρᾶκα, ἐκείνη δὲ τὰ πάντα, ὅπως ἀναδείξῃ αὐτὸν Ἑλληνα¹.

Ἄν δὲ ἡ αὖξουσα παράλυσις τῶν δημοκρατουμένων ἐλληνίδων πόλεων, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ ποδεχθῶμεν εὐλόγως, προέρχεται ἐκ τῆς ὡς τὸ πλεῖστον ἐπιγαμίας μετὰ υἱῶν καὶ θυγατέρων συγγενῶν οἰκῶν², φαίνεται λίαν φυσικόν, ὅτι κηδεστίαι μετ' ἄλλων ἔθνων συνετέλεσαν εἰς τὴν πνευματικὴν τε καὶ ψυχικὴν ἀναζωογόνησιν καὶ τὴν ἰδίως ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἡρέμα ἐπερχομένης ἐλαττώσεως τῆς δραστηριότητος τοῦ ἔθνους ἐξέγερσιν νέων δυνάμεων, οἷα ἀπέβαινον ὁσημέραι σπανιώτεραι ἐν τοῖς ἀμίκτοις ἐλληνικοῖς οἰκοῖς. Οὕτω δὲ δυνάμεθα ἴσως νὰ εἰκάζωμεν καὶ περὶ τοῦ Δημοσθένους, ὅτι πιθανῶς ἢ ἔκτακτος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ

¹ Rehdantz [Vitae] Iphicratis κτλ.] σ. 235 κ. ἑ.

² Παραδείγματα γάμων μεταξὺ συγγενῶν φέρει ὁ Dittenberger ἐν τῷ Hermes Τόμ. XX [1886] σ. 26.

συντονία καὶ δύναμις ἔχει καὶ τοῦτον τὸν λόγον, ὅτι ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ καὶ ὀλίγον αἷμα τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ¹.

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ κατὰ τοῦτο τὸ ζήτημα, δυνάμεθα νάποδεχθῶμεν ἀσφαλῶς, ὅτι ἡ πρὸς τὰ ξένα ἐπικοινωνία τοῦ οἴκου τοῦ Δημοσθένους συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἢ μὲν παρὰ τὸν Πόντον γεννηθεῖσα μήτηρ εἴλκυσεν, ὡς εἰκὸς, ἐγκαίρως τὴν προσοχὴν τοῦ παιδὸς πέραν τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τῆς πατρίου πόλεως καὶ κατέστησεν αὐτὸν γνώστην τῶν εὐρυτάτων πρὸς τὰ ἔξω σχέσεων τῶν Ἀθηνῶν².

¹ Περὶ τῆς σημασίας τῆς ἀναμίξεως τοῦ αἵματος ἐν ἀθηναϊκοῖς οἴκοις ὄντος τοῦ λόγου ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν εἰς τοῦτο, ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συνωδᾷ τῷ Bernays ([Die] Dial[og]e des Aristoteles in ihrem Verhältniss zu seinen übrigen Werken, Ἐν Βερολίῳ, 1863) σ. 134) ἦτο ἡμιδάρδαρος. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγουνται πιθανῶς καὶ ἔναι γλωσσικὰ αὐτοῦ ἰδιορρυθμιαί.

² Περὶ τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους ἔχομεν μὲν πλῆθος πηγῶν, ὅσον δι' οὐδεμίαν ἄλλην περιοδὸν τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἱστορία αὐτῶν συνεχὴς δὲν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς. Ὁ Δημοσθένης δὲν ἠξιώθη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἀξίου λόγου ἱστοριογράφου ἐπαξίως παριστάνοντος τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ δρασιν, τῶν δ' ἔργων ἐν οἷς ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου, αἶα τὰ τοῦ Θεοπόμπου, τὸ ἔκτον βιβλίον τοῦ Φιλοχόρου, τὸ τοῦ Δουρύδου, ἔχομεν μόνον σπυραδικὰ λείψανα ἢ ἀποσπάσματα παραδεδομένα ἐμμέσως διὰ δευτέρας καὶ τρίτης χειρὸς, ὅσων Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου καὶ τοῦ Ἰουστίνου. Ὁ δὲ Πλούταρχος εἶνε ἀξίος λόγου ἔνθα ποιεῖται μνείαν τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ Διονύσιος δ' Ἀλικαρνασεύς, οὗ ἡ κυρία συγγραφή περὶ Δημοσθένους δυστυχῶς ἀπωλείσθη, ὁ πάντων τῶν ἀρχαίων κριτικώτατος ἐκτιμητὴς τοῦ ῥήτορος. Οἱ δὲ βιογράφοι τοῦ Δημοσθένους εἶνε ἀκριτοί. Κατὰ ταῦτα στερούμεθα συνεχοῦς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς τοιαύτης ἑλλείψεως παρίσταται πρὸς ἡμῶν ἡ ἐπαχὴ αὐτοῦ δίκην δράματος, ἐν ᾗ βλέπομεν τοὺς ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις διακριθέντας ἄνδρας ζωηρῶς ὁρῶντας ἐνὸς πιν ἡμῶν μετὰ τελείας ἐπιδείξεως τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν. Μετατιθέμεθα δὲ οὕτως αὐτοὺς εἰς μέσον τὸν ἀγῶνα τῶν πατριῶν. Ἐν τούτῳ δ' ἔγκειται τὸ βλῶς ἀσύνηθες θείλητρον τῶν δημοσθεσίων χρόνων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ διάφορος εἶνε ἡ ἀντίληψις τῶν κατ' αὐτοὺς, ἐπειδὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κρίσεως ἡμῶν περὶ αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους, ἐκ τῆς ἠθικῆς αἰσθήσεως ἣν ἐμποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς οἱ λόγοι αὐτοῦ, ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς φιλαληθείας ἣν ἀπαδίδουσι εἰς αὐτούς. Ἀπασαί δ' αἱ ἀπόπειραι αἱ γενόμεναι πρὸς δικαίωσιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ Ἀισχίνου (Πρόλ. Frank e περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ St e c h o w De vita Aeschiniis ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für Philologie Τόμ. XII [1842 σ. 289 κ. ἑ.] ἢ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παραστάσεως τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ παρὰ τοῦ Δημοσθένους ὡς διασφραδίσας αὐτὸν ἕνεκα τοῦ πολιτικοῦ μίσους (S r o n g e l Demosthenes' Vertheilung des Ktesiphon. Ἐν Μονάχῳ. 1863) κατὰ τὴν ἐρμὴν γνώμην ἕνεκα τῆς ἀστοχίας αὐτῶν συντελοῦσι μόνον εἰς τρανυτέρα ἐξαρσιν τοῦ Δημοσθένους. Ἐπ' ἴσης δὲν δύνανται νὰ εὐχαριστήσωσιν αἱ ἀπόπειραι ἀσάτα οὐ μετεωρισμῶ μεταξὺ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ἀισχίνου καὶ δικαίως οὕτως ὅτι μὲν ἐκείνου, ὅτι δὲ τούτου (Πρόλ. Froberg e r

Ὁ δὲ πατὴρ παρεῖχεν εἰς αὐτὸν πρότυπον δραστηρίου καὶ ἐντίμου πολίτου, οἷοι εἶχον διατηρηθῇ ἀκόμη ἐν ταῖς ἀρίσταις τάξεσι τῶν οἰκητόρων τοῦ ἄστεως. Καὶ δὴ διηύθυνε μὲν δεξιῶς καὶ σθεναρῶς ἐπιτηδεύματα πολυάσχολα, ἦτο μετὰ πίστεως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἶχετο φιλοτίμως τῆς εὐορκοτάτης ἐκπληρώσεως ἀπάντων τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου. Πρὸς ἐκπαίδευσιν δὲ τοῦ παιδὸς δὲν ἐστεροῦντο οἱ γονεῖς οὔτε πόρων οὔτε ἀγαθῆς θελήσεως· οὕτω δὲ ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἠυξάνετο ἐν τῷ οἴκῳ μετὰ νεωτέρας ἀδελφῆς, ὑπῆρξε βεβαίως παῖς πολλῶν ἄλλων μείζονα κεκτημένος ἀγαθὰ καὶ εὐτυχῆς.

Ἄλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη δὲν ὑπῆρξε μακρά. Ὅτ' ἔγεινεν ἐπταετής, ὁ πατὴρ νοσήσας ἀπέθανε. Καὶ ἦτο μὲν εὐπορος ὁ οἶκος, ὑπαρχούσης οὐσίας τοῦλάχιστον δεκατεσσάρων ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς ὀγδόηκοντα δύο καὶ ἡμίσειαν χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Οἱ δὲ τόκοι τῶν κεφαλαίων τούτων, ἅτινα ἐνείχοντο εἰς τὰς ἰδίας

περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ O. Haupt *Leben des Demosthenes* ἐν τοῖς *Neue Jahrbücher für Philologie* 1862 σ. 614. Καὶ ὁμολογοῦντες δὲ, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔχει τὸν χαρακτήρα ῥήτορος ὑπερμαχοῦντος φατριαστικῶς τῆς δημοκρατίας, δικαιούμεθα οὐχ ἥτιον νὰ θεωρήσωμεν τοὺς λόγους αὐτοῦ γνησίαν ἱστορικὴν πηγὴν, ἂν ἔχωμεν πίστιν εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν χρηστότητα τῆς γνώμης αὐτοῦ. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἐποψὶν ἠκολούθησα μετὰ τελείας πεποιθήσεως τὴν ἀντίληψιν ἐκείνην ἧς εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Niebuhr, ἐπισφραγίσας αὐτὴν διὰ τοῦ κύρους αὐτοῦ. Ἐκτετε δὲ ἡ ἐπιστήμη εἰργάσθη μετὰ δραστηριότητος ἀκαταπονήτως, ὅπως εὐθετήσῃ τὰ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω τὰ ἔργα τοῦ Ranke, τοῦ Böckh, τοῦ Winiewski τοῦ Droysen, τοῦ Böhmcke, τοῦ Vömel, [τοῦ Blass], τοῦ Funkhanel, τὰς εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀναφερομένας κριτικὰς καὶ ἐξηγητικὰς ἐρεῦνας τοῦ Sauppe, τοῦ Westermann, τοῦ Francke, τοῦ Rehdantz καὶ ἄλλων καὶ τὰς ἱστορικὰς παραστάσεις τοῦ Thirlwall καὶ τοῦ Grote. Τὰ δὲ πορίσματα ἀπασῶν τούτων τῶν ἐργασιῶν, πολλαχῶς προαχθέντα δι' ἰδίας ἐρεῦνης, συνηνώθησαν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Arnold Schäfer *Demosthenes und seine Zeit*, [ἐν Λειψίᾳ] 1856-1858, οὗ ἡ δευτέρα ἐπιτεθεωρημένη ἐκδοσις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ M. Hoffmann [ἐν τρισὶ τόμοις ἐν Λειψίᾳ] τῷ 1885-1887. Εἶνε δὲ ἡ συγγραφὴ αὕτη τὸ ἠθασταφυλάκιον ἀπασῶν τῶν ἡμετέρων γνώσεων περὶ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡ ἐμὴ παράστασις ὀφείλει, ὡς εἰκός, πολὺ πλεονα ἐκείνων, ὅσα δύνανται νὰ ἐνδειχθῶσι διὰ παραπομπῶν. Ἐκτετε δὲ ἡ ἱστορικὴ ὅλη δὲν ἠυξήθη αἰσθητῶς. Ἄλλ' ὅμως ἐπειράθην νὰ ἐπιφεληθῶ κατὰ τὸ δυνατόν πάντα τὰ διδάγματα ὅσα ἠδύναντο νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῶν νέων Σχολίων τοῦ Αἰσχίνου, ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ νομισμάτων.

τοῦ οἴκου ἐπιχειρήσεις, ἦσαν πλέον ἢ ἐπαρκεῖς εἰς τὴν χήραν καὶ τὰ δύο αὐτῆς τέκνα. Ἄλλως δὲ αὐτὸς ὁ πατὴρ εἶχε διατάξει τὰ πράγματα μετὰ τῆς μεγίστης ἀκριβείας. Οἱ οἰκειότατοι τῶν φίλων τοῦ οἴκου εἶχον ὀρισθῆ ὡς ἐπίτροποι. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Θηριππίδης καὶ οἱ ἀνεψιοὶ τοῦ διαθέτου Ἀφοβος καὶ Δημοφῶν, πάντες ἄνδρες εὐποροὶ, εἰς οὓς ἄλλως ὁ θανὼν ἀφῆκεν ἴδια κληροδοτήματα ὡς ἀμοιβὴν τῆς ἐπιμελείας τῶν κατὰ τὴν κληρονομίαν. Τέλος δὲ τὸν Ἀφοβον καὶ τὸν Δημοφῶντα εἶχε πρὸς τοῦτοις φροντίσει ὁ πατὴρ τοῦ Δημοσθένους νὰ καταστήσῃ διὰ μνηστεύσεως κηδεστὰς τοῦ οἴκου, ὥστε ἡλπίζεν εὐλόγως, ὅτι οὗτοι ἔμελλον νὰ φροντίσωσι περὶ τῶν κατ' αὐτὸν ὡς περὶ ἰδίων¹.

Ἄλλ' οὐδέποτε αἱ τελευταῖαι θελήσεις ἀγαθοῦ πατρὸς καὶ οἰκοδεσπότου κατεπατήθησαν θρασύτερον. Καὶ δὴ οἱ ὑποτιθέμενοι φίλοι τοῦ οἴκου ἐξηλέγχθησαν, ὡς τοῦτο πολλάκις συνέβαινεν ἐν Ἀθήναις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους², χεῖριστοι αὐτοῦ ἐχθροί. Καὶ ἐπωρелήθησαν μὲν μετὰ μεγίστης πλεονεξίας ἅπαντα τὰ παρεχόμενα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς διαθήκης, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐμερίμνησαν νὰ ἐκτελέσωσι καὶ τὰς ὑποχρεώσεις ἃς ἀνέλαβον διὰ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς. Ἀφῆκαν ἀνεκτελέστους ἅπαντας τοὺς ὅρους τοῦ διαθέτου, παρημέλησαν τὸ ἐργαστήριον, οὐ ἐξέπεσεν οὕτως ἡ ἀξία, διεσπάθησαν τὰ κατατεθειμένα χρήματα, καὶ ἀντὶ ναυξήσωσι τὴν οὐσίαν τῶν ὀρφανῶν, ἥτις διὰ συνετῆς διαχειρίσεως θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ διπλασιασθῇ, διεχειρίσθησαν τὰ κατ' αὐτὴν μετὰ τοιαύτης ἀσυνειδησίας, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ πλεῖστον τῶν κεφαλαίων ἀπωλέσθη. Τὰ δὲ παράπονα τῆς μητρὸς, αἱ παραστάσεις ἐντίμων φίλων, ἡ κοινὴ γνώμη, ἥτις ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν, τὰ πάντ' ἀπέβησαν μάταια. Οἱ ἐπίτροποι ὠχυροῦντο ὅπισθεν τῆς δεδομένης εἰς αὐτοὺς ἐξουσίας· μόνον δὲ ὅτε ἡ τεταγμένη προθεσμία παρῆλθεν, ἡδυνήθησαν νὰ κληθῶσιν ὅπως δώσωσιν εὐθύνας.

¹ Δημοσθένης [Κατὰ Ἀφόβου Α] 4-6. [Κατὰ Ἀφόβου Β] 14-16.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 216.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἄποψις ἀφ' ἧς ἐδιδάχθη τὰ τοῦ βίου ἀξιοζήτωνος ὁ νεανίας. Τὰ πρῶτα αἰσθήματα τὰ δεσπόσαντα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὑπῆρξαν τὰ τῆς ὀργῆς ἐπὶ ἀπιστίας καὶ προδοσίας. Ἐν ᾧ δὲ ἄλλοι παῖδες μετὰ χαρᾶς ἀνέμενον τὸν χρόνον τῆς ἡλικιώσεως, καθ' ὃν, ἀπαλλασσόμενοι τοῦ ζυγοῦ τοῦ οἴκου, θὰ ἡδύναντο νὰ πολεμήσωσι τοῦ βίου, ὁ Δημοσθένης ἐνεφορεῖτο μιᾶς καὶ μόνης σκέψεως, νὰ ποκτήσῃ τὴν ἀναγκαίαν ἡλικίαν καὶ δύναμιν, ὅπως ἐκδικήσῃ τὴν κατασχύνην τοῦ οἴκου καὶ τιμωρήσῃ τὴν κατὰ τῶν ὀρφανῶν ἀδικίαν ἀσυνειδήτων καὶ πλεονεκτῶν ἐπιτρόπων. Ἐκάλητο ἐν τῷ οἴκῳ παρὰ τῇ μητρὶ καὶ ἀπέφευγε τὰς παιδικὰς τῶν παίδων. Οἱ δὲ ὁμήλικες ἐμνησκύριζον αὐτὸν ὡς ἀσθενικόν, καὶ δὲν κατῴρθησε νὰ εἶνε φαειρὸς μετ' αὐτῶν. Ἄλλ' ἐν τῷ ὠχρῷ ἐκείνῳ καὶ ἀδυνάτῳ παιδίῳ ἀνεπτύχθη προῶς θέλησις ἀνδρική. Ἰσχυροῦτο μετὰ ζήλου, ὅπως παιδεύσῃ τὸ πνεῦμα διὰ τῶν ἔργων τῶν ἐκκρίτων συγγραφῶν, ἀποκτήσῃ γνώσεις, ὁξύνῃ τὴν διάνοιαν καὶ δεσπόσῃ τῆς γλώσσης. Αἱ δὲ μελέται αὐτοῦ ἐκτείναντο ἀπέβησαν ἰδιαζόντως σοβαραί, ἐπειδὴ δὲν ἐπέζητει ἐν αὐταῖς ἄσκοπον ἀπόλαυσιν καὶ διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὰ ὅπλα τοῦ ἀγῶνος, ὃν ἦτο ἡναγκασμένος νὰ ὑποστῇ. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν εἶχε πρὸ πάντων ἀνάγκην τῆς εὐγλωττίας, ἧς τὴν κραταιὰν ἐπίδρασιν λέγεται κατανοήσας διὰ τυχαίας τινὸς εὐκαιρίας.

Ὡς ἀκόμη παῖς εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς τὸ δικαστήριον, ἐν ᾧ συνέπεσε νὰ παραστῇ εἰς τὴν δίκην τοῦ Καλλιστράτου, κινδυνεύοντος τὸν περὶ ζωῆς ἀγῶνα¹. εἶδε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν παρισταμένων, τὴν δεινὴν θέσιν τοῦ κατηγορουμένου, καὶ παρέστη ἔπειτα εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου μεταβολὴν τῆς γνώμης τῶν ἡλιαστῶν καὶ τὴν μετὰ τὸ πέρας τῆς δίκης ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς ἡλιαίας δίκην νικητοῦ, συνοδευομένου οἰκαδ' ἐν μέσῳ εὐλογιῶν καὶ συγχαρητηρίων.

Τὸ ἐπεισόδιον δ' ἐκείνο ὑπῆρξε κρίσιμον ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ. Ἀπεφάσισε νὰ γείνη ῥήτωρ, καὶ ἐνηλικιωθεὶς μετέβη πρὸς τὸν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 121.

Ἰσαῖον¹, τὸν ἄριστον γνώστην τοῦ ιδιωτικοῦ δικαίου τῶν Ἀθηναίων, τὸν ἐπιφανέστατον τῶν συνηγόρων ἰδίως ἐν δίκαις περὶ κληρονομίας. Ὁ δὲ Ἰσαῖος εἶχε χαρακτηῖρα, πρὸς ὃν ὁ Δημοσθένης ἡσθάνετο συγγένειαν. Ἡ δεινότης τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ ἡ συντονία τῶν ἐπιχειρημάτων προσείλκυον αὐτὸν μᾶλλον τῆς ἐλαφροῦς χάριτος τοῦ Λυσίου. Λέγεται δὲ, ὅτι οὐ μόνον εἰς τὴν μελέτην τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπεδόθη μετὰ μεγίστου ζήλου, ἀλλὰ παρέλαβεν αὐτὸν τὸν ῥήτορα εἰς τὸν ἴδιον οἶκον καὶ ὑπεχρέωσεν ἐπὶ ἀμοιβῇ δεκακισχιλίων δραχμῶν νάφιερωθῇ ἔλος εἰς αὐτὸν, ὅπως διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀποκτήσῃ τελείαν γνῶσιν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ῥητορικῆς τέχνης χάριν τιμωρίας τῆς ἀδικίας τῶν ἐπιτρόπων τῆς πατρικῆς κληρονομίας².

Ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀγὼν διεξήχθη κατὰ διάφορα στάδια. Τούτων δὲ πρῶτον ὑπῆρξεν ἡ παρ' αὐτῶν ἀξίωσις εὐθυνῶν καὶ καθολικὴ κατηγορία περὶ τῆς ἐπιτροπείας. Ἐπειτα δὲ ὁ Δημοσθένης μετῆλθε διαφόρους τρόπους πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς διὰ διαιτησίας. Ἀλλ' οἱ ἐπίτροποι ἐξέκλιναν πᾶσαν ἀπόπειραν συνδιαλλαγῆς, ἡρνήθησαν δὲ νάποδεχθῶσι καὶ αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν τῶν κατασταθέντων ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος διαιτητῶν.

Ἀναγκαιῶς λοιπὸν ἐπεβάλλετο ὡς ὕστατον μέσον ἡ τακτικὴ διαδικασία. Τὸ δὲ τρίτον ἔτος μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν ὁ Δημοσθένης ὑπέβαλεν εἰς τὸν πρῶτον ἄρχοντα, οὗ ἔργον ἦτο ἡ εἰσαγωγή τῶν περὶ κληρονομίας δικῶν, κατηγορίαν, καὶ προέτεινεν ἐν αὐτῇ καθ' ἑκάστου τῶν ἐπιτρόπων ζημίαν δέκα ταλάντων, ἀντι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 216.

² Περὶ τῆς ῥητορικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Δημοσθένους ἴδε Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Γ' σ. 11 κ. ε. Περὶ δὲ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσαῖον ἴδε Διονυσίου [Ἀλικαρνασέως] Περὶ Ἰσαίου, Πλούταρχον ἐν Βίῳ Δημοσθένους 5 καὶ ἐν Βίῳ δέκα ῥητόρων ἐν Βίῳ Ἰσαίου σ. 839 c, Δημοσθένους σ. 844. Κυρία δὲ πηγὴ τῶν βιογράφων εἶνε ὁ Ἑρμύπιος. Κατὰ δὲ τὸν Hoffmann (De Demosthene Isaei discipulo. Ἐν Βερολίῳ, 1872) οἱ δύο ἄνδρες δὲν εὐρίσκοντο αὐτοὶ ἐν ἀμοιβαῇ ἐπικοινωνία, πρὸς ἣν γνῶμην ἀντιστρατεύεται ὁρθῶς ὁ Weil (Les harangues de Démosthène. Ἐν Παρισίῳ, 1873. Introd. σ. VII), [Πρὸς. L. Moy Etude sur les plaidoyers d'Isée. Ἐν Παρισίῳ, 1876].

στοιχούντων πρὸς πεντήκοντα δύο χιλιάδας φράγκων καὶ ὑπερέκεινα, [ὣν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Ἐκτοτε δὲ προώδευον τὰ τῆς δίκης. Ὁ Δημοσθένης, ὅστις εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον καὶ ἀκριβεστάτας δικανικὰς γνώσεις, παρὰ τὸ νεαρὸν δὲ τῆς ἡλικίας, ὣν εἰκοσαέτης, εἶχεν ἤδη τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ σθένος ἀνδρὸς ὠρίμου, προέβαινεν ἀκλόνητος πρὸς τὰ πρόσω, οἱ δὲ ἀντίπαλοι ἠναγκάζοντο νὰ πλέκωσι νέους δόλους πρὸς διάσωσιν αὐτῶν.

Κατέφυγον δὲ πρὸς τοῦτο εἰς τὸν θεσμὸν ἐκεῖνον τὸν ὑφιστάμενον ἐν Ἀθήναις καὶ χρησιμεύοντα πρὸς ἀποφυγὴν ὑπερμέτρων ἐπιβαρύνσεων καὶ ἀδικιῶν κατὰ τὰς ἐπιβαλλομένας εἰς τοὺς πλουσιωτέρους τῶν πολιτῶν λειτουργίας. Ὅτε δὴλα δὴ πολίτης τις ἐνόμιζεν, ὅτι ἐπεβάλλοντο εἰς αὐτὸν ὑπέρμετρα βάρη καὶ ὅτι ἢ ἀπ' αὐτοῦ ἀπαιτουμένη λειτουργία ἡδύνατο δικαιότερον νὰ ξιωθῇ παρ' ἄλλου, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταβιβάσῃ τὴν λειτουργίαν εἰς αὐτὸν ἢ νὰ προκαλέσῃ αὐτὸν εἰς ἀντίδοσιν, ἥτοι ἀνταλλαγὴν τῆς οὐσίας, ἀναλαμβάνων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀδεχθῇ ἀπὸ τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου τὴν ἀμφισβητουμένην λειτουργίαν, εἴτε τριηραρχία ἢ το εἴτε χορηγία. Μὴ ἐπερχομένης δ' ἐκουσίας διαλλαγῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ προβάλλων τὴν ἀντίδοσιν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς κατάσχεσιν τῆς οὐσίας τοῦ ἄλλου, ὁφείλων νὰ ἔχῃ ἐτοίμην εἰς ἀντίδοσιν τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ. Ἐντὸς δὲ τριῶν ἡμερῶν ἀπεγράφετο ἡ οὐσία ἀμφοτέρων, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης τῆς ἀπογραφῆς ἀπεφάσιζε τὸ δικαστήριον τελεσιδίκως ὁπότερος ὤφειλε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀμφισβητουμένην λειτουργίαν. Εἶχε δὲ καθιδρυθῇ ὁ θεσμὸς οὗτος ὑπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ εἶχε καλῶς ἐν χρόνοις καθ' οὓς τὰ τῶν οὐσιῶν ὑπέκειντο εἰς εὐχολον ἐξέτασιν. Ἀλλ' ἔπειτα τὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἀπέβησαν ὀσημέραι δυσχερέστερα, καὶ, ἀντὶ νὰ παρέχῃ ὁ θεσμὸς οὗτος ἄμυναν ἐναντίον αὐτογνωμόνων πιέσεων, ἀπέβη οὐχὶ σπανίως ὄργανον κακομηχανοῦ σκευωρίας καὶ ἐπιτηδειότατος πρὸς αἰφνιδίαν σύγχυσιν τῆς ἡσύχου διαχειρίσεως τῆς οὐσίας συμπολιτῶν οὓς

ἤθελέ τις νὰ βλάβῃ, παρασκευάζων ἀνιαρωτάτας εἰς αὐτοὺς περιπλοκάς.

Τοῦτο δὲ συνέβη καὶ κατὰ τὴν προκειμένην περίστασιν. Ἐμελλε νὰ ἐκπλεύσῃ ἀθηναϊκὴ μοῖρα, καὶ οἱ στρατηγοὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς ὠρισμένους τριηράρχους τὰς ἀναγκαίας πρὸς παρασκευὴν τοῦ στόλου λειτουργίας. Τούτων δὲ ἦτο καὶ Θρασύλοχος ὁ υἱὸς τοῦ Κηφισοδώρου, ἀδελφὸς τοῦ Μειδίου. Μετ' αὐτοῦ δὲ ἤλλον εἰς συνεννόησιν οἱ ἐπίτροποι· κατ' ἀκολουθίαν δὲ αὐτῆς ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἐκδικασθῇ ἡ περὶ τῆς ἐπιτροπείας κατηγορία, παρέστη ὁ Θρασύλοχος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δημοσθένους, καὶ προέβαλεν εἰς αὐτὸν ἀντίδοσιν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελε νὰ ἀναδεχθῇ ἐκουσίως τὴν τριηραρχίαν.

Ἡ σκευωρία εἶχεν ἐπινοηθῇ μετὰ πολλῆς πανουργίας. Ἡ δὴ ἄρα δὴ θάνατά μιν οὐκ ἐπιδόσιν ὁ Δημοσθένης τὴν λειτουργίαν, ἐν ᾗ περιπτώσει τὰ κακῶς ἔχοντα οἰκονομικά αὐτοῦ ἔμελλον νὰ καταστραφῶσι τελείως, ἢ θάπεδέχετο τὴν ἀντίδοσιν. Ἄλλ' ἂν ἔπραττε τοῦτο, σύμπας αὐτοῦ ἡ οὐσία καὶ αἱ περὶ αὐτῆς ἀξιώσεις περιήρχοντο εἰς τὸν Θρασύλοχον, καὶ οὗτος ἡδύνατο τότε κατὰ τὰ συμπεφωνημένα νὰ ανατρέψῃ τὰς ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων ἀξιώσεις καὶ τὴν σύμπασαν δίκην.

Ὁ δὲ Δημοσθένης, οὗ ἅπασα ἡ προσοχὴ ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὴν δίκην, κατεπλήχθη αἴφνης ὑπὸ τούτων τῶν δόλων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἀντελήφθη τῆς ὅλης σκευωρίας, καὶ συνήνεσεν εἰς τὴν ἀντίδοσιν, ἅτ' ἔχων τὴν γνώμην, ὅτι, καὶ παραδιδομένης τῆς οὐσίας, αἱ ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐξακολούθουν ἰσχύουσαι καὶ ὅτι ἔμενον ἰσχυρὸν τὸ δικαίωμα περὶ διεξαγωγῆς τῆς δίκης, ἀλλὰ ταιαύτῃ ἐπιφύλαξις δὲν ἐπετράπη εἰς τὸν Δημοσθένην· διὸ ἀπεφάσισεν ὅπως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐγκαταλίπη τὴν δίκην, ἀποστῇ πάλιν τῆς ἀρξαμένης διαδικασίας τῆς ἀντιδόσεως καὶ ἀναλάβῃ ἀπλῶς τὰς δαπάνας τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιδληθείσης λειτουργίας. Ὁ δὲ Θρασύλοχος εἶχεν ἤδη μισθώσει αὐτὴν ἀντὶ εἴκοσι μινῶν, ἀντι-

στοιχουσῶν πρὸς χίλια ἑννεακόσια ἐξήκοντα πέντε φράγκα, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ], εἰς τινὰ τῶν κερδοσκοπῶν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀναλαμβάνοντων ἐξ ἐπαγγέλματος τοιαύτας λειτουργίας ἀντὶ ἄλλων. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἐπλήρωσε τὸ χρῆμα, ἀποβαλὼν οὕτως ἄξιον λόγου μέρος τῆς ὑπολειπομένης οὐσίας¹.

Τοιούτων ἀγώνων καὶ θυσιῶν παρέστη ἀνάγκη μέχρις οὗ καὶ δυνήθη ὁ Δημοσθένης νὰ εἰσαγάγῃ τὴν δίκην πρὸ τῶν δικαστῶν· ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη ὑπέστη μεγάλας δυσχερείας, ὅπως ἀφίχθῃ εἰς τὸ ποθοῦμενον τέρμα. Τὰ σπουδαιότατα τῶν ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων, οὐδ' αὐτῆς τῆς διαθήκης ἐξαιρουμένης, εἶχον ὑπεξαιρεθῆ, καὶ ὁ Δημοσθένης ὑπεβλήθη εἰς τὸ βαρὺ ἔργον τῆς εὐρέσεως ἀποδείξεων καὶ μαρτύρων πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐν ἀρχῇ ἀξίας τῆς περιουσίας. Ἀλλὰ κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐπιδείξῃ ἀναμφισβητήτως τὴν ἐνοχὴν τῶν ἐπιτρόπων, καὶ ἠδυνήθη νὰποδείξῃ τὸ ποσὸν εἰς ὃ εἶχον ἀνέλθει ἄλλαι οὐσῖαι ὀρφανῶν κατὰ ταυτὰ ἔτη, καὶ ὅτι αὐτὸς, ὅστις καθ' ὃν χρόνον ἀπέθανεν ὁ πατὴρ ἐτάσ-

¹ Τὸ δυσερμηνευτὸν χωρίον παρὰ **Δημοσθένει** [Κατὰ Ἀφόδου Β] 17 φαίνεται μοι ὅτι οὐδὲ ὑπὸ τοῦ B o c k h (Staatshaushaltung Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 677) διεφωτισθῇ. Κατὰ τὸν B o c k h καὶ τὸν P l a t t n e r δέον νὰποδεχθῶμεν δύο διαδικασίας, μίαν μὲν περὶ τοῦ καθ' ἑλίου ποσοῦ εἰς ὃ ἀνήρχετο ἡ οὐσία τῶν δύο ἀντιφερομένων μερῶν, δευτέραν δὲ περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Δημοσθένους καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης ἐπιφυλάξεως. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὴν πρῶτην διαδικασίαν ἔπρεπεν ἀναγκάτως νὰ ἐξετασθῇ τό τε ἐνεργητικὸν καὶ τὸ παθητικὸν ἀμφοτέρωθεν. Ἡ δὲ φράσις τῶν χρόνων ὑπογύων ὧν τῶν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ στόλου, καὶ ἀφελόμεν νὰποδεχθῶμεν, ὅτι ἔνεκα τοῦ κατεπείγοντος τοῦ χρόνου δὲν ἐγένεον ἢ ἐγκαίριος ἐξέτασις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅμως ὁ Θρασύλοχος κατώρθωσε νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ Δημοσθένης νὰναλάβῃ τὴν τριηραρχίαν. Τὸ δὲ ἀποκλείειν (ἴδε F r ü n k e l ἐν τῇ τοῦ B o c k h Staatshaushaltung Τόμ. Β' ἐκδ. γ' σ. 132*) σημαίνει πιθανῶς τὴν σφράγισιν τοῦ αἵκου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς περὶ ἀντιδόσεως διαδικασίας. Συμφωνεῖ δὲ ὡς πρὸς τὰ κυριώτερα τῶν ζητημάτων ὁ D i t t e n b e r g e r (Über den Vermögens-tausch. Πρόγραμμα τοῦ Γυμνασίου ἐν Rudolstadt. 1872 σ. 13 κ. ἑ.), ὅστις περὶ τοῦτο μόνον διαφωνεῖ, ὅτι τοὺς ὑπογύους χρόνους ἀναφέρει μετὰ τοῦ B o c k h εἰς τὴν ἀναμενομένην ἀπόφασιν περὶ τῆς δίκης ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων. Ὁ Δημοσθένης ἀπεδέχθη τὴν ἀντίδοσιν, ἐπειδὴ ἤλπιζε πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας αὐτῆς νὰ τύχῃ καταδικαστικῆς ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων ἀποφάσεως περὶ τῆς λειτουργίας μετὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ δικαίωματος αὐτοῦ περὶ ἐξακολουθήσεως τῆς δίκης. Ἀλλ' ἡ προσδοκία αὕτη ἐναυάγησε, καὶ οὕτως ὁ Δημοσθένης ἠναγκάσθη νὰναλάβῃ τὴν τριηραρχίαν.

σετο εἰς τὸ αὐτὸ τίμημα μετὰ Τιμοθέου τοῦ υἱοῦ τοῦ Κόνωνος καὶ ἄλλων τῶν τὰς βαρυτάτας εἰσφερόντων εἰσφοράς, ὃὰ ἤθελε μεταβληθῇ τελείως εἰς ἐπαίτην, ἂν ἤθελεν ἐξακολουθήσει ἀκόμη ἐπὶ τινα ἔτη ἢ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων διαχειρίσις τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ἐπεκαλεῖτο ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς μόνον τὸν ἔλεον τῶν ἡλιαστῶν καὶ δὲν ἐζήτει μόνον νὰ ἐξάψῃ βαρεῖαν ὀργὴν ἐπὶ τῇ κατὰ τοῦ θανόντος πατρὸς καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀδικίᾳ· ὑπέδειξε δὲ καὶ τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς χάριν τοῦ δημοσίου συμφέροντος συντηρήσεως τῆς οὐσίας τῶν πολιτῶν ἐκάστων, ἐφ' ἧς ἡδύνατο νὰ στηριχθῇ ἡ πολιτεία, ὅταν περιήρχετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰζιώσῃ μεγάλας θυσίας, οἷαι αἱ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πάντοτε μετὰ ζήλου καὶ φιλοπατρίας ἀναληφθεῖσαι.

Τῶν δ' ἐπιτρόπων πρῶτος κατηγορήθη ὁ Ἄφοβος, ὅστις καὶ κατεδικάσθη παρὰ τὰ παντοῖα δικηγορικὰ τεχνάσματα ὧν ἐποίησαντο χρῆσιν αὐτός τε καὶ οἱ ἐταῖροι. Τῆς αὐτῆς δὲ τύχης ἔτυχον καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίτροποι ἢ ἔσπευσαν νὰποδεχθῶσι συμβιβασμὸν πρὶν ἢ καταδικασθῶσιν.

Ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποφάσεων καὶ συμβιβασμῶν ἐκείνων δὲν ἐπετεύχθη ἡ ἐπανόρθωσις τῆς γενομένης βλάβης. Οἱ ἀντίπαλοι κατώρθωσαν διὰ παντοίων νέων μηχανημάτων νὰ ὑπεκφύγῃσι τὰς υποχρεώσεις αὐτῶν. Ἐδέησε δὲ νὰ ἐπιληφθῇ ὁ Δημοσθένης νέων χαλεπῶν δικῶν, ὅπως ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπόδοσιν κτημάτων κατεχομένων ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης¹, καὶ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ ὑποστῇ μετὰ λύπης τὴν ἀπώλειαν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς πατρικῆς κληρονομίας². Ἄλλως δ' ἐξ ἀρχῆς κύριον ζήτημα δὲν ὑπῆρξε δι' αὐτὸν τὸ χρῆμα, ἀλλ' ἡ τιμωρία τῆς ἀδικίας, ἡ ἀποκάλυψις τῆς προδοσίας καὶ ἡ ἐπανόρ-

¹ Εἰς τὴν περὶ τῆς ἐπιτροπείας δίκην ἀναφέρονται αἱ δύο λόγους Κατὰ Ἀφόδου καὶ αἱ δύο Πρὸς Ὀνήτορα.

² Δημοσθένους [Κατὰ Μειδίου] 80· οὐχ ὅσα ἐδυνήθηεν ἀνακομισασθαι πρὸς δόκων εἰς πράξιν, ἀλλ' ὅσων ἑμαυτῷ συνήδεν ἀπεστέρημένῳ. Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος]· τὰ πατρῷα καταγελάστως προέμενος.

ὥσιν τῆς τιμῆς τοῦ οἴκου. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν ἡ νίκη τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξε τελεία. Χάριν τούτου δὲ τοῦ σκοποῦ εἶχεν ἐργασθῇ ἐπὶ ἔτη ὅλα μετὰ ζήλου ἀδιαπτώτου, ἐν ᾧ ἄλλως μικρὰν σχεδὸν φαίνεται καταβαλὼν φροντίδα περὶ ἐπωφελείας τῆς νίκης. Καὶ δυνάμεθα μὲν ἴσως νὰ οἰκτερώμεν τὸν νεανίαν, ὡς εὐρεθέντα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ φιερώσῃ ἐξ σχεδὸν τῶν ὠραιότατων ἐτῶν τοῦ βίου ἐν ταῖς ἀνιαραῖς ἐκείναις δίκαις, ἀλλ' εἶνε ὅμως βέβαιον, ὅτι αὐταὶ ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὸν δίκην ἀρίστου σχολείου πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἐνδομυχούσης ἐν αὐτῷ δυνάμεως καὶ ἀπόκτησιν γνώμης καὶ θελήσεως ἀκάμπτου.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν πῶς εἶχον τότε τὰ πράγματα ἐν Ἀθήναις. Ἡτό τι ἄηθες τὸ νὰ ἔχηται τις ἀπλῶς τοῦ δικαίου αὐτοῦ καὶ στογάζηται ἀπλανῶς τοῦ σκοπούμενου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἦσαν εἰθισμένοι νὰ πορεύωνται πάντοτε ὁδοὺς σκολιάς καὶ νὰ περαίνωσι τὰ πάντα διὰ συμβιβασμῶν, ὑπονομεύσεων καὶ ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων· συνεθίζον δὲ νὰ λύωσι τὰμφισβητήματα ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔποψιν μᾶλλον ἢ ὑπὸ τὴν τοῦ δικαίου καθ' ἑαυτό. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ἡ πρωτοφανὴς θρασύτης τῶν ἐπιτρόπων· ἀλλ' ἐντεῦθεν κατανοοῦμεν ἅμα καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἐθεώρει τὸν ἀγῶνα καθῆκον τῆς συνειδήσεως, εἰς ὃ ἔμεινε πιστὸς ἀκλονήτως, ἀγῶνα τιμῆς, ἐν ᾧ ἀφόβως ἐξετέθη καὶ εἰς αὐτῶν τῶν οἰκειοτάτων συγγενῶν τὰς καθ' ἑαυτοῦ ἐπιθέσεις. Ἐν μέσῳ δὲ τούτων τῶν κινδύνων ὁ νεανίας ἠυξήθη ταχέως εἰς ἄνδρα ὥριμον. Καὶ ἔγνω μὲν τὰ τοῦ κόσμου ἐνωρὶς ἀπὸ τῆς χειρίστης αὐτῶν ὀφews, ἀλλὰ τούτου ἔνεκα δὲν ἐνεφορήθη πικρασμοῦ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἀπέβαλε τὸ θάρρος. Ὑπὸ πολλῶν καὶ κακομηγάνων περιστοιχιζόμενος ἐχθρῶν, ἐδιδάχθη αὐτὸς, καίπερ ὢν νεανίας ἄοπλος, νὰ θαρρῇ εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν δίκαιον αὐτοῦ ἀγῶνα· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀγὼν οὗτος ἀπέβη ἐν τέλει καλλίνικος, τοῦτο συνετέλεσε καὶ εἰς τὸ νὰ πλησθῇ ὁ Δημοσθένης, παρὰ τὰς ὀλιβεράς δοκιμασίας αἷς ὑπέστη, πεποιθήσεως εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν χρηστότητα τὴν ἐτι σωζομένην παρὰ τοῖς

ἀρίστοις τῶν πολιτῶν, τὴν δὲ πεποιθήσιν ταύτην οὐδέποτε πλέον ἀπέβαλεν ἔκτοτε.

Πρὸς δὲ τούτοις ἀγωνιζόμενος τοῦτον τὸν ἀγῶνα εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐφαρμόσῃ πάραυτα ἀπάσας τὰς γνώσεις καὶ τὰ τεχνάσματα ὅσα εἶχε διδαχθῇ ἐν τῇ δικανικῇ τέχνῃ· οὕτω δὲ κατέστησε ταῦτα πάντα ἴδιον ἑαυτοῦ κτῆμα, καὶ ἡδύνατο ἔκτοτε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν κονίστραν τοῦ βίου ὡς ἀνὴρ πάνοπλος. Ὑπεστήριζον δ' αὐτὸν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τὰ ἔμφυτ' αὐτοῦ χαρίσματα, ἐπειδὴ εἶχεν ἐκ φύσεως διάνοιαν ὀξεῖαν, ψυχὴν ζωηράν καὶ εὐκόλως συγκινουμένην, πλησμονὴν ἰδεῶν αὐξηθεισῶν ἕνεκα μεγαλοπρεποῦς ἀντιλήψεως τῶν κατὰ τὸν βίον καὶ ἐκτραφεισῶν δι' ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν φιλοσόφων, ἱστορικῶν καὶ ῥητόρων. Ἀλλ' ἐχρειάζετο ὅμως ἀκόμη πολλὰ, ὅπως γείνη τέλειος ῥήτωρ, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων τούτων ἠναγκάσθη νὰ παρασχη καὶ ἄλλα τρανὰ μαρτύρια τῆς μεγάλης δυνάμεως τῆς βουλήσεως αὐτοῦ.

Ὁ Δημοσθένης ἤγετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ προσιδιάζοντος εἰς αὐτὸν χαρακτῆρος εἰς τὸ νὰ ποδιδῇ τὴν μεγίστην σημασίαν εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ καὶ νὰ ἔχῃ πεποιθήσιν εἰς τὸ δίκαιον ἀγῶνός τινος, ἀπεκδεχόμενος ἀπ' αὐτοῦ τὰ βέλτιστα ἐν περιπτώσει προσηκούσης αὐτοῦ διεξαγωγῆς. Ταῦτα δὲ φρονῶν ἡδιαφόρει περὶ τῶν ἐπιδεικτικῶν ἐκείνων ἐπικουρημάτων, ἐξ ὧν πολλάκις ἐξηρτᾶτο ἡ ὀριστικὴ κρίσις τοῦ πλήθους· ἄλλως δὲ ὁ Ἰσαῖος, ὅστις οὐδέποτε εἶχεν αὐτὸς παρέλθῃ δημοσίᾳ ἐπὶ τὸ βῆμα, ἦτο ἥκιστα ἐπιτήδειος διδάσκαλος τῶν τοιούτων τεχνασμάτων. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ νεαρὸς ἀνὴρ, ὅστις μετὰ βίον ἀπράγμονα ἐν τῷ μητρικῷ οἴκῳ εἶχεν ἐμπέσει εἰς μελέτας συντονωτάτας εἶχε μὲν μεγίστην εὐστάθειαν πνεύματος, ἀλλ' ἐστερεῖτο ὅμως τῆς προσηκούσης βεβαιότητος καὶ εὐστοχίας καὶ τῆς εὐκολίας ἐκείνης περὶ τὸ ἀναστρέφεσθαι, ἣν συνεπιφέρει ἡ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συχνὴ ἐπικοινωνία· εἶχε δὲ τι τὸ δειλὸν καὶ ἀμήχανον κατ' ἀντίθεσιν ἀντικρυς πρὸς τὴν συνήθη εἰς τοὺς λοιποὺς ῥήτορας ἱταμοτητα. Ἡ δὲ φωνὴ αὐτοῦ δὲν

ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς βαθείας συγκινήσεις τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ πάθος τοῦ λόγου ἀπέβαινε γελοῖον, τοῦ φωνήματος ὄντος βραχέος. Ἐν δὲ τῇ προφορᾷ εἶχε τι τὸ βατταρίζον, τὸ στόμ' αὐτοῦ ἦτο πεπλασμένον ἀπροςφυῶς πρὸς τὸ λέγειν, ἢ δὲ στάσις αὐτοῦ ἦτο περιδεῆς καὶ σκαιά. Καὶ τὴν μὲν ψυχὴν εἶχε καρτερικὴν καὶ εὐτολμον, ἐπειδὴ εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ἐν ἑαυτῷ μεγάλης δυνάμεως, ἣν ἡσθάνετο ἑαυτὸν ὑπόχρεων νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τῶν συμπολιτῶν, εἶχε δὲ ἀκλόνητον συναίσθησιν τοῦ ἰδίου προορισμοῦ, θεωρῶν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου τὸ εὐγενέστατον τῶν σωζομένων ἀγαθῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὑπολαμβάνων τὴν εὐαισθησίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου ὡς τὴν ἀρίστην ιδιότητ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ἤναγκάσθη νὰ ὑποστῇ σκληρὰς δοκιμασίας ὑποκείμενος εἰς ἄλλεπαλλήλους ταπεινώσεις, καθ' ὃν χρόνον κοῦφοι ἄδολεσχαὶ ἀπεκόμιζον ἀκόπως ἄφθονον εὐδοκίμησιν, καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ περιπίπτῃ εἰς νέους εἰς αἰεὶ δισταγμούς, μὴ ὁ σκοπὸς εἰς ὃν ἔτεινε μετὰ συντόνου προσπάθειας ἀποτύχῃ τυχὸν τέλος ἔνεκεν εὐτελῶν δυσχερειῶν. Πρὸς δὲ τούτοις ἡγωνίζετο μόνος, οἰονεῖ ὢν ξένος πρὸς τοὺς συμπολίτας καὶ ἀναμένων τὰ πάντα ἐξ ἑαυτοῦ.

Ἄλλὰ κατ' εὐτυχίαν εὐρέθησαν ἐν τούτοις φίλοι ἀναβαρύνοντες αὐτὸν διστάζοντα καὶ ὑποστηρίζοντες δι' ἀγαθῶν συμβουλῶν. Πρῶτος δὲ διαγνούς ἐν αὐτῷ ῥητορικὴν δεινότητα ὁμοιότητην πρὸς τὴν τοῦ Περικλέους λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν Εὐνομος ὁ Θριάσιος ¹. ἄλλοι δὲ, ὅς ὁ ὑποκριτὴς Σάτυρος, ἐφείλχυσαν ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ τὴν ἀπαγγελίαν ἐλαττώματα ². Διὸ, ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς παντοίας ταπεινώσεις καὶ ἀποτυχίας, ἐπελαμβάνετο καὶ πάλιν ἀόκνως τοῦ ἔργου καὶ ἐξηκολούθει ἐπιδιώκων τὴν περαιτέραν ἑαυτοῦ βελτίωσιν. Καὶ ἐπερρώννυε μὲν τὸ στῆθος καὶ τὴν φωνὴν μέγα βοῶν ἐν τῇ ἀναβάσει κρημνῶν ἀποτόμων, ἐφοῖτα δὲ χάριν διδασκαλίας

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 6.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 7.

παρὰ τοὺς δραματικούς ὑποκριτάς, εἰ καὶ τοῦτο ἀντετάσσετο εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ὅπως προσλάβῃ ἀξιοπρεπῆ στάσιν τοῦ σώματος, σχήματα κατάλληλα, ὀρθὴν προφορὰν καὶ σύμμετρον ἀναπνοήν. Τὰ δὲ πολλὰ ἀνέκδοτα τὰ ἤδη ἐνωρὶς περὶ αὐτοῦ διαδιδόμενα καὶ σκώπτοντ' αὐτὸν ὡς μικρολόγον καὶ ιδιότροπον ἀπεχόμενον τοῦ ὕπνου καὶ καταναγκάζοντα ἑαυτὸν εἰς τελείαν ἀπὸ πάσης ἀναστροφῆς ἀποχώρησιν, ὅπως ἀφιερωθῇ ὅλως εἰς τὴν μελέτην¹, ἀποδεικνύουσι τοῦτο τοῦλάχιστον, ὅτι ἡ σιδηρᾶ δύναμις τῆς βουλήσεως, μεθ' ἧς ὁ Δημοσθένης ἐπεδίωκε τὸ σκοπούμενον, ἐξηγείρει τὴν κατάπληξιν τῶν συμπολιτῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθώρουν αὐτὸν ἄνθρωπον πεπλασμένον ἐξ ὕλης ὅλως διαφόρου ἢ τὸ λοιπὸν πλῆθος τὸ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Εὐβούλου πληροῦν τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ δὲ χαρακτῆρ τῶν λόγων αὐτοῦ ἦτο τοιοῦτος, ὥστε διεγινώσκετο ἐξ αὐτοῦ ὁ διδάσκαλος ὃν κυρίως ἐμιμεῖτο ὡς πρότυπον. Ἡ ἀπεσφιγμένη ἀπλότης τῆς ἐκφράσεως, τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιχειρημάτων, αἱ βραχεῖαι ἐρωτήσεις αἱ διακόπτουσαι τὸν λόγον, ἀλλ' ἅμα καθιστάνουσαι αὐτὸν ζωηρότερον, ἅπαντα ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ ἦσαν ιδιώματα ἃτινα εἶχε παραλάβει παρὰ τοῦ διδασκάλου. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ εὐρίσκομεν ἐν τοῖς κατὰ τῶν ἐπιτρόπων λόγοις ἐκφράσεις τινάς, καὶ χωρία δὲ ἱκανῶς μακρὰ τοῦ Ἰσαίου ἐπαναλαμβανόμενα παρὰ τῷ Δημοσθένει αὐτολεξεῖ², τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς πρὸς ἄσκησιν καὶ παιδείειν ἑαυτοῦ ἀπομνημονεύσεως λόγων τοῦ διδασκάλου.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον τοῦ Ἰσαίου μαθητῆς, εἶχε δ' ἐπιδράσει ἐπὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ ὁ Καλλίστρατος, οὗ βεβαίως δὲν εἶχεν ἀκροασθῆ ἅπαξ μόνον. Πνεῦμα ὁρμῶν πρὸς τὰ πρόσω, οἷον τὸ τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ξένον πρὸς τὰς ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ τῶν τότε χρόνων ἐπιτελεσθείσας προόδους. Ἀλλως δὲ, ἂν ἤθελε νὰ δεσπότη τῶν πνευμάτων, ὧφειλε νὰ ἔχη

¹ *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 6-9.

² Hoffmann [De Demosthene Isaei discipulo] σ. 22.

οἰκείως πρὸς ἀπάσας τὰς συγχρόνους πνευματικὰς ῥοπὰς. Διὰ τοῦτο δὲ λέγεται, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν σοφιστῶν τοὺς λόγους, οἷον τοὺς τοῦ Πολυκράτους¹, δὲν ἀπηξίωσε προσοχῆς. Ἄλλ' ἰδίως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτόν, ὡς εἰκὸς, ἡ ὀρθὰς τοῦ Ἰσοκράτους, ἐπειδὴ αὗτος οὐ μόνον ἦτο ὁ μάλιστα θαυμαζόμενος τῶν συγχρόνων ῥητοροδιδασκάλων, ἀλλὰ καὶ τὸ κέντρον ὁμάδος δυνατωτάτης καὶ ἐχούσης σαφέστατα καθωρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα.

Ἄλλ' ὑπῆρχεν ὅμως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Δημοσθένους ἀντίθεσις τοιαύτη οἷαν δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν μεγαλειτέραν μεταξὺ δύο ῥητόρων συγχρόνων. Ὁ μὲν Ἰσοκράτης ἀπέφυγε μετὰ δέους τὴν δημοσίαν ἐμφάνισιν καὶ εἶχε καλῶς μόνον περιστοιχιζόμενος ὑπὸ φίλων καὶ μαθητῶν ἀναβλεπόντων εἰς αὐτόν μετὰ θαυμασμοῦ· ὁ δὲ Δημοσθένης ἀντεπεζήρχετο μετὰ τόλμης εἰς πάντα κίνδυνον καὶ ἐπεζήτει τὸν ἀγῶνα, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ τὸν βίον χάριν τῶν πεποιθήσεων αὐτοῦ. Καὶ ἀπεδέχετο μὲν τὴν δεινότητα τοῦ Ἰσοκράτους, ἡγωνίζετο δὲ νὰ μιμηθῇ αὐτόν ὡς πρὸς τὴν γλαφυρίαν καὶ ἀκριβῆ ἐπεξεργασίαν, τὴν ῥυθμικὴν διάθεσιν καὶ τὴν περιτόρνευσιν τῶν περιόδων. Ἄλλ' ἐκεῖνα ἅτιν' ἀπετελοῦν τὸ κύριον παρὰ τῷ φιλοτεχνοῦντι γραπτὸς λόγους Ἰσοκράτει ὑπέτασεν ὁ Δημοσθένης εἰς ὑψηλοτέρας ἀπόψεις. Ἡ ψυχρὰ ὁμαλότης τῶν ἰσοκρατείων περιόδων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκρίνηται εἰς τὴν διάπυρον αὐτοῦ ψυχὴν· ὅσον δ' εὐαίσθητον καὶ ἂν εἶχε τὸ οὖς, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς κανόνας τῆς ὅλως ἐξωτερικῆς εὐρυθμίας τοὺς τηρουμένους ἐν τῇ σχολῇ τοῦ ῥητοροδιδασκάλου². τοῦλάχιστον δ' ἐν τοῖς δικανικοῖς λόγοις δὲν ἐπεζήτησε τὴν ἀκριβῆ καὶ συστηματικὴν ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας³. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἰσοκράτης ἤδη ἐν τῷ πρώτῳ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 175.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 211. [Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν ταῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους ἰδε Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. Γ' σ. 1].

³ Schäfer (Demosthenes und seine Zeit) Beilage σ. 316 κ. ε. Μόνον δ' ἐν τοῖς πολιτικοῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους ἡ χασμωδία εἶνε σπανία.

ἀγωνίᾳ ὃν ὑπέστη ὁ Δημοσθένης ἐτάσσετο εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἦτο διδάσκαλος τοῦ ἀδελφοῦ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀφόβου, τοῦ Ὀνήτορος, οὗ ῥητῶς ποιεῖται μνείαν μετὰ καυχήσεως ὡς μαθητοῦ¹.

Ἄλλη δὲ ὁμάς, ἀποτελοῦσα ἐν ταῖς Ἀθήναις τῶν τότε χρόνων δύναμιν πνευματικὴν, ἦτο ἡ τῶν Πλατωνικῶν. Καὶ πρὸς αὐτοὺς δ' εὐρίσκετο ὁ Δημοσθένης ἐν τραχείᾳ ἀντιθέσει, ἐπειδὴ ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ κατείχετο ὑπὸ ὀρρωδίας πρὸς πᾶσαν φιλοσοφίαν ἀφιστῶσαν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου καὶ ἀποσπῶσαν μὲν ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς πρακτικῆς ἐνεργείας, μετὰγουσαν δ' εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν. Διὰ τοῦτο δὲ συνεπάθει πλείοτερον πρὸς τὴν σχολὴν τῶν Μεγαρικῶν, ἐπειδὴ αὕτη παρεσκεύαζε τὸ πνεῦμα καλλιτερον διὰ διαλεκτικῶν ἀσκήσεων πρὸς τὰ καθήκοντα τοῦ δημοσίου βίου· ὁ δ' Εὐβουλίδης², πρὸς ὃν εἶχεν ἄλλως οἰκειῶς καὶ ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν, μνημονεύεται μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν συντελεσάντων εἰς προαγωγὴν τῆς παιδείσεως τοῦ Δημοσθένους³. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Πλάτωνος ἡ ὁρᾷσις δὲν ἀντιπαρῆλθε πιθανῶς χωρὶς νάφρησις ἔχνη ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ. Τοῦ Πλάτωνος οἱ σωκρατικοὶ διάλογοι ἐνεποιούν, ὡς εἰκός, μεγάλην αἴσθησιν καὶ ἐνέβαλλον κέντρον εἰς τὴν ψυχὴν ἀπάντων, ὅσοι ἐπεβάλλοντο τῆς καλλιτεχνικῆς ἐπεξεργασίας τῆς γλώσσης, καὶ παρώρων αὐτοὺς εἰς μίμησιν. Καὶ ἐν τῇ μυχιαιτάτῃ δὲ διαθέσει τῆς ψυχῆς ὑπῆρχε μετὰ τῶν δύο Ἀθηναίων παρὰ τὴν μετὰ τῶν ὑφισταμένην μεγάλην ἀντίθεσιν ἀπαρχινώριστός τις οἰκειότης καὶ συγγένεια. Πράγματι δὲ ἀμφοτέροι εἶχον ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὰς ἠθικὰς δυνάμεις ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, ἀμφοτέροι δὲ σκοπὸν τοῦ βίου ἐθεώρουν τὴν ἐργασίαν πρὸς ἐπικράτησιν αὐτῶν, καὶ ὃς οὐ μόνον κατ' ἄνδρα, ἀλλ' ἐν τῇ ὁλομελείᾳ τῆς κοινωνίας· ἀλλ' ἡ διαφορὰ ἔγκειται ἐν τούτῳ,

¹ Ἰσοκράτους | Περὶ ἀντιδόσεως | 93.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 178.

³ Διογένης Λαερτίου II, 108.

ὅτι ὁ μὲν Πλάτων ᾔθελε νὰ οἰκοδομήσῃ ἐπὶ τῶν θείων ἰδεῶν νέαν πολιτικὴν κοινωνίαν, ὁ δὲ Δημοσθένης ᾔθελε νἀναβιδάσῃ τὴν ὑπάρχουσιν πολιτείαν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἐν ᾧ ἡδύνατο νἀνταποκρίνηται πρὸς τὸ ἰδεῶδες πολιτείας ἀκραιφνοῦς¹.

Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ἔτρεφε τὸ πνεῦμα μόνον ἐκ τῶν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ ἐνεστῶτος, ἀλλὰ προσιδιώθη καὶ ἐκ τῶν ἀποικομένων χρόνων πᾶν ὃ τι μέγα καὶ διδακτικόν, ὡς ἀναγκαίως ἡδύνατό τις νἀναμῆνῃ παρ' Ἀθηναίου φιλοπάτριδος. Ἀνεσκόπει μετὰ σεβασμοῦ τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης, τἀναθήματα, τοὺς ἀνδριάντας ἐπιφανῶν πολιτῶν, τὰ ἐπὶ λίθου ψηφίσματα, τὰ ἐπὶ νικια μνημεῖα, ἅτινα πάντα δὲν ὑπελάμβανεν ἰδρυθέντα πρὸς θεάν σχολαίαν, ἀλλὰ πρὸς παρόρμησιν εἰς μίμησιν τῶν ἰδρυσάντων αὐτά. Ἐνεβάθυνεν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἰδεῶν τοῦ Σόλωνος, οὗ αἱ γνῶμαι καὶ οἱ νόμοι ἐφαίνοντο εἰς αὐτὸν ἡ τελειοτάτη ἐκδήλωσις τοῦ ἡθικοῦ προορισμοῦ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας καὶ ἐπερωνύετο διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ μεγάλου παρελθόντος τῆς πατρίδος πόλεως. Διὰ τοῦτο δὲ εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλον τῶν συγγραφέων ἡγάπα τὸν Θουκυδίδην, πρὸς ὃν ἡσθάνετο ἐσωτερικὴν συγγένειαν, θεωρῶν τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ οἶονεῖ τὸ κανονικὸν βιβλίον τοῦ ἀθηναικοῦ πνεύματος. Λέγεται δὲ, ὅτι ὀκτάκις ἀντέγραψεν αὐτὸν ἰδίᾳ χειρὶ καὶ μέγα μέρος αὐτοῦ εἶχεν ἀπομνημονεύσει².

Κατὰ ταῦτα πηγὴ καὶ ρίζα τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ Δημοσθένους εἶνε αἱ ἄρισται τῶν πατρίων παραδόσεις, διὰ δὲ τῆς ζωῆς εἰς αὐτὰς προσφύσεως τὸ πνεῦμ' αὐτοῦ, ὅπερ ἐκ φύσεως εἶχέ τι τὸ ἄκαμπτον καὶ δυσδιάλλακτον, ἀπέβη ὑγρὸν καὶ εὐκίνητον, οὕτω δὲ κατάρθρωσε κατὰ μικρὸν νἀπροσεταιρισθῇ τελείως τὸ ἀγχίστροφον τοῦ ἀθηναικοῦ χαρακτῆρος. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν

¹ Περὶ Δημοσθένους καὶ Πλάτωνος ἴδε Niebuhr Kleine historische und philologische Schriften Τόμ. Α' σ. 480. Τοῦ αὐτοῦ [Vorlesungen über] alte Geschichte Τόμ. Β' σ. 339. [Πρὸς Croiset Des idées morales dans l' éloquence politique de Démosthène. Montpellier. 1874 σ. 32 κ. ἐ.].

² Πλουτάρχου Βίαι δέκα ῥητόρων σ. 844 α Λουκιανοῦ Πρὸς τὸν ἀπαίδευτον 4 (Τόμ. Ι' σ. 141 ἐκδ. Jacobitz).

ἡ ποικιλία τῆς ἐκφράσεως αὐτοῦ, ἣτις ὑπερακοντίζει πᾶν ὅ τι εἶχε παραχθῇ μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου, ἡ διαφορὰ τοῦ λόγου καθ' ὅσον πρόκειται περὶ δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν πραγμάτων, ἡ πλουσία ἐναλλαγῇ τῶν διαφόρων χαρακτήρων ὕφους ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ἐν αὐτοῖς εὐρίσκομεν τὸ σκληρὸν καὶ αὐστηρὸν τοῦ ἀρχαίου τρόπου καὶ τὴν μεστὴν ἐννοίαν βραχυλογίαν τὴν ἀπὸ τῶν χειλέων ἀνδρὸς οἷος ὁ Περικλῆς συγκλονοῦσαν τὰς ψυχὰς, ἣς ἀπήχησιν εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ· ἀλλ' οὐχ ἥττον ἡ ἔκφρασις αὐτοῦ οὐδέποτε εἶνε σκοτεινὴ καὶ δυσχερὴς, ἀπ' ἐναντίας δὲ μεταπίπτει, ἔνθα τοῦτο συμβιβάζεται πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, εἰς τὴν εὐροίαν τῆς εὐγλωττίας τοῦ Λυσίου. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης εἶνε ἀπανταχοῦ σθεναρώτερος τοῦ Λυσίου, ὅστις δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τῆς δυνάμεως ἐκείνου οὐδ' ἔνθα ἐν περιστάσεσι μεγάλαις ἀνυψοῦται εἰς τὸ πάθος αὐτόγρημα πολιτικοῦ λόγου. Βαίνει δὲ πάντοτε πᾶνοπλος, καὶ τὸ ὄπλον αὐτοῦ εἶνε ἡ ἐτοιμοπόλεμος διαλεκτικὴ τῆς μεγαρικῆς σχολῆς. Καὶ μετέχει μὲν τοῦ σεμνοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐρυθμίας τοῦ Ἰσοκράτους, ἀλλ' ἔχει ἐν ταύτῃ ἀπείρως μεγαλειτέραν ποικιλίαν καὶ εὐκινήσιαν· εἶνε δὲ ζωηρὸς, θερμὸς καὶ δραματικὸς, καθ' ὃ ὁ Πλάτων, ἀλλὰ, ὡς ἀρμόζει εἰς τὸν ῥήτορα, μᾶλλον μεμετρημένος καὶ αὐστηρότερος. Οὕτω δὲ πράγματι ἡ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους ἐμφορεῖται τῆς πλουσίας παιδεύσεως τῆς πατρίου πόλεως καὶ τρέφεται ἀπ' αὐτῆς, εἶνε ἡ ἄνθησις καὶ ἡ τελείωσις πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ προὑπαρξάντων χαρισμάτων, ἅτινα συνήνωσεν ἐν ἑαυτῷ ὁ Δημοσθένης χωρὶς διὰ τοῦτο νάποβάλλῃ τὴν ἰδιορρυθμίαν αὐτοῦ¹.

Πράγματι δὲ ἡ ῥητορικὴ αὐτοῦ δεινότης δὲν ἀνεπτύχθη ἐν εὐπειθεῖ καθυποτάξει· εἰς τὰς κρατούσας διαθέσεις τῶν συγχρό-

¹ Περὶ τοῦ Δημοσθένους ὡς συνενοῦντος ἀπάσας τὰς προηγουμένας βαθμίδας καὶ τὰ εἶδη τοῦ λόγου ἔδε *Διονυσίου* [*Ἀλικαρνασέως*] Περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος. *Πρόλ.* Blass *Attische Beredsamkeit von Alexander bis auf Augustus* [Tömp. I', 1,] σ. 180.

νων, ἀλλ' ἴστατο ἀπ' ἐναντίας ἀντιμέτωπος τοῦ ἐνεστῶτος ἐν πάσῃ αὐτοῦ ἐκφάνσει, τῇ ῥητορικῇ, τῇ σοφιστικῇ, τῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ εὐρίσκετο ἐν ἀντιπολιτεύσει πρὸς τε τοὺς ἰθύνοντας τὰ κοινὰ καὶ τὰς πολιτικὰς γνώμας τὰς δεσποζούσας τοῦ δήμου ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Εὐβούλου. Ἡ παιδείσις αὐτοῦ ἐκτήθη παρ' αὐτοῦ ἐκείνου μετὰ μόχλου ἐν ἀγῶσιν οὓς ἀνέλαβε κατὰ μόνας· διὰ τοῦτο δ' ἐνετυπώθη εἰς αὐτὴν τελείως ἡ σφραγὶς τῆς ὑπερόχου αὐτοῦ διανοίας.

Ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἀποτυπῶνται ἡ σεμνὴ ἐπιβολὴ τοῦ βίου· ἐντεθεὶν δὲ ἡ ἀντιπάθεια αὐτοῦ πρὸς πᾶσαν ῥητορικὴν φλυαρίαν. Ὁ λόγος αὐτοῦ εἶνε βραχὺς καὶ πυκνός, περιορίζεται δ' αὐστηρῶς εἰς τὸ προκείμενον, ὅπερ πειρᾶται νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστατα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, διαλύων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πᾶσαν δυνατὴν ἀντιλογίαν. Πρὸς δὲ τὴν δεινότητα ταύτην τῆς διαλεκτικῆς τέχνης συνδέεται κραταιὰ ἠθικὴ πεποίθησις καὶ ἄγχιον μῖτος ἐναντίον παντὸς ὅ τι χυδαῖον, ἀκλόνητον θάρρος καὶ διάπυρος φιλοπατρία. Ἐνεκα δὲ τούτων τῶν ἀρετῶν ἡ τέχνη τοῦ ῥήτορος ἀποβαίνει ἡ ἔκφρασις τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Χαρακτήρ καὶ εὐγλωττία, λόγος καὶ ἔργον ἦσαν παρ' αὐτῷ ἐν καὶ τὸ αὐτό. Ἀπ' οὗ δὲ ἀνέπτυξε τὰ πλούσια δῶρα, δι' ὧν ἐπροίκισεν αὐτὸν ἡ φύσις, μετὰ τῆς πίστεως ἐκείνης καὶ καρτερίας, αἵτινες εἶνε τὸ γινώρισμα πνεύματος αὐτόχρομα δαιμονίου, καὶ ἐπωφελήθη μετὰ τῆς μεγίστης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἅπαντα τὰ ἐκ τῆς ῥητορικῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς δραματικῆς τέχνης διδάγματα, ἐξῆρε τέλος καὶ ἐξηυγένισε τὴν τέχνην αὐτοῦ τὰ μάλιστα, δι' οὐδεμιᾶς κενοφροσύνης καὶ φιλαυτίας κηλιδῶσας αὐτὴν, ἀλλ' ἐπιτυπῶσας εἰς αὐτὴν τὴν εὐγένειαν αἰσθημάτων ἀγνῶν καὶ καταδείξας ὄργανον ψυχῆς ἐνθουσιώσης ὑπὲρ τῶν ὑψίστων καὶ μεγίστων.

Τὰς δὲ γνώσεις καὶ τὰς δεξιότητας τὰς κτηθείσας ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν ταῖς μελέταις αὐτοῦ κατὰ μόνας καὶ ἐν τῇ μετ' ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀναστροφῇ ἤγαγον εἰς τελείωσιν τὰ ἔργα.

ἄτιν' ἀνέλαβεν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Καὶ δὴ πρῶτον ἐφήρμοσε τὴν ῥητορικὴν ὡς λογογράφος ἐν δικανικοῖς λόγοις ¹.

Ὡς λογογράφον δὲ μάλιστα ὠφέλησεν αὐτὸν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰσαίου καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον. Καὶ δὲν ἐτιμᾶτο μὲν ἰδιαζόντως τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο παρὰ τῶν Ἀθηναίων, καίπερ μὴ ὄντων ὑπὲρ μέτρον αὐστηρῶν ἡθολόγων· μάλιστα δὲ καὶ ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς λέξεως λογογράφος ἐπὶ λοιδορίᾳ ², ἐπειδὴ παρὰ τοῖς τὸ ἔργον τοῦτο μετερχομένοις ὑπῆρχον συνηθέστερον ἢ ἐν παντὶ ἄλλῳ οἱ ἥκιστα χρηστοί· καὶ εἰς τοῦ Δημοσθένους δὲ αὐτοῦ τὴν δρᾶσιν ὡς λογογράφου ἀνεφέροντο πολλαχῶς οἱ ἀντίπαλοι, θέλοντες νὰ ὑβρίσωσι τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἀνδρὸς φήμην καὶ ἐκφράσωσιν ὑπονοίας περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Δημοσθένης δὲν ἐθάδιτε πάντοτε μετὰ τελείας χρηστότητος ἐπὶ τῆς ὀλισθηρᾶς ἐκείνης ὁδοῦ. Βεβαίως δὲ οὐδεὶς θὰ ἐλέγξῃ αὐτὸν ὡς τραπέντα ἐπὶ τὸ ἔργον ἐκεῖνο χάριν ἐπανορθώσεως τῶν κατεστραμμένων αὐτοῦ προσόδων, ἐπιμελείας τῶν κατὰ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ ἰδρύσεως ἰδίου οἴκου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ διετράνωσε τὰς ἀρετὰς Ἀθηναίου τοῦ ἀρχαίου κόμματος μετερχόμενος τοῦτο τὸ ἔργον καὶ δυνηθεὶς νὰ νειδεῖται ἀγαθὸς οἰκονόμος, τοῦθ' ὅπερ ἡξίου εὐλογώτατα παρὰ παντός πολίτου πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας. Καὶ δὴ εἰς τοὺς εὐπόρους οἴκους τῶν πολιτῶν ἡρείδετο κατὰ τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ τῆς πόλεως ἡ σωτηρία· ἐν αὐτοῖς δ' εὗρισκεν ἀκόμη φιλοπατρίαν, καὶ διὰ τοῦτο, ἅτε τασσόμενος εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν τῶν πολιτῶν, ἐνεφορεῖτο ὑπερηφάνου φρονήματος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τυχοδιώκτας καὶ τοὺς ἥκιστα ἐντίμους νεοπλούτους. Διὰ παντός δὲ τοῦ βίου κατέδειξεν ἐπαρκῶς, ὅτι, μεριμνῶν εὐπρε-

¹ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 173· ἐκ τριηράρχου λογογράφος ἀνεψιάνη.

² *Πλάτωνος* Φαῖδρ. 257 κατὰ τὸν *Ἀρχῖνον* συνφθὰ τῷ Sauppe. *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπροσέβας] 246.

πῶς περὶ ἐπαυξήσεως τῆς ἰδίας οὐσίας, δὲν ἐστοχάζετο τῆς ἰδίας εὐημερίας, ἀλλὰ τῆς τιμῆς τοῦ οἴκου καὶ τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας. Ὑπῆρξε δὲ θρίαμβος αὐτοῦ, ὅτε ἤδη τῷ 359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 2) ἡδυνήθη ἀπὸ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ οὐσίας νάναλάνθη τριηραρχίαν¹ καὶ ἐπιδείξῃ κατ' αὐτὴν ἑαυτὸν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πατρὸς ὡς πολίτην ὑπερακοντίζοντα τὸ καθήκον.

Αἱ δὲ δίκαι, ἐν αἷς ὑπεστήριξε διὰ τῆς συμβουλῆς αὐτοῦ καὶ τῆς τέχνης συμπολίτας ἀδικουμένους, εἰσῆγαγον αὐτὸν εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ἀπασῶν τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου. Ἐτυχε δ' εὐκαιρίας νὰ διδαχθῇ ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὰ κραταιὰ ἐλατήρια τὰ διαταράσσοντα τὴν εἰρήνην τοῦ δήμου, τὸν στασιασμόν καὶ τὴν πλεονεξίαν· συνείδε δὲ τὴν ὁσημέραι αὐξάνουσιν διάσπασιν τῶν πενομένων καὶ τῶν πλουσίων. Οἱ μὲν πλούσιοι πολῖται ἔκτιζον οἰκίας, ὧν ἡ καλλονὴ ὑπερηκόντιζε τὴν τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, καὶ ἡγόραζον ἀγροὺς παρμεγίστους, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας οἱ μικροὶ ἄνθρωποι περιέπιπτον εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν πλουσίων καὶ ἀπέβαλλον πᾶσαν διάθεσιν πρὸς γεωργίαν καὶ αὐτογνώμονα ὄρᾳσιν. Τὰ δὲ κοινωνικὰ ταῦτα κακὰ συνεδέοντο ἀμέσως πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἔνεκα τῆς αὐξήσεως ἀπὸ τῶν τῆς πολιτείας ἀποχῆς τοῦ πλήθους οἱ ἐταῖροι φατρίας τινὸς συμπράττοντες ἐγίνοντο κύριοι τῶν πραγμάτων, ἐπωφελοῦντο τὰ ἐκ τοῦ ἀξιωματος αὐτῶν πλεονεκτήματα κατὰ πάντα τρόπον, ἐγίνοντο πλούσιοι καὶ ἀλαζόνες καὶ προέβαινον εἰς κατάχρησιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν².

¹ Ὁ Δημοσθένης ἐτήρησεν ὑπὸ τὸν Κηρισόδοτον. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130.

² *Ψευδοδημοσθένους* [Περὶ συντάξεως] 30· ἰδίᾳ [δ'] οἱ τῶν κοινῶν ἐπὶ τῇ γεγεννημένοι οἱ μὲν τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρως τὰς ἰδίας οὐκίας κατεσκευάκασιν, οὐ μόνον τῶν πολλῶν ὑπερηφανωτέρας, οἱ δὲ γῆν συνειωνημένοι γεωργοῦσιν ὄσσην οὐδ' ὄναρ ἤλπισαν πώποτε. — 31· κύριοι μὲν τῶν ἀγαθῶν οὗτοι,

Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους καὶ ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδυνήθη νὰ στέρξῃ ἐπὶ μακρὸν τὴν δικανικὴν λογογραφίαν. Τὸ δὲ πνεῦμα αὐτοῦ ἦγεν αὐτὸν εἰς εὐρύτερον κύκλον ἐνεργείας, καὶ ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξεύρῃ τὴν αἰτίαν τῶν κακῶν τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἀντεπεξέλθῃ ἐρρωμένως ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν.

Ἡ πρώτη δὲ πρὸς τοῦτο εὐκαιρία ἐδόθη αὐτῷ, ὅτε τῷ 356 π. Χ. (Ὀλυμπ. 106,1) ὁ Ἀνδροτίων προέτεινε νὰ τιμηθῇ διὰ στεφάνου ἢ βουλῇ ἣς ἔληγεν ὁ ἐνιαυτός. Ἐτάσseto δὲ ὁ Ἀνδροτίων¹ εἰς τοὺς ἐταίρους τοῦ Ἀριστοφῶντος, οἵτινες συνεκρότουν συμπαγῇ φατρίαν, ἀποτελουμένην ἐκ πολιτευτῶν ὑπολαμβάνόντων τὰ κοινὰ πράγματα ὥς τι ἴδιον, ἐγαυρίων πρὸ τοῦ πλήθους ἐπὶ τῇ πολυπραγμοσύνῃ αὐτῶν, ὑπέβαλλον ἀλλεπαλλήλους προτάσεις, κατώρθονον νὰ ὑπεκφεύγωσι πᾶσαν εὐθύνην καὶ κατεχρῶντο κατὰ παντοίους τρόπους πρὸς ζημίαν τῆς πολιτείας τὴν ἕνεκα τούτων τῶν λόγων παριερχομένην εἰς αὐτοὺς δύναμιν. Ἡ δὲ κατὰ τὴν περὶ ἣς ὁ λόγος περίστασις ὑποβληθεῖσα πρότασις τοῦ Ἀνδροτίωνος δὲν εἶχε μὲν ἰδιάζουσαν σημασίαν, ἀλλὰ σκοπὸς τοῦ Δημοσθένους, ἀντεπεξερχομένου κατ' αὐτῆς, ἦτο νὰ δείξῃ δι' ἐνὸς παραδείγματος, ὅτι οἱ προϊστάμενοι τῆς πολιτείας δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσι πᾶν ὅ τι ἤθελον καὶ δὲν ἔλειπον ἀκόμη καὶ τότε πολῖται παρακολουθοῦντες ἀγρύπνως τὴν τήρησιν τῶν νόμων. Καὶ οὕτως ἡ εἰς τὸν δῆμον ὑποβληθεῖσα πρότασις παρέβαινε τὰ κείμενα, ἐπειδὴ δὲν εἶχε προηγηθῇ αὐτῆς προβούλευμα τῆς βουλῆς, ἡ δὲ βουλῇ

καὶ διὰ τούτων ἅπαντα πράττεται, ὁ δὲ δῆμος ἐν ὑπερήτοι καὶ πρὸς θήκης μέρει. Ἡρβλ. Froese Parteikampf der Reichen und Armen σ. 75.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 222. Ἀναφέρεται δὲ ὁ Ἀνδροτίων ἐν δύο ἀποσπάσμασιν ἐπιγραφῶν, παρὰ Rangabó (Antiquités Helléniques Τόμ. Β' [ἀρ. 506 καὶ 854] Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' ἀρ. 27 καὶ 74] καὶ Schöne Griechische Reliefs σ. 4,1] [καὶ ἐν τῷ ἀττικῷ ψηφίσματι περὶ Σπαρτιάκου καὶ Παιρισάδου ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Δ' 2 ἀρ. 109 b καὶ παρὰ Dittenberger Sylloge Inscriptionum Graecarum ἀρ. 101] Ἡρβλ. περὶ αὐτοῦ Schäfer (Demosthenes und seine Zeit Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 350 κ. ἐ.

δὲν εἶχεν εκπληρώσει τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς, ἰδίως τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν στόλον, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νάναδει-
χθῇ δικαίως ἄξια τῆς προταθείσης τιμῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Εὐ-
κτῆμων καὶ ὁ Διόδωρος ἀντεπεξῆλθον κατὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος,
καὶ ὁ Δημοσθένης ἔγραψε χάριν τοῦ Διοδώρου λόγον δι' οὗ κατε-
δεικνύετο τὸ παράνομον τῆς γενομένης προτάσεως. Ἡδιαφέρει δὲ
ὁ ῥήτωρ, ὅτι οἱ δύο κατήγοροι προέβαινον εἰς ἐκεῖνο τὸ διά-
βημα μνησικακοῦντες ἕνεκα προσωπικῆς ἔχθρας τοῦ Ἀνδροτίωνος
πρὸς αὐτοὺς¹, καὶ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν μόνην τὴν πολιτείαν, ἐπω-
φεληθεὶς πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῆς τὴν εὐκαιρίαν ἐκείνην, ὅπως
ἀποκαλύψῃ τὰς ῥαδιουργίας καὶ σκευωρίας εἰς ἃς προέβαινον
ὁ προτείνας τὴν στεφάνωσιν τῆς βουλῆς, στηριζόμενος εἰς τὰς
ἰσχυρὰς αὐτοῦ φιλίας.

Τὸ αὐτὸ δ' ἐκεῖνο ἔτος 355-354 π. Χ. (Ὀλυμπ. 406, 2)
ὁ Δημοσθένης ἀνέλαβε δευτέραν τινὰ δίκην, ἐν ᾗ παρέστη αὐ-
τὸς πρὸ τοῦ δήμου. Προέκειτο δὲ περὶ οἰκονομικοῦ τινος νόμου,
προταθέντος παρὰ τοῦ Λεπτίνου, γνωστοῦ δημαγωγοῦ. Ἦτο δὲ
ὁ νόμος τῶν πολλῶν ἐκείνων, δι' ὧν ἐσκοπεῖτο ὁ πορισμὸς νέων
προσόδων χάριν τοῦ ἐξηντλημένου δημοσίου ταμείου ἄνευ ἐπι-
βαρύνσεως τῶν πολιτῶν. Προέτεινε δὲ ὁ Λεπτίνης πρὸς τοιοῦ-
τον σκοπὸν τὴν κατάργησιν ἀπάσης ἀτελείας ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τῶν
δημοσίων ἐορτῶν λειτουργικῶν τῶν πολιτῶν. Ἐξαιρουμένων μό-
νων τῶν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος
ἀπονενεμημένων τιμῶν, προέτεινε τὴν παῦσιν ἀπάντων τῶν ὑφι-
σταμένων τοιούτων ὠρεῶν καὶ τῆς παροχῆς νέων ἀτελειῶν ἐν
ταῖς μέλλοντι εἰς τε πολίτας καὶ μετοίκους καὶ ξένους².

¹ Περὶ τῶν προσωπικῶν ἀφορμῶν τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ Εὐκτῆμονος ἴδε *Δημοσθένους*
[κατὰ Ἀνδροτίωνος] 1-3, 48, 50.

² Τὸ κείμενον τοῦ νόμου τοῦ Λεπτίνου εἶχε κατὰ τὸν Funkhanel (ἐν τοῖς *Nene*
Jahrbücher [für Philologie] 1866 σ. 559) ὥδε: ὅπως ἂν οἱ πλουσιώτατοι
λειτουργῶσι, μηδὲνα ἀτελῆ εἶναι μήτε τῶν πολιτῶν μήτε τῶν
ἰσοτελῶν μήτε τῶν ξένων πλὴν τῶν ἀφ' Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστο-
γείτονος μηδὲ τὸ λοιπὸν ἐξεῖναι. Ἄλλ' ἴδε τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Sauppe
ἐν τῷ *Philologus* Τόμ. XXV σ. 265.

Εἶχε δ' ἐπιδιωχθῆ τοῦ νόμου τούτου ἡ ψήφισις μετὰ πολλῆς σπουδῆς, καὶ εἶχε γείνει δεκτὸς ἄνευ τηρήσεως τῶν καθεστώ- των τύπων¹. Ἦτο δὲ νόμος δημοφιλὴς, ἅτ' ἐπαγγελλόμενος ἐν γνησίῳ δημοκρατικῷ πνεύματι τὴν κατάλυσιν πάσης ἀδικαιο- λογίᾳ ἀνισότητος, τὴν ἐλάττωσιν τῶν βαρῶν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς αἰγλῆς τῶν δημοσίων ἐσρτῶν. Διὰ τού- τους δὲ τοὺς λόγους εἶχε κατορθώσει ὁ Λεπτίνης νὰ ὑπεκφύγῃ αἰσίως τὰς πρώτας ἐπιθέσεις ἐντὸς τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἦτο ὑπεύ- θυνος ἐπὶ τῷ παρ' αὐτοῦ προταθέντι νόμῳ². Ἀλλὰ τὸ ἐπόμε- νον ἔτος προσέβαλον τὸν νόμον τοῦ Λεπτίνου ὁ Ἀφερίων καὶ Κτήσιππος ὁ υἱὸς τοῦ Χαδρίου καὶ ἀντιπροέτειναν νόμον, καθ' ὃν αἱ ὑπὸ τοῦ δήμου δεδομέναι δωρεαὶ ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσι πᾶσαι εἰς ἀκριβῆ ἐξέλεγχιν, νὰ καταργηθῶσι δ' ἐκεῖναι αὐτῶν ὅσαι ἐστεροῦντο δικαίου λόγου ἢ ὧν εἶχον ἐξελεγχθῆ ἀνάξιοι οἱ λαβόντες· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ἔμελλε νὰ ληφθῇ φροντίς πρὸς ἀποφυγὴν πάσης καταχρήσεως. Ὁ δὲ Κτήσιππος εἶχε συνήγορον τὸν Δημοσθένην, ὅστις ἐπέδειξε μετ' εὐγλωττίας ἀναδειχθείσης νικηφόρου τὸ ἀπόδλητον τοῦ νόμου τοῦ Λεπτίνου. Ἰσχυρίσθη δὲ, ὅτι ὁ νόμος οὗτος σχεδὸν οὐδὲν ὠφέλει τὴν πολιτείαν καὶ ὅτι ἡ λίαν ἀμφισβητήσιμος ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια οὐδαμῶς ἀντα- πεκρίνετο πρὸς τὴν ζημίαν ἣν ἔμελλεν ἀναγκαίως νὰ ὑποστῇ ἡ πόλις ἕνεκα τῆς μειώσεως τῆς τιμῆς καὶ ἐμπιστοσύνης, ἣν θὰ συνεπέφερεν ἡ ἀδικία καὶ ἡ βλάβη τῶν εὐεργετῶν τῶν Ἀθη- νῶν. Ἀπεφάνθη δὲ, ὅτι οὐδέποτε ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς Ἀθηναί- ους νὰ παραβῶσι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο ἔθος, καθ' ὃ ἀπεδέχοντο πάντοτε προθύμως καὶ ἀντήμειβον ἐλευθερίως πᾶσαν πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίαν.

¹ Ὁ νόμος τοῦ Λεπτίνου εἶχε ψηφισθῆ παρὰ τὰ κείμενα. Ἰδὲ *Δημοσθένους* [Πρὸς Λε- πτίνην] 94. Πιθανῶς δὲ, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ἐσχέθη ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου.

² Ἡ πρώτη κατηγορία εἶχε παραγραφῇ ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Βαθίππου καὶ τῆς ἀπο- χῆς τῶν ἐταίριων αὐτοῦ. [*Δημοσθένους* Πρὸς Λεπτίνην] 144. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ δευτέρα κατηγορία Πρὸς Λεπτίνην.

Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀνέλαβεν ὁ Δημοσθένης νέον ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἀνδροτιῶνος καὶ τῶν ἐταίρων, οἵτινες ἔνεκα νόμου προελθόντος ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίας εἶχον περιστῆ εἰς μεγάλην σύγχυσιν. Καὶ δὴ ὁ Ἀριστοφῶν εἶχε προτείνει νὰ κατασταθῶσιν ἔκτακτοι ζητηταὶ ἔχοντες ἔργον τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καθυστερουμένων ἀπαιτήσεων τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ ἀπάντων τῶν δυναμένων νὰ ποτίσωσι τὰ χρέη αὐτῶν ὀφειλετῶν¹. Τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ἐπωφελήθη ὁ πανοῦργος Εὐκλήμων καὶ ὑπέβαλε μήνυσιν, ὅτι ἡ τριήρης, ἐφ' ἧς ὁ Ἀνδροτιῶν ἀμέσως μετὰ τὸ πέρασ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου ἐπλευσε μετ' ἄλλων πρεσβευτῶν πρὸς τὸν Μαύσσωλλον, συνέλαβε κατὰ τὸν πλοῦν πλοῖον αἰγυπτιακόν, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη μὲν ὡς λεία πολέμου, ἀλλὰ τὸ ἐξ αὐτῆς νόμιμον μέρος δὲν ἀπέδόθη εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον². Τὰ δὲ καταγγελλόμενα εὐρέθησαν ὀρθῶς ἔχοντα, καὶ, ἐπειδὴ ὁ Ἀνδροτιῶν καὶ οἱ ἐταῖροι ἐγνώσθησαν ὡς οἱ κατέχοντες τὸ ἐκ τῆς λείας χρῆμα, κατεδικάσθησαν νὰ ποδώσωσι πάραυτα τὸ ἐν τῷ μεταξύ διπλασιασθὲν ποσόν³ ἢ ἄλλως νὰ δεσμευθῶσιν ὡς ἀμελοῦντες τῆς ἀποδόσεως ὀφειλέται τοῦ δημοσίου.

Ἐν τοιοῦτοις δὲ δεινοῖς εὐρισκόμενοι κατέφυγον εἰς ἀπεγνωσμένον τρόπον διασώσεως· ἐπέτυχον νὰ καταστήσωσι συμμέτοχον τῶν συμφερόντων αὐτῶν τὸν Τιμοκράτην, δημαγωγὸν περιβόητον ἐπὶ τῇ κακομηχανίᾳ, καὶ κατῴρωσαν κατὰ τὴν πρώτην ἐκκλησίαν τοῦ νέου ἐνιαυτοῦ (Ὁλυμπ. 106, 4) νὰ πείσωσι τὸν δῆμον, ἵνα καταστήσῃ νομοθέτας ἀμέσως τὴν ὑστεραίαν, τὴν ὠδοεκάτην Ἑκατομβαιῶνος· ὅπως δὲ παραστήσωσι τὸ πρᾶγμα

¹ *Δημοσθένους* [Κατὰ Τιμοκράτους] 11· ἐλίσσθαι ζητητάς, εἰ δέ τις οἴσεται ὅτι τῶν ἱερῶν ἢ τῶν ὀσίων χρημάτων ἔχοντά τι τῆς πόλεως, μὴ νόειν πρὸς τοὺτους. Πρὸλ. αὐτόθι 112.

² [Δημοσθένους Κατὰ Τιμοκράτους] 11. Περὶ δὲ τῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου συζητήσεως τῆς κατηγορίας τοῦ Εὐκλήμονος ἴδε αὐτόθι 12-13.

³ [Δημοσθένους Κατὰ Τιμοκράτους] 82· τῶν μὲν ἱερῶν χρημάτων τὴν δεκαπλάσιαν ὑφίστηται, τῶν δ' ὀσίων, ὁπόσων ἐν τῷ νόμῳ διπλασιάζεται, τὸ ἥμισυ.

ὥς λίαν ἐπέϊγον καὶ σπουδαῖον, ὑπέδειξαν, ὅτι προέκειτο περὶ εὐρέσεως τῶν ἀναγκαίων χρημάτων ἰδίως χάριν τῶν ἐπικειμένων Παναθηναίων¹. Ἄλλ' ἀντὶ τούτου ὁ Τιμοκράτης προτείνει ἀπρὸς δοκίμως ψήφισμα περιλαμβάνον ἀξίαν λόγου μεταβολὴν τῶν περὶ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου κειμένων νόμων, ἐπιτροπομένης τὸ ἐξῆς εἰς αὐτοὺς τῆς διὰ καταστάσεως ἐγγυητῶν μέχρι τέλους τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀφέσεως ἀπὸ τῆς δεσμεύσεως².

Τὸ δὲ θρασὺ σχέδιον ἐπιτυγχάνει, ὁ νόμος γίνεται δεκτὸς καὶ ὁ τὸν Ἀνδροτίωνα ἀπειλῶν ἄμεσος κίνδυνος φαίνεται ἀποφευχθεὶς αἰσίως. Ἄλλ' ὁ Εὐκλήμων καὶ ὁ Διοδώρος, οἱ ἄσπονδοι ἀντίπαλοι τοῦ Ἀνδροτίωνος, δὲν ἐγκαταλείπουσι τὸν ἀγῶνα, καὶ κατηγοροῦσι τὸν προτείναντα τὸν νόμον ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, ὁ δὲ Δημοσθένης συντάσσει χάριν τοῦ Διοδώρου τὸν κατὰ τοῦ Τιμοκράτους λόγον. Ἀποκαλύπτει δὲ οὗτος ἀπάσας τὰς παρατυπίας τοῦ νόμου, ἰδίως δὲ τὴν ἀθέτην τῶν νομίμων προθεσμιῶν καὶ προκαταρκτικῶν ἐνεργειῶν, τὰς ψευδεῖς ἐπαγγελίας τὰς προηγηθείσας τῆς προτάσεως τοῦ ψηφίσματος καὶ τὴν ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλους ἀρχαιοτέρους νόμους τῆς πολιτείας. Ἐπειτα δὲ ἀποδεικνύεται ἡ ὑπὸ τοιοῦτου νόμου ἐπαγομένη διακλόνησις τῆς δημοσίας πίστεως, καὶ τέλος ὁ ῥήτωρ διδάσκει, ὅτι ὁ παράλογος καὶ κινδυνώδης εἰς τὴν πολιτείαν ἐκεῖνος νόμος δὲν προεκλήθη τυχὸν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀσυνεσίας, ἀλλ' ἐκ κακῆς προθέσεως, ἐπειδὴ κακία εἶνε ἡ πρότασις νόμων, ὧν σκοπὸς εἶνε ἡ βοήθεια ἀνθρώπων πονηρῶν, ἀδικία δὲ καὶ κακουργία ἡ διὰ τινὰς μὲν τῶν ὀφειλόντων εἰς τὸ δημόσιον, οἷον τοὺς τελώνας, τήρησις τῶν ἀρχαίων τιμω-

¹ [Δημοσθένης Κατὰ Τιμοκράτους] 26.

² [Δημοσθένης Κατὰ Τιμοκράτους] 79. 82-89. Ὁ Τιμοκράτης εἶχεν ὑπάρξει ἤδη πρότερον βοηθὸς τοῦ Ἀνδροτίωνος ἐν τινὶ ἐπιτροπῇ κατασταθείσῃ πρὸς εἰσπραξίν εἰσφορῶν καθυστερουμένων. Ἰδε B ö c k h Staatsh[aushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 192. Ὁ δὲ Δημοσθένης δεικνύει τὰς ζημίας τὰς ἐπερχομένας, ὅταν συνῶδ᾽ αὐτῷ νόμῳ τοῦ Τιμοκράτους τὰ πρὸς καταβολήματα ὁ νόμαζόμενα δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ εἰσπράττονται μετὰ τῆς μεγίστης αὐστηρότητος. Ἰδε περὶ τούτου Sch ü f e r [Demosthenes und seine Zeit. Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 379].

ριῶν ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ αὐστηρότητι, δι' ἄλλους δὲ, καὶ δὴ διὰ τοὺς σφετερισθέντας δημόσια χρήματα, ἢ ἐλάττωσις τῆς νομίμου ποινῆς καὶ ἢ σὺν αὐτῇ μείωσις τῆς ἀσφαλείας τῆς πολιτείας καὶ τέλος ἢ εἰς τοιοῦτους νόμους προσθήκη δυνάμεως περὶ τῶν παρεληλυθότων, ἵνα καταστῇ δυνατὴ πάραυτα ἢ χρῆσις αὐτῶν πρὸς σκοποὺς φατριαστικούς.

Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ Δημοσθένης δὲν εἶνε πλέον ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰσαίου, ὁ νομομαθὴς λογογράφος, εἰς ὃν ἀναθέτουσι τὰς δίκας αὐτῶν μετ' ἐμπιστοσύνης ἔνιοι πολῖται, ἀλλὰ παρουσιάζεται ἐν αὐτῷ φέρων τὸν χαρακτῆρα ἀνδρὸς δημοσίου, ὡς ἀνὴρ ἀντιλαμβανόμενος τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου μετὰ σοβαρότητος, ἥς τὴν ἑξὶν εἶχον ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἀποβάλλει οἱ Ἀθηναῖοι.

Πράγματι δ' ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τῶν Ἀθηνῶν πολιτείᾳ ἕκαστος πολίτης εἶχε καθῆκον τοῦ ἐξελέγχειν τὰ τοῦ δημοσίου βίου καὶ μεριμνᾶν τὸ καθ' ἑαυτὸν, ὅπως μηδεμία κατάχρησις παρέρχηται ἀτιμώρητος. Πρὸς τοῦτο δ' ἐχρησίμευεν ἡ γραφὴ παρανόμων¹. ταύτης δ' ἐδράξατο ὁ Δημοσθένης δίκην ξίφους ὀξυθήκτου, ὅπως κραδάνῃ αὐτὸ, οὐδενὸς φειδόμενος, ἐναντίον παντὸς ἐχθροῦ τοῦ δικαίου. Τοῦτο δὲ πράττων δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν τὸ γράμμα τῶν νόμων, ἀλλὰ τὸν νοῦν τὸν ἐμποιηθέντα εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς σοφίας τῶν προγόνων. Τῶν νόμων ὀφείλουσιν οἱ πολῖται νὰ κατανοήσωσιν αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ νὰ εὐλαβῶνται καὶ τιμῶσιν αὐτοὺς, ἐπειδὴ πρὸς αὐτοὺς συνδέεται ἀναποσπάστως ἡ ἀγαθὴ φήμη τῆς πόλεως· ἐπιβάλλεται δὲ τὸ ὑπερμαχεῖν αὐτῶν ὡς τοῦ ἱερωτάτου κειμηλίου τῆς πολιτείας ἐναντίον πάσης αὐθαιρέτου διαστροφῆς καὶ παραμορφώσεως. Διὰ τοῦτο δὲ ἀγωνίζεται ἀνηλεῶς ἐναντίον τῶν ὀνίων ἀνθρώπων, οἵτινες, καθ' ἃ ὁ Τιμοκράτης, φενακίζουσι τὰ πλήθη, κατασκευάζοντες νόμους χάριν τῶν φίλων· ἀποκαλύπτει δὲ τὸ προσωπεῖον τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ἔνεκα τῆς πο-

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Τιμοκράτους] 10· ὁ περ τούτων ἀπάντων λύσειν εὐρίσκωμεν ταύτην οὕσαν μόνον, εἰ γραψάμενοι τὸν νόμον καὶ εἰσαγωγόντες εἰς ἡμᾶς λῦσαι δυνάμεθα.

λυπραγμοσύνης θέλουσι νά νομίζωνται φιλοπάτριδες ἄξιοι τιμῆς καί εἰσχωροῦσιν εἰς ἀπάσας τὰς ἀρχάς· δὲν θέλει νά ἐπιλαμβάνωνται τῶν πραγμάτων τοῦ δήμου χεῖρες ῥυπαραί οἶαι αἱ τοῦ Ἀνδροτίωνος.

Οὕτως ὁ Δημοσθένης, ἀφορμώμενος ἀπὸ τῶν ιδίων καὶ τῶν τοῦ οἴκου, προέβη εἰς ὁσημέραι εὐρυτέρους κύκλους ἐνεργείας, τὸ μὲν πρῶτον ὡς λογογράφος ἐν δίκαις ἰδιωτικαῖς, ἔπειτα δὲ ὡς συνηγὸρος ἐν γραφαῖς δημοσίαις, καὶ ἐν αὐταῖς δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀπλῶς ὡς λογογράφος, ἀλλ' ἔπειτα παρερχόμενος αὐτὸς πρὸ τοῦ δήμου. Ἐν ταύτῃ δὲ ὑφ' αὐτοῦ ὁσημέραι εἰς ὑψηλότερας σκοπιάς, ἐπειδὴ ἅπαντα τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα τὰ ὑποκείμενα εἰς τοὺς δικαστικούς ἀγῶνας ἐτίθεντο ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ εὐθὺς ὡς ἐπελαμβάνετο αὐτῶν ὁ Δημοσθένης. Κατὰ τοῦτο δὲ διεκρίνετο καταφανέστατα ἀπὸ τῶν προτέρων ῥητόρων, οἵτινες κατεπολέμουν μὲν καὶ αὐτοὶ τὰς καταχρήσεις καὶ τὴν νωθρότητα τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἃ ὁ πυρώδης Ἀριστοφῶν, ἀλλ' εἶχον ὅμως πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν μόνην τὴν προκειμένην περίστασιν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι μετὰ τὴν παρὰ τὴν Πεπάρηθον συμφορὰν¹ ὁ Ἀριστοφῶν κατηγορήσεν ὑπὸ ὑπερμέτρου ζήλου ἐπὶ προδοσίᾳ ἅπαντας τοὺς τριηράρχους τοὺς δι' ἐτέρων ἐκπληρώσαντας τὰς ἀνατεθειμένας εἰς αὐτοὺς λειτουργίας, ὡς εἰ ἦσαν οἱ μόνοι αἴτιοι τῆς συμφορᾶς, καὶ προέτεινε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην αὐτῶν². Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἐν πάσῃ περιστάσει πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ σύνολον, ἐπέζητει δὲ πάντοτε νάνεῦρην τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ, καὶ κατῴρθηκε πᾶν ζήτημα περὶ δεδομένου κεφαλαίου τῆς νομοθεσίας ἀναφερομένου εἰς ὀφειλὰς πρὸς τὸ δημόσιον, εἰς προνόμια καὶ τὰ τοιαῦτα νανάγη εἰς περιωπὴν ζητήματος καιρίου ἐν τῇ καθ' ὅλου πολιτικῇ κοινωνίᾳ καὶ νά προσδίδῃ εἰς αὐτὸ σημασίαν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν. Οὕτω δὲ ἤδη διὰ τῶν δικανικῶν αὐτοῦ λόγων εἶχεν ἐπιληφθῇ τοῦ τρόπου τῆς ἐπεξεργασίας τῶν πολιτικῶν λόγων, ἐν

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 124.

² *Ψευδοδημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας] 8.

δ' ἔτος μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ Πρὸς Λεπτίνην λόγου ηὐτύχησε νὰ παρέλθῃ ἤδη πρὸ τοῦ δήμου τὸ πρῶτον καὶ τύχη ἀκροάσεως ὡς δημαγωγός. Διὰ τοῦ λόγου δ' ἐκείνου ἄρχεται ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων.

Εἶχον δ' αἱ Ἀθηναὶ εἴπερ ποτὲ ἀνάγκην ἡγέτου. Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὅστις συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Δημοσθένης διέτριβε περὶ τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων, αἱ Ἀθηναὶ ἀνεδεικνύοντο καὶ πάλιν ὡς ἡ πόλις ἡ κεκλημένη νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' εἶχον ἐξελεγχθῆ ἀνίκανοι νὰ νάνταποκριθῶσι πρὸς τὸν προορισμὸν ἐκείνον. Καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον καθ' ὃν διώκει τὰ τῆς πολιτείας ὁ Ἀριστοφῶν¹ τὰ τῆς πόλεως εἶχον ἀναποδίσει. Μετ' ἀγῶνα ἄδοξον αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ὁμολογήσει εἰρήνην ἐπαίσχυντον καὶ ἐν ταύτῳ ἀποβάλει τοὺς ἀρίστους τῶν στρατηγῶν. Καὶ ἀνέλαβε μὲν τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου ὁ Εὐβουλος, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη καὶ μετὰ ταύτην τὴν μεταβολὴν ἐρρωμένη διοίκησις τῶν κατὰ τὴν πόλιν. Δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἀθήναις ἀνὴρ ὑπέροχος τὸν χαρακτῆρα, οὐδὲ συντεταγμένη πατρία ἐπιδιώκουσα ὠρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα μετὰ παρρησίας καὶ τιμῆς, ὁ δὲ δῆμος, δεσποζόμενος ὑπὸ διαθέσεων ἀστάτων, ἤγετο καὶ ἐφέρετο κατὰ τὰ συμφέροντα τῆς ἡμέρας. Καὶ ὅμως ἡ ὅλη κατάστασις τῶν πραγμάτων ἦτο σοβαρότατη. Ὁ μὲν φωκικὸς πόλεμος ἡπείλει νὰ λάβῃ ὁσημέραι μείζονας διαστάσεις, ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀμφιπόλεως ἄμεσος πολέμιος τῶν Ἀθηναίων², ὁ δὲ Μαύσσωλλος ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τὰς νήσους, καὶ ὀπισθεν αὐτοῦ ὠρθεῖτο ἀπειλητικὸν τὸ περσικὸν βασιλεῖον, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως Ἀρταξέρξου Γ' τοῦ ἐπνομαζομένου Ὡχου (359 π. Χ. Ὀλυμπ. 105, 2) ἐπεδίωκε τὴν ἀνάκτῃσιν τῆς ἀρχαίας ἐν τῇ Μεσογείῳ κυριαρχίας. Ἦτο δὲ ὁ Ὡχος δεσπότης εὐτολμος, περι-

¹ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 127.

² Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 164.

στοιχιζόμενος ὑπὸ δραστηρίων στρατηγῶν καὶ ἐλληνικῶν μισθοφορικῶν στρατιῶν¹. ἔνεκα δὲ τῆς ὑποστηρίξεως, ἣν οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἀποστάντες σατράπαι εἶχον λάβει παρὰ τῶν Ἀθηναίων², εἶχεν ἐξοργισθῇ τὰ μέγιστα. Καίτοι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ὑποβάλλει ἑαυτοὺς εἰς αἰσχροτάτην ταπείνωσιν κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ, ἢ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως ῥῆξις ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὸ πέρασ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ βασιλείου ἐγίνοντο μεγάλαι παρασκευαί· ὅτε δὲ τὰ περὶ αὐτῶν ἀγγέλματα ἤλθον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ δῆμος κατελήφθη ὑπὸ ταραχῆς μεγίστης καὶ ἐφοβήθησαν οὐδὲν ἥττον ἢ ὅτι ἐπέκειτο νέος περὶ τοὺς πόλεμος· διὸ τὴν προτέραν μεγίστην ἀτολμίαν διεδέχθη αἴφνης φιλοπόλεμον φρόνημα, ὑποθαλπόμενον μετὰ ζήλου ὑπὸ τῶν ῥητόρων. Πολλοὶ δὲ αὐτῶν ἐδράξαντο τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐπιδεικτιῶσιν ὑποδαυλίζοντες τὰς ἀρεστάς εἰς τὰ πλήθη ἀναμνήσεις τῆς Σαλαμῖνος καὶ τοῦ Μαραθῶνος. Αἱ δὲ ἀπειλαὶ τῶν βαρβάρων, καθ' ἃ ἔλεγον τότε, οὐδὲν ἄλλο ἐπακόλουθον ἔμελλον νὰ ἔχωσιν ἢ νὰ συντελέσωσι καὶ πάλιν εἰς ἀνόρθωσιν τῆς ἀρχαίας δόξης τῆς πόλεως. Ἦθελον δὲ νάντεπεξέλθωσι πρὸς τὰς προσβολὰς τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ ὠνειροπόλουν ἥδη ἑαυτοὺς ἡγουμένους τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄγοντας εἰς νέας παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα νίκας.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ἠναγκάζετο νὰ συνίδῃ, ὅτι δυσχερέσιαιον ἔμελλεν ἀληθῶς νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργον, ἀναλαμβάνων ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ πολιτικῷ λόγῳ νάντιτάξῃ εἰς τὴν ἐνθουσιώδη ἐκείνην ἐξέγερσιν τῆς φιλοπατρίας τὴν ψυχρὰν φωνὴν τῆς συνέσεως. Ἀλλ' ἀνὴρ οἷος ἐκεῖνος δὲν ἐκαραδόκει εὐκαιρίας εὐνοϊκὰς εἰς αὐτὸν,

¹ Περὶ Ἀρταξέρξου τοῦ Ὁσίου τοῦ καὶ πάλιν μετ' ἀκαθέκτου δραστηριότητος ἀποκαταστήσαντος τὸ ἀξίωμα τῶν Ἀγαμενιδῶν ἴδε *Πλούταρχον* ἐν Βίῳ Ἀρταξέρξου 26. 30. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVII, 5. Ἐδασίλευσε δ' ἀπὸ τοῦ 359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 2). Πρὸς τὸ συμφέρον δ' αὐτοῦ εἰργάζετο ἡδὴ ὁ Μαύσσωλλος. Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 456. Nöldeke Zur persischen Geschichte [ἐν Λειψίᾳ.] 1887 σ. 75 κ. ἔ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 141 [κ. ἔ. 162].

ὅπως παραστῇ πρὸ τοῦ δήμου μετ' ἰδιαζούσης αἰγλης ἢ ἀξιωθῇ εὐεπιτεύκτου ἐπιδοκιμασίας, ἀλλ' ὑπήκουσεν ἀπλῶς εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτὸν νάντιταχθῇ εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ὁρμὴν διὰ νουθεσιῶν.

Εἶνε ἀληθές, εἶπεν εἰς τοὺς πολίτας, ὅτι ὁ μέγας βασιλεὺς εἶνε κοινὸς ἐχθρὸς ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' ὅστιςδὴποτε καὶ ἂν εἶνε ὁ ἐχθρὸς, δὲν εἶνε συνετὴ ἢ ἑναρξίς πολέμου ἄνευ προσηκούσης πρὸς αὐτὸν παρασκευῆς. Καὶ ὁ μὲν ἔπαινος τῶν προγόνων εἶνε κεχαρισμένον θέμα τῶν ρητόρων, θελόντων νὰ ἐπιδείξωσι τὴν τέχνην τοῦ λόγου· ἀλλ' εἰς τὸν δῆμον εἶνε ἀναμφηρίστως χρησιμώτερον, ἂν τις, ἔστω καὶ ὀλιγώτερον εὐγλωττος, παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα διδάξῃ τὰς συνθήκας, ὅφ' ἂς καὶ μόνον θὰ ἦτο δυνατός ὁ πόλεμος μετὰ τῆς αὐτῆς δόξης ἣν ἐκτήσαντο οἱ πρόγονοι. Ἄν δ' ἐπιχειρήσωμεν, ἐξηκολούθησε λέγων, ἄνευ ἀφορμῆς διακάας πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, μέλλομεν ἀκολουθῶς νὰ μείνωμεν μόνοι, οἱ δὲ Πέρσαι ἀπ' ἐναντίας θέλουσιν εὖρει συμμάχους μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ μόνον συνετὸν εἶνε κατὰ ταῦτα νὰ μὴ δώσωμεν ἡμεῖς πρῶτοι ἀφορμὰς ἐχθρας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας νὰ παρασκευασθῶμεν πρὸς πόλεμον μετὰ τοῦ προσήκοντος ζήλου. Ἄν δὲ μετὰ ταῦτα ἐπικρεμασθῇ καθ' ἡμῶν ὁ κίνδυνος, τότε οἱ Ἕλληνες, βλέποντες ἡμᾶς καλῶς παρεσκευασμένους, θὰ συμμαχήσωσι μεθ' ἡμῶν ὡς τῶν φυσικῶν αὐτῶν προμάχων. Τοῦτο λοιπὸν εἶνε καθῆκον τοῦ ἀληθοῦς ρήτορος, νὰ διδάξῃ τοὺς τρόπους, δι' ὧν αἱ Ἀθῆναι θὰ δυνήθωσι ναυξήσωσι τὰς στρατιωτικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ὅπως καὶ πάλιν καταλάβωσιν ἀξίωμ' ἀντάξιον τοῦ τῶν προγόνων¹.

Πῶς δὲ εἶχον τὰ κατὰ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων διεξήλθομεν ἤδη ἰνωτέρω, ἰδίως τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς ἡπειρωτικῆς στρατιᾶς². Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ρήτορες παρέχουσιν ἱκανὰ παραδείγματα τῆς ποικίλης ἀταξίας τῆς ὑφισταμένης περὶ

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν συμμοριῶν] 1-2. 35 κ. ε.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 157.

τὴν στρατολογίαν, τῆς φυγοστρατείας τῶν πολιτῶν, τῶν τεχνασμάτων ὧν ἐγένετο χρῆσις χάριν κατατάξεως εἰς τοὺς ἱππεῖς ¹, καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κινδύνων τῆς μάχης, καὶ τῶν ἀμοιβαίων αἰτιάσεων ἐπὶ ἀπορρίψει τῆς ἀσπίδος ².

Ἄλλ' ὅποια ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ στόλου, ἐξ οὗ ἐξηρτῶντο τὰ πάντα, ἀφ' οὗ μόνον κατὰ θάλασσαν ἦτο δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ τι; Ὑφίσταντο ἀκόμη οἱ ἀρχαῖοι θεσμοί, δι' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀξιωθῇ τῆς θαλασσοκρατίας³ καὶ εἶχον μὲν μεταβληθῇ συμφώνως πρὸς τὰς ὑφισταμένας ἐπικαίρους ἀνάγκας διὰ τοῦ νόμου τοῦ Περιάνδρου ³, ἀλλ' αἱ μεταβολαὶ ἐκεῖναι οὐδαμῶς ἦσαν ἐπαρκεῖς. Αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀποβῇ καὶ κατὰ θάλασσαν πόλις ἄμαχος, καὶ ὁ στόλος αὐτῶν δὲν ἦτο πλέον ἐτοιμοπόλεμος, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην ἰδίαν παρουσιαζομένην περίστασιν, ὅτε ὁ δῆμος εἶχε ψηφίσει τὴν ἀποστολὴν μοίρας, ἥρχιζεν ἐν τῷ ἄστει καὶ ἐν Πειραιεὶ δραστηριότης μεστὴ συγχύσεως, ἥς ἔνεκεν ἐπῆρχετο ἀπώλεια χρόνου πολυτιμοτάτου. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ φροντίσωσιν οἱ στρατηγοὶ περὶ στρατολογίας τῶν πληρωμάτων καὶ καταστάσεως τῶν τριηράρχων, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ περὶ εἰσπράξεως εἰσφορᾶς χάριν τοῦ πολέμου. Ἐπειτα δὲ ὥφειλον οἱ δέκα νεωροὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς τριηράρχους τριήρεις καὶ σκεύη· μετὰ δὲ ταῦτα ἥρχιζε τὸ ἔργον ἄλλων δέκα ἀνδρῶν, οἵτινες κοινῇ μετὰ τῆς βουλῆς εἶχον τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ στόλου. Ἡ δὲ βουλὴ συνήρχετο παρὰ τὸν λιμένα καὶ ὠρίζοντο μὲν ἔσχαται προθεσμίαι [πρὸς καθέλκυσιν τῶν τριήρων], ἐτάσσοντο δὲ ποιναὶ καὶ προσεφέροντο στέφανοι [εἰς τοὺς καλῶς ἐκτελέσαντας τὴν τριηραρχικὴν λειτουργίαν]. Ἀλλὰ τῆς μὲν ἐπιβολῆς τῶν ποινῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιληφθῶσι πράγματι σοβαρῶς, ἐπειδὴ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἦτο κίνδυνος μὴ ἐπιφέρῃ ἔτι μείζονα ἐπιβρόχυνσιν τῆς παρασκευῆς, οἱ δὲ χρυσοὶ στέφανοι συν-

¹ *Λυσίου* [Ἰπέρ Μαντιθέου] 13.

² *Λυσίου* [Κατὰ Θεομνήστου Β] 7.

³ ¹Idε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 138.

ετέλουν μόνον εἰς τὸ νὰ παρέχωσιν ἀφορμὴν ἀνιαρῶν δικῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὑποχρεώσεως τῶν πολιτῶν περὶ τὴν τριηραρχίαν, περὶ προτεινομένης ἀντιδόσεως¹ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων διεξήγοντο τότε δίκαι, αἵτινες ἀπήτουν πολυαρίθμους συνεδρίας τῶν δικαστῶν, ὧν προήδρευον οἱ στρατηγοί. Ἀπεδεικνύετο δὲ, ὅτι ἐν τρίτον τῶν ὑποχρέων εἰς λειτουργίας πολιτῶν καὶ ἐπέκεινα κατώρθονε νὰ ὑπεκφεύγῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιβεβλημένων καθήκοντων.

Ἐκείνων δὲ οἵτινες πράγματι ἐξεπλήρουν τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν οἱ πλεῖστοι ἐφρόντιζον μόνον πῶς νὰ ἐπικουρίσωσι κατὰ τὸ ἐνὸν τὸ βῆρος, καὶ πολλοὶ αὐτῶν ὠμολόγουν συμβόλαια μετὰ μισθωτῶν ἀναλαμβανόντων ἀντ' αὐτῶν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν παρασκευὴν τῶν τριήρων. Ἄλλ' οἱ ἀναπληρωταὶ οὗτοι μόνον συμφέρον εἶχον νὰ κερδήσωσιν ὡς πλεῖστα ἐκ τῆς ὁμολογουμένης συμφωνίας καὶ ἔπραττον, ὡς εἰκὸς, ἐλάχιστα ὑπὲρ τῆς πολιτείας. Καὶ τὰ μὲν σκεύη τὰ ὑπὸ τῆς πόλεως παρεχόμενα ἦσαν πολλάκις οὕτως ἀρχαῖα καὶ ἄχρηστα, ὥστ' ἐφαίνετο ὠφελιμωτέρα ἢ παράληψις ἰδίων σκευῶν. Οἱ δὲ ναῦται, συναθροίζόμενοι ἐν σπουδῇ τὴν τελευταίαν ὥραν, ἦσαν ἀνάξιοι πίστεως, δυσήνιοι καὶ ἀνίκανοι νὰ ὑπηρετήσωσι κοινῇ· διὸ παρίστατο πρῶτον ἀνάγκη ἀσκήσεως αὐτῶν. Πρὸς δὲ τούτοις οἱ ναυτολογούμενοι ἦσαν οὕτως ἀνεπαρκεῖς τὸν ἀριθμὸν, ὥστε καθίστατο ἀδύνατος ἡ τακτικὴ συμπλήρωσις τῶν ἐδωλίων τῶν ἐρετῶν. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ τριηραρχοὶ ἐκεῖνοι ὅσοι ἤθελον νὰ ἐκπληρώσωσιν εὐόρκως τὸ καθήκον αὐτῶν περιήρχοντο ἀναγκαίως εἰς δυσχερείας δεινοτάτας καὶ ἠναγκάζοντο νὰ ὑποβάλλωνται εἰς μεγίστας θυσίας, ὅπως αἱ τριήρεις αὐτῶν ἐκπληρῶσιν ὅπωςδὴποτε τὰς ἀναγκαίας συνθήκας. Οἱ δὲ λοιποὶ εἶχον ἐπαρκῆ δικαιολογίαν τῶν ἐλλείψεων τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, καὶ αἱ ἀρχαὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἐπιδεικνύωνται ἐπιεικεῖς πρὸς πάντας. Ἐκαστος δὲ δύναται νὰ φαντασθῇ πῶς εἶχον αἱ πλεῖστα τῶν

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 285.

τριήρων αἵτινες ἐνεκρίνοντο τέλος ὡς πλώιμοι παρὰ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐπιτηρουσῶν τὴν παρασκευὴν αὐτῶν¹.

Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων ἐπλήρου ἀναγκαίως τὸν Δημοσθένην αἰσγύνῃς καὶ ἀγανακτῆσεως. Διὸ ἐπωφελήθη ἤδη τὴν πρώτην παρουσιασθεῖσαν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐκθέσῃ τὰς ἐλλείψεις τῶν στρατιωτικῶν θεσμῶν καὶ προτείνῃ μεταβολὰς ἀποσκοπούσας εἰς τὴν δικαιότεραν κατανομὴν τῶν δημοσίων λειτουργιῶν. Καὶ δὴ ἀπήτησε πρῶτον, ὅπως οἱ ὑποχρεούμενοι νὰ παρέχωσι τὰς λειτουργίας ἀναπληρωθῶσιν εἰς διςχιλίους ἐν ὅλῳ, ὅπως μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἀπάντων ἐκείνων ὅσοι ἔνεκεν οἰονδήποτε λόγου ἤξιουν ἀπαλλαγὴν δύνανται νὰ ὑπολογίζωνται οἱ τὰς λειτουργίας παρέχοντες τοῦλάχιστον εἰς χιλίους διακοσίους, μὴ ἐγγεγραμμένους μόνον ἐν τοῖς καταλόγοις. Αἱ δὲ εἴκοσι συμμορίαι ἔμελλον νὰ τηρηθῶσιν, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης προέτεινε τὴν ὑποδιαιρεῖσιν ἐκάστης αὐτῶν εἰς πέντε μέρη, ὧν ἕκαστον νὰ συμπεριλαμβάνῃ πολίτας διαφόρου τιμήματος, ὅπως διὰ καταλλήλου κατανομῆς τῶν δαπανῶν πᾶν μέρος ἀναλάβῃ τὴν φροντίδα τριῶν τριήρων οὕτως, ὥστε ὁ ὅλος κανονικὸς ἀριθμὸς τῶν τριήρων ν' ἀνέρχεται εἰς τριακοσίας. Δεύτερον δὲ προέτεινεν, ὅπως καὶ τὰ τοῦ τιμήματος τῆς χώρας διταχθῶσι κατ' ἀνάλογον τρόπον, ἵνα καὶ τὸ ἀργύριον, οὗ θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη πλὴν τῶν τριηραρχικῶν λειτουργιῶν χάριν τῆς πληρωμῆς τῶν μισθῶν, τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἄλλων δαπανῶν, προσπορίζεται τακτικῶς. Τὰ δὲ ἀθροιζόμενα ἐξ εἰσφορᾶς τινος ἀπὸ τοῦ τιμήματος τῶν πολιτῶν², ὅπερ ὑπελογίζετο εἰς ἑξακισχίλια τάλαντα, ἦτοι τριάκοντα πέντε καὶ ὑπερέκεινα ἑκατομμύρια φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία]³, προέτεινεν ὁ Δημοσθένης νὰ μὴ εἰσάγωνται

¹ Περὶ τῶν κατὰ τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον ἴδε Kirchhoff [Über die] Rede vom trierarchischen Kranze ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie der Wissenschaften 1865 [καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει]

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 104.

³ Τὰ ἑξακισχίλια τάλαντα [Δημοσθένους Περὶ τῶν συμμοριῶν] 19 εἶνε τὸ τίμημα, ἥτοι τὸ φορολογήσιμον κεφάλαιον, ἀπάντων τῶν δυναμένων νὰ παράσχωσιν εἰσφορὰς πολι-

τὸ πρῶτον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἀλλὰ νὰ διαιρεθῶσι πάραυτα εἰς ἑκατὸν μέρη οὕτως, ὥστε ἕκαστον μέρος συμμορίας νὰ λάβῃ καὶ θαπανήσῃ τὸ ἀνάλογον μέρος τῆς εἰσφορᾶς. Καὶ τὸ ὅλον δὲ ὕλικόν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἦτοι οἱ νεώσοικοι, αἱ τριήρεις καὶ τὰ σκεύη, προέτεινε νὰ κατανεμηθῇ εἰς τὰς νέας συμμορίας, ὥστε ἑκάστη αὐτῶν νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον τῆς ἐξελέγγεως καὶ νὰ δύναται νάπαιτήσῃ ἅπαντα τὰνῆκοντα εἰς τὴν πόλιν ὕλικά τὰ τυχόν κατεχόμενα ὑπὸ τριηράρχων ἀμελησάντων νάποδώσωσιν αὐτά. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς ἄνδρας τῶν πληρωμάτων τοὺς ναυτολογουμένους ἐκ τῶν δέκα φυλῶν τοῦ δήμου προέτεινε, ὅπως ἑκάστη φυλὴ λάβῃ διὰ κλήρου τόπον μετὰ τριάκοντα νεωσοίκων ὡς ἐγγύτατ' ἀλλήλων κειμένων· ἡ δὲ φυλὴ ὤφειλε νὰ δώσῃ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἀρχῶν τοὺς ἀναγκαίους ἄνδρας τοὺς ἀναλογοῦντας πρὸς τοὺς τριάκοντα νεωσοίκους. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τόπος ἐκ τριάκοντα νεωσοίκων καὶ τὸ σύνολον τῶν φυλῶν διαιρεῖται πάλιν τριχῇ, ὥστε πᾶσα τριττὺς ἐκάστης φυλῆς νάναλάβῃ τὴν φροντίδα τριάκοντα τριήρων¹.

Τὸ δ' εὐεκτέλεστον καὶ σκόπιμον τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὑποκείμενα εἰς πολλὰς ἀμφισβήτησεις· διὸ ἡδύναντο ἴσως νὰ κατηγορηθῶσιν αὐταὶ ὅχι ἄνευ λόγου ἐπὶ τῇ ὑπεράγαν πολυπλόκῳ καὶ ἐζητημένῃ διατάξει τοῦ συστήματος. Ἀλλ' ἡ ἀφετηρία ἐξ ἧς ἀφωρμᾶτο ὁ ῥήτωρ ἦτο ἀναμφηρίστως πολιτικωτάτη, καὶ τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοπομένου ἀνταπεκρίνοντο κατὰ πάντα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. Ὁ Δημοσθένης ἤθελε νὰ προλάβῃ τὴν

τῶν. "Ide B ö c k h Staatsb[haushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 653 κ. ἐ.
 Ἡ δὲ οὐσία τοῦ ὅλου δήμου ὑπερέβαινε τὸ πενταπλοῦν. "Ide ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 104 χω-
 ρὶς νὰ συνυπολογισθῶσιν αἱ μὴ ὑποκείμεναι εἰς φορολογίαν κτήσεις τῆς πολιτείας. "Ide
 B ö c k h [Staatshaushaltung der Athener Τόμ. Α' ἐκδ. γ'] σ. 576. Κατὰ τίνα δὲ
 ἀρχὴν ὑπελογίσθησαν τὰ εἰκοσάκις χίλια τάλαντα τοῦ Εὐριπίδου (Ide ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ.
 341) ὅθεν εἶνε σαφές.

¹ Τὴν μὲν πρότασιν περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν κατὰ τὰς συμμορίας ἴδε παρὰ τῷ **Δημοσθένει** περὶ τῶν συμμοριῶν 16-18, τὰ δὲ περὶ τῆς οἰκονομικῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ 19-23.

ὑπὸ τῶν πλουσίων γινομένην κατάχρησιν τοῦ κοινωνικοῦ αὐτῶν ἀξιώματος, νὰ καταστήσῃ τοὺς πολίτας ἐν μείζονι ἀριθμῷ καὶ εὐρυτέρῳ μέτρῳ συμμετόχους τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν καὶ ἐν τῷ καθ' ὅλου διατάξῃ τὰ κατὰ τὴν τριηραρχίαν ἐπὶ τὸ εὐσυν-οπτότερον καὶ ἰκανονικώτερον. Ἐπιδιώκων δὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀφωρμᾶτο κατὰ τὸ ἐνὸν ἐκ τῶν καθεστώτων καὶ ἦτο ἔλως ἀπηλλαγμένος πάσης ἀνυπομόνου καινοθηρίας.

Ἄλλως δ' αἱ προτάσεις τοῦ Δημοσθένους δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ τύχωσιν ἀμέσσου ἐπικυρώσεως μεταβαλλόμεναι εἰς νόμους. Σκοπὸς δὲ αὐτῶν ἦτο νὰ διανοίξωσι τέλος τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πολιτῶν, διαφωτίζουσαι αὐτοὺς τίνων πραγμάτων ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ἂν ἤθελον ἀναρθώσωσι τὴν δόξαν τῶν προγόνων, καθ' ἃ ἐπηγγέλλοντο εἰς αὐτοὺς οἱ ῥήτορες. Οὐ μικρὰ δ' ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Δημοσθένης οὐ μόνον τὸν κύριον σκοπὸν κατώρθωσε τελείως, ἐπαναγαγὼν τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν ὀρθοφροσύνην ἐκ τῆς κατεχούσης αὐτοὺς ἐπικινδύνου παρανοίας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθ' ὅλου ἐμποιήσας ἀναντιρρήτως ἀγαθὴν αἰσθησιν εἰς τὸν δῆμον.

Τὸ πρῶτον ἤδη παρήρχετο πρὸ τοῦ δήμου, ἄνευ ἐταίρων, ἄνευ φίλων ἰσχυρῶν, ἄνευ τῶν συστάσεων ἀνδρὸς δυνατοῦ καὶ δημοφιλοῦς, διὰ λόγου αὐστηροῦ, ὅστις, καίπερ ὢν ἄλλως ἐφεκτικώτατος, ἦτο οὐχ ἥττον αὐστηρὰ νουθέτησις τῶν συμπολιτῶν. Ἡ δὲ ἀκρόασις αὐτοῦ καὶ τοιούτου ὄντος καὶ ἡ μετ' ἐπιδοκιμασίας ἀποδοχὴ καὶ αὐτῆς τῆς ξηρᾶς ἐκθέσεως τῶν μεταρρυθμιστικῶν αὐτοῦ σχεδίων ἐξηγεῖται μόνον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀνδρική ὠριμότης τοῦ εἰκοσιεννεαέτους νεανίου, ἡ ἀπέρिटτος ἀπλότης, μεθ' ἧς ἐστοχάζετο μόνον τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ σοβαρὰ διανοητικὴ ἐργασία ἡ ἐκ τοῦ λόγου ἐκείνου ἐκφαινομένη δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ ἐμποιήσωσιν αἰσθησιν. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο καὶ ἡ δεινότης τῆς βραχυλογίας, ἣν ὁ Δημοσθένης ἐκ τοῦ δικανικοῦ λόγου μετήγαγεν εἰς τὸν πολιτικόν, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὸν ἀντίπαλον, προλαμβάνων πᾶσαν δυνατὴν αὐτοῦ ἀντίρρησην καὶ κατορθόνων

δεξιῶς νὰ καταστήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώμης αὐτοῦ ἰσχυροτέραν καὶ βεβαιωτέραν δι' ἐπιχειρημάτων, εἰς ὧν τὴν δύναμιν καὶ τὴν πειθᾶ ὁ ἀκροατὴς ἠναγκάζετο νὰ ὑποκύψῃ.

Οὕτω τότε τὸ πρῶτον ἐπῆλθε προσέλασις τις μεταξὺ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ δήμου. Ὁ ῥήτωρ ἐνεφορήθη πεποιοήσεως ἐφ' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμπολίτας, γινώσκοντας νὰ ἐκτιμῶσιν ἐπαξίως τὰς εἰς αὐτοὺς παρεχομένας ὑπηρεσίας, καὶ εἶδεν ἀφοπλιζομένους τοὺς ἀντιπάλους, καίπερ ἔχοντας ὑπὲρ ἑαυτῶν πλεῖστα πλεονεκτήματα. Ἦτο δὲ τοῦτο μέγιστον κέρδος, ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι δὲν ἦσαν ἄνδρες, οἵτινες, παρασυρόμενοι ὑπὸ ἐξάψεως ἐνθουσιασμοῦ, ἔσπευδον παραφόρως πρὸς τὸν πόλεμον χωρὶς νὰ γινώσκωσι τί ἐξήτουν· ἀλλ' ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως καὶ ἄλλοι, μὴ παραγόμενοι ὑπὸ αἰσθημάτων ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῶν ἐνεργείᾳ καὶ ὑποστηρίζοντες τὰς καταγώδεις ἐκείνας ἐκδηλώσεις τῶν τυφλωτόντων φιλοπολέμων οὐ μόνον ἐπειδὴ αὐταὶ παρεῖχον εἰς αὐτοὺς εὐκαιρίαν μεγάλων λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἀπέσπων τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν κινδύνων ἀληθῶς ἐπικειμένου πολέμου.

Ἀφ' οὗ χρόνου τὸ περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ζήτημα ἦτο ἐπικαιρον, ὑπῆρχον ἤδη στασιῶται τῶν Μακεδόνων ἐν Ἀθήναις, οὗτοι δὲ ἤθελον νὰ ἐπωφεληθῶσι πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ ὑποδαυλιζόμενον ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἦτοι ἐπεθύμουν νὰ ἰδῶσι περιπλεκομένους τοὺς Ἀθηναίους εἰς δυσχερείας ἀναγκαζούσας αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι συμμάχους. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ποφύγωσι τὴν Μακεδονίαν· ἠδύνατο δὲ νὰ προεικασθῇ, ὅτι, ἂν ἡ ἑλληνικὴ ἡπειρος περιήρχετο εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἡ ἡγεσία αὐτοῦ ἔμελλε διὰ βραχέων ἢ διὰ μακρῶν νὰ περιέλθῃ ἀναγκαίως εἰς τὴν πολιτείαν ἐκείνην ἥτις μόνη ἐκέκτητο μόνιμον στρατιὰν καὶ ἐκυριάρχει τῶν παραλίων πόλεων καὶ μεταλλείων τῆς Θράκης¹.

¹ Ἐπειδὴ ἀπ' ἀρχῆς τῆς περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἀμφισβητήσεως ὑπῆρχον ἀναμφιβόλως ἐν Ἀθήναις φιλιππίζοντες, δραστηρίως ἐνεργοῦντες ὑπὲρ τῶν μακεδονικῶν συμφερόντων, βε-

Πρὸς τὴν τοιαύτην δ' ἐνέργειαν ἦσαν σύμφωνοι καὶ ἅπαντες ἐκεῖνοι ὅσοι, καίπερ μὴ φιλιππιζόντες, οὐδὲν ἤθελον νάκούσωσι περὶ μεγαλοπράγμονος πολιτικοῦ προγράμματος τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον ὑποστηρίξει τὸν Εὐβουλον, ὅτε διὰ πάσης θυσίας ἐπέδωκε τὴν εἰρήνην¹.

Οὕτω παράδοξος ἦτο ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν ἀντιμετώπων πρὸς ἀλλήλας φατριῶν. Ἐκεῖνοι μὲν ὅσοι ἀπῆτουν πόλεμον καὶ ἀνεμίμνησκον τοὺς ἄθλους τοῦ Κίμωνος ἦσαν ἀληθῶς εἰπεῖν οἱ φιλερηνικοί, οἵτινες ἠδιαφόρουσαν τελείως περὶ τῆς ἐκ τοῦ πολέμου δόξης καὶ ἐχθροὶ τῆς δημοκρατίας, ὑπέρμαχοι δὲ προγράμματος μικροπολιτικοῦ καὶ ἀνάνδρου. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐν τῷ εἰρηνικῷ λόγῳ τοῦ Δημοσθένους ἐνεκρύπτετο κρατερὸν κήρυγμα πολέμου. Λεπτὴ εἰρωνεῖα διαπνέει τὸν λόγον σύμπαντα, διαλύοντα τὸν ἐπιπλαστον ὑπὲρ τοῦ πολέμου θόρυβον καὶ ὑποδεικνύοντα τὸν ἀληθῆ ἐχθρὸν καὶ παρορμῶντα μὲν πρὸς εἰρήνην, ἀλλ' ἀξιοῦντα τὰς σοβαρωτάτας τῶν παρασκευῶν. Ἀποκαλύπτει δὲ ὁ λόγος ἅπαντα τὰ τρωτὰ τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ἡ δι᾽ ἄγνοιας αὐτῶν ἦτο ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς νέαν ἐνίσχυσιν καὶ αὐξήσιν αὐτῆς. Οὕτω δὲ ὁ πρῶτος οὗτος πολιτικὸς λόγος τοῦ Δημοσθένους ἐμπεριλαμβάνει τὰς θεμελιώδεις ἰδέας τῆς μελλούσας αὐτοῦ δράσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἥδη ὑπ' ἀρχαίων κριτικῶν ὁ πρῶτος Φιλιππικός.

θαίως οὗτοι συνίπραττον πρὸς ἔξωθεν τοῦ πρὸς πόλεμον ζήλου τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ εἶπερ καὶ ἄλλο ἐπεθύμει ὁ Φίλιππος τὴν ἐκρηγνὺν πολέμου περσικοῦ, καθ' ὃν παρείχεται αὐτῷ καταλληλοτάτη εὐκαιρία ἐπεμβάσεως. Διὰ τοῦτο δὲ **Διονύσιος δ' Ἀλικαρναεὺς** (Ῥήτορ. VII, 7) τὸν Περὶ συμμοριῶν λόγον τοῦ Δημοσθένους λέγει τὸν πρῶτον Φιλιππικόν. Ἄλλως δὲ ἡ πρόθεσις τοῦ **Δημοσθένους** γίνεται καταφανὴς ἐκ τῶν ἐν τῷ λόγῳ ἐκείνῳ (Περὶ συμμοριῶν 11) τῶνδε: τί τοὺς **ὁμολογουμένους ἐχθροὺς** ἔχοντες ἐτέρους ζητοῦμεν, ἀλλ' οὐ παρασκευαζόμεθα μὲν πρὸς τούτους, ἀμυνόμεθα δὲ καὶ ἐκτὸν (τὸν Ὄγον), ἃν ἡμᾶς ἀδικεῖν ἐπιχειρῇ; **Ἰδε καὶ 41**: παρασκευάζεσθαι μὲν πρὸς τοὺς **ὑπάρχοντας ἐχθροὺς** κελεύω, ἀμύνεσθαι δὲ βασιλέα καὶ πάντας, ἐὰν ἀδικεῖν ἐπιχειρῶσι, ταύτῃ τῇ αὐτῇ δυνάμει φημὶ δεῖν, ἀρχεῖν δὲ μηδεὶνος μήτε λόγου μήτ' ἔργου ἀδικου, τὰ δ' ἔργα ἡμῶν ὅπως ἀξία τῶν προγόνων ἔσται σκοπεῖν, μὴ τοὺς ἐπὶ τοῦ βήματος λόγους.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 168.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον λόγον νὰ μεταμεληθῶσιν ἀκολουθήσαντες τὰς συνετάς συμβουλάς τοῦ Δημοσθένους· μετ' οὐ πολὺ δ' ἐπίσθησαν, ὅτι θὰ ἦτο παραφροσύνη ἢ ἐπιπολαία ἐξόρμησις αὐτῶν εἰς πόλεμον ἐξωτερικόν. Καὶ ὁ μὲν περὶ τοῦ ἀσιατικοῦ πολέμου πάταγος διελύθη μετὰ βραχὺν χρόνον, ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ἐχθρὸς ἀπέβαινεν ὁσημέραι ἀπειλητικώτερος, καὶ ὁ ἀρτιπαγῆς αὐτοῦ στόλος παρουσιάζετο ἤδη παρὰ τὰς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Συγχρόνως δ' ὁ φωκικὸς πόλεμος ἐπεξετείνετο ὁσημέραι εὐρύτερον, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, μεστοὶ χαιρεκακίας ἐπὶ τῇ στενοχωρίᾳ τῶν Θηβαίων, ἐπωφελοῦντο τὰς περιστάσεις, ἵνα κατὰ τὸ ἐνὸν καταστρέψωσι πᾶν ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἶχε τελεσθῇ πρὸς ζημίαν αὐτῶν. Καὶ συνηνώθησαν μὲν μετὰ τῶν Φωκίων, ὅπως ἀνορθώσωσι καὶ πάλιν τὰς Πλαταιάς, τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὰς Θεσπιάς¹, ἤθελον δ' ἐν ταύτῃ νὰ ἐξολοθρεύσωσιν ἐν Πελοποννήσῳ πᾶν ὅτι εἶχε δημιουργηθῇ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐν Λεύκτροις ἥττης. Εἶχον δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι βασιλεία μαχιμώτατον, τὸν Ἀρχίδαμον² καὶ ἡ στρατιὰ αὐτῶν ἦτο πάντοτε ἑτοιμος πρὸς ἐνέδραν, ἐν ᾗ ἀπ' ἐναντίας αἱ ἀπειλούμεναι γείτονες πόλεις, τὸ Ἄργος, ἡ Μεσσήνη καὶ ἡ Μεγάλη πόλις, ἐστεροῦντο ξένης βοήθειας, καὶ τὰ κατ' αὐτάς εἶχον δυσχερέστατα. Διὸ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ πάντες διηπόρουν τότε, ἂν αἱ Ἀθῆναι ἔμελλον νὰ διαδεχθῶσι τοὺς Θηβαίους ἐν τῇ Πελοποννήσῳ ἢ θὰ προετίμων νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν συμμαχίαν.

Τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο παρουσιάσθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ πρῶτον ἐν σχέσει πρὸς τὴν Μεσσήνην· ὁ δὲ δῆμος ἀπεφάσισε νὰ ὁμολογήσῃ συμμαχίαν μετὰ τῶν Μεσσηνίων, δι' ἧς ἐπηγγέλλετο

¹ Δημοσθένους [Ἰπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 45· Θηβαίους μὲν Ὀρχομενοῦ καὶ [Θεσπιῶν] καὶ Πλαταιῶν οἰκισθεῖσων ἀσθενεῖς γενέσθαι. Πρβλ. 25· [ἵνα ταῖνυν μὴ τοῦτο ἐμποδῶν γένηται τῇ Θηβαίους γενέσθαι μικροῦς, τὰς μὲν Θεσπιάς καὶ τὸν Ὀρχομενὸν καὶ τὰς Πλαταιάς κατοικίξασθαι φῶμεν δεῖν].

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 564.

εἰς αὐτοὺς τὴν διατήρησιν τῆς χώρας αὐτῶν καὶ τὴν κατὰ πάσης ἔξωθεν ἐπιθέσεως ἀνεξαρτησίαν¹. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῆς συμ-
μαχίας ταύτης οἱ Σπαρτιᾶται ἀπέστησαν πάσης σοβαρᾶς προς-
βολῆς, ἀλλ' ἐστράφησαν ὅμως ἐναντίον τῆς Μεγάλης πόλεως,
ὅπως διοικίσωσι τὴν πόλιν ταύτην, καθ' ἃ εἶχον πράξει ὡς πρὸς
τὴν Μαντίνειαν². Ἔνεκα δὲ τῆς διασπάσεως τῶν Ἀρκάδων καὶ
τῆς ἐν πολλαῖς τῶν προτέρων ἀγροτικῶν κοινοτήτων ὕφισταμέ-
νης ἀκόμῃ ἀντιπαθείας ἐναντίον τοῦ συνοικισμοῦ,³ ἐνόμιζον, ὅτι
αἱ περὶ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ἐν Μεγάλῃ πόλει προσδοκίαι ἦσαν
μεγαλειέτεραι.

Προέβησαν δ' εἰς τὸ ἔργον μετὰ πονηρίας καὶ προεκήρυξαν
καθολικὸν πρόγραμμα παλιγγενεσίας, θέλοντες δι' αὐτοῦ νὰ ἐλ-
κύσωσι πάντας τοὺς παρόντας ἐν ταῖς τελευταίαις πολιτικαῖς
μεταβολαῖς⁴. Ἐκήρυσσον δὲ, ὅτι αἱ ὑπερβασίαι τῶν Θηβαίων
ἔπρεπε νὰ θεωρηθῶσι βιαία διακοπὴ τοῦ νομίμου καθεστῶτος, καὶ
ἐπηγγέλλοντο μὲν τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ὑπαίθρων πόλεων τῆς Βοι-
ωτίας, εἰς τοὺς Ἡλείους ὑπισχνοῦντο τὴν ἀπόδοσιν τῆς Τριφυ-
λίας⁵ καὶ εἰς τοὺς Φλιασίους τὴν παρὰ τῶν Ἀργείων ἐκκένωσιν
τοῦ Τρικαράνου, ὄχυροῦ χωρίου κειμένου ὕπερθεν τοῦ Φλιοῦν-
τος, εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους τέλος παρεῖχον ἐλπίδας περὶ τοῦ
Ὠρωποῦ, οὗ τὴν ἀπώλειαν ἐξηκολούθουν φέροντες βαρύντατα⁶.
Χάριν δ' ἑαυτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν ἡξίουσι οἱ Λακεδαιμόνιοι
πλὴν ἐλευθέρας ἐνεργείας ὡς πρὸς τὴν Μεγάλην πόλιν, ἣν ἐζή-
τουν ἐν' ἀποβῇ δυνατὴ ἢ ἐν Ἀρκαδίᾳ δῆθεν καὶ πάλιν ἀποκατά-

¹ Πausanίου IV, 28, 2· (Ἀθηναῖοι) εἰς τὴν Λακωνικὴν οὐποτε μετὰ
ἐκείνων ἐς βαλεῖν ἔφασαν, ἀρχόντων δὲ Λακεδαιμονίων πολέ-
μου καὶ ἐπιστρατευόντων τῇ Μεσσηνίᾳ παρέσεσθαι. Δημοσθένους
[Ἐπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 9· ὅρκοι, οὓς ἀμωμόκαμεν Μεσσηνίοις.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 370.

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 518.

⁴ Δημοσθένους [Ἐπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 16 κ. ἔ.

⁵ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 578.

⁶ [Δημοσθένους Ἐπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 18, Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω [Τόμ. Δ' σ. 575 καὶ]
Τόμ. Ε' σ. 121.

στασις τῶν πατρίων. Οὕτως οἱ Σπαρτιᾶται δολίως πολιτευόμενοι παρουσιάζοντο ὑπερμαχοῦντες τῶν ἀρχαίων καθεστῶτων, ἵνα κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἀνακτήσωσι τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου. Ἔστειλαν δὲ πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ ὑπέμνησαν τοὺς Ἀθηναίους τὴν μετ' αὐτῶν συμμαχίαν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον στρατειῶν τῶν Θηβαίων, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι δι' αὐτῆς αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἐκφράσει τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτῶν ἐπὶ ταῖς διὰ τῶν στρατειῶν ἐκείνων ἐπελθούσαις ἀνατροπαῖς.

Καὶ οἱ Μεγαλοπολιταὶ δ' ἔστειλαν εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις, ὧν ἡ ἑσὶς ἀπέναντι τοῦ δήμου ἦτο πολὺ δυσχερεστέρα τῆς τῶν Σπαρτιατῶν. Δὲν εἶχον ἐν τῇ πόλει φατρίαν τασσομένην μετὰ τῆς Μεγάλης πόλεως, οὐδὲ ἠδύναντο, καθ' ἃ οἱ Λακεδαιμόνιοι, νὰ ἐπικαλεσθῶσι προϋφισταμένην συμμαχίαν ἢ νὰ προβῶσιν εἰς ἐπαγγελίας, καθ' ἃ ἐκεῖνοι. Ἠδύναντο δὲ μόνον νὰ καταστήσωσι φανερόν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι, ἂν κατάρθονον οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ ἐπιτύχωσι τὰ σκοπούμενα, ἐκ τῆς ἐπιτυχίας αὐτῶν ταύτης ἔμελλε νὰ προέλθῃ πάραυτα κίνδυνος τῶν Ἀθηναίων, ἐξέφρασαν τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην τῆς πόλεως, εὐελπιστοῦντες, ὅτι ἔμελλεν αὕτη νὰ προστατεύσῃ τοὺς ἀδυνατωτέρους, καὶ ἤλπισαν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔμελλον νὰ μὴ ἀποκρούσωσι τὴν παρ' αὐτῶν προτεινομένην συμμαχίαν.

Ἀμφότεραι δ' αἱ πρεσβεῖαι εὗρον συνηγόρους μετὰ τῶν ῥητόρων. Καὶ οἱ μὲν ἐκάκιζον τοὺς Θηβαίους ὡς ἀσπόνδους ἐχθροὺς τῆς πόλεως, οἱ δὲ τὴν Σπάρτην. Ἀνεμίμνησκον δὲ οἱ ῥήτορες τοὺς πολίτας ἅπαντα τὰ ὑπὸ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης πόλεως γενόμενά ποτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους κακὰ, ὡς εἰ πρέκειτο μόνον περὶ ἐξερεθισμοῦ τῶν παθῶν αὐτῶν.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδυνήθη νὰ σιωπήσῃ, ὅτ' ἔβλεπεν, ὅτι ἀκριβῶς ἐκεῖνα τὰ ἐπιχειρήματα παρημελοῦντο, ὅσα μόνον θὰ ἠδύναντο δικαίως νὰ γάγῃσιν εἰς ὀρθὴν ἀπόφασιν τοῦ δήμου.

Ἄπαντα τὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις γενόμενα κακὰ, εἶπεν ὁ ῥήτωρ πρὸς τοὺς πολίτας, προβάλλονταί εἰς ὑμᾶς· ἀλλ' ὁποῖον εἶνε τὸ συμφέρον τῆς πόλεως ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει οὐδεὶς λέγει. Καὶ ὅμως τοῦτο εἶν' ἐμφανέστατον. Πράγματι πᾶς Ἀθηναῖος ὀφείλει νὰ ἐπιθυμήσῃ, ὅπως μήτε ἡ Σπάρτη μήτε αἱ Θῆβαι κρατήσωσιν ὑπὲρ τὸ δέον. Τώρα δ' αἱ μὲν Θῆβαι εἶνε τεταπεινωμένοι, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι θέλουσι πάλιν νὰ γείνωσιν ἰσχυροί. Καὶ δὴ δὲν πρόκειται μόνον περὶ τῆς Μεγάλης πόλεως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ περὶ τῆς Μεσσήνης. Ἀλλὰ, κινδυνευούσης τῆς Μεσσήνης, ὀφείλομεν ἡμεῖς νὰ βοηθήσωμεν· οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, εἶνε προτιμότερον νὰ πράξωμεν τοῦτο νῦν μᾶλλον ἢ ἀργότερον. Δὲν εἴμεθα δὲ ἡμεῖς οἱ μεταβαλλόμενοι καὶ οὐδὲν ἔχοντες πιστὸν, ἀλλ' ἡ Σπάρτη ἀναγκάζει ἡμᾶς, ἐπιχειροῦσα πόλεμον, νὰ ῥυθμίσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς. Καὶ ἡ μὲν σήμερον καθεστῶσα τάξις τῶν πραγμάτων εἶνε παρὰ πάντων ἀποδεκτή· ἀλλὰ τί μέλλει νὰ γείνη, ἂν τὰ πάντα πάλιν διαμφισβητηθῶσι; Τὸ ἀκολουθῶς πολιτεύεσθαι δὲν ἔγκειται εἰς τὸ τάσσεσθαι πάντοτε μετὰ τῶν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀμεταβόλως ἔχεσθαι τῶν αὐτῶν ἀρχῶν. Ἀρχὴ δὲ τῶν Ἀθηναίων εἶνε πάντοτε τὸ προστατεύειν τοὺς ἀδικουμένους καὶ τὸ προσκτασθαι ἐμπιστοσύνην διὰ τῆς ἀντιστρατεύσεως πρὸς πάντας τοὺς πλεονεκτεῖν βουλομένους, οἳ οἰδῆποτε καὶ ἂν ὦσιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν θέλωμεν νὰ νανκτήσωμεν τὸν Ὀρωπὸν, ὃν προβάλλουσιν εἰς ἡμᾶς πάντοτε ὡς δέλεαρ, ἐπιτρέποντες τὴν καὶ πάλιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Σπάρτης παράδοσιν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐν τῇ ἀρίστη περιπτώσει τὸ κέρδος δὲν εἶνε ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀντ' αὐτοῦ ἀπαιτούμενον τίμημα. Ἄν δὲ ἀναλάβωμεν τὴν προστασίαν τῶν συμμάχων τῶν Θηβαίων, δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν ὅπως οὗτοι μένωσι βέβαιοι ἡμῶν σύμμαχοι. Ἄν λοιπὸν οἱ Θηβαῖοι ἐξέλθωσι νικηφόροι ἐκ τῆς σημερινῆς αὐτῶν στενοχωρίας, τοῦλάχιστον θὰ γείνωσιν ἀσθενέστεροι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· ἂν δὲ ἡττηθῶσιν, ἐξασφαλίζονται ὅμως αἱ ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ ἰδρυθεῖσαι

πόλεις καὶ θὰ συντελέσωσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὸ νὰ περιορίζωσι τὴν πλεονεξίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Οὕτω λοιπὸν ὅπως-δή ποτ' ἐκβαίνοντων τῶν πραγμάτων, πράττομεν τᾶριστα ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν Ἀθηναίων¹.

Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἐκφράζεται ἤδη σαφῶς τὸ περὶ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους. Τὸ σχέδιον αὐτοῦ εἶνε ἢ καὶ πάλιν ἀνάληψις τῆς ἡγεμονίας παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἢ περὶ αὐτὰς σύνταξις τῶν πόλεων. Ἀλλ' αἱ Ἀθηναῖοι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν ἐπανάρθωσιν τῆς προτέρας τῶν πραγμάτων καταστάσεως διὰ τῆς βίας ἢ ἀπερισκέπτως, ἀπ' ἐναντίας δὲ πρέπει νὰ ἐπωφεληθῶσι μετὰ προσοχῆς πᾶσαν εὐκαιρίαν, ὅπως διὰ σθεναρᾶς προστασίας τῶν μικρῶν πόλεων ἀποκτήσωσι τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ προκαλέσωσι τὴν θαρραλίαν προσχώρησιν νέων συμμάχων.

Τίς δὲ ἡδύνατο νάντιτάξῃ εἰς τὸ σαφές καὶ ἀπλοῦν πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους ἀντιρρήσεις δεδικοιολογημένας; Καὶ ὅμως δὲν κατάρθωσε νὰ πείσῃ τὸν δῆμον ὅπως προβῇ εἰς ἀποφάσεις ἀνταποκρινομένας πρὸς τὴν σύνεσιν καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον παρὰ πολὺ συνειθίσει νὰ ζῶσι συμφῶνως πρὸς τὸ

¹ Δημοσθένους [ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν] 5· σκεπτέον τοίνυν μὴ πρότερον τοὺςδε (Λακεδαιμονίους) γενέσθαι φοβεροὺς καὶ μεγάλους ἐάσωμεν ἢ κείνοι (Θηβαῖοι) μικροὶ γενήσονται, καὶ λάθωσιν ἡμᾶς πλείονι μείζους οἱ Λακεδαιμόνιοι γινόμενοι ἢ ὅσῳ τοὺς Θηβαίους ἑλάττους συμφέρει γενέσθαι... καλέσωσι ὅπως μηδέτεροι δυνήσονται ἡμᾶς ἀδικεῖν· οὕτω γὰρ ἡμεῖς μετὰ πλείστης ἀδείας εἴημεν. Αὐτόθι 9· σκοπεῖσθε [δὲ] πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς, ποτέραν τὴν ἀρχὴν καλλίονα καὶ φιλανθρωποτέραν ποιήσεσθε τοῦ μὴ ἐπιτρέπειν ἀδικεῖν Λακεδαιμονίοις, τὴν ὑπὲρ Μεγάλης πόλεως ἢ τὴν ὑπὲρ Μεσσηνίας... [Αὐτόθι 10]. Δεῖ δὲ σκοπεῖν [μὲν, καὶ] πράττειν ἀεὶ τὰ δίκαια, συμπαρατηρεῖν [δ'] ὅπως ἅμα καὶ συμφέροντα ἔσται ταῦτα. Αὐτόθι 31· ἐάν μὲν τοίνυν καταπολεμηθῶσιν οἱ Θηβαῖοι, ὥς περ αὐτοὺς δεῖ, οὐκ ἔσονται μείζους τοῦ δέοντος οἱ Λακεδαιμόνιοι· τούτους ἔχοντας ἀντιπάλους τοὺς Ἀρκάδας ἐγγὺς οἰκοῦντας· ἐάν θὲ ἀνενέγκωσιν ἄρ' οἱ Θηβαῖοι καὶ σωθῶσιν, ἀλλ' οὐδ' ἀσθενέστεροί γ' ἔσονται ἡμῖν συμμάχων γεγεννημένων τῶνδε καὶ δι' ἡμᾶς πεπεισμένων.

παρὰ πόδας συμφέρον καὶ ἀπέχῳσι τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπώ-
τερον κειμένων. Διὸ ἀφῆκαν τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἐξακο-
λουθήσῳσιν ἀκώλυτοι τὰς ἐναντίον τῆς Μεγάλης πόλεως ἐχθρι-
κὰς ἐπιχειρήσεις· πᾶσαι δ' αἱ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους προαγγελ-
θεῖσαι συμφοραὶ ἔμελλον νὰ ἐκραγῶσιν ἀκάθεκτοι κατὰ τῆς πό-
λεως, ἂν δὲν ἐλάμβανεν αἴφνης ὁ φωκικὸς πόλεμος νέαν τροπὴν,
ἧς ἕνεκα καὶ αὐτῶν τῶν πελοποννησιακῶν πραγμάτων μετεβλήθη
ἡ πορεία. Καὶ δὴ διὰ τῆς ἥτις τοῦ Ὀνομάρχου¹ οἱ Θηβαῖοι
ἀνέκτησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ
μετὰ δραστηριότητος, ἣν διετῆρει ἀκόμη ἡ πόλις αὐτῶν ἀπὸ τῶν
ἡμερῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου, εἰσώρμησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον,
συνέπραξαν ἐν αὐτῇ μετὰ τῶν ἀρχαίων συμμάχων καὶ ἠνάγκα-
σαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ὁμολογήσῳσι σπονδὰς².

Ἀλλ' ἡ ἥττα τοῦ Ὀνομάρχου εἶχε καὶ ἄλλα ἐπακόλουθα. Τὸ
πρῶτον νῦν πόλεμος ἐλληνικὸς εἶχε κριθῆ διὰ μακεδονικῶν ὅπλων
καὶ ταῦτα εἶχον καθορίσει τὴν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν τῶν ἐλληνι-
κῶν πόλεων. Ὁ Φίλιππος ἦτο κύριος τῆς Θεσσαλίας καὶ ἴστατο
παρὰ τὰς Θερμοπύλας. Ἀλλ' ὅμως δὲν διανοεῖτο νάναμείνῃ ἐκεῖ
ἄπρακτος ἕως δοθῇ εὐκαιρία, ὅπως προβῇ περαιτέρω. Ἐπιτρέψας
δὲ τὰ τῆς Θεσσαλίας εἰς τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ καὶ στρατηγοὺς,
ἔσπευσεν αὐτὸς εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, ἐν οἷς ἦτο ἐπικίνδυ-
νος εἰς τοὺς Ἀθηναίους οὐχ ἦττον ἢ παρὰ τὰς Θερμοπύλας³.

Παρὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ μακροῦς
ἀγῶνας καὶ διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Κερσοβλέπτην εἶχον
τέλος κατορθώσει τοῦλάχιστον τοῦτο, τὸ νάναγνωρισθῇ ἢ παρ'
αὐτῶν κτῆσις τῆς σπουδαιοτάτης παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Χερ-
σονήσου⁴. Μετὰ δὲ τὰς ἐν τῷ συμμαχικῷ πολέμῳ γενομένας
ἀπωλείας ἐπεβάλλετο, ὡς εἰκὸς, εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ μερι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 90.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 39. Πανσανίου VII, 27, 9.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 92.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 132.

μνήσωσι μετὰ πολὺ μείζονος σοβαρότητος ἢ πρότερον περὶ ἐξασφαλίσεως τῶν ὑπολειπομένων κτήσεων τῆς πόλεως. Τὸ δὲ μέγιστον κράτος ἐξηκολούθουν ἔχοντες ἀκόμη ἐν τῷ θρακικῷ πελάγει, ἐν ᾧ ἐκέκτηντο τὰς νήσους Λῆμνον, Ἰμβρον καὶ Σκύρον. Εἶχον δὲ συμμάχους τοὺς Θασίους, ὡς καὶ τοὺς Τενεδίους καὶ Προκοννησίους, καὶ κατὰ τὰ νότια ὅρια τοῦ θρακικοῦ πελάγους τὴν Σκιάθον μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν κειμένων νήσων ¹. Κατὰ ταῦτα ἐν τῷ θρακικῷ πελάγει ἡ ἀρχὴ αὐτῶν εἶχεν ἀκόμη τι τὸ συνεχές, καὶ εἶχον ἐκεῖ πολυπληθεῖς λιμένας χάριν τῶν στόλων αὐτῶν τῶν ἐπιτηρούντων τὴν θρακικὴν Χερσόνησον. Ἀλλ' οὐχ ἦτον τὰ ἐκεῖ πράγματα ἦσαν ἀκόμη λίαν ἐπισφαλῆ, καὶ ὁ Κερσοβλέπτης, εὐθύς ὡς εἶχεν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἐπεδίωκεν ἐπιμόνως τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἐπὶ ζημίᾳ τῶν δύο ἄλλων ἡγεμόνων, τοῦ Ἀμαδόκου καὶ τοῦ Βηρισάδου.

Τοιαῦτα δὲ ὄντα τὰ πράγματα εἶχον εὐθετώτατα διὰ τὸν Φίλιππον, ὅστις ἠδύνατο διὰ πανούργου ἀναμίξεως εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας νὰ παγιωθῇ ἐν ταῖς παραλίαις χώραις τῆς Θράκης, ὧν εἶχεν ἀπαραίτητον ἀνάγκην χάριν τῆς τε κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς αὐτοῦ. Εἶχε δ' ἐπιφανῆ ἐν αὐταῖς τὸ πρῶτον τῷ 363 π. Χ. (Ὀλυμπ. 106,1), συνοδεύσας τὸν φίλον Παμμένην ², μεταβαίνοντα εἰς τὴν Ἀσίαν ³. Τότε δὲ εἶχε καταλάβει τὰ Ἀβδόηρα καὶ τὴν Μαρώνειαν ⁴ καὶ εἶχεν ἐμφανισθῇ παρὰ τὰ σύνορα τῶν χωρῶν τῶν θρακῶν ἡγεμόνων, ἔνθ' ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτοῦ κρατερῶς ὁ Ἀμάδοκος, τοῦ Κερσοβλέπτου ἐλθόντος εἰς λόγους πρὸς αὐτὸν τὸν Φίλιππον.

Ἡ δὲ στρατεία ἐκείνη ὑπῆρξέ τις πρώτη κατασχόπουσις τῶν

¹ Περὶ Θάσου καὶ Σκιάθου ἴδε *Δημοσθένους* [Κατὰ Φιλίππου Α'] 32, περὶ δὲ Τενέδου καὶ Προκοννήσου [*Δημοσθένους* Περὶ τοῦ στεφάνου] 302.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 51.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 87.

⁴ *Πολυαῖνου* Στρατηγήματα IV, 2, 22. *Δημοσθένους* [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 183

χωρῶν ἐκείνων καὶ παρῆλθε χωρὶς αὐταὶ νὰ περιπέσωσιν εἰς κινδύνους σοβαροῦς. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ κατώρθωσεν ὁ Χάρης νὰ νικήσῃ μακεδονικὴν τινα στρατιὰν παρὰ τὸν Ἑβρόν. Καίτοι δὲ δὲν κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ κατὰ τὴν εἰς Μακεδονίαν ἐπιστροφὴν τὸν στόλον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἐκυρίευσεν ὅμως τὴν Σηστὸν, τὸ ἐπικαιρότατον τῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον χωρίων¹. Τὴν πόλιν ταύτην εἶχον ἀποβάλλει οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην, ἀνέκτησαν δ' ἔπειτα διὰ τοῦ Τιμοθέου τῷ 365 π. Χ., ἀλλὰ μετὰ πέντε ἔτη ἀπέβαλον αὐτὴν καὶ πάλιν ἔνεκα τοῦ ὁδίου τῶν πάντοτε πρὸς αὐτοὺς ἐχθρικῶς ἐχόντων Ἀδυσθηνῶν, περιελθοῦσαν εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Θράκης. Ὁ δὲ Χάρης, κυριεύσας τὴν Σηστὸν, ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ Ἀθηναίους ἐποίκους, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων κατοχὴν τῆς σπουδαίας ἐκείνης πόλεως, καθ' ἃ εἶχε σκοπῆσαι νὰ καταλάβῃ ποτὲ αὐτὴν ὁ Λύσανδρος ὑπὲρ τοῦ ἰδίου συμφέροντος².

Τὰ δ' ἐν Θράκῃ πράγματα εἶχον ἀποβῆ νῦν πολὺ σπουδαιότερα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ τὸν δῆμον εἴπερ τι καὶ ἄλλο σοβαρῶς ἀπησχόλουν τὰ κατ' αὐτήν. Καὶ ὁ Δημοσθένης δὲ, ὅστις ἄλλως αὐτὸς εἶχεν ἐν μέρει οἰονεῖ πατρίδα τὸν Πόντον καὶ εἶχε συμμετάσχει τῆς εἰς τὸν Ἑλλήσποντον στρατείας τοῦ Κηφισοδότου ὡς τριήραρχος³, τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ εἶχεν ἐκφωνήσῃ τὸν ὑπὲρ τῶν αἰτουμένων βοήθειαν Μεγαλοπολιτῶν λόγον, εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ πραγματευθῇ δημοσίᾳ τὰ κατὰ τὴν Θράκην.

Καὶ ὅτῃ ὁ Κερσοβλέπτης εὕρισκετο εἰς σχέσεις οἰκειοτάτας πρὸς τὸν Χαρίδημον, ὅστις τῷ 360-359 π. Χ. (Ὀλυμπ. 105, 1) εἶχε προσβάλλει προδοτικῶς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ προσκλήσει ἐλθόντας εἰς τὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὸν Κηφισόδοτον. Νικήσας δ' αὐτοὺς, ἠνάγκασε νὰναγνωρίσωσι τὴν ἀρχὴν τοῦ Κερσοβλέπτου. Διὸ Θράξ ἡγεμὼν ἐχρεώσται εἰς τὸν Χαρίδημον

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 34.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 187.

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 130 [καὶ 299].

τάς ἀξιολογωτάτας τῶν ἐπιτυχιῶν καὶ εἶχεν ἀναδείξει αὐτὸν πιστὸν φίλον καὶ γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ.

Ἐπειδὴ δὲ μετ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ Χαρίδημος εἶχε τύχει εὐκαιρίας νὰ ὑπεραμυνθῇ ἐν διαφόροις διαπραγματεύσεσι τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων, ἦτο ἕνεκα τοῦ ἐξαιρέτου αὐτοῦ ἀξιώματος ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας, εἰς ὃν ἀνέθετον τὰς μεγίστας τῶν προσδοκιῶν, ἐλπίζοντες, ὅτι διὰ τῆς μεσιτείας αὐτοῦ ἔμελλον νὰ ἐκπληρωθῶσιν ἅπαντες οἱ περὶ τῶν θρακικῶν πραγμάτων πόθοι αὐτῶν, οὐδ' αὐτῆς τῆς ἀνακτήσεως τῆς Ἀμφιπόλεως ἐξαίρουμένης. Διὸ ἐνόμισαν συνετὸν νὰ διατηρήσωσι τὰς ἀγαθὰς διαθέσεις τοῦ ἰσχυροῦ ἐκείνου ἀνδρός, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον πᾶσα πρὸς αὐτὸν ἀπονεμομένη τιμὴ ἐκολάκευε καὶ τὸν Κερσοβλέπτην. Πρὸς τοῦτο δὲ μετὰ τὴν ἤδη πρότερον γενομένην εἰς αὐτὸν δαψιλῇ ἀπονομὴν χρυσῶν στεφάνων καὶ ἄλλων τιμῶν προέτεινεν ὁ Ἀριστοκράτης νὰξιώσωσιν ἰδίας προστασίας τὸν Χαρίδημον, οὗ ἡ ζωὴ, εἰς πολλοὺς ὑποκειμένη κινδύνους, ἦτο, ὡς εἰκὸς, πολυτιμοτάτη εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Προέτεινε λοιπὸν ὅπως πᾶς ὁ τυχὸν ἀποκτείνων τὸν Χαρίδημον καθ' ἀπάσας τὰς κτήσεις τῆς ἄττικῆς ἀρχῆς ἐκδίδηται εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ δὲ προστατεύων τὸν φονέα, εἴτε ἰδιώτης ἦτο εἴτε πόλις, ἀποβάλληται ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηνῶν¹.

Ἐναντίον δὲ τῆς προστασίας ταύτης ἀντέταξεν ὁ Εὐθυκλῆς τὴν γραφὴν παρανόμων². Εἶχε δὲ οὗτος συντρινηραρχήσει μετὰ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ στρατείᾳ ἐκείνῃ, ἧς ἡ ἔκβασις ἕνεκα τῆς προδοσίας τοῦ Χαρίδημου εἶχεν ἀποβῆ ἀτυχесτάτη. Τὸν δὲ λόγον, δι' οὗ ὁ Εὐθυκλῆς κατηγόρει τὸν Ἀριστοκράτην ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, ἔγραψεν ὁ Δημοσθένης. Ὁ ῥήτωρ κατέδειξεν ἐν πρώτοις τὴν ἀντίθεσιν τῆς προτάσεως τοῦ Ἀριστοκράτους πρὸς τοὺς

¹ **Δημοσθένης** | Κατὰ Ἀριστοκράτους | 91· ἐάν τις ἀποκτείνῃ Χαρίδημον, ἀγῶγίμας ἔστω, ἐάν δέ τις ἀφέλῃται ἢ πόλις ἢ ἰδιώτης, ἔκσπονδος ἔστω.

² [**Δημοσθένης** Κατὰ Ἀριστοκράτους] 5.

σεμνοὺς θεσμοὺς τοῦ φονικοῦ δικαίου τῶν Ἀθηναίων καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, ἣτις δὲν ἀπεδέχετο προνομία πρὸς χάριν ἑνὸς ἀνδρός. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ αὐτός, ὑπὲρ οὗ προσωρίζετο τοιαύτη προνομία, ὅλως ἀντικειμένη εἰς τὴν δημοκρατίαν, ὁ ἀρχηγὸς ἐκεῖνος μισθοφόρων καὶ ἄστατος λαφυραγωγὸς φαίνεται ἥκιστα πάντων ἄξιος τῆς τιμῆς, ὅπως ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἀναδεχθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν ἀσφάλειαν αὐτοῦ καὶ γείνη οὕτως εἰπεῖν φύλαξ αὐτοῦ¹. Ἀλλως δὲ πᾶσα τιμὴ ἀπονειμομένη εἰς τὸν Χαρίδημον εἶνε οὐδὲν ἄλλο πράγματι ἢ ἐκδῆλωσις εὐνοίας πρὸς τὸν Κερσοβλέπτην καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταία εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἀφορμὴ, ἐπειδὴ ὁ Κερσοβλέπτης εἶνε ὅλως ἀνάξιος πίστεως, ἐγωιστῆς ἐπωφελοῦμενος τοὺς Ἀθηναίους χάριν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ σκοπῶν, διαλλακτικὸς μὲν καὶ μαλακός, ἔταν αἱ ἀθηναϊκαὶ τριήρεις ἐπιφαίνονται ἐγγὺς τῶν χωρῶν αὐτοῦ, ἄλλως δὲ πάντοτε πολέμιος. Οὕτω δὲ καὶ τῶρα κατέχει μετὰ τῆς μεγίστης ἐπιμονῆς τὴν Καρδίαν ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου αὐτῆς θέσεως ἐπὶ τοῦ ἰσμοῦ τοῦ ἐνοῦντος τὴν Χερσόνησον μετὰ τῆς ἡπείρου. Ἄν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι προαγάγῃσι τῶρα τοὺς σκοποὺς τοῦ φιλοδόξου ἐκείνου βασιλέως, τοῦτο πράττοντες θὰ προδώσωσι τοὺς ἄλλους τοὺς νῦν συμμαχοῦντας μετὰ τῆς πόλεως καὶ θάπαλλοτριώσωσιν αὐτούς. Ἐκεῖνος δὲ, πρὸς ὃν θὰ ἐπιδείξωσιν εὐνοίαν, ἐπὶ τοσοῦτον μόνον θὰ φανῇ εὐγνώμων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐφ' ὅσον θὰ ἔχῃ τὴν ἀνάγκην αὐτῶν².

Ἡ δὲ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου δὲν εἶνε γνωστὴ· ἀλλ' εἶνε ὅμως πιθανόν, ὅτι οἱ ἡλιασταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νά ὑβρίσωσιν τὴν καταδίκην τοῦ Ἀριστοκράτους, ἐπειδὴ δὲν ἤθελον νά ὑβρίσωσιν ἄνδρας, οἳ οἱ Κερσοβλέπτης καὶ ὁ Χαρίδημος. Εἶνε δὲ λίαν χαρακτηριστικὴ ἡ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον διάθεσις τοῦ δήμου παραδιδομένου εἰς κενὰς προσδοκίας περὶ τινῶν ἀνδρῶν ὑπερόχων καὶ καραδοκοῦντος παρ' αὐτῶν τὰ πάντα ἄνευ ἰδίων ἀγῶνων. Εἶνε

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους] 138 κ. ἔ.

² [Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους] 170-194.

δὲ βέβαιον, ὅτι αἱ παρὰ τοῦ Δημοσθένους προταθεῖσαι ἀρχαὶ πολι-
τικοῦ προγράμματος ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Θράκης δὲν ἔτυ-
χον ἀποδοχῆς, τοῦτο δὲ ἤγαγε μετ' οὐ πολὺ εἰς μεγάλας ζημίας
τῆς πόλεως. Καὶ ὁ, ὅτε ὁ Φίλιππος, ἐκνικήσας τοὺς Θεσσαλοὺς,
ἐπεφάνη τὸ δεύτερον ἐν Θράκῃ¹, ὁ Ἀμάδοκος, ὅστις ἠσθάνετο
ἑαυτὸν προσβεβλημένον ἔνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων προτιμή-
σεως τοῦ Κερσοβλέπτου καὶ δὲν ἀνέμενε παρ' αὐτῶν προστασίαν,
οὐδεμίαν ἀντέταξεν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὑπετάγη εἰς τὸν βασιλέα².
Ἀλλὰ καὶ αἱ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν Προποντίδα καὶ τὸν
Πόντον πόλεις προσεχώρησαν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Φιλίππου,
ἐγκαταστήσαντος ἐν αὐταῖς τυράννους, διοικούντας αὐτὰς συμ-
φώνως πρὸς τὰ συμφέροντ' αὐτοῦ, ἡ δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς
τὸν Κερσοβλέπτην ἐπιδειχθεῖσα εὐνοία ἀπεδείχθη ὅλως ἀνωφελής.
Πράγματι καὶ οὗτος ὑπετάχθη, καὶ ἐναύαγησαν μὲν οὕτω τὰ
σχέδια τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ, συνεξέλιπον δὲ ἀνεπιστρεπτεὶ καὶ
πᾶσαι αἱ πρὸς αὐτὸν συνδεόμεναι προσδοκίαι τῶν Ἀθηναίων³.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ πόλις ἀπέβαλλεν ἀλληλοδιαδόχως μέρος
τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἢ τῶν κτήσεων, ὁ Δημοσθένης ἠσχολεῖτο
ἀκαταπονήτως περὶ τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων
ἀποβληθεῖσων δυνάμεων, τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ἀμεληθέντων καὶ
τὴν παρὰ κίνησιν τῆς πόλεως πρὸς καθομολόγησιν ἐπωφελῶν καὶ
ἐντίμων συμμαχιῶν, ἰδίως μετὰ τῶν νησιωτικῶν πόλεων.

¹ Δημοσθένους [Ὀλυθ. Α'] 13. Πρὸς. ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 93.

² Ἀποκρατίων ἐν λ. Ἀμάδοκος (υἱὸς) ὅς καὶ Φιλίππῳ συμμαχή-
σων ἦλθεν εἰς τὸν πρὸς Κερσοβλέπτην πόλεμον (Θεοπόμπου ἀπόσπ.
[παρὰ C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 295]). Πρὸς.
Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 446.

³ Σχόλια εἰς Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 81· Βυζάντιοι καὶ Περίνθιοι
καὶ Ἀμάδοκος ὁ Θρᾷξ Κερσοβλέπτη... ὑπὲρ ἀμφιλόγου χώρας
ἐξηνέγκαντο πόλεμον, οἷς Φίλιππος συλλαμβανόμενος ἐπολέ-
μησε Κερσοβλέπτην καὶ ἠνάγκασε τὴν τε ἀμφίλογον παρεῖναι
τοῖς ἐγκαλοῦσι καὶ φιλίαν αὐτῶν καταστήσας ἐδεδαιώσατο τὸν
βασιλέα, ἔμνηρον παρ' αὐτοῦ λαδὼν τὸν υἱόν, καὶ ἀπήγαγεν εἰς
Μακεδονίαν.

Ἐν αὐταῖς μάλιστα ἦτο καταφανής ἡ ἔλλειψις τῆς σθεναρᾶς χειρὸς, ἣτις ἄλλοτὲ ποτε εἶχεν ἀντιταχθῆ πρὸς πάσας τὰς ὑπερβασίας τῶν δυναστῶν τῆς Ἀσίας. Ἐν αὐταῖς δὲ τὸ πρῶτον παρουσιάσθησαν περιστάσεις, αἵτινες κατέστησαν καὶ ἐν τῇ ξένη αἰσθητὴν τὴν ἀνάγκην νέας συμμαχίας μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Κατεφάνη δὲ σαφέστατα, ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ διατήρησις τῆς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας οὐδετερότητος τῶν νήσων. Αὗται, οὖσαι ἀνίκανοι πρὸς πολιτικὴν αὐτονομίαν, ἐμετεωρίζοντο μεταξὺ ὀλιγαρχικῶν καὶ δημοκρατικῶν φατριῶν¹. Ὡς δ' ἐν τῇ ἡπείρῳ ὁ Φίλιππος, οὕτως ἐν αὐταῖς ἐπενέβαινον οἱ δυνάσται τῆς Καρίας, ἐγκαθιστῶντες παρὰ τὸ δίκαιον καὶ τὰς συνθήκας τυράννους διοικοῦντας τὰς νήσους καὶ ἄγοντας αὐτὰς ἀμέσως μὲν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀλικαρνατοῦ, ἐμμέσως δὲ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ συμβάδντα ἐν Κῷ καὶ Ῥόδῳ². Ἀλλ' οὐχ ἦττον οἱ ἐν ταῖς νήσοις δημοκρατικοὶ δὲν ἀπέβαλλον πᾶσαν ἐλπίδα. Ὁ δὲ θάνατος τοῦ Μαυσσώλλου³ ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς ἐκ νέου, καὶ πρεσβεία Ῥοδίων ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ζητοῦσα ὑποστήριξιν παρὰ τῶν Ἀθηναίων.

Ἀλλ' οἱ πρέσβεις δὲν εὗρον προθύμους τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ νάρκωσις ἡ κρατοῦσα ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Εὐβούλου καὶ τῶν ἐταίρων ἰθυνομένῳ δήμῳ ἐκρύπτετο ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐναντίον τῶν Ῥοδίων δυσαρρεσκείας, ἥς δεδικοιολογημένα ἐνομίζοντο τὰ αἷτια. Ἐλεγον δὲ, ὅτι ἡ ὑπὸ Καρῶν μισθοφόρων κατάληψις τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ῥόδου ἦτο δικαία τιμωρία τῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀποστασίας τῶν Ῥοδίων⁴. Ἀδίκως δὲ εἶχον παραπονεθῆ περὶ

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. [141 καὶ] 166.

² Περὶ τῆς ἐν Κῷ καὶ Ῥόδῳ κυριαρχίας τῆς Ἀρτεμισίας τοῦ Δημοσθένους [Ἐπεὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 27. Ἡ δὲ Ῥόδος ὀλιγαρχεῖτο. Αὐτόθι 14 κ. ἔ.

³ Ὁ θάνατος τοῦ Μαυσσώλλου συνέβη κατὰ τὸν Πλίνιον (XXXVI, 30 καὶ 47) [τῷ 351 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 2. Ὁ δὲ Διόδωρος Σικελιώτης (XVI, 36) ἀναριθμᾷ αὐτὸν εἰς [τὸ 353 π. Χ.] Ὀλυμπ. 106, 4. Ἡ δὲ διαδεχθεῖσα αὐτὸν Ἀρτεμισία ἤρξε μέχρι τοῦ 349 π. Χ.

⁴ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 136.

τῶν πιέσεων τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ τῶρα ἔμελλον ἀναγκαίως νὰ μάθωσι τί εἶνε ὁ ζυγὸς τῆς τυραννίδος.

Καὶ ἐφρόνουν μὲν ταῦτα ἅπαντες οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ὤκνησε νάντεπεξέλθῃ θαρραλέως πρὸς ταύτην τὴν γνώμην, φέξας αὐτὴν ὡς μικροπρεπῇ καὶ ἀναξίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἄντι δὲ νὰ ἐπιχαίρῳσιν ἐπὶ τοῖς δεινοῖς τῶν ὁμοφύλων, εἶχον καθήκον, καθ' ὃ παρέστησαν εἰς αὐτοὺς, νὰ εὐχαριστήσωσι τοὺς θεοὺς, ὅτι πόλεις μακρὰν κείμεναι ἔστελλον καὶ πάλιν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐξήτουν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων¹. Ἐν δὲ τῇ παρουσίᾳ περιστάσει δὲν πρόκειται περὶ προσώπων, ἀλλὰ περὶ μεγάλου ἀγῶνος. Καὶ ἴσως μὲν οἱ Ῥόδιοι δὲν εἶνε ἄξιοι μεγαλοφροσύνης, ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὐτῶν δικαιούται νὰ τύχῃ προστασίας, αἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶνε τὸ ἐνδεδειγμένον ἄσυλον τῆς ἐλευθερίας. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς Σάμου, ἣν ὁ Τιμόθεος ἀπέδωκε πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους², δεικνύει, ὅτι οἱ πολέμιοι, ἀποκρουομένων ἡσυχῶς τῶν ἀδικιῶν αὐτῶν, δὲν ἐπιχειροῦσι διὰ τοῦτο πόλεμον³. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῶρα δὲν ἔχουσιν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ φοβηθῶσιν ἄμεσον πόλεμον παρὰ τῶν Περσῶν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρέπει νὰ ἐμποδίσῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος αὐτῶν ὁ φόβος ἀπὸ γυναικὸς, τῆς Ἀρτεμισίας. Ἀλλ' αἱ συνθήκαι, λέγουσιν, ἀπαγορεύουσιν εἰς ἡμᾶς πᾶσαν ἀνάμειξιν. Καὶ ὅμως τὰς αὐτὰς ἐκείνας συνθήκας παρέβησαν σκανδαλωδέστατα οἱ ἄλλοι. Ἄν λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι θεωροῦσιν ἑαυτοὺς μόνους δεσμευομένους ὑπ' αὐτῶν καὶ μένουσι πάντοτε ἥσυχοι, ἐν ᾧ οἱ ἐχθροὶ προχωροῦσι διαρκῶς, τὸ τοιοῦτον δὲν εἶνε δικαιοσύνη, ἀλλ' ἀνανδρία, μέλλουσα νὰ γάγῃ ἀναγκαίως τὴν πόλιν εἰς ὄλεθρον⁴.

¹ Δημοσθένους [ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 2· ἔστι μὲν οὖν ἐν αὐτῶν ἐγὼ νομίζω χάριν ὑμᾶς τοῖς θεοῖς ὀφείλειν, τὸ τοὺς διὰ τὴν αὐτῶν ὕβριν ὑμῖν πολεμήσαντας οὐ πάλαι, νῦν ἐν ὑμῖν μόνοις τῆς αὐτῶν σωτηρίας εἶναι τὰς ἐλπίδας. Πρβλ. αὐτόθι 4.

² Ὡς ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 119.

³ Δημοσθένους [ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 9-10.

⁴ Δημοσθένους [ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 28· πάντων μὲν τὰ δίκαια

Ἐκαστος δὲ τῶν τοιούτων λόγων τοῦ Δημοσθένους ἦτο πολιτικὴ ἐνέργεια. Ὁ ῥήτωρ, περιφρονῶν ὑπερῃφάνως πάντας τοὺς συνήθεις τρόπους ἀποκτήσεως δυνάμεως, ἀντετάσσετο ἀφόδως εἰς τε τὴν γνώμην τοῦ πλήθους καὶ εἰς τὰ σχέδια τῶν ἰσχυρῶν. Ἦθελε ἀντιπροσώπευῃ μόνον τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας, οὐδεμία δ' ἔχθρα, οὐδὲν σκῶμμα, οὐδεμία ταπεινώσις, ἀλλ' οὐδ' αὐτὴ ἡ ἀποτυχία τῶν ἀγώνων αὐτοῦ ἰσχυρὸν νάποτρέψωσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῆς ἀληθείας.

Δὲν ἦγε δὲ αὐτὸν ἐκ νέου πάντοτε εἰς τὸν ἀγῶνα καθολικὴ τις πεποίθησις περὶ τοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ προορισμοῦ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ τὸ ὅλον πολιτικὸν πρόγραμμα τὸ ὑποκείμενον εἰς τοὺς ἡδὴ παρ' ἡμῶν ἀναλυθέντας λόγους ἀναφέρεται εἰς τὴν παροῦσαν κατὰστασιν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς ὠρισμένους κινδύνους ἀπειλοῦντας τὴν πόλιν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Καὶ δὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἔνεκα τῆς ἀδρανείας τῶν Ἀθηναίων διελύοντο ἡσμέραι μᾶλλον οἱ ἀρχαῖοι δεσμοί· καὶ οἱ μὲν δυνάσται τῆς Ἀλικαρνασοῦ ἐδέσποζον τοῦ πελάγους τῆς Καρίας, κατεῖχον δὲ καὶ τὴν Χίον¹, ἡ δὲ Λέσθος παρεδόθη εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Περσῶν².

Καὶ ἦτο μὲν ταπεινωτικὴ ἡ κατὰστασις αὕτη τῶν πραγμάτων, ἀλλ' αἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον νὰ φοβηθῶσιν ἐξ ἀνατολῶν κίνδυνον κατεπείγοντα. Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὁ Δημοσθένης διέπλεεν ἐπὶ τῆς τριήρους αὐτοῦ τὸ ὁρακτικὸν πέλα-

ποιεῖν ὠρμηκῶτων αἰσχυρὸν ἡμᾶς μόνους μὴ ἐθέλειν, ἀπάντων δὲ τῶν ἄλλων ὅπως ἀδεικνύνται παρασκευαζομένων μόνους ἡμᾶς τὰ δίκαια προτείνεσθαι, μὴ δὲ νὸς ἀντιλαμβανόμενους, οὐ δικαιοσύνην, ἀλλ' ἀνανδρίαν ἡγοῦμαι. Ὁ ρῶ γὰρ ἄπαντας πρὸς τὴν παροῦσαν δύναμιν τῶν δικαίων ἀξισυμένους. Πρὸλ. αὐτόθι 25. Ὁ ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων λόγος τοῦ Δημοσθένους οὐδὲν ἔσχεν ἐπακόλουθον. Ἡ δὲ Ῥόδος ἐξηκολούθησεν ὀλιγαρχουμένη καὶ κατεχομένη ὑπὸ τῶν δυναστῶν τῆς Καρίας, καθ' ἡ Χίος. ἴδε Schäfer Demosthenes [und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 480.

¹ ἴδε Σχόλια εἰς Δημοσθένους [Κατὰ Τιμοκράτους] ἐν τῇ α' ὑποθέσει [A. R. ἐν ἐκδόσει Dindorf Τόμ. Δ' σ. 729].

² Δημοσθένους [ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας.] 19. Sauppe [De duabus] inser[ptionibus] Lesh[iacis] 6.

γος¹, ἀνέβη ἐπὶ τὸν μακεδονικὸν θρόνον ὁ Φίλιππος. Ἐν αὐτῷ δὲ συνεῖθεν ὁ Δημοσθένης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ δράσεως τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίου πόλεως ἐκείνον, ὅστις δὲν ἔμελλε νὰ ἡσυχάσῃ, πρὶν ἢ ἐξολοθρεῦσῃ τὴν ὑπολειπομένην αὐτῆς δύναμιν καὶ αὐτονομίαν. Κατὰ ταῦτα δὲ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ πορύγῳσιν ἀγῶνα περὶ τῶν ὑφίστων αὐτῶν ἀγαθῶν. Καθ' ἃ δ' ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν πρὸς τοὺς Πέρσας ἀγῶνα καὶ καθ' ἃ ὁ Περικλῆς τὸν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, οὕτω καὶ ὁ Δημοσθένης ἔβλεπε τὸν πρὸς τὸν Φίλιππον πόλεμον τὸν ἔτι περιοριζόμενον ἐν χώραις μακρὰν κειμέναις ἐπαγόμενον κατ' αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως· ὡς δὲ οἱ ἄνδρες ἐκείνοι, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐθεώρησε καθῆκον ἑαυτοῦ ὡς πολίτου νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν πόλιν πρὸς τὸν ἀναπόφευκτον ἐκείνον πόλεμον. Ἀλλ' ἡ κυρία δυσκολία τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐνέκειτο εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ὤφειλε μόνον νὰ ὑποδείξῃ τοὺς πόρους καὶ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὰς ψυχὰς καὶ ὑψώσῃ πρῶτον τὸ φρόνημα, οὗ ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ὅπως μὴ αἱ Ἀθῆναι καταστραφῶσιν ἐν ὀνείδει καὶ αἰσχύνη².

Διὰ τοῦτο δὲ ἤδη ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Ἀνδροτίωνος κατεπολέμησε τὰς ἀνάνδρους γνώμας τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων· διὰ τοῦτο ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν κακῶν οικονομικῶν νόμων τοῦ Λεπτινίου· διὰ τοῦτο ἀντέστη μετ' ὀργῆς μεγίστης ἐναντίον ἐκεί-

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 324.

² Ἰδὲ τὸ πολεμικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους [ἐν τῷ λόγῳ Ἐπὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 24· ὁρῶ ὑμῶν ἐνέους Φιλίππου μὲν ὡς ἄρ' οὐδενὸς ἀξίου πολλάκις ὀλιγωροῦντας, βασιλέα δ' ὡς ἰσχυρὸν ἐχθρὸν οἷς ἂν προέλῃται φοβούμενους. Εἰ δὲ τὸν μὲν ὡς φαῦλον οὐκ ἀμυνόμεθα, τῷ δὲ ὡς φοβερώ· πάνθ' ὑπείξομεν, πρὸς τίνας, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, παραταξόμεθα; Ἰδὲ καὶ Κατὰ Ἀριστοκράτους [108-]109 ('Ολύμπιοι) ἕως ἐμῶν αὐτὸν τηλικαῦτον ἡλίκος ὢν πιστὸς ὑπῆρχε σύμμαχοί τε ἦσαν καὶ οἱ ἐκείνον ἡμῖν ἐπολέμου, ἐπειδὴ δὲ εἶδον μέζω τῆς πρὸς αὐτοὺς πίστεως γιγνόμενον... ὑμᾶς οὖς ἴσασιν ἀπάντων ἀνθρώπων ἡδιστ' ἂν καὶ τοὺς ἐκείνου φίλους καὶ αὐτὸν τὸν Φίλιππον ἀποκτεῖν αντας, φίλους πεποιήκασιν. Πρὸλ. οὐτόθι 121 καὶ ἀλλαχοῦ.

νων οἵτινες διὰ ψευδοῦς ἐπιδείξεως ἀπέστρεπον τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν πραγματικῶν κινδύνων. Διὰ τοῦτο ἀπέδειξε τὴν μεγίστην ἀνεπάρκειαν τῶν εἰς τὰ τοῦ στόλου ἀναφερομένων θεσμῶν, καὶ ἐν τῷ λόγῳ Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν καὶ Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας ἐπέμεινε θέλων νὰ πείσῃ τὸν δῆμον, ὅτι αἱ Ἀθηναὶ ὤφειλον νὰ ποκαταστήσωσι τὸ ἡθικὸν αὐτῶν ἀξίωμα διὰ πολιτικοῦ προγράμματος ἐθνικοῦ· κατενόει δὲ, ὅτι οἱ πρότερον προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἐγκαταλιμπανόμενοι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐμελλόν νὰ ζητήσωσι στήριγμα ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐν δὲ τῷ λόγῳ Κατὰ Ἀριστοκράτους παρουσιάζεται ἡ μορφή τοῦ Μακεδόνα τὸ πρῶτον ἐμφανέστερον καὶ σαφέστερον ἐκδηλουμένη, καὶ ἐν αὐτῷ ὁ Δημοσθένης ἐφιστᾷ ἤδη τὴν προσοχὴν τῶν συμπολιτῶν ἐπὶ τὴν ἀπιστίαν τοῦ βασιλέως, ἣν πρότερον μόνον διὰ καθολικῶν ἐκφράσεων εἶχεν ὑποδείξει.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ προάγωνες τοῦ κυρίου ἀγῶνος, δι' ὧν ὁ Δημοσθένης κατέλαβεν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰδιόζουσαν θέσιν, ἐξέθηκε σαφῶς τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ καὶ ἀντεπεξῆλθε μετὰ συνέσεως ἅμα καὶ εὐσταθείας καὶ καρτερίας εἰς τὴν κρατοῦσαν πατρίαν. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, καθ' ὃ ὠμίλησεν ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων, καὶ δὴ μῆνάς τινας πρὸ αὐτοῦ, ἐπελήφθη τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος καὶ ἐξεφώνησε τὸν πρῶτον τῶν κατ' ἐξοχὴν Κατὰ Φιλίππου λόγων.

Καὶ πολλάκις μὲν ἤδη τὸ ζήτημα τοῦτο εἶχεν ἀπασχολήσει τὰ πνεύματα· ἀλλ' οἱ προϊστάμενοι τῆς πόλεως πολιτευταὶ εἶχον πράξει πᾶν τὸ δυνατόν ὅπως παρεμποδίσωσι τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ζητήματος τούτου ὡς κυρίου, ἐπειδὴ ἡ δύναμις τοῦ Εὐβούλου ἐμελλεν ἀναγκαίως νὰ λήξῃ εὐθὺς ὡς οἱ πολῖται ἤθελον πεισθῇ, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη δραστηρίας πολιτικῆς ἐνεργείας. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ περὶ τὸν Εὐβούλον εἶχον συμφωνήσει νὰ ποκρύπτωσι τὴν σοβαρότητα τῶν πραγμάτων καὶ ἀποφεύγωσι πάσας τὰς συζητήσεις τὰς δυναμένας νὰ ἐξερεθίσωσι τὰ πνεύματα. Εὕρισκον δὲ περὶ τοῦτο οἱ πολιτευταὶ ἐκεῖνοι συνυπηχοῦντας ἅπαντας τοὺς

κενόφρονας ἐκείνους Ἀθηναίους, ὅσοι δὲν ἐπεθύμουν τὴν διατάραξιν τῆς περὶ τὸν βίον εὐμαρείας, εὕρισκον δὲ θερμοτάτην ὑποστήριξιν καὶ παρ' ἐκείνων ὅσοι ὑπέβαλπον τὴν ἀμεριμνησίαν τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φιλίππου. Εἶχε δὲ ἤδη ὁ βασιλεὺς ἐν Ἀθῆναις ἀνδρας γνωρίζοντας εἰς αὐτὸν πάντα τὰ τελούμενα ἐν τῇ πόλει, ἀνθρώπους ἀσυνειδήτους, φιλοδόξους αὐξηθέντας ἀπὸ ἀφανῶν, προδότας, οὓς ἤδη ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν Ῥοδίων λόγῳ ὑπηνίχθη σαφῶς ὁ Δημοσθένης. Δι' αὐτῶν δὲ προσηταιρίσθησαν οἱ περὶ τὸν Εὐβούλον καὶ τοὺς λακωνίζοντας, πείσαντες αὐτοὺς, ὅτι ὁ Φίλιππος ἔμελλε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Θηβαίους καὶ ἐκτελέσῃ τὸ περὶ παλιγγενεσίας πρόγραμμα τῆς Σπάρτης¹. Προσεπήρχοντο δὲ εἰς τοὺς ταῦτα φρονούντας καὶ οἱ ἀντιδρῶντες ἐναντίον τῆς δημοκρατίας, οἵτινες οὐ μόνον πολλοὶ ἦσαν, ἀλλὰ καὶ ἐμίσουν πᾶσαν συγκίνησιν τοῦ πλήθους καὶ πᾶσαν ἐπίδοσιν τῶν δημοκρατικῶν. Πάντες δὲ οἱ συμμεριζόμενοι τὰς γνώμας τοῦ Ἰσοκράτους ἡσθάνοντο ἀντιπάθειαν ἐναντίον τῶν θερμοκεφάλων τῶν πάντοτε προσημαινόντων κινδύνους καὶ κηρυσσόντων, ὅτι ἡπειλεῖτο ἡ ἐλευθερία. Καὶ οἱ φιλοσοφούντες δ' ἦσαν ἐχθροὶ πάσης πατριωτικῆς κινήσεως, καὶ δὴ οὐ μόνον ἐκεῖνοι ὅσοι κατ' ἀρχὴν ἀφίσταντο καθ' ὅλου τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῶν ὑπηρετούντων τὴν πολιτείαν καὶ ἐργαζομένων ὑπὲρ αὐτῆς διαφερόντως, καθ' ἃ ὁ Φωκίων², ὁ χρηστός³, ὅστις ἦτο κατὰ εἴκοσι περίπου ἔτη πρεσβύτερος τοῦ Δημοσθένους. Ἦτο δὲ ὁ Φωκίων ἀνὴρ ἔχων αὐστηρότατα τὰ ἦθη ἐν μέσῳ τοῦ ἐκτεθλυμμένου δήμου, δίκαιος καὶ χειριζόμενος μετὰ δεξιότητος τὸν τε λόγον καὶ τὸ ξίφος, ἀλλ' ἀσχολούμενος πάντοτε μόνον περὶ τὰ ἐγγὺς κείμενα, ἄνευ ἀνα-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 318.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 454.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVII, 15. Κορνήλιος Νέπωσ ἐν Βίῳ Φωκίωνος 1^ο cognomine Bonus appellatus. Σονίδας ἐν λ. Φωκίων. "Ἰδε καὶ τὸ παρὰ Δημοσθένει ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου 89 οἱ χρηστοὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν Φωκίωνα. Χρηστοὶ δ' ἐσήμαινε παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις τοὺς συντηρητικούς. Ἰδε Bernays Phokion [und seine neueren Beurtheiler. Ἐν Βερολίνῳ 1881] σ. 129.

σκοπῆς πρὸς τὰ εὐρύτερα καὶ ἀπώτερα, ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς πόλεως, ἄνευ πεποιθήσεως ἐπὶ τοὺς συμπολίτας, καὶ διὰ τοῦτο, καίπερ ὦν αὐτὸς γενναῖος, ὑπερμαχῶν τοῦ φιλειρηνικοῦ προγράμματος καὶ ὦν τῶν κυριωτάτων ἐρεισμάτων τῆς πολιτείας τοῦ Εὐβούλου. Οὐδεὶς δὲ τῶν στρατηγῶν ἦτο ὅσον ὁ Φωκίων ἀρεστὸς εἰς τὸν Εὐβούλον, ὥστις πάντοτε εἰργάζετο μετὰ πλείστου ὅσου ζήλου ὑπὲρ τῆς καὶ πάλιν ἐπιτυχίας αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχαιρείας ¹.

Ὁ Δημοσθένης ὥφειλε κατὰ ταῦτα νὰ παλαίσῃ ἐναντίον ἰσχυρᾶς συμπράξεως ῥοπῶν παντοίων. Ἐρως τῆς εὐεστοῦς καὶ τῆς εὐμαρείας, φιλοπροδοσία, ἀντιδημοκρατικαὶ διαθέσεις, μικροθυμία, βραχύτης γνώμης, πολιτικὴ μυωπία καὶ τὸ κράτος τῆς συνηθείας, ταῦτα πάντα συνειργάζοντο πρὸς στήριξιν τοῦ Εὐβούλου. Ἐγίνωσκε δὲ νὰ διοικῇ τὰ κοινὰ μετ' οἰκονομίας καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ ἐτήσια περισσεύματα διανεμόμενα εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας. Διὸ ἡ πολιτεία αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἐπικαιροτάτη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη δυνατή. Οὐδεὶς δ' ἐσχέπετο, ὅτι τοιοῦτον σύστημα διοικήσεως ἐξήντλει ἄντικρυς τὰς δυνάμεις τῆς πολιτείας καὶ ὅτι διεκινδυνεύετο αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τῆς πατρίδος. Τοῦτο δὲ πρῶτος καὶ μόνος ἐπὶ ἔτη μακρὰ διέγνω ὁ Δημοσθένης, ὥστις δίκην πιστοῦ φύλακος ἴστατο ἐπὶ τῶν προμαχόνων καὶ ἐφώτιζε τὸν νυσταλέον καὶ ἀνάνδρου αὐταπάτης ἐμφορούμενον δῆμον κατὰ μικρὸν καὶ ὀσημέραι φανότερον διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας.

Εἶχε δὲ ἤδη ἐπιστῇ τὸ ἕκτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μακεδονικοῦ πολέμου, οὗ σκοπὸς ἦτο ἡ ἐκδίκησις ἐπὶ τῇ καταλήψει

¹ Ἴδε τὰς υπερβολὰς τῶν ῥητόρων περὶ τῆς πτωχείας τοῦ Φωκίονος παρὰ Bernays (Phokion σ. 128). Περὶ δὲ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐν [τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων] Μελίτῃ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς ματιύσης αὐτῆς τὸν ἄρτον ἴδε *Πλούταρχον* [ἐν Βίῳ Φωκίονος] 18. Τὰ δὲ [περόμενον ἔγγραφο τοῦ Δημοσθένους περὶ τοῦ Φωκίονος] ἡ τῶν ἐμῶν λόγων κοπίς (παρὰ *Πλουτάρχῳ* ἐνθ' ἀν. 4) σημαίνει τὸ κοπιτερόν τοῦ λόγου αὐτοῦ, στερουμένου ἄλλως λεπτωτέρας τέχνης καὶ ὑψηλοτέρας ἐξάρσεως. Ἴδε Bernays Phokion σ. 127. Ἐν δὲ ταῖς λόγοις τοῦ Δημοσθένους αὐτοῦ οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὁ Φωκίων. Ἐξελέχθη δὲ ὁ Φωκίων στρατηγὸς τεσσαρακονταπεντάκις.

τῆς Ἀμφιπόλεως¹. Ἐκτοτε δὲ ὁ πόλεμος παρετείνετο νωθρῶς δι-
κην νόσου φθινάδος. Αἱ Ἀθηναὶ ὑπεχώρουν ἀπαύστως, καὶ ἀντὶ
τῆς τιμωρήσεως τὸν βασιλέα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χώρᾳ, καθ' ἃ εἶχον
σκοπήσει, ἔχαιρον νῦν κατορθοῦντες νὰ μὴ προσβάλληται αὐτὸ
τὸ ἀττικὸν ἔδαφος, ἀφ' οὗ μάλιστα μακεδονικὰ πειρατικὰ πλοῖα
εἶχον ἀπαγάγει αὐτὴν τὴν ἱερὰν τριήρη ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ
Μαραθῶνος².

Ὅσον λοιπὸν καὶ ἂν ἡγωνίζοντο οἱ ῥήτορες τῆς περὶ τὸν Εὐ-
βουλον φατρίας, ὅπως πληρῶσιν ἀμεριμνησίας τοὺς πολίτας ἢ
ἀπομακρύνωσιν ἀπ' αὐτῶν πάντα φόβον διὰ λόγων, τὰ πνεύματα
ἦσαν ὅπωςδὴποτε ἐστραμμένα πρὸς τὸν Φίλιππον. Καὶ μάτην
μὲν εἶχον πειραθῇ ἐπὶ μακρὸν νὰ ὑποτιμῇσωσιν αὐτὸν, τῶρα δὲ
ὁ ἐνοχλητικὸς ἀνὴρ, ὁ δυστέκμαρτος ἐκεῖνος ὁ πάντοτε ἐνεργῶν
τι νέον καὶ ἀπροσδόκητον συνεκράτει πάντας ἐν πυρετώδει ἀνησυ-
χίᾳ. Ἐν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἐγίνετο λό-
γος περὶ αὐτοῦ· πᾶς δὲ ὁ γινώσκων τι περὶ αὐτοῦ καὶ δυνάμενος
νὰ διηγηθῇ τι περὶ τῆς διαμονῆς αὐτοῦ, περὶ τῶν σχεδίων αὐ-
τοῦ, περὶ τῶν ἀποφθεγμάτων αὐτοῦ ἠγγέλλεν εἰς τοὺς πολίτας
τὰ καινότερα καὶ σπουδαιότερα τῶν ἀγγελμάτων³. Ὅτε δ' αἰφνης
ἠγγέλλετο νέα τις αὐτοῦ βιαιοπραγία, ἐξήπτετο μὲν ἐξαπίνης ἢ
ὀργῇ τῶν πολιτῶν δίκην φλογὸς εὐκόλως σθεννυμένης, ἐβροντο-
φώνουν δὲ κατὰ τοῦ βαρβάρου βασιλέως τοῦ ἀποτολμῶντος νὰ
διαβουλεύηται νὰ ἄρξῃ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῆς καθεστῶσης
τάξεως τῶν πραγμάτων. Ἐψηφίζοντο δὲ ψηφίσματα ἀπειλητικά
καὶ ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις σθεναραί· ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ δια-
τάξεις ἔμενον ἀτέλεστοι ἢ ἐπύρροντο λίαν βραδέως. Μετὰ δὲ τὰς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 63.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 34. Φιλοχόρου ἀπόσπ. 130a [παρ' Ἀρπο-
κρατίωνι ἐν λ. Ἱερὰ τριήρης παρὰ C. Müller Fragmenta Historicorum
Graecorum Τόμ. Α' σ. 405]. Ἀνδροτίωνος [ἀπόσπ. 23 παρὰ Ἀρποκρατίωνι αὐ-
τόθι. C. Müller αὐτόθι Τόμ. Α' σ. 373]. Ἐγείνει δὲ ἡ σύλληψις αὕτη τῆς Παράλου
βραχὺ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ πρώτου Φιλίππου τοῦ Δημοσθένους.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 10, 48, 49.

τοιαύτας ἐξάψεις ἐπανήρχετο καὶ πάλιν τελεία ἀτολμία. Δὲν κατ-
ώρθονον δὲ νάντεπεξέλωσι κατὰ τοῦ μισητοῦ ἐχθροῦ, ἴσταντο
ἄβουλοι θεαταὶ τῆς ἀκαταπονήτου αὐτοῦ δραστηριότητος, ἐπανε-
πιστον εἰς τὴν προτέραν νωθρότητα καὶ ἄφινον νὰ ἐπέρχωνται
ἀπαρεμποδίστως τὰναπόφευκτα δεινά.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τὸ ἔαρ τοῦ 354 π. Χ., συζη-
τουμένου καὶ πάλιν πρὸ τοῦ δήμου τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ
πρὸς τὸν Μακεδόνα πολέμου, παρῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα πρὸ πάντων
ἐκείνων, οἵτινες συνήθως ἐλάμβανον τὸν λόγον περὶ τούτου τοῦ
θέματος, ὅπως ἀπροσδοκῆτως ὁ Δημοσθένης, ὅχι ὅπως ἐπαναλά-
βῃ τὰ εἰωθότα, ἀλλ' ὅπως ἅπαξ διὰ παντὸς θέσῃ τέρμα εἰς τὸν
μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου συνήθη τρόπον τῆς ἐξετάσεως τοῦ ζη-
τήματος. Δὲν ἦτο δεινὸν προσωρινὸν καὶ κατεπεῖγον, οὐδὲ προέ-
κειτο περὶ ταχείας ἀμύνης ἀπὸ τοῦ κινδύνου. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ ῥή-
τωρ ἠδυνήθη νὰ παρορμήσῃ τοὺς συμπολίτας, ὅπως ἐξετάσωσι
σαφῶς τὸ ὅλον ζήτημα τοῦ πολέμου καὶ καταστρώσωσι σχέδια
περὶ τοῦ μέλλοντος.

Ἀληθῶς, εἶπεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς συμπολίτας, τὰ καθ'
ἡμᾶς ἔχουσι κακῶς, καὶ ἔχετε πληρέστατα δίκαιον νὰ εἰσθε ἄθυ-
μοι. Ἐχουσι δὲ τὰ πράγματα κακῶς κυρίως διὰ τὸν λόγον, ὅτι
οὐδὲν ἐπράξατε τῶν δεόντων, καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται τις παρηγο-
ρία, ἥτις θὰ ἔλειπεν ἀφ' ὑμῶν, ἂν εἶχετε πράξει ὅσα προσῆκε καὶ
ἔμως τὰ πράγματα δὲν ἔβαινον καλλίτερον¹. Ἄν δὲ μεταβλη-
θῇτε, δύνανται νὰ μεταβληθῶσι καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐπειδὴ τὸν ἀν-
δρεῖον καὶ ἀγρύπνως καὶ δραστηρίως ἐνεργοῦντα βοηθεῖ ἡ τύχη.
Ἡ δύναμις τῶν Μακεδόνων, ἥτις ηὔξηθη μεγάλη ἀπὸ ἀφορμῶν
μικρῶν, δὲν εἶνε τις θεία δύναμις, ἀλλ' ὑπόκειται εἰς ἀπάσας τὰς
περιπετείας τῶν ἀνθρωπίνων καὶ εἶνε μάλιστα λίαν ἐπισηφλής.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 2· οὐδὲν τῶν δεόντων ποιούντων
ὑμῶν κακῶς τὰ πράγματα ἔχει, ἐπεὶ τοι εἰ πάνθ' ἃ προσῆκε ὑμῶν
πραττόντων οὕτως εἶχεν, οὐδ' ἂν ἔλπις ἦν αὐτὰ βελτίῳ γενέσθαι.
Περὶ δὲ τῶν ἀμελημάτων ἐν ταῖς προτέραις ἐκστρατείαις ἴδε αὐτόθι 35-46.

Ὁ δὲ χεῖριστος ἐχθρὸς ὁ ἀπειλῶν τὰς Ἀθήνας δὲν εἶνε ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἡ ὑμετέρα ἀμέλεια, ἣς ἔνεκα, καὶ ἂν ὁ Φίλιππος οὗτος ἀπέθνησκε σήμερον, αὖριον ὑμεῖς θὰ ποιήσητε ἕτερον Φίλιππον¹. Θέλετε νὰ πολάβητε τὴν Ἀμφίπολιν, καὶ ὁμῶς εἴσθε οὕτως ὀλίγον παρεσκευασμένοι, ὥστε, ἂν ἡ τύχη προσέφε-
 ρεν εἰς ἡμᾶς τὴν πόλιν, δὲν εἴσθε ἑτοιμοὶ νὰ παραλάβητε αὐτήν². Διὰ ταῦτα πρέπει νὰ παρασκευασθῇ πολεμικὴ δύναμις ἀνάλογος πρὸς τοὺς ὑμετέρους πόρους. Καὶ δὴ παρασκευάσωμεν δύναμιν μικράν, ἐπειδὴ εἴμεθα παρὰ πολὺ ἀδύνατοι, ὥστε νάντεπεξέλθω-
 μεν πρὸς τὸν βασιλέα διὰ στρατιᾶς ἡπειρωτικῆς· ἀλλ' ἡ δύναμις αὕτη ὀφείλει νὰ εὐρίσκηται πάντοτ' ἐν στρατείᾳ ἕξω τῆς πόλεως, ὅπως μὴ ἔνεκα τοῦ ἀναγκαίου πρὸς παρασκευὴν χρόνου ἀποβά-
 λωμεν τὸ ἐπικαιρον τῆς ἐνεργείας. Τώρα δ' ἀπ' ἐναντίας διεξάγε-
 τε τὸν ὑμέτερον πόλεμον πρὸς τὸν Φίλιππον καθ' ὃν τρόπον πυ-
 κτεύουσιν οἱ βάρβαροι. Πράγματι ἐκείνων ὁ πληγεὶς ἔχεται πάν-
 τοτε τῆς πληγῆς, ἂν δὲ ὁ ἀντίπαλος πατάξῃ αὐτὸν κατ' ἄλλο
 μέρος τοῦ σώματος, διευθύνει εἰς αὐτὸ τὰς χεῖρας, ἀλλ' οὔτε γι-
 νώσκει οὔτε προθυμεῖται νὰ προλάβῃ τὸ πληγῆμα καὶ νὰ προμαν-
 τεύῃ τὰς προθέσεις τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ³. Πρέπει
 λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ δύναμις τις μόνιμος, ἔχουσα χειμᾶδιον ἐν τῷ
 βορείῳ πελάγει κατὰ τὴν Ἀἴμον ἢ τὴν Θάσον, ἐνθα θὰ δύναται
 διὰ ληστρικῶν ἐπιθέσεων νὰ παραβλάπτῃ τὰ μέγιστα τὸν ἐχθρὸν
 καὶ ἰδίως νὰ προλαμβάνῃ τὰς λίαν ἐπικερδοεῖς λαφυραγωγίας τοῦ
 Φιλίππου. Ἡ δὲ δύναμις αὕτη δὲν πρέπει νὰ συγκροτῇται ἐξ ἐπι-
 σφαλῶν ξενικῶν στρατευμάτων, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη ἐκ διςχιλίων

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 11· ἀνοῦτός τι πάθῃ, ταχέως ὑμεῖς ἕτερον Φίλιππον ποιήσετε, ἂν περ οὕτω προσέχητε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν· οὐδὲ γὰρ οὗτος παρὰ τὴν αὐτοῦ ῥώμην τοσοῦτον ἐπηύξηται ὅσον παρὰ τὴν ὑμετέραν ἀμέλειαν.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Α'] 12· ὥς δὲ νῦν ἔχετε, οὐδὲ διδόντων τῶν καιρῶν Ἀμφίπολιν δεξασθαι δύναισθ' ἂν, ἀπηρητημένοι καὶ ταῖς παρασκευαῖς καὶ ταῖς γνώμας.

³ [Δημοσθένους Κατὰ Φιλίππου Α' 40].

στρατιωτῶν τοῦλάχιστον οἱ πεντακόσιοι καὶ ἐκ διακοσίων ἱππέων τοῦλάχιστον οἱ πεντήκοντα νὰ εἶνε Ἀθηναῖοι, χρησιμεύοντες ὥς-περ ἐπόπται τῶν στρατηγουμένων¹. Ἐκεῖ ἔνθα μεταβαίνουνσι πολλοὶ Ἀθηναῖοι, συνακολουθοῦσιν αὐτοὺς καὶ οἱ θεοὶ τῆς πόλεως. Εἰς δὲ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους ἀρκοῦσι δέκα τριήρεις, καὶ ἡ ὅλη παρασκευὴ τριήρων, πεζῶν καὶ ἱππέων ἀπαιτεῖ δαπάνην περίπου ἐνενήκοντα ταλάντων², τοιαύτη δὲ παρασκευὴ δὲν εἶνε ἀνωτέρα τῶν ὑμετέρων πόρων. Ἀλλ' εἶνε ὅμως ἀνάγκη τὰ ψηφισθησόμενα καὶ νὰ ἐκτελεσθῶσι πράγματι καὶ ὡς δεῖ. Ἀληθῶς, ἂν ἐρωτήσω ὑμᾶς διὰ τί τὰ ὑμέτερα Διονύσια καὶ Παναθήναια τελοῦνται καθ' ἕκαστον ἔτος ἀκριβῶς τὸν τεταγμένον χρόνον, τὸν λόγον τούτου θὰ εὑρητε εἰς τὴν διὰ νόμου διάταξιν τῶν πάντων καὶ εἰς τὸ ὅτι ἕκαστος γινώσκει ἐκ τῶν προτέρων τί ὀφείλει νὰ πράξῃ. Ὅμοίως λοιπὸν καὶ τὰ σπουδαιότατα ἔργα τοῦ πολέμου δὲν πρέπει νὰ μένωσιν ἄτακτα, ἀδιόρθωτα καὶ ἀόριστα.

Ὁ πρῶτος Φιλιππικὸς εἶνε ἀφειρητρία νέας περιόδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων. Καὶ δὲν ἔσχε μὲν ὁ λόγος μεγάλη ἐπακόλουθα, ἀλλ' εἶχε δι' αὐτοῦ τέλος διαγραφῇ ἐν τῷ κυριωτάτῳ τῶν ζητημάτων τῆς πολιτείας πρόγραμμα σταθερὸν καὶ εἶχεν ἀκουσθῇ εὐπαρρησίαστος ἀντίρρησης ἐναντίον τοῦ κρατοῦντος κυβερνητικοῦ συστήματος. Ἐκτοτε ὁ Δημοσθένης ἴστατο ἀντιμέτωπος τοῦ Εὐβούλου ὡς κεκηρυγμένος αὐτοῦ ἀντίπαλος. Καὶ δὲν συνεκρότησε μὲν περὶ ἑαυτὸν φατρίαν, ἐπειδὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἠθέλε νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ στασιώτας, ἀλλὰ τὸν δῆμον· ἀλλ' οὐχ ἦττον οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς ἑναυσμα, καὶ αἱ καρδίαι τῶν πολιτῶν κατελήφθησαν ὅπωςδῆποτε ὑπὸ ἀνησυχίας, ὅτε αὐτοὶ ἤκουσαν τοῦ ῥήτορος νουθετοῦντος αὐτοὺς καὶ λέγοντος· «ἐν ᾧ ὑμεῖς κάθησθε ἀργοὶ, περιστοιχίζεσθε κύκλῳ ὡς ὑπὸ θηρατοῦ περιβάλ-

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Φιλίππου Α'] 21 κ. ε.

² Ἀντιστοιχοῦσι | πρὸς πεντακοσίας τεσσαράκοντα τέσσαρας χιλιάδας φράγκων, ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἡ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία].

λοντος τὸ θήραμα ὁσημέραι ἐγγύτερον διὰ τῶν δικτύων αὐτοῦ¹». Εἶχεν ἤδη ἐκδηλωθῇ ἡ διαφωνία τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος, διὰ δὲ τῆς ἐκδηλώσεως ταύτης συνεταράχθησαν καὶ οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης, καὶ, ἐγκαταλιπόντες τὴν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἀδράνειαν, ἐκινήθησαν καὶ πάλιν καὶ ἐπεθύμησαν νὰ πράξωσι τι καὶ αὐτοὶ, ὅπως ἐκφύγωσι τὴν μομφὴν τελείας ἀπραξίας. Πρὸς τοῦτο δὲ παρέστη κατάλληλος εὐκαιρία ἐν Εὐβοίᾳ.

Ἡ Εὐβοία εἶχε μεταβληθῇ ὑπὸ τοῦ Περικλέους εἰς τμήμα τῆς Ἀττικῆς. Ἐξ οὗ δὲ χρόνου διεσπάσθη ἡ ἑνωσις αὕτη, ἡ νῆσος δὲν ἀνέκτεισε πλέον ἡσυχίαν, ἐπειδὴ ἡδυνάτει νὰ ποτελέσῃ ἐνιαῖόν τι καὶ αὐτόνομον ὄλον. Καὶ ἀνεβίωσθε μὲν καὶ πάλιν ὁ ἀρχαῖος μεταξὺ τῶν διαφόρων πόλεων τῆς νήσου ἀνταγωνισμὸς, προσετέθησαν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἔξω ἐπιδράσεις, δι' ὧν ἐπηυξήθη ἡ σύγχυσις. Πράγματι δὲ νῆσος ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας μέχρι τῆς Ἀττικῆς καὶ κειμένη παρ' αὐτὴν τὴν ἡπειρον δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀμέτοχος τῶν κατὰ τὴν ἡπειρον ταραχῶν. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Εὐβοίαν, ἅτε οὖσαν ἕνεκα τῶν φυσικῶν αὐτῆς προϊόντων ἀναγκαιότατον συμπλήρωμα τῆς Ἀττικῆς· ἄλλως δὲ, τῆς Εὐβοίας κατεχομένης ὑπὸ ἐχθρῶν, ἡπειλοῦντο δεινότατα αὐτὰ τὰ παράλια τῆς ἀθηναϊκῆς χώρας. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐθεώρουν τὴν νῆσον φυσικὸν προσάρτημα τῆς Βοιωτίας, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἡγεμόνες τῶν βορείων ἐλληνικῶν χωρῶν, θέλοντες νὰ δεσπόσωσι τῆς μέσης Ἑλλάδος, ἀναγκαίως ὤφειλον νὰ ἐπιζητήσωσι πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας τὴν ἀποκτησὶν δυνάμειν ἐν Εὐβοίᾳ.

Διὰ ταῦτα ἡ ἀτυχὴς νῆσος ἐφείλχυνε τὰς ὀρέξεις πάντων καὶ ἀπέβη κονίστρα ἀγῶνος, ἐν ᾗ διεσταυροῦτο ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν διαφόρων πόλεων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπεθάλπετο ὁ καταστασιασμὸς τῶν εὐβοϊκῶν πόλεων ὑπὸ τῶν γειτόνων πολιτειῶν, αἰτι-

¹ [Δημοσθένους Κατὰ Φιλίππου Α' 9· ἀλλ' αἶτε προσπεριβάλλεται καὶ κύκλῳ πανταχῇ μέλλοντας ἡμᾶς καὶ καθημένους περιστοιχίζεται].

νες ἤθελον νὰ ποκτῆσωσι δύναμιν διὰ τῆς ὑποστηρίξεως ἐνίων στασιάρχων. Οὕτως Ἰάσων ὁ Φεραῖος εἶχεν ἐγκαθιδρύσει ἐν Ὠρεῶ τὸν τύραννον Νεογένην ¹, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, ἐκβαλόντες τοῦτον ², ἐγκαθίδρυσαν ἐν αὐτῷ τὸν Ἀλκέταν ³. Οὗτος δ' ἐξεδιώχθη τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος, 377 π. Χ., ὑπὸ στίφους Θηβαίων ⁴, καὶ ἔκτοτε ἡ ὅλη νῆσος προσῆλθεν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμάχίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Βοιωτῶν.

Εἶχον δὲ οὕτω τὰ πράγματα προφανῶς ἄριστα, καὶ αὐτὴ δὲ μόνη ἡ περὶ τῆς Εὐβοίας ἀνασκοπὴ ὤφειλεν εἰκότως νὰ καταστήσῃ σαφές εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολιτευτάς, ὅτι συνετὴ πολιτεία ἐπέβαλλε τὴν διατήρησιν φιλίων γειτονικῶν σχέσεων μετὰ τῶν Θηβαίων. Πράγματι δὲ ἅμα τῇ περὶ τοὺς χρόνους τῆς παρὰ τὰ Λεῦκτρα μάχης ἀποσπάσει τῶν δύο πόλεων ἀπ' ἀλλήλων ἤρξατο ὁ περὶ τῆς νήσου ἀνταγωνισμὸς αὐτῶν, καὶ ἐν ταῖς εὐβοϊκαῖς πόλεσιν ἀντετάχθησαν ἀντιμέτωποι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀττικίζοντες καὶ οἱ βοιωτίζοντες. Τούτων δὲ οἱ βοιωτίζοντες ὑπῆρξαν οἱ ἐπικρατήσαντες, καὶ Θεμίσων ὁ τύραννος τῆς Ἐρετρίας προεκάλεσε τὴν ἀποστασίαν τῶν Ὠρωπίων ⁵, ἥτις ὑπῆρξεν αἰσθητοτάτη εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἅπαντα ἡ Εὐβοία ἐτάχθη καὶ συνεστρατεύετο μετὰ τῶν Θηβαίων, ἕως ὁ Τιμόθεος διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς στρατείας τοῦ 357 π. Χ. κατέλυσε τὴν ἐν Εὐβοίᾳ δύναμιν τῶν Θηβῶν ⁶.

Ἀλλὰ καὶ αἱ στρατεῖαι ἐκεῖναι δὲν ἐπήγαγον ἀσφαλῆ κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ νήσῳ. Αἱ εὐβοϊκαὶ πόλεις, εἰς ἃς οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέδωκαν τελείαν αὐτονομίαν, ἦσαν ὅλως ἐπισφαλεῖς, περιῆλθον δὲ καὶ πάλιν εἰς τυράννους οἰοικοῦντας παρὰ τὴν θέλησιν τῶν πόλεων, καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν φατριῶν προεκάλεσε

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 549].

² Διοδώρου Σικελιώτου XV, 30.

³ [Ξενοφῶντος Ἑλλην. V, 4, 56. Πολυαῖνου Στρατηγήματα II, 7].

⁴ Ξενοφῶντος Ἑλλην. V, 4, 57.

⁵ Διοδώρου Σικελιώτου XV, 76. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 575.

⁶ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 75. [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 131].

πάλιν νέας ἔξωθεν ἐπεμβάσεις. Οὕτως ὁ Φίλιππος ἤρξατο ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας ¹ ἐπιλαμβανόμενος τῶν κατὰ τὴν νῆσον καὶ ἔπεμψε μὲν ἐπιστολάς εἰς τὰς πόλεις τῆς Εὐβοίας, δι' ὧν παρίστανεν εἰς αὐτάς, ὅτι ἦτο ἀνόητον νὰ στηρίζωνται εἰς πόλιν οἷα ἡ τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις οὐδ' ἑαυτὴν ἠδύνατο νὰ προστατεύσῃ ², ὑπεστήριξε δὲ τὸν ἐν Χαλκίδι τύραννον Καλλίαν καὶ ὑπεσκάλευε τὴν διχόνοιαν ἐν ταῖς πόλεσι. Συνέβησαν δὲ ταῦτα περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησε τὸν πρῶτον Φιλιππικόν· ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ὁ ἐν Ἐρετρίᾳ τυραννῶν Πλούταρχος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ἅτε μὴ δυνάμενος διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ δυνάμεων νάντιταχθῇ πρὸς τὴν ἀντίθετον τῶν Ἐρετριέων φατρίαν, ἥς προίστατο ὁ Κλείταρχος.

Εἶχε δὲ ὁ Πλούταρχος ἰσχυροὺς φίλους ἐν Ἀθήναις, ἰδίως δὲ συνεδέετο πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Μειδίου, ὁπαδοῦ τοῦ Εὐβούλου. Ἦτο δὲ ὁ Μειδίας τῶν πλουσίων τῆς πόλεως τῶν ἐπιδεικνυμένων εἰς τὰ πλήθη καὶ μεγαλαυχούντων ἐπὶ τῇ τρυφῇ ³, ἄνθρωπος ἰδιογνώμων καὶ ὑπεροπτικός, ὅστις, πεποιθὼς ἐπὶ τὸ κοινονικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα, ἐνόμιζεν, ὅτι ἦσαν εἰς αὐτὸν ἐπιτετραμμένα τὰ πάντα. Πειθόμενοι δὲ εἰς αὐτὸν ὑπερεμάχουν τοῦ αἰτήματος τοῦ Πλουτάρχου ἅπαντες οἱ περὶ τὸν Εὐβούλον ⁴, θέλοντες μὲν νὰ ποδείξωσιν, ὅτι ἐγίνωσκον ἐν τῷ προσήκοντι χρόνῳ νὰ φανῶσι δραστήριοι, καραδοκοῦντες δ' εὐκόλον ἐπιτυχίαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ προτείνοντες στρατείας εἰς τὴν γείτονα καὶ ἀναγκαιοτάτην εἰς τοὺς Ἀθηναίους νῆσον ἠδύναντο πάντοτε νὰ ἐλπίζωσι πρόθυμον ἀκρόασιν, κατωρθώθη πράγματι νὰ ὑπεκκαύσωσι παρὰ τῷ δήμῳ μέγαν ζῆλον πρὸς πόλεμον.

Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης ἦτο ἐναντίος ταύτης τῆς γνώμης. Μετὰ μεγίστου δὲ θάρρους ἀντεπεξῆλθε μόνος αὐτὸς ἐναντίον τῆς περὶ

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 92.

² Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Α'] 37. Πρὸβλ. τὰ Σχόλια ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ.

³ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 144-145.

⁴ Δημοσθένης [Κατὰ Μειδίου], 110, 200.

τῆς στρατείας ταύτης προτάσεως, καὶ προεκάλεσεν οὕτως ἄμετρον λύσσαν ἐναντίον ἑαυτοῦ¹. Οἱ ἀντίπαλοι ἐλοιδοροῦν τὴν ἰσχυρογνώμοσύνην καὶ αὐθάδειαν τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐξώθει πάντοτε τοὺς Ἀθηναίους πρὸς δρᾶσιν καὶ πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἶχε θελήσει νὰ στείλῃ τὰς τριήρεις αὐτῶν εἰς τὴν μακρὰν κειμένην Ῥόδον, τῶρα δὲ ἀντετάσσετο εἰς τὴν προτεινομένην στρατείαν διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι αὕτη δὲν εἶχε προταθῇ ὑπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης δὲν ἦτο θορυβοποιὸς ταραξίας ἐπιδοκιμάζων πᾶσαν φιλοπόλεμον ἐνέργειαν, ἀλλὰ συνήκονε τὴν ἀκάλυκτον αὐτοῦ ἀνυπομονησίαν πρὸς τὴν μεγίστην σύνεσιν, εἶπερ τι δὲ καὶ ἄλλο ἐμίσει τὴν πρὸς ἀναξίους λόγου σκοποὺς διασπάθῃσιν τῶν δυνάμεων τῆς πατρίου πόλεως. Πῶς δὲ ἡδύνατο νὰ ἐπιδοκιμάσῃ στρατείαν σκοπὸν ἔχουσαν τὴν ὑποστήριξιν τυράννου ἀνταγωνιζομένου πρὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ πόλιν; Κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι μόνον χάριν ἐθνικῶν σκοπῶν καὶ χάριν τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ὤφειλον νὰ δρᾶττωνται τῶν ὅπλων. Ἀλλως δ' ἔβλεπεν, ὅτι ὁ προκείμενος πόλεμος εἶχε προκληθῇ μόνον ὑπὸ ἰδιωτικῶν φιλιῶν καὶ συνεννοήσεων, καὶ ἡδύνατο νὰ προεικάζῃ, ὅτι ἔνεκα τῆς ἐπισφαλοῦς πίστεως τῶν συμμάχων οἱ Ἀθηναῖοι, καίπερ εἰς μεγάλας προβαίνοντες θυσίας, οὔτε τιμὴν οὔτε δύναμιν ἔμελλον νὰ προσ-αποκτήσωσιν.

Ἀλλ' οἱ λόγοι αὐτοῦ οὐδεμιᾶς ἔτυχον ἀκροάσεως. Τελευτῶντος δὲ τοῦ Φεβρουαρίου [350 π. Χ.]², οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεστράτευσαν ὑπὸ τὸν Φωκίωνα, συμμετεχόντων τῆς στρατείας πολιτῶν τε καὶ μισθοφόρων, ἱππέων καὶ πεζῶν. Συνεστράτεψε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης³. Προήλασαν δὲ οἱ ἱππεῖς καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὰ Ἀργουρα, πρὸς βορρᾶν τῆς Χαλκίδος, πιθανῶς ὅπως

¹ Δημοσθένους [Περὶ εἰρήνης] 5.

² Πρὸ τῆς δωδεκάτης Ἀνθεστηριῶνος κατὰ Δημοσθένην [Πρὸς Βοιωτὸν περὶ τοῦ δνόματος] 16.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Μειδίου] 133· ταῦτα εἰς τοὺς ὀπλίτας ἡμᾶς ἀνηγγέλλετο· οὐ γὰρ εἰς ταῦτ' ἡμεῖς διεβήμεν.

ἀποκρούσῃ τὴν ἄφιξιν μακεδονικῆς ἐπικουρίας. Ἡ δὲ λοιπὴ στρατιὰ διεπεραιώθη εἰς τὸν ἐγγύτατον Πορθμόν· ἐπειδὴ δὲ ἡ παραλία ὁδὸς ἦτο ἀποκεκλεισμένη, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, προεχώρησε πρὸς τὸ ὄρος, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀφίχθῃ εἰς τὴν Ἐρέτριαν. Ἀμα δὲ τῇ εἰς τὰς Ταμύνας ἀφίξει προσεβλήθησαν αἰφνης ἐν τινὶ φάραγγι ὑπὸ τῶν τοὺς τόπους ἀκριβέστερον γινωσκόντων πολέμιων¹. Τότε δὲ ἀπεδείχθη, ὅτι ὅλη ἡ Εὐβοία εἶχε λάβει τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τύραννοι τῆς Χαλκίδος εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ Κλειτάρχου². Ὁ δὲ Φωκίων περιέστη εἰς μέγιστον κίνδυνον, καὶ, προδοθεὶς παρὰ τῶν συμμαχῶν, ὠχυρώθη ἐπὶ τινος λόφου καὶ μετὰ μεγίστης δυσχερείας κατάρθωσε νὰποκρούσῃ τὴν ὑπερτέραν δύναμιν τῶν πολέμιων³.

Τὰ δεινότατα τῶν ἀγγελμάτων ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ προσεκάλεσαν πρόθυμον ἐθελουσίαν ἀπάντων τῶν πολιτῶν⁴. Πλούσιοι πολῖται ἐδώρησαν εἰς τὴν πολιτείαν τριῆρεις, ἅπαντες οἱ ἐν τῇ πόλει ὑπολειπόμενοι στρατιῶται ἐξώρμησαν πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ Φωκίωνος, οὗ καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπικοινωνία εἶχεν ἀποκλεισθῇ, καὶ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς χρηματικῆς ἐνδοείας τῆς πόλεως ἀναστὰς ὁ Ἀπολλοδώρος ὑπέβαλε τὴν φιλόπατριν πρότασιν, ὅπως τὸ ἔλρον περίσσευμα τῆς ἐτησίας προσόδου κατατεθῇ εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον.

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 12. *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 87· τὸ στρατόπεδον εἰς τινὰς δυσχωρίας κατακεκλ[η]μένον, ὅθεν μὴ νικήσασιν μάχην οὐκ ἔξιν ἀναχώρησις οὐδὲ βοήθειας ἐλπίς οὐτ' ἐκ γῆς οὐτ' ἐκ θαλάσσης.

² Κατὰ τὰ νέα *Σχόλια* εἰς *Αἰσχίνου* Κατὰ Κτησιφῶντος 87 ὅχι ὁ Ταυροσθένης, [καθ' ὃ λέγει ὁ ῥήτωρ], ἀλλ' ὁ Κλειτάρχος παρέλαβε μισθοφόρους παρὰ τοῦ Φαλαίκου. Ἴδε F. Schultze ἐν τοῖς *Neue Jahrbücher für Philologie* 1866 σ. 314, ὅστις κατὰ ταῦτα διορθώνει τὸ χωρίον τοῦ *Αἰσχίνου* ὥδε· παρὰ Φαλαίκου δύναμιν πρὸς μετὰ πεμπάμενος.

³ Περὶ τῆς εἰς τὴν Εὐβοίαν στρατείας [τοῦ 350 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 2 ἴδε τὴν διήγησιν τοῦ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 86-88, ὅστις παριστάνει τὰ πράγματα δυσμενῶς πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ.

⁴ *Δημοσθένους* [Κατὰ Μειδίου] 161.

Ἐν τούτοις δὲ κατώρθωσεν ὁ Φωκίων νὰ διανοίξῃ δίοδον δι' ἐντίμου μάχης¹ καὶ ἀφίχθῃ μεσοῦντος τοῦ θέρους αἰτίως εἰς τὰς Ἀθήνας· ἀλλ' ἡ φρουρά, ἣν εἶχεν ἀφήσει ἐν τῷ στενοτάτῳ μέρει τῆς νήσου, κατὰ τὸ φρούριον Ζάρητρα², ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐξακολουθῇ κατέχων ἐπικαιρον χωρίον τῆς Εὐβοίας, ἕνεκα τῆς ἀπιστίας τοῦ Πλουτάρχου ἡχμαλωτίσθη παρὰ τῶν πολεμίων³. Ἦναγκάσθησαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ πληρώσωσιν ἀντὶ λύτρων αὐτῆς πεντήκοντα τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τριακοσίας δέκα τέσσαρας καὶ πλέον χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία περίπου εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία]. Ἀπεβλήθη δὲ οὕτω σύμπασα ἡ Εὐβοία, καὶ πᾶσαι αἱ θυσίαι αἵτινες εἶχον ἐξαντλήσει τελείως τὰς προσόδους τῆς πολιτείας, εἰς οὐδὲν ἄλλο εἶχον ἀπολήξει ἢ εἰς ἐπονειδίστον ἦτταν καὶ ταπείνωσιν δεινοτάτην.

Ἀλλ' ἡ ἀτυχὴς αὕτη στρατεία⁴ εἶχε καὶ ἄλλα ἐπακόλουθα δεινὰ εἰς τε τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Δημοσθένην. Ἀπολλόδορος ὁ υἱὸς τοῦ πλουσίου τραπεζίτου Πασίωνος δὲν εἶχε κατορθώσει παρὰ τὸν πολὺν πατρικὸν πλοῦτον νὰ τύχῃ ἐξαιρέτου ἀξιώματος ἐν Ἀθήναις. Εἶχε δὲ μόνον ἅπαξ πλεύσει ὡς τριήραρχος εἰς τὴν Σικελίαν καθ' ὃν χρόνον ὁ Διονύσιος ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα⁵ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συναφῆς φιλίων σχέσεων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀθηνῶν (368 π. Χ. Ὀλυμπ. 103, 4), ἔκτοτε δὲ εἶχε καταστραφῇ κατασπαταλήσας τὴν οὐσίαν καὶ δυσφημηθῇ ἕνεκα πλείστον ὧσων δικῶν, δι' ὧν εἶχε πειραθῇ νὰ κερδήσῃ καὶ πάλιν χρῆμα⁶.

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 88. *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 13.

² *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 13.

³ *Σχόλια* εἰς *Δημοσθένους* [Περὶ εἰρήνης] 5.

⁴ Παρὰ τὴν νίκην τοῦ Φωκίωνος καλεῖται παρὰ τοῦ *Δημοσθένους* [Περὶ εἰρήνης] 5 π ὁ λ ε μ ο ς ἄ ὁ ο ξ ο ς καὶ ὁ α π α ν η ρ ὁ ς.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 538 [Πρὸς Τόμ. Δ' σ. 323 καὶ Ε' σ. 118].

⁶ Ὁ Ἀπολλόδορος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς (370 π. Χ.) συμμετέσχεν ὡς τριήραρχος τῆς εἰς τὴν Σικελίαν τῇ 368 π. Χ. σταλείσης πρεσβείας [Ἰδε ἀνωτέρω σ. 118 σημ. 1], ἐπυρεράρχησε δὲ καὶ τῇ 362 π. Χ. κατὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης, ὑποβληθεὶς εἰς μεγάλας δαπάνας (*Ψευδοδημοσθένους* [Πρὸς Πολυκλεία]). Περιπλακεὶς δ' εἰς πολλὰς δίκας

Ἦτο δὲ ὁ Ἀπολλόδωρος ἀνὴρ κενόφρων καὶ ἀνάξιος πίστεως, οὗ ἡ φιλοπατρία ἔβλαπτε μᾶλλον ἢ ὠφέλει τὴν πολιτείαν, ἐπειδὴ ἔνεκα τῆς ματαιοφροσύνης αὐτοῦ ἦτο καὶ ἐν ταῖς δημοσίαις λειτουργίαις ἄμετρος καὶ ἔφθειρε τοὺς ναύτας, καθιστάνων λίαν εὐκολον τὸν βίον αὐτῶν ἐν ταῖς τριήρεσιν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δὲ ἢ ἐν τῇ βουλῇ ὑπὲρ αὐτοῦ πρότασις ἐτίμα τὴν τε σύνεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγαθὴν θέλησιν καὶ τὸ θάρρος. Οἱ δὲ συντριήραρχοι εἶχον ψηφίσει ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ, προταθεῖσα παρ' αὐτῶν εἰς τὸν δῆμον, εἶχε γαίνει δεκτὴ παρ' αὐτοῦ. Τὰ πάντα δ' ἔβαινον κανονικῶς. Ἡ δὲ ἀποδοχὴ τῆς προτάσεως ἐπεβάλλετο ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ἄλλως δ' ὁ Ἀπολλόδωρος εἶχεν ἐπιδείξει ἔσον ἔνεστιν ἐπιφυλακτικωτάτην διαγωγὴν, προτείνας ὅπως οἱ πολῖται ψηφίσωσι τὸ πρῶτον, ἂν τὸ περίσσευμα ὥφειλε νὰ θεωρηθῇ ὡς χρῆμα στρατιωτικὸν ἢ νὰ κατατεθῇ εἰς τὸ ταμεῖον τῶν ἐορτῶν, παρὰ τοῦ δήμου δ' ἐξηρτᾶτο, ἂν ᾔθελε, συμφωνῶν μετὰ τῆς γνώμης τοῦ προτείνοντος, νὰ ψηφίσῃ τὴν χάριν τοῦ πολέμου χρῆσιν τῶν χρημάτων. Ἄλλ' ὅτε, διαρκουσῶν τῶν συζητήσεων, ἦλθον ἐκ τῆς κονίστρας τοῦ πολέμου ἀγγέλματ' εὐαρεστότερα, εἰσῆχθη πάραυτα παρὰ τοῦ Στεφάνου κατηγορία κατὰ τοῦ Ἀπολλοδώρου ἐπὶ γραφῇ παρανόμων, καὶ κατωρθώθη διὰ παντοίων σκευωριῶν ἡ καταδίκη αὐτοῦ¹.

Ὁ δὲ Στέφανος εἶχε παρορμηθῇ εἰς τὸ διάδημα ἐκεῖνο, καθ' ὃ δίκαιοίμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, παρὰ τοῦ Εὐβούλου² μετὰ δὲ τὴν

(*Δημοσθένους* [Ἰπὲρ Φορμίωνος] 54) εἶχε διασπαθήσει τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, ἥς τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτὸν μέρος εἶχε λάβει τῷ 368-367 π. Χ., ὅτ' ἐπελήφθη τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ ὡς βουλευτὴς προέτεινε διαχειροτονησάτω τὸν δῆμον εἴτε δοκεῖ τὰ περιόντα χρήματα τῆς διοικήσεως στρατιωτικὰ εἶναι εἴτε θεωρηκὰ (*Ψευδοδημοσθένους* Κατὰ Νεαίρας 40). Πρβλ. Lortzing *De orationibus quae Demosthenes pro Apollodoro* scripsisse fertur. [Ἐν Βερολίῳ]. 1863. Κατὰ δὲ τὸν Hornbostel (*Über die von Demosthenes in S[ach]en des Apollodor verfassten Gerichtsreden* [Ratzburg. 1851] σ. 40) ὁ Ἀπολλόδωρος ἐνήργει ἀπλῶς κατ' εἰσῆγησιν τοῦ Δημοσθένους, τοῦθ' ὅπερ διαμφισβητεῖ ὁ Lortzing.

¹ *Ψευδοδημοσθένους* Κατὰ Νεαίρας] 5.

² Schäfer *Demosthenes* [und seine Zeit] Beilage σ. 180.

ἐξαίρετον ἐπιτυχίαν τοῦ διαδήματος ἐκείνου παρέστη εἰς τὸ μέσον αὐτὸς ὁ Εὐβούλος, καὶ εἰσέγαγε νόμον, καθ' ὃν πᾶς ὁ ἐν τῷ μέλλοντι ἀποτολμῶν νὰ προτείνῃ τὴν εἰς στρατιωτικὰ χρήματα μεταποίησιν τῶν θεωρικῶν ἔμελλε νὰ τιμωρῇται διὰ θανάτου¹. Κατὰ δὲ τὸ κείμενον τοῦ νόμου τούτου ἡδύνατο νὰ νομισθῇ, ὅτι ὁ Ἀπολλόδωρος εἶχε προτείνει καινοτομίαν ἐπικίνδυνον εἰς τὴν πολιτείαν καὶ ὅτι παρίστατο ἀνάγκη προσυλλάξεως τῆς πολιτείας ἀπὸ πάσης ἐπαναλήψεως τοιαύτης προτάσεως, ἐν ᾧ πράγματι ὁ Ἀπολλόδωρος οὐδὲν ἄλλο εἶχε πράξει ἢ νὰ διενεργήσῃ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ μόνου νομίμως ἔχοντος πρὸς ἀπόκρουσιν καταχρήσεως ῥιζωθείσης ἐν τῷ δήμῳ. Ἄλλ' ἡ κατάχρησις αὕτη καθωρίζετο νῦν ὑπὸ τοῦ Εὐβούλου ὥς τι καθεστὼς καὶ νόμιμον, οὕτω δὲ τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας παρεβλάπτετο κατὰ τρόπον ὑπερβάλλοντα κατὰ πολὺ τὴν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν μαχῶν ἀτυχίαν. Κατὰ ταῦτα δ' ἐπακόλουθον τοῦ ἀτυχοῦς πολέμου δὲν ὑπῆρξεν, ὥς ἦτο εὐλογον, ἡ μείωσις τοῦ ἀξιώματος τῆς πατρίας ἐκείνης, ἥτις εἶχε προκαλέσει τὴν ἔκρηξιν αὐτοῦ παρὰ τὴν ἀντίρρῃσιν συνετῶν πολιτῶν, ἀλλ' αὕτη μετὰ παραδόξου θρασυτήτος κατώρθωσε νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἦτταν αὐτῆς εἰς θρίαμβον, νὰ συντελέσῃ τὴν τρομοκρατίαν αὐτῆς, νὰ καταλύσῃ τὸ ἄριστον τῶν ἔτι ἐν Ἀθήναις ὑφισταμένων ἀγαθῶν, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, καὶ νὰ παγιώσῃ εἴπερ ποτὲ τὴν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑφισταμένην κακὴν διοίκησιν.

Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης οὐ μόνον ἐκ τῆς Ὀλιβερέας ἐκείνης τρο-

¹ Σχόλια εἰς Δημοσθένους [Ὀλυνθ. Α' 1· [βουλόμενος] Εὐβούλος [δὲ πολιτευόμενος, ἀμαγωγὸς ὢν,] πλείονα εὐνοϊαν ἐπισπάσασθαι τοῦ δήμου πρὸς ἑαυτὸν, ἔγραψε νόμον τὸν κελεύοντα θανάτῳ ζημιῶσθαι εἴ τις ἐπιχειροίη μεταποιεῖν τὰ θεωρικά στρατιωτικά. Κατὰ τὸν Böhncke [Forschungen Τόμ. Α' σ. 184], τὸν Sauppe [εἰς Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 19] καὶ τὸν von Hartel [Demosthenische Studien Τόμ. Α' σ. 29] τὰ περὶ τοῦ νόμου τοῦ Εὐβούλου ἐξήχθησαν ὑπὸ τῶν Σχολιαστῶν ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Ἄλλ' ἀντίθετος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ E. Müller (Ausgewählte Reden des Demosthenes Τόμ. Α' ἐκδ. ζ' σ. 390 κ. ἐ.) καὶ τοῦ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 208.

πῆς τῶν πραγμάτων τοῦ δήμου ἔπασχεν, ἀλλὰ καὶ συμπαρε-
σύρθη καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἡ ἐμπάθεια τῶν φα-
τριῶν εἶχεν αὐξήσει, ὁ δὲ Δημοσθένης ἐσκανδάλιζε τὴν φατρίαν
τοῦ Εὐβούλου Ἰδίως δὲ ὁ Μειδίας ἐπεχείρησεν ἕνεκα λόγων
πολιτικῶν καὶ ιδιωτικῶν¹ νὰ καταδιώξῃ αὐτὸν κατὰ πάντα
τρόπον, νά τιμάσῃ καὶ καταλύσῃ διὰ παντὸς τὸ ἀξίωμ' αὐ-
τοῦ παρὰ τῷ δήμῳ. Διό, ὅτε ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἀναλάβει ἐθε-
λουσίως, ἐπικειμένων τῶν Διονυσίων τοῦ αὐτοῦ ἔαρος, καθ' ὃ
ἐπεχειρήθη ἢ εἰς τὴν Εὐβοϊαν στρατεία, τὴν ὑπὲρ τῆς φυλῆς
αὐτοῦ παρασκευῇ χοροῦ, ὁ Μειδίας ἐκίνησε πάντα λίθον, ὅπως
στερήσῃ αὐτὸν τῆς δόξης τῆς φιλοπάτριδος αὐτοῦ ἐλευθεριότη-
τος, καὶ τέλος παρεξετράπη ὑπὸ τῆς ἐμπαθείας πάθους χυδαίου
ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὴν ἡμέραν τῶν ἀγώνων κατήνεγκε κατὰ τοῦ
Δημοσθένους κόνδυλον κατὰ πρόσωπον². Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ
στερηθῇ ὁ Δημοσθένης τῆς τιμῆς τοῦ ἄθλου, ἀλλὰ περιέστη ὅμως
αὐτὸς εἰς κίνδυνον. Καὶ δὴ ὁ δῆμος τὴν ὑστεραίαν τῆς ἐορτῆς,
συνελθὼν ἐν τῷ ἱερῷ, ἀπεδέχθη τὴν κατηγορίαν τοῦ ὕβρισθέντος
χορηγοῦ ὡς δικαιοτάτην καὶ κατεδίκασεν ὁμοφώνως τὸν ἀπρεπῶς
ἀδικήσαντ' αὐτὸν ἀντίπαλον.

Ἡ δὲ ιδιωτικὴ ἐκείνη δίκη ἐξηκολούθησε μετὰ μεγίστης ἐπι-
μονῆς διαρκούντος τοῦ εὐβοϊκοῦ πολέμου. Οἱ ἀντίπαλοι ἐπειρά-
θησαν, ἐκφοβούμενοι τὸν Δημοσθένην, νὰ ποστήσωσιν αὐτὸν διὰ
παντὸς τρόπου ἀπὸ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς δίκης, ἠθέλησαν δὲ
νὰ ἐπιρρίψωσιν ἐπ' αὐτὸν τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας, ἐπει-
ράθησαν νὰ ματαιώσωσι τὴν κατὰ τοῦ Μειδίου κατηγορίαν αὐ-
τοῦ, ἀντιτάσσοντες τὰς δεινστάτας τῶν κατηγοριῶν, ἡγωνίσθη-
σαν νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς λιποτάκτην³, καὶ κατηγορήσαν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 286.

² Δημοσθένους [Κατὰ Μειδίου] 1, 55, 74 κ. ἐ. Περὶ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους
Κατὰ Μειδίου περὶ τοῦ κονδύλου ἴδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ.
B' ἐκδ. β' σ. 90 κ. ἐ.

³ Ἦν κατηγορίαν ταύτην εἰσέγαγεν ὁ Εὐκτέμων. Ἰδε Αἰσχίνου [Περὶ παραπρε-
σείας] 148.

ὡς συνένοχον φόνου γενομένου παρὰ τινος τῶν φίλων αὐτοῦ, τοῦ Ἀριστάρχου¹. Ἄπαντες οἱ περὶ τὸν Εὐβουλον ἠνώθησαν πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ Δημοσθένους. Καὶ ἅπασαι μὲν αἱ προσβολαὶ κατὰ τῆς χρηστότητος τοῦ ῥήτορος ὑπῆρξαν μάταιαι, ἀλλὰ δι' αὐτῶν κατωρθώθη τοῦλάχιστον τοῦτο, ὅτι ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἄλλως διὰ τῆς παρὰ τοῦ δήμου ἀναγνωρίσεως τῆς τιμῆς αὐτοῦ εἶχε δικαιωθῆ τελείως, ἐγκατέλιπε τέλος τὴν ἐπὶ τῇ ὕβρει κατὰ τοῦ Μειδίου δίκην καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνδιαλλαγῇ μετ' αὐτοῦ.

Μόλις δὲ ἀπηλλάγη ὁ Δημοσθένης τῆς ἀνιαρᾶς ταύτης πάλης, καὶ ἐπῆλθε γεγονὸς καλέσαν αὐτὸν καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ ἀπαιτῆσαν τὴν μετὰ μεγίστης δραστηριότητος χάριν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ἦτο δὲ γεγονὸς, ὅπερ ὁ Δημοσθένης ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἶχε προῖδει, ποθήσας διακαῶς καὶ πιθανῶς ἐπιταχυνας αὐτό. Πράγματι δὲ κατὰ τὰς πρώτας ἐκδηλώσεις σθεναρωτέρας πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων ἐμελλον, ὡς εἶκος, τὰ βλέμματα τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, ὅσοι ἀμεσώτερον ἠπειλοῦντο παρὰ τοῦ Φιλίππου, νὰ στραφῶσι πρὸς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ μόνη πλὴν τῶν Ἀθηναίων πόλις ἡ ἔχουσα δύναμιν νάντιστῇ ἀπέστη ἀπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ προέτεινε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ πόλις δὲ αὕτη ἦτο ἡ Ὀλυνθος².

Ἡ Ὀλυνθος εἶνε τῶν ἀξίων πλείστου ὅσου λόγου πόλεων τῆς ἀρχαιότητος. Κειμένη κατὰ τὴν ἀκροτάτην ἐσχατιάν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, μεταξὺ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἀρύεται τὴν σημασίαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπικινδύνου θέσεως, ἥς ἕνεκα πολὺ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀποικιῶν ἐγειννιάζε πρὸς τὰ βασιλεία τοῦ βορρᾶ. Ἡ δ' ἑκτακτος δραστηριότης ἦν διετράνωσαν οἱ Ὀλύμπιοι ἐξηγεῖται ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς αἰσίας

¹ Κατήγορος ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ Μειδίας. Ἰδε *Δημοσθένους* [Κατὰ Μειδίου] 111.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 94 κ. εἰ.

ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ ἀνακράσεως τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος μετὰ τῆς δυνάμεως τῶν βορείων λαῶν. Πράγματι δὲ ἡ πόλις, κτισθεῖσα ἐπὶ ἐδάφους θρακικοῦ καὶ οἰκισθεῖσα τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ ἀποίκων Βοττιαίων¹, ἔπειτα δὲ περὶ τοὺς χρόνους τῶν περσικῶν πολέμων καταληφθεῖσα ὑπὸ Χαλκιδέων², εἶχεν ἔκτοτε οἰκήτορας μιγάδας. Οὐδαμοῦ δὲ ὑπῆρχε καταλληλοτέρα εὐκαιρία πρὸς ἀνάμιξιν διαφόρων ἐθνῶν καὶ οὐδαμοῦ ὥκουν πυκνότερον παρ' ἄλληλα φῶλα ἐλληνικά, μιξελληνικά καὶ βαρβαρικά ὡς ἐν ταῖς ὁροπεδίοις τῶν τριῶν χαλκιδικῶν χερσονήσων.

Ἀληθὲς δὲ εἶνε, ὅτι ἡ μεγάλη ἐπίδοσις τῆς Ὀλύμπου δὲν προῆλθε παρ' αὐτῶν αὐτῆς τῶν πολιτῶν, εἶχε δὲ μᾶλλον προκληθῇ ὑπὸ ἐπιδράσεως τῶν Μακεδόνων, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐκδηλωθείσης τὸ πρῶτον ἐν ταῖς ἐλληνικοῖς πράγμασι. Καὶ δὴ, εἰσηγουμένου τοῦ Περδίκκου, ἡ Ὀλυνθος ἀπέβη τὸ κέντρον τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ ἀποικιῶν³, καὶ αὐτὴς ὑπῆρξεν ὁ προαγαγὼν τὴν στρατείαν τοῦ Βρασίδου, ἧς τὰ ἐπακόλουθα οὐδέποτε ἠδυνήθησαν νὰ ἐπανορθώσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἐπειτα δὲ οἱ Ὀλύμπιοι ἀνεδείχθησαν ἀνεξάρτητοι ἀπέναντι πάντων. Καὶ ὑπερημύνθησαν μὲν τῆς αὐτονομίας αὐτῶν, ἀντιστρατευόμενοι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἀντέστησαν δὲ, ὅτε συνεκροτήθη ἡ κορινθιακὴ συμμαχία, ἐναντίον τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Λακεδαιμονίων. Περὶ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης συνέπηξαν ἡρέμα πολιτείαν μεγάλην, περιλαμβάνουσαν τριάκοντα καὶ ὑπερέκεινα ἀνεξαρτήτους πόλεις, ἐχούσας κοινὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν καὶ ὅμοια πολιτικά δικαιώματα, ἐλληνικὴν ἀρχὴν, ἔχουσαν ἀφθόνους πόρους καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς δυνα-

¹ Ἡροδότου VIII, 127. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 19.

² Θουκυδίδου I, 58.

³ Τὴν σύνταξιν τῶν χαλκιδικῶν πόλεων περὶ τὴν Ὀλυμπον, ἀποδόσαν κέντρον αὐτῶν, μαρτυροῦσι τὰρχυρᾶ νομίσματα τῆς πόλεως, ἅτινα ἴδε παρὰ Müller-Wieseler D[enk] m[ä]ler der a[then] K[unst] Τόμ. Α' 184. Ἰδίως δὲ μαρτύρια τῆς ἀκμῆς τῆς Ὀλύμπου εἶνε τὰ χρυσᾶ αὐτῆς νομίσματα. Ἰδε Warren Federal coinage σ. 29. [Πρβλ. H e a d Historia numorum Τόμ. Α' σ. 184 καὶ Ἑλλ. μεταφρ. Σβορώνου Τόμ. Α' σ. 274 κ. ε.].

μένην ἐξαιρέτως νὰ ἐπεκταθῇ πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν καὶ κεκτημένην στρατιὰν καὶ στόλον μετ' ἄξιου λόγου ἱππικοῦ. Πλεῖστα δὲ ὅσα φυλά τοῦ μαχίμου θρακικοῦ ἔθνους ἦσαν ὑπήκοα τῶν Ὀλυνθίων καὶ ἠκολούθουν αὐτοὺς ἐν πολέμῳ. Οὐδεμία δὲ δύναμις ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ὑπερηφάνου πόλεως, ἥμιστά δὲ πάντων ἡ Μακεδονία, ἥτις, ἐξασθενουμένη ὑπὸ ἐμφυλίων ταραχῶν καὶ ἐρίδων περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου, διεγίνωσκε τώρα τὴν πόλιν ἐκείνην, ἥς τὸ μεγαλεῖον αὐτὴ ἐκείνη εἶχε τελειώσει, ὥς τὸν κινδυνωδέστατον τῶν πολεμίων. Αἱ δὲ πόλεις τῆς νοτίου Μακεδονίας αἱ ἔχουσαι οἰκήτορας συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἑλληνας προσεχώρησαν εἰς τοὺς Ὀλυνθίους, ὁ Ἀμύντας περιέστη εἰς μεγίστας δυσχερείας, καὶ ἡ Ὀλυμθος ἐφαίνετο καθιστάνουσα εἰς τοὺς Τημενίδας διὰ παντὸς ἀδύνατον τὴν σκοπούμενην παρ' αὐτῶν ἱδρυσιν βασιλείου μακεδονικοῦ περιλαμβανοντος καὶ τὰς ἐλληνίδας πόλεις¹. Ἐσκέπτοντο δὲ οἱ Ὀλυνθιοὶ καὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς κτήσεις αὐτῶν διὰ συμμαχιῶν πρὸς ξένους πόλεις καὶ παγιώσωσι τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀρχήν· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐζήτουν νὰ ὁμολογήσωσι συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους τῷ 383 π. Χ. (Ὀλυμπ. 99, 2).

Τὰ σχέδια δὲ ταῦτα προεκάλεσαν τὴν παρέμβασιν τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἐκτελεστῶν τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης· μετὰ δὲ πόλεμον διαρκέσαντα πολλὰ ἔτη κατελύθη ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀλύμπου², ταπεινωθείσης, ἀλλὰ μὴ ἀποδαλούσης τὸ θάρρος. Καὶ οἱ μὲν Σπαρτιᾶται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καρπωθῶσι τὴν κτηθεῖσαν νίκην, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἀνεδείχθησαν ἀπειλητικὴ δύναμις αἱ Ἀθηναὶ μετὰ τῆς νέας αὐτῶν κατὰ θάλασσαν συμμαχίας. Τῷ δὲ 373 π. Χ. ἐπειράθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐγκαθιδρυθῶσι καὶ πάλιν κατὰ τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀνακτήσωσι τὰς πόλεις ἐκείνας αἵτινες κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς μεγίστης αὐτῶν δυνάμεως εἶχον ἀντιστῆ εἰς αὐτούς.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 376.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 394.

Πρὸς δὲ τὴν πολιτικὴν ταύτην ἐνέργειαν οἱ Ὀλύνθιοι ἀντετάχθησαν σθεναρώτατα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ἀνεθάρρυσαν δὲ καὶ πάλιν, ἠῤῥξῃσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν στρατιάν, καὶ ἐπεξέτειναν τὴν συμμαχίαν αὐτῶν οὕτως, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ Ἀμφίπολις μετὰ τὴν ἀποδοχὴν Χαλκιδέων πολιτῶν συνεστρατεύετο μετὰ τῆς Ὀλύνθου¹, ἣτις τῷ 363 π. Χ. (Ὀλυμπ. 403,3) ἤτο εἴπερ ποτὲ ἰσχυρά. Διὸ Περδίκκας ὁ Γ' ὑπεστήριξε μετὰ μεγίστου ζήλου τὰς στρατείας τοῦ Τιμοθέου, ὅστις τῷ 364 π. Χ. διεξήγαγε μετὰ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τὸν χαλκιδικὸν πόλεμον, ἐκυρίευσεν εἴκοσι πόλεις καὶ ὑπερέκεινα, ἐπολιόρκησε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Ὀλυνθον². Ἀλλ' ἡ πόλις ἀντέσχε, μετ' ἰσχυρογνώμονος δὲ δυνάμεως ἀντιστάσεως ἐματῶσεν ἀπάσας τὰς διαρκεῖς ἐπιτυχίας τῶν ἀθηναϊκῶν ὅπλων, τοῦθ' ὅπερ κατέστησε πολὺ δυσχερεστέραν τὴν θέσιν τοῦ διαδεξαμένου τὸν Τιμόθεον Καλλισθένους. Καὶ ταῦτα διότι ὁ Περδίκκας ἀπέστη αἵφνης τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν παρ' αὐτῶν ἐπιτέλεσιν τῶν παρ' αὐτοῦ ζητηθεισῶν ὑπηρεσιῶν· ἐπωφελοῦμενος δὲ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Φιλίππου, ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῶν διαφόρων πόλεων, ὅσαι δὲν ἠδύναντο πλεόν νὰ ἔχωσι πεποίησιν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ὀλύνθου, ἰδίως δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως³ καὶ τὴν διὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ὑπεράσπισιν αὐτῶν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ἡ δὲ στρατεία τοῦ Καλλισθένους ἀπέληξεν εἰς συνθήκας οὕτως ἀσυμφόρους εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε κατεδικάσθη ὑπ' αὐτῶν εἰς θάνατον⁴, ἅπαντα δὲ τὰ

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτ. σ. 205, 19 [ἐκδ. Bekker]· ἐν Ἀμφιπόλει Κλεότιμος τοὺς ἐποίκους τοὺς Χαλκιδέων ἤγαγε, καὶ ἐλθόντων διεστράσευσεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς εὐπόρους.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 118.

³ Καθ' ὃ ἐκάζει ὁ Grote [A history of Greece ἐκδ. 1869 Τόμ. Ι' σ. 131 καὶ ΙΑ' σ. 16. Γερμ. μεταφρ. ἐκδ. β' Τόμ. Ε' σ. 604 καὶ Γ' σ. 155. Γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ Sadous Τόμ. ΙΕ' σ. 237 καὶ ΙΖ' σ. 21] τὴν Ἀμφίπολιν εἶχε καταλάβει ὁ Περδίκκας, ἔπειτα δ' ἐκκενύσει ὁ Φίλιππος [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 61].

⁴ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 30. [Ἀνοχὰς δὲ καλεῖ τὰς γενομένας συνθήκας ὁ Αἰσχίνης].

διὰ τῶν νικῶν τοῦ Τιμοθέου κτηθέντα εἶχον ἤδη τῷ 362 π. Χ. ἀποβληθῇ σχεδὸν ὁλοτελῶς ¹.

Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἀνέβη ἐπὶ τὸν ὀρόνον, κατενόησεν ἀμέσως, ὅτι κυριώτατον αὐτοῦ μέλημα ὤφειλε νὰ εἶνε ἡ παρακώλυσις συμμαχίας μεταξὺ Ὀλυνθίου καὶ Ἀθηναίων διὸ ἐπειράθη τὸ πρῶτον νὰ προσελκύσῃ τὴν εὐνοίαν ἀμφοτέρων τῶν πόλεων. Καὶ ἀπέσυρε μὲν τὴν φρουρὰν ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως, θέλων νὰ πιστεύσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι τοῦτο ἦτο οἰονεὶ ταυτόσημον πρὸς παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς αὐτοὺς, ὁμοίως δὲ ὑπεκρίνετο τὸν φίλον καὶ σύμμαχον τῶν Ὀλυνθίων. Καὶ ἤρχισαν μὲν οὗτοι διστάζοντες, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐπεχείρησε πόλεμον κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως ², καὶ ἔστειλαν ἤδη τότε πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ὁ Φίλιππος κατώρθωσε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πρεσβείας ταύτης καὶ ἐξαπατήσῃ τοὺς Ὀλυνθίους δι' ἐπιδείξεως μεγίστης πρὸς αὐτοὺς φιλοπροσύνης. Κατώρθωσε δὲ κατὰ τὸν πόλεμον τὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀμφιπόλεως ἐκρχέντα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων νὰ συνταχῶσιν οἱ Ὀλυνθιοὶ μετ' αὐτοῦ, καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὸν Ἀνθεμοῦντα καὶ τὴν Ποτίδαιαν ³. Ἐκεῖνοι δ' ἐθεώρουν αὐτοὺς εἴπερ ποτ' εὐτυχεῖς καὶ ἀσφαλεῖς καὶ ἐνεφορήθησαν μετὰ τυφλῆς ἐμπιστοσύνης τῆς ιδέας, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐσκόπει σοβαρῶς νὰ ἄρκεσθῃ εἰς τὰς ἤδη κτηθείσας χώρας καὶ ἀφήσῃ τὴν Ὀλυνθον μετὰ τῶν συμμαχίδων αὐτῆς ὑφισταμένην ὡς ἀνεξάρτητον πολιτείαν παρὰ τὰ σύνορα τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου.

Ἄλλ' ὅτε ὁ Φίλιππος προεχώρησε κατὰ νότου τῆς πόλεως πρὸς τὴν Θράκην, ὅτε καθυπέταξε τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατέβαλε τοὺς Φωκεῖς, ἀπέβη δὲ σαφές καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τυφλώττοντας πῶς συνείθιζε νὰ φέρῃται πρὸς τοὺς φίλους καὶ συμμάχους, τότε καὶ οἱ Ὀλυνθιοὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐξακολουθῶσιν ἀπατώμε-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 129.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 61.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 94.

νοι περὶ τῶν καθ' ἑαυτούς. Διέγνωσαν δὲ μετὰ φρίκης τὴν φοβερὰν ἑαυτῶν ἀπομόνωσιν, ἧς ὑπεύθυνοι ἦσαν αὐτοὶ ἔνεκα τῆς πρὸς τὰς Ἀθήνας ἔχθρας, καὶ κατενόησαν, ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τῆς αὐτονομίας αὐτῶν ἦτο ἀπλῆ χάρις παρεχομένη εἰς αὐτοὺς ἐξ ἐλέου τοῦ Φιλίππου, αὐτοῦ καθορίζοντος τὴν διάρκειαν αὐτῆς συμφώνως πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Καίτοι δὲ οἱ ἐν Ὀλύνθῳ φιλιππίζοντες ἦσαν ἰσχυρότατοι καὶ δραστηριώτατοι, ἐπεκράτησεν οὐχ ἦττον τὸ ἀρχαῖον φιλελεύθερον φρόνημα καὶ πάλιν. Ἀπεφάσισαν δὲ οἱ Ὀλύνθιοι νὰ παρασκευασθῶσι πρὸς ὕστατον ἀγῶνα, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ, καθ' ἣ εἶχον ἤδη πράξει πρότερον ἢ Νεάπολιν¹ καὶ ἄλλαι πόλεις, τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες διὰ τῆς καταλήψεως τῶν Θερμοπυλῶν² εἶχον δεῖξει, ὅτι δὲν εἶχον ὅλως λησμονήσει τὸ ἀρχαῖον πρόγραμμα τῆς πόλεως ὡς ὑπερμάχου τῆς αὐτονομίας τῶν Ἑλλήνων.

Προέβησαν δι' οἱ Ὀλύνθιοι εἰς τὸ ἔργον μετὰ προσοχῆς. Καὶ πρῶτον μὲν ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἄρῳσι τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν, ἣν εἶχον ἀνανεώσει πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, συμμαχοῦντες μετὰ τοῦ Φιλίππου (352 π. Χ. Ὀλυμπ. 107, 1). Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἀκόμη ῥῆξις πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι οἱ Ὀλύνθιοι δὲν εἶχον ἐπιφυλάξει εἰς ἑαυτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ προβαίνειν εἰς τοιαύτας ἀποφάσεις. Καὶ ἐθεώρησε μὲν ὁ βασιλεὺς ἤδη τὸ διάβημα τοῦτο τῶν Ὀλυνθίων ὡς ἐχθρικόν³, ἀλλὰ δὲν ἐπεχείρησεν ὅμως πόλεμον κατ' αὐτῶν ἀμέσως, ἀνέθηκε δ' εἰς τοὺς ἐν Ὀλύνθῳ φιλιππίζοντας νᾶντιπράξωσι πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ στάσιν. Οὗτοι δὲ εἶχον ἱκανὴν ἀκόμη δύναμιν, ὥστε νὰ κατορθώσωσι

¹ [Ἡ Νεάπολις ἦτο ἀποικία τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Χαλκιδικῇ]. Ἴδε τὴν συνθήκην αὐτῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων παρὰ K ü h l e r ἐν τῷ Hermes τόμ. VII [1872] σ. 167. [Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 57]. [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. II, ἀρ. 66].

² Ἴδε ἀνωτ. Τόμ. Ε' σ. 91.

³ [Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 96].

τὴν ἑξορίαν ῥητόρων τινῶν τῆς φιλοπάτριδος πατρίας, ἰδίως δὲ τοῦ Ἀπολλωνίδου¹.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἀποστολὴν τῆς πρώτης ἐκείνης πρεσβείας οἱ Ὀλύνθιοι ἀπέφυγον μετὰ προφυλάξεως τὴν καθομολόγησιν φιλικῆς συμμαχίας, ἣν δὲν ἀπέστεργον οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ συνεῖδον, ὅτι κατ' οὐσίαν εἶχον ἔλθει ἤδη εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν βασιλέα, εἰ καὶ οὗτος συνεκράτει ἀκόμῃ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς αὐτοῦ καὶ μόνον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν εἰς τὴν Θράκην στρατειῶν παρουσιάζετο ἀπειλητικὸς παρὰ τὰ σύνορα τῆς χώρας τῆς Ὀλυνθιακῆς συμμαχίας. Μάλιστα δ' ἐπεζῆται καὶ νὰ πείσῃ τοὺς πρέσβεις τῆς πόλεως, ὅτι ἔπρεπε νὰποθάλῃσι πάντα φόβον. Ἀλλ' οἱ πολῖται δὲν ἐνεπιστεύοντο εἰς αὐτὸν, καὶ ἔστειλαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ Φίλιππος ἦτο ἀπησχολημένος ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ Ἡπείρῳ, δευτέραν πρεσβείαν εἰς τὰς Ἀθήνας, ζητοῦντες τὴν ἀποστολὴν βοηθείας πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς χώρας αὐτῶν.

Ἐκτοτε δὲ ἠῤῥησεν ὁ κίνδυνος, καὶ ἡ καθολικὴ ἀνησυχία ἐπετάθη ἕνεκα νέου τινὸς συμβάντος. Ὁμομήτριός τις ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου εἶχε φύγει εἰς τὴν Ὀλυνθον, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπήτησε τὴν ἑκδοσιν αὐτοῦ, ἣν ἡρνήθησαν οἱ Ὀλύνθιοι². Ἐπραξαν δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτε ἀποφασίσαντες ἤδη τὸν πόλεμον, ὅτι δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς ἡ ὑποχώρησις εἰς τὴν ἀπαίτησιν ἐκείνην τοῦ Φιλίππου, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶχον ἀναμφισβήτητως δίκαιον. Πράγματι δὲ πῶς ἡδύνατο πόλις φιλότιμος νὰποστῇ ἐκουσίως τοῦ ἱερωτάτου τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, τοῦ τῆς προστασίας τῶν φίλων καὶ ξένων; Πρὸς τοῦτοις δὲ πιθανῶς καὶ αὐτὸς ὁ βασιλόπαις δὲν ἦτο ἀνάξιος λόγου καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἡ ἐμπαθὲς

¹ Δημοσθένους [κατὰ Φιλίππου Γ'] 56.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 96.] Ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀπὸ τῆς Γυγαίας τρεῖς υἱοὺς, τὸν Ἀργέλαον, τὸν Ἀρριδαῖον καὶ τὸν Μενέλαον. Ἰουστίνου VII, 4. Τοῦτων ὁ Ἀρριδαῖος εὐρίσκετο τότε ἐν Ὀλύνθῳ, ὁ δὲ Μενέλαος φαίνεται, ὅτι μετέβη εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀργότερον, ὅτε ἡ πόλις, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀπέδωκε τὸ κύριον ὄρημα τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ἰδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 123, 140. Ἀμφότεροι δ' ἐφονεύθησαν. Ἰουστίνου VIII, 3.

ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταδιώξας αὐτοῦ δεικνύει, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκεῖνος εἶχεν ὀπαδοὺς ἐν Μακεδονίᾳ. Διὸ ἡ ἄρνησις ἐκείνη τῶν Ὀλυνθίων ἠνάγκασε τὸν Φίλιππον νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον. Οἱ Μακεδόνες ὥρμησαν ἐναντίον τῆς ἀπειθοῦς πόλεως, καὶ τότε ἔσπευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ τρίτη πρεσβεία τῶν Ὀλυνθίων πρὸς τὸν σκοπὸν συνεννόησεως περὶ κοινῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου ἄνευ ἀναβολῆς¹.

Εἶχον δὲ τὰ πράγματα ὁμοίως ὥς ὅτε ἡ Ἀμφίπολις ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου². Ἡ τε Ὀλυνθος καὶ ἡ Ἀμφίπολις ἦσαν ἀποστάτιδες συμμαχίδες τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἀμφότεραι αἱ πόλεις εἶχον προξενήσει εἰς αὐτοὺς μέγιστα κακὰ· ἀμφότεραι δ' ἐπανήρχοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μόνον διότι ἐπιέζοντο ὑπὸ οἰκείων δεινῶν. Καὶ τότε μὲν, ὅτ' ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων ἡ Ἀμφίπολις, οὗτοι ἠδύναντο νὰ πατῶνται περὶ τῶν ἀληθῶν προθέσεων τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ τῶρα τὰ σκοπούμενα παρ' αὐτοῦ ἦσαν καταφανῆ, καὶ πᾶς ὁ θέλων νὰ ἴδῃ ὥφειλε νὰ κατανοήσῃ, ὅτι ἡ πόλις δὲν ἠδύνατο ἄνευ ἰδίου κινδύνου νὰ διαφορήσῃ περὶ τῆς πτώσεως τῆς Ὀλύνθου, τοῦ τελευταίου ἔχοντος δύναμιν ἀντιστάσεως προφυγίου τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχῆς.

Καὶ ἦσαν μὲν ἀληθῶς οἱ Ἀθηναῖοι ἥκιστα διατεθειμένοι νὰ ψέξωσι μνησικάκως καὶ μικροθύμως τὴν προτέραν ἀδικίαν τῶν Ὀλυνθίων, καθ' ἃ εἶχον πράξει πρὸς τοὺς Ἀμφιπολίτας· ἀλλ' αἱ διαθέσεις τῶν πολιτῶν ἦσαν χαλαραὶ, τῶν δὲ ῥητόρων εἰς μόνος ἡξίου τὴν προκειμένην περίστασιν τῆς ἀναγκαίας σοβαρότητος, ὁ Δημοσθένης. Τούτου οἱ πρότεροι πολιτικοὶ λόγοι εἶχον ἤδη εὖρεϊ ὥτα εὐήκοα ἐν ταῖς χαλκιδικαῖς πόλεσι· πρὸς αὐτὴν δ' εἶχον ἀπειθῶν οἱ πρέσβεις³. Διὸ ἐκεῖνος ἀνέλαβε τὸ ἔργον, καθ' ἃ πρότε-

¹ Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀρμαίον I, 9 σ. 734] ἐκ τοῦ ἑκτοῦ βιβλίου | τῆς Ἀττικῆς | ἀπόσπ. 132 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405].

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 62.

³ Περὶ τῶν σχέσεων τῶν πρέσβεων πρὸς τὸν Δημοσθένην ἴδε Böhlert Forschungen Τόμ. Α' σ. 161.

ρον εἶχε παρορμήσει πρὸς τὸν ληστρικὸν πόλεμον, ὃν εἶχον ἀρχίσει οἱ πολῖται ἐξ ἰδίας αὐτῶν βουλήσεως, οὕτω τῶρα νὰ ἐξάψη τοὺς Ἀθηναίους πρὸς μεγαλειότερον ἀγῶνα, πρὸς ἀγῶνα, ὃν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκκλίνωσι χωρὶς νάγἀγῶσιν εἰς κίνδυνον αὐτὴν τὴν τιμὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Καὶ κατὰ μὲν τοῦ Φιλίππου καὶ ὑπὲρ τῆς Ὀλύνθου καθ' ὅλου δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλ' ἔδει ὅμως νὰ παραστήσῃ ζωηρῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἑλὴν σοβαρότητα καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς προκειμένης περιστάσεως καὶ τὰ ὑπὸ τῶν καιρῶν ἐπιβαλλόμενα εἰς τοὺς πολίτας καθήκοντα. Οἱ δὲ Ὀλυνθιακοὶ αὐτοῦ λόγοι ἀποπνέουσι μὲν τὸ αὐτὸ φρόνημα καὶ στηρίζονται εἰς τὰς αὐτὰς ἀρχὰς καὶ οἱ πρότεροι πολιτικοὶ λόγοι, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς σοβαρᾶς ἀποφάσεως, εἰς ἣν παρώρμυν, παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἔτι ὑψηλοτέραν ἔξαρσιν καὶ μείζονα δύναμιν καὶ σαφήνειαν.

Καὶ δὴ τῶρα, καθ' ἃ σκέπτεται μετὰ χαρμοσύνης πεποιθήσεως, στεροῦνται πάσης προφάσεως ἀγούσης εἰς παραμέλῃσιν τοῦ καθήκοντος αὐτῶν. Ἀφῆκαν νὰ πέσῃ ἡ Ἀμφίπολις, ἀφῆκαν νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἡ Πύδνα, ἡ Μεθώνη, ἡ Ποτίδαια, αἱ Παγασαί· μόνη δὲ ὑπολείπεται πλέον ἡ Ὀλυνθος¹. Ἡ πόλις δὲ αὕτη, ἥτις ἐπὶ ὀγδοήκοντα ὅλα ἔτη εἶχεν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔχει τὴν ἡγεμονίαν τριάκοντα καὶ δύο πόλεων, προσέρχεται αὐτοβούλως καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἡμετέραν προστασίαν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον εἶν' εὐτυχία τῶν σπανιωτάτων, παρεχόμενη παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν. Πράγματι δὲ εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιχειρηθῇ ὁ ἀναπόφευκτος πόλεμος ἐν καιρῷ καταλληλοτέρῳ². Ἐφ' ὅσον ἀντέχει ἡ Ὀλυνθος, ἔχουσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐλευθέραν τὴν αἵρεσιν νὰ διεξαγάγῃσι τὸν τελικὸν ἀγῶνα παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μακεδονίας ἢ νάφῃσωσι τὸν Φίλιππον νὰ προχωρήσῃ μέχρις αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως³. Παρ' αὐτῶν τῶν Ἀθηναίων

¹ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 1-13.

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 14-18.

³ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 25· νῦν αἴρεσις ἐστὶν ὁμῆν, πότερ' ὁμᾶς

ἐξαρτᾶται τώρα τὸ νὰ ἐπέλθῃ μεταστροφή τῶν τυχῶν αὐτῶν. Οἱ μὲν οἰκοῦντες τὴν Θεσσαλίαν κατέχονται ὑπὸ μεγίστης ταραχῆς, εἶνε δὲ ὠργισμένοι ἐναντίον τοῦ βασιλέως, ἅτε κρατοῦντος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰ ἐκ τοῦ λιμένος τέλη τῶν Παγασῶν καὶ θέλοντος νὰ τειχίσῃ τὴν Μαγνησίαν. Καὶ ἐν ταῖς βορειοτέραις δὲ ὀρειναῖς χώραις εἶνε ἥκιστα βεβαία ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ. Ἀρκεῖ δὲ νὰ ἐμφανισθῇ ἐγγὺς τῆς Μακεδονίας ἔνοπλος δύναμις, καὶ οἱ φιλελεύθεροι Παῖνες ὡς καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ μέλλουσι νὰ ἐξεγερθῶσι καὶ πάλιν¹. Πρέπει λοιπὸν νὰ σταλῇ πρεσβεία εἰς τὴν Ὀλυνθον, ὅπως ἀγγείλῃ τὴν ταχεῖαν ἀποστολὴν βοηθείας καὶ ἐνθαρρύνῃ τοὺς οἰκοῦντας τὴν πόλιν. Ἐπειτα δὲ δεόν νὰ παρασκευασθῶσι δύο στρατιαί, ὧν ἡ μὲν νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀπειλουμένην πόλιν, ἡ δὲ ἄλλη νὰ προσβᾷ τὴν χώραν τοῦ βασιλέως καὶ παρακωλύσῃ αὐτὸν νὰ συνενώσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου². Ἀλλ' ὡς ἔχουσι νῦν τὰ τῆς πόλεως, δὲν δύναται αὕτη νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς τοιαύτας ἀπαιτήσεις. Καὶ δὲν στερεῖται μὲν αὕτη πόρων, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐλευθέρα περὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Εἶνε λοιπὸν ἀνάγκη νὰπαλλαγῇ τῶν δεσμῶν ἐκείνων, δι' ὧν αὐτὴ ἐδέσμευσεν ἑαυτὴν, καθορίσασα τὴν χρῆσιν τοῦ περισσεύματος τῶν ἐσόδων χάριν τῶν ἑορτῶν. Ἡ λοιπὸν πρέπει τὰ χρήματα ταῦτα νὰποδοθῶσιν εἰς τοὺς στρατευομένους, καὶ τότε ὑπάρχουσι χρήματα στρατιωτικά, ἢ ἄλλως ὀφείλομεν πάντες νὰ εἰσφέρωμεν ἐκ τῶν ἐνόντων. Μία καὶ μόνον τῶν δύο τούτων λύσεων εἶνε δυνατὴ, τρίτος δὲ τις τρόπος δὲν ὑπάρχει, ἐπειδὴ δεῖ χρημάτων, ὃ δὲ πόλεμος εἶνε ἀναγκαῖος, ἂν ἡ πόλις δὲν θέλῃ νὰ καταδικάσῃ ἑαυτὴν εἰς ὄλεθρον³.

ἐκεῖ χρὴ πολεμεῖν ἢ παρ' ὁμῖν ἐκείνων. Ἐὰν μὲν γὰρ ἀντίχῃ τὰ τῶν Ὀλυνθίων, ὁμοῖς ἐκεῖ πολεμήσετε καὶ τὴν ἐκείνου κακῶς ποιήσετε, τὴν ὑπάρχουσαν καὶ τὴν οἰκίαν ταύτην ἀδεῶς καρπούμενοι· ἂν δ' ἐκεῖνα Φίλιππος λάβῃ, τίς αὐτὸν κωλύσει δεῦρο βαθεῖν;

¹ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 21-24.

² Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 16-18.

³ Δημοσθένους Ὀλυνθ. Α' 19-20.

Καὶ εἶχον μὲν οἱ Ἀθηναῖοι συνείδησιν τοῦ κρισίμου τῶν περι-
στάσεων, ἀλλ' ὁ φόβος πρὸ τοῦ πανισχύρου, αὐξάνων κατὰ τὴν
ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τῶν τοῦ πολέμου, κατεῖχε τὰς ψυχὰς καὶ
ἐχαλάρωνε τὴν ἀγαθὴν θέλησιν. Διὰ τοῦτο δ' ἐξεφώνησε περὶ τὸν
αὐτὸν χρόνον ὁ Δημοσθένης πρὸς τὰ πλήθη δεύτερον λόγον, ὅστις
κυρίως ἀπεσκοπεῖ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ὑπερβολικοῦ φόβου τοῦ
Φιλίππου. Ὁ βασιλεὺς, εἶπε, δὲν εἶνε ὁ ἀκατανίκητος ἐκεῖνος ὃν
φαντάζεσθαι. Ἡ ἀληθοῦς δύναμις ὀφείλει νὰ ἔχη στήριγμα πράγμα-
τα ἔχοντα ἄλλως ἢ τὰ τοῦ Φιλίππου. Αὐτὸς δὲ εἶνε πλεονέκτης
καὶ φίλαυτος, μετ' οὐδενὸς ἄλλου συμμεριζόμενος τοὺς καρποὺς
τῆς νίκης· διὰ τοῦτο δὲ οὔτε ὁ λαὸς εἶνε εἰς αὐτὸν πιστός, ἅτε
μόνον δεινὰ ἀποκομίζων ἐκ τῶν πολέμων, οὔτε οἱ λογάδες τῶν
εὐπατριδῶν¹, ἐπειδὴ δὲν ἀνέχεται περὶ ἑαυτὸν ἄνδρας ὑπερόχους
καὶ ἀνεξαρτήτους, ἀπομακρύνει δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πολέμου
καὶ ἀγώνων, καὶ ἡ αὐλὴ αὐτοῦ εἶνε ἄθροισμα τυχοδιωκτῶν καὶ
μεθύσων². Οἱ δὲ σύμμαχοι καταδοκοῦσιν ἥτταν αὐτοῦ, ὅπως
ἀποστῶσιν. Ἡ δὲ ὅλη αὐτοῦ δύναμις, καίπερ φαινομένη ἀνθηρὰ,
καταρρέει καθ' ἑαυτήν, καὶ τοῦτο θὰ καταφανῇ εὐθὺς ὡς περι-
πλακῇ εἰς σοβαροὺς, ἥτοι ἐμφυλίους, πολέμους, καθ' ἃ, ὅταν
συμβῇ ἀρρώστημά τι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, παρουσιάζονται
ἐμφανῶς πάντα τὰ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου κεκρυμμένα στρε-
βλὰ καὶ σαθρά³. Ἡ δὲ τύχη τοῦ Φιλίππου δὲν εἶνε παγία, ἐπειδὴ
δὲν ἐρεῖδεται ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης· ἀλλὰ δὲν εἶνε διὰ τοῦτο εἰκαία-
τις, ἐπειδὴ ηὐξήθη μέγας ἔνεκα τῆς ἀπιστεῦτου δραστηριότητος
αὐτοῦ καὶ τῆς τελείας ἡμῶν ἀδρανείας. Ἄν λοιπὸν ἔνεκα τῆς
ἡμετέρας ἀμελείας ἀναγκαίως ἀπεβάλομεν τὰς κτήσεις ἡμῶν
ἀλλεπαλλήλους, εἰκότως, ὅταν ἀρχίσωμεν νὰ ἐκτελῶμεν τὸ ἡμέ-
τερον καθήκον, θὰ συμβῇ τὸ ἐναντίον καὶ οἱ θεοὶ θὰ βοηθήσωσιν
ἡμᾶς μᾶλλον ἢ ἐκεῖνον⁴.

¹ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 9 κ. ε. 15.² Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 18-19.³ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 21 j.⁴ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Β' 23 κ. ε.

Γ' Ὀλυνθιακός

Πρὸς ἄλλην δὲ μεταγενεστέραν περίοδον τῶν διαπραγματεύσεων φαίνεται ὅτι συμπίπτει ὁ τρίτος λόγος¹. Ἐν αὐτῷ γίνεται ἤδη λόγος περὶ τῶν Ὀλυνθίων ὡς συμμάχων, καὶ θεωρεῖται προϋποτιθέμενον, ὅτι ἅπαντες εἶνε σύμφωνοι περὶ τῆς ἀνάγκης πολεμικῆς ἐνεργείας. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ἡ προτέρα ἀτολμία τῶν ῥητόρων μετετρέπη ἤδη εἰς τὸ ἐναντίον, ποιοῦνται δὲ λόγον περὶ τῆς τιμωρίας τοῦ βασιλέως καὶ φενακίζουσι τοὺς πολίτας διὰ τῆς ἐπαγγελίας νικῶν καὶ ἐπιτυχιῶν, χωρὶς νὰ διδάξωσιν αὐτοὺς τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα, ἅτινα ἦσαν ἀναγκαῖα, ὅπως τοῦλάχιστον ὑποστῶσι μικρὰς μόνον ἥττας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο εἶνε ἀπαραίτητος ἡ ἀνάγκη καταλύσεως ὀριστικῆς τῆς καθεστῶσης κακῆς διοικήσεως.

Σήμερον, λέγει ὁ Δημοσθένης, τὰ πράγματα περιέστησαν εἰς τοῦτο, ὥστε οὐδὲ τὴν ἀλήθειαν τολμᾷ τις νὰ εἴπῃ χωρὶς νὰ διακινδυνεύσῃ ἀνωφελῶς τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα πρέπει νὰ μεταβληθῶσι. Διὰ τοῦτο καταστήσατε νομοθέτας, ὅχι δὲ πρὸς γραφὴν νόμων, ἀλλὰ χάριν καταλύσεως νόμων, ἰδίως δὲ τοῦ περὶ τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων, ἅτινα τῶρα διανέμονται ὡς θεωρικὰ εἰς τοὺς μὴ στρατευομένους, ἀλλὰ μένοντας οἴκοι². Ἀπαιτήσατε δὲ τὴν κατάλυσιν τοῦ νόμου τούτου παρ' αὐτῶν

¹ Ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀκολουθία τῶν Ὀλυνθιακῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους χαρακτηρίζονται ἐξ αὐτοῦ αὐτῶν τοῦ περιεχομένου. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ, τῇ κατὰ **Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα** τρίτῃ, πραγματεύεται ὁ ῥήτωρ τὴν διαπραγματευομένην συμμαχίαν μεταξὺ Ὀλύνθου καὶ Ἀθηνῶν, ὁ δὲ δεύτερος, ὁ κατὰ **Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα** πρώτος, ἐξαίρει ἰδίως τὴν ἡθικὴν ἀποψιν, τοῦθ' ὅπερ δὲν θὰ ἤρμοζεν, ἂν ἡ περὶ τῆς συμμαχίας διαπραγματεύσεως ἦτο ἔχει ἤδη προχωρήσει, διὰ δὲ τοῦ τρίτου, τοῦ κατὰ **Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα** δευτέρου, προσπαθεῖ ὁ Δημοσθένης τὸ πρῶτον νὰ παρορμήσῃ τοὺς Ἀθηναίους πρὸς ὁρᾶσιν. Καὶ ἐν τοῖς τριῶν δὲ λόγοις δὲν ὑπάρχει ὑπαινιγμὸς περὶ βοηθείας ἤδη πράγματι παρασχεθείσης. Πρὸλ. Rehdantz *Ausgewählte Reden* (des Demosthenes) σ. 29.

² **Δημοσθένης** Ὀλυνθ. Γ' 10· νομοθέτας καθίστατε. Ἐν δὲ τοῦτοις τοῖς νομοθέταις μὴ θῆσθε νόμον μηδὲνα (εἰσὶ γὰρ ἱκανοὶ ὑμῖν), ἀλλὰ τοὺς εἰς τὸ παρὸν βλέποντας ὑμᾶς λύσατε. Λέγω τοὺς περὶ τῶν θεωρικῶν, σαφῶς οὕτως, καὶ τοὺς περὶ τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς οἴκοις, ὧν οἱ μὲν τὰ στρατιωτικὰ τοῖς οἴκοι μένουσι διανέμονται θεωρικὰ, οἱ δὲ τοὺς ἀτακτοῦντας ἀθώους καθιστάσιν. Πρὸλ. 12, 13.

ἐκείνων οἵτινες ἔθυσαν αὐτὸν, ἐπειδὴ δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ θέλωσιν οὗτοι νὰ κερδαίνωσι τὴν ἡμετέραν εὐνοίαν διὰ νόμων ὀλεθρίων, ἐν ᾧ εἰς ἄλλους ἐπιβάλλεται τὸ ἀνιαρὸν καθῆκον νὰ καταλύωσι τοὺς κακοὺς νόμους, προκαλοῦντες τὴν ὑμετέραν ἀπέχθειαν. Καὶ δὲν εἶνε μὲν εὐχάριστον ἔργον τὸ ἀντεπεξέρχεσθαι πρὸς τοὺς ἰσχύοντας ἐν τῇ πόλει καὶ συγχρόνως πρὸς τὰρέσκοντα εἰς ὑμᾶς, ἀλλὰ κρίνω ὅμως καθῆκον δικαίου πολίτου τὸ νὰ προτιμᾷ τὴν τῶν πραγμάτων σωτηρίαν ἀντὶ τῆς ἐν τῷ λέγειν χάριτος. Τοῦτο ἔπραττον καὶ οἱ ἄνδρες οἱ λέγοντες ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμῶν, ὁ Ἀριστείδης ἐκεῖνος, ὁ Νικίας, ὁ Περικλῆς. Ἀλλὰ τώρα μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Τώρα ἔχετε ῥήτορας περιφερομένους μεταξὺ ὑμῶν καὶ διερωτῶντας Τί βούλεσθε; Τί θέλετε νὰ προτείνω; Τίνα χάριτα θέλετε νὰ πράξω εἰς ὑμᾶς; Ἐνεκα δὲ τούτων ἔχουσιν αἰσχροῦς τὰ πράγματα τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας οἱ ἄρχαιοι ἐκεῖνοι ῥήτορες ἠϋξῆσαν τὴν πόλιν καὶ ἀνέδειξαν αὐτὴν λαμπράν¹. Ὑμεῖς δὲ ἀπεστερήθητε μὲν τῶν πρωτείων τῆς ἀρχῆς, ἐν δὲ τῇ πόλει εἴσθε ὑπηρέται ἐκείνων οἵτινες ἔγειναν πλούσιοι ἐκ πτωχῶν πρὸς βλάβην ὑμῶν. Ἐπιτρέπετε δ' εἰς αὐτοὺς νὰ δελεάζωσιν ὑμᾶς διὰ τῶν θεωρικῶν καὶ τῶν ἑορτῶν, καὶ δὲν διαγινώσκετε τὴν ὑμετέραν καταισχύνην· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αἰσθάνεσθε τὴν ἀνάγκην νὰ προσοφείλητε καὶ χάριν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους τοὺς μεριμνῶντας περὶ τῶν εὐωχιῶν ὑμῶν, καίτοι πράττουσι τοῦτο διὰ τῶν ὑμετέρων χρημάτων καὶ πρὸς ὀλεθρον ὑμῶν. Ἀλλ' εἶνε ἀκόμη καιρὸς. Ἀπαλλάχθητε τῆς μωροῦς δοξῆς, ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ συμβιβασθῶσι τὰσυμβίβαστα καὶ ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ γίνηται μὲν χρῆσις τῶν ὑπαρχόντων χρημάτων πρὸς δαπάνας ἀνωφελεῖς, νὰ ὑπάρχωσι δὲ ὅμως πόροι χάριν τῶν ἀναγκαίων. Πρέπει νὰ κατανοήσητε σαφῶς πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα· πρέπει νὰ λάβητε ἀπόφασιν ἥν νὰ μὴ δύνασθε νάποφύγητε. Ἄν θαρρήσητε τῶρα νὰ ἐνεργήσητε ἐπαξίως τῆς πόλεως, νὰ ὑπηρετήσητε ὡς στρατιῶται καὶ νὰ διαθέσητε ὑπὲρ τοῦ

¹ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Ι' 21-31.

πολέμου τὰ περισσεύματα τὰ τῶρα διανεμόμενα καὶ οὐδέν' ἀληθῶς ὠφελούντα, τότε δύνασθε ἴσως, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νὰ ἐπιτύχητε ἀκόμη ἀγαθὸν μέγα καὶ ἔνδοξον, τὴν νέαν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος¹.

Οὕτως ὁ Δημοσθένης ἀπεκάλυπτεν ἀμειλίκτως τὰ ἔλκη τῆς πολιτείας, χωρὶς ὅμως νάπαιτῇ ὑπερμέτρως μεγάλα· ἀπ' ἐναντίας δ' ἀντεπεξήρχετο πρὸς τὰς κρατούσας καταχρήσεις μετὰ συνετῆς ἐπιεικείας. Καὶ δὴ οὐδαμῶς ἀντιλέγει πρὸς τὰς περὶ παροχῶν ἐκ τοῦ ταμείου τῆς πόλεως ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων, ἀξιοὶ δὲ μόνον παρὰ τῶν πολιτῶν ὑπηρεσίας τινὰς ἀντὶ τῶν παρεχομένων παρὰ τῆς πολιτείας καὶ θέλει νὰ γείνη διάκρισις μεταξὺ χρόνων εἰρήνης καὶ χρόνων πολέμου. Καὶ ἡσύχως μὲν ἐχόντων τῶν πραγμάτων, φρονεῖ, ὅτι δύναται ἕκαστος νὰ λαμβάνῃ τὸ ἐπιβάλλον εἰς αὐτὸν μέρος μένων οἴκοι· ἀλλ' ἐπερχομένων περιστάσεων, οἷαι αἱ παροῦσαι, καθῆκον τοῦ ἱκανοῦ πολίτου εἶνε χάριν ἀνταλλάγματος τῶν λαμβανομένων παρὰ τῆς πολιτείας νὰ στρατεύσῃ αὐτὸς πρὸς ἄμυναν αὐτῆς· ὁ δὲ ὑπερβὰς τὴν ἡλικίαν τοῦ στρατεύεσθαι ὀφείλει νὰ βοηθήσῃ πρὸς διοίκησιν καὶ ἐποπτεῖαν τῶν δεόντων γενέσθαι καὶ λάβῃ τὸ ἀνῆκον μέρος ὡς ἀμοιβὴν τῆς τοιαύτης δημοσίας αὐτοῦ ὑπηρεσίας. Ἀνάγκη λοιπὸν τάξεως καὶ δικαίας ἀναλογίας ἀντὶ τῆς νῦν κρατούσης αὐθαιρεσίας καὶ τύχης. Ὡς δὲ τὰς λειτουργίας ἀναλαμβάνουσιν οἱ πολῖται κατὰ σειρὰν, οὕτω κατὰ τὸ μέτρον τῶν λειτουργιῶν ἐκείνων πρέπει νὰ διανέμηται καὶ τὸ χρῆμα, ἅτε ἀνῆκον εἰς τοὺς ἐργαζομένους καὶ ὄχι εἰς τοὺς ἀργοὺς τοὺς περιφερομένους ἐν τῇ πόλει καὶ φλυαροῦντας ἐν ἀλλήλοις περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν μισθοφόρων².

Οἱ τρεῖς Ὀλυμπιακοὶ μαρτυροῦσι περὶ τῆς τοῦ Δημοσθένους ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐπωφελεῖτο τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν χάριν ἀνυψώσεως τῆς πατρὸς πόλεως ἐκ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς. Ἀποτελοῦσι δὲ οἱ λόγοι οὗτοι μικρὸν

¹ Δημοσθένους Ὀλυμπ. Γ' 33-36.

² [Δημοσθένους Ὀλυμπ. Γ' 34 κ. ἐ.].

μόνον μέρος τῆς δρώσεως αὐτοῦ. Ἀληθῶς δ' ὁ Δημοσθένης εἰργάζετο ἀκαταπονήτως, ὅπως παραρμήσῃ γέροντας καὶ νέους, καὶ ἔσχε τότε πρῶτον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐπιδράσῃ κρισίμως ἐπὶ τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ δὴ ἡ Ὀλυνθος ἔγεινε δεκτὴ ὑπὸ ὅρους λῖαν ἐπιεικεῖς εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων¹, καὶ τριάκοντα τριήρεις, ἡθροισμέναι ἤδη ὑπὸ τὸν Χάρητα, μετὰ ὀκτὼ ἄλλων τότε τὸ πρῶτον πληρωθεισῶν² ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἐν ᾗ ὁ πόλεμος διεξήγετο ἤδη δραστηρίως (349-348 π. Χ. Ὀλυμπ. 107, 4).

Ἢ δ' ἔκρηξις αὐτοῦ δυσηρέστησε τὸν Φίλιππον ὑπὸ πολλὰς ἐπὶ φεις. Μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦτο εἰθισμένος αὐτὸς νὰ διδῇ τὴν ὥλησιν παντὸς ὅτι ἐπράττετο· ἀλλὰ τώρα εὐρέθη ἡναγκασμένος νὰ ἐγκαταλίπῃ ἄλλα σχέδια, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ πρὸς ἀντίστασιν αἰρινιδίαν. Εἶχε δὲ προσδοκῆσαι, ὅτι αἱ πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς ἔμελλον νὰ τεθῶσιν ἐκουσίως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Μακεδόνων καὶ νὰ μεταβληθῶσι κατὰ μικρὸν εἰς ὑπηκόους αὐτοῦ. Διὸ ἡ ἀποστασία τῆς Ὀλύνθου ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν δυσάρεστον τεκμήριον τῆς ἔτι ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς πόλεσι διατηρουμένης ἀγάπης πρὸς τὴν αὐτονομίαν, ἥτις ἦτο ικανῶς ἰσχυρὰ, ὥστε νὰ καταστείλῃ τὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντιπάθειαν τῶν Ὀλυνθίων καὶ ἀγάγῃ εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ἐνωσιν τῶν δύο πρότερον ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας διακειμένων πόλεων. Οἱ δὲ Ὀλυνθιοὶ ἦσαν ἀκόμη καὶ τώρα ἐπικίνδυνοι ὡς πολέμιοι, κεκτημένοι πόλιν δεκακισχιλίων

¹ Böckh [Staatshaushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 108 ἐν σημ. Böhncke Forschungen Τόμ. Α' σ. 161.

² Φιλόχορος παρὰ Διονυσίου [Ἀλικαρνασεῦ] Πρὸς Ἀρμαίων Ι, 9 σ. 734, ἀπόσπ. 132 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405], ἐν ᾧ γωρίῳ νῦν μετὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ van Herwerden (Dionysii Halicarnassensis) Epistola 'cr itica'. 1861 σ. 10) [μετ' ἀντιβολὴν τοῦ ἀμβροσιακοῦ κώδικος τοῦ Διονυσίου ἀναγινώσκονται τάδε· τριήρεις δ' ἐλ' τὰς μετὰ Χάρητος καὶ ἃς συνεπλήρωσεν ὀκτώ. Κατὰ ταῦτα οἱ τριάκοντα τριήρεις ἀπετέλουν στόλον πρότερον ἤδη συγκεκροτημένον, εἰς ταύτας δὲ προσετέθησαν αἱ ἑτεραι ὀκτώ. Μεταξὺ δὲ τῶν λέξεων συμμαχίαν τε ἐποίησαντο καὶ βοήθειαν ἐπεμήσαν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀμβροσιακῷ κώδικι γράμμα δεκαοκτὼ γραμμάτων.

πολιτῶν ἔχουσιν θέσιν ὀχυρὰν καὶ στρατιάν καλῶς συντεταγμένην. Ἐνεκα δὲ τῆς πρὸς τὰς χώρας τὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ μακεδονικὸν βασιλεῖον γειτονείας ἡ Ὀλυνθος ἡδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ πᾶσαν κατὰλληλον εὐκαιρίαν· ἂν δὲ ἡ πολυλίμενος χώρα τῶν συμμαχιδῶν αὐτῆς ἐγίνετο ὀρμητήριον ἀθηναικοῦ στόλου, ὁ στόλος οὗτος ἔμελλε νὰ ἔξη ἅπαντα ἐκεῖνα τὰ πλεονεκτήματα, δι' ὧν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὁ βασιλεὺς ὑπερῆυδοχίμει τοὺς Ἀθηναίους, πᾶσα δ' ἐπιτυχία αὐτῶν ἡδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀποστασίας ἐν ταῖς νεωστὶ κτηθείσαις παρὰ τοῦ Φιλίππου χώραις.

Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν κρίσιμωτάτην ὥραν προέβησαν χαλαρῶς εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ θυσίαι ὥς ἀνέλαβον ἐσπαταλήθησαν ἀνωφελῶς. Καὶ δὲν συνεστράτευσαν μὲν μετὰ τοῦ Χάρητος πολῖται, εἰσφορὰ δὲ προταθεῖσα ὅθεν ἐξετελέσθη, τὰ δὲ περισσεύματα διενέμοντο εἰς θεωρικά, καθ' ἃ καὶ πρότερον, ὥς εἰ ὑπῆρχε τελεία εἰρήνη, καὶ οἱ διοικούντες τὴν πόλιν εἶχον παρὰ τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Δημοσθένους ἱκανὴν δύναμιν, ὥστε νὰ παρακωλύουσιν ὥς ἀνωφελεῖς καινοτομίας τὰς οἰκονομικὰς ἐκεῖνας μεταρρυθμίσεις, ὧν παρίστατο ἀνάγκη ἔνεκα τοῦ πολέμου. Ὁ δὲ δῆμος οὐδὲ τῶρα ἦτο ἡνωμένος, ἀλλὰ διεσπᾶτο εἰς φατρίας. Ἐκάστη δὲ αὐτῶν εἶχεν ἴδιον ῥήτορα, ἡγούμενον αὐτῆς, ἴδιον στρατηγόν, εὐνοούμενον παρ' αὐτῆς, ἡκολούθουν δὲ αὐτὴν κεκράχται ἀσκέπτως συνεπιδοκιμάζοντες. Καὶ μία μὲν φατρία ἐτάσσετο ὑπὲρ τοῦ Χάρητος, ἄλλη δὲ ὑπὲρ τοῦ Χαριδῆμου. Κατὰ τῶν συμπαγῶν δ' ἐκείνων φατριῶν οὐδὲν ἡδύνατο νὰ κατορθώσῃ ῥήτωρ μὴ ἔχων περὶ ἑαυτὸν τεταγμένην φατριάν, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ ἀτύχημα τῆς πόλεως. Ἀντὶ μὲν τῆς ἀπαιτουμένης τάξεως ἐκράτει αὐθαιρεσία, ἀντὶ δὲ τῆς ἀναγκαίας ἐλευθερίας ὑπερίσχυε πίσεις καὶ δουλοπρέπεια.

Οἱ δὲ Ὀλύνθιοι ἔπεμψαν δευτέραν πρεσβείαν μεθ' ἣν ἐστάλη δευτέρα ἐπικουρία, ἣς ἡγεῖτο ὁ Χαριδῆμος, ὅστις παρέστη βοηθὸς τῆς ἀπειλουμένης πόλεως, πλεύσας ἐκ τοῦ Ἑλληςπόντου μετὰ

τετρακισχιλίων ψιλῶν καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα ἱππέων¹. Ὀλύμπιοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἐπεχείρησαν κοινὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν χώραν τοῦ βασιλέως, καὶ συνέλαβον αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τινες ἐπιφανεῖς Μακεδόνες².

Ἄλλ' αἱ μικραὶ αὗται ἐπιτυχίαι ἔπαυσαν μετ' οὐ πολὺ, ὅτε ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἐπιστρέψας ἐκ τῆς Θεσσαλίας ἐπεχείρησε δευτέραν ἐκστρατείαν, ἐπιληφθεὶς τοῦ πολέμου σοβαρῶς. Ἐκυρίευσεν δὲ τὰς συμμαχίδας τὴν μὲν μετὰ τὴν δέ' καὶ αἱ μὲν πλεῖσται παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν ἐπὶ μόνῃ αὐτοῦ τῇ προσεγγίσει, ἄλλων δὲ τὰς πύλας ἀνέωξεν ἢ προδοσίᾳ. Οἱ δὲ Ὀλύμπιοι, ὑποστάντες δύο ἡττας ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, ἐπειράθησαν νὰ συνδιαλλαγῶσι διὰ λόγων, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὕβριστικῶς, ἐπειδὴ, καθ' ἃ ἐλέγχθη τότε, ἔδει ἢ ἐκεῖνοι νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν Ὀλυμπον ἢ ὁ βασιλεὺς Φίλιππος τὴν Μακεδονίαν. Ἰναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ παρασκευασθῶσι πρὸς τὸν ἔσχατον ἀγῶνα. Καὶ τὰ μὲν τεύχη αὐτῶν ἦσαν ἀκόμη ἀβλαβῆ, εἶχον δ' ἔτι ἐλευθέραν τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ βλέμματα αὐτῶν ἦσαν ἐστραμμένα μετ' ἀγωνίας πρὸς τὸ πέλαγος, ὅθεν ἐκαραδόκουν νὰ ἰδῶσι προσπλευσούσας τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις. Καὶ ταῦτα διότι εἶχον ἀποστείλει τὸ τρίτον ἤδη πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας, κατὰ δὲ τὴν περίστασιν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πράγματι ἀποφασίσει τὴν ἀποστολὴν στρατιᾶς ἐκ πολιτῶν, ἐπειδὴ αὐτὸ τοῦτο εἶχον ζητήσῃ οἱ Ὀλύμπιοι μετὰ τὴν πικρὰν ἀπὸ τῶν μισθοφόρων τοῦ Χαριδῆμου πείραν. Ἄλλ' ἐκ τῶν ψηφισθέντων τετρακισχιλίων ὀπλιτῶν μόνον οἱ ἡμίσεις ἤλθον ὑπὸ τὸν Χάρητα, καὶ οὗτοι δὲ παρὰ πολὺ ἄργά³. Αἱ περὶ τῆς ἀντο-

¹ Φιλόχορος ἐνθ' ἀν. Θεόπομπτος παρ' Ἀθηναίῳ [X, σ.] 436 ἀπόσπ. 155 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 304].

² Τοῦτων ἦτο ὁ Δέρδας [κατὰ Θεόπομπτον ἐνθ' ἀν.] ὅστις κατὰ τὸν Böhncke (Forschungen [Τόμ. Α' σ. 35], 674) ἦτο ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς τοῦ Φιλίππου Φίλης. [Καὶ ὁ Σάνυρος δὲ παρ' Ἀθηναίῳ XIII, σ. 557 λέγει περὶ τοῦ Φιλίππου· ἔγρημε δὲ καὶ Φίλαν, ἀδελφὴν Δέρδα καὶ Μαχάτα. Ἰδε καὶ Schäfer Demosthenes und seine Zeit Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 141, σημ. 2].

³ Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ Πρὸς Ἀμμαῖον I, 9 σ. 734] ἀπόσπ. 134.

χῆς τῶν Χαλκιδέων προσδοκίαι ἦσαν ἀπατηλαί· αἱ μὲν πόλεις, ὧν ἐπεβάλλετο ἡ ἄμυνα, ἦσαν πολλαὶ καὶ ἡ ἄμυνα διὰ τοῦτο δυσχερής, οἱ δὲ οἰκήτορες τῶν πόλεων, μεθ' ὧν ἦσαν ἀναμειγμένοι πολλοὶ κάτοικοι μὴ Ἑλληνες, ἦσαν ἐπισφαλεῖς καὶ ἐκνευρισμένοι ὑπὸ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς θρακικῆς φιλοποσίας. Εἶχον δὲ ἄλλως προσδοκηθῆ καὶ μακρότεραι ταραχαὶ ἐν Θεσσαλίᾳ. Τέλος δ' καὶ ὁ ἀπαρκτίας, ὁ πρόθυμος σύμμαχος τοῦ βασιλέως Φιλίππου, παρεκώλυσε, μεσοῦντος ἤδη τοῦ θέρους, τὴν ἔγκαιρον εἰς τὰς ἀκτὰς προσόρμισιν τῶν προεγγιζόντων σκαφῶν. Πρὶν ἢ δὲ καταπλεύσωσιν αἱ τριήρεις, ἡ Ὀλυνθος ἔπεσε διὰ προδοσίας. Καὶ ὁ οἱ δύο ἱππαρχοὶ τῶν Ὀλυνθίων, ὁ Λασθένης καὶ ὁ Εὐθυκράτης, δεκασθέντες διὰ μακεδονικοῦ χρήματος, ἐνήργησαν τὴν κατὰ τινὰ ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων παρὰ τῶν Μακεδόνων σύλληψιν μεγάλου μέρους τοῦ Ὀλυνθιακοῦ ἱππικοῦ ἀπομονωθέντος καὶ τὴν σύγχρονον παράδοσιν τῆς πόλεως, ἀνοιχθεῖσων τῶν πυλῶν¹.

Ὁ δὲ Φίλιππος ἐξετέλεσε κατὰ γράμμα τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ, θέλων διὰ τιμωρίας πρωτοφανοῦς τὴν αὐστηρότητα νὰ καταπνίξῃ πᾶν λείψανον φιλελευθέρου φρονήματος παρὰ τοῖς Ἑλλησιν· ἡ δὲ πυρκαϊὰ τῆς Ὀλύνθου καὶ τῶν συμμαχίδων ἐφώτιζεν ἀπάσας τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου δίκην φρυκτωρίας ἐμπνεούσης τὸν φόβον καὶ προαγγελλούσης κακὰ. Μέγα μέρος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐξωλοθρεύθη μετὰ τῶν οἰκητόρων αὐτοῦ, ἄπειροι δὲ πολῖται οἵτινες μέχρις ἐκείνων τῶν ἡμερῶν εἶχον ζῆσαι ἐν εὐημερίᾳ μετεβλήθησαν εἰς φυγάδας ἐπαιτούντας. Εὐτυχεῖς δὲ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν οἱ διασώσαντες καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἐν

[C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 405]· Ὀλυνθίων... δεσφένων... πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις δυνάμεισι πέμψαι βοήθειαν μὴ ξενικὴν, ἀλλ' αὐτῶν Ἀθηναίων, ἐπεμψεν αὐτοῖς ὁ δῆμος τριήρεις μὲν ἑτέρας ἰς τῶν δὲ πολιτῶν ὀπλίτας, βῆ καὶ ἱππεῖς τ' ἐν ναυσὶν ἱππηγοῖς, στρατηγὸν δὲ Χάρητα τοῦ στόλου παντός. Σουίδας ἐν λ. Κάρανος. Πρὸς Schüller [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 142, 151.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 56. Ὑπερείδου ἀπόσπ. 80 [παρ' Ἀφίην ἐν Ῥητορ. σ. 547]. Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 53. Σουίδας [ἐν λ. Κάρανος].

συγκρίσει πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, ὥς οἱ πλεῖστοι τῶν Ὀλυνθίων, περιέπεσον εἰς τοὺς νικητὰς καὶ ἐξηνδραποδίσθησαν, τῆς οὐσίας αὐτῶν πυρποληθείσης ἢ λαφυραγωγηθείσης ὑπὸ τῶν μισθοφόρων. Ἡ ἀγέρωχος Ὀλυνθος ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, μετ' αὐτῆς δὲ συνεξηφρανίσθησαν τριάκοντα καὶ δύο τὰς τέχνας ἀσκοῦσαι ἑλληνίδες πόλεις. Καὶ τὰ μὲν μεταλλεῖα ἐξεμεταλλεύοντο καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ χάριν τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ἄλλως δὲ ἢ σύμπασα Χαλκιδικὴ ἐξηρημώθη. Συντελεσθῆ δὲ ἡ κατασχύνη τῆς ἥττης διὰ τῆς ἐπιδειχθείσης ταπεινώσεως παρ' Ἑλλήνων, οἵοι ἐπὶ παραδείγματι ὁ Ἀναξανδρίδης¹ καὶ ὁ Σάτυρος², προθυμηθέντων νὰ λαμπρύνωσι διὰ τῆς τέχνης αὐτῶν τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐν Δίῳ τελεσθέντα ἐπινίκια³. Εἴπερ τι δὲ καὶ ἄλλο ἠδύνατο νὰ καταδείξῃ εἰς αὐτὸν καταφανῶς τὴν παρακμὴν τοῦ ἔθνους ἢ προθυμία ἣν ἐπέδειξαν οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἐπωφεληθῶσι τὴν συμφορὰν τῶν χαλκιδικῶν πόλεων, καὶ ἡ ἀναισχυντία μεθ' ἧς ἀπεδέχθησαν ἀγροὺς καὶ πολύτιμα σκεύη. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐθεάθησαν Ἕλληνες ἐπιστρέφοντες οἰκαδε ἐκ τοῦ τόπου τῆς συμφορᾶς καὶ σύροντες ὀπισθεν αὐτῶν δέσμια γύναια καὶ παιδάρια δοθέντα εἰς αὐτοὺς δωρεὰν παρὰ τοῦ νικητοῦ⁴.

Ἄλλ' οὐχ ἥττον τὸ τοιοῦτον θέαμα ἐκίνησε τὴν ἀγανάκτησιν ἀπάντων τῶν εὐγενεστέραν ἐχόντων τὴν καρδίαν· μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῆς πρώτης αἰσθήσεως τοῦ φόβου, ἥτις εἶχε πτοήσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀμβλύνει τὸ αἶσθημ.⁵ αὐτῶν, ἐξεφράσθησαν ἐν πολλαῖς χώραις συμπάθεια πρὸς τοὺς παθόντας καὶ προθυμία πρὸς βοήθειαν αὐτῶν. Ἐξεδηλώθησαν δὲ τὰ αἰσθήματα ταῦτα μάλιστα ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἥτις εἶχεν ἀμέσως συμμετάσχει τῶν

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 241.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 237.

³ Ὁ Φίλιππος ἐορτάζει τὰ Ὀλύμπια ἐν Δίῳ, συνεργῶντος τοῦ Σατύρου, [ὅστις ἐξαίτεται χάριν ἑαυτοῦ δύο νεαρὰς αἰχμαλώτους]. *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας 192] κ. ἑ.]. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 55.

⁴ [*Δημοσθένους* Περὶ τῆς παραπρεσβείας 305 κ. ἑ. Πρὸς. *Αἰσχίνου* Περὶ παραπρεσβείας 156. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 53].

παθημάτων τῶν Ὀλυνθίων καὶ μετὰ μακρὰν πρὸς αὐτοὺς πάλην εἶχε συμμαχήσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ μετὰ τῆς Ὀλύνθου, ἥτις ἀπ' αὐτῆς ἤδη τῆς αὐξήσεως τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς εἶχε καθῆκον νὰ κατανοήσῃ, ὅτι μόνον στήριγμ' αὐτῆς ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Ὁ δὲ ὀλεθρὸς αὐτῆς ὑπῆρξε φοβερὰ τιμωρία τῆς ἐναντίον ἀλλήλων ἀντιζηλίας τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς Ἀθηναίους ὥφειλεν εἰκότως νὰ καταλάβῃ αἶσθημα αἰσχύνης ἀνάλογον πρὸς τὸ καταλαβόν ποτε τὴν πόλιν κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μίλητου καὶ τῶν Πλαταιῶν, πόλεων ὧν ὁμοίως εἶχον διαψευσθῇ πικρῶς αἱ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐξαρτηθεῖσαι προσδοκίαι. Καὶ τῶρα δὲ, ὡς καὶ τότε, οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἡναγκασμένοι νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν παραμυθίαν τῆς συμφορᾶς τῶν περισθέντων πολιτῶν τῆς ἐξολοθρευθείσης πόλεως. Καὶ ὃς οἱ φυγάδες ἔχειναν δεκτοὶ ἐν Ἀθήναις, καθ' ἃ ποτε οἱ Πλαταιεῖς, ὡς μέτοικοι, οἱ δὲ δικασταὶ ἐκόλαζον τοὺς πολίτας τοὺς αἰκίζοντας Ὀλυνθίας αἰχμαλώτους, καὶ ἡ πόλις ἐξετόξευσεν ἄρᾳν κατὰ τῶν δύο προδοτῶν τῆς Ὀλύνθου¹.

Ἡ δὲ καταστροφὴ τῆς Ὀλύνθου ἦτο νέα ἥττα τῶν Ἀθηναίων· σὺν αὐτῇ δὲ ἡδυνάτό τις νάναμένῃ, ὅτι οἱ μὲν ἀνῆκοντες εἰς τὴν ἔθνικὴν φατρίαν οἱ καὶ ἐπιδιώξαντες τὸν πόλεμον ἔμελλον νὰ ὑποστῶσιν ἥτταν, νὰ κυριαρχήσωσι δ' ἐν τῇ πόλει οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν μετὰ δυνάμεως πολὺ μεγαλειτέρας ἢ πρότερον. Ἀλλὰ τοῦτο ὅμως δὲν συνέβη. Ὁ δῆμος εἶχε διακινήθῃ ὑπὸ τῶν μεγάλων συμβάντων, διαρκούντων δὲ αὐτῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοσθένους εἶχεν ἀποβῇ πολὺ μεγαλείτερον. Οἱ πολῖται δὲν ἐθεώρησαν αὐτὸν ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς ματαιαῖς θυσίαις καὶ τοῖς ἀγῶσι τῆς πόλεως, ἥσθάνοντο δὲ, ὅτι ἡ ἀποτυχία ἦτο αὐτόχρημα δικαίωσις τῆς γνώμης αὐτοῦ. Ὅποσον δὲ βαθεῖα ἦτο ἡ αἶσθησις, ἣν οἱ λόγοι αὐτοῦ εἶχον ἐμποιήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐξάγεται φανερώ-

¹ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 267.

τατα ἐκ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν εὐρέθησαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῆς μεγίστης σφοδρότητος προβληθέντες πολιτευταὶ οἱ προϊστάμενοι τοῦ δήμου νὰ προσπελάσωσιν εἰς τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους.

Ὁ Εὐβούλος εἶχε μὲν πάντοτ' ἐπιδιώξει νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὰς κτήσεις τῆς πολιτείας, εἶχε δὲ πάντοτε διαθέσει μέρος τῶν περισσευμάτων χάριν τοῦ στόλου καὶ τῶν πολεμικῶν λιμένων· δὲν ἐφιλίπιζε δὲ, ἀλλ' ἐπίστευεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὄφειλον νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν ἄμυναν τῶν ἰδίων, ὅχι δὲ νὰ προκαλῶσι τινα οὐδὲ νάναλαμβάνωσι τολμηρὰν πρωτοβουλίαν. Ἀλλὰ τῶρ' ἀνδρισθεὶς ἐπεδίωκε σθεναρωτέραν πολιτείαν. Ὡς εἰ δὲ εἶχον αἰφνης ἀνοιχθῇ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ἔβλεπε νῦν τὴν ἀπειλητικὴν ἐκείνην νεφέλην, ἣν ἐπὶ μακρὸν ἤδη εἶχεν ὑποδείξει ὁ Δημοσθένης, καὶ κατενόησε καὶ αὐτὸς πλέον τὴν ἀνάγκην νὰποστῇ ἡ πόλις τῆς ἀναβλητικῆς αὐτῆς ἀδρανείας, νὰ προσελκύσῃ συμμάχους καὶ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν ἐχθρὸν τῶν Ἀθηναίων, ἡγουμένη πόλεων ὁμοφρόνων. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ἀστασίας καὶ ἀβεβαιότητος τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ γνωμῶν ἡ τοιαύτη μεταβολὴ δὲν ὑπῆρξε δυσχερὴς εἰς αὐτόν. Ἀλλως δ' εὗρε καὶ μεταξὺ τῶν περὶ αὐτὸν στασιωτῶν ἀνθρώπων παρέχοντας προθύμως τὰς δυνάμεις χάριν τῆς ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ εὐκαιρίᾳ παραγκωνίσεως τοῦ ῥήτορος τοῦ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ὑπερμαχοῦντος τῆς φιλοπάτριδος δράσεως. Ἰδίως δὲ εἶχεν ὁ Εὐβούλος παρ᾽ ἐαυτῷ ἄνδρα, ὅστις εἶπερ τις καὶ ἄλλος τῶν συγχρόνων ἦτο ἐνάμιλλος μὲν τοῦ Δημοσθένους ὡς ῥήτωρ, προφανῶς δὲ καὶ ὑπέρτερος αὐτοῦ ὡς πρὸς τινα ῥητορικὰ προσόντα, ἔχοντα μεγάλην ἐπίδρασιν παρὰ τῷ πλήθει, ἰδίως δὲ τὸ αἰμύλον καὶ ἐπίχαρι τῆς ὀψεως καὶ τὸ εὐῆχον τῆς φωνῆς. Ὁ ῥήτωρ δ' ἐκεῖνος ἦτο Αἰσχίνης ὁ υἱὸς τοῦ Ἀτρομήτου.

Ὁ Αἰσχίνης κατήγετο ἐξ οἴκου ἀστῶν ἀρχαίου μὲν¹, ἀλλὰ

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσελίας] 147 κ. ε. [Πρόλ. περὶ τοῦ βίου τοῦ Αἰσχίνου. F. Castets Eschine, étude historique et littéraire. Ἐν Παρισίοις. 1875].

πτωχεύσαντος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἡ δὲ πενία ἐκείνη ἠνάγκασε τὸν πατέρα νὰ διάγῃ βίον πλάνητα, πολυπραγμονῶν περὶ ἔργα τυχοδιωκτικά¹. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον ὑπηρέτησεν ὁ Ἀτρόμητος τῇδε κάκεισ' ἐν τῇ ξένῃ ὡς μισθοφόρος, ἔπειτα δὲ ἱδρύσεν ἐν Ἀθήναις γραμματοδιδασκαλεῖον, ἣ δὲ μήτηρ τοῦ Αἰσχίνου [Γλαυκοθέα] λέγεται ἱερατεύσασα ἐν τινι τῶν μυστικῶν ἐκείνων περὶ τὴν λατρείαν ξένων θεῶν διατριβόντων θιάσων, οἵτινες ἦσαν τότε συνηθέστατοι ἐν Ἀθήναις², καὶ μετερχομένη ὡς ἔργον τὴν ἐκ τῆς δεισιδαιμονίας τοῦ πλήθους ὠφέλειαν³. Ἡ δὲ ἀνήσυχος πολυπραγμοσύνη τῶν γονέων μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς, τρεῖς ὄντας, οἵτινες διὰ τῆς ὑγρότητος τοῦ χαρακτῆρος καὶ παντοίων δεξιότητων κατώρθησαν πάντες νάποκτῆσωσιν ἀξίους λόγου φίλους καὶ τύχωσιν ἀξιώματος καὶ δυνάμεως. Ἀλλὰ τοιοῦτος βίος ἦτο ἀντικρὺς ἀντίθετος πρὸς τὸν τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἀντιτάσσει ἑαυτὸν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Αἰσχίνου μεθ' ὅλης τῆς ἀγερῶχίας τοῦ ἔγκτησιν ἔχοντος ἀστοῦ. Καὶ θεωρεῖ μὲν αὐτὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Αἰσχίνου ἥκιστα ἔντιμα, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον κακίζει τὴν ἀνήσυχον περιπλάνησιν, τὸ περιπετειῶδες καὶ εὐμετάβολον τοῦ βίου, τὴν ἔλλειψιν ἀξιοπρεπείας, τὴν ἐξάρτησιν ἀπὸ στασιάρχων καὶ πρὸ πάντων τὴν περὶ μόνης τῆς ἰδίας προαγωγῆς μέριμναν, ἣτις εἶνε τὸ ἐλατῆριον πασῶν αὐτῶν τῶν πράξεων. Περιπετειωδέστατος δὲ ἦτο μάλιστα ὁ βίος αὐτοῦ τοῦ Αἰσχίνου. Γεννηθεὶς περὶ τὸ 390 π. Χ. (Ὀλυμπ. 57, 2), ἤρχισε τὸ πρῶτον νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ διδασκαλείῳ τοῦ πατρὸς τρίβων τὸ μέλαν καὶ σπογγίζων τὰ βάθρα⁴. ἔπειτα δὲ ὑπηρέτησεν ὡς στρατιώτης ἐν Μαντινείᾳ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ⁵, ὁπόθεν

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 78, 147 κ. ἑ.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 89.

³ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 281. Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 78. Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 215 κ. ἑ.

⁴ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ σταφάνου] 129 [καὶ 258]. Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 219 κ. ἑ.

⁵ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 168 κ. ἑ.

ἀνετέθη εἰς αὐτὸν νὰ φέρῃ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ ἄγγελμα τῆς νίκης τοῦ Φωκίωνος¹. κατόπιν δὲ ὑπηρέτησεν ὡς ὑπογραμματεὺς διαφόρων κατωτέρων ἀρχῶν, ἐν ᾗ ὑπηρεσίᾳ ἀπέκτησεν ὡς γραμματοκύφων² δικανικὴν πεῖραν καὶ ἠδυνήθη νὰ προαχθῇ ἀπὸ ἀντιγραφέως εἰς συντάκτην ἐγγράφων. Ἀλλ' ἠσθάνετο ἑαυτὸν προωρισμένον πρὸς ἀνώτερον στάδιον, καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ τύχῃ εὐδοκιμήσεως εὐρυτέρας. Ὡν δὲ φιλόμουσος ἐρασιτέχνης, ἠκολούθησε τὴν ἔμφυτον ὁρμὴν τὴν ἀναβιδάσασαν αὐτὸν εἰς τὴν σκηνὴν, καὶ ἐξεμίσθωσεν ἑαυτὸν εἰς πλάνητας πρωταγωνιστάς, ἥτοι διευθυντάς θεατρικῶν θιάσων³. Τέλος δ' ἐπελήφθη καὶ πάλιν τῶν τῆς πολιτείας, ὅτε καὶ προήχθη ταχέως ἐκ τῶν προτέρων ὑποδεεστέρων θέσεων εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα. Ἐξελέχθη δὲ πολλάκις γραμματεὺς⁴, καὶ δὴ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν δύο πανισχύρων στασιάρχων, εἰς οὓς προσεκλήθη, προθύμους εἰς αὐτοὺς παρέχων ὑπηρεσίας, πρῶτον μὲν τοῦ Ἀριστοφῶντος, ἔπειτα δὲ τοῦ Εὐδούλου⁵. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, καθ' οὓς τὴν σύμπασαν δύναμιν εἶχον ἐταιρικάι φατρίαί· καλῶς συντεταγμέναι⁶, ἥτο δυνατὴ ἡ διὰ δεξιότητος καὶ δουλικῆς δραστηριότητος ἀπόκτησις τῆς εὐνοίας τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἡ λαμπρὰ ἐπιτυχία ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν τιμητικῶν ἀξιομάτων τῆς πολιτείας καὶ παρὰ τῶν μὴ κεκτημένων ὑπέροχόν τιν' ἀξίαν. Οὕτω δὲ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Αἰσχίνου ἀνεδείχθησαν στρατηγοὶ καὶ πρέσβεις, καὶ αὐτὸς δ' ἐκεῖνος ἀπέβη ἔμπιστος φίλος τοῦ Εὐδούλου, ῥήτωρ καὶ ὡς ῥήτωρ δὲ ἦτο ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὸν Δημοσθένην, τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δυνάμεως μὴ ἐρειδομέ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 344.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 209.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 236. Περὶ τοῦ Αἰσχίνου ὡς ὑποκριτοῦ ἴδε Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπροσδείας] 246.

⁴ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπροσδείας] 200, 249.

⁵ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου 162]. Ἀριστοφῶντα καὶ Εὐδούλον... οὓς συζῶντας μὲν κολακέων παρηκόλοῦθεις, τεθνεώτων δ' οὐκ ἀσθάνει· κατηγορῶν.

⁶ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 151 καὶ 363.

νης εἰς σοβαρὰς μελέτας, ἀλλ' εἰς ἐπιτυχῇ ἀγχίνοιαν καὶ φυσικὴν δεξιότητα, ἐξαιρομένην ὑπὸ φαντασίας, ζωηρᾶς εὐαισθησίας, ὀξυνοίας καὶ μεγάλης ἀσκήσεως περὶ τὸ λέγειν. Ἐμεινε δὲ πάντοτε ὑποκριτῆς, ἀντιλαμβάνομενος τοῦ ἀγῶνος οὗ ὑπερέμαχαι ὡς θεατρικῆς τινος διδασκαλίας, καθ' ἣν ὤφειλε νὰ ἐπιδείξη τὴν δεξιότητα αὐτοῦ καὶ φροντίση περὶ τοῦ ἰδίου συμφέροντος.

Οὕτω δὲ καὶ τότε προσεχώρησεν εἰς τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Εὐθύλου τόσῳ μᾶλλον εὐχαρίστως καθ' ὅσον τοῦτο παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἀρεστοτάτην εὐκαιρίαν πρὸς λαμπροὺς λόγους. Ἐκτοτε δὲ ἡδύνατο νὰ ἐκφωνῇ καὶ αὐτὸς Φιλιππικοὺς καὶ νὰ δημηγορῇ μετὰ μεγάλου πάθους περὶ τοῦ προσωρισμοῦ ὃν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν παρέλαβε παρὰ τῶν προγόνων. Παρίστανε δ' αὐτὴν ὀφείλουσαν, καθ' ἃ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων, νὰ περισυλλέξῃ καὶ συντάξῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους χάριν τοῦ ἐπικειμένου ὑπὲρ ἐστιῶν καὶ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Ἐλέγε δὲ, ὅτι ἐν Πελοποννήσῳ εἶχον εὐνοϊκῶς τὰ πράγματα, ἐν αὐτῇ δὲ ὤφειλον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐπιζητήσωσι τὴν εὐρεσιν ὁπαδῶν καὶ συγκροτήσωσιν ἰσχυρὰν φατρίαν φιλοπατρίδων, πρὶν ἢ ὁ Φίλιππος νατορθώσῃ νὰ προσεταιρισθῇ τὰς μικρὰς πόλεις. Ἐλάλει δὲ ὡς προφήτης, καὶ ἐσχηματίζετο ὡς εἰ ἦτο ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὸν δεινὸν πολέμιον τῆς Ἑλλάδος. Προέτεινε δὲ, ὅτι ἔπρεπε νὰ συκληθῶσιν οἱ σύμμαχοι εἰς σύνοδον, δι' ἧς ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν νάποθῃ ὡς ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἡμέραις καὶ πάλιν κέντρον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τὴν ἐλευθερίαν ἀγαπώσης Ἑλλάδος¹.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεθείας] 10· ἔστι τοίνυν οὗτος ὁ πρῶτος Ἀθηναίων αἰσθόμενος Φίλιππον, ὡς τότε δημηγορῶν ἔφη, ἐπιβουλεύοντα τοῖς Ἕλλησι καὶ διαφθείροντά τινας τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ προσετηκότων [καὶ ἔχων Ἰσχυρὸν τὸν Νεοπτολίμου δευτεραγωνιστὴν], προσίων μὲν τῇ βουλῇ, προσίων δὲ τῷ δήμῳ περὶ τούτων, καὶ πείσας ὅμῃς πανταχοῦ πρέσβεις πέμψαι τοὺς συνάξοντας δεῦρο τοὺς βουλευομένους περὶ τοῦ πρὸς Φίλιππον πολέμου.

Ἡ περὶ συγκλήσεως συνεδρίου πρότασις τοῦ Αἰσχίνου, ἀκριβῶς ἐξεταζομένη, ἦτο αὐτὸ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους ἐξησθενημένον. Σκοπὸς τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ ἦτο ἡ χάριν ἑαυτῶν κάρπωσις τῆς ἐξάρσεως, ἣν ἐκεῖνος εἶχε προκαλέσει, καὶ ὁ προσεταιρισμὸς τῶν γνωμῶν αὐτοῦ ἄνευ τῶν δυσχερειῶν ἃς συνεπήγοντο. Δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλίπωσιν εὐκόλως τὴν εὐκολίαν τοῦ βίου ἣν παρεσκεύαζεν ἡ πολιτεία τῶν περὶ τὸν Εὐβουλον καὶ προσετίμων ἀντὶ δι' ἰδίας στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ χρηματικῶν θυσιῶν νᾶνανεώσωσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν δόξαν τῶν προγόνων διὰ λόγων καὶ συζητήσεων. Ὁ δὲ δῆμος ἐσαγηνεύθη, ὡς εἰχὸς, προθύμως ὑπὸ τούτου τοῦ φανακισμοῦ, καὶ ἐν μέσῳ μεγάλων προσδοκιῶν ἐστάλησαν πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Θεμιστοκλέους¹. Ὁ δ' Αἰσχίνης μετέβη εἰς τὴν Μεγάλην πόλιν, ἐν ἣ ἐδημηγόρει ἐπιδεικτικῶς ἐναντίον πάντων τῶν προδοτῶν τῶν συμπραττόντων μετὰ τοῦ βαρβάρου βασιλέως², οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡξίου νῦν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῶν αὐτῶν ἐκείνων πόλεων, ἃς οὗτοι εἶχον ἀφήσει ἐν κινδύνῳ³, ἐμπιστοσύνην καὶ προσχώρησιν πρὸς τὰς Ἀθήνας ὡς τὴν ἰσχυρὰν πόλιν τὴν ἔχουσιν ἐντολήν νὰ ἡγῆται τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων⁴. Ἐν δὲ αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις κατ' ἀκολουθίαν τοῦ πρώτου τρόμου τοῦ καταλαβόντος τοὺς πολίτας ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Ὀλύμπου ἐτελοῦντο σοβαραὶ παρασκευαί. Ἡ πόλις ἐφαίνετο νῦν ἐκτεθειμένη ἄνευ προστασίας εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ βασιλέως. Διὸ ὁ μὲν περίβολος τῶν τειχῶν ἐπεσκευάσθη, διετάχθησαν δὲ τὰ δέοντα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Χερσονήσου, καὶ ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς ἀγρυπνοτέραν φύλαξιν τοῦ πελάγους.

¹ Ὁ προτείνας τὸ ψήφισμα ὑπῆρξεν ὁ Εὐδούλος. [Δημοσθένους Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 304. Διοδώρου Σικελιώτου XVI 54.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] II, 304.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 323.

⁴ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 12.

Ἄλλ' ὅμως ἡ φιλοπόλεμος αὕτη διάθεσις δὲν ἦτο καθολικὴ, οὐδὲ σύντονος. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἤδη διαρκούντος τοῦ περὶ τῆς Ὀλύμπου ἀγῶνος εἶχον προδηλωθῇ αἱ πρῶται ἐκφάνσεις πόθου εἰρήνης, πρὸς ὥραν μὲν καταπνιγέντος, ἀλλ' ἤδη μεγάλως αὐξήσαντος, καὶ ἡ διάθεσις αὕτη ἐξεδηλώθη φανερώς παραστάσης εὐκαιρίας ὅλως ἀπροσδοκῆτου.

Καὶ δὴ πολίτης τις τῶν Ἀθηνῶν καλούμενος Φρύων εἶχε συλληφθῇ κατὰ τὸν χρόνον τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 348 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 1) ὑπὸ μακεδονικοῦ ληστρικοῦ πλοίου καὶ ἔπειτα ἐλευθερωθῇ ἀντὶ λύτρων. Ὁ δὲ Φρύων ἐνόμισεν, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ σύλληψις αὐτοῦ εἶχε γίνειν κατὰ παράβασιν τῆς ἐκχειρίας, ἐδικαιοῦτο νὰ ξιώσῃ τὴν ἀπόδοσιν τῶν λύτρων, καὶ ἐδεήθη τοῦ δήμου νὰ ποδεχθῇ τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ καὶ ἀναλάβῃ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνα. Τοιαῦτα δὲ ἰδιωτικὰ συμφέροντα ἠξιοῦντο πάντοτε τῆς φροντίδος τῶν Ἀθηναίων, ἐπιλαμβανομένων αὐτῶν μετ' ἰδιαζούσης εὐνοίας. Διὸ ἐθεώρησαν καὶ ταύτην τὴν περίστασιν, καίπερ συμπεσοῦσαν καθ' ὃν χρόνον διήρκει ὁ πόλεμος, ἱκανῶς σπουδαίαν, καὶ ἀπέστειλαν χάριν τοῦ προκειμένου ζητήματος πρεσβείαν εἰς τὸ μακεδονικὸν στρατόπεδον.

Εἰς δὲ τὸν βασιλέα ἡ πρεσβεία ἐκείνη ὑπῆρξε καταθυμιωτάτη. Ἦτο λίαν ἀσπάσιον εἰς αὐτὸν νὰ βλέπῃ τοὺς Ἕλληνας θεωροῦντας αὐτὸν ἡγεμόνα μεθ' οὗ ἠδύναντο νὰ ἔρχωνται εἰς λόγους συνωδᾷ πρὸς τὸ δίκαιον τῆς ἐλληνικῆς συμμαχίας. Παρίστατο δ' εἰς αὐτὸν ἀπαράμιλλος εὐκαιρία, ὅπως ἐπιδείξῃ μεγαλοφροσύνην, ὑποχωρῶν ἐν ζητήματι στερουμένῳ πάσης δι' αὐτὸν σημασίας καὶ διατρανώσῃ τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς θεσμούς. Τέλος δ' ἔβλεπε μετ' εὐαρεσκείας τὴν περὶ ἄσσημα πράγματα διατριβὴν τῶν Ἀθηναίων καθ' ὃν χρόνον ἐφαίνοντο ἀντεπεξέρχόμενοι κατ' αὐτοῦ εἴπερ ποτὲ ἀπειλητικοί. Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς ἰδιαζούσαν δεξιότητα περὶ τὸ ἐπωφελεῖσθαι τοιαύτας εὐτελεῖς εὐκαιρίας, ὅπως σαγηνεύῃ ἄνδρας ἐπιφανεῖς καὶ ἐν μέσῳ στρατευό-

μενος ὑφαίνῃ τάφανῃ νήματα, ἅτινα, ὡς εἰκὸς, ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ διὰ χειρῶν χάριν τῶν μελλόντων αὐτοῦ σκοπῶν.

Καθ' ἣ δὲ προετίθετο, ἐπέστρεψαν ἀληθῶς ὁ Φρύνων καὶ ὁ Κτησιφῶν, οἱ παρὰ τῶν Ἀθηναίων σταλέντες πρέσβεις, τὰ μέγιστα ηὐχαριστημένοι ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ ἐξέθηκαν πρὸ τοῦ δήμου τὴν μεγάλην φιλοπροσύνην ἣς εἶχον τύχει παρὰ τοῦ βασιλέως. Ἦτο δὲ οὗτος κατὰ τὰ λεγθέντα παρ' αὐτῶν ἡκιστα ὠμὸς καὶ βάρβαρος, οἷον συνείθιζον νὰ παριστάνωσιν ἀπὸ τοῦ βήματος οἱ ῥήτορες, ἀλλὰ τὸυναντίον φιλόφρων, φιλόανθρωπος καὶ εὐλαβὴς πρὸς τὰ ἐλληνικὰ ἔθιμα. Ἦ δ' αἰσθησις ἐκείνη, ἣν αὐτοὶ ἀπεκόμισαν, μετεδόθη καὶ εἰς τὸν δῆμον, καὶ αἱ διαθέσεις τοῦ πλήθους μετεβλήθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Φιλοκράτης, εἰς τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῶν πρώτων ἐλθόντων εἰς συνενόησιν πρὸς τὴν μακεδονικὴν αὐλήν, ἠδυνήθη πάραυτα νὰ προτείνῃ ψήφισμα, καθ' ὃ ἐπετρέπετο εἰς τὸν Φίλιππον, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ εἰρήνην, νὰ στείλῃ κήρυκα εἰς τὰς Ἀθήνας¹. Ἀνεφέρετο δὲ ἡ πρότασις αὕτη εἰς τὴν κατ'ἀλυσιν ἄλλης προγενεστέρας ἀποφάσεως, καθ' ἣν συμφώνως πρὸς τὸ παράδειγμα χρόνων ἀρχαιοτέρων ἐτιμωρεῖτο πᾶσα διαπραγματεύσις μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦ Φιλοκράτους ἔγεινε δεκτὸν ὑπὸ τοῦ δήμου· καὶ δὲν ἔσχε μὲν τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπακόλουθα, ἀλλ' εἶχεν ὅμως διαχαραχθῇ ἡ ὁδός, καὶ ὁ Φίλιππος εἶχεν ἐμπεδωθῇ ἐν Ἀθήναις διὰ τῶν φιλιππιζόντων.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἤδη διαρχοῦντος τοῦ πολέμου εἶχον ἐκδηλωθῇ διαθέσεις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, πολλῶ μᾶλλον μετ' αὐτόν. Ὁ βασιλεὺς ἐκράτει ἤδη τελείως ἀπάντων τῶν παραλίῶν καὶ τῶν παραθαλασσιῶν πόλεων τῆς Θράκης, αἱ δὲ στρατιαὶ αὐτοῦ ἔβαινον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως ἀπὸ τῶν νοτίων ἐσχατιῶν τῆς

¹ *Διοχίνου* [Περὶ παραπροσβείας] 13· Ἐπειδὴ δὲ ἐπανῆλθε δεῦρ ἀπὸ τῆς προσβείας ὁ Κτησιφῶν . . . ἐνταῦθα ἤδη διδῶσι ψήφισμα Φιλοκράτης [ὁ Ἀγνούσιος] καὶ ὁ δῆμος ἅπας ὁμογνωμονῶν χειροτόνησεν, ἕξειναι Φιλίππῳ δεῦρ κήρυκα καὶ πρέσβεις ἐμπειν ὑπὲρ εἰρήνης.

Θεσσαλίας μέχρι τοῦ Ἑλληςπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ ταῦτα δ' αἱ ὑπολειπόμεναι ὑπερπόντιοι κτήσεις τῶν Ἀθηναίων ἤπειλοῦντο ἀμέσως, ἂν δὲ ἤθελεν ἐξακολουθήσει ὁ πόλεμος, οἱ Ἀθηναῖοι οὐδένα εἶχον τρόπον ἐξασφαλίσεως αὐτῶν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς μόνης συμμάχου πόλεως. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνάληψιν δὲ τῆς Ἀμφιπόλεως μόνην ἐλπίδα εἶχον τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἀξιῶσεων τῶν Ἀθηνῶν δι' εἰρήνης καὶ συνδιαλλαγῆς πρὸς τὸν Φίλιππον. Ὁ δὲ βασιλεὺς, καθ' ἃ ἐγίνωσκον, οὐδὲν συμφέρον εἶχε πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, οὗ ἕνεκα αἱ μὲν ἀκταὶ τοῦ βασιλείου αὐτοῦ ἔπασχον δεινῶς, τὸ δ' ἐμπορικὸν ναυτικὸν δὲν ἠδύνατο νάναπτυχθῇ καὶ ἡ καθ' ὅλου εὐημερία παρεκωλύετο. Καὶ κατὰ ὅλκασσαν δὲ ὁ Φίλιππος ἔβλεπεν ἑαυτὸν ὅχι ὀλιγώτερον στενοχωρούμενον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων· διὸ ἀναγκαιῶς μόνον καθομολόγησις εἰρήνης πρὸς αὐτοὺς ἠδύνατο νὰ παράσχη εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Τέλος δ' εἶχε μέγα συμφέρον νὰ ὁμολογήσῃ φιλίαν καὶ συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ τὸ παράδειγμ' αὐτῶν ἔμελλον πάντως νὰκολουθήσωσι καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων τῶν πτοουμένων μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου νὰ προσχωρήσωσιν εἰς αὐτόν. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ δυνατὴ ἡ συνομολόγησις δικαίας εἰρήνης, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐνθερμότατοι τῶν φιλοπατρίδων ἀπέβλεπον εἰς αὐτὴν σοβαρῶς.

Τοιαύτη ἦτο ἡ παράδοξος ἀντιστροφή τοῦ προγράμματος τῶν φατριῶν. Ὁ μὲν Εὐβουλος καὶ ὁ Αἰσχίνης ἐπεδίωκον μετὰ ζήλου τὸν πόλεμον, ὁ δὲ Δημοσθένης συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Φιλοκράτους, καὶ ἐκήρυξεν ὡς μωρίαν τὴν ἀνάληψιν τῆς ὑποχρεώσεως ἀπαύστου ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου¹. Ἦτο δὲ ὁ Δημοσθένης καὶ νῦν ὁ μόνος ἐπιδιώκων πρόγραμμ' ἀκόλουθον, ἅτε κατανοῶν, ὅτι, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, αἱ Ἀθῆναι, ἐξακολουθοῦντος τοῦ πολέμου, μόνον ζημίας ἠδύναντο νὰ ὑπο-

¹ *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 14.

στῶσι. Διὰ τοῦτο δ' ἕνεκα τῆς παρούσης ἐξαντλήσεως τῆς πόλεως οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀνάγκην χρόνου σπονδῶν, ὅπως συναγείρῳσι νέας δυνάμεις καὶ συγκροτήσωσι συμμαχίαν μὴ δυνάμεν νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου.

Οἱ δὲ φιλιππίζοντες ὑπέβαλπον τὰς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης διαθέσεις, ὑπεστηρίχθησαν δὲ σθεναρώτατα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅτε παρέσχον εἰς αὐτὸν καὶ πάλιν εὐκαιρίαν πρὸς ἐπίδειξιν τῆς εὐνοίας αὐτοῦ. Ἦλθε δὴλα δὴ τὸ ζήτημα περὶ τῆς τύχης τῶν ἐν Ὀλύμπῳ αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων. Χάριν δὲ αὐτοῦ ἐστάλη εἰς τὴν Μακεδονίαν Ἀριστόδημος ὁ ὑποκριτής, αὐτὸς τε δὲ καὶ οἱ ἄνευ δυσχερειῶν ἀπολυθέντες Ἀθηναῖοι ἐμαρτύρουν ὁμοφώνως τὸν θερμὸν πόθον τοῦ βασιλέως, εὐχομένου τὴν εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μεταβολὴν τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔχθρας¹. Τότε δὲ ὁ Φιλοκράτης προέβη μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν λελογισμένης συνέσεως εἰς τὸ δεύτερον βῆμα, καὶ προέτεινε τὴν ἀποστολὴν πρεσβείας, δι' ἧς ἔμελλε νὰ προκληθῇ ὁ βασιλεὺς νὰ στείλῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πρέσβεις, ὅπως ἔλθωσιν εἰς λόγους πρὸς τὴν πόλιν. Τὴν δὲ πρότασιν ταύτην ἐπεδοκίμασαν, τότε τὸ πρῶτον ὁμοφωνήσαντες, ἄνδρες τῶν διαφορωτάτων φατριῶν, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὸς ὁ Εὐβουλος, ἀποστάς καὶ πάλιν τοῦ πολεμικοῦ προγράμματος, οὗ δὲν εἶχετο μετὰ σοβαρότητος, συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ Φιλοκράτους. Οὕτω δὲ ὁμογνημόνως καὶ ἐπὶ χρησταῖς προσδοκίαις τὸν Φεβρουάριον τοῦ 346 π. Χ. κατεστάθη πρεσβεῖα δέκα ἀνδρῶν, ἐν οἷς ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα Φιλοκράτης, ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Φρύνων, ὁ Αἰσχίνης καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Φιλοκράτους ὁ Δημοσθένης. Ἐνδέκατος δὲ ἦτο ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ συνεδρίου τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων Ἀγλαοκρέων ὁ Τενέδιος. Προσετέθη δὲ καὶ ἀντιπρόσωπος τῶν συμμάχων, ἐπειδὴ ἐφάνη ἀνταποκρινόμενον πρὸς τε τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς πόλεως καὶ τὸ συμφέρον τῶν συμμαχιῶν νὰ μὴ ἀναλάβωσι τὰς δια-

¹ *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 15 κ. ἑ.

πραγματεύσεις αἱ Ἀθῆναι χάριν ἑαυτῶν καὶ μόνον, ἀλλ' ὥς πόλις ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν ἰδίας συμμαχίας.¹

Ὁδηγίαι δὲ ταχταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς πρέσβεις, ἐπειδὴ μόνος σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἦτο ἡ διάγνωσις τῶν προθέσεων τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἦσαν σύμφωνοι ἅπαντες οἱ ἐν Ἀθῆναις εἰλικρινῶς πολιτευόμενοι, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γείνη λόγος περὶ ἐντίμου εἰρήνης, ἂν ὁ βασιλεὺς συμφῶνως πρὸς τὰ ἐπηγγελμένα δὲν ἀπέδιδε τὴν Ἀμφίπολιν καὶ ἂν δὲν παρεῖχεν ἐγγυήσεις περὶ τῶν ἐνεστωσῶν κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν ἰδίως ἐν τῇ Χερσονήσῳ.

Διὰ δὲ τὸν Φίλιππον ὑπῆρξε θρίαμβος ἀντάξιος πολλῶν στρατειῶν ἢ παρ' αὐτοῦ ἐν Πέλλᾳ δεξιῶσις τῆς πρεσβείας τῶν Ἀθηναίων, ἥς ἡ συγκρότησις ἤρκει νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν φανερόν, ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς εἰρήνης συνήνονεν ἀπάσας τὰς φατρίας καὶ ἤγεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ τοὺς δεινοτάτους τῶν ἰδίων ἀντιπάλων. Εἶχε δὲ νῦν αὐτοὺς ἀντιμετώπους ἐν πεδίῳ, ἐν ᾧ ἦτο ὑπέρτερος αὐτῶν πολὺ μᾶλλον ἢ ἐν τῷ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ.

Ἡκροάσθη δὲ τῶν λόγων τῶν πρέσβων, τοῦ μὲν μετὰ τὸν δὲ, μετ' εὐμενείας. Ὁ δὲ μακρότατος καὶ ἄριστα συντεταγμένος τῶν λόγων ὑπῆρξεν ὁ τοῦ Αἰσχίνου, ὅστις ἔλαβε τὸν λόγον πρὸ τοῦ Δημοσθένους, τοῦ νεωτάτου καὶ τελευταίου τῶν πρέσβων. Ὁ δὲ Δημοσθένης λέγεται, ὅτι κατελήφθη ὑπὸ δειλίας, καὶ τέλος παρὰ τὴν ἐνθάρρυνσιν τοῦ Φιλίππου ἐσίγησεν ὅλως, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Αἰσχίνης². Καὶ ὑπερβάλλει μὲν οὗτος ἀναμφιβόλως τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εἶνε ὅμως πιθανόν, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔνεκα τῆς ἐμφύτου αὐτῷ ἀμυχανίας κατελήφθη ὑπὸ συγχύσεως εὐρεθεῖς ἐνώπιον ξένων καθ' ὀλοκληρίαν. Καὶ ἔνεκα μὲν τῆς ἐμπαθοῦς αὐτοῦ φύσεως ἦτο ἥκιστα ἐπιτήδειος πρὸς ἐκφώνησιν ἐπιτέχων διπλωματικῶν λόγων, πρὸς δὲ τούτοις ἡ θέσις αὐτοῦ ἦτο

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 18 κ. ε.

² Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 34.

ἐξαιρέτως ἀνιάρᾳ, εὐρισκομένου πρὸ τοῦ βασιλέως ἐκείνου ὃν εἶχε προσβάλλει μετὰ μεγίστης δριμύτητος. Τέλος δὲ, ἂν ὁ Αἰσχίνης, θέλων νάναδειχθῇ αὐτὸς πρὸς ζημίαν ἄλλων, κατέστησεν ἀντικείμενον τοῦ λόγου αὐτοῦ τὰ θέματα ἅτινα κατὰ τὰ συμπεφωνημένα ὤφειλε νὰ φήσῃ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ λαλήσῃ μετ' αὐτὸν, ἕκαστος δύνатаι νὰ ἐννοήσῃ εὐκόλως πῶς ὁ Δημοσθένης ἐν τῇ ἀκροάσει ταύτῃ δὲν εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ τέχνην.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰσχίνης δὲν διεκρίθη, ἐπειδὴ πάντως ἐνεποίησεν εἰς τὸν βασιλέα αἰσθησιν γελοίαν ἢ ῥητορεία αὐτοῦ, ἀναβάντος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θησεῦς χάριν ἀποδείξεως τοῦ ἰσχυροῦ τῶν περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἀξιώσεων τῶν Ἀθηναίων, ὡς εἰ προέκειτο περὶ δίκης κληρονομικῆς δυναμένης νὰ διεξαχθῇ διὰ τῆς ἐπιδείξεως δικογράφων οἰκογενειακῶν¹. Ἀλλ' ὅμως ὁ βασιλεὺς ἐπεφυλάχθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ γνώμην, περιωρίσθη δὲ ἀπαντῶν μετὰ πολλῆς εὐμενείας πρὸς τοὺς ἀκουσθέντας λόγους, καὶ ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ αἰσθήσει καὶ τῇ καταπλήξει, ἣν ἀπαργνωρίστως ἐνεποίησεν εἰς ἅπαντας ἢ δεξιότης τῶν ἀντιλογιῶν αὐτοῦ. Περὶ δὲ τῆς οὐσίας ἐδήλωσε μετὰ πραότητος, ἀλλὰ καὶ μετ' εὐσταθείας, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἰδίου βασιλείου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλίπη πόλεις οἷαι ἢ Ἀμφίπολις καὶ ἢ Ποτίδαια, ἀλλ' ὅτι ὅμως εἶνε πρόθυμος νὰποδεχθῇ τὰς ἐνεστώσας ἀμφοτέρωθεν κτήσεις, οἷαι ὑπάρχουσιν, ὡς βᾶσιν τῆς εἰρήνης, καὶ τέλος ἐπηγγέλλθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους μέγιστα ὠφελήματα ἐκ τῆς πραγματικῆς καθομολογήσεως συμμαχίας.

Πᾶς δὲ ὁ ἀκροασθεὶς τῆς ἐκθέσεως τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπιστρεφάντων πρέσβων ὤφειλεν εἰκότως νὰ συνίδῃ σαφῶς, ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχεν ἐπωφεληθῇ τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην μετὰ μεγίστης δεξιότητος καὶ ὅλως πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Ὁ Φίλοκράτης καὶ ὁ Αἰσχίνης εἶχον μεταβληθῇ φανερῶς εἰς φιλιππίζοντας, καὶ παρί-

¹ Ἀνάλυσιν τῶν ῥηθέντων παρὰ τοῦ Αἰσχίνου ἴδε ἐν τῷ Περὶ παραπροσδεῖας 25—33· ἢ δ' ἐννοία τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Φιλίππου ὑποδεικνύεται αὐτόθι 38 κ. ε.

στανον τὰ πάντα ὡς ἄριστα ἔχοντα, δὲν ἔπαυον δὲ μεγαλαυχοῦν-
τες περὶ τῆς ὑποδοχῆς ἧς εἶχον τύχει παρὰ τῷ βασιλεῖ. Ὁ χαλε-
πὸς ἐχθρὸς τῆς πατρίδος παριστάνετο ὑπ' αὐτῶν μεταβληθεὶς εἰς
ἀφιλοκερδῆ φίλον καὶ εὐεργέτην, ὃ δὲ βῆρβαρος εἰς Ἑλληνα τέ-
λειον. Μόνος δὲ ὁ Δημοσθένης διετῆρει ἀξιοπρέπειαν καὶ σθένος.

Ὁ Δημοσθένης ἡσθάνετο ὡς ἀνάγκην τοῦ βίου νὰ πράττῃ
μετὰ μεγίστης σοβαρότητος πᾶν ἔργον οὐ ἐπελαμβάνετο, καὶ διὰ
τοῦτο ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ἐξ εἰλικρινοῦς πεποιθή-
σεως ἐθεώρησε καθῆκον νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ποστώσι τῆς
ἐξακολουθήσεως πολέμου ἀπεγνωσμένου, εἰργάσθῃ μετὰ μεγίστου
ζήλου ὑπὲρ διαπράξεως τῆς εἰρήνης. Ἐθεώρει δὲ σπουδαιοτάτην
τὴν ταχεῖαν καθομολόγησιν αὐτῆς, ὅπως διὰ τῆς παγιώσεως
αὐτῆς δεσμευθῶσι καὶ τοῦ βασιλέως αἱ χεῖρες καὶ ἀφαιρεθῇ ἀπ'
αὐτοῦ πᾶσα εὐκαιρία περαιτέρων ἐπεμβάσεων. Διὰ τοῦτο εἶχεν
ἐπισπεύσει κατὰ τὸ δυνατόν τὴν ἀποστολὴν τῆς πρεσβείας· διὰ
τοῦτο δὲ καὶ τῶρ' ἀντεπεξῆλθε μετ' αὐστηρότητος ἐναντίον τῶν
κενῶν λόγων περὶ τοῦ ὑπερόχου χαρακτῆρος τοῦ Φιλίππου,
ἀξιῶν ὅπως ἀποβλέπωσι κατὰ καθῆκον εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα
καὶ μόνα καὶ ἐργαζόμενος μετὰ ζήλου πρὸς παρασκευὴν τῶν
ἀναγκαίων χάριν δεξιώσεως τῶν προαγγελθέντων πρέσβων τοῦ
Φιλίππου καὶ ταχείας ἀποπερατώσεως τῶν διαπραγματεύσεων.

Κατὰ δὲ τὰ Διονύσια ἦλθον οἱ πρέσβεις. Εἶχε δ' ἐκλέξει
ὁ Φίλιππος χάριν ἀδροφροσύνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἄνδρας ἐπι-
φανεῖς, τὸν Εὐρύλοχον, πλὴν αὐτοῦ δὲ τοὺς δύο οἰκειοτάτους αὐ-
τῷ καὶ ἐν τε ταῖς μάχαις καὶ ἐν τῷ περὶ τὸν βασιλέα συμβου-
λίῳ μάλιστα διακρινομένους τῶν ἐταίρων, τὸν Ἀντίπατρον καὶ
τὸν Παρμενίωνα¹. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἐφρόντισε περὶ τῆς δεξιώ-
σεως αὐτῶν, λαμβανομένης μερίμνης, ὅπως ὡς πρὸς τοὺς τύπους
μηδὲν παραμεληθῇ χάριν ἀξιοπρεποῦς ἀποδόσεως τῆς ἐπιδει-

¹ Περὶ μὲν Εὐρύλοχου ἴδε ὑπόθεσιν δευτέραν εἰς *Δημοσθένους* Περὶ τῆς παραπρεβείας,
περὶ δὲ Ἀντιπάτρου καὶ Παρμενίωνος Περὶ τῆς παραπρεβείας 69.

χθείσης ἐν Πέλλᾳ εἰς τοὺς Ἀθηναίους φιλοξενίας¹. Ἐπειτα δ' ἐπηκολούθησαν αἱ κρίσιμοι συζητήσεις ἐν τῷ δήμῳ τὴν 18 καὶ 19 Ἐλαφηβολιώνος (15-16 Ἀπριλίου [346 π. X.]). Αἱ δὲ συζητήσεις αὗται ὑπῆρξαν ζωηρότεραι ἢ ὅτι ἠδύναντο νάνα- μένωσιν οἱ Μακεδόνες μετὰ τὴν πρώτην αἴσθησιν περὶ τῶν δια- θέσεων τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀγγελμάτων αἴσθη- σις δὲν ὑπῆρξεν εὐχάριστος, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ εἶνε τοιαύτη.

Οὐχ ἤττον ἢ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πεμπθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου ἦτο κατ' ἐπίφασιν λίαν φιλόφρων. Ὁ ἰσχυρὸς βασιλεὺς ἐξέφραζε μὲν ἐπισήμως τὴν εὐχὴν καθομολογήσεως εἰρήνης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, δι' ἧς αἱ τε Ἀθῆναι καὶ ὁ Φίλιππος μετὰ τῶν ἐκατέρωθεν συμμάχων νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἑκάτεροι ἔχοντες ἀσφαλῶς ἃ ἔχουσι² καὶ συγχρόνως ὑπισχνοῦντο συμμαχικὴν βοήθειαν ἀλλήλων κατὰ πάσης ἐπιθέσεως³. Παρείχετο δὲ ὑπό- σχεσις τῆς ἀμέσου ἀποκαταστάσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπο- ρίου, τῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐπιφυλάξεως τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς θαλάσσης καὶ τῆς καταδιώξεως παντὸς μετερχομένου πει- ρατεῖαν ὡς κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλ' ἀκριβέστερον ἐξεταζομένη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς σαφηνείας μεθ' ἧς ἦτο γεγραμ- μένη ἦτο ἥμισυ ἐπιτηδεῖα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῆς συν- διαλλαγῆς. Πράγματι δὲ ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῶν κτήσεων ἃς ἔχουσιν ἑκάτεροι ἦτο διὰ μὲν τὴν πόλιν τὴν ἀπὸ δεκαετίας ὑποστᾶσαν νέας πάντοτε ἀπωλείας κτήσεων αὐτόχρημα ἡ τελεία ὁμολογία τῆς ἡττης, διὰ δὲ τὸν Φίλιππον ἀπ' ἐναντίας, ὅστις εἶχεν ὑπερευδοκιμήσει ἀπανταχοῦ τοὺς Ἀθηναίους διὰ δόλου καὶ βίας, ἦτο περιφανὴς νίκη. Κατὰ ταῦτα δὲ ἦτο ἀληθῶς πικρά εἰ-

¹ *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 234.

² *Ψευδοδημοσθένους* Περὶ Ἀλοννήσου 31. Ἡμᾶς καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς ἡμετέρους καὶ Φίλιππον καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς ἐκείνου ἄγειν τὴν εἰρήνην. Ὡς ὅρος δὲ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ὠρίζετο ἑκατέρους ἔχειν, ἃ ἔχουσιν (*Σχόλια* εἰς *Δημοσθένους* Περὶ παραπροσθείας 161 καὶ εἰς *Ψευδοδημοσθένους* Περὶ Ἀλοννήσου 26). Εἶνε δὲ τὸ ἑκατέρους ἔχειν, ἃ ἔχουσιν ἀντίστοιχον πρὸς τὸ σήμερον λεγόμενον Status quo.

³ *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 143.

ρωνεία ἢ παράστασις τοιούτων ὄρων, οἳ οἱ ὑπὸ τοῦ νικητοῦ ἐπιβαλλόμενοι εἰς τὸν ἡττηθέντα, ὡς εὐχῶν τοῦ νικητοῦ περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου ὠφελήματα ἔμελλον κυρίως νάποκομίσωσιν αἱ παραθαλάσσιοι πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἃς κυρίως παρέβλαπτεν ὁ ἔνεκα τοῦ πολέμου ἀποκλεισμός τῶν ἐμπορικῶν λιμένων, καὶ αὕτη δὲ ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον τιμητικὴ ἀποδοχὴ τῆς θαλασσοκρατίας ὡς προσηκούσης εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἦτο κατ' ἀλήθειαν αὐτὸ τοῦτο βαρεῖα ὑποχρέωσις ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς Ἀθηναίους χάριν τῆς Μακεδονίας. Τὸ σύμπαν λοιπὸν κέρδος τῶν Ἀθηναίων περιωρίζετο εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ὅτι ὁ Φίλιππος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νάφήσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅσα τότε ἐκέκτηντο, καὶ τοῦτο δὲ φυσικὰ ἐφ' ὅσον εἶχε διάθεσιν νά τηρήσῃ τὴν συνθήκην.

Ἐνεκα τούτων τῶν λόγων ἀντετάχθησαν σφοδραὶ ἀντιρρήσεις, ὅτε ὁ Φιλοκράτης ὑπέβαλε τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην ὡς βάσιν τῆς εἰρήνης καὶ συνέστησε τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς. Ἄλλ' ἢ δύναμις τῆς ἀντιστάσεως ἐχαλαρώθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸν λόγον τοῦ ἀδυνάτου τῆς μεταβολῆς τοῦ σχεδίου ἐκείνου, ὅπερ ἔμενε ἀμετακίνητον· οὐδ' ἦτο δυνατὴ ἡ ὑποβολὴ ἀντιπροτάσεων. Οὕτω δὲ οἱ Ἀθηναῖοι μίαν καὶ μόνην εἶχον αἵρεσιν, ἥ νά τύχῃσι τῆς ποθουμένης εἰρήνης καὶ ἡσυχίας, ἀποδεχόμενοι τοὺς προτεινομένους ὅρους, ἢ νά ὀρμήσωσιν ἀμελλητὶ εἰς πόλεμον ἔτι βιαιότερον, καὶ δὴ ἄνευ συμμάχων, ἐναντίον ἐχθροῦ πανισχύρου, ὃν οὐδὲν ἡδύνατο νά ἐμποδίσῃ νά ἐπιφέρῃ κατὰ τῶν Ἀθηναίων θανάσιμον τραῦμα, καταλαμβάνων τὴν Χερσόνησον, ἐναντίον ἐχθροῦ, ὅστις πρὸ μικροῦ ἀκόμη εἶχε δείξει κατὰ ποῖον τρόπον εἶχε τὴν δύναμιν νά τιμωρῇ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῶν πολεμίων.

Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους ἡ φωνὴ τῶν παραφόρων ἐκείνων φιλοπατρίδων ἀνδρῶν, οἵτινες ἤθελον τὴν ἄνευ περαιτέρων συζητήσεων διακοπὴν πάσης ἐπὶ τοιούτων βάσεων στηριζομένης διαπραγματεύσεως, οὐδεμίαν ἡδύνατο νά ἐμποιήσῃ αἰσθησιν.

Ἄλλ' ἴσως ἔμως ἡδύνατο νὰ διασωθῇ πως ἡ τιμὴ τῆς πόλεως καὶ κτηθῇ κέρδος τι ὑπὲρ τῶν συμπερόντων αὐτῆς διὰ μεταβολῆς τῆς διατυπώσεως τοῦ σχεδίου τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλοκράτους προταθέντος. Εἶχε δὴλα δὴ ὁ Φιλοκράτης παρειαγάγει ἄρθρον, καθ' ὃ ἀπὸ τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων ἐκείνων, ἐφ' οὓς ἔμελλε νὰ ἐπεκταθῇ ἡ εἰρήνη ἐξηροῦντο ῥητῶς δύο, ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ Ἄλος, πόλις κειμένη παρὰ τὸν παγασσητικὸν κόλπον, καὶ οἱ Φωκεῖς¹. Τούτων δὲ οἱ μὲν Ἀλεῖς εὐρίσκοντο ἐν πολέμῳ πρὸς τὸν Φίλιππον, οἱ δὲ Φωκεῖς πρὸς τὰς Θήβας.

Ὡς εἰκὸς δὲ, ὁ ὅρος οὗτος ἦτο μὲν συντεταγμένος πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Μακεδόνων καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ δὲν περιλαμβάνατο ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ βασιλέως. Διὸ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπῆρχεν ἐλευθερία ἐνεργείας, καὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπελήφθη ὁ Δημοσθένης, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ σχεδίου τοῦ Φιλοκράτους. Ὑπεστηρίζετο δ' ἐν ταύτῃ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ ὑπὸ δόγματος τῶν πρέσβειων τῆς κατὰ θάλασσαν συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων, παρέχοντας εἰς τὴν δῆμον ἐντολὴν καὶ ἐξουσίαν καθομολογήσεως εἰρήνης πρὸς τὸν Φίλιππον καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ προσετίθετο εἰς τὸ δόγμα ἐκεῖνο προθεσμίαν τριῶν μηνῶν, καθ' οὓς ἐπεφυλάσσετο καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐλληνίδας πόλεις ἡ ἐλευθέρα προσχώρησις εἰς τὴν εἰρήνην².

Ἡ ἀξίωσις δὲ αὕτη ἐστηρίζετο εἰς συνετωτάτην ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων· εὐκόλως δὲ δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι τῆς συντάξεως τοῦ δόγματος τούτου μετέσχευ ὁ Δημοσθένης. Μόνον οὕτω θὰ ἦτο δυνατὴ ἔντιμος καὶ διαρκὴς εἰρήνη, ἣν ὁ Φίλιππος

¹ [Δημοσθένους Περὶ τῆς παραπροσθείας 150]· τὴν τε γὰρ εἰρήνην οὐχὶ δυνήθεντων ὡς ἐπεχείρησαν οὗτοι πλὴν Ἀλέων καὶ Φωκέων γράψαι, ἀλλ' ἀναγκασθέντος ὑφ' ὑμῶν τοῦ Φιλοκράτους τοῦτα μὲν ἀπαλείψαι, γράψαι δ' ἄντικρυς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἀθηναίων συμμάχους.

² *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 69· [τὸ δόγμα κοινὸν τῶν συμμάχων ἐκεῖνο ὥριζεν] ὑπὲρ εἰρήνης ὑμᾶς μόνον βουλευσασθαι, πρὸς δὲ τούτοις (70)· εἶναι τῶν βουλευμένων τῶν Ἑλλήνων ἐν τρισὶ μηνσὶν εἰς τὴν αὐτὴν στήλην ἀναγεγράφθαι μετ' Ἀθηναίων καὶ μετέχειν τῶν ὅρκων καὶ τῶν συνθηκῶν.

δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ διαμφισθητήσῃ κατὰ πᾶσαν ὥραν. Οὕτω δ' αἱ Ἀθηναῖαι ἐπελαμβάνοντο καὶ πάλιν τοῦ ἔργου, ἐφ' ὃ ἦσαν κεκλημέναι, μεριμνᾶσαι περὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ δ' ἐν τῷ τότε χρόνῳ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἡδύναντο νὰ εἶνε τόσῳ μᾶλλον ἄσφαλέστεροι περὶ τῶν δικαιομαμάτων αὐτῶν καὶ ἐλευθεριῶν, ὅσῳ πλείονες ἦσαν αἱ πόλεις αἱ προσχωροῦσαι εἰς τὴν εἰρήνην. Πρὸ μικροῦ ἔτι ἡ Μυτιλήνη εἶχεν ἀπαλλαγῇ τῶν τυράννων αὐτῆς καὶ ἀνανεώσει τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν¹. Ἄν δὲ τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐτύγχανε μιμήσεως, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συγκροτηθῇ καὶ πάλιν εὐδόκιμος ἑλληνικὴ συμμαχία, ἀντιτασσόμενη πρὸς τὸ βασιλείον τοῦ βορρᾶ, καὶ ἡ μετὰ τοῦ βασιλέως Φιλίππου συνθήκη θὰ ἡδύνατο νὰ προσλάβῃ ἐθνικὴν σημασίαν. Διὸ τὸ δόγμα ἐκεῖνο τῶν συμμάχων συνέστησεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς συμπολίτας ὡς βάσιν τῆς εἰρήνης. Οἱ δὲ πολῖται κατενόησαν, ὅτι οὕτω καὶ μόνον ἐσώζετο μὲν ἡ τιμὴ τῆς πόλεως, ἐπετυγχάνετο δὲ πραγματικὴ εἰρήνη. Μόνον δὲ ἡ ἐσπέρα ἐπελθοῦσα παρεκώλυσε τὴν ὑπὸ τοῦ δήμου πάραυτ' ἀποδοχὴν ψήφισματος τοιοῦτου².

Τὴν δὲ ὑστεραίαν³, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ κριθῇ τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο ζήτημα, ἐπεκράτουν αἱ αὐταὶ διαθέσεις. Ὁ Δημοσθένης ὑπέβαλε καὶ πάλιν τὰς προτάσεις αὐτοῦ, ὁ δὲ δῆμος ἦτο προφανῶς κεκηρυγμένος ἐναντίον τῆς ἄνευ ὅρων ἀποδοχῆς τοῦ Φιλοκράτους· ὥστε ὁ εἰσηγητὴς αὐτοῦ οὐδὲ νὰ λάβῃ τὸν λόγον ἡδυνήθη ἔνεκα τοῦ θορύβου καὶ τῶν συριγμῶν τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἤγον εἰς ναυάγιον τοῦ ὅλου ἔργου τῆς εἰρήνης, ἐπειδὴ οἱ Μακεδόνες ἐδήλωσαν, ὅτι ὀφείλουσι πάντως νὰ ἐμμείνωσιν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Φιλοκράτους ὡς μόνην βά-

¹ Rangabé *Antiquités Helléniques* Τόμ. Β', 401. [*Corpus Inscriptionum Atticarum* Τόμ. II, ἀρ. 109].

² *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 15.

³ Ἡ δευτέρα ἐκκλησία συνήλθε τῇ 19 Ἐλαφηβολιώνος. Ἰδὲ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 71.

σιν τῆς συνθήκης. Κατενόουν δὲ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐδεσμεύετο τὰ μέγιστα ὑπὸ τῆς προσθήκης τοῦ Δημοσθένους καὶ ὅτι ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς αὐτῆς μόνον διὰ φανεράς ῥήξεως τῆς συνθήκης θὰ ἠδύνατο νὰ προβῇ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἄλλους πολέμους ἐν Ἑλλάδι. Μόνον δὲ ἂν ἀπὸ χρηστοῦ συνειδότος προετίθετο νὰ τηρήσῃ τὴν εἰρήνην, θὰ ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ Δημοσθένους. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ φιλειρηνικὴ φατρία ἐδέσῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκκλησίᾳ νάναλάβῃ τὸ δυσχερὲς ἔργον νὰ μεταπείσῃ τὸν δῆμον· ἐπειδὴ δὲ ὁ Φιλοκράτης δὲν ἐτύγγανεν ἀκρόασεις, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Αἰσχίνης.

Ἐθεωρεῖτο δὲ οὗτος μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ὁμόφρων τοῦ Δημοσθένους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν εἰς Πέλλαν ἀποδημίαν εἶχε παρακαλέσει αὐτὸν νὰ ἐπιβλέπῃ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τοὺς ἄλλους ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Μακεδόνας σχέσεων αὐτῶν ἐπισφαλεῖς θεωρουμένους συμπτώσεις. Εἶχε δὲ καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὁμηγορήσει σφοδρῶς ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους. Ἐγὼ, εἶχεν εἶπει, ἐφ' ὅσον ὑπολείπεται καὶ εἰς μόνον τῶν Ἀθηναίων, οὐδέποτε ἤθελον συμβουλεύσει τὴν ἀποδοχὴν τοιαύτης συνθήκης¹. Ἀλλ' ἐν ταύτῃ εἶχεν ὅμως ἐξάρει δραστηρίως τὴν ἀνάγκην τῆς καθομολογήσεως εἰρήνης. Τώρα δὲ ἀπέστη πάσης ἀντιρρήσεως, καὶ κατὰ τρόπον δεξιώτατον μετεβλήθη εἰς θερμότατον συνήγορον τῆς προτεινομένης εἰρήνης. Εἶνε ἀνάγκη, εἶπε τώρα, νὰ μὴ μιμώμεθα μόνον τὰς εὐβουλίας τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ νὰ πορευώμεν τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν. Ἀσύνητοι ῥήτορες εἶχον ἐξωθήσει τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὰς Συρακούσας. Μόνον δὲ συνετὸς ὑπολογισμὸς τῶν δυναμένων νὰ ἐπιτευχθῶσι συμφώνως πρὸς τὰς περιστάσεις δύναται νὰ σώσῃ τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν².

Τὴν δὲ πρότασιν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν φροντίδα καὶ περὶ

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 13 κ. ἐ. Westermann Quaest[ionum] Dem[osthenicarum] Particula III σ. 36.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 16, 307. Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσθείας] 74-77.

τῶν μὴ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων προσχωρησάντων Ἑλλήνων κατώρθωσεν ὁ πανοῦργος ῥήτωρ νὰ διαστρέψῃ ὅλως, παρουσιάζων αὐτὴν ἐνέχουσαν ἀσύνετον ἀδυναμίαν καὶ ὁμολογίαν ἐξαρτήσεως τῆς πόλεως ἀπὸ ἄλλων. Αἱ Ἀθηναῖοι, ἰσχυρίσθη, εἶνε πόλις ἐντελῶς ἐλευθέρα, παρ' οὐδενὸς δ' ὑποστηριζομένη περὶ οὐδενὸς ἔχει ἀνάγκην νὰ φροντίσῃ καὶ δὲν ὀφείλει νὰ ἐξαρτήσῃ ἀπὸ τῆς ἐπιδοκιμασίας ἄλλων τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Τὸ δὲ σόφισμα ἐκεῖνο, δι' οὗ δεξιῶς κατωρθώθη νὰ παρασταθῇ τὸ μὲν ἐθνικὸν πολιτικὸν πρόγραμμα ὡς τι ἀνελεύθερον, ἢ δὲ ἄνανδρος μέριμνα περὶ μόνων τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων ὡς μόνῃ ἀξία τῆς πόλεως ἐνέργεια, ὑπεστήριξεν ὁ Αἰσχίνης μεθ' ὅλου τοῦ σθένους τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ.

Εἶχεν ἀνάγκην νὰ παράσχῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τοὺς Μακεδόνας ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· ἐβοήθησε δὲ αὐτὸν πρὸς τοῦτο ἡ περὶ αὐτοῦ ὡς φιλοπάτριδος ἀνδρὸς δόξα, ἰδίως δὲ αὐτὴ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων. Ἡ εἰρήνη ἦν πάντες ἐπεθύμουν ἦτο ἀκατόρθωτος ἄνευ συμμαχίας, ὁμοίως δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ δικαίωμα τῆς εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην προσχωρήσεως πόλεων μὴ τασσομένων ἤδη εἰς τὰς συμμαχίδας τῶν Ἀθηναίων, ὡς μὴδὲ τῶν Φωκέων. Ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο ὁ μόνος φοβερὸς καὶ ὁ μόνος ὃν ἐφοβοῦντο πάντες. Κατεῖχε δὲ ἀκόμη τοὺς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους, ὧν ἡ ζωὴ διεκινδύνευεν, ἂν δὲν ἤθελε διαπραχθῇ ἡ εἰρήνη. Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους δὲν εἶνε ἄπορον πῶς οἱ πολῖται μετέστησαν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν γνώμην τῆς ἄνευ ὅρων ἀποδοχῆς τῶν προτεινομένων, ἰδίως δὲ ἀφ' οὗ τοῦλάχιστον διεγράφη τὸ ἄρθρον τῆς ῥητῆς ἐκ τῆς συνθήκης ἐξαιρέσεως τῶν Φωκέων καὶ τῶν Ἀλέων. Ἡ δὲ ἀπάλειψις τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης καθησύχασέ πως τοὺς Ἀθηναίους, καίτοι δι' αὐτῆς τοῦτο καὶ μόνον ἐπετεύχθη, τὸ νὰ μείνῃ ὁ Φίλιππος κύριος νὰ αποφασίσῃ τίνας ἤθελε νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τοὺς συμμάχους. Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις τοῦ βασιλέως ῥητῶς διημφισβήτησαν τὴν

προθυμίαν τοῦ Φιλίππου πρὸς συμπερίληψιν τῶν Φωκέων, ἀλλ' ὅμως εὐρέθησαν ῥήτορες Ἀθηναῖοι νομίζοντες, ὅτι γινώσκουσι κάλλιον τὰ πράγματα καὶ δύνανται νὰ παράσχωσιν εὐρυτέρας ἐπαγγελίας. Ὁ Φίλιππος, εἶπον, δὲν δύναται μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰποδεχθῇ εἰς τὴν συμμαχίαν τοὺς Φωκεῖς ἕνεκα θεραπείας τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Θηβαίων· ἀλλὰ τὰ πράγματα θὰ μεταβληθῶσι καὶ ὁ βασιλεὺς θὰ πράξῃ μετ' οὐ πολὺ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκεῖνο, ὅπερ προτίθενται τῶρα νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς αὐτὸν οἱ περὶ τὸν Δημοσθένην. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἠπατήθησαν ὑπὸ τῶν τοιούτων ψευδῶν ἐπαγγελιῶν. Ἐτέλος δὲ, παραστάς ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ Εὐβούλος, ἐδῆλωσεν εἰς τὸν δῆμον ἄνευ περιστροφῶν, ὅτι ὥφειλον νῦν νὰ ἐκλέξωσιν, ἂν ᾔθελον πάραυτα νὰ ἐπιβῶσι τῶν τριήρων καὶ εἰσφέρωσι χάριν τοῦ πολέμου καὶ μεταποιήσωσι τὰ θεωρικά εἰς στρατιωτικά ἢ νὰ ψηφίσωσι τὸ προτεινόμενον ὑπὸ τοῦ Φιλοκράτους¹. Τότε δὲ πλέον κατεχόμενοι οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τῆς φοβερᾶς αἰσθήσεως, ἣν ἐνεποίησεν ἡ καταδεικνυμένη ὑπὸ τοῦ Εὐβούλου αἴρεσις, προέβησαν εἰς τὴν χειροτονίαν, καὶ τὸ ψήφισμα τοῦ Φιλοκράτους ἔγινε δεκτόν.

Διὰ τῆς ψηφισθείσης εἰρήνης οἱ Ἀθηναῖοι πολλὰ μὲν ἀπέβαλον, ὀλίγα δ' ἐκέρδησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μικρὸν κέρδος ἦτο ἥκιστ' ἀσφαλές. Ἀληθῶς, ἐν ᾧ πάντοτ' ἐπέμενον, ὅπως οἱ πρέσβεις ξένων πολιτειῶν ἔρχονται εἰς Ἀθήνας περιβεβλημένοι αὐτοκράτορ' ἐξουσίαν, τοῦτο δὲν εἶχε συμβῇ κατὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν πρέσβεων τοῦ Φιλίππου. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀξιώσει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅπως μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων μείνῃ πάντως εἰς αὐτὸν χρόνος τις ἐλευθέρας ἐνεργείας μέχρις εὖρη, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς νὰ δεσμευθῇ καὶ αὐτός. Διὰ τοῦτο δ' εἶχε ψηφισθῇ, ὅπως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβεων αὐτοῦ, οἵτινες ἔμελλον νὰ δεχθῶσι τῶν ὅρκων τῶν

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 291.

Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων, σταλῇ εἰς τὴν Πέλλαν ἀθηναϊκὴ πρεσβεία, ἵνα ἐν ταύτῃ τῇ πόλει περατωθῶσι καθ' ὁλοκληρίαν αἱ περὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεις διὰ τοῦ ὅρκου τοῦ βασιλέως καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ. Διό πάσῃ δυνάμει εἰργάσθῃ ὁ Δημοσθένης ἐπισπεύδων τὴν ταχεῖαν ὀρκομωσίαν τοῦ βασιλέως, ὅπως μὴ τὰ ὠφελήματα τῆς συνθήκης ἐκείνης, ἥς τὴν καθομολόγησιν δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσῃ, μειωθῶσιν ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ.

Ἐπέκειτο δὲ ἀληθῶς τοιοῦτος κίνδυνος. Καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλιπον πάραυτα πᾶσαν περὶ πολέμου σκέψιν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐπὶ μακρὸν ποθουμένης εἰρήνης, ὁ βασιλεὺς διεξῆγε κρατερὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Κερσοβλέπτου, ἄρα ἐν τῇ ἐπικαιροτάτῃ διὰ τοὺς Ἀθηναίους χώρᾳ. Καθ' ὃν δὲ χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι διέτριβον περὶ λόγους, ὁ Φίλιππος ἐκυρίευεν ἐν τῇ Θράκῃ τὰς πόλεις ἐπαλλήλους. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη εἶχε βᾶσιν τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἐκατέρωθεν κεκτημένων, κατὰ ταῦτα δὲ πάσας τὰς πόλεις τὰς κυριευομένας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πρὸ τῆς ὀρκομωσίας αὐτοῦ διὰ βίας ἢ διὰ δόλου ὤφειλον οἱ Ἀθηναῖοι συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα τῆς συνθήκης νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς κτήσεις αὐτοῦ.

Πρὸς ἀποδοχὴν δὲ τοῦ ὅρκου ἐξελέχθησαν οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἑνδεκα ἄνδρες, αἵτινες εἶχον συγκροτήσῃ τὴν πρώτην πρεσβείαν¹. Ὁ δὲ Δημοσθένης τὴν φορὰν ταύτην ἀπεδέχθη μετ' ἐνδομύχου ἐναντιώσεως τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν πρεσβείαν. Καὶ ταῦτα διότι πρόεβλεπεν, ὅτι αὕτη μόνον λύπας καὶ οδύνην ἔμελλε νὰ προσεξήσῃ εἰς αὐτόν, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ παράσχῃ εἰς τὴν πάτριον πόλιν ἀληθεῖς ὑπηρεσίας, ἐπειδὴ οὐδὲ ἄν εἰς ἓνα τῶν συμπρέσβεων ἡδύνατο νὰ ἔχῃ πεποίθησιν. Ἀπαντες δὲ ἀληθῶς ἦσαν ἀνάξιοι πίστεως ἢ εἶχον συμφέροντα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὰ τῶν Ἀθηναίων· ἢ δ' ἔλλειψις αὕτη παντὸς φρονήματος ἦτο τὰ μέγιστα ἐπικίνδυνος καθ' ὅσον ἡ σωτηρία τῆς πόλεως ἐνέκειτο ὅλως εἰς

¹ Περὶ τῆς πρεσβείας ταύτης ἴδε *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 91 κ. ε.

τοὺς πρέσβεις. Ὅποσον δὲ μικρὰ ἦτο ἡ παρ' αὐτοῦ τοῦ δήμου παρεχομένη εἰς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνη ἐξάγεται ἐξ αὐτῆς τῆς δοθείσης παραγγελίας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν ἔχη τὴν ἄδειαν νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους πρὸς τὸν Φίλιππον ἰδίᾳ. Τῆς δὲ πρεσβείας ἡγεῖτο, καθ' ἃ φαίνεται, ὁ Δημοσθένης¹, ὁ κατ' ἐξοχὴν πιστὸς τοῦ δήμου, καὶ παρέσχεν ἀληθῶς λαμπροτάτην μαρτυρίαν τῆς ἐθελουσίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀφοσιώσεως ἀναλαβὼν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Ἦδη δ' ἐν Ἀθήναις ἄρχεται ἡ ἀνισορρομία. Ὁ μὲν Δημοσθένης ἀπαιτεῖ ὅπως ἀναχωρήσωσιν ἀμελλήτι, οἱ δὲ συμπρέσβεις ἀναβάλλουσι τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Δύο δ' ἐβδομάδας μετὰ τὴν ἔνορκον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποδοχὴν τῆς εἰρήνης κατῴρθησε τὴν παρὰ τῆς βουλῆς ἀποδοχὴν ψήφισματος ἐπιβάλλοντος τὴν ταχίστην ἀναχώρησιν τῶν πρέσβειων, δι' οὗ ἅμα ἐκελεύετο ὁ στρατηγὸς τοῦ κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Εὐβοίας ναυλοχοῦντος στόλου νὰ καμίσῃ αὐτοὺς πάραυτα ἐπὶ τοὺς τόπους ἐν οἷς διέτριβεν ἐν τῷ τότε χρόνῳ ὁ Φίλιππος². Ἀλλ' ἡ τακτὴ αὕτη διαταγὴ δὲν ἐξετελέσθη, καὶ οἱ πρέσβεις, ἀντὶ νὰ σπεύσωσι πρὸς τὸν βασιλεῖα διὰ τῆς βραχυτάτης ὁδοῦ, ἐπαρεύθησαν κύκλῳ καὶ ἡσύχως διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Πέλλαν, ἔνθα καλῶμενοι ἀνέμενον τὸν Φίλιππον³. Οὕτω δὲ ἀποδημία δυναμένη νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν διήρκεσεν ὀκτὼ ὅλας ἐβδομάδας, ἡ δὲ χρονοτριβὴ αὕτη ἐπῆλθεν ἐκ συνεννόσεως πρὸς τοὺς Μακεδόνας, εἰς ὧν τὰ νεύματα ὑπήκουον εὐπειθῶς οἱ πρέσβεις, περιφρονοῦντες τὰ κελεύσματα τῆς ἰδίας ἐαυτῶν πόλεως. Ὁ δὲ Φίλιππος εἶχε συμφέρον νὰ περατώσῃ τὴν ἐν τῇ Θράκῃ στρατείαν, ἣν εἶχεν αὐτὸς ἐπιχειρήσει ἀρχομένου τοῦ ἔαρος, χωρὶς νὰ παρενοχληθῇ παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Καὶ εἶχε μὲν ὑποσχεθῇ νὰ φεισθῇ τῆς Χερσονήσου, ἀλλ' οὐδεμίᾳ ὑποχρέωσις

¹ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 256.

² Τὸ ψήφισμα τῆς βουλῆς περὶ ἐπιταγόνσεως τῆς πρεσβείας προεκλήθη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους τὴν τρίτην Μουνιχιῶνος (Ἀπριλίου 29). [Ἰδε Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 91.

³ Δημοσθένους [Περὶ παραπρεσβείας] 155.

ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ κυριεύσῃ διαφόρους πόλεις, ἐν αἷς διέμενεν ἀττική φρουρά, νὰ υποβάλλῃ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ τὸν Κερσοβλέπτην καὶ νὰ συγκομίσῃ ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ ἅπαντας τοὺς καρπούς τοῦ πολέμου¹. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ χρόνῳ οἱ πρέσβεις ἀνέμενον ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἡ λαμπρὰ αἴγλη τῆς βασιλείας κατέπνιγεν ἐν αὐτοῖς τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ δημοκρατικοῦ φρονήματος καὶ τὸ πλῆθος πρέσβειων διαφόρων πόλεων ἐνέπνεε τὴν αἴσθησιν, ὅτι ἡ Πέλλα ἦτο τώρα ἡ πόλις, ἐν ᾗ καθωρίζοντο τὰ κατὰ τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ αἱ ἀξιώσεις τῶν Ἀθηναίων ὑπεβλήθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ δειλίας. Καὶ περὶ μὲν ἀποδόσεως τῶν ἀπὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταληφθέντων χωρίων δὲν ἐγένετο πλέον σοβαρῶς λόγος, μόνον δ' εἰς τὰ μέλλοντα συμβῆναι ἐστρέφετο ἡδὴ ἡ προσοχή. Καὶ ταῦτα, διότι μετ' οὐ πολὺ ἐπείσθησαν, ὅτι ὁ Φίλιππος δὲν ἐσκέπτετο νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, καθολικὴ δὲ εἰρήνη, οἷαν εἶχον προσδοκῇσιν οἱ Ἀθηναῖοι, οὐδαμῶς ἐσκοπεῖτο παρ' αὐτοῦ. Διὸ οἱ πρέσβεις ἐθεώρησαν καθῆκον νὰ ρυθμίσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τοῦ Φιλίππου.

Τοῦτο δὲ προεκάλεσε νέας μεταξὺ αὐτῶν διχονοίας. Καὶ ὁ μὲν εὐσυνειδήτος Δημοσθένης ἐπέμεινεν, ὅτι ὤφειλον νὰ ἐκτελέσωσιν ἀπλῶς τὰ ἐντεταλμένα ὑπὸ τοῦ δήμου, ὁ δ' Αἰσχίνης εἶχεν ὅλως διάφορον γνώμην. Ἐφέρετο δὲ μετὰ πολλῆς ὀφρύος καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν λόγῳ τῆς πολυπράγμονος περὶ τὰνθρώπινα ἐμπειρίας ἣν ἐκέκτητο πολὺ ὑπέρτερον τοῦ σκαίου πῶς, ἀκοινωνήτου καὶ δυστρόπου Δημοσθένους. Ὁ Αἰσχίνης τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ἔργου τοῦ Φιλίππου ἐθεώρει τι πάρεργον, δὲν ἤθελε δὲ νὰ ἐπιτελέσῃ ἔργον ἀγγέλου, ἀλλὰ νὰ μετέλθῃ αὐτοβοῦλως ἰδίαν πολιτείαν. Ἐφρόνει δὲ, ὅτι παρίστατο ἀνάγκη ἐνεργείας ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν συμφώνου πρὸς τὰς περιστάσεις, καὶ διὰ τοῦτο αἱ παρὰ τῆς πόλεως δοθεῖσαι ὁδηγίαι ἦσαν ὅλως ἀόριστοι· ἂν δὲ ὁ Φί-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 27.

λιππος, καθ' ἃ ἐφαίνετο ἀναμρίβολον, ἐστράτευεν ἐπὶ τὴν Φωκίδα, ἔδει ἀπὸ τοῦδε νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς ἐν τῷ ἐπικειμένῳ πολέμῳ περιφρουρήσεως τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ τούτων δὴ τούτων τῶν συμφερόντων ἀντελαμβάνετο ὁ Δίσχινης ἀπὸ φατριαστικῆς ἀπόψεως ὅλως μικροθύμου· ἐφρόνει δὴλα δὴ τοὺς Θηβαίους ἐπὶ τῇ πρὸς αὐτοὺς φιλίᾳ τοῦ Φιλίππου καὶ ἐπέδωκε νὰ ἐρεθίσῃ αὐτὸν ἐναντίον τῶν Θηβῶν, ἐπιδοκιμάζων καθ' ὅλου τὴν μελετωμένην ἀνάμειξιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ τῶν Δελφῶν καὶ μόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς αὐτὴν ἐπιθυμῶν νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοπομένου, τῆς ταπεινώσεως τῶν Θηβῶν¹.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ἦτο μὲν ἀνίσχυρος κατενώπιον τῶν συμπρέσβεων, ἀλλ' εἰργάζετο ὅμως μετὰ μεγίστης προθυμίας· ἐπείραθον δὲ καὶ τῶρ' ἀκόμη νὰ καταστήσῃ εὐρυτέρους τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ διευκολύνῃ τὴν εἰς τὴν εἰρήνην προσχώρησιν ἄλλων πόλεων. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος οὐδ' ὥς πρὸς τοῦτο ἤθελε νὰ δεσμευθῇ καθ' οἷονδήποτε τρόπον. Καὶ ἐπέμενε μὲν ῥητῶς ἀπαιτῶν τὴν ἐξάιρεσιν τῶν Φωκέων, καὶ τοῦ Κερσοβλέπτου δὲ δὲν ἀπεδέχετο πλέον τὴν μνησίαν ὥς συμμάχου τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ὥς ἰδίου ἑαυτοῦ, ὥς ἐπ' ἴσης καὶ τῶν Καρδιανῶν².

Ὡς πρὸς τοῦτο δὲ τὸ ζήτημα ἡ ὑποχώρησις τῶν πρέσβεων ὑπῆρξε φανερά παράβασις τῆς ἐντολῆς αὐτῶν³. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἡξίου ἐπιμόνως τὴν ἀναγνώρισιν τῶν γενομένων κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας τοῦ πολέμου ὥς τετελεσμένων γεγονότων. Ὁ δὲ Δημοσθένης τοῦτο μόνον ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ, τὸ νὰ πείσῃ τὸν βασιλεῖα διὰ τῆς ἐπεμβάσεως αὐτοῦ νὰ ὑποσχεθῇ τὴν ἀπελευθέ-

¹ Ὁ Δίσχινης [Περὶ παραπρεσβείας] ἐν μὲν παραγράφους 113-117 ἐκθέτει τὰ βῆθιντα παρ' αὐτοῦ, ἐν δὲ ταῖς παραγράφους 109 [-112] τὰ παρὰ τοῦ Δημοσθένους.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 326].

³ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 174· πρῶτον μὲν τινύιν Φωκέας ἐκσπόνδους καὶ Ἀλέας ἀπέφηναν καὶ Κερσοβλέπτην παρὰ τὸ ψήφισμα καὶ τὰ πρὸς ὑμᾶς ἐῖρημένα· εἶτα τὸ ψήφισμα ἐπεχείρησαν κινεῖν καὶ μεταίρειν, ἐφ' ᾧ πρεσβεύοντες ἤκομεν· εἶτα Καρδιανούς Φιλίππῳ συμμάχους ἐνέγραψαν.

ρωσιν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων πολι-
τῶν τῶν διαμενόντων ἔτι ἐν Μακεδονίᾳ¹. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἀπε-
λευθέρωσις δὲν ἐξετελέσθη πάραυτα, ἀλλ' ἔμεινε κενὴ ἐπαγγελ-
λία, ὅπως ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς ἐπιδειχθῇ ὡς νέα εὐεργεσία καὶ
χρησιμεύσῃ κατακλήλῳ ἐν δέοντι. Τέλος δ' αἱ ὑπηρεσίαι, αἷς
ὁ Δημοσθένης ἠδυνήθη νὰ παράσχω εἰς τοὺς συμπολίτας διὰ τῶν
συστάσεων αὐτοῦ, τῶν χρηματικῶν προκαταβολῶν καὶ τῶν δώ-
ρων, ὑπῆρξαν τὰ μόνα φωτεινὰ σημεῖα ἐν μέσῳ τῶν θλιβερῶν
ἐκείνων ἡμερῶν τῶν διελθουσῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως, ἥτις
ἐγένετο ὁσημέραι μᾶλλον ἀφόρητος εἰς αὐτόν. Ἀληθῶς ἦτο εἰς
αὐτὸν θλιβερόν τὸ θέαμα, εἰς ὃ ἠναγκάζετο νὰ παρίσταται, τῆς
πρὸ τοῦ βασιλέως συναθροίσεως τῶν πρέσβεων τῶν προσρεόντων
ἐκ τῆς Σπάρτης, τῶν Θηβῶν, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Φωκίδος² καὶ
ζητούντων παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, ἐκλιπαρούντων τὴν εὐνοίαν αὐ-
τοῦ, ὑποτασσομένων εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, ἀντεριζόντων πρὸς
ἀλλήλους ἐνώπιον αὐτοῦ. Ὑπὸ βαθυτάτης δὲ κατεχόμενος θλίψε-
ως, δὲν εἶχε τοῦλάχιστον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ δύναται νὰγγείλῃ
εἰς τὰς Ἀθήνας τάληθῃ, ἐπειδὴ ἡ εἰς τὴν πόλιν πεμφθεῖσα ἐπι-
στολὴ συνετάχθη κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλειόνων συμπρέσβεων.
Ἰσθάνετο λοιπὸν ἑαυτὸν οἶονεῖ προδεδομένον καὶ ἀντὶ μισθοῦ πε-
πραμένον ἐν τῇ κακοδαίμονι ἐκείνῃ Πέλλᾳ. Διὸ ἠθέλησε νὰ ἐπι-
στρέψῃ μόνος εἰς τὰς Ἀθήνας³. ἀλλ' οὐδ' αὕτη ἡ πρόθεσις αὐ-
τοῦ ἐπετεύχθη. Ὁ Φίλιππος δὲν ᾔθελε νὰ περιέλθῃ ἤδη νῦν εἰς
τοὺς Ἀθηναίους ἄγγελμα περὶ τοῦ πῶς εἶχον τὰ πράγματα. Διὸ
ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδυνήθη νὰποφύγῃ τὸ νὰ παρακολουθήσῃ κοινῇ
μετὰ τῶν συμπρέσβεων τὸν βασιλέα κατὰ τὴν μετὰ τῆς στρατιᾶς
αὐτοῦ μετάβασιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

¹ *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 100 κ. ε.

² *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 112· παρόντων τῶν πρέσβεων ὡς
ἔπος εἰπεῖν ἐξ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος. Ἦσαν δὲ πρέσβεις ἐκ Θηβῶν, Θεσσα-
λίας, Σπάρτης (*Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 136) καὶ Φωκίδος (*Δημοσθένους* [Κατὰ
Φιλίππου I'] 11).

³ *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 323.

Ἡ δὲ πρόσκλησις αὕτη τοῦ Φιλίππου ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον ἰδίᾳ τιμῇ παρεχομένη εἰς τοὺς πρέσβεις, ἐπειδὴ ὁ Φίλιππος ὑπεκρίθη ὅτι ἤθελε νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν μεσιτείαν τῶν πρέσβεων ὡς πρὸς τὴν πόλιν Ἄλωνα, ὑπὲρ ἧς εἶχον ἐπιδείξει ἐνδιαφέρον οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν ἢ εἰς τὴν Θεσσαλίαν παρακλούθησις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐκβιασμός, εἰς ὃν ὑπεβλήθησαν τινὲς μὲν τῶν πρέσβεων ἐκουσίως, τινὲς δ' ἀκουσίως, καὶ κέρδος τοῦ Φιλίππου, προϋπολογισθὲν μετὰ πολλῆς πανουργίας. Πράγματι ὁ Φίλιππος εἶχε μέγα συμφέρον νὰ παράσχη εἰς τὴν στρατείαν αὐτοῦ ἐκείνην ἐπίφασιν εἰρηνικὴν, νὰ περιβάλῃ ἑαυτὸν δι' αἰγλῆς ἕνεκα τῆς ἀκολουθίας πλείστων ὅσων πρέσβεων ἐλληνίδων πόλεων καὶ νὰ ποκρύψῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἐπὶ μακρότατον τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ προθέσεις. Τέλος δ' ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὴν οἱ πρέσβεις καὶ δίκην ἐγγυήσεως, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ δὲν ἔμελλον νὰ προβῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς ἐπικίνδυνα ψηφίσματα, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἦτο ἀδύνατον ἕνεκα τῆς καθολικῆς ταραχῆς, ἣν προεκάλεσαν αἱ νέαι παρασκευαὶ τοῦ βασιλέως. Ἐν παρέργῳ δ' ἐπωφελήθη ὁ Φίλιππος τὴν εἰς τὴν Θεσσαλίαν στρατείαν, ὅπως ὀρκίσῃ τὰς θεσσαλικὰς πόλεις ὡς συμμαχίδας τοῦ πολέμου ἐν τῇ μεταξύ αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀθηναίων ὁμολογηθείσῃ εἰρήνῃ. Συνέβη δὲ τοῦτο ἐν Φεραῖς.

Ἀλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπῆρξεν ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις νέας παραβάσεις τοῦ δικαίου. Συντελέσθη δὲ αὕτη ἄνευ οὐδεμιᾶς νομίμου διατυπώσεως ἐν τινὶ πανδοχείῳ, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων ἦσαν τυχαῖοι ἰδιῶται, οὓς ὁ βασιλεὺς εἶχε καλέσει, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὴν σκηνὴν ἐκείνην, πολλαὶ δὲ τῶν πόλεων οὐδὲ κἂν ἀντεπρωσωπεύοντο¹. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐφαίνετο εἰς τὸν Φίλιππον πρέπουσα μακροτέρα περιοδεία τῶν πρέσβεων, ἀνέλαθεν αὐτὸς τὴν εὐθύνην ἐπὶ τῇ ἀτελεῖ ἐκτελέσει τῶν ἐντολῶν αὐτῶν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἐπιστολὴν περὶ τούτου, ἀπευθυνομένην πρὸς τὴν

¹ Ὁ μὲν Φίλιππος εἶχεν ὁμοίαι τὴν συνθήκην μετὰ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου (*Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 32, οἱ δὲ σύμμαχοι ὀρκίσθησαν ἐν Φεραῖς (*Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσδείας] 158)).

βουλὴν καὶ τὸν δῆμον. Καὶ τὴν αἰσχύνην δὲ ταύτην ἠναγκάσθησαν οἱ πρέσβεις νάνεχθῶσιν, οὕτω δὲ μετ' ἀπουσίαν ἐβδομήκοντα ἡμερῶν ἐπέστρεψαν πρὸς τοὺς συμπολίτας, ἀναμένοντας αὐτοὺς ἀνυπομόνως.

Ὁ Δημοσθένης ἦτο ὁ μόνος τῶν πρέσβων ὁ δυνάμενος νὰ διαβῇ τὰ σύνορα τῆς πατρίου γῆς μετὰ συνειδήσεως ἡσύχου, χαίρων, ὅτι ἀπηλλάγη τῶν ἐν τῇ μακεδονικῇ αὐλῇ ἡδονῶν καὶ τῆς μισητῆς κοινοπραγίας μετὰ προδοτῶν καὶ ὅτι ἡδύνατο νά ἀναπνεύσῃ καὶ πάλιν ἐλευθέρως ἐπὶ ἀττικοῦ ἐδάφους καὶ νὰ λαλῇ ἐλευθέρως. Τέλος δ' εὐρέθη καὶ πάλιν ἐν μέσῳ τῶν βουλευτῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐγίνωσκον νὰ ἐκτιμῶσιν αὐτόν, ἐν δὲ τῇ βουλῇ, παρόντων καὶ πολλῶν μαρτύρων, ἐξέθηκε διὰ μακρῶν ἅπαντα τὰ γενόμενα ὑπὸ τῶν πρέσβων. Κατέδειξε δὲ, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ πρέσβεις ὠλιγόωρησαν πασῶν τῶν διαταγῶν τῆς πόλεως καὶ ἡμέλησαν ἀπάντων τῶν συμφερόντων αὐτῆς, καὶ ὅτι ἕνεκα κακοβούλων ἀναβολῶν προέδωκαν τὸν Κερσοβλέπτην καὶ τὰς ἐν τῇ Θράκῃ πόλεις. Ἀπεκάλυψε τὴν ἄπαυστον συνεννόησιν τῶν συμπρέσβων πρὸς τὸν βασιλέα, τὴν μετὰ προθυμίας προαγωγὴν ἀπάντων αὐτοῦ τῶν σχεδίων, τὴν ἄνευ ἀδείας ἀνάμιξιν αὐτῶν πρὸς ζημίαν τῶν Θηβῶν. Ἐξεκόνισε τὴν πορείαν διὰ τῆς Θεσσαλίας, καθ' ἣν οἱ πρέσβεις διὰ ψευδῶν προφάσεων ἠναγκάσθησαν νὰκολουθήσωσι τὸν βασιλέα μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν, ἔνθα στρατοπεδεύει νῦν ἄνοπλος, ὅπως, εὐθὺς ὡς θελήσῃ, εἰσρομήσῃ εἰς μέσσην τὴν Ἑλλάδα. Πράγματι δὲ, καθ' ἃ ἰσχυρίσθη, αἱ Ἀθῆναι ἔμελλον διὰ πολέμου ἀτυχοῦς μόλις που νὰ ὑποστῶσι ζημίας μεῖζονας ἐκείνων ἃς ὑπέστησαν διὰ τῆς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρεσβείας. Ἡ δὲ βουλὴ συνεμερίσθη ἄνευ ἀντιρρήσεως τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Δημοσθένους, καὶ, ἀκούσας αὐτοῦ, ἐψήφισε προβούλευμα σύμφωνον πρὸς τὰς γνώμας τοῦ Δημοσθένους, ὑποβληθὲν εἰς τὸν δῆμον¹. Καὶ παρ' αὐτοῦ δὲ ἀνεμένετο ὁμοία ἀπόφασις, καὶ τότε τὰ πράγματα θὰ ἡδύναντο νὰ μεταβληθῶσι καθ' ὅλου.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 31.

Ἄλλ' ὅμως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἡ πορεία τῶν συζητήσεων ὑπῆρξεν ὅλως διάφορος καὶ ἀπροςδόκητος. Ἐν αὐτῇ οἱ φιλιππίζοντες εἶχον παρασκευάσει ἄριστα τὰ πάντα, ὅπως σκαηνεύσωσι τὰ εὖπιστα πλήθη. Πρωταγωνιστῶν δὲ ἀνεδείχθη καὶ πάλιν ὁ Αἰσχίνης. Οὐδ' ἐσκέφθη ἅν οὗτος νὰ δικαιολογηθῇ, τῶν δ' ἐντολῶν τῆς πόλεως οὐδὲ ἅν ἐμνημόνευσεν. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐδημηγόρησε διὰ μακρῶν περὶ τῆς καθ' ὅλου καταστάσεως τῶν πραγμάτων μετὰ τοιαύτης ἐπιδείξεως βεβαιότητος καὶ ἐμπειρίας, οἷα μόνον εἰς πολιτευτὴν μεμυημένον τὰ μυστήρια τῶν ἰσχυρῶν ἦτο δυνατόν. Εἶνε ἀληθές, εἶπε μετ' ἀφελείας, ὅτι ὁ Φίλιππος εὐρίσκεται παρὰ τὰς Θερμοπύλας· ἀλλὰ τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, ἐξεταστέοι δὲ μόνον οἱ σκοποὶ αὐτοῦ. Ἄλλ' αὐτὸς δύναται νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ὁ Φίλιππος εὐρίσκεται ἐκεῖ ὡς φίλος, ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναῖαι χάρις εἰς τὴν ἐπιτυχῇ ἐνέργειαν τῶν πρέσβων αὐτῶν μετεῖχον τῆς εὐνοίας τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πᾶσαι αἱ πόλεις ἐφθόνουν τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ ταύτῃ τῇ εὐνοίᾳ. Καὶ κατὰ τῶν Φωκέων δὲ οὐδὲν μελετᾷ ὁ Φίλιππος κακόν· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀποβλέπει εἰς ἄλλην τινὰ πόλιν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν δὲν ἡσχύνθη ὁ ῥήτωρ νὰ παραστήσῃ τὴν σκοπούμενην ἐξολόθρευσιν τῶν Θηβῶν ὡς εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ἀτίμητον, καὶ ἂν τυχὸν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Φίλιππος εἰσώρμα τυχὸν μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῆς πατρίου πόλεως¹. Οὕτως ὁ Αἰσχίνης ἀνεφέρετο εἰς αὐτὰ τὰ χυδαῖα πάθη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀθηναικοῦ πλήθους, ὅπως προκαλέσῃ ἐπιδοκιμασίας. Ἐπεράτωσε δὲ τὸν λόγον κατὰ τὸν συνήθη ἀρεστὸν εἰς τὰ πλήθη τρόπον, λέγων, ὅτι δυστυχῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡναγκάζετο νὰ μὴ ἀνακοινώσῃ ἀκόμη τὸ ἄριστον πάντων τῶν προσδοκωμένων παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀφῆκε τὴν φαντασίαν τῶν ἀκρατῶν νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι οἱ λόγοι ἐκεῖνοι ἐσήμαινον τὴν ἀπόδοσιν τῆς Εὐβοίας καὶ τοῦ Ὀρωποῦ, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν Πλαταιῶν καὶ τὰ τοιαῦτα².

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 19-22.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 21-220.

Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὅστις ἠθέλησε νὰ νοουτετήσῃ τοὺς ὑπὸ ἀπατηλῶν ἐλπίδων διαβουκολομένους Ἀθηναίους, δὲν ἠδυνήθη νὰ δημηγορήσῃ, ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτοῦ κατεπνίγη ὑπὸ τῶν κραυγῶν τοῦ πλήθους, καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ βήματος χλευαζόμενος καὶ ἀποκρουόμενος. Ὁ δὲ Φιλοκράτης μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκράτει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἠδυνήθη μάλιστα νὰ κατορθώσῃ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ προταθέντος παρ' αὐτοῦ ψηφίσματος. Ἔλεγε δὲ τοῦτο, ὅτι ἡ εὐτυχὴς εἰρήνη ἢ ἡδὴ ὁμολογηθεῖσα ὤφειλε νὰ καταστῇ ὑποχρεωτικὴ καὶ διὰ πάσας τὰς μελλούσας γενεάς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δηλοῦσι πάραυτα, ὅτι ἐν περιπτώσει μακρᾶς ἀντιστάσεως τῶν Φωκῶν ἐναντίον τῆς καθολικῆς εἰρήνης μέλλουσι νὰ βοηθήσωσι τὸν βασιλέα πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῆς¹.

Τὸ δὲ ψήφισμα τοῦτο συνεδέετο, ὡς εἰκὸς, πρὸς προσυνεννόησιν μετὰ τοῦ βασιλέως Φιλίππου, παρ' οὗ κατὰ τὰ δεόντως ἐκ τῶν προτέρων παρεσκευασμένα ἦλθεν ἐπιστολὴ, δι' ἧς ἐκάλει τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἀρτίως κτηθέντας συμμάχους νὰ συνεκστρατεύσωσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Φωκίδα, ὅπως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δημοσίας ἀσφαλείας συμπράξωσιν εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν αὐτῇ συγχύσεως². Καὶ βεβαίως μὲν ὁ βασιλεὺς δὲν ἀνέμενε πράγματι ἀποστολὴν ἐπικουρίας παρὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἤρκει ὅμως εἰς αὐτὸν νὰ καταστείλῃ πᾶσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων διακώλυσιν τῶν εἰς τὴν Φωκίδα ἀναφερομένων σχεδίων αὐτοῦ, ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς, εἰς ὃν ἀπέβλεπεν ἐξ ἀρχῆς καθ' ἀπάσας τὰς περὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεις. Καὶ ταῦτα διότι ἐν μὲν τῇ Θράκῃ ἢ ἀρχῇ τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἐπισφαλεστάτη καὶ ὁ Φίλιππος ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ τὰ μέγιστα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὥστε ἡδύ-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 48· τὴν εἰρήνην εἶναι τὴν αὐτὴν ἣν περ Φιλίππῳ καὶ τοῖς ἐκγόνοις, καὶ τὴν συμμαχίαν, καὶ ἐπαινέσαι δὲ Φίλιππον ὅτι ἐπαγγέλλεται τὰ δίκαια ποιήσειν... 49· Ἐάν μὴ ποιῶσι Φωκεῖς & δεῖ καὶ παραδιδῶσι [τοῖς Ἀμφικτύοσι] τὸ ἱερὸν, ὅτι βοηθήσει ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς διακωλύοντας ταῦτα γίνεσθαι.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 51.

νατο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ κατ' ἀρέσκειαν ἐν οἰωδῆποτε χρόνῳ· ἀλλ' ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὰ παρ' αὐτοῦ σκοπούμενα ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν Ἑλλάδι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἀκόμη ἰσχὺν δυναμένην νὰ παρασκευάσῃ εἰς αὐτὸν μεγίστας δυσχερείας. Καὶ δὴ, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸν πρῶτον τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, ὤφειλε νὰ γείνη κύριος τῶν Θερμοπυλῶν, ὧν ἐκράτει ὁ Φάλαικος μετὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ Ἀλπωνῶν φρουρῶν αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ ἐρ' ὅσον οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν Φάλαικον καὶ στείλωσι πάλιν στρατιᾶς εἰς τὸ στενὸν διὰ τοῦ εὐβοικοῦ κόλπου¹· ἀλλὰ καὶ ὁ Φάλαικος δὲν ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τὰς Θερμοπύλας, ἂν ἐν περιπτώσει ἀνάγκης οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐξησφάλιζον αὐτὸν ἀπὸ τῶν νώτων καὶ ἐκ πλαγίου. Κατὰ ταῦτα δὲ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων ἡ ἐπιτυχία ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ Φίλιππος ὤφειλε νὰ προσφυλάσσῃται ὡς πρὸς τοῦτο. Ἀλλως δὲ οὐδαμῶς προετίθετο νὰ διέλθῃ τὰ στενὰ διὰ τῆς βίας, καθ' ἃ ὁ Ξέρξης² καὶ ὅμως ἐγίνωσκεν ἄριστα, ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Θερμοπυλῶν συνετάρασσεν ἀκόμη τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, παρ' οἷς ὑφίσταντο ἀκόμη λείψανα ἐθνικῶν αἰσθημάτων, καὶ ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀκόμη ἀφόρητος καὶ σχεδὸν ἀκατανόητος ἡ σκέψις, ὅτι ἦτο φόβος μὴ βασιλεὺς ξένος εἰσρμήσῃ μετὰ στρατιᾶς ἐντὸς τῶν Θερμοπυλῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ ἢ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος προχωρήσις ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἐπιχειρήσις δυσχερὴς εἰς τὸν Φίλιππον.

Κατὰ δὲ τὰλλα ἡ τροπὴ τῶν πραγμάτων ἦτο ἐξαιρέτως εὐνοϊκὴ εἰς τὸν Φίλιππον. Οἱ Φωκεῖς καὶ παρὰ τὴν ἡτταν τοῦ Ὀνομάρχου² δὲν εἶχον ἐκνικηθῆ ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἦσαν δὲ ἀκόμη κύριοι μεγάλου μέρους τῆς Βοιωτίας, καὶ κατεῖχον πόλεις ὀχυράς, οἷαι ὁ Ὀρχομενὸς καὶ ἡ Κορώνεια. Ἀπὸ χώρας δὲ εἰς χώραν ἐτελοῦντο ἀτελεύτητοι ἐπιδρομαὶ χάριν λαφυραγωγίας.

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 91.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 90.

καὶ ἡγωνίζοντο μὲν πολλάκις οἱ Θηβαῖοι μετ' ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἐν τῷ καθ' ἑλίου ὁ πόλεμος ἦτο εἰς αὐτοὺς πολὺ καταστρεπτικώτερος, ἅτε ὡς τὸ πλεῖστον διεξαγόμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ καὶ διὰ πολιτῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νάντικατασταθῶσι μεθ' ἧς οἱ μισθοφόροι εὐχερείας. Παρετείνεται δὲ ὁ πόλεμος ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, καὶ ἀπέβη μάστιξ τῆς Ἑλλάδος συμπάσης ὁσημέραι μᾶλλον ἀφόρητος. Οἱ δ' Ἕλληνες ἐπείσθησαν ἐξ ἀνάγκης ἕνεκα τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ὅτι οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ περατωθῇ παρ' αὐτῶν τῶν διαμαχομένων, παρίστατο δὲ ἀνάγκη τῆς ἐπεμβάσεως τρίτου τινὸς ἰσχυροτέρου· οὗτος δὲ μόνον ὁ Φίλιππος ἠδύνατο νὰ εἶνε, καὶ εἰς αὐτὸν ἐστράφησαν πάντων οἱ ὀφθαλμοί. Χάριν δὲ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς τοιαύτης ἐπεμβάσεως εἰργάζοντο ἀπὸ μακροῦ δραστηρίως οἱ φιλιππίζοντες, οἵτινες καὶ κατώρθωσαν, ὅπως οἱ Θηβαῖοι ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον¹. Μιμούμενοι δὲ οἱ Θηβαῖοι τὸ παράδειγμα τῶν Θεσσαλῶν, ὧν ἡ τύχη δὲν ἰσχυσε νάποτρέψῃ αὐτοὺς, ἐξελιπάρησαν τὴν βοήθειαν τῆς αὐτῆς ἐκείνης αὐλῆς, ἥτις εἶχε ποτε ἐξαρτηθῇ ἀπ' αὐτῶν². Καὶ οἱ Θεσσαλοὶ δὲ ἐπεθύμουν πόλεμον κατὰ τῶν Φωκέων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Μακεδόνων³. ἐπειδὴ δὲ ἡ διοίκησις αὐτῶν ἦτο ἀκόμη δυσχερὴς, τὸ αἴτημ' αὐτῶν παρεῖχεν εἰς τὸν Φίλιππον ἀρίστην εὐκαιρίαν, ὅπως διὰ πολέμου ἀναπαύοντος τὴν τε φιλοδοξίαν αὐτῶν καὶ τὸ φιλέκδικον ἀποτρέψῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς Θεσσαλίας καὶ συγχρόνως ἐπιτύχῃ τοὺς ἰδίους ἑαυτοῦ σκοπούς. Ἐνεκα δὲ τῶν δεινῶν ἅτινα πάντες ὑφίσταντο ἠδύνατο νὰ παρουσιασθῇ ὡς ὁ μόνος σωτὴρ ὃν πλεῖστοι ὅσοι ἐπεθύμουν, καὶ ἕνα μόνον εἶχε φόβον, μὴ τυχὸν ἢ ἀρχὴ τῶν Φωκέων καταλυθῇ ἄνευ ἀναμίξεως αὐτοῦ δίκην πυρκαϊᾶς σβεννυμένης ἀφ' ἑαυτῆς.

Πάντως δ' ἐπῆλθε κατὰ μικρὸν, ὡς εἰκὸς, ἐξάντλησις τῶν μέσων τῆς ληστρικῆς ἐκείνης πολιτείας. Περὶ τὰ δεκακισχίλια

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 59.

² Ἰδε ἀνωτέρω [Τόμ. Δ' σ. 556]. Τόμ. Ε' σ. 48.

³ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσβείας] 140.

τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς πεντήκοντα ὀκτὼ καὶ ὑπερέκεινα ἑκατομμύρια φράγκων, [ὧν ὀκταπλάσια εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ], λέγεται, ὅτι ἐκόπησαν κατὰ μικρὸν εἰς νόμισμα ἀπὸ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων, ἐξαχθέντων ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς θησαυροῦ, καὶ ἐδαπανήθησαν πρὸς συντήρησιν τῆς αὐλῆς τῶν τυράννων καὶ χάριν τοῦ μισθοῦ τῶν μαχομένων¹. Τέλος δὲ ἡ πηγὴ αὕτη ἐστείρευσε καὶ δὲν ἐξευρίσκοντο ἄλλοι πόροι. Ἡ δὲ χρηματικὴ αὕτη ἀπορία ἐπήνεγκε καὶ τὴν ὁσημέραι μείζονα αὐξήσιν τῆς ἐσωτερικῆς συγχύσεως. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Φαύλου ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Φωκέων Φάλαικος ὁ υἱὸς τοῦ Ὀνομάρχου². Αὐτοῦ δὲ ἀρχηγοῦντος, ἐξεργάγησαν ταραχαί, διακόψασαι ἐπὶ τινὰ χρόνον καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἀρχήν. Οἱ δὲ Φωκεῖς μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ ναοῦ ἐζήτουν νὰ ἐξιχνιάσωσιν ὑποτιθεμένας κλοπὰς τῶν ἱερῶν χρημάτων καὶ ἐζήτουν διὰ δικῶν ἀνιαιρῶν νὰ ἐκδιάσωσι τοὺς κατέχοντας εἰς ἐπιστροφὴν αὐτῶν³.

Ἀλλ' ἔπειτα ἠναγκάσθησαν, ὡς εἰκὸς, νὰ ἐπιζητήσωσι ξένην βοήθειαν· ἡ δὲ σπουδαιότης τῶν πόλεων, πρὸς ἣν ἠδύναντο νάπευθυνθῶσιν, ἦσαν αἱ Ἀθῆναι. Ἀπὸ δὲ τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Φωκίδος ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος. Ὡς δέ ποτε οἱ Θηβαῖοι, οὕτω τῶρα οἱ Φωκεῖς ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηνῶν πρὸς ἀπόκρουσιν ξένης ἐπεμβάσεως ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι, ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐν Πέλλῃ συνελεύσεως τῶν πρέσβων ἦσαν βέβαιοι, ὅτι ἡ Φωκίς ἔμελλε νὰ εἶνε ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου.

Αἱ δὲ σχέσεις μεταξὺ Φωκίδος καὶ Ἀθηνῶν ἦσαν ἀνέκαθεν ἥκιστα ἐχθρिकाί. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πρότερον ὑποστηρίξει τὰς περὶ τῶν Δελφῶν ἀξιώσεις τῶν Φωκέων, καὶ ὁ Περικλῆς εἶχε

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 76 [ἐνθα γραπτὸν πεντήκοντα ὀκτὼ ἑκατομμύρια καὶ ἑκατὸν εἰκοσιπέντε χιλιάδας φράγκων ἀντὶ τοῦ κατὰ παραδομὴν γραφέντος πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσίας δέκα χιλιάδας φράγκων].

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 56.

³ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 56.

κατανοήσει, ὅτι ἡ ὑπαρξίς αὐτονόμου ἱερατικῆς πολιτείας ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι, ἥτις ἦτο πάντοτε πρόθυμος εἰς προσχώρησιν πρὸς τὴν Σπάρτην ἢ καὶ ἄλλας ξένας ἰσχυράς πολιτείας, παρέβλαπτε τὰ θηναϊκά συμφέροντα. Διὰ τοῦτο οἱ Φωκεῖς ἐν τῷ ἀτυχεστάτῳ χρόνῳ τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας εἶχον ψηφίσει ἐναντίον τῆς γνώμης τῶν Θηβαίων ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν Ἀθηναίων. Ἐδύναντο δὲ νὰ ἐλπίσωσιν ἐπὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀντιβοιωτικῆς καὶ τῆς φιλαθηναίου ἐν Ἀθήναις φατρίας. Ἀλλ' ἄφ' ἑτέρου τὰ τῶν Φωκέων εἶχον δυσμενῶς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἡ παρ' αὐτοῖς ἐν τῷ τότε χρόνῳ δυναστική κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξεγείρῃ συμπαθείας, ὃ δὲ Φάλαικος εἶχεν ἐξ ἀκατανοήτου τυφλώσεως ἐπιδείξει ὕβριστικὴν διαγωγὴν πρὸς τε τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Ἀθηναίους¹. Ἐπραξε δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ κατενόει εὐλόγως, ὅτι, ἂν αἱ πόλεις ἐκεῖναι παρεῖχον βοήθειαν εἰς τοὺς Φωκεῖς, οὐδαμῶς ἔμελλον δι' αὐτῆς νὰ στηρίξωσι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἔμελλον νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν τοιαύτην εὐκαιρίαν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς ἐν Δελφοῖς προστασίας αὐτῶν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πρὸς βιαίαν κατάληψιν τοῦ παρὰ τὰς Θερμοπύλας τεύχους τοῦ κειμένου ἐν τῇ ὁλῳ ἀπὸ ξένων ἐπιδράσεων ἐξαρτημένη Λοκρίδι. Διὰ τοῦτο εἶχον ἀποκρούσει τοὺς Ἀθηναίους, ὅτε εἶχον παρασκευάσει πεντήκοντα τριήρεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πρόξενον, ἵνα καταλάβωσι τὰ εἰς αὐτοὺς ἐπισήμως ἐπηγγελημένα λοχρικὰ χωρία². Συνέβη δὲ τοῦτο περὶ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον καθ' ὃν ἤρχισαν αἱ μετὰ τοῦ Φιλίππου διαπραγματεύσεις τῶν Ἀθηναίων. Ὅλως δὲ διάφορος θὰ ἦτο ἡ κατ' αὐτάς ἐνέργεια τοῦ Δημοσθένους, ἂν ὁ Πρόξενος ἤθελεν ἐπιτύχει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἐντολῆς καὶ ἂν αἱ Ἀθηναῖαι εἶχον φιλοτι-

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσβείας] 133. Ἀρχιδάμου... παραλαμβάνειν ὅντος ἐτοίμου τὰ χωρία καὶ φυλάττειν, οὐκ ἐπείσθησαν, ἀλλ' ἀπεκρίναντο αὐτῷ τὰ τῆς Σπάρτης δεῖνὰ δεδιέναι καὶ μὴ τὰ παρ' αὐτοῖς.

² Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσβείας] 132-134. Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσβείας] 74.

μως ἐμμείνει εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς διαφυλάξεως τῶν συνόρων τῆς κοινῆς πατρίδος, ὧν εἶχον ἀναλάβει τὴν ἄμυναν. Ἀλλὰ τώρα ἐπεκράτει μεγίστη ἀγανάκτησις ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἦτο πολὺ εὐκολώτερον τὸ ἔργον τῶν ἐνεργούντων ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου, ἐπιδιωκόντων ἀκαταπονήτως τὴν διάσπασιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Φωκίδος καὶ τὴν παράλυσιν τῆς ἐνεργείας τῶν δύο φατριῶν ἐκείνων, αἵτινες συνωδᾷ πρὸς τὰς πολιτικὰς αὐτῶν ἀρχὰς συνεπάθουν, ὡς εἰκὸς, ζωηρῶς πρὸς τὰς τύχας τῶν Φωκέων. Καὶ ἡ μὲν φατρία τῶν φιλαθηναίων εἶχεν ἀφοπλισθῆ ἔνεκα τῆς δολερᾶς παρατάσεως τῶν περὶ τῆς εἰρήνης διαπραγματεύσεων, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ καὶ πολὺ μεγαλειτέρα, τῶν μισούντων τὰς Θήβας καὶ θελώντων νὰ παρακωλύσωσι πᾶν ὠφέλημα τῶν Θηβαίων ἀπλούστατα ἐξηπατήθη διὰ τῆς ψευδοῦς ἐπαγγελίας, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἦτο κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον φίλος τῶν Θηβαίων καὶ ἐχθρὸς τῶν Φωκέων.

Οὕτω δὲ τὰ κατὰ τὸν Φάλαικον ἀπέβησαν δεινότατα ἔνεκεν ἰδίου αὐτοῦ πταίσματος. Περιέστη δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἰδῇ τοὺς Μακεδόνας ἀναλαμβάνοντας ὀρμητικῶς τὴν κρίσιμον ἐπίθεσιν καὶ συγχρόνως τοὺς μὲν πόρους αὐτοῦ ἐπιλείποντας, τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτοῦ κλονουμένην ἐν αὐτῇ τῇ Φωκίδι καὶ ἀφανιζομένην πᾶσαν προσδοκίαν ὑποστηρίξεως. Καὶ δὴ ὁ Ἀρχίδαμος, ὅστις εὗρίσκετο ἀκόμῃ ἐν Φωκίδι μετὰ χιλίων ὀπλιτῶν χάριν ἐπιτηρήσεως τῶν συμβαινόντων καὶ ὅστις ἤθελεν ἴσως ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἀποφασίσαι νὰ ὑπεραμυνθῇ τῶν Θερμοπυλῶν, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Λεωνίδου, ἐπέστρεψε κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν οἰκαδε μετὰ τὴν ἐν Πέλλᾳ ἐξαπάτησιν τῶν Λακεδαιμονίων διὰ τῆς ψευδοῦς ἐπαγγελίας, ὅτι ὁ Φίλιππος ἔμελλε νὰ ποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὰρχαῖα αὐτῶν ἐν Δελφοῖς προνόμια¹.

¹ Σχόλια εἰς *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 73· ἀφίκοντο Λακεδαιμόνιοι (εἰς τὴν Πέλλαν) πλείστας ἐλπίδας ἔχοντες ἀποδοθῆσθαι τῇ ἑαυτῶν μητροπόλει, Δωριεῦσι λέγω, τὸ ἱερόν· ταύτων γὰρ ἦν τὸ ἀρχαῖον. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξαπάτησε Φίλιππος.

Οὐχ ἦττον δ' ἀτυχεῖς ὑπῆρξαν οἱ Φωκεῖς ἐν Ἀθήναις, ἐνθα δὲν ἔστειλαν μὲν πρέσβεις αὐτοκράτορας, ἀλλ' εἶχον ὅμως ἐπιτρόπους ἀγγέλλοντας εἰς αὐτοὺς πάντα τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ πόλει καὶ παρακολουθοῦντας μετὰ μεγίστης ἀνησυχίας τὰς ἐν Ἀθήναις διεξαγομένας περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις¹. Καὶ ἤλπισαν μὲν ἐπὶ τινι χρόνον οἱ Φωκεῖς, ὅτι μετὰ τὴν πρότασιν τοῦ Δημοσθένους ἔμελλον νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τοὺς ἐν τῇ εἰρήνῃ ἀναγεγραμμένους συμμάχους, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ εἶδον διαψευδομένην τὴν προσδοκίαν αὐτῶν ταύτην, καὶ ἔπειτα κατεστράφη τελείως διὰ τοῦ προταθέντος παρὰ τοῦ Φιλοκράτους ψηφίσματος² πᾶσα αὐτῶν ἐλπίς περὶ βοήθειας δυναμένης ἴσως νὰ ἐπέλθῃ κατ' αὐτὴν τὴν ἐσχάτην ὥραν.

Ἐκτοτε δὲ ὁ Φάλαικος μόνον ἐχθροὺς ἔβλεπεν ἐνώπιον ἑαυτοῦ καὶ κατὰ τὰ νῦτα, οὐδὲν δὲ κατὰ ταῦτα ὑπελείπετο πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ πλήν συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Φιλίππου. Μεσοῦντος δὲ τοῦ Ἰουλίου [346 π. Χ.]³ ἐδήλωσεν, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὰ τείχη τῶν Θερμοπυλῶν, καὶ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ἄδειαν ἐλευθέρας ἐξόδου μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων ὀκτακισχιλίων μισθοφόρων⁴. Καὶ εἶχε μὲν ἐπιδειξεῖ πάντοτε ὁ βασιλεὺς εὐλαβῆ ἤλητον ὑπὲρ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, ἀλλ' ἥκιστα προετίθετο νὰ τιμωρήσῃ τοὺς λαφυραγωγήσαντας

¹ Οἱ Φωκεῖς εἶχον ἐν Ἀθήναις *δρομοκῆρυκας* (*Δισχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 130), ὡς *δ* *Δημοσθένης* ([Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 59) ὀνομάζει ἀνακριδέστερον *πρέσβεις*.

² Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 395.

³ Ἡ παράδοσις τοῦ Φαλαίκου ἔγινε τὴν 23 Σκιροφοριῶνος. *Δημοσθένης* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 59.

⁴ *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 59. [ὁ δὲ] Φάλαικος ἐν τῇ Νικαίᾳ διατρίβων καὶ θεωρῶν αὐτὸν οὐκ ἀξιόμαχον ὄντα, διεπρεσβεύσατο πρὸς τὸν βασιλέα περὶ διαλύσεων. Γενομένης δ' ὁμολογίας, ὥστε τὸν Φάλαικον μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν ὅποι βούλοιτο, αὗτος μὲν ὑπόσπονδος εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπεχώρησε μετὰ τῶν μισθοφόρων, ὄντων ὀκτακισχιλίων, οἱ δὲ Φωκεῖς συντριβέντες ταῖς ἐλπίσι παρέδωκαν ἑαυτοὺς τῷ Φιλίππῳ. *Πρόλ.* *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 62.

αὐτὸ καὶ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἀρπαγῆς ἐπὶ τοὺς κυρίους ἐνόχους. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ εἶχεν ἐπιτευχθῆ. Κατεῖχε τὰς κλεῖδας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας διὰ τῶν ἀνυπερασπίστων στενῶν. Δὲν εἰσῆλασε δὲ δίκην κατακτητοῦ ξένου, ἀλλ' ὡς ἐκλελεγμένος ταγὸς τῆς Θεσσαλίας καὶ ὡς σύμμαχος τῶν Θηβῶν. Τότε δὲ οἱ Θηβαῖοι ἀνέλαβον πάραυτα τὴν κυριότητα τῆς ὅλης Βοιωτίας, ἣς εἶχον στερηθῆ ἐπὶ μακρόν. Οἱ δὲ σύμμαχοι εἰσῆλασαν ἔπειτα ὁμοῦ εἰς τὴν Φωκίδα, καὶ ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν δόξαν, ὅτι διὰ μόνης τῆς προσεγγίσεως αὐτοῦ καὶ ἄνευ ἀγώνων εἶχε περατωθῇ ὁ δεκαετής πόλεμος, ὅστις εἶχεν ὑπάρξει ἡ αἰτία μεγίστων δεινῶν ἐν Ἑλλάδι.

Καὶ τὴν μὲν πρὸς τὸν Φάλαικον συνθήκην εἶχεν ὁμολογήσει ὁ Φίλιππος δυνάμει τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὡς ἀρχιστρατήγου· εἰς δὲ τὰ λοιπὰ διαβήματα προέβη κοινῇ μετὰ τῶν συμμάχων. Ἐπραξε δὲ τοῦτο θέλων νὰ μὴ διαρρυθμίσῃ τὰ ἐν Ἑλλάδι πολιτικά πράγματα αὐθαιρέτως, ἀλλὰ νὰ παραστῇ ὡς εὐεργέτης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀποκαθιστάνων καὶ πάλιν τοὺς ἐθνικοὺς αὐτοῦ θεσμοὺς μετὰ διακοπὴν αὐτῶν ἀνοσίαν. Ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασις ἐκείνη τοῦ νόμου καὶ τῆς τάξεως ἔμελλε συγχρόνως, καθ' ἃ ἐσκόπει, νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὸ γένος νόμιμον ἀξίωμα ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀμφικτυονίᾳ καὶ ἀποτελέσῃ νόμιμον βᾶσιν χάριν ἀπάντων τῶν εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος ἀναφερομένων μελλόντων σκοπῶν. Εἶχε δὲ ἤδη ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ διατριβῆς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἐν Δελφοῖς θεσμῶν, καὶ ἐγίνωσκε τὰ κατὰ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Ἰάσονος¹ ὡς καὶ τῶν Θηβαίων πολιτευτῶν² μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας οὕτως, ὥστε νὰ γινώσκῃ καὶ ἄνευ τῆς συμβουλῆς ἄλλων τίνες τῶν δελφικῶν θεσμῶν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ.

Ὡς νικηφόρος δὲ στρατηγὸς ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ ἠξίωσε τὸ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 548 κ. ἑ. [Τόμ. Ε' σ. 75].

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 499.

αὐτὸ ἐκεῖνο δικαίωμα, ὅπερ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ πρώτου ἱεροῦ πολέμου εἶχον ἐξασκήσει ὁ Κλεισθένης καὶ ὁ Σόλων, ἀποκαταστήσαντες μὲν καὶ πάλιν τὰς ἀρχαίας διατάξεις, καθιδρύσαντες δ' ἅμα καὶ νέους θεσμούς πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ πρὸς μείζονα λάμπρυνσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἱεροῦ¹. Οὕτω καὶ ὁ Φίλιππος ἐγκατέστησε καὶ πάλιν κοινῇ μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ συμμάχων τὰς ἀρχὰς τοῦ ἱεροῦ, μεθ' ἧς ἐγκαταστάσεως συνεδέετο ἀναμφιβόλως καὶ καθαρσις τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ τεμένους αὐτοῦ. Ἐπειτα δὲ συνεκλήθη συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων². Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶχεν ἀνάγκην καθαρμοῦ, ἐπειδὴ πᾶς ὁ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συμμετασχὼν τῆς πρὸς τὸ ἱερὸν ἀδικίας εἶχε κατὰ τὴν γνώμην τῶν συμμάχων ἀποβάλλει τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς καὶ ψήφου ἐν τῷ συνεδρίῳ.

Ἄλλ' ὁ ἀπὸ τοῦ συνεδρίου ἀποκλεισμὸς ἔγεινεν ἄλλως δι' ἄλλους. Καὶ οἱ μὲν Φωκεῖς ἀπεβλήθησαν ὅλως καὶ ἐστερήθησαν διὰ παντὸς τῶν δύο αὐτῶν ψήφων, ἃς οὕτως οἱ σύνοδοι ἡδυνήθησαν νὰ μεταδώσωσιν ἐξ εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν Φίλιππον, ὥς διὰ τῆς νίκης αὐτοῦ ἀπελευθερώσαντα τὸ ἱερὸν ἀπὸ τῶν ληστρικῶν αὐτῶν χειρῶν³. Ἀπεβλήθησαν δὲ καὶ οἱ Σπαρτιῆται, ἅτε μὴ ἀπαλλαγέντες ἀκόμη τοῦ ἄγους⁴, μιανθέντες δὲ καὶ κατόπιν διὰ τῆς μετὰ τῶν Φωκέων κοινοπραγίας· ἡ αὐτὴ δὲ τιμωρία ἐπεβλήθη καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους, ὄντας διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐναγεῖς⁵. Τρίτος δὲ τρόπος ἀποκλεισμοῦ ὑπῆρξεν ἐκεῖνος, καθ' ὃν πόλεις τινὲς δὲν ἐκλήθησαν εἰς τὸ πρῶτον συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων· τούτων δὲ ὑπῆρξαν αἱ Ἀθηναίαι. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον

¹ [Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 383, 485].

² Διοδώρου Σικελιώτου [XVI], 59· (Φίλιππος) καταλύσας τὸν ἱερὸν πόλεμον, συνήδρευσε μετὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ Θετταλῶν.

³ Διοδώρου Σικελιώτου [XVI], 60· ἔδοξεν τοῖς συνέδροις μεταδοῦναι τῷ Φιλίππῳ καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ τῆς ἀμφικτυονίας καὶ δύο ψήφους ἔχειν, ἃς πρότερον οἱ καταπολεμηθέντες Φωκεῖς εἶχον. Πρβλ. Πανσανίου X, 3, 3.

⁴ Πανσανίου X, 8, 2. [Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 500].

⁵ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 60. Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 286.

ὕπακούσει εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως, καλέσαντος αὐτοὺς νὰ συμπράξωσι μετ' αὐτοῦ ὡς σύμμαχοι συνηδὴ πρὸς τὴν ἑναγχοῦς ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην. Ἀλλ' ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀμφικτυονίαν ὤφειλε νὰ εἶνε τιμητικὸν δικαίωμα ἐκείνων ὅσοι εἶχον λάβει τὰ ἔπλα χάριν τοῦ δελφικοῦ θεοῦ, ἥτοι τῶν Θεσσαλικῶν καὶ τῶν περὶ τὴν Οἶτην φύλων, πρὸς δὲ τούτοις τῶν παρὰ τὸν Παρνασσὸν Δωριέων, οἵτινες ὄκουν μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας, τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἡπείρου¹.

Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τῆς ἀμφικτυονίας μετετέθη καὶ πάλιν πρὸς βορρᾶν, καθ' ἃ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις. Οὕτω δὲ τὰ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων περιφρονούμενα ὀρεινὰ φύλα, ἅτιν' ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχον ἀποβάλλει πᾶσαν σημασίαν, ταῦτά ἐκείνα φύλα, ἅτινα ἐν τοῖς ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμοις εἶχον ἐγκαταλίπει τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα καὶ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς περσικῆς κυριαρχίας εἶχον δυσφημηθῆ, ἐνεφανίζοντο καὶ πάλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἰδίως δὲ ἦτο μεγάλη ἡ δικαίωσις τῆς φιλοδοξίας τῶν Θεσσαλῶν, οἵτινες μετὰ μακρὸν παραγκωνισμὸν καὶ ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἤξιουντο καὶ πάλιν τιμῆς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔβλεπον λαμπρῶς ἐκτελούμενα τὰ σχέδια τοῦ Ἰάσονος. Ἀληθῶς δ' ἐν τῷ δελφικῷ συνεδρίῳ πολιτεῖται ἀρχαιόταται καὶ νεώταται εἶχον συμπαραζευχθῆ κατὰ τρόπον παράδοξον. Καὶ δὴ ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀνασυνταχθείσῃ ἀμφικτυονίᾳ τὸ ἐξῆς τρία εἶδη πολιτειῶν, ἀνηκουσῶν εἰς τὰς διαφοροὺς ἱστορικὰς περιόδους· πρῶτον μὲν τὰ Θεσσαλικά φύλα, ἅτινα ἐξηκολούθουν οἰκοῦντα κωμηδὸν ὡς ἐν τοῖς ἀρ-

¹ Ἐν τῇ πρώτῃ συνεδρίῳ τῶν Ἀμφικτυόνων παρέστησαν οἱ Λοκροὶ (*Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροεδρίας] 62, οἱ Δωριεῖς [*Δημοσθένους* Κατὰ Φιλίππου Γ' 32] καὶ οἱ Δόλοπες [*Δημοσθένους* Περὶ τοῦ στεφάνου] 63. Οἱ δὲ Θεσσαλοὶ ἀποκατεστάθησαν εἰς τὰρχαῖα αὐτῶν τιμητικὰ δικαίωματα, ἅτινα εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτῶν οἱ Φωκεῖς, ἔλαβον δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὴν προεδρίαν ἐν τοῖς ἀγῶσι (*Δημοσθένους* [Περὶ εἰρήνης] 23. [Κατὰ Φιλίππου Β'] 22. Ὑπάρχουσι δὲ ἀργυρᾶ νομίσματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου καὶ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΩΝ. Ἴδε Müller-Wieseler D[enkmal]er d[er] a[then] K[unst] Τόμ. Β' ἀρ. 134 b. [Πρ6λ. Head Historia Numorum σ. 289. Ἑλλ. μεταφρ. *Σφοδρώων* Τόμ. Α' σ. 429].

χαιοτάτοις χρόνοις, οἱ οἱ Περραιβοὶ καὶ ἄλλοι, ἔπειτα δὲ τὰ φύλα τὰ προαχθέντα εἰς πολιτείας, οἱ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, τέλος δὲ μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν ἐκείνων ἢ ἀστικῶν πολιτειῶν βασιλεῖον μὴ μετέχον τῆς ἀμφικτυονίας διὰ τοῦ δήμου συνωδὰ πρὸς τὸ παρ' Ἑλλησι πολιτικὸν δίκαιον, ἀλλ' ἔχον ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν ἰδίον βασιλέα, ὅστις μετέλαβε τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ ψήφων τῶν Φωκέων ὡς κληρονομικοῦ δικαιώματος τῆς δυναστείας αὐτοῦ.

Περὶ δὲ τῶν Φωκέων τὸ συνέδριον ἐξηκολούθησε διαβουλευόμενον καὶ ἄλλως. Ἡ ἀπ' αὐτῶν στέρησις τοῦ δικαιώματος τῶν ψήφων δὲν ἐθεωρήθη ἱκανὴ τιμωρία ἐπὶ τῇ διαλύσει τῆς εἰρήνης, καίτοι οἱ κατ' ἐξοχὴν ἔνοχοι, οἵτινες εἶχον ἐγκαταστήσει τρομοκρατίαν διὰ ξενικῶν στρατιῶν, ἢ εἶχον πέσει διαρκούντος τοῦ πολέμου ἢ εἶχον διασωθῇ ἀβλαβεῖς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ, αἱ δὲ φωκικαὶ πόλεις αἱ ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας παθοῦσαι ἔνεκα τῶν ὑπερβασίων τῶν μισθοφόρων οὐδεμίαν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν εἶχον ἀντιτάξει ἀντίστασιν, ἀλλὰ παρεδόθησαν ἀμελλητὶ εἰς τὸν ἔλεον τοῦ νικητοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἔχθρα τῶν γειτόνων φύλων δὲν ἐκορέσθη, καὶ δὲν ᾔθελον νάφῃσσι νὰ ἐκφύγῃ τὸ ὄμμα τῶν χειρῶν αὐτῶν πρὶν ἢ κορέσῃσι τελείως τὴν πάτριον δίψαν ἐκδικήσεως. Μάλιστα δὲ οἱ Οἰταῖοι προέβησαν εἰς τοσοῦτον, ὥστε προέτειναν τὴν ἀπὸ τῶν βράχων κατακρήμνισιν ἀπάντων τῶν ἐν ἡλικίᾳ στρατεύσεως οἰκητόρων τῆς χώρας ὡς ἱεροσύλων¹.

Ἐναντίον δὲ τῆς τοιαύτης θηριωδίας τῶν ἰδίων ὁμοφύλων, ἥτις ἦτο τόσῳ μᾶλλον μυσαρὰ, καθ' ὅσον τὸ ἄγριον μῖσος προσελάμβανε τὸ προσωπεῖον θρησκευτικοῦ ζήλου, ἠναγκάσθη νὰ προστατεύσῃ τοὺς Φωκεῖς ὁ ξένος στρατηλάτης. Ἐκεῖνος ἐν καὶ μόνον εἶχε συμφέρον, τὸν τέλειον ἀφοπλισμὸν τῆς Φωκίδος καὶ τὴν μέριμναν περὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν ἐν αὐτῇ ὀχυρῶν χωρίων, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς στηρίγματα σθεναρῶν ἀποστα-

¹ *Διοχίνου* [Περὶ παραπροσείας] 142.

σιῶν, ἐπειδὴ πᾶς ἄποστασία τῶν Φωκέων ἡδύνατο νὰ περιστήσῃ εἰς κίνδυνον τὰ ἐκ τοῦ πολέμου ὠφελήματα τοῦ Φιλίππου. Διὸ εἴκοσι καὶ δύο πόλεις ἐστερήθησαν τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν, καὶ οἱ πολῖται αὐτῶν διωκίσθησαν εἰς κώμας, αἵτινες δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχωσιν ἀριθμὸν οἰκιῶν μεῖζονα τοῦ ὠρισμένου. Οἱ δὲ οἰκήτορες τῆς χώρας διετήρησαν τὰς ἰδίας κτήσεις, ἀλλ' ὠφείλον νὰ ποτί-
νωσιν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἱερὸν φόρον ἐνιαύσιον, ὅστις ἔμελλε νὰ εἰσ-
πράττῃται μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν κατὰ τὴν ἱεροσυλίαν ἀρπα-
γέντων χρημάτων. Ἄπαντες δὲ οἱ ἵπποι ἐπωλήθησαν καὶ πάντα τὰ ὅπλα κατεπετροκοπήθησαν, ἅπασαι δ' αἱ διατάξεις τῆς τοιαύ-
της αὐστηρᾶς τιμωρίας, ἥτις ἐν τούτοις ἐπεδεικνύετο ὡς χάρις τοῦ βασιλέως, ἀπέβησαν ἔτι θεινότεραι ἕνεκα τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν εἰς τοὺς φιλεκδίκους ἐχθροὺς τῶν Φωκέων¹.
Ἡ Φωκίς περιέστη εἰς δυστυχίαν ἄρρητον. Πᾶς ὁ δυνάμενος νὰ φύγῃ ἔφυγε, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν καὶ πάλιν ἐν τῇ θλιβερᾷ ἀνάγκῃ μηδὲν νὰ δύνανται νὰ πράξωσιν ὑπὲρ ἀρχαίων συμμάχων, οὓς εἶχον ἀφήσει νὰ καταστραφῶσιν ἕνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, πλὴν ἥ ὅτι παρέσχον ξενίαν εἰς τοὺς φυγάδας τῶν Φωκέων. Καὶ εἶχον μὲν ὡς πρὸς τοὺς Φωκεῖς τὰ πράγματα ἄλλως ἢ ὡς πρὸς τοὺς Ὀλυνηθίους, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κατορθωθῇ αὐτόχρημα συμμα-
χία πρὸς τοὺς τυράννους τῆς Φωκίδος. Ἀλλ' οὐχ ἥττον μεγίστη ἦτο ἡ ζημία, ἣν εἶχεν ὑποστῆ ἐκ τῆς νίκης τοῦ Φιλίππου ἡ κυ-
ρία Ἑλλάς καὶ μεγίστη ἡ ἀγανάκτησις τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν πρέσβειων θεινῇ ἐξαπατήσῃ.

Ἐν δὲ Ἀθήναις αἱ διαθέσεις εἶχον μεταβληθῇ μετ' οὐ πολὺ. Αἱ τελευταῖαι ἀποφάσεις τοῦ δήμου εἶχον ψηφισθῇ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ τρόμου ὃν ἐπέβαλεν ἡ μακεδονικὴ φατρία, ἥτις ἐμερίμνησε δεξιῶς, ὅπως μηδεμία ἄλλη γνώμη γείνη δεκτὴ καὶ μηδεὶς τῶν ἐναντία φρονούντων ῥητόρων λάβῃ τὸν λόγον². Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπειλουμένην προσέγγισιν τοῦ βασιλέως οἱ Ἀθηναῖοι κατελήφθη-

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 60. Πανσανίου X, 3.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 395.

σαν ὑπὸ ἀδημονίας. Μὴ καθησυχάζομενοι δὲ ὑπὸ τῶν ἐπαγγελιῶν, δι' ὧν ὁ Αἰσχίνης εἶχε κατευνάσει τὴν ἀνησυχίαν αὐτῶν, ἐφῆρτισαν τὴν ἀποστολὴν πρεσβείας πρὸς τὸν Φίλιππον, ἧς σκοπὸς ἦτο ἢ ἐκ τοῦ πλησίον ἐξέτασις τῶν κατὰ τὸν Φίλιππον καὶ ἢ εἰς αὐτὸν ὑπόμνησις τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ¹. Εἰκότως δ' ἐξέλεξαν τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους ἄνδρας τοὺς μεταβιβάσαντας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς καθησυχαστικὰς δηλώσεις τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης ἐθεώρησε καλὸν νάποσχη τῆς πρεσβείας, ἅτε μὴ προταθείσης παρὰ τῆς πατρίας αὐτοῦ καὶ μὴ προσδοκωμένης ἐξ αὐτῆς τιμῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Πράγματι δὲ, ἂν αἱ ἀνακοινώσεις αὐτοῦ δὲν ἀπεδεικνύοντο ἀληθεῖς, ἢ αὐτὸς εἶχεν ἀπατηθῆ παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τότε ὤφειλε νάποσπασθῇ ἀπ' αὐτοῦ μετ' ἀγανακτήσεως, ἢ ἔμελλε νὰ ἐξελεγχθῇ αὐτὸς ψευδόμενος καὶ ἐκτεθῇ εἰς τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ δήμου. Διὸ, προφασισθεὶς ἀσθένειαν, ἔμεινεν οἶκοι². Καὶ ὁ Δημοσθένης δὲ ἡρνήθη κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην ῥητῶς νὰ μετάσχη τῆς πρεσβείας. Οἱ δὲ πρέσβεις οἱ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως ἀναχωρήσαντες δὲν ἔφθασαν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Καὶ δὴ, μαθόντες καθ' ὁδὸν, ὅτι ὁ Φίλιππος εἶχε καταλάβει τὰς Θερμοπύλας καὶ ἀφοπλίσαι τοὺς Φωκεῖς, ἐπέστρεψαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὰς Ἀθήνας φέροντες τὸ φοβερὸν τοῦτο ἄγγελμα³.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν βραχεῖαν μέθην ἐλπίδων κενῶν κατελήφθησαν ὑπὸ πικρᾶς ἀπογοητεύσεως. Ἀντὶ δὲ νὰ καταγάγῃ διὰ τοῦ Φιλίππου θρίαμβον κατὰ τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, καθ' ἃ εἶχον φαντασθῇ, εἶχεν ἐπέλθει ὅλως τὸ ἐναντίον. Αὐτοὶ καὶ ὅχι οἱ Θηβαῖοι ὑπῆρξαν οἱ ἐξαπατηθέντες, ὁ δὲ Φίλιππος εἶχεν ἐπωφεληθῇ τὴν εὐπιστίαν αὐτῶν, ἵνα καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας, ἐξολοθρεύσῃ τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων καὶ μεγαλύνῃ τοὺς

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 121.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 124. Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 94.

³ Οἱ πρέσβεις ἐπέστρεψαν ἐκ Χαλκίδος. Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 125. Αἰσχίνου [Περὶ παραπρεσβείας] 95.

ἐχθροὺς αὐτῶν. Εἶχον πιστεύσει, ὅτι διὰ τῆς πολυθρυλήτου εἰρήνης ἔμελλον νάναδειχθῶσι καὶ πάλιν ἰσχυροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ὅμως τώρα ἔβλεπον, ὅτι καθίσταντο ἀμέτοχοι καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων. Χωρὶς μηδεὶς νὰ φροντίζῃ αὐτῶν, διήλυνον στρατιαὶ μεγάλαι διὰ μέσης τῆς Ἑλλάδος, καὶ διετάσσοντο κατὰ νέον τρόπον τὰ τῶν Ἑλλήνων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν χώραν ἡσθάνοντο ἀπειλουμένην· ἡ Ἀττικὴ περιεστοιχίζετο ὑπὸ ἐχθρῶν ἀλαζόνων, στερουμένη συμμάχων, ἀνυπεράσπιστος καὶ ἄσπλος.

Καὶ ἦτο μὲν μεγάλη ἡ ἀγανάκτησις ἀπάντων τῶν εὐφρονούντων πολιτῶν, ἀλλ' ἐφαίνετο ὅμως ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατος ἡ ἐκδήλωσις τῆς γνώμης ταύτης τοῦ δήμου ἄνευ ἐπιδεινώσεως τῶν κακῶν. Ἄλλως δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε φροντίσει περὶ καθησυχάσεως τῶν Ἀθηναίων, γράψας πρὸς αὐτοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσόρμησιν ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ ἐδικαιολόγει πως τὸ διάβημα ἐκεῖνο, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Θεσσαλῶν, εἰς ἣν ἰσχυρίζετο, ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ¹. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ ἀπαυθαδισμὸς αὐτοῦ ἐκεῖνος, πειρωμένου νὰ δελεάσῃ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τοιοῦτων κενῶν ῥημάτων, ἦτο δεῖγμα ὀδυνηρᾶς περιφρονήσεως, ἀλλ' οἱ λόγοι ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἀνέμιξε παντοίας κολακείας, ἔτυχον τοῦ σκοπομένου. Οἱ δὲ φιλιππίζοντες ὑπεστήριζαν τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπέρριψαν μάλιστα μέρος τῆς εὐθύνης ἐπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀθηναίους, ἅτε μὴ συμπράξαντας ὡς συμμάχους τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἐπῆλθεν ἡ ἀπόδοσις τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων, ἥτις εἶχεν ἀναβληθῇ χάριν τῆς περιστάσεως ἐκείνης², καὶ τέλος οἱ Ἀθηναῖοι εὐρέθησαν ἡναγκασμένοι νὰ καταπνίξωσι τὴν ὀργὴν καὶ ἀποστείλωσι νέαν πρεσβείαν, ἥς σκοπὸς ἦτο ἡ ἐν Φωκίδι

¹ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 38.

² Οἱ αἰχμαλῶτοι ἐστάλησαν εἰς τὰς Ἀθήνας, καθ' ἃ εἶχεν ὑποσχεθῇ ὁ Φίλιππος (Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 39) κατὰ τὰ Παναθηναῖα [Ψευδοδημοσθένης (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλωνήσου] 38. [Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 390 - 391].

μέριμνα περὶ τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως¹. Τὴν φορὰν δὲ ταύτην δὲν ἠρνήθη ὁ Αἰσχίνης νὰ μετάσχη τῆς πρεσβείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπεζήτησε τὸ τοιοῦτον², καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἔκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ ἣν εἶχε παράσχει, κατορθώσας διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς αἵματηρᾶς προτάσεως τῶν Οἰταίων³.

Ἄλλως δὲ οἱ πρέσβεις ὑπῆρξαν ἀπλῶς μάρτυρες τοῦ λαμπροῦ θριάμβου ὃν ἐπανηγύρισεν ὁ Φίλιππος. Περικλυζόμενος ὑπὸ πλήθους ἀλαλάζοντος ὑπὸ χαρᾶς, ἀπήλαυεν ἐν ἀμετρίᾳ ἀπασῶν ἐκείνων τῶν τιμῶν, αἵτινες ἐνομίζοντο ὀφειλόμεναι εἰς ἄνδρα ἐκδικήσαντα τὸ τιμιώτατον τοῦ ἔθνους ἱερὸν καὶ ἀποκαταστήσαντα τὴν διακοπεῖσαν λατρείαν τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐλησμόνουν μὲν τὴν συμφορὰν τὴν πληροῦσαν τὰς κοιλάδας τῆς Φωκίδος, δὲν διεγίνωσκον δὲ τὰ μέλλοντα νὰ ἐπέλθωσιν ἐν Ἑλλάδι κατ' ἀκολουθίαν τοῦ πολέμου, ὑφιστάμενοι καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἀπὸ τῶν ἑναγχοῦς συμβάντων αἴσθησιν. Ἡ δὲ ὀδυνηρὰ κατάστασις τῶν καθ' ἑαυτοὺς πραγμάτων ἐπηύξανε τὸν θαυμασμὸν πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις συνήγονεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸ θέλειν ἅμα καὶ τὸ δρᾶν, τὸ ἐμφανίσεσθαι καὶ νικᾶν ἐν ταύτῳ. Προσετίθετο δὲ εἰς τὰς λαμπρὰς ταύτας ιδιότητας τοῦ Φιλίππου ἡ αἵγλη τῆς βασιλείας, ἥτις ἀπετύφλωνε τοὺς συγχρόνους⁴ καὶ ἡ καταπλήσσουσ' ἄξιοπρέπεια στρατηλάτου, ὑπὲρ οὗ χιλιάδες ἀνδρῶν ἦσαν πρόθυμοι νὰ θυσιάσωσι τὴν ζωὴν ὑπεύκοντες εἰς αὐτὸν τυφλῶς. Τὴν αἴσθησιν δὲ ταύτην δὲν ἠδυνήθησαν οὐδὲ ἠθέλησαν νὰποφύγωσι καὶ οἱ πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων. Εὖρον δὲ τοὺς Δελφοὺς κατεχομένους ὑπὸ τῆς μέθης ἐπινικίου ἐορτῆς πανηγυριζομένης δι' ἑκατομβῶν, λαμπρῶν πομπῶν καὶ ἰδρύσεως ἱερῶν καὶ ἀναθημάτων. Πρὸ πάντων δὲ ὁ Αἰσχίνης δὲν ἐδίστασε νὰ συμμετάσχη τῶν ἐορτῶν ἐκείνων ἀνεμπο-

¹ *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 95.

² *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπρεσβείας] 139.

³ [*Αἰσχίνου* Περὶ παραπρεσβείας] 142. Πρβλ. ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 405].

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 269.

δίστως καὶ τελείως, ὥς εἰ μὴδὲν εἶχε συμβῆ τὸ δυνάμενον νὰ λυ-
πῇσῃ ἄνδρα Ἀθηναῖον¹, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις
ἡ νίκη τοῦ Φιλίππου εἶχε διαγνωσθῇ ὡς ἦττα τῆς πόλεως δεινῇ.

Ὁ δὲ Φίλιππος δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῆς
μεγάλης αὐτοῦ στρατιᾶς ἐν τῇ ἡρημωμένῃ Φωκίδι, ἀλλὰ καὶ δὲν
ἠθέλησε νὰποχωρήσῃ ἐξ αὐτῆς πρὶν ἢ καθιερωθῇ καὶ ἐπικυρωθῇ
ἐπισήμως ἐν Δελφοῖς νέα τάξις πραγμάτων. Πρὸς συντέλεισιν δὲ
τῶν κατ' αὐτὴν παρέστη κατάλληλος καὶ βεβαίως ὑπὸ τοῦ Φι-
λίππου ἐγκαίρως ἐκτιμηθεῖσα εὐκαιρία, ἡ ὀλίγας ἐβδομάδας μετὰ
τὴν κατάληψιν τῆς Φωκίδος περὶ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου σύμ-
πτωσις τῆς τελέσεως τῶν Πυθίων, ἅτιν' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ περὶ
τὴν Κρίσαν πολέμου ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν². Κατ' αὐτὰ
λοιπὸν παρέστη ὁ βασιλεὺς ἐκτελῶν τὸ πρῶτον τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡς
κοινωνὸς τῆς ἐλληνικῆς ἀμφικτυονίας· εἰς αὐτὸν δ' ἀνετέθη ἡ τιμὴ
τῆς προστασίας τῶν ἀγώνων³. Ὡς δὲ εἰθίζετο κατὰ τὰς ἀξίας
λόγου κρίσεις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐθνικῶν ἱερῶν, οὕτω καὶ ἡ νέα
αὕτη ἀφετηρία τῶν τυγῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ ἐπανηγυρίσθη
διὰ τῆς εἰς τὰ ἤδη ἀπὸ μακροῦ ὑφιστάμενα ἀγωνίσματα προσθή-
κης καὶ νέου, τοῦ παγκρατίου παιδων⁴. Ἀλλὰ κυριώτατον μέ-
λημα τοῦ Φιλίππου ὑπῆρξε τὸ νὰ καταστήσῃ τὰς ὑπ' αὐτοῦ περὶ
τῶν ἀγώνων καὶ τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου καθιερωθείσας
διατάξεις σεβαστὰς παρὰ πάντων, ἐφ' ὅσον ἀκόμη ἦτο παρὼν
μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ὅπως μὴ ἀποβῇ δυνατὴ ἡ προσβολὴ
αὐτῶν ὡς παρανόμων. Ἰδίως δὲ μεγάλως ἐνδιεφέρετο, ὡς εἰκὸς,

¹ Δημοσθένης [Περὶ τῆς παραπροσδίας] 128.

² Ὁ χρόνος τῶν Πυθίων ἔχει νῦν καθορισθῇ διὰ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς
τοὺς ἀπελευθέρους. Ἰδε Kirchhoff ἐν τῷ Monatsbericht der Preussischen Akademie
1864 σ. 129.

³ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 32· οὐ πρὸς τῷ πόλεις ἀνῆρθεῖναι
τίθῃσι τὰ Πύθια τὸν κοινὸν τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα. Πρὸς Διοδώρου
Σικελιώτου XVI, 60· τίθῃσι δὲ τὸν ἀγῶνα τῶν Πυθίων Φιλίππον
μετὰ Βοιωτῶν καὶ Θετταλῶν.

⁴ Πανσανίου X, 7, 8· παγκράτιον ἐν παισὶ... πρώτη Πυθιάδι ἐπὶ
ταῖς ἐξήκοντα, καὶ Ἰολαΐδας ἐνίκα Θεβαῖτος.

περὶ τῆς συναινέσεως τῶν Ἀθηναίων, ἐπειδὴ αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἰδιόζουσαν οἰκειότητα καὶ φιλίαν πρὸς τοὺς Δελφοὺς καὶ ἐκέκτηντο ἐξαίρετον κύρος ἐν τοῖς ἀναφερομένοις εἰς τὸ ἱερὸν δίκαιον.

Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἥκιστα διατεθειμένοι νὰ συναινέσωσιν εἰς τὰ γενόμενα, θεωροῦντες τὰς καινοτομίας ἐπελθούσας διὰ βιαιοπραγίας, παρανόμου ἀναμίξεως καὶ παραβάσεως τοῦ δικαίου. Πρὸς δὲ τούτοις ὑπελάμβανον ὕβριν τὴν ἀφ' ἐαυτῶν ἀφαίρεσιν καὶ εἰς τὸν Φίλιππον μεταβίβασιν τῆς προμαντείας, ἥτοι τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐρωτᾶν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων τὸ μαντεύον, ἡγουν τοῦ προνομίου τῆς πρώτης παρὰ τῷ θεῷ τῶν Δελφῶν παρουσιάσεως, ὅπερ εἶχον αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους¹. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δὲν εἶχον ἀποσταλῆ παρὰ τῆς πόλεως εἰς τὰ Πύθια θεωροὶ καὶ θεσμοθέται².

Ἀλλ' ὁ Φίλιππος εἶχε συμφέρον νάντεπεξέλθῃ πάραυτα εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην ἐκείνην. Διὸ, συναινούντων προθύμως τῶν λοιπῶν Ἀμφικτυόνων, παρ' οἷς ἐπεκράτει ἡ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων δυσμένεια, ἀπεστάλη εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβεία Μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν, ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν Ἀθηναίων εὐθύνας περὶ τῆς ἐν τῇ πόλει δεξιώσεως τῶν φυγάδων Φωκίων καὶ δεύτερον ἀποδοχὴν τῶν κατὰ τὴν νέαν κατάστασιν τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας³. Ἦτο δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο κρίσιμον διὰ τε τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὥφειλε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸ ἀπόκρισις ταχεῖα καὶ ῥητή.

Οἱ δὲ πολῖται ἦσαν τὰ μέγιστα ἐξηρεθισμένοι. Καὶ ὁ μὲν Αἰσχίνης δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ τὸν λόγον· ἀπ' ἐναντίας δὲ μετὰ προ-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 33· ἔχει δὲ καὶ τὴν προμαντείαν τοῦ θεοῦ παρώσας ἡμᾶς καὶ Θετταλοὺς καὶ Δωριεῖας καὶ τοὺς ἄλλους Ἀμφικτυόνας, ἧς οὐδὲ τοῖς Ἑλλήσιν ἅπασιν μέτεστι.

² Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 128.

³ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 111· ἦκον ὡς ὅμως ἐναγχοὺς Θετταλοὶ καὶ Φιλίππου πρέσβεις μετ' αὐτῶν, ἀξιοῦντες ὅμως Φίλιππον Ἀμφικτίονα εἶναι ψηφίσασθαι. Πρὸς, [Δημοσθένους Περὶ εἰρήνης] 19.

θυμίας ἠκούσθησαν οἱ ῥήτορες τῆς ἀντιθέτου φατρίας. Ἐκήρυξαν δὲ οὗτοι διαρρήδην, ὅτι ἡ μόνη πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν Ἀθη-
νῶν συμβιβαζομένη ἀπάντησις περὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἀνοικείως
ἀπαιτουμένων ἦτο δραστηρία διαμαρτυρία. Μικροῦ δεῖν δὲ ὁ δῆ-
μος προέβαινε εἰς διαβήματ' ἀσύνετα, ἐπειδὴ διαμαρτυρίαι τοι-
αῦται μόνον ἐπακόλουθον ἔμελλον νὰ ἔχωσι τὴν παρὰ τῆς ἡνω-
μένης καὶ ἐτοιμοπολέμου στρατιᾶς τῶν Ἀμφικτυόνων ἐξακολού-
θησιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, αἵτινες ἦσαν
ἀπομεμονωμένοι, οὐδὲ καὶ εἶχον συγκεκροτημένας τὰς μικρὰς
αὐτῶν δυνάμεις.

Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὅστις εἶχε πολλάκις ἤδη ὑποστῆ τὴν ὁδύ-
νην νὰ βλέπῃ τοὺς συμπολίτας φιλειρηνικοὺς μὲν, ὅτ' ἐπεβάλλετο
πόλεμος, ἐπιθυμοῦντας δὲ πόλεμον, ὅτε μόνον ἐν τῇ εἰρήνῃ ἐνέ-
κειτο σωτηρία, ἠναγκάσθη κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν, εἰ καὶ
ἦτο τοῦτο ἐπώδυνον εἰς αὐτὸν, νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς τηρή-
σεως τῆς μετὰ τοῦ Φιλίππου ὡμολογημένης εἰρήνης. Ἦτο δὲ ὁ
Δημοσθένης τῶν ὀλίγων κρινόντων τὰ πράγματ' ἄνευ προκατα-
λήψεως καὶ ὁ μόνος ῥήτωρ ὁ ἀπηλλαγμένος πάσης φατριαστικῆς
σκέψεως καὶ μόνον εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως ἀμετασλεύ-
τως ἀποσκοπῶν.

Ἡ εἰρήνη ἦν ὡμολογήσατε, εἶπεν, οὔτε θαυμαστὴ εἶνε, οὔτε
ἀξία ὑμῶν· ἀλλ' ὅποιαδῆποτε καὶ ἂν εἶνε, βέβαιον εἶνε, ὅτι ἦτο
καλλίτερον νὰ μὴ γείνη μᾶλλον ἢ γεγεννημένη νὰ λυθῇ τώρα ἐξ
αἰτίας ὑμῶν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἀπεβάλομεν πολλὰ ἐκείνων, ὧν
ὑπαρχόντων ὁ πόλεμος θὰ ἦτο εἰς ἡμᾶς ἀσφαλέστερος καὶ εὐκο-
λώτερος. Δεύτερον δὲ, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἶνε ἀνάγκη νὰ προσέ-
ξωμεν, μὴ προαγάγωμεν εἰς ἀνάγκην καὶ πρόφασιν κοινοῦ πολέ-
μου ἐναντίον ἡμῶν ἐκείνους οἵτινες τώρα ἰσχυρίζονται, ὅτι εἶνε
Ἀμφικτύονες¹. Καὶ δὴ, ἂν ἐμέλλομεν νὰ ἔλθωμεν πάλιν εἰς

¹ Δημοσθένης Περὶ εἰρήνης 13-14· ἐν μὲν οὖν ἔγωγε πρῶτον ὑπάρ-
χειν φημι δεῖν, ὅπως εἴτε συμμάχους εἴτε σύνταξιν εἴτ' ἄλλο
βούλεται τις κατασκευάζειν τῇ πόλει, τὴν ὑπάρχουσαν εἰρήνην

πόλεμον πρὸς τὸν Φίλιππον δι' ἀφορμὴν μὴ ἐνδιαφέρουσιν τοὺς Θεσσαλοὺς, τοὺς Ἀργεῖους, τοὺς Θηβαίους, νομίζω, ὅτι οὐδεὶς τούτων θὰ ἐπολέμει καθ' ἡμῶν, ἐπειδὴ καὶ οἱ μάλιστα ἀναίσθητοι αὐτῶν γινώσκουσι καλῶς, ὅτι, ἀναλαμβάνοντες τοιοῦτον πόλεμον καθ' ἡμῶν, τὰ μὲν κακὰ πάντα θὰ ἔχωσιν αὐτοὶ, τὰ δὲ ἀγαθὰ θάποκομίσῃ ἄλλος ἐνεδρεῦν νὰ ὠφεληθῇ. Ἀλλὰ τῶρα τὰ πράγματα ἔχουσιν εἴπερ ποτὲ δυσμενῶς εἰς ἡμᾶς. Ἀληθῶς, ἂν τινες τῶν Πελοποννησίων διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς, ἅτε νομίζοντες, ὅτι ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπικηρυκείας ἡμῶν εἴμεθα ἐχθροὶ αὐτῶν, ἂν οἱ Θηβαῖοι ἔχουσιν ἐχθροτέρως ἢ ποτὲ, ἐπειδὴ ἐδέχθημεν τοὺς ἐκ τῆς Βοιωτίας φεύγοντας, ἂν οἱ Θεσσαλοὶ μισοῦσιν ἡμᾶς ὡς σώσαντας τοὺς φυγάδας τῶν Φωκέων καὶ ἂν ὁ Φίλιππος εἴνε ὠργισμένος ὅτι κωλύομεν αὐτὸν νὰ κοινωνῇ τῆς ἀμφικτυονίας, ὑπάρχει φόβος, ὅτι πάντες, περὶ τῶν ἰδίων ἕκαστος ὀργιζόμενος, θὰ παρορμηθῶσιν ὑπὸ τῆς ἀγανακτήσεως αὐτῶν, θὰ λάβωσιν ὡς πρόφασιν τὰ δόγματα τῶν Ἀμφικτυόνων, καὶ ἀναλαμβάνοντες κοινὸν πόλεμον καθ' ἡμῶν, θὰ παρασυρθῶσιν ἕκαστοι νὰ πολεμήσωσι πέρα τοῦ συμφέροντος εἰς ἑαυτοὺς, ὡς συνέβη καὶ ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τῶν Φωκέων. Πρέπει λοιπὸν νὰ ποιήσωμεν ἐκ φόβου τὰ κελεύόμενα ταῦτα; Καὶ ἀπαιτεῖς τοῦτο σὺ, Δημόσθενες, παρ' ἡμῶν; Οὐδαμῶς, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ μὴ πράξωμεν μὲν τι ἀνάξιον ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ δεῖξωμεν εἰς πάντας, ὅτι ἔχομεν νοῦν. Πρὸς δὲ τοὺς νομίζοντας, ὅτι πρέπει νὰ ὑπομείνωμεν θρασέως ὁ τιδήποτε καὶ μὴ προβλέποντας τὸν πόλεμον, ὑπομιμνήσκω τὰ πρότερον γενόμενα ὑπὸ τῆς πόλεως. Τοὺς μὲν Θηβαίους ἀφήσαμεν νὰ ἔχωσι τὸν Ὠρωπὸν, εἰς δὲ τὸν Φίλιππον παρεχωρήσαμεν τὴν Ἀμφίπολιν, τοὺς δὲ Καρδιανούς ἀφήσαμεν νὰ χωρισθῶσι τῶν λοιπῶν Χερσονησιτῶν, εἰς δὲ τὸν

μὴ λύων τοῦτο ποιήσει. . . δεύτερον δὲ, ὅρα ὅπως μὴ προαξόμεθα, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοὺς συνεληλυθότας τούτους καὶ φάσκοντας Ἀμφικτυόνας νῦν εἶναι εἰς ἀνάγκην καὶ πρόφασιν κοινοῦ πολέμου πρὸς ἡμᾶς. Πρὸς 18-23.

δυνάστην τῆς Καρίας ἐπετρέψαμεν νὰ καταλάβῃ τὴν Χίον, τὴν Κῶν καὶ τὴν Ῥόδον, τοὺς δὲ Βυζαντίους δὲν ἐκωλύσαμεν νὰ συλλάβῃσι πλοῖα ἀθηναϊκά. Διὰ τί δ' ἐπετρέψαμεν πάντα ταῦτα; Βεβαίως διότι ἠλπίζομεν, ὅτι ἡ πόλις ἔμελλε νὰ τύχῃ πλειόνων ἀγαθῶν ἀπὸ τῆς εἰρήνης ἢ ἂν ἐπεχειροῦμεν πόλεμον φιλονεικούντες περὶ τούτων. Ἄν λοιπὸν συνδιηλλάχθητε πρὸς ἐκάστους τῶν ἐχθρῶν καθ' ἓνα, καίπερ οὕτω προσενεχθέντας περὶ τῶν οἰκείων καὶ ἀναγκαιότητων, θὰ ᾔτο βεβαίως ἀσυγχώρητος εὐήθεια, ἂν ἠθέλετε νάναλάβητε τῶρα πόλεμον πρὸς πάντας ὁμοῦ περὶ πράγματος ὅλως ἀναξίου λόγου, περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιᾶς¹.

Τοιοῦτα ἐδημηγόρησεν ὁ Δημοσθένης περὶ τῆς εἰρήνης. Σκοπὸς δὲ αὐτοῦ ὑπῆρξεν, ὑποδεικνύων ἐπανειλημμένας περιστάσεις σώφρονος ὑποχωρήσεως, νὰ κατασχύνῃ δι' αὐτῶν τοὺς θερμουργοὺς ἐκείνους καὶ κομπορρημονοῦντας περὶ τῆς δόξης τῆς πόλεως καὶ φρονούντας, ὅτι αἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπρεπε νὰ διαψεύσωσι τὸ παρελθὸν αὐτῶν. Ἄν δὲ ἡ πόλις εἶχεν ἀποφύγει πολλάκις ἤδη καὶ ἐν ἡμέραις χρηστῶν προσδοκιῶν τὸν ὑπὸ τῆς τιμῆς ἐπιβαλλόμενον ἀγῶνα, ἀποφασίς περὶ πολέμου ψηφιζομένη ἐν τῇ προκειμένη ὥρᾳ ἔμελλε νὰ εἶνε ὁ ὄλεθρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ νάγάγῃ εἰς τὸν ποθοῦμενον θρίαμβον τῶν πολυπληθῶν καὶ ὑπερτέρων τῆς δυνάμεως ἐχθρῶν αὐτῶν.

Ἡ δὲ δοθεῖσα εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Φιλίππου ἀπάντησις ὑπῆρξε ῥητὴ μὲν, ἀλλ' εἰρηνική. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐδήλωσαν, καθ' ἃ δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι δὲν σκοποῦσι νάντιτάξωσιν ἀντιρρήσεις περὶ τῆς διατάξεως τῶν κατὰ τὴν ἀμφοικτυονίαν καὶ μέλλουσι νὰ στέλλωσι τὸ ἐξῆς ἀντιπροσώπους εἰς τὰ Πύθια. Διὰ τῆς ἀπάντησεως δὲ ταύτης οἱ ἐνεδρεῦντες ἐχθροὶ ἐστερήθησαν πάσης προφάσεως πρλέμου, καὶ ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψε τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Μακεδονίαν.

¹ [Δημοσθένης Περὶ εἰρήνης] 25· οὐκοῦν εὐήθεις καὶ κομιδῇ σχέτλιον, πρὸς ἐκάστους καθ' ἓνα οὕτω προσενηνεγμένους περὶ τῶν οἰκείων καὶ ἀναγκαιότητων, πρὸς πάντας περὶ τῆς ἐν Δελφοῖς σκιᾶς νυνὶ πολεμήσαι.

Δ΄.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Οὕτω δι' ἐπανειλημμένων πρεσβειῶν καὶ συνθηκῶν ἔληξε μὲν ἡ ἐμπόλεμος ἐκείνη κατάστασις ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ Φιλίππου καὶ Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀμφιπόλεως, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὅμως ἐπιτευχθῆ πραγματικὴ εἰρήνη. Ὁ μὲν Φίλιππος δὲν εἶχεν ἀκόμῃ ἐπιτύχει τὰ πάντα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ἀποβάλλει τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὸν ὕπουλον πόλεμον, ὅστις εἶχε παραταθῆ ἐπὶ δέκα ἔτη, ἐπηκολούθησεν ἐπταετῆς ὕπουλος εἰρήνη, ἥς διαρκούσης ἀνεπτύχθησαν τὰ σπέρματα τοῦ κρισίμου ἀγῶνος.

Κατὰ τὴν καθομολόγησιν τῆς εἰρήνης τὰ πράγματα εἶχον μεταβληθῆ καιρίως. Καὶ σκοπὸς μὲν αὐτῆς ἦτο νὰ χρησιμεύσῃ, ὅπως δεσμεύσῃ τὰς διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Ὀλύμβου ἐλευθερωθείσας χεῖρας τοῦ βασιλέως· ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ὁ βασιλεὺς μετεχειρίσθη τὴν εἰρήνην, ὅπως κρατῇ δεσμίους τοὺς Ἀθηναίους, ἕως τοῦτο μὲν κατορθώσῃ τὰ σκοπούμενα ἐν Θράκῃ, τοῦτο δὲ καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας καὶ τὴν Φωκίδα. Ἐκτοτε δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας δὲν ἴστατο τὸ ἐξῆς ὡς ξένη δύναμις ἀπειλητικὸς παρὰ τὰ σύνορα, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο μὲν πρόεδρος τοῦ συνεδρίου τῶν Ἑλλήνων Ἀμφικτυόνων, κατεῖχε

δὲ τὰ στενὰ, ὧν ἡ ἄμυνα ἦτο τὸ ἔργον τῆς ἀμφικτυονίας, καὶ ἦτο προστάτης τοῦ ἐθνικοῦ ἱεροῦ. Χώρα ἐλληνική, ἡ ἕνεκα τῆς κεντρικῆς αὐτῆς θέσεως καὶ τῶν ἀλκίμων οἰκητόρων σπουδαιοτάτη Φωκίς, ἔκειτο πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ, κατεστραμμένος ἔχουσα τὰς πόλεις. Τὰ ἰσχυρότατα τῶν φύλων τῆς Ἑλλάδος, οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοὶ, περιστοίχιζον αὐτὸν ὡς ἰδίον στρατηλάτην, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὅλως ἀπομεμονωμένοι καὶ τεταπεινωμένοι, καὶ πᾶσα ἐλευθερία ἐνεργείας αὐτῶν ἐδωκεν ὑπὸ συμμαχίας ἐπιβεβλημένης. Οἱ δὲ ἀπὸ αἰῶνων σεσωρευμένοι θησαυροὶ τοῦ δελφικοῦ θεοῦ, οἵτινες, ἂν ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους, ἤθελον καταστήσει δυνατὴν τὴν ἀνάπτυξιν δυνάμεως ὅλως ἐκτάκτου, εἶχον κατασπαταληθῇ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἔθνους. Ποῦ ὑπῆρχε τὸ ἐξῆς δύνάμις ἀντιστάσεως;

Καὶ ὁμοῦς ὁ Φίλιππος δὲν εἶχεν ἀκόμη φθάσει εἰς τὸ τέρμα. Οἱ μὲν Δελφοὶ εἶχον παύσει ἤδη ἀπὸ μακροῦ ὄντες τὸ κέντρον ἐκεῖνο, ἐξ οὗ ἡδύνατο νὰ διοικηθῇ ἡ Ἑλλάς. Ἡ δὲ νότιος Ἑλλάς διετῆρει ἀκόμη τελείαν ἀνεξαρτησίαν, καὶ τὰ νήματα, δι' ὧν ἡδύνατο νὰ κινηθῶσι τὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἦσαν ἀκόμη συνηνωμένα πάντα ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ βασιλέως· παρίστατο δὲ ἀκόμη ἀνάγκη νὰ γείνη κύριος αὐτῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκεῖναις, αἵτινες ἔκειντο ἔξω τῆς περιοχῆς τῆς ἐνεστώσης αὐτοῦ ἀρχῆς, ὅπως ἡ ἀρχὴ ἦν ἡξίου ὡς πρόεδρος τῶν Ἀμφικτυόνων ἀποδῇ ἀληθινή.

Κατὰ ταῦτα δὲν προετίθετο ὁ Φίλιππος νὰ προβῇ ἀμέσως διὰ τῆς βίας, ἀλλ' ἐσκόπει νὰ ἐπεκτείνῃ ἡρέμα τὴν δυνάμιν αὐτοῦ καὶ τιθασεύσῃ κατὰ μικρὸν τοὺς Ἑλληνας διὰ ὁξυῆς μεταχειρίσεως, ἐθίζων εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ γαλιναγωγίαν. Ἀληθῶς δὲ δὲν ἤθελε νὰ ἄρξῃ, καθ' ἃ εἶχε σκοπῆσαι ὁ Ξέρξης, ἀλλὰ νάναλάβῃ τὴν ἡγεσίαν πόλεων συμμάχων, τοῦθ' ὅπερ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς πατρίους παραδόσεις. Καὶ εἶχον μὲν ἤδη πειραθῇ τὸ τοιοῦτον οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ζημίαν τοῦ ἔθνους οὐδέποτε εἶχεν ἐπιτευχθῇ τε-

λείως καὶ μονίμως. Ἄλλως δὲ καὶ ἐκφυλισθεὶς ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶχε ταύτην καὶ τὴν δύναμιν, εὐγενὲς κληροδότημα ἱστορίας ἐνδόξου, ὅτι ἡ πατρίς αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ κοινὴ τις χώρα τῆς γῆς, δυναμένη εὐκόλως νὰ κυριευθῇ καὶ κατακτηθῇ ὑπὸ τοῦ ἔχοντος τὴν προσήκουσαν πρὸς τοῦτο δύναμιν, καθ' ἃ εἶχε καθυποτάξει ὁ Φίλιππος ἄνευ δυσχερειῶν πλείστας ὅσας χώρας καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἀποικίδας. Ἡ Ἑλλάς τῶν μητροπόλεων ἐδεῖτο πολὺ μεῖζονος προσοχῆς καὶ τῆς ἐκ τῶν ἐνόντων τηρήσεως τοῦ ὑφισταμένου δικαίου, καθ' ὅσον τοῦτο ἠδύνατο ὁπωσδήποτε νὰ συνδυσασθῇ πρὸς τοὺς περὶ κυριαρχίας σκοποὺς τῶν Μακεδόνων. Τοῦτο δὲ δὲν ἦτο τυχὸν ἰδιοτροπία καὶ εὐλάβεια τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἱστορικὴ ἀνάγκη. Πράγματι δὲ τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἀξίωμα τῆς δυναστείας αὐτοῦ ἠρεῖδετο εἰς τὴν ἀφομοίωσιν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν, καὶ τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἡ ὁσημέραι εὐρυτέρα διάδοσις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς παιδεύσεως ταύτης χάριν τῆς αἰγλῆς καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀύξανόμενου βασιλείου. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἐρημωσιν τῆς ἐστίας τῆς ἐλληνικῆς παιδεύσεως καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔτι ἐν αὐτῇ ἀκμάζοντος πνευματικοῦ βίου· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἠδύνατο ἄλλως ἢ νὰ σκοπῇ νὰ κυριαρχήσῃ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τρόπον ἐλληνικόν.

Κατὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ βασιλεὺς οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἢ νὰ προσελκύσῃ τὰς πολιτείας τὰς κειμένας ἀκόμη ἐκτός τῶν ἐπ' ἐσχάτων ὁμολογηθεῖσων συμμαχιῶν, νὰ παγιώσῃ τὴν θαλασσοκρατίαν αὐτοῦ, νὰ καταστήσῃ ἀβλαβεῖς τὰς συμμαχοὺς ἐκείνας χώρας, ἐν αἷς διεσώζετο ἀκόμη ἀντίστασις τις καὶ νὰ παρακωλύσῃ πᾶσαν πρὸς ἀλλήλας συμμαχίαν τῶν ἔτι αὐτονόμων πόλεων. Πρὸς συγκρότησιν δὲ τοιαύτης αἰ Ἀθῆναι ἦσαν ἡ μόνη πόλις ἐξ ἧς ἠδύνατο αὕτη νὰ προέλθῃ. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν λόγῳ τοῦ πολιτεύματος αὐτῶν καὶ λόγῳ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς διανοίας ἡ ἐστία τῆς ἐλευθέρου Ἑλλάδος, ἐν αὐταῖς δὲ ὑφίστατο ἀκόμη τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου τὸ δυνάμε-

νον νάντεπεξέλωη μετὰ θάρρους ἀπεγνωσμένου πρὸς τὰς τελευταίας καὶ ἀναποφεύκτους ἀξιώσεις τοῦ Φιλίππου. Ταῦτα δὲ γινώσκων ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὰς τοιαύτας σκέψεις προσήρμωσε τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐνήργησεν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἵνα καταβάλλῃ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἀντίδρασιν. Ὁ Δημοσθένης εἶχε πολλάκις ὑποδείξει εἰς τοὺς συμπολίτας τὴν μετὰ τῶν Θεσσαλῶν συμμαχίαν. Ὑπῆρχον δ' ἐν Θεσσαλίᾳ πολλὰ ἀκόμη ἀκατάβλητοι ἐθνικαὶ δυνάμεις καὶ ἐπιθυμία τις, ἔστω καὶ ἀσαφής, πρὸς ἀνάδειξιν αὐτῶν, μάλιστα δ' ἐν Φεραῖς, ὧν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰάσονος εἶχον συνειθίσει νὰ θεωρῶσιν ἐπελθοῦσαν ἀναγέννησιν τῆς Θεσσαλίας, προωρισμένης πρὸς νέον μέλλον. Καὶ εἶχον μὲν προσχωρήσει οἱ Θεσσαλοὶ ἄνευ δισταγμοῦ εἰς τὸν ξένον στρατηλάτην, ὅπως κορέσῃ δι' αὐτοῦ τὸ ἀρχαῖον ἐναντίον τῶν Φωκέων μίσος. Μετὰ δὲ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἡδύναντο νὰπαλλαγῶσι καὶ πάλιν τοῦ ζυγοῦ τῆς ξένης προστασίας. Ἀλλ' οἱ εὐήθεις δὲν ἐνόουν, ὅτι εἶχον ὑπάρξει ἀπλῶς ἐργάται τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου· οὕτω δ' εὐθὺς ὡς κατεφάνησαν τὰ πρῶτα δείγματα ἐπιθυμίας ἀντιστάσεως, ἐπέδειξεν ὁ βασιλεὺς ἄκραν αὐστηρότητα, ἔστειλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν στρατιάν, κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φερῶν διὰ φρουρᾶς¹, καὶ κατέστησεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Λυσάνδρου δέκα ἄνδρας², ἐκλεχθέντας ἐκ τῶν φιλιππιζόντων καὶ καταβαλόντας τὴν ἰσχυρογνώμονα ὑπερφροσύνην τῶν πολιτῶν διὰ στρατοκρατίας. Συγχρόνως δὲ κατεστάθη σφιγκτότερος ἢ πρότερον ὁ σύνδεσμος συνπάσης τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὰς κληρονομικὰς χώρας τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου.

¹ [Ψευδοδημοσθένης (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλωνήσου] 32· Φεραίων ἀφῆρηται τὴν πόλιν καὶ φρουρὰν ἐν τῇ ἀκροπόλει κατέστησεν, ἵνα ὅλ' αὐτόνομοι ᾖσιν. Πρβλ. [Δημοσθένης Κατὰ Φιλίππου] 12.

² Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου] 22· ἄρ' οἴεσθε, ὅτ' αὐτοῖς (Θεταλοῖς) τοὺς τυράννους ἐξέβαλλε... πρὸς δοκᾶν τὴν καθεστῶσαν νῦν δεκάδαρχίαν ἔσεσθαι παρ' αὐτοῖς. Πρβλ. [Δημοσθένης Περὶ τῆς παραπροσδοίας] 260.

Καὶ πέραν δὲ τοῦ ἰσθμοῦ παρουσιάσθησαν κατάλληλοι εὐκαι-
 ρίαι πρὸς ἐπέκτασιν τῆς δυνάμεως τῆς Μακεδονίας. Καὶ ταῦτα,
 διότι αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου, εἰθισμέναι ἀνέκαθεν νὰ περιο-
 ρίζωσι τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἐντὸς τῆς χερσονήσου, εἶχον ἐξα-
 κολουθήσει ζῶσαι κατὰ τὰ πάτρια ἐν τελείᾳ ἀμεριμνησίᾳ καὶ
 οὐδαμῶς ἐφρόντιζον νὰ διαλύσωσι τὰς ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι
 στάσεις ἢ νὰ καύσωσι τοὺς ἀρχαίους μετὰ τῶν γειτόνων ἀγῶ-
 νας, ὅπως προλάβωσι τοὺς ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ βορρᾷ αὐξανομένου
 βασιλείου κινδύνους. Ἐξηκολούθει μὲν ἡ ἀντιζηλία μετὰ τῆς
 Σπάρτης καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀποσπασθεῖσων πόλεων, ἡ δὲ προ-
 ὑπάρχουσα σύγχυσις προσηυξήθη διὰ τῆς εἰς τὴν Πελοπόννη-
 σον ἀφίξεως τῶν μισθοφόρων τῶν Φωκέων, οἵτινες μετὰ τὴν
 παράδοσιν τοῦ Φαλαίχου¹ ἐπλανῶντο ἀνὰ τὴν χερσονήσον ἄοικοι.
 Ἐνθα δ' ἐπεφαίνοντο μισθοφόροι ἄεργοι, ἀπέβαινον ἡ μάστιγι τῆς
 χώρας ἐκείνης, συντελοῦντες μὲν εἰς ἀνάφλεξιν τοῦ ὑπεκχαιομέ-
 νου μίσους, παρέχοντες δ' εὐκαιρίαν εἰς αἵματηρὰς ἀντεκδικήσεις
 τῶν στασιαζόντων καὶ καθιστάνοντες δυνατὴν τὴν ἐκτέλεσιν πά-
 σης φιλοδόξου σκευωρίας. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἐξερ-
 ράγησαν φανεροὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵτινες ἐπὶ τέλους οὐδένα ἄλ-
 λον ὠφέλησαν πλὴν τοῦ ἐνεδρεύοντος βασιλέως, ὅστις ἐπωφελεῖτο
 πᾶσαν στάσιν. Οἱ αὐτοὶ δ' ἐκεῖνοι μισθοφόροι, οἵτινες εἶχον προ-
 παρασκευάσει πρότερον ἐξαίρέτως τὴν εἰς τὴν μέσην Ἑλλάδα κάθο-
 δον τοῦ Φιλίππου, ὑπῆρξαν οἱ διανοίξαντες εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ὁδὸν
 τῆς Πελοποννήσου. Τοιαῦτα δὲ ὑπῆρξαν τὰ συμβάντα ἐν Ἡλίδι.

Ἡ Ἡλις ἦτο τῶν μικρῶν ἐκείνων πολιτειῶν τῶν ἐμπορουμέ-
 νων μὲν πάντοτε μεγάλων σχεδίων, ἐπιδιωκουσῶν δὲ πάντοτε πο-
 λιτικὴν μεγαλοπραγμοσύνην. Ἐνεκα δὲ τῆς κτήσεως τῆς Ὀλυμ-
 πίας ἐνόμιζον οἱ Ἡλεῖοι, ὅτι ἦσαν ὑπέρτεροι τῶν λοιπῶν Πελο-
 ποννησίων, καὶ διὰ τοῦτο ἠξιοῦντο καὶ παρὰ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλ-
 λάδος ἰσχυρῶν ἐξαίρέτου εὐλαθείας². Ἀλλὰ τὰ τῆς Ἡλίδος ἀπὸ

¹ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 400 κ. ἑ.

² Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 579.

τοῦ χρόνου τοῦ πολέμου τῶν Ἡλείων καὶ τῶν Λακεδαιμονίων δὲν ἡδυνήθησαν νὰ καθησυχάσωσι καὶ πάλιν, ἀλλ' ἦσαν οἱ Ἡλείοι διηρημένοι εἰς φατρίας· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἀπετέλουν ἀρχὴν αὐτάρκη, ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ προσχωρῶσιν ἐκάστοτε εἰς ἄλλην πολιτείαν. Καὶ ὡς σύμμαχοι μὲν τῶν Θηβαίων εἶχον συμπράξει εἰς τὴν ἀνάκτισιν τῆς Μαντινείας ¹· μετὰ δὲ τὸν ἀρκαδικὸν πόλεμον ² ἐτάχθησαν κατὰ τῶν Θηβαίων, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι, εἰς οὓς πᾶσα βοήθεια κατὰ τῆς Μεγάλης πόλεως ἦτο ἀρεστή, κατώρθωσαν δι' ὑποχωρήσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν Τριφυλίαν νὰ ποκτῆσωσιν αὐτοὺς καὶ πάλιν συμμάχους ³. Κατὰ τὸν χρόνον δ' ἐκεῖνον διώκουν τὰ τῆς πολιτείας οἱ ἀριστοκρατικοί, ὄντες ἀνέκαθεν λίαν ἰσχυροὶ ἐν τῇ Ἡλίδι· οἱ δὲ δημοτικοὶ ἐξωρίσθησαν, καὶ ἐκεῖνοι ὑπῆρξαν οἱ ἐπωφεληθέντες τὴν ἐν Πελοποννήσῳ παρουσίαν τῶν μισθοφόρων, ὅπως κατορθώσωσι διὰ τῆς βίας τὴν εἰς τὴν πατρίδα κήθοδον. Ἐξεργάγη δὲ ἀγὼν φονικὸς, καθ' ὃν τέλος ὑπερίσχυσαν οἱ ἀριστοκρατικοί, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων. Ἀλλ' οἱ ἡγήται αὐτῶν, ὁ Εὐξίθεος, ὁ Κλεότιμος καὶ ὁ Ἀρίσταιχμος, δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὸν δι' ἀγριωτάτου τρόπου κορεσμὸν τῆς ἐκδικήσεως αὐτῶν καὶ τὸν φόνον τετρακισχιλίων μισθοφόρων ὡς ἱεροσύλων ⁴, ἀλλὰ καὶ, θέλοντες νὰ προλάβωσι μελλούσας ἀποστασίας, συνέμαχησαν πρὸς τὸν Φίλιππον. Μέγα δὲ χαίρων, ὅτι παρείχετο εἰς αὐτὸν εὐκαιρία νὰ ἐμπεδωθῇ ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, παρέσχε προθύμως προστασίαν ⁵. Οὕτω δὲ οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Ἡλίδος μετεβλήθησαν εἰς φιλιππιζόντας καὶ ὑπῆγαγον τὴν χώραν ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ βασιλέως ⁶. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ αἵματηρὸς ἐπίλογος τοῦ φωνικοῦ πολέμου τῷ 343 π. Χ. (Ὀλυμπ. 109, 1).

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 510.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 583.

³ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 318.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 63.

⁵ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 260. [Περὶ τοῦ στεφάνου] 295.

⁶ Περὶ τῆς μεταξὺ Ἡλείων καὶ Φιλίππου συμμαχίας ἴδε Πανσανίου V, 4, 9.

Πολὺ δ' εὐχερεστέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τοῦ Φιλίππου ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείναις, αἵτινες, κτισθεῖσαι ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἦσαν ἀνέκαθεν ἐξηρτημένα ἀπὸ ξένης προστασίας καὶ εἶχον μεγίστην ἀνάγκην αὐτῆς, ὅπως ἀμύνωνται κατὰ τῆς Σπάρτης. Ἐδόθη δ' εὐκαιρία ἐπεμβάσεως εἰς τὸν Φίλιππον, ἐπειδὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἵτινες εἶχον ἐξαπατηθῆ ἐν Πέλλα διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν οὐχ ἦττον τῶν Ἀθηναίων ἐφ' ὅσον ὁ Ἀρχίδαμος, εὐρισκόμενος ἀκόμη ἐν Φωκίᾳ μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἠδύνατο νὰ παρασκευάσῃ δυσχερείας, μυωπῶντες προέβησαν εἰς νέας ἀπειλὰς τῶν γειτόνων καὶ παρέσχον εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ζητούμενην εὐκαιρίαν νὰ μετέλθῃ ἐν Πελοποννήσῳ ἢν πρότερον οἱ Θηβαῖοι πολιτεῖαν. Εἶχον δὲ ἡδὴ παρέλθει ἑννέα ἔτη ἅφ' οὗ χρόνου αἱ Θῆβαι εἶχον ἐκτελέσει τὸ ὕστατον ἐν τῇ χερσονήσῳ τὴν ἐντολὴν αὐτῶν¹. τώρα δὲ ἡ ἐντολὴ αὕτη μετεβιδιάσθη εἰς τὸν ἰσχυρότερον σύμμαχον τῶν Θηβαίων. Ἀναλαβὼν δὲ ὁ Φίλιππος τὴν προστασίαν τῶν πόλεων, ἀπέστειλε στρατιὰν καὶ διέπεμψεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ῥητὴν διαταγὴν νὰ ποστῶσι πάσης ὑπερβασίας. Αἱ δὲ τοιαῦται ἐπιτυχίαι τοῦ Φιλίππου αἱ ἐπελθοῦσαι ἀμέσως μετὰ τὸν φωκικὸν πόλεμον καὶ οὖσαι οἰοεῖ τὰ φυσικὰ ἐπακόλουθα τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι κτηθέντος ἀξιώματος κατωρθώθησαν μὲν εὐκόλως, ἀλλ' ὑπῆρξαν σπουδαϊόταται. Αἱ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου διαρρηχθεῖσαι πύλαι τῆς χερσονήσου ἦσαν ἀνοικταὶ καὶ εἰς τὸν βασιλέα, τὰ δὲ κλειύσματ' αὐτοῦ συνεκράτουν τὰς σπαρτιατικὰς στρατιὰς δεσμίας ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα, ἡ δὲ Ἥλις, ἡ Μεσσηνία, ἡ Μεγάλῃ πόλις καὶ τὸ Ἄργος δὲ αὐτὸ εὐρίσκοντο ἐν ἐξαρτήσῃ ἀπὸ τοῦ νέου προστάτου².

Ἐντεῦθεν δὲ τοῦ ἰσθμοῦ ἔστρεψεν ὁ βασιλεὺς τὴν προσοχὴν εἰς τὰ Μέγαρα, ἐμπορικὴν πόλιν λίαν εὐποροῦσαν ἐν τῷ τότε χρόνῳ καὶ ἀκμάζουσαν, ἥτις, ἀντιτασσομένη πρὸς τοὺς γείτονας Θηβαίους, εἶχε κατορθώσει νὰ ὑπεραμυνθῇ σθεναρῶς τῆς ἰδίας

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 322.

² Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 64. [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 261.

ἀνεξαρτησίας. Καὶ ἐν Μεγάροις δὲ κατώρθωσεν ὁ Φίλιππος τὴν εἰς ἑαυτὸν προσχώρησιν τῶν ἀριστοκρατικῶν ¹. Ἐπ' ἴσης δ' ἐπεξέτεινε τὰς χεῖρας καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν Εὐβοίαν, ἥτις ἦτο ὅλως ἀπροσπάτευτος ἀφ' οὗ χρόνου αἱ Θερμοπύλαι κατείχοντο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων καὶ ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι εἶχε κατασταλῆ πᾶς ἀντίστασις ². Τέλος δὲ παρεσκεύασεν ἤδη τὰς στρατείας ἐκείνας, αἵτινες ἀπὸ τῆς Ἡπείρου ἔμελλον νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν κύριον τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου,

Πρὸς δὲ τοὺς Ἀθηναίους διετηρεῖτο μὲν ἡ εἰρήνη, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς παρεσκεύαζε πάντα τάπαιτούμενα, ὅπως περιστοιχίσῃ τὴν πόλιν ὥσημέραι ἐγγύτερον διὰ δικτύου ὀχυρῶν ὀρμητηρίων καὶ στερήσῃ αὐτὴν πάσης ἐξωτερικῆς συμμαχίας. Καὶ ἐν τῷ θρακικῷ δὲ πελάγει μετεχειρίσθη ὁ βασιλεὺς τὸν στόλον αὐτοῦ, ὅπως ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐξολοθρεύσεως τῶν πειρατῶν καταλάβῃ καὶ κατακρατῇ νήσους τινάς, οἷα ἡ Ἀλόννησος ³. Καὶ ἐφαίνετο μὲν πράττων τὰ τοιαῦτα ἄνευ φροντίδος περὶ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' οὗτοι ἡσθάνοντο μετὰ μεγίστης ὀδύνης τὴν αὖξουσιν ἀδυναμίαν αὐτῶν, βλέποντες τὸν βασιλέα ἐπεκτείνοντα τὴν δύναμιν αὐτοῦ κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν, ἐν τε τῷ βαρρῆ καὶ τῷ νότῳ. Αἱ δὲ Ἀθῆναι ἦσαν εἴπερ ποτὲ τὸ στρατηγίον τῶν ἀντιπάλων τοῦ Φιλίππου, ἡ μόνη πόλις ἐν ἣ ὑπῆρχον ἄνδρες παρακολουθοῦντες τὰ διαβήματ' αὐτοῦ ἀγρύπνως καὶ θεωροῦντες τὴν εἰρήνην τοῦ Φιλοκράτους ὡς ἀπλὴν ἀνακωχὴν.

Κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν συνωμολογήθη ἡ εἰρήνη ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ ποστρέψῃ ἀπ' αὐτῆς τοὺς πολίτας διὰ τῶν νουθεσιῶν αὐτοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἠθέλησαν νὰ ἐξαπατηθῶσι, καὶ διὰ τοῦτο παρέσχον πρόθυμον ἀκρόασιν εἰς ἄνδρας οἷοι ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Εὐβουλος. Ἀλλως δ' αἱ Ἀθῆναι εἶχον λόγον νὰ ἐπιθυμῶσι τὴν εἰρήνην ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πόλιν, καθ' ὅτι αὕτη εἰς μὲν

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 295.

² Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 36.

³ Ὑπόθεσις εἰς [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου)] Περὶ Ἀλοννήσου σ. 75.

τοὺς ἀπόρους ἡγγυᾶτο τὴν ἀπαρამείωτον ἀπόλαυσιν τῶν ἐορτῶν, οἱ δὲ πλούσιοι καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν μέσσην τάξιν, οἵτινες εἶχον τότε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μετέχωσι τῶν δημοσίων λειτουργιῶν, ἔχαιρον¹ ἀπαλλασσόμενοι τό γε νῦν ἔχον πολεμικῶν εἰσφορῶν καὶ τριηραρχιῶν.

Ἡ δ' ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου δὲν ἦτο μόνον συμφέρον τῶν ναυκλήρων καὶ μεγαλεμπόρων, ἀλλὰ παντὸς οἰκήτορος τῶν Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐξηρτῶντο αἱ τιμαὶ τῶν ἀναγκαιῶν ἐπιτηδείων ἐν τῇ κατὰ μέγα μέρος δεομένῃ ξένου σίτου πόλει. Πρὸς δὲ τούτοις αἱ Ἀθηναῖαι ἦσαν ἡ ἀγορὰ, εἰς ἣν ἐξηκολούθειν ἀκόμη νὰ συρρέωσιν οἱ ἄριστοι τῶν καλλιτεχνῶν, τεχνιτῶν καὶ χειρωνακτῶν, ἐν αὐτῇ δ' εὐρίσκοντο πάντα τάντικείμενα τῆς πολυτελείας, καὶ διὰ τοῦτο εἶπερ τις καὶ ἄλλη πόλις αἱ Ἀθηναῖαι ἐβλάπτοντο μὲν ἐκ τοῦ πολέμου, ἐκέρδαινον δ' ἐκ τῆς εἰρήνης. Μετὰ μακρὸν δὲ ἀποκλεισμόν ἀνεώχθησαν καὶ πάλιν οἱ λιμένες τοῦ βορρᾶ, ἐν οἷς ἔνεκα τοῦ γοργῶς προβαίνοντος ἐξελληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς αὐξανούσης εὐπορίας συνηύξανε καταφανῶς καὶ ἡ ζήτησις τῶν προϊόντων τῆς ἐλληνικῆς φιλοτεχνίας. Ἡ αὐλὴ τοῦ Φιλίππου προέβαινε καὶ πάλιν εἰς παραγγελίας ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς διαρπαγῆς τοῦ δελφικοῦ θησαυροῦ ἐκυκλοφόρει πλήθους χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὅπερ ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἔμενεν ἐν Δελφοῖς ὡς κεφάλαιον ἀργοῦν. Ἐνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου ὑψώθησαν μὲν ἀναγκαιῶς καθ' ὅλου αἱ τιμαί, ὁ δὲ βίος ἀπέδῃ δαπανηρότερος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἔχωνται τοῦ ἐκ τῆς ἐμπορίας καὶ τῶν τεχνῶν κέρδους πολὺ μᾶλλον ἢ πρότερον ἔνεκα τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐπιχωρίων προσόδων. Ἡ καταστροφή τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς αὐτῶν ἔπληξεν, ὡς εἰκὸς, καίριως καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν πολιτῶν, καὶ τὰργυρεῖα τοῦ Λαυρίου ἤρχισαν νὰποδαίνωσι πτωχότερα περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤρχισεν ἡ κάρπωσις τῶν ἀπρὸςδοκῆτως πλουσιῶν μεταλλείων τῆς Θράκης. Καὶ πειρᾶται

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 146.

μὲν ὁ γράψας τὴν Περὶ προσόδων¹ συγγραφὴν νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἀνεξάντλητον τῶν ἀργυρείων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐζητημένων τρόπων, οὓς προτείνει πρὸς ἀνύψωσιν τῆς μεταλλευτικῆς ἐν Ἀττικῇ βιομηχανίας², γίνεται ἱκανῶς σαφές, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον πλέον τελείαν πεποιθήσιν εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο καὶ ὀλίγα κέρδη προσεδόκων ἐκ τῆς | καινοτομίας, ἥτοι τῆς | ὀρύξεως νέων ὑπονόμων ἐντὸς τῆς ἡδὴ ὑπὸ τῶν προγόνων κατατετμημένης γῆς· ἡ δὲ γνώμη αὐτῶν αὕτη κατεδείχθη ὀρθοτάτῃ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ.

Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου ἀπέβη ὁσημέραι μᾶλλον ἢ κυρία πηγὴ τῆς εὐπορίας. Παραλογώτατα σκέπτονται, λέγεται ἐν τῇ εἰρημένη συγγραφῇ, ἐκεῖνοι αἵτινες νομίζουσιν, ὅτι ἡ πόλις ἄγουσα εἰρήνην ἔσται ἀδυνατωτέρα καὶ ἀδοξοτέρα καὶ ἥττον ὀνομαστή ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ἐν μὲν πολέμῳ ἡ πόλις μόνον ταπεινώσεις θὰ ὑποστῇ καὶ θὰ ἐπισύρῃ τὴν περιφρόνησιν, ἀλλ' ἐν χρόνοις εἰρήνης ἅπασαι αἱ τάξεις ἔχουσιν ἀνάγκην αὐτῆς. Οἱ ναύκληροι καὶ οἱ ἔμποροι, οἱ πολύσιτοι, οἱ πολύοινοι καὶ πολυέλαιοι, οἱ πολυπρόβατοι, οἱ δυνάμενοι νὰ χρηματίζωνται δι' ἀργυρίου, οἱ χειροτέχναι, οἱ σοφισταὶ καὶ φι-

¹ Ἡ συγγραφή αὕτη ἐπιγράφεται Πόροι (Πρόβλ. εὐρεῖν πόρους παρὰ τῷ Bockh Staatshaushaltung der Athener | Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 202) ἢ Περὶ προσόδων, κατὰ δὲ τὸν Bergk Griechische | Literaturgeschichte | Τόμ. Δ' σ. 310 εἶνε γνήσιον ἔργον τοῦ Ξενοφώντος. Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἔχει καὶ ὁ Sittl Geschichte der griechischen Literatur Τόμ. Β' σ. 459. Ἄλλ' ἀντιθετος εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Bockh ἐνθ' ἂν σ. 778 κ. ε., ἣν ἀκολουθοῦσι πλὴν τοῦ Koussin καὶ ἄλλοι. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ ὁ L. Holzappel (Über die Abfassungszeit der dem Xenophon zugeschriebenen Póroi ἐν τῷ Philologus XLI (1882) σ. 242-269) προτείνειν ὡς χρόνον, καθ' ὃν ἐγράφη ἡ συγγραφή, τὸ ἔτος 347-346 π. Χ.). Ἡ συγγραφή ἐγράφη ἐν ταῖς χρόνους, καθ' οὓς ἦρχεν ἀκόμῃ τῶν Φωκέων ὁ Φιλόμηλος, ὁ δὲ συμμαχικός πόλεμος ἔχει περατωθῇ μόλις πρὸ βραχείας (Ἰδε 4, 40, 42, 5, 12. Φρονεῖ δὲ ὁ συγγραφεὺς, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δύνανται νὰ κατορθώσωσι διὰ πρεσβειῶν, μὴ ἡ σὺ μ. π. ο. λ. ε. μ. ο. ὕ. ν. τ. ε. κατὰ τὸν ἥδη ἐκραγέντα ἱερὸν πόλεμον, νὰ πείσωσι τοὺς Φωκεῖς νὰ ποιοῦσιν ἐκ Δελφῶν καὶ νὰ τηρήσωσι, συμπραττόντων τῶν λοιπῶν Ἀριεκατόνων, τὸ αὐτόνομον τοῦ ἱεροῦ, ἂν τινες, οἷον οἱ Θηβαῖοι, ἐμελλον νὰ πειραθῶσι νὰ καταλάβωσιν αὐτό (5, 9). Διαρπαγὴ δὲ τοῦ ναοῦ δὲν συνέβη ἐπὶ Φιλομήλου (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 83), ὥστε διαλλαγὴ ἐπιχειρουμένη ἡ δύνατο ἀκόμῃ νὰ ἐπιτύχῃ.

² [Ψευδοξενοφώντος] Πόροι 4, 27.

λόσοφοι, οἱ ποιηταί, πάντες οἱ θέλοντες νάπολαύσωσι τῶν ἀξιοθεάτων καὶ ἀξιακούστων, τέλος δὲ ἅπαντες οἱ ἐμπορευόμενοι οἱ ἐπιζητοῦντες ἀγοράν, ἐν ᾗ νὰ εἶνε δυνατὴ ἡ ταχεῖα πώλησις καὶ ὤνησις, ἅπαντες οὗτοι ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ βραγέων δ' εἰπεῖν, ἐν μὲν τῷ πολέμῳ ἔχουσιν αἱ Ἀθῆναι κακῶς καὶ εἶνε ἀδύνατοι, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ εἶνε μεγάλαι καὶ ἰσχυραὶ καὶ ἀνεγνωρισμένον κέντρον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ πρόγραμμα τῆς πόλεως πρέπει νὰ εἶνε εἰρηνικόν, δὲν πρέπει δὲ νὰ μετέρχεται βίαν καὶ νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ἡγεμονίας, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητήσῃ νὰ προσελκύσῃ τὰς γείτονας πόλεις δι' εὐεργεσιῶν καὶ νάποκτήσῃ δύναμιν καὶ συμμάχους διὰ πρεσβειῶν ἄνευ χρηματικῶν θυσιῶν καὶ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου¹. Ἀλλὰ ταῦτ' ἀπετέλουν τὸ ἤδη ὑπὸ τοῦ Εὐδόλου καὶ τοῦ Αἰσχίνου συσταθὲν πρόγραμμα τῆς συγκλήσεως συνεδρίου, ὁμοφρονῶν δὲ πρὸς αὐτοὺς ἐλπίζει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι καὶ ἡ νέα περιπλοκὴ ἢ εἰς τοὺς Δελφοὺς ἀναφερομένη θὰ διαλυθῇ διαλλακτικῶς καὶ ἡ αὐτονομία τοῦ ἱεροῦ θὰ δυναθῇ νάποκατασταθῇ καὶ πάλιν ἄνευ πολέμου. Περὶ τοῦ ζητήματος δὲ τούτου ὄντος τοῦ λόγου, γίνεται ἡδὴ μνεία τῶν Φωκέων, ὡς ἤδη κατεχόντων τὸ ἱερὸν, καὶ ἐκείνων οἵτινες ἐκλιπόντων Φωκέων τὸ ἱερὸν καταλαμβάνειν ἐπειρῶντο². Οὗτοι δὲ εἶνε πιθανώτατα αὐτοὶ οἱ Θηβαῖοι, οἵτινες ἐπεδίωκον ἐν Δελφοῖς ἰδίους φιλαύτους σκοπούς³. Οὕτω δὲ καὶ μετ' αὐτὴν ἡδὴ τὴν ἑναρξιν τοῦ ἱεροῦ πολέμου ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα τὰ σχέδια καὶ αἱ ἐλπίδες αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν τῷ εἰρηνικῷ προγράμματι τοῦ Εὐδόλου, οἷον εὐρίσκομεν αὐτὸ ἐκπεπραμένον ἐν τῇ εἰς τὸν Ξενοφῶντα ἀποδιδομένη συγγραφῇ.

Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐκείνου ἀνεπτύχθη διάφορον φιλειρηνικὸν πρόγραμμα. Τότε δ' ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης τὸν λόγον αὐτοῦ πρὸς τὸν Φίλιππον.

¹ [Ψευδοξενοφῶντος Πόροι] 5.

² [Ψευδοξενοφῶντος Πόροι] 5, 9].

³ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 500.

Καὶ αὐτὸς δ' ἀντεπεξέρχεται δριμύς ἐναντίον τῶν ὀλεθρίων
 δημαγωγῶν τῶν θελόντων νὰ περιπλέξωσι τὴν πόλιν καὶ πάλιν
 εἰς πόλεμον, ὅπως παράσχωσιν εἰς αὐτὴν ἐκ νέου ἀρχήν, ἐν ᾧ
 αὕτη ἀπωλίσθη ἀνεπιστρεπτὴ καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀληθῆς εὐ-
 τυχία, ἐπειδὴ πάντοτ' ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἀδικίαν καὶ πάντοτε
 ἡδυνήθη νὰ ἰδρυθῇ καὶ διατηρηθῇ μόνον ἐπὶ ζημίᾳ τῆς εὐημερίας
 διὰ σιδήρου καὶ αἵματος. Διὰ τοῦτο δὲ εἶχεν ἤδη ἀπευχθη τὸν
 κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως πόλεμον καὶ συνεργήσει κατὰ πάντα τρό-
 πον πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν τέλους ἀρξαμένων διαπραγματεύσεων περὶ
 τῆς εἰρήνης. Καὶ ταῦτα διότι ἡ μακεδονικὴ ἀρχὴ φαίνεται εἰς
 αὐτὸν ἡ ἀφετηρία νέου μέλλοντος, νέων χρόνων σωτηρίας. Αἱ
 ἐλληνίδες πόλεις εἶνε ἀδιάλλακτοι πρὸς ἀλλήλας· παρίσταται δὲ
 ἀνάγκη μεγάλου ἀνδρός, ἥρωος ὑπερέτερου τῶν πατριῶν καὶ ἐνοῦν-
 τος τὰς πόλεις. Πολλάκις δὲ ἤδη ἡ πρόνοια ὑπέδειξε τοιοῦτον
 ἄνδρα· ὁ Ἀρχίδαμος, ὁ Ἰάσων, ὁ Διονύσιος ἐφαίνοντο προωρι-
 σμένοι νὰναλάβωσι τοῦτο τὸ ἔργον. Τέλος δὲ ἀνεφάνη πράγματι
 ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὁ ἀδιαμφισβήτητον ἔχων τὴν ἱστορικὴν ἐντολήν,
 ἡγεμῶν ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἡρακλειδῶν, καθ' ἃ ὁ Ἀρχίδαμος.
 Εἶνε δὲ οὗτος ὁ νέος Ἀγαμέμνων ὁ προωρισμένος νὰγάγῃ καὶ πάλιν
 τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὸν πάτριον ἐχθρόν¹. Εἰς αὐτὸν δὲ ὀφεί-
 λουσι νὰ ἔχωσι πάντες πεποιθήσιν καὶ νὰ μὴ ἀκούωσι τῶν ῥητό-
 ρων τῶν διαβαλλόντων αὐτὸν, οὕτω δὲ προξενούντων τὴν μεγί-
 στην βλάβην εἰς τὴν πατρίδα. Εἴ τι κακὸν ἔπραξεν οὗτος εἰς τι-
 νας τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς ἀσυνέτου κατ' αὐ-
 τοῦ ἐχθρας. Ὁ πόλεμος εἶνε σκληρὸς καὶ ὅχι ὁ Φίλιππος. Οὕτως
 ὁ Ἰσοκράτης εἰς αὐτὸν ἀναρτᾷ τὰς ἐλπίδας τοῦ ἔθνους· διὰ τοῦτο
 δ' ἔρχεται τῶρα εἰς ἄμεσον πρὸς αὐτὸν ἐπικοινωνίαν, δέεται αὐ-
 τοῦ θερμῶς νὰ μὴ ἐκτίθεται εἰς κίνδυνον ὑπὲρ τὸ δέον καὶ
 παρακαλεῖ νὰ μὴ παράγῃται ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων πρὸς
 αὐτὸν εἰς ὀργὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Δέον δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν

¹ Ἰσοκράτους Φίλιππος XII, 70. Ὁ Ἰσοκράτης [ἀναπτύσσων τὴν ἰδέαν ταύτην ἀλλαγῶς] παριστάνει ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τὸν Φίλιππον [Παναθηναϊκὸς 72-76].

παγίωσιν τῆς ὁμολογηθείσης εἰρήνης καὶ κατορθώσῃ οὕτω δι' αὐτῆς νάναλάβῃ καὶ πάλιν τὸν ἐπὶ μακρὸν διακοπέντα ἐθνικὸν πόλεμον, οὗ ἡ ἐπιτυχία, καθ' ἃ ἐνδεικνύει ἡ διὰ τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀγησιλάου καταφανεῖσα ἀδυναμία τοῦ περσικοῦ βασιλείου, εἶνε ἀναμφίλεκτος. Εὐρίσκομεν λοιπὸν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὸ ἀρχαῖον πρόγραμμα τοῦ Κίμωνος, τὴν διὰ τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Ἀσίαν κατεύνασιν τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων· τὴν δὲ ἰδέαν ταύτην, ἣτις ὡς ὑπόθεσις ἐπιτηδεῖα πρὸς ἐπιτυχεῖς λόγους εἶχε γείνει ἤδη πολλάκις τὸ ἀντικείμενον τῶν πανηγυρικῶν ἄλλων ῥητόρων, οἷον τοῦ Γοργίου καὶ τοῦ Λυσίου, ἀνέλαβεν ὁ Ἰσοκράτης, πρῶτος προσδοῦς εἰς αὐτὴν πολιτικὴν σημασίαν.

Τέλος δ' ὑπῆρχε καὶ τρίτη πατρία, ὑπερμαχοῦσα τῆς εἰρήνης ὅχι ἐκ λόγων φιλοπατρίας οὐδὲ χάριν τῆς καθολικῆς εὐπορίας, ἀλλ' ἕνεκα τῶν πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου ἰδίων σχέσεων τῶν συγκροτούντων αὐτήν. Δυνάμεθα δὲ νάποδεχθῶμεν ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ Φίλιππος ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου, καθ' ὃν ἡ πρὸς αὐτὸν διαγωγή τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ὤφειλεν εἰκότως νά προσελκύῃ συντόνως τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ἥτοι ἀπὸ τῆς περὶ τῆς Ἀμφιπόλεως ἔριδος, εἶχεν ἐν Ἀθήναις ἀνθρώπους ἀγωνιζομένους πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ νάναχαιτίζωσι τοὺς πολίτας ἀπὸ σθεναρῶν ἀποφάσεων, ἐνισχύωσι τὴν κουφόνουν αὐτῶν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰς ψευδεῖς ἐπαγγελίας τοῦ βασιλέως καὶ προσπορίζονται διὰ δουλικῶν ὑπηρεσιῶν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Φιλίππου. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπέθαλπον καὶ ἐπαφελοῦντο ἀπάσας τὰς ὑπηρετούσας τοὺς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου διαθέσεις, φιλοπολέμους τε καὶ εἰρηνικάς, καὶ ὅσῃ ἐγγύτερον προέβαιnen ἡ ἀρχὴ τοῦ βασιλέως, τόσῃ θρασύτερον ἐξεδήλουν τὰ φρονήματα αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Φίλοκράτης δὲν ἤσχυνετο νά καυχᾶται κατενώπιον τοῦ σύμπαντος δήμου καὶ νά ἐπιδεικνύῃ καταφανῶς τὴν εὐπορίαν ἣν ἐχρεώσται εἰς τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως. Οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν μὲν ἐπιφυλακτικώτεροι, ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰσχίνης εἶχε λάβει κτήματα ἐν Μακε-

δονία¹, καὶ ἐκεῖνος ὠμολόγει τῶρα δημοσίᾳ, ὅτι ἐτάσσετο εἰς τοὺς φιλιππίζοντας, καὶ προσεδόκα παντοῖα ἀγαθὰ παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἀνδρός, καθ' οὗ πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀντεπεξέλθει ὡς τοῦ δεινοτάτου ἐχθροῦ τῆς πατρίου πόλεως. Οἱ δὲ ἄνδρες οὗτοι καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς, ὁ Πυθοκλῆς, ὁ Ἡγήμων, ὁ Δημάδης², ἐφέροντο κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥς εἰ πάντες μὲν οἱ ἄλλοι ἦσαν οἱ ἐν ἀπάτῃ εὐρισκόμενοι, ἐκεῖνοι δὲ μόνοι ἦσαν οἱ ἀληθεῖς πολιτευταὶ καὶ οἱ κεκτημένοι τῶρα τὴν πᾶσαν δύναμιν δημαγωγοί.

Οὕτως εὐρίσκουμεν μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης τρία πολιτικά προγράμματα, ἅτινα δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τὸ εὐδούλειον, τὸ αἰσχίνειον καὶ τὸ φιλοκράτειον, τρεῖς φατρίαι, αἵτινες, καίπερ ἀπὸ διαφόρου ἀπόψεως ἀφορμώμεναι, συνεφώνουν περὶ τοῦτο, ὅτι πᾶσαι ὑπελάμβανον τὴν ὠμολογημένην εἰρήνην ὡς εὐτυχίαν τῆς πόλεως καὶ παρίστανον ἀπαντας ἐκείνους ὅσοι διεκλόνουν τὴν τήρησιν αὐτῆς ὡς ἐχθροὺς τῆς πόλεως. Ὁ Ἰσοκράτης ἀντεπεξέρχεται ἐν τῷ Φιλίππῳ κατὰ τῶν ἀπὸ τοῦ βήματος μακρομένων³, κατὰ τῶν φθονούντων τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα καὶ διαβαλλόντων μὲν αὐτὸν ἀπαύστως ὡς ἐμβάλλοντα εἰς ταραχὰς τὰς πόλεις, νομιζόντων δὲ, ὅτι ἡ εἰρήνη ἦτο παγίς ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας, δημηγορούντων κατ' αὐτοῦ καὶ λεγόντων, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως αὐξάνεται ὅχι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ πρὸς ζημίαν αὐτῆς καὶ ὅτι ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν διάταξιν τῶν κατὰ τὴν Φωκίαν μόνον σκοπὸν ἔχει τὴν καθυπόταξιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος, φλυαρούντων δὲ καὶ ἄλλα καὶ ἰσχυριζόμενων, ὅτι γινώσκουσιν ἀκριβῶς τὰ πάντα⁴. Τοιαύτην παρίστανε

¹ Ὁ Αἰσχίνης εἶχε κτήματα ἐν τῇ Ὀλυνθίᾳ (Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 146), αὐτόθι δὲ καὶ ὁ Φιλοκράτης (αὐτόθι 114 κ. ε. 146).

² Περὶ μὲν Πυθοκλέους ἴδε Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 225, περὶ δὲ Ἡγήμονος καὶ Δημάδου Ψευδοδημοσθένους [Κατὰ Ἀριστογείτονος] 47.

³ Ἰσοκράτους Φίλιππος 129.

⁴ Ἰσοκράτους Φίλιππος 73-75· αἰσθάνομαι γὰρ σε διαβαλλόμενον ὑπὸ τῶν σοὶ μὲν φθονούντων, τὰς δὲ πόλεις τὰς αὐτῶν εἰθισμένων εἰς ταραχὰς καθιστάναι, καὶ τὴν εἰρήνην τὴν τοῖς ἄλλοις κοινὴν πόλεμον τοῖς αὐτῶν ἰδίους εἶναι νομιζόντων, οἳ πάντες

τὴν πολιτείαν τοῦ Δημοσθένους Ἀθηναῖος φιλόπατρις, ὁ σεβαστὸς ἡγέτης μεγάλου οὐμίλου, ἐν ᾧ συγχρόνως οἱ ὄνιοι φατριασταὶ καθήπτοντο αὐτοῦ ὅχι ὀλιγώτερον, παριστάνοντες αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν παραξιών, οἵτινες καθίστανον εἰς τὸν μεγάλουμον βασιλέα δυσχερεστέρα τὴν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίας αὐτοῦ.

Ἄλλ' οὐχ ἥττον ὁ Δημοσθένης δὲν ἦτο τελείως ἐγκαταλειμμένος, οὐδὲ τὰ κατ' αὐτὸν εἶχον ὅλως ἐπισφαλῶς, ὡς θὰ ἡδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ. Ἡ μὲν δρᾶσις τοῦ Δημοσθένους δὲν εἶχεν ὑπάρξει ματαιία, τὸ δὲ ἀξίωμα αὐτοῦ εἶχεν αὐξηθῇ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ γηραίος Ἰσοκράτης, ὅστις εἶχεν ἤδη συνυποστῆ ἅπαντα τὰ δεινὰ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, θεωρεῖ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐλευθέρου πολιτείας τῶν Ἀθηναίων κύκλον συντετελεσμένον, καὶ ὑπελάμβανεν ἀδύνατον τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπανάληψιν αὐτῆς, εἶχεν αὐξηθῇ νέα γενεά, ἥς τὴν καρδίαν οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους εἶχον ἐξάψει δίκην ἐναύσματος. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ σύγχρονοι περιστάσεις ἐβόηθουν αὐτὸν, ἅτε χρησιμεύοντα τοῦλάχιστον εἰς τὴν κατάδειξιν τῆς ἀληθοῦς θέσεως τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τὴν διάλυσιν ματαίων ἐλπίδων. Οὐδεὶς βεβαίως ἡδύνατο νῦν νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς πεπλανημένης δόξης, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ νῆαχαιτισθῇ ὁ βασιλεὺς διὰ πρεσβειῶν καὶ εἰρηνικῆς κοινολογίας, καθ' ἃ ἤθελον οἱ περὶ τὸν Εὐβουλον. Καὶ τοῦ μὲν Ἰσοκράτους αἱ ἐλπίδες εἶχον διαφευσθῇ· ἡ μὲν καταστροφή τῶν πόλεων τῆς Φωκίδος ἢ ἐπελθοῦσα ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς τὸν Φίλιππον ἀποστολὴν τοῦ τελευταίου λόγου ὑπῆρξεν οἷον ἀπάντησις τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν λόγον ἐκεῖνον, ἐν δὲ τῇ μέσῃ Ἑλλάδι ἐπανεληφθῆσαν αἱ φοβεραὶ σκηναὶ τῆς χαλκιδικῆς χερσονήσου. Πῶς λοιπὸν ἡδύνατο ἀκόμη ἀνὴρ σωφρονῶν νὰ ἐξαπατηθῇ ὑπὸ τῆς ψευδοῦς προσδοκίας, ὅτι ὁ Φίλιππος ἤθελε πρᾶ-

τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες περὶ τῆς σῆς δυνάμεως λέγουσιν, ὡς οὐχ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐπὶ ταύτην αὐξάνεται, καὶ σὺ πολὺν χρόνον ἤδη παστὴν ἡμῖν ἐπιδουλεύεις... ταῦτα φλυαροῦντες καὶ φάσκοντες ἀκριδῶς εἰδέναι, καὶ ταχέως ἅπαντα τῷ λόγῳ καταστρεφόμενοι, πολλοὺς πείθουσι.

γματι νὰ γείνη μόνον ἡγέτης τῶν Ἑλλήνων, ἄγων αὐτοὺς εἰς ἐθνικὰς ἀνδραγαθίας; Ἄλλ' ὅμως οἱ ἄλλοι τῶν φιλιπιζόντων οἱ σεμνυνόμενοι, ὡς εἰ εἶχον ἤδη ἐπιτύχει τοῦ σκοπούμενου, ἀπέβαλον εἰκότως ἔνεκα τῆς προδοτικῆς αὐτῶν γνώμης πᾶν ἀξίωμα παρ' ἅπασιν ἐκείνοις ὅσοι εἶχον ἀκόμη ἐν ἑαυτοῖς ὅπωςδὴποτε τὴν συναίσθησιν τὴν προσήκουσαν εἰς ἐναρέτους Ἑλληνας πολίτας. Καὶ δικαίως, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ὀλιγώτερον ἔνοχοι αὐτῶν εἶχον ἐξελεγχθῆ πρὸ τοῦ πλήθους ὡς ἄνθρωποι φίλαυτοι, ἀτυνεύδητοι καὶ ἄστατοι, ὡς μεστῆται ἄπιστοι ἐπανειλημμένως ἐξαπατήσαντες τοὺς πολίτας διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠδύνατο ὁ δῆμος νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτοὺς ἐπιδρασιν εἰς τὰ δημόσια πράγματα;

Κατὰ ταῦτα τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοσθένους ἔμελλεν, ὡς εἰκός, ναυξήσῃ κατ' ἀντίθεσιν καὶ τῶν τριῶν φιλειργητικῶν φατριῶν. Διὰ τοῦτο δὲ ἀμέσως μετὰ τὴν δεινотάτην ἤτταν ἣν εἶχεν ὑποστῆ πολιτευόμενος ἀνυψώθη ἐκ τοῦ μέσου τῶν πολιτῶν ὡς ἀνὴρ ὑπέρτοχος μετὰ δυνάμειος ὑπερτέρας ἢ ἄλλοτε ποτε. Εἵλκυσε δὲ τὴν ἐμπιστοσύνην οὐ μόνον τῶν νέων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρεσβυτέρων πολιτῶν. Καὶ δικαίως οἱ Ἀθηναῖοι, γινώσκοντες, ὅτι ὁ Φίλιππος τὴν φωνὴν ἐκείνου ἡξίου προσοχῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην, ἐνεφοροῦντο ὁσημέραι μείζονος θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἀπρόσιτον εἰς πάντα πειρασμὸν ἀνεξαρτησίαν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀκλόνητον εὐστάθειαν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πεποιθήσεως. Ἐκεῖνος καὶ μόνος εἶχε μείνει πιστὸς εἰς ἑαυτόν· ἐκεῖνος καὶ μόνος εἰργάζετο ἀκαταπονήτως ὑπὲρ τῆς πόλεως, εὐρισκόμενος μὲν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἐμπόρους ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ¹, ἔχων δὲ πάντοτε τὰς ἀρίστας εἰδήσεις. Καὶ εἶχε μὲν πιστεύσει καὶ αὐτὸς ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὸ κατορθωτὸν ἐντίμου εἰρήνης, ἀλλ' ἔπειτα εἶχε καταλήξῃ οἰκοθεν εἰς σαφεστέραν ἀντίληψιν τῶν πρα-

¹ Περὶ τῶν πολλῶν σχέσεων τοῦ Δημοσθένους μετὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ, Θράκῃ καὶ Θεσσαλίᾳ οἰκούντων ἢ εἰς τὰς χώρας ἐκείνας ἀποδημούντων Ἑλλήνων ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 14. Πρὸς. R e h d a n t z ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ.

γμάτων. Καὶ ἂν δὲ παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ταύτην εἶχε καὶ πάλιν συμβουλεύσει τὴν εἰρήνην ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀποστολῆς τῆς τελευταίας πρεσβείας ¹, ἀλλὰ καὶ ὁ περὶ εἰρήνης λόγος αὐτοῦ ἐκεῖνος ἦτο ἀληθῶς εἰπεῖν παρόρμησις πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον μετὰ συνέσεως προπαρασκευασμένον, καθ' ὃν οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔμελλον νὰ ἔχωσιν ἐναντίον αὐτῶν τὴν πρὸς ὥραν ὑφισταμένην συμμαχίαν καὶ καθ' ὃν δὲν ἔμελλον νάντεπεξέλθωσι πρὸς ἀμφικτυονικὰς καινοτομίας, αἵτινες ἐπέπρωτο πάντως νὰ καταλυθῶσιν ἅμα τῇ καταλύσει τῆς δυνάμεως τοῦ Φιλίππου, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον, καθ' ὃν θὰ ἡδύναντο ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὅρους νάναλᾶθωσι τὸν ἀγῶνα περὶ τῶν κυριωτάτων καὶ μάλιστα ἐπειγόντων συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ δὲ προπαρασκευὴ πρὸς τοῦτον τὸν κρίσιμον ἀγῶνα εἶνε ὁ σκοπὸς ὃν σθεναρῶς καὶ μετ' ἐμμονῆς ἐπιδιώκει ὁ Δημοσθένης. Διὸ καθίστατο ἀναγκαία ἡ ἐνίσχυσις τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς ἀνάγκης αὐτοῦ, ἡ καθομολόγησις συμμαχιῶν καὶ ἡ αὔξησις τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων.

Οἱ δὲ πόροι τῶν Ἀθηναίων ἐξηκολούθουν νὰ εἶνε ἀκόμη ὅχι ἀνάξιοι λόγου ². Καὶ ἡ μὲν πόλις ἦτο ἀχρήματος ἕνεκα τῆς κακῆς διατάξεως τῶν οικονομικῶν, ἀλλ' οἱ πολῖται ἦσαν ἀναλόγως εὐποροί, καὶ ὁ Δημοσθένης εἶχε δίκαιον προσφωνῶν μετὰ πεποιθήσεως τοὺς συμπολίτας διὰ τῶν λέξεων Ὅρατε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν πόλιν ταυτηνί' ἐν ταύτῃ ἐνυπάρχουσι χρήματα ὅσα σχεδὸν εἰπεῖν ἐν ἀπάσαις ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ὁμοῦ ³. Δὲν εἶχε δ' ἐκλίπει παντελῶς ἡ ἀγάπη τῆς πόλεως. Ἀναφέρονται δὲ ῥητῶς ἄνδρες οἷοι ὁ Ναυσικλῆς καὶ ὁ Διότιμος, διακριθέντες ἐν τῇ τριηραρχικῇ λειτουργίᾳ ἐπὶ ἐβελουσίᾳ ⁴. Πρὸς δὲ τούτοις ἀμέσως μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης εἶχον ἐπιληφθῇ οἱ Ἀθηναῖοι

¹ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 412.

² B e c k h Staatsh. aushaltung der Athenen] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 570.

³ Δημοσθένους [Περὶ τῶν συμποριῶν] 25.

⁴ S c h ä f e r [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 329.

τῆς τελειώσεως τῶν πολεμικῶν λιμένων, τῆς κτίσεως νέων νεω-
ρίων καὶ τῆς οἰκοδομήσεως Σκευοθήκης, ἥτοι ἀποθήκης τῶν
σκευῶν καὶ ἐξαρτυμάτων τῶν πλοίων, ἥτις, κτιζομένη ὑπὸ τῇν
διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιτέκτονος Φίλωνος, ἀπέβη ἀντικείμενον τῆς φι-
λοπάτριδος ὑπερηφανείας τῶν Ἀθηναίων¹. Ἐδαπανᾶτο δὲ χάριν
αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 347 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 2) ἐτησίως ποσὸν δέκα
ταλάντων ἀντιστοιχούντων πρὸς πεντήκοντα καὶ ἐννέα χιλιάδας
φράγκων, [ὧν ὀκταπλάσιον εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ
ἀξία], καὶ τινες δὲ τῶν πλουσίων μετοίκων κατέβαλον μετὰ ζή-
λου εἰσφορὰς πρὸς συντέλειαν τῆς οἰκοδομῆς². Τὴν δὲ ἀνωτάτην
ἐποπτείαν εἶχεν ὁ Εὐβούλος.

Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον εἶχον ἀσχοληθῆ σοβαρῶς καὶ περὶ
τῆς βελτιώσεως τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων, ἥτις εἶχεν ἤδη ὑπο-
κινηθῆ διὰ τῆς συγγραφῆς Περὶ προσόδων. Δὲν περιωρίσθησαν δὲ
ἀπλῶς εἰς προτάσεις, ἀλλ' ἐπελήφθησαν καὶ ἔργων, ἀκόλουθή-
σαντες ἐν μέρει τὰς ἀρχὰς τὰς ὑποδεικνυόμενας ἐν τῇ συγγραφῇ
ἐκείνῃ. Οὕτω δὲ ἐμερίμνησαν καὶ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν κατὰ
τὴν διαδικασίαν καὶ ἐψήφισαν ψήφισμα, καθ' ὃ δίκαι, ὧν ἡ παρά-
τασις ἐπέφερε βλάβην εἰς τὸ ἐμπόριον, ἰδίως δὲ δίκαι ἐμπορικαὶ

¹ Böckh [Urkunden über das] Seewesen des attischen Staats] σ. 67 κ. ἔ.
[Ἐχομεν νῦν εὐρεθεῖσαν τὴν ἐπιγραφὴν τὴν περιέχουσαν τὰς συγγραφὰς ἐπὶ τῇ οἰκοδομῇ
τῆς Σκευοθήκης. Ἴδε *Ἀλεξ. Μελετοπούλου* Ἀνέκδοτος ἐπιγραφὴ. Ἡ Σκευοθήκη τοῦ
Φίλωνος. Ἐν Ἀθήναις 1882. Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' 1054. Dit-
tenberger Sylloge Inscriptionum Graecarum ἀρ. 352 σ. 475 κ. ἔ. Ἴδε περὶ τῆς
Σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος καὶ Foucart ἐν Bulletin de correspondance Hellénique
Τόμ. VI (1882) σ. 540 κ. ἔ. Fabricius ἐν τῷ Hermes Τόμ. XVII (1882)
σ. 551 κ. ἔ. Dörpfeld ἐν Mittheilungen des archäologischen Instituts Τόμ. VIII
(1883) σ. 147 κ. ἔ. Keil ἐν τῷ Hermes Τόμ. XIX (1884) σ. 149 κ. ἔ. Milch-
höfer ἐν τοῖς τοῦ Baumeister Denkmäler der alten Kunst Τόμ. Β' σ. 1199.
Curtius Stadtgeschichte von Athen σ. 214. Wachsmuth Die Stadt Athen
Τόμ. Β' σ. 76. Ἴδε δ' ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Τόμ. Β' 240 τὸ ψήφισμα τοῦ Στρα-
τοκλέους ἐκ τοῦ ἔτους 347 π. Χ. (Ὀλυμπ. 118, 2) πρὸς τιμὴν τοῦ ξήτορος Λυκούργου
στ. 5· τὴν δὲ σ[κευοθήκην καὶ τὸ θῆατρον τὸ] Διονυσιακὸν ἐξήρ-
γάσα[το].

² C[arl] Curtius ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXIV σ. 268.

καὶ ναυτικά, ὧφειλον νάποπερατῶνται ἐντὸς μηνός¹. Δὲν περιωρίσθησαν δὲ εἰς μόνην τὴν φροντίδα περὶ τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἐπεξήτησαν καὶ τὴν παῦσιν τῶν καταχρήσεων ἐκείνων ὧν βαθύτερα ἦσαν τὰ αἷτια. Οὕτω μετῆλθον μεγίστην αὐστηρότητα κατ' ἐκείνων, ὅσοι ἦσαν ἐν ὑποψία, ὅτι ἐπειράθησαν νὰ δεκάσωσι πολίτας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Διεκρίθη δ' ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ταύτῃ ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ ζήλῳ Δημόφιλός τις· ὁ αὐτὸς δὲ πολιτευτὴς προέτεινε τῷ 346 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 3) καθολικὴν ἀναθεώρησιν τοῦ καταλόγου τῶν πολιτῶν². Ἡ δὲ διάταξις αὕτη ἀπεσκόπει ἀναμφιβόλως εἰς τὴν κάθαρσιν τῆς πόλεως ἀπὸ ἀσυνειδήτων καὶ ἀπίστων ξένων καὶ τὴν ἐν τῷ καθ' ὅλου ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος τοῦ δήμου· ἦτο δὲ μέτρον ἀριστοκρατικοῦ πνεύματος, οἷος ἄλλοτε ὁ ἀνάλογος νόμος τοῦ Ἀριστοφώντος³.

Πρὸς τὰς διατάξεις δὲ ταύτας συνδέεται καὶ καινοτομία ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἐν ᾗ ἡ ἀκοσμία καὶ ὁ θόρυβος εἶχον φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον⁴. Καὶ πρότερον μὲν ἢ προεδρία τῆς ἐκκλησίας εἶχε μεταβιβασθῇ ἀπὸ τῶν πρυτάνεων εἰς τοὺς προέδρους, ἐννέα ἀνδρας κληρουμένους ἐκ τῶν φυλῶν ἐκείνων αἵτινες δὲν εἶχον ἀντιπροσώπους μεταξὺ τῶν πρυτάνεων⁵. Τώρα δὲ τὰ τῆς προεδρίας διερρυθμίσθησαν κατ' ἄλλον τρόπον.

¹ Τὴν τοιαύτην ταχέαν διεξαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν δικῶν συνιστᾷ ὁ *Ψευδοξενοφῶν* ἐν τοῖς Πάροις 3, 3· εἰσῆλθῃ δὲ αὕτη πρὸ τῆς συζητήσεως περὶ Ἀλοννήσου. Ἴδε [*Ψευδοδημοσθένους* (*Ἠγησίππου*)] Περὶ Ἀλοννήσου 12.

² Περὶ τῆς διαψηφίσεως τῆς ἀναφερομένης εἰς τὸ ψήφισμα τοῦ Δημόφλου ἴδε *Αἰσχίνου* [κατὰ Τιμάρχου 86]. Πρὸς Schüller [*Demosthenes und seine Zeit*] τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 308.

³ Ἴδε ἀνωτέρω τόμ. Δ' σ. 76.

⁴ *Αἰσχίνου* [κατὰ Κτησιφώντος] 4· [τῆς τῶν βητόρων ἀκοσμίας οὐκέτι κρατεῖν δύνανται οὐθ' οἱ νόμοι οὐθ' οἱ πρυτάνεις οὐθ' οἱ] πρόεδροι [οὐθ' ἡ προεδρεύουσα φυλὴ, τὸ δὲ κατὰ μέρος τῆς πόλεως]. Πρὸς *Αἰσχίνου* κατὰ Τιμάρχου 57-58].

⁵ Περὶ τῶν προέδρων ἴδε *Αἰσχίνου* [κατὰ Κτησιφώντος] 4. Πρὸς Vischer *Epigraphische und archäologische Beiträge aus Griechenland*. Ἐν Βασιλείᾳ. 1855] σ. 63 [καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ *Kleine Schriften* τόμ. Β' σ. 95].

Ὁρίσθη δὴ κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν μία τῶν δέκα φυλῶν τοῦ δήμου, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ εὐθύνη περὶ τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως καὶ εὐκοσμίας· ἐκάθηντο δὲ οὗτοι ἐγγὺς τοῦ βήματος, ὅπως προστατεύουσι τὸν ῥήτορα ἀπὸ πάσης κακώσεως, καὶ ἀπετέλουν κατὰ ταῦτα πειθαρχικὴν ἐπιτροπείαν ἐξ αὐτῶν τῶν πολιτῶν¹. Διὰ δὲ τῆς τῆς αὐτῆς διατάξεως ἠθέλησαν νᾶναρριπίσωσι καὶ πάλιν τὴν φιλοτιμίαν τῆς πόλεως καὶ ἀντεπεξέλθωσι πρὸς τὰς προσπάθειας ἐκείνων ὅσοι ἔβλεπον μετ' ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως τὴν αὖξουσιν παρακμὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἅτε δι' αὐτῆς εὐρίσκοντες ἐπικουρουμένην τὴν γνώμην αὐτῶν, καθ' ἣν δημοκρατία οἶα ἡ τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὅλως ἀνίκανος πρὸς ἀνεξάρτητον καὶ σώφρονα πολιτικὴν ἐνέργειαν. Δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον, ὅτι ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις παρέσχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἀρειον πάγον μείζονα δύναμιν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ καὶ παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν ἐκ νέου ἐξουσίας, ὅπως δικάζῃ ἰδίως τοὺς προδότας μετὰ τῆς μεγίστης αὐστηρότητος². Κατὰ ταῦτα δὲ μετὰ τὴν ταπεινώσιν τὴν προξενηθεῖσαν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῆς φιλοκρατείου εἰρήνης καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς Φωκίδος διαγινώσκομεν ἐν διαφόροις κλάδοις ἀξίαν ἐπαίνου ἐπιμέλειαν πρὸς βελτίωσιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν καταχρήσεων τῆς δημοκρατίας, ὅποια προσπάθεια εἶχεν ἐπιδειχθῇ καὶ μετὰ τὴν τυραννίδα τῶν τριάκοντα. Ὑπῆρχε λοιπὸν ἀκόμη στέλεχος χρηστῶν πολιτῶν ἐχόντων ὀρθὴν γνώμην καὶ ζωηρὸν αἶσθημα ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς πόλεως καὶ μὴ καταληφθέντων ὑπὸ ἀπογνώσεως περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς. Ἐπεβάλλετο δὲ μόνον ἡ συνένωσις καὶ ἡ διοίκησις τῶν ἐμφορουμένων φιλοπατρίας.

Ὁ δὲ Δημοσθένης δὲν εἶχεν ἐκ φύσεως χαρακτηῖρα ἀνδρὸς ἀνή-

¹ Περὶ τῆς προεδρευούσης φυλῆς ἴδε *Αἰσχίνου* | Κατὰ Κτησιφώντος 4. Κατὰ Τιμάρχου 57-58]. Πρὸλ. F. Schultze *Demosthenes und die Redefreiheit* σ. 21.

² Meier-Schömann *Attischer Process* σ. 344. Ἐν τοῖς χρόνοις ταῦτοις ἀνατίθενται εἰς τὸν Ἀρειον πάγον, καθ' ὃ γίνεται λόγος ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω ἐν τῷ κεμένῳ, διάφοροι ἔκτακτοι ἐξουσίαι.

κοντος εἰς φατρίαν¹, ἀλλ' ἦτο πνεῦμα ἐξαιρέτως ἀνεξάρτητον, συνείθιζε νὰ βαίνει ἰδίαν ὁδὸν καὶ εἶχε πεποίθησιν ἐπὶ τὸ κράτος τῆς ἀληθείας, ἣν ἐν τέλει δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ποφύγῃ ὁ δῆμος. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν εἶχε γνώμας αἵτινες συνέπιπτον πολ- λαχῶς πρὸς τὰς σκέψεις τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν τῇ πόλει φατρι- ὢν. Οὕτως εἶχε κοινὴν μετὰ τῶν βοιωτιζόντων² τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν δημοκρατίαν, τὴν δραστηρίαν πολυπραγμοσύνην καὶ τὴν σθεναρὰν ἀπόφασιν τῆς παρακωλύσεως τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Σπάρτης. Ἐξ ἐτέρου δὲ προσήγγιζε πρὸς τὸ περὶ ἰσορροπίας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης πρόγραμμα τοῦ Καλλιστράτου³ καὶ μετεἶχε τῆς ἐναντίον τῶν Βοιωτῶν ἀντιπαθείας αὐτοῦ, ἀντι- παθείας, ἥτις μετὰ τὰς πρὸς τὴν Περσίαν διαπραγματεύσεις τῶν Θηβαίων⁴ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τοῦ φωκικοῦ πολέμου εἶχεν ἀπο- βῆ ὁσημέραι ἰσχυροτέρα καὶ καθολικωτέρα ἐν Ἀθήναις. Καὶ ἐν μὲν τῷ λόγῳ Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν θεωρεῖ ὡς κυριώτατον σκο- πὸν τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐνισχύ- σεως τῆς τε Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν, ἐν δὲ τῷ Κατὰ Ἀριστο- κράτους ὑπολαμβάνει τὴν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διχόνοιαν ὡς εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ μετετρέπησαν τὰ πράγματα. Ὅσα σοβαρώτεροι ἀπέβαινον αἱ περιστάσεις, τόσῳ μᾶλλον μετεβλήθησαν αἱ Ἀθῆναι, καθ' ἃ ἐν τοῖς περσικοῖς πολέ- μοις, εἰς στρατήγιον πάντων τῶν κηδομένων τῆς ἐλευθερίας, πᾶσα μικροπρεπὴς ὑπισθοβουλία περὶ τῶν ἄλλων πόλεων ἤρχισεν ἐκ- λείπουσα ὁσημέραι μᾶλλον, ἢ ἐθνικὴ ἰδέα ἐπερρωννύετο ὁση- μέραι ἐπιφανέστερον, καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθε νέα φατρία ταχθεῖ- σα περὶ τὸν Δημοσθένην.

Παρεζεύχθησαν δ' εἰς αὐτὸν ἄνδρες, οἵτινες παρορμώμενοι ὑπὸ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπεδίωκον

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 290.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 100.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 113.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 568.

τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς, ἄνδρες, ἐν οἷς ἀνεβίωσε καὶ πάλιν τὸ φρόνημα καλλιτέρων χρόνων, ῥήτορες καὶ πολιτευταὶ γνησίως δημοκρατικοὶ τὸν χαρακτῆρα, οἵτινες, καθ' ἃ ὁ Δημοσθένης, ἡγρύνουν ἀκοιμήτως ἀπανταχοῦ ἐνθα ὑπῆρχεν ἀγὼν περὶ διασώσεως τῆς τιμῆς τῆς πόλεως ἐγγύς τε καὶ μακράν. Εἰς τούτους δ' ἐτάσσετο Ἡγήσιππος ὁ Σουνιεὺς, πρότερον ὁπαδὸς τοῦ Λεωδάμαντος¹, ἀνὴρ διαπνεόμενος ὑπὸ φιλοπατρίας ἐνθέρμου, ὅστις ἤδη τῷ 357 π. Χ. εἶχε μετὰ ζήλου ἐπιμείνει ὑπὲρ συντηρήσεως τῆς Καρδίας², ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλιπον τὴν ἀξίαν λόγου ἐκείνην πόλιν³. Τῶν αὐτῶν δ' αἰσθημάτων ἐμπορούμενος, εἶχε παρορμήσει τοὺς Ἀθηναίους πρὸς δραστηρίαν συμμαχίαν μετὰ τῶν Φωκέων ἐφ' ὅσον οὗτοι ἀκόμη εἶχον δύναμιν ἀντιστάσεως καὶ εἶχεν ἀντιταχοῦν πάσῃ δυνάμει ἐναντίον τῆς εἰρήνης τοῦ Φιλοκράτους. Ἐτι δὲ μείζονος λόγου ἀξιοὶ ἦσαν ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Ὑπερείδης.

Λυκοῦργος ὁ υἱὸς τοῦ Λυκόφρονος ἦτο κατὰ τι πρεσβύτερος τοῦ Δημοσθένους, καὶ ἀνῆγε τὸ γένος εἰς τὸν ἀρχαῖον ἱερατικὸν οἶκον τῶν Ἐτεοβουταδῶν⁴, ἦτο δ' Ἀθηναῖος εὐπατρίδης ἐν τῇ ἀρίστη τῆς λέξεως σημασίᾳ. Μεγάθυμος ὢν καὶ πιστὸς εἰς τὰς πατρίας παραδόσεις, ὑπερεῖχε τῶν συγχρόνων δίκην λειψάνου ἀρχαιότερων καὶ ἐνδοξότερων χρόνων. Ἀλλὰ δὲν ἀντετάσσετο πρὸς τὸ ἐνεστώ, πρὸς ὃ δὲν ἦτο ξένος καὶ ἐχθρὸς, ἀλλ' ἦτο ὅλως μεμετρημένος καὶ διὰ τοῦτο πρόθυμος πρὸς διαλύσεις καὶ διαλλακτικὸς, καίπερ ὢν αὐστηρὸς πρὸς τε τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς ἑαυτόν⁵. Ἐν τούτῳ δ' ἐμίσει πᾶσαν σκευωρίαν, ἦτο φιλαλήθης,

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 100.

² [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησιππου)] Περὶ Ἀλοννήσου 43. Ὁ Ἡγήσιππος ὑπῆρξεν ὁ πρωτεῖνας τὸ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Εὐβοίας ψήφισμα τοῦ 357 π. Χ. (Ὁλυμπ. 105, 4). Ἰδε Rangabé [Antiquités Helléniques] Τόμ. Β' ἀρ. 391 καὶ 392. [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' α' σ. 31 ἀρ. 65.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 163.

⁴ [Πλουτάρχου] Βίοι δέκα ῥητόρων σ. 852 a.

⁵ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 88: (Λυκοῦργος) τῶν τότε ῥητόρων μέγιστον ἔχων ἀξίωμα... βίον δ' ἐζήκως ἐπ' ἀρετῇ περιδόητον, πικρότατος δὲ κατήγορος.

ἀρελῆς καὶ θεοσεβῆς, πατριώτης ζωηροτάτην ἔχων συναίσθησιν τῆς τιμῆς καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο κεκηρυγμένος ἀντίπαλος τοῦ Φιλίππου, καίπερ ἄλλως μὴ τασσόμενος εἰς τοὺς δημοκρατικούς, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ῥέπων πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἐν τῷ συνόλῳ δ' εἶχε τι τὸ ἰδιοδοξαστικόν. Μετὰ ποιοῦ μὲν τινος μανικοῦ ζήλου ὑφίστατο τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν αἴσθησιν, εἶχε δ' εὐαισθητότατα πρὸς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας καὶ ἦτο θαυμαστῆς τοῦ Πλάτωνος ¹, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ συμμετέχῃ ἐνεργῶς τῶν τῆς πολιτείας. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπεδόθη εἰς συντονωτάτας μελέτας, ὅπως ἀναδειχθῇ ῥήτωρ, καὶ ἐπωφελήθῃ τὴν ἐκ τῆς ῥητορικῆς κτηθεῖσαν δύναμιν πρὸς θαρραλεωτάτην ἐπίδειξιν τῶν κακῶν τῆς πολιτείας, πρὸς κολασμὸν τῆς προδοσίας καὶ τῆς ἀκολασίας, πρὸς εὐλαβῇ συντήρησιν τῶν πατρίων καὶ πρὸς παρόρμῃσιν εἰς τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν τάξιν ἔν τε τοῖς οἴκοις τῶν πολιτῶν καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ.

Καὶ Ὑπερείδης δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Γλαυκίππου κατήγετο ἐξ οἴκου ἐπιφανοῦς ² καὶ ἦτο ἔνθερμος ὑπέρμαχος τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ τᾶλλα ὅλως ἀντίθετος τοῦ Λυκούργου. Καὶ δὴ ἦτο φιλήδονος, ἐστερημένος πάσης ἐγκρατείας καὶ ἄμετρος ἐν πάσῃ ἀπολαύσει· ἀλλὰ κατώρθονεν ὅμως, καθ' ἃ ὁ Ἀλκιβιάδης, νὰ διατηρῇ ἐν μέσῳ τῶν καταχρήσεων τὴν συντονίαν τοῦ πνεύματος. Ἦτο δὲ ἀνὴρ εὐφυέστατος, πολὺ μᾶλλον τοῦ Λυκούργου φύσει ῥήτωρ, γοργὸς καὶ δεξιὸς περὶ τὸ συνάπτειν τὰς ἰδέας, ἐπιτήδειος περὶ τὸ ἐκφράζεσθαι μετὰ ζωηρότητος καὶ φυσικότητος, ἐναργὲς δὲ καὶ σκωπτικὸς.

Μετὰ τῶν ἀνδρῶν δ' ἐκείνων συνετάχθησαν καὶ ἄλλοι, οἷον

¹ Ὁ Λυκούργος ἦτο κατὰ τὸν Ὀλυμπιόδωρον (Σχόλια εἰς Πλάτωνος Γοργίαν σ. 515 d) μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος.

² Ὁ Ὑπερείδης ἦτο υἱὸς Γλαυκίππου τοῦ ῥήτορος· ἀλλὰ τὸ ἐπιφανὲς τοῦ γένους αὐτοῦ ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ οἰκογενειακὸς αὐτοῦ τάφος ἔκειτο [πρὸ τῶν Ἰππιδῶν πυλῶν, ὡς φησιν Ὁλιόδωρος ἐν τῇ τρίτῃ περὶ Μνημάτων. Πλουτάρχου] Βίαι δέκα ῥητόρων σ. 849.

Πολύευκτος ὁ Σφήττιος¹, Καλλισθένης ὁ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν φωκικῶν πόλεων παρακινήσας τοὺς Ἀθηναίους νὰ ψηφίσωσι τὴν ἄμυναν τοῦ ἄστεως καὶ τῶν ἀγρῶν², Ἀριστόνικος ὁ Ἀναγυράσιος, Ναυσικλῆς ὁ ὑπεραμυνθεὶς τῶν Θερμοπυλῶν ὡς στρατηγός, ὁ φιλόπατρις Διότιμος καὶ τέλος Τίμαρχος ὁ υἱὸς τοῦ Ἀριζήλου, Ἀθηναῖος ὑπέροχος τὴν φιλοπραγμοσύνην, εἰς ὃν πολλάκις ἀνέθεσεν ἡ πόλις δημοσίας ἐντολὰς καὶ πολιτευόμενος ἐντελῶς συμφώνως πρὸς τὸν Δημοσθένην, καθ' ἃ ἀποδεικνύει τὸ προταθὲν παρ' αὐτοῦ τῷ 347-346 π. Χ. (Ὀλυμπ. 108, 2) ψήφισμα, δι' οὗ ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου πάντες οἱ κομίζοντες πρὸς τὸν Φίλιππον ὅπλα ἢ σκευὴ τριηρικὰ³.

Οὕτω δὲ ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχεν ὑπάρξει ἀπομεμονωμένος, ἔβλεπε νῦν ἑαυτὸν περιστοιχιζόμενον ὑπὸ πολυπληθοῦς ὁμίλου ὁμογνωμόνων. Εἶχε δὲ συντελέσει εἰς τοῦτο ἡ σοβαρότης τῶν περιστάσεων, ὧν αἱ ἀπαιτήσεις ἦσαν οὕτω σαφεῖς καὶ ἀναπότρεπτοι, ὥστε ἄνδρες διαφορωτάτης γνώμης, ἀριστοκρατικοὶ καὶ δημοκρατικοί, φιλόσοφοι καὶ πολυπράγμονες, ἄνθρωποι ἰδεολόγοι καὶ ὅλως πρακτικοὶ εὗρέθησαν ἄνευ ἰδίας συνεννόσεως ὁμοφρονούντες κοινῇ. Καὶ συνηνώθησαν μὲν μετ' αὐτῶν ἁλθῶς, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἀναπόφευκτον ἐν ταῖς πατρίαις, καὶ πολλὰ στοιχεῖα μὴ ἔχοντα οἰκοθεν θέσιν ἐν αὐτῇ, καὶ ἄνδρες ἥκιστα χρηστοὶ παρεξέυχθησαν εἰς τὸν ἀγνὸν Δημοσθένην. Ἀλλ' ἦτο ὅμως μεγάλη πρόοδος, ὅτι ἀντὶ τῆς πρότερον κρατούσης νωθρᾶς ἀδιαφορίας εἶχεν ἐξεγερθῇ ἐν Ἀθήναις σθεναρὸς ἀνταγωνισμός. Εἰς δὲ τὰς τρεῖς ἀποχρώσεις τῆς φιλειρηνικῆς πατρίδας ἀντετάσσετο νῦν πατρία φιλοπατρίδων θεωροῦσα πρόμαχον αὐτῆς τὸν Δημοσθένην.

¹ Ὁ Πολύευκτος προέτεινε ψήφισμα δι' οὗ ἀπενέμετο ἔπαινος εἰς πρέσβεις ἐκ Νεαπόλεως. Schöne Griechische Reliefs σ. 23. Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII [1872] σ. 166. | Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' α' σ. 32 ἀρ. 66.

² Δημοσθένους | Περὶ τῆς παραπροσθείας | 86.

³ Δημοσθένους Περὶ τῆς παραπροσθείας | 286. Περὶ δὲ τῶν πολιτευτῶν τῶν τασσομένων εἰς τὴν φιλαθηναίων φατρίαν ἴδε Schürer | Demosthenes und seine Zeit | Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 337. 333.

Ὅσω δὲ μᾶλλον ηὔξανεν ἡ φατρία τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας κεκηρυγμένων ἐν Ἀθήναις, τόσῳ μᾶλλον ἀναπόφευκτος ἀπέβαινεν ὁ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ἀντιπάλων ἀγών. Ἰδίως δὲ οἱ εἰς αὐτὴν τασσόμενοι δὲν ἠδύναντο νάνεχθῶσι τὴν πρὸ τοῦ δήμου ὡς ἐντίμων ἀνδρῶν ἐμφάνισιν τῶν φιλιππιζόντων. Τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον ὤφειλον νὰ διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων, γινομένης διαυγεστερας τῆς συνειδήσεως τοῦ πλήθους. Πρὸς τοῦτο δὲ παρίστατο ἀνάγκη νὰ συντελέσωσι τὰ δικαστήρια, ἅτινα παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἦσαν στενότατα συνδεδεμένα πρὸς τὸν δημόσιον βίον καὶ παρ' ὧν συνήθως ἀνεμένοντο αἱ τελευταῖαι κρίσιμοι ἀποφάσεις καὶ ἐν πολιτικαῖς ἀμφισβητήσεσιν. Ἐν δημοσίᾳ δίκη (γραφῇ) ἔδει νὰ ἀναληφθῶσι καὶ πάλιν αἱ συζητήσεις αἱ λυθείσαι κρίσιμῳς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου· διὰ δικαστικῆς δ' ἀποφάσεως ἔδει νὰ βεβαιωθῇ, ὅτι ὁ δῆμος εἶχεν ἐξαπατηθῇ δεινότατα ὑπὸ τῶν πρέσβων αὐτοῦ, ὅπως οὕτως ἐξαναγκασθῶσιν οἱ πολῖται νὰ παλλαγῶσι διὰ παντὸς τοιούτων ἡγετῶν. Διὸ αἱ περὶ παραπρεσβείας δίκαι δὲν προῆλθον ἐκ μικροθύμου ἐκδικήσεως καὶ ἰδιωτικῶν προθέσεων, οὐδ' ἦσαν ἄκαιροι ἔριδες περὶ πραγμάτων τετελεσμένων καὶ μὴ δυναμένων νὰ μεταβληθῶσιν, ἀλλ' ἦσαν ἀγῶνες ἀναγκαῖοι πρὸς διαφώτισιν τοῦ προγράμματος τῶν φατριῶν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους οὐ μόνον αὐτῶν τῶν εἰρηνοποιῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου ἔργου τῆς εἰρήνης.

Ἦρξατο δὲ ὁ Δημοσθένης ζητήσας εὐθύνas παρὰ τοῦ Αἰσχίνου. Κατὰ δὲ τὰς συνήθεις διατάξεις τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν δημοσίας τινὸς ἐντολῆς οἱ λογισταὶ ἀπηύθυνον ἐρώτησιν εἰς πάντας τοὺς πολίτας, ἃν τις εἶχε νὰ ὑποβάλῃ καταγγελίαν περὶ ἀμελείας περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνατεθειμένων καθηκόντων. Ὁ δὲ Δημοσθένης ὑπέβαλε τοιαύτην κατηγορίαν καὶ ἐζήτησε νὰ κληθῇ μετὰ τοῦ Τιμάρχου, τοῦ συνυπογράψαντος τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Αἰσχίνης παρεπρέσβευσεν, ἥτοι ὡς πρέσβυς παρέβη τὸ καθήκον καὶ τὰ κελεύσματα τῆς συνειδήσεως¹.

¹ Ἀπὸ τῆς γραφῆς μέχρι τῆς συζητήσεως τῆς δίκης παρήλθον τρία ἔτη. Διονυσί-

Καὶ ἡδύνατο μὲν ὁ Δημοσθένης διὰ πολλοὺς λόγους νὰ προσδοκᾷ ἐπιτυχίαν, ἀλλ' εἶχε προσλάβει κοινωνὸν τῆς κατηγορίας ἄνδρα οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν μεθ' ἑαυτοῦ πλὴν τοῦ ἀμέσου συμφέροντος τῆς φατρίας, τούτου δὲ ἡ σύμπραξις ἀπέβη λίαν βλαβερά εἰς τὴν ὅλην δίκην. Ὁ Τιμάρχος ἦτο ἄνθρωπος ἀνειμένων ἡθῶν, ὅστις εἶχε προσβάλει δημοσίᾳ τὴν εὐπρέπειαν. Καὶ τὰ μὲν ἐλαττώματα ταῦτα τοῦ χαρακτῆρος δὲν εἶχον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν προκείμενον ἀγῶνα, ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης κατώρθωσε δεξιῶς καὶ μετὰ μεγάλης πανουργίας νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν ἄσμενον βίον τοῦ ἀντιπάλου. Μετὰ σπουδῆς συνέλεξε πάσας τὰς περὶ τῆς ἀκολάστου νεότητος τοῦ Τιμάρχου περισωζομένας σκανδαλώδεις διηγήσεις, καὶ ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ, ὑποκρινόμενος τὸν ἐνθερμον θιασώτην τῆς ἀρετῆς, μετὰ τοιαύτης δριμύτητος, ὥστε ὁ Τιμάρχος ἐκηρύχθη ἄτιμος, ἀποβαλὼν τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Ἐνεκα δὲ τούτου ἡκυρώθη ἡ ὅλη κατηγορία, καὶ οὐ μόνον ἠυξήθη παρὰ πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἡ πρὸς τὸν Αἰσχίνην τιμὴ, ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης διεβλήθη ἔνεκα τῆς κοινοπραγίας αὐτοῦ μετὰ τοιοῦτου ἀνθρώπου ἀκολάστου, παρεβλάφθη δ' ἐκ τούτου καὶ ὁ ἀγὼν ὃν εἶχεν ἀναλάβει κατὰ τοῦ Αἰσχίνου¹. Τὸ δὲ στρατήγημα τῆς ἀντιθέτου φατρίας εἶχεν ἐπιτύχει ἐξαιρέτως. Οἱ φιλιππίζοντες ἀνεμεστώθησαν ὁμόρρους, καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν ἡμέλησε βεβαίως νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς στασιώτας αὐτοῦ διὰ παντοίων νέων ἐπαγγελιῶν. Διὸ ἐτόλμησαν οὗτοι καὶ πάλιν νὰ ἐκφρασθῶσι φανερώς ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου· αὐτὸς δὲ ὁ Αἰσχίνης ὑπαινίσσεται ἤδη ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Τιμάρχου καὶ πάλιν τὴν εὐνοίαν καὶ τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τοῦ βασιλέως, ἀντεπεξέρχεται δὲ κατὰ ταύτην τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐναντίον τοῦ Ἡγησίππου² καὶ ἐναντίον τοῦ Δημοσθένους ὡς ἀν-

ου [Ἀλικαρνασέως] Πρὸς Ἀρμαίων Ι, 10. Ὑπόθεσις δευτέρα εἰς *Δημοσθένους* Περὶ παραπροσειάς.

¹ Περὶ τῆς δίκης τοῦ Τιμάρχου ἴδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 336 κ. ε.

² Ὁ *Αἰσχίνης* [Κατὰ Τιμάρχου] 64 ἀποκαλεῖ τὸν Ἡγησίππον Κρωβύλον. ἴδε καὶ τὰ *Σχόλια* εἰς τοῦτο τὸ χωρίον. Πρβλ. αὐτόθι 110.

δρὸς ἐπικινδύνου εἰς τὴν πόλιν καὶ βλαβεροῦ εἰς τοὺς νέους ¹. Ὁ δὲ ὅλος λόγος τοῦ Αἰσχίνου εἶχε χαρακτῆρα φατριαστικόν, καὶ ὁ ῥήτωρ ἀνέπτυξεν ἐν αὐτῷ τὰ δῶρα, ἐφ' οἷς ἰδίως διεκρίνετο, ὑποκριθεὶς μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς σκηνῆς κτηθέντος πάθους τὸν κήρυκα τῆς ἀρετῆς καὶ κατορθώσας ὑπὸ τοῦτο τὸ προσωπεῖον νάπο- κρούσῃ ἐπιτυχῶς τὰς ἐπιθέσεις τῆς φιλαθηναίου φατρίας.

Ἄλλ' ἡ ἐπιτυχία ἐκείνη δὲν ἤγαγεν εἰς κρίσιν τοῦ ἀγῶνος, ὑπῆρξε δὲ ἀπλῇ ἀνακωχή. Ὁ Δημοσθένης καὶ μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Τιμάρχου δὲν κατήργησε τὴν κατηγορίαν, μόνον δὲ δὲν ἀνέ- λαβεν αὐτὴν καὶ πάλιν πάραυτα, καρδοκῶν καταλληλοτέραν εὐκαιρίαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς δίκης. Ἡ ὅλη ἐπιτυχία τοιού- των δικαστικῶν ἀγώνων ἐξηρτᾶτο, ἕνεκα τοῦ τρόπου τῆς συγκρο- τήσεως τῆς ἡλιαίας, ἀπὸ τῶν διαθέσεων τοῦ δήμου, καὶ ὁ Δημο- σθένης ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἔμελλον νὰ ἐπέλθωσι πολλὰ γεγονότα μέλλοντα πάντως νὰ καταστήσωσιν ἀναμφίλε- κτον τὴν ἐνοχὴν τοῦ Αἰσχίνου. Ἄλλως δὲ ἦτο ἤδη ὑποπτον, ὅτι αὐτὸς εἶχε προβάλει ἀντιρρήσεις, ὅτε ὁ Δημοσθένης μετὰ τὴν λῆξιν τῆς δευτέρας πρεσβείας εἶχε παραστῇ πρὸ τῶν λογιστῶν, ὅπως δώσῃ εὐθύνas. Ὁ Αἰσχίνης ἰσχυρίσθη τότε, ὅτι δὲν παρί- στατο ἀνάγκη ὑποβολῆς ἰδίων εὐθυνῶν χάριν ταύτης τῆς πρε- σβείας, ἅτε οὐσης ἀπλῶς συνεχείας τῆς πρώτης καὶ ἐρειδομένης ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐντολῶν ². Ἀλλὰ τὴν γνώμην ταύτην ἀπέκρουσαν, ὡς ἦτο φυσικόν, οἱ ἀρμόδιοι ἄρχοντες, οἵτινες καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ Δημοσθένους, πιθανῶς δὲ καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν πρέσβειων, τὰς προσηκούσας εὐθύνas ³, ἐν ᾧ ἡ κατὰ τοῦ Αἰσχίνου κατηγο- ρία ἔμεινεν ἐκκρεμής.

Κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα ἔτη τὸ ἀξίωμα τοῦ Αἰσχίνου ὑπέστη μείωσιν. Ἰδίως δ' ἐκίνησε τὸ μῖσος, ἀναλαβὼν τὴν συνηγορίαν

¹ Δημοσθένης | Περὶ τῆς παραπρεσβείας | 170 κ. ε.

² Κατὰ τὸν Αἰσχίνην | Περὶ παραπρεσβείας | 123 ἡ ὑσιέρα πρεσβεία ἐπὶ πε-πραγμένοις ἐγίγνετο.

³ Δημοσθένης | Περὶ τῆς παραπρεσβείας | 211.

Ἀντιφώντος τινος, οὗ τὴν σύλληψιν εἶχε διενεργήσει ὁ Δημοσθένης· ἐπειδὴ οὗτος ἐξήγειρε φανεράς ὑπονοίας ὡς εὕρισκόμενος ἐν προδοτικῇ ἐπικοινωνίᾳ καὶ εἶχεν ἀναλάβει, δεκασθεῖς παρὰ τοῦ Φιλίππου, νὰ πυρπολήσῃ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς¹. Ὁ δ' Αἰσχίνης ἐχαρακτήρισε τὴν διαγωγὴν τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀναμφιβόλως ἐνήργησεν ἔχων ἐπίσημον ἰδιότητα, ὡς παράνομον ὑπερβασίαν, ὡς παράβασιν τῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου. Κατώρθωσε δὲ νὰ πείσῃ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐνόχου, καίτοι οὗτος εἶχε διαγραφῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ τότε ἐπενέβη ὁ Ἀρειος Πάγος, ὃν κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν τὸ πρῶτον βλέπομεν περιβεβλημένον ἐιδικὴν ἐξουσίαν, κατὰ κέλευσμα δὲ αὐτοῦ ὁ Ἀντιφὼν ἤχθη πρὸ τῆς ἡλιαίας, ἀπεδείχθη ἐνοχος καὶ ἐθανατώθη².

Νέαν δὲ πληγὴν κατήγαγε κατὰ τῶν φιλιππιζόντων ὁ Ὑπερίδης, ὅστις περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον κατηγόρησε πρὸ τοῦ δικαστηρίου τὸν Φιλοκράτην, τὸν θρασύτατον, ὑπερφρονέστατον καὶ ἀσυνετώτατον ἀπάντων τῶν ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ στρατοπέδῳ Μακεδόνων. Ἡ δὲ δίκη δὲν διεξήχθη κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τύπον εἰσαγγελίας, εἰσαχθείσης ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως ὅλος ὁ δῆμος ὑποκινήθῃ ἐναντίον δημαγωγοῦ παρέχοντος εἰς τοὺς πολίτας συμβουλὰς ἀντικειμένας εἰς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως καὶ ὑπομίσθου εἰς τοὺς ξένους³. Ἀπεδείχθη δὲ ἡ ζημία ἢ προσενηθεῖσα εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν ψευδῶν ἀγγελμάτων τοῦ Φιλοκράτους ὡς πρέσβεως, καί, ἐπειδὴ οἱ πολῖται εἶχον

¹ Ἀπόπειραι προδοσίας τῶν νεωρίων ἀναφέρονται καὶ ἄλλαι. Ἴδε Ἀριστοφάνην ἐν Ἀχαρνέσσι στ. 918. Ὅτι δὲ ὁ Φίλιππος ἐμίσθωσε πρὸς τοῦτο ἄνθρωπον εἶνε ἀπίστευτον· πιθανὸν δὲ εἶνε, ὅτι ὁ Ἀριστοφῶν ἤθελε νὰ ἐνεργήσῃ πρῶτον τὸ τόλμημα καὶ ἔπειτα νὰ-ξιώσῃ ἐπὶ τούτῳ ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ Φιλίππου. Ὁ δὲ B ü c k h ἐν ταῖς Abhandlungen der Preussischen Akademie. 1834 σ. 12 συνδέει τὸ γεγονός τοῦτο πρὸς τὴν διαψήφισιν.

² Δημοσθένους [περὶ τοῦ στεφάνου] 132 κ. ἐ. Ὁ δὲ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 14 ἀποκαλεῖ τὸ κατόρθωμα τοῦτο σφόδρα ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα.

³ Ὑπερίδου Ὑπὲρ Εὐξενίππου 20 κ. ἐ.

ἐσχηματισμένην γνώμην περὶ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ, ὁ Φιλοκράτης, καίπερ τυχὼν συνηγόρου τοῦ Αἰσχίνου, δὲν ἠδυνήθη νάποφύγῃ τὸ κατ' αὐτοῦ κατενεχθὲν τραῦμα. Ἦναγκάσθη δὲ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἥτταν πρὶν ἢ καταδικασθῇ· ἦτο δὲ ἤδη ἐξόριστος, ὅτε ἀποδειχθεὶς ἔνοχος ἐπὶ προδοσίᾳ καταδικάσθῃ εἰς θάνατον¹.

Καὶ ὑπεκρίνετο μὲν μετὰ τοῦτο τὸ γεγονός ὁ Αἰσχίνης, ὅτι οὐδὲν εἶχε κοινὸν μετὰ τοῦ καταδικασθέντος, ἀλλ' οὐχ' ἥττον ὁ Δημοσθένης διαρκούσης ταύτης τῆς δίκης εἶχε κινήσει πάντα λίθον, ὅπως ἀποδείξῃ τὸναντίον καὶ παραστήσῃ φανερώς εἰς τοὺς συμπολίτας τὸν Αἰσχίνην ὡς ἄξιον κατὰ πάντα τῆς αὐτῆς ποινῆς. Τὴν δὲ μεγάλην ἔκπτωσιν τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἔνεκα τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Φιλοκράτους καὶ τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ προδότου Ἀντιφῶντος ἀπέδειξε μετ' οὐ πολὺ ἄλλη περίστασις, καθ' ἣν προέκειτο νὰ ἐκλεχθῇ μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων ρητόρων ἀνὴρ ἄξιος πίστεως, εἰς ὃν ἔδει νάνατεθῇ δημοσία ἐντολὴ ὅλως ἰδιάζουσα.

Καὶ ὁ δὴ ἡ μακεδονικὴ ἐπίδρασις εἶχε συντελέσει εἰς τὴν καὶ ἐν ταῖς Κυκλάσι, καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Δήλῳ, τῇ μάλιστα πασῶν τῶν ἄλλων νήσων συνδεομένη πρὸς τὰς Ἀθήνας, συγκρότησιν φετρίας ἀνθισταμένης ἐναντίον τῶν περὶ ἡγεμονίας ἀξιώσεων τῶν Ἀθηναίων· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ διημφισβητεῖτο τὸ δικαίωμα αὐτῶν περὶ διοικήσεως τοῦ ἐν Δήλῳ ἱεροῦ. Βεβαίως δὲ ἡ κίνησις αὕτη ἦτο ἐπακόλουθον τῶν ἐνεργειῶν τῶν φιλιππιζόντων, ἀγωνιζομένων κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰρήνης νὰ ἐπικρατήσωσιν ὅσημέραι μᾶλλον περὶ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ὑπονομεύσωσι κατὰ μικρὸν τὰ ἔτι ἐκτὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς τῆς Ἀττικῆς περισωζόμενα λείψανα τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' ἰδιαζόντως ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου ἡ καὶ ἐνταῦθα ἀνάληψις τῆς προστασίας ἐθνικοῦ ἱεροῦ, οἷα εἶχε μὲν ἤδη ἐπιτύχει ἐν Δελφοῖς, ἐσκοπεῖτο δὲ βεβαίως παρ' αὐτοῦ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ². Τὴν δὲ ἀληθοῦς ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων διαφωτίζει τὸ γεγονός, ὅτι τῶν

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσθεσίας] 6. | Κατὰ Κτησιφῶντος] 79.

² Ἰδ. ἀνωτέρω Τόμ. Ε'. σ. 420.

Δηλίων ἡγεῖτο ἀνὴρ φιλιππίζων, ὁ Εὐθυκράτης, αὐτὸς ἐκεῖνος ὅστις εἶχε προδώσει τὴν Ὀλυνθον¹, καὶ ὅτι οἱ Δήλιοι προέτειναν, ὅπως ἡ ἀμφισβήτησις κριθῇ ἐν Δελφοῖς. Πράγματι δὲ παρείχετο οὕτως ἐξαίρετος εὐκαιρία, ὅπως προσδοθῇ εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον πολιτικὴ σημασία καὶ ἀνυψωθῇ ἡ ἐν Δελφοῖς σκιά εἰς ἀρχὴν ἐν Ἑλλάδι. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νάποκρούσωσι τὴν πρότασιν τῶν Δηλίων, σπουδαῖον δὲ ἦτο μόνον νὰ εὐρεθῇ ὁ προσήκων ἀνὴρ ὁ μέλλων νὰ υπεραμυνθῇ πρὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ δικαίου τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ δῆμος ἐξέλεξε τὸν Αἰσχίνην, ὅστις ἐφαίνετο ὁ ἐνδοδειγμένος ῥήτωρ ἐν ἅπασι τοῖς ἀμφικτυονικοῖς πράγμασιν. Ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ ἐνέβαλεν εἰκότως εἰς ἀνησυχίαν ἅπαντας τοὺς φιλοπάτριδας. Πῶς ἡδύναντο, ἔχοντες ἀντίπαλον τὸν Εὐθυκράτην, νὰ ἐμπιστευθῶσι τὰ ἱερώτατα συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων εἰς ἄνδρα ὅστις ἦτο ὁμοίως θιασώτης τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Φιλίππου καὶ ἐργάτης αὐτῆς, καὶ μάλιστα πρὸ δικαστηρίου ὑποκειμένου καὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Μακεδόνων; Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ἔθνικὴ φατρία ἐκίνησε πάντα λίθον χάριν καταλύσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ δήμου, καὶ κατώρθωσε νάνατεθῇ εἰς τὸν Ἀρειὸν Πάγον ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς προκειμένης ἐκλογῆς. Ὁ δὲ Ἀρειὸς Πάγος ἠκύρωσε τὴν πρώτην ἐκλογὴν, καὶ ἐξέλεξε συνήγορον τῶν Ἀθηναίων τὸν Ὑπερείδην, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε διατρανώσει διὰ τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους δίκης τὸ τε φρόνημα αὐτοῦ καὶ τὴν δραστηριότητα. Ὁ δὲ Ὑπερείδης ἀνεδείχθη πληρέστατα ἄξιος τῆς ἐπιδειχθείσης πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φίλιππος δὲν ἐθεώρησε συμφέρουσαν τὴν ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ διὰ τῆς βίας ἐπικράτησιν, οἱ Ἀθηναῖοι ἔτυχον μετὰ τὸν ἐν Δελφοῖς ἐκφωνηθέντα Δηλιακὸν λόγον τοῦ Ὑπερείδου ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου, δι' ἧς ἐπεβλήθησαν καὶ πάλιν ἐπισήμως αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν².

¹ [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 365].

² *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 134. Πρβλ. B o c k h ἐν ταῖς *Abhandlungen der Preussischen Akademie*. 1834 σ. 11 κ. ε.

Μετὰ δὲ τὴν νέαν ταύτην ἦτταν τοῦ Αἰσχίνου ἐνόμισεν ὁ Δημοσθένης, ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ἢ κατάλληλος εὐκαιρία, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀναλάβῃ τὴν δίκην ἐκείνην, ἥς ἢ διεξαγωγή ἦτο δι' αὐτὸν ζήτημα τιμῆς. Εἶχε δὲ διατηρήσει ἀμετάβλητον τὸ ἀξίωμα, καὶ οὐδεμίαν εἶχε παραλίπει εὐκαιρίαν, ὅπως ἀποκαλῇ δημοσίᾳ τὸν ἀντίπαλον προδότην καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος. Ἦθελε λοιπὸν τώρα, ἵνα ὁ δῆμος ἐκφράσῃ καὶ αὐτὸς γνώμην ὁμοίαν πρὸς τὴν αὐτοῦ.

Ἐδικοιοῦτο δέ τις νὰ νομίσῃ, ὅτι τοῦτο ἡδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ δυσχερειῶν. Πράγματι δὲ, ἂν ὁ Φιλοκράτης ἦτο προδότης, δὲν ἡδύνατο νὰ εἶνε ἁθῶς ὁ Αἰσχίνης, καίπερ τὰ νῦν ἀποκηρύζας τὸν πρότερον ἐταῖρον. Ἀλλ' ὅμως, προκειμένου περὶ τοῦ Αἰσχίνου, ἡ ἐπιτυχία ἦτο πολὺ ἀβεβαιότερα. Καὶ ταῦτα, διότι ὁ Αἰσχίνης ἦτο ἀνὴρ πανοῦργος καὶ προνοητικὸς, ὅστις οὐδέποτε ἔξετιθετο, καθ' ἃ εἶχε πράξει ὁ ἀμβλὺς Φιλοκράτης ἦτο δὲ πρότυπον εὐκοσμίας καὶ ἀνὴρ καθ' οὗ οὐδὲν ἡδύνατο νὰ ἐπιρριφθῇ ὄνειδος ἐπὶ τῇ καθ' ὅλου συμπεριφορᾷ. Ἐκέκτητο δὲ ἀκόμη ὁπαδοὺς ἰσχυροὺς, ἐπειδὴ ἦτο δοκιμώτατος ἐργάτης τῆς φατρίας τοῦ Εὐβούλου, καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ πολιτευτὴς ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἀγαπητὸς εἰς τὰ πλήθη. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Δημοσθένης δὲν ἀνέλαβε τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα δι' εἰσαγγελίας ὑποβληθείσης εἰς τὸν δῆμον, καθ' ἃ εἶχε πράξει ὁ Ὑπερείδης ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους, ἀλλ' ἀνέλαβε μόνον νὰ παραστήσῃ τὴν παραπροσθείαν τοῦ κατηγορουμένου, ὅπως ἔπειτ' ἀφεθῇ εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν λογιστῶν κληθησομένους δικαστὰς ὁ καθορισμὸς τῆς ποινῆς ¹.

Καίτοι δὲ ὁ Δημοσθένης εἶχε τραπῇ τὴν καθεστῶσαν ὁδὸν τῆς διαδίκας, ἀλλ' ὅμως ὁ ὅλος ἀγὼν ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἦτο ἥκιστα ἐπιτήδειος, ὅπως διεξαχθῇ κατ' αὐστηρῶς δικανικὸν τρό-

¹ Ἦσαν προσθείας εὐθὺναι πρὸ τῶν λογιστῶν. *Δημοσθένους* [Περὶ τῆς παραπροσθείας] 103, ὅς πρέπει νὰ διακρίνωμεν τῆς εἰσαγγελίας παραπροσθείας *Αἰσχίνου* [Περὶ παραπροσθείας] 139. Πρὸλ. Schüfer | Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 382-417.

πον. Ἀληθῶς δὲν προέκειτο περὶ παραβάσεως τακτῶν νόμων, ἀλλὰ περὶ ἐλλείψεως φιλοπατρίας ἐπιδειχθείσης ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς εἰς τὸν Αἰσχίνην ἀνατεθείσης ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἐμπιστευτικῆς ἐντολῆς, περὶ μεταβολῆς τῆς πολιτικῆς γνώμης αὐτοῦ, ἐξηγουμένης μόνον δι' ἐπιδράσεως ἔξωθεν, καὶ περὶ ἀπιστίας πρὸς τοὺς συμπολίτας. Ὡς πρὸς ταῦτα δὲ προέκειντο πράγματα φανερά εἰς πάντας, καθιστάνοντα περιττὴν πᾶσαν αὐστηρὰν ἀποδεικτικὴν διαδικασίαν. Ὁ ὅλος δῆμος ἠδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ, ὅτι ὁ Αἰσχίνης εἶχεν ἐπιδείξει πρότερον ἔνθερμον φιλοπατρίαν καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐν Πέλλῃ διαμονῆς εἶχεν ὅλως μεταβληθῇ, ὅτι δ' ἔκτοτε ἐνήργει πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φιλίππου καὶ εἶχεν ἐξαπατήσει τοὺς πολίτας διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν. Καὶ ἀναγκάζεται μὲν ὁ Δημοσθένης νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι δυνατόν εἶνε ὁ ἀντίπαλος νὰ ἡπατήθῃ αὐτὸς καὶ ν' ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς συμπολίτας τὰς ἐπαγγελίας τοῦ βασιλέως ἐπὶ καλῇ τῇ πίστει. Ἀλλ' ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές, ὁ Αἰσχίνης θὰ ἤθελε πάντως μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξαπάτησιν ἀποσχισθῇ ἀπὸ τῶν φιλιππιζόντων μετ' ἀγανακτήσεως. Ἀλλ' ὅμως ἀπ' ἐναντίας αἱ ἀγαθαὶ πρὸς τὸν βασιλέα σχέσεις αὐτοῦ οὐδαμῶς διαταράχθησαν, καὶ μάλιστα συνειώρτασε ραιδρότατα τὰ ἐπινίκια τοῦ βασιλέως μετὰ τὴν ἦσαν τῶν Φωκέων, εἰς ὧν τὴν ἐξολόθρευσιν εἶχε καὶ αὐτὸς συντελέσει. Ἐκ τούτων δὲ πάντων ἐξάγεται ἀναγκαίως, ὅτι ὁ Αἰσχίνης ἐκ προθέσεως εἶχεν ἀπατήσει τοὺς συμπολίτας ἐν ταῖς κυριωτάταις τῶν περιστάσεων τῆς πολιτείας, καὶ ἐν γνώσει εἶχε μετέλθει τὰ πάντα, ὅπως διαπράξῃ τὴν εἰρήνην ὅσον ἔνεστι μὲν μάλιστα συμφορωτάτην πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐπονειδιστοτάτην δὲ καὶ ὀλεθριωτάτην εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Καὶ ἐν μὲν τοῖς καιρίοις τὸ ζήτημα ἐκεῖνο, εἰς ὃ ὁ Δημοσθένης ἀπέδιδε μεγίστην σημασίαν, ἦτο σαφέστατον, ἀλλὰ, προκειμένου περὶ ἀνδρὸς οἷος ὁ Αἰσχίνης, ἦτο εὐλόγως δυσχερέστατος ὁ καθορισμὸς τοῦ μέτρου τῆς ἐνοχῆς, ἢ ἀκριβῆς διάκρισις μεταξὺ ἀδυναμίας καὶ κακῆς θελήσεως καὶ ἢ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀποδείξεις τῆς προδοτικῆς διαθέσεως. Ὁ Δημοσθένης κατεπολέμει ἐν

τῷ Αἰσχίνῃ ἅπαντας τοὺς προδότας, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἠῤῥξανεν ὅση-
μέραι ἐν Ἑλλάδι. Ὁ δὲ ζῆλος τῆς ἀγανακτήσεως παρέσυρεν
αὐτὸν, καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῶν κατηγοριῶν ἐβοήθει τὸν ἀντίπαλον.
Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, ὅτε παρίστανεν αὐτὸν ὡς τὸν προδόντα
τὰς Θερμοπύλας καὶ εἰσαγαγόντα εἰς μέσῃν τὴν Ἑλλάδα τὸν ξέ-
νον βασιλέα, ὅτ' ἐκήρυσσεν αὐτὸν αἴτιον τῆς καταστροφῆς τῆς
Φωκίδος καὶ τῆς ἥττης τοῦ Κερσοβλέπτου, ἡ ὀξύτης τοιούτων
κατηγοριῶν ἠδύνατο εὐκόλως νάπαμβλυνθῇ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους.
Ὁ ἀντίπαλος ἠδύνατο νάποδείξῃ, ὅτι ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασι-
λέως τῆς Θράκης εἶχε πέσει ἤδη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς προ-
σθείας καὶ ὅτι οἱ τύραννοι τῆς Φωκίδος εἶχον καταστρέφει αὐτοὶ
ἑαυτούς. Ὁ Αἰσχίνης ἠδύνατο νάντικρούσῃ τὰ λεγόμενα περὶ μυ-
στικῶν αὐτοῦ συνεννοήσεων πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον ὡς μὴ
ἐπαρκῶς μαρτυρούμενα, ἠδύνατο δὲ ἰδίως νάποδείξῃ, ὅτι ἦτο ἀδι-
κον νά καθίσταται αὐτὸς ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὑπεύθυνος ἐπὶ πᾶσι
καὶ νά κατηγορῇται κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὡς νά ὤφειλεν αὐτὸς
καὶ μόνος αὐτὸς νά δώσῃ λόγον περὶ τῶν πράξεων τοῦ Φιλίππου
καὶ περὶ τῆς εἰρήνης. Ἀλλ' ἰδιαίτατα τὰ κατὰ τὸν Αἰσχίνην
ἐβελτιοῦντο ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐναντίον αὐτοῦ ἐπίθεσις ἦτο συγ-
χρόνως καὶ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τοῦτο ἐφόβει εἰ-
κότως ἅπαντας τοὺς φιλειρηνικοὺς πολίτας. Πράγματι δὲ ἡ κατα-
δίκη τοῦ Αἰσχίνου θὰ ἦτο αὐτὸ τοῦτο νέα ῥῆξις μεταξὺ Φιλίπ-
που καὶ Ἀθηνῶν, καὶ ἔμμεσος δῆλωσις τοῦ δήμου, ὅτι ἤθελε
νάνακτῇ τὴν διὰ τῆς εἰρήνης δεσμευθεῖσαν τιμὴν αὐτοῦ.

Ὁ δ' Αἰσχίνης ἦτο ἐπιτηδειότατος, ὅπως ἐπωφεληθῇ τὴν
τοιαύτην εὐμένειαν τῶν περιστάσεων. Ὁμοίως πρὸς δεξιὸν παλαι-
στὴν ἐκφεύγει τὰς προσβολὰς τοῦ δεινοτέρου ἀντιπάλου καὶ, ἀντὶ
νά ἐπιληφθῇ σοβαρᾶς ἀμύνης ἀντεπεξερχόμενος πρὸς τὴν οὐ-
σίαν τῆς κατηγορίας, ἐπωφελεῖται πᾶν ἀσθενὲς αὐτῆς μέρος,
χλευάζων τὸ ἄμετρον τῆς εὐθύνης τῆς ἐναντίον τῆς ἀτυχοῦς αὐ-
τοῦ κεφαλῆς ἐπισωρευομένης, καὶ παριστάνει τὴν ὅλην δίκην
ὡς ἀνταγωνισμὸν ἀντιδιαφερομένων πολιτικῶν γνωμῶν ξένον τῆς

ἐντολῆς τοῦ δικαστηρίου. Ἰσχυρίζεται δέ, ὅτι ὁ ἀγρίως ἐπιτιθέμενος κατ' αὐτοῦ νεωτεροποῖς μεταχειρίζεται αὐτὸν ὡς τὸ θῦμα τῆς φατρίας ἐκείνης τῆς θελούσης νὰ διατηρήσῃ χάριν τῶν Ἀθηναίων τὴν εἰρήνην, ἥτις ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ἀποδεικνυομένη εὐεργετικὴ εἰς τὴν πόλιν ὡς πρὸς τε τὴν εὐημερίαν αὐτῆς καὶ τὸ πολίτευμα¹. Ἐπωφελήθη δὲ τὴν ἀγαθὴν φήμην τὴν περὶ αὐτοῦ διαδεδομένην παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅπως ἀποδείξῃ τάνοσια ἔργα περὶ ὧν κατηγορεῖται ὡς ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, καὶ ἀνέπτυξε τὴν σύμπασαν τέχνην τοῦ λόγου, τὴν σύμπασαν δύναμιν τῆς φωνῆς τῆς συγκινοῦσης τὰς καρδίας. Ὁφέλησε δὲ αὐτὸν καὶ τοῦτο, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος λαβὼν τὸν λόγον καὶ ὅτι ὁ ἀντίπαλος δὲν ἔσχεν εὐκαιρίαν νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἐκ τῆς εὐγλωττίας τοῦ Αἰσχίνου ἐμποιηθεῖσαν αἰσθησιν. Τέλος δὲ συνηγόρησαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἄνδρες μεγίστου ἀξιώματος, οἱοὶ ὁ Εὐβουλος καὶ ὁ Φωκίων². Οὕτω δ' ὁ γιγάντειος ἀγὼν τῶν δύο μεγίστων ῥητόρων τῶν Ἀθηνῶν ἐπερατώθη τέλος τὸ τέταρτον ἔτος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ Αἰσχίνου ἀπὸ τῆς περὶ παραπροσθείας κατηγορίας καὶ ἀπὸ πάσης εὐθύνης³.

Ἄλλ' ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκείνη δὲν ὑπῆρξε νίκη τοῦ Αἰσχίνου, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἦττα, ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος ἠθωώθη διὰ μόνον

¹ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσθείας] 171 κ. ἐ.

² Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσθείας] 184.

³ Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι μετὰ δεκατρία ἔτη πραγματεύονται ταῦτα ζητήματα ἄνευ ῥητοῦ συσχετισμοῦ πρὸς προηγηθεῖσαν δίκην ὁ Αἰσχίνης ἐν τῇ Κατὰ Κτησιφώντος καὶ ὁ Δημοσθένης ὑπὲρ αὐτοῦ [ἐν τῇ Περὶ τοῦ στεφάνου]. Τὸ γεγονός τοῦτο ἤγαγεν εἰς ἀμφιβολίας καὶ περὶ τῆς δίκης περὶ παραπροσθείας ἥδη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις (*Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 15), ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐσχάτων. Ἰδε O. Haupt (Leben des Demosthenes), καθ' ὃν ἀμφότεροι οἱ Περὶ παραπροσθείας λόγοι πρέπει νὰ θεωρηθῶσι ὡς φατριαστικαὶ συγγραφαί. Περὶ δὲ τῆς ἀντιρρήσεως μεταξὺ τῶν πρωτέρων καὶ τῶν μεταγενεστέρων λόγων ἴδε L. Spengel Demosthenes' Vertheidigung des Ktesiphon. 1863. Καὶ ἐξεδόθησαν μὲν ἀμφότεροι οἱ λόγοι ὡς φατριαστικαὶ συγγραφαί. Ἀλλὰ κατὰ τῆς γνώμης ἀρχαίων καὶ νέων κριτικῶν, καθ' ἣν ἡ περὶ παραπροσθείας δίκη δὲν συνεζητήθη πρὸ τῆς ἡλιαίας, ἀντεπεξέρχεται καὶ ὁ Bergk, Griechische Literaturgeschichte Tόμ. Δ' σ. 403 [καὶ ὁ Sittl Geschichte der griechischen Literatur Tόμ. Β' σ. 208]. Περὶ δὲ τῆς γενομένης ἀληθῶς διεξαγωγῆς τῆς δίκης ἔχουμεν τὸν μαρτυρικὸν τοῦ Ἰδομένου παρὰ *Πλούταρχου* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 15· παρὰ τριᾶκοντα μόνους τὸν Αἰσχίνην ἀποφυγεῖν.

τριάκοντα ψήφων. Ὁ δὲ γινώσκων τὰ πράγματα κατενόει ἄριστα, ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων ψήφων δὲν προήρχετο ἐκ πεποιθήσεως περὶ τῆς ἀθωότητος τοῦ Αἰσχίνου, ἀλλ' ὅτι αὐταὶ εἶχον συναχθῆ ἕνεκεν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ ἕνεκα διαθέσεων ὑπολογισμῶν καὶ γνωμῶν ὅλως ξένων πρὸς τὴν προκειμένην δίκην. Καίτοι δὲ ὁ Δημοσθένης δὲν ἔτυχε τοῦ ποθουμένου, ἀλλ' οὐδένα εἶχε λόγον νὰ μετανοήσῃ ἐπὶ τοῖς μόχοις οὓς κατέβαλε χάριν τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, ἐπειδὴ τὸ ἀξίωμ' αὐτοῦ ἠυξήθη μέγας παρὰ τοῖς ἀρίστοις τῶν πολιτῶν καὶ ἐπετεύχθη σαφῆς διάκρισις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου.

Διαρκούντων δὲ τούτων τῶν ἀγῶνων ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, εἶχεν ἐπανελθεῖ καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Ὡς δὲ ὁ Δημοσθένης κατεδίωκεν ἀκαταπόνητος τοὺς φιλιππίζοντας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, οὕτω καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς εἶχε παρακολουθήσει ἀπάσας τὰς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως, κατασκοπεύων πᾶσαν πρόθεσιν αὐτοῦ καὶ ἀντεπεξερχόμενος πρὸς αὐτὴν διὰ πάντων τῶν εἰς αὐτὸν δυνατῶν τρόπων.

Τὴν δὲ πρώτην ἀφορμὴν παρέσχον εἰς αὐτὸν τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον, ἐν ἣ τὰ τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων προσέκρουον εἰς μεγίστας δυσχερείας. Καὶ ἡ μὲν Σπάρτη ἦτο ἡ ἰσχυροτάτη καὶ αὐταρκεστάτη τῶν πόλεων τῆς χερσονήσου, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ προσπελάσωσιν εἰς αὐτὴν ἐκ φόβου μὴ ἐξερεθίσωσι τοὺς ἀντιπάλους τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐξωθήσωσιν αὐτοὺς εἰς συμμαχίαν πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ὁ δὲ Δημοσθένης εἰς τοῦτο πρὸ πάντων ὤφειλε νὰ προσέξῃ, ὅπως μηδεμία ἐλληνικὴ πόλις παράσχη ἀφορμὴν εἰς τὸν βασιλέα νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ δικαίου. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη νὰ διαφωτισθῶσιν αἱ πελοποννησιακαὶ πόλεις περὶ τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρος τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Μακεδόνων, ἐξεγερθῇ δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ὡς ἐν Ἀθήναις ἡ δυσπιστία ἐναντίον

τοῦ Φιλίππου, ἥτις ἦτο ἡ κυριωτάτη συνθήκη εὐσταθοῦς καὶ ἐθνικῆς ἐνεργείας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐστάλησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Δημοσθένους πρέσβεις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐν τῇ χερσονήσῳ ἔναρξιν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ, τὴν ἐπαγγελίαν βοηθείας καὶ τὴν ἀποστολὴν μισθοφόρων καὶ ἐπιτακτικῶν διαταγῶν¹. Ἦγειτο δὲ τῆς πρεσβείας αὐτὸς ὁ Δημοσθένης². Ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἦσαν διαδεδομένοι καὶ ἐντὸς τῶν Ἀθηναίων, ἀναγινωσκόμενοι γραπτοί, παρέστη ἔν τε Μεσσήνῃ καὶ ἐν Ἀργεὶ πρὸ τῶν πολιτῶν ὡς δημοτικὸς ἀνὴρ γνωστότατος καὶ θαυμαζόμενος ἐπὶ τῇ παρρησίᾳ. Ἐπεχείρησε δὲ νὰ παραινέσῃ τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς Ἀργεῖους νὰ φυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως, περὶ οὗ εἶπεν, ὅτι εἶχεν ἤδη ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν Πελοπόννησον, παραδυόμενος εἰς αὐτὴν ὡς φίλος καὶ εὐεργέτης, ὡς ὁ προστάτης τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ὀφείλουσι νὰ περιβλέψωσι περὶ ἑαυτοὺς καὶ πεισθῶσιν ἐκ τοῦ παραδείγματος ἄλλων πόλεων τίνα σημασίαν εἶχεν ἡ προστασία ἀνδρὸς οἷος ὁ Φίλιππος. Ὑπέμνησε δ' αὐτοὺς τὴν τύχην τῆς Ὀλύνθου (Ἀναλογίσθητε, εἶπεν, ὧ ἄνδρες Μεσσηνιοί, ὅποιās ἐμπιστοσύνης ἐνεφοροῦντο οἱ Ὀλύνθιοι καὶ μεθ' ὅποιās δυσ-αρεσκείας ἤκουον παντὸς ὁμιλοῦντος ἐναντίον τοῦ Φιλίππου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὅτ' ἐδώρει εἰς αὐτοὺς τὸν Ἀνθεμοῦντα καὶ τὴν Ποτίδαιαν. Ἡδύναντο τότε νὰ προσδοκήσωσι νὰ πάθωσι τοιαῦτα οἷα ἔπαθον ἀργότερον, καὶ δὲν ἔμελλον νὰ καταγελάσωσι πάντα ὅστις ἤθελεν εἶπει εἰς αὐτοὺς τοιοῦτό τι; Καὶ ὅμως ἐξηπατήθησαν οἰκτρῶς, καρπώσάμενοι δὲ μικρὸν χρόνον τὴν ἀλλοτρίαν ἐστερήθησαν διὰ παντὸς τῆς ἑαυτῶν ὑπ' ἐκείνου, αἰσχυρῶς ἐκδληθέντες καὶ οὐ μόνον ἡττηθέντες, ἀλλὰ καὶ προδοθέντες ὑπ' ἀλλήλων καὶ πραθέντες. Ἐντεῦθεν δύνασθε νὰ ἴδῃτε, ὅτι δὲν εἶνε ἀσφαλεῖς εἰς ἐλευθέρας πολιτείας αἱ τοιαῦται πρὸς τοὺς τυράννους σχέ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 421.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 79.

ἡ ἀντι-
μοῖα
ἡ πρὸ
ἀντι-
μοῖα

σεις. Καὶ μὴ ὑπῆρξε καλλιτέρα ἢ τύχη τῶν Θεσσαλῶν; Ὅτε ὁ Φίλιππος ἐξέβαλλε τοὺς τυράννους αὐτῶν καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς καὶ πάλιν τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Μαγνησίαν, νομίζετε, ὅτι προσεδόκων τότε τὴν παρ' αὐτοῖς κατάστασιν τῆς δεκαδαρχίας, ἥτις ἄρχει αὐτῶν τώρα καὶ ὅτι ἠδύναντο νὰ πιστεύσωσι παρὰ τοῦ ἀποδώσαντος εἰς αὐτοὺς τὴν ἐν τῇ Πυλαίᾳ ἔδραν αὐτῶν καὶ ψῆφον, ὅτι ἔμελλε νὰφαίρῃ τὰς ἰδίας αὐτῶν προσόδους; Βεβαίως ὄχι, ἀλλ' ὅμως πάντες γινώσκουσιν, ὅτι ταῦτα ἐτελέσθησαν πράγματι. Θεωρεῖτε λοιπὸν τὸν δίδοντα καὶ ὑπισχνούμενον Φίλιππον, ἀπεύχεσθε δὲ νὰ ἴδῃτε ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ τὸν ἤδη ἐξαπατήσαντα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἐφεύρει παντοδαπὰ πρὸς φυλακὴν καὶ σωτηρίαν τῶν πόλεων, ὅσον χαρακώματα καὶ τείχη καὶ ἄλλα τοιαῦτα χειροποίητα. Ἄλλ' εἰς τοὺς εὖ φρονοῦντας ἡ φύσις παρέσχε φυλακτῆριον ἐν ἑαυτοῖς, ὅπερ εἰς πάντας μὲν εἶνε ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, μάλιστα δὲ εἰς τὰ πλήθη πρὸς τοὺς τυράννους. Τὸ φυλακτῆριον δὲ τοῦτο εἶνε ἡ δυσπιστία. Ταύτην φυλάττετε· διὰ ταύτης θὰ σωθῇτε. Τί ζητεῖτε πρὸ παντὸς ἄλλου; Ἐλευθερίαν, θάπαντήσητε. Καλῶς. Ἀλλὰ δὲν βλέπετε λοιπὸν, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ προσηγορίαι τοῦ Φιλίππου εἶνε ἀλλοτριώταται πρὸς ταύτην; Διότι βεβαίως ἅπας βασιλεὺς καὶ τύραννος εἶνε ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐναντίος εἰς τοὺς νόμους. Φυλάχθητε λοιπὸν, ὅπως μὴ, ζητούντες νὰπαλλαγῇτε πολέμου, εὕρητε δεσπότην¹.

Ἡ σθεναρὰ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους δὲν ἡστόχησε τοῦ σκοπομένου, οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ προεκάλεσαν ἐπιδοκιμασίαν καὶ θαυμασμόν. Καὶ οἱ μὲν εὐγενέστεροι τῶν κατοίκων τῆς Μεσσηνίας καὶ τοῦ Ἀργους διαφωτισθέντες κατενόησαν ὀρθῶς τὴν κατάστασιν καὶ ἐθερμάνθησαν ὑπὸ φιλελευθέρου ἐλληνικοῦ φρονήματος· ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ πλήθους δὲν ὑπῆρξεν εὐκολον νὰ μεταβληθῇ.

Ἡκροάσθησαν δ' οἱ πολλοὶ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους ἀπλῶς ὥς εἰ παρίστατο εἰς τὴν θεατρικὴν διδασκαλίαν ξένου ὑποκριτοῦ. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ ἀκροάματος ἐψυχράνθησαν αἱ καρδίαι, καὶ,

¹ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου] 20-26.

ἐπανελθόντες εἰς τὴν προτέραν ἀδιαφορίαν, ἐμερίμνων καὶ πάλιν μικροθύμως περὶ μόνων τῶν ἐπιχωρίων συμφερόντων, μόνον μέλημα ἔχοντες τὸν ἀπὸ τῆς Σπάρτης φόβον. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὁ ἐγωισμὸς ὁ εἰς τὰς μικρὰς πολιτείας προσιδιάζων ἦτο ἀκμαιότερος ἢ ἐν Πελοποννήσῳ, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ οἱ πολῖται ἐμυώπαζον ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὰ καθ' ἑλίου πολιτικὰ πράγματα. Οἱ Πελοποννήσιοι ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐν τῷ κρησφυγέτῳ αὐτῶν ὀπισθεν τῶν στενῶν τοῦ ἰσθμοῦ, καὶ ἐθεώρουν εὐήθην τὸν θέλοντα νὰ φοβήσῃ τὰς ὀρεινὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς πυρπολήσεως τῆς Ὀλύνθου. Ἦτο δ' εἰς αὐτοὺς ἀνετώτατον νὰ ὑποκαταστήσωσι τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ στρατηλάτου καὶ βασιλέως, εἰς ὃν αἱ δευτερεύουσαι πόλεις ἠδύναντο νὰ ὑπαχθῶσι προθυμότερον ἢ εἰς πόλιν ἐλληνικὴν τασσομένην καὶ αὐτὴν πρότερον εἰς τὰς δευτερευούσας πόλεις καὶ ἔπειτ' αὐξηθεῖσαν καὶ ἀναδειχθεῖσαν.

Ἄλλ' οὐχ ἤττον ἢ ἐμφάνισις τοῦ Δημοσθένους εἶχε φοβήσει τοὺς φιλιππίζοντας, ὧν οἱ κυριώτατοι ἡγέται, ὁ Νέων καὶ ὁ Θρασύλοχος ἐν Μεσσήνῃ, ὁ Μύρτις, ὁ Τηλέδαμος καὶ ὁ Μνασέας ἐν Ἀργεῖ¹, οὐδὲν ἠθέλον νάκούσωσι περὶ καταπαύσεως τῶν ἐμφυλίων διχονοιῶν. Ἐδιπλασίασαν δὲ οὗτοι τὴν δραστηριότητα αὐτῶν, μετὰ δὲ τὰς νοθεσίας τοῦ Δημοσθένους ἠρέθιζον ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον τοὺς πολίτας ἐναντίον τῆς Σπάρτης καὶ συγχρόνως ἐναντίον ἀπάντων τῶν λακωνιζόντων, καθ' ἃ ἐπίστευον, περὶ ὧν ἔλεγον, ὅτι ἦσαν καὶ ἐχθροὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν Πελοποννησίων· κατηγόρουν δὲ καὶ αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, ὅτι εὐρίσκοντο ἐν μυστικῇ συνεννοήσει μετὰ τῆς Σπάρτης. Ἐκ δὲ τῆς Μακεδονίας ὑπεθάλλοντο αἱ ἐκφραζόμεναι ἐκεῖναι ὑπόνοιαι, ὅπως παρασκευασθῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους δυσχέρεια καὶ ἐξασθενηθῇ ἡ φατρία τοῦ Δημοσθένους. Οὕτω δὲ παρωρμήθησαν αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου νὰ

¹ Περὶ τῶν ἐν Μεσσήνῃ καὶ Ἀργεῖ μακεδονιζόντων ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 295. *Θεόπομπον* παρὰ *Ἀρποκρατίωνι* ἐν λ. Μύρτις [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 322] ἀπόσπ. 257.

στείλωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβείαν, ὅπως ζητήσωσιν ἐξηγήσεις περὶ τῶν σχέσεων τῆς πόλεως πρὸς τὴν Σπάρτην. Συγχρόνως δὲ μετὰ τῶν Πελοποννησίων ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ πρέσβεις Μακεδόνες, ὅπως ὑποστηρίξωσιν αὐτοὺς, ἐν ταύτῃ δ' ἀπαιτήσωσιν ἔλεγχον περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ βήματος ἐναντίον τοῦ βασιλέως διαβολῶν ¹.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἐπακόλουθα τῶν μόχθων τοῦ Δημοσθένους. Ἀντὶ νάποσπᾶσθαι τοὺς Πελοποννησίους ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, ἢ Πελοπόννησος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας εἶχον συνδεθῆ εἶπερ ποτὲ οἰκείως πρὸς ἀλλήλους καὶ συναπετέλουν νῦν μίαν καὶ μόνην κοινὴν πατρίαν ἀντιτασσομένην εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν ἀπέβαλεν ὁ Δημοσθένης τὸ θάρρος, παρωμήθη δὲ μόνον εἰς ἐμμονωτέραν καὶ σαφεστέραν ἐπίδειξιν τοῦ προγράμματος ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ συνεζήτηθησαν τὰ περὶ τῆς ἀπαντήσεως ἣτις ἔμελλε νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις. Ὅπως καθορίσωμεν τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἔννοια τοῦ λόγου αὐτοῦ, ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν τί ζητεῖ ὁ Φίλιππος. Ἄν εἶνε φίλος τῶν Ἑλλήνων, καθ' ᾧ ἰσχυρίζεται, ἔχουσι δίκαιον οἱ προσχωροῦντες εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἂν εἶνε ἐχθρὸς, οἱ ἔχοντες τὸ δίκαιον εἴμεθα ἡμεῖς οἱ καταπολεμοῦντες αὐτόν διὰ παντὸς τρόπου. Ἡ δὲ ἀπάντησις περὶ τοῦ κρίσιμου τούτου ὡς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐν τῷ μέλλοντι διαγωγὴν ζητήματος ἔγκειται ἐν τοῖς πράγμασιν ὧν ὑπῆρξαμεν ἅπαντες μάρτυρες.

¹ Διθανίου Ὑπόθεσις εἰς Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Β'] σ. 64. Ἐπεμψεν πρέσβεις ὁ Φίλιππος πρὸς Ἀθηναίους, αἰτιώμενος ὅτι διαβάλλουσιν αὐτόν μάτην πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς ἐπαγγειλάμενον αὐτοῖς πολλὰ καὶ μεγάλα, ψευδόμενον δὲ οὐδὲν γὰρ ὑπεσχησθαι φησὶν οὐδὲ ἐψεῦσθαι, καὶ περὶ τούτων ἐλέγχους ἀπαιτεῖ. Ἐπεμψαν δὲ μετὰ Φιλίππου καὶ Ἀργεῖοι καὶ Μεσσήνιοι πρέσβεις εἰς Ἀθήνας, αἰτιώμενοι καὶ οὗτοι τὸν δῆμον ὅτι Λακεδαιμονίοις καταδουλοῦμένοις τὴν Πελοπόννησον εὐνοὺς τέλει καὶ συγχροτεῖ, αὐτοῖς δὲ περὶ ἐλευθερίας πολεμοῦσιν ἐναντιοῦται.

ἽΟ Φίλιππος ἔβη εἰς τὰ πρόσω κατὰ μικρὸν, ὅπως μεταβάλλῃ τοὺς Ἑλλήνας εἰς ὑπηκόους· τὰ δὲ παρ' αὐτοῦ πραχθέντα δεικνύουσιν, ὅτι οὐδεμίαν βιαιοπραγίαν ἀπέφυγεν. Δὲν εἶνε βασιλεὺς θέλων τὴν δικαιοσύνην, ἀλλ' ἐπιδιώκων μόνον νὰ ἄρξῃ. Καθυποτάσσει τὰ μυντήρια καὶ τὰς παρόδους τῆς Ἑλλάδος ἐπαλλήλους, προβαίνει δὲ τῶρα καὶ ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ λογισμοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Φίλιππος παρὰ πάσας τὰς περὶ εἰρήνης συνθήκας εἶνε καὶ μένει ἐχθρὸς ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίᾳ ἡμῶν. Καὶ ταῦτα διότι, θέλων νὰ ἄρξῃ, ἡμᾶς μόνους ὑπολαμβάνει ἀνταγωνιστάς, γινώσκων, ὅτι δὲν δύναται νὰ φενακίσῃ τὰς Ἀθήνας διὰ ψευδῶν ἐπαγγελιῶν, καθ' ἃ τοὺς Θηβαίους καὶ τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Τοῦτο δ' εἶνε δεῖγμα τιμῆς πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὅτι οὐδὲ κἂν τολμᾷ νὰ πειραθῇ νὰ ποιήσῃ ἡμᾶς συμμάχους, δελεάζων δι' ἀδίκου κέρδους καὶ ἄγων κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἡμᾶς εἰς προδοσίαν τῶν κοινῶν τῶν Ἑλλήνων δικαίων¹. Ταῦτα δὲ εἰπὼν ὁ ῥήτωρ καὶ παραστήσας εἰς τοὺς συμπολίτας μετὰ δεινότητος ἐνώπιον τῶν ξένων πρέσβειων καὶ τῶν παρόντων Ἑλλήνων, ὅτι ἅπαντες οἱ ἀληθεῖς Ἑλληνες ὀφείλουσι νὰ κατέχωνται ὑπὸ αἰσθήματος μίσους πρὸς τὸν Φίλιππον, ἐξέβηκε τὸ σχέδιον τῆς δοθησομένης ἀπαντήσεως. Ἀναμφιβόλως δὲ ἦ τε Μεσσήνη καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις καθησύχασαν, πεισθεῖσαι, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι οὐδαμῶς μὲν ἐσκόπουν νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὴν ἐκ νέου καθυπόταξιν αὐτῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Σπάρτης, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου εἶχον καὶ τὴν σταθεράν ἀπόφασιν νὰ ὑπεραμυνθῶσι τῆς Σπάρτης ἐναντίον πάσης προσβολῆς, ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο τὸ φιλό-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου] 7-8· πρὸς πλεονεξίαν, [αἱμαί] καὶ τὸ πάνθ' ὑφ' ἑαυτῶ ποιήσασθαι τοὺς λογισμοὺς ἐξετάζων, καὶ οὐ πρὸς εἰρήνην οὐδ' ἡσυχίαν οὐδὲ δίκαιον οὐδέν, οἷδε τοῦτ' ὀρθῶς, ὅτι τῇ μὲν ἡμετέρᾳ πόλει καὶ τοῖς ἡγεσὶ [τοῖς] ἡμετέροις οὐδὲν ἂν ἐνδείξαιτο τοσούτον οὐδὲ ποιήσειεν ὅφ' οὐ πεισθέντες ὑμεῖς τῆς ἰδίας ἔνεκ' ὠφελείας τῶν ἄλλων τινὰς Ἑλλήνων ἐκείνῳ προέτθε, ἀλλὰ καὶ τοῦ δικαίου λόγον ποιούμενοι, καὶ τὴν πρᾶξιν οὐσαν ἀδοξίαν τῷ πράγματι φεύγοντες, καὶ πάνθ' ἃ προσήκει προερώμενοι, ὁμοίως ἐναντιώσεσθε, ἂν τι τοιοῦτον ἐπιχειρῇ πράττειν, ὥς περ ἂν εἰ πολεμοῦντες τύχοιτε.

πατρι καθῆκον, ὅπερ οὐδέποτε μέλλουσι νὰ παραβῶσιν αἱ Ἀθηναί, ἡ ἀπανταχοῦ προστασία τοῦ καθεστῶτος δικαίου καὶ ἡ ἀντίπραξις πρὸς πᾶσαν ἔξωθεν ἀνάμειξιν.

Τοιαύτη ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου δὲν εἶχε συγκροτηθῇ ἐν Ἀθήναις· ἐφαίνετο καὶ πάλιν ἀναγεννηθεῖσα ἡ πόλις τοῦ Ἀριστείδου. Οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὸ μέγαθυμον δήμου ἔχοντος τοιοῦτον ἡγέτην. Καὶ ὁ Δημοσθένης δ' ἔτυχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ ἀμέσου αὐτοῦ σκοποῦ, τῆς ἐν Πελοποννήσῳ καταπαύσεως τῆς ἐπικινδύνου ἔχθρας τῶν πόλεων, στερούσης τὸν Φίλιππον εὐκαιρίας ἐπεμβάσεως. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπέτυχε καὶ ἡ ἀπόπειρα τῶν Μακεδόνων ἐναντίον τῶν Μεγάρων¹, καὶ ἡ πόλις αὕτη προσεχώρησεν εἰς τὰς Ἀθήνας, αἰτίνες, καθ' ἃ φαίνεται, εἶχον παράσχει ὡς γείτονες βοήθειαν τελεσφόρον, ὃ Φίλιππος ἐθεώρησεν, ὅτι ἀναγκαίως δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτὸν νὰ μένη ἀδρανὴς ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ἅτε τοῦ ἰσχυρογνώμονος φρονήματος τῆς ἀνεξαρτησίας κραταιουμένου ὁσημέραι μᾶλλον. Οἶονε δὲ ἀπονέμων ἀκουσίαν τιμὴν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβείαν, ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ διαμαρτυρηθῇ ἐπισήμως ἐναντίον πάσης κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας. Ἡ δὲ ἀποστολὴ τῆς πρεσβείας ἐκείνης ἦτο συγχρόνως καὶ ὁμολογία, ὅτι ἐθεώρει τοὺς ἐν Ἀθήναις φιλιππίζοντας ἀνικάνους νὰ ἀναλάβωσι τοῦτο τὸ ἔργον, ἅτε ἀποβαλόντας τὸ πλεῖστον τῆς δυνάμεως καὶ μὴ δυναμένους νὰ καταστείλωσι τὴν αὖξουσιν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν. Διὰ τοῦτο δ' ἐθεώρησεν ἐπὶ καιρὸν τὴν ἀπ' εὐθείας ἀποστολὴν ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ

¹ Ἀπόπειραν κατὰ τῶν Μεγάρων ἐποιήσατο ὁ Περικλῆς Πρῶτ. (Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 324), εἰς ὃν ὁ Φίλιππος ἔστειλε μισθοφόρους (Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 295) πιθανῶς ἐκ Φωκίδος (Grote | A history of Greece ἐκδ. 1869 Τόμ. ΙΑ' σ. 253. Γερμ. μεταφρ. Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 326. Γαλλ. μεταφρ. ὑπὸ S a d o u s Τόμ. ΙΖ' σ. 304). Τὸ τόλμημα δ' ἐκεῖνο ἐματαίωσεν ὁ Φωκίων, ὀχυρώσας τὴν Νίσαιαν καὶ ἀνακτίσας τὰ μακρὰ τεῖχη μεταξὺ Νισαίας καὶ Μεγάρων. Ἰδε Πλούταρχον ἐν Βίῳ Φωκίωνος 15. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 421.

ἐξέλεξεν ὡς κομιστὴν αὐτῆς ῥήτορα Ἑλληνα ὅστις εἶχε παιδευθῆ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐνομιζέτο ἰσάξιός ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ. Ὁ δὲ ῥήτωρ ἐκεῖνος ἦτο Πύθων ὁ Βυζάντιος¹. Θέλων δὲ νὰ καταστήσῃ τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην ἐπιβλητικωτέραν, ἔδωκεν εἰς τὸν Πύθωνα μέγα πλήθος συμπρέσβειων, καλέσας τοὺς συμμάχους νὰ συμμετάσχωσι τῆς πρεσβείας². Ἦθελε δὲ δι' αὐτῆς οὐ μόνον νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ αἰγλῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστήσῃ τὰς ἄλλας πόλεις μάρτυρας τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐγίνωσκε νὰ ταπεινόνῃ τοὺς ἐν Ἀθήναις περὶ ἐλευθερίας λογοκοποῦντας.

Ἐφέρετο δὲ ἤδη ἀληθῶς εἰπεῖν ὡς μονάρχης συνοφρουόμενος ἐπὶ πάσῃ ἐνδείξει διςαρεσκείας καὶ ἀντιρρήσεως ἐν τῷ ἰδίῳ κράτει καὶ ἐπιδεικνύων τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ὡς παρέχοντας ἀκρόασιν εἰς ἀνθρώπους τοιούτους, οἵτινες οἰοῦνται ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκἀκίζον ἅπαντα τὰ πραττόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Καὶ ἐπαναλαμβάνει μὲν τὴν βεβαίωσιν τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίας, ἀλλὰ καὶ δηλοῖ, ὅτι, ἐμμένοντες εἰς τὴν δυσπιστίαν, ἔμελλον τέλος πράγματι νὰ μεταβάλωσι τὸν εὐεργέτην εἰς ἐχθρόν. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐξακολουθῶσιν ἀδιακόπως διαβάλλοντες τὴν ἤδη ὡμολογημένην εἰρήνην, ἤθελον πράξῃ κάλλιον ἀναθεωροῦντες καὶ ἐπανορθοῦντες τὰς συνθήκας. Εἰς τοῦτο δὲ συναινεῖ εὐχαρίστως καὶ δηλοῖ, ὅτι εἶνε πρόθυμος νὰ ἐγκρίνῃ μεταβολὰς φαινομένης εὐκταίας χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς πόλεως³.

Ὁ δεξιὸς καὶ λαμπρὸς λόγος τοῦ Πύθωνος δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἐπιδράσεως· ἡ φαινομένη ὑποχώρησις ἦτο ὁ ἄριστος τρόπος πρὸς

¹ Ὁ *Διοχίνης* [Περὶ παραπρεσβείας] 125 λέγει περὶ τοῦ Πύθωνος· ἄνθρωπος περὶ τὸ γράφειν λόγους μέγα φρονῶν· ἀλλ' ὡς εἰοικε, τὸ πρᾶγμα ἔμοῦ πρὸς δεῖτο. Ἰδε περὶ τοῦ Πύθωνος Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 375.

² *Δημοσθένης* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 136· Πύθωνα Φίλιππος ἐπεμψε... καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ συμμάχων πάντων συνέπεμψε πρέσβεις.

³ Περὶ τοῦ λόγου τοῦ Πύθωνος ἴδε [*Ψευδοδημοσθένης*] *Ἡγησίππου* Περὶ Ἀλωνήσου 21-22.

ἐξασθένησιν τῶν διαρκῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον τῆς εἰρήνης, καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις φιλιππίζοντες ῥήτορες, πρὸς οὓς ὁ Πύθων εἶχεν ἔλθει εἰς συνενόησιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἡσθάνοντο αὐξηθὲν τὸ ἀξίωμα αὐτῶν, δυνάμενοι τὸ ἐξῆς νὰ ἐπικαλῶνται τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως, ἣτις ἐπεκύρον ἐπιφανῶς τὰ πάντοτε παρ' αὐτῶν ῥηθέντα. Ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν δὲν ἐπτοήθησαν. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἀπέδειξε τὸ στρατήγημα τοῦ Φιλίππου κατὰ τρόπον οὕτω σθεναρὸν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ παρόντες σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀποδείξεων αὐτοῦ καὶ ἀποδεχθῶσιν ὡς εὐλογον τὴν δυσπιστίαν τῶν Ἀθηναίων¹. Ἀλλ' ὁ Ἡγήσιππος ἀπεδέχθη τὴν προταθεῖσαν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν, ὅπως δοκιμάσῃ κατὰ πόσον ὁ βασιλεὺς προέτεινεν αὐτὴν σοβαρῶς. Ἡ φιλοκράτειος εἰρήνη εἶχεν ὁμολογηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρ' ἑκατέρων τῶν συμμάχων τηρήσεως τῶν κεκτημένων· ἑκάτεροι δὲ αὐτῶν ἐδικαιοῦντο νὰ κρατήσωσιν ἃ ἔχουσιν. Ἀλλ' ὁ μετὰ τὰς τέως γενομένας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατακτήσεις καθ' ἑαυτὸν δυσμενὲς ὅρος εἶχεν ἀποβῇ ἔτι δυσμενέστερος ἕνεκα τῆς παρασπόνδου παρ' αὐτοῦ ἀναβολῆς τῆς ἐπικυρώσεως τῆς εἰρήνης. Προέτεινε λοιπὸν ὁ Ἡγήσιππος τὴν μεταβολὴν τοῦ ὅρου ἐκείνου τῆς συνθήκης, καθ' ὃν ἐμελλὸν ἑκάτεροι νὰ τηρήσωσιν ἃ ἔχουσιν· ἐπειδὴ δὲ οἱ πρέσβεις οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἀντίρρῃσιν, ἐθεωρήθη δυνατόν νὰποδεχθῇ ὁ βασιλεὺς τὴν βάσιν ταύτην καὶ τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τινὰ χωρία νὰ πεισθῇ ὅχι περὶ τῆς πρὸς ὥραν κατοχῆς, ἀλλὰ περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ κατέχειν αὐτά. Ταῦτα δ' ἀξιοῦντες εἶχον ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι ὑπ' ὄψιν τὴν Ἀλόννησον². Ὁ δὲ Ἡγήσιππος ὑπέδειξεν, ὅτι μόνον κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ παγίωσις ἀληθοῦς εἰρήνης, ἂν δῆλα δὴ ἑκάτερος τῶν συμμάχων ἀνεγνώριζε τὰ δίκαια τοῦ ἄλλου καὶ τὰ διατασσόμενα ὑπὸ τῆς συνθήκης ἐξησφαλίζοντο κατὰ πάσης αὐθαιρεσίας. Δεύτερον δὲ ἔπρεπεν, ἂν ἐσχοπεῖτο ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης, νὰ ἐπιτραπῇ

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 136.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 422.

ἢ ἐλευθέρα εἰς αὐτὴν προσχώρησις ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ παρασχεθῇ ἐπίσημος ἐγγύησις περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπασῶν τῶν οὐδετέρων πόλεων. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν προέτεινεν ὁ Ἡγήσιππος τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν, ἣν εἶχεν ὑποδείξει αὐτὸς ὁ βασιλεὺς. Ὡς πρὸς ταῦτα δὲ ἀπεδέχετο τὴν μετ' αὐτοῦ κοινολογίαν, ὅπως διαγνωσθῇ, ἂν ᾔτο πράγματι βασιλεὺς φίλος τῆς εἰρήνης οἷον παρίστανεν αὐτὸν ὁ Πύθων¹.

Ἡ δὲ πρότρεξις τοῦ Ἡγησίππου ἔγινε δεκτὴ, καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Πέλλαν πρεσβεία, ἥς ἡγεῖτο αὐτὸς ὁ Ἡγήσιππος. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐδέχθη τὴν πρεσβείαν ταύτην μετὰ δυσαρεσκείας ἀνυποστόλου. Αὐτὴ καὶ μόνον ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀνδρῶν τῶν σταλέντων ὡς πρέσβων ἐδείκνυνεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Ἀθῆναις μεταβολὴν τῆς γνώμης. Προσηνέχθη δὲ πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐν Πέλλᾳ ὡς πρὸς ἀντιπάλους, οὐδεμίαν εἰς αὐτοὺς παρέσχε φιλοξενίαν καὶ ἐτιμώρησε μάλιστα δι' ἐξορίας τὸν ποιητὴν Ξενοκλείδην, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ². Τὰς δὲ προτάσεις αὐτῶν οὐδεμιᾶς ἤξιωσε συζητήσεως, καὶ ἐθεώρησεν ὥς τι ἀνόσιον καὶ ἀναιδὲς τὴν διαμφισβήτησιν τῆς ὅλης βάσεως τῶν συνθηκῶν, τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἀποδόσεως ἀξίων λόγου παραθαλασσίων πόλεων, τὴν ἀξίωσιν τῆς παρὰ τὴν ἐκπεφρασμένην αὐτοῦ θέλησιν ἀποδοχῆς ἄλλων πόλεων ὡς κοινωνῶν τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς συγκροτήσεως ἰδίας συμμαχίας πόλεων ἀντιτασσομένης εἰς αὐτὸν καὶ οὐδένα ἐχούσης ἄλλον σκοπὸν πλὴν τῆς παρακωλύσεως τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἠρκέσθη ἀποδιώξας διὰ τρόπον προσβλητικοῦ καὶ σκαιοῦ τοὺς πρέσβεις, καὶ χωρὶς νὰ μεριμνᾷ τὸ ἐξῆς περὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἐν αἷς ὁ Δημοσθένης ἐξηκολοῦει ἀντιμαχόμενος πρὸς τὸν Αἰσχίνην, διέτριβεν ἡσύχως περὶ τὴν ἐκτέλε-

¹ Ὁ Ἡγήσιππος ἤξιον πρῶτον μὲν ἐκατέρους ἔχειν τὰ ἑαυτῶν ἀντὶ τοῦ τῆς συνθήκης ἃ ἔχουσιν [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου)] Περὶ Ἀλοννήσου 26-29, δεύτερον δ' ἐγγυήσεις περὶ τῶν οὐδετέρων πόλεων (αὐτόθι 30-32).

² [Ψευδοδημοσθένους (Ἡγησίππου)] Περὶ Ἀλοννήσου 2, 36. Δημοσθένους [Περὶ τῆς παραπρεσβείας] 331.

σιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ, ἀποσκοπούντων εἰς τὴν ὁσημέραι ἀσφα-
λεστέραν παγίωσιν ἐν ταῖς χώραις τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν.

Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν ὑπὲρ πάσας τὰς ἄλλας χώρας
σπουδαία ἦτο ἡ Εὐβοία. Κατέχων αὐτὴν ἡδύνατο νὰ πλήξῃ και-
ριώτατα τὰς Ἀθήνας. Ἐν αὐτῇ εὗρισκε τὰ ἐπικαιρότατα τῶν
ὀρμητηρίων, ἐξ αὐτῆς ἐδέσποζε τῆς εἰς τὰς Ἀθήνας προσκομι-
δῆς ἐπιτηδείων καὶ ἡδύνατο νὰ παρεμβάλλῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ
μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Κυκλάδων, ἐν αἷς, καθ' ἃ φαί-
νεται ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Δήλου, εἰργάζοντο ἤδη δρα-
στηρίως οἱ φιλιππίζοντες. Δὲν ἔλειπον δ' ἐν Εὐβοίᾳ κατάλληλοι
εὐκαιρίαι πρὸς ἐπιδιώξιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ¹, ἐπειδὴ ἐν ἀπάσαις
ταῖς πόλεσι τῆς νήσου οἱ πολῖται ἦσαν διηρημένοι, καὶ ἀντεπά-
λαιον πρὸς ἀλλήλους οἱ μακεδονίζοντες πρὸς τοὺς φιλοπάτριδας.
Φιλόδοξοι στασίαρχοι ἀνῆρτων τὰς προσδοκίας αὐτῶν εἰς τὸν βα-
σιλέα, θέλοντες νὰ ὑποτάξωσι τὰς πόλεις διὰ τῆς βοηθείας αὐτοῦ·
ἐν ᾧ δὲ οἱ μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων εὐπιστοὶ εἶχοντο ἀκόμη τῆς ἐλ-
πίδος, ἣν εἶχεν ὑποβάλῃ οἱ Φιλοκράτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ὅτι
δὲν ἦτο μακρὰν ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ ἀγαθὸς Φίλιππος ἔμελλε νὰ
παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ὅλην νῆσον, ἡναγκάζοντο τῶρα νὰ πει-
σθῶσιν, ὅτι δύο τῶν κυριωτάτων αὐτῆς πόλεων εἶχον μεταβληθῇ
εἰς ὀχυρὰ ἐρείσματα τῶν μακεδονικῶν ὅπλων. Καὶ ἐκ μὲν τῆς
Ἐρετρίας ἡ ἐθνικὴ φατρία ἐξεδιώχθη ὑπὸ μισθοφόρων τοῦ Φιλίπ-
που, καὶ ὁ Παρμενίων παρέδωκε τὴν πόλιν ταύτην ὡς καὶ τὸν
Ὠρεὸν, οὗ ἡ χώρα περιελάμβανε τότε τὸ τέταρτον τῆς ὅλης νή-
σου καὶ ὅστις ἔνεκα τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐδέσποζε τῶν κυριωτάτων
κατὰ θήλασσαν ὁδῶν, εἰς τυράννους, ἄρχοντας ἐν ταῖς πόλεσιν
ἐκείναις δίκην ὑποτελῶν τοῦ βασιλέως². Ὁ δὲ Γεραιστὸς καὶ

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 340.

² **Δημοσθένους** [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 57-58· (Φίλιππος) *τρεῖς κατέστησε*
υράννους, Ἰππαρχον, Αὐτομέδοντα, Κλε(ταρ)χον, καὶ μετὰ ταῦτ'
εληλάκεν ἐκ τῆς χώρας δις ἡδη βουλομένους σώζεσθαι τότε
μὲν πέμψας τοὺς μετ' Εὐρυλόχου ξένους, πάλιν δὲ τοὺς μετὰ

ἡ Χαλκίς ἀντεῖχον ἀκόμῃ ¹, τούτων δὲ ἡ Χαλκίς ἀνῆλθεν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ εἰς μεγάλην δύναμιν. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχεν ὁ δραστηριώτατος πολιτικός βίος, καὶ οἱ Χαλκιδεῖς ἐσχεδίασαν νὰ διαπράξωσι συμμαχίαν ἀπασῶν τῶν πόλεων τῆς Εὐβοίας· πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ὁ Καλλίας, ὢν τῶν ἐπιφανεστάτων ἡγετῶν τοῦ δήμου, ἐπεδίωκε τὴν ὑποστήριξιν τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς. Ἀλλ' εἰς τὰς προθέσεις τοῦ Φιλίππου ἀντέκειτο πᾶς ἀνεξάρτητος πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων καὶ πᾶσα συμμαχία ἐλληνίδων πόλεων· ἐπειδὴ δὲ ὁ Καλλίας δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ ὑπαχθῇ ἄνευ ὅρων εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ βασιλέως καὶ ἐπειδὴ οὐδ' ἐν Θήβαις εὔρεν ὑποστήριξιν τῶν σκοπομένων, ἐτράπη πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησε παρὰ τῶν συμπολιτῶν νάνατεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἐντολή, ὅπως προτείνῃ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀμυντικὴν συμμαχίαν ².

Τὸ δ' αἶτημα ἐκεῖνο τῶν Χαλκιδέων συνεζητήθη πιθανῶς βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς περὶ παραπροσθείας δίκης ³. Ὁ δ' Αἰσχίνης ἦτο συνήγορος τῶν ἐν Εὐβοίᾳ μακεδονιζόντων, καὶ ἀπέτρεψε τοὺς πολίτας ἀπὸ τῆς ἀποδοχῆς τοιούτων προτάσεων, ἥτις ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ πόλεμον πρὸς τὸν Φίλιππον. Ὅπως δὲ προβλήθῃ καὶ λόγος τις δῆθεν φιλόπατρις πρὸς ἀπόρριψιν τῆς προτάσεως τῶν Χαλκιδέων, οἱ φιλιππιζόντες ῥήτορες ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν ἤρμοζεν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν Ἀθηνῶν νὰ συμμαχήσωσιν ἐπὶ ἴσοις καὶ ὁμοίοις πρὸς τὴν Χαλκίδα, πόλιν ἥτις ἦτο ἄλλοτε ὑπήκοος αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἀντέκρουσε τοὺς λόγους ἐκείνους, καὶ κατώρθωσε νὰ ὁμολογηθῇ πρὸς τοὺς Χαλκιδεῖς συμμαχία καὶ ἐπιμαχία. Ἡ δὲ ψήφισις τῆς

Παρμενίωνος. Περὶ δὲ τοῦ Ὁρεοῦ ἴδε *Δημοσθένους* [Κατὰ Ἀριστοκράτους] 213. [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 59-62.

¹ *Δημοσθένους* [Περὶ παραπροσθείας] 326.

² Καλλίας ὁ Χαλκιδεὺς εὐβοϊκὸν συνέδριον εἰς Χαλκίδα συνάγων τὸ μὲν πρῶτον διαπραγματεύεται μετὰ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν Θηβαίων (*Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 89 κ. ἐ., ἐπεὶ δὲ συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηναίων (αὐτόθι 91).

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 447. κ. ἐ.

συμμαχίας ταύτης ἦτο ἡ πρώτη θαρραλέα πράξις τοῦ καὶ πάλιν ἀναθαρροῦντος καὶ τὸν ἀρχαῖον ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας ἀναλαμβάνοντος δήμου. Κατ' ἀκολουθίαν δ' αὐτῆς ὁ βασιλεὺς ἐστερήθη παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐπιτυχῶς τῆς ἀρχῆς τοῦ Εὐρίπου ὃν ἐνόμιζεν ἤδη ὅτι κατέχει ἀσφαλῶς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ οὐδέποτε ἀναπαυόμενος Φίλιππος ἦτο ἐνησχολημένος ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους περιβρεχομέναις χώραις. Ἐν αὐταῖς εἶχεν ἤδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν¹ συνδέσει πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῶν Μολοσσῶν σχέσεις, αἵτινες, καθ' ἃ ἄλλως συνέβη καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς ἄλλαις χώραις, τὸ κατ' ἀρχὰς ἐφαίνοντο φιλικαὶ καὶ ἀβλαβεῖς, ἕως ἐπῆλθεν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἐπιδείξῃ τὰς ἀληθεῖς αὐτοῦ προθέσεις. Ὁ βασιλεὺς Ἀρύβας² εἶχεν ἰδεῖ μετὰ μεγίστης χαρᾶς τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῆς γείτονος Μακεδονίας λαμβάνοντα σύζυγον τὴν ἀνεψιὰν αὐτοῦ, καὶ ἐνόμισε τὸν γάμον ἐκεῖνον ἐξασφαλίζοντα τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀρχήν. Ἀλλὰ μετὰ τῆς Ὀλυμπιάδος εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν μακεδονικὴν αὐλήν καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἀλέξανδρος. Οὗτος δ' εἶχεν ἤδη αὐξηθῆ καὶ εἶχεν ἀποβῆ ὄργανον δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς μεταβολὴν τῆς Ἡπείρου εἰς χώραν ὑποτελή τῶν Μακεδόνων. Ὁ Φίλιππος ἤγαγε τότε τὸν ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν πάτριον γῆν, ἐξέβαλε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ³, καὶ ἐπωφελήθη ταύτην τὴν εὐκαιρίαν πρὸς καθυπόταξιν τῶν παρὰ τὰ παράλια ἐλληνικῶν ἀποικιῶν. Προχωρήσας δὲ πρὸς νότον μέχρι τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου⁴, συνεμάχησε μετὰ τῶν Αἰτωλῶν, τοῦ ἀλκιμωτάτου τῶν φύλων

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 72.

² Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως γράφεται Ἀρύβας παρὰ τῷ Ἀρποκρατίωνι ἐν λ., Ἀρύβας ἐν ἐπιγραφῇ παρὰ R a n g a b é Antiquités Helléniques Τόμ. Β' σ. 388¹. Ἀρύμβας δὲ παρὰ τῷ [Δημοσθένει], Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ, Πλουτάρχῳ καὶ Ἰουστίνῳ (VII, 6).

³ Δημοσθένης [Ὀλυνθ. Α'] 13.

⁴ [Ψευδοδημοσθένους] Ἡγησίππου Περὶ Ἀλωνήσου 32. Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 27, 34.

τῆς μέσης Ἑλλάδος, οὓς ἔπεισε νὰ προσχωρήσωσιν εἰς αὐτὸν, ὑποσχεθεὶς δι' ἰδίας συνθήκης τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ναυπάκτου, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη χρόνου¹. Ἦτο δὲ ἡ Ναύπακτος ἡ πόλις, ἐξ ἧς ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις εἶχε γείνει ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον διαπεραίωσις [τῶν Δωριέων], ἔπειτα δὲ τῶν κυριωτάτων σταθμῶν τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων· εἰκότως δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπεσκόπει εἰς τὸν λιμένα ἐκεῖνον μόνον χάριν τῶν ἰδίων σκοπῶν.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι παρηκολούθουν ἀπάσας τὰς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως. Ἦτο δὲ φανερόν, ὅτι ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν ἀποτυχῶσαν ἀπόπειραν καταλήψεως τῶν Μεγάρων ἐξήτει νάνοιξ ἄλλην ὁδὸν πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Διὸ δὲν ἡμέλησαν νὰ στείλωσι πρέσβεις εἰς τὰς ἀπειλουμένας χώρας, ὅπως ἐνδείξωσι τὸν κίνδυνον εἰς τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Ἀχαιούς, τοὺς Ἀκαρνανας, τοὺς Λευκαδίους καὶ τοὺς Ἀμβρακιώτας, παρορμήσωσιν αὐτοὺς νὰ ᾧσιν ἄγρυπνοι καὶ ὑποσχεθῶσι βοήθειαν². Θέλοντες δὲ νὰ καταστήσωσιν ἰσχυροὺς τοὺς λόγους αὐτῶν, ἔστειλαν περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον βοήθειαν εἰς τοὺς Ἀκαρνανας, τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν συμμάχους³, καὶ δὲν ἐδίστασαν νὰ κηρύξωσι δημοσίᾳ φίλον τῆς πόλεως καὶ ξενίσωσιν ἐν Ἀθήναις τὸν ἀπόβλητον βασιλέα τῶν Ἡπειρωτῶν, ὅστις εἶχεν ἔλθει φυγὰς εἰς τὴν πόλιν. Τέλος δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον χρόνον, καθ' ὃν ὁ Φίλιππος εὕρισκετο ἐν Ἡπείρῳ, ἐπειράθησαν νὰ αναταράξωσι τὴν Θεσσαλίαν, ὁ δὲ πρέσβυς τῶν Ἀθηναίων Ἀριστόδημος κατώρθωσε νὰ ἔλθῃ εἰς τελεσφόρον ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰς Θεσσαλικὰς πόλεις⁴.

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 34· οὗ Κορινθίων ἐπ' Ἀμβρακίαν ἐλήλυθε καὶ Λευκάδα· οὐκ Ἀχαιῶν Ναύπακτον ὁμώμοκεν Αἰτωλοῖς παραδώσειν;

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 72.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Ὀλυμπιοδώρου] 24-28.

⁴ Σχόλια εἰς Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 83· Ἀθηναῖοι ἐπὶ Πυθοδότου ἄρχοντος] πρεσβείας περὶ συμμαχίας ἔπεμψαν καὶ εἰς Θετταλίαν καὶ Μαγνησίαν τοὺς περὶ Ἀριστόδημον, ἀποστῆναι αὐτοὺς βουλόμε-

Ὁ δὲ Φίλιππος ἐπέστρεψεν ἐν σπουδῇ διὰ τῆς Πίνδου, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Θεσσαλοὺς νὰ αἰσθανθῶσι τὴν χαλεπότητ' αὐτοῦ. Ἡθέλησε δὲ νὰ θεραπεύσῃ αὐτοὺς τέλος διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς νεωτεροποιίας καὶ ἀπαλλάξῃ τῆς πλάνης, ὅτι ὁ φωκικὸς πόλεμος εἶχεν ὑπάρξει ἀρετηρία νέων χρόνων παλιγγενεσίας τῆς Θεσσαλίας. Ἐπωφελήθη δ' ὁ πανοῦργος βασιλεὺς τὴν κατὰ χώρας διαίρεσιν τῆς Θεσσαλίας, ἣν εἶχον καταστήσει οἱ Ἀλευάδαι χάριν κατανομῆς τῶν πρὸς πόλεμον ὑποχρεώσεων, ἵνα, δῆθεν ἀναφερόμενος εἰς ἀρχαίους ἐπιχωρίους θεσμοὺς τῶν Θεσσαλῶν, κατανείμῃ τὴν Θεσσαλίαν τετραχῇ, τάξῃ τὰ οὕτως ἀπ' ἀλλήλων ἀποσπώμενα τμήματα τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τετράρχας, ἐξαρτωμένους τελείως ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἄρχῃ τῆς ὅλης χώρας καὶ τῶν πόρων αὐτῆς ἀπεριορίστως. Ἐκτοτε δὲ δὲν ὑπῆρχε πλέον Θεσσαλία, αἱ δὲ πολλαὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἐλληνίδες πόλεις τῆς χώρας ἦσαν ἀπλῶς χωρία ἐστερημένα παντὸς δικαίου καὶ ὑποκείμενα εἰς μακεδονικὰς ἐπαρχίας¹. Οἱ δὲ Ἀλευάδαι, οἵτινες ἦσαν καὶ τότε ξένοι παντὸς ἐθνικοῦ συμφέροντος, καθ' ἃ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων², συνήνεσαν νὰ ἀναλάβωσι τὰς ἀνατεθείσας εἰς αὐτοὺς τετραρχίας.

Ἀπὸ δὲ τῆς Θεσσαλίας πιθανῶς ὁ Φίλιππος ἦλθε καὶ πάλιν εἰς κοινωνίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Καὶ ἡσθάνετο μὲν ἴσως, ὅτι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τελευταίας πρεσβείας εἶχε διαρρήξει ὑπεράγαν ἀποτόμως τὰς πρὸς αὐτοὺς σχέσεις· ἀλλ' ὁ κύριος λόγος τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐπιθυμία νὰ δεσμεύσῃ διὰ νέων συνθηκῶν τὰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων. Ἡσθάνετο δὲ ταύτην τὴν

νοὶ ἀπὸ Φιλίππου. Ἐν τῇ χωρίᾳ τούτῃ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Schultz τὸ πρεσβεύσαντος πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς ἐπιστρατεύσαντος [καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ κειμένῃ τοῦ Αἰσχίνου]. Πρὸς Sch ä f e r ἐν τοῖς *Jahrbücher für Philologie*. 1866 σ. 311. Περὶ δὲ τῆς εἰς τοὺς πρέσβεις ἀπονομῆς στεφάνων ἴδε *Αἰσχίνην* ἐνθ' ἄν.

¹ *Δημοσθένους* [κατὰ Φιλίππου Γ'] 26· ἀλλὰ Θεσσαλία πῶς ἔχει; οὐχὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν παρῆρηται καὶ τετραρχίας κατέστησεν, ἵνα μὴ μόνον κατὰ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐθνη δοῦλεῦσιν;

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 334].

ἀνάγκην, ἐπειδὴ παρετήρει μετ' ἐκπλήξεως ἅμα καὶ ἀνησυχίας τὴν μεταβολὴν τῆς γνώμης αὐτῶν, καὶ ἔβλεπεν αὐτοὺς ἐνεργοῦντας μετὰ μεγάλου θάρρους ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμμάχων, ἐν Θεσσαλίᾳ. Ὁ δὲ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἀκόμῃ ὑπέρτερος τοῦ στόλου τοῦ Φιλίππου καὶ ἠδύνατο νὰ παρακαλώσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μελλόντων αὐτοῦ σχεδίων. Ἀλλ' ἦτο ὅμως πάντοτε λίαν ἐπίφοβον σημεῖον ἡ ἀπόπειρα νέας προσπελάσεως τοῦ βασιλέως Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπειδὴ πᾶσα τοιαύτη ἐνέργεια αὐτοῦ ἦτο συνήθως πρόδρομος ἐπιχειρήσεων τοιούτων, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἔμελλε, καθ' ἃ ἐφοβεῖτο, νὰ τύχῃ εὐλόγου ἀντιστάσεως παρὰ τῶν Ἀθηναίων.

Προέβη δ' εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ ταύτην ἀπόπειραν συνδιαλλαγῆς δι' ἐπιστολῆς συντεταγμένης μετὰ μεγάλης δεξιότητος οὕτως, ὥστε νὰ φαίνεται οὐ μόνον ὑποχωρῶν προθύμως εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ καὶ παρέχων πλείονα τῶν ἐπιθυμυμένων. Ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἤπτετο ἀπάντων τῶν σπουδαίων ἀμφισβητημάτων. Ἡ Ἀλόννησος, ἔγραφε, δὲν πρέπει νὰ εἶνε μῆλον ἔριδος, ἀλλ' ἤθελε νὰ δωρήσῃ τὴν πόλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καίπερ αὐτὸς κυριεύσας αὐτὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν πειρατῶν¹. Ἐν δὲ τῷ μέλλοντι ὥφειλον Μακεδόνες καὶ Ἀθηναῖοι νὰ φυλάττωσι κοινῇ τὴν θάλασσαν καὶ ἀντεπεξέρχωνται πρὸς τοὺς ἐν τῇ θαλάσῃ κακουργοῦντας². Προέτεινε δὲ συγχρόνως καὶ ἐμπορικὴν συνθήκην, μέλλουσαν νὰ συνδέσῃ οἰκειότερον ἢ πρότερον πρὸς ἀλλήλας τὰς δύο χώρας³, καὶ ἐπανέλαβεν, ὅτι εἶνε πρόθυμος νὰ συναινέσῃ εἰς ἀναθεώρησιν τῶν ἐν ταῖς συνθήκαις δυσαρέστων εἰς

¹ [Ψευδοδημοσθένους] Ἡγησίππου [Περὶ Ἀλοννήσου] 2· Φίλιππος [γὰρ] ἀρχεται [μὲν] περὶ Ἀλοννήσου λέγων, ὡς ὑμῖν δίδωσιν ἑαυτοῦ οὔσαν, [ὅμᾳς δὲ οὐ φησι δικαίως αὐτὴν ἀπαιτεῖν]... ὡς ληστὰς ἀφελόμενος ταύτην τὴν νῆσον κτήσαιοτο, καὶ προσήκειν αὐτὴν ἑαυτοῦ εἶναι.

² [Ψευδοδημοσθένους] (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 14.

³ [Ψευδοδημοσθένους] (Ἡγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 9.

τοὺς Ἀθηναίους ἄρθρων· ἀλλὰ μόνον ἀμφεσβήτει, ὅτι εἶχε ποτε συναινέσει εἰς ἐπανόρθωσιν τοῦ ὅρου ἐκατέρους ἔχειν ἢ ἔχουσιν, ὅστις εἶνε ἡ βάσις τῆς εἰρήνης¹. Ὡς πρὸς δὲ τὴν πρότερον παρ' αὐτοῦ ἀποκρουσθεῖσαν ἀποδοχὴν τῶν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου οὐδετέρων πόλεων ὡς κοινωνῶν τῆς συνθήκης, ἐδήλου, ὅτι τώρα δὲν ἀντιλέγει, ὅπως αὐταὶ κοινωνήσωσι τῆς εἰρήνης, ἵνα βεβαιωθῇ ἡ ἐλευθερία καὶ αὐτονομία αὐτῶν². Περὶ δὲ τῶν πόλεων, ὅσαι, καθ' ἃ ἰσχυρίζοντο οἱ Ἀθηναῖοι, ἐλέγοντο καταληφθεῖσαι παρ' αὐτοῦ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ὡς καὶ περὶ τῶν ζητημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς ἐν Χερσονήσῳ κτήσεις, ἔγραψεν, ὅτι εἶνε πρόθυμος νάνατεθῇ ἡ λύσις τῶν ἀμφισβητουμένων εἰς διαιτησίαν δικαστηρίου ἴσου καὶ κοινοῦ³.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ κυριώτερα κεφάλαια τῆς βαρυσημάντου ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ὁ Φίλιππος εἶχε συνενώσει πάνθ' ὅσα ἡδύναντο νὰ ἐμποιήσωσιν αἰσθησιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, προσποιητὰς ὑποχωρήσεις καὶ φιλόφρονας ἐπαγγελίας, σοδαράς διαμαρτυρίας ἐναντίον ἐχθρικῶν διαθέσεων καὶ νοθεσίας πρὸς ἀποτροπὴν ἀμετατρέπτου ἰσχυρογνωμοσύνης, ὑποσχέσεις καὶ ἀπειλάς. Διὰ βραχείων δ' εἰπεῖν, ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη ἦτο τοιοῦτον κρᾶμα πραότητος καὶ αὐστηρότητος, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἡδύνατο νὰ ἐλπίζη δι' αὐτῆς, ὅτι τινὰς μὲν ἐμελλε νὰ ἐκφοβήσῃ, ἄλλους δὲ νὰ προσελκύσῃ ἢ νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν εὐνοίαν αὐτῶν.

Καὶ οἱ μὲν πρέσβεις αὐτοῦ ἐπραῖξαν πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως ὑπομνηματίσωσι τὴν ἐπιστολὴν κατὰ τὰς προθέσεις τοῦ Φιλίππου· οἱ δὲ φιλιππιζόντες ἐβοήθησαν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως ὅσον τὸ δυνατόν ἀρεστὰς καὶ συνέστησαν τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δὲν ἦτο εὐχερὲς τὸ ἔργον τῶν φιλοπατρίδων, θελόντων νάντεπεξέλθωσιν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης τοῦ Φιλίππου ἐμποιή-

¹ [Ψευδοδημοσθένους (Ἑγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 18.

² [Ψευδοδημοσθένους (Ἑγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 30.

³ [Ψευδοδημοσθένους (Ἑγησίππου) Περὶ Ἀλοννήσου] 36.

θεῖσαν αἰσθῆσιν καὶ παρορμήσωσι τοὺς πολίτας νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὴν ἀπάντησιν ἐπαξίαν τῆς πόλεως¹. Ἡ ἐντολὴ δὲ αὕτη ἐβάρυνεν ἰδίως τὸν Ἡγησίππου, τὸν εἰσηγητὴν τῆς πρεσβείας ἐκείνης, εἰς ἣν ἀπάντησις ἦτο κυρίως ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου. Ἦτο δὲ καταλληλότετος ὁ ἀνὴρ, ὅπως διὰ λόγου ἀδρόῦ, εὐνοήτου εἰς πάντας καὶ δεινοῦ ἀγάγῃ τοὺς συμπολίτας εἰς τὴν προσήκουσαν ἐπίκρισιν τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Φιλίππου. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπὶ τοῦ βήματος παρρησίαν, ἥτις εἶνε δικαίωμα πάντων τῶν Ἀθηναίων, καὶ διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς τόλμης τοῦ Φιλίππου, ὅστις ἐνόμιζεν, ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζῃ ἐπιδόκιμασίαν ἢ ἀποδοκιμασίαν περὶ τῶν ἐνώπιον τοῦ δήμου ἐκφωνουμένων λόγων. Ἐπειτα δὲ μετέβη εἰς τὰ περὶ τῆς Ἀλοννήσου. Ἡ νῆσος, εἶπεν, ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὧν τὸ δικαίωμα περὶ τῆς κτήσεως αὐτῆς δὲν παραγράφεται ἕνεκα τῆς προσκαίρου καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Ὁ τι δὲ εἶνε ἡμέτερον δὲν δύναμεθα νὰ ἐπιτρέψωμεν κατὰ βούλησιν νὰ δωρηθῇ εἰς ἡμᾶς, καὶ οὐδέποτε θὰ συναινέσωμεν νὰ διαθέτῃ ὁ βασιλεὺς χώρας ἐλληνικᾶς, τοῦτο δὲ πράττων νὰ ἐπιδεικνύηται καὶ ὡς εὐεργέτης καὶ παρέχῃ εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας, ὧν ἡ ἀποδοχὴ εἶνε ἀτιμωτικὴ εἰς ἡμᾶς². Περὶ δὲ τῆς προτεινομένης ὑπὸ τοῦ Φιλίππου διαδικασίας εἶπεν ὁ Ἡγησίππος, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν Ἀθηναίων θὰ καταλυθῇ, ἂν συναινέσωσιν Ἀθηναῖοι ὄντες νὰ διαδικάζωνται πρὸς τὸν ἐκ τῆς Πέλλης ὀρμώμενον περὶ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν κτήσεων καὶ περὶ τῶν ἀθηναϊκῶν νήσων, ὁμοίως δὲ ἀνταποκρίνεται ἥμισυ πρὸς τὴν τιμὴν τῶν Ἀθηνῶν τὸ νὰναλάβωσι κοινῇ μετ' αὐτοῦ τὴν φύλαξιν τῆς θαλάσσης. Διὰ δὲ τῆς προτάσεως αὐτοῦ ταύτης θέλει μόνον

¹ Ὁ Περὶ Ἀλοννήσου λόγος τοῦ Ἡγησίππου, [ὅστις ψευδῶς προσγράφεται εἰς τὸν Δημοσθένην], ἦτο ἀκριδέστερον ἐπιγεγραμμένος κατὰ *Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα* [Πρὸς Ἀρμαίων I, 10 σ. 737, 13] Πρὸς τοὺς Φιλίππου πρέσβεις ἢ καὶ Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς πρέσβεις τοὺς παρὰ Φιλίππου.

² Καὶ ὁ Δημοσθένης δὲν δέχεται τὴν Ἀλόννησον εἰς δέδωσιν ἀλλὰ μὴ ἀποδοῖσαι (Φιλίππος), περὶ συλλαβῶν ἀδιαφερόμενος κατὰ τὸν *Αἰσχίνην* [κατὰ Κτησιφῶντος] 83.

νάποκτήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ προσορμίζεται ἔνθα βούλεται μετὰ τῶν τριήρων αὐτοῦ. Καὶ ἡ προτεινομένη δ' ἐμπορικὴ συνθήκη εἶνε οὐδὲν ἄλλο ἢ παγίς, ἅτε οὕς' ἀνωφελὲς καὶ μέλλουσα μόνον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ γίνηται ἔφεσις τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου, ἐν ᾧ μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου εἰθίζετο ἅπασαι αἱ μετὰ τῶν Ἀθηναίων ὁμολογούμεναι συνθήκαι νὰ ἐπικυρῶνται ὑπὸ τοῦ δήμου ἄνευ οἰαςδ' ἡποψ' ἐφέσεως.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν προτεινομένην ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν ὁ Φίλιππος διὰ πρέσβειων πρότερον σταλέντων ἐδήλωσεν ἐν γνώσει πάντων, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ συναινέσῃ εἰς μεταβολάς. Καὶ ἀντίκειται μὲν τὸ ψήφισμα αὐτοῦ, τοῦ Ἡγησίππου, τὸ γενόμενον δεκτὸν ὑπὸ τοῦ δήμου εἰς τὴν φιλοκράτειον εἰρήνην, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται ὅμως εἰς τὸ δίκαιον καὶ τάληθ' ἀνταποκρίνεται τῶν Ἀθηναίων. Ἄν δὲ ὁ Φίλιππος δὲν θέλῃ νὰκούσῃ τι περὶ αὐτοῦ, τοῦτο ἀποδεικνύει μόνον, ὅτι ἐν γένει δὲν προτείνει σοβαρῶς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης.

Ὅμοιως δ' ἔχουσι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τῶν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου μὴ κοινωνούντων τῶν συνθηκῶν. Τοῦτο ἡξίωσαν οἱ Ἀθηναῖοι ὡς τι δίκαιον, καὶ ὁ Φίλιππος δὲ ἀποδέχεται τῶν ὁρῶν τῆς ἀξιώσεως αὐτῶν. Καὶ θέλει μὲν νὰ ἐξασφαλισθῇ δι' εὐρυτέρων συνθηκῶν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν ἐλληνίδων πόλεων, ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ προβαίνει εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Φερῶν, τὴν βιαίαν κατάληψιν τῆς Ἠπείρου, τὴν ἐναντίον τῆς Ἀμβρακίας στρατείαν καὶ τὴν καθυπόταξιν τῶν παρὰ τὸ Ἴόνιον πέλαγος ἀποικιῶν. Ἀλλὰ πῶς δύναται τις, εἰς ταῦτα τὰ γεγονότ' ἀποβλέπων, νὰ πιστεύσῃ τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προσδοκῇ παρ' αὐτοῦ εὐλάβειαν πρὸς τὴν αὐτονομίαν τῶν ἐλληνίδων πόλεων. Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον ἐνεργεῖ καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐν Χερσονήσῳ, ἔνθα ἐξακολουθεῖ κατακρατῶν κτήσεις τῶν Ἀθηναίων, καὶ θέλει νὰ ὑποβάλλῃ εἰς διαδικασίαν ζήτημα φανερώτατον, τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Καρδίας.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ὑπεστήριξε τὸν λόγον τοῦ Ἡγησίππου, καὶ

ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἰδίως εἰς τοῦτο, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ κατασταθῇ δικαστήριον δυνάμενον νὰ ἐξετάσῃ τὰ μισθιτῆματα δικαίως καὶ ἀνεξαρτήτως. Ὁ δὲ δῆμος παρὰ τὰς ἀντιθέτους ἐνεργείας τῶν μακεδονιζόντων ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Ἰγρήσιππου, καὶ αἱ προτάσεις τοῦ Φιλίππου ἀπερρίφθησαν ὡς ἀπαράδεκτοι. Διὰ δὲ τῆς ἀποκρούσεως ταύτης ἡ προτέρα ῥῆξις ἀπέβη πολὺ μεγαλειτέρα, καὶ ἡ εἰρήνη ἐξηκολούθησε μὲν ὑφισταμένη κατὰ τύπους, ἀλλὰ πράγματι εἶχε καταλυθῇ, καθ' ὅτι ὁ δῆμος εἶχε μὲν ἐπανειλημμένως ἐκφρασθῇ ἐναντίον τῶν καθεστώσων συνθηκῶν, εἶχε δὲ ἀποκρούσει τὴν σύμφωνον πρὸς τὰς εὐχὰς τοῦ βασιλέως ἐπανόρθωσιν αὐτῶν. Ἐμελλε δὲ κατὰ ταῦτ' ἀναγκάως νὰ λήξῃ ἐν χρόνῳ βραχυτέρῳ ἢ μακροτέρῳ καὶ ἡ περισῶζομένη ὕπουλος εἰρήνη, καὶ ἐξερράγῃ ὁ πόλεμος. Ἡ δ' ἔκρηξις αὐτοῦ δὲν ἐγείνεν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐν τῇ Χερσονήσῳ.

Ἡ ὀρχικὴ Χερσόνησος, καίπερ μακρὰν κειμένη, εἶχεν ὅμως οἰκειοτάτας σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐπειδὴ ἐνέκειτο εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας καὶ παγιωτάτας παραδόσεις τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Ἀθηναίων τὸ νὰ θεωρῶσι τὴν Χερσόνησον ταύτην, ἅτε δεσπόζουσαν τῶν κατὰ τὸν βορρᾶν θαλασσιῶν ὁδῶν, ὑπερπόντιον μέρος τῆς Ἀττικῆς. Περὶ τῶν τῆς Χερσονήσου ἐμερίμνα ὁ δῆμος ἀγρυπνότερον καὶ ἐμμονώτερον ἢ περὶ πασῶν τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχῆς. Ἐθεώρουν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Χερσόνησον ἀναπαλλοτριώτων κτῆμα τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἐν ᾧ ἡ πόλις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτῃ τὰ κατὰ τὴν γῆν. Διὸ καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς εἶχον παραλυθῇ αἱ σχέσεις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὰς λοιπὰς ὑπερποντίους χώρας, ἐξηκολούθουν νὰ ποστέλλωσιν εἰς τὴν Χερσόνησον κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Περικλέους κληρουχίας, τοῦτο μὲν χάριν ἐξοικονομήσεως ἀπόρων Ἀθηναίων, τοῦτο δὲ χάριν παγιώσεως τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀρχῆς.

Καὶ βραχὺν μὲν χρόνον πρὸ τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου εἶχον διαταχθῇ αἰσίως τὰ κατὰ τὰς ἐν τῇ Χερσονήσῳ κτήσεις διὰ τῶν

νικῶν τοῦ Χάρητος ¹. μετὰ ἑξ ὧν ἔτη ἐκυριεύθη ἡ Σηστός ², καὶ ἡ ὅλη Χερσόνησος ἔγεινε χώρα ἀττική ἀπὸ τῆς νοτίου ἁκρας μέχρι τῆς ἐν τῷ βορρᾷ Καρδίας. Ἐν δὲ τοῖς βορείοις τῆς χώρας ἐπειράθησαν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ποκτῆσωσι δύναμιν, συμμαχοῦντες πρὸς τοὺς ἐπιχωρίους ἡγεμόνας, καθ' ὃν εἶχε συστήσει τοῦτο ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Ἀριστοκράτους ὡς ἐνέργειαν ἀνταποκρινομένην εἰς τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων.

Ὅσοι δὲ μᾶλλον ἐπαγιοῦτο ὁ Φίλιππος ἐν τοῖς βορείοις τῆς χώρας, καταστήσας μὲν ὑποτελῆ τὸν Κερσοβλέπτην, συμμαχήσας δὲ μετὰ τῶν Καρδιανῶν καὶ ἐπιδείξας τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Πόντου ³, τόσῳ μᾶλλον ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ φυλάσσωνται καὶ ἐνισχύσωσι τοὺς σταθμοὺς αὐτῶν ἐν τῷ κινδυνεύοντι ἐκείνῳ καὶ διὰ τε τὸν Φίλιππον καὶ τοὺς Ἀθηναίους σπουδαίῳ προμαχώνι. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκείνο ἔτος, καθ' ὃ ἔγειναν ἐν Ἀθῆναις αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φιλίππου προκληθεῖσαι συζητήσεις περὶ ἐπανορθώσεως τῆς συνθήκης, ἀπέστειλαν εἰς τὴν Χερσόνησον ἀποίκους πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐν αὐτῇ ἀποικίας ⁴. Ἀναλογιζόμενοι δὲ τὴν δυσχέρειαν τῶν πραγμάτων, ἐξέλεξαν ὡς ἡγέτην τῶν ἀποσταλέντων πολιτῶν ἄνδρα ἔχοντα στρατηγικὴν ἀξίαν καὶ διακρινόμενον ἐπὶ τῷ θάρρει καὶ τῷ φρονήματι, τὸν Διοπείτην, ἄνδρα ἔχοντα τὴν ἀπόφασιν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ μελήσῃ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίου πόλεως καὶ τὴν τόλμην νὰ προβῇ αὐτοβούλως εἰς τὰ πρόσω ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τυχὸν αἱ ἐπιχώριοι ἀρχαὶ δὲν ἐβόηθουν αὐτόν.

¹ Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Ε' σ. 131.

² Ἰδε ἀνωτέρῳ Τόμ. Ε' σ. 324.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 15· ἄρτι τῆς εἰρήνης γεγενοῦς, οὐπω Διοπείθους στρατηγούντος οὐδὲ τῶν ἀντιῶν ἐν Χερρονήσῳ ὡς ἀπεσταλμένων.

⁴ Ἡ ἀποστολὴ τῶν κληρούχων ἔγεινε κατὰ Πυθόδοτον ἄρχοντα. Ἰδε Φιλόχορον [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀμμαῖον σ. 119 ἐκδ. Sylburg] ἀπόσπ. 134 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406].

Ἡ περίστασις δὲ αὕτη παρουσιάσθη πράγματι λίαν ταχέως. Ὁ Διοπίθης, τυχὼν ἀντιστάσεως, κατώρθωσε νὰ πορισθῇ διὰ πειρατείας χρήματα χάριν στρατολογίας¹, καὶ ἔπειτα προσεχώρησε κατὰ τῆς Καρδίας, ἣτις ἦτο ἐχθρικῶς διατεθειμένη καὶ ἔλαβε βοήθειαν παρὰ τοῦ Φιλίππου². Τῷ δὲ 341 π. Χ. εἰσέλασε καὶ εἰς μακεδονικὸν ἔδαφος, ἐδῆωσε τὴν χώραν, κατέλαβεν ὀχυρὰ χωρία καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς αἰχμαλώτους³.

Ἡ δὲ τόλμη αὐτοῦ αὕτη ἐνεποίησε μεγίστην αἴσθησιν. Τὸ πρῶτον ἦδη μετὰ τὴν εἰρήνην οἱ Ἀθηναῖοι προέβαινον πέρα τολμηρῶν λόγων, ἀποκρουστικῶν ἀπαντήσεων, σκανδαλωδίων πρεσβειῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐπιδείξεων. Ὁ δὲ Φίλιππος ἀπήτησε πάραυτα ἔλεγχον καὶ ἐπανόρθωσιν τῶν ἀδικημάτων⁴, συγχρόνως δ' ἔσπευσε μετὰ στρατιᾶς εἰς τὴν βόρειον Θράκην καὶ ἐκάλεσεν ἐπικουρίας ἐκ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας.

Τὸ δὲ θέρος τὸ ζήτημα τῆς εἰς τὸν Φίλιππον ἀπαντήσεως συνεζητήθη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν πατριῶν ἀντιχρουσίων ἀλλήλας μετὰ δριμύτητος. Οἱ δὲ φιλιππίζοντες ἐπωφελήθησαν τὴν εὐκαιρίαν, ὥπως προσβάλωσι τοὺς ἀντιπάλους ὡς ἐμβάλλοντας τὴν πολιτείαν μετὰ δεινῆς κουφονοίας εἰς τὰς κινδυνωδεστάτας τῶν ἐρίδων καὶ μὴ δυναμένους νὰ ἡσυχάσωσι καὶ ὅτε ὁ Φίλιππος εὕρισκετο ἀπώτατα τῶν συνόρων τῆς Ἀττικῆς. Ἀπήτησαν δὲ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Διοπίθους καὶ τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ αὐτοβούλῃ ἐνεργείᾳ δι' ἧς εἶχε καταλύσει τὴν εἰρήνην κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν⁵.

¹ Δημοσθένης [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 9] 24 κ. ἐ. [28].

² Δημοσθένης [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 58. [Πρβλ. [Κατὰ Φιλίππου Δ'] 60.

³ [Υπόθεσις εἰς Δημοσθένους Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ].

⁴ Ψευδοδημοσθένης Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου 3.

⁵ Οἱ κληροῦχοι ἐκάκωσαν καὶ συμμάχους τῶν Ἀθηναίων, οἷον τοὺς Ἐλαιουσίους. "Ide C[arl] Curtius [Zwei] Attische [Ur Kunden] ἐν τῷ Hermes Τόμ. IV [1870] σ. 407 [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 1 σ. 53, ἀρ. 116], τοῦθ' ὅπερ ἐπωφελήθησαν οἱ μακεδονίζοντες ἐχθροί, λέγοντες περὶ τοῦ Διοπίθους μὲλ λ ε ι π ο λ ι ο ρ - κ ε ῖ ν, τοὺς "Ελλήνας ἐκδίδωσιν. "Iδε Δημοσθένης Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 27. Περὶ δὲ τῆς ἀπειλῆς αὐτῶν εἰς ἀ γ γ ε λ ί ας κατὰ τοῦ Διοπίθους ἴδε αὐτόθι 28.

Καὶ τὰ μὲν πράγματα δὲν ἠδύναντο νὰ διαφουσθῶσι, ζήτημα δὲ μόνον ἦτο ὅποια ἐρμηνεία ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς αὐτά. Τότε δὲ ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ Δημοσθένης, ὅπως παραστήσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ πράγματα ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως. Ἡ ἐξέτασις τῆς ἀθωότητος ἢ τῆς ἐνοχῆς τοῦ Διοπείθους ἦτο κατ' αὐτὸν πάρεργον, ἐπειδὴ ἦτο λόγος περὶ πραγμάτων καὶ ὄχι περὶ προσώπων. Μάτην δ' ἐλέχθη παρὰ τῆς ἀντιθέτου φατρίας, ὅτι ἡ παροῦσα κατάστασις εἶνε ἀφόρητος καὶ ὅτι ὑφίλουσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἢ νὰ κηρύξωσι φανερώς τὸν πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα ἢ νὰ τηρήσωσιν εὐλαβῶς τὴν εἰρήνην. Ἡ ἀπόφασις αὕτη οὐδαμῶς κεῖται ἐν ἡμῖν, εἶπεν ὁ Δημοσθένης. Ὁ Φίλιππος ἰσχυρίζετο, ὅτι ἠύλαβεῖτο τὴν εἰρήνην, ὅτε εἰσῶρμα μετὰ στρατιᾶς εἰς τὸν Ὠρεὸν, κατελάμβανε τὴν Καρδίαν καὶ προσέβαλλε τὰ τεῖχη τῶν Φερῶν¹. Καὶ ὅταν μὲν ὁ Φίλιππος καταλαμβάνῃ κτήσεις ἀθηναϊκὰς καὶ καταστρέφῃ πόλεις ἐλληνίδας, τοῦτο δὲν θεωρεῖται αἰτία πολέμου· ἀλλ' ὅταν ἡμεῖς ποτε δράσωμεν καὶ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀμυναν τῶν ἰδίων ἡμῶν κτήσεων, τότε ἔγκαλούμεθα ὡς παραβάται τοῦ δικαίου. Ἀλλ' εἶνε Ἀθηναῖοι οἱ κρίνοντες οὕτω; Τοιαύτη λεπτότης συνειδήσεως εἶνε αὐτόχρημα προδοσία. Ὁφείλομεν δὲ νὰ εἴμεθα πάντοτε παρεσκευασμένοι νὰ ποικρούσωμεν τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Φιλίππου, ἐπειδὴ ἐμφανίζεται πάντοτε ἀπροσδοκῆτως². Καὶ τώρα, ὅτε ἡ ἡμετέρα στρατιὰ εὐρίσκεται ἐν τῇ προσηκούσῃ θέσει, θέλετε ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν εὐχαρίστησιν νὰ κενώσωμεν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ δὴ ἐν τῷ χρόνῳ τῶν ἐτησίων, οἵτινες μέλλουσι μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐμποδίσωσιν ἡμᾶς νὰ πλεύσωμεν αὐτόποτε, ἐν ᾧ ὁ Φίλιππος ἀθροίζει ἐκεῖ στρατιάς; Καὶ τὸν στρατηγὸν ἐκεῖνον, ὅστις δεικνύεται τέλος ἔχων θάρρος, θέλετε νὰ τιμωρήσωμεν, ἀφ' οὗ ἄλλως οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτῶν τῶν πολιτῶν ὑπέχει εὐθύνην ἐπ' ἐκείνοις δι' ἃ κατηγορεῖται ὁ Διοπείθης; Πράγματι μόνον ἑλλειψις ὑποστηρίξεως παρ' ἡμῶν ἠνάγκασεν αὐτὸν

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 56-60.

² Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 6-12.

νὰ ἐπιζητήσῃ δι' ἄλλου τρόπου χρήματα πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ¹.
 Ἰμᾶς αὐτοὺς πρέπει νὰ κατηγορῶμεν, ὅχι ἐκεῖνον. Ὁφείλομεν
 νὰ ἐρυθριῶμεν, ὅτι στέλλομεν μὲν πρέσβεις εἰς ἀπάσας τὰς πό-
 λεις, ὅπως παρορμήσωμεν αὐτὰς νὰ γρυπνῶσιν ἐναντίον τοῦ Φι-
 λίππου, ἡμεῖς δὲ οὐδὲν πράττομεν, ὅπως σώσωμεν ἡμᾶς αὐτούς.
 Ἀληθῶς περὶ σωτηρίας πρόκειται· πρέπει νὰ κατανοήσωμεν τοῦτο.
 Ὁφείλομεν νὰ διαγνώσωμεν σαφῶς, ὅτι ὁ Φίλιππος μισεῖ ἡμᾶς
 καὶ ὅλην τὴν πόλιν καὶ τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως καὶ πάντας τοὺς ἐν
 τῇ πόλει ἀνθρώπους, καὶ αὐτοὺς ἐκείνους οἵτινες τῶρα καυχῶνται
 ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ μάλιστα πάντων πολεμεῖ καὶ ἐπιβου-
 λεύει τὴν ἡμετέραν πολιτείαν. Καὶ εὐλόγως πράττει τοῦτο, ἐπειδὴ
 γινώσκει ἀκριβῶς, ὅτι, οὐδ' ἂν πάντων τῶν ἄλλων γείνη κύριος,
 οὐδὲν θὰ δύναται νὰ κατέχῃ ἀσφαλῶς ἕως ἂν ὑμεῖς δημοκρα-
 τεῖσθε, ἀλλ' ἐάν ποτε συμβῇ τι ἀτύχημα, οἷα πολλά δύναται
 νὰ συμβῶσιν εἰς ἀνθρώπον, ἅπαντα ἐκεῖνα ἅτινα τῶρα ἔχει συνε-
 νῶσει ἐκεῖνος διὰ τῆς βίας θὰ ἔλθωσι καὶ θὰ καταφύγωσι πρὸς
 ἡμᾶς. Καὶ τοῦτο διότι ὑμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι εἴσθε ἐκ φύσεως καὶ
 ἔνεκα τοῦ πολιτεύματος ὑμῶν ἀνίκανοι νὰ προβῇτε εἰς κατακτῆ-
 σεις καὶ νὰ συντηρήσῃτε ἀρχὴν, ἀλλ' εἴσθε ὅμως πρόθυμοι νὰ
 παρεμβάλλητε ἐμπόδια εἰς τοὺς βουλομένους ἄρχειν, νὰ φαιρῇτε
 τὴν λείαν αὐτῶν καὶ νὰ ἄγῃτε πάντας τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐλευ-
 θερίαν².

Τὸν δὲ κατέχοντ' ἀκόμη τοὺς Ἀθηναίους μέγαν φόβον τῶν
 δαπανῶν καὶ τῶν ἐργαδῶν πόνων καταπολεμεῖ ὁ Δημοσθένης,
 παρορμῶν αὐτοὺς νὰναλογισθῶσι τὴν τύχην ἣτις ἀναμένει αὐτοὺς,
 ἂν δὲν πρῶξωσι τὰ δέοντα. Διότι, προσέθηκεν, ἂν ὑπάρχῃ τις τῶν
 θεῶν ἐγγυητής, ὅτι, ἂν ἄγῃτε ἡσυχίαν καὶ ἐγκαταλίπητε τὰ πάν-
 τα, ὁ Φίλιππος δὲν θὰ ἐπέλθῃ τέλος ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς, εἶνε μὰ τὸν
 Δία καὶ πάντας τοὺς θεοὺς αἰσχροὺν καὶ ἀνάξιον ὑμῶν καὶ τῶν
 ὑπαρχόντων τῇ πόλει καὶ πεπραγμένων ὑπὸ τῶν προγόνων τὸ

¹ Δημοσθένους | Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ | 13-37.² Δημοσθένους | Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ | 40-43.

νά θυσιάσητε εἰς δουλείαν ἕνεκα τῆς ἰδίας ῥαθυμίας πάντας τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, καὶ ἐγὼ αὐτὸς τὸ κατ' ἐμὲ προετίμων νάπο-
θάνω μᾶλλον ἢ νά προτείνω τὸ τοιοῦτον. Ἄλλ' ἂν ἄλλος τις εἶπη
καὶ πείσῃ ὑμᾶς, ἔστω, μὴ ἀμύνεσθε, ἐγκαταλείψατε τὰ πάντα.
Ἄλλ' ὅμως οὐδεὶς ὑμῶν βεβαίως πιστεύει τὸ τοιοῦτον, τὸυναν-
τίον δὲ γινώσκωμεν ἐκ τῶν προτέρων ἅπαντες, ὅτι ὅσῳ περισσοτέ-
ρων ἀφήσωμεν ἐκεῖνον νά γείνη κύριος, τόσῳ χαλεπώτερος καὶ
ἰσχυρότερος γίνεται ἐπὶ ζημίᾳ ἡμῶν καὶ ὡς ἐχθρὸς ἡμῶν. Ὀφεί-
λομεν λοιπὸν νάποφασίσωμεν μέχρι τίνος θὰ ὑποχωρήσωμεν καὶ
θἀναβάλλωμεν ἢ πότε, ὡ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, θὰ θελήσωμεν νά
πράξωμεν τὰ δέοντα. Βεβαίως ὅταν παραστῇ ἡ ἀνάγκη, θἀποκρι-
θῇτε. Ἄλλ' ἂν εἶνε ὁ λόγος περὶ ἀνάγκης ἐλευθέρων ἀνθρώπων,
αὕτη οὐ μόνον ἤδη πάρεστιν, ἀλλὰ καὶ ἔχει ἤδη παρέλθει, διότι
μεγίστη ἀνάγκη τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων εἶνε ἡ αἰσχύνῃ περὶ
ἐκείνων ὅσα ἤδη πάσχουσιν, οὐδὲ ὑπάρχει ἄλλη μείζων αὐτῆς,
τὴν δὲ ἀνάγκην τῶν δούλων, τὰς πληγὰς καὶ τὸν αἰκισμὸν τοῦ
σώματος, δέον νά εὐχρηθῶμεν εἰς τοὺς θεοὺς νά μὴ ὑποστῶμεν
ποτέ¹.

Κατὰ τοιοῦτον τρόπον παρέστησεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς
συμπολίτας τὴν σοβαρότητα τῶν περιστάσεων, καὶ παρῳμήσεν
αὐτοὺς νά συντάξωσι τὴν στρατιάν, νάποτίσωσιν εἰσφορὰς, νά συ-
νενώσωσι τὰς ἐλληνίδας πόλεις πρὸς κοινὴν δρᾶσιν καὶ νά κολά-
σωσι τοὺς πολιτευτὰς ἐκείνους τοὺς θεραπεύοντας τὸν ἐχθρὸν τῆς
πατρίδος².

Ὁ δὲ δαιμόνιος ἐκεῖνος λόγος ὑπῆρξε τελεσφόρος. Οἱ μακεδο-
νίζοντες ὑπέστησαν νέαν ἥτταν, καὶ ὁ Διοπίθης δὲν ἀνεκλήθη.
Ἄλλ' ἡ ἐπιτυχία δὲν ὑπῆρξεν ἐπαρκής. Καὶ ἐν μὲν τῇ προκει-
μένῃ περιστάσει καθ' ἑαυτὴν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐνεργήσει συνε-
τῶς καὶ ἀνδρικῶς, ἀλλ' ἡ καθ' ὅλου αὐτῶν διαγωγὴ ἐξηκολούθει
νά μὴ εἶνε ἡ προσήκουσα, οὐδ' ἀντελαμβάνοντο ἀκόμη τοῦ ἐπαπει-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 49-51.

² Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 76.

λθόντος αὐτοὺς κινδύνου ὡς ἀμέσου καὶ ἐπικειμένου καὶ μετὰ τῆς
θεούσης ζωηρότητος, δὲν ἤθελον ἀκόμη νάποσπασθῶσι τῶν γλυ-
κειῶν ἀπολαύσεων τῆς εἰρήνης καὶ ἐξηκολούθουν νὰ διαβουκολῶν-
ται ὑπὸ τῆς ιδέας, ὅτι ὁ Δημοσθένης ἔβλεπε τὰ πράγματα ὑπὲρ
τὸ δέον μελανά. Διὰ τοῦτο δὲ ὀλίγας ἐβδομάδας μετὰ τὸν τελευ-
ταῖον αὐτοῦ λόγον ἀνῆλθε καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ βῆμα¹, ὅπως ἔτι
ἐπιμονώτερον παραστήσῃ εἰς τοὺς πολίτας, ὅτι πράγματι ἡ εἰρήνη
δὲν ὑφίστατο πλέον, καθ' ἃ ὑπεκρίνοντο ψευδῶς ὁ Φίλιππος καὶ οἱ
φιλιππίζοντες, ὅτι αἱ Ἀθηναῖαι ἀπὸ τῆς διὰ τῆς βίας καθυποτάξεως
τῆς Φωκίδος καταπολεμοῦνται ἀπαύστως καὶ ὅτι τὰ νῦν δὲν πρό-
κειται πλέον περὶ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ
περὶ αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ περὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ σχεδὸν δε-
κατριῶν ἐτῶν, λέγει ὁ Δημοσθένης, ὁ Φίλιππος ἐν καὶ μόνον ἔχει
μέλημα, πῶς νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ δι' ἀχαλινώτου βίας
ἀπανταχοῦ ἔνθα οἰκοῦσιν Ἕλληνες. Ὑπὲρ τὰς τριάκοντα πόλεις
κατέστρεψεν ἐν Θράκῃ οὕτως ὡμῶς, ὥστε οὐδὲ ἂν ποτε ὠκλήθησαν
εἶνε εὐκόλον νὰ εἴπῃ τις προσελθὼν ἔνθα ἔκειντο², ἐν δὲ Δελφοῖς
ἐγκαθιδρύθη ἀγωνοθέτης τῶν Πυθίων καὶ, ἂν δὲν παρίσταται αὐ-
τῆς, πέμπει τοὺς δούλους αὐτοῦ ὡς ἀγωνοθέτας³. Αἱ Θερμοπύ-
λαι κατέχονται ὑπὸ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ⁴, ἡ Φωκίς ἐξωλοθρεύθη,
ἡ Θεσσαλία διεσπάρθη καὶ ἐδουλώθη⁵, ἐν Εὐβοίᾳ ἐγκατέστησε

¹ Ὁ Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ λόγος τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ τρίτος Κατὰ Φιλίππου, ὅστις πρόκειται ἡμῖν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ κειμένῳ καὶ ἐν ἐπεξεργασίᾳ εὐρυ-
θείᾳ δι' ἀρχαίων προσθηκῶν, εἶνε οἱ τελευταῖοι καὶ ἐν ταύτῃ θεινότεροι τῶν πολιτικῶν λό-
γων τοῦ Δημοσθένους οὕς κεκτήμεθα.

² Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 26.

³ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 32· τίθησι τὰ Πύθια... καὶ ἂν αὐτὸς
μὴ παρῇ, τοὺς δούλους ἀγωνοθετήσοντας πέμπει. Εἶνε δὲ ταῦτα
ὑπαινιγμοὶ περὶ τοῦ Ἀντιπάτρου (Λιβανίου IV, 311).

⁴ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 32· κύριος δὲ Πυλῶν καὶ τῶν ἐπὶ
τοὺς Ἕλληνας παρόδων ἐστὶ, καὶ φρουραῖς καὶ ξένοις τοὺς τό-
πους τούτους κατέχει. Πρὸς Δημοσθένης Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 64. [Τὸ
χωρίον τοῦτο, παραλειπόμενον ἐν τῷ κώδικι Σ καὶ θεωρούμενον παρέμβλητον, ἐδοκιμάσθη
ὡς γνήσιον ὑπὸ τοῦ H. Weil Harangues de Demosthène σ. 331].

⁵ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 26.

τυράννους, τὰ δὲ Μέγαρα ἀπειλοῦνται ὥς καὶ ἡ Ἀμβρακία καὶ ἡ Λευκάς. Τὴν δὲ Ἥλιν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατέχει ἤδη, καὶ τὴν μὲν Ναύπακτον ὑπόσχεται εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς, τὴν δ' Ἐχῖνον τὴν παραμεθόριον πόλιν τῆς Φωκίδος ἀφῆρεσεν ἀπὸ τῶν Θηβαίων¹. Ἐν ᾧ δ' ἐξ ἐνὸς προχωρεῖ πρὸς τὸ Ἴόνιον πέλαγος, ἐκτείνει ἐξ ἐτέρου τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, κρατεῖ τῆς Καρδίας, ὁρμᾷ κατὰ τοῦ Βυζαντίου². Ἐν ᾧ δὲ τοιαῦται εἶνε αἱ ἀρπαγαὶ αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπέκτασις, οἱ Ἕλληνες κάθηνται ἥσυχοι θεωροῦντες αὐτὸν, ὥς εἰ εὐρίσκοντο πρὸ θεομηρίας τινὸς, πρὸ χαλάζης, εὐχόμενοι μόνον ἕκαστοι, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀγρῶν, χωρὶς μηδεὶς νὰ κωλύῃ αὐτόν³. Οἱ αὐτοὶ δ' ἐκεῖνοι Ἕλληνες οἵτινες ἄλλοτε ἦσαν εὐαίσθητότατοι καὶ ζηλοτυπώτατοι, ἂν πόλις τις ἐλληνικὴ ἐπεβάλλετο εἰς τὰς ἄλλας ἐπικρατοῦσα, ἀνέχονται τῶρα καὶ ὑφίστανται τὰς μεγίστας ὕβρεις παρ' ὀλέθρου Μακεδόνοιο.

Διὰ τίνα δὲ λόγον, εἶπεν ὁ Δημοσθένης, ἦσαν πρότερον οἱ Ἕλληνες φοβεροὶ εἰς τοὺς βαρβάρους, τῶρα δὲ συμβαίνει τούναντίον; Δὲν εἶνε αἴτιον τούτου ἡ ἀπόρία αὐτῶν, ἀλλ' ἡ στέρησις τοῦ φρονήματος ἐκείνου, οὗ ἕνεκα ὑπερημύνθησάν ποτε νικηφόροι τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς ὑπερτέρας δυνάμεως τῶν Περσῶν. Τότε ἅπαντες ἐμίσουν τοὺς ἐρχομένους εἰς συνεννόησιν πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ οἱ δωροδοκοῦντες ἐκολάζοντο διὰ τιμωρίας μεγίστης⁴. Ἀλλὰ τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο τῆς τιμῆς ἐξέλιπεν, οἱ Ἕλληνες γελῶσιν ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ καὶ δὲν ἔχουσι πλέον τὴν δύναμιν νὰ μισῶσι τὸ κακόν. Τῶρα ἐπιτρέπετε τὸν λόγον εἰς ῥήτορας ἐγνωσμένους ἐν τῇ πόλει ὥς προδότας, καίτοι ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Ὀλύνθου καὶ ἄλλων πόλεων εἶνε φανερόν πόσας

¹ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 34. Παρεχωρήθη δὲ τὸ χωρίον εἰς τοὺς Μαλιεῖς. Ἰδὲ Weil ἐν τῷ Hermes Τόμ. VII [1873] σ. 388.

² Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 34. Πρὸς. Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 66.

³ [Δημοσθένης Κατὰ Φιλίππου] 33.

⁴ Δημοσθένης [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 36-40.

συμφορὰς παρασκευάζει τὸ ἀκροῦσθαι προθύμως τῶν τοιούτων καὶ περιπλέκεσθαι εἰς τὰς πλεκτάνας τοῦ ψεύδους¹. Ἄν οἱ Ὀλύνθιοι ἡδύναντο ἀκόμη νὰ βουλευώνται ἐλευθέρως, πολλὰ ἢ ἡδύναντο νῦν νὰ εἴπωσιν, ἅτινα ἂν εἶχον τότε προΐδει, δὲν ἤθελον καταστραφῇ. Ὀμοίως δὲ καὶ οἱ Ὠρεῖται, οἱ Φώκεῖς καὶ τᾶλλα θύματα τῆς πλεονεξίας τοῦ Φιλίππου. Ἀλλὰ τώρα πλέον τί τὸ ὄφελος; Ἔως ἂν σκάφος τι, εἴτε μέγα εἴνε εἴτε μικρόν, δύναται νὰ σωθῇ, τότε πρέπει καὶ ὁ ναύτης καὶ ὁ κυβερνήτης καὶ πᾶς ἀνὴρ νὰ προθυμῶνται καὶ προσέχωσιν, ὅπως μηδεὶς μὴθ' ἐκὼν μὴτ' ἄκων ἀνατρέψῃ αὐτό. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐφ' ὅσον εἴμεθα σῶοι, πόλιν μεγίστην ἔχοντες, πόρους δὲ πλείστους καὶ ἀξίωμα κάλλιστον, ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν τὰ δέοντα. Ὀφείλομεν νὰ παρασκευάσωμεν τὴν ἄμυναν, ὅπως, καὶ ἂν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἅπαντες συναινέσωσιν εἰς τὴν δούλωσιν, ἡμεῖς τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγωνισθῶμεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας². Πρέπει δὲ νὰ κηρύξωμεν τοῦτο δημοσίᾳ καὶ δηλώσωμεν τὰς ἡμετέρας ἀποφάσεις πέμποντες πρέσβεις εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Ῥόδον, εἰς τὴν Χίον καὶ τὰ Σοῦσα, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν δὲν δύναται νὰ εἴνε ἀσύμφορος ἡ παρακώλυσις τῆς ὑπὸ τοῦ Μακεδόνοιο καθυποτάξεως τῶν πάντων³. Ἀλλὰ πρὸ πάντων πρέπει ἡ ἰδία ἡμῶν ἀπόφασις νὰ εἴνε ἀκλόνητος, διότι εἴνε εὐθὴς νὰ διατεινόμεθα, ὅτι κηδόμεθα τῶν ἄλλων ἐγκαταλείποντες τὰ οἰκεία, καὶ πρῶτον μὲν ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς νὰ πράξωμεν τὸ ἡμέτερον καθῆκον, ἔπειτα δὲ νὰ ἐνώσωμεν καὶ παρορμή-

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 55-68.

² Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 70.

³ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 71· τοὺς ταῦτα διδάξοντας ἐκπέμπωμεν πρέσβεις [πανταχοῦ, εἰς Πελοπόννησον, εἰς Ῥόδον, εἰς Χίον, εἰς βασιλέα λέγω· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐκείνῃ συμφερόντων ἀφίστηκε τὸ μὴ τοῦτον ἔσσαι πάντα καταστρέψασθαι]. Τὰ ἐν ἀγκύλαις περιλαμβανόμενα εἶνε γεγραμμένα ἐν τῇ κώδικι Σ ἐν τῇ ᾧ δι' ἄλλης χειρός. Αἱ δ' ἐνταῦθα μνημονεύμεναι πρεσβεῖαι ἐξεπέμφθησαν ἅπασαι μετὰ βραχὺν χρόνον. "Ide Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τύμ. Β' ἐκδ. β' σ. 483.

σωμεν τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Ταῦτα εἶνε ἄξια πόλεως ἐχούσης ἀξίωμα ἡλικὸν τὸ τῆς ἡμετέρας. Ἄν δὲ νομίζετε, ὅτι θὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα τυχὸν οἱ Χαλκιδεῖς ἢ οἱ Μεγαρεῖς¹, ὑμεῖς δὲ ἀποφύγητε δειλῶς τὸ ὑμέτερον καθῆκον, ἢ γνώμη ὑμῶν δὲν εἶνε ὀρθή. Ἐκαστοι τούτων εἶνε ἡὐχαριστημένοι, ἂν σωθῶσιν αὐτοί, ἀλλ' ὑμεῖς ὀφείλετε νὰ πράξετε τοῦτο. Χάριν ὑμῶν ἐποιήσαντο οἱ πρόγονοι τοῦτο τὸ γέρας καὶ κατέλιπον εἰς ἡμᾶς μετὰ πολλῶν καὶ μεγάλων κινδύνων.

Κατὰ ταῦτα ὁ λόγος οὗτος συμπληρῶνει τὸν πρότερον, [τὸν Περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῳ], καὶ μετάγει τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῆς προκειμένης περιστάσεως εἰς τὴν καθ' ὅλου κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ τῆς Χερσονήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ συμφέροντος τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ ὁ Δημοσθένης συνιστᾷ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς ἴδιον ἐαυτῶν πολιτικὸν πρόγραμμα.

Ἡ ἰσχυροτάτη ἀπασῶν τῶν πολιτικῶν δημηγοριῶν τοῦ Δημοσθένους ἔτυχε καὶ τῆς μεγίστης ἀπασῶν ἐπιτυχίας, ἐπέδρασε δὲ κρισίμως ἐπὶ τὴν γνώμην τοῦ δήμου, ἥτις καὶ ἐστράφη ὀσημέραι μᾶλλον ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ φατρία τοῦ Εὐβούλου δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ παλαίσῃ πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπεσύρθη, οὕτω δὲ ἡ ἡγεσία τῶν κοινῶν πραγμάτων περιῆλθε πράγματι εἰς τὸν Δημοσθένην. Ἀρίστην δ' ἐπίδρασιν ἔσχον τὰ ἐν Θράκῃ. Αἱ ἐν αὐτῇ ἐνέργειαι τοῦ βασιλέως ἐνέβαλλον εἰς τοὺς Ἀθηναίους φόβον μεγαλειότερον ἢ ἡ κατάληψις τῆς Φωκίδος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀνεπόλουν τοὺς χρόνους τοῦ Λυσάνδρου καὶ ἔβλεπον ἀπὸ τοῦ Ἑλληςπόντου διὰ παρακωλύσεως τῆς προσκομιδῆς σίτου ἐρχομένην τὸ δεύτερον τὴν καταστροφὴν. Πρὸς τούτοις δ' ἐν τῷ χρόνῳ ἐκεῖνῳ ἐξηγέρθη καὶ ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων τὸ φρόνημα καὶ κατενοήθη ὁ κίνδυνος ὁ ἀπειλῶν τὴν Ἑλλάδα, ἀνερριπίσθη δὲ τὸ θάρρος πρὸς γενναῖον ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Βεβαίως δὲ συνετέλεσαν εἰς τοῦτο οἱ

¹ Δημοσθένους [Κατὰ Φιλίππου Γ'] 74. Ἦσαν δὲ οἱ Χαλκιδεῖς καὶ οἱ Μεγαρεῖς σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Πρβλ. Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερσονήσῳ] 18.

ἐν Ἑλλάδι μεγάλως διαδεδομένοι λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Οὕτω δ' εἶχε παρασκευασθῇ ἡρέμα ἔξαρσίς τις φιλοπατρίας, καὶ διὰ τοῦτο αἱ πρεσβεῖαι αἱ κατὰ πρότασιν τοῦ Δημοσθένους ἀποσταλεῖσαι δὲν περιωρίσθησαν τὴν φορὰν ταύτην εἰς κενοὺς καὶ ἀλυσιτελεῖς τύπους, ἀλλ' ὑπῆρξαν πράγματι ἡ ἀρχὴ νέας συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας ἐλληνικῶν πολιτειῶν ἐναντίον τῆς πλεονεξίας τοῦ Φιλίππου.

Ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ τότε συμμετέσχεν αὐτὸς μετὰ μεγίστης δραστηριότητος τῆς ἐκτελέσεως τῶν παρ' αὐτοῦ προταθέντων. Τῷ μὲν 341 π. Χ. μετέβη εἰς τὴν κονίστραν τοῦ πολέμου, ἐνθ' ἀνεμένετο ἡ τέλεσις τῶν πρώτων κρίσεων γεγονότων, ὅπως πράξῃ αὐτόθι τὸ καθ' ἑαυτὸν χάριν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διατηρήσεως τῶν κεκτημένων. Ἐπειτα δ' ἐπλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον¹, ἐπειδὴ ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ κυριωτάτη τῶν κατὰ τὸ βόρειον πέλαγος καὶ τὸ χωρίον τὸ δεσπύζον τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς καὶ τῆς ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν μεταβάσεως.

Τὸ δὲ Βυζάντιον διὰ τῶν περσικῶν πολέμων εἶχεν ἀποβῇ τὸ πρῶτον πόλις εὐρωπαϊκὴ καὶ συγχρόνως σπουδαιότατον μέλος τῆς ἐλληνικῆς συμμαχίας τῆς τότε συγκροτηθείσης πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὅμως οἱ Βυζάντιοι εἶχον κατὰ πάντας τοὺς χρόνους ἥκιστα πάντων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀποίκων ἐπιδείξει διάθεσιν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς καθολικωτέραν συμμαχίαν ὡς ἀπλοῖ κοινωνοὶ αὐτῆς. Ἀπαλλαγέντες δὲ παντὸς φόβου μετὰ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ περσικοῦ βασιλείου, ἀφωσιώθησαν ὅλως εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ἐμπορικὰ συμφέροντα. Οὐδεμία δὲ πόλις ἐλληνικὴ εἶχε τὰ πλεονεκτήματα τοῦ Βυζαντίου ὡς πόλις ναυτικὴ. Πράγματι δὲ τὸ Βυζάντιον δὲν ἦτο μόνον τὸ φυσικὸν κέντρον τοῦ ἐν τῷ Πόντῳ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀλιείας. Ἐν ᾧ

¹ *Δημοσθένης* [Περὶ τοῦ στεφάνου 87 κ. ε.]. *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 256· ὅταν φῇ Βυζαντίους ἐκ τῶν χειρῶν πρεσβεύσας ἐξελεῖσθαι τοῦ Φιλίππου.

δὲ ἄλλαι πόλεις συμμετεῖχον τοῦ κερδαλέου τούτου ἐπιτηδεύματος μετὰ πλείστων ὥσων μόχθων καὶ κινδύνων, αἱ πυκναὶ ἀγέλαι θύνων αἱ κατ' αὐτὸν δὴ τὸν χρόνον τῆς μεγίστης τῶν ἰχθύων τούτων αὐξήσεως ὑπὸ τῶν θαλασσίων ρευμάτων ἐξωθούμεναι εἰς τὸν λιμένα τοῦ Βυζαντίου ἀπέβαινον μέγιστος πλοῦτος τῶν Βυζαντίων ἀκόπως ἐκχεόμενος εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν. Πρὸς τοῦτοις δὲ ἡ πόλις διέπρεπεν ἐπὶ τῇ ὀχυρᾷ χερσονησιζούσῃ θέσει, τῷ ὑγιεινῷ κλίματι καὶ τοῖς εὐφόροις περιχώροις. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἄπορον, ὅτι ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῇ φρόνημα καὶ ἀλαζονεία, ὅτι δὲ καὶ ἔνιοι τῶν ἐν αὐτῇ παγιωθέντων Ἑλλήνων, οἷος ὁ Παυσανίας καὶ ὁ Κλέαρχος¹, ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀκατανικήτους ἐν Βυζαντίῳ. Ἡδὴ δὲ κατὰ τὸν σαμιακὸν πόλεμον² οἱ Βυζάντιοι ἀπεπειράθησαν νῆποστατήσωσιν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν δὲ τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ ἐγκατέστησε καὶ πάλιν ὁ Ἀλκιβιάδης τὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὸν Βόσπορον. Ἐπειτα δ' ἐπηκολούθησαν ἐπάλληλοι αἱ περὶ ἐπικρατήσεως ἐν Βυζαντίῳ ἐνέργειαι τῶν Ἀθηναίων, τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θηβαίων³, ἀλλ' οὐδεμία τῶν πόλεων τούτων εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλῃ σθεναρῶς τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς. Ἐνεκα δὲ τούτου τοῦ λόγου ηὐξήθη ὁσημέραι μᾶλλον ἡ ὑπερφροσύνη τῶν Βυζαντίων, ἕως ὁ συμμαχικὸς πόλεμος παρέσχε τέλος εἰς αὐτοὺς τὴν ἐπιζητουμένην εὐκαιρίαν νὰ ταχῶσιν εἰς τὰς αὐτονόμους παραθαλασσίους πόλεις. Τότε δὲ τὸ Βυζάντιον ἦτο σχεδὸν ἰσότιμον τῶν Ἀθηναίων ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν τριήρων, κατεῖχε δ' ἐκτεταμένην χώραν, ἐκέκτητο ἱκανὰς ὑποτελεῖς πόλεις παρὰ τὸν Πόντον καὶ τὴν Προποντίδα καὶ συνεμάχει μετὰ τῆς Περίνθου, μιᾶς τῶν ἰσχυροτάτων καὶ ὀχυρωτάτων παραθαλασσίων πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πόλεως συντηρούσης στρατιὰν τριακοντακισχιλίων ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο ὁ πανοῦργος Φίλιππος εἶχεν ἐπιδείξει μεγίστην φιλίαν πρὸς τοὺς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 206.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 656].

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 588.

Βυζαντίους, καὶ εἶχε κατορθώσει νὰ συνταυτίσῃ τὰ συμφέροντ' αὐτῶν πρὸς τὰ ἴδια ἑαυτοῦ, συνομολογήσας μετ' αὐτῶν συνθήκην πρὸς κοινὴν καταπολέμησιν τῶν βασιλέων τῆς Θράκης.

Κατὰ ταῦτα ὁ Δημοσθένης ἀνέλαβε τὸ ἔργον νὰ καταλύσῃ τὴν βλαβερὰν ἐκείνην ῥῆξιν τὴν προκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ συμμαχοῦ πολέμου, νὰ προσελκύσῃ τὴν ἰσχυρογνώμονα, ἀλαζόνα καὶ δυσμενῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔχουσαν παραθαλάσσιον πόλιν, νὰ πείσῃ τοὺς Βυζαντίους περὶ τοῦ καὶ αὐτοὺς ἀπειλοῦντος κινδύνου καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Τὰ δὲ πράγματα ὑπεβοήθουν αὐτὸν, καθ' ὅσον μεταξὺ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Βυζαντίου εἶχεν ἐπέλθει διχόνοια, οἷα ἐμελλεν ἀναποφεύκτως νὰ παραστῇ κατὰ τὰ προβλεπόμενα ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Οἱ Βυζάντιοι εἶχον ἀρνηθῇ νὰ παράσχωσιν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἀπαιτηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, κατανοήσαντες, ὅτι ὁ Φίλιππος ἦτο ὡς γείτων πολὺ κινδυνωδέστερος εἰς αὐτοὺς τῶν βασιλέων τῆς Θράκης ἐκείνων, οὓς ἤθελε νὰ καταπολεμήσῃ κοινῇ μετ' αὐτῶν. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἤλθεν εἰς τὸ Βυζάντιον ὁ Δημοσθένης. Ἦτο δὲ ἡ κατάλληλος ὥρα, ὅπως, ἐπικειμένου κοινοῦ κινδύνου, ἐκνικήσῃ καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῶν Βυζαντιῶν καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Αἱ δὲ δύο ἰσχυραὶ παραθαλάσσιοι πόλεις ἔτειναν πρὸς ἀλλήλας τὴν δεξιάν, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἄνδρας εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εἰς τὴν Τένεδον, εἰς τὴν Προκόννησον, ὅπως δεῖξωσι φανερῶς εἰς φίλους τε καὶ ἐχθροὺς, ὅτι εἶχον ἀπόφασιν νὰ συντηρήσωσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν ταῖς θαλάσσαις τοῦ βορρᾶ¹.

Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον μετέβησαν πρέσβεις εἰς τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Χίον, ἐν αἷς πόλεσι πιθανῶς συνήγορος τῶν Ἀθηναίων

¹ *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 302· καὶ τὰ μὲν σῶσαι τῶν ὑπαρχόντων ἐκπέμποντα βοηθείας καὶ λέγοντα καὶ γράφοντα ταῖς αὐταῖς, τὴν Προκόννησον, τὴν Χερρόνησον, τὴν Τένεδον, τὰ δ' ὅπως οἴκετα καὶ σύμμαχ' ὑπάρξει πράξει, τὸ Βυζάντιον, τὴν Ἀβυδον, τὴν Εὐβοίαν. "Ἴδε τὰ ὑπὲρ τοῦ Δημοσθένους τιμητικὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων [αὐτίθι 90-92].

ὑπῆρξεν ὁ Ὑπερείδης¹, συνάμα δὲ μετέβη εἰς τὰ Σούσα ὁ Ἐφιάλτης, ὅπως ὑποδείξῃ εἰς τὸν μέγαν βασιλέα τοὺς κινδύνους τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν ἀσφάλειαν τοῦ περσικοῦ βασιλείου ἕνεκα τῆς προχωρήσεως τῶν Μακεδόνων πρὸς τὰς ἐν τῷ βορρᾷ κατὰ θάλασσαν ὁδοὺς καὶ κατὰ ταῦτα προτείνει τὴν συνομολόγησιν συνθήκης περὶ χορηγίας χρημάτων εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῶν². Ἡ δὲ αὐλὴ τοῦ μεγάλου βασιλέως δὲν ἠδυνήθη νάποφασίσῃ τὴν ἀποδοχὴν τῶν προτάσεων τούτων, αἵτινες μάλιστα καὶ ἀπεκρούσθησαν ἀποτόμως, ὑπομινησκομένης τῆς ἐν προτέrais περιστάσεσιν ἐχθρικῆς διαγωγῆς τῶν Ἀθηναίων³. Ἀλλ' ὅμως οἱ περὶ τὸν μέγαν βασιλέα δὲν παρεγνώριζον τὸν ἀπὸ τῶν προσδόντων τοῦ Φιλίππου κίνδυνον, παρηκολούθουν δὲ ἀγρύπνως τὰ κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἐθεώρησαν πρόχειρον διέξοδον τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποστήριξιν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἀμύνης τῆς Χερσονήσου, θέλοντες δι' αὐτῆς νὰ παρεμβάλωσι πρόσκομμα εἰς τὴν προχώρησιν τῶν Μακεδόνων. Πράγματι δὲ ὁ μέγας βασιλεὺς ἔστειλε χρηματικὰς χορηγίας ὑπὲρ τοῦ Διοπίθους⁴. Καὶ εἰς τοὺς ἡγέτας δὲ τῆς ἐν Ἀθήναις φιλοπολέμου φατρίας λέγεται, ὅτι ἐστάλη περσικὸν ἀργύριον, καὶ δὲν εἶνε ἀπίθανον καθ' ἑαυτὸ, ὅτι οἱ ἐν Σούσοις μετήρχοντο ἐν τῷ τότε χρόνῳ τὴν αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου πολιτείαν⁵, μὴ ἐρχόμενοι εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς αὐτάς τὰς ἐλληνίδας πόλεις.

¹ Ἰδε τὰ σπασμάτα τοῦ Ῥοδιακοῦ καὶ τοῦ Χιακοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου παρὰ τῷ Saurbe Oratores attici Τόμ. Β' σ. 300, 304.

² *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 238. *Ψευδοδημοσθένους* [Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου] 6. [*Πλουτάρχου*] Βίοι δέκα ἐητῶρων σ. 847. Περὶ δὲ τοῦ νόματος τοῦ Ἐφιάλτου ἴδε ἐν τῷ Monatsbericht der Preussischen Akademie. 1870 σ. 169. Τὸν δ' Ἐφιάλτην εὐρίσκωμεν ἔπειτα ἕνεκα τοῦ μίσους ἐναντίον τῶν Μακεδόνων μετὰ τῆς περσικῆς στρατιᾶς πρὸ τῆς Ἀλικαρνασοῦ. Ἰδε *Διοδώρου Σικελιώτου* XVII, 25 καὶ 26 (οἱ περὶ Ἐφιάλτην). Πρὸς Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 166.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 308.

⁴ Ὁ Διοπίθης εἶχεν ἦδη ἀποθάνει, ὅτε ἀπεστάλη ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ χορηγία τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ἰδε *Ἀριστοτέλους* Ῥητορ. II, 8 (τεθνεώτι).

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 265.

ἀλλὰ πρὸς ἐνίους τῶν στασιάρχων καὶ παρέχοντες εἰς αὐτοὺς χρήματα, ἅτινα ἠδύναντο νὰ διαθέσωσι κατὰ βούλησιν.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐστέλλοντο αὐταὶ αἱ πρεσβεΐαι, εἶχον γαίνοι ἐν Ἑλλάδι διαβήματα ἄξια πλείστου λόγου. Καὶ δὴ ὁ Δημοσθένης εἶχεν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτενῶς εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐπειδὴ ὅσῳ μᾶλλον ἀναπόφευκτος ἦτο ἡ πραγματικὴ ἐκρηγξίς τοῦ πολέμου, τόσῳ σπουδαιοτέρα ἀπέβαιναν αὕτη ἡ νῆσος εἰς τε τὸν Φίλιππον χάριν ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους χάριν ἀμύνης τῆς χώρας αὐτῶν καὶ ἐπιτυχοῦς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔσφιν μεγίστην σπουδαιότητα εἶχεν ἡ φιλία μεθ' ἧς συνεδέθη ὁ Δημοσθένης πρὸς Καλλίαν τὸν υἱὸν τοῦ Μνησάρχου¹.

Καὶ ἄμεσος μὲν σκοπὸς τοῦ Καλλίου ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Εὐβοίας καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς πατρίου αὐτοῦ πόλεως, τῆς Χαλκίδος, ἀλλ' ὥς εἰκὸς, χάριν ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τούτου ὤφειλε νὰ τύχη τῆς ὑποστηρίξεως τῶν γειτόνων πόλεων, καὶ συνέπραττε μετὰ τῆς φιλοπάτριδος ἐν Ἀθήναις φατρίας. Εἶνε δὲ ὁ Καλλίας ὁ πρῶτος μὴ Ἀθηναῖος πολιτευτὴς ὁ συνδεθεὶς πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ ἡ Χαλκὶς ἡ πρώτη γείτων πόλις ἡ προτείνασα συμμαχίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ μὴ ζητοῦσα μόνον βοήθειαν παρ' αὐτῶν, καθ' ἃ ἡ Ῥόδος, ἡ Μεγάλη πόλις καὶ ἄλλαι, ἀλλὰ συνεργοῦσα καὶ αὕτη καὶ πρωταγωνιστοῦσα μετὰ ζήλου. Ὡς δ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη ἀνέλαβον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συντάξεως τῆς φιλοπάτριδος φατρίας, οὕτω τῶρα αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Χαλκὶς, αἰτινες ἦσαν αἱ δύο πόλεις αἱ πρῶται ὁμολογήσασαι τὴν συμμαχίαν καὶ ἔπειτα ἐπικαλούμεναι ἄλλους συμμάχους. Οὕτω δὲ ὁ ἀγὼν προσέλαβε χαρακτῆρα πανελληνίου, καὶ προσείλκυσε μεγαλειτέραν ἐμπιστοσύνην. Ὁ δὲ Δημοσθένης κατώρθωσεν νὰ ἐπωφεληθῇ ἄριστα τὰς ἐνεστώσας εὐνοϊκὰς περιστάσεις, καὶ ἐπέμεινε πάντοτε εἰς τὰ καίρια, παρακωλύων τὴν ματαίωσιν

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 460.

τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας, ἥτις ἡδύνατο νὰ κατορθωθῇ ἕνεκα δευτερευόντων ζητημάτων, ἰδίως τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν πολιτικὴν σχέσιν καὶ τὰ δίκαια τῶν πρότερον ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐξαρτωμένων συμμάχων. Ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ ὁ Καλλίας μετέβησαν ὁμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Οἱ δὲ Ἀκαρνανες, οὓς πιθανῶς εἶχον ἐξερεθίσαι αἱ μετὰ τῶν Αἰτωλῶν συνῆλθαι τοῦ Φιλίππου, προσεχώρησαν εἰς τὴν συμμαχίαν· μετ' αὐτῶν δὲ καὶ οἱ Λευκάδιοι, ἔπειτα δὲ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀχαιοί, τέλος δὲ οἱ Μεγαρεῖς. Συνεφωνήθη δὲ καὶ ἡ κατάθεσις εἰσφορῶν πρὸς σύνταξιν κοινῆς δυνάμεως κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν¹. Καὶ οἱ μὲν Εὐβοεῖς ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχωσι τεσσαράκοντα τάλαντα, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἀνὰ ἑξήκοντα.

Καὶ ὁ μὲν Καλλίας ἐξέθηκε πρὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων τὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς πρεσβείας, ὁ δὲ Δημοσθένης ἐβεβαίωσε τὴν κατορθωθείσαν σύνταξιν ἐθνικῆς συμμαχίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου· ὠρίσθη δὲ διὰ τὸν ἐπόμενον μῆνα ἡ καθομολόγησις τῶν συνθηκῶν καὶ ἡ πρώτη συνέλευσις τοῦ νέου συνεδρίου τῶν συμμάχων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν Ἀθηναίων². Ἐθεωρήθη δὲ ἀγαθὸς οἰωνός, ὅτι, καθ' ὃν χρόνον παρεσκευάζοντο πάντα ταῦτα, ἔγινεν ἐπιτυχὴς ἔναρξις τοῦ ἐναντίον τῆς μακεδονικῆς ἐπιδράσεως ἀγώνος διὰ τῆς συντελέσεως τῆς οἰκειότερας συμμαχίας μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων, τῶν Μεγάρων καὶ τῆς Χαλκίδος. Ὁ δὲ Καλλίας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ταυροσθένης εἶχον στρατεύσει μετὰ τοῦ Κηφισοφῶντος, τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων ἐπικούρων, ἐναντίον τοῦ Ὀρεοῦ, ὃν εἰκότως θεωροῦν τὸ κυριώτατον χωρίον, μάλιστα ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἠπειλεῖτο ἡ κτῆσις τῶν βορείων Σποράδων, τῆς

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 95.

² *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 98· πρᾶχθ' ἡ τεσθαι αὐτὰ οὐκ εἰς μακρὸν ἀλλ' εἰς τὴν ἑκτὴν ἐπὶ δέκα τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνός· εἰρησθαι γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν ὅφ' ἑαυτοῦ καὶ παρηγγέλθαι πάντας ἡκεῖν συνεδρεῦσοντας Ἀθήνας εἰς τὴν πανσέληνον. Τὰ κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Καλλίου διηγέται ὁ *Διοχίνης* αὐτόθι 95-98.

Σκιάθου καὶ ἄλλων. Ἦδη δὲ τὸν Ἰούνιον τοῦ 341 π. Χ. (Ὀλυμπ. 109, 3) εἶχε φονευθῇ ὁ τύραννος Φιλιστίδης καὶ εἶχε κυριευθῇ ἡ πόλις¹.

Ἐντεῦθεν δ' ἠϋξήθη τὸ θάρρος, μεθ' οὗ προέβησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λοιπῶν προτάσεων τοῦ Δημοσθένους. Οἱ πρέσβεις συνῆλθον ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τοῦ 340 π. Χ. ἐν Ἀθήναις πρὸς συνομολόγησιν τῶν συνθηκῶν. Ἐπεκράτουν δὲ διάφοροι γνώμαι περὶ τοῦ ζητήματος, ἃν ἔπρεπε νὰ ὀρισθῶσι ταχταὶ εἰσφοραὶ ἢ ἂν αἱ δαπάναι τοῦ πολέμου, αἵτινες, καθ' ἃ ἰσχυρίζετο ὁ Ἠγήσιππος, δὲν ἠδύναντο ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν νὰ ὑπολογισθῶσιν ἀκριβῶς, ἔμειλλον νὰ κατανεμηθῶσιν εἰς τοὺς συμμάχους μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ κύριον ζήτημα ἐπετεύχθη ἀγαθὴ συνεννόησις καὶ ὠμολογήθη συμμαχία ἥς συμμετέσχον ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν ἡ Εὐβοία, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἀχαΐα, ἡ Κόρινθος, ἡ Λευκάς, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Ἀμβρακία καὶ ἡ Κέρκυρα².

Αἱ δὲ Ἀθηναίαι ἔπραξαν, πειθόμεναι εἰς τὰς παρορμήσεις τοῦ Δημοσθένους, πλείοτερα τῶν ἐπιβαλλομένων ἐκ καθήκοντος εἰς αὐτάς. Ὁ Δημοσθένης ἀκράτητος ἐπέσπευδε τὰ πράγματα, ὅπως

¹ Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Ἐρεοῦ ἐπετεύχθη τὸν Σκιροφοριῶνα Ὀλυμπ. 109, 3 ὑπὸ τοῦ Κηφισοφῶντος, ὅστις τότε ἐστάθμευε παρὰ τὴν Σκιάθον (Böckh [Urkunden über das Seewesen des attischen Staates] σ. 480. Böckh's Forschungen σ. 736), ἡ δὲ τῆς Ἐρετρίας τὸ ἔαρ τοῦ 340 π. Χ. (Ὀλυμπ. 109, 4), ὅτε καὶ ἐφονεύθη ὁ Κλείταρχος. Ἦδε *Σχόλια* εἰς *Αἰσχίνου* [κατὰ Κτησιφῶντος] 85. 103 ἐκδ. Schultz. Οὕτω δὲ βεβαιούται ὡς ὀρθὴ ἡ μαρτυρία *Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου* (XVI, 74). Συμμετέσχε δὲ τῆς στρατείας ταύτης ὁ Ὑπερείδης ὡς τριήραρχος ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν δωρηθεισῶν δύο τριήρων ([*Πλουτάρχου* Βίοι δέκα τριήρων σ. 848 θ). Ἦδε ἐπιδόσιμος τριήρης Ἀνδρεία παρὰ τῷ Böckh ἐνθ' ἂν σ. 442. 498. Πρὸς Schöfer ἐν τοῖς *Jahrbücher für Philologie*. 1866 σ. 26. Schultz αὐτόθι σ. 314.

² *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 237· ἐγὼ συμμάχους μὲν ὑμῖν ἐποίησα Εὐβοίαν, Ἀχαιοὺς, Κορινθίους, Θηβαίους, Μεγαρέας, Λευκαδίους, Κερκυραίους, ἀφ' ὧν μύριοι μὲν καὶ πεντακισχίλιοι ξένοι, οἱς χίλιοι δ' ἱππεῖς ἀνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων συνήχθησαν· χρημάτων δὲ ὅσων ἐδυνήθη ἐγὼ πλείστην συντέλειαν ἐποίησα. Τῆς δὲ Ἀμβρακίας γίνεται μνεία αὐτόθι 244 καὶ τῶν Ἀκαρνάνων παρ' *Αἰσχίνῃ* [κατὰ Κτησιφῶντος] 97.

ἡ συμμαχία ἀρχίσῃ ἐνεργοῦσα ὅσον ἔνεστι τάχιστα. Εἰς δὲ τὰς πόλεις τῆς Εὐβοίας ἐστάλησαν χρήματα καὶ τριήρεις ¹, ἐφ' ᾧ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἐπερρίφθη κατὰ τοῦ Δημοσθένους ἡ μομφή, ὅτι, παραγόμενος ὑπὸ πανελληνίου ζήλου, εἶχε παραβλάψει τὰ ἴδια συμφέροντα τῆς πατρίου πόλεως. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐγίνωσκε τί ἔπραττε. Πράγματι δὲ τὰ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων προκαταβληθέντα χρήματα συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ καταφέρωσι τὸ ὕστατον τραῦμα ἐναντίον τῆς ὑπούλου εἰρήνης, ἧς ὁ ῥήτωρ ἐπεθύμει τὴν κατάλυσιν. Δὲν ὤκνησαν δὲ νὰ συλλάβωσι μακεδονικὰ πλοῖα. Καὶ ἐν ταῖς βορείοις δὲ νήσοις ἐξερράγησαν αἱματηροὶ ἀγῶνες. Καὶ δὴ τὴν Ἀλόννησον κατέλαβον οἱ Πεπαρήθιοι, οἵτινες εἶχον αἰχμαλωτίζει τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ μακεδονικὴν φρουράν. Ὁ δὲ Φίλιππος πρὸς τιμωρίαν τῶν Πεπαρηθίων διέταξε τὴν δῆωσιν τῆς νήσου αὐτῶν, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέλαβον τὴν ἄμυναν τῆς Πεπαρήθου, καὶ διέταξαν τὰς ἰδίας τριήρεις νὰ ἐκδικήσωσιν αὐτὴν δηροῦντες μακεδονικὰς κτήσεις ².

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον σχεδὸν παντελῶς μεταβληθῇ, προέβαινον δὲ νῦν εἰς ἔργα ἐντὸς τε τῆς πόλεως καὶ ἐκτὸς αὐτῆς τελείως ἀκάθεκτοι. Ἐν Ἀθῆναις συνέλαβον Ὠρεῖτην τινὰ, καλούμενον Ἀναξίνον, ὅστις δῆθεν προέβαινεν εἰς ἀγορὰς χάριν τῆς βασιλείσης Ὀλυμπιάδος, ἀλλ' ὅστις ἐφωράθη κατὰσκοπος καὶ ἐθανατώ-
θη ³. Εὐλόγως δ' ἀνέμενον ἐπίθουσιν τοῦ Φιλίππου ἐναντίον τῆς Εὐβοίας· διὸ παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταλύσωσιν ἐν πάσῃ σπουδῇ καὶ τοὺς λοιποὺς τυράννους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ προαγά-
γωσι τὰ τῶν Μακεδόνων, ἰδίως δὲ τὸν Ἐρετριά Κλείταρχον, ὅστις εἶχε καταλύσει τὸν Πλούταρχον ⁴ μετὰ Φωκέων μισθοφόρων. Διὸ παρεσκευάσθησαν δι' ἐκουσίων εἰσφορῶν τῶν πολιτῶν τεσσαρά-

¹ Böckh [Urkunden über das Seewesen des attischen Staates] ἀρ. XIV σ. 42 κ. ἐ.].

² Ψευδοδημοσθένους Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου 12. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 70.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 223. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 137.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 341.

κοντα τριήρεις, καὶ ὑπὸ τὴν δεδοκιμασμένην στρατηγίαν τοῦ Φωκίωνος κατελήφθη ἡ Ἐρέτρια καὶ ἐφονεύθη ὁ Κλείταρχος· οὕτω δ' ἀπηλευθερώθη ἡ Εὐβοία σύμπασα¹. Πληθὺς δ' ἀπροςδοκῆτων ἐπιτυχιῶν συνεσωρεύθη ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ. Καὶ κατὰ μέρος μὲν λαμβανόμεναι δὲν ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ ἐμβάλωσι τὸν Φίλιππον εἰς ἀνησυχίαν, ἀλλὰ σύμπασαι ὁμοῦ ἐμαρτύρουν εἰς αὐτὸν ἀξίαν πλείστου λόγου μεταβολὴν τῆς κοινῆς γνώμης. Καὶ ἡ μὲν τολμηροτάτη πολιτεία τοῦ Δημοσθένους ἦτο τῶρα ἀρεστή εἰς τὸν δῆμον, ἡ δὲ ἀντίθετος φατρία, ἣτις εἶχεν ὑποστῆ νέον τραῦμα διὰ τῆς δικαστικῶς μαρτυρηθείσης συνεννοήσεως τοῦ Αἰσχίνου μετὰ τοῦ Ἀναξίνου, ἦτο ἀνίσχυρος, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ Δημοσθένης ἐτύγγανε τιμῆς παρὰ πάντων ὡς ἡγέτης τοῦ δήμου, καὶ κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστονίκου ἐτιμήθη ἐν τοῖς Διονυσίοις τὸ πρῶτον τότε διὰ χρυσοῦ στεφάνου². Καθ' ὅλου δὲ τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου εἶχεν αὐξηθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστ' ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις ἡ μνεῖα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ συνωδεύθη ὑπὸ γενικῆς βοῆς δυσμενείας³.

Τὰ πράγματα εἶχον ἄριστα πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Δημοσθένους, ἐπειδὴ ὁ Φίλιππος εὐρίσκετο μακρὰν⁴ καὶ περιπεπλεγμένος εἰς πόλεμον, ὃν δὲν ἠδύνατο νὰ διακόψῃ ἀμέσως ὅπως σπεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διασπάσῃ τὴν τότε συντασσομένην συμμαχίαν πρὶν ἢ αὕτη ἐνισχυθῇ. Εἶχε δὲ πάντοτε ὁ Φίλιππος διπλοῦν τρόπον τοῦ πολεμεῖν, φερόμενος ἄλλως πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄλλως πρὸς τοὺς βαρβάρους. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐπεδίωκε πάντοτε νὰ τύχῃ τοῦλάχιστον κατὰ τύπους εἰρηνικῆς ἀναγνώρισεως· πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους ἀντεπεξ-

¹ [Πλουτάρχου] Βίαι δέκα ἑτηρόρων σ. 850 f. [Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 341].

² Περὶ τοῦ ψηφίσματος τούτου Ἀριστονίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Νικοφάνους ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 83. [Πλουτάρχου] ἐν Βίαις δέκα ἑτηρόρων σ. 848 c.

³ Πλουτάρχου [Περὶ ἀοργησίας 9] σ. 457.

⁴ Ὁ Φίλιππος εὐρίσκετο ἤδη δέκα μῆνας ἐν Θράκῃ, ὅτε ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησε τὸν λόγον Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ τῷ 341 π. Χ. περὶ τὸν χρόνον τῶν ἐτησίων (Ἰούνιον). Ἰδε *Δημοσθένην* αὐτόθι 2.

ἤρχετο μεριμνῶν περὶ κατακτήσεως χωρῶν, ἐπικερδοῦς ἐπεκτά-
σεως τοῦ βασιλείου, λαφύρων καὶ ἐνισχύσεως τῆς ἰδίας στρατιᾶς.

Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Φίλιππος τῶρα μετὰ τὴν κατὰ τὸ φαινόμενον
ἐπιτυχῇ καθησύχασιν τῶν ἐλληνίδων πόλεων ἡσυχολεῖτο τρίτον ἤδη
ἔτος περὶ πόλεμον σκοπὸν ἔχοντα τὴν κατάκτησιν μεγάλης χώρας
ἑλῆς καὶ τὴν κατὰ μικρὸν μεταβολὴν αὐτῆς εἰς ἐπαρχίαν τοῦ μα-
κεδονικοῦ βασιλείου. Ἡ Μακεδονία ἔμελλε κατὰ τὰ σκοπούμενα
ὑπ' αὐτοῦ νὰ παύσῃ οὔσα ἢ παραμεθόριος χώρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ
πολιτισμοῦ. Τὴν δὲ μεγάλην ἐντεῦθεν ἀκείθεν τοῦ Αἰμοῦ θρακικὴν
χώραν τὴν μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου μόνον κατὰ τὰ ἄκρ' αὐτῆς
ἀνοικτὴν, χώραν διαρρεομένην ὑπὸ ποταμῶν βαθυρρόων καὶ με-
στήν δασῶν καὶ μεταλλείων, νομῶν καὶ ἀγρῶν ἤθελε νὰ καταστήσῃ
ὑποτελῇ εἰς ἑαυτὸν μετὰ τῶν λαῶν αὐτῆς καὶ μεταχειρισθῇ αὐτὴν
συγχρόνως ὡς γέφυραν, ἥτις νὰ χρησιμεύσῃ οὐ μόνον πρὸς ἀπόκτη-
σιν τῶν παραλίων τοῦ Πόντου, ἀλλὰ καὶ πρὸς καθυπόταξιν τῆς
ἀντικειμένης ἡπείρου. Εἰς δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἶχεν ἐπιδοθῇ τελεί-
ως ἐπὶ ἔτη ἤδη μακρὰ, ἀφείς τὴν ἐν Πέλλῃ διοίκησιν τῶν τοῦ
βασιλείου εἰς τὸν υἱόν. Καὶ ἐν Θράκῃ δ' ἐπεδεικνύετο ὁ Φίλιπ-
πος ἐνεργῶν ὑπὲρ τῶν ἐλληνικῶν συμφερόντων, ἅτε καταπολεμῶν
βαρβάρους, οἵτινες ἀπὸ χρόνων ἀμνημονεύτων εἶχον ἀπαύστως
ἐμβάλλει εἰς κινδύνους τὰς ἐλληνίδας πόλεις τῶν παραλίων. Τοῦ-
το δὲ πράττων, ἐνόμιζεν, ὅτι ἀποκτᾷ δικαίωμα νὰ ἀναλάβῃ τὴν προ-
στασίαν καὶ ἐπικυριαρχίαν τῶν γειτόνων Ἑλλήνων· οὐδεμίαν δὲ
καὶ ἐν Θράκῃ ἀπέκρουεν εὐκαιρίαν, ὅπως συνδέσῃ σχέσεις φιλι-
κάς, καὶ ἐπεζῇται κατὰ προτίμησιν τὴν διὰ συμμαχιῶν ἐπέκτα-
σιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα ὁ τρόπος καθ'
ὃν διεξῆγε τὸν πόλεμον ἐν Θράκῃ ἦτο ὅλως διάφορος τοῦ τρόπου
καθ' ὃν ἐπολέμει ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς χώραις, ἰδίως δὲ μετὰ τὴν
κατάλυσιν τῶν ἐν τοῖς νοτίοις τῆς χώρας βασιλείων καὶ τὴν ἑναρ-
ξιν τοῦ πολέμου πρὸς τὰ ὀρεινὰ φύλα, ἅτιν' ἀντεπάλαιον πρὸς
αὐτὸν μετ' ἀκάμπτου ἔρωτος ἐλευθερίας. Εἰς δὲ τὰς περιπετείας
τῆς ἐναλλασσοῦσης τύχης τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν δυσχέρειαν

μονίμου καθυποτάξεως τῆς χώρας προσεπύρχοντο τὰ ἐκ τοῦ τραχείος κλίματος καὶ τοῦ δυσβάτου τῆς χώρας δεινὰ. Ἐν οἰκτροῖς βαράθροις ἠναγκάζοντο νὰ διαχειμάζωσιν οἱ μαχηταί, καὶ ὁ βασιλεὺς ἠναγκάζετο νὰναπληρόνῃ τὰς μεγάλας τῆς στρατιᾶς ἀπωλείας διὰ μετακλήσεως ἀπαύστου νέων στρατιῶν ἐκ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ¹.

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν διέτριβεν ἐν Θράκῃ μόνον περὶ τὰ ἔργα στρατηγοῦ, ἀπησχόλησε δ' αὐτὸν ἐπὶ ἔτη ὅλα καὶ ἡ ἐξερευνησις τῆς χώρας, ἡ μελέτη τῶν κατὰ τὰ προϊόντα καὶ τοὺς πόρους αὐτῆς, ἡ ἀποκατάστασις τῆς τάξεως καὶ ἡ παγίωσις τῶν γενομένων κατακτήσεων. Ἐστρωσε δὲ ὁδοὺς καὶ ἔκτισε πόλεις πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν κατὰ γῆν καὶ ποταμίων ὁδῶν καὶ πρὸς κάρπωσιν τῶν μεταλλείων. Οὕτω δ' ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ ἀρχαίου θρακικοῦ βασιλείου ὠκίσθησαν ἱκαναὶ μακεδονικαὶ ἀποικίαι, ἡ Φιλίππουπολις παρὰ τὸν Ἑβρον, παρὰ δὲ τοὺς παραποτάμους αὐτοῦ ἡ Καλύδῃ καὶ αἱ Βίναι, χωρία, ἐν οἷς ὁ βασιλεὺς ἐγκατέστησε καταδίκους, φυλασσομένους ὑπὸ ἐνόπλων ἀνδρῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ καταστήσωσι γεωργήσιμον τὴν γῆν καὶ οἰκήσιμον τὴν χώραν ². Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ 342 π. Χ. ὁ Φίλιππος διέτριβε περὶ ταῦτα τὰ ἔργα, ἅτιν' ἀπησχόλουν αὐτὸν ἐκεῖνον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μόνον παρέργως ἠδύνατο νὰ ἀπτηται πασῶν τῶν λοιπῶν ἀσχολιῶν.

Καὶ ὁ μὲν κύριος σκοπὸς ἐπετεύχθη, ὑποταχθείσης διὰ τεραστίων μόχθων καὶ θυσιῶν τῆς τραχείας μεσογαίας· οὕτω δὲ ἡ μὲν εἰς τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν ὑποκειμένη ἀρχὴ ἐτριπλασιάσθη, τὰ δὲ δύο βασίλεια τοῦ βορρᾶ ταύξηθέντ' ἀπειλητικὰ ὑπερέθεν τῆς Ἑλλάδος, αἱ πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἀνατολὰς παρα-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ] 44 κ. εἰ.

² Ἰδε Στέφανον Βυζάντιον ἐν λ. Φιλίππουπολις. Ἡ δὲ Καλύδῃ λέγεται ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντων καὶ Πονηρόπολις. Ἰδε Σουΐδαν ἐν λ. Δούλων. Πρὸλ. Στραβῶνος [VII, σ.] 320· [πόλις Καλύδῃ, Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἰδρύσαντος].

ποταμίαι, εἶχον τέλος ἐνωθῇ εἰς ἓν ὅλον¹. Ἀλλ' ἔλειπεν ἡ συντέλεις τοῦ ὅλου ἔργου, ἥτοι ἡ συνένωσις τῶν παραθαλασσίων ἐλληνίδων πόλεων μετὰ τῆς ἄρτι κτηθείσης ἡπείρου, ἃς ὁ Φίλιππος ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ ἐν Θράκῃ καθ' ὃν τρόπον εἶχον χρῆσιμέυσει εἰς αὐτὸν ἡ Ἀμφίπολις, ἡ Ποτίδαια καὶ ἄλλαι πόλεις ἐν Μακεδονίᾳ. Ἄνευ δὲ τῶν θρακικῶν ἐκείνων παραλίων πόλεων δὲν ἠδύνατο νὰ δεσπόζῃ τῶν κατὰ θάλασσαν ὁδῶν, ἄνευ αὐτῶν ὁ ὅλος αὐτοῦ κατακτητικὸς πόλεμος ἔμενε πάντῃ ἀτελὴς καὶ ἐλλιπής, καθ' ὅτι ἄνευ κτήσεως τῶν πόλεων ἐκείνων περιωρίζετο ἐν τῇ μεσογαίᾳ ὡς ἐν φυλακῇ. Καὶ εἶχε μὲν πειραθῇ νὰ τύχῃ τοῦ σκοπούμενου διὰ συνθηκῶν, ἀλλὰ μάτην. Βλέπων δὲ οὐ μόνον ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Χερσονήσῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς παρὰ τὸν Βόσπορον εἰς τὴν Προποντίδα ἐλληνίσιν πόλεσιν ἐξεγειρόμενον ἐν ὥρᾳ λίαν ἀκαταλλήλῳ εἰς αὐτὸν πνεῦμα σθεναρᾶς ἀντιστάσεως, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κατορθώσῃ τὸ σκοπούμενον εἰρηνικῶς, εὐρέθη ἠναγκασμένος νὰ ἐπιχειρήσῃ παρὰ τὰς θαλασσίας ὁδοὺς τοῦ βορρᾶ πόλεμον, οὗ συμμετέσχον μετ' ἀλλήλους οἱ Πέρσαι, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι. Ἐξεργάγῃ δ' ἐκεῖ ἀπροσδοκῆτως ὁ μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἀγὼν καὶ ἐκεῖ κατελύθη τέλος φανερῶς μετὰ διάρκειαν ἐπτὰ ἐτῶν ἢ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν εἰρήνην.

Ἀνεφέρετο δὲ ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Πέρινθον καὶ τὸ Βυζάντιον. Ἀμφότεραι αὗται αἱ πόλεις ἀπέκρουον τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν μετὰ τοῦ Φιλίππου συμμαχίαν. Διὸ αἱ τελευταῖαι αὐτοῦ ἐν Θράκῃ στρατεῖαι ἐδέησε νὰ στραφῶσι κατὰ τούτων τῶν πόλεων, ὅπως προσαρτήσῃ καὶ ταύτας ἀκούσας εἰς τὴν νέαν ἀρχὴν τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ βασιλείου.

Προσέβαλε δὲ ὁ Φίλιππος πρώτην τὴν Πέρινθον². Ὑψώθησαν δὲ πύργοι πολιορκητικοὶ ἐκατὸν ποδῶν, ὅπως βάλλωνται τὰ τεῖχη ἄνωθεν, καὶ συγχρόνως ἐσκάφησαν ὑπόνομοι ὅπως καὶ ὑποχθονίως

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 10.

² Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρναεῖ Πρὸς Ἀμμαῖον I, 11] ἀποσπ. 135. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406].

εἰσελάσωσιν οἱ πολιορκηταὶ εἰς τὴν πόλιν. "Επειτα δὲ μετεκλήθη ὁ στόλος, ὅπως παρακωλυθῇ ἡ διὰ θαλάσσης προσκομιδὴ ἐπιτηδείων¹. Ἐπέμενε δὲ διὰ παντὸς τρόπου ὁ Φίλιππος νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν λῆξιν τῆς πολιορκίας, καὶ μετὰ νέων καθ' ἐκάστην ἡμέραν μαχητῶν ἐπετίθετο ἐναντίον τοῦ περιβόλου. Καίτοι δὲ οἱ Περίνθιοι ἀντέτασσον ἀντίστασιν κρατερὰν, καὶ τὰ μὲν τεῖχη τῆς πόλεως ἦσαν ὀχυρώτατα, τὸ δὲ χερσονησίζον τῆς πόλεως παρεῖχε πολλὴν ἀσφάλειαν, ὑπεστήριζον δὲ αὐτὴν καὶ οἱ Βυζάντιοι, ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀντίστασις ἦτο ἀδύνατος, καὶ ἡ Πέρινθος ἐκινδύνευεν, ὅτε ὅλως ἀνελπίστως ἦλθεν ἐπικουρία ἀπὸ τῆς ἀντιπέραν ἀκτῆς καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας ἀγωνιζομένη ἑλληνικὴ πόλις ἔλαβεν ὑποστήριξιν παρὰ τῆς Περσίας.

Οἱ Πέρσαι καὶ καθ' ἑαυτοὺς δὲν ἦσαν οὕτως ἀμελεῖς, ὥστε νὰ παραστῶσιν ἀδιάφοροι θεαταὶ τῆς ἐμπεδώσεως τοῦ βασιλέως Φιλίππου ἐν τοῖς ὀχυροῖς χωρίοις ἅτινα ἔκειντο παρὰ τὰ παράλια τάντικείμενα εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν ἀρχήν· εἶχε δὲ ἄλλως ἐπιστήσει τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καὶ ὁ Ἐφιάλτης², καὶ ἀναμφιλέκτως εἶχον ἐπωφεληθῇ τὰς νοουθεσίας αὐτοῦ. Δικαιοῦμεθα δὲ τόσῳ μᾶλλον νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτῶν προεκλήθη ἐκ προτροπῶν ἀθηναϊκῶν, καθ' ὅσον Ἄθηναῖος ἀνὴρ, ὁ Ἀπολλόδωρος, ἡγεῖτο τῶν ἐπικούρων τῶν ἀθροισθέντων παρὰ τοῦ σατράπου τῆς Μικρᾶς Φρυγίας Ἀρσίτου, συμπραττόντων καὶ τῶν σατραπῶν τῶν γειτόνων σατραπειῶν³. Ἡ δὲ σύμπραξις αὕτη διαφόρων σατραπῶν ἀρκεῖ καὶ καθ' ἑαυτὴν, ὅπως πεισθῶμεν, ὅτι εἶχον λάβει διαταγὰς παρ' αὐτοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως⁴. Ἀλλὰ βεβαίως ἔνεκα τῆς δεξιότητος μάλιστα τοῦ Ἀθηναίου ἀρχηγοῦ τῆς στρατιᾶς καταρωθῶθαι νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως ἡ βοήθεια καὶ ἐπετεύχθη ἡ διὰ τῆς στρατιᾶς τῶν πολιορκητῶν διέλασις τῶν εἰς τὴν

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 74-76.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 491.

³ Πανσανίου I, 29, 10.

⁴ Τοῦτο ἀναγράφει βητικῶς Διοδώρος ὁ Σικελιώτης (XVI, 75).

πολιορκουμένην πόλιν διαβιθασθέντων ἀνδρῶν, χρημάτων, ἐπιτηδεύων καὶ τῶν πρὸς πόλεμον χρησίμων. Ἐλθούσης δὲ καὶ ἐκ τοῦ Βυζαντίου νέας ἐπικουρίας, οἱ Περίνθιοι ἡδυνήθησαν νάντιτάξωσιν εἰς τὸν Φίλιππον, ὅστις εἶχεν ἤδη διαρρήξει τὸν περίβολον τῆς Περίνθου, ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ ἐκ τῶν διοικοδομηθέντων στενωπῶν ἀντίστασιν οὕτω κρατερὰν, ὥστε, καίπερ προβάς μέχρις αὐτῶν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ καὶ μετ' ἀπείρους θυσίας καὶ μόχθους πολλῶν μηνῶν νάναζεύξῃ μετὰ τοῦ πλείστου τῆς στρατιᾶς.

Ἐν σπουδῇ δ' ἐτράπη πρὸς τὸ Βυζάντιον, οὗ τὰς δυνάμεις ἐνόμιζεν ἐξηντημένους ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν περὶ τὴν Πέρινθον ἀγῶνα¹. Ἄλλ' εὗρε τὴν πόλιν παρὰ προσδοκίαν παρεσκευασμένην· τὸ δὲ κυρίως παρέχον εἰς αὐτὴν δύναμιν ἀντιστάσεως ἦτο, ὅτι οἱ Βυζάντιοι, οἵτινες μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦσαν περιβόητοι ἐπὶ ἀταξία καὶ ἐλλείψει πειθαρχίας, εἶχον ἤδη παραδοθῇ εἰς ἄνδρα κατὰ πάντ' ἄξιον τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῶν, ἥς καὶ ἠξιοῦτο παρὰ πάντων. Ὁ ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ἦτο Λέων ὁ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος². Ὡν δὲ ἀνώτατος στρατηγός, προΐστατο, καθ' ἃ ποτε ὁ Περικλῆς ἐν Ἀθήναις, τῆς ὅλης πολιτείας, ἣτις εἶχε κατανοήσει τὴν ἀνάγκην ἐνιαιίας ἡγεσίας. Εἶχε δὲ κατορθώσει ὁ Λέων τὴν διὰ πάσης θυσίας ὑποστήριξιν τῆς τὸ πρῶτον ἀπειληθείσης ἀδελφῆς πόλεως· ἐπόμενοι δ' εἰς τὴν συμβουλὴν αὐτοῦ οἱ Βυζάντιοι, ὅτε ὁ Φίλιππος ὥρμησε κατὰ τοῦ Βυζαντίου, ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἐστέρησαν τὸν βασιλέα τῆς ἐπιζητουμένης εὐκαιρίας μάχης ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ. Εἶχε δὲ ὁ Λέων πεποιθήσιν εἰς τὴν ἐπίκαιρον θέσιν τῆς πόλεως καὶ τὰ ὀχυρὰ αὐτῆς τείχῃ. Τὸ Βυζάντιον, κείμενον ἐπὶ χερσονήσου καὶ περικλυζόμενον ἀπὸ νότου καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος καὶ ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ τοῦ κόλπου, ὅστις ἀπὸ ἀρχαίων ἤδη χρόνων καλεῖται Κέρας [ἢ Κεράτιος],

¹ Περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Βυζαντίου ἴδε Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 76-77.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 14. Σουίδας ἐν λ. Λέων.

συνεδέετο μόνον κατὰ τὸ τρίτον μέρος, τὸ καὶ στενότατον, πρὸς τὴν θρακικὴν ἡπειρον. Τείχη δ' ἐξαίρετως ὄχυρά περιέβαλλον τὴν ὅλην χερσόνησον καὶ διπλοῦς περίβολος ἐξησφάλιζε τὴν πόλιν ἀπὸ γῆς. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὄχυρώτατα τῶν τειχῶν δὲν ἠδύναντο νὰ σώσωσι τὴν πόλιν, ἐπῆλθε δὲ τότε καὶ διὰ τὸ Βυζάντιον, ὡς εἶχε συμβῇ εἰς τὰς λοιπὰς βορείους πόλεις τὰς ἀποστάσας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὥρα καθ' ἣν ἀναγκαίως ὤφειλον νὰ ἀναρτήσωσι τὰς ἐσχάτας ἐλπίδας ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ δὲ Λέων, ἅτε ὑπάρξας μαθητὴς τῆς Ἀκαδημίας, συνετέλεσεν ἀναμφιδόλως εἰς ἀποκατάστασιν τῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων φιλίας, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ὑπῆρξαν ἰδιαζόντως εὐτυχεῖς οἱ Βυζάντιοι, ὅτι προέβησαν ἐγκαίρως καὶ κατὰ τρόπον ἐπαρκῆ εἰς τὸ διάβημα ἐκεῖνο ὅπερ παρημέλησαν ἢ ἐπεχείρησαν πολὺ ἄργά οἱ Ἀμφιπολίται καὶ οἱ Ὀλύμπιοι. Καὶ ταῦτα διότι ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ εἶχον ἀνατεῖλει ὅλως νέοι χρόνοι καὶ ὑπῆρχε φιλοπόλεμον φρόνημα ὑπεκκαυθὲν μὲν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, διαδεδομένον δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.

Ὅτε δὲ ὁ Φίλιππος προεχώρησεν ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου, εὐρίσκετο ἤδη ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Εἶχε διελάσει ἀκάθεκτος διὰ χωρῶν ἀθηναϊκῶν, ὅπως προφυλάξῃ τὸν στόλον αὐτοῦ ἀναπλέοντα τὸν Ἑλλήσποντον χάριν πολιορκίας τῶν πόλεων καὶ εἶχε συλλάβει πλοῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων¹. Αἱ δὲ Ἀθηναῖαι ἀπήτησαν εὐθύνας. Ἐλαβον δὲ ἀπάντησιν ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Πέρινθον στρατοπέδου², ἐν ᾗ ὁ βασιλεὺς παρίστανεν ἑαυτὸν μὲν ὡς τὸν παθόντα, τοὺς δὲ Ἀθηναίους ὡς προκαλοῦντας καὶ ἐπέρριπτεν ἐπ' αὐτοὺς τὴν εὐθύνην ἐπὶ τῇ καταλύσει τῆς εἰρήνης. Ἦσαν δὲ ταῦτα πάντα κενὴ λογομαχία, ἐπειδὴ κατ' οὐσίαν, ὡς οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀμφιδάλλῃ, ἡ εἰρήνη εἶχε καταλυθῇ ἐκατέρωθεν καὶ

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 73, 139.

² Ψευδοδημοσθένης Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου 8. Ἡ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους παρεντελειμένη Ἐπιστολὴ Φιλίππου θεωρεῖται μὲν γνησίᾳ παρὰ τοῦ Grote, τοῦ Böhmcke καὶ τοῦ Rehdantz, ἀλλ' ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ ὑποβολιμαία, ψευδεπίγραφος δὲ ἡ εἰς αὐτὴν ἀναφερομένη ἀπάντησις ἢ εἰς τὸν Δημοσθένην προγραφομένη. Ἰδὲ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Beilage σ. 110 κ. ε.

δὲν ἡδύνατο νὰ διατηρηθῇ τὸ ἐξῆς, ὑπελείπετο δὲ μόνον ἡ κήρυξις τῆς διαλύσεως αὐτῆς. Ὁ δὲ Φίλιππος εἶχε συμφέρον νὰ ἐκβάλῃ τὸν χρόνον τοῦτον, καὶ διὰ τοῦτο ἐπειράθη καὶ πάλιν νὰ ἐκφοβήσῃ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ διετύπωσεν ἐν τῷ παραγγέλματι αὐτῷ τελευταίας τινὰς ῥητάς ἀξιώσεις, ὧν τὴν ἀπόκρουσιν ἔμελλε πάντως νὰ θεωρήσῃ κήρυξιν πολέμου¹.

Ἡ δὲ ἀπάντησις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ τελεσίγραφον τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ καθαίρεσις τῆς στήλης τῆς περιλαμβανούσης τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης καὶ ἡ κατὰ πάντα πολὺ μᾶλλον ἐνδεδειγμένη ἢ πρότερον ἀπροφάσιστος αὐτῶν παράδοσις εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δημοσθένους². Ἦτο δὲ καταφανέστατον εἰς ἅπαντας τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι δὲν ἐπετρέπετο νὰ περιίδωσι περιπιπτούσας εἰς τὸν βασιλέα τὰς ὀχυράς ἐν τῇ Προποντίδι καὶ παρὰ τὸν Βόσπορον πόλεις, καὶ ἰδίως τὸ Βυζάντιον, τὴν κυριωτάτην ἀγορὰν τοῦ ἐμπορίου τοῦ βορρᾶ. Διὰ τοῦτο δὲ κοινῇ συναινέσει ἐστάλη πάραυτα εἰς τὸν Βόσπορον ὁ στρατηγὸς Χάρης, ὅστις ἐστρατήγει μοίρας ἀθηναϊκῶν τριήρων ἐν τῷ θρακικῷ πελάγει³. Καὶ οἱ νέοι δὲ σύμμαχοι, οἵτινες εἶχον μέγιστον συμφέρον νὰ διασωθῇ τὸ Βυζάντιον χάριν τοῦ ἐμπορίου, οἱ Ῥόδιοι, οἱ Κῶοι καὶ οἱ Χίοι, ἔστειλαν τριήρεις⁴. Κατωρθώθη δὲ ἡ λύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Βυζαντίου

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου 73]. Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ. Πρὸς Ἀρμαίων I, 11 Sylburg] ἀπόσπ. 135 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406].

² Φιλόχορος παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ. Πρὸς Ἀρμαίων I, 11. [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406]. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ van Herwerden: Ἐπειτα διεξελθὼν βῆσα τοῖς Ἀθηναίοις ὁ Φίλιππος ἐνεκάλει διὰ τῆς ἐπιστολῆς, ταῦτα πάλιν κατὰ λέξιν ἐπιτίθησιν· ὁ δὲ ὄχλος ἀκούσας τῆς ἐπιστολῆς καὶ Δημοσθένους παρακαλέσαντος αὐτοὺς πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ψήφισμα γράψαντος ἐχειροτόνησε τὴν μὲν στήλην καθελεῖν τὴν περὶ τῆς πρὸς Φίλιππον εἰρήνης καὶ συμμαχίας σταθεῖσαν, ναὺς δὲ πληροῦν καὶ τᾶλλ' ἐνεργεῖν τὰ τοῦ πολέμου.

³ Ὁ Χάρης ἐστάθμευε παρὰ τὴν Χερσόνησον. Ἰδε C. Curtius ἐν τῷ Hermes Τόμ. IV [1869] σ. 407.

⁴ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 77.

ἀπὸ θαλάσσης, καὶ ὁ ἐχθρικός στόλος ἠναγκάσθη νὰποπλεύσῃ εἰς τὸν Πόντον.

Ἄλλ' ἡ ὑποχώρησις αὕτη δὲν ἠμπόδισε τὸν Φίλιππον νὰ καταβάλλῃ ὑπερανθρώπους προσπάθειάς πρὸς ἄλωσιν τῆς πόλεως. Νέαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑπόνομοι, νέα ὁσημέραι μηχανήματα, κατασκευαζόμενα ὑπὸ τοῦ εὐμηγάνου Πολυείδου¹, ἠπεύλουν τὸν περίβολον τῶν τειχῶν· γέφυρα δὲ πηχθεῖσα ἐπὶ τοῦ Κέρατος ἀπεκώλυσε τὴν ἐνέργειαν τῶν πολεμίων στόλων, ὧν ἡ προσπέλασις ἐδυσχεράνη διὰ τῆς εἰς τὴν θάλασσαν καταβυθίσεως ὀγκηρῶν λίθων. Τέλος δὲ ποτε οἱ Μακεδόνες, βοηθούμενοι ὑπὸ νυκτὸς ὑετώδους, εἶχον ἤδη εἰσελάσει ἐντὸς τοῦ περιβόλου, ἀλλ' οἱ Βυζάντιοι ἐξηγέρθησαν ἐγκαίρως καὶ, καταλαμπόμενοι ὑπὸ δάδων, ἐν αἷς ἐνόμισαν, ὅτι διαβλέπουν τὴν βοήθειαν τῆς φωσφόρου Ἐκάτης², ἐξώθησαν καὶ πάλιν τοὺς πολεμίους εἰς τὰς ὑπονόμους αὐτῶν.

Διαρκούντων δὲ τούτων τῶν ἀγώνων ἦλθεν ἐξ Ἀθηνῶν κατὰ παρόρμησιν τοῦ Δημοσθένους νέα ἐπικουρία. Ἐπεβάλλετο δὲ ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, διότι εἶχε μὲν ἐκτελέσει ὁ Χάρης τὸ καθῆκον αὐτοῦ καὶ εἶχεν ἐξωθήσει τὸν στόλον εἰς τὸν Πόντον³, ἔνεκα δὲ τῆς ἐξαιρέτως παρ' αὐτοῦ ἐκλεχθείσης θέσεως πρὸς στάθμευσιν ἀπέναντι τοῦ Κέρατος ἐδέσποζε τοῦ πορθμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦτο ὅμως ὁ ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἀπαιτούμενος ἀνὴρ ὁ δυνάμενος νὰ καταστήσῃ ἀληθῆ τὴν μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Ἀθηνῶν συμμαχίαν καὶ προσδώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν τελείαν αὐτῆς σημασίαν, ἐπειδὴ οἱ Βυζάντιοι ἀπέβλεπον εἰς αὐτὸν μετὰ δυσπιστίας ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἥδη τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἔαρ τοῦ 339 π. Χ. ἀπέπλευσαν ὁ Κηρισοφῶν καὶ

¹ Ἀθήναιος Περὶ μηχανημάτων ἐν τοῖς *Mathematici veteres* ἐκδ. Thévenot. Ἐν Παρίσις. 1693. [Ἴδε καὶ παρὰ Wescher Πολιορκητικὰ καὶ πολιορκίαι διαφόρων πόλεων. Ἐν Παρίσις. 1867].

² Στέφανος Βυζάντιος ἐν λ. Βάσις πορος.

³ Ὁ Χάρης ἐνίκησε παρὰ τὴν Θερμημερίαν. Διονυσίου Βυζαντίου Ἀνάπλους Βοσπόρου III, 14.

ὁ Φωκίων μετὰ δευτέρας μοίρας ¹, ὧν τὸν Φωκίωνα εἶχε συστήσει εἶπερ τινὰ καὶ ἄλλον ὁ Δημοσθένης ². Τοῦθ' ὅπερ δ' οἱ Βυζάντιοι οὐδέποτε ᾔθελον συγχωρήσει εἰς ἀρχηγὸν μισθοφόρων, οἷος ὁ Χάρης, ἡ ἄδεια τῆς εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν εἰσόδου, ἐπετράπη μετὰ τελείας ἐμπιστοσύνης εἰς ἄνδρα οἷος ὁ Φωκίων ³. Ἐκτοτε δὲ Ἀθηναῖοι καὶ Βυζάντιοι ἀνέλαβον ἐν ἀδελφικῇ ὁμονοίᾳ τὴν ἄμυναν τῆς ἀπειλουμένης πόλεως δίκην κοινοῦ τμήματος ἐλληνικοῦ ἐδάφους. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς γενναίας ταύτης ἀμύνης ὑπῆρξεν ἡ ὑποχώρησις τοῦ Φιλίππου, ἀναγκασθέντος μετὰ μεγίστης ὀλίψεως νὰ λύσῃ καὶ ταύτην τὴν πολιορκίαν.

Καὶ δὲν ἐγκατέλιπε μὲν τὴν Θράκην πάραυτα, ἀλλ' ἐπλανᾶτο ἀνὰ τὰ παράλια τῇδε κἀκείσε ἐφ' ὅσον ὁ στόλος αὐτοῦ ἦτο ἐγκεκλεισμένος ἐν τῷ Πόντῳ. Καὶ κατῴρθησε μὲν διὰ μεγάλης πανουργίας καὶ παντοίων στρατηγημάτων τὴν κατὰ τρόπον ἀκατανόητον αἰσίαν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διάσωσιν τῶν τριήρων αὐτοῦ, αἵτινες καὶ ἔπλευσαν οἴκαδε ⁴. ἐξηκολούθησε δὲ διαπραγματευόμενος πρὸς τὰς ἐλληνίδας νησιωτικὰς πόλεις καὶ πρὸς αὐτοὺς δὲ τοὺς Βυζαντίους ⁵. Ἐπειτα δ' ἀνεχώρησεν αἰφνιδίως, καὶ, ἀπομακρυνθεὶς τῆς θαλάσσης μετὰ συμπάσης τῆς στρατιᾶς, ἐξώρμησεν ἐπὶ τὴν Σκυθίαν, ἐν ᾗ διαμένων ἠφάνισθη ἐπὶ τινὰ χρόνον πάλιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλήνων. Βεβαίως δὲ δὲν παρώρμησε τὸν Φίλιππον ἄσκοπος ἐπιθυμία κατακτήσεων εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀτέου, τοῦ γηραιοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν, οὗ τὰ στίφη συνεκρούσθησαν πρὸς τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα ἐν ταῖς παριστρίοις κοιλάσιν ⁶, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἐκεῖνος εἶχε σκοπὸν τὴν

¹ Böckh [Ürkunden über das Seewesen des attischen Staates] XIII c στ. 100 σ. 442.

² Κορηλῖος Νέπωσ ἐν Βίῳ Φωκίωνος 2· auctus adjutusque a Demosthene... eum adversus Charetem eum subornaret.

³ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 14.

⁴ Φροντίμου Str[ategematon] I, 4, 13.

⁵ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 515.

⁶ Τουστινίου IX, 2. Πρὸς Schäfer Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 519.

ἐξασφάλισιν τῶν ἄρτι κτηθεισῶν θρακικῶν χωρῶν, τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ βασιλείου πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ποντικῶν χωρῶν καὶ τῶν πόρων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε δηλώσει εἰς κυριώτατον αὐτοῦ σκοπὸν τὴν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστροῦ ἰδρυσιν ἀγάλματος εἰς τὸν Ἡρακλέα· τὸ πρόσχημα δὲ τοῦτο ὑποδεικνύει τὴν πρόθεσιν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἤθελε νὰ γείνη κύριος τῆς μεγάλης διὰ τοῦ ποταμοῦ ὁδοῦ χάριν σκοπῶν ἐμπορικῶν. Βεβαίως δὲ τοῦτο ἐπιδιώκων ἀπέβλεπεν εἰς τὸν διπλοῦν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ἥτις ἀπεσχόπει τοῦτο μὲν εἰς τὴν χεῖρωσιν τῶν βαρβάρων τῆς μεσογαίας, τοῦτο δὲ εἰς τὴν δι' αὐτῆς συνένωσιν τῶν παραθαλασσιῶν ἐλληνικῶν πόλεων μετὰ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου. Καὶ ταῦτα, διότι καθ' ὃν τρόπον αἱ πρὸς δυσμὰς ἀποικίαι ἀνῆκον εἰς τὴν Ἡπειρον¹, εἰς δὲ τὴν Θράκην ἢ Πέρινθος καὶ τὸ Βυζάντιον, οὕτως εἰς τὴν Σκυθίαν ἀνῆκον αἱ κατὰ τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ Πόντου ἐλληνίδες πόλεις, ἢ Ἀπολλωνία, ἢ Ἰστρος, ἢ Ὀδησσός, ὧν ὁ πλοῦτος ἐξεπήγαζεν ἐκ τῶν παριστρίων χωρῶν. Διὰ τοῦτο δὲ ἢ εἰς τὸν Ἰστρον στρατεία τοῦ Φιλίππου συνέχεται πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Βόσπορον ἀγῶνας καὶ μαρτυρεῖ τὰ δαιμόνια σχέδια τὰ ταράσσοντα τὸ πνεῦμα τοῦ Φιλίππου.

Ὁ δὲ Δημοσθένης εἶχε κατορθώσει τὴν μετὰ μακρὸν χρόνον ἐπικτειδίστου ἀδρανείας ἀναθάρρησιν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἤρχισαν καὶ πάλιν μετέχοντες τῶν συγχρόνων πραγμάτων σθεναρῶς καὶ τελεσφόρως. Αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μὲν καὶ πάλιν ἀθροίσει περὶ ἑαυτὰς συμμάχους, εἶχον δ' ἀντεπεξέλθει πρὸς τὸν βασιλέα θαρραλέως ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ἐν Θεσσαλίᾳ, παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, εἶχον ἀπελευθερώσει τὴν Εὐβοίαν, εἶχον ματαιώσει παρὰ τὸν Πόντον τὰς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μετὰ πασῶν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ μετὰ μεγίστου σθένους ἐπι-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 461.

διωχθείσας στρατείας καὶ διατηρήσει ἐλευθέραν τὴν πρὸς τὰς σιτοφόρους χώρας ὁδὸν, ἧς ὁ Φίλιππος εἶχεν ἐπιζητήσει νὰ δεσπόσῃ. Ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ ποχωρήσῃ ἄπρακτος ἐκ τῆς Περὶνθου καὶ τοῦ Βυζαντίου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι φιλοπάτριδες ἐνεφορήθησαν εὐλόγου ὑπερηφανείας, ὅτε αἱ δύο ἐκεῖναι ἰσχυραὶ παραθαλάσσιοι πόλεις ἐπέδειξαν τὴν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῶν ἐγνωμοσύνην πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων διὰ τιμητικῶν ψηφισμάτων καὶ χρυσῶν στεφάνων¹.

Αἱ ἀρχαῖαι Ἀθηναὶ εἶχον καὶ πάλιν ἀναβιώσει. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπετρέπετο νὰ ρυθμισθῶσιν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιτυχίας. Ἡ κατάλυσις τῆς εἰρήνης εἶχεν ἐπέλθει ὀριστικῶς, παρίστατο δὲ ἀνάγκη νὰ παρασκευασθῇ ἡ πόλις πρὸς τὸν ἀναπόφευκτον τὸ ἐξῆς ἀγῶνα περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς. Τίνα δὲ μέσα εἶχον πρὸς τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι; Καὶ δὲν παρουσιάζετο μὲν τῷ πλεόν ὁ ἐχθρὸς τῆς πόλεως ὡς ὁ ἀκατανίκητος ἐκεῖνος στρατηλάτης, οὗ πᾶσαι αἱ ἐπιχειρήσεις ἔμελλον νὰ ἐπιτύχωσιν ἐξ ἅπαντος, ἀλλὰ, καίτοι τινὲς τῶν στρατειῶν αὐτοῦ ἀπέτυχον, ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν τῷ συνόλῳ εὕρισκετο ἐν προόδῳ ἀκαθέκτω. Καὶ ἡῴσαν μὲν ὅσημέραι τὰς πολεμικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἡνάγκαζε δὲ ὅσημέραι νέους λαοὺς εἰς συστράτευσιν μετ' αὐτοῦ, ἐπέβαλλε φόρους, εἰσέπραττεν εἰσφορὰς χάριν τοῦ πολέμου, συνῆγε λάφυρα, κατελάμβανε μεταλλεῖα καὶ ἐγένετο κύριος κερδαλέων τελῶν καὶ διέθετεν ὡς δεσπότης μέγα πλῆθος πόρων, ὧν ἡ διαρκὴς αὔξησης δὲν ἠδύνατο κἄν νὰ ἐκτιμηθῇ ἀπὸ τῶν μακρὰν κειμένων Ἀθηναίων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀπ' ἐναντίας οὐδεμίαν προσεδόκων αὔξησην τῶν πόρων αὐτῶν· στερούμενοι χορηγιῶν ἔζωθεν καὶ μὴ εἰσπράττοντες φόρους, ἀνῆρτων ἀπάσας αὐτῶν τὰς ἐλπίδας εἰς ἑαυτοὺς καὶ μόνους, πᾶσα δὲ ἡ πρὸς ὀρεῶσιν δύναμις τῆς πόλεως ἐξηρτάτο ἐκ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ὀλίγων αὐτῆς συμμάχων. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἄλλο ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἢ νὰ καταστήσωσι χρησίμους τοὺς ὑπάρχοντας πόρους διὰ λυσιτελοῦς

¹ *Πλουτέρχου* [Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι] σ. 350 [b].

διατάξεως τῶν κατ' αὐτοὺς, νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ βλαβερῶν καταχρήσεων καὶ αὐξήσωσι τὰς ἀμυντικὰς δυνάμεις τῆς πολιτείας. Παρίστατο δὲ ἀνάγκη νὰ ὑψωθῇ τὸ ἠθικὸν σθένος τοῦ διὰ τῆς εἰρηνικῆς πολιτείας τοῦ Εὐδοῦλου τεταπεινωμένου δήμου οὕτως, ὥστε νὰ δυνηθῶσι νὰ ὑποστῶσι τὴν σοβαρὰν δοκιμασίαν πρὸς ἣν ἔβαινον.

Αἱ δὲ τοιαῦται κατεπείγουσαι καὶ δραστήριαι μεταρρυθμίσεις τῶν κατὰ τὸν δημόσιον βίον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ τοῦ συνήθους τρόπου τῆς νομοθεσίας, πρὸς ἐπιτέλεισιν δ' αὐτῶν ὑπῆρχε χρεία τῆς ἡγεσίας καὶ δυνάμεως ἀνδρὸς ὑπερόχου. Χάριν δ' ἐπιτυχίας τῶν τοιούτων ἀγώνων ὑπῆρχεν εὐτυχῶς πολιτευτῆς κεκτημένος τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ δήμου οὕτως, ὥστε τὸ μέγα αὐτοῦ πλῆθος ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ παράσχη εἰς αὐτὸν ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ ὥρᾳ ἰδίᾳς ἐξουσίας, εὐτύχημα δὲ τέλος ὑπῆρξε καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διέγνωσαν προσηκόντως ὅπου ὤφειλε νὰ γείνη ἀρχὴ τῶν μεταρρυθμίσεων.

Αἱ τριῆρεις τῶν Ἀθηναίων εἶχον σώσει τὴν πόλιν ἐκ τῶν δεινῶν τῶν περσικῶν πολέμων, καὶ αἱ Ἀθηναῖοι ὡς ναυτικὴ δύναμις εἶχον ἐκπληρώσει τὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ προορισμὸν αὐτῶν, οὐδέποτε δὲ ὑπῆρξαν ἐνδοξότεροι ἢ ὅτε οἱ πολιτευταὶ ἀπασῶν τῶν φατριῶν ἀνθημιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους καὶ μετ' ἀλλήλους χάριν ἀναπτύξεως τῆς θαλασσοκρατίας τῆς πόλεως καὶ τῆς ἀναδείξεως αὐτῆς ἀκατανικήτου διὰ τριήρων, λιμένων καὶ τειχῶν περιβαλλόντων τοὺς λιμένας. Ἀφ' οὗ δὲ χρόνου ἡ κατάχρησις τῆς ἀπὸ τοῦ στόλου δυνάμεως εἶχεν ἀγάγει τὰς Ἀθήνας εἰς τὸν ὀλεθρον, εἶχε κλονηθῇ καιριώτατα καὶ ταπεινωθῇ ἡ ἐφ' ἑαυτὴν πεποιθήσις τῆς πολιτείας, ἡ δὲ πρὸς τὸ ναυτικὸν δυσπιστία τῶν ἀριστοκρατικῶν εἶχε μεταδοθῇ καὶ εἰς ἄλλας τάξεις. Ὅσῳ δὲ νωθρότερος ἐγίνετο ὁ ὄημος, τόσῳ καθολικωτέρα ἀπέβη καὶ ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὰς θυσίας ἐκείνας, ἃς ἀπῆτει ἡ διατήρησις τοῦ στόλου, εἰ καὶ εἶχον ἐξικολουήσῃ κατ' ἔθος ναυπηγοῦντες τριῆρεις καὶ διατηροῦντες τὸν μέσον ἀριθμὸν τριακοσίων τριήρων. Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα

αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἠδύναντο νάπαρνηθῶσι τὸ παρελθόν. Πᾶσα δὲ νέα ἔξαρσις προήρχετο ἐξ ἐπιτυχῶν κατὰ θάλασσαν στρατειῶν, ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης νικηφόρου εἰς τὴν Εὐβοϊαν στρατείας¹ εἶχε διατρανωθῇ πολλάκις λαμπρῶς ἡ φιλοπατρία τῶν Ἀθηναίων διὰ προθύμου καὶ ἐκουσίας ἐθελουσίας ἀναφερομένης εἰς τὴν παρασκευὴν τριήρων. Ἀλλ' ἡ σωτηρία τῆς πολιτείας δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τοιούτων ἐξάψεων φιλοπατρίας. Διὸ ὑπῆρξεν εὐχάριστον τεκμήριον τῆς δυνάμεως ἦν ἐκέκτηντο ἀκόμη αἱ παραδόσεις τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας, ἡ ἐν τῷ τότε χρόνῳ, καθ' ὃν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν θαρραλέως τὴν παρασκευὴν τῆς πόλεως πρὸς βαρὺν ἀγῶνα, ἐπελθοῦσα συνείδησις, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις τῶν κατὰ τὸ ναυτικὸν ἦτο ἡ πρώτη συνθήκη, καὶ ἡ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν εἰς τὸν Δημοσθένην ἀνάθεσις τῆς ἐντολῆς, ὅπως ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασιν τοῦ στόλου καὶ προτείνῃ διατάξεις δυναμένας νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ὅσον ἔνεστι λυσιτελεῖ ἀνύψωσιν τοῦ αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Δημοσθένης εἶχεν ἀνέκαθεν θεωρῆται τὸν στόλον καὶ τοὺς λιμένας ὡς τὸ κύριον κεφάλαιον τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων. Εἶχε δὲ πάντοτε ὑποδείξει, ὅτι ἡ ἀνύψωσις τῶν Ἀθηναίων ἐξ αὐτῶν ὤφειλε νάφορμηθῇ, καὶ πρὸ δεκατεσσάρων ἡδὴ ἐτῶν εἶχεν ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ πολιτικῷ λόγῳ² κακίσει δριμύτατα τὰς εἰσαχθείσας εἰς τὰ τοῦ ναυτικοῦ καταχρήσεις καὶ παράσχει μαρτυρίαν τρανὴν τῆς σοβαρότητος μεθ' ἧς εἶχεν ἐπιληφθῇ τῆς βελτιώσεως τῶν κατ' αὐτό. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αἱ καταχρήσεις εἶχον ριζωθῇ βαθύτερον, τὰ δὲ πράγματα εἶχον γείνει ἀφορήτως χείρονα, καὶ ἀνεξαρτήτως δὲ λόγων ἀνωτέρου πολιτικοῦ συμφέροντος ἡ μέση τάξις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην νάξιῳσῃ τὴν μεταβολὴν τῶν καθεστώτων θεσμῶν. Καὶ δὴ ἡ ὅλη διάταξις τῶν κατὰ τὰς συμμορίας³ εἶχεν ἐκ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 131.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 312.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 138 [καὶ 312].

στῇ τοῦ σκοπομένου ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ πλούσιοι, ἐπωφελοῦ-
μενοι τὰ κατ' αὐτὴν, παρέβλαπτον καὶ ἐπέεζον πρὸς τὸ ἴδιον συμ-
φέρον τοὺς ἥττον εὐπόρους. Οἱ προϋστάμενοι τῶν συμμοριῶν
κατένεμον τὰς δαπάνας εἰς τοὺς συντελεῖς τοὺς ὀφείλοντας νὰ παρα-
σκευάσωσιν ἀνὰ μίαν τριήρη μετὰ πολλῆς αὐθαιρεσίας χωρὶς νὰ
λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν τὰ κατὰ τὴν οὐσίαν ἐκάστου αὐτῶν. Καὶ
κατέβαλλον μὲν οὕτως οἱ ἀπορώτεροι, οἱ δὲ πλούσιοι μετελάμβανον
μικροῦ μόνον μέρους δαπάνης, ἰδίως ὁσάκις ἐξεμίσθονον τὴν ὅλην
λειτουργίαν εἰς κερδοσκοποὺς ἀναλαμβάνοντας τὰ τῆς τριηραρχίας
ἀντὶ ὠρισμένου χρήματος. Οὕτω δ' ὁ θεσμὸς τῆς ἀθηναϊκῆς τριη-
ραρχίας εἶχε καταστραφῇ τελείως, οὐδ' ἐγένετο πλέον λόγος περὶ
τριηράρχων, ἀλλὰ περὶ συντελεῶν¹. Τὸ δὲ ὅλον εἶχεν ἐκπέσει
εἰς ἥκιστα ἔντιμον οἰκονομικὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἐπωφελοῦντο οἱ
χρηματιζόμενοι πρὸς ἴδιον ὄφελος, τοῦθ' ὅπερ ἔβλαπτε τὰ μέγι-
στα τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, ἅτε ζημιουμένων ἢ δυσаре-
στομένων τῶν λογάδων ἐν τοῖς πολίταις, προκαλουμένων δὲ παν-
τοίων ἀταξιῶν καὶ γεννωμένων ἀπαύστων παραπόνων καὶ κατη-
γοριῶν, ἐπιβραδυνομένης δὲ πάσης παρασκευῆς στόλου. Τὸ δὲ
πάντων χερίστων, οὐδεμία ἐγένετο χρῆσις τῶν ὑπαρχουσῶν ἀμυν-
τικῶν δυνάμεων τῆς πόλεως, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ κυριώτατα κεφάλαια
κατ' οὐδὲν συνετέλουν πρὸς ὄφελος τῆς πολιτείας. Καὶ τοῦτο,
διότι, ἐν ᾧ ὁ θεσμὸς τῶν συμμοριῶν ἀπεσχόπει μόνον εἰς τὸ νὰ
χρησιμεύσωσι καὶ ἐκεῖναι αἱ οὐσίαι, αἵτινες, καθ' ἑαυτὰς οὔσαι

¹ *Δημοσθένης* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 102-104· δρῶν τὸ ναυτικὸν κατα-
λούμενον, καὶ τοὺς πλουσίους ἀτελεῖς ἀπὸ μικρῶν ἀναλωμάτων
γιγνομένων, τοὺς δὲ μέτρια ἢ μικρὰ κεκτημένους τῶν πολιτῶν
τὰ ὄντα ἀπολλύντας, ἐτι δ' ὑστερίζουσιν ἐκ τούτων τὴν πόλιν
τῶν καιρῶν. . . Ἦν γὰρ αὐτοῖς (τοῖς πλουσίοις) ἐκ μὲν τῶν προτέρων
νόμων συνεκκαίδεκα λειτουργεῖν, αὐτοῖς μὲν μικρὰ καὶ οὐδὲν
ἀναλίσκουσι, τοὺς δ' ἀπόρους τῶν πολιτῶν ἐπιτρίβουσιν, ἐκ δὲ
τοῦ ἐμοῦ νόμου τὸ γιγνόμενον κατὰ τὴν οὐσίαν ἑκαστον τιθέναι,
καὶ δυοῖν ἐφ' ἅνῃ τριήραρχος ὁ τῆς μιᾶς ἑκτὸς καὶ δέκατος πρό-
τερον συντελής· οὐδὲ γὰρ τριηράρχους ἐτι ὠνόμαζον ἑαυτοὺς
ἀλλὰ συντελεῖς.

ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἀνάληψιν τῆς τριηραρχικῆς λειτουργίας, ἡδύ-
ναντο ὅμως νὰ συντελέσωσι πρὸς τοῦτο διὰ τῆς συνενώσεως πολ-
λῶν μικρῶν κεφαλαίων, εἶχε γεῖναι τοιαύτη κατάχρησις τῆς ἀρ-
χῆς τῆς συντελείας, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ πλουσιώτατοι τῶν Ἀθη-
ναίων παρεῖχον συνήθως χρῆμα μόνον ὡς συντελεῖς, ὡς εἰ μὴ
ὑπῆρχον πλέον ἐν Ἀθήναις πολῖται ἔχοντες τοσοῦτον πλοῦτον,
ὥστε νὰναλάβωσι μόνοι καθ' ἑαυτὰς τὴν τριηραρχίαν. Καὶ ὅμως
ὑπῆρχον ἀκόμη ἐν Ἀθήναις ἄνθρωποι ἔχοντες, καθ' ὃς Δίφιλος,
οὐσίαν ἑκατὸν ἐξήκοντα ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς ἑνεα-
κοσίας ὀγδοήκοντα περίπου χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία
εἶνε σχεδὸν ἡ ἀντίστοιχος σημερινὴ ἀξία]¹, καὶ πλέον.

Ὁ δὲ Δημοσθένης ἀντεπεξῆλθεν ὡς ἐπιστάτης τοῦ ναυτικοῦ²
εἰς τὰς καταχρήσεις διὰ ριζικοῦ μεταρρυθμιστικοῦ νόμου. Καὶ
δυστυχῶς μὲν δὲν γινώσκομεν τὰ καθ' ἑκαστα τῶν διατάξεων τοῦ
νόμου τούτου, ἀλλὰ τοῦτο τοῦλάχιστον εἶνε βέβαιον, ὅτι κατέ-
στησε βάσιν τῶν ὑπὲρ τοῦ στόλου εἰσφορῶν τὸ τίμημα τῆς οὐσίας
τῶν πολιτῶν. Οὕτω δ' ἐπεκούφισε μὲν τὸ βάρος τῶν ἀπορωτέρων,
οἵτινες μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου εἶχον καταβάλλει εἰσφοράς κοι-
νὰς μετὰ τῶν εὐπόρων ὡς συντελεῖς, ἠνάγκασε δὲ τοὺς πλουσίους
νὰ εἰσφέρωσι περισσότερα. Κατὰ ταῦτα δ' ἐπέτυχεν ἐν ταύτῃ
δικαίαν κατανομήν τῶν πρὸς πόλεμον εἰσφορῶν καὶ μεγίστην
αὕξησιν τῶν καταβαλλομένων καὶ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πολι-
τείας τιθεμένων χρημάτων.

Ὁ νόμος δ' ἐκείνος ὑπῆρξε θανάσιμον τραῦμα κατὰ τῶν προ-
νομίων τῶν πλουσίων, οἵτινες προΐσταντο τῶν μέχρι ἐκείνου τοῦ
χρόνου συμμοριῶν καὶ συνεκρότουں φατριαστικὴν ἑταιρίαν, ἣν
καθίστανον συμπαγῇ κοινὰ συμφέροντα πλεονεξίας. Ἐκίνησαν δὲ
οἱ πλούσιοι κατὰ τοῦ Δημοσθένους πάντα λίθον ὡς ἐκ τῆς δυνά-
μειος, ἣν παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς τὸ κοινωνικὸν αὐτῶν ἀξίωμα, ἐπει-

¹ Πλουτάρχου Βίοι δέκα ῥητόρων σ. [843 e]. Πρὸς B ö c k h Staatsh aushaltung der Athenen | Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 46.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 222' [ἐπιστάτην τὰς αἰ τοῦ ναυτικοῦ].

ράθησαν νὰ ματαιώσωσι τὰς προθέσεις αὐτοῦ διὰ δεκασμῶν, δι' ἀπειλῶν καὶ διὰ κατηγοριῶν, καὶ παρεσκεύασαν ἀνιεροτάτας δυσχερείας εἰς τοὺς φιλοπάτριδας αὐτοῦ ἀγῶνας¹. Ὁ δὲ Δημοσθένης, καίπερ μένων ἀκλόνητος ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ νομοθετήματος, ἔπραττεν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως ἀποφύγῃ πᾶν ὅτι ἡδύνατο νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ὁμόνοιαν τῶν πολιτῶν, κατέβαλε δὲ τὴν δέουσαν προσοχὴν ὅπως μηδεμιᾶς ἀμελήσῃ εὐλόγου ἀντιρρήσεως, καὶ μετεσκεύασε πολλαχῶς τὸν περὶ τριηράρχων νόμον², ἕως τέλος εἰσέγαγε διὰ τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅστις συνεζήτησεν αὐτὸν ἐν πολλαῖς θουελλώδεσιν ἐκκλησίαις καὶ τέλος ἐψήφισε. Τότε δὲ τὸ πρῶτον ὁ θεσμὸς τῶν συμμοριῶν συνεδέθη πρὸς τὴν τριηραρχίαν κατὰ τὸν προσήκοντα τρόπον. Καὶ ἐν μὲν ταῖς συμμορίαις συνηνοῦντο τὰ μικρὰ κεφάλαια, ὅπως δι' εἰσφορῶν ἀκριβῶς ὑπολογιζομένων συντελεῖται τὸ ποσὸν τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς ἐξάρτυσιν μιᾶς τριήρους καὶ ἀνερχόμενον εἰς πεντήκοντα μέχρι ἐξήκοντα μνῶν, ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τετρακισχίλια ὀκτακόσια ἐβδομήκοντα πέντε μέχρι πεντακισχιλίων ἐννεακοσίων δεκαεπτὰ φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Οἱ δὲ μεγαλόπλουτοι ἐκεῖνοι, ὧν ἡ οὐσία ἦτο οὕτω μεγάλη, ὥστε ἡδύναντο νὰ παρασκευάσωσι καθ' ἑαυτοὺς μίαν τριήρη, ὥφειλον κατὰ τὸν νέον νόμον ἀναλλάττωσι μόνοι τὴν τριηραρχίαν. Κατὰ δὲ τιν' ἄλλως οὐχὶ ἀσφαλῆ μαρτυρίαν ἐτάσσοντο εἰς τούτους ἐκεῖνοι, ὧν τὸ τίμημα τῆς οὐσίας ἀνῆρχετο εἰς δέκα τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς πεντήκοντα ἐννέα χιλιάδας ἑκατὸν ἐβδομήκοντα πέντε φράγκα, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἢ ἀντίστοιχος σημερινῇ ἀξίᾳ]. Οἱ δ' ἔχοντες διπλασίαν οὐσίαν ὥφειλον νὰ παρέχωσιν ἀνὰ δύο τριήρεις, καὶ ἡ ἀνωτάτη λειτουργία ἐνὸς ἀνδρὸς ἀνῆρχετο κατὰ τὰ λεγόμενα εἰς τὴν παρασκευὴν τριῶν πλοίων καὶ ἐνὸς ὑπηρετικοῦ³.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 103.

² Δεινάρχου [Κατὰ Δημοσθένους] 42.

³ Οἱ παρὰ τῷ Δημοσθένει [Περὶ τοῦ στεφάνου] 106 παρεμβεβλημένοι Κατὰ λ ο -

Ἐπακόλουθον δὲ τῆς νέας ταύτης διατάξεως τῶν κατὰ τὴν τριηραρχίαν ὑπῆρξεν ἡ τὸ πρῶτον τότε καταφανὴς ἀποκάλυψις τῶν προτέρων καταχρήσεων¹. Ἀπεδείχθη δὲ, ὅτι πολῖται Ἀθηναῖοι μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου μόνον εἰς τὸ ἐξηχρστὸν μέρος πρὸς παρασκευὴν μιᾶς τριήρους συντελέσαντες ὑπεχρεοῦντο συμφώνως πρὸς τὸν νέον νόμον μόνοι αὐτοὶ νὰ καταβάλλωσι τὴν δαπάνην τῆς παρασκευῆς δύο τριήρων. Ἐν τῷ καθ' ὅλου δὲ οὐ μόνον ἐπετεύχθη μεγίστη αὔξησις τῶν πολεμικῶν εἰσφορῶν καὶ τῆς ἀμυντικῆς δυνάμεως τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσαν αἱ μεταρρυθμίσεις ἐκεῖναι, ὡς πάντως ἡδυνάτό τις νὰ ἐλπίσῃ, εἰς ὠφέλειαν τῆς ὅλης πολιτείας, εἰσαχθείσης τάξεως καὶ φιλονομίας ἀντὶ τοῦ τέως κρατοῦντος φατριασμοῦ καὶ τῆς αὐθαιρεσίας. Ἐντεῦθεν δ' ἐπῆλθεν, ὡς εἰκὸς, εὐεργετικὸς φρονηματισμὸς τοῦ δήμου. Ἐκτοτε ὤφειλεν ἕκαστος νὰ λειτουργῇ καθ' ἑαυτὸν καὶ συμφώνως πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως. Τὰ παράπονα περὶ ἀδίκου ἐπιβαρύνσεως τῶν πολιτῶν ἐξέλιπον, ἡ ἀφιλόπατρις πλεονεξία τῶν πλουσίων ἀπέβη ἀβλαβῆς καὶ πλείσται ὅσαι ἀνιარαὶ δίκαι, προκαλούμεναι καθ' ἐκάστην μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου κατὰ πᾶσαν νέαν ἐξάρτυσιν στόλου, ἔλειψαν ἀφ' ἑαυτῶν. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νέου νόμου, λέγει ὁ Δημοσθένης, δὲν προσῆλθε πλέον τριηραρχος ἰκέτης πρὸ τοῦ δήμου ὡς ἀδικούμενος παρ' αὐτοῦ, οὐδεὶς ἐκαθέσθη πλέον ἐν Μουνιχίᾳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ ἀσύλου τούτου τῶν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς τριηραρχικῆς λειτουργίας πιεζομένων πολιτῶν, οὔτ' ἐδεσμεύθη ὑπὸ τῶν ἀποστολέων, οὔτ' ἀπώλεσεν ἡ πόλις ἔστω καὶ μίαν

γοὶ δὲν φαίνονται γνήσιοι, εἰ καὶ ὁ B e c k h [Staatshaushaltung der Athener Τόμ. Α' ἐκδ. γ'] σ. 661 θεωρεῖ αὐτοὺς ἀξίους πίστεως. Κατ' αὐτοὺς ἡ ὑποχρέωσις τοῦς τριηραρχοῦς αἰρεῖσθαι ἐπὶ τὴν τριήρη ἀπὸ τῆς οὐσίας κατὰ τέρμησιν ἄρχεται ἀπὸ τὰ λάντιων δέκα καὶ αὐξάνει κατ' ἀναλογισμὸν ἕως τριῶν πλοίων καὶ ὑπηρετικοῦ. Ὁ δὲ S c h ä f e r [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 524 ἀπορρίπτει τοὺς καταλόγους τούτους· ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν φαίνεται ὅπως-οἴποτε στηριζόμενον εἰς πηγὰς ἀξίας πίστεως.

¹ Ἦδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 310.

τριήρη καταληφθεῖσαν μετὰ τὸν ἀπόπλουν ἢ μείναςαν ὀπίσω ἐν τοῖς νεωρίοις ἕνεκεν ἀπορίας ἐκείνων οἵτινες ὤφειλον νὰ αναγκά-
γῳσιν αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν¹.

Ἄλλὰ δὲν ἤρκει ἡ μεταβολὴ τῶν περὶ τριηραρχίας διατά-
ξεων. Ἄν ἡ πόλις ἐμελέτα σοβαρῶς νὰ πολεμήσῃ, ὑπῆρχεν
ἀνάγκη πορισμοῦ χρημάτων. Δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ ἐπαρκέσωσιν αἱ
χάριν τοῦ πολέμου εἰσφοραὶ, καὶ ἥκιστα ἠδύναντο ὁ Δημοσθένης
νὰ προσφύγῃ εἰς ἀναξίας τῆς πόλεως οἰκονομικὰς διατάξεις, οἷον
εἶχε γείνειν χρήσις ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις², ἢ εἰς κακοὺς οἰκο-
νομικοὺς νόμους, οὓς αὐτὸς ἐκείνος εἶχε καταπολεμήσει. Ἄλλ'
εὐτυχῶς καὶ ὥς πρὸς τοῦτο τὰ πράγματα εἶχον οὕτως, ὥστε δὲν
ἔλειπον πόροι, καὶ μόνον παρίστατο ἀνάγκη νὰ γείνη ἡ προσή-
κουσα χρήσις αὐτῶν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἐπεβάλλετο ἡ ῥιζικὴ
κατάπαυσις τῆς οἰκονομικῆς ἐκείνης κακοδιοικησίας, ἣν ὁ Δημο-
σθένης εἶχεν ἐπανειλημμένως χαρακτηρίσει ὡς λύμην τῆς πολι-
τείας. Εἶχε δὲ διοικήσει τὰ τῶν προσόδων τῆς πολιτείας μετὰ τὴν
κατάλυσιν τοῦ Ἀριστοφῶντος³ ὁ Εὐβουλος. Καὶ τὸ μὲν πρῶ-
τον εἶχε προστῇ τῶν οἰκονομικῶν αὐτὸς⁴, ἔπειτα δ' εἶχεν ἀναδεί-
ξει διαδόχους αὐτοῦ ἀνθρώπους ἐξαρτωμένους ἀφ' ἑαυτοῦ, οἷος
Ἀρόβητος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Αἰσχίνου⁵. Συγχρόνως δὲ διέταξε τὰ
τῆς ἐποπτείας τῶν θεωρικῶν, ὧν αὐτὸς προϊστάτο, κατὰ τρόπον
τοιούτον, ὥστε δι' αὐτῆς ἐξήλεγχεν ἅπαντα τὰλλα ταμεῖα, διε-
χειρίζετο πάσας τὰς προσόδους τῆς πολιτείας, καὶ ἐτιμῶρει πᾶσαν
ἐλάττωσιν τῶν θεαμάτων καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τοῦ πο-
λέμου ὡς προδοσίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ δήμου.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 107.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 339.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 169.

⁴ Ἀπὸ [τοῦ 354 π. Χ.] Ὀλυμπ. 106, 3 μέχρι [τοῦ 350 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 3.

⁵ Ἀπὸ [τοῦ 350 π. Χ.] Ὀλυμπ. 107, 3 μέχρι [τοῦ 346 π. Χ.] Ὀλυμπ. 108, 3, ἤτοι
διάρκουστος τοῦ θλυνητικοῦ πολέμου. Πρβλ. Sch ä f e r [Demosthenes und seine Zeit]
Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 197 κ. ε.

Ἄλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ δύναμις τοῦ Εὐβούλου εἶχε μεγάλην κλονηθῆ. Καὶ δὲν ἡδυνήθη μὲν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Δημοσθένους ὡς ἐπιστάτου τοῦ ναυτικοῦ, δὲν ἡδυνήθη δὲ καὶ νὰ παρακωλύσῃ τὴν προχώρησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ περὶ τριηραρχίας νόμου εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῶν οἰκονομικῶν, ἥτις ἦτο ἡ ἀναγκαία συμπλήρωσις τοῦ νόμου ἐκείνου. Κατὰ τὴν νέαν τῶν κατὰ τοὺς πόρους διατάξιν ὠρίσθη μὲν ὁ ἄμεσος περιορισμὸς ἀπασῶν τῶν δαπανῶν, ἀνεστάλη δὲ ἡ ἐξακολούθησις τῆς πολυτελοῦς οἰκοδομῆς τῆς Σκευοθήκης, καὶ τὰ πρὸς συντέλεσιν αὐτῆς ὠρισμένα χρήματα¹ διετέθησαν ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου². Ἀλλὰ, τοῦθ' ὅπερ κυριώτατον, ὁ Δημοσθένης προέβη τότε εἰς τὸ διάδημα ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ μακροῦ εἶχε χαρακτηρίσει ὡς ἀναγκαῖον ὅρον πρὸς ἀνύψωσιν τῶν Ἀθηναίων. Προέτεινε δὴλα δὴ τὴν κατάργησιν τοῦ περὶ τῶν θεωρικῶν νόμου τοῦ Εὐβούλου³, μετὰ δὲ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου ἐκείνου νόμου, ὅστις ἐδέσμευε πᾶσαν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, εἰσῆγαγε νόμον, καθ' ὃν μέχρι νεωτέρας ἀποφάσεως ἅπαντα τὰ περισσεύματα τῶν ἐτησίων προσόδων, ἀντὶ νὰ διανέμωται εἰς τοὺς πολίτας ὡς θεωρικά, ὧφειλον νὰ συλλέγωνται ὡς στρατιωτικά. Ἰδρύθη δὲ ἴδιον πολεμικὸν ταμεῖον καὶ κατεστάθη πρὸς διοίκησιν αὐτοῦ ταμίας τῶν στρατιωτικῶν.

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τοῦ Δημοσθένους ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς πράγμασιν. Ἦσαν δὲ νῆκαι δυσχερέσταται, κτηθεῖσαι δι' ἀκλονήτου εὐψυχίας καὶ καρτερίας ἐν ἀγῶνι διεξαχθέντι μόνον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου καὶ μὴ ταπεινοῦντι τοὺς ἡτ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 432.

² Φιλόχορος [παρὰ Διονυσίῳ Ἀλικαρνασεῖ Πρὸς Ἀμμαῖον I, 11] ἀπόσπ. 135 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 406]. Λυσισμαχίδης Ἀχαρνεύς· ἐπὶ τούτου τὰ μὲν ἔργα τὰ περὶ τοὺς νεωσολίκους καὶ τὴν σκευοθήκην ἀνεβάλλοντο διὰ τὸν πόλεμον πρὸς Φίλιππον· τὰ δὲ χρήματα' ἐψήφισαντο πάντα εἶναι στρατιωτικά Δημοσθένους γράψαντος. Πρὸς C[arl] Curtius ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXIV, σ. 266.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 171.

τημένους, ἀλλὰ καθιστάνοντι αὐτοὺς ἐλευθερωτέρους, ἰσχυροτέρους καὶ καλλιτέρους. Καὶ ὑπῆρχον μὲν ἀληθῶς πολλοὶ οἱ μετὰ δυσαρρεσκείας ὑποκύντοντες εἰς τὴν πνευματικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν ἐξηυγενίσθη δι' αὐτοῦ ἠθικῶς καὶ ὑψώθη εἰς τὸν κολοφῶνα ἐκεῖνον θερμοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ φιλοπάτριδος ἐνθουσιασμοῦ, ἅψ' οὗ ἐπὶ μακρὸν ἴστατο μόνος καὶ ἔρημος καὶ ἐκτεθειμένος εἰς μεγάλας ἐπιθέσεις. Δὲν εἰσῆγαγε δὲ καινοτομίας ξένας εἰς τὸν δημόσιον βίον, ἀλλ' ἐπηνόρθωσε μόνον καὶ πάλιν τὰ ἀρχαῖα· κατέλυσε τὴν ἀντικειμένην εἰς τὸ καθεστὼς πολιτευμα ὀλιγαρχίαν τῶν πλουσίων, καὶ ἐποίησεν ἐκποδῶν τὰς καταχρήσεις δημοκρατίας διεφθαρμένης ἐκείνας αἵτινες συνετέλουν μόνον εἰς θεραπείαν τῆς ἀργίας τοῦ φιλοθεάμονος πλήθους. Ἀντετάχθη κατὰ τῆς πλεονεξίας τῶν τε πλουσίων καὶ τῶν ἀπόρων καὶ κατώρθωσε νάναζωογονήσῃ τὰ ἰδεώδη τῆς πολιτείας μετὰ τοιαύτης δυνάμεως, ὥστε οἱ ἄποροι ἀπέστησαν ἐκουσίως τῶν ἐορταστικῶν ἀπολαύσεων, εἰς ἃς εἶχον ἐθισθῆ, ὅπως παραστῶσι καὶ πάλιν εἰς τὴν μετὰ τῆς ἀρχαίας εὐπρεπείας ἀνάστασιν τῆς πολιτείας. Ἐπετεύχθη τέλος ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἑσωτερικὴ τε καὶ ἐξωτερικὴ παλιγγενεσία τῶν Ἀθηναίων, καὶ μετὰ μακρὸν χρόνον διαλύσεως καὶ νωθρότητος αἱ σκέψεις, αἱ δυνάμεις, οἱ πόροι ἀπάντων ἐστράφησαν πάλιν εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν, εἰς τὸν εὐγενέστατον τῶν σκοπῶν, οὗς δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ ἀνθρωπίνῃ πολιτεία, τὴν συντήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Ἐξετελέσθησαν δ' αἱ μεγάλαι μεταρρυθμίσεις τοῦ Δημοσθένους μετὰ σπουδῆς· ὁ δὲ χρόνος καθ' ὃν ἐτελέσθησαν καθορίζεται ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον πολέμου. Τότε, ὅτε ὁ Δημοσθένης, προτείνας τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Βυζαντίου, κατώρθωσε τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως ταύτης, ἡσθάνθη τὸ πρῶτον, ὅτι ἐδέσποζε τοῦ δήμου. Τότε δὲ προέτεινε τὸν περὶ τῆς τριηραρχίας νόμον, ὅστις ἴσως καὶ ἐφηρμόσθη διαρκούντος τοῦ πολέμου. Τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ἐψηφίσθη ὁ νόμος περὶ μετατροπῆς τῶν θεωρικῶν χρη-

μάτων εἰς στρατιωτικά. Βεβαίως δὲ ὁ Δημοσθένης δὲν διενήργησε τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας μόνος· καὶ ὑπῆρξε μὲν ὁ πρόμαχος, καὶ εἰς τὴν δραστηριότητ' αὐτοῦ χρεωστεῖται ἡ δόξα τῆς ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἀναμφιδόλως συνέπραττε μετὰ τῶν ὁμοφρονούντων, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τοῦ Λυκούργου. Εἶχε δὲ ὁ Λυκούργος ἐξαίρετον δεξιότητα περὶ τὸ διοικεῖν, ἐγίνωσκε τὰ κατὰ τοὺς πόρους τῆς πολιτείας καλλίτερον παντὸς ἄλλου καὶ εἶχεν ἐν ἐκτάκτῳ βαθμῇ τὴν ικανότητα τοῦ μεριμνᾶν περὶ αὐξήσεως τῶν προσόδων διὰ τελεσφόρων οικονομικῶν θεσμῶν. Αἱ δὲ ιδιότητες αὐτοῦ αὐταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ εἶνε ἄγνωστοι εἰς τὸν Δημοσθένην. Διὸ δικαιούμεθα νὰποδεχῶμεν, ὅτι κατὰ τὰς διοικητικὰς αὐτοῦ μεταρρυθμίσεις ἐπωφελήθη τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν σύμπραξιν τοῦ φίλου, ὅστις ἀπὸ ἐτῶν ἤδη συνηγωνίζετο μετ' αὐτοῦ· λέγεται δὲ, ὅτι εἶχεν ὑπάρξει ἤδη καὶ συνοδὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀποδημίαν¹. Ἄμα δὲ τῇ καταλύσει τοῦ Εὐβούλου παρίστατο ἀνάγκη νέων ἀνδρῶν· διὸ, εἰ καὶ ὁ Λυκούργος τῷ 338 π. Χ. (Ὀλυμπ. 110, 3) παρουσιάζεται τὸ πρῶτον ἀναλαμβάνων τὴν ὑπερτάτην διεύθυνσιν τῶν προσόδων τῆς πολιτείας, ἀλλὰ βεβαίως ἡ δρᾶσις αὐτοῦ καὶ ἡ δύναμις ἄρχεται ἤδη περὶ τὸν χρόνον τῆς ψηφίσεως τῶν μεταρρυθμιστικῶν νόμων τοῦ Δημοσθένους². Τὸ αὐτὸ δ' ἐκείνο ἔτος, καθ' ὃ ὁ Λυκούργος ἀνέλαθεν ἐπισήμως ὑπηρεσίαν, ἀνεδείχθη καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Καλλίας ὁ υἱὸς τοῦ Ἀδρωνος, ὁ ἐκ τοῦ δήμου Βατῆς³, ταμίας τῶν στρατιωτικῶν⁴. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ νέοι ἄνδρες οἱ προαγαγόντες τὸ ἔργον τῆς παλιγγενεσίας τῶν Ἀθηνῶν. Ἀνηκον δὲ οὐ-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 460.

² Περὶ τῆς φιλίας Δημοσθένους καὶ Λυκούργου ἴδε [Carl Curtius] ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXIV, σ. 264.

³ Ἴδε περὶ τοῦ δήμου Βατῆς καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ Στεφάνου Δραγούμη Καθορισμὸς ἀττικῶν δήμου Βατῆ ἐν Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι 1884 σ. 31 κ. ἐ. Ὁ Δραγούμης καθορίζει τὸν δῆμον τοῦτον ὡς κείμενον κατὰ τὰ σημερινὰ Πατήσια, ὧν τὸ ὄνομα νομίζει παρεφθαρμένον ἐκ τοῦ Βατῆσι, τοῦ τοπικοῦ τοῦ δήμου.

⁴ Πλουτάρχου Βίοι δέκα ῥητόρων σ. 842.

τοι εἰς νέαν γενεάν πολιτευτῶν καὶ ἦσαν γνήσιοι Ἀθηναῖοι ἐμφο-
ρούμενοι ἔρωτος πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, συν-
δεόμενοι δὲ πρὸς ἀλλήλους δι' εὐγενῶν ὁρμῶν. Παραβάλλοντες
δὲ τοὺς ἄνδρας τούτους πρὸς τὸν Εὐβουλον καὶ τοὺς διὰ τῆς εὐ-
νοίας αὐτοῦ εἰς τὰν ὥτατ' ἀξιώματα τῆς πολιτείας ἐξ ἀφανῶν προ-
αχθέντας, κατανοοῦμεν τὴν διαφορὰν τῶν προτέρων καὶ τῶν νέων
χρόνων καὶ τὴν κρίσιμον μεταβολὴν τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν ταῖς τύ-
χαις τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ ἐσωτερικοὶ ἐχθροὶ εἶχον ἐνικηθῆ· καὶ ὁ μὲν Εὐβουλος
καὶ οἱ ἐταῖροί αὐτοῦ ἦσαν ἀνίσχυροι, οἱ δὲ μακεδονίζοντες εἶχον
ἔτι ὀλιγωτέραν δύναμιν καὶ δὲν ἐσκέπτοντο νάντιτάξωσι φανεράν
ἀντίστασιν. Κατὰ ταῦτα ὁ Δημοσθένης δὲν ἦτο πλέον ὁ ἡγέτης
ἀντιπολιτεύσεως ἐναντίον κραταιᾶς πατρίας διοικούσης τὰ κοινὰ,
ἀλλ' ὁ ἡγέτης αὐτῆς τῆς πόλεως. Ἐπεβάλλετο δὲ τῶρα εἰς αὐ-
τὸν νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν ἐγίνωσκε μόνον νάποκαλύπτῃ τὰ τρωτὰ τῆς
πολιτείας καὶ θεραπείῃ αὐτὰ διὰ προτάσεων νόμων μετὰ συνέ-
σεως παρειασμενῶν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡδύνατο νὰ χειρίζηται ἐν
καιρῷ θυέλλῃς τὸ πηδάλιον τὸ παραδοθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς ἐμ-
πιστοσύνης τῶν συμπολιτῶν. Ἡ κατάλυσις τῆς εἰρήνης, ἣν εἶχε
πάντοτε ἐπιδιώξει, εἶχεν ἤδη ἐπέλθει, ὁ δὲ πόλεμος ὃν εἶχεν εὐ-
χηθῆ εἶχεν ἐκραγῆ. Διὸ ἡ φιλοπόλεμος πατρία ὤφειλε νὰ δείξῃ,
ὅτι ὁ ἄγων, ὃν εἶχεν ἀναλάβει ἡ πόλις κατ' εἰσήγησιν αὐτῆς, δὲν
ἦτο ἄγων ἀπεγνωσμένος.

Τοῦτο δὲ ἦτο τὸ δυσχερέστατον τῶν ἔργων τοῦ Δημοσθένους,
διότι τίνας προσδοκίας ἡδύνατο νὰ παράσχῃ ἡ ἥσυχος ἐξέτασις
τῶν πραγμάτων; Πῶς θὰ κατωρθοῦτο, ἡ μικρὰ ἐκείνη καὶ ὑπὸ
τῆς συνηθείας τῆς μακρᾶς εἰρήνης νωθρὰ γενομένη δημοκρατικὴ
πολιτεία νὰ γείνῃ ἱκανὴ νάντιταχθῇ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ στρα-
τηλάτην τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν ἐκ παλαιστράτων συγκροτου-
μένην στρατιάν αὐτοῦ; Ἄλλο τι ἦτο ἡ ματαίωσις τῶν σκοπῶν
τοῦ βασιλέως ἐν ἐνίαις δυσκόλοις στρατείαις, οἷα ἡ πολιορκία τοῦ
Βυζαντίου, καὶ ἄλλο ἡ κατ' αὐτοῦ ἐπιχείρησις πολέμου, ὅστις

ἀρχόμενός ποτε ὤφειλε νὰ καταλήξῃ εἰς τελείαν ταπείνωσιν τοῦ βασιλέως ἢ εἰς ἡτταν τῶν Ἀθηναίων ἀνευ σωτηρίας. Ποῦ ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ οὓς ἡδύναντο νάντιτάξωσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Φίλιππον καὶ εἰς τοὺς νικηφόρους αὐτοῦ στρατηγούς; Τίς ὑπῆρχεν ἐγγύησις ἐπιτυχίας ἐν μέσῳ πλείστων ὅσων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν κινδύνων; Οἱ φιλιππίζοντες δὲν ἔπαυσον ἐνεργοῦντες ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἐνεδρεύοντες μεταβολὴν τῶν πραγμάτων ὑπὲρ αὐτῶν. Πῶς δὲ ἡδύναντο οἱ φιλοπόλεμοι νὰ ἔχωσι πεποιθήσιν ἐπὶ τὸ φρόνημα τῶν πολιτῶν, περὶ οὗ ἐδικαιοῦντο νὰ ὑποθέσωσιν, ὅτι, ὡς εἶχεν ἐξαρθῇ ἐκ τῆς παρὰ τὸν Βόσπορον ἐπιτυχίας, μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος ἡδύναντο νὰ μεταβληθῇ εἰς τὸ ἐναντίον ὑπὸ τῶν πρώτων ἀτυχιῶν; Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ Φίλιππος εἶχε δεῖξει πολλάκις, ὅτι ἐγίνωσκε νὰ ἐπανορθόνη καὶ πάλιν ἡττας ἃς εἶχεν ὑποστῇ καὶ ἐπεδίωκε τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ ἀκαταπονήτως, μὴ θορυβούμενος ὑπὸ τῶν μεταβολῶν τῆς ἐν πολέμῳ τύχης ἕνεκα τοῦ ἀνεξαντλήτου τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Καὶ ἕνεκα μὲν τοῦ στόλου οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ ἐξαρτήσωσι πάσας τὰς προσδοκίας ἀπὸ πολέμου ἐπιθετικοῦ, ἀλλὰ πῶς ἡδύναντο νὰ σκεφθῶσι τελεςφόρον ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου, ὅπερ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἡϋζάνετο καὶ ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις ὁσημέραι μᾶλλον πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ;

Βεβαίως ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐστάθμιζον σοβαρῶς ἀπάσας ταύτας τὰς δυσχερείας. Καὶ ὅμως βλέπομεν αὐτοὺς ἀναλαμβάνοντας μετὰ θάρρους τὸν ἀγῶνα, τὸ δὲ θάρρος αὐτῶν τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ ἐκτιμήσωμεν μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐλληνικῶν αἰσθημάτων ὧν ἐνεφοροῦντο. Ὑπελάμβανον τὸν Φίλιππον βάρβαρον καὶ βαρβαρικὸν τὸ βασίλειον αὐτοῦ. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἐξετείνοντο αἱ κατακτήσεις τοῦ βασιλέως καὶ ὅσῳ καταφανέστερος ἀπέβαινεν ὁ σκοπὸς αὐτοῦ νὰ ἐνώσῃ ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ μέχρι τοῦ Ταινάρου συμπάσας τὰς χώρας καὶ συνάψῃ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ βασίλειον Σκύθας, Ἰλλυριοὺς, Θρᾷκας, Μακεδόνας καὶ Ἑλληνας, τόσῳ μᾶλλον οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ὡς μόνην

ἀσφαλῇ βάσιν τῆς πολιτείας ἐθεώρουν τὸ εὐσύνοπτον αὐτῆς καὶ τὸ ὁμογενὲς τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν, ἐνόμιζον, ὅτι τοιοῦτο βασιλείον εἶχε τι τὸ ἀσύστατον. Ἐθεώρουν δὲ τὸ ἄμετρον τῶν σχεδίων τοῦ Φιλίππου ὡς τὸ πρῶτον αὐτοῦ μέρος, καὶ ἐπίστευον, ὅτι τοιαύτη ὑπερρροσύνη ἔμελλε πάντως νὰ γάγῃ αὐτὸν εἰς ὄλεθρον. Ὑπετίμων δὲ τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐπειδὴ παρέβαλλον αὐτὴν πρὸς τὴν τοῦ περσικοῦ βασιλείου, ὅπερ ὁμοίως εἶχε παρακμάσει ἔνεκα τοῦ κολοσσιαίου αὐτοῦ ὄγκου καὶ τοῦ ἀσυμπαγοῦς αὐτοῦ. Ἐξηκολοοῦν δ' ἐμφορούμενοι τῆς πεποιθήσεως, ὅτι Ἕλληνες ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς βαρβάρους ἔμελλον πάντως νὰ ποθῶσι νικηφόροι· ἐπίστευον, ὅτι αἱ τύχαι τοῦ πολέμου ἔμελλον καὶ πάλιν νὰ κριθῶσι κατὰ θάλασσαν, καὶ προσεδόκων χρηστὰ ἐκ τῆς ὑπερσχύσεως τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Βλέποντες δὲ ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ἄνδρας ἄλλως ἰσχυρῶς ἀνθισταμένους εἰς τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τοῦ Δημοσθένους, οἷος ὁ Φωκίων, οὐδαμῶς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου διστάζοντας νὰ ἐκτελέσωσι τὸ καθήκον αὐτῶν ὡς φιλοπάτριδες πολῖται, ἠδύναντο νὰ ἔχωσι πεποίθησιν, ὅτι, διαρκούντος τοῦ πολέμου, σύμπας ὁ δῆμος ἔμελλε νὰ ἐνωθῇ συμπαγέστερον καὶ ἐπιρρωσθῇ διὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης.

Ἀντιτασσόμενοι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὴν ἡπειρωτικὴν δύναμιν τῶν Μακεδόνων, εὕρισκοντο ἐν ᾗ θέσει ὅτε ποτὲ ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους· ἀλλὰ τὰ πράγματα εἶχον τώρα πολὺ δυσμενέστερον, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἠδύναντο νὰ βλάψωσι τὸν ἐνεστώτα ἀντίπαλον πολὺ δυσχερέστερον. Καὶ ὁ μὲν ἀποκλεισμὸς τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἦτο λίαν δυσάρεστος εἰς τὸν Φίλιππον, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κρίσιν τοῦ πολέμου. Αἱ ἐν τῇ παραλίᾳ χώρα ἐπιχειρούμεναι ἀποβάσεις ἀπεκρούοντο, δὲν εὑρισκον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ὀρμητήρια, ἐν οἷς νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐγκαθιδρυθῶσι, καὶ κατενόουν τώρα τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅπερ εἶχε πορισθῇ ὁ Φίλιππος διὰ τῆς συλλήβδην καταστροφῆς τῶν κατὰ τὰ παράλια ἐλληνίδων πόλεων. Πᾶσαι δὲ αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἐξέγερσιν ἀποστασίας τῶν παραθαλασσίων λα-

ὦν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἀπέτυχον, καὶ ἔνεκα πάντων τούτων τῶν λόγων οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἤδη ἀποβάλλει τὸ θάρρος πρὶν ἢ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἐμφανισθῇ ἐν τῇ κονίστρᾳ τοῦ πολέμου.

Ἄλλ' ἂν ἐτέρου καὶ αὐτὸς ὁ Φίλιππος εὕρισκετο ἐν ἀπορίᾳ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ βλέπῃ ἄνευ ἀνησυχίας τὴν ἔχθραν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν συγκρότησιν ἑλληνικῆς συμμαχίας, ἐπειδὴ τοῦτο θὰ ἦτο ὁμολογία ἀδυναμίας καὶ διπλῶς ἐπικίνδυνον μετὰ τὸ ναυάγιον τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἐπανορθώσῃ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τὴν τιμὴν τῶν μακεδονικῶν ὅπλων καὶ τὸ ἄξίωμα αὐτοῦ. Καὶ ἂν μὲν ἤθελε νὰ προχωρήσῃ ἀμέσως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, ὥφειλε νὰ σκεφθῇ, ὅτι ἡ πολιορκία τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἦτο καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐπιχειρήσις ἀκανθώδης καὶ ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἠδύναντο νὰ προσδοκῶσιν ἐπικουρίας πολλὰς καὶ κραταιάς. Ἐθνικὸν δὲ πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἤθελεν ἀκόμη πάντοτε νὰποφύγῃ ὁ Φίλιππος, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐξακολουθῇ θεωρούμενος ὡς μὴ καταπολεμῶν τὸ ἔθνος, ἀλλὰ φατρίαν ἰσχυρογνώμονα καὶ τετυφλωμένην, ἣτις ἀντεστρατεύετο εἰς τε τάληθῃ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων καὶ εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει τοιούτου πολέμου δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πεποίθησιν ἐπὶ τοὺς ἰδίους συμμάχους, ἐπειδὴ ἦσαν ἐπισφαλεῖς οἱ Θεσσαλοὶ καὶ πολὺ μᾶλλον οἱ Θηβαῖοι, διαταραχθείσης ἀπὸ μακροῦ ἡδὴ τῆς προτέρας αὐτοῦ μετ' αὐτῶν φιλίας. Ἰσταντο δ' ἐν Θήβαις αἱ φατρίαι ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, καθ' ἃ καὶ ἐν Ἀθήναις. Καὶ ὁ μὲν Τιμόλαος, ἀνὴρ ἀσελγέστατος καὶ φαυλότατος, ἦτο ὁ ἡγέτης τῶν φιλιππιζόντων, οἵτινες ἦσαν πρόθυμοι πρὸς πᾶσαν ταπείνωσιν¹. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἐθνικὴ φατρία εἶχεν ἐνισχυθῇ ἔνεκα τῆς ἀγανακτήσεως, ἣτις κατέλαβε μέγα μέρος τῶν πολιτῶν ἔνεκα τῆς αὐθαιρέτου ἐν Φωκίδι διαγωγῆς τοῦ Φιλίππου, τῆς συμμαχίας αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀρχαίων ἐν Πελοπον-

¹ Θεόπομπος παρ' Ἀθηναίων [X, σ.] 436, ἀπόσπ. 236 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 318].

νήσῳ συμμάχων τῶν Θηβῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταλήψεως τῶν παρὰ τὰς Θήβας ὀχυρῶν ἐρυμάτων, ἐξ ὧν εἶχεν ἐκδιώξει τοὺς Θηβαίους¹. Ἐνεκα δὲ τούτων τῶν λόγων ὁ Φίλιππος ὤφειλε διὰ παντὸς τρόπου νάποφύγῃ τὴν ἔκρηξιν πολέμου ἐθνικοῦ, καὶ εἶδει νὰ ἐξεύρῃ εὐκαιρίαν ὅπως εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ στρατιᾶς, χωρὶς νὰ φαίνεται ἐκστρατεύων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς προσβολῆς εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νάντεπεξέλθωσι κατ' αὐτοῦ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ὤφειλε νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ πάλιν ὁ Φίλιππος τὸ ἀξίωμα τὸ ἤδη κεκτημένον ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, ὅπερ ὤφειλε νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν πρόφασιν δεδικαιολογημένης δῆθεν ἐξορμήσεως εἰς τὴν χώραν. Καὶ πράγματι, ἂν ἡδύνατο νὰ ἔλθῃ ὡς προστάτης τῶν Δελφῶν, εἶχε συγχρόνως τὸ πλεονέκτημα, ὅτι οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ θὰ ἠναγκάζοντο καὶ πάλιν νὰ παραστῶσιν ὡς ἐχθροὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς ἀπ' ἐναντίας θὰ παρουσιάζετο ὡς ἀμύντωρ ἀγῶνος ἐθνικοῦ. Κατὰ ταῦτα παρίστατο ἀνάγκη νέου ἱεροῦ πολέμου.

Καὶ ὁ μὲν πόλεμος ὁ ἀγαγὼν ποτε τὸν Φίλιππον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ πρῶτον ὑπῆρξε τὸ ἐπακόλουθον γεγονότων, ὧν ἡ ἐξέλιξις ἐπῆλθεν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ κατὰ μικρόν. Ἀλλὰ πρὸς ἐπιχειρησιν τοῦ νέου πολέμου ἔπρεπε νὰ ἐπιζητηθῇ ἀφορμὴ καὶ νὰ παρασκευασθῇ οὗτος ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων χάριν τῶν σκοπῶν τοῦ Φιλίππου. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν ἔλειπον οἱ κατάλληλοι ἄνδρες. Καὶ δὴ ἡ αὖξουσα δύναμις τῆς ἐθνικῆς φατρίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν εἶχε μὲν ἀπομακρύνει τοὺς μακεδονίζοντας ἐκ τοῦ δημοσίου βίου, ἀλλ' ἐν ταύτῃ εἶχεν αὐξήσει τὸ μῖσος αὐτῶν, τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀσυνειδησίαν. Ἐξηκολούθουν δὲ μετὰ πολὺ μείζονος ζήλου ἢ πρότερον ἐργαζόμενοι ἐν κρυπτῷ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ παρασκευάζοντες τὴν τὸ δεύτερον κάθοδον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ δὲ μεταξὺ τῆς μακεδονικῆς αὐλῆς καὶ τῶν φι-

¹ Οἱ Θηβαῖοι εἶχον ἐκβληθῇ ἐκ τῆς Νικαίας, παραδοθείσης εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς. *Διὰ τὸν* [Κατὰ Κτησιφώντος] 140. *Δημοσθένους* [Κατὰ Φιλίππου Β'] 22.

λιπιπίζοντων ἀναγκαῖαι συνεννοήσεις ἔγειναν πιθανώτατα ἐν Δελφοῖς, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ στρατήγιον ἀπασῶν τῶν μακεδονικῶν σκευωριῶν. Ἐν δὲ Δελφοῖς ἐπῆλθεν ἡ προδοσία τῶν Ἀθηναίων.

Τῶν δ' Ἀθηναίων αὐτῶν ἡ προσοχὴ ἦτο ἐστραμμένη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὰ τοῦ ἐπικειμένου πολέμου, ἐπετήρουν δὲ εἴπερ ποτὲ ἀγρύπνως τὰ κατ' αὐτὸν τὸν βασιλέα· ἀλλὰ τῶν ἐν Δελφοῖς πραγμάτων οὐδεὶς ἐφρόντιζε, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν εἰς τὸ ἄρτι κατασταθὲν συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων, ὅπερ ἐτύγχανε τῆς τελείας περιφρονήσεως τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ τοῦτο ὑπῆρξε μέγα σφάλμα τῶν προΐσταμένων τῆς πόλεως, ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι ἐπωφελήθησαν ταύτην τὴν ἀμεριμνησίαν καὶ κατώρθωσαν ὥστε κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀνηγορεύθησαν οἱ εἰς Δελφοὺς ἀποσταλησόμενοι ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως νὰ ἐκλεχθῶσι μόνον ἄνδρες τῶν φιλιππιζόντων. Ἐπετεύχθη δὲ τοῦτο ἔνεκα τῆς συμμετοχῆς ἐλαχίστων πολιτῶν κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας ἐκεῖνας. Πλὴν δὲ τοῦ Διογνήτου, τοῦ κληρωθέντος ἱερομνήμονος, ἦτοι τοῦ ψῆφον ἔχοντος συνέδρου ἐν τῷ ἀμφικτυονικῷ συνεδρίῳ, ἐξελέχθησαν διὰ πλειονοψηφίας ὡς πυλαγόροι, ἦτοι ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως ἐν τῇ Πυλαίᾳ, δυνάμενοι νὰ ἐξασκήσωσιν ἀξίαν λόγου ἐπίδρασιν ὡς σύμβουλοι, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Μειδίας καὶ ὁ Θρασυκλῆς¹. Οὕτω δὲ οἱ φιλιππιζόντες κατήγαγον εὐκόλως νίκην οὐ μικρὴν καταθλίψαν τοὺς φιλοπάτριδας. Ἀλλ' οὐδεμία ἔνστασις ἠδύνατο νὰ ὑποβληθῇ ἐναντίον τῆς γενομένης ἐκλογῆς, καὶ ὁ δῆμος παρηγορήθη, μὴ προβλέπων τὰ μέλλοντα ἐπακόλουθα τῆς ἐκλογῆς ἐκείνης. Ὁ δὲ Αἰσχίνης εἶχε παραδοχῆσει τὴν ἐκλογὴν ἐκείνην, ὅπως, ἐξερχόμενος ἐκ τῆς ἀφανεΐας, ἐν ᾗ εἶχε διαβιώσει ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν, ἐμφανισθῇ καὶ πάλιν ὄρων καὶ ἀναλάβῃ ἐν τῇ σκευωρίᾳ ἐκείνῃ τὸ πρόσωπον πρωταγωνιστοῦ, πρὸς ὃ ἦτο ὑπερόχως ἐπιτήδειος.

Παρὰ τοὺς δυτικούς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ ὤκει ὁ μικρὸς λαὸς τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν, ὧν ἡ πρωτεύουσα πόλις Ἀμφισσα ἔκειτο παρ' αὐτάς τὰς κλιτύας τῆς ὑψηλῆς σειρᾶς τῶν ὀρέων τῆς

¹ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 115. *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 149.

συνδεύσης τὸν Παρνασσὸν πρὸς τὰ ὄρεινὰ τῆς Αἰτωλίας. Κάτω δὲ τῆς Ἀμφίσσης ἀπλοῦται εὐφορος κοιλάς, ἀνοιγόμενη κατὰ τὰ νοτιοανατολικά πρὸς τὸν Κρυσσαῖον κόλπον. Οἱ δὲ Ἀμφισσεῖς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τελευταίων πολέμων εἶχον ὑπάρξει κεκηρυγμένοι ἀντίπαλοι τῶν Φωκέων, παρ' ὧν ὡς καὶ τῶν Βοιωτῶν εἶχον ὑποστῇ μέγιστα θεινά· διὸ ὑπὸ φιλεκδίκου πνεύματος ἀγόμενοι εἶχον χαρῇ τὰ μέγιστα ἐπὶ τῇ ἡττῇ τῶν Φωκέων. Ἰσως δ' ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ ἔλαχον ὠφελημάτων τινῶν, ἅτινα ἐμέστωσαν αὐτοὺς ἀλαζονείας καὶ παρῶρμησαν νὰ ἐπιζητήσωσιν, ὅπως ἐπιδειχθῶσι καὶ αὐτοί. Τὰς δὲ διαθέσεις ἐκείνας τῶν Ἀμφισσέων ἐπωφελήθησαν οἱ Θηβαῖοι, μνησικακοῦντες ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες πρὸ τῆς τελείας καθάρσεως τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ εἶχον σπεύσει νὰναθέσωσι καὶ πάλιν ἐν τῷ ἱερῷ ἀσπίδας τινὰς μνημοσύνους τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης καὶ φερούσας ἐπιγραφὴν ὑπομνησκουσάν τὴν κοινὴν ἡτταν τῶν Περσῶν καὶ τῶν Θηβαίων. Οἱ δὲ Θηβαῖοι ἐπεζήτησαν διὰ παντὸς τρόπου τὴν τιμωρίαν τῆς ὕβρεως ταύτης οὐ μόνον ὡς ἀδικίας εἰς αὐτὰς τὰς Θήβας ἀναφερομένης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀσεβείας πρὸς τὰ ἥθη τῶν Ἑλλήνων· διὸ ἐξώθησαν διὰ παντοίων ἐπαγγελιῶν τοὺς Ἀμφισσεῖς νὰ υποβάλωσι τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τοὺς Ἀμφικτύονας. Πρὸς τοῦτο δὲ ἅμα τῇ χάριν τῆς ἑαρινῆς Πυλαίας συνελεύσει τῶν συνεδρῶν διεδόθη ἡδὴ, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ συνεδρίᾳ ἔμελλε νὰ συζητηθῇ πρότασις τῶν Ἀμφισσέων ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Τοῦ δὲ Διογνήτου προφασισθέντος ἀσθένειαν, ἀνέλαβε τὰ δικαιώματ' αὐτοῦ ὁ Αἰσχίνης καὶ ἐπεχείρησε νὰ διεξαγάγῃ μόνος αὐτὸς τὸν ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν ἀγῶνα.

Ἢ δ' ἐπακολούθησασα συνεδρία ὑπῆρξε θυελλώδης. Ὁ ῥήτωρ τῶν Ἀμφισσέων ὠμίλησε μεθ' ὁρμῆς ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἀνοσίας ἀνυπομονησίας, μεθ' ἧς εἶχον ἀνανεώσει τὴν ἀνάμνησιν ἀρχαίων ἐν Ἑλλάδι ἐμφυλίων ἀγώνων. Προέτεινε δὲ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους ζημία πεντήκοντα ταλάντων, ἀντιστοιχοῦντων πρὸς τριακοσίας δεκατέσσαρας χιλιάδας φράγκων καὶ ὑπερέκεινα, [ὧν ὀκταπλασία περίπου εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινῇ

ἀξία], καὶ παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ κατέχοντος αὐτὸν πάθους ἐπὶ το-
σοῦτον, ὥστε καὶ εἶπε περὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου τὰ ἐξῆς· βεθαίως,
ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ἂν ἐσωφρονεῖτε, οὐδὲ μνεία καὶ τοῦ ὀνόματος
τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων θὰ ἐγίνετο ἐν ταῖς ἱεραῖς ταύταις ἡμέ-
ραις, ἀλλ' ἡθέλετ' ἐξαγάγει αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὡς ἐναγεῖς¹.

Μετ' αὐτὸν δ' ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Αἰσχίνης. Κατώρθωσε δὲ
νάποκρούση εὐγλωττότατα τὴν κατηγορίαν, ἥτις καὶ ἀπερρίφθη,
καὶ ἐπιρρίφη ἀπ' ἐναντίας τὸ ἄγος εἰς τοὺς Ἀμφισσεῖς, οὓς κατη-
γόρησεν ἐπὶ πολὺ δεινότερα παραβιάσει τοῦ ἱεροῦ δικαίου. Τὸ κα-
τώτερον μέρος τοῦ πεδίου τῆς Ἀμφίσσης συνείχετο ἄνευ φυσικῶν
ὁρίων πρὸς τὴν χώραν τῆς ἀρχαίας Κίρρας, ἐφ' ἣν ἐν τῷ πρώτῳ
ἱερῷ πολέμῳ εἶχεν ἐπιβληθῇ ἀρχή, ἀπαγορευθείσης πάσης πρὸς
βεβήλους σκοποὺς χρήσεως αὐτῆς². Ἐν μέσῳ δὲ τῶν παραχῶν
τῶν τελευταίων χρόνων εἶχον καταλάβει μέρος τῆς γῆς ταύτης οἱ
Λοκροὶ, καὶ εἶχον ἀνοικοδομήσει κεραμεῖα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κιρ-
ραίων, εἶχον τειχίσει τὸν λιμένα καὶ εἰσέπραττον τέλη ἐκ τοῦ ἱε-
ροῦ λιμένος. Τάναμφήριστα δὲ ταῦτα γεγονότα κατέδειξεν ὁ Αἰσχί-
νης διὰ λόγου κεραυνοβόλου. Ἀπὸ τοῦ βραχύνου δ' ὁροπεδίου, ἐφ'
οὗ συνεδρίαζον οἱ Ἀμφικτυόνες ἐν ὑπαίθρῳ, ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου
τὸν καπνὸν τῶν κεραμεῶν παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ παρῶρμησεν
εἰς κοινὴν στρατείαν, ἥτις ἔνεκα τῆς προκεχωρημένης ὥρας τῆς
ἡμέρας ἀνεβλήθη εἰς τὴν πρωίαν τῆς ὑστεραίας³. Τότε δὲ ἅπαν-
τες οἱ ἐν ἡλικίᾳ Δελφοὶ ἐξώρμησαν, ἡγουμένων τῶν Ἀμφικτυό-
νων, ὅπως πυρπολήσωσι τὰ μόνον ὀλίγας ὥρας ἀπέχοντα ἐπαύλια
καὶ ἐπιχώσωσι τὸν λιμένα. Ἐπεχειρήθη δὲ πόλεμος ἱερὸς αὐτο-
σχέδιος, ἐπιδρομὴ ἐκτελεσθεῖσα ἐν μέσῃ εἰρήνῃ παρὰ πάντας τοὺς
νομίμους τύπους. Μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπιχειρηθείσης
ἐπιδρομῆς οἱ ταραχιδῶς στρατεύσαντες ἦλθον εἰς σύγκρουσιν

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 116 κ. ε.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 382].

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 118-121. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 149-150.

πρὸς τοὺς Ἀμφισσεῖς, ἐνεδρεύσαντες αὐτοὺς ἐπιστρέφοντας, καὶ ἐσώθησαν ἐν ἀτάκτῳ φυγῇ εἰς τοὺς Δελφοὺς, πολλοὺς ἀποβαλόντες¹. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο νέον ἄγος τῶν Ἀμφισσέων, κατ' ἀκολουθίαν δ' αὐτοῦ ἐψηφίσθη πάραυτα ἡ σύγκλησις ἐκτάκτου συνεδρίου τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Θερμοπύλαις, εἰς ὃ ἔμελλον νὰ παραστῶσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀμφικτυονικῶν πόλεων περιβεβλημένοι εἰδικήν ἐντολήν περὶ τοῦ νέου τούτου πολεμικοῦ ἐπεισοδίου. Ὁ δ' Αἰσχίνης, ὅστις εἶχεν ἀγωνισθῇ μετὰ λαμπροτάτης ἐπιτυχίας ὑπὲρ τῆς τιμῆς τῆς πατρὸς πόλεως καὶ τῶν δικαιοματίων τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ, ἐπέστρεψεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐξέθηκεν εἰς τὸν δῆμον τὰ γενόμενα καὶ ἐζήτησεν ἀναλόγους ὁδηγίας περὶ τοῦ ἐπικειμένου συνεδρίου².

Καὶ ἐν Ἀθήναις δ' ἐφαίνετο τὸ κατ' ἀρχὰς ἐπιτυγχάνων ὁ Αἰσχίνης, κατῴρθωσε δὲ νὰ ἐξάψῃ παρὰ τοῖς συμπολίταις τὴν ἐπιτεχνον θεοληψίαν ἣν εἶχε προκαλέσει ἐν Δελφοῖς. Δὲν ὤκνησε δὲ νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ πολεμηθέντος ἱεροῦ πολέμου, ἐτόλμησε δὲ νὰ παραστήσῃ τὸν Δημοσθένην προδότην, ἐξαγορασθέντα ὡς πυλαγόρον παρὰ τῶν Ἀμφισσέων ἀντὶ διςχιλίων δραχμῶν, ὅπως ἀποσιωπήσῃ τὰ παρ' αὐτῶν παρανομηθέντα³. Οὕτω δὲ μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ δύναμις τοῦ περισσορρήσκου ἐξερεθισμοῦ, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι ἐλησμόνησαν τὸ ἐπισφαλές τῆς ἰδίας ἑαυτῶν πόλεως καὶ εἶχον κατὰ νοῦν μόνον τὰ παρὰ τὴν Κίρραν κεραμεῖα καὶ τὴν ἐναγῇ πρᾶξιν τῶν Ἀμφισσέων.

Μόνον δὲ μετὰ μεγίστου μόχλου κατῴρθωσεν ὁ Δημοσθένης τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ βουλῇ, ἔπειτα δ' ἐν τῷ δήμῳ νὰ κατισχύσῃ καὶ πάλιν ἡ φωνὴ τῆς συνέσεως καὶ καταστήσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους σαφῇ τὸν κίνδυνον, πρὸς ὃν ὥρμων, συναινοῦντες εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν σχεδίων τοῦ Αἰσχίνου, ὅστις εἰς ἐν καὶ μόνον ἀπε-

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 122-124. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 151.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 125.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 113.

σκόπει, εἰς τὴν εἰς Ἑλλάδα κατέβασιν τῶν Μακεδόνων. Ἀπεφάσισε δὲ ὁ δῆμος νὰ μὴ στείλῃ ἀντιπροσώπους εἰς τὸ ἐν Θερμοπύλαις συνέδριον ¹. Καὶ δὲν κατωρθώθη μὲν ἡ ἐντελὴς ματαιώσις αὐτοῦ, ἡ κατεύνασις τῶν ἀνοσίως προκληθεισῶν ἐρίδων καὶ ἡ διάλυσις τῶν σκευωριῶν τοῦ Αἰσχίνου, ἀλλ' ἡ ἥττα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἱκανῶς αἰσθητὴ, καὶ ἰδίως ἐνίκησεν ὁ Δημοσθένης θριαμβικῶς διὰ τῆς ματαιώσεως τῆς γενομένης ἐπ' ἐκείνῃ τῇ εὐκαιρίᾳ ἀποπείρας διαταράξεως τῶν σχέσεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη ἤγαγεν εἰς τὸ ἐναντίον, ἀπέστησαν δὲ καὶ οἱ Θηβαῖοι τοῦ συνεδρίου ², καὶ λοξοδρομήσαντες ἐτράπησαν τὸ πρῶτον τότε εἰς πολιτείαν καθιστάνουσαν δυνατὴν τὴν προσπέλασιν τῶν δύο πόλεων πρὸς ἀλλήλας συνωδᾷ πρὸς τὴν ἀπὸ μακροῦ χρόνου κατέχουσιν τὸν Δημοσθένην ἐπιθυμίαν.

Οὕτω δὲ καὶ τὸ εἰς Θερμοπύλας συγκληθὲν συνέδριον περιωρίσθη εἰς συνέλευσιν φατριαστικὴν, εἰς ἣν ἔστειλαν ἀντιπροσώπους μόναι αἱ φανερῶς φιλιππίζουσαι πόλεις. Ὁ δὲ Φίλιππος δὲν παρίστατο ἀκόμῃ. Ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου εἶχε μείνει ἀκόμῃ ἀπομεμαχρυσμένος τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀγωνιζόμενος ἐν ταῖς ἀπωτάταις παριστρίοις χώραις πρὸς Σκύθας καὶ Τριβαλλούς ³. Εἶχε λοιπὸν ἀνάγκην διαλείμματος, πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἡ καταστροφὴ ἣν ἐμελέτα. Διὸ τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἀνέθηκε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἱεροῦ πολέμου εἰς Κόττυφον τὸν Φαρσάλιον, τὸν προεδρεύοντα τῶν Ἀμφικτυόνων. Οἱ δὲ ἀπειληθέντες Ἀμφισσεῖς ὑπεσχέθησαν τὴν πληρωμὴν τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτοὺς χρηματικῆς ζημίας, ἀλλὰ δὲν κατέβαλον ὁμῶς αὐτήν ⁴. Παρελθόντος δ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τοῦ θέρους καὶ τοῦ βασιλείως Φιλίππου ἐπιστρέψαντος μὲν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐκ τοῦ

¹ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 126 κ. εἰ.

² Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 128.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 128· Φιλίππου ἐν Σκύθαις ἀπόντος.

⁴ Περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐνήργησεν ὁ Κόττυφος πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν Ἀμφισσέων ἴδε Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 129.

βορρᾶ, θεραπευθέντος δ' ἐκ τῶν πληγῶν αὐτοῦ καὶ παρασκευασθέντος πρὸς ἔναρξιν τῆς στρατείας, τὰ κατὰ τὴν ἐξακολουθοῦσαν ἀντίστασιν τῶν Ἀμφισσέων ἐξετέθησαν ἐν τῇ φθινοπωρινῇ Πυλαίᾳ· ἐλέχθη δ' εἰς τοὺς Ἀμφικτύοντας, ὅτι ἢ ὥφειλον αὐτοὶ νὰ εἰσφέρωσι χρήματα, νὰ στρατολογήσωσι μισθοφόρους καὶ ἐπιβάλλωσι ζημίας εἰς τοὺς μὴ ταῦτα ποιοῦντας ἢ νὰ ἐκλέξωσι στρατηγὸν τῆς ἀμφικτυονίας τὸν Φίλιππον. Οἱ δὲ Ἀμφικτύονες ἐψήφισαν τὸ δεύτερον τοῦτο, ὅπερ εἶχε προσυμφωνηθῇ ἤδη ἀπὸ μακροῦ, εἰ καὶ κατόπιν ὁ Αἰσχίνης ἔφεγε τοὺς Ἀθηναίους ὡς διὰ τὴν παρὰ τοῦ Δημοσθένους ἐξαπάτησιν ἀποκρούσαντας τὴν παρὰ τῶν θεῶν παρεχομένην εὐκαιρίαν εὐσεβοῦς καὶ ἐντίμου πολέμου¹.

Οὕτω δ' ἔνεκεν ἀμελείας, τυφλώσεως καὶ προδοσίας τὰ πράγματα ἤγαγον ἐντὸς βραχείου χρόνου εἰς τὴν εὐκαιρίαν ἣν ἐπεζήτηε ὁ Φίλιππος.

Καὶ ἡ μὲν εὐθύνη τῆς ἀμελείας βαρύνει τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἱερομνήμονος καὶ τῶν πυλαγόρων οὐδεμίαν κατέβαλον προσοχὴν, ἐν ᾧ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχον μεριμνήσει προσηκόντως, ὅπως μὴ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν ἐν Δελφοῖς περιέλθωσιν εἰς ἄνδρα οἷος ὁ Αἰσχίνης². Ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἥκιστα προσφυῶς πρὸς ἐπισκόπησιν τῶν ἀπώτερον κειμένων πραγμάτων, καὶ ὁ Δημοσθένης δὲ αὐτὸς, οὗ καθῆκον ἦτο νὰ διευθύνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀγρύπνως πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις, δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπηλλαγμένος τῆς εὐθύνης, ὅτι ἥκιστα ἐγίνωσκε τὰ παρασκευαζόμενα ἐν Δελφοῖς καὶ ὅτι καθ' ὅλου ὑπετίμησε τοὺς

¹ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 129 δευτέραν στρατείαν ἐπὶ τοὺς Ἀμφισσείας ἐποιήσαντο... ἐπανεληλυθότος Φιλίππου ἐκ τῆς ἐπὶ τοὺς Σκύθας στρατείας, τῶν μὲν θεῶν τὴν ἡγεμονίαν τῆς εὐσεβείας ἡμῖν παραδεδοκότων, τῆς δὲ Δημοσθένους θωροδοκίας ἐμποδῶν γεγεννημένης. Πρὸς *Δημοσθένους* Περὶ τοῦ στεφάνου] 151. Ὅπως δὴποτε τῆς ἀποφάσεως ταύτης οὐδαμῶς συμμετέσχεν ὁ Αἰσχίνης, οὐδὲ δύναται νὰ ποδευχθῇ συμμετοχὴ τῶν Ἀθηναίων πρέσβειον κατ' ἐκείνην τὴν συνεδρίαν.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 444.

ἐκεῖθεν ἐπαπειλούμενους κινδύνους. Κατέστη δὲ εἰς αὐτὸν σαφὴς ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, ὅτε ὁ Αἰσχίνης ἐπέστρεψεν ἐκ Δελφῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὁ Δημοσθένης προσεφώνησεν αὐτὸν ὀργίλος διὰ τῶν λέξεων Πόλεμον εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσάγεις, Αἰσχίνη, πόλεμον ἀμφικτυονικόν¹.

Οἱ δὲ ὑπὸ τυφλώσεως παθόντες ὑπῆρξαν οἱ Ἀμφιστεῖς, οἵτινες ὑπὸ ἐξερεισμοῦ ἀσυνέτου παρήχθησαν εἰς τὴν ὑποκίνησιν νέας ἔριδος, ἧς τὰ ἐπακόλουθα ἔμελλον νὰ πέσωσι κατὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν κεφαλῆς.

Ἡ δὲ προδοσία τέλος εἰργάζετο δραστηρίως ἀπανταχοῦ, καὶ δὴ κατὰ σχέδιον σοφῶς μεμελετημένον, ἐρειδόμενον εἰς κοινὴν συνεννόησιν τῶν φιλιππιζόντων καὶ βεβαίως ὠρισμένον ἤδη ὡς πρὸς τὰ κυρία κεφάλαια καθ' ὃν χρόνον ὁ Αἰσχίνης κατώρθωσεν ἐν Ἀθήναις τὴν ἐκλογὴν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐταίρων. Ὡς ἐν δράματι καλῶς προδεδιδαγμένῳ, βλέπομεν ἅπαντας τοὺς ὑποκριτὰς ὑποκρινομένους ἕκαστον τὸ οἰκεῖον πρόσωπον, ἀπάσας τὰς σκηνάς συναρμοζομένας πρὸς ἀλλήλας μετ' ἀκριθείας καὶ κατὰ μικρὸν ἀγούσας εἰς τὴν λύσιν συνωδᾷ πρὸς τὰ παρασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις, μένων ἀφανὴς εἰς τοὺς θεατὰς, διέταξε τὸ ὅλον δράμα. Μόνον δὲ περὶ ἐνὸς ζητήματος δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀμφιβολίαν, μέχρι τίνος ὀφθαλμοὶ δὴ χρόνου ἢ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων ἐπῆλθεν ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἐν τίνι ὥρᾳ ἤρχισεν ἡ σκευωρία.

Ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ κληθῇ εἰς Ἑλλάδα ὡς ἐκτελεστῆς νέας τινὸς ἀποφάσεως τῶν Ἀμφικτυόνων πρὸς ἐξολόθρευσιν πολιτείας ἐλληνικῆς. Διὸ τὸ πρῶτον ζήτημα, περὶ οὗ ὤφειλον νὰ μείνωσι σύμφωνοι οἱ Ἀμφικτύονες, ἦτο ἡ προπαρασκευὴ τοῦ τιμωρητέου, ἢ εὗρεσις πόλεως, καθ' ἧς νὰναλάβωσι πόλεμον ὡς ἐναγοὺς. Πρὸς

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 143· ἐμοῦ διαμαρτυρομένου καὶ βοῶντος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Πόλεμον εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰσάγεις, Αἰσχίνη, πόλεμον ἀμφικτυονικόν, οἱ μὲν ἐκ παρακλήσεως συγκαθήμενοι οὐκ εἶπον με λέγειν, οἱ δ' ἐθαύμαζον καὶ κενὴν αἰτίαν διὰ τὴν ἰδίαν ἐχθρὰν ἐπάγειν με ὑπελάμβανον αὐτῷ.

τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐξελέχθησαν οἱ Ἀμφισσεις, οἱ μόνοι καθ' ὧν ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ἡδύνατο νὰ κηρυχθῇ κατηγορία τις. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι οὐδὲν ἄλλο ἄγος εἶχον πλὴν τῶν παραβάσεων ἐκείνων, ἃς ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἔβλεπον ἀταράχως καὶ ἡνείχοντο οἱ Δελφοί, τὸ ὅλον σχέδιον θὰ ἤθελεν ἀποκαλυφθῇ καταφανέστατα ἐν ἡ περιπτώσει ἐδράττετο ἐξαπίνης ἡ προκειμένη εὐκαιρία καὶ ἡ παραγεγραμμένη παρὰ τὸ ἱερὸν δίκαιον κατάληψις τῆς περὶ τὴν Κίρραν γῆς ἣθ' ἔλεγε χρησιμεύσει ὡς ἀφορμὴ πολέμου. Διὸ παρεσκευάσθη ἡ διὰ τῆς ὑπέρφρονος αὐτῶν διαγωγῆς ἐξώθησις πρὸς εὕρεσιν ἀφορμῆς τῆς παρ' αὐτῶν ἀπαιτήσεως εὐθυνῶν, οἱ δ' ἐξερεθίσαντες αὐτοὺς, ὅπως παράσχωσι τὴν ἐπιζητούμενην ἀφορμὴν, ὑπῆρξαν οἱ Θηβαῖοι. Κατὰ ταῦτα δὲ φαίνεται, ὅτι ὅλη ἡ σκευωρία ἤρχισεν ἐν Θήβαις καὶ ὅτι Θηβαῖοι πολιτευταί, οἷος ὁ Τιμόλαος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἐποίησαντο μετὰ πανουργίας κακὴν χρῆσιν τῆς μυωπίας τῶν Ἀμφισσέων, ἐπωφελούμενοι τὸ ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων μῖστος αὐτῶν καὶ πείσαντες αὐτοὺς διὰ παντοίων ἐπαγγελιῶν νὰ ἐπιδείξωσι δημοσίᾳ τὸν ἱερὸν αὐτῶν ζῆλον ὑπὲρ τῆς τιμῆς τοῦ θεοῦ διὰ διαμαρτυρίας ἐναντίον των Ἀθηναίων. Ἀλλὰ πιθανώτατα ὑπῆρξαν καὶ παρὰ τοῖς Ἀμφισσεῦσιν ἄνθρωποι ἐνεργοῦντες ἐκ συνεννόσεως πρὸς τοὺς Θηβαίους, ἐπειδὴ ἡ ἀπρεπὴς βιαιότης καὶ ἡ προκλητικὴ ὁρμὴ τοῦ Λοκροῦ ἀντιπροσώπου συμβιβάζεται μετὰ τῆς ἐξελιξέως τοῦ δράματος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πάντως δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰ γενόμενα ἀπλῶς τυχαῖα. Ἄλλως δὲ ὑπῆρχεν ἐν Λοκρίδι καὶ φατρία εὐσεβῶν συντασσομένη μετὰ τοῦ Κοτύφου¹.

Σαφέστερα δὲ ἀπέβησαν τὰ γενόμενα ἀφ' ἧς ὥρας παρῆλθεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ Αἰσχίνης, ὅπως ἀναλάβῃ πρόσωπον πρωταγωνι-

¹ Περὶ τῶν ἐν Ἀμφίσσῃ εὐσεβῶν, ὧν τὴν κάθοδον ἠξίωσεν ὁ Κόττυφος, ἴδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφῶντος] 129. Εἶνε δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι οἱ δ' εὐσεβεῖαν φεύγοντες, ὧν τὴν κάθοδον ἐπιμόνως ἀπῆτουν οἱ Ἀμφικτύονες, εἶνε αὐτῶ ἐκεῖνοι οἱ μετὰ τῶν φιλιππιζόντων προκαλέσαντες τὴν ὅλην καταστροφὴν καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐκδληθέντες ὡς προδότες εἰς τοὺτους δ' ἀντιτάσσονται ἔπειτα ὡς ἄλλη φατρία οἱ ἐναγῆς.

στοῦ. Ὑποκρίνεται δὲ τὸν ἐκπληττόμενον καὶ μόνον ἐξ ἀορίστου φήμης μανθάνει δῆθεν περὶ μελετωμένης ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων μόνον δὲ ὅτε ἤκουσε τῆς κατηγορίας τῶν Ἀθηναίων, ἐπέρχεται εἰς αὐτὸν αἶφνης ἢ ἔμπνευσις περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιτυχοῦς ἀντεπιθέσεως ἐναντίον τῶν θρασέων κατηγορῶν. Καὶ ταῦτα πάντα εἶνε παρεσκευασμένα ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ μακροῦ, ὅπως, ἀποχωρούντων τῶν συναντιπροσωπευόντων ἐν τῷ συνεδρίῳ τὰς Ἀθήνας συμπολιτῶν, παρασχεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ εὐκαιρία νὰ γείνη μόνος κύριος τῶν πραγμάτων. Διὸ βλέπομεν αὐτὸν κατέχοντα ἀμέσως ἅπαντα τὰναγκαῖα κείμενα πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ἄγους τῶν Ἀμφισσέων. Ἡ δ' ἐν Δελφοῖς ἀνάθεσις τῶν ἀσπίδων ἦτο προφανῶς ζήτημα ὅλως ἀδιάφορον, περὶ οὗ οὐδ' ἔγεινε κἄν λόγος κατόπιν μετὰ τὴν ἐκ συμπαιγνίας χρῆσιν τοῦ ἐπεισοδίου ἐκείνου πρὸς τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα.

Οἱ δὲ Ἀμφισσεῖς ἐνέπεσον εἰς τὴν παγίδα, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ διηνεργήθησαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κοπτύφου, ἀνθρώπου τελείως ἐξαρτωμένου ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, μετὰ σπουδῆς ἀκαθέκτου καὶ βιαιοπραγίας ἣτις μόνον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξερεθίσῃ τοὺς ἀτυχεῖς Ἀμφισσεῖς πρὸς νέαν ἱεροσυλίαν καὶ ματαιώσῃ πᾶσαν τυχόν προσπάθειαν πρὸς διαλλακτικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς. Ὁ δ' ἐκ φύσεως ὑποκριτικὸς Αἰσχίνης ἔχαιρε τὰ μέγιστα εὐρίσκων εὐκαιρίαν νὰ παρουσιασθῇ δῆθεν ὡς θερμὸς φιλόπατρις, ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς πατρίου πόλεως, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἡσχολεῖτο νὰ ἐπισύρῃ κατ' αὐτῆς τὴν μεγίστην συμφοράν. Πράγματι δὲ ἀπὸ τῆς ὥρας καθ' ἣν προεκάλεσε τὸν πρὸς ἐξολόθρευσιν τῆς Ἀμφίσσης πόλεμον δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἐχάρασσε τὴν ὁδὸν πρὸς κάθοδον τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι ἡ πάτριος αὐτοῦ πόλις ἢ ἐν πολέμῳ πρὸς τὸν Φίλιππον εὐρισκομένη ἔμελλεν ἀναγκαίως διὰ τῆς ἐνεργείας ἐκείνης τοῦ Αἰσχίνου νὰ περιστῇ εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Περὶ ἐνός δὲ μόνου ζητήματος δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ἂν ἐνήργησεν οὕτως ἐξ ἐπιθυμίας ἐκδικήσεως ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων, οἵτινες εἶχον κατι-

σχύσει αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, ἥ ἔνεκα δικασμοῦ παρὰ τοῦ Φιλίππου, καθ' ἃ κατηγόρει αὐτὸν ὁ Δημοσθένης¹. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐρμηνεύσωμεν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἐπιεικέστατον τρόπον, ἀποδεχόμενοι ὁμολογῶντες, ὅτι τὴν προσέγγισιν μακεδονικῆς στρατιᾶς ἐθεώρει τὸ ἄριστον τῶν μέσων χάριν καταλύσεως τῆς φατρίας τῶν φιλοπολέμων, καὶ πάλιν τὴν ταιαύτην χρῆσιν τοῦ πατρίου ἐχθροῦ ὀφείλομεν νὰ καταδικάσωμεν ὡς αἰσχροὺς προδοσίαν. Ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης δὲν ἔγινε προδότης ἔνεκα λόγων πολιτικῶν, ἀλλ' ἔνεκεν ἀπορμῶν ἰδιωτικῶν. Ὦν ἐκ φύσεως ἄστατος τὸν χαρακτῆρα καὶ ἐστερημένος πρωτοβουλίας, προσεχώρει πάντοτε εἰς ἄνδρας δι' ὧν ἤλπιζεν ὅτι ἔμελλε νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδείξῃ λαμπρῶς τὰ χαρίσματα αὐτοῦ καὶ πρωταγωνιστήσῃ, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ ἀπ' εὐθείας καὶ ἐξ ἰδίας δυνάμεως, καίπερ κεκτημένος πλεῖστα ὅσα προσόντα. Κενοδοξία ἦτο τὸ κύριον ἐλατῆριον τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς εἰς τὴν Πέλλαν πρεσβείας εἶχε τυφλωθῇ ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ Φιλίππου, καὶ οὐδαμῶς ἐδίσταζε νὰ ἐπικουρῇ εἰς τὰς προθέσεις τοῦ βασιλέως, ὅπως οὕτω κορέσῃ τὴν ἀκοίμητον αὐτοῦ φιλοδοξίαν καὶ ἀξιωθῇ ἰδιωτικῶν ὠφελειῶν. Ὑπερευδοκιμηθεὶς δὲ ὁσημέραι μᾶλλον ἔνεκα τῆς ἐξαιρέτου ὑπεροχῆς τοῦ Δημοσθένους, ἐπεζήτη νέαν εὐκαιρίαν ἀναδείξεως, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὤκνησε νὰ συμμετάσχῃ τῆς σκευωρίας ἐκείνης, ἥτις, εἴτ' ἐν Θήβαις εἴτ' ἐν Δελφοῖς εἴτ' ἐν Ἀθήναις βυσσοδομευθεῖσα, ὑπῆρξε πάντως προδοτικὴ συμμαχία ἀπάντων τῶν φιλιππιζόντων χάριν προσελκύσεως στρατιᾶς μακεδονικῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν γῆν καὶ παραδόσεως τῆς περὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσεως εἰς τὸν βασιλέα.

Μετὰ δὲ τὴν συντέλεσιν πάντων ἐκείνων, ὅσα ὁ βασιλεὺς Φί-

¹ Ἡ συνηγορία ὑπὲρ τοῦ Αἰσχίνου καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπιρριφθεῖσων ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ὑπονοειῶν, ἣν ἀνέλαθεν ὁ Sprengel (Demosthenes' Vertheidigung des Ktesiphon) δὲν ἠδυνήθη νὰ με πείσῃ. [Ὁ δὲ F. C. Astets Eschine l'orateur. Ἐν Παρισίῳ. 1875 σ. 103 ἱσχυρίζεται, ὅτι ὁ Αἰσχίνης ἐνῆργησεν ἐκ κενοδοξίας καὶ ἀφελείας μᾶλλον ἢ ἔνεκα προδοσίας].

λιππος ἀνέμενεν ἐν συνετῇ ἐπιφυλάξει, δὲν ἀνέστειλεν ἐπὶ πλεόν τὴν προχώρησιν αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἤδη παραδώσει τὴν λοκρικὴν Νίκαιαν εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ οὕτω γέινει κύριος τῶν Θερμοπυλῶν¹. Ἀρχομένου δὲ τοῦ χειμῶνος κατέλαβεν ἀπάσας τὰς παρόδους τὰς ἀγούσας εἰς τὰ ἔνδον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ παρατηρῶν μετὰ προσοχῆς τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις ἐν ταῖς παραμεθορίοις χώραις, τὴν πολυπραγμοσύνην τοῦ βασιλέως καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, τὴν μεγάλην σύνεσιν, μεθ' ἧς ἔγεινεν ἑναρξεις τῆς στρατείας, καὶ τὰ πλήθη τῆς στρατιᾶς τὰ συγκεντρούμενα κατὰ μικρὸν κατενόει πάντως, ὅτι ἐσκοπεῖτό τι σπουδαιότερον τῆς τιμωρίας τῆς ἀφανοῦς λοκρικῆς πόλεως, ἣτις ἀνεφέρετο ὡς πρόσχημα τῆς στρατείας. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἔμελλον νὰ πεισθῶσι περὶ τούτου καὶ οἱ ἀπώτερον τῶν συνόρων οἰκοῦντες.

Καὶ δὴ ἐκ τῶν Θερμοπυλῶν ἄγουσιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος διάφοροι ὁδοί. Μία δὲ αὐτῶν, ὁρμωμένη ἀπὸ τῆς παρὰ τὴν Ἡράκλειαν, τὴν ἀρχαίαν Τραχίνα, ὁρεινῆς γωνίας, ἄγει εἰς τὴν ὠρικὴν τετράπολιν, ἐκεῖθεν δὲ, διαβαίνουσα δευτέραν τινὰ πάροδον μετὰξὺ Παρνασσοῦ καὶ Κόρακος, βαίνει πρὸς τὴν Ἀμφισσαν, ἣτις ἔκειτο ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς παρόδου ἐκείνης ἔξοδον. Ἡ ὁδὸς δὲ αὕτη εἶνε ἢ κατὰ βραχυτάτην διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον τέμνουσα τὸν ἰσθμὸν τὸν χωρίζοντα τὸν Μαλιακὸν κόλπον ἀπὸ τοῦ Κρισσαίου.

Ταύτην δὲ τὴν ὁδὸν τρεπόμενος ὁ Φίλιππος, δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ διέλθῃ διὰ τῶν Θερμοπυλῶν, οὐδὲ ὑποχρεοῦτο νὰ προσεγγίσῃ ὅλως εἰς τὰνατολικά τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης προέπεμψε μόνον μέρος τῆς στρατιᾶς· τὸ δὲ μέγα πλῆθος αὐτῆς ἤγαγε διὰ τῶν Θερμοπυλῶν πρὸς τὰ νοτιοανατολικά διὰ τῶν ὁρέων τῶν ἐκτεινομένων ἀπὸ τῆς Φθιώτιδος πρὸς τὸν εὐβοϊκὸν κόλπον, τῶν παρωρεῶν τοῦ Καλλιῶρόμου καὶ τῆς Κνημίδος, δι' ὧν διέρχονται αἱ πρὸς τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν ἄγουσαι πάροδοι. Ἡ δὲ σπουδαιότατη τῶν παρόδων τούτων ἐπερατοῦτο

¹ Ἡδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 512.

παρὰ τὴν Ἑλλάτειαν. Πρὶν ἢ δὲ περιέλθῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀσφαλῆς εἰδήσεις περὶ τῶν κινήσεων τῆς στρατιᾶς, ὁ βασιλεὺς εὐρίσκετο ἤδη αἰφνης ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ, ἐν ἣ μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τῆς Φωκίδος οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἀντιστάσεως. Ἡ Ἑλλάτεια ἢ ἐπικαιροτάτη τῶν πόλεων παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ ὄρους τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ σύνορον, ἢ ὄχυρὰ κλεῖς τῆς κυρίας παρόδου καὶ τῆς ὅλης μέσης Ἑλλάδος ὠχυρώθη ἐν σπουδῇ· κάτω δὲ τῆς πόλεως ἐστρατοπέδευεν ὁ Φίλιππος, χαρακώσας τὸ στρατόπεδον¹. Ἐκεῖθεν δ' ἐδέσποζε τοῦ πεδίου τοῦ Κηφισοῦ, ὅπερ μεταξὺ τῆς Ἑλατείας καὶ τῆς ἀπέναντι παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ κειμένης Τιθόρας ἔχει τὸ μέγιστον εὖρος. Ἐχων δὲ ἀκίνδυνον τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἀσφαλῆ τὴν μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας ἐπικοινωνίαν, εἶχε συγχρόνως εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὰπὸ τῆς εὐφόρου κοιλάδος ἀγαθὰ, ἀρίστας νομάς διὰ τὸ ἱππικὸν καὶ χῶρον εὐρύτατον πρὸς ἐλευθέραν κίνησιν τῆς στρατιᾶς. Καὶ δὴ ἐξ ἐνός μὲν εἶχε πρὸς βορρᾶν τῆς κοιλάδος τοῦ Κηφισοῦ εὐκόλον ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Δωρίδος καὶ τῶν στενῶν τῶν ἐξ αὐτῆς διὰ τοῦ Κυτινίου ἀγόντων εἰς τὴν Ἀμφισσαν, ἐξ ἐτέρου δὲ, ἥτοι κατὰ τὸν πρὸς νότον ροῦν τοῦ ποταμοῦ, εἶχε τὰ σύνορα τῆς Βοιωτίας ἐγγύτατα οὕτως, ὥστ' ἐδέσποζε τῶν Θηβῶν χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ βλάβῃ τὴν Θηβαϊκὴν. Διὰ δὲ τῆς καταλήψεως τῆς Ἑλατείας ὁ Φίλιππος εἶχεν ἀποβάλλει τὸ προσωπεῖον, ἔγεινε δὲ κύριος τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀρίστης τῶν θέσεων χά-

¹ *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 140. Ἡ κατάληψις τῆς Ἑλατείας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου συνέβη τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 339 π. Χ. (Westermann εἰς *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 152. Ἡ δὲ ὀχύρωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐθεωρήθη, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐγεινεν ἤδη τῷ 344 π. Χ. "Ἰδε *Δημοσθένους* Κατὰ Φιλίππου Β' 14. Τὰ δ' ἐπακολουθήσαντα γεγονότα συνέβησαν κατὰ τὸν K ü c h l y (ἐν τῷ Neues Schweizerisches Museum Τόμ. Β' σ. 37) παρὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Πλουτάρχου* (ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18) κατὰ τὴν ἐξῆς ἀκολουθίαν. "Αλωσις τῆς Ἑλατείας τῷ 339-338 π. Χ. — Κατάληψις τῶν χειμαδίων. — Διαπραγματεύσεις μετὰ τὴν Ἀθηναίων καὶ Θηβῶν. — Ἐξοδος τῶν Ἀθηναίων. — Συμπλοκαὶ χειμεριναί. — Στρατεία εἰς τὴν Ἀμφισσαν, τὸ ἔαρ. — Σκευωρίαι ἐν Ἀθῆναις. — Νίαι διαπραγματεύσεις. — Ἐκκίνησις τῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Ἀντίπατρον. — Ἐπιστροφὴ τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Φωκίδα. — Ἐξέλασις εἰς τὴν Βοιωτίαν. — Μάχη παρὰ τὴν Χαϊρωνίαν.

ριν καταπολεμήσεως τῆς τε δυτικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ἐκτοτε δὲ ἦτο καταφανές, ὅτι δὲν ἐμελέτα νὰ περιορισθῇ εἰς στρατείαν σκοπὸν ἔχουσαν μόνον τὴν ἐξολόθρευσιν τῆς Ἀμφίσσης.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι εἶχον μὲν νουθετηθῇ ἤδη ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους εὐθὺς ὥς εἶχεν ἐκδηλωθῇ τὸ προδοτικὸν σχέδιον νέου ἱεροῦ πολέμου. Ἀλλ' ὅμως δὲν εἶχε διαταραχθῇ ἡ ἀμεριμνησία αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπελάμβανον, ὅτι ὁ περὶ τῆς Ἀμφίσσης ἀγὼν ἐμελλε τό γε νῦν ἔχον νάποτρέψῃ ἀπ' αὐτῶν τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Ἀλλ' ἡ πλάνη αὕτη διελύθη αἰφνης ἀποτόμως. Διὰ μιᾶς δ' ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἡ ἐχθρική στρατιὰ εὐρίσκετο ἤδη πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ παρίσταντο ἤδη πρὸ αὐτῶν ἀμέσως ἅπασαι αἱ συμφοραὶ τοῦ πολέμου, ὃν θαρροῦντες εἶχον ψηφίσει καθ' ὃν χρόνον ὁ ἐχθρὸς ἠγωνίζετο ἐν τῇ ἀπώτατα κειμένη Θράκη.

Ἦτο ἐσπέρα, διηγεῖται ὁ Δημοσθένης¹, ὅτε ἤλθε τις ἀγγέλλων εἰς τοὺς πρυτάνεις, ὅτι εἶχε καταληφθῇ ἡ Ἑλλάτεια. Εὐθὺς δ' ἐξανέστησαν πάντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ δείπνου, καὶ ἄλλοι μὲν ἐξεδίωκον ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας καὶ ἤναψαν μεγάλην πυρκαϊάν, ὅπως φρυκτωρήσωσι κίνδυνον εἰς τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἄλλοι δὲ μετεπέμποντο τοὺς στρατηγούς καὶ ἐκάλουν τὸν σαλπικτήν. Ἡ δὲ πόλις ἦτο πλήρης θορύβου. Τὴν δ' ὕστεραίαν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ οἱ μὲν πρυτάνεις ἐκάλεσαν τὴν βουλὴν εἰς τὸ βουλευτήριον, οἱ δὲ πολῖται ἐπορεύθησαν ἐν σπουδῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πρὶν ἢ ἡ βουλὴ ἀποφασίσῃ τι καὶ προβουλευσῇ, πᾶς ὁ δῆμος ἐκάθητο ἤδη ἐν τῇ Πνυκί ἀνυπομονῶν. Καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἤλθον οἱ βουλευταί, καὶ οἱ πρυτάνεις ἀπήγγειλαν τὰ προηγγελμένα εἰς αὐτοὺς καὶ ἤγαγον εἰς τὸ μέσον τὸν ἄγγελον, ὅπως ἐπαναλάβῃ αὐτὸς τὸ ἄγγελμα, τότε ἠρώτησεν ὁ κήρυξ Τίς

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 169. Τὴν αὐτὴν σκηνὴν εἶχε περιγράψει καὶ ὁ Ὑπερείδης. 126 [C. Müller] Oratores Attici [ἐκδ. Διδότου] Τόμ. Β' σ. 387 ἀπόσπ. 37).

ἀγορεύειν βούλεται; Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχε προβούλευμα τῆς βουλῆς, τὰ πάντα ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ δήμου. Ἀλλ' οὐδεὶς ὅμως ἀνίστατο, ὅπως λάβῃ τὸν λόγον, καὶ τοῦ κήρυκος πολλάκις ἐρωτῶντος, καίτοι ἅπαντες μὲν οἱ στρατηγοὶ παρῆσαν, εὐρίσκοντο δὲ παρόντες ἅπαντες οἱ ῥήτορες καὶ ἡ πατρίς ἐκίλει διὰ τῆς κοινῆς φωνῆς τὸν μέλλοντα νὰ συμβουλευέσῃ ὑπὲρ σωτηρίας, ἔμενον ὅμως πάντες ἄφωνοι, τεταραγμένοι ὑπὸ τοῦ καταπληκτικοῦ συμβάντος καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ σκεφθῶσιν. Ἀπάντων οἱ ὀρθαλμοὶ ἐστράφησαν τότε πρὸς τὸν Δημοσθένην. Μετὰ δὲ μακρὴν καὶ ὀδυνηρὰν σιωπὴν, μαρτυροῦσαν καταφανῶς τὴν γενικὴν ταραχὴν καὶ κατάπληξιν, ὑπῆρξε πολὺ μεγαλειτέρα ἡ αἴσθησις ἣν ἐνεποίησεν, ὅτε, ἀναβύς τέλος ἐπὶ τὸ βῆμα, δὲν περιωρίσθη εἰς ἀμφιρρεπεῖς καὶ ἀβεβαίας προτάσεις, ἀλλ' ἐξέθηκε μετὰ θάρρους, σαφηνείας καὶ ἐν τάξει πάνθ' ὅσα ἐπέβαλλεν ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς πόλεως. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατάρθρωσε μετὰ θαυμασίας ἀγγινοίας νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν κατέχοντα τοὺς πολίτας τρόμον, ὅπως ἐπιτύχῃ τὸ πάντων σπουδαιότατον, τὴν μετὰ τῶν Θηβαίων συμμαχίαν.

Ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχε μὲν μένει καὶ αὐτὸς ἀπηλλαγμένος τῆς πρὸς τὰς Θήβας δυσμενείας τῆς κατεχούσης ἅπαντας τοὺς Ἀθηναίους· εἶχε δὲ θεωρήσει τοὺς ἀρχαίους φίλους τῶν Περσῶν ὡς τοὺς φυσικοὺς καὶ τοῦ νέου ἐχθροῦ τῆς χώρας συμμάχους καὶ ὑπολάβει αὐτοὺς ἀνικάνους νὰ συναισθανθῶσι τὸ ἐθνικὸν συμφέρον. Ἀλλ' ὅμως ἦτο ἀνέκαθεν διάνοια μεγάλη καὶ καρδιά διαπνεομένη ὑπὸ ἀγνῶν ἐλληνικῶν αἰσθημάτων, ὥστε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τυφλοῦ μίσους. Ἡ συντήρησις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἦτο τῶν κυριωτάτων αὐτοῦ μελημάτων, καὶ κατὰ ταῦτα μόνον μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως ἐπεδείκνυε, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐν τῷ λόγῳ Περὶ εἰρήνης¹ ῥητῆς αὐτοῦ παρακλήσεως πρὸς τοὺς συμπολίτας, νὰ μὴ θορυβήσῃ μηδεὶς διακόπτων αὐτὸν πρὶν ἢ ἀκοῦσῃ, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ οὐδὲν ἄλλο ἐξέφρασεν ἢ τὴν προσδο-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 412 κ. ε.

κίαν, ὅτι μέλλει νὰ ἔλθῃ ποτὲ χρόνος καθ' ὃν οἱ Θηβαῖοι δὲν θὰ εἶνε πρόθυμοι νὰ στρατεύωσι μετὰ τοῦ Φιλίππου ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων¹.

Τὰ δὲ συμβάντα κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐπεκύρωσαν τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετὰ τὴν εἰρήνην ἐπῆλθεν ἐν Θήβαις μεταβολὴ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ ἤρχισεν ἡ συγκρότησις ἐθνικῆς φατρίας. Ταῦτα δὲ πάντα δὲν διέφυγον τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τοῦ Δημοσθένους. Διὸ καὶ ἐν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ ἐπῆλθε μεταβολή², καὶ ἡ ἀντίθεσις δὲ πρὸς τὸν Αἰσχίνην συνετέλεσεν εἰς προαγωγὴν τῆς μετατροπῆς ταύτης, ἐπειδὴ τὴν φαυλότητα τοῦ Αἰσχίνου διέγνω κυρίως ἐκ τοῦ μεγάλου ζήλου ὃν κατέβαλλεν, ὅπως ὑποβάλῃ τὴν πρὸς τοὺς γείτονας ἔχθραν, ἐξερεθίσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίον τῶν Θηβαίων, εὐρύνην ὁσημέραι μᾶλλον καὶ καθιστάνῃ ἀνήκεστον τὴν ῥῆξιν καὶ ἐξωθήσῃ τὸ καθ' ἑαυτὸν ὅσον τὸ δυνατόν μᾶλλον τοὺς Θηβαίους εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνεκα δὲ τούτων τῶν λόγων πολὺ μᾶλλον ἔμπεδος ἀπέβη ἡ γνώμη τοῦ Δημοσθένους καὶ ἐπιεικεστέρα ἡ περὶ τῶν Θηβαίων κρίσις αὐτοῦ, καὶ μετὰ πολλῶν μεγαλειτέρων παρρησίας διέγνω τὴν ἀξίαν τῆς γείτονος πόλεως. Ἐν δὲ τῷ λόγῳ Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ συμβουλευε τοὺς Θηβαίους νὰ προσφύλασσωνται καὶ νὰ μὴ ἐμπιστεύωνται εἰς τὰς ἐνδείξεις φιλίας τοῦ Φιλίππου³, εἰ καὶ τότε αἱ πρὸς αὐτοὺς διαθέσεις τῶν Ἀθηναίων ἦσαν οὕτω δυσμενεῖς, ὥστε ὁ Δημοσθένης, παρορμῶν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιζητήσωσι συμμάχους καὶ ἐπικουρίαν ἀπανταχοῦ, οὐδ' αὐτῆς τῆς Περσίας ἐξαιρουμένης, δὲν ἐτόλμησε νὰ μνημονεύσῃ τῶν Θηβαίων.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ἑλατείας τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιζητήσωσιν ἐπικουρίαν μακρόθεν· τότε οἱ πλησιέστατοι τῶν γειτόνων ἠδύναντο μόνοι νὰ παράσχωσι βοήθειαν· τότε διὰ μιᾶς πᾶσα σωτηρία

¹ Δημοσθένης Περὶ εἰρήνης 15.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 435.

³ Δημοσθένης Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ 63.

ὕπελ' ἡφθ' ἔγκειμένη ἐν τῇ μετὰ τῶν Θηβῶν συμμαχίᾳ. Διὸ ὁ Δημοσθένης ἠξίωσε τότε νὰ γείνη ἀμελλητὶ ἑναρξὺς λόγων πρὸς τοὺς Θηβαίους περὶ καθομολογήσεως συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας¹. Συγχρόνως δὲ προέτεινε τὴν παρασκευὴν συμπάντων τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ἐξόρμησιν αὐτῶν εἰς τὰ σύνορα τῆς Βοιωτίας². Ἀλλὰ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τούτων μετὰ τῆς προσηκούσης δραστηριότητος ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἀνωτέρας ἀρχῆς περιβεβλημένης ἑκτακτον ἐξουσίαν. Προέτεινε λοιπὸν τὴν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου κατάστασιν ἀρχῆς δέκα πρέσβων, οἵτινες μετὰ τῶν στρατηγῶν ἔμελλον νὰ διοικῶσι τὰ τῆς πολιτείας δίκην κυρίων κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν κρίσιν³. Καὶ εἰς μὲν τὸν Δημοσθένην ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ δήμου ἡ προσδρία τῆς ἐπιτροπείας ταύτης τῆς κοινῆς σωτηρίας⁴, συμπαρεξέυχθησαν δ' εἰς αὐτὸν ἄνδρες ὁμόφρονες. Οὕτω δὲ ὁ Δημοσθένης ἦτο νῦν ὁ ἄρχων τῶν Ἀθηναίων, καὶ τὰ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἐπετέθησαν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ.

Πρώτη δὲ φροντίς τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξεν ἡ μετάδοσις εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ δ' εὔρε συνηγμένους τοὺς πρέσβεις τῶν βοιωτικῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ πρεσβείαν τοῦ Φιλίππου, ἧς ἡγεῖτο ὁ πανοῦργος Πύθων⁵, ἀνὴρ εἰπερ τις καὶ ἄλλος ἐπιτήδειος νᾶναρ-ριπίτῃ μὲν πᾶσαν τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Θηβαίων ὑπολειπομένην ἔχθραν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, νὰ συστήσῃ δ' εἰς αὐτοὺς ὅσον ἔνεστι σθεναρῶς τὴν μετὰ τῶν Μακεδόνων συμμαχίαν. Ἀληθῶς δ' εἰς τὸν Φίλιππον ἔμελλε νὰ εἶνε λίαν δυσάρεστος ἡ συμμαχία

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 178.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 177.

³ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 178· χειροτονῆσαι δέκα πρέσβεις, καὶ ποιῆσαι τοὺς κυρίους μετὰ τῶν στρατηγῶν καὶ τοῦ πότε δεῖ βᾶδίζειν ἐκείσε καὶ τῆς ἐξόδου.

⁴ [Ὑπουνεῖ ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς τὸ ἐν ταῖς χρόνις τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως Comité de salut public, καὶ παραβάλλει πρὸς αὐτὸ τοὺς τότε ἐν τῇ ἐσχάτῃ ᾠρᾷ καταστάντας ἄνδρας. Πρβλ. καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 669].

⁵ Πρέσβεις τοῦ Φιλίππου ἐστάλησαν εἰς τὰς Θήβας ὁ Πύθων (Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 85), ὁ Ἀμύντας καὶ ὁ Κλέαρχος (Μαρσύας παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18, ἀπόσπ. 7).

Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν, αἵτινες ἦσαν αἱ πόλεις αἱ ἔχουσαι ἀκόμη πολίτας ἀξιωμαχούς, ἡ δὲ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο πόλεων, ἐπερχομένη χάριν ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ἦτο ἡθικὴ ἥττα τῆς ἀμφικτυονικῆς ἐνεργείας τοῦ βασιλέως καὶ συγχρόνως μεγίστη παρακώλυσις τῆς ἐκτελέσεως τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ σχεδίων. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς προέβη εἰς τὸ ἔργον μετὰ μεγίστης ἐπιφυλάξεως. Ἐπωφελήθη δὲ τὴν ἐγγὺς στρατοπέδευσιν τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, ὅπως ἀξιώσῃ μετ' αὐστηρότητος μέγала. Δὲν προέβη δὲ ὡς βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἀλλ' ὡς κοινωνὸς τῆς ἐλληνικῆς ἀμφικτυονίας, καὶ ὁ πρέσβυς αὐτοῦ συνωδεύετο ὑπὸ πρέσβεων τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν¹. Οὐδ' ἀπήτησε κἂν παρ' αὐτῶν συμμαχίαν ἐνεργόν, ἀλλὰ μόνον οὐδετερότητα ἐν τῷ πολέμῳ ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄδειαν διαβάσεως διὰ τῆς Βοιωτίας. Καὶ ἐν μὲν περιπτώσει ἀποδοχῆς τῶν προτάσεων αὐτοῦ ὑπέσχετο λάφυρα καὶ πρόσ-ἄρτησιν χώρας, ἐν δὲ περιπτώσει ἀρνήσεως τῶν Θηβαίων ἀπεδείκνυεν ἅπαντα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ἅτινα κυρίως ἔμελλον νὰ ἐπιμεμηθῶσι τὴν Βοιωτίαν.

Ὁ δὲ Δημοσθένης τίν' ἀντιστηκώματα ἠδύνατο νὰ ἐπιρρίψῃ εἰς τὴν ζυγόν; Οὔτε νὰ ἐκφοβήσῃ εἶχε τρόπον, οὔτε νὰ σαγηνέυσῃ, οὔδὲ ἠδύνατο νὰ ἐπαγγεληθῇ ὠφελήματα, ἀλλ' ἤρχετο μόνον ὅπως ἀπαιτήσῃ θυσίας καὶ προτείνῃ πολεμικὰς συμφοράς. Ἄλλως δὲ ἦτο ξένος εἰς τοὺς πολίτας, καὶ, ἅτε ὢν Ἀθηναῖος, ἐτύγγανε τῆς δυσπιστίας πάντων. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ὅλως ἐγκαταλελειμμένοι ἐν τῷ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀγῶνι. Εὐκολώτατον λοιπὸν ἦτο νὰ ὑποληφθῇ ὁ Δημοσθένης ἐπιζητῶν χάριν διασώσεως τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες εἶχον προκαλέσει τὸν πόλεμον, νὰ καταστήσῃ συμμετόχους τοῦ κινδύνου καὶ τοὺς Θηβαίους, καὶ δὴ ἐν πολέμῳ, καθ' ὃν αἱ Θῆβαι ἦσαν ἀμέσως καὶ κυριώτατα ἐκτεθειμένοι εἰς κίνδυνον, ἐπειδὴ

¹ Ἦσαν δὲ πρέσβεις [τῶν Μακεδόνων, τῶν Θεσσαλῶν, τῶν Λιγυρίων, τῶν Αἰτωλῶν, τῶν Δολόπιων καὶ τῶν Φθιωτῶν]. Ἰδε *Φιλόχορον* [παρὰ *Διονυσίῳ Ἀλικαρνασσεῖ* Πρὸς Ἀρμαῖον I, 11] ἀπόσπ. 135 [C. Müller *Fragmenta Historicorum Graecorum* Τόμ. Α' σ. 406].

αὶ Ἀθηναῖοι αὐταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ καταπολεμηθῶσιν ἐπιτυχῶς ἄνευ στόλου.

Καὶ ὅμως ἐνίκησεν ὁ Δημοσθένης ἐν τῇ κρίσιμῳ συνεδρίᾳ τοῦ βοιωτικοῦ συνεδρίου. Καὶ ὅμως κατώρθωσε νὰ κηρύξῃ τὸ κοινὸν καθήκον τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τιμῆς καὶ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος καὶ συγχρόνως ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας μετὰ δυνάμεως λόγου οὕτω δαιμονίας, ὥστε συνήρπασε τὰς καρδίας τῶν Βοιωτῶν, ὥστε πᾶσα μικροθυμία καὶ πᾶς δισταγμὸς καὶ πᾶσα δυσἀρέσκεια ἐξέλιπον, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Θηβαῖοι διεκάθησαν ὑπὸ κοινῆς φλογὸς ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοπατρίας, ἣν ἐξερρίπισεν ὁ Δημοσθένης¹. Ἡ ἐπιτυχία δ' ἐκείνη τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξεν ἡ μερίστη καὶ καλλίστη τῶν νικῶν αὐτοῦ, τὸ κατόρθωμα ἐκεῖνο ὅπερ ἀνήκει εἴπερ τι καὶ ἄλλο εἰς αὐτὸν καὶ μόνον καὶ εἶνε ὅλως ἴδιον ἑαυτοῦ ἔργον. Δὲν ἦτο δὲ μόνον ἐπιτυχία ἡθικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀνδραγάθημα πολιτικὸν ἔχον μέγιστα ἐπακόλουθα. Πράγματι δὲ τὰ κατ' αὐτὴν τὴν τελευταίαν ὥραν διενεργηθέντα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου μαρτυροῦσιν ἄριστα, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὰ μέγιστα ἐμερίμνα περὶ παρακωλύσεως τῆς συμμαχίας ἐκείνης, εἶχε δὲ μετ' ἀσφαλείας ἐλπίζει, ὅτι αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ συνομολογηθῇ ἕνεκα τῆς ἀκατανικήτου ἔχθρας τῶν δύο γειτόνων πόλεων. Τούτων δὲ τεινουσῶν πρὸς ἀλλήλας τὰς χεῖρας πρὸς κοινὴν αὐτοῦ καταπολέμησιν, ἦτο δυνατὴ καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων ἡ προσχώρησις, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καθίστατο δυνατὴ ἐξέγερσις ἐθνικὴ καταβάλλουσα τὸ ἀξίωμα τοῦ Φιλίππου ἐν Ἑλλάδι καὶ ἄγουσα εἰς κίνδυνον ἀπάσας τὰς ἐπιτυχίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν Θήβαις ἐσώζοντο ἀκόμη προφανῶς λείψανά τινα τοῦ φρονήματος, ὅπερ εἶχεν ἀφύπνισαι ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ, εὐαισθησία τις ὑπὲρ

¹ Θεόπομπος παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18, ἀπόσπ. 239 (C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ 319)· ἡ [δὲ] τοῦ δήτορος δύναμις, ἐκρίπιζουσα τὸν θυμὸν αὐτῶν καὶ διακαίρουσα τὴν φιλοτιμίαν ἐπεσκόπησε τοῖς ἄλλοις ἄπασιν, ὥστε καὶ φόβον καὶ λογισμὸν καὶ χάριν ἐκβαλεῖν αὐτοὺς ἐνθουσιῶντας ὑπὸ τοῦ λόγου πρὸς τὸ καλόν.

μεγάλων ἰδεῶν, ἰκανότης ἀφοσιώσεως εἰς πνεύματα ὑπέροχα, συναισθήσεως τῆς μεγάλης ἐπιδράσεως τῆς γνησίας εὐγλωττίας καὶ ἀντιλήψεως τῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα ἀγάπης. Ἦ ἄκαμptos ἔχθρα εἶχε διαλυθῇ, καὶ τοῦθ' ὅπερ ἐν προτέροις χρόνοις εἶχε πάντοτε ματαίως ἐπιδιωχθῇ τὸ μὲν πρῶτον διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων, ἔπειτα δὲ διὰ πολιτικῆς διαλλαγῆς παρὰ τε τοῦ Ἑπαμεινώνδου καὶ παρὰ τῶν ἐν Ἀθήναις βοιωτιζόντων ἐπετεύχθη νῦν αἰσίως καὶ ἐν σπουδῇ, αἱ δὲ δύο γείτονες ἐκεῖναι χῶραι, ἃς ἡ φύσις προώρισε φανερώτατα πρὸς ἀμοιβαίαν συμπλήρωσιν ἀλλήλων καὶ αἵτινες ὥφειλον ἀφεύκτως νὰ συμπράξωσι χάριν κοινῆς ἀσφαλείας ὡμολόγησαν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἀδελφικὴν πρὸς ἀλλήλας συμμαχίαν.

Οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου ἔλαβον ἀπάντησιν ἀρνητικὴν, ἅπασαι δ' αἱ προτάσεις τοῦ Δημοσθένους ἔγειναν δεκταί. Οἱ Ἀθηναῖοι ἠγγυήθησαν εἰς τοὺς Θηβαίους τὴν ἀμείωτον διατήρησιν τῆς ἐν Βοιωτίᾳ ἡγεμονίας αὐτῶν, αἱ δὲ δαπάναι τοῦ πολέμου ἔμελλον νὰ κατανεμηθῶσι κατ' ἀναλογίαν· συγχρόνως δ' ἐψηφίσθη ἡ ἀνάγκη τῶν πόλεων τῆς Φωκίδος καὶ ἡ κοινὴ ἐν τῷ πολέμῳ ἡγεμονία κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν¹. Κατὰ ταῦτα ἡ ὁμολογηθεῖσα συμμαχία ὑπῆρξεν ἡ εὐγενεστάτη καὶ δικαιοτάτη τῶν διαπραχθεῖσων ποτε μεταξὺ πόλεων ἑλληνίδων, ἅτ' ἐρειδομένη εἰς τὴν ἀρχήν, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κινδυνεύουσας πατρίδος ὥφειλον νὰ κατασιγασθῶσι πᾶσαι αἱ μικροπρεπεῖς ἀντιζηλῖαι. Καὶ οἱ μὲν Θηβαῖοι ἔτεινον τὴν χεῖρα, ὅπως ἀναστήσωσι καὶ πάλιν τοὺς Φωκεῖς, τὸ δὲ τεῖχος τὸ χωρίζον τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βοιωτίαν κατέπεσεν, ἀμφοτέρωθεν δὲ τοῦ Κιθαιρώνος, ἀπὸ τοῦ Σουνίου μέχρι τοῦ Παρνασσοῦ, ἐκράτει εἰς πόθος κοινὸς, μία καὶ μόνη

¹ *Διοχῖνον* [Κατὰ Κτησιφώντος, 142 [-143]: ἐκδοτον [μὲν] τὴν Βοιωτίαν πᾶσαν ἐπαίησε Θηβαίοις, γράψας ἐν τῷ ψηφίσματι, ἐάν τις ἀφίστηται πόλις ἀπὸ Θηβαίων, βοηθεῖν Ἀθηναίους Βοιωτοῖς τοῖς ἐν Θηβαίαις... δεύτερον δὲ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἀναλωμάτων τὰ μὲν δύο μέρη ὁμῶς ἀνέθηκεν... τὸ δὲ τρίτον μέρος Θηβαίοις... καὶ τὴν ἡγεμονίαν τὴν μὲν κατὰ θάλασσαν ἐποιήσε κοινήν... τὴν δὲ κατὰ γῆν... ἄρδην φέρων ἀνέθηκε Θηβαίοις.

Θέλησις, ἡ δὲ Θέλησις αὕτη ἦτο ἡ τοῦ Δημοσθένους, ὅστις συνέπραττεν ἐν ὁμοφροσύνῃ μετὰ τῶν εὐγενεστάτων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους.

Ἐκτοτε δὲ ἴσταντο καὶ πάλιν, ὥς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων, ἀντιμέτωποι ἀλλήλων δύο συμμαχίαι, ὧν ἡ μία μὲν ἐτάσσετο μετὰ τοῦ ξένου βασιλέως, ἡ δὲ ἄλλη εἶχεν ἀπόφασιν ἀγωνισθῆναι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Διὸ παρίστατο ἀνάγκη κοινῆς ἀμύνης τῆς στενοτέρας ταύτης Ἑλλάδος καὶ χρήσεως τῶν φυσικῶν ἐρυμάτων τῆς χώρας χάριν τούτου τοῦ σκοποῦ. Κάτωθεν δὲ τῆς Ἐλατείας ἀποστενοῦται ἡ κοιλάς τοῦ Κηφισοῦ, προεκβαλλούσης μὲν ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς τὸν ποταμὸν παρωρείας, ἥτις φέρεται μέχρι καὶ τῆς σήμερον τὸ ὄνομα Παρώρι, ἄλλης δὲ τινος ἐκ τοῦ ἀπέναντι κειμένου ὄρους, τῆς Κνημιῖδος, παρ' ἣν παρωρείαν ἔκειτο ἡ πόλις Παραποτάμιοι. Τὴν πάροδον δὲ ταύτην κατέλαβον οἱ σύμμαχοι· αὗται δὲ ἦσαν νῦν αἱ Θερμοπύλαι τῆς ἐλευθερίας Ἑλλάδος¹. Συγχρόνως δ' ἐζήτησαν νὰ ὑποστηριχθῶσι καὶ ἄλλως ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, συνεμάχησαν δὲ μετὰ τῶν Ἀμφισσέων, ἐπειδὴ μεγίστην σημασίαν εἶχε τὸ νὰ μὴ κατορθώσῃ ὁ Φίλιππος τὴν διὰ τῆς βίας ἢ διὰ λόγων ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐκείνων². Διὰ τοῦτο δὲ δεκακισχίλιοι μισθοφόροι πεζοὶ καὶ χίλιοι ἵππεις, οὓς εἶχον στρατολογήσει οἱ Ἀθηναῖοι, προωρίσθησαν πρὸς ἄμυναν τῆς Λοκρίδος³, καὶ ἔσπευσαν εἰς τὴν Ἀμφισσαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Χάρητος καὶ τοῦ Θηβαίου Προξένου⁴. Κατὰ ταῦτ' ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ πάσης συμμετοχῆς εἰς τὴν αἰσχροὴν κατάχρησιν τῆς πατρῴας θρησκείας τὴν τελουμένην πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Φιλίππου, καὶ ἔσχον τὸ θάρρος νὰ ἐπιδείξωσι κατενώπιον ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων πλείονα εὐλάβειαν πρὸς

¹ Θεότομπος παρὰ Στράβωνι [IX, σ.] 424, ἀπόσπ. 264 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 323]. Πολυαῖνου Στρατηγήματα IV, 2, 14.

² Πλουτάρχου Βίοι δέκα ῥητόρων σ. 851. Ἐν τῷ ψηφίσματι βλέπομεν ἀναγραφόμενους Λοκροῦς, ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει ἀνωτέρω μόνον τὴν πρωτεύουσαν πόλιν ἀντὶ τῆς ὅλης χώρας.

³ Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 146.

⁴ Πολυαῖνου Στρατηγήματα IV, 2, 8.

τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἢ πρὸς τὰς ἀράς καὶ ποινὰς τῶν προδοτῶν Ἀμφικτυόνων. Διὰ τοῦτο προέβησαν ἀμέσως καὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπανορθώσεως τοῦ γενομένου ἀδίκου καὶ τῆς ἀνακτίσεως τῶν πόλεων τῆς εἰς τὰς δελφικὰς σκευωρίας θυσι-ασθείσης Φωκίδος. Κληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν συμμάχων πόλεων, ἐπέστρεψαν οἱ φυγάδες Φωκεῖς εἰς τὴν πατρίδα, καὶ οἱ τέως διεσκεδασμένοι ἠθροίσθησαν καὶ πάλιν ἐν ταῖς ἐρήμοις αὐτῶν οἰκήσεσι ¹. Μετὰ δὲ τῆς προσιδιαζούσης εἰς τοὺς Ἑλληνας δεξιότητος ἀνφίσθησαν καὶ πάλιν, προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς λοκρικῆς στρατιᾶς, ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν πόλεων αὐτῶν, καὶ ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ὀρεινῶν παρόδων τοῦ Παρνασσοῦ. Ἀπέβησαν δὲ πάραυτα χρησιμώτατοι σύμμαχοι, ἅτε διακαιόμενοι ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ ἐκδικηθῶσι τὸν Φίλιππον καὶ ἔχοντες ἀπεγνωσμένην ἀποφασιν καὶ θάρρος νὰ ὑπεραμυνθῶσι τῆς ἀνακτηθείσης πατρίδος. Τέλος δ' ἔστειλαν οἱ σύμμαχοι καὶ πρέσβεις ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως τύχωσιν ἐπικουρίας. Καὶ ἐκεῖναι μὲν αἱ πόλεις, ὅσαι εἶχον προσχωρήσει εἰς τὸν Δημοσθένην, τὰ Μέγαρα, ἡ Κόρινθος, αἱ ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, ἡ Λευκάς καὶ ἡ Κέρκυρα, ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ παράσχωσιν ἐκάστη τὸ ἐπιβάλλον μέρος μαχητῶν καὶ ἀποτίσωσιν εἰσφοράς εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ πολέμου ², οἱ δὲ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους δυσμενῶς ἔχοντες Πελοποννήσιοι ἔμειναν τοῦλάχιστον οὐδέτεροι ³ καὶ δὲν ἐπείσθησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν Φίλιππον, ἀξιοῦντα παρ' αὐτῶν ἐπικουρίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἱεροῦ πολέμου.

Οὕτω δ' εἶχεν ἐκλίπει αἰσίως καὶ ἡ ἔχθρα μεταξὺ Θηβῶν καὶ Φωκίδος, μεταξὺ Φωκίδος καὶ Ἀμφίσσης, μεταξὺ Ἀμφίσσης καὶ Ἀθηνῶν. Περί δὲ τὸν Παρνασσὸν ἠθροίσθησαν ἄξιοι λόγου δυνάμεις, καὶ συγχρόνως ἐστρατοπέδευον παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βοιω-

¹ Πausanίου X, 3, 3. Πρόκειται δὲ κυρίως περὶ τῆς [Ἀμδρύσου ἢ] Ἀμδρύσου Πausanίου X, 36, [2]. IV, 31, 5.

² Πλούταρχος ἐν Β' ὑπὸ Δημοσθένους 17. Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 95.

³ Ἐμειναν δὲ αὗται οὐδέτεραι ἐπὶ τῇ τῆς ἰδίας πλεονεξίας ἐλπίδι. Ἴδε Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 64. Πρβλ. Πausanίου VIII, 6, 1.

τίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἐν ἀδελφικῇ συμμαχίᾳ οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπιτηροῦντες πάσας τὰς κινήσεις τοῦ βασιλέως. Δὲν περιωρίσθησαν δ' εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐπῆλθον μεταξὺ ἐνίων σωμάτων αἱματηραὶ συγκρούσεις ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ. Δύο δὲ τῶν μαχῶν τούτων ἦσαν γνωσταὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἡ χειμερινή¹. Ἐν ἀμφοτέραις δ' ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ἐν ἀμφοτέραις διεκρίθησαν ἰδίως οἱ Ἀθηναῖοι, ἀναδειχθέντες, καθ' ἃ λέγει μεθ' ὑπερηφανείας ὁ Δημοσθένης, ὅχι μόνον ἄμεμπτοι, ἀλλὰ καὶ θαυμαστοὶ ἐπὶ τῇ παρασκευῇ, τῇ εὐκοσμίᾳ καὶ τῇ προθυμίᾳ², ἐφ' ᾧ ἐτιμήθησαν καὶ ἐδοξάσθησαν καὶ πάλιν ὡς πρόμαχοι τῶν Ἑλλήνων. Τινὰ δὲ μετ' ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας ἀγωνισθέντα σώματα, οἷα ἡ Κεκροπίς φυλὴ, ἥς ταξίαρχος ἦτο ὁ Βούλαρχος, ἀνέθηκαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀναθήματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν³. Ἡ δὲ πόλις ἐπανηγύρισε τὰς γενομένας νίκας διὰ θυσιαῶν καὶ πομπῶν, ἅπαντες δ' ἐπλήσθησαν φρονήματος, αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης καὶ χρηστῶν ἐλπίδων. Εἶχον δὲ πάντες τελείαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δημοσθένους, καὶ ἐξεδήλωσεν τὴν τιμὴν ταύτην δημοσίᾳ στεφανώσαντες αὐτὸν ὡς σωτῆρα καὶ προστάτην τῆς πόλεως διὰ χρυσοῦ στεφάνου ἐν τῇ ἑαρινῇ ἑορτῇ τῶν μεγάλων Διονυσίων κατὰ πρότασιν τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Δημομέλους, ὅστις πρότερον ἐτάσσετο εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ⁴.

Ἀλλ' οὐχ ἥττον οὐδέποτε ἔλειψαν ἀντιρρήσεις, ὑπῆρξαν δὲ οἱ πειραθέντες νὰ στερήσωσιν αὐτὸν τῆς ἀγάπης τῶν συμπολιτῶν. Οἱ ἀντίπαλοι ἐκάκιζον αὐτὸν ὡς βωιωτιάζοντα καὶ ἐμπορούμενον πρὸς τοὺς Βωιωτοὺς συμπαθείας, ἥτις ἐπὶ μακροὺς ἤδη χρόνους ἐθεωρεῖτο παραπλάνησις, εἰς οὐδένα Ἀθηναῖον ἄξιον τοῦ ὀνόματος ἐπιτρεπομένη⁵. Τῶν δ' ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀντεπεξῆλθε κατὰ τοῦ

¹ Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 216.

² Δημοσθένης Περὶ τοῦ στεφάνου 216].

³ Kirchhoff ἐν τῷ Monatsbericht der Preussischen Akademie. 1863 σ. 6. [Corpus Inscriptionum Graecarum Tόμ. Β' α' σ. 336, ἀρ. 562].

⁴ [Πλουτάρχου] Βίοι δεκά ῥητόρων σ. 846 α.

⁵ Αἰσχίνου [Περὶ παραπροσθείας] 106. [καὶ γὰρ] πρὸς τοὺς ἄλλοις κα-

Δημοσθένους μετὰ πικρίας ἀπροκαλύπτου ιδίως ὁ Φωκίων, καὶ ταῦτα ἐν χρόνῳ καθ' ὃν ἡ συνδιαλλαγὴ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Δημοσθένους θὰ ἦτο εἴπερ ποτὲ ἀξία λόγου. Βεβαίως δὲ τὸν Δημοσθένην ἐλύπησε καιρίως ἡ ἀντίπραξις τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ἐπειδὴ ὁ Φωκίων ἦτο πλὴν τοῦ Δημοσθένους ὁ ἐντιμότερος τῶν χαρακτήρων, ὁ ἀρρενωπότατος τῶν ἐν Ἀθήναις ὑπερχόντων, ἀνὴρ, ὅστις, καθ' ὃν ὁ Δημοσθένης, ἐχρεώσται τὰ πάντα εἰς ἑαυτὸν, εἶχε κρίσιν αὐτάρκη ὡς ἐκεῖνος καὶ ἀκλόνητον ἀνεξαρτησίαν γνώμης. Ὁ Φωκίων οὐδέποτε ἠδυνήθη νάποδῃ φατριασθῆς. Συνηνοῦντο δ' ἐν αὐτῷ αἱ δύο ὁρμαὶ τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Καὶ ἐκ μὲν τῆς Ἀκαδημίας εἶχεν ἀποκομίσει αὐστηρὰν περιφρόνησιν παντὸς καθεστῶτος, ἀλλ' ἡ ἐξαιρέτως πρακτικὴ αὐτοῦ φύσις καὶ ἡ φιλοπονία παρεκώλυον αὐτὸν ἀπὸ τῆς δίκην γνησίου Πλατωνικοῦ ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς κοινωνίας. Ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην ἔργου τινὸς, καὶ ὑπερέτει τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ὑπερέτει αὐτὴν μόνον ἐκ συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος, ὅσας δίκην, ἄνευ ιδίου ἐνδιαφέροντος, ἄνευ ἔρωτος καὶ ἄνευ θερμότητος. Ἴσως σπανίως ποτὲ ὑπῆρξε στρατηγὸς εὐτυχῆς, αἰσθανθεὶς ὀλιγωτέραν τοῦ Φωκίωνος φιλοδοξίαν καὶ ὀλιγωτέραν χαρὰν ἐπὶ ταῖς ἐπιτυχίαις αὐτοῦ. Πᾶς πολεμικὸς κίνδυνος ἠϋζάνετο τὸ ἀξίωμ' αὐτοῦ, καὶ ὅμως ἐπεθύμει μόνον εἰρήνην. Ἡ χρηστότης αὐτοῦ προσεῖλκεν εἰς αὐτὸν τὴν τιμὴν πάντων, ἀλλ' ἐκεῖνος περιεφρόνει τὰ πλήθη τὰ τιμῶντ' αὐτὸν καὶ ἀντήμειβε τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν δι' ὕβριστικῆς δυσπιστίας. Ἐθεώρει δὲ πᾶσαν ἔξαρσιν τοῦ δήμου ἐπικίνδυνον παραπλάνησιν, καὶ ὑπελάμβανε τοὺς ῥήτορας τοὺς προάγοντας αὐτὴν καὶ παρορμῶντας τοὺς πολίτας εἰς ἔργα ὑπέρτερα τῶν δυνάμεων αὐτῶν ὡς τοὺς ἐπικινδυνωτάτους συμβούλους τοῦ δήμου. Αὐτὸς δ' ἐκεῖνος δὲν ἤθελε νὰ εἶνε ῥήτωρ, ἀλλ' ἡ διαλεκτικὴ παιδεία ἣς εἶχε τύχει, ἡ ζωηρότης τοῦ ὑπερόχου αὐτοῦ πνεύματος, ἡ νηφάλιος ψυχρότης καὶ ἡ ἀκράδαντος ἐμμονὴ εἰς τὰς γνώμας αὐτοῦ, ἥτις ἄλλως συνεβί-

κοῖς βεβαιώνει. Ἠρῶν. W. Schmitz Über den Bōotismus des Demosthenes ἐν τῇ Zeitschrift für Gymnasialwesen. 1865 σ. 1 κ. ἑ.

βάζετο πρὸς τὰς περὶ ἀπραγμοσύνης ἀρχὰς αὐτοῦ, παρεῖχον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Φωκίωνος δύναμιν τοιαύτην κατὰ τε τὰς ἐπεισοδιακὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ γνώμης καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἀντεπεξήρχετο δημοσίᾳ πρὸς τὰς γνώμας τῶν ἄλλων, ὥστε αὕτη ἀνεδείκνυεν αὐτὸν τὸν κινδυνωδέστατον ἀπάντων τῶν ἀντιπάλων τοῦ Δημοσθένους, [ὅστις ἀπεκάλει τὸν Φωκίωνα κοπίδα τῶν ἑαυτοῦ λόγων] ¹. Ὡμοιάζε τέλος ὁ Φωκίων πρὸς βράχον, καθ' οὗ ἐθραύοντο τὰ κύματα πάσης ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἀντιπολιτεύσεως· ὅσῳ δὲ ὑψηλότερον ἐκυματοῦντο ταῦτα, τόσῳ ἀποτομωτέρα ἀπέβαιναν ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ ².

Καὶ παρ' ἄλλων δ' ἔγιναν ἀπόπειραι παρακωλύσεως τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου. Ἠγγέλθησαν μὲν σημεῖα τοῦ μέλλοντος ἐμβάλλοντα φόβον, ἐπεξητήθη δ' ἡ ἐρμηνεία ἀτυχιῶν, αἵτινες εἶχον συμβῆναι κατὰ τὰ τελευταῖα Ἐλευσίνα, ὡς κακῶν προμαντευμάτων ³. Ἡ δὲ ἀντιπολίτευσις συνεμάχησεν, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους, μετὰ φατρίας δεισιδαίμονος καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ὑποθαλπομένης, ἥτις τὴν μετὰ τῶν ἐναγῶν Φωκέων καὶ Ἀμφισσέων συμμαχίαν ὑπελάμβανεν ἔργον ἀνόσιον, μέλλον πάντως νὰ καταστήσῃ τοὺς Θεοὺς δυσμενεῖς πρὸς τὴν πόλιν. Διεδόθησαν δὲ μαντεῖα ἀποσκοποῦσαι εἰς ἐκρόβησιν καὶ μικροψυχίαν τοῦ πλήθους, καὶ τέλος προσβλήθη ἡ ἀξίωσις νὰ ἐρωτηθῇ πρὸ παντὸς κρίσιμου διαβήματος ἡ Πυθία τί ὀφείλον νὰ πράξωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ἦτο γνωστὸν, ὅτι οἱ Δελφοὶ ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἐδικαιοῦντο πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων νὰ ἐκφράσωσι γνώμην περὶ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, καὶ ὅτι ἡ Πυθία ἐφιλίππιζε κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Δημοσθένους. ⁴.

¹ Περὶ τῶν διαφορῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Φωκίωνος ἴδε *Πλούταρχον* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 9 καὶ 16. Τὴν δ' ἔκφρασιν τοῦ Δημοσθένους περὶ Φωκίωνος ὡς κοπίδος τῶν λόγων αὐτοῦ ἴδε αὐτόθι 5. [ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 334].

² [Περὶ τοῦ Φωκίωνος ἴδε Bernays Phokion und seine neuere Beurtheiler. Ἐν Βερολίνῳ. 1881].

³ *Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 19 κ. ε.

⁴ *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 130· Ἀμεινιάδης μὲν προῦλεγεν εὐλαδεῖσθαι καὶ πέμπειν εἰς Δελφοὺς ἐπερησομένου τὸν θεὸν ὅτι χρὴ πράττειν, Δημοσθῆνης δὲ ἀντέλεγε φιλιππίζειν τὴν Πυθίαν

Ἄλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἀντιπράξεις δὲν ἴσχυσαν νάντιπαλαί-
σωσι πρὸς τὸ ῥεύμα τῆς κοινῆς γνώμης. Καὶ οἱ μὲν πολῖται ἐνε-
φοροῦντο πεποιθήσεως, ὃ δὲ Δημοσθένης προίστατο ἐδραΐως καὶ
μετ' ἀσφαλείας τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος καὶ ἀντεπεξήρχετο
δραστηρίως ἐναντίον πάντων ἐκείνων, ὅσοι ἤθελον νὰ χαλαρώσω-
σιν ἢ συγχύσωσι τὴν ἔξαρσιν τῆς φιλοπατρίας. Πιθανῶς δὲ συν-
δέεται πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ Δημοσθένους ἐναντίον τῆς ἱερατικῆς
φατρίας καὶ ἡ κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ γενομένη θανάτωσις τῆς μάν-
τιδος Θεωρίδος, ἥτις κατεδικάσθη ἔνεκα τῶν σκευωριῶν αὐτῆς¹.
Διώκει δὲ ὁ Δημοσθένης τὰ κοινὰ ἐν τε Θήβαις καὶ ἐν Ἀθήναις,
μετὰ θάρρους δὲ καὶ προθυμίας ἀνέμενον ἅπαντες οἱ φιλοπάτριδες
τὴν θερινὴν ἐκστρατείαν, ἐξ ἧς ἐξηρτᾶτο ἡ κρίσις τοῦ ἀγῶνος.

Πάντη δὲ διαφόρως εἶχον τὰ κατὰ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον.
Ὁ Φίλιππος ἔβλεπεν, ὅτι εἶχεν ἀπατηθῆ δεινῶς. Πρὸ τῶν ἰδίων
αὐτοῦ ὀφθαλμῶν ἀνεκτιζόντο καὶ πάλιν αἱ πόλεις ἃς εἶχε κατα-
στρέψει, αἱ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τὰριστερὰ αὐτοῦ πάροδοι κατεί-
χοντο ὑπὸ μεγάλων, ἐξαιρέτως συντεταγμένων καὶ καλῶς διοι-
κουμένων στρατιῶν. Αἱ δὲ πρῶται μάχαι εἶχον ἀποβῆ ἄτυχεῖς εἰς
αὐτὸν, καὶ ὁ ἀγὼν, ὃν εὕρισκετο ἠναγκασμένος νάναλάβῃ, ἦτο οὐ
μόνον καθ' ἑαυτὸν ὅλως ἀπροςδόκητος καὶ δυσάρεστος εἰς αὐτὸν,
ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν παρεῖχε βεβαιότητα περὶ ἐπιτυχίας.

Καὶ καθ' ἅπαντας μὲν τοὺς μῆνας τοῦ χειμῶνος εἶχεν ὁ Φί-
λιππος συγκρατήσῃ τὸ μέγα πλῆθος τῆς στρατιᾶς ὀπισθεν τῶν
στενῶν· ἐπελθόντος δὲ τοῦ ἔαρος, ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς
στενοχώρου ἐκείνης θέσεως καὶ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ πρόσω,

φάσκων, ἀπαίδευτος ὢν καὶ ἀπολαύων καὶ ἐμπιπλάμενος τῆς
διδομένης ὑφ' ὁμῶν αὐτῷ ἐξουσίας.

¹ Φιλόχορος παρ' Ἀρποκρατίωνι ἐν λ. Θεωρίς, ἀπόσπ. 136 [C. Müller
Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 407]. Πρὸς Böckh Über den
Plan der Atthis des Philochoros [ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie.
1832] σ. 23 [καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ Kleine Schriften Τόμ. Ε' σ. 397 κ. ε.]. Κατὰ τὸν
Φιλόχορον ἀσεβείας κριθεῖσα ἀπέθανεν. Ἴδε καὶ Πλούταρχον ἐν Βίῳ Δη-
μοσθένους 14.

εἴτε βαίνων παρὰ τὸν Παρνασσόν, εἴτε εἰςορμῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Προετίμησε δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ πρῶτον τὸν πόλεμον πρὸς δυσμὰς, ἐπειδὴ προσεδόκα εὐχερεστέραν τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Μέρους δὲ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ ἐστρατοπέδευεν ἀκόμη παρὰ τὸ Κυτίνιον, ἔνθα ὑπάρχει πάροδος ἄγουσα ἀπὸ τῆς περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Κηφισοῦ χώρας εἰς τὴν Ἀμφίσσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἐτόλμησεν ὁ Φίλιππος νὰ εἰςορμήσῃ ἐξ ἐφόδου μετὰ τῆς στρατιᾶς εἰς τὰς ἐπικινδύνους φάραγγας τοῦ ὄρους, προετίμησε δὲ νὰ καταφύγῃ εἰς στρατήγημα ἐξ ἐκείνων δι' ὧν εἶχε κατορθώσει πάντοτε νὰ ὑπερέχῃ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δὴ διέταξε πλαστήν ὑποχώρησιν, ἀπέσυρε τὴν στρατιάν ἐκ τῶν στενῶν τῆς Δωρίδος καὶ ἀνήγγειλε δι' ἐπιστολῆς, ἧς ἐξεπίτηδες διενήργησε τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν σύλληψιν, τὸ ψευδὲς ἄγγελμα, ὅτι δῆθεν εἶχεν ἐκραγῇ ἀποστασία τῶν θρακικῶν λαῶν, ἀναγκάζουσ' αὐτὸν νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν Θράκην καὶ ἀναβάλλῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολέμου. Τοιαῦτα δὲ στρατηγήματα ἦσαν τελεσφορώτατα, διεξαγομένου πολέμου πρὸς μισθοφόρους, ὧν ἀτελής ἦτο ἡ πειθαρχία καὶ οἵτινες, κατέχοντες θέσεις ὧν ἡ ἄμυνα ἦτο δυσχερής, μόνον ὑπὸ τοῦ φόβου ἐνεστώτος κινδύνου καὶ τῆς ἀμέσου θέας τῶν πολεμίων ἠδύναντο νὰ συγκρατηθῶσι. Διὸ οἱ μὲν μαχῆται διεσπάρησαν, τὰ δὲ στενὰ ἔμειναν ἀφύλακτα, καὶ, πρὶν ἢ οἱ σύμμαχοι ὑποπτεύσωσι τὸν δόλον, ὁ βασιλεὺς ἐπέστρεψε διὰ ταχυτάτης πορείας καὶ εἰσῆλασε διὰ τῶν στενῶν. Ἡ δὲ στρατιὰ τῶν μισθοφόρων, καταληφθεῖσα ἐξαπίνης, ἠττήθη τελείως πλησίον τῆς Ἀμφίσης¹, καὶ ἡ πόλις μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας ὑπέστη τὴν αὐτὴν οἰκτρὰν τύχην ἣν πρότερον ἡ Φωκίς². Καὶ ἡ Ναύπακτος δὲ, κατεχομένη ὑπὸ φρουρᾶς Ἀχαιῶν, κατεληφθῇ ἐξ ἐφόδου καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Λιτωλοὺς³.

¹ "Ἰδε περὶ τῆς ἡττῆς τοῦ Προξένου *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 146. *Πολυαῖνου* Στρατηγήματα IV, 2, 8.

² *Στράβωνος* IX σ. 419-427.

³ Θεόπομπτος παρὰ *Σουίδα* ἐν λ. Φρουρήσεις ἐν Ναυπάκτῳ, ἀπόσπ. 46 [C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Tόμ. A' σ. 285].

Διὰ δὲ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἣν κατιώρθωσεν ὁ βασιλεὺς ἕνεκα τῆς ἀμελείας τῶν ἡγουμένων τῶν μισθοφόρων, ἴσως δὲ καὶ προσίας μεταξύ αὐτῶν, εἶχε ματαιωθῆ κυριώτατον μέρος τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου τοῦ Δημοσθένους. Τότε δὲ πλέον ἡδύνατο νὰ στρέψῃ ὁ Φίλιππος ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις πρὸς ἀνατολάς· καὶ ἡδύνατο μὲν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Βοιωτίαν ἐλευθέρως διὰ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ, ἡδύνατο δὲ καὶ νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς Ναυπάκτου, ὅπως ἀναγκάσῃ τοὺς Πελοποννησίους ἐπικούρους τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐπιστρέψωσιν οἰκαδε.

Πιθανῶς δὲ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον ἐπεχείρησεν ὁ βασιλεὺς νέας διαπραγματεύσεις Καὶ ἡδύνατο μὲν νὰ προσδοκᾷ, ὅτι αἱ πόλεις δὲν θὰ ἡδύναντο ἀνθέξωσιν ἐπὶ μακρὸν εἰς τοιαύτην ὑπέρμετρον ἔντασιν τῶν δυνάμεων αὐτῶν, ἐγίνωσκε δὲ καὶ τὴν ἔτι ὑφισταμένην μεγάλην ἐναντίον τῆς πολεμικῆς ἐνεργείας ἀντίπραξιν. Ἄλλως δὲ ἡ καταστροφή τῆς Ἀμφίσσης ἐνεποίησεν, ὡς εἰκὸς, αἰσθησιν συγκινήσεως καὶ φόβου. Ὡς δὲ εἶχον νῦν τὰ πράγματα, ἄμεσος σκοπὸς, οὗ ἐστοχάζετο νῦν ὁ βασιλεὺς, ἦτο ἡ Βοιωτία, ἥτις τὸ κατ' ἀρχὰς παρέργως μόνον ἀνεμινύετο εἰς τὰ τοῦ πολέμου. Καὶ αἱ μὲν Θῆβαι ἐνεφοροῦντο ἀκόμη τοῦ πνεύματος τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' αἱ Θῆβαι δὲν ἦσαν ἡ Βοιωτία, καὶ οἱ πρέσβεις τῶν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ Βοιωτίᾳ πόλεων, ὧν ἡ γῆ ὑφίστατο ἤδη τὰπὸ τοῦ πολέμου δεινὰ, εἶχον ἄλλην γνώμην. Διὰ ταῦτα κατ' ἀκολουθίαν τῶν νέων ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ στρατοπέδου προτάσεων¹ ἐπῆλθε δισταγμὸς καὶ σάλος, οὐ μόνον δ' ἐν Θήβαις, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις ἀνεθάρρησε καὶ πάλιν ἡ φιλικὴ φιλία καὶ ἐπέδειξε πλείονα τόλμην. Ἠξιώθη δὲ ἀπροδοκῆτως προσοχῆς διὰ τὸν λόγον, ὅτι προϊστάτο αὐτῆς ὁ δοκιμώτατος τῶν στρατηγῶν τῆς πόλεως, οὗ τὴν φιλοπατρίαν οὐδεὶς ἡδύνατο νὰ διαμφισβητήσῃ. Κατὰ παράδοξον δ' ἀντίθεσιν ὁ μὲν ἀπόλεμος ῥήτωρ παρώρμα πρὸς τὸν πόλεμον, ὁ δὲ πολεμικὸς ἀνὴρ

¹ Διοχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 148-151.

δὲν ἔπαυεν ἀποτρέπων ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ συμβουλεύων τὴν εἰρήνην¹. Οἱ δὲ δύο ἄνδρες ἦλθον καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον ἀλλήλων. Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης, ἐρεθισθεὶς ἐπὶ τῇ ἰσχυρογνώμονι ἀντιστάσει τοῦ ἀντιπάλου, λέγεται ἀπειλήσας αὐτὸν διὰ τῶν λέξεων Θά σε ἀποκτείνωσιν οἱ Ἀθηναῖοι, Φωκίων, ἂν μανῶσιν, ὁ δὲ Φωκίων ἀπήντησε πρὸς ταῦτα Σὲ δὲ, ἂν σωφρονῶσιν². Ἡ δὲ λογομαχία αὕτη καὶ ἄλλαι ὅμοιαι, παραδοθεῖσαι ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων, παρέχουσιν ἔννοιάν τινα τῆς ἐντάσεως τοῦ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἀνταγωνισμοῦ.

Εἰς δὲ τὸν Δημοσθένην ἦτο ἀφόρητος ἡ σκέψις ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἠδύναντο τυγχόν νὰ ματαιωθῶσιν ἅπασαι αἱ ἐπιτυχίαι θουσιῶν καὶ μόχθων μακρῶν ἐτῶν. Ἡ σκέψις δὲ αὕτη ἐπηύξησε τὴν δραστηριότητ' αὐτοῦ, καὶ ἠνάγκασε τὸν ἐνθουσιώδη ἄνδρα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα μετὰ πολὺ μείζονος τόλμης, ὅπως ἐκφοβήσῃ μὲν τοὺς προδότας, φρονηματίσῃ δὲ τοὺς διστάζοντας, ἐνισχύσῃ δὲ τοὺς κλονουμένους. Καὶ ἐμέμφθησαν μὲν αὐτὸν, ὅτι κατεσκεύασεν ἑαυτῷ δυναστείαν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ὡς δ' ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς προέστατο τῆς πόλεως ὁ Περικλῆς, παρεπονούντο, ὅτι ἡ δημοκρατία εἶχεν ἄρδην ἀναιρεθῆ καὶ ὅτι τὰ τῶν Ἀθηνῶν διωκοῦντο ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν κοινωνίᾳ ἐνεργείας μετὰ τῶν βουλευτάρχων³. Ἰσχυρίζοντο δὲ, ὅτι οὐδεμίαν ἡνείχετο ἀντίρρησην, ὅτι ἐφέρετο πρὸς τοὺς στρατηγοὺς μεθ' ὑπερπροσύνης δίκην κυρίου, ὅτι κατεδίωκεν αὐστηρῶς καὶ μετ' ὀργῆς, ὥς ποτε ὁ Κλεοφῶν, πάντας τοὺς ὅπωςδὴποτε ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐκφραζομένους, ὅτι δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν τελευταίων προτάσεων τοῦ βασιλέως κλονηθέντας βουλευτάρχας μόνον δι' ἐκφοβήσεως καὶ βίας εἶχε καταναγκάσει

¹ Ὁ μὲν Φωκίων ὑπελόγιζε κυρίως ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν τὰς ἐκατέρωθεν δυνάμεις. ὁ δὲ Δημοσθένης ἀπ' ἐναντίας εἶχε πίστιν εἰς τὴν δυνάμιν τοῦ πολιτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. [Ἰδε *Πλούταρχον* ἐν Βίῳ Φωκίωνος] 16. Πρὸλ. Bernays Phokion σ. 64.

² [*Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Φωκίωνος 9].

³ Περὶ τῆς δυναστείας τοῦ Δημοσθένους ἴδε *Διοχίνου* [Κατὰ Κτησιφάντους] 145 κ. ἔ.

νά μὴ ἀποσπασθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ ¹. Ἀλλ' ὅμως ἡ διαγωγή τοῦ Δημοσθένους ἐν Ἀθήναις δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι δὲν ἐτύγγανε φανερᾶς ἀντιπράξεως παρὰ μεγάλου μέρους τοῦ δήμου, ἀλλὰ μόνον παρ' ἐνίων ἀνδρῶν ἢ μικρῶν τάξεων, ἐπιζητουσῶν τὴν παρακώλυσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ διὰ σκευωριῶν κρυφίων. Ἡ δ' εὐνοια τοῦ δήμου ἐξεδηλώθη διὰ νέας στεφανώσεως τοῦ ῥήτορος, προταθείσης παρὰ τοῦ Ὑπερείδου καὶ ψηφισθείσης πανηγυρικῶς παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Διώνδου ², τελεσθείσης δὲ πιθανῶς ἐν τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις τὸ θέρος τοῦ 338 π. Χ. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν τελευταίων περὶ εἰρήνης προτάσεων ἡ μάχη ἀπέβη ἀναπόφευκτος, ἀμφοτέροι δὲ οἱ πολέμιοι ἔσπευδον εἰκότως πρὸς ταχεῖαν λύσιν. Ὡς πρὸς δὲ τὸ πεδῖον τῆς μάχης οἱ μὲν Ἕλληνες εἶχον συμφέρον, ὥς εἰκὸς, νὰ διατηρήσωσι τὴν ὀχυρὰν αὐτῶν θέσιν ἐν ταῖς στενοπορίαις τῆς κοιλάδος τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἀναμεινῶσι τὴν προσβολὴν ἐν αὐταῖς, ὁ δὲ Φίλιππος, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τελευταίων διαπραγματεύσεων εἶχε προσλάβει τὴν ἐπικουρίαν τὴν ἀγομένην εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς Μακεδονίας παρὰ τοῦ Ἀντιπάτρου, εἶχεν ἀνάγκην πεδίου, ἐν ᾧ νὰ δυνηθῇ νάναπτύξῃ τὴν ἵππον καὶ ἐπιδείξῃ τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ ὑπεροχὴν.

Διὸ ἐγκατέλιπεν ὁ Φίλιππος τὰ χειμάδια αὐτοῦ, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆς παρόδου, ἔστειλε τὴν προφυλακὴν εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν τὴν περιβάλλουσαν ἀπὸ βορρᾶ τὴν κοιλάδα τῆς Κωπαίδος, ἐδήλωσε τὰ ἐν αὐτῇ βοιωτικὰ χωρία καὶ ἠπέιλησεν ὅλα τὰνατολικά

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Δημοσθένους 18· οὕτω δὲ μέγα καὶ λαμπρὸν ἐφάνη τὸ τοῦ ῥήτορος ἔργον, ὥς τε... ὑπηρετεῖν μὴ μόνον τοὺς στρατηγοὺς τῷ Δημοσθένει ποιοῦντας τὸ προσταττόμενον, ἀλλὰ καὶ τοὺς βοιωτάρχας, διοικεῖσθαι δὲ τὰς ἐκκλησίας ἀπάσας οὐδὲν ἤττον ὑπ' ἐκείνου τότε τὰς Θηβαίων ἢ τὰς Ἀθηναίων, ἀγαπωμένου παρ' ἀμφοτέροις καὶ δυναστεύοντος οὐκ ἀδίκως οὐδὲ παρ' ἀξίαν, ὥς περ ἀποφαίνεται Θεόπομπος, ἀλλὰ καὶ πάνυ προσήκοντως.

² Δημοσθένης [Περὶ τοῦ στεφάνου] 222. Ὑπερείδου Κατὰ Διώνδου [C. Müller] Oratores Attici Τόμ. Β' σ. 408. Πρβλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 557.

τῆς Βοιωτίας. Οἱ δὲ σύμμαχοι εἶχον ἀναρτήσαι τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς συγκρατήσεως τῆς παρόδου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ κίνησις ἐκείνη τῶν πολεμίων ἐνέβαλεν αὐτοὺς διὰ μιᾶς εἰς ὀδυνηρὰν ἀβεβαιότητα. Ἄλλως ἦτο δυνατὴ ἡ πρὸς τάνατολικά προχώρησις τῆς συμπάσης στρατιᾶς τῶν πολεμίων, καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγίνωσκον ποῦ νάντιμετρηθῶσι πρὸς αὐτούς. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν νὰκολουθήσωσι τὰς κινήσεις αὐτῶν, θέλοντες νὰ προστατεύσωσι τὴν χώραν συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Βοιωτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ σύμμαχοι ἐχωρίσθησαν, καὶ μόνον ἀσθενὴς φρουρὰ ἐφύλαττε τὸ στενόν.

Εὐθὺς δὲ ὡς ὁ Φίλιππος ἐπέτυχε τοῦτο, ἀποσύρας τὴν στρατιὰν ἐπανήγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν προτέραν θέσιν, ἀπέκρουσεν εὐχερῶς τοὺς ἐν τῇ παρόδῳ ἐναπομείναντας ἄνδρας, ἐδίωξεν αὐτοὺς διελάσας τὸ στενόν, καὶ ἵστατο ἤδη μετὰ συμπάσης τῆς στρατιᾶς ἐν τῇ κατὰ τὴν Βοιωτίαν κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ, ἣν ἔνεκα τοῦ εὐρους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶχε διαγνώσει ὡς τὸ καταλληλότετον πεδῖον πρὸς συγκρότησιν μάχης¹. Οἱ δ' Ἕλληνες ἠθροίσθησαν πρὸς νότον τοῦ Κηφισοῦ, ἔνθα ἡ μὲν πόλις Χαιρώνεια ἡσφάλιζεν αὐτῶν τὰ νῶτα, ὁ δὲ ποταμὸς ἀπετέλει γραμμὴν ἀμύνης. Ἐκεῖ δὲ παρέταξαν, χωρὶς νὰ παρακωλυθῶσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων, τὰς στρατιάς παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν λόφων τῶν ὑψουμένων ὀπίσθεν τῆς Χαιρωνείας παρ' ἀμφοτέρας τὰς ὁχλας τοῦ ῥύακος Αἰμῶνος, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν βράχων λελαξευμένου θεάτρου τῆς πόλεως καταρρέει πρὸς τὸν Κηφισόν. Καὶ πλησιέστατα μὲν τῆς πόλεως ἐτάχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες τὸ δεξιὸν κέρας, οἱ δὲ Θηβαῖοι κατεῖχον τὴν τιμιωτάτην θέσιν κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, ὅπερ ἔρθανε μέχρι τοῦ ποταμοῦ, τὸ δὲ μέσον κατέλαβον οἱ Φωκεῖς, οἱ Ἀχαιοὶ, οἱ Κορίνθιοι καὶ τὰ ἐκ τῆς Λοκρίδος περισωθέντα λείψανα τῆς στρατιᾶς τῶν μισθοφόρων². Καὶ τῶν μὲν Βοιωτῶν ἡγεῖτο

¹ Πολυαῖνου Στρατηγήματα IV, 2, 14.

² Πλὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Βοιωτῶν μνημονεύονται οἱ Κορίνθιοι (Στράβωνος [IX, σ.] 414), καὶ οἱ Ἀχαιοὶ (Πανσανίου VII, 6, 5). [Συνηγωνίσθησαν δ' ἐν τῇ μάχῃ

ὁ Θεαγένης¹, στρατηγὸς δόκιμος ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἐπαμεινών-
δου, τῶν δὲ Ἀθηναίων ὁ ἀνδρείος Στρατοκλῆς, ὅφ' ὃν ἐτάσσοντο
ὁ Χάρης καὶ ὁ Λυσικλῆς².

Κατὰ δὲ τῆς οὕτω τεταγμένης στρατιᾶς ὥρμησεν ὁ βασιλεὺς.
Ἡ δὲ στρατιὰ αὐτοῦ ἀναβιβάζεται εἰς τριάκοντα χιλιάδας πεζῶν
καὶ διςχιλίους ἵππεῖς, ὧν ὁ μαρτυρούμενος ἀριθμὸς εἶνε βεβαί-
ως πολὺ κατώτερος τοῦ ἀληθοῦς. Ἐν τῷ συνόλῳ δ' αἱ ἀντίμα-
χοι στρατιαὶ ἦσαν πιθανῶς περίπου ἴσαι τὸν ἀριθμὸν, ἦσαν δὲ
καὶ ἰσόπαλοι ὡς πρὸς τὸ θάρρος. Ἀλλ' ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς
στρατιᾶς τοῦ Φιλίππου ἐνέκειτο εἰς τὴν στρατηγίαν, καθ' ὅτι ἡγεί-
το μὲν αὐτῆς ἡ Θέλησις ἐνὸς καὶ μόνου ἀνδρός, ἔχοντος ὡς ἐργά-
τας αὐτοῦ τοὺς ἐμπειροτάτους τῶν στρατηγῶν, ἐπεδιώκετο δὲ
σχέδιον μάχης μεμελετημένον. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες περὶ ἐνὸς καὶ
μόνου ἐφρόντιζον, νάντιταχθῶσι γενναίως ἐναντίον τοῦ ἐφορμῶν-
τος ἐχθροῦ, πᾶν δὲ μέρος τῆς στρατιᾶς ἡγωνίζετο καθ' ἑαυτὸ,
καὶ ἔλειπε δαιμόνιος στρατηγὸς συνενόντων εἰς ἓν ὅλον τὰ πεσπα-
σμένα μέλη καὶ ἰσόπαλος πρὸς τὸν πολέμιον.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ τῆς μάχης ἔβαινον καλῶς. Τὸ ἀριστε-
ρὸν κέρας ἔβη μετὰ θάρρους πρὸς τὰ πρόσω, ὁ Φίλιππος ὑπεχώ-
ρησεν εἰς τὸ πεδίον, καὶ ὁ Στρατοκλῆς ἐκραύγαζεν ἤδη πρὸς τοὺς
περὶ αὐτὸν νὰ ἐκδιώξωσι τὸν ἐχθρὸν μέχρι τῆς Μακεδονίας. Κατὰ
δὲ τὸ δεξιὸν κέρας ἔμμενον ἀκλόνητοι οἱ Θηβαῖοι, καίτοι ὁ Ἀλέξαν-
δρος, ὁ δεκαοκταετὴς υἱὸς τὸ βασιλέως, εἰς ὃν ἐπεφυλάσσετο τὴν
ἡμέραν ἐκείνην νὰ παρὰ σῃ τὰ πρῶτα δείγματα ἀριστείας, ὥρμη-

τῆς Χαιρωνείας καὶ τινες Ἀκαρνανεῖς, "Ide Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 121]. Περὶ δὲ τῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων ἴδε K ö ch ly [ἐν τῷ Neues Schweizerisches Museum Τόμ. Β' σ. 59 κ. ἑ.]. Vischer Erinnerungen und Eindrücke] aus Griechen-
land σ. 591. [Hans Droysen Die griechischen Kriegsalterthümer, Freiburg i. B. 1889 σ. 113 σημ. 4].

¹ Δεινάρχου [Κατὰ Δημοσθένους] 74. Πλουτάρχου Γυναικῶν ἀρεταὶ 24. Ἐφονεύθη
δὲ ὁ Θεαγένης ἐν τῇ μάχῃ. ἴδε Πλουτάρχου ἐν Βίῳ Ἀλεξάνδρου 12.

² Διοσγίνου [Κατὰ Κτησιφῶντος] 143 Πολυαίνου Στρατηγμάτων IV, 2, 2. Περὶ
τοῦ θανάτου τοῦ Στρατοκλέους (K ö ch ly ἐν τῷ Neues Schweizerisches Museum Τόμ.
Β') σ. 66] δὲν ἔχομεν βεβαιὰ μαρτυρίαν, ἀλλ' εἶνε οὗτος πιθανός. Ὁ δὲ Λυσικλῆς κατηγορήθη
ὑπὸ τοῦ Ὑπερίδου ἐπὶ προδοσίᾳ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 88.

σε κατ' αὐτῶν χαλεπὸς καὶ ἀκάθεκτος. Ἡ δὲ πειθαρχία τοῦ Ἐπαμεινώνδου διετρανώθη ἰδίως ἐν τῷ ἱερῷ λόχῳ¹. Καὶ καθ' ἅπαντες μὲν τὴν πρωίαν ἐπὶ μακρὰς ὥρας ἐνεκαρτέρουν οἱ Βοιωτοὶ ἐν τῇ θέσει ἣν κατεῖχον, ἀλλὰ τέλος ἔπεσον οἱ γενναίωτεροι, ὁ μὲν μετὰ τὸν δὲ, ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν μακεδονικῶν σαρισῶν. Διὰ τῶν πτωμάτων δὲ αὐτῶν διαβαίνων ἐνέβαλεν ὁ Ἀλέξανδρος πλεονεξίαν εἰς τὸ μέσον τῶν πολεμίων, ὅπερ συνέκειτο ἐκ τῶν στρατιῶν τῶν συμμάχων καὶ δὲν ἡδύνατο νάντιτάξῃ σθεναρὰν ἀντίστασιν τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον, διασπασθείσης ἡδὴ τῆς τάξεως, εὐρίσκετο ἀποκεχωρισμένον ἀπὸ τῶν κεράτων. Ὅτε δὲ ἡ μάχη προέβη μέχρι τοσούτου, προεχώρησε καὶ ὁ Φίλιππος ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐν τῷ ζήλῳ τῆς διώξεως τῶν περὶ αὐτὸν εἶχον προχωρήσει ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὸ πεδίου καὶ εἶχον διαλύσει τὸ συμπαγὲς τῆς στρατιᾶς. Καὶ πρῶτον μὲν ἠνάγκασεν αὐτοὺς ὁ Φίλιππος νὰ σταθῶσιν, ἔπειτα δ' ἀπέκρουσεν αὐτούς· περιστοιχισθέντες δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπερτέρου τὸν ἀριθμὸν ἱππικοῦ, ἐπειράθησαν μὲν μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν νάνακτῆσθαι καὶ πάλιν τὴν ἀρχαίαν θέσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ εὐρέθησαν ἀπροστάτευτοι. Ἰδόντες δὲ τὴν μὲν στρατιὰν διαλελυμένην, τὴν δὲ σύμπασαν δύναμιν τῶν πολεμίων συνηγμένην καθ' ἑαυτῶν καὶ οὐδεμίαν ἔχοντες ἐλπίδα σωτηρίας, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Καὶ χίλιοι μὲν Ἀθηναῖοι εἶχον πέσει, δις χίλιοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν². πολὺ δὲ ἀνώτεροι ὑπῆρξαν πάντως αἱ ἀπώλειαι τῶν Θηβαίων³.

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Ἀλεξάνδρου 9.

² Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 86. 88.

³ Τὰ τῆς μάχης διηγέται Διόδωρος δ Σικελιώτης (XVI, 85-86) καὶ ὁ Ἰουστίνος (IX, 3). Ἡ δὲ ἡμέρα τῆς μάχης, ἡ ἐβδόμη Μεταγειτινῶνος κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν Βίῳ Καμίλλου 19, ἀντιστοιχεῖ ἢ πρὸς τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἢ πρὸς τὴν 2 Αὐγούστου, καθ' ὅσον τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 110 Ὀλυμπιάδος, καθ' ὃ ἐπολεμήθη ἡ μάχη, ἀποδεχθῶμεν ὡς ἔχον ἐμβόλιμον μῆνα ἢ οὐ. Ὁ Bockh (Mondcyclen der Hellenen) σ. 29 ἀποδέχεται, ὅτι ἀργότερον, τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 112 Ὀλυμπιάδος, παρελείφθη ὁ ἐμβόλιμος μῆν καὶ νομίζει, ὅτι τὸ τρίτον ἔτος τῆς 110 Ὀλυμπιάδος εἰσέχθη νέον ἡμερολόγιον, ἴσως τὸ τοῦ Μέτωνος. Ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη εἶνε, καθ' ἃ ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ Bockh, λίαν ἀμφίβολος. Ὁ δὲ E. Müller (ἐν τῇ τοῦ Pauly Realencyclopädie Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 1054) θεωρεῖ πιθανόν, ὅτι ἐν Ἀθήναις εἰσέχθη μεταρρυθμίσεις τοῦ ἡμερολογίου

Ὁ δὲ Φίλιππος, ὅστις εἶχε θελήσει οὐ μόνον νὰ ἐκδιάσῃ τὴν δίοδον καὶ νὰ νικήσῃ ἐν τῇ μάχῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ διὰ μιᾶς πᾶσαν δύναμιν ἀντιστάσεως ἑλληνικῶν στρατειῶν, εἶχε τελείως τύχει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες οὐδ' ἐσκέφθησαν καὶ περὶ νέας συντρίξεως τῆς στρατιᾶς καὶ περὶ δευτέρας μάχης. Δὲν ὑφίστατο πλέον οὔτε κοινὴ στρατηγία, οὔτε ἐνότης ἐνεργείας. Αἱ στρατιαὶ τῶν διαφόρων πόλεων διεσπάρησαν ἕκασται εἰς τὰς πατρίδας, καὶ ἡ ἑλληνικὴ συμμαχία ἡ πρὸ μικροῦ μόλις ὁμολογηθεῖσα εἶχε διαλυθῇ τελείως μετὰ μίαν καὶ μόνην ἤτταν. Ἡ δὲ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔμενον ἀνυπεράσπιστοι, καὶ αἱ δύο γείτονες πόλεις ἦσαν ἀνίκανοι νὰ βοηθήσωσιν ἀλλήλας καὶ ἐφοδοῦντο εὐλόγως νὰ τύχωσιν ὁμοίως ἀπάντων τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου ἐκείνων, δι' ὧν ἠπείλει αὐτὰς ἡ ὀργὴ τοῦ νικητοῦ.

Καὶ ὅμως ἡ τύχη τῶν δύο πόλεων ὑπῆρξε λίαν διάφορος. Καὶ ἡ μὲν ἥρωικὴ γενναιότης τῶν Θηβαίων ὑπῆρξεν ἡ τελευταία θυσία, ἣν αἱ Θῆβαι παρέσχον εἰς τὴν δόξαν τοῦ παρελθόντος, θυσία δυναμένη μὲν νὰ ξιωθῇ τῆς παρὰ τοῦ νικητοῦ τιμῆς, ἀλλὰ μὴ ἐπιδρῶσα εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ. Ὁ Φίλιππος τὴν ἐξέγερσιν τῶν Θηβῶν ἐθεώρησεν ἀπλῶς ἀπιστίαν καὶ ἀγνωμοσύνην, αὐθάδη ῥῆξιν ἐνόρκων συνθηκῶν καὶ φανεράν ἀποστασίαν, ἣν ἐθεώρει καθῃ-

μεταξὺ Ὀλυμπ. 89, 3 καὶ 99, 3. Ἴσως δὲ ὁ ἐνιαυτὸς τοῦ ἀρχοντος Εὐκλείδου ὑπῆρξε καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἑποψίαν ἡ ἀφετηρία νέων χρόνων. Βέβαιον δὲ εἶνε, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀκταετηρίδι οὐ σπανίως ἐξεβάλλοντο μῆνες χάριν συμβαδίσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ πρὸς τὴν περιστροφὴν τοῦ ἡλίου, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε δυσχερέστατον νὰ ποσωνθῶμεν, ἂν τὰρχαιότερα ἔχνη ὀρθότερας διατάξεις τῶν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν στηρίζονται εἰς ἐπανορθώσεις ἐπὶ μέρους ἢ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν νέου κύκλου. Τοῦ λόγου δὲ ὄντος περὶ τῆς προκειμένης περιστάσεως, εἶνε πιθανὴ ἡ ἀποδολὴ ἐμβολίου μηνὸς πρὸ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς 112 Ὀλυμπιάδος. Ἄν δὲ ἀποδεχθῶμεν τοῦτο γενόμενον τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐκατοστῆς δεκάτης Ὀλυμπιάδος, τότε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς 110 Ὀλυμπιάδος συμπίπτει πρὸς τὴν 27 Ἰουνίου, ἡ δ' ἐν Χαιρωνείᾳ μάχῃ πρὸς τὴν 2 Αὐγούστου, καθ' ἃ ἀποδέχεται καὶ ὁ Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Β' ἐκδ. β' σ. 561. [Ἴδε περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης καὶ Güttling Gesammelte Abhandlungen Τόμ. Α' σ. 147 κ. ἑ. Περὶ δὲ τῆς μάχης ὑπὸ τοπογραφικὴν ἑποψίαν ἴδε τὰ μετ' αὐτοψίαν τοῦ πεδίου γραφέντα παρὰ τοῦ von Wilamowitz-Müllendorff ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVI [1890] σ. 192 σημ. 1].

κον νὰ τιμωρήσῃ μετ' ἀνηλεοῦς αὐστηρότητος, καθ' ἃ εἶχε πράξει καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ. Καὶ ταῦτα διότι ἤθελε νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀποστασία ἀπὸ τῆς συμμαχίας αὐτοῦ καὶ τῆς δι' αὐτοῦ κατασταθείσης νέας ἀμφικτυονίας προδοσία τῆς ἐλληνικῆς πατρίδος. Προσηνέχθη δὲ πρὸς τοὺς Θηβαίους καθ' ἃ ἤθελε πράξει ἡ Σπάρτη, ἃν ἤθελε νικήσῃ ἐν Λεύκτροις. Ἡ μὲν ὑπὸ τῶν μεγάλων Θηβαίων ἰδρυθεῖσα πολιτεία διελύθη, αἱ δὲ Θῆβαι περιέστησαν εἰς ἀπλὴν πόλιν τῆς Βοιωτίας, οἳ αἱ λοιπαὶ, ὁ δὲ Ὀρχομενός¹, αἱ Θεσπιαὶ² καὶ αἱ Πλαταιαὶ³ συνωκίσθησαν καὶ πάλιν, μακεδονικὴ δὲ φρουρὰ κατέλαβε τὴν Καδμεΐαν⁴. Καὶ οἱ μὲν ἡγούμενοι τοῦ δήμου τῶν Θηβαίων ἐθανατώθησαν ὡς προδότες ἢ ἐξωρίσθησαν, τὰ δὲ κτήματ' αὐτῶν ἐδημεύθησαν καὶ διεσπάρησαν ὠρηθέντα, κατεστάθησαν δὲ νέοι ἄρχοντες. Ὁ δὲ ὄλεθρος τοῦ ἱεροῦ λόχου ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Χαιρωνείας ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς πόλεως τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ τοῦ Πελοπίδου.

Ἀλλὰ τοὺς Ἀθηναίους ἀπ' ἐναντίας ὁ Φίλιππος θεώρησε πολεμίους, οὓς καὶ μετὰ τὴν ἤτταν ὤφειλε νὰ μεταχειρισθῇ μετὰ τιμῆς ἐξαιρέτου καὶ προσελκύσῃ διὰ μεγαλοφροσύνης. Ἄλλως δὲ καὶ αὕτῃ ἡ στοιχειωδесτάτη σύνεσις ἐπέβαλλε νὰ μὴ ἐξερευθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὰ ἔσχατα. Οὔτε τὸ θάρρος, οὔτε καὶ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων κατ' ἀκολουθίαν εἶχε συντριβῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν εἰθισμένοι νὰ μὴ καταλαμβάνωνται ὑπὸ ἀπογνώσεως, καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ ἐχθρὸς εὕρισκετο ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ, ἀλλὰ νὰ θαρρῶσιν εἰς τὸν περίβολον τῶν τειχῶν. Πολιορκία δὲ τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐπιχείρησις λίαν ἐπισφαλῆς, πολὺ δὲ δυσχερεστέρα τῶν δύο τελευταίων πολιορκιῶν, καθ' ἃς εἶχεν ἀποτύχει ὁ βασιλεὺς. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἔστελλον ἐπιτήδεια

¹ Πανσανίου IX, 37, 8.

² Δίωνος Χρυσαστόμου Λόγ. XXXVII 42 σ. 466. Πρὸλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 19.

³ [Πανσανίου IX, 1, 8].

⁴ Πανσανίου IX, 1, 8. Φιλίππου φρουρὰν τε ἐξαγαγόντος ἐς Θήβας καὶ ἄλλα ἐπὶ καταλύσει τῶν Θηβαίων πράσσοντος.

εἰς τὸ ἄστυ οἱ Βυζάντιοι, αἱ νησιωτικαὶ πόλεις, ἴσως δὲ καὶ ἡ Περσία, ἔπεμπον δὲ καὶ ἐπικουρίας εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὁ Φίλιππος οὐδαμῶς ἠδύνατο νὰ προσδοκῇ ἐπιτυχίαν. Προσεπήρχοντο δὲ καὶ λόγοι ὑψηλοτέρας πολιτικῆς ἐνεργείας. Εἰς τὸν Φίλιππον δὲν ἐπετρέπετο διαγωγὴ ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Εἰρξοῦ· ὁ δὲ βασιλεὺς ὅστις εἶχε δώσει εἰς τὸν υἱὸν διδάσκαλον τὸν Ἀριστοτέλην ἐκείνον δὲν ἠδύνατο νὰ παραγνωρίσῃ τὸ ἱερὸν τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀττικῆς. Ἡ μὲν δὴ ὡς αὐτῆς θάπετέλει κηλὶδα τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου, ἡ δὲ παρὰ τῶν Ἀθηναίων εὐμενὴς ἀναγνώρισις τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι ἦτο ἀπ' ἐναντίας καὶ τῶρ' ἀκόμη τὸ ὕψιστον κέρδος εἰς ὃ ἠδύνατο νὰ ποσκοπῇ.

Διὰ τούτους δὲ τοὺς λόγους εἶχεν ὁ Φίλιππος μέγιστον συμφέρον νὰ ποκτῇ φίλους δυναμένους νὰ συντελέσωσιν εἰς ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ σκοπῶν, εὗρεν ἐξαίρετον ὄργανον τὸν Δημάδην¹, ὅστις, αἰχμαλωτισθεὶς ἐν τῇ μάχῃ, εἶχε περιέλθει εἰς αὐτόν. Ἦτο δὲ ὁ Δημάδης ἀνὴρ ταπεινοῦ γένους, γνήσιον τέκνον τῶν διεφθαρμένων Ἀθηναίων, ἀσυνείδητος, ἐπιπόλαιος, φιλοχρήματος, φιλήδονος, ἀλλὰ πλήρης αὐτοσχεδίου εὐφυίας, ἔτοιμος πάντοτε πρὸς τὸ λέγειν, ἀνεξάντλητος ἐν τῇ ἐπινοίᾳ ἐπικαίρων λόγων καὶ ἀπαντήσεων ἐμποιοῦσιν κατὰ πλῆξιν· καίπερ δ' ἔσπερος ἄνωτέρας παιδείας, ἦτο ἀνὴρ συναρπάζων διὰ τῆς εὐγλωττίας². Καὶ εἶχε μὲν ἤδη παρουσιασθῇ ὡς ἀντίπαλος τοῦ Δη-

¹ Περὶ τοῦ Δημάδου, ὅστις ἦτο υἱὸς Δημέου, Παιανιδέου (Böckh [Urkunden über das] Seewesen [des attischen Staates] σ. 242) ἴδε *Σουίδα*ν [ἐν λ. Δημάδης].

² Ὁ Δημάδης ἦτο γνήσιος Ἀθηναῖος τὸν χαρακτήρα, ἐκ φύσεως παρεσκευασμένος πρὸς τὸ λέγειν. Ἴδε *Κικέρωνα* Orator 90, παρ' ᾧ ἐπονομάζεται facetus. Ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ ἐνέκειτο ἐν τῷ αὐτοσχεδιάζειν (*Πλούταρχος* ἐν Βίῳ Δημοσθένους 10). Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης ἦτο ἄξιός τῆς πόλεως, ὁ δὲ Δημάδης ὑπὲρ τὴν πόλιν κατὰ τὸν *Θεόφραστον* (παρὰ *Πλούταρχον* αὐτόθι), οὗ τὴν ἔκφρασιν ὁ Bernays (Phokion σ. 134 κ. ἐ.) ἐρμηνεύει ὡς σημαίνουσαν, ὅτι ὁ μὲν Δημοσθένης ἦτο ἀνυπερβλήτος ὑπὸ τὴν ἐποψὶν γνησίας ἀθηναϊκῆς πολιτικῆς εὐγλωττίας, ὁ δὲ Δημάδης, ὑπερβαίνων τὰ ὅρια τῆς ἀθηναϊκῆς παραδόσεως, ἐπέδρα διὰ τῆς βιαίας δυνάμεως τοῦ ἀπροσδοκῆτου. Ὑπαινισσόμενος δὲ τὴν ἔκφρασιν ταύτην τοῦ Θεοφράστου λέγει ὁ *Θεμίστιος* ἐν τῷ λόγῳ Περὶ ἀσκήσεως, ἴδε *Rheinisches Museum* Τόμ. XXVII σ. 527], ὅτι ὁ Δημάδης κατὰ τὴν κρίσιν τινῶν ὑπερβαλλε τὴν Δημοσθένην ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ πνεύματος.

μοσθένους, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπιδιώκῃ ὠρισμένον πολιτικὸν πρόγραμμα. Ἀλλ' ἡ συνάντησις αὐτοῦ μετὰ τοῦ Φιλίππου ἤγαγεν αὐτὸν τὸ πρῶτον εἰς ὁδὸν ἀνταποκρινομένην τελείως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ καὶ τὰς κλίσεις· διὰ τοῦ Φιλίππου δὲ ὁ πρῶτον ναύτης¹ ἀπέβη μέγας καὶ πολὺς καὶ πολιτευτὴς μεγάλην ἔχων δύναμιν. Δι' αὐτοῦ λοιπὸν ἦλθεν ὁ νικηφόρος βασιλεὺς εἰς λόγους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καθ' ᾧ εἶχε πράξει καὶ ἄλλοτε ἐκ τοῦ πρότερος Ὀλύμπου στρατοπέδου. Στείλας δὲ τὸν Δημάδην εἰς Ἀθήνας, ἀνεκοίνωσε δι' αὐτοῦ τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίαν².

Εὐλόγως δ' ἐπολιτεύετο κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὁ Φίλιππος. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ὑπερνικήσει σθεναρῶς τὴν πρώτην αἰσθησιν τὴν ἐμποιρηθεῖσάν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ ἀγγέλου, τὴν πρώτην ὁδύνην τὴν προξενηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἥττης καὶ τῶν δεινῶν ἀπωλειῶν· καίπερ δὲ κατεχόμενοι ὑπὸ τῶν ἀνιαρῶν μεριμνῶν περὶ τῶν αἰχμαλώτων, τῶν τραυματιῶν καὶ τῶν νεκρῶν τῶν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης πεσόντων, ἐφρόντισαν ἀμελλητὶ περὶ πάντων ἐκείνων ὅσα ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀμύνης τῆς πόλεως, χωρὶς νὰ σκεφθῶσι νὰ ἔλθωσιν εἰς λόγους πρὸς τὸν ἐχθρόν. Ὡς δ' ἐν τῷ ἀρχιδαμείῳ πολέμῳ, εἰσῆγαγον εἰς τὸ ἄστυ τοὺς ἐκ τῶν ἀγρῶν· καὶ ἐκλήθησαν μὲν εἰς τὰ ὅπλα οἱ ὑπὲρ πεντήκοντα καὶ μέχρις ἐξήκοντα ἐτῶν γεγονότες³, ἐξησφαλίσθησαν δὲ τὰ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἄγοντα στενά⁴. Ἐσκέπτοντο δὲ οἱ Ἀθηναῖοι περὶ εὐρέσεως στρατηγοῦ, καὶ οἱ θυμοειδέστεροι τῶν τοῦ δήμου κατάρθρωσαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Χαριδήμου⁵, ὅστις ἐξηκολούθει θεωρούμενος ὡς ὁ δοκιμώτατος τῶν στρατιωτῶν· διὸ ὑπῆρχε πεποίθησις, ὅτι ἦτο ὁ κατάλληλος

¹ [Σουίδας ἐν λ. Δημάδης· Δημίου ναύτου, ναύτης καὶ αὐτὸς, ναυπηγὸς καὶ πορθμεύς].

² Κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην (XVI, 87) καὶ τὸν Ἰουστίνον (IX, 4) παρὰ τοῦ Δημάδου προσῆλθεν ἡ εἰς ἐπικεστέραν γνώμην μεταβολὴ τοῦ ὑπέρφρονος βασιλέως μετὰ τὴν νίκην. Πρὸλ. Schäfer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 4.

³ Δυκούργου Κατὰ Λεωκράτους 39.

⁴ Δυκούργου Κατὰ Λεωκράτους 17.

⁵ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 158 καὶ 325.

άνηρ ἐν περιστάσεσιν ἐκτάκτοις. Ἄλλ' ἡ ἐκλογὴ ἀνδρὸς ἀναξίου πίστεως, μεθ' οὗ ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἡδυνάτουσαν νὰ συνεργασθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ, ἐφάνη λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς συνετοὺς τῶν πολιτῶν. Διὸ προεκλήθη ἐπέμβασις τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἰς ὃν ἄλλως εἶχεν ἤδη καὶ πάλιν παραχωρηθῇ μεγάλη δύναμις ἐν σπουδαίαις περιστάσεσι τῆς πολιτείας¹. Ὁ δὲ Ἀρειος Πάγος ἠκύρωσε τὴν ἐκλογὴν, καὶ διέταξε νέας ἀρχαιρεσίας, καθ' ἃς ἐξελέχθη ὁ Φωκίων, ἐπειδὴ, ὡς εἶχον νῦν τὰ πράγματα, ἐθεωρεῖτο δυναμένη νὰ προσδοκηθῇ ἡ πρὸς αὐτὸν συνδιαλλαγὴ καὶ τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν περὶ αὐτόν². Ἐξηκολούθουν δὲ οὗτοι διευθύνοντες ἀκόμη τὰ κοινὰ, καὶ οὐδαμῶς ἐπεθύμουν τὴν εἰς τὸν Φωκίωνα μεταβίβασιν τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας. Διὰ τοῦτο δ' ἐπρότεινεν ὁ Ὑπερίδης τὴν εἰς τὴν βουλὴν ἀνάθεσιν ἐκτάκτου ἐξουσίας, ὅπως αὕτη προβῇ εἰς τὰς διατάξεις ἐκείνας ἃς ἤθελε θεωρῆσαι ἀναγκαίας πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως· καὶ οἱ βουλευταὶ δ' ἔμελλον κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Ὑπερίδου νὰ ὀπλισθῶσι καὶ καταβῶσιν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὅστις ἐσκοπεῖτο νὰ γείνη τὸ ἐπικαιρότατον κέντρον τῆς ὀχυρώσεως τῆς πόλεως³. Πρὸς δὲ τούτοις προετάρθη ἡ εἰς τὰ ὅπλα κλήσις ἀπάντων τῶν ἀξιωμαχῶν οἰκητόρων τῆς Ἀττικῆς, ἡ ἀνάκλησις τῶν φυγάδων, ἡ εἰς τοὺς πολίτας ἐγγραφὴ ἀπάντων τῶν μετεχόντων τῆς ἀμύνης τῆς χώρας μετοίκων καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς τοὺς δούλους, ἰδίως τοὺς ἐν ἀργυρείοις ἐργαζομένους, ὑπὸ τοῦτον τὸν ὅρον ἀπόδοσις τῆς ἐλευθερίας⁴. Ἠλπίζετο δὲ, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θὰ ἡδύνατο ἡ πόλις νὰ συναγάγῃ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ ὑπερέκεινα, εἰς οὓς ἔμελλε νὰνατεθῇ ἡ ὑπηρεσία τῆς πολιτείας⁵. Πρὸς πορισμὸν δὲ ὅπλων οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς ναοῖς ἀναθημάτων ἔμελλον νὰ φεισθῶσιν.

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 442, 444.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 16.

³ Λυκούργου Κατὰ Λεωκράτους 37.

⁴ Πλουτάρχου Βίαι δέκα βητόρων σ. 849a: ἡνίχ' ὁρᾶν ἦν τὸν δῆμον ψηοισάμενον τοὺς μὲν δούλους ἐλευθέρους, τοὺς δὲ ξείνους Ἀθηναίους, τοὺς δὲ ἀτίμους ἐπιτίμους.

⁵ Ὑπερίδου Πρὸς Ἀριστογείτονα ἀπόσπ. 33· πρῶτον μὲν μυριάδας πλεί-

Αἱ δὲ προτάσεις αὗται τοῦ Ὑπερείδου ἔγιναν δεκταί. Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης ἐπεμελεῖτο τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν καὶ τῆς διατάξεως τῶν κατὰ τὴν φρούρησιν τῆς πόλεως· καὶ τὴν σπουδαιοτάτην δὲ τῶν ὑπηρεσιῶν, τὴν ἀγορὰν σίτου, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ὁ δῆμος. Ὁ δὲ Λυκούργος, διπλασιάσας τὸν ζῆλον, ἐμερίμνα περὶ τοῦ στόλου, τῶν νεωρίων, τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἐξαρτύσεως τῶν τριήρων. Οἱ δ' εὐποροὶ πολῖται, ἄνδρες ἀνήκοντες εἰς διαφόρους φατρίας, ὁ Δημοσθένης, ὁ Χαρίδημος, ὁ Διότιμος καὶ ἄλλοι, ἀνθημιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους, ὅπως ἐπιδειξώσι τὸν ζῆλον αὐτῶν δ' ἐλευθερίων δωρεῶν χρήματος καὶ ὅπλων¹, καὶ ὁ Λυκούργος ἐπωφελήθη τὴν μεγάλην τιμὴν, ἥς ἀπήλαυε παρὰ τῶν συμπολιτῶν, ὅπως ἀθροίσῃ, καθ' ἃ λέγεται, κεφάλαιον ἑξακοσίων πεντήκοντα ταλάντων, ἀντιστοιχούντων πρὸς τρία ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσίας τεσσαράκοντα μίαν χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία σχεδὸν εἶνε ἡ ἀνάλογος σημερινὴ ἀξία], ὅπερ προσήνεγκεν εἰς τὴν πολιτείαν². Εἰς δὲ τὴν Δημοσθένει ἀνετέθη ἡ ἐντολὴ νὰ εἰσπράξῃ εἰσφορὰς παρὰ τῶν πόλεων τῶν τασσομένων εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν. Τέλος δ' ἀπεστάλησαν πρέσβεις, ὅπως παραστήσωσι τὸν κίνδυνον τῆς πόλεως ὡς πανελλήνιον, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εὐλόγως ἀνέμενον ἀξίαν λόγου βοήθειαν παρὰ τῶν πόλεων ἐκείνων, μεθ' ὧν ἤδη εἶχον συμπολεμήσει κοινῇ καὶ μετ' ἐπιτυχίας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου³. Διὰ βραχέων δ' εἶπεῖν, οὐδαμῶς ἐκράτει ἐν τῇ πόλει σύγχυσις καὶ ἀπόγνωσις, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας δραστηριότης εὐτακτος καὶ ἀκαταπόνητος, θάρρος καὶ ἀπόφασις ὑπὲρ ἀμύνης τῆς ἀνεξαρτησίας διὰ πάσης θυσίας. Ἐνεφοροῦντο δὲ οἱ Ἀθηναῖοι φρονήματος ἀναλό-

ους ἢ δεκαπέντε τοὺς ἐκ τῶν ἔργων τῶν ἀργυρείων καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἄλλην χώραν, ἐπειτα τοὺς ἀφείλοντας τῷ δῆμοσίῳ καὶ τοὺς ἀτίμους καὶ τοὺς ἀπεψηφισμένους καὶ τοὺς μετοίκους. Πρὸς Saurpe αὐτόθι καὶ Böckh Staatsh[aushaltung der Athener] Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 48.

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 114.

² Πλουτάρχου Βίοι δέκα βητόρων σ. 852.

³ Λυκούργου Κατὰ Λεωκράτους 42. Δεινάρχου [Κατὰ Δημοσθένους] 80.

γου πρὸς τὸ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν μαχῶν τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος· ὥς δὲ τότε, οὕτω καὶ τῶρα συνετέλει ὁ Ἄρειος Πάγος εἰς τὸ νὰ παρέλῃ εἰς τὸν δῆμον καρτερίαν καὶ σθένος. Ἡ δὲ μικροψυχία ἐτιμωρεῖτο ὡς προδοσία, καὶ κατεδικάζοντο εἰς θάνατον οἱ διὰ φυγῆς ἐκφεύγοντες τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος¹.

Τοιαύτην εὔρεν ὁ Δημάδης τὴν πόλιν. Τοιαῦται δὲ διαθέσεις ἦσαν ἥκιστα εὐνοϊκαὶ πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ βασιλέως, καὶ ὁ νικητὴς κατείχετο ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ ἀμηχανίας μεζονος τῆς τῶν ἡττημένων, ἐπειδὴ οὗτοι μὲν παρεσκευάζοντο ἤδη μετὰ δραστηριότητος καὶ μεγίστου θάρρους, ἐκεῖνος δ' εὐρίσκετο ἡναγκασμένος νὰ ἐξέυρῃ τότε πρῶτον τὸν τρόπον, δι' οὗ νὰ φοπλίσῃ τοὺς ἀντιπάλους ἄνευ βίας.

Ὁ δὲ Δημάδης ἔβη καθ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν πρότερον φιλιππιζόντων ῥητόρων, βεβαιώσας πρὸ παντὸς ἄλλου τοὺς συμπολίτας, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε μὲν δυσμενέστατα πρὸς τοὺς Θηβαίους, ἀλλὰ τοὺς Ἀθηναίους ἡνύκει μεγάλως. Ἀλλ' ὁ Δημάδης ἐπλεονέκτει μεγάλως τῶν προκατόχων κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ λεγόμενα παρ' αὐτοῦ ἦσαν τὸ πρῶτον νῦν τελείως ἀληθῆ. Τοῦτο δὲ ἡδυνήθη νὰ ἐξάρῃ εὐγλωττότατα, οὕτω δὲ κατῴρῃσε νὰ ματαιώσῃ ἄνευ μεγάλου μόχθου τὴν ἀρίστην ἐπιτυχίαν τῆς ἐνεργείας τοῦ Δημοσθένους, νὰ ἐξεγείρῃ καὶ πάλιν τὸν ἀρχαῖον φθόνον καὶ νὰ δαμάσῃ τὸ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως φρόνημα, ὅπερ ὁ Φίλιππος ἐθεώρει τὸ πάντων κινδυνωδέστατον δι' αὐτόν. Ἀνεγεννήθη δὲ τότε καὶ πάλιν πᾶσα μικροπρέπεια καὶ κακία· μετ' αἰσχροῦ δὲ ἀπιστίας οἱ πολλοὶ ἀπεσπῶντο ἀπ' ἐκείνων, μεθ' ὧν ἀγωνιζόμενοι πρὸ μικροῦ εἶχον καθαιμαχθῆ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἀνελογίζοντο, ὅτι ὤφειλον νὰ δείξωσιν ἡπωσδῆποτ' εὐλάβειάν τινα πρὸς τοὺς Θηβαίους, καὶ δὲν ἤσχύν-

¹ Δυκούργου Κατὰ Λευκράτους 52· ἡ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλή (καὶ μηδεῖς μοι θοροδῆσῃ· ταύτην γὰρ ὁπολαμῶνάω μεγίστην τότε γενέσθαι τῇ πόλει σωτηρίαν) τοὺς φυγόντας τὴν πατρίδα καὶ ἐγκαταλιπόντας τότε τοῖς πολεμίοις λαβοῦσα ἀπέκτεινε.

θησαν πάλιν χαιρεκακοῦντες ἐπὶ πάσῃ ταπεινώσει αὐτῶν. Ἡ δὲ ἠθικὴ αὕτη ἔκπτωσις τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καρπὸς τῶν διαπραγματεύσεων. Μετὰ δὲ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ὁ Δημάδης ἠδυνήθη νὰ προσθέσῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, ὅτι ὁ Φίλιππος ἦτο πρόθυμος νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ ὁμολογήσῃ εἰρήνην ἐγγυωμένην εἰς τὴν πόλιν τελείαν ἀνεξαρτησίαν. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει δὲν συνήνουν εἰς ταῦτα ἔμελλον ἀπ' ἐναντίας οἱ αἰχμάλωτοι νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως· καὶ τοὺς νεκροὺς δὲ κατεῖχεν ἀκόμη, ἐπειδὴ, ἐνεργῶν πανουργότατα, εἶχεν ἀποκρούσει τὴν πρώτην αἴτησιν περὶ ἀναιρέσεως αὐτῶν τὴν ἀπευθυνθεῖσαν εἰς αὐτὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην.

Ἀλλὰ τὸ κεφαλαιωδέστατον ἦτο, ὅτι εἶχεν ἐκλίπει διὰ μιᾶς αὐτὴ ἡ αἰτία, ἥς χάριν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν πρόθυμοι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς μεγίστας θυσίας καὶ πάντα τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου, ἐπειδὴ τὸ φιλοπόλεμον φρόνημα καὶ ὁ ἥρωισμὸς τῶν Ἀθηναίων ἠρείδοντο ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ προβῇ κατὰ τῆς πόλεως μετὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, καὶ ὅτι ἡξίου καθυπόταξιν τῶν Ἀθηναίων ἄνευ ὅρων. Ἀλλ' ἀντὶ τούτων πάντων ὁ Φίλιππος παρουσιάζετο διαβιβάζων ἐπαγγελίας πραοτάτας, καὶ οὐδὲν ἡξίου τὸ ταπεινωτικόν. Ἐντεῦθεν δὲ μετεβάλλοντο διὰ μιᾶς τὰ πράγματα, καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν μετέβαλε γνώμην. Καὶ ἐκ τῶν σωφρόνων δὲ πολιτῶν, οἵτινες τὰς προτάσεις τοῦ Ὑπερίδου ὑπελάμβανον οὐκ ἄνευ λόγου ἀνατρεπούσας τελείως τὰ τῆς πολιτείας, οἱ πλείστοι ἔχαιρον, ὅτι δὲν παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς ἀπεγνωσμένας ἐκεῖνας διατάξεις πρὸς ἄμυναν τῆς χώρας, ὁ δὲ Φωκίων, ὁ καὶ ἀρχιστράτηγος, ἠδυνήθη εἶπερ ποτὲ τελεσφόρως νὰ καταστήσῃ φανεράν τὴν μωρίαν ἀντιστάσεως βαινούσης εἰς τὰ ἔσχατα. Ἡ δὲ μακεδονικὴ φατρία ἐνῆργει καὶ πάλιν δραστηριώτατα. Τέλος δὲ ὁ Δημοσθένης, ὁ μόνος ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ διενεργήσῃ τοῦλάχιστον συνετὴν ἐπιφύλαξιν, ἦτο ἀκόμη ἀπών. Ἐπειδὴ δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος προέκειτο μόνον νὰ

ἔλθωσιν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς λόγους πρὸς τὴν βασιλέα, ὅπως λύσωσι τὰ προκαταρκτικὰ ζητήματα καὶ πεισθῶσιν ἐπισήμως περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Φιλίππου, οὐδεμία ἔντετάχθη παρὰ παντὸς τοῦ δήμου ἀντίρρησης ἐναντίον τῆς προτάσεως τοῦ Δημάδου περὶ ἀπιστολῆς πρεσβείας. Ὡς εἰκὸς δὲ, δὲν ἐπετρέπετο νάποσταλῶσιν εἰς τὸν Φίλιππον ἄνδρες δυσάρεστοι εἰς αὐτὸν, ἐπειδὴ προέκειτο περὶ τῆς ζωῆς τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῆς τιμῆς τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῆς πόλεως περιέστησαν καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Δημοσθένους.

Ἀνεφάνη δὲ καὶ πάλιν πρωταγωνιστῶν ὁ Αἰσχίνης. Αὐτὸς δὲ καὶ ὁ Φωκίων καὶ ὁ Δημάδης ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ δήμου ὡς οἱ καταλληλότετοι πάντων ὅπως ἀποσταλῶσιν ὡς πρέσβεις εἰς τὸν Φίλιππον¹. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς εἶδε χωροῦντας πρὸς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ τοὺς ἄνδρας τούτους, ἠδυνήθη νὰ πεισθῇ, ὅτι ἔμελλεν εὐκόλως νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ σκοποὺς. Προσηνέχθη δὲ πρὸς αὐτοὺς κατὰ μὲν τὸ συμπόσιον μετὰ τῆς μεγίστης φιλοξενίας, ἐν δὲ ταῖς συζητήσεσι μετὰ τῆς εὐγενεστάτης μεγαλοψυχίας. Δὲν ἤρκεσθη δὲ ἀπελευθερόνων τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλὰ καὶ παρέσχεεν εἰς αὐτοὺς ἐφόδια πρὸς ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν. Τοὺς δὲ νεκροὺς ἐκράτησε μὲν ἀκόμη, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν πανηγυρικῆς ἀποδόσεως τῶν ὁστῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅπως δι' αὐτῆς ἐπιδείξῃ πρὸς αὐτοὺς πρόσθετον θεραπείαν. Ἔστειλε δὲ τὰ λείψαν' αὐτῶν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρέσβεων, καὶ δὴ συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν πρώτων ἀνδρῶν τοῦ βασιλείου, ἐν οἷς ὁ Ἀντίπατρος καὶ ὁ ἴδιος ἑαυτοῦ υἱὸς², οἵτινες ὑπῆρξαν ἐν ταύτῃ καὶ οἱ κομισταὶ τοῦ σχεδίου τῆς συνθήκης.

Προέτεινε δὲ ὁ βασιλεὺς διὰ ταύτης τῆς συνθήκης φιλίαν καὶ

¹ Οἱ πρέσβεις ἐστάλησαν εἰς τὸν Φίλιππον περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως ἢ καὶ ὑπὲρ αἰχμαλώτων. Ἰδε *Αἰσχίνου* [Κατὰ Κτησιφώντος] 227. Τὴν εἰς τὴν πρεσβείαν συμμετοχὴν τοῦ Αἰσχίνου μαρτυρεῖ αὐτὸς (αὐτόθι), τὴν δὲ τοῦ Δημάδου *Διόδωρος ὁ Σικελιώτης* (XVI, 87) καὶ ὁ *Σουίδας* ἐν λ. Δημάδης. Ἡ δὲ συμμετοχὴ τοῦ Φωκίωνος δὲν μαρτυρεῖται μὲν, ἀλλ' εἶνε πιθανή.

² *Ἰουστίνου* IX, 4.

συμμαχίαν ¹. Ὑπέσχετο δὲ νὰ μὴ εἰσέλθῃ μὲν ἡ μακεδονικὴ στρατιὰ εἰς τὴν Ἀττικὴν, νὰ διατηρηθῇ δὲ ἡ προτέρα τῆς πόλεως ἀνεξαρτησία καὶ μάλιστα νὰ μὴ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ μηδεμία ξένη τριήρης ². Ὁ δὲ Ὠρωπὸς, ἡ ἀμφισβητούμενη ἐκείνη παρὰ τὰ σύνορα χώρα ³, ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους ⁴. Καὶ ἔμειναν μὲν κύριοί τινων τῶν νήσων ⁵, ἀνεγνωρίσθησαν δὲ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὡς ἰδία κατὰ θάλασσαν ἀρχή, μέλλουσα νὰ φυλάσῃ τὴν θάλασσαν κοινῇ μετὰ τοῦ Φιλίππου. Ὁ δὲ μάλιστα ἐπονειδιστος τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης προεκάλεσε τὴν μεγίστην εὐχαρίστησιν. Καὶ ἀληθῶς ἦτο δεινотάτη ταπεινώσις τῶν Ἀθηνῶν ἢ ἀπὸ τοῦ ἐλέου τοῦ ἐχθροῦ ἀποδοχὴ μέρους τῆς χώρας τῶν ἰδίων συμμάχων [τῆς Ὠρωπίας], καὶ ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἔνεκα τοῦ πολέμου τιμωρίᾳ αὐτῶν καὶ μόνων. Ἀλλ' ὁ Φίλιππος διὰ τῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους δωρεᾶς τοῦ Ὠρωποῦ ἦτο ἀσφαλῆς, ὅτι Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι δὲν ἔμελλον ἐντὸς βραχείου χρόνου νὰ σκεφθῶσι καὶ πάλιν νὰ συμπράξωσι κατ' αὐτοῦ, ἢ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας παράδοσις χώρας μικρᾶς καὶ ὅλως ἀδιαφόρου εἰς αὐτὸν καθίστανε τοὺς Ἀθηναίους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους νὰποδεχθῶσι τὸ μόνον σπουδαῖον δι' αὐτὸν ζήτημα· τοῦτο δὲ ἦτο ἡ προσχώρησις εἰς τὴν συμμαχίαν, ἧς ἡ διάταξις ὑπῆρξεν ὁ κύριος αὐτοῦ σκοπός, καθ' ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι προσχωροῦντες εἰς αὐτὴν ἐγκατέλειπον πᾶσαν πρὸς τὰ ἔξω ἀνεξάρτητον ἐνέργειαν, πᾶσαν ἡγεμονίαν καὶ ἰδίαν θαλασσοκρατίαν. Τέλος δὲ χάριν τοῦ Ὠρωποῦ ἠνέχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ παραμυθίας τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀπώτερον κειμένων κτήσεων, αἵτινες ἐστενο-

¹ Περὶ τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης καθ' ὅλου ἴδε *Παυσανίου* I, 25, 3. Πρὸς *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 87.

² [*Ψευδοδημοσθένους* Περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν] 26.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 121.

⁴ *Παυσανίου* I 34.

⁵ Περὶ τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἀφεισθεῖσιν νήσων ἴδε Schäfer [Demosthenes und seine Zeit, Τόμ. Γ' ἐκδ. β' σ. 28. Οἱ Ἀθηναῖοι κληροῦσι εἰς αὐτὰς κληρουχίας, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σάμῳ, ἧς οἱ ἀργαῖοι κάτοικοι κατήλθον μόνον μετὰ τὸν λαμιακὸν πόλεμον. Ἰδε W. Vischer ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXII, σ. 320 [καὶ ἐν ταῖς τοῦ αὐτοῦ Kleine Schriften Τόμ. Β' σ. 149].

χώρουν τὸν Φίλιππον, ἰδίως δὲ τῆς Χερσονήσου¹. Οὕτω δὲ ἡ πρὸς τὰς σιτοφόρους χώρας τοῦ Πόντου ἄγουσα ὁδὸς περιῆλθεν εἰς τὸν Φίλιππον, τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἤρκει ὅπως κρατῇ τῆς πόλεως.

Βεβαίως δ' ἐλήφθη μετὰ δεξιότητος φροντίς, ὅπως αἱ θυσίαι αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τοὺς Ἀθηναίους παρουσιασθῶσιν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τύπον ὡς ἔνεστιν ἀνώδυνον, ἵνα ἡ πικρία αὐτῶν ἀποδῇ ὀλιγώτερον αἰσθητὴ εἰς τὸν δῆμον. Οὕτω δὲ ὁ Δημάδης κατώρθωσε νὰ προτείνῃ μετὰ θάρρους τὴν ἀποδοχὴν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης. Καὶ δὲν ἔλειψαν μὲν ἀντιρρήσεις, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φωκίων ἀντέστη, σκανδαλιζόμενος ὑπὸ τοῦ ὅρου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν μετὰ τοῦ Φιλίππου συμμαχίαν, καὶ ἠξίωσεν εὐλογώτατα νὰ λάβωσι πρῶτον τοῦλάχιστον γινῶσιν ὅποια τις ἔσται αὕτη, πρὶν ἢ δεσμεύσωσιν ἑαυτούς². Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνον ἤκουσαν τὸν ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ὑπερμαχοῦντα τῶν συμφερόντων τῆς πόλεως ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, καὶ ἡ εἰρήνη ὡμολογήθη. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἤθελε βεβαίως ἀντιτάξει διαμαρτυρίαν ἐναντίον τῶν ἄρθρων ἐκείνων ἅτινα προσέβαλλον καιριώτατα τὴν τιμὴν τῆς πόλεως· ἰδίως δὲ ἤθελε συμφώνως πρὸς τὴν πεποιθήσιν αὐτοῦ κηρυχθῇ πάντως ἐναντίον τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ὄρωπου, δι' ἧς ὁ Φίλιππος ἐξηγόρασε τοὺς Ἀθηναίους, καὶ, ἂν δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ παρακωλύσῃ τὴν εἰρήνην, ἤθελε τοῦλάχιστον ἀξιώσει ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς συμμαχίας τὴν μεγίστην σύνεσιν καὶ εὐστάθειαν. Ἀλλ' ὅτ' ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ Αἰγαίου, ἐν ᾧ εἰργάζετο ἀκόμη δραστηρίως ὑπὲρ τοῦ πολέμου³, ἐπισκεφθεὶς πιθανῶς καὶ ἄλλας ἀπώτερον κειμένους συμμαχίδας, οἷαι ἡ πιστὴ Τένεδος⁴, αἱ παρὰ τὸν

¹ F. Schultz De Cher[sonneso] Thr[acica] σ. 113.

² Πλούταρχος ἐν Βίῳ Φωκίωνος 16· Δημάδου γράψαντος, ὅπως ἡ πόλις μετέχοι τῆς κοινῆς εἰρήνης καὶ τοῦ συνεδρίου τοῖς Ἕλλησιν, οὐκ εἶα πρὸ τοῦ γινῶναι, τίνα Φίλιππος αὐτῷ γενέσθαι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀξιώσει.

³ Δημοσθένης Περὶ τοῦ στεφάνου 148. Πρὸλ. Αἰσχίνου [Κατὰ Κτησιφώντος] 159· τοὺς Ἕλληνας ἡργυρολόγησε.

⁴ Σύνταξις ἐψηφισμένη μνημονεύεται ἐν τινι ψηφίσματι τῶν Τενεδίων, ἐκδοθέντι ὑπὸ [Köhler] ἐν Bulletino dell' Instituto 1866 σ. 109 [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' α' σ. 53 ἀρ. 117].

Ἑλλήσποντον πόλεις καὶ ἄλλαι, τὰ πάντα εἶχον ἤδη λήξει ἐν Ἀθήναις. Διὸ οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ πράξῃ, καθ' ἃ καὶ μετὰ τὴν φιλοκράτειον εἰρήνην, ἢ νὰ μεριμνήσῃ, ὅπως ἡ πόλις τηρήσῃ μὲν τὴν ἐνόρκως ὁμολογηθεῖσαν εἰρήνην, ἀλλὰ συγχρόνως διαφυλάξῃ κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς, τὰς ἐλευθερίας καὶ τὸ φρόνημα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκεῖνος εἶχεν ἐξεγείρει ἐν αὐτῇ. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν ἔλειψαν εἰς αὐτὸν καὶ τότε εὐκαιρίαι.

Καὶ εἶχε μὲν πράγματι μεταβληθῇ ἡ γνώμη τοῦ δήμου διὰ τῆς ἐπιθράσεως τοῦ Δημάδου, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν μετέστησαν ἀπὸ τοῦ ἀνδρός ὃν ἠξίουσαν πίστewς καὶ τιμῆς. Οἱ μὲν ἀντίπαλοι ἐκίνησαν πάντα λίθον ἵνα ταπεινώσωσι τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν ὑποπτον, ἐνόμισαν δὲ, ὅτι θὰ ἦτο εὐχολον νὰ καταβάλωσιν αὐτὸν νικηφόροι ἕνεκα τῆς τελείας ἡττης τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ προγράμματος· ἤθελον νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς ἀπωλείαις ἃς ὑπέστη ἡ πόλις, ἐπὶ τῷ χρήματι τῷ σπαταληθέντι, ἐπὶ τῷ αἵματι τῷ ματαίως χυθέντι, ἐμέμφθησαν αὐτὸν ἐπὶ δειλίᾳ ἐπιδειχθείσῃ ἐν τῇ μάχῃ, καὶ ἐπεδίωξαν διὰ παντός τρόπον νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἄξιον περιφρονήσεως. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔτυχον τοῦ σκοπομένου. Οἱ πολῖται δὲν ἠθέλησαν νὰ πεισθῶσιν, ὅτι ἡ προτέρ' αὐτῶν διαγωγὴ εἶχεν ὑπάρξει παραπλάνησις. Καὶ εἶχε μὲν ἡττηθῇ ὁ ἥρωισμός αὐτῶν καὶ τὸ θάρρος, ἀλλ' ἐν τῇ κρίσει αὐτῶν ἔμειναν πιστοὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἐτίμων ἑαυτοὺς ἐμμένοντες εἰς τὴν πρὸς τὸν Δημοσθένην πίστιν. Ἀρίστην δὲ τῶν αἰσθημάτων τούτων μαρτυρίαν παρέσχον διὰ τῆς εἰς τὸν Δημοσθένην ἀπονομῆς τῆς τιμῆς νὰ ἐκφωνήσῃ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 338 π. Χ. τὸν ἐπιτάφιον λόγον πρὸς τιμὴν τῶν ἐν τῷ πολέμῳ πεσόντων¹. Εἶχον δὲ τὴν ὀρθὴν συναίσθησιν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος συνεδέετο ἀναποσπάστως πρὸς τοὺς νεκροὺς τῆς Χαιρωνείας, καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἀτίμωσις αὐτῶν, ἂν παρὰ τὸν τάφον αὐτῶν ἔδιδον οἱ

¹ Ὁ Ἐπιτάφιος λόγος (ἴδε *Δημοσθένους* [Περὶ τοῦ στεφάνου] 285-288) ἐξεφωνήθη κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τοῦ χειμῶνος, τὸν Μαμακτηριῶνα. Πρβλ. Sauppe ἐν ταῖς *Göttinger Nachrichten* 1864 σ. 201. 205.

Ἀθηναῖοι τὸν λόγον εἰς ῥήτορας ἐξ ἐκείνων οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος, ὑπὲρ οὗ εἶχον ἀποθάνει ἐκεῖνοι.

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ὁ Φίλιππος εἶχε διαδράμει σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὅπως αὐτὸς παριστάμενος διατάξῃ τὰ τῆς χώρας ἐν τάχει, ἐπειδὴ ἀνυπομόνως ἔσπευδε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, οὗ τὴν ἐπίτευξιν δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐπιβραδύνωσι δυσχέρειαί ἄξιαί λόγου. Ἡ Πελοπόννησος εἶχε παύσει ἀπὸ μακροῦ ἤδη οὕσα ἡ ἀκρόπολις τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἀρχαῖον ἐν αὐτῇ σύστημα τῶν πολιτειῶν εἶχε διασπασθῇ διὰ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ἔκτοτε δὲ ἡ χερσόνησος εἶχεν ἀποβῇ κονίστρα ἀπαύστων ταραχῶν καὶ ἀγῶνων. Ἐπεβάλλετο λοιπὸν νῦν νὰ κατασταθῇ καὶ ἐν αὐτῇ, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶχε κατορθώσει ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τῶν Θηβαίων, τάξις ἐδραία καὶ ἐνωθῇ εἰρηνεύουσα ἡ ὅλη χερσόνησος ὡς κοινωνὸς τῆς νέας συμμαχίας. Καὶ αἱ μὲν πολιτεῖαι αἱ συμμετασχοῦσαι τῆς τελευταίας ἐξεγέρσεως, ἰδίως δὲ ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Ἀχαΐα, ὑπέκυψαν εἰς τὸν νικητὴν καὶ ὡμολόγησαν μετ' αὐτοῦ εἰρήνην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προταθέντων ὅρων, ὡς καὶ τὰ Μέγαρα¹. Αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις οὐδεμίαν μὲν εἶχον ἐπιδείξει πρὸς τὸν βασιλέα προθυμίαν, δὲν εἶχον δὲ παράσχει εἰς αὐτὸν βοήθειαν ἐν τῷ πολέμῳ· ἀλλὰ δὲν ἦτο συμφέρον αὐτοῦ νὰ διαλογισθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τὰς πόλεις ἐκάστας, καὶ ἀπεδέχθη τὴν οὐδετερότητ' αὐτῶν ὡς ἐπαρκέστατον σημεῖον ἀφοσιώσεως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιδράσεως εἶχεν ἤδη τελείως ἐκλίπει, ἅτε τῶν ἀρχαίων ἀντιπάλων τῆς Σπάρτης ἀπάντων προσχωρησάντων εἰς αὐτὸν μετὰ προθυμίας καὶ ἀναγνωρισάντων ὡς προστάτην, ἔσπευσε καὶ ὁ Φίλιππος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν καὶ ἐπιδειχθῇ εὖνους φίλος καὶ εὐεργέτης αὐτῶν. Ἰδιάζουσα δὲ ὅλως ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους ἐπιδειχθεῖσα φιλία. Τὸ Ἄργος ἦτο ἡ κοιτίς τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ γένους² καὶ οἰονεὶ ἡ μητρόπολις τῆς Μακεδονίας³, ἣν ὁ Φίλιππος ᾔθελε προ-

¹ Αἰλιανοῦ Παικίλη ἱστορία VI, 1.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 24.

³ Πλουτάρχου Ἑρωτικὸς 16. [Ἄλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται μόνον περὶ τοῦ

θύμως νᾶναδείξῃ συμμετόχον τῆς αἰγλης τοῦ βασιλείου. Ἡ Σπάρτη εἶχε παραγκωνίσει τοὺς Τημενίδας καὶ ἀφαιρέσει ἀπὸ τῶν Ἀργείων τὴν ἡγεμονίαν τὴν προσήκουσαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ διαταράξει τὴν ἀρχαίαν ὑπὸ τῶν Τημενιδῶν κατασταθεῖσαν τάξιν. Ὁ δὲ Φίλιππος ὡς ἡγεμὼν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Ἡρακλέους¹, ὡς ὁ νέος Ἀγαμέμνων, οἷον εἶχον καλέσει αὐτὸν οἱ Ἕλληγες², ἥθελε κατὰ ταῦτα νάποδώσῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν παρὰ τοῖς Ἕλλησι πρωτεύουσαν πόλιν τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὴν τιμὴν. Ἡδυνήθη δὲ καὶ ἐν Ἀργεῖ, καθ' ἃ καὶ ἐν Ἀθήναις, νά προκαλέσῃ ἐνθουσιώδεις εὐχαριστίας διὰ δωρεῶν οὐδεμίαν εἰς αὐτὸν ἐπιφερουσῶν ζημίαν· οἱ δὲ Ἀργεῖοι, παραφερόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, συμμετέσχον τῆς στρατείας τοῦ βασιλέως ἐκείνης, δι' ἧς ἡ Σπάρτη ἔμελλε τέλος νά τιμωρηθῇ διὰ πάσας τὰς ἀδικίας ἃς εἶχε διαπράξει κατὰ τῶν Ἀργείων ἐπὶ αἰῶνας ὅλους. Πλὴν δὲ τῶν Ἀργείων συνεστράτευσαν μετὰ τοῦ βασιλέως οἱ τε Ἀρκάδες καὶ οἱ Μεσσήνιοι³ καὶ οἱ Ἡλεῖοι⁴, οἵτινες μόνον ἐπὶ βραχὺν χρόνον εἶχον συνδιαλλαγῇ μετὰ τῆς Σπάρτης⁵. Αἱ δὲ συνηνωμένοι δυνάμεις τῶν Πελοποννησίων, τῶν Ἑλλήνων ἐπικούρων τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν λογάδων Μακεδόνων αὐτοῦ μαχίμων συναπετέλεσαν στρατιὰν μεγίστην, ἥτις ἐπέδραμε μετ' ἀκατανικήτου ὀρμῆς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα⁶. Εἶχε δ' ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἔμελλε νά δικασθῇ ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ἑλλάδος ἡ ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν.

ἐπεισοδίου τῶν ἀντιπολιτευομένων ἀλλήλους Ἀργείων Φαύλλου καὶ Νικοστράτου κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἄργος ἐπίσκεψιν τοῦ Φιλίππου].

¹ *Ἰσοκράτους* Φίλιππος 32.

² *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 87. [Πρβλ. ἀνωτέρω σ. 426].

³ *Πανσανίου* VIII, 27, 10.

⁴ *Πανσανίου* V, 4, 9· (Ἡλεῖοι) τῆς ἐφόδου Φιλίππου τῆς ἐπὶ Λακεδαιμονίους μετέσχον.

⁵ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 420.

⁶ *Ἀργιανοῦ* VII, 9, 5 [Ἐκ πλάνης ἐνταῦθα ὁ Κούρτιος προσθέτει καὶ παραπομπὴν εἰς *Θεοπόμπου* ἀπόσπ. 66. Οὐδὲν ἔχομεν σωζόμενον χωρίον τοῦ Θεοπόμπου ἀναφερόμενον εἰς τὴν στρατείαν τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Λακεδαιμόνα].

Ἡ Σπάρτη ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς βραχείας αὐτῆς ἀνυψώσεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀγησιλάου εὐρίσκετο ἐν παρακμῇ ὁσημέραι προϊούσῃ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ἀκόμη ὑφιστάμεναι ἀκμαῖαι δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ ὠφελήσωσιν αὐτήν. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγησιλάου, τοῦ ῥωμαλέου Ἀρχιδάμου, ὅστις ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐμφανίσεως, καίπερ ἐνδόξως ἀνδραγαθήσας ἐν πολέμῳ ¹, οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος διὰ τῆς γενναιότητος αὐτοῦ. Εἶχε δὲ ἀπατηθῇ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν τῆς ἐν τῷ φωικῷ πολέμῳ ἀναβιώσεως τῆς δυνάμεως τῆς Σπάρτης εἶχεν ἐπιστρέφει δύσθυμος εἰς τὴν Λακεδαιμόνα. Ἡ δὲ Σπάρτη καὶ ἐν τῷ μεγίστῳ κινδύνῳ τῆς κοινῆς πατρίδος δὲν ἠδυνήθη νὰ πεισθῇ νὰποστῇ τῆς ψυχρᾶς καὶ μικροθύμου αὐτῆς φιλαυτίας καὶ εἶχεν ἀπομονωθῇ ἐξ ἰδίου αὐτῆς πταίσματος.

Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες εἶχον κηρύξει δημοσίᾳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅτι δὲν ἤθελον προδώσει τὴν Σπάρτην ἐν περιπτώσει κινδύνου ², καίπερ δὲ πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μίσους ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, δὲν εἶχον πεισθῇ νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πρὸς τὴν Σπάρτην εἰρήνην καὶ συμμαχίαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐφάνησαν ὅλως ἀσυμπαθεῖς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ οὐδεμίαν ἔδειξαν προθυμίαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν προγράμματος. Καὶ μάτην μὲν οἱ Περίνθιοι εἶχον ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, καὶ ὅτε δὲ ἡ ἐλληνικὴ συμμαχία εὐρίσκετο ἔνοπλος, ἀγωνιζομένη τὸν ἔσχατον ἀγῶνα, ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος δὲν ἐξέθηκε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Χαιρωνείας, ἀλλὰ μακρὰν ἐν χώρᾳ ξένη. Ὡς δὲ τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ αὐτοῦ διεφθάρη τὸ πολεμικὸν φρόνημα εἰς ἄσκοπον ἐπιζήτησιν περιπετειωδῶν καὶ ριψοκινδύνων ἀγῶνων, ἐπειδὴ οὐδένα ἐπεδίωκεν ἐθνικὸν σκοπόν. Καὶ δὴ ἐπλευσε πρῶτον

¹ Ἰδε ἄνωτέρω Τόμ. Δ' σ. [494], 564, 595.

² Ἰδε ἄνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 454 κ. ἑ.

μὲν εἰς τὴν Κρήτην, ἔπειτα δ' εἰς τὸν Τάραντα, ἔνθα ἔπεσε μαχόμενος ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες ἡγωνίζοντο ἐναντίον τοῦ Φιλίππου¹. Εἰς δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀγιν ἐπεφυλάσσετο πλέον νὰ ὑποστῇ ἅπαντα τὰ δεινὰ τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος.

Καὶ εἶχε μὲν ὅλως διαφθορῇ καὶ οἰονεὶ ἀπολιθωθῇ ὁ χαρακτὴρ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ διεσώζοντο ἀκόμη λείψανά τινα τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου, ἐκδηλούμενα καταφανέστατα ἐν ἡμέραις κινδύνου. Ἡ ἰδέα τῆς πολιτείας εἶχεν ἀκόμη διατηρηθῇ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις αὐτοῖς, εἰ καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶχε μεγάλως ἐλαττωθῇ, πολὺ ζωηροτέρα ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις ὑπὸ τῶν στάσεων διαλυμέναις πόλεσι. Καὶ καθ' ἑαυτοὺς μὲν οἱ Σπαρτιάται πολλὰκις ἐν τῇ ξένῃ οὐδαμῶς ἐπεδείκνυσον ἀκλόνητον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγάπην, ἀλλ' ὅμως ἡ πόλις ἐν τῷ συνόλῳ ἐνεφορεῖτο ἐδραίου αἰσθήματος ἐνότητος, καὶ ὑπεδείκνυε ῥώμην καὶ ἀσφάλειαν περὶ τὸ δρᾶν, κατασιχύνουσαν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ δὲ περιστάσει οὐδεὶς εὗρέθη ἐν Σπάρτῃ προδότης, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἐσαγηνεύθησαν ἐπαγγελίας, εἰς οὐδεμίαν συνήνεσαν κοινολογίαν, ἀλλ' ἀφῆκαν νὰ δηωθῇ ἡ Λακωνικὴ μέγχι τῆς θαλάσσης, καὶ μετὰ ματαίας τινὰς ἀποπειράς ἀποκρούσεως τῶν πολεμίων συνεκεντρώθησαν περὶ τὰ ὑψώματα τῆς πόλεως, ὧν οἱς ἤδη εἶχον ὑπεραμυνθῇ μετ' ἐπιτυχίας². Τέλος δὲ ἠναγκάσθησαν νὰ σκεφθῶσι περὶ εἰρήνης. Ἀλλ' ὅτε ἀπητήθη παρ' αὐτῶν νὰ παραιτήσωσι πᾶσαν ἀξίωσιν περὶ ἡγεμονίας καὶ ἀναλάβωσι τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ συστρατεύεσθαι μετὰ βασιλέως ξένου, οἱ πολῖται ἀπεποιήθησαν ἐρρωμένως τὴν συνομολόγησιν τοιαύτης συνθήκης, καὶ ἐφάνησαν ἔχοντες ἀπόφασιν νὰ ὑποστῶσι μᾶλλον πάντα τὰ δεινὰ³. Ἐτυχον δὲ τοῦ σκοπούμενου, διότι ἐξολόθρευσιν μὲν τῆς πόλεως δὲν ἠδύνατο νὰ σκοπῇ ὁ Φίλιππος,

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 62 κ. ε. 88.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 525 κ. ε. 595 κ. ε.

³ Πλουτάρχου Ἀποφθεγμάτων Λακωνικά σ. 218 e, 233 e.

ἄτε μὴ ἀπαιτουμένην ὑπὸ τοῦ συμφέροντος αὐτοῦ, ἥρωικόν δὲ μαρτύριον τῶν Σπαρτιατῶν μόνον βλάβην θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτόν. Διὸ ἠναγκάσθη καὶ ἄκων νάρκεσθῇ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ ἀβλαβῆ τὴν ἡδὴ ἡλαττωμένην καὶ τεταπεινωμένην πόλιν. Ἐκλήθη λοιπὸν κοινὸν κριτήριον ἐκ πάντων τῶν Ἑλλήνων¹, καὶ πᾶσαι αἱ χῶραι, ὧν εἶχε δεσπόσει ἡ Σπάρτη διὰ κατακτήσεως, ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς ἀστυγείτονας. Καὶ οἱ μὲν Μεσσήνιοι ἠξίωσαν τὰς κλιτύας τοῦ Ταυγέτου μέχρι τῶν ὄφρων τοῦ ὄρους². Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔλαβον καὶ πάλιν τὴν Θυρεάτιν καὶ σύμπασαν τὴν χώραν τῶν ἀρχαίων Κυνουριέων μετὰ τὴν ἐπὶ δύο ὅλους αἰῶνας κυριαρχίαν τῶν Λακεδαιμονίων μέχρι τῶν συνόρων τοῦ ἀργολικοῦ πεδίου³. Εἰς δὲ τοὺς Ἀρκάδας παρεχωρήθη ἡ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Εὐρώτα καὶ τοὺς παραποτάμους αὐτοῦ χώρα, καὶ δὴ εἰς μὲν τοὺς Μεγαλοπολίτας ἡ Βελμινᾶτις⁴, εἰς δὲ τοὺς Τεγεάτας ἡ Σκιριτίας⁵. Οὕτω δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὰς παραχωρήσεις ταύτας οὐδ' αὐτῆς τῆς κοιλάδος τοῦ πατρῷου ποταμοῦ καὶ τῶν κυριωτάτων παρόδων τῶν ἀγουσῶν εἰς τὴν λακωνικὴν ἔμειναν τελείως κύριοι. Ἡ Σπάρτη ἐκρίθη δίκην πολιτείας ληστῶν, ἀφ' ὧν ἀφηρέθησαν τὰ λάφυρα, ὅπως ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς νομίμους κυρίους⁶. Ἡναγκάσθησαν δ' οἱ Λακεδαιμόνιοι νὰ συναινέσωσι μετ' ὀργῆς ἀνεπιδείκτου καὶ ἀποκατεργήσεως εἰς τὴν ἀποκοπὴν τῶν μελῶν ἐκείνων, ἅτινα ἐπὶ αἰῶνας ὅλους ἐφαίνοντο συναπαρτίζοντ' ἀναποσπάτως ἐν ὅλῳ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἄλλοτε ὁ Ἑπαμεινών-

¹ Πολυβίου IX, 33.

² [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 286.

³ [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 376.

⁴ [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 258.

⁵ [Curtius] Peloponnesos Τόμ. Β' σ. 263.

⁶ Εἰς τὴν Σπάρτην ἐπεβλήθη μένειν ἐπὶ τοῖς καθεστηκόσιν ἐξ ἀρχῆς ὄροις τῆς χώρας. Πανσανίου II, 20, 1. Ἀλλὰ διετήρησεν ὅμως τὴν αὐτονομίαν [καὶ τὰς περὶ πρωτείων ἀξιώσεις]. Στράβωνος [VIII, σ.] 365· οὐ μὴν τελείως γε οὐδὲ τούτοις εἶξαν, ἀλλὰ φυλάττοντες τὴν αὐτονομίαν ἔριν εἶχον περὶ πρωτείων ἀεὶ πρός τε τοὺς ἄλλους Ἑλληνας καὶ πρὸς τοὺς τῶν Μακεδόνων βασιλέας.

δας εἶχε καταγέλασθῃ ὡς παράφρων, ὅτε ἀπήτησε παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν περικειμένων χωρῶν.

Ἀπασῶν δὲ τούτων τῶν διατάξεων κατακλείς ὑπῆρξεν ἡ σύγκλησις πανελληνίου συνεδρίου ἐν Κορίνθῳ ¹. Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ πόλει ὑπεβλήθη εἰς τοὺς Ἕλληνας συνθήκη, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς παρίστανεν ὡς σκοπὸν τοῦ προγράμματος τῆς δυναστείας αὐτοῦ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν πολυχρονίων πόλεων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἑλληνικῆς εὐημερίας. Ἐπηγγέλλετο δ' ἐξ ἐνὸς μὲν εἰρήνην ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, ἐξ ἐτέρου δὲ νέαν αἰγλήν καὶ δόξαν διὰ καταπολεμήσεως τῶν βαρβάρων. Οὕτω δ' ἔμελλον νὰ πορισθῶσι κέρδος οἱ τε πολλοὶ οἱ ἔχοντες κτήματα διὰ τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν τεχνῶν καὶ οἱ ῥιψοκίνδυνοι καὶ φίλοι τῶν λαφύρων νέοι διὰ τῆς ἐνάρξεως νέων πολέμων. Καὶ ἡ μὲν ἐκ νέου κήρυξις τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπασῶν τῶν ἑλληνίδων πόλεων συνετέλει εἰς καθυσχύασιν τῶν μικρῶν πολιτειῶν ἡ δ' ἐξασφάλισις τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας ἐναντίον παντὸς δημαγωγικοῦ νεωτερισμοῦ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν κτηματικῶν τάξεων. Εἰς δὲ συνέδριον μόνιμον ἀνετέθη ἡ ἐπαγρύπνησις περὶ μὴ διαταράξεως τῆς καθεστῶσης τάξεως τῶν πραγμάτων, καὶ τὸ συνέδριον τῶν Ἀμφικτυόνων ἔμελλεν ὡς δικαστήριον τῶν συμμάχων νὰ τιμωρῇ πᾶσαν ἀδικίαν κατὰ τῆς συμμαχίας ². Μεγίστη δ' ἐγγύησις περὶ

¹ Διοδώρου Σικελιώτου XVI, 89· καὶ νῆ ἐρήνη. Ἰουστίνου XI, 5· [pacis legem] universae Graeciae... concilium, quae] omnium velut [i unu[m] senata[m]. Ἰδὲ καὶ κατωτέρω Τόμ. Ε' σ. 583 σημ. 1. (Πρὸς. Kärst Der Korinthische Bund ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. LII (1897) σ. 519 κ. ἑ. Köhler Die Eroberung Asiens durch Alexander den Grossen und der Korinthische Bund ἐν τοῖς Sitzungsberichte der Berliner Akademie. 1898 σ. 120 κ. ἑ.).

² Πανσαρίου VII, 10, 9· οὐδὲ γὰρ Φίλιππος Ἀμύντου καὶ Ἀλέξανδρος τοὺς ἀνθεστηκότας σφίσις Ἑλλήνων ἐς Μακεδονίαν ἐβιάσαντο ἀποσταλῆναι, διδόναι δὲ αὐτοὺς ἐν Ἀμφικτυόσιν εἶων λόγον. Πρὸς. Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 322. [Ὁ Kärst ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. LII (1897) σ. 519 κ. ἑ. δὲν ἀποδέχεται τὴν ἄλλως κρατοῦσαν γνώμην, καθ' ἣν ἡ ἐκδίκασις τῶν συμμάχων ἀνετέθη εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον.

τῆς τελεσφόρου ἐκτελέσεως τῶν θεσμῶν τούτων ἦτο ἡ προστασία αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ὡς τοῦ ἰσχυροτάτου κοινωνοῦ τῆς νέας συμμαχίας. Καὶ ταῦτα ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ κατὰ νέον τρόπον διαταχθεῖσα Ἑλλάς ἦσαν τὸ ἐξῆς συνηνωμέναι εἰς ἓν ὅλον καὶ ἀπετέλουν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν συμμαχίαν. Ἄλλως δὲ ὁ ξένος βασιλεὺς παρουσιάζετο μόνον ὡς ἐντολοδόχος ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὸ ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς διχονοίας τῶν Ἑλλήνων διακοπὴν ἔργον τοῦ ἐναντίον τῆς Περσίας ἐκδικητικοῦ πολέμου, χάριν τούτου δὲ καὶ μόνον τοῦ σκοποῦ ἡξίου τὴν συστράτευσιν τῶν Ἑλλήνων, διαταχθέντων τῶν κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς μετὰ συνεννόησιν τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν ἐλληνίδων πόλεων.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ τεράστια γεγονότα καὶ αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων αἱ ἐπακολουθήσασαι εἰς ἀλλήλας ἐν ἔτει 338 π. Χ. Πρὸς ἐκτίμησιν δὲ τῆς σημασίας αὐτῶν παρίσταται ἀνάγκη μετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην παράστασιν τῶν γεγονότων νάναθεωρήσωμεν τὴν ὁρᾶσιν τοῦ Δημοσθένους καὶ τὰ κατὰ τοὺς Ἕλληνας ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν Μακεδόνων.

Τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν ἠρείδετο κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι εἶχε πάντοτε πρὸς τοὺς προσήκοντας καιροὺς τοὺς προσήκοντας ἀνδρας, οἵτινες διεφώτιζον τοὺς πολίτας περὶ τοῦ καθήκοντος αὐτῶν καὶ τοῦ σκοποῦ ὃν ὤφειλον νὰ ἐπιδιώξωσι. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος διὰ μεγάλων γραμμῶν προδιαγραφὴν τοῦ ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκοποῦ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἔπειτα διωκῆθη ἀσφαλῶς ἐν τοῖς κρίσιμοις καιροῖς τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ ἤχθη ὅσημέραι προσωτέρω πρὸς ὑψηλοτέρους σκοποὺς ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου, ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ

ον. "Ide καὶ Adolf Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte 1888 - 1898. Ἐν Μονάχῳ 1899 σ. 528].

Κίμωνος· εἰς τὸ κατακόρυφον δ' ἀνεβιβάσθησαν αἱ Ἀθῆναι διὰ τοῦ Περικλέους, συντελέσαντος ἐν εἰρήνῃ τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως καὶ θεμελιώσαντος τὴν διὰ τῶν ὅπλων κτηθεῖσαν δύναμιν ἐπὶ παιδείσεως τοῦ πνεύματος καὶ συνετῆς σοφίας. Ὑπῆρξε δὲ τὸ ἔργον τοῦ Περικλέους ὁ προσήκων συνδυασμὸς προγράμματος ἀθηναϊκοῦ καὶ προγράμματος πανελληνίου. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεδίωξαν μόνον τὸ πρῶτον· μεριμνήσαντες δὲ ὑπεράγαν μονομερῶς περὶ αὐξήσεως τῆς ἰδίας ἐαυτῶν ἀρχῆς ἀπέβαλον τέλος καὶ ταύτην μετ' ἀγῶν' ἀπεγνωσμένον. Ἐκτοτε δ' ἐπῆλθον χρόνοι, καθ' οὓς αἱ Ἀθῆναι ἐξηκολούθησαν ζῶσαι ἀσκόπως, χρόνοι κενοὶ, ἄνευ ζωῆς καὶ κινήσεως. Καὶ ἐπῆλθον μὲν ὧραί τινες ἐξάρσεως, ἀλλ' ἦσαν μόνον παροδικὰ λείψανα τῆς ἐπιδράσεως προτέρων ἀγώνων, ὧραι τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις. Ἀναλαβόντων δὲ τῶν Θηβαίων νὰ προμαχῆσωσιν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑφωθῶσιν, ἀποτινάσσοντες τὴν ἐκ μικροπρεποῦς ἀντιζηλίας ἀντίδρασιν. Ἐπειτα δ' αἱ Ἀθῆναι παρήτησαν τελείως πᾶσαν δρᾶσιν, καὶ ἐπεξήτησαν ἐν νωθρᾷ ἀπολαύσει τοῦ βίου ἀντιστήκωμα τοῦ παρελθόντος μεγαλείου, ἕως τέλος, ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Περικλέους, ἀνεφάνηκαὶ πάλιν νέος ἰσχυρὸς ἀνὴρ, ἔχων τὴν δύναμιν ἀναλλάβῃ καὶ πάλιν τὴν δρᾶσιν τῶν μεγάλων πολιτευτῶν καὶ συνεχίσῃ τὴν διακοπεῖσαν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως.

Ἐξετάζοντες δὲ τὸν Δημοσθένην, δυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν πολὺ σαφέστερον ἢ παρὰ πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς προδρόμοις τὴν κατὰ μικρὸν ἐξέλιξιν τοῦ δρώντος πολιτευτοῦ. Καὶ βλέπομεν μὲν αὐτὸν νεανίαν ἀποκτῶντα ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τοῦ πατρικοῦ οἴκου τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως ἐκείνην, ἥτις ἀντεπεξέρχεται φοβερὰ κατὰ πάσης κακίας· βλέπομεν δὲ αὐτὸν ὡς συνήγορον ἐν δίκαις ἰδιωτικαῖς διαμορφούμενον εἰς γνώστην τῶν κατὰ τὸν δημόσιον βίον καὶ εἰς ἀριστοτέχνην τοῦ λόγου. Καταμανθάνει δὲ τὰς τελουμένας ἐν τῇ διοικήσει τῶν Ἀθηνῶν καταχρήσεις, καὶ αὐταὶ ὠθοῦσιν αὐτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς κρατούσης φατρίας, ἀγῶνα ἐτῶν μα-

κρῶν, στομοῦντα τὸν χαρακτῆρ' αὐτοῦ οὕτως, ὥστε οὐδέποτε ἀφίσταται τοῦ καθήκοντος ἐν μέσῳ μεγίστων ἐπιθέσεων καὶ ἀποτυγχάνων ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ὡς ἀντιπολιτευομένου. Παρουσιαζομένου δὲ τοῦ ζητήματος τῆς Ὀλύνθου, ἄρχεται ἤδη ἀποκτῶν δύνάμιν καὶ ἐπίδρασιν, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Φιλοκράτους κατορθώνει νὰ περισυλλέξῃ περὶ ἑαυτὸν ἄνδρας ὁμόφρονας, νὰ ποκαλύψῃ τὴν φαυλότητα τῶν ἀντιπάλων καὶ νὰ μεταστήσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς πολίτας. Ἐκτοτε δὲ καὶ αὐτοῦ ἐκείνου οἱ πόθοι ἀποβαίνουσιν ὑψηλότεροι καὶ ἀγνότεροι, ἀπαλλάσσεται τῆς μικροθύμου ἀθηναϊκῆς φιλοπατρίας καὶ ἐργάζεται ὑπὲρ ἐξεγέρσεως τοῦ ἔθνους ὅλου ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ οἱ μὲν λόγοι αὐτοῦ ἀπηχοῦσι τελεσφόροι ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, οἱ δὲ συμπολῖται ὑποκλίνονται πρὸ τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ, καὶ ἀναθέτουσιν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῶν τ' ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Πᾶσα δὲ ζωὴ καὶ δύναμις ὑπολειπομένη ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι τάσσεται ὑπὸ τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ.

Εἰς τὸ ὅλον πρόγραμμα τοῦ Δημοσθένους ὑπόκεινται λόγοι ιστορικοί. Οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ λαμπρυνθῇ διὰ νέων ἰδεῶν καὶ σχεδίων, ἀλλὰ μόνον νὰ ἀναστήσῃ καὶ πάλιν τὴν πάτριον πόλιν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων θεμελίων. Εἶχετο δὲ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ὁ ὑπὲρ τῆς πόλεως λέγων καὶ πράττων ὀφείλει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἐνδομυχοῦν ἐν αὐτῇ πνεῦμα καὶ ἐμφορηθῇ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη πολιτικοῦ λόγου εἶνε συνεχῆς, ἀκόλουθος καὶ ἀδιάσπαστος, καὶ διὰ τοῦτο ἐνθυμίζει πολλαχῶς τὴν δρᾶσιν τῶν ἀρχαιοτέρων πολιτευτῶν.

Καθ' ἃ ὁ Θεμιστοκλῆς, οὕτω καὶ ὁ Δημοσθένης προέβλεπεν ἀναπόφευκτον πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος, καὶ παρεσκεύαζε μὲν χάριν αὐτοῦ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως, ἠθροίξε δ' ἐν Ἑλλάδι φατρίαν φιλοπατρίδων ἐχόντων τὴν θέλησιν καὶ τὸ θάρρος νὰ ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα. Καὶ ἡ μὲν οἰκονομικὴ μεταρ-

ρύθμισις τοῦ Δημοσθένους, ἅτε οὕσα ἡ κυριωτάτη συνθήκη ἀντιστάσεως τελεσφόρου, ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ ὁ περὶ ἀργυρείων νόμος τοῦ Θεμιστοκλέους. Κατὰ δὲ τὴν διάταξιν τῶν τῆς νέας συμμαχίας προβαίνει καὶ ὁ Δημοσθένης, καθ' ἃ ὁ Ἀριστείδης, εἰς τὸ ἔργον μετὰ τῆς ὅσον ἔνεστι μεγίστης εὐλαβείας πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν συμμάχων, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔχει, ὡς ἐκεῖνος, τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶνε τὸ ἀληθὲς θεμέλιον πάντων τῶν πολιτικῶν καθιδρυμάτων.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ ὁμοιότητες τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν Ἀριστείδην. Ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἀνταποκρίνεται μάλιστα πρὸς τὴν τοῦ Περικλέους.

Ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες, ὑπάρξαντες τὸ πρῶτον ῥήτορες τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀνεδείχθησαν μετὰ μακρὸν ἀγῶνα ἡγέται τοῦ δήμου καὶ νομοθέται, καὶ δὴ μόνον διὰ τῆς δυνάμεως πνευματικῆς ὑπεροχῆς, ἥτις ἐκνικᾷ κατὰ μικρὸν πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἦσαν δ' ἀμφότεροι ἄνδρες ἥκιστα δημοτικοί, οὐδ' ἀνῆλθον εἰς δύναμιν διὰ κολακείας τοῦ δήμου ἢ ἐπιδεικτικῆς στωμυλίας σαγηνευούσης τὰ πλήθη, ἀλλ' ὄντες αὐστηροὶ πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους, τραχεῖς καὶ σοβαροί, παρίσταντο πρὸ τῶν συμπολιτῶν προβάλλοντες δυσαρέστους ἀξιώσεις, ψέγοντες ἀκαθέκτως τὰς κακίας καὶ κατακάμπτοντες τὴν κενοδοξίαν αὐτῶν. Ἀμφότεροι δ' ἦσαν ἐχθροὶ τῶν πολλῶν λόγων καὶ ἐδημηγόρουν μόνον μετὰ παρασκευὴν ἐπιμελεστάτην, εἰς δὲ τοὺς λόγους αὐτῶν παρεῖχε τὴν δύναμιν τοῦ πείθειν ἢ τελεῖα γνῶσις τῆς προκειμένης ὑποθέσεως, τὸ ἔμμονον τῆς θελήσεως καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἐκφραζομένων ἰδεῶν καθ' ἑαυτάς. Παρ' ἀμφοτέροις δ' εὐρίσκομεν τὸν αὐτὸν συνδυασμὸν δυνάμεως δαιμονίας, ἰσχυρῆς νὰ ἐξάψη τὰ πλήθη τῶν πολιτῶν ὑπὲρ τῶν ὑφίστων καθηκόντων, καὶ νηφαλίου τινὸς σωφροσύνης, ἐχομένης πάντοτε αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ ἐπιδιωκούσης ὠρισμένους πρακτικὸς σκοποὺς εὐλόγως πείθοντας πάντας τοὺς μὴ ἔχοντας ἐξ ἄλλων λόγων δεδουλευμένην τὴν γνώμην. Καὶ ἀμφότεροι μὲν εἶχον, ὁ μὲν Περικλῆς ὡς εὐπατρίδης, ὁ δὲ

Δημοσθένης ὡς ἀνήκων εἰς ἀνωτέραν τάξιν τῶν εὐπόρων πολιτῶν, παίδευσιν ἀριστοκρατικὴν, ἀλλ' ἦσαν ὅμως πιστοὶ φίλοι τῆς δημοκρατίας καὶ εἶχον πίστιν εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν τοῦ δήμου. Ἀμφότεροι δ' εἶχον ὑπὲρ αὐτῶν μὲν τοὺς πολλοὺς, ἀντιπάλους δὲ τοὺς πλουσίους.

Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ὁ Δημοσθένης ἐπεθύμει, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς, νὰ μὴ ἐπιχειρηθῇ μὲν μετὰ κουφονοίας πόλεμος, νὰ μὴ ὑπεκφύγῃσι δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ φόβου πόλεμον ἀναγκαῖον καὶ δίκαιον, ἀλλὰ νὰ παρασκευάζωνται ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοιοῦτον πόλεμον μετὰ πάσης συνέσεως. Ἀμφότεροι δὲ οἱ πολιτευταὶ ἐνεφοροῦντο ἐπ' ἴσης ζωηρότατα τῆς ιδέας, ὅτι αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν προσωρισμέναι πρὸς ἡγεμονίαν. Ἀλλ' ὁ μὲν Περικλῆς ἀπεδέχετο τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, δι' οὗ ὤφειλον χάριν τοῦ συμφέροντος τοῦ ἔθνους νὰ συγκρατῶνται καὶ οἱ πρόθυμοι τῶν συμμάχων, ὅπως μὴ τὰ μετὰ μόχθου ἐπιτευχθέντα ἀποβάλλωνται καὶ πάλιν εὐχερῶς. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἐφρόνει, ὅτι ὁ ἀποσκοπῶν εἰς τι μέγα καὶ δίκαιον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μένῃ ἀργὸς ἀπέναντι τοῦ δόλου τοῦ ἐχθροῦ καὶ παραβλάπτῃ ἑαυτὸν δι' ὑπεράγαν εὐλαβοῦς τηρήσεως τῶν τύπων, ἐπειδὴ τοιαύτη εὐσυνειδησία ἀπέναντι ἐχθρῶν ἀσυνειδήτων δὲν εἶνε δικαιοσύνη, ἀλλ' ἀνανδρία¹. Τέλος δ' ἀμφότεροι ἀνῆλθον εἰς τὸ κορύφωμα πολιτικοῦ ἀνδρὸς ἐν δημοκρατίᾳ, δυνηθέντες νὰ τύχῃσι παρὰ τῶν συμπολιτῶν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης νὰ ἀναλάβωσιν αὐτοὶ τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου.

Πολιτευταὶ δὲ στερούμενοι αὐτοὶ ἰδίου μεγαλείου δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ τηρήσωσι τοιοῦτον ὑψηλὸν ἀξίωμα ἄλλως ἢ διὰ συνδυασμοῦ πρὸς ἀνθρώπους ὑποδεεστέρους, προσφυομένους εἰς

¹ *Δημοσθένης* [ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας] 28· ἀπάντων [δὲ] τῶν ἄλλων ὅπως ἀδικεῖν δυνήσονται παρασκευαζομένων νόμους ἡμᾶς τὰ δίκαια προτείνεσθαι, μηδενὸς ἀντιλαμβανομένους, οὐ δικαιοσύνην ἀλλ' ἀνανδρίαν ἡγοῦμαι· ὁρῶ γὰρ ἅπαντας πρὸς τὴν παροῦσαν δύναμιν τῶν δικαίων ἀξιουμένους. Πρβλ. Jacobs Staatsreden σ. 146.

αὐτοὺς ἔνεκεν ἐγωιστικῶν συμφερόντων. Οὕτω δὲ προῆλθεν ἡ φασμαστική κυριαρχία τοῦ Ἀριστοφῶντος¹ καὶ ἡ ἔτι χειρῶν ἐταιρία τοῦ Εὐβούλου. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης κατώρθωσε, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς, νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον μόνην τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ θέλησιν. Οὕτω δ' ἐξέλειπε κατὰ τὸ φαινόμενον ὁ χαρακτήρ τῆς δημοκρατικῆς ισότητος, ἀλλὰ πράγματι ὅμως οὐχί, ἐπειδὴ αἱ ἔκτακτοι ἐκείναι ἐξουσίαι ἀνετίθεντο ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκουσίως καὶ συμφώνως πρὸς τὰ καθεστῶτα. Δυνάμεθα δὲ ἀπ' ἐναντίας νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς τὴν μεγίστην ἀρετὴν τῆς δημοκρατίας τοῦτο, ὅτι καθιστάνει ἐν παντὶ χρόνῳ δυνατὴν τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτείας κλῆσιν τῶν πρώτων ἀνδρῶν². ἡ δὲ πείρα διδάσκει, ὅτι αἱ ἐλληνίδες πόλεις δημοκρατούμεναι τότε μάλιστα ὑπῆρξαν ἰσχυρόταται καὶ ἐνδοξόταται, ὅτε οἱ πολῖται παρεδόθησαν μετὰ τελείας ἀφοσιώσεως εἰς ἓνα μόνον ἄνδρα, ὃν διέγνωσαν ὡς τὸν ὑπέρμαχον τῶν ὑψίστων τοῦ δήμου συμφερόντων, καθ' ἃ οἱ Θηβαῖοι τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ οἱ Ταραντῖνοι τὸν Ἀρχύταν³.

Ἀλλὰ τοιαῦται καταστάσεις, καθ' ἃς ὁ δῆμος ἀφίσταται ἐπὶ τινὰ χρόνον τῆς ἐνασκήσεως τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δὲν δύνανται ὡς ἐξ αὐτῆς τῶν φύσεως αὐτῶν νὰ εἶνε μακραί. Καὶ ἡδυνήθη μὲν ὁ Περικλῆς νὰ διοικήσῃ αὐταρχικῶς τὰ κοινὰ μετ' εὐτυχίας καὶ πολὺ μεγαλειτέρας ἐπιτυχίας, ἀλλ' ὁ λόγος τούτου ἔγκειται ἐν τοῖς τότε πράγμασιν, ἅτινα εἶχον πολὺ εὐνοϊκώτερον. Καὶ δὴ ὁ Περικλῆς εἶχε πόλιν ἐξαιρετικῶς παρεσκευασμένην, δῆμον συνιστάμενον ὡς τὸ πλεῖστον ἐκ πολιτῶν ὑγιῶς ἐχόντων, ἀξιωμαχῶν καὶ φιλοπατρίδων, ἐν ᾧ ὁ δῆμος τοῦ Δημοσθένους ἦτο μικρόθυμος καὶ ἐδυσωπεῖτο τὰ ὅπλα. Ἡ Μαραθωνομάχος κόρη, ἔλεγε σκωπτικῶς ὁ Δημάδης, ἀπέβη γραῦς ῥοφῶσα χυλὸν κριθῆς ἐπιτισμέ-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 127 κ. ε.

² Τὸ ἄριστον ἐπακόλουθον τῆς δημοκρατίας εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχὴ [κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ *Θουκυδίδου* II, 65, 9 λεγόμενα περὶ τοῦ Περικλέους].

³ Ὁ Ἀρχύτας, ἦτο, καθ' ἃ ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἡγέτης τοῦ δήμου ἔνεκεν ἀδιακόπου στρατηγίας. Ἰδε *Διογένης Λαερτίου* VIII, 79.

νης καὶ ὑποδεδεμένη σανδάλια ¹. Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον τότε τὴν ὄψιν ἀποικίας, οἷος ὁ Τάρας, πόλεως ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς, ἐν ἣ οἱ πολῖται ἐζήτουν νὰ ἐκφύγωσιν ὅσον τὸ δυνατόν τὰς ἀξιώσεις τῆς πολιτείας καὶ ἐμίσθονον ξενικὰ ὅπως μάχωνται ἀντ' αὐτῶν. Καίτοι δὲ ὁ ἀπειλῶν τὴν πόλιν πολεμικὸς κίνδυνος ἦτο πολὺ δεινότερος ἢ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους, ἄφινον τὸν περίβολον τῶν τειχῶν νὰ καταρρέῃ καὶ τὸν στόλον νὰ καταστρέφῃται, ὅπως αἱ ἑορταὶ καὶ τὰ συμπόσια τὰ ἐπακολουθοῦντα εἰς τὰς θυσίας ἀποθῶσιν ὀσημέραι πολυπληθέστερα. Καὶ ὁ χρηματισμὸς δὲ καὶ ἡ πλεονεξία καὶ φατριαστικὴ δύναμις τῶν χρηματιζομένων ὁμοιάζει μεγάλως πρὸς τὰ συμβαίνοντα ἐν τοῖς ὑπερποντίοις ἐμπορίοις. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὸ ἔργον τοῦ Δημοσθένους ἦτο ἀπείρως δυσχερέστερον καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ παρέσχε πολὺ μεγαλύνειται. Ἄλλως αὐτὸς, ἅτε μὴ ὢν εὐπατρίδης, ἦτο ὀλιγώτερον ὑπερήφανος τοῦ Περικλέους, μᾶλλον ἐκείνου ἀπηλλαγμένος ἰδίας φιλοδοξίας, αὐστηρότερος καὶ ἀγνότερος ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν μέσων. Δὲν μετεχειρίσθη μέσα δημαγωγικὰ, οἷων ποιοῦνται χρῆσιν οἱ τεταγμένοι εἰς φατρίας, ἐπειδὴ βεβαίως δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ δώσωμεν τοιαύτην ἐρμηνείαν εἰς τὰς δωρεὰς καὶ ἐκουσίας λειτουργίας, δι' ὧν διετράνωσε τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ· ἂν δέ ποτε συνέπραξε καὶ μετ' ἀνδρῶν φαύλων, οἷος ὁ Τίμαρχος, ἔπραξε τοῦτο φανερώς καὶ μόνον χάριν τακτῶν σκοπῶν. Ἐζήτησε δ' ἄλλως καὶ νὰ βελτιώσῃ σθεναρώς θεσμοὺς τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, οὓς ὀφείλομεν νὰ ἐκλάβωμεν πάντως καταχρήσεις ὀλεθρίας, καὶ ἰδίως νὰ ἐξευγενίσῃ τὸ ἄτοπον τῶν θεωρικῶν, μεταβάλλων ταῦτα εἰς ἀμοιβὰς ὑπηρεσιῶν παρασχεθεισῶν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀξίων ἀνταλλάγματα παρὰ τῶν λαμβανόντων τὸ χρῆμα.

Ἄλλ' ἐξ ἐτέρου ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχε τὴν καθολικὴν πνευ-

¹ Δημάδου ἀπόσπ. 7 παρὰ Δημητρίῳ Περὶ ἐρμηνείας 282 κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Cobet· πόλιν οὐ τὴν ἐπὶ τῶν προγόνων τὴν Μαραθωνομάχον, ἀλλὰ γρατὴν σανδάλια ὑποδεδεμένην καὶ πτισάνην φοφῶσαν. Περὶ. Th. Gomperz Demosthenes. 1864 σ. 29 κ. ε.

ματικὴν παίδευσιν τοῦ Περικλέους, κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῶν στενοχωριῶν, ὧν ἐν μέσῳ εἶχεν αὐξηθῆ, οὐδὲ τὴν δεξιὰν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἐπτερεῖτο τῆς ἐμφύτου ἀξιοπρεπείας, τῆς ἀγερώχου ἡρεμίας καὶ τῆς ἀδιαταράκτου βεβαιότητος τοῦ ἀνδρὸς ὅστις εἶχεν ἐπονεμασθῇ Ὀλύμπιος, ἀλλὰ πρὸ πάντων δὲν εἶχε τὴν πολεμικὴν ἐκείνην μόρφωσιν καὶ τὴν στρατηγικὴν δεξιότητα, ἣτις, συνδυαζομένη πρὸς τὰς ἀρετὰς τοῦ πολιτευτοῦ, εἶχεν ἀναδείξει τὸν Περικλέα μέγαν καὶ δυσαναπλήρωτον. Ὁ Δημοσθένης, καίπερ ἔχων μεγίστην ἐμμονὴν εἰς τὰς γνώμας αὐτοῦ καὶ καρτερίαν ἀρρενωπὴν, ἦτο ὑπεράγαν ὀργίλος καὶ εὐερέθιστος ἐκ φύσεως, βίαιος καὶ ἐμπαθής· ἔνεκα δὲ τοῦ περιορισμοῦ αὐτοῦ εἰς μόνην τὴν ἀπὸ τοῦ βήματος δρᾶσιν, αὕτη ἐπέδρασε τὰ μέγιστα ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Διὸ ἀπαντᾷ εἰς τὴν ὕβριν διὰ τῆς ὕβρεως, καὶ μετέρχεται πάντα τρόπον ὅπως ἀτιμάσῃ τοὺς ἀντιπάλους· δὲν ἡδυνήθη δὲ νάπαλλαγῇ τῶν τρόπων καὶ τοῦ πάθους τῆς ῥητορικῆς, καὶ ἡ ὀξύνοια αὐτοῦ ἡγεν αὐτὸν ἐνίοτε καὶ εἰς σοφίσματα. Ὁ Δημοσθένης δὲν εἶχεν οἷαν ὁ Περικλῆς πείραν τῶν τοῦ κόσμου καὶ γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἦτο ἰδεολόγος καὶ ὑπερετίμα ἐν χρόνοις κινδύνων τὴν τελεσφόρον ἐπίδρασιν ἠθικῶν δυνάμεων. Καὶ ὅμως ἐν τούτῳ δὴ τούτῳ ἀνεδείχθη τῶν εὐγενεστάτων Ἑλλήνων. Πράγματι δὲ ἡ ἠθικὴ αὕτη ἀντίληψις τῶν καθηκόντων τοῦ πολίτου εἶνε ἡ παρέχουσα εἰς τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῇ θερμότητα καὶ εἰς τοὺς πολιτευτὰς χαρακτῆρα ἱερόν. Πᾶς ἄξιωσις τοῦ Δημοσθένους ἀπευθυνομένη εἰς τὸν δῆμον ἀπορρέει ἐξ ἠθικῆς ἀπόψεως, πᾶν καθήκον τῶν πολιτῶν συνιστώμενον παρ' αὐτοῦ εἶνε ὑπαγόρευσις τῆς καρδίας, ὡς ὑψίστην δ' ἐντολὴν τοῦ πολιτευομένου διαγινώσκει τὸ νὰ εἶνε οὗτος πρότυπον πολίτου ἐναρέτου. Ἀντιπαρῆλθε δ' ἀκηλίδωτος πάντας τοὺς πειρασμοὺς, καὶ οὔτε ὑπ' ἐχθρῶν, οὔτε ὑπὸ φίλων συνήνεσε νὰ παρορμηθῇ εἰς πράξεις ἀναξίας ἑαυτοῦ. Ὅτε δὲ οἱ πολῖται ἀπήτησαν παρ' αὐτοῦ νὰ ὑποβάλῃ κατηγορίαν ἐναντίον ἀνδρὸς δυσαρέστου εἰς τὸν δῆμον, ἐδήλωσεν, ὅτι θὰ εὕρισκον ἐν

αὐτῷ σύμβουλον, καὶ ὅτε δὲν ἤθελον, ἀλλὰ μηνυτὴν ὄχι, καὶ ὅτε ἤθελον. Κατὰ ταῦτα ἐπεθύμει καὶ αὐτοῦ τοῦ δήμου ἐν συνόλῳ τὴν ἠθικὴν συγκράτησιν, ἐξάπτων τὴν φιλοτιμίαν τῶν συμπολιτῶν καὶ ζητῶν νὰ ἐξεγείρῃ ἐν αὐτοῖς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐντιμον ὄνομα εἶνε ὑπέρτερον χρυσοῦ καὶ κτημάτων. Ἐν τῷ συνόλῳ δ' εἶχε περὶ τῆς δημοκρατίας τὴν γνώμην, ὅτι μόνον ἐπὶ ἀγνῆς φιλοπατρίας καὶ μεγαλοφροσύνης ἡδύνατο νὰ ἐρεισθῇ. Ἀξιοῖ δ' εὐγνώμοσύνην πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς πόλεως καὶ εὐλάβειαν καὶ τιμὴν πρὸς τοὺς κειμένους νόμους, οὓς ὁ μεταβάλλων ἀλογίστως εἶνε κατ' αὐτὸν χείρων τοῦ ἀνδροφόνου. Καὶ περὶ τῶν ἔξωθεν δὲ πολεμίων τῶν ἀδικίας διαπραττόντων προκειμένου, ἔχει πεποίθησιν εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἣν θεωρεῖ ἔχουσιν τὴν δύναμιν νάναδείξῃ νικηφόρους τοὺς ἐνόπλους ἐναντίον τῶν ἀδικούντων ἀντεπεξερχομένους· ἐξ ἑτέρου δὲ ὀρησκειυτικὴ εὐλάβεια καὶ ἠθικὸς ὄκνος παρακωλύουσιν αὐτὸν νὰ ἐπιδιώξῃ δραστηρίως τὴν μετὰ τῶν Φωκίων συμμαχίαν. Τὰ σπουδαιότατα τῶν ζητημάτων δὲν λύονται κατ' αὐτὸν διὰ πολιτικῶν θεωριῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς συνειδήσεως. Ἡ δὲ ἄμυνα τῆς ἀνεξαρτησίας εἶνε χρέος ἀναπόφευκτον, ἀνάγκη ἠθικὴ, ἥτις δὲν πρέπει νὰ ὑπαχθῇ εἰς ὑπολογισμοὺς περὶ τῆς ἐπιτυχίας.

Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἐθόλωσε τὴν διαύγειαν τοῦ βλέμματος τοῦ Δημοσθένους ὡς πολιτευομένου ; Ὁ τρόπος καθ' ὃν διεξήγαγε τὸ μακεδονικὸν ζήτημα δὲν ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς μονομερὲς ἀπὸ ἀπόψεως πεπερασμένης φιλοπατρίας, καὶ δὲν εἶχεν ἐπὶ τέλους πολὺ μᾶλλον δίκαιον ὁ Ἴσοκράτης, ἀποδοκιμάζων τὴν ἰσχυρογνώμον' ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου καὶ ἀξιῶν παρὰ τῶν Ἀθηνοίων νάναγνωρίσωσιν ἐξ ἀνάγκης τὸν ἐχθρὸν ὡς φίλον καὶ εὐεργέτην τῆς Ἑλλάδος ;

Ἐπιπολαίως μὲν ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων, ταῦτα φαίνονται συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ὁ Ἴσοκράτης ἐνεφορεῖτο πολιτικῆς ὀρθοφροσύνης· ἀλλ' ὅμως ἤθελε τιμῆσαι βεβαίως αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δεόν ὁ ἐπαινῶν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ἐπὶ κατηγο-

ρία τοῦ Δημοσθένους καὶ θέλων νὰ ὑπολάβῃ αὐτὸν ἔχοντα βαθυτέραν γνῶσιν τῆς συγχρόνου καταστάσεως ἢ μαντεύσαντα προφητικῶς τὴν πορείαν τῆς ιστορίας. Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἤγετο ὑπὸ τιμῆς τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς μακεδονικῆς πολιτείας, ἐρειδόμενος εἰς βελτίονα γνῶσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὸ δυσπιστίας πρὸς τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ πόλιν, ὑπὸ ἀπογνώσεως περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς, ἅτε οὐδέποτε ἀντιληφθεὶς προσηκόντως τῆς ιστορίας τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὑπὸ ἀδιαφορίας πρὸς τὰ ὕψιστα τῆς πόλεως ἀγαθὰ. Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἐγίνωσκε τὸν ἀληθῆ Φιλίππον, ἐπεζήτει δὲ μόνον ἄνδρα δυνάμενον νὰ ἐνώσῃ διὰ σθεναρᾶς χειρὸς τοὺς Ἑλλήνας καὶ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὴν δημοκρατικὴν ἀκολασίαν. Διὰ τοῦτο δὲ μετεδίβαζε τὰς προσδοκίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἐκ τοῦ σπουδαστηρίου αὐτοῦ ἐφαντάζετο παντέλειον τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων καὶ ἐθεώρει αὐτὸν ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν εἰκόνα μεγαθύμου φίλου τῶν Ἑλλήνων ἐκείνην ἣν εἶχε σχεδιάσει διὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Ἐνεφορεῖτο δὲ καθ' ὅλου ἀνάνδρου τινὸς αἰσιοδοξίας, ἀρεσκομένης εἰς ἀπράγμον' αὐταπάτην καὶ ἐθελοτυφλότητος πρὸς πᾶν ὃ τι ἀντεστρατεύετο εἰς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς καὶ τὰς προσδοκίας. Τελευτῶν δὲ συνειδε, καθ' ἃ λέγεται, οὐχ ἤττον τὴν πλάνην αὐτοῦ, καὶ δὴ κατὰ τὰ λεγόμενα ἀνέψυχθησαν μετὰ τὴν ἤτταν τῆς Χαιρωνείας αἵφνης οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἐνενηκοντακαιοκταετοῦς πρεσβύτου, καὶ, κατανόησας τοὺς ἀληθεῖς σκοποὺς τοῦ βασιλέως, ηὔτοκτόνησε δι' αἰστίας ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην. Ἀλλ' ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν διὰ τίνα λόγον ὁ τελευταῖος ἀγὼν ἠδύνατο νὰ πείσῃ τὸν Ἰσοκράτην, ὅτι εἶχε πλανηθῇ περὶ τοῦ Φιλίππου. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος ἐπὶ τῷ χυθύντι ἐν τῇ μάχῃ αἵματι· ὅσον δὲ μεγάλη καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ λύπη ἣν ἠσθάνθη ὁ Ἰσοκράτης ἐπὶ τῷ ἀγῶνι, πρὸς ὃν εἶχε παρορμήσει πολιτικὴ ἐνέργεια ἀποδοκιμασθεῖσα παρ' αὐτοῦ, τῶρα διὰ τῆς μάχης τῆς Χαιρωνείας εἶχε ποιηθῇ ἐκποδὼν πᾶν κώλυμα καὶ ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ πρόγραμμα, ὅπερ ὁ Ἰσοκράτης εἶχεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιδιώξει.

καὶ αὐτὸς δὲ ἡδύνατο διὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀξιώματος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ Ἰσοκράτης δὲν εἶδε μετὰ τὴν ἦτταν ἀποθαρρυνθεῖσαν τὴν πάτριον πόλιν, ἀπ' ἐναντίας δὲ εἶδεν αὐτὴν παρασκευαζομένην πρὸς ἔσχατον ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, ὅστις ἔμελλεν εὐλόγως νὰ ἐξωθήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα, ὡς πᾶς τις ἡδύνατο νὰ ναναμένη, εἰς πόλεμον μέχρι τῶν ἐσχάτων. Εἶνε λοιπὸν πιθανόν, ὅτι, ὑφιστάμενος τὴν ἐκ τῶν παρασκευῶν τούτων καὶ τῶν ψηφισμάτων τοῦ Ὑπερίδου αἰσθησιν, προέβη ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν πάλιν, ἥτις ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ὡς φιλοπατρίδος Ἀθηναίου, ἀλλὰ καὶ φίλου τοῦ Φιλίππου ἐν ταύτῃ, ἐκρηγνυμένου ἀγῶνος περὶ αὐτὰ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως¹.

Βεβαίως δὲ ὁ Δημοσθένης ὑπετίμησε τὴν δύναμιν τοῦ Φιλίππου καὶ ἡπατήθη περὶ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως τῆς Μακεδονίας ἐκ συγκρίσεως πρὸς ἄλλα βασίλεια ξένα². Ἀλλὰ μετὰ τὰς περιπετειώδεις τύχας, ἃς εἶχεν ὑποστῇ τὸ βασίλειον μέχρι τοῦ Φιλίππου, καὶ μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους βιαιοπραγίας, δι' ὧν εἶχον συνενωθῇ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ συμφέρον πάντες οἱ ποικιλώτατοι τῶν λαῶν, ἦτο εὐνόητον, ὅτι τοιαύτη ἀρχὴ δὲν ἐπιστεύετο δυναμένη νὰ ἔχῃ διάρκειαν καὶ ὅτι δὲν ἐθεωρεῖτο δύναμις, εἰς ἣν ἔμελλον ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑποταχθῶσι κατ' ἀναπότρεπτον τῶν πραγμάτων φορὰν ἅπασαι αἱ γείτονες πολιτεῖαι. Ἡ ὅλη ἐνότης καὶ δύναμις τοῦ βασιλείου ἐφαίνετο ἐρειδομένη ἐπὶ ἐνὸς καὶ μόνου ἀνδρὸς ἐκθέτον-

¹ Αἱ μαρτυρίαι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰσοκράτους (*Διονυσίου Ἀλικαρνασέως* Περὶ Ἰσοκράτους *Πανσανίου* I, 18, 8. *Λουκιανοῦ* Μακρόβιοι 23 καὶ παρὰ τοῖς βιογράφοις τοῦ βήτορος) δὲν δύνανται νὰ κλονηθῶσιν ὑπὸ τῆς μαρτυρίας τῆς τρίτης ἐπιστολῆς τοῦ Ἰσοκράτους, ἥς ἀμφίβουλος εἶνε ἡ γνησιότης, καθ' ἃ ἰσχυρίζεται ὁ Blass ἐν τῷ *Rheinisches Museum* Τόμ. XX, σ. 109 κ. ε. Ἄλλ' ἔχει οὗτος δίκαιον εὐρίσκων ἀκατανόητον τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐρμηνεύονται συνήθως τὰ αἷτια τῆς αὐτοκτονίας. Ἰσως δὲ ἡ ἐν τῇ κειμένῃ δοθεῖσα παρ' ἐμοῦ ἐρμηνεία εἶνε πειστικωτέρα. (Εἰς τὰς περὶ αὐτοκτονίας τοῦ Ἰσοκράτους μαρτυρίας παρέχει πίστιν ὁ *Bergk Griechische Literaturgeschichte* Τόμ. Δ' σ. 373 καὶ ὁ *Sittl Geschichte der griechischen Literatur* Τόμ. Β' σ. 98, ὅστις ἐπ' ἴσης δὲν ἀποδέχεται τὴν γνησιότητα τῆς τρίτης ψευδοῖσοκρατείου ἐπιστολῆς (αὐτόθι σημ. 2)).

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 509 κ. ε.

τος ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον μετὰ θάρρους παραβόλου, τὸν δὲ διάδοχον ἥκιστα ἐτίμων. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἄπορον, ὅτι Ἀθηναῖος γνήσιος ὑπελάμβανε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ πόλεως καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων ὥς τι πολὺ παγιώτερον καὶ ἀσφαλέστερον τοῦ νεαροῦ καὶ ἐν σπουδῇ διὰ κατακτήσεων συναποτελεσθέντος βαρβάρου βασιλείου. Ἦτο δὲ ἀληθῶς ἐντελῶς μωρὰ ἢ προσδοκία ἐπιτυχίας; Ἄν πόλεις, οἷαι ἡ Ὀλυνθος, ἔπεστον μόνον διὰ προδοσίας, ἡδύνατο ἀληθῶς νὰ ὑπάρχη ἐλπίς, ὅτι ἐν περιπτώσει ὁμοφροσύνης τῶν πολιτῶν, ἡ δύναμις τοῦ Φιλίππου ἔμελλε νὰ ναυαγήσῃ παρὰ τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν. Ἦδύνατο νὰ ἐλπίσωσιν, ὅτι, διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος, τὸ μεγάλθυμον φρόνημα τῶν πολιτῶν ἔμελλε νὰ ἐπιρρωσθῇ καὶ ὅτι ἐν τῷ κοινῷ κινδύνῳ ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ νέα συμμαχία τῶν Ἑλλήνων, ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ μέγας βασιλεὺς ἔμελλε νὰ συνεχίσῃ πιστῶς τὴν κατὰ τὴν πολιτορκίαν τῆς Περὶνθου ἀρξαμένην ἐνέργειαν καὶ στείλῃ χρήματα καὶ τριήρεις. Τὰ τυχήματα τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου ἡδύνατο νὰ ἐπανορθωθῶσι καὶ πάλιν, καὶ αἱ Ἀθηναῖαι, προμαχοῦσαι καὶ πάλιν τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἡδύνατο, νὰ ἰδρῦσασιν νέαν ἡγεμονίαν. Μετὰ δὲ τὴν αἰσίαν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν ἐκνίκησιν τῆς τραχυτάτης ἀντιστάσεως, ἣν ἀντέτασεν ἀρχαία ἀντιζηλία, θὰ ἦτο αἰσχρὰ μικροφυχία ἢ ἐγκατάλειψις τοῦ ἰδίου ἔθνους.

Καὶ αἱ μὲν μικραὶ πόλεις, αἵτινες διὰ παντὸς τοῦ χρόνου εἶχον αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην ὑποστηρίξεως παρ' ἰσχυροτέρων, ἡδύνατο νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον, χωρὶς νὰ θυσιάσωσι τι ἄξιον λόγου, ἐπειδὴ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων εἶχεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἀπαμβλυνθῇ, καθ' ἃ καὶ ἡ ἀντιπάθεια τῶν δημοκρατουμένων ἐλληνίδων πόλεων ἐναντίον τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Πολύβιος ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τῶν συμπολιτῶν καὶ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων πολιτευτῶν, οὓς ὁ Δημοσθένης χαρακτηρίζει ὡς προδότας. Λέγει δὲ περὶ αὐτῶν, ὅτι ἐπέδειξαν διαγωγὴν συνετὴν ἅμα καὶ φιλόπατριν, κατορθώσαντες διὰ τοῦ Φιλίππου νὰ ἐκδικηθῶσι μὲν τὴν

Σπάρτην, νὰ τύχωσι δὲ τελείας ἀσφαλείας καὶ προσαυξήσεως τῆς ἰδίας χώρας, χωρὶς νὰναγκασθῶσι χάριν τούτων τῶν ὠφελημάτων νὰ εἰσδεχθῶσι μακεδονικὴν φρουρὰν ἢ νὰ μεταβάλλωσι τὸ πάτριον πολίτευμα¹. Κατὰ ταῦτα ὁ Πολύβιος θεωρεῖ τοὺς Πελοποννησίους ἔχοντας τὸ δικαίωμα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον ἐν μέρει, νὰ προτάξωσι τὰ ἴδια ἑαυτῶν συμφέροντα παντὸς ἄλλου, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ὁ Δημοσθένης εἰργάζετο πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐμφυσῇ εἰς ἀπάσας τὰς ἑλληνίδας πόλεις τὴν συναίσθησιν, ὅτι συνανήκουσιν εἰς ἓν ὅλον καὶ ὅτι ἔχουσι τὸ καθῆκον νὰ ὑπεραμυνθῶσι κοινῇ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας.

Ἀλλ' ἂν ὁ ἐπιχώριος χαρακτήρ τῆς πεπερασμένης πολιτικῆς ἐνεργείας τῶν Πελοποννησίων δικαιολογεῖται ἔνεκα τῆς ἀδυναμίας τῶν μικρῶν πόλεων, αἵτινες ἀπὸ αἰώνων μόνον συμφέρον εἶχον τὴν διατήρησιν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν χωριστῆς ὑπάρξεως, τὰ κατὰ τὰς Ἀθήνας ἦσαν ἐντελῶς διάφορα. Αἱ Ἀθῆναι εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξακολουθήσωσιν οὕσαι ἢ ἐστία τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος καὶ νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ παράδειγμα τῆς φιλοπατρίας. Ἦθελον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καταλύσει τελείως πάντα σύνδεσμον κρὶς τὸ παρελθὸν τῆς πόλεως καὶ ἀπαρνηθῇ τὴν ἑλλην αὐτῆς ἱστορίαν, ἂν ἐξηγόραζον τὴν εἰρήνην παρὰ ξένου βασιλέως διὰ προδοσίας τῆς ἰδίας ἀνεξαρτησίας.

Ἡ μὴ ἦτο τυχὸν ὁ Φίλιππος ἡγεμὼν τοιοῦτος, πρὸς ὃν ἦτο δυνατὴ συνδιαλλαγή κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν τῆς πόλεως; Καὶ ὁ μὲν Ἰσοκράτης ἐθεώρει τοῦτο δυνατόν. Ἀλλὰ πῶς ἡδύνατο ἀνὴρ οἷος ὁ Φίλιππος, ὃν ἄλλως καὶ αὐτὸς ὁ μαθητῆς τοῦ Ἰσοκράτους Θεόπομπος κρίνει μετὰ μεγάλης περιφρονήσεως, νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην, ὥστε πολιτευτῆς Ἑλλήν ἐμπορούμενος φιλοπατρίας νὰ θαρρήσῃ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν ἑκουσίως τὰς τύχας τῆς πατρίδος; Ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ

¹ Πολυβίου XVII, 14. Ἀναφέρεται δὲ τὸ χωρίον τοῦτο ἐναντίον τοῦ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 295. Περὶ δὲ τῆς κρίσεως τοῦ Πολυβίου ἴδε Orelli ἐν τῷ Index lectionum. Turici. 1834 σ. 12 (Lectioes Polybianae [et Theophrasteae]).

μόνον πολιτείαν ψεύδους καὶ ἀπιστίας, δυναστικὴν φιλοδοξίαν καὶ ἄμετρον φιλαρχίαν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ βασιλέως. Εὐλόγως δὲ τὸν φιλελληνισμὸν αὐτοῦ ὑπέλαβον προσωπεῖον, ἐπειδὴ πάντα μετεχειρίζετο ὁ Φίλιππος μόνον ὡς μέσα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Πῶς ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσιν εὐτυχὲς μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς συνενώσεως μετὰ τοῦ βασιλείου αὐτοῦ; Οὐδέποτε εἶχεν ἐπιδείξει ἐνδιαφέρον πρὸς θεραπείαν τῶν συμπερόντων τῶν λαῶν, τὰς δὲ χώρας μετεχειρίζετο μόνον χάριν πλουτισμοῦ καὶ ὡς περιφερείας πρὸς στρατολογίαν. Ὑπεστήριζε δὲ ἀπανταχοῦ τὰς χυδαιοτάτας τῶν ὁρμῶν, ἐποιεῖτο σκανδαλωδῶς κακὴν χρῆσιν τῶν ἱερῶν παραδόσεων, ἐπεζήτει τὴν προαγωγὴν τῆς μικροθυμοστάτης φιλαυτίας τῶν πόλεων ἐκάστων, ὑπέθαλπε τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν ἀστυγειτόνων καὶ ἐπεδίωκε τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ μάλιστα διὰ τοῦ δεχασμοῦ. Κατὰ ταῦτα δὲν ἦτο εὐλογον πᾶσα συνένωσις μετὰ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ μέγιστον τῶν κακῶν; Ἡδύνατο δὲ νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ καθυπόταξις ὑπὸ τὸν ἐπιδιώκοντα κατακτήσεις ἐκείνων στρατηλάτην καὶ βασιλέα ἔμελλε νὰ ἔγῃ ἄλλα ἐπακόλουθα ἢ τὴν αὕξησιν τῶν ἀστάτων ἐκείνων καὶ περιπετειωδῶν χάριν ἐπιζητήσεως τύχης στρατειῶν, αἵτινες ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Κύρου τοῦ νεωτέρου ὑπῆρξαν ἡ συμφορὰ τῆς Ἑλλάδος, κολακείαν αὐλικὴν φθείρουσαν τὰ ἦθη καὶ ἀνάχρωσιν μετὰ βρβάρων ἠθῶν μολύνουσαν τὸν ὅλον βίον τοῦ ἔθνους;

Διὰ τούτους τοὺς λόγους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φανῇ κατορθωτὴ συνδιαλλαγή μετὰ τοῦ Φιλίππου, οὐδὲ νὰ εὕρεθῇ διέξοδος δυνάμην νὰ γείνη ἀποδεκτή. Τὰ πράγματα εἶχον περιστῇ εἰς τὸ ἔσχατον, οὐδ' ἐπετρέπετο αἵρεσις, ἀλλὰ προέκειτο περὶ ἐλευθερίας ἢ δουλείας, περὶ διατηρήσεως ἢ ὀλέθρου τοῦ ἔθνους. Ἡ πόλις δὲν ἦτο διὰ τοὺς Ἕλληνας οἰονεὶ τις οἰκία, ἐν ᾗ εὕρισκε ἀπλῶς στέγην ἔθνος τι οὕτως, ὥστε, καταρρέοντος τοῦ ἀρχαίου κτιρίου, νὰ δύναται νὰ μετοικήσῃ εἰς ἄλλο. Ἄλλ' ἀπ' ἐναντίας ἡ πόλις ἦτο τὸ ἀπότυπον αὐτῆς τῆς πνευματικῆς αὐτῶν υπάρξεως,

ἡ τελεία ἔκφρασις τῆς ἠθικῆς αὐτῶν συνειδήσεως, ἡ ἐξωτερικὴ ἐκδῆλωσις καὶ ἀναγκαία διατύπωσις αὐτῆς τῆς ἐνδομύχου αὐτῶν οὐσίας, οἷα εἶχεν ἀναπτυχθῆ σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν πόλεων ἐκάστων. Ὅσῳ δὲ πλουσιωτέρα ἦτο ἡ ἀνάπτυξις αὕτη, τόσῳ αἰσθητοτέρα ἦτο ἡ ἐξέγερσις τῆς συνειδήσεως τῶν πολιτῶν ἐναντίον πάσης ἐξῴθεν ἐπιβαλλομένης μεταβολῆς. Καὶ αἱ μὲν μικραὶ πόλεις ἠδύναντο νὰ παρηγορηθῶσιν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ δημοτικῆς ἀνεξαρτησίας, ἀλλ' αἱ Ἀθηναὶ ὅμως ὄχι. Ἀλλως δ' ἐφαίνετο διακινδυνεύουσα καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξις καθ' ἑαυτήν, ἐπεὶ δὴ ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ἔκρινον πιθανῶς ὡς πρὸς τοῦτο ἀδίκως τὸν βασιλέα, ὑποτοπάζαντες, ὅτι ἐσκόπει νὰ προβῇ καὶ κατὰ τῶν Ἀθηναίων καθ' ὃν τρόπον ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου καὶ τῶν Φωκῶν καὶ πιστεύοντες πάντως, ὅτι ὁ Φίλιππος εἰκότως τοὺς Ἀθηναίους ἐμίσει μάλιστα πάντων, οὐδὲ διαγινώσκοντες, ὅτι ὑπῆρχον λόγοι πολιτικοὶ δυνάμενοι νὰ πείσωσιν αὐτὸν νὰ φεισθῇ τῶν Ἀθηναίων. Ἀληθῶς δὲ ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἀποστῆ ἀπειλῶν, οὕτω δὲ εἶνε εὐνόητον, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι φιλοπάτριδες ἐφαντάζοντο τὴν τύχην τῶν Ἀθηναίων πολὺ φοβερωτέραν τῆς πράγματι ἐπικειμένης, καὶ τοῦτο ἐξῆπτε τὴν δρᾶσιν αὐτῶν εἰς τὰ ἔσχατα.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἀγὼν δὲν ἦτο ἰδιότροπος σκέψις τοῦ Δημοσθένους, οὐδὲ τυφλὴ ἰσχυρογνωμοσύνη, ἀλλ' ἠθικὴ ἀνάγκη. Δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο κριτήριον τοῦ ἐνεργεῖν πλήν τοῦ νόμου τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ὅρκου τῶν πολιτῶν πρὸς τὸ καθῆκον τῆς μέχρι τελευταίας πνοῆς ἀμύνης τοῦ ἄστεως καὶ τῆς χώρας. Καὶ ἂν μὲν αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἀντιτάξει ἀντίστασιν νικηφόρον, ὁ Δημοσθένης ἐμελλε πάντως νὰ ἀδειχθῇ ἰσάξις τῶν μεγίστων ἡρώων τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τοῦ ἀγῶνος ἐστέρησεν αὐτὸν ἐν τε ἀρχαίοις καὶ νέοις χρόνοις τῆς προσηκούσης τιμῆς. Ὁ δὲ Πολύβιος κρίνει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἰδίων χρόνων· εἶνε δὲ ἄδικος εὐρίσκων τὴν ἀντίστασιν τοῦ Δημοσθένους οὐχ ἥττον ἀσυλλόγιστον τῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἀχαιῶν ἐναντίον τῆς Ῥώμης, ἅτε παραγνωρίζων τὴν διαφορὰν μεταξύ τῶν συγ-

χρόνων Ἑλλήνων καὶ τῶν συγχρόνων τοῦ Δημοσθένους καὶ Λυκούργου ὡς καὶ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς στρατιωτικῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου καὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ μετὰ τὴν ἀτυχῇ μάχην τῆς Χαιρωνείας δὲν μετενόησεν ἐπὶ τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀνεσκόπει ἄνευ τύψεως συνειδότος τὴν προτέραν δρᾶσιν, καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ λέγῃ εἰς τοὺς συμπολίτας, ὅτι ἕνεκα τῆς ἰδίας ἑαυτῶν τιμῆς καὶ τῆς δόξης τῶν προγόνων καὶ τῆς κρίσεως τῶν μελλουσῶν γενεῶν δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν ἄλλως, οὐδ' ἂν ἐκ τῶν προτέρων ἦτο πρόδηλος ἡ ἔκθασις τοῦ ἀγῶνος· διότι τὸ μὲν πρᾶττειν τὸ καθήκον εἶνε χρέος τῶν ἀνθρώπων, ἡ δ' ἐπιτυχία ἐναπόκειται εἰς τοὺς θεούς¹.

Ἐχει δὲ πληρέστατα δίκαιον ὁ Δημοσθένης ἀποκρούων ἀπ' ἑαυτοῦ τὴν εὐθύνην τῆς ἀποτυχίας καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπίκρισιν τῶν κατὰ τὴν παρ' αὐτοῦ διοίκησιν τῆς πολιτείας. Καὶ πράγματι τίς δύναται νὰ τολμήσῃ νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι αὕτη ὑπῆρξεν ἀτυχὴς καὶ ἀτελέσφορος; Ἐπέτυχε τὸ μέγιστον τῶν κατορθωμάτων ἀνδρὸς πολιτευομένου, ὑπερνικήσας διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῶν νόμων καὶ τοῦ ἰδίου παραδείγματος τὴν φιλαυτίαν, τὴν ἀνανδρὸν νωθρότητα καὶ πάσας τὰς κακίας τῶν συμπολιτῶν, οὐδὲ μετέστησεν αὐτοὺς εἰς ἐρεθισμόν παροδικόν, ἀλλ' ἀνεξωγογόνησε τὰς ἡμαυρωμένας δυνάμεις τῶν Ἀθηναίων, ἐξήγειρε καὶ πάλιν τὴν εὐγενεστέραν αὐτῶν συνείδησιν καὶ ἀπέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἑαυτούς.

Καὶ ὅποια μὲν ἡ μέλλουσα διάρκεια τῆς ἀναγεννήσεως ταύτης δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ. Ἄλλως δ' ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐλευθέρων ἐλληνίδων πόλεων ἤκιστα δικαιούμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰς ὑπηρεσίας τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐκ τῆς διαρκείας τῶν παρ' αὐτῶν πραχθέντων. Ἀλλὰ πάντως διεφύλαξε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ κατα-

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 199· ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ἔγκειται, βούλομαι τι καὶ παράδοξον εἰπεῖν... εἰ γὰρ ἦν ἅπασι πρόδηλα τὰ μέλλοντα γενήσεσθαι καὶ προήδεσαν πάντες, καὶ σὺ προὔλεγες, Ἀίσχινη, καὶ διεμαρτύρου βοῶν καὶ κεκραγῶς, ὅς οὐδ' ἐφθέγγω, οὐδ' οὕτως ἀποστατέον τῇ πόλει τούτων ἦν, εἴπερ ἢ προγόνων ἢ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἶχε λόγον.

στροφῆς, ἥτις ἤθελεν ἐξαλείψει τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως καὶ θὰ ἦτο ὕβρις πρὸς αὐτήν. Πράγματι δὲ, καίπερ ὑπὸ βαθυτάτου κατε-
χόμενος ἄλγους ἐπὶ τῇ αἱματηρᾷ ἡττῇ, ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ μετὰ
δικαίας ὑπερηφανείας, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἔμειναν ἀνίκητοι, τοῦθ' ὅπερ
εἶν' ἐπὶ τοσοῦτον ἀληθές, καθ' ὅτι, ἐφ' ὅσον χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι
ἐπείθοντο εἰς αὐτόν, εἶχον ἀποκρούσει πάσας τὰς περὶ δεκασμοῦ
ἀποπείρας τοῦ Φιλίππου. Τὸ ἰδεῖν δὲ αὐτοῦ, εἰς ὃ ἀποβλέπον-
τες καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ ἐπερρώσθησαν οἱ ἄριστοι τῶν Ἀθη-
ναίων, ὑπῆρξεν ἢ κατὰ τὸ ἐνὸν συντήρησις τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς
πόλεως. Τιοῦτον δὲ κέρδος ἦτο ἀντάξιον καὶ βαρυτέρων ἀκόμη
οὐσιῶν.

Ἀλλὰ καὶ αἱ τύχαι τῶν Ἀθηναίων αἱ εἰς τὴν ὕλικὴν εὐμά-
ρειαν ἀναφερόμεναι ἤκιστα ἐδινώθησαν ἔνεκα τῆς πολιτείας τοῦ
Δημοσθένους, ὡς οὐδ' αἱ ἄλλαι πόλεις ὠφελήθησαν μετελθοῦσαι
ἀντίθετον πολιτείαν.

Καὶ οἱ μὲν Θεσσαλοὶ καὶ οἱ γείτονες τῆς Θεσσαλίας λαοὶ, οἵ-
τινες, παραχθέντες ὑπὸ ἀπατηλῶν ἐπαγγελιῶν, εἶχον εἰσαγάγει
τὸ πρῶτον τὸν Φίλιππον εἰς τὰ ἐλληνικὰ πράγματα καὶ εἶχον
συμπράξει μετ' αὐτοῦ πρὸς καθυποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἀπέ-
βαλον πρῶτοι πάντων καὶ τελειότατα τὴν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν.

Αἱ δὲ λοιπαὶ πόλεις δὲν συνήνεσαν μὲν νὰ ὑποστηρίξωσι τὸν
Φίλιππον, ἀλλ' ἀφῆκαν εἰς αὐτὸν ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἀμειφθεῖ-
σαι ἐπὶ τῇ οὐδετερότητι αὐτῶν διὰ παντοίων μικρῶν ὠφελημάτων,
οἷοι οἱ Ἀρκάδες, οἱ Μεσσήνιοι, οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἡλεῖοι. Ἀλλὰ
καὶ αὐτοὶ οὐδὲν ἀπεκόμισαν ἀγαθὸν ἐκ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν. Καὶ
ἀπηλλάγησαν μὲν τοῦ ἀπὸ τῆς Σπάρτης φόβου, ἀλλὰ τοὺς Λα-
κεδαιμονίους ἀντικατέστησαν οἱ φιλιππίζοντες, ὑπαγαγόντες τὰς
πόλεις εἰς πολὺ βαρύτερον ζυγὸν καὶ προκαλέσαντες τελείαν αὐ-
τῶν ἀδυναμίαν.

Αἱ δὲ Ἀθῆναι εἶνε ἡ μόνη πόλις ἡ παρασκευάσασα εἰς τὸν
βασιλέα πραγματικὰς δυσχερείας καὶ κινδύνους. Ἀλλὰ τὰ αἷτια,
ἅτινα ἤδη πρότερον εἶχον πείσει αὐτὸν νὰ πειραθῇ παντὸς τρό-

που, ὅπως προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους διὰ πραότητος, ἦσαν μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας ἔτι ἰσχυρότερα ἢ τὸ πρὶν. Αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἐπιδειχθῆ καὶ πάλιν ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὡς ἡ πρώτη πόλις τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἡ καρδία τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δὲ Φίλιππος ἦτο ἠναγκασμένος χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος νὰ φροντίσῃ πολὺ μᾶλλον ἢ ἄλλοτε ποτε, ὅπως φεισθῇ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀποφύγῃ πᾶσαν κατάχρησιν τῆς νίκης. Διὰ τοῦτο δὲ ὁκτῶ ἔτη μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἦτταν ἡδυνήθη ὁ Δημοσθένης νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς συμπολίτας, ἂν καὶ ὁ δεινότατος ἐπιτιμητὴς τῶν πεπραγμένων παρ' αὐτοῦ θὰ ἐπεθύμει ἀκόμη τότε νὰ εἶχον ταχθῇ οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τῶν Θεσσαλῶν ἢ μετὰ τῶν Πελοποννησίων, οἵτινες ἅπαντες ἔπαθον πολὺ χεῖρονα τῶν Ἀθηναίων¹.

Ὁ Δημοσθένης ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος χρόνων παρωχημένων. Καὶ ἐτύγχανε μὲν ἀκόμη συμπαθείας καὶ τιμῆς, ἀλλὰ δὲν ἡδύνατο νὰ παρορμήσῃ πρὸς καρτερίαν καὶ θάρρος. Ἐτάσσοντο μὲν ἀκόμη περὶ αὐτὸν ὁμόφρονες, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν πιστῶν ἦτο μικρὸς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ἐκτὸς δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν αὐταῖς μάλιστα ταῖς πολυανθρωποτάταις τῶν χωρῶν τῶν οἰκουμένων ὑπὸ Ἑλλήνων ὁ ἀγὼν αὐτοῦ ἐλαχίστην εὕρισκεν ἀπήχησιν. Ἄν, ἔλεγε, καθ' ἃ ἐγὼ ἔμεινα πιστὸς ἐν Ἀθήναις ἔνθα ἐτάχθην, ἤθελεν εὐρεθῆ ἐν ἐκάστη τῶν ἐλληνίδων πόλεων εἷς καὶ μόνος ἀνὴρ, μᾶλλον δὲ, ἂν ἤθελεν ἔχει ἓνα ἄνδρα μόνον ἢ Θεσσαλία καὶ ἓνα ἄνδρα ἢ Ἀρκαδία φρονοῦντα ταῦτά πρὸς ἐμὲ, οὐδεὶς οὔτε τῶν ἔξω τῶν Θερμοπυλῶν Ἑλλήνων οὔτε τῶν ἔσω ἤθελεν ὑποστῆ τὰ παρόντα κακὰ, ἀλλὰ πάντες θὰ ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι².

Κατὰ ταῦτα ἡ παράλυσις τοῦ ἔθνους ὑπῆρξεν ἡ παρασχοῦσα εἰς τὸν Φίλιππον τὴν νίκην. Ἐλείπον αἱ ἡθικαὶ δυνάμεις τῆς ἀντιστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο τᾶμετρα πλεονεκτήματα ἅτινα ἐκέκτητο

¹ Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 64.

² Δημοσθένους [Περὶ τοῦ στεφάνου] 304.

ὁ Φίλιππος ἔμελλον ἀναγκαίως νὰ γάγῳσιν εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Ἡ μόνιμος στρατιὰ ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν κατὰ πόλεις στρατευομένων, ἡ ἐνιαία καὶ βασιλευμένη πολιτεία νὰ ἐπικρατήσῃ τῶν χαλαρῶν συμμαχιῶν, ἡ μοναρχία νὰ νικήσῃ τὰς δημοκρατουμένας πόλεις. Ἀλλὰ καὶ παρὰ ταύτην τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν δὲν βλέπομεν τὸν νικητὴν φερόμενον κατὰ τὸ δοκοῦν πρὸς τοὺς ἡττημένους, ἀλλὰ προσχωρεῖ μετ' εὐλαθείας μεγίστης εἰς τὰς ἐπιχωρίους αὐτῶν παραδόσεις, καὶ, ἀντὶ νὰ διακόψῃ διὰ τραχείας χειρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἀναλαμβάνει αὐτὸς ἐπιμελῶς τὰ νήματα αὐτῆς, καὶ ὁ Μακεδὼν μεταβάλλει εἰς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀπάσας τὰς ἐλληνικὰς ἰδέας.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Ἑλλησι πανάρχαιον ἔθος, καθ' ὃ αἱ φυλαὶ ἐκεῖναι καὶ αἱ πόλεις αἱ ἐπιδιώκουσαι τὴν ἡγεμονίαν ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἱερὰ, ἀνελαμβάνον τὴν προστασίαν αὐτῶν καὶ καθίστανον ταῦτα δι' ἐλευθερίων δωρεῶν συμμετοχὰ τῶν ἑαυτῶν συμφερόντων. Τοῦτο εἶχον πράξει ὁ Πολυκράτης καὶ ὁ Πεισίστρατος ἐν Ἀθῆναις, τοῦτο καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον ἀπάντων τῶν ἱερῶν ἦτο τὸ ἐν Δελφοῖς. Ἐπὶ τῆς μετὰ τῶν Δελφῶν ἐπικοινωνίας ἡρείδετο τὸ ἀξίωμα, ὅπερ ἀπέκτησεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἡ φυλὴ τῶν Δωριέων. Αἱ Ἀθηναῖαι, ἡ Σπάρτη, αἱ Θῆβαι εἶχον ἐπιζητήσῃ ἐν διαφόροις χρόνοις τὴν φιλίαν τῶν Δελφῶν, ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος¹. Τὴν αὐτὴν δὲ πολιτείαν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Φίλιππος, καὶ παρεκάθησε παρὰ τὴν κοινὴν ἐστίαν τῶν Ἑλλήνων, οὕτω δὲ ἀπέβη οἰκοδεσπότης ἐν Ἑλλάδι καὶ νόμιμος ἀντιπρόσωπος τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

Διατάσσαν δὲ τὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἀναδασμὸν τῆς γῆς, οἷος ἐλέγετο κατασταθεῖς τὸ πρῶτον κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν. Ἡ δὲ νέα τῶν Ἑλλήνων συμμαχία ὡμολογήθη ἐν συνεδρίῳ συνελθόντι ἐν Κορίνθῳ πρὸς ἀνάμνησιν

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 552.

τῆς ἰσθμικῆς ὁμαιχμίας τῶν χρόνων τοῦ Θεμιστοκλέους¹, καὶ ὁ ὅλος δὲ περσικὸς πόλεμος, θεωρούμενος ὡς ἐθνικὸν καθῆκον, ἦτο ἰδέα τῶν κιμωνείων χρόνων. Καὶ ταπεινόνων μὲν τὴν Σπάρτην ἐξετέλεσεν ὁ Φίλιππος τοῦθ' ὅπερ εἶχον ἐπιδιώξει αἱ Ἀθηναὶ καὶ αἱ Θῆβαι· ἐλακωνίζε δὲ διασαλεύων τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως τῶν πόλεων κατὰ μίμησιν τοῦ Λυσάνδρου δι' ἰδίων στασιάρχων καὶ τάσσων τοὺς ἡττημένους ὑπὸ δεκαδαρχίας², ὁμοίως δὲ μετήρχετο πολιτείαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων διοικίζων τὴν Βοιωτίαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἀνταλκιδείου εἰρήνης καὶ ἀνακηρύσσων τὴν αὐτονομίαν τῶν ὑπαίθρων βοιωτικῶν πόλεων. Τέλος δ' ἐν Θεσσαλίᾳ εἰσήγαγε καὶ πάλιν τοὺς θεσμούς τῶν Ἀλευαδῶν. Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς διατάξεσι τοῦ βασιλέως παρούσιάζονται ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιοτέρας ἐλληνικῆς ἱστορίας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον ἀξίωμα ὅπερ προσέλαβε παρὰ τῶν Ἑλλήνων προσαρμόζεται εἰς τὰς ἐπιχωρίους αὐτῶν παραδόσεις, ἐπειδὴ πράγματι πάντων τῶν τύπων, καθ' οὓς αἱ δυνάμεις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἠνώθησαν πρὸς κοινὴν δρᾶσιν, εἶπερ τις καὶ ἄλλος εἶχεν ἀναδειχθῆ τελεσφόρος ὁ τῆς ἡγεμονίας. Ἡ διοίκησις τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων μικρᾶς ἢ μεγάλης ὁμάδος πόλεων ὑπὸ πόλεως ἀναλαμβάνουσας τὴν ἡγεμονίαν ἔνεκα τῆς ὑπερτέρας αὐτῆς δυνάμεως ἐθεωρεῖτο ἀπ' αὐτῶν τῶν ἡρωικῶν χρόνων ὡς ὁ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους τὰ μάλιστα ἀνταποκρινόμενος θεσμός. Ἦτο δὲ ὁ μόνος τρόπος, καθ' ὃν ἦτο δυνατὴ ἡ δι' εὐλαβοῦς τηρήσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀνεξαρτησίας τῶν πόλεων συγκρότησις δυνάμεως προσωρισμένης νὰ δρᾷ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνταποκρινομένης πρὸς τὴν ἐθνικὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀσφαλείας. Καὶ οὐδέποτε μὲν κατωρθώθη νὰ δημιουργηθῇ τι μόνιμον, ἀλλ' ἡ ἐπιδιώξις τοῦ τιμητικοῦ δικαιώματος τῆς ἡγεμονίας ἀπέβη τὸ ἰσχυρότατον ἐλατήριο πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δυνάμεως τῶν πόλεων· καὶ ἀποτελεῖ μὲν τὸ κυριώτατον κεφάλαιον τῆς

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 367.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 418.

ἐλληνικῆς ιστορίας, ἤγαγε δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους μετ' ἀλλήλους εἰς τὸ κορύφωμα τῆς δόξης αὐτῶν.

Ὁ δὲ Φίλιππος, τὴν μὲν βασιλικὴν ἀρχὴν περιορίζων εἰς τὰς ἰδίως μακεδονικὰς χώρας τὰς εἰς τὴν δυναστείαν αὐτοῦ ἀνηκούσας, μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων οὐδὲν ἄλλο ἐπιζητῶν νὰ εἶνε ἢ αἰρετὸς στρατηγὸς πρὸς διεξαγωγὴν πολέμου ἐθνικοῦ, ἔβαινε καὶ ὡς πρὸς τὸ κυριώτατον τῶν ζητημάτων ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ κατελάμβανε τὴν χρεούσαν θέσιν τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης, ἧς δὲν ἠδύνατο νὰ στερηθῇ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος¹.

Οὕτως ὁ ξένος στρατηλάτης καὶ βασιλεὺς περιενέδυσσε τὴν ἑλὴν αὐτοῦ πολιτικὴν ἐνέργειαν διὰ τύπων, οὓς παρέλαβε παρὰ τοῦ ἡττημένου ἔθνους. Ἀλλ' ἦσαν ὅμως τύποι καὶ μόνον, οὓς μετεχειρίσθη αὐτὸς μετὰ μεγάλης συνέσεως, ὅπως καθησυχᾷ σὴ τοὺς Ἑλληνας, ὅπως γείνη ταχύτερον κύριος τῶν δυνάμεων

¹ Τὸ καίμενον τῆς πρώτης πολιτικῆς συνθήκης (κοινὴ εἰρήνη καὶ συμμαχία) μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ἑλλάδος γινώσκουμεν μόνον ἐκ τῆς ἀνανεώσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ 336 π. Χ. (Ὀλυμπ. 111, 1), καὶ τὴν νέαν δὲ ταύτην συνθήκην μόνον ἐκ τοῦ λόγου τοῦ *Πευδοδημοσθένους*. Περὶ τῶν πρὸς Ἀλεξάνδρον συνθηκῶν, οὗ ὁ συγγραφεὺς καταλέγει πάσας τὰς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων γενομένας παραβάσεις αὐτῆς. Καὶ ἐν μὲν ἀρχῇ τῆς στήλης ἀνεγράφετο ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους εἶναι τοὺς Ἑλληνας (αὐτόθι 8). Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶνε στρατηγὸς αὐτοκράτωρ (Πρβλ. *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 89. XVII, 4), τὸ δὲ συνέδριον (οἱ ἐπὶ τῇ κοινῇ φυλακῇ τεταγμένοι) μερμυζῶ, ὅπως ἐν ταῖς κοινωνουσαῖς πόλεσι τῆς εἰρήνης μὴ γίγνωνται θάνατοι καὶ φυγαὶ παρὰ τοὺς κειμένους ταῖς πόλεσι νόμους, μὴ δὲ χρημάτων δημεύσεις, μὴ δὲ γῆς ἀναδασμοί, μὴ δὲ χρεῶν ἀποκοπαί, μὴ δὲ δούλων ἀπελευθερώσεις ἐπὶ νεωτερισμῷ (αὐτόθι 15). Περὶ δὲ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἐξ ἐκάστης πόλεως στρατευσόντων ἴδε *Διοδώρου Σικελιώτου* XVI, 89. [διατάξας δ' ἐκάστη πόλει τὸ πλῆθος τῶν εἰς συμμαχίαν στρατιωτῶν]. Πρβλ. *Ἰουστίνου* IX, 5: compositis in Graecia rebus Philippus omnium civitatum legatos ad formandum rerum praesentium statum evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem universae Graeciae pro meritis singularum civitatum statuit comitumque omnium, veluti unum senatum ex omnibus legit. Soli Laeae demonii et regem et leges contempserunt, servitutem non pacem rati, quae non ipsis civitatibus conveniret, sed a victore ferretur. Auxilia deinde singularum describuntur, sive adjuvandus ea manu rex oppugnante aliquo foret seu duce illo bellum inferendum. [Πρβλ. Kärst καὶ Köhler ἐν θ' ἀν.].

αὐτῶν καὶ ὅπως θεωρηθῇ καὶ αὐτὸς τέλειος Ἕλλην. Ἄλλ' ὅπου μικρὰ ἦτο κατ' ἀλήθειαν ἢ εὐλάβεια αὐτοῦ πρὸς τὰ ιερῶτατα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀπέδειξε διὰ τῆς τῶν ἐν Θράκῃ καὶ Φωκίδι ἐλληνίδων πόλεων καταστροφῆς. Ἄν λοιπὸν ἤδη ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων ὑπῆρχον πλεῖστα ὅσα τὰ ψευδῇ καὶ ἐπεζητεῖτο ἢ δι' ὠραίων ὀνομάτων μὴ ἀνταποκρινομένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπικάλυψις τῶν πραγμάτων, ἢ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτὰ ἦτο πολὺ μικροτέρα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Φιλίππου. Τὰ μὲν δὴθεν κοινῇ συνομολογηθέντα ἦσαν κελεύσματα τοῦ Φιλίππου, οἱ δὲ σύμμαχοι ὑπήκοοι καὶ ὁ ἐθνικὸς πόλεμος πρὸς ὃν ἐκλήθη τὸ ἔθνος, ὡς εἰ μὴ ἡδύνατο τοῦτο νῦν ἀμείνῃ κατὰλληλον εὐκαιρίαν, ὅπως κορέσῃ τὸν πολεμικὸν αὐτοῦ πόθον, ἦτο ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ σκέψις ὅλως ἀντιδημοστική. Τὸ κατὰ τῶν Περσῶν μῖστος εἶχεν ἐκλίνει ἀπὸ μακροῦ, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς εἶχεν ἔλθει εἰς οἰκειοτάτας πολιτικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἶχεν ὑποστηρίξει ἐπ' ἐσχάτων τὴν ἐνέργειαν τῶν Ἀθηναίων¹. Ἐκεῖνοι δὲ αἵτινες ἐκῆδοντο ἀκόμη τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ ἔβλεπον σαφῶς τὰ σύγχρονα πράγματα ὥφειλον πάντως νὰ θεωρῶσι τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν πολὺ μᾶλλον σύμμαχον καὶ προστάτην τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἰδίου ἔθνους ἢ ἐχθρόν. Ἄλλως δὲ οὐδεὶς συνετὸς Ἕλλην ἡδύνατο νὰ φαντασθῇ σπουδαίως τὴν διὰ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ ὁμοφύλων. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ὅλη δὴθεν ἐθνικὴ ιδέα ἦτο ἀπλῶς προσωπεῖον πρὸς ἐπικάλυψιν τῶν κατακτητικῶν προθέσεων τοῦ βασιλέως. Τὸ αὐτὸ δὲ δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν καὶ περὶ τῶν ἀμφικτυονικῶν θεσμῶν, δι' ὧν ὁ Φίλιππος ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ καὶ πάλιν τοὺς Ἕλληνας, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς βάσεως τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν παρ' Ἕλλησι συμμαχιῶν, ἐπειδὴ ἀληθῶς τὰ ὑπολοιπα τῆς παναρχαίας ἐκείνης ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐφ' ἧς ἡρεῖδοντο αἱ ἀρχαὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν, καὶ τὸ μόνον καθ' ὅλου λείψανον κοινοῦ αὐτῶν δεσμοῦ ἐπωφελήθη ὁ Φίλιππος πρὸς διά-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 490 κ. εἰ.

λυσιν τοῦ ἔθνους ὡς ἔθνους καὶ ἀποτερματισμὸν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας.

Καθολικὴ εἰρήνη, ἐλευθέρᾳ ἐπικοινωνίᾳ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, τελεία ἀσφάλεια ἀπασῶν τῶν ἐλληνίδων πόλεων ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν πολιτευμάτων καὶ τῶν ἐδαφικῶν αὐτῶν κτήσεων, φιλία καὶ συμμαχία ἀπασῶν τῶν κατὰ τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ ἔθνους συμμάχων πόλεων, τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ τύπος, καθ' ὃν ἡ ἐν Κορίνθῳ ὁμολογηθεῖσα νέα συμμαχία προσηρμόσθη εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας πολιτικὰς συνθήκας. Ἄλλ' ἡ συμμαχία διεκρίνετο ἀπὸ πασῶν τῶν προτέρων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἡγεμονία περιῆλθεν εἰς ἀρχὴν ἔχουσαν τὴν ἑδραν αὐτῆς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερέχουσαν ἀπάντων τῶν συμμάχων ὁμοῦ, ὥστε κατ' ἀντίθεσιν πρὸς αὐτὴν δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη λόγος περὶ ἀληθοῦς ἀνεξαρτησίας. Καὶ εἶχε μὲν ἀληθῶς ἡ συμμαχία ἐκείνη ἄμεσον σκοπὸν τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ἀλλ' ἦτο ὅμως σαφές, ὅτι ὁ ὡς αὐτοκράτωρ στρατηγὸς τῆς συμμαχίας αἰρεθεὶς βασιλεὺς ἔμελλε καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς πόλεσι νὰ μὴ ἀνεχθῇ τι τὸ ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὰ συμφέροντα ἑαυτοῦ. Ἄν ἤθελε νὰ εἶνε ἀπόλυτος κύριος τῶν μαχίμων δυνάμεων τοῦ ἔθνους, ὥφειλε πάντως νὰ εἶνε ἡσυχος καὶ περὶ αὐτῆς τῆς χώρας, ὥφειλε πάντως νὰ δεσπόζῃ τῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὁδῶν ὡς καὶ τῶν λιμένων αὐτῆς. Διὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον κατέλαβεν ὁ Φίλιππος διὰ μακεδονικῶν φρουρῶν τὰ ἐπικαιρότατα τῶν χωρίων, τὰς Θήβας, τὴν Χαλκίδα, τὴν Κόρινθον, τὴν Ἀμβρακίαν, αἵτινες ἤρχουν τελείως, ὅπως συγκρατῆται δεσμία ἡ σύμπασα Ἑλλάς.

Καὶ ἡ μὲν συμμαχία καθ' ὅλου εἶχε συνομολογηθῇ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐνὸς καὶ μόνου πολέμου, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ βασιλέως νὰ παρατείνῃ τὸν πόλεμον κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ οὐδεὶς ἀνελογίζετο, ὅτι ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς στρατείας ἔμελλε νὰ παλλάξῃ τοὺς Ἕλληνας τοῦ καθήκοντος τοῦ συστρατεύεσθαι. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ ὁμολογηθεῖσα συμμαχία ἔμελλε νὰ ἰσχύῃ εἰς αἰεὶ, καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπέστησαν διὰ παντὸς τοῦ δι-

καιώματος τοῦ στρατεύειν χάριν ἰδίων σκοπῶν παρ' αὐτῶν ἐκείνων ὀριζομένων. Πας' ἀντίστασις ἐναντίον τοῦ ἀρχιστρατήγου ἦτο παράβασις τῆς ἐνόρκως ὁμολογηθείσης συνθήκης, πᾶσα δὲ ὑπόπειρα πρὸς ἀνάγκησιν ἐλευθέρας ἐνεργείας ἐθεωρεῖτο ἀποστασία, ὡς ἀπέδειξεν ἡ τύχη τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν Θηβῶν. Καὶ ἡ ὑπηρεσία δ' ἐν τῇ περσικῇ στρατιᾷ ἐπὶ μισθῷ ἐτιμωρεῖτο ὡς προδοσία, ὅπως ὁ ἐχθρὸς στερηθῇ τῶν Ἑλλήνων ἐπικουρῶν, οἵτινες ἦσαν τὸ κυριώτατον ἔρεισμα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Οὕτω δὲ δι' αὐτῆς τῆς αὐτοκράτορος στρατηγίας τοῦ Φιλίππου εἶχε καταλυθῇ ἐν τοῖς κυριωτάτοις ἡ ἐλευθερία τῶν τε ἐλληνίδων πόλεων καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων καθ' ἑαυτούς.

Ἄλλ' ἦτο πρὸς τούτοις ὁ Φίλιππος καὶ ἐπίσκοπος τῆς εἰρήνης τῆς χώρας. Διὰ τοῦτο δὲ πᾶσα παρανομία διαταράσσουσα τὴν εἰρήνην, πᾶσαι αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ στάσεις, δι' ὧν ἐμειοῦντο αἱ ἐγγυήσεις περὶ τῆς ἀσφαλοῦς τηρήσεως τῶν συνθηκῶν, πᾶς ἀναδασμὸς ἀγρῶν, πᾶς ἀποκοπὴ χρεῶν, πᾶς ἀπελευθέρωσις δούλων καὶ πᾶς ἄλλη ἀνατροπὴ τοῦ καθεστῶτος ὑπέκειντο εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ συνεδρίου καὶ τὴν παρὰ τοῦ προΐσταμένου αὐτοῦ τιμωρίαν. Πᾶσα δὲ πόλις παραβαίνουσα τὴν εἰρήνην ἔμελλε κατὰ τὰ ὁμολογηθέντα νὰ ἐκβάλληται ἀπὸ τοῦ συνεδρίου, οὗ ἡ συμμετοχὴ ἦτο ἡ μόνη ἐγγύησις περὶ τῆς αὐτονομίας αὐτῆς· πρὸς ἐκφόβησιν δὲ ἀπὸ πάσης ἀποπειρας ἀποστασίας ὠρίσθη, ὅπως ἅπασαι αἱ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταστραφεῖσαι πόλεις μείνωσι διὰ παντὸς ἡρεπικωμέναι. Αἱ δ' ἐπιεικέστεραι ἐκείναι διατάξεις, οἷα ἰδίως αἱ παραχωρηθεῖσαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, εἰς ὧν τὸν λιμένα οὐδεμιᾶς μακεδονικῆς τριήρους ἐπετρέπετο ὁ εἰσπλους, ἦσαν περιορισμοί, οὓς ὁ πανίσχυρος βασιλεὺς ἐπέβαλλεν εἰς ἑαυτὸν ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐφαίνετο σύμφορον πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ. Δὲν ἔλειψαν δὲ, ὡς εἰκὸς, βίαιαι ἀναμίξεις εἰς τὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῶν πόλεων καὶ παραβάσεις τῶν παραχωρηθέντων δικαιωμάτων, ἐπειδὴ τὸ λεπτὸν ὄριον τὸ χωρίζον τὴν ἀπόλυτον βασιλείαν τὴν κρατοῦ-

σαν πέραν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονίαν δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἐπ' ἄπειρον.

Ὁ δὲ ἀληθὴς χαρακτήρ τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως μόνον κατὰ μικρὸν, ὡς εἰκός, ἐξεδηλώθη. Καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν στρατολογίαν φαίνεται ὅτι ὁ Φίλιππος προέβη μετὰ μεγάλης ἐπιφυλάξεως. Ἄλλως δ' ἀνταπεκρίνετο πάντως πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ βασιλείως τὸ νὰ θεωρηθῇ μετὰ χαρᾶς ἢ παρ' αὐτοῦ ἀνάληψις τῆς ἡγεμονίας ὡς ἡ ἀρχὴ ἡμερῶν εὐτυχιστέρων, τὸ νὰ ἐπέλθῃ σωτηρία καθυσύχασις ἐπιφέρουσα τὴν συναίσθησιν ἀσφαλείας ἐπὶ μακρὸν ἀπούσης ἐξ Ἑλλάδος, τὸ ναύξηθῇ ἡ εὐημερία, τὸ νὰναλάβωσιν αἱ πόλεις καὶ ἐπανέλθῃ ἡ ἐμπιστοσύνη. Καὶ ταῦτα διότι πᾶν κέρδος τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἴδιον ὄφελος τοῦ Φιλίππου, καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ ἐνισχύετο ἄριστα τότε μάλιστα, ὅτε ἤθελον πεισθῇ οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος ἐξηκολούθει ἀδιαταράχως καθ' ἃ καὶ πρότερον.

Ἐν δὲ Ἀθῆναις ἐξηκολούθησεν ἰσχύουσα ἡ φατρία τῶν φιλοπατρίδων. Ὁ Ὑπερείδης ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν ἑαυτοῦ κατὰ τοῦ Ἀριστογείτονος, κατηγορήσαντος τὸν ῥήτορα ἐπὶ τῷ παρ' αὐτοῦ προταθέντι ψήφισματι¹. Καὶ ὡμολόγησε μὲν, ὅτι τὸ προβούλευμα αὐτοῦ ἐνεῖχε παράβασιν τῶν καθεστώτων, ἀλλ' ἐδικαιολόγησε τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἕνεκα τῶν περιστάσεων, αἵτινες ἀπῆλθον τὴν στρατολογίαν ἀπασῶν τῶν ἔτι ὑφισταμένων ἐν τῇ ἀκόμῃ ἐλευθέρᾳ πόλει δυνάμεων. Δὲν ἔγραψα ἐγὼ τὸ ψήφισμα, εἶπεν, ἀλλ' ἡ ἐν Χαιρωνεῖα μάχη². Ὁ δὲ δῆμος ἠθώωσεν αὐτόν.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐννέα μῆνας μετὰ τὴν μάχην ἐπῆνεσαν διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου δύο Ἀκαρνᾶνας, τὸν Φορμίωνα καὶ τὸν Καρφίναν, οἵτινες, μνήμονες τῆς ἀρχαίας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 518 κ. ἔ.

² Ὑπερείδης πρὸς Ἀριστογείτονα παρὰ *Πλουτάρχῳ* ἐν βίῳ δέκα ῥητόρων σ. 849a· ἔπεσκότει μοι τὰ Μακεδόνων ὅπλα, οὐδ' ἐγὼ τὸ ψήφισμα ἔγραψα, ἢ δ' ἐν Χαιρωνεῖα μάχη. Ἀναφέρονται δὲ ταῦτα εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν δούλων· ἀποκοπὴν χρεῶν τῶν ὀφειλόντων εἰς τὴν πόλιν καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου ψηφισθέντα. Ἰδε Schöffer [Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. I' ἐκδ. β' σ. 9.

φιλίας τοῦ ἀκαρνανικοῦ λαοῦ, εἶχον ὑποστηρίξει τὴν πόλιν προθύμως καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ ἀγῶνι¹, καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοὺς πολίτας. Ὀλίγον δὲ χρόνον πρότερον εἶχον τιμήσει δημοσίᾳ καὶ τοὺς Τενεδίους, τοὺς πιστοτάτους τῶν ἐν ταῖς νήσοις συμμάχων². Οὕτω μετὰ τὴν φοβερὰν ταραχὴν τῶν χρόνων τοῦ πολέμου καὶ τὴν ὑπέρμετρον ἔντασιν τῶν δυνάμεων, ἣν εἶχον προκαλέσει οἱ χρόνοι τῆς διοικήσεως τοῦ Δημοσθένους, ὁ δῆμος ἀνέπνευσε καὶ πάλιν καὶ ἐτράπη ἐν σχολῇ, ἥς εἶχεν ἐπὶ μακρὸν στερηθῇ, εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς πόλεως.

Εἶχον δὲ πρὸς τοῦτο αἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐξαίρετον εὐτυχίαν νὰ ἔχωσιν ἄνδρα, ὅστις διέταξε τὰ τῶν προσόδων τῆς πόλεως μετὰ δεξιότητος ἀπαραμίλλου καὶ ἐποιήσατο εὐγενεστάτην χρῆσιν τῶν αὐξηθέντων πόρων αὐτῆς. Ὁ ἀνὴρ δ' ἐκεῖνος ἦτο ὁ Λυκοῦργος. Κατώρθωσε δὲ οὗτος ναυξήσῃ τὰς ἐτησίας προσόδους εἰς χίλια διακόσια τάλαντα, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἐπτὰ ἑκατομύρια καὶ ἑβδομήκοντα δύο χιλιάδας φράγκων, [ὧν ὀκταπλασία εἶνε περίπου ἡ ἀνάλογος σημερινῇ ἀξίᾳ], ἐμερίμνησε δὲ περὶ τῆς τειχοδομίας τοῦ περιβόλου καὶ ἀνεβίβασε τὸν ἀριθμὸν τῶν τριήρων εἰς τετρακοσίας. Ἀνέλαβον δὲ καὶ πάλιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν κτίσιν τῶν νεωρίων καὶ ἀπεπερατώθη καὶ ἡ Σκευοθήκη. Συνετέλεσε δὲ ὁ Λυκοῦργος τὸ διονυσιακὸν θέατρον, ἔκτισε τὸ Στάδιον παρὰ τὸν Ἰλισσὸν, τὸ Ὠδεῖον καὶ τὸ γυμνάσιον τοῦ Λυκείου, ἱδρύσε δὲ τιμητικούς ἀνδριάντας τῶν μεγάλων Ἀθηναίων, οἷον τοῦ Σοφοκλέ-

¹ Ἴδε τὸ ψήφισμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Φορμίωνα καὶ τὸν Καρφίαν βοηθήσαντας μετὰ δυνάμεως, πιθανῶς εἰς τὴν Χαϊρύνειαν, παρὰ [Πιπτάκη ἐν Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἀρ. 1309, Rangabé Antiquités Helléniques Τόμ. Β' σ. 963 ἀρ. 2280. von Velsen] ἐν τῷ Monatsbericht der Berliner Akademie 1856 σ. 115 κ. ἔ. [Corpus Inscriptionum Graecarum Τόμ. Β' ἀρ. 121. Dittenberger Sylloge Inscriptionum Graecarum σ. 181 ἀρ. 109].

² Ἴδε περὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν Τενεδίων ψηφίσματος Kühler ἐν Bulletino [di corrispondenza archeologica] 1866 σ. 104 κ. ἔ. [Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β', α' ἀρ. 117. Dittenberger Sylloge Inscriptionum Graecarum σ. 178 ἀρ. 108. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 555].

ους¹. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους δὲν εἶχε καταβληθῇ μέριμνα περὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν Ἀθηνῶν οὕτω συνεχῆς καὶ οὕτω μεγαλοπρεπῆς. Ἀφ' οὗ δὲ χρόνου ἡ πόλις δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ ἴδιον πολιτικὸν πρόγραμμα, ὁ τρόπος οὗτος ἦτο ὁ μόνος πρὸς διατήρησιν τῆς τιμῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ θεραπείαν τῆς ἀναμνήσεως τοῦ παρελθόντος. Καὶ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως δ' ἐστήθησαν ἀναθήματα ἐξ εὐχῆς γενομένης κατ' ἀκολουθίαν τῶν πρὸ τῆς ἥτης χρηστῶν προσδοκιῶν² καὶ μνημεῖα πρὸς τιμὴν τῶν ἀνδρείων, οἵτινες ἠξιοῦντο δημοσίᾳ ἐγκωμίων ἐπὶ τῇ γενναιότητι αὐτῶν³. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Θηβαῖοι, καίπερ δεινὴν ὑποστάντες συμφορὰν, ἰδρύσαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πεδίου τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης μεγαλοπρεπεῖς μνημεῖον, τὸν κολοσιαῖον λίθινον λέοντα, ὅστις καθήμενος καὶ ἀνορθῶν τὴν κεφαλὴν ἐφρούρει τὸν τάφον τῶν πεσόντων Θηβαίων καὶ ἐμαρτύρει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὴν γενναιότητ' αὐτῶν⁴.

¹ Περὶ τῆς διοικητικῆς δράσεως τοῦ Λυκούργου πρόκειται νῦν ἡμῖν ἱκαναὶ ἐπιγραφαί. Ἰδε Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. I [1866] σ. 312 ἀρ. 2 καὶ 25. Carl Curtius ἐν τῷ Philologus Τόμ. XXIV σ. 83 κ. ἐ., 261. Schäfer Demosthenes und seine Zeit] Τόμ. I' ἐκδ. β' σ. 302. Blass Attische Beredsamkeit Τόμ. I', 2 σ. 73.

² Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 534'.

³ Περὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων Ἀθηναίων ἴδε Πανσανίου I, 29, 13. [Körtz] ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. III [1878] σ. 385 κ. ἐ. [τοῦ αὐτοῦ] αὐτόθι Τόμ. IV [1879] σ. 275. Τὸ δ' ἐπίγραμμα παρὰ τοῦ Δημοσθένει [Περὶ τοῦ στεφάνου 269] εἶνε ὑποβολιμαῖον, τὸ δὲ γνήσιον εἶνε τὸ ἐν τῇ Παλατιῇ Ἀνθολογίᾳ VII, 245. Ἰδε Kaibel De monumentorum aliquot Graecorum carminibus. Ἐν Βόννῃ. 1871. Kirchhoff ἐν τῷ Hermes Τόμ. VI [1871] σ. 487.

⁴ [Πανσανίου IX, 40, 18]. Περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντος ἴδε C. W. Götting Gesammelte Abhandlungen Τόμ. Α' σ. 148. Welcker Monumenti dell' Instituto 1856 Τόμ. Α' σ. 1 καὶ Alte Denkmäler Τόμ. Ε' σ. 62. [Ἰδε τὴν εἰκόνα τοῦ λέοντος ἐν ἀναπλάσει ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ τεμαχίων κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ Γερμανοῦ γλύπτου Siegel ἐκ τῶν Alte Denkmäler τοῦ Welcker ἐν τῇ τοῦ Σπυρ. II. Δάμπερου Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Β' σ. 327. Ἰδε περὶ τοῦ λέοντος καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Σταματᾶκη ἀνασκαφῶν τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ πολυανδρίου τοῦ αὐτοῦ «Περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντος» ἐν Πλάτωνι Τόμ. Β' (1879) σ. 97 κ. ἐ. «Δύο λέοντες» ἐν Ἀκροπόλει τῆς 28 Νοεμβρίου καὶ 3 Δεκεμβρίου 1896. Εἰδυμίου Καστόρχη «Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ Λέων» ἐν τῷ Ἀθηναίῳ Τόμ. Η' (1879) σ. 486 κ. ἐ. Δαζάρου Φυτάλη «Ἐρευναι ἐν τῷ πολυανδρίῳ Χαιρωνείας» αὐτόθι Τόμ. Θ' (1880) σ. 347 κ. ἐ. Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς

Οὕτως ἡ αἰσθησις τοῦ εὐγενοῦς καὶ τοῦ ὠραίου ἐξηκολούθει ἀκόμῃ ζῶσα παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας καὶ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς παραμυθίαν ἐπὶ τῇ στερήσει τῶν ἀγαθῶν, οὗ ἄνευ ἐν προτέροις χρόνοις ἤθελον θεωρήσει ἀβίωτον τὸν βίον. Τὰ δὲ ἀποβλήθέντα δὲν ἀνεπληρώθησαν, ἐπειδὴ σκοπὸς τῆς εἰς μεγαλείτερον ὅλον συμπεριλήψεως τῶν ἐλληνίδων πόλεων οὐδαμῶς ἦτο ἢ ἐν αὐταῖς ἔναρξις νέου βίου μετὰ τὴν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκάσταις ἐξάντλησιν τῆς δυνάμεως τοῦ κατ' ἰδίαν βίου, οὐδὲ καθ' ἑαυτὰς δὲ συναπετέλεσαν ὅλον τι. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἀμετάβλητος ἔμεινεν ἡ διάσπασις τῶν δευτερευουσῶν καὶ μικρῶν πόλεων, αἵτινες ἐξηκολούθησαν διάγουσαι ἰδίον βίον καὶ δὲν ἔπαυσαν πρὸς μὲν ἀλλήλας διακείμεναι ἐχθρικῶς καὶ δυσπίστως, ἐν ἑαυταῖς δὲ στασιάζουσαι καὶ διχονοοῦσαι. Οἱ δὲ ὑψηλοὶ σκοποὶ, ὧν ἡ ἐπιδίωξις εἶχε πρὸς ὥραν ἐνώσει τὰς πόλεις καὶ τὰς φατρίας, δὲν ὑφίστατο πλέον, καὶ πάντα μὲν τὰ ιδεώδη εἶχον ἐκλίπει, τὰ δὲ συμφέροντα περιωρίζοντο ὀσημέραι μᾶλλον. Διὰ βραχέων δ' εἰπεῖν, ὅτι μὲν μέγα εἶχον αἱ δημοκρατούμεναι ἐλληνίδες πόλεις ἠφανίσθη, αἱ δὲ ἀδυναμίαι καὶ κακίαι διετηρήθησαν καὶ ἀπέβησαν ὀσημέραι αἰσθητότεραι. Ἡ δὲ προστασία ξένου βασιλέως, ὅστις ἐπεδείκνυε πρὸς τὰς ὑποτεταγμένας πόλεις εὖνοιαν ἐπεικὴ ἢ ἀμείλικτον αὐστηρότητα κατὰ τὸ δοκοῦν, προῆγεν ἐν αὐταῖς τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιζηλίας, ὅπερ παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἐγγύησιν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ καὶ ὑπὸ οὐδεμίαν ἔποψιν ἦτο πάροχον ἀγαθῶν. Καὶ ἐνιοὶ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἰδιωτῶν ἡδυνήθησαν νὰ κορέσῃσι τὴν φιλοδοξίαν αὐτῶν ἀφρονώτατα, ἀλλ' αὐτὸ

ἐταιρίας 1879-1880 σ. 25 κ. ἐ. 1880-1881 σ. 16 κ. ἐ. Ὁρθῶς ὁ Hans Droysen *Die griechischen Kriegeralterthümer* σ. 23, σημ. 2 παρατηρεῖ, ὅτι κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, καθ' ἃς εὗρέθησαν διακόσιοι πεντήκοντα καὶ τέσσαρες σκελετοὶ κατὰ σειρὰς τεταγμένοι τῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ, δὲν ἔγινε φροντίς νὰ γείνωσι καταμετρήσεις περὶ τοῦ ὕψους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, περὶ οὗ ἄλλως οὐδὲν γινώσκωμεν. Τινὰ δὲ τῶν κρανίων, φέροντα τραύματα, εἶνε ἀπὸ τινων ἐτῶν ἐκτεθειμένα ἐν μιᾷ τῶν προηκῶν τοῦ ἐν τῇ ὁδῷ Πατηρίων Κεντρικοῦ μουσείου. Τὴν δὲ ἀναστύλωσιν τοῦ λείοντος ἀπὸ μακρῶν ἤδη ἐτῶν μελετᾷ ἐκάστοτε ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία].

τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποξένωσιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας πα-
 τριδος. Ὁ ἔρως πρὸς ἀποδημίαν καὶ περιπετειώδη βίον ὁ ἐπι-
 χωριάζων ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν ταῖς ἀρκαδικαῖς κοιλάσιν,
 ἀναπτύχθεις δὲ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ
 τοῦ τέλους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἠύξθη ὅσημέραι μάλ-
 λον, ἐξηγρίωσε τὸ ἔθνος καὶ ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς γῆς
 τᾶριστα τῶν τέκνων αὐτῆς. Καὶ τὰς μὲν δεξιότητας, τὴν παιδεί-
 σιν καὶ ἀπάσας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων εὐφυῶς
 διέγνω ὁ Μακεδὼν καὶ ἐποιήσατο τὴν προσήκουσαν αὐτῶν χρῆ-
 σιν, οὐχ ἥττον ἐπιδείξας μεγίστην εὐλάβειαν πρὸς τὴν δόξαν τοῦ
 ἐλληνικοῦ παρελθόντος καὶ κολακεύσας τὴν κενοφροσύνην τῶν
 Ἑλλήνων· ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἑλληνας αὐτοὺς, πρὸς τὸ ἔθνος
 καθ' ὅλου οὐδεμίαν ἐπέδειξε συμπάθειαν. Καὶ τοὺς μὲν φιλοπά-
 τριδας ἐμίσει ὡς ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους, τοὺς δὲ προδότας τοὺς
 παραδῶσαντας εἰς αὐτὸν τὴν χώραν περιεφρόνει. Καίτοι δὲ πᾶν
 ὅ τι εἶχε κατορθώσει ὥφειλεν εἰς τοὺς Ἑλληνας, καίτοι οὗτοι
 ἦσαν ἀπαραίτητοι εἰς αὐτὸν χάριν ἐπιτυχίας τῶν μελλόντων
 σκοπῶν, ἀλλ' ὅμως ἐδέχετο τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν ὡς ὀργάνων
 τῆς δυναστικῆς αὐτοῦ φιλοδοξίας, ἀλλὰ δὲν παρείχεν εἰς τὸ ἔθνος
 ἀνεξάρτητον συμμετοχὴν εἰς τὴν ἰδίαν δόξαν, οὐδ' ἐμελέτα πα-
 λιγγενεσίαν τῶν Ἑλλήνων τῶν νῦν κοινωνούντων τοῦ βασιλείου
 αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν μακε-
 δονικὴν ἀρχὴν δὲν ὑπῆρξε μετάβασις εἰς νέους χρόνους, ἐπιφέ-
 ροντας τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἀπονενεκρωμένων στοιχείων καὶ ἄγον-
 τας εἰς τὴν ἀναβλάστησιν νέων σπερμάτων ἀναπτύξεως, ἀλλὰ
 μόνον ὀπισθοδρόμησις καὶ ὄλεθρος. Ἡ μὲν φιλοσοφικὴ πίστις εἶχεν
 ἀποβάλλει ἀπὸ μακροῦ χρόνου πᾶσαν δυνάμιν, ἡ δὲ φιλοσοφικὴ σκέ-
 ψις ὀλίγους μόνον ἠδύνατο νάγάγῃ εἰς ὑψηλοτέραν ἀντίληψιν τῶν
 ἀνθρωπίνων καθηκόντων, καὶ ἡ τέχνη ἠδύνατο μὲν νὰ ἐπιρρίψῃ
 ἐπὶ τοὺς χώρους τῆς ἀρχαίας δόξης αἰγλήν τινὰ ἐπιφέρουσαν
 παραμυθίαν καὶ γαλήνην, ἀλλὰ δὲν ἴσχυε νὰ παράσχω εἰς τὰς
 πόλεις ἡθικὸν σθένος. Αἱ μόναι δὲ ὁρμαὶ αἱ δυνάμεναι ἀκόμῃ νὰ

ἐπιδράσωσι τελεσφόρως ἐπὶ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ὅπως ὑπερνικήσωσι τὴν φιλαυτίαν καὶ ἐξεγείρῳσιν ἀφοσίωσιν πρὸς ὑψηλοτέρους σκοποὺς ἐνέκειντο εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ πολιτικοῦ βίου, εἰς τὴν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὴν πατρίδα ἀφοσίωσιν, εἰς τὴν πίστιν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὸ καθεστῶς, εἰς τὴν εὐσέδειαν πρὸς τοὺς προγόνους, εἰς τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Πᾶσα δὲ ἡ μεγαλοφροσύνη ἡ ἐπιδειχθεῖσα ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἐξεπήγαγεν ἐκ τῆς ιδέας τῆς πολιτείας, ἀλλ' εὐθὺς ὡς τὸ ἔθνος ἐστερήθη ταύτης τῆς βάσεως, καὶ ἡ μὲν πατρὶς αὐτοῦ ἐξωλοθερεύθη, ὁ δὲ πολιτικὸς αὐτοῦ βίος συνεστάλη, ἔμελλον, ὡς εἰκὸς, νὰ παρακμάσωσι καὶ αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι ὅσαι ὑπελείποντο ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία μόνην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν τῆς διαφορᾶς αὐτῶν. Τὰ πλήθη ἐπεζήτουν νὰπολαύσωσι μόνον ὕλικῆς εὐημερίας καὶ εὐαρέστου ἐν τῇ πεπερασμένῃ μικρᾷ πόλει βίου, πάντα δὲ τὰ ὑψηλότερα ἰδεώδη ἐξέλιπον κατὰ μικρόν.

Οἱ δὲ ὑπέροχοι ἄνδρες εἶχον ἀπὸ μακρῶν ἤδη ἀποβῆ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐπιδράσεων καὶ εἶχον ἐπιδιώξει ἰδεώδη ἐλληνισμὸν ὑπέρτερον τῶν διαφορῶν τῶν φύλων καὶ πόλεων. Τοῦτο δὲ βλέπομεν καταφανέστατα ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ μεγάλου Θηβαίου πολιτευτοῦ¹. Καὶ ὁ Ἰσοκράτης δ' ἐθεώρει μεγίστην δόξαν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἦτο δηλωτικὸν μᾶλλον παιδείσεως ἢ γένους καὶ ἐσήμαινε μᾶλλον τὴν διάνοιαν ἢ τὴν συμμετοχὴν κοινῆς φύσεως². Ἡ πνευματικὴ κίνησις εἶχεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σωκράτους ἀποσπασθῇ ὁσημέραι μᾶλλον ἀπὸ τοῦ δημοσίου βίου· ἐφ' ὅσον δὲ τὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν ἀπέβαινον μᾶλλον περιωρισμένα καὶ ταπεινότερα, τόσῳ πλουσιώτερον ἀνεπτύσσετο ἡ φιλομάθεια τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐρεῦνης ἐπεξετείνετο εὐρύτερον, ἐπελαμβάνετο βαθύτερον τῆς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, καὶ περιελάμβανεν ἀκαταπονήτως τὰ

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Δ' σ. 616.

² [Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' Τόμ. 267].

τε ἀνθρώπινα καὶ τὰ θεῖα. Τὸ πνεῦμα ἐδέσποσεν ἀπάντων τῶν θεμάτων τῆς σκέψεως, καὶ ἅπαντα ἔγειναν ἀντικείμενον γονίμου ἐξετάσεως καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς μέθοδον προσήκουσαν· ἔγεινε δ' ἐπιμελὴς χρῆσις τῶν πορισμάτων τῶν προτέρων ἐρευνῶν καὶ συνηνώθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπιτυχέστατα γινῶμαι τέως ἀντιπαλαίουσαι πρὸς ἀλλήλας. Ἡ σωκρατικὴ ἔρευνα καὶ αἱ ὑπὸ τῶν σοφιστῶν ὑποκινηθεῖσαι ποικίλαι μελέται ὥς καὶ αἱ ἐργασίαι τοῦ Εὐδόξου, τοῦ Δημοκρίτου καὶ ἄλλων, τὰ πάντα συνεδυάσθησαν πρὸς ἀλλήλα καὶ συναπῆρτισαν ἐν ὅλον, ἡ ἠθικὴ θεωρία, ἡ ἔρευνα τῆς φύσεως καὶ ἡ ἱστοριογραφία. Οὕτω δὲ ἰδρύθη νέα καθολικὴ ἐπιστήμη, καὶ αἱ τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν ἀξιώματος στερηθεῖσαι Ἀθηναὶ ἔλαβον οἷον εἰς χρῆμα νέου μεγαλείου διὰ τῆς ἐν αὐταῖς τρία ἔτη μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἰδρύσεως τῆς σχολῆς ἐκείνης, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ τελείωσις τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης.

Σαφέστερον τοῦ Πλάτωνος διέγνω ὁ Ἀριστοτέλης τὴν πρὸς μακρὰν ζωὴν ἀνεπάρκειαν τῶν δημοκρατουμένων ἐλληνίδων πόλεων· αὐστηρῶς δ' ἐπέκρινεν ἀπάσας αὐτῶν τὰς κακίας καὶ ἅπαντα τὰ τρωτὰ, ἰδίως δὲ τὰς ὑπερβασίας τῆς δημοκρατίας. ὧν ἕνεκεν ἐν πολιτείᾳ οἷα ἡ τῶν Ἀθηναίων καθίστατο ἀδύνατος εἰς τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς σώφρονας ἡ τελεσφόρος συμμετοχὴ τοῦ δημοσίου βίου Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀδιάφορος, οὐδὲ διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὰς τύχας τοῦ ἰδίου ἔθνους καὶ δὲν ἀπηρνήθη αὐτὰς, ὅτ' ἔπαυσεν ὃν τὸ ἔθνος τὸ διέπον τὰς τύχας τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου. Ἐξηκολούθησε δὲ θεωρῶν αὐτὸ τὸ ἐπίλεκτον ἔθνος, τὸ ἔθνος τοῦ μέλλοντος, ὅπερ προώριστο τότε πρῶτον νὰ ἐπιδείξῃ τελείως τὰ χαρίσματα ἐκεῖνα, ὧν ἕνεκεν ὑπερεῖχεν ἀπάντων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς. Καὶ ταῦτα διότι, καθ' ἃ λέγει, τὰ μὲν βόρεια ἔθνη εἶνε μὲν γενναῖα, ἀλλὰ στεροῦνται διανοίας καὶ τέχνης, διὰ τοῦτο δὲ εἶνε μὲν ἐπιτήδεια νὰ διατηρῶσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν εἶνε προωρισμένα νὰ ἰδρῶσι πολιτείας καὶ εἶνε ἀνίκανα νὰ ἄρχωσιν ἄλλων ἐθνῶν. Οἱ δὲ Ἀσιᾶται ἔχουσι μὲν δεξιότητα περὶ τὸ διανοεῖ-

σθαι καὶ περὶ τὴν τέχνην, ἀλλὰ στεροῦνται γενναιότητος, διὰ τοῦτο δ' εἶνε ἀκατάλληλα εἰς τὸ διατηρεῖν τὴν ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ δουλοῦνται εὐκόλως. Μόνον δὲ τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος ἔχει συγχρόνως γενναιότητα καὶ αἰσθησιν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, διὰ τοῦτο δὲ εἶνε προωρισμένον νὰ εἶνε ἐλεύθερον καὶ ἔχει τοὺς ἀρίστους πολιτικούς θεσμούς καὶ δύναται νὰ ἄρξῃ πάντων, ἂν τύχῃ μιᾶς κοινῆς πολιτείας¹.

Εἰς τοιαύτην δὲ παγκόσμιον τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἀρχὴν ἡδύνατο νὰ πιστεύῃ ὁ Ἀριστοτέλης ἐφ' ὅσον ἀνὴρ δαιμόνιος οἶος ὁ Ἀλέξανδρος παρεῖχεν εἰς αὐτὸν χρηστὰς προσδοκίας, ὅτι οὗτος ἔμελλε νὰ νῆαδειχθῇ ἀληθῶς Ἑλλήν βασιλεὺς καὶ ἐπιτελέσῃ τὴν ιδεώδη ἐκείνην μοναρχίαν, ἣν ἀπὸ μακροῦ ἤδη ὠνειροπόλουν πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν ἡ ὑπεροχὴ ἡ κτηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ὑπὲρ τὰ λοιπὰ ἔθνη ἦτο μόνον πνευματικὴ, καὶ τὴν πράγματι δι' ἀγώνων ἐπιβληθεῖσαν ταύτην παγκόσμιον ἀρχὴν χρεωστεῖ πολὺ μᾶλλον εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἢ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους δὲ ἡ φιλοσοφία ἤλθε καὶ εἰς οἰκειοτάτην ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, ἐπιχειρήματα νὰ ἐπεξεργασθῇ ἐπιστημονικῶς τὴν ὅλην αὐτῆς ὕλην. Ὑψίσματα καὶ συνθῆκαι συνελέχθησαν, αἱ πολιτεῖαι ἐξηρευνήθησαν καὶ παρεβλήθησαν πρὸς ἀλλήλας, παρετηρήθησαν δὲ αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν καὶ αἱ κακίαι, αἱ μεταβολαὶ αὐτῶν καὶ αἱ παρεχθάσεις. Ὡς δὲ ὁ περὶ τὴν ἀνατομικὴν διατρίβων ποιεῖται

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτ. σ. 1327b (ἐκδ. Bekker σ. 105, 28): τὰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις ἔθνη καὶ τὰ περὶ τὴν Εὐρώπην θυμοῦ μὲν ἐστὶ πλήρη, διανοίας δὲ ἐνδεέστερα καὶ τέχνης· διόπερ ἐλεύθερα μὲν διατελεῖ μᾶλλον, ἀπολίτευτα δὲ καὶ τῶν πλείον ἄρχειν οὐ δυνάμενα. Τὰ δὲ περὶ τὴν Ἀσίαν διανοητικὰ μὲν καὶ τεχνικὰ τὴν ψυχὴν, θυμα δέ. Διόπερ ἀρχόμενα καὶ δουλεύοντα διατελεῖ. Τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος ὥς περ μεσεῦει κατὰ τοὺς τόπους, οὕτως ἀμφοῖν μετεχει. Καὶ γὰρ ἐνθυμὸν καὶ διανοητικὸν ἐστὶν· διόπερ ἐλεύθερον τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μιᾶς τυγχάνον πολιτείας.

τάς μελέτας ἐπὶ τῶν τεθνεώτων σωμάτων, οὕτω καὶ ὁ φιλόσοφος ἐμελέτησε τὰ τῶν πολιτειῶν ὧν ἡ ἐξέλιξις εἶχε περατωθῇ, ὅπως διαγνώσῃ τὰς συνθήκας τοῦ βίου τοῦ ὑγιоῦς ὁργανισμοῦ καὶ τὰ αἷτια τῆς ἐκπτώσεως αὐτοῦ. Καὶ τὴν λογοτεχνίαν δὲ καὶ τὰς εἰκαστικὰς τέχνας ἐπεχείρησαν νὰ μελετήσωσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν ἀναπτύξει ὥς τι ὅλον, καὶ ἔγραψαν τοὺς βίους τῶν πολιτευτῶν, ἀνῆλθον δὲ ἀπὸ τῶν τελευταίων συγχρόνων συμβεβηκότων εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας παραδόσεις.

Οὕτω δ' ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐπιστήμη πλουσία, ἔχουσα ἄντικείμενον τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν πολιτισμοῦ. Καὶ ὑπῆρχον μὲν ἀναλόγως ὀλίγοι οἱ συμμετασχόντες τῶν τοιούτων ἐρευνῶν, ἀλλὰ καταδεικνύουσιν ὅμως αὐταὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν χρόνων ἐκείνων τῶν ἐπακολουθησάντων εἰς τὸν ὅλεθρον τῆς αὐτονομίας. Καταφαίνεται δὲ καὶ ἐν τούτῳ τῷ σταδίῳ προδηλότατα ἡ φυσικὴ ἐξέλιξις τῶν Ἑλλήνων, διότι βλέπομεν τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς ἐνεργοῦ αὐτοῦ πολιτικῆς σταδιοδρομίας ἐπιλαμβανόμενον πάραυτα μετὰ μεγίστης δραστηριότητος τῆς ἐν συνεχείᾳ κατανοήσεως τοῦ παρελθόντος δι' ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς οἰονεὶ ἀποθηκεύσεως τῶν ἐν τῷ ἤδη συντελεσθείσῃ περιόδῳ τῆς ἐξελίξεως ὠριμασάντων καρπῶν ἐκείνων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἐπίγνωσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Οὕτω δὲ τὸ διὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου καὶ σὺν αὐτῷ ἐπιρρωσθὲν πνεῦμα τοῦ ἔθνους συνεχίζει ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ πάντων τῶν κατὰ τόπους περιορισμῶν τὴν ὁρᾷσιν αὐτοῦ, μαρτυροῦν τὴν ἀκατάβλητον αὐτοῦ δύναμιν διὰ τῆς πρὸς ὑψηλὰς ἰδέας παρορμήσεως ἀπάντων τῶν ἔθνων τῆς γῆς, ὅσα ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς αὐτό.

Ἄλλως δὲ καὶ αὐταὶ αἱ πόλεις δὲν εἶχον ὅλως ἐκλίπει καὶ αἱ ἐν αὐταῖς ἔθνικαὶ δυνάμεις δὲν εἶχον ὅλως ἐξάντληθῇ· ἐν πολλαῖς δὲ χώραις, οἷον ἐν ταῖς παρὰ τὸν Ἀχελῷον καὶ ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ, οὐδ' εἶχον ἀκόμη τύχει τῆς προσηκούσης ἀναπτύξεως. Καὶ αὐταὶ

δ' αἱ μάλιστα ἐξηντλημέναι πόλεις ἐξηκολούθησαν ζῶσαι κατὰ τὰ πάτρια. Καὶ ἡ μὲν τεταπεινωμένη Σπάρτη ἐνέμενεν ἀκόμη μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης εἰς τὰς περὶ ἡγεμονίας ἀξιώσεις· ἐν δὲ Ἀθήναις διεσώζοντο αἱ ἀρχαῖαι φατρίαι. Ἀπετολήθησαν δὲ νέαι ἔνοπλοι ἀπόπειραι πρὸς ἀνάκτησιν ἐλευθέρας ἐνεργείας.

Καὶ αὕτη δὲ ἡ πρὸς ἰδρύσιν πολιτειῶν ἔμφυτος εἰς τὸ ἔθνος ὁρμὴ δὲν εἶχεν ἐκλίπει, καὶ βλέπομεν μετ' ἐκπλήξεως καθιστάμενον καὶ πάλιν ἐξαιρέτως τὸν μόνον τύπον ἀρχαίας πολιτικῆς συμπράξεως τὸν μὴ τελειωθέντα μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου πρὸς τῶν Ἑλλήνων, τὸν τῆς ὁμοσπονδίας, καὶ δὴ παρ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς φυλῆς, δι' ἧς εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἱστορία τοῦ ἔθνους. Ἡ ἰδέα τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας ἔλαβε διὰ τῶν Ἀχαιῶν ὅλως νέαν μορφήν, πολλῶν ἐλευθέρων πόλεων συνενωθείσων πρὸς ἀλλήλας κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἅπαντες οἱ τῆς πολιτείας κοινωνοῦντες ἦσαν οἷονεῖ πολῖται μιᾷ καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ὤκουν ἐντὸς διαφόρων περιβόλων τειχῶν.

Οὕτως οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν πρὸς καιρὸν ἀκόμη νάνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ προβῶσιν εἰς ὁρᾶσιν αὐτενεργόν. Ἀλλ' ἅπασαι αὗται αἱ ἀπόπειραι ἦσαν μόνον διαλείψεις τῆς ξένης κυριαρχίας καὶ δὲν ἔπαυσαν ἐξαρτώμεναι ἀπὸ περιστάσεων ἐξωτερικῶν. Ἡ δ' ἐξέγερσις τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους ὑπῆρξεν ἡ τελευταία μεγάλη πρᾶξις τῆς αὐτονόμου Ἑλλάδος, καὶ ἡ συνεχῆς ἱστορία αὐτῆς λήγει μετὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Δημάδου διαπραχθείσης εἰρήνης.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

Ἀναλαβὼν τὴν αἰσίως περατωθεῖσαν μετάφρασιν τῆς ἀνὰ χει-
ρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐξέθηκα ἤδη ἐν σ. κθ' τοῦ Προλόγου
τοῦ προταχέντος τοῦ πρώτου τόμου τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν ἐθε-
ώρησα πρέπον νὰ μεταβάλλω τὸ κείμενον τοῦ συγγραφέως. Δὲν ἐπε-
χείρησα νὰ παράσχω εἰς τὸν Ἑλληγν' ἀναγνώστην νέον βιβλίον
περὶ ἑλληνικῆς ἱστορίας, οὐδὲ νὰ ἔλθω εἰς λόγους πρὸς τὸν σοφὸν
διδάσκαλον ἔνθα τυχὸν διαφωνῶ πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ νὰ μεταρρυθμί-
σω ὅσα νεώτεροι ἀνακαλύψεις καὶ ἔρευναι ἀνέτρεψαν ἢ μετέβαλον.
Ἄλλ' ἠθέλησα νὰ καταστήσω τοὺς παρ' ἡμῖν φιλίστορας κοινω-
νοὺς τῶν διδαγμάτων τοῦ ἐνθουσιώδους τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότη-
τος φίλου καὶ τῆς ἀπολαύσεως ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἔργου, ὅπερ
δὲν εἶνε μόνον ἱστορικὸν βιβλίον, ἀλλὰ καὶ συγγραφικὸν ἅμα καλ-
λιτέχνημα. Διὰ τούτους τοὺς λόγους μόνον ἐν ταῖς σημειώσεσι διὰ
τῶν οἰκείων μεταβολῶν καὶ προσθηκῶν, καὶ τούτων ἐν τῷ προσ-
ήκοντι μόνον μέτρῳ, ὑπέλαβον τοῦτο μὲν ἐπιτρεπόμενον, τοῦτο
δ' ἐπιβαλλόμενον νὰ καταστήσω τὸν ἀναγνώστην ἐνήμερον τῶν
μετὰ τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Κουρτίου, ἐξ ἧς ἔγεινεν ἡ παρ-
οῦσα μετάφρασις, κυριωτάτων ἐρευνῶν καὶ δημοσιεύσεων τῶν
ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἐγεινε δὲ
τοῦτο σποράδην ἔνθα παρίστατο ἐκάστοτε ἀναπόφευκτος ἀνάγκη.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ σελίδες ὅλαι τοῦ βιβλίου, ὧν τὴν ἀναθεώρησιν καθιστάνει ἀναγκαίαν μία τῶν κυριωτάτων φιλολογικῶν ἀνακαλύψεων τοῦ τελευταῖου δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ ἀνεύρεσις τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους.

Καὶ ἐν μὲν τοῖς καθ' ἑκάστον ἐπηνωρθώθησαν ἤδη ἐν ταῖς σημειώσεσι πολλὰ ἐκείνων, περὶ ὧν διδάσκει νέα ἡ μεγάλη αὕτη ἀνακάλυψις. Δέον δὲ νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τινὰ τούτων ἤδη εἶχε λάβει ὑπ' ὄψιν αὐτὸς ὁ Κούρτιος, ἐπειδὴ προέκειτο ἤδη εἰς αὐτόν, ἐπεξεργαζόμενον τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν, ἐξ ἧς ἔγεινεν ἡ ἀνὰ χειρας μετάφρασις, τὸ μέγ' ἀπόσπασμα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τὸ ἐκ παπύρου ἀποκειμένου ἐν Βερολίῳ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Diels καὶ ἄλλων ¹⁾. Καὶ τοῦτο δὲ καθιστάνει εὐχερέστερον τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνος ἀναγνώστου τοῦ θέλοντος νὰ παρακολουθήσῃ τὴν σχέσιν τῶν γεγραμμένων ὑπὸ τοῦ Κουρτίου πρὸς τὰ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας μελετηθέντα, ὅτι ταῦτα κατὰ μέγα μέρος συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ Ἑγχειριδίου ἀρχαιολογίας τοῦ Γίλμπερτ, ἐξ ἧς ἔγεινεν ἡ ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Ν. Γ. Πολίτου μετάφρασις ἡ δημοσιευθεῖσα ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Βιβλιοθήκῃ. Τὸ Ἑγχειρίδιον δὲ τοῦτο, οὗ ἡ χρῆσις δέον νὰ βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ Κουρτίου, κατέστησεν ἀνωφελῆ πολλάκις τὴν παρ' ἐμοῦ διὰ περιττοῦ φόρτου αὐξήσιν τοῦ ὄγκου τοῦ βιβλίου οὗ ἀνέλαβον τὴν μετάφρασιν, ἂν οὐ ἄλλως δὲν ἐθεώρησ' ἀναγκαῖον καὶ σκόπιμον νὰ φυλοκρινήσω ἀπανταχοῦ τὰ καθ' ἑκαστα τοῦ πολιτειακοῦ βίου κατὰ τὰς νεωτέρας γνώμας, τοιοῦτου ὑπάρχοντος βοηθήματος.

Παρὰ ταῦτα πάντα θεωρῶ ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἐμμείνω καθ' ὅλου εἰς τὴν ὁδοῦσαν παρ' ἐμοῦ ὑπόσχεσιν, παρέχων γενικὴν ἀνασκόπησιν τῶν περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας γενομένων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μελετῶν καὶ ἐκθέτων τὰ κυριώτερ' αὐτῶν πορίσματα. Περιορίζομαι δ' εἰς ἐκείνας μάλιστα τὰς ἐρεῦνας ὅσαι ἀμέσως ἄπτονται θεμάτων συζητηθέντων ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Κουρτίου,

¹⁾ Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 522 ἐν σημ., σ. 523 ἐν σημ. 2 καὶ ἀλλαχοῦ.

ιδίως δ' ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀριστοτελικῆς συγγραφῆς, τὸ ἱστορικόν, ἅτε τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, τοῦ συστηματικοῦ, ἀπώτερον συνδεομένου πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο. Οὐδ' ἔσται ὑπεράγαν μακρὸς ὁ ἐμὸς λόγος, ἐπειδὴ μόνος μου σκοπὸς, μὴ ἐπιθυμοῦντος ἄλλως νὰ καταχρασθῶ τὸν ἐπιμεμετρημένον μοι χῶρον, εἶνε τὸ νὰ εἰσαγάγω τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην εἰς τὴν γνῶσιν τῶν νέων ὀριζόντων, οὓς πρὸς μελέτην τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας ἀνέφεξεν ἡ ἀνέυρεσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὅχι δὲ καὶ ἐπιχειρήσω τὴν ὑπόδειξιν νέων προβλημάτων, ἀφ' οὗ ἄλλως, ὥς ὁ ἀναγνώστης θὰ πεισθῇ ἐκ τῶν κατωτέρω λεχθησομένων, πλεῖστα ὅσα εὑρῇνται ἀκόμη ἐν τῷ σταδίῳ τῆς συζητήσεως, οὐδ' ἐλύθησαν πολλάι ἀμφισβήτησεις.

Πρὶν ἢ δὲ προῶ εἰς τὴν διὰ βραχέων ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων ὅσα, μὴ συμπεριληφθέντα εἰς τὰς διὰ τῶν σημειώσεων ἐπανορθώσεις ἢ ἀκροθιγῶς μόνον θιγθέντα, θεωρῶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τοῦτο μὲν πρὸς συμπλήρωσιν, τοῦτο δὲ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς συγγραφῆς τοῦ Κουρτίου, ὑπολαμβάνω ἀναγκαῖον νὰ κατστήσω τὸν ἀναγνώστην κοινωνὸν τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως ἣν ἐγέννησεν ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀρκοῦσαν θεωρῶ τὴν ἐξαίρετον σύνοψιν ἣν παρέσχεν ἐπ' ἐσχάτων ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Ἀδόλφος Bauer ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐξετάζει τὰς περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας ἐρεῦνας τῆς τελευταίας δεκαετίας¹⁾. Ταύτην, ἐνδιατρίβουσιν κυρίως περὶ τὸ ἐξοχώτατον τῶν ἐκδοθέντων βιβλίων, τὸ τοῦ von Wilamowitz, οὗ εὐρεῖαν ἄλλως ἐποιησάμην χρῆσιν ἐν ταῖς σημειώσεσι τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου τόμου, δημοσιεύω ἐνταῦθα ἐν μεταφράσει, συμπληρόνων ἔνθα τοῦτο ἀναγκαῖον ἐξ ἄλλων σελίδων τῆς συγγραφῆς τοῦ Bauer.

¹⁾ Adolf Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte 1888—1898. Ἐν Μονάχῳ 1899 σ. 268—295.

« Ἐν ταῖς πραγματείαις τοῦ Cauer ¹⁾ καὶ Rühl ²⁾, λέγει ὁ Bauer, ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας χάριν προεισαγωγικῆς ἀποδείξεως τοῦ ἰσχυρισμοῦ, ὅτι ἡ συγγραφὴ αὕτη εἶνε ἀδύνατον νὰ εἶνε ἔργον αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, συνελέχθησαν καὶ ἐξήρθησαν διάφορ' αὐτῆς χωρία, ἅτινα, καθ' ἃ ἰσχυρίζοντο οἱ προειρηθέντες, εἶχεν ἀντλήσει ὁ συγγραφεὺς ἐκ πηγῶν θολῶν ἢ ἐν αἷς δὲν εἶχε ποιήσει ὁρθὴν χρῆσιν τῶν προκειμένων αὐτῷ πηγῶν. Ἐξηνέχθη δὲ καὶ ἡ μομφή, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐποιεῖτο μνεῖαν πολλῶν πραγμάτων, ἅτινα προσεδόκῃτο νὰ εὑρεθῶσι παρ' αὐτῷ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ ἤδη πρότερον περὶ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας γινωσκόμενα, καίπερ ὄντ' ἀνεπαρκῆ, ἐπέτρεπον πολλὰς ἀξίας πλείστου λόγου συμπληρώσεις τῶν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας μαρτυρουμένων καὶ τὴν ἀντίκρουσιν ἄλλων αὐτοῦ μαρτυριῶν. Καὶ ὁ μὲν Cauer ἐθεώρει τὴν συγγραφὴν ταύτην μέτριον ἔργον προσελθὼν ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ δὲ Rühl ἡξίου ἔτι μᾶλλον ὀλιγωτέρας τιμῆς τὸν συγγραφέα, ὅν, καθ' ἃ φαίνεται, εἶν' εὐδιάθετος νὰ καταβιβάζῃ εἰς χρόνους μεταγενεστέρους καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Cauer ἐνδεικνυμένων. Ἀλλ' ὑπῆρξαν πλὴν αὐτῶν καὶ οἱ ἀποδεχόμενοι ὡς συγγραφεὶς τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τὸν Κριτίαν ἢ τὸν Ἡρακλείδην, ἐκφράζοντες οὕτω διὰ τῆς ταιαύτης αὐτῶν γνώμης τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐθεώρουν τὸν Ἀριστοτέλην παρὰ πολὺ ὑπέροχον, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπηται ἢ εἰς αὐτὸν ἀπόδοσις τοῦ ἔργου. Ἡδὲ δὲ ὁ Gomperz ³⁾ ἐδικαιολόγησέ τινας τῶν φαινομένων τούτων ἐλλείψεων, ἀπαλλάξας οὕτω κατὰ μέγα μέρος τὸν συγγραφέα τῶν τοιούτων μομφῶν. Ὁ δὲ Schöll ³⁾ ἀνέλαβε νὰ ὑπερμαχήσῃ τῆς σημασίας τοῦ εὐρήμα-

¹⁾ F. Cauer Hat Aristoteles die Schrift vom Staate der Athener geschrieben? Stuttgart 1891. Ἰδὲ καὶ Wochenschrift für classische Philologie. Τόμ. XIV (1897) στήλ. 1197.

²⁾ Ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. XLVI σ. 426 κ. ἑ. XVIII Supplementband τῶν τοῦ Fleckeisen Jahrbücher σ. 675 κ. ἑ.

³⁾ Th. Gomperz Die Schrift vom Staat der Athener. Ἐν Βιέννῃ. 1891.

⁴⁾ R. Schöll Aristoteles' Staat der Athener. Ἐν Μονάχῳ. 1891 (Χωριστὸν ἔκτυπον ἐκ τῆς Beilage τῆς Allgemeine Zeitung. 1891 ἀρ. 107, 108).

τος καὶ ἐξῆρε τὴν ἀσφάλειαν, μεθ' ἧς ὁ Ἀριστοτέλης ὡς ἱστορικὸς μᾶλλον ἢ ὡς πολιτικὸς καὶ ἐρευνητὴς ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἐξῴθεν ἐξετάζων τὰ πράγματα ἐποίησατο χρῆσιν τῶν ψηφισμάτων τοῦ Μητροφίου καὶ τῶν ἀξιοπίστων μαρτυριῶν τῶν Ἀτθιδογράφων πρὸς μελέτην τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων. Μόνην δ' ἔλλειψιν τῆς συγγραφῆς, ἄλλως καὶ ταύτην συγγνωστήν πως ἐν πρώτῃ ἀποπεύρα πολιτειακῆς ἱστορίας, εὔρε ταύτην, ὅτι δῆλα δὴ ὁ Ἀριστοτέλης ὠλιγόωρησεν ὑπὲρ τὸ δέον τῶν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας καὶ ἔκρινε τὰ κατὰ τὸν Κίμωννα, Ἐφιάλτην καὶ Περικλέα μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐν τῷ ἄστει φατριῶν. Ἐνεκα δὲ τοῦ μονομεροῦς χαρακτῆρος τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως ἐν ταῖς μαρτυρίαις περὶ τοῦ Κίμωνος καὶ περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου πάγου συνεχύθη καὶ αὕτῃ ἡ χρονολογικὴ ἀκολουθία καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἤχθη εἰς τὴν ἀποδοχὴν πεπλανημένων δοξασιῶν. Ἐπειτα δὲ ὁ Constanzi¹⁾ ἐπραγματεύθη τὰ κατὰ τὰς μαρτυρίας τῆς συγγραφῆς περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀρχόντων, ὅς ὁ Ἰταλὸς λόγιος δὲν θεωρεῖ τυγχανούσας τοῦ ὁρθοῦ, τὰς περὶ Δράκοντος, ὅς ὑπολαμβάνει πάντῃ ἐστερημένας ἀξίας, τὰς περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς τῆς κληρώσεως ἐν τοῖς ἀρχαιρεσίαις τῶν ἀρχόντων, τὰς περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀρείου πάγου ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων, τὰς περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ καὶ τὰς περὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς καταλύσεως τῶν τετρακοσίων.

«Λίαν δὲ δυσμενῆ κρίσιν περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς συγγραφέως αὐτῆς ἐξήνεγκεν ὁ Niese²⁾. Ὁ ἐρευνητὴς οὗτος ἔχειται τῆς γνώμης, ὅτι ἡ κυρία ἀξία τῆς συγ-

¹⁾ Constanzi Spiegolature Aristoteliche in τῇ Rivista di Filologia Τόμ. XXI, σ. 330 κ. ἑ.

²⁾ Benedictus Niese Über Aristoteles Geschichte der athenischen Staatsverfassung ἐν τῇ τοῦ von Sybel Historische Zeitschrift. Neue Folge Τόμ. XXXIII σ. 38 κ. ἑ.

γραφῆς ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐξ αὐτῆς διδασκόμεθα τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν τύπον τῶν συγγραφῶν ἐκείνων, αἵτινες ἐκαλοῦντο Ἀθίδες, ἂν μὴ τελείως, ἀλλὰ τοῦλάχιστον κατὰ μέρος, καὶ ὅτι ἄλλως αὕτη ἢ Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς μέρει εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον αὐτὸ τοῦτο, ἱστορία τῶν πολιτειακῶν μεταβολῶν, ἐξηγμένη ἐκ μιᾶς καὶ μόνης Ἀθίδος. Τοῦτο δὲ πράττων ὁ Ἀριστοτέλης ὀλίγην ἐπέδειξε κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Niese ἐπιμέλειαν περὶ τῆς μαρτυρίας τῆς Ἀθίδος τὰς ἀναφερομένας εἰς τοὺς ἄρχοντας, πολλοὶ δὲ τῶν παρ' αὐτῷ ἀριθμῶν εἶνε ἐφθαρμένοι, ὅσα δὲ ἀναγράφει πλείονα τῶν παρ' Ἡροδότῳ καὶ Θουκυδίδῃ εἶνε ὡς τὸ πλεῖστον ἀμάρτυρα, οὐδαμοῦ δὲ μαρτυρεῖ τὸ ἔργον ἔχνος ἰδίας ἐρεῦνης. Τὰ κεφάλαια 22—28 δὲν παρέχουσι καθ' αὐτὸ ἱστορίαν τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἀλλὰ μόνον συλλογὴν διαφόρων παρατηρήσεων ἄνευ διακρίσεως τῶν χρόνων. Ἀφορμώμενος δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τῆς δόξης φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ ἀκολουθῶν τὸν Πλάτωνα, κρίνει περὶ τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηναίων ὡς περὶ ἀρχαιολογίματός τινος καὶ ὄχι ὡς ἱστορικός. Ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ τῶν Πεισιστρατιδῶν καὶ τοῦ Κλεισθένους ἀκολουθεῖ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην, καὶ, ἐξαιρουμένων τῶν ἐκ τῆς Ἀθίδος παραληφθεισῶν ἀρχαιολογικῶν συμπληρώσεων, παρέχει μόνον τοῦτο μὲν ἐπαυξήσεις καθ' ὑπόθεσιν καὶ ἀμαρτύρους, τοῦτο δ' εὐλόγους μὲν, ἀλλὰ μὴ τυγχανούσας τοῦ ὀρθοῦ εἰκασίας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκφέρει ἐν διαφόροις χωρίοις γνώμας δι' ὧν ἔρχεται εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτόν. Καὶ αὕτη δὲ ἢ πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ἱστορία, ἐν ᾗ ὁ Ἀριστοτέλης ὑπερέχει κατὰ τοῦτο, ὅτι εἶνε ἡ ἀρχαιστάτη τῶν πηγῶν, ἐρεῖδεται εἰς εἰκασίας καὶ τεκμηριώσεις, ἀξιόπιστος δὲ παράδοσις περὶ τούτων τῶν χρόνων δὲν ὑπῆρχε. Καὶ περὶ τοῦ Σόλωνος δὲ δὲν ἐγινώσκοντο πλείονα τῶν μαρτυρουμένων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, αἱ δ' ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ἀναγραφόμεναι κατὰ τὸ φαινόμενον νέαι εἰδήσεις εἶνε τὸ πολὺ συμπεράσματα περὶ τοῦ παρελθόντος ἐκ τῶν διδαγμάτων καὶ τῶν πραγμάτων τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους. Κύριον δὲ ἀγώνισμα τοῦ συγγραφέως εἶνε τὸ δεύ-

τερον μέρος τῆς συγγραφῆς, ἐπειδὴ εἶνε ἀρχαιοδίφης, στερούμενος ὀρθῆς καταλήψεως τοῦ παρελθόντος καὶ κριτικῆς τῶν παραδεδομένων.

«Ὁ δὲ Droysen¹⁾ βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νέου κειμένου συνήγαγεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰς χρονολογίας τῆς συγγραφῆς ἀπὸ τοῦ 591 μέχρι τοῦ 451, ὧν τινες παρατηρητέον, ὅτι δὲν εἶνε ὀρθαί. Κατὰ δὲ τὰλλα ἡ πραγματεία αὐτοῦ περιορίζεται εἰς ἀπόδοσιν τῶν κυριωτάτων τμημάτων τοῦ κειμένου τοῦ πρώτου μέρους. Ὁ δὲ Meyer²⁾ ἐδημοσίευσεν ἔπειτα συσχετισμὸν τῶν παραλλήλων χωρίων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ὁ Lipsius³⁾ ἐπραγματεύθη ἰδιαιτέρον περὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς συγγραφῆς. Ἐγὼ δ' ἐπειράθην⁴⁾ νὰ χαρακτηρίσω τὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ ἑλληνικῇ ιστοριογραφίᾳ, ἰδίως δὲ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐρεύνης τοῦ Θουκυδίδου καὶ νὰ ὀρίσω τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα αὐτῆς τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ἐπίστευσα δὲ, ὅτι πλὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀγαγόντος τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἔργου τούτου διαγινώσκονται καὶ ἀναφοραὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα, οἷα ἦσαν κατὰ τὰ ἔτη 329—328 π. X. καὶ 325—324 π. X., καὶ ὠνόμασα τὸν Ἀριστοτέλην τὸν ἰδρυτὴν τῆς ιστορίας τῶν πολιτευμάτων, εἶδους νέου ἐν τῇ ιστοριογραφίᾳ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπραγματεύθην δ' ἔπειτα τὰς εἰδήσεις τὰς περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐν τῇ συγγραφῇ προκειμένας ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλοθεν γνωστὰς καὶ ἐπειράθην νὰ διορθώσω τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ κώδικος καὶ νὰ δείξω ὅσα νέα διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης περὶ

¹⁾ Hans Droysen *Zu Aristoteles' Ἀθηναίων πολιτεία. Vorläufige Bemerkungen.* Πρόγραμμα τοῦ Königstädtisches Gymnasium. Ἐν Βερολίῳ 1891.

²⁾ P. Meyer *Des Aristoteles Politik und die Ἀθηναίων πολιτεία.* Ἐν Βόννῃ. 1891. Πρὸς. καὶ E. Szanto ἐν ταῖς Archäologisch-epigraphische Mittheilungen Τόμ. XVIII σ. 151 κ. εἰ.

³⁾ H. Lipsius ἐν τοῖς Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. 1891 σ. 41 κ. εἰ.

⁴⁾ Adolf Bauer *Litterarische und historische Forschungen zu Aristoteles' Ἀθηναίων πολιτεία.* Ἐν Μονάχῳ. 1891.

τῆς σημασίας τῶν τυράννων ἐν Ἀθήναις. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπεχείρησα νὰ ἐπανορθώσω τὰ τῆς χρονολογίας τῆς πεντηκονταετίας (479 — 478 π. Χ. μέχρι τοῦ 431 — 430 π. Χ.), θεωρήσας ἀξίαν πίστεως ὑπὸ χρονολογικὴν τοῦλάχιστον ἔποψιν τὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐν ἔτει 462 — 461 π. Χ. Ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ ἀπόπειρα οὐδένα, καθ' ἃ φαίνεται, ἔπεισε, δὲν ἀποκρύπτω δὲ, ὅτι διὰ τῶν ἀντιρρήσεων τῶν ἐξενεχθεισῶν ἐναντίον τῶν ἐμῶν ἰσχυρισμῶν ἐξηγέρθη ἡ προσοχή μου εἰς ἱκανὰς δυσχερείας, ἃς δὲν εἶχον ἀξιώσει τῆς προσηκούσης σοβαρότητος. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἐξακολουθῶ ἀκόμη πιστεύων, ὅτι ἡ παραδεδομένη χρονολογία ἢ μᾶλλον ἡ συνήθης χρονολογία ἢ ἐξηγμένη ἐκ παραδόσεως μεστῆς ἀντιφάσεων οὐδαμῶς εἶνε ἀκλόνητος καὶ βεβαία καὶ ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ παραστῇ ἀνάγκη καὶ τοιούτων ριζικῶν ἐπανορθώσεων, οἷαι αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπιχειρηθεῖσαι, ὅταν ποτὲ γνωστῇ χρονολογία τις ὅλως ἀναμφισβήτητος ἐκ τῶν ἐτῶν 470 — 446 π. Χ. Ἀλλ' ἀποδέχομαι ὅμως, ὅτι ἡ ἐν Ἀθήναις τῷ 462 — 461 π. Χ. παρουσία τοῦ Θεμιστοκλέους ἢ ὑπὸ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας μαρτυρουμένη δὲν εἶνε τοιαύτη ἀναμφισβήτητος χρονολογία καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε δεδικαιολογημένη ἢ συνήθως φερομένη χρονολογία τῶν χρόνων τούτων, καίτοι ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἥμισυ ὁμοφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἱστορικοί. Ὁ δὲ Wilhelm ¹⁾ ἀγγέλλει, ὅτι τὰ πολυπληθῆ ἀποκρούσματα στηλῶν, ἐν αἷς ἀναγράφονται Ἀθηναῖοι θανόντες ἐν διαφόροις μάχαις, ἅτινα δύνανται ναυξηθῶσι διὰ τῆς δημοσιεύσεως καὶ ἄλλων μέχρι τοῦ νῦν ἀνεκδότων, ἀνήκουσιν εἰς ἀναλόγως ὀλίγα καὶ μεγάλα μνημεῖα, κατὰ ταῦτα δὲ δὲν φαίνεται ἀτελέσφορος ἡ ἀπόπειρα τοῦ συσχετισμοῦ αὐτῶν πρὸς ὠρισμένα ἔτη πολέμων καὶ μάχας. Ἴσως λοιπὸν ἐπιτευχθῇ διὰ τούτου τοῦ τρόπου ἡ εὐρεσις ἀσφαλοῦς χρονολογικῆς ἀφετηρίας πρὸς καθορισμὸν τῶν κατὰ τὴν πεντηκοντα-

¹⁾ Adolt Wilhelm ἐν τῷ Anzeiger der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. 1897 ἀρ. 26 - 27 σ. 178 κ. ἑ.

ετίαν. Τέλος δ' ἐπειράθην διὰ παραβολῆς τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πρὸς τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Διόδωρον καὶ τὸν Πλούταρχον νάποδείξω, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ Ἐφόρου, εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι θὰ ἔπραττον κάλλιον νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν βεβαίωσιν τῶν συμφωνιῶν ἐκείνων καὶ εἰς τὴν ὑπόδειξιν, ὅτι κοιναὶ ὑπῆρξαν αἱ πηγαὶ τοῦ Ἐφόρου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Πεπλανημένα δὲ εἶνε τὰ λεχθέντα παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς δίκης τῶν στρατηγῶν μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίαν ἐν τῷ ἐπακολουθοῦντι συνωδῷ πρὸς τὰς γνώμας τοῦ E. Schwartz χαρακτηρισμῷ τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Ξενοφώντος.

«Περὶ δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ συσχετισμοῦ αὐτῆς πρὸς ἄλλα ἔργα ἐξεφράσθη καὶ ὁ Nissen ἐν τινι ἄρθρῳ ¹⁾. Ἡ Ἀθηναίων πολιτεία καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ J. Lippert ἔκ τινος ἀραβικῆς μεταφράσεως ἐν τῷ Βατικανῷ ἐκδοθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν μέγαν, ἣν ἐν τούτοις ὁ ἐκδότης δὲν εἶχε θεωρήσει γνησίαν ²⁾, φαίνονται εἰς τὸν Nissen κατάλληλοι, ὅπως ἐξετάσῃ βαθύτερον ἢ οἱ πρὸ αὐτοῦ τὰ κατὰ τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν διῆγαγε τὸν βίον μόνον ὡς ἐρευνητῆς, ὡς παντογνώστης, οἷος παρίσταται τὸ πρῶτον μᾶλλον εἰς τοὺς θαυμάζοντας αὐτὸν ἐπιγόνους, ἀλλ' ἤδη ζῶν ἀνεδείχθη ἔνεκα τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς Μακεδονίας συνεργάτης τῆς μεγάλης πολιτικῆς κινήσεως τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ἔζη· τῆς δὲ τοιαύτης δράσεως διεσώθησαν φανερά ἰχνη καὶ ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτοῦ. Ὁ πόθος αὐτοῦ εἶνε ἡ ἑνώσις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ ἡ καθυπόταξις τῶν βαρβάρων· ὁ δὲ σκοπὸς οὗτος ὀφείλει κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Μακεδονίας καθυποτάξεως τῶν ἐλευθέρων ἐλληνίδων πόλεων. Ἀλλὰ τοιαύτη ἀξίωσις συν-

¹⁾ H. Nissen Die Staatsschriften des Aristoteles ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. XLVII, σ. 161 κ. ε.

²⁾ [Τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καταπολεμεῖ καὶ ὁ Keil Die Solonische Verfassung in Aristoteles's Verfassungsgeschichte Athens. Ἐν Βερολίῳ. 1892].

επήγετο τελείαν ῥῆξιν πρὸς τὴν ἑναγχος παρελθοῦσαν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δὲ ἤγαγε τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὸ νὰ παράσχη διάστροφον εἰκόνα τῶν χρόνων τῆς αἰγλῆς τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν εἶνε ἱστοριογράφος, ἀλλ' ὡς φιλόσοφος καὶ σύμβουλος τῶν πρακτικῶν πολιτευτῶν τῶν χρόνων ἐν οἷς ἔζη ἔγραφε τὸ συνταγμάτιον περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ συνήθροισε τὴν ὕλην πρὸς συγγραφὴν τῶν κατὰ τὰς λοιπὰς πολιτείας. Καὶ ἀμέσως δ' ἔδρασεν αὐτὸς ὡς πολιτευτῆς, δοὺς μὲν νόμους εἰς τὴν γενέτειραν, τὰ Στάτεια, ἐν δὲ τοῖς Δικαιώμασι παρασχὼν μετὰ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας τὴν προσήκουσαν ὕλην πρὸς νέαν διάταξιν τῶν κατὰ τὰς ἐδαφικὰς κτήσεις τῶν πόλεων ἐν Ἑλλάδι. Διὰ δὲ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀπέβη ἐν Ἀθήναις ὁ πνευματικὸς ἡγέτης τῶν μακεδονιζόντων. Ὅτε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος κατέκτησε τὴν Ἀσίαν, παρέστη καὶ πάλιν ὁ Ἀριστοτέλης ὑποβάλλων εἰς τὸν βασιλέα ὑπόμνημα, ἐν ᾧ περιέγραφε τὰ κατὰ τὰς μελλούσας σχέσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους· ἄλλο δὲ πολιτικὸν ὑπόμνημα ἀνεφέρετο εἰς τὰ νέα ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτίσματα. Εἰς τὰς συγγραφὰς δὲ ταύτας συνανῇ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Nissen καὶ ἡ ἐν ἀραβικῇ μόνον μεταφράσει περιτωθεῖσα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. Καὶ αἱ Πολιτεῖαι δὲ, αἵτινες ἐν τοῖς συστηματικοῖς αὐτῶν μέρεσιν ἀπορρέουσιν ἐκ πηγῶν ἐπισήμων, χρησιμεύουσι πρὸς πρακτικοὺς σκοποὺς εἰς τοὺς πολιτευτάς· ἐν δὲ τῷ συνόλῳ αὐτῶν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὸ βασιλικὸν ἐγχειρίδιον, οὗ εἶχεν ἐπεΐγουσαν ἀνάγκην ἡ μακεδονικὴ πολιτεία, αἱ δὲ ἱστορικαὶ εἰσαγωγαὶ συμβάλλουσιν εἰς τοῦτον τὸν σκοπόν.

«Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ μέρει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δὲν ἐξηγνεύεται κατὰ τὸν Nissen ἐξαιρέτως πολλὴ ἀρχαικὴ ἔρευνα, οὐδ' ἀντλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τοῦ Μητρώου τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπικαίρων συγγραφῶν τῶν χρόνων τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἀλλως δ' ὁ Μακεδὼν αὐλικὸς θεωρεῖ τὰς Ἀθήνας ἐκπεσούσας τοῦ μεγαλείου καὶ ἐπὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ ἔχει ἐπιδράσει

ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν ᾧ χρόνῳ ἔγραψε τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν, ἥς τὴν σύνταξιν ὁ Nissen ἀποδέχεται γενομένην μεταξὺ Ὀκτωβρίου 324 καὶ Ἰουλίου 323, οὐκ ὀρθὰ φρονῶν. Ἐνεκα δὲ τοῦ πρακτικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκοποῦ τῆς ἐν τάχει γραφείσης συγγραφῆς ὁ Ἀριστοτέλης παρέλαβε κατὰ προτίμησιν ἐκ τῆς παρελθούσης ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων μόνον λεπτομερείας πολιτειακὰς ἐχούσας παραδειγματικὴν ἀξίαν χάριν τῶν πολιτευομένων. Ἡ συγγραφή εἶν' ἐπίκαιρος πολιτικὴ πραγματεία, ἥς ἡ ἀξία εἶνε μεγάλη διὰ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν, ἀλλ' ἡ ἀπόλυτος ἀξία τῶν περιεχομένων μαρτυριῶν πρέπει νὰ καταβιβασθῇ εἰς μέτρον περιωρισμένον.

«Ἐν πλήρει δὲ πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην τοῦ Nissen ἀντιθέσει εὐρίσκεται ὁ Keil¹⁾, ὅστις ἐπιδεικνύει τὴν πλάνην τὴν ὑποκειμένην εἰς τὴν παρὰ τοῦ Nissen χρονολόγησιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ὅμοιως δὲ δικαίως ἀντεπεξέρχεται πρὸς τὰ συμπεράσματα, ἅτινα ἐξήγαγεν ὁ Nissen ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων τῶν Νικομαχείων Ἠθικῶν, ἀποκαθιστάνει καὶ πάλιν τὴν ὑπὸ τοῦ Spengel ὀρισθεῖσαν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸν Ἰσοκράτην καὶ ἀποδεικνύει τέλος τὴν νοθείαν τῆς ἐν ἀραδικῇ μεταφράσει προκειμένης ἐπιστολῆς Περὶ βασιλείας.

«Ἀφορμώμενος δ' ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ πραγματευομένου τὰ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος, ἀποδεικνύει ὁ Keil τὴν σχέσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης πρὸς τὰ ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ συγγράμματα τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα καὶ ἐξαίρει δεξιότατα τὰς πολλὰς ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ὑποκρυπτομένας ἀντεπιθέσεις πρὸς τὴν πρὸ μικροῦ χρόνου ἐκδεδομένην Ἀτθίδα τοῦ Ἀνδροτίωνος, πρὸς τὸν Παναθηναϊκὸν τοῦ Ἰσοκράτους καὶ πρὸς τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τῶν

²⁾ B. Keil Die Solonische Verfassung in Aristoteles Verfassungsgeschichte Athens. Ἐν Βερολίνῳ, 1892 σ. 127 κ. ἑ. Πρὸς, καὶ τὴν περὶ τοῦ βιβλίου τούτου κρίσιν ἐν τῇ Berliner Philologische Wochenschrift 1893, στήλῃ 485.

γεγονότων δὲ τούτων ὡς καὶ ἐκ τῆς περιστάσεως ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ περιεχόμενα συνδέονται οἰκειότατα πρὸς τὰς ἐν τοῖς Πολιτικοῖς ἐκπεφρασμέναις γνώμας τοῦ φιλοσόφου ἐξάγει ὁ συγγραφεὺς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ἅτε μὴ δυνηθεὶς νὰ διαστείλῃ τὴν κρίσιν αὐτοῦ περὶ τῶν πολιτευτῶν ἀπὸ τῆς περὶ αὐτῶν ὡς ἀνθρώπων καὶ ἅτ' ἐπιμόνως σκοπήσας τὴν διάλυσιν τῶν περὶ τῆς δημοκρατίας θρύλων ἠκολούθησεν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν πραγμάτων καὶ ἐν τῇ παραστάσει αὐτῶν τρόπον μονομερῆ πως. Ἄλλως δὲ δὲν ἀποβλέπει εἰς τακτοὺς πρακτικοὺς καὶ πολιτικοὺς σκοποὺς, ἢ δὲ συγγραφή αὕτη οὐδαμῶς στοχάζεται τοῦ ἐνεστώτος καὶ τοῦ μέλλοντος, οὐδ' ἐγράφη ἐν οἰαδήποτε ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν Ἀλέξανδρον. Τέλος δὲ ὁ Keil ὑπῆρξεν ὁ ἐκφράσας πρῶτος τὴν γνώμην, ὅτι ἀνωμαλῖαι τινὲς γλωσσικαὶ τῆς συγγραφῆς ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν προέφθασε νὰ ὑποβάλῃ αὐτὴν εἰς τελευταίαν τινὰ ἀναγκαίαν ἀναθεώρησιν.

«Καθ' ὃν δὲ τρόπον ὁ Nissen κατ' ἐμὲ κριτὴν ὑπερετίμησε τὸν πρακτικὸν καὶ πολιτικὸν σκοπὸν ἐν ταῖς περιγραφαῖς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὑπετίμησεν αὐτὸν ὡς ἐρευνητὴν, διδάσκαλον καὶ λόγιον, ὁ Keil ἐξῆρεν ὑπὲρ τὸ μέτρον τὸν καθαρῶς ἀκαδημαϊκὸν χαρακτῆρα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ὑπολαμβάνω δ' ἄτοπον νὰ ποδεχθῶ, ὅτι συγγραφή ἡγέτου φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ διδασκάλου τῆς πολιτικῆς, γραφεῖσα ἐν Ἀθήναις μεταξὺ τοῦ 329—328 καὶ 325—324 π. Χ. καὶ πραγματευομένη τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς εἶχε σκοπὸν μόνον φιλολογικὸν καὶ ἱστορικόν. Ἡ Ἀθηναίων πολιτεία δὲν ἦτο μόνον ἐπίκαιρος ὡς ἐπιστημονικὴ συγγραφή τοῦ φιλοσόφου, ἀλλὰ συνανῆκε, καθ' ἃ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὰ πολιτικὰ συγγράμματα τῶν Ἀθηνῶν, καίπερ οὐδὲ μίαν καὶ ἔχουσ' ἅμεσον ἀναφορὰν εἰς τὰ πολιτικὰ ζητήματα τότε τελοῦντα τὸ πρόγραμμα τῆς ἡμέρας. Ἄν ἤδη περὶ τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος ὀφείλωμεν πάντως νὰ πο-

δεχθῶμεν, ὅτι ταῦτα, ὡς καὶ πάντα τὰ ἔργα τῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος ἱστοριογράφων, ἐμποροῦνται ὠρισμένων πολιτικῶν ἀρχῶν, καὶ κατὰ ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἱστοριογραφία καὶ πολιτικὴ συνανήκουσιν εἰς ἀλλήλας, ἔχουσι καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, ἡ ἰδιότης αὕτη προσιδιάζει πολὺ μᾶλλον εἰς ἔργον οἷον ἡ Ἀθηναίων πολιτεία. Εἶνε δὲ τοῦτο ἀληθὲς καὶ ἂν ἡ συγγραφὴ αὕτη οὐδὲν ἄλλο περιεῖχε πλὴν τῆς εἰς ὠρισμένον θέμα ἐφαρμογῆς τῶν γνωμῶν, ὧν ὑπερεμάχησεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Πολιτικοῖς, ἂν οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ὁ εὐρύτερος καὶ εἰδικὸς ἔλεγχος τῶν καθολικῶν θεωριῶν ὁ ἐν τοῖς μαθήμασιν ἐκείνοις τοῖς διδασκασθεῖσι πρὸς πολιτικὴν παιδευσιν τῶν ἀκροατῶν ἐνδεικνυόμενος ἐν βραχεὶ διὰ πλείστων ὧν ἱστορικῶν παραδειγμάτων.

«Ὅτι δὲ ἡ συγγραφὴ δὲν εἶνε ἀποτετελεσμένη, τοῦθ' ἔπερ εἶνε καὶ τοῦ Kaibel ¹⁾ ἡ γνώμη, ὑπολαμβάνει δὲ δυνατόν καὶ ὁ von Wilamowitz ²⁾, ὅστις δὲν φυλοκρινεῖ ἄλλως τὰ περὶ τούτου, δὲν θεωρῶ ὀρθόν. Περὶ τούτου δὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ πεισθῇ οὐδ' ὁ Diels, καθ' ἃ ἐξάγω ἐξ ἐκφράσεώς τινος αὐτοῦ περιλαμβανομένης ἐν τινι βιβλιοκρισίᾳ ³⁾. Ὁρθῶς δὲ παρετηρήθη, ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς συγγραφῆς ταύτης διαφέρει μεγάλως ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν περισωθέντων εἰς ἡμᾶς συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὅτι κυρίως αὕτη τὸ πρῶτον ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ συναποδεχθῶμεν τὸν πρὸς τὴν περὶ τὴν γλῶσσαν δεξιότητα τοῦ Ἀριστοτέλους θαυμασμὸν τῶν ἀρχαίων. Οὐχ ἥττον ἡ περίληψις τῶν ἑνδεκα μετὰ βολῶν τοῦ ἀθηναικοῦ πολιτεύματος ἐν τέλει τοῦ πρώτου μέρους ἡ ἔχουσα ἐξεπίτηδες μονότονον ἀπαρίθμησιν παρεβλήθη, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὑπὸ τινος κριτικοῦ πρὸς θέμα μαθητοῦ τοῦ γυμνασίου. Καὶ ἐμποιεῖ μὲν εἰς ἐμὲ ἀληθῶς τὴν αἴσθησιν ἐξαλλαγῆς τοῦ προτέρου ὕφους τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ὅμως πιστεύω, ὅτι καὶ μετ' ἀναθεώ-

¹⁾ G. Kaibel Stil und Text der Πολιτεία Ἀθηναίων des Aristoteles. Ἐν Βερολίῳ, 1893.

²⁾ Aristoteles und Athen. Τόμ. Α' σ. 267.

³⁾ H. Diels ἐν ταῖς Göttinger gelehrte Anzeigen. 1894 σ. 306 - 307.

ρησιν δὲν ἤθελεν ἐξαλείψει ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ὑφισταμένας διαφοράς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ νομίζω, ὅτι ὁ μέγας ἐπιτηδευτὴς τῆς γλώσσης ὑπεχώρησεν ἐνταῦθα εἰς τὸν δεινὸν διδάσκαλον, καὶ ἡ διδακτικὴ δὲ αὕτη ἀνακεφαλαιώσας συντελεῖ εἰς ἀνάπλασιν τῆς εἰκόνης τοῦ ὅλου ἀνδρός. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ προσκρούματα τὰ ὑπὸ ἐνίων κριτικῶν παρατηρηθέντα δὲν ἀρκοῦσι κατ' ἐμὲ κριτὴν, ὅπως θεωρηθῇ ἡ Ἀθηναίων πολιτεία μὴ τυχοῦσα τῆς τελευταίας ἐπιθεωρήσεως τοῦ συγγραφέως.

«Τὰς δὲ ὀλίγας συμπτώσεις τὰς παρατηρουμένας μεταξὺ τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου καὶ τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἶχον ἐγὼ ἐξηγήσει ὡς ἀπορρεούσας ἐξ ἀμέστου χρήσεως τῆς ἀριστοτελικῆς συγγραφῆς. Ἀλλ' ὁ Keil ἔδειξεν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ, ὅτι πρέπει μᾶλλον νὰ ποδεχθῶμεν κοινὰς πηγὰς παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ τοῖς συγγραφεῦσιν, ὧν ἐποίησατο χρῆσιν ὁ Πλούταρχος, καὶ ὅτι τὰ κοινὰ ταῦτα πρότυπ' ἀμφοτέρων ζητητέα ἐν τῇ ἀθηδογραφίᾳ. Καὶ εἶνε μὲν ἐν τῷ καθ' ὅλου ὁρθῇ ἡ γνώμη αὕτη, ἀλλ' ἡ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ εὑρεσις δοξασιῶν προσιδιάζουσῶν ὅλως εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀπαιτεῖ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν γνώμην ταύτην, ἀποδεχόμενοι, ὅτι καὶ ἡ ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπορρεούσασα παράδοσις εἶνε τῶν πηγῶν τῶν πλουταρχείων βίων· αὐτὴν δὲ τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα δὲν εἶχε πάντως ὁ Πλούταρχος ὑπ' ὄψιν.

«Ἡ δὲ διατριβὴ τοῦ Heller¹⁾ στοχάζεται τῆς ἐρεῦνης τῶν πηγῶν τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους. Διὰ παραβολῆς δὲ τῶν συγγραφέων εὐρίσκει, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐπωφελήθη τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Θουκυδίδην, τὸν Ξενοφῶντα καὶ ἰδίως τοὺς Ἀθηδογράφους. Ἀποκλίνει δὲ ὁ διατριβογράφος εἰς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι αἱ πλείους τῶν εἰδήσεων τοῦ Ἀριστοτέλους πηγὴν ἔχουσι τὸν Ἀνδροτίωνα, τινὲς δὲ αὐτῶν εἰδικῶς τὸν Κλειδῆμον. Ἦν-

¹⁾ M. Heller Quibus auctoribus Aristoteles in republica Atheniensium conscribenda et qua ratione usus sit. Ἐν Βερολίῳ 1893. Ἡδὲ, καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Macan ἐν τῷ Journal of Hellenic Studies Τόμ. XII σ. 35 κ. ἑ.

τλησε δὲ κατὰ τὸν Heller ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῶν πηγῶν ἐργασθεὶς ἀνεξαρτήτως καὶ μετ' ὀρθῆς κρίσεως, πλὴν δὲ ἀντιγραφῶν αὐτολεξεῖ εὐρίσκεται παρ' αὐτῷ καὶ ἐλευθερώτερος τρόπος ἐπαναλήψεως τῶν παρ' αὐτῶν εἰρημένων, ἐπανειλημμένως δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐπεξεργάζεται κριτικῶς τὰς πηγὰς ἢ ἀντεπεξέρχεται πρὸς αὐτάς. Πρὸς δὲ τούτοις ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Σόλωνος, τὸν Κριτίαν, τὸν Ἰσοκράτην, τὸν Πλάτωνα καὶ ἄλλους. Οὐδεμίαν δὲ τούτων τῶν πηγῶν ἀκολουθεῖ τυφλῶς, ἀλλὰ τὰ πάντα δοκιμᾶζονται ἀκριβῶς καὶ ἐνθ' ἀναγινώσκομεν κρίσεις, ἐκφέρει ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ἰδίας ἐαυτοῦ γνώμας.

«Δύο δὲ ῥωσικὰς ἐργασίας γινώσκω μόνον ἐκ τῶν οἰκείων βιβλιοκρισιῶν. Καὶ δὴ ὁ μὲν Winogradow¹⁾ ἐπειράθη νᾶνεύρῃ ἐν τῷ ἱστορικῷ μέρει τὰς ἐν τε τῇ καθολικῇ ἐκθέσει καὶ τοῖς ἐπὶ μέρους μεταξὺ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτικῶν παρατηρουμένας σχέσεις. Τὸ αὐτὸ δὲ θέμα πραγματεύεται ἡ συγγραφή τοῦ P. Meyer²⁾, περὶ αὐτοῦ δὲ γίνεται λόγος καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ ἄρθρου τοῦ Pokrosky³⁾, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς περιορίζεται εἰς τὸ συστηματικὸν μέρος τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τὰ Πολιτικά, ἐν ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει, ἀκολουθῶν τὰς μελέτας τοῦ Reinach⁴⁾ καὶ F. Dümmler, πειρᾶται νᾶ καθορίσῃ τὴν ἐπὶ τὸν Ἀριστοτέλην ἐπίδρασιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Κριτίου. Καὶ ὁ μὲν Reinach ἐπεχείρησε τὴν κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν τελείως ἀποτυχούσαν ἀπόπειραν νᾶποδείξῃ, ὅτι τὸ 4 κεφάλαιον τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τὸ πραγματευόμενον τὰ κατὰ τὸ δρακόντειον πολίτευμα, ἡ ἀρχὴ τοῦ 8, ἐν ᾧ τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐπὶ Σόλωνος, καὶ τὸ 25, ἐν ᾧ τὰ κατὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Θεμιστοκλέους

¹⁾ Winogradow ἐν τῇ ῥωσικῇ ἱστορικῇ Ἐπιθεωρήσει τόμ. Ε' σ. 156 κ. ἑ.

²⁾ Ἰδὲ ἀνωτέρω σ. 603 σημ. 2.

³⁾ Pokrosky Μελέται περὶ τῶν Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν Μόσχῃ. 1893 (ῥωσιστί) Ἰδὲ τοῦ αὐτοῦ Über das Verhältniss der Ἀθηναίων πολιτείας des Aristoteles zu den naturwissenschaftlichen Schriften des Aristoteles und zur Politik ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie. Τόμ. CLI, σ. 465 κ. ἑ.

⁴⁾ Salomon Reinach Aristote ou Critias ἐν τῇ Revue des études Grecques Τόμ. Δ' σ. 143 κ. ἑ.

εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπέρρευσαν ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Κριτίου καὶ παρειαῇχθησαν εἰς τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ δὲ Pokrosky θέλει ἔν τε τῷ ψευδοπλατωνικῷ Ἰμπάρχῳ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ, ἰδίως δ' ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ νάποδείξη τὴν χρῆσιν τοῦ Κριτίου, τοῦθ' ὅπερ ὑπολαμβάνω ὁμοίως ὡς ἀπίθανον. Ἀπ' ἐναντίας δ' αἱ ἔρευναι τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πρὸς τὰ Πολιτικά καὶ περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἀτελείας τοῦ τε πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς συγγραφῆς εἶνε ἄξια πολλοῦ λόγου. Αἱ δὲ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γενόμεναι παρ' αὐτοῦ παρατηρήσεις συμπίπτουσι κατὰ μέρος πρὸς τὰς τοῦ Keil, τοῦ Kaibel καὶ τοῦ von Wilamowitz. Ἐξαίρει δὲ ὁ Pokrosky τὰς πολυπληθεῖς καὶ μὴ περιοριζόμενας εἰς ἀπλᾶς συμπτώσεις λέξεων συμφωνίας ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ τοῖς Πολιτικοῖς, τὴν ἐπανάληψιν τῶν αὐτῶν συστηματικῶν ἐκφράσεων ἐν τῇ ἐξετάσει ἐνίων φαινομένων, καὶ ἐκφέρει τὴν γνώμην, ὅτι καὶ τὸ δεύτερον μέρος ἔνεκα τῶν πολλῶν ἱστορικῶν παρενθηκῶν ἃς περιέχει εἶνε ἱστορικὴ παράστασις ἐπὶ τοσοῦτον καθ' ὅσον σκοπὸς αὐτοῦ εἶνε ἡ ἐπίδειξις τῆς προοῦσης ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον τροπῆς τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀριστοτέλης δὲν θέλει νά παράσχη σχηματικὴν εἰκόνα τοῦ καθεστῶτος πολιτεύματος, ἀλλ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς μέρεσιν ἐπάγεται μόνον ὅσα παρέχουσιν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν καθολικῶν αὐτοῦ πολιτικῶν θεωριῶν· ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ πολλάκις αὐτόχρημα ἐκ προθέσεως ἐπιδιωκομένη ἀτέλεια. Τὸ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς θεωρίας ἐνδιαφέρον εἶνε τὸ συνέχον πρὸς ἄλλῃλ' ἀμφοτέρα τὰ μέρη, ἅτινα δὲν πρέπει νά διακριθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων ὡς καθ' ἑαυτὰ ὑφιστάμενα χωριστὰ πράγματα, ὡς εἰς αγωγή περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτεύματος καὶ παράστασις τῆς καθεστῶσης πολιτείας. Καὶ τὴν ῥωσιστί δὲ δημοσιευθεῖσαν συγγραφὴν τοῦ Buzeskul ¹⁾ γινώσκω μόνον ἐκ τινος περὶ αὐτῆς βι-

¹⁾ Buzeskul Ἡ Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς πηγὴ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος μέχρι τέλους τοῦ ε' αἰῶνος (ῥωσιστί). Ἐν Χαρκόβῳ, 1895.

βλιοκρισίας. Ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ γίνεται μακρὸς λόγος καὶ ἐπικρίσις περὶ τῶν μέχρι τοῦ χρόνου τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς ἐκδομένων ἔργων περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Καὶ θεωρεῖ μὲν ὁ συγγραφεὺς αὐτὴν ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἀποδέχεται, ὅτι παρεμorfώθη διὰ μεταγενεστέρων διασκευῶν. Ἐπειτα δὲ προβαίνει εἰς ἔρευναν περὶ τῶν πηγῶν αὐτῆς, δίκην δὲ συνεχοῦς ὑπομνηματισμοῦ εἰς τὰ πράγματα ἀναφερομένου πραγματεύεται κατόπιν διὰ μακρῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονεύόμενα γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ δὲν παρέχει συστηματικὴν παράστασιν αὐτοῦ τοῦ πολιτεύματος. Ὁ δὲ von Schöffer παρατηρεῖ ἐν τῇ ἐπικρίσει αὐτοῦ, ὀρθότατα κατ' ἐμὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἀποτελεσμένη εἰκὼν τῶν προσολωνείων χρόνων, ἣν παρέχει ὁ Πλούταρχος, μόνον καθ' ὅσον εἶνε αὐθαίρετοτέρα ὑπερέχει τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους παρεχομένης καὶ ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ πέρατι ἐρείδεται εἰς τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ. Κατ' ἀναφορὰν δὲ πρὸς ταῦτα ὑποδεικνύει ὁ αὐτὸς λόγιος καὶ τοῦτο, εἰς τί καὶ μόνον ἡδύνατο νὰ στηρίζεται ἡ παράστασις ἐκείνη τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διὰ τίνα λόγον δὲν ἡδυνήθη νὰ ποβῇ καθ' ὁλοκληρίαν ἐπαρκῆς καὶ τελεία· ἐν τούτῳ δὲ ὁ von Schöffer ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς βεβαίως μὲν ὀρθῆς, ἀλλ' ὅμως μὴ γενομένης δεκτῆς παρὰ πάντων δόξης, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἡξίωσε τὰ εἰς αὐτὸν γνωστὰ καὶ ἑλλιπῆ γεγονότα ἰδίως ἐπεξεργασίας, ὅπως δημιουργήσῃ ἐξ αὐτῶν εἰκόνα τῆς ὅλης πολιτείας.

«Ἐτι δὲ παρατηρῶ, ὅτι ἐκ προθέσεως παραλείπω ἐνταῦθα τὴν μνηεὶαν μικροτέρων τινῶν συμβολῶν, οἷον ἐπὶ παραδείγματι τῶν συζητήσεων περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπικρίσεως τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτεία καὶ ἐν ταῖς Πολιτικοῖς, εἰς ἃς ἐδόθη ἀφορμὴ ἐκ πεπλανημένης τινὸς ἐρμηνείας τοῦ Cauer.

Ὁ δὲ Hahn ¹⁾ διὰ συγκρίσεως τῶν πλουταρχείων βίων τοῦ

¹⁾ V. Hahn Οἱ βίαι τοῦ Πλουτάρχου καὶ ἡ Ἀθηναίων πολιτεία (πολιωνιστί). Γυμνασιακὸν πρόγραμμα. Ἐν Λεμβέργῃ. 1896.

Θησέως, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Νικίου πρὸς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν φθάνει εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι ὁ Πλούταρχος δὲν ἐποίησατο ἅμεσον χρῆσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης, ἀλλὰ γινώσκει τινὰ μόνον τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων παρ' ἄλλων συγγραφέων. Αἱ δὲ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν πλουταρχείων βίων συμφωνοῦναι καὶ διαφοραὶ προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ τε Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐπωφελήθησαν τοὺς Ἀθηνογράφους, τούτων δὲ τὰς μαρτυρίας τοῦτο μὲν κατενόησαν κατὰ διάφορον τρόπον, τοῦτο δὲ παρέδωκαν κατὰ διάφορον διατύπωσιν. Ἀκριβῆ δὲ σύγκρισιν τῶν χωρίων ἐκείνων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, εἰς ἃ ὑπόκειται ὡς πηγὴ ὁ Πρόδοτος, πρὸς τὰς μαρτυρίας τούτου τοῦ συγγραφέως παρέχει ἡ συγγραφὴ τοῦ Nordström ¹⁾, ἐν ᾗ ὁ συγγραφεὺς διακρίνει ἰδίᾳ τὰς τε περὶ τὴν φράσιν μεταβολὰς ἐκεῖ ἔνθα συνέβη πραγματικὴ ἀντιγραφὴ ὡς καὶ τὰς ἐξ ἄλλων πηγῶν παραληφθεῖσας παρενθήκας, τέλος δὲ τὰς προσθήκας ἐκείνας, ὅσαι εἶνε συμπεράσματ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξαχθέντα ἐκ τῆς ὕλης ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν, καὶ πειρᾶται νὰ καθορίσῃ τὰ αἷτια τὰ γαγόντα τὴν Ἀριστοτέλῃν εἰς παραλείψεις καὶ μεταβολὰς τῆς ἐκφράσεως. Δὲν λαμβάνεται δὲ ὑπ' ὄψιν ἐν ταύτῃ τῇ μελέτῃ ἡ σιωπηρὰ ἀντιστράτευσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ Προδότου καὶ ἄλλων συγγραφέων. Ἐν τινι δ' ἐπιμέτρῳ ποιεῖται λόγον ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν Πεισίστρατον καὶ τῶν παρὰ τῷ Πλούτάρχῳ ἐν τῷ βίῳ Σόλωνος περὶ αὐτοῦ περιτωθειῶν εἰδήσεων, καὶ ἐξάγει τὸ πόρισμα, ὅτι ἡ συνένωσις ἐκείνη ἡροδοτείων, ἀριστοτελικῶν καὶ ἐξ ἄλλης τινὸς τρίτης πηγῆς προερχομένων εἰδήσεων ἡ παρατηρουμένη ἐν τῷ βίῳ Σόλωνος δὲν ἐπεχειρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλ' εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ ἐν τῇ κυριωτάτῃ τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ἥτις εἶνε πιθανῶς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός. Κατὰ ταῦτα δὲ καὶ οὗτος

¹⁾ Väino Nordström Quaestiones Aristotelicae II. Helsingfors. 1892.

ὁ ἐρευνητὴς ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Πλούταρχος δὲν ἐποίησατο ἄμεσον χρῆσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

« Σκοπήσωμεν δὲ τέλος ἐνταῦθα καὶ τὰ κατὰ τὴν μεγάλην συγγραφὴν τοῦ von Wilamowitz ¹⁾, ἧς ὁ πρῶτος τόμος περιλαμβάνει ἀνάλυσιν τῆς ἀριστοτελικῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ πραγματεύεται ὡς εὐρύτατα τὰ κατὰ τὰς πηγὰς, τὸν τρόπον τῆς ἐπεξεργασίας, τὸν σκοπὸν καὶ τὴν σημασίαν αὐτῆς.

« Καὶ τῆς μὲν χρονολογίας ἐπιλαμβανόμενος πρὸ παντὸς ἄλλου ζητήματος ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε τελειοτάτην καὶ ἀξιόπιστον ἀναγραφὴν τῶν ἀρχόντων, ἥτις ὑπόκειται ὡς βάσις τῶν χρονολογικῶν αὐτοῦ ὑπολογισμῶν ἢ προϋποτίθεται ὡς γνωστὴ παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ. Ἡ ἀναγραφὴ δὲ αὕτη εἶνε αὐτὴ ἐκείνη, ἧς ἐποίησατο ἀκόμη χρῆσιν Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεύς. Ἐν τῇ ἀναγραφῇ δ' ἐκείνῃ ὡς ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος ὠρίζετο τὸ ἔτος 594—593 π. Χ., ἡ δὲ στρατεία τοῦ Ξέρξου ἐτίθετο εἰς τὸ ἔτος 480—479 π. Χ., πρὸ δὲ τοῦ Σόλωνος δὲν ἀναγράφει ὁ Ἀριστοτέλης ὠρισμένας χρονολογίας. Ἐπεταὶ δὲ παρὰ τῷ von Wilamowitz ἡ ἐξέτασις τῶν μετὰ τὸν Σόλωνα χρονολογιῶν, ἐξέτασις περὶ τοῦ πρώτου ἱεροῦ πολέμου καὶ τῶν ἐτῶν τῆς τυραννίδος ὡς καὶ περὶ τῶν γεγονότων τοῦ πέμπτου αἰῶνος, περὶ ὧν γενήσεται καὶ πάλιν λόγος κατόπιν. Πρὸς τὰς ἀκριβεῖς δὲ ταύτας χρονολογίας εὐρίσκονται οὕτως ἀδιασπάστως συνδεδεμένα τὰ γεγονότα, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστοτέλης, ὥστε συμπεραίνεται ἐκ τούτου ἀναγκαίως, ὅτι οὗτος δὲν εἶχε πρὸ αὐτοῦ μόνον ἀναγραφὴν τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ χρονικόν τι. Διὸ, ὅπως καθορισθῶσιν αἱ εἰδήσεις ἃς παρέλαβεν ἐξ αὐτοῦ, πρέπει νὰ διακριθῶσι καὶ ἀποδειχθῶσι τὰ παραληφθέντα ἐξ ἄλλων πηγῶν.

« Καὶ δὴ πλὴν τοῦ Ὁμήρου (ἀπόσπ. 2) καὶ τοῦ Σόλωνος πρέπει πρὸ πάντων νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ Ἡρόδοτος, ὁ μόνος συγγραφεὺς οὗ γίνεται ῥητὴ μνηεὶα ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ. Ἐκπηγά-

¹⁾ Ulrich von Wilamowitz-Möllerndorff Aristoteles und Athen. Ἐν Βερολίῳ 1893. Τόμοι δύο.

ζουσι δ' ἐκ τοῦ Ἡροδότου πολλὰ, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐξ αὐτοῦ δάνεια ἔχουσι συμπληρωθῆ δι' εἰδήσεων ἄλλοθεν λαμβανομένων. Ἐπιχειρῶν δὲ τὴν τοιαύτην συμπλήρωσιν δὲν παρετήρησεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἡ διήγησις τοῦ Ἡροδότου, καθ' ἣν ὁ Ἰσαγόρας ἐξέβαλεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἑπτακοσίας οἰκίας ὡς δῆθεν μετασχούσας τοῦ ἄγους τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, καὶ ἡ μαρτυρία τῆς Ἀθίδος, ἐκείνη, καθ' ἣν μετὰ τὴν ἔξωσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐπεχειρήθη ἐξέτασις τῶν καταλόγων τῶν πολιτῶν χάριν ἐξαιρέσεως τῶν παρεισάκτων, ἀναφέρονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γεγονός. Διὸ εἰσῆγαγεν εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ ἀμφοτέρας τὰς διηγήσεις, ὡς εἰ προέκειτο περὶ πραγμάτων διαφόρων, τὴν τε τοῦ Ἡροδότου, ἐν ἣ ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ Ἰσαγόρου, καὶ τὴν τῆς Ἀθίδος, δι' ἣς θέλει νάποδείξῃ, ὅτι εἰς τὸν Πεισίστρατον εἶχον προσχωρήσει καὶ ἄνθρωποι τῷ γένει μὴ καθαροί. Αἱ δὲ εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου γινόμεναι προσθήκαι, περὶ ὧν γίνεται λόγος κατόπιν ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ von Wilamowitz, ἀποδεικνύονται μετ' ἀσφαλείας ἢ τοῦλάχιστον μετὰ πιθανότητος εἰλημμένοι ἐκ τοῦ χρονικοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἀριστοτέλης ἀνέγραψε καὶ δύο ἄττικὰ σκόλια, ἅτινα καὶ παρεισῆγαγεν εἰς τὴν ἐκθεσιν αὐτοῦ. Καὶ ἡ παρατήρησις δὲ, ἣν προσθέτει εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἡροδότου τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀνάμειξιν τῆς Σπάρτης, καθ' ἣν ἡ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους φιλία αὐτῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Λακωνῶν ὅχι ὀλιγώτερον τῶν παρορμήσεων τοῦ δελφικοῦ μαντείου, ἃς ἐξαίρει ὁ Ἡρόδοτος, δὲν εἶνε πόρισμα ἐξαχθὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξ αὐτῶν τῶν πρότερον μνημονευθέντων γεγονότων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὴν συμπλήρωσιν ταύτην ἠρύσθη ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς καὶ τὰς μαρτυρίας περὶ τῆς Ἀργείας γυναικὸς τοῦ Πεισιστράτου.

«Ἐν δὲ τῷ τμήματι περὶ τοῦ Σόλωνος ὁ Ἀριστοτέλης προέβη εἰς διάβημα ὅχι μὲν αὐτόχρημα δυσχερές, ἀλλ' ὅμως μαρτυροῦν ἀσφαλῆ ἱστορικὴν κρίσιν, παιησάμενος χρῆσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος πρὸς ἐξέλεγχον τῆς ἐπιχωρίου παραδόσεως περ

τοῦ νομοθέτου καὶ ἐξεικόνισιν αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου καὶ πολιτευτοῦ συνωδᾷ πρὸς αὐτά. Τὸ τμήμα δὲ τοῦτο, ἐξαιρουμένης τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, δὲν εἶνε διατεταγμένον κατὰ πάντ' ἀφόγως, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε πρὸ αὐτοῦ πολλὰς παραστάσεις συμφωνούσας μὲν ὡς πρὸς τὰ πράγματα, ἀλλὰ διαφερούσας ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν ἐπίκρισιν αὐτῶν καὶ ὅτι πρὸς τούτοις ἐνταυθα τε καὶ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ συγγραφῶν μὴ ἐξιστορουσῶν ἀπλῶς τὰ γενόμενα, ἀλλ' ἐπικρινουσῶν τὸν Σόλωνα ὡς νομοθέτην. Πραγματικὰ δὲ γεγονότα ἐξευρεθέντα παρ' αὐτοῦ δι' ἰδίας ἐρεύνης οὐδαμῶς παρέχει ἐν τούτῳ τῷ τμήματι, μόνον δὲ ἡ ἐπιλογή τῶν γεγονότων καὶ ἡ ἐπίκρισις αὐτῶν εἶνε ἴδιον αὐτοῦ ἔργον, οὔτε δὲ αὕτη οὔτ' ἐκείνη εἶνε ἄξια ἰδιάζοντος ἐπαίνου. Τὸ δὲ κεφάλαιον περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν μέτρων, νομισμάτων καὶ σταθμῶν ἐπακολουθεῖ οἰονεὶ παρέλκον, ἡδύνατο δὲ καλλίτερον νὰ λείψῃ καὶ περιέχει μαρτυρίας ἔλως διαστροφούς. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν κατενόησε τὰ λεγόμενα παρὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος, οὐδ' ἔγνω τὴν σχέσιν τῶν φειδωλείων καὶ τῶν ἀττικῶν μέτρων, οὐ μὲν ἀλλ' οὐδ' ἐπειράθη νὰ σχηματίσῃ ἔννοιάν τινα τῶν μετρολογικῶν τούτων πραγμάτων. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡκολούθησε καὶ ἐν τούτοις τὸν Ἀνδροτίωνα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κατανοήσῃ αὐτόν. Ἀλλὰ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν κατενόει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὴν πεπλανημένην δόξαν τοῦ Ἀνδροτίωνος, καθ' ἣν ἡ σεισάχθεια εἶχεν ὑπάρξει μετατροπὴν τις χρεῶν, ἐπηνώρθωσε χαρακτηρίσας ὡς ἀποκοπὴν ἀπάντων τῶν ἐνυποθήκων δανείων.

«Ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος καὶ αὐτὸ τὸ ἐξ ἔθους ἔτι ὕφισταμένου, τοῦ ἔρκου τῶν ἀρχόντων, ἐξαχθὲν συμπέρασμα περὶ εἰσαγωγῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος δὲν ἐξήχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' οὗτος εὗρεν ἤδη αὐτὸ προὑπάρχον ἐν τῇ πηγῇ ἣν ἡκολούθησεν, ἐπειδὴ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει παριστάνει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολὺ ἀκριβέστερον. Κατὰ ταῦτα δ' ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἐπέτεμε διήγησιν μακροτέραν. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ

παράδοξα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὸ σολῶνειον πολίτευμα, ἥτις ἄρχεται διὰ τῆς μνείας τῶν τεσσάρων τελῶν, προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι τὴν σύνταξιν τοῦ μέρους τούτου ἐστῆριξεν εἰς παράστασιν οὐδὲν γινώσκουσιν περὶ τοῦ ὁρακοντείου πολιτεύματος καὶ ἀνάγουςαν καθ' ὅλου τὴν ἀρχὴν ἀθηναϊκῆς πολιτείας εἰς τὸν Σόλωνα. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τὰ συμπεράσματα τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῶν ἀσμάτων τῶν τελῶν δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἀλλ' εἰς τὴν πηγὴν αὐτοῦ. Καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις δὲ τὰ ποσπάσματα νόμων τὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ναυκράτους καὶ τοὺς κωλακρέτας παρέλαβε παρὰ τῶν Ἀθιδογράφων. Τὰ δὲ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων εἶνε γλίσχρα· ὁποθενδήποτε δὲ μαθὼν παρέλαβεν ἔπειτα νομοθετικὰς διατάξεις περὶ τιμωρίας τῶν ἀποπειρωμένων κατὰ τὴν δόξαν τοῦ δήμου, ἃς καὶ κατανέμει ἐν τοῖς λεγομένοις περὶ τῶν φονέων τοῦ Κύλωνος, ἐν τῇ μνείᾳ τοῦ Ἀρείου πάγου κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν περὶ τοῦ σολῶνείου πολιτεύματος καὶ τέλος μεταχειρίζεται ἄνευ τινὸς οἰουδήποτε συνδέσμου ὡς παρέμβλημα ἐν τῇ διηγέσει τῶν κατὰ τὸν Πεισίστρατον. Ἄλλως δὲ γινώσκει ἐκ φιλοσοφικῶν συζητήσεων καὶ τὸν νόμον τοῦ Σόλωνος ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἐν τινι στάσει οἱ οὐδέτεροι μένοντες ἐκηρύσσοντο ἄτιμοι, μὴ μετέχοντες τῆς πόλεως. Ἐν δὲ τῇ σαρκαστικῇ παρατηρήσει, ὅτι καὶ νῦν ἐπειδὴν ἔρηται τὸν μέλλοντα κληροῦσθαί τιν' ἀρχὴν, ποῖον τέλος τελεῖ, οὐδ' ἂν εἰς εἴποι θητικὸν καὶ ὅτι παρὰ τῶν ταμιῶν ἀπητεῖτο ἀκόμη τὸ τίμημα πεντακοσιομεδίσμου τὸ καθωρισμένον ἐπὶ Σόλωνος, ἀριστοτελικὸς εἶνε μόνον ὁ σαρκασμὸς, ἡ δὲ γλωσσικὴ διατύπωσις καὶ ἡ παρατήρησις τῶν γεγονότων, τοῦλάχιστον δὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εἶνε ἀριστοτελικά. Σχεδὸν μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρ' αὐτοῦ εὐρεθέντων παρὰ τοῖς Ἀθιδογράφοις ἐγεννήθη ἡ βραχεῖα ἐκείνη, λίαν ἀνομοιομόρφως ἐπεξεργασμένη σκιαγραφία περὶ τοῦ Σόλωνος. Καὶ αὐτῶν μὲν τῶν καθ' ἕκαστον τῆς ἀμνηστηθείσης ἤδη νομοθεσίας οὐδαμῶς εἶχετο ὁ φιλόσοφος, μόνον δ' αὐτὸς

ὁ Σόλων ἐν τῷ συνόλῳ ἐνδιαφέρει αὐτόν, καὶ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐπιδεικνύει φανῶς καὶ ἐναργῶς διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ.

«Ὁμοίως δ' ἔχουσι καὶ τὰ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν προσολωνείων χρόνων. Τὰ πράγματα ἔχουσι ληφθῆ ἐξ ἀρχαιοτέρων παραστάσεων, καὶ ἐν τῇ περιληπτικῇ δὲ ἀφηγήσει τῶν κατὰ τὸ δρακόντειον πολίτευμα ἐποίησατο ὁ Ἀριστοτέλης χρῆσιν ἀρχαιοτέρων ἐρευνῶν καὶ τῶν πορισμάτων τῶν προκατόχων αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ διαγινώσκομεν ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ ἀπαντωμένων ἐπαναλήψεων. Καὶ αἱ διηγήσεις δὲ περὶ τῶν μυθικῶν χρόνων προέρχονται ἐκ τῆς Ἀτθίδος· τὸ δὲ πρόβλημα ὅπερ ἡδύνατο ἀκόμῃ ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ νὰ λύσῃ ὁ Ἀριστοτέλης, ποριζόμενος εἰκόνα τῆς σολωνείου νομοθεσίας, δὲν ἔλυσεν· ἐν δὲ καὶ μόνον θέλει νὰ ἐπιδείξῃ, τοῦτο δὲ πράγματι καὶ ἐξαίρει σαφῶς, τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν καὶ τὰ αἷτια αὐτῆς.

«Τὸ δὲ κεφάλαιον ἐν ᾧ πραγματεύεται τὴν νομοθεσίαν τοῦ Δράκοντος εἶνε τεμάχιον ξένον πρὸς τὴν ἀλληλουχίαν τοῦ ὅλου, φέρον ἀρχεϊκὸν χαρακτῆρα καὶ κακῶς προσηρμοσμένον πρὸς τὰ λοιπὰ. Τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ λείπουσαν ταύτην ἔκθεσιν, ἣν αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἔφθῃ ἔναγχος μαθὼν, ἐπειδὴ ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτόν, ὅτε συνέτασσε τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ δευτέρου βιβλίου τῶν Πολιτικῶν, ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὥς τι τυχαῖον εὑρημα, ὅπερ δικαίως ἡξίου προσοχῆς.

«Καὶ τὰς κρίσεις δὲ περὶ τῶν δημοτικωτάτων τοῦ σολωνείου πολιτεύματος δὲν διετύπωσε τὸ πρῶτον ὁ Ἀριστοτέλης, μόνον δὲ τὸ κορύφωμα τῆς κρίσεως, καθ' ὃ κύριος ὢν ὁ δῆμος τῆς ψήφου, κύριος γίγνεται τῆς πολιτείας, εἶνε ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα, ἄλλως δὲ καὶ ἐν τούτοις συντάσσει ξένας κρίσεις. Ἡ δ' ἐπίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὰς διαβολὰς τοῦ Σόλωνος ἀπευθύνεται ἐναντίον πολιτικῶν συγγραφῶν προελθουσῶν ἐκ τῶν περὶ τοὺς τριάκοντα, ὁμοίως δὲ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὰ ἐναντία ἐπιχειρήματα δι' ὧν οἱ δημοκρατικοὶ ἀντίπαλοι τῶν τριάκοντα καὶ ὑπέρμαχοι τοῦ Σόλωνος εἶχον πειραθῆ νὰ δικαιολογήσωσιν αὐτόν.

ἦτο πολυθρύλητον δημόσιον ψήφισμα, ὅπερ ἡδύνατο κατὰ πολλοὺς τρόπους νὰ περιέλθῃ εἰς γνώσιν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' οὐδ' ἡ Ἀθῆς, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ τῷ μέρει παραμελεῖται ἡ ἀκριβοὺς χρονολόγησις τῶν γεγονότων. Τούτου δὲ τοῦ ἐνὸς ἔτους τὰ γεγονότα ὁ Ἀριστοτέλης ἀφηγήθη ἐξ ἑαυτοῦ, οὐδ' ὑπῆρχε τοῦ χρόνου τούτου ιστοριογράφος ἀναμφισβήτητον ἔχον ἀξίωμα καὶ κύρος, ὃν νὰ δυνήθῃ νὰ ἐπωφελήθῃ καὶ ἐπανορθώσῃ διὰ τοῦτο δ' ἐν τούτῳ τῷ μέρει δὲν ποιεῖται μνείαν παραλλασσοῦσων μαρτυριῶν. Καὶ εἶχε μὲν ἀφηγήθῃ τὰ γεγονότα ταῦτα ὁ Ἀνδροτίων ἐν λεπτομερείᾳ, ἀλλ' οὐχ ἦττον ὡς πρὸς τὸ βραχὺ τοῦτο χρονικὸν διάστημα ὁ Ἀριστοτέλης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀληθινὸς ιστορικός.

«Ἐξ ἐτέρου δὲ ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ ἀπέρρευσεν ἡ διήγησις ἀπὸ τοῦ Κλεισθένους μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων, πρὸς δὲ τούτοις τὸ τεμάχιον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ γίνεται μνεία τριῶν νόμων ἐκ τῆς πεντηκονταετίας, τοῦ ἐκ ζευγιτῶν προκρίνεσθαι τοὺς κληρονομήνους τῶν ἐννέα ἀρχόντων, τῆς ἐπὶ Λυσικράτους ἀρχοντος καὶ πάλιν εἰσηγήσει τοῦ Περικλέους καταστάσεως τῶν κατὰ δῆμους δικαστῶν καὶ τῆς, Περικλέους εἰπόντος, γενομένης ἀποφάσεως μὴ μετέχειν τῆς πόλεως, ὅς ἂν μὴ ἐξ ἀμφοῖν ἀστοῖν ἢ γεγωνῶς. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ, τὰ τε πρότερα καὶ τὰ ὕστερα, εἶνε ἀδολεσχίαι περὶ τῶν δημαγωγῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος, εἰς αὐτὰς δὲ περιορίζεται ὁ Ἀριστοτέλης ἀντὶ πάσης ιστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις. Ἀλλ' ἡ ἀδολεσχία δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ, ἡ ἀδικος ἐκείνη καὶ ἐκ προκαταλήψεως κρίσις ἐπεβλήθη εἰς αὐτὸν ἔξωθεν, καθ' ἃ καὶ τὰ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ ἐκείνῃ ἐκφερόμενα. Ἐξαιρουμένων δὲ τινων χωρίων, ἐφ' ἃ ἐπέδρασεν ἴσως κρίσιμος παράδοσις τῆς πλατωνικῆς σχολῆς, ἀποδεικνύεται, ὅτι αἱ κρίσεις, ἃς ἐκφέρει ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτοῦ ἐκείνου, ἀλλ' ἐξ ἀνδρῶν πολλῶν μᾶλλον ἐγγυτέρων εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κίμωνος, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Περικλέους, παρ' οἷς ἄρα τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀδικία εἶνε πολὺ μᾶλλον συγγνωστὰ ἢ παρ' αὐτῷ. Τὸ στρατήγημα τοῦ

Θεμιστοκλέους τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου εἶχε παραδοθῇ εἰς αὐτὸν ἄνευ χρονολογίας, αὐτὸς δὲ εἶδεν ἐν τῷ χρονικῷ πότῳ ἐψηφίσθησαν οἱ νόμοι τοῦ Ἐφιάλτου, καὶ διὰ τοῦτο ἀνέγραψε τὸ ἀνέκδοτον ὡς συμβάν ἐπὶ Κόνωνος ἄρχοντος, τοῦθ' ὅπερ πράξας συνέχυσεν αὐτό. Ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκθεσις τῶν κατὰ τὸν Ἀριστείδην οὐ μόνον διαπνέεται ὑπὸ ἀπεχθείας καὶ δυσμενείας πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' εἶνε καὶ ἐπίβουλος, ἄνευ δέ τινος ἐξελέγξεως ἀπεδέχθη ἀπάσας τὰς ἐναντίον τοῦ ἀνδρὸς διαβολάς. Αἱ κρίσεις δὲ αὗται περὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς αὐτῆς ὀλιγαρχικῆς φατριαστικῆς συγγραφῆς, ἐν ἣ περιείχοντο αἱ περὶ τοῦ Σόλωνος διαβολαὶ αἱ ἀποκρουόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις εὐρίσκετο ἡ παράστασις τοῦ δρακοντείου πολιτεύματος, ἣν παρενόθηκεν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς Ἀθίδος καὶ ἐξ ἧς παρέλαβε τεμάχιον τῆς διηγέσεως περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τριάκοντα, ἐν ἣ περιελαμβάνοντο αἱ μαρτυρίαι περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τετρακοσίων. Ἐν ἅπασιν δὲ τούτοις τοῖς μέρεσι τοῖς συναποτελοῦσι τὸ ἔργον αὐτοῦ τὰ πάντα συμφωνοῦσιν ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς ἄλληλα, ὥστε ὁ von Wilamowitz ἄγεται ἀναγκαίως εἰς τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς καὶ μόνης συγγραφῆς ὡς πηγῆς ἀπάντων τούτων τῶν τεμαχίων. Συγγραφέα δ' αὐτῆς ὑπολαμβάνει τὸν Θηραμένην, καὶ θεωρεῖ ταύτην ἐκδοθεῖσαν ἐν ἔτει 404—403 π. Χ. δίκην συμβουλευτικοῦ τινος λόγου περιλαμβάνοντος τὸ πρόγραμμα τῶν μεμετρημένων ἐν τοῖς τριάκοντα. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ λόγου καὶ ὅχι τυχὸν ἐκ χρήσεως τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος προέρχεται ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ κεφ. 36, 2 τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν (II, 3, 19¹). Τὰς δὲ κρίσεις ὥς νῦν ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ περὶ τῶν πολιτευτῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος δὲν ἐσχημάτισε πρῶτος

¹) Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τὰ Ἑλληνικά τοῦ Ξενοφῶντος πρὸς τοὺς καὶ G. B u s o l t ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXXIII [1898] σ. 71 κ. ἐ., ὅστις δρθῶς καθιστᾷ καὶ πάλιν πιστευτὴν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὰ Ἑλληνικά καὶ ὅχι μόνον τὴν ἐκφράσιν τοῦ Θηραμένου.

ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' εἶχεν ἤδη οὕτω κρίνει τὰ κατ' αὐτοὺς ὁ Θηραμένης, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως ἦτο δυσμενεστέρα ἢ περὶ αὐτῶν κρίσις αὐτοῦ, ἐπειδὴ εἶνε πιθανόν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐλόλατε καί τινα τῶν παρ' αὐτῶ.

«Ὅπως δὲ κατανοήσωμεν τὴν ἀνακολουθίαν τὴν ἐγκειμένην εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης περὶ μὲν τοῦ Σόλωνος ἀντεπεξῆλθε πρὸς τὸν Θηραμένην, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς ἔχεται τῶν γνωμῶν αὐτοῦ, δεῖον νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι ἐμίσει τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων καὶ δὲν κατενόησε τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα. Θέλων δὲ ὁ von Wilamowitz νὰ συσχετίσῃ τὴν συγγραφὴν τοῦ Θηραμένου πρὸς ἄλλα ὁμογενῆ ἔργα, πραγματεύεται ἔπειτα τὰ κατὰ τὰ πολιτικὰ συγγράμματα τὰ γραφέντα ἐν Ἀθήναις. Τὸ τοιοῦτον δὲ εἶδος τῆς γραμματείας, τῆς ἀναφερομένης εἰς τε θεωρητικὰς περὶ πολιτείας γνώσεις καὶ πρακτικοὺς πολιτικοὺς σκοποὺς, ἄρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους· εἰς αὐτὴν δὲ ἀνήκουσι τὰ τ' ἔργα Στησιμβρότου τοῦ Θασίου καὶ ἡ ψευδοξενοφώντειος Ἀθηναίων πολιτεία ὡς καὶ οἱ λεγόμενοι λόγοι τοῦ Ἀνδοκίδου καὶ τοῦ Ἀντιφῶντος, ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Γοργίου, ὁ Συμβουλευτικὸς τοῦ Θρασυμάχου, ἡ Περὶ Ὁμονοίας συγγραφὴ τοῦ σοφιστοῦ Ἀντιφῶντος, τὰ ἔργα τοῦ Κριτίου καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πανηγυρικός τοῦ Ἰσοκράτους ¹⁾).

«Κατόπιν δὲ ὁ von Wilamowitz μεταβαίνει εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Πόρισμα δ' αὐτῆς εἶνε, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἐν αὐτῷ οὐδὲν ἄλλο παρέχει πλὴν ἐπαναλήψεως ξένων ἔργων. Καὶ ἐπιτέμνει μὲν αὐτὰ μεγάλως καὶ ἀνομοιομόρφως, προσθέτει δ' ἐνιαχοῦ ἰδίας διαφωτίσεις, μάλιστα δὲ πολλάκις λανθανούσας ἀνασκευὰς τῶν προγενεστέρων, πανταχοῦ δ' ἐφρόντισε νὰ ἐπιθεωρήσῃ αὐτὰ ἐν ἀνασκοπῇ πρὸς τὸ ἐνεστώς. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ μέρος οὕτως ἐπεξεργαζόμενος ἢ ἐκ τῆς Ἀτθίδος παρέλαβε πολλὰ ἢ ἐπωφελήθη τινὰ τῶν συλλογῶν ἐκείνων νόμων, ὧν ἀντίγραφα ἐφέροντο ἀναμφιλέκτως ἐν Ἀθήναις πρὸς

¹⁾ | Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 318 κ. ἐ.].

ὁδηγίαν τῶν ἀρχόντων ἢ ὡς βοηθήματα πρὸς χρῆσιν τῶν λογογράφων. Ἐν δὲ τῷ τμήματι τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τῷ φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν Ἡ Ἀθῆναις¹⁾ ἀποδεικνύει ὁ von Wilamowitz, ὅτι ἡ Ἀθῆναις, ἥς ἐποίησατο χρῆσιν ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ μελετηθέντα βιβλία ἀνήκουσιν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἐξ ὧν γινώσκονται τὰ ὀνόματα τοῦ Κλειδήμου, τοῦ Μελανθίου, τοῦ Φανοδήμου καὶ τοῦ Ἀνδροτίωνος ὡς Ἀθηνογράφων· ἐκ τίνος δ' αὐτῶν ἦν τλησεν ὁ Ἀριστοτέλης δὲν δύναται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ὁρισθῇ.

«Τοῦτο εἶνε τὸ πόρισμα τῆς ἀναλύσεως τῶν πηγῶν, δι' ἧς, καθ' ἃ αὐτὸς ὁ von Wilamowitz λέγει, κατεδείχθη, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ὑπῆρξεν ἱστορικὸς καὶ ὅτι μόνον περισυλλογὴν εἰδήσεων παρέσχεν. Ἀλλ' ὅμως θὰ ᾔτο πλάνη νὰ περιορισθῶμεν εἰς ταύτην τὴν κρίσιν, ἐπειδὴ ἡ ἀνάλυσις τῶν πηγῶν δὲν καταρρίπτει μέγα μέρος τῆς δόξης τοῦ συγγραφέως. Τὸ βιβλίον ἐπιδιώκει σκοπὸν τινα καὶ τυγχάνει αὐτοῦ. Πρόθεσις αὐτοῦ εἶνε νὰ γεννήσῃ ἐν τῷ ἀναγνώστῃ κρίσιν τινὰ περὶ τοῦ πολιτεύματος ὅπερ περιγράφει πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καθολικῆς ἀναπτύξεως τῆς πολιτικῆς κρίσεως. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς ἱστορικὴν διδασκαλίαν, ἀπ' ἐναντίας δὲ προϋποθέτει, ὅτι ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἤδη γνῶσιν τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων. Οὐδὲ δογματικὴ δὲ συγγραφὴ περὶ τοῦ πολιτεύματος εἶνε ἡ Ἀθηναίων πολιτεία, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν προϋποθέτει γνῶσεις· ἡ δὲ πολιτικὴ κρίσις, ἥς ἡ ἐν τῷ ἀναγνώστῃ ἀνάπτυξις σκοπεῖται, οὐδαμοῦ διατυπῶνται, καὶ ὁμοῦς ἕκαστος γινώσκει μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης τίνα ἰδέαν ὀφείλει νὰ ἔχῃ περὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων συνωδὸς πρὸς τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην τοῦ Ἀριστοτέλους. Διὰ δὲ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἀριστοτέλης παρέστη ὡς πολιτικὸς διδάσκαλος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ νέον ὅπερ διδάσκει ἡμᾶς.

¹⁾ Ulrich von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 260 κ. ε.

« Ἀλλὰ πρέπει ὁμῶς, καθ' ἃ λέγει παρακατιῶν ὁ von Wilamowitz, νὰ διαστείλωμεν δύο τινὰ, τὴν πολιτείαν καὶ ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπότυπον αὐτῆς. Γεννᾶται δ' ἐντεῦθεν ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐξετάσεως τῶν κατ' αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην καθ' ὅσον ταῦτα ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Διὸ ἔπεται ἐκθεσις τῶν κατὰ τὸ γένος, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς τύχας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ παράστασις τῶν κατὰ τὰς Ἀθήνας ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ. Ἐν τῇ παραστάσει δὲ ταύτῃ ἔγκειται ἡ κλεῖς τῆς τε κατανοήσεως τῶν περὶ τῆς πολιτείας θεωριῶν αὐτοῦ καθ' ὅλου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀπόψεως, ἀφ' ἧς ἐπισκοπεῖ τὰ πράγματα ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ ἣν θέλει νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην.

« Ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις δὲν εἶχεν αὐτὸς πατρίδ' ἀξίαν τούτου τοῦ ὀνόματος καὶ δὲν ἐνεφορεῖτο πολιτικῆς πείρας δυναμένης νὰ πληρώσῃ τὴν ἑλλειψιν ταύτην, ἐστερεῖτο πάσης συναισθήσεως τοῦ μεγαλείου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Διὸ ἀρκεῖ αὐτῷ Ἑλλὰς μικρῶν πόλεων, ὧν οὐδεμία δεσπόζει τῆς ἄλλης, ἐν αἷς πάσαις ὑπὸ τοὺς πολιτειακοὺς ἐκείνους τύπους οὓς αὐτὸς ἐκεῖνος ὀνομάζει πολιτείαν ἀπλῶς, πραγματοῦται κατὰ τὸ δυνατόν τὸ ἰδεῶδες τοῦ εὖ ζῆν. Ἡ δ' Ἑλλὰς αὕτη εἶνε οὐδαμινῇ τις ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν ἀρχὴν καὶ πρὸς τὸ βασιλεῖον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Καὶ αἱ μὲν πολιτεῖαι, οἷα ὑφίσταντο, ἐξεταζόμεναι παρ' αὐτοῦ ἀπεδοκιμάζοντο, οἱ δὲ πολιτευταὶ οἱ δημιουργήσαντες αὐτὰς ὑπελαμβάνοντο ἔτι μᾶλλον ἀπόβλητοι· διὸ τὸ μέγα παρελθὸν τῶν Ἀθηναίων οὐδὲ καὶ θερμῆς ὑστεροφημίας ἀξιοῦται παρ' αὐτοῦ. Τὰ δ' αἰτία τῆς πλάνης ταύτης τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἡ εὐτελής αὐτοῦ γνώμη περὶ τῆς πολιτείας, εἰ καὶ αἱ Ἀθηναῖοι τὸν πέμπτον αἰῶνα εἶχον ἐπιδιώξει πρόγραμμα πολὺ εὐρύτερον, εἰ καὶ ὑπ' αὐτοὺς αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς μεγαλειότατα εἶχον ἐπιτελεσθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐγκρύπτονται εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἦτο νομομαθής, ὅτι δὲν ἐγίνωσκε τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοσίου δικαίου, ὅτι δὲν ἀντελαμβάνετο τοῦ πολιτειακοῦ τύπου

τῆς συμπολιτείας πόλεων συμμαχίδων ἢ τῆς ἡγεμονίας. Διὸ στερεῖται πάσης ἀντιλήψεως καὶ περὶ τῆς ὀργανικῆς διατάξεως τῶν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν, δὲν κατώρθωσε δὲ νὰ ἐννοήσῃ τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχόντων ἐν τῇ Ἀττικῇ, καὶ γινώσκει μόνον ὡς λειτουργίας αὐτῶν πάρεργά τινα καὶ ἐπεισοδιακά· διὰ βραχέων δ' εἰπεῖν ὁ Ἀριστοτέλης ἀντιλαμβάνεται τῆς πολιτείας ὡς τινος ἐράνου, οἷα ἦτο ἡ ἐταιρεία, ἥς ἐν μέσῳ εἶχεν αὐτὸς ζῆσει, οἷα ἐκείνη ἦν αὐτὸς εἶχεν ἰδρύσει. Διὸ ἴσταται ὁ Ἀριστοτέλης μέγας μὲν, ἀλλὰ ψυχρὸς καὶ ἔνεκεν ὑπερβολῆς συνέσεως πλανώμενος καὶ ἄδικος πρὸς ἀμφοτέρους τὰ διαμαχόμενα μέρη, μὴ διασαλευόμενος μὲν ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὗ ἀποδοκιμάζει τὰ σχέδια περὶ ἰδρύσεως ἀρχῆς παγκοσμίου, μὴ διασαλευόμενος δὲ μηδὲ ὑπὸ τοῦ θορύβου τοῦ πλήθους ἐν Ἀθήναις.

« Οὐδὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἀπέβη ποτὲ καταθύμιον αὐτῷ, τὸ δ' ἐθνικὸν αὐτοῦ αἶσθημα οὐδεμίαν ἔχει πολιτικὴν ὑπόστασιν, ἐκδηλοῦται δὲ μόνον ὡς φυλετικὴ ὑπερφροσύνη πρὸς τοὺς βαρβάρους· ἐν δὲ ταῖς πολιτικαῖς αὐτοῦ παρατηρήσεσι δὲν παρίσταται πρὸ αὐτοῦ ὡς ἰδεῶδες τὸ μεγαλεῖον, ἡ ἐνότης καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος, ἥς ἡ φιλοπατρία εἶνε ξένη εἰς αὐτόν. Διὸ πρὸς πάσας τὰς ἐνωτικὰς προσπαθείας ἡδυνήθη μόνον μῖσος νὰ αἰσθανθῇ, εἶχε δὲ τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἱστορία κατεδίκασε τὴν ἐξ Ἀθηναίων ὀρμηθεῖσαν ἀπόπειραν τοιαύτης ἐνώσεως καὶ παρέβλεπεν, ὅτι πρὸ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ ὀφθαλμῶν συνετελεῖτο τὸ ἔργον οὗ εἶχον κατάρξει οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

« Κατὰ ταῦτα ἡ εὗρεσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διδάσκει πρὸ πάντων, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ὑπῆρξεν ἱστοριοδίφης, ἀπ' ἐναντίας δὲ διεγνώσθη ἡ πολὺ μεγαλειτέρα σημασία τῆς Ἀθίδος καὶ τῆς ἐπιχωρίου παραδόσεως. Τὰ δὲ καθ' ἑαυτὰ νέα τὰ περιλαμβανόμενα ἐν τῇ Πολιτείᾳ δὲν ἀποτελοῦσι τὴν πραγματικὴν αὐτῆς ἀξίαν, ὁ δὲ Ἀνδρότιων καὶ ὁ Φιλόχορος θὰ παρεῖχον πολὺ περισσότερα καὶ θὰ καθίστανον περιττὸν τὸν Ἀριστοτέλην ὡς πηγὴν. Τὰ δὲ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς περισωζόμενα χωρία περὶ τῶν

παρ' Ἀθηναίοις ἀρχόντων κατέστησαν τὸ ἐξῆς περιττὰ, καὶ ὀριστικῶς ἐξέλιπον πολλαὶ πλάναι. Ὁ δὲ ἀποπειρώμενος νὰ καταγράψῃ ἰδίαν εἰκόνα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος κατ' ἀντίθεσιν μὲν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην, ἀλλ' ἐρειδόμενος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσαν Ἀθηναίων πολιτείαν θὰ συνιῶη, ὅτι ἀπολύτως χρεωστούμεν εἰς αὐτὸν πολλὰ τὰ νέα.

«Ἐν τοῖς προλεχθεῖσιν ἐξῆρα κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν τῷ τόμῳ τούτῳ συνηνωμένων ἐρευνῶν τὰ χωρία ἐκεῖνα ἐξ ὧν διαγινώσκεται ἡ γνώμη τοῦ von Wilamowitz περὶ τῆς γενέσεως καὶ σημασίας τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, περὶ τῶν πηγῶν αὐτῆς καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χρήσεως αὐτῶν. Συνοψίζω δ' ἐν τοῖς ἐξῆς ταῦτα, παραλείπων τὰ γραπτὰ ἐκεῖνα μνημεῖα, ὅσα, οἷον ὁ Ὅμηρος, τὰ σκόλια καὶ ἡ παράδοσις τῆς πλάτωνικῆς σχολῆς, δεόν νὰ μὴ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ὡς εἰδικαὶ πηγαὶ τῆς συγγραφῆς ταύτης.

«Δέον λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψε τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ποιησάμενος χρῆσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος, τῶν συγγραφῶν τοῦ Προδότου καὶ Θουκυδίδου, τῶν Ἀτθίδων καὶ τοῦ δίκην συμβουλευτικοῦ λόγου γραφέντος ἐν ἔτει 404—403 π. Χ. ἔργου τοῦ Θηραμένου, καὶ ὅτι καὶ διὰ τὸ δεύτερον μέρος τῆς συγγραφῆς εἶχεν ὑπ' ὄψιν προϋπάρχουσαν ἐπεξεργασίαν τοῦ θέματος. Ἡ δὲ παρενθήκη τοῦ κεφαλαίου περὶ τοῦ δρακοντείου πολιτεύματος, οὗ τὴν ὕλην παρέλαβεν ἐκ τοῦ Θηραμένου, εἰς τὴν περὶ τῆς πολιτείας ἔκθεσιν τῆς Ἀτθίδος ἔγεινε μετὰ ταιαύτης ἐπιπολαιότητος, ὥστε χαίνουσιν αἱ ἀρμογαὶ καὶ συνέμειναν ἐπαναλήψεις. Τὸ δὲ ἀνέκδοτον περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν εὔρε τυχόν ὁ Ἀριστοτέλης τοιοῦτον οἷον χρονολογεῖ αὐτὸ ἐν τῇ Ἀτθίδι, ἀλλ' ἡ ἐσφαλμένη αὐτοῦ χρονολόγησις εἶνε ἴδιον ἑαυτοῦ ἔργον. Δὲν παρετήρησε δὲ, ὅτι ἡ Ἀτθὶς καὶ ὁ Πρόδοτος διηγοῦνται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διαφόρως πως, ἀλλὰ χωρίζει τὴν διήγησιν εἰς δύο διάφορα πράγματα. Οὐδὲ μία καὶ τῶν κρίσεων, ἃς περιέχει ἡ συγγραφή, εἶνε

ἰδίᾳ αὐτοῦ¹⁾, οὐδὲ ἐν συμπέρασμα εἶνε πόρισμα ἰδίας αὐτοῦ ἐρεῦνης, παρέλαβε δὲ πάντα ἐκ τῶν πηγῶν, τὰ δὲ πλεῖστα ἐκ τοῦ πολιτικοῦ συνταγματικοῦ τοῦ Θηραμένους καὶ τῆς Ἀθίδος. Αὐτενεργεῖ δὲ μόνον ἐκεῖ ἔνθα, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν σολωνείων ποιημάτων, ἀντεπεξέρχεται πρὸς τὰς ἐναντίον τοῦ Σόλωνος κατηγορίας τὰς περιλαμβανομένας ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Θηραμένου, καὶ ἐν τῇ διηγῇ τῶν κατὰ μόνον τὸ ἔτος 404—403 π. Χ., δι' ἣν ὁμοῦς ἐποίησατο χρῆσιν καὶ τεμαχίου τῆς συγγραφῆς τοῦ Θηραμένου. Πλὴν δὲ τῶν δύο τούτων μερῶν οὐδὲν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ἀπορρέει ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους πλὴν φωτὸς τινος ἐπιχυθέντος τῇδε κάκεισε καὶ ἀπασῶν τῶν ἀντιλογιῶν, τῶν ἐλαττωματικῶν διατάξεων τῆς ὕλης, τῶν ἐπαναλήψεων καὶ πεπλανημένων γνωμῶν ἃς περιέχει ἡ συγγραφή. Ἐκ δὲ τῆς μιᾶς μετρολογικῆς παρατηρήσεως ἣν ἐποίησε καταφαίνεται, ὅτι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην εἶχεν ἔννοιαν τῶν τοιούτων πραγμάτων, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ κατενόησε τί ἐνόει ὁ Ἀνδροτίων. Νοῦν δὲ καὶ αὐτοτελῇ κρίσιν δεικνύει μόνον ἐν τῷ τμήματι περὶ τοῦ Σόλωνος, ἄλλως δ' ἀντιγράφει ἐκ τοῦ Θηραμένου τυφλῶς ἀπάσας τὰς ἀδίκους καὶ ἐπιβούλους κρίσεις περὶ τῆς δημοκρατίας τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἃς εἶχε χαράξει οὗτος²⁾.

1) Ἀληθῶς ἐν τῇ ἐνὶ καὶ μόνῳ χωρίῳ, ἐν ᾧ ἡ κρίσις τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τοῦ ἐφημέρου πολιτεύματος μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τετρακοσίων, συμφωνεῖ πράγματι μετὰ τῆς ἐκπεφρασμένης παρὰ τοῦ Θουκυδίδου, λέγει δὲ von Wilamowitz, ὅτι ὅν ἐχομεν πρὸς ἡμῶν ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ ῥῶσιν αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐν ταῖς κυριωτάταις ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει διάφορον γνώμη. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀριστοτέλης ἄλλων μὲν δανείζεται τὰς κρίσεις, ἀλλ' ὄχι καὶ τὰς τοῦ Θουκυδίδου! "Ἡκιστα δὲ δέχαιον θεωρεῖ ὁ von Wilamowitz καὶ ὅτι τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους βουλόμενος τι ὁρᾷσαι πρὸ τῆς συλλήψεως εἶνε ἐπαναλήψεις τῶν τοῦ Θουκυδίδου 1,20) βουλόμενοι πρὶν συλλεφθῆναι ὁρᾷσαντες τι καὶ κινδυνεύσαι, ἐπειδὴ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Θουκυδίδου εὔρηται ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ καὶ ὄχι ἐν τῷ πέμπτῳ, «πλὴν ἢ ἂν ἀποδεγθῶμεν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ προσημίου εἶχε βιβλῶν βαθυτάτα ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ Ἀριστοτέλους». Διὸ θεωρεῖ ὁ von Wilamowitz ἀπὸ τῆς ἀπορίας, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς τὸν Θουκυδίδου καὶ ὅτι προκειμένου περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν περιωρίσθη εἰς τὸ πέμπτον αὐτοῦ βιβλίον· ἀλλὰ διὰ τίνος λόγον, ἐν ᾧ εἶνε προφανὴς ἡ ἀμεσὸς ὁμοφωνία, ὅν δύναται νὰ ἐξεύρω ἢ μᾶλλον τὸ τοιοῦτον ἐξηγῇται ἐκ τῶν θεωριῶν τοῦ von Wilamowitz περὶ τῶν τυχῶν τῆς Θουκυδείου συγγραφῆς.

2) Ὁ von Wilamowitz (Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ 147) ὁμολογεῖ, ὅτι τὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς λειψῆς φυλοκρατείας καὶ περὶ τῆς χρήσεως τῶν δημοτικῶν καὶ τὴν ὑπόθεσιν περὶ τοῦ τίς ὑπῆρξεν ὁ λόγος δι' ὃν ὁ Κλεισθένης κατέστησε δέκα φυλάς καὶ ὄχι δώδεκα «ἐπιτρέπεται πάντες νὰ θεωρήσωμεν ἰδίᾳ τῷ Ἀριστοτέλει».

«Τοῦτο εἶνε τὸ ἔλως ἰδιάζον πνεῦμα τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰς ὃν τελευτῶν ὁ von Wilamowitz ἀπονέμει εὐλαβῇ τιμὴν. Λέγει δὲ, ὅτι ἕνεκα τοῦ λόγου, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ θεωρῶμεν αὐτὸν ὡς ἱστορικόν, καὶ ἐπειδὴ φαίνεται περιπεπλεγμένος εἰς τὴν σύγχρονον πολιτικὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς τὰς προλήψεις τῶν συγχρόνων, ἀπέβαλεν ἴσως τι τοῦ ξενίζοντος ὄγκου τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ. Τοιοῦτος εἶνε ὁ μέγας καὶ εὐγενὴς ἀνὴρ, ὃν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ von Wilamowitz βλέποντες πλανώμενον κατανοοῦμεν τὸ ἐξῆς καλλίτερον καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ἐπ' ἱσῆς καὶ πρότερον τιμῶντες.

«Ἀλλ' ὅχι. Ἄν ἡ Ἀθηναίων πολιτεία πράγματι ἀπετελέσθῃ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ἂν οὐδὲν ἄλλο περιέχῃ ἢ συμπίλῃσιν πέντε πηγῶν, ἐπειδὴ τὰς Ἀθιδας, ὡς εἰκὸς, ὀφείλομεν, εἰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ὑπ' ὄψιν πλείονας τῆς μιᾶς, νὰ θεωρήσωμεν ὡς μίαν καὶ μόνην, καὶ τινὰς ἐπανορθώσεις μιᾶς αὐτῶν δι' ἄλλης καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πολλὰς πλάνας αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἂν περιλαμβάνῃ τεκμήρια τῆς ἀνικανότητος αὐτοῦ πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν πηγῶν τούτων καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀποτελέσειν ὁμαλοῦ καὶ ἄνευ ὁρατῶν ἀρμογῶν ὅλου, τότε ὁ Ἀριστοτέλης παρουσιάζεται ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ τὸ ὀλιγώτερον ὡς διάνοια μὴ αὐτενεργοῦσα καὶ ὡς συγγραφεὺς ὑπερόχως ἀδέξιος, καὶ τότε συνέρραψεν ἐπιπολαίως ἀνάξιον λόγου βιβλιάριον, ὅπερ ἤδη ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἔτυχε, καθ' ἃ ἤξιζεν, εὐδοκιμήσεως μικροῦ λόγου.

Τὰ ὅρια τὰ κεχαραγμένα ἔσωθεν τε καὶ ἔξωθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἀριστοτέλους παρέστησεν ὁ von Wilamowitz ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ μετ' ἀσφαλείας καὶ διὰ πειστικωτάτων λόγων. Ἀλλὰ δὲν θεωρῶ ὅμως ὀρθόν, ὅτι μόνον ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ περὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν πολιτευτῶν τῶν Ἀθηναίων δυνάμεθα νὰποκομίσωμεν πραγματικὴν ἔννοιαν τῆς σημασίας αὐτῆς. Ἀπ' ἐναντίας δὲ φαίνεται μοι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Ἀθηναίων πολιτεία εἶνε ἀναγκαία καὶ μὴ περιέχουσα ὅλως πεπλανη-

μένους κρίσεις συμπλήρωσις τῶν λοιπῶν ἔργων τῶν ἐκθειάζοντων ὡς τὸ πλεῖστον τὴν δημοκρατίαν τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Τὸ κάτω τῆς γραφῆς ἡ πολιτικὴ ἔνωσις ἔθνους τινός, ὅσον καὶ ἂν συμμετέλῃ αὐτῆς γνήσιος ἐνθουσιασμός καὶ ἀκαταπόνητος αὐταπαρνησία, εἶνε, ὡς ἅπαντα ἐν τῇ πολιτικῇ, καὶ αὐτὴ ζήτημα δυνάμεως καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δεδικαιολογημένων πόθων περὶ κυριαρχίας, διὸ εἶνε καὶ αὐτὴ παροδικὴ ὡς πᾶσα ἀρχὴ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐξαεῖται ἀπὸ τῆς μεταβολῆς τῶν χρόνων, ἄρα καὶ ὑπόκειται εἰς διάφορον ἐκτίμησιν κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης δὲν εὐρίσκεται ὅλως ἐν πλάνῃ, ἀνατρέπων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ πλείστους ὅσους θρύλους. Αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ κατὰ τῶν κρατουσῶν δοξασιῶν ἀγῶνος, ὃν ἀναλαμβάνει διὰ ταύτης τῆς συγγραφῆς, εἶνε ἡ αἰτία δι' ἣν οὗτος ἀξιούται τῆς μεγίστης προσοχῆς· οὐδαμῶς δὲ προετίθετο ὁ Ἀριστοτέλης νὰ συνυπηχῇ εἰς τὸν πανηγυρικὸν τοῦ ἀθηναϊκοῦ παρελθόντος ὃν ἔψαλεν ὁ Ἰσοκράτης. Ἄλλως δὲ προϋπέθετε παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις τὴν γνῶσιν τῶν κατὰ τὰς μεγαλοπραγίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἐκτίμησιν αὐτῶν, καθ' ἃ καὶ πολλὰ ἄλλα, ἡ δ' ἐπανάληψις ἐκείνων τε καὶ τούτων ἦτο περιττὴ· τὴν δ' ἕνεκα τῆς ἀπουσίας αὐτῶν ἐκ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ κατηγορίαν ὡς στερουμένου πάσης τῶν τοιοῦτων πραγμάτων ἀντιλήψεως ὑπολαμβάνω ἄδικον. Καὶ ἐνθουσιασμοῦ μὲν δὲν ἐνεφορεῖτο βεβαίως ὁ Ἀριστοτέλης, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο Ἀριστοτέλης καὶ δὲν θὰ ἐνεβόθυνέ ποτε εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων μετὰ τῆς ἐμβριθείας μεθ' ἧς ἔπραξε τοῦτο. Δὲν ἔχομεν διὰ τοῦτο τὸ δικαίωμα νὰ μὴ θεωρῶμεν αὐτὸν ἱστορικόν, ἐπειδὴ ἡ κρίσις αὐτοῦ περὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ τῆς δράσεως τῶν Ἀθηνῶν δὲν τυγχάνει τῆς ἡμετέρας ἐπιδοκιμασίας καὶ ἐπειδὴ δὲν κατώρθωσε νὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὰς ἀνδραγαθίας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ παριστάνων τὸν Σόλωνα καθ' ἃ ἔπραξεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἀγερώχως ἀπορρίψας τὰς παραμορφώσας τὴν ἀλήθειαν ἐκθέσεις ἀμφοτέρων τῶν πατριῶν καὶ διαγνοὺς τὰ ποιήματα τοῦ ἀνδρὸς ὡς τὴν μόνην ἀξιοπίστον πηγὴν πρὸς

ἐκτίμησιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶνε πάντως ἱστορικός. Ὅστις, καθ' ἃ ἔπραξεν ὁ Ἀριστοτέλης, κατορθώνει νὰ παραστήσῃ σαφῶς τὴν διαγωγὴν τῶν πατριῶν τὴν ἀγαθοῦσαν ἐν ἔτει 403—402 π. Χ. εἰς τὴν διαλλαγὴν τῶν ἀντιπάλων καὶ ἐπιχειρεῖ τὴν ἀπόπειραν νὰ καταδείξῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς, ὡς πράττει ἐκεῖνος, εἶνε ὁμοίως ἱστορικός καὶ ὃς ἐξηκολούθει μένων τοιοῦτος καὶ ἂν εἶχε τελείως ἄδικον φρονῶν, ὅτι τὰ τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας ἤρχισαν βαίνοντα ὁσημέραι μᾶλλον εἰς παρακμὴν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ ἐπ' ἐσχάτων εὑρεθέντι νέῳ ἀποσπάσματι τοῦ Παρίου χρονικοῦ ἐπωνυμεῖται διαφόρως ἢ ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων, οὔτινες ἐπονομάζονται φιλόσοφοι, σοφιστῆς. Ὁ δὲ von Wilamowitz ὠνόμασε καὶ τὸν Θουκυδίδην μέγαν σοφιστὴν καὶ θεωρεῖ αὐτὸν συγγνωστὸν διὰ πᾶσαν ἐπανόρθωσιν γινομένην παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἰδίως τότε, ὅτε ὁ Θουκυδίδης σεμνύνεται ἐπὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν εἰδήσεων αὐτοῦ.

« Πιστεύω δὲ, ὅτι ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἐπανορθώσωμεν συνωδᾶ πρὸς τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἀριστοτέλους τὰς ἡμετέρας γνώμας περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν, μάλιστα δὲ διὰ τοῦτο, ὅτι πᾶν ὃ τι ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Θηραμένους, πεπλουτισμένον διὰ γεγονότων ἐκ τῆς Ἀτθίδος, τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδου. Ἀνάλυσις ἄγουσα εἰς πορίσματα τοιαῦτα, οἷα τὰ ἐκτιθέμενα ὑπὸ τοῦ von Wilamowitz, ὀφείλει ἀναγκαιῶς νὰ εἶνε πεπλανημένη. Ἐπειδὴ εἶνε ἄτοπον νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, ὅστις δὴ καλεῖται Ἀριστοτέλης καὶ ὄχι Αἰλιανὸς ἢ καὶ Διόδωρος, σχεδὸν οὐδὲν ἄλλο παρέχει ἢ λάθῃ καὶ ἀτελείας καὶ ἐδημιουργήσεν ἔργον περιλαμβάνον ὠρισμένην πολιτικὴν γνῶμην κτηθεῖσαν διὰ ξένων κρίσεων καὶ τῶν ἀπὸ πέντε ἄλλων συγγραφέων ἐκλελεγμένων γεγονότων.

« Περὶ τοῦ Πλουτάρχου, ὡς γνωστὸν, ἐσχηματίσθη τέλος ἡ πεποιθήσις, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ τελεία ἀνάλυσις τοῦ ὑφάσματος

τῶν εἰδήσεων τοῦ περιλαμβανομένου ἐν τοῖς Βίοις. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀπόπειραι ἡδύναντο νὰ ἐπιχειρηθῶσι μόνον πρὸς ζημίαν τοῦ Πλουτάρχου, θεωρηθέντος ὡς μὴ ἔχοντος ἰδίαν ὑπόστασιν. Τὸ δὲ ἀδύνατον τῆς ἐξαγωγῆς πορισμάτων κατέδειξε τὸ πεπλανημένον τοῦ τοιοῦτου τρόπου ἐρεύνης. Ἀλλὰ, προκειμένου περὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, θὰ εἶνε ἄρα δυνατὴ ἡ διὰ τοιαύτης μεθόδου ἐπίτευξις πορισμάτων, καὶ δὲν εἶνε ἄτοπον νὰ μείνωσιν ὡς μόνον ὑπόλοιπον τοῦ συγγραφέως τούτου ὀλίγαι τινὲς ἐλλείψεις περὶ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης, χρονολογικὰ σφάλματα καὶ ὀχληραὶ ἐπαναλήψεις, ἐπεὶ δὴ δῆθεν προσέγραψε τὰς ἐκ τῶν πηγῶν μαρτυρίας ἀτελῶς πρὸς ἀλλήλας; Ἄν εἶνε δι' ἡμᾶς ἀκόμη ἐπὶ τοσοῦτον εὐχερῆς ὁ διαμερισμὸς τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, ἅτινα, τέσσαρα μόνον ὄντα, ὁ Σόλων, ἡ Ἀθίς, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἦσαν εἰς τοὺς συγχρόνους ὁμοίως γνωστὰ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γνωστότερα ἢ εἰς ἡμᾶς, τότε πρὸς τί ἔγραψεν ὁ Ἀριστοτέλης; Μόνον διότι ἐξέλαψέ που τον ἴσως καὶ αὐτὸν ὄχι ὅλως ἄγνωστον Συμβουλευτικὸν τοῦ Θηραμένου καὶ ἡδυνήθη ἐκ τούτου νὰ παραλάβῃ νέα, ἰδίως δὲ κρίσεις μὴ οὕσας ἀκόμη ἱκανῶς γνωστὰς;

«Καθ' ὃν τρόπον ἔδει ἀναγκαίως νὰ συμβῇ συνωδᾷ πρὸς τὴν παρὰ τοῦ von Wilamowitz ἀνάλυσιν τῶν πηγῶν, δὲν δύναται καθ' ὅλου νὰ προέλθῃ βιβλίον ἔχον τὸ ἀξίωμα τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, οὐδεὶς δὲ συγγραφεὺς ἔχων τὴν πολυμαθεῖαν ἀνδρὸς οἷος ὁ Ἀριστοτέλης ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ κοινου φέρων ἐφόδια οὕτως ἀνεπαρκῆ. Ἐχει τὴν πρόθεσιν οὐ μόνον νὰ ἐπιδιώξῃ ὠρισμένην πολιτικὴν δοξασίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξῃ ὡς ιστοριογράφος τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ παράσχῃ νέα. Κατὰ ταῦτα δὲ πρέπει πάντως νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι προέβῃ εἰς μελέτας εὐρείας. Ἄν δὲ ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἐπανορθώνει τὴν Ἀθίδαν τοῦ Ἑλλανίκου, καὶ δὴ αὐτόχρομα ἐν χρονολογίαις, ἀν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐπισφαλὲς τῆς χρονολογίας τῶν ἐτῶν 479 — 431 π. Χ. ἐν ταῖς περιωζομέναις ἐκθέσεσιν, ὅπερ ἄλλως μόνον ἐκ τοῦ μετεώρου τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαιοτέρων πηγῶν, ἄρα καὶ τῶν Ἀθιδῶν, δύ-

ναται νὰ προσέρχηται, τέλος δὲ ἂν συνυπολογίσωμεν καὶ τὴν ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτίων ἀφορμωμένην πλάνην τῶν μαρτυριῶν τοῦ Παρίου μαρμάρου, τότε ἀποκομίζομεν πρὸ παντός ἄλλου τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἔσον ἐδράκία καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀναγραφή τῶν ἀρχόντων καὶ πολ-
λαὶ παραδόσεις συνδεόμεναι πρὸς αὐτὴν, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς δύνα-
ται νὰ γείνη λόγος περὶ πραγματικῆς ὁμοφωνίας καὶ ὅτι ὡς ἐκ
τούτου αὐτὴ ἡ ἐπιλογὴ καὶ ἐξέλεξις τῶν ἐκ τῆς παραδόσεως τῶν
'Ατθίδων παραληφθεῖσων εἰδήσεων ἦτο ἐργασία εἰς ἣν ὑπεβλήθη
ὁ Ἀριστοτέλης. Τοῦτο δὲ οὐδ' αὐτὸς ὁ von Wilamowitz δύναται
νᾶρνηθῆ, ἀφ' οὗ ἀποδέχεται ὡς πηγὰς τοῦ Ἀριστοτέλους πολλὰς
'Ατθίδας. Ὁμοίως δὲ οὐδαμῶς ἀμφιβάλλω, ὅτι παρέχει ἰδιὸν τι
ἐνθα ποιεῖται χρῆσιν τῆς μεθόδου τοῦ τεκμαίρεσθαι, ἣν ἐδιδάχθη
παρὰ τοῦ Θουκυδίδου, καὶ πρὸς τοῦτο δ' ἦτο ἀνάγκη ἰδίας ἐργασίας.

« Τὸν δὲ κριτικὸν κανόνα καθ' ὃν ὁ von Wilamowitz ἅπαντα
ταῦτα τὰ τεκμήρια ἢ σημεῖα καὶ ἀπάσας δὲ τὰς κρίσεις τὰς
περιλαμβανομένας ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ἀνάγει εἰς τὰς ἀρχαι-
οτέρας πηγὰς καὶ ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης οὐδὲν ἄλλο ἔπρα-
ξεν ἢ νὰ παραλάβῃ ταῦτα ἐξ αὐτῶν, θεωρῶ πεπλανημένον, καίτοι
ὁ κανὼν οὗτος φαίνεται ὦν ἐξαιρέτως ἀπλοῦς. Ἐκ τούτου, ὅτι ὁ
'Αριστοτέλης καὶ τὸν ὅρκον τῶν ἀρχόντων ἐν τῷ δευτέρῳ συστη-
ματικῷ μέρει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀναφέρει διὰ μακροτέρων,
ἐν δὲ τῷ ἱστορικῷ μόνον διὰ βραχείων ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν
αὐτῷ ὑποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀναγωγὴ αὐτοῦ εἰς τὸν Σόλωνα ἐξάγεται
ἐκ τεκμηρίου (βλέπετε καὶ νῦν οὕτως ὁ μνύουσι), ἄγεται εἰς
τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ βραχυλογῶν συγγραφεὺς τὸ πόρισμα τοῦτο
δὲν ἐξήγαγεν αὐτὸς, ἀλλ' εὑρε προὑπάρχον ἤδη ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῇ
μακροτέρᾳ παραστάσει. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦτο ἐξάγεται
περαιτέρω τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ὅσάκις εὐρίσκομεν διηγήσεις
παρὰλλήλους πρὸς τὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς λόγου χάριν παρὰ
τῷ Πλούταρχῳ ἢ τῷ Πολυδεύκει, αἵτινες εἶνε περί τινα πλουσιώ-
τεροι τῶν τοῦ Σταγειρίτου, τότε καὶ ἐν ἐκείναις ταῖς περιπτώσεσι,
καθ' ἃς οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ἐποιήσαντο χρῆσιν τοῦ Ἀριστοτέλους,

δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νάποδεχθῶμεν, ὅτι οὗτοι ἐπηύξησαν τὴν παράστασιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι οἱ μεταγενέστεροι ἐκεῖνοι συγγραφεῖς παρέχουσιν ἀκριβεστέρας περιλήψεις τῶν αὐτῶν πηγῶν, ἅς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀριστοτέλης. Διὰ τοῦ κανόνος δὲ τούτου πάντα ἐκεῖνα ὅσα φαίνεται λέγων ὁ Ἀριστοτέλης καὶ πᾶσαι αἱ κρίσεις αὐτοῦ ἀποδίδονται πάντοτε εἰς τὴν πηγὴν, αὐτὸς δὲ μεταβάλλεται εἰς ἀπλοῦν ἀντιγραφέα.

« Ἀς ἐπιμείνωμεν εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα. Ὁ Ἀριστοτέλης γινώσκει μακροτέραν τινὰ ἔκθεσιν, ἐν ᾗ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ ὅρκου τῶν ἀρχόντων· λέγει λοιπὸν ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ σολωνείου πολιτεύματος, ὅτι τότε τὸ πρῶτον οἱ ἄρχοντες ὤμωσαν τὸν ὅρκον ἐκεῖνον καὶ προσθέτει τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν φράσιν. Ὅφείλομεν λοιπὸν, ἐπειδὴ ἀργότερον ποιεῖται καὶ πάλιν μακρότερον λόγον περὶ τοῦ ὅρκου ἐκείνου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μνείας τῶν ἀρχόντων, νάποδεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ καθ' ὅλου προκεῖται ἡμῖν τεκμήριον ἐκ τῆς καθεστῶσης χρήσεως περὶ τῆς ἐπὶ Σόλωνος εἰσαγωγῆς τοῦ ὅρκου καὶ ἰδίως εἶνε ἀνάγκη τό τεκμήριον τοῦτο νὰ ὑποτεθῇ παρεξηγημένον ἐκ τῆς πηγῆς ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν; Διὰ τούτου δὲ τοῦ τρόπου δὲν ὑποκαθιστῶμεν χάριν τῆς ἀναλύσεως τῶν πηγῶν εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ συγγραφέως βίαν δῆθεν ἔξωθεν ἐπιβεβλημένην, ἥτις οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ὑπῆρξε; Βία δὲ πάντως εἶνε ἢ προϋπόθεσις, ἀφ' ἧς ἀφορμᾶται ὁ von Wilamowitz, καθ' ἣν, ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ποιεῖται λόγον μόνον διὰ βραχέων, καὶ ἐπειδὴ τὸν πράγματι γνωστὸν λίθον, οὗ πλησίον ὤμνουν οἱ ἄρχοντες, ἀναφέρει ὡς τὸν λίθον ἀπλῶς (οἱ δ' ἐννέα ἄρχοντες ὁμνύντες πρὸς τῷ λίθῳ κατεφάτιζον), δὲν ἐπιλαμβάνεται δὲ τῆς λεπτομεροῦς ἐκθέσεως τῶν ἄλλως γνωστῶν αὐτῷ τύπων καθ' οὓς παρείχετο ὁ ὅρκος, ὧν ἡ θέσις δὲν εἶνε ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, διὰ τοῦτο τὸ τεκμήριον ἐκεῖνο δὲν ἐξήγαγεν αὐτός.

« Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῆς μεθόδου, ἣν δικαιούμεθα κατὰ τὴν γνώμην τοῦ von Wilamowitz νὰ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὰ χωρία

ἐκεῖνα, πρὸς ᾧ εὗρηται παρ' ἄλληλοι μαρτυρίαι ἄλλων συγγραφέων, εἶνε οὐχ ἥττον ἐπισφαλῆ. Ἐκ τοῦ ὅτι τοιαύτη τις σχέσις εἶνε βεβαία ἢ πιθανή ἐν τισι περιστάσεσιν, οὐδαμῶς ἐξάγεται καὶ περὶ ἄλλων, ὅτι δὲν ἔχομεν πρὸς ἡμῶν ἐπεκτάσεις τῆς ἀριστοτελικῆς παραστάσεως· ἄλλως δὲ εἶνε γνωστὸν, ὅτι οἱ Περιπατητικοὶ ἐξηκολούθησαν διατρίβοντες περὶ τὰς τοιαύτας ἐρεῦνας, τῶν τοιούτων δ' αὐτῶν μελετημάτων ἔχνη περισώζονται πάντως ἐν τῇ προκειμένη ἡμῖν παραδόσει.

« Ἄλλο δὲ παράδειγμα αὐθαιρεσίας ἐν τῇ μονομερεῖ ἐρεύνῃ εἶνε ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπικρίνεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐπὶ τῷ ἀνεκδότῳ τῷ ἀναφερομένῳ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Εἰς αὐτὸν δὴ τοῦτον ἀποδίδεται τὸ περὶ τὴν χρονολογίαν σφάλμα, καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ χάριν τοῦ Ἐφιάλτου μεταθέσας εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος τὸ ἄλλως ἄνευ ὠρισμένου χρόνου φερόμενον ἀνεκδοτόν. Ἐκ δὲ τῆς Ἀθίδος, ἐξ ἧς ἄλλως ὁ Ἀριστοτέλης παρέλαβε τοιαύτας εἰδήσεις, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐλήφθῃ ὁ τοιοῦτος χρονικὸς προσδιορισμός. Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην γνώμην δύναται νὰ ἀποδεχθῇ μόνον ἐκεῖνος, ὅστις, καθ' ὃν ὁ von Wilamowitz, ἔχεται τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ Ἀθίς δὲν περιεῖχε πεπλανημένας μαρτυρίας. Ἄλλως δὲ πῶς δύναται τις νὰ φαντασθῇ τὸ ἀνεκδοτόν τοῦτο, οὗ σκοπὸς εἶνε ἡ διατράνωσις τοῦ δόλου τοῦ Θεμιστοκλέους, παραδιδόμενον ἄνευ χρονολογίας, ἀφ' οὗ δὴ ἡ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου χάριν καταλύσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου συνεργασία εἶνε τῶν κυριωτάτων συστατικῶν αὐτοῦ, ἧς ἄνευ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἡ διήγησις; Κατὰ ταῦτα τὸ ἀνεκδοτόν τοῦτο, εἴτε ἀληθῶς εἴτε ψευδῶς, προϋποθέτει τὸν ὠρισμένον ἐκεῖνον χρόνον, εἰς ὃν εὕρισκμεν αὐτὸ ἀναφερόμενον παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει. Διὸ οὐδ' ἐλάχιστος ὑπάρχει λόγος νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνήγαγε τὴν διήγησιν πλημμελῶς εἰς τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Κόνωνος.

« Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται, ὅτι ὅχι μόνον τὸ ἀπαράδεκτον τῶν πορισμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἀποδεικτικαὶ ἐρευναι, ἐφ' ὧν ταῦτα στηρίζονται, δεικνύουσιν, ὅτι ἡ γνώμη εἰς ἣν κατέληξεν ὁ

von Wilamowitz περὶ τῶν εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ὑποκειμένων γνώσεων τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε πεπλανημένη καὶ ὅτι ἡ ἀνάλυσις τῶν πηγῶν τῆς ἐργασίας ἦν κατέβαλεν ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς συγγραφὴν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δὲν ἀπέβη δικάια. Ἀκριβῶς ἐν ἔργῳ, ἐν ᾧ γίνεται τοσοῦτος λόγος περὶ κριτικῆς τῶν πηγῶν, ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἷς τῶν ἐπιφανεστάτων ἐρευνητῶν ἠκολούθησε μοιραίως ὁδὸν σχολιᾶν, καίπερ δὲ ποιήσας πλείστας ὅσας ὥραιās καὶ πειστικὰς παρατηρήσεις ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, συνήγαγεν αὐτὰς εἰς σύστημα δογμάτων παγίων μὴ δυνάμενων νὰ ἔχῃσι καθολικὴν ἐφαρμογὴν. Τοιαύτη ἀνάλυσις πηγῶν οὐδὲν ἀφίνουσα κατάλοιπον ὡς ἴδιον ἔργον τοῦ συγγραφέως οὐδὲ παρὰ τῷ Διοδώρῳ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ, πολὺ δ' ὀλιγώτερον παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει. Ταῦτα ὤφειλον νὰ εἴπω, καίτοι ἡ μᾶλλον αὐτὸ δὴ τοῦτο διότι ἐμποροῦμαι τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ συγγραφὴ τοῦ von Wilamowitz Περὶ Ἀριστοτέλους καὶ Ἀθηναίων εἶνε τὸ κυριώτατον τῶν ἔργων τῶν γραφέντων οὐ μόνον περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἀλλὰ καθ' ὅλου περὶ τῆς ἀθηναϊκῆς ἱστορίας. Ἀλλ' ἡ ἀνάλυσις τῶν πηγῶν, οἷαν ἐπεχείρησεν ὁ συγγραφεὺς, ἐπαναφέρει ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς οἱ Βίαι τοῦ Πλουτάρχου κατεσφραγίσθησαν εἰς τεμάχια κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτοῦ τοῦ von Wilamowitz, ἀντιτάξαντος δικαίως ζωηρὰς ἀντιρρήσεις περὶ τῆς τοιαύτης κριτικῆς μεθόδου. Διὸ ἡ ἀνάλυσις αὐτοῦ ἀδυνατεῖ νὰ παράσχῃ εἰς ἡμᾶς ὁρθὴν εἰκόνα τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς συγγραφέως, ὡς οὐδ' αἱ πρότεραι ἐκείναι ἔρευναι παρέσχον ὁρθὴν ἔννοιαν περὶ τοῦ Πλουτάρχου.

«Καὶ κατὰ μὲν τῆς ὀριμείας ἐπιθέσεως τοῦ von Wilamowitz ἐναντίον τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς πρὸς τὴν ἐπὶ Σόλωνος νομισματικὴν μεταρρύθμισιν ἀντεπεξῆλθεν ἤδη ὁ Nissen¹⁾, ἐπιχειρήσας νὰ στηρίξῃ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἀντίληψιν τοῦ κειμένου. Ὅτι δὲ οὐτε μία καὶ μόνη ὀλιγαρχικὴ πηγὴ τῆς Ἀθη-

¹⁾ H. Nissen Die Münzreform Solons ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. XLIX, σ. 1 κ. ἑ.

ναίων πολιτείας ἀπεδείχθη, οὔτε ὁ Θηραμένης ὡς συγγραφεὺς αὐτῆς, παρετηρήθη ἤδη ὑπὸ ἄλλων καὶ ὑπεστηρίχθη ἤδη διὰ τῆς ὑποδείξεως τῆς ὁμοιότητος τοῦ μέρους τοῦ παριστάνοντος τὴν ὁρᾶσιν τῶν τετρακοσίων καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἀναφερομένου εἰς τοὺς τριάκοντα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δεύτερον τοῦτο δὲν δύναται νὰ πορρέῃ ἐκ τοῦ Θηραμένου, δὲν δύναται νὰ εἶνε εὐλογος καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ πρώτου εἰς αὐτόν, ἀλλὰ πιθανῶς ἡ ὁμοιότης ἀμφοτέρων πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς γνώμης, ὅτι ἀμφοτέρα οὐ μόνον ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ καὶ εἶνε προῖον ἰδίας αὐτοῦ ἐργασίας. Περὶ δὲ τοῦ μέρους τοῦ ἀναφερομένου εἰς τοὺς τριάκοντα αὐτὸς ὁ von Wilamowitz, καίπερ ἄκων, καθ' ὃ φαίνεται, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἀναδεικνύεται ἐν αὐτῷ ἱστορικός, ἐπειδὴ οὐδεμία τῶν πέντε πηγῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ληφθεῖσα ὑπ' ὅψιν κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ. Ἄν δὲ ὁ Θηραμένης δὲν εἶχεν ἤδη πρὸ τούτου τοῦ χρόνου φονευθῇ ὑπὸ τοῦ Κριτίου, ἡδύνατο κατὰ τοὺς αὐτοὺς κριτικούς κανόνας καὶ τοῦτο τὸ τεμάχιον τῆς Ἀθηναίων πολιτείας νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ ἔργον ἐκεῖνο τοῦ Θηραμένου, καὶ μόνον θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ χαρακτηρισθῇ τοῦτο ὅχι ὡς συμβουλευτικὴ συγγραφὴ, ἀλλ' ὡς δικαιολογητικὴ τῆς πολιτείας τοῦ τυράννου.

« Ἀπὸ δὲ τῆς ἀνευρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἔγεινε γνωστὴ διὰ τοῦ Sudhaus ¹⁾ καὶ ἡ περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀντίληψις ἡ κρατοῦσα παρὰ τοῖς ὁμιληταῖς τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῖς Ἐπικουρείοις. Ἐβλεγον δὲ οὗτοι τὴν Ἀριστοτέλην ὡς μεταπηδήσαντα ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν πρακτικὴν πολιτικὴν, καθ' ὃ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Sudhaus ἐκδοθέντων λειψάνων τοῦ Φιλοδήμου. Ὁ δὲ Nissen ὑπολαμβάνει τὸ γεγονός τοῦτο ἀποδεικνύον, ὅτι ἡ παραδεδομένη ἀντίληψις περὶ τῆς συγγραφικῆς δράσεως τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκὴς καὶ ὅτι

¹⁾ Sudhaus Aristoteles in der Beurteilung des Epikur und Philodem in τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. XLVIII, σ. 552 κ. ε. Τοῦ αὐτοῦ Philodemi vol. rhet. I. II. Ἐν Λειψζ 1896.

οὕτως ἐπικυροῦται ἡ γνώμη αὐτοῦ περὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ συγγραφῶν ἐκείνη καθ' ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει ἐν αὐταῖς ἰδίως πρακτικὸν πολιτικὸν χαρακτῆρα.

«Περὶ δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀριστοτελικῆς συγγραφῆς περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπὶ τοὺς μεταγενεστέρους πραγματεύεται καὶ ἰδίον τμήμα τοῦ βιβλίου τοῦ von Wilamowitz περὶ οὗ ἐποι-ησάμεθα ἤδη λόγον. Περὶ τὸ θέμα δὲ τοῦτο διατρίβουσι καὶ αἱ ὁμοίως ἤδη ἀναγραφεῖται ἔρευναι περὶ τῆς σχέσεως τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου πρὸς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Ὁ δὲ Holzinger ¹⁾ πρὸς τούτοις ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ πανθίσματα τοῦ Ψευδοηρακλείδου περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀπορρέουσιν ἅπαντα ἐκ μόνης τῆς ὁμωνύμου συγγραφῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπολεσθέντων τμημάτων αὐτῆς· πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ἔγεινεν ἤδη χρήσις αὐτῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Οὕτω δὲ αὐξάνει καὶ ἡ ἀξία τῶν λοιπῶν ἀπανθισμάτων τῶν παραδεδομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου τοῦ συγγραφέως. Καθ' ἃ δὲ ἀποδεικνύεται δι' ἄλλου ἄρθρου τοῦ Holzinger ²⁾, ἅπασαι αἱ τεσσαράκοντα καὶ τρεῖς περι-σθθεῖσαι εἰς ἡμᾶς Πολιτεῖαι αἱ φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρακλείδου, ἐξαιρουμένων συμπληρωτικῶν τινῶν λέξεων, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀπανθίσματα ἐκ τῶν Πολιτειῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦθ' ὅπερ ἀκριβέστερον ἐξετάζεται ἐν τοῖς περὶ τῆς λακωνικῆς καὶ τῆς κρητικῆς πολιτείας.

«Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, καθ' ἃ παρετήρησ' ἄνωτέρω, ὁ von Wilamowitz ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τοῦτο ἀπέρρευεν ἐκ πηγῆς ἤδη προσυντεταγμένης, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης συνεπλήρωσε διὰ προσθηκῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ συγχρόνως αὐτῷ καθεστῶτα. Ὁ αὐτὸς δ' ἔρευνητὴς ὑπέδειξεν,

¹⁾ C. von Holzinger *Aristoteles' athenische Politie und die heraklidischen Excerpte* ἐν τῷ *Philologus*. Neue Folge. Τόμ. IV σ. 435 κ. ἑ.

²⁾ C. von Holzinger *Aristoteles und Herakleides' lakonische und kretische Politien* ἐν τῷ *Philologus*. Neue Folge Τόμ. VI, σ. 58 κ. ἑ.

ὅτι καὶ διὰ τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος παρελήφθησαν πολλὰ ἐκ τῆς Ἀτθίδος. Ἐναντίον δὲ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιστρατεύεται τὸ μελέτημα τοῦ Bursy ¹⁾. Ὁ συγγραφεὺς, ἐρειδόμενος εἰς διηκριβωμένην ἐξέτασιν τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἐν μεταγενεστέροις ἀπανθίσμασι καὶ λεξικοῖς περὶ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων περισώζομένων εἰδήσεων, ἐκφέρει τὴν γνώμην, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἐπεξεργάσθη τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος ἐκ τῶν νόμων, ἀλλὰ τοῦτο πράττων δὲν ἐπεδίωξε τὸ τέλειον. Καὶ φρονῶ μὲν ἐγὼ, ὅτι ὁ von Wilamowitz ὑπετίμησε τὰ μέγιστα καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ, τὴν ἰδίαν ἐργασίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ δὲν μοι φαίνεται ὅμως τυγχάνων τοῦ ὁρθοῦ ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Bursy, καθ' ὃν ὁ von Wilamowitz τὰ περὶ τοῦ ἱστορικοῦ μέρους πορίσματα τῆς ἐρευνῆς αὐτοῦ ἐπεξέτεινεν οὐκ ὁρθῶς καὶ ἐπὶ τὸ συστηματικὸν μέρος. Ὅσα δὲ λέγει ὁ von Wilamowitz περὶ τοῦ δευτέρου μέρους εἶνε πολὺ μᾶλλον συνέπεια τῆς δοξασίας αὐτοῦ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἀτθίδος. Περὶ τούτου λυιπὸν καὶ μόνον πρόκειται, κατὰ πόσον ἡ γνώμη αὐτοῦ εἶνε ὁρθή ἢ πεπλανημένη, καὶ περαιτέρω περὶ τούτου, ἂν εἶνε δίκαιον νὰ θεωρήσωμεν μετὰ τοῦ von Wilamowitz τὸν Ἀριστοτέλην ὡς συγγραφεὰ γράψαντα τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ἐπὶ τῇ βύσει ὀλίγων τινῶν πηγῶν, ἀλλὰ μετὰ δεδηλωμένης προθέσεως νὰ διδάξῃ τοὺς πολιτευτὰς, ἢ ἂν πρέπη καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐξακολουθήσωμεν ἀποδεχόμενοι αὐτὸν καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἃ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς αὐτοῦ ἐπιστημονικαῖς μελέταις, ὡς αὐτενεργοῦντα ἐρευνητὴν ».

Ἡ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ γενομένη αὕτη σύνοψις τῶν κυριωτάτων ἔργων τῶν διατριβόντων περὶ τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν, ἣν παρέθηκα ἐνταῦθα φιλόφρονι ἀδείᾳ τοῦ συγγραφέως,

¹⁾ B. Bursy De Aristotelis Πολιτείας Ἀθηναίων partis alterius fonte et auctoritate. Dorpat. 1897. Πρὸς. G. W e n t z e l ἐν ταῖς Göttinger gelehrte Anzeigen 1897 σ. 610 κ. ἑ.

πλουτιζομένη ὑπὸ τῆς βιβλιογραφίας τῶν ἀλλαχοῦ ἀναγραφόμενων¹⁾ καὶ τῆς τῶν ἐκδόσεων αὐτῆς καὶ τῶν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἀναφερομένων μονογραφιῶν²⁾, ἀρκεῖ νὰ δώσῃ καθ' ὅλου ἰδέαν περὶ τῆς μεγάλης σημασίας τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως τῆς ἐξ αὐτῆς ἐκπηγασάσης. Ἀρκοῦσι δὲ ταῦτα νὰ δικαιολογήσωσι καὶ ἐν μέσῳ τοιαύτης ποικιλίας ἐρευνῶν καὶ τοσούτων ἀμφισβητήσεων περιοριζόμενον ἐνταῦθα κατ' ἀνάγκην εἰς μόνα τ' ἀναγκαιότατα καὶ μάλιστα τὰ μέσως πρὸς τὸ αὐτόχρημα ἱστορικὸν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Κουρτίου ἀναφερόμενα.

Καὶ δὴ ἐν τοῖς πρώτοις παρατηρητέον, ὅτι μεγάλης προσοχῆς ἄξια εἶνε ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς βασιλείας εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἐννέα ἀρχόντων. Ὁ Ἀριστοτέλης παριστάνει μὴ ἐπερχομένην διὰ μιᾶς τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ διὰ περιορισμοῦ αὐτῆς σὺν τῷ χρόνῳ. Εἰς τὸν βασιλέα παρεξεύχθη πρῶτον μὲν εἰς πολέμαρχος, εἶτα δὲ εἰς ἄρχων, τὴν δὲ ἀνάγ-

¹ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 14 κ. ἐ.

² Ἰδε τὴν βιβλιογραφίαν ταύτην ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Blass παρὰ Teubner ἐν ἔτει 1898, σ. XXIX κ. ἐ., ἐνθα καὶ ἄλλων ἔργων εἰς τὸ πραγματικὸν μέρος ἀναφερομένων καὶ παραλειπομένων ἐν τῇ ἀνωτέρῳ συνόψει γίνεται μνεία, καὶ παρὰ τῷ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 58. Χάριν δὲ τοῦ Ἑλλήνος ἀναγνώστου σημειοῦσθωσαν ἐνταῦθα πλὴν τῶν παρὰ Blass ἀναγραφόμενων διορθωτικῶν τῶν παρ' Ἑλλήνων δημοσιευθέντων τὰ παρ' αὐτῷ παραλειπόμενα τὰδε: **Συν. Παπαδημητρίου** Κριτικὰ εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν Ἀριστοτέλους ἐν Νέᾳ Ἠμέρᾳ 9|21 Μαρτίου 1891 καὶ **Σπυρ. Π. Λάμπρου** Διορθώσεις καὶ εἰκασίαι εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείαν ἐν Ἄστει τῆς 26 Φεβρουαρίου 1891. Πρὸς τοῦτοις σημειοῦσθωσαν **Ν. Γ. Πολίτου** Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία. Τρία εἰσαγωγικὰ μαθήματα εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Β' μέρους τῆς ἀριστοτελείου συγγραφῆς. Ἐν Ἀθήναις. 1894 (ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Παρνασσῶ). **Γ. Μπαρτ** Ἀριστοτέλους Πολιτεία Ἀθηναίων ἐκδοθεῖσα κατὰ τὰς νεωτάτας εὐρωπαϊκὰς ἐκδόσεις. Ἐν Ἀθήναις. 1898 καὶ **Τοῦ αὐτοῦ** Σχόλια εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείαν. Ἐν Ἀθήναις. 1899. Προσθεθῆτω δ' εἰς τὰς παντοίας ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τούτῳ μνημονευμένας συγγραφάς καὶ ἐκεῖνας ὧν γίνεται μνεία παρὰ τῷ Busolt, Bauer καὶ Blass καὶ ἡ συγγραφὴ τοῦ Ἀμερικανοῦ George Willis Botsford The development of the Athenian Constitution ἡ ἐκδομένη τῷ 1893 ὡς ἀρ. IV τῶν Cornell Studies in Classical philology, ἐν ᾗ εὐρεῖα γίνεται χρῆσις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

κην τῆς προσθήκης τοῦ πολεμάρχου ἐγέννησε τὸ γενέσθαι τινὰς τῶν βασιλέων τὰ πολέμια μαλακούς. Καὶ δὲν στηρίζεται μὲν πιθανῶς ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς ὠρισμένην παράδοσιν ἱστορικὴν, ἀλλ' εἰς λόγους. Οὐχ ἦττον ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ πολεμαρχία κατέστη πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἄρχοντος, φαίνεται ἐπαρκῶς δικαιολογούμενη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἄρχων οὐδὲν διώκει τῶν πατρίων, ἤτοι τῶν ἀρχαίων θυσιῶν καὶ τελετῶν τῶν τελουμένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πολεμάρχου. Οὐδ' εἶνε ἀπίθανος ἡ κατὰ μικρὸν μείωσις τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς διὰ τῆς εἰς ἰδίους ἄρχοντας κατανομῆς τῶν ἐξουσιῶν ἃς εὐρίσκομεν ἀρχῇθεν συνηνωμένας ἐν τῇ ὁμηρικῇ βασιλείᾳ, ἣτις ἔχει ὁμοῦ δικαιώματα στρατηγικὰ, δικαστικὰ καὶ ἀρχιερατικά. Δὲν λείπουνσι δὲ καὶ ἐν ἄλλαις ἐλληνικαῖς πολιτεαῖς ἀναλογίαι τοιούτων βαθμιαίων περιορισμῶν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας¹⁾.

Καὶ ἡ εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους δὲ χρόνους ἀναδίβασις τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἀρείου Πάγου, δι' οὗ συμπληροῦται ἡ εἰκὼν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος τῶν πρὸ τοῦ Δράκοντος χρόνων, εἶνε πιθανωτάτη κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐν τῇ ὁμηρικῇ βασιλείᾳ βουλῆς τῶν γερόντων.

Ἐν δὲ τῶν ζητημάτων τῆς πρὸ τοῦ Δράκοντος ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, ἅτινα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὀριστικῶς λυθέντα μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, εἶνε τὸ τῆς ἀποπειρας ἐπὶ

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 3· μέγιστα δὲ καὶ πρῶται τῶν ἀρχῶν ἦσαν βασιλε[ύς καὶ πο]λέμαρχος καὶ [ἄ]ρχων· τούτων δὲ πρώτη μὲν ἡ τοῦ βασιλέως, αὕτη γὰρ ἦν ἡ πάτριος, δευτέρα δ' ἐπικατέστη π[ο]λεμαρχία διὰ τὸ γενέσθαι τινὰς τῶν βασιλέων τὰ πολέμια μαλακούς... Ὅτι δὲ τελευταία τούτων ἐγένετο τῶν ἀρχῶν (ἡ τοῦ ἄρχοντος) σημεῖον καὶ [τὸ] μὴδὲν τῶν πατρίων τὸν ἄρχοντα διοικεῖν, ὥς περ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολέμαρχος, ἀλλ' ἀπλῶ[ς] τὰ ἐπ[ι]θετὰ· διὸ καὶ νενωστὶ γέγονεν ἡ ἀρχὴ μεγάλη, τοῖς ἐπιθετοῖς αὐξήθει[ς] σα. Ὁ[ς] μοθεταὶ δὲ πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν ἠρέθησαν, ἥδη κατ' ἐνιαυτὸν αἵρουμένων τὰς ἀρχάς, ὅπως ἀναγράψαντες τὰ θέσμια φυλάττωσι πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητούμενων κρίσιν· διὸ καὶ μόνη τῶν ἀρχῶν οὐκ ἐγένετο πλείων ἐνιαυσίας.

τυραννίδι τῆς ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ τοῦ Κύλωνος. Περὶ ταύτης ἦτο γνωστὸν, ὅτι εἶχε γείνει τελουμένων Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, τοῦ Κύλωνος ὄντος ἤδη Ὀλυμπιονίκου. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ ἐκυμαίνοντο μεταξύ τῆς πρώτης Ὀλυμπιακῆς ἐορτῆς μετὰ τὰ Ὀλύμπια τοῦ 640 π. Χ., ἐν οἷς ἐνίκησεν ὁ Κύλων, καὶ τοῦ 598 π. Χ¹). Κατὰ ταῦτα δὲ ὑπῆρχον ἄλλοι μὲν οἱ ὀρίζοντες τὸ τέλος τοῦ πρώτου νόμου τοῦ Δράκοντος, ἄλλοι δὲ μετ' αὐτήν. Τούτων δὲ ἦτο καὶ ὁ Κούρτιος, ἀποδεχόμενος, εἰ καὶ μετὰ τινος δισταγμοῦ, ὡς ἔτος τῆς ἀπολείρας τοῦ Κύλωνος τὸ 612 π. Χ.²) κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Corsini, τοῦ πρώτου ἀποδεξαμένου ταύτην τὴν χρονολογίαν³). Ἀλλ' ἤδη πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὑπῆρξαν οἱ ὑποστηρίζαντες, ὅτι ἡ ἀπόπειρα τοῦ Κύλωνος ἔγινε πρὸ τοῦ Δράκοντος⁴). Ταύτην δὲ τὴν γνώμην δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὀριστικῶς νῦν ἐπικυρουμένην μετὰ τὴν εὑρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἥτις, ἀκέφαλος περισωθεῖσα, ἄρχεται διὰ τῆς ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὸ Κυλωνεῖον ἄγος, εἰς ἣν ἔπονται τὰ περὶ τοῦ Δράκοντος⁵).

Ὅλως δὲ νέα εἶνε τὰ διδάγματα ἅτινα πορίζομεθα ἐκ τῆς

¹ Ἴδε Busolt Die griechischen Alterthümer ἐν τῷ τοῦ Iwan Müller Handbuch des klassischen Alterthums ἐκδ. β' σ. 76.—Τοῦ αὐτοῦ Griechische Geschichte ἐκδ. β' σ. 136 κ. ἐ.

² Ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 471 ἐν σημ.

³ Corsini Fasti Attici III σ. 64. Ἐν τῇ ἐμῇ πρωτοτύπῳ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Α' σ. 178 εἶχον ἀποδεχθῆ καὶ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ὡς γενομένην μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δράκοντος, καὶ ὅτ' ἐν ἔτος μετ' αὐτήν, τῷ 620 π. Χ. συμφωνήσας τῇ γνώμῃ τοῦ Clinton Fasti Hellenici Τόμ. Β' σ. 212 καὶ Peter Griechische Zeittafeln σ. 39.

⁴ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. α' Τόμ. Α' σ. 498 σημ. 8. Ἴδε καὶ Wright The date of Cylon ἐν τοῖς Harvard studies Τόμ. Γ' (1892).

⁵ Ἦδη ὁ Kenyon πρώτος (ἐκδ. β' σ. 1 κ. ἐ. ἐν σημ.) παρετήρησεν, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανορθωθῇ τὰ τῆς χρονολογίας τῆς Κυλωνεῖου ἀπολείρας, ἣν ὀρίζει γενομένην ἢ τῷ 632 π. Χ. ἢ τῷ 628 π. Χ. καθ' ὅτι ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἔτη εἶνε Ὀλυμπιακά. Καὶ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 55 ἀφηγεῖται τὰ περὶ τοῦ Κύλωνος πρὸ τοῦ Δράκοντος ἄνευ ἐιδικωτέρας χρονολογήσεως. Τὰ δὲ μετὰ τῆς νίκης τοῦ Κύλωνος ἐν Ὀλύμπῳ τῷ 640 π. Χ. καὶ τοῦ Δράκοντος Ὀλυμπιακὰ ἔτη ὧν ἐν εἶνε πάντως κατὰ τὴν παρὰ Θουκυδίδῃ (I, 136) διήγησιν τὸ καθ' ὃ ἔγινε τὸ τέλος τοῦ Κύλωνος, εἶνε τὸ 636, 632, 628 καὶ 624 π. Χ.

Ἀθηναίων πολιτείας περὶ τοῦ ἐπὶ Δράκοντος πολιτεύματος. Πάντες γινώσκουσιν, ὅτι μέχρι τοῦδε ἢ εἰς τέσσαρας τάξεις, τοὺς πεντακισιομεδίμνους, τοὺς ἱππεῖς, τοὺς ζευγίτας καὶ τοὺς θῆτας, διαίρεσις τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν θεωρεῖτο κατασταθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Ἀλλ' ἄλλα διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀριστοτέλης. Περὶ τῶν τελευτῶν τούτων ποιεῖται λόγον ἤδη ἐν τοῖς περὶ Δράκοντος, χωρὶς δὲ νάναγράψῃ εἰς αὐτὸν τὴν εἰς τὰς τάξεις ταύτας διαίρεσιν, ἀλλ' οἶονεῖ περὶ καθεστῶτος ἤδη θεσμοῦ πραγματευόμενος. Κατὰ δὲ ταῦτα ὁρθῶς ὑπὸ τῶν πλείστων ἐν τοῖς νεωτέροις ἢ τοιαύτη διαίρεσις θεωρεῖται οὐ μόνον μὴ κατασταθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Δράκοντος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δράκοντος προγενεστέρα. Καὶ ὁ μὲν Busolt θεωρεῖ αὐτὴν γενομένην περὶ τὰ μέσα τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος καὶ οὖσαν τρανὸν μαρτύριον τῆς ἐπιτελουμένης διαλύσεως τῆς πατριαρχικῆς ἀριστοκρατίας τῶν ἐξ αἵματος εὐπατριδῶν¹). Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ von Wilamowitz - Möllendorff ἀναφέρει τὴν διαίρεσιν ταύτην εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 650 π. Χ. χρόνους²). Δὲν πρέπει δ' οὐχ ἥττον νάποσιωπήσωμεν, ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τοσοῦτον ἀρχαίαν κατάστασιν τῆς εἰς τέλη διαίρεσεως τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπολαμβάνοντες, ὅτι αὕτη κατεστάθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Κυριώτατοι δὲ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιπρόσωποι εἶνε ὁ Ἐδουάρδος Meyer³) καὶ ὁ Beloch⁴). Ἀλλὰ, θὰ ἐρωτήσῃ ὁ ἀναγνώστης, πῶς οἱ οὕτω φρονούντες δικαιολογοῦσι τὴν ἀποδοχὴν τοιαύτης γνώμης, ἀφ' οὗ ὁ Ἀριστοτέλης, στηριζόμενος πάντως εἰς τὰς πρὸ αὐτοῦ προκειμένους πηγὰς, παριστάνει ἤδη ἐπὶ Δράκοντος ὑφισταμένην τὴν εἰς τέλη διαίρεσιν τῶν πολιτῶν; Ἡ τοιαύτη εἰς τὰ μέχρι τοῦδε παραδεδο-

¹ Busolt Griechische Geschichte έκδ. β' Τόμ. Α' σ. 180 καὶ 265 σημ. 4. Πρόβλ. τὸν αὐτὸν ἐν Philologus Τόμ. L, σ. 393 κ. ἐ.

² Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 51 κ. ἐ.

³ Eduard Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β'. Ἐν Στουτγάρδῃ. 1893 σ. 653 κ. ἐ.

⁴ Julius Beloch Griechische Geschichte. Ἐν Στρατσβούργῳ. 1893 Τόμ. Α' σ. 324.

μένα ἐμμονή καὶ ἀθέτησις τῶν νέων διδαγμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους ἔγκειται εἰς τὴν εἰκασίαν, ὅτι τὸ περὶ τοῦ Δράκοντος παραματευόμενον μέρος τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀντικατοπτρίζει τὰς ἐνεργείας τῶν ὀλιγαρχικῶν τοῦ ἔτους 411 π. Χ., οἵτινες διὰ τῆς ψευδοῦς παραστάσεως τῶν κατὰ τὸν Δράκοντα ἠθέλησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τοὺς ἰδίους ἐαυτῶν θεσμούς, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἔγεινε θῦμα τῶν οὕτω παραστησάντων τὰ πράγματα. Καὶ δὲν εὐρέθησαν μὲν οἱ ἀποδεχθέντες τὴν γνώμην τοῦ Headlam ¹⁾ καὶ τὴν τοῦ Reinach ²⁾, καθ' ἣν τὸ εἰς τὰ περὶ τοῦ Δράκοντος ἀναφερόμενον τέταρτον κεφάλαιον τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἶνε ὑποβολιμαῖον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις παρεντεθὲν εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς γνώμας ταύτας σήμερον μετὰ τὰς ἐρεῦνας μάλιστα τοῦ Keil καὶ τοῦ von Wilamowitz-Möllendorff δύναται νὰ θεωρηθῇ κρατούσα ἡ γνώμη τῆς γνησιότητος καὶ ἀκριβείας τῶν εἰς τὸν Δράκοντ' ἀναφερομένων μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ³⁾.

Γενομένης δὲ κατὰ ταῦτα δεκτῆς παρὰ τῶν πλείστων τῆς γνώμης, ὅτι τὰ τέσσαρα τέλη ὑπῆρχον καὶ πρὸ τοῦ Δράκοντος, οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ προσεπάθθησαν νὰ ἐξεύρωσι τὸν χαρακτῆρα τῆς διαιρέσεως ταύτης. Καὶ τὴν μὲν ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις κατὰστασιν τῆς ἐκ τοῦ τιμήματος διακρίσεως τῶν πολιτῶν φαίνονται δεικνύοντ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν τελῶν. Καὶ δὴ ὑπολαμβάνεται τοῦτο-μὲν, ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα δὲν ἐδήλουν ἀρχῇθεν ἰδίας τάξεις οὐσίας τετιμημένης, ἀλλ' ἦσαν δηλωτικὰ τῆς ιδιότητος τῶν εἰς αὐτὰς τασσομένων ⁴⁾, τοῦτο δ' ὅτι διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Δράκοντος

¹⁾ Headlam ἐν τῇ Classical Review 1891 σ. 166.

²⁾ Théodore Reinach ἐν τῇ Revue des études Grecques Τόμ. Δ' σ. 82.

³⁾ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 450. *N. Γ. Πολίτου* Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία σ. 17 κ. ἑ. "Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 611 κ. ἑ.

⁴⁾ Th. Gomperz Die Schrift vom Staatswesen der Athener. Ἐν Βιέννῃ. 1891 σ. 40 κ. ἑ. "Ἰδε καὶ Gilbert Griechische Staatsalterthümer Τόμ. Α' ἐκδ. β' σ. 144 (ἐλλ. μεταφρ. *N. Γ. Πολίτου* σ. 139 κ. ἑ.). Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. β' σ. 138 κ. ἑ.

πολιτικῆς μεταβολῆς ἢ τῶς πλουτοκρατικωτέρα καὶ γεωργικωτέρα πολιτεία, ἐν ᾗ ἐκράτουν οἱ πεντακοσιομέδιμνοι καὶ οἱ ζευγῖται ¹⁾, ἀπέβη στρατιωτικωτέρα διὰ τῆς εἰς τὴν πολιτείαν συμμετοχῆς τῶν ἱππέων, οἵτινες οὐχ ἥττον ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐπατριδῶν ²⁾. Ζήτημα δὲ εἶνε κατὰ πόσον οἱ πεντακοσιομέδιμνοι ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Δράκοντος χρόνοις εἰσέφερον ἀνάλογον ἐκ τιμήματος τέλος, ἅτε περιβαλλόμενοι τὰς ἀνωτάτας τῆς πολιτείας ἀρχάς. Ἐπὶ δὲ τοῦ Δράκοντος ἡ πολιτεία προσέλαβε καὶ αὐτόχρημα τιμοκρατικὸν χαρακτήρα, τῶν τελῶν ὀρισθέντων κατὰ τιμήματ' ἀναφερόμενα πιθανῶς ὅχι εἰς τὴν ἐτησίαν πρόσδοτον, ἀλλ' εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ κεφαλαίου τῶν ἐγγείων κτήσεων. Ἄλλως δὲ τὸ ὄνομα τῶν πεντακοσιομεδίων ὑποδεικνύει καὶ τῆς τάξεως ταύτης τὴν πρὸ τοῦ Σόλωνος ὑπαρξίν, ἅτε ὑποδηλοῦν χρόνους καθ' οὓς δὲν εἶχεν ἔτι ἀναπτυχθῆ ἐν Ἀττικῇ ἡ παραγωγὴ ἐλαίου καὶ οἴνου, ἐπειδὴ ὁ μέδιμνος ἦτο μέτρον τῶν ξηρῶν προϊόντων, ἦτοι τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς, ὁ δὲ Σόλων ἐπεξέτεινε τὴν ἔννοιαν τῶν πεντακοσιομεδίων καὶ εἰς τοὺς παράγοντας πεντακόσια μέτρα τὰ συνάμφω ξηρὰ καὶ ὑγρὰ, συγκατελογίσθησαν δῆλα δὴ εἰς τὴν παραγωγὴν οὐ μόνον μέδιμνοι σίτου ἢ κριθῆς, ἀλλὰ καὶ μετρηταὶ οἴνου ἢ ἐλαίου.

Τοιαῦτα εὗρε τὰ τῆς πολιτείας ὁ Δράκων καὶ ἐπὶ τοσοῦτον μετερρύθμισεν αὐτὰ, ὅτε ἀνετέθη εἰς αὐτὸν τὸ νομοθετικὸν ἔργον.

¹ Ο Cichorius (Zu den Namen der attischen Steuerklassen ἐν τοῖς Griechische Studien H. Lipsius dargebracht, Ἐν Λειψία 1894 σ. 135 κ. ἑ.) καὶ τῶν ζευγῖται τὸ ὄνομα ἀποδέχεται ἀγνοῦν ἀρχῆθεν ὅχι ἀσχολίας γεωργικῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο συνεχόμενον πρὸς τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τῆς χώρας, ἅτε τῆς λεξέως ζεύγους, ἐξ ἧς οἱ ζευγῖται, μὴ σημαίνουσας ζεύγος βοῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ζυγόν, ἦτοι τὴν τάξιν τῆς φάλαγγος. Τὸ δὲ ὄνομα τῶν πεντακοσιομεδίων, ἅτε μὴ ἔχον στρατιωτικὴν σημασίαν, ἀλλὰ οἰκονομικὴν, θεωρεῖ νεώτερον, ἀγνοῦν ἀρχῆθεν τοὺς πλουσιωτέρους τῶν γαιοκτημόνων τῆς τάξεως τῶν ἱππέων.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4' ἀπέδοτο μὲν ἡ πολιτεία τοῖς ἐπὶ λαπαρεχομένοις. Πρὸς. Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. β' σ. 138. Τοῦ αὐτοῦ Griechische Geschichte ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 182 κ. ἑ. 3. Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. β' σ. 144 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 139). Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 339.

Καὶ μέχρι τοῦδε μὲν οἱ ἱστορικοὶ, ἐρειδόμενοι εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Πausanίου¹⁾ λεγόμενα Δράκοντος Ἀθηναίοις θεσμοθετήσαντος, ἔλεγον ἄρχοντα τὸν Δράκοντα. Ἀλλ' ἐκ τῆς ῥητῆς τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρίας²⁾ διδασκόμεθα, ὅτι ὁ Δράκων ἔθηκε τοὺς θεσμούς ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρισταίχμου. Καὶ δὲν γινώσκωμεν μὲν ἄλλοθεν ὠρισμένως τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ νέον τοῦτο διδάγμα δὲν ἄγει εἰς μεταβολὴν τοῦ χρόνου τῆς νομοθετικῆς δράσεως τοῦ Δράκοντος, ἐπειδὴ τὰ κατ' αὐτὸν φαίνονται ἄλλως γινώσκοντες καὶ ὁρθῶς περίπου τοῦλάχιστον ὀρίσαντες οἱ ἀρχαῖοι· κατὰ ταῦτα δὲ δυνάμεθα νὰ ἐμμένωμεν καὶ τῶρα εἰς τὸ ἔτος 621 π. Χ. ὡς ἔτος τῆς θεσμοθεσίας τοῦ Δράκοντος. Καὶ ἄρχων μὲν δὲν ὑπῆρξεν ὁ Δράκων, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ ὑπῆρξε τῶν ἐξ θεσμοθετῶν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀρισταίχμου³⁾. Ἄν δὲ πράγματι οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, τὸ θεσμοθετήσαντος τοῦ Πausanίου πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ κυριολεκτικῶς ὡς σημαῖνον τὴν ἀρχὴν θεσμοθέτου.

Ἀλλ' ὁποῖα ὑπῆρξεν ἢ εἰς τὸν Δράκοντ' ἀνατεθεῖσα ἐντολὴ καὶ κατὰ πόσον εὐρὺ πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ ἔργον αὐτοῦ; Ἀνέλαβεν ἔργον καθ' ὅλου πολιτικῆς συντάξεως τῆς χώρας ἢ μόνον γραφῆς τακτῶν θεσμῶν; Μέχρι τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπιστεύετο, ὅτι ὁ Δράκων μόνον τὸ ἀστικὸν δίκαιον κατέγραψεν, ἐστηρίζοντο δὲ κυρίως εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Πολιτικοῖς λεγόμενα Δράκοντος δὲ νόμοι μὲν εἰσὶ, πολιτεία δ' ὑπαρχούση τοὺς νόμους ἔθηκε⁴⁾. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτο καὶ μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἠθέλησάν τινες νὰ θεω-

¹⁾ Πausanίου IX, 36, 8.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4· ἐπ' Ἀρισταίχμου ἄρχοντος Δράκων τοὺς θεσμούς ἔθηκε.

³⁾ von Wilamowitz-Möllerndorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 56. Busolt Griechische Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. β' Τόμ. Α' σ. 137 σημ. 6. Τοῦ αὐτοῦ Griechische Geschichte έκδ. β' Τόμ. Α' σ. 173 σημ. 2, σ. 224. Lipsius Griechische Alterthümer σ. 339.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Πολιτ. II, 9, 9 σ. 1274α.

ρήσωσιν ἰσχυρὸν, ἐν ᾧ τοῦτο ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου ἔχει ἀποδειχθῆ ὑποβολιμαῖον. Ἄλλως δ' ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας¹) διδασκόμεθα ῥητῶς τοῦτο μὲν, ὅτι ἐπὶ Δράκοντος ἐπῆλθε νέα πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Ἀθήναις, τοῦτο δ' ὅτι τότε πρῶτον ἀνέγραψαν νόμους οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ θέσμια, ἧτοι τὸ κατ' ἔθιμον δίκαιον τῶν εὐπατριδῶν, ὅπερ ἦτο ἤδη ἀναγεγραμμένον ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν²).

Τὴν δ' εἰς αὐτὸν δοθεῖσαν ἱκανῶς εὐρεῖαν ἐντολὴν ἐξετέλεσεν ὁ Δράκων εἰς πολλὰς μὲν πλείστου λόγου ἀξίας προβὰς μεταβολάς, δι' ὧν προεχώρησεν ἔτι μᾶλλον τὸ ἤδη ἀρξάμενον ἔργον τῆς διαλύσεως τῆς ἐπικρατήσεως τῶν εὐπατριδῶν, ἀλλὰ μὴ ἐπιχειρήσας τὸ γενναιότερον ἐκεῖνο βῆμα, εἰς ὃ προέβη ὁ Σόλων, ἀφ' ἧς ἀρχῇ δημοκρατίας ἐγένετο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην³), ἐν ᾧ τὸν ὀλιγαρχικὸν χαρακτῆρα τῆς πολιτείας τοῦ Δράκοντος δεικνύει ἡ ἔκφρασις τοῦ Ἀριστοτέλους, καθ' ἣν αὕτη ἦτο σύνεγγυς τῇ καλοῦμένη πολιτεία⁴).

Κατεστάθησαν δ' ἐπὶ Δράκοντος τὰ τῆς πολιτείας ὥδε. Πολιτικὰ δικαιώματα ἔλαβον οἱ παρεχόμενοι ὅπλα, ἧτοι οἱ δυνάμενοι νὰ προμηθευθῶσιν ἐξ ἰδίων πλήρη πανοπλίαν ὀπλίτου, οἱ δὲ τοιοῦτοι πολῖται εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ καταλαμβάνειν τὰς ἐλάττους ἀρχάς. Οἱ δὲ ἀνώτατοι ἄρχοντες, ἧτοι οἱ ἐννέα, καὶ οἱ ταμίαι ἐξελέγοντο ἐκ τῆς τάξεως τῶν πεντακοσιομεδίμων καὶ ὤφειλον νὰ ἔχωσιν ὠρισμένην οὐσίαν ἐλευθέραν⁵),

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 41, 2· μετὰ δὲ ταύτην (τὴν ἐπὶ Θησέως) ἡ ἐπὶ Δράκοντος (πολιτείας τάξις), ἐν ἣ καὶ νόμους ἀνέγραψαν πρῶτον.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 3, 4· ὁ[ε]σ[μ]οθεταὶ δὲ πολλοὶς ὕστερον ἔτεσιν ἤρρεθησαν, ἡ δὲ κατ' ἐνιαυτὸν αἵρουμένων τὰς ἀρχάς, ὅπως ἀναγράφαντες τὰ θέσμια φυλάττωσι πρὸς τὴν τῶν ἀμφισβητουμένων κρίσιν.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 41.

⁴ Ἀριστοτέλους Πολιτ. VI, 4, 1.

⁵ Οὐκ ἐλάττω δέκα μινῶν κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ἐφαρμόσας ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς ἑκατὸν μνᾶς κατ' ἐλάχιστον ἔβρον (οὐκ ἐλάττον ἢ ἑκατὸν μινῶν) ὥς ὤφειλον νὰ ἔχωσιν οἱ ἐκλεγόμενοι στρατηγοὶ καὶ

ὁμοίως δὲ ὠρισμένον τίμημα ὑπηκούετο πρὸς ἐκλογὴν τῶν στρατηγῶν καὶ ἱππάρχων. Πρὸςθετος δὲ ὑποχρέωσις τῶν δυναμένων νὰ ἐκλεχθῶσιν ὡς στρατηγῶν καὶ ἱππάρχων ἦτο τὸ νὰ ἔχωσι παῖδας ἐκ γαμετῆς γυναικὸς γνησίους ὑπὲρ δέκα ἔτη γεγονότος. Καὶ αἵρετοὶ μὲν ἐξηκολούθησαν ὄντες οἱ κατὰ τοιοῦτον τιμοκρατικὸν σύστημα ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες, ταμίαι, στρατηγοὶ καὶ ἱππαρχοί. Ἡ δὲ κλήρωσις εἰσέχθη διὰ τὰς ἐλάχισσας ἀρχὰς καὶ τὴν συμπαρεδρείαν εἰς τὸ νέον πολιτικὸν σῶμα, ὅπερ ἱδρυσεν ὁ Δράκων, τὴν βουλήν, ἣτις κακῶς μέχρι τοῦδε ἐνομιζέτο τὸ πρῶτον εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, ἀποδεικνύεται δὲ νῦν εἰσαχθεῖσα ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου νομοθέτου μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ δρακοντεία βουλὴ συνέκειτο ὅχι ἐκ τετρακοσίων, ἀλλ' ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐνός. Ἐκλήρουντο δὲ οἱ τε βουλευόντες καὶ οἱ τὰς ἄλλας κληρωτάς ἀρχὰς ἄρχοντες ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη γεγονότων, δὲν ἐπετρέπετο δὲ νὰ ἄρξῃ ὁ αὐτὸς δις πρὶν ἢ πάντες οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες τὰ προσόντα βουλευέσων ἢ ἄρξωσί τινα τῶν ἐλαστόνων ἀρχῶν. Κατὰ ταῦτα γενομένης καθ' ἕκαστον ἔτος τῆς κληρώσεως τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων ἀπεκλείοντο οἱ ἤδη βουλευσάντες καὶ ἄρξαντες, μόνον δ' ὅτε ἅπαντες οἱ δικαιοῦμενοι εἶχον βουλευέσει ἢ ἄρξει, ἤρχιζε καὶ πάλιν ἢ ἐκ περιτροπῆς συμπερίληψις τῶν καὶ πρότερον βουλευσάντων ἢ ἀρξάντων. Ἡ ἐκ περιτροπῆς δ' ἐκλογὴ ἐννοητέα πάντως ἀναφερομένη ὁμοῦ εἰς τε τὸ βουλευεῖν καὶ τὸ τὰς ἐλάχισσας ἀρχὰς ἄρχειν, δὲν πρέπει δὲ

ἱππαρχοί. Ἰδε Gilbert ἑλλ. μεταφρ. *N. Γ. Πολίτου* τόμ. Α' σ. 145 σημ. 2. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Busolt *Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer* ἐκδ. β' σ. 139 πεντακοσιομεδῖμος τῶν πρὸ τοῦ Σόλωνος χρόνων εἶχε κτήματα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς κεφάλαιον τοῦλάχιστον ἑκατὸν αἰγιναίων μνῶν. Ἰδε *Τὸν αὐτὸν* ἐν *Philologus* τόμ. L, σ. 396. Ὁ von Wilamowitz-Möllendorff *Aristoteles und Athen* τόμ. Α' σ. 79 κ. ἑ., ὅστις ὁμοίως εὕρισκει ἀδύνατον τὴν ἀναλογίαν δέκα μνῶν πρὸς ἑκατὸν διὰ τοὺς ἄρχοντας καὶ ταμίαις ἐξ ἐνός καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἱππάρχους ἐξ ἄλλου, ἀποδεχεται ὡς πιθανὸν ἀριθμὸν διὰ τοὺς πρώτους διακοσίας μνᾶς, ἦτοι τὸ διπλοῦν τῶν ἀρχόντων καὶ ταμιῶν, ἀλλὰ συγχρόνως παρατηρεῖ, ὅτι δυσχερεστάτη εἶνε ἄλλως ἢ ἐν τοῖς κειμένοις διόρθωσις ἐφαρμίνων ἀριθμῶν.

νάποδεχθῶμεν, ὅτι δι' ἐκάστην ἀρχὴν ὑπῆρχεν ἰδίᾳ περιτροπή ¹⁾. Ἰδίᾳ δὲ ζημία ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς βουλευτὰς τοὺς ἀπουσιάζοντας ἐκ τῆς βουλῆς ἢ τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ὑπελογίζετο κατ' ἀναλογίαν τοῦ τέλους εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ τιμωρούμενος καὶ ἀνῆρχετο εἰς τρεῖς μὲν δραχμὰς διὰ τὸν πεντακοσιομέδιμνον, δύο δὲ διὰ τὸν ἱππέα καὶ μίαν διὰ τὸν ζευγίτην.

Οἱ δὲ στρατηγοὶ ἦσαν πιθανῶς τέσσαρες, ὅσαι καὶ αἱ φυλαί, ἡ δὲ κατάστασις αὐτῶν δὲν ἔγεινεν ἴσως τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Δράκοντος, ἀλλὰ δυνάμεθα νάποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ πρῶτον εἰσῆλθον μετὰ τὸ Κυλώνειον ἄγος πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ πολέμαρχου, ὅστις διατηρεῖ οὐχ ἦττον τὴν προεδρίαν τῶν στρατηγῶν καὶ ὅτε οὗτοι ἠϋξήθησαν ἔπειτα σὺν ταῖς φυλαῖς εἰς δέκα ἐπὶ Κλεισθέους. Ἀληθῶς δ' ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Προδότου περὶ τῶν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γίνεται σαφές, ὅτι ὁ πολέμαρχος ἔχει μὲν ἀκόμη τὸ δικαίωμα τῆς προεδρίας ταύτης, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν συλλήβδην ἀρχιστρατηγίαν τῆς στρατιᾶς, ἣν ἔχουσιν ἐκ περιτροπῆς οἱ στρατηγοὶ ²⁾.

Οἱ δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀποχωροῦντες ἄρχοντες εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν, ἥτις φύλαξ ἦν τῶν νόμων καὶ διετήρει τὰς ἀρχάς, ὅπως κατὰ τοὺς νόμους ἄρχωσιν. Ὁ δὲ ἀδικούμενος εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς εἰσαγγελίας πρὸς τὴν βουλὴν τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ³⁾, οἵτινες ἦσαν ἰσόβιοι. Ἄλλως δὲ ἡ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν βουλὴ τὴν μὲν τάξιν εἶχε τοῦ διατηρεῖν τοὺς νόμους, διώκει δὲ τὰ πλεῖστα καὶ τὰ μέγιστα τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ κολάζουσα καὶ ζημιοῦσα πάντας τοὺς ἀκοσμοῦντας κυρίως ⁴⁾. Καὶ εἶνε μὲν κατὰ ταῦτα μεγάλη ἀκόμη κατὰ τὴν ἐπὶ Δράκοντος πολιτειακὴν τάξιν ἡ ἐξουσία τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς, ἀλλ' οὐχ ἦττον ὁ Δράκων ἐμείωσε τὰ δικαιώματ'

¹⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 339 σημ. 2.

²⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. β' σ. 140 κ. ε.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4, 4.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 3, 6.

αὐτῆς, τοῦτο μὲν ἀφαιρέσας ἦν πρότερον ὁ Ἄρειος πάγος ἐξήσκει εὐρεῖαν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν, τοῦτο δὲ καταστήσας τὴν ἐκ τετρακοσίων καὶ ἐνὸς βουλὴν, ἧς ἄλλως τὰ δικαίωματα κατὰ τὸ πολιτεύμα τοῦ Δράκοντος δὲν γινώσκομεν, ὥς οὐδὲ τὰ τῆς ἐκκλησίας.

Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ ἐπὶ Δράκοντος πολιτεία τῶν Ἀθηναίων. Ἐκ δὲ τῶν νόμων αὐτοῦ γινώσκομεν μόνον τὰ περὶ τῶν φονικῶν, οὓς, ἀρίστους ὄντας, διετήρησαν, ὥς γνωστὸν, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τὸν Σόλωνα.

Τὰ δὲ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἔτη τὰ μεσάζοντα μεταξὺ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος καὶ τῆς τοῦ Σόλωνος εἶνε κατὰ τοῦτο ἄξια λόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηναίων, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐξεφάνη ἡ ἀνάγκη τῆς καθησυχάσεως τῶν πνευμάτων, ἅτινα καὶ μετὰ τὴν κατάστασιν τοῦ Δρακοντείου πολιτεύματος ἐξηκολούθουν νὰ εἶνε τεταραγμένα ἔνεκα τῶν ἐπακολούθων τοῦ κυλωναίου ἄγους. Οὐδ' ἄλλως δ' ἤρκεσεν ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος ὅπως παράσχη εἰς τὰς Ἀθήνας ἡσυχίαν διαρκῆ. Ἡ κατὰ μικρὸν αὐξάνουσα ἐμπορικὴ ἐπικoinωνία μεταβάλλει τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας καὶ ἀναστατώνει τὰ κατὰ τὴν κτῆσιν τῆς γῆς, πολλοὶ τῶν μικρῶν ἀγρῶν συγκεντροῦνται εἰς ὀλίγας χεῖρας, οἱ μικροὶ ἀγρόται ὁμολογοῦσι χρεὲς δυσβάστακτα ἐπὶ ὑποθήκῃ τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ σώματος, οἱ δ' ἐκτῆμοροι οἱ καλλιεργοῦντες τὰς γαίας τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων δὲν δύνανται πλέον νὰ ποζήσωσιν ἐκ τῆς μορτῆς τοῦ ἔκτου τῶν γεωργουμένων ἀγρῶν. Ἐντεῦθεν δὲ πολλοὶ τῶν ἐπὶ τῷ σώματι ὑπεργύων ἐξηνδραποδίζοντο εἰς τὴν ξένην καὶ αἱ γαῖαι ἔστενον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν λιθίνων ὅρων τῶν ὑποθηκῶν. Καθ' ὅλου δὲ οἱ πολλοὶ ἐδούλευον εἰς τοὺς ὀλίγους ¹⁾ καὶ ἡ χώρα δι' ὀλίγων ἦν ²⁾. Εἰς τὰ δεῖνὰ δὲ ταῦτα προσετίθετο καὶ ἡ μείωσις τοῦ ἀξιώματος τῆς πόλεως ἔνεκα τῆς ἀπωλείας τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἡ ἠθικὴ ὀδύνη τῶν πολιτῶν ἐπὶ τῷ μεγαρικῷ πολέμῳ.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 5, 1.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 4, 5.

Ὁ δὲ ἀνὴρ, πρὸς οὗ τὸ ὄνομα συνδέεται ἡ θεραπεία τούτων τῶν δεινῶν, εἶνε Σόλων ὁ Ἐξηκестίδου, οὗ γνωστὴ εἶνε ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ κατὰ τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἡ δι' αὐτοῦ ἀνάκτησις τῆς νήσου ἐν ἔτει 600 π. Χ., ἐξ ἔτη πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς, καθ' ὃν ἔγραψε τοὺς νόμους. Καὶ συνετέλεσαν μὲν εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς ἄρχοντος, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ γραφὴ νόμων, αἱ περὶ τὴν Σαλαμῖνα πρότεραι αὐτοῦ ὑπηρεσίαι· ἀμφιβαλλόμενον δ' εἶνε, ἂν πλήν αὐτῶν ἡ πόλις εἶχε καὶ ἄλλους λόγους εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτὸν, ἀναφερομένους εἰς τὴν καθησύχασιν τῆς ἑνεκα τοῦ κυλωνείου ἄγους ταραχῆς τῶν πνευμάτων. Καὶ δὴ εἰς τὴν κατεύνασιν ταύτης ἀπεσκόπει πάντως ἡ ὑπὸ τῶν κατωτέρων τάξεων πιθανῶς ἀπαιτηθεῖσα καὶ δεικνύουσα τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν πρὸς τὰς προνομιοῦχους τάξεις τῶν εὐπατριδῶν ἀθάρασις τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Ἐπιμενίδου¹⁾. Ἀλλὰ ζητημα εἶνε κατὰ πόσον ἡ καθαρισμὸς τοῦ Ἐπιμενίδου εἶνε ἀποτελεσμα συνεννοήσεως ἢ φιλίας αὐτοῦ πρὸς τὸν Σόλωνα²⁾.

¹ Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς γνώμας τῶν ὑπολαμβανόντων μυθώδεις τὰς διηγήσεις περὶ τοῦ Ἐπιμενίδου (Erwin Rhode ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXIII σ. 525 κ. ἐ. Niese Historische Untersuchungen für Arnold Schäfer σ. 13 κ. ἐ. Törrffer Attische Genealogie σ. 141 κ. ἐ., Wright ἐν Harvard Studies in classical Philology Τόμ. III σ. 66 κ. ἐ. Eduard Meyer Geschichte des Alterthums ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 639 κ. ἐ.) καὶ τῶν καταβιβαζόντων αὐτὸν εἰς τοὺς περὶ τὸ 500 π. Χ. χρόνους (Kern De Orphei, Epimenidis, Pherecydis theogoniis. Robert ἐν γ' ἐκδ. τῆς τοῦ Preller Griechische Mythologie Τόμ. V σ. 146 I. Oschke De Pausaniae descriptione urbis Athenarum quaestiones σ. 24) ὁ Diels (Über Epimenides von Kreta ἐν ταῖς Sitzungsberichte der Berliner Akademie. 1891 σ. 387 κ. ἐ.) διεκρίνε τὸν Ἐπιμενίδην τὸν καθήραντα τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ ἄγους καὶ τὸν ὀμιόνουρον τὸν ἐν τῇ γραμματολογίᾳ μνημονευόμενον καὶ γράψαντα ὅθην ὀρφικὰς συγγραφὰς καὶ συλλέξαντα χρησμούς. Οὗτος μὲν ὁ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Νόμ. I σ. 642 D) μνημονευόμενος ὡς προφητεύων δέκα ἔτη πρὸ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος. Ὁ δ' Ἐπιμενίδης ἐκεῖνος, οὗ τὴν ἐν Ἀθήναις γενομένην ἀθάρασιν ῥητὴς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ I' Ἐπιμενίδης δ' ἐκ Κρής ἐπὶ τοῦ τοῖς ἐκείθεν ἐκείνου τῆν πόλιν) οὐδαμῶς πρέπει νὰ μνησθῇ, ἐκάθηρε δὲ τὴν πόλιν ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος. Εἰς τοῦτον δ' ἀναφερόμενοι μετὰ τὴν ἐξωσιν τῶν Πεισιπρατιδῶν κατεσκευάζον χρησμούς χάριν καταπολεμήσεως τῶν καὶ πάλιν αὐξηθέντων Ἀλκμαιωνιδῶν, τότε δὲ καὶ παρυστάθη ὁ ἀρχαῖος προφήτης ὡς μετὰ μακρὸν ὕπνον ἐκ νέου ἐξεγερθεὶς.

² Ἄγουσι μὲν αὐτὰ τὰ πράγματα εἰς τὴν χρονολόγησιν τῆς καθάρσεως τῶν Ἀθηναίων

Ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἀναμείξεως τοῦ Σόλωνος εἰς τὰ τῆς καθάρσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἐπιμενίδου, τὸ ἐκ τῶν Κοδριδῶν ἐπιφανὲς αὐτοῦ γένος, ἡ δὲ αὐτοῦ διάσωσις τῆς Σαλαμίνος¹⁾ καὶ ὁ

ὑπὸ τοῦ Κρητῶς Ἐπιμενίδου ὡς γενομένης περὶ τοὺς χρόνους τοὺς ἀμέσως προηγηθέντας τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος, ποικιλλοῦσι δὲ καὶ αἱ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περισωθεῖσαι χρονολογίαι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 604-597 (ἴδε Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 211 ἐν σημ.), ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ οὐδὲνα ποιεῖται λόγον περὶ ἐπικρινῶν τῶν Σόλωνος καὶ τοῦ Ἐπιμενίδου, κατὰ ταῦτα δὲ θυνάμεθα νάποδεχθῶμεν, ὅτι οὐδ' ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐγένετο λόγος περὶ αὐτῆς. Μόνον δὲ ὁ Πλούταρχος (ἐν Βίῳ Σόλωνος 12) ποιεῖται μνηεῖαν φιλίας τῶν δύο ἀνδρῶν, πηγὴν ἔχων πιθανῶς τὸν Ἑρμύππον.

¹⁾ Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις καὶ πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ μετ' αὐτὴν ὑπῆρξαν οἱ διαμεισθησάντες τὴν ἀνάγκησιν τῆς Σαλαμίνος ὑπὸ τοῦ Σόλωνος, καὶ ὃς διςχυρισθέντες τοῦτο μὲν ὅτι οὕτε ἀνάγκησιν τῆς νήσου ἔγεινεν, ἀλλὰ πρώτη αὐτῆς κτήσις, καθ' ὅτι ἡ Σαλαμίς ἐν ἀνῆκεν ἀνέκαθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἦτο τὸ μὲν πρῶτον αὐτόνομος, εἴτα δ' αἰγινητικὴ, καθ' ὃ δεικνύει ὁ κοινὸς ἥριος Ἀίας, τέλος δὲ μεγαρικὴ, τοῦ συνδέσμου τῆς Σαλαμίνος καὶ τῶν Μεγάρων ἐνδεικνυομένου καὶ διὰ τοῦ κοινού ἥριος Σκίρωνος ἢ Σκίρωνος (Törriffers Quaestiones Pseistratae ἐν Δορυλῆϊ. 1886. σ. 19 κ. ἔ. Τοῦ αὐτοῦ Attische Genealogie σ. 279. von Wilamowitz-Möllerndorff ἐν τῷ Hermes Τόμ. IX (1874) σ. 319 XII (1877) σ. 345. Τοῦ αὐτοῦ Philologische Untersuchungen Τόμ. VII σ. 250. Τοῦ αὐτοῦ Homerische Untersuchungen σ. 244 κ. ἔ. Τοῦ αὐτοῦ Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 267 * Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IV (1879) σ. 250 κ. ἔ. IX (1884) σ. 119 κ. ἔ. Meinhold De rebus Salaminis. Ἐν Κωνσταντινῇ. 1879 σ. 20 κ. ἔ.), τοῦ οὐδὲ ὅτι ἡ ἀνάγκησιν ἔγεινεν ὅχι ἐπὶ Σόλωνος, ἀλλ' ἐπὶ Πεισιστράτῳ τὸ πρῶτον (Grundner Quo tempore et quo duce bellum Salaminium κτλ. Ἐν Ἰένῃ 1875. Begegnung Quaestiones Soloneae. Τεύχ. II. Alenstein. 1876. Törriffers Quaestiones Pseistratae. 1886. von Wilamowitz-Möllerndorff ἐνθ' ἀν. καὶ Philologische Untersuchungen Τόμ. Α' σ. 124. Niese Historische Untersuchungen für Arnold Schäfer σ. 21 κ. ἔ. Bösch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 327). Ἀλλὰ πολὺ πιθανώτερον εἶνε ἡ γ' ὥμη, ἣν καὶ ὁ Κούρτιος ἀποδέχεται (ἴδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 478, 532), καθ' ἣν ἔγεινεν δύο πόλεμοι περὶ τῆς Σαλαμίνος, ὁ ἐπὶ Σόλωνος, εἴτε αὐτὸς διηύθυνεν αὐτὸν ὡς στρατηγός, εἴτε καὶ ἀπλῶς συμμετέσχεν αὐτοῦ κυριώτατα ἐν αὐτῷ ὁράσας, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου. ἴδε Dncker Geschichte des Alterthums Τόμ. VI ἐκδ. ε' σ. 145, 244. Meinhold ἐνθ' ἀν. σ. 11 κ. ἔ. Hug ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXII σ. 629 κ. ἔ. Holm: Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 466, 481. Ed.

* Τούτ' αὐτὸ ἀποδεικνύει καὶ τὸ Σ α λ α μ ῖ ν α φ ε τ ῶ ν τῆς ἐλεγείας τοῦ ΣΟΛΩΝΟΣ, ὅπερ ὁρθῶς ἐρμηνεύμενον, δὲν σημαίνει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέβαλον τὴν Σαλαμίνα, τοῦθ' ὅπερ μόνος ὁ ΠΑΟΥΤΑΡΧΟΣ ἐν Βίῳ Σόλωνος 8 μαρτυρεῖ, ἀλλ' ἀπλῶς ἐγκατέλιπον τὸν πρὸς τοὺς Μεγάρους ἀγῶνα. Περδλ. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 217 ἐν σημ. 2. Ἰ μ ε ρ τ ῆ ν δὲ καλεῖ τὴν ἡσὺν ἐνέκα τῶν περὶ αὐτῆς ἐπιστῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς δι' τὰς Ἀθήνας, ὅχι δὲ ὡς ἄλλοτε ἀνῆκουσαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπεβλήθησαν παρ' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐχθρῶν τῶν τραγμάτων ἡβῶντο τὰς προλήτας τὰς λῆξιν χ α λ α μ ῖ ν α φ ε τ ῶ ν α π ω σ α μ ε ν ο ι :

χαρακτήρ ἤρκεσαν νὰ ἐλκύσωσιν ἐπ' αὐτὸν τὴν προσοχὴν τῶν Ἀθηναίων. Ἀνήκων ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν, ἅτε ὧν ἔμπορος εἰς τὴν μέσσην τῶν πολιτῶν τάξιν καὶ ἐχθάρων τὴν φιλοπλουτίαν, πλεονεξίαν καὶ ὑπερηφανίαν τῶν πλουσίων, ἣν ὑπελάμβανεν ὡς τὴν κυριωτάτην αἰτίαν τῆς ἐνεστώσης ἔχθρας τῆς λυμαιομένης τὴν πολιτείαν ¹⁾, ἦτο ὁ πάντων ἀρμοδιώτατος, ὅπως ἐκλεχθῇ ὡς διαλλακτῆς ²⁾ ἐν τοῖς δυσκόλοις ἐκείνοις χρόνοις τῆς στάσεως καὶ τῆς διχονοίας.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὁ πολιτικὸς ἅμα καὶ κοινωνικὸς χαρακτήρ τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος. Πράγματι δὲ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ

Meyer Geschichte des Alterthums ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 645 κ. ἐ. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. β' Τόμ. Β' σ. 218 κ. ἐ., ὅστις ἐν σ. 214-223 πραγματεύεται διὰ μακρῶν ἅπαντα τὰ περὶ τῆς Σαλαμίνος καὶ τοῦ μεγαρικοῦ πολέμου ζητήματα. Δὲν εἶνε δὲ ὁρθὸς ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Niese, (ἐν τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX τοῦ 1892 σ. 55 σημ. 1), καθ' ὃν ὁ Ἀριστοτέλης ἓνα μόνον πόλεμον γινώσκει ἐναντίον τῶν Μεγάρων, καὶ τοῦτον μετὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος (Ἀθηναίων πολιτεία 14, 1' (ὁ Πεισίστρατος) σφόδρ' εὐδοκίμηκ' ἐν τῷ πρὸς Μεγαρέας πολέμῳ). Ὁρθῶς ἀντιπαρετηρήθη, ὅτι μόνη πηγὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ εἶνε ὁ Ἡρόδοτος (I, 59' πρότερον εὐδοκίμησας ἐν τῇ πρὸς τοὺς Μεγαρέας γενομένῃ στρατηγίῃ Νίσαϊάν τε ἐλὼν καὶ ἄλλα ἀποθεξάμενος μεγάλα ἔργα), ἥτις δὲ διαστέλλεται παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει (17, 2) τοῦ πολέμου τούτου ἢ τῆς στρατηγίης τοῦ Ἡροδότου ὁ πρὸς Μεγαρέας πόλεμος περὶ Σαλαμίνος, οὗ δὲν συμμετέσχεν ὁ Πεισίστρατος. Ἴδε Busolt ἐνθ' ἀν. 221 ἐν σημ.

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 5, 3' ἦν δ' ὁ Σόλων τῇ μὲν [φύ]σει καὶ τῇ δόξῃ τῶν πρώτων, τῇ δ' οὐσίᾳ καὶ τοῖς πράγμασι τῶν μέσων, ὡς ἐκ τε τῶν ἄλλων ὁμολογεῖται, καὶ αὐτὸς ἐν τοῖςδε τοῖς ποιήμασιν μαρτυρεῖ, παραινῶν τοῖς πλουσίοις μὴ πλεονεκτεῖν

ὁ μὲν δ' ἡσυχάσαντες ἐνὶ φρεσὶ καρετρεδὼν ἦτορ,
οἱ πολλῶν ἀγαθῶν εἰς κόρον [ἢ] λάσαιτε,
ἐν μετριοῖσι τίθεσθε μέγαν νόον· οὔτε γὰρ ἡμεῖς
πεισομέθ', οὔθ' ὑμῖν ἄρτια τα[ῦτα] ἔσομαι.

Καὶ ὅλως αἰεὶ τὴν αἰτίαν τῆς στάσεως ἀνάπτει τοῖς πλουσίοις· διὸ καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐλεγείας θεδοικέναι φησὶ τὴν τε φ[ιλοπλου]-τίαν τὴν τε ὑπερηφανίαν, ὡς διὰ ταῦτα τῆς ἔχθρας ἐνεστώσης.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 5, 1' εἴλοντο κοινῇ διαλλακτὴν καὶ ἄρχοντα Σόλωνα καὶ τὴν πολιτείαν ἐπέτρεψαν αὐτῷ. Πρβλ. Πλούταρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 14, 2.

μεταβολὴν ὤφειλε νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας. Πρὸς ἐπίτευξιν δ' αὐτῆς ἐπεβάλλετο ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ δήμου καὶ τῶν κτημάτων τῶν μικρῶν ἀγροτῶν. Εἰς τοῦτο δ' ἀπεσκόπουν ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἐπὶ τοῖς σώμασι δανεισμοῦ καὶ ἡ σεισάχθεια.

Περὶ τῆς σεισάχθειας ἦσαν πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δεδιχασμένοι αἱ γνώμαι. Καί τινες μὲν τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων ἀπεδέχοντο αὐτὴν ὡς τελείαν ἀπαλλαγὴν τῶν χρεῶν, οἷα ἐχαρκτηρίζετο ὑπὸ τοῦ Φιλοχόρου ¹⁾, Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ ²⁾, τοῦ Πλουτάρχου ³⁾, τοῦ Διογένους Λαερτίου ⁴⁾, Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασέως ⁵⁾ Δίωνος, τοῦ Χρυσόστομου ⁶⁾ καὶ τοῦ Ἡσυχίου ⁷⁾. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν πλὴν ἄλλων ὁ Grote ⁸⁾ ὁ Schömann ⁹⁾, ὁ Köhler ¹⁰⁾, ὁ Pöhlmann ¹¹⁾ καὶ ὁ Gilbert ¹²⁾. Ἀντιθέτως δὲ ἄλλοι ἠκολούθουν τὴν γνώμην τοῦ

¹⁾ Φιλόχορος παρὰ Σουίδα καὶ Φωτίῳ ἐν λ. Σεισάχθεια. Ἰδε καὶ Μιχαὴλ Ἀποστολίου 1539· σεισάχθεις χρεωκοπία δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, ἦν εἰς πᾶσι τοῖς Σόλων. Εἴρηται δὲ παρ' ὅσον ἔθος ἦν Ἀθηναίοις τοὺς ὀφείλοντας τῶν πενήτων σώματι ἐργάζεσθαι τοῖς χρήσταις, ἀποδόντας δὲ οἶονεῖ τὸ ἄχθος ἀποσεισασθαι, ὡς Φιλοχόρῳ δὲ δοκεῖ, ἀποψηφισθῆναι τὸ ἄχθος.

²⁾ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός I, 5 παρὰ C. Müller (Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 208).

³⁾ Πλουτάρχος ἐν Βίῳ Σόλωνος· οἱ δὲ πλείστοι πάντων ὁμοῦ φασὶ τῶν συμβολαίων ἀναίρεσιν γενέσθαι τὴν σεισάχθειαν καὶ τοῦτοῖς συνᾶδει μᾶλλον τὰ ποιήματα.

⁴⁾ Διογένους Λαερτίου I, 45.

⁵⁾ Διονυσίου Ἀλικαρνασέως V, 65.

⁶⁾ Δίωνος Χρυσόστομου XXXI, 69.

⁷⁾ Ἡσυχίος ἐν λ. Σεισάχθεια· Σόλων χρεῶν ἀπόκοπὴν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐνομοθέτησεν, ἥνπερ σεισάχθειαν ἐκάλεσε παρὰ τὸ ἀποσεισασθαι τὸ βάρος τῶν δανείων.

⁸⁾ Grote A history of Greece. Γερμ. μεταφρ. ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 77.

⁹⁾ Schömann Griechische Alterthümer. Συμπληρωτικὸς τόμος Ε' σ. 130 κ. ἑ.

¹⁰⁾ Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. X (1885) σ. 151.

¹¹⁾ Pöhlmann ἐν τῷ τοῦ Iwan Müller Handbuch der klassischen Alterthumswissenschaft Τόμ. Γ' σ. 386, σημ. 5.

¹²⁾ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 156 κ. ἑ. ἐνθα συμπληροῦνται τὰ ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει διὰ τῶν ἀπὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διδαγμάτων.

Ἀνδροτίωνος, καθ' ἣν ἡ σεισάχθεια συνίστατο εἰς τὴν μετρίασιν τῶν τόκων καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Σόλωνος εἰσαχθεῖσαν μεταβολὴν τοῦ συστήματος τῶν μέτρων, σταθμῶν καὶ νομισμάτων¹⁾. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν πρωτοστατοῦντος ἐν τῇ γνώμῃ ταύτῃ τοῦ Böckh²⁾, ὁ Κούρτιος³⁾, ὁ Hultsch⁴⁾, ἐν μέρει ὁ Duncker⁵⁾, καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καλεῖ τὴν σεισάχθειαν αὐτόχρημ' ἀποκοπὴν τῶν χρεῶν⁶⁾, ἡ δὲ μαρτυρία αὐτοῦ ἔχει ἀξίαν τόσῳ μείζονα, καθ' ὅσον γινώσκει τὴν γνώμην τοῦ Ἀνδροτίωνος, πρὸς ἣν καὶ ἀντιστρατεύεται⁷⁾. Διὸ ἀνεπιφυλῆκτως ἀπεδέχθησαν τοῦ Σταγειρίτου τὴν μαρτυρίαν οἱ νεώτατα γράψαντες⁸⁾. Διαφωνία δέ τις μόνον ὑπάρχει, ἂν ἡ ἀποκοπὴ τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν, ὧν ῥητὴν μνείαν ποιεῖται ὁ Ἀριστοτέλης, ἀνεφέρετο καὶ εἰς τὰ ἔνεκεν ἐμπορίου ἢ χρηματιστικῶν ἔργων ὡμολο-

¹ Ἀνδροτίων παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Σόλωνος 15 καίτοι τινὲς ἔγραψαν, ὡς ἴσιν Ἀνδροτίων, οὐκ ἀποκοπὴν χρεῶν, ἀλλὰ τόκων μετριοτήτι κουφισθέντας ἀγαπῆσαι τοὺς πένητας καὶ σεισάχθειαν ὀνομάσαι τὸ φιλανθρωπικὸν τοῦτο καὶ τὴν ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν καὶ τοῦ νομίσματος τιμὴν.

² Böckh Staatshaushaltung der Athener Τόμ. Α' ἐκδ. γ' σ. 159.

³ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 492 κ. ἑ.

⁴ Hultsch Griechische und römische Metrologie ἐκδ. 6' σ. 200.

⁵ Duncker Geschichte des Alterthums ἐκδ. ε' Τόμ. Ε' σ. 188.

⁶ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία β, 1. καὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐποίησε, καὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν δημοσίων, ἃς σεισάχθειαν καλοῦσιν, ὡς ἀποσεισάμενοι τὸ βάρος.

⁷ Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν λεγομένων ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 10, 1 πρὸ δὲ τῆς νομοθεσίας ποιήσας καὶ τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τὴν τοῦ νομίσματος αὐξήσιν, δι' ὧν πολέμει τὴν γνώμην τοῦ Ἀνδροτίωνος συμπεριλαμβάνοντος εἰς τὴν σεισάχθειαν τὴν μετρίκην καὶ νομισματικὴν μεταβολὴν κατὰ Πλουτάρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 15.

⁸ Kenyon ἐκδ. Ἀθηναίων πολιτείας 6' σ. 15 ἐν σημ. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 259. Τοῦ αὐτοῦ Die griechischen Staats- und Rechtsgeschichte ἐκδ. 6' σ. 145. Thumser ἐν τῇ ἑκτῇ ἐκδόσει τῶν τοῦ Hermann Griechische Staatsalterthümer σ. 375. von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 43. Β' σ. 62. Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 651. Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 323. Lipsius Griechische Alterthümer τόμ. Α' σ. 344. Botsford The Athenian constitution ἐν ἀρ. IV τῶν Cornell studies in classical Philology σ. 158 κ. ἑ.

γῆμένα ¹⁾ ἢ περιωρίζετο μόνον εἰς ἃ ἦτο ὑπέγγυος ἡ κτηματικὴ οὐσία τοῦ ὀφειλέτου ἢ τὸ σῶμ' αὐτοῦ ²⁾. Ἀλλὰ πάντως ἡ σειςχόμενα οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὴν μεταβολὴν τοῦ συστήματος τῶν μέτρων, σταθμῶν καὶ νομισμάτων, ἥτις εἶνε μεταγενεστέρα. καθ' ἃ ῥητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης σιωπηλῶς κακίζων τὸν τὰ πράγματα συγγέοντ' Ἀνδροτίωνα ³⁾. Συνίστατο δ' ἡ νομισματικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Αἰγιναίου συστήματος προσχώρησιν εἰς τὸ τῶν Χαλκιδέων. Καὶ ἡ μὲν νέα διατύπωσις τῶν κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ⁴⁾ ἦν σφοδρῶς ἔψεξεν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρενόησεν ἐν τούτοις τὰ τοῦ Ἀνδροτίωνος καὶ οὔτε ὀρθὴν ἀντίληψιν εἶχε τῶν οἰκονομικῶν καὶ μετρολογικῶν πραγμάτων, οὗτ' ἐπειράθη νὰ κατανοήσῃ αὐτὰ ὀρθῶς ⁵⁾, προεκάλεσε πολλὰ νέα μελετήματα ⁶⁾. ἀλλ' οὐχ

¹ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 344 σημ. 3

² Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 652 ἐν σημ. § 406. Bussolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 260 ἐν τέλει σημ. τῆς προηγουμένης σελίδος.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 10, 1.

⁴ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 10, 1. καὶ μετὰ ταῦτα (ποιήσας) τὴν τε τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τὴν τοῦ νομίσματος αὐξησιν. Ἐπ' ἐκείνου γὰρ ἐγένετο καὶ τὰ μέτρα μείζω τῶν Φειδωνείων, καὶ ἡ μὲν πρότερον ἔχ[ο]υσσα [σ]ταθμὸν ἐδοομήκοντα δραχμάς, ἀνεπληρώθη ταῖς ἑκατόν. Ἦν δ' ὁ ἀρχαῖος χαρακτήρ διδραχμῶν. Ἐποίησε δὲ καὶ σταθμὰ πρὸς τὸ νόμισμα, τ[ρ]εῖς καὶ ἐξήκοντα μνᾶς τὸ τάλαντον ἀγούσας, καὶ ἐπιδιενεμήθησαν [αἱ] τρεῖς μναὶ τῷ στατήρι καὶ τοῖς ἄλλοις σταθμοῖς.

⁵ Von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 44. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 617.

⁶ Εἰς τὰ πρότερον γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Hultsch Griechische und römische Metrologie ἐκδ. β' σ. 199 κ. ἐ., ὅστις ἀναγράφει καὶ τὴν προτέραν περὶ τοῦ σολωνείου μετρίκου καὶ νομισματικοῦ συστήματος βιβλιογραφίαν, τοῦ Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. X (1885) σ. 151 κ. ἐ. καὶ ἐν τῇ Zeitschrift für Numismatik Τόμ. XII (1885) σ. 103 κ. ἐ. καὶ τοῦ Head Historia numorum Τόμ. Α' σ. XI κ. ἐ. (ἑλλ. μεταφρ. Σδορόντου Τόμ. Α' σ. νς.) προσετιθήσαν μετὰ τὴν εὐρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας αἱ ἐρευναι καὶ παρατηρήσεις τοῦ Lehmann ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVII (1892) σ. 530 κ. ἐ. Köhler ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVII (1892) σ. 68 καὶ ἐν τοῖς Berichte der Berliner Akademie 1892 σ. 339 κ. ἐ. Cauer ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τόμ. CXLVII σ. 117. von Wilamowitz-Möll-

ἦττον δὲν δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι τὰ τοῦ ἱκανῶς σκοτεινοῦ τούτου ζητήματος διηυκρινήθησαν ἐπαρκῶς.

Μετὰ δὲ τῆς διὰ τῆς εἰς τὸ χαλκιδικὸν σύστημα μεταστάσεως ἐπελθούσης ἔπωσθήποτε ὑποβιάσεως τῆς ἀξίας τῶν προτέρων μέτρων καὶ σταθμῶν, ἧς ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ὡς αὐξήσεως ἀντιλαμβάνεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐπῆλθε καὶ μεταβολὴ τῆς πραγματικῆς σημασίας τῶν τεσσάρων τάξεων τῶν πολιτῶν, ὧν τὰ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος διατηρηθέντα ὀνόματα δὲν εἶχον τὸ ἐξῆς ἢν πρότερον σημασίαν. Τοῦτο μὲν ἔνεκα τῆς μεταβολῆς τοῦ μετρικοῦ συστήματος καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ἐπεκτάσεως τοῦ τιμήματος καὶ εἰς τὰ ὑγρά προϊόντα¹⁾ οἱ τέως πεντακοσιομέδιμνοι, τριακοσιομέδιμνοι (ἱππεῖς) καὶ διακοσιομέδιμνοι (ζευγῖται²⁾ εἶχον ἄλλην, κατωτέραν ἢ πρότερον, βύσιν διαιρέσεως³⁾ καὶ ἡ παραγωγὴ, ἐφ'

Jendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 41 κ. ε. Keil Die solonische Verfassung σ. 164 κ. ε. Kaibel Stil und Text der Ἀθηναίων πολιτεία σ. 145. Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 216. Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σελ. 546. Nissen ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XLIX σ. 1 κ. ε. G. F. Hill ἐν Numismatik Chronicle. Σειρὰς τρίτης Τόμ. XVII σ. 284 κ. ε. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 263 κ. ε. σημ. I.

¹⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 646.

²⁾ Πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας οἱ ἔρευνηταὶ εἶχον πρὸ αὐτῶν περὶ τοῦ τιμήματος τῶν ζευγῶν τὰς μαρτυρίας τοῦ *Πλουτάρχου* ἐν Βίῳ Σόλωνος 18, τοῦ *αὐτοῦ* ἐν Συγκρίσει Ἀριστείδου καὶ Κάτωνος 1 καὶ τοῦ *Πολυδεύκους* VIII, 129, καθ' ἃς τὸ τίμημα αὐτῶν ἦτο διακοσίων μεδίωνων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠγνοεῖτο, ὅτι αἱ μαρτυρίαι αὗται ἀνήγγοντο εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἐκράτησεν, ἐξηγουμένον τοῦ Busolt (Staatshaushaltung der Athener ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 123 κ. ε.), ἡ εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Δημοσθένους* (Πρὸς Μακάρτατον 54) στηριζομένη γνώμη, καθ' ἣν τὸ τίμημα τῶν ζευγῶν ἦτο ἑκατὸν πενήκοντα μεδίωνων. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 7, 4) λέγει βῆτις ζευγίστον δὲ τελεῖν τοὺς διακοσίου τὰ συνάμφοι ποιοῦντας.

³⁾ Οἱ πρότεροι πεντακοσιομέδιμνοι, οὗς ἀπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ἐξῆς εἶδε ὁρθότερον νὰ καλῶμεν πεντακοσιομέτρους (Busolt ἐν Philologus Τόμ. CXLV (1891) σ. 396) ἀπεκόμίζον μὲν, ὡς καὶ ὕστερον, πεντακοσίους μεδίωνους, ἀλλ' οἱ πεντακόσιοι οὗτοι ἀρχαῖοι κατὰ τὸ αἰγναῖον σύστημα μεδίωνοι ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἑπτακοσίους περίπου τῶν ἀπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ἐφεξῆς ἀττικῶν. Ἡ δὲ πραγματικὴ καταβάσις αὕτη τοῦ τιμήματος ἐπῆνεγκε καὶ ἀλλοίωσιν τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως τῶν τάξεων, συμπλησιάσασα αὐτάς. Καὶ δὴ, ἐν ᾧ ἐπὶ Δράκοντος οἱ ζευγῖται εἶχον πρὸς τοὺς πεντακοσιαμεδίωνους ὡς 280: 700 ἦτοι 28: 70, ἐπὶ Σόλωνος εἶχον ὡς 200: 500 ἦτοι 2: 5. Δὲν εἶνε δὲ ὁρθὸς ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Busolt

ἥς ἐστηρίζετο ἢ εἰς τινὰ τῶν τάξεων καθυπόταξις αὐτῶν περιλαμβάνανεν ὅχι μόνον τὸν σῆτον καὶ τὴν κριθήν, καθ' ἃ πρότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ Σόλωνος τὸ πρῶτον τὰ τέως τιμήματα ἀπέβησαν τέλη, ἥτοι τάξεις τελοῦσαι ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν πολιτείαν εἰσφοράς ἀναλόγους πρὸς τὸ κατὰ μέσον ὅρον προῖν τῆς ἐγγείου αὐτῶν κτήσεως. Εἰς τοὺς Θῆτας δ' ἐξηκολοοῦν τασσόμενοι πάντες ἐκείνοι, ὅσων τὸ ἐκ μεδίμων σιτηρῶν ἢ ἐκ μέτρων ὑγρῶν ἐτήσιον εἰσόδημα ἦτο κατώτερον τοῦ τῶν ζευγитῶν. Ἀλλ' ὡς τοιαῦτα προϊόντα νοητέον πάντως, ὡς καὶ παρὰ ταῖς ἄλλαις τάξεσι, τὰ ἐκ τῆς οἰκείας γῆς ¹⁾. Ἐτάσσοντο δ' ἄλλως εἰς τοὺς Θῆτας καὶ οἱ ἄλλοις ἔχοντες πόρους, ὅχι δ' ἐκ τῆς γεωργίας ἰδιοκτητῶν ἀγρῶν.

Πρὸς δὲ τὰ τέλη προσηρμόσθησαν καὶ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν πολιτῶν κατὰ τὸ σολώνειον πολίτευμα. Καὶ δὴ οἱ μὲν ἀνήκοντες εἰς τὰ τρία πρῶτα τέλη ὑπερέτουν ἐν τῷ στρατῷ ὡς ἱππεῖς ἢ ὀπλίται, οἱ δὲ Θῆτες μόνον ὡς ψιλοὶ καὶ ὡς ἐρέται ἐν τῷ στόλῳ.

Αἱ τρεῖς δὲ πρῶται τάξεις ἦσαν αἱ μόναι ἔχουσαι πρόσδοτον εἰς τὰς ἀρχὰς ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ τιμήματος αὐτῶν ²⁾. Καὶ οἱ μὲν πεντακοσιομεδίμνοι ἐξελέγοντο μόνον εἰς τοὺς ταμίας τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ³⁾, οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ οἱ ἱππεῖς εἰς τοὺς ἐννέα ἄρχοντας ⁴⁾. Περὶ δὲ τῶν στρατηγῶν, οὓς εἶδομεν ἐπὶ Δράκοντος ἐκλεγομένους ἐκ τῶν ἴδια ἐχόντων προσόντα ⁵⁾, οὐδὲν

(Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. β' σ. 147), καθ' ὅν ἐπὶ Δράκοντος οἱ ζευγίται εἶχον πρὸς τοὺς πεντακοσιομεδίμνους ὡς 1: 10.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 7, 4.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 7, 3' καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπένειμεν ἀρχεῖν ἐκ πεντακοσιομεδίμων καὶ ἱππέων καὶ ζευγитῶν, τοὺς ἐννέα ἀρχοντας καὶ τοὺς ταμίας καὶ τοὺς πωλητὰς καὶ τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς κωλακρέτας, ἐκάστοις ἀνὰ λόγον τῷ μεγέθει τοῦ τιμήματος ἀποδιδούς τὴν ἀρχήν.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 26, 2.

⁵⁾ Ἰδὲ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 648.

δυστυχῶς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. Οἱ δὲ Θῆτες δὲν μετεῖχον τῆς πολιτείας κοινονοῦντες μόνον ἐκκλησίας καὶ δικαστηρίων ¹⁾, μὴ βαρυνόμενοι δὲ ὑπὸ εἰσφορῶν.

Διατηρήσας δὲ ὁ Σόλων τὴν διάκρισιν τοῦ δήμου εἰς τέσσαρας φυλάς καὶ εἰς ναυκραρίας, ὧν πρῶσταντο φυλοβασίλεις καὶ ναύκραροι, ὥρισεν, ὅπως αἱ ἀρχαὶ ὥσι κληρωταὶ ἐκ προκρίτων, οὓς προέκρινεν ἐκάστη τῶν φυλῶν. Ἦσαν κατὰ ταῦτα ἑμμεσα ἅμα καὶ μικτὰ τὰ ἀρχαιρέσια, τῶν μὲν φυλῶν ἐκάστων δι' ἐκλογῆς ὀρίζουσιν ὑποψήφιους, τῆς δὲ κληρώσεως, μεταξὺ ἀλλήλων ²⁾ ἢ τιθινώτερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ³⁾, ἀναδεικνυούσης ὀριστικῶς τοὺς ἀρχόντας. Ἦσαν δ' οἱ τοιοῦτοι ὑποψήφιοι διὰ τὰς θέσεις τῶν ἐννέα ἀρχόντων δέκα ἐξ ἐκάστης φυλῆς, ἦτοι τεσσαράκοντα ἐν ὅλῳ ⁴⁾. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς προκρίτων καὶ

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1· τοῖς δὲ τὸ θητικὸν τελίῃσιν ἐκκλησίας καὶ δικαστηρίων μετέδωκε μόνον, 7, 4· τοὺς δ' ἄλλους θητικὸν, οὐδεμίαν μετέχοντας ἀρχῆς.

²⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtstheorien, 1. Aufl. 1893, β' σ. 149.

³⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 657.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1. Τὰς δ' ἀρχὰς ἐποίησε κληρωτάς ἐκ προκρίτων, οὓς ἐκά[σ]τη προκρίνει τῶν φυλῶν. Προκρίνει δ' εἰς τοὺς ἐννέα ἀρχόντας ἐκάστη δέκα, καὶ τοὺς τοὺς διεκ[λ]ήρουν· ὅθεν ἔτι διαμένει ταῖς φυλαῖς τὸ δέκα κληροῦν ἐκάστην, εἴτ' ἐκ τούτων κυμαίνειν. Ἡ μαρτυρία αὕτη φαίνεται ἐκ πρώτης ὁψέως ἀντιφάσκουσα πρὸς τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Πολιτικῇ II, 9, 4 σ. 1274 α. III, 6, 7 σ. 1281 ὅ λέγόμενα, καθ' ἃ ὁ Σόλων ἀπέδωκεν εἰς τὸν δῆμον τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων. Ἀλλ' ὅτι οὐδεμία πραγματικὴ ἀντίφασις ὑπάρχει, γινόμενης ἀποδεκτῆς τῆς ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ βητικῆς μαρτυρουμένης προκρίσεως, ἀπέδειξεν ὁ P. Meyer (Des Aristoteles Politik und die Ἀθηναίων πολιτεία. Ἐν Βόννῃ. 1891. σ. 44) καὶ ὁ Niemeyer ἐν Jahrbücher für Klassische Philologie Τόμ. CXLIII (1891) σ. 408. Συμφωνοῦσι δὲ καὶ ὁ Leconte (L'archontat Athénien. 1893 σ. 37 κ. ἑ.), ὁ Gilbert (Griechische Staatsalterthümer έκδ. β' Τόμ. Α' σ. 150· ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 166) καὶ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 72, ὅστις πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι τὸ αἰρεῖσθαι τῶν Πολιτικῶν δύναται νὰ σημαίνῃ ὅτι καὶ τὸ κληροῦν ἐκ προκρίτων τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀναφέρεται εἰς τὰ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν Ἀρεοπαγιτικῇ 22 τάδε· οὐκ ἐξ ἀπάντων τὰς ἀρχὰς κληροῦντες, ἀλλὰ τοὺς βελτίστους καὶ τοὺς ἰκανωτάτους ἐφ' ἑκάστιον τῶν ἔργων προκρίνοντες... ἐν μὲν γὰρ τῇ κληρώσει τὴν τύχην βραδεύσειν καὶ πολυλάκις λήψεσθαι τὰς ἀρχὰς τοὺς ὀλιγαρχίας ἐπιθυμοῦντας, ἐν δὲ τῇ προ-

τῆς ἐξ αὐτῶν κληρώσεως βραχὺν, καθ' ἃ φαίνεται, διήρκεσε χρόνον. Ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου¹⁾ γινώσκομεν, ὅτι ἐπὶ Πεισιστράτου ἤρουντο, δὲν ἦσαν δὲ κληρωτοὶ οἱ ἄρχοντες, τοῦτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐπὶ Κλεισθέους. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης²⁾ ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐπὶ Τελεσίνου ἄρχοντος, ἦτοι τῷ 487—486 π. Χ. εἰσῆχθη καὶ πάλιν ἡ ἐπὶ τῆς τυραννίδος καταργηθεῖσα ἐκ προκρίτων κλήρωσις τῶν ἀρχόντων μετὰ μόνῃς τῆς διαφορᾶς, ὅτι οἱ πρόκριτοι ἦσαν πολλῶ πλείονες ἢ ἐπὶ τοῦ Σόλωνος³⁾. Κατὰ

κρίνειν τοὺς ἐπιεικεστάτους τὸν δῆμον ἐσεσθαι κύριον ἐλίσθαι. Ἀναφίρεται δὲ ὁ αὐτὸς καὶ εἰς Πλάτωνος Νόμ. σ. 756 e καὶ Ὑπερέδου Ἰπὲρ Εὐξενίππου 26. Ὁ δὲ Busolt ἐν μὲν τοῖς Griechische Staats- und Rechtsgeschichte εκδ. 5' (1892) σ. 149 καὶ σημ. 2 οὐδεμίαν εὕρισκε ἀντίφασιν μεταξὺ τῶν Πολιτικῶν καὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, μετέβαλε δὲ γνώμην ἐν τῇ Griechische Geschichte εκδ. 5' (1895) Τόμ. Β' σ. 20 σημ. 1 καὶ 275 σημ. 1, πειρώμενος νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν εἶνε ὁρθὴ ἡ ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων παρὰ τοῦ von Wilamowitz-Möllendorff ἐρμηνεία τοῦ κληροῦν ἐκ προκρίτων ὡς ἰσοδυνάμου τῇ αἰρεσίᾳ διὰ τοῦ χωρίου τοῦδε τῶν Πολιτικῶν (IV, 14 σ. 1298 b στ. 8.) ἐὰν δ' ἐνέλιν μὲν αἰρετοὶ ἐνέλιν δὲ κληρωτοὶ, καὶ κληρωτοὶ ἀπλῶς ἢ ἐκ προκρίτων.

¹⁾ Θουκυδίδου VI, 54.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 3. εὐθὺς δὲ τῷ ὕστερον ἔτει, ἐπὶ Τελεσίνου ἄρχοντος, ἐκυάμευσαν τοὺς ἐννέα ἄρχοντας κατὰ φυλὰς, ἐκ τῶν προκρίτων ὑπὸ τῶν δημοτῶν πεντακοσίων, τότε μετὰ τὴν τυραννίδα πρῶτον· οἱ δὲ πρότεροι πάντες ἦσαν αἰρετοί. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Kenyon εκδ. 5' σ. 60 θεωρεῖ προκρίτοτερον ἀντὶ τοῦ πεντακοσίων (φ') ἀναγνωσθῆ ἑκατὸν (ρ'). Ἀλλ' ὁ Blaus καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει ἐξακολουθεῖ γράφειν πεντακοσίων. Οὐχ ἤττον ὁ Heisterbergk (Die Bestellung der Beamten durchs Los ἐν τοῖς Berliner Studien für Klassische Philologie und Archäologie Τόμ. XIV (1896) τεύχ. 5) προκρίνει τὴν γραφὴν ἐκ αὐτῶν ἀντὶ πεντακοσίων.

³⁾ Ὁ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 659 § 409 καὶ ὁ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 361 σημ. 1 ἐξέφρασαν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Σόλωνος τὸ πρῶτον εἰσαγωγῆς τῆς ἐκ προκρίτων κληρώσεως τῶν ἀρχόντων εἶνε πεπλανημένη, ἐξαχθεῖσα ἐξ ἀναλογίας τῶν κατόπιν γενομένων. Ὁμοίως δ' ὑπονοεῖ ἐκφράζουσι καὶ ὁ Busolt (Griechische Geschichte εκδ. 5 Τόμ. Α' σ. 48 ἐν σημ. καὶ σ. 275) καὶ ὁ Cauer (Hat Aristoteles die Schrift vom Staate der Athener geschrieben? ² σ. 60). Ἀλλ' ἡ κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντεπεξῆλθε πειστικῶς ὁ Heisterbergk (Die Bestellung der Beamten durchs Los ἐν τοῖς Berliner Studien für Klassische Philologie und Archäologie Τόμ. XVI (1896) τεύχ. 5). Πρὸς Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 456. Τὴν δ' ἐπὶ Σόλωνος εἰσαγωγὴν τῆς ἐκ προκρίτων κληρώσεως ἀποδέχονται καὶ ὁ Kenyon εκδ. β' σ.

ταῦτα οἱ ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν καὶ οἱ μέχρι τοῦ 487—486 π. Χ. ἄρχοντες ὑπῆρξαν αἰρετοί, τοιοῦτοι δὲ ὑπῆρξαν ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Καλλίμαχος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ Τελεσίνου ἄρχοντος ἐκ νέου εἰσαχθεῖσα ἐκ προκρίτων κλήρωσις τῶν ἀρχόντων φαίνεται, ὅτι ἔπαισεν εἰς ἀχρηστίαν ἐπὶ χρόνον μακρὸν, εἰς ἣν δὲ καὶ πάλιν ἔπειτα μετὰ τινων μεταβολῶν, ἴσως ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος μετὰ τὸ πέρασ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου¹⁾.

Καὶ ἡ βουλὴ δὲ, ἣν διετήρησεν ὁ Σόλων, ἀπετελεῖτο ἐκ προκρίτων τῶν φυλῶν, ἐξ ὧν ὀριστικῶς ἔπειτα ἐκληροῦντο οἱ τὴν βουλήν συγκροτοῦντες. Συνέκειτο δὲ ἡ σολωνεῖος βουλὴ ἐκ τετρακοσίων καὶ ὄχι τετρακοσίων καὶ ἐνὸς ὡς ἐπὶ Δράκοντος, ὧν ἑκατὸν ἀντεστοίχουν εἰς ἑκάστην φυλὴν²⁾. Εἰκάζεται δὲ ἡ πρόκρισις ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους λεγομένων περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν βουλευτῶν κατὰ τὴν ἐν ἔτει 411 π. Χ. μεταπολίτευσιν καὶ τῆς προσθήκης αὐτοῦ, ὅτι οὗτοι ἐξελέγοντο κατὰ τὰ πάτρια³⁾. Κατὰ πόσον δὲ ἠῦρυνεν ὁ Σόλων τὰ δικαιώματα τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων καὶ τίνα τὰ εἰς αὐτὴν ἀνατεθέντα ἔργα δὲν διδασκόμεθα ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συμπλήρωμα αὐτοῦ ὁ πλουτάρχης βίος Σόλωνος, ἐξ οὗ ἰκανὰ τῶν παρ' ἐκείνῳ λειπόντων ἀναπληροῦνται. Μαρτυρεῖ δὲ ὁ Πλούταρχος, πάντως ἐκ τινος τῶν Ἀθηδιογράφων παραλαμβάνων τὴν εἰ-

59 κ. ε., ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 49, 73. Τόμ. Β' σ. 93, ὁ Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 5^η. Τόμ. Α' σ. 150 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 166), ὁ Thumser ἐν τῇ ἑκτῇ ἐκδόσει τῶν τοῦ Hermann Griechische Staatsalterthümer σ. 407, ὁ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 347 καὶ ἄλλοι.

¹ Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 5^η Τόμ. Α' σ. 150 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 166). Ὁ Gilbert φρονεῖ, ὅτι οὕτως ἐξηγγεῖται τὸ ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 1 ὅθεν ἔτι διαμένει ταῖς φυλαῖς τὸ δὲ καὶ κληροῦν ἑκάστην, εἴτ' ἐκ τούτων κυαμεύειν.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4 β[ου]λὴν δ' ἐποίησε τετρακοσίους, ἑκατὸν ἐξ ἑκάστης φυλῆς.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 81, 1. βουλευεῖν μὲν τετρακοσίους κατὰ τὰ πάτρια τετρακόκοντα ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἐκ προκρίτων [ο]ὕς ἂν ἔλυνται οἱ φυλέται τῶν ὑπερτριάκοντα ἔτη γεγονότων.

δησιν¹⁾, ὅτι ἡ βουλὴ ἔργον εἶχε τὸ προβουλεύειν καὶ μὴ ἐπιτρέ-
πειν τὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγωγὴν προτάσεων ἀπροβουλεύ-
των²⁾. Διὸ τὸ προβουλεύειν ἀπεδέχθησαν εἰς τὴν μαρτυρίαν ταύ-
την πειθόμενοι, ὡς ἔργον τῆς σολωνείου βουλῆς πλὴν ἄλλων ὁ
Gilbert³⁾, ὁ Eduard Meyer⁴⁾ καὶ ὁ Lipsius⁵⁾. Δισταγμοὺς δὲ
περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς μαρτυρίας ταύτης ἐκφράζει ὁ Busolt⁶⁾,
ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ Köhler καθ' ἣν
τοῦ ἐκ τοῦ χρόνου περίπου τοῦ Κλεισθένους ἀθηναικοῦ ψηφί-
σματος περὶ Σαλαμῖνος προηγοῦνται μόνον αἱ λέξεις ἔδοξε τῷ
δῆμῳ, οὐδεμιᾶς γινομένης μνείας τῆς βουλῆς⁷⁾. Ὁ δὲ Eduard
Meyer⁸⁾, συναποδεχομένου τοῦ Busolt⁹⁾, εἰκάζει, ὅτι ἡ κατα-
σταθεῖσα ἐπὶ Σόλωνος βουλὴ ἦτο ἀπλῶς μετάπλασις ἢ περαιτέρα
ἀνάπτυξις τῆς ἀρχαίας βουλῆς τῶν ναυκράρων καὶ εἶχεν ἔργον τὴν
συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν περὶ τῶν διοικητικῶν, οἰκονομικῶν καὶ
ναυτικῶν πραγμάτων, περὶ ὧν πρότερον ἐβουλεύοντο αἱ ναυκρα-
ρίαι¹⁰⁾. Καὶ τὴν κατάστασιν δὲ καθ' ὅλου τῆς βουλῆς τῶν τετρακο-
σίων ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ὑπάρχουσιν οἱ διστάζοντες νάποδεχθῶσι¹¹⁾.

¹⁾ Ὁ Busolt (Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 279 σημ. 3) θεωρεῖ πιθανόν, ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Πλουτάρχου προέρχεται ἐκ πρὸςθήκης τοῦ Ἑρμίππου εἰς τὴν Ἀθῆναιαν.

²⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Σόλωνος 19· δευτέραν πρὸς κατένευμε βουλὴν ἀπὸ φυλῆς ἐκάστης, τεττάρων αὐτῶν, ἑκατὸν ἀνδρας ἐπιλεξάμενος, οὓς προβουλεύειν ἐτάξε τοῦ δήμου καὶ μηδὲν ἑὼν ἀπροβουλεύετον εἰς ἐκκλησίαν εἰσφέρεισθαι.

³⁾ Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 6' Τόμ. Α' σ. 151 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 167).

⁴⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 658.

⁵⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 348.

⁶⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 149 Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 279.

⁷⁾ Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IX (1884) σ. 118 καὶ Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Δ', 3 σ. 139.

⁸⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 659 ἐν σημ. § 409.

⁹⁾ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 279.

¹⁰⁾ Ἰδὲ περὶ τῶν ναυκραριῶν κατωτέρω.

¹¹⁾ Niese ἐν τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX (1892) σ. 60, 62, Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 324 ἐν σημ.

Καὶ τὸν Ἀρειὸν δὲ πάγον προευρῶν ὁ Σόλων, ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὰ ὑπὸ τοῦ Δράκοντος μειωθέντα δικαιώματα. Οὕτω δὲ ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ ἐξηκολούθησε μὲν οὕσα φύλαξ τῶν νόμων, εἶχε δὲ τὸ ἔργον τοῦ εὐθύνειν τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἥτοι τοὺς πρὸς τὰ χρηστὰ ἤθη ἀκοσμοῦντας ¹⁾, κολλάζουσ' αὐτῶν τὸ σῶμα καὶ ἐπιβάλλουσα εἰς αὐτοὺς χρηματικὰς ζημίας. Τὰ δ' ἐντεῦθεν εἰσπραττόμενα εἰσέηγοντο εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ταμεῖον τῆς Ἀθηνᾶς, χωρὶς νὰ ἐπιγράφηται ἡ αἰτία ἐξ ἧς ταῦτα ²⁾. Οὐ μόνον δὲ τὰς φονικὰς δίκας ἐδίκαζον οἱ Ἀρεοπαγῖται ³⁾, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου συνωμοτοῦντας ⁴⁾.

Περὶ δὲ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ σολωνεῖῳ πολιτεύματι οὐδὲν νέον διδασκόμεθα ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας πλὴν τοῦ ἤδη λεχθέντος, ὅτι ὁ Σόλων κατέστησε κοινωνοὺς αὐτῆς καὶ τοὺς Θῆτας.

¹⁾ Ὁ Keil (Die solonische Verfassung σ. 109) ἀναφέρει τὸ ἀμαρτάνοντας τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4) εἰς τοὺς ἀρχοντας ἐν ταῖς εὐθύναις αὐτῶν. Ἀλλ' ὀρθῶς ἀντιπεφύκεται κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ὁ von Wilamowitz-Möllendorff (Aristoteles und Athen Tόμ. Α' σ. 49 σημ. 14), παρατηρῶν, ὅτι τὸ ἀμαρτάνειν δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ προσκρούειν contra bonos mores. Ὁμοίως δὲ διὰ μακροτέρων καταπολεμεῖ ταύτην τὴν γνώμην ὁ Busolt (Griechische Geschichte έκδ. 6' Tόμ. Β' σ. 286 σημ. 3). Τὸ ἀμαρτάνοντας τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξηγεῖται ἄριστα διὰ τῶν τοῦ Ἰσοκράτους ἐν Ἀρεοπαγιτικῷ 37' τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ἐπέστησαν ἐπιμελεῖσθαι τῆς εὐκοσμίας καὶ 39' τοὺς ἀκοσμοῦντας ἀνῆγον εἰς τὴν βουλὴν.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4' τὴν δὲ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν (βουλὴν) ἔταξεν ἐπὶ [τὸ] νομοφυλακεῖν, ὥς περ ὑπῆρχεν καὶ πρότερον ἐπίσκοπος οὕσα τῆς πολιτείας, [ἡ] τὰ τε ἄλλα τὰ πλεῖστα καὶ τὰ μέγιστα τῶν πολιτικῶν διετήρει, καὶ τοὺς ἀμαρτάνοντας ἠϋθουνεν κυρία οὕσα καὶ [ζη]μι[οῦν] καὶ κολλάζειν, καὶ τὰς ἐκτίσεις ἀνέφερενεῖς πόλιν, οὐκ ἐπιγράφουσα τὴν πρόφασιν [τοῦ] ἐκ[τίν]εσθαι.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 57, 3' εἰς[ὶ] δὲ φόν[ου] δίκαι καὶ τραύματος, ἂν μὲν ἐκ προνοίας ἀποκτείνῃ ἢ τρώσῃ, ἐν Ἀρείῳ πάγῳ, καὶ φαρμάκων, ἐὰν ἀποκτείνῃ θοὺς, καὶ πυρκαῆας' ταῦτα γὰρ ἡ βουλὴ μόνα δικάζει. Πρὸλ. Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους 22.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 4' καὶ τοὺς ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου συνισταμένους ἔκρινεν, Σόλωνος θέντ[ος] νόμον εἰσα[γγ]ελ[ί]ας περὶ αὐτῶν.

Μετέσχον δ' οἱ Θῆτες καθ' ἃ εἶδομεν, συμφώνως τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ δικαστηρίων. Εἶνε δὲ τὰ δικαστήρια ταῦτα ἢ τὸ πρῶτον νῦν κατασταθεῖσα ἡλιαία, ἥς μετεῖχον δι' ἐνιαυσίας κληρώσεως οἱ βουλόμενοι τῶν ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη γεγονότων πολιτῶν. Ὁ δὲ πληθυντικὸς δικαστήρια ¹⁾ ἐξηγητὸς ἐκ τῆς ἰσως ἤδη ἀπὸ Σόλωνος διαιρέσεως τῆς ἡλιαίας εἰς πολλὰ δικαστήρια ²⁾, εἰ καὶ παρατηρητέον, ὅτι ἀλλοχοῦ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει δικαστήριον ³⁾, οὕτω δ' ἐν τῷ ἐνικῷ δικαστήριον καλεῖται ἢ ἡλιαία ⁴⁾ ἐν τε νόμῳ τινὶ τοῦ Σόλωνος περισθέντι παρὰ τῷ Λυσίᾳ ⁵⁾ καὶ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ ⁶⁾.

Ἦτο δὲ ἡ ἰδρυσις τῆς ἡλιαίας, ἣν πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἅπαντες οἱ νεώτεροι ἀποδέχονται ὡς πράγματι ὑπὸ τοῦ Σόλωνος καὶ ὅχι ἐν μεταγενεστέρῳ χρόνῳ κατασταθεῖσαν ⁷⁾, ἐν τῶν τριῶν δημοτικωτάτων τοῦ νομοθέτου κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ⁸⁾.

Καὶ κατὰ μὲν τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν ἢ ἡλιαία μόνον τὰς

¹⁾ Ὁ πληθυντικὸς εἴρηται οὐ μόνον ἐν Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 7, 3· ταῖς δὲ τὸ θητικὸν τελουσίσιν ἐκκλησίας καὶ δικαστηρίων μετέδωκε μόνον καὶ 25, 2· τῷ δὲ μὴ καὶ τοῖς δικαστηρίοις ἀπέδωκε, ἀλλὰ καὶ ἐν Πολιτικοῖς II, 12 σ. 1273 b. τὰ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων.

²⁾ Gilbert Griechische Staatsalterthümer έκδ. 6^η Τόμ. Α' σ. 153 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 170). Ἀντίθετα δὲ φρονεῖ ὁ Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6^η Τόμ. Β' σ. 287.

³⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 9, 2· ἢ εἰς τὸ δικα[στήριον] ἔφεσις Πολιτικῶν II, 2 σ. 1274 α στ. 5. κύριον ποιήσαντα τὸ δικαστήριον πάντων.

⁴⁾ Τὸ γνωστότατον τοῦτο ἐκ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ὄνομα τῆς ἡλιαίας φαίνεται ὅτι εἰσῆλθῃ ἤδη ἐπὶ Σόλωνος, ὡς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐκ τοῦ πάντως γνησίου σολωνείου νόμου παρὰ Λυσία Πρὸς Θεόμνηστον 16, ἐνθα λέγεται δεδεσθαι δ' ἐν τῇ πυδοκάκῃ ἡμέρᾳς πέντε τὸν πόδα, εἰς πρυετιμήσῃ ἢ ἡλιαία.

⁵⁾ Λυσίου Πρὸς Θεόμνηστον 16.

⁶⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Σόλωνος 18· εἰς τὸ δικαστήριον ἐφέσεις ἔδωκε τοῖς βουλομένοις.

⁷⁾ Ὁ Niese (ἐν τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX (1892) σ. 85 θεωρεῖ τὴν κατάστασιν τῆς ἡλιαίας ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ὡς ὑπόθεσιν κατ' ἀναχρονισμόν.

⁸⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 9, 1· δοκεῖ δὲ τῆς Σόλωνος πολιτείας τρία ταῦτ' εἶναι τὰ δημοτικώτατα· πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον τὸ μὴ δανείζεν ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἔπειτα τὸ ἐξεῖναι τῷ βου-

εἰς αὐτὴν ἐφέσεις τῶν πολιτῶν εἶχε νὰ κρίνῃ ¹⁾, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Πολιτικοῖς ὁ Σόλων ἔδωκεν εἰς τὸν δῆμον καὶ τὸ τὰς ἀρχὰς αἰρεῖσθαι καὶ εὐθύνειν, ἤτοι τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ εὐθύνας τῶν ἀρχόντων ²⁾. Καὶ ἐπειράθη μὲν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff νὰ συμψύξῃ τὴν πρόσθετον μαρτυρίαν τῶν Πολιτικῶν πρὸς τὴν ἀποσιώπησιν τῆς εὐθύνης τῶν ἀρχόντων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ ³⁾, ἀλλὰ δὲν συντάσσονται πάντες οἱ νεώτεροι μετ' αὐτοῦ· οὕτω δὲ καὶ μετὰ τὴν εὑρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας δεδιχασμένοι εἶνε αἱ γινώμαι τῶν ιστοριοδιφῶν καὶ ἀρχαιολόγων, ὡς καὶ πρότερον, περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ σολωνεὺς ἡλικία μόνον ἐφέσεις εἶχε νὰ κρίνῃ ἢ καὶ τοὺς ἀρχοντας νὰ εὐθύνῃ.

Τοιοῦτον ὑπῆρξεν ἐν τοῖς κυρίοις τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, γενναῖον βῆμα πρὸς τὰ πρόσω, καταδηλοῦν μεγάλην πρόοδον ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δράκοντος, ἀλλὰ μὴ ἐμφαίνον τὴν ἀπόλυσιν παντός δεσμοῦ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος. Αὐτὸς ὁ Σόλων ὠμολόγει·

δήμῳ μὲν γὰρ ἔδωκα τόσον γέρας ὅσον ἀπαρκεῖ
τιμῆς οὔτ' ἀφελὼν οὔτ' ἐπορεξάμενος ⁴⁾.

Ἀλλὰ καὶ προσθέτει·

οἳ δ' εἶχον δύναμιν καὶ χρήμασιν ἦσαν ἀγριοί,
καὶ τοῖς ἐφθασάμην μηδὲς ἀεικὲς ἔχειν.

Ἔστιν δ' ἀμφιβαλὼν κρατερόν σάκος, ἀμφοτέροισι,
νικᾶν δ' οὐκ εἶας οὐδ' αἰετοὺς ἀδίκως.

λομένη τιμωρ[εῖν] ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων, τρίτον δ' (ψ) μάλιστα φαίνεται ἰσχυρῆναι τὸ πλῆθος, ἢ εἰς τὸ δικα[στήριον] ἐφείσιν κύριος γὰρ ὢν ὁ δῆμος τῆς ψήφου, κύριος γίνεται τῆς πολιτείας.

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 9, 1. ἢ εἰς τὸ δικα[στήριον] ἐφείσιν. Πρὸλ. Πλούταρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 18 καὶ Kaibel Stil und Text der Ἀθηναίων πολιτεία σ. 144.

²⁾ Ἀριστοτέλους Πολιτικῶν II, 12, σ. 1273 b στ. 41 κ. ἐ. III, 11 σ. 1281 b στ. 25.

³⁾ Von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 71 κ. ἐ.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 12, 1. Πρὸλ. Πλούταρχον ἐν Βίῳ Σόλωνος 18, ἐνθ' ἀντὶ τοῦ γέρας φέρεται κράτος.

Ἐτράπη κατὰ ταῦτα τὴν μέσσην ὁδὸν, ἥτις ἤρκει, ὅπως δοθῇ ὥθῃσις εἰς τὸν δῆμον καὶ προοδοποιηθῇ ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἀθηναίων, εἰς ἣν ἀπεσκόπησε καὶ συνετέλεσε καὶ διὰ τῶν συνετῶν αὐτοῦ νόμων, δι' ὧν ἀντικατεστάθησαν, πλὴν τῶν φονικῶν, οἱ θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος. Ἀνεγράφησαν δὲ οὗτοι εἰς τετραγώνους ξυλῖνας στήλας, κληθείσας ἐκ τοῦ σχήματος κύρβεις καὶ κατατεθείσας εἰς τὴν Βασίλειον στοάν ¹⁾, ἐν ᾗ ἀπέκειντο μέχρι τοῦ 409 π. Χ.

Ἐμελλόν δὲ οἱ νόμοι αὐτοῦ νὰ ἔχωσι διάρκειαν ἑκατὸν ἐτῶν ²⁾, ἀλλ' ὅμως πρὶν ἢ παρέλθῃ πολὺς χρόνος ἤρχισεν ἐκφαινομένη ἡ κατὰ τοῦ νομοθέτου δυσἀρέσκεια, ἐπειδὴ οὔτε ὁ δῆμος ἦτο ηὐχарιστημένος, νομίζων, ὅτι ὁ Σόλων ἐμελλε νὰ ποιήσῃ πάντ' ἀνάδαστα, οὔτε οἱ γνώριμοι, οἵτινες ὑπελάμβανον, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Ἐξηχέστιδου ἐμελλε νὰ ποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν προτέραν δύναμιν, ὡς εἶχε τὸ πρὶν ἢ μικρὸν παρηλλαχμένην. Διὸ ἠναγκάσθη ὁ Σόλων πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκατέρωθεν ἐνοχλήσεων νὰ ποδημήσῃ εἰς Αἴγυπτον, εἰπὼν, ὅτι θάπουσιάζῃ δέκα ὅλα ἔτη καὶ ὑπολαμβάνων, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ ἔχοντες αὐτὸν παρόντα, ὅπως ἐξηγῇ τοὺς νόμους ᾗθελον ἀναγκασθῇ νὰ ἐμμένωσιν εἰς τὰ γεγραμμένα.

Ἀλλ' ἡ πρόθεσις τοῦ Σόλωνος δὲν ἐπετεύχθη. Τὰ τῆς πολιτείας συνεταράσσοντο, ἀναρριπισθείσης πάλιν τῆς ἔχθρας τῶν τάξεων. Πολιτικαὶ δ' ἐταίρειαι συστάσαι ἠγωνίζοντο νὰ καταλάβωσι τὴν μεγάλην δύναμιν κεκτημένην ἀρχὴν τοῦ πρώτου ἄρχοντος, ἥτις δις ἕνεκα τῆς σφοδρότητος τῆς πάλης ἔμεινε κενή. Τὰ δύο δὲ ταῦτα ἔτη τῆς ἀναρχίας εἶνε κατὰ τὴν πιθανωτάτην γνώμην τὸ 589 — 588 π. Χ. ³⁾. Μετὰ δὲ ταῦτα αἰρεθεὶς ἄρχων ὁ Δαμασίας

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 7, 1.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 9, 1.

³⁾ Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ 13, 1 λέγει: Σόλωνος δ' ἀποδημήσαντος, ἔτι τῆς πόλεως τεταραγμένης, ἐπὶ μὲν ἔτη τέτταρα διῆγον ἐν ἡσυχίᾳ τῷ δὲ πέμπτῳ μετὰ τὴν Σόλωνος ἀρχὴν οὐ κατέστησαν ἄρχοντα διὰ τὴν στάσιν, καὶ πάλιν ἔτει πέμπτῳ <διὰ> τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἀναρχίαν ἐποίησαν. Καθ' ὅσον δ' ὑπολάβωμεν,

κατέσχε τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὸ τυραννικώτερον μακρότερον τοῦ τεταγμένου χρόνου, ἄρξας ἔτη δύο καὶ μῆνας δύο, ἕως ἐξηλάθη βίᾳ τῆς ἀρχῆς¹⁾. Τότε δὲ συνδιαλλαχθεῖσαι αἱ τέως στασιάζουσαι τάξεις προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν δέκ' ἀρχόντων ἀντὶ τῶν ὑφισταμένων ἐννέα, ὧν πέντε μὲν τῶν εὐπατριδῶν, τρεῖς δὲ τῶν ἀγροίκων, δύο δὲ τῶν δημιουργῶν, καὶ οὗτοι ἤρξαν τὸν μετὰ Δαμα-

δοι ὁ Ἀριστοτέλης λέγων πέμπτῳ ἔτει μετὰ τὴν Σόλωνος ἀρχὴν ἐννοεῖ τὸ ἔτος τοῦτο τρέχον ἢ συμπληρωμένον, διάφορος εἶνε ἡ χρονολόγησις τῶν δύο ἐνιαυτῶν τῆς ἀναρχίας. Καὶ δὴ κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον μετροῦντες ὁ Blass (ἐκδ. 1898 σ. 24) καὶ ὁ Sidgwick (ἐν Classical Review Τόμ. VIII σ. 333) ἀποδέχονται ὡς ἐνιαυτοῦς τῆς ἀναρχίας τὰ ἔτη 590 - 589 καὶ 586 - 585 π. Χ. Ομοίαν δὲ γνώμην εἶχε καὶ ὁ Busolt ἐν Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer σ. 155. Ἄλλ' ἔπειτα ἐν τῇ Griechische Geschichte ἐκδ. 6^η Τόμ. Β' σ. 301 ἀπεδέχθη τὸ 589 - 588 καὶ 584 - 583 π. Χ., φέρον ὡς πρόσθετον λόγον τῆς τοιαύτης χρονολογήσεως καὶ τὴν παρατήρησιν, ὅτι κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν στ. 37 τῷ 590 π. Χ. ἄρχων ἦτο ἐν Ἀθήναις ὁ Σίμων. Ὁμοφρονοῦσι δὲ ὅτι von Wilamowitz-Möllendorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 10), ὁ Bauer (Literarische und historische Forschungen zu Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία σ. 49) καὶ ὁ Ed. Meyer (Geschichte des Alterthums Τόμ. Β. σ. 663).

¹⁾ Τοὺς ἐνιαυτοὺς τῆς ἀρχῆς τοῦ Δαμασίου καταδιδάζουσιν ὁ Kenyon ἐκδ. 6^η σ. 33, ὁ Blass ἐνθ' ἀν. καὶ ὁ Busolt ἐν Staats- und Rechtsalterthümer ἐνθ' ἀν. καὶ ὁ Sidgwick ἐνθ' ἀν. εἰς τὰ 582 - 580 π. Χ. ἀλλ' ὁρθότερον ὁρίζουσι τὰ 583 - 581 π. Χ. ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 10, ὁ Busolt ἐν τῇ Griechische Geschichte ἐνθ' ἀν., ὁ Ed. Meyer ἐνθ' ἀν., ὁ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 352, ὁ Bauer Die Forschungen Zur griechischen Geschichte σ. 461, μετὰ τινῶν δὲ διαταγῶν καὶ ὁ Gilbert ἐνθ' ἀν. ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 174 ἐν σημ. Τοὺς δὲ λόγους τῆς τοιαύτης χρονολογήσεως ἴδε παρὰ τῷ von Wilamowitz-Möllendorff ἐνθ. ἀν. καὶ Busolt Griechische Geschichte ἐνθ' ἀν. Πρώτερον δὲ ὁ Diels ἐκδίδων τὸν βερολίνοιον πάπυρον τὸν περιέχοντα τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie. 1885 (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει) σ. 11 εἶχεν ὀρίσει ὡς πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Δαμασίου τὰ ἔτη μετὰ τοῦ 590 καὶ 580 π. Χ., εἰδικώτερον δὲ τὰ 588 - 585 π. Χ., ἣν χρονολογίαν ἀπεδέχθη καὶ ὁ Κούρτιος ("Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 524 ἐν σημ.), ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη κατερρίφθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ εὐρυτέρων μετὰ τὴν εὑρεσιν τοῦ μεγάλου μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἔρευνῶν. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα, ὅτι ἡ μελέτη τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαμασίου παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸν von Wilamowitz-Möllendorff ἐνθ' ἀν. ἀναθεωρήσῃ τὰ κατὰ τὸν πρῶτον ἱερὸν πόλεμον καὶ τὰς χρονολογίας αὐτοῦ. Καὶ δὴ ἀποδέχεται μὲν ὡς πιθανοτάτην τὴν εἰς αὐτὸν συρμετοχὴν τοῦ τε Σόλωνος καὶ τοῦ Ἀλκιμαῖνος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ed. Meyer (Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 670 ἐν σημ.), μὴ πιστεύοντα εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ Σόλωνος, εὗρισκε δὲ τὴν

σίαν ἐνιαυτόν ¹⁾, ἥτοι κατὰ τὰν ὀλίγωρον τῷ 581 — 580 π. Χ. Ἀλλ' ἡ συναρχία αὕτη τῶν δέκα ὑπῆρξε παροδική, ἄγνωστον ἐπὶ πόσον διαρκέσασα.

Νοσοῦντων δ' οὕτω τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν, προστίθενται ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ εἰς τὰς λοιπὰς διαιρέσεις τῶν πολιτῶν ἐν Ἀθῆναις αἱ ἐκ τοπικῶν ἀντιθέσεων ἐκπηγάζουσαι τρεῖς στάσεις, ἡ τῶν Παραλίων, ἡ τῶν Πεδιακῶν ²⁾, τῶν ἄλλοθεν γνωστῶν ὡς Πεδιέων, καὶ ἡ τῶν Διακρίων, ὧν ὁ προϊστάμενος Πεισίστρατος κατώρθωσε τέλος καὶ νὰ τυραννήσῃ τῶν Ἀθηνῶν.

Περὶ δὲ τῶν εἰς τὸν Πεισίστρατον καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἀναφερομένων νέων διδαγμάτων ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν πρὸς ταῦτα συνδεομένων νεωτέρων ἐρευνῶν θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ δώσω πάλιν τὸν λόγον εἰς τὸν Bauer, ἄριστα συνοψίσαντα τὰ κατ' αὐτάς καὶ ὄντ' ἄλλως εἰδικὸν περὶ ταῦτα τὰ ζητήματα ³⁾.

« Καὶ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Πεισιστρατιδῶν, λέγει ὁ Bauer, προσετέθη ὁμοίως ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους πολυτιμοτάτη ὕλη, ἀπασχολήσασα τοὺς ἐρευνητάς ἰδίᾳ ὑπὸ δύο ἐπόψεις. Αἱ χρονολογικαὶ μαρτυρίαι τῆς Ἀθηναίων πολιτείας περὶ τῆς διαρκείας τῆς τριπλῆς τυραννίδος καὶ τῶν δύο ἐξοριῶν τοῦ Πεισιστράτου ὡς καὶ περὶ τῆς καθ' ὅλου διαρκείας αὐτοῦ δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν οἷαι εὐρηγῆται παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, δὲν συμφωνοῦσι δ' ἄλλως τελείως πρὸς τὰ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς μαρτυρούμενα. Διὸ ἔγειναν διάφοροι προτάσεις πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν καὶ ἐξεφράσθησαν

χρονολογικὴν περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου παράδοσιν συμβιβαζομένην ἄριστα πρὸς τὸν δεύτερον ἐνιαυτὸν τοῦ Δαμασίου (582 — 581 π. Χ.), πρὸς ὃν συμπίπτει ἡ πρώτη πενταετηρική τέλει τῶν Πυθίων. Ὁ Σόλων προτείνει ὡς πωλεῖν τῶν Ἀθηναίων ἐν Δελφοῖς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 593 καὶ 590 π. Χ. τὴν ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων τιμωρίαν τῶν Κιρραίων. Κυριευθεὶς δὲ τῆς Κίρρας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Θεσσαλοῦ Εὐρυλόγου ἐτελείσθη τῷ 590 π. Χ. ἐν Δελφοῖς ἀγὼν χρηματίτης. Ἡ δὲ τελεία ἐκνίκησις τῶν εἰς τὰ ὄρη φυγόντων Κιρραίων ἐπετεύχθη μόνον τῷ 584 π. Χ., συμπράξαντος τοῦ τυράννου τῆς Σικυῶνος Κλεισθέους.

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 13, 2.

² Πεδιακοὶ καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 13, 4 καὶ ἐν Πολιτικοῖς V, 5 σ. 1305 α στ. 24.

³ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 462 — 474.

διάφοροι εἰκασίαι περὶ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ὁ Ἀριστοτέλης ἠρύσθη τὰς γνώσεις αὐτοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἀριστοτέλης παρέχει περὶ τοῦ φόνου τοῦ Ἰππάρχου ἔκθεσιν ἐν πολλοῖς διάφορον τῆς τοῦ Θουκυδίδου. Περὶ δὲ τὴν σύγκρισιν τῶν δύο τούτων πηγῶν καὶ τὴν ἐξηγησιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν διατρίβουσιν ὁμοίως πολλοὶ πραγματεῖαι. Οἱ δὲ νεώτατοι ἱστοριογράφοι οἱ τὰ κατὰ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἱστορήσαντες, ὁ Busolt, ὁ Beloch, ὁ Eduard Meyer καὶ ὁ Pöhlmann συμμετέσχον ἤδη τῆς συζητήσεως τῶν ζητημάτων τούτων.

« Καὶ δὴ πρῶτον τοῦ χρονολογικοῦ προβλήματος ἐπιλαμβάνονται πλὴν τῶν ἐκδοτῶν καὶ ὑπομνηματιστῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας αἱ ἐπόμεναι συγγραφαί ¹⁾ ».

« Ὁ F. Rühl ²⁾ συγκατέλεξε τὰς ἀντιφάσεις τῶν ἀριθμῶν τὰς παρατηρουμένας μεταξὺ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτικῶν ³⁾ εἰς τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκεν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ συγγραφή ἐκείνη δὲν εἶνε ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ δὲ Gomperz ⁴⁾ ἀπ' ἐναντίας εὐρίσκει, ὅτι αἱ ἀντιφάσεις αὗται δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐξ ἐπιγενεστέρας μελέτης τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ νέαν αὐτοῦ ἐξέτασιν, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τελείως ἀσφαλεῖς εἰδήσεις. Καὶ ὁ Niemeyer ⁵⁾ δ' εἶχε βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐκφράσει τὴν γνώμην, ὅτι ἅπασαι αἱ διαφοραὶ, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνουσι δύο ἔτη, δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἄνευ δυσχερείας ἐκ διαφοροῦ τρόπου ὑπολογισμοῦ. Ἐγὼ δὲ ⁶⁾ ἐξήγησα τὰς διαφοράς

¹⁾ [Ἰδε περὶ τῆς χρονολογίας τῶν τυραννίδων καὶ ἐξουσιῶν τοῦ Πεισιστράτου πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 545, σημ. 3].

²⁾ Rühl Über die von Mr. Kenyon veröffentlichte Schrift vom Staate der Athener ἐν τῷ Rheinisches Museum Neue Folge Τόμ. XLVI (1891) σ. 426 - 464].

³⁾ Τὰ γωρία περὶ ὧν πρόκειται εἶνε τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 14, 1, 3 - 4, 15, 1 - 2, 17, 1 καὶ ἐν Πολιτικῶς V, 5, σ. 1305 a (ἐκδ. Bekker σ. 283, 18 κ. ε. β. β.).

⁴⁾ Gomperz Die Schrift vom Staatswesen der Athener und ihr neuester Beurteiler. Ἐν Βιέννῃ 1891 σ. 20 κ. ε.

⁵⁾ Niemeyer Zur Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie Τόμ. CXLIII σ. 406.

⁶⁾ Bauer Litterarische und historische Forschungen zu Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία. Ἐν Μονάχῳ, 1891.

ταύτας ἐκ τοῦ διαφόρου ἐπικαταλογισμοῦ τῶν ἀσυντελέστων ἐτῶν ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς. Ἐπειδὴ δὲ εἶχον προταθῆ ἄλλαι κατ' ἐμὴν γνώμην πεπλανημέναι, ἐξηγήσεις, τοῦτο μὲν προϋποθέτουσαι παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ἐπιτέχνον ὑπολογισμὸν, τοῦτο δὲ ψέγουσαι αὐτὸν ἐπὶ ἐπιπολαίᾳ χρήσει τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ἐπιληφθεὶς τοῦ ζητήματος καὶ πάλιν ¹⁾, κατέδειξα διὰ μακρᾶς πραγματείας, συμφωνῶν περὶ πάντα τὰ καίρια πρὸς τὸν von Wilamowitz ²⁾, ὅτι αἱ ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ μαρτυρίαι τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπέρρευσαν ἐκ τῆς Ἀθίδος, ὅτι δ' ἐν ταύτῃ περιείχετο τελείως ἀξιοπίστος ἐξάρτησις τῶν κυριωτάτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἀρχόντων καὶ ὅτι αἱ διαφοραὶ τῶν δύο ἀριστοτελικῶν συγγραφῶν ἐξηγητέαι ἐκ τῆς ἀκαταλληλότητος τῆς χρονολογήσεως ἀρχόντων πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν χρονικῶν περιόδων.

« Καὶ δὴ ὁ μὲν Köhler ³⁾ εἶχεν ἀποδεχθῆ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε παραλάβει παρὰ τοῦ Ἡροδότου τὸν ἀριθμὸν 10 ἐτῶν περὶ τῆς δευτέρας ἐξορίας τοῦ Πεισιστράτου, προσέτι δ' ὅτι ὁ ἀριθμὸς 33 ἐτῶν περὶ τοῦ χρόνου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πρώτης τυραννίδος μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἦτο παραδεδομένος καὶ παραδεδεγμένος, ἀπ' ἐναντίας δ' οἱ λοιποὶ ἀριθμοὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀριστοτελικαῖς συγγραφαῖς ὑπελογίσθησαν τὸ μὲν πρῶτον διὰ τῆς ἐκ τοῦ 33 ἀφαιρέσεως τῶν 10 ἐκείνων ἐτῶν, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ ὑπολοίπου 23 διὰ τοῦ 4 (ἦτοι τῶν τριῶν τυραννίδων καὶ μιᾶς ἐξορίας), οὕτω δὲ κατενεμήθησαν εἰς μὲν τὴν πρώτην τυραννίδα ὅ, εἰς δὲ τὴν πρώτην ἐξορίαν καὶ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τυραννίδα ἀνὰ ὅ + 1 ἔτη. Ἡ δὲ ἀποδοχὴ αὕτη ἐπιτέχνου ὑπολογισμοῦ στηρίζεται εἰς ἄτοπον συνδυασμὸν τῶν ἀντιφασκουσῶν μαρτυριῶν

¹⁾ Bauer Die Chronologie des Peisistratos und seiner Söhne ἐν τοῖς *Analecta Graeciensia*, Festschrift zum 42. Philologentag. Graz. 1893.

²⁾ Von Wilamowitz Möllendorff Aristoteles und Athen Tόμ. Α' σ. 21 κ. ἑ.

³⁾ Ulrich Köhler Die Zeiten der Herrschaft des Peisistratos in der πολιτεία Ἀθηναίων ἐν τοῖς Sitzungsberichte der Berliner Akademie 1892 σ. 339 κ. ἑ

τῶν δύο ἀριστοτελικῶν συγγραφῶν, πρὸς δὲ τούτοις εἰς τὴν ἐμ-
μονὴν τοῦ Köhler εἰς τοὺς παραδεδομένους ἀριθμοὺς τῆς Ἀθη-
ναίων πολιτείας καὶ ἐκεῖ ἐνθα κατὰ τὰς λοιπὰς μαρτυρίας αὐτοῦ
τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔχωσιν ὀρθῶς. Ὁ δὲ Nissen ¹⁾,
πρὸς ὃν συμφωνεῖ ὁ Keil ²⁾, ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ σύγχυ-
σις προῆλθεν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὰς ἐκ τῆς Ἀθί-
δος ληφθείσας μαρτυρίας ἐγκαταμίξεως τοῦ καθ' Ἡρόδοτον ὑπο-
λογισμοῦ τῆς δευτέρας ἐξορίας εἰς δέκα ἔτη, ἐν ᾧ ἐν τῇ εἰς αὐτὸν
προκειμένη Ἀθίδι ἐφέρετο ἐνάτῳ ἔτει. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης δὲν
παρετήρησε τὸ σφάλμα εἰς ὃ περιέπιπτεν εἰσάγων τὰ ἡροδότεια
δέκα ἔτη, οὕτω δὲ παρέσχε περὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν υἱῶν
αὐτοῦ τρεῖς διαφόρους χρονολογικοὺς ὁρισμοὺς, ἓνα μὲν ἐν τοῖς
Πολιτικοῖς, δύο δ' ἀντιφάσκοντες πρὸς ἀλλήλους ἐν τῇ Ἀθηναίων
πολιτείᾳ. Ὁ δὲ Beloch ³⁾ τὰς διαφορὰς ταύτας τῶν ἀριθμῶν θεω-
ρεῖ ἐπικυρούσας τὸ ἐπισφαλές τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ ἔκτου
αἰῶνος καθ' ὅλου καὶ ἐπιμένει παρὰ τὰς μαρτυρίας τῆς Ἀθηναίων
πολιτείας εἰς ὑπόθεσιν ἐκφρασθεῖσαν παρ' αὐτοῦ πρότερον ⁴⁾, καθ'
ἣν ὁ Πεισίστρατος ἅπαξ μόνον ἐξωρίσθη καὶ ὅτι ἡ διήγησις περὶ
δύο ἐξοριῶν αὐτοῦ εἶνε πεπλανημένον συμπέρασμα ἐξαχθὲν ἐκ τῆς
ὑπάρξεως δύο διαφόρων παραδόσεων περὶ τῆς καθόδου αὐτοῦ. Ἡ
γνώμη δὲ αὕτη ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ
αὐτοῦ ⁵⁾, προσεχώρησε δ' εἰς αὐτὴν καὶ ὁ Meyer ⁶⁾, καὶ ὁ Pöhl-
mann ⁷⁾ δ' ἐμμένει εἰς τὸ δυνατόν τῆς ἀποδοχῆς τῆς γνώμης τοῦ
Beloch· ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ μὲν von Wilamovitz ⁸⁾ ἀπορρίπτει σιω-

¹ Nissen ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XLVII σ. 197 κ. ἑ.

² Keil Die solonische Verfassung in Aristoteles Verfassungsgeschichte. Ἐν Βερολίῳ 1902.

³ Beloch ἐν τῇ τοῦ von Sybel Historische Zeitschrift. Neue Folge. Τόμ. XXXIV σ. 295.

⁴ Beloch ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge Τόμ. XLV σ. 465 κ. ἑ.

⁵ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 318 ἐν σημ.

⁶ Eduard Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 772.

⁷ Pöhlmann Griechische Geschichte σ. 69 ἐν σημ.

⁸ [von Wilamowitz - Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 21 κ. ἑ.].

πρῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὃ δὲ Busolt ¹⁾ καταπολεμεῖ αὐτὴν ἀντικρυς. Τὸ δὲ γεγονός, ὅτι καὶ μετὰ τὴν εὔρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἐπικυρούσης μὲν διὰ τῶν μαρτυριῶν αὐτῆς τὴν triplēn τυραννίδα καὶ τὴν διπλὴν ἐξορίαν τοῦ Πεισιστράτου, συμπληρούσης δὲ τὸν Ἡρόδοτον διὰ λεπτομερειῶν ἐξηγμένων ἐκ τῆς Ἀθίδος, ὁ Beloch ὑπερμαχεῖ ἀκόμη τῆς γνώμης αὐτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τυγχάνει τῆς ἐπιδοκιμασίας ἄλλων ἐρευνητῶν, τάσσειται εἰς τὰ φαινόμενα ἐκεῖνα τῆς νεωτέρας γραμματείας τὰ ποδεικνύοντά μοι, ὅτι διαμφισβητήσεις τῆς ὁρθότητος ἀρχαίων παραδόσεων, καὶ ἥκιστα ἐστηριγμέναι ἂν τυγχάνωσιν, δύνανται οὐχ ἥττον νὰ προσδοκήσωσι καρποφορίαν.

« Ὁ δὲ von Wilamowitz ²⁾ δὲν θεωρεῖ τοὺς ἐν τοῖς καθ' ἑκάστον ἀριθμοὺς τῆς Ἀθηναίων πολιτείας εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐφθαρμένους, ἀλλὰ φρονεῖ, ὅτι μωρός τις διορθωτὴς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀριθμῶν οὓς περιέχει τὸ κείμενον τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς δύο ἐξορίας καὶ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τυραννίδα, τοὺς δύο διεσκεύασεν οὕτως, ὥστε συναπετέλουν 32, ἥτοι ἀριθμὸν κατὰ ἓνα μικρότερον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναγραφομένου συνόλου τῶν ἐτῶν τῆς τυραννίδος, ἥτοι τοῦ 33. Ἀλλὰ τοῦτο πράττων παρὶδὲ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ von Wilamowitz ὁ διορθωτὴς ὅλως, ὅτι ἡ τρίτη τυραννὶς οὐδαμῶς ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν παρ' αὐτοῦ. Καὶ εἰς ἐμὲ δ' εἶχεν ἐπέλθει ἡ ἐπίνοια τοιοῦτου τινὸς συνδυασμοῦ τῶν ἀριθμῶν 5 + 11 + 6 + 10 καὶ τοῦ ἀριθμοῦ 33, ἀλλὰ διέγραψα ἔμως ὕστερον παρατήρησιν εἰς τοῦτο ἀναφερομένην, ἐπειδὴ μοι ἐφάνη λίαν τολμηρὰ ἡ ἀποδοχὴ ἀριθμητοῦ οὕτω μυωπάζοντος· διὸ ἐγκατέλιπον τὴν σκέψιν περὶ ἐξηγήσεως τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀριθμῶν τούτων, ἐπομένως δὲ καὶ τῆς διορθώσεως αὐτῶν.

« Προσθέτω δὲ, ὅτι ὁ von Wilamowitz διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς γνώμης, ὅτι δύο τῶν ἀριθμῶν παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ὑψώθησαν

¹⁾ Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6' σ. 320.

²⁾ [von-Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 22].

αὐθαιρέτως ἄτε ληφθέντος ἐκ πλάνης ὑπ' ὅψιν τοῦ ἀριθμοῦ 33, ἄγεται εἰς τὸ νὰ πιστεύσῃ καὶ ὅτι εἶνε δυνατὴ ἡ διόρθωσις τῶν ἀριθμῶν τούτων· ὁρίζει δὲ τὴν μὲν πρώτην τυραννίδα τοῦ Πεισιστράτου τῷ 561/0 — 556/5 π. X., τὴν δὲ δευτέραν τῷ 553/2 — 551/0 π. X. καὶ τὴν τρίτην τῷ 541/0 — 528/7 π. X. Ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης παραλείπω τὴν ἐπικύρωσιν τῶν χρονολογιῶν τούτων, ἃς ὁ von Wilamowitz παρέλαβεν ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Εὐσεβίου, ἐπειδὴ αἱ μαρτυρίαι αὗται ἢ δὲν εὐρίσκονται καθ' ἑλίου ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ χρονικοῦ τούτου ὑπὸ τοῦ Schöne ἢ δὲν εὐρίσκονται οἷας ἀναγράφει αὐτὰς ὁ von Wilamowitz.

« Ἐκτοτε δ' ἔγειναν ἄλλαι προτάσεις πρὸς λύσιν τῶν δυσχερειῶν ὑπὸ τοῦ Cichorius ¹⁾ καὶ τοῦ Pomtow ²⁾. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἀποδέχεται ὅτι αἱ λέξεις μετὰ τὴν ἀπόδοδον ἐν τῷ 15 κεφαλαίῳ εἶνε πεπλανημένον ἐν τῇ Ὄξ σημείωμα ἀναγνώστου παρεμβληθὲν ἔπειτα εἰς τὸ κείμενον, καὶ ὅτι οἱ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους παρεχόμενοι τακτικοὶ ἀριθμοὶ πρέπει νὰριθμῶνται πάντοτε ἀπὸ γεγονότος ἑμοίου, κατὰ ταῦτα δὲ μαρτυρίαι μὲν περὶ τῆς ἀρχῆς τυραννίδος τινὸς ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πρότερον μνημονευομένης, ἑμοίως δὲ καὶ αἱ μαρτυρίαι περὶ τῶν ἐξοριῶν. Κατὰ πιθανὴν δὲ διόρθωσιν τοῦ χασματώδους χωρίου 15, 2 ἀναγνώστειον ἐνδεκάτῳ πάλιν ἔτει <μετὰ> τὸ πρῶτον καὶ ὅχι ὡς ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἔτει τό <τε> πρῶτον. Κατὰ ταῦτα δ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, γινομένης ταύτης τῆς διορθώσεως, θὰ εὐρίσκετο πράγματι ἀπόδειξις τοῦ τοιοῦτου τρόπου τοῦ ὑπολογισμοῦ· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἠκολούθησε τὴν μέθοδον ταύτην, διὰ τοῦτο μόνον περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πρώτης ἐξορίας ἐδέησε νὰναγράψῃ ὀνομαστί τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐνιαυτῶν, πρὸς οὓς συνέπεσον τὰ γεγονότα ἐκεῖνα. Τὰς δὲ διαφορὰς μεταξὺ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ τῶν Πολιτι-

¹⁾ C. Cichorius Die Chronologie des Pisistratus ἐν τοῖς Kleinere Beiträge zur Geschichte. Festschrift zum deutschen Historikertag. Ἐν Λειψία. 1894 σ. 11 κ. ἑ.

²⁾ Pomtow Delphische Beilagen ἐν τῷ Rheinisches Museum Neue Folge. Τόμ. LI, σ. 560 κ. ἑ.

κῶν ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν περιόδων ἐκάστων ἐξηγεῖ καὶ ὁ Cichorius ἐκ τοῦ ἐπισφαλοῦς τοῦ ὑπολογισμοῦ χρονικῶν διαστημάτων μικροτέρων τοῦ ἔτους ἐν χρονολογικῷ προσδιορισμῷ ἔχοντι ἀφαιρετρίαν τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀρχόντων. Οὕτω δὲ ὁ συγγραφεὺς καθορθώνει ἄνευ μεταβολῆς οὐδενὸς τῶν παραδεδομένων ἀριθμῶν νὰ καθορίσῃ τὴν μὲν πρώτην τυραννίδα τῷ 564/0 — 556/5 π. X., τὴν δὲ δευτέραν εἰς μέρος τοῦ ἔτους 550 — 549 π. X. καὶ τὴν τρίτην τῷ 540/39 — 528/7 π. X. Ἀλλ' οὐχ ἥττον ἢ ἀπόπειρα αὕτη τῆς λύσεως δέν μοι φαίνεται πειστική. Ἡ ἔκφρασις ἐν τῷ 15 κεφαλαίῳ περὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου ἐνδεκάτῳ πάλιν ἔτει ἤθελεν ἀγάγει πάντας εἰς πλάνην, ἂν ἐν τῷ χωρίῳ ἦτο πράγματι γεγραμμένον μετὰ τὸ πρῶτον, ἐπειδὴ προφανῶς ἡ προσθήκη αὕτη ὀφείλει, ὡς εἰκὸς, ν' ἀναφερθῇ εἰς τὴν πρώτην κατάστασιν καὶ ὅχι εἰς τὴν δευτέραν. Διὸ θεωρῶ τὴν συμπλήρωσιν ταύτην τοῦ χάσματος ἀτυχῆ. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ τρόπος τοῦ ὑπολογισμοῦ, ὃν ἀποδέχεται ὁ Cichorius, ἀπὸ ἐνὸς ἑαυτοῦ γεγονότος εἰς ἄλλο ἄνευ ῥητῆς προσθήκης θὰ εἶχε πάντοτε τι τὸ ἄηθες. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὰ μάλιστα περίπλοκος θὰ ἦτο πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς δευτέρας τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου τῆς οὐδὲ ἐν ὅλῳ ἔτος διαρκεσάσης ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως ὃν ἀποδέχεται ὁ Cichorius κατὰ τοιαύτην τινὰ σειρὰν κατέσχε τὴν ἀκρόπολιν ἔτει δευτέρῳ (κατὰ τὸν κώδικα) καὶ τριακοστῷ μετὰ τὴν τῶν νόμων θέσιν, ἐπὶ Κωμέου ἀρχοντος (564/0 π. X.) Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 14, 1. — ἐξέβαλον αὐτὸν ἔκτῳ ἔτει μετὰ τὴν πρώτην κατάστασιν (556/5 π. X.) 14, 3. — ἐλθὼν εἰς Ἑρέτριαν ἐνδεκάτῳ πάλιν ἔτει, <μετὰ> τὸ πρῶτον... λαβὼν τὴν ἀρχὴν (550/49 π. X.) 15, 2 — 3. Ἡ μὲν οὖν πρώτη κάθοδος ἐγένετο τοιαύτη. Μετὰ δὲ ταῦτα ὡς ἐξέπεσε τὸ δεύτερον, ἔτει μάλιστα ἐβδόμῳ μετὰ τὴν κάθοδον· οὐ γὰρ πολὺν χρόνον διακατέσχεν 15, 4.

«Ὁ δὲ Pomtow συμπεραίνει καὶ αὐτὸς διαμυφισθητῶν τὸ διαίωμα διορθώσεως τῆς μαρτυρίας περὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς

τοῦ Κωμέου ἔτει δευτέρῳ καὶ τριακοστῷ μετὰ τὴν τῶν νόμων θέσιν κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος εἰς ἔτει δ' (= τετάρτῳ), καὶ τοῦτο διὰ τὸν λόγον, ὅτι πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ οἱ ἀριθμοὶ εἶνε γεγραμμένοι ὀλογράφως, καθ' ἃ ἰσχυρίζεται, καὶ ἀπαιτεῖ ὡς λογικὴν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν κατ' ἀνάγκην διόρθωσιν καὶ τοῦ ἐπομένου δωδεκάτῳ ὁμοίως εἰς δ' (= τετάρτῳ). Ἀλλὰ τὸ τυχαῖον γεγονός, ὅτι ἐν τῷ μόνῳ περισωθέντι, πρὸς ἰδιωτικὸν σκοπὸν γραφέντι καὶ πολλὰ ἥμαρτημένῳ χειρογράφῳ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας οἱ ἀριθμοὶ εἶνε γεγραμμένοι ὀλογράφως, οὐδαμῶς οὐδέποτε δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανόρθωσιν σφαλμάτων τυχὸν ὑπαρχόντων ἐν αὐτοῖς, ἅτε προϋποτιθεμένης ἐν ἀρχαιοτέρῳ σταδίῳ τῆς παραδόσεως τῆς διὰ γραμμάτων δηλούντων τοὺς ἀριθμοὺς γραφῆς. Ἄν δὲ δὲν ἀπατῶμαι, ἐξέφρασε καὶ ὁ Erwin Rhode, καθ' ἃ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας ταύτης, τὴν γνώμην, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ διόρθωσις τοῦ ἀριθμοῦ ἐν κεφαλαίῳ 14, 1, καὶ ὅτι κατὰ ταῦτα ὅτε Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Εὐσέβιος ὥρισαν ὡς ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος τὸ ἔτος 592/1 π. Χ. Ὁ δὲ Pomtow προέβη μάλιστα καὶ περαιτέρω, ἰσχυρισθεὶς, ὅτι τὸ ἔτος 594/3 π. Χ. δὲν δύναται καθ' ἑλίου πλέον νὰ γείνη δεκτὸν ὡς ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος.

«Καὶ τὰ ἐπιχειρήματα δὲ τοῦ Pomtow ἐναντίον τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἄρχοντος Ἡγησίου ἐν ἔτει 556/5 π. Χ. καὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ Εὐθυδήμου εἰς τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος δὲν εἶνε πιθανά. Τὸν ἐνιαυτὸν τοῦ Κωμέου εἶχεν ἤδη πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὁρίσει ὀρθῶς ὁ Töpffer¹⁾, ὑπολογίζων ἀναδρομικῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 264/3 κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον, καὶ τοῦ Εὐθυδήμου δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἶχεν ὁρίσει ὁμοίως πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὁ Dopp²⁾ εἰς τὸ ἔτος 555/4 π. Χ. Ὁμοίως δὲ πεπλανημένη φαίνεται μοι ἡ γνώμη τοῦ Pomtow, ἀπονέμοντος

¹ Töpffer *Quaestiones Pisistrateae*. Dorpat. 1886.

² Dopp ἐνθ' ἀν. σ. 172.

τέλος εἰς τε τὴν πρώτην καὶ εἰς τὴν δευτέραν τυραννίδα τοῦ Πεισιστράτου διάρκειαν μόνον μηνῶν πέντε καὶ ἑπτὰ καὶ ὑπολαμβάνοντος, ὅτι ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις τοῦ Ἀριστοτέλους δέον νάναγνώσωμεν μηνὶ ἀντὶ ἔτει. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλούταρχος καλεῖ τὸν διάδοχον τοῦ Κωμέου Ἡγησίστρατον, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὴν πρώτην ἔξωσιν τοῦ Πεισιστράτου λέγει γενομένην ἐπὶ Ἡγησίου, εἰκάζει ὁ Pomtow ἐν μὲν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς διατριβῆς αὐτοῦ, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ παρεδόθη ἐφθαρμένον, ἐν δὲ τῇ σημειώσει, ὅτι ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἀρχόντων, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀριστοτέλης, τὸ ὄνομα ΗΓΗΣΙΣΤΡΑΤΟΣ, ὅπερ εὑρηται παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ, παραλαβόντι ἐκ τοῦ Ἀθιδογράφου Φανίου, ἐκολοβώθη διὰ μεταπτώσεως τῆς συλλαβῆς ΡΑΤ. Περὶ δὲ τῆς τρίτης τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου φρονεῖ ὁ ἐρευνητῆς οὗτος, ὅτι διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 544/3—528/7 π. X., καὶ τὴν μὲν πρώτην ἐξορίαν χρονολογεῖ 560/59—556/5 π. X., τὴν δὲ δευτέραν 555/4—545/4 π. X. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ Busolt ὀρίζει τὰς τρεῖς τυραννίδας τοῦ Πεισιστράτου εἰς τὰ ἔτη 561/0—556/5 π. X., περίπου 551/0—550/549 π. X. καὶ 539/8—528/7 π. X.

«Περὶ δὲ τῶν μεταξὺ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Θουκυδίδου παρατηρουμένων διαφορῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἰππάρχου ἐπραγματεύθη ἤδη βραχὺ μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διὰ μακρῶν καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὁ Hude²⁾, ἀλλὰ χωρὶς ὅμως νὰ καταλήξῃ εἰς ὠρισμένα πορίσματα. Ἀφορμαῖται δὲ ἀπὸ τοῦ σχολίου τοῦ παραδεδομένου παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ ὡς ἐκπροσωποῦντος καὶ ἐκφράζοντος τὴν δημῶδη ἀντίληψιν τῶν Ἀθηναίων. Ἦδη δὲ ὁ Ἡρόδοτος διὰ τῆς ἐξάρσεως τῆς εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἰππίου συμμετοχῆς τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν ἐστράφη ἐναντίον τῆς δημῶδους ταύτης ἀντιλήψεως. Ἐπειτα δὲ ὁ συγγραφεὺς

¹ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 5' τόμ. Β' σ. 311 καὶ 317 ἐν σημ.

² H u d e Zur Ermordung des Hipparchos, eine vergleichende Studie ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie τόμ. CXLV σ. 170 κ. ἑ.

ἀποδεικνύει διὰ μακρῶν, ὅτι ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους δηλοῖ πράγματι τὸν Θεσσαλὸν ὡς τὸν ὑβρίζαντα τὸν Ἀρμόδιον, καὶ παρατηρεῖ, ὅτι, ἂν ἡ διήγησις αὕτη εἶνε ὀρθή, καὶ κατὰ τοῦτο δι-εστράφη ὑπὸ τῶν θρύλων ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια, τοῦ ἐκ τύχης, ἀλλ' ἀθώου θύματος τῶν συνωμοστῶν παρασταθέντος ἐκ πλάνης ὡς τοῦ αὐτουργοῦ τῆς ὕβρεως. Ἐνθα δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἀντιστρατεύεται ἀντικρυς πρὸς τὸν Θουκυδίδην ἔχει δίκαιον, ἡ δὲ ὀπλοφορία τῶν πολιτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπετρέπετο ἐπὶ τῶν τυράννων, ἄρα οὐδ' ἐν τοῖς Παναθηναίοις.

« Ἀλλην δὲ ὅπως ὁδόν, ἀλλ' ἥτις ἄγει τελείως εἰς πλάνας κατ' ἐμὲ κριτὴν, ἐστράφη ὁ Stahl ¹⁾, ἐπιχειρήσας νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τὰς ἀντιφάσεις τῶν δύο πηγῶν, πλὴν τῆς τελευταίας ἀνωτέρω μνημονευθείσης, διὰ τῆς ἀποδοχῆς γλωσσημάτων γραφέντων ἐν τῷ περιθεωρίῳ καὶ εἰςχωρησάντων ἔπειτα εἰς τὸ κείμενον. Ὁ συγγραφεὺς ἀφορμᾶται ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι παρὰ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (X, 16), ὅστις πηγὴν ἔχει τὸν Ἐφορον, ὁ Θεσσαλὸς χαρακτηρίζεται κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀδελφούς ὡς ὁ πραότατος πάντων καὶ ὅτι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (V, 94) ὁ Θεσσαλὸς (Ἠγησίστρατος) εἶχε λάβει παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ Σίγειον καὶ κατὰ ταῦτα δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε παρὼν ἐν Ἀθήναις. Ἐντεῦθεν δὲ Ἀριστοτέλης ἀντιφάσκει πρὸς τε τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Ἡρόδοτον, παριστάνων τὴν βιαιοπραγίαν τοῦ Θεσσαλοῦ ὡς αἰτίαν τοῦ φόνου τοῦ Ἰππάρχου. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐν τῇ Ῥητορικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους (II, 24) λέγεται, ὅτι ὁ ἔρως τοῦ Ἀρμόδιου καὶ Ἀριστογείτονος ὑπῆρξεν αἰτία νὰποβάλλῃ ὁ Ἰππαρχος τὴν τυραννίδα. Ἀλλως δ' αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἐπονομάζει ἐρωτικὸν τὸν Ἰππαρχον, καὶ τοῦτο δὲ ὑποδεικνύει, ὅτι αὐτὸς καὶ ὅχι ὁ Θεσσαλὸς ἐπειράθη νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν Ἀρμόδιον. Πλὴν δὲ τούτου θὰ ἦτο κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Stahl ἀδικαιολόγητος ἡ ἐναντίον τοῦ Ἰππάρχου ἐπίθεσις τῶν ὑβρισθέντων ὑπὸ τοῦ Θεσσαλοῦ. Διὸ

¹⁾ Stahl Thessalos der Sohn des Peisistratos ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge. Τόμ. I σ. 382 κ. ξ.

συνιστᾷ ὁ Stahl τὴν ἀπὸ τοῦ κειμένου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διαγραφὴν τοῦ χωρίου τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ τῶν λέξεων καὶ τοὺς περὶ Ἀνακρέοντα καὶ τελευτῶντος εἰς τὰς λέξεις νεώτερος πολὺ (18, 1 — 2) ὡς μεταγενεστέρου γλωσσήματος, καὶ ἀποπειρᾶται πρὸς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης ταύτης νὰ καταδείξῃ καὶ ἄλλο παράλληλον γλῶσσημα ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κατὰ τὴν δρασκόντειον πολιτείαν (4, 2).

«Περὶ δὲ τῶν εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἱππάρχου ἀναφερομένων εἰδήσεων διέλαβεν ὁ Rohrmoser ¹⁾ ἐν πραγματείᾳ, ἐν ᾗ τὴν ἀντίφασιν τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Θουκυδίδου τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν ἐν τῇ πομπῇ τῶν Παναθηναίων ὀπλοφορίαν παριστάνει ὡς ὅλως ἀναξίαν λόγου, ἐπειδὴ δὲν πρόκειται περὶ ἀσπίδος, ξίφους καὶ δόρατος, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐγχειριδίων τῶν συνωμοτῶν. Εὐρίσκει δὲ πρὸς τούτοις ὁ Rohrmoser ἀναξιοπίστον τὴν κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἀριστοτέλους ταχυτάτην καὶ δραματικὴν τέλεσιν τῶν γεγονότων, προκρίνει δὲ καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τὴν παράστασιν τοῦ Θουκυδίδου. Τὸ δὲ εἰς τὸν Θεσσαλὸν ἀναφερόμενον χωρίον θεωρεῖ καὶ οὗτος ὁ ἐρευνητὴς γλῶσσημα· διὸ ἀποδέχεται, ὅτι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ὁ Ἱππάρχος ὑπῆρξεν ὁ ὑβρίσας καὶ ἔπειτα φονευθεὶς ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν. Κατὰ ταῦτα δὲ ὑπολαμβάνει τὸν Θουκυδίδην ὡς τὴν μόνην ἀξιοπίστον πηγὴν καὶ μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, καθ' ἣ καὶ πρὸ αὐτῆς.

«Καὶ ὁ von Wilamowitz ²⁾ ἐπραγματεύθη τοῦτο τὸ πρόβλημα ³⁾, καὶ ἐξήνεγκε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Θουκυδίδου περὶ τῆς συλλήψεως τῶν συνωμοτῶν ἀντικρούεται πειστικώτατα ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὅτι οὗτος ἀπέδειξε τὸ πεπλανημένον ὅχι ἐπουσιώδους τινὸς λεπτομερείας, ἀλλ' ἐνὸς τῶν κυριωτάτων ἐρεισμῶν τῆς Θουκυδιδείου παραστάσεως. Καὶ ἐν τῇ

¹⁾ Rohrmoser Zur Ermordung des Hipparchos nach der Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τῇ Zeitschrift für österreichische Gymnasien Τόμ. XLIV (1893). σ. 927 κ. ἑ.

²⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 109 κ. ἑ.

μνεῖα δὲ τοῦ Θεσσαλοῦ ὡς ἔραστοῦ τοῦ Ἀρμοδίου ἔχει κατὰ τὸν von Wilamowitz δίκαιον ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπαναρθῶν τὴν πλάνην τοῦ Θουκυδίδου. Καὶ δὴ καθ' ὃν μὲν τρόπον ἐκτίθενται τὰ πράγματα παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ἡδύνατο εὐκόλως νὰ διαστραφῇ ἡ ἀλήθεια ἐν τῇ μνήμῃ, τοῦ τυχαίου θύματος τῆς συνωμοσίας ὑποληφθέντος ὡς τοῦ αἰτίου αὐτῆς· ἀπ' ἐναντίας δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μετατεθῇ ἡ αἰτία ἀπὸ τοῦ Ἰππάρχου εἰς τὸν Θεσσαλόν, ἂν οὐδὲν εἶχε τὸ κοινὸν πρὸς τὸ πρᾶγμα. Ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐξετάσει τῶν κατὰ τὸν οἶκον τοῦ Πεισιστράτου παρατηρεῖ ὁ von Wilamowitz, ὅτι ὁ Ἰππίας ἐν ἔτει 490 π. Χ. ἦτο ὀγδοηκοντούτης, καὶ εἰκάζει, ὅτι ἡ διήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν στρατείαν τοῦ Ἀχτίδος ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖραν τῶν μύθων. Ὁ Ἡρόδοτος (V, 94), ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῆς δουονυμίας τοῦ Θεσσαλοῦ, ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ Ἡγησί-στρατος, ἐμνημόνευσε τοῦ Ἡγησίστρατου ἀντὶ τοῦ Ἰοφῶντος ὡς κυρίου τοῦ Σίγειου ἢ καὶ, ὅτε ὁ Ἡγησίστρατος ὠνομάσθη ἐν Ἀθήναις Θεσσαλός, τὸ πρότερον αὐτοῦ ὄνομα περιῆλθεν εἰς τὸν Ἰοφῶντα. Ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται πῶς ὁ Θουκυδίδης ἐν τῇ στήλῃ περὶ τῆς τῶν τυράννων ἀτιμίας (VI, 55) εὔρεν ἀναγεγραμμένους τρεῖς μόνους υἱοὺς τοῦ Πεισιστράτου. Τὰ δὲ τελευταῖα ταῦτα καθ' ἕκαστα ἐπειράθη ἀπ' ἐναντίας ὁ Töpffer¹⁾ νὰ ἐξηγήσῃ ἄλλως, ἀποδεχόμενος, ὅτι ὁ Ἰοφῶν οὐδέποτε ἔγεινεν Ἀθηναῖος καὶ κατὰ ταῦτα δὲν συνεμνημονεύθη ἐν τῇ στήλῃ, ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ὡς νόθος, ἐν ᾧ ὁ Ἡγησίστρατος ἐνεγράφη εἰς τοὺς Ἀθηναίους πολίτας καὶ ἔκτοτ' ἐκαλεῖτο Θεσσαλός. Εἰς τοῦτον δὲ ἤδη πρὸ τῆς εἰς τοὺς πολίτας ἐγγραφῆς εἶχε παραδώσει ὁ Πεισί-στρατος τὸ Σίγειον. Κατὰ ταῦτα δ' ἔχει πληρέστατα δίκαιον ὁ Ἡρόδοτος, ὠνομάζων τὸν Ἡγησίστρατον· ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τῆς ἐναντίον τοῦ Ἰππάρχου συνωμοσίας εἶχεν ἀφιχθῇ πρὸ μικροῦ εἰς τὰς Ἀθήνας. Περὶ δὲ τοῦ ἄλλου νόθου υἱοῦ τοῦ Πεισιστράτου

¹⁾ Töpffer Die Söhne des Peisistratos ἐν τῷ Hermes τόμ. XXIX [1893] σ. 463 κ. εἰ.

οὐδὲν γινώσκωμεν. Ἡ ἐξήγησις αὕτη φαίνεται μοι λύουσα ἀπάσας τὰς δυσκολίας.

« Οἱ δὲ νεώτεροι ιστοριογράφοι τῶν κατὰ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἀποφαίνονται ὡς τὸ πλεῖστον ἐναντίον τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ μὲν Eduard Meyer ¹⁾ ἐμμένει εἰς τὴν Θουκυδίδειον διήγησιν, καθ' ἣν ὁ Ἱππαρχος εἶχεν ὑδρίσει τὸν Ἀρμόδιον. Καὶ ὁ Pöhlmann ²⁾ εὕρισκει, ὅτι ἡ ἐκ τῆς Ἀτθίδος ἐξηγμένη ἔκθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν παρέχει μαρτυρίαν προκριτότεραν τοῦ ἐκ προφορικῆς παραδόσεως ἀντλοῦντος Θουκυδίδου ³⁾. Ὁ δὲ Busolt ⁴⁾ ὑπομιμνήσκει ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐπωφελήθη κατ' ἐπανάληψιν φαρμακτικὴν συγγραφὴν ὀλιγαρχικοῦ τινος καὶ ὅτι, ὡς εἰκάζεται, ἐν ταύτῃ τῇ πηγῇ ὁ Ἱππαρχος εἶχεν ἀντικατασταθῆ ἐκ πλάνης διὰ τοῦ Θεσσαλοῦ. Ἀπέναντι δὲ τῆς ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐπιγραφῆς ἐκπηγασίας μαρτυρίας τοῦ Θουκυδίδου, καθ' ἣν ὁ Θεσσαλὸς ἦτο γυνήσιος ἀδελφὸς τοῦ Ἰππίου δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ Θεσσαλὸς ἦτο νόθος ⁵⁾. Καὶ ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν δὲ τοῦ δήμου εἰς τὰ Παναθήναια ἐν ὅπλοις φαίνεται ὁ ἐρευνητὴς οὗτος θεωρῶν τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων πιθανότητα συνηγοροῦσαν ὑπὲρ τῆς παραστάσεως τοῦ Θουκυδίδου.

« Ὁ δὲ Corssen ⁶⁾ ἀντεπεξέρχεται δικαιοτάτα εἰς τὴν γνώμην τοῦ Stahl ἐκείνην, καθ' ἣν τὸ περὶ τοῦ Θεσσαλοῦ διαλαμβάνον χωρίον εἶνε γλῶσσημα, καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ διὰ τοῦ ἐξοβελισμοῦ τοῦ χωρίου τούτου οὐδαμῶς ἐπιτυγχάνεται ἀκόμη τελεία συμφωνία τῶν δύο πηγῶν, καθ' ἃ ὑπέλαβεν ὁ Stahl. Φθάνει δὲ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἀριστοτέλους

¹⁾ E. d. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 795.

²⁾ Pöhlmann Griechische Geschichte σ. 51.

³⁾ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 381.

⁴⁾ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 51 καὶ 321.

⁵⁾ P. Corssen Das Verhältniss der aristotelischen zu der thukydidischen Darstellung des Tyrannenmordes ἐν τῷ Rheinisches Museum. Neue Folge Τόμ. LI σ. 226 κ. ἑ.

εἶνε ἢ ἔχουσα ἦττονα ἀξίαν τῶν δύο, ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης, καί-
περ ὢν πεπεισμένος περὶ τῆς ἀνγκριθείας λεπτομερείας οὐσιώδους,
τῆς ἀδείας τῆς ὀπλοφορίας, διετήρησεν οὐχ ἦττον ἐκ τῆς Θουκυ-
διδείου ἐκθέσεως ἱκανὰ, ἅτινα, προϋποτιθεμένου τοῦ ἀπιθάνου τῆς
ὀπλοφορίας, δὲν ἦσαν πλέον δεδικαιολογημένα. Κατὰ ταῦτα δὲ
ἐνεκα τῆς εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Θουκυδίδου προσθήκης εἰδήσεων
εἰλημμένων ἐξ ἄλλων πηγῶν προῆλθεν ὅλον ἐστερημένον ἁρμο-
νίας. Τέλος δ' ὁ Corssen ἐκφέρει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Θουκυδίδης
τὰ τῆς ὀπλοφορίας δὲν μνημονεύει ἀσυλλογίστως, ἀλλ' ἀπ' ἐναν-
τίας μετ' ἰδιαζούσης προσοχῆς· διὸ ὁ Θουκυδίδης δὲν θεωρεῖ αὐ-
τὴν ὡς τι νοούμενον ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ποιεῖται λόγον περὶ αὐτῆς
ὁμοίως ἐρειδόμενος εἰς ἰδίας εἰδήσεις ἀγνώστους ἡμῖν. Ἀλλὰ δὲν
ἔχομεν τὰ μέσα νάντιλέξωμεν εἰς τὴν περὶ τούτου ἀντίρρῃσιν τοῦ
Ἀριστοτέλους. Εὐρισκόμεθα λοιπὸν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο
ἐν μέσῳ δύο ἀντικρουομένων πρὸς ἀλλήλους ἰσχυρισμῶν, πρέπει
δὲ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦτο, ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ ἐπλανήθη ὁ
Ἀριστοτέλης.

«Ὁ δὲ κύριος σκοπὸς τοῦ ἐπεισοδίου τῶν Πεισιστρατιδῶν
παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ εἶνε νάποδειχθῇ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ πλάνης
ὕμνουσιν ὡς τυραννοκτόνους τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογεί-
τονα τοὺς φονεύσαντας τὸν Ἰππαρχον, ἐπειδὴ πράγματι τύραννος
ἦτο ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς Ἰππίας. Διὸ εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐπι-
στήσω τὴν προσοχὴν εἰς πρᾶγμα μὴ παρατηρηθὲν μέχρι τοῦδ' ἐν
ταύταις ταῖς συζητήσεσιν. Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Strack ¹⁾ παρα-
λαμβάνω τὴν ὀρθοτάτην παρατήρησιν, ὅτι ἡ ἐπίκρισις τοῦ Θου-
κυδίδου ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἄρχεται ἤδη διὰ τῆς ἐξάρσεως
τῆς κοινῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰππίου καὶ τοῦ Ἰππάρχου ²⁾ κατ' ἀντίθε-
σιν πρὸς τὸν Θουκυδίδην ³⁾, ὅστις εἶχεν ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ ἀρχὴ

¹ Max L. Strack Die Dynastie der Ptolemäer. Ἐν Βερολίῳ 1897.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 18, 1· ἦσαν δὲ κύριοι μὲν τῶν πραγ-
μάτων διὰ τὰ ἀξιώματα καὶ διὰ τὰς ἡλικίας Ἰππαρχος καὶ Ἰπ-
πίας].

³ [Θουκυδίδου VI, 54, 2. Πεισιστράτου γὰρ γηραιοῦ τελευτήσαν-

κατείχετο ὑπὸ τοῦ Ἰππίου. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐπίτηδες, ὡς εἰ-
κὸς, ἐξῆρεν ἰδίᾳ ὁ Θουκυδίδης, ὅπως ἐπιδείξῃ φανερώτερον τοὺς
δικαίους λόγους τῆς ἀντιστρατεύσεως αὐτοῦ ἐναντίον τῆς κοινῆς
παραδόσεως. Ἐκ δὲ τῆς διαφόρου ταύτης ἀπόψεως τῶν δύο συγ-
γραφέων καθορίζεται εἰκότως καὶ ὁ διάφορος τρόπος τῆς κρίσεως
αὐτῶν περὶ τῆς σημασίας τῆς πράξεως τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀρι-
στογείτονος· διὸ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰππάρχου ὡς τυράννου ἐν
τῇ Ῥητορικῇ (II, 24) οὐδεμίαν παρέχει δυσχέριαν. Κατὰ ταῦτα
ὁ Ἀριστοτέλης δὲν συνεφώνησε πρὸς τὰς ὑποτιμητικὰς τοῦ ἔργου
τῶν δύο νεανίσκων παρατηρήσεις τοῦ Θουκυδίδου, ἀλλ' ἡ φράσις
ὅμως βουλόμενοι τι δρᾶσαι πρὸ τῆς συλλήψεως ἦτο εἰς
αὐτὸν πάντως ἀναγκαία, ὅπως αἰτιολογήσῃ τὸν νόμον τοῦ Ἰππάρ-
χου μετὰ τὴν εἰς τὸν Ἰππίαν προδοσίαν τῶν τεκταينوμένων. Διὸ
τὴν φράσιν ταύτην παρέλαβεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκ τῆς παραστά-
σεως τοῦ Θουκυδίδου. Καὶ τοῦτο δὲ τάσσεται εἰς τὰ καθ' ἕκαστα
ἐκεῖνα τὰποδεικνύοντα, καθ' ἃ ὁρθῶς παρατηρεῖ ὁ Corssen, ὅτι ὁ
Ἀριστοτέλης προϋπέθετε παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ ἀκριβεστά-
την γνῶσιν τῆς θουκυδιδείου παραστάσεως. Ἐπιτυχῶς δ' ἐκρίθη
ἡ σχέσις τῶν περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν χωρίων παρὰ τῷ Θουκυ-
δίδῃ καὶ τῷ Ἀριστοτέλει ὑπὸ τοῦ Schrader¹⁾ ἐν ἄρθρῳ οὗ ἀντι-
κείμενον εἶνε ἡ χρῆσις τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ Θουκυδίδου παρὰ
τοῖς μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι. Δὲν κατώρθωσα δὲ νὰ ἴδω τὸ
ἄρθρον τοῦ Fowler²⁾, ἐν ᾧ οὗτος ἐπειράθη νὰ δικαιολογήσῃ τὰς
παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει παραδεδομένας χρονολογικὰς μαρτυρίας περὶ
τοῦ Πεισιστράτου.

« Ἀλλήν δὲ πάλιν ἐξήγησιν τῆς μεταξὺ Θουκυδίδου καὶ Ἀρι-

τος ἐν τῇ τυραννίδι οὐχ Ἰππαρχος, ὥσπερ οἱ πολλοὶ οἶονται, ἀλλ'
Ἰππίας πρεσβύτατος ὧν ἔσχε τὴν ἀρχήν].

¹ Hermann Schrader De archaeologiae Thucydideae apud veteres scri-
ptores auctoritate, πανηγυρική συγγραφή ἐπὶ τῇ ἀγδοηκονταετηρίδι τῶν γενεθλίων τοῦ
L. Herbst. Ἐν Ἀμβούργῳ 1891.

² Fowler ἐν τοῖς Harvard studies Tόμ. VII σ. 167 κ. ἐ.

στοτέλους ἀντιφάσεως εὖρεν ὁ Wileken ¹). Οὗτος προτείνει τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ χωρίου τοῦ ἀρχομένου διὰ τῶν λέξεων καὶ τοὺς περὶ Ἀνακρέοντα καὶ τελευτῶντος διὰ τῶν νεώτερος πολὺ ὡς σημειώσεως, οἷας πολλὰς προσέθηκεν ὁ Ἀριστοτέλης. Τούτου δὲ γινομένου, ἤθέλομεν ἔχει καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις πηγαῖς μνημονευόμενον τὸν Ἰππαρχον καὶ ὄχι τὸν Θεσσαλὸν, καθ' ὃ ἐγίνετο δεκτὸν μέχρι τοῦδε, ὡς ὑδριστὴν τοῦ Ἀρμοδίου. Τῆς οὕτω δ' ἀποκρινομένης σημειώσεως τὸ δεύτερον μέρος (Θεσσαλὸς δὲ νεώτερος πολὺ) ἐδήλου κατὰ ταῦτα, ὅτι ὁ Θεσσαλὸς διὰ τὸ ἄγαν νεαρόν τῆς ἡλικίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπῆρξεν ὁ μεταπεμφόμενος εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις αὐλὴν τὸν Σιμωνιδῆν καὶ τὸν Ἀνακρέοντα, καθ' ὃ ἰσχυρίζετο διάδοσις ἄλλοθεν ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς καὶ ἀποκρουσμένη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους συνωδᾷ τῇ τοιαύτῃ γνώμῃ. Ἀλλ' ἡ ὑπόδειξις αὕτη τοῦ ὑπεράγαν νεαροῦ τῆς ἡλικίας τοῦ Θεσσαλοῦ ἔχει τότε μόνον ὀρθῶς, ἂν ἀποδεχθῶμεν, ὅτι ὁ ὡς ἡγέτης τῶν Ἀργείων ἐν τῇ ἐπὶ Παλληνίδι μάχῃ μνημονευόμενος Ἠγησίστρατος ²) δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ ὁμώνυμος υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου ὁ παρωνυμούμενος Θεσσαλός. Ὁ δὲ Wileken καταλέγει ἄξια πολλῆς προσοχῆς ἐπιχειρήματα πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι πράγματι πρόκειται περὶ δύο χωριστῶν ὁμωνύμων ἀνδρῶν, καὶ εἰκάζει, ὅτι ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τοῖς προωρισμένοις πρὸς ἐμπορίαν παρὰ τοῖς βιβλιοπώλαις ἢ παρένθεσις ἐκείνη ἢ σημείωσις ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξεχωρίζετο ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει δι' ἰδίων σημείων, οἷα εἶνε γνωστὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν παπύρων, οὕτω δ' ἀπεφεύγετο πᾶς κίνδυνος παρανοήσεως. Τὴν δ' ἐν ταῖς πρώταις ἐκδόσεσι τοῦ Kenyon ἀνάγνωσιν τοῦ ὀνόματος ὡς Πεισιστράτου ἀντὶ Ἠγησίστρατου, ἣν ἔπειτα καὶ αὐτὸς ἐγκατέλιπεν, οὐδεμιᾶς ἠξίωσε προσοχῆς ὁ Wileken, οὐδὲ

¹ U. Wileken Thessalos ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXXII [1897] σ. 478 κ. ἑ.

² Ἡ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 17, 4^α καὶ συνεμαχέσαντο χίλιοι τὴν ἐπὶ Παλληνίδι μάχην, Ἠγησίστρατου (κατὰ δὲ τὴν ἐν ταῖς πρώταις ἐκδόσεσι τοῦ Kenyon ἀνάγνωσιν Πεισιστράτου) κομίσαντος].

μνημονεύει καὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ παρ' αὐτοῦ διάκρισις τοῦ Ἡγησιστράτου, τοῦ κομίσαντος εἰς τὴν ἐπὶ Παλληνίδι μάχην τοὺς χιλίους Ἀργεῖους, ἀπὸ τοῦ μικρὸν πρότερον μνημονευθέντος Ἡγησιστράτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Πεισιστράτου, δὲν δύναται νὰ γείνη δεκτὴ, ἂν ἔχῃ ὁρθῶς ἀναγνωσθῇ τὸ Ἡγησιστράτου ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ, τοῦθ' ὅπερ καὶ μοι φαίνεται πάντως συμβαῖνον· διὸ παρίσταται ἀνάγκη νὰ προβῶμεν περαιτέρω καὶ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ ὄνομα περιεσώθη ἐφθαρμένον ἐν τῷ παπύρῳ.

« Περὶ δὲ τοῦ ἐπεισοδίου τῶν Πεισιστρατιδῶν παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ καὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτοῦ πραγματεύεται καὶ ὁ Miller ¹), ὅστις ἐκθέτει, ὅτι ἡ σημασία τοῦ φόνου τοῦ Ἰππάρχου παρεγνωρίσθη ἤδη βραχὺν χρόνον μετὰ τὸ γεγονός, ὁμοίως δ' ἐντὸς βραχείος τὰ τοῦ φόνου διεκοσμήθησαν πολλαχῶς, ἀλλ' ὁ ἀναξιόπιστος χαρακτήρ τῶν διακοσμήσεων τούτων, καθ' ὅσον καὶ ὁ Θουκυδίδης παρέλαβε τοιαύτας, δὲν ἐπεδείχθη ἀκόμη ἐπαρκῶς. Καὶ δὴ ἐν τῇ διηγήσει τοῦ Θουκυδίδου συνεδυάσθησαν κατὰ τρόπον συμβιβαστικὸν δύο ἄλλως ἀποκλείοντ' ἄλληλα αἰτία, ἡ ἀντιζηλία τοῦ Ἀριστογείτονος καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀδελφὴν γενομένη περιφρόνησις· ἀλλ' ἀμφοτέρω ταῦτα εἶνε ὑπὸ τοῦ δήμου ἐπινενοημένοι αἰτίαι τῆς πράξεως τῶν τυραννοκτόνων, αἵτινες ἀνήκουσιν ἑκατέρα εἰς ἰδίαν διάδοσιν, ἀλλ' αἵτινες ἤδη παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ παρουσιάζονται παρεφθαρμένοι, οὐδετέρα δ' αὐτῶν εἶνε ἀξιόπιστος, τοῦλάχιστον δ' οὐδεμία ἀποδεικνύει, ὅτι εἰς τὴν φόνον τοῦ Ἰππάρχου δὲν ὑπόκεινται μᾶλλον λόγοι πολιτικοὶ ἀντὶ ἰδιωτικῶν ἀντιθέσεων.

« Τὸ δὲ ὅλον σύστημα τῶν διὰ τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὑποκινήθέντων καὶ εἰς τοὺς Πεισιστρατίδας ἀναφερομένων ζητημάτων ἀνεθεώρησεν ὁ Plathner ²). Καὶ ὁρθῶς μὲν ἀντε-

¹ I. Miller Die Erzählungen von den Tyrannenmördern ἐν τῷ Philologus. Neue Folge VI σ. 573 κ. ἔ.

² Plathner Beiträge zur Geschichte der Peisistratiden ἐν τῇ Zeitschrift für das Gymnasialwesen Τόμ. LI σ. 458 κ. ἔ.

πεζέρεται ὁ συγγραφεὺς πρὸ πάντων ἐναντίον τῶν ὑπερκριτικῶν δισταγμῶν τοῦ Beloch περὶ τῆς διπλῆς ἐξορίας τοῦ Πεισιστράτου, ὁρθῶς δὲ παρατηρεῖ, εἰ καὶ ὄχι πρῶτος αὐτὸς, ὅτι αἱ μαρτυρίαι τοῦ Ἡροδότου καὶ αἱ χρονολογικαὶ εἰς αὐτάς προσθῆκαι παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, καίπερ ἐπωφεληθέντι τὸν Ἡρόδοτον, εἶνε παραδόσεις ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων. Γράφων δ' ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ 14, 1 τετάρτῳ ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου δευτέρῳ καὶ θεωρῶν ἐν 14, 4 καὶ 15, 1 τὰς γραφὰς ἔτει δὲ δωδεκάτῳ καὶ ἔτει μάλιστα ἐβδόμῳ παρεφθαρμένας, συμπεραίνει χρονολογῶν τὴν μὲν πρώτην τυραννίδα τῷ 561/0—556/5 π. X., τὴν δὲ πρώτην ἐξορίαν τῷ 556/5—552/1 π. X., τὴν δὲ δευτέραν τυραννίδα εἰς μέρος τοῦ 552/1 π. X., τὴν δὲ δευτέραν ἐξορίαν τῷ 552/1—542/4 π. X. καὶ τὴν τρίτην τυραννίδα τῷ 542/1—528/7 π. X. Θεωρεῖ δὲ ὁ Plathner, ὑπολογιζομένης τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰππίου τῷ 572/1 π. X., δυνατὴν τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ ὡς εἰκοσαέτους μὲν νεανίου εἰς τὸ οἰκογενειακὸν συμβούλιον, ὡς γέροντος δ' ἔχοντος ἡλικίαν ὀγδοήκοντα καὶ δύο ἐτῶν εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Τὴν δὲ ἀπόπειραν ἐξηγήσεως τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ von Wilamowitz, καθ' ἣν ὁ τέταρτος τῶν υἱῶν τοῦ Πεισιστράτου εἶχε κυριαρχήσει ἐν Σιγείῳ καὶ οὐδέποτε εἶχε γεῖναι Ἀθηναῖος ὑπολαμβάνει ὁ Plathner ἀτυχῇ. Τὰς δ' ἐκθέσεις τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τῆς συνωμοσίας τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος θεωρεῖ ἀσυμβιβάστους πρὸς ἀλλήλας, ἀμφότεραι δὲ παρέχουσιν ἀφορμὴν εἰς ἀντιρρήσεις, ὁπότερας δ' εἶνε ὁ μᾶλλον ἀξιόπιστος δὲν εἶνε πλέον δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ. Τοῦ αὐτοῦ δ' ἐρευνητοῦ ¹⁾ ἔργον εἶνε καὶ βραχεῖα, διὰ πολυπληθῶν σημειώσεων πεπλουτισμένη παράστασις τῆς ἱστορίας τῶν Πεισιστρατιδῶν, ἐν ᾗ ἀποκρούονται αἱ διέξοδοι καὶ ἐξηγήσεις αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Beloch καὶ τοῦ Cichorius τὸν δὲ υἱὸν τοῦ Πεισιστράτου τὸν διὰ τῆς προσβολῆς τοῦ

¹⁾ Plathner Die Alleinherrschaft der Peisistratiden, Πρόγραμμα τοῦ ἐν Dessau Γυμνασίου. 1897.

Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος προκαλέσαντα τὸν φόνον τοῦ Ἰπ-
πάρχου δὲν ἀναφέρει ὀνομαστί ἐν ταύτῃ τῇ συγγραφῇ ὁ Plathner.
Τὴν δὲ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐκφραζομένην γνώμην περὶ τοῦ τρό-
που καθ' ὃν εἰργάσθη ὁ Ἀριστοτέλης θεωρῶ ὡς ἀνεπιτυχὲς ἀπο-
τέλεσμα τῆς ἀναλύσεως τῶν πηγῶν τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ von
Wilamowitz. Καὶ δὴ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην ἐγίνωσκε
μὲν πάντας συνωδᾷ τῷ Plathner ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ δὲν με-
τεχειρίσθη αὐτοὺς ὡς ἀμέσους πηγὰς τοῦ μέρους τούτου τῆς Ἀθη-
ναίων πολιτείας, πηγὴ δ' αὐτοῦ ἐνταῦθα ὑπῆρξέ τις τῶν Ἀθί-
δων, εἰς ἣν ὁ Ἀριστοτέλης παρεισέγαγεν ἀπὸ μνήμης ἀναμνή-
σεις τινὰς ἐκ τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου· ἀλλὰ πιθανώτερον
εἶναι, ὅτι ἡ Ἀθίς αὕτη περιελάμβανεν ἤδη τὰς μαρτυρίας ἐκείνας
τὰς ὑπομνησκούσας τὸν Ἡρόδοτον καὶ Θουκυδίδην. Τέλος δὲ πα-
ρατηρῶ, ὅτι καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα διατριβὴ τοῦ Pokro-
wsky ¹⁾ ἐπιλαμβάνεται ἐν μέρει τῶν περὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ
τῶν υἱῶν αὐτοῦ πραγματευομένων μερῶν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

Ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου καὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐτηρήθησαν
οἱ τύποι τῆς σολωνείου πολιτείας, ἡ δὲ βία τῆς τυραννίδος μᾶλ-
λον εἰς περιστολὴν τῶν προνομίων καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὀλιγαρ-
χικῶν συνετέλεσεν, ἐπειδὴ ὁ Πεισίστρατος, καθ' ἃ ῥητῶς μαρτυ-
ρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ²⁾, πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον ἀνεδείχθη δημοτι-
κὸς καὶ φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς πολλούς.

Διὸ εὐθὺς μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν ἐπῆλθεν
ἡ ἐπὶ Ἰσαγόρου σθεναρὰ ἀντίδρασις, ἥτις ᾗθελε στηρίξει πάντως
τοὺς εὐπατρίδας πρὸς ζημίαν τοῦ δήμου, ἃν δὲν ἐπήρχετο ταχεῖα
μετὰ πρῶτην τινὰ ἥτταν ἡ νίκη τῆς δημοτικῆς φατρίας, ἀντι-
προσωπευομένης ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους ³⁾.

¹⁾ P o k r o w s k y Μελέται περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐν Μόσχᾳ.
1893 (ῥωσιστί).

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 16, 8. Πρὸς 16, 1-6.

³⁾ Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους ἐγένοντο τῷ 508/7 π. Χ. ἀλλ' ἐξηρμόσθησαν καὶ
ἐπεκράτησαν τῷ 506/5 π. Χ. μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας κάθοδον αὐτοῦ κατόπιν τῆς προσωρινῆς
ἐπικρατήσεως τῶν περὶ τὸν Ἰσαγόραν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐν τῇ ἐκ-

Τὸ ἔργον τοῦ Κλεισθένους ὑπῆρξεν ἀληθῶς μέγα. Δυνάμεθα δὲ νὰ ἐπονομάσωμεν αὐτὸν τὸν ἰδρυτὴν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, εἰ καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀθηναίων πολιτείας συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπόρριψιν πολλῶν τολμηρῶν ὑποθέσεων καὶ τὴν διάλυσιν πολλῶν πλανῶν, καίτοι ῥητέον, ὅτι παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀνεμύνομεν πλείοτερα περὶ τῆς κλεισθενείου μεταπολιτεύσεως τῶν ἔσα πράγματι παρέχει. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης περιωρίσθη εἰς τὰ καίρια, πολλῶν δὲ πλείονα καθ' ἕκαστα περιελάμβανον αἱ Ἀτθίδες, καθ' ἃ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν περιωρισμένων ἀποσπασμάτων¹.

Τὰς δὲ μεταβολὰς τοῦ Κλεισθένους, ὧν γενομένων δημοτικωτέρα πολὺ τῆς Σόλωνος ἐγένετο ἡ πολιτεία²), συνώψισεν ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ ἐξῆς· πρῶτον μὲν εἰς τὴν κατάστασιν τεσσάρων φυλῶν ἀντὶ δέκα, δεύτερον δὲ εἰς τὴν αὖξιν τῶν βουλευτῶν εἰς πεντακοσίους ἀντὶ τετρακοσίων ἀνὰ πεντήκοντα ἐξ ἐκάστης τῶν νέων φυλῶν, τρίτον δ' εἰς τὴν κατὰ δῆμους διανομὴν τῆς χώρας³). Ταῦτα δὲ πάντα συγκεφαλαιοῦνται εἰς τὸ λεγόμενον παρ' αὐτοῦ ἀποδιδούς τῳ πλήθει τὴν πολιτείαν⁴). Σκοπὸς δὲ τῆς αὖξίσεως τῶν φυλῶν, ἥτις συνεπηγάγετο καὶ τὴν αὖ-

θέσει τῆς χρονικῆς ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 21, 1 κ. εἰ. διαφέρει ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου (V, 66) κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ τῆς δημοκρατικῆς μεταβολῆς διηγείται ὅχι πρὸ τῆς εἰς Ἀθήνας εἰσβολῆς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένης, ἀλλὰ μετ' αὐτήν. Τὴν δὲ παράστασιν ταύτην τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπεδέχθησαν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 77 σημ. 8, ὁ Köhler ἐν Bericht der Berliner Akademie 1892 σ. 341, ὁ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 798 ἐν σημ. § 491, ὁ Gilbert (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 178) ὁ Bethe Interpretationes duae. Πρόγραμμα πανεπιστημιακῶν μαθημάτων τοῦ Rostock 1895 παρὰ τοῦ Bauer Die Forschungen zur griechischen Geschichte σ. 475 καὶ ἄλλοι. Ἀντιτάσσονται δ' εἰς αὐτὴν ὁ Niese τῇ Historische Zeitschrift τοῦ von Sybel Τόμ. LXIX (1892) σ. 50 καὶ ὁ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 338 σημ. 1. Ἴδε καὶ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 403 ἐν σημ.

¹ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Α' σ. 788 ἐν σημ. § 491.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 1.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 1-6.

⁴ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 20, 1. Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς φράσεως ταύτης ἴδε Gilbert (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 178 σημ. 2.).

ξῆσιν τῆς βουλῆς, καὶ τῆς εἰς δῆμους διαιρέσεως ὑπῆρξεν ἡ διὰ νέας πολιτικῆς διοργανώσεως διάρρηξις τοῦ συνδέσμου πολιτικῶν καὶ τοπικῶν συμφερόντων τοῦ συνυπακουμένου μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων τεσσάρων φυλῶν. Εἰς τὸ δημοκρατικὸν δὲ τοῦτο διᾶθημα συνεπεκούρησε καὶ ἡ ἐγγραφή εἰς τοὺς πολίτας πολλῶν ξένων καὶ δούλων, οἵτινες ἀπελευθερωθέντες εἶχον γεῖναι μέτοικοι, ἣν ἐγινώσκωμεν ἤδη πρότερον ἐκ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους¹).

Ἡ διαφορὰ τῶν νέων, ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους κατασταθεισῶν δέκα φυλῶν καὶ τῶν ἀρχαίων τεσσάρων εἶνε αὕτη, ὅ,τι αἱ μὲν ἀρχαῖαι ἦσαν ἀδιασπᾶστως συνδεδεμέναι πρὸς τὰ γένη, αἱ δὲ νέαι βάσιν ἔχουσι τὴν οἰκισιν τῶν πολιτῶν καὶ κατὰ ταῦτα ἔχουσι χαρακτῆρα τοπικόν, τύπον διοικητικῆς διαιρέσεως. Οὕτω δὲ διὰ τῆς καταστάσεως αὐτῆς διαλύεται τὸ κράτος τῶν γενῶν. Καὶ διατηροῦνται μὲν αἱ ἀρχαῖαι φυλαί, ἀλλ' ἀποβάλλουσι πᾶν τὸ ἐξῆς πολιτικὸν ἀξίωμα καὶ ἔχουσι μόνον θρησκευτικὴν σημασίαν, οἱ δὲ προϊστάμενοι αὐτῶν φυλοβασιλεῖς, οἵτινες συμμένουσι καὶ ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ, δικάζουσι τὰς τυπικὰς δίκας τῶν ἀφύχων καὶ τῶν ἄλλων ζώων²). Ὀνομάσθησαν δ' αἱ δέκα νέαι φυλαί ἐξ ἐπωνύμων ἐκλεχθέντων παρὰ τῆς Πυθίας ἐκ καταλόγου ἑκατὸν ἀρχηγετῶν προκριθέντων, ὑποβληθέντος εἰς αὐτήν³). Ἡ δὲ τοιαύτη ὑπὸ τοῦ δελφικοῦ μαντείου, πρὸς ὃ ἄλλως εὐρίσκετο εἰς σχέσεις ὁ Κλει-

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτικῶν III, 2 σ. 61, 9 ἐκδ. Bekker. Ἐν δὲ τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ δὲν γίνεται μὲν ῥητὴ μνεία τῆς διατάξεως ταύτης, ἀλλ' εἰς ταύτην πάντως ἀναφέρονται τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ὅπως μετὰσχῶσι πλείους τῆς πολιτείας (21, 2) καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ μνημονευόμενοι νεοπολῖται (21, 4). Ἴδε Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α'. σ. 353, σημ. 1.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 57, 4. Πρβλ. Πολυδεύκους VIII, 111, 120. Ἴδε τὴν ἐκ τοῦ ταμείου τῶν τοιαύτων φυλῶν, ἐκ τῶν φυλοβασιλικῶν, κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα καταβυλὴν τῆς θαπᾶνης χάριν θυσιαῶν τιμῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῇ ἐκδομένῃ ἐν Bulletin de correspondance Hellénique Τόμ. VIII (1884) σ. 69 (Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 844). Πρβλ. καὶ Heimerl Τόμ. XIV (1879) σ. 587. Ἀλλ' ἴδε καὶ τὰς περὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαίων φυλῶν ἀντιρρήσεις Ν. Γ. Πολίτου ἐν ἑλλ. μεταφρ. Gilbert Τόμ. Α' σ. 183 σημ. 1.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 6.

σθένης ¹⁾, ἐκλογὴ τῶν ὀνομάτων ἐσήμαινε καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπι-
κύρωσιν τοῦ κλεισθενείου θεσμοῦ ²⁾.

Περιέλαβον δ' αἱ φυλαὶ τριττὺς ³⁾, ἐχούσας καὶ ταύτας το-
πικόν, ὅχι δὲ καὶ πολιτικὴν χαρακτῆρα. Ἦσαν δ' αὖται τριάκοντα
ἐν ὅλῳ, ὧν ἐκάστη εἶχεν ἴδιον τόπον καὶ περιοχὴν ἴσην ἐκ τοῦ σύ-
νεγγυς πρὸς τὰς λοιπὰς, ἰσαριθμούς δὲ περίπου τοὺς οἰκήτορας.
Καὶ δέκα μὲν τριττῦες εὐρίσκοντο ἐν τῷ περὶ τὸ ἄστυ πεδίῳ, δέκα
δ' ἐν τῇ Παραλίᾳ, δέκα δ' ἐν τῇ Μεσογαίᾳ ἢ Μεσογαίῳ ⁴⁾. Κατὰ
δὲ τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας ἡ μὲν περὶ τὸ ἄστυ χώρα περιελάμβανεν
αὐτὰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τῶν περιχώρων, ἐχόντων μὲν κέντρον
τὴν κάτω πεδιάδα τοῦ Κηφισοῦ, περιοριζομένων δὲ ὑπὸ τοῦ Αἰγά-
λεω, τῶν κλιτύων τοῦ Ἵμμητοῦ καὶ τῆς θαλάσσης· ἡ δὲ Παρα-
λία, ἔχουσα εὖρος περίπου πέντε μέχρι δέκα χιλιομέτρων, ἐξε-
τείνετο ἐπὶ τάνατολικά παράλια, τὴν ὅλην νότιον ἄκρην τῆς Ἀτ-
τικῆς, τὰς νοτιοδυτικὰς ἀκτὰς, πρὸς δὲ τούτοις ἐπὶ τὴν Ἐλευσι-
νίαν ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς μεταξὺ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ
Κιθαιρῶνος ὀρεινῆς χώρας. Εἰς δὲ τὴν Μεσογαίαν τέλος ἀνῆκον ἡ
Διακρία πλὴν τῆς Παραθαλασσίας, ἡ περὶ τὸν ἄνω Κηφισὸν χώρα
καὶ τὰ πρὸς νότον τοῦ Βριλησσοῦ καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἵμμη-
τοῦ μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Παραλίας ⁵⁾.

¹⁾ Ἰσοκράτους Περὶ ἀντιδόσεως 232.

²⁾ Ἰδε περὶ τῶν ἐπωνύμων καὶ τῆς σειρᾶς καθ' ἣν ἀνεγράφοντο αἱ φυλαὶ August Mommsen Die zehn Eponymen und die Reihenfolge der nach ihnen benannten Phylen Athens ἐν τῷ Philologus. Neue Folge Τόμ. I σ. 450 κ. ἑ. Ἰδε περὶ τῶν κλεισθενείων φυλῶν καὶ Dittenberger Die Kleisthenischen Phylen ἐν τῷ Hermes Τόμ. IX (1872) σ. 385 κ. ἑ.

³⁾ Αἱ τριττῦες αὗται δὲν πρέπει νὰ συγχέονται πρὸς τὰς προῦπαρχούσας (Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 3) κατὰ τὴν προτέραν εἰς τέσσαρας φυλάς διαίρεσιν, ὅτε ἀνὰ τρεῖς τριττῦες περιελαμβάνοντο εἰς μιαν φυλὴν καὶ ἦσαν ὅλαι δώδεκα, ὧν ἐκάστη ἦτο σύνδεσμος τεσσαρῶν ναυκρασιῶν ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν ἐν ὅλῳ τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4.

⁵⁾ Ἰδε περὶ τῶν τριττύων καὶ τῶν φυλῶν ὡς καὶ περὶ τῶν δήμων von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 145-168, πρὸς δὲ τούτοις τὰς περὶ τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς ἐν σχέσει πρὸς τὰς τριττῦς καὶ φυλάς εἰδικωτέρας μελέτας μετὰ τῶν οὐκείων χαρτῶν τοῦ Milchhöfer (Untersuchungen über die Deme-

Πολυτιμοτάτῃ δὲ γνῶσις, προσπαρισθεῖσα ἡμῖν ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ πολλὰς ὑποκινήσασα νεωτέρας μελέτας, εἶνε ἢ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν κατενεμήθησαν εἰς τὰς φυλὰς αἱ τριττύες. Ἐγείνει δὲ τοῦτο διὰ κληρώσεως οὕτως, ὥστε ἐκάστη φυλὴ νὰ περιλάβῃ ἀνὰ μίαν τριττὴν ἐκ τῶν περὶ τὸ ἄστυ, ἐκ τῆς Παρραλίας καὶ ἐκ τῆς Μεσογαίας ¹). Καὶ τῆς τοιαύτης δὲ κατανομῆς σκοπὸς ἦτο ἢ ἐν τῇ νέᾳ τῆς χώρας ὀργανώσει συνανάμειξιν ἀπάντων τῶν στοιχείων τῶν πολιτῶν· συνετέλει ἄρα καὶ αὕτη εἰς τὴν δημοκρατικὸν τοῦ νέου πολιτεύματος χαρακτηῖρα. Ἐνεκα δὲ τῆς γενομένης κληρώσεως συνέβη φυλαὶ μὲν τινες νὰ σύγκεινται ἐκ τριττῶν ὅλως κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, ἄλλαι δ' ἐκ χώρας μᾶλλον ἢ ἥττον συνεχοῦς. Οὕτω συνεχεῖς μὲν ἦσαν αἱ τριττύες αἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Αἰαντίδα φυλὴν κατὰ τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀττικῆς καὶ αἱ τῆς Οἰνίδος φυλῆς, ὅλως δὲ διεσπασμέναι ἀπ' ἀλλήλων αἱ τριττύες αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν Ἱπποβοωντίδα καὶ τὴν Λεοντίδα. Καὶ ἀπετέλουν μὲν οἱ εἰς τινὰ τριττὴν ἀνήκοντες ἴδιον σῦλλογον, ἔχοντες ἴδιον τριττῦαρχον ²), καὶ ἐξέλεγον ἰδίους ἀρχοντας διαχειρίζοντας τὰ δημόσια χρήματα ³), ἀλλὰ δὲν εἶχον αὐταὶ ἴδιαν πολιτικὴν σημασίαν οὐδὲ ἰδίους ἐπωνύμους, ὥς αἱ φυλαὶ, τὴν δὲ ὑπὸ τῶν δῆμων ὑπερευδοκίμησιν αὐτῶν δεικνύει καὶ τοῦτο, ὅτι σχεδὸν πᾶσαι αἱ τριττύες ὠνομάζοντο ἀπὸ τοῦ ἐν αὐταῖς ἐπικρατεστέρου δήμου, οἷον Παιανιεῖς, Μυρρινούσιοι, Κυδαθηναεῖς ⁴), Ἐλευσίνιοι, Πειραιεῖς, Θριάσιοι, Λακιάδαι, Ἀχαρνεῖς,

dnung des Kleisthenes ἐν παραρτήματι τῶν Abhandlungen der Berliner Akademie, 1892) καὶ Loepf (ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. XVII τοῦ 1892 σ. 319 κ. ἑ. μετὰ τοῦ πιν. XII).

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4. καὶ ταύτας ἐπωνομάσας τριττῶς, ἐκλήρωσεν τρεῖς εἰς τὴν φυλὴν ἐκάστην, ὅπως ἐκάστη μετέχῃ πάντων τῶν τόπων.

² Πλάτωνος Πολιτ. V, 475 a. Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. B' 297, 298, 300.

³ Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφώντος 30.

⁴ Αἱ τρεῖς αὗται ἐξ ἐπιγραφῶν γνωστὰι τριττύες, ὧν ἡ τῶν Κυδαθηναίων κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ Köhler, γενομένην ἀποδεκτὴν, συναποτελοῦσι τὴν Πανδιονίδα φυλὴν, τὴν

ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπετελοῦντο ἐξ ἐνὸς καὶ μόνου δήμου, οἷον οἱ Κυδαθηναεῖς. Ἦσαν δὲ κατὰ ταῦτα κεκανονισμένοι αἱ τριττύες κατ' ἴσα μεγέθη, ἥ δὲ ἰσομοιρία αὕτη ἠνέχολυνε μεγάλως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ διάφορον μέγεθος τῶν δήμων τὴν κατανομήν τῶν εἰσφορῶν καὶ τελῶν τῶν πολιτῶν¹⁾).

Ἦσαν δὲ οἱ δῆμοι ἡ κατωτάτη μὲν τῆς διαιρέσεως τῶν φυλῶν, ἔχουσα τοπικὸν ἅμα καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα ἕνεκα τῆς εἰς αὐτοὺς μεταβιβάσεως τῶν ἔργων ὅσα μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου εἶχον αἱ τὸ ἐξῆς καταργηθεῖσαι ναυκραρίαι. Καὶ ὑπῆρχον μὲν δῆμοι καὶ πρὸ τοῦ Κλεισθένους²⁾, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἐν τῇ πολιτείᾳ ἣν ἔννοιαν προσέδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Κλεισθένης, τὰ μὲν προϋπάρχοντα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν καταστήσας δημόσια, τοὺς δὲ μὴ ὀνομαζομένους προσαγορεύσας ἀπὸ τῶν τόπων ἢ ἀπὸ τῶν κτισάντων³⁾, ἀναδείξας δ' αὐτοὺς ὀργανικὰ μέλη τῆς νέας πολιτείας

μὲν ἦς γινώσκωμεν μέχρι τοῦδε ὀνομασίᾳ καὶ τὰς τρεῖς τριττύς. "Ιδε Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 871 καὶ Δ' σ. 120 ἀρ. 517 a Ἠδλ. Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. VII (1882) σ. 110. Milchhöfer Untersuchungen über die Demeordnung des Kleisthenes σ. 117 κ. ἐ. ἐν Mittheilungen κτλ. Τόμ. XVIII (1893) σ. 293. Loeper ἐν Mittheilungen κτλ. Τόμ. XVII (1892) σ. 366. von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 151.

¹ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. *N. Γ. Πολίτου* Τόμ. Α' σ. 259. "Ιδε περὶ τῶν κλεισθενείων τριττύων καὶ Szanto Die kleisthenischen Trittyen ἐν τῷ Hermes Τόμ. XXVII (1892) σελ. 312 κ. ἐ.

² Ὡς ἀποδείξει τούτου φέρεται τὸ ὅτι παρὰ τῷ Πλάτῳ ἐν Ἰπάρχῳ σ. 228 c λέγεται ὅτι ὁ Ἰπάρχος ἔστησεν ἑρμᾶς κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐν μέσῳ τοῦ ἄστεως καὶ τῶν δήμων. Wachsmuth Die Stadt Athen Τόμ. Α' σ. 498 σημ. 3 Gilbert ἑλλ. μεταφρ. *N. Γ. Πολίτου* Τόμ. Α' σ. 180 ἐν σημ. Ὁ δὲ von Wilamowitz-Möllendorff Τόμ. Β' σ. 150 δὲν ἀποδέχεται τὴν ὑπαρξίν δήμων πρὸ τοῦ Κλεισθένους. "Ιδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 584.

³ *Ἀριστοτέλους* Ἀθηναίων πολιτεία 21, 5. "Απὸ τῶν τόπων ἦσαν ὀνομασμένοι δῆμοι οἷοι ὁ Πειραιεύς, ἡ Ἐλευσίς, ἡ Αἰξώνη, αἱ Ἀχαρναί. "Ιδε von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 150 καὶ 151. πατρωνυμικὰ δὲ ἀπὸ τῶν κτισάντων ἦσαν τὰ ὀνόματα τῶν δήμων Τιτακίδαι, Παιωνίδαι, Βουτῖδαι, Σκαμδωνίδαι, Θυμιτάδαι, Ἰωνίδαι, Κοθωκίδαι, Αἰθαλίδαι καὶ ἄλλα. Αὐτόθι, καὶ Törrifer Attische Genealogie σ. 315 κ. ἐ. Ὁρθῶς δ' ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σ. 327 κ. ἐ. ἐν λ. Ἐλευσίς εἰς τὰς ἀπὸ τῶν τόπων καὶ τῶν οἰκισάντων ὀνομασίας προστίθενται καὶ αἱ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς φυτῶν. Τοιαῦτα δὲ ὀνόματα δήμων εἶνε τὰ Ἀχερδοῦς,

διὰ τῆς εἰς τὰς τριττῆς καὶ εἰς τὰς φυλάς δ' ἐμμέσου κατανομῆς. Περιελήφθη δ' εἰς τοὺς δήμους σύμπασα ἡ Ἀττική πλὴν τῶν Ἐλευθερῶν καὶ τοῦ Ὠρωποῦ, προτέρων κτήσεων τῶν Βοιωτῶν, ἀφ' ὧν ἀφῆρεσαν ἔπειτ' αὐτάς οἱ Ἀθηναῖοι¹⁾. Ἦτο δὲ ὅλως ἄνισον τὸ μέγεθος τῶν δήμων, καθ' ἃ ἤδη εἶπομεν ἀνωτέρω, τινῶν μὲν ἐχόντων πλείστους ὅσους οἰκήτορας, τινῶν δὲ πάνυ ὀλίγους²⁾.

Σπουδαῖον δὲ ζήτημα, οὗ ἀνεμένετο ἡ λύσις ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἦτο τὸ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δήμων τῶν κατασταθέντων ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους. Καὶ δὴ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ φέρεται χωρίον λέγον· δέκα δὲ καὶ τοὺς δήμους κατένειμε εἰς τὰς φυλάς³⁾. Εἰς τὸ χωρίον δὲ τοῦτο στηριζόμενος πλὴν ἄλλων ὁ Κούρτιος⁴⁾ ἀπεδέχθη παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ Sauppe⁵⁾, τοῦ Grote⁶⁾ καὶ ἄλλων, ἣν ἔπειτα καὶ ὁ Landwehr⁷⁾ ὑπεστήριξεν, ὅτι ἑκατὸν ἦσαν οἱ δήμοι τοῦ Κλεισθέους. Ὅτε δ' εὗρέθη τὸ πρῶτον ὁ βερολίνειος πάπυρος ὁ περιέχων μικρὸν μέρος τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, διὰ συμπληρώσεως χάσματος ἐν αὐτῷ εὐρισκομένου ἐν 22, 1 εἰς τὰς λέξεις ἑκατὸν δὲ γενομένων δήμων, ὑπὸ τοῦ Diels προταθείσης⁸⁾, ἐφάνη λυόμενον ὀριστικῶς

Morrius, Ἐρίκεια, Φηγοῦς καὶ ἄλλα. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 407 σημ. 4. Εἰς τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα τακτέον καὶ τὸ Ῥαμνοῦς, ὅπερ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff ἐνθ' ἀν. συγκατέριθμησε κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἰς τὰ ἀπὸ τῶν τόπων.

¹ Busolt Die griechischen-Staats- und Rechtsalterthümer σ. 158. Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 405.

² Τῶν πολυπληθεστάτων δήμων ἦσαν μάλιστα ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ ἐξῆς οἱ ἀστικοί, τὸ Κυδαθῆναιον, ἡ Μελίτη, οἱ Σκαμβωνίδαί, οἱ Κεραμεῖς, ὁ Κολωνός καὶ ὁ Κολυτὸς, τῶν δὲ κατὰ τοὺς ἀγροὺς ὁ μέγιστος αἱ Ἀχαρναί, ἀλλὰ πλείονες τῶν ἡμίσεων ὧν μοι εἶχον μόλις πενήτηντα μέχρις ἑκατὸν δημοτῶν.

³ Ἡροδότου V, 60.

⁴ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 584 μετὰ τῆς εἰς τὴν σημείωσιν 2 ἐμῆς προσθήκης.

⁵ Sauppe De demis urbanis. Weimar. 1846.

⁶ Γερμ. μεταφρ. ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 415.

⁷ Landwehr Philolog. Supplementband V σ. 163 x. i.

⁸ Diels Über die Berliner Fragmente der Ἀθηναίων πολιτεία ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει). 1885 σ. 25.

τὸ ζήτημα ὑπὲρ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου. Ἀλλ' ἡ εὕρεσις τοῦ μεγάλου παπύρου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διέλυσε τὴν πλάνην, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ ἀνεγινώσκετο τὸ χωρίον πληῖρες, ἔχον ἄλλως τούτων δὲ γενομένων δημοσικωτέρα. Καὶ ἄλλοθεν δ' ἐκλονήθη τὸ κύρος τοῦ Ἡροδοτείου χωρίου διὰ τῆς εὐφυοῦς εἰκασίας τοῦ Lolling, ὅστις, ὁδηγούμενος ἐκ ψηφίσματός τινος ἀθηναϊκοῦ περὶ τῆς Σάμου¹), διώρθωσεν εἰς δέκαχα τὸ δέκα τοῦ Ἡροδότου²). Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ Ἡροδοτεῖον χωρίον δὲν σημαίνει, ὅτι κατενεμήθησαν οἱ δῆμοι ἀνὰ δέκα εἰς τὰς φυλάς, ὅτι δ' ἄρα ἦσαν ἑκατὸν, ἀλλ' ὅτι ἔγεινεν εἰς δέκα μέρη κατανομή τῶν δῆμων ἐν ταῖς φυλαῖς³). Καὶ χωρία δὲ τινα ἄλλα ἐν οἷς γίνεται μνεία ἑκατὸν ἡρώων, οἵτινες ἐφαίνοντο ἐπιβεβαιῶντες τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκατὸν κλεισθενείων δῆμων⁴), ἐξηγήθησαν ὁρθῶς ὡς ἀναφερόμενα εἰς τοὺς ἑκατὸν ἀρχηγέτας ἐξ ὧν κατὰ τάνωτέρω εἰρημένα ἐξέλεξεν ἡ Πυθία τὰ ὀνόματα τῶν δέκα ἐπωνύμων τῶν φυλῶν⁵). Καὶ ὁ πραγματικὸς δὲ ἀριθμὸς τῶν γνωστῶν ἀττικῶν δῆμων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀντίρρησης εἰς τὴν πεπλανημένην γνώμην περὶ καταστάσεως ἑκατὸν δῆμων ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τινὲς τῶν δῆμων ἐν τῷ κατόπιν χρόνῳ διηρέθησαν⁶) ἢ

¹ Νῦν ἐν τῷ Corpus Inscriptionum Τόμ. Δ' 2, 1 b. νεῖμαι αὐτοὺς αὐτὶ κα μάλ' α κληρωθέντας εἰς τὰς φυλάς δέχεται.

² Lolling ἐν Δελτίῳ ἀρχαιολογικῷ 1889 σ. 31.

³ Τὴν γνώμην τοῦ Lolling ἀπεδέχθησαν δ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 149 σημ. 9, ὁ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 405 σημ. 3 ὅστις πρότερον ἐν Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer σ. 158 ἀπεδέχετο τὴν εἰς ἑκατὸν δῆμους διαίρεσιν) καὶ ὁ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 180 ἐν σημ.

⁴ Ἡρωδιανοῦ Περὶ μονήρων λήξεων σ. 17, 8. Ἀραφὴν, εἰς τῶν ἑκατὸν ἡρώων. Σχόλια εἰς Εὐριπίδου Ἰππόλυτον 455. Κεφαλὸς εἰς ὅτι τῶν ἑκατὸν, Δηιω- νέως ἔγγανος. Ἡσύχιος ἐν λ. Πολύξενος εἰς τῶν (ρ') ἡρώων.

⁵ Haussonnier ἐν Revue de philologie Τόμ. XVI σ. 167 κ. ἔ. Milchhöfer Untersuchungen über die Demeinordnung des Kleisthenes σ. 4, von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 149. Busolt Griechische Geschichte Τόμ. Β' σ. 406 ἐν σημ. Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 180-181 ἐν σημ.

⁶ Οὕτως ἐκ τῶν δῆμων Παταμοῦ καὶ μέρους τοῦ δήμου Δειράδων τῆς Λεοντίδος φυ-

ὅτι ἀνεδείχθησαν νέοι δῆμοι ἐκ προτέρων ἀπλῶν χωρίων, ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἐξηγεῖται ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν δήμων ὃν εὐρίσκουμεν ἤδη ὀλίγας δεκαετηρίδας μετὰ τὸν Κλεισθένην¹⁾.

Εἶχον δὲ οἱ δῆμοι ἕκαστοι ἴδιον ἐπώνυμον ἥρωα, οὗ τῆς λατρείας συμμετεῖχον σύμπαντες οἱ δημόται, καὶ ἴδιον δῆμαρχον. Ἡ δ' εἰς τὸ ληξιαρχικὸν γραμματεῖον τοῦ δήμου ἐγγραφή καθίστανε τὸν ἐγγραφόμενον εἰς αὐτὸ οὐ μόνον μέλος τοῦ δήμου, ἀλλὰ καὶ πολίτην Ἀθηναῖον, ἀπολαύοντα ἀπάντων τῶν συμπαρομαρτούντων δικαιωμάτων καὶ ὑποβαλλόμενον εἰς ἅπαντα τὰ ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα ἐν ταῖς ὑπὸ τῆς πολιτείας νενομισμέναις ἡλικίαις. Εἶχον δὲ οἱ δῆμοι καὶ ἰδίαν κοινοτικὴν διοίκησιν καὶ ἰδίαν ἐκκλησίαν, καλουμένην ἀγοράς. Οὕτω δὲ διὰ τῆς τῶν δήμων καταστάσεως δὲν διελύθησαν μὲν αἱ τοπικαὶ κοινότητες καὶ τὰ κατὰ τόπους ἴδια συμφέροντα καὶ ὀρησκειτικὰ νόμιμα, ἀλλὰ διεσπάσθη ἡ κατὰ γένη²⁾ καὶ κοινωνικὰς τάξεις ἀντιδιαφερομένης πρὸς ἀλλήλας σύνταξις τῶν πολιτῶν, ἅπαντες δ' οἱ δημόται ἦσαν

λῆς προῆλθον οἱ δῆμοι Ἄνω Ποταμός, Κάτω Ποταμός καὶ Ποταμός Λεραδιώται. Ἰδὲ Köhler ἐν ταῖς Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IV (1879) σ. 102 κ. ἔ. X (1885) σ. 105 κ. ἔ.

¹⁾ Οἱ Milchhöfer Untersuchungen über die Demeinordnung des Kleisthenes σ. 6 κ. ἔ. καὶ ὁ Loeper ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. XVII (1892), σ. 431 καταλέγουσιν ἑκατὸν πενήκοντα ἑξ ὀνόματα δήμων γνωστῶν ἤδη. Παρὰ δὲ τῷ Στράβωνι IX, σ. 396 γίνεται λόγος περὶ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα καὶ τρισάκρων. Ἰδὲ καὶ τὸν ἐν τισὶν ἀμφιβαλλόμενον κατάλογον τοῦ Gelzer ἐν ἑ' ἐκδ. τῶν Griechische Staatsalterthümer τοῦ Hermann ἐν Παραρτήματι σ. 790.

²⁾ Λέγει μὲν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ἀθηναίων πολιτεία 21, 6. τὰ δὲ γένη καὶ τὰς φρατρίας καὶ τὰς ἱερωσύνας εἶασεν ἔχειν ἑκάστους κατὰ τὰ πάτρια, ἀλλὰ ταῦτ' ἀντιπαράβλλονται πρὸς τὰ ἐν τοῖς Πολιτικοῖς VI, 4 σ. 1319 b, στ. 19 κ. ἔ., ἐν οἷς καὶ ταῦτα· φυλαὶ τε γὰρ ἕτεραι ποιηταί πλείους καὶ φρατρίαι, καὶ τὰ τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά, καὶ πάντα σοφιστέον ὅπως ἂν ὅτε μάλιστα ἀναμιχθῶσι πάντες ἀλλήλοις, αἱ δὲ συνήθειαι διαzeugθῶσιν αἱ πρότερον. Περὶ δὲ τῆς ὁρθῆς ἐννοίας τῶν κατὰ τὰς φρατρίας καὶ τὰ γένη μετὰ Κλεισθένην ἴδε P. Meyer Des Aristoteles Politik und die Ἀθηναίων πολιτεία σ. 51 κ. ἔ., καὶ Niemeyer ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τόμ. CXLIII (1891) σ. 409, Gilbert Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. 5' Τόμ. Α' σ. 164 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 182). Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 5' Τόμ. Β' σ. 21 ἐν σημ., 427 κ. ἔ.

ἴσοι πρὸ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δήμου. Ἐντεῦθεν ἡ σημασία, ἣν ὀρθῶς ἀποδίδει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν ἀπὸ τῶν δήμων ὀνομασίαν τῶν Ἀθηναίων τὴν εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους, ἥτις κοινὴ οὖσα εἰς τε τοὺς ἀρχαίους πολίτας καὶ τοὺς νέους συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξίσωσιν ἀλλήλων, ἐν ᾧ διὰ τῆς πατρόθεν προσαγορεύσεως ἔμελλον νὰ ἐξελέγχωνται οἱ νεοπολῖται ¹). Ἦτο δὲ αὕτη ἡ ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ ἐπωνυμία οὕτως εἰπεῖν ἡ ἐπίσημος ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κλεισθένους, ἐν ἰδιωτικῇ μόνον χρήσει ἐξακολουθούσης τῆς καὶ πατρόθεν ἐπωνυμίας, ἐν ᾧ πρότερον ἐγίνετο χρῆσις τοῦ ἰδίου ὀνόματος καὶ τοῦ τοῦ πατρός ²).

Τὸν ἄμεσον δὲ σύνδεσμον τῶν δήμων πρὸς τὴν πολιτείαν δεικνύει ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὴν βουλὴν. Καὶ δὴ ἡ κλεισθένειος βουλὴ ἡ ἐκ πεντακοσίων ἀντὶ τῶν προτέρων τετρακοσίων ἀποτελουμένη, ὧν πεντήκοντα ἐξ ἐκάστης τῶν δέκα φυλῶν, συνεδέετο ἀναποσπάστως πρὸς τοὺς δήμους τοῦτο μὲν διὰ τῆς ἐν αὐτοῖς τοῖς δήμοις κληρώσεως τῶν βουλευτῶν ³), τοῦτο δὲ διὰ τῆς ἐν τῇ βουλῇ ἀντιπροσωπεύσεως ἐκάστου δήμου διὰ βουλευτῶν κατ' ἀναλογίαν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ ⁴). Καὶ τὸ σύστημα δὲ τῆς εἰς πρυτανείας διαιρέσεως

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4· καὶ δημότας ἐποίησεν ἀλλήλων τοὺς οἰκιστὰς ἐν ἐκάστῳ τῶν δήμων, ἵνα μὴ πατρόθεν προσαγορεύοντες ἐξελέγχωσιν τοὺς νεοπολίτας, ἀλλὰ τῶν δήμων ἀναγορεύωσιν· ὅθεν καὶ καὶ καλοῦσιν Ἀθηναῖοι σφᾶς αὐτοὺς τῶν δήμων.

² Περὶ τῆς διαφόρου χρήσεως τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ πατρόθεν ὀνόματος ἐν τοῖς διαφόροις χρόνοις καὶ κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις ἴδε von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 169 κ. ἑ. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 410 κ. ἑ. σημ. 1.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 62, 1· ἐκ τῆς φυλῆς ὅλης κληροῦσι πλὴν βουλευτῶν καὶ προυρῶν· τοὺτους δ' εἰς τοὺς δήμους ἀποδιδᾶσι. Πρὸς. Köhler ἐν Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. IV (1879) σ. 105. Haussoulier ἐν Bulletin de correspondance Hellénique Τόμ. V (1881) σ. 365 κ. ἑ.

⁴ Οὕτως αἱ Ἀχαρναὶ τῷ 360-359 π. Χ. εἶχον εἴκοσι καὶ δύο βουλευτάς, ἦτοι σγξδὸν τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης Οἰνηίδος φυλῆς εἰς ἣν ἀνήκον (Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Β' 868), ἡ Παιανία, ἡ Ἀλσιπεκὴ καὶ ἡ Ἀντίφλυστος περὶ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἀντίθε. Τόμ. Β' 869, 873. Κατὰ δὲ τὸ 341/340 π. Χ. ἀνὰ ἓνα μὲν βουλευτὴν παρέσχον ἑπτὰ τῶν εἴκοσι δήμων τῆς Αἰγινήδος, ἀνὰ δύο δὲ πέντε αὐτῶν, καὶ ἀνὰ δύο μὲν οἱ ὀκτώ,

τῆς βουλῆς παρεῖχον ἐκ περιτροπῆς καὶ κατ' ἀναλογίαν δύναμιν εἰς τοὺς δῆμους, ὅτ' ἐπρυτάνευεν ἡ φυλὴ, εἰς ἣν ἦσαν τεταγμένοι. Εἶνε δὲ ἡ πρὸς τὴν βουλὴν σχέσις αὕτη τῶν δῆμων τόσῳ μᾶλλον ἀξία λόγου, καθ' ὅσον τυχαία ὡς τὸ πλεῖστον εἶνε ἡ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου σχέσις αὐτῶν, πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦλάχιστον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ, δι' οὗ ἰσοπεδῶθη κατὰ μέγα μέρος ἡ τῶν δημοτῶν τῶν διαφόρων δῆμων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρούσια. Διὰ τοῦτο ὀρθὴν θεωρῶ τὴν παρατήρησιν τοῦ Botsford, καθ' ἣν διὰ τῆς κληρώσεως τῶν τριττύων εἰς τὰς φυλὰς ἐξ ἐκάστου τῶν τριῶν μερῶν τῆς Ἀττικῆς ἐπετεύχθη καὶ τοῦτο, νὰ καθίσταται εὐκόλος ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δῆμου παράστασις τῶν ἐκ τῶν περὶ τὸ ἄστυ δῆμων ἀντιπροσώπων τῆς τριττύος ἐκάστης φυλῆς ¹⁾).

Ὡς δὲ ἡ ἐκκλησία τοῦ δῆμου μάλιστα πρὸς τὰς φυλὰς ἔχει σχέσιν, οὕτω καὶ τῆς στρατιωτικῆς ὁργανώσεως τῆς χώρας βάσις ἀπέβησαν αἱ φυλαὶ, ἐκάστης αὐτῶν παρεχούσης μίαν τάξιν ἡ φυλὴν ὀπλιτῶν καὶ μίαν φυλὴν ἱππέων. Ἦρχον δὲ τῶν μὲν ἱππέων (ἱππαρχοὶ ²⁾), τῶν δὲ ὀπλιτῶν οἱ στρατηγοί, ὄντες δέκα, ὅσαι καὶ αἱ φυλαὶ, καὶ ἐκλεγόμενοι κατὰ φυλὰς ἀπὸ τοῦ 502 ἢ 501 π. X. ³⁾. Πρὸς τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν φυλῶν προσηρμόσθησαν ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους ἡ ἐν μέρει ἀργότερον καὶ αἱ συναρχαὶ διαφόρων ἄλλων ἀρχόντων αἱ ἀποτελούμεναι ἐκ δέκα ἀνδρῶν ⁴⁾).

ἀνὰ ἓνα δὲ οἱ πέντε τῶν εἰκοσι δῆμων τῆς Λεοντίδος. Πρὸς Bulletin de correspondance Hellénique Τόμ. XIII (1889) σ. 348 κ. εἰ.

¹⁾ Botsford The development of the Athenian constitution ἐν Cornell Studies in Classical Philologie ἀρ. IV. 1893 σ. 196.

²⁾ Οὗτοι τὸν τέταρτον αἰῶνα ἦσαν δύο, ἕκαστος ἡγούμενος πέντε φυλῶν ἱππέων ἐξελέγοντο δ' ἐξ ἀπάντων Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 61 4.

³⁾ Τὸ 502 π. X. ἀποδέχονται δ' Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 803 καὶ ὁ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 354, τὸ δὲ 501 π. X. δ' Gilbert, ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου Τόμ. Α' σ. 189 καὶ ὁ Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 425. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἀθηναίων πολιτεία 61, 1) ἔχειροτονοῦνται καὶ οἱ στρατηγοὶ πάντες ἐξ ἀπάντων καὶ ἔτι εἰς ἐκάστης φυλῆς.

⁴⁾ Μόνον περὶ τῶν ἀποδεκτῶν μαρτυρεῖται ῥητῶς, ὅτι κατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους. Ἴδε Ἀνδροτίωνα παρ' Ἀρποκρατίωνι ἐν λ. Ἀποδέκται.

Οὕτω δὲ δημοκρατικωτέραν ἐν ὧν καταστήσας τὴν πολιτείαν ὁ Κλεισθένης ἐξησφάλισεν αὐτὴν ἀπὸ παντὸς κινδύνου τυραννίδος διὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ ὁστρακισμοῦ ¹⁾).

Τοῦ δὲ Ἀρείου πάγου τὰ δικαιώματα διετηρήθησαν ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους οἳ εἶχον κατασταθῇ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος. Ἀλλ' οἱ πολυτάραχοι χρόνοι τῶν Μηδικῶν προσέδωκαν εἰς αὐτὸν νέαν δύναμιν ἕνεκα τῆς συνετῆς καὶ φιλοπάτριδος πολιτείας τῶν Ἀρεοπαγιδῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης μάλιστα, ὑπερβάλλων πάντως τὰ πράγματα, παριστάνει τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν ὡς κυρίαν αἰτίαν τῆς περὶ Σαλαμῖνα νίκης διὰ τῶν ἐξῆς· τῶν γὰρ στρατηγῶν ἐξαπορησάντων τοῖς πράγμασι, καὶ κηρυζάντων σῶζειν ἕκαστον ἑαυτὸν, πορίσασα δραχμὰς ἐκάστῳ ὀκτώ, διέδωκε καὶ ἐνεβίβασεν εἰς τὰς ναῦς ²⁾. Ἀλλ' ὀρθῶς πρὸς ταῦτα, δι' ὧν μειοῦται τὸ ἄλλοθεν μαρτυρούμενον καὶ παραδεδόμενον ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀξίωμα τοῦ Θεμιστοκλέους ³⁾, ἀντιπαρετηρήθη τοῦτο μὲν, ὅτι τὸ περὶ τῆς σωτηρίας κήρυγμα τῶν στρατηγῶν μόνον εἰς τὴν διάσωσιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατευομένων ἀνεπέρετο, καθ' ἃ ἀναγινώσκομεν παρὰ τε τῷ Ἡρόδοτῳ ⁴⁾ καὶ τῷ Πλούταρχῳ ⁵⁾, τοῦτο δὲ, ὅτι, διαταχθείσης ἤδη

¹⁾ Ἰδε περὶ τοῦ ὁστρακισμοῦ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 592 τὴν σημείωσιν, ἐν ᾗ προσέθηκα τὰ γινώρια τοῦ Ἀριστοτέλους (Ἀθηναίων πολιτεία 22, 3 καὶ 6), ἐξ ὧν ὀριστικῶς ἐδηλώθη ἡ σημασία τῆς τῷ πρώτῳ καταστάσεως τοῦ ὁστρακισμοῦ καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτοῦ κατὰ τὰ μεταγενεστέρα στάδια.

²⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 23, 1. Πρὸλ. Πολιτικῶν VIII (V), 3, 5.

³⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Κίμωνος 5· ὅτε γὰρ τὸν δῆμον ἐπιόντων Μηδῶν Θεμιστοκλῆς ἐπειθε προέμενον τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐκλιπόντα πρὸ τῆς Σαλαμῖνος ἐν ταῖς ναυσὶ τὰ ὄπλα θέσθαι καὶ διαγωνίσασθαι κατὰ θάλασσαν. — Αἰσχίνου Σωκρατικοῦ Ἀπόσπ. 3 ἐκδ. Fischer σ. 173. ἐκλιπόντες τὴν χώραν εἰς Σαλαμῖνα ἐφυγον, ἐλόμενοι Θεμιστοκλῆα στρατηγόν, καὶ ἐπέτρεψαν, ὅτι βούλοιο, τοῖς ἑαυτῶν πράγμασι χρῆσασθαι. Πρὸλ. Ἡροδότου VIII, 124. Θουκυδίδου I, 74.

⁴⁾ Ἡροδότου VIII, 41· μετὰ δὲ τὴν ἀπῆξιν κήρυγμα ἐποίησαντο, Ἀθηναίων τῇ τις δύναται σῶζειν τέκνα τε καὶ τοὺς οἰκέτας.

⁵⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 10, ἐνθα λέγεται, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς κατόρθωσε ψήφισμα τοῦ δήμου τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἀθηναίων

ὑπὸ τῶν στρατηγῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Θεμιστοκλέους τῆς εἰς τὰ πλοῖα ἐμβιβάσεως, μόνον ἢ ἐξ ὀκτῶ δραχμῶν χορηγία ἢ παρασχεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρείου πάγου μένει πιστευτή, ἀλλὰ καὶ ταύτην πρέπει νὰ περιορίσωμεν εἰς τοὺς στρατευομένους κατὰ τὰ παρὰ Πλουτάρχῳ ¹⁾. Ἄλλως δὲ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς αὐτὸς ἐτάσσετο εἰς τοὺς Ἀρεοπαγίτας ²⁾, καὶ συνήργησε καὶ αὐτὸς πάντως εἰς ταύτην τὴν χορηγίαν. Ἐντεῦθεν δ' ἢ ἄλλως ἀπίθανος διήγησις τοῦ Ἀθηδογράφου Κλειδήμου ³⁾ περὶ τῆς διὰ στρατηγῆματος τοῦ Θεμιστοκλέους προμηθείας τούτου τοῦ χρήματος ⁴⁾.

Οὐχ ἥττον αἱ κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ὑπηρεσίαι τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς ἐνίσχυσαν αὐτὴν ἐπὶ τοσοῦτον κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὥστε διώκει τὴν πόλιν, περιβληθεῖσα τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἄνευ οὐδενὸς δόγματος ⁵⁾. Διήρκεσε δ' ἢ παντοδυναμία αὕτη τῶν Ἀρεοπαγιτῶν δεκαεπτὰ περίπου ἔτη μετὰ τὰ Μηδικὰ ⁶⁾. Ἀλλ' ἢ διὰ τῆς προστασίας ταύτης τοῦ Ἀρείου πάγου ἔμμεσος ἐπαναφορὰ τῆς πολιτείας εἰς τὸ ἀρχαῖον ὀλιγαρχικὸν καθεστῶς ἤρχισεν ἐπιφέρουσα κατὰ μικρὸν ἀντίδρασιν, κορυφωθείσαν τέλος, ὅτε ἴσχυσε γενόμενος προστάτης

μεθεοῦσθι. τοὺς δ' ἐν τῇ ἡλικίᾳ πάντας ἐμβαίνειν εἰς τὰς τριήρεις, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ἀνδράποδα σφίζειν ἕκαστον ὡς δυνατόν.

¹⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 10 Ὁ Blass μάλιστα (ἐκδ. 1898 σ. 41, 19) ἀφίνει κενὸν μεταξὺ τῶν δραχμῶν ἑκάστω — ὀκτῶ, καὶ ὑποσημειώνει, ὅτι τὸ γινώσκον τοῦ Ἀριστοτέλους συμπληρωτέον ἑκάστω τῶν στρατευομένων κατὰ τὰ παρὰ Πλουτάρχῳ. Ἐλαβε δὲ πιθανῶς ἢ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ τὰ χρήματα ταῦτα ἐκ τῶν ἀπὸ ζημιῶν ἐπιβαλλομένων, ὅσα κατέθετεν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ταμεῖον τῆς Ἀθηνᾶς συνωδᾷ τῇ Ἀριστοτέλει ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ 8, 4.

²⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 139. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦτο Ἀρεοπαγίτης μόνον ὅτε ἐγενεν ἢ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου συνωδᾷ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ 25, 3, ἀλλ' ἤδη καὶ περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, ἅτε προάρχας ἦδη τῇ 493 π. Χ.

³⁾ Παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 10.

⁴⁾ Ἰδε περὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἰδίως Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 691 - 692.

⁵⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 23, 1.

⁶⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 25, 1.

τοῦ δήμου, Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου. Τοῦτου δὲ τῶν κυριωτάτων ἔργων ὑπῆρξεν ὁ περιορισμὸς τῆς δυνάμεως καὶ τῶν προνομίων τοῦ Ἀρείου πάγου¹).

Τὸν Ἐφιάλτην ἐγινώσκομεν ἀληθῶς ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε παραδόσεως ὡς τὸν πρωτεργάτην τοῦ πολμήματος ἐκείνου, καθ' οὗ ἀντέταξε σθεναράν κραυγὴν ἄλλους ὁ Αἰσχύλος ἐν τῇ Ὀρεστιά. Ἀλλ' ἰδοὺ αἰφνης ὅλως ἀπροςδοκῆτως ἡ Ἀθηναίων πολιτεία παριστάνει συναιτίον τοῦ Ἐφιάλτου τὸν Θεμιστοκλέα. Ἐχει δὲ τὸ πολυθρύλητον χωρίον ὧδε· Αὐξανομένου δὲ τοῦ πλήθους, γινόμενος τοῦ δήμου προστάτης Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου, δοκῶν καὶ ἀδωροδόκητος εἶναι καὶ δίκαιος πρὸς τὴν πολιτείαν, ἐπέθετο τῇ βουλῇ (τῇ ἐξ Ἀρείου πάγου). Καὶ πρῶτον μὲν ἀνείλεν πολλοὺς τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, ἀγῶνας ἐπιφέρων περὶ τῶν διωκημένων· ἔπειτα τῆς βουλῆς ἐπὶ Κόωνων ἀρχοντας ἅπαντα περιεῖλε τὰ ἐπίθετα, δι' ὧν ἦν ἡ τῆς πολιτείας φυλακὴ, καὶ τὰ μὲν τοῖς πεντακοσίοις, τὰ δὲ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς δικαστηρίοις ἀπέδωκεν. Ἐπραξε δὲ ταῦτα συναιτίου γενομένου Θεμιστοκλέους, ὃς ἦν μὲν τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, ἔμελλε δὲ κρίνεσθαι μηδισμοῦ· Βουλόμενος δὲ καταλυθῆναι τὴν βουλήν ὁ Θεμιστοκλῆς, πρὸς μὲν τὸν Ἐφιάλτην ἔλεγεν ὅτι συναρπάζειν αὐτὸν ἡ βουλή μέλλει, πρὸς δὲ τοὺς Ἀρεοπαγίτας, ὅτι δείξει τινὰς συνισταμένους ἐπὶ καταλύσει τῆς πολιτείας. Ἀγαγὼν δὲ τοὺς αἰρεθέντας τῆς βουλῆς οὗ διέτριβεν ὁ Ἐφιάλτης, ἵνα δείξῃ τοὺς ἀθροιζομένους, διελέγετο μετὰ σπουδῆς αὐτοῖς. Ὁ δ' Ἐφιάλτης ὡς εἶδεν καταπλαγεῖς, καθίζει μονοχίτων ἐπὶ τὸν βωμόν. Θαυμασάντων δὲ πάντων τὸ γεγονός, καὶ μετὰ ταῦτα συναθροισθείσης τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων, κατηγόρου τῶν Ἀρεοπαγι-

¹ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 524 κ. ε. Ὅποιοι οἱ διὰ τοῦ Ἐφιάλτου πράγματι ἐπενεχθέντες περιορισμοὶ ἴδε παρὰ τῷ von Wilamowitz-Möllerndorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 186 κ. ε.).

τῶν δ' τ' Ἐφιάλτης καὶ (δ) Θεμιστοκλῆς, καὶ πάλιν ἐν τῷ δῆμῳ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἕως παρείλοντο αὐτῶν τὴν δύναμιν ¹⁾).

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου δύο τινὰ πρέπει νὰ ἐξάρωμεν ἐν πρώτοις, τὸν χρόνον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου καταλύσεως τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ τὴν κατανομὴν τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαιρεθέντων δικαιωμάτων. Καὶ δὴ ὡς πρὸς μὲν τὸν χρόνον ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ῥητῶς, ὅτι ἡ κατάλυσις ἔγινεν ἐπὶ Κόνωνος ἄρχοντος, ὅστις ἤρξε τῷ 462/1 π. Χ. ²⁾. Οὕτω δὲ τὸ πρῶτον νῦν ὀρίζεται ἀκριδῶς τὸ ἔτος τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος τῆς ἀθηναϊκῆς ιστορίας, ὅπερ πρότερον ἐχρονολογεῖτο ἄοριστότερον περὶ τὸ 460 π. Χ. ³⁾. Περὶ δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ Ἀρείου πάγου ἀφαιρεθέντων δικαιωμάτων εἶδομεν ἤδη τὸν Ἀριστοτέλην λέγοντα, ὅτι ταῦτ' ἀπεδόθησαν τὰ μὲν εἰς τὴν βουλὴν τοὺς πεντακοσίους, τὰ δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, τὰ δὲ εἰς τὰ δικαστήρια. Οὐδεμίᾳ ἄρα γίνεται μνεῖα τῶν νομοφυλάκων, οὓς ἀπεδέχοντο τινες πρότερον, στηριζόμενοι εἰς ἀμφιβαλλομένην μαρτυρίαν τοῦ Φιλοχόρου, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου κατασταθέντας πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἀρείου πάγου ἐν τισὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ⁴⁾. Διὸ οἱ νεώτεροι ἀπορρίπτουσιν ὠρισμένως τὴν ἐπὶ Ἐφιάλτου κατάστασιν τῶν νομοφυλάκων ⁵⁾, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἐξῆς ἰσχυρὰ ἡ γνώμη τῶν ἀποδεχομένων

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 1-4

²⁾ Ἄλλ' ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ τῷ Ἀριστοτέλει (Ἀθηναίων πολιτεία 25, 1) λεγομένων (ἔτι δ' ἐπτακαίδεκα μάλιστα μετὰ τὰ Μηδικὰ διέμεινεν ἡ πολιτεία προσεστώτων τῶν Ἀρεοπαγιτῶν), συνδυαζομένων πρὸς τὴν ἐν ἔτει 457/6 ἀρχὴν πρώτου ἐκ τῶν ζευγιδῶν ἄρχοντος τοῦ Μνησιθείδου κατὰ τὰ τὰ ὑπὸ Ἀθηναίων ψηφισθέντα ἔκτω ἔτει μετὰ τὸν Ἐφιάλτου θάνατον (26, 2) υπολογίζει ὁ Busolt (Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 5^α σ. 167, σημ. 3), ὅτι μᾶλλον τῷ 464/3 ἔγινεν ἡ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου.

³⁾ Ὁ Κούρτιος ἀπεδέχετο αὐτὸ τὸ 460 π. Χ. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 524 καὶ τὸν κατωτέρω Χρονολογικὸν πίνακα ἐν σ. 18^α.

⁴⁾ Τοῦτο ἀπεδέχετο καὶ ὁ Κούρτιος. Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 529.

⁵⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 192. Gilbert ἑλλ. μετ. φρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 192. Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 357.

τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν τὸ πρῶτον ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ¹⁾).

Ἄξια λόγου εἶνε κατὰ ταῦτα τὰ ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἐπανορθώματα περὶ τῶν κατὰ τὸν ὑπὸ Ἐφιάλτου περιορισμὸν τοῦ Ἀρείου πάγου. Ἀλλὰ πῶς ἔχουσι τὰ περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἐφιάλτου; Πρῶτος ὁ Kenyon ²⁾. ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰ πλήρη πίστιν, προσεπαγαγὼν καὶ χωρίον ἐκ τῆς Ὑποθέσεως εἰς τὸν Ἀρεοπαγιτικὸν τοῦ Ἰσοκράτους, διαλαθὼν τέως τοὺς ἱστορικοὺς ³⁾. Καὶ ἄλλοι δὲ μετ' αὐτὸν ἠξίωσαν πίστεως τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, συμψώνως τῇ ἐκφράσει τοῦ von Wilamowitz-Möllendorff καταβρογχίσαντες μετ' ἰδιαιζούσης εὐαρεσκείας τὴν ἐν τῷ νέῳ πλάκῳ ντι μεγάλην σταφίδα ⁴⁾. Ἀλλὰ μετὰ τὸν Schöll, ἐν τοῖς πρώτοις ἐκφράσαντα δυσπιστίαν πρὸς τὸ περὶ Θεμιστοκλέους ἀνέκδοτον τοῦ Ἀριστοτέλους ⁵⁾, κυρίως ἐξήτασαν τὰ κατ' αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας αὐτὸς ὁ

¹ Böckh Kleine Schriften Tόμ. Ε' σ. 424 κ. ἐ. Strenge Quaestiones Philochoreae Ἐν Γοτting. 1863 σ. 5 κ. ἐ. Wachsmuth Die Stadt Athen Tόμ. Α' σ. 534 σημ. 2. Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. 6' σ. 189. Gilbert ἐνθ' ἀν. Lipsius ἐνθ' ἀν. σ. 580. Ἰδε καὶ τὴν ἐμὴν σημείωσιν ἀνωτέρω Tόμ. Β' σ. 532.

² Εκδ. 6' σ. 70 κ. ἐ.

³ Ἐρρηται ἐκδεδομένον ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Dindorf ἐκδόσει τῶν Σγολίων εἰς Αἰσχίνην καὶ Ἰσοκράτην σ. 111, ἔχει δὲ ὡς: Ἐφιάλτης τις καὶ Θεμιστοκλῆς χρεωσταῦντες τῇ πόλει χρήματα καὶ εἰδότες ὅτι ἐὰν δικασθῶσιν (ὁ Kenyon προτείνει δικάσωσιν) οἱ Ἀρεοπαγῖται, πάντως ἀποδώσουσι καταλῦσαι αὐτοὺς ἔπεισαν τὴν πόλιν, οὕπω τινὸς μέλλοντος κριθῆναι. Ὅ γάρ Ἀριστοτέλης λέγει ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων ὅτι καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς αἴτιος ἦν μὴ πάντα δικάζειν τοὺς Ἀρεοπαγίτας· ὡς ἔστι μὲν ὡς δι' αὐτοὺς τοῦτο ποιοῦντες, τὸ δ' ἀληθὲς διὰ τοῦτο πάντα κατασκευάζοντες. Εἴτα οἱ Ἀθηναῖοι ἀσμένως ἀκούσαντες τῆς τοιαύτης συμβουλῆς κατέλυσαν αὐτούς.

⁴ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Tόμ. Α' σ. 140. Τῶν ἀποδεχθέντων τὴν περὶ Θεμιστοκλέους διήγησιν εἶνε καὶ ὁ Bauer Litterarische und historische Forschungen zu Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία σ. 67 κ. ἐ. καὶ ὁ Savelli Temistocle dal primo processo alla sua morte. Ἐν Φλωρεντίᾳ 1893.

⁵ R. Schöll Aristoteles Staat der Athener. Ἐν Μονάχῳ. 1891.

von Wilamowitz-Möllendorff ¹⁾ καὶ ὁ Busolt ²⁾). Κατέληξαν δ' ἀμφότεροι εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς διηγήσεως μάλιστα διὰ τοὺς ἀναχρονισμούς, εἰς οὓς ἤθελεν ἀγάγει ἀναγκαίως ἡ ἀποδοχὴ αὐτοῦ ³⁾). Τὸ μόνον ἐν τοῖς περὶ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀρείου πάγου λεγομένοις ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὁρθῶς ἔχον εἶνε τὸ ὅτι ὁ Ἀρειος πάγος ὑπῆρξε πράγματι ὁ κρίνας μηδισμοῦ τὸν Θεμιστοκλέα συμφώνως πρὸς τοὺς σὺλωναίους νόμους καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἐκπηγάζοντα ἐν τῷ τότε χρόνῳ δικαιώματα τῶν Ἀρεοπαγιτῶν. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης, λέγων, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἔμελλε κρίνεσθαι, καὶ ταῦτα βραχὺ πρὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κώνωνος (462/1 π. X.), συγχέει προφανῶς τοὺς χρόνους, ἐπειδὴ ἡ κατὰ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπὶ προδοσίᾳ κατηγορία ἢ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ὑποκινηθεῖσα ἀνέρχεται εἰς τοὺς χρόνους ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν ἔτει 467 π. X. καταδίκην τοῦ Πausanίου. Καὶ γίνεται μὲν λόγος παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ ⁴⁾ περὶ διπλῆς κατηγορίας καὶ διπλῆς δίκης τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀλλ' εἶνε τὸ πρᾶγμα προφανῶς λᾶθος, εὐκόλως ἐξηγούμενον ἐκ τῆς οἰκονομίας τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς ιστορικῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἐν ᾧ διηγεῖται τὰ κατὰ τὸν Πausανίαν καὶ τὸν Θεμιστοκλέα ⁵⁾).

Μιᾶς δὲ οὔσης τῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καταδίκης τοῦ Θεμι-

¹⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen σ. 140 κ. εἰ. Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Ε' σ. 628 κ. εἰ., 636.

²⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer έκδ. 6' σ. 167. Δυστυχῶς γράφουν ταῦτα δὲν ἔχω πρόχειρον τὴν γ' έκδοσιν τοῦ Β' τόμου τῆς Griechische Geschichte τοῦ αὐτοῦ, διὸ περιορίζομαι εἰς μόνας τὰς ἐκ τῶν Ἀρχαιοτήτων αὐτοῦ παραπομπάς.

³⁾ Εἰς τὴν γνώμην ταύτην προσεχώρησά ἤδη ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 524 ἐν σημ. 3. Τὴν γνώμην ταύτην ἠκολούθησε καὶ ὁ Botsford The development of the Athenian constitution σ. 220 ἐν σημ. 2. Ὁ δὲ Lipsius οὐδὲ μνησθεὶς κἄν ἀξιοῖ τὸ ἀνέκδοτον ἐν Griechische Alterthümer σ. 356 κ. εἰ., ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ Ἐφιάλτου. Ἐπέχει δὲ ὁ Gilbert ἔλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 191 ἐν σημ., ἀλλ' ἢ εἰς τὸν Bauer παραπομπὴ αὐτοῦ δεικνύει, ὅτι μᾶλλον πρὸς ἀποδοχὴν τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀριστοτέλους ἀποκλίνει.

⁴⁾ Διοδώρου Σικελιώτου XI, 54.

⁵⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 142 σημ. 1.

στοκλέους, καὶ ταύτης γενομένης μετὰ τὸν ἐξοστρακισμόν αὐτοῦ καθ' ὃν χρόνον διέτριβεν ἐν Ἀργεῖ, εἶνε ὅλως δυσσυμβίβαστοι οἱ χρόνοι τοῦ γεγονότος τούτου καὶ τῆς εἰς τὴν Περσίαν φυγῆς καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἔτος 464/3, καθ' ὃ εἶδομεν ἀνωτέρω τὸν Busolt ἀποδεχόμενον ὡς τελεσθεῖσαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἐπιάλτου κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου πάγου ¹⁾, πολὺ δὲ μᾶλλον πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Κόνωνος (462/1 π. X.), ὅς ποιεῖται μνηιὰν ὁ Ἀριστοτέλης.

Καὶ ἀληθῶς ἔχομεν ἄλλοθεν μαρτυρούμενα τὰ ἐξῆς γεγονότα περὶ τῆς φυγῆς τοῦ Θεμιστοκλέους τοῦτο μὲν παρὰ τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις, διὰ μακρῶν διηγούμενος τὰ κατ' αὐτὴν, φαίνεται ἔχων ἰδίαν αὐτῶν γνῶσιν, τοῦτο δὲ παρὰ τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ μὲν Πλούταρχος ²⁾ λέγει, ὅτι ἡ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου ἐπεχειρήθη καθ' ὃν χρόνον ὁ Κίμων εὕρισκετο ἐν Μεσσηνίᾳ, βοηθῶν τοὺς Λακεδαιμονίους ἐναντίον τῶν ἀποστάντων Μεσσηνίων καὶ εἰλώτων, τοῦτο δὲ συνέβη τὸ θέρος τοῦ 463 π. X. ³⁾. Ὁ δὲ Θουκυδίδης μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἀφίχθεις εἰς τὴν Ἀσίαν ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην νεωστὶ βασιλεύοντα ⁴⁾, καὶ ὅτι, πλέων εἰς τὴν Ἀσίαν, κατήχθη ὑπὸ τρικυμίας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πολιιορκουμένην Νάξον ⁵⁾. Ἄλλ' ἡ μὲν Νάξος ἀπέστη τὸ βραδύτερον τῷ 466/5 π. X. ⁶⁾, ὁ δὲ Ἀρταξέρξης ἀνερρήθη κατὰ τοὺς

¹⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 701, σημ. 2.

²⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Κίμωνος 15.

³⁾ Ἀποδέχεται μὲν ὁ Κούρτιος (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 516) τὸ 461 π. X., ἀλλ' ἄλλον ἐν οἷς ὁ Busolt (Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 167 σημ. 3) χρονολογεῖ τὸ γεγονός εἰς τὸ 463 π. X. Ἀνάλογος δὲ φαίνεται καὶ ἡ χρονολογικὴ σειρά, εἰς ἣν τοποθετεῖ τὸ συμβᾶν ὁ von Wilamowitz-Möllendorff (Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 142).

⁴⁾ Θουκυδίδου I, 137. Ἰδε καὶ Χάρονα παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 27, μαρτυροῦντα, ὅτι ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ξέρξου. Δὲν εἶνε δὲ βεβαίως σφαλὲς τὰ τοῦ Kenyon (ἐκδ. 6' σ. σ. 70), ἰσχυριζομένου, ὅτι τὸ νεωστὶ βασιλεύοντα τοῦ Θουκυδίδου ἡρόνατο νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ πέμπτου περιόδου ἐτους τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀρταξέρξου.

⁵⁾ Θουκυδίδου I, 137.

⁶⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 167. Ὁ Κούρτιος μάλιστα (Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 474) τὴν καθυπόταξιν τῆς Νάξου ἀναφέρει ἤδη εἰς τὸ 467 π. X.

τελευταίους μῆνας τοῦ θέρους 465 π. X, ¹⁾ ἢ καὶ τῷ 464 π. X. ²⁾. Ταῦτα δὲ πάντα συμβιβάζονται μὲν πρὸς τὴν μαρτυρίαν Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου ³⁾ περὶ τῆς ἐξορίας τοῦ Θεμιστοκλέους ὡς συμβόσης κατ' Ὀλυμπιάδα 72, 2 ἐπὶ ἄρχοντος Πραξιέργου, ἥτοι τῷ 471/0 π. X. ⁴⁾, πρὸς ἣν συμπίπτουσι καὶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος ⁵⁾, δεικνύουσι δ' ἅμα φανερώς, ὅτι ἡ κατάδικη τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ ἡ εἰς τὴν Ἀσίαν φυγὴ αὐτοῦ ἔγειναν τὸ ἀργότερον ἐν ἔτει 465 π. X. ⁶⁾. Οὐδαμῶς ἄρα αἱ ἀνωτέρω, πρὸς ἀλλήλας συμπίπτουσαι μαρτυρίαι συμφωνοῦσι χρονολογικῶς πρὸς διαμονὴν τοῦ Θεμιστοκλέους ἐν Ἀθήναις καθ' ἓν χρόνον εἴτε τὸ 464/3 π. X. εἴτε τῷ 462/1 π. X., ἐπὶ ἄρχοντος Κόνωνος ἐτολμήθη ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου ἡ κατάλυσις τοῦ Ἀρείου πάγου. Κατὰ ταῦτα δὲ τὸ ὅλον ἀνέκδοτον περὶ τῆς συμμετοχῆς καὶ τοῦ στρατηγήματος τοῦ Θεμιστοκλέους πίπτει ἄρ' ἑαυτοῦ. Μόνον δὲ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὸ πολὺ, ὅτι ἐν ἀρχαιοτέροις ἤδη χρόνοις πρὸ τῆς ἐξορίας ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ὁμόφρων τῷ Ἐφιάλτῃ περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ περιορισμοῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἀρεοπαγιτῶν, εἰ καὶ εἶνε ἀμφίβολον ὅτι ἤδη ἐπτά ἢ ὀκτὼ τὸ πολὺ ἔτη μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην εἶχεν ἀποδῆ ἐπαχθῆς ἡ δύναμις ἢ ἐν τοῖς Μηδικοῖς κτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρείου πάγου ⁷⁾.

Ἄλλ' ἂν ἀπορριπτέα εἶνε ἡ περὶ συμμετοχῆς τοῦ Θεμιστο-

¹⁾ Busolt ἐνθ' ἀν. σ. 167 σημ. 4.

²⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 491 σημ. 2, ἐνθ' ἀναγράφονται καὶ οἱ λόγοι τῆς περὶ τινος μῆνας διαφορᾶς τῆς χρονολογήσεως τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Ἀρταξέρξου.

³⁾ Διοδώρου Σικελιώτου XI, 54.

⁴⁾ Τὴν χρονολογίαν ταύτην ἀπεδέχθη καὶ ὁ Κούρτιος Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 482.

⁵⁾ Κορνήλιος Νέπωτος ἐν Βίῳ Ἀριστείδου 4. decessit autem (ὁ Ἀριστείδης) fere post annum quartum quam Themistocles Athenis erat expulsus, καθ' ἃ ἐπανορθωτέα τὰ ἀνωτέρω (ἐν Τόμ. Β' σ. 482 ἐν σημ. 1 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου εἰς πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀριστείδου).

⁶⁾ Τὰ μετὰ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ (471 π. X.) καὶ τῆς ἐπὶ προδοσίᾳ καταδίκης (465 π. X.) διέτριψεν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Ἀργεῖ.

⁷⁾ Ἐνταῦθα σημειῶ, ὅτι τὸ ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀρεοπαγιτικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους χωρίον τὸ ὑποδειγνὸν ὑπὸ τοῦ Κενυοῦ καὶ παρατεθὲν ἀνωτέρω σ. 702 σημ. 3 οὐδὲν μὴ φαίνεται προσθετὸν νέον ἐπιχείρημα, ἄτ' ἐξηγμένον καὶ ταῦτο ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

κλέους εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀρείου πάγου μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους, πολυτιμώτατα εἶνε ὅσα διδασκόμεθα παρ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ναυπηγικοῦ νόμου τοῦ μεγάλου τῶν Ἀθηνῶν πολιτευτοῦ.

Βραδεῖα εἶχεν ὑπάρξει μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων ἡ ἀνάπτυξις τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις μόλις που φαίνονται κεκτημένοι στόλον, ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ἤδη τὸν ἑβδόμον αἰῶνα δεικνύουσιν αἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῶν λεγομένων τοῦ Διπύλου εἰκόνες πλοίων· ναυτικά καὶ δ' ἐπιχειρήσεις, οἷαι ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἐγκατάστασις αὐτῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὁ πρὸς τοὺς Μυτιληναίους πόλεμος δὲν δύνανται βεβαίως νὰ ἐννοηθῶσιν ἄνευ στόλου πολεμικοῦ. Ὡς εἰκὸς δὲ, μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν πῆξιν τοῦ πρώτου στόλου ἡ κατὰ θάλασσαν ἀνάπτυξις τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ ἐνίσχυσιν αὐτοῦ καὶ ἡ ἑναρξίς τῶν πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς ἀγώνων. Ἡ δὲ πῆξις καὶ συντήρησις τοῦ στόλου ἦτο ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις τῶν ἔργων τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τὰς ναυκραρίας. Ἦσαν δὲ αὗται τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀττικὴν, ἀνὰ τέσσαρας καθ' ἐκάστην τῶν ἀρχαίων τριττύων, ὧν ἀνὰ τρεῖς ὑπέκειντο εἰς ἐκάστην τῶν προκλεισθενείων φυλῶν. Προΐτταντο δὲ τῶν ναυκραριῶν ναύκραροι, τεταγμένοι πρὸς τε τὰς εἰσφοράς καὶ τὰς δαπάνας τὰς γινόμενας¹⁾.

Τοιαύτας εὐρίσκομεν τὰς ναυκραρίας ἐν τῇ σολωνείᾳ πολιτείᾳ. Ζήτημα δὲ εἶνε πότε αὗται καθιδρύθησαν τὸ πρῶτον. Καὶ δὴ ὁ Gilbert πρὸς τὴν εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας²⁾ καὶ μετ' αὐτὴν³⁾ ἰσχυρίσθη, ὅτι ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὰς ὑπῆρξεν ὁ Σόλων. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ὀρθῶς ἐπολεμήθη, ἔγινε δὲ δεκτὸν

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 3.

² Gilbert Die attische Naukrarienvfassung ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τόμ. CXI (1875) σ. 9 κ. ἑ.

³ Gilbert ἑλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτεον Τόμ. Α' σ. 162, ἐνθα ὀρθῶς ὁ μεταφραστὴς ἐν προσθέτῳ σημειώσει ἀποδέχεται ἀπλῶς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ναυκραριῶν ἐπὶ Σόλωνος, προϋφισταμένων ἤδη.

παρὰ τῶν πλείστων, ὅτι μόνον εἰς ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἤδη προϋφισταμένων ναυκρασιῶν προέβη ὁ Σόλων, ἅτε τοῦ Ἀριστοτέλους πραγματευομένου μὲν τὰ κατὰ τὰς ναυκρασίας ἐν τοῖς περὶ Σόλωνος, ἀλλ' οὐδαμῶς λέγοντος, ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ καταστήσας αὐτὰς¹⁾, ἐν ᾧ ἅπ' ἐναντίας ὑπάρχουσιν ἱκαναὶ ἐνδείξεις περὶ ἀρχαιοτέρας αὐτῶν ὑπάρξεως. Καὶ ἀρχαιοτέρας μὲν τοῦ Σόλωνος καθ' ὅλου θεωροῦσιν αὐτὰς ὁ Böckh²⁾ καὶ ὁ Kenyon³⁾ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους δὲ χρόνους τῶν εὐπατριδῶν ἀνάγουσιν ὁ Bergk⁴⁾ καὶ ὁ Eduard Meyer⁵⁾, περὶ δὲ τὸ 683 π. X. ὁ Philippi⁶⁾ καὶ ὁ Lange⁷⁾, περὶ δὲ τὰ μέσα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ὁ Schömann⁸⁾ καὶ ὁ Duncker⁹⁾, οὐ μακρὸν δὲ πρὸ τοῦ Κύλωνος ἀποδέχεται κατασταθείσας ὁ Lipsius¹⁰⁾, εἰς δὲ τὸ ἑβδομον αἰῶνα καθ' ὅλου ἀναβιβάζει τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ὁ Busolt, ὑπολαμβάνων ὁμοίως ἀρχαιοτέρας τοῦ Κύλωνος¹¹⁾, δρακόντειον δὲ θεσμὸν θεωροῦσιν ὁ Zelle¹²⁾ καὶ ὁ von Wilamowitz-Möllendorff¹³⁾, εἰς αὐτοὺς δὲ

¹⁾ Ἡ μαρτυρία τοῦ Φωτίου ἐν λ. Ναυκρασία· Σόλωνος οὕτως ἀνομάσαντος, ὥς καὶ Ἀριστοτέλης φησὶν δὲν ἐπεκυρώθη ἐκ τοῦ μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον εὐρεθέντος μέρους τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

²⁾ Böckh Staatshaushaltung der Athener ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 323.

³⁾ Kenyon ἐκδ. 6' σ. 23.

⁴⁾ Bergk ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie 1856 σ. 23.

⁵⁾ Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 314.

⁶⁾ Philippi Beiträge zur Geschichte des attischen Bürgerrechts σ. 151. Der Areopag σ. 224.

⁷⁾ Lange Die Epheten und der Areopag ἐν τοῖς Abhandlungen der sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften Τόμ. VII (1874) σ. 198.

⁸⁾ Schömann ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie Τόμ. CXI (1875) σ. 451 κ. ἐ. Σημειοῦται ὅτι πρότερον ὁ Schömann (Griechische Alterthümer ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 345) ἀπεδέχετο τὴν κατάστασιν τῶν ναυκρασιῶν βραχὺ πρὸ τοῦ Σόλωνος.

⁹⁾ Duncker Geschichte des Alterthums ἐκδ. ε' Τόμ. Ε' σ. 474.

¹⁰⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 342.

¹¹⁾ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer σ. 134. Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 188 κ. ἐ.

¹²⁾ Zelle Beiträge zur Verfassungsgeschichte σ. 14.

¹³⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 94.

τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας ἀναριθμῶσι τέλος ὁ Κούρτιος ¹⁾, ὁ Keil ²⁾ ὁ Sandys ³⁾ καὶ ὁ Botsford ⁴⁾.

Τὸ δὲ κυριώτατον τεκμήριον τῆς ἀρχαιοτέρας τῶν χρόνων τοῦ Σόλωνος ὑπάρξεως τῶν ναυκραριῶν εἶνε ἡ μαρτυρία τοῦ Ἡρόδοτου ⁵⁾, μνημονεύοντος ἐπὶ τῆς ἀποπείρας τοῦ Κύλωνος πρυτάνεων τῶν ναυκράρων. Καὶ προσθέτει μὲν ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι οὗτοι ἔνεμον τότε τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐπαγορευοῦται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ⁶⁾, λέγοντος· τότε δὲ τὰ πολλὰ τῶν πολιτικῶν οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἔπρασσον ⁷⁾. Πράγματι δὲ φαίνεται, ὅτι εἶχον μὲν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κυλωνείου ἄγους δύναμιν πολιτικὴν οἱ πρυτάνεις τῶν ναυκράρων, ἀλλὰ καὶ δὲν διώκουν τὰ τῆς πολιτείας.

Ἦσαν δ' οἱ πρυτάνεις τῶν ναυκράρων πιθανῶς τέσσαρες, ὅσοι καὶ οἱ φυλοδασιλεῖς ⁸⁾, καὶ ἀπετέλουν συναρχίαν καὶ ἐπιτροπείαν τῶν τεσσαράχοντα καὶ ὀκτὼ ναυκράρων τῶν προϊσταμένων τῶν ναυκραριῶν. Διέμενον δὲ πιθανῶς ἐν Ἀθήναις διαρκῶς, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ ναύκραροι διέτριβον ἐν τοῖς ἰδίοις ἀγροῖς ⁹⁾, καὶ συνήδρευον ἰσως ἐν τῷ πρυτανείῳ ¹⁰⁾. Ἀπετέλουν δὲ κατὰ τινὰς οἱ ναύκραροι, οἵτινες ἀνῆκον πιθανῶς εἰς τοὺς τὸ μέγιστον τίμημα ἔχοντας ἐν τῇ πολιτείᾳ ¹¹⁾, ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις βουλὴν τινα, ἧς μετάπλασιν,

¹⁾ Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 461.

²⁾ Keil Die solonische Verfassung in Aristoteles' Verfassungsgeschichte σ. 93 κ. έ.

³⁾ Sandys Aristotle's Constitution of Athens. Ἐν Λονδίνῳ καὶ Νέα Ἰόρκη. 1893 σ. 32.

⁴⁾ Botsford The development of the Athenian constitution σ. 107, 110

⁵⁾ Ἡρόδοτον V, 71.

⁶⁾ Θουκυδίδου I, 126.

⁷⁾ Ἰδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 469 σημ. 2.

⁸⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 94. Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 190.

⁹⁾ Lipsius Griechische Alterthümer Τόμ. Α' σ. 342.

¹⁰⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 91. Ed. Meyer Geschichte des Alterthums Τόμ. Β' σ. 355.

¹¹⁾ Φώτιος ἐν λ. Ναυκραρία· ἐάν τις ναυκραρίας ἀμφισβητῇ. Ἰδε τὴν ἐρμηνείαν τούτου τοῦ χωρίου παρὰ Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 190 σημ. 5.

καθ' ἃ εἶδομεν ἀνωτέρω, θεωροῦσι τὴν σολώνειον βουλὴν τῶν τετρακοσίων ὁ Eduard Meyer ¹⁾ καὶ ὁ Busolt ²⁾.

Εἶχον δὲ πάντως αἱ ναυκραφαὶ τοπικὸν χαρακτῆρα, ὡς δεικνύει τοῦτο μὲν ἡ τοπωνυμία τῆς μόνης ἡμῖν κατ' ὄνομα γνωστῆς ναυκραφίας τῆς Κωλιάδος ³⁾, τοῦτο δὲ ἡ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μαρτυρουμένην κατάργησιν τῶν ναυκραφῶν ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους ἀντικατάστασις αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ὁμοίως τοπικὸν χαρακτῆρα ἐχόντων δήμων ⁴⁾.

Ἐν δὲ τῷ περὶ ναυκραφῶν χωρίῳ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας γίνεται μὲν λόγος περὶ εἰσφορῶν τῶν εἰς αὐτὰς τεταγμένων, ἃς εἰσέπραττον οἱ ναύκραοι, καὶ περὶ ἀναλωμάτων ἐκ τοῦ ναυκραρικοῦ ἀργυρίου, ἀλλὰ δὲν διαλευκαίνονται τὰ κατὰ ταύτας τὰς δαπάνας, οὐδὲ γίνεται μνεία ὑποχρέωσεως τῶν ναυκραφῶν τοῦ παρέχειν νῆας εἰς τὴν πολιτείαν ⁵⁾. Ἀλλὰ τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην διδασκόμεθ' ἄλλοθεν, μανθάνοντες, ὅτι ἐκάστη ναυκραφία παρεῖχε μίαν ναῦν, ἥς ἡ ἐξάρτυσις ἦτο ἔργον τοῦ ναυκράρου, κυβερνήτου μὲν αὐτῇ, τασσομένου δὲ ὑπὸ τὸν πολέμαρχον ⁶⁾. Πιθανωτάτην δὲ καθιστάνει τὴν πρὸς ναυπηγικοὺς μάλιστα σκοποὺς ἰδρυσιν τῶν ναυκραφῶν καὶ αὐτὸ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως ⁷⁾.

¹⁾ Ed Meyer ἐνθ' ἀν. σ. 659 ἐν σημ. § 409.

²⁾ Busolt ἐνθ' ἀν. σ. 279.

³⁾ Φώτιος ἐν λ. Κωλιάς. Bekker Anecdota Graeca σ. 275, 20 ἢ πρὸλ. Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' σ. 104 σημ. 1. von Wilamowitz Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 279.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 21, 4· κατέστησε δὲ καὶ δημάρχους, τὴν αὐτὴν ἔχοντας ἐπιμέλειαν τοῖς πρότερον ναυκράροις· καὶ γὰρ τοὺς δῆμους ἀντὶ τῶν ναυκραφῶν ἐποίησεν πρὸλ. Πολυδεύκους VIII, 103. Ἡσύχιον ἐν λ.

⁵⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 8, 3-4. πρὸλ. Ἡσύχιον ἐν λ. Ναύκλαροι.

⁶⁾ Πολυδεύκους VIII, 108 ναυκραφία δ' ἐκάστη δύο ἱππέας παρεῖχε καὶ ναῦν μίαν, ἴδε καὶ Bekker Anecdota Graeca Τόμ. Α' σ. 283, στ 20· ναύκραροι οἱ τὰς ναῦς παρασκευάζοντες καὶ τριήραρχοὺντες καὶ τῷ πολέμαρχῳ ὑποτεταγμένοι.

⁷⁾ Ἡ πιθανωτάτη ἐτυμολογία εἶνε ἡ τοῦ Gustav Meyer ἐν τοῖς τοῦ Georg Curtius Studien Τόμ. Ζ' σ. 175 κ. ἔ. ἐκ τοῦ ναῦς καὶ τῆς ἔλξης καρ καὶ κατὰ μετὰθεσιν κρα, ἥτις ὑπόκειται τῷ ῥήματι κραίνω, ἥτοι τελειόω· ἄρα ναύκραροι εἶνε

ἔῤιχε λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀπὸ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ ναυκραριῶν ἰσαρίθμους νῆας, εἰς ἃς προσετίθεντο καὶ αἱ δύο καθ' ὑποχρέωσιν παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Παραλίαν καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Σαλαμῖνι Ἀθηναίων κληρούχων¹⁾. Ἀπετελοῦντο οὕτως ἐν ὅλῳ πεντήκοντα νῆες, καὶ ἐκ τοσούτων πρᾶγματι μαρτυρεῖ συγκροτούμενον τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον ὁ Ἡρόδοτος πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων²⁾.

Οὕτως εἶχον τὰ κατὰ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων, ὅτ' ἐπῆλθεν ἡ ἐπὶ Κλεισθένους πολιτικὴ μεταβολή. Ἀδελφον δὲ εἶνε, ἂν ὁ Κλεισθένης, μεταγαγὼν εἰς τοὺς δήμους τὰ λοιπὰ ἔργα τῶν ναυκραριῶν, συγκατήρησε καὶ τὰς ἀρχαίας αὐτῶν πρὸς παροχὴν νηῶν ὑποχρεώσεις, ἡ μᾶλλον ἐξηκολούθησαν αὐταὶ ὑφιστάμεναι χάριν μόνον τῶν ναυτικῶν ἀναγκῶν τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας δίκην συμμοριῶν³⁾.

οὐ κατασκευάζοντες τὰς νῆας, οἱ ναυπηγοί. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην ἀπεδέχθη καὶ δ Georg Curtius (Griechische Etymologie ἐκδ. ε' σ. 155), ἀποκρούσας τὸ ὑπὸ τοῦ Wecklein (ἐν τοῖς Sitzungsberichte der k. bayerischen Akademie der Wissenschaften 1873 σ. 42) προταχθὲν ἔτυμον ἀπὸ τοῦ ναύειν, καθ' ὃ ναύκρατος θὰ ἐσήμαινε τὸν κύριον τῆς ἐστίας, τοῦθ' ὅπερ ἔτυχε καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Wachsmuth (Die Stadt Athen Τόμ. Α' σ. 481 σημ. 4). Ὁμοίως δὲ ἡ γνώμη τοῦ Meyer ἔγεινε δεκτὴ παρὰ τε τοῦ Gilbert ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philologie, Παραρτήματος Τόμ. VII σ. 246. Τόμ. CXI (1875) σ. 15. Griechische Alterthümer ἐκδ. δ' Τόμ. Α' σ. 147 σημ. 2 (ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 163 σημ. 1) καὶ τοῦ Busolt Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. δ' σ. 134 Griechische Geschichte ἐκδ. δ' Τόμ. Β' σ. 191 σημ. 1. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Α' σ. 461 ἐν σημ.

¹ Ἴδε Mittheilungen des Deutschen archäologischen Instituts Τόμ. VII (1881) πίν. XIV. Πρὸς Τόμ. XIII (1887) σ. 321.

² Ἡροδότου VI, 89. Πρὸς. Πολυδεύκου VIII, 108.

³ Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου τῆς Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείας 21, ὅ ἡδυνάτο τις νὰ εἰκάσῃ καθολικὴν κατάργησιν τῶν ναυκραριῶν. Ἀλλ' ἔχομεν μαρτυρίαν τοῦ Ἀτιδιογράφου Κλειδήμου παρὰ Φωτίῳ ἐν λ. Ναυκραρία (C. Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 360, ἀπόσπ. 8), καθ' ἣν ὁ Κλεισθένης διέτηρσε τὰς ναυκραρίας, ἐκάστης τῶν νέων δέκα φυλῶν περιλαβούσης πέντε, οὕτω δ' ἀντι τῶν προτέρων τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ γενομένων παστῶν πεντήκοντα. Καὶ ὁ μὲν Gilbert (Griechische Staatsalterthümer ἐκδ. δ' Τόμ. Α' σ. 162 σημ. 1, ἐλλ. μεταφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 181 σημ. προηγουμένης σελίδος) θεωρεῖ τὰ τοῦ Κλειδήμου ὡς προελθόντα ἐκ συγχύσεως πρὸς τὰς τριττῆς. Ὁμοίως δὲ ἀποκρούει τὴν μαρτυρίαν ταύτην δ Ed. Meyer, παρατηρῶν, ὅτι δὲν περιεσώθησαν ἐπιγραφαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ναυκραρίας (Geschichte

Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε τὸ διὰ τῶν ναυκραριῶν εἴτε μόνον προ-
κλεισθένειον, εἴτε καὶ μετακλεισθένειον σύστημα συντηρήσεως
στόλου ὁσημέραι μᾶλλον ἐξηλέγχετο ἀνίκανον νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς
τὰ ἐπεκτεινόμενα κατὰ θάλασσαν συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων, τὴν
αὐξανομένην ἀποικιακὴν αὐτῶν ὁρᾷσιν καὶ ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν
καὶ τοὺς μεγεθυνομένους ἀπὸ θαλάσσης κινδύνους. Ἰδίως δ' αἰ-
σθητὴ ἀπέβη ἡ ἀνάγκη πῆξεως στόλου κραταιοῦ ἅφ' οὗ χρόνου
οἱ Ἀθηναῖοι, ἀναγκασθέντες μὲν νὰ βοηθήσωσι τοὺς ἀπὸ τῶν Περ-
σῶν ἀποστάντας ἀδελφοὺς Ἴωνας μόνον εἴκοσι νῆας ἡδυνήθησαν
νὰ στείλωσιν, ἀλλ' αἵτινες ὅμως ἀπετέλουν ὀλίγον ὀλιγώτερον
τοῦ ἡμίσεος τῆς ὅλης αὐτῶν ναυτικῆς δυνάμεως, ἔβλεπον δὲ πρὸ
αὐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν αὐξανομένους τοὺς ἀπὸ τῆς γείτονος καὶ
ἀντιπάλου Αἰγίνης κινδύνους ¹), καὶ μετὰ τὴν εὐτυχῆ δ' ἀπόκρου-
σιν τῶν Περσῶν ἐν Μαραθῶνι δὲν ἡδύναντο νὰ θεωρήσωσιν ἑαυ-
τοὺς μὴ ἀπειλουμένους ὑπὸ σοβαρωτέρων δεινῶν ἐκ τῆς Ἀσίας ²).

Ὁ ἐκ τοῦ πολέμου δὲ πρὸς τοὺς Αἰγινήτας ἄμεσος κίνδυνος
ἦγαγε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν μετάθεσιν μὲν τοῦ ἐπινείου ἀπὸ τοῦ

des Alterthums Τόμ. Β' σ. 802 ἐν σημ.). Ὁ δὲ von Wilamowitz-Möll-
lenhoff (Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 165, σημ. 52) παρέχει πίστιν εἰς
τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθιδόγραφου, ἀποδεχόμενος τὴν κατάργησιν τῶν ναυκραριῶν γεννομέ-
νην ἐπὶ Θεμιστοκλέους. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Lipsius (griechische Alterthümer Τόμ. Α'
σ. 395) ἀποδέχεται, ὅτι αἱ ναυκραρίαι διετηρήθησαν καὶ ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους, ἰσοδύναμοι
πρὸς τὰς κατόπιν συμμορίας. Καὶ ὁ Thomsen δ' ἐν τῇ ἔκτῃ ἐκδόσει τῶν τοῦ Her-
mann Staatsalterthümer σ. 401 ἀκολουθεῖ τῇ Κλεισθέω. Ὁ δὲ Busolt ἐν μὲν τοῖς
ἀρχαιοτέροις Die griechischen Staats- und Rechtsalterthümer ἐκδ. 6' σ. 159, σημ.
3 λέγει, ὅτι δυνατόν νὰ ἐξηκολούθησαν ὑφιστάμεναι αἱ ναυκραρίαι πρὸς σκοποὺς ἀναφερό-
μένους εἰς τὰ τοῦ στόλου, ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ.
417 κ. ἐ. σημ. 7, διὰ μακροτέρων πραγματευόμενος τὸ ζήτημα, διαφωτισθεὶς τὴν ἀκρι-
βεῖαν τῆς μαρτυρίας τοῦ Κλεισθέους, ἣν ὑποθετεῖ προελθούσαν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ
Ἀθηναῖοι πρὸ τῆς ἐπὶ Θεμιστοκλέους ναυπηγίας ἐκέκτηντο στόλον πεντήκοντα νηῶν.

¹ Πρῶτερον μὲν ἐνομίζετο, ὅτι ὁ αἰγινητικὸς πόλεμος ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων
πρὸ τῆς ἐν ἐν Μαραθῶνι μάχης, νῦν δὲ κρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι συνέβη μετ' αὐτὴν, καθ' ἃ
ἀποδέχεται καὶ ὁ Κούρτιος (ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 318 κ. ἐ.). Ἰδὲ Busolt Griechische
Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 614 κ. ἐ. ἐν σημ. 3, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία περὶ τοῦ ζη-
τήματος τούτου.

² Κατὰ τὸ ἔτος τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐδωμῆκοντα νῆας καθ'
Ἡρόδοτον (VI, 132).

Φαλήρου εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν ὀχύρωσιν αὐτοῦ, εἰς τὴν ναυπήγησιν δὲ στόλου ἀξιωμαχοῦ, ὅτε ἡ ὀξύδερκεια τοῦ Θεμιστοκλέους διέγνω τὴν σημασίαν τῶν μέτρων τούτων καὶ εὔρε τὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

Μέχρι τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας κυριωτάτην πηγὴν περὶ τῆς ναυπηγίας, ἧς εἰσηγητὴς ἔγεινεν ὁ Θεμιστοκλῆς, εἶχομεν τὸν Ἡρόδοτον μαρτυροῦντα τάδε· Ὅτε Ἀθηναίοισι γενομένων χρημάτων μεγάλων ἐν τῷ κοινῷ, τὰ ἐκ τῶν μετὰλλων σφι προσῆλθε τῶν ἀπὸ Λαυρείου, ἔμελλον λήξεσθαι ὀρχηδὸν ἕκαστος δέκα δραχμάς, τότε Θεμιστοκλῆς ἀνέγνωσε Ἀθηναίους τῆς διαιρέσιος ταύτης παυσάμενους νέας τούτων τῶν χρημάτων ποιήσασθαι διηκοσίας ἐς τὸν πόλεμον, τὸν πρὸς Αἰγινήτας λέγων¹⁾. Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τούτου ἀπέρρευσε ἡ κρατοῦσα παρὰ τοῖς πλείστοις πλάνη, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι μέχρις ἐκείνου τοῦ χρόνου τακτικῶς διένεμοντο ἐν ἀλλήλοις τὰ ἐκ τῶν λαυρεωτικῶν μεταλλείων περισσεύματα²⁾. Καὶ ἄλλη δὲ πλάνη εὐρίσκετο ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἡροδότου, ἀναφερομένη εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν διὰ τοῦ ναυπηγικοῦ νόμου τοῦ Θεμιστοκλέους κατασκευασθειῶν τριήρων, ἃς οὗτος ἀναβιβάζει διὰ μιᾶς εἰς ἑκατόν. Καὶ προέτεινε μὲν ἀληθῶς ὁ Krüger³⁾ τὸν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἡροδότου ἐξοβελισμόν τῆς λέξεως διηκοσίας ὡς γλωσσῆματος, ὑπῆρξαν δὲ καὶ οἱ παραδεχθέντες τὴν γνώμην ταύτην⁴⁾, τούτου δὲ γινομένου ὁ Ἡρόδοτος θὰ παρουσιάζετο λέγων τι ἀόριστον μὲν, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀνακριβές⁵⁾. Ἀλλ' ἀντιπαρητήρηθη, ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Ἡροδότου εἶχεν ὡς νῦν φέρεται ἐκ παλαιοῦ⁶⁾, καὶ ἡ δυσχέρεια δὲν ἔπαυσεν ὑφισταμένη.

¹⁾ Ἡροδότου VII, 144.

²⁾ Ἰδὲ καὶ ἀνωτέρῳ Τόμ. Β' σ. 321.

³⁾ Krüger Historisch-philologische Studien Τόμ. Α' σ. 28.

⁴⁾ Hans Droysen Die griechischen Kriegsalterthümer. Freiburg in Breisgau. 1889 σ. 275 σημ. 1.

⁵⁾ Hauvette Hérodote historien des guerres médiques σ. 321.

⁶⁾ Holzapfel ἐν τῷ Philologus Τόμ. XLII σ. 584, ὅστις παρατηρεῖ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς

Ἄλλ' ἀμρότεροι αὐται αἱ πλάναι διελύθησαν μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἐν ᾗ ἀναγινώσκονται τάδε· Ἐτεῖ δὲ τρίτῳ μετὰ ταῦτα Νικομήδους ἄρχοντος, ὡς ἐφάνη τὰ μέταλλα τὰ ἐν Μαρωνείᾳ, καὶ περιεγένετο τῇ πόλει τάλαντα ἑκατὸν ἐκ τῶν ἔργων, συμβουλευόντων τινῶν τῷ δήμῳ διανείμασθαι τὸ ἀργύριον, Θεμιστοκλῆς ἐκώλυσεν, οὐ λέγων ὅτι χρήσεται τοῖς χρήμασιν, ἀλλὰ δανεῖται κελεύων τοῖς πλουσιωτάτοις Ἀθηναίων ἑκατὸν ἐκάστῳ τάλαντον, εἰτ' ἐὰν μὲν ἀρέσκη τὸ ἀνάλωμα τῆς πόλεως εἶναι (τὴν δαπάνην), εἰ δὲ μὴ κομίσασθαι παρὰ τῶν δανεισαμένων· Λαβὼν δ' ἐπὶ τούτοις ἐναυπηγήσατο τριήρεις ἑκατὸν, ἐκάστου ναυπηγουμένου τῶν ἑκατὸν μίαν, αἷς ἐναυμάχησαν ἐν Σαλαμῖνι πρὸς τοὺς βαρβάρους¹⁾.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἀριστοτέλους διδασκόμεθα, ὅτι ἀνακριδῶς ἔχει ἡ μαρτυρία τοῦ Ἡροδότου, ποιουμένου λόγον περὶ διακοσίων νηῶν²⁾. Ἡ Ἀθῆς, ἐξ ἧς ἤντηλσεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἐγίνωσκε τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον μαρτυροῦσα περὶ ἑκατὸν τριήρων. Εἰς αὐτὴν δ' ἀνάγονται πλὴν τῆς εἰδήσεως ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ αἱ μαρτυρίαι τοῦ Πολυαίνου³⁾, τοῦ Πλουτάρχου⁴⁾, ἐμμέσως δὲ καὶ ἡ τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος⁵⁾, οἱ-

διακοσίων τριήρων, ἐκ τοῦ Ἡροδότου παραληφθεῖς, ἐφέρετο καὶ ἐν τῇ πηγῇ ἐξ ἧς ἤντηλσεν ὁ *Ιουστίνος* (II, 12).

¹⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 7.

²⁾ Καὶ ἐξ ἑαυτοῦ ἐξελέγχεται ὁ Ἡρόδοτος ἀνακριδῇ λέγων. Ἡ μαρτυρία αὐτοῦ περὶ διανομῆς δέκα δραχμῶν εἰς ἑκάστον Ἀθηναῖον ἀγεί, ὑπολογιζομένων τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν εἰς τριακοντακισχιλίους κατ' ἀνώτατον ὅρον, εἰς πεντήκοντα μόνον τάλαντα διανεμηθσάμενα, ἄτινα πάντως δὲν ἐπῆρχουν εἰς ναυπήγησιν διακοσίων τριήρων, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ Ἀριστοτέλης ὑπολογίζει ἑκατὸν τάλαντα δι' ἐκάστην νῆα. Κατὰ ταῦτα οὐτε ὁ ἀριθμὸς τῶν κατασκευασθεισῶν νηῶν ἔχει ὀρθῶς παρ' αὐτῷ, οὐτε τὸ διανεμητέον ποσὸν, ὅπερ κατὰ τὸν Stein (ἐν σημ. εἰς *Ἡροδότου* VII, 144) ὁ Ἡρόδοτος ὑπελόγησεν ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ εἰσπράξεων ἀπὸ τῶν μεταλλείων. *Ides H auvette Hérodote historien des guerres médiques* σ. 320 κ. εἰ.

³⁾ Πολυαίνου Στρατηγήματα I, 30, 5.

⁴⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλείους 4.

⁵⁾ Κορνηλίου Νέπωτος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλείους 2.

τινες πάντες ὁμοίως ἑκατὸν λέγουσι τὰς ναυπηγηθείσας τριήρεις. Ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ ὑπάρχει ἀνακρίβεια τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι, λέγων αἷς ἐναυμάχησαν ἐν Σαλαμῖνι, δὲν ἐπέξηγεῖ, ὅτι, αἱ ἑκατὸν ἐκεῖναι ἦσαν μόνον μέρος τοῦ ἐν Σαλαμῖνι νικήσαντος στόλου τῶν Ἀθηναίων, οὐδ' ἐκθέτει πῶς συνεπληρώθησαν εἰς τὸ πλῆθος ὅπερ ἐκέκτηντο τότε οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλ' οὐχ ἤττον ὁ ὑπολογισμὸς δύναται νὰ γείνη εὐκόλως, καὶ οὗτος δὲ συντελεῖ εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀκριβείας τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ τῶν τὸ πρῶτον ναυπηγηθεῖσων τριήρων. Καὶ δὴ κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ἡ περὶ ναυπηγήσεως πρότασις ἐγένεεν ἐπὶ ἄρχοντος Νικομήδους, ἥτοι τῷ 483/2 π. Χ. ¹⁾. Διὰ δὲ τὸ ἐπεῖγον τῶν καιρῶν ἐπεσπεύσθη, ὡς εἰκὸς, ἡ κατασκευὴ τῶν τριήρων, οὕτω δὲ αὗται ἦσαν ἑτοιμοὶ πάντως τὸ φθινόπωρον τοῦ 481 π. Χ. ²⁾. Ἡρξάτο δὲ ἅμα καὶ ἡ ναυπήγησις νέων, εὐδοκιμούντων πιθανῶς καὶ πάλιν τῶν μεταλλείων. Ὅταν δὲ πρὸς τῇ ἐξακολουθήσει ταύτῃ τῆς ναυπηγίας προσυπολογίσωμεν, ὅτι καὶ τῶν ἤδη προὑπαρχουσῶν πεντήκοντα νηῶν τοῦ ἀρχαιοτέρου ἀθηναϊκοῦ στόλου τινὲς ἦσαν πάντως τριήρεις ³⁾, ἐννοοῦμεν εὐκόλως πῶς οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μὲν τὸ Ἀρτεμίσιον ἡδυνήθησαν νὰ στείλωσι τὸ μὲν πρῶτον ἑκατὸν τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ τριήρεις ⁴⁾, ἔπειτα δ' ἑτέρας πεντήκοντα καὶ τρεῖς ⁵⁾, ἐν

¹⁾ Ὁρθῶς τὸ ἔτος 483/2 π. Χ. εἶχεν ὀρίσει ὡς ἑνιαυτὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Νικομήδους ἥδη ὁ Clinton ἐν τοῖς Fasti Hellenici, στηριζόμενος εἰς τὴν μαρτυρίαν *Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασείως* (VIII, 83), ὅστις ἄλλως καλεῖ τὸν ἄρχοντα Νικόδημον, καθ' ὃ καὶ ὁ βερολίνευσ πάπυρος ἐν ᾗ πρὸς τῷ τοῦ βρετανικοῦ μουσείου ἔχει διασωθῇ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἀθηναίων πολιτείας.

²⁾ Ἡροδότου VIII, 144, 11· αὗ δὲ ἐς τὸ μὲν ἐπιειθήθησαν, οὐκ ἐχρήσθησαν, ἐς δὲ ὅσον δὲ οὕτω τῇ Ἑλλάδι ἐγένοντο. Αὗται τε δὲ αἱ νέες τοῖσι Ἀθηναίοισι προποιεῖσθαι ὑπῆρχον, ἑτέρας τε ἔδει πρὸς ναυπηγέεσθαι. Κατὰ δὲ τὸν *Πολύαινον* (I, 30, 6) καὶ *Πλούταρχον* (ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 4) ἐγένεεν ἥδη χρῆσις αὐτῶν ἐν τῷ πρὸς τοὺς Λιβυήτας πολέμῳ. Καὶ τὴν μὲν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 481 π. Χ. συντέλεσιν τῶν πρώτων κατασκευασθεισῶν νηῶν (ἀποδέχεται ὁ Bunsen) (Griechische Geschichte ἐκδ. 6te Τόμ. Β' σ. 650)· ὁ δὲ Botsford (The development of the Athenian constitution σ. 211) ἀποδέχεται, ὅτι ἦσαν αὗται ἑτοιμοὶ ἤδη τῷ 482 π. Χ.

³⁾ *Θουκυδίδου* I, 14, 3.

⁴⁾ Ἡροδότου VIII, 1.

⁵⁾ Ἡροδότου VIII, 14.

δὲ Σαλαμῖνι καὶ μετὰ τὰς ἐν Ἀρτεμισίῳ γενομένας ζημίας νὰ παρατάξωσι διακοσίας ¹⁾).

Περὶ δὲ τῆς διανομῆς τῶν ἐκ τῶν μετάλλων χρημάτων εἰς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων γίνεται ἐπ' ἴσης δῆλον ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὅτι δὲν ἐγένετο αὕτη τακτικῶς, καθ' ἃ δηλοῦται ἐκ τῶν τοῦ Ἡροδότου τῆς διαιρέσιος ταύτης παυσσαμένους ²⁾, εἰς ἣν πλάνην περιέπεσον ἄλλως ὅτε Πλούταρχος ³⁾ καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως ⁴⁾ καὶ οἱ μέχρι τοῦδε ἀκολουθήσαντες αὐτοὺς τῶν νεωτέρων ⁵⁾. Τό ἐξῆς δὲ μόνον πιστευτὸν εἶνε τὸ μαρτυρούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι μόνον ἅπαξ τότε, ὅτε κατώρθωσεν ὁ Θεμιστοκλῆς τὴν ναυπήγησιν τῶν τριήρων ἐπὶ ἄρχοντος Νικομήδους, τῷ 483/2 π. Χ., συνεβούλευόν τινες τὴν διανομὴν τοῦ ἀργυρίου ἐκ τῶν ἐν Μαρωνείᾳ πλουσίων μετάλλων ⁶⁾.

Περὶ δὲ τοῦ στρατηγήματος, ὅπερ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην μετεχειρίσθη ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅπως ἀποστῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μελετωμένης διανομῆς τοῦ ἐκ τῶν μετάλλων ἀργυρίου καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ναυπηγίαν τῶν τριήρων, ὀρθῶς ἐκφέρει δισταγμοὺς ὁ von Wilamowitz-Möllendorff ⁷⁾. Ἀπίστευτος ἀληθῶς εἶνε ἡ διήγησις περὶ ἀποφάσεως οὕτω σπουδαίας γινομένης ὑπὸ τοῦ δήμου ἀγαθῇ τῇ πίστει διὰ τῆς μεθόδου ἐκείνης τῆς ὑποδείξεως ἀποκρύφων σχεδίων, ἣν καὶ ἄλλως εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ παραδόσει. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω τὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μιλτιάδου ἐναντίον τῆς Πάρου ⁸⁾ καὶ τὰ κατὰ τὴν φερομένην πρότασιν τοῦ

¹⁾ Ἡροδότου VIII, 44, 46, 61.

²⁾ Ἡροδότου VIII, 144.

³⁾ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 4.

⁴⁾ Κορνήλιος, Νέπως ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 2.

⁵⁾ Ἴδε καὶ ἀνωτέρω Τόμ. Β' 326 κ. ἑ. σημ. 2.

⁶⁾ Περὶ τῶν μεταλλείων τῶν ἐν Μαρωνείᾳ τῆς Ἀττικῆς, κειμένη πιθανῶς ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ Λαυρίου (Kenyon ἐκδ. δ' σ. 62) ἴδε Δημοσθένους πρὸς Πανταίνετον 4, Ἀποκρατίωνα ἐν λ. Μαρωνεία, Bekker Anecdota Graeca Τόμ. Α' σ. 379, στ. 32.

⁷⁾ von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Α' σ. 275 κ. ἑ.

⁸⁾ Ἡροδότου VI, 132. (ὁ Μιλτιάδης) οὐ φράσας σφι ἐπ' ἣν ἐπιστρατεύεται χώραν, ἀλλὰ φὰς αὐτοὺς καταπλουσιεῖν, ἣν οἱ ἔπωνται· ἐπὶ γὰρ

Θεμιστοκλέους περὶ πυρπολήσεως τοῦ ἐν Παγασαῖς ἐλληνικοῦ στόλου¹⁾. Τὸ δὲ μόνον ἐν τῇ παραδόσει ταύτῃ τῆς Ἀτθίδος, ἣν παρέλαβεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἐγκρυπτόμενον ὀρθὸν εἶνε κατὰ τὴν πιθανὴν εἰκασίαν τοῦ Busolt, ὅτι ἴσως ἀνετέθη εἰς ἑκατὸν τοὺς πλουσιωτάτους τῶν πολιτῶν ἢ πῆξις τῶν τριήρων ὑπὸ τὸν τύπον ἐκτάκτου λειτουργίας²⁾.

Τέλος δὲ ἡ Ἀθηναίων πολιτεία καὶ ἄλλο ζήτημα σχετιζόμενον πρὸς τὸν ναυπηγικὸν νόμον τοῦ Θεμιστοκλέους δύναται νὰ θεωρηθῇ λύσασα ὀριστικῶς. Πρὸ τῆς εὐρέσεως αὐτῆς ἐδιχογνώμουν οἱ ἱστορικοὶ περὶ τῆς στάσεως τοῦ Ἀριστείδου πρὸς τοῦτον τὸν νόμον. Ἡ γνωστὴ ἀντίθεσις τῶν δύο ἀνδρῶν καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἐξωστρακίσθη βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ περὶ ναυπηγίας νόμου τοῦ Θεμιστοκλέους ἔπεισάν τινες τῶν ἱστορικῶν, ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἀντεστρατεύθη πρὸς τὴν ναυτικὴν πολιτείαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ὅτι ἡ νίκη αὐτοῦ ἐν τῷ ζήτηματι τούτῳ συνεπέφερε τὸν ἐξωστρακισμόν τοῦ Ἀριστείδου³⁾. Ἄλλ' ἀντίθετα ἐφρόνουν ἄλλοι, ὑποστηρίζοντες, ὅτι οὐδεμίαν εἶχομεν ῥητὴν παράδοσιν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου καταπολεμήσεως τοῦ ναυπηγικοῦ νόμου τοῦ Θεμιστοκλέους, καθ' ὅτι τὰ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ⁴⁾ καὶ Κορνηλίῳ Νέπωτι⁵⁾ ἀνεκδοτικὰ διηγήματα δὲν ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι παρέχοντα μαρτυρίαν τοιαύτην⁶⁾. Μετὰ δὲ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἣτις περὶ τοῦ ὀστρακισμοῦ τοῦ Ἀριστείδου περιέχει μόνον ἀμέσως μετὰ τὰ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ναυπηγίας τὴν φράσιν ὡστρακίσθη δ'

χώρην τοιαύτην ὃν τινὰ ἄξειν, ὅθεν χρυσὸν εὐπετέως ἀφθονον οἴονται.

¹ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 20. Ἀριστείδου 22.

² Busolt Griechische Geschichte ἐκδ. 6' Τόμ. Β' σ. 651 κ. ἐ. σημ. 3.

³ Τοῦτο ἀποδέχεται ὁ Κούρτιος ("Ἰδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 323 κ. ἐ.) καὶ ὁ Dunker (Geschichte des Alterthums ἐκδ. 5' Τόμ. Ζ' σ. 178. κ. ἐ.).

⁴ Πλούταρχος ἐν Βίῳ Θεμιστοκλέους 4. Ἀριστείδου 3 καὶ 7.

⁵ Κορνήλιος Νέπωτις ἐν Βίῳ Ἀριστείδου 1.

⁶ Grote γερμ. μεταφρ. ἐκδ. 6' Τόμ. Γ' σ. 43 καὶ Holm Griechische Geschichte Τόμ. Β' σ. 39.

ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου¹), ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ ἀντιπολιτεύσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα ἐν τῷ ζητήματι περὶ οὗ ἀμέσως ἀνωτέρω ἔγινε λόγος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁρθή ἢ γνώμη τῶν μὴ συσχετιζόντων ἀμέσως τὸν ὀστρακισμὸν τοῦ Ἀριστείδου πρὸς τὰς περὶ στόλου ἐνεργείας τοῦ Θεμιστοκλέους²).

Εἰς συμπλήρωσιν δὲ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων περὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας διδαγμάτων καὶ τῶν συζητήσεων ἃς προεκάλεσεν ἡ εὐρεσις αὐτῆς προσθέτω διὰ βραχείων τινὰ περὶ τῶν μισθοφορῶν, αἵτινες εἰσῆχθησαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν, ὅτε ἡ μεγάλη αὐτῆς αὔξησις καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν καθηκόντων τῶν πολιτῶν καθίστων ἀδυνάτους τὸ ἐξῆς τὰς ἀμίσθους πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας. Καὶ ἀπέβη μὲν δυνατὴ εἰς τὴν πόλιν ἡ ἐπιεικὴς αὕτη ἀμοιβὴ τῶν πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσιῶν τῶν πολιτῶν ἕνεκα τῶν φόρων καὶ τῶν λοιπῶν παροχῶν τῶν συμμάχων³), διὸ ἤδη εἰς τὸν Ἀριστείδην ἀνάγει ὁ Ἀριστοτέλης τὴν πρώτην ὑπόδειξιν τῆς μελλούσης ὑπὲρ τῆς πόλεως διατροφῆς τῶν ὑπηρετούντων αὐτὴν καὶ πραττόντων τὰ κοινὰ, συνδυαζομένην πρὸς τὴν προτροπὴν περὶ ἀναλήψεως τῆς ἡγεμονίας⁴). Ἀλλ' ἀναντίρρητον εἶνε ἀφ' ἑτέρου, ὅτι πρὸς τὰς μισθοφορὰς ταύτας συνεδεθῆσαν πολλὰ κακὰ, ἅτινα θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα, ἅτε καταδειχθέντα προσηκόντως ἐν τοῖς οἰκείοις μέρεσι τῆς

¹ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 22, 7.

² Ἰδε Busolt Griechische Geschichte έκδ. 6^e Τόμ. Α' σ. 651 κ. ἐ. Οὐχ ἦττον καὶ μετὰ τὴν εὐρεσίαν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἰμμένουσιν εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην ἐξ ὧν εἶδα ὁ Beloch Griechische Geschichte Τόμ. Α' σ. 364 καὶ ὁ Botsford The development of the Athenian constitution σ. 210.

³ Ψευδοξενοφῶντος Ἀθηναίων πολιτεία I, 14. Ἰσοκράτους Παναθηναϊκός 116.

⁴ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 24, 1. Μετὰ δὲ ταῦτα θαρροῦσας ἤδη τῆς πόλεως, καὶ χρημάτων πολλῶν ἡθροισμένων, συνεδούλευεν ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἡγεμονίας, καὶ καταδάντας ἐκ τῶν ἀγρῶν οἰκεῖν ἐν τῇ ἄστει τροφὴν γὰρ ἔσεσθαι πᾶσι τοῖς μὲν στρατευομένοις, ταῖς δὲ φρουροῦσι τοῖς δὲ τὰ κοινὰ πράττουσι· εἴθ' οὕτως κατασχήσειν τὴν ἡγεμονίαν.

Ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ Κουρτίου δικαιολογοῦντος μὲν μέχρι τινὸς τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξαίροντος τὴν διαφορὰν πρὸς τὰρχαιότερα ἦθη, τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς καθ' ὅλου παρ' ἀρχαίοις ἀντιλήψεως τῆς πολιτείας καὶ τὰς παρερμηνείας καταχρήσεις¹⁾.

Δυστυχῶς προκειμένου περὶ τῶν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ μισθῶν, ἐν οἷς πλεῖστα ὅσα τὰμφοσθητούμενα, ἡ Ἀθηναίων πολιτεία δὲν παρέσχεν ἡμῖν τὴν εὐλόγως ἐξ αὐτῆς προσδοκωμένην λύσιν τῶν ἀμφοβολιῶν, εἰ καὶ ἐπλούτισε τὰς γνώσεις ἡμῶν διὰ τινων νέων εἰδήσεων. Καὶ ταῦτα διότι ἐν μὲν τῷ ἱστορικῷ μέρει δὲν ἠξίωσεν ὁ Ἀριστοτέλης τὰς μισθοφορὰς ἰδιαζούσης προσοχῆς, οὕτω δὲ μέχρι καὶ τῆς σήμερον δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ συνεχὴς καὶ ἀσφαλὴς ἔκθεσις τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, τὰ δ' ἐν τῷ συστηματικῷ μέρει εἶνε πάνυ βραχέα, περιορίζονται δ' ὡς συνήθως εἰς μόνον τὸ καθεστὼς ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπὸ τῶν μετ' Εὐκλείδην χρόνων.

Ἐχει δὲ τὸ συστηματικὸν τοῦτο μέρος ὧδε· « Μισθοφοροῦσι δὲ πρῶτον [μὲν ὁ δῆμος] ταῖς μὲν ἄλλαις ἐκκλησίαις δραχμὴν, τῇ δὲ κυρίᾳ ἐννέα (ὀβολοὺς)· ἔπειτα τὰ δικαστήρια] τρεῖς ὀβολοὺς· εἰθ' ἡ βουλὴ πέντε ὀβολοὺς· τοῖς δὲ πρυτανεύουσιν εἰς σίτισιν [ὀβολὸς π]ροστίθεται. Ἐπειτ' εἰς σίτισιν λαμβάνουσιν ἐννέα ἄρχον]τες τέττα[ρας] ὀβολοὺς ἕκαστος, καὶ παρατρέφουσι κήρυκα καὶ αὐλητήν· ἔπειτ' ἄρχων [εἰς Σαλα]μίνα δραχ[μὴν] τῆς ἡμέρας. Ἀθλοῦται δ' ἐν πρυτανείῳ δειπνοῦσι τὸν Ἐκ[ατ]ομβαιῶνα μῆνα, ὅ[τ]αν ἦ τὰ Παναθήναια, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τετράδος ἱσταμένου. Ἀμφικτύονες εἰς Δῆλον δραχμὴν τῆς ἡμέρας ἐκάστης ἐκ Δήλου. Λαμβάνουσι δὲ καὶ ὅσαι ἀποστέλλονται ἀρχαὶ εἰς Σάμον ἢ Σκύρον ἢ Λῆμον ἢ Ἰμβρόν εἰς σίτισιν ἀργύριον²⁾.

Ἐν τῷ συστηματικῷ τούτῳ μέρει ἔχομεν κατελιγεμένους μι-

¹ Ἴδε ἐπὶ παραδείγματι ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 625 κ. ἑ.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 6¹, 2.

σθούς παρεχομένους εἰς ἀργύριον, δεύτερον δὲ χρημικ διδόμενον εἰς σίτισιν καὶ τρίτον χορηγίαν δείπνου ἀπ' εὐθείας παρεχομένου ὑπὸ τῆς πολιτείας. Εἶνε λοιπὸν τριῶν εἰδῶν μισθοφοραὶ ἢ ἀμοιβαί, οἷονεὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως μᾶλλον τῶν ἀναλωμάτων τῆς πολιτείας ἐπὶ τὸ αὐτὸ συλλεγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἀντιπροσωπεύουσαι, καθ' ἃ θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ σχετικὸν εἰς μισθοὺς καὶ ἔξοδα παραστάσεως κεφάλαιον τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων. Καὶ εἶνε μὲν ἀξιολογώταται αἱ ἐν τῷ συστηματικῷ τούτῳ μέρει περιλαμβανόμεναι εἰδήσεις περὶ τινῶν μάλιστα μισθῶν, οὓς ἐντεῦθεν μανθάνομεν τὸ πρῶτον, οἷοι ὁ τῶν παρατρεφομένων ὑπὸ τῶν ἐννέα ἀρχόντων κήρυκος καὶ αὐλητοῦ, τοῦ εἰς Σαλαμίνα ἄρχοντος καὶ τῶν εἰς Δῆλον Ἀμφικτυόνων καὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἀποστελλομένων εἰς Σάμον, Σκυρον, Λῆμον καὶ Ἱμβρον. Ἀλλ' ἂν ἐκ τοῦ συστηματικοῦ τούτου μέρους θελήσωμεν νᾶνιστορήσωμεν τὰ περὶ τῶν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ σπουδαιότητων μισθῶν, τοῦ δικαστικοῦ, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, τοῦ βουλευτικοῦ καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ, ἡ ἔρευνα ἡμῶν δυσχερῶς δύναται νᾶποδῇ πλήρης.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ, τοῦ καὶ πρώτου εἰσαχθέντος, ἐγινώσκομεν ἤδη καὶ πρὸ τῆς εὐρέτεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ὅτι ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὸν ὑπῆρξεν ὁ Περικλῆς ¹). Ἡ δὲ εἰδήσις αὕτη ἐπικυροῦται νῦν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, προσθέντος καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Περικλῆς εἰσήγαγεν αὐτὸν ἀντιδημαγωγῶν πρὸς τὴν Κίμωνος εὐπορίαν ²), τὴν δ' αὕτην αἰτίαν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ἐπαναλαμβάνει ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ καὶ κατωτέρω ³). Ἡ δὲ μαρτυρία αὕτη εἶνε κατὰ τοῦτο

¹ Ἀριστοτέλους Πολιτικῶν II α. 1274 a. (ἐκδ. Bekker σ. 56, 22). καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῃ βουλήν Ἐφιάλτης ἐκόλουσε καὶ Περικλῆς, τὰ δὲ δικαστήρια μισθοφόρα κατέστησε Περικλῆς. Ἰδὲ καὶ Πλάτωνος Γοργίαν σ. 515.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 27, 3. Πρὸς. Πλούταρχον, ἐν Βίῳ Περικλέους 9.

³ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία, 27, 4. πρὸς δὲ ταύτην τὴν χορη-

μάλιστα ἄξια λόγου, ὅτι βοηθεῖ ἡμᾶς εἰς ἀκριβεστέραν εὔρεσιν τοῦ χρόνου τῆς καινοτομίας ταύτης τοῦ Περικλέους. Ἐπειδὴ δὴ ἔστιν ὅτι ὁ Κίμων ἐξωστράκισθη τῷ 462 π. Χ., ἡ εἰσαγωγή τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ὑπὸ τοῦ Περικλέους, ἀντιδημαγωγοῦντος πρὸς τὴν εὐπορίαν αὐτοῦ, ἀναγκαίως συνέβη ἢ μικρὸν πρὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἢ μετὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ καὶ πρὸ τῆς νέας αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς Πέρσας στρατείας¹⁾. Καὶ ἐξ ὁπότων μὲν ὁβολῶν συνέκειτο τὸ πρῶτον ὁ δικαστικὸς μισθὸς δὲν εἶνε γνωστὸν, ὁ δὲ Böckh ἐξ ἀναλογίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ εἰκάζει, ὅτι ἀπετελεῖτο τὸ κατ' ἀρχὰς ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ὁβολοῦ²⁾. Ἐν δὲ μεταγενεστέρω χρόνῳ, ἄγνωστον δ' ἀκριδῶς πότε, ἀνῆλθεν εἰς διώβολον³⁾, ἔπειτα δ' εἰς τριώβολον. Τῆς δὲ δευτέρας ταύτης αὐξήσεως εἰσηγητὴς ὑπῆρξε περὶ τὸ 423 π. Χ. ὁ Κλέων⁴⁾. Μέχρι τετρωδόλου δὲ, καθ' ἃ ὑπετέθη⁵⁾, οὐδέποτε ἀνεπιβίβασθη ὁ δικαστικὸς μισθὸς, εἰς τὸ τριώβο-

γίαν ἐπιλειπόμενος ὁ Περικλῆς τῇ οὐσίᾳ, συμβουλευσάντος αὐτῷ Δαμωνιδίου τοῦ Οὔθηεν (ὃς ἐδόκει τῶν πολλῶν εἰσηγητῆς εἶναι τῷ Περικλῇ διὸ καὶ ὠστράκισαν αὐτὸν ὕστερον), ἐπεὶ τοῖς ἰδίῳις ἡτιεῖτο, διδοῦναι τοῖς πολλοῖς τὰ αὐτῶν, κατεσκεύασε μισθοφορὰν τοῖς δικαστηρίοις.

¹ Busolt Griechische Staats und Rechtsalterthümer έκδ. 6^η σ. 168, ὅστις τὴν κάθοδον τοῦ Κίμωνος χρονολογεῖ τῷ 458 π. Χ., ἐν ᾧ ὁ Κούρτιος ("Ιδε ἀνωτέρω Τόμ. Β' σ. 555) τῷ 451 π. Χ. Ἡ διαφορά δὲ αὕτη τῆς χρονολογήσεως προέρχεται ἐκ τῆς μεγάλης ἀμφισβήτησεως τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πεντηκονταετίας. Ὁ δὲ Botsford (The development of the Athenian Constitution σ. 224 σημ. 1) τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ἀποδέχεται ὠρισμένως γενομένην μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ Κίμωνος.

² Böckh Staatshaushaltung der Athener έκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 328 κ. ἑ.

³ Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Σφήκας στ. 88 καὶ 300.

⁴ Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Σφήκας στ. 88 καὶ 300. Ἡ αὐξήσις εἰς τριώβολον ὑπὸ τοῦ Κλέωνος δὲν εἶχε μὲν ἤδη γίνοιτο διδασκομένων τῶν Ἀγαρνέων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐν οἷς οὐδεὶς εὗρεται περὶ τοῦ τριωδόλου ὑπανειγμὸς, ἀλλ' εἶχεν ὁμοίως εἰσαχθῆ, ὅτ' ἐδιδάχθησαν οἱ Ἰππεῖς (Ἀριστοφάνους Ἰππ. στ. 51, 255. Πρὸλ. Σφήκας στ. 605 κ. ἑ., 690, 791) καθ' ἃ παρετήρησεν ὁ Müller-Strübing Aristophanes und die historische Kritik σ. 149 κ. ἑ. Πρὸλ. Kock ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXV σ. 488. Fränkel εἰς Böckh Staatshaushaltung der Athener έκδ. γ' Τόμ. Β' ἐν παρατήρηματος (Anhang) σ. 67 σημ. 437.

⁵ Τοιοῦτό τι ὑπέλαβεν ὁ Wachsmuth ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXIV σ. 161 κ. ἑ. ἐκ τοῦ Πολυδύκου IX, 64 καὶ τοῦ Φωτίου ἐε λ. Τετρωδολίζων.

λον δ' εὐρίσκομεν ἐμμένουσιν τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀριστοτέλους.

Καὶ τὸν βουλευτικὸν δὲ μισθὸν πρῶτος φαίνεται εἰσαγαγὼν ὁ Περικλῆς, καθ' ᾧ δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, ἐν ᾧ ἀναγράφονται τοὺς ἀπὸ τῶν φόρων καὶ τῶν τελῶν καὶ τῶν συμμάχων τρεφομένους ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας συμπεριέλαβε καὶ τοὺς δικαστάς, ἐξακισχιλίους ὄντας, ἥτοι τὴν ἡλιαίαν ¹). Εὐρίσκομεν δὲ τὸν βουλευτικὸν μισθὸν πάντως ἤδη τῷ 441 π. Χ. ²). Ἀνήρχετο δὲ οὗτος τὸ μὲν πρῶτον εἰς δραχμὴν ³), ἔπειτα δὲ ἄγνωστον κατὰ τίνα χρόνον ὑπεβιβάσθη εἰς πέντε ὀβολούς, μόνον εἰς τοὺς πρυτάνεις παρεχομένου ἑνὸς ἐπὶ πλεόν ὀβολοῦ πρὸς σίτισιν, καθ' ᾧ ἐγένετο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀριστοτέλους ⁴).

Τὸν δ' ἐκκλησιαστικὸν μισθὸν πρῶτος εἰσήγαγεν ὁ Ἀγύρριος, ἐν τοῖς μετ' Εὐκλείδην χρόνοις, πορίσας ὀβολὸν ⁵), εἶτα δὲ Ἡρακλείδης ὁ Κλαζομένιος ⁶) ἠΰξησεν εἰς διώβολον, ὑπερθεματίζων δὲ πάλιν ὁ Ἀγύρριος ἠΰξησεν εἰς τριώβολον ⁷). Συνέβη δὲ εἰς

¹ Ἀλλ' ὀρθῶς ἀντιπαρηγήθη, ὅτι τὸ τετράβολον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν στρατιωτικὸν μισθόν. Ἰδε Böckh Staatshaushaltung der Athener ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 168, 378 b καὶ Fränkel ἐνθ' ἀν. Kock ἐν τῷ Rheinisches Museum Τόμ. XXXV σ. 488 κ. ε.

² Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 24, 3.

³ Θουκυδίδου VIII, 69.

⁴ Θουκυδίδου VIII, 69. Ἡσύχιος ἐν λ. Βουλῆς λαχεῖν.

⁵ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 82, 2.

⁶ Τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀγυρρίου μαρτυροῦσι πλὴν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιαζούσας στ. 102.

⁷ Τοῦ Ἡρακλείδου πλὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ποιεῖται μνηεὶν καὶ ὁ Πλάτων ἐν Ἰωνι σ. 541 d. Ἰδε καὶ Ἀθηναίου XI, σ. 506 a. Αἰλιανοῦ Ποικ. Ἰστ. XIV, 5. Πρὸς Immisch ἐν Berliner Philologische Wochenschrift 1891 σ. 707 κ. ε.

⁸ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 41, 3. μισθοφόρον δὲ ἐκκλησίαν τὸ μὲν πρῶτον ἀπέγνωσαν ποιεῖν οὐ συλλεγομένων δ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πολλὰ σοφίζομένων τῶν πρυτάνεων, ὅπως προσιστῇται τὸ πλεῖθος πρὸς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς χειροτονίας, πρῶτον μὲν Ἀγύρριος ὀβολὸν ἐπόρισεν, μετὰ δὲ τοῦτον Ἡρακλείδης ὁ Κλαζομένιος ὁ βασιλεὺς ἐπικαλούμενος διώβολον, πάλιν δ' Ἀγύρριος τριώβολον.

τριώβολον αὐξήσις μικρὸν πρὸ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐκκλησιαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους¹⁾ τῷ 390 ἢ 391 π. Χ. Πότε δ' ἐγένεον ἡ μεγάλη εἰς δραχμὴν αὐξήσις ἡ μαρτυρουμένη καθ' ἃ εἶδομεν ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, διὰ τὰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ εἰς ἐννέα ὀβολοὺς διὰ τὰς κυρίας ἡ ἀποδεικνύουσα τὴν ὁσημέραι προϊ-
 οῦσαν ἀπογῆν τοῦ δήμου ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, πρὸς ἃς τὸ ἐξῆς μό-
 νον ὁ μέγας μισθὸς εἴλκυεν αὐτὸν, δὲν εἶνε γνωστόν.

Ἐτι δ' ἀγνωστότερα εἶνε τὰ κατὰ τὸν στρατιωτικὸν μισθὸν, ὅστις ἐποίκιλλε κατὰ διαφόρους χρόνους μεταξὺ τεσσάρων ὀβολῶν καὶ δραχμῆς, εἰς διδραχμον δ' ἀνῆρχετο ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ σιτηρεσίου²⁾. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐξ ἐπιγραφῶν διδασκόμεθα, ὅτι οἱ Ἑλληνοταμίαι παρεῖχον χρήματα εἰς μισθὸν, εἰς στρατιώτας³⁾. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης οὐδεμίαν καθ' ἃ εἶδομεν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ συστηματικοῦ μέρους, ποιεῖται μνείαν στρατιωτικοῦ μισθοῦ ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ.

Τέλος δὲ προσθέτω ἐνταῦθα, ὅτι τὰ περὶ τῆς εἰς τοὺς ἀπόρους δωδελίας, ἣν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἰσῆγαγε μὲν ὁ Κλεοφῶν, ἐπειράθη δὲ ναυξήσῃ εἰς τριώβολον ὁ Καλλικράτης⁴⁾, ἐπραγμα-
 τεύθη διὰ μακρῶν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ὁ von Wilamowitz-Möllen-
 dorff⁵⁾.

Ταῦτα ἐθεώρησ' ἀναγκαιότατον νὰ παρατηρήσω, ἀπορρώμε-
 νος ἐκ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας. Ἀλλὰ τελευτῶν τὸν λόγον ὑπο-
 λαμβάνω καθῆκον νὰ ὁμολογήσω, ὅτι εἶνε ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν.
 Καὶ ὅμως ὑποχρεούμην νὰ περιορισθῶ εἰς ταῦτα, τοῦτο μὲν ὅπως
 μὴ καταχρασθῶ τὸν ἐπινεμημένον μοι χρόνον, τοῦτο δὲ ὑπομνη-
 σκόμενος τῆς ἐπιγραφῆς διατριβῆς τινος τοῦ Rühl δημοσιευθείσης

¹⁾ Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιαζούσαι στ. 300 κ. ἑ.

²⁾ Οὐκυδίδου III, 17. Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου Α'. 28. Πρὸς B o e k h Staatshaushaltung der Athener ἐκδ. γ' Τόμ. Α' σ. 377 κ. ἑ.

³⁾ Corpus Inscriptionum Atticarum Τόμ. Α' 183, 188.

⁴⁾ Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία 28, 3.

⁵⁾ Von Wilamowitz-Möllendorff Aristoteles und Athen Τόμ. Β' σ. 212 κ. ἑ.

ἤδη τῷ 1892, βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς Ἀθηναίων πολιτείας καὶ ἐπιγραφομένης der Staat der Athener und Kein Ende. Ἄν δὲ ἀτελεύτητοι ἐθεωροῦντο ἤδη τότε αἱ συζητήσεις καὶ μελέται αἱ προκληθεῖσαι ἐκ τῆς εὐρέσεως τῆς Ἀθηναίων πολιτείας, τί θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπώμεν σήμερον, ὅτε σχεδὸν εἰς τὸ ἀδιέξοδον ἤχθησαν αἱ τοιαῦται ἔρευναι;

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΤΡΟΥ

Ἐν σελ. 644, στ. 6, 18 καὶ 25 ἀντὶ τελῶν, τέλη γράφε τιμημάτων, τιμήματα.

Τοῦ πλείστου τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων τοῦ Ἐπιμέτρου γενομένων ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ συγγραφέως ἐξ Ἀθηνῶν, παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ φανῇ ἐπιεικὴς εἰς τυχὸν παρειαφρήσαντα παρράματα.

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Α' = Τόμος πρῶτος. — Β' = Τόμος δεύτερος. — Γ' = Τόμος τρίτος.
— Δ' = Τόμος τέταρτος. — Ε' = Τόμος πέμπτος.

Ὀλυμπ.

π. Χ.
Μετὰ τὸ
1400.

Λαοὶ παραθαλάσσιοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους παρουσιάζονται ὡς θαλασσοπόρα πολεμικὰ φῦλα ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ Ῥαμεσσῇ τοῦ Α' καὶ Ῥαμεσσῇ τοῦ Β'. Α' 59.

Οἱ υἱοὶ Ἰωῦαν ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Φοίνικας Α' 61.

Παραθαλάσσια φῦλα τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος διαδίδονται πρὸς δυσμὰς Α' 660.

Ἀρχαιόταται πολιτεῖται ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἀμφοτέρωθεν τοῦ Αἰγαίου πελάγους (Κρήτη, Φρυγία, Τρωὰς, Λυδία, Λυκία, Βοιωτία, Ἄργος) Α' 92-140.

Μεταναστάσεις λαῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἡπείρῳ, καὶ δὴ

α') ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον Α' 146 κ. ἔ.

β') ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς (κατάληψις τῆς Τροίας, τῶν νήσων καὶ παραλίων Μικρᾶς Ἀσίας) Α' 171 κ. ἔ.

1193-1184. Τὰ προϊστορικά ταῦτα γεγονότα ἀνήγαγον οἱ λόγιοι τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀναφερόμενοι εἰς τὸ ὁμηρικὸν ἔπος, εἰς τὸ ἀκόλουθον χρονολογικὸν σύστημα (Α' 213).

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
	1193-1184.	Τρωικὸς πόλεμος Α' 113 κ. έ.
	1124.	Εἰςόρμησις τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, φυγὴ τῶν Βοιωτῶν πρὸς τὴν Βοιωτίαν Α' 145 κ. έ.
	1103.	Κάθοδος τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον Α' 163 κ. έ.
	1070.	Μετανάστασις εἰς Θήραν, Κρήτην, Μικρὰν Ἀσίαν Α' 251.
	1066.	Ἐκδορισμὸς τῶν Μεγάρων. Θάνατος τοῦ Κόδρου Α' 456.
	1054.	Κτίσις πόλεων τῆς Αἰολίδος Α' 173 κ. έ.
	1044.	Κτίσις πόλεων τῆς Ἰωνίας Α' 177 κ. έ.
	Περὶ τὸ 900.	Ἀκμὴ τῶν Ὀμηριδῶν ἐν Σμύρνῃ καὶ Χίῳ Α' 187.
	Περὶ τὸ 820.	Νομοθεσία τοῦ Λυκούργου Α' 261 κ.έ., 289.
	Περὶ τὸ 800.	Ἀκμὴ τῆς σχολῆς τοῦ Ἡσιόδου Β' 121.
	785.	Κτίσις Σινώπης παρὰ Μιλησίων Α' 634.
1,1.	776.	Νίκη τοῦ Κοροΐβου ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἐναρξίς τῆς ἀναγραφῆς τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Συνθήκη μεταξὺ Ἡλίδος καὶ Σπάρτης Α' 327 κ. έ.
5,1	760.	Ἐρατος ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἀργεὺς κυριεύει τὴν Ἀσίνην Α' 361.
5,4.	757.	Κτίσις τῆς Τραπεζοῦντος παρὰ τῶν Σινωπέων Α' 635.
6,1.	756.	Κτίσις τῆς Κυζίκου παρὰ τῶν Μιλησίων Α' 628.
7,1.	752.	Δεκαετεῖς ἄρχοντες ἐν Ἀθῆναις Α' 458. Β' 715.
8,1.	749.	Οἱ Μιλήσιοι ἐγκαθίστανται ἐν Αἰγύπτῳ Α' 641.
8,2.	747.	[Οἱ Λυδοὶ] ἀφίστανται ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίας Β' 151.
9,2.-14,1.	743-724.	Ἀ' μεσσηνιακὸς πόλεμος Α' 294 κ. έ.
9,2.	743.	Κτίσις τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Ζάγκλης ὑπὸ Χαλκιδέων καὶ Μεσσηνίων Α' 666 Α' 502.
		Ὁ Θεόπομπος καὶ ὁ Πολύδωρος ἐν Σπάρτῃ Α' 195, 301.
—	—	Ὁ Γιτιάδας ἐν Σπάρτῃ Β' 103.
—	—	Ὁ βασιλεὺς Μίδας ἐν Φρυγίᾳ Β' 144.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
10, 1.	740.	Ἀποικίαι τῶν Χαλκιδέων ἐν Θοράκῃ Α' 650 κ. ἔ. Ε' 18.
11, 1.	736.	Κτίσις τῆς ἐν Σικελίᾳ Νάξου ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων Α' 668.
11, 3.	734.	Ἀποικισμὸς τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Κορινθίων Α' 399, 656.
—	—	Κτίσις τῶν Συρακουσῶν ὑπὸ τῶν Κορινθίων Α' 399, 669, 678. Γ' 265.
—	—	Ὁ Εὐμηλὸς ποιητὴς ἐν Κορίνθῳ Α' 398.
12, 3.	730.	Κατάνη καὶ Λεοντῖνοι Α' 670.
—	—	Ἀποικίαι τῶν Ἐρετριέων (Μεθώνῃ) Ε' 19.
13, 1.	728.	Κτίσις τῶν Ὑβλαίων Μεγάρων ὑπὸ τῶν Μεγαρέων Α' 670.
14, 4.	721.	Κτίσις τῆς Συβάρεως ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν Α' 673 κ. ἔ.
15, 1.	720.	Ὁρσιππος ὁ Μεγαρεὺς νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ στάδιον Α' 418.
—	—	Σάργων ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας (722-705 π. Χ.) ἐπεκτείνει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κύπρου Α' 680 κ. ἔ.
—	—	Οἱ Πάριοι οἰκίζουσι τὴν Θάσον Α' 274.
16, 1.	716.	Κτίσις τῶν Μυλῶν ὑπὸ τῆς Ζάγκλης Α' 685.
16, 1, - 58, 3.	716-546.	Ἡ Λυδία ὑπὸ τοὺς Μερμανάδας (καθ' Ἡρόδοτον) Β' 147 κ. ἔ. 177 κ. ἔ.
16, 1.	716.	Ἀνάρρησις τοῦ Γύγου (καθ' Ἡρόδοτον) 716-648 π. Χ., κατὰ δὲ τὰς ἀσσυριακὰς πηγὰς 687-652 π. Χ.) Β' 147 κ. ἔ.
—	—	Ἀκμὴ τῶν Σάρδεων. Πόλεμος πρὸς τοὺς Ἴωνας, εἰσβολὴ τῶν Κιμμερίων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Β' 153 κ. ἔ.
16, 3.	714.	Κατάλυσις Μεδοντιδῶν ἐν Ἀθήναις Α' 458.
17, 1.	712.	Κτίσις Ἀστακοῦ ὑπὸ τῶν Μεγαρέων Α' 652.
17, 3.	710.	Κτίσις Κρότωνος ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν Α' 673.
18, 2.	707.	Κτίσις Τάραντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων Α' 303, 675.
—	—	Εἰσαγωγή τοῦ πεντάθλου ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
19, 1.	704.	Ὁ ναυπηγὸς Ἀμεινοκλῆς μεταβαίνει ἐκ Κορίνθου εἰς Σάμον Α' 400, 653. Β' 103. (Πόλεμος περὶ τοῦ Ἀηλαντίου πεδίου).

Ὀλυμπ.	π. X.	
20, 1.	700.	Κτίσις Ἀβύδου, Λαμψάκου, Παρίου ὑπὸ τῶν Μιλησίων. Κατάληψις τῆς Προκοννήσου ὑπὸ τῆς Κυζίκου Α' 634 κ. ἔ., 653.
—	—	Ἀνάρρησις Περδίκκου Α', βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Αἱ Αἰγαὶ πρωτεύουσα τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου Ε' 26.
	Περὶ τὸ 700	Ὁ Γλαῦκος ἐν Χίρ ἐφευρίσκει τὴν κόλλησιν τῶν μετάλλων Β' 104.
22, 3.	690.	Κτίσις Γέλας ὑπὸ Ῥοδίων Α' 679. Γ' 260.
23, 2.	687.	Ἀνάρρησις τοῦ Γύγου κατὰ πηγὰς Ἀσσυριακὰς Β' 149.
24, 2.	683.	Ἐνιὰύσιοι ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις Α' 459.
25, 1.	680.	Εἰσαγωγή τοῦ τεθρίππου ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337, 374.
—	—	Κτίσις Λοκρῶν τῶν Ἐπιζεφυρίων Α' 674.
—	Περὶ τὸ 680	Εὗρεσις τῆς χύσεως τοῦ χαλκοῦ ἐν Σάμῳ ὑπὸ Ῥοίου καὶ Θεοδώρου Β' 106.
25, 4.	677.	Ἀνάρρησις Ἀρδουο, βασιλέως τῆς Λυδίας (677-628 π. X., κατὰ δὲ τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς 652-615 π. X.) Β' 150 σημ. Πόλεμος ἐναντίον τῶν Ἰώνων καὶ Κιμμερίων Β' 154 κ. ἔ. Καλλίνος ὁ Ἐφέσιος.
26, 1.	676.	Ὁ Τέρπανδρος ἐν Σπάρτῃ Α' 305. Β' 124.
		Ἀνακαίνισις τῶν Καρνείων.
26, 3.	674.	Κτίσις τῆς Χαλκηδόνος ὑπὸ τῶν Μεγαρέων Α' 419, 654.
27, 1.	672.	Οἱ Πισᾶται ὑπὸ τὸν Πανταλέοντα ἀντίπαλοι τῶν Ἡλείων ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 330.
27, 2.	671.	Κατάλυσις αἰθιοπικῆς δυναστείας ἐν Αἰγύπτῳ. Νεχὰ δωδεκάρχης Μέμφεως Α' 646.
27, 3.-52, 3.	670-570.	Ὁρθαγορίδαι ἐν Σικυῶνι Α' 372 κ. ἔ. 390.
27, 3.	670.	Ἡ ποίησις τοῦ Ἀλκμᾶνος (670-650 π. X.) Β' 124 κ. ἔ.
27, 4.	669.	Νίκη τῶν Ἀργείων κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων πορὰ τὰς Ὑσιᾶς Α' 330, 361.
28, 1.	668.	Ὁ Φεῖδων ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 331, 367. Προς-χώρησις Ἡλείων εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους.
28, 3.	666.	Ἀνάρρησις Ψαμμίτου (Ψεμετέκ) βασιλέως Αἰγύπτου (666-612 π. X.) Α' 643 κ. ἔ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		Β' 193. Ἕλληνες ἄποικοι καὶ μισθοφόροι (περὶ τὸ 620 π. Χ.) ἐν Αἰγύπτῳ (Ναυκράτει) Α' 644 κ. ἔ.
28, 4.	665.	Θαλήτας ἐν Σπάρτῃ. Γυμνοπαιδία Α' 306.
—	—	Νίκη τῶν Κερκυραίων κατὰ τῶν Κορινθίων ἐν ναυμαχίᾳ Α' 658.
29, 1.	664.	Νόμιμος τέλεσις τῶν Ὀλυμπίων Α' 368.
—	—	Αἱ ἄκραι κτίζονται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων Α' 671, 682. Γ' 266.
30, 1.	660.	Θάνατος Φείδωνος πρὸ Κορίνθου Α' 368.
30, 2.	659.	Ἄλωσις τῆς Φιγαλείας ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 321.
30, 3.	658.	Κτίσις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Μεγαρέων Α' 419, 654.
30, 4.	657.	Ἀνάρρησις Κινέλου τοῦ τυράννου τῆς Κορίνθου (657-629 π. Χ.) Α' 406 κ. ἔ.
31, 2	655.	Χαλκιδεῖς καὶ Ἄνδριοι κτίζουσιν ἐν Χαλκιδικῇ Ἀκανθὸν καὶ Στάγειρα Α' 655.
31, 3.	654.	Κτίσις τῶν Ἀβδήρων Β' 187.
33, 1.	648	Εἰσαγωγή παγκρατίου ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
—	—	Μύρων ὁ Ὀρθαγορίδης νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 374.
—	—	Κτίσις ἡμέρας ὑπὸ Ζάγκλης Α' 655, 685.
33 4. - 38, 1.	645 - 628.	Δεύτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος. Ἀρκαδικὸς πόλεμος. Α' 297 κ. ἔ., 315.
33, 4.	645.	Ἀποστασία ἐν Ἀνδανίᾳ Α' 296.
34, 1.	644.	Οἱ Πισᾶται κύριοι ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 330 κ. ἔ.
—	—	Αἱ Κασμέναι κτίζονται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων Α' 682.
35, 1.	640.	Νίκη τοῦ Κύλωνος ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 470.
37, 2.	631.	Ἐγκαθίδρυσις τῶν Θηραίων ὑπὸ τὸν Βάττον ἐπὶ τῆς νήσου Πλατείας παρὰ τὰ παράλια τῆς Λιβύης Α' 696.
37, 3.	630.	Κτίσις Μασσαλίας ὑπὸ Φωκαέων Α' 691.
—	—	Κωλαῖος ὁ Σάμιος πλέει εἰς τὴν Ταρτησοῦν Β' 56, 107, 199.
37, 4.	629.	Ἀνάρρησις Περιάνδρου τυράννου Κορίνθου (629-585 π. Χ.) Α' 408 κ. ἔ., 431.
38, 1.	628.	Υβλαῖα Μέγαρα κτίζουσι Σελινούντα Α' 681.
—	—	Ἀνάρρησις Σαδυάττου βασιλέως Λυδίας (κατὰ

^ο Ολυμπ.	π. Χ.	
		τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς ἀπὸ 615 π. Χ.). Πόλεμος ἐναντίον Φρυγίας. Ἐξακολούθησις πολέμου ἐναντίον Ἰωνίας Β' 159 κ. ἐ.
38, 4.	625.	Θεαγένους ὁ τύραννος Μεγάρων Α' 240 κ. ἐ. Κτίσις Ἐπιδάμνου ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων Α' 659, 710.
39, 1.	624.	Κτίσις Κυρήνης ὑπὸ τῶν Θηραίων Α' 697.
39, 4.	621.	Νομοθεσία τοῦ Λράκοντος Α' 465 κ. ἐ.
41, 1.	616.	Ἀνάρρησις Ἀλυάττου τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας (κατὰ τὰς ἀνατολικὰς πηγὰς ἀπὸ 602 π. Χ.). Περάτωσις τοῦ ἐναντίον τῆς Μιλήτου πολέμου Β' 159. Πόλεμος Λυδίας καὶ Μηδίας Β' 161 κ. ἐ.
42, 1.	612.	Ἀπόπειρα τυραννίδος τοῦ Κύλωνος Α' 469 κ. ἐ., 525.
43, 1.	608.	Πόλεμος μετὰ τὸν Ἀθηναίων καὶ Λέσβου (608-606 π. Χ.) Α' 544 κ. ἐ.
43, 3.	606.	Κναξάρης ὁ βασιλεὺς τῆς Μηδίας καὶ Ναβονάσσαρος ὁ τῆς Βαβυλωνίας κυριεύουσι τὴν Νινευί Β' 161.
44, 1.	604.	Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουσι τὴν Σαλαμίνα Α' 478 κ. ἐ.
45, 1.	600.	Στησίχορος ὁ Ἱμεραῖος ποιητὴς Β' 124.
—	—	Κτίσις Περίνθου ὑπὸ Σαμίων Β' 200, 232.
—	—	Κτίσις τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τῆς Ὀλβίας ὑπὸ τῶν Μιλησίων Α' 636.
45, 1.- 47, 3.	600-590	Πρῶτος ἱερὸς πόλεμος Α' 383 κ. ἐ 485.
45, 2	599.	Κτίσις τῆς Καμαρίνης ὑπὸ τῶν Συρακουσίων Α' 682. Γ' 262.
46, 3.	594.	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Σόλωνος Α' 515 κ. ἐ. Νομοθεσία αὐτοῦ Α' 484 κ. ἐ., 610.
46, 4.	593	Ἀποδημία Σόλωνος (593-583 π. Χ.) Α' 520.
47, 3.	590.	Ἀνανέωσις τῶν Πυθίων Α' 383. Β' 42.
—	—	Πιπτακὸς ὁ αἰσχυρὸς τῆς Λέσβου (590-580 π. Χ.) Α' 545.
48, 3.	586.	Ἐπέκτασις τῶν Πυθίων. Νίκη τοῦ ἀλφειοῦ Σακάδα Β' 119.
48, 3-4.	586-585.	Δαμασίας ἀρχὸν ἐν Ἀθήναις. Συνδιαλλαγὴ τῶν τάξεων περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν Α' 523.
48, 4.	585.	Εἰρήνη Λυδίας (Ἀλυάττου) καὶ Μηδίας

* Ολυμπ	π. Χ.	
		(Ἀστυάγου) Β' 163. Θαλῆς ὁ Μιλήσιος προ- αγγέλλει ἔκλειψιν ἡλίου Β' 164, 583. — Οἱ χρόνοι τῶν ἐπὶ σοφῶν Β' 77.
49, 3.	582.	Κλεισθίνης ὁ τύραννος τῆς Σικανῶνος, Πυθιονίκης καὶ Ὀλυμπιονίκης Α' 384.
—	—	Τέλος τῶν Κυπελιδῶν Α' 417. Ἐγκατά- στασις τῶν Ἰσθμίων Β' 42.
50, 1.	580.	Καταστροφή τῆς Σίριος Γ' 320.
—	—	Δίπουνος καὶ Σκύλλης γλύπτει ἐν Κρήτῃ Α' 109.
51, 2.	575.	Ἡ Κυρήνη ὑπὸ Βάπτον τὸν Β' Α' 699.
51, 4.	573.	Ἰδρυσις τῶν Νεμείων Α' 390. Β' 42.
52, 1.	572.	Ἡ Πῖσα καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Λακεδαι- μονίων ἀποβάλλει τὴν συμμετοχὴν τῆς προστασίας τῶν Ὀλυμπίων Α' 335
52, 3.	570.	Οἱ Κυρηναῖοι νικῶσι τοὺς Λίβυας ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τὸν Ἀπρίην Α' 700. Β' 174, 193.
—	—	Ἀμασις ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου (570- 526 π. Χ.). Τὸ Ἑλλήνιον ἐν Ναυκρατεί Α' 647. Β' 174. Ἡ Κύπρος κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀμάσιος Β' 194 κ. ἐ.
53, 3.	566.	Εἰσαγωγή γυμνικῶν ἀγώνων ἐν Ἀθῇν. Α' 557.
55, 1.	560.	Ὁ Χίλων ἔφορος ἐν Σπάρτῃ Α' 317.
—	—	Κληρουχία ἐν Σαλαμῖνι Α' 533
—	—	Ἀνάρρησις Ἀναξανδρίδου βασιλέως Σπάρ- της. Συνθήκη μετὰ Τεγεατῶν Α' 323.
55, 1 - 63, 2.	560 - 527	Πεισίστρατος ὁ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Α' 533 κ. ἐ., 546 κ. ἐ. Πρώτη τυραννὶς αὐτοῦ 560-559 π. Χ. Δευτέρα τυραννὶς 554-553 π. Χ. Ἐξορία ἐν Ἑρετρίᾳ 552- 541 π. Χ. Τρίτη τυραννὶς 541-527 π. Χ.
—	—	Σίγειον περιέρχεται εἰς Ἀθηναίους Α' 545.
55, 1.	560.	Ἀνάρρησις Κροίσου βασιλέως Λυδίας. Πο- λιτεία αὐτοῦ πρὸς Ἑλληνας Β' 165.
—	—	Καθυπόταξις τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Σμύρνης Β' 167 κ. ἐ.
55, 2.	559.	Θάνατος τοῦ Σόλωνος Α' 538.
56, 1.	556.	Κροῖσος στέλλει πρέσβεις εἰς Δελφοὺς Β' 166.
57, 3.	550.	Θέογνις ὁ ποιητὴς ἐν Μεγάροις Α' 421 κ. ἐ.
57, 4.	549.	Ἀνάρρησις Φαλάριδος τοῦ τυράννου τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 274.

Ὀλυμπ. 58, 1.	π. Χ. 548.	Πυρκαϊὰ τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ, ἀνοικοδομου- μένου ὑπὸ τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν Α' 573. Ἀρχιτεκτονικὸν ἐργαστήριον ἐν Κορίν- θῳ Β' 90.
58, 3.	546.	Ἡ ττα Κροίσσου ὑπὸ Κύρου. Οἱ Πέρ- σαι κυριεύουσι τὰς Σάρδεις Β' 175 κ. ἔ.
—	—	Ἀποστασία τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Πακτύην Β' 183.
59, 1.	544.	Ὁ Ἀρπαγὸς καταπολεμεῖ τοὺς Ἰωνας καὶ τοὺς Λυκίους Β' 185 κ. ἔ.
—	—	Συνέδριον τῶν Ἰόνων ἐν Μυκάλῃ. Βίας ὁ Πριηνεὺς Β' 189.
—	—	Ἰδρυσις τῶν πρώτων ἀνδριάντων ἐν Ὀλυμ- πίᾳ Β' 98.
60, 1. - 70, 3.	540 - 498.	Ἀμύντας Α' βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Β' 233 Ε' 28.
Περὶ 60, 1.	Περὶ 540.	Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀρχέρμου γλύπται καὶ ὁ ποιη- τὴς Ἰππῶναξ ἐν Χίῳ Β' 103.
61, 2.	535.	Θέσπις ὁ ἐξ Ἰκαρίας γίνεται εἰσηγητὴς τῆς τραγωδίας ἐν Ἀθήναις Α' 566. Β' 741.
Περὶ 62, 1.	Περὶ 532.	Ἀνάρρησις Πολυκράτους τυράννου Σάμου (μέχρι 522 π.Χ.). Συμμαχία αὐτοῦ μετὰ Περσίας. Ἰδρυσις θαλασσοκρατίας Σαμίων. Ἡ Σπάρτη καὶ Κόρινθος πολεμοῦσι Πο- λυκράτην Β' 200 κ. ἔ.
62, 4.	529.	Θάνατος τοῦ Κύρου Β' 192.
—	—	Ἀνάρρησις Καμβύσου βασιλέως τῆς Περ- σίας (529-521 π. Χ.). Συμμαχία αὐτοῦ μετὰ τῆς Φοινίκης καὶ Κύπρου Β' 197.
63, 1.	528.	Κίμων Κοάλεμος ὁ ὁμομήτριος ἀδελφὸς τοῦ Μιλτιάδου νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 568.
63, 2.	527.	Θάνατος τοῦ Πεισιστράτου, ὃν διαδέχονται οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Α' 569.
63, 4.	525.	Ὁ Καμβύσης, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Πο- λυκράτους, νικᾷ τὸν Ἀμασιν παρὰ τὸ Πη- λούσιον Β' 197 καὶ ὑποτάσσει τὴν Αἴγυ- πτον Β' 216 κ. ἔ.
64, 1.	524.	Κύμη προσβάλλεται ὑπὸ Τυρρηνῶν Γ' 288.
64, 3.	522.	Θάνατος τοῦ Πολυκράτους Β' 214. Γέννη- σις τοῦ Πινδάρου Β' 352.

Ὀλύμπ.	π. Χ.	
64, 4.	521.	Ἀνάρρησις Δαρείου βασιλέως Περσίας (521-485 π. Χ.) Ἀποκατάστασις βασιλικῆς ἀρχῆς καὶ μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ Β' 218 κ. ἔ.
65, 1.	520.	Ἀνάρρησις Κλεομένους ἐν Σπάρτῃ. Ἐπιδρομή αὐτοῦ εἰς Ἀργολίδα Α' 575. Β' 279 κ. ἔ.
65, 2.	519.	Πόλεμος μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν. Αἱ Πλαταιαὶ προσχωροῦσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρεσβεῖαι τῶν Ἀθηναίων εἰς Σάρδεις. Ἐξορία τοῦ Κλεισθένους Α' 593.
—	—	Οἱ Αἰγινῆται νικῶσι τοὺς Σαμίους πειρατὰς καὶ καταλαμβάνουσι τὴν Κυδωνίαν Β' 276.
66, 3.	514.	Φόνος τοῦ Ἰππάρχου Α' 570.
—	—	Πέρσαι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Δημοκίδους ἐν Τάραντι καὶ Κρότωνι Β' 246. Γ' 321 κ. ἔ.
66, 4.	513.	Στρατεία Δαρείου ἐναντίον Σκυθῶν Β' 228 κ. ἔ. Βοηθοῦσιν αὐτὸν οἱ Ἴωνες. Γεφύρωσις Βοσπόρου καὶ Ἰστρου. Ἰστιαῖος καὶ Μιλιτιάδης. Στρατεῖαι Μεγαβάξου εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν Β' 231 κ. ἔ.
67, 1.	512.	Ἡ Καμίρινα καταστρέφεται ὑπὸ Συρακουσίων καὶ ἀνακίττεται ὑπὸ τῶν Γελῶν Γ' 262.
67, 3.	510.	Ἐξώσεις Ἰππίου. Ὁ Κλεομένης ἐν Ἀττικῇ Α' 576. Β' 6. Ἀνταγωνισμὸς φατριῶν ἐν Ἀθήναις. Εἰσαγωγή τοῦ ὁστρακισμοῦ. Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους Α' 577 κ. ἔ., 600 κ. ἔ.
—	—	Καταστροφή τῆς Συβάρεως ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν Γ' 323.
68, 1.	508.	Ἐνιαντὸς τῆς ἀρχῆς Ἰσαγόρου ἐν Ἀθήναις. Λευτέρα ἐπιδρομή τοῦ Κλεομένου. Ἀντίδρασις ἐν Ἀθήναις Α' 594.
—	—	Κάθοδος τοῦ Κλεισθένους (περὶ τὸ 508-507 π. Χ.). Α' 595.
68, 2.	507.	Στρατεῖαι Πελοποννησίων ὑπὸ Κλεομένην καὶ Δημάρατον ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν. Λιχόνοια μεταξὺ τῶν βασιλέων καὶ ἐπιστροφὴ ἀπὸ τῆς Ἐλευσίως. Αἱ Ἀθηναὶ νικῶσι τὰς Θήβας καὶ τὴν Χαλκίδα. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν Χαλκίδι Α' 603 κ. ἔ. Β' 682. Ἐπίδοσις τῶν Ἀθηνῶν Α' 609 κ. ἔ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
68, 4.	505.	Ὁ Ἰππίας ἐν τῷ συνεδρίῳ Σπάρτης Α' 607.
70, 1.	500.	Κτίσις τοῦ θεάτρου ἐν Ἀθήναις Β' 744.
70, 2.	499.	Ἀτυχὴς στρατεία Περσῶν ὑπὸ Ἀρισταγόραν καὶ Μεγαβάτην κατὰ Νάξου Β' 243.
—	—	Ἀποστασία τῶν Ἰώνων. Ἀρισταγόρας καὶ Ἐκαταῖος. Ἀποδημία Ἀρισταγόρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀποστολὴ ἐπικουριῶν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Ἐρετρίας Β' 246 κ. ἐ.
70, 3.	498.	Ἀλώσις Σάρδεων ὑπὸ Ἰώνων, οἵτινες ἔπειτα νικῶνται παρὰ τὴν Ἐφεσον Β' 249 κ. ἐ. Διάδοσις τῆς ἀποστασίας, καταστολὴ αὐτῆς ἐν Κύπρῳ Β' 250 κ. ἐ.
—	—	Οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν Ἀρταφέρνην κυριεύουσι τὰς πόλεις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐν Καρίᾳ Β' 253 κ. ἐ.
70, 3.	498.	Ἰπποκράτης ὁ τύραννος τῆς Γέλας (498-491 π. Χ.). Γ' 261 κ. ἐ.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀλεξάνδρου Α' τοῦ Φιλέλλη- νος, βασιλέως τῆς Μακεδονίας (498-454 π. Χ.). Β' 234, 371, 407 Ε' 28 κ. ἐ.
71, 3.	494.	Ὁ στόλος τῶν Ἰώνων ἡττᾶται παρὰ τὴν Λά- δην. Καταστροφὴ τῆς Μιλήτου. Καθ- υπόταξις τῆς Ἰωνίας καὶ Καρίας Β' 257 κ. ἐ.
—	—	Μετανάστευσις ἐξ Ἰωνίας Β' 186.
—	—	Οἱ Σάμιοι μεταναστεύουσιν εἰς τὴν Ζάγκλην Β' 259.
71, 4.	493.	Στρατεία τῶν Περσῶν ὑπὸ τὸν Μαρ- δόνιον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Κατα- στροφὴ τοῦ στόλου παραπλέοντος τὸν Ἀθω. Στενοχωρίαι τῆς κατὰ γῆν στρατιᾶς ἐν Θράκῃ Β' 263 κ. ἐ. 271 κ. ἐ.
—	—	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Θεμιστο- κλέους. Κτίσις τοῦ Πειραιῶς Β' 292 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Ἰπποκράτης ὑποτάσσει Λεοντίνοους, Νάξον, Ζάγκλην. Ὁ τύραννος Σκύθης ἐκβάλλεται ἐκ Ζάγκλης. Ἀναξίλαος ὁ τύραννος Πη- γίου (493-476 π. Χ.) Β' 259. Γ' 263.
72, 2.	491.	Παρασκευαὶ τοῦ Δαρείου. Καθυπόταξις τῆς Θάσου Β' 274 κ. ἐ.
—	—	Ἡ Αἴγινα εὐρισκομένη ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τοὺς

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		Ἀθηναίους, παρέχει γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τοὺς Πέρσας Β' 278.
72, 2.	491.	Ὁ περὶ μετάλλων νόμος τοῦ Θεμιστοκλέους Β' 320.
—	—	Καθαίρεσις τοῦ Δημοράτου. Στρατεία τοῦ Κλεομένους ἐναντίον τῆς Αἰγίνης. Θάνατος αὐτοῦ. Διαδέχονται αὐτὸν ὁ Λεωτυχίδης καὶ ὁ Λεωνίδας Β' 281 κ. ἑ.
—	—	Ἀνίδρουσις χαλκοῦ Ἑρμοῦ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ἐν Πειραιεῖ (πρὸς τῇ πυλίδι) Β' 294.
—	—	Γέλων (491-476 π. Χ.) ὁ τύραννος τῆς Γέλας Γ' 264 κ. ἑ.
72, 3.	490	Πρῶτος περσικὸς πόλεμος ὑπὸ τὸν Λατίν καὶ Ἀρταφέρνην. Ἀλωσις τῆς Καρύστου καὶ Ἑρετρίας Β' 286.
—	—	12 Σεπτεμβρίου. Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη, στρατηγούντων τῶν Ἀθηναίων τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Ἀριστείδου Β' 298 κ. ἑ.
72, 4.	489.	Ἀτυχὴς στρατεία Μιλτιάδου ἐναντίον Πάρου. Θάνατος τοῦ Μιλτιάδου Β' 313 κ. ἑ.
—	—	Ἐνιαντὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀριστείδου Β' 317.
—	—	Ἀνάρρησις Θήρωνος (489-472 π.Χ.) τυράννου Ἀκράγαντος καὶ Ἰμέρας Γ' 275 κ. ἑ.
73, 1.	488.	Γέλων νικᾷ τέθριππον ἐν Ὀλυμπίᾳ Γ' 285 σημ.
—	—	Ὁ γλύπτης Γλαυκίας ποιεῖ ἀνδριάντας νικητῶν Β' 112.
73, 2.	487.	Νεαὶ παρασκευαὶ τοῦ Δαρείου. Ἀποστασία τῆς Αἰγύπτου Β' 330 κ. ἑ.
73, 4.	485.	Θάνατος τοῦ Δαρείου. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Ξέρξης (485-465 π. Χ.) Β' 331.
74, 1.	Περὶ 484.	Ἐπίχαρμος ἐν Συρακούσαις Γ' 298 κ. ἑ. Πρώτη νίκη τοῦ Αἰσχύλου Β' 747.
74, 2.	Περὶ 483.	Ὀστρακισμὸς τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ Θεμιστοκλῆς πηγνύει τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον Β' 318 κ. ἑ. 326 κ. ἑ.
—	—	Ἀνάρρησις Γέλωνος, τυράννου ἐν Συρακούσαις Γ' 267. Ἐπαύξησις τῶν Συρακουσῶν δι' ἐποικίσεως ἐκ Γέλας, Καμαρίνης καὶ Μεγάρων.
74, 4.	481.	Παρασκευαὶ καὶ ἐξόρμησις τοῦ Ξέρ-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		ξου Β' 336 κ. έ. Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου, κατὰ φθινόπωρον Β' 366. Πρεσβεία ἐξ Ἑλλάδος ζητεῖ τὴν συμμαχίαν καὶ ἐπικουρίαν τοῦ Γέλωνος Γ' 272.
75, 1.	480.	Δεύτερος περσικὸς πόλεμος ἐπὶ Ξέρξου. Ἐξόρμησις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Τέμπη Β' 371.
—	—	Ἰούλιος. Μάχη παρὰ τὰς Θερμοπύλας Β' 376 κ. έ. Τρεῖς ναυμαχίαι παρὰ τὸ Ἀρτεμίσιον Β' 380 κ. έ. Εἰσόρμησις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα Β' 384 κ. έ.
—	—	Ἄλωσις καὶ πυρπόλησις Ἀκροπόλεως Β' 390.
—	—	20 Σεπτεμβρίου. Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι Β' 387 κ. έ., 749. Ἐπιστροφή τοῦ Ξέρξου. Ὁ Μαρδόνιος ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 401 κ. έ.
—	—	Ὁ Ἀναξαγόρας Β' 588 καὶ ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἀθήναις Β' 744 κ. έ.
—	—	Νίκη τοῦ Θήρωνος καὶ τοῦ Γέλωνος κατὰ τῶν Καρχηδονίων παρὰ τὴν Ἰμέραν Γ' 281 κ. έ.
75, 2.	479.	Ὁ Μαρδόνιος εἰσορμῇ ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα Β' 408. Δευτέρα κατάληψις τῶν Ἀθηνῶν Β' 409.
—	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὰς Πλαταιὰς ὑπὸ Πανσανίαν καὶ Ἀριστείδην Β' 412 κ. έ.
—	—	Ὀκτώβριος. Ἀνανέωσις τῆς ἑλληνικῆς συμμαχίας Τιμωρία τῶν Θηβαίων Γ' 420 κ. έ.
—	—	Μάχη παρὰ τὴν Μυκάλην ὑπὸ τὸν Ξάνθιππον καὶ τὸν Λεωτιγίδην Β' 434 κ. έ.
—	—	Ἀποδοχὴ πλείστων ὅσων ἰωνικῶν πόλεων εἰς τὴν ἑλληνικὴν συμμαχίαν Β' 436 κ. έ.
75, 3.	478.	Χειμῶν. Ὁ Ξάνθιππος κυριεῦει τὴν Σηστόν Β' 437, 451.
—	—	Ἀνάκτισις τῶν Ἀθηνῶν Β' 439 κ. έ. Ὁ Θεμιστοκλῆς πρέσβυς ἐν Σπάρτῃ. Ὁχύρωσις τοῦ Πειραιῶς Β' 444 κ. έ.
76, 1.	476.	Ὁ Θεμιστοκλῆς χορηγὸς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Φοινισσῶν τοῦ Φρυνίχου Β' 748.
—	—	Πολιτικὴ μεταβολὴ εἰσιγούμενου τοῦ Ἀριστείδου Β' 447 κ. έ.

Ὀλυμπ. 76, 1.	π. X. 476.	Ἐφρ. Ἀπόπλους τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Πausανίαν, τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν Κίμωνα. Κατάκτησις τῶν πλείστων πόλεων τῆς Κύπρου. Στρατεία Λεωτυχίδου ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 449 κ. ἐ., 501
—	—	Τελευταῖοι μῆνες τοῦ φθινοπώρου. Κατάκτησις τοῦ Βυζαντίου. Προδοσία τοῦ Πανσανίου Β' 453 κ. ἐ. Ἀγανάκτησις ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Μεταβίβασις τῆς ἡγεμονίας εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 457 κ. ἐ.
—	—	Θάνατος Ἀναξιλάου τυράννου Ῥηγίου καὶ Ζάγκλης. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Μίκυθος Γ' 315.
—	—	Ἀνάρρῃσις Ἰέρωνος τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν καὶ τῆς Γέλας (476-467 π. X.) Γ' 285 κ. ἐ. Κτίσις τῆς Αἴτνης Γ' 291.
76, 2.	475.	Ἐπίχαρμος, Σώφρων, Αἰσχύλος, Πίνδαρος καὶ Σιμωνίδης ἐν Συρακούσαις Γ' 300 κ. ἐ. Μεγαλοπρεπῆ δημόσια ἔργα κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν Γ' 306 κ. ἐ.
76, 3.	474.	Διάταξις τῆς περὶ τὴν Αἴτλην ἀττικῆς συμμαχίας Β' 459 κ. ἐ.
—	—	Δίκη τοῦ Πανσανίου Β' 484.
76, 4.	473.	Ὁ Ἰέρων νικᾷ τοὺς Τυρρηνοὺς Γ' 289, 322.
—	—	Ταραντῖνοι νικῶνται ὑπὸ βαρβάρων Γ' 322.
77, 1.	472.	Διδασκαλία Περσῶν Αἰσχύλου Β' 481, 748. κ. ἐ.
—	—	Θάνατος τοῦ Θήρωνος. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θρασυδαῖος νικᾷται ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος καὶ ἀποβάλλει τὴν ἀρχὴν Γ' 289.
—	—	Δημοκρατία ἐν Ἀκράγαντι Γ' 313.
77, 3.	470.	Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 480.
—	—	Ἐξορία τοῦ Θεμιστοκλέους Β' 482. Ὁ Κίμων ἀναλαμβάνει τὴν ἡγεσίαν τοῦ δήμου Β' 480, κυριεύει τὴν Ἡϊόνα καὶ υποτάσσει τὴν Σκύρον Β' 471 κ. ἐ.
77, 4.	469.	Συνοικισμὸς τῆς Ἡλίδος Β' 486, 539.
—	—	Ἀνακομιδὴ τῶν ὀστέων τοῦ Θησέως εἰς Ἀθῆνας Β' 473. Ἀτυχὴς ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Θράκην Β' 499.
—	—	Καθαίρεσις τοῦ Λεωτυχίδου, ὃν διαδέχεται ὁ Ἀρχίδαμος (469-427 π. X.) Β' 501, 538.

Όλυμπ.	π. Χ.	
78, 1.	468.	Καταστροφή Μυκηνῶν καὶ Τίρυνθος Β' 518.
78, 2.	467.	Θάνατος τοῦ Πανσανίου Β' 484.
—	—	Θάνατος τοῦ Τέρωνος ἐν Συρακούσαις. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Θρασύβουλος Γ' 312. Ὁ Μίκωδος παραιτεῖ τὴν τυραννίδα ἐν Πηγίῳ καὶ Ζάγκλῃ, διαδέχονται δὲ αὐτὸν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀναξιλάου Γ' 315.
—	—	Οἱ Ἀθηναῖοι ὑποτάσσουσι Κάρυστον καὶ Νάξον. Φυγὴ Θεμιστοκλέους Β' 474. Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου Β' 508. Αὔξησις τοῦ ἀξιώματος τοῦ Περικλέους Β' 511 κ. ἐ., 602 κ. ἐ., 627 κ. ἐ. Ὁ Περικλῆς ὡς χορηγὸς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας Αἰσχύλου Β' 607 σημ. 2, 630 σημ. 2.
78, 3.	466.	Τέλος τῆς τυραννίδος ἐν Συρακούσαις. Κατάστασις δημοκρατίας Γ' 312 κ. ἐ.
78, 4.	465.	Νίκη Κίμωνος παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ κατάκτησις Χερσονήσου Β' 489 κ. ἐ. Φόβος Ξέρξου ὑπὸ Ἀρταβάνου Β' 491.
79, 1.	464.	Ἀνάρρησις Ἀρταξέρξου Α' βασιλέως Περσίας (464-425 π. Χ.) Β' 491 κ. ἐ., Γ' 507.
—	—	Ἀποστασία Θάσου. Ἀθηναῖοι νικῶνται ὑπὸ Θρακῶν παρὰ Δραβήσκου Β' 499 κ. ἐ. Ε' 67.
79, 3.	462.	Σεισμὸς ἐν Σπάρτῃ. Ἀποστασία τῶν εἰλωτῶν καὶ Μεσσηνίων Β' 502 κ. ἐ., 516 κ. ἐ.
79, 4.	461.	Ἀναγέννησις ἐν Ἀργεὶ Β' 518.
—	—	Καθυπόταξις τῆς Θάσου Β' 503.
—	—	Ἡ ἐπικουρικὴ στρατιὰ Ἀθηναίων ἐκδιώκεται ὑπὸ Σπαρτιατῶν Β' 518. Ῥῆξις Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης Β' 518 κ. ἐ. Συμμαχία Ἀθηνῶν καὶ Ἀργεὺς Β' 519.
80, 1.	460.	Ἀνάκτισις τῆς Κατάνης Γ' 314.
—	—	Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους Β' 496.
—	—	Ἀποστασία τῆς Λιγύπτου ὑπὸ τὸν Ἰνάρων ἀπὸ τῆς Περσίας καὶ ὑποστήριξις αὐτῆς παρὰ τῶν Ἀθηναίων Β' 523 κ. ἐ.
—	—	Κόλουσις τοῦ Ἀρείου Πάγου κατὰ πρότασιν τοῦ Ἐφιάλτου Β' 524, 612. Τελείωσις τῆς δημοκρατίας, κατάστασις τῶν νομοφυλάκων καὶ σωφρονιστῶν Β' 529. κ. ἐ.

Ὀλυμπ.	π. X.	
80, 2.	459.	Ἐξοστρακισμὸς τοῦ Κίμωνος Β' 526
—	—	Τὰ Μέγαρα προσχωροῦσιν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Β' 541.
80, 2.	458.	Διδασκαλία τῆς Ὀρεστείας Αἰσχύλου Β' 527.
80, 3.	458.	Ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα καὶ ἡ Ἐπίδauρος πολεμοῦσι πρὸς Ἀθηναίους, νικῶσι παρὰ τοὺς Ἀλιεῖς, νικῶνται παρὰ τὴν Κερυνφάλειαν καὶ Αἴγιναν. Νίκη τοῦ Μυρωνίδου ἐναντίον τῶν Κορινθίων ἐν Μεγαρίδι Β' 541 κ. ἐ.
80, 3.	458.	Οἱ Λοκροὶ ἐκβάλλονται ἐκ Νανπάκτου Β' 552.
80, 4.	457.	Οἱ Λακεδαιμόνιοι στρατεύουσιν εἰς τὴν μέσσην Ἑλλάδα, τιμωροῦσι τοὺς Φωκεῖς καὶ νικῶσι τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὴν Τανάγραν (τὸ φθινόπωρον) Β' 544 κ. ἐ.
—	—	Φόνος τοῦ Ἐφιάλτου Β' 545.
81, 1.	456.	Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Μυρωνίδην νικῶσι τοὺς Θηβαίους παρὰ τὰ Οἰινόφυτα. Στρατεῖαι εἰς Θεσσαλίαν Β' 547 κ. ἐ. Δ' 541.
—	—	Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς Β' 829.
—	—	Ἡ Αἴγινα ἡττᾶται καὶ γίνεται ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος περιπλέει Πελοπόννησον ὑπὸ Τολμίδην Β' 549 κ. ἐ.
—	—	Ἀλωσις Ἰθώμης. Τέλος τοῦ μεσσηνιακοῦ πολέμου Β' 551. Ἐγκατοίκησις τῶν Μεσσηνίων ἐν Νανπάκτῳ Β' 552.
—	—	Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι περιικλίνονται ἐπὶ τῆς Προσωπίτιδος νήσου τοῦ Νείλου καὶ ἐξολοθρεύονται Β' 553.
81, 2.	455.	Θάνατος τοῦ Αἰσχύλου ἐν Γέλα Γ' 304.
81, 3.	454.	Ὁ Περικλῆς πλέων τὸν κορινθιακὸν κόλπον μετὰ στόλου προσλαμβάνει τὴν Ἀχαΐαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Β' 553. Κάθοδος τοῦ Κίμωνος Β' 554.
—	—	Μεταφορὰ τοῦ ταμείου τῶν συμμάχων εἰς Ἀθήνας Β' 534 κ. ἐ., 673 κ. ἐ. Διάταξις τῶν κατὰ τὰς προσόδους τῶν Ἀθηνῶν ἔναρξις τῆς ἀναγραφῆς τῶν φόρων τῶν συμμάχων ὑπὸ τῶν λογιστῶν Β' 679.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
—	—	Παρμενίδης καὶ Ζήνων ἐν Ἀθήναις Β' 595.
—	—	Ἀνάρρησις Περδίκκου Β' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (454-413 π. Χ.) Ε' 32 κ. έ.
82, 1.	452.	Ὁ Περικλῆς ἄγει Ἀθηναίους ἀποίκους εἰς τὴν θρηακικὴν Χερσόνησον Β' 685.
82, 2.	451.	Πενταετεῖς σπονδαὶ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων Β' 556, 787.
—	—	Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐν Ἀκράγαντι Β' 588.
82, 3.	450.	Τριακονταετεῖς σπονδαὶ μεταξὺ Ἀργείων καὶ Λακεδαιμονίων Γ' 347.
82, 4.	449.	Στρατεία τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Κύπρου (τὸ ἔαρ) νίκη παρὰ τὴν Σαλαμῖνα. Θάνατος τοῦ Κίμωνος Β' 558 κ. έ.
83, 1.	448.	Ἐπίθεις τῶν Φωκέων ἐναντίον τῶν Δελφῶν. Ἀνάμεις Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης Β' 559.
83, 2.	447.	Ἡττα Ἀθηναίων παρὰ Κορώνειαν Β' 561.
—	—	Οἱ Συβαρίται κατέρχονται καὶ πάλιν εἰς Σύβαριν καὶ νικῶνται ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν Γ' 323.
83, 3.	446.	Ἀποστολὴ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ Λάμπωνα πρὸς ἀνάκτισιν Συβάρεως Β' 689.
—	—	Ἀποστασία τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Μεγαρῶν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Πλειστοάναξ εἰςελύνων εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πείθεται ὑπὸ τοῦ Περικλέους νάποχωρήσῃ Β' 562 κ. έ. Γ' 237. Καθυπόταξις τῆς Εὐβοίας καὶ πάλιν. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι στέλλονται εἰς τὴν Ἰστιαίαν (Ὁρεὸν), Χαλκίδα, Ἐρέτριαν Β' 563 κ. έ., 682.
—	—	Ὁ Ἡρόδοτος ἐν Ἀθήναις Β' 711.
83, 4.	445.	Τριακονταετὴς εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης Β' 565, 787.
—	—	Πρεσβεία Ἀθηναίων ὑπὸ Καλλίαν εἰς Σοῦσα (ἡ λεγομένη κιμώνειος εἰρήνη) Β' 568.
—	—	Κατανομή συμμάχων εἰς πέντε φόρους Β' 661. Νέα κτίσματα ἐν Ἀθήναις Β' 778.
—	—	Σιτοδεία ἐν Ἀθήναις. Ὁ περὶ πολιτῶν νόμος τοῦ Περικλέους Β' 696 κ. έ.
84, 1.	444.	Ἐξοστρακισμὸς Θουκυδίδου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μελησίου Β' 575.

* Ολυμπ.	π. Χ.	
84, 1.	444.	Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ὁδείου ἐν Ἀθήναις Β' 821.
84, 2.	443.	Κτίσις Θουρίων (τὸ ἔαρ) Β' 689 κ.έ. Γ' 325.
—	—	Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τῶν μακρῶν τειχῶν Β' 646 κ.έ.
85, 1.	440.	Ἰππόδαμος ὁ Μιλήσιος Β' 592, 690, 722.
—	—	Πόλεμος μεταξὺ Σάμου καὶ Μιλήτου περὶ τῆς Προΐνης. Ἀποστασία τῶν Σαμίων.
—	—	Ὁ Περικλῆς πρὸ τῆς Σάμου Β' 654 κ.έ.
85, 2.	439.	Θάνατος Δουκετίου ἡγεμόνος Σικελῶν καὶ κτίστου Παλικῶν καὶ Καλῆς ἀκτῆς Γ' 330.
85, 3.	438.	Καθυπόταξις τῆς Σάμου καὶ τοῦ Βυζαντίου παρὰ τῶν Ἀθηναίων Β' 657 κ.έ.
—	—	Ἀποπεράτωσις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Παρθενῶνος Β' 805 κ.έ., 821. Διδασκαλία τῆς Ἀλκήσιδος τοῦ Εὐριπίδου Δ' 158.
—	—	Οἱ Σπαρτοκίδαι παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον Ε' 160 κ.έ.
85, 4.	437.	Κτίσις Ἀμφιπόλεως Β' 690. Ε' 33 κ.έ., 59.
—	—	Ἐναρξίς οἰκοδομῆς Προπυλαίων Β' 826, 844.
—	—	Περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς κωμοφδίας ἐν Ἀθήναις Β' 55.
86, 1.	436.	Ὁ Φειδίας ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 829 κ.έ.
86, 2.	435.	Κεντρικὸν ταμεῖον ἐπὶ Ἀκροπόλεως Β' 677.
86, 3.	434.	Πόλεμος Κορινθίων καὶ Κερκυραίων περὶ τῆς Ἐπιδάμνου. Οἱ Κερκυραῖοι νικῶσι τοὺς Κορινθίους παρὰ τὸ Ἀκτιον καὶ καταλαμβάνουσι τὴν Ἐπίδαμνον Γ' 10 κ.έ.
86, 4.	433.	Συζητήσεις ἐν Ἀθήναις. Συμμαχία Κερκυραίων καὶ Ἀθηναίων Γ' 14 κ.έ.
—	—	Συμμαχία Ἀθηναίων καὶ Ῥηγίνων Γ' 331.
—	—	Ἐφεύρεσις τοῦ ἡλιοτροπίου ὑπὸ τοῦ Μέτωνος· νέα διάταξις τῶν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐν Ἀθήναις Β' 725.
—	432.	Ναυμαχία παρὰ τὰ Σύβοτα Γ' 20 κ.έ.
87, 1.	—	Ἡ Ποτίδαια, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Περδίκκου, ἀφίσταται μετ' ἄλλων πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 21 κ.έ. Ε' 35.
—	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὴν Ποτίδαιαν καὶ β'

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		πολιορκία τῆς πόλεως παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Φορμίωνα Γ' 23 κ. ἔ. Ἀλκιβιάδης καὶ Σωκράτης Γ' 364. Δ' 148.
87, 1.	432.	Θέρους. Ψήφισμα Ἀθηναίων περὶ ἀποκλεισμοῦ Μεγαρέων ἀπὸ ἀγορᾶς Ἀθηνῶν Γ' 25 κ. ἔ.
—	—	Νοέμβριος. Συνέδριον τῶν συμμάχων καὶ ψήφισις τοῦ πολέμου ἐν Σπάρτῃ Γ' 26 κ. ἔ.
—	—	Διαπραγματεύσεις μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν Γ' 34 κ. ἔ.
—	—	Ἀμοιβαῖαι παρασκευαί Γ' 40 κ. ἔ.
—	—	Ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Περικλέους Γ' 53 κ. ἔ.
		Θάνατος τοῦ Φειδίου Γ' 58 κ. ἔ.
87, 1.	431.	Ἐκρηγίς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 67 κ. ἔ.
—	—	Νέαι ἐπιθέσεις ἐναντίον Περικλέους. Ὁ Ἀναξαγόρας ἐγκαταλείπει τὰς Ἀθήνας Γ' 60.
—	—	4 Ἀπριλίου. Οἱ Θηβαῖοι ἐπιτίπτουσιν ἐναντίον τῶν Πλαταιῶν Γ' 69 κ. ἔ.
—	—	Ἰούνιος. Πρώτη ἐπιδρομὴ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 70 κ. ἔ.
87, 2.	—	Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβιβάζονται εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἐκβάλλουσι τοὺς Αἰγινήτας, δηοῦσι τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Μεγαρίδα καὶ ὁμολογοῦσι συμμαχίαν μετὰ τοῦ Σιτάλκου Γ' 78 κ. ἔ., 129.
—	—	Ταφὴ τῶν πεσόντων. Ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Περικλέους Γ' 82.
—	430.	Ἔαρ. Ἐναρξίς τοῦ λοιμοῦ Γ' 84 κ. ἔ.
—	—	Δευτέρα ἐπιδρομὴ Πελοποννησίων εἰς Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 83.
—	—	Στρατεία τοῦ Περικλέους ἐναντίον τῆς Ἀργολίδος. Πολιορκία τῆς Ἐπιδάου. Κατάληψις τῶν Πρασίων Γ' 88.
—	—	Θέρους. Καταδίκη καὶ καθαιρέσεις τοῦ Περικλέους Γ' 90 κ. ἔ.
87, 3.	—	Ὁ Περικλῆς καὶ πάλιν στρατηγός. Ἀπρακτος πρεσβεία τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰ Σοῦσα Γ' 93 κ. ἔ., 505.
—	429.	Ἀθηναῖκός στόλος ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ

Ὀλυμπ

π. Χ.

87, 3.

429.

καὶ ἐν τῷ πελάγει τῆς Καρίας Γ' 95.

Χειμῶν. Ἄλωσις τῆς Ποτιδαίας Γ' 95.

Κατάληψις Κολοφῶνος ὑπὸ Περσῶν Γ' 144.

Ἔαρ. Πολιορκία Πλαταιῶν ὑπὸ Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 95, 127.

87, 4.

—

Ἀπώλειαι τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Σπάρταλον. Πόλεμος ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Πελοποννησιακὸς στόλος ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ Γ' 95 κ. ἑ.

—

—

Φθινόπωρον. Θάνατος Περικλέους Γ' 99.

—

—

Οἱ Πελοποννήσιοι ἀποβιβάζονται ὑπὸ Κνημον καὶ Βρασίδαν εἰς Σαλαμῖνα Γ' 128.

—

—

Χειμῶν. Στρατεία Σιτάλκου ἐναντίον Περδίκου Β' βασιλέως Μακεδονίας Γ' 129. Ε' 13, 35.

—

428.

Ἔαρ. Στρατεῖαι τοῦ Φορμίωνος καὶ Ἀσωπίου εἰς Ἀκαρνανίαν Γ' 130.

—

—

Διδασκαλία Ἱππολύτου Εὐριπίδου Δ' 115.

—

—

Θέρος. Ἀποστασία Μυτιλήνης Γ' 131 κ. ἑ.

—

—

Τρίτη ἐπιδρομὴ Πελοποννησίων εἰς Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἀρχίδαμον Γ' 134.

88, 1.

—

Ἰούλιος. Αἴτησις βοηθείας τῶν Μυτιληναίων ἐν Ὀλυμπίᾳ Γ' 135.

—

—

Περίπλους τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἀποβάσεις καὶ δηώσεις ἀνὰ τὸν ἰσθμὸν, τὴν Λακωνικὴν καὶ Ἀκαρνανίαν. Ὁ Πάχης πολιορκεῖ Μυτιλήνην (τὸ φθινόπωρον) Γ' 137 κ. ἑ.

—

—

Σεπτέμβριος. Ὁ Ἀρχίδαμος ἐπιτειχίζει τὰς Πλαταιάς. Ἐξοδος διακοσίων εἴκοσι Πλαταιέων Γ' 137 κ. ἑ.

—

427.

Θάνατος τοῦ Ἀρχιδάμου. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Ἄγης (427-399 π. Χ.). Τετάρτη ἐπιδρομὴ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Κλεομένην. Ἀνωφελὴς ἔκπλους πελοποννησιακοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀλκίδα ἐν Λέσβῳ καὶ Ἰωνίᾳ Γ' 142 κ. ἑ., 164

—

—

Παράδοσις τῆς Μυτιλήνης. Συζητήσεις περὶ τῶν Μυτιληναίων ἐν Ἀθήναις Γ' 145 κ. ἑ. Ἐπικράτης Κλέωνος Γ' 120, 146 κ. ἑ. Κατάδίκη τῶν Μυτιληναίων Γ' 158 κ. ἑ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
88, 1.	427.	Πόλεμος μεταξὺ δωρικῶν καὶ ἰωνικῶν πόλεων ἐν Σικελίᾳ. Οἱ Λεοντῖνοι στέλλουσι πρεσβείαν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ Γοργίαν Γ' 332.
88, 2.	427.	Θέρος. Παράδοσις Πλαταιῶν. Θανάτωσις φρουρᾶς ὑπὸ Λακεδαιμονίων Γ' 159 κ. ἐ.
—	—	Ἐμφύλιος στάσις ἐν Κερκύρα. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ὑποστηρίζονται ὑπὸ πελοποννησιακοῦ στόλου ὑπὸ Ἀλκίδαν καὶ Βρασίδαν, ὁ δὲ δῆμος ὑπὸ ἀττικοῦ στόλου ὑπὸ Νικόστρατον καὶ Εὐρυμέδοντα Γ' 165 κ. ἐ.
—	—	Ὁ λοιμὸς ἐκρήγνυται καὶ πάλιν ἐν Ἀθήναις. Σεισμὸς Γ' 173.
—	—	Ὁ Λάχης καὶ ὁ Χαροιάδης στέλλονται ἐξ Ἀθηνῶν μετὰ εἴκοσι τριήρων εἰς Σικελίαν, καταλαμβάνουσι τὸ Ῥήγιον καὶ ἐπιχειροῦσι ματαίαν ἔφοδον κατὰ τῶν Λιπαραιῶν νήσων (τὸν χειμῶνα) Γ' 334.
—	426.	Ὁ Νικίας ὀχυρόνει τὴν Μινώαν Γ' 175.
—	—	Μάρτιος. Διδασκαλία τῶν Βαβυλωνίων τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 192.
—	—	Ὁ βασιλεὺς Πλειστοάναξ ἐπιστρέφει ἐκ τῆς ἑξορίας εἰς τὴν Σπάρτην Γ' 237.
—	—	Ἡ Θήρα προσχωρεῖ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Γ' 394.
88, 3.	—	Οἱ Σπαρτιᾶται κτίζουσιν Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχῖνι Γ' 173.
—	—	Ὁ Νικίας καταλαμβάνει τὴν Μῆλον, ἀποβιβάζεται εἰς τὸν Ὠρωπὸν καὶ νικᾷ τοὺς Βοιωτοὺς παρὰ τὴν Τανάγραν Γ' 175.
—	—	Ὁ Δημοσθένης ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων δηοῖ τὴν Λευκάδα, ἐπιχειρεῖ ἀτυχῇ ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Αἰτωλίας καὶ σώζει τὴν ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων ἀπειλουμένην Ναύπακτον Γ' 176 κ. ἐ.
—	—	Πόλεμος μεταξὺ Ἀμβρακίας καὶ Ἀκαρνάνων. Πελοποννησιακὴ στρατιὰ ὑπὸ Εὐρύλοχον ἐνοῦται μετ' Ἀμβρακιωτῶν Γ' 180 κ. ἐ.
—	425.	Χειμῶν. Νικαὶ Δημοσθένους ἐναντίον Πελοποννησίων καὶ Ἀμβρακιωτῶν παρὰ τὰς Ὀλπας Γ' 180.

Ὀλυμπ. 88, 3.	π. Χ. 425.	Ὁ Λάχης καταλαμβάνει Μυλᾶς καὶ Μεσσήνην καὶ καταπολεμεῖ τοὺς Ἐπιζεφυρίους Λοκροὺς (τὸν χειμῶνα) Γ' 335 κ. ἔ.
—	—	Φεβρουάριος. Διδασκαλία τῶν Ἀχαρνέων Ἀριστοφάνους Γ' 240. Διδασκαλία Ἀνδρομάχης Εὐριπίδου Δ' 115.
—	—	Ἐαρ. Κάθαρσις τῆς Δήλου καὶ νέα διάταξις τῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ Νικίου Γ' 184.
—	—	Ἐαρ. Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ Εὐρυμέδοντα καὶ Σοφοκλέα ἀποστέλλεται εἰς Σικελίαν καὶ εἰς Κέρκυραν Γ' 186 κ. ἔ.
—	—	Ὁ Δημοσθένης καταλαμβάνει τὴν Πύλον καὶ νικᾷ ἐν αὐτῇ τὸν πελοποννησιακὸν στόλον. Σπαρτιᾶται περικλείονται ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας Γ' 185 κ. ἔ.
—	—	Πέμπτη εἰςβολὴ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπὸ τὸν Ἀγιν Β' βασιλέα τῆς Σπάρτης Γ' 187.
—	—	Οἱ Συρακούσιοι κυριεύουσι τὴν Μεσσήνην. Ὁ Πυθόδωρος ἀποστέλλεται ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σικελίαν Γ' 336.
88, 4.	—	Ἰούλιος. Καθομολόγησις σπονδῶν. Αἱ περὶ εἰρήνης προτάσεις Λακεδαιμονίων ἀποκρούονται κατ' εἰσήγησιν Κλέωνος Γ' 189 κ. ἔ.
—	—	Αὐγουστος. Νέοι ἀγῶνες ἐν Πύλῳ ὑπὸ τὸν Κλέωνα. Παράδοσις τῶν Σπαρτιατῶν Γ' 197 κ. ἔ.
—	—	Σεπτέμβριος. Νέα διάταξις τῶν φόρων τῶν συμμάχων καὶ αὐξήσις αὐτῶν Γ' 201 κ. ἔ.
—	—	Ἀπρακτος ἐπίθεσις τοῦ Νικίου ἐναντίον τῆς Κορινθίας. Κατάληψις τῆς χερσονήσου Μεθώνης (Μεθάνων) Γ' 207.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν Κερκύρα. Φόνος τῶν ἀριστοκρατικῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουσι τὸ Ἀνακτόριον Γ' 208 κ. ἔ.
—	—	Πρεσβεία Σπαρτιατῶν εἰς Περσίαν Γ' 219.
—	—	Τελευταῖοι μῆνες τοῦ φθινοπώρου. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα κατα-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
84, 4.	425.	πλέει εἰς τὴν Σικελίαν Γ' 336. Χειμῶν. Θάνατος Ἀρταξέρξου Α'. Διαδέχεται αὐτὸν Δαρεῖος Β' ὁ Νόθος (425-450 π. Χ.). Ἀποστασία τοῦ Πισσοῦθνον. Ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ Φαρνάβαζος σατράπαι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 507 κ. ἐ., 612. Ὁ Ἀρταφέρνης ὡς πρέσβυς τοῦ μεγάλου βασιλέως μεταβαίνων εἰς Σπάρτην συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 506.
—	424.	Φεβρουάριος. Διδασκαλία τῶν Ἰππέων τοῦ Αριστοφάνους Γ' 241.
—	—	Θέρους. Ὁ Νικίας καταλαμβάνει τὰ Κύθηρα, δηοῖ τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ κυριεύει τὴν Θυρέαν ἐν Κυνουρία Γ' 209 κ. ἐ.
89, 1.	—	Ὁ Δημοσθένης καταλαμβάνει τὴν Νίσαιαν, ἀλλὰ κωλύεται ὑπὸ τοῦ Βρασίδου νὰ κατακτήσῃ τὰ Μέγαρα Γ' 212.
—	—	Ὁκτώβριος. Τριπλῇ ἐπίθεσις τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Βοιωτίας. Ἦτα αὐτῶν παρὰ τὸ Δήλιον Γ' 213 κ. ἐ. Δ' 149.
—	—	Ὁ Βρασίδας συμμαχεῖ μετὰ τῶν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδέων καὶ τοῦ Περδίκκου. Στρατεύει διὰ τῆς Μεγαρίδος, τῆς Ἡρακλείας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Θράκην ἐναντίον τῶν ἀθηναϊκῶν ἀποικιῶν, κυριεύει τὴν Ἀκανθον, τὴν Στάγειρον καὶ τὴν Ἀργίλον (τὸ φθινόπωρον) Γ' 219 κ. ἐ., Ε' 38 κ. ἐ., ἔπειτα δὲ τὴν Ἀμφίπολιν (τὸν χειμῶνα). Τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Θουκυδίδης κατέχει τὴν Ἡρίονα Γ' 227 κ. ἐ. Ἐπειτα δὲ ὁ Βρασίδας κυριεύει τὰς πλείστας πόλεις τῆς Ἀκτῆς, τὴν Τορώνην καὶ τὴν Λήκυθον Γ' 233. Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποστέλλουσιν ἀρμοστήν εἰς τὴν Ἀμφίπολιν Δ' 10.
—	—	Ὁ Ἐρμοκράτης διαπραττει εἰρήνην τῶν σικελικῶν πόλεων. Ἐπάνοδος τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Γ' 338 κ. ἐ., 399.
—	—	Ὁ Σιτάλκης πίπτει μαχόμενος ἐναντίον Τρι-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
89, 1.	423.	βαλλῶν διαδέχεται αὐτὸν ὁ Σεύθης Ε' 13. Μάρτιος. Σπονδαὶ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων Γ' 241 κ. έ.
—	—	Διδασκαλία τῶν Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους Δ' 147, 151, 166.
89, 2.	—	Ὁ Βρασίδης κυριεύει τὴν Μένδην καὶ τὴν Σκιώνην ἐν χειρσονήσῳ Παλλήνῃ καὶ στρα- τεύει μετὰ τοῦ Περδίκκου ἐναντίον τῶν Λυγκηστῶν Γ' 243 κ. έ.
—	—	Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Νικίαν καὶ τὸν Νικόστρατον στέλλεται εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ κυριεύει πάλιν τὴν Μένδην Γ' 244.
—	—	Συνθήκη Ἀθηναίων καὶ Περδίκκου Γ' 244.
—	—	Οἱ Δῆλιοι ἐκβάλλονται ἐκ τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 245 κ. έ.
—	422.	Οἱ Βοιωτοὶ κυριεύουσι τὸ Πάνακτον Γ' 253.
—	—	Ὁ Φαίαξ στέλλεται πρέσβυς τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν Γ' 341.
89, 3.	—	Φθινόπωρον. Ὁ Κλέων στέλλεται εἰς τὴν Θράκην καὶ κυριεύει τὴν Τορώνην, ἥτις δὲ ὑπὸ τοῦ Βρασίδου παρὰ τὴν Ἀμ- φίπολιν. Ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ πί- πτουσι Γ' 247 κ. έ.
—	—	Χειμῶν. Ἐναρξίς διαπραγματεύσεων περὶ εἰρήνης, εἰσηγουμένων τοῦ Νι- κίου καὶ τοῦ Πλειστοάνακτος Γ' 251.
—	421	Μάρτιος. Διδασκαλία τῆς Εἰρήνης τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 356.
89, 4.	—	Ἀπρίλιος. Νικίειος εἰρήνη. Πεντηκον- ταετεῖς σπονδαὶ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων Γ' 252 κ. έ., 345 κ. έ.
—	—	Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνισχύονται καὶ πάλιν ἐν ταῖς χειρσονήσοις τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἐκπολιορ- κοῦσι τὴν Σκιώνην Γ' 390.
—	420.	Χωριστὴ πελοποννησιακὴ συμμαχία μεταξὺ Ἀργεῶν, Κορίνθου, Ἡλι- δος, Μαντινείας καὶ τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 348 κ. έ., 389.
—	—	Ὁ Πλειστοάναξ στρατεύει ἐναντίον Μαντι- νέων καὶ καταλαμβάνει τὸ Λέπρεον Γ' 351.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
89, 4.	420.	Νέα ῥῆξις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης ἐνεκα τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης. Ἀρχεται ὁρῶν ὁ Ἀλκιβιάδης Γ' 357 κ.έ., 405 κ.έ.
—	—	Ἔαρ. Συμμαχία μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν. Τὸ Πάνακτον παραδίδεται εἰς τοὺς Ἀθηναίους Γ' 354, 509.
—	—	Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν, Ἀργεῶν, Μαντινείας καὶ Ἡλίδος, διαπραττομένη ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἰς ἣν προσχωροῦσιν αἱ Πάτραι Γ' 370.
90, 1.	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποκλείονται τῆς συμμετοχῆς εἰς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας Γ' 371.
—	—	Ὀλυμπιακὴ νίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 409 κ.έ.
—	—	Διδασκαλία Ἰκετίδων Εὐριπίδου Δ' 115.
—	419	Πόλεμος μεταξὺ Ἀργεῶν καὶ Ἐπιδάουρου. Οἱ Ἀργεῖοι ὑποστηρίζονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἱ δ' Ἐπιδάριοι ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Κορινθίων Γ' 372 κ.έ.
90, 2.	—	Χειμῶν. Οἱ Λακεδαιμόνιοι στέλλουσι ἐπικουρικὴν στρατιὰν εἰς Ἐπίδανρον Γ' 373.
—	418	Ἰανουάριος. Σπαρτιατικὴ στρατιὰ ὑπὸ Ἁγιν ἐξορμᾷ κατ' Ἀργεῶν Σπονδαὶ τετράμηνοι. Ἐπάνοδος Ἀγίδος. Ἀφίξις ἀθηναϊκῆς στρατιᾶς ὑπὸ Λάχητα καὶ Νικόστρατον Γ' 376 κ.έ.
—	—	Γέννησις Ἐπαμεινώνδου Δ' 250.
90, 3.	—	Αὐγουστος. Οἱ σύμμαχοι Ἀργεῖοι, Μαντινεῖς καὶ Ἀθηναῖοι ἡττῶνται ὑπὸ τοῦ Ἀγίδος παρὰ τὴν Μαντίνειαν Γ' 377 κ.έ., 504 καὶ πολιορκοῦσι τὴν Ἐπίδανρον.
—	—	Χειμῶν. Συμμαχία μεταξὺ Ἀργεῶν καὶ Σπάρτης Γ' 380 Ὁ Περδίκκας προσχωρεῖ εἰς τὴν συμμαχίαν Ε' 38. Τριακονταετῆς σπονδαὶ μετὰ τῆς Μαντινείας Δ' 367. Πολεμικὸν συμβούλιον τῶν δέκα ἀνδρῶν ἐν Σπάρτῃ Γ' 504 Δ' 195 κ.έ.
—	417.	Ἀπρίλιος. Ἐξοστρακισμὸς τοῦ Ὑπερβόλου, ὁ τελευταῖος ἐν Ἀθήναις Γ' 384.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
90, 3.	417.	Θέρους Ἀνανέωσις τῆς συμμαχίας Ἀθηναίων καὶ Ἀργείων Γ' 388.
—	—	Θέρους. Στρατεῖαι Ἀθηναίων ὑπὸ Νικίαν καὶ Λυσίστρατον εἰς Χαλκιδικὴν Γ' 392
90, 4.	—	Ἀπρακτος στρατεία Λακεδαιμονίων ἐναντίον τοῦ Ἀργους Γ' 388.
—	416.	Ἐξακολούθησις τῶν στρατειῶν τῶν Ἀθηναίων ἐναντίον τῆς Θράκης καὶ Περδικίου Β' τοῦ Μακεδόνης Γ' 392 κ. ἔ.
91, 1.	—	Φθινόπωρον. Πόλεμος μεταξὺ Σελινούντος καὶ Ἐγέστης. Πρεσβεία τῶν Ἐγεσταίων εἰς Ἀθήνας Γ' 341, 398, 419.
—	—	Χειμῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι κυριεύουσι τὴν Μηλον Γ' 397.
—	415.	Ἑαρ. Ὁ Εὐπολις προσβάλλει ἐν ταῖς Βάπταις τὸν Ἀλκιβιάδην Γ' 413.
—	—	Μάρτιος. Οἱ Ἀθηναῖοι, κρατοῦντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, ψηφίζουσι τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ἐγεσταίων Γ' 420.
—	—	10-11 Μαΐου. Τὸ ἄγος τῶν Ἑρμοκοπιδῶν ἐν Ἀθήναις Γ' 428 κ. ἔ.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ Ἀλκιβιάδης καταγγέλλεται ἐπὶ ἐναγεῖ μιμήσει τῶν μυστηρίων Γ' 431 κ. ἔ.
—	—	Ἰούλιος. Ἀπόπλους τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἰς Σικελίαν Γ' 436.
91, 2.	—	Κατάπλους τοῦ στόλου εἰς τὸ Ῥήγιον. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουσι τὴν Νάξον καὶ τὴν Κατάνην Γ' 440 κ. ἔ.
—	—	Τέλη Ἰουλίου. Νέαι καταγγελίαι καὶ συλλήψεις ἐν Ἀθήναις. Πείσανδρος Γ' 443 κ. ἔ.
—	—	Ἀνάκλησις καὶ καταδίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 442 κ. ἔ., 446.
—	—	Περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς κωμῆδος διὰ ψηφίσματος τοῦ Συρακοσίου Γ' 448.
—	—	Φθινόπωρον. Οἱ Ἀθηναῖοι πλέουσι διὰ τῆς Ἰμέρας εἰς τὴν Ἑγεσταν, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν (τὸν Νοέμβριον). Ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Μεσσήνης καὶ διαχείμασις παρὰ Νάξον Γ' 451 κ. ἔ.
—	—	Χειμῶν. Ὁ Ἑρμοκράτης ὀχυρόνει τὰς Συ-

'Ολυμπ.'

π Χ.

91, 2.

415.

ρακούσας. Πρεσβεῖαι τῶν Συρακουσίων εἰς Πελοπόννησον, Καμάριναν καὶ Καρχηδόνα Γ' 454 κ. έ.

—

414.

ἮΟ Ἀλκιβιάδης φεύγει διὰ Θουρίων, Ἦλιδος καὶ Ἦργους εἰς Σπάρτην Γ' 465 κ. έ. ἮΕαρ. ἮΕπιδρομαὶ Ἀθηναίων εἰς τὴν Συρακουσίαν καὶ ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν Γ' 460 κ. έ.

—

—

Μάρτιος. Διδασκαλία τῶν ἮΟρνίθων τοῦ ἮΑριστοφάνους Γ' 449.

—

—

Μαῖος. ἮΟ Λακεδαιμόνιος Γύλιππος ἀποστέλλεται μετὰ μικρᾶς στρατιᾶς εἰς τὴν Σικελίαν Γ' 468 κ. έ.

—

—

ἮΙούνιος Αἰ. ἮΕπιπολαὶ ἐκπολιορκοῦνται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Στρατήγιον αὐτῶν παρὰ τὸ Λάβδαλον, σταθμὸς τοῦ στόλου παρὰ τὴν Θάψον. Τὸ φρούριον Σικῆ. Πολιορκητικαὶ ἐργασίαι καὶ νικηφόροι ἀγῶνες τῶν Ἀθηναίων. Θάνατος τοῦ Λαμάχου. Διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως τῶν Συρακουσῶν. Κατάλυσις ἮΕρμοκράτους ὑπὸ δημοκρατικῶν Γ' 461 κ. έ.

91, 3.

—

ἮἸέρως. Μοῖρα ἀπικτοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Πυθόδωρον ἐπιχειρεῖ ἀποβάσεις εἰς τὴν Λακωνικὴν Γ' 510.

—

—

ἮΙούλιος. ἮΟ Γύλιππος ἐν Ἦμέρᾳ, φθάνει εἰς Συρακούσας, ἐπιτίθεται αἰφνιδίως ἐναντίον τῶν ἐν Λαβδάλῳ Ἀθηναίων Γ' 470 καὶ παρακαλῷ τὸν περικλεισμὸν τῶν Συρακουσῶν. ἮΟ Νικίας ἐπιτειχίζει τὸ Πλημμύριον Γ' 473, ὅπερ κυριεύει ὁ Γύλιππος (τὸν ἮΙούλιον) Γ' 478.

—

—

Φθινόπωρον. Οἱ Ἀθηναῖοι, συμμαχοῦντες μετὰ τοῦ Περγίκου, πολεμοῦσι τοὺς Ἀμφιπολίτας Γ' 399.

—

—

Χειμῶν. ἮΟ Νικίας ζητεῖ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐνίσχυσιν καὶ ἄφεςιν ἀπὸ τῆς στρατηγίας Γ' 475.

—

—

Δεκέμβριος. ἮΟ Εὐρυμέδων ἀποστέλλεται μετὰ δέκα τριήρων εἰς Συρακούσας Γ' 476

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
91, 3.	413.	Χειμῶν. Ἀπόφασις τῶν Πελοποννησίων περὶ τοῦ πολέμου Γ' 510.
—	—	Ἑαρ. Εἰςβολὴ Ἀγίδος εἰς Ἀττικὴν. Κατάληψις Δεκελείας Β' 511 κ. ἐ., 519.
—	—	Ἰούνιος. Θοῤες μισθοφόροι ἐπιπίπτουσι κατὰ τῆς Μυκαλησοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Γ' 509.
—	—	Ἰούλιος. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἡττᾶται ἐν τῷ λιμένι τῶν Συρακουσῶν Γ' 479.
91, 4.	—	Αὐγούστος. Ὁ Δημοσθένης καταπλέει εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ ἐβδομήκοντα καὶ τριῶν νέων τριήρων. Ἀτυχὴς ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν Ἐπιπολῶν Γ' 480 κ. ἐ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφασίζουσι τὴν ἀποχώρησιν (27 Αὐγούστου) καὶ ἡττῶνται κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν (30 Αὐγούστου) Γ' 486 κ. ἐ.
—	—	Σεπτέμβριος. Νέα ἡττα ἐν τῷ λιμένι (1 Σεπτεμβρίου). Ἀποχώρησις κατὰ γῆν (3 Σεπτεμβρίου). Συμπλοκαὶ παρὰ τὸ Ἀκραῖον λέπας (6-8 Σεπτεμβρίου). Ἡ ὀπισθοφυλακία ὑπὸ τὸν Δημοσθένην περικλείεται παρὰ τὸ Πολυζήλειον. Τελεία ἡττα καὶ παράδοσις Νικίου παρὰ ποταμὸν Ἀσσίναρον (10 Σεπτεμβρίου). Ἑπτακισχίλιοι αἰχμάλωτοι ἐν λατομίαις. Θανάτωσις Δημοσθένους καὶ Νικίου Γ' 487 κ. ἐ.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀρχελαίου βασιλέως Μακεδονίας (413-399 π. Χ) Γ' 662. Ε' 40, 269.
—	—	Χειμῶν. Ἀποστασία τῶν Θουρίων. Δυσἀρεσκεια τῶν συμμάχων Γ' 503 κ. ἐ., 513 κ. ἐ. Εἴςπραξις εἰκοστῆς ἀντὶ τῶν φόρων Γ' 514, 517.
—	—	Ἡ Χίος καὶ αἱ Ἐρυνθραὶ συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ Τισσαφέρνηους καὶ τοῦ Φαρναβάζου. Πρεσβεῖαι τοῦ Τισσαφέρνηους καὶ τοῦ Φαρναβάζου προτείνουσι βοήθειαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους Γ' 508 κ. ἐ., 521, 529.
—	—	Χειμῶν. Πολιτικὴ μεταβολὴ ἐν Ἀθήναις. Πρόβουλοι Νέαι παρασκευαί. Καθολικὴ ἀμνηστία. Ὁχύρωσις Σουνίου Γ' 515 κ. ἐ.
—	—	Χειμῶν. Ὁ Ἀγίς, συμμαχῶν μετὰ Βοιωτῶν,

Ὀλυμπ.

π. Χ.

91, 4.

412.

ἐπιχειρεῖ ἀπὸ τῆς Λεκελείας ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Φθιώτιν, τὴν Εὐβοίαν Γ' 519 Ἡ Χίος καὶ αἱ Ἑρυνθραὶ προσλαμβάνονται εἰς τὴν πελοποννησιακὴν συμμάχίαν. Παρασκευαὶ τοῦ στόλου χάριν τοῦ ἐν Ἰωνίᾳ πολέμου Γ' 524.

92, 1.

—

Ἐαρ. Ὁ πελοποννησιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἄγιν ἀποκλείεται ὑπὸ στόλου ἀθηναϊκοῦ ἐν τῷ Πειραίῳ τῆς Κορινθίας Γ' 523. Ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ πέντε σπαρτιατικῶν πλοίων ἀποβιβάζεται εἰς Χίον. Ἀποστασία τῆς Χίου, τῶν Ἑρυνθῶν καὶ τῶν Κλαζομενῶν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἰωνικὸς πόλεμος Γ' 525 κ. ἐ. Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Στρομβιγίδην ἀποστέλλεται εἰς Ἰωνίαν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν Μιλήτῳ. Συνθήκη μεταξὺ Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων Γ' 526 κ. ἐ.

Θέρους. Ὁ πελοποννησιακὸς στόλος, ἀπαλλαγείς τοῦ ἀποκλεισμοῦ, πλέει εἰς τὴν Ἰωνίαν. Ἀποστασία τῆς Λέσβου. Ἐξωσις τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐκ Σάμου Γ' 530 κ. ἐ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνακτῶσι τὴν Μυτιλήνην καὶ τὰς Κλαζομενάς δηροῦσι τὴν Χίον, ἀποστέλλουσι νέον στόλον ὑπὸ τὸν Φρύνιχον εἰς τὴν Ἰωνίαν. Νίκη αὐτῶν κατὰ θάλασσαν παρὰ τὴν Μίλητον (τὸ φθινόπωρον) Γ' 531 κ. ἐ.

Φυγὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δύναμις αὐτοῦ παρὰ τῷ Τισσαφέρνει ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 536 κ. ἐ. Διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἐν τῷ πρὸ τῆς Σάμου στρατοπέδῳ Ἀθηναίων ὀλιγαρχικῶν Γ' 240 κ. ἐ.

Ἰανουάριος. Διδασκαλία τῆς Λυσιστράτης τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 543.

Ὁ Πείσανδρος ἀποστέλλεται ἐκ Σάμου εἰς Ἀθήνας χάριν διαπραγματεύσεων Γ' 542.

Καθαίρεσις τοῦ Φρυνίχου ἀπὸ τῆς στρατηγίας Γ' 545.

411.

Ἰανουάριος. Ὁ Λίχας καὶ ὁ Ἀντισθένης,

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		εὐρισκόμενοι μετὰ σπαρτιατικοῦ στόλου ἐν Κνίδῳ, ἔρχονται εἰς λόγους πρὸς τὸν Τισσαφέρνην. Ὁ Λακεδαιμόνιος Ἀστύοχος νικᾷ τὸν Ἀθηναῖον στρατηγὸν Χαρμῖνον καὶ κυριεύει τὴν Ῥόδον Γ' 547 κ. ἔ.
92, 1.	411.	Φεβρουάριος. Ἀπρακτοὶ διαπραγματεύσεις τοῦ Πεισάνδρου μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Τισσαφέρνης ἐν Μαγνησίᾳ Γ' 549.
—	—	Τρίτη συνθήκη περὶ χρηματικῆς χορηγίας μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας Γ' 551.
—	—	Ὀλιγαρχικαὶ σκευωρίαι ἐν Ἀθήναις. Θηραμένης καὶ Ἀντιφῶν Γ' 553 κ. ἔ.
—	—	Μάρτιος. Ἐπιστροφὴ τοῦ Πεισάνδρου. Κατάλυσις τῆς δημοκρατίας. Βουλὴ τῶν τετρακοσίων Γ' 558 κ. ἔ.
—	—	Ἐπίθεσις τοῦ Ἀγίδος ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀποστολὴ πρέσβων περὶ εἰρήνης εἰς Σπάρτην Γ' 560 κ. ἔ., 569.
—	—	Μάρτιος. Ὁ Σπαρτιάτης Δερκυλλίδας κυριεύει τὴν Ἀβυδὸν καὶ τὴν Λάμψακον Γ' 590.
—	—	Ἀπρίλιος. Δημοκρατικὴ ἀντίδρασις παρὰ τῇ ἀθηναϊκῇ ἐν Σάμῳ στρατιᾷ. Ἐκνίκησις τῶν ἀριστοκρατικῶν τῆς Σάμου. Ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ Θρασύλλος στρατηγοὶ Γ' 562 κ. ἔ.
—	—	Ἀπρίλιος. Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐκλεχθεὶς στρατηγὸς ἐν Σάμῳ, δεξιούται τοὺς πρέσβεις τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 565 κ. ἔ. Συμμαχία μετὰ τοῦ Ἀργεῶς Γ' 570, 588.
—	—	Ῥῆξις μεταξὺ τῶν Πελοποννησίων καὶ τοῦ Τισσαφέρνης, ὅστις μεταβαίνει πρὸς τὸν κατὰ τὰ νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας φοινικικὸν στόλον Γ' 569 κ. ἔ., 589.
—	—	Ἀπρίλιος. Τὸ Βυζάντιον καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων Γ' 591, 602.
—	—	Μάιος. Διχόνοια μεταξὺ τῶν τετρακοσίων. Κτίσις ὀχυρωμάτων ἐν Πειραιεῖ. Πρεσβεία τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰς Σπάρτην Γ' 572 κ. ἔ. Φόνος τοῦ Φρυνίχου Γ' 575, 586.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
92, 1.	411.	Στάσις σωφρονῶν ἐν Πειραιεῖ Γ' 576. Ἰούνιος. Ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων νικᾷ τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὸν Ὠρωπόν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὴν Εὐβοίαν Γ' 577 κ. ἐ.
—	—	Ἰούνιος. Κατ' ἄλυσις τῶν τετρακοσίων Γ' 579 κ. ἐ.
—	—	Ἰούλιος. Νέον πολίτευμα. Οἱ πεντακισχίλιοι. Κατάργησις τῶν μισθοφόρων. Ἀναθεώρησις τῶν νόμων διὰ τῶν νομοθετῶν Γ' 580 κ. ἐ., 660. Ἀποστολὴ πρεσβείας εἰς Σάμον. Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 580. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὴν Οἰνόην. Φόνος τοῦ Ἀντιφῶντος Γ' 582 κ. ἐ.
92, 2.	—	Θέρους. Ὁ Ἀλκιβιάδης καθυποτάσσει τὰς πόλεις τῆς Καρίας. Ὁ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Μίνδαρος συμμαχῶν μετὰ τοῦ Φαρναβάζου ἡττᾶται παρὰ τὴν Ἄβυδον παρὰ τοῦ Θρασυβούλου τὸν Ἰούλιον).
—	—	Ὁ στόλος τοῦ Ἀγησανδρίδου ναυαγεῖ παρὰ τὸν Ἄθω Γ' 588 κ. ἐ.
—	—	Ὀκτώβριος. Νέα νίκη τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Ἄβυδον ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην Γ' 592 κ. ἐ.
—	—	Χειμῶν. Αἰχμαλωσία τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Σάρδεσι Γ' 594.
—	—	Χειμῶν. Ὁ Θρασύλλος ἐπιστρέφει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀποκρούει ἐπίθεσιν τοῦ Ἀγιδος Γ' 600.
—	—	Διαγόρας ὁ Μήλιος τιμωρεῖται ὡς ἄθεος Δ' 92.
—	410.	Φεβρουάριος. Νίκη τῶν Ἀθηναίων παρὰ τὴν Κύζικον. Ἐπάνοδος εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα· εἰσαγωγὴ τῶν μισθοφόρων καὶ πάλιν Γ' 597. Ψήφισμα τοῦ Διοφάντου Γ' 587, 597. Ἀπόκρουσις τῆς περὶ εἰρήνης πρεσβείας τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ Κλεοφῶντος Γ' 598.
—	—	Ἑαρ. Εἰκοστὴ παρὰ τὴν Χρυσόπολιν. Ὁ Θρασύλλος κυριεύει τὴν Κολοφῶνα καὶ τὸ

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		Νότιον Γ' 599 κ. έ. Καθαίρεσις τοῦ Ἑρ- μοκράτους Γ' 613.
92, 2.	410.	Θέρος. Ὁ Θρασύλλος, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τις- σαφέρνους παρὰ τὴν Ἑφεσον, ἐνοῦται μετ' Ἀλκιβιάδου παρὰ τὸν Βόσπορον Γ' 601.
—	—	Ἀνάρρησις Εὐαγόρου τοῦ βασιλέως τῆς Κύ- πρου Γ' 630.
92, 3.	409.	Θέρος. Ὁ Ἀλκιβιάδης καταλαμβάνει τὴν Χαλκηδὸνα διὰ συνθήκης μετὰ τοῦ Φαρ- ναβάζου, ἔπειτα δὲ τὴν Σηλυμβρίαν Γ' 603.
—	—	Στρατεῖται Ἀννίβον ἐν Σικελίᾳ Γ' 499, 613.
—	—	Φθινόπωρον. Ἐκπολιόρησις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Φαρναβάζου. Ὁ Θρασύβουλος ὑποτάσσει τὰς θρηακικὰς πόλεις Γ' 607. Δ' 206. Ε' 479. Νέα εἰσαγωγή τῶν φό- ρων Γ' 514.
92, 4.	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι κυριεύουσι καὶ πάλιν τὴν Πύλον καὶ οἱ Μεγαρεῖς τὴν Νίσαιαν Γ' 607. Δ' 44.
—	—	Φθινόπωρον. Πρεσβεῖται τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων εἰς τὰ Σοῦσα Γ' 612 κ. έ.
—	408.	Ἑαρ. Κῦρος ὁ νεώτερος, κάρανος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Γ' 614 κ. έ.
—	—	Διδασκαλία τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 610.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν Ἀθήναις, αὐτο- κράτωρ στρατηγὸς Γ' 608 κ. έ.
—	—	Σεπτέμβριος. Πομπῆεις Ἐλευσίνα Γ' 610 κ. έ.
93, 1.	—	Φθινόπωρον. Ὁ Λύσανδρος ναύαρχος Γ' 617 κ. έ. Πλέει μετὰ ἑβδομήκοντα τρι- ήρων εἰς τὴν Ἑφεσον καὶ συνδέει σχέσεις πρὸς τὰς ὀλιγαρχικὰς φατρίας καὶ πρὸς τὸν Κῦρον Γ' 619 κ. έ.
—	—	Ὁ Ἀλκιβιάδης ἀποστέλλεται μετὰ στόλου. Στρατῆγιον ἐν Σάμῳ. Ἀποκλεισμός τῆς Ἐφέσου Γ' 627 κ. έ.
—	—	Ἡ Ῥόδος κοινὴ πολιτεία Ε 136.
—	407.	Ὁ Ἀντίοχος ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου παρὰ τὸ Νότιον Γ' 627 κ. έ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
93, 2.	407.	Καθαίρεσις τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ὁ Κόνων στρατηγὸς Γ' 629 κ. έ.
—	406.	Καλλικρατίδης ὁ ἐν τῇ ναυαρχίᾳ διάδοχος τοῦ Λυσάνδρου παρορμᾷ τοὺς Ἴωνας εἰς συμμετοχὴν τοῦ πολέμου, κυριεύει τὴν Τέων καὶ Μήθυμναν καὶ αποκλείει τὸν Κόνωνα μετὰ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ἐν τῷ λιμένι τῆς Μυτιλήνης Γ' 631 κ. έ.
93, 3.	—	Θέρους. Οἱ Ἀθηναῖοι συγκροτοῦσι διὰ τῶν τελευταίων πόρων νέον στόλον ἑκατὸν πεντήκοντα πέντε τριήρων Γ' 633 κ. έ.
—	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας Γ' 635 κ. έ. Προτάσεις τῶν Λακεδαιμονίων περὶ εἰρήνης ἀποκρούονται παρὰ τῶν Ἀθηναίων Γ' 637.
—	—	Ὀκτώβριος. Καθαίρεσις, κατηγορία καὶ καταδίκη τῶν στρατηγῶν Γ' 639 κ. έ.
—	—	Ἀπελευθέρωσις τῆς Λέσβου. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἀδρανεῖ παρὰ τὴν Σάμον Γ' 650 κ. έ.
—	—	Πρεσβεία τοῦ Κύρου καὶ τῶν ἰωνικῶν πόλεων εἰς Σπάρτην Γ' 650 κ. έ.
—	—	Δεκέμβριος. Ὁ Λύσανδρος ἐπιστολεὺς Γ' 651.
—	—	Θάνατος τοῦ Εὐριπίδου ἐν Πέλλῃ Δ' 108.
—	—	Θάνατος τοῦ Σοφοκλέους Γ' 661. Δ' 96.
—	—	Ἰανουάριος. Διδασκαλία τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους Γ' 664. Δ' 140.
—	—	Ἑαρ. Ὁ Λύσανδρος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κύρου (τὸν Φεβρουάριον) παρασκευάζει τριήρεις διὰ περσικῶν χρημάτων, καταλύει τὴν δημοκρατίαν ἐν Μιλήτῳ (τὸν Μάρτιον), ἐπιχειρεῖ ἀποβάσεις ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ἀττικῇ καὶ καταλαμβάνει τὴν Λάμψακον Γ' 652 κ. έ.
93, 4.	—	Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Κόνωνα ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ. Ἡ παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου προταθεῖσα βοήθεια ἀποκρούεται Γ' 653 κ. έ.
—	—	Αὐγουστος. Μάχη παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμούς. Ὁ Κόνων διαφεύγει. Τὰ πλη-

Ὀλυμπ.	π. X.	
93, 4.	405.	ρώματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου φονεύονται Γ' 656 κ. έ. Δ' 13. Ὀλιγαρχικαὶ σκευωρίαι ἐν Ἀθήναις Γ' 659 κ. έ. Κατάστασις τῶν πέντε ἐφόρων. Ψήφισμα τοῦ Πατροκλείδου περὶ ἀμνηστίας Γ' 669 κ. έ. Φθινόπωρον. Ὁ Λύσανδρος πρὸ τοῦ Πειραιῶς. Οἱ βασιλεῖς Ἀγίς καὶ Πανσανίας ἐν Ἀττικῇ. Ἀποκλεισμός τῶν Ἀθηνῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν. Ὁ Λύσανδρος πολιορκεῖ τὴν Σάμον Γ' 672 κ. έ. Πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων φέροντες προτάσεις εἰρήνης ἀποκρούονται ὑπὸ τῶν ἐφόρων ἐν Σελλασίᾳ Γ' 673. Φθινόπωρον. Ὁ Θηραμένης ἀποστέλλεται εἰς Σάμον ὥπως ἔλθῃ εἰς λόγους πρὸς τὸν Λύσανδρον Γ' 675. Θανάτωσις τοῦ Κλεοφῶντος (τὸν χειμῶνα) Γ' 677. Θάνατος Δαρείου Β'. Ἀνάρρησις Ἀρταξέρξου Β' Μνήμονος (405-359 π. X.) βασιλέως τῆς Περσίας Δ' 26 Ὁ Κῦρος μεταβαίνει εἰς Σοῦσα. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἰωνίαν. Ἀντιζηλία ἐναντίον τοῦ Τισσαφέρνης Δ' 202 κ. έ. 404. Ἔαρ. Δευτέρα πρεσβεία Θηραμένους. Συνσέψεις Πελοποννησίων ἐν Σπάρτῃ Γ' 677 κ. έ. 25 Ἀπριλίου. Ἀποδοχὴ τῶν ὄρων τῆς εἰρήνης παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἀποχώρησις τοῦ ἐχθροῦ Γ' 679 κ. έ. Νέος φατριαστικὸς ἀνταγωνισμὸς ἐν Ἀθήναις. Ὁ Ἀγόρατος μὴνύει τοὺς φίλους τοῦ δήμου. Ἐκκλησία ἐν Μουνιχίᾳ. Καταδίκη τῶν κατηγορουμένων. Κάθοδος τῶν φυγάδων. Ὁ Κριτίας ἔφορος Γ' 681 κ. έ. Ἰούνιος. Ὁ Λύσανδρος ἐν Ἀθήναις. Καθαίρεσις τῶν τειχῶν. Κατάστασις τῶν τριάκοντα Γ' 687 κ. έ. Δ' 18 κ. έ., 66. Κατάργησις τῆς ἡλιαίας ἐν Ἀθήναις. Δέκα ἄνδρες ἐν Πειραιεῖ Δ' 20.
94, 1.	—	

Ὀλυμπ. 94, 1.	π. Χ. 404.	Λυκόφρων ὁ Φεραῖος νικᾷ τοὺς Λαρισαίους Δ' 542 κ. έ.
—	—	Ὀκτώβριος. Σπαρτιατικὴ στρατιὰ καταλαμβάνει τὴν Ἀκρόπολιν Δ' 22 κ. έ.
—	—	Βιοιοπραγαίαι τῶν τριάκοντα. Ἐξορία τοῦ Θρασυβούλου καὶ τοῦ Ἀνύτου Δ' 30 κ. έ., 70 κ. έ. Περιορισμὸς τοῦ δήμου εἰς τρις-χιλίους. Ἀντίστασις καὶ θανάτωσις τοῦ Θηραμένους Δ' 32 κ. έ.
—	—	Φθινόπωρον. Θάνατος τοῦ Ἀλκιβιάδου Δ' 27 κ. έ. Ὁ Λύσανδρος ἐν Ἀσία.
—	—	Οἱ Σπαρτιᾶται καταλαμβάνουσι καὶ πάλιν τὴν Ἡράκλειαν Δ' 542.
—	403.	Ἰανουάριος. Ἡ Φυλὴ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων φυγᾶδων ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον, οἵτινες ὑπερασπίζονται αὐτὴν νικηφόροι ἐναντίον τῶν στρατιῶν τῶν τριάκοντα Δ' 45 κ. έ.
—	—	Ἐξέτασις τῆς στρατιᾶς ἐν Ἐλευσίνι καὶ φόνος τῶν ὑπόπτων Δ' 48 κ. έ.
—	—	Φεβρουάριος. Ἐπανάληψις τοῦ ἀγώνος ἐν Μουνιχίᾳ. Κατάλυσις τῶν τριάκοντα Δ' 50 κ. έ.
—	—	Μάρτιος. Δεκαδοῦχοι ἐν Ἀθήναις. Οἱ τριάκοντα ἐν Ἐλευσίνι Δ' 52 κ. έ.
—	—	Ἀπρίλιος. Ὁ Λύσανδρος μετὰ σπαρτιατικῆς στρατιᾶς παρὰ τὴν Ἐλευσίνα Δ' 56.
—	—	Μάιος. Ὁ βασιλεὺς Πανσανίας ἀποστέλλεται παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τὸν Λύσανδρον ὡς διαλλακτῆς Δ' 58.
—	—	Ἰούνιος. Μάχη μετὰ Πανσανίου καὶ τῶν περὶ τὸν Θρασύβουλον ἐν Πειραιεῖ Δ' 59.
94, 2.	—	Ἰούλιος. Αὔγουστος. Διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης μετὰ τῶν φατριῶν μεσιτεύοντος τοῦ Πανσανίου. Συνθήκη περὶ διαλλαγῆς, κάθοδος τῶν φυγᾶδων. Ἀμνηστία. Ἀποχώρησις τῶν Σπαρτιατῶν Δ' 61 κ. έ.
—	—	21 Σεπτεμβρίου. Εἴσοδος τοῦ Θρασυβούλου εἰς τὰς Ἀθήνας Δ' 63.
—	—	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς τοῦ Εὐκλείδου. Πα-

Ολυμπ.	π. Χ.	
94, 2.	403.	λινόρθωσις τῆς δημοκρατίας Δ' 67 κ.έ. Ἔξοδος τοῦ δήμου εἰς τὴν Ἑλευσίνα. Πο- λιορκία καὶ φόνος τῶν τριάκοντα. Ἀμνη- στία ἄνευ ὄρων. Εἰσφοραὶ τῶν πολιτῶν Δ' 68 κ.έ. 170. Νόμοι τοῦ Ἀρχίνου. Κατάστασις τῶν συλλογέων καὶ συν- δίκων. Πρότασις τοῦ Τισαμενοῦ περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν σολωνείων νόμων. Κατάστασις πεντακοσίων νομοθετῶν (Νι- κόμαχος) καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν εἴκοσι Δ' 72 κ.έ. Ὁ Ἀριστοφῶν προτείνει κάθαρσιν τοῦ δήμου. Παλινόρθωσις τοῦ Ἀρείου Πάγου. Μεταρρύθμισις τῶν οἰκονομικῶν ἀρχῶν, τῶν κατὰ τὰ ψηφίσματα καὶ τὴν γραφὴν. Ἀναγραφὴ τῶν νόμων καὶ στήσις τῶν περιεχουσῶν αὐτοὺς στηλῶν Δ' 75 κ.έ.
—	—	Λόγος τοῦ Λυσίου Κατὰ Ἐρατοσθένους Δ' 170. Ε' 215.
—	—	Καθαίρεσις Λυσάνδρου καὶ ἀποδημία εἰς Λιβύην Δ' 189. Κοινωνικὴ μεταβολὴ ἐν Σπάρτῃ. Αὐξουσα δύναμις ἐφόρων Δ' 192 κ.έ. Δυσαρέσκεια συμμάχων Δ' 199 κ.έ.
—	402.	Παρασκευαὶ τοῦ Κύρου. Λακεδαιμόνιοι ἐπί- κουροι αὐτοῦ ὑπὸ Χειρίσοφον Δ' 205 κ.έ.
94, 3.	401.	Μάρτιος. Ἐξόρμησις Κύρου ἐκ Σάρδεων Δ' 208. Ὁ Ξενοφῶν παρὰ Κύρῳ Ε' 184.
—	—	Διδασκαλία τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ τοῦ Σοφοκλέους Δ' 98.
—	—	Ἔαρ. Πόλεμος μετὰ Σπάρτης καὶ Ἡλι- δος (401 - 400 π. Χ.). Ὁ βασιλεὺς Ἄγης εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἥλιν Δ' 227 κ.έ.
94, 4.	—	Σεπτέμβριος. Μάχη παρὰ τὰ Κούναξα. Θάνατος τοῦ Κύρου Δ' 210. Ὁ Τισσαφέρνης κύριος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Δ' 220 κ.έ. Κατά- βασις τῶν μυρίων ὑπὸ τὸν Ξενο- φῶντα Δ' 213 κ.έ. Ε' 185.
—	400.	Μάρτιος. Ἀφίξις τῶν μυρίων εἰς Τραπε- ζοῦντα Δ' 215 κ.έ.
—	—	Θέρος. Ἡ Ἥλις ὑποτάσσεται εἰς Σπάρτην Δ' 232. Ἡ Ἡράκλεια καταλαμβάνεται

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
95, 1.	400.	καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 235. Φθινόπωρον. Προδοτικὴ διαγωγὴ πρὸς τοὺς μυρίους ἐν Βυζαντίῳ Δ' 217 κ. ἔ.
—	399.	Οἱ μύριοι ἐν Θράκῃ παρὰ τῷ Σεύθῃ Δ' 220. Θάνατος τοῦ Ἁγίδος Δ' 236.
—	—	Ἔαρ. Πόλεμος Σπάρτης καὶ Περσίας. Ἰωνικὸς πόλεμος (399-397 π. Χ.) Ὁ Θίβρων ἀποστέλλεται εἰς Ἰωνίαν ἐναντίον Τισσαφέρνους καὶ ἐνοῦται μετὰ τῶν ὑπολειπομένων τῶν μυρίων Δ' 224 κ. ἔ.
—	—	Ἀπρίλιος. Δίκη τοῦ Σωκράτους Δ' 176 κ. ἔ. Ἔξορία τοῦ Ξενοφῶντος Ε' 185.
—	—	Μάιος. Θάνατος τοῦ Σωκράτους Δ' 181. Ε' 175. Ὁ Πλάτων ἀπέρχεται ἐξ Ἀθηνῶν χάριν ἀποδημιῶν Ε' 189.
95, 2.	—	Ἀνάρρησις Ἀγησιλάου βασιλέως Σπάρτης (399-358 π. Χ.) Δ' 236 κ. ἔ. Ε' 589.
—	—	Ὁ Λακεδαιμόνιος Δερκυλλίδας ὁ διάδοχος Θίβρωνος καταλαμβάνει Αἰολίδα καὶ δημολογεῖ σπονδὰς πρὸς Φαρνάβαζον Δ' 226.
—	—	Φθινόπωρον. Κατηγορία Ἀνδοκίδου. Καταδίωξις τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐν Ἀθήναις. Δ' 174 κ. ἔ.
—	—	Συνομοσία Κινάδωνος ἐν Σπάρτῃ Δ' 242 κ. ἔ.
—	—	Ὁ Φαρνάβαζος ἐν Σούσοις Δ' 244.
—	—	Δολοφονία τοῦ Ἀρχελαίου. Δεκαετὴς σύγχυσις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 44 κ. ἔ.
95, 3.	398.	Ὁ Φαρνάβαζος λαμβάνει ἐντολὴν νὰ παρασκευάσῃ περσικὸν στόλον. Ὁ Κόνων στρατηγὸς Δ' 247, 285.
—	397.	Ὁ Κόνων ἀποκλείεται ἐν τῷ λιμένι τῆς Καύνου (397-395 π. Χ.) Δ' 586.
95, 4.	396.	Ἔαρ. Ἐπανάληψις πολέμου Σπάρτης καὶ Περσίας. Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι ἀρνοῦνται νὰ συστρατεύσωσιν. Ὁ Ἀγησίλαος μετὰ τοῦ Λυσάνδρου ἐκστρατεύει ἀπὸ Αἰλίδος εἰς Ἰωνίαν. Σπονδαὶ πρὸς Τισσαφέρνην Δ' 551 κ. ἔ.
—	—	Ὁ Λύσανδρος στέλλεται εἰς τὸν Ἑλλήσποντον Δ' 253.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
96, 1.	396.	Θέρος. Ὁ Ἀγησίλαος στρατεύει εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον παραλίας Δ' 256
—	—	Χειμών. Παρασκευαῖ τοῦ Ἀγησιλάου ἐν Ἐφέσῳ Δ' 255.
—	395.	Ὁ Κόνων, τοῦ Φαρναβάζου λύοντος τὸν ἀποκλεισμόν αὐτοῦ, ἀποκτᾷ δύναμιν ἐν Ῥόδῳ Δ' 287 κ. ἔ.
—	—	Ἑαρ. Στρατεῖται Ἀγησιλάου εἰς Λυδίαν καὶ νίκη παρὰ τὸν Πακτωλὸν Δ' 257.
96, 2.	—	Θέρος. Θανάτωσις τοῦ Τισαφέρνηους Δ' 257. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Τιθραύστης ὁμολογεῖ σπονδὰς πρὸς τὸν Ἀγησίλαον καὶ ἀποστέλλει τὸν Τιμοκράτην μετὰ χρηματικῶν χορηγιῶν εἰς Ἀθήνας, Θήβας, Κόρινθον καὶ Ἄργος Δ' 260 κ. ἔ., 265.
—	—	Εἰσαγωγή καὶ πάλιν τῶν μισθοφορῶν καὶ θεωρικῶν ἐν Ἀθήναις διὰ τοῦ Ἀγυργίου Δ' 340 κ. ἔ. Ε' 170.
—	—	Κορινθιακὸς πόλεμος (395-387 π. Χ.).
—	—	Ἑριδες περὶ συνόρων μεταξὺ τῶν Ὀπουντίων Λοκρῶν καὶ τῶν Φωκέων. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν ἐναντίον τῆς Σπάρτης Δ' 266 κ. ἔ.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Θρασύβουλος μεταβαίνει εἰς Θήβας μετ' ἐπικουρικῶν στίφους Δ' 268.
—	—	Ὁ Λύσανδρος ἡττᾶται καὶ φονεύεται παρὰ τὴν Ἀλίαρτον Δ' 270.
—	—	Ὁ Πανσανίας ὁμολογεῖ σπονδὰς, ἐγκαταλείπει τὴν Βοιωτίαν καὶ καθαιρεῖται Δ' 274. Ὁ ἀνήλικος Ἀγησίπολις (395-380 π. Χ.) διαδέχεται αὐτὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Ἀριστοδήμου Δ' 281. Κορινθιακὴ συμμαχία. Ἡ Κόρινθος, τὸ Ἄργος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἄλλαι πόλεις προσχωροῦσιν εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας Δ' 275.
—	—	Οἱ Λαρισαῖοι, ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς Λυκόφρονα τὸν Φεραῖον καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ Ἀργείων ἐκβάλλουσι τοὺς Λακεδαιμονίους ἐκ τῆς Φαρσάλου καὶ Ἡρακλείας Δ' 276, 543.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
96, 2.	395.	Ἀνάκτισις τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ ὑπὸ τοῦ Σκόπα Ε' 248.
—	394.	Ἑαρ. Ἀνάκλησις τοῦ Ἀγησιλάου ἐκ τῆς Ἀσίας Δ' 277.
—	—	Ἰούλιος. Ὁ Ἀγησίλαος ἀφίνει ἑλληνικὴν στρατιάν ἐν Ἀσίᾳ καὶ διαπεραιοῦται τὸν Ἑλλήσποντον μετὰ Ἰώνων Δ' 277 κ. ἑ.
—	—	Διχόνοια μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς περὶ τὴν Κόρινθον συμμαχίας Δ' 279.
—	—	Μάχη παρὰ τὴν Οἰνόνην. Νίκη τῶν Σπαρτιατῶν ὑπὸ τὸν Ἀριστόδημον παρὰ τὴν Νεμέαν Δ' 281 κ. ἑ.
96, 3.	—	Αὔγουστος. Νίκη τοῦ Κόνωνος παρὰ τὴν Κνίδον Δ' 288.
—	—	Τειχοδομία ἐν Ἀθήναις Δ' 268.
—	—	Ὁ Ἀγησίλαος ἐν Βοιωτίᾳ (14 Αὐγούστου). Μάχη παρὰ τὴν Κορώνειαν Δ' 283. Ε' 185.
—	—	Ἀποστασία τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας ἀπὸ τῆς Σπάρτης Δ' 289. Ὁ Εὐαγόρας, συμμαχῶν μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Αἰγυπτίων, καθυποτάσσει σύμπασαν τὴν Κύπρον καὶ περιέρχεται εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Περσίαν. Κυπριακὸς πόλεμος (394-385 π. Χ.). Δ' 333 κ. ἑ., 347.
—	—	Φθινόπωρον. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Σπάρτην Δ' 289.
—	393.	Χειμῶν. Τιμητικὸν ψήφισμα Ἀθηναίων χάριν Διονυσίου τυράννου Συρακουσῶν κατὰ πρότασιν τοῦ ποιητοῦ Κινησίου Ε' 242.
—	—	Ἑαρ. ὁ Κόνων γίνεται διὰ στόλου Περσῶν καὶ Φοινίκων κύριος Κυκλάδων, καταλαμβάνει Κύθηρα καὶ πλέει εἰς Ἀθήνας. Ἀνοικοδόμησις τῶν τειχῶν Δ' 289 κ. ἑ., 343. Ἀποστολὴ πρεσβείας ἀθηναϊκῆς εἰς Συρακούσας Δ' 343.
—	—	Θάνατος τοῦ Λεξιλέω, ἐνὸς τῶν πέντε ἱππέων Δ' 344.
96, 4.	—	Διδασκαλία τῶν Ἐκκλησιαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους Δ' 341.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
96, 4.	392.	Ἔαρ. Σφαγαὶ καὶ κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας ἐν Κορίνθῳ. Ἐνωσις τῶν δημοκρατικῶν μετὰ τοῦ Ἄργους Δ' 292 κ. ἑ.
—	—	Τιρίβαζος ὁ διάδοχος τοῦ Τιθραύστου ἐν Σάρδεσιν Δ' 305 κ. ἑ.
—	—	Θέρους. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Κορίνθου συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Νίκη αὐτῶν μετὰ τῶν τειχῶν Δ' 294.
97, 1.	—	Πρεσβεία Λακεδαιμονίων ὑπὸ Ἀνταλκίδαν καὶ Ἀθηναίων ὑπὸ Κόνωνα εἰς Σάρδεις. Ὁ Τιρίβαζος συλλαμβάνει Κόνωνα καὶ μεταβαίνει εἰς Σοῦσα Δ' 306 κ. ἑ.
—	391.	Χειμῶν. Ἔαρ. Ὁ Ἰφικράτης δημοὶ τὴν Σικυῶνα καὶ τὸν Φλιοῦντα καὶ ἀνακτιζει τὰ τεῖχη τοῦ Ἰσθμοῦ Δ' 295, 372.
—	—	Εἰσαγωγή μισθοφορικῶν στρατιῶν καὶ νέα διάταξις τῶν κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν στρατιὰν δι' Ἰφικράτους Δ' 351 κ. ἑ. 482 κ. ἑ.
—	—	Ἔαρ. Ὁ Στρούθας σατράπης ἐν Σάρδεσιν. Ὁ Λακεδαιμόνιος Θίβρων στέλλεται εἰς Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ Περσῶν καὶ φρονεῖται μετὰ συμπάσης τῆς στρατιᾶς ὑπὸ Στρούθα ἐπιπεσόντος Δ' 310 κ. ἑ., 322.
—	—	Ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Τελευτίας καταστρέφουσι τὰ τεῖχη τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ καταλαμβάνουσι τὸ Λέχαιον Δ' 296, 313.
97, 2.	—	Ὁ στρατηγὸς Λακεδαιμονίων Ἐκδικος στέλλεται μετὰ στρατιᾶς κατὰ τῆς Ῥόδου Δ' 311.
—	—	Φθινόπωρον. Πρεσβεία τοῦ Ἀνδοκίδου εἰς τὰ Σοῦσα καὶ λόγος αὐτοῦ Περὶ εἰρήνης ἐν Ἀθήναις Δ' 314 κ. ἑ.
—	390.	Ὁ Τελευτίας περιπλέει τὸ Αἰγαῖον, καταλαμβάνει τὴν Σάμον καὶ συλλαμβάνει δέκα ἄττικὰς τριήρεις Δ' 318.
—	—	Ἔαρ. Ὁ Θρασύβουλος μετὰ στόλου ἐν τῷ Θρακίῳ πελάγει κυριεύει τὸ Βυζάντιον, τὴν Χαλκιδόνα καὶ τὴν Λέσβον Δ' 318.
—	—	Θέρους. Ὁ Ἀγησίλαος καταλαμβάνει τὴν χερσόνησον Πείραιον. Πρεσβεία τῶν Θηβαίων περὶ εἰρήνης Δ' 297 κ. ἑ.

Ὀλυμπ. 97, 2.	π. Χ. 390.	Ὁ Ἰφικράτης ἐξολοθρεύει ἑξακοσί- ους Σπαρτιάτας παρὰ τὴν Σικυῶ- να. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Σπάρτην Δ' 298 κ. ἐ.
—	—	Πόλεμος Ἀχαιῶν καὶ Ἀκαρνάνων Δ' 301 κ. ἐ.
—	—	Γέννησις τοῦ Λισχίνου Ε' 562.
—	389.	Ἐαρ. Ὁ Ἀγησίλαος στρατεύει πρὸς βοή- θειαν τῶν Ἀχαιῶν, κατεχόντων τὴν Κα- λυδῶνα, ἐναντίον τῶν Ἀκαρνάνων Δ' 301.
—	—	Ὁ Θρασύβουλος δηοὶ τὰ παράλια τῆς Κα- ρίας καὶ φονεύεται παρὰ τὴν Ἀσπενδον. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀγύρριος στρατεύει εἰς τὴν Ρόδον Δ' 320.
—	—	Ἀποστολὴ ἀθηναϊκοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀρι- στοφάνην εἰς Κύπρον Δ' 349.
97, 4.	—	Λαφυραγωγικὴ στρατεία τοῦ Ἀγησιλάου ἐν Ἀκαρνάνῃ. Οἱ Ἀκαρνᾶνες προσχωροῦσιν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν συμμαχίαν Δ' 302.
—	—	Ὁ Ἀγησίπολις δηοὶ τὴν Ἀργολίδα. Νίκη τῶν Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων παρὰ τὴν Οἰνόην Δ' 303.
—	—	Ὁ Λακεδαιμόνιος Ἀναξίβιος ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Ἰφικράτους παρὰ τὴν Ἀβυδον καὶ φονεύεται Δ' 320. Θάνατος τοῦ Κό- νωνος ἐν Κύπρῳ Δ' 347.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀμύντου Γ' βασιλέως τῆς Μα- κεδονίας (389-383; 381-369 π. Χ.) Δ' 375, Ε' 45.
—	388.	Ἀγὼν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Χαβρίαν καὶ Λακεδαιμονίων περὶ Αἰγίνης Δ' 321.
—	—	Ὁ Τελευτίας ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ Πειραιῶς Δ' 321.
—	—	Ὁ Ἀνταλκίδας ναυαρχῶν διαπραγμα- τεύεται πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ δεσπόζει μετὰ ὀγδοήκοντα τριήρων τῆς θαλάσσης Δ' 322 κ. ἐ.
98, 1.	—	Ἰούλιος. Ὀλυμπιακὸς λόγος τοῦ Λυσίου Δ' 348, 359 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Χαβρίας ὑποστηρίζει Εὐαγόραν διὰ νικῶν ἐν Κύπρῳ. Ὁ Εὐαγόρας κυριεύει Τύρον

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		καὶ Κιλικίαν Δ' 327, 335, 349 κ. έ.
98, 1.	387.	Πρέσβεις τῶν Ἑλλήνων ἐν Σάρδεσι παρὰ τῷ Τιριβάζῳ Δ' 325.
98, 2.	—	Ἀνταλκίδειος εἰρήνη Δ' 326, 350, 359.
—	—	Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ. Οἱ Θηβαῖοι ἀναγκάζονται νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν εἰρήνην ἐγκαταλείποντες τὴν Βοιωτίαν καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἐγκαταλείποντες τὴν Κόρινθον. Οἱ Πέρσαι γίνονται κύριοι τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας Δ' 328 κ. έ.
—	—	Ἀνάρρησις τοῦ Λεύκωνος ἡγεμόνος παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον (387-347 π. Χ.) Ε' 160, 276.
—	385.	Πόλεμος Σπάρτης καὶ Μαντινείας Ε' 368 κ. έ.
98, 4	—	Ἡττα Εὐαγόρου ὑπὸ Τιριβάζου καὶ καθυπόταξις τῆς Κύπρου Δ' 336.
—	—	Ἄλωσις Μαντινείας ὑπὸ Ἀγησιπόλιδος καὶ διοικισμὸς αὐτῆς Δ' 370 κ. έ., 510.
—	384.	Στρατεῖαι Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Ἥπειρον ἐναντίον τῶν Ἰλλυριῶν Δ' 397.
—	383.	Οἱ ἐκ Φλιοῦντος φυγάδες ἀριστοκρατικοὶ κατὰγονται ὑπὸ Λακεδαιμονίων Δ' 373 κ. έ.
—	—	Ἐαρ. Πόλεμος Σπάρτης ἐναντίον Ὀλύνθου (383-379 π. Χ.). Πρέσβεις τῶν ἐπὶ Θράκης πόλεων ἐπικαλοῦνται βοήθειαν τῆς Σπάρτης ἐναντίον Ὀλύνθου Δ' 374.
—	—	Συμμαχία Ὀλύνθου μετ' Ἀθηναίων καὶ Θηβῶν Ε' 350. Παρασκευαὶ ἐν Πελοποννήσῳ, μεταρρύθμισις στρατιωτικοῦ ὄργανισμοῦ Δ' 378 κ. έ.
—	—	Ὁ Λακεδαιμόνιος Εὐδαμίδας ἀποστέλλεται εἰς τὴν Θράκην Δ' 381.
99, 2.	—	Γέννησις τοῦ Δημοσθένους Ε' 278.
—	—	Ὁ Φοιβίδας καταλαμβάνει τὴν Καδμείαν συμμαχῶν μετὰ τῶν ἐν Θήβαις ἀριστοκρατικῶν. Σύλληψις καὶ θανάτωσις Ἰσμηνίου Δ' 383 κ. έ., 388, 397. Καταίρεσις Φοιβίδου· ἀποστολὴ τριῶν ἀρμοστῶν εἰς Θήβας Δ' 385 κ. έ.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
99, 2.	382.	Φυγή τῶν Θηβαίων δημοκρατικῶν εἰς τὰς Ἀθήνας Δ' 415.
99, 3.	381.	Ὁ Τελευταίος, ἀποστελλόμενος εἰς βοήθειαν Εὐδαμίδου, πίπτει πρὸ Ὀλύνθου Δ' 394.
99, 4.	—	Ὁ Ἀγησίπολις ἀποστέλλεται μετὰ μεγάλης στρατιᾶς ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου Δ' 389.
—	380.	Πολιορκία τοῦ Φλιουῆντος ὑπὸ τοῦ Ἀγησιλάου Δ' 391 κ. ἑ.
100, 1.	—	Θέρους. Θάνατος τοῦ Ἀγησιπόλιδος πρὸ τῆς Ὀλύνθου Δ' 394. Διαδέχεται αὐτὸν Κλεόμβροτος Α' (380-371 π. Χ.) Δ' 437.
—	379.	Ἀλῶσις τῆς Ὀλύνθου Δ' 394. Ε' 46.
102, 2.	—	Τέλη τοῦ θέρους. Παράδοσις τοῦ Φλιουῆντος Δ' 393.
—	—	Δεκέμβριος. Φόνος τῶν Θηβαίων ὀλιγαρχικῶν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Πελοπίδαν. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν. Κατάστασις βοιωταρχῶν Δ' 420 κ. ἑ., 425. Οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ Χαβρίας καὶ Δημοφῶν ὑποστηρίζουσι τοὺς Θηβαίους. Παράδοσις τῆς Καδμεΐας Δ' 425 κ. ἑ. Ἀξιώσεις τῶν Θηβῶν περὶ συμπάσης τῆς Βοιωτίας Δ' 433 κ. ἑ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἰδρύει τὸν ἱερὸν λόχον Δ' 433. Καταδίκη τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν Δ' 434.
—	378.	Ἰανουάριος. Ὁ Κλεόμβροτος στρατεύει εἰς τὴν Βοιωτίαν Δ' 437. Ὁ Σφροδρίας, καταλειφθεὶς μετὰ σπαρτιατικῆς φρουρᾶς ἐν Θεσπιάς, ἐπιχειρεῖ τόλμημα ἐναντίον Ἀθηνῶν Δ' 438 κ. ἑ., 446. Ἐπικράτησις βοιωτιζόντων ἐν Ἀθήναις Δ' 442.
100, 3.	—	Θέρους. Δευτέρα εἰς Βοιωτίαν στρατεία τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον. Ἀπρακτοὶ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἀποστολὴ ἀθηναϊκῆς βοηθείας ὑπὸ τὸν Χαβριάν. Ὁ Φοιβίδας, ἀρμολύτης ὢν ἐν Θεσπιάς, φονεύεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 443 κ. ἑ.
—	—	Ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς Ναυσινίκου ἐν Ἀθήναις. Νέα ἀπογραφὴ, συμμο-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		ρίαι, βελτίωσις τῶν κατὰ τὸν στόλον καὶ ἐπισκευὴ τειχῶν Νέα κατὰ θάλασσαν συμμαχία μετ' εἰσφορῶν τῶν συμμάχων. Προσχώρησις Θηβῶν. Συμμαχικός στόλος ὑπὸ Χαβρίαν, Τιμόθεον, Καλλίστρατον Δ' 446 κ. ἐ. Ε' 104 κ. ἐ.
100, 3.	377.	Τρίτη στρατεία τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ Ἀγησίλαον Δ' 444, 454.
—	—	Ὁ Μαύσσωλλος δυνάστης ἐν Καρία. Ἡ Ἀλικαρνασὸς πρωτεύουσα αὐτοῦ Ε' 135 κ. ἐ.
100, 4.	—	Ἡ Εὐβοία προσχωρεῖ εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν Ε' 340.
—	376.	Τετάρτη στρατεία Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Κλεόμβροτον Δ' 446.
101, 1.	—	Σπαρτιατικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Πόλλιν ἐπιχειρεῖ ἀποκλεισμὸν τοῦ Πειραιῶς Δ' 453.
—	—	9 Σεπτεμβρίου. Νίκη Ἀθηναίων παρὰ τὴν Νάξον Δ' 453 κ. ἐ. Ε' 108.
—	—	Θάνατος τοῦ πατρὸς τοῦ Δημοσθένους. Ἐπιτροπεία αὐτοῦ (376-366 π. Χ.) Ε' 281.
	375.	Ἔαρ. Ὁ Τιμόθεος δηοῖ τὰς παραλίας τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐπιφέρει τὴν προσχώρησιν τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου πελάγους εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν Δ' 456.
	—	27 Ἰουνίου. Ὁ Τιμόθεος νικᾷ τοὺς Λακεδαιμονίους παρὰ τὴν Ἀλυζίαν Δ' 457.
101, 2.	374.	Εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπάρτης. Βραδυτέρα προσχώρησις καὶ τῶν Θηβαίων εἰς αὐτὴν Δ' 460 κ. ἐ.
—	—	Ἐπιθέσεις τῶν Λακεδαιμονίων ἐναντίον τῆς Ζακύνθου καὶ τῆς Κερκύρας, εἰς ἣν στέλλουσι βοήθειαν οἱ Ἀθηναῖοι Δ' 462 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Πελοπίδας νικᾷ τοὺς Σπαρτιάτας παρὰ τὴν Τέγυραν Δ' 464.
—	—	Καταστροφὴ τῶν Πλαταιῶν ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 465.
101, 3.	—	Ἐνωσις τῆς Βοιωτίας ὑπὸ Θήβας Δ' 465, 471. Ε' 113 κ. ἐ. Διαπραγματεύσεις μετὰ Ἰάσονος τοῦ Φεραίου. Ἰάσων δ Φεραῖος γίνεται ταγὸς τῆς Θεσσαλίας

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
101, 3.	373.	καὶ κυριεύει τὴν Φάρσαλον Δ' 542 κ. έ. Θέρος. Ὁ Τιμόθεος, ἀποσταλὲς εἰς τὴν Κέρκυραν, προσελκύει Ἰάσονα τὸν Φε- ραῖον καὶ Ἀμύνταν τὸν βασιλέα τῆς Μα- κεδονίας εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν καὶ πλέει ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον Δ' 466 κ. έ.
—	—	Αἵματηραὶ στάσεις ἐν Φιγαλείᾳ, Κορίνθῳ καὶ Φλιοῦντι Δ' 504 κ. έ.
101, 4.	—	Σεισμός ἐν Πελοποννήσῳ Δ' 507.
—	—	Νοέμβριος. Ὁ Τιμόθεος καθαιρεθεὶς προς- έρχεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Περσῶν Δ' 468. Ε' 112.
—	372.	Ἑαρ. Ἰφικράτης ὁ διάδοχος Τιμοθέου λύει τὴν πολιορκίαν Κερκύρας καὶ συλλαμβά- νει ἑννέα σικελικὰς τριήρεις Δ' 469 κ. έ.
—	371.	Ὁ Ἐπαμεινώνδας βοιωτάρχης. Πόλεμος τῶν Θηβαίων ἐναντίον τῶν Φωκέων. Ὁ Κλεόμ- βροτος στρατεύει πρὸς βοήθειαν τῶν Φω- κέων Δ' 465, 480.
—	—	Ἰούνιος. Συνέδριον περὶ εἰρήνης ἐν Σπάρτῃ. Ὑπογραφή τῆς συνθήκης (16 Ἰουνίου). Ἀποκλεισμός τῶν Θηβαίων ἀπ' αὐτῆς καὶ ψήφισις πολέμου ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 473. Ε' 113.
102, 2.	—	6 Ἰουλίου. Μάχη παρὰ τὰ Λεῦκτρα. Θάνατος τοῦ Κλεομβρότου, ὃν διαδέχεται ὁ Ἀγησίπολις (371-370 π. Χ.). Ἰάσων ὁ Φεραῖος συμμαχῶν μετὰ τῶν Θηβαίων ἐνεργεῖ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Λακεδαι- μονίων Δ' 487 κ. έ., 549.
—	—	Ἐκνίκησις τῶν Θεσπιῶν καὶ τοῦ Ὀρχομε- νοῦ ὑπὸ τῶν Θηβαίων. Αἱ πόλεις τῆς μέσης Ἑλλάδος, ὥς καὶ ἡ Εὐβοία καὶ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν προσχωροῦσιν εἰς τοὺς Θηβαίους Δ' 498.
—	—	Οἱ Μεσσήνιοι καλοῦνται παρὰ Θηβαίων νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Μεσσηνίαν Δ' 501 κ. έ.
—	370,	Ἰάσων ὁ Φεραῖος ἐπιπίπτει κατὰ Ὑαμπό- λεως καὶ καταστρέφει Ἡράκλειαν Δ' 550.
102, 3.	—	Σκυταλισμός ἐν Ἀργεὶ Δ' 506.

Ὀλυμπ. 102, 3.	π. Χ. 370.	Διαπραγματεύσεις μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ τῶν πελοποννησιακῶν πόλεων πρὸς ἐπιτήρησιν τῆς εἰρήνης Δ' 508 κ. ἐ. Ε' 114.
—	—	Ἀνάκτισις Μαντινείας Δ' 511. Ε' 420.
—	—	Κτίσις τῆς Μεγάλης πόλεως. Ἡ Ἀρκαδία ὡς ἐνιαία πολιτεία συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 516 κ. ἐ.
—	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι καταλαμβάνουσι ἄρκαδικὸν ὄρχομενὸν καὶ ὄχυροῦσιν Ἡραίαν Δ' 518.
—	—	Στάσις ἐν Τεγέᾳ Δ' 520 κ. ἐ.
—	—	Θέρος. Δολοφονία Ἰάσονος τοῦ Φεραίου, παρασκευαζομένου νᾶπέλθῃ εἰς τοὺς Δελφοὺς Δ' 553. Ε' 6, 46.
—	—	Τέλη φθινοπώρου. Στρατεῖαι Ἀγισιλίου εἰς Ἀρκαδίαν Δ' 522 κ. ἐ.
—	—	Χειμῶν. Πρώτη στρατεία τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ Πελοπίδαν Δ' 524.
—	369.	Χειμῶν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπειλεῖ τὴν Σπάρτην, καταλαμβάνει τὸ Γύθειον καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Μεσσηνίαν Δ' 526 κ. ἐ.
—	—	Ἀναγέννησις τῆς Μεσσηνίας. Κτίσις τῆς Μεσσήνης Δ' 530, 513.
—	—	Συμμαχία μεταξύ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν Ὁ Ἰφικράτης καταλαμβάνει τὸν ἰσθμὸν Δ' 534. Ε' 116.
—	—	Ἅρ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπιστρέφει εἰς Βοιωτίαν δι' αἰτικῆς χώρας Δ' 535.
—	—	Ἀνάρρησις Ἀλεξάνδρου Β' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (369 - 368 π. Χ.) Ε' 47.
—	—	Οἱ Ἀρκάδες κυριεύουσι τὴν Πελλήνην. Οἱ Ἀργεῖοι προσβάλλουσι τὸν Φλιοῦντα Δ' 537.
—	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑποστηρίζονται ὑπὸ τῶν Μεγαρέων, Κορινθίων, Ἐπιδαυρίων, Συρακουσίων καὶ ἄλλων Δ' 537 κ. ἐ.
102, 4.	—	Θέρος. Δευτέρα στρατεία τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐκβιάζει τὴν διὰ τῶν στενῶν τοῦ ἰσθμοῦ διάβασιν, κυριεύει τὴν Σικυῶνα, ἐπιχειρεῖ μάτην ἐπιθέσεις ἐναν-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
102, 4.	369.	τίον τῆς Πελλήνης, τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τῆς Κορίνθου Δ' 539
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπιστρέφει εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ καθαιρεῖται Δ' 540.
—	—	Ἀλέξανδρος ὁ τύραννος τῶν Φερῶν. Οἱ Ἀλευάδαι καλοῦσιν ἐναντίον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον Β' τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ὅστις καταλαμβάνει τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Κραννῶνα Δ' 554 κ. ἔ.
—	—	Στρατεῖται τοῦ Πελοπίδου εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν Ἀπελευθέρωσις τῆς Λαρίσης, διάλυσις τῶν περὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας ἐρίδων. Αἰχμαλωσία τοῦ Πελοπίδου. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου Δ' 555 κ. ἔ. Ε' 47 κ. ἔ.
—	—	Λυκομήδης δημαγωγὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ. Λυσμένηα ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἔρις μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Ἡλίδος Δ' 560.
—	368.	Στρατεῖται τῶν Θηβαίων πρὸς βοήθειαν τῶν Θεσσαλῶν ὑπὸ τὸν Κλεομένην Δ' 557.
—	—	Ὁ Φιλίσκος ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου, διεξάγει ἐν Δελφοῖς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Σπαρτιῶται λαμβάνουσιν ἐπικουρίαν παρὰ τῶν Περσῶν Δ' 561 κ. ἔ. Ε' 118.
—	—	Οἱ Λακεδαιμόνιοι κυριεύουσι τὰς Καρύας καὶ νικῶσιν Ἀρκαδίας καὶ Ἀργεῖους Δ' 564.
—	—	Ὁ ἱατρὸς, φιλόσοφος καὶ ἀστρονόμος Εὐξος ἰδρύει σχολὴν ἐν Κυζίκῳ Ε' 230.
103, 1.	—	Ὁ Μεσσήνιος Δαμίσκος νικᾷ ἐν Ὀλυμπίᾳ Δ' 579.
—	—	Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐκλεχθεὶς καὶ πάλιν στρατηγὸς στρατεύει εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐλευθερώνει τὸν Πελοπίδαν καὶ ὁμολογεῖ σπονδὰς μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Δ' 558.
—	—	Πρεσβεία τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων εἰς τὰ Σοῦσα. Ἀναγνώρισις τῆς αὐτονομίας τῆς Μεσσηνίας. Αἱ Ἀθη-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		ναι ὑποβάλλονται εἰς τὴν περσικὴν προστασίαν Δ' 566 κ. έ. Ε' 118.
103, 1.	368.	Ἀνάρρησις Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας (368-365 π. Χ.). Ὁ Φίλιππος ὁμηρος ἐν Θήβαις Ε' 47 κ. έ., 51.
—	—	Ὁ Ἰφικράτης καταπολεμεῖ τὴν Ἀμφίπολιν (368-365 π. Χ.) Ε' 60, 159 καὶ ὑποστηρίζει τὴν βασιλίσσαν τῆς Μακεδονίας Εὐρυδίκην Ε' 48.
103, 2.	367.	Συνέδριον ἐν Θήβαις Δ' 571.
—	—	Τρίτη στρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀποκατάστασις τῆς δημοκρατίας ἐν Σικυνῶνι Δ' 573.
—	—	Ὁ Τιμόθεος, στρατηγὼν καὶ πάλιν, ὑποστηρίζει ἀποστασίαν Ἀριοβαρζάνου Ε' 118.
—	—	Ἀνάρρησις Διονυσίου Β' τυράννου τῶν Συρακουσῶν (367-357 π. Χ.). Ὁ Πλάτων ἐν Συρακούσαις Ε' 190 κ. έ., 272.
—	366.	Οἱ Θηβαῖοι κυριεύουσι τὸν Ὠρωπὸν καὶ τὴν Εὐβοίαν Δ' 575. Ε' 340.
—	—	Κατηγορία καὶ ἀπολογία τοῦ Καλλιστράτου Ε' 121.
—	—	Θάνατος Λυκομήδους Δ' 583. Ε' 122.
103, 3.	—	Χωριστὴ εἰρήνη μεταξὺ Κορίνθου, Φλιοῦντος καὶ Θηβῶν Δ' 577.
—	—	Ὁ Δημοσθένης ἐνηλικιωθεὶς μαθητεύει παρὰ τῷ Ἰσαίῳ Ε' 284.
—	365.	Ἐκρηγίς πολέμου μεταξὺ Ἀρκαδίας καὶ Ἡλίδος. Συμμαχία Ἡλείων καὶ Λακεδαιμονίων. Οἱ Ἀρκάδες ἀπειλοῦσι τὴν Ὀλυμπίαν Δ' 579. Ε' 420.
—	—	Ὁ Τιμόθεος κυριεύει μετὰ δεκάμηνον πολιορκίαν τὴν Σάμον, ἣτις καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀθηναίων κληρούχων, καὶ καταλαμβάνει τὸν Σησιτὸν καὶ τὴν Κριθιώτην Ε' 578 κ. έ.
—	—	Στρατεία Λακεδαιμονίων ὑπὸ Ἀρχίδαμον ἐναντίον τῆς Ἀρκαδίας Δ' 578 κ. έ.
—	—	Ἀνάρρησις Περδίκκου Γ' βασιλέως Μακεδονίας (365-359 π. Χ.) Ε' 50, 351.

'Ολυμπ.	π. Χ.	
103, 3.	364.	Ὁ Τιμόθεος κυριεύει τὴν Μεθώνην, τὴν Πύδναν καὶ τὴν Ποτίδαιαν Ε' 120 καὶ πολιορκεῖ τὴν Ὀλυνθον Ε' 351.
104, 1	—	Ἰούλιος. Οἱ Ἀρκάδες τελοῦσι τὰ Ὀλύμπια, ἀποκρούουσι τοὺς εἰσρομῶντας Ἡλείους καὶ καταλαμβάνουσι τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἱεροῦ. Ἀριστοκρατικὴ ἀντίδρασις ἐν Μαντινείᾳ· ῥῆξις Ἀρκάδων Δ' 580 κ. ἐ.
—	—	Θέρος. Ὁ Πελοπίδας νικᾷ καὶ πίπτει παρὰ τὴν Φάρσαλον Δ' 589.
—	—	Δίκη τοῦ Δημοσθένους ἐναντίον τῶν ἐπιτρόπων (364-361 π. Χ.). Ἀναγκάζεται νὰ ἀλάβῃ τριηραρχίαν. Λόγοι αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Ἀφόβου Ε' 285 κ. ἐ.
—	363.	Αἱ Θῆβαι πηγνύουσι στόλον. Προσχώρησις αὐτῶν εἰς Ῥόδον, Χίον καὶ Βυζάντιον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας πλέει δι' Αἰγαίου Δ' 586 κ. ἐ.
104, 2.	—	Συνέδριον Ἀρκάδων περὶ εἰρήνης ἐν Τεγέᾳ. Ἀτυχὴς ἐπιθεσις ἐναντίον αὐτῆς ὑπὸ τῶν μετὰ τῆς θηβαϊκῆς στρατιᾶς ἠνωμένων δημοκρατικῶν Δ' 584 κ. ἐ.
—	—	Συμμαχία μεταξὺ Μαντινείας, Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἀντίθετος συμμαχία μεταξὺ Θηβῶν, Μεγάλης πόλεως καὶ Μεσσηνίας Δ' 592 κ. ἐ. Ε' 122 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Κλέαρχος τυραννεῖ ἐν τῇ παρὰ τὸν Πόντον Ἡρακλείᾳ (363-352 π. Χ.) Ε' 271.
—	362.	Ἔαρ. Τετάρτη στρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ἀγησίλαος καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας πρὸ τῆς Τεγέας Δ' 593 κ. ἐ.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐν Σπάρτῃ Δ' 595. Ἐπιστροφή αὐτοῦ εἰς Μαντίνειαν. Μάχη τοῦ ἱππικοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν Ἠγησίλαον Δ' 597.
—	—	3. Ἰουλίου. Μάχη παρὰ τὴν Μαντίνειαν. Θάνατος Ἐπαμεινώνδου Δ' 598 κ. ἐ.
104, 3.	—	Οἱ Ἀθηναῖοι πολεμοῦσιν ἀνεπιτυχῶς πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον καὶ πρὸς τὸν Κότυν ἐν Θράκῃ Ε' 124 κ. ἐ.

'Ολυμπ. 104, 3.	π. Χ. 362.	Συνδιαλλαγή τοῦ Καλλισθένους μετὰ τοῦ Περδίκκου καὶ καταδίκη αὐτοῦ Ε' 124, 351. Ὁ Αὐτοκλήης ἀποστέλλεται ἐναντίον τοῦ Κότυος Ε' 129.
—	361.	'Αλέξανδρος ὁ Φεραῖος νικᾷ ἀθηναϊκὴν μοῖραν ὑπὸ τὸν Λεωσθένην παρὰ Πεπάρηθον καὶ δηοῖ τὸν Πειραιᾶ Ε' 124, 306.
—	—	Συμμαχία Ἀθηναίων μετὰ Θεσσαλῶν Ε' 124.
—	—	12 Μαΐου. Ἐκλειψις ἡλίου προορηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Εὐδόξου Ε' 231.
—	—	Κατάλυσις καὶ φυγὴ Καλλιστράτου. Νίκη βοιωτίζόντων ὑπὸ Ἀριστοφῶντα Ε' 125 κ.έ.
104, 4.	—	Ὁ Χάρης ὑποστηρίζει τοὺς ὀλιγαρχικοὺς ἐν Κερκύρα. Διάλυσις τῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίας τῶν Κερκυραίων Ε' 129.
—	360.	Οἱ Ἀθηναῖοι κτίζουσι τὰς Κρηνίδας ἐν Θράκη Ε' 67.
—	—	Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Τιμόμαχος πολεμεῖ ἀτελεσφόρως τὸν Κότυν· οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὴν Σηστὸν καὶ τὴν ὅλην Χερσόνησον Ε' 129, 324.
105, 1.	—	Ἀπρακτος ἐπίθεσις τοῦ Τιμοθέου ἐναντίον τῆς Ἀμφιπόλεως Ε' 129.
—	359.	Ἔαρ. Δολοφονία τοῦ Κότυος. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κερσοβλέπτης ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Χαριδήμου Ε' 130, 163.
—	—	Ἀνάρρησις Φιλίππου Β' βασιλέως τῆς Μακεδονίας (359-336 π.Χ.). Καταπολέμησις τῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου Ἀρχελαίου, Πανσανίου καὶ Ἀργαίου Ε' 50.
—	—	Ἀναδιοργάνωσις τῆς μακεδονικῆς στρατιᾶς Ε' 55 κ.έ.
—	—	Δολοφονία Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Λυκόφρων καὶ Πειθόλαος πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ἀλευάδας Ε' 77.
105, 2.	—	Ὁ Φίλιππος νικᾷ τὸν Ἀργαῖον καὶ ὁμολογεῖ εἰρήνην πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Ε' 53, 61.
—	—	Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κηφισόδοτος φονεύεται ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ παρὰ τοῦ Χα-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		ριδήμου Ε' 130, 324. Ὁ Δημοσθένης τρητάρχος Ε' 299.
105, 2	359.	Ἀνάρρησις Ἀρταξέρξου Γ' τοῦ Ὠχον, βασιλέως τῆς Περσίας (359-338 π. Χ) Ε' 307.
—	358	Ὁ Φίλιππος νικά τοὺς Παίονας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς Ε' 54.
105, 3.	—	Θάνατος τοῦ Ἀγχισιλάου, ὃν διαδέχεται Ἀρχίδαμος Γ' (358-338 π. Χ) Ε' 559.
—	357.	Ὁ Τιμόθεος ἐκβάλλει τοὺς Θηβαίους ἐκ τῆς Εὐβοίας, ἣτις προσχωρεῖ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν Ε' 131, 340.
—	—	Ὁ Χάρης στέλλεται εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ Κερσοβλέπτης ἐκχωρεῖ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν Χερσόνησον πλὴν τῆς Καρδίας Ε' 132, 163, 469.
—	—	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὴν Ἀμφίπολιν Ε' 64, 164, 315. Ἐναρξίς τοῦ πολέμου μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου (377-346 π. Χ.).
105, 4.	—	Ἐναρξίς τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (357-355 π. Χ.). Χίος, Κῶς, Ῥόδος καὶ Βυζάντιον ἀφίστανται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων. Προσχωρεῖ δ' εἰς τὰς ἀποστάτιδας πόλεις καὶ ὁ Μαύσσωλλος Ε' 133 κ. ἑ.
—	—	Τρητάρχικαὶ συμμορίαὶ εἰσάγονται κατὰ τὸν νόμον τοῦ Περιάνδρου Ε' 138, 500.
—	—	Παρασκευάζονται δύο ἀθηναῖκοι στόλοι, ὁ μὲν ὑπὸ τὸν Χάρητα, ὁ δὲ ὑπὸ τὸν Ἰφικράτην, τὸν Μενεσθέα καὶ τὸν Τιμόθεον. Ὁ Χάρης ἡττᾶται παρὰ τὴν Χίον, ὁ Χαβρίας πίπτει Ε' 139 κ. ἑ.
—	—	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὴν Πύδναν καὶ ὁμολογεῖ συμμαχίαν μετὰ τῆς Ὀλύμπου Ε' 61, 94.
—	356.	Οἱ ἀθηναῖκοι στόλοι λύουσι τὴν πολιορκίαν τῆς Σάμου. Δευτέρα ἡγία τοῦ Χάρητος παρὰ τὴν Χίον. Ἀνάκλησις τῶν συστρατήγων αὐτοῦ Ε' 139 κ. ἑ., 162.
—	—	Ὁ Χάρης ἀναλαμβάνει ἐπὶ μισθῷ ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ ἀποστάτῃ σατράπῃ Ἀρτα-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		βάζω. Παράπονα τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν περὶ τοῦ Χάρητος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Ε' 140, 162, 308.
106, 1.	356.	Ὁ Φίλιππος Ὀλυμπιονίκης Ε' 73.
—	—	Θέρος Πρῶτος λόγος τοῦ Δημοσθένους ἐνώπιον τοῦ δήμου. Ἡ πρότασις τοῦ Ἀνδροτίωνος Ε' 299 κ. ἐ., 331.
—	—	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὴν Ποτιδίαιαν Ε' 64.
—	—	Ὁ Φίλιππος κτίζει τοὺς Φιλίππους καὶ γίνεται κύριος τῶν ἐν Θράκῃ μεταλλείων Ε' 68 κ. ἐ.
—	355.	Τέλος συμμαχικοῦ πολέμου καὶ τῆς κατὰ θάλασσαν συμμαχίας Ἀθηναίων. Ἀπελευθέρωσις συμμάχων. Κατάλυσις Ἀριστοφώντος ὑπὸ Εὐβούλου Α' 141 κ. ἐ. Κατηγορία τῶν στρατηγῶν. Καταδίκη τοῦ Τιμοθέου εἰς χρηματικὴν ζημίαν Ε' 143.
—	—	Ἡ Περὶ προσόδων συγγραφὴ τοῦ Ψευδοξενόφωντος Ε' 219, 423 κ. ἐ.
—	—	Κυπρόθεμις ὁ τύραννος τῆς Σάμου. Κάμμος ὁ τύραννος τῆς Μυτιλήνης Ε' 142, 166. Στάσεις ἐν Χίῳ. Ἡ Κῶς καὶ ἡ Ρόδος ὑπὸ τὸν Μαύσσωλλον Ε' 166, 307, 328. Λόγος Ἰσοκράτους Περὶ εἰρήνης Ε' 206.
—	—	Οἱ Φωκεῖς ἄρχονται τοῦ δευτέρου ἱεροῦ πολέμου (355-346 π. Χ.). Ὁ Ὀνόμαρχος καὶ Φιλόμηλος στρατηγοὶ Ε' 80 κ. ἐ., 317.
—	—	Ὁ Φιλόμηλος καταλαμβάνει τοὺς Δελφούς. Σύλησις τῶν θησαυρῶν τοῦ ἱεροῦ Ε' 83.
106, 2.	—	Φθινόπωρον. Οἱ Ἀμφικτύονες ψηφίζουν ἐν Θερμοπύλαις τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Φωκίδος. Οἱ Θηβαῖοι συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Θεσσαλῶν Ε' 84, 402.
—	354.	Λόγος τοῦ Δημοσθένους Πρὸς Λεπτίνην Ε' 301 κ. ἐ., 331.
106, 3.	—	Ὁ Εὐβουλος ἡγεῖται τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων (354-338 π. Χ.). Προϊσταται οἰκονομικῶν (354-350 π. Χ.). Νέα διατάξεις τῶν κατὰ τοὺς ταμίαις. Αὔξησις τῶν

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
106, 3.	354.	θεωρικῶν Ε' 167 κ. έ., 328 κ. έ., 504. Παρασκευαὶ τῶν Περσῶν. Ὁ Δημοσθένης ἐναντίος τοῦ περσικοῦ πολέμου. Λόγος αὐτοῦ Περὶ τῶν συμμοριῶν Ε' 307 κ. έ. — — — Ὁ Φιλόμηλος ἡττᾶται ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ καὶ φονεύεται. Ὁ Ὀνόμαρχος καὶ ὁ Φαῦλλος ἀναλαμβάνουσι τὴν ἡγε- σίαν τῶν Φωκέων Ε' 86 κ. έ. — 353. Οἱ Θηβαῖοι στέλλουσι τὸν Παμμένην εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Ἀρταβάζου Ε' 87. Ὁ Φίλιππος κυριεύει Ἀβδηρα καὶ Μαρώνειαν καὶ ἔρχεται εἰς λόγους πρὸς Κερσοβλέπτην. Ὁ Χάρης νικᾷ στρατιὰν μακεδονικὴν παρὰ τὸν Ἐβρον Ε' 323 κ. έ. 106, 4. — Ψήφισμα τοῦ Τιμοκράτους περὶ τῶν ὀφει- λόντων εἰς τὴν πόλιν. Λόγος τοῦ Δημο- σθένους Κατὰ Τιμοκράτους Ε' 304 κ. έ. — — Ὁ Χάρης κυριεύει τὴν Σηστόν, εἰς ἣν στέλ- λονται Ἀθηναῖοι κληροῦχοι Ε' 324, 469. — — Ὁ Ὀνόμαρχος καταλαμβάνει τὰς Θερμοπύ- λας καὶ δηοῖ τὴν Λοκρίδα καὶ Δωρίδα. — — Στρατεία τῶν Φωκέων εἰς τὴν Θεσσαλίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν τυράννων τῶν Φε- ρῶν Ε' 88 κ. έ. — — Ὁ Ὀνόμαρχος νικᾷ τὸν Φίλιππον ἐν Θεσ- σαλίᾳ Ε' 89. — 352. Οἱ Φωκεῖς καταλαμβάνουσι τὴν Κορώνειαν Ε' 89. — — Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπειλοῦσι τὴν Μεσσήνην καὶ τὴν Μεγάλην πόλιν. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Μεσσήνης. Λόγος τοῦ Δημο- σθένους Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν Ε' 317 κ. έ., 332, 420, 435. — — Ἔαρ. Ὁ Ὀνόμαρχος ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Φι- λίππου ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ φονεύεται. Ἐξω- σις τῶν τυράννων τῶν Φερῶν. Ὁ Φί- λιππος κυριεύει τὰς Παγασὰς καὶ τὴν Μαγνησίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι καταλαμβάνουσι τὰς Θερμοπύλας Ε' 90, 322, 400.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
107, 1.	352.	Ἡ Ὀλυμπία δὲ ἀνακατασκευάζεται ἐν τῇ 352.
—	—	Λόγος τοῦ Δημοσθένους Κατὰ Ἀριστοκράτους Ε' 325 κ. ἐ., 332.
—	—	Ὁ Φάβιος στρατεύει ἐναντίον τῶν Λοκρῶν καὶ θνήσκει. Διαδέχεται αὐτὸν ὁ Φάβιος Ε' 91, 400.
—	—	Φθινόπωρον. Ὁ Φίλιππος ὑποτάσσει τοὺς ἡγεμόνας τῶν Θρακῶν καὶ δὲ ἀνακατασκευάζει τὴν Καρδίαν, τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Πέρινθον Ε' 93, ἀναγκάζει τὸν Κερσοβλέπτην νὰ ὑποταχθῇ Ε' 327 καὶ ἀπειλεῖ τὴν Ὀλυμπίαν Ε' 94 κ. ἐ., 352.
—	351.	Ἐαρ. Πρῶτος Φιλιππικὸς τοῦ Δημοσθένους. Πολεμικὸν πρόγραμμα ἐναντίον τῆς Μακεδονίας, ἀντιπολίτευσις ἐναντίον τῶν περὶ τὸν Εὐβουλον Ε' 332 κ. ἐ., 564.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἀποκτᾷ φίλους ἐν Εὐβοίᾳ καὶ ὑποστηρίζει τὸν τύραννον Καλλίαν ἐν Χαλκίδι Ε' 341.
—	—	Στρατεία τῶν Θηβαίων εἰς Πελοπόννησον. Σπονδαὶ μετὰ Λακεδαιμονίων Ε' 322.
107, 2.	—	Θάνατος Μανσώλου, ὃν διαδέχεται ἡ Ἀρτεμισία (351-349 π. Χ.). Πανηγυρικὸς λόγος τοῦ Θεοπόμπου κατὰ τὴν ταφὴν αὐτοῦ Ε' 222, 328. Ὁ Λεωγάρης, ὁ Βρύαξις, ὁ Σκόπας καὶ ὁ Τιμόθεος ἐργάζονται χάριν τοῦ Μανσωλλείου Ε' 258.
—	—	Οἱ Ῥόδιοι ζητοῦσι βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Λόγος τοῦ Δημοσθένους Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας Ε' 328 κ. ἐ.
—	—	Πλούταρχος ὁ τύραννος τῆς Ἐρετρίας ζητεῖ παρὰ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν ἐναντίον τοῦ Κλειτάρχου. Ὁ Δημοσθένης ἀνθίσταται Ε' 341 κ. ἐ., 486.
—	350.	Φεβρουάριος. Στρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Εὐβοίαν ὑπὸ τὸν Φωκίωνα. Μάχη παρὰ τὰς Ταμύνας Ε' 342 κ. ἐ., 370.
—	—	Μάρτιος. Ὁ Δημοσθένης χορηγῶν ῥαπίζετα ὑπὸ τοῦ Μειδίου Ε' 347.

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
107, 2.	350.	Θέρους. Ὁ Φωκίων ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὴν Εὐβοίαν Ε' 344.
107, 3.	—	Ὁ Ἀφόβητος προΐσταται τῶν οἰκονομικῶν τῶν Ἀθηνῶν (350 - 356 π. Χ.) Ε' 504.
—	—	Ὁ Ἀπολλόδωρος κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Στεφάνου καὶ καταδικάζεται. Ψήφισμα τοῦ Εὐβούλου περὶ τῶν θεωρικῶν Ε' 172, 345 κ. ἐ. 505.
107, 4.	349.	Ὁ λυνθιακὸς πόλεμος (349 - 348 π. Χ.) Ε' 96, 354 κ. ἐ.
—	—	Πρῶτος καὶ δεύτερος Ὀλυνθιακὸς τοῦ Δημοσθένους Ε' 356 κ. ἐ. Καθομολόγησις συμμαχίας μεταξὺ Ὀλύνθου καὶ Ἀθηνῶν. Ὁ Χάρης ἀποστέλλεται μετὰ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ τριήρων (πρῶτος στόλος) Ε' 362.
—	—	Στρατεία τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Θεσσαλίαν Ε' 365.
—	—	Δευτέρα πρεσβεία τῶν Ὀλυνθίων εἰς Ἀθήνας περὶ βοηθείας. Ὁ Χαρίδημος ἀποστέλλεται ἐξ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Ὀλυνθον (δεύτερος στόλος) Α' 363 κ. ἐ.
—	—	Τρίτος Ὀλυνθιακὸς λόγος τοῦ Δημοσθένους Ε' 359 κ. ἐ.
—	348.	Ὁ Φίλιππος κυριεύει τὰς συμμαχίδας τῶν Ὀλυνθίων. Τρίτη πρεσβεία αὐτῶν εἰς Ἀθήνας. Ὁ Χάρης ἀποστέλλεται εἰς τὴν Ὀλυνθον μετὰ στρατιᾶς Ἀθηναίων πολιτῶν (τρίτος στόλος) Ε' 364.
108, 1.	—	Θέρους. Ἀλωσις τῆς Ὀλύνθου. Ἐρήμωσις τῆς Χαλκιδικῆς. Ἐπινίκια τοῦ Φιλίππου ἐν Δίῳ Ε' 365.
—	—	Παρασκευαὶ ἐν Ἀθήναις. Ὁ Εὐβουλος καταλαμβάνεται ὑπὸ ζήλου πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ Αἰσχίνου Ε' 367 κ. ἐ.
—	—	Ὁ Φρύνων καὶ ὁ Κτησιφῶν ἀποστέλλονται πρέσβεις πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 373.
—	—	Ἀμφοτέρωθεν ποθεῖται ἡ εἰρήνη. Πρότασις τοῦ Φιλοκράτους ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους Ε' 375 κ. ἐ.

Ὀλυμπ. 108, 2.	π. Χ. 347.	Ἐνιαυσία χορηγία δέκα ταλάντων πρὸς οἰκοδόμησιν τῆς ἐν Πειραιεὶ Σκευοθήκης. Ἐπισκευὴ πολεμικῶν λιμένων E' 432, 506.
—	—	Ὁ Τίμαρχος προτείνει τιμωρίαν διὰ θανάτου πάντων τῶν προσκομιζόντων εἰς τὸν Φίλιππον ὅπλα καὶ πλοῖα E' 438.
—	—	Οἱ Μυτιληναῖοι συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων E' 383.
—	346.	Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Πρύξενον ἀποστέλλεται εἰς βοήθειαν τῶν Φωκέων, ἀλλ' ἀποκρούεται. Ὁ Ἀρχίδαμος μετὰ σπαρτιατικῆς στρατιᾶς ἐν Φωκίδι E' 399 κ. ἔ.
—	—	Φεβρουάριος. Πρεσβεία τῶν Ἀθηναίων περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Φίλιππον ὑπὸ τὸν Φίλοκράτην, τὸν Αἰσχίνην καὶ τὸν Δημοσθένην E' 379.
—	—	Ἀπρίλιος. Μακεδονικὴ πρεσβεία (Εὐρύλοχος, Ἀντίπατρος, Παρμενίων) ἐν Ἀθήναις E' 379.
—	—	15-16 Ἀπριλίου. Συζητήσεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ Δημοσθένης συνηγορεῖ περὶ συμπεριλήψεως τῶν συμμάχων εἰς τὴν εἰρήνην· ἀντιτάσσονται κατ' αὐτοῦ ὁ Φίλοκράτης, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Εὐβουλος. Ἀποδοχὴ τῆς εἰρήνης ἐν Ἀθήναις, τῶν συμβαλλομένων ἐχόντων ἂν ἔχουσιν E' 380 κ. ἔ. Ἀποκλεισμὸς τῶν Φωκέων ἀπὸ τῆς εἰρήνης E' 382, 395 κ. ἔ., 400.
—	—	Ἔαρ. Ὁ Φίλιππος καταλαμβάνει πολλὰς πόλεις ἐν Θράκῃ καὶ ὁμολογεῖ εἰρήνην πρὸς τὸν Κερσοβλέπτην E' 388 κ. ἔ., 393, 415.
—	—	Ἀπρίλιος. Ἐν Ἀθήναις ἐκλέγονται ἔνδεκα πρέσβεις πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς εἰρήνης. Ὁ Δημοσθένης ἀξιοῖ τὴν ταχεῖαν αὐτῶν ἀναχώρησιν E' 388.
—	—	Τέλη Ἰουνίου. Ἐπικύρωσις τῆς εἰρήνης ἐν Πέλλᾳ. Ὁ Φίλιππος συνοδεύει τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Δί' Θεσσαλικαὶ πόλεις ὁμνύουσιν

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
108, 2.	346.	σιν ἐν Φεραῖς Ε' 389 κ. έ. Ἀποχώρη- σις Σπαρτιατῶν ἐκ Φωκίδος Ε' 400, 421. Ἰούλιος. Ἐπάνοδος τῶν πρέσβειων εἰς Ἀθή- νας. Ἐκθεσις αὐτῶν πρὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου. Ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου, δι' ἧς παρορμᾷ πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸν φωκι- κὸν πόλεμον. Συμμαχία μετὰ τοῦ Φιλίπ- που καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ὁ Φίλιππος πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν Ε' 393 κ. έ., 407 κ. έ. Ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Τίμαρχος κατηγοροῦσιν Αἰσχίνην περὶ παραπρεσβείας Ε' 439 κ. έ. Πρότασις τοῦ Δημοφίλου καὶ ἐξέτασις τοῦ μητρώου τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν Α' 433. 17 Ἰουλίον. Παράδοσις τοῦ Φαλαίκου λαμ- βάνοντος ἄδειαν ἐλευθέρως ἐξόδου Ε' 401. Ὁ Φίλιππος εἰσορμᾷ διὰ Θερμοπυλῶν καὶ καταλαμβάνει τὴν Φωκίδα ἐν συμμαχίᾳ μετὰ Θεσσαλῶν καὶ Φωκέων Ε' 402 κ. έ. Ἀποστολὴ παρὰ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Φίλιππον νέων πρέσβειων, οἵτινες ἐπιστρέ- φουσιν ἄπρακτοι Ε' 407. Ὁ Φίλιππος ἐν Δελφοῖς. Ἀποκατάστασις καὶ πάλιν τῶν ἀρχόντων τοῦ δελφικοῦ ἱεροῦ, σύγκλησις τῶν Ἀμφικτυόνων πλὴν τῶν Φωκέων, Λακεδαιμονίων καὶ Κοριν- θίων. Μεταρρύθμισις τοῦ ἀμφικτυονι- κοῦ συνεδρίου, οὗ γίνεται κοινωνὸς ὁ Φί- λιππος Ε' 403 κ. έ., 581. Τέλος τοῦ φωκικοῦ πολέμου. Κατα- δίκη καὶ τιμωρία τῶν Φωκέων Ε' 405 κ. έ. Αὔγουστος. Ἐπιστολὴ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους πρὸς κατεύνασιν αὐτῶν ἄφε- σις τῶν αἰχμαλώτων Ε' 408. Ἰσοκράτους Φίλιππος Ε' 425 κ. έ., 572. Τέλεσις τῶν Πυθίων ἐν Δελφοῖς προεδρεύ- οντος τοῦ Φιλίππου. Εἰσαγωγή τῆς πά- λης καὶ τῆς πυγμῆς παίδων. Ἀποστολὴ ἀθηναϊκῆς πρεσβείας πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 410, 415. Δελφικὴ πρεσβεΐα ἀποστέλλεται κατὰ πρό-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		τασιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως ἀξιῶσιν τὴν ἀναγνώρισιν τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν Ἀμφικτυόνων Ὁ Δημοσθένης συνηγορεῖ ὑπὲρ τηρήσεως τῆς εἰρήνης Ε' 411 κ. ἐ., 431. 526.
108, 3.	346.	Φθινόπωρον. Ὁ Φίλιππος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μακεδονίαν Ε' 414.
—	345. —	Τρεῖς φιλειργηνικαὶ φατρίαι ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὸν Εὐβουλον, Ἰσοκράτην καὶ Αἰσχίνην Ε' 428 κ. ἐ., 573. Οἱ φιλοπόλεμοι ἔχουσιν ἡγέτας τὸν Δημοσθένην, τὸν Ἡγήσιππον, τὸν Λυκούργον, τὸν Ὑπερεΐδην Ε' 435 κ. ἐ. Συγκρότησις ἐθνικῆς φατρίας ἐν Θήβαις Ε' 511, 527.
—	—	Λόγος Αἰσχίνου Κατὰ Τιμάρχου. Καταδίκη τοῦ Τιμάρχου Ε' 440.
—	344.	Ὁ Φίλιππος εἰσάγει ἐν Θεσσαλίᾳ μακεδονικὰς δεκαδαρχίας καὶ καταλαμβάνει τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φερῶν Ε' 418, 451.
—	—	Ἀνάμιξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πελοποννησιακὰ πράγματα Ε' 419 κ. ἐ.
—	—	Πρώτη πρεσβεία τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Λόγοι ἐν Ἀργεὶ καὶ Μεσσήνῃ Ε' 451.
109, 1.	—	Θανάτωσις τοῦ Ἀντιφῶντος ἔνεκεν ἀποπείρας πυρπολήσεως τῶν νεωρίων Ε' 442.
—	—	Στάσις ἐν Ἡλίδι. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Ἀρκάδων, οἱ δὲ δημοτικοὶ μετὰ τῶν Φωκέων μισθοφόρων Ε' 420.
—	—	Πρέσβεις Φιλίππου καὶ μακεδονιζόντων ἔρχονται εἰς Ἀθήνας. Δεύτερος Φιλιππικὸς Δημοσθένης. Καθησύχασις τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον Ε' 452 κ. ἐ.
—	343.	Τετρακισχίλιοι Φωκεῖς μισθοφόροι φρονεύονται ἐν Ἡλίδι Ὁ Φίλιππος προστάτης τῆς Ἡλίδος, Μεσσήνης, Μεγάλης πόλεως, Ἀργους Ε' 420 κ. ἐ., 557 καὶ τῶν Μεγάρων ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν Ε'

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		421 κ. έ. Προςχώρησις Μεγαρέων εἰς τὰς Ἀθήνας Ε' 455.
109, 1.	343.	Εἰσαγγελία τοῦ Ὑπερείδου ἐναντίον τοῦ Φιλοκράτους Ε' 442.
—	—	Οἱ Δῆλιοι, πεισθέντες ὑπὸ τοῦ Εὐθυκράτους, ἀξιοῦσιν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ κρίσιν τῆς διαφορᾶς ὑπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς Ἀμφικτυόνων. Δηλιακὸς λόγος τοῦ Ὑπερείδου καὶ ἐπιζύρωσις τοῦ δικαιώματος τῶν Ἀθηναίων Ε' 443 κ. έ.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἀποστέλλει εἰς Ἀθήνας τὸν Πύθωνα πρὸς βεβαίωσιν τῶν φιλειρηνικῶν αὐτοῦ διαθέσεων. Ὁ Ἡγήσιππος προτείνει ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν. Ἀπρακτος ἀποστολὴ αὐτοῦ ὥς πρέσβεως εἰς τὴν Πέλλαν Ε' 457.
—	—	Μακεδονικαὶ στρατιαὶ ἐν Εὐβοίᾳ. Ὁ Κλείταρχος καὶ ὁ Φιλιστίδης τύραννοι ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ Ὠρεῶ Ε' 459, 663.
109, 2.	—	Ὁ Δημοσθένης ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλιν τὴν ἐναντίον τοῦ Αἰσχίνου δίκην πρὸ τῶν λογιστῶν. Λόγος Περὶ τῆς παραπροσβείας. Ἀθώωσις τοῦ Αἰσχίνου Ε' 448.
—	—	Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Χαλκίδος Ε' 460, 482.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἐκβάλλει ἀπὸ τοῦ θρόνου Ἀρύββαν τὸν βασιλέα τῆς Ἡπείρου καὶ ἐγκαθιστάνει ἀντ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν τῆς γυναικὸς Ἀλέξανδρον, ἀπειλεῖ τὰς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Ἡπείρου ἑλληνίδας πόλεις καὶ συμμαχεῖ μετὰ τῶν Αἰτωλῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑποδέχονται τὸν Ἀρύββαν, στέλλουσι στρατιὰν πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀκαρνάνων καὶ ἀναταράσσουσι τὴν Θεσσαλίαν Ε' 461 κ. έ.
—	342.	Ὁ Φίλιππος τιμωρεῖ τοὺς Θεσσαλοὺς καὶ ἐγκαθιστάνει τοὺς Ἀλεονάδας ὥς τετράρχας Ε' 463.
—	—	Ἐπιστολὴ τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, δι' ἧς προτείνει τὴν παραχώρησιν

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		τῆς Ἀλοννήσου καὶ ἀναθεώρησιν τῶν συνθηκῶν. Λόγος τοῦ Ἡγησίππου Περὶ Ἀλοννήσου. Ἀπόκρουσις τῶν προτάσεων τοῦ Φιλίππου Ε' 464 κ. ἔ.
109, 2.	342.	Οἱ Ἀθηναῖοι στέλλουσι νέους κληρούχους εἰς τὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὸν Διοπεύθην, ὅστις ἐπιπίπτει κατὰ τῆς Καρδίας καὶ εἰςβάλλει εἰς μακεδονικὸν ἔδαφος Ε' 470.
—	—	Ἔαρ. Θρακικὸς πόλεμος (342-339 π.Χ.).
—	—	Ὁ Φίλιππος, εἰςβάλλων μετὰ στρατιᾶς εἰς τὰ βόρεια τῆς Θράκης, καταπολεμεῖ τὰ ὄρεινὰ φύλα Ε' 470. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος ἀντιβασιλεύει ἐν Πέλλᾳ Ε' 487 κ. ἔ.
109, 3.	—	Ἐγκαθίδρυσις μακεδονικῶν ἀποικιῶν ἐν τοῖς ἔσω τῆς Θράκης Ε' 488.
—	341.	Ὁ Φίλιππος ζητεῖ εὐθύνας παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Λόγος τοῦ Δημοσθένους Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ καὶ τρίτος Φιλίππικός. Ἡ ἡγεσία τοῦ δήμου περιέρχεται ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Εὐβουλον εἰς τὸν Δημοσθένην Ε' 471, 529 κ. ἔ., 565 κ. ἔ.
—	—	Ἰούνιος. Ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Κηφισοφῶν, ὅστις ἐστάθμευε παρὰ τὴν Σκιάθον, καταλαμβάνει μετὰ τοῦ Καλλίου καὶ Ταυροσθένους τὸν Ὀρεόν. Θάνατος τοῦ Φιλιστίδου Ε' 484.
109, 4.	—	Ὁ Δημοσθένης πλέει εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸ Βυζάντιον. Συμμαχία μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Βυζαντίου Ε' 481.
—	—	Πρεσβεία τοῦ Ὑπερείδου εἰς Ῥόδον καὶ Χίον, τοῦ Ἐφιάλτου εἰς Σοῦσα. Οἱ Πέρσαι ἀποστέλλουσι χρηματικὴν χορηγίαν εἰς τὸν Διοπεύθην καὶ τοὺς ἡγέτας τῶν φιλοπολέμων Ε' 481.
—	340.	Δευτέρα πρεσβεία τοῦ Δημοσθένους μετὰ τοῦ ἐκ Χαλκίδος Καλλίου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν Ε' 482.
—	—	Μάρτιος. Ἐθνικὴ συμμαχία μεταξὺ Ἀθηναίων, Εὐβοίας, Μεγάρων, Ἀχαΐας,

Ὀλυμπ.	π. Χ.	
		Κορίνθου, Λευκάδος, Ἀκαρνανίας, Ἀμβρακίας καὶ Κερκύρας. Διαπραγματεύσεις τῶν πρέσβων ἐν Ἀθήναις. Εἰσφοραὶ τῶν συμμάχων χάριν τοῦ πολέμου Ε' 484 κ. ἐ., 567.
109, 4.	340.	Ὁ Ἀναξίνος θανατοῦται ὡς κατάσκοπος Ε 486.
—	—	Ἐαρ. Ἀπελευθέρωσις συμπάσης τῆς Εὐβοίας. Ἄλωσις τῆς Ἐρετρίας ὑπὸ τοῦ Φωκίωνος. Θάνατος τοῦ τυράννου Κλειτάρχου. Ὁ Ὑπερείδης τριήραρχος Ε' 486 κ. ἐ.
—	—	Ἡ Πεπάρηθος δηοῦται κατὰ διαταγὴν τοῦ Φιλίππου. Σύλληψις μακεδονικῶν πλοίων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Ε' 485.
—	—	Ἀπρίλιος. Ὁ Δημοσθένης στεφανοῦται διὰ χρυσοῦ στεφάνου Ε' 486.
110, 1.	—	Ὁ Φίλιππος πολιορκεῖ τὴν Πέρινθον, ἣτις σώζεται δι' ἀποστολῆς περσικῆς βοηθείας ὑπὸ τὸν Ἀθηναίων Ἀπολλόδωρον καὶ δι' ἐπικουρίας Βυζαντίων Ε' 489 κ. ἐ., 574.
—	—	Φθινόπωρον. Πολιορκία τοῦ Βυζαντίου (340-339 π. Χ.). Ὁ Λέων ἡγείται καὶ ὑπεραμύνεται τῆς πολιορκουμένης πόλεως Ε' 491.
—	—	Παράπονα τῶν Ἀθηναίων περὶ καταπατήσεως ἀθηναϊκοῦ ἐδάφους καὶ συλλήψεως ἀθηναϊκῶν πλοίων. Τελείγραφον τοῦ Φιλίππου. Κήρυξις τοῦ πολέμου παρὰ τῶν Ἀθηναίων Ε' 493.
—	—	Νόμος τοῦ Δημοσθένους περὶ τοῦ στόλου. Νέα διάταξις τῶν κατὰ τὰς τριηραρχικὰς συμμορίας. Τὸ τίμημα τῶν πολιτῶν μέτρον τῶν χάριν τοῦ στόλου εἰσφορῶν. Ὁ Δημοσθένης ἐπιστάτης τοῦ ναυτικοῦ Ε' 501, 507.
—	—	Πρώτη στρατεία τῶν Ἀθηναίων, τῶν Ροδίων, τῶν Κώων καὶ τῶν Χίων πρὸς βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου. Ὁ μακεδονι-

Ὀλυμπ.	π. Χ.	κὸς στόλος ἀναγκάζεται νὰ υποχωρήσῃ εἰς Πόντον Ε' 493.
110, 1.	339.	Ἔαρ. Δευτέρα πρὸς βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου στρατεία τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Κηφισοφῶντα καὶ τὸν Φωκίωνα Ε' 494 κ. ἔ.
—	—	Μάρτιος. Συνέλευσις τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου ἐν Δελφοῖς. Οἱ Ὁξόλαι Λοκροὶ τῆς Ἀμφίσσης κατηγοροῦσι τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Αἰσχίνης ὡς πυλαγόρος κατηγορεῖ τοὺς Ἀμφισσεῖς ἐπὶ καταπατήσει τῆς ἱερᾶς χώρας. Οἱ Ἀμφισσεῖς ἐπιτίπτουσιν ἐναντίον τῶν Ἀμφικτυόνων Ε' 514 κ. ἔ., 520 κ. ἔ.
—	—	Τρίτος ἱερὸς πόλεμος (339-338 π. Χ.). Συνέλευσις τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Θερμοπύλαις, ἀφισταμένων τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Θηβαίων. Οἱ Ἀμφικτύονες ἀναθέτουσιν εἰς Κόττυφον τὸν Φαρσάλιον τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐναντίον τῶν Ἀμφισσέων πολέμου Ε' 516 κ. ἔ.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἐγκαταλείπει τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου. Ἄγει τὸν στόλον διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ καταπολεμεῖ τὸν βασιλέα Σκυθῶν Ἀτέαν παρὰ τὸν Ἰστρὸν Ε' 495.
110, 2.	—	Θέρους. Ὁ Φίλιππος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τοῦ ἐναντίον τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Τριβαλλῶν πολέμου Ε' 517.
—	—	Ὀκτώβριος. Συνέλευσις τῶν Ἀμφικτυόνων ἐν Δελφοῖς. Ὁ Φίλιππος ἀνακηρύσσεται στρατηγὸς ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ Ε' 519 κ. ἔ., 581.
—	—	Νέα διάταξις τῶν κατὰ τὰς προσόδους τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Κατάλυσις τοῦ περὶ τῶν θεωρικῶν νόμου τοῦ Εὐβούλου. Ἰδρυσις στρατιωτικοῦ ταμείου. Κατάστασις στρατιωτικῶν ταμιῶν. Διακοπὴ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Σκευοθήκης Ε' 505.

Ὀλυμπ. 110, 2.	π. Χ. 339.	Χειμῶν. Ὁ Φίλιππος καταλαμβάνει τὴν Ἑλλά- τειαν καὶ διαχειμάζει ἐν αὐτῇ Ε' 524 κ. ἔ.
—	—	Ταραχὴ καὶ ἀμνηχανία ἐν Ἀθήναις. Ὁ Δη- μοσθένης προτείνει συμμαχίαν μετὰ τῶν Θηβῶν, παρασκευὴν τῆς ἐκ πολιτῶν στρα- τιᾶς καὶ κατάστασιν δέκα ἀνδρῶν ὑπὲρ ἀμύνης τῆς πόλεως Ε' 526 κ. ἔ.
—	338.	Χειμῶν. Μετάβασις τοῦ Δημοσθένους εἰς τὰς Θήβας. Συζητήσεις ἐν αὐταῖς. Οἱ πρέσβεις τοῦ Φιλίππου προτείνουν οὐ- δετερότητα εἰς τοὺς Θηβαίους. Συμμα- χία μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ Θηβῶν Ε' 528 κ. ἔ. Οἱ σύμμαχοι Ἀθηναῖοι καὶ Θη- βαῖοι στέλλουσι στρατιὰν μισθοφόρων ὑπὸ τὸν Χάρητα καὶ τὸν Θηβαῖον Πρόξενον εἰς Ἀμφισσαν. Ἀνάκτισις τῶν πόλεων τῆς Φωκίδος Ε' 533 κ. ἔ.
—	—	Χειμῶν. Ἐπιτυχεῖς μάχαι τῶν συμμάχων ἐναντίον τῶν Μακεδόνων ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισοῦ Ε' 534.
—	—	Ἑαρ. Στεφάνωσις τοῦ Δημοσθένους ἐν τοῖς Διονυσίοις Ε' 534.
—	—	Ὁ Φίλιππος διαβαίνει τὰ στενὰ καὶ νικᾷ τὴν μισθοφορικὴν στρατιὰν παρὰ τὴν Ἀμφισσαν, καταστρέφει τὴν πόλιν ταύτην καὶ παραδίδει τὴν Ναύπακτον εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς Ε' 538 κ. ἔ.
—	—	Θέρος. Ὁ Φίλιππος ἄρχεται διαπραγματεύ- σεων Ε' 539. Οἱ φίλειρηνικοὶ ὑπὸ τὸν Φωκίωνα προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ Δημο- σθένους Ε' 534 κ. ἔ., 539.
110, 3.	—	Ὁ Λυκοῦργος ἐπιμελητὴς τῶν κοι- νῶν προσόδων. Ὁ Καλλίας ταμίας τῶν στρατιωτικῶν Ε' 507, 588.
—	—	Νέα στεφάνωσις τοῦ Δημοσθένους κατὰ πρότασιν τοῦ Ὑπερείδου Ε' 541.
—	—	Ὁ Φίλιππος λαμβάνει ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Ἀντιπάτρου. Εἰςβάλλει μετὰ τοῦ μεγίστου μέρους τῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ δηοῖ αὐτὴν Ε' 541.

Ὀλυμπ. 110, 3.	π. Χ. 338.	2 Αὐγούστου. Μάχη παρὰ τὴν Χαιρώ- νειαν Ε' 542 κ. έ., 578.
—	—	Διάλυσις τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν. Ἐγκατά- στασις μακεδονικῆς φρουρᾶς ἐπὶ τῆς Καδ- μείας. Ἀνάκτισις Θεσπιῶν, Ὀρχομενοῦ καὶ Πλαταιῶν Ε' 546, 585.
—	—	Γενικὴ στρατολογία τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Φω- κίων στρατηγός. Εἰς τὴν βουλὴν ἀνατί- θενται ἔκτακτοι ἐξουσίαι κατὰ πρότασιν τοῦ Ὑπερείδου. Ὁ Δημοσθένης μεριμνᾷ περὶ ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν, ὃ δὲ Λυκούρ- γος περὶ πορισμοῦ χρημάτων. Ἀποστολὴ πρεσβειῶν εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνίδας πόλεις. Ἀποδημία τοῦ Δημοσθένους ἀνὰ τὸ Αἰ- γαῖον Ε' 549, 572, 587.
—	—	Θάνατος τοῦ Ἰσοκράτους Ε' 205, 573.
—	—	Στρατεία τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχι- δάμου Γ' εἰς Τάραντα καὶ θάνατος αὐτοῦ μαχομένου κατὰ τῶν Μεσσαπίων. Ἀνάρ- ρησις τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἀγίδος Β' (338-330 π. Χ.) Ε' 560.
—	—	Ὁ Φίλιππος ἀποστέλλει τὸν Δημάδην εἰς τὰς Ἀθήνας Ε' 547, 551.
—	—	Ὁ Αἰσχίνης, ὁ Φωκίων καὶ ὁ Δημάδης στέλ- λονται ὡς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 553 κ. έ.
—	—	Εἰρήνη τοῦ Δημάδου Ε' 554 κ. έ., 596.
—	—	Φθινόπωρον. Στρατεία τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰρήνη μετὰ τῆς Κορίν- θου, τῆς Ἀχαΐας, τῶν Μεγάρων καὶ συμ- μαχία μετὰ τοῦ Ἀργούς, τῆς Μεσσήνης καὶ τῆς Ἀρκαδίας Ε' 557, 579.
—	—	Λήψεις τῆς Λακωνικῆς καὶ σμίκρυνσις τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας. Ἐδαφικὴ ἐπαύ- ξησις τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἀργούς, τῆς Τεγέας, καὶ τῆς Ἀρκαδίας Ε' 560 κ. έ., 581.
—	—	Νοέμβριος. Ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Δημοσθέ- νου περὶ τῶν πεσόντων Ἀθηναίων Ε' 556.

Ὀλυμπ.
100, 3.

π. Χ.
338.

Χειμῶν. Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων ἐν Κορίνθῳ. Κατάστασις μονίμων συνέδρων. Ψήφισις τοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν πολέμου. Ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων Ε' 562 κ. έ.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΩΝ

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΩΝ

Α' = Τόμος πρῶτος. — Β' = Τόμος δεύτερος. — Γ' = Τόμος τρίτος.
— Δ' = Τόμος τέταρτος. — Ε' = Τόμος πέμπτος.

<p>"Αἶαι, πόλις ἐν Φωκίδι καὶ μαν-
τεῖον Β' 22.</p> <p>"Αἶαντες, φῦλον ἐν Εὐβοίᾳ Α' 111 κ. ἔ.</p> <p>"Αἶας, Λακεδαιμόνιος μάντις Δ' 191.</p> <p>"Αἶδης, πόλις ἐν Θράκῃ. Κτίσις αὐτῆς Γ' 187. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 275. καὶ Ἀθῆναι Γ' 80. Κυριεύονται ὑπὸ βασιλέως Φιλίππου Ε' 323.</p> <p>"Αἶροκόμας, Πέρσης σατράπης Δ' 209.</p> <p>"Αβρώνιος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 380.</p> <p>"Αἶνδος, πόλις ἐν Τρωάδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 628, 635, 653. Β' 151. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Β' 225. Κατάκτησις ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 253. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 590. Μάχαι παρ' αὐτὴν Γ' 590. Λακεδαιμό-</p>	νιος ἀρμοστής ἐν αὐτῇ Δ' 14. Ὁ Δερκυλλίδας ἐν αὐτῇ Δ' 290, 320. Ὁ Ἀνταλκίδας παρ' αὐτῇ Δ' 323. Ἀγάθαρχος, σκηνογράφος ἐν Ἀθῆναις Β' 745, 839. Γ' 407. Ἀγάθη, πόλις ἐν Γαλατίᾳ Α' 692, 694 σημ. Ἀγαθῖνος, Κορίνθιος στρατηγὸς Δ' 292. Ἀγάθων Τισαμενοῦ, Ἀθηναῖος ποιητὴς Γ' 790. Δ' 100, 126, Ε' 43, 210. Ἀγαῖος Λωριεὺς Α' 230. Ἀγαμέμνων, βασιλεὺς Μυκηνῶν Α' 130, 135, 139, 183, 189 κ. ἔ., 199, 207, 233, 339. Ἀγαμήδης, βασιλεὺς Ὀρχομενοῦ, κτίστης τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ Β' 89. Ἀγαρίστη, θυγάτηρ Κλεισθένους, σύζυγος Μεγακλέους Α' 385. Ἀγαρίστη, σύζυγος Ξανθίππου μῆ-

τηρ Περικλέους Β' 315, 602, 712.
 Ἀγασικλῆς, Ἀλικαρνασεὺς Β' 707.
 Ἀγέαινα. Ἰδε Ἐκείαινα.
 Ἀγγεῖα κατὰ μίμησιν τοῦ ἀνατολικοῦ τρόπου Β' 100 κ. ἐ. κορινθιακὰ Α' 395. μετ' ἐρυθρῶν γραφῶν Β' 768, 781. ἄττικὰ Β' 698, 768, 771. Ε' 261.
 Ἀγγίτης, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Ε' 67.
 Ἀγελάδας (Ἀγελάδας), γλύπτης Ἀργεῖος Β' 533, 778, 783. Γ' 323.
 Ἀγῆμα, μέρος τῆς μακεδονικῆς στρατιᾶς Ε' 57.
 Ἀγήτωρ, Ἀργεῖος ἥρως Α' 85.
 Ἀγησανδρίδας, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 577, 592.
 Ἀγησίλαος, υἱὸς Ἀρχιδάμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης. Χρόνος ἀναρρήσεως Δ' 240 σημ. 1. καὶ Λύσανδρος Δ' 237. Ἀνάρρησις Δ' 240. Στρατηγὸς Δ' 249. Ἐν Ἀσίᾳ Δ' 251 κ. ἐ. Ἀνακαλεῖται Δ' 277. Νικᾷ παρὰ τὴν Κορώνειαν Δ' 283 κ. ἐ. Ἐν Πελοποννήσῳ Δ' 296, 299. Ἐν Πειραιῶι Δ' 297. Ἐν Ἀκαρνανίᾳ Δ' 301. καὶ Ἀνταλκίδας Δ' 329. καὶ Ἀγησίπολις Δ' 362 κ. ἐ., 374. Ἀποποιεῖται τὴν στρατηγίαν Δ' 369, 435. καὶ Ὀλυνθὸς Δ' 375. καὶ Φοιβίδας Δ' 385. Στρατεύει ἐναντίον τοῦ Φλιοῦντος Δ' 389. καὶ Σφοδρίας Δ' 440. Ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 444 κ. ἐ., 455. Ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς Σπάρτης Δ' 472, 479 κ. ἐ. Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Λεύκτρα μάχην Δ' 495. καὶ Μαντίνεια Δ' 511. Ἐν Ἀρχαδίᾳ Δ' 523 κ. ἐ. Σώζει τὴν Σπάρτην Δ' 526. καὶ Ἀρχίδαμος Δ' 564. Στρατηγεῖ

ἐναντίον τοῦ Ἐπαμεινώνδου Δ' 593 κ. ἐ. Δημόσιον ἀξίωμα Δ' 396. Στρατηγικὴ αὐτοῦ Δ' 351.
 Ἀγησίπολις, υἱὸς Πανσανίου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Δ' 281. καὶ Ἀγησίλαος Δ' 362 κ. ἐ., 374. Παρὰ τὴν Μαντίνειαν Δ' 369. καὶ Ὀλυνθὸς Δ' 374. Ἐναντίος τῆς καταλήψεως τῆς Καδμείας Δ' 385. Στρατηγεῖ ἐναντίον τῆς Ὀλυνθοῦ Δ' 389 κ. ἐ. Θάνατος αὐτοῦ Δ' 394.
 Ἀγησιππίδας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 374.
 Ἀγιάδαι, ὠβὴ Σπάρτης Α' 271.
 Ἀγιάδαι, βασιλικὸν γένος τῆς Σπάρτης Α' 254, 258, 260 κ. ἐ. Πολιτεία αὐτῶν Δ' 57, 58 σημ. 1, 363.
 Ἄγις, βασιλεὺς Παιόνων Ε' 55.
 Ἄγις, γενάρχης Ἀγιαδῶν Α' 259.
 Ἄγις Α', υἱὸς Ἀρχιδάμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Γ' 510. Ἐν Ἀττικῇ Γ' 187, 519 κ. ἐ., 560, 599 κ. ἐ., 653, 668. Στρατηγεῖ ἐναντίον τοῦ Ἀργούς Γ' 373 κ. ἐ. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 520, 536. Ἐν Ὀλυμπίᾳ Δ' 228. Στρατεῖται αὐτοῦ εἰς τὴν Ἥλιν Δ' 230 κ. ἐ. Θάνατος αὐτοῦ Δ' 236.
 Ἄγις Β', υἱὸς Ἀρχιδάμου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ε' 560.
 Ἄγις Γ', υἱὸς Εὐδαμίδου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 270.
 Ἀγκαῖος, Ἀργοναύτης Α' 236.
 Ἀγλαοκρέων, Τενέδιος Ε' 376.
 Ἀγλαοφῶν, ζωγράφος ἐν Θάσῳ Β' 771.
 Ἄγων, υἱὸς Νικίου, Ἀθηναῖος στρατηγός, ἐν τῷ σαμιακῷ πολέμῳ Β' 657. Κτίζει τὴν Ἀμφίπο-

- λιν Β' 691. Στρατηγεῖ κατὰ θάλασσαν Γ' 88. Μετέχει τῶν πολιτικῶν ἐταιριῶν Γ' 417. Εἰς τῶν προβούλων Γ' 517. Κατήγορος τοῦ Περικλέους Γ' 63.
- Ἀγορά ἐν Ἀθήναις Α' 454, 552. Β' 797. Δ' 81. τῶν δήμων Α' 553. Ἀγοραί ἐμπορικαὶ πανηγύρεις κατὰ τὰς ἐορτάς Β' 48.
- Ἀγοράκριτος, Πάριος γλύπτης Β' 839.
- Ἀγορανόμοι, ἐν Ἀθήναις Β' 446.
- Ἀγόρατος, Ἀθηναῖος Γ' 681.
- Ἀγραυ, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 481. Β' 313.
- Ἀγριᾶνες, μακεδονικὸν φῶλον Ε' 56.
- Ἀγρων, βασιλεὺς Λυδίας Β' 146.
- Ἀγυλλὰ, πόλις τῆς Τυρρηνίας Β' 129. Γ' 287.
- Ἀγύρριος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Δ' 265, 320, 339, 348. Ε' 101, 170.
- Ἀγχιμόλιος, Σπαρτιάτης Α' 574.
- Ἀγχίσης, υἱὸς Κάπνος Α' 104.
- Ἀγωγή ἀττικὴ Α' 508. ἐλληνικὴ Β' 44 κ. ἑ. κρητικὴ Α' 244. σπαρτιατικὴ Α' 278 κ. ἑ.
- Ἀγῶνες, Β' 36. Ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὴν γλυπτικὴν Β' 98. Ἴδε Ἀῆλος, Ἰσθμία, Νέμεια, Ὀλύμπια, Παναθήναια, Πύθια.
- Ἀγώριος, Πελοπίδης ἐξ Ἑλίκης Α' 235, 325, 327.
- Ἀδεΐμαντος, Ἀθηναῖος ἄρχων Β' 479.
- Ἀδεΐμαντος, υἱὸς Λευκοφρίδου, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 624, 655, 658.
- Ἀδεΐμαντος, Κορίνθιος στρατηγὸς Β' 390 κ. ἑ.
- Ἀδμητος, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν Β' 487.
- Ἀδραμύνειον, πόλις ἐν Μυσίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Β' 164. Δήλιοι ἐν αὐτῇ Γ' 246.
- Ἀδραμύνης, υἱὸς Ἀλνάπτου, Λυδὸς Β' 164.
- Ἀδραστος, βασιλεὺς τῆς Σικανῶνος Α' 134, 376, 390. Β' 741.
- Ἀδωνις. Λατρεία αὐτοῦ Γ' 111, 427. Δ' 89.
- Ἀείμνηστος, Πλαταιεὺς Β' 416.
- Ἀειναῦται, φατρία ἐν Μιλήτῳ Α' 624.
- Ἀέροπος, Τημενίδης ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 25 σημ.
- Ἀέροπος, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 25 σημ.
- Ἀθάμας, γενάρχης Μινυῶν Α' 127.
- Ἀθανασία. Διδασκαλία περὶ αὐτῆς Β' 75 κ. ἑ.
- Ἀθηνᾶ. Ὄνομα αὐτῆς Δ' 82. Λατρεία ἐν Ἀθήναις Α' 443, 460, 556 κ. ἑ. Β' 602, 673, 677, 789. ἐν Αἰγίνῃ Β' 276. ἐν Αἰγύπτῳ Β' 194. ἐν Ἀσσησῶ Β' 59, 159. ἐν Ἀττικῇ Α' 445. Ἴδε καὶ Παναθήναια. ἐν Βοιωτίᾳ Α' 174. ἐν Δελφοῖς Β' 166. ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146. ἐν Θράκῃ Γ' 234. ἐν Ἰωνίᾳ Α' 80, 346. ἐν Κορίνθῳ Α' 346. ἐν Λακωνικῇ Α' 252, Β' 103. ἐν Λιβύῃ Α' 644, 695. ἐν Μιλήτῳ Β' 160. ἐν Συρακούσαις Γ' 265. ἐν Χίῳ Β' 184. — Ἱερὰ αὐτῇ ἡμέραι Β' 35. Ξόανα αὐτῆς Β' 94. Ἀγάλματα ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς κληρουχίαις Β' 683. — Ἐπώνυμα Ἀλέα Δ' 527. Ε' 248. Ἀρεῖα Β' 771.

- Ἐργάνη Β' 782, 824. Ἰωνία Α' 146 κ. ἔ. Κλειδοῦχος Β' 825. Λημνία Β' 815 Νίκη Β' 677, 824. Παρθένος Β' 817. Γ' 57. Πολιάς Α' 443. Β' 677, 803. Γ' 625. Ε' 245. Πρόμαχος Β' 816, 825. Σκιρὰς Δ' 457. Ὑγία Β' 825. Χαλκίοικος Β' 484.
- Ἀθηναγόρας, Συρακούσιος Γ' 454.
- Ἀθῆναι. Θέσις αὐτῶν Δ' 441 κ. ἔ. Ἐν συμμαχίᾳ τῶν ἐπὶ παραλίων πόλεων, καθ' ἃ λέγεται Α' 137. Προτείνουσα τῆς Ἀττικῆς Α' 445, 453. Ἀντίστασις αὐτῶν ἐναντίον τῶν Ἡρακλειδῶν Α' 170 κ. ἔ. Οἰκίζουσι τὴν Ἐφεσον Α' 178, 342. Χρονολογικαὶ μελέται ἐν αὐταῖς ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν Α' 214. καὶ Σικνῶν Α' 389. Πόλεμος πρὸς Μεγαρεῖς περὶ Σαλαμῖνος Α' 435. Ἠγέται τῶν βοιωτιζόντων ἐν αὐταῖς Δ' 424. καὶ Χίος Δ' 451. καὶ Σάμος Β' 585. καὶ Σικελία Γ' 324. καὶ Σπάρτη Α' 436. — Ἀνάπτυξις τοῦ ἄστεως κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως Α' 551. Νέα διάταξις τῶν κατ' αὐτὸ ἐπὶ τοῦ Πεισιστράτου Α' 554 κ. ἔ. Ἀνάκτισις μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους Β' 439 κ. ἔ. Νέα κτίρια ἐπὶ τοῦ Κίμωνος Β' 505. Νέα κτίρια ἐπὶ τοῦ Περικλέους Β' 788 κ. ἔ. — Ἀριθμὸς οἰκητόρων Β' 349 κ. ἔ. — Ἴδε Ἀγορὰ, Ἀκρόπολις, Ἀττικὴ Δικαιώματα, Διπλὸν, Ἡγεμονία, Κεραμεικὸς, Νομίσματα, Πειραιεύς, Στόλος, Τείχη κτλ.
- Ἀθῆναι, πόλις Βοιωτίας Α' 148.
- Ἀθηναία, ἀρχαῖος τύπος ὀνόματος τῆς Ἀθηνᾶς Δ' 82.
- Ἀθήναιον, ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ἐφέσου Α' 178.
- Ἀθήναιος, Λακεδαιμόνιος Γ' 243.
- Ἀθηναῖς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
- Ἀθηρῖς, υἱὸς Ἀρχέρμου, γλύπτης Χίος Β' 103, 110.
- Ἀθηροκλῆς, Ἀθηναῖος Β' 686.
- Ἀθληταὶ ἐν Ἀθήναις Ε' 146.
- Ἀθλοθέται ἐν Ἀθήναις Β' 637.
- Ἀθως, ἀκρωτήριον τῆς Χαλκιδικῆς Α' 3, 7. Οἱ Ἐρετριεῖς στέλλουσιν αὐτόσε ἀποίκους Α' 652. Ναύαγιον τῶν Περσῶν παρ' αὐτὸν Β' 264. Διορύσσεται ὑπὸ τοῦ Ξέρξου Β' 341. Ναύαγιον Ἀγησανδρίδου παρ' αὐτὸν Γ' 592.
- Ἀττα, μυθικὴ χώρα Α' 118.
- Ἀτάκης, πατὴρ Πολυκράτους, τύραννος τῆς Σάμου Β' 200.
- Ἀτάκης, υἱὸς Συλοσώδοντος, τύραννος τῆς Σάμου Β' 225, 258.
- Ἀτακίδα ἐν Ἀττικῇ Α' 448. Ἐν Αἰγίνῃ Β' 276. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 582.
- Ἀτακὸς, Ἀχαιοὺς ἦρος Α' 128. Β' 278.
- Ἀτάντες, ἦρος Α' 204.
- Ἀτάντις, ἀττικὴ φυλὴ Β' 303.
- Ἀτταί, ὄχυρά ὀρεινὴ πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233. Προτείνουσα μακεδονικοῦ βασιλείου Ε' 26.
- Ἀτταῖον πέλαγος. Κλίμα αὐτοῦ Α' 1 κ. ἔ. Διαπλέεται εὐκόλως Α' 12 κ. ἔ. Αὐτοτελὲς Α' 620.
- Ἀττάλεως, ὄρος τῆς Ἀττικῆς Α' 441. Β' 395.
- Ἀτταῖδα, Α' 148, 304. Β' 71, 353. Ἐν Σπάρτῃ Α' 148, 253, 304. Ἐν Ἀθήναις Α' 455. Ἐν Θήρῃ

- Α' 696. Ἐν Σικελίᾳ, Κυρήνη καὶ Ῥόδῳ Γ' 264.
- Αἴγαιρα*, πόλις τῆς Ἀχαΐας Ε' 258.
- Αἴγεις* Α' 77, 86.
- Αἰγιάλεια*, παραλία τῆς Πελοποννήσου Α' 228, 345, 673.
- Αἰγιαλεῖς*, κάτοικοι τῶν παραλίων ἐν Ἀχαΐᾳ καὶ φυλὴ ἐν Σικυῶνι Α' 168, 232, 371, 377. Μικροτεχνία αὐτῶν Α' 720.
- Αἰγικορεῖς*, ἀττική φυλὴ Α' 452, 579.
- Αἴγυλα*, νῆσος ἐν τῷ κρητικῷ πελάγει Α' 88.
- Αἰγυμὸς*, βασιλεὺς τῶν Λωριέων Α' 150. Β' 122.
- Αἴγινα*. Ὄνομα αὐτῆς Α' 88. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Κοινωνὸς συμμάχιας κατὰ θάλασσαν Α' 137. Ἀρχαιοτάτη πόλις ἐν ἣ ἐκόπη νόμισμα Α' 366. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κορίνθου Α' 415. Ἰδρύει ἐμπόριον ἐν Ὀμβρικῇ Α' 678. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Σαμίων Β' 112. μετὰ τῆς Κρήτης Β' 213. Παρέχει εἰς τοὺς Πέρσας γῆν καὶ ὕδωρ Β' 278. Ὁ Κλεομένης ἐν αὐτῇ Β' 280. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τὴν Κόρινθον Β' 358. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 386, 393 κ. ἐ. 405, 411. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Γ' 79. Κάθοδος τῶν κατοίκων Γ' 667. Δ' 11. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 320 κ. ἐ. — καὶ Ἀθῆναι Α' 596 κ. ἐ. Β' 276, 367, 438 κ. ἐ., 541 κ. ἐ., 549, 668. Γ' 78 κ. ἐ. Δ' 320 κ. ἐ. — Ἐμπόριον αὐτῆς Β' 276. Τέχνη Β' 111 κ. ἐ., 777. Ναὸς Ἀθηνᾶς ἐν αὐτῇ Β' 276. — Αἰγινῆται ἐν Ναυκράτει Α' 647. ἐν Θυρέᾳ Γ' 210.
- Αἴγιον*, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 88, 672.
- Αἴγισθος*, Α' 256.
- Αἰγίτιον*, πόλις ἐν Αἰτωλίᾳ Γ' 178.
- Αἰγὸς ποταμοί*, ποταμὸς ἐν τῇ θρακικῇ Χερσονήσῳ. Μάχη παρ' αὐτοὺς Γ' 654 κ. ἐ.
- Αἰγόσθερα*, πόλις ἐν Μεγαρίδι Β' 541.
- Αἰγοῦσσαι*, νῆσοι παρὰ τῇ Σικελίᾳ. Καρχηδόνιοι ἐν αὐταῖς Γ' 276.
- Αἴγυπτος*. Φοίνικες ἐν αὐτῇ Α' 58. Ἀνησυχεῖται ὑπὸ ἐλληνικῶν φύλων Α' 59, 189. Ὁ Μενέλαος ἐν αὐτῇ Α' 250. Ἐμπόριον τῶν Ἰώνων μετ' αὐτῆς Α' 209. Ὑπὸ τοῦ Ψαμμιτιχίδας Β' 193. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Κυρήνην Α' 700. Β' 193. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου Β' 174. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 197. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 330 κ. ἐ., 335, 496, 523, 553, 568. Δ' 322. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 340. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κύπρου Ε' 335. — Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Β' 72 κ. ἐ., 83, 100, 711, 724. Μαντική ἐν αὐτῇ Α' 10. — Πάπυρος ἐξ αὐτῆς Β' 703.
- Αἴγυς*, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 255, 260.
- Αἴδεσις*. Ἴδε *Φόνον*.
- Αἰθίοπες* παρ' Ὀμήρῳ Β' 3. ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643. ἐν Ἀσίᾳ Β' 335.
- Αἰθιοπία*. Ἐβενος ἐξ αὐτῆς Β' 101.
- Αἰθαλία* (Ἑλβα), νῆσος ἐν τῷ τυρρηνικῷ πελάγει Α' 663 κ. ἐ.
- Αἰθαλίδαι*, δῆμος Ἀττικῆς Α' 584.
- Αἶμος*, ὄρος ἐν Θράκῃ Α' 6, 635. Δ' 9.
- Αἶμων*, ὁρμαεὶς ἐν Βοιωτίᾳ Ε' 542.
- Αἰναρία* (Ἰσχια), νῆσος παρὰ τὴν

Καμπανίαν Α' 663. Β' 290.
Αἰνείας, υἱὸς Ἀγχίσου, Τρώες Α' 105.
Αἰνησιδῆμος, Αἰγείδης ἐν Γέλα Γ' 264. ἐν Ἀκράγαντι Γ' 275.
Αἰνῶνες, φῶλον παρὰ τὴν Οὔτην Α' 158. Β' 372.
Αἶνος, πόλις ἐν Θράκη Α' 174.
Αἰόλειον, πόλις ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ Α' 174.
Αἰολεῖς. Διάδοσις αὐτῶν Α' 126 κ. ἑ. Αἰολικὰ φῶλα Α' 235. Ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146 κ. ἑ., 156. Μετανάστασις εἰς Μικρὰν Ἀσίαν Α' 172 κ. ἑ., 181 κ. ἑ. Ἐν Τρωάδι Α' 213, 619. Αἰολικὴ διάλεκτος Α' 31. Β' 730 σημ. Αἰολικὴ ἀπάθεια Ε' 224.
Αἰολίδαι Α' 127, 134.
Αἰολίς. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 17. Ἀποικία ἐν αὐτῇ Α' 181 κ. ἑ. Ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας Β' 235 κ. ἑ. Μετέχει τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 661.
Αἰπυτίδαι, γένος μεσσηνιακὸν Α' 225, 293, 297.
Αἰπυτιος, βασιλεὺς τῆς Μεσσηνίας Α' 224 κ. ἑ.
Αἰσιμος, Ἀθηναῖος Δ' 64.
Αἰσυνῆται, Α' 351, 353.
Αἰσχίνης, Ἀθηναῖος Δ' 22.
Αἰσχίνης, υἱὸς Λυσάνιου, Σωκρατικὸς Δ' 182.
Αἰσχίνης, υἱὸς Ἀτρομήτου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Γένος καὶ χαρᾶκτηρ Ε' 368 κ. ἑ. Πολιτεία καὶ ἀξίωμα Ε' 376 κ. ἑ., 383 κ. ἑ., 393, 412, 428, 441, 515, 553. Πρέσβυς παρὰ τῷ Φίλιππῳ Ε' 376 κ. ἑ., 389 κ. ἑ., 407 κ. ἑ., 553. Κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Δη-

μοσθένους Ε' 439 κ. ἑ., 442 κ. ἑ. καὶ Φιλοκράτης Ε' 443. Ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 460. καὶ Ἀναξίνος Ε' 486. Ἐν Δελφοῖς Ε' 513 κ. ἑ. Προδοσία αὐτοῦ Ε' 521.
Αἰσχίνης, τύραννος τῆς Σικυῶνος Α' 390 σημ. 2.
Αἰσχυλίδης, συκοφάντης ἐν Ἀθῆναις Δ' 24, 30.
Αἰσχύλος, υἱὸς Εὐφορίωνος, Ἐλευσίνιος Ε' 28, 30, 744 κ. ἑ. Ἐν Συρακούσαις Γ' 303. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Δ' 98. Ἀξίωμα μετὰ θάνατον Δ' 98. Ε' 234.—καὶ Ἰων ὁ Χῖος Β' 717. καὶ Ἀριστοφάνης Γ' 666.—Τραγωδίαί αὐτοῦ. Πέρσαι Β' 481, 749 Γ' 304. Δ' 117. Ἐπὶ ἐπὶ Θήβας Β' 508. Ὁρέστεια Β' 527, 752. Αἰτναῖαι Γ' 303. Ἐλεγεῖαι αὐτοῦ Β' 737.
Αἶνα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις Γ' 291, 303, 305. Διοικισμὸς Γ' 314.
Αἶνα, ἡφραίστειον ἐν Σικελίᾳ Α' 665. Β' 257. Γ' 302.
Αἰτωλία, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 166.
Αἰτωλοί. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Λέλεγας Α' 66. Διάδοσις αὐτῶν Α' 165. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 233 κ. ἑ., 324. καὶ Δελφοὶ Β' 131. καὶ Κόρινθος Β' 9. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 179. Σύμμαχοι τῶν Ἠλείων ἐναντίον τῆς Σπάρτης Δ' 231. Σύμμαχοι τῶν Θηβαίων Δ' 498. καὶ ὁ βασιλεὺς Φύλιππος Ε' 462.
Αἰτωλὸς, γενάρχης Αἰτωλῶν Α' 166.
Ἀκαδημία, γυμνάσιον ἐν Ἀθῆναις Α' 561. Β' 505, 795. Ε' 193,

272. Ὡς φιλοσοφικὴ σχολή E' 193. Ἀκαδημαῖοι ἐν τῇ κομῳδίᾳ E' 239.
- Ἀκάδημος. Ἰδε Ἐκάδημος
- Ἀκανθος, πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ. Κτίσις A' 655. Ὁ Βρασιδᾶς ἐν αὐτῇ Γ' 225. καὶ Ἀθῆναι B' 472. Γ' 254, 389. καὶ Σπάρτη Δ' 374.
- Ἀκαρνανία, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Ὁ Περιοικὴς ἐν αὐτῇ B' 554. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 51, 78. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Ἀμβρακίαν Γ' 96, 127, 181. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ πολέμιος τῆς Σπάρτης Δ' 275. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Ἀχαΐαν Δ' 301 κ. ἔ. Ἐν τῇ νέᾳ ἀθηναϊκῇ συμμαχίᾳ Δ' 456. Σύμμαχος τῶν Θηβαίων Δ' 498. Ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν E' 462. Σύμμαχος τῶν Ἀθηνῶν E' 484.
- Ἀκεσᾶς, ποικιλτὴς τοῦ πέπλου τῆς Ἀθηνᾶς B' 838, σημ. 4.
- Ἀκεοίνης, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ A' 668.
- Ἀκιρις, ποταμὸς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ A' 675.
- Ἀκορις, ἄρχων Αἰγύπτου Δ' 335.
- Ἀκουμένδος, ἰατρός ἐν Ἀθήναις E' 228.
- Ἀκονσίλαος, Ἀργεῖος ἱστορικός B' 706.
- Ἀκράγας, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις A' 682. Πολίτευμα B' 133. Ὑπὸ τυράννων Γ' 274 κ. ἔ. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς Συρακουσίους Γ' 286, 289. Καθίσταται ἐν αὐτῷ δημοκρατικὸν πολίτευμα Γ' 312 κ. ἔ. Ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Σικελῶν Γ' 330. καὶ Ἐγεστα Γ' 343. καὶ Ἀθῆναι Γ' 458, 479. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων Γ' 499. — Τρουφὴ τῶν κατοίκων A' 713. Τέχνη ἐν αὐτῷ Γ' 297. Κτίρια A' 713. Γ' 307. Ῥητορικὴ Γ' 317. Νομίσματα Γ' 293.
- Ἀκραι, πόλις ἐν Σικελίᾳ A' 671, 682. Γ' 266.
- Ἀκραῖον λέπας, ὄρος ἐν Σικελίᾳ. Μάχη παρ' αὐτῷ Γ' 490.
- Ἀκροκεραυνία, ὄρος ἐν Ἡπείρῳ A' 142.
- Ἀκρόπολις Ἀθηνῶν. Θέσις αὐτῆς A' 442. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Κύλωνος A' 471. Ὁ Κλεομένης ἐπ' αὐτῆς A' 594. Κυριεύεται ὑπὸ Περσῶν B' 390. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Λακεδαιμονίων Γ' 689. Δ' 22. — Μνημεῖα αὐτῆς A' 554, 604 κ. ἔ. B' 564, 602. E' 253. Νέα κτίρια ἐπὶ Περικλέους B' 801 κ. ἔ. Στήλαι ἐπ' αὐτῆς Γ' 345. Σπήλαιον τοῦ Πανὸς ὑπ' αὐτὴν B' 313.
- Ἀκρόρεια, χώρα ἐν Ἡλιδι Δ' 233.
- Ἀκταίων, Κορίνθιος A' 398.
- Ἀκτὴ, παραλία Τρωάδος Γ' 159.
- Ἀκτὴ, γλῶσσα τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 233, 390. Ἰδε καὶ Ἀθως.
- Ἀλαλία, πόλις ἐν Κύρῳ B' 188. Γ' 286.
- Ἀλέα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ A' 237.
- Ἀλεξάνδρεια, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ. Χρονολογικαὶ μελέται ἐν αὐτῇ A' 214. B' 716.
- Ἀλέξανδρος, υἱὸς Πριάμου. Ἰδε Πάρις
- Ἀλέξανδρος A' Φιλέλλην, βασιλεὺς Μακεδονίας B' 234. Γ' 371, ε' β)

- 385, 407, 413, 514. Ε' 29 κ. έ.
- Ἀλέξανδρος Β', υἱὸς Φιλίππου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 487, 543, 553, 594. καὶ οἱ Ἕλληνες Ε' 574.
- Ἀλέξανδρος, βασιλεὺς τῶν Μολοσσῶν Ε' 461.
- Ἀλέξανδρος, τύραννος τῶν Φερῶν Α' 554, 588 κ. έ. Ε' 77, 124. Νομίματα αὐτοῦ Δ' 554 σημ. 2.
- Ἀλεξίς, Ἀθηναῖος κωμικοποιὸς Ε' 241.
- Ἀλενάδαι, οἶκος εὐπατριδῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 334, 370, 450, 735. Δ' 543, 547, 554. Ε' 47, 77, 463, 582. Τετράρχαι τῆς Θεσσαλίας Ε' 463.
- Ἀλένας, Θεσσαλὸς Β' 334.
- Ἀλήτης, Ἡρακλείδης Α' 392.
- Ἀλιάκμων, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 9, 15.
- Ἀλίartos, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Τάφος τοῦ Ῥαδαμάνθους ἐν αὐτῇ Α' 124. Μάχη παρ' αὐτὴν Δ' 270. Τάφος τῆς Ἀλκιμήνης παρ' αὐτὴν Δ' 415.
- Ἀλιεῖς, πόλις ἐν Ἀργολίδι Β' 543.
- Ἀλικαρνασὸς, πόλις ἐν Καρίᾳ. Κτίσις Α' 176. Λωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 248. Ἰωνικὸς χαρακτήρ αὐτῆς Β' 707 κ. έ. Οἰκίζει τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Ὑπὸ δυνάστας Β' 709 κ. έ. Ε' 135. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμάχιας Β' 707 κ. έ. Ὁ Ἀλκιβιάδης πλησίον αὐτῆς Γ' 589. Ἴδε Ἀρτεμισία, Λύγδαμις, Μαύσσωλλος.
- Ἀλιροόθιος, υἱὸς Ποσειδῶνος Α' 443.
- Ἀλκαῖος, Λέσβιος ποιητῆς Α' 544, 548. Β' 124.
- Ἀλκαμένης, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275.
- Ἀλκαμένης, Ἀθηναῖος γλύπτης Β' 830. Δ' 83, 614. Ε' 248.
- Ἀλκαμένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 435.
- Ἀλκαμένης, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 521.
- Ἀλκανδρος, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275.
- Ἀλκέτας, βασιλεὺς ἐν Ἠπείρῳ Δ' 549.
- Ἀλκέτας, Λακεδαιμόνιος Ε' 340.
- Ἀλκέτας, υἱὸς Ὀρόντου, Μακεδὼν Ε' 33.
- Ἀλκιεῖαδης, πατὴρ Κλεινίου, Ἀθηναῖος Α' 572.
- Ἀλκιεῖαδης υἱὸς Κλεινίου, Ἀθηναῖος. Γένος Α' 449. Νεότης Γ' 358 κ. έ. Ἀξίωμα ἐν δήμῳ καὶ πολιτείᾳ Γ' 364 κ. έ. 405 κ. έ. Ἐν Ἀργεῖ Γ' 377, 380. καὶ Νικίας Γ' 357, 383. Ἠγεῖται τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας Γ' 421, 428 κ. έ., 433. καὶ ἄγος Ἐρμοκοπιδῶν Γ' 432 κ. έ. Ἐν Σικελίᾳ Γ' 442. Ἀνακαλεῖται Γ' 442 κ. έ., 446. Μετ' ἀνάκλησιν Γ' 450. Ἐν Σπάρτῃ Γ' 465 κ. έ., 510, 520, 624. Στρατηγὸς Σπάρτης Γ' 524 κ. έ. καὶ Τισσαφέρνης Γ' 536 κ. έ., 549. Διαπραγματεύεται πρὸς Ἀθηναίους ὀλιγαρχικοὺς Γ' 541 κ. έ. καὶ Φρόνυχος Γ' 541. Παρὰ τῷ ἐν Σάμῳ στρατοπέδῳ Γ' 565 κ. έ. Ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἔξορίας Γ' 580. Νίκαι κατὰ θάλασσαν Γ' 588 κ. έ. Νικᾷ παρὰ

- τὴν Ἀβυδὸν Γ' 592. Νικᾶ
παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 594. Ἐν
Ἀθήναις Γ' 608 κ. ἐ. Ἐπιθέσεις
κατ' αὐτοῦ Γ' 624 κ. ἐ. Ἐν Μι-
κρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 627 κ. ἐ. Καθαί-
ρεται Γ' 629 Ἐν Χερσονήσῳ
Γ' 656. Ἐν Περσίᾳ Δ' 26. Θά-
νατος Δ' 28 — καὶ Σωκράτης
Γ' 362 κ. ἐ. Δ' 147. καὶ Περι-
κλῆς Γ' 360 κ. ἐ. καὶ Ἀριστο-
φάνης Γ' 665.
- Ἀλκιδάμας, ῥήτωρ ἐξ Ἐλαίας Ε' 210.
- Ἀλκίδας, Λακεδαιμόνιος στρατη-
γὸς Γ' 142. κ. ἐ., 168.
- Ἀλκιμένης, Κορίνθιος Δ' 294.
- Ἀλκίφρων, Ἀργεῖος Γ' 375, 380.
- Ἀλκμαίων, υἱὸς Μεγακλέους, Ἀ-
θηναῖος Α' 387, 581. Β' 715.
Στρατηγὸς ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ
Α' 517. Ἐν Σάρδεσιν Α' 530.
- Ἀλκμαίων, υἱὸς Μεγακλέους, Ἀ-
θηναῖος Β' 482.
- Ἀλκμαιωνίδαι, ἐν Ἀθήναις Β'
602. Καταγωγὴ αὐτῶν ἐκ Μεσ-
σηνίας Α' 449. Συμμέτοχοι τοῦ
κυλωνείου ἄγους Α' 473. Ἐξο-
ρία αὐτῶν Α' 476. Κάθοδος Α'
517. Δευτέρα ἔξορία Α' 539.
- Ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν τυ-
ράννων Α' 572. Ἀνακτίζουσι
τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν Α' 573.
Τρίτη ἔξορία Α' 593. Ἀνάκλη-
σις Α' 595. καὶ Περσία Α' 600.
Β' 309. Ἀντίπαλοι τοῦ Μιλτιά-
δου Β' 315. Οἱ Λακεδαιμόνιοι
ἀξιῶσι τὴν ἔξωσιν αὐτῶν Γ'
35, 53.
- Ἀλκμάν, ποιητὴς ἐν Σπάρτῃ Α'
434. Β' 124, 578.
- Ἀλκμήνη. Τάφος αὐτῆς Δ' 415.
- Ἀλκων, Ἡπειρώτης Α' 387.
- Ἀλόνησος, νῆσος ἐν τῷ Θρακίῳ
πελάγει Ε' 422, 457, 466, 485.
- Ἄλος, πόλις Θεσσαλίας Ε' 382, 392.
- Ἀλπωνός, παρὰ τὰς Θερμοπύλας
Ε' 396.
- Ἄλσιον, πόλις ἐν Τυρρηνίᾳ Γ' 287.
- Ἄλτις, ἱερὸν ἄλλος ἐν Ὀλυμπίᾳ
Α' 331. Γ' 293.
- Ἀλνάτης, βασιλεὺς Λυδίας Β' 59,
159 κ. ἐ. Τάφος αὐτοῦ Β' 165.
- Ἀλνζία, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ. Μάχη
πλησίον αὐτῆς Δ' 457.
- Ἄλως, ποταμὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ
Α' 44, 101. Β' 162, 570.
- Ἀλφειὸς, ποταμὸς ἐν Ἡλίδι Α'
233, 322. Γ' 292.
- Ἀμάδοκος, Θορᾶς Ε' 132, 323, 327.
- Ἀμαζόνες, Ἐφέσαι Α' 178, 182.
- Ἀμαθοῦς, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 251.
Δ' 333.
- Ἀμαξιτὸς, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 104.
- Ἀμασις, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α'
521, 646 κ. ἐ., 700. Β' 174, 194
κ. ἐ., 207, 211.
- Ἀμβρακία, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ.
Κορινθιακὴ ἀποικία Α' 411.
Κυρρελίδαι ἐν αὐτῇ Α' 417 κ. ἐ.
426. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις
Β' 411. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κο-
ρίνθου Γ' 9, 14. Πολεμεῖ πρὸς
τοὺς Ἀκαρνανίαν Γ' 96, 181.
Ὁμολογεῖ εἰρήνην πρὸς τοὺς
Ἀκαρνανίαν Γ' 182. Ἐν τῷ κο-
ρινθιακῷ πολέμῳ πολεμία τῆς
Σπάρτης Δ' 275. καὶ Φίλιππος
Ε' 475. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν
Ἀθηναίων Ε' 484. Τέχνη ἐν
αὐτῇ Β' 110. — Κόλπος ἀμβρα-
κικὸς Α' 9.

- Ἀμειβυρσοι, πόλις ἐν Φωκίᾳ Α' 171. Δ' 484.
- Ἀμειβρων, Μιλήσιος, κτίστης τῆς Σινώπης Α' 640.
- Ἀμεινοκλῆς, τριηροποιὸς ἐν Κορίνθῳ Α' 400, 653.
- Ἀμειψίας, Ἀθηναῖος κομποδοποιὸς Γ' 448.
- Ἀμειστρις, σύζυγος τοῦ Ξέρξου Β' 490 κ. ἐ.
- Ἀμίαντος, Ἀρκὰς Α' 386.
- Ἀμίλλας, υἱὸς Μάγωνος, Καρχηδόνιος Γ' 280 κ. ἐ.
- Ἀμισός, πόλις ἐν τῷ Πόντῳ Α' 688. Β' 686.
- Ἀμμόριον, ἱερὸν τοῦ Διὸς Ἀμμωνος ἐν Λιβύῃ Β' 72, 216.
- Ἀμνηστία ἐν Ἀθήναις διὰ τοῦ Σόλωνος Α' 517, 671. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας Β' 386. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Αἰγῶς ποταμοὺς μάχην Γ' 671. Ἐπὶ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 61, 64, 69, 70 σημ. 1, 170.
- Ἀμομφάρατος, Σπαρτιάτης Β' 414.
- Ἀμόργης, υἱὸς Πισσοῦθνον, Πέρσης Γ' 507, 529, 533.
- Ἀμοργός, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ, κοινῶνός τῆς Ἀπτικῆς συμμαχίας Β' 657, 670. Ποικιλιτικὴ ἐν αὐτῇ Α' 76.
- Ἀμπελος, ὄρος ἐν Σάμῳ Β' 207.
- Ἀμπελουργία ἐν Ἀπτικῇ Α' 559.
- Ἰδε καὶ Οἶνος.
- Ἀμπη, πόλις παρὰ Τίγριν Β' 260.
- Ἀμνθαονίδαί, γένος Αἰολέων μάντεων Α' 127, 134.
- Ἀμύκλαι, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 226, 255. Ὄνομα κρητικὸν Α' 250. Δωριεῖς ἐν αὐταῖς Α' 226. — Τερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐταῖς Β' 95. Γ' 345. Δ' 190. Ε' 249. Ἀμυκλαῖος θρόνος Β' 96, 108. Τρίποδες ἐν αὐτῷ Β' 103. Δ' 190. Ε' 249. Ὑακίνθια ἐν αὐταῖς Δ' 299. Πορφυρεῖς ὑφάσματα ἐξ αὐτῶν Α' 249.
- Ἀμυνίας, υἱὸς Σέλλου, Ἀθηναῖος Γ' 245, 685.
- Ἀμύντας Α', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Β' 233. Ε' 28.
- Ἀμύντας, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου Γ' 129. Ε' 37.
- Ἀμύντας Β', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 45.
- Ἀμύντας Γ', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Δ' 375, 467. Ε' 45 κ. ἐ. 155.
- Ἀμυρις, ἐκ Σίριος Α' 386.
- Ἀμυρταῖος, Αἰγύπτιος στρατηγὸς Β' 557, 568.
- Ἀμφεια, πόλις Μεσσηνίας Α' 292.
- Ἀμφύρατος, Α' 134. Β' 508. Μαντεῖον αὐτοῦ Β' 166.
- Ἀμφίδολοι, πόλις ἐν τῇ Πισατίδι Δ' 233.
- Ἀμφίθεος, Θηβαῖος Δ' 264, 419, 423.
- Ἀμφικτιονοίαι, ἀρχαιόταται Α' 152 κ. ἐ. — πυθικὴ (δελφικὴ) Α' 154 κ. ἐ., 379. Β' 2, 24, 468, 478. Ε' 79, 403, 444, 513 κ. ἐ., 562. Νέον ἀξιῶμι αὐτῆς Δ' 500. — τῶν Οἰταίων λαῶν Α' 157. — τῶν περὶ τὸν Παρνασσὸν Α' 158. Ἀνάκρασις τῶν τριῶν ὁμάδων Α' 158 κ. ἐ. — πελοποννησιακὴ Α' 341. — ἰωνικὴ Α' 347. περὶ τὴν Δῆλον Α' 547 κ. ἐ.

- Β' 461 — τῶν πόλεων τῆς κα-
τω Ἰταλίας Α' 676, Γ' 319.
- Ἀμφικτυονίς, φυλὴ τῶν Θουρίων
Β' 690
- Ἀμφικτυών, υἱὸς Δευκαλίωνος Α' 160
- Ἀμφιλοχία, χώρα ἐν Ἀκαρνανίᾳ
Γ' 182
- Ἀμφίλυτος, μάντις ἐξ Ἀχαρνῶν
Α' 546.
- Ἀμφίμνηστος, Ἐπιδάμνιος Α' 386.
- Ἀμφίπολις, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ.
Κτίσις Β' 670, 691. Ε' 33 Ὁ
Βρασιίδας ἐγγὺς αὐτῆς Γ' 228
κ. ἐ. Ὁ Βρασιίδας καὶ ὁ Κλέων
μάχονται παρ' αὐτῇ Γ' 248 κ. ἐ.
Διατάσσεται ἡ ἀπόδοσις αὐτῆς
εἰς τὰς Ἀθήνας Γ' 253. Ἐξακο-
λουθοῦσι κατέχοντες αὐτὴν οἱ
Λακεδαιμόνιοι Γ' 352, 399. Λα-
κεδαιμόνιος ἀρροστής ἐν αὐτῇ
Δ' 10. Ὑπὸ περσικὴν προστα-
σίαν Δ' 569. καὶ Ἀθηναίαι Ε' 59,
132, 162. Κυριεύεται ὑπὸ
τοῦ Φιλίππου Ε' 63.
- Ἀμφισσα, πόλις ἐν Λοκρίδι Ε' 514
κ. ἐ., 517 κ. ἐ., 539.
- Ἀμφίων, Βακχιάδης ἐν Κορίνθῳ
Α' 404.
- Ἀμφίων, Θηβαῖος ἥρως Α' 125.
- Ἀνάγλυφα ἄττικα Ε' 257.
- Ἀναθήματα Β' 93 κ. ἐ. Ἰδε Δελφοί.
- Ἀναία, πόλις ἐν Καρίᾳ Γ' 144.
- Ἀνάκειον, ἱερὸν τῶν Διοσκούρων
ἐν Ἀθήναις Γ' 576.
- Ἀνακρέων, Τῆιος ποιητῆς, ἐν Σά-
μῳ Β' 206. ἐν Ἀθήναις Α' 566.—
Ἀνδριάς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς
Ἀκροπόλεως Β' 602.
- Ἀνακτες, Α' 190.
- Ἀνακτόριον, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ
Β' 411. Γ' 9, 208, 253, 347.
- Ἀποικία Κορινθίων Α' 411.
- Ἀναξαγόρας, φιλόσοφος Κλαζομέ-
νιος Β' 589, 730. Δ' 91, 107.
Ἐν Ἀθήναις Β' 595, 604, 720.
Κατηγορεῖται Γ' 60. Δ' 93.—
καὶ Εὐριπίδης Δ' 104. καὶ Πε-
ρικλῆς Β' 720. Γ' 60. Δ' 93.
καὶ Πλάτων Ε' 198. καὶ Σω-
κράτης Δ' 146, 158. καὶ Θου-
κυδίδης Β' 734.—Ἀρεστὸς παρὰ
τῷ δήμῳ Δ' 107. Τὰ ἔργ' αὐ-
τοῦ παρὰ τοῖς βιβλιοπώλαις Δ' 107.
Ε' 218.
- Ἀναξανδρίδας, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της Α' 323.
- Ἀναξανδρίδης, Ἀθηναῖος κωμω-
δοποιὸς Ε' 241, 366.
- Ἀναξίβειος, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Δ' 216 κ. ἐ., 320.
- Ἀναξίλαος (Ἀναξίλας), τύραννος
τοῦ Ῥηγίου καὶ τῆς Ζάγκλης
Β' 259. Γ' 263, 276, 280, 288,
293. Υἱὸς αὐτοῦ Γ' 315. Δ' 502
σημ.
- Ἀναξίμανδρος, Μιλήσιος φιλόσο-
φος Β' 60, 79, 584.
- Ἀναξιμένης, Μιλήσιος φιλόσοφος
Β' 79, 584.
- Ἀναξίνος, Ὠρεΐτης Ε' 485 κ. ἐ.
- Ἀναξίς, Βοιωτὸς ἱστοριογράφος
Δ' 613.
- Ἀναπος, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Α' 671.
Γ' 308, 489.
- Ἀναρχίας, ἐνιαυτὸς ἐν Ἀθήναις
Δ' 67.
- Ἀνάφη, νῆσος ἐν Αἰγαίῳ Β' 653.
- Ἀνάφλυστος, δῆμος τῆς Ἀττικῆς
Α' 448.

- Ἀνάχαρις, Σκύθης Α' 633, 706.
Β' 78.
- Ἀνδανία, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 296. Δ' 532.
- Ἀνδοκίδης, ἀγγειογράφος Β' 769.
- Ἀνδοκίδης, υἱὸς Λεωγόρου, Ἀθηναῖος Γ' 19 σημ. 417, 444. Δ' 312 κ. ἐ. Λόγος αὐτοῦ περὶ εὐρήνης Δ' 315 κ. ἐ.
- Ἀνδοκίδης, Ἀθηναῖος Β' 565.
- Ἀνδρέας, τύραννος τῆς Σικυῶνος Α' 372.
- Ἀνδρόγεως, υἱὸς Μίνως Α' 98.
- Ἀνδροδάμας, Ῥηγῖνος νομοθέτης Β' 135.
- Ἀνδροκλείδαι, ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 294. ἐν Ἐφέσῳ Α' 347.
- Ἀνδροκλείδης, Θηβαῖος Δ' 265, 416.
- Ἀνδροκλῆς, Ἀθηναῖος Γ' 414, 432. 434, 557.
- Ἀνδροκλος, Ἀθηναῖος Α' 178.
- Ἀνδρόνικος, Ἀθηναῖος ὑποκριτὴς Ε' 237.
- Ἀνδρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἀποικιακὴ δρᾶσις ἐν αὐτῇ Α' 655, 679. Ὁ Θεμιστοκλῆς παρ' αὐτῇ Β' 402 κ. ἐ., 433. Πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 626. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 684.
- Ἀνδρσοθένης, Ἀθηναῖος γλύπτῃς Β' 728.
- Ἀνδρσίτων, Ἀθηναῖος ἱστορικὸς καὶ ῥήτωρ Ε' 223, 300 κ. ἐ.
- Ἀνδρων, Ἀθηναῖος Β' 584.
- Ἀνῆριστος, Λακεδαιμόνιος Γ' 94.
- Ἀμφεια, πόλις Μεσσηνίας Β' 503.
- Ἀνθεμόκριτος, Ἀθηναῖος κῆρυξ Γ' 80.
- Ἀνθεμοῦς πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233. Ε' 28, 64.
- Ἀνθεστήριον, ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις Β' 698.
- Ἀνθηδών, πόλις Βοιωτίας Α' 118.
- Ἄνιος, ἥρως γενάρχης ἱερέων ἐν Δήλῳ Β' 21.
- Ἀνίξας, Καρχηδόνιος στρατηγὸς Γ' 499, 613.
- Ἄνων (Μάγων), Καρχηδόνιος Γ' 279.
- Ἀνοπαία, ὄρεινὴ στενωπὸς ἐπὶ τῆς Οἴτης Β' 376.
- Ἀνταλκίδας, υἱὸς Λέοντος. Λακεδαιμόνιος. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Δ' 198. Ἐν Σάρδεσι Δ' 306 κ. ἐ. Ἀρχιστράτηγος Δ' 322 κ. ἐ. Εὐρήνῃ ἀνταλκίδειος Δ' 326 κ. ἐ., 330 κ. ἐ. Ἐν Σούσοις Δ' 471. Θάνατος Δ' 567.
- Ἀντανδρος, πόλις ἐν Μυσίᾳ Α' 175. Β' 156. Γ' 621, 652.
- Ἀντηνορίδαι ἐν Κυρήνῃ Α' 706.
- Ἀντήνωρ, Τρώς Β' 130.
- Ἀντιγένης, ἄρχων ἐν Ἀθήναις Γ' 633 σημ.
- Ἀντίλοχος, ποιητὴς Δ' 186.
- Ἀντιμαχίδης, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.
- Ἀντίμαχος, Ἀθηναῖος, ταμίας τοῦ Τιμοθέου Ε' 112.
- Ἀντίμαχος, Κολοφώνιος ἐπικὸς ποιητὴς Δ' 186.
- Ἀντιμερίδης, Λέσβιος Α' 544.
- Ἀντιοχίς, ἀττικὴ φυλὴ Β' 303.
- Ἀντίοχος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 627.
- Ἀντίοχος, Συρακούσιος ἱστορικὸς Γ' 317.
- Ἀντίοχος, Ἀλευάδης ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 335, 364.

- Ἀντίπατρος, Μακεδὼν στρατηγὸς Ε' 379, 541, 553.
 Ἀντίπολις, πόλις Γαλατίας Α' 692.
 Ἀντίρριον, ἀκρωτήριον ἐν Αἰτωλῷ Α' 394.
 Ἀντισθένης, Σωκρατικὸς ἐν Ἀθήναις Δ' 492 σημ. 1. Ε' 179.
 Ἀντισθένης, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 547.
 Ἀντισσα, πόλις ἐν Λέσβῳ Γ' 131.
 Ἀντισιάνης, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.
 Ἀντιφάνης, Ἀθηναῖος κωμωδοποιὸς Δ' 116. Ε' 241.
 Ἀντίφημος, Ρόδιος Α' 679.
 Ἀντιφῶν, υἱὸς Σωφίλου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ, διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς Β' 732. Ἀντίπαλος τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 416. Ἡγέτης τῆς ὀλιγαρχικῆς φατρίας Γ' 205, 553 κ. ἐ., 574. Κατηγορεῖται Γ' 583 κ. ἐ. Θάνατος Γ' 584 κ. ἐ. —καὶ Κριτίας Γ' 684. καὶ Θουκυδίδης Ε' 220. Λοιδόρται αὐτοῦ Ε' 219.
 Ἀντιφῶν, Ἀθηναῖος Ε' 442.
 Ἄντιος, Ἀθηναῖος Β' 713.
 Ἄντιος, υἱὸς Ἀνθεμίωνος, Ἀθηναῖος. Φυγὰς Δ' 25. Ἡγέτης τῶν φυγᾶδων Ἀθηναίων Δ' 44. Κατήγορος Σωκράτους Δ' 177.
 Ἀξίως, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ. Α' 7. Β' 340. Ε' 9.
 Ἀπατούρια, ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις Γ' 643. Ἐν ταῖς ἰωνικαῖς πόλεσιν Α' 346.
 Ἀπελλῆς, Κολοφώνιος ζωγράφος Ε' 261.
 Ἀπλουν, ὄνομα Ἀπόλλωνος παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς Α' 153.
 Ἀποδέκται, ταμειακὴ ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Β' 679.
 Ἀποικίαι. Σημασίαι αὐτῶν Α' 701 κ. ἐ. Ὀρησκευτικὸς χαρακτήρ αὐτῶν Β' 52 κ. ἐ. καὶ Δελφοὶ Β' 132 κ. ἐ. Πολίτευμα αὐτῶν Β' 134 κ. ἐ. Σχέσις πρὸς τὰς μητροπόλεις Β' 624.—Ἐν Ἀφρικῇ Α' 640, 694 κ. ἐ. Ἐν Γαλατίᾳ Α' 688 κ. ἐ. Ἐν Θράκῃ Α' 650 κ. ἐ. Β' 186 κ. ἐ. Ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 692 κ. ἐ. Ἐν Ἰταλίᾳ Α' 661 κ. ἐ. Ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Α' 173 κ. ἐ. Παρὰ τὸν Πόντον Α' 633 κ. ἐ.—Ἀθηνῶν Α' 175. Β' 688, 821. Ἐπιδάουρον Α' 180. Ἐρετρίας Α' 652. Κερκύρας Α' 658. Κορίνθου Α' 402, 652, 669. Μεγάρων Α' 419, 652, 669, 681. Μικρασιατικῶν πόλεων Α' 622 κ. ἐ. Μιλήτου Α' 627 κ. ἐ., 633. Νάξου Α' 679. Ρόδου Α' 679, 688, Γ' 257, 259 κ. ἐ., 277. Συρακουσῶν Γ' 266. Φωκαίας Α' 688 κ. ἐ. Χαλκίδος Α' 648 κ. ἐ., 663.
 Ἀποικοὶ, τάξεις ἐν Ἀττικῇ Α' 463, 523.
 Ἀπολλόδωρος, Ἀθηναῖος ζωγράφος Ε' 260.
 Ἀπολλόδωρος, Ἀθηναῖος, φονεὺς τοῦ Φρυγίου Γ' 575.
 Ἀπολλόδωρος, Φαληρεὺς, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους Δ' 147, 181, Ε' 182, 256.
 Ἀπολλόδωρος, υἱὸς Πασίωνος, Ἀθηναῖος Ε' 344.
 Ἀπολλόδωρος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 490.
 Ἀπόλλων. Παρ' Ὀμήρῳ Α' 205,

211. Πατήρ τοῦ Ἰωνος καὶ Ἀχαιοῦ Α' 128. Θεὸς τοῦ φωτὸς Α' 484. Θεὸς ἀμφικτυονικὸς Α' 153. Β' 3, 95. Θεὸς τοῦ ἀποικισμοῦ Β' 52 κ. ἔ. Θεὸς τῆς μαντείας Β' 14 κ. ἔ. Θεὸς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς Β' 89. Σημασία τῆς λατρείας αὐτοῦ Α' 80, 114. Β' 3, 29 κ. ἔ., 118.—Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἀμύκλαις Β' 95, 108. ἐν Ἀργεῖ Α' 231. ἐν Ἀττικῇ Α' 164, 440, 445, 481, 551, 560. Β' 801. ἐν Ἀχαιοῖς Α' 153. ἐν Δελφοῖς Α' 81, 154, 379. Β' 22 κ. ἔ. ἐν Διῷ Α' 81, 98, 116. Β' 204. ἐν Διδύμοις. Ἴδε *Διδυμαῖον*. ἐν Δωριεῦσι Α' 150. ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150. ἐν Θήβαις Β' 166, 776. ἐν Καρίᾳ Α' 67. ἐν Κερκύρα Α' 399. ἐν Κρήτῃ Α' 96, 112, 241. ἐν Κύπρῳ Α' 81. ἐν Λυκίᾳ Α' 112, 115. Β' 17. ἐν Μαγνησίᾳ Α' 81, 153. ἐν Μιλήτῳ Α' 179. Β' 776. ἐν Νάξῳ Σικελίας Α' 669. ἐν Ναυκράτει Α' 647. ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 339. ἐν Περγάμῳ Β' 776. ἐν Σπάρτῃ Α' 253, 306. ἐν Συρακούσαις Γ' 306. ἐν Τάραντι Α' 675. ἐν Τετραπόλει ἰωνικῇ Α' 444. ἐν Τροίᾳ Α' 205. ἐν Τρωάδι Α' 103. ἐν Χαλκίδι Α' 122. Β' 52.—Ἐπώνυμα αὐτοῦ Ἀγνιεύς Α' 481. Βοηδρόμιος Β' 313. Δελφίνιος Α' 96, 122, 346, 675. Β' 52. Ἰσμήνιος Β' 22. Καρνεῖος Α' 148, 253, 305, 696. Λύκειος Α' 112. Μουσαγέτης Β' 128. Παγασαῖος Α' 153. Πατρώος Α'

453, 481. Πυθαῖος Ε' 231. Γ' 373. Πύθιος Α' 81, 379. Β' 801. Ὑλάτας Α' 81.—Ἱερὰ ἡμέραι αὐτοῦ Β' 34 κ. ἔ. Δάφνη Β' 82. Ἀγάλματα Β' 97 κ. ἔ., 110, 776. Ταμεῖον ἐν Ἀθήναις Β' 823. Ὀβελίσκος ὡς σύμβολον αὐτοῦ Β' 93. Ἀπολλωνία, πόλις ἐν Χαλκιδικῇ Δ' 374. Ἀπολλωνία, πόλις ἐν Ἰλλυρίᾳ. Ὄνομι' αὐτῆς Β' 53. Κτίσις Α' 412, 659. Ἀπολλωνία, ἐπίνειον τῆς Κυρῆνης Α' 699. Ἀπολλωνία, πόλις ἐν Θράκῃ Α' 635. Ε' 498. Ἀπολλωνίδης, Ὀλύνθιος Ε' 354. Ἀπρίης, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 700. Β' 193. Ἀραβες, ὑπὸ περσικὴν κυριαρχίαν Β' 226. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 338. Ἀρακος. Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 651. Ἀραχθος, ποταμὸς ἐν Ἡπείρῳ Α' 143. Ἀργαεῖς, ἀττικὴ φυλὴ Α' 452, 579. Ἀργαῖος, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου Ε' 50, 53. Ἀργανθῶνιος, βασιλεὺς τῆς Ταρτησοῦ Α' 693. Β' 188. Ἀργεάδαι, βασιλικὸν γένος παρὰ τοῖς Μακεδόσι Ε' 25. Ἀργίλος, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Γ' 228, 254, 389. Ἀργινούσαι, νησιδὲς πλησίον τῆς Λέσβου. Μάχη ἐγγὺς αὐτῶν Γ' 635 κ. ἔ. Δίκη τῶν ἐν Ἀργινούσαις στρατηγησάντων Γ' 639 κ. ἔ.

Ἀργολίζοντες, φάτρια ἐν Κορίνθῳ
Δ' 293.

Ἀργολίς, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.
Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 3,
11. Πορφύραι κατὰ τὰ παράλια
αὐτῆς Α' 52. Μετανάστασις εἰς
αὐτὴν ἐξ Αἰγύπτου Α' 65. Οἰ-
κεῖται σχέσεις πρὸς τὴν Λυκίαν
Α' 199. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 89,
358. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 222,
227. Δαναοὶ ἐν αὐτῇ Α' 132.
Τανταλίδαι ἐν αὐτῇ Α' 130, 134.
Ἡρακλεῖδαι ἐν αὐτῇ Α' 222,
240. Περσεῖδαι ἐν αὐτῇ Α' 134.
Μεσσηνιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 296.
Μεταναστάσεις ἐξ αὐτῆς Α' 176,
240, 315. Ἐν τῷ πελοποννησια-
κῷ πολέμῳ Γ' 521. Λόγοι περὶ
αὐτῆς Α' 85. Κτίρια ἐν αὐτῇ Α'
193, 199 κ. ἐ., 715 κ. ἐ. Ἴδε
Ἄργος.

Ἀργοναῖται, Α' 85, 117, 160, 214.

Ἄργος, ἥρως Α' 85.

Ἄργος, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Σημα-
σία τοῦ ὀνόματος Α' 136. Κτί-
σις Α' 201. Ἀντιτάσσεται εἰς
τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου Α'
79. «Ἴωνικὸν Ἄργος» Α' 89.
Θαλασσοκρατεῖ Α' 136. Ἀρ-
χαιοτάτη γραφὴ ἐν αὐτῷ Α' 114,
123. Κτίρια Α' 198 κ. ἐ. Δω-
ριεῖς ἐν αὐτῷ Α' 231. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας Α' 298,
331, 359 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς
Ἀρκάδας Α' 360 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ
Φεῖδωνος Α' 331, 364 κ. ἐ. Μετὰ
τὸν θάνατον τοῦ Φεῖδωνος Α'
376 κ. ἐ., 425 κ. ἐ. καὶ Σικυῶν
Α' 331, 386. Ὁ Κλεομένης ἐν
αὐτῷ Α' 575, Α' 5, 346. Συμ-

μαχεῖ μετὰ τοῦ Μαρδονίου Β'
407. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέ-
μοις Β' 361, 367, 518. Ὁ Θε-
μιστοκλῆς ἐν αὐτῷ Β' 482. Ὑπο-
τάσσει τὰς ἐν τῇ Ἀργολίδι πό-
λεις τῶν Ἀχαιῶν Β' 519 κ. ἐ.,
538 σημ. 2. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν
Ἀθηναίων Β' 520. Διαπραγμα-
τεύεται πρὸς τὴν Περσίαν Β'
568. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ
πολέμῳ Β' 43. Γ' 347, 351, 369,
372, 378, 387, 510, 532, 570,
588. Ὑποδέχεται φυγάδας Ἀθη-
ναίους Δ' 44. Ἐν τῷ κοριν-
θιακῷ πολέμῳ τάσσεται ἐναν-
τίον τῆς Σπάρτης Δ' 275, 280,
298, 303, 312. Ἐγκαταλεί-
πει τὴν Κόρινθον Δ' 329. Σκυ-
ταλισμὸς Δ' 505. Συμμαχεῖ μετὰ
τῶν Θηβαίων Δ' 524. Συμμετέ-
χει τῆς κτίσεως τῆς Μεσσηνίας
Δ' 531. Ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ
Φλιοῦντος Δ' 537. Συμμαχεῖ
μετὰ τῆς Τεγέας Δ' 593. Ἐν τοῖς
χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 422,
452, 557 κ. ἐ., 561, 579. Ἀποι-
κίαι αὐτοῦ Α' 177. Λατρεία τῆς
Ἥρας ἐν αὐτῷ Α' 205, 676. Β'
68. Ἀναγραφὰ τῶν ἱερῶν τῆς
Ἥρας ἐν αὐτῷ Β' 68. Τέχνη
ἐν αὐτῷ Β' 111, 113. Β' 778.

Ἄργος, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 25.

Ἀργουρα, χωρίον ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 342.

Ἀργυρος, ὡς νομισματικὴ βάσις
ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ Α' 353.

Ἀργῶ, πλοῖον Α' 117.

Ἀρδέρικκα, πόλις τῶν Κισσίων Β'
333.

Ἀρδύς, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β'
150 σημ., 158.

- Ἀρέθουσα, ὄνομα πηγῶν Α' 657.
 Πηγή παρὰ τὴν Χαλκίδα ἐν
 Εὐβοίᾳ Α' 122, 649. παρὰ τὰς
 Συρακούσας Γ' 265, 308, 310.
 Ἀρειος πάγος, ἐν Ἀθήναις διζα-
 στήριον Α' 454, 467, 480, 506.
 Ἀνωτάτη ἐποπτικὴ ἀρχὴ Α' 502.
 Διάταξις τῶν κατ' αὐτὸν ὑπὸ
 τοῦ Σόλωνος Α' 502 κ. ἐ. Ἀπὸ
 Κλεισθένους Α' 591. Ἐκτακτος
 ἔξουσία ἐν τοῖς περσικοῖς πολέ-
 μοις Β' 386. Ἀξίωμα Β' 521.
 Κολούεται ὑπὸ τοῦ Ἐφιάλτου
 Β' 524 κ. ἐ. Ὑμνεῖται ὑπὸ τοῦ
 Αἰσχύλου Β' 527, 752. Ἐκτα-
 κτος ἔξουσία μετὰ τὴν παρὰ τοὺς
 Αἰγῶς ποταμοὺς μάχην Γ' 672
 κ. ἐ. Καταλύεται ἐπὶ τῶν τριά-
 κοντα Δ' 20. Μεταρρυθμίζεται
 ἐπὶ τοῦ Εὐκλείδου Δ' 76. Ἐν
 τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους
 Ε' 434, 442, 549.
 Ἀρης, ἐν Ἀθήναις Α' 454.
 Ἀρθμος, ἐκ Ζελείας Β' 368.
 Ἀριαεῖγνης, Πέρσης ναύαρχος Β'
 397.
 Ἀριάδνη, Α' 98.
 Ἀριαῖος, Πέρσης Δ' 212.
 Ἀριαράμνης, Πέρσης Β' 226.
 Ἀρκία, πόλις ἐν Ἰταλίᾳ Γ' 288.
 Ἀρίμνηστος, Πλαταιεὺς Β' 419.
 Ἀριοξαρχάνης, Πέρσης σατράπης
 Δ' 561. Ε' 118, 135, 156.
 Ἀρισταγόρας, τύραννος τῆς Κύ-
 μης Β' 225.
 Ἀρισταγόρας, τύραννος τῆς Κυ-
 ζίκου Β' 225.
 Ἀρισταγόρας, τύραννος τῆς Μι-
 λήτου Β' 498. Στρατεύει ἐναν-
 τίον τῆς Νάξου Β' 243. Ἀφί-
 σταται τῆς Περσίας Β' 245. Ἐν
 Σπάρτῃ καὶ Ἀθήναις Β' 247.
 Θάνατος Β' 256. Ε' 66.
 Ἀρίσταιχος, Ἠλεῖος Ε' 420.
 Ἀρίστανδρος, Πάριος γλύπτης Β'
 840.
 Ἀρίσταρχος, Ἀθηναῖος Γ' 574,
 582, 642.
 Ἀρίσταρχος, Ἀθηναῖος Ε' 348.
 Ἀρίσταρχος, Λακεδαιμόνιος, ἀρ-
 μοστής ἐν Βυζαντίῳ Δ' 219.
 Ἀρίσταρχος, Τεγεάτης δραματικὸς
 ποιητὴς Δ' 96.
 Ἀρσιεῖδης, υἱὸς Λυσιμάχου, Ἀ-
 θηναῖος. Χρόνος γεννήσεως Β'
 288. Χαρακτήρ Β' 289. Νεό-
 της Β' 289. καὶ αἱ ἐταιρεῖαι
 Β' 291. Στρατηγὸς Β' 298. Ἐν
 Μαραθῶνι Β' 300, 304, 310.
 Ἀρχων Α' 588 σημ. Β' 317.
 Ἀντίπαλος τοῦ Θεμιστοκλέους
 Β' 323. Ἐξοστρακίζεται Β' 326.
 Ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἔξορίας Β'
 387. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλα-
 μῖνος Β' 393, 399. Ἀρχιστρά-
 τηγος Β' 405 κ. ἐ., 408, 447.
 Ἐν Πλαταιαῖς Β' 416. Μετὰ
 τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην Β' 421.
 Ἐν Σπάρτῃ Β' 444. Πολιτικὴ
 μεταρρυθμῖσις κατ' εἰσήγησιν αὐ-
 τοῦ Β' 447. Ἠγείται τοῦ στό-
 λου Β' 449, 455. Διατάσσει τὰ
 κατὰ τὴν ἀθηναϊκὴν κατὰ θά-
 λασσαν συμμαχίαν Β' 460 κ. ἐ.
 Θάνατος Β' 508.—καὶ Αἰσχύλος
 Β' 749. καὶ Περικλῆς Β' 642,
 650. καὶ Θεμιστοκλῆς Β' 477.
 —Ἀπὸγονοὶ Γ' 108.
 Ἀρσιεῖδης, Θηβαῖος ζωγράφος Δ'
 613.

- Ἀριστένης, υἱὸς Ἀδεμάντου, Κορίνθιος Γ' 21 κ. ἐ., 93 κ. ἐ.
 Ἀρίστιππος, Κυρηναῖος φιλόσοφος Δ' 154. Ε' 178, 190.
 Ἀρίστιππος, Ἀλενάρχης ἐν Λαρίση Δ' 542.
 Ἀριστογείτων, Ἀθηναῖος, φονεὺς τοῦ Ἰππάρχου Α' 570. Ἀνδριάς αὐτοῦ Α' 605. Β' 797.
 Ἀριστογείτων, Ἀθηναῖος Ε' 577.
 Ἀριστογείτων, Θηβαῖος γλύπτης Δ' 614.
 Ἀριστογέρης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 634.
 Ἀριστόδημος, Ἡρακλείδης Α' 222, 253, 259.
 Ἀριστόδημος, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 281.
 Ἀριστόδημος, Ἀθηναῖος ὑποκριτὴς Ε' 376.
 Ἀριστόδικος, Ταναγραῖος Β' 547.
 Ἀριστοί. Ἴδε Ἀριστοκρατία, Εὐπατρίδαι.
 Ἀριστοκλείδης, Λέσβιος μουσικὸς Δ' 129.
 Ἀριστοκλῆς, Ἀθηναῖος Γ' 576.
 Ἀριστοκράτης, υἱὸς Σκελλίου, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 574, 624, 630, 647.
 Ἀριστοκράτης, Ἀθηναῖος Ε' 326.
 Ἀριστοκράτης, βασιλεὺς τοῦ ἄρκαδικοῦ Ὀρχομενοῦ Α' 298, 312, 426.
 Ἀριστοκρατία. Ἐν Ἀθήναις Α' 451 κ. ἐ., 502 κ. ἐ. 577, 613. Γ' 120, 417. Ἴδε Εὐπατρίδαι, Ὀλιγαρχοί. Ἐν Ἰωνίᾳ Α' 350. Ἐν Μεγάροις Α' 418. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 373. Ἐν Χαλκίδι Α' 604 Ἴδε Ἱπποξόται. Ἐν τοῖς περικοῖς πολέμοις Β' 361. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 47.
 Ἀριστόκυπρος, βασιλεὺς τῶν Σόλων Β' 252.
 Ἀριστόμαχος, Ἀργεῖος Δ' 291.
 Ἀριστομένης, Μεσσήνιος Α' 297, 313 κ. ἐ. Δ' 531. Ἀσπὶς αὐτοῦ Δ' 503 σημ. 1.
 Ἀριστομηνίδας, Λακεδαιμόνιος Γ' 161. Δ' 250.
 Ἀριστόνικος, Ἀθηναῖος Ε' 438, 486.
 Ἀριστόνους, Θεσσαλὸς Δ' 541.
 Ἀριστόξενος, Σελινούντιος ποιητὴς Γ' 296.
 Ἀριστος, Λακεδαιμόνιος Δ' 201.
 Ἀριστοτέλης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 180.
 Ἀριστοτέλης, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 22, 169.
 Ἀριστοτέλης, Μαραθώνιος Ε' 104, 107.
 Ἀριστοτέλης, Σταγειρίτης, ὁ φιλόσοφος Ε' 547, 593 κ. ἐ. Ἡμῆλιν Ε' 280 σημ. 1. Γνώμη αὐτοῦ περὶ τῆς γενέσεως τῆς βασιλείας Α' 201.
 Ἀριστοφάνης, υἱὸς Νικοφῆμου, Ἀθηναῖος Δ' 340, 343. Ε' 265.
 Ἀριστοφάνης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητής. καὶ Αἰσχύλος Γ' 666 καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 665. καὶ Εὐριπίδης Γ' 106. καὶ Κλεοφῶν Δ' 139. καὶ Κλέων Γ' 192, 204, 240, 251. καὶ Σωκράτης Δ' 147, 151, 166. — Ἐκφράσεις αὐτοῦ περὶ τῶν συγχρόνων ποιητῶν Δ' 100, 125, 140. περὶ μουσικῆς Δ' 133. — Κωμῳδίαί αὐτοῦ. Ἀχαρνεῖς Γ' 240. Ε' 12. Βαβυλώνιοι Γ' 192. Βάτραχοι Γ'

664. Εἰρήνη Γ' 356. Ἐκκλη-
σιάζουσαι Δ' 341. Θεσμοφοριά-
ζουσαι Γ' 557. Ἱππεῖς Γ' 240.
Λυσιστράτη Γ' 543. Νεφέλαι Δ'
147. Ὀρνίθες Γ' 449. Πλοῦτος
Γ' 610.
Ἀριστοφῶν, Ἀθηναῖος Γ' 570.
Ἀριστοφῶν, Ἀζηνιεύς, Ἀθηναῖος
πολιτευτῆς Δ' 75. Ε' 101, 127
κ. ἐ., 138 κ. ἐ., 303, 307, 370, 568.
Ἀρίστων, Ἀθηναῖος Α' 534.
Ἀρίστων, Κορίνθιος κυβερνήτης
Γ' 479.
Ἀριστῶνμος, Ἀρκὰς νομοθέτης
Ε' 270.
Ἀριστῶνμος, Ἀθηναῖος Γ' 243.
Ἀριστῶνμος, τύραννος Σικυῶνος
Α' 375.
Ἀρίφρων, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς τοῦ
Περικλέους Γ' 358.
Ἀρίων, Λέσβιος ποιητῆς, ἐν Κο-
ρίνθῳ Α' 410. Β' 739. Ἐν Σι-
κελίᾳ Γ' 294. Εὐρετῆς τοῦ δι-
θυράμβου Α' 566.
Ἀρκάδες. Καταγωγὴ καὶ διαδόσις
αὐτῶν Α' 236 κ. ἐ. Ἐν Ἐφέσῳ
Α' 622. Ἐν Βυζαντίῳ Α' 654.
Ἀρκαδία, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.
Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 11.
Κάιτοιχοι Β' 347. Λαίλεκτος Α'
32. Ἀρχαιοτάτη κατάστασις Α'
234. Β' 355. Σύνδεσμος μετὰ
τῆς Μεσσηνίας Α' 293. Ἐν τῷ
μεσσηνιακῷ πολέμῳ Α' 298, 314,
322. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Πίσης
Α' 332. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀρ-
γεῖους Α' 360. Ἐν τοῖς περσι-
κοῖς πολέμοις Ε' 370, 375. Πο-
λεμεῖ πρὸς Λακεδαιμονίους Β'
486, 538. Α' 560 κ. ἐ. Ἐν τῷ

πολέμῳ κατὰ τῶν Λεπρεατῶν
Γ' 350. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ
πολέμῳ Γ' 521. Δυσμένεια ἐναν-
τίον τῆς Σπάρτης Δ' 199 Ἀγῶ-
νες περὶ ἐνώσεως τῶν Ἀρχά-
δων Δ' 509 κ. ἐ. καὶ Θῆβαι Δ'
537 κ. ἐ., 591. Συμμαχεῖ μετὰ
τῶν Ἀθηναίων Δ' 577. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Ἡλείους Δ' 578 κ. ἐ.
Ῥῆξις ἐν αὐτῇ Δ' 591 κ. ἐ. Ὑπο-
στηρίζει τοὺς ἀριστοκρατικούς
τῆς Ἡλίδος Ε' 420. καὶ Φίλιπ-
πος Ε' 558, 561, 579. — Λα-
τρεία τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Β'
41. τοῦ Διὸς Α' 69, 237. Ἴδε
Μαντίνεια, Μεγάλῃ πόλιν, Τεγέα
Ἀρκὰς γενάρχης τῶν Ἀρχαδῶν
Α' 236. Β' 131, Γ' 350.
Ἀρκὰς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
Ἀρκεσίλας, ζωγράφος ἐκ Πάρου
Β' 839.
Ἀρκίτινος, Μιλήσιος ἐπικός ποιη-
τῆς Β' 728.
Ἀρμένιοι. Καταγωγὴ αὐτῶν Α' 43.
Ὑποτάσσονται ὑπὸ τῶν Μήδων
Β' 161. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρ-
ξου Β' 338.
Ἀρμόδιος, Ἀθηναῖος, φονεὺς τοῦ
Ἰππάρχου Α' 569. Ἀνδριάς αὐ-
τοῦ Α' 605. Β' 797.
Ἀρμοσται Λακεδαιμόνιοι Δ' 9 κ. ἐ.,
290, 386
Ἀρναῖοι, ἀρχαῖον ὄνομα τῶν Βοιω-
τῶν, ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146. Μετα-
ναστεύουσιν εἰς τὴν Βοιωτίαν Α'
182, 213 Ἴδε Βοιωτοί.
Ἀρνη, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 147.
Ἀρνη, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146.
Ἀροάνια, ὄρη ἐν Ἀρκαδίᾳ Β' 282.
Ἀρπαγος, Πέρσης, στρατηγὸς Κῦ-

- ρον τοῦ μεγάλου Β' 177, 184 κ. ἐ., 191.
 Ἀρριδαῖος ἡγεμὼν τῶν Λυγκηστῶν Γ' 225.
 Ἀρρηφόροι, Γ' 121.
 Ἀρριδαῖος, υἱὸς Ἀμύντου, Μακεδὼν Ε' 354 σημ. 2.
 Ἀρρηλῆς (Γύγης), ἀρχηγὸς Καρῶν μισθοφόρων Β' 147.
 Ἀρσίτης, Πέρσης σατράπης Α' 490.
 Ἀρτάβαζος, υἱὸς Φαρνάκου, στρατηγὸς τοῦ Ξέρξου Β' 404, 406, 409, 413, 416, 454, 484.
 Ἀρτάβαζος, Πέρσης σατράπης Ε' 87, 140.
 Ἀρτάβανος, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Λαρείου, Πέρσης Β' 333, 344, 491.
 Ἀρταξῶστρα, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Λαρείου, σύζυγος τοῦ Μαρδονίου Β' 262.
 Ἀρταξέρξης Α', βασιλεὺς Περσίας Β' 491. Γ' 348, 506.
 Ἀρταξέρξης Β' Μνήμων, βασιλεὺς τῆς Περσίας. Ἀνάροησις αὐτοῦ Δ' 202. καὶ Ἀλκιβιάδης Δ' 27. Πολεμεῖ πρὸς τὸν Κύρον Δ' 208 κ. ἐ. καὶ Κόνων Δ' 247. καὶ Σπάρτη Δ' 309, 321 κ. ἐ. Καὶ Εὐαγόρας Δ' 336.
 Ἀρταξέρξης Γ' Ὀχος, βασιλεὺς τῆς Περσίας Ε' 162, 307.
 Ἀρταύκης, Πέρσης σατράπης Β' 438.
 Ἀρταύνη, θυγάτηρ τοῦ Μασίστου, Περσίς Β' 490.
 Ἀρταφέρνης, υἱὸς Ὑστάσπου, σατράπης τῆς Λυδίας Β' 463. Ἔρχεται εἰς λόγους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Α' 599, 609. Β' 238. Καὶ Ἀρισταγόρας Β' 242. Στρα-

- τηγεῖ κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 253 κ. ἐ. Φονεῦει τὸν Ἰστιάων Β' 261. Καθαίρειται Β' 262 κ. ἐ.
 Ἀρταφέρνης, υἱὸς Ἀρταφέρωνος, Πέρσης ἀρχιστράτηγος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος Β' 284, 328.
 Ἀρταφέρνης, Πέρσης Γ' 506 κ. ἐ.
 Ἀρταχάης, Πέρσης στρατηγὸς Β' 341 σημ. 2.
 Ἀρτεμῖς. Προέλευσις τῆς λατρείας αὐτῆς ἐξ Ἀσίας Α' 79. Ἡ αὐτὴ καὶ ἡ Ἰφιγένεια Α' 130. — Λατρεία ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237. Β' 41. ἐν Ἀττικῇ Α' 349, 362, 440, 541. ἐν Ἐφέσῳ Α' 178, 346 Ἰδε Ἀρτεμίσιον. ἐν Εὐβοίᾳ Α' 153, 541, 652. ἐν Ἡμεροσκοπεῖᾳ Α' 693. ἐν Κορινθιακοῦ κόλπου χώραις Α' 166. ἐν Κρήτῃ Α' 98. ἐν Λακωνικῇ Α' 252, 288. Β' 103. ἐν Πίσῃ Α' 130. — Ἐπώνυμα αὐτῆς Ἀριστοβούλη Β' 481. Βραυρωνία Α' 349, 362, 559. Εὐκλεία Δ' 292, 614. Λαφρία Α' 166. Λιμναῖτις Α' 292. Μουνιχία Β' 400, 792, 793. Ὀρθία Α' 288. Ὑμνία Α' 237. Β' 41. — Κέδρος ἡ πετέα, ἱερὸν δένδρον αὐτῆς Β' 82. Ταμεῖον τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ἐν Ἀθήναις Β' 823.
 Ἀρτεμισία, θυγάτηρ Λυγδάμειδος, βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Β' 388, 428, 708.
 Ἀρτεμισία, σύζυγος Μανυσώλλου, βασίλισσα Ἀλικαρνασσοῦ Ε' 329.
 Ἀρτεμίσιον, ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας. Μάχαι ἐν περσικῷ πολέμῳ πλησίον αὐτοῦ Β' 380 κ. ἐ., 427.

Ἀρτεμίσιον, ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος
παρὰ τὴν Ἐρεσον Α' 178, 346,
352. Β' 91. Ἐπίδρασις αὐτοῦ
ἐπὶ τὸν ἀποικισμὸν Β' 56. Ἀ-
πειλεῖται ὑπὸ τῶν Κιμμερίων
Β' 157. Διακοσμεῖται ὑπὸ τοῦ
Κροίσου Β' 167. Μηδισμὸς αὐ-
τοῦ Β' 362.

Ἀρτέμων, Ἀθηναῖος μηχανικὸς Β'
657, 838.

Ἀριοξάνης, υἱὸς τοῦ βασιλέως
Λαρείου, Πέρσης Β' 331.

Ἀρύβας, βασιλεὺς τῶν Μολοσ-
σῶν Ε' 72, 461.

Ἀρχαίωνακτίδαι, γένος ἡγεμόνων
ἐν Παντικαπαίῳ Α' 711.

Ἀρχέδημος, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 639, 660.

Ἀρχεδίκη, θυγάτηρ Ἰππίου, Ἀθη-
ναία Α' 571.

Ἀρχέλαοι, φυλὴ ἐν Σικυῶνι Α' 377.

Ἀρχέλαος, βασιλεὺς τῆς Μακεδο-
νίας Γ' 662. Δ' 108, 152. Ε'
40 κ. ἔ.

Ἀρχέλαος, ἀπαιτητὴς τοῦ μακεδο-
νικοῦ θρόνου Ε' 50.

Ἀρχέλαος, υἱὸς Ἀμύντου, Μακε-
δὼν Ε' 354 σημ. 2.

Ἀρχεπτόλεμος, υἱὸς Ἰπποδάμου,
Ἀθηναῖος Γ' 554, 575, 583.

Ἀρχερμος, γλύπτης καὶ πατὴρ γλυ-
πτῶν ἐν Χίῳ Β' 103, 110.

Ἀρχέστρατος, Ἀθηναῖος στρατη-
γὸς Γ' 630.

Ἀρχίας, Βακχίδης ἐκ Κορίνθου,
κτίστης Συρακουσῶν Α' 398.

Ἀρχίας, Λακεδαιμόνιος Β' 212.

Ἀρχίας, Θηβαῖος Δ' 414 κ. ἔ.

Ἀρχίδαμος Β', βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της. Χρόνος βασιλείας αὐτοῦ Β'

284 σημ. Πολιτεία Γ' 29, 41
κ. ἔ. Ἐν τῷ μεσσηνιακῷ πολέμῳ
Β' 503. Παρὰ τὰς Πλαταιὰς Γ'
95, 137 κ. ἔ. Ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς
Κορίνθου Γ' 71, 73. Ἐν Ἀτ-
τικῇ Γ' 74 κ. ἔ., 83, 134. Θά-
νατος Γ' 142. καὶ Ἴων ὁ Χῖος
Β' 717. καὶ Μαντίνεια Δ' 369.

Ἀρχίδαμος Γ', υἱὸς τοῦ Ἀγχισι-
λάου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ε'
207, 559. Ἐγγὺς τῶν Μεγάρων
Δ' 494. Ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 564
κ. ἔ., 577 κ. ἔ. Ὑπερασπίζει
τὴν Σπάρτην Δ' 595. Ἐν Φω-
κίδι Ε' 400. Θάνατος Ε' 560.
Ἀρχίλοχος, Πάριος ποιητὴς Α'
675. Β' 578, 580, 728

Ἀρχῆνος, Ἀθηναῖος, Δ' 44, 72,
80, 171, 339, 346.

Ἀρχιτεκτονική τῶν ἡρωικῶν χρό-
νων Α' 192 κ. ἔ., 715 κ. ἔ. τῶν
Δωριέων Β' 84 κ. ἔ. τῶν Ἰώ-
νων Β' 91 κ. ἔ. τῶν Ἀθηναίων
Β' 306 κ. ἔ. Συνδυασμὸς τῆς
ἰωνικῆς καὶ δωρικῆς Α' 374 κ. ἔ.
κορινθιακῇ Ε' 246 κ. ἔ. τῶν
ἰδιωτικῶν πτερίων Γ' 308. ἐν
Ἀθήναις Α' 567. Β' 92, 505
κ. ἔ., 788 κ. ἔ. ἐν Σικελίᾳ Γ'
306 κ. ἔ. ἐν Σικυῶνι Α' 374
κ. ἔ. Β' 92.

Ἀρχοντες, ἐν Ἀθήναις ἰσόβιοι Α'
436. δεκαετεῖς Α' 458. ἐνιαύσιοι
Α' 459. Κληρωτοὶ Α' 377 κ. ἔ.
δικαιώματα ἐκλογῆς αὐτῶν Α'
498. Δικαστικὴ ἐξουσία Α' 504
κ. ἔ. Ἀξίωμα Β' 631. Χρονολο-
γία ἀπ' αὐτῶν Δ' 79. Ἴδε Πο-
λέμαρχος

Ἀρχύτας, Ταραντῖνος Πυθαγόρειος

Β' 137. Ε' 230, 568. καὶ Περι-
 κλῆς Ε' 568 σημ. 1.
 Ἀσέβηται, ἔθνος ἐν Ἀφρικῇ Α' 706.
 Ἀσδροῦδας, υἱὸς Μάγωνος, Καρ-
 χηδόνιος Γ' 280.
 Ἀσὶν, πόλις Ἀργολίδος Α' 298, 361.
 Ἀσὶν, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 296,
 315. Γ' 188. Δ' 560.
 Ἀσκάσιος, υἱὸς τοῦ Αἰνείου, Τρώς
 Α' 104.
 Ἀσκληπιάδαι. Λατρεία αὐτῶν ἐν
 Μεσσηνίᾳ Α' 225.
 Ἀσκληπιάδαι, ἱερατικὸν γένος ἐν
 Κῷ Β' 68, 772. Ε' 228.
 Ἀσκληπιός. Λατρεία αὐτοῦ ἐν
 Ἐπιδαύρῳ Β' 31. ἐν Μεσσηνίᾳ
 Α' 225. ἐν Σελινούντι Γ' 310.
 Ἰατρικὴ τῶν ἱερέων αὐτοῦ ἐν
 τοῖς ναοῖς Β' 722. Ἴδε Ἀσκλη-
 πιάδαι.
 Ἀσπασία, Μιλησία. καὶ Περικλῆς
 Β' 639 κ. ἑ. Κατηγορεῖται Γ'
 62 κ. ἑ. Δεύτερος γάμος μετὰ
 Λυσικλέους Γ' 119.
 Ἀσπενδος, πόλις ἐν Παμφυλίᾳ
 Δ' 320.
 Ἀσάρακος, βασιλεὺς τῶν Τρώων
 Α' 104.
 Ἀσσαρχάδων, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυ-
 ρίας Β' 196, 643.
 Ἀσσησός, πόλις πλησίον τῆς Μιλή-
 του Β' 59, 159.
 Ἀσσιναρία, ἑορτὴ ἐν Συρακούσαις
 Γ' 495.
 Ἀσσίναρος, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ
 Γ' 492.
 Ἀσσός, πόλις ἐν Μυσίᾳ Α' 175.
 Γ' 132.
 Ἀσσός, ποταμὸς ἐν Φωκίᾳ Δ' 550.
 Ἀσσύριοι, προχωροῦσι πρὸς τὴν

Μικρὰν Ἀσίαν Α' 99. Καθ-
 υποτάσσουσι τὴν Φρυγίαν, τὴν
 Τρωάδα καὶ τὴν Λυδίαν Α' 102,
 177. Β' 146. Παρὰ τὸν Πόν-
 τον Α' 118. Ἐμπορικὴ ἐπικοι-
 νωνία αὐτῶν μετὰ τῆς Μικρᾶς
 Ἀσίας Α' 627. Συνθήκη μετὰ
 τῶν Μιλησίων Α' 634. Κυριαρ-
 χοῦσι τῆς Αἰγύπτου Α' 644.
 Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Φοίνικας
 Α' 683. Β' 194 κ. ἑ. Ἀποστα-
 σία τῶν Λυδῶν καὶ Μήδων ἀπ'
 αὐτῶν Β' 150 κ. ἑ. Ἐπίδρασις
 αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην
 Β' 100.
 Ἀστακός (Ἀστακος), πόλις ἐν Ἀ-
 καρνανίᾳ Γ' 130.
 Ἀστακός (Ἀστακος), πόλις ἐν Βι-
 θυνίᾳ Α' 652.
 Ἀστάστη, θεὰ φοινικικὴ Α' 64, 73,
 627. Β' 52.
 Ἀστειός, Ἀθηναῖος ἄρχων Δ' 507.
 Ἀστέρωπος, Λακεδαιμόνιος Α' 317.
 Ἀστρονομία, ἐν Ἀθήναις Β' 600
 κ. ἑ. ἐν Βαβυλῶνι Β' 10. ἐν Ἰω-
 νίᾳ Β' 79. Ἴδε Ἡμερολόγιον.
 Ἀστυάγης, βασιλεὺς Μηδίας Β' 163.
 Ἀστυδάμας, υἱὸς Μορσίμου, Ἀθη-
 ναῖος δραματικὸς ποιητὴς Δ' 98.
 Ἀστυμάχος, Πλαταιεὺς Γ' 162.
 Ἀστυνόμοι, ἐν Ἀθήναις Β' 446.
 Ἀστυόχος, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος
 Γ' 530, 532, 546 κ. ἑ., 569.
 Ἀστυπάλαια, ἀκρόπολις τῆς Σάμου
 Β' 202, 205.
 Ἀστυπάλαια, ἀποικία τῶν Μεγα-
 ρέων Α' 176.
 Ἀστυρα, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 56.
 Ἀστυρα, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 627,
 Δ' 277.

- Ἀσσωπία, χώρα ἐν Σικανῶνι Α' 271.
- Ἀσώπιος, υἱὸς Φορμίωνος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 130, 137.
- Ἀσώπιχος, Θηβαῖος Δ' 412.
- Ἀσωπὸς, ἐν τῷ μύθῳ μετανάστης ἐκ Φρυγίας Α' 171, 370, 371.
- Ἀσωπὸς, ποταμὸς ἐν Πελοποννήσῳ Α' 370.
- Ἀσωπὸς, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 89, 171, 597.
- Ἀσωπὸς, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 376.
- Ἀταλάντη, νῆσος ἐν τῷ Εὐερίῳ Γ' 78, 253.
- Ἀταρνεὺς, πόλις ἐν Μυσίᾳ Β' 7, 184.
- Ἀτίεας, βασιλεὺς Σκυθῶν Ε' 495.
- Ἀτιθίδες, ἱστορικαὶ συγγραφαὶ Ε' 222.
- Ἀτλας, Α' 78.
- Ἀτομικὴ δόξα Β' 588 κ. ἑ.
- Ἀτοσσα, θυγάτηρ Κύρου, σύζυγος Δαρείου Α' βασιλέως τῆς Περσίας Β' 225, 236, 329.
- Ἀτρεῖδαι, Α' 136, 182, 250. Ἴδε Ἀγαμέμνων, Μενέλαος.
- Ἀτρεὺς Α' 135.
- Ἀτρία, πελασγικὴ πόλις ἐν τῷ δέλτῳ τοῦ Πάδου Α' 678.
- Ἀτταγῖνος, Θηβαῖος Β' 410, 421, 429.
- Ἀττική. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 3, 10, 17, 438, 446 κ. ἑ. Κάτοικοι Α' 39, 77, 170, 438, 447. Μεταναστάσεις εἰς αὐτήν Α' 448 κ. ἑ. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Γεφυραῖοι Α' 148. Ἰωνεῖς Α' 89, 168. Μεσσήνιοι Α' 299. Μινῶαι Α' 171. Οἰκειότης μετὰ τῆς νοτίου Βοιωτίας Α' 148, 171. Ἐν τῷ δευτέρῳ μεσσηνιακῷ πολέμῳ Α' 299, 309. Λατρεία Απόλλωνος ἐν αὐτῇ Α' 164 κ. ἑ. Ὀρμητήριον τῶν εἰς τὴν Ἰωνίαν ἀποικίων Α' 171, 180. Συννοικισμὸς εἰς Ἀθήνας Α' 445 κ. ἑ. Ἀττικὴ διάλεκτος Β' 729. Γραφὴ Δ' 79.
- Ἄνυς, γενάρχης Λυδῶν Α' 102.
- Ἀνλῖς, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122, 173, 183, 256. Ὁ Ἀγησίλαος ἐν αὐτῇ Δ' 251.
- Ἀνλωδία, ἐν Ἀθήναις Β' 577. Δ' 128. ἐν Βοιωτίᾳ Β' 577. Δ' 403.
- Ἀνλῶν, πόλις ἐν τοῖς συνόροις Ἡλιδος καὶ Μεσσηνίας Δ' 243.
- Ἀνξισία, θεὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ Β' 95.
- Ἀντοκλῆς, υἱὸς Στρομβιχίδου, Ἀθηναῖος Δ' 473, 557. Ε' 117, 129.
- Ἀντόλυκος, Ἀθηναῖος Δ' 23.
- Ἀντοφραδάτης, σατράπης τῆς Λυδίας Δ' 334.
- Ἀφαρεῖδαι, γένος ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 250.
- Ἀφαρεὺς, βασιλεὺς ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 295.
- Ἀφεται, πόλις Μαγνησίας Β' 382.
- Ἀφιδνα, ἐν Ἀττικῇ Α' 309.
- Ἀφρόδιτος, ἀδελφὸς τοῦ Αἰσχίνου Ε' 504.
- Ἀφοξός, Ἀθηναῖος Ε' 282, 288.
- Ἀφρικὴ. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 694 κ. ἑ. Ἴδε Ἀἴγυπιος, Καρχηδόνοι, Λίβυες.
- Ἀφροδίτη. Προέλευσις τῆς λατρείας αὐτῆς ἐκ Συρίας Α' 64. Ἀνατολικὴ θεὰ τοῦ ἐμπορίου Α' 366. Συνδυασμὸς αὐτῆς μετὰ τοῦ Μίνως Α' 98. καὶ Ἀγχί-

- σης Α' 104, 108. — Λατρεία αὐ-
τῆς ἐν Ἀμύνλαις Β' 103. Ἀτ-
τικῇ Α' 86, 439. Β' 793. Ἐγέ-
στη Γ' 420. Ἐρυνί Α' 684. Γ' 420.
Ἰωνία Β' 599. Κνίδω Δ' 342.
Κορίνθω Α' 74. Κρανία Α' 54.
Κύπρω Β' 195. Μέμφει Α' 72.
Ὀλυμπία Β' 833. Σιδῶνι Α' 75.
Σικελία Α' 98. — Παραστάσεις αὐτῆς Ε' 250.
- Ἀχαιμενίδαι, βασιλικὸν γένος ἐν
Περσίᾳ Β' 172, 218, 361. Γ' 507.
- Ἀχαΐα, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.
Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 166.
Ἴωνες καὶ Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 168, 370.
καὶ Ἥλις Α' 327 κ. ἐ. Β' 42. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τὴν
Σπάρτην Β' 539. Ἐν τῇ περὶ
τὴν Δῆλον ἀθηναϊκῇ συμμαχίᾳ
Β' 554. Ἀφίσταται τῆς ἀθηναϊ-
κῆς συμμαχίας Β' 565. Ἐν τῷ
πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 43,
343, 382. Δυσμένεια ἐναντίον τῆς
Σπάρτης Δ' 199. Ἐν τῷ κοριν-
θιακῷ πολέμῳ Δ' 281. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Ἀκαρνανᾶς Δ' 300
κ. ἐ. Διαιτηταὶ μετὰ τῆς Σπάρτης
καὶ Θηβῶν Δ' 500. Συμμαχεῖ
μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 573. Συμ-
μαχεῖ μετὰ τῆς Μαντινείας Δ' 592.
Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ ὑπὲρ
τῶν Φωκέων Ε' 85. Κοινωνεῖ
τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου συμ-
μαχίας Ε' 484, 533, 542. Ὁμο-
λογεῖ εἰρήνην πρὸς τὸν Φίλιπ-
πον Ε' 557. — Ἀποικίαι αὐτῆς
Α' 672 κ. ἐ., 708. Γ' 319.
- Ἀχαιοί. Διάδοσις αὐτῶν Α' 128.
Ἐν σχέσει πρὸς τὴν Λυδίαν Α' 129.
Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Δαρ-
δάνους Α' 183. Μετανάστασις
αὐτῶν καὶ τῶν Αἰολέων Α' 172.
Ἀποκλείονται τῶν Ὀλυμπίων
Β' 42. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 130,
136 κ. ἐ. 168, 193, 235, 251,
287, 302. Ἐν Ἰταλίᾳ Α' 672
κ. ἐ., 702 κ. ἐ. Ἐπέρχονται κατὰ
τῆς Αἰγύπτου Α' 59 κ. ἐ. Κυ-
ριεύουσι τὴν Τρωάδα Α' 181
κ. ἐ., 213, 621. — Ἀχαιοὶ Φθιώ-
ται Β' 372. — Ἀπόλλων φυλε-
τικὸς θεὸς παρ' αὐτοῖς Α' 153.
Δήμητρα παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς τοῦ
Μαλιακοῦ κόλπου Α' 153.
- Ἀχαιὸς, γενάρχης τῶν Ἀχαιῶν
Α' 128.
- Ἀχαιὸς, Ἐρετριεὺς ποιητῆς Δ' 95.
- Ἀχαῖς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
- Ἀχαρναί, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Γ' 75.
Α' 50, 54.
- Ἀχελῷς, Μοῦσα παρὰ τῷ ποιητῇ
Εὐμήλῳ Α' 397.
- Ἀχελῷος, ποταμὸς ἐν Ἀκαρνανίᾳ
Α' 9, 143, 144 κ. ἐ., 165.
- Ἀχέρων, ποταμὸς ἐν Ἠπειρῷ. Νε-
κυομαντεῖον παρ' αὐτῷ Α' 414.
- Ἀχίλλειον, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 175,
540.
- Ἀχιλλεύς, Α' 129, 145, 181, 184,
204. Β' 278. Ἀσπίς αὐτοῦ Β' 102.
- Ἀχραδίνη (Ἀχραδινή), συνοικία
Συρακουσῶν Γ' 268, 306, 463.
Τονισμὸς ὀνόματος αὐτοῦ Γ' 268
σημ.
- Ἀφελίων, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Β' 473,
753.
- Ἀφελίων, Ἀθηναῖος Ε' 302.
- Ἄψος, ποταμὸς ἐν Ἰλλυρίᾳ Ε' 23.
- Ἀῶς, ποταμὸς ἐν Ἠπειρῷ Α' 143,
659.

Βάαλ, φοινικικὸς θεὸς Α' 71. Ἰδε *Βῆλος*.

Βαζύκα, χωρίον Σπάρτης Α' 276.

Βαζυλῶν, ἀνεξάρτητον βασίλειον Β' 151. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Μηδίας Β' 161 κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου Β' 175. Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὸν ἰωνικὸν πολιτισμὸν Β' 79, 583. Σύστημα νομισμάτων καὶ σταθμῶν Α' 353 κ. ἐ., 401. Ἀστρολατρεία Α' 125. Ἀστρονομία Β' 10.

Βαγαῖος, φρυγικὸς θεὸς Α' 99.

Βαγίστανον, ὄρος ἐν Μηδίᾳ. Μνημεῖα ἐπ' αὐτοῦ Β' 219.

Βαθυκλῆς, γλύπτης ἐκ Μαγνησίας Β' 98, 186, 356.

Βαῖτις, ποταμὸς ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 693.

Βακτριανή, χώρα ἐν Ἀσίᾳ Α' 266.

Βάκτριαι, ἔθνος περσικὸν Β' 336, 413, 496.

Βακχιάδαι, γένος βασιλέων καὶ εὐπατριδῶν ἐν Κορίνθῳ Α' 392 κ. ἐ. Γ' 287. Ε' 23. Ἐν Μιλήτῳ Α' 397. — Ἀποικιακὴ δρᾶσις αὐτῶν Α' 669.

Βάκχις, βασιλεὺς τῆς Κορίνθου Α' 398.

Βακχυλίδης, Κεῖος ποιητῆς Γ' 301, 305.

Βαρξαρικά ὀνόματα χειρωνάκτων παρ' Ἀθηναίοις Ε' 267, σημ. 5.

Βάρδουλis, Ἰλλυριὸς Ε' 55.

Βάρκη, πόλις ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ Α' 699, 706. Β' 266. Γ' 276.

Βαρτίγας (Σμέρδης), υἱὸς τοῦ Κύρου, Πέρσης Β' 217, 218.

Βασιλεία παρ' Ὀμήρῳ Α' 191, 201. σπαρτιατικὴ Α' 253 κ. ἐ.,

257 κ. ἐ., 266 κ. ἐ., 285 κ. ἐ., 300. ἀττικὴ Α' 454.

Βασιλεῖδαι, εὐπατρίδαι ἐν Ἐφέσῳ Β' 164

Βασίλειος στοά ἐν τῷ Κεραμεικῷ τῶν Ἀθηνῶν Β' 797. Δ' 81.

Βασίλισσα, σύζυγος τοῦ ἄρχοντος βασιλέως ἐν Ἀθήναις Α' 460.

Βάσσαι. Ναὸς ἐν αὐταῖς Ε' 244.

Βατή, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Ε' 507.

Βάτραχος, σκυφάντης ἐν Ἀθήναις Δ' 24, 30, 70.

Βαττιάδαι, γένος βασιλικὸν ἐν Κυρήνῃ Α' 700.

Βάτιος, Θηραῖος, κτίστης τῆς Κυρήνης Α' 696.

Βάτιος Β', βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Α' 699 κ. ἐ.

Βελλεροφόντης Α' 114, 133, 396.

Βέλμυα, πόλις τῆς Λακωνικῆς Α' 282. Ε' 561.

Βενδῖς, θρηακικὴ θεὰ Γ' 112.

Βέρμιον, ὄρος ἐν Μακεδονίᾳ Δ' 16, 26.

Βεσσοί, θρηακικὸν φύλον Ε' 66.

Βῆλος, φοινικικὸς θεὸς Α' 85.

Ἰδε *Βάαλ*.

Βηρισάδης, Θοῤῥξ Ε' 132.

Βίας, Ἀργεῖος ἥρως Α' 134.

Βίας, Πριηνεὺς, τῶν ἑπτὰ σοφῶν Β' 77, 189.

Βελιοθῆναι Δ' 82 σημ. 4.

Βελίων πώλησις Δ' 107, 217 κ. ἐ. συλλέγεται Δ' 104.

Βιθυνία, χώρα παρὰ τὸν Πόντον. Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α' 236.

Βιθυνοί, ἔθνος μικρασιατικὸν Α' 45.

Βίται, πόλις ἐν τῇ Θοῤῥκῇ Ε' 488.

Βιοτεχνία ἀπαγορεύεται ἐν Ἀθήναις εἰς τοὺς πολίτας Α' 510.

- Βισάλλται*, ἔθνος ἐν Θράκῃ Β' 687.
Ε' 30.
Βόγης, Πέρσης στρατηγὸς Β' 467, 471.
Βοιαί, ἐπίνειον Λακωνικῆς Α' 255.
Βοϊον, πόλις ἐν Λωρίδι Α' 151.
Βοιωτάρχαι Γ' 69. Δ' 431.
Βοιωτία, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
Βοιωτία, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 9, 51. Δ' 401. Κάτοικοι Α' 32. Δ' 403 κ. ἐ. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α' 86. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 91, 120 κ. ἐ. Μινύαι ἐν αὐτῇ Α' 119. Μετανάστασις εἰς αὐτὴν ἐκ Θεσσαλίας Α' 147 κ. ἐ., 213. Ἐν τῇ δελφικῇ ἀμφικτυονίᾳ Α' 158. Μετανάστασις ἐξ αὐτῆς εἰς Ἰωνίαν Α' 170, 173. Ἀλιεία Α' 189. Ἀντίστασις ἐναντίον τῶν Θηβαίων Α' 598 κ. ἐ. Δημοκρατεῖται Β' 546, 560. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 415 κ. ἐ. Δ' 406 κ. ἐ. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνης Β' 385. Ταραχαὶ ἐν αὐτῇ Β' 559. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 43, 213 κ. ἐ., 253, 355, 375, 482, 678. Ἐνοῦται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 429 κ. ἐ., 454 κ. ἐ., 463 κ. ἐ. Νομίσματα Δ' 429 σημ. Ἴδε *Θῆβαι*.
Βοιωτοί ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146. Μεταναστεύουσιν εἰς Βοιωτίαν Α' 147. Ἐπιτίθενται κατὰ τῆς Ἀττικῆς Α' 455 κ. ἐ. Ἐν Ἀθήναις Δ' 267. Ἐν Βυζαντίῳ Α' 654.
Βοιωτὸς, γενάρχης τῶν Βοιωτῶν Α' 146.
Βολέτινον στόμα Νείλου Α' 641.
Βορυσθένης, ποταμὸς ἐν Σαρματία Α' 636.
Βορυσθενίς, Μοῦσα παρὰ τῷ ποιητῇ Εὐμύλῳ Α' 397.
Βόσπορος, γεφυροῦται ὑπὸ τοῦ Λαρείου Β' 228.
Βοσπόρου Κιμμερίου βασίλειον Ε' 160, 276.
Βοιτιαῖοι, ἔθνος ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 19, 28, 35.
Βουδῖνοι, ἔθνος ἐν Σκυθίᾳ Α' 706.
Βουζύγαι, ἱερατικὸν γένος ἐν Ἀθήναις Α' 615. Β' 602.
Βουκάμιος, μὴν παρὰ Θηβαίοις Δ' 537.
Βούλαρχος, Ἀθηναῖος Ε' 534.
Βουλὴ ἐν Ἀθήναις. Ἡ τῶν τετρακοσίων Α' 498, 503. Ἡ τῶν πεντακοσίων κατασταθεῖσα ὑπὸ Κλεισθένης Α' 587. Ἡ τῶν τριακοσίων ἐπὶ Ἰσαγόρου Α' 594. Βουλευτικὸς μισθὸς Β' 626. Ἐποπτεία τῶν κατὰ τὸν στόλον Β' 649. Ὡς ἀρχὴ ταμειακῇ Β' 679. Διαλύεται ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 559. Ὀλιγαρχικὴ βουλὴ τῶν τετρακοσίων Γ' 559, 571 κ. ἐ., 580 κ. ἐ. Ἐπὶ τῶν τριάκοντα Δ' 20. Καθίσταται καὶ πάλιν διὰ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 73. Ἐκτακτος ἐξουσία αὐτῆς ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 519. Ἴδε *Γερουσία*.
Βουλῖς, πόλις ἐν Φωκίᾳ Α' 657.
Βούπαλος, υἱὸς Ἀρχέρμου, Χῖος γλύπτῃς Β' 103.
Βοῦρα, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Δ' 507. Ε' 258.

Βουστροφηδὸν γραφή Β' 66.
Βουτάδαι, δῆμος Ἀττικῆς Α' 584.
Βουτάδαι, ἱερατικὸν γένος ἐν Ἀθίηναις Α' 451, 614. Β' 4, 68, 304.
Βραγχίδαι, ἱερατικὸν γένος ἐν Μιλήτῳ Β' 21, 55.
Βρασιδᾶς, υἱὸς Τέλλιδος, Λακεδαιμόνιος στρατηγός. Χαρακτὴρ αὐτοῦ καὶ πολιτεία Γ' 219 κ. ἐ.
 Παρὰ τὴν Μεθώνην Γ' 78. Ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ Γ' 97, 128. Παρὰ τὴν Κέρκιραν Γ' 165, 168 κ. ἐ. Παρὰ τὴν Πύλον Γ' 188. Παρὰ τὰ Μέγαρα Γ' 212. Ἐν Θεσσαλίᾳ Γ' 219 κ. ἐ. Ἐν Χαλκιδικῇ καὶ Μακεδονίᾳ Γ' 224 κ. ἐ., 243 κ. ἐ. Ε' 37. Παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν Γ' 247 κ. ἐ. Θάνατος Γ' 250. καὶ οἱ εἰλωτες Γ' 220, 351.
Βραυρῶν, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 527, 541, 559, 562.
Βρέα, πόλις ἐν Θρᾷκῃ. Κτίσις αὐτῆς Β' 687. Ε' 33.
Βρενδῆοιον, πόλις ἐν Καλαβρίᾳ Α' 660, 697.
Βριλησσός. Ἴδε *Πεντελικόν*.
Βρύαξις, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 258.
Βρύας, Ἀργεῖος Γ' 386.
Βύβλος, πόλις ἐν Φοινίκῃ Α' 49.
Βυζάντιον, πόλις παρὰ τὸν θρηακικὸν Βόσπορον. Κτίσις Α' 419, 654. Θέσις Ε' 478 κ. ἐ. Κυριεῖται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 235. Κυριεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Β' 451. Ὁ Πανσανίας ἐν αὐτῷ Β' 452 κ. ἐ., 471. Σταθμὸς τοῦ στόλου τῶν Ἑλλήνων Β' 467. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 483.

Ὑποστηρίζει τοὺς Σαμίους ὀλιγαρχικοὺς Β' 655. Καθυποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 658. Ὑπόφορον εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 591. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 606. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ' 666. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 319. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 451. Ε' 106. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 588. Ε' 123. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν Ε' 137. Συμμαχεῖ μετὰ Φιλίππου Ε' 93. μετ' Ἀθηνῶν Ε' 580. Πολιορκεῖται ὑπὸ Φιλίππου Ε' 491 κ. ἐ.
Βύζης, Νάξιος Β' 240.
Βύσσης, θάμνος Α' 82.
Γαλατία. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 690 κ. ἐ.
Γάμθρειον, πόλις Αἰολίδος Δ' 225.
Γαμόροι, γαιοκτήμονες ἐν Συρακούσαις Γ' 265.
Γάμος, ἐν Ἀθήναις Β' 599.
Γάργαρος, πόλις ἐν Τρωάδι Γ' 132.
Γαργαρία, πηγὴ παρὰ τὰς Πλαταιὰς Β' 412 κ. ἐ.
Γανάνης, Τιμμενίδης ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 25 σημ.
Γαῦλος, νῆσος ἐν τῷ σικελικῷ πελάγει Γ' 277.
Γανμάτας, Πέρσης Β' 218.
Γεδρώσιοι, περσικὸν ἔθνος Β' 337.
Γέλα, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Δ' 679.
Γέλα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις Α' 679. Κτίζει τὸν Ἀκράγαντα Α' 683. Ὁ Ἱέρων μετα-

- ναστεύει ἐξ αὐτῆς εἰς Συρακού-
σας Γ' 285. Ἐπὶ τῶν τυράννων
Γ' 260 κ. ἐ. Δημοκρατεῖται Γ'
313. Συνέδριον τῶν Σικελῶν
περὶ εἰρήνης ἐν αὐτῇ Γ' 338.
καὶ Ἀθῆναι Γ' 458, 479. —
Λατρεία τῆς Δήμητρος ἐν αὐτῇ
Β' 4. Νομίματα αὐτῆς Γ' 293.
Γελέοντες, ἄττικὴ φυλὴ Α' 453, 579.
Γέλων, τύραννος τῆς Γέλας καὶ τῶν
Συρακουσῶν Γ' 264 κ. ἐ. Νικᾶ
παρὰ τὴν Ἰμέραν Γ' 281 κ. ἐ.
Ἀυξάνει τὰς Συρακούσας Γ' 306,
477. Θάνατος Γ' 284. — Ἀνά-
θημα αὐτοῦ ἐν Δελφοῖς Γ' 311.
καὶ ἡ τέχνη Γ' 297.
Γελωνοὶ, ἔθνος ἐν Σκυθία Α' 706.
Γέλως, Ἀγαλμάτιον αὐτοῦ ἐν
Σπάρτῃ Α' 283.
Γένη ἄττικα Α' 448, 483. Διάλυ-
σις τῆς ὀμάδος τῶν γενῶν ὑπὸ
τοῦ Κλεισθέους Α' 580. Ἱερα-
τεία ἐν αὐτοῖς Β' 4. Ἴδε Ἀρι-
στοκρατία, Εὐπαιρίδαι.
Γεννῆται, ἀρχαῖοι πολῖται τῶν Ἀ-
θηνῶν Α' 483.
Γεραισιδὲς, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Δ' 251
σημ. 1. Δ' 453.
Γεράνεια, ὄρος ἐν Μεγαρίδι Β' 541.
Γεράντωρ, Λακεδαιμόνιος Δ' 560.
Γέργιθες, καρικὸν φῦλον ἐν Τρωάδι
Α' 103. Β' 151. Ἐν Μιλήτῳ
Β' 148.
Γερωνθραῖ, πόλις ἐν Λακωνικῇ
Α' 260.
Γέροντες, ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α'
202, 208. Ἴδε *Γερονσία*.
Γερονσία, βουλὴ τῶν γερόντων ἐν
Σπάρτῃ Α' 267, 300, 319. Δ' 196.
Γέται, ἔθνος θρᾱκικὸν Β' 229.
Γεφυραῖοι, ἐν Ἀττικῇ Α' 148, 448,
569. Ἐν Βοιωτίᾳ Α' 123, 148.
Γεφυροποιά Β' 50. Γέφυρα τοῦ
Δαρείου ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου Β'
228. τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τοῦ Ἑλ-
λησπόντου Β' 341, 437.
Γεωγραφία, Ἀρχαὶ αὐτῆς Β' 60 κ. ἐ.
Γεωμόροι, μέρος τῶν οὐρανόρων
τῆς Ἀττικῆς Α' 451. Ἐν Σάμῳ
Β' 200.
Γῆ, Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀττικῇ Α'
551. ἐν Δελφοῖς Β' 23.
Γιαούνα (*Γιουνά*) ὄνομα τῶν Ἰώ-
νων παρὰ τοῖς Πέρσαις Α' 61.
Β' 224.
Γιιάδας, Λακεδαιμόνιος καλλιτέ-
χνης Β' 103.
Γλαυκίας, Αἰγινήτης γλύπτης Β'
112.
Γλαῦκος, θαλάσσιος θεὸς Α' 117,
122. Παρὰ τῷ Πλάτῳ Ε' 196.
Γλαῦκος, Χῖος γλύπτης Β' 104.
Γλαῦκος, ἡγεμὼν Λυκίων Α' 187.
Γλαῦκος, Λάκων Β' 32, 356.
Γλαύκων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 19.
Γλίσας, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 134.
Γλύκων, Ἀθηναῖος Γ' 57.
Γνωμικοὶ ποιηταὶ Β' 578.
Γόγγυλος, Ἐρετριεὺς Β' 454. Ἀπό-
γονοὶ αὐτοῦ Δ' 225.
Γόγγυλος, Κορίνθιος Γ' 470.
Γόμφοι, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 145.
Γοργίας, Λεοντίνος ῥήτωρ Γ' 317,
332 κ. ἐ. Δ' 545. Ε' 209.
Γοργίδας, Θηβαῖος Δ' 412, 417,
423, 433.
Γόργος, Μεσσήνιος Α' 314.
Γόργος, βασιλεὺς τῆς ἐν Κύπρῳ
Σαλαμῖνος Β' 251.

Γοργώπας, Λακεδαιμόνιος ἄρμο-
στής Δ' 321.
Γορδίας, Κυψελίδης ἐν Ἀμβρακίᾳ
Α' 417, 431.
Γόρδιον, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Γ' 614.
Γόρδιος, βασιλεὺς τῆς Φρυγίας
Α' 100.
Γόρτυς, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237.
Γόρτυς, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 247.
Γραικοί, κοινὸν ὄνομα τῶν Ἑλλή-
νων Α' 143, 151, 660. Β' 2.
Γραικοῖταλοι, Α' 22.
Γραικολίξνες, Α' 706.
Γραμματεῖς δημόσιοι ἐν Ἀθήναις
Β' 446. Α' 78, 81. Ε' 150. Ἰδε
Ὑπογραμματεῖς.
Γραμματική. Διδασκαλία αὐτῆς ἐν
Ἀθήναις Β' 577. Ἀντικείμενον
τῆς μελέτης τῶν σοφιστῶν Β'
721 κ. ἐ. Ε' 227.
Γράς, Αἰολεὺς ἥρως Α' 175.
Γραφή. Ἐφεύρεσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ
Παλαμήδους Α' 85. Παρὰ τοῖς
Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς Φοίνιξι Β'
64. Εἰσάγεται εἰς τὴν Ἀττικὴν
ὑπὸ τῶν Γεφυραίων Α' 448.
Ἀναγραφὴ τῶν ἐπῶν Α' 562.
Χρησις αὐτῆς Β' 62, 728. Διεύ-
θυνσις αὐτῆς Β' 66. Ὑπὸ τὴν
ἐπίδρασιν τῶν ἱερέων Β' 62 κ. ἐ.
Μεταρρυθμίσις ἐπὶ Εὐκλείδου
ἄρχοντος Β' 842. Δ' 79. Θεω-
ρία αὐτῆς Ε' 227.
Γραφική. Ἰδε *Ζωγραφική*.
Γρύλλος, υἱὸς Ξενοφῶντος, Ἀθη-
ναῖος Ε' 183 κ. ἐ.
Γρόνγειον, πόλις ἐν Αἰολίδι καὶ
μαντεῖον ἐν αὐτῇ Β' 21. Α' 26.
Γυγαία, λίμνη ἐν Λυδία Β' 165.
Γύγης, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β'

147 κ. ἐ., 175, 178, 274. Ἀνα-
θήματα αὐτοῦ ἐν Δελφοῖς Β'
57, 151 κ. ἐ.
Γύθειον, ἐπίνειον τῆς Λακωνικῆς
Α' 249, 255. Δ' 528.
Γύλιππος, υἱὸς Κλεανδρίδου, Λα-
κεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 193.
Ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Γ' 469.
Ἐν Σικελίᾳ Γ' 470 κ. ἐ.
Γύλων, Ἀθηναῖος Ε' 276 κ. ἐ.
Γυμνάσια. Σημασία αὐτῶν Β' 45.
Ἐν Σπάρτῃ Β' 39. Ἐν Ἀθή-
ναις Β' 579, 796. Ε' 588.
Γυμναστική Β' 39 κ. ἐ., 98 κ. ἐ., 352.
Ἐν Ἀθήναις Β' 44, 577. Ε' 146
κ. ἐ. Ἐν Κρήτῃ Β' 39. Ἐν Σπάρ-
τῃ Α' 279. Β' 39.—καὶ ἡ τέχνη
Β' 108, 113.
Γυμνοπαῖδια, ἐορτὴ ἐν Σπάρτῃ Α'
307. Γ' 387. Δ' 494.
Γυναικονόμοι, ἀρχὴ παρ' Ἀθη-
ναῖοις Β' 530.
Γωβρύας, Πέρσης Β' 331.

Δαδοῦχοι, οἶκος ἐν Ἀθήναις Γ' 108.
Δαιδαλίδαι, καλλιτέχναι ἐκ Κρήτης
Β' 97, 774.
Δαίδαλος, μυθικὸς καλλιτέχνης ἐκ
Κρήτης Α' 98. Β' 102.
Δάκτυλοι, δαίμονες ἐπὶ τῆς Ἰδης Α'
103.
Δαμαρτέιον, νόμισμα τῶν Συρα-
κουσῶν Γ' 310.
Δαμαρέτη, σύζυγος Γέλωνος τοῦ
τυράννου τῶν Συρακουσῶν Γ'
275, 310.
Δαμασῆνωρ, τύραννος τῆς Μιλή-
του Α' 353.
Δαμασίας, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 523.
Δάμασος, Σιρίτης Α' 386.

Δαμία, θεὰ ἐν Ἐπιδαύρῳ Β' 95.
Δαμίσκος, Μεσσήνιος Δ' 579.
Δαμοθοίδης, Λεπρεάτης Α' 333.
Δαμοκλείδας, Θηβαῖος Δ' 420.
Δαμοκρατίδας, βασιλεὺς τοῦ Ἄργους Α' 361.
Δαμοφῶν, Πισάτης Α' 333.
Δάμων, Ἀθηναῖος μουσικὸς Β' 603, 720. Γ' 62.
Δαμωνίδης, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου Οἴας Β' 616.
Δαναοί, Πελασγοὶ ἐν Ἀργολίδι Α' 85, 132.
Δαναός, Α' 65, 85, 123, 132, 214. Β' 37.
Δαρδανία, πόλις τῶν Δαρδάνων Α' 103.
Δαρδανοί, ἔθνος ἐν Τρωάδι Α' 56, 103. Ἐπέρχονται κατὰ τῆς Αἰγύπτου Α' 60. Ἀποικοῦσιν Α' 60, 89. Ληστρικὰ ἐπιδρομαὶ αὐτῶν Α' 108. Ἀποθοῦνται ὑπὸ τῶν Αἰολέων Α' 175, 622. Ἀποικίαι αὐτῶν Α' 343. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Συγγενεῖς τῶν Ἀχαιῶν Α' 183. Συγγενεῖς τῶν Ἑλύμων Α' 684.
Δάρδαρος, ἥρως ἐπώνυμος τῶν Δαρδάνων Α' 103.
Δάρδαρος, πόλις ἐν Τρωάδι Β' 253.
Δαρεικός, χρυσοῦν περσικὸν νόμισμα Β' 222. Ε' 71.
Δαρεῖος (Ἐκτωρ), υἱὸς Πριάμου Α' 104.
Δαρεῖος Α', υἱὸς Ὑστάσπου, βασιλεὺς τῆς Περσίας. Ἀνάρρησις αὐτοῦ Β' 219. Μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ Β' 220 κ. ἐ. Ληοὶ τὴν Σάμον Β' 215. Στρατεία ἐναντίον τῶν Σκυθῶν Β' 226 κ. ἐ.

Στρατεία ἐναντίον τῆς Θράκης Β' 231 κ. ἐ. Στρατεία ἐναντίον τῆς Μακεδονίας Β' 233 κ. ἐ. Στρατεία ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος Β' 266 κ. ἐ., 275 κ. ἐ. Νεαὶ παρασκευαὶ ἐναντίον Ἑλλάδος Β' 328 κ. ἐ. Θάνατος Β' 331. Ἀγγεῖον φέρον τὴν εἰκόνα τοῦ Δαρείου Β' 422 σημ. 1.
Δαρεῖος Β' Ὀχος, βασιλεὺς τῆς Περσίας Γ' 507, Δ' 202.
Δαρεῖος, υἱὸς Ξέρξου Πέρσης Β' 490.
Δασκύλιον (Δασκίλειον), πόλις παρὰ τὴν Προποντίδα. Κτίσις Β' 151. Πρωτεύουσα περσικῆς σατραπείας Β' 224. Γ' 509. Δ' 261.
Δασκύλον κώμη ἐν Καρίᾳ Β' 148.
Δαῦς, Πέρσης στρατηγός. Γένος αὐτοῦ Β' 361. Ἀρχιστράτηγος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος Β' 284, 328.
Δάτωρ, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 67.
Δανρίσης, Πέρσης στρατηγός Β' 245, 253.
Δάφνη, ἱερὰ ἐν Δήλῳ Α' 116.
Δάφνης, τύραννος τῆς Ἀβύδου Β' 225.
Δεῖγμα, χρηματιστήριον τῶν ἐμπορῶν καὶ ναυκλήρων ἐν Πειραιεὶ Β' 792.
Δεινίλοχος, κωμικὸς ποιητὴς ἐν Συρακούσαις Γ' 300.
Δεινίχα, σύζυγος Ἀρχιδάμου Γ', βασιλέως τῆς Σπάρτης Ε' 86.
Δεινομάχη, θυγάτηρ Μεγακλέους, σύζυγος Κλεινίου Γ' 358.
Δεινομένης, υἱὸς Ἰέρωνος, Συρακούσιος Γ' 291.
Δεινομενίδαι, Ἰδε *Γέλων*, *Ἰέρων*.
Δεισιδαιμονία Β' 13 κ. ἐ. Δ' 89.

Δεκαδοῦχοι (Λέκα, Δεκαρχία), ἐν Ἀθήναις Δ' 52, 60. Ἐν Πειραιεῖ Δ' 20. Ἀρχὴ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 504. Δ' 9, 13.
 Δεκάτη, Β' 686 σημ. 3. Ἴδε *Εἰκοστή*.
 Δεκέλεια, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 585. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 511, 668.
 Δελφίσιον, φονικὸν δικαστήριον ἐν Ἀθήναις Α' 467.
 Δελφίνιος, Ἴδε Ἀπόλλων.
 Δελφίων, Φλιάσιος Ε' 392 κ. ἐ.
 Δελφοί. Θέσις αὐτῶν Β' 22 κ. ἐ.
 Κτίσις Α' 154, 378. Β' 24. Διὰ φοροὺ λατρεῖται ἐν αὐτοῖς Α' 78. Β' 23, 71 κ. ἐ., 118. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος Α' 81, 154, 378. Β' 24. Ἐν τῷ πρώτῳ ἱερῷ πολέμῳ μετὰ τῶν Κριτσαίων Α' 381 κ. ἐ., 485 κ. ἐ., 517. Ἐν τῷ δευτέρῳ ἱερῷ πολέμῳ μετὰ τῶν Φωκέων Β' 559. Ἐν τῷ τρίτῳ ἱερῷ πολέμῳ μετὰ τῶν Φωκέων Ε' 84 κ. ἐ. 397 κ. ἐ. Ἐν ταῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 362, 385. Ἀπειλοῦνται ὑπὸ Ἰλνυριῶν Ε' 397. Ὁ Φίλιππος ἐν αὐτοῖς Ε' 401 κ. ἐ. — Πανηγυρικὴ τέλεσις τῶν Πυθίων Α' 383 κ. ἐ. Β' 41. Ναὸς Α' 573. Β' 78. Δ' 158, 563 σημ. Ε' 514. Λέσχη Β' 74, 130. Δ' 771. Θησανυροὶ Β' 115. Γ' 287. Δ' 499.
 Ἀναθήματα Β' 115, 129, 145, 152, 166. Β' 405, 783. Γ' 311, 323. Δ' 191, 614. Ἐμπορικαὶ πανηγύρεις Β' 49. — Τερά ὁδὸς ἐκ Δελφῶν εἰς τὸν Ὀλυμπον Α' 155. Πανηγυρικὴ πομπὴ εἰς τὰ Τέμπη Β' 36. Θεωρίαι εἰς Δελ-

φοῦς Β' 7, 13. — Ἀξίωμα τοῦ μαντείου Β' 23. Κέντρον τῆς πυθικῆς ἀμφικτυονίας Α' 155. Β' 24, 478. Δ' 499. Ἴδε Ἀμφικτυονία. Ὁμφαλὸς τῆς γῆς Β' 61. Ἐθνικὸν κέντρον Β' 127. Ἐκπτώσις τοῦ ἀξιώματος Β' 140 κ. ἐ., 354. Δ' 94. καὶ ἡ διάταξις τῶν κατὰ τὸν χρόνον Β' 33 κ. ἐ. καὶ ἡ ἱστοριογραφία Β' 70. καὶ ἡ τέχνη Β' 81 κ. ἐ. καὶ ἡ μουσικὴ Β' 118 κ. ἐ. καὶ ἡ ποιήσις Β' 121. καὶ αἱ ἀποικίαι Α' 669, 703. Β' 51 κ. ἐ., 59, 132, 134. καὶ οἱ τύραννοι Β' 132. καὶ τὰ ξένα Β' 71, 130. καὶ Ἀθηναί Α' 382, 513 κ. ἐ., 547 κ. ἐ., 602. Β' 140, 559. Γ' 427. 678. καὶ Αἴγινα Β' 277. καὶ Αἰτωλία Β' 131. καὶ Ἀργὸς Β' 141. καὶ Ἀττικὴ Α' 164 κ. ἐ. καὶ Δῆλος Α' 164, καὶ Δόλογοι Α' 535. καὶ Θῆβαι Δ' 499. καὶ Κνίδος Β' 141, καὶ Κρήτη Α' 378. Β' 80. καὶ Κρίσσα Α' 379. Β' 24. καὶ Κυρήνη Α' 699. Β' 60. καὶ Λιπαράται νῆσοι Α' 686. καὶ Λοκροὶ Ὀξόλαι Ε' 513. καὶ Λυδία Β' 129. καὶ Μαντίνεια Β' 131. καὶ Ὀλυμπία Α' 339. καὶ Ῥώμη Β' 129. καὶ Σικυῶν Α' 382 κ. ἐ. καὶ Σπάρτη Α' 263, 318, 380. Β' 77, 80, 131 κ. ἐ. 139. Γ' 33, 174. καὶ Φρυγία Β' 145. καὶ Φωκίς Ε' 79 (Ἴδε καὶ ἀνωτέρω). καὶ Χαλκίς Α' 670, 672. Β' 122. — καὶ Ἀγησίλαος Ε' 285. καὶ Ἀλκμαϊωνίδαι Α' 573. Β' 140. καὶ Ἀλυάττης Β' 59, 159. καὶ Ἀμασις Β' 195. καὶ Γύγης Β'

151. καὶ Θεμιστοκλῆς Β' 405.
καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος Ε' 551.
καὶ Κίμων Β' 473. καὶ Κλει-
σθένης ὁ Ἀθηναῖος Α' 582, 596.
καὶ Κλεισθένης ὁ τύραννος τῆς
Σικυῶνος Α' 381. Β' 28, 132,
140. καὶ Κλεομένης Β' 140, 281.
καὶ Κροῖστος Β' 166, 173. καὶ
Κύλων Α' 470. καὶ Κυψελίδαι
Α' 407. καὶ Λυκοῦργος Α' 263.
καὶ Λύσανδρος Δ' 272. καὶ Πει-
σιστρατίδαι Α' 573. καὶ Πεισί-
στρατος Α' 547. καὶ Πυθαγό-
ρας Β' 81. καὶ Σωκράτης Δ'
168. καὶ Ταρκύνιοι Β' 130. καὶ
Φίλιππος Ε' 513, 536, 581.
Δελφοῦσσα, πηγή ἐν Δελφοῖς Β' 23.
Δενδρολατρεία Β' 82.
Δεξιέως, Ἀθηναῖος Δ' 344.
Δερκυλλίδας, Λακεδαιμόνιος ναύ-
αρχος Γ' 590. Δ' 198, 226, 241,
290, 320.
Δευκαλίων, Α' 160.
Διόκης, βασιλεὺς Μηδίας Ε' 161.
Διφρόντης, Ἡρακλείδης Α' 230,
240, 359.
Δηλιασταί, ἐν Ἀθήναις Β' 13.
Δήλιον, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Μάχη
παρ' αὐτῷ Γ' 214 κ. ἐ., 364. Δ'
149, 433.
Δῆλος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Λα-
τρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ
Α' 81, 98, 116. Β' 21, 204.
Σχέσεις μετὰ τῶν Δελφῶν Α'
164. Β' 13. Ἀμφικτυονία Α'
548. Θεωρία εἰς αὐτὴν Β' 13.
Πανήγυρις Β' 47. Κάθαρσις
ὑπὸ Πεισιστράτου Α' 547 κ. ἐ.
Κάθαρσις ἐπὶ τοῦ πελοποννη-
σιακοῦ πολέμου Γ' 183. Συνέ-

νωσις μετὰ τῆς Ῥηγείας Β' 204.
Πέρσαι ἐν αὐτῇ Β' 285. — καὶ
Ἀθῆναι Ε' 443. Κέντρον τῆς
ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 461
κ. ἐ. Ἴδε καὶ *Ἡγεμονία*. Ἐξω-
σις τῶν κατοίκων ὑπὸ Ἀθη-
ναίων Γ' 245. Κάθοδος τῶν
κατοίκων Γ' 357. Ἀπόφασις
τῶν Ἀμφικτυόνων περὶ αὐτῆς
Ε' 443 κ. ἐ. Σεισμός ἐν αὐτῇ
Β' 246. Γ' 66.
Δημαγωγία, νέα ἐν Ἀθήναις Γ'
113 κ. ἐ.
Δημάδης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 428,
547 κ. ἐ., 568. καὶ Δημοσθένης
Ε' 547.
Δημάρατος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης
Α' 603. Β' 140, 280 κ. ἐ., 334,
36, 4428. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Δ' 225.
Δήμαρχοι, ἐν τοῖς ὑπαίθεροις δή-
μοις τῆς Ἀττικῆς Α' 586.
Δημήτηρ. Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀτ-
τικῇ Α' 440, 448. Ἐν Ἐλευσίνι
καὶ Ἐλευσίνι μυστήρια Α' 445,
448. Β' 75. Ἐν Θήβαις Δ' 383.
Θερμοπύλαις Α' 157. Β' 374.
Κρήτη Α' 80, 98. Μεσσηνίᾳ
Α' 225. Δ' 532. Πάρῳ Α' 98,
624. Σικελίᾳ Α' 685. Β' 4.
Γ' 296. Φιγαλείᾳ Β' 94. Ὡς
θεὰ συμμαχική Α' 153. Ἴδε
καὶ Γῆ.
Δημήτριος, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δή-
μου Ἀλωπεκῆς, γλύπτης Ε' 257.
Δημιουργοί, μέρος τῶν κατοίκων
τῆς Ἀττικῆς Α' 451.
Δῆμοι, ἐν Ἀττικῇ Α' 583 κ. ἐ. Ἡ-
ρωες προστάται αὐτῶν Α' 596.
Δημοκῆδης, Κροτωνιάτης λατρός
Β' 206, 236, 333.

Δημοκλείδης, Ἀθηναῖος Β' 687.

Δημοκόπος, ἀρχιτέκτων ἐν Συρακούσαις Γ' 300.

Δημόκριτος, Ἀβδηρίτης φιλόσοφος Β' 187, 589. Δ' 91. Ε' 593.

Δημομέλης, Ἀθηναῖος Ε' 534.

Δῆμος, υἱὸς Πυριλάμπους Β' 572 σημ.

Δημοσθένης, υἱὸς Ἀλκισθέωνος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 173.

Ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι Γ' 176

κ. ἐ. Καταλαμβάνει τὴν Πύλον

Γ' 183 κ. ἐ., 198 κ. ἐ. Παρὰ τὰ

Μέγαρα Γ' 212 Ἐν Βοιωτίᾳ

Γ' 213. Παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον

Γ' 381. Στρατηγεῖ ἐναντίον τῶν

Συρακουσῶν Γ' 476. Παρὰ τὰς

Συρακούσας Γ' 481 κ. ἐ. Κατὰ

τὴν ὑποχώρησιν Γ' 488 κ. ἐ. Αἰχ-

μαλωτίζεται Γ' 491. Θάνατος

Γ' 494. — Στρατηγικὴ αὐτοῦ

Δ' 353.

Δημοσθένης, υἱὸς Δημοσθένους,

Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Γένος καὶ

νεότης αὐτοῦ Ε' 277 κ. ἐ. Χα-

ρακτὴρ Ε' 281 σημ. Προσόντα

καὶ παιδεύσεις Ε' 291 κ. ἐ. Λο-

γογράφος Ε' 298. Πολιτεία καὶ

ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Ε' 331

κ. ἐ., 341 κ. ἐ., 355 κ. ἐ., 379 κ. ἐ.,

383, 430 κ. ἐ., 434 κ. ἐ., 438 κ. ἐ.,

458, 468, 477 κ. ἐ., 482 κ. ἐ.,

493, 499 κ. ἐ., 516 κ. ἐ., 701,

704. Στέλλεται πρέσβυς πρὸς

τὸν Φίλιππον Ε' 376 κ. ἐ., 387

κ. ἐ., 390 κ. ἐ., 407. Κατηγορεῖ

τὸν Αἰσχίνην Ε' 439 κ. ἐ., 445

κ. ἐ. Πρέσβυς ἐν Πελοποννήσῳ

Ε' 450 κ. ἐ., 484. Παρὰ τὸν

Ἑλλήσποντον Ε' 480. Στεφα-

νοῦται διὰ χρυσοῦ στεφάνου Ε'

486, 534, 541. Ἡγεῖται τῶν

δέκα ἀνδρῶν Ε' 528. Ἐν Θή-

βαις Ε' 528 κ. ἐ. καὶ Φωκίων

Ε' 334, 535 κ. ἐ., 539. καὶ Δη-

μάδης Ε' 551. Ἐν τῷ Αἰγαίῳ

Ε' 550, 555 κ. ἐ. — Χαρακτὴρ

τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ Ε' 292

κ. ἐ., 305 κ. ἐ. Λόγου Κατὰ Ἀν-

δροτίωνος Ε' 300 κ. ἐ. Πρὸς

Λεπτινὴν Ε' 301. κατὰ τοῦ πρὸς

τοὺς Πέρσας πολέμου Ε' 309.

Περὶ τῶν συμμοριῶν Ε' 312

κ. ἐ. Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν Ε'

319 κ. ἐ., 435. Κατὰ Ἀριστο-

κράτους Ε' 325 κ. ἐ., 435, 469.

Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας

Ε' 328. Φιλιππικὸς πρῶτος Ε'

332, 336 κ. ἐ. Κατὰ Μειδίον Ε'

347. Ὀλυνθιακοὶ Ε' 356 κ. ἐ.

Περὶ εἰρήνης Ε' 412, 526. πρὸς

Μεσσηνίους Ε' 450 κ. ἐ. Φιλίπ-

πικὸς δεύτερος Ε' 453 κ. ἐ. Περὶ

τῶν ἐν Χερρονήσῳ Ε' 471 κ. ἐ.,

527. Φιλιππικὸς τρίτος Ε' 479.

— Ἀνασκόπησις τῆς δράσεως

αὐτοῦ Ε' 563 κ. ἐ. — καὶ Θεμι-

στοκλῆς Ε' 331. καὶ Περικλῆς

Ε' 331. Πηγὰς τῆς ἱστορίας τῶν

κατ' αὐτὸν Ε' 280 σημ. 1.

Δημόστρατος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ

Γ' 426.

Δημόφαντος, Ἀθηναῖος Γ' 587.

Δημόφιλος, Ἀθηναῖος Ε' 433.

Δημοφῶν, Ἀθηναῖος στρατηγὸς

Δ' 425.

Δημοφῶν, Ἀθηναῖος ἐπίτροπος

τοῦ Δημοσθένους Ε' 282.

Δημοχάρης, Ἀθηναῖος Ε' 277.

- Δημωνίδης*, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου Οὔρας Β' 511.
- Δία*, νῆσος παρὰ Κρήτην Α' 95.
- Διαγόρας*, Μήλιος Δ' 92 κ. ἐ.
- Διαγορίδαι*, ἐν Ῥόδῳ Α' 314.
- Διαδικασία*, Ε' 287 σημ.
- Διαιτῆται* παρ' Ἀθηναίοις Α' 505. Β' 623. Δ' 81 σημ. 4.
- Διακρία*, ὄρεινὴ χώρα ἐν Ἀττικῇ Α' 526, 559. Β' 301. Γ' 511.
- Διάκριτοι*, κάτοικοι Διακρίας ἐν Ἀττικῇ Α' 463, 578, 584. Β' 287.
- Διακτορίδας*, Σκοπιάδης Α' 387.
- Διάλεκτοι*, Α' 30 κ. ἐ. δωρικὴ Α' 30, 287. αἰτιατὴ Α' 618. Β' 727, 729 κ. ἐ. ἰωνικὴ Α' 345. αἰολικὴ Β' 730 σημ. 1. κυπριακὴ Α' 236. μακεδονικὴ Ε' 20.
- Διάσια*, ἑορτὴ τοῦ Διὸς ἐν Ἀθήναις Α' 471.
- Δίγαμμα* Α' 24. Β' 122.
- Διδασκαλία*, ἐν Ἀθήναις Β' 577 κ. ἐ. Δ' 42.
- Διδυμῶν*, ἱερὸν πλησίον τῆς Μιλήτου. Μαντεῖον ἐν αὐτῷ Β' 21. Ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τὰς ἀποικίας τῶν Μιλησίων Β' 55. Συμμαχικὸν ἱερὸν Β' 149. Ἀναθήματα τοῦ Κροίσου ἐν αὐτῷ Β' 166, 246. Πυρπολεῖται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 260. Μηδίζει Β' 362.
- Διέμπορος*, βοιωτάρχης Γ' 69.
- Διόδοτος*, ἐν Κορίνθῳ Α' 396, 410. ἐν Ἀθήναις Α' 566. Β' 580, 739. Δ' 123 κ. ἐ. Ε' 242.
- Διτρέφης*, Ἀθηναῖος Γ' 509.
- Δίκαιον*, ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 202 κ. ἐ. ἱερὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 328. Διεθνὲς καὶ ἱερὸν δίκαιον καθορίζεται ὑπὸ τοῦ δελφικοῦ μαντείου Β' 25, 129. Ἴδε *Δικαστήρια*, *Κληρονομικὸν δίκαιον*, *Λυκοῦργος*, *Νόμοι*, *Σόλων*.
- Δικαῖος*, Ἀθηναῖος Β' 334.
- Δικαιώματα* πολιτικὰ ἐν Ἀθήναις καθιδρύονται ὑπὸ τοῦ Σόλωνος Α' 483 κ. ἐ. Ἐπὶ Κλεισθένης Α' 583 κ. ἐ. Ἐπὶ Περικλέους Β' 695 κ. ἐ. Γ' 93. Ἐπὶ τῶν τετρακοσίων περιορίζονται Γ' 559. Παραχωροῦνται εἰς μετοίκους καὶ δούλους Γ' 634. Ἐπὶ τῶν τριάκοντα Δ' 40. Ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος Δ' 75 κ. ἐ. Ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων πολιτικὰ δικαιώματα Ἀθηναίων Γ' 561 σημ. 2.
- Δικασταὶ κατὰ δήμους*, παρ' Ἀθηναίοις Α' 505. Β' 623. Ἴδε *Δικαστήρια*.
- Δικαστήρια*, ἐν Ἀθήναις Α' 504 κ. ἐ. Β' 618. κ. ἐ. 703. Δ' 340. Ε' 150, 432. Πολιτικὴ σημασία αὐτῶν Ε' 439. Δικαστικὸς μισθὸς Β' 625. Δεκάσμος τῶν δικαστῶν Δ' 44. Ἴδε καὶ *Ἀρειος Πάγος*, *Διαιτῆται*, *Ἐφέται*, *Ἡλιαία*, *Μισθός*.
- Δίκτη*, ὄρος ἐν Κρήτῃ Α' 98.
- Διογένης*, Ἀπολλωνιάτης φιλόσοφος Β' 595.
- Διογένης*, Σινωπεὺς φιλόσοφος Ε' 181.
- Διόγνητος*, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς Νικίου Δ' 58.
- Διόγνητος*, Ἀθηναῖος, ἱερομνήμων ἐν Δελφοῖς Ε' 513.
- Διόδοτος*, υἱὸς Εὐκράτους, Ἀθηναῖος Γ' 123, 154 κ. ἐ.
- Διόδωρος*, Ἀθηναῖος Ε' 301, 304.
- Διοκλείδης*, Ἀθηναῖος Γ' 443, 447.

- Διοκλῆς, Ἀθηναῖος Δ' 75.
 Διόλκος, ὁδὸς τροχίλατος ἐπὶ τοῦ
 ἰσθμοῦ Α' 393, 409.
 Διομέδων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
 Γ' 562, 571, 633, 639, 647.
 Διόμιλος, Ἄνδριος, στρατηγὸς ἐν
 Συρακούσαις Γ' 461.
 Δίον, πόλις παρὰ τὸν Ἀθῶ Γ' 233,
 392. Ε' 42.
 Διονύσια, ἐν Ἀθήναις Β' 513, 739,
 800. Ε' 170.
 Διονύσιος, Φωκαεὺς στρατηγὸς Β'
 257 κ. ε.
 Διονύσιος, υἱὸς Ἑρμοκράτους, τύ-
 ραννος τῶν Συρακουσῶν. Κα-
 ταλαμβάνει τὴν ἀρχὴν Δ' 201.
 Δεξιότῃ τοὺς Μεσσηνίους Δ'
 235. καὶ Ἀθηναῖοι Δ' 324, 343.
 Ε' 118, 242, 344 καὶ Σπάρτη
 Δ' 241, 397 σημ 2, 470. καὶ
 Θῆβαι Δ' 539.
 Διονύσιος ὁ νεώτερος, υἱὸς Διονυ-
 σίου, τύραννος τῶν Συρακου-
 σῶν Δ' 538, 563 κ. ε. Ε' 207,
 242, 272.
 Διονύσιος, Ἀθηναῖος, ὁ ἐπιλεγό-
 μενος Χαλκοῦς Γ' 329. Ἐλε-
 γεῖται αὐτοῦ Β' 737.
 Διονυσόδωρος, Θηβαῖος ἱστοριο-
 γράφος Δ' 613.
 Διόνυσος, Εἰσαγωγή τῆς λατρείας
 αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα Α' 79. Λα-
 τρεία ἐν Ἀττικῇ Α' 551, 559,
 565. ἐν Γελωνοῖς Α' 706. ἐν
 Δελφοῖς Α' 485. Β' 23, 35, 118.
 ἐν Θράκῃ Ε' 66. ἐν Κορίνθῳ
 Α' 396, 409. ἐν Κρήτῃ Α' 98.
 ἐν Νάξῳ Α' 98. ἐν Σικελίᾳ Γ'
 296. ἐν Σικανῶνι Α' 376. Θέα-
 τρον τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις
 Β' 799. Ε' 588. Ἴδε καὶ Διονύσιος.
 Διοπεΐθης, Ἀθηναῖος Γ' 61, 125
 432. Δ' 93.
 Διοπεΐθης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
 Ε' 469, 478, 481.
 Διοπεΐθης, Λακεδαιμόνιος Δ' 239.
 Διοσκουριάς, πόλις παρὰ τὸν Πόν-
 τον Α' 639.
 Διόσκουροι, Λατρεία αὐτῶν ἐν Ἀ-
 θήναις Β' 771, 823. Γ' 576. ἐν
 Ἀρκαδίᾳ Α' 386. ἐν Λακωνικῇ
 Α' 249, 267.
 Διότιμος, Ἀθηναῖος Ε' 431, 438, 550.
 Διοτρέφης, Ἀθηναῖος Γ' 553.
 Διόφαντος, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Δ' 339.
 Διόφαντος, Θηβαῖος Δ' 602.
 Διοχάρους, πόλις ἐν Ἀθήναις Β' 796.
 Διπαία, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Β' 538.
 Διπάτωρος, Ζεὺς παρὰ τοῖς Πελασ-
 γοῖς Α' 69.
 Δίποιος, Κρής γλύπτης Α' 247.
 Β' 109.
 Δίπυλον, πόλις ἐν Ἀθήναις Β'
 505, 794.
 Δίρκη, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
 Δίσκος, ἄθλημα Β' 40.
 Δίφριλος, Ἀθηναῖος Ε' 501.
 Διφρίδας, Λακεδαιμόνιος στρατη-
 γὸς Δ' 322.
 Διωξολία, θεωρικὰ Β' 513.
 Δίον, Συρακούσιος Ε' 190, 272.
 Διώνδας, Ἀθηναῖος Ε' 541.
 Διώνη, Λατρεία αὐτῆς ἐν Δωδώνῃ
 Α' 144.
 Δοκιμασία τῶν ἀρχόντων ἐν Ἀθή-
 ναις Δ' 171.
 Δόλογχοι, θρησκευτὸν φῶλον Α' 535.
 Β' 229.
 Δόλοπες, ἔθνος ἐν Θεσσαλίᾳ Α'
 157. Β' 372. Δ' 546. Ε' 404.

Δόξανδρος, Μυτιληναῖος Γ' 135.
 Δορίσκοι, πόλις ἐν Θράκῃ Β' 340, 467, 471.
 Δόρυς, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Β' 457.
 Δονάτιος, Σικελὸς Γ' 314, 330.
 Δούλοι ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 190. Ἐκ τοῦ Πόντου Α' 634.
 Ἐξ Ἰλλυρίας Α' 659. Πληθὸς αὐτῶν Β' 349 κ. ἐ. Ἐν Ἀθήναις Β' 614. Αὐτομολοῦσι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Δεκελείας Γ' 513. Στρατολογοῦνται χάριν τοῦ στόλου Γ' 634. Κατατάσσονται εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Ἀθηναίων Ε' 549.
 Δούρις, ζωγράφος Β' 578, 769.
 Δραβήνοκος, πόλις Θράκης. Μάχη παρ' αὐτῇ Β' 500, 691, 795. Ε' 67.
 Δρακοντίδης, Ἀθηναῖος Β' 688.
 Δρακοντίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 19, 63.
 Δράκων, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 465 κ. ἐ. Οἱ φονικοὶ αὐτοῦ νόμοι διατηροῦνται Α' 507. Ἀνανέωσις τῶν νόμων αὐτοῦ ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος Α' 74.
 Δραῦμα, Γένεσις αὐτοῦ Α' 566. Β' 740. Ἐν Ἀττικῇ Α' 95 κ. ἐ. Σατυρικόν. Γένεσις αὐτοῦ Β' 740, 746. καὶ Εὐριπίδης Α' 138. Ἴδε Ἀχαιοὺς, Κωμωδία, Τραγωδία.
 Δραχμὴ, νόμισμα Α' 365, 490, 511 κ. ἐ. Γ' 328 κ. ἐ. Ἀλεξανδρεία (Ἀλέξανδρου Φεραίου) Δ' 554 σημ. 2.
 Δρύοι, ἔθνος παρὰ τὴν Οἴτην Α' 151. Πιτῶνται ὑπὸ τῶν Λωρῶν Α' 154, 157. Ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 296.

Δρύς, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 156.
 Ὑμᾶνες, φυλὴ τῶν Λωρῶν Α' 223, 232, 248, 268.
 Δύμας, γαμβρὸς τοῦ Πριάμου Α' 104.
 Δυρράχιον. Ἴδε Ἐπίδαμνος.
 Δυσπρόντιοι, πόλις ἐν Πισατίδι Α' 334, 412.
 Ὡδεκάθεον, καθορίζεται ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων Α' 159. Β' 29. Βομὸς αὐτοῦ ἐν τῷ Κεραμεικῷ Α' 553.
 Ὡδεκαπόλεις, ἄττικαὶ Α' 583. ἁχαῖκα Α' 168, 673. ἰωνικά Α' 345, 622, 673.
 Ὡδώνη, πόλις ἐν Ἡπείρῳ, ὁρχαία ἔδρα τῶν Πελασγῶν Α' 37. Ἰέρειαι ἐν αὐτῇ Α' 87. Ἐδρα τῶν Γραικῶν Α' 143. Μαντεῖον τοῦ Διὸς Α' 143, 165. Β' 1. Ἐπίδρασις τῆς Λιβύης ἐπ' αὐτὴν Α' 71.
 Λωριεῖς, ἐκ Θεσσαλίας Α' 39, 46, 149. Λιάλεκτος Α' 30. Χαρακτὴρ αὐτῶν Α' 220 κ. ἐ. Ἐν Λωρίδι Α' 151, 165. Οἰκίότης μετὰ τῶν Μαλιέων Α' 157. μετὰ τῶν Μακεδόνων Ε' 19. Ἐν τῇ δελφικῇ ἀμφικτυονίᾳ Α' 158, 162. Ε' 404. Μετανάστασις αὐτῶν Α' 163 κ. ἐ., 213. Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 166 κ. ἐ. 221 κ. ἐ., 238. Παρὰ τὸν Ἰσθμὸν Α' 168, 229. Ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 223 κ. ἐ., 234 κ. ἐ., Ἐν Λακωνικῇ Α' 226 κ. ἐ., 239 κ. ἐ., 251 κ. ἐ., 269. Ἐν Ἐπιδάμῳ Α' 230. Ἐν Τροίᾳ Α' 230. Ἐν Ἀργεῖ Α' 228, 240, 358 κ. ἐ. Ἐν Σικυωνίᾳ Α' 228, 370. Συμμετέχουσι τῆς με-

ταναστάσεως τῶν Ἰωνῶν Α' 172. Ἐν Κρήτῃ Α' 177, 240 κ. ἔ. Ἐπιπίπτουσι κατὰ τῆς Ἀττικῆς Α' 455 κ. ἔ. Ἀποικίαι αὐτῶν Α' 176 κ. ἔ. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος παρ' αὐτοῖς Α' 153. Δωρικὸς ἀρχιτεκτονικὸς ῥυθμὸς Β' 82 κ. ἔ. Δωρικὴ λυρικὴ ποιήσις Β' 124. Δωριεὺς, υἱὸς Ἀναξανδρίδου, Λακεδαιμόνιος Α' 182. Β' 357. Γ' 270. Δωριεὺς, υἱὸς Διαγόρου, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 592. Δωρίς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690. Δωρίς, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Μετανάστασις τῶν Δωριέων εἰς αὐτὴν Α' 152. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Φωκέων Β' 544. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 173. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ πολεμία τῶν Φωκέων Ε' 84. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς Ἀμφικτυονίας Ε' 404. Πολεμεῖ πρὸς τὸν Φίλιππον Ε' 538. Δῶρος, γενάρχης τῶν Δωριέων Α' 153, 166. Δῶρος, πόλις ἐν Καρίᾳ Β' 652 σημ. 3. 848. Ἐξρος, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Ε' 10. Ἐγγαστροῦται Δ' 90 σημ. 3. Ἴδε *Εὐρυκλῆς*. Ἐγροῖα, πόλις ἐν Σικελίᾳ Β' 684. Πολεμεῖ πρὸς Σελινοῦντα Γ' 343. καὶ Ἀθήναι Γ' 401 κ. ἔ., 420 κ. ἔ., 452. καὶ Καρχηδὼν Γ' 499. Νομίματα αὐτῆς Γ' 293. Ἐδεσσα, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 26. Ἴδε *Αἰγαί*. *Εἰκόνες*, πλαστικά Ε' 255.

Εἰκοστή, Γ' 600. Ἴδε *Λεκάτη*. *Εἰκοσολόγοι* παρ' Ἀθηναίοις Γ' 514. *Εἰλωτες*, ἐν Λακωνικῇ Α' 274, 279, 285, 288. Ὑποκινοῦνται εἰς ἀποστασίαν ὑπὸ τοῦ Πανσανίου Β' 484. Ἀποστασία αὐτῶν Β' 503. Ὁ Βρασίδης παραλαμβάνει αὐτοὺς ὡς στρατιώτας Γ' 220 κ. ἔ., 250, 351. Ἐν Πύλῳ Γ' 374. Ἀποστασία ὑπὸ τὸν Κινάδωνα Δ' 242 κ. ἔ. *Εἶρα*, δρεινὸν ξροῦμα ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 313 κ. ἔ., 332. Δ' 531. *Εἰρήνη* = Καλαῦρεια Α' 138. *Εἰσαγγελία*, Ε' 442. *Εἰσφορά*, πολεμικὴ, ἡ πρώτη γενομένη Γ' 146 σημ. 1. ἐπὶ Ναυσινίκου ἀρχοντος Δ' 447. Ε' 104. *Ἐκάδημος*, (Ἀκάδημος), Ἀθηναῖος ἥρως Ε' 193. *Ἐκαταῖος*, υἱὸς Ἡγησάνδρου, Μιλήσιος ἱστοριογράφος Β' 245, 255, 706. *Ἐκατομβαιῶν*, μὴν παρ' Ἀθηναίους Α' 558. *Ἐκάτομνος*, δυνάστης ἐν Καρίᾳ Δ' 334. Ε' 135. *Ἐκατόμπεδος*, κτίζεται ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου Α' 558, 567, 576. Β' 807 σημ. 1. Ἀνακτίζεται ὑπὸ τοῦ Περικλέους Β' 808. Ἴδε *Παρθενών*. *Ἐκβάτανα*, (Ἀγβάτανα) πρωτεύουσα τῆς Μηδίας Β' 172, 709. *Ἐκδικος*, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Δ' 311. *Ἐκχειρία*, Προσωποποιία αὐτῆς Α' 326. *Ἐκκλησία*, παρ' Ὀμήρῳ Α' 208. Ἐν Σπάρτῃ Α' 276. Ἐν Ἀθή-

- ναις ἐπὶ Σόλωνος Α' 500. ἐπὶ Περιελέους Β' 611. καὶ ἡλιαία Β' 619. Ἐκκλησιαστικὸς μισθὸς Β' 626. Ε' 339. Κατάργησις αὐτοῦ Γ' 559, 597. Εἰσαγωγή αὐτοῦ καὶ πάλιν Γ' 597. Ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους Ε' 433 κ. ἔ. Ἐν Ἀργεὶ Δ' 506. Ἴδε *Πρύξ*.
- Ἐκτιμῶριοι*, τάξις ἐν Ἀττικῇ Α' 464.
- Ἐκτωρ*, υἱὸς Πριάμου, Τρώες Α' 104.
- Ἐλαιον*, ἄπτικόν Α' 443, 558. Β' 699. Ἰεραὶ ἐλαῖαι (μορίαί) Α' 82, 443. Ἐν Δίλῳ Α' 116. Ἐμπόριον τοῦ ἐλαίου μετὰ τοῦ Πόντου Α' 639. μετὰ τῆς Αἰγύπτου Α' 647.
- Ἐλαιοῦς*, πόλις ἐν τῇ θρηακικῇ χερσονήσῳ Ε' 470 σημ. 5.
- Ἐλάτεια*, πόλις ἐν Φωκίδι Β' 385. Ε' 524 κ. ἔ.
- Ἐλατος*, Λακεδαιμόνιος Α' 301.
- Ἐλέα*. Ἴδε *Αἰθαλία*.
- Ἐλέα*. Ἴδε *Υἑλη*.
- Ἐλεᾶται*, φιλοσοφικὴ σχολὴ Β' 585, 593. καὶ Πλάτων Ε' 198.
- Ἐλεγεία*, Γένεσις αὐτῆς Α' 309. Ἐν Ἀθήναις Β' 578, 736 κ. ἔ.
- Ἐλένη*, Ἀρπαγὴ αὐτῆς Α' 184.
- Ἐλευθέρια*, ἑορτὴ τοῦ Διὸς ἐν Συρακούσαις Γ' 313. Πανελλήνιος ἐπινίκιος ἑορτὴ ἐν Πλαταιαῖς Β' 420.
- Ἐλευσίς*, πόλις ἐν τῇ Ἀττικῇ Α' 148. Συμμετοχὴ αὐτῆς εἰς τὸν δευτέρου μεσσηνιακὸν πόλεμον Α' 299. Εὐμολπίδαι ἐν αὐτῇ Α' 443. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Α' 445. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583. Οἱ τριάκοντα ἐν αὐτῇ Δ' 48, 63. Λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν αὐτῇ Α' 445. Λατρεία τῆς Δήμητρος Α' 445, 448. Ἐθνικὸν ἀξίωμα αὐτῆς Β' 836. Κτίρια ἐν αὐτῇ Β' 790. Πομπαὶ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσίνα Β' 394, 794. Γ' 609.
- Ἐλευσίς*, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 148.
- Ἐλεφαντίνη*, νῆσος ἐν τῷ Νεῖλῳ Β' 709.
- Ἐλίκη*, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 168, 235, 325. Β' 131. Δ' 507.
- Ἐλικὼν*, ὄρος ἐν Βοιωτίᾳ Α' 9, 89.
- Ἐλικὼν*, ὑφάντης πέπλων Β' 838 σημ. 4.
- Ἐλίμεια*, κοιλὰς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 15.
- Ἐλιμῶται*, μακεδονικὸν φύλον Ε' 44.
- Ἐλιοᾶ*, παραθαλασσία χώρα Α' 50.
- Ἐλισσὼν*, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 514.
- Ἐλλάνικος*, Λέσβιος ἱστοριογράφος Α' 269. Β' 715.
- Ἐλλανοδίκαι*, ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 338. Διαιτῆται μετὰ τῶν συμμάχων πόλεων τῆς Πελοποννήσου Α' 340.
- Ἐλλάς*, ἡ ἀρχαιοτάτη ἐν Δωδώνῃ Α' 143. Σχηματισμὸς τῆς συνεχοῦς Ἑλλάδος Β' 2. Γλῶσσα ἑλληνικὴ Α' 20. Διάλεκτοι αὐτῆς Α' 30 κ. ἔ. — Ὄνομα ἐπὶ νομισμάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου Δ' 554 σημ. 2.
- Ἐλλην*, γενάρχης τῶν Ἑλλήνων Α' 161. Β' 3, 122.
- Ἐλληνες*, Καταγωγὴ αὐτῶν Α' 21 κ. ἔ. Ὄνομα Α' 27, 161. Σωματικὴ διάπλασις Α' 33. καὶ Πελασοῖ Α' 37 κ. ἔ. Ἐνότης αὐτῶν Β' 1 κ. ἔ. Ἱστορία αὐ-

τῶν Ε' 223 κ. ἐ. Γλώσσης αὐ-
τῶν τονισμὸς Α' 22 κ. ἐ.
Ἑλληνικὸς πόλεμος Β' 557 σημ. 3.
Ἑλλήριον, χωρίον Σπάρτης Β' 462.
Ἑλλήριον, ἱερὸν ἐν Νανκράτει Α' 647.
Ἑλληροκράτης, Λαρισταῖος Δ' 542
Ἑλληροσκόθαι, Α' 706.
Ἑλληροταμίαι. Κατάστασις αὐτῶν Β' 464. Ἐν Ἀθήναις Β' 679. Γ' 633. Κατάργησις αὐτῶν Δ' 77. Μετ' Εὐκλείδην Δ' 77 σημ. 1.
Ἑλλήσποριος. Ἐθνη παρ' αὐτῶ Α' 45. Σημασία αὐτοῦ διὰ τὰς Ἀθήνας Α' 543. Μιλῆσιοι ἐν αὐτῶ Α' 628 κ. ἐ. Γεφυροῦνται ὑπὸ τοῦ Ξέρξου Β' 340 κ. ἐ., 437. Ἑλλησπόντιος φόρος τῆς περὶ Αἴλον συμμαχίας Β' 662.
Ἑλλοὶ (Σελλοί), ἱερεῖς τοῦ Διὸς ἐν Δωδώνῃ Α' 143.
Ἑλλοπία, ὄνομα Εὐβοίας Α' 89.
Ἑλλοπία, χώρα περὶ τὴν Δωδώνην Α' 143.
Ἑλος, παραθαλασσία πόλις τῆς Λακωνικῆς Α' 274. Δ' 528.
Ἑλπινίκη, ἀδελφή τοῦ Κίμωνος Β' 469, 555.
Ἑλυμοι, ἔθνος ἐν Σικελίᾳ Α' 666, 667, 684. Γ' 258, 277, 341 σημ. 3.
Ἑλωρος, πόλις καὶ ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Γ' 262, 491.
Ἑμῶλιμα, ἄσματα παρεμβλητὰ ἐν τῇ τραγωδίᾳ Δ' 102.
Ἑμμενίδαι, κλάδος τῶν Αἰγιδῶν ἐν Σικελίᾳ Γ' 264, 275, 312. καὶ Πίνδαρος Γ' 304.
Ἑμπεδοκλῆς, Ἀκραγαντίνος φιλόσοφος Β' 588, 594, 690. Γ' 317, 333.

Ἑμπορικαὶ πανηγύρεις. Ἴδε Ἀγορά.
Ἑμπορίαί, πόλις ἐν Ἰσπανίᾳ Α' 692, 705.
Ἑμπορίον, ἐμπορικὸς λιμὴν τῶν Ἀθηναίων Β' 446.
Ἑμπορίον τῶν Φοινίκων Α' 49 κ. ἐ. Ἐν τῷ δημοτικῷ ἔπει Α' 210. Ἐν Ἰωνίᾳ Α' 357. Ἐν Ἀθήναις Α' 614. Β' 698 κ. ἐ. Προάγεται ὑπὸ τῶν ἐν ἑορταῖς συνελεύσεων Β' 56.
Ἐνδεκα, ἐν Ἀθήναις Δ' 24, 61.
Ἐνδιος, Λακεδαιμόνιος Γ' 520, 523, 619.
Ἐνδοῖος, Ἀθηναῖος γλύπτης Γ' 775.
Ἐνδυμασία, αἰτιακή Α' 617. Β' 598. δωρικὴ Β' 598.
Ἐννα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 671. Γ' 266.
Ἐννέα ὁδοί, χωρίον Θωράκης Β' 499.
Ἐνιμος, Κρής Α' 679.
Ἐξάμετροι, Β' 120.
Ἐξετασται, παρ' Ἀθηναίοις Ε' 153.
Ἐξηγηται, ἐρμηνεῖς τοῦ ἱεροῦ δικαίου ἐν Ἀθήναις Β' 27, 130.
Ἐξηγεστίδης, πατήρ Σόλωνος Α' 434.
Ἐξώπολις, πόλις ἐν Ῥωσίᾳ Α' 638.
Ἐορδαῖοι, φύλον ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16.
Ἐορταί. Σημασία αὐτῶν Β' 46 κ. ἐ. Ἐποπτεύονται ὑπὸ τῶν Δελφῶν Β' 36. Ἐν Ἀθήναις Α' 446. Β' 580 Ε' 147. Ἴδε Διάσια, Διονύσια, Παναθήναια. Διανομὴ τροφῶν κατ' αὐτάς Β' 615. Ἴδε Ἀγῶνες, Θεωρικά.
Ἐπαμεινώνδας, υἱὸς Πολύμνιδος, Θηβαῖος Νεότης καὶ παιδευσίς αὐτοῦ Δ' 409, καὶ Πελοπίδας

Δ' 412 κ. ἐ. Δὲν συμμετέχει τοῦ
φόνου τῶν ὀλιγαρχικῶν Δ' 423.
Ἰδρύει τὸν ἱερὸν λόχον Δ' 433.
Πρέσβυς ἐν Ἀθήναις Δ' 460.
Πρέσβυς ἐν Σπάρτῃ Δ' 472,
478 κ. ἐ. Ἐν Λεῦκτροις Δ' 483
κ. ἐ. Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Λεῦκτρα
μάχην Δ' 492 κ. ἐ. Ἀνακαλεῖ
τοὺς Μεσσηνίους Δ' 503. Κτί-
ζει τὴν Μεγάλην πόλιν Δ' 514
κ. ἐ. Πρώτη στρατεία εἰς τὴν
Πελοπόννησον Δ' 524 κ. ἐ. Δευ-
τέρα στρατεία εἰς τὴν Πελοπόν-
νησον Δ' 537 κ. ἐ. Ἐν Θεσσα-
λίᾳ Δ' 558. Τρίτη στρατεία εἰς
τὴν Πελοπόννησον Δ' 571 κ. ἐ.
Τετάρτη στρατεία εἰς τὴν Πελο-
πόννησον Δ' 591 κ. ἐ. Πίπτει
παρὰ τὴν Μαντίνειαν Δ' 600 κ. ἐ.
Αἰπαρ' αὐτοῦ μεταρρυθμίσεις τῆς
στρατιᾶς Δ' 482 κ. ἐ. Πηγαὶ
τῆς ἱστορίας αὐτοῦ Δ' 427 σημ.
Ἐπάρηται, μόνιμος στρατιὰ ἐν Ἀρ-
καδίᾳ Δ' 517.
Ἐπειώ, φῶλον ἐν Ἡλίδι, συγγε-
νεῖς τῶν Αελέγων Α' 66, 165,
171, 234.
Ἐπειὸς, πατὴρ τοῦ Αἰτωλοῦ Α'
166.
Ἐπίγονοι. Ἴδε Θῆξαι.
Ἐπίδαμνος, πόλις ἐν Ἰλλυρίᾳ. Κτί-
σις αὐτῆς Α' 411, 659, 710.
Ἀποστασία ἐν αὐτῇ Γ' 10 κ. ἐ.
Ἐπίδαυρος, πόλις ἐν Ἀργολίδι.
Κτίσις αὐτῆς Α' 171. Μετανά-
στασις ἐξ αὐτῆς Α' 176, 180.
Κοινωνεῖ συμμαχίας κατὰ θά-
λασσαν Α' 137. Ἐκδωρίζεται Α'
230. Β' 112. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α'
358. Β' 112. Καθυποτάσσεται

ὑπὸ τῆς Κορίνθου Α' 415. Ἐν
τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370,
411. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀθη-
ναίους Β' 542, 562. Γ' 88. Ἐν
τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ'
242, 372. Ὑποστηρίζει τοὺς Λα-
κεδαιμονίους ἐναντίον τῶν Θη-
βαίων Δ' 538, 559. Προςβάλλ-
εται ὑπὸ τῶν Ἀργείων Δ' 560.
Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 180. Ἀγάλ-
ματα Δαμίας καὶ Αἰδηςίας ἐν
αὐτῇ Β' 95. Λατρεία τοῦ Ἀσκλη-
πιοῦ ἐν αὐτῇ Γ' 31.

Ἐπιδημιουργοί, ἀρχὴ Κορινθίων
ἐν ταῖς ἀποικίαις Β' 710. Γ' 20.

Ἐπικράτης, Ἀθηναῖος Β' 510.

Ἐπικράτης, κωμικὸς ποιητὴς Ε' 238.

Ἐπικράτης, Ἀθηναῖος δῆτωρ Δ'
265 κ. ἐ.

Ἐπικύδης, Ἀθηναῖος Β' 373.

Ἐπίλυκος, Ἀθηναῖος Δ' 313.

Ἐπιμελητὴς τῶν δημοσίων προς-
όδων ἐν Ἀθήναις Β' 635.

Ἐπιμενίδης, Κρῆς μάντις Α' 247,
262, 480. Β' 15, 77.

Ἐπιμηλίδης, Κυρηναῖος Α' 533.

Ἐπιπολαί, ὕψωμα παρὰ τὰς Συ-
ρακούσας Γ' 314, 460 κ. ἐ.,
471, 482.

Ἐπίσκοποι, ἐπίτροποι Ἀθηναίων
ἐν ταῖς συμμαχίαις Β' 659.

Ἐπιστάται, ἐπόπται τῶν δημοσίων
κτιρίων ἐν Ἀθήναις Β' 636.

Ἐπιστάτης, πρόεδρος τῶν πρυτά-
νων ἐν Ἀθήναις Β' 679.

Ἐπιστολεὺς, ὑποναύαρχος παρὰ
Λακεδαιμονίους Γ' 651.

Ἐπιστύλιον, Β' 84.

Ἐπιτέλης, Ἀργεῖος στρατηγὸς Δ'
531.

ζ' β)

Ἐπιχάρης, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 53.

Ἐπίχαμος, Κῶος, κωμικὸς ποιητῆς ἐν Συρακούσαις Γ' 296, 317. Ὡς ἱατρὸς Γ' 302. καὶ ἡ γραφή Δ' 80.

Ἐπος βοιωτικὸν Α' 564. Β' 123. ὁμηρικόν. Ἴδε Ὅμηρος. Ἐπικὸς κύκλος Α' 563.

Ἐπωίδες, ἐν τῇ τρυφῇ Γ' 479.

Ἐρασιίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 630, 640, 647.

Ἐρασιῖνος, ποταμὸς ἐν Ἀργολίδι Α' 227.

Ἐρατος, βασιλεὺς Ἀργους Α' 361.

Ἐρατοσθένης, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 38, 52, 69, 170.

Ἐρατοσθένης, Ἀλεξανδρινὸς λόγιος Α' 214, 289.

Ἐργῖνος, Ἀργοναύτης Α' 117.

Ἐργοκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Δ' 319.

Ἐργοτέλης, Κρής, Ὀλυμπιονίκης Γ' 292.

Ἐρεσὸς (Ἐρεσσός), πόλις ἐν Λέσβῳ Γ' 131.

Ἐρέτρια, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Χαλκίδα Α' 357, 400, 652. Ἐρετρίεις ἐν Κερκύρα Α' 657. Ἐκδιώκονται ἐκ Κερκύρας Α' 399. Πεισιστράτιδας ἐν αὐτῇ Α' 541. Ὑποστηρίζει τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 249. Οἱ Πέρσαι ἐπιτίθενται κατ' αὐτῆς Γ' 284. Ἀλωαίς ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 286, 311. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 563, 683. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 131. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Ε' 576.—Λα-

τρεία τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Α' 152. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 648, 652. Ἐπιτηδεύματα ἐν αὐτῇ Α' 649.

Ἐρεχθεῖδαι, βασιλικὸν γένος ἐν Ἀττικῇ Α' 443 κ. ἑ. 449, 455.

Ἐρέχθειον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν Β' 802, 824. Ε' 243.

Ἐριγῶν, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16 κ. ἑ.

Ἐρινεὸς, πόλις Δωριδὸς Α' 151, 310.

Ἐρινύες (Σεμναί). Λατρεία αὐτῶν ἐν Ἀθήναις Α' 454, 472, 481. Β' 525. Γ' 111. Ε' 254.

Ἐριχθόνιος, ἄττικὸς ἥρως Α' 443, 614. Β' 824.

Ἐριχθόνιος, δαίμων τῆς Τρωάδος Α' 105.

Ἐρμαῖ ὡς ὁδοδείκται Α' 554. πελασγικοὶ ἐν Ἀθήναις Α' 448. ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν Β' 717. Ἴδε Ἐρμολογία.

Ἐρμῆς πρὸς τῇ πυλίδι, ἐν Πειραιεῖ Β' 294, 295 σημ. 1.

Ἐρμολογία, πρόξενος τῶν Ἀθηναίων ἐν Χίῳ Β' 718.

Ἐρμόνη, πόλις ἐν Ἀργολίδι Α' 137. Σάμιοι ἐν αὐτῇ Β' 213.

Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 411. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἀργους Β' 518. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 88.

Ὑποστηρίζει τὴν Σπάρτην ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 538.

Ἐρμιππος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Γ' 55, 62, 76, 366.

Ἐρμόδιχη, σύζυγος Μίδα τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Β' 144.

Ἐρμόδωρος, Ἀθηναῖος βιβλιοπώλης Ε' 218.

Ἐρμόδωρος, Ἐφέσιος Β' 593, 609.

Ἐρμολογίδης ἐν Ἀθήναις Γ' 428 κ. ἐ., 442 κ. ἐ., καὶ ἡ κωμωδία Γ' 449 σημ. 1.

Ἐρμικράτης, υἱὸς Ἐρμῶνος, Συρακούσιος. Ἡγέτης τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας Γ' 338 κ. ἐ. Ὁγυρόνει τὰς Συρακούσας Γ' 454. Ἐν Καμαρίνῃ Γ' 457 κ. ἐ. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς πολιορκίας τῶν Συρακουσῶν Γ' 464, 477, 494. Ἐν τῷ δεκελειῷ πολέμῳ Γ' 532. Μετὰ τοῦ στόλου ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 569. Καθαίρεται Γ' 613.

Ἐρμος, ποταμὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 5, 101.

Ἐρμων, Ἀθηναῖος Γ' 576.

Ἐρμων, Λακεδαιμόνιος κυβερνήτης ναυαρχίδος Δ' 191.

Ἐρυνθραί, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 179. Λύκιοι, Κρητες καὶ Κάρες ἐν αὐτῇ Α' 115. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Μίλητον Α' 357. Ἐν τῇ ἀποστασίᾳ τῶν Ἰώνων Β' 257. Ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ συμμαχίᾳ Β' 659. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 508, 521. 524. Λατρεία τοῦ Μεγάλου ἐν αὐτῇ Α' 177. Διάλεκτος αὐτῆς Α' 345.

Ἐρυνθραί, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Οἱ Ἕλληνες παρατάσσονται παρ' αὐτὴν κατὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην Β' 411.

Ἐρύμανθος, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 518.

Ἐρύμανθος, ὄρος μεταξὺ Ἠλίδος καὶ Ἀρκαδίας Α' 234.

Ἐρυνξ, ὄρος καὶ πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Ἐλνυμοὶ αὐτόθι Α' 684. Γ' 341.

Ἰερὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ τοῦ ὄρους Α' 684. Γ' 420.

Ἐρυνίμαχος, υἱὸς Ἀκουμενοῦ, Ἀθηναῖος ἱατρός Ε' 228.

Ἐρυνίχθων. Κερκοπίδης Β' 461.

Ἐρως. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Α' 561. Παρὰ Πλάτῳ Ε' 194.

Ἐσπερία. Ἰδε Ἰταλία.

Ἐσπερίδες (Εὐεσπερίδες), πόλις ἐν Κυρηναϊκῇ Α' 699. Δ' 502.

Ἐσταιῶνις, χώρα ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 149.

Ἐταῖραι, Β' 363, 599, 695. Ε' 173.

Ἐταιρίαι πολιτικαὶ ἐν Ἀθήναις, ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων Β' 291. ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 121, 151, 414 κ. ἐ., 503.

Ἐτεοβοντάδαι, γένος ἱερέων ἐν Ἀθήναις Ε' 436.

Ἐτεόκλητες, ἰθαγενεῖς οἰκήτορες τῆς Κρήτης Α' 95.

Ἐτεόνικος, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 649.

Ἐτησίαι, ἄνεμοι βόρειοι Α' 15. Γ' 84. Ε' 471.

Ἐτοιμαρίδας, Λακεδαιμόνιος Β' 457. Γ' 44.

Ἐτος. Ἰδε Ἡμερολόγιον.

Εὐάγγελος, δοῦλος τοῦ Περικλέους Β' 641.

Εὐαγόρας, βασιλεὺς τῆς Κύπρου.

Ἀνάρρησις αὐτοῦ Γ' 630 καὶ Κόνων 244 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Πέρσας Δ' 307, 333 καὶ Ἀθηναῖοι Δ' 333 κ. ἐ., 347. ὑποτελῆς τῶν Περσῶν Δ' 337. Νομίσματα αὐτοῦ Ε' 71.

Εὐαίνετος, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Β' 371.

Εὐανδρος, Ἀθηναῖος Ε' 215.

Εὐβοία, Θέσις αὐτῆς Α' 121 κ. ἔ.

Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 89. Μεταναστάσεις ἕξ αὐτῆς Α' 171, 173, 345. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Α' 599. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία πρὸς τὴν Κέρκυραν Α' 656. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 284 κ. ἔ., 381 κ. ἔ., 394, 411. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 556, 563, 683. Πληρόνει φρόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669 κ. ἔ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσιν αὐτὴν Γ' 577 κ. ἔ. Λακεδαιμόνιοι ἀρροσται ἐν αὐτῇ Δ' 10. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ πολεμία τῆς Σπάρτης Δ' 275. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 498. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Ε' 108, 131. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 339 κ. ἔ., 422, 459, 482, 533. — Σίβυλλα ἐν αὐτῇ Β' 21. Λατρεία τοῦ Μελκάρθ ἐν αὐτῇ Α' 74. Προϊόντα αὐτῆς Α' 3. Β' 703. Ἀλυσία πορφύρας παρ' αὐτῇ Α' 51. Εὐβοϊκὸν χρυσοῦν τάλαντον Α' 490. Ἴδε *Ἐρέτρια*, *Χαλκίς*.

Εὐβοῖς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.

Εὐβουλίδης, Ἀθηναῖος ἄρχων Δ' 344.

Εὐβουλίδης, Μιλήσιος Σωκρατικὸς Ε' 178, 294.

Εὐβουλος, υἱὸς Σπινθάρου, Ἀθηναῖος πολιτευτὴς Ε' 170, 307. Ἐσωτερικὴ πολιτεία αὐτοῦ Ε' 167 κ. ἔ., 345, 368, 375, 504. Ἀξίωμα ἐν τῇ πόλει Ε' 334 κ. ἔ., 429, 507. Πρότασις αὐτοῦ περὶ

εἰρήνης Ε' 141. καὶ Αἰσχίνης Ε'

368, 448. καὶ Δημοσθένης Ε'

338 κ. ἔ. καὶ Ξενοφῶν Ε' 185.

Εὐβουλος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Ε' 241.

Εὐγραμμος, ἀγγειοπλάστης ἐν Κορίνθῳ Α' 395.

Εὐδαμίδας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 381.

Εὐδοξος, Κνίδιος ἱατρὸς, φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς Ε' 230,

270, 593. καὶ Πλάτων Ε' 232.

Εὐεσπερίδες. Ἴδε *Ἐσπερίδες*.

Εὐετίων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 393.

Εὐθύδημος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 392, 475.

Εὐθύδημος, Ἀθηναῖος συλλέκτης βιβλίων Ε' 218.

Εὐθυκλῆς, Ἀθηναῖος Ε' 325.

Εὐθυκλῆς, Λακεδαιμόνιος Δ' 567.

Εὐθυκράτης, Ὀλύνθιος Ε' 365, 444.

Εὐθυκράτης, Φωκεὺς Ε' 80.

Εὐθυμος, ἥρως Α' 706.

Εὐθυρος, Θεσπιεὺς Δ' 594.

Εὐκαδμος, γλύπτης Β' 828.

Εὐκλείδης, Ἀθηναῖος ἄρχων Δ' 67.

Μεταρροθυμίσεις ἐπ' αὐτοῦ Δ'

71 κ. ἔ.

Εὐκλείδης, Μεγαρεὺς Σωκρατικὸς

Ε' 177, 182.

Εὐκλείδης, Ἀθηναῖος γλύπτης

Ε' 258.

Εὐκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ'

228.

Εὐκοσμος, υἱὸς Λυκούργου Α' 262.

Εὐκράτης, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς

Γ' 119.

Εὐκράτης, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς Νι-

κίου Γ' 444. Δ' 30.

Εὐκλήμων, ἀστρονόμος ἐν Ἀθή-
ναις Β' 724. Γ' 327. Ε' 232.
Εὐκλήμων, Ἀθηναῖος Ε' 301.
Εὐκλήμων, Ἀθηναῖος ἄρχων Γ'
619.
Εὐμηλος, Κορίνθιος, Βακχιάδης
ποιητὴς Α' 396. Β' 123. Γ' 294.
Εὐμολπίδαι, ἱερεῖς τοῦ Ποσειδῶνος
ἐν Ἐλευσίνι Α' 443, 451.
Εὐμολπίδας, Θηβαῖος Δ' 432.
Εὐνεος, υἱὸς Ἰάσονος Α' 117, 190.
Εὐνομος, πατὴρ Λυκούργου Α'
262.
Εὐνομος, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου
Θρίας Δ' 343. Ε' 208, 291.
Εὐξενος, Φωκαεὺς Α' 690, 704,
706.
Εὐξενος, Λακεδαιμόνιος στρατη-
γὸς Δ' 277.
Εὐξίθεος, Ἡλείος Α' 420.
Εὐόρας, ὄρος ἐν τῇ Λακωνικῇ
Α' 284.
Εὐπαλῖνος, υἱὸς Ναυστρόφου, ἀρ-
χιτέκτων ἐκ Μεγάρων Β' 208.
Εὐπατριῖδαι (Ἄριστοι), παρ' Ὀ-
μήρῳ Α' 207. Ἐν Ἀττικῇ Α'
451, 453, 462 κ. ἐ., 468, 482,
494 κ. ἐ., 526 κ. ἐ., 546, 577.
Εὐπόλεμος, ἀρχιτέκτων Β' 779.
Εὐπολις, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιη-
τὴς Β' 762. Γ' 232, 366, 413,
525. Δ' 166.
Εὐπωλία, σύζυγος Ἀρχιδάμου βα-
σιλέως τῆς Σπάρτης Δ' 237.
Εὐρυπίδης, Ἀθηναῖος Δ' 341.
Εὐρυπίδης, υἱὸς Μνησάρχου, Ἀθη-
ναῖος τραγικὸς ποιητὴς Δ' 103
κ. ἐ., 134. Θάνατος ἐν Μακεδο-
νίᾳ Γ' 664. Δ' 97 σημ. Ε' 43.
Ἀξίωμα αὐτοῦ Δ' 136 κ. ἐ.

καὶ τὸ σατυρικὸν δράμα Δ'
138. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 413.
καὶ Σωκράτης Δ' 181.
Εὐρυππος, πορθμὸς τῆς Εὐβοίας
Α' 121, 173, 648. Β' 21, 381.
Εὐρύαλος, ὕψωμα πλησίον τῶν
Συρακουσῶν Γ' 460, 471.
Εὐρύδατος, προδότης τοῦ Κροί-
σου Β' 179.
Εὐρυεῖδης, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Β' 380, 389 κ. ἐ., 405.
Εὐρυδίκη, σύζυγος Ἀμύντου Γ' βα-
σιλέως τῆς Μακεδονίας Ε' 48.
Εὐρυκλῆς, ἐγγαστρίμυθος Δ' 90.
Εὐρυλέων, Αἰγείδης Α' 304.
Εὐρύλοχος, Λαρισαῖος Δ' 152.
Εὐρύλοχος, Μακεδὼν Ε' 379.
Εὐρύλοχος, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Γ' 180.
Εὐρύμαχος, υἱὸς Λεοντιάδου, Θη-
βαῖος Γ' 67.
Εὐρυμέδων, υἱὸς Θουκλέους, Ἀθη-
ναῖος στρατηγὸς Γ' 117, 119.
Παρὰ τὴν Κέρκυραν Γ' 168 κ.
ἐ., 207 κ. ἐ. Ἐν Βοιωτίᾳ Γ' 175.
Παρὰ τὴν Πύλον Γ' 185. Ἐν
Σικελίᾳ Γ' 335, 339, 476, 483.
Εὐρυμέδων, ποταμὸς ἐν Παμφυλίᾳ.
Μάχη πλησίον αὐτοῦ Β' 489, 658.
Εὐρύνομος, δαίμων Β' 76.
Εὐροπτόλεμος, υἱὸς Πεισιάννατος,
Ἀθηναῖος Γ' 406, 645 κ. ἐ.
Εὐρυπῶν, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης
Α' 359.
Εὐρυπωντίδαι, βασιλικὸς οἶκος ἐν
Σπάρτῃ Α' 254, 258, 262.
Εὐρουσθένης, υἱὸς Προκλέους Α'
254, 259, 269.
Εὐρουσθένης, βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν
Α' 134, 164.

Εὐρώπη, Λατορεία αὐτῆς ἐν Θήβαις
Α' 124.
Εὐρώπας, μυθικὸς βασιλεὺς τῆς
τῆς Σπάρτης Α' 250.
Εὐρώπας, ποταμὸς ἐν Λακωνικῇ Α'
11, 135, 226, 251, 323. Δ' 596.
Εὐταία, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 522.
Εὐφημίδαι, γένος Μινυῶν Α' 696.
Εὐφημος, Ἀργοναύτης Α' 117, 249.
Εὐφημος, Ἀθηναῖος πρέσβυς Γ'
457.
Εὐφίλητος, Ἀθηναῖος Γ' 445.
Ἐταιρία αὐτοῦ Γ' 417 σημ. 4.
Εὐφορίων, Ἀρκάς Α' 386.
Εὐφορίων, υἱὸς Αἰσχύλου, δραμα-
τικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθήναις Δ' 98.
Εὐφραῖος, Πλατωνικὸς Ε' 51.
Εὐφραντίδης, μάντις Β' 395.
Εὐφράνωρ, Κορίνθιος ζωγράφος
Ε' 261.
Εὐφρόνιος, ἀγγειογράφος Β' 769.
Εὐφρων, Σικυνῶνιος, τύραννος Δ'
573 κ. ἑ.
Εὐχαιρ, ἀγγειοπλάστης ἐν Κορίνθῳ
Α' 395.
Εὐχίδας, Πλαταιεὺς Β' 419.
Ἐφεσος, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτίσις
αὐτῆς Α' 177, 178, 342. Συμ-
μαχεῖ μετὰ τῆς Προύνης Α' 383.
Πολιτικὸν ἀξίωμα αὐτῆς Α' 385
κ. ἑ. Ἀνδροκλεῖδαι ἐν αὐτῇ Α'
347. Πολιορκεῖται ὑπὸ Κροίσου
Β' 167. Ἐν τῇ ἀποστασίᾳ τῶν
Ἰώνων Α' 250, 258. Ὑπόφο-
ρος τῶν Ἀθηναίων Β' 669.
Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων
Γ' 520. Ἦτα τοῦ Θρασύλλου
παρ' αὐτὴν Γ' 601. Ὁ Λύσαν-
δρος ἐν αὐτῇ Γ' 622 κ. ἑ., 650.
Ὁ Ἀγησίλαος ἐν αὐτῇ Δ' 255

κ. ἑ. Σάμιοι ἐν αὐτῇ Δ' 268.
Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Σπαρτια-
τῶν Δ' 289. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς
Ῥόδου Ε' 136.—Λατορεία τῆς
Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Α' 346. Ἴδε
Ἀρτεμίσιον. Νομίσματα αὐτῆς
Α' 363. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία
αὐτῆς μετὰ τῆς Μεσογαίας Α'
346, 352, 622. Διάλεκτος αὐτῆς
Α' 345. Ἀρχιτεκτονικὸς ὅρθμος
ἐν αὐτῇ Β' 92. Τέχνη ἐν αὐτῇ
Β' 199.
Ἐφεία. Δικασταὶ παρ' Ἀθηναίους
Α' 467, 506.
Ἐφιάλης, υἱὸς Σοφωνίδου, Ἀθη-
ναῖος Β' 510, 516, 527, 545, 612.
Ἐφιάλης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε'
481, 490.
Ἐφιάλης, Μαλιεὺς προδότης Β'
377.
Ἐφιππος, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποι-
ητὴς Α' 238.
Ἐφοροι, παρὰ Λακεδαιμονίους Α'
286 κ. ἑ., 301, 316 κ. ἑ. Β' 13,
69, 453, 456, 484. Γ' 353. Δ'
196. παρ' Ἀθηναίους Γ' 671,
686.
Ἐφορος, Κυμαῖος ἱστοριογράφος
Ε' 224 κ. ἑ.
Ἐχεμος, βασιλεὺς τῆς Τεγέας Α'
Α' 165, 237.
Ἐχειλος, ἥρως Β' 582.
Ἐχνάδες, νῆσοι ἐν τῷ Ἰονίῳ
πελάγει Α' 656.
Ἐχίνος, πόλις ἐν Φθιώτιδι Ε' 475.
Ζάγκλη. Ἴδε *Μεσσήνη*.
Ζάκυνθος, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πε-
λάγει Α' 656. Γ' 8, 51. Δ' 462.
Ζακύνθιοι ἐν Κρήτῃ Β' 213.

Ζάλευκος, νομοθέτης ἐν Λοκροῖς τοῖς Ἐπιζεφυρίοις Β' 134.

Ζάμολις, Θοῤῥξ σοφὸς Γ' 662.

Ζάσητρα, ἔρσημα ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 344.

Ζευγῖται, τρίτη τάξις τῶν πολιτῶν ἐν Ἀθήναις Α' 497.

Ζεῦξις, Ἡρακλεώτης ζωγράφος Ε' 43, 260.

Ζεὺς, θεὸς πελασγικὸς Α' 63, 69,

94, 98, 152. Β' 81. Ἐν Ἀρ-

καδία Α' 237. Ἐν Ἀττικῇ Α'

438, 442, 551, 560. Β' 800. Ἐν

Δελφοῖς Β' 23. Ἐν Δωδώνῃ Α'

143. Ἐπὶ τῆς Ἰθώμης Α' 225,

293. Ἐν Κρήτῃ Α' 94, 230.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 324, 406.

Β' 548, 829 κ. ἐ., Γ' 56. Ἐπὶ

τοῦ Σιπύλου Α' 109. — Ἐπώ-

ρυμα αὐτοῦ. Ἄμμων Β' 71,

777. Δ' 190. Διπάτυρος Α' 69.

Ἐλευθέριος Β' 420, 797. Γ' 313.

Ἐπικοίνιος Α' 71. Ἐρ-

κεῖος Α' 453, 460, 483, 556.

Λυκαῖος Α' 237. Γ' 237. Δ' 509.

Νικαῖος Γ' 307. Ὀλύμ-

πιος Γ' 307. Ἴδε Ὀλυμπία.

Ὀμαγύριος Α' 676. Ὀμάριος

Α' 676. Οὖριος Α' 629. Β' 228.

Πανελλήνιος Α' 278. Πα-

τρῶος Α' 222. Πολιεὺς Α' 442.

Στράτιος Β' 253. Τριό-

πας Α' 114.

Ζῆθος, Α' 124.

Ζήνων, Ἐλεάτης φιλόσοφος Β'

595, 604, 720.

Ζήνων, Κρής δεχιστὴς Δ' 246.

Ζωγραφική, ἐν Ἀθήναις Β' 768

κ. ἐ. Ε' 259 κ. ἐ. ἐν Θάσῳ Α'

771 κ. ἐ. ἐν Θήβαις Δ' 613. ἐν

Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ε' 261. ἐν Σι-

κωνῶν Ε' 261.

Ζώπυρος, Ἡρακλεώτης Α' 563.

Ἡγεμονία, Ἐννοια αὐτῆς Β' 623

κ. ἐ. Ε' 582 κ. ἐ. Περὶ τὴν Δῆ-

λον. Ἰδρυσις αὐτῆς Β' 459 κ. ἐ.

Ἐριδες ἐν αὐτῇ Β' 474 κ. ἐ.

Μετάθεσις τοῦ ταμείου εἰς Αθή-

νας Β' 533, 673. Δικαστικά δι-

καιώματα τῶν Ἀθηναίων ἐν αὐ-

τῇ Β' 624 κ. ἐ. Ὡς ἀρχὴ τῶν

Ἀθηναίων Β' 662 σημ. 2. Ἐκτα-

σις αὐτῆς Β' 671 κ. ἐ. Α' εἰς

αὐτὴν ὑποκείμεναι χῶραι Β' 652

κ. ἐ., 661, 764. Γ' 159, 211, 253,

Σχέσεις τῶν συμμαχίδων Β' 649

κ. ἐ., 658. Γ' 203 κ. ἐ., 253, 394.

Ἀνάπτυξις αὐτῆς Β' 660 κ. ἐ.

Φόροι Β' 667 κ. ἐ. Ἴδε Φό-

ροι. Διάλυσις μετὰ τὴν σικελι-

κὴν ἐκστρατείαν Γ' 524 κ. ἐ. —

Νέα ἀθηναϊκὴ ἡγεμονία Δ' 448

κ. ἐ., 456 κ. ἐ. Ε' 106 κ. ἐ., 119,

129, 132 κ. ἐ., 141.

Ἡγήμων, Ἀθηναῖος Ε' 428.

Ἡγήμων, Θάσιος ποιητὴς Ε' 241.

Ἡγησίλαος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς

Δ' 597.

Ἡγήσιππος, Ἀθηναῖος, Σουνιεὺς

Ε' 436, 440, 457, 466, 484.

Ἡγησιπύλη, Θοῤῥσσα βασιλόπαις,

σύζυγος Μιλτιάδου Β' 469.

Ἡγησιστρατος, υἱὸς Πεισιστράτου,

Ἀθηναῖος Α' 549.

Ἡδωνοί, θορακικὸν φῦλον Β' 500.

Γ' 235. Ε' 66.

Ἡετίων, Κορίνθιος Α' 404.

Ἡετιώνεια, χειρσόνησος ἐν Πειραιεῖ

Γ' 573, 576.

Ἡῶν, πόλις ἐν Θοράκῃ Β' 340, 467, 471, 499, 683, 717. Γ' 230, 391

Ἡλεία, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.

Ἡλείος, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος, Β' 507.

Ἡλέκτρα, θυγάτηρ Ἀγαμέμνονος Β' 755.

Ἡλεκτρον, Β' 169.

Ἡλιάδα, ἐν Ἀθήναις Α' 500, 505, 587, Β' 620 κ. ἐ. Μισθοφορὰ τῶν ἡλιαστῶν Γ' 148. Κατὰ λύεται ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 560. Δ' 20. Καθίσταται καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 73. Πολιτικὴ σημασία αὐτῆς Β' 621 κ. ἐ.

Ἡλιος. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Λακωνικῇ Α' 250.

Ἡλιοτρόπιον, ἀστρονομικὸν ὄργανον Β' 724.

Ἡλις, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α' 66. Μεσσήνιοι ἐν αὐτῇ Α' 293. Ἀρχαία ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Αἰτωλίας Α' 166. Ἰδρυσις τῆς πολιτείας Α' 233 κ. ἐ., 324 κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Σπάρτης Α' 299, 327, 361. Ἀναλαμβάνει τὴν προστασίαν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων Α' 326. Ἀγῶνες αὐτῆς χάριν τῆς Ὀλυμπίας Α' 330 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Πέρσας Β' 370. Γίνεται ἐνιαία πολιτεία Β' 486. Δημοκρατικὴ ἀνατροπὴ ἐν αὐτῇ Β' 539. καὶ Κόρινθος Γ' 8. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 252, 349, 369, 377 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους Δ' 227 κ. ἐ.

Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Θηβαίους Δ' 524. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Γ' 370. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν Δ' 561 κ. ἐ., 570. καὶ Φίλιππος Ε' 419 κ. ἐ., 558, 579. Ἀττικὴ τέχνη ἐν αὐτῇ Β' 830 κ. ἐ.

Ἡλις, πόλις παρὰ τὸν Πηνειὸν Β' 539. Δ' 232.

Ἡμαθία, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233, Ε' 18, 27

Ἡμερολόγιον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀελφῶν Α' 160, 484. Β' 33. Ὀλυμπιακὸν Α' 339. Ἀττικὸν Α' 484, 513. Διορθοῦται ὑπὸ τοῦ Μέτωνος Β' 724 κ. ἐ. Ἐν Κυζίκῳ Α' 710.

Ἡμεροσκοπεῖον, πόλις ἐν Ἰσπανίᾳ Α' 693.

Ἡρίοχοι, στρατιωτικὸν σῶμα παρὰ τοῖς Θηβαίοις Δ' 433.

Ἡπειρος, χώρα ἐν τῇ βορείῳ Ἑλλάδι. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 142. Ἑλλὰς ἐν αὐτῇ Α' 142. Β' 2. Μεταναστάσεις ἐξ αὐτῆς Α' 144. Ἐκβαρβαροῦνται Β' 2. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Κορινθίους Γ' 9. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἀμβρακιώτας Γ' 96. Λακεδαιμόνιοι ἐν αὐτῇ Δ' 397. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 456 καὶ Φίλιππος Ε' 93, 461.

Ἡπιον, πόλις ἐν Τριφυλίᾳ Δ' 233.

Ἡρα, παρ' Ὀμήρῳ Α' 205. Λατρεία αὐτῆς ἐν Αἰγίνῃ Β' 112. Ἐν Ἀργεῖ Α' 205, 231, 365. Β' 68. Ἐν Κορίνθῳ Α' 414. Ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 325. Ἐν Σάμῳ Β' 112, 199. Ἴδε Ἡραῖον. Ἡρα Λακινία Α' 676. Προ-

δρομία Α' 231 σημ. 1
 Ἡραία, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 321.
 Δ' 504, 519, 522.
 Ἡραῖον, ἱερὸν τῆς Ἡρας παρὰ
 τὰς Μυκήνας Α' 231. Β' 115.
 Ἐν Σάμῳ Β' 56, 91, 107, 112,
 199, 209. Ἐν Κερκύρα Γ' 169.
 Παρὰ τὴν Ἐπίδαυρον Γ' 381.
 Ἡράκλεια, πόλις παρὰ τὴν Οἶτην.
 Κτίσις αὐτῆς Γ' 173. Ὅδος παρ'
 αὐτὴν ἄγουσα εἰς τὰ ἐνδότερα
 τῆς Ἑλλάδος Ε' 523. Ἐν τῷ
 πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 179,
 519. Οἱ πολῖται αὐτῆς ἐκβάλ-
 λονται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων
 Δ' 235. Ἀποδίδεται εἰς τοὺς
 ἀρχαίους οἰκῆτορας Δ' 276, 543.
 Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων
 Δ' 498. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ
 Ἰάσονος Δ' 550. Ὁ Φίλιππος
 παρ' αὐτῇ Ε' 523.
 Ἡράκλεια, πόλις παρὰ τὸν Πόν-
 τον Ε' 123. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ
 Ε' 271.
 Ἡρακλεῖδαι, ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150.
 Κάθοδος αὐτῶν Α' 163 κ. ἐ.,
 182, 213, 219 κ. ἐ. Ἐν Ἀργο-
 λίδι Α' 360. Ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ
 Μακεδονίᾳ Ε' 23 κ. ἐ. Ἐν Λυ-
 δίᾳ Β' 146, 715. Ἐν Σκυῶνι
 Α' 228 κ. ἐ., 371. καὶ Δωριεῖς
 Α' 239. καὶ Πέλοψ Α' 326.
 Ἡρακλείδης, Συρακούσιος στρα-
 τηγὸς Γ' 456.
 Ἡρακλείδης, φονεὺς τοῦ Κότυος
 Ε' 271.
 Ἡράκλειον, παρὰ τὸ Κυνόσαρ-
 γες Ε' 173. παρὰ τὸν Μαρα-
 θῶνα Β' 301. Ἐν τῷ δήμῳ
 Μελίτῃ Β' 799. Ἐν Θήβαις Δ'

614. τὸ κοινῶς Θησεῖον ἐν Ἀθή-
 ναις Β' 799 σημ.
 Ἡράκλειος, ποταμὸς ἐν Φωκίδι Α'
 657.
 Ἡράκλειτος, Ἐφέσιος φιλόσοφος,
 ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Δαρείου Β' 332.
 Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 587, 593.
 Δ' 158. Ἐχθρὸς τῆς δημοκρα-
 τίας Β' 608. καὶ ἡ θρησκεία Β'
 814. Γλῶσσα αὐτοῦ Β' 729.
 Ἡρακλῆς. Προέλευσις αὐτοῦ ἐκ
 Φοινίκης Α' 74 κ. ἐ. Ἴδε Μελ-
 κάρθ. Διάδοσις τῆς λατρείας Α'
 84 κ. ἐ. καὶ Περσείδαι Α' 134,
 165. Παρὰ Λυδοῖς Α' 102. καὶ
 Νέμεια Α' 390.—Λατρεία αὐ-
 τοῦ ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Β' 301,
 796. Ἐν Δωριεῦσι Α' 150, 164.
 Ἐν Ἑλύμοις Α' 684. Ἐν Ἡ-
 λίδι Α' 327. Ἐν Θήβαις Α' 124.
 Δ' 419, 614. Ἐν Σικελίᾳ Α'
 182. Ἐν Τραχίνι Α' 157. Γε-
 νάρχης τῶν βασιλέων τῆς Σπάρ-
 τῆς Α' 259. Γενάρχης τῶν Σκυ-
 θῶν Δ' 704. Ἀλληγορία τοῦ
 Προδίκου Δ' 157. Ἴδε Ἡρά-
 κλεια, Ἡράκλειον.
 Ἡριππίδας, Λακεδαιμόνιος Δ' 236.
 Ἡρόδικος, Σηλυμβριώτης ἱατρὸς
 Ε' 146, 228.
 Ἡρόδοτος, Ἀλικαρνασενὸς ἱστορι-
 κὸς Α' 79, 102, 131, 151, 262.
 Βίος αὐτοῦ Β' 707 κ. ἐ. Ἐν
 Ἀθήναις Β' 711 κ. ἐ. Ἐν Θου-
 ρίοις Β' 690, 714. Περαιτόνει
 τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ Γ' 172.
 Χαρακτὴρ τῆς συγγραφῆς αὐ-
 τοῦ Α' 87. Β' 70, 423 κ. ἐ.,
 728. Γλῶσσα αὐτοῦ Β' 708 σημ.
 2. καὶ Ἀλκμαιωνίδαι Γ' 53. καὶ

Σοφοκλῆς Β' 764. καὶ Θουκυ-
δίδης Β' 733. καὶ Περικλῆς Β'
713.
Ἡρόδης, Συρακούσιος Γ' 301
σημ. 2. Δ' 248.
Ἡρωικοὶ λόγοι, Α' 83 κ. ἔ.
Ἡρόνδης, Ἴων μιμογράφος Γ'
301 σημ. 2.
Ἡοίδος, Κυμαῖος ποιητῆς Β' 75
κ. ἔ., 121 κ. ἔ. Καταγραφή τῶν
ποιήσεων αὐτοῦ ἐπὶ Πεισιστρά-
του Α' 563. Χρησὶς τῶν ποιή-
σεων αὐτοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ
Δ' 94. Ἡσιόδου σχολή Β' 123.
Δ' 403.
Θαλάμαι, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α'
249, 250 σημ. 2, 318.
Θαλῆς, Μιλήσιος φιλόσοφος, τῶν
ἑπτὰ σοφῶν Β' 77 κ. ἔ. Προ-
λέγει ἔκλειπιν ἡλίου Β' 163.
Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 583.
Θαλήτας, Κρής ποιητῆς Α' 247,
307. Β' 126.
Θαλλοφόροι, ἐν τοῖς Παναθηναίοις
Α' 615.
Θαννόρας, υἱὸς Ἰνάρω, Αἰγύπτιος
Β' 697 σημ.
Θαργήλια, ἑορτὴ θερисμοῦ ἐν Ἀθή-
ναις Β' 801.
Θαργηλία, Μυησία ἑταῖρα Β' 363,
639.
Θαργηλίων, μὴν παρὰ τοῖς Ἀθη-
ναίοις Β' 16.
Θαρσεῖς. Ἴδε Ταρτησοῦς.
Θάσος, νῆσος ἐν τῷ θρακικῷ πε-
λάγει. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α'
86. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰστι-
αίου Β' 261. Πάριοι ἐν αὐτῇ Β'
274. Ἀφοπλίζεται ὑπὸ τῶν Περ-

σῶν Β' 275. καὶ Ἀθηναῖοι Β' 499
503, 514. Γ' 553. Ε' 31, 323.
καὶ Σπάρτη Δ' 12. Ὑπόφορος
εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668, 684.
Γραφικὴ ἐν αὐτῇ Β' 771. Ἐπι-
στήμη ἐν αὐτῇ Ε' 226. Θάσιοι
ἐν Θράκῃ Ε' 65 κ. ἔ.
Θάφακος, πόλις παρὰ τὸν Εὐφρά-
την Δ' 209.
Θάψος, χειρόνηςος παρὰ τὰς Συ-
ρακούσας Γ' 461.
Θεαγέντης, τύραννος τῶν Μεγάρων
Α' 420 κ. ἔ., 426, 470, 681.
Β' 208.
Θεαγέντης, Θηβαῖος στρατηγὸς Ε'
543.
Θεαγέντης, Ἀθηναῖος Γ' 197.
Θεαρίων, Ἀθηναῖος ἀρτοκόπος
Ε' 173.
Θέατρον, διονυσιακὸν ἐν Ἀθήναις
Β' 743, 800. Ε' 588. Τίμημα
εἰσόδου Β' 513, 617. Ἴδε Θεω-
ρικά. Ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐν
τῷ ἐν Μουνιχίᾳ Γ' 576, 682.
Ἐν Σουνίῳ Β' 789. Ἐν Συ-
ρακούσαις Γ' 300, 304.
Θεισά, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 518.
Θεμιστόκλεια, ἱέρεια ἐν Δελφοῖς
Β' 81.
Θεμιστοκλῆς, υἱὸς Νεοκλέους, Ἀ-
θηναῖος. Γέννησις αὐτοῦ καὶ
χρονολογία Β' 288 σημ. 1., 326
σημ. 2. Γονεῖς καὶ νεότης Β'
288. Κτίσις τοῦ Πειραιῶς Β'
292 κ. ἔ. Διατάσσει τὰ κατὰ τὸν
στόλον Β' 318 κ. ἔ. καὶ Ἀρι-
στείδης Β' 323 κ. ἔ., 478 κ. ἔ.
Ἑλληνικὴ πολιτεία αὐτοῦ Β'
365. Στρατηγεῖ Β' 372. Ἐν τῇ
μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 389 κ. ἔ.

- Μετὰ τὴν μάχην Σαλαμῖνος Β' 402. Ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 432 κ. ἐ. Ἡγεῖται τῆς ἀνακτίσεως τῶν Ἀθηνῶν Β' 439 κ. ἐ. Ἐν Σπάρτῃ Β' 443 κ. ἐ. Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην Β' 476 κ. ἐ. Ἐξορίζεται Β' 482. Ἐν Πελοποννήσῳ Β' 482, 519. Φυγὰς Β' 487 κ. ἐ. Ἐν Περσίᾳ Β' 488 κ. ἐ. Θάνατος Β' 496. — Λιατηγὴς μεταξὺ Κορίνθου καὶ Κερκύρας Γ' 10. Σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἰταλίαν Γ' 324. Σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Δελφούς Β' 405. καὶ Αἰσχύλος Β' 481, 749. καὶ Τέρων Β' 480. Γ' 291. καὶ Πανσανίας Β' 485. καὶ Περικλῆς Β' 603. καὶ Σμυωνίδης Β' 369, 738. καὶ Τιμοκρέων Β' 476, 492. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Γ' 108.
- Θεμισῶν, τύραννος τῆς Ἐρετρίας Ε' 340.
- Θεόγρις, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 31. Ποιητὴς Δ' 99.
- Θεόγρις, Μεγαρεὺς ποιητὴς Α' 421 κ. ἐ. Β' 737. Γ' 299.
- Θεοδέκτης, Ἀθηναῖος ποιητὴς Ε' 257.
- Θεοδοσία, πόλις ἐν Κριμαίᾳ Α' 637.
- Θεόδωρος, Ἀθηναῖος ἱερεὺς Γ' 625.
- Θεόδωρος, Ἀθηναῖος ἄρχων Β' 821.
- Θεόδωρος, Βυζάντιος ῥήτωρ Ε' 212.
- Θεόδωρος, Σάμιος γλύπτης Β' 106, 110, 206.
- Θεοί. Προέλευσις τῶν ἑλληνικῶν Α' 64. Ἴωνικοὶ Α' 77. Δώδεκα ἁμφικτυονικοὶ Α' 160. Παρ' Ὀμήρῳ Α' 204 κ. ἐ. Ἀγάλματα θεῶν Β' 94. Ξένοι Δ' 89. Ἴδε *Θρησκεία*.
- Θεοκλῆς, Ἀθηναῖος Α' 668 κ. ἐ.
- Θεοκλῆς, Μεσσήνιος μάντις Α' 314.
- Θεόκοσμος, Μεγαρεὺς γλύπτης Β' 828.
- Θεομέδων, ἰατρὸς Ε' 230.
- Θεόπομπος, Χίος ἱστοριογράφος Δ' 427 σημ. Ε' 222 κ. ἐ., 575.
- Θεόπομπος, Μιλήσιος Γ' 657.
- Θεόπομπος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 295, 301 κ. ἐ., 310, 322, 360.
- Θεόπομπος, Θηβαῖος Δ' 420.
- Θεότιμος, Φωκεὺς Ε' 78.
- Θεράπναι, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 251.
- Θέρμη, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ, ἣ ἔπειτα Θεσσαλονίκη Β' 344. Γ' 81. Ε' 18, 36.
- Θερμημερία. Ε' 484 σημ. 3.
- Θερμοπύλαι, στενὸν παρὰ τὴν Οὔτην Α' 9, 157, 163. Β' 384. Ὁ Λεωνίδας παρ' αὐταῖς Β' 37, 376 κ. ἐ. Οἱ Φωκεῖς ἐν αὐταῖς Ε' 396. Καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 512, 523.
- Θέρσανδρος, Κερκυραῖος Δ' 456.
- Θερσίλιον, βουλευτήριον ἐν Μεγάλῃ πόλει Δ' 516.
- Θερσίτης, Α' 208.
- Θεσμοθεταί, ἔξ ἐν Ἀθήναις Α' 460. Μετὰ τὸν Σόλωνα Α' 504.
- Θεσπιαί, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Ὑπερόντιοι μεταναστάσεις εἰς αὐτὴν Α' 118. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τὰς Θήβας Α' 149. Β' 358. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 375, 378, 411. Λακεδαιμόνιοι ἐν αὐτῇ Δ' 438, 445. Λακωνίζοντες ἐν αὐτῇ Δ' 455. Κυριεῦνται ὑπὸ Θηβαίων Δ' 466, 497. Ἀνακτίζονται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου

Ε' 546. Θεσπιεῖς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Λεύκτρων Δ' 486.
 Θέσπις. ἔξ Ἰκαρίας, εἰσηγητὴς τῶν δραματικῶν ἀγώνων Α' 566. Β' 741, 759.
 Θεσπρωτοί, φύλον Ἡπείρου Α' 144.
 Θεσσαλία. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 3. Ἴωνες ἐν αὐτῇ Α' 89. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Μετανάστασις ἔξ Ἡπείρου εἰς αὐτὴν Α' 145, 213. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 156. Ἀποξενοῦται ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων Α' 162. Β' 2. Ἐχθρὰ πρὸς Φωκεῖς Α' 163. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Χαλκίδος Α' 357. Πολεμία τῆς Κρίσης ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ Α' 383. Ὑποστηρίζει τοὺς Πεισιστρατίδας Α' 542, 571, 609. Ἀλευάδαι ἐν αὐτῇ Β' 335. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370 κ. ἑ., 385. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηναίων Β' 520. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 44, 51, 223 κ. ἑ., 519. Δ' 540 κ. ἑ. Στάσις ἐν αὐτῇ Γ' 685. Δ' 540 κ. ἑ. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 276. Ἐπὶ Ἰάσονος τοῦ Φεραίου Δ' 493, 544 κ. ἑ. καὶ Μακεδονία Ε' 46. Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου Δ' 556. καὶ Φωκεῖς Ε' 78, 84, 89. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Ε' 404. καὶ Φίλιππος Ε' 92 κ. ἑ., 404, 418, 463, 579. — Ἡρωικοὶ λόγοι ἐν αὐτῇ Α' 86. Θεσσαλοὶ ὡς μισθοφόροι Δ' 351.
 Θεσσαλὸς, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος Β' 507. Γ' 445.

Θεωραῖα, πρεσβεῖαι ἐν ἑορταῖς Β' 713.
 Θεωρικά, ἐν Ἀθήναις Β' 513, 617. Δ' 77, 339. Ε' 170, 395 κ. ἑ., 505.
 Θεωρεῖς, μάντις Ε' 537.
 Θεωροί, Β' 131.
 Θῆβαι, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 184.
 Θῆβαι, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α' 641.
 Θῆβαι, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Κτίσις καὶ ἀρχαιότατοι οἰκῆτορες Α' 122 κ. ἑ. Β' 11. Ἀκρόπολις αὐτῆς Α' 122. Στρατεία τῶν ἑπτὰ καὶ τῶν ἐπιγόνων ἐπ' αὐτὴν Α' 134, 148, 214. Γίνονται κέντρον τῆς Βοιωτίας Α' 148 κ. ἑ. καὶ Σικυὼν Α' 376. Φιλόλαος ἐν αὐταῖς Α' 402. καὶ Πλαταιαὶ Α' 435. Ὑποστηρίζουσι τοὺς Πεισιστρατίδας Α' 542. Πολεμοῦσι πρὸς τὰς Ἀθῆνας Α' 598, 603. Ἀποστασία τῶν Πλαταιῶν ἀπ' αὐτῶν Α' 597. Συμμαχοῦσι μετὰ τῆς Αἰγίνης Β' 277. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 375, 410, 421, 428. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 543, 560. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 43, 67 κ. ἑ., 133, 213, 253, 355, 509, 521, 678. Δεξιοῦνται Ἀθηναίους φυγάδας Δ' 44 Ἀρνοῦνται νὰ συστρατεύσωσι μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 200, 250. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 265 κ. ἑ., 279, 298, 312, 317, 324. Κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης Δ' 328. Νεοβοιωτικὴ φατρία ἐν αὐταῖς Α' 413 κ. ἑ. Δημοκρατικὴ ἀνατροπὴ ἐν αὐταῖς Δ' 415 κ. ἑ. καὶ Σπάρτη

- Δ' 434 κ. ἐ., 459, 472, 494 κ. ἐ., 523, 592 κ. ἐ. Κοινωνοῦσι τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 452. Ε' 107, 131. καὶ Θεσσαλία Δ' 549, 554 κ. ἐ., 588 κ. ἐ. Πηγνύουσι στόλον Δ' 586 κ. ἐ. Ἀνασκόπησις τοῦ μεγαλείου τῶν Θηβῶν Δ' 602 κ. ἐ. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ πολέμῳ τῆς Φωκίδος Ε' 82 κ. ἐ. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 322, 402, 514, 517, 524, 538, 542 κ. ἐ. — Ἰερὸν τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος ἐν αὐταῖς Α' 22, 67, 776. Τέχνη ἐν αὐταῖς Δ' 613 κ. ἐ. — Πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβαίων Δ' 427 σημ.
- Θήκη, θηγάτηρ Ἰάσονος, Θεσσαλὴ Δ' 549, 554.
- Θήρα, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 695. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α' 86. Λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν αὐτῇ Α' 251. Οἰκίζεται ὑπὸ Δωριέων Α' 176. Ἐγκατοίκησις Λακεδαιμονίων Μινυῶν ἐν αὐτῇ Α' 696. Αἰγεῖται ἐν αὐτῇ Α' 696. καὶ ἡ περὶ τὴν Δῆλον συμμαχία Β' 653. Γ' 394. — Ποικιλικὴ ἐν αὐτῇ Α' 76, 696. Ἀγγελία ἐξ αὐτῆς Β' 101. Ἐγκατοικήσεις Θηραίων ἐν Λιβύῃ Α' 695. Ἀλφάβητος αὐτῆς Β' 64.
- Θῆραι, χώρα ἐν Λακωνικῇ Α' 284.
- Θηραμένης, υἱὸς Ἀγνωνος, Ἀθηναῖος Γ' 581, 640 κ. ἐ. Δ' 170. Ε' 176. Ἠγεῖται τῆς ὀλιγαρχικῆς πατρίας Γ' 554, 574. Μεθίσταται εἰς τὴν δημοτικὴν πατρίαν Γ' 576. Κατηγορεῖ τὸν Ἀντιφῶντα Γ' 584. Παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 594. Παρὰ τὸ Βυζάντιον Γ' 606. Ἐν τῇ παρὰ τὰς Ἀργινούσας ναυμαχίᾳ Γ' 636 κ. ἐ., 638. Ἐν τῇ δίκῃ τῶν ἐν Ἀργινούσαις στρατηγησάντων Γ' 640 κ. ἐ., 648. Ἀξίωμα μετὰ τὴν δίκην Γ' 660. Ἐπιτετραμμένος τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης Γ' 675 κ. ἐ. Τῶν τριάκοντα Γ' 689. Δ' 32 κ. ἐ. Θανατοῦται Δ' 38 κ. ἐ. — Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ Γ' 665. Ε' 238. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ Ε' 225.
- Θήρας, Καδμεῖος ἐν Σπάρτῃ Α' 253.
- Θηριμένης, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 532.
- Θηριπιδης, Ἀθηναῖος Ε' 282.
- Θήρων, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275, 284, 289. καὶ Πίνδαρος Γ' 305.
- Θησαυροὶ, νομιζόμενοι Α' 197. Ἐν σχήματι ναοῦ Α' 374. Β' 805.
- Θησαυρὸς τοῦ Μινύου ἐν Ὀρχομένῳ Α' 120. Ἴδε Δελφοί, Ὀλυμπία.
- Θησεῖον νῦν θεωρεῖται Ἡράκλειον Β' 799 σημ.
- Θησεύς, συγγενὴς τοῦ Ἡρακλέους Α' 84. Ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Α' 182. Βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Α' 446. Ἰερὸν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Α' 511. Β' 798. Ταμεῖον αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Β' 823. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος Β' 582. Ὅστ' αὐτοῦ Β' 468, 473, 505, 753. Ἴδε Συναρισμός.
- Θῆτες, κατωτάτη τάξις τῶν οἰκητόρων τῆς Ἀττικῆς Α' 498. Β' 118.

Θίξων, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς ἐν Ἰωνίᾳ Δ' 224 κ. ἐ., 311, 313.

Θίσβη, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 484.

Θόας, βασιλεὺς Λήμνου Α' 190.

Θόας, τύραννος τῆς Μιλήτου Α' 353.

Θορικὸς, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583.

Θούδιππος, Ἀθηναῖος Γ' 203, 412.

Θουκυδίδης, υἱὸς Μελησίου, Ἀθηναῖος. Ἠγεῖται τῶν περὶ τὸν Κίμωνα Β' 573, 630. Ἐξοστρακίζεται Β' 187. Μετὰ τὴν κάθοδον Γ' 61. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Γ' 108.

Θουκυδίδης, υἱὸς Ὀλόρου, Ἀθηναῖος ἱστορικός. Στρατηγὴ Γ' 228. Ἐξορίζεται Γ' 231. Καθίσταται ὑποπτος ἐπὶ ἀθεΐᾳ Δ' 93. Ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἐξορίας Δ' 70 σημ. 1. — Γλῶσσα αὐτοῦ Ε' 200. καὶ Ἡρόδοτος Β' 733 κ. ἐ. καὶ Περικλῆς Β' 734.

Θουρία, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Β' 503.

Θουρία, πηγή παρὰ τοὺς Θουρίους Β' 689.

Θούριοι, πόλις ἐν Λευκανίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Β' 689 κ. ἐ., 714. Γ' 325. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ταραντίνους Γ' 325. καὶ Ἀθῆναι Γ' 440, 469, 503.

Θράκες, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 56. Β' 226. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Λαρείου Β' 229. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 344. Μισθοφόροι τῶν Ἀθηναίων Γ' 501.

Θράκη. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς

Ε' 9 κ. ἐ., 487. Μεταναστάσεις εἰς αὐτὴν Α' 173, 650. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 182, 650. Β' 187. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Πέρσας Β' 232. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐν αὐτῇ Γ' 602, 655. Ἐπὶ Σεύθου Ε' 13 κ. ἐ. Ἐπὶ Κότυνος Δ' 50, 128 κ. ἐ. Ἐπὶ Κερσοβλέπτον Δ' 130, 323 κ. ἐ. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῶν Μακεδόνων Ε' 488 κ. ἐ. Σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Α' 183. Β' 499 κ. ἐ., 670, 684 κ. ἐ. Γ' 97. Ε' 11, 129, 324 κ. ἐ. καὶ Φίλιππος Ε' 93, 323, 327, 388, 487 κ. ἐ. — Προϊόντα αὐτῆς Β' 703. — Θράκιος φόρος τῆς περὶ τὴν Ἀἴλον συμμαχίας Β' 662.

Θρακίδαι, γένος ἐν Δελφοῖς Ε' 83.

Θρανῖται, τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων Γ' 437.

Θρασύβουλος, Στειριεὺς, υἱὸς Λύκου, Ἀθηναῖος, παρὰ τὴν Σάμον Γ' 562. Παρὰ τὴν Ἀβυδὸν Γ' 591. Παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 594. Ἐν Θράκῃ Γ' 607. Ἐν τῇ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχίᾳ Γ' 636 κ. ἐ., 639 κ. ἐ. Ἐξορίζεται Δ' 25. Ἠγεῖται τῶν φυγάδων Ἀθηναίων Δ' 44 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ τὴν Μουνιχίαν Δ' 50. Ἐν Ἀττικῇ Δ' 53 κ. ἐ. Εἰσοδος εἰς τὰς Ἀθήνας Δ' 64. Ἐν Θήβαις Δ' 267. Στρατεῖα αὐτοῦ κατὰ θάλασσαν Δ' 319. Ἐκπτώσις τοῦ ἀξιωματοῦ αὐτοῦ Δ' 339. Θάνατος Δ' 320 κ. ἐ. — καὶ Θῆβαι Δ' 83. Ε' 100.

Θρασύβουλος, Κόλλυτεὺς, Ἀθη-

ναῖος πολιτευτῆς Δ' 267, 323.
Ε' 101.
Θρασυέουλος, υἱὸς Θράσωτος, Ἀθηναῖος Γ' 628.
Θρασυέουλος, τύραννος τῆς Μιλήτου Α' 413, Β' 160.
Θρασυέουλος, υἱὸς Δεινομένους, τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γ' 312.
Θρασυδαῖος, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 289.
Θρασυδαῖος, Ἡλείος Δ' 229, 232.
Θρασυκλῆς, Ἀθηναῖος Ε' 513.
Θρασύλλος, Ἀργεῖος Γ' 375 κ. ἔ.
Θρασύλλος (Θράσυλος), Ἀθηναῖος στρατηγός, παρὰ τὴν Σάμον Γ' 562 κ. ἔ. Παρὰ τὴν Ἀβυδὸν Γ' 591, 602. Ἐν Ἰωνίᾳ Γ' 600 κ. ἔ. Παρὰ τὴν Χαλκηδόνᾳ Γ' 603. Ἐν Ἀθήναις Γ' 608. Ἐν τῇ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχίᾳ Γ' 634. Θάνατος Γ' 647.
Θρασύλοχος, υἱὸς Κηφισοδώρου, Ἀθηναῖος Ε' 286.
Θρασύλοχος, Μεσσήνιος Ε' 452.
Θρασύμαχος, Χαλκηδόνιος σοφιστής Δ' 155. Ε' 212, 217, 219.
Θρασυμήδης, Πάριος γλύπτης Β' 828.
Θρασώνδας, Βοιωτὸς Γ' 636.
Θρησκεία. Χαρακτὴρ τῆς ἑλληνικῆς Β' 2 κ. ἔ. Ἀρχαιοτάται θρησκευτικὰ ἔννοιαι Α' 68 κ. ἔ. Ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς χρόνους Περικλέους Γ' 111. Ἐκπτώσεις αὐτῆς Δ' 88 κ. ἔ. καὶ ἡ τέχνη Β' 81 κ. ἔ., 93 κ. ἔ., 813 κ. ἔ. Ἰδε Θεοί.
Θύαμις, ποταμὸς ἐν Ἠπείρῳ Α' 143.
Θυέστης, Α' 135, 265.

Θύμβρα, χωρίον ἐν Τρωάδι Β' 21.
Θυμοχάρης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 578.
Θύννοι (Πηλαμύδες) ἐν τῷ Βοσπόρῳ Α' 630, 634. Ε' 479.
Θυρέα, πόλις ἐν Ἀργολίδι Γ' 210.
Θυρεάτις, χώρα ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Α' 575. Β' 358. Γ' 347. Ε' 562.
Θυσίαι, Β' 5. Μαντικὴ σημασία αὐτῶν Β' 8.
Θύσσοι, πόλις παρὰ Ἀθῶν Γ' 392.
Θῶραξ, Λακεδαιμόνιος Δ' 188.
Θῶραξ, υἱὸς Ἀλεύα, Θεσσαλὸς Β' 335, 404.
Ἰακχος. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἐλευσίνι Β' 394, 795.
Ἰαλυσός, πόλις ἐν Ρόδῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 176, 679.
Ἰαμίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Ἰάμου, υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Α' 528.
Ἰάονες, (Ἰώνες), Α' 61.
Ἰάπυγες, ἔθνος ἐν τῇ κατὰ Ἰταλίαν Α' 660. Γ' 322, 495.
Ἰὰς, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.
Ἰάσιος, ἥρως Α' 98.
Ἰασος, πόλις ἐν Καρίᾳ Γ' 532.
Ἰάσων, Ἀργοναύτης Α' 86, 117, 127.
Ἰάσων, τύραννος τῶν Φερῶν Δ' 544 σημ. 1, 546 κ. ἔ. Ταγὸς τῆς Θεσσαλίας Δ' 547 κ. ἔ. Σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὰς Θήβας Δ' 465, 493, 549. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 467. Δολοφονεῖται Δ' 553.—καὶ Φίλιππος Ε' 74 κ. ἔ. καὶ Τιμόθεος Ε' 155.
Ἰατραγόρας, Μιλήσιος Β' 247.

- Ἰατρική, Β' 722. Ε' 228.
 Ἰέρους, τοξόται ἐν Ἀθήναις Γ' 573.
 Ἰερία, Φωκαεῖς ἐν αὐτῇ Α' 690.
 Ῥόδιοι ἐν αὐτῇ Α' 688.
 Ἰένκος, Ῥηγίνος ποιητῆς Β' 206.
 Γ' 295.
 Ἰδη, ὄρος ἐν Κρήτῃ Α' 94, 244.
 Ἰδη, ὄρος ἐν Τρωάδι Α' 5, 103, 108. Β' 723. Γ' 509, 621. Ξυλεία ἐξ αὐτῆς Α' 108.
 Ἰδομένη, λόφος ἐν Ἀκαρνανίᾳ Γ' 181.
 Ἰθάκη, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Α' 202, 207, 656.
 Ἰθώμη, ὄρος καὶ πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Δ' 529 κ. ἐ. Ἰερὸν τοῦ Διὸς ἐπ' αὐτῆς Α' 225, 293. Μεσσηνιοὶ ἐπ' αὐτῆς Α' 295. Β' 517, 550.
 Ἰέραξ, Ἀμφιπολίτης Ε' 61.
 Ἰερεῖς, ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 207. Σημασία καὶ ἄξιωμα αὐτῶν Β' 4 κ. ἐ. καὶ μαντικὴ Β' 15 κ. ἐ. Ἀναγραφαὶ ἱερέων Β' 68. Ἴδε Ἰεροφοί.
 Ἰερομένημονες, ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀμφικτύοσι Β' 35. Ε' 513.
 Ἰεροποιοί, ἀρχὴ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ἐν Ἀθήναις Β' 14.
 Ἰερὸς πόλεμος, τοῦ Κλεισθένους ἐναντίον τῆς Κρίσεως Α' 381 κ. ἐ., 485, 517. Ἐναντίον τῆς Φωκίδος Β' 559. Ε' 81 κ. ἐ. Τρίτος ἐναντίον Ἀμφίσσης Γ' 518 κ. ἐ.
 Ἰεροφῶν, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 180.
 Ἰέρων, τύραννος τῶν Συρακουσῶν. Χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ Γ' 267 σημ. 2. Ἐν Γέλῳ Γ' 267. Ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 480. Γ' 293. Γί-

- νεται κύριος τῶν Συρακουσῶν Γ' 285. Στρατεῖται αὐτοῦ Γ' 288 κ. ἐ. Κτίσις πόλεων παρ' αὐτοῦ Γ' 290 κ. ἐ. Αὐλὴ αὐτοῦ Γ' 302 κ. ἐ. καὶ Πίνδαρος Γ' 304 κ. ἐ. καὶ Μίκυθος Γ' 315.
 Ἰκαρία, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 559. Β' 758 κ. ἐ. Θέσις αὐτῆς Β' 742 σημ. 1.
 Ἰκος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Δ' 451 σημ. 3.
 Ἰκόσιον, πόλις ἐν Μαυριτανίᾳ Α' 695.
 Ἰκῆνος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 789, 790, 806, 829. Ε' 247.
 Ἰλιάς. Ἴδε Ὀμηρος.
 Ἰλιον. Παράλῃ πόλεις φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα Α' 109 σημ.— Πόλις ἐν Ἠπείρῳ Α' 144. Αἰολικὸν Α' 185. Ἴδε Τροία.
 Ἰλισσὸς, ποταμὸς ἐν Ἀττικῇ Α' 18, 444.
 Ἰλλυρία. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 7. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 658 κ. ἐ. Ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς Μακεδόνας Β' 233. Γ' 244. Οἱ Ἰλλυριοὶ ἀποκροῦνται ὑπὸ Λακεδαιμονίων Δ' 397. Ἀνάμειξίς τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Μακεδόνων Ε' 21. καὶ Λυγχεσταὶ Ε' 45.
 Ἰλνριδὸς, υἱὸς Κάδμου Ε' 23.
 Ἰλος, βασιλεὺς Τρώων Α' 104.
 Ἰμῆρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 235, 661, 684 κ. ἐ. Δ' 308, 326. Ε' 139, 323.
 Ἰμέρα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 655, 685. Γ' 263. Διάλεκτος αὐτῆς Γ' 258. Καταλαμβάνεται ὑπὸ Θήρωνος τυράννου τοῦ Ἀκράγαντος Γ'

276. Οἱ Καρχηδόνιοι ἡττώνται πλησίον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Γέλωνος Γ' 281 κ. ἔ. καὶ Ἀθῆναι Γ' 451. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων Γ' 499, 613. — Ποίησις ἐν αὐτῇ Β' 123. Νομίσματα αὐτῆς Γ' 293.
- Ἰμεραῖον, πόλις ἐν Θυράκι Γ' 393.
- Ἰνάρως, Λίβυς στρατηγὸς Α' 643. Β' 523, 557.
- Ἰναχος, ποταμὸς ἐν Ἀργολίδι Α' 18, 89, 132, 136, 227.
- Ἰνδική, Προϊόντα αὐτῆς Α' 627. Β' 101. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 226.
- Ἰνδοί, ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 337, 413.
- Ἰννησα, πόλις παρὰ τὴν Αἴτην Γ' 314, 459.
- Ἰνώ, Ὀνειρομαντεῖον αὐτῆς παρὰ τὸν Ταῦγετον Α' 250, 251.
- Ἰολάεια, χωρία ἐν Σαρδόνι Α' 707.
- Ἰολαῖδας, Θηβαῖος Δ' 602.
- Ἰόλαος, Λατρεία αὐτοῦ παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς καὶ Ἰωσιν Α' 84. ἐν Ἀφρικῇ Α' 694. ἐν Σαρδόνι Α' 687, 707.
- Ἰόλαος, Μακεδὼν Γ' 22.
- Ἰόνιον πέλαγος, Σημασία τοῦ ὀνόματος Α' 90 σημ. 2. Γνώμη, ὅτι ἐκαλεῖτο Σικελικὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ε' 23 σημ. 2.
- Ἰουλλίς, πόλις ἐν Κέφ Α' 587.
- Ἰπαρχεῖται, ἡγέται ἱππέων ἐν Σπάρτῃ Α' 318.
- Ἰπαρέτη, σύζυγος Ἀλκιβιάδου Γ' 408.
- Ἰπαρχος, υἱὸς Πεισιστράτου, Ἀθηναῖος. Προάγει τὸν πολιτισμὸν ἐν Ἀττικῇ Α' 554. Μετὰ

- τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου Α' 569. καὶ Σιμωνίδης Β' 369. Φονεύεται Α' 570.
- Ἰπαρχος, υἱὸς Χάρμου, Πεισιστρατίδης, Ἀθηναῖος Α' 592.
- Ἰπασος, Φλιάσιος Α' 229.
- Ἰππεῖς, δευτέρα τάξις τῶν οἰκητόρων τῆς Ἀττικῆς Α' 497. Μόνημος στρατιὰ ἐν Ἀθήναις Γ' 72, 121. Φρονοῦσι τὰ τῶν δλιγαρχικῶν Γ' 121, 671. Ἐπὶ τῶν τριάκοντα Δ' 71. Μετὰ τὴν ἀμνησίαν Δ' 175.
- Ἰππίας, υἱὸς Πεισιστράτου, Ἀθηναῖος Α' 541, 558. Τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Α' 569 κ. ἔ. Καθαίρεται Α' 576. Κηρύσσεται ἐπ' ἀράτος Α' 605. Ἐν Σπάρτῃ Α' 607 κ. ἔ. καὶ Ἀμύντας Β' 233. Σύμβουλος τῶν Περσῶν Α' 609. Β' 238, 272, 287. Συνοδεύει τοὺς Πέρσας στρατεύοντας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Β' 301, 310. Θάνατος Β' 329.
- Ἰππίας, Ἡλείος σοφιστῆς Β' 721, 722. Γ' 334.
- Ἰππίας, Θάσιος Ε' 226.
- Ἰπποβοῖται, εὐπατρίδαι ἐν Χαλκίδι Α' 604. Β' 564.
- Ἰπποδάμεια, Ἀγαλμα αὐτῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
- Ἰππόδαμος, Μιλήσιος ἀρχιτέκτων καὶ φιλόσοφος Β' 592, 691, 722, 791.
- Ἰππόδρομος ἐν Ἀθήναις Β' 820. ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
- Ἰπποκλείδης, υἱὸς Τισάνδρου, Ἀθηναῖος Α' 387, 525.
- Ἰπποκλῆς, Ἀθηναῖος τῶν τριάκοντα Δ' 53.

η' β)

- Ἰπποκλος, τύραννος τῆς Λαμψάκου Β' 225.
 Ἰπποκράτης, Πεισιστρατίδης ἐν Ἀθήναις Α' 528.
 Ἰπποκράτης, υἱὸς Ἀρίφρονος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 117, 212.
 Ἰπποκράτης, τύραννος τῆς Γέλας Γ' 261.
 Ἰπποκράτης Κῶος ἱατρός, Πατὴρ τῆς ἱατρικῆς Β' 722. Ε' 228. Ἐν Ἀθήναις Γ' 86. Ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 40.
 Ἰπποκράτης, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 602.
 Ἰπποκράτης, Συβαρίτης Α' 386.
 Ἰππομέδων, βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Α' 134.
 Ἰππομένης, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 453.
 Ἰππόνικος, υἱὸς Καλλίου, Ἀθηναῖος Β' 639. Γ' 108, 175, 409.
 Ἰππῶναξ, Ἐφέσιος ποιητὴς Β' 103.
 Ἰρασα, πόλις ἐν Λιβύῃ Α' 700. Β' 60.
 Ἰσαγόρας, υἱὸς Τισάνδρου, Ἀθηναῖος, ἡγεῖται τῆς φιλίας τῶν εὐπατριδῶν Α' 577 κ. ἐ. καὶ Κλεομένης Α' 592 κ. ἐ. Ἀρχων Α' 594, 611.
 Ἰσαῖος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 216 κ. ἐ. καὶ Δημοσθένους Ε' 284, 290 κ. ἐ.
 Ἰσαρχος, Ἀθηναῖος ἄρχων Γ' 210 σημ. 3.
 Ἰσθμιοὶ, ἀγῶνες παρὰ τὸν ἱσθμὸν τῆς Κορίνθου Α' 433. Β' 42.
 Ἰδρυσις αὐτῶν Β' 42 Ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ κατ' αὐτὰ Β' 48. Γ' 522.
 Ἰσθμὸς κορινθιακός. Οἰκήτορες

- παρ' αὐτὸν Α' 370. Διόλκος ἐπ' αὐτοῦ Α' 393, 409. Ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ παρ' αὐτὸν Β' 48. Συνέδριον ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῶν περσιζῶν πολέμων Β' 366. Συνέδριον ἐπὶ Φιλίππου Ε' 581. Τείχη Δ' 295 κ. ἐ. Ἴδε Ἰσθμια.
 Ἰσμηνίας, Θηβαῖος Α' 54.
 Ἰσμηνίας, Θηβαῖος στρατηγὸς Δ' 279, 381 κ. ἐ., 388.
 Ἰσμηνίας, Θηβαῖος, φίλος τοῦ Πελοπίδου Δ' 556, 569.
 Ἰσμηνός, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
 Ἰσοδίκη, σὺζυγος Κίμωνος Β' 507 σημ.
 Ἰσοκράτης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Δοῦσις αὐτοῦ Ε' 205 κ. ἐ., 217. Ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Ε' 278 κ. ἐ., 333. Θάνατος Ε' 573. — Λόγον Πλαταῖκος Δ' 471. Φίλιππος Ε' 425 κ. ἐ. — καὶ Δημοσθένους Ε' 293 κ. ἐ. 571 κ. ἐ. καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος Δ' 545. καὶ Τιμόθεος Ε' 109, 207, 257. — καὶ ἡ ἱστοριογραφία Ε' 221 κ. ἐ. καὶ ἡ ποιήσις Ε' 234. — Μνημεῖον αὐτοῦ Ε' 257.
 Ἰσοτέλεια τῶν μετοίκων ἐν Ἀθήναις Δ' 54.
 Ἰσπανία. Ἴδε Ἰβηρία.
 Ἰστιαία (Ὠρεὸς), πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Β' 563. Δ' 11, 549. Ε' 40. — Ἰστιαεῖς ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 40.
 Ἰστιαῖος, τύραννος τῆς Μιλήτου Β' 225. Σώζει τὸν Λαρεῖον Β' 231. Γίνεται κύριος τῆς Μυρκίνου Β' 234. Ἐν Σούσις Β' 235, 245. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 254 κ. ἐ. Πο-

- λιорκεῖ τὴν Θάσον Β' 261, 274.
Θάνατος Β' 261.—καὶ Δαρείος Β' 333.
- Ἱστοριογραφία ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἱερέων Β' 68 κ. ἐ. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Ε' 221 κ. ἐ. Παρὰ τοῖς Βοιωτοῖς Δ' 613. Παρὰ τοῖς Ἰωσιν Β' 705 κ. ἐ. Παρὰ τοῖς Σικελιώταις Γ' 317. Ἴδε Ἐφορος, Ἡρόδοτος, Θεόπομπος, Θουκυδίδης, Ἰσοκράτης, Κτησίας, Ξενοφῶν.
- Ἱστρος (Δούναβις), ποταμὸς ἐν Σκυθίᾳ Β' 228, 232.
- Ἱστρος, πόλις παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως Α' 636. Ε' 496.
- Ἰσιώνη, ὄρος ἐν Κερκύρᾳ Γ' 169, 208.
- Ἰοχαγόρας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 245.
- Ἰσχία. Ἴδε Αἰναρία.
- Ἰταλία, Δάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ἐμπόριον τῶν Ἰώνων μετ' αὐτῆς Α' 209. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ἑλλάδος Α' 656 κ. ἐ., 708. Γ' 319 κ. ἐ.
- Ἰταλοί. Καταγωγὴ αὐτῶν Α' 22. Χωρισμὸς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων Α' 45. Ἐν Ἠπείρῳ Α' 141. καὶ Γραικοὶ Α' 142, 660 κ. ἐ. Ἑλληνικαὶ λέξεις παρ' Ἰταλοῖς Α' 661.
- Ἰτανος, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 94, 695. Ἰφιγένεια θυγάτηρ Ἀγαμέμνονος Α' 130, 562.
- Ἰφικράτης, Ἀθηναῖος στρατηγός. Πολιτεία αὐτοῦ Δ' 353 κ. ἐ. Ε' 101. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ Δ' 295 κ. ἐ., 298 κ. ἐ., 317 κ. ἐ. 344. Ἐν Αἰγύπτῳ Δ' 468 κ. ἐ. Παρὰ τὴν Κέρκυραν Δ' 469.
- Παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου Δ' 534. Ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 48, 60. Παρὰ τὴν Χερσόνησον Ε' 120. Στρατηγεῖ κατὰ θάλασσαν Ε' 139. Κατηγορεῖται Ε' 143. Κυριεύει τὴν Δρυν Ε' 156. Νυμφεύεται τὴν θυγατέρα τοῦ Κότυος Ε' 239 κ. ἐ. Μεταρρυνμίζει τὰ κατὰ τὸν στρατὸν Δ' 353 κ. ἐ.—καὶ Ἀριστοφῶν Ε' 127. καὶ Χαρίδημος Ε' 159. καὶ Κότυς Ε' 128, 155, 239. καὶ Τιμόθεος Ε' 112.
- Ἰριτος, βασιλεὺς τῆς Ἡλίδος Α' 326 κ. ἐ.
- Ἰῶ, ἅφ' ἧς κατάγονται αἱ Δαναΐδες Α' 66, 85.
- Ἰωλκός, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 86, 118, 171.
- Ἰων, βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν Α' 128, 444.
- Ἰων, Χῖος ποιητὴς καὶ ἱστοριογράφος Β' 575, 716 κ. ἐ., 737, 756. Δ' 95.
- Ἰων, Ἐφέσιος ῥαψωδὸς Ε' 235.
- Ἰωνες. Ὄνομα αὐτῶν Α' 90 σημ. Προέλευσις Α' 39 κ. ἐ. Οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ παρ' Ἑβραίοις Ἰωῶν Α' 61. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς Α' 128. Μετανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα Α' 88 κ. ἐ. Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Α' 171 κ. ἐ., 175 κ. ἐ., 213. Ἰωνικὴ δωδεκάπολις Α' 622, 673. Ἀνάκρασις μετ' Αἰολέων Α' 126 κ. ἐ. Κοινωνοῦσι τῆς πυθικῆς ἀμφοικτυνίας Α' 158. Παρὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον Α' 137. Ἐν Αἰγύπτῳ Α' 641. Ἐν Ἀργολίδι Α'

358, ἐν Ἀττικῇ Α' 89, 171, 440, 444, 448. Ἐν Ἀχαιῶν Α' 168. Ἐν Λιβύῃ Α' 644, 694. Ἐν Σικανῶν Α' 371 κ. ἐ. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Λυδοὺς Β' 153 κ. ἐ., 248 κ. ἐ. Μετέχουσι τῆς εἰς τὴν Σκυθίαν στρατείας τοῦ Δαρείου Β' 227. Ἀφίστανται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 245 κ. ἐ. Τέλος τῆς ἀποστασίας καὶ καθυπόταξις ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 259 κ. ἐ. Συστρατεύουσι μετὰ τοῦ Ξέρξου Β' 396 κ. ἐ. Ἀποστέλλουσιν ἀποικίας Α' 702. Διάλεκτος αὐτῶν Α' 31, 345 κ. ἐ., 618. Φιλοσοφία παρ' αὐτοῖς Β' 79 κ. ἐ. Γέννησις τοῦ πεζοῦ λόγον παρ' αὐτοῖς Β' 727 κ. ἐ., 583 κ. ἐ. Ἰωνικὸς ἀρχιτεκτονικὸς ῥυθμὸς Β' 91. Ἰωνικὸς ἀλφάβητος Β' 65 κ. ἐ. Ἰωνικὸς φῶρος τῆς περὶ τὴν Δῆλον ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 662, 671. τοῦ περσικοῦ βασιλείου Β' 224. Ἰωνικὴ ποίησις Α' 209. Ἴδε Ὀμηρος.

Ἰωνία, χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 18. Μεταναστεύσεις εἰς αὐτὴν Α' 172, 213. Τανταλίδαι ἐν αὐτῇ Α' 129 κ. ἐ. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 343 κ. ἐ. Ἐμπόριον αὐτῆς Α' 210, 352. Ἐπιδρομαὶ τῶν Κιμμερίων εἰς αὐτὴν Β' 155 κ. ἐ. Λῆξις τῆς ἱστορίας αὐτῆς Β' 261.—καὶ Ἀθῆναι Β' 597.

Ἰωνίαν. Ὄνομα τῶν Ἰόνων παρὰ τοῖς Σημίταις Α' 61, 89.

Κάβαλοι, ἔθνος ἐν Ἀφρικῇ Α' 706.

Κάβειροι. Λατρεία αὐτῶν ἐν Θήβαις Α' 76 σημ. 2. ἐν Σαμοθράκῃ Α' 76.

Καδμεία, ἀκρόπολις τῶν Θηβῶν Α' 122 κ. ἐ. Δ' 383 κ. ἐ., 426.

Καδμεία γῆ Α' 123, 649.

Καδμεῖοι. Μετανάστασις αὐτῶν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν Α' 172. Ἐν Λακωνικῇ Α' 251. Ἴδε Καδμείωνες.

Καδμείωνες, ἀπόγονοι τοῦ Κάδμου Α' 123, 124, 147, 148, 182. Παρὰ τὸν Εὐριππον Α' 649. Ἴδε Καδμεῖοι.

Κάδμος. Α' 64, 86, 122 κ. ἐ., 214.

Κάδμος, υἱὸς Σκύθου, Κῶος, ἐν Ζάγκλῃ Γ' 273.

Κάδμος, Μιλήσιος ἱστοριογράφος Β' 706.

Καῖκος, ποταμὸς ἐν Μυσίᾳ Α' 5, 105 175.

Καίρατος, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 94.

Κακὺπαρις, ποταμὸς Σικελίας Γ' 491, σημ. 1.

Κάλαμος, γλύπτης ἐν Ἀθήναις Β' 777.

Καλαύρεια, νῆσος παρὰ τὴν Ἀργολίδα Α' 121, 137 κ. ἐ., 153. Ἀμφικτυονία παραθαλασσίον πόλεων περὶ αὐτὴν ὡς κέντρον Α' 369.

Καλὴ ἀκτὴ, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Γ' 330.

Κάλλαισχος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.

Κάλλαισχος, ὀλιγαρχικὸς ἐν Ἀθῆναις Γ' 574.

Καλλιάρχης, Ἀθηναῖος Δ' 25.

Καλλίας, υἱὸς Ἀβρωνος, Ἀθηναῖος Ε' 507.

Καλλίας, υἱὸς Ἰππονίκου, Ἀθη-

ναῖος Β' 565, 569, 780. Γ' 108, 348. Δ' 472.
Καλλίας, σύζυγος Ἑλπινίκης Β' 469. Γ' 108 σημ.
Καλλίας, υἱὸς Καλλιάρχου, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 21 κ. ε.
Καλλίας, κωμικὸς ποιητὴς Ε' 227.
Καλλίας, ὁ ἐπιλεγόμενος Λακκόπλουτος Γ' 108 σημ.
Καλλίας, υἱὸς Φαινίππου, Ἀθηναῖος Α' 540. Γ' 108.
Καλλίας, υἱὸς Μνησάρχου, τύραννος τῆς Χαλκίδος Ε' 341, 460, 482 κ. ε.
Καλλίστιος, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 23.
Καλλίστιος, Τεγεάτης Δ' 520.
Καλλίγειος, Μεγαρεὺς Γ' 509.
Καλλίδρομος, ὄρος ἐν Φωκίδι Β' 374. Ε' 523.
Καλλικλῆς, σοφιστὴς Δ' 155.
Καλλικράτης, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 647, 806.
Καλλικράτης, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς Β' 628 σημ.
Καλλικρατίδας, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 631 κ. ε. Δ' 13, 198.
Καλλίμαχος, Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ δήμου Ἀφίδνης, πολέμαρχος Β' 300 κ. ε. 773.
Καλλίμαχος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Ε' 246.
Καλλίνος, Ἐφέσιος ποιητὴς Β' 157.
Καλλίξενος, Ἀθηναῖος Γ' 643 κ. ε., 660.
Κάλλιππος, Θεσσαλὸς Β' 633 σημ. 1.
Καλλιρόη, πηγὴ ἐν Ἀθήναις Α' 551, 555. Β' 801.
Καλλισθένης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 351.

Καλλισθένης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 438.
Καλλίστρατος, Ἀθηναῖος, ὁ ἐπιλεγόμενος Παρνύτης ἢ Παρνόπη Β' 628 σημ.
Καλλίστρατος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ, ἐκ τοῦ δήμου Ἀφίδνης. Πολιτεία καὶ ἀξίωμα αὐτοῦ Δ' 449, 471 κ. ε. Ε' 101 κ. ε., 107, 111 κ. ε., 121, 125 κ. ε. Ἰδρύει τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν συμμαχίαν Δ' 449. Μετέχει τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Σπάρτης Δ' 460. Συστράτηγος τοῦ Ἰφικράτους Δ' 469. Ἐν Θερμάκῃ Ε' 67. Κατηγορεῖται Ε' 125, 283. Ἐξορίζεται Ε' 125.— καὶ Τιμόθεος Δ' 469. Ε' 111 κ. ε.
Καλλυντήρια, ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις Β' 824.
Κάλλων, Αἰγινήτης γλύπτης Β' 112.
Καλύβη, πόλις ἐν Θερμάκῃ Ε' 488.
Κάλυδνα (Κάλυμνος), νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 176. Β' 708.
Καλυδὼν, πόλις ἐν Αἰτωλίᾳ Δ' 301.
Κάλχας, μάντις Β' 8.
Καμάρινα, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 682. Γ' 266. Καταστρέφεται Γ' 262. Ἀνακτίζεται Γ' 332. καὶ Συράκουσαι Γ' 332, 458, 479.— Νομίσματα αὐτῆς Γ' 293.
Καμδούνια, ὄρη μετὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίας Ε' 7, 16.
Καμῆνός, υἱὸς Κύρου, βασιλεὺς τῆς Περσίας. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους Β' 195 κ. ε., 216 κ. ε. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Πολυκράτους Β' 209.

Κάμειρος, πόλις ἐν Ῥόδῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 176. Β' 679.
Κάμυς, τύραννος τῆς Μυτιλήνης Ε' 142.
Κάναχος, Σικυώνιος γλύπτης Β' 111, 776.
Κανδαύλης, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β' 147.
Κάνθαρος, ὄρμος ἐν Πειραιεὶ Β' 792.
Κανωζίκον στόμα Νείλου Α' 641.
Καππαδόκαι, ἔθνος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἑπικονωνία αὐτῶν μετὰ τῆς Σινώπης Α' 634. Συστρατεύουσι μετὰ τοῦ Ξέρξου Β' 338.
Καπρία, νῆσος παρὰ τὴν Καμπανίαν Α' 663.
Κάπρις, βασιλεὺς Τρώων Α' 104.
Κάριος, Τερμενίδης ἐξ Ἀργεῶν Α' 360. Β' 233. Ε' 24.
Καρδία, πόλις ἐν τῇ θρακικῇ Χερσονήσῳ Γ' 594. Ε' 93, 132, 163, 326, 469 κ. ἑ.
Κᾶρες. Προέλευσις αὐτῶν Α' 43. Ἔθνος σύμμικτον Α' 56, 66 κ. ἑ. Θαλασσοκρατία αὐτῶν Α' 623. Ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643. Ἐν Ἀσίᾳ Α' 177, 181, 623 κ. ἑ., 627. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Ἐν Ἀφρικῇ Α' 643, 694. Ἐν Ἑλλάδι Α' 88. Ἐν Ἐρυθραῖς Α' 179. — Ἡττώνται ὑπὸ τοῦ Μίνως Α' 96. Σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς Λυκίους καὶ Κρήτας Α' 115. Ἀντίπαλοι τῶν Ἰώνων ἀποίκων Α' 342 κ. ἑ. Β' 149. Ἡττώνται ὑπὸ τοῦ Ἀρπάγου Β' 191. Ἀφίστανται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 247, 253, 260. Ὑπὸ δυναστείας Ε' 134 κ. ἑ., 328. Μισοσφόροι Α' 351. Ἴδε *Καρία*.

Καρθαία, πόλις ἐν Κέφ Α' 587.
Καρία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Λεγέγναι ξερύματα ἐν αὐτῇ Α' 66. Λυδοὶ ἐν αὐτῇ Α' 177. Συμμαχικὴ πολιτεία Α' 230. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ Β' 11, 16. Καρικὸς φόρος τῆς περὶ τὴν Ἀἴγλον ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 662, 671. Ἴδε *Κᾶρες*.
Καρκίος, δραματικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθῆναις Δ' 99, 126.
Καρνάσιον, ἄλσος ἐν Μεσσηνίᾳ Δ' 532.
Κάρνεια, ἐορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Σπάρτῃ Α' 305. Β' 107, 311, 375. Γ' 373.
Καρνῆος, μὴν παρὰ Λακεδαιμονίοις καθ' ὃν ἐτελοῦντο τὰ Καρνεία Δ' 303. Μὴν ἐκχειρίας Γ' 373 σημ. 4.
Καρναί, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 282. Δ' 564.
Καρνάιδες, Β' 804.
Κάρνοστος, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Μίλητον Α' 357. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 286. Ὁ Θεμιστοκλῆς παρ' αὐτῇ Β' 433. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Ἀἴγλον συμμαχίας Β' 475. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 683. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 131.
Καρφίνας, Ἀκαρνὰν Ε' 587.
Καρχηδόριοι, ἐν Σικελίᾳ Α' 683. Γ' 276 κ. ἑ., 499. Ἐν Σαρδόνι καὶ Κύρῳ Α' 687. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Φωκεῖς Β' 188. Σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὴν Περσίαν Β' 266, καὶ Συράκουσαι Γ' 458.
Κασμέραι, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτί-

- σις αὐτῆς Α' 682. Γ' 266.
Κάσος, νῆσος τῶν Σποράδων.
 Κοινωνεῖ τῆς περὶ Ἀῆλον ἀθη-
 ναϊκῆς συμμαχίας Β' 670.
Κασσάνδρα, θυγάτηρ Πριάμου Α'
 104. Β' 21.
Κασσίτερος, βρετανικὸς Α' 691.
Κασσωτίς, πηγὴ ἐν Δελφοῖς Α'
 378. Β' 23.
Κασταλία, πηγὴ ἐν Δελφοῖς Α'
 378. Β' 23, 31.
Καστορέα, χερσόνησος τῆς Μακε-
 δονίας Ε' 15.
Κατάνη, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις
 αὐτῆς Α' 670. Νομοθεσία τοῦ
 Χαράωνδου Β' 135, 290. Διοικι-
 σμὸς αὐτῆς Γ' 291. Κάθοδος
 τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων Γ' 314.
 καὶ Ἀθῆναι Γ' 332. Κατα-
 λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιά-
 δου Γ' 441. Νομίσματα αὐτῆς
 Γ' 293. Οἱ Ἀθηναῖοι πορεύ-
 ονται πρὸς αὐτὴν κατὰ τὴν
 ἀποχώρησιν ἐκ Συρακουσῶν
 Γ' 490.
Καύκασος. Λαοὶ παρ' αὐτὸν Α' 638.
Καύκων, Μεσσηνίος ἥρως Δ' 532.
Καύκωνες, παρὰ τὴν δυτικὴν
 παραλίαν τῆς Ἑλλάδος Α' 66.
 Ἐν Ἀττικῇ Α' 448.
Καύγιοι, ἔθνος ἐν Καρίᾳ Α' 79.
 Β' 191, 251.
Καῦνος, πόλις ἐν Καρίᾳ. Ὁ Κά-
 νων ἐν αὐτῇ Δ' 286.
Κάυστρος, ποταμὸς ἐν Λυδίᾳ Α'
 5, 177, 342, 622.
Καρισίας, υἱὸς Πολύμνιδος, Θη-
 βαῖος Δ' 409, 422.
Καρισόδωρος, Θηβαῖος Δ' 412,
 422.
Καρύαι, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α'
 237.
Κέβης, Θηβαῖος φιλόσοφος Δ' 408.
Κεζορήνιοι, ἔθνος ἐν Τρωάδι Α' 103.
Κεγχρεαί, πόλις παρὰ τὴν Κόριν-
 θον Δ' 278.
Κεκροπία, ἀρχαῖον ὄνομα τῶν
 Ἀθηνῶν Α' 443.
Κεκροπίδας, βασιλικὸν γένος ἐν
 Ἀττικῇ Α' 455.
Κέκρωψ, βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Α'
 214, 440. Ἐν Βοιωτίᾳ Α'
 148. Φερομένη καταγωγὴ αὐτοῦ
 ἐξ Αἰγύπτου Α' 87. — Βασιλεὺς
 τῆς Βοιωτίας Α' 148.
Κεκρυφάλεια, νῆσος παρὰ τὴν Αἴ-
 γιναν Β' 542.
Κελτοὶ, μισθοφόροι Διονυσίου τοῦ
 τυράννου τῶν Συρακουσῶν Δ'
 564. Ἐξελληνισμὸς αὐτῶν Α'
 705.
Κεντόριπα, πόλις Σικελίας Γ'
 459.
Κεραμεικὸς, μέρος τοῦ ἄστεως τῶν
 Ἀθηνῶν Α' 552. Β' 794. Δια-
 κόσμησις αὐτοῦ ἐπὶ Πεισιστρά-
 του Δ' 561. Κτίρια ἐν αὐτῷ Β'
 794. Ἀγορὰ ἐν αὐτῷ Α' 553.
 Β' 506. Λαμπαδηδρομία ἐν αὐ-
 τῷ Α' 557. Β' 820. Τάφοι ἐν
 αὐτῷ Β' 505, 543, 795. Γ' 99.
 Δ' 344. Μνημεῖα ἐν αὐτῷ Ε'
 253. Ἀγορὰ βιβλίων ἐν αὐτῷ
 Δ' 107 σημ. 1.
Κέρας (Κεράτιος κόλπος), Α' 654.
 Ε' 492.
Κεράων, Λακεδαιμόνιος ἥρως Α'
 259.
Κερδύλιον, δρυρὸς λόφος παρὰ τὴν
 Ἀμφίπολιν Γ' 248.

Κέροννα, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Α' 142. Σημισία αὐτῆς Α' 657. καὶ Κόρινθος Α' 399 κ. ἐ., 403, 413, 416, 657 κ. ἐ. Γ' 9 κ. ἐ. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370. καὶ Ἀθηναῖοι Γ' 14 κ. ἐ., 51, 165 κ. ἐ., 208 κ. ἐ., 482. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Α' 456. Προσβάλλεται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 462, 466, 469. Ὁ Ἰφικράτης παρ' αὐτῇ Δ' 470. Κοινωνεῖ τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου συμμαχίας Ε' 484, 533. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 658 κ. ἐ. Ἀγγεῖα ἐξ ὁπτιῆς γῆς Α' 678. Φερομένη νῆσος τῶν Φαιάκων Β' 116.

Κερσοβλέπτης, υἱὸς Κότυος, Θοῤῃς Ε' 130, 132, 163, 322 κ. ἐ., 389.

Κετροίπορις, ἡγεμὼν Θοῤῃς Ε' 64 κ. ἐ.

Κεφαλλῆνες, φῶλον λελέγιον Α' 171, 202, 662.

Κεφαλληνία (Σάμη), νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 127. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Δύσεως Α' 656. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 411. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Γ' 51, 78. Μεσσήνιοι ἐκβάλλονται ἐξ αὐτῆς Δ' 11, 235. Ἴδε Σάμη.

Κέφαλος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ, Κολυτεὺς Δ' 419, 424, 450 σημ. 451 σημ. 3. Ε' 101.

Κέφαλος, Συρακούσιος Β' 704.

Κέως, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 348, 701. Α' 587.

Κῆποι, χωρίον παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον Ε' 277.

Κηφισία, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583. Β' 303.

Κηφισίος, Ἀθηναῖος Α' 175 κ. ἐ. *Κηφισὸς*, Μοῦσα παρὰ τῷ ποιητῇ Εὐμόλῳ Α' 397.

Κηφισόδοτος, Ἀθηναῖος γλύπτης Α' 461. Ε' 248.

Κηφισόδοτος, Ἀθηναῖος Ε' 117, 130, 324.

Κηφισὸς, ποταμὸς ἐν Ἀττικῇ Α' 441. Β' 505.

Κηφισὸς, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Α' 9, 120, 151. Ε' 532.

Κηφισοφῶν, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 483, 494.

Κιθαιρῶν, ὄρος μετὰ τῇ Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ Α' 10, 148, 441.

Κιθαριστικὴ καὶ Κιθαροφδία Β' 578. Δ' 130 κ. ἐ.

Κίλικες ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 394.

Κιλικία, χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Φοινίκων Α' 55. Δάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ρόδιοι ἐν αὐτῇ Α' 679. Σατραπεία περσικὴ Β' 224. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν Α' 335. Πειρατεία ἐξ αὐτῆς Α' 113. Ναυτικὴ ἐν αὐτῇ Β' 11.

Κίλιξ, ἀδελφὸς Κάδμου Α' 86.

Κιλικύριοι, τάξις τῶν οἰκητόρων τῶν Συρακουσῶν Γ' 265.

Κιμμέριοι, ἔθνος παρὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Πόντου. Στρατεῖται αὐτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν Α' 639. Β' 155 κ. ἐ.

Κίμων ὁ ἐπιλεγόμενος Κοάλεμος, υἱὸς Στησαγόρου, Ἀθηναῖος Α' 568.

- Κίμων*, υἱὸς Μιλτιάδου, Ἀθη-
ναῖος. Χαρακτὴρ αὐτοῦ καὶ
ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Β' 456,
468 κ. ἑ., 504. Ἡγεῖται τοῦ στό-
λου Β' 449, 470. Ἡγεῖται τῆς
πολιτείας Β' 482. Νικᾷ παρὰ
τὸν Εὐρυμέδοντα Β' 489 κ. ἑ.
Ἀντίπαλος τοῦ Θεμιστοκλέους
Β' 482. Κυριεῖν τὴν Χερ-
σόνησον Β' 499. Στρατεία ἐναν-
τίον τῆς Θάσου Β' 500 κ. ἑ.
Σπεύδει εἰς βοήθειαν τῆς Σπάρ-
της Β' 517 κ. ἑ. Στρατεύει εἰς
τὴν Αἴγυπτον Β' 523 κ. ἑ.
Ἐξοστρακίζεται Β' 526. Κάθο-
δος αὐτοῦ Β' 554. Μεσιτεύει
συνδιαλλαγὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ
τῆς Σπάρτης Β' 555. Θάνατος
Β' 558. καὶ ἡ περὶ τὴν Δῆλον
συμμαχία Β' 532. καὶ ἡ τέχνη
Β' 782, 794. Κτίρια αὐτοῦ Β'
771. Σύνθημα αὐτοῦ Γ' 693.
— καὶ Αἰσχύλος Β' 752. καὶ
Ἰων ὁ Χῖος Β' 717, 738. καὶ
Περικλῆς Β' 509 κ. ἑ., 554
κ. ἑ., 568, 606. καὶ Πολύγνωτος
Β' 771. — Κιμώνειος εἰρήνη
Β' 571.
- Κινάδων*. Σπαρτιάτης Δ' 242 κ. ἑ.
- Κίναϊθος*, Χῖος ποιητὴς ὕμνων
Γ' 294.
- Κινησίας*, διθυραμβοποιὸς ἐν
Ἀθήναις Δ' 125, 133, 139.
Ε' 242.
- Κίρκη*, Α' 345.
- Κίρρα*, παραθαλάσσιος πόλις ἐν
Φωκίδι Α' 378 κ. ἑ. 382, 485.
Ε' 515.
- Κίρρις*, ὄρος ἐν Φωκίδι Α' 382.
Β' 22.
- Κισσίδας*, Συρακούσιος ἀρχηγὸς
μισθοφόρων Δ' 564.
- Κίσσιοι*, ἔθνος περσικὸν Β' 337, 339.
- Κίτιον*, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 558.
Δ' 333. Ἀνάγλυφον Ἀσσυρίου
βασιλέως εὑρεθὲν ἐν αὐτῷ
Β' 194.
- Κλάδεος*, ποταμὸς ἐν Πισατίδι
Δ' 580.
- Κλαζομεναι*, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτί-
σις αὐτῶν Α' 175. Διάλεκτος
Α' 346. Μητρόπολις τῆς Ναυ-
κράτεως Α' 647. Πειρῶνται νὰ
ιδρύσωσιν ἀποικίαν ἐν Θράκῃ
Β' 187. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν
τῶν Ἰώνων Β' 254. ἐν τῷ
πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ'
524, 531. Περιπίπτουσιν εἰς
τοὺς Πέρσας Δ' 327, 332. Σύμ-
μαχοι τῶν Ἀθηναίων Δ' 450
σημ. Νομίσματα αὐτῶν Α' 363.
Ἀλυσία αὐτῶν Α' 633.
- Κλάρος*, πόλις Λυδίας Β' 16, 21, 55.
- Κλαρῶται*, τάξις δούλων ἐν Κρήτῃ
Α' 244.
- Κλεαίνετος*, πατὴρ Κλέωνος, Ἀθη-
ναῖος Γ' 146.
- Κλεανδρίδας*, Λακεδαιμόνιος Β'
563.
- Κλέανδρος*, Σικυώνιος Δ' 574
σημ. 4.
- Κλέανδρος*, Λακεδαιμόνιος, ἀρμο-
στής ἐν Βυζαντίῳ Δ' 216.
- Κλέανδρος*, τύραννος Γέλας Γ' 261.
- Κλεαρίδας*, Λακεδαιμόνιος στρα-
τηγὸς Γ' 249, 352.
- Κλεάρχος*, Λακεδαιμόνιος Γ' 590,
596, 602, 606. Δ' 198. Ἐν
τῇ παρὰ τὰς Ἀργινούσας ναυ-
μαχίᾳ Γ' 636. Ἀρμοστής ἐν
θ'

- Βυζαντίου Δ' 10. Παρὰ τῷ
Κύρῳ Δ' 206. Ἐν τῇ παρὰ τὰ
Κούναξα μάχῃ Δ' 211.
- Κλέαρχος, τύραννος Ἡρακλείας
Ε' 271.
- Κλειγέρης, Ἀκάνθιος Δ' 374 κ.έ.
ἡ λειγέρης, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 639.
- Κλειδήμος, Ἀθηναῖος ἱστορί-
γράφος Ε' 222.
- Κλεινίας, Ἀθηναῖος πατὴρ Ἀλ-
κιβιάδου Β' 328 Γ' 358.
- Κλεινίας, υἱὸς Κλεινίου, Ἀθηναῖος
Γ' 358.
- Κλεῖπιδης Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 135.
- ἡ λεισθένης, υἱὸς Μεγακλέους, Ἀθη-
ναῖος. Γένος αὐτοῦ Α' 390,
449. Ἀντίπαλος τῶν Πεισι-
στρατιδῶν Α' 572. Ἡγεῖται τῆς
δημοτικῆς φρατρίας Α' 577 κ.έ.
Μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ Α' 583 κ.έ.
Διατάσσει τὰ κατὰ τὰ δικαστή-
ρια Β' 620. Ἐγκαταλείπει τὰς
Ἀθήνας Α' 593. Κάθοδος Α'
595. Ἐξοστρωκίζεται Α' 600.
Χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ Α' 600 κ.έ.
- Κλεισθένης, τύραννος Σικυῶνος.
Γίνεται τύραννος Α' 375. Με-
ταρρυθμίσεις αὐτοῦ καὶ πολι-
τεία Α' 276 κ.έ., 426. Β' 4.
καὶ Ἀλκμαιωνίδαι Α' 530. Ἐν
τῷ ἱερῷ πολέμῳ ἐναντίον τῆς
Κρίσης Α' 389 κ.έ. Συνέλευ-
σις μνηστήρων παρ' αὐτῷ Α'
385 κ.έ. καὶ Δελφοὶ Β' 140.
- Κλείταρχος, τύραννος Ἐρετρίας Ε'
341, 485 κ.έ.
- Κλειτέλης, Κορίνθιος Ε' 115.
- Κλείτωρ, πόλις ἐν Ἀρχαδίᾳ Α'
237. Δ' 516.
- Κλεοβούλη, μήτηρ Δημοσθένους
Ε' 277.
- Κλεόβουλος, Λακεδαιμόνιος ἔφο-
ρος Γ' 353.
- Κλεόβουλος, τύραννος Λίνδου Β' 77.
- Κλεόκριτος, κῆρυξ τῶν μυστηρίων
ἐν Ἀθήναις Δ' 51.
- Κλεόκριτος Κορίνθιος Β' 418.
- Κλεόμειρος, βασιλεὺς τῆς Σπάρ-
της. Ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 437, 446.
Ἐν Φωκίᾳ Δ' 480. Ἐν τῇ
μάχῃ τῶν Λεύκτρων Δ' 485 κ.έ.
- Κλεομένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης.
Χρόνοι αὐτοῦ Α' 599 σημ. 1,
Β' 283 σημ. 1. Στρατεῖαι εἰς
τὴν Ἀττικὴν Α' 255, 574 κ.έ.
593 κ.έ., 603 κ.έ., 607. Β' 5
κ.έ. Στρατεία ἐπὶ τὰς Πλαταιάς
Α' 597 κ.έ. καὶ Δημάρατος
Β' 140, 281. καὶ Περσία Β'
238, 247, 279. Ἐν Αἰγίνῃ Β'
281. Ἐν Ἀργολίδι Α' 575. Β'
5, 346. Θάνατος Β' 283.
- Κλεομένης, Λακεδαιμόνιος, ἐπί-
τροπος τοῦ Πανσανίου Γ' 142.
- Κλεομένης, Θηβαῖος στρατηγὸς
Δ' 557.
- Κλεομήδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 396.
- Κλεομήδης, Σάμιος Γ' 530. Δ' 191.
- Κλεόπομπος, Ἀθηναῖος στρατη-
γὸς Γ' 88.
- ἡ λεισθένης, Πισάτης Α' 327.
- Κλεόστρατος, Τενέδιος ἀστρονόμος
Β' 723. Ε' 230.
- Κλεότιμος, Ἡλείος Ε' 420.
- ἡ λεισθῶν, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 598, 638, 660, 674, 676. Δ'
139, 175.

- Κλεῦας, Πελοπίδης Α' 175.
 Κλέων, υἱὸς Κλεανέτου, Ἀθηναῖος.
 Κατήγορος τοῦ Ἀναξαγόρου
 Γ' 61. Ἀντίπαλος τοῦ Περι-
 κλέους Γ' 76, 90. Ἀξίωμα ἐν
 τῇ πολιτείᾳ Γ' 120, 146 κ. ἐ.
 Ἐν ταῖς συζητήσεσιν περὶ τῶν
 Μυτιληναίων Γ' 155 κ. ἐ. Ἐν
 ταῖς διαπραγματεύσεσιν περὶ εἰ-
 ρῆνης Γ' 191 κ. ἐ. Παρὰ τὴν
 Πύλον Γ' 197 κ. ἐ. Παρὰ τὴν
 Ἀμφίπολιν Γ' 240 κ. ἐ. Θάνα-
 τος Γ' 250, — καὶ Ἀριστοφά-
 νης Γ' 192 κ. ἐ., 241.
 Κλέων, Ἀλικαρνασεὺς συγγραφεὺς
 Δ' 271.
 Κλεωναί, πόλις ἐν Πελοποννήσῳ
 Α' 175, 228, 390. Β' 110.
 Κλεώνυμος, Ἀθηναῖος δημαγω-
 γὸς Γ' 251, 414, 432.
 Κληρονομικὸν δίκαιον ἐν Ἀτ-
 τικῇ Α' 507.
 Κλῆρος, κατὰ τὰ ἀρχαιρέσια ἐν
 Ἀθῆναις Α' 587, 591.
 Κληρουχίαι, πρῶται Α' 532. Ἐπὶ
 Περικλέους Β' 683 κ. ἐ. Ἐπὶ
 τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου
 Β' 848. καὶ ἀποικίαι Β' 685.
 Κληροῦχοι Ἀθηναῖοι Β' 682 κ. ἐ.
 Ε' 106 σημ. 2. Ἐκβάλλονται
 ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 11.
 Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην
 Α' 554 σημ. 5.
 Κνακίων, ποταμὸς ἐν Λακωνικῇ
 Α' 275.
 Κνημὶς, ὄρος Λοκρίδος Ε' 523, 532.
 Κνήμιος, Λακεδαιμόνιος στρατη-
 γὸς Γ' 96 κ. ἐ., 128.
 Κνίδος, πόλις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.
 Κτίσις αὐτῆς Α' 176. Ἀποικίαι
 αὐτῆς Α' 647, 683, 686. Κυρι-
 εῖται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 191.
 Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν
 Γ' 534. Νίκη τοῦ Κόνωνος
 πλησίον αὐτῆς Δ' 288. Συμμα-
 χεῖ μετὰ τῆς Ῥόδου Ε' 136.
 Λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ἐν αὐ-
 τῇ Α' 342. Κνίδιοι ἐν Σικελίᾳ
 Γ' 277.
 Κνωσὸς, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 94,
 241, 247.
 Κοάλεμος (Κίμων), Ἀθηναῖος Α'
 568.
 Κόδρος, βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν.
 Γένος αὐτοῦ Α' 449. Θάνατος
 Α' 456. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Α'
 179, 347, 457.
 Κοιρατάδας, Θηβαῖος Δ' 218.
 Κοισύρα, θυγάτηρ Μεγακλέους, σύ-
 ζυγος Πεισιστράτου Α' 539.
 Κολοφῶν, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ Α' 603.
 Κτίσις αὐτῆς Α' 175. Διάλεκτος
 Α' 346. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς
 Λυδοὺς Β' 153. Κοινωνεῖ τῆς
 ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 659,
 669. Περιπίπτει εἰς τοὺς Πέρ-
 σας Γ' 144. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ
 Θρασύλλου Γ' 601.
 Κολχίς, χώρα παρὰ τὸν Πόντον
 Α' 631.
 Κολωνὸς, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Β'
 757. Γ' 559. Δ' 97.
 Κολώτας, Πάριος γλύπτης Β' 835,
 839.
 Κόμσαρις, Ἀλικαρνασεὺς στρα-
 τηγὸς τοῦ Καμβύσου Β' 197.
 Κόμων, Μεσσήνιος Γ' 199. Δ' 502.
 Κόνων, υἱὸς Τιμοθέου, Ἀθηναῖος
 στρατηγὸς Γ' 630 κ. ἐ. Διά-
 δοχος τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 630.

Παρά τὴν Λέσβον Γ' 632. Ἐκλέγεται καὶ πάλιν στρατηγὸς Γ' 640 κ. ἐ. Παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς Γ' 655 κ. ἐ. Ἐν περσικῇ ὑπηρεσίᾳ Δ' 286 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ τὴν Κνίδον Α' 288. Ἀνακτίζει τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν Δ' 290. Πρέσβυς ἐν Σάρδεσι Δ' 306, 309 κ. ἐ. Θάνατος Δ' 347. — Ἀξίωμα αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ Δ' 342, 346 κ. ἐ. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 207. — Μνημεῖα τῆς παρὰ τὴν Κνίδον νίκης αὐτοῦ Ε' 249.

Κόραξ, ῥήτωρ ἐν Σικελίᾳ Γ' 302, 317.

Κόραξ, ὄρος ἐν Λοκρίδι Ε' 523.

Κόρη, Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀττικῇ Α' 448. Ἐν Σικελίᾳ Β' 4, Ἴδε *Δημήτηρ*.

Κορίνθος, Θέσις καὶ οὐαήτορες αὐτῆς Α' 391 κ. ἐ. Ὁ Ἰάσων ἐν αὐτῇ Α' 118 κ. ἐ. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 230 κ. ἐ. Βασιλεύεται Α' 392 κ. ἐ. Τέλος τῆς βασιλείας Α' 397. Ὑπὸ πρυτάνεις Α' 398 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Κέρκυραν Α' 659. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 299. Ἐν τῷ δευτέρῳ μεσσηνιακῷ πολέμῳ Α' 299. Πολεμεῖ πρὸς τὸ Ἄργος Α' 368. Ὑπὸ τυράννου Α' 405 κ. ἐ. Ἀφίσταται ἀπὸ τοῦ Δημαράτου Α' 603. Συμμετέχει τῆς κτίσεως τοῦ Βυζαντίου Α' 654. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σάμον Β' 212. Διαιτησία αὐτῆς μεταξὺ Θηβῶν καὶ Ἀθηνῶν Α' 598, Β' 278. Ἐν ἔχθρᾳ

πρὸς τὴν Αἰγίναν Β' 358. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 370, 375, 381, 389, 411, 434. καὶ Ἀθῆναι Β' 440, 541 κ. ἐ., 562. Γ' 6 κ. ἐ. Ὑποστηρίζει τὴν Ἐπίδαμνον Γ' 12 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Κέρκυραν Β' 13 κ. ἐ. Ὑποδανλίζει τὴν ἔκρηξιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 24 κ. ἐ. Κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 165 κ. ἐ., 182, 207, 252, 347, 371 κ. ἐ., 388, 521, 582, 678. Ῥῆξις πρὸς τὴν Σπάρτην Δ' 200, 250. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ πολεμία τῆς Σπάρτης Δ' 275, 279, 293 κ. ἐ., 312, 354. Μετὰ τὴν ἀνταλκίδειον εἰρήνην Δ' 328 κ. ἐ. Δημοκρατικὴ κίνησις ἐν αὐτῇ Δ' 505. καὶ Θηβαί Δ' 538, 577, 593. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 403, 484, 533, 542, 562. Καταλαμβάνεται ὑπὸ μακεδονικῆς φρουρᾶς Ε' 585. — Κορινθιακὸν συνέδριον καλούμενον ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 562, 583 σημ. — Λατρεία τῆς Ἀφροδίτης ἐν αὐτῇ Α' 73. Νομίσματα αὐτῆς Α' 401, 490. Γ' 328. Τέχναι καὶ ἐφευρέσεις ἐν αὐτῇ Α' 391, 395. Β' 89, 103, 111, 113. Ποίησις ἐν αὐτῇ Β' 123. Γραφικὴ μεταδίδεται ἐκ Κορίνθου εἰς Ἀθήνας Β' 768. Μεταλλοτεχνία ἐν αὐτῇ Α' 649. Ἐμπόριον αὐτῆς Α' 393 κ. ἐ. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 398 κ. ἐ., 652, 669 κ. ἐ. Ε' 23.

- Κόρινθα*, ποιήτρια ἐκ Βοιωτίας Δ' 403.
- Κόρυρα*. Ἴδε *Κέρυρα*.
- Κόροιξος*, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 790.
- Κόροιξος*, Ἡλείος, Ὀλυμπιονίκης Α' 327.
- Κορύξαντες*, ἀγάλματα χαλκᾷ ἐν Πρασιαῖς Α' 137.
- Κορυφάσιον*, ἀκρωτήριον ἐν Μεσσηνίᾳ Γ' 185.
- Κορώνεια*, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Φωκέων Ε' 89, 397.—Μάχαι πλησίον αὐτῆς. Ἦτα τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν Θηβαίων Β' 561, 610, 644. Νίκη τοῦ Ἀγησιλάου Δ' 283. Ε' 185.
- Κορώνη*, πόλις Μεσσηνίας Δ' 533.
- Κόσμοι*, ἀνωτάτη ἀρχὴ ἐν Κρήτῃ Α' 242.
- Κοσμοπολιτισμός* Ε' 266 κ. ἐ.
- Λότινφος*, Φαρσάλιος Ε' 517, 520.
- Κότυς*, βασιλεὺς ἐν Θράκῃ Ε' 50, 125, 128, 239, 271.
- Λοτιντῶ*, θεὰ ἐν Θράκῃ Γ' 112, 413. Λατρεία αὐτῆς ἐν Ἀττικῇ Δ' 89.
- Κούναξα*, πόλις ἐν Βαβυλωνίᾳ. Μάχη ἐγγὺς αὐτῶν Δ' 210.
- Κουράλιος*, ῥυὰξ Βοιωτίας Α' 147.
- Κουρήτες*, φύλον ἐν Ἀκαρνανίᾳ Α' 66.
- Κούριον*, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 252.
- Κραῖθις*, ποταμὸς παρὰ τὴν Σύβαριν Α' 673. Γ' 320.
- Κρανάη*, νῆσος ἐν τῷ λακωνικῷ κόλπῳ Α' 52, 72.
- Κράνειον*, προάστειον τῆς Κορίνθου Ε' 181.
- Κρανῶν*, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 387. Δ' 555. Ε' 47.
- Κράτης*, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Β' 762. Γ' 300.
- Κρατῖνος*, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Β' 647, 761 κ. ἐ., 766. Γ' 55, 149, 300. Δ' 140.
- Κρατύλος*, φιλόσοφος Β' 590.
- Κρέουσα*, θυγάτηρ τοῦ Ἐρεχθέως Α' 445.
- Κρεσφόντης*, Ἡρακλείδης Α' 222, 225.
- Κρεῦσις*, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 484.
- Κρέων*, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Α' 459 σημ. 2.
- Κρηνίδες*, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 67.
- Κρησίλας*, Ἀθηναῖος γλύπτης Γ' 99.
- Κρήτες*. Ἐγκατοικήσεις αὐτῶν ἐν Ἀττικῇ Α' 440. ἐν Ἑλλάδι Α' 89. ἐν Θήβαις Α' 124. ἐν Θράκῃ Α' 174. ἐν Ἰταλίᾳ Α' 660. ἐν Λιβύῃ Α' 699. ἐν Λυδία Α' 177. ἐν Λυκίᾳ Α' 111. ἐν Μιλήτῳ Α' 623. ἐν Σικελίᾳ Α' 679. Οἰκίζουσι τὰς Ἑρυθρὰς Α' 179. Οἰκίζουσι τὴν Κρίσαν Α' 96, 154, 378. Β' 52. Μισθοφόροι Δ' 351.
- Κρήτη*. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 93 κ. ἐ., 247 κ. ἐ. Οἰκήτορες Α' 94. Σχέσεις πρὸς τὴν Λυκίαν καὶ Τρωάδα Α' 115. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 172, 176, 240 κ. ἐ. Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α' 236. Σάμιοι ἐν αὐτῇ Β' 213. Μεταστάσεις εἰς Μικρὰν Ἀσίαν Α' 176. Ἐπὶ Μίνωος Α' 95 κ. ἐ. Ὁ Χαρμίδας ἐν αὐτῇ Α' 435. Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὸ Ἀρ-

- γος Β' 113. — Τὰ κατ' αὐτὴν Α' 240 κ. ἐ., 271 κ. ἐ. Λατρεῖαι ἐν αὐτῇ Α' 76, 80, 94, 98, 250, 306. Μαντική ἐν αὐτῇ Β' 11. Κρητικὸς ἀλφάβητος Β' 64. Γυμναστική ἐν αὐτῇ Α' 243, Β' 39. Τέχνη ἐν αὐτῇ Β' 90, 97. Κυκλώπεια τείχη ἐν αὐτῇ Α' 194. — Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν Σπάρτην Α' 247, 263, 279, 306.
- Κριθή*. Τὸ ἐξ αὐτῆς ἔσδοον ὡς μέτρον τῆς τιμοκρατικῆς διαιρέσεως τῶν Ἀθηναίων Α' 496.
- Κριθώτη*, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Ε' 118, 156.
- Κριμαία*. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 707.
- Κρίσα* (Κρίσσα), πόλις ἐν Φωκίᾳ Β' 24. Κτίσις αὐτῆς Α' 96, 154, 378. Β' 52. καὶ Λελητοὶ Α' 158, 379. Β' 24. Ἀποβάλλει τὴν αὐτονομίαν Α' 158. Ἰερὸς πόλεμος ἐναντίον αὐτῆς Α' 381 κ. ἐ., 485, 517. Καταστρέφεται Α' 382.
- Κρίταλλα*, πόλις ἐν Καππαδοκίᾳ Β' 338.
- Κριτίας*, υἱὸς Καλλιάρχου, Ἀθηναῖος. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Γ' 682 κ. ἐ. Δεσμεύεται κατὰ τὴν δίκην τῶν Ἑρμοκοπιδῶν Γ' 444. Προτείνει τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 580. Φυγὰς ἐν Θεσσαλίᾳ Γ' 685. Κάθοδος αὐτοῦ Γ' 686. Τῶν τριῶντα Γ' 689. Α' 48 κ. ἐ. Ἐχθρὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου Α' 27 κ. ἐ. Θάνατος Α' 51. — καὶ Σωκράτης Α' 169, 178, 181. Ε' 182. καὶ Θη-
- ραμένης Α' 32 κ. ἐ. Ὡς ῥήτωρ Ε' 213.
- Κρίτιος*, γλύπτης ἐν Ἀθήναις Β' 797.
- Κρίτων*, Ἀθηναῖος, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους Α' 150. Ε' 182.
- Κροῖσος*, βασιλεὺς τῆς Λυδίας. Διοικητὴς τῆς Μυσίας Β' 164. Γίνεται βασιλεὺς Β' 165. Κυριεὺς τὰς παραθαλασσίους ἑλληνίδας πόλεις Β' 167 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τὸν Κῦρον Β' 172 κ. ἐ. Σύμμαχος τοῦ Μιλτιάδου Β' 229. Λόγοι περὶ αὐτοῦ Β' 178 κ. ἐ. καὶ Σόλων Α' 520 κ. ἐ. Β' 180.
- Κρομμυῶν*, ἔρσημα ἐν Μεγαρίδι Α' 295.
- Κρόνος* παρὰ τοῖς Φοίνιξι Β' 52.
- Σύμβολον τοῦ ἀρχαίου καὶ πατρῷου Β' 631.
- Κρότων*, πόλις ἐν Βοεωτίῳ τῆς Ἑλλάδος. Κτίσις αὐτῆς Α' 673 κ. ἐ. Β' 53. Πολίτευμα Β' 133. Πυθαγόρειοι ἐν αὐτῇ Β' 136. Διέκεται ἐχθρικῶς καὶ πολεμεῖ πρὸς τὴν Σύβαριν Α' 673 κ. ἐ. Β' 688. Γ' 320 κ. ἐ. Ἱστορία τῆς πόλεως Β' 320 κ. ἐ. Ἀποικία αὐτῆς Α' 674. Γ' 320. Νομίσματα Γ' 328.
- Κρωδύλος*, τρόπος κομμώσεως τῶν Ἀθηναίων Α' 617.
- Κρωῶνος*, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 579.
- Κτησίας*, Κνίδιος ἱστοριογράφος καὶ ἰατρός Α' 102. Β' 339. Α' 246. Ε' 225.
- Κτησικλῆς*, Ἀθηναῖος Α' 463 σημ.

- Κτήσιππος*, υἱὸς Χαβρίου, Ἀθηναῖος Ε' 302.
- Κτησιφῶν*, Ἀθηναῖος Ε' 374.
- Κυάνειαι*, νῆσοι ἐν τῷ Εὐξεινῷ πόντῳ Β' 570.
- Κυανῇ*, ποταμὸς παρὰ τὰς Συρακούσας Γ' 453.
- Κύανος* παρ' Ὀμήρῳ Α' 720.
- Κυαξάρης*, βασιλεὺς τῆς Μηδίας Β' 163, 272.
- Κυέλλη*, λατρεία αὐτῆς ἐν Λυδία καὶ Φρυγίᾳ Α' 100. ἐπὶ τῆς Ἰδης Α' 103. ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Πελοποννήσῳ Α' 131. ἐν Σάρδεσιν Α' 354. Β' 149, 250, 354. Ἴδε *Ῥέα*.
- Κύεος*, πόλις ἐν Λιβύῃ Α' 695.
- Κυδαθήναιον*, συνοικία τῶν Ἀθηνῶν Α' 552.
- Κυδίας*, Ἀθηναῖος Ε' 119.
- Κυδωνία*, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 241, 248, 704. Β' 213, 276. Γ' 97.
- Κύζικος*, χερσονήσος καὶ πόλις παρὰ τὴν Προποντίδα. Μεταστάσεις τῶν Αἰολέων εἰς αὐτὴν Α' 174. Κτίσις τῆς πόλεως Α' 628, 634. Β' 55. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Β' 225. Νίκη τοῦ Ἀλκιβιάδου πλησίον αὐτῆς Γ' 595. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ Β' 55. Φυλαὶ καὶ ἐορτολόγιον αὐτῆς Α' 710. Ἐπισημονικὴ σχολὴ ἐν αὐτῇ Ε' 231.
- Κύθηρα*, νῆσος παρὰ τὴν Λακωνικήν. Ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Φοινίκων Α' 52, 72, 249. Λωρῖες ἐν αὐτῇ Α' 172. Λακεδαιμόνιος ἄρμοστὴς ἐν αὐτοῖς. Ἴδε *Κυθηροδίκης*. Καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Νικίου Γ' 209.
- Ἀποδίδονται εἰς τὴν Σπάρτην Γ' 253. Καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ Κόνωνος Δ' 290. Ἀθηναῖος ἄρμοστὴς ἐν αὐτοῖς Δ' 343.
- Κυθηροδίκης*, ὄνομα τοῦ Λακεδαιμονίου ἄρμοστου τῶν Κυθήρων Α' 287.
- Κύθνος*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 669.
- Κυκλάδες* Β' 239. Ἐξαρθῶνται ἐκ τῆς Κρήτης Α' 96. Ἀποικίζονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Α' 173, 176. Λωρῖκαί ἐν αὐταῖς νῆσοι Α' 178.
- Κυκλικοί*, ποιηταὶ ἐπικοὶ μετὰ τὸν Ὀμηρον Α' 563.
- Κύκλωπες*, ἐν Ἀργεῖ Α' 85, 133, 194. Κυκλώπεια τεῖχη Α' 167, 193 κ. ἔ., 200 κ. ἔ.
- Κυλλήνη*, παραθαλάσσιος πόλις ἐν Ἡλίδι Α' 314. Δ' 233.
- Κύλων*, Ἀργεῖος Δ' 264.
- Κύλων*, Ἀθηναῖος. Χρόνος αὐτοῦ Α' 471 σημ. Ἀπόπειρα τυραννίδος Α' 470 κ. ἔ. Ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Θεογένους Α' 426. — Κυλώνειον ἄγος Α' 472, 476, 529, 581, 593.
- Κύλων*, Κροτωνιάτης Β' 136.
- Κύμη*, πόλις ἐν Αἰολίδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 174. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 622. Κτίζει τὴν Φώκαιαν Α' 342. Φιλικαὶ σχέσεις μετὰ τῆς Φωκαίας Α' 688. μετὰ τῶν Φρυγῶν Β' 144. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Β' 225. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 254. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Τισσαφέρνητος Δ' 221. Παρὰ τῷ Ἐφόρῳ Ε' 225.

Κύμη, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Α' 648, 664.
Κύμη, πόλις ἐν Καμπανίᾳ τῆς Ἰταλίας. Κτίσις αὐτῆς Α' 664.
 Ἀξίωμα Α' 664. Πολίτευμα Β' 133. Ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος ἐναντίον τῶν Τυρρηνῶν Γ' 288.
Κυνάγειρος, ἀδελφὸς Αἰσχύλου, Ἀθηναῖος Β' 305.
Κυνικοί. Σχολή αὐτῶν Ε' 181, 182, 265.
Κυνόσαυρες, γυμνάσιον παρὰ τὰς Ἀθῆνας Β' 310, 796. Ε' 181.
Κυνὸς κεφαλαί, λόφοι παρὰ τὰς Θήβας Δ' 437.
Κυνόσουρα, ἀκρωτήριον παρὰ τὸν Μαραθῶνα Β' 301. ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σαλαμῖνος Β' 398 σημ.
Κυνόσουρα, χωρίον ἐν Λακωνικῇ Α' 252.
Κυνὸς σῆμα, ἀκρωτήριον τῆς Χερσονήσου. Μάχη πλησίον αὐτοῦ Γ' 593 σημ. 1.
Κυνουρία, χώρα ἐν Ἀργολίδι Α' 137, 359, 575. Γ' 210.
Κυνουριεῖς, φύλον ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 513.
Κυνουριεῖς, φύλον ἐν Λακωνικῇ Ε' 561.
Κυπρόθεμης, τύραννος τῆς Σάμου Ε' 142.
Κύπρος. Ἐπικοινωνία αὐτῆς μετὰ τῆς Φοινίκης Α' 49. Φοινικαὶ ἐγκατοικήσεις ἐν αὐτῇ Α' 72. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α' 236. Ὁ Σόλων ἐν αὐτῇ Α' 521. Ὑπὸ τοὺς Ἀσσυρίους Α' 680 κ.έ. Β' 194 κ.έ. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν

Αἰγυπτίων Β' 195. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 247, 251 κ.έ. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 340, 394, 489. Ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῶν Περσῶν Β' 451. καὶ Ἀθῆναι Β' 557 κ.έ., 568. Ἐπὶ τοῦ Εὐαγόρου Γ' 630 κ.έ. Ἴδε *Εὐαγόρας*. Ἀνακτᾶται ὑπὸ τῶν Περσῶν Δ' 327.—Ἐμπόριον τῶν Ἴωνων μετ' αὐτῆς Α' 209. Διάλεκτος Α' 236. Διάλεκτος αἰολικὴ Α' 32. Λατρεία Α' 81. Β' 195. Χαλκὸς ἐν αὐτῇ Α' 649. Β' 703. Μαντικὴ Β' 11. Νομίσματα Δ' 335.
Κύρεια, στρατιῶται τοῦ Κύρου Δ' 216 κ.έ., 283.
Κυρηναϊκή, σχολὴ φιλοσοφικὴ Ε' 178 κ.έ., 265.
Κυρήνη, πόλις ἐν Λιβύῃ. Κτίσις αὐτῆς Α' 697. Β' 55, 70. Ἀντενορίδαι ἐν αὐτῇ Α' 706. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Αἴγυπτον Α' 699 κ.έ. Β' 193. Ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας Β' 217. Αἰγεῖδαι ἐν αὐτῇ Γ' 264. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους Γ' 276. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 484.—Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ Β' 55. Σίλφιον Α' 698. Β' 703.
Κύρος, νῆσος ἐν τῷ τυρρηνικῷ πελάγει Α' 704. Β' 188. Ἀξίωμα αὐτῆς Α' 687. Γ' 286. Καρχηδόνιοι ἐν αὐτῇ Γ' 277.
Κύρος, υἱὸς Καμβύσου, βασιλεὺς τῆς Περσίας Β' 172. Πολεμεῖ πρὸς τὸν Κροῖσον Β' 172 κ.έ. Κυριεύει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Β' 180 κ.έ. Θάνατος Β' 192.

- Κῦρος, υἱὸς Δαρείου, Πέρσης.
Κάρανος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 614 κ. ἐ. Παρασκευαί αὐτοῦ Δ' 204 κ. ἐ. Στρατεία ἐναντίον τοῦ Ἀρταξέρξου Δ' 208 κ. ἐ. Θάνατος ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναξα μάχῃ Δ' 212. — καὶ Ἀλκιβιάδης Δ' 27 κ. ἐ. καὶ Ἀρίστιππος ὁ Λαρισαῖος Δ' 542. καὶ Λύσανδρος Γ' 622 κ. ἐ. καὶ Τισσαφέρους Δ' 203 κ. ἐ. καὶ Ξενοφῶν Ε' 183.
- Κυτίσιον, πόλις ἐν τῇ Λωρίδι Α' 151. Ε' 524, 538.
- Κυβελίδαι, ἐν Ἀμβρακίᾳ Α' 417. Ἐν Ἀττικῇ Α' 525. Ἐν Θράκῃ Α' 534 κ. ἐ. Β' 229. Ἐν Κορίνθῳ Α' 405 κ. ἐ. Β' 70.
- Κύβελος, υἱὸς Ἡετίωνος, τύραννος τῆς Κορίνθου Α' 406. Λάρναξ αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 406. Β' 108.
- Κυβελος, υἱὸς Περιάνδρου, Κορίνθιος Α' 414.
- Κώης, τύραννος τῆς Λέσβου Β' 235.
- Κωλαῖος, Σάμιος ναύκληρος Β' 56, 107, 199.
- Κωλακρέται, ταμειακὴ ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Α' 461.
- Κωμωδία, παρ' Ἀθηναίοις. Ἀρχαὶ αὐτῆς Β' 758 κ. ἐ. Πολιτικὴ σημασία Γ' 192 κ. ἐ. Ἐπικρίνεται τὰ ἔργα τῆς λογοτεχνίας Δ' 140 κ. ἐ. Νόμοι ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς Γ' 55, 193, 447 κ. ἐ. Κατάλυσις τοῦ χοροῦ Δ' 139. Νέα ἀττικὴ Ε' 237 κ. ἐ. Σικελικὴ Γ' 300 κ. ἐ. Ἰδε Ἀριστοφάνης, Ἐπίχαρμος, Εὐπολις,
- Ἐφίππος, Κράτης, Κρατῖνος, Σώφρων.
- Κωπαῖς, λίμνη ἐν Βοιωτίᾳ Α' 121, 148, 441.
- Κῶς, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῆς Ἐπιδάουρου Α' 176. Ὁ Σκύθης ἐν αὐτῇ Β' 259. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669. Ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀλικαρνασοῦ Β' 708. Ὀχυροῦται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 589. καὶ Μαύσσωλλος Ε' 136, 328. Ὑποστηρίζει τοὺς Βυζαντίους Ε' 493.
- Λάεδα, Κορινθία, μήτηρ Κυνέλου Α' 404.
- Λαεδακίδαι, γένος βασιλικὸν ἐν Θήβαις Α' 125, 148.
- Λάεδακος, βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Α' 125.
- Λάεδαλον, χωρίον παρὰ τὰς Συρακούσας Γ' 461, 471.
- Λάεξανδα, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 348. Β' 253.
- Λαζύνητος, βασιλεὺς τῆς Βαβυλώνης Β' 163, 175.
- Λάδη, νῆσος παρὰ τὴν Μίλητον Β' 257 κ. ἐ. Ἡνώθη μετὰ τῆς Ξηρᾶς Β' 260.
- Λάδων, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 518.
- Λαῖος, βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Α' 124.
- Λαισποδίας, Ἀθηναῖος Γ' 570.
- Λακεδαιμόνιος, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος Β' 507. Γ' 16, 53.
- Λακεδαιμόνων. Ἰδε Λακωνικὴ, Σπάρτη.
- Λακίνιον, ἀκρωτήριον ἐν Βρεττίῳ θ' β)

τῆς Ἰταλίας Α' 676. Β' 61.
Ἴδε *Ἡρα*.

Λάκμων, ὄρος ἐν τῇ βορείῳ Ἑλ-
λάδι Ε' 8.

Λακραΐδας, Ἀθηναῖος Γ' 90.

Λάκων, Πλαταιεὺς Γ' 162.

Λακωνικὴ, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.

Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α'
226, 248 κ. ἑ. Οἰκήτορες Β'
346 κ. ἑ. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α'
66, 249. Ἡρακλεΐδαι ἐν αὐτῇ
Α' 222, 239. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ
Α' 226 κ. ἑ. Ἀρχαιοτάτη ἱστο-
ρία Α' 249 κ. ἑ. Αποικίζει τὴν
Κρήτην Α' 240. Ἴδε *Σπάρτη*.

Λάμαχος, Ἀθηναῖος στρατηγός
Γ' 126, 251. Στρατηγεῖ κατὰ
τὴν σικελικὴν ἐκστρατείαν Γ'
421, 428, 433, 440, 459 κ. ἑ.
Θάνατος Γ' 463.

Λάμυς, Μεγαρεὺς Α' 670 σημ.

Λαμπαδηδρομία, ἐν τῷ Κεραμεικῷ
ἐν Ἀθήναις Α' 557. Β' 820.

Λάμπων, Ἀθηναῖος Β' 511, 689.
Ε' 238.

Λάμρακος, πόλις παρὰ τὸν Ἑλ-
λήσποντον. Φοίνικες ἐν αὐτῇ
Α' 627. Καταλαμβάνεται ὑπὸ
τῶν Μιλησίων Α' 635, 653, 688.
Τύραννοι ἐν αὐτῇ Β' 225.
Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Δολόγκους
Β' 229. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν
Περσῶν Β' 253. Περιπίπτει
εἰς τὸν Θεμιστοκλέα Β' 493.
Ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων Β'
668. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀ-
θηναίων Γ' 590. Οἱ Ἀθη-
ναῖοι ναυλοχοῦσι παρ' αὐτῇ Γ'
599, 653 κ. ἑ. Κυριεύεται ὑπὸ
τοῦ Λυσάνδρου Γ' 653. Κυρι-

εύεται ὑπὸ τοῦ Χάρητος Ε'
140. — Φιλολογία ἐν αὐτῇ
Ε' 226.

Λαοδάμας, τύραννος τῆς Φωκαίας
Β' 225.

Λᾶος, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ
Β' 688.

Λαπίθαι, Α' 392, 407. Β' 830.

Λάρισα, Διᾶδοσις τοῦ ὀνόματος
Α' 91.

Λάρισα, ἀκρόπολις ἐν Ἀργολίδι
Α' 132, 227.

Λάρισα, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἀκρό-
πολις τῶν Ἀχαιῶν Α' 129.
Ἀλευάδαι ἐν αὐτῇ Β' 335. Κυ-
ριεύεται ὑπὸ τῶν Μακεδόνων
Α' 555 Ε' 47. Ἀπελευθε-
ροῦται ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου
Α' 556.

Λάρισος, ποταμὸς ἐν Ἀχαΐᾳ Α'
335. Δ' 230.

Λᾶς, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 255.

Λασθένης, Ὀλύμπιος Ε' 365.

Λασίων, πόλις ἐν Ἡλίδι Δ' 233,
578.

Λᾶσος, Ἑρμιονεὺς ποιητὴς Α'
566. Β' 353, 580, 738, 766.

Λάτμος, ὄρος ἐν Καρίᾳ Β' 253.

Λαύριον, ὄρος ἐν Ἀττικῇ. Μεταλ-
λεῖα αὐτοῦ Β' 321, 673. Ε' 423.

Λαφάνης, Ἀρκὰς Α' 386.

Λάχης, Ἀθηναῖος στρατηγός Γ'
117 κ. ἑ. Διαπράττει σπονδὰς
μετὰ τῆς Σπάρτης Γ' 242. Ἐν
Σικελίᾳ Γ' 334 κ. ἑ. Ὑπέρ-
μαχος τῆς εἰρήνης Γ' 374. Ἐν
Ἀργεῖ Γ' 376. Πίπτει παρὰ
τὴν Μαντίνειαν Γ' 379.

Λέαγρος, Ἀθηναῖος Β' 500.

Λέεδος, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ Α' 346.

- Λειτουργία* ἐν Ἀθήναις Β' 665 κ. ἐ., 759. Ἴδε *Συμμορία*, *Τριηραρχία*, *Χορηγία*.
- Λευκῶδες*, ὄχυρόν χωρίον ἐν Ἀττικῇ Α' 572.
- Λέγες*, καθολικὸν ὄνομα τῶν ἐν Ἀνατολῇ Ἑλλήνων Α' 66. καὶ Κᾶρες Α' 66 κ. ἐ. Ἀνάκρισις αὐτῶν μετ' Αἰολέων Α' 127. Ἐγκατοικήσεις ἐν Ἑλλάδι Α' 88, 171. Μετανάστασις εἰς Ἰωνίαν Α' 171. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440. Ἐν Ἰταλίᾳ Α' 662. Ἐν Λακωνικῇ Α' 135, 249, 274, 287. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 177, 181.
- Λέγεια*, ἐρύματα καὶ τάφοι ἐν Καρίᾳ Α' 66.
- Λέξ*, Μεγαρεὺς ἥρως Α' 66.
- Λεοντιάδης*, Θηβαῖος Δ' 381 κ. ἐ., 414, 420.
- Λεοντῖνοι*, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 670. Ὑποτάσσονται ὑπὸ τῆς Γέλας Γ' 262. καὶ Ἀθηναῖοι Γ' 332 κ. ἐ. Ὑποτάσσονται ὑπὸ τῶν Συρακουσίων Γ' 340. — Νομίσματα αὐτῶν Γ' 293.
- Λεοντίς*, φρυγὴ ἐν Ἀττικῇ Β' 303.
- Λεπένυμος*, ὄρος ἐν Λέσβῳ Β' 723.
- Λέπρεον*, πόλις ἐν Τριφυλίᾳ. Μινύα ἐν αὐτῇ Α' 235. καὶ Σπάρτη Α' 299, 333. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 411. καὶ Ἥλις Γ' 349. Δ' 228 κ. ἐ., 233. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Σπάρτης Δ' 537. Κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἀργείων Δ' 578.
- Λεπίνης*, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 301 κ. ἐ.
- Λέρος*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 255, 669.
- Λέρος*, νῆσος ἐν τῷ κόλῳ τῆς Σαλαμῖνος Β' 398 σημ.
- Λέσθος*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Μετανάστασις τῶν Αἰολέων εἰς αὐτὴν Α' 174. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν Α' 184. Τύραννοι ἐν αὐτῇ Α' 543. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Κύρου Β' 190. Ἐκνικᾶται ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους Β' 202. Ἐπὶ Λαρείου Β' 235. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 256 κ. ἐ. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 261. Κοινωνεῖ τῆς ἑλληνικῆς ὁμαιχμίας Β' 437. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμάχιας Β' 653, 658. Γ' 50. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Γ' 159 κ. ἐ. καὶ Ἀθηναῖοι Γ' 519, 666. Δ' 319. — Διάλεκτος αὐτῆς Α' 33 σημ. Λατρεία τοῦ Μελάροθ ἐν αὐτῇ Α' 74. Χρονολογικαὶ μελέται ἐν αὐτῇ Α' 213. Μουσικὴ Α' 304. Δ' 129. Ποίησις Β' 124. Ἀστρονομία Β' 723. Μαντεία Β' 21. Ἴδε *Μήθυμα*, *Μυλήρη*.
- Λέσχη* ἐν Δελφοῖς Β' 74, 130. Β' 771. ἐν Σπάρτῃ Α' 283.
- Λέσχης*, Λέσβιος ἐπικὸς ποιητῆς Β' 727.
- Λετρίνοι*, πόλις ἐν τῇ Πισατίδι Α' 334. Δ' 233.
- Λευκὰς*, νῆσος ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Α' 656. Γ' 9. Κορινθιακὴ ἀποικία ἐν αὐτῇ Α' 403, 411. Ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 411. Δηοῦται ὑπὸ

- Δημοσθένους Γ' 177. Ἐν τῷ κορινθιακῷ πολέμῳ ἀντίπαλος τῆς Σπάρτης Δ' 275. καὶ Φίλιππος Ε' 475. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν Ε' 484, 533.
- Λευκὴ Ἀκτὴ, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Β' 340.
- Λεύκιππος, φιλόσοφος Β' 588.
- Λευκοθέα, θεὰ τῶν Ἀργοναυτῶν Α' 117.
- Λεῦκτρα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Μάχη παρ' αὐτῇ Δ' 485 κ. ἐ.
- Λεύκων, βασιλεὺς παρὰ τὸν Βόσπορον Ε' 160.
- Λέχαιον, ἐπίνειον τῆς Κορίνθου Α' 394, Δ' 294 κ. ἐ., 311, 355, 538.
- Λεωξότης, υἱὸς Ἀλκιμαῖωνος, Ἀθηναῖος Β' 486.
- Λεωξότης, Λακεδαιμόνιος Α' 262.
- Λεωγόρας, Ἀθηναῖος, συστασιώτης τοῦ Κλεισθένης Α' 572.
- Λεωγόρας, Ἀθηναῖος, πατὴρ Ἀνδοκίδου Γ' 434, 444.
- Λεωδάμας, Ἀθηναῖος ῥήτωρ ἐξ Ἀχαρνῶν Ε' 100, 121.
- Λεωκίδης, υἱὸς Φεΐδωνος, βασιλεὺς τοῦ Ἀργεῶς Α' 368, 386.
- Λεωκράτης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 418, 549, 632.
- ✓ Λέων, Ἀθηναῖος Δ' 567.
- ✓ Λέων, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 561, 571, 630.
- ✓ Λέων, Βυζάντιος Ε' 491.
- ✓ Λέων, Σαλαμίνιος Δ' 30.
- Λέων, χωρίον παρὰ τὰς Συρακούσας Γ' 461.
- Λεωνίδας, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἐν Θερμοπύλαις Β' 37, 376 κ. ἐ.
- Λεωνίδης, φρονεὺς τυράννου Κλεάρχου Ε' 271.
- Λεωνίδης, Ἀλικαρνασεὺς Β' 712 σημ.
- Λεωσθένης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 124.
- Λεωτυχίδης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Β' 281, 434, 450, 501, 538.
- Λεωτυχίδης, υἱὸς Ἀγιδος Β', βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Δ' 236.
- Λεωχάρης, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 254 κ. ἐ.
- Λήδα, ἐν Λακωνίᾳ Α' 249.
- Λήκυθοι, ἀθηναϊκαὶ Ε' 262.
- Λήκυθος, ὄρεινόν φρούριον ἐν τῇ χερσονήσῳ Σιθωνίᾳ Γ' 234.
- Ληλάντιον πεδῖον, μεταξὺ Χαλκίδος καὶ Ἐρετρίας ἐν Εὐβοίᾳ Α' 357, 400, 652, 658.
- Λήμνος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ὁ Ἰάσων ἐν αὐτῇ Α' 119. Κυριεῖται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 235. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Μιτιάδου Β' 298. Ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Σαλαμῖνος Β' 394. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 661. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 684 κ. ἐ. Ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων Δ' 308, 314, 326. Ε' 323. Δηροῦται κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον Ε' 139.
- Λήνια. Ἴδε Διονύσια.
- Ληναῖοι, θρακικὸν φύλον Ε' 66.
- Λητώ, μήτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος Α' 112.
- Λιζύη, χώρα τῆς Ἀφρικῆς. Ἐν ἔχθρᾳ πρὸς τὴν Αἴγυπτον Α' 59. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τοὺς Ἑλλήνας Α' 59, 641. Σχέσεις πρὸς τοὺς Κᾶρας καὶ Ἰωνας

- Α' 643. Ἀνάκρασιν λαῶν ἐν αὐτῇ Α' 695. Ἐπίδροσις αὐτῆς ἐπὶ τὴν Δωδώνην Β' 71. Ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς Σικυῶνος Α' 375. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 644 κ. ε. 695 κ. ε. Λατρεία θεῶν ἐν αὐτῇ Α' 643. — Λίβυες ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Α' 338.
- Λίξυς, Λακεδαιμόνιος, ἑτερομήτριος ἀδελφὸς τοῦ Λυσάνδρου Γ' 617. Δ' 56.
- Λίξων, Ἡλείος ἀρχιτέκτων Β' 830.
- Λίγυες, ἔθνος ἐν Γαλατίᾳ Α' 691.
- Λίδα, ὄρεινόν φρούριον ἐν Καρίᾳ Β' 191.
- Λίθος. Ἴδε Μάρμαρον.
- Λιλέξαιον, ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας Α' 683. Γ' 277.
- Λιμηρά, ἐπώνυμον Ἐπιδάφρου Γ' 510.
- Λίμναι, χωρίον ἐν Λακωνικῇ Α' 252.
- Λίνδιοι, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 679.
- Λίνδος, πόλις ἐν Ρόδῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 176, 679. Ὑπόφορος τῶν Ἀθηναίων Β' 668.
- Λιπαράται, νῆσοι παρὰ τὴν Σικελίαν. Ἕλληνες ἐν αὐταῖς Α' 686. Καρχηδόνιοι ἐν αὐταῖς Γ' 277. Πρὸςβάλλονται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 334.
- Λίτρα, νομισματικὴ μονὰς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι Γ' 328.
- Λίχας, υἱὸς Ἀρκεσιλάου, Λακεδαιμόνιος Γ' 547. Δ' 198.
- Λογισαί, ταμειακὴ ἀρχὴ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις Β' 679.
- Λογογράφοι, ἀρχαιότατοι ἱστοριογράφοι Α' 213. Β' 707, 714. —
- Συντάκται δικανικῶν λόγων ἐν Ἀθήναις Β' 732. Ε' 151, 298.
- Λοιμὸς, ἐν Ἀττικῇ ἀρχομένου τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 84 κ. ε., 173.
- Λοκροί, φύλον ἑλληνικόν. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Λέλεγας Α' 66, 157, 164.
- Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 674. Πολίτευμα Β' 133 κ. ε. Πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Ῥηγίνους Γ' 289, 332 κ. ε. καὶ Ἀθηναίους Γ' 440. — Ἀποικίαι αὐτῶν Α' 320.
- Λοκροὶ Ὀζόλαιοι, παρὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον. Αἰολεῖς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν Α' 127. Κτίζουσι τοὺς Ἐπιζεφυρίους Λοκρούς Α' 674. Λαμβάνουσι τὴν Ναύπακτον Β' 552 σημ. Δ' 11. καὶ Θῆβαι Δ' 498. Ε' 513 κ. ε.
- Λοκροὶ Ὀπούννιοι, παρὰ τὸν εὐβοϊκὸν κόλπον Γ' 266. Παρέχουσι γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τοὺς Πέρσας Α' 372. Συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων Β' 549. Ταπεινοῦνται ὑπὸ τοῦ Τολμίδου Β' 552. Ἐν τῷ πελοποννησιακῷ πολέμῳ Γ' 44, 78, 521. Ἀνταγωνίζονται πρὸς τοὺς Φωκεῖς Δ' 266. Κατὰ τὸν κορινθιακὸν πόλεμον Δ' 275. Κατὰ τὸν ἱερὸν πόλεμον ἀντίπαλοι τῆς Φωκίδος Ε' 84. Κοινωνοῦσι τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Ε' 404.
- Λοκρός, Πάριος γλύπτης Β' 840.
- Λοῦδ, γενάρχης τῶν Λυδῶν Α' 101.
- Λουδίας, ποταμὸς ἐν Μακεδονίᾳ Α' 16, 17.

Λονπία (Λυκία) πόλις ἐν Καλαβρίᾳ Α' 660.
Λόχος ἱερός, ἐν Θήβαις Δ' 433 κ. ἐ. Ε' 544 κ. ἐ.
Λύδαμις, δυνάστης ἐν Ἀλικαρνασῶν Β' 710.
Λύδαμις, τύραννος τῆς Νάξου Α' 542, 546, 574. Β' 200, 201 σημ., 241.
Λύδαμις, ἡγέτης τῶν Κιμμερίων Β' 156.
Λυγκησταί, φῶλον ἐν Μακεδονίᾳ Γ' 220, 225, 244. Ε' 16, 23 κ. ἐ., 45.
Λυδία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Οἰκήτορες αὐτῆς Α' 101, Β' 145. Πατρίς τῶν Πελοπιδῶν Α' 129, 201. Μετανάστασις τῶν Τυρρηνῶν ἐξ αὐτῆς Α' 343. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Β' 145 κ. ἐ. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων Α' 102. Β' 146. Ὑπὸ τοὺς Μερμνάδας Β' 147 κ. ἐ. Πολεμεῖ τοὺς Ἴωνας Β' 153 κ. ἐ. Κιμμέριοι ἐν αὐτῇ Β' 155 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Μήδους Β' 161 κ. ἐ. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 178 κ. ἐ. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 250 κ. ἐ. — Ἐφεύρεσις τοῦ νομίσματος ἐν αὐτῇ Α' 354. Χρυσὸς ὡς βάσις τῆς νομισματοκοπίας Α' 365. Τάφοι Α' 201. — καὶ Δελφοὶ Β' 129. Ἴδε *Κροῖσος*.
Λυδοὶ, προχωροῦσι πρὸς τὰς παραλίαις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Α' 177 κ. ἐ. Ἐν Σμύρνῃ Α' 342. Λοῦλοι ἐν Ἑλλάδι Α' 199. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 338.

Λυκαζήτιδος, ὄρος ἐν Ἀθήναις Β' 723.
Λύκαιον, ὄρος ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 69, 237, 293, 312, 325. Α' 509, 520.
Λυκάρετος, Σάμιος Β' 235.
Λυκάων, Ἀρκὰς ἥρως Ε' 19.
Λύκειον, γυμνάσιον ἐν Ἀθήναις Α' 561. Β' 796. Ε' 588.
Λυκία, χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Σόλυμοι ἐν αὐτῇ Α' 55. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α' 68. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Α' 111 κ. ἐ. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 128. Σχέσεις πρὸς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Τρωάδα Α' 114. Σχέσεις πρὸς τὴν Λακωνικὴν Α' 249. Πατρίς τοῦ Περσέως Α' 133. Λάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ῥόδιοι ἐν αὐτῇ Α' 679. Ἐν ἀνταγωνισμῶ πρὸς τοὺς Πέρσας Β' 191 κ. ἐ., 247. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 498, 671. — Γλῶσσα Α' 112. Τέχνη καὶ θρησκεία Α' 113 κ. ἐ., 199. Λατρεία τῶν Διωσκυρίων Α' 249. Μαντική Β' 11, 14 κ. ἐ. Ἐπίδρασις ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Α' 199. Β' 101, 113.
Λυκία. Ἴδε *Λονπία*.
Λυκίδης, Ἀθηναῖος Β' 409.
Λύκοι, ἔθνος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Προέλευσις αὐτῶν Α' 43. Ἀποικοὶ Α' 89, 179, 660. ἐν Ἀττικῇ Α' 89, 440. καὶ Ἴωνες Α' 187. Τειχοδόμοι ἐν Ἀργεῖ Α' 199.
Λύκιος (Ἀπόλλων) Α' 112.
Λύκος, γλύπτης, ποιῆσας τὸν ἀνδριάντα Αὐτολύκου Α' 23 σημ.
Λυκίσκος, Ἀθηναῖος Γ' 645.
Λυκόα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 519.

- Ανκομήδης*, Ἀθηναῖος Β' 382.
Ανκομήδης, Μαντινεὺς Δ' 559, 570, 577. Ε' 122.
Ανκομίδαι, γένος ἀθηναϊκὸν Β' 290.
Ανκόσουρα, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 198, 237. Δ' 520.
Ανκόφρων, υἱὸς Περιάνδρου, Κορίνθιος Α' 414 κ. ἐ.
Ανκόφρων, Θεσσαλὸς Ε' 77.
Ανκόφρων, τύραννος τῶν Φερῶν Δ' 241, 276, 542 κ. ἐ., 544, σημ. 1.
Ανκόφρων, υἱὸς Ἰάσονος τοῦ Φεραίου Δ' 544 σημ. 1.
Ανκοῦργος, υἱὸς Ἀριστολαΐδου, Ἀθηναῖος Α' 525, 529, 538.
Ανκοῦργος, Ἀθηναῖος, πάππος τοῦ ῥήτορος Δ' 30.
Ανκοῦργος, υἱὸς Ἀνκόφρονος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 435 κ. ἐ., 507, 550, 588 κ. ἐ.
Ανκοῦργος, νομοθέτης ἐν Σπάρτῃ. Τὰ κατὰ τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ Α' 261 κ. ἐ., 324. Χρόνος αὐτοῦ Α' 289. Νόμοι Α' 263 κ. ἐ. καὶ Θαλήτας Α' 307. καὶ Ὀλυμπία Α' 326 κ. ἐ.
Αύκτις, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 242, 247.
Αύκων, Ἀθηναῖος Γ' 507.
Αύκων, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Δ' 177.
Αυκώπης (Αυκώπας), Λακεδαιμόνιος Β' 212.
Αύρα, ἐπτάχορδος Β' 125.
Αυρικὴ ποίησις, ἀρχαιοτάτη Β' 119, 123 κ. ἐ. Ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τυράννων Α' 566. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 735 κ. ἐ. Ἴδε *Διθύραμβος*, *Ἑλεγεία*.
Αυρηησὸς, πόλις ἐν Τρωάδι Α' 184.
Αυσαγόρας, Πάριος Β' 315.
Αύσανδρος, υἱὸς Ἀριστοκρίτου, Λακεδαιμόνιος στρατηγός. Γένος καὶ χαρακτὴρ Γ' 616 κ. ἐ., Δ' 269 κ. ἐ. Πολιτεία αὐτοῦ Γ' 617 κ. ἐ. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Γ' 623, 627. Ναύαρχος Γ' 620 κ. ἐ., 650 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς Γ' 656 κ. ἐ. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς μάχην Γ' 666 κ. ἐ., 672 κ. ἐ., 675 κ. ἐ. Ἐν Ἀθήναις Γ' 687. Ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ μετὰ τὴν εἰρήνην Δ' 7 κ. ἐ., 55 κ. ἐ., 186 κ. ἐ. Στρατηγεῖ ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 270. Θάνατος Δ' 270. καὶ Ἀγησίλαος Δ' 237 κ. ἐ., 251 κ. ἐ. καὶ Ἀλκιβιάδης Δ' 27. καὶ Κῦρος Γ' 623 κ. ἐ.
Αυσανίας, Ἐρετριεὺς Α' 387.
Αυσέας, Μνημεῖον αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Β' 770.
Αυσίας, Ἀθηναῖος στρατηγός Γ' 646.
Αυσίας, υἱὸς Κεφάλου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ. Χρόνος γεννήσεως Β' 704 σημ. Βίος καὶ χαρακτὴρ Ε' 213 κ. ἐ. Ἐν Θουρίοις Β' 690. Ὑποστηρίζει τὸν Θρασύβουλον Δ' 54. Λόγοι αὐτοῦ Δήμου καταλύσεως ἀπολογία Δ' 172 κ. ἐ. Κατὰ Ἐρατοσθένους Δ' 170 κ. ἐ. Κατὰ Φορμισίου Δ' 66. Ὀλυμπιακὸς Δ' 348 κ. ἐ. Ὑπὲρ Ἀριστοφάνους χρημάτων Δ' 340. Ὑπὲρ Μαντιθέου Δ' 344 κ. ἐ.—καὶ ἡ πολιτεία Ε' 266.
Αυσίδη. Ἴδε *Μέλισσα*.

Ἀναικλῆς. Ἀθηναῖος δημαγωγὸς
Γ' 119.

Ἀναικλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Ε' 593.

Ἀναιμάχη, ἱέρεια Ἀθηνᾶς Ε' 257.

Ἀνσίς, Ταραντῖνος Πυθαγόρειος
Δ' 409, 417.

Ἀνσίστρατος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 392.

Ἀνσίστρατος, Ὀλύνθιος Γ' 233.

Ἀωτοφάγοι Α' 345.

Μαγνησία, πόλις ἐν Λυδία Α' 348.

Μαγνησία, πόλις ἐν Καρία Β' 157,
184, 213. Β' 493.

Μαγνησία, χερσονήσος ἐν Θεσσα-
λία Α' 52. Ε' 90.

Μάγνητες, φύλον ἐν Θεσσαλία. Λα-
τρεία τοῦ Ἀπόλλωνος παρ' αὐ-
τοῖς Α' 81, 153. Μεταναστάσεις
αὐτῶν Α' 149. Κοινωνοῦσι τῆς
δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 156.
Λίδουσι γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τοὺς
Πέρσας Β' 372.

Μάγων (Ἄνων), Καρχηδόνιος
Γ' 279.

Μαζάρης, στρατηγὸς τοῦ Κύρου
Β' 183 κ. ἐ.

Μαϊάνδριος, τύραννος τῆς Σάμου
Β' 215.

Μαϊάνδρος, ποταμὸς ἐν Καρία Α'
5, 44. Β' 79, 256, 260.

Μαινάκη, πόλις ἐν Ἰσπανίᾳ Α' 693.

Μαιναλία, χώρα ἐν Ἀρκαδίᾳ Β'
131. Α' 515, 522.

Μαίναλος, ὄρος ἐν Ἀρκαδίᾳ Β'
538. Γ' 350. Α' 515.

Μαίονες, ἀρχαῖον ὄνομα τῶν Λυ-
δῶν Α' 342. Ἴδε Ἀνδία, Ἀνδοί.

Μαίσιων, κωμικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθή-

ναις Β' 759.

Μαῖται, φύλον σκυθικόν Α' 637.

Μαῖτις. Ἴδε Μαῖωτις.

Μαῖωτις (Μαῖτις), ἡ Ἀζοφικὴ θά-
λασσα Α' 637.

Μάκαρ. Ἴδε Μεκάρθ.

Μακάρα (Μινώα), πόλις ἐν Σικε-
λία Α' 96.

Μάκαρες. Α' 124.

Μακαρεὺς, ἥρωες Α' 75.

Μακαρία, χωρίον ἐν Ἀττικῇ Α' 75.

Μακαρία, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 75.

Μακεδονία, χώρα ἐν τοῖς βορείοις
τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου. Φυ-
σικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Α' 75.
Ε' 8 κ. ἐ., 14 κ. ἐ. Οἰκίτορες
Ε' 18 κ. ἐ. Ἐκβαρβαροῦνται Α'
2. Ὑποστηρίζει τοὺς Πεισιστρα-
τίδας Α' 542, 571, 609. Ὑπὸ
τοὺς Τημενίδας Β' 233. Ε' 24
κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Σπάρ-
της Β' 520. Ὑποστηρίζει τὴν
Θάσον Β' 514. Πόλεις μακεδο-
νικαὶ κοινωνοῦσι τῆς περὶ τὴν
Δῆλον συμμαχίας Β' 662. Ἐν
τῷ κατὰ τὴν Σπάρτην συνε-
δρίῳ περὶ εἰρήνης Α' 472. καὶ
Θεσσαλία Δ' 554 κ. ἐ. Ἐπὶ Φι-
λίππου Ε' 51 κ. ἐ.

Μακίστιος, Πέρσης στρατηγὸς Β'
412.

Μάκιστος, πόλις ἐν Ἡλιδι Α' 235.

Μακτώριον, πόλις ἐν Σικελίᾳ Γ'
260.

Μαλαδς, Πελοπίδης Α' 175.

Μαλέα, ἀκρωτήριον ἐν Πελοπον-
νήσῳ Α' 139, 256, 271.

Μάλης, Αἰτωλὸς, ἀδελφὸς Τιτόρ-
μον Α' 386.

Μαλιεῖς, φύλον ἐν Θεσσαλίᾳ Α'

157. Β' 372, 374. Δ' 275, 498, 550.
Μαλόεις, λιμὴν Μυτιλήνης Γ' 131.
Μανδροκλῆς, Σάμιος μηχανικὸς Β' 228.
Μαντεῖα. Γένεσις αὐτῶν Β' 16.
 Ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος Α' 116. Β' 77 κ. ἑ. Ἀξίωμα αὐτῶν Β' 18, 59 κ. ἑ. Ποιητικὴ διατύπωσις τῶν χρησµῶν Β' 120. Συλλογὴ τῶν χρησµῶν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου Α' 565.
 — Ἐν Δελφοῖς Β' 22 κ. ἑ., 78.
 Ἐν Δωδώνῃ Α' 143. Β' 1. Ἐν Θαλάμῃς Α' 249, 319. Ἐν Πατάροις Α' 113. Παρὰ τὸν Ἀχέροντα ἐν Ἡπείρῳ Α' 414.
 Ἴδε Ἀῖαι, Γρόντιον, Δελφοί. Ἀῆλος, Αἰδυµαῖον, Θύµερον. Κλάρος, Μαντική, Πύθον.
Μαντιθεός, Ἀθηναῖος Γ' 610.
Μαντιθεός, Ἀθηναῖος Δ' 344 κ. ἑ. Ε' 215.
Μαντική Β' 7 κ. ἑ. καὶ ἱερεῖς Β' 15 κ. ἑ. Ἴδε *Μαντεῖα*.
Μαντικλῆς, Μεσσήνιος Α' 314.
Μαντινεία, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237. καὶ Δελφοὶ Β' 131. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 375. Διοικίῃται Δ' 370 κ. ἑ. Ἀνακτίῃται Δ' 510 κ. ἑ., 615. Διχονοεῖ πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἀρκάδας Δ' 582. καὶ Τεγέα Δ' 583. καὶ Σπάρτη Β' 538. Γ' 351, 369, 377 κ. ἑ., 382. Δ' 280 κ. ἑ., 367 κ. ἑ. — Ξύλινοι ναοὶ ἐν αὐτῇ Β' 82 σημ. Μάχαι πλησίον αὐτῆς. Νίκη τοῦ Ἀγιδος ἐναντίον τῶν Ἀργείων Γ' 377. κ. ἑ. Νίκη τοῦ Ἐπαμεινώνδου Δ' 596 κ. ἑ. Ε' 261.
Μαραθῶν, χωρίον ἐν Ἀττικῇ. Ἡρακλεῖδαι ἐν αὐτῷ Α' 165. Φοίνικες Α' 439. Ἴωνες Α' 89, 444. Πεισιστρατίδαι Α' 546. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 583. Οἱ Πέρσαι ἐν αὐτῷ Β' 287 κ. ἑ. — Μάχη Β' 298 κ. ἑ. Γραφὴ αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Πολυγνώτου Β' 773. Τάφοι τῶν πεσόντων Α' 796.
Μαραθῶν, ἥρως Β' 582.
Μαργανεῖς, πόλις ἐν Πισιάτιδι Δ' 233.
Μαρδόний, Πέρσης στρατηγός. Πολιτεία αὐτοῦ Β' 263 κ. ἑ. Χαρακτήρ Β' 272 σημ. Ναυάγιον παρὰ τὸν Ἀθῶ Β' 264, 271 κ. ἑ. καὶ Ξέρξης Β' 333, 355. Παρὰ τὴν Σαλαμῖνα Β' 388. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος Β' 401 κ. ἑ. Ἔρχεται εἰς λόγους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 406 κ. ἑ. Καταλαμβάνει τὰς Ἀθήνας Β' 309 κ. ἑ. Παρὰ τὰς Πλαταιὰς Β' 410 κ. ἑ. Ἐν Θεσσαλίᾳ Β' 433.
Μαρδόντης, Πέρσης στρατηγός Β' 435.
Μάρμαρον (Λίθος), Πάριον Β' 203, 240. Ἐφεύρεσις τῆς πρίσεως τοῦ μαρμάρου Β' 240. τῆς τρυπήσεως Ε' 246. Ἐν ταῖς ἀποικίαις Ε' 251 σημ. 2.
Μαρσάας, ποταμὸς ἐν Καρίᾳ Β' 253.
Μαρσάας, Σάτυρος Α' 171.
Μαρώνεια, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 323. Μεταλλεῖα ἐν αὐτῇ Β' 327 σημ.
Μαοίστης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου Β' 490 κ. ἑ.

Μασκάμης, Πέρσης στρατηγὸς Β' 467, 471.

Μασσαγέται, ἔθνος παρὰ τὸν Πόντον Β' 155.

Μασσαλία, πόλις ἐν Γαλατίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 690, 704. Ἐπικoinωνία μετὰ τῆς Φωκαίας Α' 625, 706. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 691. Νομίσματα Β' 55.

Μάτιανρος, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Β' 123. Γ' 295.

Ματρικέτας, Λέσβιος ἀστρονόμος Β' 723.

Μάττων, Λακεδαιμόνιος ἥρως Α' 259.

Μαύσσωλλος, υἱὸς Ἐκατόμνου, δυνάστης ἐν Καρίᾳ Ε' 135, 140, 166, 307, 328. Μανσσωλλεῖον Ε' 258. — Γραφή τοῦ ὀνόματος Ε' 135 σημ. 2.

Μεγαβίτης, Πέρσης στρατηγὸς Β' 243.

Μεγάβας, Πέρσης στρατηγὸς Β' 231.

Μεγάβουλος, Πέρσης στρατηγὸς Β' 553.

Μεγακλῆς, υἱὸς Ἀλκμαίωνος, Ἀθηναῖος. Μνηστὴρ τῆς Ἀγαρίστης Α' 387 κ. ἑ. Μετέχει τοῦ κυλωνεῖου ἄγονς Α' 273, 581. Ἠγεῖται τῶν Παραλίων Α' 530, 538 κ. ἑ. καὶ Πεισίστρατος Α' 539.

Μεγακλῆς, υἱὸς Κλεισθένης, Ἀθηναῖος Β' 606.

Μεγάλη πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ. Κτίσις Α' 514 κ. ἑ. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Μεσσηνίας Α' 593. καὶ Σπάρτη Ε' 318 κ. ἑ. καὶ Φίλιππος Ε' 421, 561.

Μέγαρα, πόλις ἐν Μεγαρίδι. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 176, 418, 652, 659 κ. ἑ., 681. Ἐπὶ Θεαγένης Α' 420 κ. ἑ. Πόλεμος πρὸς τὰς Ἀθήνας περὶ τῆς Σαλαμῖνος Α' 435, 477 κ. ἑ. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 391, 409, 411, 416. Συμμαχοῦσι μετὰ τῶν Κορινθίων Γ' 8, 17. Κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 375, 521, 602. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους Ε' 421, 455, 484, 533, 557. καὶ Ἀθῆναι Β' 540 κ. ἑ., 562, 565. Γ' 25 κ. ἑ., 79, 212, 242, 252. Δ' 537, 763. Μεγαρικὸν σκῶμμα Β' 763. Ἴδε *Μεγαρίς*.

Μέγαρα Ὑελαῖα. Πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 419, 670. Κτίζουσι τὸν Σελινούντα Α' 681 κ. ἑ. Κυριεύονται ὑπὸ τοῦ Γέλωνος Γ' 267 κ. ἑ., 298 κ. ἑ. *Μεγαρικοὶ*, φιλοσοφικὴ σχολή Ε' 177, 182.

Μεγαρίς, χώρα παρὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α' 66. Κάρες Α' 68. Δωριεῖς Α' 168, 418. Ἴδε *Μέγαρα*.

Μεδοντίδαι, γένος εὐπατριδῶν ἐν Ἀθήναις Α' 449, 458, 477.

Μεδούσης κεφαλαὶ ἐπὶ ἀκροπόλεων Α' 196.

Μέθαρα (Μεθώνη), χερσόνησος ἐν Ἀργολίδι Γ' 207, 253.

Μέθαπος, Ἀθηναῖος Δ' 532 σημ. 3.

Μεθύδιον, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Γ' 375. Δ' 518.

Μεθώνη, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 651. Α' 19, 31.

- καὶ Ἀθήναι Ε' 36, 120. Καταστρέφεται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 69 κ. ἔ.
- Μεθώνη*, παραθαλάσσιος πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 292, 313 κ. ἔ. Γ' 78. Δ' 531.
- Μεθώνη*. Ἴδε *Μέθωνα*.
- Μειδίας*, Ἀθηναῖος Ε' 286, 341, 347 κ. ἔ., 513.
- Μελαγκρίδας*, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 522.
- Μελαγχρος*, τύραννος τῆς Μυτιλήνης Α' 544.
- Μελάμπους*, Ἀργεῖος ἥρως Α' 134.
- Μελανθίδαι*, κλάδος τῶν Νηλεϊδῶν Α' 458.
- Μελανθος*, βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν Α' 449, 456. Β' 714.
- Μελανιππίδης*, Μήλιος διθυραμβοποιὸς ἐν Ἀθήναις Α' 125, 132. Ε' 40.
- Μελάνιππος*, Σικυώνιος ἥρως Α' 376.
- Μελάνωπος*, Ἀθηναῖος Δ' 472.
- Μέλας*, Ἐφέσιος Β' 164.
- Μέλας*, Θεσσαλὸς ἐν Κορίνθῳ Α' 392.
- Μέλης*, ποταμὸς ἐν Λυδία Α' 186, 187.
- Μέλης*, πατὴρ Ὀμήρου Α' 187.
- Μελήσανδρος*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 95.
- Μελησίας*, Ἀθηναῖος διδάσκαλος τῆς γυμναστικῆς Β' 44.
- Μελησίας*, υἱὸς Θουκυδίδου, Ἀθηναῖος, Γ' 554, 570.
- Μελήσιππος*, Λακεδαιμόνιος Γ. 71.
- Μέλητος*, δραματικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθήναις Δ. 100, 177.
- Μέλητος*, υἱὸς Μελήτου, Ἀθηναῖος, κατήγορος Σωκράτους Δ' 177.
- Μελικέρτης*. Ἴδε *Μελκάρθ*.
- Μέλισσα* (Λυσίδη), σύζυγος Περιάνδρου Α' 413.
- Μέλισσα*, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Δ' 28.
- Μέλισσος*, υἱὸς Ἰθαγένους, Σάμιος Β' 656.
- Μελίτη*, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Β' 558.
- Μελίτη*, νῆσος Μεσογείου Γ' 277.
- Μελκάρθ* (Μελικέρτης, Μάκαρ), φονικὸς θεὸς. Λατρεῖα αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι Α' 74. ἐν Ἀττικῇ Δ' 439. ἐν Ἐρυθραῖς Α' 177. ἐν Θήβαις Α' 124. ἐν Κορίνθῳ Α' 86, 396. κατὰ τὰ Ἴσθμια Β' 42. — Θεὸς τοῦ ἀποικισμοῦ Β' 52.
- Μέλιτας*, βασιλεὺς Ἀργεῶν Α' 368.
- Μέλων*, Θηβαῖος, φυγὰς ἐν Ἀθήναις Δ' 419. Κάθοδος αὐτοῦ εἰς Θήβας Δ' 420. Μετέχει τοῦ φόνου τῶν ὀλιγαρχικῶν Δ' 422. Βοιωτάρχης Δ' 424. καὶ Σφοδρίας Δ' 438.
- Μέμφις*, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α' 59, 72, 643, 646.
- Μένανδρος*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 475, 655.
- Μένδη*, πόλις ἐν τῇ χερσονήσῳ Παλλήνῃ. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 672. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ Βρασιίδου Γ' 244.
- Μενεδαῖος*, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Γ' 181.
- Μενέδημος*, νομοθέτης ἐν Πύρρῳ Ε' 270.
- Μενεκλείδας*, Θηβαῖος Δ' 386, 432, 535, 587.
- Μενεκλῆς*, Ἀθηναῖος Γ' 647.
- Μενελάειον*, ὄρος παρὰ τὴν Σπάρτην Δ' 527.

Μενέλαος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης
Α' 136, 208, 223, 250.

Μενέλαος, υἱὸς Ἀμύντου, Μακε-
δών Ε' 354 σημ. 2.

Μενεσεύς, βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων
Α' 182.

Μενεσεύς, υἱὸς Ἰφικράτους, Ἀθη-
ναῖος στρατηγός Ε' 139, 143, 279.

Μένιππος, Ἀθηναῖος Γ' 54.

Μέντης, βασιλεὺς Ταυρίων Α' 662.

Μέντωρ, υἱὸς Ἀλκίμου Α' 208.

Μένων, Ἀθηναῖος Γ' 57, 60 σημ.

Μένων, Λαρισιαῖος Δ' 543 σημ. 4.

Μενερχοῦ, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου
Α' 59.

Μερμνάδαι, βασιλικὸν γένος ἐν
Λυδία Β' 70, 130, 147 κ. ἐ.,
177.

Μεσόα, χωρίον Λακωνικῆς Α' 252

Μεσσαπία, χώρα ἐν τῇ κατὰ Ἰτα-
λία Α' 660. Γ' 322, 395.
Ε' 560.

Μισοάπιον, ὄρος ἐν Εὐβοία Α'
660.

Μεσσήνη (Ζάγκλη), πόλις ἐν Σι-
κελία. Κτίσις αὐτῆς Α' 666.

Μεσσήνιοι ἐν αὐτῇ Α' 314. Δ'
502, 533. Σάμιοι Β' 259.

Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῆς Γέλας Γ'
263. Ὑπὸ τυράννους Γ' 263,

315. Ἴδε Ἰσχυρίδης *Μίκυθος*.

Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Συρακου-
σῶν Γ' 336. Σχέσεις πρὸς τὰς

Ἀθήνας Γ' 450, 454. — Ἀποι-
κίαι αὐτῆς Α' 685. Νομίσματα
Γ' 293

Μεσσήνη, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ. Κτί-
σις αὐτῆς Α' 529 κ. ἐ. Τείχη

Δ' 531, 613. Ἐν τοῖς χρόνοις
τοῦ Δημοσθένους Ε' 452.

Μισσομρία, χώρα ἐν Πελοποννήσῳ.

Ὄνομα αὐτῆς Α' 223. Φυσικὴ
κατασκευὴ Α' 299. Λέγεγες ἐν

αὐτῇ Α' 66. Αἰολεῖς Α' 127.

Ἀφραεῖδαι Α' 250. Δωριεῖς
Α' 223 κ. ἐ. Ἡρακλεῖδαι Α'

239. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Α'
291 κ. ἐ. Μεσσηνιακὸς πόλε-

μος. Χρονολογία Α' 294 σημ.
3. Πρῶτος Α' 292 κ. ἐ. Δεύ-

τερος Α' 297 κ. ἐ. Τρίτος Β'
503, 516 κ. ἐ., 551. Ὅτι ἡ

διάρκεια τοῦ τρίτου δεκαετῆς
Β' 550 σημ. 1. Μετὰ τὴν ὑπὸ

τῆς Σπάρτης καθυπόταξιν Γ'
184 κ. ἐ. Ἐνοχλεῖται ὑπὸ τοῦ

Κόνωνος Δ' 290. Κτίσεις πό-
λεων ἐν αὐτῇ Α' 529 κ. ἐ. Συμ-

μαχεῖ μετὰ τῆς Τεγέας Α' 593.

καὶ Φύλιππος Ε' 421, 558,
579. — Λατρεῖαι ἐν αὐτῇ Α'

225. Α' 532.

Μεσσηνιοί, ἐν Σπάρτῃ ὡς πολῖται
Α' 296. Ἐν Ῥηγίῳ καὶ Ζάγκλῃ

Α' 314. Ἐν Ἀττικῇ Α' 448.

Ἐν Ναυπάκτῳ Β' 552. Γ' 7,
97 κ. ἐ., 184. Ἐν Πύλῳ Γ' 200,

374. Ἐκβάλλονται ἐκ Κεφαλ-
ληνίας καὶ Ναυπάκτου. Δ' 11,

235, 502. Ἐν Σικελίᾳ Δ' 235,
502. Ἐν Ἑσπερίοις Δ' 502.

Ἐν τῇ ξένῃ Δ' 502. Ἀνακα-
λοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐλαμεινών-

δου Δ' 503. Ὀλυμπιονίκαι Δ'
503 σημ. 2.

Μεσχέλα, πόλις ἐν Λιβύῃ Α' 695.

Μεταλλεῖα. Χρῆσις τοῦ εἰσοδήμα-
τος τῶν ἐν Ἀττικῇ Α' 612 κ. ἐ.

Β' 320 κ. ἐ. Ἴδε *Λαύριοι*. Ἐν
Χαλκιδικῇ Α' 651. Ἐν Θάσῳ

- Β' 274. Ἐν Θοράκῃ Β' 664.
Ε' 67 κ. ἔ.
- Μετανάσεις Αἰολέων καὶ Ἀ-
χαιῶν Α' 173 κ. ἔ. Δωριέων
Α' 163 κ. ἔ. Ἰώνων Α' 169 κ. ἔ.
Μεταγέρης. Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων
Β' 791.
- Μεταπόντιον (Μεάποντιον), πό-
λις ἐν Λευκανίᾳ τῆς Ἰταλίας.
Κτίσις αὐτῆς Α' 675. Β' 53.
Δύναμις αὐτοῦ Γ' 320.
- Μέτοικοι, ἐν Ἀθήναις. Εἰσάγον-
ται εἰς τοὺς πολίτας ὑπὸ τοῦ
Κλεισθένης Α' 590. Μετέχουσι
τῶν πομπῶν τῶν Παναθηναίων
Β' 821. Ἐπιβαίνουνσι τοῦ στό-
λου Γ' 634. Καταδιώκονται
ὑπὸ τῶν τριάκοντα Δ' 31. Ἐν
τοῖς χρόνοις τοῦ Δημοσθένους
Α' 549 κ. ἔ.
- Μετόπαι, Β' 84, 90.
- Μέτρα, τῶν Φοινίκων Α' 54, αἰ-
γινητικά Α' 365 κ. ἔ. Ἴδε
Νομίσματα, Σταθμά.
- Μετρονόμοι, παρ' Ἀθηναίοις Β'
446.
- Μέτων, ἄστρονόμος ἐν Ἀθήναις
Β' 724 κ. ἔ. Γ' 427. Ε' 232.
- Μηδία, χώρα ἐν Ἀσίᾳ. Ἀφίστα-
ται ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων Β' 150
κ. ἔ. Κατακτήσεις αὐτῆς ἐν Ἀ-
σίᾳ Β' 161. Πολεμοῦσι πρὸς
τοὺς Λυδοὺς Β' 162 κ. ἔ. Ὑπὸ
τοὺς Πέρσας Β' 172 κ. ἔ., 413.
- Μήδιος, δυνάστης τῆς Λαρίσης
Α' 276, 543.
- Μήδοκος, ἡγεμὼν τῶν Ὀδρυσῶν
Γ' 656.
- Μήδος, γενάρχης τῶν Μήδων
Β' 361.
- Μήθυμνα, πόλις ἐν Λέσβῳ Σχέ-
σεις πρὸς τὰς Ἀθήνας Γ' 132,
137, 158, 530, 632. Δ' 319.
Α' 106. Ἴδε Λέσζος
- Μηκύνερα, πόλις ἐν τῇ Χαλκι-
δικῇ Γ' 389.
- Μῆλος, νῆσος ἐν τῇ Αἰγαίῳ Β'
653. Ἀποικίζεται ὑπὸ Δωριέων
Α' 176. Στρατεῖται τῶν Ἀθη-
ναίων ἐναντίον αὐτῆς Γ' 175,
394 κ. ἔ. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν
Ἀθηναίων Γ' 397. Κάθοδος
τῶν ἐκβληθέντων κατοίκων Γ'
667. Δ' 11. — Ἀλφάβητος αὐτῆς
Β' 64. Ἀγγελία Β' 101.
- Μῆρες, καθορίζονται ἐν Δελφοῖς
Β' 34 κ. ἔ. Διαίρεσις αὐτῶν
εἰς δεκάδας Β' 72. Ἴδε Ἡμε-
ρολόγιον.
- Μητιόχος (Μήτιχος), Ἀθηναῖος
Γ' 54.
- Μητροδόωρος, Λαμψακηνὸς λόγιος
Ε' 226.
- Μητρώον, ἐν Ἀθήναις Β' 530, 798.
- Μηχανίων, Ἀθηναῖος Δ' 73
- Μήδαιον, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Α' 100
- Μίδας, βασιλεὺς τῆς Φρυγίας Α'
352. Β' 144. Τάφος αὐτοῦ Α'
100. Ἀναθήματα αὐτοῦ ἐν
Δελφοῖς Β' 57.
- Μίδεια (Μιδέα), πόλις ἐν Ἀργο-
λίδι Α' 132. Κτίσις αὐτῆς Α'
201. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 132.
Ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἀργεῦς
Β' 519.
- Μιθραδάτης, υἱὸς Ῥοδοβάτου,
Πέρσης Ε' 267 κ. ἔ.
- Μικρὰ Ἀσία. Φυσικὴ κατασκευὴ
αὐτῆς Α' 4. Ἀρχαία ἔδρα τῶν
Ἰώνων Α' 40 κ. ἔ. Μεταναστα-

σεις εἰς αὐτὴν Α' 170 κ. ἐ., 177 καὶ αἱ ἀσιατικαὶ πολιτεῖαι Β' 142 κ. ἐ. Ὑπὸ τοὺς Λυδοὺς Β' 166 κ. ἐ. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 180 κ. ἐ. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 174 κ. ἐ. Νόμισμα ἐν αὐτῇ Α' 364 κ. ἐ.

Μίκυθος, τύραννος Ῥηγίου καὶ Ζάγκλης Γ' 315.

Μίκυθος, Θηβαῖος Δ' 412.

Μίκων, Ἀθηναῖος ζωγράφος Β' 772, 785.

Μίλητος, πόλις ἐν Καρίᾳ. Λέλεγες ἐν αὐτῇ Α' 66. Λύκιοι, Κρήτες καὶ Κάρες Α' 115. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Α' 176, 179. Σημασία αὐτῆς Α' 346. Νηλεῖδαι ἐν αὐτῇ Α' 347, 353. Β' 144. Τύραννοι Α' 413. Β' 160. Ἀρχαιότατοι ἀγῶνες Α' 357. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Ἑρετρίας Α' 357, 652. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Λυδοὺς Β' 153 κ. ἐ., 158 κ. ἐ. Συνθηκολογεῖ μετὰ τοῦ Κύρου Β' 181. Ἐκνιζᾶται ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους Β' 201. Ὑπὸ τὸν Ἰστιάον Β' 225. Ὑπὸ τὸν Ἀρισταγόραν Β' 242 κ. ἐ. Ὑπὸ τὸν Πυθαγόραν Β' 256. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 259 κ. ἐ. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μυκάλης Β' 435. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σάμον Β' 654 κ. ἐ. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 526. Πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 532. Στάσις τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐν αὐτῇ Γ' 652 κ. ἐ. Σχέσεις πρὸς τὴν Σπάρτην Γ' 629, 631. Μεθ-

ίσταται πρὸς τὸν Κύρον Α' 204. — Διιάλεκτος αὐτῆς Α' 345. Ἐμπόριον Α' 356, 623, 648. Προϊόντα Α' 623. Β' 703. Φιλοσοφία Β' 79 κ. ἐ. Γεωγραφία Β' 60. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 55, 776. τῆς Ἀθηνᾶς Β' 160. — Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 628 κ. ἐ., 633 κ. ἐ., 641 κ. ἐ., 688. Β' 149. Μιλησιακὸν ἐμπόριον ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643.

Μιλτιάδης, υἱὸς Κυψέλου, Ἀθηναῖος, βασιλεὺς Δολόγκων Α' 534 κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου Β' 229.

Μιλτιάδης, υἱὸς Κίμωνος, Ἀθηναῖος, ἡγεμὼν τῶν Δολόγκων Β' 229. Ἡγεῖται συνωμοσίας ἐναντίον τοῦ Λαρείου Α' 230. Ἀναγκάζεται ἔνεκα τῶν Σκυθῶν νὰ ἐγκαταλίπη τὴν θρησκευτικὴν Χοροσόνησον Β' 232. Ἐν Ἀθήναις Β' 296 κ. ἐ. Στρατηγεῖ ἐν Μαραθῶνι Β' 299 κ. ἐ. Στρατεύει ἐναντίον τῆς Πάρου Β' 313 κ. ἐ. Κατηγορία καὶ θάνατος αὐτοῦ Β' 315 κ. ἐ.

Μίλων, Κροτωνιάτης, Πυθαγόρειος Β' 237.

Μίμας, ἀκρωτήριον ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Α' 623.

Μίμνερος, Κολοφώνιος ποιητὴς Β' 155.

Μῆμοι, ποιητικὸν εἶδος ἐν Σικελίᾳ Γ' 301.

Μίνδαρος, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 589. Παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Γ' 590 κ. ἐ. Ἐν Προποντίδι Γ' 594 κ. ἐ. Πίπτει Γ' 596.

- Μινύαι*, φύλον πελασγικόν. Ἡρώες αὐτῶν Α' 117. Διάδοσις αὐτῶν Α' 171. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440, 448. Ἐν Βοιωτίᾳ Α' 119 κ. ε., 148. Ἐν Ἡλιδι Α' 234 κ. ε., 333. Ἐν Θήρᾳ Α' 696. Ἐν Ἰωνίᾳ Α' 171. Ἐν Λακωνικῇ Α' 251, 256. Ἐν Λιβύῃ Α' 696 κ. ε.
- Μινύας*, θεσσαυρὸς αὐτοῦ Α' 120, 200.
- Μινώα*, νῆσος παρὰ τὰ Μέγαρα. Ὁ Νικίας ἐν αὐτῇ Γ' 175, 211.
- Μινώα*, πόλις ἐν Σικελίᾳ Α' 96.
- Μίνως*, βασιλεὺς τῆς Κρήτης Α' 96 κ. ε., 242. Τάφος αὐτοῦ ἐν Σικελίᾳ Α' 98.
- Μισηρόν*, ἀκρωτήριον ἐν Ἰταλίᾳ Γ' 290.
- Μισοί*, δημόσιοι ἐν Ἀθήναις Β' 617 κ. ε., 625 κ. ε. Βουλευτικὸς Β' 626. Δικαστικὸς Β' 619, 625 κ. ε. Γ' 147. Ἐκκλησιαστικὸς Β' 626. Στρατιωτικὸς Β' 617 κ. ε., 626. Καταργοῦνται Γ' 555 κ. ε., 559, 580. εἰςάγονται καὶ πάλιν Γ' 597. Καταργοῦνται ἐπὶ Εὐκλείδου Δ' 77 κ. ε. Εἰςάγονται καὶ πάλιν Δ' 339.
- Μισοφόροι* (Ξένοι, Ξενικά), Δ' 351 κ. ε., 510. Ε' 152 κ. ε.
- Ἴδε *Πολύστρατος*, *Πολύτροπος*.
- Μινᾶ*, σταθμὸς καὶ νομισματικὴ μινᾶς, ἐν τῇ προσθία Ἀσία Α' 353 κ. ε. Β' 169. ἐν Ἀττικῇ Α' 491, 511 κ. ε. Ἀνατολικὸν τὸ ὄνομα αὐτῆς Α' 354.
- Μινασέας*, Ἀργεῖος Ε' 452.
- Μινασέας*, Φωκεὺς Ε' 78.
- Μνάσιππος*, Λακεδαιμόνιος Α' 469.
- Μνήσαρχος*, Σάμιος δακτυλιολύφος Β' 209.
- Μνησικλῆς*, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 826.
- Μνησίφιλος*, Ἀθηναῖος Α' 537. Β' 391, 592.
- Μνωῖται*, δοῦλοι ἐν Κρήτῃ Α' 244.
- Μολοσσοί*, φύλον ἡπειρωτικόν Α' 142. Ε' 72, 461.
- Μολόχ*, Λατρεία αὐτοῦ Α' 76, 94.
- Μολύκριον*, πόλις Αἰτωλίας Α' 394.
- Μόνοικος*, πόλις ἐν τῇ Λιγυστικῇ Α' 691.
- Μορφοδαί* παρ' Εὐριπίδῃ Δ' 123.
- Μόρσιμος*, υἱὸς Φιλοκλέους, δραματικὸς ποιητὴς ἐν Ἀθήναις Δ' 98.
- Μοτύη*, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Καρχηδόνιοι ἐν αὐτῇ Α' 683. Γ' 277.
- Μουνηχία*, λόφος ἐν Πειραιεῖ Β' 293, 792. Νίκη τοῦ Θρασυβούλου πλησίον αὐτῆς Δ' 50 κ. ε. Βωμὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Ε' 503.
- Μουρυχίδης*, Ἑλλοσπόντιος Β' 409.
- Μοῦσαι* Β' 118, τρεῖς τοῦ Εὐμήλου Α' 396.
- Μουσική*, λυδική Β' 146. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν Ἀωριέων Β' 119 κ. ε. Ἐν Σπάρτῃ Α' 282, 305. Ἐν Ἀθήναις Β' 577. Δ' 403. — καὶ γυμναστικὴ Β' 45, 577.
- Μυκάλη*, ἀκρωτήριον ἐν Ἰωνίᾳ, κοινὸν ἱερὸν τῶν Ἰώνων Α' 347. Β' 189. Μάχη παρ' αὐτῇ Α' 434 κ. ε.
- Μυκαλησσοὶ* πόλις Βοιωτίας Γ' 509.
- Μυκῆναι*, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 132, 133 κ. ε. Πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἀργο-

λίδος Α' 230. Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 200. Ἀξίωμα τῶν κυριαρχούντων ἐν αὐτῇ Α' 184. Ἐξακολουθοῦσιν οὖσαι ἀχαιαὶ Α' 232. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 375, 411. Ὑποτάσσονται ὑπὸ τοῦ Ἀργούς Β' 518. Μυκηναῖοι ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 30. Ἀκρόπολις αὐτῶν Α' 91. Κυκλώπεια τείχη Α' 194 κ. ἐ., 201. Πύλη τῶν λεόντων Α' 195 κ. ἐ. Πορίσματα ἀνασκαφῶν καὶ μυκηναῖος πολιτισμοῦ Α' 714 κ. ἐ.

Μυλαί, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 685. Γ' 263. Κυριεύονται ὑπὸ Λάχης Γ' 335.

Μύλασα, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 348. Ε' 135.

Μύλιστα, συριακὴ θεὰ Α' 64.

Μυοῦς, πόλις ἰωνικὴ ἐν Καρίᾳ Α' 345. Β' 257, 493.

Μύρινα, πόλις ἐν Αἰολίδι Δ' 225.

Μύρκενος, πόλις ἐν Θράκῃ Β' 234, 255. Α' 235.

Μυρμιδόρες, φύλον ἐν Φθιώτιδι Α' 184.

Μυρσίλος, τύραννος τῆς Μυτιλήνης Α' 544.

Μύρσις, Ἀργεῖος Ε' 452.

Μύρσις, ποιήτρια τῆς Βοιωτίας Α' 403.

Μύρων, γλύπτης ἐξ Ἐλευθερῶν Β' 778.

Μύρων, Σικανῶν, Ὀρθαγορίδης Α' 374. Θησαυρὸς αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 374. Β' 92.

Μυρωνίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 418, 541 κ. ἐ. 548 κ. ἐ., 627, 632. Γ' 112 σημ. 3.

Μυσία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Εὐφορία αὐτῆς Α' 622. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Αἰολέων Α' 174. Κυριαρχεῖ αὐτῆς ὁ Γύγης Β' 149. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Β' 224.

Μύσκελλος, ἐξ Αἰγῶν, κτίστης τῆς Κρότωνος Α' 673.

Μυστήρια. Β' 573 κ. ἐ. Ἐν Ἀγραις Α' 481. Ἀττικὰ Β' 581.

Μυτιλήνη, πόλις ἐν Λέσβῳ. Θέσις αὐτῆς Γ' 131. Ὁ Πιττακὸς αἰσυνήτης Α' 545. Κτίζει τὸ Ἀχίλλειον Α' 548. Οἰκίζει τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Ε' 142. καὶ Ἀθηναῖοι Α' 544 κ. ἐ. Β' 653. Γ' 132 κ. ἐ., 155 κ. ἐ., 531, 632. Δ' 451. Ε' 106. 383. — Παιδευτήρια ἐν αὐτῇ Β' 18. Ἴδε *Λέσος*.

Ναζονάσσαρος, βασιλεὺς Βαβυλῶνος Β' 161.

Ναζουχοδονόσορ, βασιλεὺς Βαβυλῶνος Α' 544. Β' 163, 174, 196.

Ναῖς, ἐταῖρα Ε' 173 σημ. 2.

Νάξος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Β' 240 κ. ἐ. Χλωρίς Α' 3. Ἐν οἰκειότητι πρὸς τὴν Κρήτην Α' 96, 97. Ἀρχαιοτάτη ἱστορία Β' 240 κ. ἐ. Ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὴν Μίλητον Α' 357. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ. Ἴδε *Λόγδαμος*. Ὁ Ἀρισταγόρας στρατεύει κατ' αὐτῆς Β' 242 κ. ἐ. Δηοῦται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 285, 311. Κοινωνεῖ τῆς περὶ Ἀἴλον συμμαχίας Β' 475. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 475. Ἀθηναῖοι

- κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 556, 684.
 Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους
 Β' 669. Μάχη πλησίον αὐτῆς
 Δ' 453. — Ἀποικία Α' 679.
 Ἴδε *Νάξος*, πόλις ἐν *Σικελία*.
 Τέχνη Β' 107, 111. Λατρεία
 Διονύσου Α' 98.
Νάξος, πόλις ἐν *Σικελία*. Κτίσις
 αὐτῆς Α' 668 κ. ἐ., Β' 55.
 Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῆς *Γέλας* Γ'
 262. Διοικίζεται Γ' 290. καὶ
 Ἀθῆναι Γ' 332, 441, 453. Λα-
 τρεία Ἀπόλλωνος Β' 55.
Ναοί Ἱερῶν αὐτῶν Β' 6. Ναο-
 δομία Α' 396. Β' 81 κ. ἐ. Ἴδε
 Ἀρχιεκτονική. Ρυθμοὶ αὐτῆς
 Β' 802 κ. ἐ. Ὑπαίθριοι ναοὶ
 Β' 90. Ὡς τράπεζαι Β' 57 κ. ἐ.,
 673 κ. ἐ. Ὡς ἀρχεῖα Β' 61 κ. ἐ.
 Ταμεῖα τῶν ἐν Ἀττικῇ ναῶν
 Β' 674 κ. ἐ., 822.
Νάυαρις, πόλις ἐν *Σαρματία* Α'
 638.
Ναύαρχοι, παρὰ Λακεδαιμονίοις
 Γ' 651 σημ. Δ' 196.
Ναυκραταί, διοικητικαὶ διαιρέσεις
 ἐν Ἀττικῇ Α' 460, 503, 526, 584.
Ναύκρατις, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α'
 644, 646 κ. ἐ. Β' 174.
Ναύπακτος, πόλις ἐν Λοκρίδι.
 Διάβασις τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς
 τὴν Πελοπόννησον ἐξ αὐτῆς
 Α' 166. Ἐγκατοίκησις τῶν Λο-
 κρῶν ἐν αὐτῇ Β' 552. Κυριεύε-
 ται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 552
 κ. ἐ. Μεσσήνιοι ἐν αὐτῇ Γ' 7.
 Ἀπειλεῖται ὑπὸ τῶν Πελοπον-
 νησίων Γ' 179. Οἱ Μεσσήνιοι
 ἐκβάλλονται ἐξ αὐτῆς Δ' 11,
 235. καὶ Ἀχαῖα Δ' 572. Ε'
 462, 538. Καταλαμβάνεται ὑπὸ
 τῶν Αἰτωλῶν Ε' 538.
Ναυπλία, πόλις ἐν Ἀργολίδι Α'
 132. Ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Φοι-
 νίκων Α' 52, 85. Κοινωνεῖ συμ-
 μαχίας κατὰ θάλασσαν Α' 138.
 Ναυπλιεῖς ἐν Μεθώνῃ Α' 315.
 Κυριεύεται ὑπὸ Ἀργούς Α' 361.
Ναύπλιος, ἐπώνυμος ἥρωος τῆς
 Ναυπλίας Α' 236.
Ναναικλῆς, Ἀθηναῖος Ε' 431, 438.
Νανσίμαχος, Ἀθηναῖος, Φαληρεὺς
 Γ' 657.
Νανσίτικος, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Δ'
 446. Ε' 104.
Νεάπολις, πόλις Θράκης Ε' 67, 353.
Νέδα, ποταμὸς ἐν Μεσσηνίᾳ Δ'
 235, 313.
Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου
 Α' 16. Ἀποβάσεις τῶν Φοινί-
 κων παρ' αὐτὸν Α' 59. Ἑλλη-
 νες παρ' αὐτὸν Α' 641.
Νεμέα, ῥυαὶς μετὰ Κορίνθου καὶ
 Σικυῶνος. Μάχη παρ' αὐτὴν
 Δ' 281.
Νέμεια, ἀγῶνες παρὰ τὴν Νεμέαν.
 Ἰδρυσις αὐτῶν Α' 390, 433.
 Β' 42.
Νέμεσις. Ναὸς αὐτῆς ἐν Ῥα-
 μονοῦντι Β' 790.
Νεογένης, τύραννος τῆς Ἰστιαίας
 Δ' 549. Ε' 340.
Νεοπόλεμος, Ἀθηναῖος ὑποκρι-
 τῆς Ε' 237.
Νεόφρων, Σικυῶνιος δραματικὸς
 ποιητῆς Δ' 96.
Νέστος, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Β' 187.
 Ε' 9.
Νέστωρ, βασιλεὺς τῆς Πύλου Α'
 186, 204.

ι' β)

Νεχαῶ, δωδεκάρχης τῆς Μέμφεως
Α' 643.

Νεχαῶ Β', βασιλεὺς τῆς Αἰγύ-
πτου Α' 544, 646.

Νέων, Μεσσήνιος Ε' 452.

Νεών, πόλις Φωκίδος Ε' 87 σημ. 1

Νηλεΐδαι, μεσσηνιακὸν βασιλικὸν γέ-
νος Α' 127, 223, 234. Ἐν Ἀττικῇ
Α' 214, 449, 455 κ.έ. Β' 715. Ἐν
Κολοφῶνι Α' 623. Ἐν Μιλήτῳ
Α' 347, 353, 357. Β' 144. Ἀνα-
γραφαὶ αὐτῶν ἐν Ἀττικῇ Β' 715.

Νηλεύς. Τάφος αὐτοῦ Β' 365.

Νησιώτης, γλύπτης ἐν Ἀθήναις
Β' 797.

Νησιῶνις, φυλὴ ἐν Θουρίοις Β' 690.

Νίκαια, πόλις Λιγυστικῆς Α' 691.

Νίκαια, παρὰ τὰς Θερμοπύλας Ε'
396, 523.

Νικάνωρ, Πάριος ζωγράφος Β' 839.

Νίκη, ἐπώνυμον Ἀθηναῖς Β' 824.

Ναὺς ἐν Ἀθήναις Ε' 243 σημ. 2.

Νικήρατος, υἱὸς Νικίου, Ἀθηναῖος
Δ' 30. Ε' 234.

Νικίας, υἱὸς Νικηράτου, Ἀθηναῖος
Α' 480.

Νικίας, υἱὸς Νικηράτου, Ἀθηναῖος
στρατηγός. Γένος αὐτοῦ Γ' 117.

Χαρακτήρ Γ' 123 κ.έ., 483.

Στρατεῖται κατὰ θάλασσαν Γ'

175. Νικᾷ παρὰ τὴν Τανάγραν

Γ' 175. Θεωρὸς ἐν Δήλῳ Γ' 184.

Παραδίδει τὴν στρατηγίαν εἰς

τὸν Κλέωνα Γ' 197. Στρατεία

κατὰ τῆς Κορίνθου Γ' 207.

Κυριεύει τὰ Κύθηρα Γ' 211.

Ἐν Χαλκιδικῇ Γ' 244 κ.έ., 392.

Νικίειος εἰρήνη Γ' 251 κ.έ., 391.

Ἀξίωμα αὐτοῦ μετὰ τὴν εἰρή-

νην Γ' 355 κ.έ., 366, 370. καὶ

Ἀλκιβιάδης Γ' 358, 383 κ.έ.,
422 κ.έ. Ἀντιτάσσεται εἰς τὴν
σικελικὴν ἐκστρατείαν Γ' 419
κ.έ. Ἐκλέγεται στρατηγὸς Γ'
420 κ.έ. Ἐν Σικελίᾳ Γ' 440,
450 κ.έ., 464, 470 κ.έ., 482 κ.έ.
Παραδίδεται Γ' 492 κ.έ. Θά-
νατος Γ' 494.

Νικογένης, Μυσὸς Β' 488.

Νικόδρομος, Ἀθηναῖος Β' 277, 319.

Νικόδομος, Μαντινεὺς νομοθέτης
Δ' 92.

Νικοκλῆς, υἱὸς Εὐαγόρου, βασι-
λεὺς τῆς Κύπρου Ε' 269.

Νικόλαος, Λακεδαιμόνιος Γ' 94.

Νικόλοχος, Λακεδαιμόνιος ναύαρ-
χος Δ' 457.

Νικόμαχος, νομοθέτης ἐν Ἀθήναις
Γ' 660, 677. Δ' 73.

Νικόμαχος, Ἀθηναῖος κωμωδο-
ποιὸς Δ' 132.

Νικόμαχος, πατὴρ Ἀριστοτέλους
Ε' 45.

Νικομήδης, υἱὸς Κλεομβρότου Β'
544.

Νικόστρατος, Ἀθηναῖος στρατη-
γὸς Γ' 167 κ.έ., 244, 374, 378.

Νικοτέλης, Κορίνθιος Δ' 201.

Νικόφημος, Ἀθηναῖος Δ' 343.
Ε' 265.

Νινεὺς, πόλις ἐν Ἀσσυρίᾳ Α' 634.
Καταστρέφεται Β' 161.

Νινὴ, πόλις ἐν Καρίᾳ Α' 177.
Β' 146.

Νίνος, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας
Α' 102. Β' 146.

Νιόβη. Ἀνάγλυφος εἰκὼν αὐτῆς
παρὰ τὸ Σίπυλον Α' 109.

Νιοβίδαι. Προέλευσις αὐτῶν ἐκ
Λυδίας Α' 109.

- Νίσαια*. Λιμὴν τῶν Μεγάρων Α' 419. Β' 541, 566. Γ' 212.
- Νίσυρος*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 176. Β' 708.
- Νομίσματα*, Β' 222 κ. ἐ. Ἀρχαιοτάτα ἐν Φωκαίᾳ Α' 355. Πρῶτα κοπέντα ἐν Εὐρώπῃ ἐπὶ Φεῖδωνος Α' 364 κ. ἐ. ἀθηναϊκὰ Α' 488 κ. ἐ., 511 κ. ἐ. Β' 702. Καινὸν χρυσίον ἐπὶ Ἀντιγένοῦς ἀρχόντος ἐν Ἀθήναις Γ' 633. Φαῦλον χαλκοῦν νόμισμα Τιμοθέου Ε' 154. αἰγινήτικα Α' 365. βαβυλωνιακὰ Α' 353 κ. ἐ. Β' 222. Γ' 328. θρησκιακὰ Β' 66. ἰταλικά Α' 327 κ. ἐ. ἰταλιωτικά καὶ σικελιωτικά Α' 676. Γ' 19, 293, 309, 328. κορινθιακὰ Α' 490. Γ' 328. κυπριακὰ Δ' 335. λυδικὰ Β' 169. μακεδονικά Ε' 71. μικρασιατικά Α' 363. περσικά Β' 222. ῥωδιακὰ Δ' 335. Ε' 71. σαμιακὰ Α' 363, 401. σπαρτιατικά Α' 282. Ταραντίνων Α' 675. Τυρρηνῶν Γ' 329. Φωκαέων Α' 355. Β' 222. Ἴδε *Ἀραχμὴ*, *Ναοὶ*, *Νόμος*, *Ὀξολός*, *Τετράδραχμον*.
- Νομισματοκοπία*, Γ' 309.
- Νομοθεταί*, παρ' Ἀθηναίοις. Προϊστάμενοι τῆς ἡλιαίας Β' 622. Ὡς νομοθετικὴ ἐπιτροπὴ Γ' 660. Δ' 74.
- Νόμοι*, ἀθηναῖκοι τοῦ Δράκοντος Α' 465 κ. ἐ. τοῦ Σόλωνος Α' 486 κ. ἐ. Ἀναγραφὴ τῶν σολωνείων Α' 515. Ἀναθεώρησις αὐτῶν Γ' 661. Δ' 73 κ. ἐ. Φύλαξις αὐτῶν Β' 529. — τοῦ Λυκούργου Α' 262 κ. ἐ. τοῦ Ζαλεῦκου Β' 134 κ. ἐ. τοῦ Χαρώνδου Β' 135. Ἴδε *Δίκαιον*.
- Νόμος*, ἀργυροῦν νόμισμα παρὰ τοῖς Κορινθίοις Β' 328.
- Νομοφύλακες*, παρ' Ἀθηναίοις Β' 529.
- Νόμιον*, πόλις ἐν τῇ Αἰολίδι Γ' 144, 601, 628. Δ' 268.
- Νύμφαι*, Α' 70. Ἐπὶ τοῦ Σιπύλου Α' 109.
- Νύμφαιον* (Νυμφαῖον), πόλις ἐν τῇ ταυρικῇ χερσονήσῳ Β' 652. Ε' 276.
- Νυμφόδομος*, Ἀβδηρίτης Γ' 81. Ε' 11.
- Νάνακρσις*, πόλις Ἀρκαδίας Β' 282.
- Ξάνθιππος*, υἱὸς Ἀρίφρωνος, Ἀθηναῖος στρατηγός. Γένος αὐτοῦ Β' 601 κ. ἐ. Κατηγορεῖ τὸν Μιλτιάδην Β' 315. Στρατηγεῖ κατὰ θάλασσαν Β' 406. Παρὰ τὴν Μυκάλην Β' 433 κ. ἐ. παρὰ τὴν Σηστόν Β' 437 κ. ἐ. Ἐξοστρακίζεται Β' 606.
- Ξάνθιππος*, υἱὸς Περικλέους, Ἀθηναῖος Β' 639. Θάνατος Γ' 647.
- Ξάνθος*, ποταμὸς ἐν Λυκίᾳ Α' 111.
- Ξάνθος*, πόλις ἐν Λυκίᾳ. Κυριεύεται ὑπὸ Ἀρπάγου Β' 191 κ. ἐ.
- Ξάνθος*, ῥύαξ ἐν Ἡπείρῳ Α' 144.
- Ξενάργης*, Λακεδαιμόνιος ἔφορος Γ' 353.
- Ξενίας*, Ἡλείος Δ' 232.
- Ξενικά*, Ἴδε *Μισθοφόροι*.
- Ξενοκλείδης*, ποιητὴς Ε' 458.
- Ξενοκλῆς*, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Β' 791.
- Ξενοκράτης*, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 275.

- Ξενοφάνης, Κολοφώνιος φιλόσοφος Β' 585, 728.
- Ξενοφῶν, υἱὸς Γρύλλου, Ἀθηναῖος Ε' 183 κ. ἐ. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Κύρου Δ' 215, 352. Ἡγεῖται τῶν Κυρραίων Δ' 215 κ. ἐ. Ἐν Βυζαντίῳ καὶ Θράκῃ Δ' 218 κ. ἐ. Παρὰ τῷ Θίβρωνι Δ' 225. Παρὰ τῷ Ἀγησιλάῳ Δ' 253 κ. ἐ. Μετέχει τῆς παρὰ τὴν Κορώνειαν μάχης Δ' 284. Ἐν Σκιλλοῦντι Ε' 185. Θάνατος Ε' 185 κ. ἐ. Ὡς ἱστοριογράφος Δ' 213 κ. ἐ., 366, 371. Ε' 220 κ. ἐ., 270, 427 σημ. Ὡς φιλόσοφος Ε' 186 κ. ἐ. Γλῶσσα αὐτοῦ Ε' 199 κ. ἐ. — Ψευδοξενοφώντειοι συγγραφαὶ Δ' 17. Ε' 219, 268, 423 κ. ἐ.
- Ξέρξης, υἱὸς Δαρείου, βασιλεὺς τῆς Περσίας. Γέννησις Β' 331. Ἀνάσσει Β' 333. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἀλεξάνδρας Β' 335. Στρατεία ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος Β' 336 κ. ἐ., 376 κ. ἐ. Ἐπιστροφὴ Β' 401 κ. ἐ. Ἐν Σάρδεσι Β' 435. καὶ Πανσανίας Β' 455 κ. ἐ. Δολοφονεῖται Β' 491. καὶ Μακεδονία Ε' 29 κ. ἐ.
- Ξέρξης Β', βασιλεὺς Περσίας Γ' 507.
- Ξοῦθος, πατὴρ Ἴωνος Α' 444.
- Ὁξολοὶ (Ὀβελοί), νόμισμα Α' 366. Δ' 379.
- Ὁδηροδός, πόλις ἐν Θράκῃ Α' 636. Ε' 496.
- Ὁδοὶ ἱεραί Β' 49 κ. ἐ. Ἀπὸ Δελφῶν εἰς Ὀλυμπον Α' 155. ἀπὸ Δήλου εἰς Δελφούς Α' 164. Εἰς Ἐλευσίνα Β' 794.
- Ὁδοποία Β' 49 κ. ἐ.
- Ὁδούσαι, θρησκ. φῶλον Γ' 81, 129. Ε' 11, 37, 169. Ἴδε Σεύθης, Σιτάκης.
- Ὁδύσσεια, Νέος ἰωνικός χαρακτήρ αὐτῆς Α' 211 κ. ἐ. Εἰκὼν τοῦ ἰωνικοῦ βίου Α' 344. Ἴδε Ὀμηρος.
- Ὁδυσεὺς, βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Α' 127, 189, 202. Β' 61.
- Ὀζόλαι. Ἴδε Λοκροί.
- Ὀθονάδης, Λακεδαιμόνιος Α' 575. Β' 358.
- Ὀθων, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 9.
- Οἰζάρης, Πέρσης σατραπῆς Β' 238.
- Οἰκονομικά παρ' Ἀθηναίοις τὸν πέμπτον αἰῶνα Β' 636, 664 κ. ἐ. 822. Γ' 49, 513 κ. ἐ. τὸν τέταρτον αἰῶνα Δ' 77, 338 κ. ἐ., 446 κ. ἐ. Ε' 153, 501 κ. ἐ., 588. Ἴδε Ταμεῖον, Τάξις φόρων, Φόροι.
- Οἰνάδαι, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ Β' 554. Γ' 7, 9, 131.
- Οἰνόσιος, Ἀθηναῖος Δ' 70 σημ. 1.
- Οἰνὴ, δῆμος Ἀττικῆς Α' 583. Γ' 74, 582.
- Οἰνὴ, πόλις Ἀργολίδος Δ' 281, 303. Ε' 259.
- Οἶνον, ἐξαγωγή εἰς τὸν Πόντον Α' 639. εἰς Αἴγυπτον Α' 647 κ. ἐ.
- Οἶνους, ποταμὸς ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 271, 276. Δ' 525.
- Οἰνοῦσαι, νῆσοι ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 188. Γ' 78.
- Οἰνόφοντα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Μάχη παρ' αὐτῇ Β' 548, 552.
- Οἰνωτροί, ἔθνος ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Α' 660, 672.
- Οἰταῖοι, φῶλον παρὰ τὴν Οἶτην Δ' 550. Ε' 404.
- Οἶτη, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 9.

Ἀμφικτυονική ὁμάς περὶ αὐτὴν
 Α' 157.
 Οἰωνοσκοπία Β' 8, 12.
 Ὀκταετηρίς Α' 484, 514. Β' 725.
 Ε' 230.
 Ὀλβία, πόλις ἐν Γαλατία Α' 691.
 Ὀλβία, πόλις παρὰ Πόντον Α' 636.
 Ὀλιγαρχικοὶ ἐν Ἀθήναις. Πολι-
 τική ἀνατροπὴ παρ' αὐτῶν
 Γ' 555 κ. ἐ. Ἴδε Βουλὴ τῶν
 τετρακοσίων. Μετὰ τὴν παρὰ
 τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχίαν Γ'
 638, 648. Μετὰ τὴν παρὰ τοὺς
 Αἰγὸς ποταμοὺς μάχην Γ' 667 κ.
 ἐ. Ἴδε Ἀριστοκρατία, Τριάκοντα.
 Ὀλπαι, πόλις Ἀκαρνανίας Γ' 180.
 Ὀλυμπία, ἱερὸς χώρος ἐν τῇ Πι-
 σάτιδι. Λατρεία Ἀπόλλωνος ἐν
 αὐτῇ Α' 339. Διὸς Α' 324 κ. ἐ.
 Ποσειδῶνος Α' 78. — Πανήγυ-
 ρις καὶ ἀγῶνες Α' 328 κ. ἐ.
 373, 418. Β' 39 κ. ἐ. Γ' 29.
 Ἰδρυσις αὐτῶν Α' 326. Ὑπὸ
 τὴν προστασίαν τῶν Ἡλείων
 Α' 327, 335, 338. Ὑπὸ τὴν
 προστασίαν τοῦ Φεῖδωνος Α'
 331, 361, 367, καὶ Σπάρτη Α'
 330, 339, 368, 428. Γ' 371,
 409 κ. ἐ. Δ' 232 κ. ἐ. καὶ Σι-
 κυῶν Α' 374, 377. καὶ Φίλιπ-
 πος Ε' 420, 443. Ἐμπορικαὶ
 πανηγύρεις ἐν αὐτῇ Β' 48. Πε-
 λοποννησιακὸν συνέδριον ἐν αὐτῇ
 Γ' 135. — Ξύλινος ναὸς ἐν αὐτῇ
 Β' 82. Θησαυροὶ Α' 374. Β' 92,
 113, 115. Γ' 293. Ἀναθή-
 ματα Ἀναξίλαδου τυράννου Ῥη-
 γίου Γ' 315. Κυβελιδῶν Α'
 406. Τέρωνος Γ' 289, 293.
 Ἀκραγαντίνων Γ' 293. Ἀνδρι-

άντες Ὀλυμπιονακῶν Β' 98.
 Ναὸς Διὸς Α' 325, 406. Β'
 548, 829 κ. ἐ. Ἄγαλμα Διὸς
 ὑπὸ Φεῖδίου Β' 832. Γ' 56, 59
 σημ. Ἡραῖον Α' 326. Β' 82.
 Μάχη ἐν αὐτῇ Δ' 579.
 Ὀλυμπιάδες, Ὀρισμὸς τοῦ χρό-
 νου δι' αὐτῶν Α' 214. Β' 69.
 Ὀλυμπιάς, σύζυγος Φιλίππου Ε'
 72, 485.
 Ὀλυμπιεῖον, ἱερὸν τοῦ Ὀλυμπίου
 Διὸς ἐν Ἀθήναις Α' 551, 567,
 576. Β' 801. Ἐν Ἀκράγαντι Γ'
 307. Ἐν Συρακούσαις Γ' 453.
 Ὀλυμπιόδωρος, Ἀθηναῖος Β' 412.
 Ὀλυμπος, ὄρος ἐν Ἡλίδι Α' 325.
 Ὀλυμπος, ὄρος ἐν Μυσίᾳ Α' 5.
 Ὀλυμπος, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α'
 156. Σύνορον τῆς Ἑλλάδος Α'
 162. Β' 2. Ε' 6.
 Ὀλυμπός, πόλις ἐν τοῖς ἐπὶ Θρά-
 κης Α' 349 κ. ἐ. Κοινωνεῖ τῆς
 περὶ τὴν Δῆλον ἀθηναϊκῆς συμ-
 μαχίας Β' 472. Ἐπὶ τοῦ πελο-
 ποννησιακοῦ πολέμου Γ' 95,
 219, 389. Κατακτήσεις αὐτῆς
 Δ' 374. Πολεμεῖται ὑπὸ τῆς
 Σπάρτης Δ' 377 κ. ἐ. Παρα-
 δίδεται Δ' 394 κ. ἐ. Κέντρον
 τῆς ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν ἀντι-
 στάσεως Ε' 35. καὶ Φίλιππος
 Ε' 63 κ. ἐ., 94 κ. ἐ., 348 κ. ἐ.,
 352 κ. ἐ., 364 κ. ἐ. Ὑποστηρί-
 ζεται ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν Ε' 353
 κ. ἐ. — Νομίσματα Ε' 349 σημ. β.
 Ὀμηρος, θεωρεῖται Φρὸξ Α' 352.
 Σμυρναῖος Ε' 227. — Ὀμηρικὸν
 ἔπος, Γένεσις αὐτοῦ Α' 139,
 185 κ. ἐ., 209, 344 κ. ἐ. Μετα-
 βιβάζεται εἰς τὴν Σπάρτην Α'

- 263, 267. Ἡ ἀπαγγελία αὐτοῦ καταργεῖται ἐν Σικυῶνι Α' 376. Καταγραφή αὐτοῦ ἐπὶ Πεισιστράτου Α' 563. Β' 116 κ. ε. Λιδάσκειται ἐν Ἀθήναις Β' 578. Δημοτικὸν ἐν Ἀθήναις Ε' 234. Ἐθνικὸν ἀξίωμα αὐτοῦ Β' 116. Τὸ θεῖον ἐν αὐτῷ Α' 211. Ὁ Ἄδης ἐν αὐτῷ Β' 74. Ἡ φιλοσοφία ἀντιστρατεύεται κατ' αὐτοῦ Β' 590. Ὀμηρικαὶ μελέται Ε' 226.
- Ὀμογάλακτες, ἐν Ἀθήναις Α' 483.
- Ὀμόλιον, ἱερὸν ἐπὶ τῆς Ὀσσης Α' 156, 162.
- Ὀμφάκη, πόλις Σικελίας Α' 679.
- Ὀμφαλίω, Πισάτης Α' 299, 330.
- Ὀμφαλός, ἐν Δελφοῖς Β' 25.
- Ὀνάτας, Αἰγινίτης γλύπτης Β' 94, 113. Β' 776. Γ' 293, 323.
- Ὀνεᾶται, φρυγὴ ἐν Σικυῶνι Α' 377.
- Ὀνειον, ὄρος παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου Δ' 534 σημ.
- Ὀνήσιλος, Κύπριος ἐκ Σαλαμῖνος Β' 251 κ. ε.
- Ὀνήτωρ, Ἀθηναῖος Ε' 294.
- Ὀνομακλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ διόλυσαν Γ' 531, 583 σημ. 1.
- Ὀνομάκροτος, Ἀθηναῖος Α' 563. Β' 334.
- Ὀνόμαρχος, υἱὸς Εὐθυκράτους, Φωκεὺς Ε' 80, 87, 322.
- Ὀνόμαστος, υἱὸς Ἀγαίου, Ἡλεῖος Α' 387.
- Ὀξύλιδαι, ἀπόγονοι τοῦ Ὀξύλου, ἐν Ἡλίδι Α' 234.
- Ὀξύλος, Λιτωλὸς Α' 166, 233 κ. ε.
- Ὀπισθόδομος Παρθενῶνος Β' 808.
- Ὀπλητες, φρυγὴ παρ' Ἀθηναίους Α' 452, 579.
- Ὀπλισμός, Α' 352 κ. ε.
- Ὀπλίται, ἐκ τῶν θητῶν Γ' 118.
- Ὀπούντιοι. Ἴδε Λοκροί.
- Ὀποῦς, πόλις ἐν Λοκρίδι Β' 459.
- Ὀργεῶνες Α' 483.
- Ὀρδησοὺς, πόλις Θυράκης Α' 636.
- Ὀρέστης, υἱὸς Ἀγαμέμνονος Α' 189. Φέρεται ὡς ἡγέτης Ἀχαιῶν μεταναστῶν Α' 173. Ἐν Ταυρίδι Α' 706. Ὀστᾶ αὐτοῦ Α' 260, 323.
- Ὀρέστης, δυνάστης τῆς Φαρσάλου Β' 553. Δ' 541.
- Ὀρέστης, υἱὸς Ἀρχελαίου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 44 σημ. 2.
- Ὀρεοῦς, συννοκία ἐν Μεγάλῃ πόλει Α' 515.
- Ὀρεοῖς, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16, 25.
- Ὀρθαγόρας, τύραννος τῆς Σικυῶνος Α' 342.
- Ὀρθαγορίδαι, γένος τυράννων ἐν Σικυῶνι Α' 373, 550.
- Ὀρθόβουλος, Ἀθηναῖος Δ' 344.
- Ὀρνεντος, βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας Α' 256.
- Ὀροίτης, Πέρσης σατραπῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Β' 213, 236.
- Ὀροίππος, Μεγαρεὺς Α' 418.
- Ὀρτυγία, νῆσος παρὰ τὰς Συρακούσας Α' 399, 669. Γ' 265, 313, 473.
- Ὀρφετελεσταί, ἐν Ἀθήναις Δ' 90.
- Ὀρφεὺς, Κροτωνιάτης Α' 563.
- Ὀρφεὺς, Θρᾷξ ποιητῆς Α' 565. Β' 118, 581. Δ' 90. Χρησιμοὶ αὐτοῦ Δ' 90.
- Ορχήστρα, Β' 746.
- Ορχομενός, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ

- Α' 237. Πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἀρκαδίας Α' 298. Μετέχει τῆς περὶ τὴν Καλαύρειαν συμμαχίας Α' 370. Ἐπὶ τῶν περικῶν πολέμων Β' 375, 411. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 377. καὶ Μαντίνεια Δ' 518.
- Ὀρχομενός, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 120. Βοιωτοὶ ἐν αὐτῇ Α' 147. Μινύαι Α' 171. Ἀξίωμα αὐτοῦ Α' 189. Κοινωνεῖ συμμαχίας κατὰ θάλασσαν Α' 138. Μετέχει τῆς παρὰ τὴν Καλαύρειαν συμμαχίας Α' 138. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Τολμίδου Β' 561. Ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου Δ' 283, 324. Ἀναγνωρίζεται αὐτόνομος Δ' 328. Λακωνίζοντες ἐν αὐτῷ Δ' 455. Ὁ Πελοπίδας παρ' αὐτῷ Δ' 463 κ. ἐ. Κυριεῖται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 497. Ε' 397. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 89. Ἀνακτίζεται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 546. — Θεσαυρὸς τοῦ Μινύου ἐν αὐτῷ Α' 120, 200. Ἀκρόπολις Α' 140.
- Ὀσσα, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 8, 156.
- Ὀστρακα σωζόμενα Β' 606 σημ.
- Ὀστρακιμός, ἐν Ἀθήναις καθίσταται ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους Α' 591, 592 σημ. 1, 613. Ἀριστείδου Β' 326. Θουκυδίδου, υἱοῦ Μελησίου Δ' 575. Ἰππάρχου, υἱοῦ Χάρμου Α' 592. Κίμωνος Β' 526. Κλεισθέους Α' 600, Ξανθίππου, υἱοῦ Ἀρίφρονος Β' 606. Ὑπερβόλου Γ' 384. — Ἐν Συρακούσαις. Ἴδε Πεταλισμός.
- Ὀσοφόροι, Γ' 121.
- Ὀτάνης, Πέρσης στρατηγός Β' 235, 245, 254, 263.
- Ὀνυς, βασιλεὺς τῆς Παφλαγονίας Δ' 260.
- Ὀνῆμ, ὄνομα τῶν Ἰώνων παρ' Αἰγυπτίοις Α' 61.
- Ὀφρις, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Γ' 378. Δ' 369.
- Ὀχη, ὄρος ἐν Εὐβοίᾳ Β' 285.
- Παγασαί, παραθαλάσσιος πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 542. Ε' 90.
- Παγασητικὸς κόλπος, Α' 9, 86, 117.
- Πάγγαιον, ὄρος ἐν Θράκῃ Β' 232, 500. Ε' 66.
- Παγκράτιον, ἀγώνισμα συνενεῶν τὴν πάλην καὶ πυγμὴν Α' 337.
- Παγώνδας, Θηβαῖος Γ' 214.
- Παῖονες, θρακικὸν φύλον Β' 344. Ε' 11, 50.
- Παιονία, χώρα μακεδονικὴ Α' 141.
- Παιωνίδαι, εὐπατρίδαι ἐκ Μεσσηνίας Α' 449.
- Παιωνίδαι, δῆμος Ἀττικῆς Α' 584.
- Παιώνιος, Μενδαῖος γλύπτης Β' 830, 835.
- Πακτύης, Λυδὸς Β' 182.
- Πακτωλὸς, ποταμὸς ἐν Λυδίᾳ Α' 130. Β' 169. Νύκη τοῦ Ἀγυσilaίου παρ' αὐτῷ Δ' 257.
- Παλαίμων. Ἱερὸν αὐτοῦ παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου Β' 365.
- Παλαίστρα, Β' 46, 108 Ἴδε Γυμνάσια, Γυμναστική.
- Παλαμήδης, ἥρωες τῆς Ναυπλίας Α' 85, 137.
- Πάλη, πόλις Κεφαλληνίας Δ' 456.
- Παλικοί, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Γ' 330.

Παλλάδιον, δικαστήριον φρονικὸν ἐν Ἀθήναις Α' 467.

Παλλάδιον, ἱερὸν ἀγάλμα τῆς Ἀθηνᾶς Β' 602.

Παλλαντίδαι, Α' 445.

Παλλήνη, χερσόνησος τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 20. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 652. Ὁ Βρασιδᾶς ἐν αὐτῇ Γ' 243. Κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 390.

Παλλήνη, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 445, 546, 576.

Πάμισος, ποταμὸς ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 11, 136, 223.

Παμμένης, Θηβαῖος Α' 412, 417, 516, 539. Ε' 51, 87, 324.

Παμφάης, Ἐφέσιος Β' 167.

Παμφυλία, γῶρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Λάρδανοι ἐν αὐτῇ Α' 343. Ῥόδιοι Α' 679. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ Β' 11.

Παμφύλιοι, ἐν τῇ μάχῃ τῆς Σαλαμῖνος Β' 394.

Πάμφυλοι, φυλὴ τῶν Δωριέων Α' 164, 179, 223, 232, 268. Ἐν Ἐρυθραῖς Α' 180.

Πανὸς ἄνθρωπον, κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως Β' 313.

Παραθήναια, ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις. Σημασία αὐτῆς Α' 446. Ἀνακαινίζονται ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου Α' 558. Εἰσάγονται κατ' αὐτὰ μουσικοὶ ἀγῶνες Β' 738. Συμμετοχὴ τῶν μετοίκων εἰς αὐτὰ Α' 590. Συμμετοχὴ τῶν ἀποικίων Β' 687. Ἀπὸ Περιελέους Β' 819 κ. ε. Παναθηναϊκὴ πομπὴ Α' 615. Β' 810, 819 κ. ε. Ὡς οἰκονομικὴ περίοδος Β' 822.

Πάναινος, Ἀθηναῖος ζωγράφος Β' 772, 782, 832.

Πάνακτιον, φρούριον κατὰ τὰ σύνορα Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Γ' 253, 352, 509.

Πάνδαρος, ἥρως Α' 115.

Πάνδροσος. Ἱερὸν αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Β' 804, 824.

Πανθοῖδαι, γένος ἐν Τρωάδι Α' 105.

Πανιώνιον, κοινὸν ἱερὸν τῶν Ἰώνων παρὰ τὴν Μυκάλην Α' 347. Β' 62, 257.

Πάνορμος, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Καρχιδόνιοι ἐν αὐτῇ Α' 683. Γ' 277. Ἑλληνες Α' 685. Βαρφεῖα ἐν αὐτῇ Α' 685.

Πάνορμος, λιμὴν ἐν Ἀχαΐᾳ Γ' 98.

Παντάγνωτος, υἱὸς Αἰάκους, τύραννος τῆς Σάμου Β' 200.

Πανταλέων, υἱὸς Ἀλναττου, Λυδὸς Β' 165.

Πανταλέων, υἱὸς Ὀμφαλίωνος, βασιλεὺς τῆς Πίσης Α' 299, 330, 333.

Παντικάπαιον, πόλις ἐν τῇ ταυρικῇ χερσονήσῳ Α' 637, 711. Β' 186. Ε' 276.

Πανάσεις, Ἀλικαρνασσεὺς ποιητὴς Β' 708.

Παράξαις ἐν τῇ κωμοδίᾳ Β' 760. Γ' 544.

Παραζάναι, στρατιῶται παρὰ Θηβαίοις Α' 433.

Παραγραφή ἐν τῷ ἀθηναϊκῷ δικαίῳ Α' 72.

Παραλία, ἀνατολικὴ παραθαλασσία τῆς Ἀττικῆς. Οἰκίτορες αὐτῆς Α' 440.

Παράλιοι, φυλὴ τῶν Μαλιέων ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 157.

- Πάραλοι*, (Παράλιοι) οἱ οἰκήτορες τῆς Παραλίας τῆς Ἀττικῆς Α' 463. Ὡς φατρία Α' 531, 538, 577, 581, 584. Β' 288.
- Πάραλοι*, τὸ πλήρωμα τῆς Παράλου Γ' 570.
- Πάραλος*, υἱὸς Περικλέους, Ἀθηναῖος Β' 639. Γ' 92.
- Πάραλος*, ἱερὰ τρυφῆς παρ' Ἀθηναίοις Γ' 561, 570, 657, 666.
- Παραξία*, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16.
- Παραποτάμιοι*, πόλις ἐν Φωκίδι Ε' 532.
- Παρασιάδες* ἐν ναοῖς Β' 84.
- Παραχελωῖτις*, χώρα περὶ τὸν Ἀχελῷον Α' 394. Δ' 301, 302.
- Παρθενία*, υἱοὶ Ἀχαιῶν καὶ Δωριέων ἐν Σπάρτῃ Α' 303.
- Παρθενών*. Κτίσις αὐτοῦ Β' 803 κ. ἔ. Γλυπτὰ Β' 808 κ. ἔ. Ταμεῖον Β' 677, 822. Ναὸς πομπικὸς Β' 823.
- Πάριον*, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Κτίσις αὐτῆς Α' 635.
- Πάρις*, υἱὸς Προάμου, Τρῶς Α' 104, 108, 204.
- Παρμενίδης*, Ἑλεάτης φιλόσοφος Β' 593.
- Παρμενίων*, Μακεδὼν στρατηγὸς Ε' 379, 459.
- Παρασσός*, ὄρος μεταξὺ Φωκίδος καὶ Λοκρίδος Α' 163, 171, 378. Β' 2, 22. Ε' 523, 524, 532.—Ἀμφικτυονικὴ ὁμὰς περὶ αὐτὸν Α' 158.
- Πάρης*, ὄρος μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Α' 148, 441.
- Πάρων*, ὄρος ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 271, 282, 359.
- Πάρος*, νῆσος ἐν τῇ Αἰγαίῳ. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς Β' 239. Πολιορκία ὑπὸ Μιλτιάδου Β' 314. Θεμιστοκλῆς Β' 433. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Πάριοι ἐν Μιλήτῳ Α' 624. ἐν Θάσῳ Β' 274.—Μάρμαρον Β' 203, 240. Λατρεία Δήμητρος Α' 98. Πάριον μάρμαρον, χρονικὸν Α' 214, 383 σημ. 2.
- Παροάσιοι*, φύλον ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 515, 519.
- Παροάσιος*, Ἐφέσιος ζωγράφος Ε' 260.
- Πάπυρος*, Β' 703.
- Παρύσαις*, σύζυγος Δαρείου Β' βασιλέως τῆς Περσίας Γ' 614. Δ' 202, 248.
- Πασαργάδαι*, πρωτεύουσα τῆς Περσίας Δ' 202.
- Πασαργάδαι*, βασιλικὸν γένος παρὰ τοῖς Πέρσαις Β' 172.
- Πασίμηλος*, Κορίνθιος Δ' 294.
- Πασιφάη*, Λατρεία αὐτῆς Α' 250, 319. Β' 13.
- Πασίων*, τραπεζίτης ἐν Ἀθήναις Ε' 344.
- Πάταρα*, πόλις Λυκίας Α' 112. Β' 21.
- Παυζείδης*, Πέρσης μάγος Β' 217.
- Πάτραι*, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Γ' 371. Δ' 300.
- Παροκλείδης*, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Γ' 671.
- Πάτροκλος*, Α' 190.
- Πανσανίας*, υἱὸς Κλεομβρότου, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς ἐν τῇ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν Β' 412

κ. ἐ. Ἐν Θήβαις Β' 421. Σχέ-
δια αὐτοῦ Β' 449. Ἡγεῖται
τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου Β' 449
κ. ἐ. Προδοσία αὐτοῦ Β' 452
κ. ἐ. Ἀνακαλεῖται Β' 456. Δίκη
καὶ θάνατος Β' 484 κ. ἐ. καὶ
Λύσανδρος Δ' 189.
Πανσανίας, υἱὸς Πλειστοάνακτος,
πατὴρ Ἀγησιπόλειδος, βασιλεὺς
τῆς Σπάρτης Γ' 142. Ἐν Ἀτ-
τικῇ Γ' 668, 687. Δ' 57. καὶ
Λύσανδρος Δ' 188, 239. καὶ
Ἀγησίλαος Δ' 239. Στρατη-
γεὺς ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ'
269 κ. ἐ., 274. Φεύγει εἰς Τε-
γέαν Δ' 274. Ἐν Τεγέᾳ Δ' 370.
Πανσανίας, βασιλεὺς τῆς Μακε-
δονίας Ε' 45 σημ.
Πανσανίας, ἀπαιτητὴς τοῦ μακε-
δονικοῦ θρόνου Ε' 48.
Παφλαγόρες, ἔθνος παρὰ τὸν
Πόντον Α' 634. Συστρατεύου-
σι μετὰ τοῦ Ξέρξου Β' 338.
Πάφος, πόλις ἐν Κύπρῳ Α' 236.
Λατρεία τῆς Ἀφροδίτης Β' 195.
Πάχης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ'
119, 137, 143 κ. ἐ.
Πάχυνος ἄκρα, ἀκρωτήριον τῆς
Σικελίας Α' 670, 678. Γ' 262.
Πεδεῖς, οἰκίτορες τῶν πεδίων τῆς
Ἀττικῆς Α' 463. Ὡς φατρία
Α' 529, 539, 584.
Πεζὸς λόγος. Ἀρχὴ αὐτοῦ Β'
729. ἀττικὸς Ε' 199 κ. ἐ.
Πειθίας, Κερκυραῖος Γ' 166.
Πειθόλαος, Θεσσαλὸς Ε' 77. Α'
544 σημ. 1.
Πειραιεὺς, ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν.
Θέσις αὐτοῦ Α' 442. Β' 292
κ. ἐ. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α'

585. Κτίζεται ὑπὸ τοῦ Θεμι-
στοκλέους Β' 293 κ. ἐ. Ἀνα-
κτίζεται ὑπὸ τοῦ Ἱπποδάμου
Β' 791. Τείχίζεται ὑπὸ τοῦ
Θεμιστοκλέους Β' 444 κ. ἐ.
Μακρὰ τεῖχη ἐξ Ἀθηνῶν εἰς
Πειραιᾶ Β' 506, 545, 550,
646 κ. ἐ. Ἀποπεράτωσις τοῦ
περιβόλου Δ' 444. Ὀχυροῦται
ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 573
κ. ἐ.— Ὁ Ἀγησανδρίδας παρ'
αὐτῶ Γ' 577. Ὁ Λύσανδρος
ἐν αὐτῶ Γ' 687. Ὁ βασιλεὺς
Πανσανίας ἐν αὐτῶ Δ' 59. Ὁ
Τελευτίας ἐν αὐτῶ Δ' 321.
Συγκλείεται ὑπὸ τοῦ Πόλλιδος
Δ' 353. Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος
ἐν αὐτῶ Ε' 124 κ. ἐ.— Ἀρ-
χοντες ἐν αὐτῶ Β' 446. Οἱ δέκα
ἐν αὐτῶ Δ' 20. Ἀμιλλαι νηῶν
ἐν αὐτῶ Β' 820. Ἱερὸν τῆς
Ἀφροδίτης Δ' 342. Μνη-
μεῖα ἐν αὐτῶ Ε' 248, 253.
Ἴδε *Δεῖγμα*, *Ερμῆς*. Ὑποχρέ-
ωσις τῆς εἰς μόνον αὐτὸν δια-
κομίσεως ἐμπορευμάτων Β' 701.
Πειραιεὺς (Ἀμισός), πόλις παρὰ
τὸν Πόντον Β' 686.
Πεῖραιον (σήμερον Περαχώρα),
πόλις καὶ χώρα παρὰ τὸν ἰσθμὸν
τῆς Κορίνθου Δ' 297, 317.
Πεῖραιος, ἐπίνειον ἐν τῷ σαρω-
νικῷ κόλπῳ Γ' 523.
Πειρήνη, πηγὴ ἐπὶ τοῦ Ἀκροκο-
ρίνθου Α' 394.
Πείσανδρος, Ἀθηναῖος, Ἀχαρνεὺς
Γ' 417. καὶ Ἑρμοκοπίδαι Γ'
430 κ. ἐ., 443. Ἀντίπαλος τοῦ
Ἀλκιβιάδου Γ' 465. Διαπρα-
γματεύεται τὴν κάθοδον Ἀλ-

- κιβιάδων Γ' 542 κ. ἐ., 550.
 Ἀνατρέπει τὸ πολίτευμα Γ' 558 κ. ἐ., 561 κ. ἐ. Τῶν τετρακοσίων Γ' 572, 574. Καταδικάζεται Γ' 582.
- Πείσανδρος*, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Α' 288.
- Πεισιάνης*, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Β' 771, 797.
- Πεισιστράτιδες*. Οἰκίσεις αὐτῶν Α' 526. Γένος Α' 528. Τυραννοὶ Α' 535 κ. ἐ. Κατάλυσις αὐτῶν Α' 576. Ἐξόριστοι καὶ ἐπάρατοι Α' 605. Ἐν Ἑρετρῷ Α' 542. Ἐν Περσίᾳ Β' 272, 334. Ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 28. καὶ Σπάρτῃ Α' 607. Ἴδε *Ἡγησίστρατος*, *Ἰππαρχος*, *Ἰππίας*, *Πεισίστρατος*.
- Πεισίστρατος*. υἱὸς Ἱπποκράτους, Ἀθηναῖος. Γένος Α' 449. Γέννησις Α' 528. Πρώτη τυραννὶς Α' 534 κ. ἐ. Δευτέρα τυραννὶς Α' 538. κ. ἐ. Ἐν Ἑρετρῷ Α' 541. Κυριεύει τὸ Σίγειον Α' 545. Τρίτη τυραννὶς Α' 546 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Αἰγινήτας Β' 277. Ἀνάπλασις τῶν Ἀθηνῶν Α' 552 κ. ἐ. Ἰδρυσις τῆς πρώτης κληρουχίας Α' 533 κ. ἐ. Μέρμυρα περὶ τῆς λατρείας Α' 556. Θεραιεὶα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν Α' 561 κ. ἐ. Β' 705. Φερομένη μεταρρυθμίσις τοῦ νομίσματος Α' 571 σημ. 2. Θάνατος Α' 568 κ. ἐ. Πολιτεία αὐτοῦ Α' 610 κ. ἐ. 615. Β' 203. Τάσσεται εἰς τοὺς ἐπὶ σοφοὺς Β' 78. καὶ Λύγδαμις Β' 241. καὶ Σόλων Α' 537 κ. ἐ.
- Πεισίστρατος*, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 560.
- Πείσων*, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 31.
- Πελαγόνες*, φύλον ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 16.
- Πέλαγος*, δάσος παρὰ τὴν Μαντίνειαν Δ' 598. Ἴδε προσθήκην εἰς σελίδα 601 ἐν τοῖς Παροράμασι.
- Πελαργικὸν*, ἀρχαῖον ὄχυρον τῆς Ἀκροπόλεως Γ' 473.
- Πελαργοὶ*, Α' 37 κ. ἐ. Οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ Τυρρηνοὶ Α' 60 κ. ἐ. Οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ Λαυαοὶ Α' 132. καὶ Αἰολεῖς Α' 127 κ. ἐ. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Κρήτας Α' 95. Συγγενεῖς πρὸς τοὺς αὐτόχθονας Σικελοὺς Α' 708. Ἐν Ἀργεὶ Α' 131. Ἐν Ἀττικῇ Α' 170, 438. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 56. Ἐν Σκύρῳ Β' 467. Ἐν Χαλκιδικῇ Γ' 233. Λατρεία τῶν θεῶν παρ' αὐτοῖς Α' 69 κ. ἐ. Πελασγικὸς Ζεὺς Α' 438. Β' 81.
- Πελασγὸς*, ἐπώνυμος ἦρως τῶν Πελασγῶν Α' 236.
- Πελεΐδες*, ἱέρειαι Διώνης Α' 144.
- Πέλλα*, πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας Γ' 662. Δ' 375. Ε' 41, 46, 377, 388.
- Πελλήνη*, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 271. Δ' 537, 560.
- Πελλήνη*, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Γ' 43, 521. Δ' 539.
- Πέλλιχος*, Κορίνθιος στρατηγὸς Ε' 257.
- Πελοπίδαι*, ἀπόγονοι τοῦ Πέλοπος. Προέλευσις ἐκ Λυδίας Α' 109,

- Ἐν Πελοποννήσῳ Α' 131 κ. ἐ., 201, 251. Β' 131. Κτίσται αἰδολικῶν ἀποικιῶν Α' 175. Ἴδε *Πέλοψ*.
- Πελοπίδας*, υἱὸς Ἰπτόκλου, Θηβαῖος. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Δ' 413. καὶ Ἐπαμεινώνδας Δ' 418. Ἡγεῖται τῶν φρυγῶν Θηβαίων Δ' 418 κ. ἐ. Ἐπιστρέφει εἰς τὰς Θήβας Δ' 420. Φονεῖ τὸν Λεοντιάδην Δ' 422. Βοιωτάρχης Δ' 424. Πολιορκεῖ τὴν Καδμείαν Δ' 425. καὶ Σφοδρίας Δ' 439. Νικᾷ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν Δ' 464. Ἐν τῇ μάχῃ τῶν Λεύκτρον Δ' 485. Ἐν Πελοποννήσῳ Δ' 524 κ. ἐ. Ἀπελευθεροῦται ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας Δ' 558. Ἐν Σούσοις Δ' 568 κ. ἐ. Πίπτει ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 589 κ. ἐ.
- Πελοπόννησος*. Φυσικὴ διαίρεσις αὐτῆς Α' 10. Πελοπίδαι καὶ Ἀχαιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 131. Ὄνομα τῆς χειρσονήσου Α' 136, 340. Εἰςόρμησις τῶν Λωρῶν Α' 168, 221 κ. ἐ. — Μεταρρυθμίσεις τῆς πελοποννησιακῆς στρατιᾶς Δ' 380. Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Ἴδε *Σπάρτη*.
- Πέλοψ*, Α' 64, 77, 109, 129 κ. ἐ., 214. Β' 361. Λατρεῖα αὐτοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 326, 337. Β' 37. Ἴδε *Πελοπίδα*.
- Πελοπασαί, Πέλη*, Δ' 353.
- Πέλως*, ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας Α' 670.
- Πένταθλον*, Α' 337. Β' 40.
- Πεντακοσιομέδιμνοι*, πρώτη τάξις τῶν οἰκητόρων τῶν Ἀθηνῶν Α' 496.
- Πεντελικὸν* (Βριλησσός), ὄρος ἐν Ἀττικῇ Α' 441, 445. Β' 301, 723, 742 σημ. 1, Γ' 511.
- Πενέσται*, δοῦλοι ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 146 κ. ἐ., 274. Γ' 685. Δ' 548.
- Πεπάρηθος*, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ε' 124, 485.
- Πέπλος* τῆς Ἀθηνᾶς Β' 838.
- Περαχώρα*. Ἴδε *Περίαιον*.
- Πέργαμος* (Πέργαμα), ἀκρόπολις τῆς Τροίας Α' 107, 185.
- Πέργαμος*, πόλις ἐν Μυσίᾳ Δ' 225.
- Περδίκκας Α'*, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Β' 233. Ε' 27.
- Περδίκκας Β'*, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ε' 32 κ. ἐ. καὶ Ἀθῆναι Γ' 21, 81, 127, 225, 228, 244, 392. καὶ Σπάρτη Γ' 220, 224, 381. καὶ Θράκη Ε' 12.
- Περδίκκας Γ'*, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Δ' 50, 351.
- Περίανδρος*, υἱὸς Κυψέλου, τύραννος Κορίνθου Α' 408 κ. ἐ., 431, 544, 658. Β' 77, 160.
- Περίανδρος*, Ἀθηναῖος Ε' 138.
- Περικλῆς*, υἱὸς Ξανθίππου, Ἀθηναῖος. Γένος Α' 449. Νεότης καὶ παιδείσις Β' 601 κ. ἐ. Ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ Β' 630. Γ' 112 Ἐσωτερικὴ πολιτεία Α' 605 κ. ἐ., 695. Γ' 25. Ἐξωτερικὴ πολιτεία Β' 644, 681. Γ' 26, 36 κ. ἐ. Ἐθνικὸν πρόγραμμα Β' 836. Ὡς στρατηγὸς Α' 633 κ. ἐ. Β' 105 κ. ἐ., 553, 555 κ. ἐ., 575, 632 κ. ἐ., Γ' 79. Οἰκονομικὴ διοίκησις αὐτοῦ Β' 635, 673 κ. ἐ., 681. Νόμος αὐτοῦ περὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων Β' 697 σημ.

Ὡς ῥήτωρ Β' 730 κ. ἐ. Γ' 37, 82 κ. ἐ., 90, 153. Ἀγωνοθέτης Β' 738 Ἰδιωτικὸς βίος Β' 639. Διευθύνει τὰ τῆς κτίσεως τῶν Θουρίων Β' 689. Ἐπιθέσεις κατ' αὐτοῦ Γ' 53 κ. ἐ. Γ' 87 κ. ἐ. Τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου καὶ θάνατος Γ' 98 κ. ἐ. Ἀξίωμα αὐτοῦ Γ' 100 κ. ἐ. καὶ ἡ κομῆς Γ' 55, 191. καὶ εἰκαστικαὶ τέχναι Β' 781 κ. ἐ. καὶ οἱ ἐν τῇ Δύσει Ἕλληνες Γ' 324 κ. ἐ. καὶ φιλοσοφία Β' 720. — καὶ Ἀγνων Γ' 63. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 359 κ. ἐ. καὶ Ἀναξιογόρας Β' 720. Γ' 60 κ. ἐ. καὶ Ἀσπασία Β' 639 κ. ἐ. Γ' 62. καὶ Δάμων Β' 720 καὶ Δημοσθένης Ε' 566. καὶ Δρακοντίδης Γ' 63. καὶ Ἐπαμεινώνδας Α' 605. καὶ Ἐφιάλτης Β' 545. καὶ Ζήνων Β' 720. καὶ Ἡρόδοτος Β' 713, 733. Γ' 53. καὶ Θουκυδίδης ὁ Μελησίου Β' 573. Γ' 61 καὶ Θουκυδίδης ὁ Ὀλόρου Β' 734. Γ' 106. καὶ Ἴων ὁ Χίος Β' 719. καὶ Καλίας Β' 568 κ. ἐ. καὶ Κίμων Β' 510, 555, 567 κ. ἐ. καὶ Κλέων Γ' 61, 90, 153. καὶ Πρωταγόρας Β' 604, 720. Γ' 573. καὶ Σοφοκλῆς Β' 642, 718, 757. καὶ Φειδίας Β' 785 κ. ἐ. Γ' 57.

Περικλῆς, υἱὸς Περικλέους, Ἀθηναῖος στρατηγός Β' 511 Γ' 634, 639, 647.

Περικλῆς, πόλις ἐν Θράκῃ. Κτίσις αὐτῆς Β' 200. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 232. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668.

Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Ε' 166. Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Φιλίππου Ε' 93. Πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 489 κ. ἐ. καὶ Σπάρτη Ε' 559.

Περίοικοι, οἰκήτορες τῆς ὑπαίθρου χώρας ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 273, 279, 285, 288. Α' 242.

Περίόλιτας, μάντις τῶν Βοιωτῶν Α' 148.

Περίπτερος ναὺς, Β' 90.

Περικώτη, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλησποντον Β' 493.

Περραιβοί, φύλον ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 149. Κοινωνοῦσι τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 156, Ε' 405. Δίδουσιν εἰς τοὺς Περσας γῆν καὶ ὕδωρ Β' 372. Ἐκνικῶνται ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος Α' 550.

Περσεῖδαι, Α' 134, 201, 250.

Περσεὺς, Α' 85, 114, 133. Β' 361.

Περσεφόνη. Ἴδε Κόρη.

Περσία. Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μήδων Β' 161, 171 κ. ἐ. Ἐπὶ Κύρου Α' 172 κ. ἐ. Ἐπὶ Καμβύσου Α' 195 κ. ἐ., 216 κ. ἐ. Ἐπὶ Δαρείου Β' 216 κ. ἐ., 219 κ. ἐ., 271 κ. ἐ. Ἐπὶ Ξέρξου Β' 333 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου Α^{ου} Β' 492 κ. ἐ. Ἐπὶ Δαρείου Β^{ου} Γ' 507. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου Β^{ου} Α' 202 κ. ἐ., 208 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀρταξέρξου Γ^{ου} Ε' 307 κ. ἐ. — Οἱ Ἴωνες ἀφίστανται ἀπ' αὐτῆς Β' 245 κ. ἐ. Περσικοὶ πόλεμοι. Ἀρχὴ αὐτῶν Β' 263. Στρατεία Μαρδονίου Β' 263 κ. ἐ., 271. Στρατεία Δατίδου καὶ Ἀρταφέρνης.

νοὺς Β' 284 κ. ἐ. Στρατεία Ξέρ-
ξου Β' 335 κ. ἐ. Παράδοσις
περὶ αὐτῶν Β' 422 κ. ἐ. Ἀνα-
θεώρησις αὐτῶν Β' 427 κ. ἐ.
Πέρας αὐτῶν Β' 566. — καὶ
Αἴγυπτος Β' 197, 330, 336, 496,
524. — καὶ Ἄργος Γ' 348. καὶ
Καρχηδὼν Γ' 278. Διαπραγμα-
τεύσεις Ἀθηναίων μετ' Ἀρτα-
φέρνης Α' 599, 609. Σχέσεις
πρὸς Ἀθήνας καὶ Σπάρτην ἐπὶ
τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου
Γ' 219, 505 κ. ἐ., 520, 612.
κ. ἐ. Ἰδε *Τισσαφέρνης*, *Φαρ-
νάαζος*. Ἀποστασία τοῦ Κύρου
Δ' 202 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν
Σπάρτην Δ' 223 κ. ἐ., 248 κ. ἐ.
Ἰδε *Ἀγροίλαος*, *Θίξρων*. Ὁ
Κόνων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῆς
Δ' 285 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ κορινθια-
κοῦ πολέμου Δ' 306 κ. ἐ. Ἐπι-
βάλλει τὴν ἀνταλκίδειον εἰρή-
νην Δ' 325 κ. ἐ. Ἐπεμβαίνει
ὑπὲρ τῆς Σπάρτης ἐναντίον τῶν
Θηβῶν Δ' 561 κ. ἐ. καὶ Θῆβαι
Δ' 566 κ. ἐ. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ
Δημοσθένους Ε' 481 κ. ἐ., 490.
Πεταλισμός, ὁστρακισμός ἐν Συ-
ρακούσαις Γ' 316.
Πέτρα, χωρίον ἐν Κορίνθῳ Α'
404.
Πέτρα, δίοδος παρὰ τὸν Ὀλυμ-
πον Α' 150.
Πενκέτιοι, ἔθνος ἐν τῇ κάτω Ἰτα-
λίᾳ Α' 660, Β' 113, Γ' 322.
Πηγαί, πόλις ἐν Μεγαρίδι Β' 541,
553, 566. Γ' 212.
Πήδαρος, πόλις παρὰ τὴν Ἰδην
Β' 191.
Πηλεὺς, ἥρως ἐν Φθίᾳ Α' 129.

Πήλιον, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 8,
117, 128.
Πηλούσιον, πόλις ἐν τῇ κάτω Αἰ-
γύπτῳ. Μάχη παρ' αὐτῷ Β'
197. Πηλονσιακὸν στόμα τοῦ
Νείλου Α' 641.
Πηνειὸς, ποταμὸς ἐν Ἡλιδι Α'
234, 329.
Πηνειὸς, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Α'
8, 128, 145. Β' 345.
Περία, χώρα ἐν Μακεδονίᾳ Α'
650. Ε' 19, 20. Πιέρης ἐν Θρά-
κη Ε' 66.
Πιθηκοῦσαι, νῆσοι παρὰ τὴν
Καμπανίαν Α' 663.
Πινακοθήκη, παρὰ τὰ Προπύλαια
ἐν Ἀθήναις Β' 772, 827. Γ'
411.
Πίνδαρος, Ἐφέσιος Β' 167.
Πίνδαρος, Θηβαῖος ποιητὴς Α'
253. Β' 75, 352, 602. Γ' 304.
Δ' 120, 403. καὶ οἱ περσικοὶ
πόλεμοι Β' 362 κ. ἐ., 430, 736.
Γλῶσσα αὐτοῦ Β' 729. Δ' 405.
Πίνδος, ὄρος ἐν τῇ βορείῳ Ἑλ-
λάδι Α' 3, 142, 163. Ε' 8.
Πίνδος, ποταμὸς καὶ πόλις ἐν
Λωρίδι Α' 152.
Πιον, ὄρος παρὰ τὴν Ἐφεσον Β'
168.
Πῖσα, πόλις ἐν Πισατίδι. Κτίσις
αὐτῆς Α' 235. Συμμαχεῖ μετὰ
τῶν Ἀθηναίων Α' 299. καὶ
Ὀλυμπία Α' 325. Πολεμεῖ
πρὸς τοὺς Ἡλείους Α' 330.
Συμμαχεῖ πρὸς τὸν Φεῖδωνα Α'
331. Καταστρέφεται Α' 334.
Τάφος τοῦ Πέλοπος καὶ ἱερὸν
τῆς Ἀρτέμιδος ἐν αὐτῇ Α' 130.
Ἰδε Πισαῖτις.

Πίσαι, πόλις ἐν Τυρρηνίᾳ Γ' 287.
Πισαῖς, χώρα ἐν τῇ Ἑλιδι Α' 334. Δ' 233. Ἴδε *Πῖσα*.
Πισιδία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 113.
Πισίνδελις, Ἀλικαρνασεὺς Β' 709.
Πισσοῦθνης, Πέρσης σατράπης Β' 655. Γ' 128, 134, 144, 507, 614.
Πιάνη, χωρίον ἐν Λακωνικῇ Α' 252, 677. Β' 414.
Πιάνη, πόλις ἐν Σαυνίτιδι τῆς Ἰταλίας Α' 677.
Πιτακὸς, Μυτιληναῖος, ὑπεραμίνεταί τοῦ Σιγείου Α' 545. Αἰσχυρήτης Α' 545. Τῶν ἐπτά σοφῶν Β' 77.
Πλανῆται. Λατρεία αὐτῶν Α' 71, 77, 125.
Πλαταιαί, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Θηβαίους Α' 149, 435, 597. Β' 358. Σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων Α' 598. Β' 278, 565. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 409, 411. Ὁ Μαρδόνιος ἐγγὺς αὐτῶν Β' 410. Μάχη παρ' αὐτὰς Β' 414 κ. ἐ., 435. Ἡμέρα τῆς μάχης Β' 417 σημ. Κηρύσσονται ἱεραὶ καὶ ἀπαρabiαστοὶ Β' 420. Προςβάλλονται ὑπὲρ τῶν Θηβαίων Γ' 68 κ. ἐ. Πολιορκοῦνται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 95 κ. ἐ., 127, 137 κ. ἐ. 159 κ. ἐ. Παραδίδονται Γ' 161. Οἱ κάτοικοι φονεύονται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 163 κ. ἐ. Ἀνάκτισις αὐτῶν Δ' 328. Συμμαχοῦσι μετὰ τῆς Σπάρτης ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 424, 435. Λα-

κωνίζοντες ἐν αὐταῖς Δ' 455. Νέα καταστροφή Δ' 465. Ἀνακτίζονται ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' 546. — Τοπογραφία Β' 414 σημ. Ναὸς τῆς Ἀρείας Ἀθηνᾶς Β' 771. Γ' 68. Ἐλευθέρια Γ' 68. Πλαταῖκός τρίπους ἐν Δελφοῖς Β' 452.
Πλαταιεῖς, ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος Β' 300, 312. Ἐν Σκιῶνι Γ' 351. Ἐν Ἀθήναις Δ' 471. Ἴδε *Πλαταιαί*.
Πλαταιιστᾶς, χωρίον ἐν Σπάρτῃ Α' 288.
Πλατεῖα, νῆσος παρὰ τὴν Λιβύην Α' 696.
Πλάτων, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητῆς Γ' 366, 385. Δ' 87, 139.
Πλάτων, υἱὸς Ἀρίστωνος, Ἀθηναῖος φιλόσοφος. Γένος Δ' 449. Βίος καὶ φιλοσοφία Ε' 188 κ. ἐ. Ἰδρύει τὴν Ἀκαδημίαν Ε' 193. Γλῶσσα αὐτοῦ Ε' 198. Διάλογοι Ε' 200 κ. ἐ. Ποιητὴς Ε' 235. Βοτανικὸς Ε' 238. καὶ Ἀναξαγόρας Ε' 198. καὶ Δημοσθένης Ε' 294. καὶ Διονύσιος ὁ νεώτερος Ε' 271. καὶ Δίων Ε' 190. καὶ Εὐδοξος Ε' 231 κ. ἐ. καὶ Ἡράκλειτος Ε' 198. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 209. καὶ Ξενοφῶν Ε' 188, 204. καὶ Περικλῆς Γ' 105. καὶ Πυθαγόρειοι Ε' 191, 198. καὶ Φίλιππος Ε' 51. καὶ ἡ κωμῶδία Ε' 202, 238. καὶ ἡ πολιτεία Α' 245. Ε' 270 κ. ἐ. Γνώμη αὐτοῦ περὶ Ὀμήρου Α' 211. Περὶ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων Α' 239. Περὶ τῶν περσι-

κῶν πολέμων Β' 427.
Πλατωνικοί, ὡς νομοθέται Ε' 270
 κ. ἐ. Παρὰ τὸν Πόντον Ε' 268
 σημ.
Πλαστική, ὑπὸ τὴν ἐλίδρασιν τῶν
 ἱερῶν Β' 93 κ. ἐ. ἀρχαιοτάτη
 Α' 196. Β' 96 κ. ἐ. ἄγνη Β'
 809 κ. ἐ. Τοῦ πέμπτου αἰῶνος
 Β' 774 κ. ἐ. Τοῦ τετάρτου αἰ-
 ὶνος Α' 614. Ε' 248.
Πλειάδες (Πλημίδες). Χρησις αὐ-
 τῶν πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου
 Α' 189. Β' 33.
Πλεισταρχος, υἱὸς Λεωνίδου, βα-
 σιλεὺς τῆς Σπάρτης Β' 411, 483.
Πλειστοάναξ, υἱὸς Πανσανίου, βα-
 σιλεὺς τῆς Σπάρτης ὑπὸ ἐπί-
 τροπον Β' 544. Πατὴρ Παν-
 σανίου Α' 57. Στρατεία ἐναν-
 τίον τῆς Ἀττικῆς Β' 563, 637.
 Ἐξορία καὶ κάθοδος Γ' 237.
 Εὐρηγικὸν πρόγραμμα Γ' 252.
 Στρατεία ἐναντίον τῆς Ἀρκα-
 δίας Γ' 351, καὶ ἔφοροι Γ' 351.
 Θάνατος Γ' 668.
Πλείστος, ποταμὸς ἐν Φωκίᾳ Α'
 378. Β' 22.
Πλημμύριον, ἀκρωτήριον παρὰ
 τὰς Συριακάδας Γ' 473.
Πλούταρχος, τύραννος τῆς Ἐρε-
 τρίας Ε' 341, 485.
Πλουτὶ, προμήτωρ τῶν Πελοπι-
 δῶν Α' 201.
Πλυντήρια, ἐορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν
 Ἀθήναις Α' 614, 824. Γ' 625.
Πνύξ, λόφος παρὰ τὰς Ἀθήνας
 ἐνθα συνήρχετο ἡ ἐκκλησία Α'
 552. Γ' 558, 579 Α' 41, 49, 64.
Ποδάμεμος, Φλιάσιος Α' 391.
Ποίησις. Ἀρχαὶ αὐτῆς Β' 115

κ. ἐ. Ἴδε *Δραῦμα*, *Διθόραμνος*,
Ἔπος, *Αὐρικὴ ποίησις*.
Ποικίλη στοὰ παρὰ τὸν Κε-
 ραμεικὸν ἐν Ἀθήναις Β' 797.
 Ε' 259.
Πολέμαρχος, εἷς τῶν ἐννέα ἀρ-
 χόντων ἐν Ἀθήναις Α' 460. Β'
 300. — Πολέμαρχοι ἐν Θήβαις
 Α' 416, 430.
Πολέμαρχος, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς
 Λυσίου Β' 704 σημ. Α' 170.
 Ε' 213.
Πολέμαρχος, Λακεδαιμόνιος Α'
 301.
Πολίτευμα, ἀθηναϊκὸν ἐν τοῖς
 χρόνοις τῆς βασιλείας Α' 454
 κ. ἐ. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς
 βασιλείας Α' 456 κ. ἐ. Σόλω-
 νος Α' 486 κ. ἐ. 550, 610. Κλει-
 σθένους Α' 581 κ. ἐ. Μεταρ-
 ρυθμίσεις Ἀριστείδου Β' 446
 κ. ἐ. Περιστρώας Β' 521 κ. ἐ.
 609 κ. ἐ. Ἀνατροπὴ αὐτοῦ ὑπὸ
 τῶν ὀλιγαρχικῶν Γ' 556 κ. ἐ.
 Παλινδρόμους Γ' 580. Κατα-
 λύεται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ'
 688. Ἴδε *Τριάκοντα*. Ἀνέσθω-
 σις ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Α'
 53 κ. ἐ. Μεταρρυσμίσεις ἐπὶ
 Εὐβούλου Ε' 169 κ. ἐ. Ἐπὶ
 Δημοσθένους Ε' 432 κ. ἐ. Ἴδε
Ἀρειος Πάγος, *Ἀρχοντες*, *Βου-
 λή*, *Διαιτηταί*, *Δικαιώματα*, *Δι-
 κασταί*, *Δικαστήρια*, *Ἐκκλησία*,
Ἡλιαία, *Κλεισθένης*, *Ναυκρα-
 ραί*, *Νομοθεταί*, *Νομοφύλα-
 κες*, *Πολέμαρχος*, *Πρόξενος*,
Πρόεδροι, *Πρυτανεῖα*, *Πρυ-
 τάνεις*, *Σόλων*. — Σπαρτιατι-
 κόν. Ἴδε *Γερουσία*, *Ἐφοροί*,

- Ανκοῦργος, Ναύαρχοι.* — κρητικὸν Α' 281 κ. ἔ.
- Πόλλης, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος* Α' 453.
- Πολυάνθης, Κορίνθιος* Δ' 264.
- Πολυειάδης, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς* Δ' 394.
- Πολύβιος, Γνώμη αὐτοῦ περὶ τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους* Ε' 575, 577.
- Πολύγνωτος, υἱὸς Ἀγλαοφῶντος, Θάσιος ζωγράφος* Β' 74, 772, 813.
- Πολυδάμας, Φαρσάλιος* Δ' 547, 554.
- Πολύδαρος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης* Α' 295, 300 κ. ἔ.
- Πολύδαρος, Θεσσαλὸς* Δ' 554.
- Πολύειδος, Μακεδὼν μηχανικὸς* Ε' 494.
- Πολύευκτος, Ἀθηναῖος, Σφήττιος* Ε' 438.
- Πολυζήλειον, ἔπαυλις ἐν Σικελίᾳ* Γ' 491.
- Πολύζηλος, υἱὸς Λεινομένων, Συρακούσιος* Γ' 285.
- Πολύκλειτος, Σικυνώνιος γλύπτης* Β' 778. — Υἱοὶ αὐτοῦ Γ' 108.
- Πολυκράτης, τύραννος τῆς Σάμου* Β' 198. Ἀναδεικνύεται τύραννος Β' 200. Τυραννὶς αὐτοῦ Β' 201 κ. ἔ. Προστάτης τῆς τέχνης Α' 566. Β' 205 κ. ἔ. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Περσίας Β' 210 κ. ἔ. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σπάρτην Α' 574. Β' 211. Σύμπραξις μετὰ τοῦ Ὀροΐτου Β' 213. Θάνατος Β' 214.
- Πολυκράτης, σοφιστὴς* Ε' 175, 293. καὶ Σωκράτης Ε' 175.
- Πολύκριτος, υἱὸς Κρίου, Αἰγινήτης* Γ' 296 σημ. 2.
- Πολύκριτος, Μενδαῖος ἰατρός* Δ' 246.
- Πολυμήδης, Θεσσαλὸς* Δ' 541.
- Πόλυμνις, πατὴρ Ἐπαμεινώνδου, Θηβαῖος* Δ' 407.
- Πολύξενος, Συρακούσιος, ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς Διονυσίου* Ε' 242.
- Πολύστρατος, Κορίνθιος, ἡγεμὼν μισθοφόρων* Δ' 352.
- Πολύτροπος, ἡγεμὼν μισθοφόρων* Δ' 519.
- Πολύφρων, Θεσσαλὸς* Δ' 554.
- Πονηρόπολις, Α'* 488 σημ. 2.
- Πόντος Εὐξείνιος.* Φυσικὴ κατασκευὴ Α' 629 κ. ἔ. Ἀποικίαι ἐν αὐτῷ Α' 419. Β' 686. Ἐπίδρασις τῶν Ἀθηναίων παρ' αὐτὸν Β' 652, 686.
- Πορθμὸς, παραθαλάσιος πόλις ἐν Εὐβοίᾳ* Ε' 343.
- Πορφύρας ἁλίσια ἐν τῇ Μεσογείᾳ* Α' 51. Ἐν Γυθείῳ κόλπῳ Α' 249. Ἐν Ἐρετρίᾳ Α' 649. Ἐν Κρήτῃ Α' 94. Ἐν Κρισαίῳ κόλπῳ Α' 657. Ἐν Τάραντος κόλπῳ Α' 671, 675.
- Πορφυρίων, βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς* Α' 86.
- Ποσειδῖον, ἄκρα ἐν τῇ Παλλήνῃ* Γ' 244.
- Ποσειδῶν.* Ἰωνικὴ προέλευσις τῆς λατρείας αὐτοῦ Α' 77. Συμμαχικὸς θεὸς Α' 153, 347. — Λατρεία αὐτοῦ ἐν Αἰολεῦσιν Α' 127. Ἀττικῇ Α' 440, 442. Β' 824. Ἐλευσίνι Α' 445. Ἐλόνῃ Α' 168. Ἡλιδι Α' 235. Θεσσαλίᾳ Α' 146. Θήρᾳ Α' 251. Ἰσθμῷ Κορίνθου Α' 396. Β' ια' β)

365. Καλανρεία Α' 138, 153. Κορίνθω Α' 396. Λιβύη Α' 643, 695. Μεσσηνία Α' 153. Σαμοθράκη Α' 107. Σουνίω Β' 318, 789. Ταινάρω Α' 251. Β' 484.—Ποσειδῶν Ἐρεχθίδης Β' 804. Ἴππιος Γ' 559.
- Ποσειδωνία*, πόλις ἐν Λευκανία τῆς Ἰταλίας. Κτίσις αὐτῆς Α' 674.
- Πόσης*, Σάμιος Δ' 268.
- Ποτίδαια*, πόλις ἐν Θυράκῃ. Κτίσις αὐτῆς Α' 653 Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 411. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 672. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 20. Ε' 35. Μάχη παρ' αὐτῇ Γ' 23. Ὁ Σωκράτης μετέχει τῆς μάχης Γ' 364. Πολιορκεῖται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 90. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 36, 95. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Γ' 390. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ὀλυνθίων Ε' 64. Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων Ε' 120.
- Πουλντίων*, Ἀθηναῖος Γ' 433.
- Πραξίας*, Ἀθηναῖος γλύπτης Β' 828.
- Πραξιεργίδαι*, Ἀθηναίων ἱερέων γένος Α' 614. Γ' 625.
- Πραξιτέλης*, υἱὸς Κρίνιδος, Συρακούσιος Γ' 292.
- Πρασιαί*, πόλις ἐν Ἀργολίδι Α' 137, 138. Γ' 88, 510.
- Πρατίνας*, Φλιάσιος τραγικὸς ποιητὴς Β' 743.
- Πριάμος*, βασιλεὺς τῆς Τροίας Α' 66, 140, 185, 190, 204.
- Πρόρη*, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Διᾷλεκτος αὐτῆς Α' 345. Πολεμεῖ, πρὸς τοὺς Κᾶρας Α' 343. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Λυδῶν Β' 155. Δηοῦται ὑπὸ τοῦ Μασάρου Β' 184. Ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰωνῶν Β' 257. Μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Σαμίων καὶ Μιλησίων Β' 654.
- Πρόξονλοι*, παρ' Ἀθηναίους Γ' 517, 545, 557.
- Πρόδικος*, Κεῖος σοφιστὴς Β' 721. Γ' 333. 360. Δ' 155.
- Πρόεδροι*, ἐν Ἀθήναις Γ' 433.
- Πρόθοος*, Λακεδαιμόνιος Δ' 480.
- Προῖτος*, βασιλεὺς τοῦ Ἀργούς Α' 85, 133.
- Προκλείδαι*, βασιλικὸν γένος ἐν Σπάρτῃ Α' 254, 259. Β' 281. Δ' 58 σημ. 1. Ἴδε Προκλῆς.
- Προκλῆς*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 179.
- Προκλῆς*, τύραννος τῆς Ἐπιδάουρου Α' 413, 415, 426.
- Προκλῆς*, Φλιάσιος Ε' 115.
- Προκλῆς*, Ἡρακλείδης Α' 254, 259, 269, 289. Ἴδε Προκλεῖδαι.
- Προκόνησος*, νῆσος ἐν τῇ Προποντίδι, ἀποικία τῶν Μιλησίων Α' 653. Κυριεύεται ὑπὸ τῆς Κυζίκου Α' 634. καὶ Ἀθῆναι Ε' 323, 480.
- Πρόλογοι* τῶν τραγωδιῶν Δ' 122.
- Προμαντεία*, δικαίωμα προτετραύτητος ἐν τῷ μαντεύεσθαι, ἐν Δελφοῖς Β' 58. Ε' 411.
- Προμηθεὺς*, Θεσσαλὸς Γ' 685. Δ' 544 σημ. 1.
- Πρόνεκτος*, πόλις ἐν Βιθυνίᾳ Α' 627.

- Προξενία*, ἐν Δελφοῖς Β' 58.
Πρόξενοι, παρ' Ἀθηναίοις Β' 703. Γ' 135.
Πρόξενος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 400.
Πρόξενος, Συρακούσιος, ἀδελφὸς Ἑρμοκράτους Γ' 613.
Πρόξενος, Τεγεάτης Δ' 520.
Πρόξενος, Θηβαῖος στρατηγὸς τοῦ Κύρου Δ' 215. Ε' 183.
Πρόξενος, Θηβαῖος στρατηγὸς Ε' 532.
Προποντίς, Φῦλα οἰκοῦντα παρ' αὐτῇ Α' 45. Ἀποικίαι παρ' αὐτῇ Α' 419.
Προπύλαια, ἐν Ἀθήναις. Κτίσις αὐτῶν Β' 826 κ. ἑ., 844.
Πρόσοδοι. Ἴδε *Οἰκονομικά*.
Προσωπῆτις, νῆσος ἐν τῷ Νείλῳ Β' 553.
Προχύτη, νῆσος παρὰ τὴν Καμπανίαν Α' 663.
Πρυμνησός, πόλις ἐν Φρυγίᾳ Α' 100.
Πρυτανεία τῆς βουλῆς, ἐν Ἀθήναις Α' 587. Ἀναφέρεται ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς στήλαις Δ' 79.
Πρυτανεῖον, ἐν Ἀθήναις Α' 454, 457. Δ' 180.
Πρυτάνεις, παρ' Ἀθηναίοις Α' 587. Προΐστανται τῶν ναυκραυῶν Α' 461, 472. Ὡς διοικητικὴ ἐπιτροπεία τῆς βουλῆς Γ' 645. — Ἐν Κορίνθῳ Α' 398 κ. ἑ.
Πρωταγόρας, Ἀβδηρίτης σοφιστής. Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 596. Δ' 155. Γλωσσολόγος Ε' 209. Ἐν Θουρίοις Β' 690. Ἐν Ἀθήναις κατηγορεῖται Γ' 573. Δ' 94, 107. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 360. καὶ Ἀρίστιππος Δ' 154. καὶ Εὐριπίδης Δ' 104. καὶ Περικλῆς Β' 604, 720.
Πρωτεὺς, θαλάσσιος θεὸς Α' 78.
Πρωτόμαχος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 634.
Πτελεὼν, παραθαλάσσιος πόλις Θεσσαλίας Γ' 253.
Πτερία, πόλις Καππαδοκίας Β' 175.
Πτολεμαῖος, Μακεδὼν ἀπαιτητὴς τοῦ θρόνου Δ' 556. Ε' 49.
Πύλον, ὄρος καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Βοιωτίᾳ Β' 21.
Πύδνα, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 31, 35, 61, 64, 120.
Πυθάγγελος, βοιωτάρχης Γ' 69.
Πυθαγόρας, Σάμιος φιλόσοφος Α' 262. Γένος Α' 229. Μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν Β' 209. Διδασκαλία αὐτοῦ Β' 75, 80, 136, 585 κ. ἑ., 593. καὶ Ἐπίχαρμος Γ' 296. καὶ Πλάτων Ε' 198.
Πυθαγόρειοι, Β' 80, 585. Ἐν Κρότωνι Β' 136, 321. Δ' 407. Ἐν Θήβαις Δ' 408. Ἴδε *Πυθαγόρας*.
Πύθεσμος, Φωκαεὺς Β' 181.
Πύθια, ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἀγῶνες ἐν Δελφοῖς Α' 383 κ. ἑ. Ε' 410. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων Α' 433. Οἱ Σπαρτιάται ἀποκλείονται ἀπ' αὐτῶν Δ' 499.
Πυθιασταί, ἐν Ἀθήναις Β' 13.
Πύθιοι, ἀντιπρόσωποι τῶν Δελφῶν ἐν Σπάρτῃ Α' 285, 319, 381. Β' 130.
Πύθιον, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150.

Πύθιον, ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἀττικῇ Γ' 75.

Πυθόδωρος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 119, 335, 510. Ἀρχὸν Δ' 19, 67, 169. τῶν τετρακοσίων Δ' 20 σημ. 1.

Πυθοκλείδης, Κεῖος Πυθαγόρειος Β' 604.

Πυθοκλῆς, Ἀθηναῖος Ε' 428.

Πυθόνικος, Ἀθηναῖος Γ' 433.

Πυθόπολις, ὄνομα πόλεων ἐν Βιθυνίᾳ καὶ Καρίᾳ Β' 53.

Πυθώ, ἴδε Δελφοί.

Πύθων, φρονεὺς τοῦ Κότυρος Ε' 271.

Πύθων, Βυζάντιος ῥήτωρ Ε' 456, 528.

Πυθαγόρας, ἐν Δελφοῖς Ε' 513.

Πυλαία, ἐν Δελφοῖς Β' 48.

Πύλος, πόλις ἐν Ἡλίδι Δ' 579.

Πύλος, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 315.

Ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔπει Α' 187,

233. Μινύαι ἐν αὐτῇ Α' 171

Κτίζει τὴν Κολοφῶνα Α' 175.

Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Α' 313. Μάχαι παρ

αὐτῇ Γ' 185 κ. ἑ., 196 κ. ἑ.

Ἀποφασίζεται ἡ ἀπόδοσις αὐ-

τῆς εἰς τὴν Σπάρτην Γ' 253.

Κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων

Γ' 353, 374, 517. Ἀπο-

βάλλεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων

Γ' 607. Ἀνακτίζεται Δ' 531.

Πύλιοι ἐν ἰωνικαῖς πόλεσιν Α'

187, 344. ἐν Ἀττικῇ Α' 299.

ἴδε Νηλεῖδαι.

Πύργοι, πόλις ἐν Τυρρηνίᾳ Γ' 287.

Πυριλάμπης, Ἀθηναῖος Γ' 55.

Πύρρα, πόλις ἐν Λέσβῳ Γ' 131.

Ε' 270.

Πύρρος, Πισάτης Α' 333.

Πῶλος, Ἀκραγαντίνος σοφιστῆς Δ' 155. Ε' 210.

Πῶλος, Ἀθηναῖος ὑποκριτῆς Β' 766.

Πωρεῖνος, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Α' 567.

Ῥᾶ (Βόλγας), ποταμὸς Α' 638.

Ῥαδάμανθες, ἐν Βοιωτίᾳ Α' 124. Θεσμοὶ αὐτοῦ Α' 203.

Ῥαμεσῆς Β', βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 58 κ. ἑ. Κολοσσιαῖος ἀνδριὰς αὐτοῦ Α' 645.

Ῥαμεσῆς Γ', βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 59, 189.

Ῥαμεσσίδαι, αἰγυπτιακὴ δυναστεία Β' 197.

Ῥαμνοῦς, χωρίον ἐν Ἀττικῇ. Ναὸς τῆς Νεμέσεως ἐν αὐτῇ Β' 790.

Ῥαψοδοί, Α' 187. Β' 117, 727.

Ἐν Ἀθήναις Α' 557, 580.

Ε' 234.

Ῥέα, Λατρεία αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Σιτύλου Α' 109. ἴδε Ἀνδρία.

Ῥήγιον, πόλις ἐν Βρεττίῳ τῆς Ἰταλίας. Κτίσις αὐτῆς Α'

666. Β' 53. Οἰκήτορος Γ' 295.

Μεσσηνιοὶ ἐν αὐτῇ Α' 314.

Δ' 502, 533. Πολίτευμα αὐτῆς

Β' 133. Φωκαεῖς ἐν αὐτῷ Β'

188. Ὑπὸ τυράννων Γ' 276,

280. ἴδε Ἀναξίλαος. Γίνεται

δημοκρατία Γ' 315. Πολεμεῖ

πρὸς τοὺς Λοκροὺς Γ' 289.

Ὑποστηρίζει τὸν Τάραντα Γ'

322, 331. καὶ Ἀθῆναι Γ' 324,

331, 332, 440.—Τέχνη ἐν αὐ-

τῷ Β' 103. Νομίσματα Γ' 293.

Ῥηγνίδας, Τημενίδης Α' 228.

Ῥήνεια, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 204. Α' 184.
 Ῥητορεία, παρ' Ἀθηναίους Β' 726 κ.έ. Ε' 209 κ.έ. Ἰδε Διοζίνης. Δημιοσθένης. σικελικῇ Γ' 317. Ε' 209.
 Ῥητορικῆς διδασκαλία ἐν Ἀθήναις Δ' 42.
 Ῥίτων, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 53.
 Ῥοδανός, ποταμὸς ἐν Γαλατίᾳ Α' 689, 694. Φωκαεῖς παρ' αὐτὸν Α' 690 κ.έ.
 Ῥοδανουσία (Ῥόδη), πόλις παρὰ τὸν Ῥοδανόν. Κτίσις αὐτῆς Α' 688, 692, 694 σημ. 2.
 Ῥοδόπη, ὄρος ἐν Θράκῃ Ε' 9.
 Ῥόδος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Λατρεία τοῦ Μελέαρο ἐν αὐτῇ Α' 74. Ὁ Κάδμος ἐν αὐτῇ Α' 86. Ἀποικίζεται ὑπὸ τοῦ Ἀργεῖος Α' 176. Αἰγείδαι ἐν αὐτῇ Γ' 264. Μεσσηνιοὶ Α' 314. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμάχιας Β' 662. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 438, 548, 622. Κτίσις τῆς πόλεως Ῥόδου Ε' 136. Ἀφίσταται ἀπὸ Σπάρτης Δ' 287. Στρατεῖται τῶν Λακεδαιμονίων ἐπ' αὐτὴν Δ' 311, 318. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Θηβαίων Δ' 588. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Ε' 136. Τάσσεται ὑπὸ τὴν Καρίαν Ε' 328. Ὑποστηρίζει τὰς Ἀθήνας ἐναντίον τοῦ Φιλίππου Ε' 480 κ.έ. 493. — Ἀποικία αὐτῆς Α' 647, 679, 688. Ῥόδιοι ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 690. ἐν Σικελίᾳ Α' 679. Γ' 257,

277. — Προϊόντα αὐτῆς Β' 703. Ἀγγεῖα Β' 101. Νομίσματα Δ' 335. Ε' 71. Ἰδε Ἰαλυσός, Κάμειρος, Δίνδος.
 Ῥοῖκος, Σάμιος γλύπτης Β' 106, 110.
 Ῥόνδακος, ποταμὸς ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Β' 151.
 Ῥώμη. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τοὺς Δελφούς Β' 129.
 Σαβάζιος, φρυγικὸς θεὸς Α' 99. Γ' 112. Λατρεία αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Δ' 89.
 Σαγγάριος, ποταμὸς ἐν Φρυγίᾳ Α' 44, 100.
 Σάδοκος, υἱὸς Σιτάλκου, Ὁδρύσης Γ' 94. Ε' 13.
 Σαδνάτης, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Β' 158.
 Σαῖς, πόλις ἐν Αἰγύπτῳ Α' 643.
 Σακάδας, Ἀργεῖος ποιητὴς Β' 118.
 Σάκαι, ἔθνος σκυθικόν Α' 632. Β' 304, 336.
 Σάλαθος, Λακεδαιμόνιος Γ' 143, 145, 154.
 Σαλάμ. Ἰδε Σαλαμίς.
 Σαλαμινία, ἱερὰ τριήρης παρ' Ἀθηναίους Β' 612, Γ' 442, 639.
 Σαλαμίς. Σημασία τοῦ ὀνόματος Α' 71, 439. Φυσικὴ κατασκευὴ Β' 388. Φοίνικες ἐν αὐτῇ Α' 439. Πόλεμος Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων περὶ αὐτῆς Α' 435. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Α' 478. Οἱ Ἀθηναῖοι φεύγουσιν εἰς αὐτὴν Β' 386. Μάχη παρ' αὐτὴν Β' 388 κ.έ., 582. Ληροῦται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Γ' 128. Σαλαμῖνιοὶ φονεύονται ὑπὸ τῶν τριάκοντα Δ' 49.

Σαλαμῖς, πόλις ἐν Κύπρῳ, ὄνομα αὐτῆς Α' 71. Μηδίζοντες ἐν αὐτῇ Β' 195 κ. ἐ. Παραδίδεται εἰς τοὺς Πέρσας Β' 252. Μάχη παρ' αὐτὴν Β' 558. Ἐπὶ τοῦ Εὐαγόρου Α' 334.

Σαλμωνεύς, Α' 127.

Σάμη, ὄνομα τῆς Κεφαλληνίας Α' 89. Ἴδε Κεφαλληνία.

Σαμίδας, Θιββαῖος Α' 432.

Σαμικόν, πόλις Μεσσηνίας Α' 153.

Σαμικόν, πόλις Τριφυλίας Α' 89, 332.

Σαμοθράκη, νῆσος ἐν τῷ θρηακικῷ πελάγει. Ὄνομα αὐτῆς Α' 89. Λατρεία τῶν Καβείρων Α' 76. τοῦ Κάδμου Α' 86. τοῦ Ποσειδῶνος Α' 107. Κοινωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 662, 672.

Σάμος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ὄνομα αὐτῆς Α' 89. Οἰκήτορες Α' 346. Ἀποικίζεται ὑπὸ τῆς Ἐπιδαύρου Α' 176, 178, 179. Ἀποικίζεται ὑπὸ τοῦ Φλιοῦντος Α' 229. Ἀθηναῖοι ἐν αὐτῇ Α' 342. Πολεμεῖ πρὸς Μίλητον Α' 357. Β' 654. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Χαλκίδος Α' 357, 400, 653. Σχέσεις πρὸς τὴν Αἴγιναν Β' 112. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Περσίας Β' 198. Ὑπὸ τυράννοισ Β' 198 κ. ἐ., 225. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰώνων Β' 257, 259. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 433. Κοινωνεῖ τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Β' 437. Προτείνει τὴν μεταφορὰν τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου εἰς τὰς Ἀθήνας Β' 535. καὶ Ἀθήναι Β' 654 κ. ἐ., 676,

683. Γ' 561 κ. ἐ., 634, 673, 687. Ὁ Ἀλκιβιάδης παρ' αὐτῇ Γ' 627. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Περικλέους Β' 654. Σαμακὸς πόλεμος Β' 655 κ. ἐ. Στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 540 κ. ἐ. Ἴδε Ἀλκιβιάδης, Πέσανδρος. Ἄλωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ' 667 κ. ἐ., 687. Α' 268. Προσχωρεῖ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους Α' 318. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου Ε' 119. Συμμαχεῖ πρὸς τὴν Ῥόδον Ε' 135. Κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον Ε' 139. Ὑπὸ τὸν Κυπρόθεμιν Ε' 132. Κληρουχία ἐν αὐτῇ Ε' 120 σημ. 1, 142 σημ. 1. Σάμιοι ἐν Ἰβηρία Α' 690, 693. Ἐν Νανκράτει Α' 647. Ἐν Νοτίῳ Α' 268. Πειραταὶ Α' 704. — Διάλεκτος αὐτῆς Α' 346. Λατρεία τῆς Ἥρας ἐν αὐτῇ Β' 112, 199. Α' 186. Ἴδε Ἡραῖον. Τέχνη ἐν αὐτῇ Β' 97, 107, 111. Ἐφεύρεσις τῆς χύσεως τοῦ χαλκοῦ Β' 105, 199. Γραφή ἐν αὐτῇ Β' 728, Α' 80. Ἐπος ἐν αὐτῇ Β' 116, Ὁ Ἡρόδοτος ἐν αὐτῇ Β' 710. Νομίσματα αὐτῆς Α' 363. Βαβυλωνιακὴ νομισματικὴ μὴ ἐν αὐτῇ Α' 401. Πολεμικὸν ταμεῖον τῶν Ἀθηναίων ἐν αὐτῇ Γ' 588.

Σαρδορίδαι, δυναστεία βασιλέων τῆς Λυδίας Α' 177, Β' 193.

Σάνη, πόλις τῆς Χαλκιδικῆς Γ' 233, 389.

Σαπρῶν, Μυτιληναῖα ποιήτρια Α'

350. Β' 124, 736.
Σάργων, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας Α' 680.
Σάρδεις, πόλις τῆς Λυδίας Α' 348.
 Ὁ Ἀλκιμαίων ἐν αὐταῖς Α' 530. Ἀξίωμα αὐτῶν Β' 149.
 Κιμμέριοι ἐν αὐταῖς Β' 156.
 Ἐπὶ Κροίσου Β' 170. Κυριεύονται ὑπὸ τοῦ Κύρου Β' 176 κ. ἐ. Πρωτεύουσα τῆς Μυσίας Β' 224. Κυριεύονται ὑπὸ τῶν Ἰώνων Β' 249 κ. ἐ. — Ἰερὸν τῆς Κυβέλης ἐν αὐτῇ Α' 354. Α' 149, 250. Χάραξις τοῦ πρώτου νομίματος ἐν αὐτῇ Α' 354.
Σαρδὼν (Σαρδινία), νῆσος ἐν τῇ τυρρηνικῇ πελάγει Β' 190. Γ' 280. Φοίνικες καὶ Ἑλληνες ἐν αὐτῇ Α' 88, 687, 707. Καρχηδόνιοι ἐν αὐτῇ Γ' 277.
Σάρισα, ἀκρότιον Μακεδόνων Ε' 56.
Σαρμάται, ἔθνος παρὰ τὴν Μαιώτιν Α' 637.
Σαρπηδὼν, ἥρως Α' 111, 115, 187.
Σαρωνικός κόλπος, Α' 137.
Σατράπαι, Πέρσαι Β' 221. Νομίματα αὐτῶν Β' 223.
Σάτραι, φύλον θρακικὸν Ε' 66.
Σάντρος, Ἀθηναῖος, τῶν ἑνδεκα Α' 24.
Σάντρος, Ἀθηναῖος ὑποκριτὴς Ε' 238, 291, 366.
Σάντρος, βασιλεὺς παρὰ τὸν Βόσπορον Ε' 160.
Σεισάχθεια, ὑπὸ Σόλωνος ἐν Ἀθήναις Α' 491 κ. ἐ.
Σελήνη, λατρεία αὐτῆς ἐν Λακωνικῇ Α' 250.
Σελινοῦς, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 681. Γ' 262. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Καρχηδονίων Γ' 280. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἑγεσταίους Γ' 342. Ὑποστηρίζει τοὺς Συρακουσίους ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων Γ' 532. Καταστρέφεται ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων Γ' 499, 613. Νομίματα Γ' 310, 341.
Σελλασία, πόλις ἐν Λακωνικῇ Α' 271, 282. Δ' 525.
Σελλοὶ (Ἑλλοὶ), ἱερεῖς τοῦ Διὸς ἐν Λαοδωνίᾳ Α' 143.
Σεμναί. Ἴδε Ἑρινύες.
Σενναχηρείμ, βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας Α' 681.
Σεύθης, υἱὸς Σαραδάκου, βασιλεὺς Ὀδρυσῶν Γ' 656. Δ' 13.
Σεύθης, υἱὸς Μαισάδου, βασιλεὺς Ὀδρυσῶν Γ' 129. Δ' 220, 225.
Σηκός ναῶν Β' 84.
Σηλυμβρία, πόλις ἐν Θράκῃ Β' 668. Γ' 604.
Σημαχίδαι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 559.
Σησιπός, πόλις παρὰ τὸν Ἑλλήποντον. Αἰολεῖς ἐν αὐτῇ Α' 174. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Β' 437. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου Γ' 666, 676. Ὁ Λύσανδρος ἐν αὐτῇ Δ' 187. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Κότυος Ε' 129. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Χάρητος Ε' 324. Κατέχεται ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου Ε' 126.
Σθενελαΐδας, Λακεδαιμόνιος ἑφορος Γ' 29 κ. ἐ.
Σθένελος, δραματικὸς ποιητὴς ἐν

Ἀθήναις Α' 99.
 Σίελλαι, Β' 15.
 Σίγγος, πόλις Χαλκιδικῆς Γ' 389.
 Σίγειον, πόλις ἐν τῇ Τρωάδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 175. Φοινικικὸν πορφυρεῖον παρ' αὐτῷ Α' 103. ἀνταγωνισμὸς Ἀθηναίων καὶ Μυτιληναίων παρ' αὐτῷ Α' 182, 543, 545, 548. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Χάρητος Ε' 140, 156.
 Σιγόνναι, ὄνομα τῶν Φωκαέων ἐν Γαλατίᾳ Α' 692.
 Σίδηρος ὡς ἐμπολὴ παρ' Ὀμήρῳ Α' 210.
 Σιδοῦς, φρούριον παρὰ τὴν Κόρινθον Δ' 295.
 Σιδῶν, πόλις ἐν Φοινίκῃ Α' 49. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 76. Βιομηχανία Α' 190. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Σενναχηρείμ Α' 681. Ὑπὸ τοὺς Πέρσας Γ' 278.
 Σιθωνία, γλῶσσα τῆς Χαλκιδικῆς Α' 651. Γ' 234, 390.
 Σικανοί, ἔθνος ἰθαγενὲς τῆς Σικελίας Α' 680.
 Σικανὸς, Συρακούσιος στρατηγὸς Γ' 456.
 Σικελία, λόφος παρὰ τὰς Ἀθήνας Γ' 401 σημ. 1.
 Σικελία, νῆσος ἰταλική. Φυσικὴ κατασκευὴ αὐτῆς καὶ οἰκίτορες Γ' 256. Ὁ Ἡρακλῆς ἐν αὐτῇ Α' 182. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ Α' 182. Φοίνικες καὶ Ἕλληνες Α' 88, 666 κ. ἐ. Δάρδανοι Α' 343. Ἀποικίαι ἐν αὐτῇ Α' 665 κ. ἐ., 708. Γ' 277. — Ἱστορία αὐτῆς Γ' 256 κ. ἐ. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος Γ' 317

κ. ἐ. καὶ Ἀθῆναι Γ' 331 κ. ἐ. Σικελικὴ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων Γ' 437 κ. ἐ. — Ποίησις ἐν αὐτῇ Γ' 294 κ. ἐ. Νομίσματα Γ' 293, 328.
 Σικελιῶται, Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Σικελίας Α' 708. Γ' 258.
 Σικελοὶ, ἰθαγενεῖς τῆς Σικελίας Α' 667, 680, 708. Γ' 258, 280, 314, 318, 330.
 Σικυῶν, πόλις ἐν Πελοποννήσῳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 370. Ἐκδορεῖται Α' 228 κ. ἐ., 232, 371. Μεσσήνιοι ἐν αὐτῇ Α' 296. Συμμαχοῦσι πρὸς τοὺς Μεσσηνίους Α' 299. Ὑπὸ τοὺς Ἀμυθαονίδας Α' 134. Ὑπὸ τοὺς Ὀρθαγορίδας Α' 372 κ. ἐ. καὶ Ἀργος Α' 376 κ. ἐ. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ ἀντίπαλος τῆς Κρίσεως Α' 382 κ. ἐ., 485. Κατάλυσις τῆς τυραννίδος Α' 390. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 411, 434. καὶ Ἀθῆναι Β' 553, 562. Α' 242. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 382, 521. Δηοῦται καὶ λαφυραγωγεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰφικράτους Δ' 295. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Θηβαίους Δ' 539. Δημοκρατικὴ ἀνατροπὴ ἐν αὐτῇ Δ' 573 κ. ἐ. — Ἀρχιτεκτονικὴ ἐν αὐτῇ Α' 374. Β' 92. Γλυπτικὴ Β' 110 κ. ἐ., 776. Γραφικὴ Ε' 261. Εὐημερία Α' 232. Βιοτεχνία Β' 703. Λατρεία τοῦ Ἡρακλέους Α' 229.
 Σιλανίων, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 256, 268 σημ. 1.
 Σίλφιον, φυτόν ἐκ Κυρήνης Α'

698. Β' 703.
Σιμίας, Θηβαῖος Σωκρατικὸς Δ' 408, 418.
Σιμόεις, ποταμὸς ἐν Τρωάδι Α' 107.
Σιμόεις, ὄναξ ἐν Ἡπείρῳ Α' 144.
Σιμύλος, Κερκυραῖος Δ' 456.
Σίμων, σκυτοτόμος ἐν Ἀθήναις Ε' 182.
Σιμωνίδης, Κεῖος ποιητὴς Β' 335, 352, 369, 422, 739. Γ' 311. Ἐν Ἀθήναις Α' 566. Ἐν Σικελίᾳ Γ' 303. καὶ ἡ γραφὴ Δ' 80.
Σινώπη, πόλις Παφλαγονίας. Θέσις αὐτῆς Α' 625. Κτίσις Α' 627, 634, 640. Ἀνάκτισις Α' 635. Ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Μιλήτου Α' 625. Ἐμπόριον αὐτῆς Α' 639. Κιμμέριοι Β' 156. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι Β' 686. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 55.
Σίνυλος, πόλις καὶ ὄρος ἐν Λυδία Α' 109 κ. ἐ., 130, 201.
Σίρις, ποταμὸς ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Α' 675.
Σίρις, πόλις ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλάδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 673, 675. Ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Σικυῶνος Α' 374, 386. Καταστρέφεται Γ' 320.
Σίσυφος, Α' 85, 127, 391. Τάφος αὐτοῦ Β' 365.
Σίτος, ἐκ τοῦ Πόντου Α' 631 κ. ἐ. Ε' 160. Ἐπιτήρησις τῆς πωλήσεως τοῦ σίτου ὑπὸ τῆς πολιτείας Β' 446, 615. Ἐπιτήρησις τῆς εἰσαγωγῆς εἰς Πειραιᾶ Β' 700.
Σιτάλης, βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν Γ' 81, 129. Ε' 11, 14, 36.
Σιτοφύλακες, παρ' Ἀθηναίοις Β' 446.
Σίφαι, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 118. Γ' 213.
Σίφρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β' 203, 212.
Σκαμάνδριος, Ἀθηναῖος. Κατάργησις τοῦ νόμου αὐτοῦ Γ' 444 σημ. 1.
Σκάμανδρος, ποταμὸς ἐν Τρωάδι Α' 105 κ. ἐ.
Σκαμανδρώννυμος, Λέσβιος Α' 350.
Σκάρδος, ὄρος ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 9.
Σκενοθήκη, ἐν Πειραιεὶ Ε' 432, 588.
Σκῆψις, πόλις ἐν Αἰολίδι Β' 493.
Σκίαθος, νῆσος παρὰ τὴν Μαγνησίαν Β' 382. Ε' 323.
Σκιάς, οἶκος συνεκκλησιασέως ἐν Σπάρτῃ Β' 107.
Σκίδρος, πόλις ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ Β' 688.
Σκιλλοῦς, πόλις Τριφυλίας Ε' 185.
Σκιρῆτις, χώρα ἐν τῇ Λακωνικῇ Ε' 561.
Σκιρωνίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 531.
Σκιώνη, πόλις ἐν τῇ χερσονήσῳ Παλλήνῃ. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Βρασίδου Γ' 243. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 351, 390. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Γ' 667. Κάθοδος τῶν ἐκβληθέντων κατοίκων Γ' 667. Α' 11.
Σκόμβρος, ὄρος ἐν Θράκῃ Ε' 9, 11.
Σκόλοτοι, ἐπιχώριον ὄνομα τῶν Σκυθῶν Α' 632.
Σκοπάδαι, εὐγενὴς οἶκος ἐν Θεσσαλίᾳ

σαλία Α' 382, 387. Β' 369, 737.
 Δ' 543, 547.
 Σκόπας, δυνάστης τῆς Κρανωνῶνος
 Δ' 152.
 Σκόπας, Πάριος γλύπτης Δ' 614.
 Ε' 249 κ. ἐ., 258.
 Σκοπή, ὄρος παρὰ τὴν Μαντίνειαν
 Δ' 601.
 Σκύθαι, ἔθνος παρὰ τὸν Πόντον.
 Γένος αὐτῶν Α' 21, 633. Ε'
 278 σημ. 3. Χαρακτήρ καὶ δι-
 αίτα Α' 633. Παρὰ τὴν Κα-
 σπίαν θάλασσαν καὶ ἐν Μηδίᾳ
 Β' 156. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ
 Πολυκράτους Β' 206. Στρα-
 τεία τοῦ Δαρείου ἐναντίον αὐ-
 τῶν Β' 227 κ. ἐ. καὶ Φίλιππος
 Ε' 495. Τοξόται Γ' 134. Δὲν
 πρέπει νὰ ταχιδῶσιν εἰς τοὺς
 Μογγόλους Ε' 278 σημ. 3.
 Σκύθης, γενάρχης Σκυθῶν Β' 705.
 Σκύθης, τύραννος τῆς Ζάγκλης
 Β' 259. Γ' 263.
 Σκύλης, Σκύθης Ε' 278.
 Σκύλλα, Α' 345.
 Σκύλλαιον, ἀκρωτήριο ἐν Ἀργο-
 λίδι Γ' 372.
 Σκύλαιον, φρούριον ἐν Βρεττίῳ
 τῆς Ἰταλίας Γ' 288.
 Σκύλλης, Κρῆς γλύπτης Α' 247.
 Β' 109.
 Σκύρος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Β'
 468. Κυριεῖται ὑπὸ Κίμων-
 νος Β' 472 κ. ἐ. Ἀθηναῖοι
 κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Β' 673.
 Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Ἀθη-
 ναίων Δ' 308, 327. Ε' 323.
 Σκυταλισμὸς ἐν Ἀργεῖ, Δ' 506.
 Σκῶλος, πόλις ἐν Μακεδονίᾳ Γ'
 254, 389.

Σμέρδης, υἱὸς Κύρου τοῦ μεγά-
 λου, Πέρσης Β' 217.
 Σμίλις, Αἰγινήτης γλύπτης Β' 112.
 Σμινδρυίδης, Συβαρίτης Α' 386.
 Σμύρνη, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Ταντα-
 λίδαι ἐν αὐτῇ Α' 109. Ἐποι-
 κήσεις εἰς αὐτὴν Α' 186, 342.
 Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Λυδοὺς
 Β' 153. Ἀποβάλλει τὴν αὐτο-
 νομίαν Β' 168. Πατὴρ τοῦ
 ἔπους Α' 186.
 Σογδιανὸς, ὁμομήτριος ἀδελφὸς
 Ξέρξου Β', Πέρσης Γ' 507.
 Σόγδοι, περσικὸν ἔθνος Β' 337.
 Σόλλιον, πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ Γ'
 347.
 Σολόεις, πόλις ἐν Σικελίᾳ. Καρχη-
 δόνιοι ἐν αὐτῇ Α' 683. Γ' 277.
 Σόλοι, πόλις ἐν Κύπρῳ Β' 252.
 Σολύγειος, λόφος παρὰ τὴν Κό-
 ρινθον Γ' 207.
 Σόλυμοι, ἔθνος Λυκίας Α' 55, 112.
 Σόλων, υἱὸς Ἐξηκαστίδου, Ἀθη-
 ναῖος. Γένος Α' 449. Νεότης
 καὶ παιδευσίς Α' 474 κ. ἐ. Ἐπὶ
 τοῦ ἱεροῦ πολέμου Α' 382.
 Ἀρχὼν Α' 515. Ἀποδημία
 Α' 520 κ. ἐ. Ἀντίπαλος τοῦ
 Πεισιστράτου Α' 534. Εἰσάγει
 τὴν δημοσίαν ἀπαγγελίαν τῶν
 ὁμηρικῶν ἐπῶν Α' 561 κ. ἐ.
 Ποιητὴς Α' 478. Β' 75, 580,
 735. Τῶν ἐπτὰ σοφῶν Β' 77.
 Θάνατος αὐτοῦ Ε' 538. —
 Νόμοι Α' 480 κ. ἐ., 486 κ. ἐ.,
 580. Β' 619. Ἀξίωμα αὐτῶν
 Α' 610. Ἐκθεσίς αὐτῶν ἐπὶ
 τῆς Ἀκροπόλεως Α' 515. ἐν
 τῇ ἀγορᾷ Β' 530. Ἀνανέωσις
 ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος Δ' 73

κ. ἑ. καὶ Δελφοὶ Α' 479, 484.
καὶ Κλεισθένης Α' 579 κ. ἑ.,
582. καὶ Κροῖσος Α' 520
κ. ἑ. Β' 180. καὶ Μιλτιάδης
Α' 536. καὶ Πεισίστρατος Α'
537 κ. ἑ.
Σούνιον, ἀκρωτήριον ἐν Ἀττικῇ.
Ἐορτὴ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν
αὐτῷ Β' 318. Κτίρια ἐν αὐτῷ
Β' 789. Ὀχυροῦται Γ' 517.
Σοῦσα, πρωτεύουσα τῆς Περσίας
Β' 219, 337.
Σουσαρίων, Μεγαρεὺς κωμικὸς
ποιητὴς Β' 759.
Σοφιστικὴ (Σοφισταί), ἐν Ἀθή-
ναις Β' 595, 720, 732. Γ' 691.
Δ' 152 κ. ἑ. Ε' 264. Φιλολο-
γικαὶ μελέται τῶν σοφιστῶν
Ε' 227. Ἐπιδράσεις αὐτῶν
Ε' 265 κ. ἑ. καὶ Εὐριπίδης
Δ' 152 κ. ἑ.
Σοφοὶ ἑπτὰ Β' 77.
Σοφοκλῆς, υἱὸς Σοφίλου, Ἀθη-
ναῖος τραγικὸς ποιητὴς Β' 714,
752 κ. ἑ. Ἐλεγεῖται αὐτοῦ Β'
737. Στρατηγεῖ Β' 656. Πρό-
βουλος ὁμώνυμος αὐτοῦ Γ'
517 σημ. Θάνατος Γ' 661. Δ'
96. Ταφὴ αὐτοῦ καὶ τάφος Δ'
97. — καὶ Ἀριστοφάνης Γ' 100.
καὶ Ἀρχέλαος Ε' 42. καὶ Εὐ-
ριπίδης Δ' 103 κ. ἑ., 108 κ. ἑ.
καὶ Ἡρόδοτος Β' 714. καὶ Πε-
ρικλῆς Β' 642, 718, 757. —
Ἀνδριὰς αὐτοῦ Ε' 588.
Σοφοκλῆς ὁ νεώτερος, Ἀθηναῖος
τραγικὸς ποιητὴς Δ' 98.
Σοφοκλῆς, υἱὸς Σωσπράτιδου, Ἀ-
θηναῖος στρατηγός Γ' 119.

Παρὰ τὴν Πύλον Γ' 185 κ. ἑ.
Παρὰ τὴν Κέρκυραν Γ' 208.
Ἐν Σικελίᾳ Γ' 335.
Σπαράδοκος, Θορᾶς Ε' 13.
Σπάρτη. Σημασίᾳ τοῦ ὀνόματος
Α' 252. Ἡ πόλις Α' 226 κ. ἑ.,
273, 286. Δ' 527, 595. Ἐγκα-
τάστας τῶν Λωριέων ἐν αὐτῇ
Α' 226 κ. ἑ., 251, 257. Ἀποι-
κίζει τὴν Μῆλον Α' 176. Βα-
σιλείᾳ ἐν αὐτῇ Α' 254. Β' 69.
Ἐπὶ Λυκούργου Α' 261 κ. ἑ.
Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Μεσσηνί-
ους Α' 293 κ. ἑ. Πολεμεῖ πρὸς
Ἀρκάδας Α' 321 κ. ἑ. Πολε-
μεῖ πρὸς τὸ Ἄργος Α' 359
κ. ἑ., 367. Β' 358. Γ' 375
κ. ἑ. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Ἡλεί-
ους Α' 299, 327, 361. Ἐπί-
δρασεις αὐτῆς ἐπὶ τὰ Ὀλύμπια
Α' 330. καὶ Δελφοὶ Α' 380. καὶ
Βαρχιάδαι Α' 401. Καταπολε-
μεῖ τὰς τυραννίδας Α' 426,
573, 593. Β' 211. καὶ Ἰππίας
Α' 607. Ἡγεμονία Α' 434 κ. ἑ.
Ἐπὶ Κλεομένους πολεμεῖ πρὸς
τοὺς Ἀθηναίους Α' 255, 574.
Συμμαχεῖ μετὰ τοῦ Κροίσου
Β' 173, 182. Ὁ Ἀρισταγόρας
ἐν αὐτῇ Β' 247 κ. ἑ. Ἐπὶ τῶν
περσικῶν πολέμων Β' 278 κ. ἑ.,
355 κ. ἑ., 364 κ. ἑ., 370, 375,
408 κ. ἑ., 430. Ἀντιτάσσεται
εἰς τὸν τειχισμὸν τῶν Ἀθη-
νῶν Β' 440 κ. ἑ. Ἀποβάλλει
τὴν ἡγεμονίαν Β' 457. Συμ-
μαχεῖ μετὰ τῆς Θάσου Β' 501.
Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Μεσσηνί-
ους καὶ εἰλωτας (τρίτος μεσ-
σηνιακὸς πόλεμος) Β' 503 κ. ἑ.,

516 κ. ἐ. 549. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἀρκάδας Β' 538. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Φωκεῖς Β' 544. Νικᾷ παρὰ τὴν Τανάγραν Β' 547. Στρατεία τοῦ Πλειστοάνακτος εἰς Ἀττικὴν Β' 563. Σπονδαὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Β' 555 κ. ἐ. Τριακονταετῆς σπονδαὶ Β' 566. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 24 κ. ἐ. Στρατεία τοῦ Ἁγίδος Γ' 187. Ἀγῶνες παρὰ τὴν Πύλον Γ' 186 κ. ἐ. 196. Διαπραγματεύεται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν Γ' 189, 199. Ὁμολογεῖ σπονδὰς Γ' 241. Νικίειος εἰρήνη Γ' 252 κ. ἐ. Μετὰ τὴν εἰρήνην Γ' 345 κ. ἐ. 368 κ. ἐ. 372 κ. ἐ. 386 κ. ἐ. Στρατεία εἰς Σικελίαν Γ' 468. Τὰ κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους μετ' αὐτὴν Γ' 503. Διαπραγματεύεται πρὸς τὴν Περσίαν Γ' 505 κ. ἐ. Καταλαμβάνει τὴν Δεκέλειαν Γ' 511 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ δεκελεικοῦ πολέμου Γ' 519 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς Γ' 656 κ. ἐ. Διαπραγματεύεται εἰρήνην Γ' 674 κ. ἐ. Ὁμολογεῖ εἰρήνην Γ' 679 κ. ἐ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν Δ' 5 κ. ἐ. Ἐπεμβαίνει ἐν Ἀθήναις Δ' 58 κ. ἐ. Ἑσωτερικὴ κατάστασις μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Δ' 185 κ. ἐ. καὶ Περσία Δ' 201 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἡλείους Δ' 227 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀγησιλάου Β' 239 κ. ἐ. Ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου Δ' 263 κ. ἐ. Ὁμολογεῖ τὴν

ἀνταλκίδειον εἰρήνην Δ' 325 κ. ἐ. Μετὰ τὴν εἰρήνην Δ' 358 κ. ἐ. καὶ Θῆβαι Δ' 426 κ. ἐ. 435 κ. ἐ. 471 κ. ἐ. 480 κ. ἐ. 523 κ. ἐ. 595 κ. ἐ. καὶ Ἀθῆναι Δ' 452 κ. ἐ. 454 κ. ἐ. 460 κ. ἐ. 470 κ. ἐ. Ε' 113 κ. ἐ. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἡλείων Δ' 580 κ. ἐ. καὶ Ἀρκαδία Δ' 592 κ. ἐ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δημοσθένους Ε' 91, 317, 322 κ. ἐ. 400, 403, 421, 449, 453, 557 κ. ἐ. Μεταλλουργεῖα ἐν αὐτῇ Α' 649. Μαντικὴ ἐν αὐτῇ Β' 13. Γυμναστικὴ Β' 39. Τέχνη Α' 433 κ. ἐ. Β' 103, 107, 112. Ἐπινίκια μνημεῖα ἐν αὐτῇ Δ' 190. Μουσικὴ Α' 282. Δ' 130 κ. ἐ. Ἀρχαιοτάτη χρονολογία ἐν αὐτῇ Α' 214. Λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς Β' 103.

Σπαρτιάται, πόλις τῆς Σπάρτης Α' 273, 281 κ. ἐ. 290. Δ' 243. Σπαρτοκίдай, γένος βασιλικὸν ἐν Παντικαπαίῳ Α' 712. Ε' 160, 276.

Σπάρτιωλος, πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Γ' 95, 389.

Σπερχιὸς, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 129, 145, 157, 158. Β' 373.

Σπιθιδράτης, Πέρσης Δ' 260.

Σπίνθαρος, Κορίνθιος ἀρχιτέκτων Β' 90.

Σποράδες, νῆσοι. Ἐξαετῶνται ἀπὸ τῆς Σάμου Β' 203. Κοινωνοῦσι τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμμαχίας Β' 662.

Στάγειρα (Στάγειρος), πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ. Κτίσις αὐτῆς Α' 655. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Βρα-

- σίδου Γ' 227. καὶ Ἀθῆναι Β' 472. Γ' 254, 389.
- Σιάδιον, ἐν Ἀθήναις Ε' 588. ἐν Ὀλυμπίᾳ Α' 337.
- Σιαθμά ἀσουριακὰ καὶ βαβυλωνιακὰ Α' 353, 355. Ἴδε *Μέτρα, Νομίσματα*.
- Σιάσιππος, Τεγεάτης Δ' 520.
- Σιατῆρ Κορίνθου Γ' 328. Λυδίας Β' 169. Περσίας Β' 222. Φείδωνος Α' 364. Φιλίππου Ε' 71. Φωκαίας Α' 355, 491.
- Στεῖρις, πόλις ἐν Φωκίᾳ Α' 171.
- Στενέκλαρος, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α' 223, 295.
- Στεφανηφόρος (Θησεύς). Ἰερὸν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις Α' 511.
- Στέφανος, Ἀθηναῖος Ε' 345 κ. ἐ.
- Στέφανος ὡς ἑπαθλον τῶν ἀγώνων Β' 37.
- Στήλαι (ψηφίσματα), φυλασσόμεναι ἐν ναοῖς Β' 61. περὶ τῶν προσόδων τῶν Ἀθηνῶν Β' 679. Ἐκθεσις τῶν ἐν Ἀθήναις Β' 530 κ. ἐ. Σύνταξις τῶν ἀθηναϊκῶν Δ' 78 κ. ἐ., Διακόσμησις δι' ἀναγλύφων Ε' 257.
- Στησαγόρας, υἱὸς Κίμωνος, ἡγεμὼν τῶν Δολόγκων Β' 229.
- Στησήνωρ, τύραννος Κουρίου Β' 252.
- Στησίμετρος, Θάσιος ἱστορικὸς Β' 719. Ε' 226.
- Στησίχορος (Τισίας), Ἱμεραῖος ποιητὴς Β' 123, 124. Γ' 295.
- Συλεΐδης, Ἀθηναῖος οἰωνοσκόπος Γ' 485.
- Στοιχάδες (Ples d'Hyères), νῆσοι παρὰ τὰ νότια παραλία τῆς Γαλατίας Α' 691.
- Στόλος ἀθηναϊκός. Πῆξις ὑπὸ Θεμιστοκλέους Β' 319 κ. ἐ. Ἐπὶ Περικλέους Β' 648 κ. ἐ. Γ' 79 κ. ἐ. Ἐπὶ Ἀριστοφώντος Ε' 137 κ. ἐ. Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Δημοσθένους Ε' 310, 499 κ. ἐ. — πελοποννησιακὸς (σπαρτιατικὸς) Γ' 41, 142, 621. Ἴδε *Ναυαρχία*.
- Στρατηγοὶ ἐν Ἀθήναις Β' 632 κ. ἐ. Γ' 117, 198 σημ. 231 σημ. 2.
- Στρατεύμα παρὰ Λακεδαιμονίοις Α' 280 κ. ἐ. παρ' Ἀθηναίοις Δ' 351. παρὰ Θηβαίοις Δ' 433 κ. ἐ. παρὰ Μακεδόσιν Ε' 55 κ. ἐ. Ἴδε *Ἰφικράτης, Μισθοφόροι*.
- Στρατοκλῆς, Ἀμφιπολίτης Ε' 61 κ. ἐ.
- Στρατοκλῆς, Ἀθηναῖος ἀρχὼν Γ' 203.
- Στρατοκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 543.
- Στράτος, πόλις Ἀκαρνανίας Γ' 96.
- Στράτις, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Δ' 139.
- Στράτις, τύραννος τῆς Χίου Β' 225.
- Στρέψα, πόλις Μακεδονίας Γ' 22.
- Στρομεχιχίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς κατὰ θάλασσαν Γ' 524, 682. Δ' 25.
- Στρούθας, Πέρσης σοστράτης Δ' 310.
- Στρόφιος, Κρισαῖος Α' 158.
- Στρομῶν, ποταμὸς ἐν Θράκῃ Α' 7. Β' 233. Ε' 10. Μεταλλεῖα παρ' αὐτὸν Α' 542, 548. Ε' 67.
- Στύμφαλος, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 237.
- Συνέ, ποταμὸς ἐν Ἀρκαδίᾳ Β' 282.
- Σύραξ, φυτὸν Α' 82 κ. ἐ.

Συάδρας, Σπαρτιάτης καλλιτέχνης
B' 103.
Σύβαρις, θυγάτηρ Θεμιστοκλέους,
Ἀθηναία Γ' 324.
Σύβαρις, ῥύαξ ἐν Λευκανία τῆς
Ἰταλίας A' 673.
Σύβαρις, πόλις ἐν Λευκανία. Κτί-
σις αὐτῆς A' 385, 673. Ἐν
ἔχθρῳ πρὸς τὴν Κρότωνα
A' 674. B' 688. Καταστρέ-
φεται Γ' 320. Ἀπόπειραι ἀνα-
κτίσεως Γ' 323 κ. ἐ. Ἀνάκτισις
B' 689 κ. ἐ. Ἀθηναῖοι ἐν αὐ-
τῇ Γ' 324. — Ἀποικίαι αὐτῆς A'
674. Γ' 320. Σχέσεις μετὰ τῆς
Σικυῶνος A' 375, 386 κ. ἐ.
Ἀγῶνες ἐν αὐτῇ A' 713. Νομί-
σματα Γ' 328. Τρυφή A' 648.
Σύεστα, νησίδες παρὰ τὴν Κέρ-
κυραν Γ' 17.
Συέννεσις, ἡγεμὼν ἐν Κιλικία B'
163. Ἄλλος ὁμώνυμος Δ' 209.
Συκῆ, χωρίον παρὰ τὰς Συρα-
κούσας Γ' 462.
Συκοφάνται ἐν Ἀθήναις Γ' 149.
Δ' 21, 25, 171.
Συλλογεῖς, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίοις
Δ' 72.
Συλοσῶν, υἱὸς Αἰάκου, τύραννος
τῆς Σάμου B' 200.
Συλοσῶν, υἱὸς Καλλιτέλους, τύραν-
νος τῆς Σάμου B' 200.
Συμβούλιον πολεμικὸν παρὰ τοῖς
Σπαρτιάταις Δ' 195.
Σύμη, νῆσος τῶν Σποράδων, κοι-
νωνεῖ τῆς περὶ τὴν Δῆλον συμ-
μαχίας B' 670.
Συμμορία ἀθηναϊκαὶ πρὸς πη-
ρωμῶν τῶν εἰσφορῶν E' 104,
138, 145, 312 κ. ἐ., 499 κ. ἐ.

Σύνδοκοι, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίοις
Δ' 73.
Συνέδριον τῶν συμμάχων Δ' 459.
Συνθῆκαι περὶ χρηματικῶν χορη-
γιῶν παρὰ τῆς Περσίας Γ'
527, 623 κ. ἐ.
Συνοικισμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Θη-
σέως A' 446, 453.
Συρακόσιος, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Γ'
448 κ. ἐ.
Συράκουσαι, πόλις ἐν Σικελία.
Κτίσις αὐτῆς A' 399, 669. Γ'
265. Κτίζουσι τὰς Ἀκρας A'
671, 682. Ἐπὶ τῶν περσικῶν
πολέμων B' 370. Πολεμοῦσι
πρὸς τὴν Γέλαν Γ' 262. Ἐπὶ
Γέλωνος Γ' 267 κ. ἐ. Ἐπὶ
Ἰέρωνος Γ' 285 κ. ἐ. Δημο-
κρατοῦνται Γ' 312, 330 κ. ἐ.
Ἐπὶ Ἑρμοκράτους Γ' 338 κ. ἐ.,
454 κ. ἐ. Ὁ Γύλιππος ἐν
αὐταῖς Γ' 470 κ. ἐ. Ἐπὶ Διο-
νυσίου τοῦ νεωτέρου Δ' 538.
Υποστηρίζουσι τὴν Σπάρτην
Γ' 534, 569, 622. Δ' 470.
καὶ Ἀθῆναι Γ' 291, 336 κ. ἐ.,
452 κ. ἐ., 532. καὶ Ἀντανδρος
Γ' 622. — Αὕξησις τῆς πόλεως
Γ' 306. Μέρη τῆς πόλεως Γ'
313, 456. Ὑδραγωγεῖα ἐν αὐτῇ
Γ' 308. Νομίσματα Γ' 293.
310. Ἀποικίαι A' 682. Γ' 266.
Σύροι, ἐν τῇ στρατιᾷ Ξέρξου, B'
340. Δοῦλοι ἐν Ἑλλάδι A' 190.
Σρος, νῆσος τῶν Κυκλάδων.
Ἀστρονομία ἐν αὐτῇ B' 723.
Σύρις, κόλπος παρὰ τὰς παρα-
λίας τῆς Ἀφρικῆς A' 695.
Συσαΐα, (Φιδίτια), ἐν Σπάρτῃ A'
280, 284.

- Σφακτηρία, νῆσος παρὰ τὴν Μεσσηνίαν. Σπαρτιάται ἐν αὐτῇ Γ' 188 κ. ἐ.
- Σφητῖδος, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α' 448.
- Σφίγξ, Α' 125.
- Σφοδρίας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Α' 438 κ. ἐ., 442, 489.
- Σῶγχις, ἱερεὺς Αἰγύπτιος Α' 521.
- Σωδάμας, Ἀργεῖος Δ' 264.
- Σωκράτης, υἱὸς Σωφρονίσκου, Ἀθηναῖος. Δραῖσις αὐτοῦ καὶ χαρακτήρ Δ' 142 κ. ἐ., 147 κ. ἐ. Ε' 175, 182. Ἀξίωμα ἐν τῷ δήμῳ Δ' 164 κ. ἐ. Τρόπος διδασκαλίας Ε' 200 κ. ἐ. Ἡθικὴ Δ' 160 κ. ἐ. Ἐν τῇ δίκη τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις στρατηγησάντων Γ' 645. Κατηγορεῖται Δ' 176 κ. ἐ. Καταδικάζεται Δ' 180. Θάνατος Δ' 181. Μεταβολὴ τῆς γνώμης τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὸν θάνατον Ε' 175. Μαθηταὶ αὐτοῦ. Ἴδε Σωκρατικοί. — καὶ ἡ σικελικὴ ἐκστρατεία Γ' 427. καὶ σοφισταὶ Γ' 153 κ. ἐ. καὶ ἡ πολιτεία Ε' 265. — καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 362 κ. ἐ. Δ' 148 κ. ἐ. καὶ Ἀριστοφάνης Δ' 166. καὶ Ἀρχέλαος Ε' 42. καὶ Ἀσπασία Β' 640. καὶ Εὐριπίδης Δ' 104, 137. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 205. καὶ Κριτίας Γ' 682. καὶ Ξενοφῶν Ε' 184. καὶ Πλάτων Β' 189, 201. καὶ Φαίδων Ε' 178, 182.
- Σωκρατικοί, Ε' 177, 182, 265.
- Σωσικλῆς, Κορίνθιος Α' 608.
- Σώστρατος, Αἰγινίτης Β' 276.
- Σωφρονισαί, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίοις Β' 530.
- Σώφρων, μιμογράφος ἐν Συρακούσαις Γ' 301.
- Τάξαλος, Πέρσης Β' 182.
- Ταγεία, ἀρχὴ στρατηγικὴ ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 547.
- Ταίναρον, ἀκρωτήριο τῆς Λακωνικῆς Α' 251, 288, 405. Β' 484.
- Τάκται, ἀρχὴ παρ' Ἀθηναίοις Β' 668. Ἴδε Τάξις.
- Τάλαντον, μονὰς βάρους παρ' Ὀμήρῳ Α' 211. Μονὰς βάρους καὶ νομισματικὴ ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Α' 354.
- Τανειδόν, ἀκρόωρεα ἐν Λακωνικῇ Α' 284.
- Ταλθυεῖαδαι, γένος ἱερέων ἐν Σπάρτῃ Α' 259.
- Ταλθύσιος, κῆρυξ τοῦ Ἀγαμέμνονος Γ' 94.
- Ταμίον, ἐν Ἀθήναις Β' 673 κ. ἐ., 822. Γ' 404, 525, 633. — Ταμεῖα ἐν ναοῖς Β' 674. Ἴδε Ναοί. — Ταμίαι Β' 635 σημ. 2, 679, 822. Δ' 77, 78 σημ. 339. Ε' 504. Ἴδε Δῆλος, Ἑλληνοταμίαι.
- Ταμῖναι, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 343.
- Τανάγρα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ. Ἦττα τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων παρ' αὐτῇ Β' 544, 547, 555, 610. Ἦττα τῶν Ταναγραίων καὶ Θηβαίων ὑπὸ Νικίου Γ' 175. Λακωνίζοντες ἐν αὐτῇ Δ' 455. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Δ' 466. Ὅδὸς δι' αὐτῆς ἀπὸ Δήλου εἰς Δελ-

- φῶς Α' 164. Ἀναθηματικὴ ἀσπίς ἐξ αὐτῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 548, 830 σημ. 1.
- Τάναϊς, ποταμὸς ἐν Σαρματίᾳ Α' 637.
- Τάναϊς, πόλις παρὰ τὴν Μαιῶτιν Α' 637.
- Τανταλίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Ταντάλου Α' 130. Ἐν Ἀργεῖ Α' 134. Ἐν Σμύρῳ Α' 342.
- Τάνταλος, βασιλεὺς τῆς Λυδίας Α' 109, 130. Β' 3.
- Τάνταλος, Λακεδαιμόνιος Γ' 211.
- Τάξις φόρων τῶν Ἀθηναίων συμμάχων Β' 462 κ. ἐ., 658 κ. ἐ. Ἴδε Τάκται.
- Ταρακὸς, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Α' 643.
- Τάρας, ἐπώνυμος κτίστης τῆς πόλεως Τάραντος Α' 675.
- Τάρας, πόλις ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι. Κτίσις Α' 304, 675. Πολεμεῖ πρὸς Πεννησίους Β' 113, 322 κ. ἐ. Πολεμεῖ πρὸς Θουρίους Γ' 325. καὶ Ἀθηναῖοι Γ' 440. Ὁ Γύλιππος παρ' αὐτῷ Γ' 469. Νομίματα Α' 675. Γ' 329. Ἐμπόριον Α' 677. Τρυφή Α' 713. Γ' 326. Ποίησις Γ' 327.
- Ταρκύνιοι, καὶ Δελφοὶ Β' 129.
- Ταρσός, πόλις ἐν Κιλικίᾳ Α' 681. Β' 224.
- Ταρτησός (Θαρσίς), πόλις ἐν Ἰβηρίᾳ Α' 693. Φωκαεῖς ἐν αὐτῇ Α' 693. Σάμιοι Α' 693. Β' 56, 199. Τύριοι Β' 186. — Μέταλλα ἐξ αὐτῆς Α' 374.
- Ταύγετος, ὄρος τῆς Λακωνικῆς Α' 226, 235, 251, 271, 274, 278, 281, 291, 295.
- Ταυρέας, Ἀθηναῖος Γ' 408.
- Ταῦροι, ἔθνος ἐν τῇ Κριμαίᾳ Α' 631, 632, 636, 706.
- Ταῦρος, ὄρος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 4, 111. Β' 11.
- Ταυροσθένης, υἱὸς Μνησάρχου, Χαλκιδεὺς Ε' 343 σημ. 2., 483.
- Ταφῆ, Β' 76. Ἴδε Τάφοι.
- Τάφιοι, φῦλον ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου πελάγους Α' 66, 171, 662.
- Τάφοι, ἐν Ἀττικῇ Α' 510. Δ' 344. ἐν Λυδίᾳ Β' 165. ἐν Λυκίᾳ Α' 113. ἐν Μαραθῶνι Β' 312. ἐν Μυκῆναις Α' 197, 717 κ. ἐ. ἐν Χαιρωνείᾳ Ε' 589.
- Τεγέα, πόλις ἐν Ἀρχαδίᾳ. Ὑπερπόντιοι ἐποικήσεις τῶν Τεγεατῶν Α' 118. Πολεμεῖ πρὸς τοὺς Ἡρακλείδας Α' 165. Σχέσεις πρὸς τὴν Πάφον Α' 236 σημ. 1. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 375, 411, 415. Ὑποστηρίζει τὴν κτίσιν τῆς Μεγάλης πόλεως Δ' 516, 520. Στάσις ἐν αὐτῇ Δ' 521. Ἀνταγωνίζεται πρὸς τὴν Μαντίνειαν Δ' 583 κ. ἐ. Συμμαχεῖ πρὸς τοὺς Θηβαίους Δ' 593. Προσλαμβάνει τὴν Σκιρτίν Ε' 561. — καὶ Σπάρτη Α' 322, 360. Β' 538. Γ' 351. Δ' 280, 510. — Ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐν αὐτῇ Ε' 247.
- Τεγέα, πόλις ἐν Κρήτῃ Α' 236.
- Τεγύρα, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 464.
- Τειρεσίαις, μάντις ἐν Θήβαις Β' 8.
- Τεισίφρονος, υἱὸς Ἰάσονος, Θεσσαλὸς Δ' 544 σημ. 1. Ε' 77.
- Τείχη, τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ Θεμιστο-

- κλέους Β' 439 κ. ἐ., 444. Κτίσις τῶν μακρῶν Β' 506, 550, 646 κ. ἐ. Καταστρέφονται μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον Γ' 678, 688. ἄρχονται ἀνακτιζόμενα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Δ' 267. ἀνακτίζονται ὑπὸ τοῦ Κόρωνος Δ' 290 κ. ἐ. — τοῦ Πειραιῶς Δ' 443 κ. ἐ. — κυκλώπεια Α' 167, 194 κ. ἐ., 200.
- Τειχιούσσα*, πόλις παρὰ τὴν Μίλητον Β' 669.
- Τεκτονική*, Α' 87.
- Τελαμών*, Β' 278.
- Τελεσαγόρας*, Νάξιος Β' 241 καὶ σημ. 1.
- Τελέστης*, βασιλεὺς τῆς Κορίνθου Α' 397.
- Τελευτίας*, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Δ' 296, 313, 318, 321, 394.
- Τέλη*, ἐν Ἀθήναις Β' 701. ἐν Κορίνθῳ Α' 409. Ἴδε *Εἰκοστή*.
- Τελμησσοί* (Τελμησσεῖς), ἔθνος ἐν Λυκίᾳ Β' 11.
- Τελχίνες*, δαίμονες μαγγανευταὶ Α' 123.
- Τεμενίτης*, προάστειον τῶν Συρακουσῶν Γ' 456, 462.
- Τέμεσσα*, πόλις ἐν Βρεττίῳ Ἰταλίας Α' 662, 706.
- Τέμπη*, κοιλὰς ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 8 κ. ἐ. Β' 345. Ὅριον τῆς Ἑλλάδος Α' 163. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτοῖς Α' 153, 155. Σχέσεις πρὸς τοὺς Δελφούς Α' 154. Β' 24. Κατέχονται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Β' 371.
- Τένεδος*, νῆσος παρὰ τὴν Τροίαν. Ναυτικὸς σταθμὸς τῶν Φοινίκων Α' 52, 103. Κρήτες ἐν αὐτῇ Α' 103. Κυριεῖται ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν Α' 184. Κοινωνεῖ τῆς περὶ Δῆλον συμμαχίας Β' 662. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 261. Κοινωνεῖ τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Ε' 106. καὶ Ἀθηναί Ε' 323, 480, 588. — Ἀστρονομία ἐν αὐτῇ Β' 723.
- Τερμίλαι* (Τραμήλαι), ἔθνος ἐν Λυκίᾳ Α' 111.
- Τέρπανδρος*, Λέσβιος ποιητὴς καὶ μουσικὸς Α' 286. Β' 124, 580. Ἐν Σπάρτῃ Α' 305 κ. ἐ. Β' 580. Ἀπόγονοι αὐτοῦ Δ' 129.
- Τετράδραχμον*, ἀττικὸν Α' 511.
- Τετραλογία* δραματικά Β' 746. Δ' 137. Ε' 235.
- Τετράπολις*, ἰωνικὴ ἐν Ἀττικῇ Α' 165, 444, 453, 583. ἐν Δωρίδι Α' 151.
- Τευθίς*, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 518.
- Τευκρίδαι*, ἀπόγονοι τοῦ Τεύκρου Δ' 245.
- Τεῦκροι*, φῦλον ἐν Τρωάδι Α' 128.
- Τευμησσός*, ὄρος ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
- Τεντίαπλος*, Ἡλείος Γ' 144.
- Τέχναι*, παρ' Ὀμήρῳ Α' 192. Ἴδε Ἀρχιτεκτονική, Βιοτεχνία, Γλυπτική, Γραφική, Λακτυλιολογία, Νομίματα, Ποίησις.
- Τέως*, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ Α' 346. Οἰκίζει τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Κτίζει τὰ Ἀβδηρα Β' 187. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 257. Κυριεῖται ὑπὸ τῆς Σπάρτης Γ' 526, 632. — Τῆμοι παρὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον Α' 633, 638. Ἐν Ναυκράτει Α' 647.
- Τηλεβοάι*, φῦλον Λελέγων Α' 662.

Τηλέδαμος, Ἀργεῖος Ε' 452.
 Τηλεκλείδης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Γ' 191.
 Τηλεκλῆς, Σάμιος γλύπτης Β' 106.
 Τηλέμαχος, υἱὸς τοῦ Ὀδυσσεύος Α' 200.
 Τηλίνης, ἱερεὺς ἐκ Τήλου ἐν Γέλῳ Β' 4. Γ' 260.
 Τηλος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Α' 679. Β' 4. Γ' 260.
 Τημενίδαι, γένος Ἀργείων βασιλέων Α' 240, 298, 359. Ἐν Μακεδονίᾳ Β' 233. Ε' 24, 44.
 Τημέσιον, πόλις Ἀργολίδος Α' 227.
 Τήμενος, Ἡρακλείδης Α' 222, 228. Ε' 24.
 Τηνος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 394. Λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν αὐτῇ Α' 153.
 Τήρης, ἡγεμὼν τῶν Ὀδρυσῶν Ε' 11, 278.
 Τηρίας, ποταμὸς Σικελίας Α' 670.
 Τήριλλος, τύραννος τῆς Ἰμέρας Γ' 276, 280.
 Τηρόνης, Πέρσης σατράπης Β' 435.
 Τιθόρα, πόλις καὶ ὄρος ἐν Φωκίᾳ Ε' 87, 524.
 Τιθαύστης, Πέρσης σατράπης Δ' 260 κ. ἑ., 277, 307.
 Τιφρόσιον, ὄρος Βοιωτίας Α' 284.
 Τιμαγερίδας, Θηβαῖος Β' 421.
 Τιμαγόρας, Ἀθηναῖος Δ' 567.
 Τιμαγόρας, Κυζικηνὸς Γ' 509.
 Τιμαῖα, σύζυγος Ἀγιδος, βασιλέως Σπάρτης Γ' 535 κ. ἑ. Γ' 238.
 Τιμάνδρα, παλλακὶς τοῦ Ἀλκιβιάδου Δ' 28.
 Τιμάνθης, Κόθνιος ζωγράφος Ε' 260.

Τίμαρχος, υἱὸς Ἀριζήλου, Ἀθηναῖος Ε' 439 κ. ἑ.
 Τίμημα, καθορισθὲν ὑπὸ Σόλωνος Α' 497.
 Τιμησίλαος, τύραννος τῆς Σινώπης Β' 686.
 Τιμόθεος, υἱὸς Κόνωνος, Ἀθηναῖος Δ' 447. Ε' 108 κ. ἑ., 157, 255, 267. Ἡγεῖται τοῦ συμμαχικοῦ στόλου Δ' 459. Ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Δ' 456, 462. Ἐν τῷ Αἰγαίῳ Δ' 466. Παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν Ε' 60, 129, 351. Κατηγορεῖται Ε' 111, 143. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Περσῶν Ε' 112. Παρὰ τὴν Χερσόνησον καὶ ἐν Σάμῳ Ε' 118, 324. Θάνατος Ε' 143.—Στρατηγικὴ αὐτοῦ Ε' 153 κ. ἑ. Σχέσεις πρὸς τὴν ξένην Ε' 155. καὶ Θηβαίῳ Ε' 101.—καὶ Ἀριστοφῶν Ε' 127. καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος Δ' 545. καὶ Ἰσοκράτης Ε' 207, 270. καὶ Πλάτων Ε' 205.—Μνημεῖον τῆς παρὰ Λευκάδα νίκης αὐτοῦ Ε' 248.
 Τιμόθεος, Ἀθηναῖος γλύπτης Ε' 258.
 Τιμόθεος, υἱὸς Κλεάρχου, τύραννος τῆς Ἡρακλείας Ε' 270.
 Τιμόθεος, υἱὸς Θερασάνδρου, Μιλήσιος μουσικὸς Δ' 130 κ. ἑ. Ε' 43.
 Τιμοκράτης, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 303 κ. ἑ.
 Τιμοκράτης, Ῥόδιος Δ' 262, 265 κ. ἑ., 342.
 Τιμοκρέων, Ῥόδιος ποιητὴς Β' 476, 492, 766.
 Τιμόλαος, Κορίνθιος Δ' 264, 279.

- Τιμόλαος*, Θηβαῖος Ε' 511, 520.
Τιμόμαχος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 129.
Τίμων, Ἀθηναῖος Γ' 448. Δ' 165. Ε' 238.
Τίμων, Δελφὸς Β' 372.
Τιμώνασσα, Ἀργεῖα, σύζυγος Πεισιστράτου Α' 575.
Τιρίδαζος, Πέρσης σατράπης Δ' 305 κ. ἐ., 322, 336.
Τίρυνς, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Κτίσις αὐτῆς Α' 132, 200. Ἀκρόπολις Α' 140, 720. Κυκλώπεια τεῖχη Α' 195, 200. Ἐξακολουθεῖ μένουσα ἀρχαῖκή Α' 233. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 370, 411. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀργείων Β' 518 κ. ἐ.
Τισαμενὸς, υἱὸς Ὀρέστου Α' 168, 260.
Τισαμενὸς, υἱὸς Μηχανίωνος, Ἀθηναῖος Δ' 73.
Τισαμενὸς, μάντις Ἡλείος Δ' 194.
Τισανδρος, υἱὸς Ἰπποκλείδου, Ἀθηναῖος Α' 387.
Τισίας, Συρακούσιος ῥήτωρ Β' 690. Γ' 317. Ε' 213.
Τισίας, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 396.
Τισίας. Ἴδε *Σιτησίχορος*.
Τισίφορος. Ἴδε *Τεισίφορος*.
Τισσαφέρης, Πέρσης σατράπης Γ' 614. Δ' 26, 220 κ. ἐ., 257. καὶ Σπάρτη Γ' 520, 526, 533, 547, 569, 589. καὶ Ἀθῆναι Γ' 507, 566. καὶ Ἀγισίλαος Δ' 252. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 536, 547 κ. ἐ., 594. καὶ Θράσυλλος Γ' 601. καὶ Κόνων Δ' 285. καὶ Κύρος Δ' 203 κ. ἐ. καὶ Κύρου στρατηγοὶ Δ' 213. καὶ Φαρνάβαζος Δ' 244.
Τιταρήσιος, ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 150.
Τίτορμος, Αἰτωλὸς Α' 386, 425.
Τιῶλος, ὄρος ἐν Λυδίᾳ Α' 101, 130.
Τόκος, ἐν Ἀθῆναις καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Σόλωνος Α' 492.
Τολμίδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 550 κ. ἐ., 556, 561, 632.
Τόμαρος, ὄρος ἐν Ἡπείρῳ Α' 143.
Τορώνη, πόλις ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Α' 651. Γ' 234, 248, 390. Δ' 11.
Τουροῦσα, ὄνομα τῶν Τυρρηνῶν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις Α' 60.
Τραγῳδία, ἐν Ἀθῆναις Β' 741 κ. ἐ. Δ' 95 κ. ἐ. Ε' 235 κ. ἐ. Ἴδε *Αἰσχύλος*, *Εὐριπίδης*, *Θέσπις*, *Σοφοκλῆς*.
Τραμῆλαι. Ἴδε *Τερμίλαι*.
Τραπεζοῦς, πόλις παρὰ τὸν Πόντον. Κτίσις αὐτῆς Α' 635. Οἱ Κύριοι ἐν αὐτῇ Δ' 215 κ. ἐ.
Τραπεζοῦς, πόλις ἐν τῇ Ἀρκαδίᾳ Α' 520.
Τραχίνιοι, φύλον τῶν Μαλιέων ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 157.
Τραχίς, πόλις παρὰ τὴν Οἴτην Δ' 102. Α' 376. Ε' 523. Ἀνάκτις αὐτῆς Γ' 173. Ἴδε *Ἡράκλεια*.
Τρηῆρες, φύλον τῶν Κιμμερίων Β' 156.
Τριάκοντα (τύραννοι), ἐν Ἀθῆναις. Κατάστασις αὐτῶν Γ' 689. Ἀρχὴ αὐτῶν Δ' 17 κ. ἐ., 35 κ. ἐ., 40 κ. ἐ. Πῆξις αὐτῶν Γ' 47 κ. ἐ. Δ' 52 κ. ἐ. Ἐν Ἐλευσίνι Δ' 48 κ. ἐ., 62 κ. ἐ. Κατάλυσις Δ' 68.

- Τριεῖς*, ἄριθμὸς ἑξῆς Ε' 13, 517.
- Τρίγυνοι*, Α' 84, 86.
- Τριηραρχία*, ἐν Ἀθήναις Β' 649, 666 κ. ἐ. Γ' 517. Ε' 146, 286, 306, 310, 431, 500.
- Τριήρεις*. Πρώτη κατασκευὴ αὐτῶν ἐν Κορίνθῳ Α' 394, 400. Εἰς-αγωγή αὐτῶν εἰς Σάμιον Α' 400, 653. Α' 198. Παρ' Ἀθηναίοις Β' 648. Μετασκευὴ αὐτῶν ὑπὸ Ἀρίστωνος Κορινθίου Γ' 479.
- Τρικάρανον*, φρούριον παρὰ τὸν Φλιοῦντα Ε' 318.
- Τρικλῶνοι*, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Δ' 519.
- Τριόπιον*, ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 707.
- Τρίπολις*, δωρικὴ παρὰ τὸν Ὀλυμπον Α' 150.
- Τριταία*, πόλις ἐν Ἀχαΐᾳ Α' 672.
- Τρίτων*, ποταμὸς ἐν Λιβύῃ Α' 695.
- Τριφυλία*, χώρα ἐν Ἠλιδι Α' 235. Συμμάχει μετὰ τῆς Πίσης ἐναντίον τῆς Σπάρτης Α' 332 κ. ἐ. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἠλείων Α' 335. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἠλείων Δ' 231 κ. ἐ., 578. Ἴδε *Λέπρεον*.
- Τροία* (Ἰλιον), πόλις ἐν Τρωάδι Α' 106. Θέσις αὐτῆς Α' 106 κ. ἐ. Τρωικὸς πόλεμος Α' 139, 183 κ. ἐ. Χρονολογία αὐτοῦ Α' 213 κ. ἐ. Τεῖχη τῆς πόλεως Α' 128. Θαλασσοκρατία Α' 137. Ἀκρόπολις Α' 91. Ἴδε *Πέργαμος*. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῇ Α' 205. Ἴδε καὶ Ἰλιον.
- Τροία*. Παράλιοι πόλεις φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα Α' 109. Ἐν Ἀττικῇ Α' 440.
- Τροίην*, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Κτί-ζει τὴν Ἀλικαρνασσὸν Α' 176. Ἐκδωρίζεται Α' 230. Συμ-μετέχει τῆς κτίσεως τῆς Συβά-ρεως Α' 673. Ἐπὶ τῶν περσι-κῶν πολέμων Β' 370, 386, 411, 434. Ἐγκαταλείπει τὴν συμ-μαχίαν τῶν Ἀθηναίων Β' 565. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πο-λέμου Γ' 88. Ὑποστηρίζει τὴν Σπάρτην ἐναντίον τῶν Θηβῶν Δ' 538.
- Τροφῶνιος*, μυθικὸς καλλιτέχνης Β' 89. Μαντεῖον ἐν Λεβαδείᾳ Β' 166.
- Τρωάς*, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Φυσικὴ κατασκευὴ Α' 103. Λέ-γεσθαι ἐν αὐτῇ Α' 66. Ἀχαιοὶ Α' 128. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων Α' 102. Δάρδανος ἐν αὐτῇ Α' 103. Σχέσεις πρὸς Κρήτην καὶ Λυκίαν Α' 115. Κατάκτησις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Αἰ-ολέων Α' 174, 214. Ἀποικί-ζεται ὑπὸ τῆς Μυτιλήνης Α' 543.
- Τρώες*. Καταγωγή αὐτῶν Α' 104. Πολιτισμὸς αὐτῶν Α' 203 κ. ἐ. Ἐν Σικελίᾳ Α' 667.
- Τρώς*, γενάρχης τῶν Τρώων Α' 104.
- Τυδεὺς*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 655.
- Τυμφορησιδὸς*, ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ Α' 9.
- Τυνδάρειος*, Α' 250.
- Τυνδαρίδαι*, γένος Ἀελέγων ἡγε-μόνων Α' 135, 250.

- Τυνδαρίων*, Συρακούσιος Γ' 316.
Τυραννίς, ὄνομα αὐτῆς Α' 353.
 Σημασία αὐτῆς Α' 350 κ. ἐ.
 Χρόνοι αὐτῆς Α' 364, 427.
 καὶ ἡ τέχνη Β' 108. καὶ Σπάρ-
 τη Α' 327. καὶ Περσία Β' 225,
 261. ἐν Ἀκράγαντι Γ' 274.
 ἐν Ἀργεῖ Α' 362. ἐν Ἀθή-
 ναις Α' 528 κ. ἐ., 609. Ἰδε
Πεισιστραΐδαι. ἐν Γέλῳ Γ'
 260 κ. ἐ. ἐν Εὐβοίᾳ Δ' 549.
 Ε' 341. ἐν Ἡρακλείᾳ Ε' 271.
 ἐν Ἰωνίᾳ Α' 353. Α' 225,
 261. ἐν Κορίνθῳ Β' 405
 κ. ἐ. Ἰδε *Κυπελίδαι*. ἐν
 Λέσβῳ Α' 544. ἐν Μεγάροις
 Α' 420 κ. ἐ. ἐν Νάξῳ Α' 548,
 574. ἐν Σάμῳ Β' 198 κ. ἐ.,
 225. ἐν Σικελίᾳ Γ' 297, 312.
 ἐν Σικυῶνι Α' 372 κ. ἐ. Ἰδε
 Ὀρθαγορίδαι. ἐν Συρακούσαις
 Γ' 266 κ. ἐ. Δ' 201.
Τύραννοι. Ἰδε *Τριάκοντα*.
Τύρας, πόλις παρὰ τὸν Τύραν
 ποταμὸν Α' 636.
Τυρόδιζα, πόλις παρὰ τὴν Προ-
 ποντίδα Β' 340.
Τύρος, πόλις ἐν Φοινίκῃ Α' 49,
 686. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 76,
 124. καὶ Ἑλνμοι Α' 438. Ὑπὸ
 τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν
 Γ' 278. Κυριεῖται ὑπὸ τοῦ
 Εὐαγόρου Δ' 335.
Τυρρηνοί, ἔθνος ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ
 Α' 56. Επιτρέχουσι τὴν Λύ-
 γυπτον Α' 60. Οἱ αὐτοὶ καὶ
 οἱ Πελασγοὶ Α' 60. Μετανα-
 στεύουσιν ἐκ Λυδίας Α' 343.
 Ἐν Ἀττικῇ Α' 448. Ἐν Ἰτα-
 λίᾳ Α' 661, 687. Γ' 277, 286,
 464, 486, 495. Ἀντίπαλοι τῶν
 Φωκαέων Β' 188. Ὑποτάσσου-
 σι τὰς πόλεις τῆς ἐν Ἰταλίᾳ
 Τυρρηνίας Γ' 286. Νομί-
 σματα αὐτῶν Γ' 329.
Τυρταῖος, ποιητὴς ἐξ Ἀφίδνης, ἐν
 Σπάρτῃ Α' 309. Γλῶσσα αὐ-
 τοῦ Β' 122, 126. Περί τοῦ
 δίγαμματος παρὰ τῷ Τυρταίῳ ἴδε
Renner ἐν *Georg Curtius*
Studien Τόμ. Α' σ. 145.
Τύχη, συνοικία τῶν Συρακουσῶν
 Α' 268, 306, 456.
Υακίνθια, ἑορτὴ ἐν Σπάρτῃ Β'
 409. Δ' 298.
Υάμεια, πόλις ἐν Μεσσηνίᾳ Α'
 296.
Υάμπολις, πόλις ἐν Φωκίδι Β'
 385. Δ' 550.
Υᾶται, φυλὴ ἐν Σικυῶνι Α' 377.
Υέλα, πόλις ἐν Σικελίᾳ Γ' 452,
 459.
Υέριος, Κρῆς ποιητὴς Α' 244.
Υδάρνης, Πέρσης στρατηγὸς Β'
 377.
Υδραγωγεῖα, ἐν Ἀκράγαντι Γ'
 308. ἐν Ἀττικῇ Α' 554. ἐν
 Βοιωτίᾳ Α' 129. ἐν Κυρήνῃ
 Α' 699. ἐν Μεγάροις Α' 420.
 ἐν Σάμῳ Β' 208. Ἐν Συρα-
 κούσαις Α' 704.
Υδρέα, νῆσος παρὰ τὴν Ἀργο-
 λίδα Α' 704. Β' 213.
Υδροῦς, πόλις Καλαβρίας Α' 660.
Υέλη (Ἑλέα), πόλις ἐν Λευκα-
 νίᾳ τῆς Ἰταλίας. Κτίσις αὐ-
 τῆς Β' 188. Φιλοσοφία ἐν αὐ-
 τῇ Β' 188, 585.
Υκκαρα, πόλις ἐν Σικελίᾳ Γ' 452,

- Ῥλική, λίμνη ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
 Ῥλλεῖς, φυλή τῶν Δωριέων Α' 164, 223, 232, 248, 268.
 Ῥλλος, υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους Α' 164.
 Ῥμέας, Πέρσης στρατηγὸς Β' 253.
 Ῥμητιός, ὄρος ἐν Ἀττικῇ Α' 442, 447.
 Ῥμνοί, Ἀπαγγελία αὐτῶν ἐν Ἀθήναις Β' 578.
 Ῥπαιθοὶ ναοί, Α' 90.
 Ῥπανίς, ποταμὸς ἐν Σαρματίᾳ Α' 636.
 Ῥπασπιστοί, στρατιῶται ἐν Μακεδονίᾳ Ε' 56.
 Ῥπάτης, Θηβαῖος Δ' 422.
 Ῥπατόδωρος, Θηβαῖος γλύπτης Α' 614.
 Ῥπατος, Θηβαῖος στρατηγὸς Α' 557.
 Ῥπέρβολος, Ἀθηναῖος δημαγωγὸς Γ' 251, 366. Ἱερομνήμων Α' 35 σημ. 2. Ἐξοστρακίζεται Γ' 383.
 Ῥπερείδης, υἱὸς Γλανκίππου, Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ε' 437, 442, 444, 481, 541, 549, 587. Λόγοι αὐτοῦ Ἀηλιακὸς Ε' 444. Ῥοδιακὸς Ε' 481 σημ. 1. Χιακὸς Ε' 481 σημ. 1.
 Ῥπογραμματεῖς, ἐν Ἀθήναις Ε' 150 σημ. 1. Ἱδε Γραμματεῖς.
 Ῥποκριταί, ἐν Ἀθήναις Ε' 236 κ. ἔ. Ἱδε Ἀνδρόνικος, Νεοπίδλεμος, Πῶλος, Σάτυρος.
 Ῥρία, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 122.
 Ῥρία, πόλις ἐν Μεσσαπίᾳ τῆς Ἱταλίας Α' 660.
 Ῥρκάνιοι, ἔθνος παρὰ τὴν Κασπίαν Α' 337.
 Ῥρνάθιοι, φυλή ἐν Ἀργολίδι Α' 232.
 Ῥρναθὼ, θυγάτηρ τοῦ Τημένου Α' 240.
 Ῥσαι, πόλις ἐν Ἀργολίδι. Μάχη παρ' αὐτὴν Α' 330, 361. Ῥποτάσσεται ὑπὸ Ῥργους Β' 519.
 Ῥσαι, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Β' 411, 412.
 Ῥσάσσης, Πέρσης, πατὴρ τοῦ βασιλέως Λαρείου Β' 219.
 Ῥσάσσης, Πέρσης, υἱὸς τοῦ βασιλέως Λαρείου Β' 336.
 Ῥρας, ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ Α' 681 κ. ἔ. Γ' 310.
 Φαινὸς, ἀστρονόμος ἐν Ἀθήναις Β' 723.
 Φαίαιες, φῦλον Α' 655. Β' 39, 116.
 Φαίαιες, ὄνομα τῶν ὑδραγωγείων τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 308.
 Φαίαξ, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 341.
 Φαιδριάδες, δύο βράχοι ἐν Φωκίδι Β' 23.
 Φαιδρονταί, φύλακες τοῦ ναοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 836. Γ' 56.
 Φαίδων, Ἡλείος Σωκρατικὸς Δ' 234 σημ., 408. Ε' 178.
 Φαίνιππος, Ἀθηνεῖος, πατὴρ Καλλίου Α' 540.
 Φάλαγξ, σπαρτιατικὴ Δ' 481. μακεδονικὴ Ε' 56.
 Φάλαικος, υἱὸς Ὀνομάρχου, Φωκεὺς Ε' 91, 343 σημ. 1., 396 κ. ἔ.
 Φάλανθος, Ἡρακλείδης Α' 303.
 Φάλαρις, τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος Γ' 274.
 Φάληρον, ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν Α' 585. Β' 292.

- Φάλλης, υἱὸς Τημένου Α' 228.
 Φαναγόρεια, πόλις παρὰ Κιμμέριον Βόσπορον Α' 638. Ε' 277.
 Φάνης, Ἀλικαρνασεὺς, στρατηγὸς τοῦ Καμβύσου Β' 197.
 Φανόδημος, Ἀτθιδογράφος Ε' 222.
 Φάραξ, Λακεδαιμόνιος Γ' 379.
 Φᾶρις, πόλις ἐν τῇ Λακωνικῇ Α' 255, 260, 313.
 Φαρνάβαζος, Πέρσης σατράπης Γ' 614. Πολέμιος τῶν Ἀθηναίων Γ' 507. Συμπράττει μετὰ τοῦ Μινδάρου Γ' 590. Παρὰ τὴν Ἀβυδὸν Γ' 591. Παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 594 κ. ἐ. Παρὰ τὸν Βόσπορον Γ' 599 κ. ἐ., 605. καὶ Ἀγησίλαος Δ' 253 κ. ἐ., 260. καὶ Ἀλκιβιάδης Γ' 612 κ. ἐ. Δ' 26. καὶ Ἀναξίβιος Δ' 217 κ. ἐ. καὶ Δερκυλλίδας Δ' 226. καὶ Κόνων Δ' 244, 247 κ. ἐ., 286 κ. ἐ. καὶ Λύσανδρος Δ' 187 κ. ἐ. καὶ Σπάρτη Γ' 622.
 Φαρνάκης, Πέρσης σατράπης Γ' 93, 246.
 Φάρσαλος, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ, κυριεύεται ὑπὸ τῶν Λαρισαίων Δ' 276. Ἀθηναῖοι παρ' αὐτῇ Δ' 541. Σπαρτιατικὴ φρουρὰ ἐν αὐτῇ Δ' 542. Ἀποσπᾶται ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Δ' 543. καὶ Ἰάσων ὁ Φεραῖος Δ' 547.
 Φάσηλις, πόλις ἐν Παμφυλίᾳ Α' 647. Β' 465, 672. Ε' 106.
 Φᾶσις, ποταμὸς καὶ πόλις ἐν Κολχίδι Α' 627, 639.
 Φάυλλος, Κροτωνιάτης Β' 394. Γ' 321.
 Φάυλλος, υἱὸς Θεοτίμου, Φωκεὺς Δ' 89 κ. ἐ.
 Φεῖα, φρούριον ἐν Ἡλίδι Δ' 233.
 Φειδίας, υἱὸς Χαρμίδου, Ἀθηναῖος γλύπτης Β' 782 κ. ἐ. Ζωγράφος Β' 800. Δραῖσις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος Β' 806 κ. ἐ. Ἀγάλματα Ἀθηναῖς ποιηθέντα ὑπ' αὐτοῦ Β' 815. Ἐν Ὀλυμπίᾳ Β' 829 κ. ἐ. Ἐπιθέσεις κατ' αὐτοῦ καὶ θάνατος Γ' 57 κ. ἐ.
 Φεῖδων, βασιλεὺς Ἀργεῶν Ε' 24.
 Φεῖδων, βασιλεὺς τοῦ Ἀργεῶν Α' 425. Χρόνος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ Α' 362 σημ. 2. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σπάρτην Α' 298, 330 κ. ἐ., 362, 366 κ. ἐ., 427. Νικᾷ παρὰ τὰς Ὑσιᾶς Α' 361, 367. Νομισματικὸν καὶ μετρικὸν αὐτοῦ σύστημα Α' 364 κ. ἐ. Θάνατος Α' 368.
 Φεῖδων, Ἀθηναῖος, τῶν τριάκοντα Δ' 38, 52, 56, 71.
 Φεῖδων, νομοθέτης ἐν Κορίνθῳ Α' 401.
 Φενεός, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α' 238. Β' 67.
 Φεραὶ, πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ Δ' 542, 551. Ε' 88, 91, 418. Ἴδε Ἀλέξανδρος, Ἰάσων, Λυκόφρων, Τεισιφρων.
 Φερεκράτης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Δ' 132.
 Φερεκύδης, Λέριος ἱστοριογράφος Β' 705.
 Φερεκύδης, ἀστρονόμος ἐν Σύρῳ Β' 723.
 Φερένικος, Θηβαῖος Δ' 420.
 Φημονόη, ἱέρεια ἐν Δελφοῖς Β' 120.
 Φθιώτις, χώρα ἐν Θεσσαλίᾳ. Φυ-

τεία αὐτῆς Α' 3. Ἐδρα τῶν Ἀ-
χαιῶν Α' 129. Δωριεῖς ἐν αὐτῇ
Α' 149. Κοινωνεῖ τῆς δελφι-
κῆς ἀμφικτυονίας Α' 156. Δη-
οῦται ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων
Γ' 519.
Φιγάλεια, πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ Α'
321. Δ' 504. Ναὸς τοῦ Ἀπόλ-
λωνος ἐν αὐτῇ Ε' 244. Ἀ-
γαλμα Δήμητρος ἐν αὐτῇ Β' 94.
Φιδίτια. Ἴδε *Συνσαΐτια*.
Φιλαῖδαι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς Α'
527, 541.
Φιλαῖδαι, οἶκος Ἀθηναίων εὐπα-
τριδῶν Β' 297.
Φίλαιος, υἱὸς Αἴαντος, Ἀθηναῖος
ἥρως Β' 783.
Φιλάμμων, Δελφὸς ποιητῆς Β' 120.
Φίλιπποι, πόλις ἐν Θράκῃ Ε' 68.
Νομίσματα αὐτῶν Ε' 71.
Φίλιππος, ἀστρονόμος ἐν Ἀθή-
ναις Β' 724, Ε' 232.
Φίλιππος, Θηβαῖος Δ' 414, 422.
Φίλιππος, υἱὸς Ὀρόντου, Μακε-
δὼν Ε' 33 κ. ἐ.
Φίλιππος Β', βασιλεὺς τῆς Μα-
κεδονίας. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Ε'
573 κ. ἐ. Ὀμηρος ἐν Θήβαις
Ε' 47 κ. ἐ., 51. Ἀνάρρησις Ε'
52. Μεταρρυθμίσεις Ε' 55 κ. ἐ.,
70 κ. ἐ. Πολιτεία πρὸς τοὺς
Ἑλληνας Ε' 73 κ. ἐ., 580 κ. ἐ.
Κυριεῦει τὴν Ἀμφίπολιν Ε'
58 κ. ἐ. Κυριεῦει τὴν Μεθώνην
Ε' 70. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ
πολέμιος τῆς Φωκίδος Ε' 77,
90 κ. ἐ., 397. Κυριεῦει τὴν
Ὀλυνθον Ε' 365. Ἐν Δελφοῖς
Ε' 401 κ. ἐ., 408 κ. ἐ. Προ-
στάτης τῆς Ἡλίδος, Μεσσηνίας

καὶ Ἀργούς Ε' 421. Ἐν Ἡ-
πειρῷ καὶ Αἰτωλίᾳ Ε' 461.
Κτιῖται πόλεις ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ
Ἑβρου Ε' 488. Πολιορκεῖ τὴν
Πέρινθον Ε' 489 κ. ἐ. Πολιορ-
κεῖ τὸ Βυζάντιον Ε' 491 κ. ἐ.
Ἐν Σκυθίᾳ Ε' 495, 516. Ἀρ-
χιστράτηγος ἐναντίον τῆς Ἀμ-
φίσσης Ε' 518 κ. ἐ. Ἐν Ἑλα-
τεῖᾳ Ε' 523 κ. ἐ. Νικᾷ παρὰ
τὴν Χαιρώνειαν Ε' 542 κ. ἐ.
Μετὰ τὴν ἐν Χαιρώνειᾳ μάχην
Ε' 545 κ. ἐ. Ἐν Πελοποννήσῳ
Ε' 557 κ. ἐ. — καὶ Ἀθῆναι Ε'
307, 315, 374 κ. ἐ., 395 κ. ἐ.,
406 κ. ἐ., 411 κ. ἐ., 422, 451
κ. ἐ., 455 κ. ἐ., 464 κ. ἐ. Ἴδε
Λισχίνης, *Δημοσθένης*. καὶ Βυ-
ζάντιον Ε' 478 κ. ἐ., 491
κ. ἐ. καὶ Δῆλος Ε' 443. καὶ
Εὐβοία Ε' 339 κ. ἐ. καὶ Θεσ-
σαλία Ε' 92, 391 κ. ἐ., 418,
463 κ. ἐ. καὶ Θράκῃ Ε' 68,
93, 322 κ. ἐ., 388, 487. καὶ
Ὀλυνθος Ε' 94 κ. ἐ. 352 κ. ἐ.
Φίλιππούπολις, πόλις ἐν Θράκῃ
Ε' 488.
Φιλίσκος, Σήστιος Ε' 137 σημ. 1.
Φιλίσκος, Ἀβυδηνὸς ἡγεμὼν μι-
σθοφόρων Δ' 563.
Φιλιστίδης, τύραννος Ὀρεοῦ Ε' 484.
Φιλιστίων, Λοκρὸς ἱατρὸς Ε' 230.
Φίλιστος, Συρακούσιος ἱστοριο-
γράφος Γ' 494.
Φιλοκλῆς, δραματικὸς ποιητῆς ἐν
Ἀθήναις Δ' 98.
Φιλοκλῆς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 655.
Φιλοκράτης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς
Γ' 397.

- Φιλοκράτης, Ἀθηναῖος Ε' 374 κ. ἐ., 381, 383 κ. ἐ. 395, 427, 443.
- Φιλόκλυπος, βασιλεὺς τῆς Κύπρου Α' 521.
- Φιλόλαος, Βακχιάδης ἐκ Κορίνθου Α' 402. Δ' 404.
- Φιλόλαος, Κροτωνιάτης Πυθαγόρειος Δ' 408.
- Φιλολογία Ἀρχαί αὐτῆς Α' 564. Ε' 225.
- Φιλόμηλος, υἱὸς Θεοτίμου, Φωκεὺς Ε' 80 κ. ἐ., 86 σημ. 2, 424 σημ. 1.
- Φιλόξενος, Κυθήριος διθυραμβοποιὸς Δ' 125.
- Φιλόξενος, υἱὸς Πτολεμαίου, Μακεδὼν Ε' 49.
- Φιλοσοφία. Ἀρχαί αὐτῆς Β' 78 κ. ἐ., 583 κ. ἐ. ἐν Ἀθήναις Β' 594 κ. ἐ., 720 κ. ἐ. Δ' 141 κ. ἐ. Ε' 174 κ. ἐ., 264 κ. ἐ. Ἴδε Σοφιστική.
- Φίλων, Ἀθηναῖος ἀρχιτέκτων Ε' 432.
- Φινεύς, Α' 118, 627. Β' 749.
- Φλεγραῖα πεδία ἐν Καμπανίᾳ Α' 665.
- Φλιοῦς, πόλις ἐν Πελοποννήσῳ Ὑπερπόντιοι ἐποικήσεις εἰς αὐτὴν Α' 118, 175. Ἐκδιωρίζεται Α' 228, 230. Ἐπὶ τοῦ περσικοῦ πολέμου Β' 370, 375. Δηιοῦται ὑπὸ τοῦ Ἰφικράτους Δ' 295. καὶ Σπάρτῃ Δ' 372, 389, 577, 593. Δημοκρατικὴ στάσις ἐν αὐτῇ Δ' 505. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Ἀργείων Δ' 537. καὶ Θῆβαι Δ' 577, 593. Εὐημερία ἐν αὐτῇ Α' 232.
- Φόβος. Ἰερὸν αὐτοῦ ἐν Σπάρτῃ Α' 319.
- Φοῖβια, ὄνομα τοῦ Ῥηγίου Β' 53.
- Φοῖβιδας, Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς Δ' 381 κ. ἐ., 445.
- Φοίνικες. Ἀρχαιόταται αὐτῶν οἰκήσεις Α' 48. Θαλασσοπλοῖτας αὐτῶν Α' 56 κ. ἐ. Ἐκβάλλονται ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου Α' 62. Ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν Α' 71 κ. ἐ. Πειρατεία Α' 93. Δοῦλοι παρ' Ἑλλήσιν Α' 190. Ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μεθ' Ἑλλήνων Α' 50 κ. ἐ., 190. Β' 703. Στατῆρ Α' 365. Ἀνταγωνίζονται πρὸς Ἑλλήνας ἀποίκους Α' 703 κ. ἐ. Ἀποικιακὴ δρᾶσις Α' 707. Β' 52. Πολεμοῦνται ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων Α' 681. Σύμμαχοι τῶν Περσῶν Β' 195 κ. ἐ., 217, 489. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 249. Πολέμοι τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις Β' 340, 394 κ. ἐ., 489. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 538, 590. — Ἐν Αἰγύπτῳ Α' 58. Ἐν Ἀττικῇ Α' 439. Ἐν Ἀφρικῇ Α' 694 κ. ἐ. Ἐν Βοιωτίᾳ Α' 123. Ἐν Θάσῳ Α' 74. Ἐν Θράκῃ Α' 174. Ἐν Καρχηδόνι Α' 686. Γ' 276. Ἐν Κιλικίᾳ Α' 55. Ἐν Κορίνθῳ καὶ Ἰσθμῷ Α' 74, 85, 370, 391. Ἐν Κρανίῃ Α' 72. Ἐν Κυθήροις Α' 72, 249. Ἐν Κύπρῳ Α' 49, 72, 680 κ. ἐ. Β' 194. Ἐν Κρήτῃ Α' 94. Ἐν Κύρῳ Α' 679. Ἐν Λακωνικῇ Α' 249.

Ἐν Μέρμυδι Α' 72. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Α' 103 κ. ἐ., 177, 623. Ἐν Σαρδόνι Α' 679. Ἐν Σικελίᾳ Α' 88, 667, 682. Γ' 257. Ἐν Τενέδῳ Α' 104. Παρὰ τὸν Πόντον Α' 118, 627. — Γραφὴ παρ' αὐτοῖς Β' 64.
Φοινίκη, πόλις ἐν Ἡπείρῳ Α' 144.
Φοῖνιξ, γενάρχης τῶν Φοινίκων Α' 86.
Φοῖνιξ, δένδρον ἐν Δήλῳ Α' 116.
Φόνον αἵδεσις (συνδιαλλαγή) Α' 467. δίκαιον Α' 505. εἶδη Α' 466 κ. ἐ. ἐκδίκησις Α' 203, 451.
Φόρμις (Φόρμος), κωμικός ποιητὴς ἐν Συρακούσαις Γ' 297.
Φόρμις, Μαινάλιος, Ὀλυμπιονίκης Γ' 292.
Φορμίσιος, Ἀθηναῖος Δ' 65.
Φορμίων, Ἀκαρνάν Ε' 587.
Φορμίων, υἱὸς Ἀσωπίου, Ἀθηναῖος στρατηγός, ἐν τῷ σαμακῷ πολέμῳ Β' 657. Παρὰ τὴν Ποτίδαιαν Γ' 23, 93. Ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ Γ' 96. Ἐν Ἀκαρνανίᾳ Γ' 130. Κατηγορεῖται Γ' 118, 130.
Φορμίων, νομοθέτης ἐν Ἡλίδι Ε' 270.
Φόροι, ἀποτινόμενοι εἰς τὴν Περσίαν Β' 221. — τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς Α' 586. τῶν περὶ τὴν Ἀῆλον συμμάχων ἀπὸ τοῦ Ἀριστείδου τάξεις αὐτῶν Β' 463 κ. ἐ., 661, 668. Τὸ ταμεῖον αὐτῶν μεταφέρεται εἰς Ἀθήνας Β' 532 κ. ἐ., 679 κ. ἐ. Ποσοστὰ τῆς Ἀθηναῖς Β' 674 κ. ἐ., 680. Αὔξησις αὐτῶν Γ' 203. Ἀναγραφαὶ αὐτῶν Β' 536

κ. ἐ., 667 κ. ἐ., 684 Γ' 49, 394. τῆς νέας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας Δ' 449. — Φορολογούμενον κεφάλαιον τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν Ε' 312. Ἴδε *Οἰκονομικά*, *Τίμημα*.
Φραόρτης, βασιλεὺς τῆς Μηδίας Β' 161.
Φατρία, ἐν Ἀθήναις Α' 452, 483, 507.
Φρίξος, Λακεδαιμόνιος Δ' 529.
Φρουρά, παρὰ Λακεδαιμονίοις Α' 272.
Φρύγες δοῦλοι παρ' Ἑλλήσι Α' 190. Ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ξέρξου Β' 338.
Φρυγία, χώρα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Οἰκότες καὶ γλῶσσα αὐτῆς Α' 44, 99 κ. ἐ. Β' 144. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Ἀσουρίων Α' 103. Ἀρκάδες ἐν αὐτῇ Α' 236. Παῖονες Β' 247. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τῶν Λυδῶν Β' 158. Ἐπικοινωνία αὐτῆς μετὰ τῆς Σινώπης Α' 634. μετὰ τῶν Δελφῶν Β' 129. Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην Α' 100 κ. ἐ.
Φρύγιος, Νηλεΐδης ἐν Μιλήτῳ Α' 352.
Φρύνη, ἑταίρα ἐκ Θεσπιῶν Ε' 250.
Φρύνης, Λέσβιος μουσικός Δ' 130.
Φρύνιχος, υἱὸς Στρατωνίδου, Ἀθηναῖος. Παρὰ τὴν Μίλητον Γ' 531, 533. Παρὰ τὴν Σάμον Γ' 541. Διαπραγματεύεται πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους Γ' 546 κ. ἐ. Καθαίρεται Γ' 547. Ἡγεῖται τῆς ὀλιγαρχικῆς φατρίας Γ' 544, 571, 574. Δολοφονεῖ-

- ται Γ' 575. Συζητήσεις περὶ τῆς δολοφονίας αὐτοῦ Γ' 586.
- Φρόνιχος*, Ἀθηναῖος τραγικὸς ποιητὴς Β' 264, 294, 480, 718, 743, 748.
- Φρόνιχος*, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Γ' 448. Δ' 96, 140.
- Φρόντων*, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Β' 544.
- Φυλαί*, ἰωνικαὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ Α' 452. Ἐπὶ Κλεισθένους Α' 583. Τάξις αὐτῶν ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαραθῶνος Β' 303. Ἡρώες αὐτῶν Α' 996. Ἐν Σπάρτῃ Α' 268. Ἐν Θουρίοις Β' 690. Ἐν Κυζίκῳ Α' 710.
- Φυλῆ*, φρουρίον ἐπὶ τῆς Πάρνηθος, καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 37, 46.
- Φυλλίδας*, Θηβαῖος Δ' 416, 420.
- Φωκαεῖς*, κάτοικοι τῆς Φωκαίδας. Μεταναστεύουσιν εἰς Ἰταλίαν Α' 187. Ἐν Ἑλέα Β' 585. Ἐν Κύρῳ Β' 277, 286. Ἐν Ναυκράτει Α' 647. Πειραταὶ Α' 704. Ἴδε *Φώκαια*.
- Φώκαια*, πόλις ἐν Ἰωνίᾳ. Κτίσις αὐτῆς Α' 342. Διάλεκτος Α' 346. Κωδρίδαι ἐν αὐτῇ Α' 347. Νομισματοκοπία Α' 355, 491. Ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Μασσαλίας Α' 625. Πολεμεῖται ὑπὸ Κύρου Β' 181, 186. Μετανάστασις τῶν οἰκητόρων Β' 188. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Β' 225. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 669. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 257 κ. ἑ. Ἀποικίαι αὐτῆς Α' 633, 647, 688. Β' 187.
- Φωκίς*, χώρα ἐν τῇ μέσῃ Ἑλλάδι. Κοινωνεῖ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Α' 158. Πολεμία τῶν Θεσσαλῶν Α' 163. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 374, 384, 410. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Σπάρτην Β' 544. Συμμαχεῖ πρὸς Ἀθηναίους Β' 549. Ἐν τῷ ἱερῷ πολέμῳ σύμμαχος τῶν Θηβῶν Β' 559. Ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου Γ' 44, 521, 678. Ἐν πάλῃ πρὸς τὴν Λοκρίδα Δ' 266. Ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου Δ' 272, 283. καὶ Θῆβαι Δ' 465, 498. Ε' 78 κ. ἑ., 82 κ. ἑ., 382. Ἐπὶ τοῦ τρίτου ἱεροῦ πολέμου Ε' 80 κ. ἑ., 396 κ. ἑ. καὶ Ἀθηναῖοι Ε' 398. Ἐκβάλλεται ἀπὸ τῆς δελφικῆς ἀμφικτυονίας Ε' 403. Τεῖχη πόλεων αὐτῆς μετὰ τὸν ἱερὸν πόλεμον Ε' 405 κ. ἑ. Ἀνορθοῦται Ε' 531, 533. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Χαιρωνείας Ε' 542. Ὄνόματα τῶν μηνῶν ἐν αὐτῇ Β' 35.
- Φωκίων*, Ἀθηναῖος στρατηγός. Χαρακτὴρ αὐτοῦ Ε' 535. Πολιτεία Ε' 333, 555. Παρὰ τὴν Νάξον Δ' 454. Ἐν Εὐβοίᾳ Ε' 342 κ. ἑ., 486. Ἐν Βυζαντίῳ Ε' 495. Στρατηγεῖ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου Ε' 549, 552. Πρόεδρος παρὰ τῷ Φιλίππῳ Ε' 553. — καὶ Αἰσχίνης Ε' 448. καὶ Δημοσθένης Ε' 534 κ. ἑ., 539 κ. ἑ. Ἐπώνυμεται *χρησίδης* Ε' 333.
- Χαερίας*, Ἀθηναῖος στρατηγός,

ἐν Αἰγίνῃ Δ' 321. Ἐν Κύπρῳ Δ' 326, 335, 349. Παρὰ τὰς Ἑλευθεράς Δ' 425 Ἐν Βοιωτίᾳ Δ' 444. Ἡγεῖται τοῦ συμμαχικοῦ στόλου Δ' 452. Ε' 107. Συστράτηγος τοῦ Ἰφικράτους Δ' 468 κ. ἔ. Ἐν τῷ ἰσθμῷ Δ' 537. Κατηγορεῖται Ε' 121. Ἐν Αἰγύπτῳ Ε' 128, 156. Θάνατος Ε' 144.—καὶ Ἀριστοφῶν Ε' 127. καὶ Πλάτων Ε' 205.
Χαιρέας, Ἀθηναῖος Γ' 563.
Χαιρεφῶν, Σωκρατικὸς Γ' 153, 167, 182. Ε' 182.
Χαιρήμων, υἱὸς Χαρικλέους, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 393.
Χαιρώνεια, πόλις ἐν Βοιωτίᾳ Α' 148. Β' 560. Μάχη παρ' αὐτῇ Ε' 542 κ. ἔ. Λέων ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν πεσόντων Ε' 589.
Χαλδαῖοι. Ἴδε *Βαβυλών*.
Χαλκηδὼν, πόλις παρὰ τὸν Βόσπορον. Κτίσις αὐτῆς Α' 654. Ὑπόφορος εἰς τοὺς Ἀθηναίους Β' 668. Κυριεύεται ὑπὸ τῶν Περσῶν Β' 235. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου Γ' 602. Κυριεύεται ὑπὸ Λυσάνδρου Γ' 666. Κυριεύεται ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου Δ' 318.
Χαλκιδεὺς, Λακεδαιμόνιος ναύαρχος Γ' 522, 524, 531.
Χαλκιδική, χερσονήσος τῆς Μακεδονίας Α' 651. Πολίτευμα τῶν πόλεων αὐτῆς Β' 135. καὶ Ἀθῆναι Γ' 21. Ἀφίσταται ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων Γ' 234. Ε' 35. Ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ἀθηναίους Γ' 254. Κοινωνεῖ τῆς πελοποννησιακῆς συμμα-

χίας Γ' 351. Ἀπὸ τῆς Νικειοῦ εἰρήνης Γ' 389. καὶ Φίλιππος Ε' 94.
Χαλκίς, πόλις ἐν Αἰτωλίᾳ Α' 394. 657. Β' 553.
Χαλκίς, πόλις ἐν Ἡλίδι Α' 657.
Χαλκίς, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ. Θέσις αὐτῆς Α' 122. Ἐν ἀνταγωνισμῷ πρὸς τὴν ἀττικὴν τετράπολιν Α' 444. Πολεμεῖ πρὸς τὴν Ἑρέτριαν Α' 357, 400, 652. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Κορίνθου Α' 393, 400. Πολεμεῖ πρὸς τὰς Ἀθήνας Α' 444, 596, 603. Ἀθηναῖοι κληροῦχοι ἐν αὐτῇ Α' 604. Β' 564, 682. Προςβάλλεται ὑπὸ τῶν Θηβαίων Ε' 131. Τυραννὶς ἐν αὐτῇ Ε' 341. Συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἀθηναίων Ε' 460 κ. ἔ., 482. — Λατρεῖα τῆς Ἀστέμιδος Α' 152. Τοῦ Ἀπόλλωνος Β' 53. Χαλκοτεχνία Α' 393, 649. Ἀποδέχεται τὴν βαβυλωνιακὴν χρυσὴν μονάδα Α' 401. Θαλασσοπλοῖα τῶν Χαλκιδέων Α' 653. Ἀποικίαι Α' 649, 663. Β' 53. Ἀγὼν αἰοδῶν ἐν αὐτῇ Β' 122.
Χαλκός, ἐξ Ἰταλίας Α' 662. ἐκ Ταρτησοῦ Α' 694. ἐκ Χαλκίδος Α' 649. — Ἀντικείμενον ἐμπορίου παρ' Ὀμήρῳ Α' 210. — Ψηφίσματα ἐπὶ χαλκοῦ Β' 67. — Χαλκοῦν νόμισμα ἐν Ἀθήναις Γ' 328. — Χαλκοῦ χύσις Β' 104 κ. ἔ. Ἐν Κορίνθῳ Α' 395.
Χάλυβες, ἔθνος παρὰ τὸν Πόντον Α' 634.
Χάονες, φῦλον ἐν Ἠπείρῳ Α'

132. Ἴδε Χῶνες.
Χάραδρος, ῥύαξ ἐν Ἀργολίδι Δ' 303.
Χάρης, Αἰξωνεὺς, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Ε' 128 κ. ἐ., 157. Παρὰ τὴν Κύζικον Γ' 595. Ἐν Κερκύρᾳ Ε' 129. Ἐν τῷ θρηακῷ πελάγει Ε' 132. Παρὰ τὴν Χίον Ε' 133, 137. Ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ἀρταβάζου Ε' 155. Ἐν Σιγείῳ Ε' 156. Ἐν Θράκῃ Ε' 324. Ἐν τῷ ὀλυνθιακῷ πολέμῳ Ε' 362. Παρὰ τὸν Βόσπορον Ε' 493. Ἐν Ἀμφίρσῃ Ε' 532. Παρὰ τὴν Χαιρώνειαν Ε' 543. Φατρία αὐτοῦ Α' 363.
Χαρίας, Ἀθηναῖος Α' 572.
Χαριδῆμος, Ὁρείτης ἡγεμὼν μισθοφόρων Ε' 157. Παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν Δ' 60, 158 κ. ἐ. καὶ Ἀθῆναι Ε' 325. καὶ Κερσοβλέπτης Ε' 130, 155, 163, 324. Ἐν τῷ ὀλυνθιακῷ πολέμῳ Ε' 363. Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Ε' 548.
Χαρικλῆς, υἱὸς Ἀπολλοδώρου, Ἀθηναῖος Γ' 417, 431. Δ' 42, 53.
Χαρίλαος, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Α' 262, 298, 322, 360.
Χαρῖνος, Ἀθηναῖος Β' 511. Γ' 54, 79.
Χάριτες. Λατρεία αὐτῶν ἐν Κρήτῃ Α' 98. ἐν Ὀρχομενῷ Α' 121.
Χαρμίδας, Λακεδαιμόνιος Α' 435.
Χαρμίδης, υἱὸς Γλαύκωνος, Ἀθηναῖος Γ' 687. Δ' 169, 181.
Χαρμῖνος, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 548.
Χαροιάδης, Ἀθηναῖος στρατηγὸς Γ' 334.
Χάροψ, υἱὸς Αἰσχύλου, Ἀθηναῖος ἄρχων Α' 458.
Χάρτας, Λακεδαιμόνιος γλύπτης Β' 103.
Χάρουξιδης, Α' 345.
Χάρων, Λαμψακηνὸς ἱστοριογράφος Β' 706.
Χάρων, Θηβαῖος Δ' 420, 421.
Χαρῶνδας, νομοθέτης ἐν Κατάνῃ Β' 135, 690. Γ' 259, 290, 325.
Χαρυλίων, ἀγγειογράφος Β' 769.
Χεῖλος, Τεγεάτης Β' 366, 430.
Χειμέριον, ἀκρωτήριον ἐν Ἡπείρῳ Γ' 18.
Χειρίσορος, Λακεδαιμόνιος Δ' 208, 216.
Χείρων, ἀθηναϊκὴ κωμωδία Δ' 132.
Χελιδόναι, νησίδες παρὰ τὴν Λυκίαν Β' 570.
Χερσικράτης, Βακχιάδης ἐκ Κορίνθου Α' 339.
Χερσόνησος, παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον. Σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς Ἀθῆνας Β' 437 κ. ἐ., 499, 556, 685 Ε' 132, 163, 322, 469, 555.
Χθονοφύλη, φυλὴ ἐν Φλιοῦντι Α' 232.
Χίλων (Χεῖλων), Λακεδαιμόνιος, τῶν ἐπὶ σοφῶν Α' 317. Β' 77. Γ' 209.
Χίος, νῆσος ἐν τῷ Αἰγαίῳ Δ' 179. Στέλλει ἀποίκους εἰς τὴν Ναύκρατιν Α' 647. Συμμαχεῖ μετὰ τῆς Μιλήτου Β' 158. Κυριεύει τὸν Ἀταρνέα Β' 4, 184. Ὑποτάσσεται ὑπὸ τοῦ Κύρου Β' 190. Ὑπὸ τυράννου Β'

225. Ἐπὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰώνων Β' 255, 258, 261. Ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων Β' 434, 437. καὶ Ἀθῆναι Β' 465, 658. Γ' 50, 508, 521, 631. Δ' 451, 106, 133, 480. καὶ Σπάρτη Γ' 622, 631, 650. Αὐτόνομος Γ' 412 σημ. 2. Σύμμαχος τῶν Θηβαίων Δ' 588. Ὑποστηρίζει τοὺς Βυζαντίους Ε' 493. Ἀμπελουργία Α' 115. Διᾶλεκτος Α' 346. Νομίματα Α' 363. Ἐφεύρεσις τῆς συγκολλήσεως τῶν μετάλλων ἐν αὐτῇ Β' 104. Τέχνη Β' 103, 111, 199. Ἔπος Β' 116.
- Χίων, φρονεῖς τοῦ τυράννου Κλεάρχου Ε' 268 σημ. 1, 271.
- Χιωτίδης, Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς Β' 759.
- Χοιρεᾶται, φυλὴ ἐν Σικανῶνι Α' 377.
- Χοιρίλος, Ἀθηναῖος τραγικὸς ποιητὴς Β' 742.
- Χοιρίλος, Σάμιος ἐπικὸς ποιητὴς Γ' 662 σημ. Δ' 186, Ε' 43, 235.
- Χωράσμοι (Χωράσμοι), ἔθνος περσικὸν Β' 337.
- Χορηγία, λειτουργία ἐν Ἀθήναις Β' 665, 759. Γ' 517. Δ' 139.
- Χορὸς, ἐν Ἀθήναις παρασκευάζεται ὑπὸ τῶν χορηγῶν Β' 665. Γ' 517. Δραματικὸς Β' 125, 736, 746. Παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Α' 122. Ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῶν κωμωδῶν Δ' 139.
- Χρεῶν περί νόμοι παρ' Ἀθηναίους Α' 463 κ. ἐ. Μεταρρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ Σόλωνος Α' 489. Ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους Β' 702. Ἴδε Τόκος.
- Χρησμοί. Ἴδε Μαντεῖα.
- Χρόμιος, Συρακούσιος Γ' 289.
- Χρονολογία, συνδέεται πρὸς τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἱερέων Β' 68. Ἀρχαιοτάται ἀπόπειραι Α' 213 κ. ἐ. Β' 715. Ἐν Ἀθήναις Α' 214, 565. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Α' 214. Ἴδε Ὀλυμπιάδες. Χρονολογικὴ ἀφαιρετρία ὁ τρωικὸς πόλεμος Α' 214. ἡ ἀρχὴ τῶν Νηλεϊδῶν Α' 214.
- Χρόσιππος, Κνίδιος ἱατρὸς Ε' 230.
- Χρονόθεμις, Κρής ποιητὴς Β' 120.
- Χρονόπολις, πόλις παρὰ τὸν Βόσπορον Γ' 599 κ. ἐ., 641. Δ' 216.
- Χρυσός, ἐν τῷ δημοτικῷ ἔπει Α' 210. Ἐν Λυδία Α' 101. Μεταφέρεται ἀπὸ τῆς Λυδίας εἰς τὴν Ἑλλάδα Α' 201. ἀπὸ τοῦ Πόντου Α' 631. Ἐν Θοράκῃ Ε' 66 κ. ἐ. Ὁ χρυσὸς ὡς βάσις τοῦ νομίσματος ἐν τῇ προσθίᾳ Ἀσίᾳ Α' 353 κ. ἐ. ἐν Ἀθήναις Α' 490. ἐν Περσίᾳ Β' 222.
- Χῶρες (Χάονες), φύλον ἐν τῷ κάτω Ἰταλία Α' 672, 673.
- Ψαμμιτιζίδαι, αἰγυπτιακὴ δυναστεία Α' 174, 193, 196.
- Ψαμμίτιχος (Ψεμετέκ), βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ἀνοίγει εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν Αἴγυπτον Α' 431, 643, 645. Α' 711.
- Ψαμμίτιχος, υἱὸς Γορδίου, τύραννος τῆς Κορίνθου Α' 417, 431.
- Ψεμετέκ. Ἴδε Ψαμμίτιχος.
- Ψένωφρις, ἱερεὺς ἐν Ἡλιουπόλει Α' 521.
- Ψηφίσματα. Ἴδε Στιῆλαι.
- Ψυτάλεια, νῆσος παρὰ τὴν Σαλαμίνα Β' 393, 399, 750.

Ῥεαί, φυλαὶ ἐν Σπάρτῃ Α' 268.

Ῥογγύης, βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Α' 148.

Ῥοδεῖον, ἐν Ἀθήναις Β' 801, 819. Δ' 49, 129, 588.

Ῥερόη, ποταμὸς ἐν Βοιωτίᾳ Β' 414.

Ῥωλενος, ὄνομα πόλεων ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ Α' 166.

Ῥωλὴν, μάντις ἐκ Λυκίας Β' 11, 120

Ῥωρεὸς, πόλις ἐν Εὐβοίᾳ Β' 563.

Γ' 578. Ε' 340, 459, 483.

Ῥορήσκιοι, φύλον θρακικόν Ε' 66.

Ῥορομάσδης, θεὸς τῶν Περσῶν Β' 217.

Ῥωριπὸς, πόλις παρὰ τὸν Εὐριπον. Ἦττα τῶν Ἀθηναίων παρ' αὐτὸν Γ' 578. Κατέχεται ὑπὸ

τῶν Θηβαίων Δ' 575. Ε' 121.

καὶ Ἀθηναίων Α' 318, 340, 554.

Ῥωχος. Ἴδε Ἀρταξέρξης Γ', Δαρειὸς Β'.

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΑΤΑ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Τόμ.	Α'	σελ.	104	στ.	15	ἀντὶ	Ἰλίον	γράφει	Ἰλιν
	»	»	148	»	17	»	Αἰγίδα	»	Αἰγίδα
	»	»	228	»	18	»	Ῥηγνίδης	»	Ῥηγνίδας
	»	»	304	»	23	»	Αἰγιδῶν	»	Αἰγιδῶν
	»	»	»	»	27	»	Αἰγίδα	»	Αἰγίδα
	»	»	326	»	18	»	Ἰλιδος	»	Ἰλιδος
	»	»	337	»	12	»	ἄλμα	»	ἄλμα
	»	»	457	σημ.	1 στ. 2	»	Βασιλιδῶν	»	Βασιλιδῶν
	»	»	584	στ.	22	»	Πεδιαῖτοι	»	Πεδιεῖς
Τόμ.	Β'	»	281	»	9	»	Πυθία	»	Πυθία
	»	»	349	»	31	»	πολὺ	»	πολὺ
	»	»	409	»	31	»	Μουριχίδην	»	Μουριχίδην
	»	»	630	σημ.	2 στ. 6	»	707	»	607
	»	»	705	στ.	29	»	Φαυλίδης	»	Φαυλίδης
	»	»	712	σημ.	στ. 1	»	Λεωνίδας	»	Λεωνίδης
	»	»	732	στ.	25	»	Σοφίλου	»	Σοφίλου
	»	»	733	σημ.	1 στ. 2	»	(καὶ ἐνιαχοῦ ἀλλαχοῦ) ἀντὶ	»	Beredtsma-
	»	»	838	σημ.	4 στ. 2	ἀντὶ	48 c	γράφει	Beredtsamkeit
Τόμ.	Γ'	σελ.	240	στ.	6	»	83,3	»	88,3
	»	»	245	»	10	»	Ἀμυνίου	»	Ἀμυνίου
	»	»	310	»	27	»	Δαμαρέτιον	»	Δαμαρέτιον
	»	»	311	σημ.στ.	3,5,8	»	Δαμαρέτιος, Δαμαρέτιον	γράφει	Δαμαρέτιος, Δαμαρέτιον
	»	»	495	στ.	3 καὶ σημ.	1 στ. 1	ἀντὶ Ἀσσιναρίον	γράφει	Ἀσσιναρίας
	»	»	524	στ.	22	ἀντὶ	ἀποσπασία	γράφει	ἀποσπασία
	»	»	556	σημ.	στ. 2	»	Kichhoff	»	Kirchhoff
Τόμ.	Δ'	σελ.	457	στ.	1	»	376	»	375
	»	»	601	»	16	μετὰ τὰς λέξεις βόρειον πεδίων	προστεθῆναι τὰ ἐκ παρα-		
							δρομῆς παραλειφθέντα τάδε· Παρὰ τοὺς πρό-		
							ποδας δὲ αὐτῆς ἡπλοῦτο δάσος δρυῶν κα-		
							λούμενον Πέλαγος, ὅπερ ἐκάλυπτε τὴν σιανο-		
							πορίαν καὶ ἐτεξεῖνεντο πρὸς τὴν Μαντίνειαν		
							ἐπὶ μῆκος μιᾶς ὥρας καὶ ὑπερέκεινα.		
Τόμ.	Ε'	σελ.	86	στ.	18	ἀντὶ πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὀκτακοσίας δέκα χιλιάδας	γράφει 58 125 000 ἑκατομμύρια		
	»	»	146	στ.	1	ἀντὶ Διαφορὰ	γράφει	Διαφθορὰ	
	»	»	147	»	»	»	»	»	»
	»	»	277	σημ.	στ. 8	»	Ἀμμουνα	»	Ἀμμυῖον
	»	»	353	σημ.	1 στ. 3	»	57	»	67
	»	»	470	»	5	» 2	Ur Kunden	»	Urkunden
	»	»	488	»	2	» 4	πρό.θες [Πρόβλ. καὶ Θεοπόμπτου ἀπόστ. 122 παρὰ		
							Müller Fragmenta Historicorum Graecorum Τόμ. Α' σ. 298		
	»	»	569	σημ.	στ. 3	ἀντὶ γραῖν	γράφει	γραῖν	

Ἐν τῇ τελευτῇ δηλοῦται, ὅτι ὁ μεταφραστὴς ὑπολαμβάνει ἀνάξιον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἀναγνώστου νὰ ἐπανορθώσῃ ἄλλα τινὰ εὐχερῶς ἐννοούμενα παροράματα καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐν ἔργῳ ἐπεκτεινόμενὴν εἰς πέντε ὅλους τόμους ἀνώμαλον ἐνίοτε γραφὴν ἐν τισιν ὀνόμασιν, ἰδίως κυρίως, διττογραφουμένους παρὰ τὴν ἀρχαίους καὶ παρὰ τῷ Κουρτίῳ. Ἄλλως δὲ καὶ αἱ τοιαῦται διττογραφίαι σημειοῦνται ἐν τῷ Ἀλφαριθμητικῷ πίνακι τῶν ἀξιωματικῶν ἐν παρενθέσει.

Εἰς τὸν ἀνωτέρω Πίνακα τῶν ἀξιωματικῶν δὲν συμπεριλαμβάνονται ὀνόματα καὶ πράγματα ἐκ τοῦ Χρονολογικοῦ πίνακος καὶ τοῦ Ἐπιμέτρου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΒΟ

Κουρτίου Έλλ. Ιστορία

Έχει διογραφηθήν υπό J.A. Kaupert

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 5 10 γεωγραφικά μίλια.

Κλίμαξ 1:

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μετάφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου. Τόμος Ε'

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας